

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANA BİLİM DALI
TÜRKÇE ÖĞRETMENLİĞİ BİLİM DALI

KAYNAKTAN EĞİTİME ATASÖZLERİ VE DEYİMLER
ÇELEBİOĞLU ABDÜLHALİM HAKKI'NIN ATALAR SÖZÜ ÖRNEĞİ
2. CİLT 802-1222 SAYFALARI ARASI

DOKTORLUK TEZİ

HAZIRLAYAN
ŞİVA KOLÇAK

İstanbul, 2022

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANA BİLİM DALI
TÜRKÇE ÖĞRETMENLİĞİ BİLİM DALI

KAYNAKTAN EĞİTİME ATASÖZLERİ VE DEYİMLER
ÇELEBİOĞLU ABDÜLHALİM HAKKI'NIN ATALAR SÖZÜ ÖRNEĞİ
2. CİLT 802-1222 SAYFALARI ARASI

FROM SOURCE TO EDUCATION: PROVERBS AND IDIOMS. WITH REFERENCE TO ANCESTRAL
WORD OF ÇELEBİOĞLU ABDÜLHALİM HAKKI, VOLUME 2, PP 802-1222

DOKTORLUK TEZİ

YÖNETEN
Prof. Dr. Mustafa S. KAÇALIN

HAZIRLAYAN
ŞİVA KOLÇAK

İstanbul, 2022

**Tüm kullanım hakları
M.Ü Eğitim Bilimleri Enstitüsü'ne aittir.
© 2022**

ETİK BEYANI

Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü Lisansüstü Tez Yazım Kılavuzuna uygun olarak hazırladığım çalışmamda;

- Sunduğum bilgileri, dokümanları ve verileri akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Çalışmamda yararlandığım eserlerin tamamına atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Elde ettiğim verilerde ve sonuçlarda herhangi bir değişiklik yapmadığımı bildirir, aksi bir durumda aleyhimde doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

....../....../....

Şiva KOLÇAK

ONAY

ŞİVA KOLÇAK tarafından hazırlanan *Kaynaktan Eğitime Atasözleri ve Deyimler Çelebioğlu Abdülhalim Hakkı'nın Atalar Sözü Örneği: 2. cilt 802-1222 Sayfaları Arası* başlıklı bu çalışma 2022 Haziran 20 tarihinde yapılan savunma imtihanı neticesinde başarılı bulunarak jürimiz tarafından DOKTORLUK TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Yöneten : Prof. Dr. Mustafa S. KAÇALIN

Üye : Prof. Dr. A. Azmi BİLGİN

Üye : Prof. Dr. Mesut ŞEN

Üye : Prof. Dr. Latif BEYRELİ

Üye : Dr. Öğr. Üyesi Özcan TABAKLAR

ÖZGEÇMİŞ

- 2009** Mehmet Rauf Lisesi.
- 2013** İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Lisans Programı.
- 2013 - 2015** Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı, Türkçe Öğretmenliği Bilim Dalından mezun olma.
- 2015 -** Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı, Türkçe Öğretmenliği Bilim Dalı Doktora Programına başlama.

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ	VII
ÖZET	IX
ABSTRACT	XI
KISALTMALAR	XIII
GÖSTERMELER	XV
BİRİNCİ BÖLÜM.....	XVII
1. GİRİŞ.....	XIX
1.1. PROBLEM.....	XIX
1.2. ARAŞTIRMANIN HEDEFİ	XIX
1.3. ARAŞTIRMANIN EHEMMİYETİ	XX
1.4. SINIRLILIKLAR.....	XX
1.5. VARSAYIMLAR.....	XX
2. YÖNTEM	XXI
2.1. ARAŞTIRMANIN MODELİ	XXI
2.2. VERİ TOPLAMA TEKNİĞİ	XXI
2.3. VERİLERİN ÇÖZÜMÜ VE YORUMLANMASI	XXI
İKİNCİ BÖLÜM	XXV
1. ÇELEBİOĞLU ABDÜLHALİM HAKKI'YA DAİR.....	XXVII
1.1. Hayatı	XXVII
1.2. Eserleri	XXX
2. ATALAR SÖZÜ MECMUASI'NA DAİR	XXX
2.1. ESERİN ADI.....	XXX
2.2. ESERİN YAZILIŞ TARİHİ	XXX
2.3. ESERİN ŞEKLİ ÖZELLİKLERİ	XXXI
2.4. ESERİN YAZILIŞ AMACI	XXXI
2.5. ESERİN MUHTEVASI.....	XXXI
2.6. ESERDEKİ İKTİBASLARIN AİT OLDUĞU KAYNAKLARDAN BAZILARI	XXXII
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM.....	1
METİN.....	3
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM.....	675
DİZİN	677
BEŞİNCİ BÖLÜM.....	1051
SONUÇ VE TEKLİFLER	1053
KAYNAKLAR	1055
EKLER	1067
YAZMADAN ÖRNEK SAYFALAR.....	1069
ÇELEBİOĞLU ABDÜLHALİM HAKKI'NIN SİCİL KAYDI.....	1071

ÖN SÖZ

Araştırmamızın konusu olan *Atalar Sözü Mecmuası* adlı eser, Türk Dil Kurumu Kütüphanesine *Atalar Sözü* adıyla ve Etüt/104-1 ile Etüt/104-2 numaralarıyla kayıtlı iki ciltten müteşekkil, rika hattıyla yazılmış ve Osmanlı elifbası ile kaleme alınmış bir yazmadır. Eserin birinci cildi 32 cm x 21 cm ebatında, ikinci cildi ise 33 cm x 21 cm ebatındadır.

Eserin müellifi olan Çelebioğlu Abdülhalim Hakkı 1279 yılının Rebiyülevveli’nde [=1862 Ağustos/Eylül] Kırım’da doğmuştur. Aslî dinî eğitimini Sıbyan Mektebi’nde almış ve akabinde Hacıoğlu Bazarcığı Medresesi’nde Arapça ve Farsça öğrenimi görmüştür. İstanbul Süleymaniye’de Emir Hoca Medresesi ve Dügmece-yi Ülä Medresesi’nde tahsil görmüştür. Darü ’l-Muallimîn’de coğrafya, tarih-i ‘umûmî, resim, hüsn-i hatt, inşâ talim eylemiştir. 1301 Zî ’l-ka’desi’nin 24’ünde [=1884 Eylül 15] Beyoğlu tahrîr-i nüfûs memûriyeti’ne tayin olduktan sonra farklı şehirlerde yirmi beş sene boyunca çeşitli vazifeler almıştır. 25 senelik memuriyetinden haksız olarak ihraç edilerek çok az bir maaşla 1325 [=1909/1910] senesinde Cerîde-yi Mehâkim-i Adliyye idaresi muhasebe memurluğundan emekliye ayrılmıştır. Müellifin en azından 1338 Temmuz 15’e [=1922 Temmuz 15] kadar yaşadığı bilinmektedir. Osmanlı Devleti Adliye Nezaretinin yayın organı olarak yayımlanan ve birbirinin devamı olan *Cerîde-yi Mehâkim* ve *Cerîde-yi Mehâkim-i Adliyye* dergilerinin başkâtipliğini ve muhasebe memurluğunu yapmış olan Abdülhalim Hakkı, eserini 1314 Ağustos 10’da [=1898 Ağustos 22] yazmaya başlamış ve en azından 1339 Rebiyülevvel 1’e [=1920 Kasım 12] kadar yirmi yılı aşkın bir süre ile eseriyle meşgul olmuştur.

Abdülhalim Hakkı, “millet namı altında yaşayan ve yaşamak isteyen bir kavm”in sahip olması gereken başlıca eserleri “birincisi, millî lûgat ve gramer kitapları; ikincisi, millî tarih kitapları; üçüncüsü, millî atasözleri vesaireye dair kitaplar” olarak belirtmiş, bu eserlerin yazılmasını millî bir vazife olarak gördüğünü ve bu eserlerin elinden gelebileceğine inandığı kısmı olan darbimeselleri kudreti yettiği miktarda toplayarak vazifesini yapmaya çalıştığını ifade etmiştir.

Eserin asıl metin kısmı atasözü, deyim, vecize, mısra, beyit, dua, kargış gibi yapılardan oluşan madde başları, madde başlarında geçen bazı kelimelerin açıklamaları, madde başlarında geçen bazı kelimelerin farklı imlaları ve madde başlarının bir kısmının geçtiği alıntılardan oluşmaktadır. Eser içerisinde sadece Osmanlı Türkçesine ait maddeler ve alıntılar değil; ekserisi -müellifin ifadesiyle- “Osmanlı Türkçesine tahvil edilmiş” olmakla birlikte Çağatayca, Kıpçakça ve Tatarca gibi Türk lehçelerine ait maddeler ve alıntılar da mevcuttur. Tezimizde asıl metni meydana getiren madde başları, açıklamalar ve alıntılar tespit edilerek madde başları ve müellife ait açıklamalar Türkiye Türkçesine aktarılmış, alıntılar ise çeviri yazı ve Latin harfli olarak kaydedilmiştir. Ayrıca; alıntılar kaynak metinlerden alınarak tahkik edilmiştir. Türkiye Türkçesinde kullanılmayan kelimelerin anlamları ve kelimelerin yazmada kaydedilmiş farklı imlaları dipnot ile gösterilmiştir. Gerekli görülen hususlar ise ayrıca açıklanmıştır.

Yazma, toplam 1994 sayfa olup birinci cilt 883. Sayfa, ikinci cilt ise 1111 sayfadır. Çalışmamız yazmanın 802-1222 sayfaları arasında kalan kısmını kapsamaktadır. Her sayfasında ortalama otuz satır bulunan yazmaya sonradan birçok ilave yapılmıştır. Bu ilaveler bazen müstakil bir sayfa iliştilmesi bazen de bazen de mevcut sayfa üzerine farklı türde ve renkte kalem ile madde başları, açıklamalar veya alıntılar kaydedilmesi şeklinde yapılmıştır. Eserdeki madde başlarının ekserisi sırasıyla üstünlü, esreli ve ötreli olanlar olmak üzere kendi içerisinde elifba sırasına göre kaydedilmiştir. Bununla birlikte yanlış harf sırasına kaydedilmiş madde başları da olduğundan bu tertip çoğu zaman

gözetilmemiştir. Bu durum ilgili madde başlarının ve alıntılarının doğru okunup anlaşılmasında zorluğa sebebiyet vermiş; ayrıca mevcut sayfalar üzerine sonradan yapılmış olan bilhassa kurşun kalemle yapılmış olan eklemeler eserin okunabilirliğini de azaltmıştır.

Bu hususları itibarıyla eser, zengin bir muhtevaya sahip olmakla birlikte müsvedde hüviyetindedir. Dolayısıyla böyle bir eserin çalışılmasının güç olduğu ve yapılan çalışmanın kusur ve noksandan ari olması güçtür.

Tez izleme süreçlerimde kıymetli teklifleri ile tezimin gelişmesindeki katkıları sebebiyle Prof. Dr. Mesut ŞEN'e ve Prof. Dr. Asuman AHMED ABDO SHABAN'a, karşılaştığım müşkül durumlarda yol gösteren Öğr. Gör. Dr. Ensar ALEMDAR'a, ilmî destekleri için Prof. Dr. Bülent ARI'ya, Akram NEJABATI'ye ve Onur ŞAHNA'ya teşekkür ederim.

Şiva KOLÇAK

İstanbul, 2022 Haziran 6

ÖZET

Atasözleriyle ve deyimlerle ilgili özellikle Osmanlı Devleti'nin [1300-1922] son dönemlerinde birçok derleme yapılmıştır. Bu çalışmada, bu derlemelerden biri olan ve Türk Dil Kurumu Kütüphanesine Etüt/104-1 ve Etüt/104-2 numaralarıyla ve *Atalar Sözü* adıyla kayıtlı bulunan Çelebioğlu Abdülhalim Hakkı'nın iki ciltlik yazma eserinin, ikinci cildinin 802. ila 1222. sayfaları ele alınmıştır. Çalışma; Giriş ve Yöntem, Çelebioğlu Abdülhalim Hakkı'ya ve *Atalar Sözü Mecmuası*'na Dair, Metin, Dizin, Sonuç, Kaynaklar ve Ekler olmak üzere yedi bölümden oluşmaktadır.

Atalar Sözü Mecmuası Osmanlı elifbası ile kaleme alınmış bir rika hatlı bir yazmadır. Eserin asıl metin kısmı; atasözü, deyim, vecize, mısra, beyit, dua ve kargış gibi yapılardan oluşan madde başları, madde başlarında geçen bazı kelimelerin açıklamaları, madde başlarında geçen bazı kelimelerin farklı imlaları ve madde başlarının bir kısmının geçtiği alıntılardan oluşmaktadır. Bu çalışmada asıl metni meydana getiren madde başları, açıklamalar ve alıntılar tespit edilerek madde başları ve müellife ait açıklamalar Türkiye Türkçesine aktarılmış, alıntılar ise çeviri yazı olarak kaydedilmiştir. Ayrıca; alıntılar kaynak metinlerden alınarak tahkik edilmiştir. Türkiye Türkçesinde kullanılmayan kelimelerin anlamları ve kelimelerin yazmada kaydedilmiş farklı imlaları dipnot ile gösterilmiştir. Gerekli görülen hususlar ise ayrıca açıklanmıştır.

Anahtar Kelimeler: atasözü, deyim, derleme, Osmanlı Türkçesi, Çelebioğlu Abdülhalim Hakkı

ABSTRACT

In the last periods of the Ottoman Empire [=1300-1922] have many compilations been penned about the proverbs and sayings. This study, addresses pages 802 to 1222 of the two-volume written work of Çelebioğlu Abdülhalim Hakkı, one of said compilations numbered in the Turkish Language Institute's Library as Etude 104-1 and Etude 104-2 under the name *Atalar Sözü* [=Proverbs]. The study, consists of seven sections: the Introduction and Method, about Çelebioğlu Abdülhalim Hakkı and *Atalar Sözü Mecmuası*, the Text, Index, Results, Resources and Annexes.

Atalar Sözü Mecmuası, is a manuscript written with the Arabic-based Ottoman alphabet. The work's main text part; consists of item headings formed from constructs such as proverbs, sayings, verses, couplets, aphorisms, prayers and imprecations; from explanations of certain words taking place in the item headings, the spellings of the words taking place in the item headings and from quotations where the item headings take place. The item headings and explanations of the author have been translated into the Turkish alphabet by identifying the item headings, explanations and quotations that compose the main text; quotations have been recorded by translating the font using Latin letters. Quotations have been verified by identifying them from the source texts. The meanings of words not used in modern Turkish and different spellings of words recorded in the writing have been shown in footnotes, with explanations being made where deemed necessary.

Keywords: proverbs, sayings, compilation, Ottoman Turkish, Çelebioğlu Abdülhalim Hakkı

KISALTMALAR

A-TBL	<i>Arapça-Türkçe Büyük Lûgat</i> , ATAY.
A-TYK	<i>Arapça-Türkçe Yeni Kamus</i> , TOPALOĞLU-KARAMAN
BK	<i>Kitāb-ı Tibyān-ı Nāfi ‘dar Tarcama-yi Burhān-ı Kātī’</i> , at-TABRĒZĪ.
CP-ED	<i>A Comprehensive Persian-English Dictionary</i> , STEINGASS.
DİA	<i>Türkiye Diyanet Vakfı İslām Ansiklopedisi</i> .
DLT	<i>Dîvānu Lûgati ‘t-Türk</i> , KÂŞGARLI.
DS	<i>Türkiye’de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü</i> , TDK.
EDPT	<i>An Etymological Dictionary of Pre-Thirteenth-Century Turkish</i> , CLAUSON.
ESPTY	<i>Etimologičeskiy Slovar’ Tyurkskiĥ Yazıkov</i> , SEVORTYAN.
KS	<i>Kırız Sözlüğü</i> , YUDAHİN.
KT	<i>Kāmūs-i Türkî</i> , Ş. SÂMÎ.
KTS	<i>Kıpçak Türkçesi Sözlüğü</i> , TOPARLI-VURAL KARAATLI.
K-TTS	<i>Kazan-Tatar Türkçesi Sözlüğü</i> , ÖNER.
KT-TT-RS	<i>Kırım Tatar Türkçesi - Türkiye Türkçesi- Rusça Sözlük</i> , MUZAFAROV-MUZAFAROV.
KuTS	<i>Kumuk Türkçesi Sözlüğü</i> , PEKACAR.
LÇvT‘O	<i>Lugāt-i Çağatay ve Tükî-yi ‘Otmānî</i> , ŞEYH SÜLEYMÂN.
LNvİC	<i>al-Lugātu ‘n-Navā’iyya va ‘l-İstişādātu ‘l-Çağatā’iyya</i> , NİYAZÎ.
MBTS	<i>Kubbealtı Lugatı- Asırlar Boyu Târihi Seyri İçinde Misalli Büyük Türkçe Sözlük</i> , AYVERDİ.
M-TS	<i>Moğolca-Türkçe Sözlük</i> , LESSING.
N-RS	<i>Nogaysko-Russkiy Slovar’ / Nogayşa-Orısşa Sözlük</i> , BASKAKOV.
NS	<i>Nişanyan Sözlük- Çağdaş Türkçenin Etimolojisi</i> , NİŞANYAN.
O-TAL	<i>Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat</i> , DEVELLIOĞLU.
TaEL	<i>A Turkish and English Lexicon/ Kitāb-ı Ma ‘ānî-yi Lehce</i> , REDHOUSE.
Ta-TÜS	<i>Tatarca- Türkçe Sözlük</i> , GANIYEV-AHMETYANOV-AÇIKGÖZ.
TDES	<i>Türk Dilinin Etimolojik Sözlüğü</i> , EREN.
TDK	Türk Dil Kurumu.
Thesaurus	<i>Thesaurus Linguarum Orientalium Turcicae, Arabicae, Persicae / Lexicon Turcico-Arabico-Persicum</i> , MENINSKI.
TL-TDİvEL	<i>Türk Lûgati - Türk Dillerinin İştikakı ve Edebî Lûgatleri</i> , HÜSEYİN KÂZIM KADRI.
TS	<i>Türkçe Sözlük</i> , TDK.
TTS	<i>XIII. Yüzyıldan Beri Türkiye Türkçesiyle Yazılmış Kitaplardan Toplanan Tanıklarıyla Tarama Sözlüğü</i> , TDK.
Tü-TaS	<i>Türkçe-Tatarca Sözlük</i> , EHMETYANOV-MÖHEMMETDİNOV-NURIEVA-GANİEV.
TvETTL	<i>Tarihi ve Etimolojik Türkiye Türkçesi Lugatı</i> , TIETZE.

UBTḲM *al-Uḳyānūsü 'l-Basīṭ fī Tarcamati 'l-Ḳāmūsī 'l-Muḥīṭ*, al-FİRŪZĀBĀDĪ.
VeeWbT *Versuch eines etymologischen Wörterbuchs der Türksprachen*, RĀSĀNEN.

GÖSTERMELER

'	Kesme (hemze).
'	Düşen ses.
‘	Çatlak ses, Arapçadaki ayın.
‘ ’	Anlamlandırma.
()	Değişke (varyant).
- -	Açıklama.
[]	Yazmada olmayıp eklenenler.
[...]	Okunamayan kısımlar.
=	Çeviri
9 nokta	Çeviri metni.
<i>eğik</i>	Eser adları, alıntılar.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. Giriş

1.1. PROBLEM

Fertlere millî şuurun kazandırılması, kendilerini iyi ifade edebilmesi eğitimle mümkün olabilir. Eğitimle verilmeye çalışılan değerler milletlere göre farklı farklı olsa da bu değerlerin öğretimi; millî değerleri ihtiva edecek, bu değerleri ve kültürü en iyi yansıtabilecek ve kolaylıkla öğretebilecek dil yapıları üzerinden gerçekleştirilmelidir. Şüphesiz atasözleri millî değerleri ve millî şuuru ihtiva etmesi ve kolay öğrenilmesi bakımından eğitimde yol gösterici olarak kullanılabilecek en iyi taşıyıcı durumundadır.

Fert, dili vasıtasıyla milletin kültürüyle buluşur ve bunu sağlayan en mühim unsur da *kendisinden sonra vücuda getirilen eserlere örnek teşkil etmiş, içinde bulunan bilgiler, edebilik ve dil vb. hususlarda yazıldığı dönemden itibaren değerini kaybetmeyen eserler* (ÖZDEN: 2010, 168) diye tarif edilebilecek *kaynak metinlerdir*. Araştırmamızın konusunu oluşturan atasözleri ve deyimler ise *kaynak metinlerde* sıkça karşılaşılabilen ve taşıdıkları anlamlar ile kültür aktarımının mühim bir parçası olan yapılarıdır. Atasözleri ve deyimler hem ait oldukları milletin dilini, tarihini, kültürel zenginliğini en iyi biçimde yansıtır hem de kuşaklar arası bağı pekiştirir, millî değerleri özlü ve öğrenilmesi kolay mahiyette günümüze taşır.

Osmanlı döneminde atasözlerinin ve deyimlerin ehemmiyeti anlaşılmış ve birçok derleme yazılmıştır. Bu derlemelerden biri de Çelebioğlu Abdülhalim Hakkı'nın *Atalar Sözü Mecmuası*'dır. İki cilt olan eser toplam 1994 sayfadır. Eserin birinci cildi 32 cm x 21 cm, ikinci cildi 33 cm x 21 cm ebatındadır. Her sayfada ortalama otuz satır bulunmakla birlikte, daha fazla satırın olduğu sayfalar ile çok az sayıda satırın olduğu ilave sayfalar da mevcuttur. Eserin asıl metin kısmı; atasözü, deyim, mısra, beyit, vecize, fıkra, dua, kargış gibi yapılardan oluşan madde başları, madde başlarında geçen bazı kelimelerin açıklamaları, madde başlarında geçen bazı kelimelerin farklı imlaları ve madde başlarının bir kısmının geçtiği alıntılardan oluşmaktadır. İhtiva ettiği bu özellikleriyle oldukça kapsamlı, bu eserden bugüne kadar tam olarak istifade edilememiştir.

1.2. ARAŞTIRMANIN HEDEFİ

“Ders kitabı, çocuğun yaşadığı toplumla bütünleşmesini sağlayan, o toplumun inançlarını, kültürünü, yaşam biçimini, felsefesini, etkileşme biçimlerini, gelenek ve göreneklerini açıklayan ve ilk öğreten kaynaktır. (DEMİREL ve KIROĞLU: 2005, 45).” Bundan ötürü bu kaynaklar milletin değerlerini, eğitim alan fertlere en iyi aktarabilecek öğelerden oluşmalıdır.

Atasözleri ve deyimler bu hususiyetleri ihtiva eden mühim kaynaklardır. Bu ifadeler, milletlerin tecrübelerini öz olarak ihtiva eden, kültür mirasının taşıyıcılarıdır.

Atasözleri ve deyimler taşıdıkları anlam zenginlikleri ile gerçek ve mecaz anlamın kavratılması, dilin öğretilmesi, kültürün öğretilmesi gibi pek çok faydayı kolaylıkla sağlamaktadır.

Atasözü ve deyimlerde geçen kelimelerin geçmişte kullanılan ancak günümüzde unutulmaya yüz tutmuş anlamlarına işaret edilmesi de dikkat çekicidir. Mesela: “‘Bardaktan boşanırcasına’ benzetmesinde bardak bugün için bir kişinin içeceği kadar su alan su kabıyla anlatılır ve anlaşılırsa acaba doğru mu anlaşılmış olur? Yoksa o bardak ‘eski çamlar bardak oldu’ ifadesinde yaşayan ve ‘ağaçtan

yapılan kulpsuz su taşıma kabı' ise ve bugün için 'kovadan boşanırcasına' diye ifade etseniz, anlamış da anlatmış diye alkışlanacak mısınız yoksa anlamamış diye yadırganacak mısınız? Geçmişte yaşanmış hayat tarzını bugüne aktarmak mümkün değildir. Bugün yaşanan hayat dünden kalan kültür birikiminin devamıdır (KAÇALIN: 2017, 13-14)."

Bu çalışmanın hedefi, atasözleri ve deyimler zenginliğini tekrar elde etmeye ve bu değerleri muhafaza etmeye katkıda bulunmak amacıyla Çelebioğlu Abdülhalim Hakkı'nın *Atalar Sözü Mecmuası* adlı eserinin 802.-1222. sayfalarında yer alan bütün atasözü, deyim, vecize, dua, kargış gibi yapıları tespit ederek *Atalar Sözü Mecmuası* adlı eserden kısmen de olsa istifade edilmesini sağlamaktır.

1.3. ARAŞTIRMANIN EHEMMİYETİ

"Gençler, edebî eserlerde, istekleri, acıları, büyüklükleri, eksik yönleriyle insanları tanır, sorunlarını anlarlar. Bu insanlarda kendilerini görürler. Kendi güçlerini tanıyarak güven duyar, eksikliklerini başkalarında da görerek avunurlar (GÖĞÜŞ: 1978, 89)." Dolayısıyla edebî eserler, sadece milletle fert arasındaki bağı tesis etmekle kalmayıp ferdin kendisini tanımasını sağlaması yönüyle de mühimdir.

Atasözleri, deyimler, vecizeler küçük yapılar gibi görünse de hem dil hem de taşıdıkları değer muhtevası yönünden her biri birer edebî eser gibidir.

Bu çalışma, benzerlerine göre şümüllü bir eser olduğu anlaşılan Çelebioğlu Abdülhalim Hakkı'nın *Atalar Sözü Mecmuası*'ndaki atasözlerini, deyimleri tespit etmek; bunların daha önce kayda geçmemiş olanlarını kazandırmak, unutulmuş olanlarını yeniden iktisap etmek, unutulmak üzere olanlarını korumak, atasözlerini, deyimleri ve diğer dil yapılarını kaynak eserlerde kullanıldığı biçimleri ile kayıt altına almak açısından mühimdir.

1.4. SINIRLILIKLAR

Bu çalışmada, Çelebioğlu Abdülhalim Hakkı'nın Türk Dil Kurumu Kütüphanesine *Atalar Sözü* Etüt/104-1 ve *Atalar Sözü* Etüt/104-2 künyeleri ile kayıtlı iki cilt hâlindeki eserin ikinci cildinin 802. ila 1222. sayfalarında (ha, hı, dal, zel, ra, ze, je, sin, şın, sad, dad, tı, zı sırasında) yer alan atasözü, deyim, mısra, beyit, vecize, fıkra, dua, kargış gibi yapıları ihtiva eden madde başları, açıklamasına yer verilen kelimeler, farklı imlalarına yer verilen kelimeler ve madde başlarının bir kısmının geçtiği örnek metinler incelenmiştir.

Bunların bir kısmı Osmanlı Türkçesi, bir kısmı da Çağatayca, Kıpçakça ve Tatarca gibi Türkçenin öbür lehçelerinde kullanılmış; müellifin kendi ifadesi ile "Osmanlı Türkçesine tahvil ederek" kullandığı kelimelerden müteşekkildir. İlgili madde başlarının bazısında hangi lehçeden olduğu açıklanmış olsa da bazısında bu açıklama yapılmamış; bu durum böyle türden kelimelerin tespit edilmesini zorlaştırmıştır.

Ayrıca yazmaya müellif tarafından sonradan eserin genelinden başka türde ve renkle bilhassa kurşun kalemle yapılan eklemelerin okunması çoğu zaman güç hâle gelmiştir. Yapılan eklemelerin birçoğunda elifba sırası tertibi gözetilmemiş olması madde başlarının ve alıntılarının doğru biçimde tespit edilmesini zorlaştırmıştır. Eserin sonradan ciltlenmesi sebebiyle bazı sayfaların kısımları cilt payı içerisinde kaldığı için bazı kısımların okunamamasına neden olmuştur.

1.5. VARSAYIMLAR

Çalışmamız, içerdiği alıntılarla atasözlerinin ve deyimlerin kaynak eserlerden tespit edilebilmesine, bahse konu eserlerde daha önce kayda geçmemiş olanlarının

kazanılmasına, unutulmuş olanlarının yeniden iktisap edilebilmesine katkı sağlayacağı; Osmanlı Türkçesine ait madde başlarının ve alıntılarının yanı sıra Çağatayca, Kıpçakça ve Tatarca gibi Türkçenin öbür lehçelerinden aktarılmış kelimeleri, madde başlarını ve alıntıları da ihtiva etmesi sebebiyle Türkiye Türkçesinin kelime hazinesinin zenginliğine katkı sağlayacağı varsayımlarına dayanmaktadır (ALEMDAR: 2018, XXIII).

2. YÖNTEM

2.1. ARAŞTIRMANIN MODELİ

Bu çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden “doküman incelemesi” kullanılmıştır. “Doküman incelemesi, araştırılması hedeflenen olgu veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin incelenmesini kapsar. Geleneksel olarak doküman incelemesi, tarihçilerin, antropologların ve dil bilimcilerin kullandığı yöntem olarak bilinir. (YILDIRIM ve ŞİMŞEK: 2006, 187).”

2.2. VERİ TOPLAMA TEKNİĞİ

Bu çalışmada, *Atalar Sözü Mecmuası* adlı eserin ikinci cildinin 802. ila 1222. sayfalarında yer alan atasözü, deyim, vecize, mısra, beyit, dua, kargış, fıkra gibi yapıları ihtiva eden madde başları, açıklamasına yer verilen kelimeler, kelimelerin kaydedilen farklı imlaları ve madde başlarının geçtiği örnek metinler kaynak tarama tekniğiyle tespit edilmiştir.

2.3. VERİLERİN ÇÖZÜMÜ VE YORUMLANMASI

Çalışmamızda Çelebioğlu Abdülhalim Hakkı’nın *Atalar Sözü Mecmuası* adlı eserinde 2. cilt 802.-1222. sayfaları arasında (ha, hı, dal, zel, ra, ze, je, sin, şın, sad, dad, tı, zı sırasında) yer alan atasözü, deyim, deyim, beyit, mısra, fıkra, dua, kargış gibi yapılar ile açıklamasına yer verilen kelimeler, farklı imlası kaydedilen kelimeler ve madde başının geçtiği örnek metinler tespit edilerek madde başları ve müellife ait açıklamalar Türkiye Türkçesine aktarılmış, alıntılar ise çeviri yazı ile Latif harfli olarak kaydedilmiştir.

Eserin ikinci cildinin 422 sayfasını kapsamaktadır. Bu çalışmada, madde başları numaralandırılmış ve çalışmaya konu 2. cilt 802.-1222. sayfaları arasında toplam 12933 madde başı tespit edilmiştir. Ayrıca, her bir madde başının yazmada yer aldığı sayfa ve satır numarası da ilgili madde başının yanında belirtilmiştir.

Çalışmanın asıl metin kısmında, tespit edilen maddeler yazmadaki sıra ile kaydedilmiştir. Bununla birlikte, maddelerin sıralaması Osmanlı elifbasına göre olduğu için çalışmanın arkasına maddelerin Latin harfleri temelli Türk alfabesine göre sıralandığı bir dizin konulmuştur.

Yazmada pek çok madde başının sonunda yer alan “derler, demişler” gibi ifadeler yer almaktadır, bunlar maddelerin asıl metin kısmına dahil olmasa da yazmanın aslına sadık kalmak adına kaydedilmiştir.

Çalışmaya kaynaklık eden eserde günümüz Türkiye Türkçesinde kullanılan kelimeler için İmla Kılavuzu esas alınmıştır. Bununla birlikte, İmla Kılavuzu’ndan farklı olarak nispet eki her durumda şapkalı olarak (î) yazılmıştır. İmla Kılavuzu’nda olmayan kelimelerdeki uzatma ve inceltmeler şapka işareti (^) ile, ayınlar ‘ işareti ile, hemzeler ise’ işareti ile gösterilmiştir.

Kelimelerin yazmadaki farklı imlaları dipnotlarda gösterilmiş, bu imla farklılıkları sözlüklerden tespit edilerek notlanmış, gerekli görülen yerlerde açıklamalar yapılmıştır.

Yazmada madde başları ile ilgili örnek metin olarak çok sayıda alıntı mevcuttur.

Bahse konu alıntılarının bazıları ikincil kaynaklardan derlenmiş olup çalışmamızda bütün alıntılar birincil kaynak metinlerden tahkik edilmeye çalışılmış; fakat bakılıp bulunamayan, bakılmasına vakit veya imkân bulunamayanlar da olmuştur. Bu sebeple alıntılarının çoğu tahkik edilmiş biçimleriyle kaydedilmişken bir kısmı da yazmadaki biçimleriyle kaydedilmiştir.

Çalışmamızda, bahse konu manzum eserlerden yapılmış olan alıntılar kaydedilirken mısra başlarında büyük harf kullanılmamıştır; zira şiir için öncelikli olan ses etkisidir ve şiirde cümlelerin başlama ve bitme noktası muallakta kalır, dolayısıyla başlangıcı belirten büyük (kapital) harfin silme mısra başlarında kullanılması muvafık değildir (KAÇALIN: 2016, 13).

İsim ve sıfat tamlamalarında, belirtilen (*muẓāf* ‘tamlanan’) kelimenin sonunda *yā-yi izāfet* ‘tamlama y’si’nden (*hā-yi ġayr-i malfūẓ / hā-yi resmiyyeden*) sonra *yā-yi ebter* ‘kesik (kuyruksuz) y’ Türkçedeki iki ünlü arasına yardımcı y ünsüzü (*yā-yi miyāncī*) girmesi kuralıyla da örtüşmesi dolayısıyla gösterilmiştir (KAÇALIN: 2016, 13). Örneğin: *Cerīde-yi Mehākīm*.

Osmanlı Türkçesinde *ṇ* ile gösterilen harf Çağataycada *n* ve *g*’den oluştuğu için *ṇg* şeklinde kullanılmıştır. Arap harflerindeki peltek */s/ /t/*’nin altına bir çizgi çekilerek */ṭ/* biçiminde yazılmış; peltek */z/*’nin yazımı se */ḏ/* ile gösterilmiştir.

Farsça kelimelerin çeviri yazı kullanımında sözlüklerde *imāle* (uzun ünlü, */iy/*) veya *kesre-yi mechūle* (kapalı */e/*) ile gösterilen kelimeler */i/* ile değil */ē/~i/* ile yazılmıştır. */i/* görüldüğü her yerde */ī/* değildir. Bu */i/* Türkçe’de */ē/* (kapalı */e/*)’yi gösterdiği gibi Farsçada */ē/* (kapalı uzun *e*)’yi de ifade eder (KAÇALIN: 2016, 12). Bu sebeple kelimeler aslî biçimleriyle kaydedilmiştir. Örneğin: *hēc* ‘hiç’; *tēz* ‘tez’; *tēg* ‘ok’; *h’ur-şēd* ‘güneş’; *cehan* ‘cihan’, *ātiş* ‘ateş’; *endēşe* ‘endişe’.

Yukarıda zikredilen hususlara göre çalışmada esas alınan transkripsiyon harfleri şunlardır:

آ	a, a
ا	a, e
ب	b
پ	p
ت	t
ٹ	ṭ
ج	c
چ	ç
ح	h
خ	ḫ
د	d
ذ	ḏ
ر	r
ز	z

ژ	j
س	s
ش	ş
ص	ş
ض	ḍ, ž
ط	ṭ
ظ	ẓ
ع	‘
غ	ġ
ف	f
ق	ḳ
ك	g, k, ŋ
ل	l
م	m
ن	n
نك	ṅg
و	o, ö, u, ū, ü, v
ه	a, e, h
ى	è, ě, ı, i, ī, y

İKİNCİ BÖLÜM

1. ÇELEBİOĞLU ABDÜLHALİM HAKKI'YA DAİR

Yazar hakkında matbu kaynaklarda malumat yoktur. Müellif hakkında Osmanlı Dâhiliye Nezareti Sicill-i Ahval Komisyonu 32 numaralı defterin 307'nci sahifesinde şu kayıtlar yer almaktadır.

1.1. Hayatı

Abdülhalim Hakkı 1279 yılının Rebîu 'l-evveli'nde [=1862 Ağustos/Eylül] Kırım'da tevellüt etmiştir. Aslî dinî eğitimini sıbyan mektebinde almış ve akabinde Hacıoğlu Bazarıcığ¹ Medresesi'nde Arapça ve Farsça öğrenimi gördükten sonra İstanbul'a hicret etmiştir. Süleymaniye'de Emir Hoca Medresesi²'nde tahsil gördükten üç sene sonra Düğmeci-yi Ülâ Medresesi'ne nakledilmiştir. İntikal ettiği Düğmeci-yi Ülâ Medresesi'nde Arabiyât okuduktan sonra Dârü 'l-Muallimîn³'de coğrafya, tarih-i 'umûmî, resim, hüsn-i hatt, inşâ talim eylemiştir.

1301 Zî 'l-ka'desi'nin 24'ünde [=1884 Eylül 15] 23 yaşında beş yüz kuruş maaşla Beyoğlu Tahrîr-i Nüfûs Memûriyeti'ne tayin olmuştur. 1301 Zî 'l-hiccesi'nin 9'unda [=1884 Eylül 30] beş yüz kuruş maaşla İstanbul'da Bâb-ı Ca'ferî ilave kolu tahrîr memuriyetine nakledildikten bir buçuk ay sonra İzmit'e azimet etmiştir. Sene-yi merkûme Saferi'nde [=1884 Mart 12] İzmit muhasebe kaleminde vazifelendirilmiştir. 302 senesi Cemâziye 'l-evveli'nin 25'inde [=1885 Mart 12] 280 kuruş maaşla Geyve'de tahrîrat kâtibi olmuştur. Sene-yi merkûme Zî 'l-hiccesi'nin 4'ünde [=1885 Eylül 14] vazifesinden istifa ederek 303 senesi Muharremi'nin 23'ünde [=1885 Kasım 1] 400 kuruş maaşla livâ-yı mezkûr ikinci emlâk fırka-yı seyyâresi muharrir-i sânilîği kitâbetine girmiştir. Bu vazifesine başladıktan altı ay sonra yerine diğer kişi tayin olduğu için açıkta kalmıştır. 304 senesi Muharremi'nin 2'sinde [=1886 Ekim 1] 400 kuruş maaşla İzmit maarif komisyonu kitâbetine alınarak 304 senesi Şevvali'nin 20'sinde [=1887 Temmuz 12] bu vazifesinden istifa etmiştir. 304 senesi Zî 'l-hiccesinin 25'inde [=1887 Eylül 14] 350 kuruş maaşla İzmit aşar anbarı kitâbetinde memur olarak

¹ Osmanlı kaynaklarında kimi zaman Hacıoğlu Pazarcık, Hacıoğlu Pazarı, Pazarcık şeklinde adı zikredilen yerleşim yeri Bulgaristan'dadır. Günümüzdeki adı Dobriç olan bu yerleşim 16. yüzyılda camileri, tekkeleri ve medreseleriyle tipik bir Türk İslâm kasabasıydı. 1872'de Felix Kanitz, Dobruca'nın iç kısımlarının doğal merkezi olarak tarif ettiği Hacıoğlupazarcığı'nın güzel inşa edilmiş caddeleriyle bir yıldız gibi parladığını yazar. KIEL, M.: "Hacıoğlupazarcığı", *DİA*: EK-1, 505^b-507^b.

² Süleymaniye civarında, Bozdoğan Kemerî ile Kirazlı Mescit civarında, Molla Hüsrev Mahallesi sınırları içerisinde yer alan bu medresenin derslerini Süleyman Subaşı Medresesi'nin müderrisleri veriyordu. 1914 Ağustos'unda 4'ü yanmış 4'ü de yıkılmaya meyilli 8 odası vardı. Binası hava, ışık ve temizlik cihazlarından kullanılmaya uygun değildi ve yangında yıkılmaya yüz tutmuştu. Bu sebeplerden dolayı iskân edilemeyecek derecede haraba yüz tutmuş olup yeniden ihyaya müsait olmayan bir hâldeydi. O tarihte 15 kadar talebesi vardı ve yangın sonrası 10 kadarı medrese dışında ikâmet ediyordu. Nitekim dört yıl sonrasında medresenin "muhterik" olarak nitelendirilerek, eğitim görülemez durumdaydı. KÜTÜKOĞLU M.: "Dâr'ül-Hilâfeti'l-'Aliyye Medresesi ve Kuruluşu Arefesinde İstanbul Medreseleri", *İslam Tetkikleri Enstitüsü Dergisi*, VII, 71-72; KÜTÜKOĞLU M.: "1869'da Faal İstanbul Medreseleri", *İÜ TED*, sayı 7-8, 321.

³ Osmanlı Devleti'nde 1848-1924 yılları arasında faaliyet gösteren erkek öğretmen okullarına verilen addır. Tanzimat'ın ilânından sonra II. Mahmud devrinin (1808-1839) son zamanlarında açılan rüşdiye mekteplerine öğretmen yetiştirmek amacıyla 16 Mart 1848'de İstanbul'un Fatih semtinde Dârülmuallimîn adıyla bir öğretmen okulu açıldı. Bu okulun ilk müdürü Ahmed Cevdet Paşa idi. Cevdet Paşa tarafından hazırlanan ilk Dârülmuallimîn Nizamnâmesi de 21 Mayıs 1852 tarihinde yürürlüğe girdi. Bu nizamnâmede dârülmuallimîn'in idarî ve malî teşkilâtının yanında mektebe kabul şartları, okutulacak dersler ve mezunların durumu ele alınmıştır. Okutulacak dersler arasında muallimlik mesleği için zarurî olan Usûl-i İfâde ve âlim dersi de bulunuyordu. 1869'da Maârif-i Umûmiye Nizamnâmesi ile Muallim mekteplerine de yeni bir nizam verildi. Bunlardan en dikkat çekici olanı 1870'den itibaren Darülmuallimât adıyla kız öğretmen okullarının açılmasıdır. ÖZTÜRK, C.: "Dârülmuallimîn", *DİA*: 8, 551^a-552^c.

vazifelendirilmiştir. 305 senesi Muharremi'nin evâsıtında [=1887 Eylül 28 - Ekim 8] 300 kuruş maaşla Adliye nezâret-i celîlesi muhasebe kalemi defter-i kebîr-i husûsî masasına müntakıl olmuştur. 305 senesi Zî 'l-ka'desi'nin 22'sinde [=1888 Temmuz 31] maaşı 400 kuruşa iblağ edilmiştir. Sicil kaydına yazılan mülâhazada Abdülhalim Hakkı'nın müdâvim, mukaddem ve musaddık olduğu belirtilmiştir.

Abdülhalim Hakkı'nın maaşı 1307 senesi Rebî'ü 'l-ahiri'nin 29'unda [=1889 Kasım 23] 430 kuruşa iblağ edilmiştir. 309 senesi Şevvali'nin 9'unda [=1892 Mayıs 7] 750 kuruş maaşla Cerîde-yi mehâkim idaresi muhasebe memuriyetine nakledilmiştir. Vazifesinde göstermiş olduğu ikdam ve gayretten dolayı 1312 senesi Rebîü 'l-evveli'nin 3'ünde [=1894 Eylül 4] kendisine rütbe-yi râbia tevcih buyrulmuştur.

1314 senesi Şevvali'nin 9'unda [=1897 Mart 13] maaşı 675 kuruşa tenzil ve 1315 senesi Muharremi'nin 6'sında [=1897 Haziran 7] ise 790 kuruşa iblağ edilmiştir. 1337 [=1921] tarihinde sadarete verdiği bir dilekçeyle II. Meşrutiyet'teki kararnâmeyle umumî tensîkat sırasında [1325 Ağustos 5 = 1909 Ağustos 18] 25 senelik memuriyetinden haksız olarak ve çok az bir maaşla emekliye ayrıldığını ifade ederek tekrar vazifeye dönmeyi talep etmektedir. Umumî kararnâmeye göre her ne kadar göreve dönme kararını sadece şûrâ-yı devletin verebileceği kendisine şifahî olarak söylenmişse de de Abdülhalim Bey (geçim sıkıntısı dolayısıyla) bu hususta ısrarlıdır. Tekraren yazdığı dilekçe metni aşağıdadır:

Hużûr-ı Sāmî-yi Cenāb-ı Şadāret penāhîye

Ma'rûż-ı Çāker-kemîneleridür

'Abd-i 'âcizleri 'adliyye ve medāhib nezāret-i celîlesi muhāsebesiyle cerîde-yi mehâkim-i 'adliyye idāresi muhāsebe me'murluğunda yigirmi beş seneden beri istihdām olunmakta iken 1325 [=1909] senesi zarfında karar-nāme-yi mahşûşla vukū' bulan tensîkāt-ı 'umūmiyede 'abd-i âcizleriniñ daha târîh-i teķā'üd müddetiniñ nizāmen hūlūl etmediği hālde bi 'l-esbāb şahîh me'muriyetimden bi 'l-ihrāc pek cüz'î bir ma'āşla tarîk-ı teķā'üde sevķ olunmuş ve bu teķā'üd ma'āşıyla ba-huşûş şu zamān-ı ğalā ve zarūretde i'āşe-yi 'āile ve idāre-yi beytiye mes'elesi 'âdetā müstahîl ve belki ğayr-ı mümkün bir hāle gelmiş olmasına bināen bi 'z-zarūr nezāret-i müşārün-ileyhimā muhāsebesince ke 'l-evvel istihdāmım huşûşu bundan evvelce maķām-ı sāmî-yi cenāb-ı şadāret-penāhîlerine 'arz ü taķdīm kılınan iki kıt'a istid'ā-yı çāker-ānemde 'arz u niyāz olunmuş ve her ikisi 'adliyye ve medāhib nezāret-i celîlesi cānib-i 'ālisine havāle buyurulmuş ise de çāker-kemîneleri sālîfū 'l-'arz vukū' bulan tensîkāt-ı 'umūmiye kararıyla teķā'üd edilmiş olmaklığım hasebiyle tekrār istihdāmım keyfiyeti ancak şûrâ-yı devlet maķāmāt-ı 'ālîsine taht-ı karāra alınarak keyfiyetiñ nezāret-i müşārün-ileyhā cānib-i celîlesine teblîğ buyurulmasına mütevaķķıf bulunduğū kararıyla istid'ā-yı 'âcizāneminiñ icrā-yı mu'āmelesi tevkîf ü te'hîr olunduğū nezāret-i müşārün-ileyhimā sicill-i me'murin müdürriyyet-i 'aliyyesi tarafından bendelerine şifāhen beyān u teblîğ buyurulmuş olmasına mebnî 'abd-i 'âcizleri bu defa teblîğāt-ı vāķı'a vechle icrā-yı mu'āmele buyurulması ve târîh-i teķā'üdümlün hūlūlüne kadar tekrār istihdāmım huşûşuna dā'ir şûrâ-yı devlet maķāmāt-ı celîlesince cevāz-ı istihdāmım taht-ı karāra alınması huşûşunu cānib-i sāmî-yi cenāb-ı şadāret-penāhîlerinden tekrār niyāz ü istid'ā eyler ve işbu istid'ā-yı çākerāneminiñ maķām-ı müşārün-ileyhāya havāle buyurulmasını 'arz u istihdām eylerim efendim. Ol bâbda ve kâñbe-yi ahvālde emr ü fermān hāzret-i veliyyü 'l-emrindir. fî 22 Şaban sene 1339 [=1921 Mayıs 1] ve fî 2 Mayıs sene 1337 [=1921 Mayıs 2]

Adliyye ve medāhib nezāret-i celîlesine merbūt cerîde-yi mehâkim-i 'adliyye idāresi muhāsebe me'murluğundan müteķā'id.⁴

Abdülhalim Hakkı Bey'in dilekçesi ilgili dairede tetkik olunduktan sonra memuriyetten ayrılma ve emeklilik süreci özetlendikten sonra makama sual edilmiştir.

Müsted'î-i mûmâ-ileyhin evvelce i'tâ eylemiş olduğu 425 umûrdan sene 337 [=1921] 499 umûrdan sene 337 [=1921] numeroları muhtevî iki kıt'a 'ar-zı hâli rabt édilmiş olmakla kayıdlarına işâret edildikten sonra beşinci şubeye tevdî'î zımnında masasına fî 14 Mayıs sene 337 [=1921 Mayıs 14]

Tensîkât-ı 'umûmîye sırasında cerîde-yi mehâkim-i 'adliyye muhâsebe me'murluğundan tekâ'üde sevķ édilmiş olan 'Abdülhalim Hakkî Bey tarafından Bâb-ı 'Âlî'ye taqđîm olunup şûrâ-yı devlet riyâset-i celîlesinden tevdî'î kılınan işbu istid'ânâmede tekrâr istiḥdâmı haqqında âḥiren nezâret-i celîle-yi fahîmânelerine vâkı' olan mürâca'atın is'âf édilmediğinden bahtle tekrîr-i isti'tâf olunmuştur. Tensîkât-ı 'umûmîyede kânun-ı mahşûşun on birinci maddesi mûcibince tekâ'üdi icrâ kılınmış olan mûmâ-ileyhin mürâca'at-ı vâkı'ası üzerine tensîkân mütteḥad muḥarrerâtın şûret-i ta'dîli haqqında muḥaddemâ ba'z-ı uşûl u kavâ'id vaz' édilmiş ve eşâsen tensîkât kılınmak müdeyyel 1 Kânûn-i Evvel sene 329 [=1913 Aralık 14] târîḥli kânûnun şûr-ı taḥbîkiyesine 'aid 29 Kânûn-i Evvel sene 329 [=1913 Ocak 11] târîḥli îzâḥ-nâmede evvelce haklarında tensîkân karar ittiḥâd édilmiş olan me'mûrîn haqqında muḥarrerât-ı vâkı'ayı ta'dîlen bir karar ittiḥâd olunamayacağı gösterilmiş olmakla mûmâ-ileyhin uşûl-i mevzu'a ḥâricinde âḥiren vâkı' olan mürâca'atının is'âf édilmemiş olduğu ma'ruzdur ol bâbda emr ü fermân ḥâzret-i men lehü 'l-emrindir. fî 17 Mayıs sene 337⁵ [=1921 Mayıs 17]

Şûrâ-yı devlet makamı ilgili tensîkat kararnamesiyle emekliye sevk edilenlerin bir daha göreve dönemeyeceklerine dair kesin maddeye istinaden dilekçe sahibi Abdülhalim Hakkı Bey'in tekrar vazife alamayacağını bildiren bir yazıyı Adliye ve Mezâhib Nezâreti'ne göndermiştir:

Teḳâ'üde sevķinden şikâyeti hâvî cerîde-yi mehâkim-i 'adliyye muhâsebe me'mûrî sâbıkı 'Abdülhalim Hakkî mühriyle bâ-taqđîm şûrâ-yı devlete ḥavâle buyrulan 'ar-zı hâl ve ledü 'l-isti'lâm adliyye ve medâhib nezâreti umûr-ı dâtiye müdîriyetinden yazılan derkenâr mülkiye ve ma'ârif dâ'iresinde kıra'at olundu.

Medkûr derkenârda tensîkât-ı 'umûmîyede kânûn-i mahşûşanın on dördüncü maddesi mûcibince tekâ'üdü icrâ kılınmış olan mûmâ-ileyhin mürâca'at-ı vâkı'ası tensîkân mütteḥad muḥarrerâtın şûret-i taqđîmi haqqında muḥaddemâ ba'z-ı uşûl u kavâ'id vaz' édildiği ve eşâsen tensîkât kânûnuna müzîl 1 Kânûn-i Evvel sene 329 [=1913 Aralık 14] târîḥli kânûnun şûr-ı taḥbîkiyesine 'aid 29 Kânûn-i Evvel sene 329 [=1914 Ocak 11] târîḥli îzâḥ-nâmede evvelce haklarında tensîkât karar ittiḥâd édilmiş olan me'mûrîn haqqında muḥarrerât-ı vâkı'ayı ta'dîlen bir karar ittiḥâd olunamayacağı gösterilmiş olmakla mûmâ-ileyhin uşûl-i mevzu'a ḥâricinde âḥiren vâkı' olan mürâca'atının is'âf édilememiş olduğu muḥarrer bulunmuştur.

İcâbı lede 't-te'emmül sâlifü 'd-dîkr derkenâr münderecâtına nazaran uşûl-i mevzu'a ḥâricindeki isti'âr-ı vâkı'nin is'âfına imkân-ı kânûnî görülemediğinden mürâca'atında müsted'îye li-eclî 't-tefhîm 'Adliyye ve Medâhib Nezâreti'ne ḥavâlesi tedekkür kılındı.

Yazıldı. 8 Ağustos sene 337⁶ [=1921 Ağustos 8]

Abdülhalim Hakkı'nın ölüm tarihi ile ilgili şimdiye kadar herhangi bir bilgi elde edilemedi; ancak eserin içerisinde yer alan ve müellif tarafından bazılarının üzerlerine çeşitli notlar alınarak imzalanmış takvim yapıklarından anlaşıldığı üzere

⁵ Başbakanlık Osmanlı Arşivi, ŞD 3173/27/2.

⁶ Başbakanlık Osmanlı Arşivi, ŞD 3173/27/2.

Abdülhalim Hakkı, en azından 1338 Temmuz 15'e [=1922 Temmuz 15] kadar yaşamıştır (ALEMDAR: 2018, XIX).

1.2. Eserleri

Abdülhalim Hakkı, *Atalar Sözü Mecmuası*'nın mukaddimesinde atasözleri ile ilgili çalışmasının yanı sıra başka "millî eserler" de kaleme aldığını ve bunların "Türk tarihi" ve "Türk takvimi" ile ilgili olduğunu belirtmektedir. Müellif, isimlerini de zikrettiği bu eserleri uzun süre çalışarak tamamladığını belirtmiştir. (ALEMDAR: 2018, XXX)

Abdülhalim Hakkı'nın *Atalar Sözü Mecmuası*'ndan başka *Şecere-yi Tevārîh*, *Çağnâme-yi Sâl-i Türkân* ve *Çağan-ı Türkân* olmak üzere üç eseri daha mevcuttur.⁷ Ayrıca, Abdülhalim Hakkı'nın bir de yayımlanmış mektubu mevcuttur.

2. ATALAR SÖZÜ MECMUASI'NA DAİR

2.1. ESERİN ADI

Eser, her ne kadar Türk Dil Kurumu Kütüphanesine *Atalar Sözü* ismiyle kaydedilmiş olsa da müellif tarafından esere birkaç isim verilmiştir. Müellifin 802.-1222. sayfalarda eser için kullandığı isimler şunlardır:

- Sav u Sınav-ı Türkân Cöngü
- Sav u Sınav-ı Cöngü
- Sav u Sınav
- Durûb-ı Emṭāl-i Otmānî / Durûb-ı Emṭāl-i Türkî Mecmū'ası

2.2. ESERİN YAZILIŞ TARİHİ

Abdülhalim Hakkı, eserini 1314 Ağustos 10 [=1898 Ağustos 22] tarihinden itibaren kaleme almaya başladığını ifade etmektedir. Bununla birlikte, her ne kadar yazmanın başında "Tārîḥ-i tertîb ü taḥrîr ibtidâsı 1314'den [=1898] 1324 [=1908] sene-yi mâliyesine kadar devâm etmişdür." kaydı düşülmüşse de yazmaya bu tarihten sonra da müellif tarafından eklemeler yapıldığı için eserin ne zaman tamamlandığı tam olarak belli değildir (ALEMDAR: 2018, XXXV).

2.3. ESERİN ŞEKİL ÖZELLİKLERİ

Eser, Türk Dil Kurumu Kütüphanesine *Atalar Sözü* Etüt/104-1 ve *Atalar Sözü* Etüt/104-2 küneleri ile kayıtlı bulunan, rika hattıyla yazılmış iki ciltten müteşekkil bir yazmadır. Birinci cildi 32 cm x 21 cm ebadında, ikinci cildi ise 33 cm x 21 cm ebadında olan ve her sayfasında ortalama otuz satır bulunan yazmanın her iki cildi de kırmızı sırtlıklı siyah deri ciltlidir.

Elifba sırasıyla tertip edilmiş olan eserin birinci cildi *elif* harfinden *çîm* harfine kadar olup ikinci cildi *hâ*'dan *yâ*'ya kadardır.

Yazmanın birinci cildine 84, ikinci cildine 31 sayfa ilave edilmiştir. Yazmanın birinci cildi 799 numaralı sayfa ile ikinci cildi ise 1880 numaralı sayfa ile tamamlanmaktadır.

2.4. ESERİN YAZILIŞ AMACI

Abdülhalim Hakkı, "millet namı altında yaşayan ve yaşamak isteyen bir kavim"ın sahip olması gereken başlıca eserleri "birincisi, millî lûgat ve gramer

⁷ ALEMDAR, E.: *Kaynaktan Eğitime Atasözleri ve Deyimler Çelebioğlu Abdülhalim Hakkı Atalar Sözü Mecmuası (1.-538. Sayfalar): XIX-XXX.*

kitapları; ikincisi, millî tarih kitapları; üçüncüsü, millî atasözleri vesaireye dair kitaplar” olarak belirtmektedir.

Abdülhalim Hakkı, bu eserlerin yazılmasını millî bir vazife olarak görmüş ve bu eserlerin elinden gelebileceğine inandığı kısmı olan darbimeselleri kudreti yettiği miktarda toplayarak vazifesini yerine getirmeye çalışmıştır.

2.5. ESERİN MUHTEVASI

Osmanlı döneminde yazılan derlemelerin pek çoğunda olduğu gibi⁸ *Atalar Sözü Mecmuası*’nda da bugün birbirinden farklı iki kavram olarak ele alınan atasözleri ve deyimler; “darbimesel” ve “atalar sözü” adları ile ve herhangi bir ayrıma gidilmeden karışık olarak esere dercedilmiştir. Ayrıca, Abdülhalim Hakkı; yalnızca atasözlerini ve deyimleri değil, kendi tabiriyle “meşhur sözler ve hikmetli cümleler” arasında vecizelerin yanı sıra mısralar⁹, beyitler¹⁰, dualar¹¹, kargışlar¹² ve fıkralar¹³ da yer almaktadır.

Derlemede Çağatayca¹⁴, Kıpçakça¹⁵, Tatarca¹⁶ gibi diğer Türk lehçelerinden de maddeler ve alıntılara yer verilmiştir. Ayrıca bazı maddelerin Arapça¹⁷ ve Farsça¹⁸ biçimleri de yazılmıştır.

Eserdeki madde başlarının ekserisi yazılı kaynaklardan derlenmiş olmakla birlikte eserde müellife ait madde başları da mevcuttur ve müellif, kendisine ait madde başlarının yanını imzalamış veya paraflamıştır.

Müellifi tarafından “müsvedde” olarak nitelenen bu eserde bazı maddelerin yanına “mükerrer” kaydı düşülmüş olmakla birlikte eserdeki mükerrer maddelerin sayısı, mükerrer olduğu belirtilenlerden çok fazladır. Özellikle deyimler cümle içerisinde farklı biçimlerde kaydedilmiştir. Örneğin “damdan düşer gibi” deyimini şu şekildedir:

Damdan düşer gibi. [881/27]

Damdan düşer gibi atılma, anlamadığın söze katılma! [881/28]

Eserde bir maddenin farklı biçimleri de ayrı maddeler olarak kaydedilmiştir:

Doğru söyleyeni dokuz köyden kovarlarmış. [1215/29]

Doğru söz söyleyeni dokuz mahkeme kapısından kovarlarmış! derler. [1215/30]

Doğru söyleyeni dokuz köyden kovarlar. [1215/33]

Doğru söyleyeni dokuz köyden kovarlar, derler. [1215/37]

⁸ Bununla ilgili bk. AKSOY, Ö. A.: *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü – I Atasözleri Sözlüğü*: Eleştirmeler: 53-100.s.

⁹ hâddeden geçmiş nezâket yâl ü bâl olmuş şağa [811/18]

¹⁰ dâyim cefâ vü cevri çeker pād-şāh olan / her dem şafâ vü zevk sürenler gedâ imiş: [877/25] Muhibbî

¹¹ Tuttuğun toprak altın olsun, derler. [1209/36]

¹² Taş koçsun, çocuk koçmasın, derler. [1186/03]

¹³ Hoca Nasreddin merhumdan bugün ayın kaçırır diye sormuşlar: “Vallahi bilmem şu günlerde ay alıp sattığım yoktur.” demiş. [865/32] Dostlar alışverişte görsünler, diye demiş. [932/36]

¹⁴ Dert yürekde od olur, söz cehanda at bolur. [885/33]

¹⁵ Hısım, hısma tapışır (buluşur); yatka (yabancıya), bela yapışır. [870/07]

¹⁶ Taz bezeninceye kadar toy (düğün) darkar (dağılır). [1183/15]

¹⁷ Hayırlı kelim; az kelimeli, çok manalı olur, demişler. [866/25] Arabî: *hayru 'l-kalāmi mā kılla va dalla*.

¹⁸ Hükmü, kendiliğinden verir ki hâkime niyaz etmeyesin [848/12] Farsî: *dād h'v'ışten bedē tā ez dāver b'f' niyāz bāşt*.

Eserde madde başlarının ekserisi yazılı kaynaklardan derlenmiştir. Madde başları ile ilgili örnek metin olarak mensur ve manzum eserlerden iktibas edilmiş alıntılara da yer verilmiştir.

2.6. ESERDEKİ İKTİBASLARIN AİT OLDUĞU KAYNAKLARDAN BAZILARI

Ahmed Cevdet Paşa	<i>Tārīḥ-i Cevdet</i>
Ahmed Midhat	<i>Ṭāğarcıḳ</i>
Ahmed Vefîk Paşa	<i>Lehce-yi 'Otmānî</i>
'Alî Seydî	<i>Resmli Ḳāmūs-i 'Otmānî</i>
Bākî	<i>Dīvān</i>
Dede 'Ömer Rüşenî	<i>Ātar-ı 'Aşḳ</i>
Evliyā Çelebî	<i>Siyāḥatnāme</i>
al-Fîrûzâbâdî (Çev. Ahmed 'Aşım)	<i>al-Uḳyānūsü 'l-Basîṭ fî Tarcamati 'l-Ḳāmūsî 'l-Muḥîṭ</i>
Fehîm-i Ḳadîm	<i>Dīvān</i>
Fuzûlî	<i>Dāstān u Leylî vü Mecnûn</i>
	<i>Dīvān</i>
Ḥāḳānî	<i>Ḥilye-yi Ḥāḳānî</i>
Ḥalîm Girây	<i>Gülbün-i Ḥānān</i>
Ḥıfzî	<i>Manzûme-yi Ḍurûb-ı Emtāl</i>
Ḥızır Ağazâde Sa'îd Beg	<i>Dīvān</i>
Ḥurûfî 'Arşî	<i>Dīvān</i>
İbrāhîm-i Peçevî	<i>Tārīḥ-i Peçevî</i>
Ḳāşğarlı Maḥmûd	<i>Dīvānu Luġātî 't-Türk</i>
Meḥmed Celāl	<i>'Otmānlı Edebiyyâtı Numûneleri</i>
Meḥmed Şālāḥî	<i>Ḳāmus-i 'Otmānî</i>
Meḥmed Tevfîk	<i>Kāfile-yi Şu'arā</i>
Meḥmed Tevfîk	<i>Mecmû'a min Nevâdiri 'l Üdebā vü Ātâri 'z-Zurefā</i>
Mu'allim Nâcî	<i>Luġat-i Nâcî</i>
	<i>Yâdgâr-i Nâcî</i>
Muḥibbî	<i>Dīvān</i>
Nâbî	<i>Dīvān</i>
Nedîm	<i>Dīvān</i>
Nef'î	<i>Dīvān</i>
Nevâyî	<i>Ġarā'ibü 'ş-Şığar</i>
Râgıb Paşa	<i>Dīvān</i>

Rāşid-i Belğradī

*Tārīh-i Vaḳ'a-yı Hayretnümā Belğrad
ve Şirbistān*

Şolaḳzade Meḥmed Hemdemī Çelebi

Şolaḳzāde Tārīhi

Şūfī Allāh-yār

Tebatu 'l- 'Ācīzīm

Süleymān Çelebī

Vesīletü 'n-Necāt

Sünbülzāde Vehbī

*Dīvān**Lutfiyye-yi Vehbī*

Ş. Sāmī

Ḳāmūs-i Türkī

Şāhidī

Tuḥfe-yi Şāhidī

Şeyḫ Ğālīb

*Dīvān**Ḥüsn ü 'Aşḳ*

Şeyḫ Süleymān Efendi-yi Buḥārī

Luğat-i Çağatay ve Türkī-yi 'Otmānī

Şināsī - Ebū 'z-Ziyā [Tevfīḳ]

Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye

Tābit

Zafernāme-yi Tābit

Yahyā Naẓīm

Dīvān

Yūnus Emre

Dīvān

Ziyā Paşa

*Eş'ār-ı Ziyā**Harābāt**Terkīb Bend**Tercī' Bend*

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
METİN

Ha [Ḥ]

1. Hacı Bektâş anahtarı gibi... [802/01]
2. Hacı Bektâş tuzu gibi parlaktır. [802/02]
3. Hacı Bektâş-ı Velî sülalesinden değil a! [802/03]
4. Hacı Bektâş halifesi zannedersin. [802/04]
5. Hacı Bektâş mukallidi selamı, “Hu imanımdır.” her kelamı. [802/05]
6. Hacıya “Tespîh alır mısın?” demişler, “Ya biz buraya ne için geldik!” demiş. [802/06]
T. [Ebü ’z-Zîyâ¹⁹ *Ḍurûb-ı Emtâl-i ‘Otmâniyye* 201²⁰]
7. Hacı Ömer, Kâbe’den getirmiş; “Azımızı çoğa tutsunlar.” demiş. [802/07]
T. [Ebü ’z-Zîyâ *Ḍurûb-ı Emtâl-i ‘Otmâniyye* 200²¹]
8. Hacı Mekke’de, dervîş tekkede yakışır. [802/08]
Ş. [Şînâsî *Ḍurûb-ı Emtâl-i ‘Otmâniyye* 200²²]
9. Hacı velî, velî hacı hep bir değil mi? [802/09]
10. Hacı Bektâş-ı Velî köçekleri olduk, demiş. [802/10]
Yeniçeri takımları...
11. Hacı, delilsiz olmaz. [802/11]
12. Hacıyatmaz gibi ne tarafından tutulup atılırsa yine dimdik kalkar, derler. [802/12]
13. Hacıyatmaz gibi dimdik durur, derler. [802/13]
14. Hacıyatmaz gibi düştüğü yerden hemen kalkar. [802/14]
15. Hacıvat²³ gibi kırk türlü kılığa girer. [802/15]

[Aḥmed Vefîk Paşa] *Lehce-yi ‘Otmâni* [cüz’-i evvel] 562^[b]

‘*Ḥāz*’ is. ‘*Ḥāz*’ ve ‘*ivaż*’ ma’nāsına sarāydār. *Ḥācī* ‘*İvaż*’ - *Ḥācā* Bevāt maşhara kıyāfetlü, tiryākī sīretlü ma’nāsına müsta’meldür.

16. Hacıvat²⁴ karagözsüz perdeye girmez. [802/16]
17. Hacet mes ederse... [802/17]
18. Hacet -ihtiyaç- icat eder, ettirir, zamanı belirir. [802/18]

Evliyā Çelebî *Siyāḥatnâme*²⁵ 1, 654-655

Ḳaragöz ve Ḥācī İvād ki Brusalı (*Ḥācī* ‘*İvaż*’)dur. *Ḳaragöz* ēse *İstanbul tekfûrî Koştanṭînüñ sâ’isi* édi. *Edirne ḳurbındaki Kırķ kilise’den bir mîr şāḥib-i kelām-ı*

¹⁹ Yazmada: *Ḍurûb-ı Emtâl-i ‘Otmâniyye*’den yapılan alıntılar gösterilirken ilgili madde başını Şînâsî [1826-1871] kaydetmişse “Ş”, Ebü ’z-Zîyâ Meḥmed Tefîk [1849-1913] kaydetmişse “T” işareti kullanılmıştır. Bahse konu alıntıların yazmada takip edilen usule göre kaydedilmesi muvafık bulunmuştur.

²⁰ Şînâsî - Ebü ’z-Zîyâ: *Ḍurûb-ı Emtâl-i ‘Otmâniyye*: Ḥācīya tesbîḥ alır mısın demişler, ya biz buraya ne için geldik demiş.: 201.

²¹ Şînâsî - Ebü ’z-Zîyâ: *Ḍurûb-ı Emtâl-i ‘Otmâniyye*: Ḥācī ‘Ömer Kâ’be’den getirmiş; azımızı çoğa tutsunlar demiş.: 200.

²² Şînâsî - Ebü ’z-Zîyâ: *Ḍurûb-ı Emtâl-i ‘Otmâniyye*: Ḥācī Mekke’de dervîş tekkede yakışır.: 200.

²³ Yazmada: *ḥācī ḥāz, ḥācāvāt, ḥācī eḥad, ḥācī* ‘*ivaż*’ imlaları müstameldir.

²⁴ Yazmada: *ḥācī ḥāz*.

²⁵ Yazmada: *Evliyā Çelebî Siyāḥatnâmesinden bir fıkradur.*

'ıyār-ı cehān kabzı edi. Adına "Şōfīn-ōzlu "Karagöz Bālī Çelebi" derlerdi. Tekfūr Kostañtī yılda bir kerre 'Alāe 'd-dīn Selçūķī gönderdükde Hācīvād ile Karagöz'ün birbirleriyle mübāheṭe ve mücādelelerini o zamānuḡ pehlevānları ḡayāl-ı zılla koyup oynadurlardı... ilā aḡirihī²⁶ ...

19. Har vurdu²⁷ harman savurdu, derler. [802/19]

m. [Mükerrer²⁸]

20. Hacetsiz kimse olmaz. [802/20]

21. Hacet münacatsız olmaz. [802/21]

22. Haceti er kişi bitirir. [802/22]

23. Hacet bitirmek de hacca gitmek kadar sevaplıdır, demişler. [802/23]

24. Hâl, mazi olur; istikbal, hâl olur. [802/24]

25. Hâl, hâl deyip durmaktansa helva deyip anlaşı, demiş. [802/25]

26. Ha demeden helva diyeceğini bilirim. [802/26]

Ş. [Şināsī *Durūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye* 201²⁹]

27. Har vurur³⁰, harman savurur. [802/27]

Ş. [Şināsī *Durūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye* 201³¹]

28. Hâlden kâlden anlamaz adamla konuşmak güçtür. [802/28]

29. Hâli harap. [802/29]

30. Hâlimizi sormazsınız hiç. [802/30]

31. Hadis olan şey âriz olan şeyden doğar, demişlerdir. [802/31]

[‘Alī Seydī] *Resmli Kāmūs-i 'Otmānī*³² [cild-i evvel, 387^b]

ḡadit: [‘A. s.] *Ḳadīmīḡ zıddı: ḡudūt ile müteṣāf olan ḡudūt eden 'adem ile mesbūk aṣlı olmayan ṣoḡradan peydā olan, nev ṡuhūr, yeḡi.*

32. Hadise, hadiseyi doğurur. [802/32]

33. Hab, hub ile korkuluk çıkarmak kabilindendir, derler. [803/01]

[Aḡmed Vefīḡ Paṡa] *Lehce-yi 'Otmānī* [cüz-i evvel] 376^[a]

ḡa: *Elif-bānıḡ sekizinci ḡarfi, hā-yı mehmule ebced ḡisābında sekize işāretdür. ḡurūf-ı 'Arabīyyeden olup sā'ir lisāndan gelen 'otmānlu luḡatlerinde isti'māl-i ḡalaṡdur. Metelā ḡac, ḡaybe, ḡaṡıl, ḡartuc, harin, haydamak, hayḡırmaḡ, hamut,*

²⁶ Yazmada: *ilh.* Yazmada: *ilh.* Ş. Sāmī: *ḲT*: *ilh*: "İlā aḡirihī..." tā'bīrinden maḡtū'dur, ki sā'irleri veyā alt ṡarafı da böyledür demekdür; "va ḡis 'alayhi'l-bavāḡī..." gibi.: I, 155^c. ATAY: *A-TBL*: aḡir: I, 20^a; ilā: I, 64^b.

²⁷ Yazmada: *urdu.* Yazmada *vur-* kelimesi *ur-* ve *vur-* biçiminde iki farklı imla ile yazılmış olup kelimelerin her iki imlası da Osmanlı Türkçesinde müstameldir. CLAUSON: *EDPT*: *ur-*: 194^b. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *ur-*: *EDAL*: II, 1188. RĀSĀNEN: *VeeWbt*: *ur-*: 515^a. Ş. Sāmī: *ḲT*: *urmak*: I, 199^a; *vurmak*: II, 1499^b. Şeyḡ Süleymān: *LÇvT'O*: *urmak*: 30^b. Bahṡāyīṡ Bin Çalıḡa: *Bahṡāyīṡ Lüḡati*: *ur-* / *vur-*: 186^a. TDK: *TTS*: *urmak*: VI, 3967. TDK: *DS*: *urmak* (I): XI, 4041^b.

²⁸ Bu madde başının benzer biçimleri için bk. Ḥār urur, ḡarman ṡavurur. 802/27

²⁹ Şināsī - Ebü 'z-Ziyā: *Durūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye*: Hā demeden ḡelvā dēyeceğini bilürüm.: 201.

³⁰ Yazmada: *urur*. bk. 9. dipnot.

³¹ Şināsī - Ebü 'z-Ziyā: *Durūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye*: Hār urur, ḡarman ṡavurur.: 201.

³² Yazmada: *Resmli Kāmūs*.

havut, havlamak, haymana ha (ح) ile yazılmaz. Yalnız haydud kelimesini ta'rīb ile cem'inde (hayādīd) yazmışlar.

34. Hapı yuttu. [803/02]
35. Hapı yıldızlıdır. [803/03]
36. Hapı yutturmuşlar. [803/04]
37. Hap yutturmak ister. [803/05]
38. Hacı armağanı Mekke kınası. [803/06]
39. Hacı armağanı Mekke kınası, Medine hurması. [803/07]
40. Hacı armağanı Mekke kınası, Medine hurması; çoban armağanı çam sakızı, koç burması. [803/08]
41. Hacı, hacı olmaz gitmekle Mekke'ye; dede, dede olmaz gitmekle tekkeye³³. [803/09]
T. [Ebü 'z-Ziyyā *Durūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye* 200³⁴]
42. Hacı, hacıyı Kâbe'de görsün. [803/10]

Beḳāyī Kāfile-yi Şu'arā 64 beyt

*'āşīḳān kūy-ı yāre cem' olsun
ḥacī ḥacīyi Mekke'de bulsun*

43. Hacı baba diz. [803/11]
44. Hacı baba, hacı baba amma bana geçti, demiş. [803/12]
45. Hacı kınası elden ele. [803/13]
46. Hacı tarağıyla sakal büyümez. [803/14]
47. Hacı kınası ağız darısı gibi. [803/15]
48. Hacı kınası gibi boyası ağır çıkar. [803/16]
49. Hacı başındadır tacı. [803/17]
50. Hacı ölse delilsiz ölmez, derler. [803/18]
51. Hacı sarığını belinde taşıyan zümredendir. [803/19]
52. Hacı'nın önünden atlı gelir. [803/20]
53. Hacı mı ölecek, deveci mi ölecek? Onu³⁵ Allah bilir. [803/21]
54. Hacı çıkını gibi düğüm düğüm düğümcük. [803/22]
55. Hacı amma acı hıyar gibi, demiş. [803/23]
56. Hacı olmamış, gacı olmuş, demiş. [803/24]
57. Hacı sandığımızın koltuğundan haçı çıktı, demiş. [803/25]

Ziyyā Paşa *Terkīb Bend* 6 [Naẓm]

*ekter kişiniñ şūreti sīretine uymaz
yā rābb bu ne ḥikmet İlāhī bu ne ḥālet*

³³ Yazmada: *tekkeye, tekyeye*. al-FİRŪZĀBĀDĪ: *UBḲTM*: I, 65. ATAY: *A-TBL*: 1, 199^a. Ş. Sāmī: *KT*: *tekye*: I, 432^b. STEINGASS: *CP-ED*: *takya*: 319^b. AYVERDİ: *MBTS*: *tekke*: 1226^a. REDHOUSE: *TaEL*: *tekye*: 585^a. Hüseyin Kâzım Kadri: *TL-TDİVEL*: *tekye*: ikinci cilt, 155^b.

³⁴ Şināsī - Ebü 'z-Ziyyā: *Durūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye*: Ḥacī ḥacī olmaz gitmekle Mekke'ye, dede dede olmaz gitmekle tekkeye [*tekye*]:. 200.

³⁵ Yazmada: *anı*. CLAUSON: *EDPT*: a: 1^a; ol: 123^a. Ş. Sāmī: *KT*: an: I, 55^b.

umēd-i vefā eyleme her şaḥs-ı dağalde
çok ḥācılarını çıkıdı ḥāc-i zîr-i bağalde

58. Hâli vakti yerinde olana kollu kanatlı, derler. [804/01]
 59. Ha mim. Özü, sözü daima gizli ve aşıkâr zehr-nâk hâliyle hasmını tehdit eder. [804/02]
 60. Hâsid, yılanı benzer ki sözü hep yalana benzer. Haris, kurda benzer, kurnaz olur; ne özü doyar ne gözü doyar. Huyundan geçmiş, demişler. [804/03]
 61. Hâsid, her ne kadar hüner gösterse de sonunda yine ebter ve nadan olduğunu da gösterse gerekir. [804/04]

Yahyâ Nazîm³⁶ *Dīvân-ı Belâğât- ‘unvân-ı Nazîm* [İbtidâ-yı Gazelliyât I, 61] [beyt]

ne kadar êse de iddi‘â-yı hüner
hâsid-i dūn u ebter ü nādān

olur elbette nuṭṭa geldükce
noḳṭa-yı ḥāmem aṇa mühr-i dehān
gerçi ‘arż-ı kemāl êder evvel
yine ammā soḡındadur seyrān

62. Hâsid ile haris bir yere sığsa da birbiriyle geçinemezler, demişler. [804/05]
 63. Hâsidin hasedi kendi amelini yakar. [804/06]
Arabî: kullu ḥasūd_{in} muḥāriḳu ‘amalihi
 [=Hasidin hasedi amelini yakar.]
 64. Hâsid, fâsid bir yaydan gelir, bir yaydan çıkar. [804/07]
 65. Hâsid olanlardan sakınmak gerek. [804/08]
 66. Hâsidin gözü taşı çatlatır, harisin sözü baş patlatır, derler. [804/09]
 67. Hâsid mahrumdur. [804/10]

Arabî al-hasadu kal-maḥrūm_{in}
 [=Haset mahrumluk gibidir.]

68. Hâsidlik hulkî ve tabii bir illet, irsî hastalıktır, demişler. [804/11]
 69. Hâsidin hasedi kalbini karartır, gözüne perde indirir. [804/12]
 70. Hâsidden şefaât umma. [804/13]
 71. Hâsid, mahsuddan hoşnut olamaz. [804/14]

Şā‘ir Ya‘ḳub³⁷ [beyt]

hâsid-i pür-kin ḥ‘uşnūd olamaz maḥsūddan
giyse her bir günde bir samūr samūr üstine

72. Hâside mahsudu -rakibi- galip gelince hâsidin yüzü sararır, dudağı morarır, dudağını büzer; mahsud mağlup olunca yüzü kararır, gözünü süzer, demişler. [804/15]
 73. Haşmet, hışmet bir baktan, demiş. [804/16]
 74. Hâsidin derdi düşüncesi daima rakibine galebe çalmak sevdasıdır, derler. [804/17]

³⁶ Yazmada: *Nazîmî*. Divan şairinin asıl adı Yahyâ’dır. Nazîm mahlasını kullanan diğer kişilerden ayırt edilebilmesi için ismi ve mahlası birlikte kullanılmaktadır. Bu hususla ilgili geniş bilgi için bk. UZUN, Mustafa; ÖZCAN, Nuri: “Nazîm”, *DİA*: 32, 452^a-453^c.

³⁷ Yazmada: *Şa‘ir Ya‘ḳub’un ḡazelinden*.

75. Hâsid kimseler zahirî, bâtinî daima rakibinin ölmesini dilermiş, dermiş ki ben öleceğime benden evvel tek. [804/18]
76. Hâsid ölür ancak hırsından ölür, derler; yani hâsidin eceline sebep ancak kendi hasedi ve hırsı şiddeti. [804/19]
77. Hâşâ, sümme hâşâ! “Ben neyim?” abd-i acz. [804/20]

Lâ beyt

*deryâ beni eyle temâşâ
senden édecek miyim teḥâşâ
beni eyler mi şandın sen teḥâşâ
fe-hâşâ tümme ḥâşâ tümme ḥâşâ*

78. Hâşâ demekle o lmaz, tövbe gerek. [804/21]
79. Yalancı, hâşâ der, şimdi söylediği yalanı onu da inkâr eder. [804/22]
80. Haşarıdır. [804/23]
81. Haşarılığı dünkü buzağı ne bilsin, bu öküzden öğrenmiştir; onun için suç öküzündür, demiş. [804/24]
82. Hasıl-ı kelam, muhassal-ı meram, öyle. [804/25]
83. Hasıl-ı kelam, netice-yi meram, bu dünyada ne yapsan ne iş tutsan huzur-ı kalp ve rahat yok vesselam. Hâlbuki herkes huzur-ı kalp. [804/26]

Fuzûlî *Dīvân* [489, XXIX] [Muḳaṭṭa‘ât]

*yaḳamı pençe-yi taḥvîḳ-i reh-i şer‘ dutar
dâmen-i ma‘rifet-i ehl-i riyâzet dutsam
jeng-i iflâs tutar âyine-yi raḥatımı
terk-i ḥükkâm kılp künc-i ḳanâ‘at dutsam
heḳ³⁸ ‘âlemde³⁹ bulunmaz eter-i rāḥat-ı dil⁴⁰
oluram muḳtaribü ‘l-ḥâl ne şan‘at dutsam*

84. Hasılı ile mahsulu makbul olan ağaçlar, ceviz ile kestanedir, demişler. [804/27]
85. Hasılı tahsil, malumu ilam kabilindendir, demişler. [804/28]
86. Hasılı tahsile çalışmak sa‘-yı abestir. [804/29]

[Aḥmed Midḥat] *Hüseyn Fellâh*⁴¹ [Kırk-anbar ‘İlâvesi, Birinci kitâb, İkinci bâb] 7

*Evet! Aşıl maḳşadım size bu ḥikâye ile heḳ iştmediginiz şeyleri iştirmek degül midür? Bildiginiz şeyleri söyleyecek olur ések neye yarar? **Hâsılı taḥsîle çalışmak, sa‘y-ı ‘abetdür. Manṭıḳ okumadınız mı yoksa?***

87. Hasılı, mahsulüne benzemeyen incir ağacıdır, derler. [804/30]
88. Hasılı ile mahsulü makbul olan, mahlukat, mahsulat, daima helal mina’llâh makbul-ı âlemdir, kimse ondan müstağni değildir. [804/31]
89. Hasılsız sarfiyat nerede görülmüş? [804/32]
90. Hasılsız hayrat çeşmesi elbette akamaz. [804/33]

³⁸ Yazmada: *heḳbir*.

³⁹ Yazmada: *ḥâletde*.

⁴⁰ Yazmada: *ḳalb*.

⁴¹ Yazmada: *Hüseyn Fellâh risâlesinden bir fıkradur*.

91. Hasılsız hayrat çeşmesi yaptırmak ister. [804/34]
92. Hazır akçe, hazır bohça⁴², herkesin işine yarar; amma bulunsa demiş. [804/35]
93. Hazır akçe, hazır laf, hazır yumurta, hazır lof iyi şeylerdir; amma herkes de her yerde bulunmaz, demiş. [804/36]
94. Hazır bulmak kolay amma hazırlamak güç, demiş. [805/01]
95. Hazır tez biter. [805/02]
96. Hazır para çabuk tükenir. [805/03]
97. Hazıra duacı, gaibe duacı. [805/04]
98. Hazıra konar hep. [805/05]
99. Hazır, hasır gibi. [805/06]
100. Hazır tez biter, hasır tez eskir. [805/07]
101. Hazıra kalmış duayı ehl-i dil. [805/08]
Hıfzî [Manzûme-yi *Ḍurûb-i Emtâl* 12] [mısrâ⁴³]
102. Hazır lopçu ile hazır lafçı bir araya gelince arada sen var ben yok, demiş. [805/09]
103. Hazır sofra terk olunmaz, derler. [805/10]
104. Hazırın ömrü hasırın ömrü kadardır, derler. [805/11]
105. Hazır yemek, peynir ekmek⁴⁴. [805/12]
106. Hazır baş ol. [805/13]
107. Hazır çukura girmek ister. [805/14]
108. Hazıra konar. [805/15]
109. Hazır şeyi herkes sever; amma Hızır'ı bulmak zordur. [805/16]
110. Hazır ol vaktine, demiş. [805/17]
111. Hazır ol cenge eğer istersen sulh u salah. [805/18]
Mevzundur.
112. Hazır hâdim ol ilme eğer istersen fevz⁴⁵ ü felâh. [805/19]

*Taṣvir-i efkâr*⁴⁶ [Ḥavâdiṭ-i aḥâliyye] 2 fi 5 Muḥarrem sene 1279 [Haziran 20]

“...ahd-i ḳaribde iki ordu-yı hümâyunuñ birleşerek şuret-i ḳaṭ’iyyede bir hücum
etmesi muşammem bulunduğundan artıḳ Ḳaratâğ mesele’sinin ḳuvve-yi seyf ile
fayşal-peḍîr olması me’mûl-i ḳavîdir”.

bu meṭel ile bulur ḥamle-yi düvel-i fevz ü felâḥ

⁴² Yazmada: *boğça*. CLAUSON: *EDPT*: bög: 311^a. DOERFER: bög: *TMEN*: II, 341. REDHOUSE: *TaEL*: boğça: akçe boğça: 403^b. TDK: *DS*: boğca: Bohça.: 728^b; bohça: Bütçe: XII, 4462^b.

⁴³ Hıfzî: *Manzûme-yi Ḍurûb-i Emtâl*: ḥazıra kılmış du‘âyı ehl-i dil: 12.

⁴⁴ Yazmada: *etmek*. CLAUSON: *EDPT*: etmek/ötmek: 60^a; ekmek: 108^b. RÄSÄNEN: *VeeWbT*: ötmäk: 376^b. TDK: *DS*: etmek: V, 1799^b. TDK: *TTS*: etmek (I): III, 1563^b. REDHOUSE: *TaEL*: etmek: 23^a. Bahşâyîş Bin Çalıça: *Bahşâyîş Lügati*: etmek: 23^a. NİŞANYAN: *Sözlerin Ağacı*: etmek/ekmek 138^a. KAÇALIN, M. S.: *Dedem Kokut’un Kazan Bey Oğuznâmesi*: 140. KAÇALIN, M. S.: “Ekmek”, *Yemek ve Kültür*: 4, 61-70.

⁴⁵ al-FİRÜZÂBÂDÎ: *UBḲTM*: al-fevz: Ḥavf ve ḥatardan necât ve selâmet bulup ḥayr ve me’mûle zafer ve fırsat bulmak ma’nâsınadır.: II, 193. el-ASKERÎ, Ebû Hilâl: *el-Furûq fi ’l-Luğa / Arab Dili’nde ve Kur’an’da FARKLAR SÖZLÜĞÜ*: fevz, arzu edilene ulaşarak istenmeyenden kurtuluştur.: 307.

⁴⁶ Yazmada: *Taṣvir-i Efḳâr* gazetesinden bir fıkıradur.

hâzır ol cenge eger ister eşeğ şulh u şalāh

113. Hazır ol borusu öttü. [805/20]
 114. Hazır şey tez tükenir. [805/21]
 115. Hazır cevaba söz mü dayanır? [805/22]
 116. Hazır cevaba söz yok. [805/23]

Arabî: na 'ama 'n-nāşir 'l-cavābu 'l-hāçdır

[=Evet, bizim için en iyi cevap bir şeyin hazır cevabıdır.]

Sünbülzāde Vehbî *Divān* [29, 7] [beyt]

*besdür bedîhe-gûluğ ilzāma der- 'aḳab
 etse kimüñle Vehbî-yi hâzır-cevāb baḥt*

117. Hazır cevap suale yer bırakmaz. [805/24]

Nef'î *Dīvān* [10, 1] [beyt]

*göz uciyla 'aşıḳa ki luḳ eder gehî 'itāb
 bir su 'āle yer ḳomaz ol ḡamze-yi hâzır cevāb*

118. Hazır cevaba ne denir. [805/25]
 119. Hazır cevap, hazır çorap gibidir, derler. [805/26]
 120. Hazır cevap hazır çuvala benzer. [805/27]
 121. Hazıra bakar. [805/28]
 122. Hazır bulsa lop yutar. [805/29]
 123. Hazır bulsa lop yutar, Hızır'ı bulsa külahını kapar, derler. [805/30]
 124. Hazırı bulsa Hızır'a bile bakmaz. [805/31]
 125. Hazırı lukata⁴⁷ sanır. [805/32]
 126. Hazıra konan kargalardandır. [805/33]
 127. Hazıra konuk çok bulunur; amma gaibe yoka konak yok olur, derler. [805/34]

Misafir...

T. [Ebü 'z-Ziya *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Oṯmāniyye* 201⁴⁸]

128. Hazırı sakla ki Hızır'ı beklemeye hacet kalmasın, demiş. [805/35]
 129. Hazıra bakma geleceğe bak, derler. [805/36]
 130. Hazır katıra semer istemez, demiş. [805/37]
 131. Hazırın arkasını koru, Hızır'ın arkasını koruma. [806/01]
 132. Hazıra kanaat gerek. [806/02]
 133. Hazır, nazır. [806/03]
 134. Hazıra kanaat etmeyenin geleceğe kanaat edeceği ne malum? [806/04]
 135. Hazırın kaderini bilmeyen geleceğin kaderini elbette bilemez. [806/05]
 136. Hazıra kanaat ne kadar elim ise yine emelden mahrumiyete kıyas kabul etmeyecek derecede ehvendir. [806/06]

⁴⁷ al-FİRŪZĀBĀDĪ: *UBḲTM*: al-luḳāṭa: Yere atılmış bî-ḳadr ü kıymet nesneye dēnür.: II, 511.

⁴⁸ Şināsî - Ebü 'z-Ziyā: *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Oṯmāniyye*: Hāzıra ḳonuḳ.: 201. Yazmadaki madde başı *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Oṯmāniyye*'den alınırken müellif tarafından madde başına ekleme yapıldığı anlaşılmıştır.

Cümel-i hikemiye...

137. Hazır eşeğe binmek kolaydır; amma eşeği hazırlamak zordur. [806/07]

138. Hazır yolunmuş tavuk arar, tilkidir. [806/08]

139. Hazır basan gibi. [806/09]

[Meḥmed Tevfîk] *Mecmū'a-yı min Nevādiri 'l-Üdebā vü Âtāri 'z-Zurefā (Nevādirü 'z-Zurefā)*⁴⁹ [cüz'-i t̤ānī] 130

140. Hazır yemek kolay; amma hazırlamak güç. [806/10]

141. Hazır yemeğe dağlar dayanmaz. [806/11]

Ş. [Şināsī *Durūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye* 201⁵⁰]

142. Hafız-ı kelâmdır. [806/12]

143. Hafız-ı Kur'an'dır; amma hafız-ı kelâm değil. [806/13]

144. Hafız, hakikati hıfzeder. [806/14]

145. Hafıza, ruhun hazine-yi fezâlidir, demişler. [806/15]

Emsal-i hikemiye...

146. Hâkim, adil hâkim hazık gerek. [806/16]

147. Hâkimsiz, hekimsiz memlekette durma⁵¹. [806/17]

148. Hâkim, hekim kılı kırk yarar, her şeyde bir hikmet arar, demişler. [806/18]

Evliyâ Çelebî *Siyāḥatnāme*⁵² 1, 531 [228^a]

“...eşnāf-ı dekākīm-i ḥükemā-yı dükkānları 700 nefarāt 1000 bunlar alāy vaḳti taḥt-ı revān üzere tıḳḳalarının ālāt ve eşirbe hoḳḳalarını gūnā-gūn ḥab şışelerini dizerler ve ba'zī emrāzlı ādemlerin nabızlarını tıḳup devā ederek 'ubūr ederler. Bu eşnāf ḥaḳḳında Ḥazret-i Resūl ḥadīṭ buyurmuşlardır: (el-ilmü ilmānī el-evvelü 'ilmü 'l-ebedānī vāttanī 'ilmü 'l-edyānī) Bu ḥadīṭ-i şerīf maẓmununca her belde ve her orduda (ḥâkim ve hekīm-i ḥadīḳ, feşād-ı 'āmīl, cerrāḥ-ı kāmīl bulunmaḳ şer'ān lazımdır. Bu 'ilm 'ilm-i kadīmdır. Zamān-ı kadīmde pīrleri Ḥazret-i Loḳmān idi. Fişāgores-i tevḥidi, Eflāṭun İlāhī, Boḳrāt, Soḳrāt, Arestetālis, Cālinūs, Mernūs nām ḥükemā-yı ḳudemālar gelüp 'aḳıllarıyla **kılı kırk yardılar**. Aḥīr ecel derdüne dermān bulamayup aḥirete tahtirevān ile revane oldular... İlā aḥirihī... (pīrleri Zinnūn-ı Mısrīdir.)

149. Hâkim, hekimsiz belde oturulmaz. [806/19]

150. Hâkimsiz belde, terazisiz alışverişe benzer. [806/20]

151. Hâkim ve hekim hazık⁵³ olan belde oturmak gerekir. [806/21]

152. Hâkim, hekim adil olur. [806/22]

⁴⁹ Yazmada: *Nevādir-i Zurefā'dan bir fıkradur*.

⁵⁰ Şināsī - Ebü 'z-Ziyā: *Durūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye*: Ḥazır yemeğe tağlar ṭayanmaz.: 201.

⁵¹ Yazmada: *ṭurma*. Yazmada *dur*- kelimesi *ṭur*- şekliyle ekseri olmak üzere *dur*- ve *ṭur*- imlalarıyla kullanılmıştır. CLAUSON: *EDPT*: 529^b. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 404. REDHOUSE: *TaEL*: ṭurmaḳ 1254^a. Ş. Sāmī: *KT*: ṭurmaḳ: II, 896^b. TDK: *TTS*: durmak (turmak): II, 1261; turmak: V, 3856. TOPARLI-VURAL-KARATLI: *KTS*: ṭur- 284^a; tur-: 284^a, dur- (I): 65^b.

⁵² Yazmada: *Evliyā Çelebî Siyāḥatnāmesinden bir fıkradur*.

⁵³ VANĖULI: *Luğat-ı VanĖuli*: al-ḥāḳīḳ: Şan'atında üstād olan kimse.: II, 156. DEVELLİOĞLU: *O-TAL*: ḥāzık: Hazākatlı, işinin ehli, usta, eli uz. [dilimizde en çok doktorlar hakkında kullanılır].: 416^b.

153. Hâkim, hekim adil gerek. [806/23]
154. Hâkim, mahkum; mahkum hâkim olmaz. [806/24]
155. Hâkim ol da sen ver fetvayı, demiş. [806/25]
156. Hâkim bul da fetvayı al, hekim bul da duayı al, demiş. [806/26]
157. Hekim duacın olursa işini Allah'a onara, derler. [806/27]
158. Hakimiyette tedbir şecaatten efdaldır. Hakimiyet adalet, ibadetten efdaldır, demişler. [806/28]
159. Hâkim kimdir? Adalet-i hakka hizmet edendir, demişler. [806/29]
160. Hâkimin hükmüne razı olmayan mahkemeye girmez, derler. [806/30]
161. Hâkimin hükmüne razı olmayan kimse, şeriat kapısını çalmaz, derler. [806/31]
162. Hâkim vicdanını unutmamak gerekir, derler. [806/32]
163. Hâkim iki tarafı müddei ve müddeialeyh dinlemeden hükmetmez, demişlerdir. [806/33]
- Ve icab-ı kaide-yi şeriye ve kanuniye böyledir.*
164. Hâkî, muhakkî "Ben bilmem, hikâye bitti vesselam." demiş. [806/34]
165. Hâkim -mahkemede- müddei (davacı) olamayacağı gibi, müddeialeyh (kabahatli) yerinde dahi olamaz, demişler. [806/35]
166. Hâkim -kadı- hak olanı hükmeder, demişler. [806/36]
167. Hâkim davacın olunca işini Allah onara, Mevla sahibin ola, derler. [806/37]
168. Hakimiyet-i millîye zamanının örf ü teammülüne hizmet etmek demektir. [...] [807/01]
169. Hâlâ Dünya'yı, Konya'yı öğrenememiş. [807/02]
170. Hâlâ kav çakar. [807/03]
171. Hâlâ bitmedi. [807/04]
172. Hâlâ arkasını kovalar. [807/05]
173. Hâlâ bu mektup, hâlâ o kâtip. [807/06]
174. Hâlâ bu mektup, İstanbul'da sarı çizmeli Mehmet Ağaya. [807/07]
175. Hâl -zaman hâl- zaman, mazinin, zaman-ı mazi, zaman-ı istikbalin anahtarı yahud aynasıdır⁵⁴, demişler. [807/08]
176. Hâl -zaman hâl- zaman-ı istikbali keşf için tecrübe, terbiye sahnesidir yahut ziraat tar; zira hâlde ta eğersen, değersen. [807/09]
177. Hâlâ anlatamadı babasının bayraktar olduğunu. [...] [807/10]
178. Hâlâ eski ter kibini tergiyor! [...] hâlâ eski hamam eski tas, derler; hâlâ koyduğum yerde otlanır, hâlâ eski türküsünü çağırır. [807/11]
179. Hâline bak da halı dokut⁵⁵. [807/12]

54

Yazmada: *âyînesi*. Aslı Farsça olan *âyîna* kelimesi ekseriyetle yazmada *âyîne* imlâsı ile kullanılmıştır. STEINGASS: *CP-ED*: âyina: 133^b; âyîna, â'îna: 134^b. ŞÜKÛN, Z.: *Farsça-Türkçe Lûgat Gencineî Güftar Ferhengi Ziya*: âyene, âyîne: Ayna dediğimiz. Türkçesi gözgü, görgü: Ayna ilk önce cilâlı demirden yapıldığından (ayen)e nisbetile ayna denilmiştir. 96^b. Ş. Sâmi: *KT*: ayna: I, 63^b; âyîne: I, 63^c. REDHOUSE: *TaEL*: ayne: 311^a; â'îne (âyîne): 313^a.

T. [Ebü 'z-Ziya *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye* 201⁵⁶]

180. Hâline razı olan kahramandır. [807/13]

181. Hâline şükret, kanaat eyle; sabır ve tahammülü zanaat eyle. [807/14]

Mevzundur.

H. [‘Abdü ’l-Halīm Hākķī]

Fehīm-i Qadīm⁵⁷ *Dīvān* beyt

na’ıl-i feyz-i kanā’at olan erbāb-ı dile

cevr-i hatemle beraber görünüyor necl-i nevvār

182. Hâl-i naçara teşekkür kadar olmaz çare. [807/15]

Mevzundur.

Hıfzī [*Manzūme-yi Ḍurūb-ı Emtāl* 12] [mısrā⁵⁸]

183. Hâl-i derd-i cu’yı (açlığı) bilmez seyrolan. [807/16]

184. Hâlini gör fikret, hâlkını düşün şükret. [807/17]

Muhibbī *Divān* [735, 2525, 1] beyt

fikr kıl ahvālını geldüğ ne yüzden ‘āleme

şükr kıl rezzāka rızkuğ eksük etmez ğam yeme

185. Hâline razı olmayan daima haksız çıkar. [807/18]

186. Hâlinden şikâyet etme, şükret, arkadakileri gör de fikir et. [807/19]

187. Hâline bakmaz, halı dokumaya çalışır. [807/20]

188. Hâlsiz hâlini bilmek gerek. [807/21]

189. Hâlli hâllince hareket etmek gerekir. [807/22]

190. Hâlli hallince, yollu yolunca, hareket etmek gerek. [807/23]

191. Hâlli hâllince, karınca miktarınca. [807/24]

192. Hâle göre söz söylemek gerek. [807/25]

193. Hâline göre hareket et, hâline göre söz söyle. [807/26]

Yahyā Nazīm *Dīvān-ı Belāğat- ‘unvān-ı Nazīm* [Rubā’iyyāt]

ey zāhiri hūb bātını zışt liķā

şūretde işi şavāb ma ‘nāda haķā

hāle göre söyle kālîni olma hader

manend-i mināre kec-dil ü rāst-nümā

194. Hâlden anlamayan, istikbâlden hiçbir şey anlamaz, demişler. [807/27]

195. Hâli anlamak için maziden haberdar olmak gerek, istikbali keşf için hâli iyi bilmek gerek, demişlerdir. [807/28]

⁵⁵ Yazmada: *tokuğ*. CLAUSON: *EDPT*: tokı-; 467^a. REDHOUSE: *TaEL*: tokumağ: 612^a; doğumağ: 924^a; tokumağ: 1258^b. Ş. Sāmī: *KT*: tokumağ: II, 903^b. Hüseyin Kāzım Qadrī: *TL-TDİVEL*: tokumağ: ikinci cild, 205^b; doğumağ: ikinci cild, 794^b; tokumağ, doğumağ: üçüncü cilt, 443^a.

⁵⁶ Şināsī - Ebü 'z-Ziyā: *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye*: Hâline bak da hālî tokuğ.: 201.

⁵⁷ Yazmada: *Fehīm*.

⁵⁸ Hıfzī: *Manzūme-yi Ḍurūb-ı Emtāl*: hal-i naçara teşekkür kadar olmaz çare:12.

196. Hâl, giderek mazi olur; istikbal, giderek hâl olur, nizâm-ı âlem-i ilahî böyledir, demişler. [807/29]

197. Hâl sahibi adamdır, derler. [807/30]

Yaḥyâ Nâẓim *Dīvân-ı Belâğat*- 'unvân-ı Nâẓim [Rubâ'îyyât]

umēd-i beḳā edendedir rızḳ-ı fenâ

zirâ ki bilür fenâdadır 'ayn-ı beḳā

hâl ehli imiş Nâẓim ḳāl ehli degül

ma'nide şâh-ı cehân şüretde gedâ

198. Hâl sahibi olmalı ki müşkilini ede. [807/31]

199. Hâl ehli kal ehli bir değil. [807/32]

200. Hâl ehli surette geda görünse de, manada şâh-ı cihandır, demişler. [807/33]

201. Hâli, hâlini, takdirden aciz kimselerin, hâlden istikbalden dem vurması⁵⁹, eser-i cehalet; hamakattir, demişler. [807/34]

202. Hâl-i âlem ikiden hâlli olmaz, gâh şâdî gâh gamdır ber-karar durmaz. Biri gelirse diğeri gider, hep böyle gelir böyle gider, ömr-i beşer böyle gelir geçer, demiş. [808/01]

203. Hâl gerek sulh gerek. [808/02]

204. Hâl gerek sulh gerek, her işe bir hâl aşına gerek. [808/03]

Mevzundur.

İsmâ'il Paşazâde İbrâhîm Haḳḳî⁶⁰ [*Dīvân-ı Haḳḳî Beg*] beyt

ol dürr-i yektâya bir ğavvâs olmaz dest-zen

olmayınca işbu gün deryâ-yı 'aşḳa âşinâ

205. Hâl gerek sulh gerek; amma benim neyime gerek, demiş. [808/04]

206. Hâl aşına âdem ister. [808/05]

207. Hâl-ı âşinâ ol, her işe şişnâ (ters-i zîmbâ) olma. [808/06]

Şukûfe-zâr Risâlesinden beyt

baḳ ne bî-tâbâne 'âşîḳ râz eder feryâd eder

seyr edenler zâlim olsa merḥamet icâd eder

kimseler geṽş etmiyor âvâz-ı istimdâd beni

yoḳ mu bir hâl âşinâ güftârını îrâd eder

208. Hâlden bir şey anlamayan istikbalden de hiçbir şey anlamaz, demişler. [808/07]

209. Hâli hazıra dikkatli bakan hâl-i sabıkı da öngörür, demişler. [808/08]

210. Hâl dili sualime ne hacet ki dem-be-dem söyler zeban-ı hâl ile her bir nigâhımız. [808/09]

⁵⁹ Yazmada: *urması*. Yazmada *vur-* kelimesi *ur-* ve *vur-* biçiminde iki farklı imla ile yazılmış olup kelimelerin her iki imlası da Osmanlı Türkçesinde müstameldir. CLAUSON: *EDPT*: *ur-*: 194^b. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: *ur-*: II, 1188. Ş. Sâmi: *KT*: *urmaḳ*: I, 199^a; *vurmaḳ*: II, 1499^b. Şeyḥ Süleymân: *LÇvT'O*: *urmaḳ*: 30^b. Bahşâyîş Bin Çalıça: *Bahşâyîş Lüğati*: *ur-* / *vur-*: 186^a. YUDAHİN: *KS*: *ur-*: 784^b. TOPARLI-VURAL-KARAATLI: *KTS*: *ur-* (I): 293^a. *Karşılaştırmalı Türk Lehçeleri Sözlüğü (Kılavuz Kitap)*: *vurmak*. 950-951. TDK: *TTS*: *urmaḳ*: VI, 3967. TDK: *DS*: *urmaḳ* (I): XI, 4041^b.

⁶⁰ Yazmada: *İsmâ'il Haḳḳî ḳuddise sırruh*.

Faṣīḥ Münire Hānım

Abdü 'l-Ḥalīm Ḥaḳḳī

***ehl-i dil ḥāl dili bilür bilmemek 'irfān degül
ehl-i dil ehl-i ḥāl bir bâbdan gelür, bilmeyen iḥvān degül***

211. Hâline bakmaz kötek kamçılar, derler. [808/10]
 212. Hâlini bilmek de insanlıktır. [808/11]
 213. Hâline bakmaz da Hasan Dağı'na oduna gider. [808/12]
 Ş. [Şināsī *Ḍurûb-ı Emtāl-i 'Oṭmāniyye* 201⁶¹]
 214. Hâlini bilmez helva kazanına⁶² yapışır. [808/13]
 215. Hâlini bilmez pehlivanlıktan bahseder. [808/14]
 216. Hâlini bilmez giriftarın, giriftar olmayan. [808/15]
 mışrā
 217. Hâlden, kalden anlamaz. [808/16]
 218. Hâlden anlamayan istikbalden anlamaz. [808/17]
 219. Hâlden anlayana canım kurban olsun. [808/18]
 T. [Ebü 'z-Ziyā *Ḍurûb-ı Emtāl-i 'Oṭmāniyye* 201⁶³]
 220. Hâlden kalden anlamaz, helalden haramdan kaçınmaz zümredendir. [808/19]
 221. Hâlden kalden anlamayana söz anlatmak zor olur. [808/20]
 222. Hâl-i mecruhu ne bilsin, düşmeyenler damdan⁶⁴. [808/21]
Mevzundur.
 Tābit
 223. Hâlini bilen her şeye atılmaz. [808/22]
 224. Hâl-i fakrım, medar-ı gururum diyenlerin ne gam, ne kasveti olur, demiş. [808/23]
 H [‘Abdü 'l-Ḥalīm Ḥaḳḳī]
İran'da şehiden vefat eden Şehzade Bayezid'in

Şehzāde Sultān Bā-yezīd *Kāfile-yi Şu'arā* [I] 28^b

***derd-i hecrüḡle (şehā) ḥāl-i diger-gun oluyor
dil-perişān vü gözüm kâsesi pür-hūn oluyor***

Muḥibbī *Divān* [293, 893, 2] beyt

⁶¹ Şināsī - Ebü 'z-Ziyā: *Ḍurûb-ı Emtāl-i 'Oṭmāniyye*: Hâline bakmaz da Hasan Tağı'na oduna gider.: 201.

⁶² Yazmada: *kazganına*. *Kazan* kelimesi yazmada *kazan* ve *kazgan* biçiminde iki farklı imla ile yazılmıştır. CLAUSON: *EDPT*: kazgan: 682^a. Ş. Sāmī: *KT*: kazan: 1068^c; kazgan: II, 1069^b. Şeyḥ Süleymān: *LÇvT'O*: kazgan: 219^b. DOERFER: *TMEN*: qāzgan: III, 387. RĀSĀNEN: *VeeWbT*: kazyān: 243^b. ‘Abdü 'n-Nāşır oğlu: *Lehce-yi Tatarî*: kazan: cild-i tñānī, 32^b. YUDAHİN: *KS*: kazan: 426^a. TOPARLI-VURAL-KARAATLI: *KTS*: kazan: 135^a; kazgan: 135^a. TDK: *TTS*: kazgan: IV, 2392.

⁶³ Şināsī - Ebü 'z-Ziyā: *Ḍurûb-ı Emtāl-i 'Oṭmāniyye*: Hâlden anlayana cānım qurbān olsun.: 201.

⁶⁴ Yazmada: *dāmdan* ve *ṭamdan*. Yazmada *dam* kelimesi *dam* ve *ṭam* olmak üzere iki farklı ile kullanılmıştır. CLAUSON: *EDPT*: tam: 502^b. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: tam: II, 1398. Ş. Sāmī: *KT*: dam: I, 599^a; ṭam: II, 869^a. TDK: *TTS*: dam (tam): II, 983; tam: V, 3709. TDK: *DS*: dam: IV: 1347^b; tam (I): 1. Ahır.: X, 3816^a; tam (I): 2. Yapıların üst bölümü.: X, 3816^b.

*bir elif kad hasretinden kametim nûn ölmede
ah kem günden güne hâlim diger gün ölmede*

225. Hâli diğer gündür. [808/24]

[Şolağzâde Mehmed Hemdemî Çelebî] *Şolağzâde Târîhi*⁶⁵ [Nâme-yi Sulţân Selîm ‘Abdu ‘Ilâh Te‘âlî]
364

226. Hâlini sorma hâli diğer gündür. [808/25]

227. Hâl-i âlem bir değildir, gâh şâdî gâh gam. [808/26]

Mısrâ‘ Muhibbî

Muhibbî *Divân* [293, 893, 2] beyt

*hâl-i ‘âlem bir degüldür gâh şâdî gâh gâm
bülbül anuñ için gehî gûyâ vü gâhî lâl olur*

228. Hâl-i âlem bir karar üzere durmaz, renkten renge girer, gâh ikbâl gâh idbâr çaresiz yüz gösterir. [808/27]

229. Hâlimi gören kâfir olsa imana gelirdi. [808/28]

Nedîm *Divân* [Kaşîde-i Bahâriyye Der-Sitâyiş-i Şadr-ı a‘zam Dâmâd İbrahim Paşa, 63, XII, 5] beyt

*gelmedüñ görmedüñ âhvâlimi dâd eylemedüñ
görse kâfir benüm âhvâlimi imâna gelür*

230. Hâl-i bedeviyette bulunan akvam, medenilerin esaretinden halas olamaz. [808/29]

İbn Sînâ⁶⁶

231. [...]. [809/01]

232. Harb-i umumî esnasında [...]. [809/02]

233. Hallaç pamuğu gibi tut mut ettiler. [809/03]

234. Hallaç pamuk atar gibi attılar. [809/04]

235. Hallac-ı Mansur⁶⁷. [809/05]

236. Hallac-ı Mansur gibi kırışını arşa mı astı? [809/06]

237. Hallac kırışi gibi hep zırt zırp. [809/07]

238. Cam, camı keser; çivi, çiviye söker; fıkra, fıkraya benzer; sarhoş, sarhoşa benzer; eşek, eşeğe [...] vaka, vakaya benzer; [...] [809/08]

239. Hami-yi din-i mübin-i padişah İslâm’dır ancak. [809/09]

Lâ Mısrâ‘

240. Hamisiz muinsiz kimsedir. [809/10]

241. Ham, Sam, Yafes hep evlâd-ı Nuh’tur; onun için demişler ki “Hazret-i Nuh eb-i sâni’dır.” [809/11]

242. Hamarat kız kocasız kalmaz. [809/12]

243. Hâiz kadının yoğurduğu ekmek⁶⁸ kabarmazmış. [809/13]

⁶⁵ Yazmada: *Şolağzâde Târîhi’nden bir fıkradur.*

⁶⁶ Yazmada: *hikmet-i İbn Sînâ.*

⁶⁷ Hallâc-ı Mansûr: Ebü’ l-Mugis el-Hüseyn b. Mansûr el-Beyzâvî [244/858-309/922]: Asıl adı Hüseyin’dir. Asıl adından daha çok “Mansur” veya “Hallac-ı Mansur” şeklinde anılmıştır. Tasavvufun gelişmesine önemli katkılarda bulunmuştur. Bu hususla ilgili geniş bilgi için bk. ULUDAĞ, S.: “Hallâc-ı Mansûr”, *DİA*: 15, 377^b-381^b.

244. Haylaz herif. [809/14]

245. Haylazlık kötü huydur. [809/15]

Sual: -Harb nedir, sebep-i zuhuru nasıl şeylerdir?

Cevap: Harb, vatani görünmesine [...]sıyla beyan hiss-i hased [...] millet-i asayiş bila-sebeb-i tahsil [...] mani olmak düşmanla münazaa ve mücadele üzere kan, can [...] hemen terk-i silah ederek hemen kardeş gibi kucaklaşıp barışmak, tokalaşmak, koklaşmaktır. Yani hiss-i insaniyeti izhar [...]

246. Hayat-ı insanî ile hayat-ı hayvanî gerçi bir değil demişler. [809/16]

H [‘Abdü ’l-Halîm Hâkkî]

247. Hayatı bilasebep şerri heder etmek şeran memnu ve mezmumdur, demişler. [809/17]

248. Hayat azizdir, maksatsız sebepsiz heder ve itlafı memnudur, vebaldır, dünya ve ahiret mucib-i sualdır. [809/18]

H [‘Abdü ’l-Halîm Hâkkî]

249. Hayatta maddî manevî hukuk, şeref, zevk, ziynet vardır, demişler. [809/19]

H [‘Abdü ’l-Halîm Hâkkî]

250. Habib-i ekremi hürmetine yargılasın. [810/01]

251. Habibi isteyen ahbap gerek, ciğer ateş hakta kebab gerek. [810/02]

Fuzûlî [Dîvân 159, XXXV, 7] beyt

ey Fuzûlî incinme sende teğâfûl kılsa yâr
resmdür kim gösterse aḥbâba istiğnâ ḥabîb

252. Habip, ahabına naz etse gerek ahab habibe niyaz etse gerek. [810/03]

253. Habib-i neccar, def-i tüccar. [810/04]

254. Habbeden kubbe. [810/05]

[Râşid Belgradî] Tārîḫ-i Vaḳ‘a-yı Ḥayret-nümā Belgrad ve Şîrb-istân⁶⁹ [I] 228

255. Habbesi yoktur. [810/06]

256. Habbe kadar şeyi kubbe kadar etti. [810/07]

257. Habbeyi kubbe etmek ister. [810/08]

258. Habbeye muhtaç bir fakir. [810/09]

259. Hapı yuttu. [810/10]

Ş. [Şinâsî Ḍurûb-ı Emtâl-i ‘Oṭmāniyye 202⁷⁰]

260. Habbeyi kubbe, pireyi deve göstermek isterler. [810/11]

261. Habbeyi kubbe eder. [810/12]

Ş. [Şinâsî Ḍurûb-ı Emtâl-i ‘Oṭmāniyye 201⁷¹]

⁶⁸ Yazmada: etmek. CLAUSON: EDPT: etmek/ötmek: 60^a; ekmek: 108^b. RÂSÂNEN: VeeWbT: ötmäk: 376^b. TDK: DS: etmek: V, 1799^b. TDK: TTS: etmek (I): III, 1563^b. REDHOUSE: TaEL: etmek: 23^a. Bahşâyîş Bin Çalıça: Bahşâyîş Lügati: etmek: 23^a. NİŞANYAN: Sözlere Ağacı: etmek/ekmek 138^a. KAÇALIN, M. S.: Dedem Kokut’un Kazan Bey Oğuznâmesi: 140. KAÇALIN, M. S.: “Ekmek”, Yemek ve Kültür: 4, 61-70.

⁶⁹ Yazmada: Vaḳ‘a-yı Ḥayret-nümā’dan bir fıkıradur.

⁷⁰ Şinâsî - Ebü ’z-Ziyâ: Ḍurûb-ı Emtâl-i ‘Oṭmāniyye: Ḥabı yutdı.: 202.

⁷¹ Şinâsî - Ebü ’z-Ziyâ: Ḍurûb-ı Emtâl-i ‘Oṭmāniyye: Ḥabbeyi ḳubbe eder.: 202.

262. Habeş herif. [810/13]
263. Habeş gebeş adam. [810/14]
264. Habeşîyi gör de Mısırlıyı görmedim deme, demiş. [810/15]
265. Haccac-ı zalim gibi taş yürekli. [810/16]
266. Haccac beccac. [810/17]
267. Hac sevabını aldı, derler. [810/18]
268. Hac sevabı yazılır. [810/19]
- T. [Ebü 'z-Ziyā *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye* 202⁷²]
269. Hacca giden ile harbe giden elinde vasiyetini böyle gerek, derler. [810/20]
270. Hac yolunda deve izi basandan ne umarsın. [810/21]
271. Hacca giden helalleşip gider, derler. [810/22]
272. Hac yolunda deve izi basmış hacıdır. [810/23]
273. Hac yolunda kum basmış hacıdan kork. [810/24]
274. Hac yolunda kervan meşalesi gibi ehl-i dil içinde bellidir. [810/25]
- Nedīm *Divān* [293, LXXV, 1; 2; 7] [beyt]
- esdükce bād-ı şubh perîşānsın ey göñül*
beğzer esîr-i furra-yı cānānsın ey gönül
gül mevsiminde tevbe-yi meyden benüm gibi
zannum budur ki sen de peşimānsun ey gönül
hac yollarında meş'ale-yi kār-bān gibi
erbāb-ı 'aşk içinde nümāyānsın ey gönül
275. Hac senesi gibi uzadı. [810/26]
- Ş. [Şināsî *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye* 202⁷³]
276. Hac yolunda ihramı da var haramı da var, demiş. [810/27]
277. Hac yolunda ihramı da var haramı da vardır. [810/28]
278. Hacca giden vasiyetini söyleyip gider. [810/29]
279. Hacca giden haramiler yoldaş olursa ihramını haramiler giyer. [810/30]
280. Hacca giden elbette tövbe istese gerek. [810/31]
281. Hadâset seni var diye adam huresine koymazlar ki, derler. [810/32]
282. Haddin varsa dokun. [810/33]
283. Haddini bilmek de edeptendir. [810/34]
- Evlîyā Çelebî *Siyāhatnāme*⁷⁴ beyt
- kişi haddini bilmek pek revâdur***
eger dervēş eger bāy-ı ger gedâdur
284. Haddini bilmez heriftir. [810/35]
285. [...] [810/36]

⁷² Şināsî - Ebü 'z-Ziyā: *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye*: Hac tevabı yazılır.: 201.

⁷³ Şināsî - Ebü 'z-Ziyā: *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye*: Hac senesi gibi uzadı.: 202.

⁷⁴ Yazmada: *Evlîyā Çelebî Siyāhatnāmesinden bir fıkradur.*

286. Haddini bilmezse, kendini bilmezse haddini bildirmek öksüzse kaftan giydirmek gibidir. [811/01]

T. [Ebü 'z-Ziya *Ḍurūb-ı Emṭāl-i 'Oṭmāniyye* 202⁷⁵]

287. Haddini bilmeyene bildirirler. [811/02]

[Şolaḳzāde Meḥmed Hemdemī Çelebī] *Şolaḳzāde Tārīḫi*⁷⁶ [Dıkr-i bā'it-i muḥārebāt-ı Sulṭān Selīm Ḥān ba-Ḳansu Ğavri vü hezimet] 387

Sühā Beg beyt

dağlar ḫalka zırhlar köprüdür tene
bildirirüm ben ḫaddini düşmene

288. Haddini bilmeyen kendisini bilmeyen kişi demektir. [811/03]

289. Haddini bilmeyen haddeden geçer. [811/04]

290. Haddini bilmeyene haddini bildirmek gerek. [811/05]

291. Haddini bildirdiler. [811/06]

292. Had hududu taşıрма; zira zaman mürekkebi âlemdir, bir gün olsun insanlara kendi hududunu bildirir, tanıtır, demişler. [811/07]

293. Haddini tecavüz etme. [811/08]

Nazm

bildi ḫadden tecāvüz ettiğini
yağlup yağlış yola gittiğini

baṭnın nār-ı ğam ile edüp pür-dūd
oldı nādim velākin etmedi sūd

294. Haddini tecavüz eden nedamet çekse gerek. [811/09]

Evliyā Çelebī *Siyāḫatnāme* 2,121

“Lakin Āzāk diyārının amānsız kışları nümāyān olmağa başladı. Herkes şiddet-i şitādan korkup yine ‘akd-i meşveret etdiler. Cümle iş erleri ile Tātār pīrleri yek-dil ve yek-vücut olup üç yüz mühürlü bir muḫzır tertīb ederek der-i devlet-i maḳarra gönderdiler ki meā’li şudur “Bu sene bu ḳal’anıñ fethi müyesser degildir. Vaḳt-i şitā geldi. Maşḳo Ḳralınıñ pāy-ı taḫt-ı ḳadīmüne ḳadar nehb ü ğāret olundu. Yetmiş biḡ ḳadar kāfir esīr alındı. Yüz biḡ miḳdārı da ḳalıçdan geçirüldi. Maşḳo ḳralınıñ tamāmıyla ḫaddi bildirüldi ...” ...ilā ahirihi ...

295. Haddini bilmeyen düşmana haddini bildirmek vaciptir. [811/10]

296. Haddini bilmemek düşmana kalsın, haddini bildirmek pişmana kalmasın, demişler. [811/11]

297. Haddini bilmeyenin cezası kötüktir. [811/12]

298. Had vurulur amma hududu vardır, akçe ceza verilir amma adedi vardır, demişler. [811/13]

299. Haddi sınırı geçme, kuzuyu paylaşamayız, derler. [811/14]

300. Hadsiz hudutsuz hiçbir şey olmaz. [811/15]

⁷⁵ Şināsī - Ebü 'z-Ziyā: *Ḍurūb-ı Emṭāl-i 'Oṭmāniyye*: Ḥaddini bilmezse ḫaddini bildirmek öksüze kaftan giydirmek gibidir.: 202.

⁷⁶ Yazmada: *Şolaḳzāde Tārīḫi*’nden bir fıkıradur.

301. Haddeden geçmiş gibi. [811/16]
 302. Haddeye çekmişler. [811/17]
 303. Haddeden geçmiş nezaket yâl ü bâl olmuş sana. [811/18]

Mısrâ‘

Nedîm Divân [249, II, 1; 2] Gâzel

*haddeden geçmiş nezâket yâl ü bâl olmuş sağa
 mey süzölmüş şîşeden ruhsâr-ı âl olmuş sağa
 boy-i gül tahtır olunmuş nâzîñ işlenmiş ucu
 biri olmuş hoy birisi⁷⁷ dest-mâl olmuş sağa*

304. Haddi zatında hakikat olmayan şey hakikat sayılmaz. [811/19]
 305. Haddeden geçmiş, altın dereden su içmiş. [811/20]
 306. Hadd-i zatında helal olan şey, bir sebep-i vahdet vukuuyla haram sayılırsa o⁷⁸
 babdaki icab-ı şerisinin ifasından sonra yine helal sayılır, demişler. [811/21]
 307. Hadis zülfünü anma yılan hikâyesidir. [811/22]

Mısrâ‘-yı Meşhûr

[Şâhib Girây Hân-ı tînî] *Gülbün-i Hânân*⁷⁹ 123⁸⁰ mısra⁸¹

‘Abdü ‘l-Halîm Hakkî

Hadd-i zatında mukayyet ve istimali daima ehemmi ve zarurî ve elzem iken her nasılsa buraları vaktiyle ve layıkıyla takdir olunmayıp terk ve gafletle nesyen mensiyyen hükmüne geçirilen avâmîl-i esasiye-yi milliyeden madur bulunan tarih ve lisan-ı naatı ü âdat-ı millîye ve edebiye ve sairenin hasbelgurur ve ‘l icab aynen olmasa bile tahvil ve tadilen ıslahı ve mukteza-yı hâl u zamana tevfikân istimali bütün Avrupa milletlerinin bu babda maarif-i umumîyeleri vasıtasıyla terakki ve tekamül eylemeleriyle müberhen ve müstedleldir ki lâbüd u lazım ve hatta vaciptir. Budlarını idrak etmeyip gaflet ve zühul etmek veya alenen ret ve inkâra sapmak dûrendişlikten u akıbet-bin oluştan his ve idrak ve nasib-i millîsi olmayıştan ileri gelen gafletlerdendir, demişler.

308. Hadd-i zatında helal olmayan şey hiçbir zaman helal olmaz, demişler. [811/23]
 309. Hazer et fitneden ki keder etmesin. [811/24]
 310. Harama su katılmaz. [811/25]
 311. Haramdan hazer etmek gerek. [811/26]

[Mu‘allim Nâcî] *Luğat-i Nâcî* [312^b]

harâm: [‘A.] memnû‘, şer‘ân memnû‘ olan şey. Helâl muḳâbili.

312. Haram, helal mukabilidir. “Hakkımı helal etmem, haram olsun” derler. [811/27]
Haram olsun tabiri, “İçine içine sinmesin. Hakkında muzır olsun.” makamında yerinde irad olunur.

Neylî beyt

⁷⁷ Yazmada: biri.

⁷⁸ Yazmada: ol.

⁷⁹ Yazmada: *Gülbün-i Hânândan bir fıkradır.*

⁸⁰ Halîm Girây: *Gülbün-i Hânân*; Şâhib Girây Hân-ı tînî: hadît zülfünü anma yılan hikâyesidir: 123.

⁸¹ Yazmada: *mısrâ‘-ı meşhûr.*

*çemende nâ-sezâlarla o şuğur
harâm olsun harâm nâzi bensiz*

313. Haram bıkmaz. [811/28]

314. Haram bıkmaz kan yokmaz. [811/29]

315. Haram maldan hayır gelmez, haram maldan hayır olmaz, haraminin hayrı hayra değmez. [811/30]

316. Haram yeme yalan deme. [811/31]

Şâhidî [Tuḥfe-yi Şâhidî Kıt‘a-yı ihdâ-‘aşere der-baḥr-ı vâfir 52^b] beyt

*harâmı yeme yalanı dème
dê ‘ıyş u ğama şükr bu dème*

317. Haram, haramdır; helal, helaldir; haramı helal, helali haram zannetmemek gerek, demişler. [811/32]

318. Haramdan gelen harama gider, helalden gelen helale gider; haramdan gelen borana gider, haram yiyen sorana gider, derler. [811/33]

319. Haramı haram, helali helal bilmek gerek; zira haram helal olmaz, şeriat söylemeyince helal haram olmaz, kadı hüküm etmeyince, demişler. [811/34]

320. Haram, helalden tatlıdır. [811/35]

Ş. [Şināsî *Ḍurûb-ı Emtâl-i ‘Oṭmāniyye* 203⁸²]

321. Haram, helalden tatlıdır, derler; amma haram adlıdır, yiyenler yamann adlıdır, derler. [811/36]

322. Haram, haram adıdır; yiyenler yaman adlıdır; haram, haram olmaz, derler. [811/37]

323. Haramdan gelen borana gider, borandan gelen sorana gider. [812/01]

Bela tufanından.

324. Haramdan gelen mal borana (fırtınaya⁸³) gider; helalden gelen mal harana⁸⁴ (ahura) girer. [812/02]

325. Haram, helal ver Allah’ım; kulun durmaz yer Allah’ım. [812/03]

Ş. [Şināsî *Ḍurûb-ı Emtâl-i ‘Oṭmāniyye* 203⁸⁵]

326. Haram düşmekle deniz haram olmaz. [812/04]

327. Haramdan gelen harama gider. [812/05]

Ş. [Şināsî *Ḍurûb-ı Emtâl-i ‘Oṭmāniyye* 203⁸⁶]

328. Haramiler ile yoldaş olan haram yese gerek. [812/06]

329. Harami bakışlı. [812/07]

330. Harami gözlü. [812/08]

⁸² Şināsî - Ebü ’z-Ziyâ: *Ḍurûb-ı Emtâl-i ‘Oṭmāniyye*: Harâm helâlden tatlıdır.: 203.

⁸³ Yazmada: *fortuna* /*furtuna* (فورتنة). MENINSKI: *Thesaurus*...: fortuna, forţuna: II, 3556. Ş. Sâmi: *KT*: fırtuna (فرطونه): II, 990^a; furtuna (فورطنة): II, 1007^c. REDHOUSE: *TaEL*: furtuna (فرتونه): 1373^b; furtuna (فرطونه): 1376^b; furtuna (فورتنة): 1400^a; furtuna (فورطنة): 1400^a. TDK: *DS*: furtuna: V, 1880^a.

⁸⁴ TDK: *DS*: haran (I): Kıldan veya ketenden yapılmış büyük çuval.; haran (II): I. Tencere. 2. Kazan.; haran (III): Çok geniş.: VII: 2283^b.

⁸⁵ Şināsî - Ebü ’z-Ziyâ: *Ḍurûb-ı Emtâl-i ‘Oṭmāniyye*: Harâm helâl vèr Allah’ım, kulun tırmaz yer Allah’ım.: 203.

⁸⁶ Şināsî - Ebü ’z-Ziyâ: *Ḍurûb-ı Emtâl-i ‘Oṭmāniyye*: Harâmdan gelen harâma gider.: 203.

331. Harami gözler sabrımı tüketti, demiş. [812/09]

Yahyâ Nâzîm *Dîvân-ı Belâgat*-ı 'unvân-ı Nâzîm [İbtidâ-yı Gâzeliyyât I, 91] [beyt]

müştâğın sevâd-ı haft-ı ruh-ı yâre beğzemez
bî-hûde levh-i mâhî hemân çarh kıralar
târâca vârdi kâfile-yi şabr u hûşumı
düzdîde gânzeler o harâmî nezâreler

332. Haramizâdenin gözü yaşlı olur. [812/10]

Ş. [Şinâsî *Đurûb-ı Emtâl-i 'Otmâniyye* 203⁸⁷]

333. Haramzâde haktan kaçmaz, hukuk-ı insaniyeti bilmez. [812/11]

334. Haramzâde yol basar; helalzâde soy kovar. [812/12]

335. Haramzâde pazar bozar, helalzâde pazar yapar. [812/13]

Ş. [Şinâsî *Đurûb-ı Emtâl-i 'Otmâniyye* 203⁸⁸]

336. Haramzâdeden şefaât gelmez. [812/14]

337. Haramzâdeden doğacak yine haramzâdedi, haramizâdeden doğacak da yine odur; zira itten koyun doğmaz, itten doğan kurban olmaz, demişler. [812/15]

338. Haramzâdeden can ürker, helalzâdeden can hazzeder. [812/16]

339. Haramzâdeden mizaç imtizaç etmez, demişler. [812/17]

Yahyâ Nâzîm *Dîvân-ı Belâgat*-ı 'unvân-ı Nâzîm [İbtidâ-yı Gâzeliyyât V, 349] [beyt]

olursa vâkt-i ecel kâbil-i 'ilâc-ı mizâc
olur düriüst şikest-dil-i zücâc mizâc
helâl-zâde mey yeter bağa 'arağ çeksem
harâm-zâde ile étmez imtizâc mizâc

340. Haramzâde ile yolculuk olmaz, derler. [812/18]

341. Haramzâde doğru yolu göstermez. [812/19]

342. Haramzâdeyi pazarlığa katma, haramzâde evinde yatma, derler. [812/20]

343. Harpte kolsuz ayaksız kalan bir biçare, işte yarım şehit, yarım gazi benim, demiş. [812/21]

344. Haramzâde ile hacca giden haramiler devesine biner, derler. [812/22]

345. Harpte, para ile ihtiyat şart-ı azam-ı evvel ve levazım-ı mühimmat ve teçhizatın vücudu vücup derecede şart-ı mukaddem-i sâni, emir kumandan da azm-i kavi, ilim ve kuvvette kemalât ve fezâil-i ahlakiye ile dirayet ve maharet ve metanetin vücudu şart-ı asli ve sâlistir ki şu hasâil ve fezâil-i harbiyeler, bir millet ve devlette mevcut bulunmazsa, meydan-ı harbi kazanamaz, demişler. [812/23]

346. Haramzâdeden yol soran haramiler eline düşer. [812/24]

347. Harpte cebel de var tali'â de vardır; fakat en ziyade kumandanların maharetiyle askerın cesaret-i maddiyesiyle kuvve-yi maneviyesi de âmildir, demişler. [812/25]

348. Harp hilesiz olmaz, demişler. [812/26]

hadît

⁸⁷ Şinâsî - Ebü 'z-Ziyâ: *Đurûb-ı Emtâl-i 'Otmâniyye*: Harâmizâdenin gözi yaşlı olur.: 203.

⁸⁸ Şinâsî - Ebü 'z-Ziyâ: *Đurûb-ı Emtâl-i 'Otmâniyye*: Harâmzâde pâzâr bozar, helâlzâde pâzâr yapar.: 203.

Arabî: al-ḥarbu ḥud‘at^{un}

[=Harp, bir hiledir.]

349. Harp, para ile silahladır; ancak muzafferiyet maharet ile kuvve-yi maneviyededir, demişler. **[812/27]**
350. Harpte hile mübahtır, demişler; harpte evvel orandan ziyade evvel davranan kazanır, derler. **[812/28]**
351. Harp, darp demektir, derler. **[812/29]**
352. Harp hilesiz, dünya hilesiz olmaz, der. **[812/30]**
- [Şolaḳzāde Meḥmed Hemdemî Çelebî] *Şolaḳzāde Tārîḫi*⁸⁹ [Musaḥḥar-geşten bâb-ı ḥadîd-est] 600
353. Harp ile yıkılan millet harp ile kalksa gerek gerek, derler. **[812/31]**
354. Harp, harbi besler; sulh, selameti besler, demişler. **[812/32]**
355. Harp, vurmak kırmak demektir; harpte insaf, merhamet aranmaz, insaf, merhamet aranırsa, harp olmaz, sulh olur, demişler. **[812/33]**
356. Harbe giden kendini öldüm sanmalıdır; zira harp meydanı ölüm pazarıdır; ancak kırk yıl ceng-i cidâl olsa yine eceli yeten ölür, demişler. **[812/34]**
- H [Abdü ’l-Ḥalîm Ḥaḳḳî]
357. Harpte kaide-yi külliye, evvela sağ, sol kolları kırmak, sonra göğsüne, yani merkezine şiddetli vuraktır, demişler. Bazıları da evvela merkezi vuraktır sonra iki kolu kırmaktır, demişlerdir. **[812/35]**
358. Harp azma adam gerek, derler. **[812/36]**
359. Harbe giden dönmez, dönen onmaz, derler. **[812/37]**
360. Harpten çıkmışa döndü, derler. **[812/38]**
361. Harp ile sulh birbirini zıdd-ı kâmilidir çünkü harp tahrip eder, sulh tamir eyler. Harp öldürür, sulh diriltir; harp yakar, yıkar, sulh yapar, imar eyler, demişler. **[812/39]**
362. Harpte galip, mağlup askerin ve harp kumandanlarının maharet ve kıymet-i harbiyeleri erbabınca takdir olunur, demişler. **[812/40]**
363. Harp esiri gibi bedbahtlardan olma, derler. **[812/41]**

H [Abdü ’l-Ḥalîm Ḥaḳḳî]

Harp bir sikkeye benzetilirse bir yüzünde galibiyet diğer yüzünde mağlubiyet yazılıdır demişler ki galipler intikamlarıyla mağluplar tâlileriyle evlenir ve nedamet çekerler; fakat harbin sonu felaket olduğu için galip, mağlup her ikisi için mucib-i nedamet ve pişmanlıktır, demişler.

364. Harem ağası gibi. **[812/42]**
365. Harpte ölmek; esir olmaktan yeğdir; zira harpte ölmek bir kere ve bir gündür, esirlikte ölmek her gündür, derler. **[812/43]**
366. Haremin halini mahrem bilir, demiş. **[812/44]**

Yahyâ Nâzîm *Dîvân-ı Belâgat-‘unvân-ı Nâzîm* [İbtidâ-yı Gâzeliyyat I, 89] [beyt]

*vaşf edendür bilen ol dilberi kâtib ne bilür
mahrem aḡlar ḥaremiḡ ḥālîni ḥâcib ne bilür*

367. Harpten korkan kadındır. **[812/46]**

368. Harp hilesiz olmaz, hile yalansız olmaz, demişler. **[812/47]**
369. Harp oyunu ondur, dokuzu hiledir, demişler. **[812/48]**
370. Harp oyunu dokuzdur, sekizi hiledir; hile, hilesiz, yalansız, plansız olmaz demişler. **[812/49]**
371. Harpte zafer ve azim imanı kuvvetli olan tarafındır, demişler; yani harpte muzafferiyet askerin elindeki mükemmel silahıyla beraber hüsn-i ahlakıyla kalbindeki metanete bağlıdır, demişler. **[812/50]**

Ġāzī Muştafā Kemāl Paşa

H [‘Abdü ’l-Ĥalīm Ĥākķī]

Kuvve-yi maneviye: Harp kumandanları fezâil-i ahlakiye ve fezâil-i askeriye ve ilmiyeye malik ve fûnun-ı harbe tamamıyla âlim ve âmil olmak ciddi ciddi ve cesur olmakla beraber vazifesinin bihakkın ifasına muktedir ve mücerrep ve faal ve kuvve-yi fikriye ve askeriye sahip olmak, şecaat-i askeriye ve medeniyeyi, nefsinde cem eylemiş bulunmak gerektir, demişler. Harp kumandanları, harp edecek askerin her hâline vâkıf ve kuvve-yi maneviye ve itaat ve terbiye-yi askeriyesini evvelce tecrübe ve tedkik ederek anlamış bulunmak gerektir; zira muallem ve mutî ve mücerrep olmayan askerden faideden ziyade zarar husule gelir, demişlerdir.

372. Harp insanlıktan bir hilkat ve tabiattır ki nefsi insani ile sabittir; zira nefsin ifratı ve nefsi ahirle mücadelesi hissi hasıl nefse ve vicdana galebesi, hep cidal ve niza-yı intaç edegelmiş ve eder, demişler. **[813/01]**
373. Harp bir devletin, tabii olan milletinin, (düşmana karşı) hukuk-u mukaddesesini müdafaa ve muhafaza için ihtiyar olunan hayat, memmat emrinde meşru bir silahıdır, demişler. **[813/02]**
374. Harp, ibtida-yı hilkatten beri tıynet-i insaniyede, mevcut bir istidattır, demişler. **[813/03]**
375. Harf bilmezken mollalık satar. **[813/04]**
376. Harp, fitne ve fesattan zuhur eder. **[813/05]**

‘Abdü ’l-Ĥalīm Ĥākķī

Onun için harbin müsebbipleri her ne kadar kendilerini şöyle böyle göstermek isterlerse de hep yalandır. Çünkü esas-ı harp hırs ve tamah ve hiss-i haset ve fesattan mütevellit olduğu içindir. Zahir ve tevil kabul etmez vahi ve boş bir davadır, esas hukuk-ı aheri gasp etmek bir tecavüzdür. Yoksa dünyayı ve insaniyeti yapmak için değil. Belki yıkmak ve tahrip etmek ve hukuk-ı aheri cebren gasp eylemek içindir, demişler.

377. Harf-i mesruk gibi. **[813/06]**
378. Harpte askerlik, müslümanlar için ya şehit ya gazi olmaktır. Bu iki emr-i hayr-ı rahmetin birde birisini görmektir, demişler. Onun için derler ki harp ölüm pazarıdır, ölmek var; ölmeyip kalmak da var, kader kısmet ne ise o olur, derler. **[813/07]**
379. Harp, bir milletin vatanını düşmanına terk ve teslim etmemek emrinde feda-yı hayat etmek, hayatla memmatın mücadelesi neticesinde ya mahv olmak ya mahv ederek beka bulmak. **[813/08]**
380. Harpten yüz çevirmek, helal olmaz, buyurulmuştur. **[813/09]**
- Hadis-i nebevî mealidir.*

H [‘Abdü ’l-Ĥalīm Ĥākķī]

Harbin tarifi pek çoktur; fakat ancak en kısası ölmek, öldürmek, dünyada milletin mevcudiyetini, suretlerinden birde birisini meydana getirmeye azm etmek, temin ve erliğini ispat eylemektir, demektir, demişler.

381. Harp yolunda feda-yı can eylemek, Hak yolunda feda-yı can etmek değil midir? demiş, derler. [813/10]

382. Hareket olmadıkça bereket olmaz. [813/11]

*Nerede...*⁹⁰

Ş. [Şināsī *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye* 203⁹¹]

383. Hars-ı millî, alamet-i hırs-ı millîdir, kendini gösterir. [813/12]

384. Hareket olmayınca bereket olmaz, bereket olmayınca öksüz doymaz, derler. [813/13]

385. Harâsette haris ol, ülfette enis, muhabbette munis ol, demişler. [813/14]

386. Hareket bais yümnü bereket. [813/15]

Mevzundur.

Hıfzî [*Manzûme-yi Ḍurūb-ı Emtāl* 12] [mısrâ⁹²]

387. Harâsette hareket, harekette bereket var, demişler. [813/16]

388. Harâset, hareket olmayan yerde bereket olmaz. [813/17]

Râgıb Paşa [*Dīvân-ı Râgıb Mehmed Paşa* 22⁹³] beyt

*kāse-yi leb-rēz fağfūr olsa da vërmez şadā
tervet efzāyiş bulınca aġniyā hissetlenür*

389. Harisin malı arttıkça hırsı artar, hasisin malı arttıkça hisseti ve hiss-i hasedi artar, derler. [813/18]

H [‘Abdü ’l-Halīm Hâkkî]

Yani Hırs, tamah hiss-i hasedden doğar, hiss-i hased, hisset ile ribâ ve riyadan doğar, demişler. Binaenaleyh hırs ve tamahın sonu fitne ve fetret ve hiss-i hased ve fesattır. Onların sonu da belaya ve musibetlerle, rezalet, zelalet, sefahat, sefalet bilcümle ahlaksızlıklar mahv ve inkıraz-ı beşerdir, demişler.

390. Haris tamahkârlar [...] [813/19]

391. Harekete geldi, derler. [813/20]

392. Haris, haset olur; işi gücü fitne ve fesat olur, demişler. [813/21]

393. Haris doymam, hâsit ölmem dermiş, derler. [813/22]

394. Haris, bir marizdir, şifası ölmektir; hasis hâsit, bir marizdir, devası ölmektir, demişler. [813/23]

Lâ beyt

*kimüñ ki ġālib olsa ħubb-u ħırsı dünyāya
naşbi yoġdur anuñ vāsl-ı merām olmaz*

⁹⁰ İlgili madde başı *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye*'den alınırken bu eser içerisinde bahse konu madde başının benzer bir biçimine atıf olarak kullanılmıştır. bk. Şināsī - Ebü 'z-Ziyā: *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye*: Nerede hareket orada bereket. ([bk.] Hareket...): 447; Hareket olmadıkça bereket olmaz.: 203.

⁹¹ Şināsī - Ebü 'z-Ziyā: *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye*: Hareket olmadıkça bereket olmaz.: 203.

⁹² Hıfzî: *Manzûme-yi Ḍurūb-ı Emtāl*: hareket bâ'it-i yümn ü bereket: 12.

⁹³ Mehmed Şalâhî: *Ḳāmūs-i 'Otmānî*: efzāyiş: [kısım-ı evvel] 142^a.

395. Haris olan murada eremez, derler. [813/24]
396. Harise mal gösterme, müflise, mal kaptırma, derler. [813/25]
397. Haris olan dünya nimetini yese, yine doymaz, derler. [813/26]
398. Haristen mal alma, hileli mal katar işine; hâsit hasisten mal alma hileli ağı⁹⁴ (zehir) katar aşına derler. [813/27]
399. Harise mal gösterme, boş boğaza sır verme, demişler. [813/28]
400. Haris horoz⁹⁵, hep kendi ötmek ister, derler. [813/29]
401. Harise mal gösterme, hırs oduna yandırır. [813/30]
Mevzundur.
Haside yüz verme, fitne oduna yandırır, demişler.
402. Harise mal, hasise can katma, kaptırma; zira birisi malını, diğeri canını öldürür, demişlerdir. [813/31]
403. Harisin aç gözünü, ancak toprak doyurur, derler. [813/32]
404. Harisin özü doysa bile, gözü doymaz. [813/33]
405. Haris olan daima mahrumdur, derler. [813/34]
Arabî: al-ḥarîṣu kal-maḥrûmî
 [=Haris olan mahrum gibidir.]
406. Haris-i şöhret menfaat-perest olanlar zelil sayılır, derler. [813/35]
407. Haris ile haset edici uzlaşamazlar, derler. [813/36]
408. Harisin gözü perdeli olur, özü zırtlı, sözü girdeli olur, derler. [813/37]
409. Haris olur kişi pek men olunduğu fiile. [813/38]
Mevzundur.
Ḥıfzî [Manẓûme-yi Ḍurûb-ı Emṭāl 12] [mıṣrâ⁹⁶]
410. Harise inanma. Kötü huyuyla iğfal eder, ifna eder, sonudur, hâside inanma. Aşına ağılar katar zehirler. [813/39]
411. Haris ile hâsitten uzak dur, aralarına girme, karışma, demişler. Fesat sokar öldürür, demişler. [813/40]
412. Harise mal gösterme, hâsite sır, verme, derler. [813/41]
413. Hazm ve ihtiyatı elden bırakmamak gerektir. [813/42]
414. Hazm, azimet sahibi olmak gerektir. [813/43]
415. Hazm, ihtiyat, iki haslet-i memduhadır ki birisi hazine-i manevi, diğeri, besalet-i aklidir. [813/44]

‘Abdü ’l-Ḥalīm Ḥakkî

⁹⁴ Yazmada: *ağû*. CLAUSON: *EDPT*: ağû: 78^b. Şeyh Süleymân: *LÇvT‘O*: ağû: Zehr.: 16^a. TOPARLI-VURAL-KARAATLI: *KTS*: ağû (I): Zehir.: 3^b. TDK: *DS*: ağû (I): Zehir.: I, 114^a.

⁹⁵ Yazmada: *ḥuros*. Bu kelimenin aslı Farsça *ḥuros*’dur. Horoz kelimesi yazmada *ḥuros* ve *horoz* olmak üzere iki farklı imla ile yazılmıştır. STEINGASS: *CP-ED*: *ḥuros*: 457^b. Ş. Sāmî: *KT*: *ḥuros*: I, 579^c; *horoz*: I, 591^b. Şeyh Süleymân: *LÇvT‘O*: *ḥuros*: 166^b. TOPARLI-VURAL-KARAATLI: *KTS*: *ḥorāz*: 98^a; *horoz*: 98^a. MUZAFAROV-MUZAFAROV: *KTT-TT-RS*: *horaz*: 133^b.

⁹⁶ Ḥıfzî: *Manẓûme-yi Ḍurûb-ı Emṭāl*: Ḥarîṣ olur kişi pek men‘ olduğu fi‘le: 12.

İzah: Yani tabâyi-i beşerde muhammer ve matbu ve (kad ve matbu tarh matbu) ve matbuhu'l hasâil ve şemâil memduha ile sâri ve müstevli zelâil-i sıfat-ı merdudeleri de (iktisab, talim ve terbiye ve fezâil-i ahlak yolunda) birbirinden ayırt etmek dest-res tabiat gerektir, demişler. Hazm, ihtiyat haslet-i beşeriyenin silah-ı manevisidir; lakin cebinlik (korkaklık) sıfat-ı mezelletinden ayırt etmek gerektir, demişler. Mesela: kibir ile vakarın, tevazu ile zilletin, bahl ile iktisadın, seha ile israfın, şecaat ile küstahlığın, hazm ile ihtiyat ile korkaklığın, cömertlik ile müsrifliğin, mertlik ile cebânetliğin ...ilâ ahirihi ... aralarını tefrik ve tahdit etmek dahi hüner ve marifetti, demişler.

416. Hazmın, azmin önünde düşman bile dayanıp duramaz, demişlerdir. [813/45]

417. Hazm, cezm; insanların kuvve-yi maneviyelerinin hüküm ve tesiridir, demişler. [813/46]

418. Haziran'da yağmasa kalıp idi yazlığım, ilk Nisan'da yağmasa, kalıp idi kışlığım, demiş. [813/47]

Çağatayca

Arpa, buğday hakkındadır.

H ['Abdü 'l-Halîm Hâkkî]

Eğerçi hiss-i hırs nefs-i münbasıt hâl üzere tehzip-i ahlakta takarrur ederse sulh-ı salah âlem-i imkân dairesinde devam eder, yoksa hiss-i hırsla şiddetle ve tehdid ile sulh hali mümkün olmaz.

419. Harp, âlem-i umranı tahribe, sulh, âlem-i harabatı, tamir ve ıslaha delalet ve hizmet eyler, demişler. [814/01]

420. Harp, sebep-i memattır; sulh, dâî-yi hayattır, demişler. [814/02]

421. Hasbetenallah, iş görmek, er adamın kârıdır, ivaz ile iş görmek, her adamın kârıdır, derler. [814/03]

422. Hasbetenallah söz dinlemek gerek, derler. [814/04]

423. Hasbetenallah dinle, hasbelinsaniye anla, derler. [814/05]

Hurûfî 'Arşî⁹⁷ [Dîvân-ı Belâğat Unvân-ı 'Arşî] [Der-Nutk-ı Vâkı'ı 'l-Hâl III, 1-3] [beyt⁹⁸]

diğle ey talib-i tarîk-i İlâh

bir nice nükte hasbetⁿallâh

h^vâb-ı gâfletden aç gözün yatma

zulmet-i bahra cehl ile batma

eyleme 'ömr-i nazenîni telef

böyle pend êtdi sâlikân-ı selef

424. Hasep, nesep aranılır amma hasepten nesepten evvel aranılacak şey, güzel huydur, derler. [814/06]

425. Hasip nesip adamlardan zarar gelmez, derler. [814/07]

Güzel soy, güzel huy.

426. Hasep nedir? diye soranlara: “Sizin güzel huylu olanlarınız, hasep cihetiyle efdallerinizdir, demişler. [814/08]

⁹⁷ Yazmada: 'Arşî Dede.

⁹⁸ Yazmada: 'Arşî dedenün pend-i vâkı'ul hâlinde bir iki beytdür.

427. Hasetçilik tıynet bozukluğundan ve su-yi ahlaktandır; zira haset edenler, ekser hâlde yalan, iftiraya meyyaldirler, yani ⁹⁹hâsit haris olanlar, ekser hâlde yalan ile, iğfale meyyaldirler, demişler. [814/09]

428. Hasetçiler hasis olur, derler. [814/10]

429. Haset, ameli yakar. [814/11]

Arabî: kulli ḥasūd^{un} muḥriḳ^{un} ‘amalahu

[=Her hasetçinin hasedi onun amelini yakar.]

[Şâlih Şâ'im] *Maḥfūzât-ı Edebîyye* Meḥâsin-i Ahlâk [9] [kıt'a]

*göz dikme şâkın kimsenün iḳbâline zîrâ
kendün çalışıp kesb-i kemâl etmege cehd et*

*bir faide vërmez ḥased etmek saḡa bi-llâh
ḥaḳḳın ne ʻese şükr ʻederek ḥaḳḳına ḥamd et*

430. Haset rızka manidir, demişler. [814/12]

beyt

*ḥased ḳılma kimseye mâni‘ rızḳ olma
ki istiḥḳâḳ-ı ḥaḳdır gerek celî gerek âsafâ*

431. Haset hissi, ahlak-ı haseneyi bozar, külliye ifsat eder ve her türlü musibete insanı müstait kılar, deva-nâ-pezîr illet-i tabîyedir. Hafazanallah... [814/13]

432. Haset, devası bulunmaz illettir, derler. [814/14]

433. Hasetlik, şeytan illeti, şeytan amelidir, demişler. [814/15]

434. Haset kişi, hakkı görmez, görse de tasdik etmez zira hasettir; haset ise şeytanlık halkı red hakkı tanımaz, asidir, demişlerdir. [814/16]

‘Hurûfî ‘Arşî [Dîvân-ı Belâğat Unvân-ı ‘Arşî] [Gazeliyyât 283, 1] beyt

*şeytân ki vech-i pâk-i Ḥaḳḳa bî-sücûd ʻedi
âdemde ḥaḳḳı görmedi zîrâ ḥasûd ʻedi*

435. Hasetlik, şeytan yadigârıdır. [814/17]

436. Haset kibir ve nahvetten doğar. [814/18]

437. Haset, fesat kişi en bedbaht adam sayılır. [814/19]

Recâ'izâde Maḥmûd Ekrem¹⁰⁰ Beg Nazm

*ḥased-perverlerin ḡâlî yamânıdır
ki yoḳdur bir belâ bedter ḥasedden
şarılmış nefse bir müz‘iç yılandır
ki çıḳmaz çıḳmadıḳça cân cesetden*

438. Haset adamın hayatı (ömrü) mihnetle geçer. [814/20]

439. Hasetten beter¹⁰¹ bela olmaz. [814/21]

99

100 Yazmada: *Recâ'izâde Maḥmûd Ekrem Beg.*

101 Yazmada bu kelime *beter* ve *bedter* olmak üzere iki farklı imla ile yazılmıştır. Kelimenin aslı Farsça ‘*badtar*’dir. STEINGASS: *CP-ED*: *badtar*: 162^a. ŞU‘ÜRÎ: *Ferheng-i Şu‘urî*: *better*: Aşlı [bedter]dir ki yaramazrak dêmek olur. Dâl ḥaḍf olunup yerine tâ‘ya şedde vërdiler.: cild-i evvel, 161^b. Ş. Sâmi:

440. Hasetçi ölür, haset ölmez. [814/22]

441. Haset daima hayattadır, sahibini hayattan mihnetle mahrum eder. [814/23]

Arabî: yamût 'ul ḥāsidi va al-ḥasadu bâḳi

[=Hasetçi ölür, haset baki kalır.]

442. Haset, can çıkmayınca cesetten çıkmaz, yılanı benzer. [814/24]

443. Haset, nefse sarılan yılanı benzer ki can çıkmayınca haset, cesetten çıkmaz. [814/25]

444. Haset olanlar, kimsenin güldüğü, olduğunu istemez. [814/26]

445. Haset ölmez, sahibini öldürür. [814/27]

446. Hasetlerin şerrini, sabır helak eyler. [814/28]

Lā beyt

ḥasūduḡ şerrine şabr ét anı şabrıḡ helāk eyler

yaḡacaḡ bulmasa ātiş yaḡar kendini hāl eyler

447. Haset kişi her şeyi kabul eder, ancak hakkı ve adaleti kabul etmez, derler ki mücerrep ve müspettir. [814/29]

448. Haset, haram fiildir, haset eden her şeyden mahrum kalır. [814/30]

449. Haset adamdan merhamet umma. [814/31]

450. Haset insandan merhamet ummak, şeytandan imdat ummaya benzer. [814/32]

451. Haset, cehilden doğar, kanaat cibilliyeten. [814/33]

452. Haset, kalbi karartır, hırsı arttırır, bir azap-ı manevidir. [814/34]

453. Hasetçinin gözünü toprak doyurur, fesatçının gözünü mızrak doyurur. [814/35]

454. Hasetçilerin gözü demiri eritir, taşı çatlatır. [814/36]

455. Haset gözüne toprak, fesat gözüne mızrak, kör gözüne yaprak, kel başına altın baş tarak, derler. [814/37]

Mevzundur .

Lā

456. Haset, fesata ön ayaktır, demişler. [814/38]

457. Hasetlik ile hırs, fesatlık ile nifak; hisset ile zillet ve tamah illetleri asla iflah ve şifa ve ıslah ve deva kabul etmez, bir illet-i tabiiyelerdir ki insanı ancak tabut ve teneşiriyle beraber gider demişler. [Teninde gelen; teneşirinde gider.] derler. [814/39]

458. Haset eden kişi mahrum kalır. [815/01]

Ş. [Şināsī *Ḍurūb-ı Emṭāl-i 'Oṭmāniyye* 203¹⁰²]

Arabî: al-ḥāsidi maḥrūm^{un}

[=Hâsit mahrum kalır.]

459. Haset kişiler kendisini bilgiç, âlemi kör sersem ürgeç¹⁰³ zannederler, demişler. [815/02]

460. Haset kişiler, âlemde olmasın, hep ben de olsun sevdasındırlar, demişler. [815/03]

461. Haset kalp, adüv-i lütufla zail olmaz. [815/04]

beter: Fa. [bedter'den muḥaffef] daha kötü, daha fena.: I, 279^b. *KT*: Şeyḡ Süleymān: *LÇvT'O*: beter: 73^b.

¹⁰² Şināsī - Ebü 'z-Ziyā: *Ḍurūb-ı Emṭāl-i 'Oṭmāniyye*: Ḥased eden maḥrūm ḡalır.: 203.

¹⁰³ TDK: *DS*: ürgeç: yaşına girmemiş kuzu: XI, 4069^a.

Mevzundur.

Hıfzî [Manzûme-yi *Ḍurûb-i Emtâl* 12] [mısrâ¹⁰⁴]

462. Haset kalp, adûv-i lütuf ile olmaz zail, sengde muzmer olan ateşe ab atmaz eseri. [815/05]

Müverrih Râşid

İş bu sözün faili diğer bir eserden Nabî olmak üzere gösterilmiştir.

463. Hasetlik tahsil-i ilim için caizdir, ancak zımnında kötülük etmemek şartıyla. [815/06]

Hâfî [Risâle-yi *Hâfî*] Nazîre¹⁰⁵ [3, 9^b] [beyt]

çalışmaktadır ceḥānda herkese mağbûṭ olan dâim

çalış yārân içinde gör saḡa ḥussād lâzımsa

464. Haset kişiler kendi kusurunu görmezler, başkasının kusurunu arar, sorarlar, derler. [815/07]

465. Hasetçinin gözüne, komşu tavuğu¹⁰⁶ kaz görünür. [815/08]

466. Haset kişiler, kendini herkesten ziyade muhterem saymak ister, derler. [815/09]

467. Haset kişiler her şey bana olsun, âleme olmasın, derler. [815/10]

468. Haset, mucib-i fesattır. [815/11]

469. Haset kişiler, her şey bende olsun, başkasında olmasın sevdasını güderler, demişlerdir. [815/12]

470. Hasetten fesat doğar, fesattan kesat. [815/13]

471. Haset kişiler, her şeyi kendine layık görür, başkasına layık göremezler. [815/14]

472. Haset olanları ilzam mümkün değildir, derler. [815/15]

Nāmık Kemāl¹⁰⁷ [beyt]

nāmık yéter kelāmıñ olsa ne rütbe-yi mu‘ciz

ilzām mümkün olmaz ḥasād nā-bekārı

473. Hased olanlar, kendisi evc-i âlâya çıktığı hâlde, ihvanının daima güç belaya giriftar olmasını ister. [815/16]

Cümel-i hikemiye...

474. Haset bir sehab-ı kesiftir ki hasuda karşısında bulunan hasmın liyakatini görmeye hail olur. [815/17]

Cümel-i hikemiye...

475. Haset olanlar kimseye iyilik olduğunu istemez! [815/18]

Bâkî *Dīvân* [123, 37, 2] beyt

beni yād eyledüñ ihyâ etdüñ

¹⁰⁴ Hıfzî: *Manzûme-yi Ḍurûb-i Emtâl*: ḥased kalb ‘adûv-i lütufla zâ’il olmaz: 12.

¹⁰⁵ Hâfî: *Risâle-yi Hâfî*: ‘Uṭûfetlü [Nāmık] Kemāl [1840- 1888] beğefendi ḥazretlerinin “saḡa senden olur bir işde ancak dād lâzımsa / ümîdiñ kes zaferden ḡayrdan imdād lâzımsa” maṭlâ‘ıyla başlayan gazellerine nâciz bir nazîre: numero 3, 9^a.

¹⁰⁶ Yazmada bu kelime *ṭavuḡ* (طاووق) ve *tāḡuḡ* olmak üzere iki farklı imla yazılmıştır. CLAUSON: *EDPT*: takıḡu: 468^b. REDHOUSE: *TaEL*: tāḡuḡ: 1224^b; ṭavuḡ (طاووق): 1229^b. Ş. Sāmî: *KT*: ṭa‘uḡ yā-ḡud ṭaḡuḡ: II, 872^c.

¹⁰⁷ Yazmada: *Nāmık Kemāl Begiñ*.

öldiler gıtdiler ammā ḥussād

476. Hasetlik insanın gözüne çekilen kara perdedir! [815/19]
 477. Hasetçinin gözü, yumurta değil değirmen taşını patlatır. [815/20]
 478. Haset, kalbi karartır, ahlakı ifsat eder, bir azab-ı maddî ve manevidir ki sahibi iflah olmaz. [815/21]
Cümel-i hikemiye...
 479. Haset, bir manevî tefriktir iltâf-ı mevlaya. [815/22]
Keçecizâde ‘İzzet Mollâ Mısrâ‘
 480. Hasedin gözü doymaz ama toprak doyurur, demişler. [815/23]
 481. Hasedin özü doyar gözü doymaz. [815/24]
 482. Haset olanlar, hep rakibinden bahsedermiş, derler. [815/25]
 483. Hasetçi ile fesatçı, bir arada bulununca ya ateş suya ya su ateşe. [815/27]
 484. Hasret yüzüyle, dünya gözüyle görüşmek hak nasip eyleye! [815/28]
 485. Hasretlik mahşere kaldı. [815/29]

Lâ beyt

**ḥasret yüziyle görmek naşīb ola mı
yoḡsa bu ḥasret mahşere ḡala mı**Ziyā Paşa [Eş ‘ār-ı Ziyā¹⁰⁸ 60] Şarkı

*cān u cehāndan me’yūs olurken
 ru’yāda ḡāhī vechūn görürken
 mahşere ḡaldı ḥasret şanurken
 dünyā göziyle ben seni gördüm
 ‘ömrümde bugün murāda érdim*

486. Hasret yüzüyle. [815/30]
 487. Hasretlik ta kıyamete dek kaldı, dese. [815/31]
 488. Hasret mi kaldılar. [815/32]
 489. Hasret hasrete kavuştu, hak murada erişti, derler. [815/33]
 490. Hasret ü hırmana düşmemek dersen, dünya ve mâfihâdan ümit ve tamahını kes, demişler. [815/34]

Fuzûlî *Dīvān* [143, CXLIII, 8] beyt**ister olsaḡ ḥasret ü ḥirmāna her dem düşmemek
kes Fuzûlî dehrden umēd ü devrāndan ṡama ‘**

491. Hasretlik, zor şeydir. [815/35]
 492. Hasret, kıyamete kaldı. [815/36]
 T. [Ebü ’z-Ziyā *Ḍurūb-ı Emtāl-i ‘Otmāniyye* 204¹⁰⁹]
 493. Hasreti, hasrete kavuşturmak sevaptır, derler. [815/37]
 494. Hüsün satmaz ak boru. [816/01]

¹⁰⁸ Yazmada: *Ziyā Paşa merḡūmuḡ zāt-ı şāhāneye mülāḡatında teşekkür^{en} söylenen şarkı bir iki bir beytdür.*

¹⁰⁹ Şināsī - Ebü ’z-Ziyā: *Ḍurūb-ı Emtāl-i ‘Otmāniyye*: Ḥasret kıyāmete kaldı.: 204.

495. Hüsün meydanına giren,başından havf etmez. [816/02]

Yahyâ Nâzîm *Dîvân-ı Belâğat- 'unvân-ı Nâzîm* [İbtidâ-yı Gâzeliyyât I, 90] [beyt]

semend-i nâzla meydân-ı hüsni içinde henüz
bulunmadı şaf-ı hûbândada ol cüvânı geçer

496. Hüsün meydanı senindir, ayağın merdane bas. [816/03]

Mısrâ‘

Firdevs-i âşiyân Sulţân Bâ-Yezîd Hân ‘aleyhi rahmeti ve ’l gufrân hazretlerinin kâfile-yi şu‘arâ görülen âfâr-ı şî‘iriyesinden bir beytdür

ey suvâr-ı esb-i nâz olan rikâb-ı câne bas
hüsni meydânı senüñdür ayâğın merdâne bas

497. Hasenâ, müstesna, derler. [816/04]

498. Hasan, Hüseyin aşkına! [816/05]

499. Hasene ile seyyie fiili, mükâfat, mücazatta, beraber olmaz. [816/06]

500. Hüsün meydanında serini çevgân eylemiş. [816/07]

Mısrâ‘

501. Hüsün ilinin dilrübâcığı. [816/08]

Muhibbî *Dîvân* [796, 2752, 5] [beyt]

dil kişverini nâz ile yıkdı Muhibbî yâr
hep böyle mi ki hüsni ilinüñ dil-rubâcığı

502. Haşarıdır. [816/09]

503. Haşır neşir oldular. [816/10]

504. Haşır neşir olunca dek-i cenk etmek ister, demiş. [816/11]

[Aḥmet Cevdet Paşa] *Tārîḫ-i Cevdet*¹¹⁰ 6, 65

505. Haşmet, şevket, padişahlara mahsus. [816/12]

506. Haşiv sözden hikmet aranmaz. [816/13]

507. Haşiv sözden, dili sakınmak gerek. [816/14]

508. Haşiv söz, taşmış fikirden doğar. [816/15]

509. Hasır ovalarında gezer, derler. [816/16]

510. Hasır altı etmişler. [816/17]

511. Hasır altına gitmiş. [816/18]

512. Hasır eskitti. [816/19]

513. Hasırı yansa tüh demez. [816/20]

514. Hasrı, kasrı tutuştu. [816/21]

Yahyâ Nâzîm *Dîvân-ı Belâğat- 'unvân-ı Nâzîm* [İbtidâ-yı Gâzeliyyât I, 91] [beyt]

iḥraḳ-ı âh şehri édüp deşt-i âtişîn
yaḳdı ḥaşır bâşına yer yer minâreler

515. Hisarı başına yıktılar, derler. [816/22]

516. Hisar vakti. [816/23]

¹¹⁰ Yazmada: *Cevdet Tārîḫi*’nden bir fıkradur.

517. Hazmen li-nefsihi, demiş. [816/24]

518. Hazret-i hakim-i mutlakın akla sığmaz işleri pek çoktur. [816/25]

Mısrâ‘

‘*aḳla sığmaz işleri çokdur hazret-i muṭlaḳuḡ*

519. Hazret-i Âdem dendikçe istikbar-ı şeytanı unutma. [816/26]

520. Hazret-i Âdem (aleyhisselam¹¹¹) devrinden kalma. [816/27]

521. Hazret-i Âdem (aleyhisselam) devrinden kalma saban ile uğraşır. [816/28]

522. Hazret-i İbrahim Halil (aleyhisselam) dendikçe, nâr-ı Nemrut hatıra gelmemek mümkün mü? [816/29]

523. Hazret-i Hızır (aleyhisselam) gibi yetişti. [816/30]

[Necîb ‘Âşım] *Türk Tārîḫi* I, 426 Manzûme

bolar bu surda Sulṭan ‘Alāe ‘d-dîṇ

görüṛ düşde biḥa ‘l-haḳḳ ve ‘ddîṇ (Bahāe ‘d-dîṇ)

erişdi Ḥızr gibi aḡa ol dem

ki ta def‘ ola āfāt-ı mübrem

524. Hazret-i Süleyman (aleyhisselam) dendikçe karıncası hatıra gelmemek olur mu? [816/31]

525. Hazret-i Süleyman’ın (aleyhisselam) mührüne hıyanet eden dev gibi. [816/32]

[Şolaḳzāde Meḥmed Hemdemî Çelebî] *Şolaḳzāde Tārîḫi*¹¹² [Der-beyân-ı sebeb-i ḳatlı-i vezîr maḳbûl İbrāhîm Paşa] 492

Merḥûm Sulṭân Süleymân Ḥân ta‘zîm ve iclâlde iltifât ve istiḳlâlde daḳîḳa fevt etmemiş idi. Bu Maḳbûl İbrāhîm Paşa mezbur ol güne raḡbet ve iltifâtı muḳtezâ-yı dātı kıyâs edip Ḥazret-i Süleymân’uḡ mührine ḥıyānet eden dēv gibi velî ni‘meti ‘ırzını şayānat ḥâṭırına gelmedi.

526. Hazret-i Süleyman’a (aleyhisselam) kalmayan dünya, sana mı kalacak? [816/33]

527. Hakkı inkâr eden felah bulmaz. [817/01]

528. Hakkı batıla çalışan felah bulmaz. [817/02]

529. Haksız mezhep, mezheb-i şia. [817/03]

[Meḥmed Tefḳîḳ] *Mecmû‘a min Nevâdiri ‘l-Üdebâ vü Âtâri ‘z-Zurefâ (Nevâdirü ‘z-Zurefâ)*¹¹³

530. Haksız mezhep, haksız dava. [817/04]

531. Haksız dava, batıldır. [817/05]

[Şolaḳzāde Meḥmed Hemdemî Çelebî] *Şolaḳzāde Tārîḫi*¹¹⁴ [Zuhûr-ı Şāh İsmâ‘îl-i tebâh-i ḥāl] 316

532. Hazret-i Allah, hazret-i Âdemi, kuru topraktan yaratmıştır -halk etmiştir- bu sun-ı ilahî kitab-ı kerimiyle musaddak iken, âdem oğullarının, birbirine karşı olan kibir ve nihvetleri [...] [817/06]

Adem benim sıfatımdır, vücut hakkındır.

¹¹¹ Aleyhisselam: Peygamberlerden biri anıldığında söylenmesi gereken ‘Allah’ın selamı üzerine olsun.’ anlamında bir tazim ifadesi. DİA: “Aleyhisselâm”, DİA: 2, 370^a.

¹¹² Yazmada: *Şolaḳzāde Tārîḫi*’nden bir fıkıradur.

¹¹³ Yazmada: *Nevâdir-i Zurefâ*’dan bir fıkıradur.

¹¹⁴ Yazmada: *Şolaḳzāde Tārîḫi*’nden bir fıkıradur.

533. Hazret-i Allah, ne yaparsa iyi yapar. [817/07]

va huva 'alâ kulli şey'in kadir^{un}

[=Allah her şeye kadirdir.]

Sen elem çekme gönül! Hazret-i Allah yapar.

534. Hazret-i Musa (aleyhisselam) dendikçe Firavun-u bi-‘avn hatıra gelmemek olur mu, derler. [817/08]

535. Hazret-i İsa (aleyhisselam) dendikçe Yahudilerin hıyaneti akla gelmemek mümkün mü, derler. [817/09]

536. Hazret-i Muhammed (aleyhisselam) dendikçe salatüselamı unutma, demişler. [817/10]

537. Hazret-i Muhammed (aleyhisselam) habib-i Hüda ve şefî-yi ruz-i cezadır. [817/11]

538. Hazret-i Nuh (aleyhisselam) dendikçe tufan-ı Nuh hatıra gelmemek mümkün mü, derler. [817/12]

539. Hazret-i Nuh (aleyhisselam) gemisinden haber sorar, derler. [817/13]

540. Hazret-i Eyüp sabrı ister ve hazret-i Nuh ömrü ister ki o şeyleri göresin, derler. [818/01]

541. Hazret-i Yakup gibi ağlamaktan akıbet gözlerime elveda ettim, demiş. [818/02]

Şehrî [Dîvân 72, 2] beyt

*iḳtiżâ-yı ḥasretünle ‘âkıbet Ya‘kûbveş
ağlamağdan dîde-yi giryâna êdüm elvedâ‘*

542. Hazret-i Yakup gibi hasretkeştir. [818/03]

543. Hazret-i Yahya (aleyhisselam) dendikçe beni İsrail’in hıyanetliği hatıra gelir, derler. [818/04]

544. Hazrettir, hasret değil. [818/05]

545. Hatmi çiçeği gibi. [819/01]

546. Hatab, Ebû Leheb taşır. [819/02]

547. Hazım var, elem yok, demiş. [819/03]

548. Haz arar, tuz arar, arkasından söz arar, derler. [819/04]

549. Hazzı, tuzu kalmadı, demiş. [819/05]

550. Hazzını kaçırdılar. [819/06]

551. Hafsa gibi karidir. [819/07]

552. Hafazanallah, başımıza, reybi-i menün (dağdağa) eksik değil! [819/08]

Mısrâ‘

H [‘Abdü ’l-Ḥalīm Ḥāḳḳî]

553. Hafize Hanım, hafız efendi bir baptan gelir, demiş. [819/09]

554. Hakarete boyun bükme herkesin elinden gelmez, derler. [819/10]

555. Haktan ayrılmamak gerek. [819/11]

556. Hak ayinedir, cihan gubarı. [819/12]

Mevzundur.

Fuzûlî [Dāstān-ı Leylî vü Mecnûn 17, 133; 134]

var olanı *halk* *yoğ*¹¹⁵ şanurlar
*yoğ*¹¹⁶ vârlığına aldanurlar
*yoğdur*¹¹⁷ bu vücūduñ i 'tibārı
hak̄k āyinedür cehān ğubārı

557. Hak ayinedir, cihan tozu. [819/13]

H ['Abdü 'l-Halīm Hāk̄kī]

Hak ve adalete, hukuk-ı düvel ve milele, müstenid-i mukarin-i hak ve savap, ve merbut resen-bend-i hakikat olmayan, her türlü kavil kararlar ve her nevi akid ve müsalaha ve muahedeler hiçbir zaman, sened-i sahih ve muhavvel bihi makbul ve muteber ve mu'temet-i [...] ve sulh ve müsalemeti [...] hubb-u müvellat ve meveddeti mümin ve kafil ü zâmin ciddi ve hakiki ve daimi -muâhedeler- olmayıp, belki [...] ve hükümsüz muzır olur, demişler.

558. Hak insaf verir. [820/01]

Muhibbī [Dīvān] [434, 1407, 2] [beyt]

nece bir yoldan şaparsın ey göñül inşāfa gel
gir şırāf-ı müstakīme çün sağa emr etti Hak̄k

Muhibbī [Dīvān] [47, 21, 7] [beyt]

ey Muhibbī çün-ki dildārıñda hēç inşāf yok
çāre ne şabr eyle tā kim hak̄k inşāf vère aña

559. Hakkı inkâr eden felah bulmaz. [820/02]

560. Hakkı iptale çalışan felah bulmaz. [820/03]

561. Hak ile batılı fark ve temyiz etmeyen hayvan misalidir. [820/04]

Hikmet-i İbn Sīnā

562. Haksız dava batıldır. [820/05]

563. Hak ile batıl elbette bir değil. [820/06]

564. Haksız mezhep, haksız dava. [820/07]

565. Hak ile batıl beynini fark etmek gerek. [820/08]

566. Haksızlık, mağlubiyete delalet eder. [820/09]

567. Haksız mezhep, mezheb-i şîa¹¹⁸dır. [820/10]

[Meḥmed Tevfīk] *Mecmū'a min Nevādiri 'l-Üdebā ve Ātāri 'z-Zurefā (Nevādirü 'z-Zurefā)*¹¹⁹ [cüz'-i t̄ānī]

159

*Hikāyet-i Leṭā'if*¹²⁰

¹¹⁵ Yazmada: *yok*.

¹¹⁶ Yazmada: *yok*.

¹¹⁷ Yazmada: *yoğdur*.

¹¹⁸ CÜRCÂNÎ: *Kitabu't-Ta'rîfât / Arapça-Türkçe TERİMLER SÖZLÜĞÜ*: Hz. Ali taraftarlarıdır. Bu kişiler Hz. Ali, Resûlullah (s.a.v.) den sonra İmâm'dır, dediler ve imâmetin ondan ve onun evlâdından çıkmayacağına inandılar.: 132. Hz. Peygamber'in vefatından sonra devlet yönetiminin Hz. Ali'ye ve onun soyundan gelenlere ait olduğu düşüncesi etrafında birleşen çeşitli grupların ortak adı. Bu hususla ilgili geniş bilgi için bk. Öz, Mustafa: "ŞÎA": *Diyanet İslâm Ansiklopedisi*: 39, 111^a-114^b.

¹¹⁹ Yazmada: *Nevādir-i Zurefā'dan bir fıkra-yı latîfedür*.

¹²⁰ Yazmada: *hikāye*.

meḍheb-i şî'a zühûrunda ehl-i sünnetden bir şâ'ir sihr-i beyân (meḍheb-i nâ-haqq) kelimelerini târîh düşürüp keyfiyet-i imâm-ı Cum'a'nın mesmû'ı olduğda şâ'ir-i merķûmî hükûmete teslîm ile i'dâm için huzûruna celb ve târîh-i meḍkûrî kendiiden sū'âl etmekle şâ'ir derd-i mend ne miṭillü tehlikeye uğradığını anlayınca taḥlîş-i cān-ı 'azîzi için gerçi bu târîhi ben söyledüm. Lakin bunu taḥdîm eden resm-i imlâyı değiştirüp merāmımı başka dürlü anlatmış. Aşlı (meḍhebi nâ-haqq) terkinde yazılmışdur ve bizüm mezhebimizün haqq olduğunu itbāt için bundan ā'lā târîh bulunur mı dedikde şâ'irün ifādesi imâm-ı Cum'a'nın pek h'uşuna gidüp şâ'iri āzāde êtdükden başka haqqında ḥaylice ikrām daḥî göstermiştir.

[Şolâkzāde Mehmed Hemdemî Çelebî] *Şolâkzāde Tārîhi*¹²¹ [Zuhûr-ı Şāh İsmā'îl-i tebāh-i ḥāl] 316

Tārîh

cem'-i āḥbāb êdüp ḥurūç êtdi

zirve-yi fitneye 'urūç êtdi

babası kanını êtdi da'vā

acem iḳlîmin êtdi pür-ḡavḡa

buldığın kırdı aldı esbābın

êtdi bi-ḥadd mezîd āḥbābın

şî'a āyînin eyleyüp şāyi'

ehl-i İslām'ı eyledi zāyi'

'ulemā katlin iltizām êtdi

'āleme rāḥatı ḥarām êtdi

ḳadr-i şer'-i şerîfi eyledi pest

dîm-i İslāma vêrdi ḥayli şikest

çok bu deḡlü fesāda basdı ayāk

oldı târîh mezheb-i nâ-haqq

568. Hakaret etmek mezmumdur. [820/11]

569. Hakaret kimse hakkında reva görülmemek gerektir. [820/12]

570. Hakareti kimse kâbul etmez, hatta fahişeler bile. [820/13]

571. Hakarete tahammül olunmaz, demişler. [820/14]

[Şolâkzāde Mehmed Hemdemî Çelebî] *Şolâkzāde Tārîhi*¹²² [Fitne-yi 'ibret-engîz Sulṭān 'Oṭmān] 716

572. Hakka teslim kolay amma hakarete tahammül güç. [820/15]

573. Hakaret muhayyerdır, reddolunur, demiş. [820/16]

'Abdü'l-Ḥaqq Ḥāmid Beg

574. Hakaret edene hakaret ederler. [820/17]

575. Hakaret, adavet doğurur, derler. [820/18]

576. Hak, batıl yarın belli olur. [820/19]

577. Hakkı red ve inkâr edenler, bir gün olur hakka boyun eğler. [820/20]

578. Hakkı inkâr etmekle hak zail olmaz. [820/21]

¹²¹ Yazmada: *Şolâkzāde Tārîhi*'nden bir fıkradur.

¹²² Yazmada: *Şolâkzāde Tārîhi*'nden bir fıkradur.

579. Hak bakidir, zail olmaz. [820/22]

580. Hak mağlup olmaz, hakkın kuvvetine karşı durulmaz¹²³. [820/23]

[Şolâkzâde Mehmed Hemdemî Çelebî] *Şolâkzâde Târîhi*¹²⁴[Reften-i Rûm Mehmed Paşa be-câ nib-i Kârâman ü rücû‘uş münhezimâ, 236]

581. Hak, ihsan olunmaz. [820/24]

582. Hak tealanın lütfu âmdır. [820/25]

[Şolâkzâde Mehmed Hemdemî Çelebî] *Şolâkzâde Târîhi*¹²⁵[Reften-i Rûm Mehmed Paşa be-câ nib-i Kârâman ü rücû‘uş münhezimâ, 236] beyt

*‘âmmdur luftı Hakk te‘âlânı
müntakîmdur bir adı Mevlâ’nı*¹²⁶

583. Hak teala her işe nazırdır. [820/26]

584. Hak teala her işe nazır, her yerde hazırdır. [820/27]

585. Hak tealadan ümit kesilmez. [820/28]

Nihâd Beg mışrâ‘

hakdan umēd kesmemedir kâr-ı ilâhî

586. Hak tealadan her ne gelse sabr eyle, tevekkül kapısından ayrılma, istiane eyle Mevla’dan. [820/29]

587. Hak her vakit haktır, kabak gibi yüze (üstüne) çıksa gerektir. [820/30]

588. Hakka tevekkül eden açıktta kalmaz, derler. [820/31]

589. Hakka tevekkül gerek, emrine tevessül gerek. [820/32]

Muhibbî *Dîvân* [499, 1657, 4] beyt

*biz eyleyelim her ne gelür Hakkıa tevekkül
ey zâhid-i hod-biğ yûri sen tâlib-i nân ol*

590. Hakka tevekkül etmek gerek. [820/33]

591. Hak daima galiptir, münkirleri mağluptur. [820/34]

H [‘Abdü ’l-Halîm Hakkî]

Hak ve adalete, hukuk-ı düvel ve milele, müstenid-i mukârin-i hak ve sevap ve merbut resen-bend-i hakikat olmayan, her türlü kavil kararlar ve her nevi akit ve müsâlaha ve muahedeler hiçbir zaman, sened-i sahih ve mamulinbih makbul ve muteber ve mutemetünbih [...]ler ve sulh ve müsalemeti hüsn-i muamelede müvellat ve meveddeti mümin ve kâfil ü zâmin ciddeti ve ve hakiki daimi -muahedeler- olmayıp, belki [...] ve hükümsüz muzır olur, [...] demişler.

592. Hak -adaleti- red ve inkâr eden kadı olmaz, adaleti sevmeyen hâkim, adalet kapısına sığmaz, demişler. [821/01]

H [‘Abdü ’l-Halîm Hakkî]

¹²³ Yazmada: *durulmaz*. Yazmada *dur-* kelimesi *dur-* şekliyle ekseri olmak üzere *dur-* ve *dur-* imlalarıyla kullanılmıştır. CLAUSON: *EDPT*: 529^b. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 404. REDHOUSE: *TaEL*: *turmak* 1254^a. Ş. Sâmi: *KT*: *turmak*: II, 896^b. TDK: *TTS*: *durmak* (*turmak*): II, 1261; *turmak*: V, 3856. TOPARLI-VURAL-KARATLI: *KTS*: *dur-* 284^a; *tur-*: 284^a, *dur-* (I): 65^b.

¹²⁴ Yazmada: *Şolâkzâde Târîhi*’nden bir *fıkıradur*.

¹²⁵ Yazmada: *Şolâkzâde Târîhi*’nden bir *fıkıradur*.

¹²⁶ Yazmada: *cenâb-ı Mevlâ’nı*.

Zira bab-ı adalet ahkâm-ı hâkim, -hâkim-i kazâ- hak ve adalet mizanına asılıdır, muallaktır. Yarın divan-ı ilahîdeki hak ve adalet mizanına -hâkim-i kazânın- kendisi de vezn olacağını, asla hatırından bir an çıkarmamak gerektir, demişler.

593. Hakkı inkâr eden dünyada kurtulsa da, ahirette kurtulmaz. [821/02]

594. Hakkı, batılı ne bilsin, görmemiştir o mektep, giyerse başına altın külahı, adıdır merkep. [821/03]

Mevzundur.

595. Hakkı, batılı batıl ne bilsin görmemiştir o mektep. [821/04]

Mevzundur.

596. Hak teala her işe nazırdır, hakkın divanı her daim hazırdır, demişler. [821/05]

597. Hak, hakikat, red ve inkâr olunsa bile; hakikat gizlenemez; zira mızrak çuvala sığmaz, güneş yüzü çamurla sıvanmaz, delik çuvalda darı durmaz, deli abdalda karı durmaz, demişler. [821/06]

598. Hakkı batıl etme rüşvet için, dini mala verme devlet için. [821/07]

Mevzundur.

Nâbî¹²⁷ [*Hayriyye-yi Nâbî* Matlab-ı Nehy Kazâ vü Kısmet 164, 35b, 1281] mışrâ'¹²⁸

599. Hak, haktır, hak batıl olmaz; batıl, hak olmaz. [821/08]

600. Hakkın sen bir kemter kulusun, İslambol'u aç gülizar bâb! [821/09]

Mışrâ'

Sultân 'Otmân Hân-ı Evvel *Kâfile-yi Şu'arâ*¹²⁹I, 7^a

'Otmân, Ertuğrul oğlusu

*Oğuz-Kara Hân neslisi*¹³⁰

Hakk'ın bir¹³¹ kemter kulusu

İslambol'ı aç¹³² gül-zâr yap

[Ketencizâde Mehmed Rüşdî] beyt-i manzûm

hak tekelli eder eise her işi âsân eder

hal keder esbâbını bir lahızada ihsân eder

601. Hak tealadan ümit kesilmez. [821/10]

602. Hak teala, dünya mülkünü, dünya meliklerine verir, -ısmarlar- herkese değil- bu da ancak kulları birbiriyle musâlahat ve müsâlemet görsün diye demiş dervişin biri. [821/11]

m. [Mükerrer]

603. Hak teala her şeyi güzel ve mükemmel yaratmıştır, hata ve noksandan ari ve beridir, demişler. [821/12]

¹²⁷ Yazmada: *Nâbî-yi kadîm*.

¹²⁸ KAPLAN, M.: *Hayriyye-i Nâbî (İnceleme-Metin)*: Matlab-ı Nehy Kaza vü Kısmet: hak kı ibdâl edesin rüşvet için / dîni mâla vâresin devlet için: 164, 35b, 1281.

¹²⁹ Sultân 'Otmân Gâzî'nin pederi Ertuğrul Gâzî'nin oğlu, Sultân 'Otmân Gâzî'ye söylediği meşhûr naşihat ve vaşîyetnâmesinden bir mışrâ'dur.

¹³⁰ Yazmada bu mısra yok.

¹³¹ Yazmada: *bir, sen*.

¹³² Yazmada: *al*.

604. Hakka tevekkül eden açıktaki kalmaz. [821/13]

T. [Ebü 'z-Ziyya *Ḍurūb-ı Emṭāl-i 'Oṭmāniyye* 205¹³³]

605. Hakka tevdi eyle her eşyayı, sonra halka kıl. [821/14]

Mevzundur.

Hıfzî [*Manzūme-yi Ḍurūb-ı Emṭāl* 12] [mısrā'¹³⁴]

606. Hakka tevekkül eyle ki hak vekildir. [821/15]

607. Hakka tövbe etmek gerek. [821/16]

608. Hak, tövbemizi kabul eyleye! [821/17]

609. Hak, tövbe eden kulunu sever. [821/18]

610. Hak [...] [821/19]

611. Hak, tövbe eden kulunu mağfiret eder. [821/20]

612. Haktan batıl, batıldan hak doğmaz. [821/21]

613. Hak-perestler, dünya ve mâfihâ için, dost düşmana, dirhem, dünyada kesat, fesat karıştırmazlar. [821/22]

Mısrā'

Hakk-perestiz hakk yüzünden hayr ve rahmet beklerüz

Lâ beyt

*hakk-perestüm 'arz-ı ihlās ettiğim dergâh bir
bir nefes tevḥīdden ayrılmadum Allāh bir*

614. Hak dedikten sonra akan sular durur. [821/23]

Ş. [Şināsî *Ḍurūb-ı Emṭāl-i 'Oṭmāniyye* 204¹³⁵]

615. Hak, galiptir; ona galebe etmek isteyenler mağluptur. [821/24]

616. Hak içtimâî hak siyasileri olmayan çingeneler¹³⁶ gibi. [821/25]

617. Hakk-ı içtimâîsi olanların, hayat-ı siyasileri de olur demişler ama içtimâiyât babında olur gayride olmaz; zira bir kavim kesb-i temeddün etmekle matbu'una karşı, kesb-i istiklal eder. [821/26]

618. Hak haktır, adalet amir-i mutlaktır. [821/27]

619. Hak celle ve âlâdan korkmak gerek. [821/28]

620. Hak, cennet de halk etmiş, cehennem de. [821/29]

621. Hak, cehennemden azat eyleye. [821/30]

622. Hakkın, cennet ehline hurisi, otuz ikidir, demişler. [821/31]

Hurufî 'Arşî¹³⁷ [*Dīvān-ı Belâgat Unvân-ı 'Arşî*] [Gazelıyyât 58] nazım

dil-berân-ı cehân otuz ikidür

'aşıqân-ı zamân otuz ikidür

¹³³ Şināsî - Ebü 'z-Ziyya: *Ḍurūb-ı Emṭāl-i 'Oṭmāniyye*: Hakkıa tevekkül eden açıktaki kalmaz.: 205.

¹³⁴ Hıfzî: *Manzūme-yi Ḍurūb-ı Emṭāl*: hakkıa tevdi' eyle her eşyayı sonra halka kıl: 12.

¹³⁵ Şināsî - Ebü 'z-Ziyya: *Ḍurūb-ı Emṭāl-i 'Oṭmāniyye*: Hakkıa dedikten sonra akan sular durur.: 204.

¹³⁶ Yazmada: *çingâne*. REDHOUSE: *TaEL*: çingân: 732^b; çingâne: 732^b; çingeni: 733^a. Ş. Sāmî: *KT*: çingâne: I, 517^a.

¹³⁷ Yazmada: *'Arşî Dede*.

*bulmağa sırr-ı vahdet-i dātı
 t̄ālibe tercemān otuz ikidür
 yétmiş ikide erba ‘în sırrın
 fehmi eden ‘ārifān otuz ikidür
 kāf ve ha hil̄katin giyen haḳḳdan
 ‘ārife nükte-dān otuz ikidür
 femm-i fısqıyyede olan cārī
 āb-ı şādurvān otuz ikidür
 cennet ehline ‘Arşiyā Haḳḳdan
 hūriyān-ı cinān otuz ikidür*

H [‘Abdü ’l-Halīm Hāḳḳī]

Ağzındaki esnan dişleri otuz ikidir. Edvar-ı sâl-i kameri kebîsesi devr-i sinin adet sâlde otuz ikidir. Yani otuz iki yıl bitip, otuz üçte bir devr-i sâl, sâl-i kamerî de öyle mahsuptur. Edvar hesap sinin-i sâl kameri kebîsesi otuz ikidir.

623. Hakkı ret ve iptal edenler, bilâhire nâdim ü pişman olurlar fakat heyhat. [821/32]
624. Hak yanında, hak zayi olmaz, demişler. [821/33]
625. Hakka çok şükür et; zira şükür, nimetin bereketini arttırır, demişler. [821/34]
626. Hakkın yazdığı -takdir ettiği- bozulmaz. [821/35]
627. Hak hiçbir vakit zayi olmaz, kabak gibi daima üstüne çıkar, derler. [821/36]
628. Hak haktır, hak sahibi, Cenabıhak ve adalet-i mutlaktır, hak zayi olmaz. Hakkı, ret ve iptal ile inkâr edenler iki cihanda adaletle mahkum mahrum-ı lütf-ı hak [...] [adalet-i haktan tayy ol[...] [821/37]
629. Haksız söz batıl, haksız ve adaletsiz hüküm ve hareket zulm-i mahz sayılır, demişler; zira zulüm ile, adalet, bir yere sığmaz, kurt ile koyun, bir ağılda durmaz, demişler. [821/38]
630. Hakka iman ve itikat eden mümindir, demişler. [822/01]
631. Hak haktır, hakkın üstüne -fevkine- çıkar yoktur, derler. [822/02]
632. Hak, her kimin olsa haktır. [822/03]
633. Haktan hakikatten ayrılma, varacağın kapı hak, hakikat kapısıdır. [822/04]
634. Hakkını hâkimden, derdini hekimden sor. [822/05]
635. Haklı, hakkından vazgeçmez. [822/06]
- T. [Ebü ’z-Zîya *Ḍurûb-ı Emtâl-i ‘Otmāniyye* 205¹³⁸]
636. Haklı, hakkından geçmez, geçse bile, hak geçmez. [822/07]
637. Haklı, hakkını elbette ister. [822/08]
638. Haklı haksız her sözü söylememek gerek. [822/09]
639. Haklı, hakkını tanımak gerek. [822/10]
640. Hak, helalinden versin, her ne verirse. [822/11]
641. Hak-perest adamdır, derler. [822/12]
642. Hak hakkı, batıl batılı sevmek bir kaide-yi umumiyedir, demişler. [822/13]

¹³⁸

Şinâsî - Ebü ’z-Zîyâ: *Ḍurûb-ı Emtâl-i ‘Otmāniyye*: Haklı haḳḳından vazgeçmez.: 205.

643. Hak-bîn, hak-perver insanlar aldanmazlar. [822/14]

644. Haktan havf eden, aktan, karadan vazgeçmek gerek. [822/15]

645. Hak görü, hak-şinas adamlar, şecaat-ı kalbiyeye malik olanlardır. [822/16]

646. Hak, hatadan saklasın. [822/17]

Nedîm *Dîvân* [Der-Sitâyiş-i Sultân Ahmed Hân Berâ-yı Terfî'-i Rütbe-yi Medîne-yi Münevvere, 63, XII, 45]
beyt

*cenâb-ı Hakk hatâdan şaklasun zâ-ı hümayûnu
bi-hamdallâh cehân 'ahdiñde cümle emn ü râhatdur*

647. Hak söz acıdır, nefse bâr olduğu için, riyalı söz tatlıdır, nefse yâr olduğu için.
[822/18]

H [‘Abdü ’l-Halîm Hâkkî]

648. Hakkı hatırdan çıkarmamak gerek. [822/19]

649. Hak, her nerede olsa haktır, kabak gibi üstüne çıkmak gerektir. [822/20]

650. Hakka istinat eden, hakkından mahrum kalmaz. [822/21]

651. Haksızlar, haklılardan ziyade, haklı görünmek isterler, mücerreptir. [822/22]

652. Haksıza, hak vermek haklıyı haksız çıkarmak gibi büyük haksızlık olmaz,
demişlerdir. [822/23]

Bunun derecesini erbab-ı akıl ve vicdanın tefekkürü takdir eder.

653. Hak dedikçe ağzından od çıkar bizim âşıkın, demiş. [822/24]

654. Hak deyince akan sular durur, derler. [822/25]

Lâ Mısrâ‘

Haksızlık êdün sevdigüm rencideyiz sende

655. Hak din, din-i İslamdır. [822/26]

656. Hak de, hak dinden ayrılma. [822/27]

657. Hak, hakkın yanında zayı olmaz, demişler. [822/28]

658. Hak, haktır ancak hakkı teslim ettirecek şey tarik-i siyasette kuvvettir, kuvve-yi içtimaiye-yi millîyede ittihatır, demişler. [822/29]

659. Hak, haktır, haktan kuvvetli şey yoktur; hakkın sahibi cenab-ı haktır. Bir gün olup hakkı alıp verse gerektir, demişler. [822/30]

660. Hakkı daima zikretmek gerek. [822/31]

661. Haklı, hakkından geçmez, geçse bile Cenab-ı Hak geçmez; zira sahib-i hak, cenab-ı mutlaktır ve hakim-i adildir, demişler. [822/32]

662. Hakkı zikir fikrinden çıkarma; zira nihayet varacağın yer huzur-ı haktır. [822/33]

Râgıb Paşa [*Dîvân-ı Râgıb Mehmed Paşa*] beyt

*bir hakîkat kalmasun ‘âlemde nihân
hakîkat ehline tevfiğ-i reh-nümâ yetişür*

663. Hakikat hakikatle beyan olunur, yalanla hakikat sabit olmaz, nâbud olur, demişler.
[822/34]

664. Hakikattir hemen lazım olan âlemde âdemde. [822/35]

Mısrâ‘ Şeyhülislâm Yahyâ Efendi

H [‘Abdü ’l-Halîm Hâkkî]

Hakikati anlamak için, tabiat-ı eşyayı yani mahlukat ve mevcudatı, nazar-ı tetkik ve tecrübe ile tetebbu ve tahkik etmek gerektir; zira her şey kendi tabiatı ile hayy - diridir- yaşar ve kendi evsafıyla mevsuf maruftur, malumdur, âmildir, mamuldür. Tabiata muhalefet kuvve-yi hatadandır, demişler. Binaenaleyh tabiata muhalif hareket etmemek gerek, demişler.

665. Hak söz acıdır, meyvesi tatlıdır. [823/01]

666. Hak söz altın gibi parlaktır. [823/02]

667. Hak sözü kabul etmek gerek. [823/03]

Nazîm Yahyâ¹³⁹ *Dîvân-ı Belâğat- 'unvân-ı Nazîm* [İbtidâ-yı Gâzeliyyât 93] [beyt]

hak sözî gûş edicek eyle kabul
koyma kâ'îl eşey ey dil eger

668. Hak söz ak akçe gibidir. [823/04]

669. Hak söz ak akçe gibi her zaman üstündür. [823/05]

670. Hak söze can kurban. [823/06]

Hurûfî 'Arşî¹⁴⁰ [*Dîvân-ı Belâğat Unvân-ı 'Arşî* 105] beyt

geç tab' olan istikbâr eyler sühan-ı hakktan
hak söz'e olur razı biç canla h'uş tibe'ân

671. Hak sözü, hak ehli bilir. [823/07]

672. Hak söze mecnun dahi memnun olur. [823/08]

Fuzûlî *Dîvân* [224, C, 7] [beyt]

Fuzûlî' el seni Mecnun'dan efzûn dâr melâmetde
buğa münkir degül Mecnun dağı ma'küle kâ'ildür

673. Hak sözden, doğru yoldan ayrılmamak gerek. [823/09]

674. Hak söze kulak tut, doğru yola ayak yürüt. [823/10]

675. Hak söze kulak tut. [823/11]

Muhibbî [*Dîvân*] [438, 1419, 1] [beyt]

nice yirlerde kelâmında buyurmuş çünkü Hak
her ne kim emr eyledise cân ü dilden tut kulağ

676. Hak söze kim ne der. [823/12]

677. Hak sözü kabul eden pişman olmaz. [823/13]

678. Hakkı seven teslim eder. [823/14]

679. Hak sözü, her kimden işitirsen işit, kulağına küpe et. [823/15]

[Şüfî Allâh-yâr] *Tebâtu 'l- 'Acizîm*¹⁴¹ [43]

êşit ammâ kayu söz bolsa bihrâk
kulâğingna âni halğa kılıp tağ
kulak salma velîbî-ma'nî sözge

¹³⁹ Yazmada: *Nazîmî*. Özellikle naatlarıyla tanınan bu divan şairinin asıl adı Yahyâ olup Nazîm mahlasını kullanan diğer kişilerden ayırt edilebilmesi için ismi ve mahlası birlikte kullanılmaktadır. Bu hususla ilgili geniş bilgi için bk. UZUN, Mustafa; ÖZCAN, Nuri: "Nazîm": *DİA*: 32, 452^a-453^c.

¹⁴⁰ Yazmada: *'ArşîDede*.

¹⁴¹ Yazmada: *Çağatayca Tebâtu 'l- 'Acizîm*den.

êşitseñg kop o yerdin özge yerge

680. Hak sözü kabul eden pişman olmaz. [823/16]

681. Hakkı seven teslim eder. [823/17]

682. Hak sözü, her kimden işitirsen işit, kulağına küpe et. [823/18]

683. Hak söz aya benzer örtülmez. [823/19]

684. Hak söz her vakit haktır, üstüne çıkar. [823/20]

685. Hak söz yağ gibidir, her vakit suyun yüzüne çıkar. [823/21]

686. Hak söz kabak gibidir, batmaz. [823/22]

687. Hak söze akan sular durur. [823/23]

Ş. [Şināsī *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Oṭmāniyye* 205¹⁴²]

688. Hak söz acı dahi olsa devadır, demişler. [823/24]

689. Hak sözü, kimin ağzından çıkarsa çıksın kabul etmek insaniyettir, demişler. [823/25]

Sırrı Pâşâ *Hazine-yi Evrāk*¹⁴³ [Mebhāt-ı Diger 31, 487]

hakk sözü kimiñ lisānından şadır olursa olsun kabûl eyle andan intifā'a çalışmak başır olanıñ şîārıdır.

690. Hakka set çekilmez, derler. [823/26]

691. Hak söz acıdır. [823/27]

Ş. [Şināsī *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Oṭmāniyye* 204¹⁴⁴]

692. Hak söze akan sular durur, derler. [823/28]

693. Hak söz, haktır dinleyen olsa. [823/29]

694. Hak söz gerçi haktır, her yerde dinleyen, anlayan olsa. [823/30]

695. Hakikat mestur kalmaz; zaman setrederse söz olmaz, derler. [823/31]

H [‘Abdü’l-Ḥalīm Ḥakkî]

Çünkü o ancak hakikatin ızharlı zemin ve zamana, zemindeki mekana, mekan içindeki insanların ahval-i ruhiyelerine, muhalif düşecek ése meskût-ı anhâ kalır, demişler.

696. Hak, adalete mukârin -müstenit- olmayan ahkâm, nafiz ve muteber olmaz yani payidar olmaz, demişler. [823/32]

697. Hak söze kadı dahi razı olmamış, derler. “Selamünaleyküm kör kadı.” kabilinden masruf söz doğru olsa bile edebe mugayir bulunmak sebebiyle razı olmamış demektir.

698. Hak, adalet, hukuk İslamiyette üssü’l-esastır, demişler. [823/34]

el-hakkı ya ‘lu velā’yu ‘lâ ‘aleyhi

¹⁴² Şināsī - Ebü ’z-Ziyā: *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Oṭmāniyye*: Hakk söze akan şular turur.: 205.

¹⁴³ Yazmada: *Hazine-i Evrākdan bir fıkradır*. 1881-1886 yılları arasında çeşitli aralıklarla İstanbul’da yayımlanan önemli bir dergidir. Abdülhak Şinasi Hisar ve Selim Nüzhet Gerçek’in babaları olan Mahmud Celâleddin Bey ile Sâmipaşazâde Abdülbâki Bey tarafından kurulmuştur. Abdülbâki Bey 31. sayıdan sonra çekildiğinden dergiyi bütün yayım hayatı boyunca Mahmud Celâleddin tek başına devam ettirmiştir. Bu hususla ilgili geniş bilgi için bk. AKÜN: “Hazîne-i Evrāk”: *DİA*: 17, 133^b-135^c.

¹⁴⁴ Şināsī - Ebü ’z-Ziyā: *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Oṭmāniyye*: Hakk söz acıdır.: 204.

699. Hak haktır, (hakkı tanıyanlara) zayi olmaz, adalet, muhakkak mutlaktır, reddolunmaz (inkâr), demişler. [823/35]
700. Hak, hakikat ehli, [...] [823/36]
701. Hakikati söyle, isteyen dinlesin, derler. [824/02]
702. Hakikat allâm-ı tabiiyeye tabi olan hakâik-i eşya- zıdd-ı kâmilîyle tecrübe, tetkikle keşfolunur, demişler. [824/03]

H [‘Abdü ’l-Halîm Hakkî]

Zira her şeyde asıl ve esas olan şey, hakikattir. Hakikat, tecrübe ve tetkikle keşfolunur. Bunda da bir hayli kaideler vardır. Çünkü hakikat, meydana konmayınca söylenmeyince hakikat anlaşılmaz. Hakikat anlaşılmayınca, hakiki derde, tabib-i hazık da olsa derman bulmaz, demişler. Hak, hakikat, zayi olmaz, her şeyin hakikati, hakikattir. Hakikati keşif içi, ya hakiki delil ve rehber gerek ya da en dakik ve makul tecrübe ve tetkik gerek; zira her hakikatin keşif ve icrası ancak iş bu iki usul ile yani bu usul-i kadime ve tecrübe ile âsandır, demişler. Çünkü buna da delil ve şahit aranırsa bütün garp insanlarıyla garbî’l-garb olan yeni dünya insanların bugünkü âlem-i beşerde meşhur ve manzur olan her vecihle terakki ve tefeyyüzleri olup onların esbab ve rehber ve delil-i müsbeteleri ése ancak talim ve terbiyedeki ciddiyet ve intizamla beraber ve gayret ü can say ve ciddi de asla kusur etmeyip her türlü ulum ve fününün gavâmızını ve hakâik-i eşyanın celî ve hafî esrarını keşif ve ızharla ihdas ve icadını bir meslek-i amâl-i beşer hissesine konularak sâlfü’z-zikir kavaid-i mevzua ve mahsusalar vasıtalarıyla bilâ-ihmâl muntazaman çalışmakta oldukları ehl-i tecrübe ve basirete göre hafî değil aşikâr ve ayan bir meseledir.

703. Hak, adalet kuvveti başka menfaat-i maddiye kuvveti, yine başkadır, demişler. [824/04]
704. Hak, adalet kuvveti manevîdir, Cenabıhaktan alır. Menfaat-i maddiye kuvveti, maddidir, kör nefisten alır. Binaenaleyh manevî kuvvet, maddî kuvvete her daim galip ve lâ-mağluptur, demişler. [824/05]
705. Hakka şükretmek de ibadettir. [824/06]
706. Hakka şükürler olsun. [824/07]
707. Hak şekk şüpheyi kabul etmez. [824/08]
708. Hak ve hakikati söyleyen aldanmaz, hakikat hiçbir zaman yalan olmaz, yalan da hiçbir vakit hakikat olmaz. Nitekim doğuracak gebe bir mahluku doğurmayacak, doğurmayacak bir mahluku da doğuracak diye iddia eylemek kabilindendir. [824/09]

H [‘Abdü ’l-Halîm Hakkî]

Hakikat ile mecaz arasında alaka vardır, demişler: çünkü hakikat, bir şeyin aynını beyan ve ifade demek. Mecaz: aynı hakikatin değil, ancak hakikate mukârin ve müşabih olmak alakasıyla müstedil ve müstedriktir. Tabir-i diğerle mecaz: Mana-yı hakikiden başka kelimenin ve sözün şümülû itibarıyla ve bir alaka sebebiyle mana-yı mevzu-yı lehin gayride alaka-yı müşabehet veya zarfiyet ve sebebiyet ve gayrisiyle istimal olunan kelimedir ki mecaz-ı mürsel, mecaz-ı mürekkep namıyla iki kısma mümkasimdir. Mecaz-ı mürsel: Usul-i edebiyat ıstılahınca, kelime ve cümlelerin muhtevi ve şamil bulunduğu, mana-yı hakiki ile, mana-yı mecazi arasında vücudu lazım gelen münasebet ve alakanın cihet-i taallukudur, yani müşabehetin gayri bir takım alakalardan ibaret olan, terhib-i mecazidir, demişler. Mecaz-ı mürekkep: İstiare-i temsiliye demektir ki mevad-i adîdenin suretlerini alıp teşbih tarikiyle suret-i âhara ifrağla istiare etmekten ibaret, bir usul-i mantıkıdır. Buna da istiare-i

müreккеbe namını da vermişlerdir. İşte insanlar arasında, hakiki ve mecazi tariki ile söylenmekte olan sözlerin kelime ve cümlelerinin mefhum ve manaları, şümulleri itibarıyla sözün söylenişine ve tarik ve cihet cereyanına göre her tarafa çekimlenmesinin, türlü türlü tevil ve tevcihlere sebebiyet vererek ve sözü diğer yollarda da dolaştırılarak uzatılışının esbabı, hep bu zikrolunan kazaya-yı mantikiyeden münbaistir, ki bazı sözün, bir kelime veya bir cümlesi veya tamamı ya ya mana-yı hakikisinde karar kılar, hakikat telakki olunur, yahut hakikatin mecaza teşbih veya alaka-yı sebebiye-i vesairesi tarikiyle, mecazi mana verilir. Mecazi mananın da sâlifü'z-zikir kısımlarına tatbiki suretiyle de, mecaz-ı mürsel veya mecaz-ı mürekkep kısımlarına tefrikan tatbik olunarak istiare olur, istiare tarikiyle de mecazi olur. Cinas -dokunaklı- olarak söylenen sözlere de kinayeli söz derler, ki aynı istihzâdan biraz ehven ve farklıcadır. İstihzâ âse alenen eğlenmek ve âdetâ tahkir derecesinde söz söylemek demektir. Halbuki kinaye hafifçe şakanın, gizli bizi kabilindendir ki azdırılmazsa yerinde kalır, azdırılınca giderek istihzaya hezl ve hicve tebeddül ve tahavvül eder. Hiciv ve hezlin sonu, insanlar arasında birbirine hücumu sebep olur, buna binaen insanlar arasında bürûdet ve nizâ dabu sözlerden çıkar. Onun için derler ki: “Âkil insan, kimse ile istihza etmez, âkil ile gafili fark etmek gerek” demişlerdir.

709. Hak sahibi cenab-ı haktır. [824/10]

710. Hak, adalete, adalet hakka bakar -müsteniddir-. [824/11]

711. Hak sanat, sabandır; sabanı yapan adam atandır. [824/12]

712. Hak zayi olmaz -mağlup olmaz- ancak hak kuvvetinde hak zayi olmaz, adalet haktan tayy olmaz. [824/13]

H [‘Abdü ’l-Halîm Hakkî]

Hak sahibi ve müddeîsi mağlup olur, fakat hak yine haktır, hak-ı manevi, kuvâ vardır, zayi olmaz zira hakkın ve manevî kuvanın sahibi Cenabıhak, hak ve kadir ve adil-i mutlakdır. Hak, Cenabıhakkın mizan-ı adaletinde, zayi olmaz, demişlerdir.

713. Hak dağlardan ağır taşlardan, demirlerden katıdır, demişler. [824/14]

714. Hak doğrudadır. [824/15]

Ş. [Şinâsî *Ḍurûb-ı Emtâl-i ‘Otmâniyye* 205¹⁴⁵]

715. Hakkına razı olan aldanmaz. [824/16]

716. Hakkına razı olmak da bir fazilettir. [824/17]

717. Hakka dayanan yıkılmaz, hakka tapan kovulmaz, demişler. [824/18]

718. Hakka tapanın dileğini hak verir. [824/19]

[Ahmed Vefîk Paşa] *Lehce-yi ‘Otmânî* [cüz’-i evvel] 511^[b] [beyt]

*bile koşuldı (katıldı) t̃apupa¹⁴⁶ melekler
ki haşıl êde senüçün dilekler*

719. Hakkı tanımak gerek. [824/20]

720. Hakkı tanıyan halka baş eğmez. [824/21]

T. [Ebü ’z-Ziya *Ḍurûb-ı Emtâl-i ‘Otmâniyye* 205¹⁴⁷]

¹⁴⁵ Şinâsî - Ebü ’z-Ziyâ: *Ḍurûb-ı Emtâl-i ‘Otmâniyye*: Hakkı doğrudadır.: 205.

¹⁴⁶ Eserde: *t̃apupa*. Alıntı yapılan beyit *t̃apu* maddesi altında yazılmıştır. Ahmed Vefîk Paşa: *Lehce-yi ‘Otmânî*. *t̃apu*: cüz’-i evvel, 511^b.

‘Abdü’l-Halīm Hāḳḳī beyt

Hāḳḳa īmān ētmeyene biḡ Musā biḡ asā sū’bān kār ētmez
Hāḳḳı tanımayana biḡ İsa biḡ burhan kār ētmez

‘Abdü’l-Halīm Hāḳḳī

Muannidlik, nasipsizlikle mahrumiyet lutf-ı haktır, hakkı tanımayan kimse hep kendi sözünü bürhan sanır, yalanını gerçek, cehlini irfan sanır.

‘Hurūfī ‘Arşī [Dīvān-ı Belāḡat Unvān-ı ‘Arşī 105] beyt

ẓidd olsa kişi hāḳḳa kār ētmez aḡa burhān
kizbini şanur gerçek cehlini şanur ‘irfān

721. Hakkın esrarını kimse bilmez. [824/22]

[Dede ‘Ömer Rüşenī¹⁴⁸] *Ātār-ı ‘Aşk*, 30 [beyt]

hāḳḳuḡ esrarını bilmez kimesne
aḡa olmaz dēmek bir kimse nesne

722. Hak hak dedi ilahiler, ak kuş oldu uçtular, vak vak dedi mahiler, ördek oldu göçtüler kaçtılar, demiş. [825/01]

723. Hak, hak ise sahibi de Cenabıhaktır, hak ve adalet kapısında hak zayi olmaz. Adalet mizanı, kıl kabul etmez, ehl-i iman ve itikadın düstur-ı itimadı budur, demişler. [825/02]

724. Hak zahirdir güneş gibi. [825/03]

725. Hak zahirdir örtülmez güneş gibi. [825/04]

726. Hak şarabını içenin yüreği, sindan -demirci örsü- olur, bin çekiç sindana vursan değmesinden ağrımaz. [825/05]

Mevzundur.

727. Hakkın kismet ettiği şey men olunmaz, hakkın yazdığı mukadder bozulmaz, derler. [825/06]

728. Hak ayandır ayine gibi, gören hayrandır ayna gibi, derler. [825/07]

729. Haktan ayan bir nesne yok, gözsüzlere pinhan imiş. [825/08]

Mısrā‘

Niyāzī-yi Mısrī¹⁴⁹ [Dīvān 255, 78] [nazm]

aḡla hemān bir söz durur yoḡuş degüldür düz durur
‘ālem ḡamū bir yüz dūrür gören anı ḡayrān ēmiş

ēşit Niyāzī’nüḡ sözün bir nesne örtmez Hāḳḳyüzün
hāḳḳdan ‘ayān bir nesne yoḡ gözsüzlere pinhān ēmiş

730. Haksızlık olmasa bu âlemde kavga, dava olmaz ancak hak elinsaf adalet ister, demişler. [825/09]

731. Haksızlık eden daima mağluptur, hakka istinat eden daima galiptir, demişler. [825/10]

¹⁴⁷ Şināsī - Ebü ’z-Ziyā: *Ḍurūb-ı Emṭāl-i ‘Otmāniyye*: Hāḳḳı tanıyan ḡalka baş egmez.: 205.

¹⁴⁸ Yazmada: *İbrāhīm Gülşenī*.

¹⁴⁹ Yazmada: *Cenāb-ı Niyāzī ḡuddise sırruh*.

732. Hak ve adalet mücerret dava vekilinin iddiasınca tezahür etmez, belki mehâkim-i adaletin kanununca tatbikiyle davayı mâvaka‘ aleyhin neticesi nezd-i mehâkimde kesp sübutuyla, tahakkuk ve tezahür eder, hâkim kanun-ı icra-yı adalet eyler. [825/11]
733. Hak, adalet, nezd-i hâkimde -mehâkimde- zayi olmaz, gerek lehte gerek aleyhte güneş gibi tezahür etse gerektir, demişler. [825/12]
734. Hak, adaleti tanımak gerek zira yarın ahirette varacağın kapı, hak, adalet kapısıdır, burası unutmamak gerek, demişler. [825/13]
735. Hak, adaleti tanımayanların ameli batıldır, demişler; zira batıl amel, mizan-ı adalet kefesine sığmaz, demişler. [825/14]

‘Abdü ’l-Halîm Hâkî

Hak, adalet, Cenabıhakk’ın esması ki adalet, sıfat-ı hakimiyetin bir mirat-ı istikameti, hüsn-i ahlakın, bir mizan-ı ilahisi olmak üzere, tarif ve tavsif olunur. Onun için hak, adaleti tanımayanların ameli batıldır, demişler.

736. Hak kaybolmaz¹⁵⁰, hakka müstenit söz ayıp olmaz, demişler. [825/15]
737. Hak, Cenabıhak yanında zayi olmaz, derler. [825/16]
738. Hakkın gösterdiği hak -doğru- yoldan ayrılmamak gerek, demişler. [825/17]
739. Hakkı, adaleti tanımayan Cenabıhak tanıtır; zira hak, adalet er geç yerini bulsa gerek, demişler. [825/18]
740. Hak, fevt olmaz. [825/19]
741. Hakkın fazl-ı keremindendir, her ne kerem olursa. [825/20]
742. Hakkın, fazl-ı keremine çok şükretmek gerek; zira şükür, nimetin bereketini arttırır, fikir aklın hareketini arttırır, demişler. [825/21]
743. Hak, fazl-ı keremiyle yarlıgasın. [825/22]

‘Abdü ’l-Halîm Hâkî

Hak, hakikat, mizan-ı adalette zayi olmaz; zira hak ve hakikat, mizan-ı adaletin iki gözü, bir dilidir. İki göz mizan-ı adalette beraber olup adalet dili, hakikati söylemez, hakikati kefe-i mizan göstermezse adalet, hakikat olmaz. Hakikat olmayan şey de adalet olmaz. Onun için demişlerdir ki hak, batıl, adalet mizanında [...] hak, hakikat, mizan-ı adalette zayi olmaz. Hak, haktır. Kimse hakkından geçmez, geçse bile icra-yı adaletten vazgeçmez. Çünkü Cenabıhak, Gafur ve rahîm olduğu gibi her kulunun hakkını ihkâk için adaletini icra için dahi adil, hâkim-i mutlaktır, demişler.

744. Hakikat, taklit olmaz; taklit, hakikat olmaz, demişler. [825/23]
745. Hak, batıl yarın mizan-ı adalette belli olur, derler. [825/24]
746. Hak, zail olmaz; hak ehli yalana kail olmaz, derler. [825/25]
747. Hak, haklı duayı kabul eyleye. [825/26]
748. Hak, kabul eyleye kurban adamı. [825/27]

Mısrâ‘

749. Hakkı kabul edene can kurban, derler. [825/28]
750. Hak kapısını çalan derviş, derdine derman bulmuş. [825/29]

¹⁵⁰ Yazmada: *ğayb* olmaz. al-FİRŪZÂBÂDÎ: *UBTŪK*: al-ğayb: I, 222; al-ğā’ib: I, 222. REDHOUSE: *TaEL*: ġā’ib: 1335^a; ġayb: 1355^b; kayb: 1427^b. Ş. Sāmî: *KT*: ġā’ib: II, 961^b; ġayb: II, 972^a. TOPALOĞLU-KARAMAN: *A-TYK*: 305^a. AYVERDİ: *MBTS*: kayıp: 644^b. TDK: *TS*: kayıp: 1364^a.

Muḥibbī *Dīvān* [259, 780, 5]

*dédüm Muḥibbī derdine bir çāre var mı hēç
luḡ-ıla dēdi ḡapuma gel derde çāredür*

751. Hak, haktır; kabak gibidir, daima üste çıkar, derler. [825/30]

752. Hak *Kur'an* kafesi. [825/31]

Ş. [Şināsī *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye* 205¹⁵¹]

753. Haksız bir hareket, adaletsiz bir hüküm elbette zulümdür, zulüm, demişler. [825/32]

H [‘Abdü ’l-Ḥalīm Ḥāḡḡī]

Buna binaen haksız bir hareket, zulüm olunca zulüm ile adalet elbette bir araya sığmaz. Nitekim kurt ile koyunun, koçun ile kurdun, bir ağıla, bir araya sığmadıkları gibi, derler.

754. Hak, adalet olan yerde adavet olmaz. [825/33]

H [‘Abdü ’l-Ḥalīm Ḥāḡḡī]

Belki muhabbet emniyet ve itimat olur; ancak hak ve adaletle karşı, küfran-ı nimete, isyan ve tuğyan eden su-yi niyet, su-yi ahlak erbabı için, tatbik-i hak ve adalet hüsn-i misal olur, demişler.

755. Hakikat acıdır, doğruluğu için; ancak semeresi tatlıdır, müfid olduğu için. Erbabı kabul eder, alır. [826/01]

756. Hakka kulluk etmek gerek. [826/02]

757. Hakka kulluk etmeyen, kâinatın şahı kimdir anlamaz. [826/03]

Ḥurūfī ‘Arşī¹⁵² Dede [*Dīvān-ı Belāğat Unvān-ı ‘Arşī*] [Gazeliyyāt 118, 9] [beyt]

*‘Arşīya ‘abd olmayan faḡl-ı Ḥāḡḡa
şāhı kimdür kâ’inātuḡ aḡlamaz*

758. Hak, kuvvettir yani hakta iki kuvvet vardır: Birisi maddi, diğeri manevidir, demişler. [826/04]

759. Hak kulunu kayırır. [826/05]

760. Hakikat söz acıdır; fakat yalan söz ondan daha acıdır. [826/06]

H [‘Abdü ’l-Ḥalīm Ḥāḡḡī]

Hakikat söz acıdır; fakat yalan söz ondan daha acıdır. Hakikat, yine hakikat olup acılığı çiğ balık acılığı gibidir. Yalan ése zehirden daha ziyade zehirli acıdır.

761. Hakikate perde çekilmez. [826/07]

Arabi: al-ḡaḡḡu ya ‘lū va lā yu ‘lā alayhi

[=Hak her zaman yücedir ondan yüce hiçbir şey yoktur.]

762. Hakikat, her nerede olsa hakikattir; hayal ile emel muhaldir. [826/08]

763. Hakikat, gül çehresini şam seher gibi kendi kendine gösterir, derler. [826/09]

764. Hakikat, her vakit hakikattir. [826/10]

Lā beyt

ḡaḡḡat sence meḡḡul ése bizce müberhendür

¹⁵¹ Şināsī - Ebü ’z-Ziyā: *Ḍurūb-ı Emtāl-i ‘Otmāniyye*: Ḥāḡḡ *Kur’an* kafesi.: 205.

¹⁵² Yazmada: ‘Arşī Dede.

güneş ‘amāya pinhān ése bīmāya rūşendür

765. Hakikatli evlat, ana babanın emrini tutar. [826/11]

766. Hakikat ehli olmaz mail-i efsane perdazi. [826/12]

Mu‘allim Nācī [Yād-gār-ı Nācī Maşārī‘ 72¹⁵³] mışrā‘

767. Hakikat ehline zindandır, bu fāni cihanı neylerim. [826/13]

‘Aşık Yūnus¹⁵⁴ [81, 83, 1] mışrā‘¹⁵⁵

768. Hakikat-i gülşende, gül de bülbül gibi hu hu der, demiş. [826/14]

Müftizāde Hayātī Kāfile-yi Şu‘arā 268 Gazel

ḥaḳḳat gülşeninde gül de bülbül gibi der hū hū

ḳamūnuḡ maḳşadı Ḥaḳḳ’dur gerek lā lā gerek lū lū

gülīstān-ı hüviyyetde ötüp hū hū diyen murḡān

ne hū hū dēr ne yū yū dēr ne bū bū dēr ne hem cū cū

ma‘ārīf baḡçesinde bülbülem diyen hezār ammā

kimi aḳ’aḳ kimi laḳlaḳ kimi şaḳraḳ kimi ḳūḳū

bu kesret ‘āleminde sırr-ı vaḥdet bilmesi müşkil

bilür ancaḳ ekālīm-i ḥaḳā’iḳda gezān sū sū

ḥayātī baḥr-i ḥayyıḡ sāḫil-i pāyānı var şanma

bütün cūcūya ḡūḡūveş de étseḡ sū-be-sū nū nū

769. Hakkın kelamına gönülden muhabbet etmeyen ne işlerse ebter ve batıl olur, demişler. [826/15]

Muḥibbī Dīvān [41, 2, 1] beyt

kelām-ı ḥaḳḳa her kim göḡülden olmaya māyil

olur her étüḡi ebter ü her ne eylese bâḫl

770. Haktan korkmak gerek. [826/16]

771. Haktan korkmayandan korkmak gerek, demişler. [826/17]

772. Haktan korkmayan her ne isterse yapar. [826/18]

Żiyā Paşa [Eş‘ār-ı Żiyā Gāzelliyāt 50] [beyt]

kim ki ḳorḳmaz Ḥaḳḳ’dan andan ḳorḳar erbāb-ı ‘uḳūl

her ne isterse yapar Ḥaḳḳ’dan hirāsān olmayan

‘Abdü ’l-Ḥalīm Ḥaḳḳī

Hakkın kelamına candan (kalpten) hürmet ve tazim gerek! demişler; zirâ kelam-ı hak, azim ve rahim ve kerim olan Allah Azimü’ş-Şân’ın, Nebiy-yi zi-şân-ı muhteremine iltâf ve ihsan ve intâk-ı hakkı ve Kurân-ı Kerim ve kelam-ı kadim-i azimü’ ş-şanıdır ve âlem-i İslamın dünyevi ve uhrevi medar-ı selamet ve bâdi-i saadeti ve feyz ve fevz-i necat-ı dareyn rehberi ve esas-ı din ve iman-ı islâmın sened-i sahîh ve berat-ı necat-ı âlişânıdır. [Binaenaleyh kelam-ı hakka âlem ve efrâd-ı islâmın hürmet ve tazim etmesi akdem ferâiz-i zimmet ve ubudiyeti olduğunu dini 750

¹⁵³ Mu‘allim Nācī: Yād-gār-ı Nācī: ḥaḳḳat ehli olmaz mā’il-i efsāne-perdāzī: 72.

¹⁵⁴ Yazmada: Yūnus Emrem.

¹⁵⁵ TATCI, M.: Yūnus Emre Külliyyâtı IV - Aşık Yūnus: mülk-i bekâdan gelmişem fāni cihânı neylerem / ben dost cemâlin görmüşem Hûr-ı cinân’ı neylerem: 81, 83, 1.

imanı gibi bilmek gerektir] demişler.

773. Hakkı kabul etmeyen aldanır. [826/19]
 774. Hakkın var. [826/20]
 775. Hakkın varsa al hakkını, yeme tohumu, demiş, derler. [826/21]
 776. Hak güneştir, güneş çamurla sıvanmaz. [826/22]
 777. Hakkı kendinden ara, demişler. [826/23]

beyt

*güft ü gū çok şadr-ı 'aşkda cumhura göre
 hakka kendinden ara mezheb-i manşūra göre*

778. Hak gelince, batıl gider. [826/24]
 Ş. [Şināsī *Durūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye* 205¹⁵⁶]
 779. Hak elinsaf düşün, nasıl olacak işin, demiş. [826/25]
 780. Hak el-insaf söylemek gerek. [826/26]
 [Mehmed Tevfik] *Mecmū'a min Nevādiri 'l-Üdebā ve Ātāri 'z-Zurefā*¹⁵⁷ (*Nevādirü' z-Zurefā*)
 [cüz'-i evvel] 7
 781. Hakkın lanet ettiğine uyma, lanet et. [826/27]
 782. Hakkın lütfu, minnettir. [826/28]
 783. Hakkın murunu, körünü, hakir görüp hor bakma; zira her mahlukun hâlîkı Cenabıhak'tır. Her mahlukuna, maddi, manevi, kuvvet kudret vermeye de kadirdir. Binaenaleyh karınca miktarınca, herkes hâlî hâlince iş görür; lakin vakit olur, bin karınca, asır dide koca bir ağacı hem kurutur hem devirir. Gün gelir ufacık bir bit veya pire ve emsali mahluk, koca bir insanın mevtine sebep olur. [826/29]
 784. Hakka mihnet, muhabbet ister. [826/30]
 785. Hak, muradını versin. [826/31]
 786. Hak, merhametini esirgemez. [826/32]
 787. Hakkın merhameti çoktur, büyüktür. [826/33]
 788. Hak, merhamet eyleye. [826/34]
 789. Hakkını müdafa edemeyenin hakkı hiç olur, bir daha dahi hakkını almak güç olur, demişler. [826/35]
 790. Hak, haktır, hakkın sahibi Cenabıhak'tır; hak yanında hak zayi olmaz, demişler. [827/01]

'Abdü 'l-Halīm Hakkī

Mütalaa: Gerçi âlemi İslamın gayri bazı milel-i ecnebiyenin usul-i siyasîyelerinde kuvvet-i hakka galiptir. Zam ü itikadında bulunurlar. Bu zam ü itikat ihtimali millî ve dinî felsefelerinin hükm-i iktisâsı yahut kadimden müntekil örf ve adetleri millî ve içtimai usul ve kaideleri icap olsun bunda, hakkın müstezini adalet olmayıp, kuvvet tanınması hukuk-ı beşerin hakka gasben ziyayine mesâ ve cevaz verildiği müsteban oluyor. Halbuki âlem-i insaniyet ve İslamiyette ve usul-i millî ve ahkam-ı dinî ki malum ve maruf kaideler ki bilâhire bazı fakirlere yazdığı vecihle: Hak haktır, hakkın sahib ü hâkimi Cenabıhak'tır. Hak yanında zayi olmaz; zira hak kuvvete değil

¹⁵⁶ Şināsī - Ebü' z-Ziyā: *Durūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye*: Hakk gelince batıl gider.: 205.

¹⁵⁷ Yazmada: *Nevādir-i Zurefā*'dan bir fıkra-yı laṭīf edür.

hak adalete müstenittir. Binaenaleyh kuvvet hakka değil vazife galebe çalar. Buna binaen tabir-i diğerle dinleyiciler: Kuvveti hakka galebe çalmaz, hak kuvvete galebe çalar; zira etmek için demişlerdir. Her şeyi de yani emr-i hükm-i şer ü kazada ızhar hak ve adalet esastır. Binaenaleyh emr-i hak ve hükm-i adalet hak-ı izhara vesile ve sebebatlar. İşte bu sebep ve nüktelere binaen der ki: “Mahkemelerde müddei ve müddeialeyh beyninde metkun davalarda, hak kimin tarafında bittahkik ve bilmuhakeme ve mütehakkik ése onun tarafına hakkı tasdik ve teyit olunarak hükm-i kaza olunmak icab-ı şer ü mukteza-yı hak u kanundur.” İşbu hükm-i kazada ahkam-ı şer ü kanun hak u adalet demişler. Şeriatin kestiği parmak acımaz. Hükm-i hak ve adalete karşı durulmaz. Hak, adalet olmayan yerde hükm-i hükuûmet olmaz. Binaenaleyh herkesin hakkını tayin asayış-ı âlemi temin eden kuvvet ancak ahkâm-ı hak u adalete riayet ve itaattir, demişler.

- 791.** Hakem cebeli cudiden daha yüksektir, derler. [827/02]
792. Hakka muhtaç ol kurda muhtaç olma. [827/03]
793. Hak, mukaddemindir. [827/04]
794. Hak, göçerin değil geçeninindir. [827/05]
795. Hak söz, acıdır. [827/06]
796. Hak, nusret vere diye İslama. [827/07]
797. Hak hakikat adaletle batıl kizbdır ve galebi mukabil bulunur, demişler; zira hak ve hakikat, kizb düruğla değil hak ve adaletle kaimdir! ... ilâ âhirihi ... [827/08]
798. Hak adalet daima galiptir. [827/09]
799. Hak sahibi Cenabıhak'tır. [827/10]

‘Abdü ’l-Halîm Hakkî

Kuvvet, hakka değil, hak kuvvete galiptir; zira hakkın iki türlü¹⁵⁸ kuvveti vardır. Bir hak sahibinin kuvve-yi maddîsi diğeri hakkını Cenabıhakk'a müsteniden iddia eder. Hak sahibinin kuvve-yi manevîsi demektir. Böyle iki türlü kuvvete karşı yani hak ve adalet red ü inkâr ve sırf gurur-i nefsanîyesinden mütevellit kuvve-yi maddîsine mağruren ve taraf-ı batılı iltizamen kuvveti hakka galip eder. İddia-yı vahiyesinde bulunan batıl davalarıyla mağlup ve merdûd olanlar tarihiyelerle müşebbit ve meşhuttur gerçi bazen çok olunan tarafın mağlup olunduğunda meşhut ése de o mağlup hakkın mağlubiyeti olmayıp mahzâ hak iddia edenin kendi tedbirindeki hata ve takdisatlarının ve kuvve-yi maddîsindeki taksiratında bir ceza-yı maddî ü manevîsi suretinde tecelli eden kaderi telakki olunur. Yoksa Cenabıhakk'a müstehap hakka yalnız kuvve-yi maddîye galip ése yani kuvve-yi batıla kuvve-yi aheste manevîyeye galip gelemes demek olur. Allahualem velev galip gelse bile yine galibi hesap bilmez gâsıb sayılır. Halbuki gâsıb cebbar takdir gâsıb, galib değildir, demişler.

- 800.** Hak, ne vakitte olsa haktır zayı olmaz. [827/11]
801. Hak ne vakitte ise haktır, kabak gibi suyun yüzüne çıkar. [827/12]
802. Hak adaletten kaçanlar için; tarik-i selamet fevz-i necat yoktur, demişler. [827/13]
803. Hakkına razı olsun. [827/14]
804. Hak vergisi toplamak kul vergisi hatırlıktır, derler. [827/15]

Hak vergisi: Doyumluk, giyimlik, cisimlik derdest vergisi, hatırlık, matırlıktır, derler.

¹⁵⁸

Yazmada: *dürlü*: CLAUSON: EDPT: *törlü*: 546^b. Ş. Sāmī: *KT*: *dürlü*: [Zebān-zedi: *türlü*, aşı: *törlü*.]: I, 606^c. REDHOUSE: *TaEL*: *türlü*: 607^b; *dürlü*: 897^a.

805. Hakkı var, alacağı da var; hakkı yok, alacağı da yok, derler. [827/16]
806. Haksız iddia boş, batıl davadır, dinlenmez; haklı iddia yanan ateştir, küllenmez, söndürülmez, derler. [827/17]
807. Hakkı var ama alacağı yok, derler. [827/18]
808. Hakkın hilafı, hilaf-ı batıldan batıl hak olmaz; hak batıl olmaz, batıl mizan hakka sığmaz, demişler. [827/19]
809. Haklı, hakkını ister haksız neyi ister. [827/20]
810. Hak, adaleti ret ve inkâr edenler için felah ve salah yolu yoktur öyle ki kemal-i nedametle hak ve adaleti ikrarla kabul ede, demişler. [827/21]
811. Hakkı hidayet eder, hakka hizmet edeni. [827/22]
812. Hak, her ne vakit olsa haktır, zayi olmaz. [827/23]
813. Hak, her kimde olacaktır. [827/24]
814. Hak, haktır ve adalet-i hak hâkim-i mutlaktır, demişler. [827/25]

‘Abdü ’l-Halîm Hakkî

Hak haktır, hak ve adalet sabahı ancak halk kâinat ve mükevvenat ve mevcudat olan cenab-ı hâkimi mutlak verip almaklıdır âlî âlâsına müddeidir. Muhteşem nefsi ile şahane vicdaniyla ihzar ve defter bilcümle mevcudat ve mahlukat yarın ki amaliyle beraber sual ve cevap olacak. Ve adaletle keffe-yi mizan geçirilecek. Hükm-i ilahîye işte o vakit şeref-i taalluk hak sahibi hakkını alacak, hak bulacaktır. Onun için demişler: “Hak, haktır; hak sahibi Cenabıhak’tır. Adalet sahibi hükm-i mutlaktır.” Çünkü hakkı teslim ahlak-ı şeref esasıdır; zira hakkı inkâr etmek Cenabıhakk’ı inkârdır demek olur. Hakikaten minhu mekrü ’ş-şeytan.

815. Hak almak sipah diye münhezim buyruldu. [827/26]
816. Hak yoluna hâl sarf etmekle eksilmez, artar derler. [827/27]
817. Hak yolundan ayrılmamak gerek, derler. [827/28]
818. Hak yolundan ayrılma; zira rabbin var, hakkın mizan kapısı hak kapısıdır, demişler. [827/29]
819. Hak, adalet yerini bulsa gerek, demişler. [827/30]
820. Hak yoluna girmek gerek gaza-yı ekber etmek gerek. [827/31]
Mevzundur.
821. Hak yoluna girmek gerek gaza-yı ekber etmek gerek, himmet yığını çekmek gerek, hasis nefsi ezmek gerek. [827/32]
Mevzundur.

Hürüfî ‘Arşî¹⁵⁹ [Dîvân-ı Belâğat Unvân-ı ‘Arşî] Gâzeliyyât [261, 5-6]

*dili pāk eyle dilerseñ harem-i dāta vuşul
çünkü dünya evidür âhirete mağtese*

*râh-ı Hakkâ yûri var eyle gâzâ-yı ekber
himmetüñ tîğini çek nefsi hasîsi depele*

822. Hakikat gerçek olur, taklit sürçek¹⁶⁰ olur, derler. [827/33]

823. Hakikat söz, kabak gibidir, hem daim üste çıkar; taklit söz, çamur gibidir, her daim alta kaçır, demişler. [827/34]
824. Hak, hakikat, sürçek olmaz sürünüp yıkılmaz; taklit gerçek olmaz, hakikat sürüsüne katılmaz, demişler. [827/35]
825. Hak yolunda malım canım feda olsun, derler. [827/36]

Hākānī [Hilye-yi Hākānī 4] [beyt]

hāşlı ey şeh-i iklīm-i vefā
sağa cānum da fidā ben de fidā

Nedīm Dīvān [Hammāmiyye Der-Sitāyiş-i Vezīr-i a'zam Dāmād İbrāhīm Paşa 38, VII, 33]

dēdim ki ey gül-i nev-hīz-i nāz ü işve sağa
fedā¹⁶¹ Nedīm gibi bendeler hezār hezār

826. Hak yolunda fedakarlık vebal değil belki def-i vebaldır, demişler. [827/37]
827. Hak yolunda kulluk da bu söze [...] taleb yolluk da ya Ermeni -Rum- Yah hudi [827/38]
828. Hak, hakikate set çekilmez, çekilse bile güneşin üzerindeki merbut gibi sarılıp gitse gerek, demişlerdir. [828/01]
829. Hak yoluna canım kurban olsun. [828/02]

Muhibbī Dīvān [650, 2208, 7]

ka 'be-yi kūyūnı varup yine tavāf eyleyüben¹⁶²
ko Muhibbī kuluḡı yolunā kurbān olsun

[Şūfī Allāh-yār] Tebātu 'l- 'Acizīm¹⁶³

yā Resūlallāh 'ināyet kıl visalīnḡe meni¹⁶⁴
cānumı kūrban kılayın hemcū İsmā'il revān

830. Hak yoluna can kurban. [828/03]
831. Hak yoluna can kurban, din yoluna kan. [828/04]
832. Hakikat, hakikattir; taklit yine taklittir, demişler. [828/05]
833. Hakikat gizlenir, gizlenmez, derler. [828/06]
834. Hak yoluna dümdüz. [828/07]
835. Hakkı kabul etmek de insaftandır, demişler. [828/08]
- al-insāfu nısfu 'd-din
[=İnsaf, dinin yarısıdır.]
836. Hakkı kabul ve teslim mütevakkıftır, evvela akıl var ki saniyen vicdan ve insafa mütevakkıftır, demişler. [828/09]
837. Hak yerin bulsa gerektir. [828/10]

¹⁶⁰ CLAUSON: EDPT: sürçük: 845^b. Şeyh Süleymān: LÇvT'O: sürçek: Kayılacak ve tayacak mahal.: 189^a. İbn Muhannā: kitābu hilyatu 'l-insān va ḡalbatu 'l lisān / İbni-Mühennā Lūgati: sürçek: Hikāye.: 65^b. TOPARLI-VURAL-KARAATLI: KTS: sürçek: Hikāye.: 245^b.

¹⁶¹ Yazmada: sağa fedā.

¹⁶² Yazmada: eylesin.

¹⁶³ Yazmada: Çağatayca Tebātu 'l- Ā'cizīm risālesinden.

¹⁶⁴ Yazmada: meni (beni).

[Meḥmed Tevfîk] *Mecmū'a min Nevādiri 'l-Üdebā vü Âtāri 'z-Zürefā*¹⁶⁵ (*Nevādirü 'z-Zürefā*) [cüz'-i evvel]
89

838. Hakikat mahrem ise gizlenir, söylenmez, derler. [828/11]

H ['Abdü 'l-Halīm Hākķi]

Hakikat-i hâl gizlenmez; zira mızrak çuvalda gizlenmediği gibi. Yani umuma taalluk eden ve hasmın arasında tehaddüs edip ihtilafı mûcep olan hadisat ve şeu'nat-ı siyasiye ve cidalîyeler neticeleri gizlenmez. Gizlense de yine çuvala saklanmak istenilen mızrak ucu gibi hadisatın ucu ve neticesi herhâlde bir tarafta baş gösterse gerektir, demek olur.

839. Hakikat, taklit olur; taklit, hakikat olmaz. [828/12]

840. Hakir, fakir adamdır. [828/13]

841. Hakir görüp kimseye hor bakma. [828/14]

842. Hakir, fakir; Hakk'ın kuludur. [828/15]

843. Hakaret muhayyerdir, sahibine reddolunur. [828/16]

844. Hakarete tahammül eden zor bulunur. [828/17]

845. Hakir, zaman gelir âli olur; âli, zaman gelir hakir olur. Bunlar hep ahkâm-ı kadr-i zamandır. İnsan yine insandır, insan şeref-i mahluktur, tahkir olunmaz. [828/18]

846. Hakirken âli olan kimseye yine hakir nazarıyla bakan kimse nadandır. [828/19]

Kelam-ı Noşirvân...

847. Hakarate kimse razı olmaz, kendi nefsinden kıyas et. [828/20]

848. Hakaret kötü fiildir; hazı etmek gerek. [828/21]

849. Hakaret gölgesi altında yatmaktan taş toprak altında yatmak Müslümanlar için daha şerefli. [828/22]

850. Hak galibindir, demişler. [828/23]

Zira bu suretteki galebe kuvvetin hakka galebesi değil kuvvetin zaafa ve gaflet ve cehalet mugalebesi demektense mesela güreşen iki pehlivandan birisinin galip gelmesi gibi.

‘Abdü 'l-Halīm Hākķi

*Tarihiye-yi siyasîleriyle sabit bulunmaktadır. Binaenala zelike **hak galibindir, hakkın var ama alacağın yok**, tabirat-ı muallalesinde mana-yı medlulü bu suretlerde tecelli ediyor. O hâlde hakkı talep ve tasdik ettirmek bu âlem-i devlette ve cemiyat-ı beşeriye-yi medeniyede her ne devlet ve milletin hak ile kuvveti içtima ettirmek tabiri diğerle hakkı dilde kuvveti elde bulunarak bir bir yerleştirmek lâbüdde ve vacip olduğu tebeyyün ve tahakkuk eyliyor fakat **hak galibindir** sözünün hükmü bâlâda şerh-i diban olunan şıkka binaenaleyh ancak hak filhakika haktır.*

851. Hak, merr (acıdır) bir deva olur, demişler. [828/24]

852. Hakkın var ama alacağın yok, derler. [828/25]

H ['Abdü 'l-Halīm Hākķi]

Mütalaa: *Şu tabirlere göre hakkı talep ve temin için kuvvetin yok demek oluyor. Yahut da hakkın var ama alacağının olan şey bende yok demek de oluyor. Şikk-ı evvele göre hakkı ikrar var. Hakkı teslim ve tediye-i şarta yani kuvvete muallak bulunuyor. Şikk-ı sâniye göre hakkı ikrarla beraber teslim ve tesviyesini talil ve tavik*

¹⁶⁵ Yazmada: *Nevādir-i Zürefā*'dan bir fıkra-yı laṭîf edür.

çıkıyor. O hâlde her iki şık da hak her ne vakit olsa hak olduğu tezahürü ikrar olunuyor. Lakin bu zaman-ı beşeriyet de ve bu devr-i medeniyet-i âleminde bile cemiyet-i düveliye siyasetinde idame-yi hayat-ı düvelin mabihî'l istinadını kuvvet ad ve itibar eyledikleri için hakka karşı kuvvetin hakka galabesine kail oluyorlar, hak galibindir, diyorlar. Binaenaleyh hakkı yine hak tanıyıp bildikleri hâlde münazaat-ı düveliye-yi siyasiyede hakkı talep ve istihsal için bir devletin ve bir milletin müsellehan kuvvetli yani maddeten ve manen kavi bulunmasını şart ittihaz eyledikleri anlaşılıyor. Ve hakkını tasdik ettirmek için kuvvete mütevakıf olduğu ve bu felsefe-yi kanun-i siyasî düvel sırasına koydukları ve koydukları zayıfları daima mahkum zeval ve ilhak-ı ad ve itibar ettikleri asr-ı hazrın bütün şeu'nat.

853. Hak yoluna hizmet edeni hak yarlıgar¹⁶⁶. [828/26]

854. Hak yolundan şaşma, nefis yoluna aşma. [828/27]

855. Hakkı adaleti daima elden bırakmamak gerektir. [828/28]

856. Hak, her nerede olsa hakkıdır inkâr olamaz, demişler. [828/29]

857. Hakkı dinleyen kim? demiş [828/30]

858. Hakkı kul dinlemezse Hüda dinler; zira hakkın sahibi Cenabıhak'tır. [828/31]

859. Hakkı tanıyan zulme baş eğmez. [828/32]

860. Hekimden¹⁶⁷ sorma çekenden sor. [828/33]

T. [Ebü 'z-Ziyya *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye* 206¹⁶⁸]

861. Hakim-i mutlakın takdiri olmayınca bin tedbirin bir kaidesi olmaz. [828/34]

[İbrāhīm Peçevî] *Tārīḫ-i Peçevî*¹⁶⁹ beyt

*ḥakīm-i mutlakıñ ger edilmiş bir işde taqdîri
müfîd olmaz her erbâb-ı 'aqlıñ ray ü tedbîri*

862. Hakim-i mutlak tanrıdır, kavli onun memuru, demişler. [828/35]

863. Hekim, marizinin binefsine göre reçetesini yazandır. [828/36]

864. Hekimin söylediğini tut, işlediğini işleme, derler. [828/37]

[Mu'allim Nācî] *Luğat-i Nācî* [319^a]

ḥekīm: [‘A.] *ḥikmet ile muttasıf, vâkıf-ı ḥikmet: ḥekīm-i zü-fünûn İbn Haldûn. “Vār emiş roz-ı kıyâmet kılma inkâr ey ḥekīm” - Fuzûlî. Māl ü ferzende bağlanır mı ḥekīm? - yaşasun sînesinde kalb-i selîm! Tabîb: nâfî’ olmaz maraẓ- ı ‘aşka müdâvâ-yı ḥekīm -Nev’î. Ḥekīmâne = vâkıf-ı ḥikmet olana yakışacak sûretde: fikr-i ḥakīmâne, kavli-i ḥekīmâne.*

865. Hakim ve hekimi olmayan yerde yurttan oturulmaz, demişler. [829/01]

Nābî [*Ḥayriyye-yi Nābî* Maṭlab-ı Lâzime-yi Ḥikmet ü Tıb 191, 42a, 1550] beyt

kanğı maḥrûse kim yok anda ḥakīm

¹⁶⁶ Yazmada: *yarlıgar*. CLAUSON: *EDPT*: yarlıka-: 968^a. REDHOUSE: *TaEL*: yarlıgamağ: 2183^a. MENINSKI: *Thesaurus...*: yarlıgamağ: III, 5538. TDK: *TTS*: yarlıgamağ: Affetmek, mağrifet etmek, suç bağışlamak.: VI, 4352. TDK: *DS*: yarlıgamağ: Bağışlamak, korumak.: XI, 4187^a. TDK: *TS*: yarlıgamağ: 2541^a.

¹⁶⁷ Yazmada: *ḥakîmden*. Osmanlı Türkçesinde *ḥakīm* ve *hekīm* imlası müstameldir. ATAY: *A-TBL*: ḥakīm: 1, 401^a. Ş. Sāmî: *KT*: ḥakīm: I, 556^a; hekīm: “ḥakīm”den gâlaṭ iltizâmı.: II, 1509^a.

¹⁶⁸ Şinâsî - Ebü 'z-Ziyya: *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye*: Hakîmden şorma çekenden sor.: 206.

¹⁶⁹ Yazmada: *Peçevî Tārīḫi*'nden bir beyt.

yoğ cevāz almağa ol yerde muḳīmNābī [*Hayriyye-yi Nābī* Maṭlab-ı Lāzime-yi Hikmet ü Tıb 191, 42a, 1551] [beyt] Dīğēr Kezā**ḳanḡi ma'mūrede kim olmaya ḡb
telef-i nefsi olur müstevcib**

866. Hakīmane sözdür, derler. [829/02]

867. Hakimsiz hekimsiz yerde oturmak caiz değıl, demişler. [829/03]

868. Hakim kim başına gelen. [829/04]

Ş. [Şināsī *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye* 206¹⁷⁰]

869. Hakimlik şahısta değıl şahsın sadrındadır, sadır da satırdan geçer; zira ilm ü hikmet evvela satıra geçer, saniyen sadra geçer, demişler. [829/05]

870. Hakimin ne dediğı. [829/06]

T. [Ebü 'z-Zīyā *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye* 206¹⁷¹]

871. Hakim olanı dinsiz olmaz, kimsesiz olur, demişler. [829/07]

872. Hakim olanların özü de sözü de hakimdir. -Hikmet-i Rab- demişler. [829/08]

873. Halep'in bezi Şam'ın şekerı. [829/09]

874. Halep orada ise arşın¹⁷² burada. [829/10][Nevāyī] *Ḥamse-yi Nevāyī* beyt¹⁷³**ki mülki andaḡu āyīni mundaḡ
sipāh-ı andaḡu temkīni mundaḡ**

875. Halep yolunda deve izi sayar. [829/11]

876. Halep orada ise arşın burada, Mısır orada ise öküz burada, derler. [829/12]

Söz orada ése hakikat burada, derler.

877. Halep'in lülesi Şam'ın kölesi. [829/13]

878. Halep'in gerdesi ise Mısır'a sultan olsun, derler. [829/14]

879. Halepte azat olan köle Mısır'a sultan olmasın. [829/15]

Kıpçak esiri yani kölemenlerden kinayedir.

880. Haleb-i eşhibâ: Biz gideriz buradan, sağ olasın Halep şehri, demiş. Ben giderim Kûy-ı yâre, sağ kalasın Halep şehri, demiş. [829/16]

881. Helalzade pazar yapar, haramzade pazar bozar. [829/17]

Ş. [Şināsī *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye* 206¹⁷⁴]

882. Halebî bir çelebidir, demiş. [829/18]

[Ḥabīb] *Ḥaṭṭ u Ḥaṭṭātān*¹⁷⁵ 107 beyt¹⁷⁰ Şināsī - Ebü 'z-Zīyā: *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye*: Hakīm kim başına gelen.: 206.¹⁷¹ Şināsī - Ebü 'z-Zīyā: *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye*: Hakimin ne dediğı.: 206.¹⁷² Yazmada: *arşun*. Bu kelime, Pehlevîce *arāšn*'den gelmektedir. Geniş bilgi için bk. Erkal, M.: "Arşın", *DİA*: 3, 411^a-413^b. STEINGASS: *CP-ED*: araş: 37^a; raş: 577^a. TDK: *DS*: arşın (I): 1. 40 cm.lik uzunluk ölçüsü. 2. Açılmış iki kol arasındaki uzunluk. 3. 65 cm.lik uzunluk ölçüsü. 4. Büyük adım. 5. 12 karış. 6. 75 cm.lik uzunluk ölçüsü.: I, 333^a; arşun: Metre.: 333^a.¹⁷³ Yazmada: *Çağatayca beyt*.¹⁷⁴ Şināsī - Ebü 'z-Zīyā: *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye*: Helalzāde pāzār yapar ḥarāmzāde pāzār bozar. : 206.

*muceb-i şan 'at taşhîf' degül dātında
celebî meşreb olur ekter ebnâ-yı haleb*

883. Helada haram Fatiha, helal diye haramla yatma; helali haram, haramı helal etmemek gerek. [829/19]

884. Helali haram, haramı haram bilmek gerek, demişler. [829/20]

‘Abdü ’l-Halîm Hâkkî

Mütalaât ve Mülazahat: Bu cümleler burada mutallak zikrolunmuştur. Mutallak itlakı üzere caridir. Kavaid-i fıkıhtandır ki ferd-i kâmilî şad binaenaleyh bu meseleye ait bazı mütalaât ü mülâhazat-ı âcizânenin muhtasaran olsun serd ü ityanına lüzum görülmüştür. **Helali helal, haramı haram bilmek gerekir, demişlerdi.** ki bu mesele bir emr-i ahkâmî şeridir. Buna bu meselede biraz teemmül ve nazarı itinaya alınacak nazarlar bulunmasına mebni o noktaları da biraz tenvir ve takyit etmek icap eder; zira **helali helal, haramı haram bilmek gerekir** demekle mesele bitmiş olmaz çünkü çok nevileri var olmakla beraber iki türlü safhada kaydolunmuştur. Helal ve haram hem maddiyata hem maneviyatta mevcuttur. Nazar-ı şeride helal şey helaldir. Maddeten haram şey de haramdır ancak maddî helalin haram olması helalde haricen haram bir maddenin ilkâ ve ilhak olunmasıyla vahdet vaki olma helalin haram olmasıdır ancak böyle mevâd u haricînin ilkâ ve ilhakıyla vahdet vukuuyla haram olan şeyin tekrar helal olması âse o şeyin cins ve nevine göredir; zira o şeyin kabili helal olup yani tahlilinde imkan-ı maddî ve zarurinin mevcut bulunup bulunmaması cihetleri vardır. Bu cihetleri âse ancak tamamıyla usul ve kavaid-i ananesiyle taraf-ı şer ile hâl eylemiş olduğundan oraya müracaatla meselenin hâl olur. İşte şeriat bu kabilden inceden ince maddelerinden bir maddesi de budur. Sonra helal olan şeylerde hem helal hem haram olur. Şerî olan bu meselenin dahi nizamı pek çok cihet ve nevileri her birine mahsus ayrı ayrı meseleleri ve tevcihleri usul u kavaid hâlleri vardır; zira helalin manen nazar-ı şeride haram haramın helal olması [...] Sairleri beyninde sadedi şeyle vukuua gelen halat ve tenevvülat-ı zuhur vukuuyla tehaddüs eden muhammelat olup bu babdaki mesailin hâl ve akdi dahi bir şerî ile vaki ve mevzudur. Usul ve kavaid mevzuan şer îyesi ve yolları âse müteaddid binaenaleyh manen helalin haram, haramın helal olması cihetleride keزالik kütüb-ü fıkıhta başat ve beyan, usul ve kavaidi fıkha vasıtasıyla şerh ve izah kılınmış bu meselelerde orada edilmiştir. Binaenala zelike bu babda dahi her hâlde kütüb-i fıkha müracaat olunmak iktiza eder. Bu hâlde o meseleleri tamamıyla hâl etmek gayri mümkündür irade âse meseleler bu cümlelerle muhtıra kabilinden yazılmıştır.

[Ahmed Vefik Paşa] Lehce-yi ‘Otmânî[cüz’-i tîânî, 1079^a]

helâl: is. Mezûn, ğayr-i memnû‘, şer‘ân harâm olmayan mübâh şey’. Zevc ve zevce, halîl ve halîle. Vâlîde südi gibi helâl. **helâl etmek** Hâkkından geçmek, ‘avf etmek. **helâlzâde** toğrı, afîf. **helâl bez** panbuqlu helâl sâ‘at yâldızlu bâkırdan **helâllü:** Zevce.

885. Helal mal, zayi olmaz. [829/21]

Ş. [Şinâsî Durûb-ı Emtâl-i ‘Otmâniyye 206¹⁷⁶]

886. Helal mal, kaybolmaz¹⁷⁷, olsa bile yine sahibini bulur. [829/22]

¹⁷⁵ Yazmada: risâle-yi Haṭṭ u Haṭṭātân.

¹⁷⁶ Şinâsî - Ebü ’z-Zîyâ: Durûb-ı Emtâl-i ‘Otmâniyye: Helâl mâl zâyi‘ olmaz.: 206.

¹⁷⁷ Yazmada: ğā’ib (ġayb) olmaz. Bu kelime yazmada ğā’ib ve ġayb olmak üzere iki farklı imla ile yazılmıştır. al-FİRŪZÂBÂDÎ: UBTQM: al-ġayb: I, 222; al-ġā’ib: I, 222. REDHOUSE: TaEL: ġā’ib: 1335^a;

887. Helal mal, tatlı olur; haram mal, yatlı¹⁷⁸ (ayıplı) olur, der. [829/23]
888. Helal süt emmiş. [829/24]
889. Helal süt emmiş yüzü perdeli göğsü imanlı gerek. [829/25]
890. Helal akçe, alınının teri, elinin kiriyle kazanılan akçedir, derler. [829/26]
891. Helal maldan zekat çıkar, haram maldan hem kesat hem fesat çıkar, derler. [829/27]
892. Helal maldan zekat çıkar, haram maldan fesat çıkar, demişler. [829/28]
893. Helalin hesabı, haramın ikabı vardır. [829/29]
894. Helale haram demek vebaldır, harama helal demek haramdır. [829/30]
895. Helali haram, demek de haramdır, vebaldır, demişler. [829/31]
896. Helalzade yol yapar, haramzade yol bozar. [829/32]
897. Haramîlerle kabak ekmek, ya yoluna değin çıkar ya kabak başına patlar. [829/33]
898. Haram akçe -ribâ- hacca gidilmez, riyal-i kalple ravza-yı mutahhere girilmez, demişler. [829/34]
899. Helva, can aş; can aş, can duası, derler. [830/01]
900. Helvasını yemişler. [830/02]
901. Helva kazanını¹⁷⁹ sırtında taşır. [830/03]
İhtiyarlık...
902. Helva kazanı¹⁸⁰ gibi gömüp gömüp? [830/04]
903. Helva budalas. [830/05]
904. Helva dilimi. [830/06]
905. Helva delisi, baklava düşkün. [830/07]
906. Helvacı kağıdı. [830/08]
Ş. [Şinâsî *Ḍurûb-ı Emtâl-i 'Otmâniyye* 207¹⁸¹]
907. Helvacı talebe kâr lazım o kâra da iktidar lazım. [830/09]
Mevzundur.
908. Halva da derim, helva da derim, demiş. [830/10]
909. Helva demesini de biliyorum ; helva demesini de biliyorum. [830/11]
Ş. [Şinâsî *Ḍurûb-ı Emtâl-i 'Otmâniyye* 207¹⁸²]
910. Helva sohbetine davet eder gibi. [830/12]

ğayb: 1355^b; kayb: 1427^b. Ş. Sâmi: *KT*: gâ'ib: II, 961^b; ğayb: II, 972^a. TOPALOĞLU-KARAMAN: A-TYK: 305^a. AYVERDİ: *MBTS*: kayıp: 644^b. TDK: *TS*: kayıp: 1364^a.

¹⁷⁸ TOPARLI-VURAL-KARAATLI: *KTS*: yatlı: Kötü şey, kötü adam.: 315^a. TDK: *TTS*: yatlu (yatlı): Kötü, şom, âdi, fena.: VI, 4390. TDK: *DS*: yatlı: Yaramaz, kötü, aşağılık.: XI, 4202^b.

¹⁷⁹ Yazmada: *kazgânını*. *Kazan* kelimesi yazmada *kazan* ve *kazgan* biçiminde iki farklı imla ile yazılmıştır. CLAUSON: *EDPT*: kazgan: 682^a. Ş. Sâmi: *KT*: kazan: 1068^c; kazgan: II, 1069^b. Şeyh Süleymân: *LÇvT'O*: kazgan: 219^b. DOERFER: *TMEN*: qāzgan: III, 387. RÂSÂNEN: *VeeWbT*: kâzyan: 243^b. 'Abdü 'n-Nâşır oğlu: *Lehce-yi Tatarî*: kazan: cild-i t̃ânî, 32^b. TOPARLI-VURAL-KARAATLI: *KTS*: kazan: 135^a; kazgan: 135^a. TDK: *TTS*: kazgan: IV, 2392.

¹⁸⁰ Yazmada: *kazgân*.

¹⁸¹ Şinâsî - Ebü 'z-Ziyâ: *Ḍurûb-ı Emtâl-i 'Otmâniyye*: Helvacı kağıdı.: 207.

¹⁸² Şinâsî - Ebü 'z-Ziyâ: *Ḍurûb-ı Emtâl-i 'Otmâniyye*: Helvâ demesini de bilürüm; hâlvâ demesini de bilürüm.: 207.

911. Helva sohbetinin meyânesi geçti, derler. [830/13]

912. Helvası burnumda koktu galiba, demiş. [830/14]

Nedîm [Dîvân İbtidâ-yı Kaşâ'id Teşrîf-i Şadr-ı A'zam be-halvâyı Hazret-i Muḥammed Ket-ḥudâ¹⁸³ 105, XXVII, 16-19]

âşafâ sen şoḥbet-i halvâda şîrîn-kâm olup

her şebîñ kılsın nice şevḳ u meserretle güzâr

düşmenîñ helvâsı da burnunda koḳdı ğalibâ

zannum oldur ki zamân-ı şayfa dek étmez ḳarâr

Hakk te 'âlâ devlet ü iḳbâlîñ efzûn eyleyip

olasın şadr-ı sa 'âdetde hemîşe ber-ḳarâr

böyle her sâl eyleyüp teşrîf 'izz ü şân ile

vasfına olsun Nedîmün ḥâmesi gevher-nisâr

Nedîm [Dîvân İbtidâ-yı Kaşâ'id teşekkür ḳudüm be-hâneyi Ḳapudan Muştafâ Paşa 109, XXIX, 7; 8]

bu helvâ bezminün ḥakkâ ki olmaz vASFına ḳâdir

nice ğarrâ ḳaşıdeyle sitâyiş kılsa Ḥâḳânî

sen ol şadrı mu 'azzansım ki görse ḥaşmetün 'örfi

éderdi çün girîbân çâḳ vasfi ḥân u ḥânânı

913. Helva dilli, şükür sözlü. [830/15]

914. Helva gibi tatlı dilli. [830/16]

915. Helva sohbeti, kış gününün safası; sahra safası, ilkbahar gününün safasıdır, demiş. [830/17]

Lâ beyt

nevbahârın gerçi seyr-i gülşen ü şahrâsı var

faşl-ı sermânın ve lâkin şoḥbet-i helvâsı var

916. Helva yemiş kadar görmez. [830/18]

917. Helvası, sohbet helvası değil, duadır helvası demiş. [830/19]

918. Helva, kırk türlü helva. [830/20]

Şah, şahan helvası, can helvası, canan helvası, han helvası, hanan, şehriyar, şehriyari helvası, saray helvası, derviş helvası, dede helvası, sahan helvası, tahin helvası, koz (ceviz) helvası, söz helvası, göz helvası, sohbet helvası, meclis helvası, susam helvası, şeker helvası, un helvası, irmik helvası, daim mis helvası, tel helvası, çeker helvası, pirinç helvası, şam helvası, hint helvası, mısır helvası, kabak helvası, yumurta helvası, sütlü helva, pekmez helvası, darı ve un helvası, pişmaniye helvası kağıt helvası, kudret helvası elhasıl kırk türlü helva yaparlar, demiş.

919. Helvayı herkes yer amma herkes yapamaz. [830/21]

920. Helva dedik de ne helvası istersin? demiş. [830/22]

921. Hallâc-ı Mansûr¹⁸⁴. [831/01]

¹⁸³ Yazmada: *Şadr-ı esbâḳ dāmâd İbrâḥîm Paşanın helvâ şoḥbetine da 'vetine dâ'ir şâ'iri Nedîmin yemek söyledügi ḳaşıdeden birkaç beytdür.*

¹⁸⁴ Hallâc-ı Mansûr: Ebü' l-Mugis el-Hüseyn b. Mansûr el-Beyzâvî [244/858-309/922]: Asıl adı Hüseyin'dir. Asıl adından daha çok "Mansur" veya "Hallac-ı Mansur" şeklinde anılmıştır. Tasavvufun gelişmesine

Ş. [Şināsī *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye* 206¹⁸⁵]

922. Hallac-ı Mansur gibi beli büküldü. [831/02]

Nazīm Yahyā *Dīvān-ı Belāğat- 'unvān-ı Nazīm* [Kıta'at-ı Mertebe ,474]

tīr-i efgēn 'aşk edince kaşd-ı amāc
manşuruḡ eder kaddin kemān ḥālīlāc
efzūn olur ızırāb-ı simāb gibi
bī-mār muḥabbete Mesīḥ etse 'ilāc

923. Hallaç¹⁸⁶ pamuk atar gibi attılar. [831/03]

924. Halim selim. [831/04]

925. Hamala, semeri yük değildir. [831/05]

926. Hamam suyuyla misafir ağırlamak kabilinden. [831/06]

927. Hamam gibi. [831/07]

928. Hamam kütüğü gibi. [831/08]

929. Hamam anası kel Fatma? [831/09]

930. Hamam tokmağı gibi başına vurur¹⁸⁷. [831/10]

T. [Ebü 'z-Ziya *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye* 208¹⁸⁸]

931. Hamama gidenin bohçası olur bohçası olmasa da akçesi olur. [831/11]

932. Hamama giren terden çıkmaz. [831/12]

933. Hamama akçesiz bohçasız¹⁸⁹ gidilmez. [831/13]

934. Hamam kızdı, değirmen döndü; dön baba dön oyununa benzedi. [831/14]

935. Hamama davul zurna ile girme güdekçiye¹⁹⁰ benzer. [831/15]

936. Hamamda davul zurna çaldırmaya benzer. [831/16]

937. Hamamda davul zurna çaldıran delilerdendir. [831/17]

938. Hamam peştamalı gibi omuza atmış. [831/18]

939. Hamama seni uçurdular. [831/19]

940. Hamama gider, kurnaya; düğüne gider, zurnaya âşık olur. [831/20]

T. [Ebü 'z-Ziya *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye* 208¹⁹¹]

önemli katkılarda bulunmuştur. Bu hususla ilgili geniş bilgi için bk. ULUDAĞ, S.: “Hallâc-ı Mansûr”, *DİA*: 15, 377^b-381^b.

¹⁸⁵ Şināsī - Ebü 'z-Ziyā: *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye*: Hallâc-ı Manşūr.: 206.

¹⁸⁶ al-FİRŪZĀBĀDĪ: *UBKTM*: al-ḥallâc: Pamuk hallâclayan ya'nî çekirdeğini çıkaran üstâda denür. Bu diyârlarda ḥallâc didigümüz neddâf olacaqdır ki pamuk atan kimsedür.: I, 384. TDK: *TS*: hallaç: Yünü, pamuğu yay veya tokmak gibi bir araçla kabartma işini yapan kimse, atımcı.: 1035^b.

¹⁸⁷ Yazmada: *urur*. Yazmada *vur-* kelimesi *ur-* ve *vur-* biçiminde iki farklı imla ile yazılmış olup kelimelerin her iki imlası da Osmanlı Türkçesinde müstameldir. CLAUSON: *EDPT*: *ur-*: 194^b. STAROSTIN-DYBO-MUDRAK: *ur-*: *EDAL*: II, 1188. RĀSĀNEN: *VeeWbt*: *ur-*: 515^a. Ş. Sāmī: *KT*: urmak: I, 199^a; vurmaç: II, 1499^b. Şeyḫ Süleymān: *LÇvT'O*: urmak: 30^b. Bahşāyış Bin Çalıça: *Bahşayış Lügati*: *ur-* / *vur-*: 186^a. TDK: *TTS*: urmak: VI, 3967. TDK: *DS*: urmak (I): XI, 4041^b.

¹⁸⁸ Şināsī - Ebü 'z-Ziyā: *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye*: Hammām tokmağı gibi başına *urur*.: 208.

¹⁸⁹ Yazmada: *boğçasız*. Yazmada: *boğça*. CLAUSON: *EDPT*: *bög*: 311^a. DOERFER: *bög*: *TMEN*: II, 341. REDHOUSE: *TaEL*: *boğça*: akçe *boğça*: 403^b. TDK: *DS*: *boğça*: *Bohça*.: 728^b; *bohça*: *Bütçe*: XII, 4462^b.

¹⁹⁰ TDK: *DS*: *güdekçi*: Oyunda ebe.: VI, 2212^a.

941. Hamiyet, insanlık şanındandır. [831/21]
 942. Hamiyet, sadakat birlikte gerek. [831/22]
 943. Hamiyet, insanın hem borcu hem şerefidir. [831/23]
 944. Hamiyeti, sadakati cebinde taşır. [831/24]
 945. Hamiyetin varsa hamiyet tahsiline himmet sarf eylemek gerek. [831/25]

Žiyā Paşa¹⁹² [*Harābāt* Meşrūt u Ahvāl-i Šā‘irī I, 12] beyt

sende vār ēse eger ḥamiyet
taḥṣiline eyle ṣarf-ı himmet

946. Hamiyetli, hakikatli... [831/26]
 947. Hamiyetsiz, hakikatsiz olmamak gerek. [831/27]
 948. Hamiyeti, hakikati bilmek gerek. [831/28]

[Mu‘allim Nācī] *Luġat-i Nācī* [320^a]

ḥamd: [‘A.] *Faẓilet ile tenā’ cenāb-ı Ḥaḳḳa maḥṣuṣdur.*

949. Hamd ü sena müminlere, vesile-yi necat, sebep-i hod felahtır, demişler. [832/01]

H [‘Abdü ’l-Ḥalīm Ḥāḳḳī]

Hamd ü sena müminlerin Yasin duası, manevî melce ü penahıdır, demişler. Binaenaleyh manevî fetva hazırı silahı, abdestiyle hamd ü senasıdır, demişler. Hamdelesiz, salvelesiz, müminler ēse tutmazlar; zira müminlerin aşı, işi hep besmele ile başlanır, Hamdullah ile bırakılır. Salvele ile hitama erip binaenaleyh şuara-yı zaman demişlerdir ki tarik-ı ibadet de hutbe, ebter sayılır, hamdelesiz; teşehhüd, şehadet sayılır, salvelesiz.

Şeyḫ Gālib [*Hüsn ü ‘Aşḳ* 1] beyt

ḥamd ana ki kıldı ḥalḳa raḥmet
taḥmīdde acze vērdi ruḥṣat

950. Hamarat kız, kendi işini kendi becerir. [832/02]
 951. Havva, anamız; Âdem, atamız; yoktur ötesinde ne anamız, ne atamız, demiş. [832/03]

li-muḥarririhī H [‘Abdü ’l-Ḥalīm Ḥāḳḳī] beyt

var mı gül-ḥānelerde birbirinden faẓlalık noḳṣanlıḳ
var ēse ḥisāb-ı cemīlde var noḳṣanlıḳ, faẓlalıḳ

952. Havsalaya sığmaz, muammadır. [832/04]
 953. Havsalası almaz. [832/05]
 954. Havâyic-i zaruriye, ihtiyaçtan sayılır, havâyic-i gayr-i zaruriye israftan sayılır, demişler. [832/06]

İhtiyaç, zarureti israf zarurî tevlit eyler, demişler. İhtiyat ēse her ikisini teşviye ve tedavi eder. Çünkü havayic-i zaruriye; zarar, ziyan sayılmaz, belki medar-ı tayin, esbab ve levazım-ı hayattır, ve cevri-i tedariki fariza-yi zimmet ve idame-yi hayattır, demişler. Buna binaen havâyic-i zaruriyesiz kimse olmaz fakat havâyic-i zaruriye

¹⁹¹ Şināsī - Ebü ’z-Žiyā: *Ḍurūb-ı Emtāl-i ‘Otmāniyye*: Ḥammāma gider ḳurnaya, düğüne gider zurnāya ‘āşık olur.: 208.

¹⁹² Yazmada: *Lā.*

var, bir havâyic-i gayr-i zaruriye var. Havâyic-i zaruriye istimali mecbur olan eşya, diğeri istimali gayr-i mecbur -ziynet-i eşya- olan eşyadır. Binaenaleyh birisi ihtiyaçtan diğeri istaftan madudtur. İhtiyacın gibi mübah israfın gibi ése haramdır, demişler.

955. Havâyic-i zaruriyesinden mâdut olmayan her türlü israfın neticesi insanı gam-gin ve enduh-nâk eder. [832/07]

İbn Sînâ¹⁹³

956. Havas-ı hamse-yi zahire ve havas-ı hamse-yi bâtineden hiçbirisinin noksanlığı Cenabıhak göstermesin; zira ef'al ve amal-i beşerin cümlesi onların vücuduyla kaimdir, demişler. [832/08]

957. Havas-ı hamsesiz insan yaşayamaz. Havas-ı hamse-yi zahire: Görmek, işitmek, tatmak, koklamak, tutmaktan ibaret beş hamse yani duygudur. Bunları kuvva-yı hamse-yi zahire namıyla da tarifler beyan ederler. Havas-ı hamse-yi bâtine: Hafıza, muhayyele müdrike, vehmiye, hâkimedden ibaret beş hiss-i dahili yani duygudur. Cihetleri de kuvve-yi hamse-yi bâtine namları da tarif ve beyan ederler. [832/09]

958. Havas-ı hamse-yi zahire ve havas-ı hamse-yi bâtına, ser-hikmet, vahdaniyet-i ilahînin en büyüğüdür, demişler. [832/10]

Nâbî [*Dîvân* Tevhîd-i Bârî I, 7, 1, 64] beyt

édüp nerm ü dürişti lâmise bî-çāreye ta 'yîm¹⁹⁴
meşāmı bûye vakf étmiş medāka led-det-i ihdā

959. Hayvan azarsa itaatsiz olur, insan azarsa fikirsiz olur, derler. [832/11]

[Mu'allim Nâcî] *Luğat-i Nâcî* [322^b]

ḥayā: ['A.] Utanma: Ef'âlde zuhûr-ı âtâr-ı ḥayā mübeşşir-i ḥüsn-i ḥil'atdür. -İmām-ı Gazzālî.

960. Hayâ, hicap, perde-yi namus-i hayattır, demişler. [832/12]

961. Hayâ, imandandır. [832/13]

[al-Buhārî al-Cāmi'u 'ş-Şaḥîḥ 1. Kitābu 'l-İmān 15. bab, 17. ḥadîṭ] [ḥadîṭ]

Arabî: al-ḥayā'u minā 'l-īmān

[=Hayâ imandandır.]

962. Hayâsız, hakikatsiz. [832/14]

963. Hayâsı olmayan dilber, kokusuz çiçeğe benzer; hayâsı olan dilber, her yerde gelin, rehber, şehir, demiş. [832/15]

964. Hayâsı olan kulda sur, hüdada sur. [832/16]

965. Hayâsız yüz kızarmaz, mayasız hamur... [832/17]

966. Hayâsız, yüzsüz, perdesiz, pirsiz. [832/18]

967. Hayâsız kadın, hayyeye¹⁹⁵ (yılana) benzer. [832/19]

968. Hayâsız insandan, şefa'at umma. [832/20]

969. Hayâsız kadın, ateşten gömlek. [832/21]

¹⁹³ Yazmada: *ḥikmet-i İbn Sînâ*.

¹⁹⁴ Yazmada: *ta 'yîmine mevķūf*.

¹⁹⁵ Yazmada: *ḥayyeye*. ATAY: A-TBL: ḥayyât: Yılan.: I, 431^a. TOPALOĞLU-KARAMAN: A-TYK: al-ḥayyet: Yılan.: 73^b.

970. Hayâ, insanların namus perdesidir, hayâ olmazsa namus da olmaz. [832/22]
 971. Hayâ, ref^u ü belaya sebeptir. [832/23]
 972. Hayâsızlardan sakınmak gerek. [833/01]
 973. Hayâsız, kurumlu kazana¹⁹⁶ benzer. [833/02]
 974. Hayâsız, gömleksiz ten gibidir. [833/03]
 975. Hayâsızlık, kabuğu sıyırmış ağaca benzer. [833/04]
 976. Hayatın lezzeti, say ile demişler. [833/05]
 977. Hayat-ı dünya hâli ve gururdan ibarettir, demişler. [833/06]
 978. Hayat; maddî, manevî iki kısma ayrılmıştır: Hayat-ı manevî içinde itminan-ı tab ve efkârın dahi bir nimet olduğu bütün ukalanın müsellemidir. [833/07]
 979. Hayat say ve amel içindir, demişler. [833/08]

Mu‘allim Nâcî *Luğat-i Nâcî* [322^b]

hayât: [‘A.] *Dirilik: Hâl-i hayât. Müddet-i hayât. Hayât-efzâ = Hayât artırıcı; artıran. Hayât-bağış = hayât verici, veren. Hayât-ı cāvidān = dā‘imī hayât: “Vermeyen cānın saña bu memât-ı hayât-ı cāvidān -Fuṣūlī”*

980. Hayat memat bizim için. [833/09]
 981. Hayat memat aynaya benzer. [833/10]
 982. Hayatın sonu memattır. [833/11]
 983. Hayatın sıhhati, gönül hoşluğuyla hıfz-ı sıhhati âlemi bilmek ve riayet eylemekledir, demişler. [833/12]
 984. Hayatın idamesi, sıhhatin vücuduyla hasıl olur, demişler. [833/13]
 985. Hayat maceraya benzer ki cereyanı bir gün olur, münkatı olur. [833/14]
 986. Hayat-ı dünya, bir hareket-i dâimedir, kimi gelir kimi gider. [833/15]

‘Abdü ‘l-Ḥalīm Ḥakkî

Hayat-ı dünyanın senevî dört mevsimi olduğu gibi mesela bahar, üç ay; yaz, üç ay; güz, üç ay; kış, üç ay. Hayat-ı beşerin dahi dört mevsimi vardır. Mesela -devr-i tıfl¹⁹⁷ - sabâvet¹⁹⁸ - yaş 1-6-12. -Rüşd¹⁹⁹ ve bülûğ²⁰⁰ - 13-24-36. -Kemal-i hayat ve akıl kuvâsı- 37-48-71. -Kemal-i hayat ve hedm²⁰¹ ü zeval- 72-84-96 yaşlarının

¹⁹⁶ Yazmada: *kazğana*. *Kazan* kelimesi yazmada *kazan* ve *kazğan* biçiminde iki farklı imla ile yazılmıştır. CLAUSON: *EDPT*: kazğan: 682^a. Ş. Sâmi: *KT*: kazan: 1068^c; kazğan: II, 1069^b. Şeyh Süleymân: *LÇvT‘O*: kazğan: 219^b. DOERFER: *TMEN*: qāzğān: III, 387. RĀSĀNEN: *VeeWbT*: kâzyan: 243^b. ‘Abdü ‘n-Nāşır oğlu: *Lehce-yi Tatarî*: kazan: cild-i t̄ānī, 32^b. TOPARLI-VURAL-KARAATLI: *KTS*: kazan: 135^a; kazğan: 135^a. TDK: *TTS*: kazgan: IV, 2392.

¹⁹⁷ al-FİRŪZĀBĀDÎ: *UBḲTM*: at-tıfl: Muṭlaqan küçük nesneye dēnür, ‘alâ-ḳavlin küçük mevlûda dēnür ki çocuk ta‘bîr olunur.: III, 270.

¹⁹⁸ al-FİRŪZĀBĀDÎ: *UBḲTM*: aş-şabvat: Delikanlıluğa dēnür ki ol hengāmda başda olan hevâ ve heves ve cahillik ve lehv ve mestlik şivesinden ‘ibâretdür.: III, 853.

¹⁹⁹ al-FİRŪZĀBĀDÎ: *UBḲTM*: ar-ruşd: Ṭoğrı yol bulup sülûk eylemek ma‘nâsınadır, gerek ḥissî gerek ma‘nevî olsun.: I, 609. TOPALOĞLU-KARAMAN: *A-TYK*: ar-ruşd: Dinî vazifelerini yerine getirme ve malında tasarruf etme çağı.: 138^a.

²⁰⁰ al-FİRŪZĀBĀDÎ: *UBḲTM*: al-bulûğ: Erişmek ve yetişmek ma‘nâsınadır. Ve oğlan yetişüp kâmil olmak ma‘nâsına müsta‘meldür.: II, 702.

²⁰¹ al-FİRŪZĀBĀDÎ: *UBḲTM*: al-hadm: Binâyı yıkup vîrân eylemek ma‘nâsınadır. Ve bir âdamın urup belini kırmak ma‘nâsına müsta‘meldür.: III, 579.

devirleridir ki sâl-i Türkân usul-i devrinde sekizinci devresinin sâl-i devridir ki ona sekiz müeccel; yani hayat-ı beşerin sekiz havelân-ı devridir ve ilâ âhirihi...

987. Hayat, âlemin hayatıdır. [833/16]

988. Hayat-ı bahrin sahil-i payanı var sanma. [833/17]

Ahmed Hayâtî-yi Elbistânî²⁰² mışrâ‘

989. Hayat ile memat arasında can çekişiyor, hâlâ hıdırlıktan dem vurur²⁰³. [833/18]

990. Hayat ile memat arasında gezen marazdır. [833/19]

Sinân Paşa [Tazarru‘ât İnfî‘âlât 44] beyt

temannâ-yı hayât etme sen ey cân

hayât ayla hakikat sen memât

991. Hayat-ı câvidanî, ölümünden (ölümünüzden) evvel ölmektir, demiş. [833/20]

Şâdık-ı Erzurûmî beyt

hayât-ı câvidânı şeyh-i kâmil den su‘âl etdüm

ölümünden evvel ölmekdür deyinca intikâl etdüm

992. Hayat, her şeyden mukaddemdir, derler. [833/21]

993. Hayat-ı câvidanî, ihtilafına hayat-ı bahş olacak asar terk etmektedir. [833/22]

Fârâbî²⁰⁴

994. Hayat-ı beşerin vazifesi nedir? sualine cevap: “Bu kubbede bir hoş seda bırakmaktır.” demişler. [833/23]

995. Hayat olsun, derler. [833/24]

996. Hayatın kadrini bilenler sıhhat hizmet edenlerdir, demişler. [833/25]

997. Hayatın lezzeti, sohbet ve huzur-ı kalp ve kanaatledir, demişler. [833/26]

998. Hayatın lezzeti; huzur-ı kalp, inbisat-ı hatır ile, demişler. [833/27]

999. Hayat, her şeyde şarttır. [833/28]

1000. Hayat-ı sıhhat her şeyde şarttır keza feyz olup da huzur-ı kalîle yaşamak, zengin olup da bin debdebe ile yaşamaktan yeğdir, demişler. [833/28]

1001. Hayat, sıhhatle kaimdir, demişler. [833/29]

1002. Hayat, memat meselesinde bahis kısmete değil, kadere ittikâ edilmelidir. [833/30]

Demişlerdir ki kısmetinde olanın gelir, kaderinde olanın karşına gelir, demişler.

1003. Hayat, hayatı tevhit eder; memat, mematı teksir eder, demişler. [833/31]

1004. Hayatını -hayat-ı dünyasını- hak yoluna feda etmeyen, hayat-ı câvidan-ı boğaz, demişler. [833/32]

Fuzûlî [Dîvân 145, XXI, 2] mışrâ‘²⁰⁵

²⁰² Yazmada: müftîzâde Hayâtî.

²⁰³ Yazmada: *urur*. Yazmada *vur-* kelimesi *ur-* ve *vur-* biçiminde iki farklı imla ile yazılmış olup kelimelerin her iki imlası da Osmanlı Türkçesinde müstameldir. CLAUSON: *EDPT*: *ur-*: 194^b. STAROSTIN-DYBO-MUDRAK: *ur-*: *EDAL*: II, 1188. RÂSÂNEN: *VeeWbt*: *ur-*: 515^a. Ş. Sâmi: *KT*: *urmak*: I, 199^a; *vurmağ*: II, 1499^b. Şeyh Süleymân: *LÇvT‘O*: *urmak*: 30^b. Bahşâyîş Bin Çalıça: *Bahşâyîş Lügati*: *ur-* / *vur-*: 186^a. TDK: *TTS*: *urmak*: VI, 3967. TDK: *DS*: *urmak* (I): XI, 4041^b.

²⁰⁴ Yazmada: *hikmet-i Fârâbî*.

vermeyen cânın saña bulmaz hayât-ı câvidân

1005. Hayat, her şeyden azizdir; kadrini bilmek gerek. Hayat azizdir, memat-ı lezizdir. İla ahirihi... [833/33]

1006. Hayat, her şeyden mukaddes ve mukaddemdir kadri, kıymetini bilmek gerektir; zira her şeyin husulünü, hayatın hüccet ve selametine muvakkattir, demişler. [833/34]

1007. Hayat, hakk-ı hayat, yaşamak içindir; yaşamak, hayatı, hayatla müdafaa etmektir, demişler. [833/35]

1008. Hayatını müdafaa edemeyen ölmüş sayılır, demişler. [833/36]

1009. Hayye ale 's-salâh! Müminler camilere! [834/01]

Evliyâ Çelebî Siyâhatnâme²⁰⁶ 2, 26

...gâh ol cenâhı beyninde olduğundan mü'edîn hayye ale 's-salâh déyince kahveye gitse kalmaz hepsi cāmi'ye giderler... ila ahirihi...

1010. Hayye ale's-salâh! dedik. [834/02]

1011. Haydarîler gibi folluk halkasın kulağında taşır. [834/03]

1012. Haydarîye bahyinde gezer. [834/04]

1013. Haydarîye kılığında elfiye²⁰⁷ biçiminde gezer. [834/05]

1014. Haydarîler gibi kulağıma kulluk halkasını taktım, demiş. [834/06]

Muhibbî Dîvân [639, 2170, 2]

*haydarîler gibi takdum gûşa kulluk halkasın
boynuma halka olalıdan o zülf-i 'anberin*

1015. Haydarhaneden çıkmış, kalenderhâneye gider. [834/07]

1016. Haydar-ı kerrar. [834/08]

1017. Hayrette kaldı. [834/09]

'Otmânlı Edebiyatı numûnelerinden bir beyt 292

*hayretlenirüm hayret taşvîr ne mümkün
hayret ile pâyân virürüm hayrete tekrâr*

Taşköprülizâde Kemâle 'd-dîn

*sihriyle nice halkı â'mâ vü aşum eyler
hayretde kalur şânur kim ehl-i beşâretdür*

1018. Hayret, elverdi. [834/10]

1019. Hayret, ender hayret. [834/11]

1020. Hayretinden parmak ısırdı. [834/12]

Nedîm [Dîvân İbtidâ-yı Kaşâ'id Der-Vaşf-ı Sa'd-âbâd-ı Nev-Bünyâd 75, XVI, 34; 35; 39]

*gerçi İskender olunmaz saña teşbîh ammâ
yine bir vech ile temsîl ederüm ben anı*

²⁰⁵ Fuzûlî: *Türkçe Divan*: vermeyen cânın saña bulmaz hayât-i câvidân / zinde-i câvîd aña dirler ki kurbandur saña: 145, XXI, 2. GÖLPINARLI, A.: *Fuzûlî Dîvânı*: vermeyen cânın sana bulmaz hayât-ı câvidân / zinde-i câvîd ana derler ki kurbandır sana: 12, VIII, 2.

²⁰⁶ Yazmada: *Evliyâ Çelebî Siyâhatnâmesinden bir fıkradır*.

²⁰⁷ TDK: DS: elfiye: Eskiden yüksek tabakadan olanların giydikleri gibi dizden yukarısı geniş pantolon.: V, 1713^a.

ki o *étmişdi Aristo 'yu zamānında vezīr*
eyleyek sen de vezīr Āşaf-ı 'ālī-şānı
göricek rūḥ-ı Sikender hele Sa 'd-ābādı
oldı parmaḳ ısırup himmetinūḡ ḡayrānı

[Fuḡūlī] *Dīvān* [Kaşide Der Na't-i Ḥazret-i Nebevī 23, III, 20] [beyt]

ḡayret ilen²⁰⁸ barmaḡın²⁰⁹ dişler kim étse istimā'
barmaḡından²¹⁰ vërdüḡin şiddet güni Enşār'e şu

1021. Hayretinden parmaḡı aḡzında kaldı. [834/13]

[Aḡmed Midḡat] *Ṭaḡarcıḡ²¹¹* [Kunduz Nām Ḥayevānıḡ Aḡvāl-i Ḡarībesi] 6, 175^a

... *İmdi bu koy derhīn sedd ile şuyı şişirdikden soḡra üzerinden miyāḡıḡ cereyānı içün*
birḡaç ḡapı açarlar ve nehir tezāyüd étdukçe bu ḡapuları açup bulunup tenāḡuş
étdukçe ḡapayarak ve tıḡayarak beziḡ üst ṫarafında şuyun 'umḡnı dā'imā bir
derecede muḡafaza éderler ve toḡrısı insān bendi görse ḡayretten parmaḡı aḡzında
ḡalur ... ilā āḡirihi...

1022. Hayran hayran seyrān eder. [834/14]

1023. Hayret deryasına daldı. [834/15]

1024. Hayret kuyusuna daldı. [834/16]

1025. Hayretinden mum gibi eridi. [834/17]

Nedīm [*Dīvān* 329, CXLII, 3] beyt

görse²¹² ol bārıḡa-yı ḡüsnü bütān-ı Keşmīr
tāb-ı ḡayretle erirlerdi büt-i mām gibi

1026. Hayretteyim neyleyim? Böyle olacaḡını ne bileyim? Biri beni al der, öbürü al beni der, demiş. [834/18]

1027. Hayrette kalmışım neyleyim? Felek-i zalim, baht-ı faidesiz, ümit çok, ömür az! demiş. [834/19]

Fuḡūlī [*Dīvān* 238, CXIV, 7] [beyt]

ey Fuḡūlī ḡalmışam ḡayretde bilmen n'eyleyüm
devr ḡālīm baḡt nā-fercām ṫaleb çok 'ömr āz

1028. Hayrette kaldı, kamu sorh-ı serān. [834/20]

[Şolaḡzāde Meḡmed Hemdemī Çelebī] *Şolaḡzāde Tārīḡi²¹³* [Der-beyān teḡābül saffīn] 565

1029. Hayvan misali. [835/01]

Yahyā Naḡīm *Dīvān-ı Belāḡat- 'unvān-ı Naḡīm* [Kaşide 44] [beyt]

étdürme ser-fürü felege kām-ı dehr içün
ḡayvān miṫali olmayayım nāḡır-ı 'alef

1030. Hayvan gibi bir içēr hep, derler. [835/02]

²⁰⁸ Yazmada: *ile*.

²⁰⁹ Yazmada: *parmaḡın*.

²¹⁰ Yazmada: *parmaḡından*.

²¹¹ Yazmada: *Kunduzların 'ameliyyātı ḡaḡḡında Ṭaḡarcıḡ risālesinden bir fıḡradur*.

²¹² Yazmada: *görüḡp*.

²¹³ Yazmada: *Şolaḡzāde Tārīḡi'nden bir fıḡradur*.

1031. Hayvan gibi hep öte suya bakar. [835/03]

1032. Hayvanda arıklık, insanda züğürtlük ayıptır. [835/04]

Ş. [Şināsī *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye* 208²¹⁴]

1033. Hayvanın arığı, insanın züğürdü çok bulunur. [835/05]

1034. Hayvan, insan, hep mahluktur; mahluk, Halıkını bilir, ona arz-ı ubudiyet hamd ü senayı mahlukiyet ederek tanır, demişler. [835/06]

1035. Hayvan da olsa can taşır. [835/07]

1036. Hayvana eziyet, insana zillet olagelmıştır. [835/08]

1037. Hayvana azap etmek fayda vermez. [835/09]

*Arabi: ta 'dību 'l-ḥāavani bilā fāid*_{in}

[=Hayvanlara eziyet etmek faydasızdır.]

1038. Hayvanata eza ve hakaret etmek insanlığa layık ve reva değil, belki büyük vebaldir; zira o da insan gibi can taşır, bir mahluk-ı İlahîdir. [835/10]

1039. Hayvan arar, ayağıyla kulağını kaşır. [835/11]

1040. Hayvan, hayvan iken kendisine refik ve melametle bakını şefkat ve merhamet ile muamele edeni belki bir insan kadar bilir ve tanır; tecrübe etmek gerek, derler. [835/12]

1041. Hayvan ölür, semeri kalır; insan ölür, eseri kalır. [835/13]

[“Ḍurūb-ı Emtāl”] *Şadākat*²¹⁵

1042. Hayvan açlıktan ölmez, susuzluktan ölür, derler. [835/14]

1043. Hayvan, insan kendisi ile seviyesini bilir tanır. [835/15]

1044. Hayvanın alacası dışında olur, insanın alacası içinde olur. [835/16]

Ş. [Şināsī *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye* 208²¹⁶]

1045. Hayvan, yularından; insan, sözünden tanınır, derler. [835/17]

1046. Hayvan, yularıyla bağlanır; insan, sözüyle bağlanır, derler. Hayvan, yularıyla; insan, sözüyle tutulur. Kör şeytan, urganıyla; yalancı münafık, yalanıyla bağlanır, derler. [835/18]

1047. Haymana Ovası’ndan mı büyük? [835/19]

1048. Haymana ise söz yok. [835/20]

Hı, Hi

1049. Hicap, faziletin zengin bir rengidir. [836/01]

Cümel-i hikemiye...

1050. Hicap, kadınların iman perdesiyle yüzünün hayâ setresidir; zira âlem-i İslamda hayâsız hicapsız kadın, hatun sayılmaz, demişler. [836/02]

1051. Hicap, hayâ imandandır, demişler. [836/03]

[al-Buḥārī *al-Cāmi'u 's-Şaḥīḥ* 1. Kitābu 'l-İmān 15. bāb, 17. ḥadīṭ] [ḥadīṭ]

²¹⁴ Şināsī - Ebü 'z-Ziyā: *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye*: Hayvānda arıklık insanda züğürtlük ‘aybdur.: 208.

²¹⁵ Yazmada: *Şadākat gazetesinden bir fıkıradur.*

²¹⁶ Şināsī - Ebü 'z-Ziyā: *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye*: Hayvānın alācası tışında olur; insānıñ alācası içinde olur.: 208.

*al-ḥayā'u minā 'l-īmān*²¹⁷

[=Hayâ imandandır.]

1052. Hicap, hayâ kalmamış, derler. **[836/04]**

1053. Hicapsız, hayâsız! derler. **[836/05]**

1054. Hicap, vicdan perdesi; hayâ, namus ve iman perdesidir, demişler. **[836/06]**

[‘Alî Seydî] *Resmî Kāmûs-ı ‘Otmânî* [405^a]

ḥicab: [‘A.] şfatıyla, utanma ş perde, ḥā’il. *Ḥicāb-ı çehre = niḳāb.*

[‘Alî Seydî] *Resmî Kāmûs-ı ‘Otmânî* [404^a]

ḥayā’: [‘A.] levm ve ta’yīb edilecek evzā’ ve aḥvālden utanma, ḥicāb étme, ḥavf^{en} minallāh ma’āsı ve menāhiden imtinā’ étmek: (ḥayā’ ve imānı) ş ‘ār, nāmūs, edeb.

1055. Hücec-i salih gösteremezken davasında Mısır. **[836/07]**

Mısrā’

1056. Hücec-i şer’î lazım, dava-yı şer’î a. **[836/08]**

Mısrā’

1057. Hiddet, şiddettir; şiddet, cehalettir; cehalette selamet bulunmaz, bulunsa da az bulunur, derler. **[836/09]**

1058. Hiddetin sonu, nedametle mülayemette karar kılar, derler. **[836/10]**

1059. Hiddetin şiddeti, akla zarardır, derler. **[836/11]**

1060. Hiddet, insana bir büyük tehlikedir. **[836/12]**

Arabî: *ḥiddatu ‘l-mar’i tahlikat*^{un}

[=Kişinin öfkesi tehlikelidir.]

1061. Hiddet ve gazap, fecaeten vefat etmeye dahi bari ve sebeptir, demişler. **[836/14]**

Cümel-i hikemiye...

Nābî [*Ḥayriyye-yi Nābî* Der-Beyân-ı Şeref-i Luṭf ü Kerem 89, 17b, 541-542] nazm

kimseye buğz ü ‘adāvet étme

terk-i asāyiş-i ‘ādet étme

ḡaḏab u ḥiddet ü kīn gösterme

kimseye çīn-i cebīn gösterme

1062. Hiddetle kalkan minnetle zararla, ziyanla oturur. **[836/14]**

1063. Hiddet, şiddet, müceb-i nedamettir. **[836/15]**

1064. Hiddet, şiddet iyi şey değildir. **[836/16]**

1065. Hiddeti, mülayemet yener. **[836/17]**

1066. Hiddete, mülayemetle mukabele gerek. **[836/18]**

1067. Hiddetli bir adam, ne kadar natuk dahi olsa vakit olur ki müddeaaaleyle sandalyesine geçer. **[836/19]**

Emsal-i Hikemiye...

1068. Hiddetle kalkan nedametle oturur; nedamet, nikbeti; nikbet, zararı getirir, demişler. **[836/20]**

²¹⁷ Yazmada bu cümlemin başına “ ‘Arabî’ notu düşülmüştür.

1069. Hiddet, hudutu aşırır; hudut aşmak, haddini bilmemek şaşmak, şaşırmaktır, demişler. **[836/21]**

1070. Hırz-ı can edilmeye layık. **[836/22]**

1071. Hırz-ı can ve hizb-i ilber gibi. **[836/23]**

[Mehmed Tevfik] *Mecmū'a min Nevādiri 'l-Üdebā ve Ātāri 'z-Zurefā (Nevādirü 'z-Zurefā)*²¹⁸ [cüz'-i evvel]
27

1072. Hırz-ı can olsa cana minnettir. **[836/24]**

[Mehmed Tevfik] *Mecmū'a min Nevādiri 'l-Üdebā ve Ātāri 'z-Zurefā (Nevādirü 'z-Zurefā)*²¹⁹ [cüz'-i evvel]
26

1073. Hırs, tamah, ref'-i güç bir maraz ve beladır, demiştir. **[837/01]**

H [‘Abdü ’l-Halīm Hāḳḳī]

[Mu‘allim Nācī] *Luḡat-ı Nācī* [312^b]

hırş: [‘A.] Bir şeyi lüzūmundan ziyāde taleb, bir şeye ziyādesiyle ragbet. Ekteriyā meḍmūmātta kullanılır: Hırş-ı cāh. Hırş-ı māl. Hırş-ı pīrī.

1074. Hırs ve tamah ehli, tedbir-i umura muvaffak olamazlar, demişler. **[837/02]**

1075. Hırsına mağlup olanlar hatadan kendisini kurtaramaz, demişler. **[837/03]**

1076. Hırs, hüsn-i hasetle malulu’ l-kalb olanlardan ali-cenaplık arama. **[837/04]**

H [‘Abdü ’l-Halīm Hāḳḳī]

Hırs adamı kem-rah eder, hüsn-i haset insanı mashara eyler, kindarlık adamı mağlup ve perişan ve ulvi cenablıktan mahrum eder. Onun için denilmiştir ki haris olma, igva-yı teftiş kani ol; haset olma, kindar olma demiştir.

Nazm

niceler hırşla mağbun oldu

nicesini çegri hūn oldu

hırşdur ādemi kem rah eden

ehl-i cāhı yerini cāh eden

çünkü haḳḳ ile kavme gāzab

bulunur kullarına elbetde sebeb

1077. Hırs geldiği vakit muhabbet mahvolur, tamah geldiği vakit hayâ kaçır. **[837/05]**

1078. Hırs ile tamah bir ferdasın! Der ki hırs, mahrumiyeti; tamah, fāniyeti davet eder, demişler. **[837/06]**

1079. Hırs eden, bir nesneye mahrum olur. **[837/07]**

Mevzundur.

H [‘Abdü ’l-Halīm Hāḳḳī]

Hırs ve tamah ile meluf olanlar maddeten ve manen yıkıp ve mağlup olurlar; zira hırs ve tamah hukuk-ı ahiri gasp ve sirkat demek olup bunun neticesi hukuk-ı beynelmilel ahlak-ı asayiş ve ızrarı eşhas bâdî olur. Diye ahval ēse niza ve cidali ve belâyâ-yı umumî eder, ef‘ali mezmûme ve merdûdedir ki şer fitne ve îrâs-ı fesada mail bir alet-i tabîye binaenaleyh gerek fert ve gerek icma‘ olsun işbu tabâyî mezmûme ile meluf ve mensur fayda yerine daima zarar gelir, dostluk gelmez

²¹⁸ Yazmada: *Nevādir-i Zurefā’dan bir fıkradur.*

²¹⁹ Yazmada: *Nevādir-i Zurefā’dan bir fıkradur.*

düşmanlık gelir. Çünkü bu hulk sahibi olanların her hâli kizb ve düruğla inâme ve ızzar-ı banise-yi sâî olurlar, hukuka insaf ve adaleti tanımazlar ve ehl-i münker kul ile fiilleri daima birbirine muhalif giderler ve haysiyetlerini hep cehalet marazı olan tabiatı merkume.

- 1080.** Hırs ile emel husul bulmaz, bulsa bile faydası bulmaz. [837/08]
1081. Hırs ile kalkan zarar ile oturur, derler. [837/09]
1082. Hırs insanı hor eder, hakir eyler, demiştir. [837/10]
1083. Hırs ile hasır dokuyanın hasrı, hora gider [837/11]
1084. Hırs, tamah, insanı zelil eder, rezil eder. [837/12]
1085. Hırs ile kalkan tacir, zarar ile yerine oturur. [837/13]
1086. Hırs, sahibini zelil, hor eder. [837/14]
1087. Hırs, tamah devlet ve milleti yıkar. [837/15]
1088. Hırs, bir türlü değil bin türüdür. [837/16]
1089. Hırstan haset doğar, hasetten fitne fesat doğar; fitne fesattan ise husul-i mümkün cemi fenalıklar doğar, demişler. [837/17]
1090. Hırs, tamah başa beladır. [837/18]
1091. Hırsın insana gelmesi, insandan insaniyetin gitmesi demektir, demişler. [837/19]
1092. Hırslı başı görsün, döver. [837/20]
1093. Hırsın insanda kemali, insanın zevalidir, demişler. [837/21]
1094. Hırs ile söylenen söz, derdest olmaz. [837/22]
1095. Hırslı insanlarda, selamet fikir az bulunur, demişlerdir. [837/23]

H [‘Abdü ’l-Halîm Hâkkî]

Zira hırs ahlakı bozar, tamahı artırır. Tamah, hüsn-ü hasedi doğurur. Hüsn-i haset, fitne fesadı tevhit eyler. Bu iki veled-i gayrimeşruu, cümle cihan-ı âlem beşeri zehr-i hul-nâkı ile baştan başa ifsat eder çünkü bu dünyada maddî, manevî olduğu meşru ad ve itibar olunur. Buna binaen olduğumuz meşrular, gerek maddî olsun gerek manevî ve devr-i endişe-yi intizar evla sahibi ilim ve hikmet iktisarda mücerret ayne’l-yakin ve ilm-i mütehakkik ve malum bulunan ve bilcümle şer ve fitne fesat ve ahlaksızlıkların menbaları meşru olup cemi ekseriyetiyle bunlardan zuhur tarihen dahi mahumdur, demişler.

- 1096.** Hırs, tedavisi müşkil bir iletir, demişler. [837/24]
1097. Hırs ile pişirilmiş pilavın ya tuzu olmaz ya yağı. [837/25]
1098. Hırs ile tamah, nefis-i emmaredendir ki devleti davet eder, demişler. [837/26]
1099. Hırs, tamahtan adalet doğmaz, haset fesat doğar. Haset fesattan, fitne ve fesat tev’em olarak bulunmuştur, fesat doğar, demişler. [837/27]
1100. Hırs belasıyla şikâr elden gider. [837/28]

Żiyā Paşa [Eş’âr-ı Żiyā 46] [beyt²²⁰]

*rızk-ı maḫṣūma ḫanā’atdūr me ‘ālī ḫikmetüñ
gāh ḫırş-ı nev-şikār ile şikār elden gider*

1101.Hırs ile nefis, tamaha mağlup olmayanlar, kendine malik dūr-endiş ve hayr-endiş ad olunurlar. [837/29]

1102.Hırs, tamah doğurur; tamah, belayı doğurur, demişler. [837/30]

1103.Hırs galip olanlar, merame-yi nail olamaz, demişler. [837/31]

[Şolaḳzāde Meḥmed Hemdemī Çelebī] *Şolaḳzāde Tārīḫi* beyt

*kimünki ḡālib ḥubb-ı ḥırş dünyāya
naşbi yoḳdur anuḡ vaşl-ı merām olmaz*

1104.Hırs, tamah bundan doğar; tamah ise zilleti doğurur. [837/32]

1105.Hırs, tamah hüsn-i haset tevlit eder; hüsn-i haset, fitne fesadı; fitne fesat, kesad-ı âlemle birdir, cümle bela ve felaketleri tevlit eder, demişler. [837/33]

1106.Hırs ve tamahtan kurtulmanın çaresi, israftan hazr ile kısmetine razı ve kani olmaktır ve nefis-i emmareye tabi olmamaktır, demişler. [837/34]

1107.Hırsa meclup olan nefsine mağlup olur, demişler. [837/35]

1108.Hırsa meclup, nefse mağlup olanlar yüzünden felaket zuhur eder, demişler. [837/36]

1109.Hırsı kavi olanların nefsi, tuḡyan etse gerektir, demişler. [837/37]

1110.Hırs, tamah insanı deḡil dünyanı yakar, yıkar; zira dünyada ne kudret fenalıklar zuhur etmiş ise hep hırs, tamah yüzünden zuhur etmiştir. [837/38]

1111.Hesap, iddiadan her sene ibadetten bahseder. [837/39]

Birer ulumdur, demişler. Tarif-i muhtasar ki aḡyarını mani efradını cami.

1112.Hesap et de kasap et, hesapsız kasap olmaz. [837/40]

Muallim Nācī *Luḡat-ı Nācī*

ḥisāb: [*'A.*] *Şaymak: Sūr'at-i ḥisāb. Ḥisāb-ı serī'. Şayı: Ebced ḥesābı. Kavā'id-i maḥşuşası vāsıtasıyla ma'lūmāt-ı 'adediyyeden, meḥūlat-ı 'adediyye-yi istiḥrāç eden bir miḳdār. 'İnde 'l-ḥisāb lede 'l-ḥisāb ḥesāb edildikde. Yevmü 'l-ḥisāb = kıyāmet günü. Ḥisābī ḥesāba mansūb. Ḥesābçı, ḥasīs adam. Ḥisābiyye ḥesāba mūte'allik: Mesā'il-i ḥisābiyye. Ḥisābiyyat = ḥesāba mūte'allik ḥuşuşat. Ḥā'nın fetḫiyle ḡalaṭdur.*

1113.Hesap, kitap kökten gitmiş. [837/41]

1114.Hesap et de, kasap et, demiş. [837/42]

1115.Hesaba, kitaba gelmez söz söyleyenden hazr et. [837/43]

1116.Hesapsız, kitapsız insan olmaz, derler. [837/44]

1117.Hesabını bilmeyen kişi, zarureten kurtulmaz, demişler. [837/45]

1118.Hesapsız kasabın masatı, mezara gider. [837/46]

1119.Hesapsız tasarruf eden zaruret evinde oturur, derler. [837/47]

1120.Hesabını bilen zarar etmez. [837/48]

1121.Hesabı deḡru olanların muhasebeden ne korkusu olur, ameli deḡru olanların muhakemedan ne korkusu olur? demişler. [838/01]

1122.Hesapsız iş kızgın şebis gibidir. [838/02]

H [*'Abdü 'l-Ḥalīm Ḥāḳḳī*]

Hiss-i inat cins-i nevî ve evladı yani tutma ve suyunetçe maraz-ı manevî olup tedavisi müşkildir. Tende gelen maraz teneşirde gider, kabilindendir; zirâ hiss-i inat cehaletle

beraber mekabire fiil-i mekruhudur ki ve ele hasettir ondan mevcut ki zemindârlık değil hiss-i advan ve husumet ve intikam ve marazından mütevellit batıl ve mezahibi İslamca merdûd bir fiil-i şeytanidir; zirâ mezahibi İslam ahkâmınca gelen duran yerde din durmaz demişler. Onun için din-i İslamca merdûd ve mekrir fiilden bâ-husus ondan hiss-i haset doğar. Hiss-i hasetten, hiss-i hasetle beraber hiss-i hırs ve tama‘ doğar. Ve onun netâyic-i meş’tümü olarak fitne ve fesat hılaf-ı umum ve umumi doğar. Ve onun neticeleri ése inkıraz-ı deveran-ı beşer sulh ve müsalemet eyleyip zeval-i asayiş âlem-i ber-muceb-i tahribat mahmure-i dünya-yı müstelzim ve müstevcib olur. İştika yeni baştan tebdilat ve inkilabat tevahir-i âlemi beşer ahval bu misalli efal-i seniyyelerdende neş’etle sudur ve zuhur eyler. Demişlerdir.

1123.Hesapsız iş tutanın, iki eli cebinde kalır. [838/03]

1124.Hesapsız kitapsız, müsriftir. [838/04]

1125.Hesabını bilir adamdır, derler. [838/05]

Sünbülzâde Vehbî [Luḡfiyye-yi Vehbî’Der İttişâf eşnaf be-‘adem insâf 138, 900] beyt

***bil hisâbuḡ çeker éseḡde te‘ab**
kim taḡarrur olur iflâsa sebeb*

1126.Hesabını, kitabını bilir adamdır. [838/06]

1127.Hesabı, kitabı yok. [838/07]

1128.Hesapsız kasap olmaz, hesapsız kasabın masatı²²¹ elinde, hesabı dilinde kalır. [838/08]

1129.Hesabın başı doğru olursa sonra da doğru çıkar, derler. [838/09]

1130.Hesap et de kasap et. [838/10]

1131.Hesabını bil, kitabını bil. [838/11]

1132.Hesabına elveren, hergün et yer²²². [838/12]

1133.Hesap kitap, el elde. [838/13]

1134.Hesabı doğru, yüzü ak; hesabı eğri, sözü ah. [838/14]

1135.Hesapsız, hiçbir şey olmaz. [838/15]

1136.Hesapsız kasabın elinde masatı kalmaz, kitapsız hocanın dilinde nasihatı kalmaz, derler. [838/16]

1137.Hesabını bilen adam kâr etmezse bile zarar da etmez, derler. [838/17]

1138.Hesaba oturdu. [838/18]

1139.Hesabı temiz olanın yüzü ak olur. [838/19]

T. [Ebü ’z-Ziya Ḍurûb-ı Emtâl-i ‘Otmâniyye 204²²³]

1140.Hesapsız mal, hesapsız akçe olmaz. [838/20]

1141.Hesap meydanda. [838/21]

²²¹ al-FİRŪZÂBÂDİ: UBḲTM: al-mişḡad: Bilegi taşı ki onunla bıçaḡ bilerler.: III, 384. TDK: TS: masat: Bıçaḡ bilemeye yarayan çelikten çubuk biçiminde araç.: 1035^b. REDHOUSE: TaEL: maşâd: Bıçakları keskinleştirmek için bir çelik: 1874^a. Ş. Sâmi: ḲT: maşâd: Bıçaḡ bilemege maḡşuş demirden alet: II, 1355^b.

²²² Yazmada: yer. Kelimenin aslı yē-‘tir. CLAUSON: EDPT: yē: 869^b. STAROSTIN-DYBO-MUDRAK: EDAL: II, 1531. REDHOUSE: TaEL: yemek: 2210^a; yimek (يَمَك): 2224^b. Ş. Sâmi: ḲT: yimek: II, 1573^c.

²²³ Şinâsi - Ebü ’z-Ziyâ: Ḍurûb-ı Emtâl-i ‘Otmâniyye: Hisâbı temiz olanıḡ yüzi aḡ olur.: 204.

1142.Hesaba kâdir adamdır. [838/22]

1143.Hesabı ademdir, derler. [838/23]

1144.Hesaplaştı (tasımlaştı). [838/24]

1145.Hiss-i insanî, iki türlüdür: Biri haricî diğeri ahlakîdir.

H [‘Abdü ’l-Halîm Hâkkî]

Harici olan mahsûbat ekseriyetle maddiyatı şamildir, dahilî olan mahsûbat maneviyatı şamildir ki iki safhaya haizdir: Bir safhası vicdanî diğeri safhası nefsanîdir. Vicdanî olan hissiyat, hissiyat-ı haseneyi; nefsanî olan hissiyat, bazen hissiyat-ı seniyyeyi tevhit eder, demişler.

1146.Hiss-i insanî, hiss-i hayvanî namıyla iki türlüdür, demişler. [838/25]

1147.His, ruhun dahilen ve haricen ihtizazı ve müteessir olması demektir, demişler. [838/26]

[Mu‘allim Nâcî] *Luğat-ı Nâcî* [324^b]

hiss: [‘A.] ruhdaki tıyma kuvveti, tıygu: hissi-i dâhlî. Hiss-i haricî. Hiss-i raqîk: Hiss-i ânî. Ruhun tıyması, tıyma. Bu ma’nâda ekteriyâ etmek maddesiyle kullanılır: Elinin altında bir kitâb bulunduğunu hiss ediyordu. Bu sözden muhâtabın münfa‘il olduğunu hiss etti. Hissî, hissîye: hisse müte‘allik.

[‘Alî Seydî] *Resmî Kamûs-ı ‘Otmânî* [405^c]

hiss: [‘A.] ruhun tıyma kuvveti, tıygu bu ma’nâda ekteriyâ etmek maddesiyle kullanılır. Hiss-i müsterek: (manîk) şur-ı cüzîyâtın mürtesim olduğu kuvvettür ki havâss-ı hamse-i zâhire bunun vesâfîdîr. Hiss-e müte‘allik dolayısıyla anlamaya zimnen idrâk etme. İbtâl-i hiss: (tıbb) te’tîr-i edviye ile hissi muvaqqaten tâtîl etmek. Hiss-i kâfîb: havâssın aldanması me‘elâ: iskelede bulunan adamın vapur hareket eylediği zamân vapuru tâbit iskeleyi müteharrik zann etmesi gibi. Hiss-i kable ’l vukû: bir şeyin vukû’undan evvel andan haber veren bir te’tîr-i derûnî, (hiss-i mukaddem) dahî dênür.

1148.Hiss-i insanî vakıan iki türlüdür; birisi vicdani diğeri nefsanidir, demişler. [838/27]

1149.Hissiz adam olmaz, akılsız adam olur. [838/28]

1150.His dahilen iki menbadan zuhur ve sudur eder, birisi vicdan evinden, diğeri nefis kuyusundan çıkar. Vicdan evinden çıkan hisde bi’l cümle hissiyat-ı hasene dahildir. [838/29]

1151.Hissiyatsız insan değil hayvan dahi olmaz, hayvanlarda bile hissiyat vardır, demişler. [838/30]

1152.Hissiyatı galip, derler. [838/31]

1153.Hissiyata -hissiyat-ı nefsanîyeye- mağlup olanlar hüsrana düşerler. [838/32]

‘Abdü ’l-Halîm Hâkkî

Hissiyata aldanmak hatadır, derler; zira nefis esareti müeyyittir. Ecnebiler bile doğduğu yerde bir de akıl ve mantıktan kalmaz hükmünü vermiştir. Halbuki hikmet-i İslamiye galebesi evvel bu hükmü vermiştir. Onun için hissiyat-ı insaniye galebesi nefsin vicdana galebesi itibar olunmuştur. Nefse gıybet eden his eze zelaleti mevcuddur, demişler.

1154.His olur kim seyrederken ihtiyar elden gider. [838/33]

mışrâ‘

Žiyā Paşa [Eş‘ār-ı Žiyā 46] mışrā‘²²⁴

hüsn olur kim seyr ederken ihtiyār elden gider

1155.Hissiyat-ı hayvaniyenin tahiye-yi amali zevktir. [838/34]

Emsal-i hikemiye...

1156.Hissiyata tabi olanlar ekseriya aldanırlar. [838/35]

Emsal-i hikemiye...

1157.His, kuvve-yi mümeyyize hissiyatiyeden -beşerden- bir cevherdir ki insanlar hissiz olamazlar; fakat hissin efratı müceb-i nedamettir, demişler. [838/36]

1158.His ile hakikat bir değil. [838/37]

1159.Hissiyat, galat olursa batıl olur. [838/38]

1160.Hiss-i maraz, haseti tevlit eder, akılı bozar. Hissiyata tabi olmayıp akla tabi olmak yeğdir, diyenler de vardır fakat his olmayınca insan harekete gelmez. [838/39]

1161.Hissiyata tabi olma, akıl ve hikmete tabi ol; zira his haseti tevlit eder. Galeyan-ı müceb olur, galeyan ise hüsrânı bâistir, demişler. [838/40]

1162.His ile edyân, akıl ile iş gör; zira his aklın kılavuzu muhbiridir der, demiş. [838/41]

1163.Hissiyatsız mahluk olmaz, ferasetsiz mahluk olur, derler. [838/42]

1164.His (duygu)²²⁵ ile akıl (uyku) bir araya gelmek gerek; zira duygusuz uykusuz insanlar, adam akıllı değildirler, demişler. [838/43]

1165.Hissiyat, insanların tabiatinde halk olunan bir hilkattir. [838/44]

Onun için hissiyatsız insan olmaz. Ancak hissiyat-ı nefsanî vardır hissiyat-ı vicdanî bazen hissiyat-ı batıla tevlit eder. Hissiyat-ı vicdaniyeden, hissiyat-ı ruhaniye ve hissiyat-ı makbule ve makbule zuhur eder.

1166.Hissiyat-ı insaniye galeyana gelmeyince insanlarda hakikî vatanperverlik zuhur etmez, demişler. [838/45]

1167.His, ruhun derecât-ı evveli, zârî kabağı, muhafazasıdır; faziletle her şeyden müteessirdir. [838/46]

1168.Hissiyatta itidal ve ihtiyatı elde etmektir, hissiyatta tasavvuru saydane getirmektir, demişler. [838/47]

1169.Hissiyat-ı millîye ve feriyeye hem artar hem eksilir. Bunun sebeplerini bilmek bulmak gerek demişler. [839/01]

1170.Hisar dibine biten ot gibi. [839/02]

1171.Hiss-i gurur, intikam-ı nefse mağlup olanlar, bab-ı adalette emr-i hak ve adaleti ifa edemezler. [839/03]

Cümel-i hikemiye...

1172.Hisar dibine mezar kazar. [839/04]

1173.Hisardan gelen mansur gibi sorarsın? [839/05]

Mahsur gibi?

²²⁴ Žiyā Paşa: *Eş‘ār-ı Žiyā*: nev-civân sevmekde ben pîrânı ta‘yîb eylemem / hüsn olur kim seyr ederken ihtiyār elden gider: 46.

²²⁵ Yazmada: *tuğu* şeklinde yazılmıştır. *Drevnetyurkskiy Slovar*: tuy-: 584^b. CLAUSON: *EDPT*: tuy- (d-): 567^b. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: tuy: *EDAL*: II, 1383. REDHOUSE: *TaEL*: tuymak: 1264^b. Ş. Sāmī: *KT*: tuymak (d): II, 913^c. Şeyh Süleymān: *LÇvT‘O*: tuymak: 129^b.

1174.Hisarın vücudu, himmet topuyla gırbale²²⁶ çelenge döndü, demiş. **[839/06]**

[Şolaḳzāde Meḥmed Hemdemī Çelebī] *Şolaḳzāde Tārīḫi*²²⁷ [Teshīr-geşten Ḳoştaṇṭiniyye be-‘avn Allāh el-vāhib el-şamedīye] 195

Feth-i ḳoştaṇṭiniyye ḥaḳḳında: Bu cānibden dahı ‘asker-i İslām mārpiyer ve ejder serṭopları maḥalli maḥallinde ḳurup ve yeṇiçeri metrise girüp bir uğurdan tekbīr getirüp toplara ātiş vėrdiler ṭop dāneleri ḳaçān ki menzili buldı der dīvār ḥiṣār-ı seniyye-yi ‘āşık-zār gibi raḥnedār oldu.

Nazm

*şu denlü urdılar ṭopı ḥiṣāra
ki oldu burc-ı bārū pāre pāre
müsā‘id oldu baḥtı şehir-yāruḡ
vücūdı döndi ğırbāle ḥiṣāruḡ
göründi raḥnelerden şūret-i feth
oḳundı her ṭarafdan āyet-i feth*

1175.Hisarın dibinde lale de biter, hale de biter. **[839/07]**

1176.Hisar dibi mezarsız olmaz. **[839/08]**

1177.Hisarı içinden al. **[839/09]**

1178.Hisse almak ister. **[839/10]**

1179.Hissene razı ol. **[839/11]**

1180.Hissesine düşene razı olsun, demiş. **[839/12]**

1181.Hissesine razı olmayan hisseden de kuru kalır. **[839/13]**

1182.Hissesine razı olsun. **[839/14]**

1183.Hisse-yi intibah, ibret-i tarihten; hisse-yi gayret ve hizmeti, ehl-i gayret ve hizmetten almak gerek, demişler. **[839/15]**

1184.Hissesi olan hisse alır, hissesi olmayan kuru kalır. **[839/16]**

1185.Hisse kaydı. **[839/17]**

1186.Hisseden kasıt, kasıttan hisse.

1187.Hisse mensurludur, Türkçe bilmez. **[839/18]**

1188.Hazırı bulsa külahını kapar. **[839/19]**

T. [Ebü ’İ-Ziyya *Ḍurūb-ı Emtāl-i ‘Oṭmāniyye* 204²²⁸]

1189.Hikmet, sırr-ı İlahîdir ta ezelden, hayat-ı dünya, devr-i sâli, dört mevsime münkasimdir: Baharı, yazı, güzü, kışı var. **[840/01]**

H [‘Abdü ’l-Ḥalīm Ḥaḳḳî]

Hilkat ta ezelden, hayat-ı beşer, devr-i sâli de dört kısma, dört mevsime münkasimdir: Baharı, yazı, güzü, kışı var. Yani hilkat-ı hayat-ı beşerin devr-i sâli; devr-i sâl hayat-ı dünya gibi dört kısma münkasim; bir devr-i azam yüz kırk dört

²²⁶ Yazmada: *ġırbāl*. Kelimenin aslı Arapçadır. al-FİRŪZĀBĀDÎ: *UBḲTM*: al-ġırbāl: Ma‘rūfdur, ki Türkîde taḥrīfle *ḳalbur* dırler ve *deff* ve *dā’ire* dedükleri çalkıya dınür.: III, 302. Ş. Sāmî: *ḲT*: ġırbāl: II, 964^a. AYVERDİ: *MBTS*: ġırbal: 420^a. TOPARLI-VURAL-KARAATLI: *KTS*: ġırbāl: Kalbur, elek.: 87^a.

²²⁷ Yazmada: *Şolaḳzāde Tārīḫi*’nden bir fıkıradur.

²²⁸ Şināsî - Ebü ’İ-Ziyyā: *Ḍurūb-ı Emtāl-i ‘Oṭmāniyye*: Ḥisābı temiz olanıḡ yüzi aḳ olur.: 204.

devr-i sâli var ki devr-i tıflî, devr-i sabâveti -devr-i rüşt, devr-i büluğ var. İşbu usul devr-i sâle: kadim-i akvam Türkânca: [Edvarı senin sâl-i beşer-i adedi şu devri sinîn sâl-i Türkân adedi, demişlerdir.] Yani buna binaen bu deveran-ı âlemde, bu usule: [Devr-i sinîn sâl adedi] = [Devr-i sinîn sâl beşer adedi] usulü, demişler.

1190. Hıfzı kavi olan zeki sayılır. [840/02]

1191. Hızır gibi imdadıma yetişti, derler. [840/03]

1192. Hıfz olan çeşme (göze) gubar arız olur. [840/04]

Mevzundur.

Hıfzî [Manzûme-yi *Đurûb-ı Emtâl* 12] [Mısrâ²²⁹]

1193. Hıfz-ı lisan, selamet-i insan. [840/05]

1194. Hıfz-ı lisan, medar-ı selamet değil midir? [840/06]

Şeyhü 'l-İslâm 'Ârif Hikmet²³⁰ Beg mısrâ

1195. Hıfz-ı lisan, hıfz-ı can. [840/07]

Mevzundur.

1196. Hıfz-ı lisan, hıfz-ı insandır, derler. [840/08]

Düşünmeyip söyleyen ağrıyıp hastalıksız olur, derler = afat söz, afat ölüm...

1197. Hıfzı kolay şey lazım, lafzen manen müfid-i müessir olan şeydir, derler. [840/09]

1198. Hıfız olacak şey, maddeten manen faydalı olan şeydir, derler. [840/10]

1199. Hıfız ve imanda olası, derler. [840/11]

1200. Hıfız olunandan zarar gelmez. [840/12]

1201. Hikâyet de şikâyet de var hisse-yi inayet ve intibah da var, demişler. [840/13]

1202. Hikâyet etsen et, tek şikâyet etme! demiş. [840/14]

Lâ mısrâ'

Şikâyet etmiyorum maşadum hikâyatdur

1203. Hikâye-nüvis, hikâye yazan, hikâye-bâz, bir defa vakayı nakil ve beyan edendir, demişler. [840/15]

[Mu'allim Nâcî] *Luğat-ı Nâcî* [325^a]

hikâye: [‘A.] *Naql, beyân:* Bir vaq‘ayı *hikâye*. Bir *huşûsuñ hikâyesi*. Ba ‘zî *vuķû‘atın hey‘et-i mecmû‘ası:* “*Devķ aqlamam hikâye-yi Gñ ü Peşengde ben -Vâstf*” *Hikâye-nüvis* = *hikâye yazan, romancı. Hikâye-nüvisî* = *hikâye-nüvislik*. Yerin göre *hikâyet şüretinde de kullanılır. Cem ‘î: hikâyât.*

1204. Hikâyeden, kıssa çıkar; kıssadan, hisse çıkar, derler. Hikâye; kıssasız, hissesiz olmaz; kıssa-yı hisse, şükür, şikâyetsiz olmaz, demişler. [840/16]

1205. Hikâye okuyup geçiniyor. [840/17]

1206. Hikâye-yi hâl fi ‘l mazi kabilindendir, derler. [840/18]

1207. Hikâyesi şikâyettir, demiş. [840/19]

1208. Hikâyesi hikmetle karışık; kıssası, hissesi, şükür şikâyetle karışık, derler. [840/20]

1209. Hikâyesi hikmet babında kaldı. [840/21]

²²⁹ Hıfzî: *Manzûme-yi Đurûb-ı Emtâl*: Hıfz olan çeşme gubar ‘arız olur: 12.

²³⁰ Yazmada: *Şeyhü 'l-İslâm 'Ârif Hikmet Beg*.

1210. Hikâyesi, hikmet faslında. [840/22]

1211. Hikâye dinlemeye vakit yok, demiş. [840/23]

1212. Hikâye söylemek, hikâye dinlemek için kışın uzun geceleri lazım. [840/24]

1213. Hikâyeden de kıssa kapılır. Kıssadan hisse... [840/25]

1214. Hikâyesiz zaman olmaz. [840/26]

Her gece zamanlar bir güne kıssalı, hisseli, hikâyetle mimplidir, demişler.

1215. Hikâye, geçmiş zamanların geçmiş vakaların, nakl-i beyanı ve izâa-yı hikâyenin tercüme-yi hâlidir, denilir. [840/27]

H. [‘Abdü ’l-Ḥalīm Ḥaḳḳî]

ki tevârîh-i milel bunun en bâhir burhan bir kanidir, demişler.

1216. Hikâyesi yılan hikâyesi, demiş. [840/28]

1217. Hikâye okumakla, gerçi insan âlim sayılmaz amma hisse kapar, demişler. [840/29]

1218. Hikmet, müminin kaybolmuş malıdır, onu nerde bulursa alır. [840/30]

Ḥadîṭ-i Şerîf [Tirmizi, ‘İlm 19]

al-hikmata dâllatu ’l-mu ’min aḥizuhâ ayna vacdihâ

[=Hikmet müminin yitik malıdır, onu nerede bulursa alır.]

1219. Hikmet: adap ve ahlaka müteallik olan, muhtasar söz. Nasihat, sahihadan mürekkep ve mukayyed keliması muhtevi [...] [841/01]

H. [‘Abdü ’l-Ḥalīm Ḥaḳḳî]

1220. Hikmet, ahlak-ı hasenenin müessir dersidir, demişler. [841/02]

1221. Hikmet kitabını²³¹, üstat açar; cennet kapısını²³² cömert açar, derler. [841/03]

Ḥurûfî ‘Arşî²³³ [Dîvân-ı Belâğat Unvân-ı ‘Arşî] [Gazeliyyât 76, 5] [beyt]

şakird-i men ‘arefe o durur kim semî’ ola

zirâ kitâb-ı hikmeti üstâd açar kapar

‘Arşî gönül dericelerin cānib-i Ḥaḳḳa

insân-ı kâmil êdûgi irşâd açar kapar

1222. Hikmet kitabını²³⁴ üstat açar, himmet kapısını mürşid-i kâmil açar. [841/04]

1223. Hikmet idare-yi hükümetin, başlıca rüknü. [841/05]

‘Abdü ’l-Ḥalīm Ḥaḳḳî

Yani birinci derecesi: Umur-ı idare-i hükümette: ‘Âmm ve has, amil ve şamil erkân ve şart-ı adab-ı idaresi: Emval-i devleti arzusıyla icra-yı hizmetten kemal-i aşk ve alaka ile siddik gönül ile doğruluk, sıdk ile say ibraz-ı hamiyet ve izhar-ı muhabbet eylemek gerektir hamiyet dolabında ve fazâil-i ahlak-ı umumiye ile kemalât-i ilmiye gerektir, demişler.

1224. Hikmetin başı Mahafetullahtır. [841/06]

1225. Hikmetin bereketi adalet, basirettir, demişler. [841/07]

²³¹ Yazmada: *kitâbın*.

²³² Yazmada: *kapusın*. CLAUSON: EDPT: kapıg: 583^a. Ş. Sāmî: KT: kapu (قاپو) yâ-ḥ’ūd kapu (قپو) veya kapı (قاپی); II, 1054^a.

²³³ Yazmada: ‘*Arşî Dede*.

²³⁴ Yazmada: *kitâbın*.

1226. Hikmet ile şüğlet²³⁵, ilm ile amel et. [841/08]

Mevzundur.

Lā [mısrā‘]

1227. Hikmet, kudret-i beşeriyenin yetiştigi mertebe kusur-ı umur ve tasdik-i hakâyık-ı nazariye ve umumiye ile nefis-i insaniyeyi istikmaldır. [841/09]

İbn Sînâ²³⁶

‘Abdü ’l-Halîm Hakkî

Hikmet-i hükümetin esaslarından birisi de hak ile adalet, hüsn-i tedbirle idare-yi hükümet, kuvvet, savvet ve celalettir, hükümetlerin inkırazına sebep olan başlıca alametlerde dahi ahval ve fetret ve ihtilal ile zulm ve cehalet ve ahlaksızlık yüzünden mütevellit amal-i sefahettir, demişler.

1228. Hikmet, sükûttur. [841/10]

1229. Hikmet hazinesi, feyz-i dâd-ı Hüda’dır, tükenmez. [841/11]

Yahyâ Nazîm *Dîvân-ı Belâğat-‘unvân-ı Nazîm* [İbtidâ-yı Gazeliyyât I, 97] [beyt]

*çeşmim dil-i şeydâdan alur hûn-ı sirişkî
şarf etse dem-â-dem n’ola îrâd dükenmez*

*tebt ola mücmeli mecmû’a’-yı dehre
tafsîl-i ğam-ı hâtır-ı nâş-âd dükenmez*

*ey semt-i mecâzîde olan sâlik-i tahkîk
ol bâdiye-yi himmet-i irşâd dükenmez*

*beḡl eyle Nazîmâ güher-i nazmı cehâna
genc-i hikem ve feyz-i Hudâ-dâd dükenmez*

1230. Hikmet dem vurur²³⁷. [841/12]

1231. Hikmetten dem vurur amma şeriatten kaçır. [841/13]

1232. Hikmet deryasına dalmış.²³⁸ [841/14]

[Mu‘allim Nâcî] *Luğat-i Nâcî* [325^a]

hikmet: [‘A.] ‘İlm ve ‘adliḡ ictimâ’ından müteḡaḡşıl sıfat-ı şerîfe: “Hikmet-âmoz edî evzâ’-ı resûl -Ḥakânî” Ma’rifet-i ḡakâyık-ı mevcûdât, ma’rifet-i ḡakâyık-ı eşyâ: “Fenn-i hikmetde münâfât-ı asâlîb olmaz -Nâbî” (Hikmet-i ṭabî’iyye) gibi ta’bîratda bu ma’nâ mülâḡaza olunur ṡ Âdâb ve aḡlâḡa müte’alliḡ muḡtaṡar söz, naṡîḡat-ı ṡaḡîḡadan ‘ibâret kelâm-ı muḡtaṡar ṡ Gizli sebep, menṡe-yi ḡafî. Nisbetinde ḡâ’ide-yi ‘Arabîyye üzere (hikmî) demek lâzım geldiḡi ḡâlde selîḡa-yi Türkîyye (hikemî) demek îcâb ediyor. Biz bu nisbeti yerine göre hikmetiḡ cem’i olan (hikem)e de ircâ’

²³⁵ Şuḡl etmek: Arapça *şuḡl* + Türkçe *et-*: Uḡraşmak, meşgul olmak. ATAY: A-TBL: 2, 1116^b.

²³⁶ Yazmada: *Hikmet-i İbn Sînâ*.

²³⁷ Yazmada: *urur*. Yazmada *vur-* kelimesi *ur-* ve *vur-* biçiminde iki farklı imla ile yazılmış olup kelimelerin her iki imlası da Osmanlı Türkçesinde müstameldir. CLAUSON: EDPT: *ur-*: 194^b. STAROSTIN-DYBO-MUDRAK: *ur-*: EDAL: II, 1188. RASÄNEN: *VeeWbt*: *ur-*: 515^a. ṡ. Sâmi: *KT*: *urmak*: I, 199^a; *vurmaḡ*: II, 1499^b. Şeyḡ Süleymân: *LÇvT’O*: *urmak*: 30^b. Bahşâyîş Bin Çalıḡa: *Bahşayîş Lügati*: *ur-* / *vur-*: 186^a. TDK: *TTS*: *urmak*: VI, 3967. TDK: *DS*: *urmak* (I): XI, 4041^b.

²³⁸ Yazmada *dalmış* ve *ṡalmış* olmak üzere iki farklı imla yazılmıştır. Osmanlı Türkçesinde *dal-* ve *tal-* imlalarının ikisi de müstameldir. CLAUSON: EDPT: *tal-*: 490^b. ṡ. Sâmi: *KT*: *ṡalmak*: II, 869^b. REDHOUSE: *TaEL*: *dalmak*: 883^b; *ṡalmak*: 1227^a.

ēdebiliriz. Cem‘lere yā-yı nisbet ilhākında tereddüd ētmeyiz. Zat^{en} bu huşūş ‘Arab kâ‘idesine de büsbütün muhālīf degüldir: Hikemī sözler. Mevādd-ı hikemiyye. Mesā‘il-i hikemiyye. Hikemīyyāt = hikmete dā‘ir sözler: hikemīyyāt-ı Sa‘dī.

1233.Hikmet, hükûmet nedir bilmez. **[841/15]**

1234.Hikmet, hikâye nedir bilmez; hikmetten, hükûmetten bahseder. **[841/16]**

1235.Hikmet-i hükûmette başlıca nokta-yı hak ve adalet, intizamla hüsn-i idare ve temin-i asayiş, demişler **[841/17]**

1236.Hikmet, hükûmet kapısında, hesapla açılır kapanır bütçedir. **[841/18]**

1237.Hikmet, hükûmetten birisi de sırrın ketmi, kelamın muhtasar olmasıdır, demişler. **[841/19]**

1238.Hikmet kapısı, himmet kapısı. **[841/20]**

1239.Hikmet kapısı, alçakta olsa onun başını geç hikmet kapısından²³⁹. **[841/21]**

Hurûfî ‘Arşî²⁴⁰ [*Dīvān-ı Belāğat Unvān-ı ‘Arşî*] [Tercî‘i Bend IX, 68-69]

*açıldı tam ān bāb-ı hikmet
eg başuñı gel bu bābdan geç
taḥkika eriş uy ehl-i faẓla
taḳlidi biraḳ ‘itābdan geç*

1240.Hikmet, hükûmet kapısından geçmek gerek. **[841/22]**

1241.Hükûmet, halkın hüsn-i idaresini bilmektir, demişler **[841/23]**

1242.Hikmetin eğer ağraz-ı fâside istimal olunursa ifratı cerbeze ve tefriti bile tesmiye kılınır. **[841/24]**

1243.Hükûmetten birisi de, ulum ve fûnûnun her hâlde, her suretle mülkûn ve halkın idaresine maddî ve manevî istifadesine tamimen tatbik ve teslimine say ve gayret. [...] **[841/25]**

1244.Hikmet, şecaat, iffet, adl, ahlak-ı hasenenin ümmehat-ı usulündendir, demişler. **[841/26]**

Cümel-i hikemiye...

1245.Hikmet, şecaat, iffet. Bu üç kuvâ, insanda mevcuttur. O²⁴¹ insan, insan-ı kâmilidir. **[841/27]**

Cümel-i hikemiye...

1246.Hikmetten sual olunmaz. **[841/28]**

T. [Ebü ‘îz-Ziya *Ḍurûb-ı Emṭāl-i ‘Oṯmāniyye* 209²⁴²]

1247.Hikmetsiz dünyada bir şey yoktur. **[841/29]**

1248.Hikmet macunu yutmuşa benzer. **[841/30]**

1249.Hikmet nerede ise alınır, kabul olunur; zira hikmetin satıldığı yerde ziyade hikmet matluptur. **[841/31]**

[Nedīm] *Dīvān* [13, 2] [Der-sitāyiş-i Sultān Aḥmed Ḥan Berā-yı Terfī‘-yi Rütbe-yi Medīne-yi Münnevvere]

²³⁹ Yazmada: *kapısından*. CLAUSON: EDPT: kapıg: 583^a. Ş. Sāmī: KT: kapu (قاپو) yā-ḥūd kapu (قاپو) veya kapı (قاپی); II, 1054^a.

²⁴⁰ Yazmada: ‘*Arşî Dede*.

²⁴¹ Yazmada: *ol*.

²⁴² Şināsī - Ebü ‘îz-Ziyā: *Ḍurûb-ı Emṭāl-i ‘Oṯmāniyye*: Hikmetden sū‘āl olunmaz.: 209.

‘aceb esrār-ı hayretdür bu eczā-yı cehān el-ḥaḳḳ
‘aceb terkīb olunmuşdur ‘aceb ma ‘cūn-ı ḥikmetdür

1250. Hikmet alayla karışık olmaz, derler; zira Cenabıhak, kadir-i mutlak, halık-i yezdandır, karışılmaz, demişler. [841/32]

1251. Hikmet öğren, hikmet-i Hüda’dan sual etme, demişler [841/33]

Evliyā Çelebî Siyāhatnāme²⁴³ 4, 497

1252. Hikmet dersini aldı, demiş. [841/34]

1253. Hikmet dersini Aristodan, şifa haberin Hazret-i Lokman’dan dinle, demişler. [841/35]

1254. Hikmet, hakikatı arar (taharri eder), demişler; zira hikmet-i hükûmette esas, hakikat olunca, her hâlde halk ve mülkünü idare edenlerin amal ve her hâlde hak ve hakikat doğru istikametle sadakatleriyle mümin bulunması ehem ve elzem veya bi ’l-muvafık ulum vakt-i zamana mutabık olarak idare olunmak, yâr ve ağyarın gıptasını celb etmek [...] [841/36]

1255. Hikmet-i hükûmet, kanun-ı şeriatla kaimdir. Örf ve kanun ve nizâmatla idare olunur. Fakat adalet, müsavat, hürriyeti ve uhuvveti, temin ve ifa ve hüsn-i tatbikte kusur etmemekte azam şeraitine dikkat et, demişler. [841/37]

H. [‘Abdü ’l-Ḥalīm Ḥaḳḳî]

1256. Hikmet-i hükûmet, kavâin mevzuaya, usul-i idareye, ekonomi kavaidine riayetle mükelleftir, demişler. [841/38]

1257. Hikmet-i hükûmet hâl-i hazırı hüsn-i idareyi, istikbali (akıbet-i ahvali) mülâhaza ile tanzim-i kavânine ve hüsn-i tatbik fart-ı dikkat ile müyesserdir, demişler. [841/39]

1258. Hilm, öfkeyi yenmek için cebr-i nefis etmektir, demişler. [841/40]

1259. Hikmet-i hükûmetten bir ders de rical-i hükûmette gerçi ihtilaf-ı efkâr bulunsa da müfit olmak gerek, derler. İttihad-ı amale mülkü, halkı hüsn-i idareye hüsn-i muhafazaya sarf-ı say ve gayret ve hüsn-i hizmet etmek şarttır, demişler [841/41]

1260. Hikmet-i hükûmeti bilmek için, içtimât-ı siyasiye-yi daraya ve hukuka, kanunlarını, ulum ve fûnûnlarını bilmek ve hüsn-i tatbik etmek gerektir, demişler [841/42]

1261. Hikmet-i hükûmeti ve hüsn-i idareyi bilmeyen millet inkıraza yüz tutsa gerektir, demişler [841/43]

1262. Hikmet-i hükûmettendir ki ehl-i hükûmet ifa-yı vazifede asla ihmal ve gaflet etmemek gerektir, demişler [841/44]

1263. Hikmet-i hükûmettendir ki bir hükûmette camiü ’l-amal bir amal kütüğü (defter-i asayiş) nişan taşı yani bir emel ve temel taşı bulunmak şart-ı azam ve mutlaktır, demişler. [841/45]

1264. Hikmet-i hükûmettendir ki ehl-i hükûmet olanlar, uhdesinden²⁴⁴ hakkıyla gelemeyeceği bir vazifeyi üzerine almamak gerektir, demişler. [842/01]

H. [‘Abdü ’l-Ḥalīm Ḥaḳḳî]

²⁴³ Yazmada: *Evliyā Çelebî Siyāhatnāmesinden bir fıkradır.*

²⁴⁴ al-FİRŪZĀBĀDÎ: *UBTKM*: al-’uhdat: ‘Ahd ve emān tahrîr olunmuş şaḥîfeye dēnür ki ‘ahd-nāme ta’bîr olunur.: I, 656. Ş. Sāmî: *KT*: ‘uhde: 1. Söz vërme, bir işi üstüne alma, va’ad, ta’ahhüd, tekeffül. 2. Vazife, bir ādamın yapmağa mecbûr olduğı iş, dā’ire-yi iktidār ve müdāḥalesi. 3. Bi-ḥaḳḳın icrā altında ḳalmama, becerme: O ādam bu işiñ ‘uhdesinden gelebilir.: II, 956^b.

Zira hikmet-i hükûmete hüsn-i idare şarttır vazîfede esastır. Çünkü bir vazîfe-yi idare-yi devlet hayat ve emanet-i millettir. Vazîfeyi hüsn-i ifa olununca, idare-yi devlette vazîfede kusur ve habaset zuhur eder. Ve hıyanet ve emanet, devlet ve millet taht-ı tehlikeye düşer, tazmin ve edası gayrı mümkün kazaya uğrar, dünyevî ve uhrevî, maddî ve manevî mesuliyeti mucip olur. Belki de mahvü 'l-harabi-yi mülk ü devlet ve milleti intaç eyler, demişler.

1265.Hilm, hikmet bir arada yaraşır. [842/02]

1266.Hilmi, hikmeti bekler. [842/03]

1267.Hilm bahçesinde²⁴⁵ karga olmaz. [842/04]

1268.Hilm; nefse, şeytana, şeytan hulkı insana, uymamak demektir. [842/05]

1269.Hilm; bela ve kazaya, eza ve cefaya, sabır ve tahammül etmek demektir. [842/06]

1270.Hilm ve tevâzu, erkân-ı edeptir; edep ise dindendir. [842/07]

Hadît

İnna 'llāha yuḥibbu 'l-ḥalīmu 'l-ḥayy

[=Allah, hayâ ve hoşgörü sahibini sever.]

Arabî: al-adabu fî 'd-dîn

[=Edep, dindendir.]

1271.Hilm ve tevazu, alicenap olanların kârıdır, demişler [842/08]

1272.Hikmet-i hükûmetten bir ders de mülkün mamuriyeti, milletin terakki ve mesudiyetidir. [842/09]

H. ['Abdü 'l-Ḥalīm Ḥakḳî]

1273.Hikmet-i hükûmetten bir ders de dosta dost, düşmana düşman görünmek, düşmanı kendi silahıyla öldürmektir; yani düşmanda nasıl silahlar varsa sen de onu tedarik ederek düşmandan dün derecede kalmamaktır. Yani düşman senin için ne hazırlıyorsa sen de onu hazır bilip hazır bulunmaktır. Zinhar gafil bulunmamaktır; zira gafletin sonu nedamettir, fayda vermez, demiştir. [842/10]

H. ['Abdü 'l-Ḥalīm Ḥakḳî]

1274.Hikmet-i hükûmetten bir ders de sahib-i hükm-i hükümet olanlar bed-endîş olmayıp devr-endîş ve âkıbet-bîn olmaktır, demişler. [842/11]

H. ['Abdü 'l-Ḥalīm Ḥakḳî]

1275.Himayesiz bir şey yaşayamaz. [842/12]

1276.Himayesiz hımar bile yaşamaz. [842/13]

1277.Himayesiz insan değil, hayvan bile yaşayamaz. [842/14]

1278.Himayesiz bağ, çakallara seyran olur. [842/15]

1279.Himayesiz koyunu, kurt kapar. [842/16]

1280.Himayesiz bağ, mahsul vermez. [842/17]

1281.Himayesiz bağın çotuğu²⁴⁶ (kütüğü) hımar arkasında gezer. [842/18]

²⁴⁵ Yazmada: *bāğçe*. Kelimenin aslı Farsça olup *bāğça*'dır. STEINGASS: *CP-ED*: *bāğca*: 148^b. ŞU'ÜRİ: *Ferheng-i Şu'ūrî*: *bāğça*: Eşcâr, temere ve şüküfeye müştamil olan mevzî': cild-i evvel, 191^b. REDHOUSE: *TaEL*: *bağçe*: 316^b; *bāğçe*: 329^b.

1282. Hikmet-i hükûmetten bir ders de idare-yi hükûmetin her umurunda ancak ehl ve erbabını kullanmak, iffet ve istikamet ve sadakatini tahrir ile anlamak ve ehl ve erbab olanları mazhar-ı mükâfat ederek ehl ve erbab-ı rical yetiştirmek ve hilafına zuhur edenleri mazhar-ı mücazatla tabiren lisairin ret ve ihraç eylemek gerektir demişler; zira hatır için değil tezyid-i terakki ve millet ve temin-i hâle istikbal ve hüsn-i idare için kurulmuş daire-yi devlet temin-i maişet ve tazmin-i devlet ve millet ocağıdır. Devlet ve millet ocağı daima emin ve zinde durmak gerektir, demişler. [842/19]

H. [‘Abdü ’l-Ḥalīm Ḥaḳḳî]

1283. Himayesiz bağın çotuğu, kütüğü hamam külhanına girer. [842/20]

1284. Himayesiz bağdan üzüm arama. [842/21]

1285. Himayesiz bahçeye²⁴⁷, kargalar yuva yapar. [842/22]

1286. Himayesiz, tımarsız bağın üzümü koruk²⁴⁸ olur. [842/23]

1287. Hikmet-i hükûmetten bir ders de evliya-yı umur olanlar, ağraz-ı şahsiyelerini icra için ahirin yani hasmının, tedip ve tehdidi için elindeki emanet olan, kuvvet-i devlet ve milleti fırsat zannederek istimal etmemek gerektir; zira emanet ata binen, tez düşer, demişler [Garazdan maraz hasıl olur, yakuttan düşer.] [842/24]

H. [‘Abdü ’l-Ḥalīm Ḥaḳḳî]

1288. Himayesiz bahçenin, gölgesi olmaz. [842/25]

1289. Himayesiz bahçenin mahsulü olmaz, olsa bile safasını el sürer, derler. [842/26]

1290. Hikmet-i hükûmetten bir ders de akıbet-i umuru keşfetmek, icap eden tedbirleri ittihaz eylemektir, demişler. [842/27]

1291. Himayesiz, imadesiz bina durmaz²⁴⁹. [842/28]

1292. Himaye, hamiyetten gelir. [842/29]

1293. Himaye, hamiyet bir baptan gelir. [842/30]

1294. Himayesiz çocuk, büyümez. [842/31]

H. [‘Abdü ’l-Ḥalīm Ḥaḳḳî]

Nitekim cemi zîruh mahlukat yavrularını agoş-ı şefkatinde buyururlar ki kendi kendilerini idareye muktedir oluncaya kadar şefkat-i himayelerinden asla ayrılmazlar. Ve bilcümle afata ve mühacemeye karşı şiddetle himaye ve sıyanet ederek beslerler de sonra kendilerini oraya muktedir olduklarını anlayınca yanlarından ayırarak serbest bırakırlar. İşte tabi himaye böyle olduğu gibi idari himaye dahi bunun bir nev-i diğeridir. Burada idari himayeden maksat, umur-ı idare-yi hükûmette (himaye-yi umumiye) ki ticaret ziraat, sanat ve marifetin kesb-i

²⁴⁶ Yazmada: *çotuğı*. TOPARLI-VURAL-KARATLI: *çotuk*: Dalın kesilen yeri, talaş, süprüntü.: 53^a. TDK: TS: *çotuk*: 1. Dışarıda kalmış ağaç kökü. 2. Kesilen ağacın topraktan yukarıda kalan bölümü. 3. Asma kütüğü, tevek.: 563^a.

²⁴⁷ Yazmada: *bâğçeye*. Kelimenin aslı Farsça olup *bâğça*’dır. STEINGASS: CP-ED: *bâğça*: 148^b. ŞU’ÜRİ: *Ferheng-i Şu’urî*: *bâğça*: Eşcâr, temere ve şüküfeye müştemil olan mevzi’: cild-i evvel, 191^b. REDHOUSE: TaEL: *bağçe*: 316^b; *bâğçe*: 329^b.

²⁴⁸ TOPARLI-VURAL-KARATLI: *koruk*: Olgunlaşmamış üzüm veya meyve.: 154^b. KTS: TDK: DS: *koruk* (I): Yemeklere ekşilik vermek için limon tuzu yerine kullanılan ekşi pekmez.: VIII, 2928^b.

²⁴⁹ Yazmada: *türmaz*. Yazmada *dur-* kelimesi, *tur-* şekliyle ekseri olmak üzere *dur-* ve *tur-* imlalarıyla kullanılmıştır. CLAUSON: EDPT: 529^b. STAROSTIN-DYBO-MUDRAK: EDAL: I, 404. REDHOUSE: TaEL: *turmağ* 1254^a. Ş. Sâmi: KT: *turmağ*: II, 896^b. TDK: TTS: *durmak* (*turmak*): II, 1261; *turmağ*: V, 3856. TOPARLI-VURAL-KARATLI: KTS: *tur-* 284^a; *tur-* 284^a, *dur-* (I): 65^b.

işâyı ve halkın iktisab-ı servet ve melekelerinde vüsat ve iktidarın husulüne kadar şiddetle himaye eylemek umur-ı tabîyedendir. Ve vezâif-i asliye ve hikmet-i hükûmet-i idareden ve cemiyet-i medeniyenin kesb-i kuvvet eylemesine başlıca esbab ve erkân-ı asliyeden olduğu aklen ve hikmeten sabit ve ekonomi ilmine muvafık ve ümem-i sairenin meslekleriyle de müsbet olduğu hâlde temsiki Müslümanlarca da ferâiz-i dinîyedendir, demişler. [Düşmana, düşmanın kendi silahıyla mukabele etmek gerek.] derler.

1295.Hanesi Kâbe hanesi. [842/32]

1296.Hanesi bayramdan sonra başına çalış. [842/33]

1297.Hikmet-i hükümetten bir ders de; ehl-i umur olanlar menafi-i şahsiyesini icabı halinde menafi-i umumiyye feda etmek gerektir, demişler. [842/34]

1298.Hilesiz aşım, gailesiz -kavgasız²⁵⁰- başım, demiş. [843/01]

Âkil insan aşına, işine hile katmaz.

Hile ile aş yiyen, iş gören çile ile can verir.

1299.Hilekârdan hayır umma. [843/02]

1300.Hileli mum, şevk vermez. [843/03]

1301.Hilekârın mumu, yatsıya kadar yanar. [843/04]

Ş. [Şinâsî *Durûb-ı Emtâl-i 'Otmâniyye* 209²⁵¹]

1302.Hilebaz tilki, zilletle; hilebaz insan, mihnetle can verir, derler. [843/05]

1303.Hile, bir illettir, mayasıl gibi kan bozukluğundan doğar, demişler. [843/06]

1304.Hilekâr, bahîl olur. [843/07]

1305.Hile ile eğrilen ip, iş; çile ile çıkar, derler. [843/08]

1306.Hilebazın foyası ile hileli bezin boyası, çabuk çıkar. [843/09]

1307.Hilekârla arkadaş olma, gammaz ile yoldaş... [843/10]

1308.Hilekârla ortak olma, hile katar aşına; günahkârla yoldaş olma, taş düşürür başına, demişler [843/11]

1309.Hilekârla ortak olma, hile katar işine; münafıkla iş yapma, zehir katar aşına, demişler. [843/12]

‘Abdü ’l-Halîm Hakkî

Hile²⁵² ve hud’a²⁵³ ehli hırs ve tamah olanların kârıdır ki bu tabiat onlara hem cibilli ve hem kesbi bir hastalıktır; zira bu tabiatlarla meluf olanların her hususta amâl ve

²⁵⁰ Yazmada: *ğavğâsız*. Kelimenin aslı *ğavğâ* olup Farsçadan alınmıştır. STEINGASS: *CP-ED*: *ğav*: 897^b; *ğavğâ*: 898^b; *ğavğâ*: 994^b. at-TABRİZİ: *BK*: *ğavğâ*: 580. Ş. Sâmi: *KT*: *ğavğâ*: s. Fâ. [Tür. zebân-zedi: *ğavğâ* (قواغا). Lisânımızda *ğavğâ* (قواغا) dahî yazılır.]: II, 971^b. REDHOUSE: *TaEL*: *ğavğâ* (غواغا): 1335^a; *ğav*: 1353^b; *ğavğâ* (غوا): 1354^b; *ğavğâ* (قواغا): 1426^b; *ğavğâ* (قواغا): 1489^b. AYVERDİ: *MBTS*: *kavga*: 641^b.

²⁵¹ Şinâsî - Ebû ’z-Ziyâ: *Durûb-ı Emtâl-i 'Otmâniyye*: Hile-kârın mümü yatsuya kadar yanar.: 209.

²⁵² al-FİRÜZÂBÂDÎ: *UBTQM*: *ğavl*: Bir yerden ahir yere intikâl eylemek ma’nâsınadır.: III, 188; *ğavl*: Hile ma’nâsınadır.: III, 188. Bir durumdan başka bir duruma erilmek, değişiklik göstermek, maksada ulaşmaya kadar fikir değiştirmek anlamındadır. el-ASKERÎ, Ebû Hilâl: *el-Furûq fi ’l-Luğa / Arab Dili’nde ve Kur’an’da FARKLAR SÖZLÜĞÜ*: hile, bir başkasının arkasından onu menfaatine olan bir şey takdir etmektir.

²⁵³ al-FİRÜZÂBÂDÎ: *UBTQM*: al-ğud’at: Şol kimseye dênür ki sâde-dil olmakla dâ’imâ nâs kendini aldatır ola.: II, 563. el-ASKERÎ, Ebû Hilâl: *el-Furûq fi ’l-Luğa / Arab Dili’nde ve Kur’an’da FARKLAR SÖZLÜĞÜ*: hud’a: Birinin başkasına zor kullanmaksızın kendisine menfaat sağlama iradesi ile yaptığı

ef'âli kâr ve kesblerini hep bu bed huyluktan ararlar ve bu saye-yi menhusede yaşarlar. Ancak ehl-i iffet ve namus ve sahib-i hamiyet olanlar böyle bedhuy, mezmum ve medhulü ve nâ-makbul ve gayrimeşru ve nâ-makul tabiatlardan hoşlanmazlar. Hayır ve içtinap ederler; zira mahall-i memul ve haysiyet olan kötü huylardır, demişlerdir.

1310. Hile, ehl-i nifakın kârıdır. [843/13]

1311. Hileli yoğurdun çömleği taş çarpılsa gerektir. [843/14]

1312. Hileli yoğurdun çömleği taşa çarpar, hileli sözün hilesi başa çarpar, derler. [843/15]

1313. Hileli tüccarın kârı, hile ile çıkar. [843/16]

1314. Hilekâr, söz karıştırır her bar. [843/17]

1315. Hile ile iş gören, söz söyleyen, hile ile can verir, demişler [843/18]

1316. Hile ile iş gören mihnet ile can verir. [843/19]

Ş. [Şinâsî *Ḍurûb-ı Emtâl-i 'Otmâniyye* 209²⁵⁴]

Mevzundur.

Nâbî [*Ḥayriyye-yi Nâbî* Nehy-i Eṭvâr-ı Nifâk u Tezvîr 100, 20a, 647] mîşrâ²⁵⁵

hîleye iş gören kişi miḥnetle cān vērür

1317. Hile şeytan amelidir, insan ameli değil. [843/20]

Nâbî [*Ḥayriyye-yi Nâbî* Nehy-i Eṭvâr-ı Nifâk u Tezvîr 99, 20a, 639-651] nazm

ey varaḳ-ḥān mezāyā-yı maḳāl

sebaḳ-āmoz-ı debistān-ı kemāl

ētmē tezvîr ü nifāḳı mu 'tād

ki ider ḳaṣr u vefāyı ber-bād

hîleye vērme derūnuḡda sebāl

ebleh ol sâde-dil ol olma baḡāl

mekr²⁵⁶ ü hîle²⁵⁷ ḳatı murdār işdür

ehlinüḡ mā-ḥaṣalı teşvîşdür

reh-nümā-yı 'amel şeyṭāndur

kötü fiilin ismidir.: 383. Hud'a, tefekkür gerektirmeyen, planlı yapılmayan bir aldatmadır. SOYALAN, Mehmet Y.: *Elmalılı Tefsirinde Kur'anî Terimler ve Deyimler*: Hud'a, bir kişiye karşı görünüşte selamet düşündüren bir işi açıklayıp içinde o kişiyi fesada sokacak bir şeyi gizlemektir.: 154^b.

²⁵⁴ Şinâsî - Ebû 'z-Ziyâ: *Ḍurûb-ı Emtâl-i 'Otmâniyye*: Hîle ile iş gören miḥnet ile cān vērür.: 209.

²⁵⁵ KAPLAN, M.: *Hayriyye-i Nâbî*: şöhedür halk arasında bu mesel / can virür mihnet ile ehl-i hiyel: 100, 20a, 647.

²⁵⁶ al-FİRŪZÂBÂDÎ: *UBTŪM*: mekr: bir adamı hîle ile maḳşadından şarf eylemek ma'nâsınadır. Ve bu iki nev'dür: Mokr-i maḥmûddur ki o şarf ile anuḡ ḥaḳḳında fi'l-i cemîl taḥarrî olunur. Ve biri mekr-i medmûmdur ki anuḡla fi'l-i ḳabîḥ taḥarrî olunur: II, 113. CŪRCÂNÎ: *Kitabu't-Ta'rifât / Arapça-Türkçe TERİMLER SÖZLÜĞÜ*: al-mekr: İnsana, farkına varmadığı yünden kötülük ulaştırmadır.: 221^a. Gizli maksat o kişiye haber verilirse *mekr* diye isimlendirilmez. Nitekim, biri "Sana şunu yapabilirim" dediğinde bu mekr olmaz.

²⁵⁷ al-FİRŪZÂBÂDÎ: *UBTŪM*: ḥavl: Bir yerden aḡır yere intikāl eylemek ma'nâsınadır.: III, 188; ḥavl: Hîle ma'nâsınadır.: III, 188. Bir durumdan başka bir duruma erilmek, değişiklik göstermek, maksada ulaşmaya kadar fikir değiştirmek anlamındadır. el-ASKERÎ, Ebû Hilâl: *el-Furûḡ fi 'l-Luḡa / Arab Dili'nde ve Kur'an'da FARKLAR SÖZLÜĞÜ*: hile, bir başkasının arkasından onu menfaatine olan bir şey takdir etmektir.

fi'linüñ 'aķabeti zindāndur
ķayr içün içmez bir derre dehen
eyleye mekr ile iķāz-ı fiten
kendü aķrān arasında međmūm
kārı ķayr ü bereketden maķrūm
kesb ü taķşīli olur bed-nāmī
ģam u miķnetle geķer eyyāmı
şöhredir halk arāsında bu metel
cān vērür miķnet ile ehl-i hiyel
ģadr ü bed- 'ahdī tezvīr ü nifāk
ķubt-i endīşe vü su'-i aķlāk
şifat-ı ehl-i cehennemdür heb
ehl-i īmān olaķa kemdür heb
dēdi müslīm odur ol server-i dīm
ķalk ola dest ü dehānından emīm
heb vedī'atdur eyā tālib-i kām
'ırz u māl u dem-i ehl-i İslām

1318. Hilekârın ağzından hayır söz çıkmaz. [843/21]

1319. Hilesiz sütün yoğurdu, yağlı olur. [843/22]

1320. Hilesiz sütün yoğurdu, yağlı olur; hilesiz sözün dinlenmesi, acı olur. [843/23]

1321. Hilekârlar, su-yi ahlak sahibi olanlardır, demişler. [843/24]

1322. Hilesiz sütü²⁵⁸, kadı bile içmezmiş, derler. [843/25]

1323. Hileli söz satan kadıya komşu olsun, derler. [843/26]

1324. Hile, kurda ben bilmem, doğrusu böyledir, demiş. [843/27]

Hurda...

1325. Hile mile ben bilmem hak budur, demiş. [843/28]

1326. Hilekârla ne konuş ne komşu ol. [843/29]

1327. Hilekârla komşu olma, tövbekârla dargın olma. [843/30]

1328. Hilekârla tövbekâr, komşudur, derler. [843/31]

1329. Hilekâr, hilesiz iplik bükmez. [843/32]

1330. Hilekârla, tövbekâr sırlı aynaya²⁵⁹ benzer: Birisi sırrı, birisi yüzüdür. [843/33]

1331. Hilekârın gözü yaşlı olur. [843/34]

Ş. [Şināsī *Đurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye* 209²⁶⁰]

²⁵⁸ Yazmada: *südi*. CLAUSON: *EDPT*: sūt: 798^b. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: sūt: II, 1300. Ş. Sāmī: *KT*: sūd: I, 741^b. Bahşâyış bin Çalıķa: *Bahşâyış Lügati*: sūd / sūt: 179^b. TDK: *DS*: sūt: X, 3705^a.

²⁵⁹ Yazmada: *āyīneye*. Aslı Farsça olan *āyīna* kelimesi ekseriyetle yazmada *āyīne* imlası ile kullanılmıştır. STEINGASS: *CP-ED*: āyina: 133^b; āyīna, ā'īna: 134^b. ŞÜKÜN, Z.: *Farsça-Türkçe Lûgat Gencinei Güftar Ferhengi Ziya*: āyene, āyīne: Ayna dediğimiz. Türkçesi gözgü, görgü: Ayna ilk önce cilālî demirden yapıldığından (ayen)e nisbetile ayna denilmiştir.: 96^b. Ş. Sāmī: *KT*: ayna: I, 63^b; āyīne: I, 63^c. REDHOUSE: *TaEL*: ayne: 311^a; ā'īne (āyīne): 313^a.

Haramzade...

1332. Hilekâr, göz kıyısından bakar. [843/35]

1333. Hilekârın ipliğini pazardan, ayinesini²⁶¹ mezardan ara, demiş. [843/36]

1334. Hilekârın didesi, nemnâk olur. [843/37]

Mevzundur.

Ḥıfzî [*Manzûme-yi Durûb-i Emtâl* 12] [mısrâ²⁶²]

1335. Hile düşmana karşı mübahtır, gayrısında merduddur. [843/38]

1336. Hileden illet hasıl olur; illetten dert, dertten, memat husul bulur, demişler. [843/39]

1337. Hilekâr münafıklardan büyüğü satın al, demişler. Çünkü hilekâr münafıklara ne söz ne yüz verme, ne sırrını, ne sıkıntını söyle. Ne de varını, yoğunu bildir, ne dahi açlığını tokluğunu duyur. [843/40]

1338. Hilekâr tilki, tamahkâr kurnaz, bezirgana²⁶³ sermaye olur, derler. [844/01]

1339. Hile ile peynir gemisi yürümez. [844/02]

Ş. [Şinâsî *Durûb-ı Emtâl-i 'Otmâniyye* 209²⁶⁴]

1340. Hileli pazar²⁶⁵, mide bozar. [844/03]

1341. Hileli söz, pazar²⁶⁶ bozar. [844/04]

1342. Hilekârın elinden mal değil, su dahi içme. [844/05]

1343. Hilecinin elinden su içme. [844/06]

1344. Hilecinin elinden su değil, ab-ı hayat dahi olsa içme. [844/07]

1345. Hile ile onan olsa idi, fare onardı. [844/08]

T. [Ebü 'î-Zîyâ *Durûb-ı Emtâl-i 'Otmâniyye* 209²⁶⁷]

1346. Hile ile kazanılan malın eceli, ya sudandır ya ateşten. [844/09]

1347. Hile ile kazanılan hile ile çıkar. [844/10]

1348. Hile ile eğrilen iplik, çile ile çıkar. [844/11]

1349. Hilebaz mülkü gammazın... [844/12]

1350. Hilebazın hakkından gammaz gelir, bencilin hakkından onmaz gelir. [844/13]

1351. Hilekâr olan kişi, ahir mihnetle can verir. [844/14]

Mevzundur.

Ḥıfzî [*Manzûme-yi Durûb-i Emtâl* 12] [mısrâ²⁶⁸]

²⁶⁰ Şinâsî - Ebü 'î-Zîyâ: *Durûb-ı Emtâl-i 'Otmâniyye*: Ḥîle-kârîḡ gözi yaşlı olur.: 209.

²⁶¹ Yazmada: *âyînesini*.

²⁶² Ḥıfzî: *Manzûme-yi Durûb-i Emtâl*: Ḥîle-kârîḡ dîdesi nem-nâk olur: 12.

²⁶³ Yazmada: *bâzergân*. Kelimenin aslı Farsça olup *bâzâraqân*'dır. STEINGASS: CP-ED: bâzârgân: 144^b; bâzârgân: 145^a. ŞÜKÛN, Z.: *Farsça-Türkçe Lûgat Gencinei Güftar Ferhengi Ziya*: bâzârġân, bâzergân: Alışveriş eden.: 242^b Ş. Sâmi: KT: bâzergân: I, 263^b; bâzârgân: 145^a. REDHOUSE: TaEL: bâzîrgân: 322^b; bezîrgân: 362^a.

²⁶⁴ Şinâsî - Ebü 'î-Zîyâ: *Durûb-ı Emtâl-i 'Otmâniyye*: Ḥîle ile peynîr gemisi yürümez.: 209.

²⁶⁵ Yazmada: *bâzâr*. Kelimenin aslı Farsça *bâzâr*'dır. Yazmada *pazar* kelimesi *bâzâr* ve *pâzâr* olmak üzere iki farklı imla ile kullanılmıştır. STEINGASS: CP-ED: bâzâr: 144^a. MENINSKI: *Thesaurus...*: bâzâr: I, 650^b Ş. Sâmi: KT: bâzâr: I, 263^a; pazar: I, 344^b. REDHOUSE: TaEL: bâzâr: 321^b; pâzâr: 433^a.

²⁶⁶ Yazmada: *bâzâr*.

²⁶⁷ Şinâsî - Ebü 'î-Zîyâ: *Durûb-ı Emtâl-i 'Otmâniyye*: Ḥîle ile olsaydı fâre onardı.: 209.

1352. Hilebaz, hokkabaz bir yandan girer, bir yandan çıkar. [844/15]

1353. Hilebaz, hokkabaz bir soydan olmasa da bir huydandır. [844/16]

1354. Hıfzî [Manzûme-yi *Ḍurûb-i Emtâl* 12] [mısrâ²⁶⁹ (kuyuya)]. [844/17]

Mevzundur.

Hıfzî [Manzûme-yi *Ḍurûb-i Emtâl* 12] [mısrâ²⁷⁰]

1355. Hile varsa, erbab-ı nifakın kârıdır. [844/18]

1356. Hile-yi vesavis şeytaniyedendir. [844/19]

1357. Hile ve desâyîş ashabı ne kadar hem nevini iğfal ederse de batında kendini aldatır; zira bir gün olur ki onun hile ve hud'ası cemiyet-i beşeriye içinde meydana çıkacaktır. Zelil ve bednam olur. [844/20]

İbn Sînâ²⁷¹

1358. Hilesiz aşım, gailesiz başım. [844/21]

Kaygısız...

1359. Hilesiz aşına, işine hile katma, demişler. [844/22]

1360. Hilekâr dokuz²⁷² ocak yıkımınca bir ocak yapamaz. [844/23]

T. [Ebü 'î-Zîya *Ḍurûb-ı Emtâl-i 'Otmâniyye* 209²⁷³]

1361. Hile ile onan olsa idi, tilki onardı. [844/24]

1362. Hile, erlikten erliktir, demişler. [844/25]

Sırasında...

1363. Hilekârın şöhret kazanması tamahkâr ile ahmaklar yüzündendir, derler. [844/26]

1364. Hile, merdin şanı değildir, belki namertlik oyunudur. [844/27]

1365. Hile, yalnız düşmanı iğfal ve mağlup etmek emrinde (esna-yı harpte) mubahtır, demişler. [844/28]

1366. Hilesiz yoğurdun kaymağı, hem üstünde olur hem altında olur, derler. [844/29]

1367. Hürmetli adam, hür ve irfanlı adamdır. [844/30]

1368. Hür kelam, hür kıyam, sahibini mükerrem kılar. [844/31]

1369. Hürriyet, tabiatı (vicdan) mevcut bir garîze (neccar) gibidir ki nefsi tazyik eder, demişler. [844/32]

1370. Hürriyet, kemale; esaret, zillate, zevale delalet eder. [844/33]

1371. Hürriyet, adamın sıfat-ı kâşifesidir ki ademiyyette asıl tanınmıştır. [844/34]

1372. Hürriyet, ancak inkişaf-ı hayat-ı beşere bir vasıta ki saadete refahiyyete yol açar, demişler. [844/35]

²⁶⁸ Hıfzî: *Manzûme-yi Ḍurûb-i Emtâl*: Hile-kâr olan kişi miñnetle âhîr cân verir: 12.

²⁶⁹ Yazmada: *çâha*. Kelimenin aslı Farsça *çâh*'dir. STEINGASS: *CP-ED*: çâh: 387^a. ŞÜKÛN, Z.: *Farsça-Türkçe Lûgat Gencineî Güftar Ferhengi Ziya*: çâh: Kuyu.: 684^a. at-TABRİZİ: *BK*: çâh: kuyuya dênür. 'Arabîde bi'r dênler ve mañbûbuñ zenañdânında olan çukura dañı ıtlâk olunur ki çâh-ı dil-i üftâde-gândır.: 285. Ş. Sâmi: *KT*: s. Fâ. Kuyu, bi'r.: I, 505^b. TDK: *DS*: çâh: Kuyu.: III, 1039^b.

²⁷⁰ Hıfzî: *Manzûme-yi Ḍurûb-i Emtâl*: Hıfzî ihvân zamânla şağın inme çâha: 12.

²⁷¹ Yazmada: *hikmet-i İbn Sînâ*.

²⁷² Yazmada: *toğuz*.

²⁷³ Şinâsî - Ebü 'î-Zîyâ: *Ḍurûb-ı Emtâl-i 'Otmâniyye*: Hile-kâr toğuz ocak yıkımınca bir ocak yapmaz.: 209.

beyt-i memdūh

*memdūh var mı şāhib-i hürriyet kelāma
ehl-i sūḥan muḳayyed ehl-i nazar muḳayyed*

1373. Hürriyet şahs-ı insanı zinde gösterir. [844/36]

1374. Hürriyette itidal gerek, hürmette edep gerek; zira ikisinde ifrat ile tefrit mütezayid olup her ikisinde itidal ve hüsn-i hâl gerek, demişler [844/37]

1375. Hürriyet, vicdan kılavuzudur ki delalet-i sahîhada bulunur, demişler. [844/38]

1376. Hür kalam, hür meram, ayağı hür ve serbest olmayan insanların akıl ve fikirleri de neşv ü nemadan mahrum ve ataletle mahkum olurlar, demişlerdir. [844/39]

1377. Har vur²⁷⁴, harman savur, derler. [844/40]

1378. Hür kalamdan, hürmetli meram çıkar. [844/41]

1379. Hür ile esir bir değil. [844/42]

1380. Hürriyet, insaniyet ile artar. [844/43]

1381. Hürriyet, Kitab-ı Kerim, din-i meram işidir, derler; zira hürriyet hilkat-i beşerede asıldır. [844/44]

1382. Hür olan esir olmaz. [844/45]

1383. Hürriyet olmayınca haysiyet tam olmaz. [844/46]

1384. Hürriyet-i kalam, haktır menolunmaz, demişler. [844/47]

1385. Hürriyet-i kalam menolunursa istibdat olur, istibdat ise esaret-i nefis demektir, demişler. [844/48]

‘Abdü ’l-Ḥalīm Ḥaḳḳî

Mütalaa: Hür ve müstakil olan bir devlet ve milletin hukuk-ı harbiye-yi hürriyeti, hukuk ve düvel ve beynelmilelde esas maddeyi teşkil ettiği için hür ve müstakil devlet ve milletin hukuku ve fiil ve taarruzdan masun addolunur. Bu kaide-yi hukukiye siyasiyedendir; zira hür ve müstakil devlet ve millet ancak hukuk-ı muhtare-yi hürmeti sayesinde yaşatılır. Çünkü hukuk-ı düvel ve beynelmilel mana ve mefhumu bu noktadan münbais ve mütevellit ve münteşirdir. Hürriyet menolunmaz muhafaza olunur. Muhafızı haktır.

H. [‘Abdü ’l-Ḥalīm Ḥaḳḳî]

Hüsn-i nazarı celb edenlerden birisi de, elvan-ı muhtelifenin bir resm-i tabirinde, ve takdir-i eşya ve binada on iki elvan rengin hüsn-i imtizacıla memzuc olarak nakş ve tersimidir derler, ki hüsn-i nazar ve muhabbeti celb eder ve ruhu tehzib ve uzun ruhu cezb eyler, demişlerdir. Fakat hüner ve marifet odur ki on iki türlü elvan-ı asliyenin yekdiğeriyle nasıl ve ne suretle nakş ve tersiminde hüsn-i imtizac hasıl ve nazar-ı dikkat ve muhabbeti cezb ve celb edeceğini takdir eylemek de erbabı için bi-hüner ve marifetir, demişler.

1386. Huzur-ı kalp olmayınca insan rahat edemez. [846/02]

1387. Huzur-ı kalp, kanaattedir. [846/03]

²⁷⁴ Yazmada: ur. Yazmada vur- kelimesi ur- ve vur- biçiminde iki farklı imla ile yazılmış olup kelimelerin her iki imlası da Osmanlı Türkçesinde müstameldir. CLAUSON: EDPT: ur-: 194^b. STAROSTIN-DYBO-MUDRAK: ur-: EDAL: II, 1188. RĀSĀNEN: VeeWbt: ur-: 515^a. Ş. Sāmī: ḲT: urmak: I, 199^a; vurmak: II, 1499^b. Şeyḥ Süleymān: LÇvT’O: urmak: 30^b. Bahşāyīş Bin Çalıça: Bahşayīş Lügati: ur- / vur- : 186^a. TDK: TTS: urmak: VI, 3967. TDK: DS: urmak (I): XI, 4041^b.

1388. Huzur-ı kalp isteyen kadar hakka teslim olmak gerek. [846/04]

Żiyā Paşa [*Eş‘ār-ı Żiyā* Ğazeliyât 49] beyt

***buldum huzûr-ı kalb Żiyā cümle kârımı
tefvîz-i kabza-yı kader-i Hâlik eyledim***

1389. Huzur-ı kalbi selb eden şey (nesne) hırs, hasettir. Ehl-i hak, Cenabıhak birdir, hukuk-ı ibadının birdir. [846/05]

1390. Huzûzât-ı nefse emvar olan şeyden hazer etmek gerek, demişler. [846/06]

1391. Huzûzât-ı nefsaniye, kuva-yı shevaniyedir. Bir nefse kadir, sâbir olmak meğer şeytandan masun olmaktır. Nefsinden emin olmayanlar hiçbir şeyden emin olamazlar, demişler. [846/07]

1392. Hukuk-ı medeniyeye malik olmayanın, mahkemede şهادeti mesmu olmaz, demişler. [846/08]

Luğat

hukuk: (‘) *Haklar, (Kavānīn) insanın ve zā‘if-i hāriciyesinde ri‘āyet étmesi lâzım gelen hüküm esasları olup çok hikemiyât ve takşīmātı hāvidir ki cümlesi birden ‘ilm-i hukuk nāmı vērilmışdir.*

‘Abdü ‘l-Halīm Hakkî

hukuk-ı idāre-i mülk: (*Kavānīn*) *efrād-ı ahālīnīn menāfi ‘i huşūsiye ile hey‘et-i devletin menāfi ‘i ‘umūmiyesi arasındaki münāsebātı ta‘yīn eden kavā‘iddir demişler.*

1393. Hukuk-ı içtimaiye bir nev hukuk-ı tabiiyedendir ki ilham-ı İlahî ile tabiat-ı beşeriyenin irāe eylediği kavaid-i içtimaiyedendir, demişler. İşte kavaid-i örf dahi hukuk-ı tabi‘iye ihtimaye ... demek olur. [846/09]

1394. Hukuk-ı içtimaiyeye (içtimaiye) riayet etmek hükûmetin efrad-ı milletin vazifesidir; zira adem-i riayet tefrikaya sebebiyet verir. Tefrika ise vefreti mucip olur, demişler. [846/10]

1395. Hokkanın altına gitti. [846/11]

Ş. [*Şināsī Durûb-ı Emtāl-i ‘Otmāniyye* 210²⁷⁵]

1396. Hokka bastı. [846/12]

1397. Hokkada üç yuvarlakta üç. [846/13]

T. [*Ebü ‘z-Ziya Durûb-ı Emtāl-i ‘Otmāniyye* 210²⁷⁶]

1398. Hokka gibi ağzı var, derler. [846/14]

1399. Hukuk-ı insaniyeyi gözetmek gerek. [846/15]

H [‘Abdü ‘l-Halīm Hakkî]

Hukuk iki kısımdır biri hukuk-ı umumiye diğeri hukuk-ı hususiyedir, demişler. Hukuk-ı hususiyeye ve şahsiyenin teşkil-i aileden mütevellid ve sair guna hukuk [...]

1400. Hukuk-ı ihvaniyeye riayet etmek gerek. [846/16]

1401. Hukuk-ı ibâd, hukuk-ı haktır, demişlerdir. [846/17]

‘Abdü ‘l-Halīm Hakkî

²⁷⁵ Şināsī - Ebü ‘z-Ziyā: *Durûb-ı Emtāl-i ‘Otmāniyye*: Hokkanın altına gitdi.: 210.

²⁷⁶ Şināsī - Ebü ‘z-Ziyā: *Durûb-ı Emtāl-i ‘Otmāniyye*: Hokkada ۳ yuvarlakta üç.

Hukuk irâe-yi mülkte esas kavaid-i hukuk idare-yi umumiye ve hukuk-ı siyasiye ve içtimaiye ve ahkâm-ı mühimmesinin nâmî-yi ifasına riayet kaziyesidir; zira hukuk-ı umumiye ve içtimaiye-yi beşeriyede esas kanun ancak hukuk-ı ibâd ve muhafaza ve siyanet kaziyyesine müraatla yani hukuk-ı ibadda hak ve adalet ve müsavâtı icra ve ifa ve hukuk-ı ammede bilmektedir. Bu da ancak hukuk-ı idare ve mülk kaziyyesine merbuttur. Hukuk-ı idare-yi mülk içtimaiyat-ı beşeriyenin hukuk-ı esasiyesini şamildir. Binaenaleyh hukuk-ı ibâda yar ve ağyarın dest-i taarruz ve gayret-i muhafaza ve miyanıyla meşruttur. Şart bulunmayınca, meşrut bulunmaz kaide-yi aliyye-yi fıkhiyedendir, demişler.

1402.Hukuk-ı umumiye, hukuk-ı şahsiye (hususiyeye). [846/18]

1403.Hukukunu muhafazadan aciz. [846/19]

1404.Hukukunu muhafaza etmek insanlara borçtur. [846/20]

1405.Hukuk örfte iki kısımdır: Hukuk-ı umumiye (içtimaiye), hukuk-ı hususiye (şahsiyedir). [846/21]

1406.Hukuk esasta iki kısımdır: Hukuk-ı tabiiye, hukuk-ı mevzuat, demişler. [846/22]

1407.Hukuk-ı fenne kimse geçmez. [846/23]

1408.Hukuk-ı hususiye, hukuk-ı âdiye: Efrad-ı ahali arasındaki münasebatı tahdit eden kavaittir, demişler. [846/24]

1409.Hukuk akdin, akide rücu kavaid-i fıkhiyedendir, demişler. [846/25]

1410.Hukuk-ı akit (fıkıh): Akit ve mukavele icabınca tarafeyn makâkidinin haiz olduğu salahiyettir, demişler. [846/26]

1411.Hokka gibi ağır. [846/27]

1412.Hukuk-ı şahsiye: Her ferdin şahsına ait hukukunu tahdit eden kavaittir, demişler. [846/28]

1413.Hokkabaz herif. [846/29]

ه [‘Abdü ’l-Ḥalīm Ḥaqqī]

Hokkabaz felsefesi, Malum-ı cümle-yi âlemdir: Ne sihirdir ne keramet. El çabukluğu, marifet, derler. İşte doğru o sahih felsefenin birisi de ancak bu hokkabaz felsefesidir derim.

1414.Hokkabaz çeşmesi gibi kesik kesik akar. [846/30]

1415.Hokkabaz, külahını satıp değil, atıp geçinir. [846/31]

1416.Hokkabaz ile hilebaz, kapıcı olursa vay o mahallenin hâline. [846/32]

1417.Hokkabaz ile hilebaza kadı bile kapı açmamış, derler. [846/33]

1418.Hokkabaz, çeşme gibi hemen akar. [846/34]

Ş. [Şināsī *Ḍurūb-ı Emtāl-i ‘Oṭmāniyye* 209²⁷⁷]

1419.Hukuk-ı esasiye: (Kavânîn) hükûmetin suret-i tesisini ve efrad-ı ahali ile olan münasebatını tayin eden kavaittir, demişler. [846/35]

1420.Hukuk-ı siyasiye: (Kavânîn) memleketin suret-i idaresini ve ahalinin bu babdaki hukukunu cami ve beş kavaittir, demişler. [846/36]

²⁷⁷ Şināsī - Ebü ’z-Ziyā: *Ḍurūb-ı Emtāl-i ‘Oṭmāniyye*: Ḥuḳḳa-bāz çeşme gibi hemân akar.: 209.

- 1421.**Hukuk-ı umumiye: (Kavânîn) hükümetin suret-i teşebbüsünü ve efrat ile hükümet arasındaki münasebata müteallik kavait ve ahkâm-ı cezaiyyeye dair [...] memur oldukları hak demişler. **[846/37]**
- 1422.**Hukuk-ı tabiiye: (Hukuk) ilham-ı İlahî ile tabiat-ı beşeriyenin irâe eylediği kavaittir, demişler. **[846/38]**
- 1423.**Hukuk-ı mevzua: Kavaid-i tabiiyyeye istinaden zapt ve tayin edilmiş hukuktur, demişler. **[846/39]**
- 1424.**Hukuk-ı medeniye: (Kavânîn) efrad-ı ahali arasındaki münasebatı ve efrad-ı tebaanın rütbe ve memuriyet ihrazına vâsi olmak, silah taşımak nişan takmak gibi şeylere salahiyyeye dair haklardır, demişler. **[846/40]**

[Mu'allim Nâcî] *Luğat-i Nâcî* [328^a]

hüküm: [*'A.*] Bu böyledir veyâ degildir demek: Şöyle olduğına veyâ olmadığına hüküm etdim. Bu hüküm doğru degildir & Emr, irâde: hüküm-i İlâhî & Te'tîr, ehemmiyet: Harâret-i hükümüni icrâ ediyor. Hükmi yok. Hükümsüz & Kıymet, menzile, me'tabe: 'Amca peder hükümündedir. Hüküm^{en} hüküm cihetiyle, haķıķat^{en} degil: Teyze hüküm^{en} vâlidir.

- 1425.**Hüküm, hükûmete bakmak gerek, hükümette hikmet vardır, derler. **[847/01]**
- 1426.**Hüküm, galibindir. **[847/02]**

Ş. [Şinâsî *Durûb-ı Emtâl-i 'Otmâniyye* 210²⁷⁸]

Taşvir-i efkâr²⁷⁹ [*Havâdit-i ahâliyye*] Numero 2 fi 5 Muḥarrem sene 1279 [Ḥazîrân 20]

... bu devam sâyesinde 'asâkir-i nuşretme 'ât-ı şâhânenin ğâlibiyeti tezâyüd bulacağı ve böyle muẓafferiyet kazanıldıķca her vakit ve maḥalde ve bi 'l-cümle düvel-i metelde ḥikemî düstûru 'l-'amel olan [al-ḥükmi bi 'l-ġâlib] kelâm-ı haķıķat irtisâmının mâşadaķı üzre devlet-i 'aliyye bu mes'elede daḥı tenfîd-i ahkâm ve merânda 'inde 'd-düvel bir kat daha haķ kazanmış olacağı adını mülâḥaza ile tebeyyün eder... ilâ âḫirihi...

- 1427.**Hükkâm, hâkimler demektir. **[847/03]**
- 1428.**Hükkâm, hükemâ hep bir baptan gelir, demişler. **[847/04]**
- 1429.**Hüküm izi, tağyir olunmaz, demişler. **[847/05]**

[Şolaķzâde Meḥmed Hemdemî Çelebî] *Şolaķzâde Târîḫi*²⁸⁰ [Ġazel-i ḥasb-i ḥâl Sultân Bâ-Yezîd pür-Melâl] 567

- 1430.**Hüküm, fezâil-i ilmiye ile muttasıf kimseler demektir ki fezâil-i beşeriye ilmeye ile muttasıf olmayan hükkâma, filhakika hükkâm denmez. Belki gafil, dalal, zalâm denir, demişler. **[847/06]**
- 1431.**Hükkâm, insaniyette ulema-yı vücudu şart-ı esas olan fezâil-i ilmiye ve hüsn-i ahlakiyeyi, nefsinde zat-ı sıfat-ı şahsiyesinde cem ile muttasıf olan insanlar demektir, demişler. **[847/07]**
- 1432.**Hükkâm, fazıl ve ilmiye amil, adil ve sahib-i ahlak. **[847/08]**

Қыта

²⁷⁸ Şinâsî - Ebü 'z-Ziyâ: *Durûb-ı Emtâl-i 'Otmâniyye*: Hüküm galibindür.: 210.

²⁷⁹ Yazmada: *Taşvir-i Efkar*'dan bir fıkradur.

²⁸⁰ Yazmada: *Şolaķzâde Târîḫi*'nden bir fıkradur.

*çünkü hükm kâdir-i kayyûm kassâm-ı ezel
tahtla tâbûtı taqsîm étdiler
bahtı gör kim tahta-yı tâbûta bindi Bâ-Yezîd
tahtı bir şah-ı kerîm aţbi 'a teslîm étdiler*

1433. Hükkamda hüsn-i ahlak, adalet olmasa dünya fesada gider olmak gerek, demişler [847/09]

1434. Hükmi Süleymanı ile amel eder, demiş. [847/10]

[Süheylî Aḥmed bin Hem-dem] Kitābu 'Acā'ibü 'l- Me'ā'ir ve Ġarā'ibü 'n-Nevādir ve Mine 'n Nevādir²⁸¹ 5-6

1435. Hükmi şeriat katidir. [847/11]

1436. Hüküm galibindir; galibin teli, dili uzundur. Kalbi keskin, özü, sözü ötkündür. Mağlup, makhurdur, makhurların, eli, dili, kısa olur. Kalbi kanında özü sözü kalbinde durur. Sabr ve tahammül ile başa gelenleri ibret ve intibah nazarıyla görür. Her türlü ahval-i elimeden ve kendi hata ve kusurundan agah ve mütenebbih olur. Başa gelen felaket ve muzayaka hisse-yi nasibini alır. Musibette isabet vardır. Mü'dasınca musibetlerden intifa' hissedar olur. Musibetlerden, hissedar olmayanların başından musibet hiçbir zaman eksik olmaz! Felah bulamaz, demişler. fa'teberu eya evla illa basar. Fafehum, felyete'emmell. [847/12]

1437. Hükmi şerî, hükmi kanunîde, davanın sebkat etmesi şarttır. [847/13]

1438. Hükmi Karakuşî gibi. [847/14]

Ş. [Şināsî *Ḍurûb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye* 211²⁸²]

[Meḥmed Tevfîk] *Mecmû'a min Nevādiri 'l-Üdebâ vü Âtâri 'z-Zurefâ* (Nevādirü 'z-Zurefâ)²⁸³

*Ḳavā'id-i şer' ve ḳānûna ve 'aḳl ve ḥikmete muvāfiḳ olmayan 'indî ḥükme ḥükmi-
Ḳarakuşî derler. Ḥikāye-yi meşhûresi vardır.*

1439. Hükmi Karakuşî gibi hep tersine çıkar. [847/15]

1440. Hükümü, hep hükmi Karakuşîdir, derler. [847/16]

Cehaletten kinayedür.

1441. Hükmi kitab-ı aşk ile öldür, sevaba gir; ey bi-vefa eger seni sevmek günah ise! [847/17]

Mevzundur.

Süleymān Naḥîfî [*Ḍivān* 2, 441, 448, 3] [beyt]

*ḥükmi-ki kitāb-ı 'aşḳ ile öldür tevāba gir
ey bî-vefā eger seni sevmek günah ése*

1442. Hükümdar, ahkâm ve akil ve adil gerek ve efdal ve ahsen ahlak ve etvar gerek, dâr-endiş ve akıbet mürur-ı şeci ve şehâmet ve mehâbet ve hikmet göster ve tebaa-perver gerek, derler. [847/18]

1443. Hükümdar, hâkim, adil gerek; millet hükümdara sadık, muti münkad gerek. [847/19]

'Abdü 'l-Ḥalîm Ḥaḳḳî

²⁸¹ Yazmada: *Ġarā'ibü 'n-Nevādir risālesinden bir fıkradur.*

²⁸² Şināsî - Ebü 'z-Ziyā: *Ḍurûb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye*: Hükmi-Ḳarakuşî.: 211.

²⁸³ Yazmada: *Nevādir-i Zurefâ'dan bir fıkradur.*

Millet birbirine inkıyatla muavin ve sahib-i ahlak gerek. Aralarında her dem salah-ı hâl ve ittihat gerek, demişler. Aksi ahval, iftirakı, iftiraka, infıradı inkıraz sahip düval ve mucip ...

1444.Hükümdar, hüküm ve irade sahibi, hüküm süren melik, padişah demektir. Ona hükümdar-ı adil gerek, demişler. [847/20]

1445.Hükümdar, hüküm sahibi, hüküm süren melik, padişah demektir ki hükümdar adil gerek, demişler [847/21]

1446.Hükümdar, hükûmetin hâkim-i reisi, hükûmet: Ahali yani tebaa üzerine icra-yı hükûmet eden rical-i mülkiye ve ameliyedir ki hikmet-i hükûmete kanun ve nizama ve usul-i idare vakıf ve aşına adamlardır. [847/22]

1447.Hükümdara hürmet, fariza-yı zimmettir, demişler. [847/23]

‘Abdü ’l-Halîm Hakkî

Yani hikmet ile muttasıf vakıf-ı hikmet ve idari kimselerdir, demek olur. Hükûmetin adaleti, milletin refah ve saadetini temin eder. Onun için denilmiştir ki adalet, eser-i fazilettir, faziletten saadet doğar, demişlerdir.

1448.Hükûm-i hükûmet, bir mülktür elinde, demiş. [847/24]

1449.Hükümdar, mülkünün mamur olduğunu ister, harap olduğunu istemez, demişlerdir. [847/25]

1450.Hükûm, hükümdarıdır şer ve kanun ile; hükûm, hükümdar vekillerininindir ve şer ve kanun ile, demişler. [847/26]

1451.Hükümdarın yurdunda, temel taş olur; sınırında emn -emin- başı olur, derler. [847/27]

1452.Hükümdarın yurdu; emelsiz, temelsiz kurulmaz, demişler. [847/28]

1453.Hükümdar yurdunda, temel taşı; sınırında, emel nişanı bulunur, demişler. [847/29]

1454.Hükümdar, yurdunun harap olmasını istemez; mamur olmasını ister. [847/30]

1455.Hükemânın özü olsa sözü olmaz, derler. [847/31]

1456.Hükemâ, ulema dünyanın manevî direğidir, derler. [847/32]

Hükemâ ulema vezninde sahib-i ilm ve hikmet ve fazilet ve fetânet ashabı, zevat demektir.

Cümel-i hikemiye...

1457.Hükemâ, ömürlerinin beyhude geçmesini arzu etmezler, demişler. [847/33]

1458.Hükemânın kavli, fiilinden müfittir, derler. [847/34]

1459.Hükemânın kavli, ayn-i hikmettir, derler. [847/35]

1460.Hükümü yoktur, bir zaman takdire karşı gayretin; zerk-i maksuma kanaattir, meali hikmetin. [847/36]

Mevzundur.

Żiyā Paşa²⁸⁴ [Eş‘âr-ı Żiyā Ğazelliyât 46] [beyt²⁸⁵]

1461.Hükümdar; milletin hâkimi, askerinin başı, ülkesinin gözü, kulağı, sayedar ve sayebanıdır, demişler. [847/37]

²⁸⁴ Yazmada: Şā‘ir Żiyā Paşa.

²⁸⁵ Żiyā Paşa: Eş‘âr-ı Żiyā: rızķ-ı maķşûme ķanā‘atdûr me‘âl-i ĥikmetin / ĝāĥ ĥırş-ı nev-şikâr ile şikâr elden gider: 46.

1462. Hükemâ; özünü düşünmez, sözünü düşünür, derler. [848/01]

H. [‘Abdü ’l-Halîm Hakkî]

Hükemâ, ulemanın şeref ve zineti ve sıfat-ı mümeyyizesi alamet-i hikmet ve nur-ı fazilet olup ayine-i akıl ve mizan basar-ı basiret ve cereyan-ı kelam-ı hak ve hakikat beynalarında mer’i ve münceli bulunur!

‘Abdü ’l-Halîm Hakkî

Süfehâ ve hükemânın sıfat-ı kâşifesi, alamet-i kibr ve azamet olup şekl-i kavl, hükemânın ve endam-ı ayine-yi kalbinde mün’akis ve meşhut bulunur. Farkları ése birisinin memduh ve makbul-i âlem-i beşer olması, diğerinin dahi mezmûm ve menfur-ı cihan-ı âlem-i insan bulunmasıdır, demişler.

1463. Hükemânın özünden (kendisinden) sözü geçkindir. [848/02]

Özü geçmese sözü geçer, derler.

1464. Hükemâ ve felâsife, avam ile ihtilatı sevdiklerinden daima münferiden yaşamayı arzu ederler. [848/03]

Fârâbî²⁸⁶

1465. Hükemâ ve felâsife, hayret-zede-i ukul ve şuur olan pek çok asar-ı ilmiyeyi ihtira ve icat eylerler. [848/04]

Fârâbî²⁸⁷

1466. Hükemâ ve felâsife, daima fikir ve hayret deryasına müstağraktır. [848/05]

İbn Sînâ²⁸⁸

1467. Hükemâ ve fuzalânın azamet ve ihtişamı bedenlerinde değil, akıllarındadır. [848/06]

İbn Sînâ²⁸⁹

1468. Hükemânın nesâyih ve tebligat-ı nafîalarından insanların ser-i mû müfâratat etmemeleri lazım gelmez mi? [848/07]

Fârâbî²⁹⁰

1469. Hükemâ ve fuzalâ ile görüşmek insana mucib-i mesar ve mahzûziyet olur. [848/08]

Fârâbî²⁹¹

1470. Hükemâ ve felâsife olan kimseler, faal olup sühanfûrüş değildirler. [848/09]

İbn Sînâ²⁹²

1471. Hükûmet; milletin bir hamisi, çobanıdır, demişler. [848/10]

1472. Hükûmet demek; her şeyini hak ve adalet dairesinde şer ve kanun dairesinde görmek icra-yı ahkâm eylemek demektir, demişler. [848/11]

H. [‘Abdü ’l-Halîm Hakkî]

1473. Hükmü, kendiliğinden verir ki hâkime niyaz etmeyesin. [848/12]

²⁸⁶ Yazmada: *hikmet-i Fârâbî.*

²⁸⁷ Yazmada: *hikmet-i Fârâbî.*

²⁸⁸ Yazmada: *hikmet-i İbn Sînâ.*

²⁸⁹ Yazmada: *hikmet-i İbn Sînâ.*

²⁹⁰ Yazmada: *hikmet-i Fârâbî.*

²⁹¹ Yazmada: *hikmet-i Fârâbî.*

²⁹² Yazmada: *hikmet-i İbn Sînâ.*

Noşirvân

Farsî

dād h^vışten bedē tā ez dāver bī-niyāz bāšt

1474.Hükûmet, adil gerek nafiz gerek; nüfuzsuz, adaletsiz hükümet payidar olmaz, demişler. **[848/13]**

1475.Hükümet iki türlü idare olunur: Birisi hükümet-i mutlaka, diğeri hükümet-i meşrutadır, demişler. **[848/14]**

H. [‘Abdü ’l-Halîm Haqqî]

Hükûmet-i mutlaka kadimden beri cari olan biri usul-i hükûmet ki bir reis hükümet olan hükümdarın taht-ı idaresindeki millette karşı icra-yı ahkâm-ı hükûmeti ekser hâlde o hükümdarın nefsi-i emir ve idaresiyledir. Bazen emir ve nehyine tebean icra-yı ahkâm etmektir. Bazen dahi heyet-i hükûmet şurasınca tanzim ve tedvin olunan kavânîn mucibince icra-yı hükûmet etmektir. Hükümet-i meşruta âse ayan ve eşraftan müntehib-i mecâlis marifetiyle tanzim ve tedvin olunan kavânîn ile icra-yı hükûmet etmektir. Hükümet-i mutlakada kuvvet hükümdarındır.

[Mu‘allim Nâcî] *Luğat-i Nâcî* [328^a]

hükûmet: [‘A.] Ahâli üzerinde âmirlik: İcrâ-yı hükûmet. *Huquq-ı hükûmet* § icrâ-yı hükûmete mahşûş dâ’ire.

1476.Hükûmette hikmet vardır. **[848/15]**

1477.Hükûmet, hikmet ile müşterektir. **[848/16]**

Kâmil Paşa beyt

hükûmet hikmet ile müşterekdür
vezîr olan *hakîm* olmak gerekdür

H. [‘Abdü ’l-Halîm Haqqî]

Hikmet-i hükûmette, hüsn-i idare cemiyet-i millette hüsn-i ahlakın vücudu şart-ı mutlakıyet kılmak ıtlakı üzre caridir kaidedir, şarttır. Şart bulunmayınca meşrut bulunmaz, meşrut bulunmayınca faide bulunmaz, demişler.

1478.Hükûmet kanunsuz olmaz, kanun hikmetsiz olmaz. **[848/17]**

1479.Hükûmet bir kuvvettir, kuvveti millettir; milletin kuvveti hükûmet, hükûmetin kuvveti millettir, demektir. **[848/18]3a**

1480.Hükûmet bir kuvvettir -milletini, devletini, kuvvetini üstünde taşır- yoksa mezâyâ-yı insaniyenin inkişafına müsait bir kaide değildir, demiş. **[848/19]**

1481.Hükûmetin nokta-yı nazar ve amali menfaattir, demiş. **[848/20]**

Fon Dergöliç Paşa

H. [‘Abdü ’l-Halîm Haqqî]

Siyaset-i umumiyyede, menfaat, meşru hak ve adalete mevdu ve müstenit olmak gerek, meşru hak ve adalete müstenit olmayan menfaat hırs ve tamaha celp eder. Hırs ve tamah hiss-i hasedi tevlit eder, hiss-i haset, fenayı fitne ve fesad, felaketle mucip olur.

1482.Hükûmetsiz millet, milliyetsiz hükûmet olmaz, derler. **[848/21]**

H. [‘Abdü ’l-Halîm Haqqî]

Hükûmet kuvveti millettir alır, millet, talim ve terbiyeden alır. Talim ve terbiyenin menbaı ilm ve fazilettir, faziletten saadet doğar, demişler.

- 1483.**Hükûmet-i meşrutada esas kuvâ-yı hükûmet üç menbadan sudur eder ve icra-yı ahkâm eyler, demişlerdir. [848/22]

‘Abdü ’l-Halîm Hakkî]

Ki birincisi kuvve-yi şeriye ikincisi kuvve-yi icrâiye üçüncüsü kuvve-yi adliyedir. Dördüncü olarak efkâr-ı umumiyyeye delalet eden (matbuat)tır, demişler. Kuvvet milletindir, demişler. Hükûmet-i mutlakada kuvvet hükümdarın olduğu için sınıf ve nevi yok hükmündedir; fakat hükûmet-i meşrutada ahkâm-ı usul idare-yi millet muktezasınca sınıf-ı muhtelifeye maksum ad ve itibar olunarak üç türlü kuva-yı hükûmet tadat eylemişlerdir. Bunlardan kuvve-yi teşriye, kuvve-yi icrâiye, kuvve-yi adliye namlarıyla üç sınıf kuva-yı hükûmet tavsif ve tadat eylemişler. Dördüncüsü de (zaman-ı ahkâm-ı medeniyet iktizasınca milletin her daim tercüman-ı efkârlığı hadimi sayılan ve efkâr-ı umumiyyeye delalet eden) matbuattır.

- 1484.**Hükûmeti mezhep abdallardandır, derler. [848/23]

- 1485.**Hükûmet için bir temel bir emel bulunmak şarttır, demişler. [848/24]

- 1486.**Hükûmet hakla, adaletle; millet, sadakat, ahlakla kaimdir, demişler. [848/25]

- 1487.**Hükûmet emr-i idarede adaleti rehber etmek gerektir; zira hükûmetin adaleti, milletin refah ve saadetini temin eder, demişlerdir. [848/26]

H. [‘Abdü ’l-Halîm Hakkî]

Kanun, nizam, intizam ve hüsn-i idare ile kemal bulur. Millet kanuna itaat hüner ve marifet maarifile ve talim ve terbiye ve hüsn-i ahlakla şeref ve feyz-i kemal bulur. Sahip-i servet ve mal ve refah-ı hâl olur. Aksi hâller vadi-yi dalâla yol bulur, hırs ve tamah ve hiss-i hasetle ve su-yi ahlakla zeval ve vadi-yi harabatta inkıraz bulur. Demişlerdir ki bu sınıf kuvâ-yı hükûmet adeta bir siyasi darb-ı mesel hükmüne girmiş bir kaide-yi usul-i hükûmet-i meşrutadır. Binaenaleyh hasbe ’l-münasebe buraya kayıt ve zaptıyla iktifa olunmuştur.

- 1488.**Hükûmet için en müşkül olan şeylerden birisi, milleti hüsn-i idare etmek diğeri de millet çocuklarını zamaneye göre talim ve terbiye eylemektir, demişler. Çünkü milletin iyi idare olunması, milletin iyi talim ve terbiye olunmasına muvaffaktır. [848/27]

- 1489.**Hükûmet emrine itaat, millet için borçtur; borcunu bilmeyen ve eda etmeyenler için kanun-ı adalet kaim-i hâkimdir (vaciptir), demişler. [848/28]

- 1490.**Hükûmetsiz millet, milletsiz hükûmet olmaz. [848/29]

H. [‘Abdü ’l-Halîm Hakkî]

Ancak hükm-i hükûmette esas, hak ve adalet ve hüsn-i ahlak ve fazilet, cemiyet-i millette, itaat ve inkıyat ve hüsn-i ahlaka şart esastır.

- 1491.**Hükûmet, cahiller elinde payidar olmaz, zeval bulur. İşte bu easları havi ve muhtevî ve cami olan hükûmetler ve cemiyetler, milletler bi-indirastır, demişler. [848/30]

H. [‘Abdü ’l-Halîm Hakkî]

- 1492.**Hükûmet, hikmet-i idare ile; millet, marifet-i idare ile feyizdar ve payidar olur, demişler. [848/31]

H. [‘Abdü ’l-Halîm Hakkî]

Hükûmet hikmet idaresinde bir mizan-ı adalet, bir mikyaz-ı idare-yi hikmet vardır. Mizan-ı adalet, hukuk-ı şerî tarumar, mizan-ı idare, hikmet-i idareye tevazu ettirir. Binaenaleyh hak ve adaletsiz mikyaz ve muvazenesiz hikmet-i hükûmet idare olunmaz, demişler.

1493. Hile altında çile çıkarıyor, derler. [848/32]
 1494. Hile giydirmemiş ya! [848/33]
 1495. Hile kimden helal olmaz? [848/34]
 1496. Hululî mezheptir, derler. [848/35]
 1497. Hulul etmiş, hülle giymiş. [848/36]
 1498. Hulul et de hülle giy, demiş. [848/37]
 1499. Hulul-i muslihâne politikası zaman-ı siyasilerinin ihtiradır; fakat illet-i esası hiledir. [848/38]
 1500. Humma tutmuş gibi sayıklar, derler. [848/39]
 1501. Humma, yakalamış; insan gibi ölmüş. [848/40]
 1502. Hükûmet, ahaliye göre olur değil, ahali hükûmete göre olur, demişler. [849/01]

H. [‘Abdû ’l-Halîm Hakkî]

İzah ve mütalaa: Hükûmet; ahali üzerinde bir hesaptan [Çoban ahali ise, mal koyun, kurbandır.] [Koyun bakmasını bilmeyen gafil, çobanın koyununu ya kurt kapar ya haram olur ya harami kapar.] diğer hesaptan: [Ahali; mesel-i bağ buysa, hükûmet ése sahip ve maliki olan bir bağcı ve bahçıvan tüccar binaenaleyh atalar söylemişlerdir ki: [Bağı baksan bağ olur, bakmazsan dağ olur.] Bostanı baksan bostan gül gülistan, bakmasan kendine belki memleketine mezaristan olur. Ta onlar için [Mal, mülk sahibi aldırır.] = [Bağ, bostan timar-ı hüsn [...]] [Keçi, koyun, at, sığır, davarcısını aldırır.] demişler Bunlardan başka diğer emsal: [Ahali tabi, matbuun irabıyla muarrep olur, demişlerdir. Buna binaen [Hükûmet, ahaliye göre değil ahali, hükûmete göredir demek olmuş olur.]

1503. Huy (orta) gün günden safvet, derler. [849/02]
 Kış çilesi...
 1504. Huy huycudur (Huy huycudur) çıktı mı mahrem mi gelmiş ola? Demiş. [849/03]
 1505. Huri misaldir. [849/04]
 1506. Huri gibi kızdır. [849/05]
 1507. Huriler, feriştelere karıştı desene, derler. [849/06]
 1508. Huri gilman arar. [849/07]
 1509. Hurilere mi karıştı? [849/08]
 1510. Huriye olmakla huri sanma, belki çorba çıkar, demiş. [849/09]
 1511. Huri gilman bağında gezer hep. [849/10]
 1512. Huri gibi kızı kim sevmez? [849/11]
 1513. Huri gibi güzeldir. [849/12]
 Ş. [Şināsī *Durûb-ı Emtāl-i ‘Otmāniyye* 210²⁹³]
 1514. Huri, cevri bilmez. [849/13]

Hı (H)

[Aḥmed Vefîḫ Paşa] *Lehce-yi ‘Otmānî* [cüz’-i evvel] [379^a]

²⁹³ Şināsī - Ebû ’z-Ziyā: *Durûb-ı Emtāl-i ‘Otmāniyye*: Hürî gibi güzel.: 210.

ha: Elifbā-yı ‘Otmānīnīn toközuncı harfi. Ebced hesābında altı yüze işāretidir. Kadīm^{en} Türkīde ha ğayın kaf harfleri bir harf ‘add olunup yérine göre okunur. Sābıkda ğayın ile kaf kāfiye olurdu. ‘Arabīden ve sā’ir elsineden naql olunan ğayınlu kelimeler ha yāh’ud kafla okunur. ğāşiye hāşe, ğārār harār, ğırbāl qalbūr, ğılāf kılıf, ğartuc kartuş, Türkīde dahı ğatun kadın, ğaķan ka’an, ğalı kalı, aķsam aķşam. Oğuz qolında olan lehcelerde kaf harfi, Uyĝur qolında ğayn, Kıpçak qolında ha ğālibdür.

1515.Hain Avrupa, insanlar kör, sersem, kendini gösteren resim satarlarmış, derler. [849/14]

1516.Hainlikte Sırlılar kadar var, desene! demiş. [849/15]

1517.Hain adamdır, derler. [Hain -hıyanetler- fare gibi bir gün olur kapana düşse gerektir, derler.] [849/16]

1518.Hain adam, korkak olur. [849/17]

Ş. [Şināsī *Đurūb-ı Emtāl-i ‘Otmāniyye* 214²⁹⁴]

1519.Hainin şerrinden halas -kaç ya sükut et- olmak istersen uzak dur. [849/18]

1520.Hainden mertlik, hasitten cömertlik olmaz, demişler. Yüzsüz olur, yüzsüzler. [849/19]

1521.Hain soysuz olur, [...] [849/20]

H. [‘Abdü ’l-Ħalīm Ħaķķī]

İzah: Buna binaendir ki hain zümresi [Kulli cahilün cesur] fehvâsınca hainler cahilane cüretleri ile her nev şenâat ve fezâhatlarıyla bilcümle denaetleri irtikapta meydanı boş buldukça açılarak fevt etmişler. O derece cesur olurlar ki ses çıkartmazsa bütün âlemi korkak za’m ve itikadında bulunurlar. O kadar cüretkâr olurlar ki ne Allah’tan ve ne şer’ ve kanundan korkar ve ne insandan sakınır ve hicap ederler. Ne de encamkarın meydana çıkacak tefekkürle, kuvve-yi kanuniye nicesine çare kare gibi düşeceğini ruşen bilirler. Öyle cahil zümredir artık şu dem-i ferahından ne alur çalarsak ancak kârımız budur zannederler ve akıbet karı endişeye lüzum bile görmezler. İşte bu za’m-ı batıllarıdır ki hain zorbalık vadisinde rezaletlerini artırdıkça artırırlar, had ve hududlarını aşarak nihayet sermest-i gurur-ı cahilanesiyle yollarını da adeta kaybederler²⁹⁵; fakat el âlem kısmen [...] kısmen cahilane muhavvifane çar ve firarı irtikapla divan-ı adalet vazifesini ifa eder. İşte bu hâller her daim olur.

1522.Hain, berhudar olmaz; ahir berdar olur. [850/01]

T. [Ebü ’z-Ziyā *Đurūb-ı Emtāl-i ‘Otmāniyye* 215²⁹⁶]

1523.Hain, cezasız kalmaz. [850/02]

[Şolaķzāde Mehmed Hemdemī Çelebi] *Şolaķzāde Tārīhi*²⁹⁷ [Dikr-i aĥvāl-i Abaza Paşa] 727

1524.Hain ile zalimin harcı birdir. [850/03]

1525.Hain kişi, akıbet zelil olsa gerektir. [850/04]

²⁹⁴ Şināsī - Ebü ’z-Ziyā: *Đurūb-ı Emtāl-i ‘Otmāniyye*: Ħā’in adem korkak olur.: 214.

²⁹⁵ Yazmada: *ĝā’ib éderler*. al-FİRŪZĀBĀDĪ: *UBTKM*: al-ĝayb: I, 222; al-ĝā’ib: I, 222. REDHOUSE: *TaEL*: ĝā’ib: 1335^a; ĝayb: 1355^b; ħayb: 1427^b. Ş. Sāmī: *KT*: ĝā’ib: II, 961^b; ĝayb: II, 972^a. TDK: TS: kayıp: 1364^a.

²⁹⁶ Şināsī - Ebü ’z-Ziyā: *Đurūb-ı Emtāl-i ‘Otmāniyye*: Ħā’in berĥudār olmaz āĥir ber-dār olur.: 215.

²⁹⁷ Yazmada: *Şolaķzāde Tārīhi*’nden bir fıkradur.

1526. Hain, haine yardım eder, doğru doğruya. [850/05]

Ş. [Şināsi *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye* 215²⁹⁸]

1527. Haini sanma berhudar olur, ya kesilir ya berdar olur. [850/06]

Mevzundur.

[Şolaḳzāde Meḥmed Hemdemī Çelebī] *Şolaḳzāde Tārīḫi*²⁹⁹ [Eyālet-i Mısr ba-Hā'in Aḥmed Paşa vu 'aşāyiş u ḳatlı [beyt³⁰⁰] 446

[Muḥārabe-yi Rābi' Der-'Arab] 301 beyt³⁰¹

ḥā'ini şanma kim berḥūrdār olur

'āḳıbet dīlletle ḥ'ur u zār olur

1528. Hainin cezasını, Allah verir. [850/07]

1529. Hain, muradına eremez. [850/08]

1530. Hainden şefa'at umma. [850/09]

1531. Hain, bu dünyada belasını bulsa gerek öbür dünyada cezasını. [850/10]

1532. Hain olan korkak olur. [850/11]

1533. Hain olan daima hâif olur. [850/12]

Mevzundur.

Hıfzī [Manḳūme-yi *Ḍurūb-i Emtāl* 12] [mısrā'³⁰²]

1534. Hain cezasını elbette bulsa gerek, demişler. [850/13]

Sünbülzāde Vehbī *Dīvān* [Tercī'i Bend-i Ḥaḳıḳat-peyvend ki der-terk-i ṭarīḳ-i ḥ'acegānī nüvişte būd VI, 6]

ḥā'in bulur elbetde bu dünyāda belāsın

ēdikleri ḳalmaz bilürüz roz-i cezāya

1535. Hainin ettikleri zor cezaya kaimdir. [850/14]

1536. Hâib, hâsir olma. [850/15]

Hâib (meyus ve meḥcur)

1537. Hâib olma, tâib ol. [850/16]

1538. Hâib olma, hâif ol, Hüdâ kapısında naip ol. [850/17]

1539. Hain insanlara sıra gelir, yeri, yurdu, yeryüzü dar gelir; sıra gelir, ararlar sıçan deliğini bin akçeye, cürmüne göre az gelir, hacmine göre, dar gelir, demişler [850/18]

1540. Hain kaçtı, öz mezarını özi kazdı, derler. [850/19]

1541. Hâib, hab³⁰³-ı gafletten uyan, Hüdâ babına dayan! [850/20]

Mevzundur.

H. ['Abdü 'l-Ḥalīm Ḥaḳḳī]

²⁹⁸ Şināsi - Ebü 'z-Ziyā: *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye*: Hā'in ḥā'ine yardım eder toğrı toğrıya .: 215.

²⁹⁹ Yazmada: *Şolaḳzāde Tārīḫi* 'nden bir fiḳradur.

³⁰⁰ *Şolaḳzāde Tārīḫi*: ḥā'ini şanma ki berhudar olur / ya başı kesilür ya berdar olur: 446.

³⁰¹ Yazmada: *Şolaḳzāde Tārīḫi* 'nden.

³⁰² Hıfzī: *Manḳūme-yi Ḍurūb-i Emtāl*: ḥā'in olan dā'imā ḥā'if olur: 12.

³⁰³ Yazmada: *ḥ'āb-ı ḡaflet*. *ḥ'āb-ı ḡaflet*: Farsça *ḥ'āb* + Arapça *ḡaflet*: Gaflet uykusu. *Hab* kelimesi yazmada *ḥāb* ve *ḥ'āb* olmak üzere iki farklı imla ile kullanılmıştır. Kelimenin aslı Farsça olup *ḥāb* ve *ḥ'āb* imlalarının ikisi de Farsçada kullanılmaktadır. STEINGASS: *CP-ED*: ḥāb: 436^b; ḥ'āb: 478^a. ŞU'ÜRİ: *Ferheng-i Şu'ūr*: ḥ'āb: cild-i evvel, 358^b. REDHOUSE: *ḥ'āb*: *TaEL*: 868^a.

1542.Hab ile merk arasında yok hicap. [850/21]

[Şolaḳzāde Meḥmed Hemdemî Çelebî] *Şolaḳzāde Tārîḫi*³⁰⁴ [‘Azm-i Sulṭān be-def’ gāile-yi Ḳorḳud Ḥān] 355 beyt³⁰⁵

güft-gū ile alup çün anı ḥ^vab
ḥāb ile merk arasında yok hicāb

1543.Hab-ı gaflet³⁰⁶ bize bir tabir olunmaz habdır. [850/22]

[Şolaḳzāde Meḥmed Hemdemî Çelebî] *Şolaḳzāde Tārîḫi*³⁰⁷ [Dıkr-i vaḳ‘a-yı aḥvāl-i ğarībe merḥūm Sulṭān ‘Oṭmān Ḥān] 708 mışrā‘

‘ālem-i rū ‘yā deryā-yı āḳıl ḥaḳīḳatde cehān
līk bu rū ‘yāy ta ‘bīr in éder nāyābdur

gerçi heb dünyā ma ‘berdür lisān-ı ḥāl ile
ḥ^vab-ı ğaflet bize ta ‘bīr olunmaz ḥābdur

1544.Hab-ı hargûş,³⁰⁸ tavşan gibi bir gözü açık uyur, derler. [850/23]

‘Abdü ‘l-Ḥalīm Ḥaḳḳī

[...] diğér nisbet müdasınca, zorbalığı, adeta, asriyet-i millîyete kadar cüret-yab olarak zulüm ve hakaretlerini bile göstermekten çekinmezler. İş o dereceye gelir ki artık hileli hileciyle külliye dolmuş taşmıştır, [...] işlemiş ve bıçak kemiğe dayanmış, can halkuma gelmiş, bir hâle geldikten sonra, iş gayretullaha dokunarak maddî manevî kâffe-yi meزالimden musibkar, amil ve alimleri kendileri kazmak kabilinden, bilcümle cinayetlerinin mahkumiyet-i maneviye ilamlarını kendileri yazar ve yazdırır ve halka hükm-i layık ve lâhikini de verdirirler sonra her şeyi olur eden cezasını bu surette hak verir bu şeylerin tekerrürüne meydan kalmamak üzere evveliyü ‘l-ebzarın damen mutabassır ve mütebaggız bulunmaları hususu hâl-i intibah hususî tarihlerimizde mestur bulunan cümle-i şûnat-ı tarihiye-yi millîye olmak üzere kayıt ve işaret edilmiştir. Hisse-yi intibah ve ibreti tarihten almak gerektir, demişler.

1545.Hâtem-i Tâî namını, namı geçti. [851/01]**1546.Hâtem-i Tâî³⁰⁹ namı, kuru bir hikayettir, demiş. [851/02]****1547.Hâtem-i Taî namını tayy eyledi, demiş. [851/03]**

[Şolaḳzāde Meḥmed Hemdemî Çelebî] *Şolaḳzāde Tārîḫi*³¹⁰ [Cülüs-ı Sulṭān Bā-Yezîd Ḥān Velî] 271-272 beyt

³⁰⁴ Yazmada: *Şolaḳzāde Tārîḫi*’nden bir fıkradur.

³⁰⁵ Yazmada: mışrā‘.

³⁰⁶ Yazmada: *ḥāb* ve *ḥ^vab*. STEINGASS: CP-ED: ḥāb: 436^b; ḥ^vab: 478^a. REDHOUSE: ḥ^vab: Ta-EL: 868^a.

³⁰⁷ Yazmada: *Şolaḳzāde Tārîḫi*’nden bir fıkradur.

³⁰⁸ Yazmada: *ḥ^vab-ı ḥargûş*. ḥ^vab-ı ḥargûş: Farsça *ḥ^vab* + Farsça *ḥargûş*: Tavşan uykusu. TABRİZİ: BĶ: ḥargûş: Ser-püş vezninde. Tavşan ve erneb ma’nâsınadır. Dışisi nisvān gibi ḥayz görür dërler. ‘Arabîde lisānu ‘l-ḥamel ve Türkîde bağ bağı ve siğirli yaprak dëdikleri nebāta daḥi dënür. Tohumuna Fârsîde *bārteng* dërler. Sin-i mühmele ile de luğatdur.: 320. ŞU‘ÜRİ: *Ferheng-i Şu‘ūrî*: ḥar-gûş: Tavşan ki ‘Arabîde [erneb] dërler. Kulağı uzun olduğundan eşek kulağına teşbîh^{en} tesmiye olunmuş.: cild-i evvel, 366^b.

³⁰⁹ Hâtem Tâî [ö. 578]: Çocuk yaşlarından itibaren cömertliği ve misafirperverliğiyle tanınmış, Tay kabilesinin reisidir. Câhiliye devrinde yaşayan üç ünlü cömertten biri olan Hâtim’in (diğér ikisi Kâ‘b b. Mâme ve Herim b. Sinân) bu özelliği darbimesel hâline gelmiştir. Geniş bilgi için bk. TULÜCÜ, S.: ‘‘Hâtim et-TÂÎ’’, *DİA*: 16, 472^b-473^c.

³¹⁰ Yazmada: *Şolaḳzāde Tārîḫi*’nden bir fıkradur.

*Hâtem-i Tayy nâmını tayy eyledi
mürde-yi fakr u gamı hayy eyledi*

1548. Hâtem-i Tâî, sabittir. [851/04]

1549. Hâtem-i sihir, dünyayı parmağında döndürür. [851/05]

Žiyā Paşa [Eş‘ār-ı Žiyā Gazelliyāt 47] [beyt]

*‘âlem nazm u belâğatda Süleymândır Žiyā
parmağında hâtem-i sihr ü beyânı döndürür*

1550. Hâtem-i Süleymani³¹¹, parmağında taşır. [851/06]

1551. Hâtemsiz Süleyman olmaz. [851/07]

1552. Hâtemsiz Süleyman, Süleyman değil. [851/08]

1553. Hatuna mal verme, kâl verir. [851/09]

Hoş kelam...

1554. Hatun hatuncuk. [851/10]

1555. Haç, boynundan değil aklından çıktı. [851/11]

1556. Haç, suya düşmüş papaz gibi... [851/12]

1557. Hadim ile hoca bir değil. [851/13]

1558. Hadimü ’l-Haremeyn³¹² paye-yi celili, her mümin ehl-i müslimi müyesser olmaz; zira sıfat-ı kaşife-yi hilafet min kabli ’r-rahman, mevhibe-yi ilahiye hilafet-i celile ve musib-i zamandır. Cenabıhakk kendi ittihaz ettiği ve nasip ve ihsan buyurduğu sevgili kullarına nasip ve mukadder olmakla müyesser olur, demişler. [851/14]

1559. Hadim, mahdum bir kezdir. [851/15]

Lā Nazm

*dérler iki ‘âlemde bize hâzin-i esrâr
erbâb-ı dili, mahrem-i râz-ı Haremeyniz*

Haremeyn: Mekke-yi Mükerrreme ile Medîne-yi Münevvere.

1560. Harsız gül olmaz, ah u zarsız cebel olmaz. [851/16]

1561. Harsız gül olmaz, hımar ve hamyâzesiz zevk-i emel olmaz. [851/17]

[Enderünî Vâşif] beyt

*miḥneti kendin devk étmedür ‘âlemde hüner
gam-ı şādî-yi felek böyle gelür böyle gider*

1562. Harezmsah gibi celaletlidir. [851/18]

[Ahmed Vefik Paşa] *Lehce-yi ‘Otmānî* [cüz’-i evvel] 388^[b]

³¹¹ Hâtem-i Süleyman: Hz. Süleyman’a isnat edilen mûcizevî yüzük, bu yüzüğün üzerine hakkedilmiş altı köşeli yıldız. Birinin tepesi diğerinin tabanına geçirilmiş iki eşkenar üçgenin meydana getirdiği bir sembol olup müslümanlar arasında “hâtem-i Süleyman”, yahudi ve hristiyanlarca “Dâvûd yıldızı” diye anılır. Geniş bilgi için bk. PALA, İ.: “Mühr-i Süleyman”, *DİA*: 31, 524^c-526^c.

³¹² Hâdimü ’l-Haremeyn: Abbâsîler’den sonra kurulan bazı İslâm devletleri hükümdarlarının ve özellikle I. Selim’den itibaren Osmanlı padişahlarının resmî unvanlarından biri. Hâdimü’l-Haremeyn unvanı resmî yazışmalarda kullanılır, sikkelere darbedilir ve hutbelerde söylenirdi. Bu unvana sahip olmanın başlıca mesuliyeti Mekke ve Medine’yi himaye etmek, yani “hâmi’l-Haremeyn” olmaktı. Geniş bilgi için bk. YAVUZ, H.: “Hâdimü ’l-Haremeyn”, *DİA*: 15, 26^c-27^b.

ḥ^vārezm: is. *Ḥ^vārezm Cürcān ile Deşt-i Kıpçaq ve Hazar deryāsiyla Buḥārā arasında vāki ‘ülke. Qadīmde pāy-ı tahtını Ürgenc-i köhne, ḥāl^{en} Hive.*

1563. Has harsız, baş yaramaz. [851/19]

1564. Has Türk, has asker! [851/20]

1565. Has olan halas olur. [851/21]

1566. Hasım, hasette olsa hep [...] = hâsım, hasm olmaz; hasm, hâsım olmaz, demişler. [851/22]

1567. Has, âmmdan sonra gelirse itibar hastır. [852/01]

Kaide-yi usuliyeden...

1568. Halis altın, taş üstünde dahi ayarını gösterir. [852/02]

Nedīm [*Dīvān* 332, CXLIX, 8] beyt

düşmen ne deḡlü saḡt ése de şād ol ki ey Nedīm

seng üzre gösterür zer-i kāmīl ‘ayārını

1569. Hâk-i pâye, yüz sürmeye geldim der de hâk-i pâyeye gelir, oturur. [852/03]

1570. Hâk-i pâyin öptüler ‘izâz için, can nisar olundu pay-endâz için. [852/04]

Mevzundur.

[Şolaḡzāde Meḡmed Hemdemī Çelebī] *Şolaḡzāde Tārīḡi*³¹³ [İmdan-ı Hazret-i Sultān Selīm Ḥān] 344 [beyt]

ḡāk-i pāyīḡ öpdiler i‘zāz için

cān nisār olundu pāy-endāz için

1571. Halis ekmek, has hamurdan olur. [852/05]

1572. Has köylü, malum soylu. [852/06]

1573. Haseki ağaya, haseki kadın. [852/07]

1574. Has bahçede, gül devşirir. [852/08]

Belīḡ beyt

gelüp ḡaṡṡ işte seyrān-ḡāh-ı ‘ālem oldu o bāḡ-ı ḡāşş

saḡa kim dēdi kim boz öyle ḡül-zārı çemenlik yab

1575. Has bahçe seyrine gider. [852/09]

1576. Hasın hukuku, âmmin hukukuna tekaddüm edemez. [852/10]

Kaidedir.

1577. Has ol, halis ol; herkese muhlis ol. [852/11]

1578. Has dur³¹⁴! Selam dur³¹⁵! Öğrenmekle kişi hemen asker sayılmaz. [852/12]

1579. Hatır yapmak, kabe yapmak kadar tevabidir, demiştir. [852/13]

1580. Hatır yapmaya say et; fakat hatır yıkma. [852/14]

Nābī [*Ḥayriyye-yi Nābī* Der-Beyān-ı Şeref-i Luṡf ü Kerem 90, 17b, 548] beyt

³¹³ Yazmada: *Şolaḡzāde Tārīḡi*’nden bir fıkradur.

³¹⁴ Yazmada: *ḡur*. Yazmada *dur*- kelimesi, *ḡur*- şekliyle ekseri olmak üzere *dur*- ve *ḡur*- imlalarıyla kullanılmıştır. CLAUSON: *EDPT*: 529^b. STAROSTIN-DYBO-MUDRAK: *EDAL*: I, 404. REDHOUSE: *TaEL*: ṡurmak 1254^a. Ş. Sāmī: *KT*: ṡurmak: II, 896^b. TDK: *TTS*: durmak (turmak): II, 1261; turmak: V, 3856. TOPARLI-VURAL-KARATLI: *KTS*: ṡur- 284^a; tur-: 284^a, dur- (I): 65^b.

³¹⁵ Yazmada: *ḡur*.

kimsenün cevri ile cānın şıkma
hāṭırın yapmağa sa'ý et yıkma

1581. Hatıra gelen, karşılayıp gelir. [852/15]
 1582. Hatıra gelen, başa gelir. [852/16]
 1583. Hatırıma gelen, karşıma çıktı, derler. [852/17]
 1584. Hatır için daima çiğ³¹⁶ tavuk yenilmez. [852/18]
 1585. Hatırı sayılır fasıklardandır. [852/19]

‘Aṭāyī beyt

hāṭır şayılacak ufaḵ edi
aḡa fācır laḡabı ufaḵ edi

1586. Hatırı sayılır münafıklardandır. [852/20]
 1587. Hatırın kalsın, heman yol kalmasın. [852/21]

Mevzundur.

Hıfzī [Manzūme-yi Durūb-i Emtāl 12] [mısrā³¹⁷]

1588. Hatır için, hatır için amma hiç Allah için demediniz? demiş. [852/22]
 1589. Hatır nişanıdır. [852/23]
 1590. Hatırında hatt-ı nişanı olup kaldı. [852/24]

İspartalı Kınalızāde beyt

her tār-i ḡamze sīm ḡaşıḡ ebedī kemān olup
ḡaldı dil-şikestede hāṭır-ı nişān olup

1591. Hatıra gönle bakmak gerek, viran gönlü yapmak gerek. [852/25]
 1592. Şahın hatırı, tecelli camıdır. [852/26]

[Şolaḡzāde Meḡmed Hemdemī Çelebī] Şolaḡzāde Tārīḡi³¹⁸ [‘Azm-i Sulṭān Selīm Ḥān be-muḡārebe-yi kisrāy
 ‘Acem Şāh İsmā‘īl] 360 beyt

hāṭır şāḡıḡ tecellī cāmīdür
her ne lāḡıḡ olsa Ḥaḡḡ ilhāmıdur

1593. Hatır için devlet, millet sofrasında çiğ tavuk yenmez, demişler. [852/27]
 1594. Hatır, hatır amma hiçbir hatırı sormadınız? [853/01]

Nābī [Ḥayriyye-yi Nābī Der-Beyān-ı Zār-ı Hezl ü Müzāḡ] 87, 17a, 521-522] nazm

āb-dār olsa laṭīḡe ḡv ūşdur
līḡ bir semti yāḡar ātişdür
heḡ laṭīḡe dēme ol söz oḡına
bir uci hāṭır-ı yāre toḡına

1595. Hatır saymak da mı yok? [853/02]
 1596. Hatır gönül uçacak. [853/03]

³¹⁶ Yazmada: *çi*. TDK: DS: *çi*: Pişmemiş.: III, 1202^a. CLAUSON: EDPT: *çi*: 413^a. Şeyḡ Süleymān: LÇvT‘O: *çi*: Ḥām, nā-puḡte.: 163^a. TOPARLI-VURAL-KARAATLI: KTS: *çi* (II): Çiğ, pişmemiş.: 51^a.

³¹⁷ Hıfzī: Manzūme-yi Durūb-i Emtāl: hāṭırın ḡalsun hemān yol ḡalmasun: 12.

³¹⁸ Yazmada: Şolaḡzāde Tārīḡi’nden bir fıkıradur.

1597. Hatıra, gönle bakmaz. [853/04]

1598. Hatır-ı yarana dokunacak sözden sakınmak gerek. [853/05]

1599. Hatıra riayet iki taraftan gerek. [853/06]

1600. Hatıra dokunur latifeden kaçınmak gerek. [853/07]

1601. Hatır yapmak ne kadar sevap ise hatır yıkmak da o kadar günahtır. [853/08]

1602. Hatır kırmak kolay; amma hatır yapmak güç. [853/09]

1603. Hatır kırmak çocuk oyuncağı mı sandın? [853/10]

Enderünî Vâsıf beyt

ne kırsın ikide bir de benim hâşırımı

gönlüm ey tıfl-ı ziyân-kâr oyuncağ değil â

1604. Hatıra riayet etmeli; amma her hatırın hatırı değil. [853/11]

1605. Hatıra riayeti, hatıra hizmet eden bilir. [853/12]

1606. Hatır benze toz konmasın sakın! [853/13]

Muhibbî Dîvân [612, 2066, 2] [beyt]

dîkr edersem gubâr-ı hatıru ger

gelmesün hâşıra gubâr saşın

Qıyâsî beyt

pâyüñ gubârım ey gönca-leb nigâr

aşma beni ki hâşırına gelmeye gubâr

1607. Hatırına toz kondurmaz. [853/14]

1608. Hatır bul, tek hatır bulandırma. [853/15]

1609. Hatırına toz kondurmak istemeyen, hatırşinas olur. [853/16]

1610. Hatırın kalsa kalsın, tek söz kalmasın, derler. [853/17]

1611. Hatır, kalsa kalsın; tek görüşmeye yüz, yürümeye yol kalsın. [853/18]

1612. Hatır-ı âşık gibi eser binadan sad merhale devr eylediler, demiş. [853/19]

[Şolâkzâde Mehmed Hemdemî Çelebî] Şolâkzâde Târîhi³¹⁹ [Hikâyet-i Garîbe] 474

1613. Hatır için her daim çiğ³²⁰ tavuk yenmez. [853/20]

1614. Hatırım için bir daha, der hep. [853/21]

1615. Hatır için çiğ³²¹ tavuk bile yenir. [853/22]

Ş. [Şinâsî Durûb-ı Emtâl-i 'Otmâniyye 211³²²]

1616. Hatır, fâtıra geldi. [853/23]

1617. Hatıra hizmet³²³ iyidir; amma katır yükü kadar olmasa, demiş. [853/24]

1618. Hatırsın hayalim çeşm-i nazar hayalin. [853/25]

³¹⁹ Yazmada: Şolâkzâde Târîhi'nden bir fıkradır.

³²⁰ Yazmada: çi, çig. TDK: DS: çi: Pişmemiş.: III, 1202^a. CLAUSON: EDPT: çiğ: 413^a. Şeyh Süleymân: LÇvT'O: çiğ: Hâm, nâ-puhte.: 163^a. TOPARLI-VURAL-KARAATLI: KTS: çi (II): Çiğ, pişmemiş.: 51^a.

³²¹ Yazmada: çi.

³²² Şinâsî - Ebü 'z-Ziyâ: Durûb-ı Emtâl-i 'Otmâniyye: Hâtır için çiğ tavuk bile yénür.: 211.

³²³ Yazmada: hıdmet. Kelimenin aslı Arapça olup hıdma'tır. ATAY: A-TBL: I, 444^a. REDHOUSE: TaEL: hıdmet: 834^a; hıdmet: 834^b. Ş. Sâmi: KT: hıdmet: [Zebân-zedi: hıdmet.]: I, 574^b.

Lā Mısrā‘

*cāy-gīr oldı derūnumda hayāl-i çeşmün***1619.**Hatıra geleni söylemek, hamakattir. [853/26]**1620.**Hatıra gelen başa gelmesin. [853/27]**1621.**Hatıra gelen, başa gelecek olsa... [853/28]**1622.**Hatır yıkmak, Kâbe yıkmak gibidir. [853/29]**1623.**Hakan -kağan- sözü, -fermanı- yasadır -kanundur-; olmaz yasanın yalanı, demişler. [854/01]

‘Abdü ’l-Halīm Hakkī

İzâh

Muhtıra: Hakan- hanlar hanı- büyük hükümdar-han-ı kebir dahi denir, kadim akvam-ı Türkan hanlarının reisi yani hanlar başı ve imparator-ı zamandır. Zaman-ı hazreti matbu‘atda ba‘zı kere bi‘l-münasebe yazıldığı üzere, lafz-ı hakan, Çin hakani lakabı olmayıp hükümdaran-ı Türkana muhtasar ‘unvanlardan ancak Çin hükümdarları, hükümdaran-ı Türkana ‘asırlarca cenk ve cidalde bulunmuş kah galib ve ekser hâlde mağlup olarak selef ve halef olmuşlar. Bina’en‘aleyh Çin hükümdarları da bu münasebetle vakt-i istiklallerinde, hükümdaran-ı Türkana ‘unvanıyla ma‘nun bulunmağı kendilerine medar-ı şeref ve itibar bilmişlerdir. Bu babda tarih-i ‘âleme müraca‘at oluna.

1624.Hâk-i pâye yüz süren, ya nanpare ister ya nemek. [854/02]

Mevzundur.

Hıfzî [Manzûme-yi Dürûb-i Emtâl 12] [mısrâ‘³²⁴]**1625.**Hâk ol ki Hüda mertebeni âlî eyleye. [854/03]

Mevzundur.

Rûhî-yi Bağdādî [Külliyât-ı Eş‘âr-ı Rûhî-yi Bağdādî] beyt

hâk ol ki Huda mertebeni eyleye ‘âlî

tâc-ı ser-i ‘âlemdür o kim hâk-i kademdür

1626.Hâk ile yeksan olmuş. [854/04]**1627.**Hâk ile yeksan olmuş Bağdat’ın bürücü. [854/05]

Mevzundur.

1628.Hâk ile yeksan oldukça mı? Mamur ve abadan idi, demiş. [854/06]

Veysi

1629.Hâk-i pâye yüz süreyim, başımı sipihre ergüreyim³²⁵, demiş. [854/07][Şolağzâde Mehmed Hemdemî Çelebî] Şolağzâde Tārîhi³²⁶ [‘Azm-i Sultân be-teshîr diyâr-ı Eflâk] 224-225

Kıt‘a

*hıfz ederse eger velâyetim***hâk-i pâye varup yüz süreyim**³²⁴ Hıfzî: Manzûme-yi Dürûb-i Emtâl: hâk-i pâye yüz süren nân-päre ister ya nemek: 12.³²⁵ Yazmada: *ergüreyim*. CLAUSON: EDPT: *ergür-*: 227^b. STAROSTIN-DYBO-MUDRAK: EDAL: I, 590. MENINSKI: *Thesaurus...*: ırgörmek: I, 591. TDK: DS: *ergürmek* (I): Ulaştırmak.: V, 1769^a. TDK: TS: Ulaştırmak, erişirmek.: 807^b.³²⁶ Yazmada: Şolağzâde Tārîhi’nden bir fıkradur.

yüzümi hâk-i pâye sürmekle

başımı tâsipihre êrgöreyim

Nef'î [Dīvān Der Ta'rif-i Sa'âdetḥâne-yi Şeyhü 'l-İslām Muḥammed Efendi 52, 4] [beyt]

hâk-i pâk-i âsitânı, bûse-cây-ı ins ü cân

1630. Halik-ı Teala'ya, hamdusenayı dilinden eksik etme. [854/08]

1631. Hâk-i çâk içre nihan oldu. [854/09]

Şolaḳzâde Meḥmed Hemdemî Çelebî] *Şolaḳzâde Târîḫi*³²⁷ [Cülüs Sultân Bâ-Yezîd Hân Velî] 273

beyt

hâk-i çâk içre nihân oldu çü naḳş-ı pad-şâh

'arş u ferş ehli dâdiler Tayyiballâh-ı terâh

1632. Halis, muhlis. [854/10]

1633. Halis dost, halis altın gibi aranır. [854/11]

1634. Halikını, hatırından çıkarma. [854/12]

1635. Halik-ı ibada yüz tut ki izzetin ziyade ola. [854/13]

'Hurûfî 'Arşî [Dīvān-ı Belâḡat Unvân-ı 'Arşî] beyt

haḳḳ-ı hâliḳu 'l-'ibâda

yüz tüt ki ola 'izzetiḡ ziyâde

1636. Halis altın, halis dost... [854/14]

1637. Halis demir, suyunu gösterir; halis insan, suyunu huyunu gösterir. [854/15]

1638. Hâlî meydan bulursa at oynatmak ister. [854/16]

1639. Halası, teyzesi halı dokur³²⁸. [854/17]

1640. Hala, merhametten hâlîdir, derler. [854/18]

1641. Hallâk-ı cihan âleme etdükte tecelli, her âdemi bir hâl ile kılmış müteselli.

Mevzundur.

Lâ beyt

hallâḳ-ı cehan 'âleme kıldukta tecellî

her kulı birer hâl ile kılmış mütesellî

1642. Haliksiz, mahluk olmaz. [854/19]

1643. Hâliyet an-hâliyetedir. [854/20]

1644. Hâliyetü 'l-hâliyetidir. [854/21]

Yahyâ Nazîm³²⁹ *Dīvān-ı Belâḡat- 'unvân-ı Nazîm* [Rubâ'îyyât]

hüsniḡ ki seniḡ bî-meded ḡâliyedür

uftâdeliḡ mertebe-yi 'âliyedür

³²⁷ Yazmada: *Şolaḳzâde Târîḫi* 'nden bir fîḳradur.

³²⁸ Yazmada: *ḡur*. CLAUSON; EDPT: tokı-: 467^a. REDHOUSE: *TaEL*: tokumaḳ: 612^a; doḳumaḳ: 924^a; tokumaḳ: 1258^b. Ş. Sâmi: *KT*: tokumaḳ: II, 903^b. Hüseyin Kâzım Ḳadrî: *TL-TDİVEL*: tokumaḳ: ikinci cild, 205^b; doḳumaḳ: ikinci cild, 794^b; tokumaḳ, doḳumaḳ: üçüncü cilt: 443^a.

³²⁹ Yazmada: *Nazîmî*. Divan şairinin asıl adı Yahyâ'dır. Nazîm mahlasını kullanan diğ er kişilerden ayırt edilebilmesi için ismi ve mahlası birlikte kullanılmaktadır. Bu hususla ilgili geniş bilgi için bk. UZUN, Mustafa; ÖZCAN, Nuri: "Nazîm": *Diyanet İslâm Ansiklopedisi*: İstanbul 2006, Cilt: 32, 452^a-453^c. s. Türkiye Diyanet Vakfı.

taşvîriği yazsam yeridir ey büt-i Çîm
deyr-i dile kim hâliyetü 'l-hâliyedir

1645. Hâlî meydan bulsa at oynatacak. [854/22]

1646. Ham hûlya ham karpuz gibidir, ki adamı kızıl ümide düşürür de nihayet şimdi çiğ zuhur ederek tamamını boşa çıkarır, derler. [854/23]

1647. Ham söz, kulp akçe sahibinindir. [854/24]

Kem söz...

Ş. [Şināsî *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye* 212³³⁰]

1648. Ham söz, kulp akçe gibidir. [854/25]

1649. Ham ahlat -yabani armut- gibi ham, halat, derler. [855/01]

1650. Ham söz, sahibinindir. [855/02]

Ş. [Şināsî *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye* 212³³¹]

1651. Ham armut³³². [855/03]

Ş. [Şināsî *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye* 212³³³]

1652. Ham armut³³⁴ gibi boğaza saplanır. [855/04]

Ş. [Şināsî *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye* 212³³⁵]

1653. Ham ayva gibi hep boğazda durur. [855/05]

1654. Ham armut³³⁶ gibi hep boğmak ister. [855/06]

1655. Ham söz, ham armut gibidir; boğazda durur. [855/07]

Hıfzî [*Manzûme-yi Ḍurūb-i Emtāl* 19] [mısrâ³³⁷]

gelüye (boğaza) durma hemçün ham armud gibi

1656. Ham söz, ham tabir; hata ender hatadır hep, demişler. [855/08]

Sünbülzâde Vehbî *Dîvân* [21, 3] beyt

haṭṭ-ı gîsûya dênmek 'anber-i sârâ vü müşg-i Çîm

kelâm-ı hām ta 'bîr-i haṭṭa-ender-haṭṭadır heb

1657. Ham sufi. [855/09]

1658. Ham sufi, ham karpuz gibidir. [855/10]

1659. Ham sufi, tam sufi bir değil. [855/11]

1660. Ham sufi, ne bilir ağzının tadını? [855/12]

³³⁰ Şināsî - Ebü 'z-Ziyâ: *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye*: Hām söz kulb akçe şahibiniğdür.: 212.

³³¹ Şināsî - Ebü 'z-Ziyâ: *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye*: Hām söz şahibiniğdür.: 212.

³³² Yazmada: *armud*. Yazmada *armut* kelimesi *armuṭ* ve *armud* olmak üzere iki farklı imla ile yazılmıştır. *Armut* kelimesinin aslı Farsça olup bu kelimenin *amrūt* ve *amrūd* olmak üzere iki farklı imlası mevcuttur. STEINGASS: *CP-ED*: *amrūt*, *amrūd*: 100^a. ŞU'ÜRİ: *Ferheng-i Şu'ūrî*: *emrūd*: Ma'rûf mîvedür. Türki'de *râ'yı* taqdim edip *armud* derler.: cild-i evvel, 103^a. REDHOUSE: *TaEL*: *armud*: 73^b; *emrūd*: 199^a. Ş. Sāmî: *KT*: *armud*: I, 30^b.

³³³ Şināsî - Ebü 'z-Ziyâ: *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye*: Hām *armud*.: 212.

³³⁴ Yazmada: *armud*.

³³⁵ Şināsî - Ebü 'z-Ziyâ: *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye*: Hām *armud* gibi boğaza saplanır.: 212.

³³⁶ Yazmada: *armuṭ*.

³³⁷ Hıfzî: *Manzûme-yi Ḍurūb-i Emtāl*: *gelüye* turma hemçün hām *emrūd* gibi: 19.

Bākī *Dīvān* [237, 223, 3] [beyt]

şafā-yı cām-ı la 'lūḡden ne ḥālet kesb éder şūfī
ki ṭab 'ı bī-meḏāḡ étmez şarāb-ı dil-güşādan ḥazḡ

1661. Ham (bi-mezak) sufi, safadan hazzetmez. [855/13]

1662. Ham demir³³⁸ dövülmez³³⁹, demir tavında. [855/14]Ş. [Şināsī *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Oṭmāniyye* 212³⁴⁰]

1663. Ham hülya besler. [855/15]

1664. Ham hayal, ham halat, ham ahlat kabilindendir. [855/16]

mısrā'

zehī taşavvur ve bāḡl zehī ḡayāl-i muḡāl

1665. Ham hayal ardından gezer. [855/17]

1666. Ham karpuz, kem söz sahibinindir. [855/18]

1667. Ham, hum edip durur. [855/19]

1668. Ham halat, ham ahlat. [855/20]

1669. Ham meyve, hülya-yı ham. [855/21]

1670. Hane alma, hanım al; hanım, hanım ise sonra hane al. [855/22]

1671. Hanım al, hanene; bigâne alma. [855/23]

Yaḡyā Naẓīm *Dīvān-ı Belāḡat- 'unvān-ı Naẓīm* [İbtidā-yı Ġazeliyyāt I, 104I] [beyt]

āşinā olduḡ raḡībe sırrıḡı fāş eyledi
kim dédi cānā saḡa var ḡāneḡe bēḡāne al

1672. Hane harap! [855/24]

Müflis-i fasık...

1673. Hane alma kendine, hemsaye al. [855/25]

1674. Han değil, hanedir. [855/26]

1675. Hanenin ziyneti, hane içindeki hanımdır. [855/27]

1676. Haneyi, hane eden hanımdır. [855/28]

1677. Hanemi söndürdüler. [855/29]

1678. Hane-yi dünya, hane-yi ayine³⁴¹, demişler. [855/30]Yaḡyā Naẓīm *Dīvān-ı Belāḡat- 'unvān-ı Naẓīm* [İbtidā-yı Ġazeliyyāt I, 80] [beyt]

³³⁸ Yazmada: *témür*, *demir*. DOERFER: *TMEN*: *témür*: II, 666¹⁰¹². MUHAMMAD MAHDİ XÂN: *Sanglax*: *témür*: 200v10. CLAUSON: *EDPT*: *temir*: 508^b. Şeyḡ Süleymān: *LÇvT'O*: *témür*: 137^b. REDHOUSE: *TaEL*: *temur*: 595^a; *tímür*: 620^a; *demür*: 915^a; *demir*: 915^b.

³³⁹ Yazmada: *dögülmez*. CLAUSON: *EDPT*: *tög*:-: 477^a. STAROSTIN-DYBO-MUDRAK: *EDAL*: II, 1382. Şeyḡ Süleymān: *LÇvT'O*: *dögmaḡ*: 172^a. TDK: *DS*: *dögmek*: IV, 1571^a. TDK: *TTS*: *dögmek*: II, 1225.

³⁴⁰ Şināsī - Ebü 'z-Ziyā: *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Oṭmāniyye*: Ḥām *temür dögülmez demir tavında*.: 212.

³⁴¹ Yazmada: *ayīne*. Yazmada: *āyīne*. Kelimenin aslı Farsça *āyina*'dır. STEINGASS: *CP-ED*: *āyina*: 133^b; *āyīna*, *ā'ina*: 134^b. ŞÜKÜN, Z.: *Farsça-Türkçe Lûgat Gencinei Güftar Ferhengi Ziya*: *âyene*, *âyīne*: Ayna dediğimiz. Türkçesi gözgü, görgü: Ayna ilk önce cilâlı demirden yapıldığından (ayen)e nisbetile ayna denilmiştir.: 96^b. Yazmada ekseriyetle *āyīne* imlası ile kullanılmıştır. Bu kelime günümüz Türkiye Türkçesinde *ayna* biçimi ile kullanılmaktadır. REDHOUSE: *TaEL*: *ayne*: 311^a; *ā'īne* (*âyīne*): 313^a. Ş. Sāmī: *KT*: *ayna*: I, 63^b; *âyīne*: I, 63^c.

‘aks-i yāre dīde-yi ter-ḥāne-yi āyīnedür
 āb-ı şāfa ḥaḳḳ bu gevher-ḥāne-yi āyīnedür
 nāz u ‘işve ḥüsn-i ‘ālem-gīrine zīnet yeter
 ḳande ‘azm eylese dilber ḥāne-yi āyīnedür
 çīn-i naḥvet gösterir ol ebruvān-ı tāb-dār
 cevhere açılsa ḥançer ḥāne-yi āyīnedür

1679. Hane-yi dünya, hane-yi ayine; hane-yi ayine-yi dilber-i zibâ, demişler. [855/31]

1680. Hanenin hanımı, hanenin canıdır. [855/32]

1681. Hane berduş (münzevi) o akılla insan, insan olmaz. [855/33]

Serseri, hercai...

1682. Haneberduş (münzevi) olsan ol, tek tembel³⁴² olmaz. [855/34]

Mu‘allim Nācī [beyt]

*ḥāne-ber-düş-ı sīne-çāḳ benim
 inzivā-ḥāh-ı zīr-i ḥāḳḳ benim*

1683. Haneberduş (münzevi) olsan ol, tek riyakâr derviş olma! [855/35]

1684. Haneberduş, (münzevi) bir dervîştir. [855/36]

‘İzzet ‘Ālī Paşa [*Dīvān* Ġazelliyât 78, 3] [beyt]

*hüner ḥalvet-nişīn-i encümen olmaḳdadur yoḳsa
 kemingāh-ı riyādur kūşe-gīr-i inzivā olmaḳ*

1685. Haneyi hane eden de hanımdır, viran eden de hanımdır. [855/37]

1686. Hane sahibinin uyuması, misafirine kalk git demesidir, derler. [855/38]

1687. Hanene göre hanım al, ayağına göre ayakkabı. [856/01]

1688. Hane-yi feh̄m (kömür) içre derkâr olan olur rusiye. [856/02]

Mevzundur.

Hıfzī [*Manzūme-yi Durūb-i Emtāl* 12] [mısrā³⁴³]

1689. Hane, münasip ola hâle eğer hâle münasip olmasa tezden olur virane. [856/03]

Sünbülzāde Vehbī [*Luḡfiyye-yi Vehbī* Der-Tedbīr-i Umūr-ı Beyt 141, 961-962; 964] Nazm

*vêrmeyen ḥānesine hüsn-i niẓām
 göremez rûy-ı şafā vü ārām
 dāīreñ olsa büyük ḥaddünñden
 bil iḥātā edemezsiñ anı sen
 olmasa ḥāle münāsib ḥāne
 çok ḫayanmaz tēz olur vīrāne*

1690. Hanedanlık başka bir haslettir, herkesin elinden gelmez. [856/04]

1691. Hane de gerek han da gerek. [856/05]

Yahyā Nazīm [*Dīvān-ı Belāġat-‘unvān-ı Nazīm*] [İbtidā-yı Ġazeliyyât I, 104] [beyt]

şēşder-i ġurbetde ey dil nā-güşādı tā-be-key

³⁴² Yazmada: *tenbel*.

³⁴³ Hıfzī: *Manzūme-yi Durūb-i Emtāl*: ḥāne-yi feh̄m içre der-kâr olan olur rusiye: 12.

zūr-ı zār kāmṛān-ıla kapu aç ḥāne al

1692. Hane al, hanene göre hanım al. [856/06]
 1693. Hanen varsa mal gerek, canın varsa hane gerek. [856/07]
 1694. Hanın varsa mal götüren bulunur. [856/08]
 1695. Han gerek, mal gerek; mala, cana han gerek hem hakan gerek. [856/09]
 1696. Hana halk, halka han gerek. [856/10]
 1697. Hanım! Kabahat öldüründe değil ölümdedir, demiş, derler. [856/11]
 1698. Han olsun, sultan olsun; bu halka hem can hem hakan olsun. [856/12]
 1699. Hansız halk, cansız halk. [856/13]
 1700. Han lafzı: Asya'da zuhur eden hükümdarların unvanıdır. [856/14]

[Ahmed Vefik Paşa] *Lehce-yi 'Oṭmānī* [cüz'-i evvel, 381^a]

*ḥān*³⁴⁴: [is.] Çīn'de ḥāng vāng vung melik ma 'nāsına olmaqla Tatar'dan evvel Çin'e müstevlī olan Etrāk mülūkı ol 'unvānı taķınmış ve her ulus büyüğüne ḥān dēnmişdir. Metelā Çağatāy ulusında bir zamān Cengīziyeden Maḥmūd Ḥān'a ḥān dēnüp ḥükümete musallaḥ olan Aḫsāk Tēmūr'a beg ya 'nī anuḡ vekīli dēnmişdir.

Nef'ī *Dīvān*- [Der-Medh-i Sulṭān Murād Ḥān 'Aleyhi 'r-Raḥmeti ve 'l-Ġufrān 15, 21] beyt

ḥāḫān-ı 'Oṭmānī-neseb ki³⁴⁵ mūnderic dātında heb
 İslām-ı fārūḫ-ı 'Arab iḫbāl-i pervīz-i 'Acem

Naḫṣī Çağatayca *Mitāl*

cāy cenmīḡ bütün fağfūrı etmek nisbetin
 ber-güḍār Cingiz ve Ḥāḫān ile cem devr-i bucāy

[Ahmed Vefik Paşa] *Lehce-yi 'Oṭmānī* [cüz'-i evvel, 380^b]

*ḥāḫān*³⁴⁶: [is.] Çīn'de huhank. pād-ṣāh, ṣehen-ṣāh ma 'nāsına olmaqla Türk ve ba'de Tātār ve Moğol ḥānları Çin imparatorlarına galebe edüp müstaķil olduḡca bu 'unvānı kullanmış ve ḥāḫān dēyü taḫrīf etmişlerdir. Kemā ṣarraḫahu 'Abdu 'l-lāh Beyṣāvī. Kaan bunuḡ³⁴⁷ taḫrīfī ile ta'rībīdir. Türk ve Tatar ulusları ḥānlarından ṣāḫib-i ḥurūc olanlar bütün (Ḥāḫān) telaḫḫub etmişdir. Defter-i Ḥāḫānī, dīvān-ı ḥāḫānī, niṣān-ı ḥāḫānī, fağfūr-ı çīn.

1701. Hancı ile yolcu, daima birbiriyle yüz yüze gelse gerek, derler. [856/15]
 1702. Hancı, hanında gerek; yolcu, yolunda gerek, demiş, derler. [856/16]
 1703. Hakan -hanlar hanı- sözü ferman -yarlıg- yasadır, -kanundur- olmaz yasanın yalanı, demişler. [856/17]
 1704. Hancı kavuḡu gibi hep yolcu artıḡı ile geçinir, derler. [856/18]
 1705. Han kızı gibi katıp kalma. [856/19]
 1706. Hancı mı dertli, yolcu mu dertli; hancı mı haklı, yolcu mu haklı? [856/20]

Hikāyesi mufassal ve meṣhur-ı zebanzedi avamdır.

³⁴⁴ Yazmada: *ḥān luḡatde*.

³⁴⁵ Yazmada: *neseb*.

³⁴⁶ Yazmada: *Ḥāḫān lafzı luḡatde*.

³⁴⁷ Yazmada: *anuḡ*.

1707. Hancı gibi gelene hoş geldin, gidene uğurlar ola. [856/21]

T. [Ebü 'z-Ẓiya *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye* 212³⁴⁸]

1708. Hancının bittin başka malı mı olur, demiş. [856/22]

1709. Hancının horozu³⁴⁹ ölmüş, yolcuya ne? [856/23]

T. [Ebü 'z-Ẓiya *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye* 212³⁵⁰]

1710. Han ile hancı bir değil. [856/24]

1711. Hancı ile yolcu daima birbirine gerektir, derler. [856/25]

Sen yolcu, ben hancı iken elbette yolun bu hana uğrasa gerek, demiş.

1712. Hancı tavuğu gibi yolcu artığından geçinir. [856/26]

T. [Ebü 'z-Ẓiya *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye* 212³⁵¹]

1713. Hancı hanında, yolcu yolunda yaraşır. [856/27]

1714. Hancıyı minnet etmeyen yolcu olmaz. [856/28]

1715. Hancı tavukları gibi. [856/29]

1716. Hancı tavukları gibi el döküntüsüyle geçinir. [856/30]

1717. Hancı tavuğu, yolcu yemiyle beslenirmiş. [856/31]

1718. Hancı tavuklarının semirmesi, yolcunun çokluğundandır. [856/32]

1719. Han kapısı kadar geniştir, derler. [856/33]

1720. Han kapısından tegelti³⁵² atar gibi. [856/34]

Ş. [Şināsī *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye* 212³⁵³]

1721. Han kapısından, deve de girer, eşek de girer. Han kapısı, miyar adet geçidi değil, mürur-ı avam ve memur-i mahlukat-ı muhtelif kesb-i mahallidir ki büyük küçük, her türlü mahluk gelir, geçer gider, demişler. [856/35]

1722. Hancının arabı kaybolmuş³⁵⁴, kimin kaydında. [857/01]

Ş. [Şināsī *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye* 212³⁵⁵]

[Aḥmed Vefîk Paşa] *Lehce-yi 'Otmānî* [cüz'-i evvel, 381^a]

³⁴⁸ Şināsī - Ebü 'z-Ẓiyā: *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye*: Hancı gibi gelene h'üş geldün gidene uğurlar ola.: 212.

³⁴⁹ Yazmada: *ḥuros*. Bu kelimenin aslı Farsça *ḥuros*'dur. Horoz kelimesi yazmada *ḥuros*, *ḥoraz* ve *ḥorāz* olmak üzere üç farklı imla ile yazılmıştır. STEINGASS: *CP-ED*: *ḥuros*: 457^b. Ş. Sāmī: *KT*: *ḥuros*: I, 579^c; *horoz*: I, 591^b. Şeyḥ Süleymān: *LÇvT'O*: *ḥuros*: 166^b. TOPARLI-VURAL-KARAATLI: *KTS*: *ḥorāz*: 98^a; *horoz*: 98^a. MUZAFAROV-MUZAFAROV: *KTT-TT-RS*: *horaz*: 133^b.

³⁵⁰ Şināsī - Ebü 'z-Ẓiyā: *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye*: Hancının *ḥuros*u ölmüş yolcuya ne!: 212.

³⁵¹ Şināsī - Ebü 'z-Ẓiyā: *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye*: Hancı tavuğu gibi yolcu artığından geçinür.: 212.

³⁵² *Tegelti*: (< *tegele*+*ti*, Mo. *dégele*). LESSING: *M-TS*: *degele*-. bk. *degegele*-. 315^a; *degegele*-. bk. *degegede*-. 314^a; *degegede*-. Çengel ile yakalamak, çengellemek, kanca atmak (güreşte) bacak veya kolla çelme takmak.: 314^a. TDK: *DS*: *tegelti*: Binek hayvanlarında eğerin altına konulan keçe.: X, 3859^a. TDK: *TS*: Binek hayvanlarında eyerin altına konulan keçe.: V, 3783.

³⁵³ Şināsī - Ebü 'z-Ẓiyā: *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye*: Hān kapısından tegelti atar gibi.: 212.

³⁵⁴ Yazmada: *gā'ib olmuş*. al-FİRŪZĀBĀDĪ: *UBTKM*: al-ğayb: I, 222; al-ğā'ib: I, 222. REDHOUSE: *TaEL*: *ğā'ib*: 1335^a; *ğayb*: 1355^b; *ğayb*: 1427^b. Ş. Sāmī: *KT*: *ğā'ib*: II, 961^b; *ğayb*: II, 972^a. TDK: *TS*: *kayıp*: 1364^a.

³⁵⁵ Şināsī - Ebü 'z-Ẓiyā: *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye*: Hancının 'arabı *ğā'ib* olmuş kimün kaydında!: 212.

hanım: [is.] *Qadīm Türkīde* ba‘zı ‘unvānlara te‘nīde ۞ ‘ilāvesiyle beg *hātunlarına* begim ve *han* zevcelerine *hanım* dēnmiştir. Ba‘zı ‘avāmlara daḥi (ça) ‘ilāvesiyle “aḡa”dan aḡaça dēnirdi. *Halā* metrūk *hātun* ‘unvānı yerine *hanım*. **hanımeli** bir *şarmaşıḡ şarı çiçeklü aḡac zehrū*’ l-‘asel. **kirlü hanım** *fiçı peyniri*. **hanımböcegi** *büyügi kaftan böcegi, gül goncalarını kesen siyahlu kırmızı böcek, uzun kelebek, burunlu nev‘i kırkımcı*.

hātūn bir *kadınıḡ hānesini gözümce āvāresinin (çevrisiniḡ) adıdır*. “*Hāneyi güzel çevirmek daḥi işiḡ ne yolda görüldiğine bakmaḡ, icāb eden şeyleri ta‘rīf etmek, ta‘rīf ile aḡlaşılmazsa biḡḡat yapup göstermek ile olur*.”

1723. Hanımeli. [857/02]

1724. Hanımeli, hanım iğnesi. [857/03]

1725. Hanım böcegi. [857/04]

1726. Hanım çiçeği, hanım böcegi. [857/05]

1727. Hanım iğnesi. [857/06]

Ş. [Şināsī *Ḍurūb-ı Emtāl-i ‘Otmāniyye* 212³⁵⁶]

1728. Hanım hanımlığı bilmek gerek. [857/07]

1729. Hanım başka, halayık başka. [857/08]

1730. Hanım iken halayık, halayık iken hanım da olur. [857/09]

1731. Hanım, hanenin ziynetidir. [857/10]

1732. Hanım, hanenin hem ziyneti hem meymenetidir. [857/11]

1733. Hanım kırarsa kaza oldu, halayık kırarsa buna ne oldu? denirmiş. [857/12]

1734. Hanım kırarsa hayrola, halayık, kırarsa hay budala! denirmiş. [857/13]

1735. Hanım kırarsa kaza olur, halayık kırarsa suç olur. [857/14]

T. [Ebü ‘z-Ziyā *Ḍurūb-ı Emtāl-i ‘Otmāniyye* 212³⁵⁷]

1736. Hanım kırarsa kaza, halayık kırarsa ceza. [857/15]

Ş. [Şināsī *Ḍurūb-ı Emtāl-i ‘Otmāniyye* 213³⁵⁸]

1737. Hanım kırsa kaza oldu, hizmetkâr kırsa kabahat oldu. [857/16]

1738. Hane alma, komşu³⁵⁹ al. [857/17]

1739. Hangi de yazıyorlar, kangı da, hangi de yazıyorlar; bunların hangisi sahih ola? demiş. [857/18]

Elcevap: Türkçede meşhur olanı işit kangı yana ancak lafız [...]

1740. Haneli köyün, haneli kediyi ısırmaz, belki kardeş olurlar, derler. [857/19]

[Aḡmed Midḡat] [“Ḥayevānātıḡ Hissi Ḥaḡkında Ekrem Begiḡ Mütāla‘ası”] *Ṭaḡarcıḡ*³⁶⁰ 3, 66^[a]

³⁵⁶ Şināsī - Ebü ‘z-Ziyā: *Ḍurūb-ı Emtāl-i ‘Otmāniyye*: Hanım iğnesi.: 212.

³⁵⁷ Şināsī - Ebü ‘z-Ziyā: *Ḍurūb-ı Emtāl-i ‘Otmāniyye*: Hanım kırarsa kaḡā olur ḡalāyık kırarsa suç olur.: 212.

³⁵⁸ Şināsī - Ebü ‘z-Ziyā: *Ḍurūb-ı Emtāl-i ‘Otmāniyye*: Hanım kırarsa kaḡā ḡalāyık kırarsa cezā.: 213.

³⁵⁹ Yazmada: *komşu* ve *koḡşu*. CLAUSON: EDPT: koḡşı: 640^b. Muhammad Maḡdī Xān: *Sanglax*: koḡḡşı: 291v10. YUDAHİN: KS: koḡşu: 483^a. TOPARLI-VURAL-KARAATLI: KTS: koḡşı: 153^b.

³⁶⁰ Yazmada: *Ṭaḡarcıḡ risālesinden bir fıḡradur*.

(Volter) bu maḳālesinde ḥayevānātda ḥiss vuḳūf ḥāfiẓa olduğundan başlayarak ve bunu bir taḳım delā'il-i tecrībe ile itbāta ḳalkışarak baḥti ḥayevānātın rūḥına intiḳāl ettirmiş. (Volter) cins-i ḥayevānda hiss olduğunu itbāt için dāt^{en} insān içinde toḡmuş ve vaḥṣī ünsiyete mübdel olmuş. [Ḥangi] bir kelbiḡ ḥarekātını ele alıyor ... ilā āhirihi ... (Maḥmud Ekrem Beg)

Buradaki Ḥangi rızā-yı ḥāneye mensub ahāli köpek şāmildir. Ḥangi su 'āl-i muḳadder [...]

1741. Havyar hanına döndü. [857/20]

1742. Havyar, balık yumurtası. [857/21]

1743. Havı dökülmüş benzedi. [857/22]

1744. Havlusu hamam havlusu. [857/23]

1745. Haylaz, felah bulmaz. [857/24]

1746. Hâbîde -mebzul söz- sühan, merd-i sühandana yakışmaz. [857/25]

Mıṣrā' İbnü 't-tüccar

li-muḥarririhī' Abdü 'l-Ḥalīm Ḥaḳḳī mıṣrā'

bī-fā'ide kiḏb-i vürûḡ-söz, merd-i erdāna yakışmaz

1747. Habuştan söyle, anlayabilirsen anla. [857/26]

1748. Habuştan gelen gazeli söz gibi anlaşılmaz? [857/27]

1749. Hocanın sözünü tut, işini işleme. [857/28]

1750. Hab-ı nâ-malumu tabir eyleme. [857/29]

Mıṣrā' İbrāhim Gülşenī

1751. Habhab³⁶¹ (cambaz ayaklığı) gibi gezen kaygısız budaladır, derler. [858/01]

Kabkab...

1752. Hab etti, halt etmedi. [858/02]

Hab, sükût etmek.

1753. Habt etti, (şaşırtma) halt etti. [858/03]

1754. Hatt-ı rahatım davası, davanın anası, babası kabilinden güç ve müşküldür, derler. [858/04]

1755. Haber, teber yok. [858/05]

1756. Haber gelende. [858/06]

1757. Haber gelende, teber gidende. [858/07]

1758. Habersiz, tebersiz duyarak gelirler mi? [858/08]

1759. Habersiz gelen kendi utanır. [858/09]

1760. Habersiz gelenin kendi yüzü kızarır. [858/10]

1761. Habersiz gelen misafir, ağırlığını kendi taşır. [858/11]

1762. Habersiz gelen misafir, umduğunu değil bulduğunu yer. [858/12]

³⁶¹ Yazmada: ḥabḥāb. Bu kelimenin aslı Arapça olup ḳabḳāb'dır. al-FİRŪZĀBĀDİ: UBTQM: ḳabḳāb: Ağacdan ve tahtadan olan ayak ḳabına dēnür ki ḥālā nalın ta'bīr olunandır, na'leyn muḥarrefidir. 'Arabistān'da ḳabḳāb ve bizüm diyārlarda taḥrīfle ḥabḥāb ta'bīr ederler.: I, 224. DEVELLIOĞLU: OTAL: habhāb: I. Canbaz ayaklığı.: 363^a. TIETZE: TvETTL F-J: habhab: 222^b.

1763. Haberci kurtu geldi, misafir beklemeli. [858/13]

1764. Haberci kurtu gibi her haneye girip vızlar. [858/14]

Ev evden gezer dedi, korucular dedi.

1765. Haberci kurtu geldi, haber sahih ola! [858/15]

1766. Haber, meydanın haberi. [858/16]

1767. Haberi, ilmühaber. [858/17]

1768. Habersiz mestler bi-dadını hüşyâr olandan sor. [858/18]

Fuzûlî [Dîvân 208, LXXXIV 1-5] Nazm

*şifâ-yı vaşl kâdrin hecr ile bîmâr olandan sor
zülâl-i şevk ü devkîn teşne-yi dîdâr olandan sor
lebûñ sırrın gelüb güftâra menden³⁶² özgeden sorma
bu pinhân nükteni bir vâkıf-ı esrâr olandan sor
gözi yaşlularuñ hâlin ne bilsün merdüm-i gâfil
kevâkib seyrini şeb tâ seher bidâr olandan sor
habersiz olma fettân gözlerüñ cevrin çekenlerden
habersiz mestler bî-dādını hüş-yâr olandan sor
gamuñdan şem ‘ tek yandum şabâdan sorma ahvâlüm
bu ahvâli şeb-i hicrân menümle³⁶³ yâr olandan sor*

1769. Haber almak, gözle görmek gibi değildir, derler. [858/19]

H. [‘Abdü ’l-Halîm Hakkî]

Muhtıra: Haber: gerçi gözle görünenin gibi olmasa da haber almak gözle görmek gibi değildir, derler. İkaz-ı ruh ve tahrir-i hayat ve âbdâna sebeptir. Haberler hayrola! derler. Yani hayır, insanı, nevm-i gafltetden ikaz ve tahrir-i ruh ve hayat ve tefekkür ve taakkula sevk ve ihtiyatla harekete bir sebeptir, demişler.

1770. Habersiz el malını almak -velev baznas geçinsin- hayra değil, hayırsızlığa delalettir, demişler. [858/20]

1771. Haber sizden gelsin, ya süruru ya kederi davet eder, derler. [858/21]

1772. Haberi, çocuktan al. [858/22]

Doğru haberi...

1773. Habis adam, habisten hazzeder; münafık, münafıktan; şeytan, şeytandan; insan, insandan hazzeder; hays-ı leim bilerek hiçbirisinden hazzetmez, demişler. [858/23]

1774. Habise, habis söz yakışır. [858/24]

1775. Hapur hupur (şapur şupur) yediler, daha yok mu dediler? [858/25]

H. [‘Abdü ’l-Halîm Hakkî]

³⁶² Yazmada: *benden*. Fuzûlî: *Türkçe Divan*: lebûñ sırrın gelüb güftâra menden özgeden sorma / bu pinhan nükteni bir vâkıf-ı esrâr olandan sor: 208, LXXXIV, 2. GÖLPINARLI, A.: *Fuzûli Dîvânı*: lebin sırrın gelip güftâre ey mey özgeden sorma / bu pinhan noktayı vâkıf-ı esrar olandan sor: 68, C, 2.

³⁶³ Yazmada: *benümle*. Fuzûlî: *Türkçe Divan*: gamuñdan şem ‘ tek yandum şabâdan sorma ahvâlüm / bu ahvâli şeb-i hicrân menümle yâr olandan sor: 208, LXXXIV, 5. GÖLPINARLI, A.: *Fuzûli Dîvânı*: gamından şem ‘ tek yandım sabâdan sorma ahvâlüm / bu ahvâli benimle tâ seher bîdâr olandan sor: 68, C, 5.

Hırsızın, velev ana babaya da öz kardeşlerin cebinden akçe ve saire almak uğursuzluğa; el âlemin cebinden akçe ve saire almak hırsızlığa alamet ve delalettir, demişler.

1776. Hatmetti. [858/26]

1777. Hâtem-i Süleyman'ı parmağında taşır. [858/27]

1778. Hatmi çiçeği gibi. [859/01]

1779. Hacı olmanın istersen yalan söyleme. [859/02]

1780. Hudakâr olandan sakınmak gerek. [859/03]

1781. Hudakâr, cenge yakışır. [859/04]

1782. Hademe-yi hassa dindir, derler. [859/05]

1783. Hademe, sadık gerek. [859/06]

1784. Hezele güruhundan sakınmak gerek. [859/07]

1785. Harap gönül, harap binadan beterdir. [859/08]

1786. Harap gönül, tamir kabul etmez. [859/09]

1787. Harap dünya, harap olsa gerek. [859/10]

1788. Harabına çöktü (baykuş) gibi. [859/11]

1789. Harabın garabı. [859/12]

1790. Harabatîdir. [859/13]

1791. Harabat ehlinin hâlini humar olandan sor, aşk zevkin zevk-i aşkı var olandan sor. [859/14]

Mevzundur.

Fuzûlî [Dîvân 208, LXXXIV, 6]

harâb-ı cām-ı ‘aşkum nergis-i mestün bilür hâlim

harâbat ehlinüñ ahvâlini humâr olandan sor

1792. Harabat ehlinin halini, sarhoş olandan sor. [859/15]

Fuzûlî [Dîvân 208, LXXXIV 6; 7] Gâzel

harâb-ı cām-ı ‘aşkam nergis-i mestün bilür hâlim

harâbat ehlinüñ ahvâlini hammâr olandan sor

muhabbet ledetinden bî-haberdür zâhid-i gâfil

Fuzûlî ‘aşk devkin devk-i ‘aşkı var olandan sor

1793. Harap ender harap olsak, yine gencinemiz sensin. [859/16]

Vecdî mışrâ‘

1794. Harab-ender-harab oldu, demiş. [859/17]

[Şolâkzâde Mehmed Hemdemî Çelebi] Şolâkzâde Târîhi³⁶⁴ [Der-dîkr-i vukû‘ât-ı Şehzâde Sultân Selîm Hân]

329 nazm

oldı aşhâb-ı fesâda imâm

dédi heb birdür helâl ile harâm

gâret étđi her diyârı bî-hesâb

köyleri kıldı harāb ender harāb**1795.**Harap ama yine mamur, bir dil bir de ayine³⁶⁵. **[859/18]**

Mısrā‘

Hızır Ağazāde Enderūnī Sa‘īd Beg³⁶⁶ [*Dīvān-ı Hızır Ağazāde Sa‘īd Beg*] Kıt‘a*cemāl-i pākīñ mecbūr dil bir de āyine**yüzüñden dā‘imā mesrūr bir dil bir de āyine**hudā hıfz eylesün dest-i haķāretde kırılmaķdan**nigāh-ı lutfıñ mağrūr bir dil bir de āyine**şikest étseñ de dest-i i‘tibār kendin biraķmazsın***harāb ammā neye ma‘mūr bir dil bir de āyine****1796.**Harap oldu, kaldı taş üzre taş. **[859/19]**

Tābit mısrā‘

1797.Harcın kardeşi, borçtur; borcun bir başı, pinti hayım serdaşıdır, derler. **[860/01]****1798.**Harç eden borç eder, borç eden harç eder; böyle gider. **[860/02]**

‘Abdü ‘l-Halīm Haķķī

*Harcın, kardeşi, kardaşı, yoldaşı rehber dostu; tab-ı israf ve masraftır. Düşmanı, usul-i emsal ve tasarruftur. Binaenaleyh harç eden lüzumsuz yere masraf ve israf eden borç eder. Borç eden harç eder. Bu usul, bu kaide kadimden beri böyle gelmiş, böyle gider. Mücerrep ve müsbettir; zira buna tevârih-i âlem, hem şahit hem meşhuttur, demişler.***1799.**Harabat ehlinin tabiatından sual olunmaz, derler. **[860/03]****1800.**Harabatlar; aşk-ı manevî başdaklarıdır, başlarında daima aşk yelleri eser. **[860/04]****1801.**Harabat ehlinin, sağı solu olmaz; büyük, küçük bilmez, tanımazlar, demiştir. **[860/05]****1802.**Horasanî sarık, Horasanî tabiatlı. **[860/06]****1803.**Har olsa sūra (dügün) med‘uv ya odun lazımdır ya su. **[860/07]**

Mevzundur.

Hıfzī [*Manzūme-yi Durūb-i Emtāl* 13] [mısrā‘³⁶⁷]**1804.**Harise kaval çaldırır, kâr-ı felek böyledir. **[860/08]**

Mevzundur.

Hıfzī [*Manzūme-yi Durūb-i Emtāl* 13] [mısrā‘³⁶⁸]**1805.**Har başka, hargûş başka. **[860/09]**

³⁶⁵ Yazmada: *ayīne*. Yazmada: *āyīne*. Kelimenin aslı Farsça *āyīna*’dır. STEINGASS: *CP-ED*: *āyina*: 133^b; *āyīna*, *ā‘īna*: 134^b. ŞÜKŪN, Z.: *Farsça-Türkçe Lûgat Gencinei Güftar Ferhengi Ziya*: *âyene*, *âyīne*: Ayna dediğimiz. Türkçesi gözgü, görgü: Ayna ilk önce cilâlı demirden yapıldığından (ayen)e nisbetile ayna denilmiştir.: 96^b. Yazmada ekseriyetle *āyīne* imlası ile kullanılmıştır. Bu kelime günümüz Türkiye Türkçesinde *ayna* biçimi ile kullanılmaktadır. REDHOUSE: *TaEL*: *ayne*: 311^a; *ā‘īne* (*âyīne*): 313^a. Ş. Sâmi: *KT*: *ayna*: I, 63^b; *âyīne*: I, 63^c.

³⁶⁶ Yazmada: *Hızır Ağazāde Enderūnī Sa‘īd Beg*.

³⁶⁷ Hıfzī: *Manzūme-yi Durūb-i Emtāl*: har olsa sūra med‘uv ya şu lazımdır yāh‘ud heyzem: 13.

³⁶⁸ Hıfzī: *Manzūme-yi Durūb-i Emtāl*: harise kaval çaldırır kâr-ı felek böyledür: 13.

1806.Haraçsız, başsız, başsız, tuşsuz memleket olmaz, derler. [860/10]

1807.Haraç, mezat pazarında, mal alıp mal satanlar malın canın sonu ne olduğunu her gün, her daim kendi pazarlarında her gûnagûn ile görüp anlayanlardır; lakin ancak onlar hırs ve tamahı bilirler; fakat cezanın kanaati onlar alıp satmazlar, demişler. [860/11]

‘Abdü ’l-Halîm Hakkî

1808.Harç eden borç eder. [860/12]

1809.Harç, borcun kardeşi. [860/13]

1810.Harç olmazsa borç da olmaz. [860/14]

1811.Harçla açılan kuyu, borçla kapanır. [860/15]

1812.Harcını etme gözüm nuru ziyad, ne kadar vâsi olursa irad! [860/16]

Mevzundur.

Nabî [*Hayriyye-yi Nâbî* Maṭlab-ı Dağdağa-yı Paşayî 148, 31b, 1122] [beyt³⁶⁹]

1813.Harç ile tükenmez hazine endişedir, demişler. [860/17]

Yahyâ Naẓîm *Divân-ı Belâğat*- ‘*unvân-ı Naẓîm* [İbtidâ-yı Gâzeliyyât] [beyt]

harç ile dükenmez zer-i endîşe Naẓîmâ

şarğa o hazine berekât ile vâridi

1814.Harc-ı âlem iş görür. [860/18]

Harcı herkese elverişli.

1815.Harçsız, borçsuz hane mi olur? [860/19]

1816.Harcı, borcu bir defterde. [860/20]

1817.Harçsız, temel tutmaz. [860/21]

1818.Hergele herif. [860/22]

Terbiyesiz adam...

1819.Harman tınası gibi semizdir. [860/23]

1820.Harman tınası gibi kaçır, demiş. [860/24]

[Şolâkzâde Mehmed Hemdemî Çelebî] *Şolâkzâde Târîhi*³⁷⁰ [Şehr-i saltanat sultân Mehmed Meh Burc Şeref Şâh Mev’îd] 126

1821.Harman gibi aşır savurdun mu? derler. [860/25]

Müsrif...

1822.Harman bereketi, arar. [860/26]

1823.Harman sonu, dervişlerindir. [860/27]

Ş. [Şinâsî *Ḍurûb-ı Emtâl-i ‘Oṭmâniyye* 215³⁷¹]

1824.Harman, her zaman olmaz. [860/28]

1825.Harmanı savurdular. [860/29]

1826.Harman bereketi de bitti, dervişler de buradan gitti, demiş. [860/30]

1827.Harman gamın başına ateş yaktilar. [861/01]

³⁶⁹ KAPLAN, M.: *Hayriyye-i Nâbî*: masrafuñ itme gözüm nûrî ziyâd / ne kadar vâsi ‘ olursa îrad: 148, 31b, 1122.

³⁷⁰ Yazmada: *Şolâkzâde Târîhi*’nden bir fıkradur.

³⁷¹ Şinâsî - Ebü ’z-Ziyâ: *Ḍurûb-ı Emtâl-i ‘Oṭmâniyye*: Harman şonı dervêşlerindür.: 215.

[Meḥmed Tefḫīk] *Mecmū'a min Nevādirī 'l-Üdebā ve Ātārī 'z-Zurefā* (Nevādirü 'z-Zurefā)³⁷² [cüz'-i evvel, 11]

1828.Harman gamın başına ateşler yakıp günü güne savurduk, demiş. [861/02]

1829.Harmanın sonu dervişlerindir, düğünün sonu kadınların. [861/03]

1830.Harman yel ile, düğün el ile. [861/04]

T. [Ebü 'z-Ziya *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye* 215³⁷³]

1831.Harman el ile, düğün el³⁷⁴ ile. [861/05]

1832.Harmanı yakarım diyen, orağa yetişmemiş. [861/06]

T. [Ebü 'z-Ziya *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye* 215³⁷⁵]

1833.Hazan yaprağı gibi yere döküldüler, demiş. [861/07]

[Şolaḳzāde Meḥmed Hemdemī Çelebī] *Şolaḳzāde Tārīḫi*³⁷⁶ [İnhizām-ı cânberd Ġazālī] 395; 396

Sene-yi mezbûre di 'l-ka 'desiniñ yirmi yedinci gününde edi ki 'asker-i Rûm tã'ifesi Çerâkise-yi şûmuñ üzerine bir kereden hücum edip başlarına kıyâmetle kopardılar onlar dañı ġayrete gelüp 'asker-i Rûm üzerine sa'y-i iḳdām ederler edi ki üzerlerinden def'etmek için muḥkem çalışdılar ve fâyir silklerine maġrûr olup üzengi üzengiye çatup ve ḳalkanların yüzlerine çeküp uruşdılar alışdılar vërişdiler paşayı müşkil-küşâ yeñiçeri şâh-bâzlarının ve sipâhilerinin güzide tîr-endâzların ilerüye dizdirüp birer yaylın tüfeklerin boşaldup ve tîrlerine şeşt verilince 'asker-i Çerâkiseniñ ekterî ḥazân yaprağı gibi zemîne döküldiler.

1834.Hazandan gam çeken, baharı bekler. [861/08]

Mu'allim Nâcî mısra'

1835.Hazan oldu, harman oldu. [861/09]

1836.Hazine-yi Karun'a³⁷⁷ sahip olsan o akıl sende durur iken hiç adam olmazsın, demiş. [861/10]

1837.Hazine de olsa aslı bir akçedir, derler. [861/11]

1838.Hazâin-i Mısır'a malik adam gibi kurulur. [861/12]

1839.Hazine olsa müsrife dayanmaz. [861/13]

1840.Hazine bulmuş harami gibi yağma edilir. [861/14]

Sünbül-zāde Vehbî *Dīvān-ı Vehbî*³⁷⁸ [Ḳaşıde-i kelâmiyye ki der-şadâret-i Ḥalîl Pâşâ berây-ı Nuş u istihzâ-yı şâ'irân-ı hezâyân-güyân-ı 'aşr bâ-emr ü îrâde inşâd kerdest 64, 72]

*ḳudemânıñ bulub âsarını gencîne-mişâl
édiler cümle ḥarâmî gibi yağmâ-yı süḥan*

1841.Hazine üstüne oturtmadılar ya! [861/15]

³⁷² Yazmada: *Nevādir-i Zurefā'dan bir fıḳradur.*

³⁷³ Şinâsî - Ebü 'z-Ziyâ: *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye*: Harman yel ile düğün el ile.: 215.

³⁷⁴ CLAUSON: *EDPT*; el: 121^b.

³⁷⁵ Şinâsî - Ebü 'z-Ziyâ: *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye*: Harmanı yakarım deyen orağa yetişmemiş iş.: 215.

³⁷⁶ Yazmada: *Şolaḳzāde Tārīḫi'nden bir fıḳradır.*

³⁷⁷ Zenginliğiyle tanınan, Hz. Mûsâ ve Hârûn'un şahsında Allah'ın emirlerine karşı çıktığı için cezalandırılan kişi. Bu hususla ilgili geniş bilgi için bk. HARMAN, Ömer Faruk: "Karûn": *DİA*: 24, 519^b-520^a.

³⁷⁸ Yazmada: *Sünbülzāde Vehbî dīvânından.*

1842. Hazinesini, su ilette. [861/16]

1843. Hazinelerini değil mezarlarını bile soydu, demiş. [861/17]

1844. Hasta ol, sağ ol; tek namerde muhtaç olma. [861/18]

1845. Hasta olmayan, hastanın hâlini bilmez. [861/19]

1846. Haste-yi mesmume mâr-ı ef'îden olmaz ilaç. [861/20]

Mısrâ'

Dîdâr

*söyleme nâ-merde derdün etme 'arż-ı ihtiyâc
haste-yi mesmûme mâr-ı ef'îden olmaz 'ilâc*

1847. Hastalık var, sağlık var; her şeyde ihtiyatlı bulunmak var, derler. [861/21]

1848. Hastalık, sağlık, insan için ve çürük kuvvetine mağrur olma ki emraz seni takip eder. [861/22]

İbn Sînâ³⁷⁹

1849. Hasta, ne kadar canından ümit kesse de devadan hazzeder. [861/23]

Bâkî Dîvân [237, 223, 1] beyt

*n'ola gelse dil-i mecrûha derd-i dil-rübâdan hazz
êder haste ne deplü nâ-umêd olsa devâdan hazz*

1850. Hasta olmayan, sıhhatin kadrini bilmez. [861/24]

T. [Ebü 'z-Zîya *Ḍurûb-ı Emtâl-i 'Otmâniyye* 215³⁸⁰]

1851. Hasta, derdine deva ister; âşık, başına sevda ister. [861/25]

Muhibbî Dîvân [389, 1235, 5] [beyt]

*şâm-ı hicründe Muhibbî arzû-yı vaşl êder
var mudur bîmâr kim ol etmeye şîhhat heves*

1852. Hastalık, sağlık bizim için. [861/26]

T. [Ebü 'z-Zîya *Ḍurûb-ı Emtâl-i 'Otmâniyye* 215³⁸¹]

1853. Hasta, derdine devadan gayrı şey istemez, demişler. [861/27]

Muhibbî Dîvân [794, 2742, 1; 2] [beyt]

*istemez 'âşık zecr ü 'inâdan gayrı
nitekim haste olan derde devâdan gayrı*

*'aşk sevdâsı ile kim ola sevdâ-yı mizâc
başda kılmaya anuñ bîd-ı hevâdan gayrı*

1854. Hastaya döşek sorulmaz. [861/28]

Ş. [Şînâsî *Ḍurûb-ı Emtâl-i 'Otmâniyye* 215³⁸²]

1855. Hasta, kadrini sağ bilmez; aç, kadrini tok bilmez, derler. [861/29]

1856. Hasta ana, hasta (malul) babadan sağlam çocuk doğmaz, demişler. [861/30]

³⁷⁹ Yazmada: *hikmet-i İbn Sînâ*.

³⁸⁰ Şînâsî - Ebü 'z-Zîyâ: *Ḍurûb-ı Emtâl-i 'Otmâniyye*: Haste olmayan şîhhatün kadrini bilmez.: 215.

³⁸¹ Şînâsî - Ebü 'z-Zîyâ: *Ḍurûb-ı Emtâl-i 'Otmâniyye*: Hastelik sağlık bizim için.: 215.

³⁸² Şînâsî - Ebü 'z-Zîyâ: *Ḍurûb-ı Emtâl-i 'Otmâniyye*: Hasteye döşek sorulmaz.: 215.

1857. Hasta öldü, hekim daha yeni geliyor, demiş. [861/31]
 1858. Hasta öldükten sonra gelen ilacı, hekimin kendi için, demiş. [861/32]
 1859. Hasta öldükten sonra gelen hekime, ayak ücreti verilmez. [862/01]
 1860. Hastanın başı ucunda ölümde bahsolunmaz, derler. [862/02]
 1861. Hastaya, hekimin sözü deva gelir, demişler. [862/03]

beyt

*ğamzeñ cefâsı ‘âşıkâ ‘ayn-ı vefâ gelür
 bîmâra iltifâî tabîbiñ devâ gelür*

1862. Hasta ol benim için, öleyim senin için. [862/04]

T. [Ebü ’z-Ziyâ *Đurûb-ı Emţâl-i ‘Otmâniyye* 215³⁸³]

1863. Hasta düşmeyince insan, sağlığının kadrini bilmez, derler. [862/05]
 1864. Hasta rüyasını hemen tabire kalkışma. [862/06]
 1865. Hasta, can kaydında; hekim, ücret talebinde. [862/07]

Žiyâ Paşa Ez Tercî-i Bend

*güller güler fiğânla geçer ‘ömr-i ‘andelîb
 bîmâr ihtizârda ücret diler tabîb*

1866. Hastaya hatır sormak için bu biber turşusu götürülmez ya! [862/08]
 1867. Hastanın hatırını sor, malını sorma. [862/09]
 1868. Hastanın malını alma, gönlünü al. [862/10]
 1869. Hastalık, sağlık, insan için; idbar, ikbal de insan içindir, derler. [862/11]

İnsan kendi kendinin hâkimi, hekimi olunca hiçbir şeyden kaygı çekmez, perva etmez, derler.

1870. Hasta hatırı soranlar için ecir vardır. [862/12]
 1871. Hasta sözü gibi kesik kesik söyler. [862/13]
 1872. Hasta sözüyle amel olmaz. [862/14]
 1873. Hasta sözüyle amel olmaz, kaynana³⁸⁴ sözüyle emel bitmez. [862/15]
 1874. Hasta sözü sekteli olur, bazılara nükteli olur, demişler. [862/16]

Sâmî Paşa merhûmuñ bir maķâle-yi edîbânesinden bir fıkradur

... artık geliñ enâmil bundan ziyâde olmaya ķâbil degildür, göñülde mâ’îl degildür; zîrâ bîmâr olanıñ sözi sekteli olur, ba ‘zan da nükteli olur. Bu hâlde sektesine nazâr-ı ‘afv ve merhamet-i hâle ve nüktesine cevâb-ı şâfi’-i şefķat ihsânıyla ħüsn-i mu ‘amele buyurmalarını ricâ ederim, ħâk-i pâye ilticâ ederim. Ve mine ’l- ‘afvi ve ’l- ğufrân ve hüve ’l-müste ‘ân.

- 1875.[...] [862/17]
 1876. Hastalık bedende ise can da oradadır. [862/18]
 1877. Hasta hindi gibi burnunu sakıttı³⁸⁵, derler. [862/19]

³⁸³ Şinâsî - Ebü ’z-Ziyâ: *Đurûb-ı Emţâl-i ‘Otmâniyye*: Haste ol benim için öleyim senün için.: 215.

³⁸⁴ Yazmada: *ķa ĩn ana*. Kelimenin aslı *ķađın*’dır. CLAUSON: *EDPT*: kadın: 602^a; kayın: 678^a. REDHOUSE: *TaEL*: kayn, kayın: 1429^b. Şeyh Süleymân: *LÇvT’O*: kayn: 226^b. Ş. Sâmi: *KT*: kayın: II, 1046^c. TOPARLI-VURAL-KARAATLI: *KTS*: kayın (II): 133^b; kayın ana: 133^b; kaynana: 134^a.

1878.Hastanın başı ucunda eceli söyleşenlere benzedi. [862/20]

1879.Hastayı buza, âşığı söze yollamamalıdır. [862/21]

Ş. [Şināsī *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye* 216³⁸⁶]

Zemaḥşerīniḡ Nevābigū 'l-Kelim eṭerinden

Hastalık ile iḥtiyāc iki emr-i 'aẓīmdür ki ḡuṭebānuḡ ya 'nī Ebū Cehil karpuzunuḡ ḡayet ācısunuḡ ıṣlanmıṣından daha ziyāde acıdır.

1880.Hasta sağ kalırsa hekime karşı gelir. [862/22]

T. [Ebü 'z-Ẓiya *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye* 215³⁸⁷]

1881.Hastalığın önünü al. [862/23]

1882.Hasta bakmaktan, hasta olmak yeğdir. [862/24]

T. [Ebü 'z-Ẓiya *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye* 215³⁸⁸]

1883.Hastaya naz etmek hekime yakışmaz. [862/25]

T. [Ebü 'z-Ẓiya *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye* 215³⁸⁹]

1884.Hasta, hekime muhtaç; hekîm, hastaya muhtaç, demiş. [862/26]

1885.Hasisin nazarı, tez değer. [862/27]

1886.Hasisi, kân-ı kerem mi sandın? [862/28]

1887.Hasisin nazarı ile malın bereketi gibidir. [862/29]

1888.Hasis, kasîs bir baptan gelir. [862/30]

1889.Hasisin eli, titrek olur. [862/31]

1890.Hasisten hacet istemek buzdan soğuktur³⁹⁰, demişler. [862/32]

1891.Hasis oğlu hasis! [862/33]

1892.Hasisin sırtını bit yer, kazandığını it yer, derler. [862/34]

1893.Hasis eli değmekten akçeyi nereden bulursun? [862/35]

1894.Hasisin özü doyar, gözü doymaz, derler. [862/36]

1895.Hasisin kazandığı malı, sevmediği adamları yer. [862/37]

1896.Hasisin cebi bayırır, çanağı bayırmaz, derler. [862/38]

1897.Hasisten mal alma, haram olur; hırsız evinden yemek yeme, haram olur, derler. [862/39]

Çağatayca Miṭāl

birdenbire ḡayr ve bereket uçdı

sevḡ-i ḡased êtdi ve anı közi tüṣdi

³⁸⁵ CLAUSON: *EDPT*: sak: 803^b. YUDAHİN: *KS*: sak I: Tetikte bulunan, uyanık.: 629^a. TDK: *TTS*: sak (I): Müteyakkız, uyanık, çabuk duyan, tetikte, ihtiyatlı.: V, 3850. TDK: *DS*: sak (I): Uyanık, tetikte.: X, 3516^b.

³⁸⁶ Şināsī - Ebü 'z-Ẓiyā: *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye*: Hastayı buza, 'aşığı söze yollamamalıdır.: 216.

³⁸⁷ Şināsī - Ebü 'z-Ẓiyā: *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye*: Hasteye sağ kalırsa hekîm karşı gelir.: 215.

³⁸⁸ Şināsī - Ebü 'z-Ẓiyā: *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye*: Hasteye bakmaktan haste olmak yeğdür.: 215.

³⁸⁹ Şināsī - Ebü 'z-Ẓiyā: *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye*: Hasteye nāz etmek hekîme yakışmaz.: 215.

³⁹⁰ Yazmada: *şovuḡdur*. CLAUSON: *EDPT*: soğuk: 808^a. STAROSTIN-DYBO-MUDRAK: *EDAL*: soḡı-ḡ: II, 1336. REDHOUSE: *TaEL*: şavuk (صاوق): 1163^b; soḡuḡ (şovuḡ): 1192^a. Ş. Sāmī: *KT*: şavuk: II, 814^b; so'uk: II, 844^a.

1898. Hasis, habisten ne alır; yel, kayadan ne alır? Hiç, derler. [862/40]
 1899. Hasisten mal alsan ya suya ya ateşe! [862/41]
 1900. Hasisin malı, müsrife kamet olur, derler. [862/42]
 1901. Hasisin nazarı değdi, cürmünün bereketi gitti, derler. [862/43]
 1902. Hasisin kalbi, demirden pek; yüzü buzdan soğuk³⁹¹, taştan katıdır, derler. [862/44]
 1903. Hasislerden semâhat me'mul etmeyiniz; teşnegân-ı âb için ateşten su yoktur. [862/45]

İmām Şāfi 'î Raḥmetallāhıḡ kelām-ı ḡakîmesinden

Arabî: va lā tarcu 's-samāḡata min baḡlīn fa-māfi 'n-nāri li 'z-zām'ani mā'a

[=Cimriden cömertlik bekleme; zira ateşte susuz kalsan gibi ateşten su çıkmaz.]

1904. Hasisin malı ya hasıma ya kasame kalır. [862/46]
 1905. Hasis bayırır, çanağı bayırmaz büyümez kapısına bir yoksul gelse bir yoksulu doyuramaz³⁹², derler. [862/47]
 1906. Hasisten merhamet ummak, kasîsten müslümanlık ummaya, derler. [862/48]
 1907. Hasis mirasçının hazinedarıdır, demişler. [863/01]
 1908. Hasisin birisi Nasreddin Hoca merhuma der: “Parayı sen de sever misin?” demesiyle “Hasîslere muhtaç etmesin için sevsem de yeri vardır.” demiş. [863/02]
 1909. Hastaya Allahı yürekte taşımak gerek. [863/03]
 1910. Hasmin sitemin anlamamak hasma sitemdir. [863/04]
 T. [Ebü 'z-Ziyya *Ḍurûb-ı Emtâl-i 'Oṡmāniyye* 216³⁹³]
 1911. Hasmin mekr³⁹⁴ ve âline aldanma, ayağını merdane al. [863/05]

Mevzundur.

Yaḡyā Naẓīm *Dīvān-ı Belāḡat- 'unvān-ı Naẓīm* [İbtidā-yı Ġazelliyāt I, 103-104] [beyt]

zur-ı şahbāya başılma destîḡe peymāne al

âline aldanma zinhār ayaḡın merdāne al

şeşder-i ġurbetde ey dil nā-ġüşādı tâ-be-key

zūr-ı zār-ı kāmran-ıla kapu aç ḡāne al

eyle sencide terāzū-yı nazarda her birin

ḡartıurlarsa saḡa Yūsuf-veşān-ı mizāna al

1912. Hasmi ilzam için sükût etmek gerek. [863/06]

³⁹¹ Yazmada: şovuḡ. CLAUSON: EDPT: soḡık: 808^a. STAROSTIN-DYBO-MUDRAK: EDAL: soḡı-k: II, 1336. REDHOUSE: TaEL: şavuk (صاوك): 1163^b; şoḡuk (şovuḡ): 1192^a. Ş. Sāmî: KṢT: şavuk: II, 814^b; so'uk: II, 844^a.

³⁹² Yazmada: toḡuramaz. Drevnetyurkskiy Slovar': tod-: 572^b. CLAUSON: EDPT: toḡ-: 451^a. STAROSTIN-DYBO-MUDRAK: EDAL: II, 1376. TDK: TTS: doḡunmak (toḡunmak): II, 1224; toḡunmak: V, 3840.

³⁹³ Şināsî - Ebü 'z-Ziyya: *Ḍurûb-ı Emtâl-i 'Oṡmāniyye*: Ḥaşmıñ sitemiñ anlamamak ḡaşma sitemdür.: 216.

³⁹⁴ al-FİRŪZĀBĀDÎ: UBTḲM: mekr: bir adamı ḡile ile maḡşadından şarf eylemek ma'nāsınadır. Ve bu iki nev'dür: Mokr-i maḡmüddür ki o şarf ile anuñ ḡaḡḡında fi'l-i cemîl taḡarrî olunur. Ve biri mekr-i meḡmümdür ki anuñla fi'l-i ḡabîḡ taḡarrî olunur: II, 113. CŪRCĀNî: *Kitabu't-Ta'rifât / Arapça-Türkçe TERİMLER SÖZLÜĞÜ*: al-mekr: İnsana, farkına varmadıḡı yönden kötülük ulaştırmadır.: 221^{ab}. Mokr, bir kişinin farkına varamadıḡı hile hayır veya şer için maksadından sarf eyleneğine denir.

Müverrih Râşid [*Dîvân* 261, XLV, 4] beyt

cedelkârâna hāmūşî kadar rengîn cevâb olmaz
sükûtı merd-i dānâ hāşmını ilzâm içün şaklar

1913. Hasımı ilzam için sükût gerek, dostu ilzam için öğüt gerek. [863/07]

1914. Hasımı ilzam için iki tarik yol vardır: Biri sözle, diğeri sükûtladır, demişler. [863/08]

1915. Hasımın semtine karşı sükût etmek, hasma sitem sayılır. [863/09]

1916. Hasma sükut, dostu öğüt gerek. [863/10]

1917. Hasımın başına gül takılmaz. [863/11]

1918. Hasımın Bursa'ya gitti. [863/12]

Ş. [Şinâsî *Ḍurûb-ı Emtâl-i 'Otmâniyye* 216³⁹⁵]

1919. Hasma iltizam, sükût; dostu licam, öğüttür. [863/13]

1920. Hasımını, hısmını ayırt et. [863/14]

1921. Hasımın karınca da olsa yine merdane tak ancak gerek. [863/15]

1922. Hasımın karınca da olsa ayağını merdane bas, demişler. [863/16]

Muhibbî *Dîvân* [741, 2548, 3] beyt

şakın mağrûr olma görme kendün
eger hāşmuş olursa da karınca

1923. Hasım, hasma gazel okumaz. [863/17]

Ş. [Şinâsî *Ḍurûb-ı Emtâl-i 'Otmâniyye* 216³⁹⁶]

1924. Hasımın sitemin anlamama, hasma sitemdir. [863/18]

1925. Hasma bırakılan meydan yürekli olur, bundan artık olmaz, demişler. [863/19]

[Şolâkzâde Mehmed Hemdemî Çelebî] *Şolâkzâde Târîhi*³⁹⁷ [Nâme-yi Sulţân Selîm 'İbâdallâh Te'âlî] 363

1926. Hasımdan sakın karınca ise de. [863/20]

Ş. [Şinâsî *Ḍurûb-ı Emtâl-i 'Otmâniyye* 216³⁹⁸]

Hasımın karınca êse de merdane bil.

1927. Hatasız adam olmaz. [863/21]

1928. Hatasız insan olmaz, hatemsiz Süleyman. [863/22]

1929. Hatasız insan olmaz, kuyruksuz hayvan. [863/23]

Emrî beyt

giysün dedüm müşk-i çîmî
'afv eyle kul hatâsız olmaz

1930. Hatasız kul olmaz, ateşsiz kül. [863/24]

1931. Hatasız kul olmaz, tövbe sultanım! [863/25]

Mısrâ' Yûnus Emrem

³⁹⁵ Şinâsî - Ebü 'î-Ziyâ: *Ḍurûb-ı Emtâl-i 'Otmâniyye*: Hâşımın Burusa'ya gitdi.: 216.

³⁹⁶ Şinâsî - Ebü 'î-Ziyâ: *Ḍurûb-ı Emtâl-i 'Otmâniyye*: Hâşım hâşma gazel okumaz.: 216.

³⁹⁷ Yazmada: *Şolâkzâde Târîhi*'nden bir fıkradır.

³⁹⁸ Şinâsî - Ebü 'î-Ziyâ: *Ḍurûb-ı Emtâl-i 'Otmâniyye*: Hâşımdan şakın karınca êse de.: 216.

Lā beyt

günāhum bildüm eylerüm n'ola şefkat senden
benüm devletlū ħünkārūm ħaṭā benden 'aṭā senden

1932. Hata bizden, af bizden. [863/26]

1933. Hata bizden ise atâ da sizden, demiş. [863/27]

Yaḥyā Naẓīm *Dīvān-ı Belāḡat- 'unvān-ı Naẓīm* beyt-i müfred 166

bağışla étdüğim cürm ü günāhı
ħaṭā benden 'aṭā senden ilāhī

1934. Hatasız lakırdı, takırtı olmaz. [863/28]

1935. Hataya hüküm-i kaza, derler. [863/29]

Fuzūlī *Dīvān* [Ġazeliyyāt 204, LXXX, 7] [beyt]

Fuzūlī 'āşıkā dērler olar kim terk-i 'aşk eyle
démezler mi ħaṭā tağyīr kıl ħüküm-i ħazā dērler

1936. Hata benden -af- atâ senden; kul hatasız, padişah -sultan- atâsız olmaz. Tövbe sultanım! demiş. [863/30]

1937. Hata benden, atâ senden, demişler. [863/31]

[Şolaḡzāde Meḥmed Hemdemī Çelebi] *Şolaḡzāde Tārīḫi*³⁹⁹ [Der-Beyān-ı Teḡābül-i Saffeyn] 553

Naẓm

kul günāh étse n'ola 'afv-ı şehenşāh ḡanı
ṭatalum iki elüm ḡanda émiş kerem ḡanı

günāhum bildüm eylersem n'ola şefkat ricā senden
benüm devletlū ħünkārūm ħaṭā bizden 'aṭā senden

1938. Hatt-ı hümayun geri dönmez, demişler. [863/32]

1939. Hatt-ı hâtem davası gibi, derler. [863/33]

1940. Hatt-ı bi-'ıvec sahra-yı bi-'ıvec. [863/34]

1941. Hatt-ı İmâd ile mantık aldır. [864/01]

[Meḥmed Tevfīḡ] *Mecmū'a min Nevādiri 'l-Üdebā vü Āṭāri 'z-Zurefā* (Nevādirü 'z-Zurefā)⁴⁰⁰ [cüz'-i ṭānī] 127

1942. Hatt-ı İmâd⁴⁰¹, a çalışır gibi özenir, derler. [864/02]

1943. Hatt-ı İmâd değil a! Özenirsin. [864/03]

1944. Hatt-ı İmâd olacak değil a! [864/04]

1945. Hatt-ı reyhanî, hatt-ı divanî makbul hatlardır, derler. [864/05]

Cevrī [*Dīvān* 6-51] beyt

yazduḡıñ ol ħaṭṭ-ı ṭā'lik-i ḡayāt-efzānuñ
şīve-yi ħarfi éder rūḡ-ı 'İmāda ḡāḡ

Sünbülzāde *Dīvān* [İbtidā'-yı Ġazeliyyāt 4, 2] [beyt]

³⁹⁹ Yazmada: *Şolaḡzāde Tārīḫi*'nden bir fıkıradır.

⁴⁰⁰ Yazmada: *Nevādir-i Zurefā*'dan bir fıkıradır.

⁴⁰¹ İmâd-ı Hasenî [ö. 1024/1615]: Nesta'lik yazıyı güzelliğinin zirvesine ulaştıran Safevî hattatı. Geniş bilgi için bk. ALPARSLAN, A.: "İmâd-ı Hasenî", *DİA*: 22, 169^b-171^a.

*lebûḡ ol kıṭ'a-yı yâkûtdur kim seyr édüp ḥaṭṭın
debîr meşḳ-i ta lîm ḥaṭṭ-ı reyḥānıyuz cānā*

1946. Hattat-ı hamedanî gibi parmağından bal mumu eksik olmaz, demiş. [864/06]

Osmanlı hattatlarından meşhur Şeyh Hamdu 'llah olacak.

1947. Hatt-ı insan, aynıyla tab-ı âdemîyandır. [864/07]

Cümel-i hikemiye...

1948. Hatt-ı Yakutî, Müsta'simî⁴⁰² gibi. [864/08]

1949. Hatt-ı hâtem = tatbik-i hat, hâtem kaidesi, izhar-ı hak ve adalet bir vesile-yi hasenedir, demişler. [864/09]

1950. Hatt-ı hümayun gibi el üstünde gezer, derler. [864/10]

Tābit Zafarnāme-i Tābit [16] beyt

yedi perdeden geçdi gerdūn gibi

el üstünde ḥaṭṭ-ı hümāyun gibi

1951. Hatip kılıcı gibi gösteriş içindir. [864/11]

Ş. [Şināsî *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye* 217⁴⁰³]

1952. Haffāf⁴⁰⁴ ağızlı. [864/12]

1953. Haffāf, kendi ayağına kalıp uyduramaz, derler. [864/13]

1954. Hafif adam. [864/14]

1955. Halayıktan kadın olan, kurnayı deler tasla; köleden mezun olan, minareyi yıkar sesle. [864/15]

Ş. [Şināsî *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye* 217⁴⁰⁵]

1956. Halayıktan hanım olsa ya ağılar⁴⁰⁶ katar aşına ya hileler katar işine, hem dahi kül savurur başına; ya köleden ufak olsa kuş kondurur, kuş kondurmazsa taş kondurur başına, demişler. [864/16]

1957. Halk-ı âleme kûşe-be-kûşe yemiş etmek belasından emin olunurdu, demiş. [864/17]

[Meḥmed Tefîḳ] *Mecmū'a min Nevādiri 'l-Üdebā ve Âtāri 'z-Zurefā (Nevādirü 'z-Zurefā)*⁴⁰⁷ [cüz'-i t̃ānī]

⁴⁰² Yâkût al-Müsta'simî: [ö. 698/1299]: Yâkût, her yazı çeşidine göre kalem ağzı meylini yeniden belirleyip İbn Mukle ile zuhur etmeye başlayan altı çeşit yazının (hatt-ı mensûb, aklâm-ı sitte) klasik nisbet ve ölçülerini ortaya koydu. Yâkût üslûbunun İslâm dünyasında benimsenip hattatlar tarafından örnek alınmasıyla Yâkût "kıbletü 'l-küttâb" lakabıyla anılmaya başlandı ve ünü kısa zamanda yayıldı. Geniş bilgi için bk. SERİN, M.: "Yâkût el-Müsta'simî", *DİA*: 43, 291^b-293^a.

⁴⁰³ Şināsî - Ebü 'z-Ziyâ: *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye*: Ḥaṭîb kılıcı gibi gösteriş içündür.: 217.

⁴⁰⁴ Kelimenin aslı Arapça *ḥaffāf* olup manası 'mes, terlik yapan, satan' demektir. Osmanlı Türkçesinde kelimenin hem *ḥaffāf* hem de *ḳavaf* imlası kullanılmıştır. al-FİRŪZÂBÂDÎ: *UBTŪM*: al-ḥuff: İnsanun ayağına giydiği cizmeye ve mest ve edik ve çedik ve tomak maḳûlesi ayaḳḳabına dēnür, ki üzerine meşḳ mümkün ola. Fārsīde müze dēnür. Cem'i ḥifāf gelür. Bir ḳat olmaḡla ḥıffetinden nāşī ıtlāḳ olundu: II, 752. Ş. Sāmî: *ḲT*: ḥaffāf: 'Ar. [Tür. zebān-zedi: *ḳavaf*.]: I, 584^c; ḳavaf: ['Ar. ḥaffāf'dan ḡalaṭ.]: II, 1086^c.

⁴⁰⁵ Şināsî - Ebü 'z-Ziyâ: *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye*: Ḥalāyıkdan ḳadın olan ḳurnayı deler ṭasla, köleden me'dun olan mināreyi yıḳar sesle.: 217.

⁴⁰⁶ Yazmada: *aḡu*. Yazmada: *aḡu*. CLAUSON: *EDPT*: aḡu: 78^b. Şeyḫ Süleymān: *LÇvT'O*: aḡu: Zehr.: 16^a. TOPARLI-VURAL-KARAATLI: *KTS*: aḡı (I): Zehir.: 3^b. TDK: *DS*: aḡu (I): Zehir.: I, 114^a.

⁴⁰⁷ Yazmada: *Nevādir-i Zurefā'dan bir fıkḳadur*.

1958. Halkın ağzı torba değil ki çekip büzesin? = Halkın ağzına elli arşın bez olsa yetişmez, demişler. [864/18]

1959. Halkın ağzına mühür vurulmaz, derler. [864/19]

1960. Halka verir talkını, kendi yutar salkımı, demiş. [864/20]

1961. Halkta haşyet-i hak nadirdir, ketm ü inkâr hemen hazırdır. [864/21]

Mevzundur.

Nâbî [*Hayriyye-yi Nâbî* Nehy-i Âlâyiş-i Zîb-i Şüret 109, 22a, 732] [beyt⁴⁰⁸]

1962. Halka gönül bağlayan sonra pişman olur. [864/22]

T. [Ebü 'z-Zîyâ *Ḍurûb-ı Emṭâl-i 'Oṭmāniyye* 218⁴⁰⁹]

1963. Halkı cühela, kendini dübelâ sanma. [864/23]

Ziyâ Paşa [*Terkib Bend* 8] beyt

*ḥayret derre yer ḥādîte etmiş bir ḥāmûş
her nâkîli bâkîl gibi ebkem mi şanursuḡ*

bu cehl ile ebû cehl gibi etme tefâḥur

ḥalkı cühelâ ḍâṭıḡı â'lem mi şanursıḡ

1964. Halkın geçtiği köprüden sen de geç. [864/24]

1965. Halk içinde bundan artık ayıp olur mu ey kişi, kendi aybı varken zikrede ayb-ı diğeri. [864/25]

Mevzundur.

Lâ

1966. Halk içinde muteber bir nesne yok devlet gibi, olmaya devlet cihanda bir nefes sıhhat gibi. [864/26]

Mevzundur.

Muḥibbî [*Dîvân* 763, 2627, 1] [beyt⁴¹⁰]

1967. Olmaya baht-ı saadet dünyada vahdet gibi. [864/27]

Muḥibbî [*Dîvân* 763, 2627, 2] mısırâ⁴¹¹

1968. Halkın hepsine birden meram anlatmak güçtür, gayrı mümkündür. [864/28]

1969. Halkın ciğerini kebab, hanelerini dümdüz türap etmiş, demiş. [864/29]

Evliyâ Çelebî *Siyâḥatnâme*⁴¹² 2, 305

*...Evşâf-ı Şābūran- Şirvān vilāyeti ḥükminde müzeyyendir bir şehirdir. Lakin⁴¹³
Demirkapu ḥudūdunda taḥrîr olunmuşdur. Eski zamanda İsfendiyār-ı şāḥuḡ bināsi
emiş şoḡra Hülāḡū Moḡol'ı gelerek şehri ḥarāb u yebāb, ḥalkınuḡ cigerini kebāb,
evlerini dümdüz türāb etmişlerdür... ilā āḫirihi...*

⁴⁰⁸ KAPLAN, M.: *Hayriyye-i Nâbî*: halkda haşyet-i Hâk nâdirdür / ketm ü inkâra hemen hemân hâzırdur: 109, 22a, 732.

⁴⁰⁹ Şinâsî - Ebü 'z-Zîyâ: *Ḍurûb-ı Emṭâl-i 'Oṭmāniyye*: Halka gönül bağlayan şoḡra peşimân olur.: 218.

⁴¹⁰ AK, C.: *Muḥibbî Dîvânı*: halk içinde mu'teber bir nesne yok devlet gibi / olmaya devlet cihanda bir nefes şıḥhat gibi: 763, 2627, 1.

⁴¹¹ AK, C.: *Muḥibbî Dîvânı*: saltanat didükleri ancak cihân gavḡasıdır / olmaya baht ü sa'adet dünyede vahdet gibi: 763, 2627, 2.

⁴¹² Yazmada: *Evliyâ Çelebî Siyâḥatnâmesinden bir fıkradur.*

⁴¹³ Yazmada: *meger.*

1970. Halayıktan kadın olmaz, gül ağacından odun. [864/30]

T. [Ebü 'z-Ziyā *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Oṭmāniyye* 218⁴¹⁴]

1971. Halk içinde maskara olmak istemeyen, yalan söylemez. [864/31]

1972. Halkın sinesi benim ambarım olmadığını bildiğim için şimdiye kadar kimseye sırrımı açıp mahrem-i esrarım eylemedim, demiş. [864/32]

*Hoca Nasreddin*⁴¹⁵ *merhum...*

1973. Halk dili -sözü- hak sözü; halk yolu, hak yoludur, demişler. [864/33]

‘Abdü 'l-Ḥalīm Ḥaḳḳī

Halkın sözü, özü kendisidir, derler; zira müttefikan halk tarafından söylenen söz, öz arzuları bildi. Halk ése icma-yı ümmet, cumhur-ı ümem sayılır, buna binanen cumhura muhalefet, kuvve-yi hatadan addolunur, demişler.

1974. Halkın sesi, hakkın sesidir, demişler. [865/01]

1975. Halk nana da nasihata da muhtaçtır, demişler. [865/02]

‘Abdü 'l-Ḥalīm Ḥaḳḳī

Zira nan, nimet halkın maddî gıdası; nasihat, manevî gıdasıdır. Binaenaleyh insan, maddî ve manevî gıdaya mahrumiyetle yaşayamaz çünkü kuva-yı maneviye, hayat-ı ruhaniyeyi; kuva-yı maddiye, hayat-ı hayvaniyeyi takviye eyler, demişler.

1976. Halk-ı âlem, her şeye muhtaçtır, demişler. [865/03]

1977. Halil İbrahim bereketine konmuş. [865/04]

1978. Halil İbrahim bereketi versin. [865/05]

1979. Halilim sûz-i aşkı, ateş-i aşka düşenden sor. [865/06]

‘Azmi Pîr Meḥmed mışrâ‘

1980. Hamur yoğuranın eli elbette hamur olur. [865/07]

1981. Hamur yoğuran, çamur karıştıran, hep anaların doğuranıdır; lakin ikisi başka başkadır, demişler. [865/08]

1982. Hamur karıştıranın eline hamur yapışır, çamur karıştıranın eline çamur yapışır, derler. [865/09]

1983. Hamur gibi yumuşadı⁴¹⁶. [865/10]

1984. Hamsi balığından kurban olur mu? Kanı da var, canı da var, mercan gibi gözü var, demiş. [865/11]

1985. Hamur işi, çamur işi, hep dünya işidir; ancak ehlini ister, demişler. [865/12]

1986. Hamur size yetişmedi. [865/13]

*Hamir*⁴¹⁷ ...

Ş. [Şināsī *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Oṭmāniyye* 218⁴¹⁸]

⁴¹⁴ Şināsī - Ebü 'z-Ziyā: *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Oṭmāniyye*: Ḥalayıktan kadın olmaz gül ağacından odun.: 218.

⁴¹⁵ Yazmada: *Naşre 'd-dîn Ḥ'āce*.

⁴¹⁶ Yazmada *yumuşadı* ve *yumuşadı* olmak üzere iki farklı imla ile yazılmıştır. REDHOUSE: *TaEL*: yumşak, yumuşak [یمشاق]: 2209^b; yumuşak [یومشاق]: 2220^b.

⁴¹⁷ Hamur kelimesi yazmada *hamur* ve *hamîr* olmak üzere iki farklı imla ile yazılmıştır. Kelimenin aslı Arapça *hamîr*'dir. al-FİRŪZÂBÂDÎ: *UBTŪM*: hamîr: Māye katılmış hamîre dênür.: I, 845. Ş. Sāmî: *KT*: hamur: I, 588^c; hamîr: I, 589^a. REDHOUSE: *TaEL*: hamûr: 825^b; hamîr: 865^b.

⁴¹⁸ Şināsī - Ebü 'z-Ziyā: *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Oṭmāniyye*: Hamur size yetişmedi.: 218.

1987. Hamursuz bayramında ölen Yahudiyi, tekmeleyip gömerler. [865/14]

1988. Hamur abdalı gibi? [865/15]

Evliyā Çelebī *Siyāḥatnāme*⁴¹⁹ 650

...Cenāb-ı Bārī her şey'e kādirdir bu çebîniñ pederi Veysî Efendi ne kadar cehān ārā mütebahhîr, faşîḥ ve belîğ ve erbāb-ı ma'ārifden idiyse oğlu Çelebi daḥi o kadar ma'kūs kelāma ğayrı muḳtedir bir oğuz ēdi Melek Paşa görüşdükde hemān **hamur abdalı gibi** dururdu, müddet-i 'ömründe kendi pā-puşını tayanamamışdur. Bir ayağına pā-puş giyerse ötekine de na'lin giyer gezer. Kāhice bir yanına sarı bir yanına kırmızı pā-puş giyer kendisine selām vērse "Ne cevāb véréyim" diye ḥüddāmlarından su'āl ēder. Ve ismini su'āl ēdenlere ancaḳ rub 'sā'atde cevāb vērir mükellef ve müzeyyen aḳ şaḳallı bir çelebîdür... ilā āḫirihi...

1989. Hamurun büyüğü, onun çoğundan olur. [865/16]

1990. Hamur işine karışma. [865/17]

Ş. [Şināsī *Durūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye* 218⁴²⁰]

1991. Hamur özlü, kadın sözlü gerek. [865/18]

1992. Hamur yunan hindiye benzedi. [865/19]

1993. Hamur yoğuran mı çamur karıştıran mı? [865/20]

Tabir-i kadimesidir ki: "Yeni doğan çocuğun kız mı erkek mi?" diye söylenir. Tabir-i diğەر: Ok atan mı [...] tabir-i diğەر: At çapan mı? Keten [...] tabiri: "Bal getiren mi bal içen mi?"

1994. Hamurlu elinle erkek işine karışma. [865/21]

1995. Hamur, tekrar un olmaz. [865/22]

1996. Hamuru yoğurmayı bilmezken baklava, börek ustalığından dem vurur⁴²¹, derler. [865/23]

1997. Hamurun sapına dek adamdır. [865/24]

1998. Hançeri, şimşiri yanından ayırmaz. [865/25]

1999. Hâb-ı hargûş mülâhazasın eder. [865/26]

2000. Hocaya⁴²² hürmet, vecibe-yi zimmettir, derler. [865/27]

Sünbülzāde Vehbî [*Lutfiyye-yi Vehbî* Der-ta'zîm-i üstād 27,66] mışrā'

ḥ^vāceḡe eyle be-ğāyet ta'zîm⁴²³

2001. Hoca⁴²⁴ kadın, sen de şaş, ben de şaşayım, demiş. [865/28]

[Rāşid Belgradî] *Tārîḫ-i Vaḳ'a-yı Ḥayret-nümā Belgrad ve Şîrb-istān*⁴²⁵ [I] 211

⁴¹⁹ Yazmada: *Evliyā Çelebī Siyāḥatnāme* 'sinden bir fıkradur.

⁴²⁰ Şināsī - Ebü 'z-Ziyā: *Durūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye*: Hamur [hamir] işine karışma.: 218.

⁴²¹ Yazmada: *urur*. Yazmada *vur-* kelimesi *ur-* ve *vur-* biçiminde iki farklı imla ile yazılmış olup kelimelerin her iki imlası da Osmanlı Türkçesinde müstameldir. CLAUSON: *EDPT*: *ur-*: 194^b. STAROSTIN-DYBO-MUDRAK: *ur-*: *EDAL*: II, 1188. RĀSĀNEN: *VeeWbt*: *ur-*: 515^a. Ş. Sāmī: *KT*: *urmak*: I, 199^a; *vurmak*: II, 1499^b. Şeyḫ Süleymān: *LÇvT'O*: *urmak*: 30^b. Bahşāyiş Bin Çalıça: *Bahşāyiş Lügati*: *ur-* / *vur-*: 186^a. TDK: *TTS*: *urmak*: VI, 3967. TDK: *DS*: *urmak* (I): XI, 4041^b.

⁴²² Yazmada: *ḥ^vāceye*. Kelimenin aslı Farsça *ḥ^vāca*'dır. STEINGASS: *CP-ED*: *ḥ^vāca*: 479^a; *ḥoca*: 482^a. REDHOUSE: *TaEL*: *ḥ^vāce*: 868^b; *ḥoca*: 870^b.

⁴²³ Yazmada: *hürmet*.

⁴²⁴ Yazmada: *ḥ^vāce*.

2002. Hâce-yi cihan taslağı, bilgiçlik satar. [865/29]

2003. Hoca Hasreddin⁴²⁶ merhumun oğluna sormuşlar: “Patlıcan nedir?” “Gözü açılmadık sıgırcık yavrusudur.” deyince: “Babasının oğludur, yabana gitmez” demişler. [865/30]

2004. Hoca⁴²⁷ hakkı, hâlik hakkı gibidir, derler. [865/31]

Tanrı...

2005. Hoca Nasreddin⁴²⁸ merhumdan bugün ayın kaçırır diye sormuşlar: “Vallahi bilmem şu günlerde ay alıp sattığım yoktur.” demiş. [865/32]

2006. Hoca⁴²⁹ hakkı, baba hakkı büyüktür. [865/33]

2007. Hoca hakkı görmemiş. [865/34]

Ş. [Şināsī *Ḍurūb-ı Emtāl-i ‘Otmāniyye* 213⁴³⁰]

2008. Hoca Nasreddin⁴³¹ Efendi merhumun dediği gibi akşamki şiddetli fırtına beni buraya attı. [865/35]

2009. Hocanın⁴³² vurduğu yerde gül biter, yanmazmış? [865/36]

[Bākī⁴³³ *Dīvān* 209, 174, 1] beyt

h^vācenüñ urdığ yurderde gül biter

hūb olan elbetde kendin gösterür

2010. Hub olan güzel, elbette kendini gösterir, derler. [865/37]

2011. Hoca Nasreddin Efendi merhumun dediği gibi “Bilen bilmeyene öğretsin.” [865/38]

2012. Hoca Nasreddin Efendi merhumun dediği gibi “Ah gidi gençlik!” [865/39]

2013. Hoca Nasreddin Efendi merhumun dediği gibi “Dünyanın ortası, merkebin ayağının altında; inanmazsan ölç de bak.” [865/40]

2014. Hoca Nasreddin Efendi merhumun dediği gibi “Tek dostlar bizi alışverişte görsün.” derler. [865/41]

2015. Hoca Nasreddinin evine baklava gitmiş sana ne! [865/42]

T. [Ebü ’z-Zīyā *Ḍurūb-ı Emtāl-i ‘Otmāniyye* 214⁴³⁴]

2016. Hoca Nasreddin merhum gibi yumurtanın dokuzunu bir akçeye alıp da onunu bir akçeye satmaya benzer, derler. [865/43]

Ziyanına mal satanlar hakkında...

2017. Hâce-yi fesat. [865/44]

[Meḥmed Tevfîk] *Mecmū’a min Nevādiri ‘l-Üdebā ve Âtāri ‘z-Zurefā (Nevādiri ‘z-Zurefā)*⁴³⁵ [cüz’-i evvel]⁴³⁶ 84

⁴²⁵ Yazmada: *Vaḳ’a-yı Ḥayret-nümā*’dan bir fıkradır.

⁴²⁶ Yazmada: *Ḥ^vāce Naşre ‘d-dīn*.

⁴²⁷ Yazmada: *h^vāce*.

⁴²⁸ Yazmada: *Ḥ^vāce Naşre ‘d-dīn*.

⁴²⁹ Yazmada: *h^vāce*.

⁴³⁰ Şināsī - Ebü ’z-Zīyā: *Ḍurūb-ı Emtāl-i ‘Otmāniyye*: *Ḥ^vāce* hakkı görmemiş.: 213.

⁴³¹ Yazmada: *Ḥ^vāce Naşre ‘d-dīn*.

⁴³² Yazmada: *h^vācenîḡ*.

⁴³³ Yazmada: *Nābî*.

⁴³⁴ Şināsī - Ebü ’z-Zīyā: *Ḍurūb-ı Emtāl-i ‘Otmāniyye*: *Ḥ^vāce Naşre ‘d-dīn*’ın evine baklava gitmiş sana ne!: 214.

- 2018.Hoca Nasreddin Efendi merhuma “Yeni ay doğunca eski ayı ne yaparlar?” diye sormuşlar: “Kırpar, kırparlar da yıldız yaparlar.” demiş. [865/45]
- 2019.Hocalar, kağıdı tersinden okur. [865/46]
Ş. [Şināsī *Ḍurūb-ı Emtāl-i ‘Oṭmāniyye* 213⁴³⁷]
- 2020.Hoca merhumun kendi bindiği dalı kesip, düşmesine benzer, derler. [865/47]
- 2021.Hoca Nasreddinin türbesi gibi. [865/48]
- 2022.Hoca Nasreddin Efendi merhumun öğle vakti temcit okumasına benzer, derler. [865/49]
- 2023.Hocalara itaat etmek gerek. [865/50]
- 2024.Hoca merhum demiş ki: “Evde kadın hasta olacağına ben hasta olayım, ben öleceğime kadın ölsün.” [865/51]
- 2025.Hoca merhumun hamamda Kayabaş türküsü çağırdıkta sesinin güzel olduğunu anlamaz. [865/52]
- 2026.Hoca Nasreddin merhuma demişler ki: “Hocam yeni ay doğunca eski ayı ne yaparlar? -“Keserler, keserler yıldız yaparlar.” demiş. [866/01]
- 2027.Hoca Nasreddin merhuma demişler ki: “Okur yazar geçinirsin amma Farsî bilmezsin.” demişler. “Pekâlâ bilirim, dinleyiniz.” diye şu kıtayı okumuş. [866/02]

Kit’a

*reftem be-cāye serdiler
gördüm tokuz kurd konar
birkaçını yatarlarım
birkaçı karla mīreved
Demiş, hoca merhum.*

- 2028.Hayırlı haber olsun. [866/03]
- 2029.Hayrola! Bugün sol taraftan kalkmışsın galiba, derler. [866/04]
Şamatacı kimselere derler.
- 2030.Hayrola, hayırlı ola! [866/05]
- 2031.Hayırlı rüya olsun. [866/06]
- 2032.Hayırlı rüya sabaha karşı. [866/07]
- 2033.Hayırlı babanın hayırsız evladı. [866/08]
T. [Ebü ’z-Ziyā *Ḍurūb-ı Emtāl-i ‘Oṭmāniyye* 218⁴³⁸]
- 2034.Hayırlı haber, yatıp kalmaz. [866/09]
- 2035.Hayırlı haberin müjdesi, ya attır ya hilat, demiş. [866/10]

Çağatayca Miṭāl

*kēlgünçe haber o māh-ı tal ‘at
supçınınğa bērdi at u hil ‘at*

- 2036.Hayır dile işine, hayır gelsin başına. [866/11]

435 Yazmada: *Nevādir-i Zurefā’dan bir fıkradır.*

436 Yazmada: *Nevādir-i Zurefā’dan bir fıkradır.*

437 Şināsī - Ebü ’z-Ziyā: *Ḍurūb-ı Emtāl-i ‘Oṭmāniyye*: Hıvâceler kâğıdı tersinden okur.: 213.

438 Şināsī - Ebü ’z-Ziyā: *Ḍurūb-ı Emtāl-i ‘Oṭmāniyye*: Hayırlı babanın hayırsız evladı.: 218.

Ş. [Şināsī *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye* 218⁴³⁹]

2037. Hayır, şerri fark etmek gerek. [866/12]

Muḥibbī *Dīvān* [804, 2781, 3] [beyt]

nîk ‘amel **kılmaya** cehd et hayr ü şerri fark kı
kurtarasın tā ki şeytāndan bugün imānuḡı

2038. Hayır, şer minallah. [866/13]

2039. Hayır, şer Allah’a racidir. [866/14]

Lā beyt

hayr ve şerr cümle haḡḡa rācidür
kimsenün ihtiyārı elde degül

2040. Hayır, şerri Allah’tan görmeli, bilmeli. [866/15]

2041. Hayırsız horoz, vakitsiz öter. [866/16]

Huros...

2042. Hayırsızın biridir. [866/17]

2043. Hayırsızın malından, canından hayır gelmez. [866/18]

2044. Hayırsız horoz⁴⁴⁰ gibi vakitsiz ötme, derler. [866/19]

2045. Hayırlı mal, hak yoluna sarf olunandır. [866/20]

2046. Hayırlı mal, hayırlı şeye sarf olunur. [866/21]

Lā beyt

eremez hayra infāḡ etmeden
lan tanālu ’l-birra ḡatta tunfiḡu

2047. Hayırlı horoz⁴⁴¹, hayırlı vakitte öter. [866/22]

2048. Hayırlı yola kılavuz⁴⁴² ol, hayırsız yola yum ağız ol; sükût et. [866/23]

2049. Hayırlı yola kılavuzluk⁴⁴³ eden, hayrı işleyen gibi ecir ve sevaba nail olur. [866/24]

Cümel-i hikemiye...

Arabî: ad-dallu ‘ala ’l-ḡayri kafā’ilihu

[=Hayra vesile olan hayrı yapan gibidir.]

2050. Hayırlı kelam; az kelimeli, çok manalı olur, demişler. [866/25]

Arabî: ḡayru ’l-kalāmi mā ḡalla va dalla

[=Sözün hayırlısı az ve öz olandır.]

2051. Hayırlı evlat; anasına, babasına hürmet edendir. [866/26]

⁴³⁹ Şināsī - Ebü ’z-Ziyā: *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye*: Hayır dile işine hayır gelsün başına.: 218.

⁴⁴⁰ Yazmada: *horoz, ġuros*. Bu kelimenin aslı Farsça *ġuros*’dur. Horoz kelimesi yazmada *ġuros, horoz* ve *horāz* olmak üzere üç farklı imla ile yazılmıştır. STEINGASS: *CP-ED*: ġuros: 457^b. Ş. Sāmī: *KT*: ġuros: I, 579^c; horoz: I, 591^b. Şeyḡ Süleymān: *LÇvT’O*: ġuros: 166^b. TOPARLI-VURAL-KARAATLI: *KTS*: ħorāz: 98^a; ħoroz: 98^a. MUZAFAROV-MUZAFAROV: *KTT-TT-RS*: horaz: 133^b.

⁴⁴¹ Yazmada: *ġuros*.

⁴⁴² Yazmada: *ḡılaḡuz* (قلاغوز). CLAUSON: *EDPT*: kulawüz: 617^b. REDHOUSE: *TaEL*: ḡılaḡuz (قلاغوز): 1466^b; kılavuz (قلاوز): 1467^a; kılavuz (قلاوز): 1467^a. Ş. Sāmī: *KT*: ḡılaḡuz (قلاغوز): II, 1078^a; ḡılaḡuz (قلاغوز): II, 1107^c.

⁴⁴³ Yazmada: *ḡılaḡuzluk*.

2052. Hayırlı at, sahibini yıkmaz. [866/27]

2053. Hayır çıktı. [866/28]

Fuzûlî *Dāstān-ı Leylî vü Mecnûn*⁴⁴⁴ [Bu Mecnûn atasının Leylîye hâstârlığıdır ü Leyli atasının Mecnûndan bî-zârlığıdır 105, 1029-1030]

*çün Leylî atası bildi hālîni
uydurdı ekābîr ü ehālî
karşularına olup revāne
kıldı olarupla 'azm-i hāne*

2054. Hayırlı köpek, sahibini ısırmaz. [866/29]

2055. Hayır mukaddem ola, derler. [866/30]

Lā beyt

*ehlen ve sehlen dēyüp demādem
biñ kez dēdi ola hayır muḳaddem
vāḳı 'ā öyle pîre pēş ḳadem
pāyidār olsa cümleden aḳdem
şag şoldan huyuş-ı fetḥ ü zafer
hayr muḳaddem dēyüp gele dem dem*

2056. Hayır mukaddem ey habib-i nîk-fal! [866/31]

La Mıṣrā'

[Şolaḳzāde Mehmed Hemdemî Çelebî] *Şolaḳzāde Tārîḫi*⁴⁴⁵ [Şehr-i salṭanat Sulṭān Mehmed meh burc şeref Şāh mev'id] 129

Vāvurnus Beg daḥi 'ubūdiyetnāme irsāl édüp şadāḳatde üstüvār ve 'ubūdiyetde ber-ḳarār édügin iş 'ār étmiş ve yazdığı nāmede mümkün olduḳca Mūsā Çelebîye evvel emirde muḳābele étmede 'aceleden iḥtirāz olunup Lāsîl vilāyetine ṭoḡrı teveccüh-i hümāyun buyuralar ḥudūd-ı meḍbūre ümerāsi teşriflerine iştîyāk üzre müteraḳḳibler édügi bu bendeleriniñ ma'lûmı olmuştur. Huşûşā Budaḳ Beg ve paşa yigit ve Turḥala begi Sinan Beg ve ḥākim-i Lehis sulṭān-ı gerdūn esās serîr-i salṭanata iclās bâbında müttefikü'l-kelime olmuştur. Mūsā Çelebî 'askeri arada ḥā'il olmaḡla dergāh-ı ḳalbiñ iştibāh tarafına mülāḳāta iḳdām edemezler. Devletle ol cānibe daḥi ol etnālarda rikāb-ı sa 'ādet nişābları ḥıdmetine ḥāzır bulunması muḳarrerdur, dēyü sipāriş hayli şadāḳat beyān étmiş.

2057. Hayırlı mal kazaya uğramaz. [866/32]

2058. Hayır nedir, şer nedir bilmeyiz, demiş. [866/33]

2059. Hayır, hayırdır; şer, şerdir. Hayır, şer; şer, hayır olmaz. [866/34]

2060. Hayır nedir, şer nedir sualine karşı cevap verilir. [866/35]

Evliyadan birisi

Eğer hayat bir hayale tahavvül eder, ölüm insanı her dakika takip eyler, göz cesedin bir kalp ve ruhu hâline rücu ettiğini görürüm. Kendisinin de ayn-ı hake recâ olacağını anlarda o vakit, hayır ve şer ne demek olduğunu ve âlem-i insaniyette zulm ve vahşetin ne kadar fena bir şey olduğunu idrak eder de anlar. Hayır, hayırdır; şer

⁴⁴⁴ Yazmada: *Fuzûlî Leylî vü Mecnûn* gazelinden.

⁴⁴⁵ Yazmada: *Şolaḳzāde Tārîḫi*'nden bir fıkıradur.

de şerdir. Hayırdan şer, şerden hayır olmayacağını fehm ile daire-yi insaf ve adaletle rücu eder, demiş.

2061. Hayırdan şer, şerden hayır olmaz, demişler. [866/36]

2062. Hayırlı evlat anaya babaya küsmez, demişler. [867/01]

2063. Hayırlı evlat, anaya babaya küsmez; bıçak, kendi kendini kesmez, derler. [867/02]

2064. Hayırlı söz söylersen karşılığı gelir, hayırsız söylersen başına gelir, demişler. [867/03]

2065. Hayırlı evlat şan gösterir, hayırsız evlat kan. [867/04]

2066. Hayırsız evlat kan kusturur, hayırlı evlat şan, şöhret arttırır, derler. [867/05]

2067. Hayırlı evlat, hayırlı mal baştan belli olur. [867/06]

2068. Hayırlı iş baştan belli olur, hayırlı mal da baştan belli olur, derler. [867/07]

2069. Hayırlı iş baştan belli olur, hayırlı evlat beşikte belli olur. [867/08]

2070. Hayır düşün işine, hayır gelsin başına. [867/09]

[Râşid Belgradî] *Tārîḫ-i Vaḳ‘a-yı Ḥayret-nümā Belgrad ve Şırb-istān*⁴⁴⁶ [I] 40

2071. Hayırlı amel, mal olsun, menal olsun; hayırlı işe dönsün, derler. [867/10]

2072. Hayır eyle, şer eyleme. [867/11]

Muḥibbî *Dīvān* [649, 2204, 3]

şerr eyleme kim yazmağa tā deftere kâtib

cehd eyle ki her neyler eşen ḥayr-ı ‘amel olsun

2073. Hayırsız maldan kâr -fayda- umma, derler. [867/12]

2074. Hayır olsun fikrin, tek olsun zikrin, demişler. [867/13]

Muḥibbî *Dīvān* [658, 2236, 2]

ictimâb eyle şaḳın şerr etme fikrüh ḥayr ola

‘aḳl vērdi Ḥaḳḳ saḡa aḳı ḳaradan seḳesin

2075. Hayırsız malın kârı, alana değil satanadır, derler. [867/14]

2076. Hayırsız adamdan merhamet umulmaz, hayırsız maldan fayda gelmez, derler. [867/15]

2077. Hayırsız ağaç, kökünden kurur, derler. [867/16]

2078. Hayırsız kavak gibi, derler. [867/17]

2079. Hayırsızın hayırsızı; haris, muannit mağrurlardır, demişler. [867/18]

2080. Hayır, başına değsin, derler. [867/19]

2081. Hayırlı söz söyle ki hayır karşına gelsin, hayırlı iş işle ki hayır başına değsin, derler. [867/20]

2082. Hayra yor ki hayır çıksın. [867/21]

[Şolaḳzāde Meḥmed Hemdemî Çelebî] *Şolaḳzāde Tārîḫi*⁴⁴⁷ [Vefât-ı Sultān Meḥmed Ḥān] 266

tārîḫ-i diger sene 886

ölmedi Şāh Meḥmed İbn Murād

belki bâğ-ı cināne ḳıldı seyr

⁴⁴⁶ Yazmada: *Vaḳ‘a-yı Ḥayret-nümā*’dan bir fiḳradur.

⁴⁴⁷ Yazmada: *Şolaḳzāde Tārîḫi*’nden.

*İşi hayr olduğu için halka
oldı tārīḥ aḡa du 'ā-yı hayr*

2083. Hayra yorarsan hayır olur, şerre yorarsan şer olur, derler. [867/22]

2084. Hayırlı niyete herkes amin der. [867/23]

[Şolaḳzāde Meḥmed Hemdemī Çelebī] *Şolaḳzāde Tārīḥi*⁴⁴⁸ 2 nazm

dilerüm dā'imā o Rabb-i Gafūr

ētmeye ol maḳāmdan anı dur

ola tābit ḳadem sa 'ādetle

güderān ēde 'ömri devlete

ḥayrdadur niyyeti nola her an

olsa manzūr-ı pād-ṣāhān-ı cehān

2085. Hayır işle, hayır dua ile ansınlar, demişler. [867/24]

2086. Hayırlı adamı herkes hayır dua ile anar, derler. [867/25]

2087. Hayırhah olanlar mesut sayılır, demişler. [867/26]

2088. Hayırsız [...] doğar derler. [867/27]

2089. Hayırsız arı, eşek arısı, hayırsız karı da yine eşek karısıdır, derler. [867/28]

2090. Hayırsız hacıyı ya deve tepip öldürür ya harami kesip öldürür. [867/29]

2091. Hayırsız evlat gibi ne mum etti ne bal, demiş. [867/30]

[Şolaḳzāde Meḥmed Hemdemī Çelebī] *Şolaḳzāde Tārīḥi*⁴⁴⁹ [Fırār-ı emīr Süleymān u geşte geşte] 109

2092. Hayırlıysa biri gelsin, değilse geri gitsin, derler. [867/31]

2093. Hayırlı iş, karşına doğrulup çıkar; hayırlı mal, yüzüne doğrulup bakar, derler. [867/32]

2094. Hayırlı mal karşına gülerek ve pahasını⁴⁵⁰ bilerek rast gelir, derler. [867/33]

2095. Hayırlı malın bahası kolaylıkla bulunur, hayırsız malın bahası bahane ile bulunur, derler. [867/34]

2096. Hayrı seven, hayır işlemek gerek. Yoksa yalnız hayır istemekle hayır işlemeyip, hayrı beklemek kâfi değildir, demişler. [867/35]

2097. Hayal, hūlya gerçi mevhum bir tasavvurdur, kuruntudur; fakat ancak, idrak-i hakayıktan gelen füturu hayalat tadil eder, demişler. [868/01]

2098. Hayırlı umur, orta umur, hayırsız umur, arta umur. [868/02]

Arabī: ḥayru 'l-umūri avsaḫuhā

[=İşlerin en hayırlısı orta olanıdır.]

2099. Hayal sandığın vakit olur, hakikat olur, derler. [868/03]

2100. Hayırlı söz söyle ki hayırlı vakit var, şerli vakit var, derler. [868/04]

2101. Hayal, hakikat önüne geçen yel gibidir, derler. [868/05]

2102. Hayrat çeşmesinden su içmiş. [868/06]

⁴⁴⁸ Yazmada: *Şolaḳzāde Tārīḥi* 'nden bir fıkradır.

⁴⁴⁹ Yazmada: *Şolaḳzāde Tārīḥi* 'nden bir fıkradır.

⁴⁵⁰ Yazmada: *bahā'sı*. Kelimenin aslı Farsça *bahā'*dır. STEINGASS: CP-ED: bahā: 209^a. at-TABRĒZİ: BḲ: bahā: Her nesnenin kıymeti, ki degeri ta'bīr olunur.: 175. ŞÜKŪN, Z.: *Farsça-Türkçe Lûgat Gencineî Güftar Ferhengi Ziya*: beha: Değer.: 380^a. Ş. Sāmī: ḲT: behā: I, 326^a.

2103. Hayreddin sen bu dinin hayırlı hadimisin, adını Hayreddin koydum, demiş. [868/07]

Kanûnî Süleyman Han Hazretleri Barbaros'un ismini vezaret rütbesinde tevcihle beraber Hayreddin tesmiye eylediği tarihlerden mervîdir.

2104. Hayreddin hediyesi meşhurdur. [868/08]

Meşhûr Barbaros Hayre 'd-dîn Kaptan Paşa'nun menâkıbından bir fıkıradur.

[Ahmed Midhat "Akdeniz'de Bir Geşt ü Güdâr"] *Kırk-anbar*⁴⁵¹ 5, 145

"... derdest eylediği külliyyetli üserâ miyânında birçok genç kızlar dahı var êdi biñ nefer genç kızları, müzeyyen oldukları hâlde öñe katup anlarıñ arkasından ser-â-pâ kırmızılar giydirmiş olduğu iki yüz nefer genc köleniñ her biriniñ ellerinde altun ve gümüş kadehlere şurâhîler ve sâ'ir âvânî tutdukları hâlde geçdi. Ve eñ soñra boynı zencirli biñ girdârıñ omuzlarında birer ikişer yastağ çuğa olduğu hâlde imrâr olundu. Bu alayıñ hey'eti İstanbul halkına (hayret vermiş) êdi pād-şâh-ı kerem-kâr hazretleri fevka 'l-gâye mahzûz olup Hayre 'd-dîn Paşa Hazretlerine hil'atleri ilbâs eyledi... ilâ âhirihi...

2105. Hayreddin hediyesi gibi hayretten hayrete düşürdü, derler. [868/09]

2106. Hayreddin hediyesi torbaya sığmaz, derler. [868/10]

2107. Hayreddin hediyesi hayret vermiş idi, demiş. [868/11]

2108. Hayal, meyal. = Hayal, hakikat rehberidir, derler. [868/12]

‘Abdü 'l-Halîm Hâkkî

Ki bugün hayal zannettiğin ihtimaldir, yarın hakikat çıkar. Her şeyi zaman yapar, zaman gösterir, demişler.

Kâzım mışrâ‘

ey hayâl-i yâr tırma dilde kıl çeşmüm maķâm

Nedîm [*Dîvân* 317, CXXI, 3] mışrâ‘

hayâliñ gelmez oldu dîde-yi fersûde-müjgâne

Fuzûlî *Dîvân* [418, CCXCIV, 1] [beyt]

*hayret ey büt şüretüñ gördükde lâl eyler meni*⁴⁵²

şüret-i hâlüm gören şüret-i hayâl eyler meni

Şevki beyt

dîdeden bir lahza ayrılmaz hayâli çeşm-i yâr.

gitmez gözümden bir dem hayâli

Bâkî [*Dîvân* 172, 116, 5]

cehân efsânedür aldanma Bâkî

ğam u şâdî hayâl-i h'âba beñzer

2109. Hayali kuvvetli olan, şair olur, derler. [868/13]

2110. Hayal şairlerin sermayesidir, derler. [868/14]

⁴⁵¹ *Kırk-anbar* risâlesinden.

⁴⁵² Yazmada: beni. Fuzûlî: *Türkçe Divan: hayret ey büt şüretüñ gördükde lâl eyler meni / şüret-i hâlüm gören şüret-i hayâl eyler meni*: 418, CCXCIV, 1. GÖLPINARLI, A.: *Fuzûlî Dîvânı*: hayret ey büt şüretin gördükde lâl eyler beni / şüret-i hâlüm gören şüret hayâl eyler beni: 148, CCLXXVII, 1.

2111. Hayır kalesinden haber verir. [868/15]

2112. Hayli zamandır, iş çıkırından çıkmıştır, demiş. [868/16]

2113. Hayli bi-ahenk imiş kanun devlet nağmesi, ey müdürler onun bari kulağını burun! demiş. [868/17]

Mevzundur. Ğāzi Giray Hān gazelinden

2114. Hayalsiz kimse olmaz, az ve çok herkeste hayal vardır, demişler. Onun için demişlerdir ki idrak-i hakayıktan zihne gelen füturu hayalat tadil eder. [868/18]

2115. Hayal, muhalden çıkar imkân hakikat olsa. [868/19]

Mehmed Bahā'eddīn Yeḡi Türkce Luḡat⁴⁵³ [314^b]

ḡayāl: [‘A.] İnsanḡ zihninde ḡāṣıl olan ṣūret, aṣlı ve ḡaḡıḡatı olmayan ṣūret ve hey’et bir insanḡ ṣura veya āyīnede ḡāṣıl olan ṣūreti. Mübhem bir ṣūretde ḡaṭıra gelen şey ’ḡuruntı; eṣyāyı fikren göz öḡüne getirme ḡuvveti.

2116. Hayal ile zerre kemale erişilmez, akıl ve ilm ve idrakle baht ,talih kader ve tedbirle erişilir. [868/20]

2117. Hayal, muhalden çıkar zımnında hakikat olursa, demişler. [868/21]

2118. Hayal, hamdır, (hayali, hayal-i hamdır) derler. [868/22]

2119. Hayal, muhal ile uğraşma. [868/23]

[Mu‘allim Nācī] Luḡat-ı Nācī [360^a]

ḡulyā (خولیا): [F.] ḡuruntı, taḡayyül: “Neyl-i visāl-i yār olacaḡ ḡulyā degül.” خلیا suretinde yazılmamalı.

[Mu‘allim Nācī] Luḡat-ı Nācī [348^{ab}]

ḡayāl: [‘A.] (Müteḡayyile) dēnilen ḡāsse-yi bātmede mürtesim olan ṣūret: ḡayāl-i vatan. Müteḡayyilenüḡ bi ’t-tersīm göz öḡüne getirdiḡi ṣūret: “Dīdeden bir laḡza ayrılmaz ḡayāl-i çeṣm-i yār” “Gitmez gözümden bir dem ḡayālī” -Şevḡi “ḡayālün gelmez oldu dīde-yi fersūde-müjḡāne” Nedīm. Cehān efsāne aldanma (Bāḡī) Ğam u ṣādī ḡayāl ü ḡāba beḡzer”. ḡuruntı: ḡayāl-i terakki, ḡayāl-i cāh. ḡuvve-yi müteḡayyile: “Öyle vaḡṣī o perī-ḡihre ki imkān olsa- ‘Āṣıḡ-ı zāre görүнmezdi ḡayālinde bile- ‘Avnī Ṭabī’atum baḡalum hangiḡizle eḡlenecek- birer birer geḡiḡ ey gül-ruḡān ḡayālinden .

2120. Hayli zamandır, anmam ayının adını, yine anmayayım yarın o⁴⁵⁴ ayının adını, demiş. [868/24]

2121. Hayal, her ne vakitte olsa hayaldir. [868/25]

2122. Hayal, şairin kuruntusu; cahilin yürek buruntusudur, derler. [868/26]

2123. Hayli zormuş deveye hendek atlatmak, deliye meram anlatmak, demiş. [868/27]

2124. Hayal-i ham, hayal muhal ile iş tutulmaz, yola çıkılmaz. Her şeyin vücudu, hakikate bağlıdır. [868/28]

2125. Hayal-i ham ile yola çıkılmaz, demişler [868/29]

2126. Hayal ile cenkte zafer olmaz, hayal ile denge mal gerekmez. [868/30]

2127. Hayal ile cenkte zafer olmaz. [868/31]

⁴⁵³ Yazmada: Luḡat-ı Bahā'eddīm.

⁴⁵⁴ Yazmada: ol.

Nazm

*yollara düşdi hayāl-i hām ile
behreyāb olmak diledi kām ile
‘azm edüp girdi fermān mülkine
leşkerini sürdi sulṭān mülkine*

2128. Hayal delisi, derler. [868/32]

2129. Hayal ile mal bulunmaz, hizmet ile bulunur. [868/33]

2130. Hayal ile ömür geçirmek hata ettirir, hata gaflet üstüne gaflettir; zira dünyaya niçin geldiğini, kendisinin ne olduğunu bilmemek demektir, demişler. [868/34]

‘Abdü ’l-Halīm Hakkī

Onun için demişlerdir ki: Hayal ile ömür geçirmek insan ömrünü beyhude yere telef ve israf eylemek, demektir. Sahib-i sanat ve felâhat ve ehl-i meslekten olmayıp sırf hayal sevdasıyla bi-faide hulyalar ardına düşerek boş yere ömür geçirmek sahrada görünen serap, sağıni solmuş ve ümidiyle beyhude yere sağın serapın ardından koşmaya benzer. Bu ése ömrün bilâ-faide velâ teemmül itlaf ve israfı demektir, demişler.

2131. Hayal ile ömür geçirmek, hayal gibi geçirmektir, derler. [868/35]

2132. Hayal, fukaranın mumunu değil, mum gibi ömrünü bile tüketir. [868/36]

Arabî: lavla ’l-hulya ’ū lahalaka ’l-fuḳarā’a

[=Hayal kurmak olmasaydı fakirler helak olmuştu.]

2133. Hayal, fukara eceline sebeptir, derler. [868/37]

2134. Hayal perdesi gibi. [868/38]

2135. Hayal-i maksuda ermek için, ömr-i Nuh, sabr-ı Eyüp, tarik-i müstakim kasr ister, demiş. [868/39]

Şerîf

Caddesi gül-zār maḳşūduḡ tarīḳ-i şabrıdır. Semt-i Sa ’dābād -Kağıthāne- toğrudur, reh-i Eyyubdan.

2136. Hayal peşinden koşar hep. [868/40]

2137. Hizmet denilen şeyin mükâfat-ı sahihası takdir-i umumîden mütehassıl şandır. [868/41]

Cümel-i hikemiye...

2138. Hizmet etmeyen, ağılık edemez. [868/42]

2139. Hizmetsiz himmet olmaz. [868/43]

2140. Hayal -hülya- fikrin tortusudur ki esasen fikrin altında durur, bazen üstüne çıkar; eğer fikrin üstünde durursa öyle kimseler ekseriyetle hayalperver olurlar, derler. [868/44]

2141. Hayal ile devlete, zenginliğe ermek sıcak günde huylarda oynayan sağımı⁴⁵⁵ -serabı-su zannedip koşmaya başlar, demişler. [868/45]

2142. Hayal ile ömür telef etmek hayali, hakikat; muhali, mümkün zannetmek demektir, demişler. [868/46]

⁴⁵⁵ Yazmada: *sağım*. ÖNER: K-TTS: sağım: Serap, hayal.: 226^b. TOPARLI-VURAL-KARAATLI: KTS: sağım: Serap, ılgın.: 222^b; sağım: Serap, ılgın.: 223^a.

2143. Hizmet mukabili himmettir, himmet mukabili de hürmettir. Hizmetsiz himmet, himmetsiz hürmet beklenilmez, demişler. [869/01]
2144. Hizmet-i devlet bir at değirmeni gibidir, her at koşulur; ama her at o değirmeni döndüremez, derler. [869/02]
2145. Hatên hoten, eski yurt, eski vatan! [869/03]
2146. Hatâyî halkı vaktinde meşhurdur. [869/04]
2147. Hizmet öğrenmeyen, efendilik etmez. [869/05]
- Ş. [Şināsî *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Oṭmāniyye* 220⁴⁵⁶]
2148. Hizmet et benim için, himmet edeyim senin için. [869/06]
- T. [Ebü 'z-Ziyā *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Oṭmāniyye* 220⁴⁵⁷]
2149. Hizmet için himmet dilemek ayıptır; zira hizmetin mukabili himmettir, hizmet olmayınca himmet olmaz, demişler. [869/07]
2150. Hizmetkârdır efendisinin yüzünü ağartan. [869/08]
- Ş. [Şināsî *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Oṭmāniyye* 220⁴⁵⁸]
2151. Hırsız (hayta) herif! [869/09]
2152. Hırsıza mal çok. [869/10]
2153. Hırsızlık, tek yumurtadan başlar. [869/11]
2154. Hırsızlık yumurtadan, yemiştan başlar; ticaret de yumurtadan, yemiştan başlar, demişler. [869/12]
2155. Hırsız, hırsızlığa tek yumurtadan başlarmış. Evvelce yumurta daha sonra yumurtadan çıkan tavuğa, daha sonra hindiye; kaz, kuzu, koyun, sığır, at, öküz, nihayet her türlüşüne el atar, sıkıntı da artar gider, derler. [869/13]
2156. Hırsızlığın büyüğü küçüğü olmaz. [869/14]
- Hibedir.*
2157. Hırsızlık, yüzüzlüktür. [869/15]
2158. Hırsız, gözünden belli olur; gözünden belli olması sözünden belli olur, derler. [869/16]
2159. Hırsızın özü söylemese gözü söyler. [869/17]
2160. Hırsızın gözü kokuş olur. [869/18]
2161. Hırsız, korkak olur. [869/19]
2162. Hırsızlık, balığı yiyenin kılçığı boğazında kalır, derler. [869/20]
2163. Hırsız; korkak da olsa plansız, yalansız gezmez, çaldığı şeyin kılıfını hazırlar, derler. [869/21]
2164. Hırsız doymaz⁴⁵⁹, arsız onmaz. [869/22]
2165. Hırsıza anahtar⁴⁶⁰ istemez. [869/23]

⁴⁵⁶ Şināsî - Ebü 'z-Ziyā: *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Oṭmāniyye*: Hıdmet öğrenmeyen efendilik etmez.: 220.

⁴⁵⁷ Şināsî - Ebü 'z-Ziyā: *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Oṭmāniyye*: Hıdmet et benim için himmet edeyim senün için.: 220.

⁴⁵⁸ Şināsî - Ebü 'z-Ziyā: *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Oṭmāniyye*: Hıdmet-kârdur efendisinin yüzünü ağartan.: 220.

⁴⁵⁹ Yazmada: *foymaz*. *Drevnetyurkskiy Slovar*: tod-: 572^b. CLAUSON: *EDPT*: tod-: 451^a. STAROSTIN-DYBO-MUDRAK: *EDAL*: II, 1376. TDK: *TTS*: doyunmak (toyunmak): II, 1224; toyunmak: V, 3840.

- T. [Ebü 'z-Ziya *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye* 218⁴⁶¹]
- 2166.**Hırsıza dokunma, cālâsı⁴⁶² -iftirası- yukar⁴⁶³, arsız dokunma, belası yukar, derler. **[869/24]**
- 2167.**Hırsız girmesin diye baca tıkanmaz, derler. **[869/25]**
- 2168.**Hırsızlığın sonu, rezilik; arsızın sonu ebelik, derler. **[869/26]**
- 2169.**Hırsıza kapı, baca hep birdir. **[869/27]**
- 2170.**Hırsızlık mal (şeftali)⁴⁶⁴ ile beslenen çocukta herkesin öpecek hakkı vardır, derler. **[869/28]**
- 2171.**Hırsız evden (içeriden) olursa bulunması müşkül olur. **[869/29]**
- Ş. [Şināsī *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye* 219⁴⁶⁵]
- 2172.**Hırsız, hırsıza yoldaştır. **[869/30]**
- T. [Ebü 'z-Ziya *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye* 219⁴⁶⁶]
- 2173.**Hırsızın azgınlığı, subaşının ihmaldendir. **[869/31]**
- Ş. [Şināsī *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye* 219⁴⁶⁷]
- 2174.**Hırsız yamalıya mı, arkası abalıya mı? Vur, abalıya vur. **[869/32]**
- 2175.**Hırsızını başına çekti. **[869/33]**
- Nevm-i murâkabe...*
- 2176.**Hırsıza ip, mücrime zindan gerek. **[869/34]**
- Mevzundur.*
- Ş. [Şināsī *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye* 219⁴⁶⁸]
- 2177.**Hırsıza kapı⁴⁶⁹, baca olmaz. **[869/35]**
- Ş. [Şināsī *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye* 219⁴⁷⁰]
- 2178.**Hırsız olsan böyle yerde bulunmazdın, derler. **[869/36]**
- 2179.**Hırsızın götü kodoş⁴⁷¹ -boş ve korkak- olur, en bahadırının yolu sıvış olur, derler. **[869/37]**
- 2180.**Hırsız köpek ısırılmaz, hırlar; sessiz köpek apansız hücumla ısırır, zorlar, derler. **[869/38]**

⁴⁶⁰ Yazmada *anahtar* kelimesi (انختار, انختار) şeklinde iki farklı imla ile yazılmıştır. REDHOUSE: *TaEL*: anahtar (انختار): 206^b; anahtar: (انختار): 215^b.

⁴⁶¹ Şināsī - Ebü 'z-Ziyā: *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye*: Hırsız anahtar istemez.: 218.

⁴⁶² YUDAHİN: KS: cala: I. İftira, zem (yerme):. 165^a. TDK: DS: cālâ (IV): İftira.: III, 849^b.

⁴⁶³ CLAUSON: *EDPT*: yuk-: 897^b. TOPARLI-VURAL-KARAATLI: yuk-: Bir şeye yapışıp kalmak.: 328^b. MUZAFAROV-MUZAFAROV: *KT-TT-RS*: yuqmaq: Bulaşmak, (hastalık) geçmek, sirayet etmek.: 385^a.

⁴⁶⁴ Yazmada: *şeft-ālū*. Kelimenin aslı Farsça *şaft-ālū* dur. at-TABRİZİ: *BK*: ālū: 55; şaft: 528; şaft- ālū: 528. STEINGASS: *CP-ED*: ālū: 95^b; şaft: 748^b; şaft-ālū: 748^b. ŞÜKÛN, Z.: *Farsça-Türkçe Lûgat Gencineî Güftar Ferhengi Ziya*: şeftālū, şeftālūd: 1306^a.

⁴⁶⁵ Şināsī - Ebü 'z-Ziyā: *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye*: Hırsız evden olursa bulunması müşkül olur.: 219.

⁴⁶⁶ Şināsī - Ebü 'z-Ziyā: *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye*: Hırsız hırsıza yoldaşdur.: 219.

⁴⁶⁷ Şināsī - Ebü 'z-Ziyā: *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye*: Hırsızın azgınlığı şubaşının ihmaldendir.: 219.

⁴⁶⁸ Şināsī - Ebü 'z-Ziyā: *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye*: Hırsıza ip mücrime zindan gerek.: 219.

⁴⁶⁹ Yazmada: *kapu*. CLAUSON: *EDPT*: kapıg: 583^a. Ş. Sāmī: *KT*: kapu (قاپو) yā-h'ūd kapu (قاپو) veya kapı (قاپو): II, 1054^a.

⁴⁷⁰ Şināsī - Ebü 'z-Ziyā: *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye*: Hırsıza kapu baca olmaz.: 219.

⁴⁷¹ TDK: DS: kodoş (I): Sözüde durmayan kimse.: VIII, 2898^b.

Mücerreptir.

2181. Hırlamadan oturmaz. [869/39]

2182. Hırçın herif! = Usta hırsızların usul ve kaideleri: yükte hafif, pahada ağır olan şeyleri çalmaktır. Hırsızların adeti önüne rast geleni çalmak olmaz. [869/40]

2183. Hırsızın hırsız olması, soyundan değil belki ahaliden kapıldığı kötü huyundandır, derler. [869/41]

2184. Hızını aldı; yürüdü, gitti, derler. [869/42]

2185. Hızlı yürümüş, hızlı yürümüş ya hiddetten gelir ya da şiddet-i tabiattan gelir; ya dahi o yoldaki talim ve terbiyeden, demişler. [869/43]

2186. Hisset, hırs ve tamahtan tevellüt eden bir kötü huydur ki her hâlde müptelası bedbahttır. [869/44]

Vehbî beyt

İhtirâz ile gör hissetden

kendüñi kırtar o süfliyetden

2187. Hissetten hazer etmek gerek, demişler; kendini kırtar o süfliyetten. [869/45]

2188. Hisset denaettir ve mağrur mücerreptir, demişler. [869/46]

2189. Hisset, sehâvetin zıddıdır. [869/47]

H. [‘Abdü ’l-Halîm Hakkî]

Hisset korkaklık, erkekler için; makduh, kadınlar için memduh iki sıfattır, demişler.

2190. Hisset bir hastalıktır ki onun devası ölmektir, derler. [870/01]

2191. Hisset bir maraz bir onulmaz illettir ki müptelası asla felah bulmaz ve ıslah olmaz, demişler. [870/02]

2192. Hisset, illettir; müptelasına zillettir, demişler. [870/03]

2193. Hısım, hasım da olur. [870/04]

2194. Hısımın en fenası, ölürken yine başın ucunda bulunsun, derler. [870/05]

2195. Hısım, hısma hasım olursa da yabancı hasma benzemez. [870/06]

2196. Hısım, hısma tapışır⁴⁷² (buluşur); yatka⁴⁷³ (yabancıya), bela yapışır. [870/07]

Kıpçaqçadır.

2197. Hısım hasımın onduğunu da istemez, donduğunu da istemez. [870/08]

2198. Hısım da kısım, kısımdır. [870/09]

‘Abdü ’l-Halîm Hakkî

Hısım var hısmını hasım görür. Hısım var, hısmını hor, hakir ve fakir görür; yediğini içtiğini başına kakarak karnına ağılı aş taş eder. Hısım var hısmını yar, yoldaş hem koldaş ve arkadaşı eder. Hısım var, hısmını aldatır, malını gasp, canını kendine köle, malını kendine, binek taş eder. Hısım var, hasımını hâline göre hâldar, malına göre maldar eder; dostuna düşmanına karşı ehil ederek, göz, baş eyler! Hısım var,

⁴⁷² Yazmada: *tapışır*. CLAUSON: EDPT: tapış-: 446^a. REDHOUSE: TaEL: tapışmak: 1218^a. TOPARLI-VURAL-KARAATLI: KTS: tapış-: Buluşmak, kavuşmak.: 262^b. TDK: DS: tapışmak [tabışmak]: Buluşmak, görüşmek.: X, 3826^b.

⁴⁷³ Yazmada: *yatka*. CLAUSON: EDPT: yat: 882^b. STAROSTIN-DYBO-MUDRAK: EDAL: II, 1520. TOPARLI-VURAL-KARAATLI: KTS: yat (I): 314^b. MUZAFAROV-MUZAFAROV: KTT-TT-RS: yat: Yad, yabancı.: 378^b. TDK: DS: yat: Yabancı, el.: XI, 4198^b.

hısmını, kırk kat yabancılara katar. Elinden gelse belki arkasından satar, hısımlığını inkâr eder. Bilakis kırk kat yabancıları kendi katarına katar, yan gelir safasına bakar. Böyle hısımlarda âlemi kör sersem, kendini muhibb-i hısım, hâmi-i hakîr, Hatem-i Tâyi-i zaman sanır! demişler. Velhasıl hısım da (kır çiçekleri gibi bin türlü boy ve renkte tecelli eder, elvân-ı muhtelifeyi izhar ve irâe eyler. Ezhâr-ı bahar kırdâra benzer) kısım kısımdır, derler.

2199. Hızır⁴⁷⁴ gibi yetişti, geldi, derler. [870/10]

2200. Hızır bekler gibi bekledi. [870/11]

2201. Hızır bekler ki hazırı yiye. [870/12]

2202. Hızır karşılamaya gitmiş, desene! [870/13]

2203. Hızır ile İlyas birbirini bulmaz, derler. [870/14]

2204. Hızır ile İlyas'ın buluşacağı günde geldi, derler. [870/15]

2205. Hızır yolu beklemekle, hızır gelmez. [870/16]

2206. Hızırsız (Hızır İlyas) çiçeği, sarı çiçeği gibi açıldı saçıldı. [870/17]

2207. Hızırsız (Hızır İlyas) geldi, himmet vaktidir, derler. [870/18]

Yahyâ Nâzîm *Dîvân-ı Belâğat*- 'unvân-ı Nâzîm [İbtidâ-yı Gâzelliyât V, 380] [beyt]

*reh-nümâ-yı semt-i maķşûd ola Nâzîm-i bî-kese
gel yetiş ey Hızr-ı himmet eyle himmet vaktidür*

Yahyâ Nâzîm *Dîvân-ı Belâğat*- 'unvân-ı Nâzîm [İbtidâ-yı Gâzelliyât V, 381] [beyt]

*ıfeylî gökde Mesîhâ-miṭâl Hızr ile İlyâs
hemân şalâ-yı gâm-ı 'aşk baḥr ü berre degüldür*

2208. Hırsızlık maldan; hırsız, arsız insandan hayır gelmez; şer, kir gelir. Hırsız hissetten hayır gelmese de şer gelmez, belki şîr eser gelir, demişler. [870/19]

2209. Hıdrellez; Hızır⁴⁷⁵ İlyas'tır, yazdır, kasımdır, kıştır. [870/20]

H ['Abdü 'l-Halîm Haḳḳî]

*Çalışan kişi, her ikisinde olan iştir; zira yazlık işin kıştan, kışlık işin yazdan hazırla.
Çünkü karıncadan ibret al, karınca kışlığını yazdan hazırlar, demişler.*

2210. Hızır gibi yetişti. [870/21]

Evliyâ Çelebî *Siyâḥatnâme*⁴⁷⁶ 3, 405

*"... faḳaṭ bu gümüş şehri ḥalkı cümlemize Hızr gibi yetişüp miḥmân-dâr êtdiler. ...
ilâ âhirihi..."*

Keḏâ

*ey ḥaṭṭ-ı sebzi Hızr melâḥat meded yetiş
gel intizârda ḳoma ben derd-mendi*

2211. Hızır beni sofrasına dua kılmış, derler. [870/22]

⁴⁷⁴ Hızır: Hz. Mûsâ döneminde yaşayan, kendisine ilâhî bilgi ve hikmet öğretilen kişi. Arapça kaynaklarda *ḥaḍır* (*ḥaḍr*, *ḥıḍr*) şeklinde yer alan ve Arapça menşeli olduğu kabul edilen kelime Türkçe'de *Hızır* ve *Hıdır* biçiminde kullanılmaktadır. *Ḥaḍır* 'yeşil, yeşilliği çok olan yer' mânasındaki ahdar ile eş anlamlıdır. Bu mânadan hareketle hadır kelimesinin özel isimden ziyade lakap ve sıfat olarak kabul edildiği söylenebilir. Geniş bilgi için bk. ÇELEBİ, İ.: *DİA*: 17, 406^a-409^c.

⁴⁷⁵ Yazmada: *ḥıḍr*.

⁴⁷⁶ Yazmada: Evliyâ Çelebî *Siyâḥatnâme*'sinden bir fıkıradur.

Ehl-i sehâvet hakkındadır.

2212. Hıdrellez (Hızır İlyas) geldi, yeşillendi kırlar, bayırlar. Al, yeşiller donandı kızlar, kuzular; çimenler, çayırlar doldu. [870/23]

Millî kadim tabirlerden bir fıkradır.

‘Abdü ’l-Halîm Hakî

Allı yeşilli oldu, birbiriyle aldılar, derler. Hızirellez bugün oldu, dediler. Dünya cennetine girdiler, dünya hurileriyle, gülmanları birbirini buldular. Bağ, bağçe bülbülleri gibi öttüler, birbirleriyle oynadılar, güldüler, yediler, içtiler hep yediler, kırlar, erler erenler azizler, uşşaka, müştaka hep birbiriyle buluştular, konuştular, kokuştular, öpüştüler. İşte bu yevm-i mübarek; mübareklere tebarek, ariflere teârûf, şairlere müşaire; âşıklara kan-ı aşk, mecnunlara kevn-i Leyla; dertlilere yevm-i derman; mahbuslara azad, ferman olduğu gündür ki yılın sultanı Hazret-i Hızır Nebi'nin, Hızır İlyas'la görüşdüğü, buluştuğu cümle erenler, aziz yerlerin cümle genc-i tavan ve na-tavan taze canların, canlarına taze can kattığı cümle mahlukatın taze can, taze kevn, taze ot, taze nimet bulduğu gördüğü dem-i mübarek bu gündür, demişler.

2213. Hıdrellez (Hızır İlyas) geldi yaz geldi, sarı çiçek az geldi. [870/24]

2214. Hızır ağazadeyim, yeşillenirim, demiş. [870/25]

Hızır Ağazâde Enderûnî Sa'îd Beg beyt

sebz-i haft-ı ruhuyla eglenirüm

hızr ağazâdeyim yeşillenirüm

2215. Hızır gelsin karşına, koldaş olsun işine. [870/26]

2216. Hızır ve Mesih meşrep olan zinde dillerin can gibi nutku mürde dilâne hulûl eder. [870/27]

Mevzundur.

Yahyâ Nazîm *Dîvân-ı Belâğat- 'unvân-ı Nazîm* [İbtidâ-yı Gazelliyât I, 92] [beyt]

Hızr u Mesîh-meşreb olan zinde-dillerün

cân gibi nuṭṭa mürde-dilâne hulûl eder

2217. Hızır İlyas rehberin ola, derler. [870/28]

Yahyâ Nazîm *Dîvân-ı Belâğat- 'unvân-ı Nazîm* [Kâşîde XIII]

Hızr ve İlyâs olup rehberi baḥr ü berde

dest-gîri ola her ḥâlde 'avn-i Mevlâ

2218. Hızır ab-ı hayatı bulduysa, keremden her an getirir, demişler. [870/29]

Muḥibbî *Dîvân* [324, 1002, 4] [beyt]

Hızr eger arayarak buldı ése âb-ı hayât

pîr-i meyḥâne keremden anı her ân getirür

2219. Hızır elinden ab-ı hayat içmişçesine sevindi. [870/30]

2220. Hızırı görse eline eteğine yapışacak. [870/31]

2221. Hızır niceye çeşme-yi hayvan kenarında buluştum, demiş. [870/32]

Kezâ beyt-i müfred

o haft sizi gördüm girü lâl-i âbdârında

buluşdum Hızra ey dil çeşme-yi ḥayvân kenârında

2222. Hoca Nasreddin Merhum demiş ki “Karım ölürse küçük kıyamet, ben ölürsem büyük kıyamet o vakit kopacak.” demiş, derler. [871/01]

2223. Hiffet eseri. [871/02]

2224. Hiffet başka iffet başka. [871/03]

2225. Hilafet devrinde ayrılan manevî İslâmdır, zeval bulmaz, derler. [871/04]

2226. Hilaf-ı laf, bu laf küp gibidir; zira bu laf hayret gelirse de insana muzır [...] demişler [871/05]

2227. Hilaf menzil, zuhur eden şey, mucib-i taaccüp, diyâri-i hayret olur. Bağteten fevkalade bir hadise gibi görülür, telakki olunur derler! derler. [871/06]

2228. Hilaf söz. [871/07]

2229. Hilaf söz, baş ağrıtır. [871/08]

2230. Hilaf söz söylemekten hazer etmek gerek. [871/09]

2231. Hilaf cins ile ülfet, bela değil de nedir? demiş. [871/10]

Müverrih Râşid [Dîvân 278, LXXVI, 4] beyt

*‘ıyân iken zarar-ı iktirân-ı şîşe vü seng
hîlaf-ı cins ile ülfet belâ degül de nedür*

2232. Hilat başka, halavet başkadır, derler. [871/11]

2233. Hilat giydirirler sana. [871/12]

2234. Hilat sözünü cellat sandı, demiş. [871/13]

2235. Hilat ehline göre. [871/14]

2236. Hilatsız mansıp olmaz, demiş. [871/15]

[Şolâkzâde Mehmed Hemdemî Çelebî] *Şolâkzâde Târîhi*⁴⁷⁷ [Mehmed Paşa vü cülüs-ı Sultân Selîm Hân-ı tînî ber-taht-ı Otmânî] 581

2237. Hımhım ile burunsuz birbirinden uğursuz. [871/16]

Ş. [Şinâsî *Durûb-ı Emtâl-i ‘Otmânîyye* 219⁴⁷⁸]

2238. Hannas Mekke’den gelir, hurması Medine’den. [871/17]

2239. Haymeden, caymeden anlamaz. [871/18]

2240. Hıyanet herif! [871/19]

2241. Hıyanet kişi haset olur. [871/20]

2242. Hıyanetlik, rıza-yı Hak değildir. [871/21]

[Şüfî Allâh-yâr] *Tebâtu ‘l- ‘Âcizîn*⁴⁷⁹ Hıyânetdin Yıraq Bolup Diyânetliĝ Bolmaĝnı Beyânı 57-58]

kêl ey kânil kemâl itseñg diyânet

*kişige kılmaĝıl hergiz*⁴⁸⁰ *hıyânet*

hıyânet kim kilür kıldın ve közdin

ayaĝdın ‘uzv-ı pinhândın ve sözdin

munı bilgey cemî-i Âdemî-zâd

⁴⁷⁷ Yazmada: *Şolâkzâde Târîhi*’nden bir fıkradır.

⁴⁷⁸ Şinâsî - Ebü ‘î-Zîyâ: *Durûb-ı Emtâl-i ‘Otmânîyye*: Hımhım ile burunsuz biri birinden uğursuz.: 219.

⁴⁷⁹ Yazmada: *Çaĝatâyca Tebâtu ‘l- ‘Âcizîn nâm eterden*.

⁴⁸⁰ Yazmada: *hergiz heç*.

imes *hācet* ki bir bir eylesem *yād*
hıyānet kim *ērür peydā köngüldin*
munı aṅḡla diyānet bérme kuldın
 ne kim *tüſse köngüle ya köziṅge*
revā körmeseṅ ol işni öziṅge
revā körseṅ müſülmānıḡa anı
munı dērler hıyānetni yamanı

2243. Hıyanetlik eden iki cihanda mesuldür. [871/22]

2244. Hıyar akçesiyle alınan eşeğin eceli sudan olur. [871/23]

Ş. [Şināsī *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye* 219⁴⁸¹]

2245. Hıyarın tadı bakılmadan salatası yapılmaz. [871/24]

2246. Hıyarın eğrisi de olur doğrusu⁴⁸² da... [871/25]

2247. Hım hım herif! [871/26]

2248. Hıh demiş burnundan düşmüş. [871/27]

T. [Ebü 'z-Ziya *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye* 220⁴⁸³]

2249. Hımhım ile burunsuz, birbirinden uğursuz, derler. [871/28]

2250. Hüda bir, böyledir der. [872/01]

Naẓīm Yahyā *Dīvān-ı Belāḡat- 'unvān-ı Naẓīm* [İbtidā-yı Ġazeliyyāt 383, 2] [beyt]

melāḡatde n'ola bir dāne olsaḡ hüsñ ile tānī
yine āyīnede vār ése 'aḡsiḡdür Ḥudā birdür

2251. Hüda bilir, kul bilmez. [872/02]

2252. Hüdanın işine karışılmaz. [872/03]

2253. Hüda'dan iste, ne istersen! [872/04]

2254. Hüda kerimdir, Hüda'dan iste gayrıdan isteme. [872/05]

Muḡibbī Dīvān [506, 1681, 2] [beyt]

sen Ḥudādan iste ḡayrı kimseye uzatma el
gölşen oldı ḡaderin ḡaḡḡla gör nār-ı Ḥalīl

2255. Hüda istediği kuluna verir. [872/06]

2256. Hüdanın emrine inkıyat etmek gerek. [872/07]

2257. Hüda fırsat verirse ger kara yere karam onu, demiş. [872/08]

[Fātiḡ-i İstānbul Sulṡān Mehmed Ḥān-ı Tānī İbn Sulṡān Murād Ḥān-ı Tānī] *Ḳāfile-yi Şu'arā* [I, 9^{ab}]⁴⁸⁴
 [nazm]

cigerüm pāreledi ḡançer-i cevñ ü sitemün
şabrımuḡ cāmesini ṡḡradı miḡrāz-ı ḡāmuḡ

⁴⁸¹ Şināsī - Ebü 'z-Ziyā: *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye*: Hıyar akçesiyle alınan eşeğin ölümü şudandır.: 219.

⁴⁸² Yazmada: *ṡḡrısı*. CLAUSON: *EDPT*: ṡḡuru: 473^a. REDHOUSE: *TaEL*: doḡru: 924^a; ṡḡru: 1256^b; ṡḡrı: 1257^a. TDK: *DS*: ṡḡru: X, 3944^a.

⁴⁸³ Şināsī - Ebü 'z-Ziyā: *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye*: Hıh demiş burnundan düşmüş.: 220.

⁴⁸⁴ Mehmed Tevfik: *Ḳāfile-yi Şu'arā*: I, 9^{ab}.

secde-gāh eyler *ēdi* Ka ‘be-yi mihrāb gibi
 kūyuṇ içinde melek görse niṣān-ı kâdemūṇ
 ey gözüm gün yüzine karşı nice bir dökese
 ruḥları tābı ile kurıdı kalmadı demūṇ
 sāḳiyā mey şun ki bir dem lāle-zār elden gider
 erişür faşl-ı ḥazān vaḳt-i bahār elden gider
 bizümle salṭanat lāfiṇ ururmuş ol *Ḳarāmānī*
Ḥudā fırsat verürse ger kara yere karam anı

2258. Hüda kadirdir; amma sîmi zer, leyli nehâr etmez. [872/09]

Mevzundur.

Ṣiyā Paşa⁴⁸⁵ Eş ‘ār-ı Ṣiyā [Gazeliyyāt 127] beyt

niṣām-ı ḥalḳ-ı ‘ālem muḥteremdür ‘İnd-i Bārī’de
Ḥudā kâdirdür ammā sîmi zer leylī nehār étmez

2259. Hüda’nın dağına el uzat, kulun bağına izinsiz el uzatma, demişler. [872/10]

2260. Hüda âlim, kıyamet koptu sandım, derler. [872/11]

Naẓīm Yahyā Dīvān-ı Belāḡat- ‘unvān-ı Naẓīm [Tercī’i Bend V [beyt]

goş eyleyince ḡulḡule-yi rıḥletin Naẓīm
ẓann eyledim ki kopdı kıyāmet Ḥudā ‘alīm

2261. Hüda kadirdir, eyler bin şerâra-yi lücceden peyda. [872/12]

Mıṣrā‘ Lā

2262. Hüda’dan korkmayan kuldan korkmak gerek. [872/13]

2263. Hüda fırsat verirse elbette yaparım, derler. [872/14]

2264. Hüda’nın kudretini temâşâ istersen al aynayı yüzüne bak, demişler. [872/15]

Muḥibbī Dīvān [750, 2581, 5] [beyt]

ḳudret şun ‘-ı Ḥudāyı ḳıl temâşâ dostum
 ḳıl muḳābil ḥüsnüṇe alup elüṇe āyīne

2265. Hüda’dan matlab-ı âmâ dû-dîde. [872/16]

Mevzundur.

Ḥıfẓī [Manẓūme-yi Ḍurūb-i Emtāl 12] [mıṣrā‘⁴⁸⁶]

2266. Hüda âlim böyle. [872/17]

2267. Hüda’nın meramı bilinmez. [872/18]

Keçecizāde ‘İzzet Mollā [Miḥnet-keşān] [Der-na‘t-ı Bārī ‘azze’smehu 28] beyt

bilinmez bilinmez murād-ı Ḥudā
 hemān eyle lā-yūs ‘ele iktifā

2268. Hüda’nın lutfu bi-minnettir, dest-i abd iradesidir. [872/19]

2269. Hüda şeklini âsan kılsın. [872/20]

[Şüfī Allāh-yār] Tebātu’l- ‘Ācizīn⁴⁸⁷ [Kıyāmetge İmān Kiltürmek Beyanı, 362]

⁴⁸⁵ Yazmada: Ṣiyā Paşa gazelinden bir beyt.

⁴⁸⁶ Ḥıfẓī: Manẓūme-yi Ḍurūb-i Emtāl: Ḥudā’dan matlab-ı ā‘mā dû-dîde: 12.

*umēdlik bendedürmiz hem herāsān
hışabımıznu ol kün eyle āsān*

2270. Hūda'nın lutfuna nihayet olmaz, Hūda vasfına gayet olmaz. [872/21]

Şeyh Gālib *Hüsni ü 'Aşk* [Baht-ı Evvel Der-Vücūd-ı Sühan 750] beyt

*evşāf-ı Hūdāya gāyet olmaz
feyz-i sühāna nihāyet olmaz*

2271. Hūda'nın vasfına gayet olmaz, kul sözüne nihayet olmaz, demiş. [872/22]

2272. Hūda'nın verdiği kanaat etmek gerek. [872/23]

Muhibbī *Dīvān* [743, 2553, 3] beyt

*her ne kim vère Hūdā eyle kanā'at cānla
az u çok dēme şaķın etme nizā' aş üstine*

2273. Hūda her ne kim emreder, kul onu baş üstüne. [872/24]

Mevzundur.

Muhibbī *Dīvān* [742, 2553, 1] beyt

*meyl edüp dehre kıoma bir taş bir taş üstine
her ne emr etse Hūdā Kıo anı sen baş üstine*

2274. Hūda vermek gerektir saltanat tahtını padişaha, cidal ü cenk ile esbab-ı devlet sazkar olmaz. [872/25]

Mevzundur.

2275. Hūda vermek gerektir taht u bahtı, verir mi meyve bağın her dırahtı. [872/26]

Mevzundur.

[Şolaķzāde Mehmed Hemdemī Çelebī] *Şolaķzāde Tārīķi*⁴⁸⁸ ['Azm-i sultān be-def'-i birāder Aḥmed Hān] 358 [beyt]

*Hūdā vermek gerekdür taht u bahtı
vērİR mi mīve⁴⁸⁹ bağıñ her dırahtı*

2276. Hūda verdi oğlu. [872/27]

2277. Hūda'nın lutfuna çok şükretmek gerek. [872/28]

2278. Horoz⁴⁹⁰ olmazsa tavuktan ne çıkar, tavuk olmazsa horozdan⁴⁹¹ ne çıkar? [872/29]

2279. Horoz⁴⁹² başına bez bağlamış da sokağa öyle çıkmış. [873/01]

T. [Ebü 'z-Ziya *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye* 221⁴⁹³]

⁴⁸⁷ Yazmada: Çagatayca *Tebātü'l- 'Acizīm*'den.

⁴⁸⁸ Yazmada: *Şolaķzāde Tārīķi*'nden bir fıkradur.

⁴⁸⁹ Yazmada: *mīve*. Kelimenin aslı Farsça *mīva*'dır. STEINGASS: *CP-ED*: *mīva*: 1365^a. REDHOUSE: *TaEL*: meyve: 2057^b. Ş. Sāmī: *KT*: meyve: II, 1444^c.

⁴⁹⁰ Yazmada: *ḥuros*. Bu kelimenin aslı Farsça *ḥuros*'dur. Horoz kelimesi yazmada *ḥuros*, *ḥoroz* ve *ḥorāz* olmak üzere üç farklı imla ile yazılmıştır. STEINGASS: *CP-ED*: *ḥuros*: 457^b. Ş. Sāmī: *KT*: *ḥuros*: I, 579^c; *ḥoroz*: I, 591^b. Şeyh Süleymān: *LÇvT'O*: *ḥuros*: 166^b. TOPARLI-VURAL-KARAATLI: *KTS*: *ḥorāz*: 98^a; *ḥoroz*: 98^a. MUZAFAROV-MUZAFAROV: *KTT-TT-RS*: *horaz*: 133^b.

⁴⁹¹ Yazmada: *ḥurosdan*.

⁴⁹² Yazmada. *ḥuros*.

⁴⁹³ Şināsī - Ebü 'z-Ziyā: *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye*: *Ḥuros* başına bez bağlamış da sokağa öyle çıkmış.: 221.

2280. Horoz⁴⁹⁴ çok olan yerde sabah geç olur. [873/02]

Ş. [Şināsī *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye* 220⁴⁹⁵]

2281. Horoz ölmüş, gözü süprüntülükte kalmış; horoz ölür, gözü çöplükte kalır, derler. [873/03]

Ş. [Şināsī *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye* 220⁴⁹⁶]

2282. Horoz bile vakitsiz ötmez. [873/04]

T. [Ebü 'z-Ziya *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye* 220⁴⁹⁷]

2283. Horoz⁴⁹⁸ gibi başıma bindi. [873/05]

2284. Horoz olup başımda öttü. [873/06]

2285. Horozlandı. [873/07]

2286. Horoz gibi tepelemişti. [873/08]

2287. Horoz ötmekle dava bitmez. [873/09]

2288. Horozuna göre kükredi. [873/10]

2289. Horozdan imam olursa cemaati elbette tavuktur, demiş. [873/11]

2290. Horoz öldüyse vekaleti kaza kalmadı ya! derler. [873/12]

2291. Horoz dahi vakitsiz ötmez. [873/13]

2292. Horoz ölmüş, gözleri yine çöplükte kalmış, derler. [873/14]

2293. Horoz gibi kuruldu, derler. [873/15]

2294. Horoz akıllı, deve kinli, it tabiatlı bir adamdır, derler. [873/16]

Huyu, suyu, nesli bozuk adam hakkında söylenir.

2295. Horoz⁴⁹⁹ gibi hotozu başından düşmez. [873/17]

2296. Horozlandı. [873/18]

2297. Horoz gibi telli, pullu. [873/19]

2298. Horoz sesini işitmedik altını var. [873/20]

T. [Ebü 'z-Ziya *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye* 220⁵⁰⁰]

2299. Horoz ölse gözü çöplükte olur. [873/21]

2300. Horoz ötmesini şimdi tavuk öğreniyor, demiş. [873/22]

Ẓiyā Paşa beyt

ricāl üzre mesā kıvāma-yı şāhib-i nüfūz oldı

eder ta'līm-i āvāze ħuros mākiyān şimdi

2301. Horoz gibi koltuk kabartır, derler. [873/23]

⁴⁹⁴ Yazmada horoz kelimesi *ħuros* ve *ħoroz* olmak üzere iki farklı imla ile yazılmıştır.

⁴⁹⁵ Şināsī - Ebü 'z-Ziyā: *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye*: Ĥuros çok olan yerde şabāḥ geç olur.: 220.

⁴⁹⁶ Şināsī - Ebü 'z-Ziyā: *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye*: Ĥuros ölmüş gözi süprüntilikde ḡalmış.: 220.

⁴⁹⁷ Şināsī - Ebü 'z-Ziyā: *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye*: Ĥuros bile vaḡitsiz ötmez.: 221.

⁴⁹⁸ Yazmada: *ħuros*, *ħoroz*.

⁴⁹⁹ Yazmada: *ħuros*. Bu kelimenin aslı Farsça *ħuros*'dur. Horoz kelimesi yazmada *ħuros*, *ħoroz* ve *ħorāz* olmak üzere üç farklı imla ile kullanılmıştır. STEINGASS: *CP-ED*: *ħuros*: 457^b. Ş. Sāmī: *KT*: *ħuros*: I, 579^c; *ħoroz*: I, 591^b. Şeyḡ Süleymān: *LÇvT'O*: *ħuros*: 166^b. TOPARLI-VURAL-KARAATLI: *KTS*: *ħorāz*: 98^a; *ħoroz*: 98^a. MUZAFAROV-MUZAFAROV: *KTT-TT-RS*: *horaz*: 133^b.

⁵⁰⁰ Şināsī - Ebü 'z-Ziyā: *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye*: Ĥuros sesi işitmedik altını var.: 220.

2302. Horoz akıllı kabadayılar. [873/24]

T. [Ebü 'z-Ziya *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Oṭmāniyye* 220⁵⁰¹]

2303. Horozun başı kükreğinden belli olur. [873/25]

2304. Horoz mayuzlu (mahmuzlu). [873/26]

2305. Horoz öttü, tan etti; köpek ürdü, kervan geçti. [873/27]

2306. Hurdebin ile keşfeder gibi keşfetti, derler. [873/28]

2307. Horozsuz tavuk da olsa yaraşmaz. [873/29]

2308. Hurdebinlik; bahanecilik, manacılık demektir ki hodbinlik ile birlikte mazmum bi-huylardır, demişler. [873/30]

2309. Horoz öttü, dava bitti. [873/31]

T. [Ebü 'z-Ziya *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Oṭmāniyye* 220⁵⁰²]

2310. Horoz ölür, gözü çöplükte kalır; öküz ölür, gözü ya çiftlikte ya otlakta kalır, derler. [873/32]

2311. Horden ata hemen eğer olmaz. [873/33]

2312. Hurmada gıda var, enarda (nar) deva var, demişler. [873/34]

2313. Hurma tatlısını kim yemez? [873/35]

2314. Hurma dalında⁵⁰³ yaraşır; hurmada gıda, enarda deva vardır, demişler. [873/36]

[Ahmed Vefik Paşa] *Lehce-yi 'Oṭmānī* [cüz'-i evvel, 384^b]

ibrimi, balçık, cüce, hanım parmağı, sa'de. hurma şalkımı kiñāb

2315. Horoz kendi çöplüğünde öter. [873/37]

Her...

T. [Ebü 'z-Ziya *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Oṭmāniyye* 220⁵⁰⁴]

2316. Horozu çok olan köyün sabahı geç olur. [873/38]

2317. Hutbesiz bayram, Cuma namazı kılınmaz. [873/39]

2318. Hurma ağacının kökü, hanzal ağacının kökü gibi pek yakında değildir ki değme rüzgarla devrilsin, derler. [873/40]

Yani suyu kurumaya [...] hakkında darp olunur, meseldir.

2319. Husumet ehli, felah bulmaz. [873/41]

[Meḥmed Tefik] *Mecmū'a Nevādiri 'l-Üdebā ve Âlāri 'z-Zurefā (Nevādirü 'z-Zurefā)*⁵⁰⁵ [cüz'-i t̃ānī]122

2320. Husumeti terk eden herhâlde kârlı çıkar. [873/42]

2321. Halkı tabiat tahtta gelir, teneşirde gider, demişler. [873/43]

2322. Hutbesiz, sikkesiz padişah; padişah sayılmaz, demiş. [873/44]

beyt

şehen-şāh adına hutbe okundu

rūsūm ēde İslām anda kōndi

⁵⁰¹ Şināsī - Ebü 'z-Ziyā: *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Oṭmāniyye*: Huros 'akıllı.: 220.

⁵⁰² Şināsī - Ebü 'z-Ziyā: *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Oṭmāniyye*: Huros ötdi da'vā bitdi.: 220.

⁵⁰³ Yazmada: *talında*. CLAUSON: EDPT: 489^a. Ş. Sāmī: KT: dal: I, 598^c; tal: II, 867^c.

⁵⁰⁴ Şināsī - Ebü 'z-Ziyā: *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Oṭmāniyye*: Huros kendi çöplüğünde eşinir.: 220.

⁵⁰⁵ Yazmada: *Nevādir-i Zurefā'dan bir fıkıradur.*

2323. Halk beşer, binleri aşar, derler. [873/45]

2324. Huffaş⁵⁰⁶ gibi (yarasa kuşu) gibi gece dolaşır. [873/46]

beyt

huffāş-şıfat kūyını her şeb dolanırum

saḡa yarasa mürğ-i dil ey şem ‘-i şeb-ārā

2325. Huffaş (güneşe doğru bakmayan gibi) olan nur cemali ne bilsin, âmâ olan sırr-ı aşkı ne bilsin? [873/47]

Muḥibbî Dīvān [487, 1610 4-5] beyt

sırr-ı ‘aşkı açma her ‘āmī’anı fehmi edemez

aḡlamaz huffāş olan nūr-ı cemālın dostuḡ

pendümi goş ét Muḥibbî ketreti terk eyle kim

‘ālem-i vaḡdetde bulursın vişālın dostuḡ

2326. Hulâsa-yı kelâm, sözün özüdür, derler. [873/48]

Yani can damarı.

2327. Humarhaneye giden mest-i medhuş düşer. [873/49]

Yahyâ Nazîm Dīvān-ı Belāḡat- ‘unvān-ı Nazîm [İbtidā-yı Ġazeliyyât I, 109] [beyt]

şevḡ-i la ‘liyle varan kūyına şūr îde gelür

mest-i medhūş döner ḡāne-yi ḡāmmāra giden

o ṭabīb-i dil éder ḡaste-yi ‘aşḡa dermān

bulur elbetde devā derdine tīmāra giden

2328. Humarhaneye giden ya müflis ya mest-i medhuş düşer. [873/50]

2329. Humarı neşesine değmez felek. [873/51]

2330. Humarı keyfine değmez. [873/52]

T. [Ebü ’z-Ziyya Durūb-ı Emtāl-i ‘Otmāniyye 221⁵⁰⁷]

2331. Huffaş güneşi inkâr etmekle güneş yok sayılmaz. [873/53]

Muḥibbî Dīvān [611, 2064, 4] [beyt]

görmeyüp gün yüzünü inkār éder

zāhidi görüḡ ki huffāş olmasun

2332. Hulâsa-yı kelâm, netice-yi meram. (Hulâsatü ’l-hulâsa) hulâsanın hulâsası. [873/54]

2333. Hulâsa-yı kelâm -hasıl-ı kelam- sözün tepesi. Sözün hulasası-sözün özü, ruhu yani canı. Son sözdür. [873/55]

ḡulāsa: [‘A.] Bir şey’iḡ ḡulāsaṡı, ḡüzīdesi, rūḡı nebātāt ḡulāsaṡı, ḡulāsa-yı ḡadem ḡulāsatü ’l-ḡulāsa olarak zevā’idsiz olarak: ḡulāsa taḡrīr-i merām. ḡulāsatü ’l-ḡulāsa lafzı ḡāṡıl-ı kelām.

2334. Hulus kalp taşıyanlardan, hilaf-ı hakikat söz çıkmaz. [874/01]

Hulâsa-yı kelam arifler içün, uzun kelam gabiler içindür.

⁵⁰⁶ al-FİRŪZĀBĀDĪ: UBTQM: al-huffāş: Yarasa kuşına dēnür. Gözleri küçük ve başarı za’if olduğundan tesmiye olundu.: II, 327. ATAY: A-TBL: huffāş: Yarasa kuşu.: I, 478^a. DEVELLİOĞLU: O-TAL: huffāş: Yarasa, gece kuşu.: 452^b.

⁵⁰⁷ Şināsi - Ebü ’z-Ziyya: Durūb-ı Emtāl-i ‘Otmāniyye: Humarı keyfine değmez.: 221.

[Mu'allim Nācī] *Luġat-i Nācī*[358^a]

hulūş: [‘A.] *Hālīşlik, şāfīlik, maġşūş olmama: hulūş-ı kalp. “Bāġ-ı ‘ālemde olur mīve degül bār-ı hulūş -Haşmet” hulūş-kār = Sāhte olarak ‘ar-zı hulūş édici, éden: Mekkār-ı hulūş-kār.*

‘Abdü ’l-Halīm Haqqī

Huluskârlık hadd-i itidali aşmaz ése sıhhat-i kalp ve hüsn-i niyete mahmul olur. Eğer hadd-i itidali aşar ése hile ve riyaya makrun olur, demişler.

2335. Hulus kalp ile iş görmek iş öğretir. [874/02]

2336. Hulus kalp, hüsn-i niyet taşıyanlardan zarar gelmez. [874/03]

‘Abdü ’l-Halīm Haqqī

*hulūş niyetle başlanan hayırla hitām bulsa gerek
hulūş-ı kalble söylenen söz édilen du ‘ā müstecāb olsa gerek*

2337. Hulus kalbi bozmamak gerek; zira hulus-ı nafaka galiptir, demişler. [874/04]

Nābī [Dīvān II, 1027, 755, 1] beyt

*seni tebrīde benden olsa aġyār ittifāk üzre
ne bākūm var hulūş elbetde ġālībdür nişāk üzre*

2338. Hulus kalp, hüsn-i niyetle icra-yı amel etmeyenlerin işi sekteye uğrar, derler. Şuġl-i kesir ile ibadet edenler, daima secde-yi sehv ameliyle ifa-yı tarziyeye mecbur olurlar. [874/05]

[Aḥmed Vefīk Paşa] *Lehce-yi ‘Otmānī*[cüz’-i evvel, 388^a]

hünkār: [is.]: *Hünkār, aşlı hudāvendigār. Rab, efendi, aḥond hūndī, şāḥib ma ‘nāsına. Sulṭān Murād Hudāvendigār İbn-i Orḥān laqabı andan pād-şāḥān-ı āl-i Otmāna teberriken ‘unvān olmuştur. Meşāḥir ‘āleminde ḥāvend şāḥ, ḥavend emīr, aḥond, hūndī, ḥātūn bint-i Sulṭān Yıldırım Bā-Yezīd Ḥān. Pīrpīrī ta ‘bīrinde ḥürmet ve muḥabbet ifādesi için “Efendüm, Hünkārım dērler.*

2339. Huluskâr adamdır, derler. [874/06]

2340. Huluskâr olanlar riyadan sakınmak gerek. [874/07]

2341. Hünkârdan ihsan almış, senin bahşışine tenezzül eder mi? [874/08]

2342. Hünkâra layık amma ne çare! [874/09]

[Meḥmed Tevfīk] *Mecmū‘a min Nevādiri ‘l-Üdebāvü Āṭāri ‘z-Zurefā (Nevādirü ‘z-Zurefā)*⁵⁰⁸ [cüz’-i t̃ānī]
116

2343. Hünkârın atı bana baktı. [874/10]

Ş. [Şināsī] *Ḍurūb-ı Emtāl-i ‘Otmāniyye* 221⁵⁰⁹

2344. Hünkâr beğendi. [874/11]

2345. Hünkârın beğendiği ölmez. [874/12]

2346. Hünkâra lalalık etmiş, artık sana babalık eder mi? [874/13]

2347. Hünkâr yanından çıkmış, artık babasını tanır mı? [874/14]

2348. Hünkâr düğününde âşık olmadım ya! [874/15]

⁵⁰⁸ Yazmada: *Nevādir-i Zurefā’dan bir fıkradur.*

⁵⁰⁹ Şināsī - Ebü ’z-Ziyā: *Ḍurūb-ı Emtāl-i ‘Otmāniyye*: Hünkârın atı bana bakdı.: 221.

Ş. [Şināsī *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye* 221⁵¹⁰]

2349. Hünkâra vezir olasın. [874/16]

Sözü Yavuz Sultan Selīm Han'ın celaletinden kinayedir, derler.

Ahmed Vefik Paşa *Feḍleke-yi Tārīḫ-i 'Otmānī*⁵¹¹ [faşl-ı tālī] 85

“...Yāvuz Sulṭān Selīm'iñ debdebe vü arāyişe meyli vü ğaflet ü mehābeti müsellem olup anıñ vaqtinde halk arasında bed-du'ā maḳāmında Hünkāra vezīr olasın dēnilmesi vezāretde kimseyi sekiz toḳuz aydan ziyāde ḳomayup telef eylesinden icāb etmişdür ...ilā āḫirihi...”

2350. Hünkâra karşı yalan söylenmez. [874/17]

2351. Hubların selamı adamı yoldan çıkarır. [874/18]

Muḥibbī *Dīvān* [776, 2672, 2] beyt

*yoldan çıkaran âdemi ḥublar selāmıdur
ey dil selāma baḳma dilerseñ selāmeti*

2352. Hub sirke, kendi kabına zarar eder. [874/19]

[Meḥmed Tefik] *Mecmū'a min Nevādiri 'l-Üdebā vü Ātāri 'z-Zurefā* (*Nevādirü 'z-Zurefā*)⁵¹² [cüz'-i evvel] 43

2353. Hublar söz kaldırmaz, hubsuzlar da söz kaldırmaz, derler. [874/20]

2354. Huy, soy, almak vermekte -nikahta ve saire- aramak, sormak âdettir. Âdet, terk olunmaz, derler. [874/21]

2355. Hub sîret olanlar, ziyeti ne yapsın? [874/22]

Yahyā Naẓīm *Dīvān-ı Belāgat-ı unvān-ı Naẓīm* [İbtidā-yı Ġazeliyyāt I, 121] [beyt]

*ḥub sîret eylemez arāyiş-i şûret kabûl
ḥüsnele zuyûr yolın neyler kabā-yı zer kişi*

2356. Hub meşrep olanlar daima hürmet görürler, hodbin olanlar da daima nefret görürler. [874/23]

Mücerreptir.

2357. Hodfuruşâne hüner, maye-yi ikbal olmaz. [874/24]

Vaḳ'a-nüvis Müverriḫ Rāşid [*Dīvān* 296, CIX, 1] beyt

*ḥod-fürüşâne hüner māye-yi ikbāl olmaz
cāme-yi zer sebeb-i 'izzet-i dellāl olmaz*

2358. Hub meşrep olanlar daima makbuldür, huysuz olanlar da daima manzurdur, demişler. [874/25]

2359. Hodbinlik, cehalet ile gururdan doğan fena bir illetli velettir ki suyu, huyu bozulan mağrurlardır, demişler. [874/26]

2360. Hodpesentler hep kendi sözlerini efdal sanırlar. [874/27]

Lā beyt

*vardur nice ḥod-pesend nādān
kendin şandır efdal-i süḥandan*

⁵¹⁰ Şināsī - Ebü 'z-Ziyā: *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye*: Hünkār düğününde 'āşık olmadum ya.: 221.

⁵¹¹ Yazmada: Ahmed Vefik Paşa'nın *Feḍleke-yi Tārīḫ-i 'Otmānī*'den bir fıkradur.

⁵¹² Yazmada: *Nevādir-i Zurefā*'dan bir fıkradur.

2361. Hodbinlik, kötü huydur ki kendini âlâ; âlemi ednâ görmektir. Bu da zaman ve mekan içinde dost düşmanın hâlini şanını takdir edememektir, demişler. [874/28]

2362. Hodbinlik bir illet-i müzmine gibidir ki kabil-i tedavi değildir. [874/29]

İbn Sînâ⁵¹³

2363. Hodbin olma hüdabin ol; dost, düşmanı farkbin ol, demişler. [874/30]

[Dede ‘Ömer Rüşenî] *Âtâr-ı ‘Aşk*⁵¹⁴, 32 [beyt]

yegâne şebnem-i şebli tâcir-i dîn
giden *hodbîn*ligi olan *Hudâbîn*

Kedâ

özün görme öziğe bakma zinhâr
ki *hodbîn* dâmesünler sağa ey yâr

2364. Hodbin olmaz; zira hor, hakir gördüğün bi gün olur ihtimaldir âdem olur. İzhar-ı fazilet ve meziyet eyler, demişler. [874/31]

‘Abdü ’l-Halîm Hakkî

Hodbin olanlar sırf kendi nefsinin bilirler. Ahirin nefesine asla kulak asmazlar. Bu meslek ve mezhepleridir. Onun için hodbinler; hak ve adalet tanımazlar, insaf, insaniyet bilmezler, tanıdığı bir şey varsa ancak nefs-i emmarelerinden mütevellit hırs, tamah, hiss-i haset, nifak ve şikak, fitne ve fesatla tahsil-i maişet ve takib-i menfaat zilletleridir ki kibr-i nahvet, kizb ve riya, ikiyüzlülük, ifsad, isnat, bühtan, iftira, idlâl, iğfal, irtikâp gibi bilcümle zemâim-i ahval ve her hareket, hüner ve terbiye ve marifetleridir. Bu hâllerinden asla sıkılmaz ve utanmazlar. Uluvv-i cenaplık ve hicap nedir, bilmezler. Merhamet ve mürüvvete hep yabancı kalırlar, taş yürekli, buz suratlı, gadap ve müstehzi nazarlı acı dilli zehirli sözlü şemim ve kaba gayet kindar, intikamcı hulklu, hodgam ve hodperest mağrur, ve mesleklerinde gayet muannit olurlar. Dediklerini yerine getirmek için bildiğini bilcümle hile ve desâyis ve melaneti, ifa ve icradan ve mevcudunu amal-i can her nesi varsa sarf ve itizalden feda ve ifnâdan asla kaçınmazlar. Saygısız telef ve imhayı kendilerince eccl-i marifet ve rehber ve borç ve vazife bilirler, illa cehudun makzurları ve bi-his ve bi-şuur bir dava-yı batılı kazanmayı güya namus ve meziyet ve insaniyet bilirler.

2365. Hoş söz, hoş adamdan çıkar. [874/32]

2366. Hoş imdi demek, ad olmuş kemâl-i aczden ey dil! [874/33]

Mevzundur.

Hıfzî [Manzûme-yi *Đurûb-i Emtâl* 12] [mısrâ⁵¹⁵]

2367. Hoşça mesel; az tamah, çok ziyan getirir. [874/34]

Mevzundur.

Hıfzî [Manzûme-yi *Đurûb-i Emtâl* 12] [mısrâ⁵¹⁶]

2368. Hoşça kalınız, derler. [874/35]

Allah’a ismarladık yerinde.

2369. Hoş geldi, safa geldi, derler. [874/36]

⁵¹³ Yazmada: *hikmet-i İbn Sînâ*.

⁵¹⁴ Yazmada: *Âtâr-ı ‘İşk*’dan.

⁵¹⁵ Hıfzî: *Manzûme-yi Đurûb-i Emtâl*: h’uş imdi dâmek ‘ad olmuş kemâl-i ‘aczden ey dil: 12.

⁵¹⁶ Hıfzî: *Manzûme-yi Đurûb-i Emtâl*: h’uşça metel az tama‘ çok ziyân: 12.

2370. Hoş geldin, safa geldin, derler. [874/37]
 2371. Hoş geldin dertli Kerem. [874/38]
 2372. Hoş geldin kaygısız, hoş bulduk saygısız, demiş. [874/39]
 2373. Hoş geçinmek iyi şeydir. [875/01]
 2374. Hoş geldin, safa getirdin. [875/02]

Fuzûlî [Dāstān-ı Leylî'vü Mecnûn 107, 1057]

*sen h^vuş geldün şafā getürdün
 topraklardan bizi götürdün*

2375. Hoş geldi, boş gitti. [875/03]
 2376. Hoş ol ihlas ile. [875/04]
 2377. Hoş geldi, boş gittikten sonra söze başlarlar. [875/05]
 2378. Hoş geldin derbeder, hoş bulduk benden beter. [875/06]

T. [Ebü 'z-Ziyya *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye* 221⁵¹⁷]

2379. Hoş geldin bal kabağı, boş gittin su kabağı. [875/07]
 2380. Hoş geçinmek, boş geçinmekten iyidir. [875/08]

Lā beyt

*rind meşreb la-ubālī medheb 'ālī dilüz
 h^vuş geçinmekdür cehānda aḥsen-i āmālimüz*

2381. Hoş söz, boş da olsa dinlenir. [875/09]
 2382. Hoş demişler, dest-ber-bālâ-yı dest. [875/10]

Muḥibbî [Dîvān 105, 226, 1] mışrâ'⁵¹⁸

2383. Hoş demişler; kuru hülya ile adam bay olmaz, kuru ağaçtan hümâ-yı siham devlete yay olmaz. [875/11]
 2384. Hoş geçinmek herkesin elinden gelmez. [875/12]
 2385. Huşe-çin şair, şair mahir olmaz; her şair hoşbin olmaz, derler. [875/13]
 2386. Hoşafın suyu kesildi. [875/14]
 2387. Hoşafı yaldızlandı. [875/15]
 2388. Hoşafın⁵¹⁹ yağı kesildi. [875/16]
 [Râşid Belgradî] *Tārîḫ-i Vaḳ'a-yı Ḥayret-nümā Belğrad ve Şırb-istân*⁵²⁰ [I] 175
 2389. Hoşaf⁵²¹, şekerle olsa leziz olur, demiş. [875/17]

⁵¹⁷ Şināsî - Ebü 'z-Ziyya: *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye*: H^vuş geldin derbeder; h^vuş bulduk benden beter.: 221.

⁵¹⁸ AK, C.: *Muḥibbî Dîvānı*: servarā ḳaddün yanında serv best / h^vuş demişler dest-ber-bālâ-yı dest: 105, 226, 1.

⁵¹⁹ Yazmada *hoşaf* kelimesi *hoşāf* ve *h^vuş-āb* olmak üzere iki farklı imla ile yazılmıştır. Kelimenin aslı Farsça *h^vuş-āb*'dir. STEINGASS: CP-ED: hoş-āb, h^vuş-āb, h^vaş-āb: 487^a. at-TABRĒZİ: BḲ: h^vuş-āb: 343. REDHOUSE: TaEL: hoş-āb: 873^a; hoşaf: 873^b. Ş. Sāmî: ḲT: hoş-āb: I, 591^c; hoşaf: I, 591^c. Osmanlı Türkçesinde *hoş-āb* ve *hoşaf* imlaları kullanılmıştır.

⁵²⁰ Yazmada: *Vaḳ'a-yı Ḥayret-nümā*'dan bir fıkradur.

⁵²¹ Yazmada: *h^vuş-āb*. Kelime aslına uygun olarak *h^vuş-āb* imlası ile yazılmıştır. Kelimenin aslı Farsça *h^vuş-āb*'dir. STEINGASS: CP-ED: hoş-āb, h^vuş-āb, h^vaş-āb: 487^a. at-TABRĒZİ: BḲ: h^vuş-āb: 343.

Bākī *Dīvān* [128, 45, 5] [beyt]

ğazellerüñde lebi vaşfin ile ey Bākī
şekerle olsa bilürsin olur h'uş-âb leğid

2390. Hoşafın⁵²² yağı kesildi. [875/18]Ş. [Şināsī *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye* 221⁵²³]

2391. Hülya ile adam bay olmaz, belki baylı -bağlı- olur, derler. [875/19]

2392. Hülya; bir zenginliktir ki zararı yok, zekatı yok derler. [875/20]

2393. Hülya⁵²⁴, fukaranın mumunu değil mum gibi ömrünü bile tüketir, derler. [875/21]

2394. Hülyakârın hesabı -akçesi- cebe sığmaz, ihsanı ele girmez, derler. [875/22]

Şeyh Gâlib⁵²⁵ [*Dīvān* Gâzeliyyât 32, 2] mışrâ‘*olur mı âdeme hulyā gibi nisâb-ı ferâh*

2395. Hülya, tembelin tükenmez hazinesidir. [875/23]

2396. Hülya ile iş bitmez, hizmet ile biter. [875/24]

Şeyh Gâlib *Dīvān* [32, 2] [beyt]*zekât-ı yok zarar etmez tükenmez eksilmez**olur mı âdeme hulyā gibi nişâb-ı feraḥ*

2397. Hülya gibi taşlı şey mi olur? derler. [875/25]

2398. Hülya gezerlere mecnun denir, ne âkil! [875/26]

2399. Hülya, humekânın mevtine sebep olur, derler. [875/27]

Arabî: lavla 'l-hulyā lahalaka 'l-ḥamḳā'

[=Hayaller olmasaydı ahmaklar helak olurdu.]

2400. Hülya ile devlet değirmeni dönmez; iş, güç ile akıl ve idrak ve tedbir-i umur ile döner, demişler. [875/28]

2401. Hülya ile vakit geçirme, hizmet (dünya) ile geçir. [875/29]

2402. Hülya ağniyânın ne vergisi ne cezası yoktur. [875/30]

2403. Hülya ile pilav pişerse deniz kadar yağı benden olsun, demiş. [875/31]

2404. Hülya ile heyulayı göreceğim diye tavana bakmaktan, kitaba bakmak evladır, derler. [875/32]

[Ahmed Midhat] ["Kitāb Mütāla‘a sı"] *Ṭāğarcı*⁵²⁶ 1, 6^[b]

"... Kitābıñ yeñisi eskisinden ehemdür. Zirā yeñi kitāb yazanlarıñ eski kitābları dañı okuyup efkārıñ inqılābātını muvāzene ēde ēde yazmışdur. A‘tār-ı kadīme efkārını ‘aşr-ı ḥāzır efkārıyla muḳāyese ēdereḳ yazmışdur. **Hulyā-yı beyhūde ile heyūlāyı göreceğim deyü tavana bakmaḳdan kitaba bakmaḳ evlādur.** ...ilā āḫirihi.."

2405. Hülya ile gemi yürümez, demişler. [875/33]

⁵²² Yazmada: *h'uş-âbıñ*.⁵²³ Şināsī - Ebü 'z-Ziyā: *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye*: H'uş-âbıñ yağı kesildi.: 221.⁵²⁴ *Hülya* kelimesi yazmada خليا, خوليا olmak üzere iki farklı imla ile yazılmıştır. REDHOUSE: *TaEL*: *hulyā* (خليا): 862^b; *hulyā*: (خوليا): 874^b. Mu'allim Nācī: *Luğat-ı Nācī*: *hulyā* (خوليا): 360^a. Osmanlı Türkçesinde imlaların her ikisi de kullanılmıştır.⁵²⁵ Yazmada: *Gâlib Dede*.⁵²⁶ Yazmada: *Ṭāğarcı* risālesinden bir fıkradur.

2406. Honguz, tonguzdur. [875/34]

2407. Honhurlar. [875/35]

2408. Hûn-ı Hüseyin matlabım ya Ali meded! [875/36]

Mısrâ‘ Yāvuz Sultân Selīm Hân

2409. Hülâ şairlerin tükenmez sermayesidir, derler; fakat hülâ vücut bulmadığı için şairlerin ekserisi fakir olur, kalır demişlerdir. [875/37]

2410. Hülâ ile yola çıkılmaz, azm-i niyet ile çıkılır, demişler. [875/38]

2411. Huysuz kadın, kocasının saçını sakalını vakitsiz ağartır, demişler. [875/39]

2412. Hülâyerin hazinesi tükenmez, kimyâyerin de hazinesi dolmaz, demişler. [875/40]

2413. Hülâ, zekurun teslisidir, derler. [875/41]

2414. Hülâ; boş çuval, ham karpuz gibidir, derler. [875/42]

2415. Hülâ; kuruntu, hep karın buruntusu, derler. [875/43]

2416. Huy lu huyundan geçmez, soylu soyundan geçmez, derler. [876/01]

2417. Huy, canın altında; soy, sanın içindedir. [876/02]

H [‘Abdü ’l-Halîm Hakkî]

Can-ı şîrûh, mahlukun cesedindedir; ceset, bir kafestir ve can -ruh- cesette bir nefestir, demişler.

2418. Huy bozuldu, soy bozuldu; soy bozuldu, kan bozuldu. [876/03]

‘Abdü ’l-Halîm Hakkî

Kan bozuldu, can -ruh- bozuldu; can -ruh- bozuldu, cins ruh bozuldu demektir, demişler.

2419. Huy canın altında. [876/04]

2420. Huy; canın altında, can çıkmayınca huy çıkmaz, demişler. [876/05]

Ş. [Şinâsî *Ḍurûb-ı Emtâl-i ‘Otmâniyye* 221⁵²⁷]

Muhibbî *Dîvân* [776, 2672, 2] [beyt]

*terkişi urmaz Muhibbî ola ger senden ırāk
kişi cāndan ayrılır kesmez velâkin huyını*

2421. Huy kaçmış at gibi tekme atar. [876/06]

2422. Huysuz at gibi önünden geleni kapar, arkadan geleni teper. [876/07]

2423. Huysuz, huyundan vazgeçmez; soysuz, huyundan soyundan geçmez; soylu da soyundan, huyundan vazgeçmez. [876/08]

Soylu, soyunca uzar selvi gibi; soysuz, soyunca huyunca azar, kura kara tilki gibi.

2424. Huysuz, soysuz hep bir yere çıkar. [876/09]

2425. Huysuzun, huysuzluğu hep soysuzluğundandır. Soy kişi, huysuz olmaz, hem soy hem boy kovar. Selvi ağacı boysuz olmaz, hem soy hem boy kovar, derler. [876/10]

2426. Huysuz, soysuzdur; soysuzda saygı olmaz, derler. [876/11]

2427. Huy lu huyundan vazgeçmez (geçemez). [876/12]

2428. Huyunu, suyunu sormadan kadın alma; yürüyüşünü, duruşunu, hem cinsini sormadan, görmeden, ceylan da olsa at alma, demişler. [876/13]

⁵²⁷

Şinâsî - Ebü ’z-Zîyâ: *Ḍurûb-ı Emtâl-i ‘Otmâniyye*: Huy cānıñ altındadır.: 221.

2429. Hoyrat halk, hoyrat dil. [876/14]

Hoyrat, Asya-yı vasatîde bir dildir. Hoyrat ilindendir, diline mana ve bahane aramaya gelmez, derler.

2430. Hoyratlıdır, diline bahane aramaya gelmez. [876/15]

2431. Hoyrat derneği, zurnasız olmaz; karga derneği, cemiyet-i esâfildir bilinmez. [876/16]

2432. Huyları hub, yüzleri mahbup huriler, her yerde bulunmaz. [876/17]

2433. Huy, soy, boy birbirine benzemezler; zira huy var hoş, huy var bed; huy var nerm, huy var sert; soy var âlâ, soy var edna. [876/18]

2434. Huydan, soydan bahsetmeye ne hacet? Herkesin hâli, kali; kendi ölçüsü, kendi ayarı, kendi mizanıdır, erbab-ı rikkatte daima malumdur. [876/19]

2435. Huy, kişinin koltuğu altındadır, derler ki can çıkmayınca, huy çıkmaz. Teninde gelen huy, teneşirinde gider, demişlerdir, derler. [876/20]

2436. Huy bozuldu, soy bozuldu, derler; zira huy, canın mayasıdır, canın altında durur, demişler. [876/21]

2437. Huysuzluk, soysuzluktur, derler. [876/22]

2438. Huysuz ile eylemek, soysuz ile soy soruşmak ayıptır, abestir, derler. [876/23]

2439. Huysuzdan, soysuzdan hazer etmek gerek, demişler. [876/24]

Zaman-ı hazır imlalarıyla zaman-ı sabık imlalarının lûgat lafına dair bir misal

imlâ: *dâ'ir -dâyir- sâ'ir -sâyir- dâ'im -dâ'imâ- dâ'im- dâ'imâ- zâ'il -zâyil- evâ'il -evâyil- mâ'il -mâyil- kâ'il -kâyil- nâ'il -nâyil- sâ'il -sâyil- gibi pek çok ihtilâfları var ancak ma'nâ şâhîbi hangi şekil imlâdır? Ayırd etmek gerektir.*

Dal (D)

2440. Dâ 'ül-kelb marazına tutulmuş gibi, derler. [876/25]

2441. Daire, daire dolaşmakla kişi efendi olmaz. [876/26]

[Ahmed Vefîk Paşa] *Lehce-yi 'Otmânî* [cüz'-i evvel, 291^a]

dal: *Elif-bâ-yı 'Otmânî'nin onuncu harfi. Ebced hisâbında dörde işâretidir. Türkîde dal harfi fi 'l-aşl mefkûd olup müteharrik olan tâ'lar hâlen dal okunmaktadır. Dalı olan ecnebî kelimeler dağı ba'zan "ta" ile okunur. Dâne-tâne, defne-tefne, derd-dertlü, solda-şoltat gibi.*

2442. Daire-yi edepte söz nöbetledir, sıra iledir, derler. [876/27]

2443. Daire-yi devlette sakal ağartmış adamdır, derler. [876/28]

2444. Daire-yi devlette sakal ağartan ile değirmende sakal ağartan elbette bir değil. [876/29]

Lâ beyt

*fikrüm gibi âh tâ'ir olsam
dâ'im hürmetde dâ'ir olsam*

2445. Dairenmâdar derviş gibi dolaştım, ne derdime deva buldum, ne derdimi alan oldu, demiş. [876/30]

2446. Daire-yi edepte ömrü güzar olanlar hâlden, kâlden anlarlar; işareten, irşattan bilirler, onlar kefiyü 'l-işare ehl-i irfanlardır, demiş. [876/31]

2447. Daima insan bir hâl üzre yaşamaz; gâh bay gâh gedâ olur, gâh sağ gâh hasta olur, hâlden hâle girer, devran-ı âlem gerdiş-i eyyam böyledir, demiş. [876/32]

2448. Daima iyiler ile ülfet etmek gerek; zira topal ile yola giden, giderek aksamaya başlar.

[876/33]

Cümel-i hikemiye...

2449. Daima böyle müferrih mı bu câ-yı dil-güşâ? [876/34]

Nef'î [*Dîvân* Der-Medh-i Sultân Ahmed Hân 6, 12] mışrâ'

2450. Daima acıya acı verirler, tatlıya tatlı. [876/35]

2451. Daima baklava, börek yenmez. [876/36]

2452. Daima talih rüzgârı sana esmez, derler. [876/37]

2453. Daima papaz,⁵²⁸ yağlı yemez. [876/38]

2454. Daima perhizle gün geçmez. [876/39]

2455. Daima papaz, perhiz tutmaz, derler. [876/40]

2456. Daima hatır için çiğ⁵²⁹ tavuk yenmez, el eliyle yılan tutulmaz. Öyle şeyler görülür, derler. [877/01]

2457. Daim Cenabıhakk'ın rızasını gözetmek gerek. [877/02]

2458. Daim hak yolunu gözetmek gerek. [877/03]

2459. Daim olur mu havasız dünya? [877/04]

Mevzundur.

Nabî [*Hayriyye-yi Nâbî* Der-Beyân-ı Ferağ-ı Faşl-ı Bahâr 133, 28a, 970] [beyt⁵³⁰]

2460. Daima rüzgâr muvafık esmez. [877/05]

Muhibbî *Dîvân* [288, 882, 4] [beyt⁵³¹]

ğırre olup fülk-i dünyâya girüp dil bağlama

ğâfil olma dâ'im â olmaz muvâfık rozgâr

2461. Daim bu dünya böyle gitmez. [877/06]

2462. Daim papaz, yağlı yemez. [877/07]

2463. Daim cihanda cahil mesut olagelmıştır, demiş [877/08]

Żiyâ Paşa [*Eş'âr-ı Żiyâ* 46] [beyt]

bilmem ki muḳteżâ-yı niẓâm-ı cehân mıdur

dâ'im cehânda câhil olur mes'adet-nümûn

2464. Daim olsun duası. [877/09]

2465. Daim hatır için çiğ tavuk yenmez. [877/10]

2466. Daim dubara olmaz. [877/11]

2467. Daim eyler zahir ve batında taklîb-i umûr. [877/12]

Nâmîk Kemâl Lâ mışrâ'

⁵²⁸ Yazmada: *papas*. Kelimenin aslı Yunanca *papas*'tır. REDHOUSE: *TaEL*: papaz: 429^b; *papas*: 429^b.

⁵²⁹ Yazmada: *çi*. TDK: *DS*: *çi*: Pişmemiş.: III, 1202^a. CLAUSON: *EDPT*: *çi*: 413^a. Şeyh Süleymân: *LÇvT'O*: *çi*: Hâm, nâ-puḥte.: 163^a. TOPARLI-VURAL-KARAATLI: *KTS*: *çi* (II): Çiğ, pişmemiş.: 51^a.

⁵³⁰ KAPLAN, M.: *Hayriyye-i Nâbî*: zîr ü bâlâsı hevâdur ammâ / dâ'ir olur mı hevâsuz dünyâ: 133, 28a, 970.

⁵³¹ AK, C.: *Muhibbî Dîvânı*: *ğırre olup felek dünyâya girüp dil bağlama / ğâfil olma dâ'im â olmaz muvâfık rûzgâr*: 288, 882, 4. ÇABUK, V.: *Dîvân-ı Muhibbî*: *gurre olup fülk-i dünyâya girüp dil bağlama / ğâfil olma dâima olmaz muvâfık rûzigâr*: 1, 130, 182, 4.

2468. Daim âlemde temeddüh, baht ve talih eylesin. [877/13]

Mevzundur.

Ḥıfzî [Manzûme-yi *Ḍurûb-i Emtâl* 13] [mısrâ⁵³²]

2469. Daima nakısı âlâya çıkarır miyar. [877/14]

Mevzundur.

Ḥıfzî [Manzûme-yi *Ḍurûb-i Emtâl* 13] [mısrâ⁵³³]

2470. Daima lokanta ile geçinmek ister. [877/15]

2471. Daima nazardan karın doyuran, bir kere de lokantadan karın doyursa iyi ederdi, demiş. [877/16]

Zürefadan birisi...

2472. Daima değirmen dönmez. [877/17]

2473. Daima düşünülen şeyleri söylemek değil, söylenilen şeyleri düşünmek lazımdır. [877/18]

Cümel-i hikemiye...

2474. Daima mahzun ve meyus olanın her bir muamelesinde noksan vardır. [877/19]

Cümel-i hikemiye...

2475. Daim kendisini takdir, diğerini takbih eden insan olamaz. [877/20]

İbn Sînâ⁵³⁴

2476. Daima telezzüzatla meşgul olmak bedeni tahribe çalışmaktır. [877/21]

İbn Sînâ⁵³⁵

2477. Daima huzûzat ve eğlencelere ziyade münhemik olanların akıbetleri gayet vahim olur. [877/22]

İbn Sînâ⁵³⁶

2478. Daima baklava börek de olsa yenmez. [877/23]

2479. Daima kendisini haklı, âlemi haksız görenler kendini haksızlıkta görür. [877/24]

2480. Daima cefa ve cevr çeker ağniya olan, her dem sefa ve zevk sürenler geda imiş. [877/25]

Mevzundur.

Muhibbî [*Dîvân* 400, 1279, 4] [beyt⁵³⁷]

2481. Daima kendini beğenenler aldanırlar. [877/26]

2482. Daima beni dinle demek olmaz. [877/27]

2483. Daima taam necis (haram) olur; ama necis taam olmaz, demiş. [877/28]

⁵³² Ḥıfzî: *Manzûme-yi Ḍurûb-i Emtâl*: dâ'im 'âlemde temeddüh baht vü tâlî' eylesün: 13.

⁵³³ Ḥıfzî: *Manzûme-yi Ḍurûb-i Emtâl*: dâ'imâ nâkış-ı a'lâya çıkarır mi'yâr: 13.

⁵³⁴ Yazmada: *ḥikmet-i İbn Sînâ*.

⁵³⁵ Yazmada: *ḥikmet-i İbn Sînâ*.

⁵³⁶ Yazmada: *ḥikmet-i İbn Sînâ*.

⁵³⁷ AK, C.: *Muhibbî Dîvânı*: dâ'im cefâ vü cevr çeker pâdişâ olan / her dem şafâ vü zevk sürenler gedâ imiş: 400, 1279, 4. ÇABUK, V.: *Dîvân-ı Muhibbî*: dâ'im cefâ vü cevr çeker ağniyâ olan / her dem şafâ vü zevk sürenler gedâ imiş: 1, 183, 287, 4.

[Meḥmed Tevfîk] *Mecmū'a min Nevādiri 'l-Üdebā vü Âtāri 'z-Zurefā (Nevādirü 'z-Zurefā)*⁵³⁸ [cüz'-i evvel]
92

2484. Daima rüzgar bir taraftan esmez. [877/29]

2485. Daima rüzgar bir karar esmez. [877/30]

2486. Daima tatlıya tatlı verilir, acıya acı. [877/31]

Fuzûlî [Dīvān 449, 5, 3] beyt

zamāne içre mücerrebdür intikām-ı zamān

hemîşe yahşiye yahşi vērür yamana yaman

2487. Daima âlemin kusurunu gören, kendi kusurunu göremez olur. [877/32]

2488. Daima düşmanın sözünü tekzip ile haset ve garaza haml etmek akıllı kasîr olanın kârıdır. [877/33]

Cümel-i hikemiye...

2489. Daima kız gibi bezenip duranından, mertlik yiğitlik asla umulmaz. [877/34]

H [‘Abdü ’l-Halīm Hakkî]

2490. Daima [...] demişler. [877/34]

2491. Daima yahşiye yahşi, yamana yaman verilir. [878/01]

Fuzûlî [Ḥadiḳatu 's-Su'adā 5, 236] beyt

cehān içinde mücerrebdür intikām-ı zamān

hemîşe yahşiye yahşi vērür yamana yaman

2492. Daima yel bir karar esmez. [878/02]

2493. Dabbesi (at) habbesi yoktur. [878/03]

2494. Dabbesi değil habbesi bile yoktur. [878/04]

2495. Dadanmış⁵³⁹, kudurmuştan beterdür. [878/05]

Ş. [Şināsî *Durūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye* 222⁵⁴⁰]

2496. Dadanmış⁵⁴¹ seriktirmek güçtür. [878/06]

2497. Dadanmış, kudurmuştan kötüdür. [878/07]

2498. Dadanmış kurdu seriktirmek (kaçırmak) zordur. [878/08]

2499. Dadanmış, tadını almış. [878/09]

2500. Dadısız⁵⁴² lalasız büyümüş. [878/10]

2501. Tadı⁵⁴³ tuzu yok. [878/11]

⁵³⁸ Yazmada: *Nevādir-i Zurefā'dan bir fıkıradur.*

⁵³⁹ Yazmada: *dadanmış ve tadanmış.*

⁵⁴⁰ Şināsî - Ebü 'z-Ziyā: *Durūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye*: Dadanmış kudurmuşdan beterdür.: 222.

⁵⁴¹ Yazmada *dadanmış* kelimesi *dadanmış* ve *tadanmış* olmak üzere iki farklı imla ile yazılmıştır. Ş. Sāmî: *KT*: dadanmak: I, 597^a; tadanmak: II, 858^c.

⁵⁴² Yazmada: *dādısız ve dādāsız*. *Dadı* kelimesinin aslı Farsça *dādū*'dur. STEINGASS: *CP-ED*: dādū: 495^b. at-TABRİZİ: *BK*: dādā: Bādā vezninde. 'Umūm^{en} cāriye, huşūş^{en} bir şahşın tufūliyetden beri hīdmetinde olan sāl-horde cāriyeye dēnür. İştilāhımızda dādı ta'bīri bundan me'hūddur.: 347. at-TABRİZİ: *BK*: dādū: Muṭlaḳ kıl ve 'abd ve huşūş^{en} bir şahşın tufūliyetden beri hīdmetinde pīr ve sāl-horde kıl ve 'abddir.: 348. Yazmada kullanılan imlaların her ikisi de Osmanlı Türkçesinde müstameldir. REDHOUSE: *TaEL*: dādā: 880^a; dādı: 880^b. Ş. Sāmî: *KT*: dādı: I, 597^a.

2502. Tadına⁵⁴⁴ bakmış tuzu yok, dadısına bakmış kızı yok. [878/12]

2503. Tadını⁵⁴⁵ almış. [878/13]

2504. Dâd ve feryat bu zalimin elinden. [878/14]

[Meḥmed Tevfîk] *Mecmū'a min Nevādiri 'l-Üdebā vü Âtāri 'z-Zurefā (Nevādirü 'z-Zurefā)*⁵⁴⁶ [cüz'-i evvel]
40

2505. Dar-ı dünyayı viran eden ölüm ile yoksulluktur, ma'mur eden de baylık (zenginlik), sağlıktır. [878/15]

2506. Dar-ı dünya hoştur; amma akıbet mevt olmasa. [878/16]

Mevzundur.

Lā

2507. Dar-ı dünya, deli gönlüm gibi viran olsa, demiş. [878/17]

Recā'î-zāde Maḥmūd Ekrem⁵⁴⁷ *Ġazel-i tesdîşinden*

hicre düşdüm yine çeşmānıma tār oldu cehān

yaḳmada âtiş-i seyyāl gibi cismimi cān

ne yaman derd emiş āh bu derd-i hicrān

ola şāyed ki ḥulāşa bu belādan imkān

dār-ı dünyā deli gönlüm gibi vîrān olsa

2508. Dar-ı dünyada mihnetsiz muhabbet bulunmaz, demişler. [878/18]

Muḥibbî *Dīvān* [739, 2539, 1] beyt

muḥabbet çünki miḥnetsiz bulunmaz dār-ı dünyāda

muḥabbet miḥnet anıñçün yazılır birdür imlāda

2509. Dar-ı dünyaya gelenler bu kadar bel bağlarlar, acaba kendilerini ahirete gitmez mi sanmıştır, demiş. [878/19]

Muḥibbî *Dīvān* [314, 966, 3] [beyt]

bu çarḥ-ı bî-vefā ḥālün görüp kim buḡa dil bağlar

gelenler dār-ı dünyāya meger gitmez mi şanmışdur

2510. Dar-ı dünyayı bela bil, demiş. [878/20]

Muḥibbî *Dīvān* [505, 1679, 6] [beyt]

gelür her şādinün ardınca biñ ḡam

Muḥibbî dār-ı dünyāyı belā bil

2511. Dar-ı dünyada bir evladı. [878/21]

2512. Dar-ı diyarı gezmiş; dost, düşman sezmiş adamdır. [879/01]

2513. Darkar⁵⁴⁸ (dağılır) oyun, tatlı oyun derler. [879/02]

⁵⁴³ Yazmada: *dadı ve tadı*. CLAUSON: *EDPT*: tat: 449^b; tat- (dād-): 449^b; tātığ: 452^a. STAROSTIN -DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 397. REDHOUSE: *TaEL*: tat: 1219^a; tad: 1219^a. Ş. Sāmî: *KT*: tat: II, 857^c. Bahşâyîş bin Çalıça: *Bahşâyîş Lügati*: dad / dat: 130^a; dad- / dat-: 130^a.

⁵⁴⁴ Yazmada: *dadı*.

⁵⁴⁵ Yazmada: *dadını*. CLAUSON: *EDPT*: tat: 449^b; tat- (dād-): 449^b; tātığ: 452^a. STAROSTIN -DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 397. REDHOUSE: *TaEL*: tat: 1219^a; tad: 1219^a. Ş. Sāmî: *KT*: tat: II, 857^c. Bahşâyîş bin Çalıça: *Bahşâyîş Lügati*: dad / dat: 130^a; dad- / dat-: 130^a.

⁵⁴⁶ Yazmada: *Nevādir-i Zurefā'dan bir fiḳradur*.

⁵⁴⁷ Yazmada: *Recā'î-zāde Maḥmūd Ekrem Begi*.

2514. Tarçın⁵⁴⁹ gibi kokusu başımızı tuttu. [879/03]
 2515. Dar⁵⁵⁰ kurtuldu. [879/04]
 2516. Dar⁵⁵¹ yetiştii. [879/05]
 2517. Dar⁵⁵² geldi, zor geldi; dar vakitte yed gelişip gür geldi. [879/06]
 2518. Dar⁵⁵³ vakitte yed gelişip gür geldi. [879/07]
 2519. Darı⁵⁵⁴ eken tavuk besler. [879/08]
 2520. Darı⁵⁵⁵ içinde yer konakay⁵⁵⁶dır. [879/09]
Konakay: Gayet ufak taneli yabanî darıdır.
 2521. Darı içinde bir konakay gibi, dar-ı dünyada bir evladıdır, derler. [879/10]
 2522. Darı⁵⁵⁷ çuvalının ağzı pamuk ipliğiyle bağlanmaz. [879/11]
 2523. Darısız yerde bödene⁵⁵⁸ (bıldırcın) durmaz. [879/12]
 2524. Darı unundan baklava olmaz. [879/13]
 2525. Darı unundan baklava, incir ağacından oklava olmaz. [879/14]
 2526. Darı unundan kadayıf, çingene⁵⁵⁹ kızından halayık olmaz. [879/15]
 2527. Darısı oğlunuzun, kızınızın başına. [879/16]
 2528. Darısı⁵⁶⁰ başınıza. [879/17]

- 548 Yazmada: *darçar*. LESSING: *M-TS*: taraga-: Dağıtmak, savurmak; serpmek, saçmak, etrafa dağıtmak; yaymak.: 928^b. DOERFER: *TMEN*: tarğamişi: I, 253¹²⁵; tarğal: I, 254¹²⁷. CLAUSON: *EDPT*: tarığla-: 540^b. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: *tara-; *tarka-: II: 1392. YUDAHİN: *KS*: tarka-: Ayrılmak, saçılmak, dağılmak; bulut tarkadı: bulut dağıldı.: 711^a.
- 549 Yazmada: *dārçm̄n*. Kelimenin aslı Farsça *dārçm̄n*'dir. STEINGASS: *CP-ED*: dārçm̄n: 496^b. ŞÜKÛN, Z.: *Farsça-Türkçe Lûgat Gencinei Güftar Ferhengi Ziya*: dārçm̄n: 845^b. Ş. Sāmī: *KT*: dārçm̄n: Fā. [Zebān-zedi: *tārçm̄n*]: I, 597^c. REDHOUSE: *TaEL*: dārçm̄n: 881^a; tārçm̄n: 1220^b. YUDAHİN: *KS*: darçm̄n: 298^a. TOPARLI-VURAL-KARAATLI: *KTS*: darçm̄n: 56^b. TDK: *DS*: darçm̄n: IV, 1369^a. TDK: *TS*: tarçm̄n: 2269^b.
- 550 Yazmada *dar* kelimesi *dar* ve *tar* olmak üzere iki farklı imla ile yazılmıştır. CLAUSON: *EDPT*: tār: 528^a. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II: 1472. REDHOUSE: *TaEL*: dar: 880^b; tar: 1219^b. Ş. Sāmī: *KT*: dar: I, 597^c; tar: II, 859^a.
- 551 Yazmada: *dar* ve *tar*. CLAUSON: *EDPT*: tār: 528^a. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II: 1472. REDHOUSE: *TaEL*: dar: 880^b; tar: 1219^b. Ş. Sāmī: *KT*: dar: I, 597^c; tar: II, 859^a.
- 552 Yazmada: *dar*, *tar*.
- 553 Yazmada: *dar*, *tar*.
- 554 Yazmada: *darı*, *tarı*. CLAUSON: *EDPT*: tarığ: 537^b. REDHOUSE: *TaEL*: daru: 881^b; darı: 881^b; tarı: 1221^a. Ş. Sāmī: *KT*: darı: I, 597^c; tarı yā-ḥ^vud taru: II, 860^c.
- 555 Yazmada: *darı*, *tarı*.
- 556 CLAUSON: *EDPT*: konak: 637^a. BASKAKOV: *N-RS*: конакай (konakay): 172^a. YUDAHİN: *KS*: konok II: İtalyan darısı.: 484^a. LESSING: *M-TS*: honug: 1137^b. TOPARLI-VURAL-KARAATLI: *KTS*: konağ tarığ: Bir cins darı.: 153^a.
- 557 Yazmada: *darı*, *tarı*.
- 558 Bu kelime Moğolca *būdūne* olup 'bıldırcın' demektir. LESSING: *M-TS*: būdūne: 198^b. DOERFER: *TMEN*: bōdānā: I, 218⁹⁸. MUZAFAROV-MUZAFAROV: *KTT-TT-RS*: bōdene: Bıldırcm̄n.: 64^b. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: būdūne: I, 321. ÖNER: *K-TTS*: būdene: Bıldırcm̄n.: 49^b. TDK: *DS*: bōdene: Bıldırcm̄n.: II, 757^b.
- 559 Yazmada: *çingāne*. REDHOUSE: *TaEL*: çingān: 732^b; çingāne: 732^b; çingeni: 733^a. Ş. Sāmī: *KT*: çingāne: I, 517^a.
- 560 Yazmada: *darısı*, *darusu*. Yazmada kelimenin *darı*, *daru*, *tarı* imlaları kullanılmıştır. CLAUSON: *EDPT*: tarığ: 537^b. REDHOUSE: *TaEL*: daru: 881^b; darı: 881^b; tarı: 1221^a. Ş. Sāmī: *KT*: darı: I, 597^c; tarı yā-ḥ^vud taru: II, 860^c.

2529. Darısız, tarçinsız⁵⁶¹ olmaz. [879/18]

2530. Darı ile beslenen çocuğun eceli darıdan olur, derler. [879/19]

2531. Darısı kelbinin başına diye darı⁵⁶² sepmeye benzer. [879/20]

2532. Dar ağacından, dar kurtuldu, demiş. [879/21]

2533. Darü' l-iman İslama iltica ettiler, demiş. [879/22]

2534. Darü' l-iman Müslüman! [879/23]

[Meḥmed Tefḫīk] *Mecmū'a min Nevādiri 'l-Üdebā vü Ātāri 'z-Zurefā (Nevādirü 'z-Zurefā)*⁵⁶³ [cüz'-i t̃ānī]
119

2535. Daire çevirir. [879/24]

2536. Dağda bağ olur, bağda üzüm olur; üzümünden bana vermesen özünde gözüm olur, gözüm olmasa da sözüm olur, demiş. [880/01]

Kıpçakî yani Kırım Kafkas lehçesinde eski zaman muaşaka sözlerinden bir numunedir, kadim Türkçelerdir.

2537. Daz, daz ile; baz, baz ile; ak kuş, ak kaz ile. [880/02]

‘Abdü’l-Ḥalīm Haḫḫī

*dağlar, dağımdır benim
vaḫtinde bāğ-ı vaḫanımdır benim!
vaḫanım, yürek dağımdır benim!
dağ dolanım, ğam ortağımdır benim!
dağda, bāğda, gezdiğim günler!
deli demlerim, yaman çağlarımdır benim!*

*umēdim! Belki görem yār yüzini dērim
belki eşidem yaman, yaḫşı sözini dēr kim
anuḫ için iki de bir varırım
dağla, bāğla isli paslı yüregimden ağlarım
derd ortağım derd-i ḫayālîmsin sen!
dağında, bāğında, hep avlar gezerim*

*gözlerim hep seni gözler ben yanıḫ yanıḫ izlerin
gözler, gözlerim benim
gözlerim göḡül ağımdır benim
sözlerim, göḡül ahımdır benim!
göz yaşlarımla hep bāğ-ı dostān sularım!
gözlerim bostān-ı gül-istān ḫarḫlarıdır benim!*

2538. Dazara dazar⁵⁶⁴ gitti. [880/03]

⁵⁶¹ Yazmada: *dārçĩnsiz*. Kelimenin aslı Farsça *dār-çĩnĩ*’dir. STEINGASS: *CP-ED*: dār-çĩnĩ: 496^b. ŞÜKŪN, Z.: *Farsça-Türkçe Lûgat Gencinei Güftar Ferhengi Ziya*: dārçĩnĩ: 845^b. Ş. Sāmĩ: *KT*: dārçĩn: Fā. [Zebān-zedi: *tārçĩm*]: I, 597^c. REDHOUSE: *TaEL*: dārçĩn: 881^a; tārçĩn: 1220^b. YUDAHİN: *KS*: darçin: 298^a. TOPARLI-VURAL-KARAATLI: *KTS*: darçini: 56^b. TDK: *DS*: darçin: IV, 1369^a. TDK: *TS*: tarçin: 2269^b.

⁵⁶² Yazmada: *ḫarı*. CLAUSON: *EDPT*: tarıḡ: 537^b. REDHOUSE: *TaEL*: daru: 881^b; darı: 881^b; ḫarı: 1221^a. Ş. Sāmĩ: *KT*: darı: I, 597^c; ḫarı yā-ḫ^vud ḫarı: II, 860^c.

⁵⁶³ Yazmada: *Nevādir-i Zurefā’dan bir fıḫradur*.

⁵⁶⁴ TDK: *DS*: dazara dazar: Çabuk çabuk.: IV, 1390^b.

2539. Dazara dazar gitti, hazıra dalkavuk gitti. [880/04]

2540. Destan, dostan olup kaldı, derler. [880/05]

2541. Destan okur. [880/06]

2542. Destan okusa geçinir. [880/07]

2543. Dağ-ı derun oldu, derler. [880/08]

‘Abdü ’l-Halīm Hakķī

dağ-ı derūn olmuştur nişān-ı hayāl-in, başka dağ, teḳāyī, bāğī neylerim.

dağ-ı dil, dağ-ı derūnumdur, ey hayāl-i nişānum!

dağ-ı derūnumda silinmez bāğ-ı nişān-ı hayāl-imsin sen!

gizli derdini bağa söyler, dağ-ı derūn-ı hayāl-iḡ

her dem, hem mihmānı hem deryāyı ben bilmezem

[Mu‘allim Nācī] *Luḡat-ı Nācī* [261^b]

dāğ: [F.] İnsan ve hayvānıḡ cesedinde kızgın demir vesā’ire ile peydā edilēn nişān, yağı. (Dāğ-ı derūn, dāğ-ı dil) gibi ta’bīrlerde unutulmayacak te’ettürden kināye olarak irād olunur. “Dāğ-ı ḡūn-efşān-ı ḡalbūm ki nişān-ı ‘aşḡdur, Bāğ-ı pūr-feyz muḡabbetde yetişmiş lāledür” *Tāhirü ’l-Mevlevī*.

2544. Dağdaki⁵⁶⁵ gelir, bağdakini kovar. [880/09]

2545. Dağ-ı dil, dağ-ı derunumdur. [880/10]

2546. Dağda yaman çok bulunur. [880/11]

2547. Dağı, bağı... [880/12]

2548. Dağ tepesinde oturur gibi. [880/13]

2549. Dağı da var, bağı da var. [880/14]

2550. Dalında⁵⁶⁶ eğrilmeyen ağaç, tabağında hiç eğrilmez, derler. [880/15]

2551. Dalsız, budaksız ağaç olmaz. [880/16]

2552. Dalsız, budaksız ağaç olmaz; damarsız⁵⁶⁷, tağabsız (köksüz) insan olmaz. [880/17]

2553. Dalına binme düşersin, düşünce ona küsersin. [880/18]

2554. Dallandırdı, ballandırdı; açtı ağzını, yumdu gözünü. [880/19]

2555. Dalına bastı. [880/20]

2556. Dalına basmaya gelmez. [880/21]

2557. Dalına basma kırılır, alınına basma görülür. [880/22]

2558. Dal bastı kirazı gibi kızarmış. [880/23]

2559. Dal bastı, al bastı. [880/24]

2560. Daldan⁵⁶⁸ dala konar. [880/25]

⁵⁶⁵ Yazmada: *dağdaki*, *tağdaki*. Dağ kelimesi yazmada *dağ* ve *tag* olmak üzere iki farklı imla ile kullanılmıştır. CLAUSON: *EDPT*: tağ: 463^a. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: tağ: II, 1359. Ş. Sāmī: *KT*: dağ: I, 598^b; tağ: II, 864^a.

⁵⁶⁶ Yazmada *dalında* ve *talında*. Dal kelimesi olmak üzere iki farklı imla ile yazılmıştır. CLAUSON: *EDPT*: tal: 489^a. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: II, 1391. Ş. Sāmī: *KT*: dal: I, 598^c; tal: II, 867^c.

⁵⁶⁷ Yazmada: *tamarsız*. CLAUSON: *EDPT*: tamar/ tamir (d-): 508^a. YUDAHİN: *KS*: tamir: 704^b. REDHOUSE: *TaEL*: طامار [tamar]: 1227^b; طمر [tamar]: 1245^a. Ş. Sāmī: *KT*: طامار (tamar) [yā-h’ud طمار (tamar)]: II, 870^a. TOPARLI-VURAL-KARATLI: *KTS*: damar: 55^b; tamar: 260^b; tamir: 260^b; tamur: 261^a.

⁵⁶⁸ Yazmada: *talıdan*.

[Aḥmed Vefīk Paşa] *Lehce-yi 'Oṭmānī* [cüz'-i evvel, 393^a]

dal: is. *Türkīde tāl sögüt, sürgün, düzgün, şimāl ma'nāsınadır. Şāḥ, nihāl, ğusn aġsān. daldan dala:* *Tebātsız. dalbaşlı:* *Bol meyvelü kiras. dallı budaklı:* *Çepreşik şahalu. dallu budaklı ḥayvānāt:* *ḥayvānāt-ı şevkīye ğürūhı. Ekterī denizde olan aḥtapot bülbüliye, sobye, beş parmak ḳalmar, mercān emtālī. dal budak şalmaḳ:* *Şāḥ ve bün peydā etmek tezāyüd-i iḫtidār. bir dalda ṭurmamaḳ:* *maymun iştihālu.*

2561. Dalda durmaz⁵⁶⁹. [880/26]

2562. Dalda durmaz⁵⁷⁰ akbaba kuşu gibi. [880/27]

2563. Dalda durmaz. [880/28]

Maymun iştahlı.

2564. Dallı, budaklı. [880/29]

2565. Dal, budak saldı; artık önüne çıkılmaz. [880/30]

2566. Dal, budak saldı; her yer onun oldu. [880/31]

2567. Dalında⁵⁷¹ eğrilmeyen, dayağında⁵⁷² eğrilmez. [881/01]

2568. Dağ⁵⁷³ yürümezse eren yürür, bağ görmezse bağcı görür: “İşte ben geldim, ya Hüdayı Mevla'm! demiş, derler. [881/02]

*Nasreddin Hoca*⁵⁷⁴ ...

2569. Daldan⁵⁷⁵ dala konar murg-i dile benzersin. [881/03]

Mevzundur.

Ḥıfzī [Manzūme-yi *Ḍurūb-i Emtāl* 13] [mıṣrā'⁵⁷⁶]

2570. Dal gibi beli bükülmüş. [881/04]

2571. Dal gibi olmuş. [881/05]

2572. Dal gibi beli bükülmüş, mim gibi boynu bükülmüş biçaredir. [881/06]

2573. Dalga saymakla tükenmez, dalga saymakla uğraşmak; deli olmaya uğraşmak demektir. [881/07]

2574. Dalgıcın denize dalması⁵⁷⁷ elbette inciye olan tamahındandır. [881/08]

Bākī *Dīvān* [346, 399, 5] beyt

dürr-i nazmuḡ Bākīyā baş egdürür ṭālīblere

kim zarūrī ēdürür ğavvāşa lü'lū ser-fürū

2575. Dalgıç inciye muhtaç olmasa denize dalmaz⁵⁷⁸, demiş. [881/09]

⁵⁶⁹ Yazmada: *ṭurmaz*. CLAUSON: *EDPT*: tur-: 529^b. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 404. REDHOUSE: *TaEL*: *ṭurmaḳ*: 1254^a. Ş. Sāmī: *ḲT*: *ṭurmaḳ*: II, 896^b. TDK: *TTS*: durmak (turmak): II, 1261; turmak: V, 3856. TOPARLI-VURAL-KARATLI: *KTS*: ṭur- 284^a; tur-: 284^a, dur- (I): 65^b.

⁵⁷⁰ Yazmada: *ṭurmaz*.

⁵⁷¹ Yazmada: *ṭalından*.

⁵⁷² Yazmada: *ṭayağında*.

⁵⁷³ Yazmada: *dağ* ve *ṭağ*. CLAUSON: *EDPT*: tāğ: 463^a. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: tāğ: II, 1359. Ş. Sāmī: *ḲT*: dağ: I, 598^b; tağ: II, 864^a.

⁵⁷⁴ Yazmada: *Mollā Naşre 'd-dīn Ḥ'āce*.

⁵⁷⁵ Yazmada: *daldan* ve *ṭaldan*.

⁵⁷⁶ Ḥıfzī: *Manzūme-yi Ḍurūb-i Emtāl*: daldan dala konan murg-i dile benzersin: 13.

⁵⁷⁷ Yazmada: *ṭalması*. CLAUSON: *EDPT*: tal-: 490^b. REDHOUSE: *TaEL*: ṭalmaḳ: 1277^a; dalmaḳ: 883^b. Ş. Sāmī: *ḲT*: ṭalmaḳ: 869^b.

2576. Dalgalı baş, dalgalı işle uğraşanlarıdır. [881/10]

2577. Damlaya damlaya göl olur; amma aka aka göl kurur. [881/11]

2578. Damla, damlaya⁵⁷⁹ damlaya göl olur. [881/12]

Ş. [Şināsī *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye* 222⁵⁸⁰]

2579. Damlasa yalar. [881/13]

Hasis...

2580. Damlası bir altın⁵⁸¹. [881/14]

2581. Damlasını verir mi acaba? [881/15]

Hasis...

2582. Damlayan yaş, tekye damlamaz. [881/16]

Sessiz...

2583. Damayı süren; satrancı⁵⁸² gören, bilen oynar. [881/17]

2584. Damayı dedi, çıktı. [881/18]

2585. Dama tahtası gibi kafası kalındır. [881/19]

2586. Dama oyunu; tamah, tamahkâr oyunu. [881/20]

2587. Dama dedi, dama çıktı çığoroz başı! [881/21]

[Aḥmed Vefîk Paşa] *Lehce-yi 'Otmānî* [cüz'-i evvel, 394^a]

dama: is. İtalyancadan *ma'lûm* oyundur. **dama tahtası** terbi'î resmlü şeyler. **dama tuşu** dama oyununun pulları. **dama dènek**, **damaya varmak** encām vermek, **pezîr-â-y-ı ħitām olmak**. **dama çıkarmak** tamām oldu cicoz gibi *nidā* dama.

2588. Damayı süren satrancı⁵⁸³ gören kazanır (oynar). [881/22]

Mükerrer...

Şatranç...

2589. Damacı, dandanacı bir arada. [881/23]

2590. Dama, dama dediler, damadın malını yediler; damat malını yedikten sonra haydi def ol! derler, demiş. [881/24]

2591. Dam ardında eşeği bulmuş da erkeğini dişisini arıyor. [881/25]

Ş. [Şināsī *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye* 222⁵⁸⁴]

2592. Damdan düşen, damdan düşenin hâinden bilir. [881/26]

Ş. [Şināsī *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye* 222⁵⁸⁵]

⁵⁷⁸ Yazmada: *talma*.

⁵⁷⁹ Yazmada: *ṭamlaya* ve *damlaya*. CLAUSON: *EDPT*: tam-: 503^a. REDHOUSE: *TaEL*: ṭamlamak: 1228^a. Ş. Sāmī: *KT*: ṭamlamak: II, 870^c. TDK: *TTS*: dammak (tammak): II, 985; tammak: V, 3710.

⁵⁸⁰ Şināsī - Ebü 'î-Ziyâ: *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye*: Damlaya damlaya göl olur.: 222.

⁵⁸¹ Yazmada: *altun*. CLAUSON: *EDPT*: altün: 131^a.

⁵⁸² Yazmada: *şatrancı*. *Satranç* kelimesinin aslı Sankritçe *chatur-anga*'dır. Bu kelime Farsçaya *şatrang* ve oradan da Arapçaya *şatranç* biçiminde geçmiştir. STEINGASS: *CP-ED*: şatrang: 734^a. at-TABRİZİ: *BK*: şatrang: 520. MENINSKI: *Thesaurus...*: şatrenc: I, 1814; şetrenç I, 1779. REDHOUSE: *TaEL*: şetrenç: 1116^b; şetrenc: 1116^b.

⁵⁸³ Yazmada: *şatrançcı*.

⁵⁸⁴ Şināsī - Ebü 'î-Ziyâ: *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye*: Dam ardında eşeği bulmuş da erkeğini dişisini arıyor.: 222.

2593. Damdan⁵⁸⁶ düşer gibi. [881/27]

T. [Ebü 'z-Ziya *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye* 222⁵⁸⁷]

2594. Damdan⁵⁸⁸ düşer gibi atılma, anlamadığın söze katılma! [881/28]

2595. Damdan⁵⁸⁹ düştü, vay başım! [881/29]

2596. Damdan⁵⁹⁰ düşse kedi gibi dört ayağı üstüne düşer. [881/30]

Ş. [Şināsī *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye* 222⁵⁹¹]

2597. Dama (tuzağa) düştü. [881/31]

2598. Dama düşeriz gussadan azat olarak. [881/32]

Mısrā' Hāletī

2599. Dama düşmez dānâ eşk-i tere etmez nigāh! [881/33]

Lā Mısrā'

2600. Dam-ı kadere tutulduk, kaldık. [881/34]

Mısrā' Hāḫḫī

2601. Dama düşürdü. [881/35]

T. [Ebü 'z-Ziya *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye* 223⁵⁹²]

2602. Damını pak, yüzü ak. [881/36]

2603. Damen-i şahid-i maksud tez ele geçmez. [882/01]

Lā Kıt 'a

*hüs-n-i tedbîr ile mümkün mi bu devlet düzele
gerçi kaç' eylemiş umēdini birçok hāzele
lākin ihlāş ile iḳdām ve te'ennî ister
dānen-i şāhid-i maḫşūd girer mi tēz ele*

2604. Damsız, izansız. [882/02]

2605. Damen pak olanların yüzleri ak olur. [882/03]

2606. Damen âlûdeliği, ziynetidir bakkalın. [882/04]

Mısrā' Tābīt

2607. Damen-i (etek) pake, pek yapış; ayrılma ismet peşinden. [882/05]

Mısrā' Lā-edrī

2608. Damenini pek topla, dokunmasın çerkab-ı ab. [882/06]

⁵⁸⁵ Şināsī - Ebü 'z-Ziyā: *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye*: Damdan düşen damdan düşenin hālinden bilür.: 222.

⁵⁸⁶ Yazmada: *damdan ve ḫamdan*. CLAUSON: *EDPT*: tam: 502^b. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: tam: II, 1398. Ş. Sāmī: *KT*: dam: I, 599^a; ḫam: II, 869^a. TDK: *TTS*: dam (tam): II, 983; tam: V, 3709. TDK: *DS*: dam: IV: 1347^b; tam (I): 1. Ahır.: X, 3816^a; tam (I): 2. Yapıların üst bölümü.: X, 3816^b.

⁵⁸⁷ Şināsī - Ebü 'z-Ziyā: *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye*: Damdan düşer gibi.: 222.

⁵⁸⁸ Yazmada: *damdan ve ḫamdan*.

⁵⁸⁹ Yazmada: *damdan ve ḫamdan*.

⁵⁹⁰ Yazmada: *damdan ve ḫamdan*.

⁵⁹¹ Şināsī - Ebü 'z-Ziyā: *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye*: Damdan düşse kedi gibi dört ayağı üstüne düşer.: 222.

⁵⁹² Şināsī - Ebü 'z-Ziyā: *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye*: Dama düşürdi.: 223.

Mısrā‘ Lā-edrī

2609. Damadın kötü olursa kızından, kızın kötü olursa damadından gör derler; her ikisi fena ise kendinden gör, demişler. [882/07]

2610. Damen-i şerif hırkasın bus edelim. [882/08]

Mısrā‘ Nazīm

Yahyā Nazīm *Dīvān-ı Belāgat-‘unvān-ı Nazīm* [6.kıta,] [Kıt ‘a]

şerm cürm-ile mefhar-i rusülün
‘afv-ı lutfından olmazuz me’yūs
yüz sürüp i’tizār-ıla éderiz
damen-i hırka-yı şerîfini būs⁵⁹³

2611. Damen-i hırka-yı şerifini bus edelim. [882/09]

Mısrā‘ Nazīm

Yahyā Nazīm *Dīvān-ı Belāgat-‘unvān-ı Nazīm* [,] [rubai]

ey dil néce bir durûğ lâf eyleyelüm
gel va ‘demüze yeter hilâf eyleyelüm
sa’y-ıla varup o Ka‘be-yi cān-ı haremîn
ihrām-ı niyâz-ıla tavâf eyleyelüm
şıdķ-ıla niyâz-nāmemüz êrgürelüm
hâcetlerimiz kabûl olur mı görelim
tevfîka olup refîķ cān-ıla Nazīm
hāk-i der-i hâzrete varup yüz sürelüm
fahr-i dü-cehāna ‘arz-ı efsûs édelüm
‘aşķ-ıla dili çerâğ u fânûs édelüm
şâyed ki ola günâhımız ‘afv Nazīm
dāmān-ı şerîf-i hırkasın būs édelüm

2612. Dama düşmez dane-yi eşk-i tere etmez nigâh. [882/10]

Mevzundur.

2613. Danışan⁵⁹⁴ dağı aşmış. [882/11]

Ş. [Şināsī *Durûb-ı Emtāl-i ‘Otmāniyye* 223⁵⁹⁵]

2614. Danışık dövüşü. [882/12]

Ş. [Şināsī *Durûb-ı Emtāl-i ‘Otmāniyye* 223⁵⁹⁶]

2615. Danışıklı dövüş, danışıklı söz; damgalı mal gibi belli olur, derler. [882/13]

2616. Danış, dövüş. [882/14]

2617. Tanesi⁵⁹⁷ bir pula değmez, torbasında gezdirir, derler. [882/15]

⁵⁹³ Yazmada: *būs*.

⁵⁹⁴ Yazmada: *danışan* ve *tanışan* biçiminde iki farklı imla ile kullanılmıştır. CLAUSON: *EDPT*: tanış-: 526^b. REDHOUSE: *TaEL*: danışmak: 885^a; tanışmak: 1228^b. Ş. Sāmī: *KT*: danışmak: I, 600^a; tanışmak: II, 871^b.

⁵⁹⁵ Şināsī - Ebü ‘z-Ziyā: *Durûb-ı Emtāl-i ‘Otmāniyye*: Danışan dağı aşmış.: 223.

⁵⁹⁶ Şināsī - Ebü ‘z-Ziyā: *Durûb-ı Emtāl-i ‘Otmāniyye*: Danışık dövüşü.: 223.

2618. Tane⁵⁹⁸ ile aldığı okka ile satan delidir. [882/16]

2619. Tane tane⁵⁹⁹ söyler, zariftir. [882/17]

2620. Tane tane⁶⁰⁰ tesbih gibi sözdür, derler. [882/18]

Ki hem açık, hem sapasağlam diri ve düzgün ve hilesiz ve gıllığıştan ve garaz ve ivazdan minnet ve müdaradan azade ve salim fikirden mütevellit söz demektir. Böyle sözlere mantıken efradını cami ve ağyarını mâni sözdür diye ıtlak olunur.

2621. Dane-çin⁶⁰¹ (kuşların tane devşirmesi) olmak idi maksadımız gurbetten, tane-yi hâlini gördükte tutulduk, kaldık. [882/19]

Mevzundur.

Lâ Nedîm?

2622. Dandini bebek, sakallı bebek oyununa döndü. [882/20]

[Ahmed Vefîk Paşa] *Lehce-yi 'Otmanî'* [cüz'-i evvel, 394^a]

dandini: is. *Çocukları şıradup güldürmekde dërler. dandini bebek: şakallu bebelere, süfehaya maşhara için dërler. Sâ'ir gûne maşhara.*

2623. Dandanacı, danacı, dana görücü. [882/21]

2624. Dandanası bilir, dandanacı herif. [882/22]

2625. Davul, düğünün kulağıdır, derler. [882/23]

Köylülere göre...

2626. Davulda hayır var, derler. [882/24]

2627. Davul da olsa sinesi çalınmaz. [882/25]

2628. Davul⁶⁰² tozu, minare gölgesi arar. [882/26]

2629. Davullu düğün olunca deliler de kolay toplanırlar, denmiş derler. [882/27]

2630. Davuluna çomak arar, defîne parmak? derler. [882/28]

2631. Davulu çalan parsayı toplar, derler. [882/29]

2632. Davul, dümbelek, fodul⁶⁰³ oynamak gerek, derler. [882/30]

Podul...

2633. Davulu biz çaldık, parsayı el topladı, demiş. [882/31]

2634. Deli, dah der de geçer. [882/32]

Selamlaşması yok, derler.

⁵⁹⁷ Yazmada: *danesi*. Kelimenin aslı Farsça *dāna*'dır. STEINGASS: *CP-ED*: dāna: 501^b. ŞU'ÜRİ: *Ferheng-i Şu'urî*: dāna: Hübûbât kısmının her nev'ine dërler, habbe ma'nāsına. Ve daği kuş yemi, çine ma'nāsına.: cild-i evvel, 426^a. TDK: *TS*: dane: Kuş yemi.: 592^b; tane: 1. Herhangi bir sayıda olan şey, adet. 2. Bazı bitkilerin tohumu. 3. Çekirdekli küçük meyve.: 2260^a.

⁵⁹⁸ Yazmada: *dane*.

⁵⁹⁹ Yazmada: *dane dane*.

⁶⁰⁰ Yazmada: *dane dane*.

⁶⁰¹ Yazmada: *dane-çin*.

⁶⁰² Yazmada: *davul* (داول) ve *tavul* (طاول). *Davul* kelimesinin aslı Arapça *ṭabl*'dir. al-FİRŪZÂBÂDÎ: *UBTKM*: at-ṭabl: Ma'lûmdur, ki şurnanîḡ ulu qarındaşıdır; bir yüzlü ve iki yüzlü olur.: III, 269. REDHOUSE: *TaEL*: ṭavul (طاول): 1229^b; ṭabl: 1232^b. Ş. Sâmi: *KT*: ṭa'ul (طاول): II, 873^a.

⁶⁰³ Yazmada: *fuzûl*. al-FİRŪZÂBÂDÎ: *UBTKM*: al-fuḏûlî: Dâ'imâ 'abes ve mâ-lâ-ya'niye müstağil olan boşboğaz kimseye dênür.: III, 316. REDHOUSE: *TaEL*: fuḏûl: 1389^a; fodul: 1399^b. Ş. Sâmi: *KT*: fuḏûl: II, 999^a.

[Aḥmed Vefîk Paşa] *Lehce-yi 'Oṭmānî* [cüz'-i evvel, 394^b]

dah: *aşvâtdan. Atı sürmekde müsta'mel nidâ. Beycikler ata dahdah derler. Midilliye daḡi dênür. 'Arabîde daḡdah. dah etmek: Haḡâretle tîrd. Et eylik torba ödünç bizüm dahdahımız var da de haydi.*

2635. Dayanma⁶⁰⁴ duvara yıkılır, güvenme denize delirir. [882/33]

2636. Dayım dayım, demiş; dayısına bayılıyormuş. [882/34]

2637. Dayım dayım, herkesten aldım payım. [882/35]

2638. Dayım pekmez kaynatır, kaşını bana oynatır, demiş. [882/36]

2639. Dayısı, dadısı beraber gezer. [882/36]

2640. Dayısı, ayısı yanında. [882/37]

2641. Dayısı dümencidir, derler ki arkası vardır manasınadır. [882/38]

2642. Dayım dayım, aldım payım. [883/01]

2643. Dayına danış da sonra kocaya git, demiş. [883/02]

2644. Dayım kim gâvur kim belli değildir. [883/03]

Ş. [Şinâsî *Ḍurûb-ı Emtâl-i 'Oṭmāniyye* 223⁶⁰⁵]

2645. Debbaḡ düğününe derbal gider, arkasından gırbal gider. [883/04]

2646. Debbaḡ sevdiği deriyi yerden yere vurur⁶⁰⁶. [883/05]

Ş. [Şinâsî *Ḍurûb-ı Emtâl-i 'Oṭmāniyye* 224⁶⁰⁷]

2647. Debdebe varidatı yerindedir. [883/06]

2648. Debdebesi, daḡdaḡası daḡı baḡı aştı. [883/07]

2649. Debbaḡın burnu, koku anlamaz. [883/08]

2650. Deccal kesildi. [883/09]

2651. Deccalin arkasından dâbbetü 'l-arz çıkacak, derler. [883/10]

2652. Dahi bir daha gelmez, demiş. [883/11]

2653. Dahi mahi ben bilmem, ahiyi isterim, der. [883/12]

2654. Dahi âlem var ise ben bilmem, o da âlem deḡil Allah âlem. [883/13]

Mevzundur.

Nâbî [*Ḥayriyye-yi Nâbî* Nehy-i âmîziş-i kayd-ı iksîr 300, 40b, 1495] [beyt⁶⁰⁸]

2655. Dehalet edene eman verilir. [883/14]

2656. Dehalet etti, istimâlet aldı. [883/15]

2657. Dehalet, selamet için; selamet, zulümden kurtulmak için, derler. [883/16]

2658. Dedesi olsa dinlemez, delidir. [883/17]

2659. Dede himmet, dervîş hizmet⁶⁰⁹. = Dede himmet, gedde -oḡul- hizmet. [883/18]

⁶⁰⁴ Yazmada: *ṭayanma*.

⁶⁰⁵ Şinâsî - Ebü 'î-Zîyâ: *Ḍurûb-ı Emtâl-i 'Oṭmāniyye*: Dayım kim gâvur kim belli degildir.: 223.

⁶⁰⁶ Yazmada: *urur*.

⁶⁰⁷ Şinâsî - Ebü 'î-Zîyâ: *Ḍurûb-ı Emtâl-i 'Oṭmāniyye*: Debbaḡ sevdiği deriyi yerden yere urur.: 224.

⁶⁰⁸ KAPLAN, M.: *Hayriyye-i Nâbî*: dahi â'lem var ise ben bilmem / o da â'lem degül Allah â'lem: 185, 40b, 1495.

⁶⁰⁹ Yazmada: *ḡidmet*. Kelimenin aslı Arapça *ḡidma*'tir. REDHOUSE: *TaEL*: ḡidmet: 834^a; ḡidmet: 834^b. Ş. Sâmi: *KT*: ḡidmet: [Zebân-zedi: *ḡidmet*.]: I, 574^b.

2660. Dedeye bir aba, bir asa gerek; deliye bin aba, bin asa gerek, derler ki: Deli, çokmar⁶¹⁰ -çomak- toplar; boynuna davul asar, başına halkı toplar. [883/19]

Doğru sözü deliden ara, derler.

Yarın bayramdır cevap verir, derler.

2661. Dedesini değil babasını bile tanımaz. [883/20]

2662. Dedeye hürmet, hizmet⁶¹¹ gerek; dertli dervişe himmet gerek. Hürmetsiz hizmet⁶¹² olmaz, hizmetsiz⁶¹³ himmet olmaz, demişler. [883/21]

2663. Deden köse, baban köse, onlardan⁶¹⁴ doğan⁶¹⁵ ben köse. Elbette korkarım, demiş. [883/22]

2664. Dedesinin dedesini bilir. [883/23]

2665. Derbanları var köyde, el denkde. [883/24]

Mısrā‘ Nedīm Kādīm

2666. Dert ağlatır, aşk söyletir. [883/25]

T. [Ebü ’z-Ziya *Ḍurūb-ı Emtāl-i ‘Oṭmāniyye* 224⁶¹⁶]

2667. Dertini söylesen bir dert, söylemesen iki dert. [883/26]

2668. Dertini söylesen ahmak sanırlar, söylemesen mağrur sanırlar. [883/27]

Yahyā Naẓīm *Dīvān-ı Belāğat- ‘unvān-ı Naẓīm* [,] [rubai]

derdün dēneseñ kimseye mağrūr şanurlar

söylerseñ eger havşaladan dūr şanurlar

şahbā-keş meyḥāne-yi vīrān ğurūrı

bu bezm-i ḥarābātda ma ‘mūr şanurlar

eşk-i terimi soz-ı derūn eyledi mevvāc

çeşm ü dili tūfān-ıla tenevvür şanurlar

2669. Dert ortağı. [883/28]

T. [Ebü ’z-Ziya *Ḍurūb-ı Emtāl-i ‘Oṭmāniyye* 224⁶¹⁷]

2670. Dert ortağı, dört ortağı; dört ortağı, şeriat ortağı demişler. Şeriat ortağı, şeriat kapısı. [883/29]

2671. Derdi olan dermanını arasa gerek. [883/30]

2672. Dertine derman arayan, elbette dertine derman bulur. [883/31]

Yahyā Naẓīm *Dīvān-ı Belāğat- ‘unvān-ı Naẓīm* [,] [] 551. gazel

o tabīb-i dil éden ḥasta-yı ‘aşka dermān

⁶¹⁰ CLAUSON: EDPT: çomak: 422^b. REDHOUSE: TaEL: çokmar: 737^b. Ş. Sāmī: KT: çokmar: İri ve toparlak başlı topuz, kalın ceng çomağı.: I, 522^a. YUDAHİN: KS: çokmor: Topuz, ucunda top bulunan değnek, sopa.: 278^a. TOPARLI-VURAL-KARAATLI: KTS: çokmar (II): Çomak, sopa, topuz.: 52^b. TDK: TTS: çokmar: Topuz, başı topuzlu değnek, çomak.: II, 938.

⁶¹¹ Yazmada: *ḥidmet*.

⁶¹² Yazmada: *ḥidmet*.

⁶¹³ Yazmada: *ḥidmetsiz*.

⁶¹⁴ Yazmada: *anlardan*. CLAUSON: EDPT: a: 1^a; ol: 123^a. Ş. Sāmī: KT: an: I, 55^b.

⁶¹⁵ Yazmada: *toğan*. CLAUSON: EDPT: tug-: 465^a. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: EDAL: II, 1391.

⁶¹⁶ Şināsī - Ebü ’z-Ziyā: *Ḍurūb-ı Emtāl-i ‘Oṭmāniyye*: Dert ağladır ‘aşk söyledir.: 224.

⁶¹⁷ Şināsī - Ebü ’z-Ziyā: *Ḍurūb-ı Emtāl-i ‘Oṭmāniyye*: Dert ortağı.: 224.

bulur elbetde devā derdine tīmāra giden

ķaydın eyle fenā deştini bir kere kıyās
bir daķı şanma gelür ey dil-i āvāre giden

2673. Derdini söylemeyen, şifa bulmaz. [883/32]

2674. Dert bilinmezse derman bulunmaz. [883/33]

2675. Dert ortaķı, dört ortaķı hep bir. [884/01]

2676. Dert bilinmeden devası bulunmaz. [884/02]

2677. Derdini gizleyen, derman bulmaz; derman izleyen dermandan mahrum kalmaz. [884/03]

el-Hācc Seyyid Söğüdlü Süleymān Rüşdī⁶¹⁸ [Manzūme-yi Aḥvāl-i ‘Alāķa ?] beyt

derdini gizleyen bulamaz dermān

nēce yıllar çeker derdi bir zamān

2678. Derdini gizleyen, derman bulmaz, derdini gizleyen aman bulmaz. [884/04]

2679. Derdini saklayan, dermanını bulmaz. [884/05]

Ş. [Şināsī *Ḍurūb-ı Emtāl-i ‘Otmāniyye* 224⁶¹⁹]

2680. Derdini söylemeyen hastaya timar olmaz. [884/06]

Mevzundur

Hıfzī [Manzūme-yi *Ḍurūb-i Emtāl* 13] [mıṣrā‘⁶²⁰]

2681. Derdini söylemeyen, derdine derman bulamaz. [884/07]

Fāṭıma Nigār Hanım *Şükūfezād Risālesinden* Kıt‘a

aḡlasun maķşadumı yār yaķup hey’eti

‘āşık-ı i’lān-ı emel étmege imkān bulamaz

pāyına düşdüm o şūḡuḡ dēdi ey ‘āşık-ı zār

derdini söylemeyen derdine dermān bulamaz

2682. Dertsiz baş olmaz. [884/08]

2683. Dert bir ise derman bin olurdu. [884/09]

2684. Dertsiz baş gerekmez, taş mezarda yatar, derler. [884/10]

2685. Dertsiz başıma dert katma, pişmiş aşıma su katma. [884/11]

2686. Dert nihalinle eğer zinde olmasam, kendimi kendi ağzınla yok bilirim. [884/12]

Hızır Ağazāde Sa‘īd Beg⁶²¹ [*Dīvān-ı Hızır Ağazāde Sa‘īd Beg*] beyt

olmasam zinde eger derd-i nihālūḡle senūḡ

kendimi yoķ bilirüm fikr-i dehānuḡla senūḡ

2687. Dertsiz baş terkide gerek. [884/13]

T. [Ebü ’z-Zīyā *Ḍurūb-ı Emtāl-i ‘Otmāniyye* 224⁶²²]

2688. Dertsiz insan olmaz; dert var ahmarı güç, dert var izharı güç, derler. [884/14]

⁶¹⁸ Yazmada: *Söğüdlü Rüşdī*.

⁶¹⁹ Şināsī - Ebü ’z-Zīyā: *Ḍurūb-ı Emtāl-i ‘Otmāniyye*: Derdini saklayan dermān bulamaz.: 224.

⁶²⁰ Hıfzī: *Manzūme-yi Ḍurūb-i Emtāl*: derdini söylemeyen hastaya tīmār olmaz: 13.

⁶²¹ Yazmada: *Hızır Ağazāde Enderūnī Sa‘īd Beg*.

⁶²² Şināsī - Ebü ’z-Zīyā: *Ḍurūb-ı Emtāl-i ‘Otmāniyye*: Dertsiz baş terkide gerek.: 224.

2689. Dert vahit olsa kim mihnet çeker? [884/15]

Mevzundur.

Hıfzî [Manzûme-yi *Ḍurûb-i Emtâl* 13] [mısrâ⁶²³]

2690. Dertine göre deva ister. [884/16]

‘Hurûfî ‘Arşî [*Dîvân-ı Belâğat Unvân-ı ‘Arşî*] beyt

gördükde beni ‘Arşî’îler dēyu ‘ayb étme

bî-çāre ṭabî’atdur dertine devā ister

2691. Dertine göre deva ister, keyfine göre hava ister. [884/17]

2692. Dert-i ecele deva bulunmaz. [884/18]

Mevzundur.

Lā⁶²⁴

2693. Derdi bilir. Dert var kan yutturur, dert var kan kusturur. Dertini gizleyen derman bulmaz, dostunu söyleyen aman bulmaz, derler. [884/19]

2694. Dertinden oluyor, aldırın yok; çamura düşüyor, kaldırın yok. [884/20]

Kabilinden bedbahtlardandır, derler.

2695. Dertsiz deva umma. [884/21]

Fuzûlî *Dîvân* [233, CIX, 7] [beyt]

her derdsüzden umma Fuzûlî devā-yı derd

ṣabr eyle ol ki derd vērüpdür devā vērür

2696. Dert veren, derman da verir. [884/22]

2697. Dert çeken, dermanını arar. [884/23]

2698. Dert veren Allah, dermanını veren yine Allah! [884/24]

Muhibbî *Dîvân* [735, 2525, 6] beyt

ol ḥakīm-i lemyezeldür derde dermān vērür

derdini ḥ’uṣ gör ṭaleb ḳılma varup eme seme

Ġazel

derdi kim vērmişse dermānuḡ odur iḥsān éden

bir tesellādur eḡibbā gelse rencūr üstüne éden

2699. Dert veren Allah, dermanını da verir. [884/25]

2700. Derdi olan, derman arar; dermanı olan, derman arar, derler. [884/26]

2701. Dertinden deli divane oldu. [884/27]

2702. Dertsiz baş olmaz, dertsiz başa bir kemer taş batar, derler. [884/28]

Yaḥyā Naẓīm *Dîvân-ı Belâğat- ‘unvân-ı Naẓīm* [İbtidā-yı Ġazelliyāt 299] [beyt]

çeksem n’ola derdin ey dil-i dēvāne

biḡ cāna deger muḥabbet-i cānāne

2703. Dertsiz başını derde sokma. [884/29]

T. [Ebü ’ż-Ẓiya *Ḍurûb-ı Emtâl-i ‘Oṭmāniyye* 224⁶²⁵]

⁶²³ Hıfzî: *Manzûme-yi Ḍurûb-i Emtâl*: derd vāḥid olsa kim miḡnet çeker: 13.

⁶²⁴ Ẓiyā Paşa: *Ḥarābāt*: bu ‘āleme i’timād olunmaz / derd-i ecele devā bulunmaz: I, 6.

2704. Dertsiz kul olmaz. [884/30]

T. [Ebü 'z-Ziya *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Oṭmāniyye* 224⁶²⁶]

2705. Dertleşmek; derde bir çare düşünmek demektir. [884/31]

2706. Dert ehli alışverişinden bellidir. [884/32]

Yaḥyā Naẓīm *Dīvān-ı Belāḡat- 'unvān-ı Naẓīm* [İbtidā-yı Ğazelliyāt 127] Kıt'a
 biz 'aşık-ı ḡam-perverişinden bilürüz
 derd ehlini alış verişinden bilürüz
 her şāde-ruḡa şarf-ı nigāh eylemezüz
 biz āyineyi gösterişinden bilürüz

2707. Dertleşen dörtleşir, derler. [884/33]

2708. Derdim gibi dert çeken yok ki derdimi anlatayım, demiş. [884/34]

2709. Dert gider; amma yeri boş kalmaz. [884/35]

T. [Ebü 'z-Ziya *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Oṭmāniyye* 224⁶²⁷]

2710. Derdine çare, kesesine para ister. [884/36]

2711. Derdi kim vermiş ise dermanı da o verir. [884/37]

2712. Dert satan çok; amma dert alan yok. [884/38]

2713. Dert çok, hem dert yok; düşman kavi, talih zebun. [884/39]

Mıṣrā' Fuzūlī

Fuzūlī *Dīvān* [356, CCXXXII, 1] [beyt]

dost bī-pervā-yı felek bī-raḡm devr ān bī-sükūn
 derd çok hem-derd yok düşmen kavī tālī' zebūn

2714. Dert çok, dert alan yok, demiş. [884/40]

2715. Dert çok, hem dert yok; düşman kavi, talih zebun. [885/01]

2716. Derdi veren dermanını verir, der durur. [885/02]

2717. Derdi çeken bilir. [885/03]

2718. Derdi çeken bilir, deveyi gören bilir. [885/04]

[el-Ḥacc Seyyid Söğüdlü Süleymān Rüṣdī] *Manzūme-yi Aḥvāl-i 'Alāḡa*⁶²⁸ 4 beyt

herkes kendin bilür çekdügi ne ḡāl
 çeken bilür derdi meṣḡūr meṭel

2719. Derdi çeken bilir, dereyi (yüzen-geçen) bilir. [885/05]

2720. Derdine deva arayan bulur. [885/06]

2721. Derdine göre deva vermek gerek. [885/07]

2722. Dertli, derdini çeker oturur. [885/08]

2723. Derdini namerde söyleme. [885/09]

Dīdār beyt

⁶²⁵ Şināsī - Ebü 'z-Ziyā: *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Oṭmāniyye*: Derdsiz başını derde sokma...: 224.

⁶²⁶ Şināsī - Ebü 'z-Ziyā: *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Oṭmāniyye*: Derdsiz kul olmaz.: 224.

⁶²⁷ Şināsī - Ebü 'z-Ziyā: *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Oṭmāniyye*: Dert gider amma yeri boş kalmaz.: 224.

⁶²⁸ Yazmada: *Aḥvāl-i 'Alāḡa*'dan.

söyleme nāmerde derdüñ étme ‘arż-ı ihtiyāc
haste-yi mesmūme mār-ı ef‘īden olmaz ‘ilāc

2724. Derdin yoksa benden al, demiş. [885/10]

2725. Derdi çeken bilir, deveyi çeken (yeden⁶²⁹) bilir. [885/11]

2726. Derdin varsa aşikâre söyle, demiş. [885/12]

Hayret Şi‘r

ey kalbi miṭāl hāra söyle
üftādeñe yok mı çāre söyle
ey āh-ı derūn niçün ṭurursuñ
çık derdümi āşikāre söyle

Keḏā Hayret

aḥvālīmi ol nigāra söyle
pejmürdeligüm bahāra söyle
raḥm étmez ése o kalbi sengīn
gīt dergāh-ı girdkāra söyle

2727. Derdin varsa dermanını ara. [885/13]

2728. Derdini dergāh, bargāha söyle. [885/14]

2729. Derdin varsa derman sahibi Allah’a söyle! [885/15]

2730. Dert, gizlemekle sağılmaz. [885/16]

2731. Dert, gizlenirse deva bulmaz. [885/17]

2732. Derdi varsa dermanın arasın, demiş. [885/18]

2733. Dertli Kerem, Aslı’nı arar. [885/19]

2734. Dertli, derdini anlatır. [885/20]

2735. Dertsiz baş, terekeye konulur. [885/21]

2736. Dertsiz baş, baş mı olur? [885/22]

2737. Dertsiz baş, gereksiz taş olmaz. [885/23]

2738. Dertsiz başı mezardan ara, gereksiz taşı da mezardan ara. [885/24]

2739. Dertsiz başı kes de at. [885/25]

2740. Dertsiz baş, ormanda bile bulunmaz. [885/26]

2741. Dert üstüne dert aldı. [885/27]

2742. Dert üstüne dert, bela üstüne bela. [885/28]

2743. Dert üstüne dert, mert üstüne namert. [885/29]

Muḥibbī Dīvān [751, 2584, 1] [beyt]

kanum ile yazdı dīdem bu ruḥ-ı zerd üstine
bī-vefāya dil vērenler derd alur derd üstine

2744. Dert benim, kaygısı senin mi? [885/30]

2745. Derdime derman, yarama merhem mi olacak? [885/31]

⁶²⁹ CLAUSON: EDPT: yēt- (-d-): 884^b. TDK: TTS: yedmek (yidmek): Çekmek, yedekte götürmek.: VI, 4469. TDK: DS: yedmek: 1. Bir kimseyi elinden tutup götürmek, bir hayvanı yedeğe alıp çekmek.: XI, 4222^a.

2746. Dert derman ister, gönül harman ister. [885/32]

2747. Dert yürekte od⁶³⁰ olur, söz cihanda at olur. [885/33]

Çağatayca Mağdüm Kulu

*dert yüreginde ot olur
söz bu cehanda at bulur*

2748. Derdime dert katma, kendi derdim kendime yetecek. [885/34]

2749. Dertsiz, dertlinin hâlini bilmez; sağ olan, hastanın hâlini bilmez. [885/35]

Muhibbî *Dîvân* [304, 935, 2] [beyt]

*derd-i dil hâlini 'arz eyleme bî-derd olana
sağlar aplayamaz anı ki bîmâr çeker*

2750. Dert-i ezeli deva bulur mu, mihr-i ebedî fena bulur mu? [885/36]

Mevzundur.

Fuzûlî [*Dâstân-ı Leylî'vü Mecnûn* 102, 1001] [beyt]

*derd-i ezeli devâ bulur mı
mihr-i ebedî fenâ bulur mı*

2751. Dert bir devası ilaç bir devası perhizdir, derler. [885/37]

2752. Derdi bilir dertli, derdi için zehirden şifa ümit eder, derler. [886/01]

2753. Derde göre deva (ilaç) verilir, derler. [886/02]

Şerhi yazılacak.

2754. Derdim ondur, dokuzunu⁶³¹ deyemem ağyara ben, çün sekizde kaldı aklım, yedide avare ben, altı bende olaydı, beşte olmadı elem, dördünü lütfederse Hak, üçe buldum çare ben, ey Nesimî senin hâlin ikiden hâli değil, onun için gece gündüz yalvarırım bire ben! demiş. [886/03]

2755. Dert gider yeri boş kalır derler. [886/04]

2756. Dert, dertten farklıdır; amma hissi acı olur; zevk, zevkten farklıdır; ama hissi -yadı-tatlı olur, demişler. [886/05]

2757. Derbeder. [886/06]

Hercai...

2758. Derbeder kapı kapı gezer. [886/07]

Serseri...

[Meşmed Tevfîk] *Mecmû'a min Nevâdiri 'l-Üdebâ vü Âtâri 'z-Zürefâ (Nevâdirü 'z-Zürefâ)*⁶³² [cüz'-i evvel]
21

2759. Der-bagal (kirli çıkı). [886/08]

2760. Derya dil ol, derbeder ol; tek dertli Kerem olma, tek ehl-i dil ol, demiş. [886/09]

2761. Dersini almış. [886/10]

2762. Ders-i ibret vermişler. [886/11]

2763. Dersi derste dinle, ters dinleme demişler. [886/12]

2764. Ders oku, dürüst oku, ters türs okuma. [886/13]

⁶³⁰ CLAUSON: EDPT: ôt (öd): 34^b.

⁶³¹ Yazmada: *toğuzını*.

⁶³² Yazmada: *Nevâdir-i Zürefâ'dan bir fıkradur*.

2765. Ders görmüş; ama ters değil dürüst görmüş. [886/14]

2766. Dersi meşki daima tabiattan al, demişler. [886/15]

2767. Der-i devlete baş vurdu⁶³³. [886/16]

2768. Der-i devlette kaymakam kaldı. [886/17]

2769. Der-i devlette yedekte at tut. [886/18]

[Meḥmed Tevfīk] *Mecmū'a min Nevādiri 'l-Üdebā vü Ātāri 'z-Zurefā (Nevādirü 'z-Zurefā)*⁶³⁴ [cüz'-i evvel, ?]

2770. Dervişler, söz ehli değil göz ehlidir; söz etmezler, göz eder, gözetirler. [886/19]

2771. Derisini yüzdüler. [886/20]

2772. Derisi daha beslenmemiş. [886/21]

2773. Dervişin diyar-ı gurbetten maksadı; dürr-i dane bulmak değil, dane-çin olmaktır, demiş. [886/22]

Lā beyt

*dāne-yi çīn olmaḳ ēdi maḳṣadımız ğurbetden
dāne-yi ḥālīni gördükde ṭutulduḳ ḳaldıḳ*

Lā

kendim gezdīm āb-ı dāne ḳismetim gezdırır

2774. Derviş olan dil-riş olur. [886/23]

Ş. [Şināsī *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Oṭmāniyye* 224⁶³⁵]

2775. Derviş, nihat adamdır. [886/24]

Nābī [*Ḥayriyye-yi Nābī* Der-beyān-ı şeref-i ḥulḳ-ı ḥasen 221, 18a, 558] beyt

*meskenet ḥaṣletın eyle i 'dād
ol mülāyim dil ü dervēş nihād*

2776. Dervişe bir lokma, bir hırka yeter. [886/25]

Muḥibbī *Dīvān* [775, 2670, 8] [beyt]

*bir loḳma ile ey dil bir bir kūşe ihtiyār ē
görmez misün ki 'ālem ḥalḳı nifāḳa düşdi*

2777. Dervişe bir aba, deliye bir merhaba yeter. [886/26]

2778. Dervişin sağ, solu olmaz, derler. [886/27]

beyt

*var mı bir 'āşık derūnunda ğamıḡla da ğı yoḳ
dostum erbāb-ı 'aşkıḡ içlerinde şağı yoḳ*

2779. Dervişin zikri ne ise, fikri de odur. [886/28]

2780. Dervişe bir tesbih bir pösteki kâfi, vâfi; illâ hû duasıyla müşteki! demiş. [886/29]

2781. Derviş aşı, dişe darı. [886/30]

⁶³³ Yazmada: *urdu*. CLAUSON: *EDPT*: ur-: 194^b. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: ur-: *EDAL*: II, 1188. RĀSĀNEN: *VeeWbt*: ur-: 515^a. Ş. Sāmī: *KT*: urmaḳ: I, 199^a; vurmaḳ: II, 1499^b. Şeyḡ Süleymān: *LÇvT'O*: urmaḳ: 30^b. Bahşāyiş Bin Çalıça: *Bahşayış Lügati*: ur- / vur- : 186^a. TDK: *TTS*: urmaḳ: VI, 3967. TDK: *DS*: urmaḳ (I): XI, 4041^b.

⁶³⁴ Yazmada: *Nevādir-i Zurefā'dan bir fıkradur*.

⁶³⁵ Şināsī - Ebü 'z-Ziyā: *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Oṭmāniyye*: Dervēş olan dil-rēş olur.: 224.

2782. Dervişin fikri ne ise zikri dahi odur. [886/31]

Ş. [Şināsī *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Oṭmāniyye* 225⁶³⁶]

2783. Derviş isen düş Bağdat yoluna. [886/32]

2784. Derviş Bağdat uzak değil. [886/33]

2785. Derviş, para ile biter her iş. [886/34]

*Ey abdal...*⁶³⁷

Ş. [Şināsī *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Oṭmāniyye* 224⁶³⁸]

2786. Derviş şeyhine, “Baba, himmet” demiş; şeyhi de “Oğul hizmet⁶³⁹”, demiş. [886/35]

Ş. [Şināsī *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Oṭmāniyye* 224⁶⁴⁰]

2787. Dar-ı dünyada, devran-ı âlemde milletim, millet-i Türkân; dinim, din-i İslâm; kitabım, evradım kitab-ı kerim-i Kur'an; mezhebim, mezheb-i Hanif. [887/01]

2788. Derviş adam. [887/02]

[Meḥmed Tefḫīk] *Mecmū'a min Nevādiri 'l-Üdebā vü Âṭāri 'z-Zurefā (Nevādirü 'z-Zurefā)*⁶⁴¹ [cüz'-i evvel]
47

2789. Derviş meşrep adamdır. [887/03]

2790. Dervişler, ehl-i tevhit zümre-yi kanaattirler; dervişe bir lokma, bir hırka, eline bir tesbih, bir pösteği, bir de asâ gerek, demişler. [887/04]

2791. Derviş aşı, dişe darı⁶⁴². [887/05]

2792. Derviş hediyesi -armağanı- yeşil yaprak, demişler. [887/06]

2793. Derviş ile deli, bir posta sığmaz. [887/07]

2794. Dervişler; söz ehli değil göz ehlidir, gözetirler, demiş. [887/08]

2795. Dervişin hâsiyeti, azade dil olmaktır. [887/09]

Hurūfî 'Arşî⁶⁴³ [*Dīvān-ı Belāğat Unvān-ı 'Arşî* 231, 10] [beyt]

*hāşıyyet-i dervēşî āzāde-dil olmaḵdur
her şahsa eter etmez hāşıyyet-i dervēşān*

2796. Dervişin hasiyeti, her şahsa eser etmez, demiş. [887/10]

2797. Dervişten kötülük gelmez, demiş. [887/11]

Dede 'Ömer Rüşenî⁶⁴⁴ *Âṭār-ı 'Aşḳ*⁶⁴⁵ 77 [beyt]

⁶³⁶ Şināsī - Ebü 'z-Ziyā: *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Oṭmāniyye*: Dervēşin fikri ne ʿese zikri dahi odur.: 225.

⁶³⁷ Şināsī - Ebü 'z-Ziyā: *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Oṭmāniyye*: Ey abdal, ey dervēş; akçe ile biter her iş.: 69.

⁶³⁸ Şināsī - Ebü 'z-Ziyā: *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Oṭmāniyye*: Dervēş, para ile biter her iş.: 224.

⁶³⁹ Yazmada: *hıdmet*. Kelimenin aslı Arapça olup *hıdma*'tır. ATAY: *A-TBL*: I, 444^a. REDHOUSE: *TaEL*: *hıdmet*: 834^a; *hıdmet*: 834^b. Ş. Sāmī: *KT*: *hıdmet*: [Zebān-zedi: *hıdmet*.]: I, 574^b.

⁶⁴⁰ Şināsī - Ebü 'z-Ziyā: *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Oṭmāniyye*: Dervēş şeyhine baba himmet dēmiş; şeyhi de oğul *hıdmet* dēmiş.: 224.

⁶⁴¹ Yazmada: *Nevādir-i Zurefā'dan bir fıkıradur*.

⁶⁴² Yazmada: *daru*. Yazmada kelimenin *darı*, *daru*, *ṭarı* imlaları kullanılmıştır. CLAUSON: *EDPT*: tarıḡ: 537^b. REDHOUSE: *TaEL*: *daru*: 881^b; *darı*: 881^b; *ṭarı*: 1221^a. Ş. Sāmī: *KT*: *darı*: I, 597^c; *ṭarı* yā-ḥ^vud *ṭaru*: II, 860^c.

⁶⁴³ Yazmada: *'Arşî Dede*.

⁶⁴⁴ Yazmada: *İbrāhīm Gülşenî*.

⁶⁴⁵ Yazmada: *Âṭār-ı 'İşḳ'dan*.

gelmemiş bed kişilik dervēşden
umma sen dervēşlik bed kişiden

2798. Dervişler kerametden hali değildir, demişler. [887/12]

[Şolâkzâde Mehmed Hemdemî Çelebî] *Şolâkzâde Tārîhi*⁶⁴⁶ [] 491

2799. Dervişlik, dervişlik amma herkes derviş olursa bu dünya halkı çerviş⁶⁴⁷ gibi erir gider, demiş. [887/13]

Bu halk-ı âlemde dervişlik, binde bir delildir; zira dünya halkı, dervişsiz, delisiz olmaz.

2800. Dervişin gönlünü yap, duasını al. [887/14]

2801. Derviş, âkil ol, ko seni gafil -abdal- sansınlar, demiş. [887/15]

Ey derviş!

2802. Dervişliği; deresini çekmeyen, geçmeyen bilmez. [887/16]

2803. Derviş tuhfesi, can darısı⁶⁴⁸. [887/17]

Muhibbî *Dīvân* [788, 2720, 5] [beyt]

kūyına varsa Muhibbî tuhfe iletür cān u ser
buğa kādirdür budur dērvīş dērvīşānesi

2804. Derviş, riya bilmez. [887/18]

2805. Derviş, dervişanesi bir can vermek. [887/19]

2806. Dervişin kalbi gani olur. [887/20]

Kedā

olmuşam dervēşi bilip anı kim
her ki ol dervēşdür oldur gani
çünkü dervēş oldı şāhib-i ma‘rifet
aşadur dā‘im şifatsızlık şifat

2807. Derviş müflis gerek, demişler. [887/21]

2808. Derviş munis gerek, müflis gerek. [887/22]

Dede ‘Ömer Rüşenî⁶⁴⁹ *Ātār-ı ‘Aşk*⁶⁵⁰ 78 [beyt]

her ki ol dervēşdür müflis gerek
öz özünsüz özine mūnis gerek

2809. Derviş-i abâ-pûş⁶⁵¹, (yol üzerinde durmuş⁶⁵²), demiş. [887/23]

[Şolâkzâde Mehmed Hemdemî Çelebî] *Şolâkzâde Tārîhi*⁶⁵³ [Hâtime-yi kışsa-yı Şultân Murâd-ı tîni] 185

⁶⁴⁶ Yazmada: *Şolâkzâde Tārîhi*’nden bir fıkradur.

⁶⁴⁷ Yazmada: *çerviş*. Kelimenin aslı Farsa *çerbiş*’tir. at-TABRİZİ: *BK*: *çerbiş*: İç yağı ki ‘Arabîde şehm denir.: 288. Ş. Sāmî: *KT*: *çerviş*: Eridilmiş sığır yağı.: I, 510^a. TDK: *TTS*: *çerbiş* (*çerviş*): 1. İçyağı. 2. Yağlı et suyu.: TDK: *TS*: *çerviş*: Kasaplık hayvanlardan elde edilen çeşitli yağların eritilmiş.: .

⁶⁴⁸ Yazmada: *darısı*.

⁶⁴⁹ Yazmada: *İbrāhîm Gülşenî*.

⁶⁵⁰ Yazmada: *Ātār-ı ‘İşk*’dan.

⁶⁵¹ Yazmada: ‘*abā* ve *abā*. Bu kelimenin aslı ‘*abā*’ olup Arapça’dır. al-FİRŪZÂBÂDÎ: *UBTQM*: al-‘abā’: Yüñden ma‘mül ma‘rûf libâsdur ki Türkîde abā ta‘bîr olunur, hırka-yı şüfiyye ve cübbe-yi peşmîneden ‘ibâretdür.: I, 39. REDHOUSE: *TaEL*: abā: 6^a; ‘abā: 1280^a. Ş. Sāmî: *KT*: ‘abā: II, 925^c.

⁶⁵² Yazmada: *turmuş*.

⁶⁵³ Yazmada: *Şolâkzâde Tārîhi*’nden bir fıkradur.

“...Bu sūr-i hümayūndan sonra günlerde bir gün şehriyār-ı cehāndār arzū-yı şayd ve şikār niyetiyle eṭrāf-ı şehri geşt ü güdār buyurmuşlar édi. Dönüp gelürken aṭa köprüsünün başında görürler ki **derviş-i ‘abā-poş yol üzerinde ṭurmuş** berāber yine geldüklerinde hemān ḥiṭāb édüp eyitdi ki: “Hey Sulṭan Murād Ḥān Ğāzī ‘arṣa-yı zemīnde yaḥşi ğazālar kılduḵ ve eyü sefer étdük. Ba’de ‘l-yevm āḫiret seferinüñ tedārikine meşğūl olup tevbe ve inābet ve iḥzār-ı zaḥr-ı āḫiret eyle.

(naẓm)

āḫiretiñ eyle tedārik şehā
devletiñe geldi bu dem intihā
ḳapuḡa ‘azm eyledi peyk-i ecel
dér ki eyā ṣāh-ı cehān el-‘acl
kim ki gelüpdür bu cehāna gider
‘āḳıl olan āḫiretin fikr éder
çün bu sözi ṣāh-ı cehān diñledi
Āh déyüp ḥasret ile inledi

(netr) Ya ‘nī ḥazret-i pād-ṣāh-ı pür-intibāh bu kelām-ı naṣīḥat-āmizden āḡāh olup o dem bir āh-ı cāḡāh çekdi ki felek āyinesin siyāh eyledi.

(beyt)

ṭıtdı yüzün göklere āh eyledi
felek-i āyine siyāh eyledi

(netr) Ḥattā ol maḥalde vüzerādan bir taraflarında İṣḥāḳ Paşa ve bir cāniblerinde Şaruca Paşa yanaşmışlar édi. Dervişün sözini anlar da eşidüp Emīr Sulṭān Ḥazretlerinüñ mürīdlerindendir déyu ḥaber vérmışler ... ilā āḫirihî⁶⁵⁴”

2810. Dervişin her bir sözünde ab-ı hayvan -ab-ı hayat- gizlidir, demiş. [887/24]

Eşrefzāde-yi Rūmī

Abdü ‘l-Ḥalīm Haḳḳī

Meslek ve meşrebim, ehl-i kanaat yolunda yaşıyan, zümre-yi dervişan. Devranda itikadım, ahkam, hükm-i zamandır, demiş, derler.

2811. Derme çatma. [888/01]

2812. Derme (dirme⁶⁵⁵) çatma iş yapar. [888/02]

2813. Dertli, derdine derman arar. [888/03]

2814. Dermansız dert, gönül derdi. [888/04]

2815. Dermansız dert, borçtur. [888/05]

2816. Derinti, döküntü, derme, çatma. [888/06]

2817. Derinti alayı gibi çıktılar. [888/07]

2818. Derünü hane-yi ateştir; amma dūd göstermez. [888/08]

⁶⁵⁴ Yazmada: *ilh. Ş. Sāmī: KT: ilh: I, 155^c. ATAY, H.; ATAY, İ.; ATAY, M.: Arapça - Türkçe Büyük Lûgat: āḫir: 1, 20^a; ilā: 1, 64^b.*

⁶⁵⁵ Yazmada: *dérme. CLAUSON: EDPT: tèt-: 529^a. Drevnetyurkskiy Slovar’: 553^b. MENINSKI: Thesaurus...: dermek: I, 2062^b; dirmek: 2211^a. REDHOUSE: TaEL: dirmek: 934^b; dermek: 897^b.*

Rezmî Bahâdur Girây Hân [*Gülbün-i Hânân* 53⁶⁵⁶] mışrâ‘

2819. Derinden çıkan su ile derinden gelen sözün kadrini ehli bilir, erbabı anlar. [888/09]

2820. Derine gitme batarsın, yüzünde durma⁶⁵⁷ kalkarsın. [888/10]

2821. Derinden söz anlatır, derler. [888/11]

[Meḥmed Tefḫīk] *Mecmū‘a min Nevādirī ‘l-Üdebā vü Ātārī ‘z-Zurefā (Nevādirū ‘z-Zurefā)*⁶⁵⁸ [cüz’-i evvel]
110

2822. Derun-ı dilden, can-ı gönülden selam! [888/12]

2823. Derunî efendi. [888/13]

2824. Derunı aşına ol, taşradan bigâne sansınlar. [888/14]

Mevzundur.

Hıfzî [*Manzûme-yi Durûb-i Emtâl* 14] [mışrâ‘⁶⁵⁹]

2825. Derundan fetih olur kal’a meseldir. [888/15]

Mevzundur.

Hıfzî [*Manzûme-yi Durûb-i Emtâl* 13] [mışrâ‘⁶⁶⁰]

2826. Derun-ı dilden söyletiler, can-ı gönülden ağlaştılar. [888/16]

Şolaḳzāde Meḥmed Hemdemî Çelebî *Şolaḳzāde Tārīḫi*⁶⁶¹ [] 370

2827. Derun (enderun) birun (bab-ı âli) birbirine girdiler, demiş. [888/17]

Eski Osmanlıların tabirlerindendir.

İzah: Derun, enderun -hümayun yani mabeyn erkânı- birun, bab-ı âli erkânı demektir.

2828. Derun-ı dilden bir ah etti, demiş. [888/18]

2829. Deresine uğratmaz. [888/19]

2830. Deresini çekmeyen bilmez. [888/20]

2831. Dereden, tepeden söz atar. [888/21]

2832. Dere, tepe dümdüz. [888/22]

2833. Dereden, tepeden lakırdı eder. [888/23]

Ş. [*Şināsî Durûb-ı Emtâl-i ‘Otmāniyye* 225⁶⁶²]

2834. Deresini çekmiş ki söz anlatır. [888/24]

2835. Dereyi geçti, tepeyi aşacak. [888/25]

2836. Dereyi tepeyi geçti. [888/26]

2837. Dereyi geçmeyen tepeye çıkamaz. [888/27]

2838. Dereyi geçmek isteyen kurbağa, dereye suyun gelmesini beklemiş, derler [888/28]

2839. Dereyi atladı, tepeye bayrağı sapladı. [888/29]

⁶⁵⁶ Halîm Girây: *Gülbün-i Hânân*: Rezmî Bahâdur Girây Hân: *ne ola âtiş eter olsa sevâd-ı şî‘r-i Rezmî’nün: derûnî ḥâne-yi âtişdür ammâ dūd göstermez*: 53.

⁶⁵⁷ Yazmada: *tırma*.

⁶⁵⁸ Yazmada: *Nevādir-i Zurefā’dan bir fıkradur*.

⁶⁵⁹ Hıfzî: *Manzûme-yi Durûb-i Emtâl*: derûnî âşinâ ol taşradan bēgâne şansunlar: 14.

⁶⁶⁰ Hıfzî: *Manzûme-yi Durûb-i Emtâl*: derûndan feth olur kal’a meṭeldür: 13.

⁶⁶¹ Yazmada: *Şolaḳzāde Tārīḫi’nden bir fıkradur*.

⁶⁶² Şināsî - Ebü ‘z-Ziyā: *Durûb-ı Emtâl-i ‘Otmāniyye*: Dereden, tepeden lakırdı eder.: 225.

2840. Dereyi tepeyi geçmeden selameti buldum sanma, derler. [888/30]

2841. Derya misal asker. [889/01]

2842. Derya dil olmalı derya dil ya da kör kütük, kör kandil, demiş. [889/02]

2843. Derya-yı iştıyak begüm bi-kenardır. [889/03]

Bākī [*Dīvān* 156, 90, 3] mışrā⁶⁶³

2844. Deryayı dipsiz, dünyayı sonsuz sanma. [889/04]

2845. Deryanın dibi, dünyanın sonu vardır. [889/05]

2846. Derya -deniz- dibi sazlı olur, deli dervişin iyisi derya dil sözlü olur, demişler. [889/06]

Millî Türki

deryā dibi -tibi- saz bulur

gül açılrsa yaz bulur

men sağa gül diyemem

gülüñ 'ömri az bulur

2847. Deryaya güvenme, dünyaya inanma. [889/07]

2848. Deryaya güvenme, deliye inanma. [889/08]

2849. Derya gemisi olsa yürümez, abraştır. [889/09]

2850. Deryaya giren üryan olur. [889/10]

Muhibbî *Dīvān* [434, 1408, 3] [beyt]

yaşumdan belki gâfildür bağa kim der kabā giysün

o kim deryāya düşmişdür ağa lāzımdur 'uryānlık

2851. Derya, çalkanmadan durmaz⁶⁶⁴. [889/11]

2852. Derya çalkanmazsa kokar. [889/12]

deryā ta 'affün eyler oldukça āremīde

Nābî [*Dīvān* II, 986, 703, 2] mışrā⁶⁶⁵

2853. Derya gibi harekete geldi. [889/13]

[Şolaḳzāde Mehmed Hemdemî Çelebî] *Şolaḳzāde Tārīḫi*⁶⁶⁶ [İttifāk-ı leşker a'dā vu 'avdet-i Sulṭān Murād vü cülüşeş] 174⁶⁶⁷

2854. Deryadır ölçülmez, içilmez. [889/14]

2855. Derya gibi boştu. [889/15]

2856. Deryaya taş atma batar, deliye kız verme satar. [889/16]

2857. Derya gibi iki yakası bir yere gelmedi. [889/17]

2858. Derya gibi iki yakaya sahip iken, iki yakasını bir yerde görmedi, demiş. [889/18]

⁶⁶³ KÜÇÜK, S.: *Bākī Dīvānı* - Tenkitli Basım: kucmağ degül ğaraz seni dīdārdur murād / deryā-yı iştıyāk begüm bi-kenārdur: 156, 90, 3.

⁶⁶⁴ Yazmada: *ırmaz*.

⁶⁶⁵ BILKAN, A. F.: *Nabî Divanı*: bi-mevc-i sūriş olmaz āsāyişi cehānuñ / deryā ta'affün eyler oldukça āremīde: II, 986, 703, 2.

⁶⁶⁶ Yazmada: *Şolaḳzāde Tārīḫi* 'nden bir fıkradur.

⁶⁶⁷ Şolaḳzāde Mehmed Hemdemî Çelebî: *Şolaḳzāde Tārīḫi*: Seksen biñ düşman mālā kelām cem ' oldılar u deryā gibi harekete gelüp diyār-ı İslām üzerine toğrıldılar.: 174.

Yahyā Nazīm⁶⁶⁸ *Dīvān-ı Belāğat- 'unvān-ı Nazīm* [Kıta'at-ı Mürettebe V, 472] kıt'a

dāmān u girībānuḡı çāk étse kaçā
sen eyle umūruḡı⁶⁶⁹ yine tefvīz-i Hūdā
iki yaḡasın görmedi bir yerde daḡı
iki yaḡanuḡ şāḡibi ēken deryā

2859. Derya kadar ilme dalmış, katre kadar itikat almamış. [889/19]

2860. Düzdide oldu bir gün gencine-yi ömürden. [889/20]

Mevzundur.

Hıfzī [Manzūme-yi *Ḍurūb-i Emtāl* 13] [mısrā⁶⁷⁰]

2861. Destursuz bağa girilmez. [889/21]

Ş. [Şināsī *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye* 225⁶⁷¹]

2862. Destursuz, ayağın yere basmaz [890/01]

2863. Destursuz dost bağına bile girilmez. [890/02]

2864. Destur olursa destan mı söyleyeyim, demiş. [890/03]

Şeyḡ Gālib⁶⁷² *Dīvān* Terkīb Bend [Sākināme, 8] beyt

keşf étüm ol ferāḡla ḡam-ı dil-sitānumı
destūr olursa söyleyeyem dāsītānumı

2865. Destur başka, düstur yine başkadır: Birisi izin ve ruhsat manasına, diğeri kanun ve kaide mecmuuna denir. [890/04]

2866. Dest-zen ukde-yi şalvar olup? demiş. [890/05]

[Mehmed Tefvīḡ] *Mecmū'a min Nevādiri 'l-Üdebā vü Ātāri 'z-Zurefā (Nevādirü 'z-Zurefā)*⁶⁷³ [cüz'-i evvel] 52

2867. Dest-res olamayacağın emel ardına düşme; zira her emel herkese göre değildir. [890/06]

2868. Dest-güşâ-yı teseül edenlere nevazişkârâne muamele eyle. [890/07]

Cümel-i hikemiye...

2869. Dest-i dehkâna düşen şahbaza dönmüş güya. [890/08]

Mevzundur.

Hıfzī [Manzūme-yi *Ḍurūb-i Emtāl* 13] [mısrā⁶⁷⁴]

2870. Dest-res bulmadığı lahme, tuggîr herre (kedi) (murdar der). [890/09]

Mevzundur.

Hıfzī [Manzūme-yi *Ḍurūb-i Emtāl* 13] [mısrā⁶⁷⁵]

2871. Destan-ı rüzgâra zinhâr sîne germe, sührâb isen ölürsün âhir zebûn elinden. [890/10]

⁶⁶⁸ Yazmada: *Nazīmī*.

⁶⁶⁹ Yazmada: *umūruḡı*.

⁶⁷⁰ Hıfzī: *Manzūme-yi Ḍurūb-i Emtāl*: düz-dide oldı bir gün gencine-yi 'ömürden: 13.

⁶⁷¹ Şināsī - Ebü 'z-Ziyā: *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye*: Destürsuz bağa girilmez.: 225.

⁶⁷² Yazmada: *Gālib Dede*.

⁶⁷³ Yazmada: *Nevādir-i Zurefā'dan bir fıkradır*.

⁶⁷⁴ Hıfzī: *Manzūme-yi Ḍurūb-i Emtāl*: dest-i dehkâna düşen şah-bāza dönmüş güya: 13.

⁶⁷⁵ Hıfzī: *Manzūme-yi Ḍurūb-i Emtāl*: dest-i dehkâna düşen şah-bāza dönmüş güya: 13.

Mevzundur.

Yahyā Naẓīm *Dīvān-ı Belāğat- ‘unvān-ı Naẓīm* [İbtidā-yı Ğazelliyāt 542, 3] [beyt]

***destān-ı rozgāra zinhār sīne germe
sūhrāb éseñ olursuñ āñir zebūn elinden***

2872. Testiyi⁶⁷⁶ yapan kulpunu da yapar. [890/11]

2873. Testiyi getiren de bir kıran da bir. [890/12]

2874. Testiyi kulpundan tutarlar, deliyi kulağından. [890/13]

2875. Testiyi deliye verme, ya taş a çalar ya baş a. [890/14]

2876. Testiyi kıran da bir suyu getiren de bir. [890/15]

Ş. [Şināsī *Ḍurūb-ı Emtāl-i ‘Otmāniyye* 225⁶⁷⁷]

2877. Dest (el) cevrenden neler çektim şikâyet olmasın. [890/16]

Mısrā‘ Naḥīfī

2878. Dest-i ecele teslim olmadan gayrı çare ne? [890/17]

2879. Dest ve yayı bağıdır, biçare kurban neylesin. [890/18]

Mısrā‘ Avnī Beg

2880. Dest-i rahîme yapış. [890/19]

2881. Dest-i niyâzı eyle duaya sen, feyz-i icâbetin kerem-i müste‘ân verir. [890/20]

Mevzundur.

Sünbülzâde Vehbī *Divân* [84, 68] [beyt]

***dest-i niyâzı eyle güşâde du‘âya sen
feyz-i icâbetin kerem-i Müste‘ân vérür***

2882. Testere⁶⁷⁸ ile kessen kanı çıkmaz. [890/21]

2883. Deste deste. [890/22]

[Aḥmed Vefîk Paşa] *Lehce-yi ‘Otmānî* [cüz’-i t̃ānî, 1113^a]

deşt: is. Ova, yazı, şahrâ hāmūn. Deşt-i Kıpçak, deşt-i muğān.

2884. Deşt-i Kıpçak, deşt-i Mugan. [890/23]

2885. Deşt-i Kıpçak’tan haber verir. [890/24]

Altun ordu...

2886. Davet olunmadığıma yanmam, sıradan kaldığıma yanarım demiş. [890/25]

2887. Davette icabet: Hak mukaddemindir. [890/26]

2888. Davet ile gelen misafiri dört gözle bakarlarmış, davetsiz giden misafire tek gözle bakarlarmış. [890/27]

⁶⁷⁶ Yazmada: *destîyi*. Bu kelimenin aslı Farsça olup *dastî*’dir. STEINGASS: *CP-ED*: dastî: 525^b. ŞU‘URÎ: *Ferheng-i Şu‘urî*. dastî: Ma‘rûf zarfdır. Bardağdan büyük olur. İçine şu ve sâ’ir şulu nesneler qorlar.: cild-i evvel, 433^a. at-TABRİZİ: dastî: 369.

⁶⁷⁷ Şināsī - Ebü ‘îz-Ẓiyâ: *Ḍurūb-ı Emtāl-i ‘Otmāniyye*: Destîyi kıran da bir şuyu getiren de bir.: 225.

⁶⁷⁸ Yazmada: *destere*. Farsça *dast* + Farsça *arra*: El bıçkısı. STEINGASS: *CP-ED*: dastara: 523^b. ŞU‘URÎ: *Ferheng-i Şu‘urî*. dast arra: El bıçkısı ki bir nev ‘ küçük bıçkıdır. ‘Arabîde minşâr-ı yed dërler.: cild-i evvel, 428^a. at-TABRİZİ: *BK*: dastara: Dast arra muḥaffefîdir ki el bıçkısına dênür, arra bıçkı ve minşâr ma‘nâsinadır.: 367. REDHOUSE: *TaEL*: destere: 902^a. Ş. Sâmi: *KT*: destere: 609^b.

2889. Davetle gelen misafir izzetle gider. [891/01]

2890. Davetle gelen misafir izzetle gider, davetsiz gelen misafir minnetle gider. [891/02]

2891. Davetsiz misafirin yüzünden bellidir. [891/03]

2892. Davetlinin gözünden, davetsizin sözünden belli olur. [891/04]

2893. Davete gitmeyesin bî-izzet, haneden çıkmayasın bî-rağbet. [891/05]

Mevzundur.

Nâbî [*Hayriyye-yi Nâbî* Maṭlab-ı lâzime-yi ḥayr du‘â 201, 44a, 1651] [beyt⁶⁷⁹]

2894. Davetsiz düğüne giden rağbetsiz (davulsuz) evine döner. [891/06]

2895. Davetsiz düğüne giden hürmetsiz evine döner. [891/07]

2896. Davetsiz düğüne giden ağırlıksız evine döner. [891/08]

2897. Davetle giden, hürmetle döner. [891/09]

2898. Davetsiz bir yere gitme, yük olursun; yük olmadan bile çile olursun, hem yük olursun, demişler. [891/10]

2899. Davetsiz düğüne giden, kaşığı kendi taşır. [891/11]

2900. Davacı, aç kalmamış. [891/12]

2901. Davete icabet lazımdır. [891/13]

Ş. [Şinâsî *Ḍurûb-ı Emtâl-i ‘Oṭmāniyye* 226⁶⁸⁰]

Yahyâ Naẓîm⁶⁸¹ *Dīvân-ı Belâğat- ‘unvân-ı Naẓîm* [İbtidâ-yı Gâzeliyyât 89, 9] [beyt]

gelüp bulunsa n’ola da vete icâbet êdlüp

bize görünmeden böyle ol perî ne bulur

2902. Davete icabet lazım, davaya şahadet. [891/14]

2903. Davete aş ister, su ister; davaya şahit ister, ispat ister, demişler. [891/15]

2904. Davete icabet sünnettir. [891/16]

2905. Davete icabet lazım, olmaya fısı velî müstelzim. [891/17]

Mevzundur.

Nâbî [*Hayriyye-yi Nâbî* Der-beyân-ı şeref-i ḥulḳ-ı ḥâsen 221, 18a, ?] [beyt⁶⁸²]

2906. Dava için bir kadı, ispat için bin şahit. [891/18]

T. [Ebü ’z-Zîyâ *Ḍurûb-ı Emtâl-i ‘Oṭmāniyye* 226⁶⁸³]

2907. Davacın Bursa⁶⁸⁴’ya gitti. [891/19]

Ş. [Şinâsî *Ḍurûb-ı Emtâl-i ‘Oṭmāniyye* 225⁶⁸⁵]

2908. Davacın kadı, davetçin mahzar şahı olunca, işini Allah onara. [891/20]

Abdü ’l-Halîm Haḳḳî *Beyt-i Mütelleṭü ’l-Müsvedde*

⁶⁷⁹ KAPLAN, M.: *Hayriyye-i Nâbî*: da‘vete gitmeyesin bî-‘izzet / hânedan çıkmayasın bî-ragbet: 201, 44a, 1651.

⁶⁸⁰ Şinâsî - Ebü ’z-Zîyâ: *Ḍurûb-ı Emtâl-i ‘Oṭmāniyye*: Da‘vete icâbet lâzımdır.: 226.

⁶⁸¹ Yazmada: *Naẓîmî*.

⁶⁸² KAPLAN, M.: *Hayriyye-i Nâbî (İnceleme-metin)*: da‘vete gerçi icâbet lazım / olmaya fısı velî müstelzim: 221, 18a, .

⁶⁸³ Şinâsî - Ebü ’z-Zîyâ: *Ḍurûb-ı Emtâl-i ‘Oṭmāniyye*: Da‘vâ için bir ḳâḏî itbât için biṅ şahid.: 226.

⁶⁸⁴ Yazmada: *Brusa*.

⁶⁸⁵ Şinâsî - Ebü ’z-Zîyâ: *Ḍurûb-ı Emtâl-i ‘Oṭmāniyye*: Da‘vâcıḡ Brusa’ya gitdi.: 225.

da 'vāciḡ kağı olunca
maḥkemeye gıtmege ne ḥācet
vāriṣiḡ kağı olunca
ḡasama gıtmege ne ḥācet
olur mir 'ata ṣūret-i mūrtesim
muṣavver sāmā ne ḥācet

2909. Davacın kadı olursa yardımcın Allah olsun. [891/21]

Ş. [Şināsī *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Oṭmāniyye* 225⁶⁸⁶]

2910. Dava, şahit ister, ispat ister; davet, aş ister, su ister, derler. [891/22]

2911. Dava mahkemede olur. [891/23]

2912. Davaya düştü, şimdi bizimle güvâhımız. [891/24]

Şeyḡ Ğālib [*Dīvān* Ğazeliyât 115, 2] mıṣrā'⁶⁸⁷

2913. Davan varsa hâkime anlat, derdin varsa hekime. [891/25]

2914. Dava sübut bulmaz, olursa güvâh mest. [891/26]

Seyyid Vehbî [*Dīvān* 15, 7] mıṣrā' beyt⁶⁸⁸

2915. Davaya şahit gerek, şahide göz kulak. [891/27]

2916. Davaya bürhan gerek! [891/28]

2917. Davaya mana, âşığa nişan gerek, demişler. [891/29]

Şolâḡzāde Meḡmed Hemdemî Çelebî *Şolâḡzāde Tārīḡi*⁶⁸⁹ [Ḥitān-ı Ḥazret-i Şehzādegān pak-i nesrad-ı cenāb-ı hilāfet-i penāh] 475-476

“...ve māh-ı şaferüḡ sekizinci günü şehzādegān-ı kirām-ı sülālegān-ı ‘ālī maḡām sünnet olup ol aḡşam şabaḡ ṣādıḡ olunca âtiş işleri tükenmedi ve aşḡāb-ı la'büḡ şetāretleri şem'-i encemin söz gibi aḡşamdan şabaḡa dek gösterüldi ve 'ale 's-seḡer vüzerāya muraşşa' egerlü mücevher lüccāmlu atlar ile 'aṡāyā-yı bī-girān ve anda mevcūd olan 'ulemāya ḡil'at-i fāḡire raḡbet nişān çıkup cümleye -el öpmek- fermān olundu ba'de icāzet verilüp menzillerine gitdiler. Bir hafta sonra pād-şāh-ı 'ālem-penāh-ı ḡazretleri şehzādegān-ı 'ālişānları ile ma'an Kaḡıdhāneye müntehī olan şahrāya çıkup kuşu için ḡazır ve müheyyā olan ve eṡrāf-ı memālikden gelüp ol roz-ı firoz için [...] kılınan bād-ı şabā öḡdil atlar ḡoşuldu. Cümleden ilerü bir esb-i şabā-reftār ve berḡ-girdār sâ'ir atları girüsine koyup menzil başına geldükde şāḡhibine ḡil'at-i fāḡire ile küllī ri'āyetler kılındı. Ba'de 'l-'aṡr dārü 'l-ḡilāfeye gelüp sa'ādetle ḡarār buyurdılar. (Nevādir) 'āşıḡklar ser-çeşmesi olan şāh ve gedā şāḡhibi merḡūm Yaḡyā Beg bir manḡumesinde yazar ki pād-şāh-ı dārā çeşm vezīr-i a'zam İbrāḡim Paşa'ya sūr-ı pür sürür eṡnāsında su'āl edüp buyurmışlar ki senüḡ düḡünüḡ ile benüm düḡünüm nicedir. Ḳanḡısı mükellefdür neticesi ne olmuştur ve ne olacaḡdur

⁶⁸⁶ Şināsī - Ebü 'z-Ziyā: *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Oṭmāniyye*: Da'vāciḡ kağı olursa yardımcın Allāh olsun.: 225.

⁶⁸⁷ Şeyḡ Ğālib *Dīvānı*: yok nakl-i mā-cerāya maḡal eşḡ ü ahumdan / da'vāya düşdi şimdi bizümle güvâhımız: 115, 2.

⁶⁸⁸ Seyyid Vehbî *Dīvānı*: Vehbî ne şübhe maḡkeme-i i'tibārda / da'vā şübüt bulmaz olursa güvâh mest: 15, 7

⁶⁸⁹ Yazmada: Şehzāde Ḳānūnī Sulṡan Süleymān sa'd iḡtirān cennet-mekāndan Sulṡan Muṡṡafā Sulṡan Maḡmud Sulṡan Selīm Ḥan Ḥazretlerinüḡ ḡitān-ı cem'iyetleri ḡaḡḡında Tārīḡi'nden bir fıkḡradur.

déyü muṭāyebe yüzinden cevāb vericek şehriyār-ı ‘ālem-gīr bu ta’bīrden nev‘an inḫi ‘āl peḏīr olup éyitmişler. İbrāhīm, “*Da vāya ma’nā ‘āşika nişān gerek, Senüñ düğünün bizüm düğünümüzden ‘ālī olduğına delīlün nedür?*” dedüklerinde İbrāhīm Paşa éyitmiş ki: “*Pād-şāhum benüm düğünümü bi ‘d-dāt Mekke Medīne ve sedd-i sedīdū ‘l-İslām olan Budin ve Mısr ve Şām pād-şāhı Süleymān-ı zamān u ḫalīfe-yi bülend-i āsitān u türeyyā-yı mekān ḫazretleri teşrīf buyurdılar; ammā senüñ düğünüñ ol rütbede kimse gelmek vāķi ‘oldı mı?’*” dedüklerinde pād-şāh-ı kām-kār bī-iḫtiyār: “*İbrāhīm saḡa hezār taḫsīn ü āferīn, ki bizi bu te’vīlün ile ilzām étdün.*” déyü buyurmuşlar... ilā āḫirihi...

2918. Dava için bir kadı, ispat için bin şahit. [891/30]

2919. Davasını bilmeyene şahit olma! [892/01]

Ş. [Şināsī *Ḍurūb-ı Emtāl-i ‘Otmāniyye* 226⁶⁹⁰]

2920. Davacı, duacı, aç kalmaz, derler. [892/02]

2921. Dağdağalı başı var. [892/03]

2922. Dağdağa-yı dünyaya hatime çekti. [892/04]

2923. Dağdağasız, debdebesiz dünya olmaz, derler. [892/05]

2924. Dağdağası, debdebesi; bağı değil dağı bile aştı. [892/06]

2925. Dağdağasız dünya değil ki? [892/07]

2926. Dağdağasız dünya, debdebesiz düğün olmaz. [892/08]

2927. Dağalbaz daima asmak kollar, derler. [892/09]

2928. Dağdağa ile büyüyen baş, debdebe ile büyüyen başla tokuş edemez. [892/10]

2929. Dağalbaz (fetatçı). [892/11]

2930. Dağalbazla, hilebaz ip ister. [892/12]

2931. Dağalbazla takla atılmaz. [892/13]

T. [Ebü ‘z-Zīya *Ḍurūb-ı Emtāl-i ‘Otmāniyye* 226⁶⁹¹]

2932. Dağalbaz, hilebaz daima galip gelmez, derler. [892/14]

Rāğıb Paşa [*Dīvān-ı Rāğıb Meḫmed Paşa*] mısrā‘

ğālib olmaz ne ḫadar olsa dağāl-bāz baḡa

2933. Define bulmuş gibi sevindi. [892/15]

[Rāşid Belgradī] *Tārīḫ-i Vaḫ‘a-yı Ḥayretnümā Belgrad ve Şırbistān*⁶⁹² [I] 213

2934. Definesi göğsündedir. [892/16]

2935. Definesini göğsünde, tefini⁶⁹³ elinde taşır. [892/17]

2936. Define bulmuş mağribîye döndü. [892/18]

⁶⁹⁰ Şināsī - Ebü ‘z-Zīyā: *Ḍurūb-ı Emtāl-i ‘Otmāniyye*: Da‘vāsını bilmeyene şahid olma.: 226.

⁶⁹¹ Şināsī - Ebü ‘z-Zīyā: *Ḍurūb-ı Emtāl-i ‘Otmāniyye*: Dağal-bāzla takla atılmaz.: 226.

⁶⁹² Yazmada: *Vaḫ‘a-yı Ḥayretnümā*’dan bir fıkradır.

⁶⁹³ Yazmada: *defini*. al-FİRŪZĀBĀDĪ: *UBTQM*: deff: Sāz-ı ma‘rūf ismidir ki dā‘ire ve bir nev‘ine hānkāhlarda ta‘bīr dērler.: II, 760. Ş. Sāmī: *KT*: deff: [Tür. zebān-zedi: *tef*.] ḫ‘anendelerin elde tutup parmaklarıyla çaldıkları alet-i müsikī ki bir taraflı deri ile kaplanmış ve aralarına birbirine çarpar pirincden pullar taķılmış taķteden bir çenberden ‘ibāretidir, dā‘ire.: I, 611^b. REDHOUSE: *TaEL*: def: 906^a; *tef*: 568^a. MENINSKI: *Thesaurus*...: def: I, 2096^a.

2937. Define, müsrife mal olmaz. [892/19]

2938. Definesini ölmezden evvel sormalı. [892/20]

2939. Defineli gelin mi ister? [892/21]

2940. Defineli, tefli⁶⁹⁴ arar? [892/22]

2941. Definesini, sefinesinde taşır. [892/23]

2942. Tefe⁶⁹⁵ koydular. [892/24]

2943. Tef⁶⁹⁶ gibi göğsünü döğer. [892/25]

Muhibbî *Dīvān* [424, 1370, 2] beyt

*bezm-i gâmda nây olalı bu göñül
dögerem bu sñem-i mñnend-i def*

2944. Tef⁶⁹⁷ gibi dünyaya uyma. [892/26]

Yahyâ Nazîm⁶⁹⁸ *Dīvān-ı Belâğat- 'unvân-ı Nazîm* [] beyt

*def gibi uyma hader uşûlüne devrûñ
kadriñi raķķāş-ı çarh edersûñ ancak*

2945. Def fiskeler gibi. [892/27]

2946. Def diyecek dudak olsa. [892/28]

2947. Defoldu gitti, def olası. [892/29]

2948. Defetmek için balgamı bir lüle duhan iç. [892/30]

Lâ mışra‘

2949. Defterde ismi okunmaz. [893/01]

Kütük...

Ş. [Şināsî *Ḍurûb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye* 226⁶⁹⁹]

2950. Defterden ismini kazıdılar. [893/02]

2951. Defterini görsen olmaz mı? [893/03]

[Meḥmed Tefîķ] *Mecmū'a min Nevādiri 'l-Üdebā vü Ātāri 'z-Zurefā (Nevādiri 'z-Zurefā)*⁷⁰⁰ [cüz'-i evvel]

51

2952. Defter-i amalin eline verilse gerek. [893/04]

2953. Defter-i kebir. [893/05]

2954. Dakikası pahalı⁷⁰¹. [893/06]

2955. Dakika fevt etmez. [893/07]

2956. Dakikada bir ürer. [893/08]

2957. Dakika ile iş görür. [893/09]

⁶⁹⁴ Yazmada: *defli*.

⁶⁹⁵ Yazmada: *defe*.

⁶⁹⁶ Yazmada: *def*.

⁶⁹⁷ Yazmada: *def*.

⁶⁹⁸ Yazmada: *Nazîmî*.

⁶⁹⁹ Şināsî - Ebü 'z-Ziyā: *Ḍurûb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye*: Defterde ismi okunmaz.: 226.

⁷⁰⁰ Yazmada: *Nevādir-i Zurefā'dan bir fıkradur*.

⁷⁰¹ Yazmada: *bahālî*. Kelimenin aslı Farsça *bahā'*dır. STEINGASS: *CP-ED*: bahā: 209^a. at-TABRĒZĪ: *BK*: bahā: Her nesneniñ kıymeti, ki degeri ta'bır olunur.: 175. Ş. Sāmî: *KT*: behā: Kıymet, deger, temen.: I, 326^a. AYVERDİ: *MBTS*: bahā: Paha kelimesinin eski ve asıl şekli.: 105^a.

2958. Değerli adam, sıra sıra değnekle değil fenerle⁷⁰² aranır, derler. [893/10]

2959. Değerli adam, değirmenli adam gibi aransa gerek, derler. [893/11]

beyt

*yoğsa vîrânelerde genc-i nihân
yoğ mı gencînelerde deger insân*

2960. Değerli adam, eğerli at gibidir, derler. [893/12]

2961. Dakik⁷⁰³ ister, un istemez. [893/13]

2962. Denk denk (ağır ağır) lakırdı. [893/14]

2963. Densiz, değersiz adam. [893/15]

2964. Değirmen taşına tane⁷⁰⁴ veren çörtü (huni) gibi eli tir tir titrer. [893/16]

Hasis...

2965. Değirmenci, taşın döndüğüne bakar. [893/17]

2966. Değirmenci, suyun geldiğine taşın döndüğüne bakar. [893/18]

2967. Değirmen taşı, kucaklanmaz. [893/19]

2968. Değirmen kerteşi gibi seyrek diştten sağlam söz çıkmaz. [893/20]

2969. Değirmen kerteşi, yağlanmayınca dönmez. [893/21]

[Mehmed Tevfik] *Mecmû'a min Nevâdiri 'l-Üdebâ vü Âtâri 'z-Zurefâ (Nevâdirü 'z-Zurefâ)*⁷⁰⁵ [cüz' -i tani] 182

2970. Değirmen, susuz dönmez. [893/22]

2971. Değirmenin taşı kırık. [893/23]

2972. Değirmenin suyu kesildi. [893/24]

2973. Değirmene ya su gerek ya yel. [893/25]

2974. Değirmen yele göre döner. [893/26]

2975. Değirmen yel ile göçer, düğün el ile. [893/27]

2976. Değirmenden geldim diyene nezle geçmezmiş, derler. [893/28]

2977. Değirmende sakal ağartmış. [893/29]

Tecrübesiz...

2978. Değirmende mi saç sakal ağartmış? [893/30]

2979. Değirmen beygiri⁷⁰⁶ gibi dolaşır. [893/31]

⁷⁰² Yazmada bu kelime *fener* ve *fenâr* biçiminde iki farklı imla ile kullanılmıştır. Kelimenin aslı Yunanca *phanarion*'dur. I. CHLOROS: *Lexicon Turko-Hellenikon*: fenâr: φανάριον: II, 1218^b; fener: II, 1219^b. Ş. Sâmi: *KT*: fenâr: [Zebân-zedi: *fener*.] II, 1005^c; fener: II, 1006^c. REDHOUSE: *TaEL*: fener; fenâr: 1398^a.

⁷⁰³ Yazmada: *daķık*. Bu kelimenin aslı Arapça *daķık*'dir. al-FİRŪZÂBÂDÎ: *UBTKM*: al-daķık: Una ıtlâk olunur, taķın ma'nâsına ve ince nesneye dênür.: II, 903.

⁷⁰⁴ Yazmada: *dâne*. Kelimenin aslı Farsça *dâna*'dır. STEINGASS: *CP-ED*: dâna: 501^b. ŞU'ŪRÎ: *Ferheng-i Şu'urî*: dâna: Hübûbât kısmının her nev'ine dërler, habbe ma'nâsına. Ve daķi kuş yemi, çîne ma'nâsına.: cild-i evvel, 426^a. TDK: *TS*: dane: Kuş yemi.: 592^b; tane: 1. Herhangi bir sayıda olan şey, adet. 2. Bazı bitkilerin tohumu. 3. Çekirdekli küçük meyve.: 2260^a.

⁷⁰⁵ Yazmada: *Nevâdir-i Zurefâ'dan bir fıkradır*.

⁷⁰⁶ Yazmada: *bâr-gîri*. *Beygir* kelimesinin aslı Farsça *bâr-gîr*'dir. STEINGASS: *CP-ED*: bâr-gîr: 142^b. ŞU'ŪRÎ: *Ferheng-i Şu'urî*: bâr-gîr: Ma'rûf. Aşıl olmayan at ki yük vurulmak mu'tâddır.: cild-i evvel, 160^b.

T. [Ebü 'î-Zîyâ *Ḍurûb-ı Emtâl-i 'Otmâniyye* 226⁷⁰⁷]

2980. Değirmende un, çeşmede su nöbetle öğütülür, alınır; hürmette tarlada hizmet, himmetle ondurulur, derler. [893/32]

2981. Değirmene gelen, nöbetini beklese gerek, derler. [894/01]

2982. Değirmenin suyu kesildi, derler. [894/02]

2983. Değirmen var; amma suyu nerede, suyu var; amma zahiresi nerede? [894/03]

2984. Değirmen, yele bakar; sel, göle akar. [894/04]

2985. Değirmeni buldun ise suyunu sorma. [894/05]

2986. Değirmenci ile konuşan, çuvalına un doldurur. [894/06]

2987. Değirmenci ile görüşenin sakalı ak olmalı, derler. [894/07]

2988. Değirmencinin derdi ya sudur ya yel. [894/08]

2989. Değirmenin ününde değil, unundadır. [894/09]

Ş. [Şinâsî *Ḍurûb-ı Emtâl-i 'Otmâniyye* 226⁷⁰⁸]

2990. Değirmende pamuk çuvalı mı arar? [894/10]

2991. Değirmen taşı başında dönmüş. [894/11]

2992. Değirmen gibi başını döndürdüler. [894/12]

2993. Değirmen döner; amma suyu nereden. [894/13]

Ş. [Şinâsî *Ḍurûb-ı Emtâl-i 'Otmâniyye* 226⁷⁰⁹]

2994. Değirmenin ününde değiliz, unundayız, demiş. [894/14]

2995. Değirmene gelen, nöbetine kail olur. [894/15]

Ş. [Şinâsî *Ḍurûb-ı Emtâl-i 'Otmâniyye* 226⁷¹⁰]

2996. Değersiz mal gibi yerden yere atıldı. [894/16]

2997. Değersiz mal, değirmensiz köy. [894/17]

2998. Değeri yok merkebin, eyeri⁷¹¹ de mi yok? [894/18]

2999. Değersizler ateş olsalar cürmleri kadar yer yakamazlar, derler. [894/19]

3000. Denemek, sınamak için mi geldin? [894/20]

3001. Deniz dibindeki küştîye bâdban ne yapar? [894/21]

mışrâ'

3002. Değer ateşe mi yandı. [894/22]

Ş. [Şinâsî *Ḍurûb-ı Emtâl-i 'Otmâniyye* 227⁷¹²]

3003. Deniz aşmadı, ne telaş edersin, derler. [894/23]

3004. Denize⁷¹³ düşen yılanı sarılır. [894/24]

Ş. [Şinâsî *Ḍurûb-ı Emtâl-i 'Otmâniyye* 227⁷¹⁴]

⁷⁰⁷ Şinâsî - Ebü 'î-Zîyâ: *Ḍurûb-ı Emtâl-i 'Otmâniyye*: Değirmen bār-gîri gibi dolaşır...: 226.

⁷⁰⁸ Şinâsî - Ebü 'î-Zîyâ: *Ḍurûb-ı Emtâl-i 'Otmâniyye*: Değirmenin ününde değil unundadır.: 226.

⁷⁰⁹ Şinâsî - Ebü 'î-Zîyâ: *Ḍurûb-ı Emtâl-i 'Otmâniyye*: Değirmen döner ammâ şuyı nereden.: 226.

⁷¹⁰ Şinâsî - Ebü 'î-Zîyâ: *Ḍurûb-ı Emtâl-i 'Otmâniyye*: Değirmene gelen nöbetine kâ'il olur.: 226.

⁷¹¹ Yazmada: egeri.

⁷¹² Şinâsî - Ebü 'î-Zîyâ: *Ḍurûb-ı Emtâl-i 'Otmâniyye*: Deger âtişe mi yandı.: 227.

⁷¹³ Yazmada: deḡize ve denḡize olmak üzere iki farklı imla kullanılmıştır.

3005. Denizin dibi, dünyanın sonu yok zannetme. [894/25]
3006. Deniz bir padişaktır, söz dinlemez; sabi çocuk bir deniz gibidir, ferman dinlemez, derler. [894/26]
3007. Denizde balık var demişler, herkes kepçesini⁷¹⁵ almış, koşmuş, derler. [894/27]
3008. Denizdeki balık için pazarlık⁷¹⁶ olmaz. [894/28]
3009. Denizdeki balık, çöldeki çulluk pazarlığa⁷¹⁷ kalmaz, derler. [894/29]
3010. Denizden bir avuç su. [894/30]
- Ş. [Şināsī *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Oṭmāniyye* 227⁷¹⁸]
3011. Denizde para saçan hangi⁷¹⁹ deli var? [894/31]
3012. Denizden bir katre, güneşten bir zerre kabilinden. [894/32]
- Mükerrerdır.*
3013. Denizin rengi havaya tabi, insanın rengi tabiata. [894/33]
3014. Deniz, gümüş ayna⁷²⁰ gibi parlar. [894/34]
- mıṣrā'
- meftūndan gümüş āyineye dönmiş deryā*
3015. Deniz aygırı gibi vahşidir. [894/35]
3016. Deniz perisi gibi güzeldir. [894/36]
3017. Denizden bir katre su almak gibidir. [894/37]
- T. [Ebü 'z-Ziyā *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Oṭmāniyye* 227⁷²¹]
3018. Denize su götürür. [894/38]
- T. [Ebü 'z-Ziyā *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Oṭmāniyye* 227⁷²²]
3019. Denizdeki balık, pazarlığa⁷²³ katılmaz derler. [895/01]
3020. Denizlerdeki balık için tavadaki atılmaz. [895/02]
3021. Deniz suyu ne içilir ne geçilir. [895/03]
- T. [Ebü 'z-Ziyā *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Oṭmāniyye* 227⁷²⁴]
3022. Denizin hâlini gemiciden sor, devenin huyunu deveciden. [895/04]

⁷¹⁴ Şināsī - Ebü 'z-Ziyā: *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Oṭmāniyye*: Denize düşen yılana şarılır.: 227.

⁷¹⁵ Yazmada: *kefçesin*. Kelime yazmada hem kefçe hem kepçe imlası ile kullanılmıştır. Ş. Sāmī: *KT*: kepçe: II, 1143^c; kefçe: II, 1171^c. Farsçadan alınmış bu kelimenin aslı *kafça*'dır. STEINGASS: *CP-ED*: kafça: 1037^b. Aşçıların kepçe dedikleri alete denir. Kaşığa dahi derler. at-TABRİZİ: *BK*: kafça: 658.

⁷¹⁶ Yazmada: *bāzārlik*. *Pazar* kelimesi, iki farklı imla ile (bāzār, pazar) yazılmış. Kelimenin aslı Farsça *bāzār*'dir. STEINGASS: *CP-ED*: bāzār: 144^a. MENINSKI: *Thesaurus...*: bāzār: I, 650^b. Ş. Sāmī: *KT*: bāzār: I, 263^a; pazar: I, 344^b. REDHOUSE: *TaEL*: bāzār: 321^b; pāzār: 433^a.

Yazmada: *bāzārliğa*.

⁷¹⁸ Şināsī - Ebü 'z-Ziyā: *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Oṭmāniyye*: Denizden bir avuç su.: 227.

⁷¹⁹ Yazmada: *kaṅgī*. CLAUSON: *EDPT*: kaṅu: 632^b. TDK: *TTS*: kaṅgı: Hangi.: IV, 2220. Ş. Sāmī: *KT*: kaṅgı ya-ḥ^vud ḥaṅgı ve ḡalaṭ-ı fāḥişi hangi: II, 1086^a.

⁷²⁰ Yazmada: *āyīne*. Kelimenin aslı Farsça āyīna'dır. STEINGASS: *CP-ED*: āyina: 133^b; āyīna, ā'īna: 134^b. REDHOUSE: *TaEL*: ayne: 311^a; ā'īne (āyīne): 313^a. Ş. Sāmī: *KT*: ayna: I, 63^b; āyīne: I, 63^c.

⁷²¹ Şināsī - Ebü 'z-Ziyā: *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Oṭmāniyye*: Denizden bir katre su almak gibidir.: 227.

⁷²² Şināsī - Ebü 'z-Ziyā: *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Oṭmāniyye*: Denize su götürür.: 227.

⁷²³ Yazmada: *bāzārliğa*.

⁷²⁴ Şināsī - Ebü 'z-Ziyā: *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Oṭmāniyye*: Deniz suyu ne içilir, ne geçilir.: 227.

3023.Deniz, ferman dinlemez. [895/05]

3024.Denizi seher tutmazmış. [895/06]

3025.Denize inanma, dayanma⁷²⁵! [895/07]

3026.Denizde büyümüşe ne mümkün günün tadını anlatmak! [895/08]

Mevzundur.

3027.Denizde büyüyene ne mümkün ab-ı zülali anlatmak! [895/09]

Mevzundur.

Çağatayca Miṭāl

*tabsa her kim perveriş kim şor sudın māh u şāl
kayda mümkün aḡlaḡay keyfiyet-i āb-ı zülāl*

‘Oṭmānlıcası

*bulsa her kim perveriş kim tuzlu şudan māh u şāl
nerde mümkün aḡlasın keyfiyet-i āb-ı zülāl*

3028.Denizden damla, devede kulak kabilinden az şeydir, derler. [895/10]

3029.Deniz gözlü. [895/11]

3030.Deniz kuşudur, derler. [895/12]

Deniz hâlini anlar kaptan demek.

3031.Denizde değil, karada bile gemi yürütür er olan! [895/13]

Fâtih Sultân Mehmed Hân

3032.Deniz suyu tuzlu olsa da çorba olmaz. [895/14]

3033.Denizden bir katre, güneşten bir zerre kabilindendir, derler. [895/15]

3034.Denizi geçip çayda boğulmaya benzedi. [895/16]

3035.Deniz katreden umar, güneş zerreden, demişler. [895/17]

Dede ‘Ömer Rüşenî⁷²⁶ Âṭār-ı ‘Aşk [beyt]

deñiz yardım diler kaṭrelerden

meded umar güneş hem derrelerden

3036.Denizde fırtınaya tutulan, değerli malını adak adarmış. [895/18]

3037.Deniz ne kadar derse de yine denizdir, yine deniz. [895/19]

3038.Deniz gibi köpürüp kükredi. [895/20]

3039.Deniz gibi baş tuttu. [895/21]

3040.Deniz suyu ölçülmez. [895/22]

3041.Deniz geçilir, içilmez. [895/23]

3042.Denize pislik düşmekle deniz haram sayılmaz. [895/24]

3043.Deniz katreyi bile kabul eder. [895/25]

3044.Denizi yandırmaya koşar. [895/26]

3045.Deniz mâlikesi gibi. [895/27]

Ş. [Şināsī Ḍurūb-ı Emtāl-i ‘Oṭmāniyye 227⁷²⁷]

⁷²⁵ Yazmada: *ṭayanma*.

⁷²⁶ Yazmada: *İbrāhīm Gülşenî*.

3046. Denizi yakamazsam da cızlatırım. [895/28]

Ş. [Şināsī *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye* 228⁷²⁸]

3047. Değil sedre, sidre-yi müntehaya çıksa adam olmaz, demiş. [895/29]

3048. Değil kürsüye vaiz, arşa çıksa adam olmazsın. [895/30]

Tābit Mısrā‘

3049. Değil yazmak, okumak bile mümkün olmadı. [895/31]

3050. Değil insanları, ormanlarda tavşanları bile güldürdü, demiş. [895/32]

Suret-i haktan görünerek nefse tabiyetle irtikab-ı kizb edenler hakkındadır.

3051. Değmegil (dokunma) denbâli mâr nâ'ima. [895/33]

Mevzundur.

Hıfzî [Manzûme-yi *Ḍurūb-i Emtāl* 13] [mısrā‘⁷²⁹]

3052. Değil sana, bana babasına bile hayır etmez. [895/34]

3053. Değmiş ok dala (kartal kuşu) yine kendi perûbâlinden. [895/35]

Mevzundur.

Hıfzî [Manzûme-yi *Ḍurūb-i Emtāl* 13] [mısrā‘⁷³⁰]

3054. Değmedik el mi kaldı? [895/36]

3055. Değmedik el, eğilmedik bel mi kaldı? [895/37]

3056. Değil insana; şeytana ders verir, derler. [895/38]

3057. Deniz, havaya tabi; gemi, kumandaya -kaptana- gemiciye tabi, derler. [895/39]

3058. Deniz, dağ havaya bakar; renk rûy-ı dağ⁷³¹ havadan alır; hava da denize, karaya bakar, renk renk cûy denizden, karadan alır. Her avcı devran-ı âlemde sahâiftir, birer sahife-yi âlemdir. Âlem, taban-ı devran devir ve seyr-i devran ile, yed-i kudretten feyz-i füyûzat nur alır. [895/40]

3059. Deniz, göğün; gök, denizin birer aynası⁷³² olunca yer; göğün, denizin bir gölgesi sayılır, demişler. [896/01]

3060. Değme adam nasip değil. [896/02]

3061. Değme adama benzemez. [896/03]

3062. Değme adama baş eğmez. [896/04]

3063. Değme adama varmaz. [896/05]

3064. Değme rüzgar ile kımıldanmaz. [896/06]

[Meḥmed Tefḫîk] *Mecmû'a min Nevâdiri 'l-Üdebâ vü Âtâri 'z-Zurefâ (Nevâdirü 'z-Zurefâ)*⁷³³ [cüz'-i evvel]
55

3065. Değme rüzgar ile yıkılmaz. [896/07]

⁷²⁷ Şināsī - Ebü 'z-Ziyâ: *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye*: Deñiz mâlikesi gibi.: 227.

⁷²⁸ Şināsī - Ebü 'z-Ziyâ: *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye*: Deñizi yakamazsam da cızladırım.: 228.

⁷²⁹ Hıfzî: *Manzûme-yi Ḍurūb-i Emtāl*: degmegil denbâli mâr nâ'ima: 13.

⁷³⁰ Hıfzî: *Manzûme-yi Ḍurūb-i Emtāl*: degmiş ok dala yine kendü perûbâlinden: 13.

⁷³¹ Yazmada: *tağ*. CLAUSON: *EDPT*: *tâğ*: 463^a. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: *tâğ*: II, 1359. Ş. Sāmī: *KT*: *dağ*: I, 598^b; *tağ*: II, 864^a.

⁷³² Yazmada: *ayinesi*.

⁷³³ Yazmada: *Nevâdir-i Zurefâ'dan bir fiḫradur*.

3066. Değme patırtıya pabuç bırakmaz, derler. [896/08]

3067. Değme tazeye meyl eylemezem, bir ibn-i filan isterim, demiş. [896/09]

Ḥurūfî ‘Arşî⁷³⁴ [*Dīvān-ı Belāğat Unvān-ı ‘Arşî*] [Gazeliyyāt 250, 1; 5] [beyt]

âb u tâbı eyü bir tâze civân ister min
cism-i efsürdem için rûḥ-ı revân ister min
degme bir tâze meyl eylemezem ey ‘Arşî
hayli mümtâz ola bir ibn-i fülân ister min

3068. Değme dilbere değişilmez. [896/10]

3069. Değme ananın doğuracağı değil. [896/11]

3070. Değme yürek ağrısına benzemez. [896/12]

[Aḥmed Vefîk Paşa] *Lehce-yi ‘Otmānî* [cüz’-i evvel, 400^b] beyt

ḥaḳḳ şerâbını içenüñ yüregi sendân olur
biñ çekiç sendâna ursañ degmesinden ağrımaz

3071. Değme baş ağrısı değil. [896/13]

3072. Değmesinden ağrımaz. [896/14]

3073. Değme kimse ilm-i gayba aşına olamaz, demiş. [896/15]

Muḥibbî *Dīvān* [416, 1339, 7] [beyt]

vérmedi kimse meyân ile dehânından haber
degmede olmaz Muḥibbî ‘âlem-i gayba ıtlâ’

Muḥibbî *Dīvān* [427, 1379, 3] [beyt]

vérmedi bir kes meyânıñla dehânıñdan haber
sırr-ı gayb olmaz muḳarrer degme merde münkeşif

3074. Değme gürültüye pabuç bırakmaz adamdır. [896/16]

3075. Değme adamın yapacağı iş değil, derler. [896/17]

3076. Değme mihnete kendi yıkılır. [896/18]

T. [Ebü ’z-Ziyâ *Ḍurûb-ı Emtâl-i ‘Otmāniyye* 228⁷³⁵]

3077. Değnek delisi. [896/19]

3078. Değneği yapanla sayan bir değil. [896/20]

T. [Ebü ’z-Ziyâ *Ḍurûb-ı Emtâl-i ‘Otmāniyye* 228⁷³⁶]

3079. Değiş, tokuş geçinir. [896/21]

3080. Deliğe göre yama ister. [896/22]

3081. Delik büyük, yama küçük. [896/23]

Ş. [Şināsî *Ḍurûb-ı Emtâl-i ‘Otmāniyye* 230⁷³⁷]

3082. Delik cepte akçe durmaz⁷³⁸; açık elde akçe değil su bile durmaz⁷³⁹, demişler.
 [897/01]

⁷³⁴ Yazmada: ‘Arşî Dede gâzelinden.

⁷³⁵ Şināsî - Ebü ’z-Ziyâ: *Ḍurûb-ı Emtâl-i ‘Otmāniyye*: Degme mihnete kendisi yıkılır.: 228.

⁷³⁶ Şināsî - Ebü ’z-Ziyâ: *Ḍurûb-ı Emtâl-i ‘Otmāniyye*: Degneği yapanla sayan bir değil.: 228.

⁷³⁷ Şināsî - Ebü ’z-Ziyâ: *Ḍurûb-ı Emtâl-i ‘Otmāniyye*: Delik büyük yama küçük.: 230.

⁷³⁸ Yazmada: *ırmaz*.

3083. Delik çuvalda -müsrifte- darı⁷⁴⁰ durmaz, deli abdalda karı durmaz, demişler. [897/02]

3084. Deli amma kızıl deli, demiş, derler. [897/03]

3085. Delik deşik. [897/04]

[Meḥmed Tefḫīk] *Mecmū'a min Nevādiri 'l-Üdebā vü Ātāri 'z-Zurefā (Nevādirü 'z-Zurefā)*⁷⁴¹ [cüz'-i evvel]
32

3086. Delikli taş yerde kalmaz. [897/05]

Ş. [Şināsī *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye* 230⁷⁴²]

3087. Delikli taş yerde kalmaz, namuslu kız evde kalmaz. [897/06]

3088. Delik kulaktır. [897/07]

Vakıf...

3089. Dilda tak, dediler. [897/08]

3090. Deliğini, deşigini bırakmamışlar. [897/09]

3091. Delikli kayada baskın verenlerdendir. [897/10]

[Meḥmed Tefḫīk] *Mecmū'a min Nevādiri 'l-Üdebā vü Ātāri 'z-Zurefā (Nevādirü 'z-Zurefā)*⁷⁴³ [cüz'-i evvel]
34

3092. Delikanlılık çağı, devri insanın ömründeki devran ve zaman devr-i cehaletle beraber akl-ı bülûğ ve hengam-ı tahsil-i ilm ve irfan medeniyetinin tesadüm ve tesadüf eylediği inkılap hesabat-ı beşeriyede münceli devrin umran-ı insandır. [879/11]

3093. Deli ile deli olmak değil; hatta deliye meram anlatmak, deveye ihram atlatmak kadar güçtür, demişler. [897/12]

3094. Deliksiz taş, elmas taşı. [897/13]

3095. Deliğe göre yama ister. [897/14]

3096. Deli saçmasıdır, kulak asılmaz. [897/15]

3097. Delirdi deniz gibi [897/16]

3098. Deli ağlamaz, akıllı gülmez. [897/17]

T. [Ebü 'z-Ziyā *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye* 228⁷⁴⁴]

3099. Deli, alacayı sever. [897/18]

Ş. [Şināsī *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye* 228⁷⁴⁵]

3100. Deli alacası gibi. [897/19]

3101. Deli, alaca ata biner; ahmak, kula satar. [897/20]

3102. Deli alacası, deli saçması. [897/21]

3103. Deli orman, deli ırmak. [897/22]

3104. Deli fişek birisidir, derler. [897/23]

3105. Deli orman beyi. [897/24]

⁷³⁹ Yazmada: *şurmaz*.

⁷⁴⁰ Yazmada: *tarı*.

⁷⁴¹ Yazmada: *Nevādir-i Zurefā'dan bir fıkıradur*.

⁷⁴² Şināsī - Ebü 'z-Ziyā: *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye*: Delikli taş yerde kalmaz.: 230.

⁷⁴³ Yazmada: *Nevādir-i Zurefā'dan bir fıkıradur*.

⁷⁴⁴ Şināsī - Ebü 'z-Ziyā: *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye*: Deli ağlamaz, 'akıllı gülmez.: 228.

⁷⁴⁵ Şināsī - Ebü 'z-Ziyā: *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye*: Deli alacayı sever.: 228.

3106. Deli ile derviş, bir posta sığmamış, derler. [897/25]

3107. Deli, akşamdan sonra azar. [897/26]

T. [Ebü 'z-Ziyā *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye* 228⁷⁴⁶]

3108. Deliye göre tadat göz ak değil, derler. [897/27]

3109. Deli ile eğlenmek olmaz. [897/28]

3110. Deliye göre her gün bayram olsun, derler. [897/29]

3111. Deli ile şaka olmaz. [897/30]

3112. Deli ile yâr olma. [897/31]

3113. Deli ile yâr olma, derviş ile dargın⁷⁴⁷ olma. [897/32]

3114. Deli ile yâr olma, yâr yoldaşına bâr olma. [897/33]

Mevzundur.

3115. Deli ile yoldaş, boşboğaz ile sırdaş olma, derler. [897/34]

3116. Deli ile yoldaşlık, boşboğaz ile arkadaşlık olmaz. [897/35]

3117. Deli ise tımarhane var. [897/36]

T. [Ebü 'z-Ziyā *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye* 228⁷⁴⁸]

3118. Deli ile devletli (bay) ikisi de bildiğini işler. [897/37]

T. [Ebü 'z-Ziyā *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye* 228⁷⁴⁹]

3119. Deliye bal tattırmaya gelmez. [897/38]

3120. Deliye bal da tattırma, pekmez de. [897/39]

3121. Deli, baltaya sap olmaz. [897/40]

3122. Delinin başına kuyruk, kuyruğuna kabak takarlar. [897/41]

3123. Deli, bal kabağından olmaz ya! [897/42]

Ş. [Şināsī *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye* 228⁷⁵⁰]

3124. Deli, bayram geliyor diye sevinirmiş, derler. [897/43]

3125. Deliye göre her gün düğün, bayram, derler. [898/01]

beyt

dème ey kişi Leyla'yı Mecnun'a deli

naẓar eyle bu 'āleme her kişi bir gün ā deli

beyt-i diger

'ayblama ey kişi Leyla'yı Mecnun'ı

naẓar eyle bu dehre her kişinüñ var bir cününü

3126. Deli bir türlü⁷⁵¹ değil, bin türlü⁷⁵² deli var. [898/02]

⁷⁴⁶ Şināsī - Ebü 'z-Ziyā: *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye*: Deli akşamdan sonra azar.: 228.

⁷⁴⁷ Yazmada: *taḡın*. Ş. Sāmī: *KT*: taḡın: II, 860^a. REDHOUSE: *TaEL*: daḡın: 881^a; taḡın: 1220^b.

⁷⁴⁸ Şināsī - Ebü 'z-Ziyā: *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye*: Deli ése tımarhāne var.: 228.

⁷⁴⁹ Şināsī - Ebü 'z-Ziyā: *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye*: Deli ile devletli ikisi de bildiğini işler.: 228.

⁷⁵⁰ Şināsī - Ebü 'z-Ziyā: *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye*: Deli bal kabağından olmaz ya.: 228.

⁷⁵¹ Yazmada: *dürlü*. CLAUSON: *EDPT*: törlüg: 546^b. Ş. Sāmī: *KT*: dürlü: [Zebān-zedi: *türlü*, aşı: *törlüg*.]: I, 606^c. REDHOUSE: *TaEL*: türlü: 607^b; türlü: 897^a.

⁷⁵² Yazmada: *dürlü*.

3127. Deliyeye pekmez tattırmışlar, pazarda⁷⁵³ katran bırakmamış, derler. [898/03]

3128. Deliyeye pösteği, dervişe tespih saydırırlar. [898/04]

Mecmu 'a-yı Ebu' z-Zîyâdan bir fıkırdır s 1113 numara 69

“İhtimal ki ferheng şu ‘urunun ihtivâ ettiği kelimât-ı Farsîyi [pösteği sayar gibi] oturup da bi ’l-iltizâm ta ‘dâd etmegi... ilâ âhirihi...

3129. Deli pösteği sayar gibi. [898/05]

3130. Deliyeye pöstek saydırmak kabilindendir, derler. [898/06]

3131. Deliyeye davul⁷⁵⁴ vermeye gelmez. [898/07]

3132. Deli; dokuz türlü değil, doksan türlü olur, derler. [898/08]

3133. Deliyeye parmak gösterme, kele tırnak! [898/09]

3134. Delicesine hareket eder. [898/10]

3135. Delinin cürmü deftere yazılmaz, demişler. [898/11]

Muhibbî Dîvân [790, 2725, 3] [beyt]

*el uzadırsa zülfüne dil aşma anı
çün yazılmaz dilinün deftere cürm ü günehi
varıcağ küyüne ‘uşşâkunu gel eyleme redd
beglerün şevketi artar olıcağ çok sipehi*

3136. Deli çalışın, akıllı yiğit öyle mi? [898/12]

3137. Deliyeye hor bakmamak gerek. [898/13]

3138. Deli çokmar⁷⁵⁵ (çomak) toplarmış, derler. Binaenaleyh deliyeye demişler: “Çomakları ne yapacaksın?” demişler. Deliler: “Hem davul çalıp oynatacağım hem de o çomaklarla dövüp akıllandıracağım demiş.” derler. [898/14]

H [‘Abdü ’l-Halîm Hakkî]

Kıpçakî lehçede: Deli çokmar ciyad toplar -sıktar- bahil kişi, -altın- gümüş akçe ciyad -akıllı kişi- ilm, hüner, marifet ciyad! akılsız kişileri mal-minal ile, uzun emel yolunu kovar, demişler.

3139. Delidir, delidir deyip durmaktansa kızıl deli deyiver, demiş. [898/15]

3140. Deliyeye davulu da verme, çomağı da. [898/16]

3141. Deli deliden hoşlanır, imam ölüden. [898/17]

Ş. [Şinâsî *Ḍurûb-ı Emtâl-i ‘Otmâniyye* 228⁷⁵⁶]

3142. Deli divane olmuş dil. [898/18]

⁷⁵³ Yazmada: *bâzârda*. Kelimenin aslı Farsça *bâzâr*’dır. Yazmada *pazar* kelimesi *bâzâr* ve *pâzâr* olmak üzere iki farklı imla ile kullanılmıştır. STEINGASS: *CP-ED*: *bâzâr*: 144^a. MENINSKI: *Thesaurus...*: *bâzâr*: I, 650^b. Ş. Sâmi: *KT*: *bâzâr*: I, 263^a; *pazar*: I, 344^b. REDHOUSE: *TaEL*: *bâzâr*: 321^b; *pâzâr*: 433^a.

⁷⁵⁴ Yazmada: *ṭavul*. *Davul* kelimesinin aslı Arapça *ṭabl*’dır. al-FİRŪZÂBÂDÎ: *UBTKM*: *aṭ-ṭabl*: Ma’lumdur, ki şurnanın ulu karındaşıdır; bir yüzlü ve iki yüzlü olur.: III, 269. REDHOUSE: *TaEL*: *ṭavul* (طاول): 1229^b; *ṭabl*: 1232^b. Ş. Sâmi: *KT*: *ṭa’ul* (طاؤل): II, 873^a.

⁷⁵⁵ Yazmada: *çokmar*. CLAUSON: *EDPT*: *çomak*: 422^b. REDHOUSE: *TaEL*: *çokmar*: 737^b. Ş. Sâmi: *KT*: *çokmar*: İri ve toparlak başlı topuz, kalın ceng çomağı.: I, 522^a. YUDAHİN: *KS*: *çokmor*: Topuz, ucunda top bulunan değnek, sopa.: 278^a. TOPARLI-VURAL-KARAATLI: *KTS*: *çokmar* (II): Çomak, sopa, topuz.: 52^b. TDK: *TTS*: *çokmar*: Topuz, başı topuzlu değnek, çomak.: II, 938.

⁷⁵⁶ Şinâsî - Ebü ’z-Zîyâ: *Ḍurûb-ı Emtâl-i ‘Otmâniyye*: Deli deliden h’uşlanır imâm ölüden.: 228.

Yahyā Naẓīm *Dīvān-ı Belāğat-‘unvān-ı Naẓīm* [İbtidā-yı Ğazelliyāt] [beyt]

*bir şu ‘le-yi dīdāra taḥammül edemezken
şem ‘üñ ne bu cem ‘iyet-i pervāne başında*

*‘uşşākını mecmu ‘una kayd edüp ol şūḥ
ḥaḳḳā ki yazılmış dil-i dēvāne başında*

Yahyā Naẓīm *Dīvān-ı Belāğat-‘unvān-ı Naẓīm* [İbtidā-yı Ğazelliyāt 8, 3] [beyt]

*çarḥ-ı zālīm beni dūr etdi ser-i kūylıñdan
dil-i dēvāne yine saḡa emānet cānā*

3143. Deli divane olmuş, tiryakinin çubuğuna zivane olmuş. [898/19]

3144. Deli defter başta yazılırmış. [898/20]

3145. Deli, divane hep başında. [898/21]

3146. Deli, derviş arabasına binmiş. [898/22]

3147. Deliyi düğüne davet etmek istemez. [898/23]

3148. Deli, düğün evini herkesten evvel tanır. [898/24]

3149. Delisiz düğün olmaz. [898/25]

3150. Delisiz düğün, delilsiz hac olmaz. [898/26]

3151. Delisiz, fodulsuz⁷⁵⁷ düğün olmaz. [898/27]

3152. Delisiz, divanesiz şehir olmaz. [898/28]

3153. Deli zelil görseler de kan almaz. [898/29]

3154. Deli, deliyi sever. [898/30]

Ş. [Şināsī *Ḍurūb-ı Emtāl-i ‘Otmāniyye* 229⁷⁵⁸]

3155. Deli saçması gibi. [898/31]

3156. Deliden doğru⁷⁵⁹ cevap. [898/32]

3157. Deliden uslu haber, derler. [898/33]

3158. Deliden doğru⁷⁶⁰ cevap, delilden eğri sevap. [898/34]

3159. Delinin sözü kaleme gelmez. [898/35]

Ş. [Şināsī *Ḍurūb-ı Emtāl-i ‘Otmāniyye* 231⁷⁶¹]

3160. Deliye söz atılmaz, deliye taş atılmaz, taş attırılmaz, derler. [898/36]

3161. Deli, kuyuya taş atmış; kırk akıllı çıkaramamış, derler. [898/37]

3162. Deliye söz atıp ağzının tadını kaçırma. [898/38]

3163. Deliye söz atma, çamura taş atma. [898/39]

3164. Deliden uslu haber. [898/40]

⁷⁵⁷ Yazmada: *fuzūl*. al-FİRŪZĀBĀDĪ: *UBTKM*: al-fuḍūlī: Dā’imā ‘abes ve mā-lā-ya’niye müstağil olan boşboğaz kimseye dēnür.: III, 316. REDHOUSE: *TaEL*: fuḍūl: 1389^a; fodul: 1399^b. Ş. Sāmī: *KT*: fuḍūl: II, 999^a.

⁷⁵⁸ Şināsī - Ebü ’z-Ziyā: *Ḍurūb-ı Emtāl-i ‘Otmāniyye*: Deli deliyi sever.: 229.

⁷⁵⁹ Yazmada: *toğrı*. CLAUSON: *EDPT*: toğuru: 473^a. REDHOUSE: *TaEL*: doğru: 924^a; toğru: 1256^b; toğrı: 1257^a. TDK: *DS*: toğru: X, 3944^a.

⁷⁶⁰ Yazmada: *toğrı*.

⁷⁶¹ Şināsī - Ebü ’z-Ziyā: *Ḍurūb-ı Emtāl-i ‘Otmāniyye*: Delinin sözi qāleme gelmez.: 231.

Ş. [Şināsī *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye* 229⁷⁶²]

Muhibbī *Dīvān* [605, 2045, 4] [beyt]

*ğırra olma hüsni bünyādına ol āb üzredür
bir haberdür 'āqılāne diğle ben dēvāneden*

3165. Deli söylesin, uslu dinlesin. [898/41]

3166. Del doksan türlü, veli dokuz türlü bulunurmuş, derler. [899/01]

3167. Delinin bir sözü bayram, bir sözü ayrandır, derler. [899/02]

3168. Deli devran sürer, akıllı vakit bekler. [899/03]

Ş. [Şināsī *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye* 229⁷⁶³]

3169. Deli şakası başkadır. [899/04]

3170. Deliye taş anma. [899/05]

Ş. [Şināsī *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye* 231⁷⁶⁴]

3171. Deliler de soy soy olur. [899/06]

3172. Delilik dörde taksim olsa, üç kısmı hamakattan ibaret kalır. [899/07]

Cümel-i hikemiye...

3173. Deli dokuz türlü olur: Onuncusu ahmaklıktır, derler. [899/08]

3174. Deli var anadan doğma⁷⁶⁵, deli var sonradan azma! [899/09]

3175. Deli kılığına mı uğramış? Deli var doğma⁷⁶⁶, deli var azma; kimi mal delisi kimi akçe; kimi can delisi, kimi şan delisi hasılı bin türlü deli var. [899/10]

3176. Deli dayaktan⁷⁶⁷ hazzeder. [899/11]

3177. Deliye taş andırma. [899/12]

Lā beyt

*taş taş üzre egerçi komamışdur kühken
tağları kesüp deli taşlar taşır dāmānla*

Zafernāme-yi Tābit Luğaz-ı Selim Giray Han

*niçün vāsf-ı Kays'a olur beste dil
göñül minnet Allah'a Mecnūn degül
urup nazm-ı Leylī'vü Mecnūn'a el
deliye söz atma şakın vaz gel
nedür kār u bārūñ bir ırğad ile
başuñ derde uğratma Ferhad ile
o seng-i belādan edüp güft ü gū
deliye taş andırma der işte bu*

⁷⁶² Şināsī - Ebü 'z-Ziyā: *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye*: Deliden uşlı haber.: 229.

⁷⁶³ Şināsī - Ebü 'z-Ziyā: *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye*: Deli devrān sürer 'akıllı vakt bekler.: 229.

⁷⁶⁴ Şināsī - Ebü 'z-Ziyā: *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye*: Deliye taş anma.: 231.

⁷⁶⁵ Yazmada: *toğma*. CLAUSON: *EDPT*: tug-: 465^a. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1391.

⁷⁶⁶ Yazmada: *toğma*.

⁷⁶⁷ Yazmada: *taayakdan*. CLAUSON: *EDPT*: tayak: 568^a. REDHOUSE: *TaEL*: dayak: 886^b; tayak: 1266^b. Ş. Sāmī: *KT*: dayak: I, 601^a; tayak: II, 873^c. TDK: *DS*: tayak: Sopa.: X, 3851^a

*nidersiñ görüp kıışa-yı Vāmıķ'ı
ne şeytānı gör sen ne lā havl oķı*

3178. Deliye ne taş andır ne taş attır. [899/13]

3179. Deliye taş attırma, ya başına ya başına. [899/14]

3180. Deliye ne dayak⁷⁶⁸ göster ne akçe. [899/15]

3181. Deliye ne bal tattır ne pekmez. [899/16]

3182. Deli fişek. [899/17]

Ş. [Şināsī *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye* 229⁷⁶⁹]

3183. Deliden doğru⁷⁷⁰ cevap, derler. [899/18]

3184. Deli dağda⁷⁷¹ çalınan davula⁷⁷² da oynar. [899/19]

3185. Deliye kız verirsen satar, denize taş atarsan batar. [899/20]

3186. Deliye meram anlatmak, deveye ihram atlatmaktan güçtür, derler. [899/21]

3187. Deliye söz anlatmak, deveye hendek atlatmak kadar zordur, derler. [899/22]

3188. Delilik damarı⁷⁷³ tuttu. [899/23]

3189. Deliye su taşıt, söz taşıtma. [899/24]

3190. Deli mi oldun, divane mi? [899/25]

3191. Deliye göre bal da bir pekmez de bir. [899/26]

3192. Deli kim kapar, deli ne yaparsa kim yapar. [899/27]

3193. Deliye göre Şam yolu dümdüz. [899/28]

3194. Deliye göre şap da bir şeker de bir. [899/29]

3195. Deliye göre Bağdat uzak değil. [899/30]

3196. Deliye gülme, ölüye ağlama. [899/31]

3197. Deli kız evde kalmaz. [899/32]

Ş. [Şināsī *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye* 229⁷⁷⁴]

3198. Deli kız düğün etmiş, kendi baş sedire geçmiş, derler. [899/33]

3199. Deliyi kulağından tutarlar. [899/34]

3200. Deliyi lakırdıya tutmaya gelmez. [899/35]

3201. Deli kız düğün etmiş, kendi baş sedire geçmiş. [899/36]

⁷⁶⁸ Yazmada: *ṭayaķ*. CLAUSON: *EDPT*: tayak: 568^a. REDHOUSE: *TaEL*: dayak: 886^b; ṭayaķ: 1266^b. Ş. Sāmī: *KT*: dayak: I, 601^a; ṭayaķ: II, 873^c. TDK: *DS*: tayak: Sopa.: X, 3851^a

⁷⁶⁹ Şināsī - Ebü 'î-Zîyâ: *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye*: Deli kız evde kalmaz.: 229.

⁷⁷⁰ Yazmada: *toğrı*. CLAUSON: *EDPT*: toğuru: 473^a. REDHOUSE: *TaEL*: doğru: 924^a; toğru: 1256^b; toğrı: 1257^a. TDK: *DS*: toğru: X, 3944^a.

⁷⁷¹ Yazmada: *tağda*. CLAUSON: *EDPT*: tığ: 463^a. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: tığ: II, 1359. Ş. Sāmī: *KT*: dağ: I, 598^b; tağ: II, 864^a.

⁷⁷² Yazmada: *ṭavula* (طاوول). *Davul* kelimesinin aslı Arapça *ṭabl*'dir. al-FİRŪZĀBĀDĪ: *UBTĶM*: at-ṭabl: Ma'lûmdur, ki şurnanın ulu qarındaşıdır; bir yüzlü ve iki yüzlü olur.: III, 269. REDHOUSE: *TaEL*: ṭavul (طاوول): 1229^b; ṭabl: 1232^b. Ş. Sāmī: *KT*: ṭa'ul (طاوول): II, 873^a.

⁷⁷³ Yazmada: *ṭamarı*. CLAUSON: *EDPT*: tamar/ tamır (d-): 508^a. YUDAHİN: *KS*: tamır: 704^b. REDHOUSE: *TaEL*: ṭamar [ṭamar]: 1227^b; ṭamar [ṭamar]: 1245^a. Ş. Sāmī: *KT*: ṭamar (ṭamar) [yā-h'ud طمار (ṭamar)]: II, 870^a. TOPARLI-VURAL-KARATLI: *KTS*: damar: 55^b; tamar: 260^b; tamır: 260^b; tamur: 261^a.

⁷⁷⁴ Şināsī - Ebü 'î-Zîyâ: *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye*: Deli fişek.: 229.

3202. Deli masalı dinleyen yok. [899/37]
3203. Deli masalı, divane türküsü dinleyecek yok, derler. [899/38]
3204. Deli, kasemi kendi söyler, kendi iştir. [899/39]
Ş. [Şināsī *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye* 230⁷⁷⁵]
3205. Deliye göre her gün düğün, bayram. [899/40]
3206. Delisi, velisi bir arada. [899/41]
3207. Delinin yüreği ağzındadır, akıllının dili yüreğindedir. [899/42]
Ş. [Şināsī *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye* 231⁷⁷⁶]
3208. Deli, düğün eyyamıyla bayram gününü pek severmiş, derler. [899/43]
3209. Delikli taş yerde kalmaz, delik çuval elde -evde- kalmaz, derler. [900/01]
3210. Delik büyük, yama küçük; çaresi ya ölmek ya çaresini bulmak gerek, demişler. [900/02]
3211. Deliden veli olmak ihtimaldir, deniden veli olmak muhaldir. [900/03]
3212. Deli neyler hâli, akıllı neyler mâli. [900/04]
Ş. [Şināsī *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye* 231⁷⁷⁷]
3213. Deliler bayramı başka, veliler bayramı başka. [900/05]
3214. Delme deşik. [900/06]
3215. Delme deşik kalıyor gibi. [900/07]
3216. Deliye tarak versen başını kel eder. [900/08]
3217. Dilîr-âne gören mur-ı hakir ise de hasmın. [900/09]
Mevzundur.
Hıfzî [*Manzûme-yi Ḍurūb-i Emtāl* 13] [mısrâ⁷⁷⁸]
3218. Deliye tarak, hasede tırnak istemez. [900/10]
3219. Tellal⁷⁷⁹ ecel nida edip elinde hiçe satıldı, demiş. [900/11]
Şolâkzâde Mehmed Hemdemî Çelebî *Şolâkzâde Târîhi*⁷⁸⁰ [Rezem Sultân Rûm-ı ba-‘Acem 367]
3220. Tellal⁷⁸¹ elinde hiçe satıldı dense. [900/12]
3221. Tellal⁷⁸² kadı, miyancı mahzar, malını almaya kethüdâ hazır. [900/13]
Nâbî [*Hayriyye-yi Nâbî* Maṭlab-ı Nehy-ı Kaẓâ vu Kısmet 278, 34b, 1249-1252] Naẓm
mensi endîşe-yi dîn ü dünyâ

⁷⁷⁵ Şināsī - Ebü 'z-Ziyâ: *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye*: Deli kasemi kendi söyler kendi işidir.: 230.

⁷⁷⁶ Şināsī - Ebü 'z-Ziyâ: *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye*: Delinin yüreği ağzındadır; 'akıllının dili yüreğindedir.: 231.

⁷⁷⁷ Şināsī - Ebü 'z-Ziyâ: *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye*: Deli neyler hâli 'akıllı neyler mâli.: 231.

⁷⁷⁸ Hıfzî: *Manzûme-yi Ḍurūb-i Emtāl*: dilîr-âne gören mür-ı haķîr êse de haşmın: 13.

⁷⁷⁹ Yazmada: *dellāl* (دلّال). al-FİRŪZÂBÂDÎ: *UBTQM*: ad-dallāl: Bâyi' ile müştērî beynini cāmî' olan adama dēnür ki lisānımızda daḥı mu'teberdir.: . ATAY: *A-TBL*: dellāl: Gösteren, delil olan, telal, aracılık yapan.: I, 582^a. MENINSKI: *Thesaurus...*: dellāl (vul. *tellāl*): I, 2117.Y Ş. Sāmî: *KT*: tellāl: I, 433^a; dellāl: I, 616^b. REDHOUSE: *TaEL*: tellāl: 586^a; dellāl: 910^b.

⁷⁸⁰ Yazmada: *Şolâkzâde Târîhi* 'nden bir fıkradur.

⁷⁸¹ Yazmada: *dellāl* (دلّال), *dellāl* (دلّال) olmak üzere iki farklı imla ile kullanılmıştır.

⁷⁸² Yazmada: *dellal*.

ber-ṭaraf vāhime-yi roz-ı cezā
‘ilmi yoḳ ekter ībī-medḥeb ü dīm
çeşmi maḥşulde vü rişvetde hemīm
elde endāze vü keyl ü mīzān
eylemiş maḥkeme-yi şer ‘i dükān

ḳāḳı dellāl u miyāncı muḥḫır
ketḫudā ḳabẓına māluḡ ḫāzır

3222. Delisiz köy, düğün olmaz; köpeksiz, kötüsüz, köy, soy olmaz, demişler. [900/14]

3223. Tellal⁷⁸³ eline verilen maldan beter oldu, derler. [900/15]

3224. Delilsiz cennete bile girilmez. [900/16]

Ş. [Şināsī *Ḍurūb-ı Emtāl-i ‘Otmāniyye* 230⁷⁸⁴]

3225. Delil iki türlü⁷⁸⁵: delil-i aklî, delil-i naklî. [900/17]

Kavaid-i nahvi.

3226. Delilsiz hacca bile gidilmez. [900/18]

3227. Delilsiz hacı, delilsiz davacı. [900/19]

3228. Delilsiz hacı, devesiz hacı bir değil. [900/20]

3229. Delilsiz dava tutulmaz, meğer şahidi kadı ola, derler. [900/21]

3230. Delilsiz hacı, künyesiz deve bulamaz. [900/22]

3231. Delil-i ilahî, delil-i nebevî. [900/23]

Şerî söz.

Yahyā Naẓīm⁷⁸⁶ *Dīvān-ı Belāğat- ‘unvān-ı Naẓīm* [21]

gelen seferden o şāhen-şeh-i muẓafferdür
ki raḥşı aḫlas-ı çarḫ üzre cılve-güsterdür
şeh-i ḳalem-rev-i tevfiḳ Ḥān Selīm Girāy
delāli Ḥıẓr-ı zafer pīş-revî peyemberdür
meger Selīm Girāy Ḥān şeh-i Sikenderdür
ki ḳanda ‘aḫ-ı inān etse Ḥıẓr rehberdür

3232. Delilin hazır ola, derler. [900/24]

3233. Delilsiz hacıya, harami delil olur. [900/25]

3234. Delilsiz dava batıldır dinlenilmez, demişler. [900/26]

3235. Devletli hünkâr hanginizdir⁷⁸⁷ şikayetim var, demiş. [900/27]

Şolaḳzāde Meḫmed Hemdemî Çelebî *Şolaḳzāde Tārīḫi*⁷⁸⁸ [268]

3236. Dem bu dem. [900/28]

Ş. [Şināsī *Ḍurūb-ı Emtāl-i ‘Otmāniyye* 232⁷⁸⁹]

⁷⁸³ Yazmada: *dellal*.

⁷⁸⁴ Şināsī - Ebü ’z-Ziyā: *Ḍurūb-ı Emtāl-i ‘Otmāniyye*: Delilsiz cennete bile girilmez.: 230.

⁷⁸⁵ Yazmada: *dürlü*.

⁷⁸⁶ Yazmada: *Naẓīmî*.

⁷⁸⁷ Yazmada: *ḳanḡıḡuzdur*. CLAUSON; EDPT; kaḡu: 632^b.

⁷⁸⁸ Yazmada: *Şolaḳzāde Tārīḫi*’nden bir fıkradur.

3237. Dem günüdür. [901/01]

3238. Dem olur ki ak gün, kara; kara gün, ak olur. [901/02]

3239. Dem olur ki dün muzlim, mihr-i enverden geçer. [901/03]

Mevzundur.

‘Ârife Hanımın Şükûfezâr risâlesinden nazîresi

sen tecellî etseñ de ey ğidâ-yı fikr-i cân

dâ’imâ nâzik hayâlün dîde-yi terden geçer

çehre-yi maķşûdımı setr etse de ebr-i niķâb

dem olur kim dūd-ı muẓlim mihr-i enverden geçer

3240. Demler o demler idi, zaman o⁷⁹⁰ zaman idi. [901/04]

Mısrâ‘

[Meḥmed Tefvîķ] *Mecmū‘a min Nevādiri ‘l-Üdebā vü Âtāri ‘z-Zurefā (Nevādirü ‘z-Zurefā)*⁷⁹¹ [cüz’-i evvel]
63, 64

3241. Dem-i firkat geliyor ney gibi nalan olsun. [901/05]

Şehzāde Sultān Bāyezīd [Kāfile-yi Şu‘arā] [I, 28^b] mısrā‘

İran’da şehid olan Şehzade Sultan Bayezid

3242. Dem-i tefekkürüm, en hoş dem-i hayatımdır. [901/06]

Mısrâ‘

Ekrem Beg

3243. Dem-i sualde hazır cevaba söz yoktur. [901/07]

[Meḥmed Tefvîķ] *Mecmū‘a min Nevādiri ‘l-Üdebā vü Âtāri ‘z-Zurefā (Nevādirü ‘z-Zurefā)*⁷⁹² [cüz’-i evvel]
5

3244. Dem odur akl-ı Felâtundan nice divaneler. [901/08]

Lā mısrā‘

3245. Demir ayak. [901/09]

Ş. [Şināsī *Durūb-ı Emtāl-i ‘Otmāniyye* 232⁷⁹³]

3246. Dem-i İsa gibi ihya etti. [901/10]

Nedīm Dīvān [16, 48]

līķ umēdüm budur kim luṭṭ u iḥsānıñ hemān

erişür iḥyā-yı ānāle dem-i ‘İsā gibi

3247. Demir gibi. [901/11]

3248. Demir ateşte, insan mihnette tecrübe olunur. [901/12]

3249. Demir gibi kızarır da bozarır da. [901/13]

Ateşe girse...

⁷⁸⁹ Şināsī - Ebü ‘z-Ziyā: *Durūb-ı Emtāl-i ‘Otmāniyye*: Dem bu dem.: 232.

⁷⁹⁰ Yazmada: *ol*.

⁷⁹¹ Yazmada: *Nevādir-i Zurefā’dan bir fiķradur*.

⁷⁹² Yazmada: *Nevādir-i Zurefā’dan bir fiķradur*.

⁷⁹³ Şināsī - Ebü ‘z-Ziyā: *Durūb-ı Emtāl-i ‘Otmāniyye*: Demir ayak.: 232.

3250. Demir kaba -tasa- kalay tutmaz (olmaz), çingene⁷⁹⁴ çerisinde saray olmaz; dağlık⁷⁹⁵ yerde alay olmaz, mert⁷⁹⁶ meydanında at oynatmak namertlere kolay olmaz. [901/14]
3251. Demir tavında gerek, bıçak kılavında gerek, derler. [901/15]
3252. Demir tavında dövülür⁷⁹⁷, kaygana⁷⁹⁸ -yumurta kızartması- tavaasında yenir harman havasında. [901/16]
3253. Demir tavında dövülür⁷⁹⁹. [901/17]
Ş. [Şināsi *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye* 232⁸⁰⁰]
3254. Demir tâbında⁸⁰¹ (izinde) yapışır, meseldir. [901/18]
Mevzundur.
Hıfzî [*Manzûme-yi Ḍurūb-i Emtāl* 13] [mısrâ⁸⁰²]
3255. Demir tavında dövülür, kız çağında sevilir. [901/19]
3256. Demir su tutmaz, pas tutar. [901/20]
3257. Demirden leblebi yutulmaz. [901/21]
3258. Demirden gömlek. [901/22]
3259. Demir gibi katı yürekli. [901/23]
3260. Demir madenin karasıdır, deni (denaet) insanın karasıdır. [901/24]
Denaet, insanın yüz karasıdır.
3261. Demirbaş. [901/25]
Ş. [Şināsi *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye* 232⁸⁰³]
3262. Demir dayak⁸⁰⁴, demir ayak, demir çarık. [901/26]
3263. Demir yalayıp ateş püskürür. [901/27]
Ş. [Şināsi *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye* 233⁸⁰⁵]

⁷⁹⁴ Yazmada: *çingāne*. REDHOUSE: *TaEL*: çingān: 732^b; çingāne: 732^b; çingeni: 733^a. Ş. Sāmī: *KT*: çingāne: I, 517^a.

⁷⁹⁵ Yazmada: *tağlık*.

⁷⁹⁶ Yazmada: *merd*. Kelimenin aslı Farsça *mard*'dir. STEINGASS: *CP-ED*: *mard*: 1211^b.

⁷⁹⁷ Yazmada: *dögülür*. CLAUSON: *EDPT*: *tög*:-: 477^a. Şeyh Süleymān: *LÇvT'O*: *dögmağ*: 172^a. TDK: *DS*: *dögmek*: IV, 1571^a. TDK: *TTS*: *dögmek*: II, 1225.

⁷⁹⁸ Yazmada: *kaykana*. Kelimenin aslı Farsça *ḥāyagāna*'dır. Kelime, Farsça *ḥāya* ve Farsça *gāna* kelimelerinin terki bidir. STEINGASS: *CP-ED*: *ḥāya*: Yumurta.: 445^b. STEINGASS: *CP-ED*: *gāna*: 1109^b. STEINGASS: *CP-ED*: *ḥāya-gāna*: Kızarmış yumurta.: 446^a. at-TABRİZİ: *BK*: *ḥāygāne*: Kayganadur ki yumurta ile yapılır. 'Arabīde 'uccet dēnūr. Ḥāgāne bundan muḥaffēdūr. Kaygāna ḥāygāne muḥarrefidūr.: 313. DEVELLİOĞLU: *O-TAL*: *haygene*: Kaygana denilen, yumurta ile yapılan bir tatlı.: 412^b. Ş. Sāmī: *KT*: *kaygāna*: Çalkānup yağda pişen yumurta.: II, 1045^b. TOPARLI-VURAL-KARATLI: *KTS*: *kaygāna*: Un ve yumurta ile yapılıp içine yağ dökülen tatlı.: 133^b. TDK: *TS*: *kaygana*: 1. Omlet 2. Yumurta çalkanarak yapılan bir çeşit tatlı.: 1363^a. TDK: *DS*: *kaygana*: Omlet.: VIII, 2699^a; *kaykanaḥ*: Yağda pişirilmiş yumurta.: VIII, 2702^b.

⁷⁹⁹ Yazmada: *dögülür*.

⁸⁰⁰ Şināsi - Ebü 'z-Ziyā: *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye*: Demir tavında dögülür.: 232.

⁸⁰¹ Yazmada: *tāb*. Bu kelimenin 'iz' manasında kullanılması doğru olup CLAUSON'da geçmektedir. CLAUSON: *EDPT*: *tāb*: İz.: 434^a. Ama madde başındaki *tāb* kelimesi müellif tarafından Farsça düşünülmeiydi. at-TABRİZİ: *BK*: *tāb*: Ḥarāret ma'nāsınadır. Ḥāsseten kızgın demüre dēnūr.: 326.

⁸⁰² Hıfzî: *Manzûme-yi Ḍurūb-i Emtāl*: demir tâbında yapışır: 13.

⁸⁰³ Şināsi - Ebü 'z-Ziyā: *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye*: Demir baş.: 232.

⁸⁰⁴ Yazmada: *ṭayaḥ*.

3264. Dâna kimse ne yaparsa tam yapar, deni kimse ne yaparsa kem yapar. [902/01]

3265. Denk geldi. [902/02]

Denkdaş-küfüv...

3266. Dengi dengine uygun gerek. [902/03]

3267. Dengi dengine, rengi rengine uygun. [902/04]

3268. Dengini bulan deniz aşar, kolayını bulan her gün et [...] yer! [902/05]

3269. Dengini bulmadan yola çıkma, derler. [902/06]

3270. Dengi yok pehlivandır! [902/07]

3271. Dengi dengiyle, teke⁸⁰⁶ boynuzuyla yaraşır. [902/08]

3272. Denktekini arama, cenktekini sor, demiş. [902/09]

3273. Denkteki maldan, cenkteki can hayırlıdır. [902/10]

3274. Denkleşir, cenkleşir. [902/11]

3275. Dânik (dang)⁸⁰⁷ -akçe- nimâ yok. [902/12]

3276. Denksiz çift öküz boyunduruğa asılır. [902/13]

3277. Denksiz çift öküzleri uymaz öküz değil. [902/14]

3278. Denaet adamın yüz karasıdır. [902/15]

3279. Deni, leimm kimselerin kapısını⁸⁰⁸ çalma; zira deniden vefa gelmez. [902/16]

Cümel-i hikemiye...

Yahyâ Nazîm⁸⁰⁹ *Dîvân-ı Belâğat- 'unvân-ı Nazîm* [III, 221] beyt

goşe-nişân ol yüri edâ-yi 'aşruñ

âdem eşeñ eyleme kapularını dağk

Hurûfî 'Arşî *Dîvân-ı Belâğat Unvân-ı 'Arşî* [Muhammes-i Diger 3, I, V]

teb îyet âme dünya içün her edânîye

aldanma murğ-ı zîrek iken dām u dāneye

aldar seni bırağmağa mekr ü fesādına

tîr ü belâ içün seni kor her nişânına

gördüğ zamâne uydı sen uyma zamāneye

Diger

yoğdur vefâsı dünyeniñ aldanma âline

düşme derûn-ı dilden anuñ iştiğâline

ağû kıatar şunınca felek şehd ü bâline

degmez şafâ-yı evveli şoñraki inñi 'âline

⁸⁰⁵ Şinâsî - Ebü 'z-Zîyâ: *Đurûb-ı Emtâl-i 'Otmâniyye*: Demir yalayup âtiş püskürür.: 233.

⁸⁰⁶ Bu kelime 'erkek keçi' manasına gelir. KÂŞGARLI: *DLT*: Yazma: teke: 273^b₁₀. CLAUSON: *EDPT*: teke: 477^b. TOPARLI-VURAL-KARATLI: *KTS*: teke: Erkek keçi.: 268^b.

⁸⁰⁷ Yazmada: *dāng*. Kelimenin aslı Farsça *dāng* olup 'dirhem'in altıda biri' manasına gelir. ŞU'ÜRÎ: *Ferheng-i Şu'urî*: *dāng*: Rub' dirhemdir. Ba'zı yerde rub' miṭḡāle de *dāng* dērler.: cild-i evvel, 417^a. STEINGASS: *CP-ED*: *dāng*: 501^b. Ş. Sāmî: *KT*: dirhem'in altıda biri olmak üzere eski bir vezndir.: I, 600^a. REDHOUSE: *TaEL*: *dāng*: 885^a.

⁸⁰⁸ Yazmada: *kapusını*. CLAUSON: *EDPT*: kapığ: 583^a. Ş. Sāmî: *KT*: kapu (قاپو) yā-h'ūd kapu (قبو) veya kapı (قابی): II, 1054^a.

⁸⁰⁹ Yazmada: *Nazîmî*.

gördüğ zamāne uydı sen uyma zamāneye

3280. Deni adamdan vefa gelmez. [902/17]

3281. Deniden vefa gelmez. [902/18]

3282. Deni dünyaya doyum olmaz. [902/19]

3283. Deni, zamana uysa; sen uyma zaman! [902/20]

3284. Deniden veli olmaz. [902/21]

3285. Deni şeytana benzer, aldanan belalı nişana benzer. [902/22]

3286. Deni, işfalcı olur. [902/23]

3287. Deni, ne yaparsa kem yapar. [902/24]

3288. Deniye ne mal ver ne can! [902/25]

3289. Deni dünyanın dostluğuna sakın inanma, karnında ateş vardır! [902/26]

3290. Deni, ne din bilir ne dünya! [902/27]

3291. Deniden soy sorma, deliden huy! [902/28]

Hersekli ‘Arîf Hikmet Beg⁸¹⁰ gâzel

araşdırdum hezār ān kere tab ‘-ı ehl-i dünyâyı

hele yār ān ile hūbānı gāyet bî-vefā buldum

edānīye temelluḡ ‘āriyet bir ‘ömr için degmez

bu şüretle ta ‘ayyüş fikrini yek nā-becā buldum

şu ‘ünāt-ı tab ‘iytde bidāyet yok nihāyet yok

vuḡu ‘āt-ı zamānı bir müselsel mācerā buldum

nedir cürm-i fazīlet kim anuḡ erbabını yārāb

perīşān ḡāl maḡzūn u ḡaḡr bî-nevā buldum

Muḡibbī Dīvān [727, 2496, 5] [beyt]

Muḡibbī vërme dil dünya denīdür

meteldür kim gerekdür gāyret erde

Muḡibbī Dīvān [743, 2555, 5] [beyt]

vërme dehre dil şaḡın étmez vefā ol ‘āḡıbet

gēçesin lābūd sen andan ol daḡı senden gēçe

3292. Deniden merhamet umma! [902/29]

3293. Denilere müracaat edip istirham etmek, insan mâ fî’l-bâl edemez. [902/30]

İbni Sīnā⁸¹¹

3294. Denilere baş eğmek, ömre değil baştaki saça değmez! [902/31]

3295. Deni dünyaya aldanma, tahsil-i ilimden geri kalma, cahil ile yâr olma, yâr ve yoldaşına bâr olma! [902/32]

3296. Deni dünyaya gönül verip aldanma! [902/33]

3297. Deni, kem yapar; dānâ tam tam yapar. [902/34]

⁸¹⁰ Yazmada: Hersekli ‘Arîf Hikmet Begin gâzelinden.

⁸¹¹ Yazmada: hikmet-i İbn Sīnā.

3298. Dûrendiş ol, bed-endiş olma; zira dûrendiş olanlar ihtiyatkâr olurlar, bed-endiş olanlar ihtiyattan gaflet ederler, demişler. [903/01]

3299. Devran-ı âlemde iki zevk-i tabîî vardır ki: Birisi tulu-yı şemste, diğeri gurub-ı şemsteki manzara-yı âlemdir, bir diğeri de bedr-i münirdeki zevktir, demişler. [903/02]

3300. Denilere baş eğmek ömr-i beşere değmez. [903/03]

3301. Deni dünyanın safası, cefasına değmez. [903/04]

Hurûfî ‘Arşî⁸¹² *Dîvân-ı Belâgat Unvân-ı ‘Arşî*[73] beyt

ben ehl-i şafâyam deryü da ‘vâyı uzatma

degmez bu şafâ ertedeki yasına dehrüñ

‘Arşîyüri dehriler ile olma muķārın

aldanmayasın zînet-i ifnâsına dehrüñ

3302. Deni dünyanın zevki, humarına değmez, devenin safası tımarına değmez, derler. [903/05]

3303. Deni dünyanın ziynetine aldanma, ben söyleyim, ben böyleyim diye davayı uzatma! [903/06]

3304. Devasız dert⁸¹³ olmaz. [903/07]

Ş. [Şinâsî *Đurûb-ı Emtâl-i ‘Otmâniyye* 233⁸¹⁴]

3305. Devasız dert olmaz, düşmansız fert⁸¹⁵ (kimse) olmaz! [903/08]

3306. Devasız dert, âşık derdi! [903/09]

3307. Dûrendiş olanlar, maziye atf-ı enzar-ı dikkatle ibret -ülkü- alır, hâle hasr-ı enzar-ı dikkatle sarf-ı say-i hizmetle⁸¹⁶ istikbal için ön gayretle bilgi alır, demişler. [903/10]

3308. Devir daim dünyası bu! [903/11]

3309. Devede kulak, denizden damla kabîlinden, az şeydir, derler. [903/12]

3310. Devirene mi devrilene mi? [903/13]

3311. Devran-ı âlem durur⁸¹⁷ mu? Asla durmaz⁸¹⁸, der. Bugünün ertesi⁸¹⁹ -yarını- var, erte günün sahibi var. [903/14]

3312. Devr-i ebvab babında derbederlik makamına çıktı, demiş. [903/15]

Şolâkzâde Mehmed Hemdemi Çelebî *Şolâkzâde Târîhi*⁸²⁰ 19

3313. Devacı derdini bilmeseydi elbette derman edemez, demişler. [903/16]

Dede ‘Ömer Rüşenî⁸²¹ *Âtâr-ı ‘Aşk* [816]

⁸¹² ‘Arşî Dede *Dîvânı*’ndan.

⁸¹³ Yazmada: *derd*.

⁸¹⁴ Şinâsî - Ebü ‘îz-Ziyâ: *Đurûb-ı Emtâl-i ‘Otmâniyye*: Devâsız derd olmaz.: 233.

⁸¹⁵ Yazmada: *derd*.

⁸¹⁶ Yazmada: *Yazmada: hıdmet*. Kelimenin aslı Arapça olup *hıdma*’tır. ATAY: A-TBL: I, 444^a. REDHOUSE: *TaEL*: *hıdmet*: 834^a; *hıdmet*: 834^b. Ş. Sâmi: *KT*: *hıdmet*: [Zebân-zedi: *hıdmet*.]: I, 574^b.

⁸¹⁷ Yazmada: *turur*. CLAUSON: *EDPT*: tur-: 529^b. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 404. REDHOUSE: *TaEL*: *turmağ*: 1254^a. Ş. Sâmi: *KT*: *turmağ*: II, 896^b. TDK: *TTS*: durmak (turmak): II, 1261; turmak: V, 3856. TOPARLI-VURAL-KARATLI: *KTS*: tur- 284^a; tur-: 284^a, dur- (I): 65^b.

⁸¹⁸ Yazmada: *turmaz*.

⁸¹⁹ Yazmada: *ertesi*. CLAUSON: *EDPT*: ertē: 202^b. Şeyh Süleymân: *LÇvT‘O*: erte: 48^b. Ş. Sâmi: *KT*: erte: I, 239^a.

⁸²⁰ Yazmada: *Şolâkzâde Târîhi*’nden bir *fıkradır*.

*devâcî derdüñi bilmese ey cān
kaçan éder senüñ derdüñi dermān*

3314. Kişi dürendiş, akıbet-endiş gerek. [903/17]

‘Abdül ’l-Halīm Hakkî

Dûrendişlik hasâisinden birisi de ihtiyata riayet etmek ve dünyanın hile ve riyasına asla kapılmamak ve inanmamak, velhasıl düşmanı düşman, dostu dost bilmektir. Dûrendiş ve akıbet-bîn olanlar fazâil-i ahlakiyeye malik olanlardır. Zira dûrendişlik fazâil-i ahlâkiye ile kesb-i ittisaf etmeye ve akıbetbîn olmaya vabeste ve hayat-ı nefsanîyeye mağlup olmamaya tevakkuf eder, demişler. Binaenaleyh hayat-ı nefse mağlup olanlar da dûrendişlik ve akıbet-bînlik vecd-binlik hassası pek az bulunur ve belki hiç bulunmaz. Çünkü nefse tabiyet dûrendişlik mâkesi ve zıddıdır. Ciddiyet ve safiyet ve istikamet, şecaat ve kıyaset olur ve meslûp bulunur, demişler.

3315. Devr-i Âdem’den kalma aletle iş görmek ister. [903/18]

3316. Devirdiği araba doksanı aştı! [903/19]

3317. Devr-i Âdem’den beri, halk fırka fırkadır, her fırkanın bir türlü mezhebi ve bir türlü meşrebi vardır, demişler. [903/20]

3318. Devran yine o⁸²² devran, zaman yine ol zaman, demiş. [903/21]

Taşvîr-i Efkar beyt

*kesb-i feyz ü rif’at ése maflabuñ devr āndan
du-bāra ‘azîmet ol mehcūr olup yār āndan*

3319. Devran-ı âlem ne gösterir bakalım? [903/22]

3320. Devrandan matlabın feyz ve rif’at ise yârandan mahcur olup [...] azimet ol. [903/23]

Cümel-i hikemiye...

3321. Devran yine o devran, âlem yine o âlem. [903/24]

3322. Devran-ı âlemde nice devirler geldi, geçti. Tevârihten sor. [903/25]

3323. Devran-ı âlemde -âlem-i kâinat- -felekiyat devranı- tende hâl-i âlem; mazi olur; mazi; istikbal olur; istikbal, hâl olur. Devran-ı âlem devri, küreviyet devri bunlardır. [903/26]

3324. Devşirme mahsülü, devlet haini, demiş. [903/27]

3325. Devlet, cemiyetin -efraddan müteşekkil ve mürekkep milletin- nigâhbanı; vatan, cemiyetin vâlid-i mihribanı; cemiyet, -millet- vatanın hem mihmanı hem de kapısında derbanı, kulu, kurbanıdır; onun için “Millet devletsiz, vatansız olmaz -yaşayamaz- devlet de milletsiz, vatansız kaim olamaz; ancak devlet milletler olur, demişler. [903/28]

[Ahmed Vefik Paşa] *Lehce-yi ‘Otmânî* [cüz’-i t̄ānî, 1116^a]

devlet: *is. Büyük hükümet hey’eti, dā’ire-yi munṭaẓama-yı mülûkiyyet devlet-i ebed-müddet devlet-penāh ma’nāsına pād-şāh, sâbıkda şāhib-i devlet pād-şāh. devlet-hāhāne hayr-hāhlıqla. devlet-me’āb devletlü emīnü ’d-devle, mu’temedü ’d-devlet,*

⁸²¹ Yazmada: İbrāhīm Gülşenî *kuddise sırruh. Âtâr-ı ‘Işk*, Dede ‘Ömer Rüşenî [ö. 892/1487]’nin divanındaki kaside, gazel ve rubailerden bir kısmı, *Miskinnâme* adlı eserinin bazı bölümleri ve diğer mesnevilerden Edirnevî tarafından kısa bazı açıklamalarla birlikte yayımlanmıştır. UZUN, M.: “Dede ‘Ömer Rüşenî’nin müridi İbrāhīm Gülşenî [ö. 940/1534] gösterilmiş.

⁸²² Yazmada: *ol.*

düvel. 'Avām zebān-zedi zenginlik mal haşmet debdebe. bi' d-devlet ve 'l-iqbāl-devletlünüñ konağı, devlet-hāne.

3326.Devlet, mal ve cah ile değildir, ahlak ile dir. **[903/29]**

3327.Devlet atı binmesi kolay eğerli attır; amma eğerli attır! Herkes biner, düşer, demişler. **[903/30]**

3328.Devletli o kim ayıptan ede özün pak! **[903/31]**

Şāhidī [Tuḥfe-yi Şāhidī Kıt'atü 's-sābi'-'aşere der-baḥr-ı hezec-i aḥreb-i maḳbūz 58^a]
mışra⁸²³

Mu'allim Nācī Luḡat-i Nācī

devlet: [İs.] Büyük sa 'ādet: Devlet şehādet Olmaya devlet cihanda bir nefes şıḥḥat gibi. Süleyman Kānūnī. Memālik-i müstaḳile ve sekenesi mecmū'ı

Resimli Kāmus

devlet: [İs.] İqbāl, büyük sa 'ādet. (Hukuk) bir kānun-ı müctemi' ve anı icrāya me'mur hükümete tābi' olup menāfi' i müşterek ve memālik-i [...] mālīk bulunan efrād ve nüfūs-ı külliyeñ hey'et-i mecmu'ası- ki şahş-ı ma'nevī' i 'tibār olunur.

3329.Devlet milletle, millet devletle kaimdir; milletsiz devlet, devletsiz millet olmaz, yaşamaz, demişler. **[903/32]**

'Abdül 'l-Halīm Haḳḳī

Devlet, milletden; millet, cemaat-i cemiyetten, kavimden; kavim, kabileden; kabile ocaktan, aileden doğar. Onun için denilmiştir ki: Devlet, milletle; millet, devletle kaimdir! Devlet, hami ve mürebbi-yi millettir. Devletsiz millet, cansız ceset gibidir. Milletsiz devlet, koyunsuz çoban gibidir. Her devlet, milletten olur. Her millet, bir devletle güdülür. Nizam-ı âlem, devran-ı dünya böyledir, demişler. Devlet, millet tarlasında -arsa-yı mülkünde- çalı çırpı da bulunur. Çalan, çırpan da bulunur. Fakat, ancak vakit ve zamanında hem çalı çırpıyı hem çalanla çırpanı kökünden hal' ve kam' ile hemen çıkarıp atmak devlet ve milleti o misilli mazarrattan vikaye ve tamamen tırpanlayıp temizlemek gerektir.

3330.Devlet kuşu (Hüma-yı devlet) herkesin başına konmaz! **[903/33]**

3331.Devlet ve millette müsavat-ı hukuk; ancak kanun-ı adaletle kaim olmak mümkündür yoksa beşeriyette müsavat mümkün olmaz; zira kanun-ı hilkatte müsavat olmaz, demişler. **[903/34]**

3332.Devlet; kuşa benzer, konar da uçar da. **[903/35]**

3333.Devlet, millet, hami, mahmû kaidesince birbirinin zarf ve mazrufudur; binaenaleyh devlet, milleti; millet, devleti bakar, demişler. **[903/36]**

3334.Devlet yeli gibi esti, gitti! **[903/37]**

3335.Devlet millet umuruna memur olanlar [...] **[903/38]**

Dīvān-ı Kāmil

*felek bir gün bizi ḥandān eder ammā ne gün bilmem
murādım üzre bir devrān eder ammā ne gün bilmem
bulur bu kerem ḡam ḡāyet nihāyet böyle kıalmaz ya
eser devlet yeli fermān eder ammā ne gün bilmem*

823

Şāhidī: Tuḥfe-yi Şāhidī. mef'ülü mefā'ilün mefā'ilün fā' / devletli ol kim 'aybdan özin ede pāk: 58^a.

*onulmaz çerh-i bî-dārîñ içre zaḥm-ı şimşîrî
çeküp cellâd-ı ğam destinden almak göñlümüz mümkün
anı ol rāḳım dīvān éder amma ne gün bilmem
kalur zann étme yerde girye-i nîm şebiñ Kāmil
seni bir vaḳt olup şādān éder amma ne gün bilmem*

3336.Devlet yeli bir gün olur bize de eser, derler. [903/39]

3337.Devlet yeli esme, deli ana küsme. [903/40]

3338.Devletin malı deniz, yemeyen domuz diyen takımdandır? Halbuki (aksi murattır) [903/41]

3339.Devlet, millet babasıdır. [903/42]

3340.Devlet, milletle; millet, devletle kaimdir, derler. [903/43]

3341.Devletle, saadetle! Her yerde her şey bir usul bir adettir, demiş. [903/44]

Devlet: Kānun vaż‘ éden, kānun vaż‘ étmek şalāḥiyet ve ḥākimiyyetini, vaż‘ olunan aḥkāmıların icrāsı kudret ve nüfūzunu nefsinde cem ‘ éden ma ‘nevî bir şahş demektir. Bu i ‘tibar ile devlet tecziye ve intiḳām kabûl étmez bir küldür. Şöñra devlet, milletin intizām ve kemāl bulmuş teşkilātını éder. Şu esas daḥi devletin lisān ve ‘irfānı ile mebnî ve mütteḥiz bir millete istîdādını zarūrî kılar. Demiş. Zîrā vezā‘îf umūr-ı devlete ḥaşr-ı vücud ve şırf nefis ḥimāye-i emel étmek ve ḥüsn-i şüretle ifā-yı ḥidmet eylemek şe ‘ā‘ir-i insāniyet ve ḥamiyetden olub ol bâbda ḥādim ve me ‘mur olanlar için ammā ‘umûm olan emānet-i devlet ḥidemātı dā‘imā ḥimāyet ve şaḥābet ve sıyānetle ifā ve icrā eylemek merātib-i himmet ve vedī‘a-i vecībe-i zimmet oldığı taḳdirle bilmek gerekdir. Çünkü [...]

3342.Devlet, mürebbi-yi millettir, derler. [903/45]

3343.Devlette icra-yı ahkâm eden, şer‘ ve kanundur; memurlar onun tatbik-i ahkâmına nazirdirler. [903/46]

3344.Devlet düşkün, para düşkün! [903/47]

T. [Ebü ‘z-Ziyā *Ḍurūb-ı Emtāl-i ‘Otmāniyye* 234⁸²⁴]

3345.Devlet, millet işleri hep emanettir; emanete himayet, sıyânet ister, hıyanet istemez. [903/48]

3346.Devlet, adama ayağıyla gelmez. [903/49]

Ş. [Şināsî *Ḍurūb-ı Emtāl-i ‘Otmāniyye* 233⁸²⁵]

3347.Devlet değirmeni para ile döner, parasız dönmez. [903/50]

3348.Devlet malı deniz, yemeyen tertemiz, yiyen domuz, demişlerdir. Fakat tabir-i avamda: Devlet malı deniz, yemeyen domuz cümlesiyle darp ve serd edilirse de bu tabir içtimaat-ı beşeriye kanununa muhalif, münâfîdir. [904/01]

3349.Devlet malı, millet malı, sahibi Ali, Veli’dir! [904/02]

Nâ-hak yere yiyenlere, milletin vebalidir!

3350.Devlet elde iken yedekte at tut! [904/03]

Mışrā‘

⁸²⁴ Şināsî - Ebü ‘z-Ziyā: *Ḍurūb-ı Emtāl-i ‘Otmāniyye*: Devlet düşküni.: 234.

⁸²⁵ Şināsî - Ebü ‘z-Ziyā: *Ḍurūb-ı Emtāl-i ‘Otmāniyye*: Devlet âdeme ayak-ıla gelmez.: 233.

Pād-şāh kulu olduñ çünkim, devletde yedekci at tut

[Meḥmed Tefvîk] Mecnû'a min Nevâdiri 'l-Üdebâ vü Âtâri 'z-Zurefâ (Nevâdirü 'z-Zurefâ)⁸²⁶ [cüz'-i evvel]
28

3351.Devlet, milletten; millet, efrattan mürekkeptir; devlet, millette; millet, devletle kaimdir, demişler. [904/04]

‘Abdül ‘l-Halîm Hakkî

Mülâhaza ve Mütalaa: İşbu cümle-yi hikemiye'nin manası şümülü pek ali ve yüksektir, hakkıyla ifası kudretimizin fevkindedir. Binaenaleyh ol babda itnâb-ı kelamdan içtinap eyleyerek yalnız mülâhaza-yı âcizanem kabilinden bervech-i ati birkaç sözle iktifa olunur: Cemiyet-i beşeriyenin tabiaten ve hilkaten bidayet-i hilkatinden beri ekseriyetle infırat hâlinde değil cemiyet hâlinde yaşayageldikleri ve inkişaf-ı terakki ve temeddünleri kudret ve satvetleri ve hüner ve marifetleri, refah ve saadetleri velhasıl beşeriyetteki fezâil-i ilmiye ve ahlakiye ve içtimaiyeleri, kavmiyet ve milliyetleri ve her guna ahval-i saadet ve iştimaleri, cemiyet hâlinde yaşayanların da inkişaf ve tecelli ile zuhura geldiği, tevârih-i maziye-yi beşeriyeden müsteban ve istinat olunmaktadır. Binaen alâ-zâlik, milletlerin devam ve kıvam-ı milliyetleri, devletlerinin tarik- hayat-ı düveliye ve milliyelerinde tuttukları rah-ı sevâ ve selamette devamları müddetince idame-yi hayat edebilmişler. O tarik-i saadet ve selamete giremeyenleri ve girip de tarik-i selameti ve saadet-i beşeriyeyi terk ve inhıraf edenleri, her hâlde tabiat-ı devran-ı dehr iktizası ve esasında üzre sademat-ı kahire-yi devrana, düçar olarak cemiyet-i millîye ve satvet-i düveliyeleri tarumar olarak düçar-ı inkıraz ve infırat olagelmişlerdir. İşte bu kavânin-i tabiat ahkâmı el-hâlete haza cari ve mari bulunmaktadır. Bunun ése tevârih-i umumiye-i beşeriyenin cümlesi şahid-i hakîki olarak sahâif-i ilam-ı ibret-nümâsında, gûnâgûn şuûnât-ı kevnîyelerle meşhûn ve malum bulunmaktadır. İşte bu tevârih-i maziye-yi beşeriyede vuku bulan bi-had ve hesap şuûnât-ı tarihiyelerle, zaman-ı hâl şuûnât-ı beşerîye-yi tarihiyelerle yekdiglerine karşılaştırılarak muvazene ve mukayese olacak olursa! Muhakeme-yi bi-tarafîyede tezahür ve tahakkuk eden edecek neticeler hep bir baptan gelip bir baptan çıkıyor, yani vüzerâ-yı cemiyet-i beşeriyenin devamı ve intizam ve kıvam-ı düveliyenin esas rûkn ve mümessili ve cemiyet-i düveliye-yi beşeriyenin temin-i hayatı olan (fazâil-i ahlakiye ve kemalât-ı ilmiye) cümle-yi cemilesinin meslek-i ibaratı bulunan (hak, adalet, müsavat, uhuvvet) beşerîye cümel-i hikemiyesi, bilcümle cemiyet-i beşeriyenin gerek fert ve gerek cemiyet hâlinde mâ-bihi 'l-hayat-ı beşeriyede bir kanun-ı lâyetegayyer-i ilahî olarak hükmünü icra eylemekte olduğu tebeyyün ve tahakkuk eylemektedir ve bu kavânin-i lâyetegayyere karşı duranlar (yani hak ve adalet, müsavat, uhuvvet) beşerîye-yi cümel-i hikemiyesinden gerek 'an kast ve gerek bi 'l-gafle inhıraf ve irtidat edenler her hâlde (hak ve adalet) kanununun ceza-yı maddî ve manevîsiyle tecziye olunarak düçar-ı muzmahil ve perişanî olmuşlar, bilakis o kanuna arz-ı tebaiyet eyleyenler de gerek büyük ve gerek küçük cemiyet-i beşerîye-yi düveliyeleri daima iktisab-ı tefeyyüz ve mazharın ceza-yı saadet ve temin-i hayat-ı düveliye ve millîyeye muvaffakiyetle kesb-i temyiz ve rekz-i hıyam-ı satvet ve şevket olagelmişlerdir. Sonra, gerek efrad-ı milliyet ve gerek cemiyet millet-i tarik ve maişet ve muaşeretlerinde dahi tuttukları tarik-i istikamet veya sakamet menâzil-i mütehalifesi ahkâmına tabi bulunurlar ki bu gayet tabii ve müsbet bir kaziye-yi mühimmedir. Çünkü doğru yolu takip edenler behemehâl sermenzil-i saadet olan yayla-yı refah ve saadete vasil olmuşlar, egerçi gaflet ve cehalet veya temerrüt ve gurur eseri olarak tarik-i sakamete sapanlar da bay-ı hâl vadi-yi

zulmet ve nikbete muvasalatla düçar-ı nedamet ve peşîmanî olagelmışler. İşte bu kazâyâ-yı mühimmelerde âlem-i beşeriye daima ahkâm-ı lâyetegayyer tabiatını icradan asla geri durmayan kazâyâdandır. Daha sonra âlem-i beşeriyette daima görülegelen tabiatlardan ve cari ve meri hulklardan en mühim iki türlü ahval-i tabiiye vardır ki: Birisi ciddiyet-i tab digeri hayalat ve evhamî tabdır. Tabiat-ı ciddiye melûf ve mücehhez bulunanlar daima hak ve hakikat ve adalet peşinde koşarlar. Hayalat ve evham gayri melûf ve meşhun olanlar da daima, hayal-i bi-ab-ı serap arkasından kovarlar. Binaenaleyh bu iki zümre-yi beşerin vasıl olageldikleri menâzil-i maksuttan; birisi menzil-i saadet, digeri menzil-i nedamet olmuş olur. Binaenaleyh kaim (Devlet, milletten; millet, efrattan mürekkep olup) devlet, milletle; millet, devletle daim ve kaimdir) demişlerdir ki efradını cami, ağyarını mani olan bir cümel-i hikemiye-yi millîye olsa gerektir.

3352.Devlet; hak, adaletle kaimdir; zira bir kanun-i esastır, demişler. [904/05]

3353.Devlet ebet-müddet dua ister. [904/06]

3354.Devlet, cemiyetten; cemiyet, efrattan doğar. [904/07]

3355.Devlet dua da ister para da ister. [904/08]

3356.Devlet kuşu başına konmuş kadar sevindi. [904/09]

3357.Devlet kuşu -Hüma-yı devlet- beyinsiz başa konmaz, derler. [904/10]

3358.Devlet tacı başında. [904/11]

3359.Devlete dua farzdır. [904/12]

3360.Devlet, millet duasız, davasız olmaz. [904/13]

3361.Devlet, millet malını çalmak, babasının kardeşinin⁸²⁷ cebinden, akçe çalmak kabîlindendir, demişler. [904/14]

3362.Devlet, millet; millet, devlet demektir. [904/15]

3363.Devlet, millet; hay huy-ı dünyadan hali değildir. [904/16]

3364.Devletsiz millet olmaz, milletsiz devlet! [904/17]

Lâ beyt

*bağlıdur dāmān-ı haşre rişte-yi tûl-i emel
hây u hûy-ı ehl-i dünyâ bitmeden dünyâ biter*

3365.Devlet, millet ölür -fevt olur-, şan ile şeyn tarih nazarında ölmez -fevt olmaz- demişler. [904/18]

3366.Devlet işi millet işi! [904/19]

3367.Devlet aş, millet aş! [904/20]

3368.Devlet ve millete karşı, saf gönül ile [...] [904/21]

3369.Devlet milletle, millet devletle kaimdir! [904/22]

3370.Devletsiz millet, cansız ceset gibidir! [904/23]

Şolâkzâde Mehmed Hemdemî Çelebî *Şolâkzâde Târîhi*⁸²⁸ []

3371.Devlet mansıbı bir güvercinliktir⁸²⁹, konan göçer. [904/24]

⁸²⁷ Yazmada: *karındaşınıñ*. CLAUSON: EDPT: karındaş: 662^a. MUHAMMAD MAHDÎ XÂN: *Sanglax*: kardaş: 271v26; karındaş: 272v15. Şeyh Süleymân: *LÇvT'O*: kardaş: 217^b. Ş. Sāmî: *KT*: kardaş: II, 1023^c; kardaş: II, 1063^a.

⁸²⁸ Yazmada: *Şolâkzâde Târîhi* 'nden bir fıkıradur.

Ş. [Şināsī *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye* 234⁸³⁰]

3372.Devlet düşmansız olmaz. [904/25]

3373.Devlet malı, denize batmaz. [904/26]

3374.Devletten mansıp almış kadar sevindi, derler. [904/27]

3375.Devlet mansıbı bir emr-i itibarîdir; kiracı arabasına binmek gibidir, bindin ise, inersin! [904/28]

3376.Devlet mansıbı, devlet kuşu! [904/29]

3377.Devlet mansıbı bir menzilhânedir, her yolcu konar göçer, demişler. [904/30]

3378.Devlet düşmanı, hain! [904/31]

3379.Devlet mansıbı, bir emanet attır; emanet ata binen, tez düşer. [904/32]

3380.Devletini tepti. [904/33]

T. [Ebü 'z-Ziyā *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye* 234⁸³¹]

3381.Devlet düşkünü. [904/34]

3382.Devlet olmaz bu cihanda, bir nefes sıhhat gibi. [904/35]

Muhibbî [*Dīvān* 763, 2627, 1⁸³²] [beyt⁸³³]

3383.Devletliye dokun geç, fukaradan sakın geç. [904/36]

Ş. [Şināsī *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye* 234⁸³⁴]

3384.Devlet yarası, paradır çaresi! [904/37]

3385.Devlet yarası, parasız kapanmaz. [904/38]

3386.Devletin parası da çok, yarası da çok! [904/39]

3387.Devlet, dünya, hayal-i huba benzer nesnedir, baht-ı bidar isteyenlerin terk-i sevap etmek gerek. [904/40]

3388.Devletlinin eşeğine bile yaldızlı semer vururlar⁸³⁵. [904/41]

3389.Devlete göre güçlük yoktur. [904/42]

Ş. [Şināsī *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye* 234⁸³⁶]

3390.Devlet ayağına dolaşır⁸³⁷. [904/43]

Ş. [Şināsī *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye* 233⁸³⁸]

3391.Devlete yaranmış yoktur. [904/44]

⁸²⁹ Yazmada: *göğercinlikdir*. CLAUSON: *EDPT*: kögürçgün: 713^b. MUHAMMAD MAHDİ XÂN: *Sanglax*: köğürçin: 308r2. TOPARLI-VURAL-KARAATLI: *KTS*: köğürçin: 156^b; köğürçün: 156^b. TDK: *DS*: köğürçin: VI, 2128^b.

⁸³⁰ Şināsī - Ebü 'z-Ziyā: *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye*: Devlet mansıbı bir göğercinlikdir konan göçer.: 234.

⁸³¹ Şināsī - Ebü 'z-Ziyā: *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye*: Devlet düşküni.: 234.

⁸³² Muhibbî: *Dīvān*: halk içinde mu'teber bir nesne yok devlet gibi / olmaya devlet cehānda bir nefes sıhhat gibi: 763, 2627, 1.

⁸³³ Yazmada: *mısrā'-ı meşhūr*.

⁸³⁴ Şināsī - Ebü 'z-Ziyā: *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye*: Devletini tepdi.: 234.

⁸³⁵ Yazmada: *ururlar*.

⁸³⁶ Şināsī - Ebü 'z-Ziyā: *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye*: Devlete göre güçlük yoktur.: 234.

⁸³⁷ Yazmada: *tolaşur*.

⁸³⁸ Şināsī - Ebü 'z-Ziyā: *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye*: Devlet ayağına tolaşur.: 233.

Ş. [Şināsī *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye* 234⁸³⁹]

3392. Devlet yār olmadı. [904/45]

T. [Ebü 'z-Ziyā *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye* 234⁸⁴⁰]

3393. Devirmedigi kazan, söndürmediği ocak mı kaldı? derler. [904/46]

3394. Devrilen düzelir (doğrulur⁸⁴¹) ama dökülen dolmaz⁸⁴². [904/47]

3395. Devrileni doğrultmak⁸⁴³, döküleni doldurmak⁸⁴⁴ herkesin elinden gelmez. [904/48]

3396. Deve kuşu gibi yüke gelince kanadını, uçmaya gelince ayağını gösterir. [905/01]

T. [Ebü 'z-Ziyā *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye* 236⁸⁴⁵]

3397. Deve kuşu gibi yüke gelince kuşum der; uçmaya gelince deveyim der. [905/02]

Ş. [Şināsī *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye* 236⁸⁴⁶]

3398. Deve hazık dağarını⁸⁴⁷ sırtında taşır. [905/03]

3399. Deve kuşuna: Uç dersin, “Deveyim!” göç dersin, “Kuşum!” der imiş, derler. [905/04]

[Aḥmed Vefīk Paşa] *Lehce-yi 'Otmānī* [cüz'-i evvel, 403^b]

deve: *is. Türkîde tive. İbil, cemel, üştür, tüglü aygırı, baḥur. dişi deve nāḳa, māye, 'ādī, dişi kayalık yavrusu, boduḳ, kuşek, torun. Çal yaşıt olduḳda yelek, iki yaşında taylak, üçde hüveydī, havedī, ervāna. Anası babası tüglü yurda kaçan. Bir örgüçlü koşu devesi, hecîn. Kuvvetsiz ve şoy olmayan beserek deve, deli azgın. ḳuduz deve, esrük, tügsüz, boz deve.*

[Ş. Sāmī] *Ḳāmūs-i Türkī* [I, 630^b]

deve: [Aşlı: tive] Yüke taşıyan ve binilen ve et ve südi yenen ma'rūf büyük hayvan ki 'Arabistān ve Afriḳa-yı Şimālī ile Türkistān ve İrān şahrālarında ketretle bulunup bi-haḳḳın çöl sefinesi denilmiştir. **cemel, ibil, şütür:** Bir örgüçlü, iki örgüçlü deve; **deve aygırı**= Buḥur; deve yavrusu= Boduḳ. **evliyā devesi, taḡrı deveçigi**= Şaf adam. **deve bağırdan**= Taşlık yokuş. **deve boynu**= Bu hayvanın boynu gibi, mübāyin vāz'iyetde muttaşıl iki kemer şeklinde. bḥ. Tulumbarının iki tarafa usḳurlu muḳavves baḳır boruları ve bunun emtālī borular. **deve tügi**= 1. Bu hayevānın kılından ma'mul. 2.

⁸³⁹ Şināsī - Ebü 'z-Ziyā: *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye*: Devlete yaranmış yokdur.: 234.

⁸⁴⁰ Şināsī - Ebü 'z-Ziyā: *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye*: Devlet yār olmadı.: 234.

⁸⁴¹ Yazmada: *toḡrılır*. CLAUSON: *EDPT*: toḡuru: 473^a. Ş. Sāmī: *ḲT*: toḡrılmaq (طو غریلتمق): II, 900^c. REDHOUSE: *TaEL*: toḡrulmaq: 1256^b.

⁸⁴² Yazmada: *ḫolmaz*. *Drevnetyurkskiy Slovar*: tol-: 572^b. CLAUSON: *EDPT*: tol-: 491^a. REDHOUSE: *TaEL*: dolmaq (طو لمق): 1262^a. Ş. Sāmī: *ḲT*: ḫolmaq: II, 908^c.

⁸⁴³ Yazmada: *toḡrultmaq*. CLAUSON: *EDPT*: toḡuru: 473^a. REDHOUSE: *TaEL*: toḡrultmaq: 1256^b; toḡrılmaq: 1257^a.

⁸⁴⁴ Yazmada: *ḫoldurmaḳ*. CLAUSON: *EDPT*: toltur-: 495^a. REDHOUSE: *TaEL*: (طو لدرمق): doldurmaq: 1261^a. Ş. Sāmī: *ḲT*: (طو لديرمق): II, 907^b.

⁸⁴⁵ Şināsī - Ebü 'z-Ziyā: *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye*: Deve kuşu gibi yüke gelince kanadını uçmağa gelince ayağını gösterir.: 236.

⁸⁴⁶ Şināsī - Ebü 'z-Ziyā: *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye*: Deve kuşu gibi yüke gelince kuşum dēr; uçağa gelince deveyim dēr.: 236.

⁸⁴⁷ Yazmada: *taḡarını*. at-TABRĒZī: *BḲ*: taḡār: 244. STEINGASS: *CP-ED*: taḡār: 311^a. CLAUSON: *EDPT*: taḡār: 471^b. DOERFER: *TMEN*: taḡār: II, 512⁹⁰⁵. TIETZE: *TvETTL A-E*: daḡar/taḡar: Topraktan yapılmış, ağzı geniş, dibi dar küp; çömlek; topraktan kazan; toprak mangal.: I, 545^a. REDHOUSE: *TaEL*: taḡar: 566^a; taḡar: 1241^a.

*Açık boz veya kahve renginde. **deve tīmārı**= Diğkatsiz, üstünkörü iş. **deve döşlü**= karınsız (at). **deve dişi**= Bir cins nar. **deve diken**: Yaban enginarı. **devefabanı**= Buğur-ı Meryem denilen nebātın bir nev'i. **devede kulağ**= Diğer bir şey'e nisbeten cüz'î ve lâ-şey hükmünde olan. **deve yürüyüş**= Yavaş lākin ğayr-ı munkaṭı' ve devāmlı yürüyüş veyā iş. **yoğ deve!**= Münāsebetsiz söze karşı istihzā ta'biridir.*

3400. Deve adımıyla tarla ölçülmez. [905/05]

3401. Deve boyundan Hint şanı gösterir. [905/06]

3402. Deveci mi ölecek, devenin üstündeki hacı mı ölecek? Onu Allah bilecek! [905/07]

3403. Deve mi ölecek, deveci mi ölecek yoksa üstündeki hacı mı ölecek? Onu Allah bilir! demiş. [905/08]

3404. Deve üstünde, pire kabilinden sözdür, derler. [905/09]

3405. Deve ağlar, eşek anırır, derler. [905/10]

3406. Deveye boynun ne eğri, demişler: "Her yerim de eğridir, salt eğrilik boynuma kalsa boynumu uzatıveririm, demiş, derler. [905/11]

3407. Deve ağlar, deli ağlamaz, derler. [905/12]

3408. Deveden boynuz aramaya benzer, derler. [905/13]

3409. Deveye sormuşlar: "İnişi mi seversin, yokuşu mu?" "Sırtımda yük olduktan sonra ikisini de şeytan alsın." demiş, derler. [905/14]

3410. Deveye binmek de güç, inmek de güçtür. [905/15]

3411. Deveye sormuşlar: "Sanatın nedir?" "Kazazlık⁸⁴⁸." demiş? "Tamam senin iki ayağına yakışır ya!" demişler. [905/16]

Ahmed Midhat ["İnsān"] *Ṭağarcılık*⁸⁴⁹ 2, 41^[b]

"Meşhur meteldür ki derler "Deveye sormuşlar şan'atın nedir? "Kazazlık." demiş, Senin eliğe ayağına yakışır ya! demişler." Eger deveye kuyumculuk nisbet edilür ése yerini bulmamış olacağı derkârdır. İlā āhirihî...

3412. Deveye binmeyen, deveye nasıl binip inileceğini elbette bilmez. [905/17]

3413. Devenin ağzına diken batmaz. [905/18]

3414. Deveye diken yarar, insana döven⁸⁵⁰! [905/19]

3415. Deveden düşen olmaz da, eşekten düşen olurmuş? [905/20]

3416. Deve kadar büyük olacağına, düğme kadar aklın olaydı! demiş. [905/21]

3417. Deveci ile görüşen, kapısını⁸⁵¹ büyük yapar! [905/22]

3418. Deveyi yerinden sor, fili görenden! [905/23]

3419. Deveye ot lazımsa boynunu uzatır. [905/24]

Ş. [Şināsī *Durūb-ı Emtāl-i 'Otmaniyye* 237⁸⁵²]

⁸⁴⁸ Yazmada: *qazzāz*. al-FİRŪZĀBĀDİ: *UBTQM*: al-qazzāz: İpek satana denür.: II, 195. Ş. Sāmī: *KT*: *qazzāz*: İpekçi, ipek işleyen adam.: I, 1068^c.

⁸⁴⁹ *Ṭağarcılık risālesinden bir fıkradur*.

⁸⁵⁰ Yazmada: *dögen*. *Drevnetyurkskiy Slovar*': tög-: 579^a. CLAUSON: *EDPT*: tög-: 477^a. Şeyh Süleymān: *LÇvT'O*: döğmağ: 172^a. REDHOUSE: *TaEL*: döğünmek: 925^b. Ş. Sāmī: *KT*: dövinmek: I, 632^a. TDK: *TTS*: döğmek: II, 1225. TDK: *DS*: döğmek: IV, 1571^a. Şeyh Süleymān: *LÇvT'O*: döğmağ: 172^a.

⁸⁵¹ Yazmada: *kapusını*. CLAUSON: *EDPT*: kapığ: 583^a. Ş. Sāmī: *KT*: kapu (قاپو) yā-h'ūd kapu (قبو) veya kapı (قابی): II, 1054^a.

3420.Deve ile boy ölçüşülmez! [905/25]

3421.Deve ile boy ölçüşülmez, deni ile soy söyleşilmez! [905/26]

3422.Deveyi güdenden sor, dereyi geçenden. [905/27]

3423.Deveyi gördün mü yeden ölsün. [905/28]

Ş. [Şināsī *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye* 237⁸⁵³]

3424.Deveyi güden bilir, dereyi geçen bilir! [905/29]

3425.Devenin soyunu sorma, huyunu sor, demişler. [905/30]

3426.Devenin soyunu güdenden sor, huyunu binenden sor, demişler. [905/31]

3427.Devesi hacı. [905/32]

Ş. [Şināsī *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye* 236⁸⁵⁴]

3428.Deve döşlü, deve dişli! Bir değil. [905/33]

3429.Devenin ağzına diken batmaz da ayağına batar. [905/34]

3430.Deve adımıyla tarla ölçülmez. [905/35]

3431.Devenin ayağı ağzından naziktir deseler inanır mısın? [905/36]

3432.Devede kulak. [905/37]

Verilen şeyi azımsamak...

3433.Devede kulak var, kabilinden sözdür. [905/38]

3434.Devenin kulağıyla kuyruğu hesaba katılmaz, derler. [905/39]

3435.Devenin kulağını boyuna göre mi sandın? [905/40]

3436.Deve kuyruğu gibi ne uzanır ne kısalır. [905/41]

3437.Deve kuyruğu gibi kâh yatar kâh kalkar. [905/42]

3438.Deveden düşenin anası ağlamamış, eşekten düşenin ağlamış. [905/43]

T. [Ebü 'î-Ziyā *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye* 235⁸⁵⁵]

3439.Deveden düşenin anası ağlamış, eşekten düşenin atası ağlamış. [905/44]

3440.Deveden düşen ölmez de eşekten düşen ölür, derler. [905/45]

3441.Deve kuşu kendi yumurtasını küçük görürmüş (beğenmezmiş) derler. [905/46]

3442.Deve Kâbe'ye gitmekle hacı olmaz. [906/01]

Ş. [Şināsī *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye* 236⁸⁵⁶]

3443.Deve boynuz ararken kulaktan olmuş. [906/02]

Ş. [Şināsī *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye* 235⁸⁵⁷]

3444.Deve hamuru (hamiri⁸⁵⁸). [906/03]

⁸⁵² Şināsī - Ebü 'î-Ziyā: *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye*: Deveye ot lâzımsa boynını uzadır.: 237.

⁸⁵³ Şināsī - Ebü 'î-Ziyā: *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye*: Deveyi gördün mi yeden ölsün.: 237.

⁸⁵⁴ Şināsī - Ebü 'î-Ziyā: *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye*: Devesi hâcî.: 236.

⁸⁵⁵ Şināsī - Ebü 'î-Ziyā: *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye*: Devede düşenin anası ağlamamış eşekten düşenin ağlamış.: 235.

⁸⁵⁶ Şināsī - Ebü 'î-Ziyā: *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye*: Deve Ka'be'ye gitmekle hâcî olmaz.: 236.

⁸⁵⁷ Şināsī - Ebü 'î-Ziyā: *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye*: Deve boynuz ararken kulaktan olmuş.: 235.

⁸⁵⁸ Yazmada: *hamūru*, *hamīri*. Hamur kelimesi yazmada *hamūr* ve *hamīr* biçiminde iki farklı imla ile kullanılmıştır. Kelimenin aslı Arapça *hamīr*'dir. al-FİRŪZĀBĀDĪ: *UBTKM*: hamīr: Māye katılmış

T. [Ebü 'z-Ziyā *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye* 235⁸⁵⁹]

3445. Devedeki kulak sana kulak olmaz! [906/04]
 3446. Deve eşekle yoldaş olsa da kardeş olmaz! [906/05]
 3447. Deve boynu gibi eğilir de doğrulur da. [906/06]
 3448. Deve boynuna yılan da sarılır kolan da! [906/07]
 3449. Deve boynundan Hindistan'ı göstermek ister. [906/08]
 3450. Deve gibi kin güder, eşek gibi inat eder, derler. [906/09]
 3451. Devenin gözü özüne göredir. [906/10]
 3452. Deve gözü gibi gözü açıldı. [906/11]
 3453. Develer gelir Mardin'den, bak neler çıkar ardından. [906/12]

T. [Ebü 'z-Ziyā *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye* 237⁸⁶⁰]

3454. Deve gözü gibi. [906/13]
 3455. Deve gözü kadar fincan ile kahve içer tiryakidir! [906/14]
 3456. Deveyi ağlatma, fili aldatma! [906/15]
 3457. Deveden büyük fil var. [906/16]

Ş. [Şināsī *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye* 235⁸⁶¹]

3458. Deve tımarı. [906/17]

Vakitsiz iş...

3459. Deve tepmesi yemişe döndü! [906/18]
 3460. Deve çokünce yer bulur. [906/19]
 3461. Deve mi tepti dehanın acaba? [906/20]

Hıfzī [*Manzūme-yi Ḍurūb-i Emtāl* 13] [mısrā⁸⁶²]

3462. Deve gibi bir doğru⁸⁶³ yeri yok. [906/21]

Ş. [Şināsī *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye* 235⁸⁶⁴]

3463. Deve gibi kincidir. [906/22]
 3464. Deve kuşuna Allah vücuduna göre kanat vermemiştir. Onun için ne deve ne kuş olmuştur, derler. [906/23]
 3465. Deve gibi kin güder, derler. [906/24]

H [‘Abdü 'l-Halīm Hakkī]

Deveyi incitenden, deve intikam almak için size kin güder acib bir mahluktur, derler. Fil de öyledir. Kendisine hakaret edenden mutlaka fırsat bulup intikam alsın gerektir.

hamīre dēnūr.: I, 845. Ş. Sāmī: *KT*: hamur: I, 588^c; hamīr: I, 589^a. REDHOUSE: *TaEL*: hamūr: 825^b; hamīr: 865^b.

⁸⁵⁹ Şināsī - Ebü 'z-Ziyā: *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye*: Deve hamūri (hamīri):. 235.

⁸⁶⁰ Şināsī - Ebü 'z-Ziyā: *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye*: Develer gelir Mardin'den bak neler çıkar ardından.: 237.

⁸⁶¹ Şināsī - Ebü 'z-Ziyā: *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye*: Deveden büyük fil var.: 235.

⁸⁶² Hıfzī: *Manzūme-yi Ḍurūb-i Emtāl*: deve mi depdi dehanı 'acebā: 13.

⁸⁶³ Yazmada: *toğrı*. CLAUSON: *EDPT*: toğru: 473^a. REDHOUSE: *TaEL*: doğru: 924^a; toğru: 1256^b; toğrı: 1257^a. TDK: *DS*: toğru: X, 3944^a.

⁸⁶⁴ Şināsī - Ebü 'z-Ziyā: *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye*: Deve gibi bir toğrı yeri yok.: 236.

3466. Deve kuşuna yük yükletmek istemişler: “Ben kuşum.” demiş, öyle ise “Uç.” demişler: “Hayır uçamam, deveyim.” demiş. [906/25]
3467. Deve gibi kinci, tilki gibi hinci (hileci) heriftir! [906/26]
3468. Deveyi güden huyunu bilir. [906/27]
3469. Deveye eziyet haramdır, devede dahil haramdır, derler. [906/28]
3470. Deve, Arabistan Araplarının Araplarının çöl gemisidir, derler. [906/29]
3471. Deve sahipsiz kalmaz. [906/30]
3472. Deve gitti yularını arar. [906/31]
3473. Deve Kâbe’ye gitmekle hacı sayılmaz, sanma! [906/32]
3474. Devede keramet olmaz sanma. [906/33]
3475. Deve tabanı! [906/34]
3476. Devei deve yerine göçer. [906/35]
- Ş. [Şināsī *Ḍurūb-ı Emtāl-i ‘Otmāniyye* 235⁸⁶⁵]
3477. Deve düdük çalmaz! [906/36]
3478. Deveye binmek ile insan hacı sayılmaz. [906/37]
3479. Deveye kaval çaldırmaya benzer. [906/38]
3480. Deveye binen, merdiveni sırtında taşımak gerek, demişler. [906/39]
3481. Deveye nalça⁸⁶⁶ vurulmaz⁸⁶⁷. [906/40]
3482. Deve yükten hazzetse de eziyetten hazzetmez. [906/41]
3483. Deveye hendek⁸⁶⁸ atlatmak kâr-ı müşkül! [906/42]
3484. Deveye hendek atlatmak güçtür. [906/43]
3485. Deveye hendek⁸⁶⁹ atlattı. [906/44]
- Ş. [Şināsī *Ḍurūb-ı Emtāl-i ‘Otmāniyye* 237⁸⁷⁰]
3486. Deveye ihram atlatmak, deliye meram anlatmak kadar güçtür. [906/45]
3487. Deveye bir hendek atlamak, tilkiye yüz hendek atlatmakdan güçtür. [906/46]
3488. Deve katarı gibi yola dizildiler. [906/47]
3489. Deve katarı kılavuzu⁸⁷¹ merkeptir. [906/48]

⁸⁶⁵ Şināsī - Ebü ’z-Ziyā: *Ḍurūb-ı Emtāl-i ‘Otmāniyye*: Deve deve yerine göçer.: 235.

⁸⁶⁶ Yazmada: *na‘lçe*. Bu kelime Arapça *na‘l* + Farsça *+ça* biçimindedir. STEINGASS: *CP-ED*: nalça: 1412^a. REDHOUSE: *TaEL*: na‘lçe; nalça: 2090^a. Ş. Sāmī: *KT*: na‘lçe: [Tü. zebān-zedī: *nalça*.]: II, 1464^c. Mu‘allim Nācī: *Luġat-ı Nācī*: nalça: Yemeniye, çizmeye urulan hafif demir parçası.: 773^b. TDK: *TS*: nalça: Ayakkabıların altına çakılan demir.: .

⁸⁶⁷ Yazmada: *urulmaz*. CLAUSON: *EDPT*: ur-: 194^b. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: ur-: *EDAL*: II, 1188. RĀSĀNEN: *VeeWbt*: ur-: 515^a. Ş. Sāmī: *KT*: urmak: I, 199^a; vurmak: II, 1499^b. Şeyh Süleymān: *LÇvT‘O*: urmak: 30^b. Bahşāyış Bin Çalıça: *Bahşāyış Lüġati*: ur- / vur- : 186^a. TDK: *TTS*: urmak: VI, 3967. TDK: *DS*: urmak (I): XI, 4041^b.

⁸⁶⁸ Yazmada: *ḥandek*, *hendek*. *Hendek* kelimesinin aslı Farsça *kanda*’dır. STEINGASS: *CP-ED*: kanda: 477^a. *Hendek* kelimesi yazmada üç farklı imla ile (*ḥandaḳ*, *ḥandek*, *hendek*) yazılmıştır. REDHOUSE: *TaEL*: *ḥandaḳ*: 866^b; kende: 1577^a; hendek: 2171^b. Ş. Sāmī: *KT*: *ḥandaḳ*: I, 589^b; hendek: II, 1513^a.

⁸⁶⁹ Yazmada: *ḥandaḳ*.

⁸⁷⁰ Şināsī - Ebü ’z-Ziyā: *Ḍurūb-ı Emtāl-i ‘Otmāniyye*: Deveye *ḥandaḳ* atlatdı.: 237.

3490. Deve tüyü⁸⁷² uçağansız (dikenli ve mercimek kadar yapışık ot) olmaz, deli huylu kaçağansız olmaz, derler. [906/49]
3491. Deve tüyünden (tüğünden) ip eğirir. [906/50]
3492. Deve tüyünden (tüğünden) arkan (urğan), tavşan tüyünden yorgan olmaz, derler. [906/51]
3493. Devede keramet de vardır, kin de vardır, derler. [906/52]
3494. Deveci ile görüşen kapısını⁸⁷³ büyük açar. [906/53]
Ş. [Şināsī *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Oṭmāniyye* 235⁸⁷⁴]
3495. Deveci ile davacı aç kalmaz. [906/54]
3496. Devesini aramaz da yularını arar, derler. [907/01]
3497. Deve adını satar, eşek odunu. [907/02]
T. [Ebü 'z-Ziyā *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Oṭmāniyye* 235⁸⁷⁵]
3498. Deve ağır gider; amma yol alır. [907/03]
T. [Ebü 'z-Ziyā *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Oṭmāniyye* 235⁸⁷⁶]
3499. Deve bir akçeye, deve bin akçeye. [907/04]
Ş. [Şināsī *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Oṭmāniyye* 235⁸⁷⁷]
3500. Deve bir akçeye “Baba.” demiş? Pahalıdır demiş. “Hikmeti züğürtlük” O da bin akçeye baba demiş? “Hikmeti zenginlik” Ucuzdur al oğlum demiş! derler. [907/05]
Ḥ'āce Naşre 'd-dīn⁸⁷⁸
3501. Deveden bir tüy (kıl) kopmakla deve tüysüz sayılmaz! [907/06]
3502. Deveden büyük fil de var. [907/07]
3503. Deve her otu yemez! [907/08]
3504. Deveyi havuduyla yutar. [907/09]
T. [Ebü 'z-Ziyā *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Oṭmāniyye* 238⁸⁷⁹]
3505. Deve bağrıdan yokuşundan mı geliyor? [907/10]
3506. Deveyi gören huyunu elbette bilir. [907/11]
3507. Deveye binmekle insan, hacı sayılmaz! [907/12]
3508. Devesiz hacı, hacı olur; lakin delilsiz hacı olmaz. [907/13]
3509. Deve yürüyüşü! [907/14]

⁸⁷¹ Yazmada: *kılağuzı* (فلاغوزی). CLAUSON: *EDPT*: kulawüz: 617^b. REDHOUSE: *TaEL*: kılağuz (فلاغوز): 1466^b; kılavuz (فلاوز): 1467^a; kılavuz (فلاوز): 1467^a. Ş. Sāmī: *KT*: kılağuz (فلاغوز): II, 1078^a; kılağuz (فلاغوز): II, 1107^c.

⁸⁷² Yazmada: *tüyi ve tügi*. *Drevnetyurkskiy Slovar*: tū: 594^b. CLAUSON: *EDPT*: tū: 433^a. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: tūk: *EDAL*: II, 1442. REDHOUSE: *TaEL*: tüy (توك): 612^b; tüy: 614^b.

⁸⁷³ Yazmada: *kapusını*. CLAUSON: *EDPT*: kapığ: 583^a. Ş. Sāmī: *KT*: kapu (قاپو) yā-ḥ'ūd kapu (قپو) veya kapı (قابی): II, 1054^a.

⁸⁷⁴ Şināsī - Ebü 'z-Ziyā: *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Oṭmāniyye*: Deveci ile görüşen kapusını büyük açar.: 235.

⁸⁷⁵ Şināsī - Ebü 'z-Ziyā: *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Oṭmāniyye*: Deve adını şatar eşek odunu.: 235.

⁸⁷⁶ Şināsī - Ebü 'z-Ziyā: *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Oṭmāniyye*: Deve ağır gider ammā yol alır.: 235.

⁸⁷⁷ Şināsī - Ebü 'z-Ziyā: *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Oṭmāniyye*: Deve bir akçeye deve bin akçeye.: 235.

⁸⁷⁸ Yazmada: *Ḥ'āce Naşre 'd-dīn merḥūm*.

⁸⁷⁹ Şināsī - Ebü 'z-Ziyā: *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Oṭmāniyye*: Deveyi havudıyla tutar.: 238.

3510. Deveyi yeden, huyunu bilir; güden, soyunu bilir, derler. [907/15]

3511. Deveye hamut⁸⁸⁰ boyunduruk kabilindendir, derler. [907/16]

Yalanla aldatmak...

3512. Deve bağirtan dikenini gibi hep yol kenarında biter, derler. [907/17]

3513. Deve yükü mal getirmemiş ya! derler. [907/18]

3514. Devenin tımarı, safasına değmez; dünyanın safası, hımarına değmez! derler. [907/19]

3515. Deve yüküyle meta, ağıl dolusu⁸⁸¹ mal bağışlamamış ya! derler. [907/20]

3516. Deveyi yedenden sor, koyunu görenden sor demişler. [907/21]

‘Abdül ’l-Halīm Hakkī

İzah: Bu cümlede deveden murat, mecazen hükümdardır, koyundan murat dahi mecazen millettir. Binaenaleyh deve huyunu hâlini herkesten ziyade mukarrebleri ve hususiyle baş veziri bilir. Koyun dahi mecazen millet olduğundan koyunları güden tabi vezirler olmuş olur. Binaenaleyh bu suret ve makamda tabi koyunların bu suretle boynu mecazî olmuş olur, cihetleri ése deve ile şamil olur raci ve tabiatlarını da gözeten çobanlar bilir, demek olur.

3517. Deveyi yardan attıran bir tutam ottur. [907/22]

3518. Deve kini, eşek inadı güden adam, adam mıdır? demiş. [907/23]

3519. Devenin başına gelen, hacının başına gelmiş! [907/24]

3520. Deveyi deve her yılda doğurur⁸⁸²; amma daha iyi dünya yüz yılda bir kere doğurur⁸⁸³, demiş, derler. [907/25]

3521. Devenin başına gelen, botanın⁸⁸⁴ (deve yavrusunun) başına da gelse gerek! [907/26]

Boranın başına gelmiş botanın başına gelir, demişler.

3522. Deve ne hâlde deveci ne hâlde! [907/27]

T. [Ebü ’z-Ziyā *Ḍurūb-ı Emtāl-i ‘Otmāniyye* 237⁸⁸⁵]

3523. Deveyi yardan atmışlar: “Yaradan Allah’ım, suçum hacıyı rahat götürüp getirdiğimden midir bu ceza?” demiş, derler. [907/28]

3524. Deveyi yedenden sormalı, derler. [907/29]

3525. Deve yükü mal getirmemiş ya! derler. [907/30]

3526. Deveyi ırmaktan getirmek müşküldür. [907/31]

3527. Deve, yüksek atladım urganı, türküsü gibi mazeret beyan etmek kabilinden bir sözdür, derler. [907/32]

[Ahmed Vefik Paşa] *Lehce-yi ‘Otmānī* [cüz’-i t̄ānī] 1116^[a]

⁸⁸⁰ Yazmada: *hamud*. REDHOUSE: *TaEL*: hamut: 2155^b. Ş. Sāmī: *KT*: hamut: [tā’sı tahrik olunduğda «d» olur.] Koşumun boyun halkası: II, 1506. Ahmed Vefik Paşa: *Lehce-yi ‘Otmānī*. Koşumun boyun halkası. Araba atı ve çift öküzü hamudı.: cüz’-i evvel, 800^b.

⁸⁸¹ Yazmada: *tolusı*. CLAUSON: *EDPT*: tolü: 491^b. REDHOUSE: *TaEL*: dolu (طولو): 1262^a. Ş. Sāmī: *KT*: tolu yā-h’ud tolu: II, 908^c.

⁸⁸² Yazmada: *ğurur*.

⁸⁸³ Yazmada: *ğurur*.

⁸⁸⁴ Yazmada: *botanı*. CLAUSON: *EDPT*: botu: 299^a. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: botu: *EDAL*: II, 901. Şeyh Süleymān: *LÇvT’O*: bota: 76^a. TOPARLI-VURAL-KARAATLI: *KTS*: bota: Deve yavrusu. 35^a.

⁸⁸⁵ Şināsī - Ebü ’z-Ziyā: *Ḍurūb-ı Emtāl-i ‘Otmāniyye*: Deve ne hâlde deveci ne hâlde!: 237.

dehā: is. Zeyreklik, dāhīlik müdbīrlik. Dehāt, dāhīler.

[Ş. Sāmī] *Ḳāmūs-i Türki* [I, 636^b]

daha: d. [Esāsen “daḥi” ile bir olup aşı: “taḳı”dır.] 1. Miḳdār veyā zamān ‘ilāvesine delālet eder: Biraz daha verin; bir sâ‘at daha bekleyin; bitirmege daha bir iki saṭır kaldı; iki gün daha geçerse bir ay olacaḳ. 2. Başḳa, ziyāde, artıḳ: Daha var mıdır? Artıḳ daha yoḳdur; daha ne var? Daha neler! 3. Şıfatlarıḡ başına girüp tafḏīl beyān eder: Bu ondan daha büyük, o bundan daha küçükdür; daha ‘ālim = ā‘lem. 4. Tekrār keḏālik, eyzān: Bir daha gitsin = Bir kere daḥi; bir daha yapma. ẓ. Henüz, ḫālā, el-ān, ile ‘l-ān, bu āna dek: Daha gelmedi; daha burada mısınız?

3528. Daha dün tavuk iken bugün huros -horoz- olup başımızda öter, derler. [907/33]

3529. Daha aktan, karadan haberi yok? [907/34]

3530. Daha aktan, karadan haberi yok, allamelik satar! [907/35]

3531. Daha dün bir, bugün iki! [907/36]

3532. Daha dünkü şeytan iken, bugün cin olup insan çarpmaya başladı, derler. [907/37]

3533. Daha dünkü horoz⁸⁸⁶ iken bugün başta ötmek olur mu? [907/38]

3534. Daha çok isteyen, daha çok çalışmak gerek! demiş. [907/39]

3535. Daha dünkü hortadan bugünkü horoz⁸⁸⁷. [907/40]

3536. Daha sen adam oluncaya kadar, daha çok fırının ekmeğini yiyeceksin, demiş. [907/41]

3537. Daha dünkü tavuktan bugün horoz⁸⁸⁸ olmuş. [907/42]

3538. Daha öz başını bağlayamazken, düğün evinde, baş bağlayıcılığa çıkar, derler. [907/43]

3539. Daha emdiği süt⁸⁸⁹ ağzında kokar! [907/44]

3540. Daha dur⁸⁹⁰ bakalım, dünkü çocuk! [907/45]

3541. Daha dünyadan, Konya’dan haberi yok! derler. [907/46]

3542. Daha dün ekmeḡe⁸⁹¹ mama, suya buda derdi; bugün baba mı olmuş? [907/47]

3543. Daha dünya ve mâfihâdan haberi yok! [907/48]

3544. Daha çelik çomak oynar. [907/49]

Ş. [Şināsī *Ḍurūb-ı Emtāl-i ‘Otmāniyye* 238⁸⁹²]

⁸⁸⁶ Yazmada: *ḫuros*. Kelimenin aslı Farsça *ḫuros*’tur. STEINGASS: *CP-ED*: *ḫuros*: 457^b. Ş. Sāmī: *ḲT*: *ḫuros*: I, 579^c; *horoz*: I, 591^b. Şeyḫ Süleymān: *LÇvT’O*: *ḫuros*: 166^b.

⁸⁸⁷ Yazmada: *ḫuros*.

⁸⁸⁸ Yazmada: *ḫuros*.

⁸⁸⁹ Yazmada: *sūd*. CLAUSON: *EDPT*: *sūt*: 798^b. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: *sūt*: II, 1300. Ş. Sāmī: *ḲT*: *sūd*: I, 741^b. Bahşāyiş bin Çalıça: *Bahşāyiş Lügati*: *sūd* / *sūt*: 179^b. TDK: *DS*: *Süt*: X, 3705^a.

⁸⁹⁰ Yazmada: *ṭur*.

⁸⁹¹ Yazmada: *etmege*. CLAUSON: *EDPT*: *etmek/ötmek*: 60^a; *ekmek*: 108^b. RĀSĀNEN: *VeeWbT*: *ötmäk*: 376^b. TDK: *DS*: *etmek*: V, 1799^b. TDK: *TTS*: *etmek (I)*: III, 1563^b. REDHOUSE: *TaEL*: *etmek*: 23^a. Bahşāyiş Bin Çalıça: *Bahşāyiş Lügati*: *etmek*: 23^a. NİŞANYAN: *Sözlerin Ağacı*: *etmek/ekmek* 138^a. KAÇALIN, M. S.: *Dedem Kokut’un Kazan Bey Oğuznâmesi*: 140. KAÇALIN, M. S.: “Ekmek”, *Yemek ve Kültür*: 4, 61-70.

⁸⁹² Şināsī - Ebü ’z-Ziyā: *Ḍurūb-ı Emtāl-i ‘Otmāniyye*: Daha çelik çomak oynar.: 238.

3545. Daha ne ister efendim, daha ne ister! Koksun, koksun gül etsin başına taksın derler.

[907/50]

3546. Daha ne ister? Başına kel mi, yoksa tel mi? [907/51]

3547. Dahası dağda⁸⁹³, yarısı evde. [907/52]

T. [Ebü 'î-Zîyâ *Ḍurûb-ı Emṭāl-i 'Oṭmāniyye* 238⁸⁹⁴]

3548. Daha başı yaş, neler görür neler! [907/53]

3549. Daha yaşı ne başı ne? [907/54]

3550. Daha onun aradığı doğmadı! [907/55]

3551. Dahası, mahası yok! [907/56]

3552. Dahası var! [907/57]

3553. Daha kendi gözündeki merteği göremezken; el âlemin gözünden çöp ara, derler. [907/58]

3554. Daha kendi evinin kaç ocak, kaç bucak olduğunu bilmezken el âlemin, köşe bucağından dem vurur⁸⁹⁵, derler. [908/01]

3555. Daha kendi evinin kaç köşe olduğunu bilmezken, el evinin dört köşesinden haber vermek ister, derler. [908/02]

3556. Daha adam olunca çok ekmek⁸⁹⁶ yersin, kırk fırın ekmek yersin! [908/03]

3557. Daha sağını, solunu öğrenememiş! derler. [908/04]

3558. Daha neler var, neler var! [908/05]

3559. Daha ne gördün ki? [908/06]

3560. Daha senin boynuzun bitmedi, demiş. [908/07]

3561. Daha dur bakalım, bu dünyanın germ ve serdin görmedin! Daha önünde bin köprü, yüz geçit, altmış dağ, altı deniz var! [908/08]

3562. Dehayı dünya (kadın) yüz yılda bir kere doğurur⁸⁹⁷. [908/09]

3563. Daha sağını, solunu öğreninceye kadar çok sarımsak, soğan yemelidir, derler. [908/10]

3564. Dehan-ı âlemi hıfzetmek olmaz. [908/11]

Mevzundur.

Ḥıfzî [*Manzûme-yi Ḍurûb-i Emṭāl* 13] [mısra⁸⁹⁸]

3565. Dehanında aceb bakla ter olmaz. [908/12]

Mevzundur.

Ḥıfzî [*Manzûme-yi Ḍurûb-i Emṭāl* 13] [mısrâ⁸⁹⁹]

[Aḥmed Vefîk Paşa] *Lehce-yi 'Oṭmānî* [cüz'-i t̤ānî] 1116^[a]

⁸⁹³ Yazmada: *tağda*. CLAUSON: *EDPT*: t̤āğ: 463^a. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: t̤āğ: II, 1359. Ş. Sāmî: *KT*: dağ: I, 598^b; t̤āğ: II, 864^a.

⁸⁹⁴ Şināsî - Ebü 'î-Zîyâ: *Ḍurûb-ı Emṭāl-i 'Oṭmāniyye*: Dahası tağda yarısı evde.: 238.

⁸⁹⁵ Yazmada: *urur*.

⁸⁹⁶ Yazmada: *etmek*.

⁸⁹⁷ Yazmada: *toğurur*.

⁸⁹⁸ Ḥıfzî: *Manzûme-yi Ḍurûb-i Emṭāl*: dehan-ı 'âlemi hıfz etmek olmaz: 13.

⁸⁹⁹ Ḥıfzî: *Manzûme-yi Ḍurûb-i Emṭāl*: dehanında 'aceb bakla ter olmaz: 13.

dehr: is. *Zamān-ı bî-gerān ebed cem ‘dühūr.*

[Ş. Sāmī] *Ḳāmūs-i Türki* [I, 636^c]

dehr: sz. ‘Ar. cem’: *dühūr. 1. Zamān, uzun müddet, devr, hengām, ebed, ilā ahiri ‘d-dehr. 2. Cehān, ‘ālem, tabī‘at, ḥayāt-ı dünyā: Dehr-i dūn.*

3566. Dehr inkılap üzeredir kâh şâd eder kâh yüzü gösterir. [908/13]

3567. Dehrin iki hâli vardır: Kâh şâdî kâh gamdır. [908/14]

Muḥibbî *Dīvān* [749, 2579, 5] [beyt]

gelse Muḥibbî şâdî gam ardından gelür

dehrüñ hemîşe ḥālî budur inḳılâb ile

3568. Dehr içinde hangi⁹⁰⁰ gün gördün ki akşam olmaya. [908/15]

Cinānî mışrâ‘

3569. Dehr gösterdi bize hicran, hicran üstüne! [908/16]

Râsiḥ mışrâ‘

3570. Dehr içinde hangi⁹⁰¹ gün gördük ki akşam olmaya! [908/17]

Mevzundur.

Şolâḳzâde Meḥmed Hemdemî Çelebî *Şolâḳzâde Tārîḫi*⁹⁰² [] 766

3571. Dehr bir hâl üzere kalmaz renkten renge girer, kâh ikbal kâh idbar çaresiz yüz gösterir. [908/18]

Mevzundur.

3572. Dehrin devranı, bir karar üzere değil bikarar üzeredir; kâh arkasına döner ipi uzatır kâh önüne gider ipi kısaltır, demişler. [908/19]

3573. Dehrin vefası ve cefasına değmez derler; amma dehrde devran etmeyen mihriban olmaz, demişler. [908/20]

3574. Dehrin vefası, huzur-ı kalbin safasıdır; dehrin cefası, hiss-i hırs ve tamahın tuğyan eden cevri ve cefasıdır, demişler. [908/21]

3575. Dehrin heyecanından ölmeden kurtulmak mümkün mü? [908/22]

3576. Dehre meftun olma velev felek sana ram oldu tut! [908/23]

Bâḳî *Dīvān* [177, 123, 5] beyt

dehre meftûn olma ey Bâḳî felek rām oldu tut

bî-vefâ⁹⁰³ dünyā hele ben bildüğüm dünyā mıdur

3577. Dehr bir pazardır⁹⁰⁴, herkes metain arz eder. [908/24]

Fuzûlî [*Dīvān* 488, XXVII, 2] mışrâ‘⁹⁰⁵

⁹⁰⁰ Yazmada: *ḳanḡi* ve *hangi*. CLAUSON: *EDPT*; kaḡu: 463^a.

⁹⁰¹ Yazmada: *ḳanḡi* ve *hangi*.

⁹⁰² Yazmada: *Şolâḳzâde Tārîḫi*’nden bir *fıḳradur*.

⁹⁰³ Yazmada: *bî-vefâ*.

⁹⁰⁴ Yazmada: *bāzār*. Kelimenin aslı Farsça *bāzār*’dır. Yazmada *pazar* kelimesi *bāzār* ve *pāzār* olmak üzere iki farklı imla ile kullanılmıştır. STEINGASS: *CP-ED*: *bāzār*: 144^a. MENINSKI: *Thesaurus...*: *bāzār*: I, 650^b. Ş. Sāmī: *ḲT*: *bāzār*: I, 263^a; *pazar*: I, 344^b. REDHOUSE: *TaEL*: *bāzār*: 321^b; *pāzār*: 433^a.

⁹⁰⁵ Fuzûlî: *Türkçe Divan*: dehr bir *bāzār*dur her kim metā‘ın ‘arz eder / ehl-i dünyā sîm ü zer ehl-i hüner faẓl ü kemāl: 488, XXVII, 2.

3578. Dehr müşkülât-ı umuru, tedrici tesviye eder. [908/25]

İbni Sînâ⁹⁰⁶

3579. Dehrin, nehri, mihri çoktur; geçen ile, güden, içen bilir, derler. [908/26]

3580. Dehrin, nehri, mihri çoktur; geçen, göçen, kaçan ile, içen, içmeyen bilir, derler. [908/27]

3581. Dehrin nehri, göçen buluta; mihri, uçan kuşa benzer, demişler. [908/28]

[Aḥmed Vefîk Paşa] *Lehce-yi 'Otmānî* [cüz'-i t̄ānî] 1116^[b]

dehrî: is. *Dehri bâkî zann eden, kıyâmeti münkir, tabî'ıyyûn galât-ı felâsife.*

[Ş. Sāmî] *Kāmûs-i Türkî* [I, 636^c]

dehrî: ş. 'Ar. t: dehriyye. Devr, zamān ve tabî'ata müte'allik, tabî'î. n. = sz 'Ar. cem': dehriyyun. *Havādî-i dünyevîyyeyi tabî'ata ḥamil ve isnād eden mülhid, aḥirete inanmayan ādam, Fr. Matérieliste.*

3582. Dehrîdir! [908/29]

3583. Dehrî de gelse bu meseleyi halledemez! demiş. [908/30]

3584. Deh bre deh! Hâlâ yerinde sayar. [908/31]

3585. Deh bre derîde-kes deh bre! [908/32]

[Meḥmed Tefîk] *Mecmû'a min Nevâdiri 'l-Üdebâ vü Âtâri 'z-Zurefâ* (Nevâdirü 'z-Zurefâ)⁹⁰⁷ [cüz'-i evvel] 51

3586. Dehşetli geliş. [909/01]

3587. Diyeceği varsa desin. [909/02]

3588. Diyeceği varsa, işiteceği de vardır. [909/03]

3589. Diyeceğini desin, sonraki söz makbul değil. [909/04]

3590. Diyecek söz kalmadı. [909/05]

3591. Diyeceği varsa göreceği de var! [909/06]

3592. Diye diye dilim kurudu. [909/07]

3593. Deyyus herif! [909/08]

3594. Dibi kırmızı mum ile davet etmedik ya! [909/09]

3595. Debbağhane kokusu çekilir koku mu? [909/10]

3596. Dahleden dinimize bari müslüman olsa! [909/11]

Lā mışrā'

3597. Diriğ sofra-yı nimet çekildi dünyadan, duhan ile geçinir bir alay tütünsüzler. [909/12]
Mevzundur.

3598. Dirîğâ kimsesiz kaldım ey kimsesiz kimsesi! [909/13]

mişrā'

3599. Dıraz etme (uzatma) sakalın şâne (tarak) ile düşman eylersin. [909/14]

Mevzundur.

Hıfzî [*Manzume-yi Durub-i Emtal* 13] [mısra⁹⁰⁸]

⁹⁰⁶ Yazmada: *ḥikmet-i İbn Sînâ.*

⁹⁰⁷ Yazmada: *Nevâdir-i Zurefâ'dan bir fıkradur.*

3600. Dıral dedenin düdüğü gibi ötme! [909/15]

Ortada kaldı.

3601. Dirayetsizlik zordur! [909/16]

3602. Dirayet liyakat, istikamet, sadakat, hamiyet, gayret hep memduh sıfatlardır. [909/17]

3603. Dirhem miktarı (otuz üç arpa ağırlığı) merhametsizliktir, derler. [909/18]

Şolâkzâde Meḥmed Hemdemî Çelebî *Şolâkzâde Târîḫi*⁹⁰⁹ [] 185

Dulḳadir oğlu Süleymân Beg hemvâre-yi şehriyâr-ı kām-kâra ‘arż-ı ‘ubûdiyet ve ḫulûş-ı şadâkat üzre olup tarafından muḫaṭaba ve mükâleme munḳaṭı’ degül édi. Mûmâ-ileyh Süleymân Begün beş ‘aded duḫteri var édi, ki ḫamse-yi müteḫayire cemâlleri müşâhedesinde müteḫayire édi. Egerçi beş duḫter-i pâkize aḫter édi; ammâ içlerinden birisini ḫüsn ve cemâl ile cümleden bihter édi. Ol eyyânda şehzâde-yi bülend mekân Sulṭân Meḥmed Ḥân Hazretlerine tezvîc olunup erkân-ı devletden ḫayli kimse Elbistân’a vardılar. Ol ‘arus-ı pür-nâmûs-ı ta’zîm ve tekrîm ile ḫarîm-i salṭanata getürdiler. Sekiz yüz elli üç bahârında néce gün düğün olup şâdî ve ṭarab müretteb olmağın ehl-i sūr-ı behcet sūrûruḡ [Dillerinde olan ğam gürûhları açıldı ve üzerlerine dirhem ve dinâr saçıldı.] ve ‘l-ḫaşıl ‘âmme-yi nâs in ‘âm-ı bî-ḫıyâs pād-şâh-ı meḳâdir-şinâs ile mütesellî oldılar.

Ḳable’s-selâm ‘Arab beyinde te‘âṭî bey’ ü şirâ Fârs ve Rûm sikkeleriyle olup vezn ile alınıp verilir. Muḳrîzi nâm müverriḫ meşhûr meskûkât-ı İslâmiye ta’rîfinde yazup (Şedûdu ‘l-‘uḳûd fî zikri ‘n-nuḳûd) tesmiye édüğü kitâbınun muḳaddimesinde [Dînâr tesmiye olunan] altun sikkeler memâlik-i Rûm’dan ve [Dirhem tesmiye kılınan] sikkeler Fârs memâlikinden gelüp millet-i ‘Arab anlarla ‘akd-i bey’ ü şirâ édüp beynlerinde vezn ile te‘âṭî olunur ve gümüş sikkeler iki nev’ olup bir takımına sūrâ-yı vâfiye ve diger nev’ine ‘ittiḳâ tesmiye éderlerdi ve [dînârın dînâr ve dirhemün dirhem tesmiyesi] veznleri i’tibârıyla olup câhiliyetde te‘âmül olunan [dînâr-ı İslâm]

3604. Dirhemsiz, dinarsız terazi yerinden kalkmaz. [909/19]

3605. Dirhemsiz, dinarsız iş bitmez. [909/20]

3606. Dirhem, dinar, kazan⁹¹⁰ onunla kaynar. [909/21]

3607. Dirhem⁹¹¹ damzırmaz⁹¹². [909/22]

Habislik...

3608. Dirhem, dinar sayıldı, dildeki gam açıldı. [909/23]

⁹⁰⁸ Hıfzî: *Manzûme-yi Durûb-i Emtâl*: dırâz étme şakalın şâne ile düşmen eylersin: 13.

⁹⁰⁹ Yazmada: *Cennet-mekân Ebû ‘l-Fetḫ Sulṭân Meḥmed Ḥân Hazretlerinin sūr-ı sūr-ı ḫümâyûnları ḫaḳḳında Şolâkzâde Târîḫi’nden bir fıkradur.*

⁹¹⁰ Yazmada: *kazgan*. CLAUSON: *EDPT*: kazgan: 682^a. Ş. Sâmi: *KT*: kazan: 1068^c; kazgan: II, 1069^b. Şeyḫ Süleymân: *LÇvT’O*: kazgan: 219^b. DOERFER: *TMEN*: qâzgân: III, 387. RÂSÂNEN: *VeeWbT*: kâzyan: 243^b. ‘Abdü ‘n-Nâsır oğlu: *Lehce-yi Tatarî*: kazan: cild-i tîni, 32^b. TOPARLI-VURAL-KARAATLI: *KTS*: kazan: 135^a; kazgan: 135^a. TDK: *TTS*: kazgan: IV, 2392.

⁹¹¹ Yazmada: *direm, dirhem*.

⁹¹² Yazmada: *ṭamzırmaz*. CLAUSON: *EDPT*: tamız-: 510^a. REDHOUSE: *TaEL*: ṭamzırmak: 1228^a. YUDAHİN: *KS*: tamız- II: Damlatmak.: 705^a. TOPARLI-VURAL-KARAATLI: *KTS*: tamız-: Damlatmak.: 260^b. TDK: *DS*: tamzırmak-: XII, 4736^b. TDK: *TTS*: damzırmak: Damlatmak.: 988. TDK: *DS*: damzırmak: Damlatmak, damla damla akıtmak.: IV, 1354^b.

3609. Dirhem başka dinar başka! **[909/24]**

3610. Dirhemsiz, dinarsız verilen şey ihsandır. **[909/25]**

3611. Dirhem-perestler, bir gün olur fakir olurlar, demiş. **[910/01]**

İbni Sînâ⁹¹³

‘Abdū ’l-laṭīf Şubḥi Begiṇ (‘Uyūnu’l-aḥbāṭ fī taṣavvuru’l-āṭār) eterinden olmak üzere Taşvîr-i Efḳârdan muḳtebesdir. Numero 1

Dîmârınîḡ iki mişli ve dirhem daḡi İslâm dirheminiḡ miṭli vezninde édi.] dèdi. Dîmâr (dîmâr-ı [...] ve dirhem (dirḡam) maḡribî olup bu iki sınıf sikke Yunân ve Rûm sikkeleri ta’rîfi sırasında tafşîlen beyân olundığından burada tekrâra ḡâcet yokdur... ilâ âḡirihî...

3612. Dirhemsiz mizan, idbar ile ikbal insandır. **[910/02]**

3613. Dirhem dirhem çıkarttı. **[910/03]**

3614. Dirhem-perest olanlar, bir gün olur dirhem ile tartılırlar. **[910/04]**

3615. Dirhemini yiyen köpek kudurur. **[910/05]**

Ş. [Şînāsî *Ḍurûb-ı Emtâl-i ‘Oṭmāniyye* 238⁹¹⁴]

3616. Derde derman, belde kuvvet, gözde yarık (nur) var iken karmalanıp⁹¹⁵ (çalışıp) kalmalı, derler. **[910/06]**

3617. Dikilen kulak her şeyi işitir. **[910/07]**

3618. Dilber ayine-yi hanedir. **[910/08]**

Yahyâ Naẓîm [*Dîvân-ı Belâḡat-‘unvân-ı Naẓîm*] [İbtidâ-yı Ğazelliyât I, 80] beyt

nâz-ı u ‘işve ḡisn-i âlem-ḡîrine zînet yeter

ḡanda ‘azm eylerse dil-ber ḡâne-yi âyînedür

3619. Dilber, ya dilberi sever ya gammazı! **[910/09]**

3620. Dilber olmak kıyafetle değildir. **[910/10]**

3621. Dilber olmak, kıyafetle olmaktan ziyade mülayemetledir. **[910/11]**

3622. Dilber, kıyafetle değil belki şefkat ve mülayemetledir. **[910/12]**

3623. Dilberin bir sözü, bir gülüşü her cefasını unutturur, demişler. **[910/13]**

Nâbî [*Dîvân* II, 425, 803, 6] beyt

hep étdüḡi cefâyı unutturdı ol perî

bir nîm-ḡande bir nîgeh-i iltifât ile

3624. Dilberin bir sözü, bir bakışı aşığa taze candır. **[910/14]**

3625. Dilber ise elden ele, çirkin ise dilden dile düşer, derler. **[910/15]**

3626. Dilber -güzel- ellenir, dillenir; çirkin dillenir, güllenir, derler. **[910/16]**

3627. Dilber ağyarsız olmaz, gül harsız olmaz! **[910/17]**

Muḡibbî *Dîvân* [755, 2600, 1] [beyt]

ey dirîḡa ḡanı bir dil-ber ki bî-âḡyār ola

var mı bir gül bu cehân baḡında kim bî-ḡār ola

⁹¹³ Yazmada: *ḡikmet-i İbn Sînâ*.

⁹¹⁴ Şînāsî - Ebü ’z-Ziyâ: *Ḍurûb-ı Emtâl-i ‘Oṭmāniyye*: Dirhemini yiyen köpek kudurur.: 238.

⁹¹⁵ Yazmada: *ḡarmalanub*.

3628. Dilber, güle benzer; [...] , derler. [910/18]

3629. Dilber ise sana ne çirkin ise bana ne? [910/19]

3630. Dil-i dervişan, gurur-ı gubar [...] kaldırmaz; dil-i dānâ, nişan-ı tamah, hırs-ı emel taşımaz! [910/20]

H [‘Abdül ’l-Halīm Hakkī]

3631. Dilber pazarına⁹¹⁶ rızasıyla girilir. [910/21]

3632. Dilber pazarına girmek; ancak hüsn-i rızasıyla olur, demiş. [910/22]

‘Hurūfī ‘Arşī beyt

verdüm metā‘-ı vaşlına cān naḳdini bahā

oldı rızā-yı hūsnle bāzārı dil-berüḡ

3633. Dilber odur ki şefkat ede müptelasına. [910/23]

Hıfzī [Manzume-yi Durub-i Emṭal 14] [mısra⁹¹⁷]

3634. Dilrübâlar bivefadır ahde incâz eylemez. [910/24]

Hıfzī [Manzume-yi Durub-i Emṭal 13] [mısra⁹¹⁸]

3635. Dilber mülâyim olmayacak, adam öldürür. [910/25]

Hıfzī [Manzume-yi Durub-i Emṭal 14] [mısra⁹¹⁹]

3636. Dilber, dillerde dilli defter. [910/26]

Yahyâ Nazīm⁹²⁰ *Dīvān-ı Belâğat-‘unvân-ı Nazīm*

olursa maḫhar-ı ‘ayn-ı ‘ināyetüḡ yeridür

edā-yı midḫat dātunḡda dilli defterdür

beyān-ı vaşf-ı cemîlünḡde nazm-ı şîrîmî

biri birisine āğişte şîr ü şekkerdür

3637. Dilli defterdir. [910/27]

3638. Dilli, zilli. [910/28]

3639. Dilberin derdinden, divane olmuş. [910/29]

3640. Dilberin derdinden, mum gibi yanıp yıkıldı, demiş. [910/30]

3641. Dilberin delisi, çok olur, demişler. [910/31]

3642. Dilberin vefası var demek de bir söz imiş. [910/32]

Muḫibbī *Dīvān* [400, 1277, 4] [beyt]

görmedüm mihr ü vefā gördüm⁹²¹ velî cev̄r ü cefā

var dēyen mihr ü vefāsı dil-berüḡ bir söz émiş

3643. Dilberden vefa umma! [911/01]

Kıt‘a

kim görmiş güzelünḡ vefāsın

⁹¹⁶ Yazmada: *bāzārına*.

⁹¹⁷ Hıfzī: *Manzūme-yi Durub-i Emṭal*: dil-ber odur ki şefkat ede müptelasına: 14.

⁹¹⁸ Hıfzī: *Manzūme-yi Durub-i Emṭal*: dil-rubâlar bî-vefâdur ahde incâz eylemez: 13.

⁹¹⁹ Hıfzī: *Manzūme-yi Durub-i Emṭal*: dil-ber mülâyim olmayacak âdem öldürür: 14.

⁹²⁰ Yazmada: *Nazīmî*.

⁹²¹ Yazmada: *çekdüm*.

*çoğdur cefâsı dil-berüñ
gel güzele minnet étme
yoğdur vefâsı dil-berüñ*

3644. Dilberde vefa, dikende safa olmaz! [911/02]

3645. Dilberden vefa, zehirden şifa umma! [911/03]

Şarkı

*dil-i rûyına bakmağdan uşansın mı efendim
nazaruñ ruhsârına kınsın mı efendim
derler ki seni (dil-beri) mihr-i vefâ semtini bilmez
‘âşık bu söze hēç inansın mı efendim āh efendim*

3646. Dilbere vefa gerek, aşık cefa gerek. [911/04]

‘Hurûfî ‘Arşî Gâzelinden

*‘âşıkun fikri pür-cefâ-keş olsa
dilberüñ hatırı vefâda gerek
dilberüñ miñmet-i hadengi için
‘âşıkun kâmeti kiyâda gerek
âşıkun tarzı dilberüñ rûşı
‘Arşiyâ cümleten istifâda gerek*

Keďā

*‘âşıkını kûyında ol yâr-ı cefâ pîşe
başı tolu sevdâ çeşmi tolu mâh ister
ey dil yûri ‘aşk içre rüsvây-ı cehân ol kim
dil-dâdesini dil-ber rüsvây-ı belâ ister*

3647. Dilberin hatırı vefada gerek, âşığın kameti [...]da gerek. [911/05]

3648. Dilberde mihr-i vefa olmaz, derler. [911/06]

‘Abdül ’l-Halîm Hakkî

Muhtıra ve Mütalaa: Aşk-ı manevî ehlinin bu gazelleri gerçi maneviyata ait ése mecaz ve kinaye-yi aşk zahir ve mecazîde dahi istişhadi mecaz ve müstameldir. Binaenaleyh işbu mecmuada gerek Muhibbi Divanı’ndan ve gerek Arşî Dede vesair ehl-i aşk erbabının şiir ve gazellerinden münasip miktarından bir hayli aralık aralık li-ecli ’l-istişhad kayd ve tahrir olunmuştur. Fakat böyle aşk-ı maneviyat ile söylenen gazel, şiir vesair şuara ve üdebanın şiir ve gazelleri gibi aynen telakki ve ol vadide tenkit ve münakaşaya mahal olmayacağı ve bu aşk-ı manevî cihetini nazar-ı dikkat ve mülahazaya almak lazım geleceğini arz ve beyana lüzum görülmüştür.

3649. Dilbere naz, âşığa niyaz yaraşır. [911/07]

3650. Dilber âşığı daima rüsvay-ı bela etmek ister. [911/08]

3651. Dilber gammazı sever, gammaz ahmağı. [911/09]

3652. Dilber naz bilmezse puldur pahası. [911/10]

Mevzundur.

3653. Dilber, naz ederse dilber âlâsı; dilber, naz bilmezse puldur pahası! [911/11]

Mevzundur.

[el-Hâcc Seyyid Sögüdü Süleymân Rüşdî⁹²²] [*Manzûme-yi Ahvâl-i 'Alâka* 5] [beyt⁹²³]

3654. Dilber naz ederse bilir kadri, nazik şiveleri hüsnünün pederi. [911/12]

Mevzundur.

[el-Hâcc Seyyid Sögüdü Süleymân Rüşdî] [*Manzûme-yi Ahvâl-i 'Alâka* 5] [beyt⁹²⁴]

3655. Dilberin nazına katlanmayan, dalına konmaz. [911/13]

3656. Dilber naz eder; amma âşık da kâh olur istiğna satar, demiş. [911/14]

Muhibbî *Dîvân* [227, 664, 5] [beyt]

*gerçi dilber gösterür 'uşşâka yüz biğ dürlü nâz
gâh olur bir dem düşer 'âşık da istiğnâ satar*

3657. Dilberde vefa olmaz. [911/15]

Ş. [Şinâsî *Durûb-ı Emtâl-i 'Otmâniyye* 239⁹²⁵]

3658. “Dilberi (güzeli) görsen tanır mısın?” diyene âşık-ı şûrîdenin birisi demişler: Evet: Huri gılman gibi vafâ gelmez vücudu, yüzi nur-ı rahman gibi gözleri yıldız-ı sübhan (Zühre yıldızı) gibi kaşları yanakları gül-i lal gibi ağzı ufacak dudakları kiraz gibi çenesi armudi şekil inciye tabla-yı sim olacak gibi geniş ve beyaz billur gibi dişleri lülü-yi ebyaz sözleri bülbül avaz hatr nevaz dil azar gibi tavus-ı hıraman yürüyüp [...] [911/16]

Nedîm⁹²⁶ [*Dîvân* 368, X] beyt

*ser-â-pâ hüsni ü ansın dil-istânsın nâz-perversin
cûvân-ı mihr-bânsın şûhsın nâzende dil-bersin*

3659. Dilber her zaman ele girmez. [911/17]

[Mehmed Tevfîk] *Mecmû'a min Nevâdiri 'l-Üdebâ vü Âtâri 'z-Zurefâ* (*Nevâdirü 'z-Zurefâ*)⁹²⁷ [cüz'-i evvel] 22

3660. Dilber kısmı gammazı sever. [911/18]

Ş. [Şinâsî *Durûb-ı Emtâl-i 'Otmâniyye* 239⁹²⁸]

3661. Dilberin methini şairden (şairin ağzından), ateş-i aşkını maşuktan bekle, demişler. [911/19]

3662. Dilber, kendini gösterir methetmez; el ve ehli metheder, derler. [911/20]

Meftunu, müptelası metheder, demektir.

Seyyid Vehbî beyt

*bizden kesilme sîne-yi ağıyarı etme câh
ey tîğ-i yâr dilde yérün yok mîdur senün*

Şeyhü 'l-İslâm Yahyâ⁹²⁹ [*Dîvân-ı Yahyâ*] beyt

⁹²² Yazmada: *Lâ*.

⁹²³ el-Hâcc Seyyid Sögüdü Süleymân Rüşdî: *Manzûme-yi Ahvâl-i 'Alâka*: dil-ber nâz ederse dil-ber 'alâsı / nâz bilmezse puldur bahâsı: 5.

⁹²⁴ el-Hâcc Seyyid Sögüdü Süleymân Rüşdî: *Manzûme-yi Ahvâl-i 'Alâka*: dil-ber nâz ederse bilir kadri / nâzik şiveleri hüsnünün pederi: 5.

⁹²⁵ Şinâsî - Ebü 'z-Ziyâ: *Durûb-ı Emtâl-i 'Otmâniyye*: Dil-berde vefâ olmaz.: 239.

⁹²⁶ Yazmada: *Şa 'r Nedîm*.

⁹²⁷ Yazmada: *Nevâdir-i Zurefâ'dan bir fıkradur*.

⁹²⁸ Şinâsî - Ebü 'z-Ziyâ: *Durûb-ı Emtâl-i 'Otmâniyye*: Dil-ber kısmı gammazı sever.: 239.

⁹²⁹ Yazmada: *Şeyhü 'l-İslâm Yahyâ Efendi*.

bir dil-rubāya düşdi göñül mübtelâsı çok

‘aşkuñ safâsı yok değil ammâ cefâsı çok

3663. Dilber zülfünü çevgân etse, sen dahi başını top eyle, demişler. [911/21]

Muhibbî *Dīvān* [74, 115, 4-5] [beyt]

*ilet kūy-ı nigāra cānı tuhfē*⁹³⁰

ki yoğdur cāndan özge nesne merğüb

ser-i zülfini çevgân etse dil-ber

dilā sen dahi eyle başuñı tōb

3664. Dilberin yeri (yurdu) aşğın gönlü, derler. [911/22]

3665. Dilberin müptelası çok amma safâsı yok; cefası çok, vefası yok! demişler. [911/23]

3666. Dilberâ can mısın yoksa canan mısın? Ya vücudumda gezer serçeşme-yi kân mısın? Sineden bir lahza ayrılmaz hayal-i suretin, ya serrişt olmuş, tenimle nur-ı iman mısın? [911/24]

‘Arşî Dede

3667. Dilberi, dilberler yanında seyretmek gerek, derler. [911/25]

3668. Dil dilber yüzün örtse de, zülf-i perişanı yine yüzün gösterir. [911/26]

Leylā ve Fiñnat Hānımların Leyla Hānımın nazîresinden bir beyt

zîr-i kākülde ruḥ-ı dil-dār kendin gösterür

ebr içinde mihr-i pür-enver kendin gösterür

3669. Dil dilber ay yüzün örtse de mihr-i tâbân gibi yine kendini gösterir. [911/27]

3670. Dilber kendini gösterir ammâ kendini methetmez, meftunu metheder, demişler. [911/28]

3671. Dil-i dānâya şeref, pertev-i irfan iledür. [911/29]

Bākî [Dīvān 207, 299, 3]

3672. Dil ki bir ser eder kesr ola bulmaz ilaç. [911/30]

Hıfzî [Manzume-yi Durub-i Emtāl 13] [mısra⁹³¹]

3673. Dil-i viranemi yapsan da yıkılsam gitsem. [911/31]

Mısrâ‘-ı Nābî

3674. Dil-i gariban âzâde serdir, kimseye râz-ı dil eylemez! [911/32]

Lā mısrâ‘

3675. Dil giriftar-ı bela dilber hevayı neylesin, dame düşmez yerlere konmaz hümayı neylesin! [912/01]

Bākî [Dīvān 328, 370, 1] [beyt⁹³²]

⁹³⁰ Yazmada: *tuhfē*, hediye. Hediye, bir kimseye ikrâmen götürülen veya gönderilen maldır. (Mecelle: 834. madde) al-FİRŪZÂBÂDİ: *UBTḲM*: at-tuḥafat: Birr ve luṭf ma‘nâsınadır ki bundan armağan ile ta‘bır olunur.: II, 729. TOPALOĞLU-KARAMAN: *A-TYK*: at-tuḥfat: kıymetli eser.: 31^b. Ş. Sāmî: *KT*: tuhfē: 1. Hediye, armağan, pîş-keş. 2. Hediye, gârib ve maḳbûl şey’, nādide maldır. [Cem‘inin lisânımızda aldığı ma‘nâ-yı maḥşûş bu ikinci ma‘nâsından me‘hûddur.: I, 385^c. Ş. Sāmî: *KT*: hediye: Armağan, pîş-keş.: II, 1509^c.

⁹³¹ Hıfzî: *Manzûme-yi Durûb-i Emtāl*: dil ki bir mana ser eder kesr ola bulmaz ‘ilâc: 13.

3676. Dil âlemini aşktır ârâyîşe bâis, âlemde dile aşk imiş asayîşe bâis! [912/02]

Yahyâ Naẓîm⁹³³ [*Dîvân-ı Belâğat- 'unvân-ı Naẓîm*] [beyt⁹³⁴]

3677. Dil esrar-ı hakkın tercümanı, kilid-i mahzen-zar-ı nihanî. [912/03]

Mevzundur.

Şolâkzâde Meḥmed Efendi

3678. Dil-i âşık gibi harabe yatar, gülşen-i âbad olan mahallerimiz. [912/04]

[Meḥmed Tevfîk] *Mecmû'a min Nevâdiri 'l-Üdebâ vü Âtâri 'z-Zurefâ (Nevâdirü 'z-Zurefâ)*⁹³⁵ [cüz'-i evvel] 47

3679. Dil esen, baş esen. [912/05]

Ş. [Şinâsî *Durûb-ı Emtâl-i 'Otmâniyye* 238⁹³⁶]

3680. Dilin sükûta alıştır. [912/06]

3681. Dildarı gömlek gibi yakadan geçirdim, demiş. [912/07]

Yahyâ Naẓîm⁹³⁷ [*Dîvân-ı Belâğat- 'unvân-ı Naẓîm*] beyt-i Müfred

hâle-veş sîneye çekdüm o kamer ruḥsârı

pîrehen gibi geçürdüm yakadan dil-dârı

3682. Dil yez menbus dert şed mesel, vefakallahu'l-hayru'l-amel. [912/08]

[Meḥmed Tevfîk] *Mecmû'a min Nevâdiri 'l-Üdebâ vü Âtâri 'z-Zurefâ (Nevâdirü 'z-Zurefâ)*⁹³⁸ [cüz'-i evvel] 38

3683. Dinleyen, kendini işitir, derler. [912/09]

3684. Tilki⁹³⁹ rubeh⁹⁴⁰ olduğun ilam edince post elden gider. [912/10]

Ḥıfzî [*Manzume-yi Durub-i Emtâl* 13] [mısra⁹⁴¹]

3685. Dil-beste olan lutf-ı Hudâvend-i kerîme, rabt-ı emel etmez kerem-i Zend Kerîm'e. [912/11]

Mevzundur.

Sünbülzâde Vehbî *Divân* [7, 114 Der-takrîreş nüvişte bûd] [beyt]

dil-beste olan lutf-ı Hudâvend-i kerîme

rabt-ı emel etmez kerem-i Zend Kerîm'e

3686. Dinleyen her şeyi işitir. [912/12]

⁹³² KÜÇÜK, S.: *Bâkî Dîvânı* - Tenkitli Basım: dil giriftâr-ı belâ dil-ber hevâyî n'eylesün / dâme düşmez yirlere konmaz hümâyî n'eylesün: 328, 370, 1.

⁹³³ Yazmada: *Naẓîmî*.

⁹³⁴ Yahyâ Naẓîm: *Dîvân-ı Belâğat- 'unvân-ı Naẓîm*: dil 'âlemini 'aşkdur ârâyîşe bâ'it / 'âlemde dile 'aşk emiş:

⁹³⁵ Yazmada: *Nevâdir-i Zurefâ'dan bir fıkıradur.*

⁹³⁶ Şinâsî - Ebü 'z-Ziyâ: *Durûb-ı Emtâl-i 'Otmâniyye*: Dil esen baş esen.: 238.

⁹³⁷ Yazmada: *Naẓîmî*.

⁹³⁸ Yazmada: *Nevâdir-i Zurefâ'dan bir fıkıradur.*

⁹³⁹ Yazmada: *tilki, dilkü*. CLAUSON: *EDPT*: *tilkü*:-: 498^b. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *tilkü*: *EDAL*: II, 1471. REDHOUSE: *TaEL*: *dilkü*: 912^a; *dilki*: 912^a; *tilkü*: 589^a; *tilki*: 589^a. Ş. Sâmi: *KT*: *tilki* yâ-ḥ^vud *tilkü*: I, 435^c.

⁹⁴⁰ Yazmada: *rûbah*. Kelimenin aslı Farsça *rûbâh*'tır. STEINGASS: *CP-ED*: *rûbâh*: 591^a; *rûbah*: 591^b. ŞU'URÎ: *Ferheng-i Şu'urî*: *rûbâh* ve *rûbah*: *Dilkü* dedikleri cânverdür. 'Arabîde ta'leb derler.: *cild-i tîânî*, 26^a.

⁹⁴¹ Ḥıfzî: *Manzûme-yi Durûb-ı Emtâl*: *dilkü* *rûbah* olduğın 'ilâm edince post elden gider: 13.

3687.Dimyat pirincidir, çok su kaldırır. [912/13]

Ş. [Şināsī *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Oṭmāniyye* 240⁹⁴²]

3688.Dimyat'a [...] pirince giderken evdeki bulgurdan oldu. [912/14]

Ş. [Şināsī *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Oṭmāniyye* 240⁹⁴³]

3689.Dehenin hâhişe baz etmeyesin, Tengriden gayrıya niyâz etmeyesin. [912/15]

Mevzundur.

Nābī

3690.Dimâğ (beyin) merkez-i tahsisattır, demişler. [912/16]

Hükemâ

3691.Dimâğ (beyin) cümle-yi asabiye'nin merkez-i içtimadır, demişler. [912/17]

Hükemâ

3692.Dimâğ (beyin) vücuda arız olan bilcümle ef'ali hisseder, duyar⁹⁴⁴; fakat hafızaya - tefekküre- arz eyler hafıza hıfzeyler yani zapt eder. [912/18]

Kavl-i hükemâ

3693.Diyar-ı ahirde gurbetlik zordur. [912/19]

3694.Diyar diyar dâr dâr gezen keşkûl be dest seyyah-ı gariptir. [912/20]

3695.Diyar-ı gurbette gezen gariplerin hâline bakmak gerek. [912/21]

3696.Diyar-ı gurbet, herkese idraki nispetinde ders gösterir, derler. [912/22]

3697.Diyar-ı gurbeti gezmeyince, insan garip hâlini bilmez. [912/23]

3698.Diyar-ı gurbet, dâr-ı uzlete benzemez! [912/24]

3699.Diyar-ı gurbet, gezmeyen adam, adam kıymetini -kadrini- bilmez, derler. [912/25]

3700.Diyar-ı Osmanî, Hüsrev küsur Müslümanı! [912/26]

Şolağzâde Meḥmed Hemdemî Çelebî *Şolağzâde Tārîḫi*⁹⁴⁵ [] 155 beyt

şehriyâr-ı diyâr-ı 'Oṭmānî

hüsrev kütür müslümânı

3701.Dini, imanı, dirhem dinardır; başka şey düşünmez hasistir, derler. [913/01]

3702.Dinini, imanını, dirhem, dinara değışir, diyenlerdendir, derler. [913/02]

3703.Dibacesini okudu. [913/03]

3704.Diba giydirmemişler a! [913/04]

3705.Diba-yı zîbâ! [913/05]

Şolağzâde Meḥmed Hemdemî Çelebî *Şolağzâde Tārîḫi*⁹⁴⁶ [] 371

⁹⁴² Şināsī - Ebü 'z-Ziyâ: *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Oṭmāniyye*: Dimyat pirincidir çok su kaldırır.: 240.

⁹⁴³ Şināsī - Ebü 'z-Ziyâ: *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Oṭmāniyye*: Dimyata pirince giderken evdeki bulgurdan oldu.: 240.

⁹⁴⁴ Yazmada: *ıuyar. Drevnetyurkskiy Slovar'*: tuy-: 584^b. CLAUSON: *EDPT*: tuy- (d-): 567^b. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: tuy: *EDAL*: II, 1383. REDHOUSE: *TaEL*: *ıuymak*: 1264^b. Ş. Sāmî: *KT*: *ıuymak* (d): II, 913^c. Şeyḫ Süleymân: *LÇvT'O*: *ıuymak*: 129^b.

⁹⁴⁵ Yazmada: *Cennet-mekân Ebü 'l-Feth Sulṭân Meḥmed Hân Hâzretlerinin sūr-ı sūr-ı hümâyūnları haqqında Şolağzâde Tārîḫi'nden bir fıkradur.*

⁹⁴⁶ Yazmada: *Cennet-mekân Ebü 'l-Feth Sulṭân Meḥmed Hân Hâzretlerinin sūr-ı sūr-ı hümâyūnları haqqında Şolağzâde Tārîḫi'nden bir fıkradur.*

beyt

yayılup dīb-ı zībādan firās
yéryüzün zeyn etdi gūn-ā-gūn kumaş

3706.Dibi yok. [913/06]

3707.Dibinin astarı yok. [913/07]

3708.Dibi delik. [913/08]

3709.Dibine tortusu dinmiş. [913/09]

3710.Dibi geniş, ağzı dar⁹⁴⁷. [913/10]

3711.Dibine diken batmış. [913/11]

3712.Dipsiz⁹⁴⁸ ambar⁹⁴⁹ gibi ne özü doyar⁹⁵⁰ ne gözü doyar⁹⁵¹. [913/12]

3713.Dipsiz tencere, camsız pencere. [913/13]

T. [Ebü 'z-Ziyā *Durūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye* 240⁹⁵²]

3714.Dibine darı ekti. [913/14]

[Ahmed Vefik Paşa] *Lehce-yi 'Otmānī[cüz]-i evvel*, 392^b]

darı:⁹⁵³ is. Erzen. *Türkide tarık* zer 'ma'nāsına ve tarmağ, tarımağ, ırmıqlamağ. tarla sürmek. *kara darı*: Arnavud darısı. *boz ıarı* (gökçe) bozasını kurarlar, duhn. *tarıtağın darısı*. *şarı darı*: cāvres. *ağ incü darı*: dürre. *kızıl darı*: tahf. *yaban darısı*: tamam ufacığ darı. *dibine darı ekmek*: bir şey'i ziyāde, tedkik, taharrī, tahkik tefeğğud etmek, çok şormak.

3715.Dipsiz kile boş ambar. [913/15]

3716.Dipsiz şey. [913/16]

3717.Dipsiz kile, boş ambar; ha ölç ha ölç. [913/17]

Ş. [Şināsī *Durūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye* 240⁹⁵⁴]

3718.Dipsiz kuyuya taş atmak kabilinden. [913/18]

3719.Dipsiz kese, boş torba. [913/19]

3720.Dipsiz söz, boş çuval. [913/20]

3721.Dipsiz söz, dipsiz deniz. [913/21]

3722.Dipsiz çuval dolmaz! [913/22]

3723.Dipsiz (asılsız) dava. [913/23]

3724.Dibi kırmızı bal mumu ile davet etmedik ya! demiş. [913/24]

⁹⁴⁷ Yazmada: *tar*. CLAUSON: *EDPT*: tār: 528^a. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: tār: *EDAL*: II, 1472. REDHOUSE: *TaEL*: dar: 880^b; tar: 1219^b. Ş. Sāmī: *KT*: dar: I, 597^c; tar: II, 859^a.

⁹⁴⁸ Yazmada: *dibsiz*.

⁹⁴⁹ Yazmada: *anbār*. STEINGASS: *CP-ED*: 103^b. REDHOUSE: *TaEL*: enbār: 207^a; anbar: 207^a.

⁹⁵⁰ Yazmada: *toyar*. *Drevnetyurkskiy Slovar*: tod-: 572^b. CLAUSON: *EDPT*: tod-: 451^a. STAROSTIN -DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1376. TDK: *TTS*: doyunmak (toyunmak): II, 1224; toyunmak: V, 3840.

⁹⁵¹ Yazmada: *toyar*.

⁹⁵² Şināsī - Ebü 'z-Ziyā: *Durūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye*: Dipsiz tencere camsız pencere.: 240.

⁹⁵³ Yazmada: *darı*, *ıarı*. CLAUSON: *EDPT*: tarığ: 537^b. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1356. REDHOUSE: *TaEL*: darı: 881^b; darı: 881^b; ıarı: 1221^a. Ş. Sāmī: *KT*: darı: I, 597^c; ıarı yā-ı^vud ıarı: II, 860^c.

⁹⁵⁴ Şināsī - Ebü 'z-Ziyā: *Durūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye*: Dipsiz kile boş anbār ha ölç, ha ölç.: 240.

3725. Dibi kırmızı ve orta mumu ile çağırmadılar ya! [913/25]

3726. Dipsiz kova, dipsiz fıçı = dipsiz dava, derler. [913/26]

3727. Dipsiz kova⁹⁵⁵ dipsiz (asılsız) dava. [913/27]

3728. Dedikoduculuk [...] -yalan üslup ve bileycilik- martavalcılık demektir ki vesvasü 'l-hannas kabilinden şeytan sakızı çiğnemek⁹⁵⁶ demektir! Buna binaen iyi huy ve hısal değildir! demişler. [913/28]

3729. Dideler rûşen. [913/29]

T. [Ebü 'z-Ziyâ *Ḍurûb-ı Emtâl-i 'Otmâniyye* 240⁹⁵⁷]

3730. Dîde dîz intizar olduğum günler. [913/30]

3731. Dideler rûşen ola! [914/01]

3732. Dideler rûşen ola, müjdeler eylerim sana; ay bakarken gün doğdu bana! [914/02]

Yahyâ Nâzîm⁹⁵⁸ *Divân-ı Belâgat- 'unvân-ı Nâzîm -târîh*

*dîde roşen müjdeler ey nâvek-endâzân-ı ye 's
sîne-yi umêd oldı tîr-i maqşûda hedef*

*dîde roşen ey ğarîbân-ı şeb-i târîk-i ğam
zulmet-i cevr ü sitem 'âlemden oldı ber-ıaraf*

*dîde roşen ey esîrân bün-i çâh-ı 'anâ
geçdi taht-ı 'adle bir şehzâde-yi hayru 'l-halef*

*oldı bir şâh-ı cehân-gîr ü serîr-i saltanat
kim derinde kıl olurdu görse şâhân-ı selef*

*genc-i luff u mekrûmet Sulţân Ahmed kim anu
dergehinde şeb-cerâğ ağılaya berâberdür hadef*

Kedâ

müjde Sulţân Ahmed etti dehre gün gibi cülûs

etti bu târîh-i tânî hâsidi pür-tâb ü tef

hâtif-i kudsî dedi târîh tâlî ey Nâzîm

buldı Sulţân Ahmed ü dünyâ kudumiyle şeref 1115⁹⁵⁹

3733. Dedikodu -kılûkal- güf tü gû. [914/03]

3734. Dediğim dedik, çaldığım düdük, demiş. [914/04]

3735. Didesinden kühlî çalar biperva. [914/05]

Mevzundur.

Hıfzî [*Manzume-yi Durub-i Emtâl* 13] [mısra⁹⁶⁰]

⁹⁵⁵ Yazmada: *koşa*, *koğa*. CLAUSON: *EDPT*: *kovğa*: 583^b. LESSING: *M-TS*: *hobug-a*: Kova, genellikle deri veya dokumadan yapılan su kovası; yalak, oluk, tekne; hendek, karık, arık.: 1122^b. MUHAMMAD MAHDÎ XÂN: *Sanglax*: *kobğa*: 282r18. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *kobga*: *EDAL*: I, 698. TOPARLI-VURAL-KARAATLI: *KTS*: *koğa*: 152^a; *koşa*: 155^a. TDK: *DS*: *koğa* (IV): Ağaç su kabı, kova.: VIII, 2901^a.

⁹⁵⁶ Yazmada: *çiğnemek*, *çiğnemek*.

⁹⁵⁷ Şinâsî - Ebü 'z-Ziyâ: *Ḍurûb-ı Emtâl-i 'Otmâniyye*: *Dideler roşen.*: 240.

⁹⁵⁸ Yazmada: *Nâzîmî*.

⁹⁵⁹ Yazmada: *1115 sene*.

⁹⁶⁰ Hıfzî: *Manzûme-yi Ḍurûb-ı Emtâl*: *dideden kühlî çalar bi-pervâ*: 13.

3736. Dediği geldi, çıktı. [914/06]

T. [Ebü 'z-Ziyā *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye* 241⁹⁶¹]

3737. Dediği dediktir, dediğinden taymaz (kaymaz)! [914/07]

3738. Dediği dediktir; dinden döner, dediğinden dönmez. [914/08]

Nekes...

3739. Dediği dediktir, keser baş dönmez! [914/09]

3740. Dediğim olacak diyen zümredendir, derler. [914/10]

3741. Dediğini isteyen, dediğini terk eder. [914/11]

3742. Dediğini yaptırır zorbalardandır. [914/12]

3743. Dediği çıkageldi. [914/13]

3744. Dediğim kâtil-i hûn-hâr değilsen de nesin? [914/14]

Mısrâ'

Şeyh Gâlib [*Ḍivân* 244, 1]

söyle ey gamze sitemkâr degilsen de nesin

dédigüm kâtil-i hûn-hâr degilsen de nesin

3745. Dediğin çıkmaz, andığın çıkar; ummadığın çıkmaz, görmediğin çıkar, demişler. [914/15]

3746. Dedikoduyla ömür geçirir. [914/16]

T. [Ebü 'z-Ziyā *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye* 240⁹⁶²]

3747. Dedikodu sözüne mi kandın? [914/17]

3748. Dedikodular sözüyle amel olmaz! [914/18]

3749. Dedikodular sözüyle iş bitti, çalçenelerin (kadınların) sözü deftere geçerdi. [914/19]

3750. Dedikodusuz ne köy olur ne mahalle! [914/20]

3751. Dedikoduların ağzına altmış arşın⁹⁶³ bez yetmez. [914/21]

3752. Dedikodusuz gün geçmez. [914/22]

3753. Didiklediler (deştiler). [914/23]

3754. Deme ey kişi Leyla'yı Mecnun'a deli, nazar eyle bu âleme her kişi bir gûnâ deli! [914/24]

Mevzundur.

Lâ

3755. Diri yılanın kuyruğuna basma, diri arslan ile egeşme⁹⁶⁴! [914/25]

3756. Dirisinden kork, ölüsünden kork, nedir bunların şecaati, şefaati? demiş. [914/26]

3757. Dirilerin, ölülere soklanacağı (irineceği) gün de olur, derler. [914/27]

Dar-ı zulüm ve zulmette kalanlar demek olacak.

3758. Diri diri gömülür, demiş. [914/28]

3759. Dirisine lanet, ölüsüne rahmet! [914/29]

⁹⁶¹ Şinâsî - Ebü 'z-Ziyā: *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye*: Dediği geldi çıktı.: 241.

⁹⁶² Şinâsî - Ebü 'z-Ziyā: *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye*: Dedi kodusuyla 'ömr geçirir.: 240.

⁹⁶³ Yazmada: *arşun*.

⁹⁶⁴ Yazmada: *egeşme*.

3760. Diriler, ölülerin tercümanıdır (bedelleridir), derler. [914/30]
 3761. Dirisini değil hatta mezardaki ölüsünü bile rahat bırakmadı! demiş. [914/31]
 3762. Dirisine hürmet isteyen, ölüsüne rahmet okutur. [914/32]
 3763. Dırıltısız düğün az bulunur. [914/33]
 3764. Dırıltısız, zırıltısız düğün olmaz. [914/34]
 3765. Diren (Dıral) babanın düdüğü gibi ortada kaldı, derler. [915/01]
 3766. Dirliksiz gelin, görümce gibi. [915/02]
 3767. Dırıltısız dünya değil vesselam! [915/03]
 3768. Dirliksiz gelin eve sığmaz. [915/04]
 3769. Direksiz gemiye benzer. [915/05]
 3770. Direksiz, dümensiz gemi yürümez. [915/06]
 3771. Direksiz çadır kurulmaz, dirliksiz evde oturulmaz, derler. [915/07]
 3772. Direksiz çadır semadır, dilsiz mahluk ..., derler. [915/08]
 3773. Direkli bel deyip gider. [915/09]

Evliyâ Çelebî *Siyâhatnâme*⁹⁶⁵ 2, 404

“... Cümlesi meyyit-i müteharrik gibi idiler [direkli belin beli ése kar ile tolmuştu.
 Yaşa nice cür ‘et şahibi yigitleriñ... ilâ âhiriñi...

3774. Direkli belin beli kâr ile dolmuş⁹⁶⁶ idi. [915/10]

3775. Direk direk bürünmeden getirdi, derler. [915/11]

[Mehmed Tevfik] *Mecmû‘a min Nevâdiri ‘l-Üdebâ vü Âtâri ‘z-Zurefâ (Nevâdiriü ‘z-Zurefâ)*⁹⁶⁷ [cüz’-i evvel]
 17, 18

3776. Direkli belde ıratlık etmiş. [915/12]
 3777. Dirlik (hüsn-i imtizaç) olsa birlik (ittihat) olur. [915/13]
 3778. Dirliksizlik zordur. [915/14]
 3779. Dirliksiz, birliksiz, halk yaşayamaz. [915/15]
 3780. Dirliksiz halk derilmez, hiçbir işleri görülmez. [915/16]
 3781. Dirliksiz asker, dırıltısız olmaz. [915/17]

[Ahmed Vefik Paşa] *Lehce-yi ‘Otmânî* [cüz’-i evvel] 415^[a]

dirlik: *Rûh-ı revân, mâye-yi hayât ma ‘âş, ma ‘îşet, vech-i ma ‘âş, zindegânî, tîmâr, mevâcib. dirlik düzen hüsn-i imtizâc. Birlikde dirlik etmek uyuşmak, hüsn-i mu ‘âşeret.*

beyt

kesüp dirliği hemân ahasın
anuş ‘ömrinüñ yayını yaşasın

3782. Dirlik, düzenlik iste. [915/18]
 3783. Dirlik, birlik olan yerde, gürlük (zenginlik) olur. [915/19]
 3784. Dirliksiz kadın ile yaşamak güçtür. [915/20]

⁹⁶⁵ Yazmada: *Evliyâ Çelebî Siyâhatnâmesinden bir fıkradır.*

⁹⁶⁶ Yazmada: *tolmuş.*

⁹⁶⁷ Yazmada: *Nevâdir-i Zurefâ’dan bir fıkradır.*

3785. Dirsek direyip (dayanıp⁹⁶⁸) ders okumuş adamdır! [915/21]

3786. Dirsek dayadı⁹⁶⁹, ayak diredi. [915/22]

3787. Derler ki: Ekser hâlde bizde doğru⁹⁷⁰, ok gibi atılır; eğri yay gibi elde kalır, kasılır, kemal-i hürmetle duvara asılır! derler. [915/23]

3788. Deyrden (manastırdan) dûrdan (uzaktan) haber verir. [915/24]

3789. Deyr (manastır) sineği gibi ayağına örümcek ağı dolaşmış. [915/25]

Muhibbî *Dîvân* [100, 208, 5] [beyt]

ey Muhibbî zülf-i bendinde gören dil mürşinî
dir mekes gibi tolaşmış aya dâñ-ı 'ankebût

3790. Derler ki: Ekser hâlde bizde muharebe zayıatından askeri sormazlar, belindeki palaskasını sorarlar! [915/26]

3791. Derler ki: Ekser hâlde bizde işe adam aramazlar, adama iş ararlar. [915/27]

3792. Dir, dir bulgur. [915/28]

3793. Dir, dir, dir, bir avuç bulgur. [915/29]

3794. Derler ki: Ekser hâlde bizde ehl-i riya ve kizb duruğ-ı eşkıyayı, ehl-i dil ve ehl-i kerâmet etkiyâ sanılır da asfiyalar makamına konur. Dü bala geçinirler, halbuki asıl ehl-i dil ve asfiyalar dizlerinde donu yok, başına fesleğen takar, demiş. [915/30]

3795. Derler ki mestur sözdür, söylemiş. Cihan bir hakim bir hükümdar ve [...] derecesi olarak mevcut bulunur. Mücerreptir, demişler. [916/01]

3796. Diz çökmeden tahsil, her işte hasıl olmaz! [916/02]

3797. Diz çökmeyen çoban gibi. [916/03]

3798. Dizlerinin bağı çözüldü. [916/04]

3799. Dizlerinde donu yok, başına lale takar. [916/05]

3800. Dizde derman, belde kuvvet var iken kazanıp kurmalanıp (çalışıp) kalmak gerek. [916/06]

3801. Dizgin, dizgine gider. [916/07]

3802. Dizgin etti erler, dua etti pirlar, demiş. [916/08]

3803. Dizgin çevirdi. [916/09]

[Mehmed Tevfik] *Mecmû'a min Nevâdiri 'l-Üdebâ vü Âtâri 'z-Zurefâ* (Nevâdirü 'z-Zurefâ)⁹⁷¹ [cüz'-i evvel]
29

3804. Dizgin germek ister. [916/10]

3805. Dizgini ele aldı. [916/11]

3806. Dizgini el⁹⁷² eline vermeye gelmez. [916/12]

3807. Dizginsiz at başı becerilmez. [916/13]

3808. Dizginsiz at, dumansız gemi yürümez. [916/14]

3809. Dizgin koydu. [916/15]

⁹⁶⁸ Yazmada: *ṭayanup*.

⁹⁶⁹ Yazmada: *ṭayadı*.

⁹⁷⁰ Yazmada: *ṭoğrı*.

⁹⁷¹ Yazmada: *Nevâdir-i Zurefâ'dan bir fıkradur*.

⁹⁷² Yazmada: *el*.

3810. Dizili inci gibi diş. [916/16]
 3811. Dizin dizin asker. [916/17]
 3812. Desene dilberin aşk oduna yanmış. [916/18]
 3813. Desene boy ölçüştüler. [916/19]
 3814. Desene iş işten geçti. [916/20]
 3815. Desene at alan Üsküdar'ı geçti. [916/21]
 3816. Diş ağzın iç duvarıdır. [916/22]
 3817. Diş ağrısını, dişi çeken bilmez; ağrı çeken bilir, demişler. [916/23]
 3818. Diş biler. [917/01]

Ş. [Şināsī *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye* 241⁹⁷³]

3819. Diş batırır. [917/02]
 3820. Dişliyor, tırnaklıyor! [917/03]

Zararlı haşin...

3821. Dişli tırnaklı adamdır. [917/04]
 3822. Diş biler; amma ısırmaz. [917/05]

Şolakzāde Meḥmed Hemdemī Çelebī *Şolakzāde Tārīḫi*⁹⁷⁴ [] 236

3823. Diş biler, göğüs gerer. [917/06]
 3824. Diş kayrar (biler) yumruk sıkar. [917/07]
 3825. Diş bilemiş ne fayda! [917/08]

Hırs...

3826. Dişi kilitlendi, bıçak bile açmaz. [917/09]
 3827. Diş batırmadan durmaz⁹⁷⁵. [917/10]
 3828. Dişlerini sökmüşler? [917/11]
 3829. Dişi çıkmadık, saçı bitmedik sabi hakkı var! [917/12]
 3830. Dişi çıkmadık, saçı bitmedik yetim hakkını yiyen onmaz! [917/13]
 3831. Dişi kamaşmamış ya! [917/14]
 3832. Dişi kamaşan elbette ceviz kıramaz. [917/15]
 3833. Dişten tırnaktan artırdığı maldır. [917/16]
 3834. Dişi kamaşanın limon pazarında ne işi var? [917/17]
 3835. Dişin ağrıdığı yere dil dokunur⁹⁷⁶. [917/18]

Ş. [Şināsī *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye* 241⁹⁷⁷]

3836. Dişe değmeyen aş olmaz! [917/19]
 3837. Dişten artar, işten artmaz. [917/20]
 3838. Dişten artarsa, baştan artar. [917/21]

⁹⁷³ Şināsī - Ebü 'z-Ziyā: *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye*: Diş biler.: 241.

⁹⁷⁴ Yazmada: *Cennet-mekān Ebü 'l-Fetḥ Sultān Meḥmed Hān Hāzretlerinin sūr-ı sūr-ı hümāyūnları hakkında Şolakzāde Tārīḫi'nden bir fıkıradur.*

⁹⁷⁵ Yazmada: *tırmaz.*

⁹⁷⁶ Yazmada: *dokunur, tokunur.*

⁹⁷⁷ Şināsī - Ebü 'z-Ziyā: *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye*: Dişin ağrıdığı yere dil dokunur.: 241.

3839. Dişini saydırır. [917/22]

Ş. [Şināsī *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Oṭmāniyye* 242⁹⁷⁸]

3840. Dişten artmaz, işten artar. [917/23]

Say ve gayret...

3841. Diş (düş) gördük hayrola? [917/24]

Muḥibbī *Dīwān* [660, 2246, 5] [beyt]

*pērehensüz kocmuşam ol māhı dēdüm dil dēdi
belki düşündür Muḥibbī ḥayr ola gerçek misin*

3842. Diş (düş) gören mu'ber arar! [917/25]

3843. Diş (düş) görenin değil, yoranındır! [917/26]

3844. Dişsiz kemik kırılmaz. [917/27]

3845. Dişsiz kemik kırılmaz, işsiz emek doğurmaz⁹⁷⁹. [917/28]

3846. Dişsiz tarak, tırnaksız parmak. [917/29]

3847. Dişsiz tarak olmaz. [917/30]

3848. Dişi yok, ceviz kırmak ister. [917/31]

3849. Dişi kuş yuva yapar, erkek siva yapar. [917/32]

3850. Dişi kuş yuva yapar, erkek kuş yuvaya bakar. [917/33]

3851. Dişi kuş yapar yuvayı. [917/34]

Mevzundur.

3852. Dişi kuştur yuvayı yapan. [917/35]

Ş. [Şināsī *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Oṭmāniyye* 242⁹⁸⁰]

3853. Dişi arslandır! [918/01]

3854. Dişi at, dişi itten elbette hayırlıdır. [918/02]

3855. Dişi köpek kuyruğunu sallamayınca erkek köpek ardına düşmez. [918/03]

Kuyruk...

Ş. [Şināsī *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Oṭmāniyye* 242⁹⁸¹]

3856. Dişisi, erkeği bir arada. [918/04]

3857. Dişi köpek şıypanlamayınca⁹⁸², erkek köpek kaykanlamaz. [918/05]

Tatarca...

3858. Diş çıkarmış çık çık için diş buğdayı arar. [918/06]

3859. Dişin dişe değmezse ettir, ayağın yere değmezse attır, demiş. [918/07]

3860. Dişine dayandı⁹⁸³. [918/08]

T. [Ebü 'z-Ziyā *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Oṭmāniyye* 242⁹⁸⁴]

⁹⁷⁸ Şināsī - Ebü 'z-Ziyā: *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Oṭmāniyye*: Dişini saydırır.: 242.

⁹⁷⁹ Yazmada: *toğurmaz*.

⁹⁸⁰ Şināsī - Ebü 'z-Ziyā: *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Oṭmāniyye*: Dişi kuştur yuvayı yapan.: 242.

⁹⁸¹ Şināsī - Ebü 'z-Ziyā: *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Oṭmāniyye*: Dişi köpek kuyruğunu sallamayınca erkek köpek ardına düşmez.: 242.

⁹⁸² YUDAHİN: KS: şıypan-: kuyruğunu sallamak.: 688^b.

⁹⁸³ Yazmada: *dayandı*.

3861. Dişinden, tırnağından arttırmış. [918/09]
 3862. Dişine taş... [918/10]
 3863. Dişine kemik... [918/11]
 3864. Dik başlı adam. [918/12]
 3865. Dik başlı, dik sözlü yavuz adam. [918/13]
 3866. Dik dur⁹⁸⁵; amma dik başlılık etme! [918/14]
 3867. Dik yokuşun dik inişi olur. [918/15]
 3868. Dik yokuşa karşı, yüklü deve elbette koşamaz. [918/16]
 3869. Diktiği taş kırkı aştı! [918/17]
 3870. Dik mizaç, dik tıraş. [918/18]
 3871. Dik söz, dik tıraş. [918/19]
 3872. Dikine söz, ham teklif. [918/20]
 3873. Dikine tıraş, ham teklif. [918/21]
 3874. Dik başlı adam, inat olur. [918/22]
 3875. Diken ekip gül biçmek ister. [918/23]

Nevres-i Qadīm *Dīvān* [465, 51, 5] beyt

ēderüz ma ‘şiyeti luḡf umaruz Mevlā’dan
biz bu miḥnet-gedede ḥār ekerüz gül biçerüz

3876. Diken eken, elbette gül biçmez. [918/24]
 3877. Diken eken, üzüm biçmez. [918/25]
 3878. Diken gibi dil batırır. [918/26]
 3879. Dikeninden yatak. [918/27]
 3880. Diktiğin çıkar, ektiğin biçersin! [918/28]
 3881. Dediğin, ektiğin çıkar. [918/29]
 3882. Diken oldu herif! [919/01]

Adīv...

3883. Dikişsiz dünya olmaz. [919/02]
 3884. Dikiş tutturamadı. [919/03]
 3885. Dikişsiz gömlek ahiret gömleği! [919/04]
 3886. Dikensiz gül olmaz! [919/05]

Muḥibbī *Dīvān* [755, 2600, 1]

ey dirīḡā kāmı bir dilber ki bī-āḡyār ola
var mı bir gül bu cehān bāḡında kim bī-ḥār ola

Muḥibbī *Dīvān* [641, 2175, 5]

genc-i bī-mār ü gül bī-ḥār olmaz ey Muḥibbī
yārsuz kalur cehānda ‘aybsuz yār isteyen

3887. Dikensiz gül olmaz, dertsiz bülbül! [919/06]

⁹⁸⁴ Şināsī - Ebü ’z-Ziyā: *Ḍurūb-ı Emtāl-i ‘Oṭmāniyye*: Dişine tayıldı.: 242.

⁹⁸⁵ Yazmada: *tur*.

3888. Dikensiz gül olmaz, ağyarsız dilber! [919/07]
3889. Dikensiz gül olmaz, ayıpsız yâr olmaz. [919/08]
3890. Dikenden korkan, gül koparmaz. [919/09]
3891. Dikenden gül biter, gülden diken [919/10]
Ş. [Şināsī *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye* 242⁹⁸⁶]
3892. Dikensiz gül olmaz, engelsiz yâr olaz. [919/11]
T. [Ebü 'z-Ziyā *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye* 242⁹⁸⁷]
3893. Diktiği ağacı, kendi yıkar takımdandır. [919/12]
3894. Diktiği ağaç mahsul vermez. [919/13]
3895. Dikenini hesap eden gülü koynuna sokmaz. [919/14]
3896. Dikme taş gibi dikildi kaldı, derler. [919/15]
3897. Dikdiğin ne ise o çıkar, derler. [919/16]
3898. Dikdiğin çıkmazsa, ekdiğin çıkar. [919/17]
3899. Dikdiğin ağaç olsun, yemiş vermese de saye salar, sayeban olur. Ekdiğin tohum beşer olsun, âlim olmasa da âlime çoban olur. Çoban olmasa, yine yerine yurduna kul, kurban ve yâr olur derler. [919/18]
3900. Dikilme başıma, dikilirler başına. [919/19]
3901. Dikdiğin, ekdiğin ne ise hep o çıkar, derler. [919/20]
3902. Dinleyen kendini iştir. [919/21]
3903. Dinletebilirsen aşk olsun! [919/22]
3904. Dinleyen olsa Arap olayım! demiş. [919/23]
3905. Dinlenmedikden sonra söz değil, sazla tef hâl yine faydasızdır. [919/24]
3906. Dinleyene bir söz, bin saz yerini tutar. [919/25]
3907. Dinlenmeyen sözü tebdil et. [919/26]
3908. Dinleyene bir söz yetişir. [919/27]
3909. Dikici işini bilir. [919/28]
3910. Dikici el işini görür, kendi işini göremez, derler. [919/29]
3911. Dikiciye haydi kalk demişler, iğnem başımda, demiş. [919/30]
3912. Dikiş tutturamadı. [919/31]
3913. Dikiş kaldı. [919/32]
T. [Ebü 'z-Ziyā *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye* 242⁹⁸⁸]
3914. Dinleyene sinek sesi saz gelir, dinlemeyene davul zurna az gelir, derler. [919/33]
3915. Dinleyene bir söz, dinlemeyene bin saz olsa faydasızdır. [919/34]
3916. Dinleyen söyleyenden arif gerek. [919/35]
3917. Dil, adamı hem iyi sandırır, hem kötü! [919/36]
3918. Dil, adamı beyan eder. [919/37]

⁹⁸⁶ Şināsī - Ebü 'z-Ziyā: *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye*: Dikenden gül biter gülden diken.: 242.

⁹⁸⁷ Şināsī - Ebü 'z-Ziyā: *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye*: Dikenden gül olmaz engelsiz yâr olmaz.: 242.

⁹⁸⁸ Şināsī - Ebü 'z-Ziyā: *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye*: Dikiş kaldı.: 242.

Ş. [Şināsī *Ḍurūb-ı Emtāl-i ‘Otmāniyye* 242⁹⁸⁹]

3919. Dil; kalbin tercümanı, kalp; vicdanın mihmandarı, vicdan; kalbin hâkim-i mihmanı, imanın mihribanı, iman; insanın şefik veya canıdır, demişlerdir. **[919/38]**

3920. Dil üstünde dil var, el üstünde el var, derler. **[920/01]**

3921. Dil, üstü sözledir, derler. **[920/02]**

Ehemmiyetsiz söz demek.

3922. Dil ile din ikisi insanların senlik-benlik şahit ve alametleridir, ki inkâr olunmaz, derler. **[920/03]**

‘Abdül ’l-Halīm Hakkī

Zira her ikisi insanların maddî ve manevî alamet ve delalet-i zahirî ve bâtinî hüviyet-i sabite ve hakîkîyeleridir. Çünkü kadim akvam Türkânın bu babda bir hayli tabirât-ı mahsusaları olup bunlardan bazılarının farklı bir mana itibarıyla hatırdaki kalanları berveci-i âtî olarak hülâsa edildi. Dilinle millet ve cinsini sözünü tanıt. [Dininle suret ve insaniyetini tanıt! Çünkü Kişi dinine-diline, hürmet ve hizmetle mükellef bulunur ve onlarla tanınır. Zira dinine, diline hürmetle hizmet etmeyen insan, insan değildir! İnsan, diliyle söyler; diniyle hizmet eyler. İnsan diliyle-diniyle ayırt edilir, tanılır! demişler.

3923. Dilini, dinin gibi gibi öğrenmek hıfzetmek gerek, demişler. **[920/04]**

3924. Dilin kemiği yoktur her tarafa döner, her şeyi söyler: Onun için Allah dilimizi hatadan, kendimizi mâsivâdan saklasın. **[920/05]**

Yahyâ Nazîm⁹⁹⁰ *Dîvân-ı Belâğat-‘unvân-ı Nazîm* [166] Kıt’a

yâ Rabb ‘amelüm edüp riyâdan mahfûz

kıt harf-i zebânımı hatadan mahfûz

ancağ dil ü cānuma gamuñ mūnis olup

cān u dilim eyle māsivâdan mahfûz

3925. Dilini iyi söze alıştır; zira dilin kemiği yoktur ne olsa söyler. **[920/06]**

[Şūfî Allāh-yār] *Tebātu ‘l-‘Ācizî*⁹⁹¹ [Süçük Tilig Bolup Yaman Sözdin Qaytmak Beyanı, 43]

eger söz cāna peydā kılmaza soz

anı söz demegil ey meclis-efroz

eger söysey uluğlarını işini

nebāt et til ne bat ağırt kişini

savuk ayğünça ey halk-ı zamāne

zamāne havfidın mühr et zebāne

çü Nu ‘mān mührinde bul erdi mektûb

ķuli’ l-hayre ve illā fasküt ey hûb

savuk sözdin bolur imān karanġu

zarardın özge yoktur nef’i barmu

be-her cāyî tiliġni sakla zinhār

⁹⁸⁹ Şināsī - Ebü ’z-Ziyā: *Ḍurūb-ı Emtāl-i ‘Otmāniyye*: Dil ademi beyân eder.: 242.

⁹⁹⁰ Yazmada: *Nazîmî*. Divan şairinin asıl adı Yahyâ’dır. Nazîm mahlasını kullanan diğer kişilerden ayırt edilebilmesi için ismi ve mahlası birlikte kullanılmaktadır. Bu hususla ilgili geniş bilgi için bk. UZUN, Mustafa; ÖZCAN, Nuri: “Nazîm”, *DİA*: 32, 452^a-453^c.

⁹⁹¹ Yazmada: *Çağatayca Tebātu ‘l-Ācizî nām eterden*.

kişi tilni yamanıdın bolur h^vār
 yaman til gāh sarġartur yüzünġni
 tüben başınġni tilmirtür köziġni
 yaman til êkki ‘ālemde zarar dur
 gehī ‘iṣyān gehī ḥavf u ḥaṭardur
 yaman til şūmluġi ki cānġa urġay
 gehī cāndın ötüp imānġa urġay
 müsülmān oġlıġa yaḥṣı kılıķ kıl
 tiliġni h^vuṣ çirayınġni yılıķ kıl
 aġızdın sac yerinde dürr-i ma‘nī
 eger bolmasa ḥāmūṣ eyle ya ‘nī

3926. Dilini kısa tut. [920/07]

3927. Dilini kısa tut, elini uzun. [920/08]

3928. Dilin kemiği yoktur; amma kemiği kırar! [920/09]

3929. Dil uzatılan yere, el uzatılmaz. [920/10]

T. [Ebü ’z-Ziyā *Ḍurūb-ı Emtāl-i ‘Oṭmāniyye* 243⁹⁹²]

3930. Dillerde destan, dostan olup kalsın, demiş. [920/11]

3931. Dillerde destan, çöllerde bostan oldu. [920/12]

3932. Dilden, elden düşmez oldu. [920/13]

3933. Dillerde destan oldu. [920/14]

T. [Ebü ’z-Ziyā *Ḍurūb-ı Emtāl-i ‘Oṭmāniyye* 243⁹⁹³]

3934. Dilini sakın, yarana marana uzatıp zehirleme! [920/15]

Yahyā Naẓīm *Dīvān-ı Belāġat-‘unvān-ı Naẓīm* [İbtidā-yı Ġazelliyāt 636, 1] [beyt]
 mey-āṣāmān-ı bezm-i ‘iṣrete ey ḥāne mey-ḥāne
 ḥuṣūṣā sāķī-yi meclis şuna kestāne mestāne
 ‘adū ‘āṣıķ geçüp yāra benümle imtiḥān olmaz
 ne inşāfa gelür ḥasm ey dil-i şeydā ne meydāne
 sözüġ zehrābe noṣān-ı ġama tiryāk-ı şevķ eyle
 zebānuġ nḥ-i āzār eyleme yārāne mārāne

3935. Dilini yılan gibi yarana uzatma! [920/16]

3936. Dilin ile kimseyi sokup azar etme! [920/17]

3937. Dili uzun = dilli düdük. İpsiz, hezele mukulesi.. [920/18]

Edepsiz, hazele makulesi...

3938. Dili arı dilinden acıdır. [920/19]

3939. Dili uzundur, eli kısa! [920/20]

Acizlik...

3940. Dil ucundaki söz bazen hatırdan tez çıkar. [920/21]

⁹⁹² Şināsī - Ebü ’z-Ziyā: *Ḍurūb-ı Emtāl-i ‘Oṭmāniyye*: Dil uzadılan yere el uzadılmaz.: 243.

⁹⁹³ Şināsī - Ebü ’z-Ziyā: *Ḍurūb-ı Emtāl-i ‘Oṭmāniyye*: Dillerde dāstān oldu.: 243.

3941. Dilime tüy bitti! [920/22]

Tekrarlanan söz...

3942. Dilimde tüy bitti. [920/23]

Ş. [Şināsī *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye* 243⁹⁹⁴]

3943. Dilimde tek tüy birmedi. [920/24]

3944. Dilinden bal akar sanırsın, derler. [920/25]

3945. Dil; baldan tatlı, zehirden acıdır. [920/26]

3946. Dil zehirden acı, ateşten yakıcıdır. [920/27]

3947. Dilin cirmi küçüktür, yarasının cürmü büyüktür. [920/28]

3948. Dil yarası, mızrak yarasından acıdır. [920/29]

Yahyā Nazīm⁹⁹⁵ *Dīvān-ı Belāğat- 'unvān-ı Nazīm* [İbtidā-yı Gazelliyāt 259, 6-7] [beyt]
eyler şikeste pençeği bu Nîrem-i fenā
şadde 'l-ḥader ki olmayasın Ḳahramān ḳadar
ser sūzen-i Mesîḥ ile olmaz rüfū-peḍîr
bir yāre var mı zaḥm-ı sinān-ı zebān ḳadar

3949. Dil yarası, şifa kabul etmez bir yaradır. [920/30]

3950. Dil yarasıyla, el yarası bir değil. [920/31]

3951. Dil şakasıyla, el şakası bir değil. [920/32]

3952. Dil şer de söyler, hayır da söyler; hayrın için dilini daima hayra alıştırmak gerek derler. [920/33]

3953. Dil, bir sözle dinden çıkarır; bir sözle dine sokar (girdirir). [920/34]

3954. Dillerde destan gibi okundu, namı şanı! [920/35]

3955. Dile düşmek, yere düşmekten beterdir. [920/36]

3956. Dilini fenaya alıştırma; zira dil değirmen taşı gibi her iki tarafa da döner! [920/37]

3957. Dil değirmen taşı gibi iki tarafa da döner. [920/38]

3958. Dilim damağım⁹⁹⁶ kurudur, derler. [920/39]

3959. Dili kurusun, eli kurusun dedirmemek gerek. [920/40]

3960. Dili, söylediğini kulağı işitmez zümredendir, derler. [920/41]

3961. Dil ile şaka olur, din ile şaka olmaz. [921/01]

Nābī [*Dīvān* Tevhīd-i Bārī 1, 8, 1, 62] [mısrā⁹⁹⁷]
zebāna nuṭṭ vèrmiş goşa vèrmiş ḳuvvet-i ıṣḡā

3962. Dil söyler, kulak dinler. [921/02]

3963. Dil söylemek için, kulak dinlemek için! [921/03]

⁹⁹⁴ Şināsī - Ebü 'z-Ziyā: *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye*: Dilimde tüy bitti.: 243.

⁹⁹⁵ Yazmada: *Nazīmī*. Divan şairinin asıl adı Yahyâ'dır. Nazīm mahlasını kullanan diğer kişilerden ayırt edilebilmesi için ismi ve mahlası birlikte kullanılmaktadır. Bu hususla ilgili geniş bilgi için bk. UZUN, Mustafa; ÖZCAN, Nuri: "Nazīm", *DİA*: 32, 452^a-453^c.

⁹⁹⁶ Yazmada: *tamağım*.

⁹⁹⁷ BILKAN, A. F.: *Nabi Divanı*: binā-yı intizām-ı dīn ü dünyāya édüp ālet / zebāne nuṭṭ vèrmiş goşa vèrmiş ḳuvvet-i ıṣḡā: 1, 8, 1, 62.

3964. Dilini dinin gibi muhafaza et. [921/04]

3965. Dili ensesinden çıksın öylesinin! [921/05]

3966. Dilini ensesinden çekerler öylesinin! [921/06]

3967. Dilini eşek arısı soksun. [921/07]

Ş. [Şināsī *Durūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye* 244⁹⁹⁸]

3968. Dil esen, baş esen! [921/08]

3969. Dil esen, baş esen; baş kesen dil kesen. [921/09]

[Tābit] *Zafernāme-yi Tābit* [31]

bī-kār gerden *hān* cengiz *tebār*
ya *tabur a* 'dāyī *pür-geşte kār*
bu *tabura* nisbetle siz *derresiz*
bu bir *baḥr-i 'ummān* siz *kaṭresiz*
olurken lu 'āb ile *raṭbū 'l-lisān*
uçup *kellesi dil kesildi hemān*
lisāndur dilüñ kellesin kesdiren
bu meteldür kim dil esen baş esen

3970. Dilin durursa⁹⁹⁹ başın da durur¹⁰⁰⁰. [921/10]

3971. Dilini pak tut. [921/11]

3972. Dili, kalbi, pak tutmak gerek; zira dil, kalbin tercümanıdır; kalp, vicdanın hemhâlidir. [921/12]

[Tābit] *Zafernāme-yi Tābit*¹⁰⁰¹ [35]

esüp bād-ı gülrīz nuşret *bedīd*
taşlandı rāyāt sürḥ ü sefīd
bu *zarar üzre tertib olundu şufūf*
alaylar kurup tırdı ehl-i suyūf
olup şağ kolda cenāḥ-ı yemīn
alay kurdı kalğay o sulṭān-ı dīn
yesār-ı zafer bāra şimşīr-vār
geçüp tırdı dehşetle bir şēr-vār
şağı cān ēse kalbde cān gibi
dil-i pāk mü 'minde īmān gibi

3973. Dil-i pak müminde iman gibi, demiş. [921/13]

3974. Dilini pek tut, kalbini pak! [921/14]

3975. Dilini tutan, düşmanını tutar. [921/15]

3976. Dilin kemiği yok, nereye çevirirsen oraya döner. [921/16]

Ş. [Şināsī *Durūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye* 243¹⁰⁰²]

⁹⁹⁸ Şināsī - Ebü 'z-Ziyā: *Durūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye*: Dilini eşek arısı soksun.: 244.

⁹⁹⁹ Yazmada: *turursa*.

¹⁰⁰⁰ Yazmada: *turur*.

¹⁰⁰¹ Yazmada: *kedā Zafernāme-yi Tābit* 'den.

3977. Dilini tutan, el tutar. [921/17]
3978. Diline sakıt olmasan, dilin kir ve pasını yüzün yıkar. [921/18]
3979. Dilini tutan, başını kurtarır. [921/19]
- Ş. [Şināsī *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye* 245¹⁰⁰³]
3980. Dili tutmak, esir tutmak gibidir! [921/20]
3981. Dilini kısa tut, derler. [921/21]
3982. Dilini, kolunu kısa tut! [921/22]
3983. Dilini tut, sözüne sahip ol! [921/23]
3984. Dilini kiraya vermiş, derler. [921/24]
3985. Dil senin değil ise, baş da senin değil. [921/25]
3986. Dilini tutmayanın, başı torbaya girer. [921/26]
3987. Dilini tutan bahtiyardır. [921/27]
3988. Dilini tutan rahat eder. [921/28]
3989. Dilini tutan, selamet bağında yaşar. [921/29]
- Arabî: salāmatu 'l-insān fī ḥifzu 'l-lisān*
[=İnsanın kurtuluşu dilini muhafaza etmesiyledir.]
3990. Dil, kılıçtan keskindir. [921/30]
- Ş. [Şināsī *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye* 243¹⁰⁰⁴]
3991. Dil; kılıçtan keskin, kıldan incedir. [921/31]
3992. Dil; kılıçtan keskin, oktan ötkündür¹⁰⁰⁵ (geçkindir). [921/32]
3993. Dilden çıkan söz kulağa döner. [921/33]
- Muḥibbī *Dīvān* [748, 2574, 4] [beyt]
- dème göñlüñe de sırrını zinhār*
çıkan dilden düşer lābüd kulağa
3994. Dilden çıkan söz, yaydan çıkan oktan zahm-nâktır. [921/34]
3995. Dilli düdük. [921/35]
- Geveze...*
3996. Dil oğlanı. [921/36]
- Tercüman şakirdi...*
3997. Dilini tokmak kadar çıkarır. [921/37]
3998. Dilsiz gibi oturur biçaredir, derler. [921/38]
3999. Dilmaç adamdır. [921/39]
- Tercüman, lisan ehli...*
4000. Dili tokmak gibi, dişi çakmak gibi. [921/40]

¹⁰⁰² Şināsī - Ebü 'z-Ziyā: *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye*: Diliñ kemigi yok nereye çevirsen oraya döner.: 243.

¹⁰⁰³ Şināsī - Ebü 'z-Ziyā: *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye*: Diliñi tutan başını kurtarır.: 245.

¹⁰⁰⁴ Şināsī - Ebü 'z-Ziyā: *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye*: Dil kılıçdan keskindir.: 243.

¹⁰⁰⁵ CLAUSON: *EDPT*: öt-: 39^a. Şeyḥ Süleymān: *LÇvT'O*: ötkün: 'Ābir. Mü'ettir. Oğuş tēmür yeri.: 25^a. TDK: *TTS*: ötkün: Tesirli, nafiz, keskin, delip geçici.: V, 3133.

4001. Dilden gelmek başka, elden gelmek başka: [921/41]
4002. Dilden gelen elden gelse her fukara padişah olur. [921/42]
Ş. [Şināsī *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye* 243¹⁰⁰⁶]
4003. Dil ile yara unutulmaz¹⁰⁰⁷. [921/43]
4004. Dil; kalbin tercümanı, kalp; vicdanın, vicdan; imanın mihmanıdır, demişler. [922/01]
4005. Dile gelen, göze gelenden beterdir. [922/02]
4006. Dile gelen, ele gelir. [922/03]
4007. Dilinden gelen, elinden gelse bülbül gibi şakıyıp durmazdı¹⁰⁰⁸. [922/04]
4008. Dilden gelen şeyin hepsi elden gelmez. [922/05]
4009. Dilden gelen, elden de gelse herkes diliyle geçinirdi. [922/06]
4010. Dilden gelen, elden gelseydi herkes bir olurdu. [922/07]
4011. Dilinden gelen elinden gelse göğ merdiven kurar. [922/08]
4012. Dilindeki elinde olsa neler yapmazdı? [922/09]
4013. Dilinde niyaz, elinde saz, öyle geçinir kel horoz¹⁰⁰⁹. [922/10]
4014. Dilinden gelir; amma elinden gelmez. [922/11]
4015. Dilden, elden geleni hayırdan esirgememek gerek. [922/12]
4016. Dilde niyaz gerek, gönülde saz gerek. [922/13]
4017. Dilde niyaz, elde papaz. [922/14]
Ş. [Şināsī *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye* 243¹⁰¹⁰]
4018. Dilinden de gelir, elinden de gelir. [922/15]
4019. Dilinden gelir, elinden gelmez, elinden gelir dilinden gelmez. [922/16]
4020. Dil yarası onulmaz. [922/17]
4021. Dilenirim yine varmam, demiş. [922/18]
4022. Dilenci aş, diş darı.¹⁰¹¹ [922/19]
4023. Dilen, dilenme! [922/20]
4024. Dilenci bayırsa da çanağı bayırmaz. [922/21]
4025. Dilenci, âlemde bir olsa şekerle beslerler. [922/22]
Ş. [Şināsī *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye* 244¹⁰¹²]
4026. Dilenci utansa idi dilencilik etmez idi. [922/23]

¹⁰⁰⁶ Şināsī - Ebü 'z-Ziyā: *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye*: Dilden gelen elden gelse her fukarā padişah olur.: 243.

¹⁰⁰⁷ Yazmada: *unutulmaz*.

¹⁰⁰⁸ Yazmada: *şurmazdı*.

¹⁰⁰⁹ Yazmada: *horāz*. Bu kelimenin aslı Farsça *huros*'dur. Horoz kelimesi yazmada *huros*, *horoz* ve *horāz* olmak üzere üç farklı imla ile yazılmıştır. STEINGASS: *CP-ED*: *huros*: 457^b. Ş. Sāmī: *KT*: *huros*: I, 579^c; *horoz*: I, 591^b. Şeyh Süleymān: *LÇvT'O*: *huros*: 166^b. TOPARLI-VURAL-KARAATLI: *KTS*: *horāz*: 98^a; *horoz*: 98^a. MUZAFAROV-MUZAFAROV: *KTT-TT-RS*: *horaz*: 133^b.

¹⁰¹⁰ Şināsī - Ebü 'z-Ziyā: *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye*: Dilde niyāz elde papaz.: 243.

¹⁰¹¹ Yazmada: *darı*, *daru*. CLAUSON: *EDPT*: *tarığ*: 537^b. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1356. REDHOUSE: *TaEL*: *daru*: 881^b; *darı*: 881^b; *tarı*: 1221^a. Ş. Sāmī: *KT*: *darı*: I, 597^c; *tarı* yā-ḥ^uud *taru*: II, 860^c.

¹⁰¹² Şināsī - Ebü 'z-Ziyā: *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye*: Dilenci 'âlemde bir olsa şekerle beslerler.: 244.

4027. Dilenciği utandırma, uyuyan yılanı uyandırma! [922/24]

4028. Dilenciğe hıyar vermişler, eğridir diye beğenmemiş, derler. [922/25]

Ş. [Şināsi *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye* 244¹⁰¹³]

4029. Dilencilikte gezen, dilenciği sözlemez, boğazına gelen çanağını gizlemez, derler. [922/26]

4030. Dilencinin gözü doymaz¹⁰¹⁴. [922/27]

4031. Dilenci bir olsa bal ile beslenirdi. [922/28]

4032. Dilencinin ne torbası dolar¹⁰¹⁵, ne gözü doyar¹⁰¹⁶. [922/29]

4033. Dilencinin ne karnı doyar¹⁰¹⁷ ne gözü. [922/30]

4034. Dilenci çıkını gibi düğüm düğüm. [922/31]

4035. Dilenci torbası gibi. [922/32]

4036. Dilenci dilencilik etmeden duramaz¹⁰¹⁸. [922/33]

4037. Dilenci çanağından para çalar. [922/34]

Ş. [Şināsi *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye* 244¹⁰¹⁹]

4038. Dilenci aş yokta gelir. [922/35]

4039. Dilenci çanağı gibi. [922/36]

4040. Dilenci değneğine dönmüş. [922/37]

T. [Ebü 'z-Ziyā *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye* 243¹⁰²⁰]

4041. Dilenci selam almaz. [922/38]

T. [Ebü 'z-Ziyā *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye* 243¹⁰²¹]

4042. Dilenci torbası dolmaz¹⁰²². [922/39]

T. [Ebü 'z-Ziyā *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye* 244¹⁰²³]

4043. Dilencinin yüzü kızarmaz. [922/40]

4044. Dilencinin yüzü kara torbası doludur. [922/41]

Ş. [Şināsi *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye* 244¹⁰²⁴]

4045. Dilenci kızı saraya girse yine “Karnım aç dermiş.” doymaz¹⁰²⁵. [922/42]

4046. Dilenci tembellik yolundan gelir. [923/01]

4047. Dilencinin dişi, el aşıyla çıkar. [923/02]

¹⁰¹³ Şināsi - Ebü 'z-Ziyā: *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye*: Dilenciğe bir hıyar vemişler egri diye beğenmemiş.: 244.

¹⁰¹⁴ Yazmada: *foymaz*.

¹⁰¹⁵ Yazmada: *tolar*.

¹⁰¹⁶ Yazmada: *foyar*.

¹⁰¹⁷ Yazmada: *foyar*.

¹⁰¹⁸ Yazmada: *turamaz*.

¹⁰¹⁹ Şināsi - Ebü 'z-Ziyā: *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye*: Dilencinin çanağından para çalar.: 244.

¹⁰²⁰ Şināsi - Ebü 'z-Ziyā: *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye*: Dilenci değneğine dönmüş.: 243.

¹⁰²¹ Şināsi - Ebü 'z-Ziyā: *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye*: Dilenci selām almaz.: 243.

¹⁰²² Yazmada: *tolmaz*.

¹⁰²³ Şināsi - Ebü 'z-Ziyā: *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye*: Dilencinin torbası *tolmaz*.: 244.

¹⁰²⁴ Şināsi - Ebü 'z-Ziyā: *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye*: Dilencinin yüzü kara torbası *toludur*.: 244.

¹⁰²⁵ Yazmada: *foymaz*.

4048. Dinleyene sinek sesi saz gelir, dinlemeyene davul zurna az gelir, derler. [923/03]

Dinleyen kendini ıstır, dinlemeyen her şeyi ıstır; dinleyen kulak her şeyi ıstır, göz her şeyi görür demişler.

Dinleyen varsa söylememelik dinlemeyecek söz, hem manasız ve münasebetsiz söylenen sözlerdir, demişler.

4049. Dimyat'a pirince giderken evdeki bulgurdan oldu. [923/04]

4050. Demedim mi ben sana saplı ile aş verip saplı ile göz çıkarma! [923/05]

4051. Demedim mi ben sana başına taş düşer! [923/06]

4052. Demek oluyor ki hep kabahat bizde öyle mi? [923/07]

4053. Demedim mi ben sana ummadığın taş araba devirir! [923/08]

4054. Demedim mi ben sana ummadığın taş baş yarar! [923/09]

4055. Demedim mi ben sana altından çıban oğlu çıkar! [923/10]

4056. Demedim mi ben sana o yol çıkmaz yol! [923/11]

4057. Demedim mi ben sana sayılı el malına el uzatma, sayısız kendi malından da mahrum kalırsın! [923/12]

4058. Demedim mi bu felek senin bildiğin felek değil! [923/13]

4059. Demedim mi ben sana yalanın sonu maskaralıktır¹⁰²⁶! [923/14]

4060. Demedim mi o ağız, o dil seni utandırır! [923/15]

4061. Demedim mi o yalan yüzünü kızartır! [923/16]

4062. Demedim mi el arabasına binen tez düşer! [923/17]

4063. Dimyat'a pirince giderken, evdeki bulgurdan mahrum kalan acemi haris tamahkârlara benzedi, derler. [923/18]

4064. Demediği söz bırakmadı, derler. [923/19]

4065. Demedim mi ben sana hırsıza dokunma¹⁰²⁷ geç! [923/20]

4066. Demedim mi ben sana zararlıdan sakınıp geç, zarasıza dokunup¹⁰²⁸ geç! [923/21]

4067. Demedim mi ben sana her yüze gülen dost değil, her acı söyleyen düşman değil! [923/22]

4068. Deme sen Ferhad ile Mecnun'a deli, nazar eyle bu cihana her kişi bir gûnâ deli! [923/23]

Mevzundur.

Lâ

4069. Deme ey kişi Leyla'yı Mecnun'a deli, nazar eyle bu âleme (dehre) her kişi bir gûnâ deli! [923/24]

Mevzundur.

Lâ

4070. Dikine söz, dikine traş kabilindendir, derler. [923/25]

4071. Dimdik maşallah! [923/26]

¹⁰²⁶ Yazmada: *maşharalıktır*.

¹⁰²⁷ Yazmada: *toğunma*.

¹⁰²⁸ Yazmada: *toğunup*.

4072.Deme ey kişi sakın Leyla'yı Mecnun'a deli, nazar eyle hilm ve hikmet ve ibret özüyle bak ahval-i âleme! Sohbetiyle hisse ibret al, gaflet etme devran-ı âlemde her kişi bir gûnâ deli! Zira hesab-ı nispetle hesaba da sal. Buradan âlemdeki insanların cemaat binası dağındaki sa'ylerini ifratla tefritten [...] binaenaleyh insanların -genç- [...] yüzde doksanı deli, yüzde dokuzu [...] şüpheli! Ancak yüzde birisi hayat-ı maişeti ahvali hakkıyla müdrük hem veli. [923/27]

4073.Deme gitsin? [923/28]

4074.Din; bir emr-i vicdanîdir, ikrah ve icbar kabul etmez, demişler. [923/29]

4075.Din insanların bina-yı maneviyesinin temel taşı, orta direğidir, demişler. [923/30]

4076.Dinine itikadı olan, dinine hizmet eder, derler. [923/31]

4077.Dinine itikad eden, din dünyasına hizmet hürmet etse gerektir, demişler. [923/32]

4078.Dinine itikadı olmayanın din-i dünyaya hayrı değmez, cemiyet-i beşeriyeye karşı olan hizmeti sırf şahsî menfaati içindir, demişler. [923/33]

4079.Din kuvve-yi maneviye direğidir, onun nakşı ve revakı fazâil-i ahlakiye-yi insaniyedir, demişler. [923/34]

4080.Din, iman sahibi olmayanlarda fazâil-i ahlakiye de olmaz. Olsa bile hak ve hakikate müstenit bulunmaz, demişler. [923/35]

4081.Din-i İslam bir din-i fitrîdir, tevil ve tahvil ve tebdil ve tezvir kabul etmez, demişlerdir. [923/36]

4082.Din-i İslam hak dindir ki fitrîdir; yani ruhaniyetle cismaniyet arasında mutedil insanî bir dindir. Edyân-ı saire gibi başkaca ruhaniyet tarik ve mesleği bulunmaz. [923/37]

4083.Din ile şaka olmaz, dine hizmet eden kişi istihzâ olunmaz, demişler. [923/38]

4084.Din-i İslam, abes olan -merasim ve alayıştan- ari ve berîdir, demişler. [924/01]

4085.Din-i İslam; hak dindir, vicdanîdir, din-i İslam'da cebr ve ikrah, riya ve tamah yoktur, demişler. [924/02]

4086.Din ile dünya başka başka şeyler değildir. Yani din, dünyadan ayrı bir şey değil belki birbirinin zarf ve mazrufudur. Dünyasız din durmaz, demişler. [924/03]

4087.Din, dünya maarifle göçer, marifetle yürür demişler. [924/04]

4088.Din, dünya, bahçesi¹⁰²⁹ maarifle mamur olur, cehaletle harap olur. [924/05]

4089.Din-i İslam şems-i tâban ziya-paş ve âşikardır, demişlerdir. [924/06]

4090.Din-i İslam gayreti başka gayrettir! [924/07]

4091.Din-i İslam'ın mücerret gayretidir gayretim, demiş. [924/08]

Taḥrīb-i Ḥarābāt'dan Fâtih Sultân Mehmed Hân

imtiṭal Cāhidū fi-allāhi olupdur niyetüm

dīn-i İslāmıḡ mücerred ḡayretidür ḡayretüm

4092.Din-i İslam, hâtemü 'l-edyândır, demişler. [924/09]

4093.Dini bütün Müslüman'dır, derler. [924/10]

4094.Din gayretini gütmek gerek. [924/11]

4095.Din gayreti, gün gayretine benzemez. [924/12]

4096.Din gayreti güder. [924/13]

¹⁰²⁹ Yazmada: *bağçesi*.

4097. Din gayreti başka şeydir. [924/14]

4098. Din millet uğruna hizmet eder. [924/15]

4099. Din-i İslam, kuvve-yi maddiyeden ziyade kuvve-yi maneviyeye istinat eder, demişler. [924/16]

4100. Dîn-i İslam bu dünyanın çerağı, avn-i bârî ile yedi iklimde yanar. [924/17]

Çağatayca

*yēti iqlīmde bi- ‘avn-i bārī
tūn gūn oldı şerī‘at cārī*

4101. Din-i İslam; avn ve inayet-i bârîdir, yedi iklimde İslamlar çerağıdır. [924/18]

4102. Din-i İslam kıyamete dek bakidir yedi iklimde hükmü hep caridir. [924/19]

4103. Din-i İslam’da cebr ve ikrah yoktur, rıza vardır, demişler. [924/20]

4104. Din, millet ikisi birdir, derler. [924/21]

4105. Dinin direği namazdır. [924/22]

4106. Dinin direği namazdır, terk edenin adı bî-namazdır. [924/23]

4107. Din gerek iman gerek, dine imana hem hürmet hem hizmet gerek. [924/24]

4108. Dini bütün müslüman gerek. [924/25]

4109. Din gerek iman gerek, dini bütün müslüman gerek, dine imana hizmet itikat gerek. [924/26]

4110. Dinini dünyasına değişmez, dini bütün müslüman gerek. [924/27]

4111. Dinine direk ol, dünyaya direk olma. [924/28]

4112. Dine hizmet, fariza-yı zimmettir. [924/29]

4113. Din yerine baş koy, düşman yoluna taş koy! [924/30]

4114. Din yerine baş koyar. [924/31]

4115. Din yerine baş koy, düşman yerine taş koy. [924/31]

Şolâkzâde Mehmed Hemdemî Çelebî *Şolâkzâde Tārîhi*¹⁰³⁰ [] 46

“Pād-şāh-ı İslām (Hüdāvendigār Sulţān Murād) göz yaşların niyāz üzre şaçdı ve dūn nısfında hācet elini açdı ve kâdiyü ‘l-hācāt dergāhına münācāt édüp tazarru ‘ve zārī birle dēdi ki: “İlāhī sen ol pād-şāhlar pād-şāhısın ki ‘ālem ehline yana hep ve ‘āmmeyi ‘ibāda ümidgāhın, livā-yı İslāmı düşman elinde lām étme ve bu ‘abd-i nātuvānı halk-ı cehān içre bed-nām étme

Nazm

*āb rüy-ı Habīb-i Ekrem için
kerbelāda revān olan dem için
ehl-i İslama ol mu ‘m ü zahīr
dest-i a ‘dāyı bizden eyle kaşır
bakma yārab bizim günāhımıza
nazar ét cān u dilden āhımıza
mülk-i İslāmı pāymā étme.*

¹⁰³⁰ Yazmada: Cennet-mekān Ebū ‘l-Fetḥ Sulţān Mehmed Hān Hāzretlerinin sūr-ı sūr-ı hümāyūnları hakkında Şolâkzâde Tārîhi’nden bir fıkradur.

menzil-i fırka-i dālāl etme.

din yolına beni şehīd eyle

āhīretde beni sa'īd eyle

keremiñ çoğdur ehl-i İslāma

dilerim kim érişe itmāma.

Hāsıl-ı kelām ol şeb tārī bu güne tazarru 've zār ile geçürdiler. İlā ahirihi...

4116. Din yoluna baş koyar, düşman yoluna taş koyar. [924/32]

4117. Dini bir, uğruna hizmet eder. [924/33]

4118. Dinini, dilin gibi öğren. [924/34]

4119. Din duran¹⁰³¹ yerde kin durmaz¹⁰³², derler. [924/35]

Muhibbī Dīvān [646, 2192, 4] [beyt]

şāf-ı kalb ol her kişiye eyle şefkatle nazar

fağr-i 'ālem çün demiş bir yerde olmaz kīn ü dīn

Nāzm-ı Diger

gören ol pād-şāhuñ 'adl ü dādın

'adūya dēr ki 'arż etsün murādın

4120. Din düşmanı, din, dünya düşmanıdır, derler. [924/36]

4121. Din, dünyayı bilmek gerek, derler. [924/37]

4122. Dinini bilmeyen ne dünyayı bilir ne ahireti bilir, derler. [924/38]

4123. Dinli ile dinsiz bir değil, demişler. [924/39]

4124. Dinsizlikte hak, adalet; ahlaksızda, insaf ve akıl olmaz, demişler. [924/40]

4125. Din, ahlak-ı fazâilden mahrum bulunmak dünya, ahiret saadetinden mahrum kalmaya delalet eder, demişler. [925/01]

4126. Din dünyası mamur olan, amel-i salihde bulunanlardır. [925/02]

Din-i İslam, indallah mültezim makbul ve memduh olan dindir. Din-i İslam'ın şerait-i esasiyelerinden biri de din ve kitab-ı hakka inanıp iman getirmek, dil ile değil, düşünüp inanmak ile beraber, şerait-i İslam iktizasınca amel-i salihdir. Zira din, hüsn-i ahlak-ı beşer, kûva-yı maneviye-yi beşerin başı ve aslı ve esasıdır. Ehl-i beşer bu devran-ı âlemde ancak bu kûva-yı maneviyeye malikiyet ve şeraitine hizmet ve hürmetle yaşayabilir. Ve hürriyet ve saadet-i beşeriye ancak bu iki kûva tahtında mündemiç ve mevcut ve merbut bulunur. Hayat ve mamuriyet-i dünya ve saadet ve huzur ve rahat-ı beşer, herhâlde işbu kûva-yı maneviye ve insaniyede tamamıyla vücut ve böyle tezahür ve inkişafına vabestedir. Yani din -dünyanın mamuriyeti- din ve ahlakın vücut ve sübutuna mevkuftur. Dünya ve ahiretin saadet ve selameti ve fazâil-i ahlakiye ve kemalat-ı ilmiye ve hilmîye mensup egerçi bir insan ve bir millet bu iki saadetten mahrum ve mücrim kalırsa! Zeval ve inkırazları ve hasâil ve fazâilin fıkdanı yüzünden hazır ve mevcuttur, demişler.

4127. Din, dünyanın mamuriyeti, din ve ahlak beşerin fazilet mamuriyetine merbut ve mevkuftur, demişler. [925/03]

4128. Dinini imanını sevmeyen olmaz. [925/04]

¹⁰³¹ Yazmada: *turan*.

¹⁰³² Yazmada: *turmaz*.

[Meḥmed Tefḫīk] *Mecmū'a min Nevādiri 'l-Üdebā vü Atāri 'z-Zurefā (Nevādirü 'z-Zurefā)*¹⁰³³ [cüz'-i evvel] 89

4129. Dimim imanım medet ya Hu! demiş. [925/05]

Bektāšī

4130. Dinin hakkını miyarı, içtimaî menfaattir, demişler. [925/06]

4131. Dinini kalbinde taşıyana inan, koynunda taşıyana inanma! demiş. [925/07]

4132. Din, devlet için cihat gerek; din ve irfan için hulus-ı kalple içtihat gerek! demişler. [925/08]

Ebu 'l-Feth Sultān Meḥmed Hān beyt

*nefs ve māl ile n'ola kılsam cehānda ictihād
hamdu li-allāh var gāzāya şad hezārān rağbetüm*

'Ubeydī beyt

*etmesünler bu fenāya i timād
eylesünler dīn yolunda ictihād*

4133. Din için içtihat, devlet için cihat ister. [925/09]

Nef'ī [Der-medḥ-i Vezīr-i A'zam Hāfız Aḥmed Paşa 43, 10] beyt

*ki böyle şāhib isti dād u 'ārīf-i pād-şāh olmaz
tamām ahvāl-i dīn u devletinde ictihād üzre*

4134. Dinini dünyasına değiştirmeyen hürdür, derler. [925/10]

4135. [...] [925/11]

4136. Dindar adamdır, derler. [925/12]

4137. Dindar ol, kindar olma; zira din ile kin bir araya sığmaz, demişler. [925/13]

4138. Dindar olmayan mesut olamaz, demişler. [925/14]

4139. Dinini değil Osmanlı memleketi, cihan saltanatına değişmezem, demiş. [925/15]

[Şolāḳzāde Meḥmed Hemdemī Çelebī] *Şolāḳzāde Tārīḫi*¹⁰³⁴ [] 287

4140. Dinimi dünyaya değişmem, demiş. [925/16]

4141. Dinde tahakküm memnudur, demişler. [925/17]

[Şolāḳzāde Meḥmed Hemdemī Çelebī] *Şolāḳzāde Tārīḫi*¹⁰³⁵ [] 287

4142. Din nedir? diyenlere: [...] Tevhid-i Bârî için istinatgâh-ı manevî demişler. Zira din [...] ikisi bir [...] [925/18]

4143. Düyun: lügaten borç demektir. Onun için demişlerdir, ki düyun emsaliyle kaza olunur, âyanıyla olunmaz, demişlerdir ki bir şeyi müstahfız ve vacibi ıskat -sadaka, fitır- ve bu misilli sair ibadetten olan düyun hususlarında müşterek oldukları mecaz-ı şerî olarak edaya kaza, kazaya eda denildiği vakidir. [925/19]

H [‘Abdül 'l-Halīm Hakkī]

4144. Düyunumumiye: Devletin, milletin borcunu edaya ve kazaya mahsus daire yani ev¹⁰³⁶ demektir. Borç dairesi, borç evi demektir. [925/20]

¹⁰³³ Yazmada: *Nevādir-i Zurefā'dan bir fıkradur.*

¹⁰³⁴ Yazmada: *Şolāḳzāde Tārīḫi'nden bir fıkradur.*

¹⁰³⁵ Yazmada: *Şolāḳzāde Tārīḫi'nden bir fıkradur.*

Borçhane...

4145. Dini, imanı paradır hasisin! derler. [925/21]

4146. Dini, imanı dirhem, dinardır. [925/22]

4147. Dinine, imanına hayrı olmayan, millete vatana hayrı olur mu? [925/23]

Kāzım Paşa beyt

*dīn ve imānına hayr ile miyān
hayr eder mi vatan ve milletine*

4148. Dinini, imanını dirhem dinara satar zümredendir, derler. [925/24]

4149. Dinim için değil, günüm için ne çare! demiş. [925/25]

4150. Dinine lanet, gök başlı, kazak olsa inanırdı, demiş. [925/26]

4151. Dinimize dahleden bari müslüman olsa! [925/27]

4152. Dinimize dahleden, bari ehl-i din ve iman olsa! demiş. [925/28]

4153. Dinsizin hakkından imansız gelir! [925/29]

Mevzundur.

Ş. [Şināsī *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye* 245¹⁰³⁷]

4154. Dinsizin hakkından imansız gelir, imansızın hakkından imanlı gelir, derler. [925/30]

‘Abdül ‘l-Halīm Haqqī

Meşhur kelimadır; zira din, imanla kaim ve daim beraberdir. Yani imansızda din olmaz, dinsizde iman olmaz. Din iman beraber yaşar. Yani dini, imanı, iman itikada, itikad [...] cümlesi halefinden yol yani mahlukattan evveli cenab-ı Halik-ı Rabbanî hazretlerine, arz-ı ubdiyet [...] demişler.

4155. Dinsizde adalet, ahlaksızda akıl aranmaz! demişler. [925/31]

4156. Dinsiz, imansızdan ibadet, adalet sorulmaz! [925/32]

4157. Dinini dünyasına değişen namertlerden hayır beklenmez, demişler. [925/33]

4158. Dininden döner, dediğinden dönmez. [925/34]

T. [Ebü ‘z-Ziyā *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye* 245¹⁰³⁸]

4159. Din gütt, kin güttme! [925/35]

4160. Dinine riayet etmeyene, riayet etmek olmaz. [925/36]

4161. Dini bir uğruna. [Din-i mübin] [925/37]

T. [Ebü ‘z-Ziyā *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye* 246¹⁰³⁹]

4162. Duvara¹⁰⁴⁰ dayanma¹⁰⁴¹ yıkılır, insana dayanma¹⁰⁴² ölür. [925/38]

¹⁰³⁶ Yazmada: öy, ev, év. CLAUSON: EDPT: év: 3^b. Şeyh Süleymān: LÇvT‘O: öy: 42^b. ÖNER: K-TTS: öy: 374^a.

¹⁰³⁷ Şināsī - Ebü ‘z-Ziyā: *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye*: Dinsizin hakkından imānsız gelir.: 245.

¹⁰³⁸ Şināsī - Ebü ‘z-Ziyā: *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye*: Dininden döner dediğinden dönmez.: 245.

¹⁰³⁹ Şināsī - Ebü ‘z-Ziyā: *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye*: Dini bir uğruna [Din-i mübin]: 246.

¹⁰⁴⁰ Yazmada: dīvāra. Duvar kelimesi yazmada dīvār biçiminde kullanılmıştır. Kelimenin aslı Farsça dīvār’dır. STEINGASS: CP-ED: dīvār: 554^b.

¹⁰⁴¹ Yazmada: tayanma. CLAUSON: EDPT: tayan- (dayān-): 569^b. REDHOUSE: TaEL: dayanmak: 886^b; tayanmak: 1230^a. Ş. Sāmī: KT: tayanmak: II, 874^a.

¹⁰⁴² Yazmada: tayanma.

4163. Duvar¹⁰⁴³ dibine biten ot gibi ekmedik yere biter. [925/39]
4164. Duvardan¹⁰⁴⁴ duvara¹⁰⁴⁵ başını vursan¹⁰⁴⁶ faydasız! [925/40]
4165. Duvar¹⁰⁴⁷ kuru toprak kabul etmez. [925/41]
4166. Divân-ı hakta -ilahîde- hak zayi olmaz! demişler. [926/01]
4167. Duvarı siva gösterir, havayı civa gösterir. [926/02]
4168. Duvarın ayıbını siva örter. [926/03]
4169. Duvarın ayıbını siva örter amma deninin ayıbını dünya örtmez. [926/04]
4170. Dinmek, dinlenmek bilmez. [926/05]
4171. Dindi, dibine sızdı. [926/06]
4172. Duvar dibinde köpek yatmaz. [926/07]
4173. Duvarı nem, insanı gam yıkar. [926/08]
- T. [Ebü 'z-Ziyâ *Ḍurûb-ı Emtâl-i 'Otmâniyye* 246¹⁰⁴⁸]
4174. Divan-ı ilahîde yüz yüze gelsek gerek. [926/09]
4175. Divan-ı hakta ne yüzünle cevap vereceksin? [926/10]
4176. Divan-ı ezelde yazılan menşur lâhûtiyü 'l-misal! [926/11]
- [Meḥmed Tefḫîk] *Mecmû'a min Nevâdiri 'l-Üdebâ vü Âtâri 'z-Zurefâ (Nevâdirü 'z-Zurefâ)*¹⁰⁴⁹ [cüz'-i evvel]
- 89
4177. Divan-ı ati. [926/12]
- Ş. [Şinâsî *Ḍurûb-ı Emtâl-i 'Otmâniyye* 246¹⁰⁵⁰]
4178. Divan efendisi. [926/13]
4179. Divan-ı hümayun. [926/14]
4180. Divan kâtibi. [926/15]
4181. Divan okur, şiir söyler, Türkçe söylemez. [926/16]
4182. Divan okur, şiir söyler belki Türkçe bilmez? derler. [926/17]
4183. Divana mülâzemet gerek! [926/18]
4184. Divan [...] bir ziya oldu, derler. [926/19]
- Evliyâ Çelebî *Siyâhatnâme*¹⁰⁵¹ 3, 391
4185. Divan kuruldu, dava kaldı erteye! [926/20]
4186. Duvar kesildi. [926/21]
4187. Duvardan bir taş düşmekle bina yıkılmaz. [926/22]
4188. Duvar gibi önüme çıktı, derler. [926/23]
4189. Duvar nem kapar, deli kem kapar. [926/24]

¹⁰⁴³ Yazmada: *dîvâr*.

¹⁰⁴⁴ Yazmada: *dîvârdan*.

¹⁰⁴⁵ Yazmada: *dîvâr*.

¹⁰⁴⁶ Yazmada: *ursaḡ*.

¹⁰⁴⁷ Yazmada: *dîvâr*.

¹⁰⁴⁸ Şinâsî - Ebü 'z-Ziyâ: *Ḍurûb-ı Emtâl-i 'Otmâniyye*: Dîvârı nem insânı ğam yıkar.: 246.

¹⁰⁴⁹ Yazmada: *Nevâdir-i Zurefâ'dan bir fıkradur*.

¹⁰⁵⁰ Şinâsî - Ebü 'z-Ziyâ: *Ḍurûb-ı Emtâl-i 'Otmâniyye*: Dîvân-ı âti.: 246.

¹⁰⁵¹ Yazmada: *Evliyâ Çelebî Siyâhatnâmesinden bir fıkradur*.

4190. Dev gibi adam. [926/25]

4191. Dev aynasına bakmış. [926/26]

Kendini...

T. [Ebü 'î-Zîyâ *Ḍurûb-ı Emtâl-i 'Otmâniyye* 246¹⁰⁵²]

4192. Divane mi oldun? [926/27]

4193. Dev ile peri arkadaş olur mu? [926/28]

Fuzûlî [*Dāstān-ı Leylî* vü *Mecnûn* 108, 1063-1064]

dēv ile peri olur mu hem-dem

olmaz sözi açma ebsem ebsem

dēvāneye zāyi 'eyleme renc

vîrāne gerek nēdür aḡa genc

4194. Divane hiç akıllı olur mu? [926/29]

4195. Divane hiç akil olur mu? [926/30]

Fuzûlî [*Dāstān-ı Leylî* vü *Mecnûn* 109, 1071-1072]

ref'ola 'allāmet-i cünūnuḡ

'aḡl ola hemîşe reh-nümūnuḡ

Mecnûn dēdi ey edîb-i kāmîl

Dēvāne-yi 'aşḡ olur mı 'āḡîl

4196. Divaneye virane gerek. [926/31]

4197. Divaneler kiminle viraneler kalmadı! [926/32]

[...] *ḡazelinden bir beyt*

rindān-ı meste ḡarṡu ḡarābātı yıḡdılar

dēvāne ḡeçinmeḡe vîrāneler ḡalmadı

4198. Divane; amma para divanesi. [926/33]

4199. Divane ise tımarhaneye dertli ise bîmarhaneye gitsin! demiş. [926/34]

4200. Divane ise zincir takarlar. [926/35]

Yahyâ Nazîm¹⁰⁵³ [*Dîvān-ı Belāḡat- 'unvān-ı Nazîm*]

gezer zencîr-i emvāc-ile dîşmiş kûh u ṡaḡrāya

benüm dēvāne göḡlüm gibi cûlar bîḡarār olmuş

4201. Divane gönlüm gibi avare gezer. [926/36]

4202. Divanenin arkadaşı (yoldaşı) divane olur, derler. [926/37]

Żiyâ Paşa [*Terkîb Bend* 164, 8] beyt

nādānlar éder ülfet nādānla teleddüid

dēvānelerüḡ hem-demi dēvāne gerekdür

4203. Divaneye para ver, hesap sorma! [926/38]

4204. Divaneye divane gerek. [926/39]

4205. Duvar lakırtı ile yapılmaz. [927/01]

4206. Divane meclisine yol verme, bigânelere sır verme. [927/02]

¹⁰⁵² Şināsî - Ebü 'î-Zîyâ: *Ḍurûb-ı Emtâl-i 'Otmâniyye*: Dēv ayinesine bakmış.: 246.

¹⁰⁵³ Yazmada: *Nazîmî Dîvānı* 'ndan.

Nābī [*Ḥayriyye-yi Nābī* Der-beyān-ı şeref-i ḥulḳ-ı ḥasen 225, 19a, 605] beyt

**keşf-i rāz eyleme bēḡānelere
vērme yol meclis-i dēvānelere**

4207. Duvarı [...]la yapan çok olur ama çamuru mala ile yapan güç bulunur, ya da hiç bulunmaz, derler. [927/03]
4208. Divaneler dam¹⁰⁵⁴ nedir, divan nedir bilmezler. [927/04]
4209. Duvarcıdan duvarcı öz geçinmez, derler. [927/05]
4210. Diyar, diyar gezen gariptir. [927/06]
4211. Duvarı -binayı- bozmak kolay; amma yapmak zordur. [927/07]
4212. Diyarbakır karpuzu meşhurdur. [927/08]
4213. Diyarbakır çakmağı gibi. [927/09]
4214. Divriği'de doğmuş¹⁰⁵⁵ Haymana'da büyümüş. [927/10]
4215. Duvarın dilencisi gibi ibram eder. [927/11]
- Ş. [Şināsī *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye* 246¹⁰⁵⁶]
4216. Diyaz? Çiçoroz. [927/12]
4217. Dünyaya gelmek; ölmek için, yaşamak; bilmek için, bilmek; dünya işine girmek için. Dünya işi saadetle -rahat ve huzurla- ömür sürmek -geçirmek- için, bilmediğini bilmek görmediğini [...] [927/13]
4218. Dubaracı, -politikacı- dubara etmeden yürümez, derler. [927/14]
4219. Dubara atar hep. [927/15]
4220. Dubaracı. [927/16]
4221. Dubaraya gelmez. [927/17]
4222. Dubara atar, dübeş oynar. [927/18]
4223. Dubara ile kazanılan, helva ile yenmez. [927/19]
- T. [Ebü 'z-Ziyā *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye* 253¹⁰⁵⁷]
4224. Dubaracı atı, Türk yiğidi, Edirne yayı, İstanbul oku! [927/20]
- Meşhurdur.*
4225. Dü cambaz¹⁰⁵⁸ oynamaz bir rişte (ip) üzere. [927/21]
- Ḥıfzī [*Manzume-yi Durub-i Emtāl* 13] [mısra¹⁰⁵⁹]
4226. Düçar-i perişan oldu! [927/22]
4227. Duhter-i kadıda bile ayıp ve noksan bulunur. [927/23]

¹⁰⁵⁴ Yazmada: *dam*, *ṭam* olmak üzere iki farklı imla ile kullanılmıştır. CLAUSON: *EDPT*: tam: 502^b. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: tam: II, 1398. Ş. Sāmī: *KT*: dam: I, 599^a; ṭam: II, 869^a. TDK: *TTS*: dam (tam): II, 983; tam: V, 3709. TDK: *DS*: dam: IV: 1347^b; tam (I): 1. Ahır.: X, 3816^a; tam (I): 2. Yapıların üst bölümü.: X, 3816^b.

¹⁰⁵⁵ Yazmada: *ṭōgmış*.

¹⁰⁵⁶ Şināsī - Ebü 'z-Ziyā: *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye*: Dīvārī dilencisi gibi ibrām eder.: 246.

¹⁰⁵⁷ Şināsī - Ebü 'z-Ziyā: *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye*: Dū-bāre ile kazanılan ḥalvā ile yēnmez.: 253.

¹⁰⁵⁸ Yazmada: *cān-bāz*. Kelimenin aslı Farsça *cān-bāz*'dır. STEINGASS: *CP-ED*: cān-bāz: 352^b. ŞU'ÜRİ: *Ferheng-i Şu'ūrī*: cān-bāz: cānı bezl ü fedā eder dēmek olur.: cild-i evvel, 22^a.

¹⁰⁵⁹ Ḥıfzī: *Manzūme-yi Ḍurūb-i Emtāl*: dū cān-bāz oynamaz bir rişte üzere: 13.

Hıfzî [Manzume-yi Durub-i Emtal 13] [mısra¹⁰⁶⁰]

4228. Düçar-i zaruret olandan fikir sorma! [927/24]

4229. Duhan ile geçinir, bir alay tütünsüzler. [927/25]

[Meḥmed Tefvîk] Mecmū'a min Nevādiri 'l-Üdebā vü Âtāri 'z-Zurefā (Nevādirü 'z-Zurefā)¹⁰⁶¹ [cüz'-i evvel]
11

4230. Dudu (tûtî¹⁰⁶²) kuş gibi! [927/26]

4231. Dürüst söyleyenin yâri olmaz imiş. [928/01]

Çelebizāde 'Āşım beyt

dürüst-gūy olanuḡ gece yâri olmaz émiş

nifāk bilmeyenüḡ i 'tibārı olmaz émiş

4232. Dürüst söyleyenin yâri olmaz imiş, nifak bilmeyenin itibarı olmaz imiş. [928/02]

4233. Dürüst söyle, isterlerse ters dinlesinler. [928/03]

“Mecmu'a-yı Ebu'z-Ziyādan bir fıkradır” s 3 numara 1

Hāşlı dürüst düşünüp dürüst söylemege ve ḥidmetimizden maḥdūmumuz olan millete ḥişşe-yi istifāde efrādına i 'tibār eyleyeceğiz... ilā āhirihi...

4234. Dürüst düşünüp dürüst söylemek gerek! [928/04]

4235. Dürüst söz ters de olsa tesir eder. [928/05]

4236. Dört kitap haktır. [928/06]

4237. Dört kitap haktır. Haktan nüzul: Zebûr, Tevrat, İncil, Furkân-ı Hakîm ile üçü de mefsûhtur! demişler. [928/07]

Hakkı kıt'a

dört kitab ḥakkdur Zebûr Tevrât İncîl Furkân

dört medḥeb ḥakkdur Aḥmed Ḥanbelî Muhammed Şâfi 'î Mâlik Nu'mân

Lâ beyt

Tevrât yâ-ḥud Enâcîl

hem menḳabet kitâb-ı tenzîl

4238. Dört kitap da haktır; amma, ve 'l-Furkân “İnna 'd-dîne inda 'llâhi 'l-islâm”. [928/08]

Mevzundur.

H [‘Abdül 'l-Ḥalîm Ḥakkî]

4239. Dört mezhep üzeredir dîn-i İslâmın binası! [928/09]

Mevzundur.

H [‘Abdül 'l-Ḥalîm Ḥakkî] beyt

dört medḥeb üzre ḳuruldı dîn-i İslâm'ın binâsı

bâḳîdür ḥükmi bozulmaz aşla anuḡ minâsı

[Aḥmed Vefîk Paşa] *Lehce-yi 'Otḡmânî* [cüz'-i evvel 296^b, 397^a]

¹⁰⁶⁰ Hıfzî: *Manzūme-yi Durūb-i Emtāl*: duḡter-i ḳāḏîda bile ‘ayb u noḳşān bulunur: 13.

¹⁰⁶¹ Yazmada: *Nevādir-i Zurefā'dan bir fıkradır.*

¹⁰⁶² Kelimenin aslı Farsça *tūtî* dir. STEINGASS: *CP-ED*: tūtî: 821^b.

dört: is. *Türkîde tört, erba 'a çihār. dört ayak olmak:* Kuzu kuzuma çār-pā yürümek. **dört ayaklu hayvānāt:** Mevāsī. **dört başı ma'mur adam:** Her cihetle muktedir, mükemmel. Dört divan. **dört dönmek:** Cevelān. **dört el ile yapışmak:** Şıķı şarılmaķ. **dört göz:** İntizār. Dört kaşlı. Dört kaza. **dört kitab:** kütüb-ı semāviye. **dört köşe:** murabba'. **dört meḡheb:** Ehl-i sünnet. **dört na'ı:** Rakḡ. Dört kaşlı. **ikiyle iki dört:** ḡayr-i meşķūk. **keyf dört üstüne:** ḡat ḡat. **dörtleme:** Dörder, dörder olan terbī'. **dört taraḡdan her cānibden:** Dört yanına baķınmaķ, şaşırmaķ. Keyf Dört üstüne ḡat ḡat.

4240. Dört üstüne oturur. [928/10]

Keyif...

4241. Dört üstüne dert bağlar. [928/11]

4242. Dört, dörttür! [928/12]

4243. Dört köşe tekerlek yürümez! [928/13]

4244. Dört çevresi hendektir. [928/14]

4245. Dört çevresi bağ bostan ile müzeyyendir. [928/15]

4246. Dört çevresinde daḡ ve otaḡ üstünde bağ var, demiş. [928/16]

4247. Dört ucunu salıverdi. [928/17]

Ş. [Şināsī *ḡurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye* 249¹⁰⁶³]

4248. Dört köşesini, dert doluşturdu (dolaştırdı). [928/18]

4249. Dört döndü! [928/19]

4250. Dört başı mamur adam! [928/20]

Her cihetle muktedir.

4251. Dört ucunu bir araya getirmedi. [928/21]

4252. Dört el ile yapıştı. [928/22]

4253. Dört ayaklı insan. [928/23]

4254. Dört ayaklı, dört göz... [928/24]

4255. Dört ayaḡını bir yere götürüp lakırtı söyleyemez. [928/25]

T. [Ebü 'z-Ziyā *ḡurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye* 249¹⁰⁶⁴]

4256. Dört el ile çamur sıvamaya benzer. [928/26]

4257. Dört göz ile bak, dört el ile sarıl. [928/27]

4258. Dört gözle bakar, dert üstüne dert katar. [928/28]

4259. Dört göz beraber! [928/29]

4260. Dört göz et. [929/01]

4261. Dört gözle yolunu gözlerdim, derler. [929/02]

İntizar...

4262. Dört gözle gözledim ben hasret yolunu. [929/03]

Lā mışrā'

¹⁰⁶³ Şināsī - Ebü 'z-Ziyā: *ḡurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye*: Dört ucını salıverdi.: 249.

¹⁰⁶⁴ Şināsī - Ebü 'z-Ziyā: *ḡurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye*: Dört ayaḡını bir yere götürüp lakırdı söyleyemez.: 249.

4263. Dört göz bir evlat içindir. [929/04]

T. [Ebü 'z-Ziyâ *Ḍurûb-ı Emtâl-i 'Otmâniyye* 249¹⁰⁶⁵]

4264. Dört üstüne oturan, dert üstüne oturur mu? [929/05]

4265. Dört gözle bakar. [929/06]

Ş. [Şinâsî *Ḍurûb-ı Emtâl-i 'Otmâniyye* 249¹⁰⁶⁶]

4266. Dört nala koşturur! [929/07]

4267. Dört paralık mum al da derdine yan. [929/08]

Ş. [Şinâsî *Ḍurûb-ı Emtâl-i 'Otmâniyye* 249¹⁰⁶⁷]

4268. Dört dirhem bir çekirdek! [929/09]

Zarif yosma...

4269. Dört yanını deniz aldı. [929/10]

Ş. [Şinâsî *Ḍurûb-ı Emtâl-i 'Otmâniyye* 249¹⁰⁶⁸]

4270. Dört tarafını bilmeyen insan insan mıdır? [929/11]

4271. Dört yanına bakındı. [929/12]

4272. Dört yana bakınmak, şaşırdığına alamet! [929/13]

4273. Dört yanı deniz kesildi! [929/14]

Hep hayrette kalmak.

4274. Dört yanı deniz! [929/15]

4275. Dört yanı dört duvar. [929/16]

4276. Dört duvar¹⁰⁶⁹ içinde kaldı. [929/17]

4277. Dört dakikalık iş. [929/18]

4278. Dört tarafı gözetmek gerek, derler. [929/19]

4279. Dört bir tarafa, dört göz olmak, dört yol ağzında durmak¹⁰⁷⁰ gibidir, derler. [929/20]

4280. Dört yol ağzında durmaya¹⁰⁷¹ gelmez. [929/21]

4281. Dört yol ağzına fındık saçar. [929/22]

Sihirbazdır, derler.

4282. Duran beyi gibi, derler. [929/23]

4283. Dûrdan davul sesi hoş gelir. [929/24]

4284. Dûrdan (uzaktan) hoş gelir avaz-ı tabl. [929/25]

Mevzundur.

Hıfzî [*Manzume-yi Durub-i Emtâl* 13] [mısra¹⁰⁷²]

4285. Dûrdan (uzaktan) hoş gelir avaz-ı duhul. [929/26]

¹⁰⁶⁵ Şinâsî - Ebü 'z-Ziyâ: *Ḍurûb-ı Emtâl-i 'Otmâniyye*: Dört göz bir evlâd içindir.: 249.

¹⁰⁶⁶ Şinâsî - Ebü 'z-Ziyâ: *Ḍurûb-ı Emtâl-i 'Otmâniyye*: Dört gözle bakar.: 249.

¹⁰⁶⁷ Şinâsî - Ebü 'z-Ziyâ: *Ḍurûb-ı Emtâl-i 'Otmâniyye*: Dört paralık mûm al da derdine yan.: 249.

¹⁰⁶⁸ Şinâsî - Ebü 'z-Ziyâ: *Ḍurûb-ı Emtâl-i 'Otmâniyye*: Dört yanını deniz aldı.: 249.

¹⁰⁶⁹ Yazmada: *dîvâr*.

¹⁰⁷⁰ Yazmada: *turmağ*.

¹⁰⁷¹ Yazmada: *turmağa*.

¹⁰⁷² Hıfzî: *Manzûme-yi Ḍurûb-i Emtâl*: dûrdan h^uş gelür âvâz-ı tabl: 13.

Mevzundur.

Nâbî [*Hayriyye-yi Nâbî* Matlab-ı dağdağa-yı paşayî 270, 32a, 1135] [beyt¹⁰⁷³]

4286. Dûr olan gözden, gönülden dahi dûr olur. [929/27]

Mevzundur.

Hıfzî [*Manzume-yi Durub-i Emtal* 13] [mısra¹⁰⁷⁴]

4287. Dudağından bal damlar. [929/28]

4288. Dudağı kiraz gibi. [929/29]

4289. Dudağı Şiraz helvası, yanağı Sinop elması, gözleri fincan gibi, bakışı bebek can gibi! demiş. [929/30]

Eski zaman âşıknamesi...

4290. Dudak бүker, kaş oynatır. [929/31]

4291. Dudağa düşen söz (sır) kulağa da düşse gerek, demişler. [929/32]

Muhibbî *Dīvān* [2737, 793, 5] [beyt]

*sırruñ Muhibbî şakla dilden çıkarma zinhār
zâhir olur o lâbüd çünki dudağa düşdi*

4292. Dudağa düşen söz (sır) lâbüd zâhir olur, demişler. [929/33]

4293. Dudağında darı¹⁰⁷⁵ durmaz, derler. [929/34]

Sır saklamaz.

4294. Dudağıyla gelin gelir, dayağıyla¹⁰⁷⁶ çoban! [929/35]

4295. Dut yaprağından koza; darı¹⁰⁷⁷ tanesinden¹⁰⁷⁸ boza olur, derler. [929/36]

Birisi dışarıdan, diğeri içeriden ısıtır.

4296. Düdüğü çaldı! [930/01]

Muvaffak oldu.

T. [Ebü 'z-Ziyâ *Durub-ı Emtāl-i 'Otmāniyye* 253¹⁰⁷⁹]

4297. Düdüğü herkes çalamaz. [930/02]

4298. Düdüğü artık ötmez oldu. [930/03]

¹⁰⁷³ KAPLAN, M.: *Hayriyye-i Nâbî (İnceleme-Metin)*: Matlab-ı dağdağa-yı paşayî: bağlama tañtaña-i tabla göñül / dürdan h'v'uş gelür âvâz-ı duhul: 270, 32a, 1135.

¹⁰⁷⁴ Hıfzî: *Manzûme-yi Durub-i Emtāl*: dūr olan gözden göñülden dūr olur: 13.

¹⁰⁷⁵ Yazmada: *tarı*. CLAUSON: *EDPT*: *tarığ*: 537^b. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1356. REDHOUSE: *TaEL*: darı: 881^b; darı: 881^b; *tarı*: 1221^a. Ş. Sāmî: *KT*: darı: I, 597^c; *tarı* yā-h'vud *tarı*: II, 860^c.

¹⁰⁷⁶ Yazmada: *ṭayağıyla*. CLAUSON: *EDPT*: *tayak*: 568^a. REDHOUSE: *TaEL*: *dayak*: 886^b; *ṭayak*: 1266^b. Ş. Sāmî: *KT*: *dayak*: I, 601^a; *ṭayak*: II, 873^c. TDK: *DS*: *tayak*: *Sopa*: X, 3851^a.

¹⁰⁷⁷ Yazmada: *tarı*. CLAUSON: *EDPT*: *tarığ*: 537^b. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1356. REDHOUSE: *TaEL*: darı: 881^b; darı: 881^b; *tarı*: 1221^a. Ş. Sāmî: *KT*: darı: I, 597^c; *tarı* yā-h'vud *tarı*: II, 860^c.

¹⁰⁷⁸ Yazmada: *dānesinden*. Kelimenin aslı Farsça *dāna*'dır. STEINGASS: *CP-ED*: *dāna*: 501^b. ŞU'ÜRİ: *Ferheng-i Şu'ūrî*: *dāna*: *Hubūbāt* kısmının her nev'ine dērler, ḥabbe ma'nāsına. Ve daḥi kuş yemi, çine ma'nāsına.: *cild-i evvel*, 426^a. TDK: *TS*: *dane*: Kuş yemi.: 592^b; *tane*: 1. Herhangi bir sayıda olan şey, adet. 2. Bazı bitkilerin tohumu. 3. Çekirdekli küçük meyve.: 2260^a.

¹⁰⁷⁹ Şināsî - Ebü 'z-Ziyâ: *Durub-ı Emtāl-i 'Otmāniyye*: Düdüğü çaldı.: 253.

4299. Düstur, düsturu hâller! demişler. Tarafeyn için teşkil-i mehâkim ile hall-i mesele olunması meseleyi buna mebni bulsa gerek, demişler. [930/04]

4300. Düstur-ı hukukî -düstur-ı ahlakî- hep yekdiğerini takip eyler, demişler. [930/05]

H [‘Abdül ’l-Halîm Hakkî]

Düstur-ı ahlakî ilimde: Müdafaa-yı samimiyet eden cereyan eder. Tarafeynin de saf terkibleri de kesb-i itidal eder. Belki tarafeyn arasında sulh ü müsâlemet husul bulur. Eğer müdafaa muhâcemeye tahavvül eyler ése tarafeynin müdafaa ve muhâcemeleri mukabele-yi bi ’l-misilde devam eyleyerek en nihayet münazaa-yı sekire ile musâraa ve mukârebe fîrar kılar. Netice el-hükümü limen galibe [=Hüküm galip olanındır.] vesselam.

4301. Durmuş dede, Dursun¹⁰⁸⁰ dede, hep bir dede değil mi? demiş. [930/06]

4302. Durmuş kalmış, durulmuş Durmuş dede idi! [930/07]

4303. Durur, [...]. [930/08]

4304. Dürer-bâra giden, yabana gider sanma! demiş. [930/09]

Yahyâ Nazîm¹⁰⁸¹ *Dîvân-ı Belâgat-’unvân-ı Nazîm* [İbtidâ-yı Gazelliyât 551, 7] [beyt]

*nağd-i hemyânçe-yi endîşeñi harc eyle Nazîm
şanma yâbâne gider nazm-ı dürer-bârâ giden*

4305. Dürdânesi, bir tanesi yanında. [930/10]

4306. Dürdâne-yi derunu için çâk olur sedef! [930/11]

Ziyâ Paşa mışrâ‘

4307. Türlü türlü¹⁰⁸² damga¹⁰⁸³. [930/12]

4308. Türlü dert, türlü ruba? [930/13]

4309. Düzgün söz, süzgün söz, düzme söz, üzme sözdür, derler. [930/14]

4310. Düzgün söz, düzencilerin; düzme söz, üzencilerin kârıdır, derler. [930/15]

4311. Düzgün sözü, dil ehli söyler; düzme sözü, el ehli söyler, derler. [930/16]

4312. Düzgün söz; ana babadan öğrenilen sözdür, düzme söz; yat¹⁰⁸⁴ yabancından öğrenilen sözdür, demişler. [930/17]

4313. Düzme yalan. [930/18]

4314. Düzme Mustafa vakası meşhurdur. [930/19]

[Şolâkzâde Mehmed Hemdemî Çelebî] *Şolâkzâde Târîhi*¹⁰⁸⁵ 46

beyt

*hişar-ı Edirne burcundan étdiler maşlûb
hemîşe düşmen-i Otmâniyân ola mağlûb*

¹⁰⁸⁰ Yazmada: *tursun*.

¹⁰⁸¹ Yazmada: *Nazîmî*. Divan şairinin asıl adı Yahyâ’dır. Nazîm mahlasını kullanan diğer kişilerden ayırt edilebilmesi için ismi ve mahlası birlikte kullanılmaktadır. Bu hususla ilgili geniş bilgi için bk. UZUN, Mustafa; ÖZCAN, Nuri: “Nazîm”, *DİA*: 32, 452^a-453^c.

¹⁰⁸² Yazmada: *dürlü dürlü*. CLAUSON: *EDPT*: törlüg: 546^b. REDHOUSE: *TaEL*: dürlü: 897^a; türölü: 607^b.

¹⁰⁸³ Yazmada: *tamğa*. CLAUSON: *EDPT*: tamğa: 504^b.

¹⁰⁸⁴ Yazmada: *yat*. CLAUSON: *EDPT*: yat: 882^b. Şeyh Süleymân: *LÇvT’O*: yat: 289^b. TOPARLI-VURAL-KARAATLI: *KTS*: yat (I): Yabancı, el.: 314^b.

¹⁰⁸⁵ Yazmada: *Şolâkzâde Târîhi*’nden bir fıkıradur.

Bu kaẓiyye-yi ‘acībe ve kıṣṣa-yi ġarībe sekiz yüz yirmi beş senesinde vücūda gelmiştir.

4315. Düzme mektup, düzme söz, hep birdir. [930/20]

4316. Düzme masal kabilindendir, derler. [930/21]

4317. Düzme çoban Giray vakası meşhurdur. [931/01]

4318. Düzmesi şöyledir, de kurtul vesselam! demiş. [931/02]

4319. Düzme sözdür, derler. [931/03]

4320. Düzme söz, düzme yalan. [931/04]

4321. Düz ok gibi. [931/05]

4322. Düz söz, düz ok gibi. [931/06]

4323. Düztaban. [931/07]

Ş. [Şināsī *Durūb-ı Emtāl-i ‘Oṭmāniyye* 253¹⁰⁸⁶]

4324. Düztaban uğursuz. [931/08]

4325. Düz yol dururken eğriye gitme! [931/09]

4326. Düz yol, açık kapı¹⁰⁸⁷. [931/10]

4327. Düz söz dilde, düz değnek elde yaraşır. [931/11]

4328. Düz söz, güler yüz aranır. [931/12]

4329. Düzen verdi. [931/13]

4330. Düzenip bezendiğine değmedi. [931/14]

4331. Düstur: [Lügat ‘.] Kavânin mecmuası. Düstûru ’l-‘amel: Muktezasıyla amel olunacak kanun ve esas kaideleri câmi‘-yi mecelle demektir. [931/15]

4332. Düstur, kavânîn-i devlet mecmuasıdır. [931/16]

4333. Düstûr-ı içtimâî, düstûr-ı idarî iledir, ki içtimâiyat-ı beşeriyede hukuk-ı içtimâîyi şamil ve kâfildir, demişler. [931/17]

Kavâ'id-i idâre-yi siyasiyedendir.

4334. Düstursuz iş olmaz. [931/18]

4335. Düstûr-ı dâîdîr. [931/19]

Yahyâ Nazîm¹⁰⁸⁸ *Dīvân-ı Belâğat- ‘unvân-ı Nazîm* [] [beyt]

vezîr-i dâd-ğüster haẓret-i ‘Oṭmân Paşa kim

hidv-i nükte-perver pür-hüner düstûr-ı dâîdîr

4336. Düstûr-ı mükerremdir. [931/20]

4337. Düstûr-ı â‘zam, askere düstur verdi. [931/21]

4338. Dost - dostluk: lügatte. Muhabbet-i hakîkî, ciddî muhabbetlik demektir. [931/22]

‘Abdül ’l-Halîm Haqqî

Aksi ecnebilik ve daha ziyadesi, düşmanlık demektir. Dostluk; meramı dost diğerin meramına uygun ve muvafık gelmektir. Gelmezse dostluk hasıl mümkün olsa da

¹⁰⁸⁶ Şināsī - Ebü ’z-Ziyâ: *Durūb-ı Emtāl-i ‘Oṭmāniyye*: Düz taban.: 253.

¹⁰⁸⁷ Yazmada: *kapu*. CLAUSON: *EDPT*: kapığ: 583^a. Ş. Sāmī: *KT*: kapu (قاپو) yā-hūd kapu (قاپو) veya kapı (قاپو): II, 1054^a.

¹⁰⁸⁸ Yazmada: *Nazîmî*.

müşküldür. Arada muhalefet-i efkâr-ı zuhurı da melhuzdur. Halbuki muhalif-i efkârla dostluk devam etmez, payidar olmaz, demişler.

4339. Dost ağlatır, düşman güldürür. [931/23]

Ş. [Şinâsî *Ḍurûb-ı Emtâl-i 'Otmâniyye* 246¹⁰⁸⁹]

4340. Dost ağlatıp söyler, düşman güldürüp söyler, demişler. [931/24]

4341. Dostluk gider, akrabalık gitmez. [931/25]

4342. Dostla, düşmanını fark etmeyen adam, adam olmaz. [931/26]

4343. Dostluk bir gün ölür gider amma akrabalık gitmez. [931/27]

İbn Sînâ¹⁰⁹⁰

İhya için akraba ve taallukattan müfârat etme; zira dostluk zail olur, akrabalık zail olmaz.

4344. Dost dosttur ciddi ise düşman düşmandır velev kedi ise! Akraba yine akrabadır, gerek et -meşîme- kedi akreb ise! demişler. [931/28]

4345. Dost kalbe, post sıraya bakar. [931/29]

4346. Dost, post para ile değildir. [931/30]

4347. Dost kalp ile post sıra ile. [931/31]

4348. Dostun azar etmemek gerek. [931/32]

Nâbî [*Ḥayriyye-yi Nâbî* Der-beyân-ı şeref-i luṭf ü kerem 219, 17b, 544] beyt

dost ve iḥvânıḡı âzâr étme

serd teklîḡ ile bî-zâr étme

4349. Dostun dostuna dahi dost gözüyle bakmak gerek. [931/33]

4350. Dost itti haz olunan adamın ne kadar akraba ve müteallikatı var ise onlara riayet etmek dosta olan vefanın kuvvetine delalet eyler, demişler. [931/34]

İmâm Gâzâlî

4351. Dost aşî, dost karnında kalmaz. [931/35]

4352. Dost ağlatıp söyler, düşman güldürüp söyler, derler. [932/01]

4353. Dosta el gerek, düşmana kulak! [932/02]

4354. Dost, başa bakar, düşman ayağa; aç, kazana bakar, tok döşeğe. [932/03]

4355. Dostunu bir yeşil yaprak ile an. [932/04]

4356. Dost, dostundan malını değil canını bile esirgemez. [932/05]

4357. Dost değildir, sîm zer için yâr olan. [932/06]

el-Ḥâcc Seyyid Söğüdlî Süleymân Rüşdî¹⁰⁹¹ [*Manzûme-yi Aḥvâl-i 'Alâka* 8] [mıṣrâ']

4358. Dost ile ye iç, alışveriş etme! [932/07]

Ş. [Şinâsî *Ḍurûb-ı Emtâl-i 'Otmâniyye* 246¹⁰⁹²]

4359. Dost ile hiç alışveriş etme. [932/08]

4360. Dost odur kim sana doğrusun diye! [932/09]

¹⁰⁸⁹ Şinâsî - Ebü 'î-Zîyâ: *Ḍurûb-ı Emtâl-i 'Otmâniyye*: Dost ağladur düşmen güldürür.: 246.

¹⁰⁹⁰ Yazmada: *ḡikmet-i İbn Sînâ*.

¹⁰⁹¹ Yazmada: *Söğüdlî Rüşdî*.

¹⁰⁹² Şinâsî - Ebü 'î-Zîyâ: *Ḍurûb-ı Emtâl-i 'Otmâniyye*: Dost ile yê iç alış vèriş étme.: 246.

Mevzundur.

Ḥıfzî [*Manzume-yi Durub-i Emtal* 13] [mısra¹⁰⁹³]

4361. Dost ağlatır, düşman güldürür, derler. [932/10]

4362. Dost ağlatıp, düşman güldürüp söyler. [932/11]

4363. Dost; insanın düçar olduğu ahval-i müellimesinden kurtarana derler. [932/12]

Fārābî¹⁰⁹⁴

4364. Dost düştüğün vakit kaldırandır! [932/13]

4365. Dost, düşman; düşman dost olduğu zamanda olur! [932/14]

4366. Dost güldüğü, düşman ağladığı günde ölür. [932/15]

[Şolaḳzāde Meḥmed Hemdemî Çelebî] *Şolaḳzāde Tārîḫi*¹⁰⁹⁵ 573

4367. Dostuna inanma kâh olur pösteği saman tıkar, ak göynekli karalığı duman eder; düşmanına inanma kâh olur sarayına at bağlar, at bağlamasa yeşil otla kızıl od tıkar, dünyayı başına yıkar ve varını yok eder. Evir yüzünü malını sana tarumar evini hâlini komaz ve yel gelip yaman eder, demişler. [932/16]

‘Abdül ’l-Ḥalîm Haḳḳî

Ḳıṭ‘a

[...] *ibtidâdur bu*

belki fettaḥdan ‘aṭâdur bu

ağlayup ḳanlu yaş döküp düşmen

ḥayli nâ’ire-yi mâcerâdur bu

4368. Dostluga tüy diktiler, derler. [932/17]

4369. Dostlarının düşmanı olan kimseyi kendine dost zannetme! [932/18]

Noşirvân

4370. Dostunu dost bilen, köpeğine ekmek¹⁰⁹⁶ verir. [932/19]

4371. Dostunu seven, köpeğine kemik atar, derler. [932/20]

4372. Dostunu kara gününde, yoksul vaktinde ayırt et. [932/21]

4373. Dost başa, düşman ayağa bakar. [932/21]

Ş. [Şināsî *Durûb-ı Emtâl-i ‘Oṭmāniyye* 246¹⁰⁹⁷]

4374. Dost bir ise azdır, düşman bir ise çoktur. [932/23]

Ş. [Şināsî *Durûb-ı Emtâl-i ‘Oṭmāniyye* 247¹⁰⁹⁸]

4375. Dost aş, dost bahşişi kusurlu olsa da görülmez. [932/24]

4376. Dostluk batmanla¹⁰⁹⁹, alışveriş -pazarlık -miskal¹¹⁰⁰ ile demişler. [932/25]

¹⁰⁹³ Ḥıfzî: *Manzûme-yi Durûb-ı Emtâl*: dost odur ki saña toğrusın dēye: 13.

¹⁰⁹⁴ Yazmada: *ḥikmet-i Fārābî*.

¹⁰⁹⁵ Yazmada: *Şolaḳzāde Tārîḫi*’nden bir fıkıradur.

¹⁰⁹⁶ Yazmada: *etmek*. CLAUSON: *EDPT*: etmek/ötmek: 60^a; ekmek: 108^b. RĀSĀNEN: *VeeWbT*: ötmäk: 376^b. TDK: *DS*: etmek: V, 1799^b. TDK: *TTS*: etmek (I): III, 1563^b. REDHOUSE: *TaEL*: etmek: 23^a. Bahşâyîş Bin Çalıḥa: *Bahşâyîş Lügati*: etmek: 23^a. NİŞANYAN: *Sözlerin Ağacı*: etmek/ekmek 138^a. KAÇALIN, M. S.: *Dedem Kokut’un Kazan Bey Oğuznâmesi*: 140. KAÇALIN, M. S.: “Ekmek”, *Yemek ve Kültür*: 4, 61-70.

¹⁰⁹⁷ Şināsî - Ebü ’z-Ziyâ: *Durûb-ı Emtâl-i ‘Oṭmāniyye*: Dost başa bakar düşmen ayağa.: 246.

¹⁰⁹⁸ Şināsî - Ebü ’z-Ziyâ: *Durûb-ı Emtâl-i ‘Oṭmāniyye*: Dost bir eşe azdır düşmen bir eşe çokdur.: 247.

4377. Dostluk kantar ile, bey' ü şirâ¹¹⁰¹ miskal ile. [932/26]

Mevzundur.

Ḥıfzî [Manzume-yi Durub-i Emtal 13] [mısra¹¹⁰²]

4378. Dostla bey' şirâ etme sakın. [932/27]

Mevzundur.

Ḥıfzî [Manzume-yi Durub-i Emtal 13] [mısra¹¹⁰³]

4379. Dostluk kantar ile, alışveriş miskal ile. [932/28]

Ş. [Şinâsî Durub-ı Emtâl-i 'Otmâniyye 248¹¹⁰⁴]

Dostluk batman ile alışveriş miskal ile.

4380. Dost bir yeşil yaprak. [932/29]

Ş. [Şinâsî Durub-ı Emtâl-i 'Otmâniyye 247¹¹⁰⁵]

4381. Dosta kol ver, düşmana kulak. [932/30]

4382. Dostuna kol, düşmanına yol bırak. [932/31]

4383. Dostu dost, düşmanı düşman bilmek gerek, derler. [932/32]

Eski zaman Türklerinin baş kaidesidir.

Yahyâ Nazîm¹¹⁰⁶ Dîvân-ı Belâgat- 'unvân-ı Nazîm [] [beyt]

o kelîmüm sühanda ki kalemüm

hem 'aşâdur elimde hem tu 'bân

dosta dost düşmene düşmen

yaşsiye yaşsidür yamana yaman

4384. Dost, dosttan sır saklamaz. [932/33]

T. [Ebü 'z-Ziyâ Durub-ı Emtâl-i 'Otmâniyye 247¹¹⁰⁷]

4385. Dosta, düşmana karşı ihtiyatlı davranmak gerek. [932/34]

4386. Dost dost gerek, dost alışverişte gerek. [932/35]

4387. Dostlar alışverişte görsünler! diye demiş. [932/36]

Nasreddin Hoca¹¹⁰⁸ ...

4388. Dost kazanmak kolay değil! [932/37]

4389. Dost kazanmak ya fazilete ya fazzaya mütevakkıftır. [932/38]

¹⁰⁹⁹ Yazmada: *baţmanla*. Ş. Sâmi: *KT*: batman: : I, 258^b; baţman: I, 295^c. TDK: *TS*: 7, 692 kilogram olan ağırlık ölçü birimi.: 284^a.

¹¹⁰⁰ Yazmada: *mitkâl*. al-FİRŪZÂBÂDÎ: *UBTKM*: al-mitkâl: Bir şey'ün kendi mitlinden vezn ve mîzânına dênür ki murâd anuñ ağırlığında olan nesnedür, meţelâ bir mitkâl gümüş ki bir dînâr ağırlığından olan gümüş demekdür.: III, 155. TDK: *TS*: 4, 810 gram olan bir ağırlık ölçü birimi.: 1690^a.

¹¹⁰¹ Yazmada: *bey' ü şirâ*.

¹¹⁰² Ḥıfzî: *Manzûme-yi Durub-i Emtâl*: Dostluk kantar ile bey' ü şirâ mitkâl ile: 13.

¹¹⁰³ Ḥıfzî: *Manzûme-yi Durub-i Emtâl*: Dostla bey' şirâ etme şakın: 13.

¹¹⁰⁴ Şinâsî - Ebü 'z-Ziyâ: *Durub-ı Emtâl-i 'Otmâniyye*: Dostluk kantarla alış vâriş mitkâlle.: 248.

¹¹⁰⁵ Şinâsî - Ebü 'z-Ziyâ: *Durub-ı Emtâl-i 'Otmâniyye*: Dost bir yeşil yaprak.: 247.

¹¹⁰⁶ Yazmada: *Nazîmî*.

¹¹⁰⁷ Şinâsî - Ebü 'z-Ziyâ: *Durub-ı Emtâl-i 'Otmâniyye*: Dost dostdan sır şaklamaz.: 247.

¹¹⁰⁸ Yazmada: *H'âce Naşre 'd-dîn merhûm*.

4390. Dost hatırı için her daim çiğ tavuk yenmez. [932/39]
4391. Dost ağlatır, düşman güldürür, derler. [932/ek/01]
4392. Dost kalbe, post sıraya bakar. [932/ek/02]
4393. Dostun dostunadır, dost gözüyle bakmak gerek. [932/ek/03]
4394. Dost aşî dost karnında kalmaz. [932/ek/04]
4395. Dosta el gerek düşmana kulak. [932/ek/05]
4396. Dosta el ver, düşmana kulak. [932/ek/06]
4397. Dost düşman düşman? Dost olduğu zaman yellere olur. [932/ek/07]
4398. Dostlarının düşmanı senin de düşmanıdır. [932/ek/08]
4399. Dostunu seven köpeğine kemik atar. [932/ek/09]
4400. Dost bin ise az, düşman bir ise çok. [932/ek/10]
4401. Dosta dost düşmana hoş. [932/ek/11]
4402. Dost [...] post hoş olmaz. [932/ek/12]
4403. Dost hatırı için düşman katar için sayılır. [932/ek/13]
4404. Dost kalbinde dost düşman, kalbinde pas vardır. [932/ek/14]
4405. Dosta dost, düşmana hoş diyecek sıra geldi, derler. [933/01]
4406. Dosta dubara, düşmana müdara gerek. [933/02]
4407. Dosta öğüt, düşmana söğüt gerek. [933/03]
4408. Dosta iltifat, düşmana müdara. [933/04]
- Farsî mışrâ‘
bā dostān telaṭṭuf bā dūshmān mudārā
4409. Dosta tatlı dil, güler yüz; düşmana kuru söz, müdaralı yüz gerek. [933/05]
4410. Dosta açık yüz, tatlı söz; düşmana perçin yüz, hırçın söz! [933/06]
- Yahyā Nāẓim¹¹⁰⁹ *Dīvān-ı Belāgat-‘unvān-ı Nāẓim* [454, 2] beyt
- hemvāre olup tîğ-i ḥamiyyet-keş-i aḥbāb
mānend-i siper dūšmene pür-çîṣ-i cebm ol
4411. Dost, doğru söyler; düşman, eğri söyler. [933/07]
- Dost ağlatıp söyler, düşman güldürüp söyler.
Dost düşündürür, düşman kaşındırır.
Dost, yoklukta el verendir; düşman, varlıkta el veren, yüze gülendir! demişler.
- H [‘Abdül ’l-Halīm Haḳḳî]
4412. Dosta müdara, düşmana müdara gerek. [933/08]
4413. Dost az, düşman çok olur. [933/09]
4414. Dostun tecrübesi istemekle, düşmanın tecrübesi vermekle olur, derler. [933/10]
4415. Dost tecrübesiz olmaz, post hizmesiz olmaz, demişler. [933/11]
4416. Dostunu tecrübe etmeden dost zannetme; zira nice tecrübesiz dostlar görülmüştür ki nice dostunun postuna saman tıkmıştır, tıkamışlardır. [933/12]

¹¹⁰⁹ Yazmada: Nāẓimî.

4417. Dostun bin olsa azsın, düşmanın bir olsa köpsün (çoksun). [933/13]

4418. Dosta ihtiyaç düşmana ihtiyat gerek, demişler; zira dostun iyi sözü var, düşmanın kötü, izi var! derler. [933/14]

4419. Dosta ermek diler isen, kündelerin¹¹¹⁰ (kütük) kır da var. [933/15]

[Aḥmed Vefîḳ Paşa] *Lehce-yi 'Oṭmānî* [cüz'-i evvel, 708^b] beyt

boğazuṇda ḥalḳa demür ayağıṇda künde var
*dosta **êrmesin dilerseḡ kündeleriḡ kır da var***

4420. Dostluk görüşmeyince artmaz. [933/16]

4421. Dost, dostunun önünde, sağında, solunda gezen; düşman, düşmanın ardında gezen, izini izleyen, gözleyendir, demişler. [933/17]

4422. Dostluk vuruşmayınca¹¹¹¹ artmaz! [933/18]

4423. Dostluk, zor olmaz; iyilik tanımakla olur, demişler. [933/19]

4424. Dostluk gönülden gerek, gönül sevmeyince dostluk artmaz. [933/20]

4425. Dostluk var iken düşman olma! [933/21]

Nābî [*Ḥayriyye-yi Nābî* Der-beyân-ı şeref-i luṭf ü kerem 261, 29b, 1034-1038] nazm
luṭḡdur mühr-i dehān-ı eṣrār
olamaz luṭḡ-veṣ efsûn-ken-i mār
saḡa bî-vech êse êdûḡi cefā
sebeb-i şerm ü ḥicāb olur aḡa
vechi vār êse sebebini eyle su 'āl
olma âtiş-zen ḳānûn-ı cidāl
belki nādīm ola eṭvārından
i 'tizār eyle ḡüftārından
*sen **ḳabûl eyle bu pendî benden***
dostluḡ var iken olma düşmen

4426. Dost hatırı için çiğ tavuk da yenir. [933/22]

4427. Dost hatırı için kurbağa pençesi de yenirmiş. [933/23]

4428. Dost sözünü de dinlemek gerek. [933/24]

4429. Dost hatırı dosta göre kıymetlidir. [933/25]

4430. Dost hatırı hep hacet vaktinde sorulmaz. [933/26]

4431. Dost hatır için, düşman katır için sayılırmış. [933/27]

4432. Dost hatırına riayet etmek gerek. [933/28]

4433. Dostların hayırhâhâne ihtarlarına havâle-yi sem'-i itibar etmek lazım gelir. [933/29]

Fārābî¹¹¹²

4434. Dost cevri lütfur, demişler. [933/30]

4435. Dost, dosta noksanlık geldiğin istemez. [933/31]

Fuzûlî *Dīvān* [239, CXV, 4] beyt

¹¹¹⁰ Yazmada: *künde*.

¹¹¹¹ Yazmada: *uruşmayınca*.

¹¹¹² Yazmada: *ḥikmet-i Fārābî*.

*cevrden āh étme ey ‘āşık ki ‘ayn-ı lutfdur
dost esbāb-ı kemāl-i hüsne noķşān istemez*

4436. Dost, dost yüzüne kir geldiğini istemez. [933/32]

4437. Dost, dostun perişan olduğunu istemez; düşman, düşmanın âlî-şân olduğunu istemez. [933/33]

4438. Dost hatırı için zehir de olsa yutulur, derler. [933/34]

4439. Dost hatırı için her zaman çiğ tavuk yenmez, demişler. [933/35]

4440. Dost, sadık dostunun aybına bakmaz. [933/36]

Sırrı Paşa beyt

*dost müteħassis dostuğ ‘aybına bakmaz
düşmen mütecessis düşmenine takmaduğ kulb biraķmaz*

4441. Dost, hakikatte dost ise zarar gelmez. [933/37]

4442. Dost uyur, düşman uyumaz. [933/38]

Su uyur.

4443. Dosta çok varan, ekşi yüz görür. [933/39]

Ş. [Şināsī *Ḍurūb-ı Emtāl-i ‘Otmāniyye* 248¹¹¹³]

4444. Dosttan zarar gelmez. [933/40]

Ş. [Şināsī *Ḍurūb-ı Emtāl-i ‘Otmāniyye* 247¹¹¹⁴]

4445. Dost hatırı için zehri tiryak san, demişler. [933/41]

[Yenişehirli ‘Avnī] beyt

*zehri tiryāk eyleyüp tiryākī zehr eylerdi halk
olmasa tağyīr-i māhiyyāt-ı eşyā mümteni ‘*

4446. Dost doğruyu söyleyendir, düşman eğriyi gösterendir. [934/01]

4447. Dost, doğru yolu gösterir, düşman eğri yolu gösterendir. [934/02]

Fuzūlī *Dīvān* [228, CIV, 7] beyt

*fuzūlī ḥālī olmaz şūret-i dil dost fikrinden
bu ma ‘niden Beytu ‘llāh dērler kalb-i mü ‘mindür*

4448. Dost fikri, dostluktan boş bulunmaz. [934/03]

4449. Dost gönlünden, dost çıkmaz! Mümin kalbi Kabe’dir, mümin kalbi yıkılmaz, derler. [934/04]

4450. Dost kalbinde dost durur, düşman kalbinde pas durur. [934/05]

4451. Dost kara günde belli olur. [934/06]

Ş. [Şināsī *Ḍurūb-ı Emtāl-i ‘Otmāniyye* 247¹¹¹⁵]

4452. Dosta düşman bakışlı. [934/07]

T. [Ebü ‘z-Ziyā *Ḍurūb-ı Emtāl-i ‘Otmāniyye* 248¹¹¹⁶]

¹¹¹³ Şināsī - Ebü ‘z-Ziyā: *Ḍurūb-ı Emtāl-i ‘Otmāniyye*: Dosta çok varan ekşi yüz görür.: 248.

¹¹¹⁴ Şināsī - Ebü ‘z-Ziyā: *Ḍurūb-ı Emtāl-i ‘Otmāniyye*: Dosttan zarar gelmez.: 247.

¹¹¹⁵ Şināsī - Ebü ‘z-Ziyā: *Ḍurūb-ı Emtāl-i ‘Otmāniyye*: Dost kara günde belli olur.: 247.

¹¹¹⁶ Şināsī - Ebü ‘z-Ziyā: *Ḍurūb-ı Emtāl-i ‘Otmāniyye*: Dosta düşmen bakışlı.: 248.

4453. Dostun rızası, metain kârı sayılır. [934/08]

4454. Dost rızasın, düşman rıyasın göstermek gerek! [934/09]

Fuzûlî *Dîvân* [451, 9, 3] [Müseddes]

*kim ola dost rızası hemî sağa hâşıl
rızâ-yı dostdur ancağ temettu ‘ey gâfi*

4455. Dost-ı sadık, mevki‘-i ikbalde değil, vakt-i zeval ezmân-ı idbârda bilmelidir. [934/10]

H [‘Abdül ‘l-Halîm Hakî]

4456. Dost kim ol eyle terk et onu, düşmanın âkil ise çekme keder! [934/11]

Mevzundur.

Nizâmî

Akılsız dosttan akıllı düşman yeğdir.

4457. Dostum şâdî sana kısmet, bana kaygı imiş. [934/12]

Muhibbî [*Dîvân* 807, 2792, 5] mısra¹¹¹⁷

4458. Dostuna bir ceviz ver o da çürük çıksın, derler. [934/13]

4459. Dostum ise, beni bir çürük elma ile ansın. [934/14]

4460. Dostunu bir varak-ı sebz ile olsun yâd et! [934/15]

Mevzundur.

Hıfzî [*Manzume-yi Durub-i Emtâl* 13] [mısra¹¹¹⁸]

Yahyâ Nazîm¹¹¹⁹ *Dîvân-ı Belâgat-‘unvân-ı Nazîm* Müseddes [3,1]

*pertev-i mihr-i melâhatle görüp ol mâhı
hüsn-i hayret-fikeni ‘aqlımı kıldı sâhî
oldı fikr-i dekanıyla dil-i şeydâ çâhî
beni kıl eyledi o kişver-i hüsnüñ şâhı
şi ‘rime kâfiye êtsem nola mâhı gâhî
bir bahâne ararım açmağa ‘Abdu ‘llâhı*

4461. Dostluk, zorla değil gönül hoşluğuyladır! Gönül hoşluğu her boşluğu doldurur, demişler. [934/16]

4462. Dost, dostu anmaya bahane ister! İsterse bahane, fakirâne yok hemen olsun derler. [934/17]

4463. Dostun dost ise seni ceviz ile ansın, o da çürük çıksın! [934/18]

4464. Dost nazlanır, düşman gevizlenir! (Kedi gibi yaltaklanır, -sürtünür-.) [934/19]

4465. Dost-ı hakîkî, insanın yokluk -karanlık- gününde imdadına koşan -dostluk elini uzatan- kimselerdir, derler. [934/20]

4466. Dostluğu buz üstüne yazı yazmak gibidir. [934/21]

Ş. [Şinâsî *Durub-ı Emtâl-i ‘Otmâniyye* 248¹¹²⁰]

¹¹¹⁷ AK, C.: *Muhibbî Dîvânı*: ezelden kısmet oldu şâdî vü gam / Muhibbî sağa düşdi guşşadan pây: 807, 2792, 5.

¹¹¹⁸ Hıfzî: *Manzûme-yi Durub-i Emtâl*: dostuñu bir varak-ı sebz ile olsun yâd ét: 13.

¹¹¹⁹ Yazmada: *Nazîmî*.

¹¹²⁰ Şinâsî - Ebü ‘z-Ziyâ: *Durub-ı Emtâl-i ‘Otmâniyye*: Dostluğu buz üstüne yazı yazmak gibidir.: 248.

4467. Dosta vuslat isteme âşık, posta sarılmak gerek! demişler. [934/22]

Muhibbî *Dīvān* [483, 1593, 3] [beyt]

*dost vaşlın isteyen 'âşık gerekdür post-pûş
nâfe tâ şarılmayınca olmadı pehlû-yı müşk*

4468. Dostun kadrini dost bilir. [934/23]

4469. Dostun var ise kadrini bil! [934/24]

4470. Dost kadrini dost bilir, düşman kederini düşman bilir. [934/25]

4471. Dostu göstermekle, düşman ezilmez. [934/26]

T. [Ebü 'î-Ziyâ *Ḍurûb-ı Emtâl-i 'Otmâniyye* 248¹¹²¹]

4472. Dostuna sıkça varan ekşi yüz de görür. [934/27]

4473. Dostunun düğününde kalbur ile su taşıyan zümredendir. [934/28]

4474. Dosta söz verme, düşmana yüz! [934/29]

4475. Dostum ben yolunda ölsem öleyim, tek sen ol sağ selamet! demiş. [934/30]

Mevzundur.

Muhibbî *Dīvān* [105, 225, 4] [beyt]

*ufutmağ sāğarı zâhid hüner mi
bütün kılmak durur anı kerâmet
ne ğam yolunda ger ölse Muhibbî
nigârâ tek sen ol sāğ u selâmet*

4476. Dostunu her ne kadar medh edersen et; biraz birini açık bırak! [934/31]

4477. Dost kazancı, el kıvancı -sevinci- değildir! [934/32]

4478. Dostlarımı benimle düşman eyledin, etdiğini düşman etmez sen eyledin! [934/33]

Fuzûlî *Dīvān* [287, CLXIII, 1] beyt

*ey meh menümle dostlarum düşmen eyledüğ
düşmen hem eylemez bu işi kim sen eyledüğ*

4479. Dostunu medh eder isen biraz yerecek yerini koy. [934/34]

Ş. [Şinâsî *Ḍurûb-ı Emtâl-i 'Otmâniyye* 248¹¹²²]

4480. Dostuna yüz ver, düşmanına yol! [934/34]

4481. Dostun seni bir cevizle ansın o da çürük çıksın, derler. [934/35]

4482. Dosta karşı uğurlar ola kalpten çıkar, düşmana karşı uğurlar ola -(Uğurlar ula! takdirinde)- dil ucundan, kalpten çıkar! derler. [934/36]

4483. Dostluk, dostunu-dostuna vermekle, mertlik -yiğitlik- düşmanı sırtında vurmakla artar, demişler. [935/01]

H [‘Abdül ’l-Ḥalîm Haqqî]

4484. Dostluk iki taraftan olmak gerektir. [935/02]

4485. Dost zannettiğin (sandığın) düşman olmasın, düşman addettiğin dost çıkmasın! [935/03]

¹¹²¹ Şinâsî - Ebü 'î-Ziyâ: *Ḍurûb-ı Emtâl-i 'Otmâniyye*: Dostı göstermekle düşman ezilmez.: 248.

¹¹²² Şinâsî - Ebü 'î-Ziyâ: *Ḍurûb-ı Emtâl-i 'Otmâniyye*: Dostunu medh edersen biraz yerecek yerini koy.: 248.

beyt

*da 'vāyī irşād eden eşhāş-ı rehzendür yine
dost zann ettiklerün 'ālemde düşmandur yine*

4486. Dosttan, düşmandan ayıp! [935/04]

4487. Dosta dost, düşmana düşman olmak gerek. [935/05]

4488. Dost ile dost arasında bir perde, düşman ile düşman arasında bir yol kalmalıdır, demişler. [935/06]

‘Abdül ’l-Halīm Haqqī

Bir gün gelip dostun düşman, düşmanın dost olması melhuz ve memuldür. Onun için tarafeyn için ihtiyat kapısı bulunmak gerekdir, demişler.

4489. Dostu, düşmanı fark etmek gerek! [935/07]

4490. Dostu, dost bilmeli; fakat arada yine bir perde bulunmalıdır, demişler. [935/08]

4491. Dost-ı hakîkî, insanın her hâlinde bir hâl üzre bulundular. [935/09]

Cümel-i hikemiye...

4492. Dostluk -dostuna- vermekle artar, mertlik -yiğitlik- durmakla artar, derler. [935/10]

4493. Dost yamanda günde, düşman yahşı günde belli olur. [935/11]

4494. Dost iki türlüdür: Biri ciddi- hakikî- biri sûrî -yalandır-! Dostluk ciddi olur, samimî ve müfittir. Sûrî, ca’li olursa gayrı müfittir. Belki muzırdır; zira hakikî dostluk ruhîdir, bozulmaz, [...] faidesi görülmez, demişler. [935/12]

4495. Dostun hakikatte dost ise yâr ol, bâr (yük) olma! [935/13]

4496. Dostluk yardımı iki türlüdür: Biri el yardımı, birisi de dil yardımıdır, derler. [935/14]

4497. Dostuna yâr ol; bâr olma! [935/15]

4498. Dostluk muhabbeti, güler yüz, tatlı dildir derler. [935/16]

4499. Dost yüze bakar, düşman söze! (göze) [935/17]

4500. Dost yüze bakar, düşman ayağa bakar. [935/18]

4501. Düşman eliyle yılan tutmak ister. [935/19]

Kimyevî Târihi’nden bir fıkradur 162

Düşmen lugatde: düşmen: Şāhib-i ‘adāvet demekdir. İştilāhında tevcihleri çokdur: Kin, gedik, buğz, ğarāz besleyici. Kām ve intikām fırsatlarını gözedici, çapulculuk, yağmacılık, sirkat, hîle ve fitne ve fesadla hep ‘aleyhde uğraşıcı ve dam ağına düşürmek için her tarafda ve her dürlü vesā’ile iğfāl ve iḍlāl-i enām eyleyici ve kuyu kazıcı demekdir. Faakat böyle düşmanların şerlerinden dā’imā şakınıcı ve bu düşmanları tanımağ ve mekr ve hîlelerinden ihtiyāt üzre müteyakḳız bulunmağ ‘umūmî ve huşūşî ācildir, farzdır. [Şu uyur düşman uyumaz] darb-ı metelini aślā hatırdan çıkarmamağ gerekdir, demişler.

‘Abdül ’l-Halīm Haqqī

Anuñ için demişlerdir ki: Düşmana fırsat vërme, fırsat ‘aleyhine elvërirse. Fırşatı fevt etme, düşmanın, seniñ için kazdığı kuyuya (koyun düşmanı olan kurt gibi kendisi) düşer.

‘Abdül ’l-Halīm Haqqī

4502. Düşmansız adam olmaz. [935/20]

T. [Ebü 'z-Ziyā *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye* 249¹¹²³]

4503. Düşman insanı arkasından sezer. [935/21]

4504. Düşman uyumaz, düşman, düşmanı arkasından sezer. [935/22]

4505. Düşman belasından hak saklasın. [935/23]

4506. Düşman, [...] gibi döküldü, tuzla buz oldu, derler. [935/24]

4507. Düşman ağzından ekmek alan yiğittir, derler. [935/25]

4508. Düşmanı bir nāna muhtaç ettiler, demiş. [935/26]

[Şolaḳzāde Mehmed Hemdemī Çelebī] *Şolaḳzāde Tārīḫi*¹¹²⁴ 371

4509. Düşman ağzından selam almak ya kederdir ya sürur, derler. [935/27]

4510. Düşmana -namerde- muhtaç olmaktan güç şey yoktur, derler. [935/28]

4511. Düşmana arz-ı ihtiyaç etmekten ölmek yeğdir. [935/29]

4512. Düşman, düşmandan intikamı, kendi eliyle alandır; zira el eliyle, düşmandan intikam alan, merd-i kâmil metin değil namert hain mühindir, demişler. [935/30]

Nazm

şubḥa dek yağma ve tārāc étdiler
düşmeni bir nāna muḥtāc étdiler
ḥayme ḥarkāh ve ḳālī ve nemed
girdi ġāzīler eline bī-aded

4513. Düşman ağzından mertebe, kör gözünden yaş kabilindendir. [935/31]

4514. Düşmana ser ver, sır verme demişler. [935/32]

4515. Düşman sözü anlamak için, dost sözü dinlemek içindir! [935/33]

4516. Düşmana sır veren, sırrını verdim tutsun, derler. [935/34]

4517. Düşman sözünü dinle, dinlemesen de anla, dost sözünü anlamasan da dinle, derler. [935/35]

4518. Düşman güldürüp söyler, dost ağlatıp söyler, demişler. [935/36]

4519. Düşman sözü ifk-i nifak. [935/37]

4520. Düşman sözü, tatlı da olsa acıdır; dost sözü, acı da olsa tatlıdır, demişler. Zira düşman güldürüp söyler, dost ağlatır. [935/38]

4521. Düşman iftirasından, şeytan şerrinden hak saklaya, demişler. [935/39]

4522. Düşmana düşmanın, kendi silahıyla mukabele etmek gerek. [935/40]

4523. Düşman da olsa aralıkta, yürüyecek yol bulunsun. Söz söyleyecek, yüz bulunsun, demişler. Yani düşman alakasının her tarafını kapamak gerek, demektir. [935/41]

4524. Düşmana müsaade eden kimse her vakit helaktedir. [935/42]

İbn Sīnā¹¹²⁵

4525. Düşmana aldanan, nevm-i gafletle nedamet çekse gerek, demişler. [935/43]

4526. Düşmanı hariçte arama! [935/44]

T. [Ebü 'z-Ziyā *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye* 249¹¹²⁶]

¹¹²³ Şināsī - Ebü 'z-Ziyā: *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye*: Düşmensiz adam olmaz.: 249.

¹¹²⁴ Yazmada: *Şolaḳzāde Tārīḫi*'nden bir fıkradur.

¹¹²⁵ Yazmada: *ḥikmet-i İbn Sīnā*.

4527. Düşmanı yenmek, dostu övmek kolay sanma! Dost sözü, özü sim ü zerdır, tunç kalay sanma! Düşman sözü tunç kalay gibidir özü demirdir, sınaması kolay sanma! demişlerdir. [935/45]

4528. Düşmanın izini görmeden gitti sanma! [935/46]

4529. Düşman gözünden, dost sözünden belli olur. [935/47]

4530. Düşman dahi olsa bir gün olur yüz yüze gelir. [935/48]

4531. Düşman gerçi beladan hazzetmez amma, ahmak düşman belayı kendi satın alır, derler. [935/49]

Muhibbî *Dīvān*

yağarsa *harman-ı cismi* ‘aceb mi *nār-ı każā*
olur ‘adūḡa işābet eden *każādan hażz*

yağarsa *sihām-ı kaderden belā belā üzre*
ne deḡlü etmese de düşmanuḡ belādan hażz

4532. Düşman beladan hazzetmez, dost riyadan hazzetmez. [935/50]

4533. Düşman, düşmanın hâlinden bilmezse gözünden sözünden bilir, derler. [935/51]

4534. Düşman, düşmanın hâlini bilmek için arkadan süzer, çaresini bulursa düşman, düşmanın postunu yüzer, demişler. [935/52]

4535. Düşmana emniyet eden aldanır, demişlerdir. [936/01]

4536. Düşman, düşmandır, düşmanın merâmı, düşmandan kâm almaktır, demişler. [936/02]

4537. Düşman düşmana rahmet okumaz, derler. [936/03]

Sulṭan Muṣṭafā Ḥān Ḥaḡḡında mündericdir

Yaḡyā Naẓīm¹¹²⁷ *Dīvān-ı Belāḡat-‘unvān-ı Naẓīm* [20, 31-34]

‘arabda *nīzesi Hind ü* ‘Acemde *tīḡdir meṣḡūr*
kemān u tīriniḡ evṣāfını Tatar Ḥan söyler

ṣadā-yı tīr ü tīḡ ü gürzi kūh-ı Elbürze dek gitdi
degil ṣāh-ı ‘Acem ṣāhenṣeh-i Hindūstān söyler

aḡın ṣalup ṣu gibi her taraḡdan leṣker-i Tatar
o ṣāhuḡ ḡaṣmına yaḡṣı dēmez lā-būd yaman söyler

n’ola düşnām-ı telḡ-i zaḡmına ṭāḡat getürmezse
zebān-ı rumḡ rezmi düşmene ṭa ‘na-zenān söyler

Rezmi Bahādır Giray’dan kināye

4538. Düşman düşmana yaḡṣı demez yaman söyler. [936/04]

4539. Düşman düşmana rahmet, dost dostu lanet okumaz. [936/05]

4540. Düşman düşmana gazel okumaz. [936/06]

Ş. [Şināsī *Ḍurūb-ı Emtāl-i ‘Oṭmāniyye* 248¹¹²⁸]

4541. Düşman düşmana, düşman gözüyle bakar! [936/07]

¹¹²⁶ Şināsī - Ebü ’z-Ziyā: *Ḍurūb-ı Emtāl-i ‘Oṭmāniyye*: Düşmeni ḡāricde arama.: 250.

¹¹²⁷ Yazmada: *Naẓīmī*.

¹¹²⁸ Şināsī - Ebü ’z-Ziyā: *Ḍurūb-ı Emtāl-i ‘Oṭmāniyye*: Dostuḡı medḡ ederseḡ biraz yerecek yerini ḡoy.: 248.

4542. Düşman düşmanın hâlini bilmek gerek. [936/08]

4543. Düşman düşmanın, hâlini daima sezer, bilir, dost dostun hâlini zor bilir. [936/09]

[Ahmed Vefik Paşa] *Lehce-yi 'Otmânî* beyt

*düşmenüñ za 'afin görüp tutma kolay
gör ki elmasa ne êtdiler işler kıalay*

4544. Düşman düşmanın arkasından gezer, hâlini sezer. [936/10]

4545. Düşman düşmanı tanır, yüzüne belli etmez. [936/11]

4546. Düşman sezmek için başını hırkaya çekti, derler. [936/12]

Bâkî [Dîvân 177, 228, 7] beyt

*esrâr-ı keşfin etmek için şüfî Bâkiyâ
başın muraqqâ 'ına çeker nitekim keşef*

4547. Düşman hâli denize benzer, kâh fırtınalı, dalgalar gösterir kâh sükûtle seven hâller gösterir; ancak tecrübekâr kaptan gibi akıbet-bîn olanlar, düşmanın her hâlini keşifte gaflet etmezler, demişler. [936/13]

4548. Düşman domuza¹¹²⁹ da benzer, denize de! [936/14]

4549. Düşmanı semirtmemek gerek. [936/15]

4550. Düşmanlık, düşmanlık hep bednamlıktır. [936/16]

4551. Düşman gölgesi emanın olacağına, taş toprak mekânın olsun. [936/17]

4552. Düşmana tırnak, dostu tarak verme. [936/18]

4553. Düşmana fırsat verme. [936/19]

Ş. [Şinâsî *Ḍurûb-ı Emtâl-i 'Otmâniyye* 248¹¹³⁰]

4554. Düşmana fırsat elverince hemen kaydını gör o demde verme aman! [936/20]

Mevzundur.

4555. Düşmana fırsat verme; pişman olursun, pişmanlık ise kendi kendine düşmanlıktır, demişler. [936/21]

4556. Düşmanına fırsat, dostuna tarak verme! [936/22]

Burada tarak mecazen sır manasınadır, her ihtimalden manasına gelir.

4557. Düşman ıyd etti, benim matem ile geçti günüm. [936/23]

Mısrâ'-ı 'Ulvi

4558. Düşmana kalırsa kalsın, dostu muhtaç olma tek. [936/24]

Mevzundur.

Lâ

4559. Düşmana pes dedirdi, derler. [936/25]

4560. Düşmana aldanmamak erliktir, düşmana aldanmak körlüktür. [936/26]

4561. Düşmana pes dediren devlet-i Osmaniye idi. [936/27]

4562. Düşman dinin kanını safa su yerine içeriz, demiş. [936/28]

Bu da Ğâzi Giray Hânıñ Ğazelinden

¹¹²⁹ Yazmada: *toğuza*.

¹¹³⁰ Şinâsî - Ebü 'z-Ziyâ: *Ḍurûb-ı Emtâl-i 'Otmâniyye*: Dostuñı medh edersenñ biraz yerecek yerini koy.: 248.

*göğlümüz şāhid-i zībā-yı cihāda vèrdük
dilber mäh-i ruḥ u yār perî rû yérine
seferüñ cevri çok ümēd-i vefā ile velî
olduk āşüftesi bir şūḥ-ı cefā cû yérine
olmuşuz cān-ile bi 'llāh gāzā-yı teşne
kanını düşmen-i dñüñ içerüz şāfā şu yérine*

4563. Düşmana baş eğdirdi, derler. [936/29]

4564. Düşman karınca¹¹³¹ ise, kendini merdane bil. [936/30]

Bākî [Dīvān Musammat I, 7]

*ol şeh-süvār-ı mülk-i sa 'ādet ki rahşına
cevlān deminde 'arşa-yi 'ālem gelürdi teng
baş egdi āb-ı tîğine a 'dā-yı Üngürüs (Macar)
şimşîri gevherini pesend eyledi Frenk
Bu kaside ihtimal şair Baki'nindir.*

4565. Düşmana baş eğdirmeyen, kahraman sayılmaz. [936/31]

4566. Düşmana göz kulak ol, dostu tatlı sözlü ol, demişler. [936/32]

4567. Düşmana kendi silahıyla düşmanlık etmek gerek, demişler. [936/33]

4568. Düşmana sahip çıkan düşman sayılır. [936/34]

T. [Ebü 'z-Ziyā *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye* 249¹¹³²]

4569. Düşmanın kullandığını kullan. [936/35]

4570. Düşman kanını su yerine içeriz diyen erler de vardır. [936/36]

4571. Düşmana kendi silahıyla mukabele et. [936/37]

4572. Düşman, kâh sözle kâh sükûnetle yenilir, derler. [936/38]

4573. Düşmanı kendi eliyle bağıyla, kendi değneyiyle döv! [936/39]

4574. Düşmanın karınca dahi olsa, kendini merdane tut! [936/40]

4575. Düşmanın karınca da olsa ayağını merdane bas, demişler. [936/41]

4576. Düşmanın ırkın kesmektir murad, bir hisar ile gönül bulmaz güşâd. [936/42]

Mevzundur.

[Şolâkzâde Mehmed Hemdemî Çelebî] *Şolâkzâde Tārîḫi*¹¹³³ 246

4577. Düşmana müdara, dostu dubara gerek, derler. [936/43]

4578. Düşman sözüne inanan, pişman olur; pişman olan, kendine düşman olur. [936/44]

4579. Düşmana inanan -emniyet eden- pişman olur. [936/45]

4580. Düşmanı zebun eden müdaradır. [936/46]

4581. Düşman, düşmanı hem sözler hem gözler, derler. [936/47]

4582. Düşmanı zayıf gören aldanır, derler. [936/48]

¹¹³¹ Yazmada: *karınca* (قارنجه) ve *karınca* (قرنجه) olmak üzere iki farklı imla ile kullanılmıştır. REDHOUSE: *TaEL*: *karınca* (قارنجه): 1412^b; *karınca* (قرنجه): 1448^a.

¹¹³² Şināsî - Ebü 'z-Ziyā: *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye*: Düşmeni ḥāricde arama.: 250.

¹¹³³ Yazmada: *Şolâkzâde Tārîḫi* 'nden bir fıkıradur.

4583. Düşman uyumaz, sezer, gece gündüz, rakibinin -düşmanın- ardından gezer, derler. [936/49]
4584. Düşman çok olunca göz kapıda, el değnekte derban gerek, dost çok olunca göz gözde, el elde mihman gerek, demişler. [936/50]
4585. Düşmanın her ne kadar çok da olsa, ayağını merdane bas, kendini merdane bil! demişler. [936/51]
4586. Düşman daima düşmandır en küçüğünden en büyüğüne kadar, yüreğinde din güttüğü derecede kin de güder, fırsat avlar! demişler. [937/01]
4587. Düşman, düşmanını gafil avlar, onun için denilmiştir ki -Su uyur düşman uyumaz- [937/02]
4588. Düşman, düşman iken bir gün gelir pişman olur, dost olur. Ancak düşmanının dostluğu dini için değil günü içindir. Düşmandan dost olmak it derisinden post olmak kabilindendir, demişler. [937/03]
4589. Düşman, düşmana rahmet okumaz; dost, dosta lanet! [937/04]
4590. Düşmanı kılıçtan özge aralar gördün mü hiç? [937/05]
- mişra‘
4591. Düşmanı kendi silahıyla karşılamaya gerek, demişler. [937/06]
4592. Düşman, düşmanı daima süpürür, demişler. [937/07]
4593. Düşmana yâr olan da düşmandır, demişler. [937/08]

[Şolâkzâde Mehmed Hemdemî Çelebî] *Şolâkzâde Târîhi*¹¹³⁴ 385

Nazm

*vérmezüz düşmene mecâl ü nefes
ya kızılbaş émiş ya Çerkes*

*çün kızılbaş şeh-i Çerkes ola
yâr ü hembâ bizimle cenk kıla*

*lazım olur bizde eylemek aña tedbîr
zâhir çekmiyelüm mi bizde aña şemşîr*

**kim ki bu kavmi severse andandur
düşmene yâr olan da düşmendür**

4594. Düşmanın, dostuna atacağı şey gözettiği fırsat taşdır, fırsat taşının altında yatan şey fesat başıdır! demişler. [937/09]
4595. Düşmanımızın dostu bizim de düşmanımızdır, derler. [937/10]
4596. Düşmanımızın düşmanı bizim de dostumuzdur, derler. [937/11]
4597. Düşmanın karınca da olsa kendini merdâne bil (tut) demişler. [937/12]
4598. Düşmanın bin de olsa kendini merdâne bil, demişler. [937/13]
4599. Düşmanı kendi silahıyla öldürmeli! demişler. [937/14]
4600. Düşenle düşülmez, ölenle ölünmez, herkes kaderinde olanı görür, demişler. [937/15]
4601. Düşse sürçe biz de geldik. [937/16]
4602. Düşse kalka perverde olur sıbyan. [937/17]

Mevzundur.

¹¹³⁴ Yazmada: *Şolâkzâde Târîhi* 'nden bir fıkradur.

Hıfzî [Manzume-yi Durub-i Emtal 13] [mısra¹¹³⁵]

4603. Düşse kalka biz de geldik amma bade harâbi 'l-Basra! demiş. [937/18]

4604. Düşse kalka biz de geldik menzile! [937/19]

4605. Düşse kalka biz de gideriz kûy-ı yâre! [937/20]

Mevzundur.

Yahyâ Nazîm¹¹³⁶ *Dîvân-ı Belâğat- 'unvân-ı Nazîm* [Gazeliyyât V, 347] beyt

*kûyına şevk-i lebiyle düşe kalka giderüz
revîşi mestîñ olur böyle dem-â-dem kec ü rast*

4606. Düşecek dert değildir hazer et! [937/21]

Nâbî [Hayriyye-yi Nâbî Nehy-i âmîziş-i kayd-ı iksîr 300, 40a, 1496] beyt

*pederüñ pendini goş-ı güher ét
düşecek dert degüldür hader ét*

4607. Düşenin dostu olmaz! Hele düş de görürsün dostlarını! [937/22]

4608. Düşen kendi kalkar. [937/23]

Lehce-yi 'Otmânî 407 mısra'

unudurlar seni hemân düşegör

4609. Düş de gör dostlarını? [937/24]

4610. Düş de bak, kaldıran bulunur mu? [937/25]

Muhibbî *Dîvân* [646, 2193, 5] beyt

*düşdi Muhibbî yerlere pā-māl-i 'aşk olup
derdā dirîğ şunmadı bir kere yār elin*

4611. Düş de gör gününü (dostunu)! [937/26]

4612. Düşenin hâlini düşmeyen bilmez! [937/27]

Muhibbî *Dîvân* [645, 2188, 5] beyt

*zülfi bendinde görüp şormaz Muhibbî hâlini
hâlini bilmez giriftârıñ giriftâr olmayan*

4613. Düşenin hâlini düşenden sor! [937/28]

4614. Düşersin sakın ayağını denk al! [937/29]

4615. Düşmeden ayağını denk tut; gitmeden başını, dilini denk tut! demişler. [937/30]

4616. Düşeni eliyle kaldıran kim? "Düşeni kaldıran, dost, sayılır." derler. [937/31]

4617. Düşme kimsenin peşine, düşerler senin de peşine. [937/32]

4618. Düştüğün yerden kalk. [937/33]

Ş. [Şinâsî *Durûb-ı Emtâl-i 'Otmânîyye* 253¹¹³⁷]

4619. Düşecek çukuru büyükçe kaz! [937/34]

4620. Düştün ise toprağa sarıl. [937/35]

Ş. [Şinâsî *Durûb-ı Emtâl-i 'Otmânîyye* 253¹¹³⁸]

¹¹³⁵ Hıfzî: *Manzûme-yi Durûb-i Emtâl*: düşe kalka olur perverde şıbyân: 13.

¹¹³⁶ Yazmada: *Nazîmî*.

¹¹³⁷ Şinâsî - Ebü 'z-Ziyâ: *Durûb-ı Emtâl-i 'Otmânîyye*: Düşdüğün yerden kalk.: 253.

4621. Düşenin dostu yok, kaçanın postu- yeri, yurdu- yok, göçenin hiçbir şeyi yok! demişler. [937/36]
4622. Düşenin dostu olmaz! derler. [938/01]
4623. Düşenin dostu olmaz, düşürenin ye's- füturu- merhameti- olmaz! derler. [938/02]
4624. Düşen, kendi kalkar, kendi kalkmazsa, Tanrı kaldırır, derler. [938/03]
4625. Düşer serv-i bülendin zıllî dûra (uzağa)! [938/04]
Hıfzî [Manzume-yi Durub-i Em̄tal 13] [mısra¹¹³⁹]
4626. Düşen bilir yemm-i tâkat-güdâz-ı hicrâna! [938/05]
Hıfzî [Manzume-yi Durub-i Em̄tal 14] [mısra¹¹⁴⁰]
4627. Düşmez, kalkmaz bir Allah! [938/06]
4628. Düşeni Allah görür! [938/07]
4629. Düşmeyen bir Allah! [938/08]
4630. Düşmez, kalkmaz bir Allah, düştün ise başın salla! [938/09]
4631. Düşen olmazsa da ölen¹¹⁴¹ (ot) tartar¹¹⁴² (çeker), derler. [938/10]
4632. Düştüğün yerden kalk, düşürdüğün yerden ara. [938/11]
4633. Düşen ile düşüren elbette çırpınır. [938/12]
4634. Düşeni kaldırmak er kişinin kârıdır. [938/13]
4635. Düşün, düşün berbattır işin. [938/14]
4636. Düşün, taşın -bilene danış- ona göre gör işin derler. [938/15]
4637. Düşünmek âkilin kârı, düşünmemek gafilin. [938/16]
4638. Düşünmeden söz söylememek gerek! [938/17]
4639. Düşünmeden, taşınmadan (tanışmadan) iş görülmez! [938/18]
4640. Düşünüp taşınmak gerek. [938/19]
4641. Düşünmeden söz söylenmez, çiğnenmeden lokma yutulmaz. [938/20]
4642. Düşünmeden söz söyleyen nedâmet çekse gerek! [938/21]
4643. Düşünmeden söz söyleyenin başı ağrır, düşünerek söz söyleyenin saçı ağarsa da başı ağrımaz, derler. [938/22]
4644. Düşünmeyip söz söyleyen, ağrı görmeden (ecelsiz) ölür, derler. [938/23]
4645. Düşüren (kaybeden) aranır, bulan söylenir. [938/24]
4646. Düşürdüğün yerden ara, düştüğün yerden kalk. [938/25]
4647. Düşüren elbette bakınır. [938/26]
4648. Düşmeyen, kalkmayan bir Allah'tır; düşen yiğit, düştüğü yerden kalkar. [938/27]
4649. Düşkünlerin elinden tutup kaldırana Mevla yardımcıdır. [938/28]

¹¹³⁸ Şinâsî - Ebü 'z-Ziyâ: *Durûb-ı Em̄tal-i 'Otmâniyye*: Düşdün êse toprağa şarıl.: 253.

¹¹³⁹ Hıfzî: *Manzûme-yi Durûb-i Em̄tal*: düşer serv-i bülendin zıllî dûra: 13.

¹¹⁴⁰ Hıfzî: *Manzûme-yi Durûb-i Em̄tal*: düşen bilür yemm-i tâkat-güdâz-ı hicrâna: 14.

¹¹⁴¹ Yazmada: *öleğ*. CLAUSON: *EDPT*: öleğ: 147^b. Şeyh Süleymân: *LÇvT'O*: öleğ: Çayır, çimen.: 39^b. LESSING: *M-TS*: öleğ: Çim, yumuşak çimen, gür çimen; yeşil çimen.: 768^b. DOERFER: *TMEN*: öläng: II, 161⁶²⁰. TDK: *DS*: ölen (III): Çiçekli çayır.: IX, 3330^b.

¹¹⁴² CLAUSON: *EDPT*: tart-: 534^b. YUDAHİN: *KS*: tart: 1. Çekmek, sürüklemek.: 711^a. Şeyh Süleymân: *LÇvT'O*: tartmak: Çekmek, elde şallayup atmak.: 99^a. TDK: *DS*: tartmak (II): X, 3836^a.

[Muhibbî *Dîvân*] *düşdi Muhibbî yerlere pā-māl-i ‘aşk olup* [mısrā¹¹⁴³]

4650. Düşkünlerin dileğini elinle veremez isen dilinle ver. [938/29]

4651. Düşenin dostu yoktur, demişler. [938/30]

4652. Düşenin yardımcısı olmaz, meğer ki Allah yardım ede! [938/31]

4653. Düşüncesiz adam. [938/32]

4654. Düş gördünse hayrola! [938/33]

4655. Düş (rüya) uykudan sonra gelir. [938/34]

4656. Düşte (rüya) görsem hayra yormam. [938/35]

Ş. [Şināsî *Ḍurūb-ı Emtāl-i ‘Otmāniyye* 247¹¹⁴⁴]

4657. Düşeni er kaldırır, er kaldırmazsa yer kaldırır. [938/36]

4658. Düşeni kaldıran, dost sayılır; dostu öldüren, düşman sayılır, derler. [938/37]

4659. Düşen yiğit, düştüğü yerden kalkar, derler. [938/38]

4660. Düşeni, yer kaldırır, yer kaldırmazsa er, eren kaldırır, er kaldırmazsa, yükrek tenri kaldırır. [Düşen düştüğü yerde kalmaz!] demişler. [938/39]

4661. Düşen düştüğü yerde kalmaz. [938/40]

4662. Dua ehl-i niyazın işini asan eyler. [939/01]

4663. Dua eyle, dava eyleme! [939/02]

4664. Dua başka, dava başka! [939/03]

4665. Dua et ki Allah işini onara! [939/04]

Şeyh Vaşfî beyt

farz dur bendeye ol şāh-ı mu ‘allā cāhuṇ
eylemek ed ‘iyesin tāc-ı kitāb-ı evrād

‘İzzet Molla beyt

şarf edüp ed ‘iye-i devlet memdūhuṇda
eyle ol bāba icābet ki ḥaḳḳı maḥzen

4666. Dua et, dava etme! [939/05]

4667. Dua-yı devlet ve ikbale âgâz etmek evladır. [939/06]

Mevzundur. Şabri

4668. Dua-yı sultan farzdır. [939/07]

Münîf beyt

étme iṇāb-ı süḥan ḡayrı bu demerde Münîf
farz dur ed ‘iye-yi ḥayr devām-ı devlet

4669. Dua-yı sultan, sebeb-i gufrân, demişler. [939/08]

4670. Dua-yı sultan ehemdir. [939/09]

Bakî *Dîvân* [193, 147, 10] [beyt]

ko şî ‘ri Bāḳiyā dā’im niyāz ét

¹¹⁴³ AK, C.: *Muhibbî Dîvânı*: düşdi Muhibbî yirlere pā-māl-ı ‘aşk olup / derdā dirîğ şunmadı bir kere yār elin: 646, 2193, 5.

¹¹⁴⁴ Şināsî - Ebü ’z-Zîyâ: *Ḍurūb-ı Emtāl-i ‘Otmāniyye*: Düşde görsem ḥayra yormam.: 253.

du ‘ā-yı devlet-i sulṭān ehemdür

Bākī *Dīvān* [185, 135, 7] [beyt]

*eger dünyā vü dīn emrinde nāfi ‘bir ‘amel dërseñ
du ‘ā-yı devlet-i sulṭān mu ‘izz-i dīn ü dünyādur*

4671. Dua müşterektir. [939/10]

4672. Duada bereket vardır! [939/11]

4673. Duasız sofrası! [939/12]

4674. Duasız sefer, duasız sofrası! [939/13]

4675. Duaya dua ile mukabele etmek gerek. [939/14]

4676. Duaya hulûs-ı kalp, doğru niyet gerek! [939/15]

4677. Duacı, davacı bir arada. [939/16]

4678. Dualar kabulü için el-fatiha demiş. [939/17]

Tābit *Zafer-nāme-yi Tābit* [35]

*dil-i ḥālīş ü niyet-i ḥālīş ile
du ‘ā eyledi; şıdḳ u iḥlāş ile
döner çevrilür başı üzre felek
el açmadı āmīne gökde melek
şāmm aldı; gül-i feyzden rāyiha
du ‘ālar kabūliçün el-Fātiḥa!*

4679. Dua niyete göre! [939/18]

4680. Dua yeri göğü tutar. [939/19]

4681. Düz yol, öz yol derler. [939/20]

4682. Düz -doğru- yolda adaşmak olmaz, eğri yolda sırdaşlık olmaz! derler. [939/21]

4683. Düz yolda, yolcu yorulmaz, araba devrilmez, at sürünmez, yolcu yolunda yaraşır, yolcu yolundan kalmamak gerek! demişler. [939/22]

4684. Doğruya¹¹⁴⁵ hak yardımcıdır. [939/23]

4685. Doğrulup gelen misafir kovulmaz! [939/24]

4686. Doğruluktan büyük şeref olmaz! [939/25]

4687. Doğru söz, doğru oktan geçkindir! [939/26]

4688. Doğru kalpten, doğru söz çıkar! [939/27]

4689. Doğru kayından, doğru kılıç çıkar! [939/28]

4690. Doğru yoldan ayrılma! [940/01]

4691. Doğru yoldan hak şaşırtmaz. [940/02]

4692. Doğuran ile doğurmayan elbette bir değil! [940/03]

4693. Dufanda kalan tilkiye döndü! [940/04]

4694. Dökme su ile değirmen dönmez. [940/05]

Ş. [Şināsī *Durūb-ı Emtāl-i ‘Oṭmāniyye* 249¹¹⁴⁶]

¹¹⁴⁵ Yazmada: *doğrı, toğrı*. CLAUSON: EDPT: toğuru: 473^a. REDHOUSE: *TaEL*: doğru: 924^a; toğrı: 1257^a.

¹¹⁴⁶ Şināsī - Ebü ’z-Ziyā: *Durūb-ı Emtāl-i ‘Oṭmāniyye*: Dökme şu ile degirmen dönmez.: 249.

4695. Düğün aşıyla dost kazanmak ister, derler. [940/06]

4696. Düğün aş er kursağında (karnında) kalmaz. [940/07]

4697. Düğün aş, tomalak -yuvarlak- (toy aş tomalak), düğün işi -sonu- yumalak. [940/08]

4698. Düğün aş, değirmen taşı! demişler. [940/09]

Hıfzî [Manzume-yi Durub-i Emtal 13] [mısra¹¹⁴⁷]

bu meseldir deyn olur gerdek aş!

Düğün aş er karnında kalmaz, er borcu zerde boynunda kalmaz!

4699. Düğün aş deyindir! [940/10]

4700. Düğün bitti, adı kaldı, ağızımızda tadı kaldı, gönüllerde yâdı kaldı! demiş, derler. [940/11]

4701. Düğün soyguncusu gibi yakını, derler. [940/12]

4702. Düğün bittikten sonra kınayı başına serp, demiş derler. [940/13]

4703. Düğüncüler davetsiz ise kaşığını kendi taşır, davetli ise şüphesiz sofrada gelir, derler. [940/14]

4704. Düğün evi, dar safa değil, dar sofadır, demiş. [940/15]

4705. Düğün evi dar safa, ahiret evi dar yaka, demiş. [940/16]

4706. Düğün el ile döner, dümen el ile döner! derler. [940/17]

4707. Düğün pehlivanı gibi koltuk kabartır. [940/18]

4708. Düğün fodulu¹¹⁴⁸ (malayani söz söyleyici. [940/19]

4709. Düğün evi fodulsuz¹¹⁴⁹ olmaz, düğün evinden fodul giderse kel gelir, kel giderse kim gelir? derler. [940/20]

4710. Düğün fodulsuz¹¹⁵⁰ olmaz, tekke budalasız! [940/21]

4711. Düğünün, kulağı, davuldur, sözü zurnadır. [940/22]

Eski zaman usulünce.

4712. Düğün, öfkesiz olmaz! [940/23]

4713. Düğün dırıltısız olmaz! [940/24]

4714. Düğüne giden, karnını, doyurup gitmeli, kendi evine giden, karnını açırıp gitmeli, derler. [940/25]

Akvâm-ı Türkân elsinesi şuubatından bir numunedir ki Kıpçakî lehçedir. Darb-ı meseldir.

Tatarca lisânı üzre

Toyga (düğüne) gitseñ toyup get!

Yeñi tonuñı giyüp get!

Canıñı¹¹⁵¹ cebiñe koyup get!

¹¹⁴⁷ Hıfzî: *Manzûme-yi Durub-i Emtal*: düşer serv-i bülendiñ zıllı dūra: 13.

¹¹⁴⁸ Yazmada: *fuzûlî, fodulî, podulî* olmak üzere üç farklı imla kullanılmıştır. Kelimenin aslı Arapça *fuḍûl*'dur. al-FİRŪZÂBÂDÎ: *UBTKM*: fuḍûlî: Dâ'imâ 'abes ve mâ-lâ-ya'niye müstağil olan boşboğaz kimseye dênür.: III, 316. REDHOUSE: *TaEL*: fuḍûl: 1389^a; fodul: 1399^b.

¹¹⁴⁹ Yazmada: *fuzûlsuz*.

¹¹⁵⁰ Yazmada: *fuzûlsuz*.

¹¹⁵¹ Cân akçedir bir evide, tolı düğün! Öbür evide diger gün! Sâ'ir hâne-i dünya bu gibi hikmet-i Hüdâ bundadır! Gelen, gider, konan okyar! Duran 'âlem böyledir demiş dërler.

H [‘Abdül ’l-Ḥalīm Haqqī]

Can akçedir bir evi de toy düğün öbür evi de diğer gün! Sa’ir-i hane-yi dünya bu gibi hikmet-i Hüda bundadır. Gelen gider, konan uçar. Duran âlem böyledir, demiş, derler.

4715. Düğünde anam yok, katlamada (boğçada) tamahım yok! derler. [940/26]
 4716. Düğün evini bilmezken çanak, çömlek taşır, derler. [940/27]
 4717. Düğüne gitsen doyup git, yeni urbanı -esvabını- giyip git! [940/28]
 4718. Düğün geçtikten sonra kınasını başına çalsın! derler. [941/01]
 4719. Düğünde çetikle (elekle) su taşıyan gayretlerdendir, derler. [941/02]
 4720. Düğün evini bilmez, çanak çömlek taşır! derler. [941/03]
 4721. Düğünde dövüş de olur, söyleş de olur, derler. [941/04]
 4722. Düğün, gelinin ırgandığına değmedi, demiş. [941/05]
 4723. Düğün tıkırtısı, çanak çömlek takırtısı? [941/06]
 4724. Düğüne eşeği çağırılmışlar; ya otun -odun- gerek der ya su! demiş, derler. [941/07]
 4725. Düğün iki kişi içindir, derler. [941/08]
 4726. Düğünün- sonu, deşik¹¹⁵² davul¹¹⁵³! Çontuk, (kısa) zurnadır, demiş. [941/09]
 4727. Düğünde hatırı sayılmayan, değirmende hatırı sayılır mı? demiş. [941/10]
 4728. Düğünde zurnaya koşar, hamamda kurnaya koşar! derler. [941/11]

Her işe koşarsam döneklik eder.

4729. Düğün bittikten sonra kınayı başına çal! derler. [941/12]
 4730. Düğün de bitti, meclis de dağıldı. [941/13]
 4731. Düğünde hatırı sayılmayan elbette öfkelenir, demiş. [941/14]
 4732. Düğün, düğün, o da bir gündür! demiş. [941/15]
 4733. Dökülüp saçılmaya gelmez, derler. [941/16]

Bâkî *Dīvān* [Bahāriyye be-nām-ı Destūr -ı a‘zam ‘Alī Paşa 42, 18, 42]

*gül gibi gülşene kılsa n’ola ‘arz-ı dīdār
 hayli döküldi saçıldı yoluğa faş-ı bahār*

4734. Dökülenden, yalap (yalayıp) kal, vermeyenden isteyip bak da bundan bir ders-i hikmet al, demiş, derler. [941/17]

Açık gözlük- İbret ve intibahperverlik

4735. Dökülenden devrilüp- yıkılardan dilenceli, yalap -yalayub- kal; dögülenden -darb olunandan- düşünceli ibret al; yaman-yahşı dört bir tarafta kulak sal! demiş, derler.]

Kıpçakî lehçesinde söylenen savlardır.

‘Abdül ’l-Ḥalīm Haqqī

Zira dinleyen ya özüni ya düşmenin iştirir lakin iştiridiğine hem pek mümsik ol hem pek yaman ol çünkü bey yani beylikdeki şümül mana-yı vasfiye ve sıfat-ı cemileden ba’d [...] cenablık, ketumluk, sır saklamakta mümsiklik manalarınındır. Yoksa tedbirsiz,

¹¹⁵² Yazmada: *teşik*.

¹¹⁵³ Yazmada: *davul* (داول), *ṭavul* (طاول). Kelimenin aslı Arapça *ṭabl*’dır. REDHOUSE: *TaEL*: ṭavul (طاول): 1229^b; tabl: 1232^b.

terbiyesiz, tecrübesiz, boş kalp, boş kafa taşıyan boşbogaz süfehâ -humekâ güruhu-la yefkahun kimseler demek değildir! demişler.

4736. Dökülen dolmaz, dökülenden yalayıp kal, derler. [941/18]

4737. Dökülen dolmaz, ekilen dolar. [941/19]

4738. Dökülen dolmaz, yenilen oyuna doymaz! derler. [941/20]

4739. Dökülen bardak dolmaz, suda dövülen bardak kırılmaz! derler. [941/21]

4740. Dökülen dolmaz, kırılan yerine gelmez! derler. [941/22]

4741. Dökülen dolmaz, öğünen onmaz! derler. [941/23]

4742. Dökülen dolmaz, taşan yerine gelmez! derler. [941/24]

4743. Dökülen ile kırılan yerine gelmez! derler. [941/25]

4744. Dökülen bal olsun, Bağdat'tan çibin gelir! derler. [941/26]

Balın olsun! Bağdat'tan çibin -sinek- gelir! derler.

4745. Dökülen baldan, yalayıp kal! derler. [941/27]

4746. Dövüşmeden¹¹⁵⁴ dostluk artmaz! derler. [942/01]

4747. Dövüşmek¹¹⁵⁵ varsa barışmak da var! [942/02]

4748. Dövüşmeden¹¹⁵⁶ -vuruşmadan- barışılmaz; alışmadan, almadan, verişilmez, verilmez! Âdet-i beşer böyledir! demişler. [942/03]

4749. Düğmeyi deve yaptı, habbeyi kubbe yaptı! derler. [942/04]

H [‘Abdül ’l-Halîm Hakkî]

Yani: Müfrit-müfterî- yalancılar mesleği. Deveyi pire, pireyi deve gösterir; habbeyi kubbe, kubbeyi habbe yapar, öyle geçinir.

4750. Dökülen harman bereketi, kesilen orman bereketinden yeğdir! derler. [942/05]

4751. Dökme (kalıba dökme) demir ile döğme (ateşte kızarıp döğme) demir elbette bir değil! derler. [942/06]

H [‘Abdül ’l-Halîm Hakkî]

Zira birisi pek mort olur, tez kırılır, diğeri pek sert olur, hiç kırılmaz derler. Bu hâl, erbâb-ı sanatkarlarca mücerrebdir. Ve kullanarak tecrübe edenlerce de malum ve maruftur.

4752. Dolapta kurabiye var amma sana göre değil! demiş. [942/07]

4753. Düldül gibi at? [942/08]

Mısrâ‘ Lâ

besdir bu düldül-i dil bir raht-ı Haydarî

4754. Dolap etti, derler. [942/09]

4755. Dolaba¹¹⁵⁷ (gayrı sahih) düşürdü! derler. [942/10]

Hilecilik

4756. Dolapçı herif. [942/11]

¹¹⁵⁴ Yazmada: *dögüşmeden*. CLAUSON: EDPT; töğ-: 477^a. Ş. Sāmī: *KT*: dövüşmek (دوکشمک): I, 630c.

¹¹⁵⁵ Yazmada: *dögüşmek*.

¹¹⁵⁶ Yazmada: *dögüşmeden*.

¹¹⁵⁷ Yazmada: *dolaba*, *tolaba*. STEINGASS: CP-ED: dülâb: 546^a; dol-âb: 546^a. REDHOUSE: *TaEL*: dolâb: 926^b; tolâb: 1260^a.

4757. Dolaba koşar. [942/12]

4758. Dolaba düşmüş. [942/13]

4759. Dolaba koşulmuş. [942/14]

4760. Dolapta kurabiye (gurabiye) var amma herkesin ağzına göre değil! demiş. [942/15]

4761. Dolap yapar hep? [942/16]

[Şeyhü 'l-İslām Yahyā] [*Dīvān-ı Yahyā* Gazelıyyāt 148] beyt

*birbirine girdiler dolāblarla āblar
āblar gālib olınca¹¹⁵⁸ döndiler dolāblar*

4762. Dolap çevirir. [942/17]

4763. Dolaba koşulmuş beygir gibi gözü bağlı! [942/18]

Dolāb risālesinden bir fıkradır 16

*Bu dolab şu dolābı yāhud kıyu çıkırgı filan degil düzcesine [Kitāb dolābıdır] iyi
şimdi dolabımızı ne oldığı bilindi mi? Hayır lākin boşboğaz boynuna borc bırakmaz
imış artık el 'ālemi merağdan kurtarmak üzre söyleyeyim a benim efendim bu dolāb
sür'atli degil 'ādeta dolabdır. Ya 'nī [Kitāb dolābı olmayup dolāb kitābıdır ister isen
sen de gel dolāba. İlā āhrihi.*

4764. Dolap döndürüyor! [942/19]

4765. Dolap kitabı, kitap dolabı demiş. [942/20]

4766. Dolaba düşürdü, demiş. [942/21]

4767. Dolan bre dolan, dolan bre dolan! demiş. [942/22]

4768. Dolandırıcıya mal kaptırmış gibi çırpınır! derler. [942/23]

4769. Dolanan, dalanandan beterdir! derler. [942/24]

4770. Her türlü eser, müessirini gösterir, andırır. Kayıd ki gerek hüsn-i amel gerek su-yı
amel, her amelde, izini, özünü gösterse gerek, demişler. [942/25]

4771. Dümen neferi. [943/01]

4772. Dümensiz gemi elbette şaşırır! [943/02]

4773. Dümensiz gemi olmaz, dumansız baca! [943/03]

4774. Dümensiz gemi yürümez! [943/04]

4775. Dümeni kırık. [943/05]

'Abdül 'l-Halīm Hakkī

*Duman (pus) tilkinin hem sevdiği, hem sevmediğidir! Derler ki dumanlı havada
tilkiler kümesine hırsızlığa gitmek için fırsatlı havadır. Lakin tilkiyi kovalar yani inden
çıkarmak için de en mühim vasıta saman dumanı derler.*

4776. Duman çıkan yerde ateş vardır. [943/06]

Muhibbī *Dīvān* [602, 2036, 1] beyt

*bildiler 'āşıklıgum sīnemde olan oddan
zīre ātiş zāhīr olur kand ēse oddan*

4777. Duman attırır! [943/07]

Tābit Zafernāme-yi Tābit

¹¹⁵⁸ Yazmada: *gelince*.

*degüldür ğubār-ı şaf kār-zār
duman atdırur düşmana rozgār
kafada hayāl eyleme girdāb
düzetdi döne döne ehl-i fesād
yağub nār-ı tîğ ile bāl ü perîn
şavurdi kazā çerha hāküsterin
bağladı gelüp ol kadar baş u dil
zebān-ı kalem vaşfa kâdir degül*

4778. Duman attırır düşmana rüzgâr demiş. [943/08]

4779. Dumanı dumana kattı. [943/09]

4780. Dumanını göğe savurdu! [943/10]

4781. Dumana karşı keyif çatar. [943/11]

4782. Dümdüz yol. [943/12]

4783. Dün öyle, bugün böyle! Yarın da şöyle böyle olur, derler. [943/13]

4784. Dün öleni, dün gömerler. [943/14]

4785. Dün meşreb olanın mütelâşî olurlar. [943/15]

4786. Dudak-berguş olmak. Cebin ceminde. Dil pehlivanlık. Guşsa barış olmaz' derler. [943/16]

4787. Dün-meşreb felek sağ, solu bilmez demiş. [943/17]

Yahyâ Nâzîm¹¹⁵⁹ *Dîvân-ı Belâğat-‘unvân-ı Nâzîm Kıt‘a*
ruhsârı kafâ pâyı ser étse ne ‘aceb
şâğ u şolı bilmez felek-i dūn-meşreb
berhem-zededür şeş-cihet-i halk Nâzîm
pēş ü pes ü zîr ü zeber ü rāst çep

4788. Dün şeytan olup bugün insan aldatmaya başladı. [943/18]

4789. Dün cin olmuş, bugün insan çarpmaya başladı. [943/19]

4790. Dün bir, bugün iki, daha ne oldu bakalım? [943/20]

4791. Dün yumurta iken, bugün horoz olup başımızda ötme! [943/21]

4792. Dün Kabe'den gelmedi a! Hemen ziyaretine koşarsın! [943/22]

4793. Dünkü piliç, bugün tavuk olmuş, derler. [943/23]

4794. Dün piliç iken bugün tavuk olmuş, derler. [943/23]

4795. Dün kabak olup da bugün gerden efrâz olma gel. [944/01]

Mevzundur.

Hıfzî [Manzume-yi Durub-i Emtâl 13] [mısra¹¹⁶⁰]

4796. Dünkü batıktan (kazdan) hoş bugünkü makyan (tavuk). [944/02]

Mevzundur.

Hıfzî [Manzume-yi Durub-i Emtâl 13] [mısra¹¹⁶¹]

¹¹⁵⁹ Yazmada: Nâzîmî.

¹¹⁶⁰ Hıfzî: Manzûme-yi Durûb-i Emtâl: düşer serv-i bülendiñ zıllî dūra: 13.

¹¹⁶¹ Hıfzî: Manzûme-yi Durûb-i Emtâl: düşer serv-i bülendiñ zıllî dūra: 13.

4797. Dünkü tavuğun bugünkü yumurtası. [944/03]
 4798. Dünkü kırsrağın tayıdır. [944/04]
 4799. Dünkü bostanın bugünkü kabağıdır. [944/05]
 4800. Dünkü gün başka bugünkü gün başka! [944/06]
 4801. Dünkü günün geçmesinden bugün için ibret al. [944/07]
 4802. Dünden bugün iyisin der hep! [944/08]
 4803. Dünkü gününü unutma! [944/09]
 4804. Dün doğdum, bugün ölürüm demiş. [944/10]

Evliyā Çelebî *Siyāḥatnāme* ¹¹⁶² 6, 288^a

4805. Dün şeytan iken bugün insanlık davasını eder, derler. [944/11]

‘Alî Seydî *Resmî Kamûs-ı ‘Otmânî* 475^c

dönem: [T] Her bir zâ’yı kırk zirâ-yı mi ‘mâriden ‘ibaret bir merbî’.

4806. Dön geri, gel beri. [944/12]
 4807. Döner, döner. [944/13]
 4808. Dönene bakma, döndürene bak! [944/14]
 4809. Dönene bakma, döndürene bak; gelene bakma, gönderene bak! [944/15]
 4810. Döner değirmen, ya su ister ya yel! derler. [944/16]
 4811. Döner bir değirmendir; amma suyun nereden geldiğini soran yok! [944/17]
 4812. Döner değirmen taşına kucak açılmaz! (kucaklanmaz) [944/18]
 4813. Döner tekkenin divanesi, yanan çerağın pervanesidir! derler. [944/19]
 4814. Dönerdir dönek! [944/20]
 4815. Döneklik erlik değildir! [944/21]
 4816. Dönek olma kelek gibi, küskün olma felek gibi! [944/22]
 4817. Döneklik sebatsızlığa işarettir! [944/23]
 4818. Döndüğün yere nişan koy! [944/24]
 4819. Döndüğün yere taş koy, geldiğin yere baş koy! [944/25]
 4820. Döndüğün yere bak ki tekrar dönmeyesin! [944/26]
 4821. Dönme! Döndükten sonra arkana bakma! [944/27]
 4822. Dünya, dünya içindeki insanların özü! Bizi ihsân-ı hakkın insanlara karşı söylediği evâmîr-i ahkâm kânûn-ı ilahîsiyle, insanların birbirine karşı söyledikleri ve ahkâmın eskimesidir, demişler. [945/01]

‘Abdül ‘l-Halîm Hakkî

Zirâ Cenabı Hakkın kullarına bir nev-i ahval söylediği evâmîr-i ilahîyedir. İlmen ve hikmeten fiilen ve dinen bir kanun-ı şer’î ve ilahîdir. Ahkam-ı şer’î ilahî söylediği gibi, kulun kullara karşı hükmü, hakimi, beşeri olarak söyledikleri sözlerde içtimâî ve örfî ve usulü hakkında insanların bu babda söyledikleri de adeta örfî ve kanunî ve beşerî sözler cümlesinden olduğu ve içtimâân verilen kavl ve karar mucibince bütün örfî kanun gibi zayi olduğundan dolayı dünya içindeki insanların özü, bedeni, sözleri bunun için söylenir.

¹¹⁶² Yazmada: Evliyā Çelebî *Seyāḥat-nāmesinden bir fıkıradır.*

4823. Dönmezem kalupluda ettiğim ikrardan. [945/02]

[Şolâkzâde Mehmed Hemdemî Çelebî] *Şolâkzâde Târîhi*¹¹⁶³ 343 mışrâ‘

4824. [...] [945/03]

4825. Dost ağlatır, acındırıp söyler; düşman güldürüp gücendirip, alaylayıp söyler! [945/04]

4826. Döner döner bakarım kûy-ı yâre ah ederim. demiş. [945/05]

Esrâr Dede beyt

gören şanın ki şafâdan semâ‘-ıb râh ederim

göner döner bakarım yâre âh ederim

4827. Dünyada insanların azması [...] ahlak-ı hasenenin azmasına delalet ettiği gibi, insanların azmaması [...] ahlak-ı hasene ile hüsn-i irade bilinmesine delalet eder! demişler. [945/06]

4828. Dünya ahiret bir misaldir, derler amma dünya için ahireti dünyaya değişmemek gerek demişler; zira dünya fani ahiret bakidir, demişler. [945/07]

4829. Dönmeden dönmezler demiş. [945/08]

Mecmu ‘a-yı ‘ulûm risâlesinden bir fıkradır 89

“... Ammâ şūfîlerin lisân-ı hâl ile cevâbı budur ki ekter tâ‘ife-yi Halvetiye âyin tarîkî mürîd cem‘iyeti üzerine binâ edüp tekye kurup gengâmegirlik şartı olan hûy u hây âlet-i cem‘iyet ve medâr-ı ma‘aş varken inti‘âş kırup şûret-i uğruları selefin garz-ı şahîh olan emr-i semâ‘ ve hareket-i ızırâriyesine ki ehline mübâh olsa gerekdir. Dâne-yi dām ve tezvîr ve pābend-i ictimā‘ kırup ol bahâne ile bahāyim-i muķûlesi ‘avām üşüp tekkeye nezr ve şadaķāt gelür derler ve bu bâbda hareket-i devriyenin ‘azîm dahli ve te‘îri vardır deyü [dönmeden dönmezler] ibhānı kimi müdde‘î ve kimi şāhid kimi mürîd ve kimi zāhid bārid aşlı faşlı yok aña zîb ile şeyhlerin uçurub tağyîr-i eşkal li-ecli ‘l-ekl bir yere gelüp zıkr ve tevḥîd diyerek hây hûy âlet-i fesād edenler ile mürîd-i ḥaķîkî ve sālîk-i şādîķ beyninde iştibāh vāķi‘ olup “fa-ammā al-ḥiyāmu fa-annaha ‘l-ḥiyāhim” feḥvāsınca hüsn-i zann kaḫiyyesin icap edüp anların āmed-i ba‘îdden berü medâr-ı ma‘aş ve âlet-i cem‘iyet varken inti‘âş kıldıkları hengāma gerlik ve emni bozmağa kimse iķdām eylemeyüp ancaķ ‘ulemā-yı zāhir üzerlerine nice risāleler yazdılar. İlā āḫirihi...”

4830. Dönmek mastarından dönme! Donmak mastarından donma, yani üşüme gelir! Yoksa donmak yerine donmak yazılmaz. Zira Türkçe kavaidine muhaliftir. [945/09]

Türkî-yani Türkçe- Osmanlıca usul-i imla. İmla kaideleri bazı imla misalleri:

Tutmaķ yerine durmaķ, toлмақ yerine dolmaķ, tartmaķ yerine, dartmaķ, tavranmaķ yerine davranmaķ, tağ yerine, dağ, taş, tas, yerine tas, taş, tokuz, toķsan, yerine doķuz, doķsan, doķumaķ yerine toķunmaķ yerine doķunmaķ ilā āḫirihi... İltibaslı imlālar Tükçede pek çok olmasına bināeen yazılacaķ kelimelerin müştāķātdan olan taṣrîfāt maṣdariyet ma‘naları her ḫalde naẓar-ı diķķate alınması ehem ve elzemdir. Zîrā Tükçede aşıl diķķat olunacaķ şey bu mes‘eledir. Zîrā Türkçe dal ḫarfî olduğı için, imlā-yı Türkîde madde ve ma‘nāya ekteriyetle bu noķtadaki zehûl ve ‘adem diķķatden neş‘et etmektedir. (Bundan ma‘adā aşıl Türkçe mükemmel luğat ve

¹¹⁶³ Yazmada: *Şolâkzâde Târîhi*’nden bir fıkradır.

Türkçenin şarf ve naḥiv ve munṭıkası ve sâ'iresi yazılarak, 'ilmî ve fennî hâline el-yevm getirilememiş olmasından dolayıdır) fî zamanına Türkçe imlâlar, evvelce tertib ve taḥrîr olunan, Türkçe ve 'Arabça kelimelerin şümûl ma'nâsını bi 't-tedkîk tettebbu'la taḥṣîḥ ve telfîk olunup tevḥîd ile 'Arabçada müsta'mel kelime ve imlâların her vecihle taḥrîr ve isti'mallerindeki iltibâsâtı def' ve ref'le isti'mâlî cā'iz görülen ḥurûf-ı imlâlar taḥṣîḥ olunmuş ve ol vecihle taḥrîr ve imlâ olunması cā'iz olacağına dā'ir merḥûm Cevdet ve Rif'at Paşalar ve sâ'ireler tarafından kendi zamanlar ḡāyet 'ālimâne ve müddefîkâne şarf ve naḥv ve belāğat-ı 'Otmāniyeler taḥrîr ve tertîbiyle meydân-ı maṭbū'ata konmuş ve bi 'l-cümle mekâtibde ta'lîm ve tedrîs olunarak ta'mîm-i fevâ'idî te'mîn olunmuştu! Faḡaṡ her naḡılsa sonra bu ḡuḡuşda daḡı ḡaflet olunarak her eli kalem tutan, ḡürriyet-i kelâm ve 'alîlerinde dilim döndüğü gibi yazacağım diye ittisāl-i cedîde 'unvânını elân genc zümre-i ehl-i taḥrîrîni ittiḡāzıyla ta'mînen çalıḡdıkları şimdiki taḥrîr-i imlâ meydana çıkmış eski ḡayratı da ḡarâb ender ḡarâb ederek taḥrîr-i kadîm imlâ-yı 'Otmānî tamamen çıḡırından çıkmıştır!

4831. Dön baba dön. [945/10]

4832. Dönmeden dönme! [945/11]

4833. Dön bre dön. [945/12]

4834. Dönme dolap, dönme Yahudi? [945/13]

4835. Dönme dolaba binmiş. [945/14]

4836. Dönmenin dönmesi? [945/15]

4837. Dönme dolaba benzer? [945/16]

4838. Dönme dolap çevirir? [945/17]

4839. Dönme dolaba bakar? [945/18]

4840. Dünya bir dönme dolaba benzer, herkes bu dolaba binmek, dünyayı alçaktan, yükseksen görmek seyr etmek ister. [945/19]

'Abdül 'l-Ḥalîm Ḥaḡḡî

Lakin bu dolaba binmezden evvel insanlar için en lazım ve labid olan tabiatlar vardır ki o da dünya ilm ve [...] dünya dolayı kâh doğru kâh aksi olarak döner, gayet güç, hatarlı, tehlikeli, can üzücü, ezici, can yakıcı, bazen safalı ve kâh cefalı ruşen, tatlı, güzel ümitli vardır, onun için dünyada, muratla maksada ermekle, istirahat ve saadet ve selamette yaşamak için dünya dolabına binmeyi, tehlikesiz, safa-yı hatırla dönmeyi ve yaşamayı bilmek gerek. Dünya bir dolambaçlı, dolaşıklı, dar ve bol, gayet zor ve usulünü ve ilmini bilenlere gayet kolaylıklı bir merdiven olup, insanların bilcümle muradı, ancak o merdivenin başında vasi safasında bir olmuş ve konulmuş zannolunur. Fakat gösterişi tehlikeli muhataralı olup üstüne ve müntehasına çıkılması gayet zevkli ve büyük ve muvaffakiyetli büyük ikramiyeli bir umum insanlar için ümit-bahş bir saadet yolu ve oyun mahalli, fakat ancak salifü 'z-zikr gayet müşkül ve müte'assir olduğu kadar zor ve tehlikelidir, muhakkaktır. Ancak insanlar için bu ukbeli, uçurumlu bir zahli merdivenin ilmini kolay yolunu ve mahall-i maksud olan büyük ikramiyeli büyük servet ve samanlı, saadet ve selamet bahş olan tepesine erebilmek, dünya cennetine girebilmek, kemal-i zevk ve şetaretle fuhur yaşamak için o menzil-i saadete kemal-i sıhhat ve aḡiyetle girmeyi görebilmek, ömr-i saadeti o dünya menziline sürebilmek, hayat-ı dünyada, hayat-ı beşere br müddetcik olsun! Bahtiyarane yaşamayı tattırarak yaşayabilmekten ibaret bir say ve gayrettir. Bu

uğraştırır fakat bu da pek güç ve talihe yaramıştır. Lakin her halde talih vezâif-i beşere muhavvel bir iştir. Fa'-l yata 'ammal ya ebnâ-yı beşer!

4841. Dönme dolap beygiri gibi, iki gözü de bağlıdır, derler. [945/20]

4842. Dönme dolap gibi iki yüzlü. [945/21]

Ş. [Şināsī *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye* 249¹¹⁶⁴]

4843. Duvak düşkünü kadın arar. [945/22]

4844. Dünya, ahiret misalidir derler. [945/23]

4845. Duvağıyla, yüzünün akıyla gelindir, derler. [945/24]

4846. Dünya hâli, ahirete misaldir, derler. [945/25]

4847. Dünya bir nimettir cemi nimet onda biter! Nimetlerin en büyüğü insanlardaki fazâil-i ahlaktır! En yakın ve sadık ve mahrem fazâil-i ahlakla muttasıf olan insanların erkekleridir sonra hilal ve kokulu gül gibi muhterem olanını, fazâil-i ahlak sahibi olan kadınlarıdır. [945/26]

4848. Dünya bir nimettir, hakkın kullarına bahş ve ihsanı olduğunu bilmek gerektir, bahş ve ihsanın kadir ve kıymeti bilinmezse dünyada ve ahiret, cezası verilerek, gösterilerek sorulsa gerektir! demişlerdir. [945/27]

4849. Dünya bir âmâl-i beşer ebniyesidir, her an âmâli onda görünür. [945/28]

‘Abdül ’l-Ḥalīm Ḥaqqî

Dünyada bir milletin her hâli, devletin her ef'al ve a'malidir piş-i enzarda gör kim, kast, celî, hafî her ef'al ve a'mali o abda, endam-ı ayine-yi a'malinde görünür, sebt rast.

4850. Dünya, geniş bir kuş-ı mahallîdir, geçebilene sad-aferin olsun demişler. [945/29]

4851. Dünya, bir bahr-i ummandır, selamete gemisini selamete erdirebilene aşk olsun! demişler. [945/30]

4852. Dünya, bir zehirli; fakat tatlı bir şerbet fıçısıdır! İçebilene afiyetle aşk olsun! demişler. [945/31]

4853. Dünya, bir deli horon bir attır, binebilen çok yaşasın! demişler. [945/32]

H [‘Abdül ’l-Ḥalīm Ḥaqqî]

4854. Dünya bir [...] aşk olsun derler. [946/01]

[Ḥabîb] *Ḥaṭṭ u Ḥaṭṭâṭân*¹¹⁶⁵ 131 beyt

*seni ey cām-ı muşaffāyine gördün sālîme
meclisün revnâkısın dünyada art eksilme*

4855. Dünyada gerek devlî ve gerek millî gerek içtimâî ve gerek ferdî, dünya umuru hep menâfi-yi mütekâbile esas ve mukabele-yi bi 'l-misl kaidesi üzre caridir! Demişlerdir ki veren alır, alan verir! Kaidedir! Keçi veren koyun alır, hiç vermeyen ne alır. [946/02]

4856. Dünya, bir güzel huri melek; fakat cevri cefası çok, bir felek-kadın-dır. Alabilen, sevebilen çok yaşasın! derler. [946/03]

Keşkül risâlesinden hikâye 51

¹¹⁶⁴ Şināsī - Ebü 'z-Ziyâ: *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye*: Dönme dolab gibi iki yüzlü.: 249.

¹¹⁶⁵ Yazmada: *risâle-yi Ḥaṭṭ u Ḥaṭṭâṭân*.

Muhyi 'd-dîni 'Arabî kuddise sırruhû hazretleri 'âlem-i müşâhedeinde İdris 'aleyhi 's-salâma mülâkî olup ba'zı müşkülâtıñ halini iltimâs ve su'âl eder, ez-cümle biri budur ki: Yâ nebiyya 'llâh ben harem-i beytde etnâ-yı tavafda bir şahş-ı rûhânîye teşâdüf eyledim baña selâm vërüp ben senüñ ibtidâ gelen ecdâdınım, dëyü iltifât eyledi ben dañi zamân-ı mevtinden su'âl eyledim! Kırk biñ yıl oldı dedi. Ben dëdim ki: Târih-i Âdemüñ ol müddete taħammüli yoqdur; zîrâ mecmu' müddeti yedi biñ yıldır. Cevâbında kanğı Âdemden su'âl edersin? Senüñ dëdigün Âdem akrebdür andan evvel yüz biñ Âdem dañi gelmişdür, dëdi. İdris 'alayhi 's-salâm buyurdı ki: Ol şahş-ı rûhânî gerçek söyledi; zîrâ ben ki enbiyâdanım [İbtidâ-yı 'âlemi bilmem] bu sebebden 'ulemâ dëdiler ki dünya gerçi hâdîtdir fa- amma Hazret-i Âdemden muħaddem dünyaya gelüp geçen maħlûkâtıñ ahvâline dâ'ir eter-i şariḥ ve seyr-i tevâriḥde dañi ma'lûmât-ı vâfiye olmayup ve Kur'an-ı Kerîmde Âdem 'alayhi 's-selâmıñ hilḳat ve istiḥlâfından bir silsile-yi enbiyâ ve ümem-i mâziyenin ba'zı ahvâli beyân buyurulmaqla müverriḥin dañi bu vecihle seyr ve tevâriḥi zabṭ ve beyân buyurmuşlardır.

4857. Dünyada art, kesilme derler. [946/04]

Eksik olma demek.

4858. Dünya için, ahireti oda yakma bir! demişler. [946/05]

4859. Dünya hadistir; amma ibtidâ-yı hudûsunu, mevla-yı müteal hazretlerinden gayrı kimse bilmez! demişler. [946/06]

4860. Dünyada insanlık bir din, bir dil iledir. [946/07]

4861. Dünya hâdistir. Her hâdisin bir mevcudu var, bilcümle mevcudatın mucidi Cenab-ı Allaktır, demişler. [946/08]

4862. Dünyaya aldanma sakın, sonu nedamettir. [946/09]

Muḥibbî Dīvân [602, 2036, 1] beyt

aldanup zuyûr-ı dünyaya göñül vërme şaḳın

bu maḳrûz anuñ şonı nedâmet getüre

4863. Dünyaya insan, ya hiç gelmemeli; ya da geldikten sonra dünyada bir eser-i nişan koymalı, bir nam ve nişan bırakmalıdır! [946/10]

4864. Dünyanın önün, ahirin ancak Allah bilir! [946/11]

Yahyâ Nazîm¹¹⁶⁶ Dīvân-ı Belâğat- 'unvân-ı Nazîm kıt'a

ey nâme-ṭırâz şun 'ı bî-hâme vü ḥaṭ

menşûr-nüvîs-i ḥükm-i bî-ḥarf ü nuḳaṭ

ey ḥayy-i ḳadîm ḳudretin 'âleminin

ne evveli var ne âḫiri var ne vasaṭ

4865. Dünya evliyadan boş değildir! [946/12]

4866. Dünya için dinlere aldanmamak gerek! [946/13]

Der-Nuṭḳ-ı 'Ḥurûfî 'Arşî-Taḥmîs-i Muḥîṭî Dede

teb'iyet etme dünya için her edânîye

aldanma mürḡi zeyrek iken dām u dānîye

aldar seni birağmağa mekr ü fesādına
 yeter belā için seni kor her nişāneye
 gördük zamāna uydı sen uyma zamāneye
 dünyā-yı dūn nevāza şakın kılma i 'timād
 hiç etmemişdir eylemez ehl-i kemālī şād
 her kim aña inandı eşe nāmerd olur
 haqqā ki sözdür bu sözüme eyleme 'inād
 zamāne uydı sen uyma zamāneye
 ol zamāne gerçi seni kāmran eder
 şonra belā vü derde şalar nātuvān eder
 onı da mala mār gibi pāspān eder
 zīr-i zemīne ka 'r édüb āhīr nihān eder
 gördüğ zamāna uydı sen uyma zamāneye
 dünya cıfēdir dēdi çün Server-i Cehān
 tālīblerine dēdi kilāb olısar 'ayān
 olma kilāb cıfēye meyl etme ey filān
 istersen ola cānıñ hemrāz-ı kudsiyān
 zamāna uydı sen uyma zamāneye
 dām-ı belāya düşme dilā şehbāz emegin
 baş egme her edānīye gerden firāz iken
 ister seni hevāya şala ehl-i zār iken
 kaşdı budur kütā ede 'ömrün dırāz iken
 gördüğ zamāna uydı sen uyma zamāneye
 elvērde dēyu rüzgara eyleme ğurūr
 beş günlük bu mülk-i fānī için olma pür sürūr
 āhīr nefesde cümleden olsañ gerek dūr
 gelmez mi hāfırına hālet-i kubūr
 gördüğ zamāna uydı sen uyma zamāneye

4867. Dünya ahiret misalidir, dünyada şefaat etmeyen; ahirette hiç şefaat etmez. derler. [946/14]

4868. Dünya için denî kimselere tabi olma! [946/15]

4869. Dünya için denîye uyma, gerdûn-ı denî zamana uydu, sen uyma zamaneye! demişler. [946/16]

4870. Dünya ehl-i kemali şād etmez, belki şah eder! [946/17]

4871. Dünya, Cenabı halik-i yezdanın bir sun'-i kudret-i ezelisidir ki Cenabı Hakkın ilm ve hükmünü, hak ve adaleti üzre dair ve daimdir! Evvel ve ahirin kendisi bilir. Binaenaleyh dünyadaki bilcümle mevcudat ve mahlukatı da hak ve adaletiyle mahluk ve hay olup, dünyada zevi 'l-ukul mahluk olan nev-i beşer dahi hak ve adaletle mükellef bulunmuş ve bu kanun hikmet-i ilahiye mucibince emr olunmuştur. [946/18]

H ['Abdül 'l-Halīm Hakkī]

4872. Dünya evliyasız durmaz, demişler. [946/19]

4873. Dünya bir taraftan yapılır, bir taraftan yıkılır, yapılması servet ve muhabbetle, yıkılması hırs ve tamah yüzünden kopan su-yi ahlak, hiss-i haset ve fesatladır, demişler. [946/20]

[‘Abdül ’l-Halīm Ḥaḳḳī]

4874. Dünya enbiya, evliya yatağıdır! demişler. [946/21]

4875. Dünyada insanların görünür düşmanı şeytandır, görünmez düşmanı (şeytanın şeytanı) münafık insandır. [946/22]

4876. Dünyada insanı tahrip eden illetlerin birincisi su-yi ahlaktır her illet bu vasıta ile doğar demişler. [946/23]

4877. Dünya bir leştir, talib-i mekştir! -kelbtir- demişler. [946/24]

4878. Dünyada en ziyade mütegayyir olan şey nedir? Enharın mecrasıyla nisvanın haracı? [946/25]

Cümel-i hikemiye...

4879. Dünyada insan ya ölmeli ya bilmelidir! demişler. Doğmak bilmek için, bilmek yaşamak içindir, demişler. Doğmak ölmek için, bilmek yemek, yaşamak içindir demişler. [946/26]

4880. Dünyanın naz ve sazına itimat etme; zira kimseyi hakkıyla şad etmemiştir! [946/27]

Cümel-i hikemiye...

4881. Dünya bir kararda durmaz. [946/28]

Ş. [Şināsī *Ḍurūb-ı Emtāl-i ‘Oṭmāniyye* 250¹¹⁶⁷]

4882. Dünya bir yağlı kuyruktur yiyebilene aşk olsun. [946/29]

Ş. [Şināsī *Ḍurūb-ı Emtāl-i ‘Oṭmāniyye* 251¹¹⁶⁸]

4883. Dünyanın beş günlük ömrü için sevinme! [946/30]

4884. Dünya için gam yemek olmaz, gam yiyen kişi onmaz! demişler. [946/31]

Çağatayca Mitāl

şād anı bil dehrda kim ğam yemes

her işi çok ğam yegeni arz yemes

4885. Dünya ahiretin bir tarlasıdır, demişler. [946/32]

4886. Dünyada gam kasvetle iş bitmez! [946/33]

4887. Dünyada en acı şey küçük düşmana aldanmaktır. [946/34]

4888. Dünyan için ebediyyen yaşayacak imişsin gibi çalış. [946/35]

4889. Dünyada en ziyade merhamete layık olan adam cahil olandır. [946/36]

Cümel-i hikemiye...

4890. Dünyada üç ilimden mâadâ her ilmi talim et. Ol üç ilimden birisi ilm-i nücûmdur ki mûcib-i şeâmettir, ikincisi ilm-i kimyadır ki iflas-ı îrâs eder. Üçüncüsü dinde bahs ve cidaldir ki bu dahi zındıkaya bâdî olur. [946/37]

Kelām, İmām-ı Yūsuf

¹¹⁶⁷ Şināsī - Ebü ’z-Ziyā: *Ḍurūb-ı Emtāl-i ‘Oṭmāniyye*: Dünyā bir kararda тұrmaz.: 250.

¹¹⁶⁸ Şināsī - Ebü ’z-Ziyā: *Ḍurūb-ı Emtāl-i ‘Oṭmāniyye*: Dünyā bir yağlı kuyruktur yeye bilene ‘aşk olsun.: 251.

4891. Dünyada ölüm bir keredir, ahirette ise ölmek olmayıp ancak herkes cavid kalacaktır! demişler. [946/38]
4892. Dünyaya insan bir kere gelir, iki kere gelmez; onun için insan, insanlığı öğrenmek, bilmek gerektir! demişler. [946/39]
4893. Dünyada en müşkül olan şeylerden birisi de: Gençlikte ölüm, ihtiyarlıkta yoksulluktur, demişler. [946/40]
4894. Dünyada aş da var, iş de var; karnında ateş de var! demişler. [946/41]
4895. Dünya altı günde yaratılmıştır, derler. [947/01]

[el-Hācc Nūrī Efendi] *Keşkül*¹¹⁶⁹

Şolâkzâde Mehmed Hemdemî Çelebî Şolâkzâde Târîhi [Vefât-ı Şâh Gâzî Yıldırım Hân 104] nazm
vaqt-i firşatda el vērür her iş
‘acele eyleyen çeker teşvîş
halka haqq bildirüp bu fehvâyı
altı günde yaratdı dünyayı

Hurûfî ‘Arşî¹¹⁷⁰ *Dīvân-ı Belâğat Unvân-ı ‘Arşî* [256] gâzel
ez-câvidân-nâme ki şeş ibtidâ-yı ü
şeş harf-i kâf u nûna beyândur edâ-yı ü
eyyâm-ı sittede yaradıldı semâvü arz
şeş bist ü heşt oldı çü seb ‘an berây-ı ü

4896. Dünyadaki insanların yüzde doksanı¹¹⁷¹ deli, yüzde dokuzu uslu, yüzde birisi velidir! demişler. [947/02]
- [H] ‘Abdü ’l-Halîm Hakkî
4897. Dünya iki kapılı¹¹⁷² bir haneye benzer. [947/03]
4898. Dünya eline geçse, elma gibi oynatacak! [947/04]
4899. Dünyada en güç şey sözdür; zira anlamak da güçtür, anlatmak da güçtür cevabı verilmiş. [947/05]
4900. Dünyada en kolay şey nedir? demişler: Hülyadır; zira dünyada ona malik olmaya. [947/06]
4901. Dünyada insanlar için bir ölmek güç, bir bilmek güç, derler. [947/07]
4902. Dünyada insanlar için bir istemek güç, bir vermek güç, derler. [947/08]
4903. Dünyada insanlar için zor şey; bilmek, bilip çalışmak en kolay dünyada insanlar için en tatlı şey; kendi eliyle ekip çalışmayıp hazırı yemek, kendi eliyle biçmek, kendi eliyle pişirmek, kendi eliyle yemek demişler. [947/09]
4904. Dünyada iyi şey; kendi işini, kendi görmektir. [947/10]
4905. Dünyada ekdiğin ahirette biter. [947/11]
4906. Dünyayı elma gibi elinde oynatır. [947/12]

Şehzâde Sulţân Muştâfâ *Kâfile-yi Şu ‘arâ* [I,] 27^[b] gâzel¹¹⁷³

¹¹⁶⁹ Yazmada: *Keşkül risâlesinden bir fikradur.*

¹¹⁷⁰ ‘*Arşî Dede Dīvânı*’ndan.

¹¹⁷¹ Yazmada: *toğsani.*

¹¹⁷² Yazmada: *kapulu*. CLAUSON: EDPT: kapığ: 583^a. Ş. Sāmī: KT: kapu (قاپو) yā-hūd kapu (قاپو) veya kapı (قاپی): II, 1054^a.

sozen-i müjgānlarından geçmedi dil riştesi
 yolda qaldum ey Mesîḥā Ḥazret-i 'İşā gibi
 pehlevān-ı 'ālem olmuş kalb-i istiḡnā ile
ṭōb-ı çerḥi dehr elinde oynadur elma gibi
 kaṭreden kimdür vüçūduḡ Muṣṭafā ammā 'aceb
 naẓm edüp dūrler döker ṭab 'uḡ senüḡ deryā gibi

4907. Dünya ümit dünyasıdır ümitsiz yaşanmaz. [947/13]

4908. Dünyada elinden gelirse hayır et. [947/14]

4909. Dünyayı oyuncak mı sandın? derler. [947/15]

4910. Dünya ahiret kardeş! [947/16]

4911. Dünya ahiret mezrasıdır. [947/17]

Arabî: ad-dunyā mazra 'atu 'l-āḥirati

[=Dünya ahiretin tarlasıdır.]

Nabî [Ḥayriyye-yi Nābî Matlab-ı Mezra'-ı Kışt ü Hırmen 266, 30b, 1090-1091] nazm
 ṣāni 'uḡ kudretidür eyle nigāh
 vāḳıf ol sırrına subḥāna'llāh
 imdi seyr ét ḥikem-i Mevlā'yı
Mezra 'a āḥirete dūnyāyı

4912. Dünya ahiretin ayinesidir. [947/18]

4913. Dünya [...] eylemekle yaşar, demişler. [947/19]

4914. Dünya ahiret tarlasıdır. [947/20]

4915. Dünyada insanların alışverişleri, mukâbele-yi bi' l-misil kaidesince cârîdir, demişler. [947/21]

4916. Dünyada ne eker isen ahirette onu biçersin. [947/22]

4917. Dünyada insanların birbirine dostluğu; ancak emniyet-i mütekâbil ile menfaat-i mukâbil üzerine mebnî ve cârîdir, demişler. [947/23]

4918. Dünyada ek, ahirette biçersin. [947/24]

4919. Dünyada ümitsiz yaşamaktan ümitli yaşamak yeğdir, demişler. Ümide sebep gerek, emele sebat gerek [...] arzu ile temel gerek, demişler. [947/25]

4920. Dünyada iyilik (eyülük) gibi sermaye olamaz. [947/26]

Şāhidî [Tuḥfe-yi Şāhidî⁵⁴] mışrā'

yoḡdur iki 'ālemde iyilik gibi sermāye

Fārābî¹¹⁷⁴

aṣḥāb-ı semāḥat dā'imā evc-i a'lāyı 'izzetde bulunurlar

4921. Dünyada insana her şey lazım olur; ancak adamına, sırasına, zamanına, mekânına göre -yani vakit ve hâline- göredir, demişler. [947/27]

4922. Dünyasını ahirete değişti. [947/28]

4923. Dünya altı günde yaratılmıştır, demişler. [947/29]

¹¹⁷³ Yazmada: Şehzāde Muṣṭafā Ḥān Ḥazretlerinin bir gazelinden.

¹¹⁷⁴ Yazmada: ḥikmet-i Fārābî.

4924. Dünyadan bihaber! [947/30]

4925. Dünya bivefadır! [947/31]

Bākī *Dīvān* [177, 123, 5]

dehre meftūn olma ey Bākī felek rām oldı tūt

bī-vefā dünyā hele ben bildüğüm dünyā mıdır

4926. Dünya da bir âlemdir amma dârü 'l-elemdir! [947/32]

4927. Dünya bu, kimini ağlatır, kimini güldürür! [947/33]

4928. Dünya bu, kimini bindirir, kimini indirir! [947/34]

4929. Dünya bir hükûmet olsa pay-ı tahtı İstanbul olur! demiş. [947/35]

*Birinci İmparator Napolyon'un sözü olarak rivayet olunur.*¹¹⁷⁵

4930. Dünya bu, kimine hay hay, kimine vay vay! [947/36]

4931. Dünya başına yıkılmış gibi! [947/37]

4932. Dünya -ve mâfihâ- cem-i devrân-ı âlem-i kâinat -ilm ve fütüvvet-i hikmetle kaim ve dair- bilcümle mahlukat hüsn-i adalet ve faziletle dair, bütün cemaat-i güzün din ve ahlak ve faziletle kaim. [947/38]

4933. Dünyayı başına teng¹¹⁷⁶ -dar- etti, derler! [947/39]

Şolâkzâde Mehmed Hemdemî Çelebî Şolâkzâde Târîhi¹¹⁷⁷ [Feth-i Sultân Bâyezîd Hân-ı İnebahtı] 309 beyt

édüp rāh-ı ğazāda cenge āheng

'adūya ēdiler deryā yüzün teng

4934. Dünya tavanı başına düşmüş gibi oldum, derler. [947/40]

Şiddet-i teessür...

4935. Dünyayı başına zindan etti. [947/41]

T. [Ebü 'z-Ziyya *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye* 252¹¹⁷⁸]

4936. Dünyada bir kavmin gördüğü musibet, diğer kavmin nef'ine, 'ayn-ı isabet olur demişler: [Musibette isabet var, felakette hisse var!] diye onun için [...] [947/42]

4937. Dünya bir gün olup tükense gerek! [947/43]

4938. Dünya bir değirmendir, susuz, havasız dönmez, insan bostan-ı âlemdir, susuz, havasız- maîşetsiz- gönmez- yaşamaz- demişler. [947/44]

4939. Dünyada bileni, bilmeyen; bilmeyeni, bilen yerinde tutmak eser-i gaflet, ve hamâkattır! demişler. [947/45]

4940. Dünya boş değildir! [947/46]

4941. Dünya bir lâşedir, talipleri kartala benzer, derler. [947/47]

4942. Dünya havasız dönmez, işi hevessiz gönmez¹¹⁷⁹, derler. [947/48]

4943. Dünyada üç günlük ömrün olsa iki gün için çalışmak gerek demişler. [947/49]

¹¹⁷⁵ NAPOLÉON Bonaparte'in [1769-1821] Rus çarı ile gerçekleşen mektuplaşmasında şu sözü söylediği rivayet edilir. "Constantinople! Constantinople! jamais! c'est l'empire du monde." "İstanbul, İstanbul! Onsuz bir dünya imparatorluğu kurulamaz." bkz. M. Adolphe Thiers, *Histoire du Consulat et de l'empire*, Société Typographique Belge, Ad. Wahlen et Compagnie, Bruxelles, 1846, p. 397.

¹¹⁷⁶ Kelimenin aslı Farsça *tang* olup 'dar' manasındadır. STEINGASS: CP-ED: tang: 330^a.

¹¹⁷⁷ Yazmada: *Şolâkzâde Târîhi* 'nden bir fıkradur.

¹¹⁷⁸ Şinâsî - Ebü 'z-Ziyya: *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye*: Dünyayı başına zindân etdi.: 252.

¹¹⁷⁹ CLAUSON: EDPT: kön- (g-): 726^a. KÂŞGARLI: DLT: Yazma: kön-: 140^{a5}.

4944. Dünya için hiç ölmeyecek gibi, ahiret için yarın ölecek gibi çalış demişler! [948/01]

4945. Dünyada, iki şeyin kable 'z-zeval kadri bilinmezmiş: Biri sıhhat, diğeri emniyettir demişler. [948/02]

Paranın da kadri bittikten sonra bilinir.

4946. Dünyayı bilmek isteyen evvela kendini bilmek gerek, saniyen dünyada çalışmak, yaşamak ilmini bilmek, demişler. [948/03]

Hoca Taḥsin Efendi Merḥumundur Kıt'a

*kitāb-ı 'ālemin evrākıdır eb 'ād-ı nā-maḥdūd
suṭūr-ı ḥādītāt-ı dehrdür a 'şār-ı nā-ma 'dūd
başılmış destgāh-ı levḥ-i maḥfūz ṭabī 'atda
mücessem lafz-ı ma 'nīdārdur 'ālemde her mevcūd*

4947. Dünya bir köprüdür, kimi geledurur kimi gidedurur, demişler. [948/04]

4948. Dünya bu ya kim kazana kim yiye? [948/05]

T. [Ebü 'z-Ẓiya *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Oṭmāniyye* 951¹¹⁸⁰]

4949. Dünyada insan ne oldum dememeli, ne olacağım, ne göreceğim demelidir demişler. [948/06]

4950. Dünyada bir arzusu kalan ahirete gözü açık gider, derler. [948/07]

4951. Dünyadır bu! Bir gün olur ki bu âlemde dost sandığın düşman, düşman sandığın dost çıkar, demişler. [948/08]

4952. Dünyadır bu! Dünyanın kallabla, kezzabı, eksi olmaz! Olmaya eser-i gaflet ile tedbirsizlik şenî! demişler. [948/09]

*Mü'eyyidzâdenin (Ḥātemînin) Sulṭan Selim ḳadîme yazdığı beytidir dërler
sen bu mektubuñ eger bilmek dilersen kâtibin
ḡāfil olma Ḥüsrev-i aḳlābla keḡḡabdan*

4953. Dünyanın ortasını soranlara: İşte eşkimin şu ayağının bastığı yerdir! demiş. Ne bilelim ki yalan yanlıştır! demişler. Öyle ise sen ölç de bak demişler. [948/10]

'Oṭmanlı edebiyâtı numûnelerinden 263

4954. Dünya böyledir! Bugün gülen yarın ağlar, bugün ağlayan yarın güler! derler. [948/11]

Oṭmānlı Edebiyyâtı Numûneleri 263

*bu ḍarbe-yi felâkete beşer olunca âşinā
niḡāh-ı intibāhını açar düşünse dā'imā
olur cinānı bir zaman ḳar'ın-i luṭf-ı kibriyā
bugün fiḡān éder iken yarın olur şafā
keder gider şafā gelir güler yine bu dilrubā*

4955. Dünyada hiçbir şey, bir karar üzere durmaz! Bugün gelen gider, yarın gider, safa gelir; safa gider, cefa gelir! [948/12]

4956. Dünya bir hâl üzre kalmaz, renkten renge girer, kâh ikbal kâh idbâr, çaresiz yüz gösterir, demişler. [948/13]

¹¹⁸⁰ Şināsî - Ebü 'z-Ẓiyā: *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Oṭmāniyye*: Dünyā bu ya kim kazana kim yeye.: 251.

4957. Dünya bir hâl üzre durmaz, bugün güldürür, yarın ağlatır; kâh lodos kâh poyraz gibi eser hem bağlatır hem ağlatır, demişler. [948/14]

4958. Dünyada bir bilmek güç, bir ölmek güç! derler. [948/15]

4959. Dünya bir köprüdür maldar, hâldar, bay, geda, şah, derviş herkes geçer, katırcı katarıcı da geçer, deve de geçer, deveci de geçer! Kör de geçer, topal da hep geçer gider! demişler. [948/16]

4960. Dünya, bir rüya gibidir, demişler. [948/17]

4961. Dünyada, baht saadet, vicdandadır, demişler. [948/18]

[Muhibbî *Dîvân* 763, 2627, 2] *olmaya baht ü sa'âdet dünyâda vahdet gibi* [mısrâ¹¹⁸¹]

4962. Dünyada bu -kubbe-yi fânide- baki kalacak kim? Bir hoşça sada ile ancak kalsa kalsa kalem ile yazdığın eserindir! demişler. [948/19]

Ebu 's-su'ûd¹¹⁸² *Kāfile-i Şu 'arâ* [I, 34^b]

maḥv olup gitmez mürûr-ı dehr ile bâkî kalur

ḥāme ile şafḥa-yı evrâḳda meşṭûr olan

4963. Dünyada atın, itin kalmasa kalmasın, güzel adınla tek eserin kalsın, demişler. [948/20]

4964. Dünyaya gelen, elbette gider, giden, bir dahi gelmez! derler. [948/21]

M. Fâik

cehd eyle ki kıla dîkr-i ḥayrın

yoḳdur saḅa ḥayrı ḡayrın

biḅ yaşasan yine olürsin

dünyâya gelen gider bilürsin

kıalmaz ne Skender ne Kayşer

4965. Dünyada bin yaşasan, sonu yine ölümdür! [948/22]

4966. Dünyaya gelen, gider bilirsın; bin yaşasan yine ölürsün! demişler. [948/23]

4967. Dünya bir merdivendir, herkes kolu varsa biner, iner! derler. [948/24]

4968. Dünya bir koca karıya benzer! demişler. [948/25]

4969. Dünyanın kurbiyetinde ateş de var, ateş de var, ateş de var demişler. [948/26]

Şolaḳzâde târiḅinden bir fîḳradır s 524 li mev'ıza

4970. Dünya bir çerh-i felektir döndürebilene aşk olsun! demişler. [Dünya bir pirez en mekkaredir ki nice serverleri kimine mihnate giriftar ve aciz ve naçar etmiştir.] ve bir zal-i gaddardır ki nice Behmenler pirez en ve ez çah-ı bela ve gar-ı mihnate sarkıtmıştır. [948/27]

naẓm

rüstem-i zālî destinde étmiştir zebûn

birini çāḥ-ı elem ḳaşrında kılmış sernigûn

taḡınıḅ her taş bir İsfendiyārın başıdır

lalası bir Yusufun pîridir

4971. Dünya bir dolaba benzer, çevirebilene aşk olsun! derler. [948/28]

¹¹⁸¹ AK, C.: *Muhibbî Dîvânı*: saltanat dedükleri ancak cehân gavḡasıdır / olmaya baht ü sa'âdet dünyâda vahdet gibi: 763, 2627, 2.

¹¹⁸² Yazmada: *Müftiyü 'l-enām Merḅum Ebu 's-su'ûd Efendiniḅdir*.

4972. Dünya bir arsa-yı vakıftır, elden ele kalmış, bir acuzedir kimseye mal ve mülk olmaz! Mal ve mülk sahibi ancak Malikü 'l-Mülk olan Vahidü 'l-kahharındır!" demişler. [948/29]

4973. Dünya bir misafirhanedir gelen geçer, konan göçer! [948/30]

Muhibbî *Dīvān* [864, 80]

*gel göñül dünyāya vërme ki degüdir bir qarār
‘ākıl eşeñ bunı fîkr ét bir konağdur bu ribāt*

4974. Dünya bir misafirhanedir, herkes konar, göçer demişler. [948/31]

4975. Dünya bir yağlı kuyruktur, yiyebilene aşk olsun; ahiret bir gizli dilberdir görebilebile aşk olsun. [948/32]

4976. Dünya tükenir, düşman tükenmez. [948/33]

4977. Dünya tükenir, dünyada yalan ile yaman tükenmez! derler. [948/34]

Yahyâ Nazîm¹¹⁸³ *Dīvān-ı Belāğat- ‘unvān-ı Nazîm* [İbtidā-yı Gazelliyāt 313] [beyt]

*cevrîñ ki seniñ ey şeh-i bî-dār dükenmez
her kûşede senden saña feryād dükenmez
bihûde şümār étme figār-i ser-i tîğîñ
kırsañ dañi ey ğamze-yi cellād dükenmez
cānā seni tenhā bulamam būs u kenāra
dünyā dükenürse yine ħussād dükenmez*

4978. Dünya tükenir, hasetçi tükenmez! derler. [948/35]

4979. Dünya tükense yine hussad tükenmez, demişler. [948/36]

4980. Dünya işi tükenmez, dünya işi tükense, dünya da tükenmiş olur. [948/37]

4981. Dünya tükenmeyince dünya işi de tükenmez. [948/38]

4982. Dünyada bitmezse işin hepsi, ahirette herkes nefsi nefsi! [948/39]

Mevzundur.

Lā

4983. Dünyada tasasız, tasmasız, baş olmaz; tasasız, tasmasız baş, mezarda yatar! demişler. [948/40]

4984. Dünya tersine mi döndü acaba? [948/41]

4985. Dünya mı tersine döndü, yoksa ben mi ters anladım? demiş [948/42]

4986. Dünyada insanlar için acı, tatlı, iki türlü hisse-yi dem-i hayat vardır! Birisi- nâil-i emel olup, düşmandan kâm; nam almaktır. Diğer başa gelen bela ve felaketten ibret bîn ihtiyâre olarak [musibette isabet vardır!] mü'dasınca- o felaket, musibetten, hisse-i isabeti almaktır! demişler. [949/01]

‘Abdü 'l-Halîm Hâkkî

4987. Dünya bitmeyince dünya işi bitmez. [949/02]

4988. Dünya tersine dönmez, insanlar tersine döner. [949/03]

4989. Dünyada bilmek davası, söylene gelmiş, söylemekle getirmek gerek! derler. [949/04]

¹¹⁸³ Yazmada: *Nazîmî*. Divan şairinin asıl adı Yahyâ'dır. Nazîm mahlasını kullanan diğer kişilerden ayırt edilebilmesi için ismi ve mahlası birlikte kullanılmaktadır. Bu hususla ilgili geniş bilgi için bk. UZUN, Mustafa; ÖZCAN, Nuri: "Nazîm", *DİA*: 32, 452^a-453^c.

4990.Dünyada tasasız baş bostan korkuluğunda bulunur. [949/05]

T. [Ebü 'z-Ẓiyā *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Oṭmāniyye* 252¹¹⁸⁴]

4991.Dünya türlenmez, zaman türlenir; insan türlenmez, eşya türlenir. [949/06]

Ẓiyā Paşa beyt¹¹⁸⁵

*teğayyür eylemişdir 'ālemin ol rütbe-yi ahlākı
bize nakli tevārihin gelür gūyā yalan şimdi*

4992.Dünya türlenmez, zaman türlenir; zaman içinde halk-ı âlem türlenir. [949/07]

4993.Dünya türlenmez, zaman türlenir; insan türlenmez, nam türlenir. [949/08]

Ẓiyā Paşa beyt

*naẓar olunsa şitā'î nev 've cinse eger
degil tabi 'at-ı eşyāda devr ü istikrār*

4994.Dünya peşinden ayrılmaz, dünya da onun yakasından ayrılmaz! [949/09]

4995.Dünya ve [...] hesabına doğru vesselam: demiş. Anlayana hay hay anlamayana vay vay hay? [949/10]

4996.Dünyanın tahammülü yok. [949/11]

Ş. [Şināsī *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Oṭmāniyye* 252¹¹⁸⁶]

4997.Dünyada terakki eden, daima tenezzüldedir. [949/12]

İbn Sīnā¹¹⁸⁷

4998.Dünyada alçak olan kimse; zimâm-ı ihtiyarını nisânın yedine teslim edendir ki nihayeti gam-gin ve endûh-nâk olmaktadır. [949/13]

İbn Sīnā¹¹⁸⁸

4999.Dünyanın âlâyişine meftun ve meclûb olanlar, her türlü saadet-i maneviyeden hasretkeş-i harman olurlar. [949/14]

Hikmet-i Cenâb-ı Muḥyi 'd-dīn-i 'Arabī

5000.Dünyanın peyki kamerdir, insanın peyki de belindeki altın kemer ve sadrındaki ilm-i hünerdir demişler. [949/15]

5001.Dünyada eken ahirette biçer. [949/16]

T. [Ebü 'z-Ẓiyā *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Oṭmāniyye* 251¹¹⁸⁹]

5002.Dünyada en ziyade horlanacak kimse, namusunu akçe ile tebdil edendir. [949/17]

Cümel-i hikemiye

5003.Dünyanın mizanı -peyki- kamerdir. [949/18]

5004.Dünyada en güç şeyler üçtür: Sır söylememek, görülmüş tahkiri unutmak, hissiyatı hüsn-i istimal etmektir. [949/19]

Cümel-i hikemiye

¹¹⁸⁴ Şināsī - Ebü 'z-Ẓiyā: *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Oṭmāniyye*: Dünyāda tasasız baş bostān korkuluğunda bulunur.: 251.

¹¹⁸⁵ Yazmada: *Lā beyt*.

¹¹⁸⁶ Şināsī - Ebü 'z-Ẓiyā: *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Oṭmāniyye*: Dünyānın tahammülü yok.: 252.

¹¹⁸⁷ Yazmada: *hikmet-i İbn Sīnā*.

¹¹⁸⁸ Yazmada: *hikmet-i İbn Sīnā*.

¹¹⁸⁹ Şināsī - Ebü 'z-Ẓiyā: *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Oṭmāniyye*: Dünyāda eken āhirette biçer.: 251.

5005. Dünyada en ziyade merhamete layık olan adam cahil olandır; çünkü en büyük fakr cahilliktir. [949/20]

Cümel-i hikemiye

5006. Dünyada taht-ı saltanat kalır; amma sultan kalmaz olur! [949/21]

5007. Dünya hak, adaletle kurulmuştur; hak ve adaletle kaimdir, zulmetle payidar olmaz! demişler. [949/22]

5008. Dünya hırsına aldanmanın sonu hasretle nedamettir. [949/23]

5009. Dünyaya hırs ile tamah etmekten, etmemek yeğdir! [949/24]

Fuzûlî *Dîvân* [509, XXXV] [Rubâ 'ıyyât]

*edvâr-ı zamân dâ'ire-yi hayret émiş
esbâb-ı cehân mehâlik-i miñnet émiş
dünyâya heves¹¹⁹⁰ etmemek etmekden yeg
çün evveli hırş u âhiri haşret émiş*

5010. Dünya halkı acıptır, gözlü de ağlar, gözsüz de ağlar. [949/25]

5011. Dünyada padişah da olsan akıbet sonu bir ölümdür. [949/26]

Muhibbî *Dîvân* [93, 184, 3]

*taht u tâc saltanat berbâd olur çün 'akıbet
kendüni 'âlem¹¹⁹¹ serîrine Süleymân oldı tüt*

5012. Dünyada hülya ağniyanın ihsanı çoktur; amma, vücudu yoktur. [949/27]

5013. Dünya çarhını elinde elma gibi oynatır! [949/28]

5014. Dünya Hazret-i Süleyman'a kamamış. [949/29]

T. [Ebü 'z-Ziya *Đurûb-ı Emtâl-i 'Otmâniyye* 251¹¹⁹²]

5015. Dünya daim cahil mesut olagelmıştır! derler. [949/30]

Žiyâ Paşa Ėazelinden

*bilmem ki muķtezâ-yı niżâm cehân mıdır
dâ'im cehânda câhil olur mes'adet nümün*

5016. Dünyada dermansız dert, ödeyemediğın borçtur. [949/31]

5017. Dünyada herkes başına yazılanı görse gerektir. demişler. [949/32]

Sultân Cem Kıt'a

*câm-ı Cem nüş eyle ey Cem bu Frengistândır
her kuluñ başına yazılan gelür devrândır
âdeme bir zevķ kalur yâhud ki bir yaşsı nâm
saltanat bâķî kalur dërler ol yalandır*

5018. Dünya, dâr iledir. [949/33]

5019. Dünyada dost -hakikati dost- bulmak müşküldür demişler. [949/34]

5020. Dünyada dinini, dilini sevmeyen millet olmaz. [949/35]

5021. Dünyada devlet-türabın sermaye edenin dîdesi ruşen olur! demişler. [949/36]

¹¹⁹⁰ Yazmada: *şama* '.

¹¹⁹¹ Yazmada: *dünyâ*.

¹¹⁹² Şinâsî - Ebü 'z-Ziyâ: *Đurûb-ı Emtâl-i 'Otmâniyye*: Dünyâ Ėazret-i Süleymân'a kalmamış.: 251.

[Şolâkzâde Mehmed Hemdemî Çelebî] *Şolâkzâde Târîhi*¹¹⁹³ Eflak diyarının ferhi için padişahın hareketi 226

beyt

***kim ki bu devlet-türâbın sermâye-yi ikbâl eder
dîdesi roşen ki devlet anı istiḳbâl eder***

5022.Dünyada devlet, ikbal isteyen, devlet-türâbın gözüne sermâye-yi ikbal etmek gerek demişler. [949/37]

5023.Dünyada delilik salt davul zurna ile değil a? [949/38]

5024.Dünya devleti, hayâl-i hâba benzer nesnedir. [949/39]

Bâkî [Dîvân 189, 256, 3] mışrâ¹¹⁹⁴

5025.Dünyaya dir kimi olacak? derler. [949/40]

5026.Dünya dümeyelik üstündekiler kümelik? demiş. [949/41]

Abdal sözidür.

5027.Dünyada düğün, iki kişi içindir ki: Hasrete kavuşmak, murat alıp merdane bağlanıp dürdane değişmek, alıp verişmektir! demişler. [949/42]

5028.Dünyada düğün, o da bir gün! demiş, derler. [949/43]

5029.Dünya -devlet-i dünya- hep halet-i şiir ve hayalatla dönmez, ancak ciddiyet ve meziyet-i tab, ulum ve fûnûn-ı hikmet, hüsn-i ahlâk, istikamet, sadakat ve emniyet ve itimatla edep erken akıl ve izan, dîr-endiş ve âkıbet-bin olmakla, zeka, zeka-yı fikr, irfan ve akıl izanla feraset, kiyaset, hitabet, şecaat, besalet, maharet, maharette muhasebetle ve hüsn-i idare ile olur! demişler. [950/01]

‘Abdü’l-Halîm Hakkî

5030.Dünyada deli, veli eksik olmaz. [950/02]

5031.Dünyadan deli, meczup eksik olmaz. [950/03]

5032.Dünyada düşmansız insan olmaz. [950/04]

5033.Dünyayı dört dolaşmış adamdır. [950/05]

5034.Dünyayı dört dolaşsan; İstanbul’a benzer bir şehir bulamazsın, derler. [950/06]

Nâbî [Hayriyye-yi Nâbî Der-Beyân-ı Şeref-i İstanbul 206, 13b, 381] beyt

*ne kadar ‘âlemi devr étse sipihr
bulmaz İstanbul’a benzer bir şehir*

5035.Dünyanın kaç kaç bucak olduğunu sual edene karşı: Şu tabut içinde gidene sorun o şimdiye kadar öğrenmiştir o bilir? demiş. [950/07]

Hoca Naşre’-d-dîn Merhûm

5036.Dünyanın daha kaç bucak olduğunu öğrenememiş, derler. [950/08]

5037.Dünyadır döner, ömürdür tükenir. [950/09]

5038.Dünya dolabı çevrir adamdır, derler. [950/10]

Yalan yanlış her türlü işle uğraşır demektir.

5039.Dünya dilberi görmüş, ateş-i aşkı içine düşmüş! [950/11]

¹¹⁹³ Yazmada: *Şolâkzâde Târîhi*’nden bir fıkradır.

¹¹⁹⁴ KÜÇÜK, S.: *Bâkî Dîvânı* - Tenkitli Basım: devlet-i dünyâ hayâli h’âba benzer nesnedür/ baht-ı bî-dâr isteyenler terk-i h’âb etmek gerek: 189, 256, 3.

5040. Dünyada dilenci bir tane olsa bal ile beslenirdi! derler. [950/12]
 5041. Dünya düğünü başka ahiret düğünü başka! [950/13]
 5042. Dünyada zillet çekmemek isteyen çalışıp bulduğuna kanaat eder. [950/14]
 5043. Dünyanın zevki hımarına değmez, devenin safası timarına değmez. [950/15]

Cevdet Paşa beyt

ğālib gelip ḥazān u şitāsı bahārına
devriḡ –dünyanın- şafā vü neş 'esi dikenî ḥumarına

5044. Dünya rüya gibidir. [950/16]

T. [Ebü 'z-Ziya *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Oṭmāniyye* 251¹¹⁹⁵]

5045. Dünyanın için ebediyyen yaşayacak, ahiretin için yarın ölecek gibi çalış, demişler. [950/17]

5046. Dünya riyasız dünya değil. [950/18]

5047. Dünya dolabı, para ile döner. [950/19]

5048. Dünyada saadetin başı: Sıhhat-i beşer, hesabını bilmek, kendini bilmek, hüsn-i ahlak, kalb-i saf kalb-i sâbir ve kâni ve mutî şükür, fikirle, ve zikrullah ile kalbi meşgul etmek eylediler demişler. [950/20]

5049. Dünya sana da kalmaz, bana da kalmaz. [950/21]

5050. Dünyada hükm galibindir. [950/22]

5051. Dünyada kuvvet-i hakka galebe eder, ediyor demişler; amma siyasî ve ecnebî sözdür. Lakin âlem-i İslam itikadınca, yani İslamiyetçe kuvvet hakka galebe etmez, galebe eder. Fakat hak daima hak olduğu için gâsıb-ı hak olanların gözleri önünde ve sahâif-i tevârihde kabak gibi üstünde durur. Bir gün gelir, hak yerini yine bulur, demişler. [950/23]

'Abdü 'l-Ḥalīm Ḥaḳḳî

5052. Dünya başka din başka değildir; dünyasız din durmaz, demişler. [950/24]

5053. Dünyada semahatle şöhret-şiar olanlar, her ne kadar mevt-i tabî ile gaybûbet ederler ise de hayat-ı manevî ile yine zindedirler. [950/25]

Fārābî¹¹⁹⁶

5054. Dünyanın bir adı felektir; felek vefasızdır, dönektir! Bir adı hâtiktir! Sahip ve sâniini, mâlikü 'l-mülk olan, hâlik-i yezdândır! Lakin bir gün olup, üstündekileri altına alsa gerektir! demişler. [950/26]

5055. Dünya dönektir; kendi âleminde devreden bir felektir! demişler. [950/27]

5056. Dünya, dönektir, adı çarh-i felektir, yaratanı bir Allah; döndüreni dört melektir; cümlesini bilmek gerektir, demişler. [950/28]

Bilmece

5057. Dünya bir değirmendir, herkesi un gibi öğütür, derler. [950/29]

5058. Dünya bir değirmendir, döndüren kuvvettir, derler. [950/30]

5059. Dünya bir değirmendir, döndürebilene aşk olsun derler. [950/31]

5060. Dünyada kazanmayan ahirette kazanamaz, derler. [950/32]

¹¹⁹⁵ Şināsî - Ebü' z-Ziyā: *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Oṭmāniyye*: Dünyā rü'yā gibidir.: 251.

¹¹⁹⁶ Yazmada: *ḥikmet-i Fārābî*.

5061. Dünyada şer amelin başı haset, hırs ve nifaktır, hayr amelin başı baş başla beraber muhabbet ve meveddetle vifaktır! demişler. [950/33]

5062. Dünyada bir mekanın, mekanın da dikili ağacın olsun derler. [950/34]

5063. Dünyada bir evin, evinde çakılı çivin olsun, derler. [950/35]

5064. Dünya senesiyle ahiret senesi hesaplanmaz, demişler. [950/36]

5065. Dünyanın zevali, fitnenin -fitne-yi cihanın- başı altından çıkar. İnsanın -umûm-ı enbiyâ-yı beşerin- zevali de hüsn-i ahlâkın fesada gitmesinden çıkar! demiş. [951/01]

5066. Dünyanın şadı, neşatı, gam ve enduhuna değmez, demişler. [951/02]

5067. Dünyanın şad ve gamını âkıl olan bir tutar demişler. [951/03]

Muhibbî Dîvân [104, 222, 5] [beyt]

şâdi vü gam ey Muhibbî tutmadı bir dem karâr

‘âkil ol her birisi gelse berâber buldı tût

5068. Dünyada şad ve gam bir karar üzre durmaz, demişler. [951/04]

5069. Dünyada şeref-i insaniyet, feyz-i marifetten ibarettir, demişlerdir. [951/05]

Nâmîk Kemal Beg Kıt‘a

ma ‘rifet haqqıñ ecel lutf-ı sîmânîsidir

‘izzetîñ hāmîsi ma ‘mûriyetîñ bânîsidir

dâ‘im eyler zâhir ve bâ‘ında taqlîb-i umûr

şanki aḥkâm-ı şu ‘ûnuñ şânî ‘i tânîsidir

5070. Dünyanın sahibi, sonu yoktur sanma! [951/06]

5071. Dünyanın sahibi ancak Allah’tır! İçindekiler, adeta kiracıdırlar. [951/07]

5072. Dünya safası can sağlığı. [951/08]

5073. Dünyaya sığmayan, kendi boyu kadar yere sığar; dünyaya doymam diyenin gözünü bir avuç toprak doyurur, iki yaprak örter! demişler. [951/09]

5074. Dünyada safa da var, cefa da var. [951/10]

5075. Dünyada sulh ve selamet -huzur- rahat davasında hak ve adaletin, tezahür ve teclisine mütevakıftır! demişler. [951/11]

5076. Dünyada safa da çekilir, cefa da! [951/12]

5077. Dünyada safa içinde cefa, cefa içinde safa vardır, derler. [951/13]

5078. Dünyanın safası, cefasına değmez, derler. [951/14]

Lâ beyt

elvêrse şafâ fırşatı fevt eyleme bir dem

dünya aña degmez ki cefâsın çeke âdem

5079. Dünyanın safası humarına değmez, devenin safası tımarına değmez derler. [951/15]

5080. Dünyada merhamet ve sadakattan ayrılma; zira dünya merhamet ve sadakatla kaimdir! demişler. [951/16]

5081. Dünyada rahat ve huzurla yaşamak isteyenler, benlik, benlik-sen, bülend- davasını terk etmek gerektir, demişler. [951/17]

5082. Dünyada düğünün sonu, şişik davul, çotuk zurna, hamamda kurna başıdır! demiş, derler. [951/18]

5083. Dünya sufîsi, dünya ve mâfihâdan vazgeçendir, derler. [951/19]

5084. Dünyanın sufisi, safisi eksik değildir, fakat münafık riyakârları ayırt etmek gerek! demişler. [951/20]

5085. Dünyadan sakın vefa umma, demişler. [951/21]

Muhibbî *Dîvân* [654, 2221, 5] [beyt]

ey Muhibbî umma dünyâdan vefâ

kime etm,şdür vefâ bu pîre-zen

5086. Dünyanın (düğünün) sonu şişik davul çontuk zurnadır demişler. [951/22]

5087. Dünyaya sahip çıkma! Dünya Hazret-i Süleyman'a kalmamış! [951/23]

5088. Düyada sıhhat gibi devlet olmaz, demişler. [951/24]

Muhibbî *Dîvân* [763, 2627, 1-3; 5] [ğazel]

halk içinde mu 'teber bir nesne yok devlet gibi

olmaya devlet cehānda bir nefes şıhhat gibi

salṭanat dēdikleri ancaḳ cehān ḡavḡāsıdır

olmaya baht u sa 'ādet dünyede vaḥdet gibi

ḳo bu 'ıyş u 'ışreti çünkim fenādur 'āḳıbet

yār-ı bâkî ister eşey olmaya tã'at gibi

ger ḥuzūr etmek dilerseñ ey Muhibbî fāriḡ ol

olmaya vaḥdet cehānda kûşe-yi 'uzlet gibi

5089. Dünyanın maddî ve manevî sıhhati, hak ve adalet, hüsn-i idare ve tedbirle kaimdir! demişler. [951/25]

'Abdü 'l-Halîm Hakkî

Dünyada insanların sıhhati var amma hayatı, ilmle ve ilm ile amel ve hüsn-i inşaf hak ve adalete insan, inşaf ve merhamete, istikamet ve sadakate, ve doğrulukla yaşamaya ve hüsn-i insaniyete hizmetle ve garaz ve ivaz şaibesinden ârî ve safî salim olarak yaşamaya münût ve mütevakkıftır! Zira bu zikr olunan şerâit-i a'mâl-i beşerden ve tarîk-i istikâmet ve selâmet-i dünyadan olduğu için ehl-i din olanların sıhhat ve selamete bu dar-ı dünyada yaşamaları ancak hüsn-i ahlâkla evâmir-i emr-i diniyyeye tevessül ve tebliḡe mütevakkıftır! Aksi hâl, aksi ahvali intac eder çünkü umûm-ı enbiyâ-yı beşer tevârihi bu aks-i ahvâlin bir şevahididir! demişler fa-'l-yata 'ammal bi-'llâh.

5090. Dünyada taat gibi, yâr-ı bâkî olmaz, demişler. [951/26]

5091. Dünyaya doyum olmaz! Ahirete kefenle, imandan başka giyim olmaz! demişler. [951/27]

5092. Dünyaya doyum, ahirete giyim yok! [951/28]

5093. Dünyada doğru adam bahtiyardır. [951/29]

5094. Dünyada doğru yol doğruluktur, hak yoludur. [951/30]

5095. Dünya, tamah dünyasıdır! [951/31]

Ş. [Şinâsî *Durûb-ı Emtâl-i 'Otmâniyye* 252¹¹⁹⁷]

Ziyâ Paşa Ğazel

büsedden şonra kenâr ister vişâl ister göñül

sevdiğim ma 'dûr tût dünya tãma ' dünyasıdır

¹¹⁹⁷ Şinâsî - Ebü 'z-Ziyâ: *Durûb-ı Emtâl-i 'Otmâniyye*: Dünyâ tãma' dünyasıdır: 252.

5096. Dünyada tamahkâr dururken, gammaz aç kalmaz. [951/32]
5097. Dünyada doğruluk gibi meziyet olmaz. [951/33]
5098. Dünyada doğru da var, eğri de var; doğruya doğru, eğriye eğri demek adettir. [951/34]
5099. Dünyada doğruluk şimdi, minare ile mumda kalmış! demiş. [951/35]
5100. Dünyada doğru olanlar, rahat yaşarlar. [951/36]
5101. Dünyada, kişiye en lazım olan şey; ilm, hüner, marifet -sanat- sahibi olmak, ticaret etmeyi bilmek, sonra hüsn-i ahlâk, sabır -şükür- fikir mûtekid mümin -hamiyet- insaniyet bilmek, huzur bilerek çalışmak, îtiyad, hazer ve ictinab eylemektir. [951/37]
5102. Dünya- iki tarafı birbirine karşı- iki türlü cereyanı hâvî, bir havuza benzer! Ne eksilir -eksildiği belli olur- ne artar, arttığı belli olur, bir havz-ı manevidir, demişler. [952/01]
5103. Dünyada: Her şeyin ifratı ile tefriti, makarr-ı mutlak olduğu gibi, itidâl ve tavassutu -orta hareket- her hâlde müfid-i meşhûd ve müsbittir ve mücerreptir, demişler. [952/02]
5104. Dünyada her şeyin iktizâ-yı hâle -icâb-ı zamzma- ahlâk-ı umûmiyeye- muvafık olanı, muvafık-ı hâl, icâb-ı hâl ve icâb-ı zaman görüldüğüne delalet eder ki; müfit ve makbûl-i âlem olanı demektir! Aksi hâl -aksi traş kabilinden- mâkûsen mütenasip, muzır-ı mutlak nev-zuhur- ters ve muhalif-i hâl ve zaman-ı nev icat bir şey olur, demişler. [952/03]
5105. Dünya durdukça dursun eser-i himmetin, demiş. [952/04]
- Evliyâ Çelebî Siyâhatnâme¹¹⁹⁸ 1, 57
- târih-i ta ‘mir-i kal ‘a-i İslambul bedest
kâ ‘îmağam Bayram Paşa- Târih
du ‘â edüb dedüm târihin ey dâniş! Bu binânın
zemîn tırduğca tırsun bu binâ-yı âsmân âsâ
Sene 1044*
5106. Dünyada doğruluk minarede kalmış? demiş. [952/05]
5107. Dünya durdukça dursun bina-yı şevketin, demiş. [952/06]
5108. Dünya fâni, ahiret baki. [952/07]
5109. Dünyada fitne eksik olmaz. [952/08]
- Nazm
- fitneden hâlî degil mülk-i Yemen
hâdîâtın daği birin dinlesen*
5110. Dünyada zalimler ameli cezasız kalmaz, mazlumlara ahı yerde kalmaz. [952/09]
5111. Dünya kazan¹¹⁹⁹ biz kepçe¹²⁰⁰. [952/10]

¹¹⁹⁸ Yazmada: *Evliyâ Çelebî Siyâhatnâmesinden bir fıkradur.*

¹¹⁹⁹ Yazmada: *kazgan*. DOERFER: *TMEN*: qâzğân: III, 387. CLAUSON: *EDPT*: kazgan: 682^a. TDK: *TTS*: kazgan: IV, 2392. Ş. Sâmi: *KT*: kazgan: II, 1068^c; kazgan: II, 1069^b. Şeyh Süleymân: *LÇvT‘O*: kazgan: 219^b. ‘Abdü ‘l-‘Kayyûm ‘Abdü ‘n-Nâsır oğlu: *Lehce-yi Tatarî*: kazgan: cild-i tîni, 32^b. TOPARLI-VURAL-KARAATLI: *KTS*: kazgan: 135^a; kazgan: 135^a.

¹²⁰⁰ Yazmada: *kefçe*. Farsçadan alınmış bu kelimenin aslı *kafça*’dır. STEINGASS: *CP-ED*: kafça: 1037^b. Ş. Sâmi: *KT*: kepçe: II, 1143^c; kefçe: II, 1171^c. at-TABRİZİ: *BK*: kafça: 658.

Ş. [Şināsī *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye* 252¹²⁰¹]

‘Abdü ’l-Halīm Ḥaḳḳī

Mülâhazat ve mütalaât: *Dünyanın fesada gitmesi hüsn-i ahlâk-ı beşerin fesada gitmesi demektir! demişlerdir. Zira hüsn-i ahlâkın fesada gitmesi İnsanların emr-i dinde mübalatı emr-i dine muhalif al ve harekette bulunmaz kazıyye ve neticesidir! Çünkü hüsn-i ahlâk, emr-i din dindir, din, hüsn-i ahlâkla kaimdir, onunla yaşar. Yoksa su-yı ahlâkla, din beraber yaşayamaz, fesada gider! Nitekim bir şişe bal şerbeti, bir damla zehir ifsâd ettiği gibi. Buna binaen emr-i dinde hüsn-i ahlak, âlem-i beşer-i hayatta bir gıda-yı baldır! Su-yı ahlâk, hayat-ı beşeriye için bir memât-ı zehir helâhildir vesildir ve baldır demişler! Zira su-yı ahlâkın âlât-ı muharebeleri müsebbib, yegane aletleri nefsi-i hevaya tabi bulunan insanların kendi kör nefsinden tevellüt eden ve öz huyu yerine geçen, yani su-yı ahlâkın veled-i nâ-meşrû ve alel-i arzı bir arz sayılan, hırs ve tamahtır! Hırs ve tamahdan hiss-i haset doğar. Hiss-i hasetten fitne, fitneden, fesat kesat, ikisi beraber doğar. Bu iki mefseted âlem-i beşeri imate eder. Koza dünyayı sarsar, tezelsüle uğratarak zeval ve inkıraz intaç eyler! demişler.*

5112. Dünya kadar mal kazansan yiyeceğin yine kısmetindir, demiş. [952/11]

5113. Dünyanın karnında ateş var. [952/12]

5114. Dünyayı kazansan gireceğin yer, iki arşın yerdur. [952/13]

5115. Dünyada kazanmayan, ahirette kazanamaz, demişler. [952/14]

‘Abdü ’l-Halīm Ḥaḳḳī

Çünkü -dünyada devletlerin- hükûmetlerin- milletlerin- gerek ferdî ve gerek içtimâî-hayat-ı düveliye ve millîyelerinin sıhhat ve selamet üzere devam ve kıvamı emrinde tarh-i amelin rivâyât ve beyânâtına nazaran pek çok avâmil ve hâdisatın dahl ve tesiriyle kemal ve kıvam üzredir. Hüsn-i niyet hüsn-i ahlâk yüzünden münbaistir! Ve yine avâmil ve hâdisatın dahl ve tesiriyle kemal ve kıvam üzere hüsn-i niyet ve hüsn-i ahlâk yüzünden münbaistir! Ve yine avâmil ve hâdisatın su-yı tesiriyle zevale mukarin nâ-mizaçlıkla hayat-ı devlet ve milletin mevt-i inkıraza yüz tuttuğu gerçi an‘ane ve emsaliyle işhad ve istişhâd, tarikiyle kayıt ve tespit ve rivayet ve irâe eylemektedir. Lakin işbu avâmil hüsn-i ahlâktandır. Ve hâdisat içinde en müessir olanı ve tahrip hayat-ı düvel-i milelde tedavisi en müşkül bulunanı, devletlerin, milletlerin en mühlik olan illetlerinden sayılan ancak evvela cehalet tedbiri ve su-yı ahlâkla umumiyetle hırsa müptela olmaları keyfiyetidir. Saniyen hak ve adalet emrini su-yı istimale uğratarak hak ve adaleti, adeta ret ve inkâr derecesinde ihmal ile tarik-i nâ-hemvar olan, hırs ve tamaha düşerek hukuk-ı ebnâ-yı beşeri pâymâl-i taarruzla gasp ve temlike kıyâm kazıyyesini irtikâb etmeleri sâlisen hiss-i haset ve fesatla fitne ve fetret ocakları, uyandırılarak asayiş-i umûm ve hususî mücadele dar-ı fetret ve fitne haline koyarak yekdiğerinin hukukunu cebren gasp ve yağmaya kasten tasaddi eylemeleri kazıyyeleridir, ki el-halete haze işbu hareket-ı umumiyedeki hemvar, ve na-meşruanın devamıyla bütün insaniyet ve bütün dünya mamuriyeti gönül harap olduğu da cümle cihan âlemince meşhud ve malum bulunmaktadır! Binaenaleyh netice-yi kazıyye olarak denilebilir ki dünyanın, yani dünya içindeki insanların hayat-ı maddiye ve maneviyelerinin kemal ve kıvam ve sulh-i müsâlemet ve sıhhat ve mamuriyet üzere devamı için dünya âleminin ahvalinin beşer hukukuna riayet ve sıyanet olunması avâlim-i beşer daima ve her hâlde, hak ve adalet ve insaniyete riayet dairesinde dönmesine, ve ahlâk-ı hasene-yi beşeriyenin,

1201

Şināsī - Ebü ’z-Ziyâ: *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye*: Dünyâ kazân biz kefçe: 252.

hüsn-i suretle muhafaza ve edasına vabeste olsa gerektir! Çünkü bu kaziyye-yi mühimme zaten tevarih-i âlem rivayetiyle münbais ve külli yevmin mütehaddis hadisat ve şuurat-ı beşeriye ile mütehakkik ve hâdisat-ı âlemin muhtelifü 'l-elvan ve eşkâlde ve yek diğerine zıt ve mütebayın suretlerle tezahür ve tahakkuk etmesiyle müstedlil ve meşhud olmakla anlaşılmaktadır. O hâlde, dünya ve mafîha hayatı, ancak hak ve adalet, insaniyet ve hüsn-i ahlâkla daim, aksi hâli ése dalalet, fetret, fitne, fesat, hiss-i haset hırs ve tamah gasb ve yağma içinde pûyan ve indirasıyla müntec-i zevaldir demek olur!

5116.Dünyada zuhur eden bilcümle felaket hep fitne fesat, hâsit ve hasetten ileri gelmiştir, derler. Buna âlem-i tarih şahittir. **[952/15]**

5117.Dünya maalim-i ağyardan hali değil! **[952/16]**

5118.Dünyada ilimden büyük ne var? **[952/17]**

5119.Dünya ilmini öğrenmeyen, ahiret ilminden faide bulmaz. **[952/18]**

5120.Dünya ilmi, ahiret ilmi hep gerektir; zira terazinin bir gözü, diğeri diğer gözüdür! derler. **[952/19]**

5121.Dünyaya ilim, ahirete amel gerek ilimsiz, amelsiz dâreynde kimse yoktur, demişler. **[952/20]**

5122.Dünya ilmi, ahiret ilminin ilk sahifesidir, demişler. **[952/21]**

5123.Dünya ilmi deryadan çok, derler. **[952/22]**

5124.Dünya ilmini bilmeyen, dünyada rahat yüzü görmez, derler. **[952/23]**

5125.Dünya ilmini bilmeyen, kendini esir bilmek gerektir, demişler. **[952/24]**

5126.Dünyada ilimsiz, amelsiz, yaşanılmaz! Zira bugün dünya ise yarın ahirettir. **[952/25]**

5127.Dünya ilimle döner, lakin kâh -elem- kederle, kâh cevır ü sürurla döner geçer gider. **[952/26]**

5128.Dünya, kullanmak bilen ahiret Hüdaya kulluk edenindir, demişler. **[952/27]**

5129.Dünya -Konya- delisiz, velisiz değildir! derler. **[952/28]**

5130.Dünya gamını, hep sana mı yüklediler?! **[952/29]**

5131.Dünya hem ibret dünyasıdır hem gayret dünyasıdır. Tecrübe ile düşünce gerek, demişler. **[952/30]**

5132.Dünya; ailesiz, gailesiz dönmez. **[953/01]**

‘Abdü ’l-Halîm Hakkî

Zira aile, gaile demektir! Gaile, dünya demektir. Dünya -hayat-ı dünya- (hayat-ı beşer) tahsil-i maişet için cümle mahlukata taraf-ı Bariden bahş olunan, arzullahi vasi’adır ki- fasiu! Emr-i ilahîsiyle ve gayretle teşvik ve tergip buyurmuştur; ancak herkes kendi hissesine eylemek, ahirin hukukuna dahl ve taarruzdan ictinab, hırsla tamahla hürmetsizlik eylemekten hazer etmek şartıyla ihsan ve inam buyurulmuş yoksa dünyanın sahib ve saniini cenabı hüdadır, kulları dinle çünkü malikü 'l-mülk hazreti hâlik-ı lemyezel mülküne baki, hazır, nazırdır, kul ése bugün yarın yok, fânidir! [Dünyada fâni, fânilere kalmaz!] Ancak baki Hûdur!

5133.Dünya fitnesiz olmaz. **[953/02]**

5134.Dünya fitnesi. **[953/03]**

5135.Dünya fitnenin. **[953/04]**

5136.Dünya fâni, ahiret baki! demiş. **[953/05]**

5137. Dünyayı fesada veren fitnedir. [953/06]
 5138. Dünyada fitne, fesat kesat değil. [953/07]
 5139. Dünya kadar malın olsa yine dünyada kalır. [953/08]
 5140. Dünyaya bir gelmiş, başkası gelmemiş gibi methetti, derler. [953/09]
 5141. Dünyayı, Konya'yı daha anlayamamış! [953/10]
 5142. Dünyanın kaç bucak olduğunu ne bilsin? [953/11]
 5143. Dünyanın kahr kuvvetini sana mı verdiler, yüklediler. [953/12]
 5144. Dünyada kaygı ile karın doymaz, hizmetle doyar. [953/13]
 5145. Dünyada kuvvetle iş bitmez, hizmetle biter. [953/14]
 5146. Dünya kıssasız, haftasız değildir! demişler. [953/15]
 5147. Dünyada Karun kadar maldar olsan, yine yiyecek bir lokma, giyecek bir hırkadır. [953/16]
 5148. Dünyanın her kıssasından bir hisse almak gerek! demişlerdir. [953/17]

‘Abdü ’l-Halīm Hakkī

Zira dünyanın [bu devrân-ı âlemin] her bir günü, bir kıssa-yı ibretnümâdır, her kıssada, bir hisse-yi intifâ ve intibah ehl-i ilm ve irfan, dûrendiş ve âkıbet-bîn olan erbâb-ı akıl bunu bilmemek insaf işte [devrân-ı ilm, ahvâl-i insan, dün gün böyle geçer böyle döner, demişler.

5149. Dünya Karun'a kalmadı, sana mı kalacak? [953/18]
Haris hakkındadır.
 5150. Dünyada kuvvet etmeyen olmaz amma kasvet-i kalbi kırar der. [953/19]
 5151. Dünya kurulu beri öyle dünyadır, demiş. [953/20]
 5152. Dünyanın kahırı eğlencesiz, demiş. [953/21]
 5153. Dünyada kalmaz hiç kes, Allah bes baki heves. [953/22]
 mışrâ'
 5154. Dünyada kumlar adedince ömrün olsa yine bir saat kadar gelmez, demişler. [953/23]

Muhibbî Dîvân [763, 2627, 4] [beyt]

*olsa kumlar şağışınca¹²⁰² 'ömrüne hadd ü 'aded
 gelmeye bu şişe-yi çarh içre bir sâ'at gibi*

5155. Dünyanın zevki, humarına değmez! [953/24]
 5156. Dünyada kâm almak müşküldür, demişler. [953/25]
 5157. Dünyada kâm almaktan adûdan intikam almak yegdir. [953/26]
 beyt

*egerçi hayli müşküldür kişi dünyada kâm almak
 bütün dünya deger ammâ 'adûdan intikâm almak*

5158. Dünyanın zevk humarına değmez, devenin zevk timarına değmez. [953/27]
 5159. Dünya, kâfire cennettir. [953/28]

Ş. [Şinâsî *Durûb-ı Emtâl-i 'Otmâniyye* 252¹²⁰³]

¹²⁰² Yazmada: şağışınca.

5160. Dünya, kâfire cennet, mümine zindan, demişler. [953/29]

5161. Dünyadan kâm aldılar, derler. [953/31]

Ġazel-Şa 'ır Nedâm-i Kādîm [356, XXII, 1-2] [şarkî]

*bir şafâ bahş edelim gel şu dil-i nâ-şâda
gidelim serv-i revânım yürü Sa 'dâbâda
işte üç çifte kayık iskelede âmâde
gidelim serv-i revânım yürü Sa 'dâbâda
gülelim oynayalım, kâm alalım dünyâdan
mâ'-yı tesnîm içelim çeşme-yi nev-peydâdan
görelim âb-ı hayât açdığın ejderhâdan
gidelim serv-i revânım yürü Sa 'dâbâda*

5162. Dünya gözü arar. [953/31]

5163. Dünya güzeli olsa da beyhudedir, demiş. [953/32]

Münîf Paşazâde Vehbî beyt

*dünyâ güzel olsa da beyhûdedir, ancağ
'âşık bulamaz kimseyi kendi güzelince*

5164. Dünya güzeli olsa yine gözünü kaldırıp bakmaz, derler. [953/33]

5165. Dünya güzeli olsa yine can seven güzeldir! [953/34]

5166. Dünyada mekânın olmasa da bir dikili ağacın olsun senden sonraya kalsın, demişler. [953/35]

5167. Dünyada bir ağaç diken, bin ağaç sökünden yeğdir, derler. [953/36]

'Abdü 'l-Halîm Hakkî

Zira bir ağaç dikmek maddî ve manevî fevâidi muciptir ki mülahaza olunursa pek çok şeyleri mahveder.

5168. Dünya ve mâfihâ; yani-semâvat ve arz ve bi 'l-cümle kâinat ve mahlukat, Cenab-ı Hak ve Hâlik-i Mutlak ve rabbü 'l-felak hazretleri tarafından hak ve hüküm-i kudret ve adalet ve hikmetle yaratılmış ve kün emriyle kurulmuş! Ve bi 'l-cümle ilm ve hikmeti kendisine malum ve mahsus olmak üzere halk ve icat olunmuştur ki dünya ve mâfihâ buradan âlim! Lakin kanun ve nizam ve intizam hilkat-i ilahînin sırr-ı hak ve hikmet ve adaletle kaimdir! Hikmet-i Hüda'dan sual olunmaz, Allahı'n işine karışılmaz! demişler. Binaenaleyh: bu devran-ı âlemde, âlem-i beşer tarafından, bilcümle muamelat-ı beşerde devran ettirilen kavanin-i hak ve adle hâle getirilir veya terk ve red olunursa! İşte o zaman, ahir zaman addolunur! Hak ve adalet sırr-ı ilm ve hikmet-i ilahîyenin kanun-ı hak ve adaleti ahkamına hâle iras edilmiş sayılır! demişler. Zira, ahir zamanda, hak ve adaletin reddolunması ahir zaman alametlerinden birisi addolunmasıdır. Çünkü: Hak ve adaletin red ve inkârından, fitne fesat çıkar! Ahir zaman, fitne fesattan kopar! demişler. [954/01]

'Abdü 'l-Halîm Hakkî

5169. Dünyaya gönül verme ki merdaneler de bir erdir diyeler. [954/02]

Muhibbî Dîvân [276, 840, 7] [beyt]

*ey Muhibbî verme dünyâya gönül
dâyeler merdâneler de saña bir er*

5170. Dünya güneşten bir damladır, zerredir, derler. [954/03]

5171. Dünyanın hayatı güneştir. [954/04]

5172. Dünya kelamı söylemez melek gibi adamdır, derler. [954/05]

5173. Dünya bir küredir, güneşten bir zerredir, demişler. [954/06]

5174. Dünya gözüyle, hasret yüzüyle. [954/07]

Žiyā Paşa şarkı

*şānıñla seniñ dünyalar tolsun
sebeb olanlar o kadar bulsun
biñ kere haqqa şükürler olsun
dünyā gözüyle ben seni gördüm
‘ömrümde bugün murāda érdim*

5175. Dünya gözüyle ben seni gördüm, demiş. [954/08]

5176. Dünyada küsmem; sebep olan o kadar bulsun, derler. [954/09]

5177. Dünyaya küsmüş gibi dört duvar içinde oturur. [954/10]

5178. Dünyada kûşe-yi uzlet gibi makam huzur olmaz! demişler. [954/11]

Muhibbī Divān [763, 2627, 5] beyt

*ger huzūr etmek dilerseñ ey Muhibbī fāriğ ol
olmaya vaḥdet cehānda¹²⁰⁴ kûşe-yi ‘uzlet gibi*

5179. Dünya kelamı, ahiret mekânında, kabirde olmaz. [954/12]

5180. Dünya kelamı, yedi yerde şeran memnudur. [954/13]

5181. Dünyaya gelen gitse gerek! [954/14]

M. Fā’ik

*cehd eyle ki kala zıkr-i ḥayrın
yoḡdur saña ḥayrı ḡayrın
biñ yaşasañ yine ölürsin
dünyāya gelen gider bilürsin
ḡalmaz ne Skender ü ne Ḳayser*

Ātār-ı perīşāndan kitābe-i seng-i mezār

*dünyāya gelen gider
bir ḡā‘idedir bu cāvidānī
ḡurşīd batar toḡarsa elbet
bī-şübhe görür çemen ḡazānı
‘ālemde devāma yoḡdur imkān*

5182. Dünya kimseye kalmaz. [954/15]

5183. Dünyaya gelen gider, giden gelmez! [954/16]

5184. Dünyada gereksiz taş, gereksiz baş olmaz. [954/17]

5185. Dünyaya kimse akıl erdiremez! [954/18]

5186. Dünyaya kimsenin aklı ermemiş, sen mi erdireceksin? derler. [954/19]

Şeyḡü ‘l-islām ‘Ārif Ḥikmet Beg beyt

felâhunlar daḥi aḥkām-ı dehri bilmeden gitmiş

nice ḥikmet-şinās mübtelāyı ḥayret etmiştir

5187. Dünyaya kimse yâr olmaz, akıllı olan dünyaya zar olmaz, derler. [954/20]

5188. Dünyanın ucu uzun. [954/21]

Ş. [Şināsî *Ḍurūb-ı Emtāl-i ‘Oṭmāniyye* 252¹²⁰⁵]

5189. Dünyanın sonu bugün değil! derler. [954/22]

5190. Dünyanın sonu gelmez sanma! [954/23]

5191. Dünya kime kalmış ki sana kalacak. [954/24]

T. [Ebü ’z-Ziya *Ḍurūb-ı Emtāl-i ‘Oṭmāniyye* 252¹²⁰⁶]

5192. Dünyadan öğ aldım diyenlerden? [954/25]

5193. Dünyaya gelmeyen (doğmayan) çocuğa ne okunur, kaftan biçilir! derler. [954/26]

5194. Dünya lezzetine doyulmaz. [954/27]

5195. Dünyanın ucuna yetiştik. [954/28]

T. [Ebü ’z-Ziya *Ḍurūb-ı Emtāl-i ‘Oṭmāniyye* 252¹²⁰⁷]

5196. Dünyanın lezzeti, rüyanın lezzeti. [954/29]

5197. Dünyanın ednâ-yı metâi rüşvettir, demişler. [954/30]

5198. Dünya nedir? Umurunda değil, derler. [954/31]

5199. Dünya, nedir? Anmasak, unutsak! demiş. [954/32]

5200. Dünya, sırr-ı hilkat ve hikmet-i âlemden birisidir, içindekiler de hep o sırr-ı hikmet ve hilkatden bir sır gibidir ki sebep-i hilkat ve sırr-ı hikmetini ancak hâlik-i tealanın kendisi bilir demişler! [954/33]

5201. Dünya saltanatı dünyada kalır. [954/34]

5202. Dünya huzuzu -zevki- pek çok türlü zannolunsa, asıl ve esası iki türdür, birisi maddî diğeri manevîdir! Maddî huzûzât- ekseriyetle zevk eder, manevî huzûzât da, ekseriyetle zevk-i vicdana delalet eyler! demişler. [955/01]

‘Abdü ’l-Ḥalīm Ḥaḳḳî

5203. Dünya malı, dünyada kalır. [955/02]

5204. Dünya malı, dünya hayatı. [955/03]

5205. Dünya malı, dünya hayali? [955/04]

5206. Dünyada mekân kardeşi, ahirette iman yoldaşı gerek! [955/05]

Yahyâ Naẓîm¹²⁰⁸ *Divân-ı Belâğat- ‘unvân-ı Naẓîm* [İbtidâ-yı Gazelliyât 455, 2] [beyt]

şeşder ğurbetde ey dil nâ-güşâdî tâ-be-key

zûr zâr-ı kâmrânile kapu aç ḥâne al

5207. Dünyada mekân gerek, ahirette iman gerek! demişler. [955/06]

5208. Dünya malına doyum olmaz. [955/07]

¹²⁰⁵ Şināsî - Ebü ’z-Ziyâ: *Ḍurūb-ı Emtāl-i ‘Oṭmāniyye*: Dünyanın ucu uzun.: 252.

¹²⁰⁶ Şināsî - Ebü ’z-Ziyâ: *Ḍurūb-ı Emtāl-i ‘Oṭmāniyye*: Dünya kime kalmış ki sana kalkacak.: 252.

¹²⁰⁷ Şināsî - Ebü ’z-Ziyâ: *Ḍurūb-ı Emtāl-i ‘Oṭmāniyye*: Dünyanın ucuna yetiştik.: 252.

¹²⁰⁸ Yazmada: *Naẓîmî*. Divan şairinin asıl adı Yahyâ’dır. Naẓîm mahlasını kullanan diğer kişilerden ayırt edilebilmesi için ismi ve mahlası birlikte kullanılmaktadır. Bu hususla ilgili geniş bilgi için bk. UZUN, Mustafa; ÖZCAN, Nuri: “Naẓîm”, *DİA*: 32, 452^a-453^c.

5209. Dünya bir merdivendir, herkes biner iner! [955/08]

5210. Dünyada mal da gerek, can da gerek! [955/09]

5211. Dünya malı dünyada kalır, derler. [955/10]

‘Abdü ’l-Halīm Hakkī

Bu sözden dünyada çalışmak faydasızdır demek anlaşılmasın; zira dünya malı dünyada kalacağı gibi efrat ve akraba ve sairin de senden sonraya kalır vatandaşında kalır. Onun için dünyada kalacak malından hakları anlarda fayda bundan sen de ahirette faydasını görürsün demek çıkar. Zira dünyada ne ekersen ahirette onu biçersin, demişler. Ta ezelden dünya malı dünyada kalmış ve ölenin ardında kalanlara olmuştur, arkada kalan kimseler yok ése şeran ve kanunen, beytü ’l-malındır. Binaenaleyh dünyada kalacak mal için çalışmamalı, yahut dünyada malım niçin kalsın diye telef etmek şeran ve aklen gayrı caizdir, demişler.

5212. Dünyasını mamur eden akıl, ahiretini de mamur eder! [955/11]

5213. Dünya bir taraftan yapılır, bir taraftan yıkılır, derler. [955/12]

5214. Dünyanın muamelesi çocuk oyuncağından ibaret değil midir? [955/13]

Hikmet-i Cenāb Muhyī ’d-dīn-i ‘Arabī

5215. Dünya kâh mamur olur kâh harap! demişler. [955/14]

5216. Dünyada mümine rahatlık yoktur! [955/15]

Arabi: al-mu ’mīnu lā rāḥata fī ’d-dunyā

[=Mümine bu dünyada rahat yoktur.]

5217. Dünya; mümine zindan, kâfire cennet! demiş. [955/16]

5218. Dünyanın harabıyla mamuriyeti, dünyadaki insanların say ile gayretlerine tabidir, demişler. [955/17]

5219. Dünya meşgulsuz, müşkülsüz olmaz. [955/18]

5220. Dünyaya nasıl geldinse, öyle gitsen gerek! demişler. [955/19]

5221. Dünyanın nizamı ve tedbiri vabeştedir. [955/20]

Sünbülzāde Vehbi *Dīvān* [Tarih-i şadāret-i ‘İzzet Meḥmed Paşa 11, 15]

ba ’d-ez-īn muntaẓamū ’l-ḥāl olur elbette cehān

oldı vābeste-yi tedbīr-i nīẓām-ı dünyā

5222. Dünyanın neşesi, humarına değmez! Devenin safası, tımarına değmez! Say ve gayretle beraber, ezelden insanın refāh hālī, takdire dem-bestedir! demişler. [955/21]

5223. Dünyada ne pek sevin ne de gam kasvet eyle! [955/22]

5224. Dünyanın bugün üstü varsa, yarın altı da vardır! [955/23]

Ölüm...

5225. Dünyada ne eker isen ahirette onu biçersin, ne diker isen, onu devşirirsin! demişler. [955/24]

5226. Dünyanın nesine güvenirsin? Bugün var, yarın yok! [955/25]

5227. Dünyanın nesine dayanırsın? Yatağın toprak, yastığın taş olduktan sonra!.. demiş. [955/25]

[Behcet] *Ḳāfile-yi Şu’arā* 71 *Ḳıṭ’a*

döşeyim tayayayım ḥāneleri

düşeyim kaydına lāyık mı anın

*yatağım hâk ola bālînim senin [harar demektir]
nesine dayanayım dünyânın*

5228. Dünyayı mamur eden, ilm ve hikmet ve hüsn ve fiil-i amel ashabıdır! Harap eden ehl-i hırs, tamah, hiss-i hased ve meftunluklar meşhun ehl-i garaz ve amel erbabıdır. [955/27]

5229. Dünyada ne eker isen, ahirette onu biçersin! demişler. Yani, insan dünyada hem nevine, neyi reva görür, tatbik eder ise bilahere o amelinin aynı mukabilini, kendisi de görse gerektir! demişler. [955/28]

5230. Dünyada, ne yapsan, kendine yaparsın! demişler. [955/29]

Dünyevî-uhrevî

5231. Dünya mı dönüyor, yoksa benim başım mı dönüyor? demiş! [955/30]

5232. Dünya mı tersine dönüyor, yoksa, biz mi tersine dönüyoruz? demiş. [955/31]

5233. Dünya döner, gün dönmez; akıl -insan- döner, din dönmez! demişler. [955/32]

5234. Dünya, döndürük¹²⁰⁹ -topaç- gibidir, herkes döndürmek ister; amma herkesin istediğine göre dönmez! derler. [955/33]

Döndürük kadim Türkçedir ki kamçı ile döndürüp oynadıkları topaç dedikleri ağaçtan mamul ve beyzi 'ş-şekl topaç oyuncaktır.

H [‘Abdü ’l-Halîm Hâkkî]

5235. Dünya nimetini hırsla yiyen, sonunda ağızlığını çekse gerek! demişler. [955/34]

Muhibbî Divân [801, 2768, 2] beyt

*her kim ki dehr ni ‘metini yeye hırş eyleye
anun şonında çekse gerek imtilâsını¹²¹⁰*

5236. Dünya nimetinin kadir ve kıymetini bilmek, çok şükür etmektir. Dünya nân nimetini, az -kanaatle- yiyip, çok şükür, çok fikir etmek gerek! demişler. [955/35]

5237. Dünyanın ne işi biter, ne dert ve elemi tükenir! [955/36]

Çağatayca Miṭāl

*dünyâ işi bitgende
derd ü elem yêtgende
belden kuvvet gitgende
tevbeniñ kabûl olur mı*

5238. Dünya ve ukbâsını mamur etti, derler. [955/37]

5239. Dünya ve ukbâda gadap ve ukbâdan Cenab-ı Allah masun buyursun. [955/38]

5240. Dünya Hazret-i Süleyman’a kalmamış, sana mı kalacak, derler. [956/01]

5241. Dünya kimseye kalmaz, derler. [956/02]

5242. Dünya ve mâfihâyı daha öğrenememiş, derler. [956/03]

5243. Dünya ve mâfihâdan el çekmiş, derler. [956/04]

5244. Dünya ve mâfihâdan geçmiş, dünyasına küsmüş. [956/05]

5245. Dünya ve mâfihâyı düşünmeyen var mı, düşünenlerden (dünya ve mâfihâyı) hakkıyla bilen var mı? ...ilâ âhirihi¹²¹¹ ... [956/06]

¹²⁰⁹ TDK: DS: döndürük (I): Topaç.: IV, 1582^a.

¹²¹⁰ Yazmada: imtilâsını -mide toyğunluğu-

5246. Dünyada her şey, aşk, hevesle husul bulur, demişler. [956/07]
5247. Dünya bir arsa-yi ilahîdir, herkes nasibi kadar hisse alır. [956/08]
5248. Dünya ve ahiretini mamur etti, derler. [956/09]
5249. Dünya ve ahiretini yaktı. [956/10]
5250. Dünyada vermek tatlı, istemek acıdır, derler. [956/11]
5251. Dünyada ver de ahirette alacağını sen düşün, demiş. [956/12]
5252. Dünya hay -bayır- huy -çukur- dünyasıdır, derler. Dünya (hay, huy)¹²¹²dan ibarettir, derler. [956/13]
5253. Dünyada her şeyin bir mizanı, bir mikyası vardır. [956/14]
5254. Dünya, hay huysuz olmaz, derler. [956/15]
5255. Dünyada her şey, mikyas, kıstas iledir. [956/16]
5256. Dünyada her şey, tecrübe ile bulunur. [956/17]
Tedkiksiz, tecrübesiz ilm-fen-icat- ihdas olunmaz.
Her şey zıddıyla tecrübe olunur, muvânesetiyle, mutâvaat ve mutabakatıyla kabul olunur.
5257. Dünyada her şeyi fena görmek mesleği, mezhepsizliğe delalet eder. [956/18]
5258. Dünya hep o dünya. [956/19]
5259. Dünyada her ikbal, mahkûm-ı zevaldır, derler. [956/20]
5260. Dünya herkese bir görünmez, dünyanın neşesi zevki, herkese bir gelmez, demişler. [956/21]
- ‘Abdü ’l-Halîm Hakkî
Zira, herkesin akıl ve mizacı, tabiat, zeka ve idraki; zevk ve neşesi bir değil. Onun için derler ki: Baş başkadır, akıl da başkadır. Her aklın görüşü, zevk ve neşesi de başkadır. ‘Âmm ile cahil, akil ile gafil de başka, başkadır, demişler.
5261. Dünya işi akçesiz dönmez, demişler. [956/22]
5262. Dünyada herkes kendi çıkarını düşünür. [956/23]
5263. Dünyada herkes kendi arabasının¹²¹³ göçtüğünü ister. [956/24]
5264. Dünyada herkes kısmetini yer. [956/25]
5265. Dünyada her kemalin bir zevali vardır. [956/26]
5266. Dünyada her ne ektinse¹²¹⁴ onu biçersin. [956/27]

¹²¹¹ Yazmada: *ilh. Ş. Sâmi: KT: ilh: “İlā āhîrihi...”* tâ’bîrinden maqtû’dur, ki sâ’irleri veyâ alt tarafı da böyledür demekdür; “va kıs ‘alayhi’l-bavâki...” gibi: I, 155^c. ATAY: *A-TBL: âhîr: I, 20^a; ilâ: I, 64^b.*

¹²¹² Ş. Sâmi: *KT: hay: hay huy: Gürültü, patırdı, te’emmülsüz hareket: II, 1505^a.*

¹²¹³ Yazmada *araba* kelimesi iki farklı imla ile (araba, ‘araba) yazılmış. Mehmed Es’ad: *Lehçetü ’l-Lugât: araba: 53. Ş. Sâmi: KT: araba: [‘araba şüretinde tahrîri ğalaṭ-ı fâhişdür.]: I, 26^c. REDHOUSE: TaEL: araba: 56^b; ‘araba: 1291^b; ‘arrāde: 1291^b; ‘araba: 1292^b. Kelimenin kökeni ile ilgili farklı görüşler (Arapça < ‘arrāda’ ‘top atmak için kullanılan, mancınıktan küçük bir alet’, Arapça < rubā’ ‘dörtlü’, Türkçe < araba) ileri sürülmüştür. Muhammad Mahdî Xân: *Sanglax: araba: 36v6. DOERFER: TMEN: araba: II, 19. RĀSĀNEN: VeeWBT: araba, arba: 23^a. SEVORTYAN: ESTY: apaḡa/araba: I, 164. STEINGASS: CP-ED: arāba: 32^a. EREN: TDES: araba: 14^a. TIETZE: TvETTL A-E: araba: I, 190^a. NİYĀZĪ: LNVĪC: araba: 899. NİŞANYAN: NS: araba: 43^a. al-FİRŪZĀBĀDĪ: UBTQM: al-‘arrāda’: I, 644; rubā’: II, 580. raeda: Dört tekerlekli seyahat veya yük arabası.**

¹²¹⁴ Yazmada: *ekdinse.*

Muhibbî Dîvân [658, 2236, 5] [beyt]

cevv¹²¹⁵ eküp umar mısın kim ola kendüm hâşıluy¹²¹⁶

ey Muhibbî her ne kim ekdünse anı biçesün

5267. Dünyada hevessiz hiçbir şey olmaz. [956/28]

5268. Dünyada hiçbir şey abes yere yaratılmamıştır; ancak sebep-i hilkatin, hâlik-ı teâlâ hazretleri bilir, demişler. [956/29]

5269. Dünyanın her tasası sana mı kaldı? [956/30]

5270. Dünyada herkes kısmetini arar. [956/31]

5271. Dünyada zîruh hiçbir mahluk, hiçbir mevcudat, havasız, güneşsiz yaşayamaz; ancak cümlesinin hayatı bu sayede temin olunmuş ve kâinat-ı âlem güneşle tenvir ve rahmetle iskâ ve hava ile müteneffis olarak [...] ile mütena'im ve mamur ve muammer olunmakta bulunmuştur. [956/32]

H. ['Abdü'l-Halîm Hakkî]

5272. Dünya havasız dönmez, akçesiz iş dönmez. [956/33]

5273. Dünyanın her işi her hâli gelir, geçer; ancak kala kala bir nam ve nişan ve şan kalır, yoksa hiçbir şey kalmaz, geldiğin gibi gidersin, demişler. [956/34]

H. ['Abdü'l-Halîm Hakkî]

Dünya bir misafirhanedir, her geçen konar göçer, dinlenir saat gibi çarh-ı felektir, her hâlimden bile dönektir yani her işi her hâli gelip gider, kendisi de her daim durmaz devreder döner her gecesi günü de böyle gelir böyle geçer, insanın ömrü de saat rikasıdır. Her an ve saati de durmaz gelir, geçer gider. Binaenaleyh, ömr-i âdem fânidir. Onun için insanlar da geçer gider. Ancak dünyanın ömrü uzundur, onun ömrüne insanlar uzun emellerle hizmet etmek gerektir; zira dünya cümle insanların vatani yani anasıdır. Anayı kimse yıkmaz, incitmez onun sıhhat ve selametine hizmet etmeye borçludur. Ana, daima insan doğurur. İnsanlar da, hem kendileri, hem de kendilerinden sonraya kalacak ve sonradan gelecekler için, dünyayı yapıp yoğurur. İnsanlar her daim dünyanın devam-ı ömrüne hayırlı işler ile hayırlı eserler koyup giderler. Kendilerini kendi evlat ve ahfadı da hayır dua ile yad edeler ve nam ve nişan-ı hayriyelerini muhafaza ve idameye gayret ve hizmet eyleyeler. Çünkü devam ve ibkâ-yı nam-ı beşer, ancak vesile-i ya da değer hayırlı eserler ile dir. Böyle olmamış olsa edi devr-i Âdemden beri gelip geçen ensal-i Âdem'in hepsinin nam ve nişanı ve adı ve yadı bir siyakta bir kiraatta anılır, yad olunur idi. Halbuki nice türlü akvam ve mülk bu âlem-i fâniye nasıl ve ne vakit gelip gidecekleri tarih-i âleme kayd ve tespit olunmamış, adeta gelip geçmemiş gibi nam ve nişanları, anılmamıştır ve ebnâ-yı beşere yarar ve vesile-i yad ve tezkâr eserleri nam ve nişanları kalmamıştır. Binaenaleyh insanlar insanlığı ve vatana hizmeti hakkında hikmetiyle bilmek ve öğrenmek gerektir, dünya dönektir.

5274. Dünyada hiçbir şey kusursuz olamaz, derler. [956/35]

5275. Dünya yıkılsa tadasında değil, derler. [956/36]

5276. Dünya yıkılsa kaydında değil. [956/37]

Ş. [Şinâsî 'Durûb-ı Emtâl-i 'Otmâniyye 252¹²¹⁷]

¹²¹⁵ Yazmada: çavdâr. AK, C.: Muhibbî Dîvânı: cev: 658, 2235, 5. ÇABUK, V.: Dîvân-ı Muhibbî: cû: 2, 371, 651, 5.

¹²¹⁶ AK, C.: Muhibbî Dîvânı: hâşıluy: 658, 2235, 5. ÇABUK, V.: Dîvân-ı Muhibbî: hâşılın: 2, 371, 651, 5.

¹²¹⁷ Şinâsî - Ebü'z-Ziyâ: Durûb-ı Emtâl-i 'Otmâniyye: Dünyâ yıkılsa kaydında değil.: 252.

5277. Dünya yıkıldı da tek sen altında mı kaldın? [956/38]
5278. Dünya yıkılmış, o altında kalmış. [956/39]
- Ş. [Şināsī *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Oṭmāniyye* 253¹²¹⁸]
5279. Dünyada rahat etmek isteyen, bilip çalışmak gerek. [956/40]
5280. Dünyada yaşamak isteyen bilip çalışmak gerek. [956/41]
5281. Dünya ahlak üzerine kurulmuş, onun miyanında dâir-i deva. [956/42]
5282. Dünya ahlak üzerine kurulmuş! Onun miyanında dâir-i deva. [956/43]
5283. Dünyada kimseyi aldatmamak, insaniyet irfan-ı akıl ve hikmet, muktezâ-yı hamiyet ve dûrendişliktir, kimseye aldanmamak, alâmet-i irfan ve feraset ve kiyâset ve akıbet endişliktir! demişler. [957/01]
5284. Dünyada zalimlerin zulmü artarsa, Cenab-ı Allah'ın anlar üzerine kahrı da artar, zira zulm ile dünya payidar olmaz, belki hak ve adaletle olur demişler. [957/02]
5285. Dünyada herkesi aldatmak isteyen, ahmaktır, -kendi aldanır- herkese aldanmak da eser-i hamâkat, belki belâhettir! demişler. [957/03]
5286. Dünya yansa hasrı yanmaz! derler. [957/04]
5287. Dünya yıkılsa umurunda değil, dibini yıkmaz derler. [957/05]
5288. Dünya yansa, hasrı yanmaz? İşte söylese atası kasrı yanmaz derler. [957/06]
5289. Dünyada, yeni görünen şeyler, eski (meta) eski görünen şeyler yenidir! demişler. Zira bunları böyle gösteren; zamandır! Çünkü ahvâl-i zaman her şeyi zamanına göre, halk-ı âleme böyle yapar. Böyle yaptırır böyle gösterir. [957/07]
5290. Dünya yalan dünya! [957/08]
5291. Dünya ve mâfihâda bilcümle kainattaki mevcudatı hesapsız ve lüzumsuz ve faidesiz sanma! [957/09]
- ‘Abdü ’l-Halîm Hakkî
- Zira Cenab-ı Hâlik-ı Yezdan hiçbir şeyi hesapsız ve lüzumsuz ve faydasız olarak abes yaratmaz. Çünkü her şeyin sahibi hâliki ancak yaratan Allah'tır. Onun için dünya ve mâfihâdaki cem-i mevcûdatın lüzum ve faydasını bilen de ancak Cenab-ı Hâlik-ı Yezdan bilir demişler.*
5292. Dünya yalan, ahiret gerçek! [957/10]
5293. Dünyayı yuttu! Derler ki haris. [957/11]
5294. Dünyayı yutsa doymaz haris. [957/12]
5295. Dünyayı yapan, hak, adalettir; tutan da hak, adalettir! Dünyayı yıkan da zulm ile cehalettir! demişler. [957/13]
5296. Dünyada ya kâm al ya nam al ya da adûdan intikam al, derler. [957/14]
5297. Dünyada hiçbir şeyden ümit kesilmemek gerektir! Lakin ancak her ümidin maksat ve meram için husulü esbabına manen ve maddeten leyl ü nehâr çalışmak gerek! demişler. [957/15]
5298. Dünyayı, Konya'yı daha anlayamamış? derler. [957/16]
5299. Dünyanın altı da var, üstü de var! [957/17]

¹²¹⁸ Şināsī - Ebü'z-Ziyâ: *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Oṭmāniyye*: Dünyâ yıkılmış o altında kalmış.: 253.

5300. Dünyada ölmeyen şey olmaz ancak ölmeyen şey de olur! Zira muhafaza olunduğu takdirde ölmeyen şeylerin birisi dil -lisan-ı beşer- diğeri dindir. [957/18]

5301. Doyuldu (toyuldu) hüsnün böreği. [957/19]

5302. Dünyada hiçbir şeyle mukayyed, hiçbir şeyle âmil olmayan insanlar, her şeyi mübah gören hayvan-ı nâ-hak misalidir! demişler. [957/20]

5303. Dünyanın altı da bir, üstü de bir demiş. [957/21]

5304. Doyuldu¹²¹⁹ şekerli halka. [957/22]

Ş. [Şināsī *Durūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye* 252¹²²⁰]

5305. Dünyada hür ve serbest yaşamak, (rahat ve merdâne yaşamak) isteyenler, düşmanlarına mağlup olmamak için çalışmak gerektir demişler. [957/23]

5306. Dünya turlanmaz, zaman turlanır, zaman içindeki ihtiyaç, insanları turlanır, bu dünyada insanları turlandıran şey zamandır, zaman her şeyi turlandırır. [957/24]

H. [‘Abdü ’l-Halīm Hakkī]

Zira zaman içinde ihtiyac-ı insan vardır, ihtiyac-ı zaman, insanı dama turlar. Zira hayat, dünyadaki, hayat-ı beşer, hayat-ı mahlûkat hep anâsır-ı erba‘aya tabi mürekkeb ve mahluktur buna binâen daima meçhul ve mütelevvin mizaç onun için insanlar her hâl ve hareketleri zamana göre turlanmıştır.

5307. Dünya durlanmaz, zaman turlanır, zaman içindeki mekân, mekân içindeki insanlar turlanır, demişler. [957/25]

5308. Deni dünyaya aldanma; zira dünya fânidir. Talipleri ya kâfidir ya bânidir! derler. [957/26]

5309. Dünyada mümkün olan her şey mümkündür! Ancak mekan ve imkanını (ilmini) bilmek şarttır demişler. [957/27]

5310. Dünya, anâsır-ı erba‘adan mürekkeptir! demişler; insan da anâsır-ı erba‘adan mürekkeptir demişler. [957/28]

Anâsır-ı erba‘a: Toprak, su, hava, ateştir.

5311. Dünyayı sahipsiz sanma zira dünyanın sahibi, bilcümle mevcudat ve mahlukatın halik ve rabbisi olan Cenab-ı Yezdân Hûda-yı müteâl ve mevlâ-yı lâ-yezâl hazretleridir! [957/29]

5312. Dünyada yaşamak; aşamak (yemek) için değildir, aşatmak -yedirmek- de vardır! [957/30]

5313. Dünyada, yemeli, içmeli; amma yedireni içireni de unutmamalı, Hûda-yı Kerîme çok şükürler eylemelidir! demişler. [957/31]

5314. Dünya, bir menzilhânedir, bunda konan yolcu göçse gerek demişler! [957/32]

5315. Dünya, bir çarh-i felektir, döndürebilene aşk olsun demişler. [957/33]

5316. Dünyanın karnında ateş de vardır, su da vardır, demişler. Zira her şey anâsır-ı erba‘adan mürekkeptir derler, yani anâsır-ı erba‘a ile yaşar, demişler. [957/34]

5317. Dünyada kendi kusurunu itiraf etmek büyük kahramanlık, irfanlık sayılırsa da itiraf eden enderdir! demişler. [957/35]

¹²¹⁹ Yazmada: *toyuldu*.

¹²²⁰ Şināsī - Ebü’z-Ziyâ: *Durūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye*: Toyuldu şekerli halka.: 252.

5318. Dünyanın her umurunda, her şeyinde aranılan hak, adalet, müsavattır, demişler. [957/36]

5319. Dünya yansa, hâsiri yanmaz bir adamdır! derler. [957/37]

Nâ'îlî-i Qadîm [*Dîvân* 516, 317, 2] [mısrâ']

yansa cehân içinde haşîri bulunmaya

5320. Dünya mı yaman, dünyanın içindekiler mi yaman? demiş. [957/38]

5321. Dünya yaman değil, yemen -mübarek- tir, demişler. [957/39]

5322. Dünyada, ya yahşî adın kalsın ya dikili ak taş yazılı şanlı nişanın kalsın! demişler. [957/40]

5323. Dünyada, âlem-i beşer arasında: Nizâ ve fezâ (belki) olmazdı, nefis-i şeytan olmasa bela, kaza gelmezdi, kol kola azmasa kadere hak yazmasa! [957/41]

Lâ beyt

5324. Dünyada cenk, cidal; nefsin nefse azımsandandır! demişler. [957/42]

5325. Duyûn emsaliyle kaza olunur, âyanıyla olunmaz, demişler. [957/43]

Kaidedir.

Helak olduğu takdirde misliye olur ése kıymetin edası vacip olan şey demek olur.

5326. Duyûn-ı umûmiye başka, duyûn-ı husûsiye başkadır, fakat her iki türlü de yine bir borçtur! [957/44]

‘Abdü ’l-Halîm Hakkî

Borç, hadsiz harçdan doğar; harç, hadsiz hesapsız israftan doğar. Borçla insan bay olmaz, borç fenasıyla düğün bayram olmaz, borçla kazan, borçla ocak yapılmaz. Borç eden harç eder, harç eden borç eder! Bu usul böyle gelir, hep böyle gider! demişler.

5327. Dünyada, insanın hoşuna giden şey, hasmından kâm nam şan almaktır! demişler. [958/01]

5328. Dünyada kâm alma, nam al; nam alma, şan al, şeref al, şan alamazsan; bari yolun-hayır -hasenat- ile de elden ahenkten hayır dualar al! demişler. [958/02]

Lâ beyt

Allah Allah kâm alan kimdir?

çeken kimdir? Tağab!

5329. Dünyaya nasıl üryan geldinse yine öyle üryan gitsen gerek! demişler. [958/03]

Lâ Mısrâ'

haşrıñdan çıkmazın dünyâyâ ‘uryân geldigin

Zâl, Zel (Z)

[Ahmed Vefîk Paşa] *Lehce-yi ‘Otmânî* [cüz’-i evvel] 420^[a]

Elifbânın on birinci harfi ‘Arabîye mahşusdur. Hîsâb-ı cemelde yedi yüz sayılır. Aylardan dî ’l-ka ‘de, -da- dî ’l-hicce -d- işâretidir.

5330. Zât-ı kibriyâdan daima havf etmek gerek. [958/04]

5331. Zatında fenalık olan terbiye kabul etmez. [958/05]

5332. Zâtı -hulku, tabî- memduh olmayan, memduh çağrılmakla memduh olmaz! Zatında memduh yaratılan, mezmum denmekle mezmum olmaz! demişler. [958/06]

5333. Zât-ı hüsn, hüsn ile oldu iki hümâ, biz sayesindeyiz radiya 'llâhu anhumâ. [958/07]

[Yahyâ Naẓîm *Dîvân-ı Belâğat- 'unvân-ı Naẓîm*] beyt-i müfred

5334. Zâtı memduh olanın, medhe ihtiyacı yoktur onun. [958/07]

Mevzundur.

5335. Zat mesele öyle değil! [958/08]

5336. Zâtiyatına uğraşmak iyi şey değildir! [958/09]

5337. Zâtı memduh olanın sıfata ihtiyacı yoktur. [958/10]

T. [Ebü 'z-Zîya *Ḍurûb-ı Emtâl-i 'Otmâniyye* 256¹²²¹]

5338. Zad zahiresiz şecaatte olsa payidar olmaz! [958/11]

5339. Zadeğânlık, suyu şecereli olanlardır demişler. [958/12]

5340. Zadeğânlık iyi şeydir; amma zadeğânlığı gören olsa! [958/13]

5341. Zahiresiz şecaatin himmeti boşa gider, düşmanları ardından koşa gider. [958/14]

5342. Zahiresiz yaşamak mümkün olmaz! Zahire hayatın -insanın- mayası, hem sermayesi hem alınının teri, iki elinin kiri ve ayasıyla kazanılan rızk-ı maksumdur! demişler. [958/15]

H. ['Abdü 'l-Halîm Hakkî]

5343. Zahire ambarına sıçan düşse başı yarılr! derler ki, boştur demek [Boş ambar, boş kiler, boş çuval, boş kese!] kabilindendir derler. [958/16]

Boş ambar, boş kiler, boş çuval, boş kese kabilindendir derler.

5344. Zahire ambarında sıçanlar top oynuyor, demiş. [958/17]

5345. Zahire, senin esirin olsun tek sen zahirenin esiri olma! demişler. [958/18]

Çalış talep et demektir!

5346. Zahirenin ambarı, sabanın altında! [958/19]

5347. Zahiresiz ambarda, fareler bile durmaz! [958/20]

5348. Zahire vaktinde tedarik olunur. [958/21]

5349. Zahiresini sel almış gibi? [958/22]

5350. Zahiresi tükendiye ambarın kapısını kapasın! derler. [958/23]

5351. Zerreden kurre olur. [958/24]

5352. Zereler güneş görmeyince görünmezler. [958/25]

5353. Zereler âfitaba râcidir! [958/26]

5354. Zerre gibi! [958/27]

“Zerre: Bir arpa tanesinin yüzde bir cüzü la yeşcezayı yani gayrı kabil-i taksim kısmı demek.

5355. Zerre kadar akı yok. [958/28]

5356. Zerre kadar iman, dağ kadar günahı eritir! derler. Lutf-ı hak ile tevbe gerek! demişler. [958/29]

5357. Zerreyi küre kadar ederler isnatçı münafıklar. [958/30]

5358. Zerreyi kurre ederler. [958/31]

¹²²¹ Şinâsî - Ebü' z-Zîyâ: *Ḍurûb-ı Emtâl-i 'Otmâniyye*: Dâtı memdûh olanın şîfâta ihtiyâcı yokdur.: 256.

5359. Zerre kadar imanın olsa, dünya kadar günah günaha yeter! [959/01]

5360. Zerreten kürre, damladan deniz olur! derler. [959/02]

5361. Zerreler güneş olmayınca -görmeyince- göze görünmez! [959/03]

Muhibbî Divân [499, 1657, 3] beyt

ben derre gibi eyleyeyim ‘âlemi seyrân

tek gün yüzüñi gösterüben baña ‘ıyân ol

Bâkî Divân [170, 111, 5] [beyt]

Bâkî ‘idâr-ı yârda haţ şanma görünen

derrâdur ki mihr-i münîr êtdi âşikâr

5362. Zerreyi de kürreyi de Hüdâ halk etmiştir! Mahlâkat-ı ilâhiye, kürreye nispetle zerredir. [959/04]

5363. Zerdesiz, zürriyetsiz düğün olmaz! [959/05]

5364. Zerdesiz pilav düğünde yenmez. [959/06]

5365. Zerdesiz pilavsız düğün, ahiret düğünü! [959/07]

5366. Zekâvet ehli, müdrîk -idrâk- olur, gabâvet ehli, müsrif -süfehâü ’s-sefâh olur! demişler. [959/08]

Beyt

fîkr-i çâlakine esrâr-ı kazâ nâ-mestûr

‘aql idrâkine atar-ı kadr nâ-mübhem

5367. Zekâvetin şiddeti baş patlatır, derler. [959/09]

5368. Zekânın şiddeti baş patlatır, hasedin şiddeti taş çatlatır! [959/10]

5369. Zekânın şideti baş patlatır, hasedin gözü taş çatlatır! [959/11]

5370. Zekâvet ehlini aziz eder. [959/12]

5371. Zekâvetin şiddeti insanı, yavlı eder, yarlı eder derler. [959/13]

5372. Zekâyâ feraset de gerek! [959/14]

5373. Zekâ, ferasetle; feraset, kiyâsetle; kiyâset, akl-ı selîm ve fetânetle; fetânet, hak ve adaletle; hak ve adalet, sadakat ve istikametle; sadakat ve istikamet, hüsn-i niyet ve vicdanla ve fazâil-i ahlâk-ı aliyeye ve kemâlât ve azm kavim mekânî ve metânîyle; azm-i mekânî ve metanet, rezânet-i azm ve cezm şecaat ve basar-ı basîret beraber bulunarak hareket etmekle olur demişlerdir. [959/15]

‘Abdü ’l-Halîm Hakkî

Yoksa işbu sıfat-ı memduha bir ikisi bulunup da diğerleri bulunmazsa kemâlat ve fezail-i insaniyenin tekmil etmediğine hükm bilir, zira fazâil-i ahlâk-ı beşeriye ve kemâlât-ı insaniyeden en makbul ve mümtaz olan işbu sıfat-ı memduha-i muttarideler, manen ve maddeten yekdiğere merbut olup, fazâil-i ahlâkiye ve beşeriyeden madud bulunmasına ehl-i kemâl olan insanların ahlâkiyeleri işbu hasâil-i memdûha ve mücehhez ve müzeyyen bulunmasına münuttur demişlerdir. ‘

5374. Zekâvet-i müfrita ashâbı eserlerini tashih ettirmek için kimseye ihtiyaçları olmayıp yalnız zamana muhtaçtırlar. [959/16]

5375. Zekâvet de bahş-ı ilahîdir. [959/17]

5376. Zekâ da büyük nimettir; amma hüsn-i isti‘mâl gerek! [959/18]

5377. Zeki çocuktur! derler. [959/19]

5378. Zelil olmak; hırs-ı tamah, hırs-ı hasedin nefs-i insanda tabîat-ı sâniye yerine geçerek icrâ-yı hükm eylemesi demektir, yoksa fakir olmak, zelil olmak değildir. [959/20]

‘Abdü ’l-Halîm Hakkî

Zira zelil olma, kâni ol, hırs-ı tamah nefse, akıl vicdanınla mani ol, sabr ve şükrü koma dilinden, say ve gayreti bırakma elinden demişlerdir. Bilir kanaatkâr bir fakir, nice haris ve zenginlerden ziyade huzûr-ı kalple yaşar! Mücerrebdır.

5379. Zelil, delil; delil, zelildir. [959/21]

5380. Zelil adam tamahkâr olur. [959/22]

Ş. [Şinâsî *Ḍurûb-ı Emtâl-i ‘Otmâniyye* 256¹²²²]

5381. Zelil ile delilin farkı bir noktadır. [959/23]

5382. Zelil, fakrı görmez, gayrı zinhar! [960/01]

Hıfzî [*Manzûme-yi Ḍurûb-i Emtâl* 14] [mısrâ¹²²³]

5383. Zelil, delil. [960/02]

5384. Zelili zelil görüp hor bakma! [960/03]

5385. Zelili zelil görüp hor bakma, delili delil görüp yan bakma! [960/04]

5386. Zelili zelil görüp hor bakma; zira dünya bir merdivendir, zelili delil, delili zelil eder! [960/05]

5387. Zelil ise delil ol, her derdine kefil ol! [960/06]

5388. Zelil kişi, şecî olamaz. [960/07]

5389. Zelil kimdir? Vicdanını esir ettirendir. [960/08]

5390. Zemmâm -çekindirici adam-! [960/09]

5391. Zemme dilini alıştırma! [960/10]

5392. Zem ve kadeh bir nev hubdur bu kötülüğe alışanlar kendi kötülüklerini evvelce âleme kendileri söylerler de yine kendi kötülüklerinden haberdar olamazlar! [960/11]

5393. Zemden dem çıkar! [960/12]

5394. Zem ile demin arsında bir nokta vardır. [960/13]

5395. Zemden, nemden (nemîmeden) sakınmak gerek! [960/14]

5396. Zemîmin zemmi medh yerine geçer. [960/15]

T. [Ebü ’z-Zîya *Ḍurûb-ı Emtâl-i ‘Otmâniyye* 256¹²²⁴]

5397. Zemmedicilerin zemmi hakikati beyan değil, kendi kötülüğünü bilmeyerek halka ildirir. [960/16]

H. [‘Abdü ’l-Halîm Hakkî]

5398. Zem, zemmedenin zemmini; zem olunanın matlubudur demişler. [960/17]

5399. Zenbini (günahını) günde bin kere an da ağla! [960/18]

5400. Zenbim çoktur, Cenâb-ı Hakk’tan zenubumun afvını dilerim. [960/19]

5401. Zevk ve safasıyla meşgul adamdır, derler. [960/20]

5402. Zevk-i beşer, bir gün olur geçer (düşer)! [960/21]

¹²²² Şinâsî - Ebü’z-Zîyâ: *Ḍurûb-ı Emtâl-i ‘Otmâniyye*: Delîl adam tama’kâr olur.: 256.

¹²²³ Hıfzî: *Manzûme-yi Ḍurûb-i Emtâl*: Delîl fakrı görmez gayrı zinhar: 14.

¹²²⁴ Şinâsî - Ebü ’z-Zîyâ: *Ḍurûb-ı Emtâl-i ‘Otmâniyye*: Demîmin zemmi medh yerine geçer.: 256.

5403. Zevk, safa, sonu cefa! [960/22]

5404. Zevk, safa sırasında olur, derler. [960/23]

5405. Zevk, safa, âlem-i vahdettedir! demişler. [960/24]

Muhibbî *Dîvân* [283, 865, 2] [beyt]

*hâtırından yüküdür tarh eyle dünyâ ketretin
iresin maqşûdına devk u safâ vahdettedir*

5406. Zevki humarına değmez. [960/25]

Ş. [Şinâsî *Durûb-ı Emtâl-i 'Otmâniyye* 256¹²²⁵]

5407. Zevkten sorulmaz. [960/26]

5408. Zevk ve safa manevî hakikat âlemindedir. [960/27]

Muhyî 'd-dîn-i İbnü 'l-'Arabî¹²²⁶

5409. Zevki hakikatte aramak gerek! [960/28]

Mu'allim Nâci [*Âtiş-pâre* Kalendar 138; 139] beyt

*ben ne Mesîhî ne Mesîhâ-demüm
devki hakikatde arar âdemüm*

5410. Zevkine düşkün adam. derler. [960/29]

5411. Zevki dört üstüne. [960/30]

Ş. [Şinâsî *Durûb-ı Emtâl-i 'Otmâniyye* 256¹²²⁷]

5412. Zevk-meşrep olanın başından humarı eksik olmaz! [960/31]

5413. Zevk-meşrep olanın başından humarı eksik olmaz, yüğrük¹²²⁸ /yükrek/ atın başından yuları eksik olmaz! [960/32]

5414. Zevk alıp, zevk -şevk- satarız demiş. [960/33]

5415. Zevki oyun ile gülgü olanın, sonu yine halk içinde oyun ile gülgü olur onun demişler. [960/34]

Yani halk masharası olur demektir.

5416. Zevk meşrep olanlar, nihayet zelil olurlar. demişler. [960/35]

5417. Zevk. Başlıca iki kısımdır. Biri zevk-i nefsî diğeri zevk-i manevîdir. Zevk-i nefsî: nefsin hazzına hizmet etmek, zevk-i vicdanın hazzına hizmet eylemektir. demişler. [961/01]

'Abdü 'l-Halîm Hakkî

Bu yani huzûzat-ı nefsanîyenin cümlesi nefsî; huzûzat-ı vicdanîyenin kâffesi de zevk-i manevî ad ve itibar olunur.

5418. Zevkin süruru tez gelir. [961/02]

5419. Zevki, şevki geçmiş ola? derler. [961/03]

¹²²⁵ Şinâsî - Ebü'z-Ziyâ: *Durûb-ı Emtâl-i 'Otmâniyye*: Devki humarına degmez.: 256.

¹²²⁶ Yazmada: *Hikmet-i cenâb-ı Muhyî 'd-dîn-i 'Arabî*.

¹²²⁷ Şinâsî - Ebü'z-Ziyâ: *Durûb-ı Emtâl-i 'Otmâniyye*: Devki dört üstüne: 256.

¹²²⁸ Yazmada: *yüyrük*. CLAUSON: EDPT: yüğrük: 914^b. TDK: DS: yüyrük: Güçlü, çevik, çalışkan, eline ayağına çabuk.: XI, 4335^a; yüğrük (I): Güçlü, çevik, çalışkan, eline ayağına çabuk.: XI, 4325^b; yüğrük (II): 1. İyi yürüyen, koşan (at vb. için). 3. Koşu atı.: XI, 4326^a.

5420. Zevk-i yâre doyulmaz. Zevk-i tabiat pek çoktur, başlıca zevklerin müfidi, nefsî değil, aklî, vîcdânî, ve tabîî olanıdır demişler! Zevk var, ilmî ve fennî zevk var akli ve vîcdanî, zevk-i tabîî, selim-i tabîî zevk var ilâ âhirihi demişler. **[961/04]**

5421. Zevk de şevk de hep para iledir! **[961/05]**

5422. Zevk ehli ölümü anmaz. **[961/06]**

5423. Zevk-i sehâvet, zevk-i semâhat, zevk-i nefsîden daha müessirdir! **[961/07]**

‘Abdü ’l-Halîm Hakkî

Demişlerdir ki [...] sabit ve daimdir. Sonrakiler âse muvakkat ve gayrı sabit ve muhkem ve zevaldir. Serap gibi gelir, geçer gider. demişlerdir. Zira zevk-i sehâvet ve semâhat, zevk-i rûhânîdir. Zevk-i nefsî âse sarf-ı cismânîdir!

5424. Zevkine bak! **[961/08]**

5425. Zevk, şevk iledir. **[961/09]**

5426. Zevkin tanısı adetten dış olmayandır. Yatlısı (ayalısı) adete yat yabancı olanıdır derler. **[961/10]**

5427. Zevk eyle varıp sohbetine ehl-i mezâkın, gel bari nebat olmaz isen çûb-ı nebât ol. **[961/11]**

Yahyâ Nazîm *Dîvân-ı Belâğat-‘unvân-ı Nazîm* [İbtidâ-yı Ğazelliyât I, 103] [mısrâ¹²²⁹]

5428. Zevki ilm ile muhabette aramalıdır, demişler. **[961/12]**

5429. Zehî batıl zehab!: Zehî gafîl garab! **[961/13]**

5430. Zeheb, vehb kabilinden söz. **[961/14]**

5431. Zeheb, ya da zib deme? demiş. **[961/15]**

5432. Zeylsiz mektup yazmaz, katiptir! **[961/16]**

5433. Zeyli peşine uymaz. **[961/17]**

5434. Zeylen cevap verir. **[961/18]**

5435. Zeyli tahir kelama düştü? demiş. **[961/19]**

[Mehmed Tevfîk] *Mecmû‘a min Nevâdiri ‘l-Üdebâ vü Âtâri ‘z-Zurefâ* (Nevâdirü ‘z-Zurefâ)¹²³⁰ [cüz’-i tînî] 117

5436. Zirâ‘ bunda (burada) Halep burda değilse. **[961/20]**

Mevzundur.

Hıfzî [*Manzûme-yi Dürûb-i Emtâl* 14] [mısrâ¹²³¹]

5437. Zirâ‘ da ölçüden sayılır ki zirâ‘-i mimarî, zirâ‘-i aşârî **[961/21]**

5438. Zirâ‘-i Mekî (Mekke-yi Mükerrreme tabir olunduğu zaman icat olunmuştur ki bir buçuk zirâ‘-i hayattır) **[961/22]**

Evliyâ Çelebî *Siyâhatnâme*¹²³² 4, 382

5439. Zirveden zirveye uçar? Kargadır! **[961/23]**

¹²²⁹ Yahyâ Nazîm: *Dîvân-ı Belâğat-‘unvân-ı Nazîm*: zevk eyle varıp sohbetine ehl-i medâkıñ / gel bari nebât olmaz eşen çûb-ı nebât ol: I, 103.

¹²³⁰ Yazmada: *Nevâdir-i Zurefâ’dan bir fıkradur.*

¹²³¹ Hıfzî: *Manzûme-yi Dürûb-i Emtâl*: zirâ‘ bunda Halep bunda degülse: 14.

¹²³² Yazmada: *Evliyâ Çelebî Siyâhatnâmesinden bir fıkradur.*

5440. Zirveye, tepesine çıktı. [961/24]
5441. Zikrullah zühde delildir; amma kalp doğru gerek. [962/01]
5442. Zikr-i müntehî, zihnden çıkarmamak gerek, demişler. [962/02]
5443. Zikri, şükür dilinden düşürme! demişler. [962/03]
5444. Zikir, şükür hep ibarettir. [962/04]
5445. Zikri olanın şükür, şükür olanın fikri olur! [962/05]
5446. Zikr et de, şükür eyle! Şükür et de, fıkır eyle! Dünyada neler var. Neler yok bir kere akıl ve vicdan ile teemmül eyle! demişler. [962/06]
5447. Zillet ile şecaat birleşmez. “Yani zeyl olan şeci olmaz” Zillet omuzluk yağırılık manasına gelir. [962/07]
5448. Zikr-i dervişân, evrad hem insandır. [962/08]
5449. Zillet erbâbı olur bâb-ı ilahîde azîz. [962/09]
- Hıfzî [Manzûme-yi *Ḍurûb-i Emtâl* 14] [mısrâ¹²³³]
- Nâbî [Dîvân 2, 250, 573, 2]
- ḡillet erbâbı olur bâb-ı ilâhîde ‘azîz*
halk câmi ‘de el üzre götürür pâbüşın
5450. Zilleti ihtiyar etmek âlî cenabların değil, biçarelerin kârıdır! demişler. [962/10]
5451. Zillet, mihnet çekilmeyince murada erilmez. [962/11]
5452. Zimmet-i âlî himmetimize affınız ve şeran lazım gelmiştir! demiş. [962/12]
- [Şolâkzâde Mehmed Hemdemî Çelebî] *Şolâkzâde Târîhi*¹²³⁴ 359
5453. Zimmet matlub iki eldir ki bir almak, biri vermektir! [962/13]
5454. Zimmeti çıkan, çiğme benzer derler. [962/14]
- Çiğ yemedim ki karnım ağrısın!
5455. Zimmeti matlubuna uygun tımar müflis sayılmaz, derler. [962/15]
5456. Zimem defteri gibi? [962/16]
5457. Zimmet himmet ister. [962/17]
5458. Zimmet himmetimize lazımdır, demişler. [962/18]
- [Şolâkzâde Mehmed Hemdemî Çelebî] *Şolâkzâde Târîhi*¹²³⁵ 341
5459. Zimmeti gibi ümmî mi? [962/19]
- T. [Ebü ’z-Ziyya *Ḍurûb-ı Emtâl-i ‘Otmâniyye* 256¹²³⁶]
5460. Zimmetime himayet, ümmetime muavenet muktezâ-yı insâniyettir! [962/20]
5461. Zihni vehmi. [962/21]
5462. Zihnine bal kabağı. [962/22]
- Ş. [Şinâsî *Ḍurûb-ı Emtâl-i ‘Otmâniyye* 256¹²³⁷]
5463. Zihnini oynatmış. [962/23]

¹²³³ Hıfzî: *Manzûme-yi Ḍurûb-i Emtâl*: ḡillet erbâbı olur bâb-ı ilâhîde ‘azîz: 14.

¹²³⁴ Yazmada: *Şolâkzâde Târîhi*’nden bir fıkradur.

¹²³⁵ Yazmada: *Şolâkzâde Târîhi*’nden bir fıkradur.

¹²³⁶ Şinâsî - Ebü’ z-Ziyya: *Ḍurûb-ı Emtâl-i ‘Otmâniyye*: Zimmeti gibi ümmî mi.: 256.

¹²³⁷ Şinâsî - Ebü’ z-Ziyya: *Ḍurûb-ı Emtâl-i ‘Otmâniyye*: Zihnine bal kabağı.: 256.

5464. Zihni aşure kazanına¹²³⁸ dönmüş. [962/24]
5465. Zihni şalgam olanın, hâli hep gamdır. [962/25]
5466. Zihin perişanlığı züğürtlükten gelir! [963/01]
5467. Zihin yorgunluğu; uykusuzlukla, açlıktan gelir. [963/02]
5468. Zihni açık çocuktur, derler. [963/03]
5469. Zihnen meşguliyet, bedenen meşguliyetten ziyade yorar! [963/04]
5470. Zihin yorgunluğundan sakınmak gerektir, tehlikedir. [963/05]
5471. Zihnini çalmışlar, derler. [963/06]
5472. Zihin züğürtlüğü, para züğürtlüğüne de benzemez! [963/07]
5473. Zihni vehbî. [963/08]
5474. Zihninde akşam yediği yemek durmaz, ağzında da yarım darı¹²³⁹ durmaz adam da vardır. [963/09]
5475. Zihnine turp sıkayım. [963/10]
5476. Zikıymet eşya, nadir bulunan eşyadır. [963/11]
- T. [Ebü 'z-Żiya *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye* 256¹²⁴⁰]
5477. Zikıymet eşya, yükte hafif, pahada ağır, elmastır. [963/12]
5478. Zihnin kıymeti yoktur. [963/13]
5479. Zihnin kıymetini mizan almaz. [963/14]
5480. Zilliyetlik ispatı davada lazım gelir. [963/15]
5481. Zilkade, zilhicce, şuhûr-ı kameriyenin son aylarıdır. Biri sefer, biri hac. [963/16]
5482. Zülcelâlin hakk için! [963/17]
5483. Zülcenâheyn ol ki pervaza muktedir olasın. [963/18]
- İbn Sînâ¹²⁴¹
5484. Zülvecheyn (iki taraflı - iki yüzlü) söz şairlerin sözüdür! [963/19]
5485. Zülfikâr-ı Haydarî! [963/20]
5486. Zülkarneyn dahi olsan yine felek ile başa çıkamazsın! [964/01]
5487. Zülkarneyn -meşhur İskender'e verilmiş lakaptır-. [964/02]
5488. Zülmaâşeyn yaşayanlardandır! [964/03]

RÂ (R)

5489. Rabitalı sözden herkes hazzeder. [964/04]

[Ahmed Vefik Paşa] *Lehce-yi 'Otmānî* [cüz'-i evvel, 421^a]

¹²³⁸ Yazmada: *kaẓğānına*. *Kazan* kelimesi yazmada *kaẓan* ve *kaẓğān* biçiminde iki farklı imla ile yazılmıştır. CLAUSON: *EDPT*: *kaẓğān*: 682^a. Ş. Sāmî: *KT*: *kaẓan*: 1068^c; *kaẓğān*: II, 1069^b. Şeyh Süleymān: *LÇvT'O*: *kaẓğān*: 219^b. DOERFER: *TMEN*: *qāẓğān*: III, 387. RĀSĀNEN: *VeeWbT*: *kāẓyan*: 243^b. 'Abdū 'n-Nāşır oğlu: *Lehce-yi Tatarî*: *kaẓan*: cild-i t̄ānî, 32^b. YUDAHİN: *KS*: *kazan*: 426^a. TOPARLI-VURAL-KARAATLI: *KTS*: *kaẓan*: 135^a; *kaẓğān*: 135^a. TDK: *TTS*: *kazgan*: IV, 2392.

¹²³⁹ Yazmada: *tarı*. CLAUSON: *EDPT*: *tarığ*: 537^b. REDHOUSE: *TaEL*: *darı*: 881^b; *darı*: 881^b; *tarı*: 1221^a. Ş. Sāmî: *KT*: *darı*: I, 597^c; *tarı* yā-h̄'ud *tarı*: II, 860^c.

¹²⁴⁰ Şināsî - Ebü' z-Żiyā: *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye*: *Dihniye turp sıkayım*: 256.

¹²⁴¹ Yazmada: *hikmet-i ibn Sînā*.

*Elifbā-yı 'Otmānīni on ikinci harfı ebced hesabıyla iki yüz sayılır. Rā rēbi 'ü 'l-
evvele, Re Rebī'ü 'l-āhire işāretdür.*

5490. Rabıta evden rabıta sözün herkes hazzeder. [964/05]

5491. Rabıtasız söz makbul değildir. [964/06]

5492. Rabıtasız adam, her vakit şaşırır. [964/07]

5493. Rabıtasız ev, ev sahibinin rabıtasızlığına işarettir. [964/08]

5494. Raporu yazdı. [964/09]

5495. Raci, merci. [964/10]

5496. Rahat lokumu gibi. [964/11]

5497. Rahat isteyen dünya ve mâfihâdan geçmek gerek. [964/12]

5498. Rahat isteyen sağır, kör, dilsiz olmalıdır, demiş. [964/13]

Ş. [Şināsī *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye* 257¹²⁴²]

5499. Rahatın başı kanaattir! [965/01]

Arabi: *ar-raḥātu fī 'l-kanā'atu*

[=Rahatın başı kanaattir.]

5500. Rahatın başı kanaat, selametın yolu sükûnettir. [965/02]

5501. Rahatlık isteyen, say u gayretle kanaat etmek gerek. Zira kanaat ağza bir lokma arkaya bir hırka demek değildir ancak say u gayret-i beşerledir. [965/03]

Nāmıḳ Kemāl Begiñ bir fıkra-yı ḥakīmāneleridir

*Āyetle, ḥikmetle, icmā' ile rivāyetle tecrübe ve 'ibretle mübāindir ki insān için her ne
ḥāşıl olusa sa'y ile rivāyetle insān her neye vāşıl olur sa'y ile olur. İbdāl-i mesā'ide
ḳuşūr étme ki olmuş ve vābeste bu 'ālemde sükūnun ḥarekâta, mevtā ya fütūr var ése
rāḥat döşeginde iḳdām ve taḥammül gerek erbāb-ı ḥayāta.*

5502. Rahat düşkünde kaldı derler. [965/04]

Ölüm hâlinde demek.

5503. Rahatlığın ucu tembelliğe çıkar! [965/05]

5504. Rahatlık ister isen dilini kısa tut! [965/06]

5505. Rahatlık isteyen hasedden mahrum olmalı! [965/07]

5506. Rahat yüzü, selamet yolu görmek dilersen; âlemin akından, karasından vazgel!
demiş. [965/08]

Muḥibbī *Divān* [293, 1682, 5] [beyt]

yüzine baḳup Muḥibbī zülfine dil bağlama

derd-i serdir ḥāşılun aḳ u ḳaradan vāz gel

5507. Rahatlık yorar, iş eğlendirir! [965/09]

5508. Rahatlığı sevmeyen olmaz, rahat etmeyi bilmeyen çok olur. [965/10]

5509. Rahatlığı kim sevmez? [965/11]

5510. Rahatlığı hayvan bile sever?! [965/12]

5511. Rahatlığı şeytan da severmiş? [965/13]

¹²⁴² Şināsī - Ebü 'z-Ziyā: *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye*: Rāḥat isteyen sağır, kör, dilsiz olmalıdır.: 257.

5512. Rahat rahat! [965/14]

5513. Rahat otur! [965/15]

5514. Rahat yüzüne hasret kalmış. [965/16]

T. [Ebü 'z-Ziya *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Oṭmāniyye* 257¹²⁴³]

5515. Râzî -müfessirîn-i kirâmdan- İmam Fahri Râzî- [965/17]

5516. Re'yi rıza gerek [965/18]

5517. Râzını (sırrını) ağyara fâş etme! [965/19]

5518. Râzını (sırrını) değil ağyara, yara bile fâş eyleme! [965/20]

Yaḥyâ Naẓīm *Dīvān-ı Belāğat- 'unvān-ı Naẓīm* [İbtidā-yı Ğazeliyyāt 255] [ğazel]

*eṭer-i feyẓ mü 'ettirdedir ey dil-i taḥkīk
ḥük-m-i te 'tîri feleklerde kevākib ne bilür*

*kimse idrāk edemez rütbe-yi Mevlānāyı
müdde 'i neyle olur kaṭ'-ı merātib ne bilür*

*zülfi zünnār-perest etdi dili bir şanemiñ
anı büt-ḥane-yi şüretdeki rāhib ne bilür*

*rāz-ı la lîn ḥaḍer aḡyāra Naẓīm eyleme fāş
kıymet-i gevher-i esrārı ecānib ne bilür*

5519. Rast peşrevi çalar?.. [965/21]

5520. Rast gele söz, rast iş faydasızdır. [965/21]

5521. Rast söylenen sözde de bazen hakikat çıkar! [965/23]

Nābī [*Ḥayriyye-yi Nābī* Nehy-i Lāzime-yi Ālüdegī-yi Kıḍb ü Ḥilāf 249, 26a, 894] beyt

*çıksa ber-ḥük-m-i kaẓāyı kem ü kāst
ittifākan sözünüñ birisi rāst*

5522. Rastgele çıkan talihtir, derler. [966/01]

5523. Rastgele olan şeyler de olur. [966/02]

5524. Rast-gûlukta inat eyleyen ehl-i kalemin değme asârı sendîde-yi yârân olmaz. [966/03]

Mevzundur.

Kemalpaşazāde Sa'id Beg

5525. Rastgelene dert anlatılmaz. [966/04]

5526. Rastık taş, rastık kaşı faş olmaz. [966/05]

5527. Raşî, mürteşî, her ikisi, fiil-i amelde bir kişi sayılır demişlerdir. [966/06]

5528. Raşî, mürteşî, memurun memura yüzün kara demesi; Arab'ın, Araba yüzün kara demesi kabilindendir! demişlerdir. [966/07]

5529. Râşit ise ismin, ne gör, ne işit! demiş. [966/08]

5530. Râşit, mürşit bir arada. [966/09]

5531. Raşî, mürteşî. [966/10]

5532. Raşî, mürteşî, hep müstahak-ı cezadır! demişler. [966/11]

¹²⁴³ Şināsî - Ebü' z-Ziyā: *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Oṭmāniyye*: Rāḥat yüzine ḥasret ḳalmış.: 257.

5533. Râsıdan fark edemezler irtifâ'-ı kevkebin, kılsalar birkaç rasad bünyâd Uluğ Mirzâ gibi.

Nedîm [*Dîvân* Kaşide Der-Sitâyiş-i Sulţân Aḥmed Ḥan u Dāmād İbrâhîm Paşa 16, 29]

5534. Razı olan gönül bozulmaz. [966/12]

5535. Razı, marzî... [966/13]

5536. Razı değilse girme elin bağına. [966/14]

Mevzundur.

Lâ

5537. Razılık iste anandan asi olma, helallik iste babandan bâğî olma, demiş. [966/15]

5538. Razı ise verdim, değil ise döndüm! demiş. [966/16]

5539. Razılık talet et, öp elini işine git! derler. [966/17]

5540. Razı ise ben de razıyım, demiş. [966/18]

5541. Razılık ile olur her şey. [966/19]

5542. Râî mer'î karışmış? [967/01]

5543. Râîye mer'î gerek. [967/02]

5544. Râgıp, ragîbe. [967/03]

5545. Râgıp, mergup. [967/04]

5546. Râgıbın istediği yerindedir. [967/05]

5547. Rafta kurabiye¹²⁴⁴ var o herkesin ağzına göre değildir. demiş. [967/06]

5548. Raftan sünger düşmüş. [967/07]

T. [Ebü 'î-Zîya *Durûb-ı Emtâl-i 'Otmâniyye* 257¹²⁴⁵]

5549. Raftan sünger düşmüş, başı dönmüş? [967/08]

5550. Raftan sünger düşmüş, başı yarılmış derlerse inanır mısın?? [967/09]

5551. Rafta şeker var amma sana göre değil. [967/10]

T. [Ebü 'î-Zîya *Durûb-ı Emtâl-i 'Otmâniyye* 257¹²⁴⁶]

5552. Raftan düşer gibi. [967/11]

5553. Râfızî meşrep herif. [967/12]

5554. Râfızîler peygamberi severiz der de, peygamberin dört yârını -hulefâ-yı râşidîni-sevmezler. [967/13]

Ḥurûfî 'Arşî¹²⁴⁷ [*Dîvân-ı Belâğat Unvân-ı 'Arşî*] ğazel

râfızîdir seveyin dört bârını peygamberiñ

âlini aşḥâbını ibrârını peygamberiñ

'Arşiyâ oldı Ebûbekir 'Ömer 'Otmân ve 'Alî

her biri dîm-i ḥaḳîkat-i Muşţafânıñ ikmâli

¹²⁴⁴ Yazmada: *ḳurâbiye* ve *ğurâbiye*. REDHOUSE: *TaEL*: *ğurâbiyye*: 1339^a; *ḳurâbiyye*: 1441^b; *gulâbiyye*: 1560^a.

¹²⁴⁵ Şinâsî - Ebü'î-Zîyâ: *Durûb-ı Emtâl-i 'Otmâniyye*: Râfdan sünger düşmüş.: 257.

¹²⁴⁶ Şinâsî - Ebü'î-Zîyâ: *Durûb-ı Emtâl-i 'Otmâniyye*: Râfda şeker var ammâ saña göre degil.: 257.

¹²⁴⁷ Yazmada: *'Arşî Dede*.

*bunlara nā-ḥaḳ dēyenlerdir cehānıñ mihmālī
tīre bātındır olar göñülde yoḳ nūr-ı celī*

5555. Râkım-ı hurûf. [967/14]

5556. Rakı kaldırır, çoğaltır merakı. [967/15]

5557. Rakı sıskası. [967/16]

5558. Rakı tiryakisi. [967/17]

5559. Râkip, merkûp birbirinden memnun sana ne? demiş. [968/01]

5560. Râm etdi kendine cihanı. [968/02]

5561. Râm etmiş kendine, hep bend eylemiş dilberi. [968/03]

Mısrâ‘

5562. Râvîler rivayeti böyle demiş. [968/04]

5563. Râviyân-ı ahbâr. [968/05]

5564. Revan nerede, Van nerede? [968/06]

5565. Râh vardır sevdiğim dilden dile. [968/07]

Mevzundur.

Hıfzî [Manzûme-yi Dürûb-i Emtâl 14] [mısrâ‘¹²⁴⁸]

5566. Revan ile Van arasında koca Cudi Dağı’yla, Soğan Dağı var, demiş. [968/08]

5567. Rahvan at gibi!.. [968/09]

5568. Rayiç akçe ile beş para etmez ciğeri? [968/10]

[Mu‘allim Nâcî] Luğat-i Nâcî [384^b]

râyet: [‘A.] Sancaḳ. Nazmda (Râye) şüretinde de kullanılabilir. Cem‘î: râyât.

5569. Râyete meyl ederiz, kâmet-i dil-cû yerine! [968/11]

*Mısrâ‘-i Hânân Cengizyân Kırmıdan: Bu da Ğâzî Giray Hânıñ meşhûr ğazelindendir ki ber-vech-i âtî
aşlı derc ve terkîm kılınmışdır*

Ğazel Ğâzî Giray Hân

râyete meyl ederüz kâmet-i dil-cû yerine

tûḡa dil bağlamışuz kâkül-i hoş-bû yerine

heves-i tîr ü kemân çıkmadı dilden aşıla

nâveg-i ğamze-yi dil-düz he ebrû yerine

sürerüz peygamberimizin devk ü şafâsın her dem

sîm-tenlerle olan leddet-i pehlû yerine

gerden-i tevsen-i zibâda kuṭâş-ı dilbend

bağladı gönlümüzü zülfle ğîsû yerine

severüz esb-i hünermend-i şabâ-reftârı

bir perî-şekl-i şanem, bir gözi âhû yerine

gönlümüz şâhid-i zîbâ-yı cihâda vârdik

dilber mâh-ı ruy u yâr-ı perî-rû yerine

seferüñ cevri çok ümêd-i vefa ile velî

¹²⁴⁸

Hıfzî: Manzûme-yi Dürûb-i Emtâl: râh vardır sevdiğim dilden dile: 14.

olduğ āşüftesi bir şūh-ı cefā-cū yérine
olmuşuz cān ile bi 'llāh gāzāyī teşne
kanını düşmen-i dīnün içerüz şu yérine

‘Abdü ’l-Halīm Hākķī

İşte şu gazeldir ki bir devletin ve bir milletin tarihî ve daimî hamâset ve besâlet ve celâlet ve şecaat ve medeniyet ve şevket ve satvetine feraset ve fetânet ve ismet ve iffetine metânet ve cevdet ve safvetine dal ve şamil [...] ateşin celalet gösteren manzum ve müessir ve lâyemut bir terâcim-i ahvâl-i devlettir ki ikbaline nadiren tesadüf olunur. Bu millî bir tarih-i manzum olduğu gibi mensup olduğu milletin bir ayine-yi hamâset-i garrâsı ve devletin dahi tak-ı zaferinde muallak bir levha-yı zafer tuğrasıdır dense sezadır!

5570. Râyet, zafer âyet-i Osmânî! [968/13]

Bir fahriyenâmeden

râyet zafer-i âyet-i ‘Otmânî
dikildi bār-ı bürc-i düşman
nām-ı celâlet-i ‘Otmânî
şâyi’ oldı ‘umûm cehāna

5571. Rey verilmez, alınır demişler. [968/14]

5572. Rey-i âlem, rey-i hastan eamdır demişler. [968/15]

5573. Reyine sahip olanlar aldanmazlar. [968/16]

5574. Rabbiye emanet, sana emanet. [968/17]

5575. Rabbine sığın! [968/18]

5576. Rabbiye emanet ol! [968/19]

5577. Rabbim beladan, kazadan saklasın! [968/20]

5578. Rabbim bühtan yalan saklasın. [968/21]

5579. Rabbim merhamet etsin. [968/22]

5580. Rabbim yarlığasın. [968/23]

5581. Rabbini bil! [968/24]

5582. Rabbini bil, kendini bil! [968/25]

5583. Rabbini bilen, kendini bilir. [969/01]

5584. Rabbine şükr et, kalbini doğru tut. [969/02]

5585. Rabbime çok şükür o dertten de kurtuldum derler. [969/03]

5586. Rabbini unutma zira, her işini rabbın görüyor! [969/04]

5587. Rabbim mâr-ı zalime güneş yüzü göstermesin! [969/05]

5588. Rabbim mâr-ı sermâ-dîdeye güneş yüzü göstermesin! [969/06]

5589. Rebîb, rebîbe (üvey oğul ve kız) sofraya zor sığar. [969/07]

5590. Rica, minnet kabul ettirdi? [969/08]

Zebanzedî ricadır.

5591. Recep Efendi, Şaban Efendi, hani ya Ramazan Efendi! [969/09]

5592. Recep ayı işitmez ayı demiş. [969/10]

Mehmed Tevfik] *Mecmū'a min Nevādiri 'l-Üdebā ve Âtāri 'z-Zurefā (Nevādirü 'z-Zurefā)*¹²⁴⁹ [cüz'-i evvel]¹²⁵⁰ 99

5593. Recep ayı şevval ayı işte oldu on ay, doğurduğun şaban, ramazan -uşamay-benzemiyor- demiş. [969/11]
 5594. Recep ayı, şaban ayı, işte oldu on ay. [969/12]
 5595. Recm-i şeytana olur, ya şeytana uyana (ehl-i zinaya) [969/13]
 5596. Rahlede dirsek çürüten molladır! [969/14]
 5597. Rahmet, zahmet insanlar için. [969/15]
 5598. Rahmet, zahmet bir babdan gelir. [969/16]

[Mu'allim Nācī] *Luġat-i Nācī* [387^a]

rahmet: [‘A.] Cenāb-ı Hakkın kulına ba‘de ‘l-mevt olan ihsānı, hüsn-i mu‘āmelesi: Allah *rahmet* eyleye *bīmār hastaya!* - ‘Avnī *ķable* ‘l-mevt olan *ihsān-ı ilāhīyede ıtlak* olunabilir. *Yağmur.*

5599. Rahmet, Cenab-ı Mevlanın kolayına dünya ve ahiret ihsanıdır. [969/17]
 5600. Rahmet okut, lanet okutma. [969/18]
 5601. Rahmet-i ilahîyeden ümidinizi kesmeyiniz! demişler. [969/19]
 5602. Rahmete ermek, zahmetsiz olmaz. [969/20]
 5603. Rahmet evi, zahmet taşından yapılır. [969/21]
 5604. Rahmete şükür, zahmete sabır, tahammül gerek. [970/01]
 5605. Rahmete şükür etmeyen, zahmetten zor kurtulur. [970/02]
 5606. Rahmete ermeyen mahluk yoktur. [970/03]
 5607. Rahmet her kula erer, her kapıya girer. [970/04]
 5608. Rahmet eseridir hep gördüklerin. [970/05]
 5609. Rahmet kapısı kapanmaz. [970/06]
 5610. Rahmet-i Rahmân’dan ümit kesilmez. [970/07]
 5611. Rahmet-i Rahmân’dan ümidini kesme, nan nimetini yedirene küsme! [970/08]
 5612. Rahmet yağmış aşına, devlet konmuş başına. [970/09]
 5613. Rahmeti âlî himmet olanlara okurlar, laneti ehl-i şeytânet olanlara! [970/10]

[Şolaķzāde Mehmed Hemdemī Çelebī] *Şolaķzāde Tārīhi*¹²⁵¹ [İrtihāl-i Hāzret Sultān Çelebī Mehmed Hān]
 138

Naẓm

rahmet ol sultān-ı ‘ālī-i himmete
kim medār oldu nīzām-ı ümmete
devlet-i ‘Otmānī tecdīd eyledi
‘adl-i bünyādını temhīd eyledi
milk-i Rūm’a vērdi ‘adl ile nīzām

¹²⁴⁹ Yazmada: *Nevādir-i Zurefā’dan bir fıkıradur.*

¹²⁵⁰ Yazmada: *Nevādir-i Zurefā’dan bir fıkıradur.*

¹²⁵¹ Yazmada: *Şolaķzāde Tārīhi’nden bir fıkıradur.*

tāb-ı miṭvāh ile yevmü 'l-kıyām

5614. Rahmet-i şevk ile sermest ve hayran olduğum yerdir. [970/11]

Mevzundur.

Mehmed Tefvîk] *Mecmū'a min Nevādiri 'l-Üdebā ve Ātāri 'z-Zurefā*¹²⁵² (*Nevādirü' z-Zurefā*) [cüz'-i evvel] 46

5615. Rahmetli böyle şeylerden hoşlaşırdı. [970/12]

5616. Rahmetli pederim. [970/13]

5617. Rahmete herkes muhtaç. [970/14]

5618. Rahmetten kaçıp doluya tutulmaya benzedi. [971/01]

5619. Rahmet kapısından kimse kovulmaz. [971/02]

5620. Zahmet çekmeyen rahmete ermez. [971/03]

5621. Rahmet olmayınca bereket olmaz. [971/04]

5622. Zahmetsiz, rahmete erişilmez. [971/05]

5623. Rahnesiz yürek, kürek olmaz. [971/06]

5624. Zahmetin noktasını kaldırırsan rahmet olur, derler. [971/07]

5625. Zahmetsiz yemek, aş olmaz, taş olur. [971/08]

5626. Rehavet kesâletten, kesâlet ataletten, atalet cehaletten doğar! [971/09]

5627. Zahmete değmeyen, lutf, lutf sayılmaz. [971/10]

5628. Ridâ'et-i fikri reddetmek gerek. [971/11]

5629. Reddi gayrı kabil. [971/12]

5630. Reddetme sevdiğim gel rahm eyle hâlîme. [971/13]

mışrâ'

5631. Reddolan çingene olsun? derler. [971/14]

5632. Rezânet başka, rezalet yine başkadır. [971/15]

H [‘Abdül ‘l-Halîm Hakkî]

İzah: *Rezânet* lugatte ağırlık, ıstılahta memduh fiillerdir ki: ciddilik, sebatkârlık, metanetlik, isabet-i reylik, fikrinde münevverlik manalarında. *Rezânet*, metanet, itaat, şecaat, cud ve sehavet, mürüvvet, mertlik, yiğitlik, cömertlik, sıyanet, himayet, hürmet, say u gayret, fitnat, iffet, ismet, hicab, haya, sadakat, infak, sıfat-ı a‘mâl ve ef‘alîy kaffesi halk-i memdûh ve müsahhan olup ehl-i halk ve sahib-i akl ve vicdan ve kemal olan kamile yaraşur fiildir ki bu sıfatlarla muttasıl olmak bahtiyarlık sayılır! demişler.

Hasâil ve *fazâil-i ahlâka* cümlesinden olup insanlara iktisap ve ittisafî ferife-yi diniyeden olan ve a‘mâl-i hasene erkânından verilmesinden bulunan ahsen.

Rezalet lugatte: alçaklık, ıstılahta kötü huylardır ki kötülük ve fenalıkların cem‘isin cami‘ ef‘al ve a‘mal-i şenâları şamildir: *Habaset*, *habanet*, *cebânet*, *şeytanet*, *hakla* *haset*, *kibr*, *gurur*, *buğz*, *garaz*, *hile*, *fiten*, ve *fesat* ve *nifak*, *gybet*, *gayme*, *bühtan* ve *iftira* ve *gayrihum* ef‘al ve sıfat-ı mezmûmedir ki hep makdûh ve medhûl ve mevrut fiillerden olup (*Hafezana’* llah böyle fiillerden sakınmak adem oğlanına farîza-yı dinîyeden olduğundan bu fiillere ekseriyetle ilmden, terbiyeden mahrum ve cehaletle su-yi ahlâk neticesi olarak beyne ‘ş-şera sârî illet gibi [...] ve bi-ahlâk ve gafil

¹²⁵² Yazmada: *Nevādir-i Zūrefā*’dan bir fıkra-yı laṭîf edür.

olanlar da ma'a 't-te'essüf görülegelen ahvâl-i elme ve müessifedendir. (Allah cümlemizi böyle hâllerden ikaz ve sıyanet eyleye) amin.

5633.Rezil ile yâr, yoldaş olma! [971/16]

5634.Rezil olmaktan, zelil olmak ehvendir, derler. [971/17]

5635.Rezaleti baştan aşırđı, derler. [971/18]

5636.Rezil rüsvây-ı âlem olarak nam ve şan kazanmaktan ise, hakir ve bî-nişan olarak yaşamak elbette hayırlıdır! [972/01]

5637.Rezaleti kabul edenler, ahmak akılsız insanlardır. [972/02]

5638.Rezalet-i âlemde Allah sıyânet eyleye! [972/03]

5639.Rezalette zevk arayanlar ahmaktırlar. [972/04]

5640.Resim, lisân-ı umûmîdir, demişler. [972/05]

5641.Resimdir âlemde bülbül gül-i sûr, pervane şem'. [972/06]

Fuzûlî [Dîvân] mışrâ¹²⁵³

5642.Resûlullahâ âsî olma! Şeriatine tevessül eyle, Allaha âsî olma emrine tevekkül eyle! [972/07]

5643.Resmî alınmayan meta pazarda yer bulmaz. [972/08]

5644.Reşit pirinci çok su götürür. [972/09]

T. [Ebü 'z-Zîya *Đurûb-ı Emtâl-i 'Otmâniyye* 257¹²⁵⁴]

5645.Reşit pirinci ise daha çok su kaldırır! derler. [972/10]

5646.Reşit ise ne gör, ne işit. (Adın) [972/11]

5647.Reşâdet, fazilet, rahmet-i rahmândır hep. [972/12]

Mışrâ'-Lâ

5648.Resânetli bina sahibi andırır. [972/13]

5649.Resânet, metanet, hep bir yola çıkar. [972/14]

5650.Radiyallâh!.. [972/15]

5651.Radiyallâhu çekti! [972/16]

5652.Rânâ bilirim ki kâziptir, demiş. [972/17]

5653.Reaya, himaye ister. [972/18]

5654.Reaya emn ve asayıştadır, a'dâ hirâsandır. [973/01]

Mışrâ' Lâ

5655.Reaya vedî'atullahtır. [973/02]

5656.Rağbetsiz (müşterisiz) zayi hükmündedir. [973/03]

5657.Rağbet ehline göredir! [973/04]

5658.Rağbet malına göredir! [973/05]

5659.Rağbetsiz misafir, davetsiz misafir. [973/06]

5660.Rağbeti, riayeti yerinde adamdır, derler. [973/07]

¹²⁵³ AKYÜZ, K.: *Fuzûlî Türkçe Divan*: n'ola gönlüm 'arızuñ isterse cânım-kâmetün / resmdür 'âlemde bülbül gibi sever pervâne şem' : 268, CXLIV, 5.

¹²⁵⁴ Şinâsî - Ebü' z-Zîyâ: *Đurûb-ı Emtâl-i 'Otmâniyye*: Reşid pirinci çok şu götürür.: 257.

5661. Rağbet güzel ile zenginedir. [973/08]

Ş. [Şināsī *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye* 257¹²⁵⁵]

5662. Rağbetsiz misafir ağırlığını üzerinde taşır. [973/09]

5663. Rağbet, görülen riayet mukâbilidir. [973/10]

5664. Rağbet riâyete göredir. [973/11]

5665. Rağbet etmeyene gitmek, olmadan kabre girmeye benzer. [973/12]

5666. Rağbeti arttı. [973/13]

5667. Rağbet olmayınca mal metada revaç olmaz, ruhsat olmayınca hâl-i nâ-mizâca ilaç olmaz. [973/14]

Mevzundur.

5668. Refakat ettiğin adamı tanımak gerek. [973/15]

5669. Refâh-ı hâl kanaatledir. [973/16]

Yaḥyâ Naẓīm *Dīvān-ı Belāğat- 'unvân-ı Naẓīm* [Tārîḥ-1105 4, 11] *Tārîḥ-1105*

*kaḫāda leşker-i nuşret refîki Hızır ve İlyās
ilāhî baḫr ile bir de muẓaffer ola bî-pervā*

5670. Refîki hafr ile ilbâs ola derler. [973/17]

5671. Refîkini tevîk eyleye derler. [973/18]

5672. Refiksiz yola çıkma! [973/19]

5673. Refiksiz, yola çıkmak zordur. [973/20]

5674. Refikin it de olsa incitme! [973/21]

5675. Refikin iyi ise Bağdat bile yakın gelir. [973/22]

5676. Refikin iyisi, uzun yolu kısaltır. [973/23]

5677. Refiksiz, rakipsiz insan olmaz, Allah tevîkîni refik eyle! demiş. [973/24]

5678. Rakibin iyisi yolda belli olur! [973/25]

5679. Refîk-i gârî, şefîk-i yârîdir. [973/26]

5680. Refik, rakipten azar! [973/27]

5681. Rekabet, medâr-ı gayrettir, derler amma, hiss-i haset karışmazsa! Refakat medâr-ı selamettir! Derler amma hiss-i sadakat bozulmazsa demişler. [974/01]

5682. Rakip ölsün de ne yüzden ölürsün. ¹²⁵⁶ [974/02]

Şināsī [*Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye* 257, 2091]

Gündeş (Ortak, ya'ni erkek iki zevcesi)nden biri ölsün de nasıl ölürsün ölsün tek ölsün demiş kadının biri.

5683. Rakipsiz insan olmaz. [974/03]

5684. Rakip telaşsız olmaz. [974/04]

Naẓīm Yaḥyâ *Dīvān-ı Belāğat- 'unvân-ı Naẓīm* [İbtidâ-yı Ğazeliyyât 119, 1] [beyt]

*benümle 'ahd-i vefāya ḫabîb el vârdi
yine ḫasedle telâş-ı rakîb el vârdi*

¹²⁵⁵ Şināsī - Ebü 'z-Ziyâ: *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye*: Rağbet güzel ile zenginedir.: 257.

¹²⁵⁶ Şināsī; Ebü 'z-Ziyâ [Tevfîk]: *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye*: Rakîb ölsün de ne yüzünden ölürsün ölsün: 257, 2091.

5685. Rakip olan hasedinden telaş etse gerektir. [974/05]

5686. Rakibin telaşı, hasedindendir; yüzünün bozarması, fitne fesadındandır! demişler. [974/06]

5687. Rakipsiz, şeytansız insan olmaz. [974/07]

5688. Rakipsiz insan olmaz, meğer ki Yavuz Sultan Selim'e vezir ola! derler. [974/08]

Şolaḳzāde Mehmed Hemdemī Çelebī *Şolaḳzāde Tārīḫi*¹²⁵⁷ [Tafşil-i Vefāt-ı Yāvuz Sulṭān Selīm Hān - Hikāyet- 426]

*raḳībün ölmesine çāre yoḳdur
meğer vezīr ola sulṭān Selīme*

5689. Rakibim öldü, yeri bana kaldı, sananlardandır! derler. [974/09]

5690. Rakipsiz, refiksiz insan yaşamaz. [974/10]

5691. Rakip, ya refikten ya refikin rakibinden çıkar! [974/11]

5692. Rakibin dostluḡuna inanma! [974/12]

5693. Rakip şeytan yadigarıdır! derler. [974/13]

Naẓīm Yahyā *Dīvān-ı Belāḡat- 'unvān-ı Naẓīm* [İbtidā-yı Ġazeliyyāt 99] [beyt]
*felekde bir meh-i nā-mihribāna müşterī olmuş
raḳīb¹²⁵⁸ rūy-siyāhıḡ kevkeb-i baḫtı zuḡhallenmiş*

5694. Rakibin yüzü kara olsun! derler. [974/14]

5695. Rakibin yanında olması acep deḡildir! derler. [974/15]

5696. Rakibin yanında olması iyi deḡildir! demişler. [974/16]

Muḥibbī *Dīvān* [382, 1214, 4] beyt

*taḡ degüldir ger raḳīb olmazsa yanuḡdan cüdā
ḳande kim gül açıla lābüd bulunur ḡār ü ḡas*

5697. Rekabetin sonu nedamettir. [974/17]

5698. Rekabetin ifratî melamettir. [974/18]

5699. Rakibinden kendini uzak tut! [974/19]

5700. Rakipten kendini gözet! [974/20]

5701. Rakip kişinin onduḡunu istemez, donduḡunu ister! [974/21]

5702. Rakip, şeytana benzer! [974/22]

Muḥibbī *Dīvān* [742, 2553, 1] beyt

*her ne deḡlü eylesen cev̄r ü cefā çekmek revā
gönlümün taḡtındaki sulṭāna beḡzetedüm seni
cennet-i kūyında ēken dūr ḳılduḡ sen beni
ey raḳīb-i rū-siyeh şeyṭāna beḡzetedüm seni
gülşen-i kūyında eḡḡānum görüp dilber dēdi
ey Muḥibbī murḡ-ı ḡoş-elḡāna beḡzetedüm seni*

5703. Rakip şeytana benzer, refik insana! [974/23]

5704. Rakibin biri öldü, biri kaldı; yazık ki öleceḡi diri kaldı! [974/24]

¹²⁵⁷ Yazmada: *Şolaḳzāde Tārīḫi* 'nden bir fıkradur.

¹²⁵⁸ Yazmada: *raḳīb*in.

Mevzundur.

Üsküdarlı Şeyh Maḥmūd

5705. Rekâketli lisanda hata mı ararsın? [975/01]

5706. Ramazan oğlu Bayram, yediği içtiği ayran? demiş. [975/02]

Şolaḳzāde Mehmed Hemdemî Çelebî *Şolaḳzāde Tārîḫi*¹²⁵⁹ [Bā'ıt İhtilāf-ı Rûm u 'Arab u Sebeb-i Tavaṭṭun al-Ramāzân Der-Vilâyet-i Aḫîna 296]

5707. Ramazan oğulları gibi baba mülkünü paylaşamadılar, derler. [975/03]

5708. Ramazan bereketli aydır. [975/04]

5709. Ramazan bereketli aydır amma duvardan giden kılıca sor, demiş. [975/05]

T. [Ebü 'z-Zîyâ *Ḍurûb-ı Emtâl-i 'Oṭmāniyye* 249¹²⁶⁰]

5710. Ramazan ayı ol eh-i firûz, ya yirmi dokuz olur ya otuz olur. [975/06]

Naẓîm Yahyâ *Dîvân-ı Belâgat- 'unvân-ı Naẓîm* Kıt'a Der Esâmî-yi Pād-şāhân 331] [beyt]

Ramāzân ayı ol meh-i firûz

ya yigirmi toḳuz olur ya otuz

5711. Ramazan ayı, rahmet ayı, müminlerin mağfiret ayı, derler. [975/07]

5712. Ramazanda yalan söyleyenin, bayram günü yüzü kara olur! [975/08]

5713. Ramazan kazasını sadakasına niyaz eder! demiş. [975/09]

[Mehmed Tevfîḳ] *Mecmû'a min Nevâdiri 'l-Üdebâ vü Âṭâri 'z-Zurefâ* (Nevâdirü 'z-Zurefâ)¹²⁶¹ [cüz'-i evvel]
8

5714. Ramazana hürmet eden aç kalmaz. [975/10]

5715. Ramazan gelse şeytanı hapse atardı, demiş. [975/11]

Nefsin hapsinden kinâye olmak gerek.

5716. Ramazan, bayram sayılı gün, saygılı gün! [975/12]

5717. Ramazan geldikten sonra, bayram sorulmaz! [975/13]

5718. Ramazan, ayların sultanı, mah-ı mübarek mağfiret nişanıdır ki menzil-i Kur'ân-ı ayet-ı gufrandır, demişler. [975/14]

5719. Ramazan ayı gerek ki cennet kapısı açıla! demiş. [975/15]

Fuzûlî *Fuzûlî Dîvânı* [363, CCXXXIX, 4]

Ramāzân ayı gerek açıla cennet ḳapısı

ne revâ kim ola mey-ḥâne ḳapısı baḡlu

5720. Ramazan bayram, kurban bayram, nerede kaldı bizim Hacı Bayram? demiş. [975/16]

5721. Ramazan (oruç) ayı görüp tutmak, görüp açmak meşrudur, demişler. [975/17]

5722. Ramazan gitti amma kurban geliyor?! [975/18]

5723. Ramak kaldı. [975/19]

5724. Ramak candan ümit kesme! [975/20]

5725. Remeli, rummân çıkmış. [975/21]

5726. Remelci, emelci baş başa vermiş? [975/22]

¹²⁵⁹ Yazmada: *Şolaḳzāde Tārîḫi*'nden bir fıkradur.

¹²⁶⁰ Şinâsî - Ebü 'z-Zîyâ: *Ḍurûb-ı Emtâl-i 'Oṭmāniyye*: Ramāzân bereketli aydır ammâ dîvârdan giden kılıca sor demiş.: 257.

¹²⁶¹ Yazmada: *Nevâdir-i Zurefâ*'dan bir fıkradur.

5727. Remel attırır baht-ı siyahına. [975/23]

5728. Remelciden talih sorar, falcıdan bahtlı yol; o yolcunun talihidir çakıllı kumsal yol!
[975/24]

5729. Renç ve meşakkat hekimin keşmeye ecattan kalma mirasıdır, demişler. [976/01]

‘Hurûfî ‘Arşî [Dîvân-ı Belâğat Unvân-ı ‘Arşî] beyt
çün âdem zâdesin derd-i belâdan ğam yême zîrâ
bize mîratdur renc-i meşakkat çekmek âbâdan

5730. Rencide gönül ile pazarlık olmaz. [976/02]

5731. Rint olan, esîr-i bend olmaz. [976/03]

Nef’î [Sihâm-ı Kazâ Der-Hakkı Yahyâ Efendi ve ğayrihî 12, 2] beyt
rind odur kim esîr-i kayd olmaz
ne Üveys ne Hanbelî görünür

5732. Rintmeşrep olan esîr-i kayd olmaz. [976/04]

5733. Rintmeşrep ol, rinde tabiat olma! [976/05]

5734. Rind-i sâhib-dile, deli görünür. [976/06]

mısrâ‘
Nef’î [Sihâm-ı Kazâ Der-Hakkı Yahyâ Efendi ve ğayrihî 12, 1] beyt
ol ki eşhâşa Bû ‘Alî görünür
rind-i şâhib-dile deli görünür

5735. Rencide olur dide-yi huffâş ziyâdan. [976/07]

Ziyâ Paşa [Tercî‘ Bend 4] mısrâ‘¹²⁶²

5736. Rençperi rencide etmemek gerek, demiş. [976/08]

5737. Rint olanın meyli sâfî câmedir. [976/09]

mısrâ‘
Hızrî Gâzel
devletin de peyker-i bî-vâyemin
giydigi gül-gün aqlas câmedir
hızrî eyler naql-i mey-gûnu heves
rind olanı meyli şâfî câmedir

5738. Revan başka, Van başka. [976/10]

5739. Revan’a, revan oldu! demiş? Aryuvanın, arduvanını görmek içindir! Demiş derler.
[976/11]

Fuzûlî [Dâstân-ı Leylîvü Mecnûn Bu Mecnûn’un zencîre şerh-i ğamıdır ve beyân-ı silsile-yi elemidür
1629]

gezmek hevesiyle hâne hâne
ol pîr ile oldılar revâne

Sünbülzâde Vehbî Dîvân [Târîh-i Reften-i Zülâli ez-Üstâdan Şu‘arâ-yı Ezâbîke be-Cenâb-ı Buğârâ
29]

dédüm Baħr-ı Siyeh’den ‘azm édünce Vehbiyâ târîh
zülâlî Mâverâ’ü ‘n-nehre, deryâdan revân oldı

¹²⁶² Ziyâ Paşa: Tercî‘ Bend: erbâb-ı kemâli çekemez nâkıs olanlar / rencide olur dide-yi huffâş ziyâdan: 4.

Nef'î *Dīvān* [Kaşîde-yi 'İydiyye Der-Medh-i Sultân Ahmed Hân 9]

dil-teşne cehân meşreb-i pâkindeki lufâ
güyâ çemen-i 'âleme bir âb-ı revândur

Fuzûlî *Dīvān* [Gazelîyyât 256, CXXXII, 7] [beyt]

dün Fuzûlî 'arızuñ görgeç revân görünce
lâf édüp dârdi ki cânım var emânet-dâr émiş

5740. Revani helvası gibi. [976/12]

5741. Revan, Van'dan sonradır; Van'a mâlik olan, Revan'a da olur! demiş. [976/13]

5742. Revani tekkesinde revani. [976/14]

5743. Revanidere, revani tekkesinde. [976/15]

5744. Revan'dan Van'a, Van'dan Revan'a, revan oldu revânî! demiş. [976/16]

5745. Revan üzerine revan oluruz, demiş. [976/17]

5746. Revan'a revan oldu demiş. [976/18]

Şolâkzâde Mehmed Hemdemî Çelebî *Şolâkzâde Târîhi*¹²⁶³ 606, 756, 761

Târîh Mısrâ'

sultân Murâd Râbi'
feth eyledi Revânî

Evliyâ Çelebî *Siyâhatnâme*¹²⁶⁴ 2, 282

Fî 'l-hâl 'Acem şâhına elçiler irsâl olunur. Tuğ-ı hümayûn Üsküdâr bağçesinde karar
kılar. Cemî' Anaçolu ve Rûm-eli mîr-i mîrânları Revâna revân olurlar... ilâ âhîrihi...

5747. Rintmeşrepler mest-i ilâhî olur, derbederler mest-i meyhânî olur! derler. [976/19]

5748. Rint, mest olur amma mest-i aşk [mest-i ilâhî] olur, demiş derler. [976/20]

Fuzûlî *Fuzûlî Dīvânı* [363, CCXXXIX, 4]

ramazan ayı gele açıla cennet kapısı
*ne revâ kim ola mey-hâne kapısı bağılu*¹²⁶⁵ *kapalu*
feth-i mey-hâne için okuyalım Fâtîha'lar
ola kim yüzümüze açıla bir bağılu kapu

Lâ

Rind-meşrebler tarîk-i 'aşkda dört medheb ehle benzerler, lâkin haķîkatdır! Medheb
ve meşrepleri: Rindlik, Kalendarlik, dertdelik, deryâdillik, hep meslekde gerçi yolları
medhebleri dört türdür, ancaķ varacaķları menzil-i maķşûd da bir. icâd-ı mülhid
olan derbederlik (serserilik) beşinci tarîk-i medhebdir, menzil mey-hâne bir!

5749. Ravza-yı mutahharaya yüz sürmek nasip eyleye amin! [976/21]

5750. Ravza-yı cinânda görüştür bizi. [976/22]

5751. Ravza-yı cinân, ravza-yı cânân! [976/23]

5752. Reh (tarik-yol) aşka girdi, âşıklar. [976/24]

Beyt-Lâ

âvâre-yi hāmûn hezâr âfet-i 'aşķız

¹²⁶³ Yazmada: *Şolâkzâde Târîhi* 'nden bir fîkradur.

¹²⁶⁴ Yazmada: *Evliyâ Çelebî Siyâhatnâmesinden bir fîkradur.*

¹²⁶⁵ Yazmada: *kapalu.*

bir ‘āleme düşdük ki ne reh belli ne rehber

5753. Rehsiz, (tarik-yol), rehbersiz menzil-i maksûda erilmez. [976/25]
 5754. Rehzen olma, rehber ol. [976/26]
 5755. Rehâvî kadife, lâhûrî şal ister?! [976/27]
 5756. Rehâvî kadifeden şalvar, lâhûrî şal olmasa kız gelin olmayacak mı? derler. [976/28]
 5757. Rehberi (kılavuzu) karga olanın burnu laşeden kalmaz. [976/29]
 5758. Rehber-i insan (insanın rehberi) ilm ve irfandır, demişler. [976/30]
 5759. Riba haramdır. [977/01]
 5760. Riba da haram, riya da haram! [977/02]
 5761. Riba, ümmü ’l-habâis, riya onun veled-i manevîsidir! Her ikisi de, fesâd-ı ahlâka delalet eder! Vebâl-i azîme nikbet ve felakete sevk eyler! demişler. [977/03]
 5762. Riba, riya bir babdan gelir! [977/04]
 5763. Rica, minnet, babında can verdi. [977/05]
 5764. Rica, minnet, güç hâl yola girdi. [977/06]
 5765. Rica başka, riya başka [977/07]
 5766. Rica et, riya eyleme! [977/08]
 5767. Ricayı, riya çevirme. [977/09]
 5768. Reca ile havf arasında bulun. [977/10]
 5769. Rica ile biten iş, riya ile biten işten elbette hayırlıdır! [977/11]
 5770. Rica, minnet kul kapısında, Hüda kapısında da makbuldür! Ancak riya ile karışırsa Hüda reddeder, kulu bilmem? Demiş. [977/12]
 5771. Ricasız, minnetsiz, rahmete erilmez! [977/13]
 5772. Ricasız, minnetsiz, cinan-ı canana girilmez! [977/14]
 5773. Rica niyet davasından hazer etmek gerek. [977/15]
 5774. Rical, rihâl veznindedir, ehli olmayan rical, rihâl menzilesinde kalır, demişler. [977/16]

[Mu‘allim Nâcî] *Luğat-i Nâcî*

ricâl: [is.] *reculîñ cem’i: Her ricâl nisâdan füzûn düşer. Nâbî (Racûl) kâmil, mürüvveti tam ma’nâsında geldiğinden de bu ma’nâ gözedilir: Ricâl-i devlet, bâb (râcil)îñ cem’i de olur.*

5775. Ricâl-i devlet, müşâvir-i ümmet. [977/17]
 5776. Ricâl-i gaybdan haber verir. [977/18]

Sünbülzâde Vehbî *Dîvân* [12, 23] beyt

ricâl-i gaybdan nice demiş vardır Dimeşvâr’ı
bu günlerde vezîrîñ fetḥ eder şevketlü ḥünkârûm

5777. Ricâl-i gaybdan imdat umar. [977/19]
 5778. Ricalin şerâiti pek çoktur, birincisi bilgi (ilm ve kemal), ikincisi tecrübe, üçüncüsü fetanet ve feraset ve akıl ve kıyâset ve adalet... ilâ-âhirihi. [977/20]
 5779. Rical kemale bakar, kemal ise iktisâb-ı ‘ulûm ve fûnûnla bilgi, görgü, tecrübe ve terbiyedir ki bilcümle hasâil ve fezâil-i beşeriyeye bakar. [977/21]

5780. Rical sıfatı nâm-ı mübarektir ehline tefviz olunmak gerektir! Aksi halden nikbet, fitne, fesat çıkar, intizam-ı devlete halel gelir. [977/22]

5781. Rihlet kösü çalınmadan ahiret hanesi yapmak gerek. [978/01]

[Mu'allim Nâcî] *Luğat-i Nâcî*

rihlet: [is.] *Dünyâdan âhirete göçme: Dem-i rihlet. Fi 'l-aşıl muṭlaḳa göçme ma'nâsına ése de lisânımızda böyle huşûşî olarak kullanılır.*

5782. Rihlet etti cananım benim. [978/02]

mısrâ'

5783. Rihlet etdiyse ona rahmet, sana ömür derler. [978/03]

5784. Rihlet edene hak rahmet eyleye! [978/04]

5785. Rihlet kösü çalınsa gerek, verilen can alınsa gerek. [978/05]

Muḥibbî *Dīvân* [658, 2236, 3] [beyt]

bundan evvel cedd ü cehd ile saṇa bir ḥâne yap/

kūs-ı rihlet çalınup nâgâh bundan göçesin

bulmadum bir yâr-ı hem-dem kim ola 'ahdi bütün

nice yıllar aradım gezdüm cehânıḡ kūçesin

çevv eküp umar mısın kim ola gendüm ḥâşılıḡ

ey Muḥibbî her ne kim ekdünse anı biçesin

5786. Bu fenadan göçsen gerek ekdiğini biçsen gerek. [978/06]

5787. Rihlet kösü kapıda çalınsa gerek! [978/07]

5788. Rihlet borusu herkesin kulağın çalınsa gerek! [978/08]

5789. Rihlet borusu öttü! [978/09]

5790. Rihlet günü, ayrılık günü. [978/10]

Yahyâ Nazîm *Dīvân-ı Belâgat- 'unvân-ı Nazîm* [târîḡ-i berây-ı nefîrî Aḥmed 63] [beyt]

cân gūşına çalındı nefîr-i rihlet

göçdi ṭaraf-ı bârgeh-i Tevvâb'a

cânıyla ṭarîḡ-i İrem'e sâlik olup

düşdi keder-i mâtemi şeyḡ u şâba

târîḡini erbâb-ı neḡam dedî Nazîm

Aḥmed Çelebi çekdi nefîr-i ḥâba

5791. Ridâ-yı gafleti sıyr yüzünden ey peri. [978/11]

5792. Rızık için talep şarttır, demişler. [978/12]

5793. Rızık alnın teri, elin kiri ile talep olunur! [978/13]

Gani kalpli ol, aza kanaat eyle, açlıktan öl, fakat medâr-ı maîşetini tahsil-i le'imden talep etme; zira herkesin rızıkını ancak kerim olan Cenab-ı Hak verir.

5794. Rızık ezelden, her kula takdir ve taksim olunmuştur; ancak aranıp bulmak şarttır demişler. [978/14]

5795. Rızık için gam yeme, Allah kerim! [978/15]

İbn-i Kemâl *Kıṭ'a*

maṭbah-ı dehr içinde aç olsaḡ

kimsenin ni 'metine ḥased étme

*rızık için fi 'l-ḥaḳīka ğam yeme kim
zimnu 'llāh rızık kulla aḥad*

5796. Rızık-ı mukadder senindir. [978/16]

5797. Rızık için deni kimseye niyaz etme! [978/17]

Yahyā Naẓīm *Dīvān-ı Belāğat*- 'unvān-ı Naẓīm [Na 't-ı Şerīf be-Ḥarfī 'l-Ḳāf 45, 2] [beyt]
*rızık için etme niyāz denī vü le 'īme
āb-ı ruḥuṅ yoḳ yere dökülmesün aḥmak*

Muḥibbī *Dīvān* [735, 2525, 1-3] [beyt]

*fıkr kıl aḥvālını geldün ne yüzden 'āleme
şükr kıl rezzāka rızıkun eksik etmez ğam yeme
kıl muşāhib her gece ḳalbuṅi zıkrı 'llāh ile
uyma neḥs-i şūma érmez çün buyursun dem deme
kim ki başdı 'ālem-i 'aşka ḳadem ādemdir ol
her kimün ki 'aşkı yoḳ aşla aṅa ādem deme*

5798. Rızık için yok yere leim olanlara yüz suyu dökme yani şahs-ı le'îmden talep etme! [978/18]

5799. Rızıkı şükür arattırır. [978/19]

5800. Rızıkı şükür arattırır, akli fikir! [978/20]

5801. Rızık eksik olmaz, şükür etmek gerek. [978/21]

Yahyā Naẓīm *Dīvān-ı Belāğat*- 'unvān-ı Naẓīm [Na 't-ı Şerīf be-Ḥarfī 'l-Ḳāf 45, 43] [beyt]
*tā ki dem-ā-dem ala naşībini herkes
tā ki vère rızıkımız hemīşe bezm-i Ḥaḳ*

5802. Rızık verici Allah'tır. [978/22]

Arabi: *ar-rızku 'alā 'llah*

[=Rızık Allah'tandır.]

5803. Rıziksız hiçbir mahluk halk olunmamıştır; ancak rızıkı aramak gerek! [978/23]

5804. Rızıkını kuş, karınca bile yani cümle mahlukat arar bulur. [978/24]

'Abdü 'l-Ḥalīm Ḥāḳḳī

Rızık kaybolmaz, ancak aramak, talep etmek- gerek! Rızıkı arasan kande yok? Baksan ayağın altındadır. Arayıp bulmak, çalışıp almak gerek. Kaza, bela, kande yok? Baksan ayağın altındadır! Dikkat etmek, sakınmak gerek! demişler.

5805. Rızık, kaybolmaz¹²⁶⁶, aramak, ayıp olmaz! demişler. [978/25]

5806. Rızık, kaybolmaz¹²⁶⁷, aramak gerek! Bağ, bostan, tarla, bahçe, taramak -kazmak-- karıştırmak-gerek! demişler. [978/26]

5807. Rızıkçı (dilenci) kapına gelse reddetme. [978/27]

5808. Rızıkı talep de şarttır. [978/28]

¹²⁶⁶ Yazmada: *ğayb olmaz*. al-FİRŪZĀBĀDĪ: *UBTḲM*: al-ğayb: I, 222; al-ğā'ib: I, 222. REDHOUSE: *TaEL*: ġā'ib: 1335^a; ġayb: 1355^b; ḳayb: 1427^b. Ş. Sāmī: *KT*: ġā'ib: II, 961^b; ġayb: II, 972^a. TOPALOĞLU-KARAMAN: *A-TYK*: 305^a. AYVERDİ: *MBTS*: kayıp: 644^b. TDK: *TS*: kayıp: 1364^a.

¹²⁶⁷ Yazmada: *ğayb olmaz*.

5809. Rızk-ı kervan göndermez, götürür, Allah gönderir; lakin çalışmak ve talep etmek şarttır. demişler. [978/29]
5810. Rızk-ı getiren gerçi kervan ise de gönderen Allah'tır. [978/29]
5811. Rızık verici Allah'ır. (ar-rizku 'alâ 'llahi 'l-kerîm). (Huva 'r-rizku zi 'l-kuvveti 'l-metîn) [979/01]
5812. Rızk-ı maksûme kanaattir meali hikmetin! Kâh hırs-ı nev-şikâr ile şikâr elden gider! [979/02]

Şâ'ir Ziyâ Paşa

*İama kâr bir kazanır iki ziyân eder
kana 'atkâr bir kazanır hêç ziyân etmez*

5813. Rızka mani olma zira sâhib-i rızk Allah'tır. [979/03]
5814. Rızka mani olmaz, rızka kani ol. [979/04]
5815. Rızka mani olanın rızkına mani olan da bulunur! [979/05]
5816. Rızka mani olmaz zira herkesin rızk-ı nahnü kısıma da taksim olunmuştur. [979/06]
5817. Rızkına kanaat eden, kimseye minnet etmez, demişler. [979/07]
5818. Rızkına kani olan gerdûna minnet eylemez. [979/08]

Ziyâ Paşa [Eş'âr-ı Ziyâ 50] Gazel

*rızka kâni 'olan gerdûna minnet eylemez
'âlemiñ sultânıdır muhtâc-ı sultân olmayan*

5819. Rızk-ı maksûme kanaat etmek gerek. [979/09]

Ziyâ Paşa [Eş'âr-ı Ziyâ 46] Gazel

*rızk-ı maksûme kanâ'atdır me'ali hikmetin
kâh hırs-ı nev-şikâr ile şikâr elden gider*

5820. Rızkına kanaat hikmetin başıdır, demişler. [979/10]
5821. Rızık tükenmez, meğer ömür tükene! [979/11]
5822. Rızık için riya etme, dua et! [979/12]
5823. Rızık için gam yeme, Allah kerimdir, ancak talep senden, vermek Allah'tan olduğunu bilmek gerektir, demişler. [979/13]
5824. Rızık mala mevkûf değildir, rezzâk-ı âlem gayrı yüzden yitire, demişler. [979/14]

Nâbî [Hayriyye-yi Nâbî Matlab-ı Kâ'ide-yi İstignâ 216, 16b, 505] beyt

*mâla mevķûf degül irzâķuñ
ğayrı yüzden yitürür Rezzâķ'uñ*

5825. Rızk-ı nereden geldiğinde şüphesi olan adamın, halıkında da şüphesi vardır! demiş. [979/15]
5826. Rızk-ı maksûmu talep etmek -çalışmak- kulun borcu, talep olunan rızk-ı vermek Cenab-ı Hüdâ'nın lutf ve keremi olduğunu bilmek gerektir, demişler. [979/16]
5827. Rüşvet ile cennete girilmez, ihtimaldir cehenneme girilir! derler. [979/17]

Fuzûlî [Dîvân Muķaţţâ'ât 493, XXXV, 7]

*cenneti almak olmaz akçe ile
girmek olmaz bihişte rüşvet ile*

5828. Rüşvet: (hak ve batıl): Tervîc-i merâma tevsit edilen şeydir. [979/18]
5829. Risâle-yi mahsûsa, risâle-i mersûle, risâle-yi matbûa, risâle-i irşâdiye. [979/19]

[Cem'iyet-i 'İlmiyye Mecmū'a-yı 'Ulūm¹²⁶⁸] 114

5830.Rüşvet ile hediye beynini fark etmek gerek. [979/20]

5831.Rüşvet başka, hediye başkadır: [979/21]

‘Abdü ’l-Halīm Hāḳḳī

Rüşvet: İvazdır, müruç terviç garaz. Hediye: Temin ve te'yid-i uhuvvet ve meveddet ve hatıra-yı muhibbânın yekdiğerine olan bila garaz vela ivaz gönülden kopan bir nişâne-yi muhabbet ve 'alâmet-i meveddet sayılan bir takdimedir ki bunun mukabili matlub değildir. Matlubdur, ancak manendir. Rüşvet ése bunun aksinedir. Yani mukabili maddeten matlubdur.

5832.Rüşvet ile kurulan sofrâ, gaflet ile dūrülür! [979/22]

5833.Rüşvet gemisi batâr, hediye gemisi batmaz derler, ki: Nitekim tevekkülün gemisi batmaz, tamahkârın gemisi batâr dedikleri gibi! [979/23]

5834.Rüşvetin sonu nedamettir! derler. [979/24]

5835.Rüşvet, hırs ve tamahı arttırır, derler. [979/25]

5836.Rüşvetin sonu nikbettir! derler. [979/26]

Hadis-i Şerif Meali

Cenâb-ı Hakk râşîye de mürteşîye de re'se de lanet etsin.

5837.Rüşvet, kitap ve sünnet ile haramdır, demişler. [979/27]

5838.Rüşvet yok imiş onda, zaman ol zaman imiş. [979/28]

Nişânî mışrâ‘

5839.Rüşvet dinen memnudur, dinen de memnu olan şey haramdır. Haram, haramdır; helal, helaldir. Helal, haram olmaz; haram, helal olmaz! demişler. [979/29]

5840.Rüşvet bağından üzüm devşirme! [979/30]

5841.Rüşvet bağına girme! Zira yol nikbet kapısına çıkar! Yetim bağına girme, yol nedamet kapısına çıkar! Kendi bağına giren yani kendi yine razı olan kişi selamet kapısına çıkar! [979/31]

H [‘Abdü ’l-Halīm Hāḳḳī]

5842.Rüşvet bağına giren, nikbet kapısında can verir! [979/32]

5843.Rüşvet giren kapıya, adalet girmez, adalet giren kapıya, adavet girmez! demişler. [979/33]

5844.Rüşvetin girdiği mahkemede, adalet bulunmaz. [979/34]

H [‘Abdü ’l-Halīm Hāḳḳī]

Zira rüşvetle adalet cem olunmaz! Çünkü rüşvetle adalet, kabil-i cem ve imtizaçla sabit olmaz demektir. Siyasetin girdiği mahkemeden adalet çıkar, gider.

5845.Rızaen ita, ihsandır, derler. [980/01]

5846.Rızaen kabul, kabuldür derler. [980/02]

5847.Rıza-yı küfr, küfürdür! demişler. [980/03]

[Şüfî Allāh-yār] *Tebātu 'l- 'Āciz*¹²⁶⁹ Hıyānetdin Yırağ Bolup Diyānetliğ Bolmaḳnı Beyānı 1508-1509]
ḳayu işge rızā bulsaṅg gönḡülde

¹²⁶⁸ Yazmada: *Mecmū'a-yı 'Ulūm'dan bir fıkradur.*

¹²⁶⁹ Yazmada: *Çağatāyca Tebātu 'l- Ā'ciz'den.*

*egerçi kılmasañg bulduñg o yolda
irür 'ișyān-ı rızāsı çünki 'ișyān
rızā-yı küfrdür küfr ey müslmān*

5848. Rızaen li'llah iş görmeye alışmak gerek! [980/04]

5849. Rızaen Bârî'den ayrılma! [980/05]

5850. Rıza kapısından ayrılma! [980/06]

5851. Rızaen hakka hizmet et! [980/07]

5852. Rızasız işte hayır olmaz. [980/08]

5853. Rızasız kimsenin bağına girme. [980/09]

Dede 'Ömer Rüşenî¹²⁷⁰ Âtār-ı 'Aşk¹²⁷¹ 25 [beyt]

*haqquñ emriyle şundur haqquñ emrin
rızāsız kimsenüñ koparma temrin*

5854. Rızasız, iş görülmez. [980/10]

5855. Rızası yoksa alma derler. [980/11]

5856. Rızası yoksa girme elin bağına. [980/12]

5857. Rızasını talep etmek gerek! [980/13]

5858. Rıza babından ayrılma ey kişi, rıza babında biter kulun her işi! [980/14]

5859. Rıdvana'llahi aleyhim. [980/15]

5860. Rıdvan da rıhtevan olmaya da razıyız desene! [980/16]

5861. Riayet, hürmet, edeptendir. [980/17]

5862. Riayet görmek isteyen, merhametini esirgemez! [980/18]

5863. Riayet merhamet mukabilidir. [980/19]

5864. Riayet ehline göredir. [980/20]

5865. Riayet eser-i fazilettir. [980/21]

5866. Riayet eser-i fazilet ise merhamet, şefkat de medâr-ı şeref ve şart-ı insaniyettir. [980/22]

Cümel-i hikemiye...

5867. Rıfk ile muamele et, şefkat ile nazar eyle! Zira her ikisi de, eser-i insaniyet, hüsn-i ahlaka delalet eder demişler. [981/01]

5868. Rıfk ile muameleyi her mahluk sever, anlar! Dikkat ve tecrübe etmek gerek! [981/02]

5869. Rıfk ve mülâyemetten ârî kadın kokusuz çiçekle, lezzetsiz meyveye benzetilir. [981/03]

5870. Rıfk ile muamele eden aldanmaz. [981/04]

5871. Rıfk ile muamele eden refiksiz kalmaz, şefkat ile muamele eden şefaatsiz kalmaz! [981/05]

5872. Rıfk ile hilm; ahlak-ı âliyenin en güzellerindendir! demişler. [981/06]

5873. Rıfkı tevazuda, riyaseti ilimde, kerameti takvada, meveddeti sıdkta, nusreti sabırda, ibadeti vera' ve iffette, gınayı kanaatte, şükrü rızada, rahatı terk-i hasette, feragat-i

¹²⁷⁰ Yazmada: İbrāhīm Gülşenî.

¹²⁷¹ Yazmada: Âtār-ı 'Aşk'dan.

gıybeti halvette, insi tilavet-i Kur'an'da, nakl-i mizanı zikrullahta, bereketi sehada buldum demiş. [981/07]

5874. Rıfk ve hilm, terbiye ve tabiatta, rikkat ve merhamet, kalp de gerek! Yani her ikisi de fazâil-i ahlakiye cümlesindendir! demişler. [981/08]

Hikmet-i kelâm İmâm 'Ali Rađıyallāhu 'Anhu

5875. Rıfk ve hilm, insan gadaba gelmedikçe, öfkeyi yenmeye müdavemet etmek tarikiyle tahsil olunup huy edinmek demektir! demişler. [981/09]

5876. Rıfk ve hilm ile muamele etmek rikkat-i kalp ile söz söylemek, sahib-i merhamet ve ehl-i şefkat olanların kârıdır! Hiddet ve şiddetle söz söylemek, hüsn-i tabiata ve hilm ve selm terbiyesi olmayanların kârıdır! demişler. [981/10]

5877. Rikkat-i kalb, merhamet ocağıdır. [981/11]

5878. Rikkat, eser-i şefkattir. [981/12]

5879. Rikkat-i kalbe malik olmamak ya da rikkat-i kalb göstermemek büsbütün merhametsizlik sayılmaz belki merhamet kânıdır! Dikkat ve tecrübe etmek gerek! [981/13]

5880. Rikkate gelen adamı üzmemek gerek. [981/14]

5881. Riya ve ribâ bir her ikisi de şer'-i memnûdur. [981/15]

5882. Rikâb-ı şâhâne. [981/16]

5883. Rikâb-ı hümâyûn. [981/17]

5884. Rindane hareket edip alışmış, ehl-i dil ademdir, derler. [981/18]

5885. Riya eden, ribâ yiyen hep birdir, demişler. Yani riyakâr ile ribahârın birbirinden farkı yoktur! demektir. [981/19]

5886. Riya, eğriden -eğrilikten- doğar, hulus, doğrudan -doğruluktan- doğar! [981/20]

'Abdü 'l-Halîm Hâkkî

Zira riya ile hulus kalb-i mümine sığmaz. Sığar denirse yalan söylenmiş olur. Halbuki yalan ile iman, riya ile hulus, kalb-i müminde bulunmaz. Binaenaleyh ribâ ile riyadan ziyade saklanmak gerek demişler.

5887. Rivayet, tevatüre çıktı, derler. [981/21]

5888. Rivayet, hikâyet ile iş bitmez; belki işi işlemek bitirir. [981/22]

5889. Rivayet, varak-ı sahîha geçmez; mevsuk ise geçer. [981/23]

5890. Rivayetle şahadet olmaz, rüyetle olur. [981/24]

5891. Rivayeti darib çıktı? [981/25]

5892. Riyakârlar, zamanına göre hareket etmekte şeytana beş taş çıkarırlarmış, derler. [982/01]

'Abdü 'l-Halîm Hâkkî

Çünkü riyakârlar için dost, hep kendi nefsi olduğuna kaldirler. Binaenaleyh (nefs-i mukaddem) sözüne ziyade itimat ederlermiş. Halbuki insanın asıl düşmanı kendi nefsi olduğuna itimat ve itikat etmezlermiş. Buna binaen riyakârlar, [kâh gidene lanet kâh gelene hürmət, ölene rahmet okur öyle geçinirler] gahi olur! Gidene ağam, gelene paşam derler. Yine geçinmenin yolunu bulurlar, demişler. Alçak yolsuzlar, zamanede her hâl ve hususta, mücerrep ve her vecihle sabit ve mütehakkiktir. Fakat riya ile iman bir yere -araya- gelmez! demişler.

5893. Riya ile iman, kalb-i mümine sığmaz, demişler. [982/02]

5894. Riyaset makamında yaraşır! derler. [982/03]

5895. Riyaset, riyazet vaktinde yaraşır! [982/04]

5896. Riyazet etmek insan için faydalıdır. [982/05]

5897. Riyazet-i bedeniye var, riyazet-i nefsiye var! Her ikisi de faidelidir ki, birisi cismani, diğeri ruhani ve ahlakidir demişler. [982/06]

5898. Riyâzet-i nefsiye etmeyince zühd ve takvalık artmaz; vücudu terbiye ile beslemeyince pehlivanlık artmaz derler. [982/07]

5899. Riya haramdır, ribâ haram olduğu gibi. [982/08]

[Mu'allim Nâcî] *Luğat-i Nâcî*

ribâ': [is.] Kendini muttasıf olmadığı hâllerde gösterme, sahte şüretlerde görünme: Zâhidlerin zâhirî etvârına aldanma riyâdır. 'Arabîde ribâ' şüretinde de kullanılır.

'Abdü 'l-Halîm Hâkkî

Mütalaa: Müslüman iken müslümanlığa ait teklîfât-ı şer'iyeden hiçbirine ehemmiyet vermeyip âzâde-ser gezdiği hâlde müslümanlıktan dem vurmak, bir zahit ve takva ile ibadete gidip gayrıda ibadetden kefi-i yed etmek ve her türlü iş ve sözde kendini beğendirmek za'mıyla etvâr-ı garibe talmak gibi nice birtakım sahte etvârda bulunanlara riyacı derler riyakâr, ziyankâr derler.

5900. Riyakârın gözü nemnâk olur derler. [982/09]

5901. Riyakârın gözü yaşlı olur, riya ile yoğrulan evin ekmeği taşlı olur. [982/10]

5902. Riyakâr dosttan, doğru sözlü düşman yeğdir, demişler. [982/11]

Aşikâr düşman gizli düşmandan yeğdir.

5903. Riyakâr zahidin tavrına aldanma, hep adalet söyle, riyakâr mülhidin sözüne kanma hep haram ile betâlet söyler. [982/12]

5904. Riyakârlık, ziyankârlık. Melun münafık sözüne inanma! Her ne söylerse, hep hiss-i hasediyle, hırs, tamah, fitne, nifak, haset, fesat söyler, demişler. [982/13]

5905. Riya yüzünden safa olmaz, cefa olur. [982/14]

Fuzûlî *Dîvân* [222, XCVIII, 7] beyt

*ey Fuzûlî bulmadım reng-i riyâdan bir şafâ
n'ola ger meylüm bu reng ile mey-i gül-fâmedür*

5906. Riya ile ibadet, makbul-i Allah değildir, demişler. [982/15]

5907. Riya ile cennete girilmez. [982/16]

5908. Riyakâr sufinin hak hak demesinden halaskâr kurbağanın vak vak demesi yeğdir! derler. [982/17]

Maқта' beyt

*Haqq haqq dedügi şüfî riyâ ile ése ger
vağ vağ dedügi yeg durur ihlâş ile dafda '*

5909. Riya ile ibadet makbul değil! [982/18]

5910. Riya, ribâ haramdır; riya, riyayı helal terviç edenler de haramdır, demiş. [982/19]

5911. Riya ile ribâyı bir çuvalda taşır, gammazdır derler. [982/20]

Fuzûlî *Dîvân* [Manzûme-yi Hasb-i Hâl ve Sitâyîş-i Seyyid Meḥmed Ğazî 75, XX1, 3] beyt
*ne mizâcumda irtikâb-i ğurûr
ne fi 'âlümde ihtimâl-i riyâ*

5912. Riya, talimden ziyade tabiatte biten diken gibidir, derler. [982/21]

5913. Riya ehline itiraz etmek de riya dandır! demişler. [982/22]

Fuzûlî *Dîvân* [212, LXXXVIII, 7] [beyt]

kemâl-i hüsn-i meşreb ‘arî olmağdur ta ‘arruздan
riyā ehline hem çok i ‘tirāz etmek riyādandur

5914. Riya ile muhabbet, riya ile merhamet talebine benzer, derler. [982/23]

5915. Riyakârdan, hakikat söz olmaz. [982/24]

5916. Riyakâr, hilekârın -riyakâr rüşvetkârın- komşusu, riyakâr ile hilekâr komşu olunca o mahalle halkının sütü ak, alnı pak olmaz; otu ocağı düzülmez, yapılmaz derler. [982/25]

‘Abdü ’l-Halîm Hâkkî

Zira riyakârların kazandıkları mal meta, hilekârların gerisine, riyakârların kesb-i na-meşru ya rüşvetkârların doymak dolmak bilmez nefsinin kör kuyusuna girer! Ya da en sevmediği sefihleri yedleriyle, en gammaz yağmacı kurnazlar cebine gider! demişler.

5917. Riyakâr ile dostluk olmaz, günahkâr ile de düşmanlık olmaz derler. [982/26]

5918. Riya ile aşk bir değil. [982/27]

Fuzûlî [*Dāstān-ı Leylî vü Mecnûn* 66, 642]

‘aşk ile riyā degül muvāfık
rüsvâyı gerk hemîşe ‘aşık

5919. Riya ile aşk yoluna girilmez! [982/28]

5920. Riya kalpazanlıktır, demişler. [982/29]

5921. Riya ile iş görmeye çalışanların kalp akçe ile atı dolandıranlardan farkı yok gibidir! [982/30]

Cümel-i hikemiye...

5922. Riyakâr ile ribâkâr bir yere -haneye- sığmaz! demişler. [982/31]

5923. Rîş-i (sakal) siyahı degirmende mi etdin sefid. [982/32]

Mevzundur.

Hıfzî [*Manzûme-yi Dürûb-i Emtâl* 14] [mısrâ¹²⁷²]

5924. Riyakârlar! Sahtekârlıklarınızı en başında kendi kılık kıyafetlerinden, kendi saç-sakal -makal- takallarından itibaren başlarlar! Nihayet, zamana uymak kasd ve niyetiyle, türlü kalıp kıyafete girerek mashara-yı âlem olduğunu bile bilmeyerek tabiatsızlığa bir şi‘r-i emsal olurlar. Bu âlem-i beşeriyette, daima meşhut ve müsbit ve mücerrep vakıalardır! Binaenaleyh buna millî emsal pek çok ise de biz burada şura ve üdebâ-yı zamanın bazı akvalini istişadla iktifa eyleriz. [982/33]

[Mu‘allim Nâcî] *Luğat-ı Nâcî* [188^b]

tebdîl: [is.] Değiştirmek, değiştirilmek, başka bir hâle getirilmek: *Tebdîl-i meslek etmedim, etmek, bir mesleğin tebdîli, andan, daha iyisinin vücûdına mütevaakkıftır. Tebdîl-i meslek etdiremez, ibtilâ bigâne gönlüm tēbāt ‘arşasının kahramanıdır! Tebdîlü ‘ş-şekl, lâ-cellü ‘l-ekl! Halıkı igfāl için, şulehâ kisvesini taķınmak ... ilâ âhirihi...*

5925. Rişe rişe (sıcak sıcak) ettiler, demiş. [983/01]
 5926. Rim papa gibi? [983/02]
 5927. Rub'-ı meskûnda misli yoktur der durur. [983/03]
 5928. Rüya ile hülya olmasa züğürtlerin canı çıkar, derler. [983/04]
 5929. Rütbeli Efendi. [983/05]
 5930. Rütbe ile şeref artsa bile akıl artmaz. [983/06]
 5931. Rüçhan her şeyde aranır. [983/07]
 5932. Ruhun günahını ancak Allah bilir. [983/08]
 5933. Ruh uyumaz, hafıza da uyumaz, demişler. [983/09]

Hükemâ...

5934. Ruh-ı yezdân bilinmez. [983/10]
 5935. Ruhsuz gibi durur. [983/11]
 5936. Ruhum gibi severim, derler. [983/12]
 5937. Ruh-ı revânım. [983/13]
 5938. Ruh-ı revân oldu. [983/14]

Yahyâ Nâzîm *Dîvân-ı Belâğat- 'unvân-ı Nâzîm* [İbtidâ-yı Gazeliyyât 67] [beyt]

*rûh-ı revânı oldu revân kâşr-ı cennete
 imân refîk-i râh ola Kur'ân delîl-i râh*

5939. Ruh-ı revânı revân oldu. [983/15]
 5940. Ruh şad olsun, derler. [984/01]
 5941. Ruh dimağda (beyinde) temerküz etmiştir, demişler. [984/02]

Kavl-i hükemâ

5942. Ruh: Ruh-ı ruhânî, rûh-ı cismânî namıyla iki türlü isimle yad olunur; fakat filhakika ruhun günahını ancak Allah bilir. [984/03]
 5943. Ruh, bir nur-ı ilahîdir hiss olunur; göze görünmez. [984/04]
 5944. Ruh azizdir, her şeyden müteessir olur, tesirine nispetle müteharrik bulunur. demişler. [984/05]
 5945. Rahat bahtın terki iktizâ eder! demiş. [984/06]

[Meḥmed Tevfîk] *Mecmû'a min Nevâdiri 'l-Üdebâ vü Âtâri 'z-Zurefâ (Nevâdirü 'z-Zurefâ)*¹²⁷³ [cüz'-i evvel] 28

5946. Rûh-ı terakkî, ruh millete riyetle olur! Demişlerdir ki içtimât-ı beşeriye kanunundan bir kaidedir daima hükmü caridir. [984/07]
 5947. Rûh-ı cânâna baksam eşk-i hun-âlud göstermez. [984/08]

*mısrâ'-ı meşhûr Remzî Bahâdır Giray Hân
 rûh-ı revânım bâzâr-ı bi-devr göstermez
 mısrâ' H ['Abdü 'l-Halîm Hakkî]*

5948. Reham üstüne ismini kazıttırdı? [984/09]
 5949. Ruhsatlı efendidir? [984/10]

¹²⁷³ Yazmada: *Nevâdir-i Zurefâ'dan bir fıkradur.*

5950. Ruhsatnamesi aldı! [984/11]
 5951. Ruhsatsız kimsenin malına ilişmemek gerek! [984/12]
 5952. Ruhsatsız el bağına girilmez! [984/13]
 5953. Rüşum, nazar-ı kanunda bir nev vergi addolunur, fakat nazar-ı şeriatta malın zekatı demektir. Onun için devlet rüşumatından kaçırılan kaçak malın müsaderesine cevaz vardır. [984/14]
 5954. Rüşumsuz meta, ivazsız ita. [984/15]
 5955. Rüşumsuz meta olmaz, meğerki kaçak ola! derler. [984/16]
 5956. Rüşumat memurları gibi. [984/17]
 5957. Rüşvetçilik kötü huydur. [984/18]
 5958. Rutubetli yerde oturmak da tehlikelidir. [984/19]
 5959. Rukabâ, yâri eder aşıkına düşmen-i can, medet Allah'a sığındık o münafıklardan. [984/20]

Mevzundur.

Yahyâ Nâzîm *Dîvân-ı Belâğat*-ı *unvân-ı Nâzîm* [İbtidâ-yı Gâzeliyyât 546] [beyt]

*rukabâyâri éder 'aşıkına düşmen-i cân
 meded Allah'a sığınduk o münâfıklardan*

5960. Rukba (sihir yazmak) havanlık eder. [984/21]
 5961. Rükûb u nüzûle muktedir. [984/22]
 5962. Rüzgârsız gemi yürümez, rüzgârsız değirmen dönmez. [984/23]
 5963. Rükû, sücut nedir bilmeyiz. [985/01]
 5964. Rummana (nara) benzer yanak! [985/02]
 5965. Ruba ile insan, insan olmaz; ruba -urba- can tazeler, nefis yemek kan tazeler derler. [985/03]
 5966. Ruba ile hamama girilmez. [985/04]
 5967. Ruhaniyet-i peygamberiden istimdat etmek gerek. [985/05]
 5968. Ruh gibi aziz şey var mı? [985/06]
 5969. Ruh hassasdır her şeyi duyar. [985/07]
 5970. Ruh-ı insan, ruh-ı hayvandan hassasdır, derler. [985/08]
 5971. Ruhun hazzetmediği şeyi gönül arzu etmez, gönlün arzu ettiğini eder. [985/09]
 5972. Ruhum gafil derler. [985/10]
Ki sizin geleceğiniz hatırıma gelmedi, duymadım demektir.
 5973. Ruhlarımız karşılaşmış derler. [985/11]
Ruhların seyranını beyandır.
 5974. Ruhum hazzetmez vesselam, derler. [985/12]
 5975. Ruhum hazzetti. [985/13]
Ruhların hoşlaşması, sevmesi.
 5976. Ruhum hazzetmedi. [985/14]
Ruhların hoşlaşmaması, sevmemesi.
 5977. Ruhum rahat etmedi. [985/15]

Kable 'l-vuku' ruhun bir şeyi hissetmesi.

5978. Ruh veren Allah'tır, ruhu alan da Allah'tır! Ruh, emanetu 'illahtır! [985/16]
5979. Ruha eziyet haramdır, derler. [985/16]
5980. Ruhun hazzetmediği sevmediği şeye samimi muhabbet olmaz, derler. [985/17]
5981. Ruhun kabul etmediğini, vicdan kabul etmez derler. [985/18]
5982. Ruhum sıkıldı! derler. [985/19]
5983. Ruhu gibidir, derler. [985/20]
5984. Ruhuna rahmet okurlar, merhamet etmiş ise!... ilâ âhirihi. [985/21]
5985. Rüzgâra tüküren kendi yüzüne tükürür. [985/22]
5986. Rüzgâra tüküren, kendi yüzüne tükürür; aşağı tüküren kendi sakalına tükürür, derler. [985/23]
5987. Rüzgâra karşı yürüyen tez yorulur derler. [985/24]
5988. Rüzgâra sermayesini kaptırmış. [985/25]
5989. Rüzgârın önüne düşmeyen adam yorulur. [985/26]
5990. Rospunun¹²⁷⁴ (orospunun) mumu yatsıya kadar yanar. [985/27]
5991. Rûz-ı Hızır, rûz-ı kasım vergileri. [985/28]
- Kadimde cari vergi imiş.*
5992. Rospuyu suret (süs) satar! [985/29]
- [Meḥmed Tevfîk] *Mecmû'a min Nevâdiri 'l-Üdebâ vü Âtâri 'z-Zurefâ (Nevâdirü 'z-Zurefâ)*¹²⁷⁵ [cüz'-i evvel] 34
5993. Rûz-ı Hızır gibi yüzü güldü, derler. [985/30]
5994. Rospuyu suret satar. [985/31]
5995. Rüzgâr eken fırtına biçer, zorluk -zulüm- eken karlık (soğuk) -gadr-biçer! Çukur -çoban kalkıdan- otu eken, coşan otu biçmez! derler. [985/32]
5996. Rüzgârın önüne düşen yanılır. [985/33]
- Ş. [Şinâsî *Ḍurûb-ı Emtâl-i 'Oṭmāniyye* 257¹²⁷⁶]
5997. Rüzgârın gözünde oturma, ya rüzgâr seni alır ya sen rüzgârı alırsın! demişler. [985/34]
5998. Rüzgâra karşı yatmak, oturmak, pek iyi değildir, derler. [985/35]
5999. Rüzgâr gözler. [985/36]
6000. Rüzgâr altına gitti desene, derler. [985/37]
6001. Rüzgârın estiği, çöp başından belli olur derler. [985/38]
6002. Rüzgâr esince çöp sallanır, kavga esince çöp sallanır? derler. [985/39]
6003. Rüzgâr esmeyince yaprak kımıldamaz. [985/40]
- Ş. [Şinâsî *Ḍurûb-ı Emtâl-i 'Oṭmāniyye* 257¹²⁷⁷]

¹²⁷⁴ Kelimenin aslı farsça *rûspî*dir. STEINGASS: *CP-ED*: rûspî: 594^b. REDHOUSE: *TaEL*: orospu, orospî: 248^b; rospu, rospi: 993^b. Ş. Sâmi: *KT*: rospi: [Zebân-zedi: *orospî*.] I, 674^b.

¹²⁷⁵ Yazmada: *Nevâdir-i Zurefâ'dan bir fıkradur*.

¹²⁷⁶ Şinâsî - Ebü 'z-Ziyâ: *Ḍurûb-ı Emtâl-i 'Oṭmāniyye*: Rozgârın önüne düşen yanılır.: 257.

¹²⁷⁷ Şinâsî - Ebü 'z-Ziyâ: *Ḍurûb-ı Emtâl-i 'Oṭmāniyye*: Rozgâr esmeyince yaprak kımıldamaz.: 257.

beyt

*ben rüzgârı anladığım rüzgâr ise
esmez tehî eserse ortaya bir eîter*

6004.Rüzgâr esmeyince çöp başı kımıldamaz! [985/41]

6005.Rüzgâr esmeyince çöp titremez. [985/42]

6006.Rüzgâr gibi esti gitti. [985/43]

6007.Rüzgârın önüne düşmeyen adam yorulur. [985/44]

T. [Ebü 'z-Ziyâ *Đurûb-ı Emtâl-i 'Otmâniyye* 258¹²⁷⁸]

6008.Rûz-i mahşerde iki elim elindedir! derler. [985/45]

Žiyâ Paşa¹²⁷⁹ *Eş'âr-ı Žiyâ* [Gazeliyyât 45] beyt

*zülfüñ âsâ şevk-i dāmānuñla oldum tārmār
roz-i mahşerde iki destim girībānuñdadır*

6009.Rûz-ı mahşerde iki elim yakandadır derler. [986/01]

6010.Rüzgâra tüküren, yüzüne tükürür. [986/02]

Ş. [Şināsî *Đurûb-ı Emtâl-i 'Otmâniyye* 258¹²⁸⁰]

6011.Rüzgâra itimat olunmaz. [986/03]

Ş. [Şināsî *Đurûb-ı Emtâl-i 'Otmâniyye* 258¹²⁸¹]

6012.Rüzgar almış. [986/04]

6013.Rüzgar yayı. [986/05]

6014.Ruznameci başka ruznamçeci başka. [986/06]

6015.Rû-siyehdir sail amma, heybesi lebrîz olur. [986/07]

Mevzundur.

Hıfzî [*Manzûme-yi Đurûb-i Emtâl* 14] [mışrâ'¹²⁸²]

6016.Rus sözü, Rus hıyarı gibi çok su kaldırmaz! derler. [986/08]

6017.Rus hıyarı gibi sarardı. [986/09]

6018.Rus hıyarıdır, çok su kaldırmaz. [986/10]

6019.Dostumun tezi gibi iş çatallandı! demiş. [986/11]

Tābit *Zafernâme-i Tābit* [16] Neferā-yı Selīm Girāy Hān

*bilürsüz ki 'ahd etmişiz hān ile
'adāletli Sulţan Süleymān ile
alup cünd-i Tātārı ol bahār
başdım Nemçe iklimini seyl-vār
bu şüret dağı etdi 'arz-ı cemāl
çatallandı iş tîr-i Rüstem miţāl*

6020.Dostum misal. [986/12]

¹²⁷⁸ Şināsî - Ebü 'z-Ziyâ: *Đurûb-ı Emtâl-i 'Otmâniyye*: Rozgârıñ öñüne düşmeyen ādam yorulur.: 258.

¹²⁷⁹ Yazmada: *Žiyâ Paşa* gazelinden bir beyt.

¹²⁸⁰ Şināsî - Ebü 'z-Ziyâ: *Đurûb-ı Emtâl-i 'Otmâniyye*: Rozgâra tüküren yüzine tükürür.: 258.

¹²⁸¹ Şināsî - Ebü 'z-Ziyâ: *Đurûb-ı Emtâl-i 'Otmâniyye*: Rozgâra i'timād olunmaz.: 258.

¹²⁸² Hıfzî: *Manzûme-yi Đurûb-i Emtāl*: rû-siyehdür sâ'il ammā heybesi leb-rîz olur: 14.

[Meḥmed Tevfîk] *Mecmū'a min Nevādiri 'l-Üdebā vü Âtāri 'z-Zurefā* (*Nevādirü 'z-Zurefā*)¹²⁸³ [cüz'-i evvel] 5

6021. Rus oyun bozar, zora kalırsa huyun bozar derler. [986/13]

6022. Rüştem-i zamandır! [986/14]

6023. Rüşen yüz, rüşen-i hevâ aranır. [986/15]

6024. Rüşen-dil adam! derler. [986/16]

Sâfiyet-i kalbe delalet eder.

6025. Rüşen-zamir! [986/17]

Hüsn-i niyete delalet eder.

6026. Rüşen yüzden rüşen söz, buruşan yüzden, duruşan nizâlî söz çıkar! derler. [986/18]

6027. Rüşen gün var iken kimse tufanlı günü leziz görmez, demişler. [986/19]

Muḥibbî *Dīvān* [143, 161, 5] beyt

jeng-i zulmetden Muḥibbî pāk kıl dāmānuḡı

roz-ı roşen var iken kimse ḡuman görmez leḡḡ

6028. Rüşen ola dîdeler. [986/20]

Mübareklemek.

6029. Rişte mi oldu şikeste sen mi ya oldun halâs. [986/21]

Mevzundur.

Ḥıfzî [Manzûme-yi *Ḍurûb-i Emtāl* 14] [mısrâ¹²⁸⁴]

6030. Rüşenâyî yüz, sürura alamet; rüşen-zamir, hüsn-i niyete delalet eder! demişler. [986/22]

6031. Rugan-ı (revgan) zeyt gibi hep üste çıkar? derler. [986/23]

6032. Rugan-ı (revgan) zeyt gibi çıkma rûy-ı âba her zaman. [986/24]

Mevzundur.

Ḥıfzî [Manzûme-yi *Ḍurûb-i Emtāl* 14] [mısrâ¹²⁸⁵]

6033. Rum dilberi gibi nazı, sözü çok? [986/25]

6034. Rum papazı gibi? [986/26]

6035. Rumeli urmağ ile açılır. [986/27]

Mevzundur.

Ḥıfzî [Manzûme-yi *Ḍurûb-i Emtāl* 14] [mısrâ¹²⁸⁶]

6036. Rum içre galat olmaz diye kim söylemiş? [986/28]

Muḥibbî *Dīvān* [364, 1445, 2] beyt

gözün altında ol ḡāl-i siyāhuḡ nāfe-yi müşkîm

ḡalaḡlur bunu kim dërse ki Rûm içre ḡazāl olmaz

6037. Roman. [987/01]

6038. Rüya ulûm-ı gaybiyedendir, demişler. [987/02]

¹²⁸³ Yazmada: *Nevādir-i Zurefā'dan bir fıkradur.*

¹²⁸⁴ Ḥıfzî: *Manzûme-yi Ḍurûb-i Emtāl*: rişte mi oldu şikeste sen mi ya oldun ḡalâs: 14.

¹²⁸⁵ Ḥıfzî: *Manzûme-yi Ḍurûb-i Emtāl*: revgan-ı zeyt gibi çıkma rûy-ı âba her zamân: 14.

¹²⁸⁶ Ḥıfzî: *Manzûme-yi Ḍurûb-i Emtāl*: Rûm-eli urmağ ile açılır: 14.

İbn Haldun'dan bir fıkradır II, 97

6039. Rüya-yı sâliha var, rüya-yı gayrı sâliha var. [987/03]

6040. Rüya ile amel olmaz, riya ile de amel olmaz. [987/04]

Hızır Ağazāde Sa'īd Beg¹²⁸⁷ [*Dīvān-ı Hızır Ağazāde Sa'īd Beg*]

*bağa yār etti devādur demi taķrīre göre
çok büyük luṭf u 'aṭā bendeki taķṣīre göre
ḥābda gözlerin öpdüm dedi 'ayn-ı vāķi '
vāķi 'a etti zuhūr ettiği ta'bīre göre*

Keḍā

*ruḥuṇdan gül diyene ben nece gülmem zīr ā
gül demek pek ḳabadır dehenimdeki taṣvīre gül
'ālem-i rü 'ya deryā-yı ta 'birin eder nāyābdur
gerçi hep dünya mu 'birdir lisān-ı ḥāliyle
ḥāb-ı ḡaflet bize ta 'bīr olunmaz ḥābdur*

6041. Rüya ile iş, riya ile amel olmaz! [987/05]

6042. Rüyaya riya karışmayınca, mu'biri bulunmaz. [987/06]

6043. Rüyada altın gören tez uyanırmış! [987/07]

[Şolāḳzāde Mehmed Hemdemī Çelebī] *Şolāḳzāde Tārīḫi*¹²⁸⁸ 8

6044. Rüya ehlullahın silahıdır, ehl-i dil ehl-i hakkın felahıdır. [987/08]

6045. Rüya, tabire göre çıkar. [987/09]

6046. Rüya gördünse hayrola! [987/10]

Muḥibbī *Dīvān* [660, 2246, 5]

*pīrehensiz ḳoçmıṣam ol māhı dedim dil dedi
belki düşüḡdür Muḥibbī ḥayr ola gerçek misin*

6047. Rüya gördün ise encamını Mevla hayrede derler. [987/11]

Żiyā Paşanıḡ manzūm mektubundan

*ḥaḳḳā ḡayrıdur bu rü 'ya ne encāmını éde ḥayr Mevlā
re 'y-i mer 'ī mūrā 'ī birdür rü 'yet ammā acib sırdur*

6048. Rüya ise hayrola, riya ise defola demiş. [987/12]

6049. Rüyayı hayra yormak iyi bir alamettir. [987/13]

6050. Rüya görmüşse hayrola! derler. [987/14]

6051. Rüyasını görmüş mü? derler. [987/15]

6052. Rüya ise hayırdır inşallah! [987/16]

T. [Ebü 'z-Żiyā *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmaniyye* 258¹²⁸⁹]

6053. Rüya görenin değil, yoranındır! derler. [987/17]

Abdü 'l-Halīm Haḳḳī

*Ki bir insan gördiḡi rüyasını hüsn-i zan ettiḡi bir adama söylerler ki o adam görülen
rüyayı hayra yorduḡu rüyayı görüp yorduranca mücerrep ve malum*

¹²⁸⁷ Yazmada: *Hızır Ağazāde Enderūnī Sa'īd Beg*.

¹²⁸⁸ Yazmada: *Şolāḳzāde Tārīḫi* 'nden bir fıkradır.

¹²⁸⁹ Şināsī - Ebü 'z-Żiyā: *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmaniyye*: Rü'yā ése ḡayırdır in-şā'a'llāh!: 258.

bulunmasındandır. Çünkü şark insanları malum ve maruf tabir-i mezbûr mefhumunda: [Rü'ya görenin değil, yoranındır tarifinden müsteban olan mana, rüyayı gören, mu'bire söylerken, mu'bir hayır veren şah evvelce söyleyüp rüyayı hayra yorması asul ve 'iyadını bilmesi şart ve elzemdir! Binaenaleyh tabir ma'ruf: Akvâm-ı Türkân beyninde darb-ı mesel-i millî tarzında irad olunarak kalmıştır.

6054. Rüya gibi geldi! [987/17]

6055. Rüya gibi geldi geçti. [987/18]

6056. Rüyaya benzer. [987/19]

6057. Rüya gibi geçip gitti, derler. [987/20]

‘Ali Su‘ād Nîl Kenârında

*bir küçük kârbâna güdâr etti
göplüme nâleler niyâz etti
âba ‘aks eyliyordı nûr-ı kamer
hepsi rü ‘yâ gibi geçüp gitti*

6058. Rüya ile hacca gidilmez. [987/21]

Şolâkzâde Mehmed Hemdemî Çelebî Şolâkzâde Târîhî¹²⁹⁰ 707-708

6059. Rüya satan riyakârlardandır, derler. [987/22]

6060. Rüya görmüşe döndü. [987/23]

T. [Ebü ’z-Ziyâ *Durûb-ı Emtâl-i ‘Otmâniyye* 258¹²⁹¹]

6061. Rüyasını görmüş ise tasını tarağını toplasın, demiş. [987/24]

6062. Rüyasında bile görmemiştir, derler. [987/25]

6063. Rüyaya riya karıştırma! [987/26]

6064. Rüyada bile göremez. [987/27]

6065. Rüyası hülyaya karışmış. [987/28]

6066. Rüya ile hülya olmasa zügürtlerin canı çıkar. [987/29]

T. [Ebü ’z-Ziyâ *Durûb-ı Emtâl-i ‘Otmâniyye* 258¹²⁹²]

6067. Rüya ile hülya gemisi yürümez batar, demişler. [987/30]

6068. Rüya görürsen hayrola, mu‘birin Yusuf ola, derler. [988/01]

Yahyâ Nazîm *Dîvân-ı Belâgat-‘unvân-ı Nazîm* [İbtidâ-yı Gazelliyât 552] beyt

*rü ‘yada seni hayr ola ağuşuma aldım
ta bîrini ey Yûsuf-ı hüsnüm ne yorarsın
şahbâ-yı leb-i dilberi açma başa dersen
ammâ ki Nazîmâ eliğe girse şorarsın*

6069. Rüya görenin değil, tabir edenindir. [988/02]

6070. Rüya bu ya! demiş. [988/03]

Enderünî Vâsîf

*bir gece teşrîf edüp maîfîce Çâker Hanımı
şarmışım tenhâ seni Mehliķâ rü ‘ya bu ya*

¹²⁹⁰ Yazmada: Şolâkzâde Târîhî’nden bir fıkradur.

¹²⁹¹ Şinâsî - Ebü ’z-Ziyâ: *Durûb-ı Emtâl-i ‘Otmâniyye*: Rü’ya görmüşe döndü.: 258.

¹²⁹² Şinâsî - Ebü ’z-Ziyâ: *Durûb-ı Emtâl-i ‘Otmâniyye*: Rü’ya ile hülyâ olmasa zügürdlerin canı çıkar: 258.

6071. Rüya bu ya, bazen tersi de çıkar, derler. [988/04]
 6072. Rüya bu ya her şey görülür de hiçbir şey ele geçmez. [988/05]
 6073. Rüyasında şıkır şıkır akçe basıp veren, yine akçenin şıkır şıkır sesini alır, demiş. [988/06]
 6074. Rüyanın çoğu uyku marazıdır, derler. [988/07]
 6075. Rüyanın kesreti uyku marazıdır, kesret-i uyku ise ten ve beden marazı sayılır, demişler. [988/08]
 6076. Rüyayı bilene, riyayı bilmeyene yordur derler. [988/09]
 6077. Rüyayı ehline tabir ettirmek gerek. [988/10]

Şolâkzâde Mehmed Hemdemî Çelebî Şolâkzâde Târîhi¹²⁹³ 8

Ertuğrul Ğâzi vefât êdikde üç oğlu kalmışdır. Savcı Beyün ve Gündüz Beyün ve 'Otmân Beyün 'Otmân Ğâzi gerçi anlarda yaşca küçürek êdi; velâkin âtâr-ı devlet anuñ altında müşâhede olunup 'umûmen gâziler aña tâbi 'olmuşlar êdi. 'Otmân Hân merhûm babası tarîķine sülûk êdüp serdâr-ı Rûmiyân gâzâ yere dâmen-i dermiyân oldu. Ve 'ulemâ ve meşâyîhe mezîd-i i'tikâdı olmağla ol zamânun ehl-i hâli şâhib-i maķâm-ı 'âlî Şeyh Edebâlî hîdmetine 'ale 't-tevâlî müraca 'at ve istid 'â-yı du 'â ve himmet eylemekden hâlî degül êdi. İttifâken bir gece 'âdet-i me'lûfesi üzre cānib-i vehâba ve dergâh-ı rabbü 'l-erbāba münâcāt ve 'arz-ı hâcet êderken kendüye nevm galebe êdüp ['Ālem-i rü'yâda görür ki Şeyh Edebâlî'nün koynundan bir ay toğar gelür kendi koynuna girer ve göbeginden bir şecer-i müntehâ biter ve ol şecerin dalı budağı bütün dünyayı ihâta êder halk-ı 'âlem kimi bostân şu arar ve kimi zirâ 'at êder kimi seyrāncı kimi temâşâcî] 'Otmân Ğâzî ol maḥall-i hâbdan bîdâr olduķda şubḥ namâzını edâ êdüp Şeyh Hâzretlerinin ḥuzurlarına varur gördüğü vâķı 'ay bir bir taķrîr êdüp ta'birin iltimâs eyleyicek Şeyh Edebâlî biraz murâķabeye varup ba 'de baş kaldırup 'Otmân Ğâziye dēr ki "Ey yigit! Beşâret olsun saña ve senün nesliye pād-şāhlık vērildi ol ay ki düşünde gördün koynumdan çıktı senün koynuna girdi sen benim kızım alup baña dāmad olacaķsın andan evvelâ bir ve ensābın olup eli niķrâz alduran yedi iķlîme ḥükm êdeceklerdür" deyüp derḥāl müslimîn ḥuzûrında kerîmesi Rābi 'ay 'Otmân Ğâziye 'aķd-i nikāh êdüp Orḥan Ğâzî andan vücûda gelmişdir.

6078. Rüya var rahmanî, rüya var şeytanî! [988/11]
 6079. Rü'yet-i hargûşa (tavşan uykusu) değmiş tazının leng (topal) olması. [988/12]
 Hıfzî [Manzûme-yi Durûb-i Emtâl 14] [mısra¹²⁹⁴]
 6080. Rûy-ı nigârî rüyada seyredir. [988/13]
 6081. Rûy-ı arzda emsali nadir. [988/14]
 6082. Rûy-ı arzda fesat edenlerin akıbeti hüsrandır, demişler. [988/15]
 6083. Rûy-ı arz cemî mahlukun mekânıdır. [988/16]
 6084. Rûy-ı arza sahip çıkanlar aldanırlar. [988/17]
 6085. Rûy-ı arzın sahibi Allah'tır. [988/18]

ZÂ (Z)

¹²⁹³ Yazmada: Şolâkzâde Târîhi'nden bir fıkradur.

¹²⁹⁴ Hıfzî: Manzûme-yi Durûb-i Emtâl: rü'yet-i hargûşa değmiş tâzinün leng olması: 14.

[Ahmed Vefîk Paşa] *Lehce-yi 'Otmânî* [cüz'-i evvel, 424^a]

Zâ on üçüncü harf. Hesâb-ı cümelde yedi sayılır. Kelime ahirlerinde sin yerine yazılır: olmas > olmaz, horus > horoz.

6086. Zac ile her şey tecrübe olmaz. [989/01]

6087. Zait söz sahibi sıkar. [989/02]

6088. Zade zahire olmayınca evde karın oturmaz. [988/03]

6089. Zadeğânlık başka hasletdir. [989/04]

6090. Zadeğân adamdır. [988/05]

6091. Zadeğândan kötülük gelmez. [988/06]

6092. Zâr kılma felek dönektir. [988/07]

6093. Zârî zârî ağladı, derler. [988/08]

6094. Zâr-ı zebûn kaldık, derler. [988/09]

‘Hurûfî ‘Arşî [Dîvân-ı Belâgat Unvân-ı ‘Arşî] beyt

*destgîr olmaz êse faẓlu ‘llâh
kalur ‘Arşî böyle zâr-ı zebûn*

Fehîm beyt

*gördüm ol dem elem-i ‘aşku ile zâr-ı zebûn
şerbet lutf eyle derd-i dilim êdün efzûn*

6095. Zâr-ı zebûn etdi. [988/10]

6096. Zarı yırtılmış kulak elbette sağır olur. [988/11]

6097. Zar atar. [988/12]

6098. Zar aldı. [988/13]

6099. Zarı hep yekdir, derler. [988/14]

6100. Zar tutar. [988/15]

6101. Zâr u giryân olmayan masuma vermezler meme. [988/16]

Mevzundur.

Hıfzî [Manzûme-yi Đurûb-i Emtâl 14] [mısra¹²⁹⁵]

6102. Zambak -haşhaş- eken, gül devşirmez; zakkum eken -diken- üzüm devşirmez! demişler. [988/17]

6103. Zar zor; ne ise kabul etti derler. [988/18]

6104. Zağ-ı (karga) reftârın unuttu, kebke taklit etmeden. [988/19]

Mevzundur.

Hıfzî [Manzûme-yi Đurûb-i Emtâl 14] [mısra¹²⁹⁶]

6105. Zağnos (Bir nev doğan kuşu) pençesinden çıkmış güvercin gibi oldu, derler. [988/20]

[Meḥmed Tevfîk] *Mecmû‘a min Nevâdiri ‘l-Üdebâ vü Âtâri ‘z-Zurefâ (Nevâdirü ‘z-Zurefâ)*¹²⁹⁷ [cüz'-i t̃ânî]
129

6106. Zad fî ‘t-tanbur, nağme-yi uhrâ kabilindendir! derler. [988/21]

¹²⁹⁵ Hıfzî: *Manzûme-yi Đurûb-i Emtâl*: zâr u giryân olmayan mâ‘şûma vèrmezler meme: 14.

¹²⁹⁶ Hıfzî: *Manzûme-yi Đurûb-i Emtâl*: zâğ-ı reftârın unuttı, kebke taklîd etmeden: 14.

¹²⁹⁷ Yazmada: *Nevâdir-i Zurefâ’dan bir fiḳradur.*

Tanburda bir başka nağme daha peyda oldu demektir.

6107. Zaloğlu Rüstem kesildi. [988/22]

T. [Ebü 'z-Ziya *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Oṭmāniyye* 259¹²⁹⁸]

6108. Zal oğlu Rüstem gibi meydan okudu. [988/23]

6109. Zambak tarlasına, buğday bitmez -çıkamaz- diken -çalı çırpı- tarlasına konakay¹²⁹⁹
(Bir nev ufak darıdır) bitmez! derler. [988/24]

Zambak -haşhaş- eken buğday biçmez, zakkum diken, bal, pekmez, içmez! demişler. Ne ekersen onu biçersin! Ne dikersen onu devşirirsin ekmeden biçilmez. Dikmeden devşirilmez! demişler. Ekdiğin dikdiğin sağlam tohum olsun ki biçdiğin devşirdiğin olsun.

6110. Zani, zaniye. [990/01]

6111. Zanfer, ranfer titretti. [990/02]

6112. Zahidin zühdü, hemenbir hırka bir tesbih bir seccadedir sanma! [990/03]

6113. Zâhid-i sâlûs kim bir bûriyâ üstündedir, kutb ise seccâde-yi zerk-i derya üstündedir. [990/04]

Yahyâ Nazîm¹³⁰⁰ [*Dîvân-ı Belâgat- 'unvân-ı Nazîm*] [İbtidâ-yı Gazeliyyât 229]

6114. Zabice bakdırmadan iş tutmaz? [990/05]

6115. Zahide hur-ı cinan götür matlub, aşık didar! [990/06]

Muhibbî *Dîvân* [74, 115, 2]

diler zâhid cinân u hûr u kevter

velî 'aşıklara dîdâr maflûb

6116. Zeban ile ziyan eden çok olur. [990/07]

6117. Zebanın ziyanı cihanı batırır. [990/08]

6118. Zebana bir nokta konsa ziyandır. [990/09]

[Şüfî Allâh-yâr] *Tebâtu 'l- 'Âciz*¹³⁰¹ [Süçük Tilig Bolup Yaman Sözdin Qaytmaq Beyânı 1105-1106]

deme harfî ki bolsa bî-me 'ânî

eger til zehrlig bolsa til anı

kilîd-i genc-i ma 'nâ kim zebândur

anğa bir nokta köp bolsa ziyândur

6119. Zeban ile ziyanın farkı bir noktadır. [990/10]

6120. Zebanı ziyandan saklamak gerek, demişler. [990/11]

6121. Zeban bir kefe-yi mizan iki! [990/12]

6122. Zeban bir, dehan bir ama, keffe-yi mizan iki, sem'a-i izan iki! demişler. [990/13]

Muhibbî *Dîvân* [791, 2732, 2]

tartmağ ister hâk-i pâyuğ cevheri cân ile dil

¹²⁹⁸ Şinâsî - Ebü 'z-Ziyâ: *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Oṭmāniyye*: Zâl oğlu Rüstem kesildi.: 259.

¹²⁹⁹ CLAUSON: *EDPT*: konak: 637^a. BASKAKOV: *N-RS*: конакай (konakay): 172^a. YUDAHİN: *KS*: konok II: İtalyan darısı.: 484^a. LESSING: *M-TS*: honug: 1137^b. TOPARLI-VURAL-KARAATLI: *KTS*: konağ tarığ: Bir cins darı.: 153^a.

¹³⁰⁰ Yahyâ Nazîm: *Dîvân-ı Belâgat- 'unvân-ı Nazîm*: Zâhid-i sâlûs kim bir bûriyâ üstündedir / kuṭb iese seccâde-yi zerk-i deryâ üstündedir: 229.

¹³⁰¹ Yazmada: *Çağatayca Tebâtu 'l- 'Â'cizinden*.

eylemiştir dâdelerden keffe-yi mîzân iki

6123. Zebanın hıfzeden bulur selamet. [990/14]

Mevzundur.

Hıfzî [Manzûme-yi *Đurûb-ı Emtâl* 12] [mısrâ¹³⁰²]

6124. Zebanın istihvanı (kemiği) yok meseldir. [990/15]

Mevzundur.

Hıfzî [Manzûme-yi *Đurûb-ı Emtâl* 12] [mısrâ¹³⁰³]

6125. Zebani kılıklı. [990/16]

Ş. [Şinâsî *Đurûb-ı Emtâl-i 'Otmâniyye* 259¹³⁰⁴]

6126. Zebani suratlı herif. [990/17]

6127. Zebellah gibi. [990/18]

6128. Zebun eden mudaradan adedi. [990/19]

Mevzundur.

Hıfzî [Manzûme-yi *Đurûb-ı Emtâl* 12] [mısrâ¹³⁰⁵]

6129. Zebunküşlük eden, zebunküşlük görse gerektir. [990/20]

6130. Zabun, semiz hak kabul eyleye! [991/01]

6131. Zahmetsiz bir şey olmaz. [991/02]

Ş. [Şinâsî *Đurûb-ı Emtâl-i 'Otmâniyye* 259¹³⁰⁶]

6132. Zahmetsiz bal yenmez. [991/03]

Ş. [Şinâsî *Đurûb-ı Emtâl-i 'Otmâniyye* 259¹³⁰⁷]

6133. Rahmetsiz bal, pekmez bitmez. [991/04]

6134. Zahmetin sonu rahmettir! [991/05]

6135. Zahmetin sonu cennettir! [991/06]

6136. Zahmetin noktası kalkınca rahmet olur. [991/07]

Ş. [Şinâsî *Đurûb-ı Emtâl-i 'Otmâniyye* 260¹³⁰⁸]

6137. Zahmetin arkasından rahmet gelir. [991/08]

6138. Zahmetin sonu rahmet, sabrın sonu selamettir! [991/09]

6139. Zahmetsiz pekmez yenmez. [991/10]

6140. Zahmetsiz rahmete erilmez. [991/11]

6141. Zahmetsiz rahmete erilmez, rahmetsiz cennete girilmez! [991/12]

6142. Zahmetsiz ekmek boğaza girmez. [991/13]

6143. Zahmetsiz helva yoğrulmaz. [991/14]

¹³⁰² Hıfzî: *Manzûme-yi Đurûb-ı Emtâl*: zebânın hıfz eden bulur selâmet:14.

¹³⁰³ Hıfzî: *Manzûme-yi Đurûb-ı Emtâl*: zebânın istihvanı yok meseldir: 14.

¹³⁰⁴ Şinâsî - Ebü 'z-Ziyâ: *Đurûb-ı Emtâl-i 'Otmâniyye*: Zebânî kılıklı.: 259.

¹³⁰⁵ Hıfzî: *Manzûme-yi Đurûb-ı Emtâl*: zebûn eden müdarâdur aduyı: 14.

¹³⁰⁶ Şinâsî - Ebü 'z-Ziyâ: *Đurûb-ı Emtâl-i 'Otmâniyye*: Zahmetsiz bir şey olmaz.: 259.

¹³⁰⁷ Şinâsî - Ebü 'z-Ziyâ: *Đurûb-ı Emtâl-i 'Otmâniyye*: Zahmetsiz bal yenmez.: 259.

¹³⁰⁸ Şinâsî - Ebü 'z-Ziyâ: *Đurûb-ı Emtâl-i 'Otmâniyye*: Zahmetin noktası kalkınca rahmet olur.: 260.

6144.Zahmetsiz rahata kimse ermez, zahmet çekmeyince cevher murat ele girmez! demişler. [991/15]

Şolaḳzāde Meḥmed Hemdemī Çelebī *Şolaḳzāde Tārīḫi*¹³⁰⁹ 364-365

6145.Zatmet çekmeyen, rahmet yüzü görmez. [991/16]

6146.Zahmetsiz hamur yoğurulmaz, derler. [991/17]

6147.Zahmetsiz, rahmete konmak olmaz, demişler. [991/18]

6148.Zahmet çeken rahat bulur. [991/19]

Ş. [Şināsī *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye* 259¹³¹⁰]

6149.Zahmetsiz çocuk büyümez. [991/20]

6150.Zahmetsiz kuş bile uçmaz. [991/21]

6151.Zahmetsiz dereden tepeye çıkılmaz. [991/22]

6152.Zahmetini sayan, sevaptan mahrum kalır. [991/23]

6153.Zahmetini esirgeyen hac yoluna düşmez! [991/24]

6154.Zahmet ziyan getirmez, say ispat gerek. [991/25]

6155.Zahmetsiz kazanılan akçenin kadri bilinmez. [991/26]

6156.Zahmetle kazanılan malın kadri bilinir! [991/27]

İbn Sīnā¹³¹¹

Külfet ve zahmetle terakim eden paranın (akçenin) kadri bilinir.

6157.Zahmetle kazanılan mal lezzetle bilinir! [991/28]

6158.Zahmetsiz devlete konmak ister. [991/29]

6159.Zahmetsiz lokma bulunmaz. [992/01]

6160.Zihām içre tenavülden nihānî darp evladır. [992/02]

Mevzundur.

Hıfzī [*Manzūme-yi Ḍurūb-ı Emtāl* 12] [mıṣrā'¹³¹²]

6161.Zahmeti bizim şerefî sizin öyle mi? [992/03]

6162.Zahmetsiz kazan kaynamaz. [992/04]

6163.Zahmetsiz yâr ele girmez, girse bile sadık olmaz. [992/05]

6164.Zahmına merhem, cebine dirhem arar. [992/06]

6165.Zedelenmiş meyveye benzedin, derler. [992/07]

6166.Zedelenen yumurtaya döndü, derler. [992/08]

6167.Zer-i hâlis ayarın kadrini sarrafi bilir. [992/09]

6168.Zer-i hâlis (altın). [992/10]

6169.Zer eyler cümle kârin yüz sürenler türâb mukaddemin iksir ekber. [992/11]

Mevzundur.

¹³⁰⁹ Yazmada: *Cennet-mekân Ebū 'l-Fetḥ Sultân Meḥmed Ḥān Ḥāzretlerinin sūr-ı sūr-ı hümayūnları haḳḳında Şolaḳzāde Tārīḫi'nden bir fıkıradur.*

¹³¹⁰ Şināsī - Ebū 'z-Ziyā: *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye*: Zahmet çeken rāḥat bulur.: 259.

¹³¹¹ Yazmada: *kelām-ı ḥikmet-i ibn Sīnā.*

¹³¹² Hıfzī: *Manzūme-yi Ḍurūb-ı Emtāl*: zihām içre tenāvülden nihānî darp evladır: 14.

Hıfzî [Manzûme-yi *Ḍurûb-ı Emtāl* 12] [mısrâ¹³¹³]

6170. Zer zerresi olsa razıyız, demiş. [992/12]

6171. Zer misalinin namın itmemes. [992/13]

Mevzundur.

Hıfzî [Manzûme-yi *Ḍurûb-ı Emtāl* 12] [mısrâ¹³¹⁴]

6172. Zerdeyi (sarı aş) gerdeğe girsın. [992/14]

Hoca Nasreddin¹³¹⁵ merhum...

6173. Zerdesiz düğün pilavı olmaz. [992/15]

6174. Zerde yağlı pilava yaldız olur, demiş. [992/16]

6175. Zerdeyi yiyen gerdeğe girsın demiş. [992/17]

6176. Zer-dûz pâlân ursan eşek yine eşektir. [992/18]

6177. Zergerî (kuyumcu). [993/01]

6178. Zerger altın kısmetini bilir, sarraf altın kadrini bilir. [993/02]

6179. Zaim, lugaten kefil, zeamet kefalet manasına olup, kadimde Devlet-i Osmaniye'nin, umûr-ı idâre-yi maliyesince muteber ve müretteb ve memurîn-i maliye ve mülkiye için bir nev kayd-ı 'ayanla meşrut ve adeta hayat sigortası kabilinden bir mansıp ve munceli memur olarak istimal olunurmuş, hâl-i hazırda mülgadır. [993/03]

6180. Zaim ölür, zeâmet ölmez derler. [993/03]

Bu söz ondan kalsa gerek.

6181. Zâferan gibi sararmış. [993/04]

6182. Zâferan (safran) yeyip altın kusacak değil ya? derler. [993/05]

6183. Zâferan kadrini, yemeyen bilmez derler. [993/06]

6184. Zâferanın kıymetini zâferancı, katran kadrini arabacı bilüi! derler. [993/07]

6185. Zâferan gibi sarı. [993/08]

Ş. [Şinâsî *Ḍurûb-ı Emtāl-i 'Otmâniyye* 260¹³¹⁶]

6186. Zâferan suyuyla yazılmış. [993/09]

6187. Zâferanlı pilav, zerdeli pilavdır ki Türklerin düğün aşıdır. [993/10]

Zerdesiz gerdeğe girilmez derler.

6188. Zâferanını yiyen köpek kudurur! derler. [993/11]

6189. Zâferana gülen göz nergis gözü olmak şart değil! [993/12]

Yahyâ Nazîm *Dîvân-ı Belâgat- 'unvân-ı Nazîm* [Kaşîde-yi Berây-ı Medh-i Hüseyin Paşa 76] [beyt]

ol gönca-leb ruḥ-ı zerdim görüp tebessüm éder

belî meteldür olur ḥande za ferân üzre

şekîb ü şabrımı yağmaladı şaf-ı müjgân

dirîğ étđi ḥarâmî o kârvân üzre

¹³¹³ Hıfzî: *Manzûme-yi Ḍurûb-ı Emtāl*: zer eyler cümle kârin yüz sürenler türâb muḳâddemiñ iksîr ekber: 14.

¹³¹⁴ Hıfzî: *Manzûme-yi Ḍurûb-ı Emtāl*: zer misâliniñ nâmiñ étmemes : 14.

¹³¹⁵ Yazmada: *Naşre 'd-dîn Ḥ'âce*.

¹³¹⁶ Şinâsî - Ebü 'z-Ziyâ: *Ḍurûb-ı Emtāl-i 'Otmâniyye*: Zağferân gibi sarı.: 260.

6190. Zâferan gibi göze gülse gerek. [993/13]

6191. Zâferan gibi sarı olana elbette gülerler! [993/14]

6192. Zağar av köpeği, zağarcı onun hıfza memur adamdır ki kadim yeniçeri askeri miyanında bu vazife ile muvazzaf bir sınıf asker mevcut ve müstahdem idi. Şimdiki halde mülgadır. [993/15]

6193. Zağar gibi yedinden ayrılmaz. [993/16]

6194. Zağar gibi kuş uçurmaz, tavşan kaçırmaz avcıdır derler. [993/17]

6195. Zağarcıbaşı, sabuncubaşı, hep bir ise de işleri ayrı ayrıdır, çünkü biri hayvanlara, diğeri insanlara saldırır! derler. [993/18]

6196. Zakkum ağacı ateşte yanmazmış. [993/19]

“Ehl-i cehennem cehennemde yiyecekleri yemiş verir bir şecerdir, derler.”

6197. Zakkum yiyen zift olsun, şeytan ile çift olsun, derler. [993/20]

6198. Zakkum ağacından şifa mahsülü çıkmaz. [993/21]

6199. Zekatta nisab şarttır. (Kırkta bir demek ise de kütüb-i fıkhiyyeye müracaat ister) yahut ehl-i fakra! [993/22]

6200. Zekat malın sadakasıdır. [993/23]

6201. Zekat, lugatte ziyade manasınadır: Zekatta dünya için mal, ahiret için sevap ziyadeliği vardır. [993/24]

6202. Zekat malın kiridir! Fukara hakkıdır, fukara. [993/25]

6203. Zekat vermek zengine göre, resm vermek dengine göredir. [993/26]

6204. Zekat da ibadettir! [993/27]

6205. Zekat İslamiyet’in ikinci şartıdır. [993/28]

Nâbî [Hayriyye-yi Nâbî Maṭlab-ı Fazl-ı Dekât u Şadaḳât 191, 9b, 211-216]

iy dūr-i sâmi ‘a pîrâ-yı şadef

dūdman-ı şeref ḥayr-ı ḥalef

ḡimmetünde koma bir ḥabbe dekât

vér ki ola mâye-yi ḥayr ü berekât

ḥaḳḳıdur Ḥazret-i Ḥaḳḳ’uḡ ol māl

sen daḥı étme edāda ihmāl

çünkü étmiş seni Ḥaḳḳ ehl-i nişāb

sen de ét tezkiye-yi mālā şitāb

fukarā ḥaḳḳıdur imsāk étme

pāk iken maluḡı nā-pāk étme

emr-i Ḥaḳḳ üzre sen étdükçe edā

birine on vérür anuḡ Mevlā

vérmez iseḡ berekâtı ḳalmaz

ni ‘metüḡ sende tebātı ḳalmaz

6206. Zekatlı adam. [993/29]

6207. Zekavet hassa-yı beşeriyedendir. [993/30]

6208. Zekavet, feraset ikisi de mevhibe-yi ilahiyedendir. Fakat onların büyüğü olan akıl ile memzuc olmak gerek. [993/31]

6209. Zekat malın, ibadet canın gerisini temizler. [993/32]
6210. Zekat malın gerisini temizler, bereketini arttırır. [993/33]
6211. Zekat vermekle mal eksilmez, belki yerine bin verir Hak. [993/34]
6212. Zekat iki nevdir: Zekatü 'l-mal: Farzdır; zekatü 'r-re's, vaciptir ki o da sadaka-yı fıtırdir. [993/35]
6213. Zekatı verilmeyen koyunun zevali, kurt yüzündendir derler. [993/36]
6214. Zekavetin şiddeti baş patlatır, nazarın şiddeti taş çatlatır derler. [993/37]
6215. Zekavet, feraset-i insan için gerçi büyük bir mevhibe-i ilahiyedir, lakin akıl ve istikamet ile memzûcen münasip olunca sahibini a'lalar adadına ilhak eyler aski takdirde zekavet, feraset değil sahibine hatta ebnâ-yı [...] [993/38]
6216. Zaman eskirir, atalar sözü eskimez. Tutmasan? İşit demişler. Bir haylisine dahi o yüzden büyük büyük zararlar tevellüd eylediği mücerreb ve tarihen müsbittir, demişler. [993/39]
6217. Zaman içinde, zaman zemin güvâhtır. Zemin üstünde mekân var, her ikisinin içinde de yahşı var, yaman var! demişler. [994/01]
6218. Zaman bir hâl üzre kalmaz, renkten renge girer, kah ikbal kah idbâr çaresiz yüz gösterir! İnsan bir hâl üzre olmaz kah fakir kah zengin vakt-i mevtine dek çaresiz ömür geçirir, demişler. [994/02]
6219. Zaman bir kuş gibidir, uçar gider, bir dahi ele girmez, demişler. [994/03]
6220. Zaman ademe her şeyi öğretir, derler. [994/04]
6221. Zaman en büyük hakimdir, demişler. [994/05]
6222. Zelzele oldu sandım, derler. [994/06]
6223. Zaman tez geçer, tez gelir. [994/07]
6224. Zaman gelir, veliye deli, deliye veli derler. 994/8

Mevzundur.

H [‘Abdü ’l-Ḥalīm Ḥāḳḳī] beyt

*‘acebdür bu ‘âlemde ‘âkile ğafil, ğafîle ‘âkıl dërler
ne ‘acebdür deliye velî, velîye de deli dërler*

H [‘Abdü ’l-Ḥalīm Ḥāḳḳī] diger beyt

*‘aceblenme ey kişi ‘âlemde ‘âkile ğafil ğafîle ‘akıl dërler
zamân gelür bu ‘âlemde deliye velî, velîye deli dërler*

6225. Zaman yalan söylemez, zamanın gösterdiğini kimse göstermez. [994/09]
6226. Zelzele de Cenab-ıHakk’ın bir hikmeti bir buyruğudur. [994/10]
6227. Zaman hakîm-i cihândır, her şeyi zaman gösterir, zaman yapar, zaman alır, zaman satar! Sakla samanı, gelir zamanı, zaman satar samanı! Zaman gelir sarı saman sarı altın olur, zaman gelir, sarı altın sarı saman gibi kıymeti pul olur! demişler. [994/11]
6228. Zelzeleyi gören yangına razı olur. [994/12]
- T. [Ebü ’z-Zîya *Ḍurûb-ı Emtâl-i ‘Oṭmāniyye* 260¹³¹⁷]
6229. Zaman altındır, demişler. [994/13]
6230. Zamanın halkı kör ise sen de bir gözünü kırp! demişler. [994/14]

¹³¹⁷ Şināsî - Ebü ’z-Zîyâ: *Ḍurûb-ı Emtâl-i ‘Oṭmāniyye*: Zelzeleyi gören yangına râzı olur.: 259.

6231. Zaman, cenk içinde; zemin¹³¹⁸, denk içinde! demişler. [994/15]

6232. Zamana göre hareket etmek gerek. [994/16]

6233. Zamanın tebeddülü, ahkâmın dahi tebeddülünü icap ettirir, demişler. [994/17]

6234. Zamana göre hareket, muktezâ-yı hâle riayet demektir. [994/18]

6235. Zamanda hareket, harmanda bereket derler. [994/19]

6236. Zaman sana uymazsa, sen zaman uyasın! demişler. [994/20]

Muhibbî [Dîvân] [856, 36] [kıt'a]

dil vermişem çünkü ol kaşı kemāna ben
olsam belâ hadengine taḥ¹³¹⁹ mı nişāne ben
dostum vişāle ermedi şundum firāka el
baḡa zamāne uymadı uydum zamāne ben

6237. Zaman naîm değil, devir daimdir. [994/21]

6238. Zaman, keman çalsa sen de çal. [994/22]

6239. Zaman gelir, eski zamanı, eski sanan gibi aratır. [994/23]

6240. Zaman gelir yeniği bulamazsın, eskiyi, yeni yerine kimin için dokuz yerinden yamadır. [994/24]

‘Abdü ’l-Halîm Haḡḡî

Zira her şeyi zaman gösterir, zaman zaman öğretir, zaman aratır! Zira zaman içinde zaman var. Mekân içinde mekân var! İnsanlar içinde yahşı da var. Yaramaz da var. Bunları düşünmek gerek! demişler. Zirâ insanlar dost ummuşlardır. Nefs-i emmâreye tabidirler. Teemmül gerek demişler.

6241. Zamane göre emel, zemine göre temel gerek derler. [994/25]

6242. Zaman insana her şeyi öğretir, derler. [994/26]

6243. Zaman insana uymaz, insan zamana uyar. [994/27]

[Aḡmed Cevdet Paşa] [Muḡaddime-yi İbn Ḥaldūnıḡ Faşl-ı Şâdisiniḡ Tercümesi]¹³²⁰ Faşl-ı Sâdis
[‘Aḡl-ı Tecerübî Beyânındadır] 12

6244. Zaman her şeyini türlendirir; zaman, hâkim-i cihandır, cihanın sahibi hâlık-ı âlem, hâkim-i yezdândır! demişler. [994/28]

6245. Zamanın devri hasretle geçer, cihanın -insanın- ömrü mihnetle geçer! demişler. [994/29]

6246. Zamanın biçtiği kıymeti, hiçbir kimse biçmez! derler. [994/30]

6247. Zamana uçmak gerek. [994/31]

Ş. [Şinâsî *Ḍurûb-ı Emtâl-i ‘Oṭmāniyye* 261¹³²¹]

6248. Zamanede gazete milletin dili -umûmî- tercümân-ı efkârı sayılır, ruh-ı manevisi addolunur. Buna binaen gazetesiz millet, ruhsuz, fikirsiz millet ad ve itibar olunur demek olur, demişler. [994/32]

6249. Zamanın kerem ve serdini görmüş, dünya acısını tatlısını tatmıştır! derler. [994/33]

6250. Zaman geçer, ömür tükenir, dünyanın ömrü tükenmez. [994/34]

¹³¹⁸ Müellif, yazmaya zemin, zemindeki māl-ı minâlden isti ‘âredir diye not düşmüştür.

¹³¹⁹ Müellif, yazmaya taḥ- ‘aceb yâḡud iyi ma ‘nâlarınadır diye not düşmüştür.

¹³²⁰ Yazmada: İbn Ḥaldundan bir fıkıradır.

¹³²¹ Şinâsî - Ebü ’z-Ziyâ: *Ḍurûb-ı Emtâl-i ‘Oṭmāniyye*: Zamāna uçmak gerek.: 261.

6251. Zamane zamane uymaz, mekân mekâna uymaz. Belki içindeki insanlar, her ikisine uymazlarsa, fenalık ondadır demişler. [994/35]

6252. Zamane züğürdü ma-yi hülya ile yaşar, onunla müteselli olur! derler. [994/36]

6253. Zamane züğürdünün adını zarif koymuşlar. [994/37]

6254. Zaman, zamanı andırır, yaman yamanı andırır, derler. [994/38]

‘Abdü ’l-Halīm Hakkī

Tabir-i diğlerle geçen zaman var, gelecek zaman örnek olur, gelecek zaman var, geçmiş zamana denk olur! demişler.

6255. Zaman, zaman ise samanlıktaki samanın sarı altın olur! derler. [994/39]

6256. Zaman, zamanı aratır; yaman yamanı aratır derler. [994/40]

6257. Zamanı kendisine müsait zanneden mecnundur. [994/41]

Cümel-i hikemiye...

6258. Zaman, zaman hakimdir. [994/42]

6259. Zaman içinde zaman var, mekân içinde mekân var; dünya içre hem yahşı var hem yaman var, demişler. [994/43]

6260. Zaman zaman uymaz; evvelki zaman bu zamana kıyas olunmaz. [994/44]

6261. Zamanın yükreğidir, derler. [994/45]

Muhibbī [Dīvān] [786, 2713, 1-5] [ğazel]

aldum göñlüm öñdülün bir nev-civānuñ yüğregi

olalıdan hüsn ile mülk-i cehānuñ yüğregi

ol hümāyı bāl-i himmetle şikār etsem ne tañ

‘āciz olmaz çün şikārında toğanuñ yüğregi

bir nefes bu nāleme gülşende āheng etmedi

gerçi dërler bülbüle āh ü fiğānuñ yüğregi

niceler meydān-ı naẓma geldiler ammā ki ben

olmuşam tab ‘-ı semendümle zamānuñ yüğregi

ey Muhibbī zülf-i şeb-dîzine oldu hem ‘inān

rağş-ı āh u eşk-i gülgün ü ānuñ yüğregi

6262. Zaman satar samanı, sakla samanı, gelir zamanı derler. [994/46]

6263. Zaman saman satar. [994/47]

Ş. [Şināsī *Ḍurūb-ı Emtāl-i ‘Otmāniyye* 261¹³²²]

6264. Zaman kâh olur, saman satar; saman zaman satar. [994/48]

Ş. [Şināsī *Ḍurūb-ı Emtāl-i ‘Otmāniyye* 261¹³²³]

6265. Zaman, saman satar; saman zamana bakar. [994/49]

6266. Zamanda ölçüsüz mizansız bir şey olmaz! derler. [994/50]

6267. Zaman, zamanı andırır, yaman şeytanı andırır, derler. [994/51]

¹³²² Şināsī - Ebü ’z-Ziyā: *Ḍurūb-ı Emtāl-i ‘Otmāniyye*: Zamān şamān şatar.: 261.

¹³²³ Şināsī - Ebü ’z-Ziyā: *Ḍurūb-ı Emtāl-i ‘Otmāniyye*: Zamān kâh olur şamān şatar, şamān zamān şatar.: 261.

6268.Zaman, bu zamandır demek için zaman-ı sâbık, zaman-îâ, ahval-i âlemi ilmen ve tecrübeten ilme 'l-yakîn, ayne' l-yakîn, iyi bilip doğru takdir etmek gerektir. **[994/52]**

6269.Zamanı, zemini gözetmek gerek. **[994/53]**

6270.Zaman sabit değil, müteharriktir. **[994/54]**

H ['Abdü 'l-Halîm Hâkkî]

Onun için demişlerdir ki her şey zamanın ahkâmına tabidir; zirâ hükm-i zaman ile bugün makul ve makbul olan şey zaman ile yarın değişir ne makbul ne makbul-i âlem olur. Derhal eyâdî-yi ihtiram ve itibardan, sakıt olur gider! Buna ése âlem-i insaniyetin tarih-i âlem şuûnatı pek bariz şahitleridir.

6271.Zaman bir hâl üzre kalmaz, renkten renge girer! Kâh ikbal kâh idbâr, çaresiz yüz gösterir! demişler. **[994/55]**

6272.Zaman, hayret gösterir; cihan, mihnet gösterir, derler. **[994/56]**

6273.Zaman dediğin bir hayret imiş, cihan dediğin bir mihnet imiş. **[994/57]**

Fuzûlî *Dîvân* [Rubâ'ıyyat 509, XXXV, 1]

edvâr-ı zamân, dâîre-yi hayret émiş

esbâb-i cehân mehâlik-i miñnet émiş

6274.Zamanede hâkim, hâkim-i zaman gibi hâkim-i adil olamaz demişler! **[994/58]**

6275.Zamanında yapılmayan bir şey zaman tazmin etmez, sahibi tazmin eder, derler. **[994/59]**

6276.Zamanın hükmü kavîdir, yenilmeyen zor bulunur ya da hiç bulunmaz, derler. **[994/60]**

6277.Zaman gelir, dağdakiler bağdakini kovar, zaman olur, bir bağdan çıkar dağdakini kovar derler. **[995/01]**

6278.Zaman satar samanı! **[995/02]**

6279.Zaman gelir deliye veli, veliye deli denir! Zaman gelir, hanler sadık, sadıklar hain, zalim gaddarlar, hakim mağdurlar yerine geçermiş. **[995/03]**

6280.Zamanın ziyanını zaman öder. **[995/04]**

6281.Zamansız ziyan, acı gelir. **[995/05]**

6282.Zaman zamanı andırır, yaman, yamanı andırır; yahşı yamanı hem andırır hem utandırır! demişler. **[995/06]**

6283.Zamansız intikal aynen batıldır, demişler. **[995/07]**

Emsal-i hikemiye...

6284.Zamanın hükmüyle, her yeni şey, eski olur, her eski şey de yeni olur, demişler. **[995/08]**

6285.Zaman gelir samanı altın eder, zaman gelir altını saman eyler! Zamanı karanlık duman eyler demişler. **[995/09]**

6286.Zaman gelir, samanı altın, altını saman eder; zaman gelir sarı samanı karanlık duman eder. **[995/10]**

6287.Zaman gelir, sarı saman sarı altın olur; zaman gelir, sarı altın bir pula değmez. **[995/11]**

6288.Zaman gelir bir ahmaka, bin fazıl musahhar olur! derler. **[995/12]**

6289.Zaman gelir; altını taş, taşı altın eder! İnsanı karanlık yola düşürür, eski yolu şaşırtır, hayran hayran seyrettirir şaşkın eder. Akçe akçe sarı altının kadri bilinmez, saman

gibi aşar, salurşır, ak gününü kara duman eder, altını kızıl bakır eyler, taşkın eder! demişler. [995/13]

6290. Zaman gelir bir akçe bin akçe yerini tutar. [995/14]

6291. Zaman gelir, geçmiş zamanın boş ve nâhoş günlerin (hoş zaman) gösterir, hasret yadile gülnâr eder, zaman gelir hoş zamanı, (boş zaman) gösterir pürnâr eder! demişler. [995/15]

*Hazreti Fâtihî'nin şehzâdesi Sulţan Cemi'î'nin r-i hâzînâelerinden bir parçadır.
kopardır başıma kıyâmet âh ne belâdur bu kıdd ü kâmet
devletimdür vişâl-i yâr ammâ başa yâr olmadı o devlet âh
baş koma pâyıña sa 'âdetdür, lîk yok başda bu sa 'âdet
haft-ı tezvîrine karşı şâha gör ne kıılır bu sa 'âdet*

6292. Zaman gelir dağdakini bağa, bağdakini dağa götürürler, kovarlar. [995/16]

6293. Zaman zamanı, aman amanı takip eder. [994/17]

6294. Zaman gelir, kim mamur gördüğün viran, viran gördüğün mamur gösterir. [994/18]

6295. Zaman zaman müzdad, yahşı, yamanı boğar, takrip eder demişler. [995/19]

6296. Zaman gelir, bay gördüğün geda, geda gördüğün bay gösterir. [995/20]

6297. Zaman gelir, kara günü ak, ak günü kara gösterir. [995/21]

6298. Zaman gelir; aldırır, zaman gelir, sattırır, zaman gelir, yaptırır, zaman gelir yıktırır, devrân-ı âlem böyledir, kâh sağına kâh soluna döner. [995/22]

6299. Zamansız hiçbir şey olmaz. [995/23]

6300. Zaman her şeyi gösterir; her şeyi yaptırır, yıktırır, her şeyi aldırır, sattırır! demişler. [995/24]

Hükm-i zaman böyledir.

6301. Zaman gelir, gülen ağlar, ağlayan güler. [995/25]

6302. Zaman gelir, öz ocağında olan, biten, altın başka bulguru beğenmez, babasın gümüş kalemlî pirincine mana bulur! Mısırdâ Dimyat pirinci aratır! Firavun huylu eder! Zaman beğenmediğın bulguru, pirinci aratır buldurur; sakız gibi tarhanayı, tatlı tatlı yedir, Firavun'u imana getirir müslüman yapar demişler. [995/26]

6303. Zaman gelir, kim at eşeği aratır. [995/27]

6304. Zamanın hükmü, zalimin hükmünden katıdır! derler. [995/28]

6305. Zaman gelir, at yerine eşek, eşek yerine at bağlarlar. [995/29]

6306. Zaman bu zaman, bazen olur zirveye çıkarır, adam oldum sandırır! Kâh olur zaman adamı maymun gibi defe koyar çalar oynatır utandırır. [995/30]

6307. Zaman bu sıra gelir ki gümrük öküzleri de kurban olur demiş. [995/31]

[Şolâkzâde Mehmed Hemdemî Çelebî] *Şolâkzâde Târîhi*¹³²⁴ 708

6308. Zaman bu, kibarlığı tutar sarı semuru beğenmez kara kunduzu aratır derisini giydirir, zaman gelir karayı sarı sandırır, beğenmediğın eski püskü hırkayı arattırır. Sarı semur kara kunduz yerine gider. [995/32]

6309. Zamanın ahkâmı dahi, mekânın ahkâmına tabidir, demişler. [995/33]

6310. Zamanın Molla Nasreddini'dir derler. [995/34]

¹³²⁴ Yazmada: *Şolâkzâde Târîhi*'nden bir fıkradur.

Hazır Cevap olanlar hakkındadır.

6311. Zaman gelir, bir at yüzünden bin at su içen derler. [995/35]

6312. Zamanın gözü var, zeminin kulağı var; mekânın hem gözü hem kulağı var. Bakın hem özü sözü hem kulağı ve gözü vardır. Onun için boşboğazlık etmez demişler. [995/36]

6313. Zaman gelir, bir yamanın yüzünden bin yahşı mum gibi yanar. Mahvolur, zaman gelir, bir yahşı bin yamanı değil mülk-i cihâna hakim olur. [995/37]

6314. Zamane piçi, zamane zorbası için dur yok; derler yani zorluk yok, derler. [995/38]

6315. Zaman gelir sultân-ı âlem iken, geda olur, geda iken sultân-ı âlem olur. [995/39]

6316. Zaman ahabının muhabbetine inanma zira bî-vefadır! demişler. [995/40]

Sünbülzâde Vehbî *Dîvân* [21, 4] Gâzel

*inanma sevdiğüm 'arż-ı muḥabbet êtse de farzâ
güzeller gibi aḥbâb-ı zamâne bî-vefâdur hep*

6317. Zaman sana uymasa, sen zaman uy demişler. [995/41]

6318. Zamane şeyhidir, sokakta devreder, demiş. [995/42]

6319. Zaman-ı hâl, zaman-ı istikbale; zaman-ı istikbal, zaman-ı hâle. Zaman-ı hâl zaman-ı maziye birer misaldir, demişler. [995/43]

6320. Zamane şeyhi, kibarlar meclisinde mutekif bulunur! demişler. [995/44]

Lâ beyt

*şeyḥ 'ad eyledigîḡ mürşid-i ḥalvetkârıḡ
ekṭeri mu tekîf bizim ekâbir bulunur*

6321. Zamane adamı. [995/45]

6322. Zaman, her zaman, her şeye hakimdir! demişler. [995/46]

6323. Zamanın adamları kör ise sen de bir gözünü kapa. [995/47]

6324. Zaman gelir, zamanını bulan harman kendi kendine savrulur. Zamanını bulan değirmen, kendi kendine döner, halık-ı âlem ocağında baklava, börek, kuş ve kuzu kavrulur, zaman gelir. Harman, değirmen döner, ocaklar tütmez olur, halık-ı âlem odula kavrulur! demişler. [995/48]

6325. Zamanın İmâm-ı Âzam'ıdır, demiş. [995/49]

Mescid-i Aksayı maksudun İmâm-ı Âzamı

6326. Zamanın şeyhülislamı, İmâm-ı Âzam'dır, demiş. [995/50]

6327. Zamanın Ebû Hanîfesi'dir, demiş. [995/51]

6328. Zamanının şeyhülislamı, müftiyü 'l-enâmıdır, derler. [995/52]

*Yahyâ Naẓîm Dîvân-ı Belâğat- 'unvân-ı Naẓîm [İbtidâ-yı Gâzeliyyât 28; 1-2] [beyt]
müftî-yi dîn-penâh Meḥammed Efendi kim
'aşrıḡ edîb-i muḥterem ercemendidir
'allâme-yi cehân ki debistân-ı fazlınıḡ
şakirdi Bû- 'Alî ile pîr-i ḥocendîdir*

Yahyâ Naẓîm *Dîvân-ı Belâğat- 'unvân-ı Naẓîm* [28, 2; 10] [beyt]

Keḏâ

*teşrîḡ édince mesned-i fetvâyi dediler
ḥaḳḳâ ki Bû-Ḥanîfe-yi tânî bu kendidir*

*tārīhi oldı tab 'ıma ilhām ey Nazīm
mehdî-yi kevn Müftî Mehemmed Efendidir 1106*

6329. Zamanın kahramanıdır. [995/53]
6330. Zamanının hakîm-i dânası Ebû Ali Sina'sıdır, derler. [995/54]
6331. Zaman her şeyi türlendirir, derler. [995/55]
6332. Zamanına göre hareket etmek gerektir. [995/56]
6333. Zaman gelir iyi sandığın kötü, kötü sandığın iyi gösterir. [995/57]
6334. Zaman gelir şeyh sandığın şaki, şaki sandığın şeyh gösterir. [995/58]
6335. Zaman harp, zemin harap demişler. [996/01]
6336. Zaman hakim-i cihandır! demişler. [996/02]
6337. Zaman mesrur, zemin mamur; zaman harp, zemin harap demişler. [996/03]
6338. Zaman her şeyi öğretir, her şeyi gösterir; yapar, yaptırır, göstertir, bozdurur. [996/04]
6339. Zaman daima o zamandır diye aldanma; zira zaman da değişir, mekân da değişir demişler. [996/05]
6340. Zaman daima o zaman, mekân dahi ilmü 'l-arza ait olan gayet batîü 'l-vuku bazı tebeddülâtan mâadâsı yine o mekândır! Lakin insanlarla insanların masnû'u olan şeyler değişir, demişler. [996/06]
6341. Zaman gelir bir yudum su bin altına aranır, demişler. [996/07]
6342. Zaman, tac-ı haktır; zamanın nasihatini kimse vermez, kimse unutmaz. [996/08]
6343. Zaman her şeyi öğretir gösterir, ancak bu devran-ı âlemde insanlar için mukadder olan ikbal, idbar, talih devirlerini de asla hatırdan çıkarmamak gerek. [996/09]
- ‘Abdü 'l-Halîm Hâkkî
- Zira zaman geceli gündüzlü, sükûnetli, fırtınalı, cilveli, cilvesiz, talihli, talihsiz, acılı, tatlılı, tatlı, tatsız, güler, ağlar, güldürür, ağlatır, muhtelif ve mütelevvin mizaç, bir felektir ki buna tecellî-yi zaman da denir. Yahut devrân-ı âlem böyledir derler. Binaenaleyh, zamanın cilvesine aldanma, tecellisine de güvenme, inanma. Cevr ü siteminden de korkmamalı, ürkmemelidir. Ancak sabr ve tahammül ile kâni ve hâline razı ve hakka şâkir-i ni 'am ol, hâlimden şikayetçi olma. Felek, dönektir, kâh ikbal kâh idbâr, çaresiz yüz gösterse gerektir demişler.*
6344. Zaman -felek- dönektir, kâh ikbal kâh idbar çaresiz zeminin gösterse gerektir, demişler. [996/10]
6345. Zamanda yaman eksik olmaz, zamanın kulağı, gözü vardır. demişler. [996/11]
6346. Zamanın hükmüne göre, her şeyi, kâh bol kâh dar olur, kâh yok kâh az var olur. [996/12]
6347. Zamanda yaman, yahşı eksik olmaz; sen yahşı ol demiş. [996/13]
6348. Zaman muvafık ise de mekân o mekân değil derler. [996/14]
6349. Zaman gelir, bir lokma hayrın karşı gelir ölümden kurtarır; zaman gelir, bin hayırhahın gelse, yine seni kurtaramazlar, demiş. [996/15]
6350. Zaman gelir, bir kötü sözün seni dar ağacına götürür; zaman gelir bir lokmanın hakkı, bir lokmanın (hekimin) sözü seni, dar ağacından kurtarır. [996/16]
6351. Zaman satar samanı, zaman tutar yamanı! derler. [996/17]
6352. Zamanede bin hüner bir efsanedir. [996/18]

T. [Ebü 'z-Ziyā *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye* 261¹³²⁵]

‘Abdü 'l-Halīm Hāḳḳī

Şuûnat ve hadisatın fenalığı zaman-ı mazinin fenaliğından cehalet ve gafletle gerisinden mütevelliddir! demişler. Zira iyilik, fenalık, marazîleri hep erti olarak cereyan eder! Sarı olarak giryan eyler! Buna binaen denilmiştir ki ecdadın amelini kendisi zaman-ı hâl ayinesinden gör, temaşa eyle! Kendi amelini de zaman-ı istikbal ayinesinde görsünler de hayretle ibret alsınlar. Çünkü: İstikbal, hâlden görülür, keşifle temaşa edilir. Hâl; maziden, keşfolunur, tamir ve ıslahla kullanılır. Hayat-ı beşer deverân-ı âlem ıslah ve tashih olunur böyle gelir, böyle gider demişler.

6353. Zamane yiyicidir sana mı hayredecek! derler. [996/19]

6354. Samanın halkı kör olsa, sen de bir gözünü kapat! demişler. [996/20]

6355. Zamane çocuğu dokuz babalıdır. [996/21]

6356. Zamanın tefsiriyle, ahkâm-ı zaman tegayyür eder! [996/22]

6357. Zamane çocuğunun şerrine ninni. [996/23]

T. [Ebü 'z-Ziyā *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye* 261¹³²⁶]

6358. Zamanenin hükmü, muhkemdir, karşı durulmaz; zira her şeye hükmeden zamandır, onun için zaman -hakim-i cihândır! demişler. [996/24]

6359. Zamane hacısı adama armağan vemez. [996/25]

T. [Ebü 'z-Ziyā *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye* 262¹³²⁷]

6360. Zaman, zamanı aratır, yaman yahşıyı aratır, yahşı, yamanı aratır! [996/26]

‘Abdü 'l-Halīm Hāḳḳī

Şerh ve izah: Sahih takdirindeki yahşı zannolunan nice soysuz huysuz yahşılar. Vardır ki böyle yapma gösterişli yahşılar eski bildiğin terbiyeli yamanları da aratır. Aldırır demektir. Zaman gelir ki eskiden her şeyi bol ve hazır ucuz bulduğun hâlde, o zamandan bile memnun ve müteşekkir, ondan daha fena bir zaman da gelebileceğini tecrübeten ilmen mütefekkir olmayup amiyâne, cahilâne, akılâne hâlden, zamandan şikayetten geri durmazken; bu devrân-ı âlemin çerhini bazen tersine de döndüğü bir zaman zuhur etmesiyle umûmî fetret ve felakete duçar, eski hâl, eski zamandan bestir, belki bin beter bir zamana geldiğin gibi eski zamanı yeni zaman, mum gibi aratıp andırdığı zaman işte böyle inkılâb-ı zamandır. Binaenaleyh böyle bir zamanda [Zaman, zamanı aratır, yahşı yamanı yahut yaman yahşıyı aratır.] Darb-ı meselini irad ederler demişlerdir.

6361. Zemin zamanı gözetmek gerek. [996/27]

6362. Zemin zamanı gözetir, zaman her şeyi gözetir! demişler. [996/28]

6363. Zeminin kulağı, zamanın gözü vardır; her şeyi görür, işitir. [996/29]

6364. Zeminin mamur olması, zamanın emin olmasıyla olur. [996/30]

6365. Zeminin ma‘mur olması, zamanın mesrur olmasıyla olur. [996/31]

6366. Zemin mâmur, zaman mesrur oldu, demiş. [996/32]

[Şolâkzâde Mehmed Hemdemî Çelebi] *Şolâkzâde Târîhi*¹³²⁸ 476

¹³²⁵ Şinâsî - Ebü 'z-Ziyā: *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye*: Zamānede biñ hüner bir efsanedir.: 261.

¹³²⁶ Şinâsî - Ebü 'z-Ziyā: *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye*: Zamāne çocuğunun şerrine ninni.: 261.

¹³²⁷ Şinâsî - Ebü 'z-Ziyā: *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye*: Zamāne hâcîsi adāma armağan vèrmez.: 261.

¹³²⁸ Yazmada: *Şolâkzâde Târîhi* 'nden bir fîkradır.

6367. Zemin mâmur olunca zaman da mamur, mesrur olur! derler. [996/33]

beyt

*zemin ma'mur êdi şûr u şa'bdan
zamân mesrûr êdi zevk u tarabdan*

6368. Zemnini bulan temel atar. [996/34]

6369. Zeminine göre temel, zamanına göre emel gerek. [996/35]

6370. Zeminine göre göz, zamanına göre söz gerek! [996/36]

6371. Zaman müsait olunca zeminin suyu, hakimnin huyu kolay bulunur! demişler. [996/37]

6372. Zeminin mamuriyeti zamanın mesruriyeti. [996/38]

6373. Zeminin Kabe-yi ulyâsı, çerhin beyt-i mâmurudur demişler. [996/39]

*zehî firdevs-i tânî kim olur tâlî ahlâdıkça
zemîniñ Ka'be-yi 'ulyâsı cerhîñ beyt-i ma'mûr*

6374. Zeminin suyu her yerde bir değil! [996/40]

6375. Zeminin gûşi var derler, meseldir. [996/41]

Mevzundur.

Hıfzî [Manzûme-yi Durûb-i Emtâl 14] [mısrâ¹³²⁹]

6376. Zeminden olup yaseminler bedîd. [996/42]

6377. Zemin, zaman velvele ile doldu, demiş. [996/43]

[Şolâkzâde Mehmed Hemdemî Çelebî] *Şolâkzâde Târîhi*¹³³⁰ 345

6378. Zemherir fırtınası acı esti geçti gitti! demiş [996/44]

6379. Zemherir zürefâsı gibi kâr helvası sohbeti ister, derler. [996/45]

6380. Zemzem-i şeriften kana kana içmek hak nasip eyleye, demiş. [996/46]

6381. Zemzeme-yi avazı göğsü çıktı! derler. [996/47]

6382. Zaman gelir, geçmiş refah-ı hâl ve saadet günlerini pek acı göz yaşlarıyla zaman-ı hâlin, elem ve kudret günleri andırır; zaman gelir, geçmiş bilâd-ı fetret günlerini zaman-ı salâ ve selamet günleri. [997/01]

6383. Zaman gelir; zaman, zamanı yaman, yamanı andırır! Yahşı, yamanı; yaman, yahşısı andırır! Zaman gelir, geçmiş yamanı, zamanın yahşı, yamanı andırır! [997/02]

6384. Zaman gelir, geçmiş yahşısı, zamanın yahşısı andırır; zaman gelir, geçmiş yamanı, zamanın yamanı andırır. [997/03]

6385. Zenbur bela gibi başına üşdüler, demiş. [997/04]

[Şolâkzâde Mehmed Hemdemî Çelebî] *Şolâkzâde Târîhi*¹³³¹ 362

6386. Zamparalar bir gün olur nâdim olurlar! [997/05]

6387. Zampara herif. [997/06]

6388. Zampara, kim para. [997/07]

6389. Zembereksiz saat işlemez. [997/08]

6390. Zembil ile gökten mi inmiş? [997/09]

¹³²⁹ Hıfzî: *Manzûme-yi Durûb-i Emtâl*: zemîniñ gûşî var dërler meşeldür: 14.

¹³³⁰ Yazmada: *Şolâkzâde Târîhi* 'nden bir fıkradur.

¹³³¹ Yazmada: *Şolâkzâde Târîhi* 'nden bir fıkradur.

6391. Zembereği kopmuş, zımbası çıkmış gibi. [997/10]
 6392. Zenci, zenciye. [997/11]
 6393. Zenne ile çok görüşen, zenneye ya mashara olur ya müsahhar! [997/12]
 6394. Zendostluk iyi değildir. [997/13]
 6395. Zenperestler bir gün olur hor olurlar. [997/14]
 6396. Zen diye almazdı dile anasın, kendisi kenzâde idi sanasın. [997/15]
 6397. Zincirleme sözdür, derler. [997/16]
 6398. Zincir kaçkını. [997/17]
 6399. Zincirden kurtulmuş gibi kaçır? [997/18]

[Şolakzâde Mehmed Hemdemî Çelebî] *Şolakzâde Târîhi*¹³³² 84

Çelebi Sulţan Mehmed Hanıñ şehzâdeliği zamânında Timur muharebesinden sonra Amasya tarafında İnal-oğluyla vuķū‘ bulan muharebesine dâ‘irdir.

“...Mevlânâ İdris târihinde yazar ki ol ma‘reke-yi kıtâlde sipâh-ı sulţânîden hergiz hêçbir maķtul bulunmadı Cile-oğlu ve Zağarcı Ya‘ķubdan ğayrısı mülâzemet rikâb-ı sulţân-ı ‘âlî cenâb-ı Çelebi Sulţan Mehmed ile sâlimîn ve ğanimîn mürâca‘at êtdiler ol iki dilâveri daħi ibttâl-i firâr êderken rast gelüp esîr êtmişdi. Zağarcı Ya‘ķub bir tarîķ ile yolda [Zencîrden ħalâş olup kaçıp gelmişdi.] ...”

6400. Zincirden boşanmışa benzer. [997/19]
 6401. Zincirden boşanmış divane gibi ayrı yürür, derler. [997/20]

Bâķî *Dîvân* [115, 5] beyt

*zûlfûğden ayru Bâķî bir ħâl ile yürür kim
 zencîrden boşanmış dîvânedür şanurlar*

6402. Zincirden boşanmış divane mi sandın? [997/21]
 6403. Zincir divanelere vurulur. [997/22]
 6404. Zincir delisi! [997/23]

Fuzûlî *Dâstân-ı Leylî vü Mecnûn*¹³³³ [Bu Mecnûn’uñ zencîre özin bend êtdügidür ve behâne ile Leylî tarafına gittügidür 160, 1602-1606; 1608, 1615-1617, 1623-1624]

bir gün seher ol mücâvir-i deşt

eyledi gürûh-ı vahş ile geşt

bir pîr-i ħazîn göründi nâġâh

zencîrli bir esîri hemrâh

Mecnûnuñ esîre yandı

ol pîr-i ħazîne şordı anı

kim bu ne esîrdür beyân êt

cürmin men-i mücrime ‘ıyân êt

sırr-ı dilin êtdi pîr rûşen

kim düstdürür degül bu düşmen

bu hem men-i zârdan beterdür

¹³³² Yazmada: *Şolakzâde Târîhi*’nden bir fıkradur.

¹³³³ Yazmada: *Fuzûlî Leylî vü Mecnûn* gâzelinden.

āvāre vü hār ü derbederdür
kısmetde hem étmişüz qarārı
men yāriyem ü bu şahş yārı
mecnūn dēdi sehv ēdüpsen ey pīr
dīvānelere gerek bu zencīr
gel hācetūmi menūm revā kıl
bend eyle beni bunı rehā kıl
zencīre girüp remīde Mecnūn
erbāb-ı cūnūna düzdi kânūn
ol silsileye olup hemāvāz
ağlardı ki ey menūmle hemrāz

- 6405.** Zincire dizilmiş esir gibi getirdiler derler. [997/24]
6406. Zincirden kurtulmuş ayıya benzer. [997/25]
6407. Zincir-i belaya tutuldu kaldı, derler. [997/26]
6408. Zindelik isteyen zendost olmamak gerek. [997/27]
6409. Zincir kıran. [997/28]
6410. Zengin kendi malından değil el malından ihsan eder. Zengin sen mi safvet öz malından ihsan eder! demişler. [998/01]

‘Abdü ’l-Ḥalīm Ḥākķī

Az zengin hain hasis ham el malına daima içinden haset eder! Yan bakar, yaktırır, yıktırır. Ya kendi ya da dostuna el malını yağma ettirir demişler. İşte hüsn-i hased, tabh-ı ihanet daima böyle gelmiş böyle olmuş böyle görünmüş, böyle gitmiştir. Böyle tecrübe olunmuş, tevârih-i âleme böyle yazılmıştır! Zira bu hasâil ve rezâil-i memnu‘a ve merdudeler ebnâ-yı beşerde ta baştan başa giden ve fертten eşinden alçak derekeden su-yi adet su-yi terbiyeden başlar. Tedricen ta‘mim eder. Yağ gibi her tarafa her kişiye yayılır, her yere sirayet eyler, ferdten icma‘a en adi insanlardan en ali makamlara gider. Girer, her yeri, herkesi kirletir, bulaştırır. Sari ve halik ve hevelnâk ve mazhar-ı mutlak bir halk mekruh ve merdut olup bu illet-i maneviye giderek geriye bir illet-i tabiiye ve hüsiye ve şahsiye hükmüne ve alamet-i farika ve tabiat-i mahsusada şekl-i vücudunu iktisap ederek ve giderek koca bir milletin veya dost ve hürmetin bilinemeyen lâakal tez tahsil ve tefriki için uzun bir saf-ı mümeyyiz ve âlem-i mahsus olarak cümle cihân-ı âlem için ve lisan mel‘anet makamında serd ve irad olunarak en umûmî durûb-ı emsal yerine geçecektir.

- 6411.** Zengin -bu zamanda- her şeyi akça-kızılca riba ile, riya ile, herkesin taptığı, sevdiği, para pul iledir. İşte ahvâl ve a‘mal-i beşer, kadimden beri böyle gelmiş, devrân-ı âlem, böyle dönmüş, böyle döner, böyle gitse gerek! demiş derler. [998/02]
6412. Zengin, zamanı andırır; yaman, yamanı, andırır, derler. [998/03]
6413. Zengin hiçi piçidir, söz dinlemez, söz anlamaz, derler. [998/04]
6414. Zenginlik nereye gidiyorsun? Ağartmaya sağartmaya; züğürtlük, nereye gidiyorsun? Karatmaya -karatmağa- demiş derler. [998/05]
6415. Zengin bulundurduğunu yer, züğürt, bulduğunu yer, derler. [998/06]
6416. Zengin sözde zengin görünür amma âkil ise zengin, zengin olmaz; gafil ise zengin zengin olmaz! demişler. [998/07]

6417.Zengin, arabasını, dağdan aşırır, züğürt -fakir- düz yerde, yolunu şaşırır! derler. **[998/08]**

6418.Zengine göre düğün, bayram yapmak kolay! derler. **[998/09]**

6419.Zenginin, fukara da fukaranın da zenginde hakkı vardır! demişler. Kaide-yi manevî şeriyedendir. Zenginin malını al, fukaranın duasını al; zengin, malıyla geçinir, fukara duasıyla geçinir. **[998/10]**

6420.Zengin için her gün toy, düğün demişler. **[998/11]**

6421.Zengine, bayram yapmak kolaydır, derler. **[998/12]**

6422.Zengin malına beş katar, fukara derdine, dert katar; zengin malı artar, züğürdün canı artar; zenginin aldığı çıkar, mezkurun türettiği çıkar derler. **[998/13]**

6423.Zengin adam bir şey alsa mübarek ola derler de fakir kişi bir şey alsa bunu nereden aldın diye sorarlar. **[998/14]**

Meşhur ve malum ve mücerreptir!

6424.Zenginin bahtıyarı hem zengin hem sehavetli olanıdır; zenginin bedbahtı, hem hasis hem veletsiz olanıdır derler. İnsanın bahtıyarı kifayetsiz ve adaletsiz huzur-ı kalple vukuatla gayret ve yaşayanıdır, demişler. **[998/15]**

6425.Zenginin malından, sana ne? demiş! Zenginin malı züğürdün çenesini yorar! derler. Âkil kişi zenginin malından hâlinden hakka gayret alır derler intibah alır. Züğürt zenginin malın söylemekle duasın alır, sahib-i ehl-i gayret zenginin malından değil, halinden ibret almakla hissesin alır, demişler. **[998/16]**

6426.Zengin bulundurduğunu yer, züğürt bulduğunu yer derler. **[998/17]**

6427.Zenginin malı tükenir, âlemin ilmi tükenmez! Yani zenginin malı rehin-i fenâdır! Bir gün olur tükenir, âlemin ilmi bir mevhibe-yi hüdadır ki hazine-yi layıkıdır ve bekâdır tükenmez demişler. **[998/18]**

6428.Zenginin zineti dışında durur, gözlenir, sözlenir, âlemin zineti içinde durur gözlenir, ayrılır derler. **[998/19]**

6429.Zengine ziynet yaraşır, halk, birbirine karaşır, bakışır! Züğürt, zengini taklit ederse kalk da ona gülüşür derler! Yani düğününde dünü yok, götün kamçılar! kabilinden olur demektir. Görenin belası masharalığı böyle olur! demişler. **[998/20]**

6430.Zengine ziynet, züğürdün minnet yaraşır! derler. **[998/21]**

6431.Zengin adam, kanatlı kuşa benzer, züğürt adam kanadı kırılmışı benzer! derler. **[998/22]**

6432.Zenginden zarar gelmez, zembilini kaldırır isen; zenginden zarar gelir, zembiline ziyan getirir isen! demişler. **[998/23]**

6433.Zenginin gözü kazanı taşırır, derler. **[998/24]**

6434.Zenginin gözü torbayada züğürdün gözü çorbada. **[998/25]**

6435.Zenginin malı fukaranın (züğürdün) çenesini yorar. **[998/26]**

6436.Zengin malına güvenir, fukara canına âlem, ilm hâline! derler. **[998/27]**

6437.Zenginin malını alırsın, züğürdün nesini alırsın? **[998/28]**

6438.Zengin maldan, fukara candan verir. **[998/29]**

6439.Zenginin malı, fukaranın mumunu bitirir. **[998/30]**

6440.Zenginin malından, âlimin ilmi yeğdir. **[998/31]**

6441.Zenginlikle şöhret bulmaktan, fazâil-i insaniye ile iştihar etmek evladır. **[998/32]**

Cümel-i hikemiye...

6442. Zenginin canı part edip çıkar, fukarain canı fist edip çıkarmış. [998/33]

6443. Zengine takılıp geç, züğürtten sakınıp geç, derler. [998/34]

6444. Zenginin bin aybı görülmez de züğürdün bir aybı çok görülür. [999/01]

6445. Zengin için dür yoktur. [999/02]

6446. Zengin için dür olmaz, züğürt için yol olmaz. [999/03]

6447. Zengin için dür yoktur zamanede. [999/04]

Mevzundur.

6448. Zenginin malı, züğürdün çenesini yorar. [999/05]

T. [Ebü 'z-Ziyā *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Oṭmāniyye* 261¹³³⁴]

6449. Zengine mal veren denize su götürür. [999/06]

Ş. [Şināsī *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Oṭmāniyye* 261¹³³⁵]

6450. Zengin olmak isteyenler, kazanmak eyler, hüsn-i idaresini bilmek gerek. [999/07]

6451. Zenginin malı da kibar olur. [999/08]

6452. Zengin züğürdün hâlini bilmez, bilse bile işine gelmez. [999/09]

6453. Zenginin gönlü oluncaya fukaranın canı çıkar. [999/10]

6454. Zenginin keyfi gelinceye kadar züğürdün canı çıkar. [999/11]

6455. Zenginin malından sana ne? [999/12]

6456. Zenginin kusuru görülmez. [999/13]

6457. Zenginin ayıp yarasını, örter ak yarası! [999/14]

Mevzundur.

6458. Zengin arabasını dağdan aşırır, züğürt düz ovada yolunu şaşırır. [999/15]

Ş. [Şināsī *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Oṭmāniyye* 261¹³³⁶]

6459. Zengin züğürtle boy ölçüşemez. [999/16]

6460. Zengine göre her gün düğün bayram, züğürde göre her gün karanlık zindan! [999/17]

6461. Zengine göre bayram yapmak kopkolay amma, züğürde sor bakalım? [999/18]

6462. Zengine göre Şam yolu dümdüz! [999/19]

6463. Zenginin horozu da yumurtlar. [999/20]

6464. Zenginin horozu yumurtlamış derlerse, inanmazlık etme! demişler. [999/21]

6465. Zenginin tavuğu değil horozu bile yumurtlarmış, derler. [999/22]

6466. Zengin kesesini döver¹³³⁷ züğürt dizini. [999/23]

6467. Zengin kesesini döver, züğürt kesesini. [999/24]

6468. Zenginlik arttıkça kese daralır. [999/25]

¹³³⁴ Şināsī - Ebü 'z-Ziyā: *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Oṭmāniyye*: Zenginin mālını züğürdün çenesini yorar.: 261.

¹³³⁵ Şināsī - Ebü 'z-Ziyā: *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Oṭmāniyye*: Zengine māl veren denize su götürür.: 261.

¹³³⁶ Şināsī - Ebü 'z-Ziyā: *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Oṭmāniyye*: Zengin arabasını dağdan aşırır, züğürt düz ovada yolunu şaşırır.: 261.

¹³³⁷ Yazmada: *döger*. CLAUSON: *EDPT*: tög-: 477^a. REDHOUSE: *TaEL*: döğünmek: 925^b. Ş. Sāmī: *KT*: dövinmek: I, 632^a. TDK: *TTS*: döğmek: II, 1225. TDK: *DS*: döğmek: IV, 1571^a. Şeyh Süleymān: *LÇvT'O*: döğmak: 172^a. TOPARLI-VURAL-KARAATLI: *KTS*: döğ-: 64^a.

Mısrā‘ Rāğıb Paşa

Tervet efzāyış bulunca ağniyā hastalanur

6469. Zenginin malıyla zügürt eğlenir. [999/26]

Ş. [Şināsī *Ḍurūb-ı Emṭāl-i ‘Otmāniyye* 261¹³³⁸]

6470. Zengine mal vermişler, malına katmış; zügürde mal vermişler, denize atmış derler. [999/27]

6471. Zengin mal kadrini de bilir, can kadrini de bilir. [999/28]

6472. Zügürt adamla çene yarışı olmaz. [999/29]

6473. Zevcin arasına girilmez. [999/30]

6474. Zevc ile zevce arasında dirlik şarttır. [999/31]

6475. Zavallı ne yapsın. [1000/01]

6476. Zavallı biçaredir. [1000/02]

6477. Zevalsiz servet ancak ilimdir. [1000/03]

6478. Zevalini buldu. [1000/04]

6479. Zeval, kemalin ardından gelir, derler. [1000/05]

Zeval, kemali; kemal, zevali takip eder, her şey fāni ancak Allah bakidir, demişler.

Her kemalin bir zevali var.

Her kemal, kemal değildir; her zeval, zeval hâl değildir.

Her kemal, vaktinde yetişir.

Her zeval, sebep ve sırasında zuhur edendir, demişler.

6480. Zeval kemali, kemal zevali veli ve takiple icrâ-yı devrân yakını, derler. [1000/06]

li-muḥarririhi ‘Abdü ‘l-Ḥalīm Ḥaḳḳî

Yani zeval, kemal, hep bir türlü sebep ve hikmet tahtında mahluk ve müretteptir, devran ve seyrarla birbirine merbut ve muallak olup hayat devranlarıyla, inkılap ve intifa zamanları, yekdiğerini takip ile icrâ-yı hayat devran eylerler. Gece gündüzü, gündüz geceyi velî ve takip ettiği gibi.

6481. Zeval vakti geldi. [1000/07]

6482. Zeval bulmayacak hiçbir şey yoktur. [1000/08]

Arabî: li-kulli kamālın zavāl

[=Her kemalin zevali vardır.]

6483. Zehâdet, ibadet iledir. [1000/09]

6484. Zehâdet, takvalık ibadet ile olur. [1000/10]

6485. Zehirnâk -zambak¹³³⁹- zakkum, -zehir- zakkum eken, arpa, arış¹³⁴⁰ -çavdar- kızılca buğday ya da sarı darı, türlü renkli, mısır buğday biçmez, demişler. [1000/11]

¹³³⁸ Şināsī - Ebü ‘z-Ziyā: *Ḍurūb-ı Emṭāl-i ‘Otmāniyye*: Zengīn arabasını dağdan aşırır, zügürt düz ovada yolunu şaşırır.: 261.

¹³³⁹ Yazmada: *zanbaḳ*. Kelimenin aslı *zanbaḳ*’tır. ATAY: A-TBL: 2, 896^a. Kelime, Osmanlı Türkçesinde hem Arapçadaki imlası *zanbaḳ* ile hem de *zambaḳ* biçimi ile kullanılmıştır. REDHOUSE: *TaEL*: zambaḳ: 1013^a; zanbaḳ: 1015^a. Ş. Sāmī: *KT*: zanbaḳ: I, 687^c. Yazmada bu kelime hem *zanbaḳ* hem de *zambaḳ* biçiminde kullanılmış.

¹³⁴⁰ ÖNER: *K-TTS*: arış: Çavdar.: 34^a.

H [‘Abdü ’l-Ḥalīm Ḥaḳḳî]

Zehir, zehirle; güher, güherle; zânî, zâniye ile sârik, sârika ile, sâdik, sâdika ile ârif, ârife ile âlim, âlime ile hakim, hakime ile halim, halime ile cahil, cahile ile ülfet eder, demişler.

6486. Zehirden¹³⁴¹ (ağıdan¹³⁴²) şifa ümit eden hastadır. [1000/12]

6487. Zehirden şifa kahpeden vefa gelmez. [1000/13]

Ş. [Şināsî *Ḍurûb-ı Emtâl-i ‘Otmâniyye* 262¹³⁴³]

6488. Zehir gibi. [1000/14]

6489. Zehir yutturan zorbadır. [1000/15]

6490. Zehir zemberek¹³⁴⁴. [1000/16]

6491. Zehirden şifa. [1000/17]

6492. Zehir olsa yutulur cananın lokması, demiş. [1000/18]

6493. Zehir katmadılar ya. [1000/19]

6494. Zehri gözünde mer’î, sözünde câri, bir mar gözünde gibi gezer, derler. [1000/20]

[İbrâhîm Peçevî] *Târîḫ-i Peçevî*¹³⁴⁵ [Dervîş Paşa Katl Olunduğu Sene 1015, cild-i t̃ânî] 328¹³⁴⁶

6495. Zehirli bal şerbeti, zehirli hap geri kabilindendir; kâh düşmanlığa kâh dostluğa delalet eder, demişler. [1000/21]

6496. Zehirden, şifa ummak, yalancıdan hakikat, şeytandan şefaât düşmandan dostluk ummak kadar büyük gaflet ve hamakat olmaz, demişler. [1000/22]

H [‘Abdü ’l-Ḥalīm Ḥaḳḳî]

6497. Zehî tedbir-i sahip, bârekallah. [1000/23]

6498. Zehir zambak eken arı buğday biçmez ne ekersen onu biçersin. [1000/24]

6499. Zehî tasavvur-ı batıl, zehî hayal-i muhal. [1000/25]

6500. Zehî hayal-i muhal zehî döneçlik. [1000/26]

6501. Zeybek havasına oynar. [1000/27]

6502. Zeybek külâhı gibi salkım saçak. [1000/28]

¹³⁴¹ Yazmada: *zehîrden*. Kelimenin aslı Farsça *zahr*’dır. STEINGASS: *CP-ED*: zahr: 630^a. Osmanlı Türkçesinde Farsçadaki imlâsı zehr ile kullanılmakla birlikte zehir telaffuzu ile kullanılmıştır. REDHOUSE: *TaEL*: zehr: 1020^a. Ş. Sāmî: *KT*: zehr: [Tür. zebân-zedi: zehir]: I, 691^c. Hüseyin Kâzım Qadrî: *TL-TDİVEL*: zehr: Ğarb Türkçesinde zehir telaffuz edilir.: II, 974^b.

¹³⁴² Yazmada: *ağudan*. CLAUSON: *EDPT*: ağu: 78^b. Şeyh Süleymân: *LÇvT’O*: ağu: Zehr.: 16^a. TOPARLI-VURAL-KARAATLI: *KTS*: ağı (I): Zehir.: 3^b. TDK: *DS*: ağu (I): Zehir.: I, 114^a.

¹³⁴³ Şināsî - Ebü ’z-Ziyâ: *Ḍurûb-ı Emtâl-i ‘Otmâniyye*: Zehrdan şifâ kaḥbeden vefâ gelmez.: 262.

¹³⁴⁴ Yazmada: *zenbelek*. Kelimenin aslı Farsça *zanbûrak*’tır. STEINGASS: *CP-ED*: zanbûrak: 624^a. REDHOUSE: *TaEL*: zemberek: 1015^a; zenbûrek: 1015^a. TDK: *DS*: zembelek (I): Zemberek.: XI, 4359^a; zembelek (II): Kapı demiri.: XI, 4359^a; zembelek (III): Sığırdâ çene altlarının şişmesiyle beliren bir hastalık.: XI, 4359^a; zemberek (I): 1. Kapı anahtarı. 2. Kilit dili.: XI, 4359^a; zemberek (II): Kan almakta kullanılan keskin dişli bıçak, neşter.: XI, 4359^a; zemberek (III): Kuş vurmak için çocukların yaptıkları bir araç.: XI, 4359^a; zemberek (IV): 1. Zatürre. 2. Sığırdâ çene altlarının şişmesiyle beliren bir hastalık.: XI, 4359^b.

¹³⁴⁵ Yazmada: *Peçevî Târîḫi’nden bir fıkradur*.

¹³⁴⁶ İbrâhîm Peçevî: *Târîḫ-i Peçevî*. Mezkûruñ çün zaman vezâreti bir kaç ay kezâr etti. Zehîri gözünde bir mâr gözünde gibi her gördüğünü şokardı.: cild-i t̃ânî, 328.

6503. Zeybek poturu¹³⁴⁷ gibi. [1000/29]
6504. Zeybek oyununa oynar. [1001/01]
6505. Zeyrek fikirli. [1001/02]
6506. Zeytinyağı gibi hep üste çıkar. [1001/03]
6507. Zeytinyağı gibi suyun üstüne çıkar. [1001/04]
- Ş. [Şināsi *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye* 262¹³⁴⁸]
6508. Zeytin cennet aşıdır. [1001/05]
6509. Zeyd için Ömer'e hitap olmaz. [1001/06]
- Ş. [Şināsi *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye* 262¹³⁴⁹]
6510. Zerd çıktı. [1001/07]
6511. Zırlak herif. [1001/08]
6512. Zırıldak adam. [1001/09]
6513. Zirzop herif. [1001/10]
6514. Zır deli. [1001/11]
6515. Zır deli, zırlak veli. [1001/12]
6516. Zerde tevil götürmez. [1001/13]
- Ş. [Şināsi *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye* 262¹³⁵⁰]
6517. Zorba (zırva) tevil kabul etmez, zır deli öğüt kabul etmez. [1001/14]
6518. Zorbalandı. [1001/15]
6519. Ziftledi, ziftledi, hırsız kargalar, laşeye üşüştüler! derler. [1001/16]
6520. Zifirî karanlık. [1001/17]
6521. Zifir yutar tiryâkidir. [1001/18]
6522. Zift yesin, katran kussun. [1001/19]
6523. Zift olsun. [1001/20]
6524. Zil zurna. [1001/21]
6525. Zil zurna, kör kandil. [1001/22]
6526. Zımzırlaktır. [1001/23]
6527. Zenana yakışır zînet-i dünya. [1001/24]
- Mevzundur.*
6528. Zenan, fitne-yi cihandır. [1001/25]
6529. Zenanın kakülü uzun velakin aklı kâsırdır. [1001/26]
- Mevzundur.*
- Ḥıfzî [*Manzûme-yi Ḍurūb-i Emtāl* 14] [mısrâ¹³⁵¹]
6530. Zenan ile ülfet her zaman olmaz, mahbup sevmek gibi hiç yaman olmaz. [1001/27]

¹³⁴⁷ TDK: DS: potur (II): Güreşçilerin yağlı güreşte giydikleri deriden ya da keçi kılından yapılmış dar pantolon.: XII, 4652^a. REDHOUSE: *TaEL*: potur: Dar diz pantolonu.: 456^a.

¹³⁴⁸ Şināsi - Ebü 'z-Ziyā: *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye*: Zeytün yağı gibi şuyun üstüne çıkar.: 262.

¹³⁴⁹ Şināsi - Ebü 'z-Ziyā: *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye*: Zeyd için Ömer'e hitāb olmaz.: 262.

¹³⁵⁰ Şināsi - Ebü 'z-Ziyā: *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye*: Zerde te'vîl götürmez.: 262.

¹³⁵¹ Ḥıfzî: *Manzûme-yi Ḍurūb-i Emtāl*: zenānın kākülü uzun velākin 'aqlı kâsırdır: 14.

Mevzundur.

6531. Zenana yakışır zînet-i dünya, çok mu âşıkın ah vâveylâ. **[1001/28]**

Mevzundur.

el-Ḥacc Seyyid Söğüdü Süleymân Rüşdî¹³⁵² [*Manzûme-yi Ahvâl-i 'Alâka* 8] [mısrâ']

6532. Zenan peri-peykerinin gisû-yu arzularına ilka bezer hayat ile israf etmek bina-yı ömrü yıkmaktır. **[1001/29]**

İbn Sînâ¹³⁵³

6533. Zinadan hazer etmek gerek. **[1002/01]**

6534. Zina, fenadır, fakirliği iras eder. **[1002/02]**

Arabî: az-zinâ'u yurîtu 'l-fakra

[=Zina fakirliğe sebep olur.]

‘Abdü 'l-Ḥalîm Ḥakķî

Yani zina gerek elindeki akçesini o yolda mahveder. Ve nam ve namusunu lekeler berbat eyler temizlenmesi gayrı mümkün büyük günah vebale batır. Nesl ve nesebi her iki cihet için haram eder. Ve gerek kanını iza'a ile imha mekhar fakir olur ve gerek zina sebebiyle ka'ide-yi tenasüle 'arız olacak sekte-yi tenakus bilahire nesl-i nev'-i beşerin munkatı' olmasını intaç etmek gibi birkaç cihetten asem ve fakirliği mucip olur. Binaenaleyh kendini bilen Allah'tan korkan zinadan hazer eder. Onun için her hâlde saadet-i beşeriyeyi mahveder. Esbabın en fenası zina ve huyların en kötüsü de yine zinadır demişler. Ḥafâzâna 'llâhi min şarr-i şayṭân [=Allah, şeytanın şerrinden korusun.]

6535. Zina, saadet-i dünyevîye ve uhrevîyeyi izale eder en kötü huydur. **[1002/03]**

Cümel-i hikemiye...

6536. Zina, dünya ve ahiret masharalıktır. **[1002/04]**

6537. Zinakâr, ziyankâr, hep günahkâr. **[1002/05]**

6538. Zinadan fitne doğar, fitneden kıyamet! **[1002/06]**

6539. Zınbalandı. **[1002/07]**

6540. Zındık mülhiden mümin olmaz. **[1002/08]**

6541. Zindan gibi. **[1002/09]**

6542. Zindan kaçkını. **[1002/10]**

6543. Zindan deldi herif. **[1002/11]**

Yaḥyâ Naẓîm *Dîvân-ı Belâgat*-ı *unvân-ı Naẓîm* [İbtidâ-yı Gazeliyyât 731, 1] [beyt]

*düzd-i dil zülfüne bend oldı çıkup sînemden
tutulup dâra çekilse n'ola zindân deldi*

6544. Zinhar haddinden dışarı çıkma! **[1002/12]**

Evliyâ Çelebî *Siyâhatnâme*¹³⁵⁴ 1, 249

*Al imdi sağa düstür bu dâ'ireyi sağa ihsân etdim ammâ zinhâr bu dâ'ireden çıkma
dediklerinde haķîr (Evliyâ Çelebî) levendâna çâbiplik edüp segirderek tahtlarını*

¹³⁵² Yazmada: *Söğüdü Rüşdî*.

¹³⁵³ Yazmada: *hikmet-i ibn Sînâ*.

¹³⁵⁴ Yazmada: *Evliyâ Çelebî Siyâhatnâmesinden bir fıkradur*.

ayağını pūs étim pād-şāha üstādım dērvīş ‘Ömer’e temennā édüp: İn-şā’allāh bu dā’ire-i āl-i ‘Otmāndan mahrum çıkmam. Haddim bilürüm dēyü bu beyti okudum:

beyt

*kişi haddini bilmek pek redd eder
eger dervēş eger bāy ger gedādur*

6545. Zinhar daire-yi hadden dışarı çıkma. [1002/13]

6546. Zinhar dairenden çıkma. [1002/14]

6547. Zinhar yalan söyleme! [1002/15]

Fuzūlī [Dīvān 518, LXIX, 2]

*‘aşk ehline zulmdür vefā eylememek
zinhār étme bu zulmi zinhār étme*

6548. Zinhar zulmetme. [1002/16]

6549. Zinhar zulmedip kimseyi incitmemek gerek. [1002/17]

6550. Ziyadesi, ziyadedir. [1002/18]

6551. Ziyade mal, ziyan getirmez. [1002/19]

6552. Ziyade mal göz çıkarmaz. [1002/20]

6553. Ziyade malın kısmetlisi başı ucunda. [1002/21]

6554. Ziyade söz, ya söz çıkarır ya göz!... [1002/22]

6555. Ziyade mal zamanın bekler. [1002/23]

6556. Zıp zıp zıpladı. [1002/24]

6557. Zibaya, diba gerek. [1002/25]

6558. Zîbâ zi-vacib-i ademdir, derler. [1002/26]

6559. Ziyaretçi takımı. [1002/27]

6560. Ziyareti vacip adamdır. [1002/28]

6561. Ziyaret mahalline hürmet vaciptir. [1003/01]

6562. Ziyaret-i kubûr, kasâvet-i kalbi giderir. [1003/02]

Evliyâ Çelebî Siyâhatnâme¹³⁵⁵ 2, 413

Hakîr hasbete’n-li’llāh ‘azîzi rūh-ı şerîfî için bir hatm-i şerîf tilâvet ederek rūhānîyetinden istimdād eyledim âşinālîk kesb étдик. Ziyaret-i kubûr kasâvet-i kalbi getirir. Ziyâret-i mürâkad hakqında Hazreti Faḥr-i Ka’inat [İdâ tacassama fî ‘l-umûri fasta ‘înū amna ahli ‘l-kubûr.] buyurmuştur. İlâ âḫirihi.

6563. Ziyarete ziyan yok. [1003/03]

6564. Ziyaret hafif gerektir. [1003/04]

Evliyâ Çelebî Siyâhatnâme¹³⁵⁶ 5, 15

6565. Zînet-i dünya güzel bina. [1003/05]

6566. Zînet-i insan, zînet-i kelam! derler. [1003/06]

6567. Zînet, düğün evine yaraşır. [1003/07]

el-Hâcc Seyyid Sögüdlî Süleymân Rüşdî¹³⁵⁷ [Manzûme-yi Ahvâl-i ‘Alâka 8] [mısrâ’]

¹³⁵⁵ Yazmada: Evliyâ Çelebî Siyâhatnâmesinden bir fıkradır.

¹³⁵⁶ Yazmada: Evliyâ Çelebî Siyâhatnâmesinden bir fıkradır.

*zināna yaqışur zînet-i dünyā
çok mı 'aşıklara āhı vāveylā*

6568. Zînet kadınlara yaraşır. [1003/08]

6569. Zînetsiz gelin odası mı olur, derler. [1003/09]

6570. Zînet kadınlara yaraşır, şöhret, erkeklere yaraşır demişler. [1003/10]

6571. Zînet, zîbâ, zaman zemin ve mekanına gör yaraşır. [1003/11]

6572. Zîbâce kudret köprüsü. [1003/12]

[Şolakzâde Mehmed Hemdemî Çelebî] *Şolakzâde Tārîhi*¹³⁵⁸ 701

6573. Zîb, zînet, zemin, zaman arar; hüner, örnek her zaman ve her mekanda aranır demişler. [1003/13]

6574. Ziyansız adamdır, derler. [1003/14]

6575. Ziyansız çatlaktır. [1003/15]

6576. Ziyansız kâr olmaz. [1003/16]

6577. Ziyansız ticaret olmaz. [1003/17]

6578. Zıyan ile kâr, kefe-yi ticarette durur. [1003/18]

6579. Zıyan etmeyen, kârın kadrini bilmez derler. [1003/19]

6580. Zıyan olmayınca kâr olmaz. [1003/20]

6581. Zıyan, ticaretin ilk adamı, son nefesidir. [1003/21]

6582. Zıyanı gözüne aldırmayan ticaret edemez. [1003/22]

6583. Zıyanına mal satıyor mu? diyenlere ziyanda bir türlü kârdır, tek dostlar bizi alışverişte gösün? demiş. [1003/23]

*Hoca Nasreddin*¹³⁵⁹ *merhum...*

6584. Zıyan, kâr, zamanına göredir. [1003/24]

6585. Zıyanına mal verilmez, meğerki zaman zıyan olmuş ola! derler. [1003/25]

6586. Zıyanına kimse mal vermek istemez. [1003/26]

6587. Zıyan zamanına göre hesap olunur. [1003/27]

6588. Zıyan ortaya konulmayınca, kâr belli olmaz. [1004/01]

6589. Zıyan ortada ise, karı hesap et. [1004/02]

6590. Zıyan et ki ticaretin ne olduğunu bilesin! [1004/03]

6591. Zıyanın azı, çoğu, sermayesine göredir. [1004/04]

6592. Zıyanın neresinden dönersen, orasından kâr say derler. [1004/05]

Ziyâ Paşa [Tercî-i Bend 72]

*eyvāh bu bâzîçede bizler yandık uşandık
zîrā ki ziyān ortada bilmem ki ne kazandık*

6593. Zıyan meydanda iken, kâr ettim deme olmaz derler. [1004/06]

6594. Zıyan bardağından kimse su içmek istemez. [1004/07]

6595. Zıyan bardağından su içsen iç, tek ziyankâr elinden su içme derler. [1004/08]

¹³⁵⁷ Yazmada: *Söğüdî Rüşdî*.

¹³⁵⁸ Yazmada: *Şolakzâde Tārîhi* 'nden bir fıkradur.

¹³⁵⁹ Yazmada: *Naşre 'd-dîn H'âce*.

6596. Ziyān da bizim, kâr da bizim, âleme ne? demiş. [1004/09]

6597. Ziyān da bir kârdır, demiş. [1004/10]

6598. Ziyānı yok! Olsa da bir, olmasa da bir diyene teklif olmaz, derler. [1004/11]

6599. Ziyān maldan olsun, tek candan olmasın, derler. [1004/12]

6600. Ziyāndan çok korkan bezirgân, ne ziyān eder ne kâr eder, derler. [1004/13]

6601. Ziyānkâr mahluk sıbyan ile güvedir. [1004/14]

6602. Zır deli mor kerrâke. [1004/15]

Ş. [Şināsī *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye* 263¹³⁶⁰]

6603. Zır-i destânını iyi tut, ki sana adil desinler! [1004/16]

Noşirvân

6604. Zira (ki) ziyān ortada bilmem ne kazandık! [1004/17]

Ziyā Paşa

6605. Zira bu terazi, o kadar sıkleti (ağırlığı) çekmez, demiş. [1004/18]

6606. Zira bu meseleyi senin havsalan almaz, zira bu sıkleti senin kantarın almaz, derler. [1004/19]

6607. Zuyuttu deli oğlan. [1004/20]

6608. Zır zeminden gelen sadaya kulak asan yok. [1004/21]

6609. Zır kühenden (saman altından) âb cârî etmegil. [1004/22]

Mevzundur.

Hıfzî [*Manzûme-yi Ḍurūb-i Emtāl* 14] [mısrâ¹³⁶¹]

6610. Zır ü zeber¹³⁶² eylediler! demiş. [1004/23]

Şolaḳzāde Meḥmed Hemdemî Çelebî *Şolaḳzāde Tārîḫi*¹³⁶³ 758

6611. Zift olsun aş olmasın taş olsun! derler ki gâsıplara -cebbar çapulculara- hırsız, yağmacılara karşı söylenir. [1004/24]

6612. Zift olsun boğazına hain yağmacıların, derler. [1004/25]

6613. Zift, zakkum olsun, ahirette onda hakkım olsun. [1004/26]

6614. Zıvanası çıkmış. [1005/01]

6615. Zübdesi budur! [1005/02]

6616. Zücac gönlü kırıldı gitti. [1005/03]

Beyt-Lā

zer ‘ et toḥumı ferāset-i rāza tevekkül et Ḥüdāya Allah vekîldir
şarf et vārıḡı Allāh yolunda zāyi ‘ olmaz ḥidmetiḡ aṣlā Allah kefîldir

6617. Zihaf alayı millî aldı. [1005/04]

6618. Zer‘ et tohumu verecek Allahtır, zira her şeyin vücudu tohumu bakar; tohumusuz tevellüt ve tenebbüt olmaz, demişler. [1005/05]

¹³⁶⁰ Şināsī - Ebü 'z-Ziyā: *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye*: Zır deli mor kerrâke.: 263.

¹³⁶¹ Hıfzî: *Manzûme-yi Ḍurūb-i Emtāl*: zır kühenden ab cârî etmegil: 14.

¹³⁶² zır ü zeber: Farsça *zır* + Farsça *zabar*: Altüst. STEINGASS: *CP-ED*: *zır*: 633^a; *zabar*: 609^b; *zır u zabar*: 634^a.

¹³⁶³ Yazmada: *Şolaḳzāde Tārîḫi* 'nden bir fıkradur.

6619. Ziraatte bereket-i halk var, kanaatte huzur-ı kalp var, demişler. [1005/06]
6620. Ziraat himayet ister, inayet, rahmet ister; rahmet, zahmet ister. [1005/07]
6621. Ziraat ayağı yapanda gerek, gözü yerde eli hemyânda gerek. [1005/08]
6622. Ziraat ehli rahmet ister, bereket ister, bereket olmayınca, huzur-ı rahat olmaz, kimsenin yüzü gülmez, derler. [1005/09]
6623. Za'mı batıl olandan hazer etmek gerek. [1005/10]
6624. Za'm-ı batıl, za'm-ı cahil, za'm-ı hak, emr-i hak! [1005/11]
- Bir fıkra-yı hikâyedir.*
Ze 'âmet, tîmâr, zamân-ı sâbıkda devlet-i 'Otmâniyede taraf-ı pād-şāhiden bahş
olunan êtmeklik otā dërler.
6625. Ziraat, timar, turre-yi devlette, o da var. Oldu turre-yi devlette, vesile-yi satvet, haraca keser düşman ilen, adet-i Türkândır, zeâmet timar. [1005/12]
6626. Zükâm marazı sarı marazdır, derler. [1005/13]
6627. Zükâma tutulmuş gibi. [1005/14]
6628. Zulam herif (züğürt). [1005/15]
6629. Zülâl-i hayat gibi. [1005/16]
- Halis -temiz-za 'if, saf -berrak- ab-ı hayat gibi soğuk sudur.*
6630. Zülâl-i hayat içmiş. [1005/17]
6631. Zülüflü çifüt gibi? [1005/18]
6632. Zülf-i yâre bağlanmış. [1006/01]
6633. Zülf-i yâre dokunan kişi, başa belayı kendi eliyle almış gibidir, derler. [1006/02]
- Muḥibbî Dîvân [803, 2779, 3-4] [beyt]*
'aşk ile anuñ qalmaya güftäre kudreti
kim göre kare kaşlı gözi elâsını
her kim ki vara zülf-i siyehkäre bend ola
kendü eliyle başına alur belâsını
- Yahyâ Nazîm¹³⁶⁴ Dîvân-ı Belâgat- 'unvân-ı Nazîm [Gazeliyyât 345, 1-2] beyt*
göñlün o kim o zülf-i gireh-gîre bağlamış
şîr-i jiyânı haq bu ki zencîre bağlamış
yâriñ esîr-i kâkülidir boynı bağılu dil
şayyâddur kemendini naḥcîre bağlamış
- Çağatayca-Beyt- Nevâ'î*
göñgüllârla nâlesi zülfünün kemendin nâgihân görgeç
erür erzâk ki kuşlar kaçıkur başkaylar bilen görgeç
6634. Zülf-i yâre dokunmaya gelmez. [1006/03]
6635. Zülf-i yâre dokundu. [1006/04]
- Ş. [Şinâsî Durûb-ı Emtâl-i 'Otmâniyye 264¹³⁶⁵]*
6636. Zülf-i yâri, yaran değil, kuşlar bile görse kaçışır demişler. [1006/05]

¹³⁶⁴ Yazmada: *Nazîmî*.

¹³⁶⁵ Şinâsî - Ebü 'z-Zîyâ: *Durûb-ı Emtâl-i 'Otmâniyye*: Zülf-i yâre toğundu.: 264.

6637. Zülflü baltacı gibi. [1006/61]

6638. Zülf-i daran. [1006/07]

6639. Zehir yılanın gözünü patlatır derler. [1006/08]

6640. Zümrüt gibi. [1006/09]

6641. Zümrütte hasyet çoktur derler. [1006/10]

6642. Zümrüt gibi bir yemyeşil çimen. [1006/11]

6643. Zümrüt, züğürdü göre değil demiş. [1006/12]

6644. Zorbabaşı geldi? [1006/13]

6645. Zorba da kalktı, yağma da kalktı! El âlem de rahat etti! Demiş. [1006/14]

6646. Zorba baş kaldırdı desene? [1006/15]

Şolağzâde Mehmed Hemdemî Çelebî *Şolağzâde Tārîhi*¹³⁶⁶ 738

6647. Zorbalar için münasebet aranmaz. [1006/16]

6648. Zorbalığın yerinde de yer bulup devam etmesi, ya o beldede bir baş olmaması, ya başta akıl ile mertlik bulunmaması! Demektir! demişler. [1006/17]

6649. Zoru bilir? [1006/18]

6650. Zorba herif? Cebbar yağmager. [1006/19]

6651. Zorba kalktı? Âlemde emn-i eman üzre emin oldu! demişler. [1006/20]

Şolağzâde Mehmed Hemdemî Çelebî *Şolağzâde Tārîhi*¹³⁶⁷ 751

6652. Zorba klaka zorba kalka; ahirü 'l-emr kendileri de bütün bütün kalktı gitti! (yenîçerilik) derler. [1006/21]

6653. Zorbalık satar. [1006/22]

6654. Zorba kalktı, yağma da kalktı! derler; zira zorbacıya -cebbar yağmager- göre yağma, hazırlayıp -hazır pişmiş- gibi! Çorbacıya -kahyaya- ciddi arama- göre, sürülüp sırf ağız avı satan sahte pehlivanlık gibi gelir! demişler. [1006/23]

6655. Zorba, zırbalattı? [1006/24]

6656. Zorba kesildi. [1006/25]

6657. Zorba tevil kabul etmez; zira zorba, hep hazır torba, hazır çorba arar! derler. [1006/26]

6658. Zorbanın zenginliği ahmağın benliğinden çıkar! derler. [1006/27]

6659. Zorba zoru görünce her biri bucaktan bucağa kaçır demiş. [1006/28]

6660. Zorba, zorbalık etmeden durmaz. [1006/29]

6661. Zorbaya zenginin borcu var, torbaya züğürdün borcu var. [1006/30]

6662. Zor azar ne ise adet birini buldu? demiş. [1006/31]

6663. Zoru çıktı. [1006/32]

6664. Zorlu çıktı. [1006/33]

6665. Zorun alt tarafı kolaydır. [1006/34]

6666. Zor ise kolayına bak dediler. [1006/35]

6667. Zor dert, züğürtlük. [1006/36]

¹³⁶⁶ Yazmada: *Şolağzâde Tārîhi* 'nden bir fıkradur.

¹³⁶⁷ Yazmada: *Şolağzâde Tārîhi* 'nden bir fıkradur.

6668. Zor, oyunu bozar. [1006/37]

Ş. [Şināsī *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Oṭmāniyye* 263¹³⁶⁸]

6669. Zorba oyun bozar, doyduktan sonra, huyun bozar, huyun bozarsa, bin yıllık ecdad ocağın bozar! Sakınmak gerek! demişler. Zira zorbalardan akıl iz'an, insaf ve idrak aramak bile akılsızlık, idraksizliktir demişler! [1006/38]

6670. Zorba, oyun bozar, züğürt cebin (cemiyet) bozar! [1006/39]

6671. Zor ile köpek çuvala girmez. [1006/40]

T. [Ebü 'z-Ziyā *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Oṭmāniyye* 263¹³⁶⁹]

6672. Zor ile köpek av almaz, kuru tuf ve yulaf ile at pertab almaz! derler. [1006/41]

6673. Zor ile olmaz muhabbet sevdiğim. [1006/42]

Hıfzī [*Manzūme-yi Ḍurūb-i Emtāl* 14] [mısrā¹³⁷⁰]

Tiyatro -Memduḥ Beg- Mebāḥit-i metnū'a risālesinden bir fıkradır 43

Hasta Hanım- Beg çocuğun beşzi limon şarısına gözleri la'l-i rummāna dönmüş. Sevdā adamı ifnā eder. [Zorla güzellik olmaz] ya!

6674. Zorla güzellik olmaz, zorla dostluk aranmaz, belki tatlılıkla artar derler. [1006/43]

6675. Zor ile giden kilâb, etmez hayır. [1006/44]

Mevzundur.

6676. Zorla koşuya çekilen at menzil almaz, zorla ava salan köyün, tavşan almaz. [1006/45]

6677. Zorla dostluk olmaz. [1006/46]

6678. Zorla yılan ininden çıkmaz, zorla insan dininden çıkmaz! derler. [1006/47]

6679. Zorla dostluk artmaz, zorla yemek, yemek olmaz. [1006/48]

Tatlı dil ile, yılan ininden çıkar, acı dil ile, insan dilinden çıkar! demişler.

6680. Zorla köpek av almaz, aç pertad olmaz. [1007/01]

6681. Zorla güzellik olmaz demişler. [1007/02]

6682. Zorla, köpek av almaz! derler. [1007/03]

6683. Zorla köpek av almaz! derler. [1007/04]

6684. Zorla köpek tavşan almaz! [1007/05]

6685. Zor ile hiçbir şey olmaz. [1007/06]

6686. Zorla arkadaşlık olmaz. [1007/07]

6687. Zorla dostluk olmaz! [1007/08]

6688. Zorla gördürülen işten hayır gelmez. [1007/09]

6689. Zorla aş, iş olmaz! [1007/10]

6690. Zorla aş yedirilmez. [1007/11]

6691. Zorla iş gördürülmez. [1007/12]

6692. Zorla kimse ikbale nail olamaz! [1007/13]

¹³⁶⁸ Şināsī - Ebü 'z-Ziyā: *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Oṭmāniyye*: Zür oyunu bozar.: 263.

¹³⁶⁹ Şināsī - Ebü 'z-Ziyā: *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Oṭmāniyye*: Zür ile köpek çuvala girmez.: 263.

¹³⁷⁰ Hıfzī: *Manzūme-yi Ḍurūb-i Emtāl*: zür ile olmaz muhabbet sevdiğim: 14.

6693. Zora beglerin borcu var. **[1007/14]**

Ş. [Şināsī *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye* 263¹³⁷¹]

6694. Zorla şahit kabul olunmaz. **[1007/15]**

Bākī *Dīvān* [296, 505, 3] beyt

*güvāhī zūr-ı bāzūsın getürmiş kūh-ken 'aşka
bu devr içre kabūl étmezler ammā şahid-i zūrı*

6695. Zorla gelen şahtan, sözü makbul olmaz. **[1007/16]**

6696. Zor bazuya kuvvet getirdi. **[1007/17]**

6697. Zor kazanılan şey, kolayca verilmez derler. **[1007/18]**

6698. Zorbalığa karşı zorbalık, çorbalığa karşı çorbalık gibidir! derler. **[1007/19]**

6699. Zor görünce komşu kapısından kaçar. **[1007/20]**

Şolaḳzāde Meḥmed Hemdemī Çelebī *Şolaḳzāde Tārīḫi*¹³⁷² 706

6700. Zorla güzellik- dostluk- olmaz! Olursa güzellik, gönül hoşluğu! Can sevgisiyle olur! demişler. Zira güzel güzel değildir, can seven güzeldir. **[1007/21]**

6701. Zoru bilir! **[1007/22]**

6702. Zora dağlar dayanmaz. **[1007/23]**

Ş. [Şināsī *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye* 263¹³⁷³]

6703. Zoru, doyurdu yok ya! **[1007/24]**

6704. Zügürtleyen Yahudi; eski defterleri karıştırmış derler. **[1007/25]**

6705. Zoru doyuzu çıktı? **[1007/26]**

6706. Zügürt olup düşünmektense uyuz olup kaşınmak yeğdir. **[1007/27]**

Ş. [Şināsī *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye* 264¹³⁷⁴]

6707. Zügürdün adını zamanede zarif koymuşlar. **[1007/28]**

6708. Zügürtlük, zenginlikten iyicedir derler inanma! demiş. **[1007/29]**

6709. Zügürde (müflise) mal kaptırmış gibi telaş eder. **[1007/30]**

T. [Ebü 'z-Ziyā *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye* 264¹³⁷⁵]

6710. Zügürt tesellisi, zaman avunması. **[1007/31]**

6711. Zügürt çorbası, zügürt çorbacısı. **[1007/32]**

6712. Zügürde mal verme, zengine can verme, demişler. **[1007/33]**

6713. Zügürde ne mal ver, ne can derler. **[1007/34]**

6714. Zügürt malın kadrini, elinden gittikten sonra bilir. **[1007/35]**

6715. Zügürt, düz ovada yolun şaşırır; zengin arabasın dağdan dağa aşırır, demişler. **[1007/36]**

6716. Zügürtlüğün adını, zamanede zariflik koymuşlar. **[1007/37]**

¹³⁷¹ Şināsī - Ebü 'z-Ziyā: *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye*: Zūra beglerin borcu var.: 263.

¹³⁷² Yazmada: *Şolaḳzāde Tārīḫi*'nden bir fıkradur.

¹³⁷³ Şināsī - Ebü 'z-Ziyā: *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye*: Zūra tağlar tayanmaz.: 263.

¹³⁷⁴ Şināsī - Ebü 'z-Ziyā: *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye*: Zügürd olup düşmekdense uyuz olup kaşınmak yeğdir.: 264.

¹³⁷⁵ Şināsī - Ebü 'z-Ziyā: *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye*: Zügürde māl kaptırmış gibi telâş eder.: 264.

6717. Zügürt tesellisi derler. [1008/01]

6718. Zügürdün tesellisi rüyası ile hülyasıdır, derler. [1008/02]

6719. Zügürt rüyası, zügürt çorbası. [1008/03]

6720. Zügürdün cebi delik olur, benzi soluk. [1008/04]

6721. Zügürtlük zâdeliği bozar. [1008/05]

T. [Ebü 'z-Ziyâ *Ḍurûb-ı Emtâl-i 'Otmâniyye* 264¹³⁷⁶]

6722. Zurnacının karşısında limon yer. [1008/06]

Ş. [Şinâsî *Ḍurûb-ı Emtâl-i 'Otmâniyye* 264¹³⁷⁷]

6723. Zurnacıya limon göstermeye benzer. [1008/07]

6724. Zurnası, kurnası çıktı. [1008/08]

6725. Zurna herif vesselam. [1008/09]

6726. Zügürt olup düşünmektense, uyuz olup kaşınmak daha iyidir derler. [1008/10]

6727. Zurnada peşrev olmaz. [1008/11]

Ş. [Şinâsî *Ḍurûb-ı Emtâl-i 'Otmâniyye* 264¹³⁷⁸]

6728. Zurna sesiyle kabaran hindi, kös sesi işitirse çatlarmış, derler. [1008/12]

Je (J)

[Aḥmed Vefîḫ Paşa] *Lehce-yi 'Otmânî* [cüz'-i evvel] [429^a]

J (ج): *Aslı Farisî, ve sâ'ir ecnebî kelimelerde müsta'mel je şekli elif-bâ-yi 'Otmâninin on dördüncü harfidir, ḥesâb-ı cümelde ze (ج) sayılır.*

6729. Jaj-hâlık eder, derler. [1008/13]

6730. Jale gibi gözlerinden yaş damlar der biçare! [1008/14]

6731. Jandarma askeri asayişe memur. [1008/15]

6732. Zurnacıbaşı kesildi. [1008/16]

6733. Jimnastik kadem arş kumandası verildi. [1008/17]

6734. Jurnali okundu. [1008/18]

Sin (S)

[Aḥmed Vefîḫ Paşa] *Lehce-yi 'Otmânî* [cüz'-i evvel] [430^a]

S̄m: *s̄m-i mühmele. elifbâ-yi 'Otmânîniñ on beşinci harfi ebced ḥesâbında altmış sayılır. Şad harfi Türkîde fî 'l-aşl mefkûd olup hâlen hareke-yi müfahhama ile okunan s̄m'ler 'umûmen şâde ve ekter meczûm s̄m'ler zâ'ya tebdîl olunmuşdur. Şap şapmak, şaban, şapan, şatmak, saçmak, aşlında bütün s̄m'lerdir. Kedâlik olmaz begenmez pekmez aşlında olmas, begenmes vesâ'iredir.*

6735. Sâil -dilenci- bir tane olsa, bal yağla beslenirdi, fakat...! [1009/01]

6736. Sâil yek olsa şeker ile perveriş olur. [1009/02]

Mevzundur.

¹³⁷⁶ Şinâsî - Ebü 'z-Ziyâ: *Ḍurûb-ı Emtâl-i 'Otmâniyye*: Zügürtlük zâdeliği bozar.: 264.

¹³⁷⁷ Şinâsî - Ebü 'z-Ziyâ: *Ḍurûb-ı Emtâl-i 'Otmâniyye*: Zurnacının karşısında lîmün yer.: 264.

¹³⁷⁸ Şinâsî - Ebü 'z-Ziyâ: *Ḍurûb-ı Emtâl-i 'Otmâniyye*: Zurnada pēşrev olmaz.: 264.

Hıfzî [Manzûme-yi *Ḍurûb-i Emtâl* 15] [mısrâ¹³⁷⁹]

6737. Sâili reddetmemek gerek. [1009/03]

Hikmet-i Fârâbî

Dest-küşâ-yı tes'îl edenlere nevâz şikârâne mu'amele eyle

6738. Sâili reddetme, etsen bile rıfkla reddet, bed muamele etme derler. [1009/04]

6739. Sabıkalı adam. [1009/05]

6740. Sâhil-i selâmeyi her kişi arar amma, her kişi bulamaz; zira her sahil, selamet yeri, her sâil, selamet rehberi değildir! demişler. [1009/06]

6741. Sahili sığ yer, selamet bekası değil. [1009/07]

6742. Sâcid adam, mâcid adam. [1009/08]

6743. Sâhiren fâcireye el verme; zira seni uçuruma çeker, ya bodruma çeker, her hâlde mahv ve harabına yeter! demiş. [1009/09]

6744. Sâhir sâhire, her nerede olsa felah bulmazlar belki başına bela bulurlar, demiş. [1008/10]

6745. Saç ağardıysa gençlik geçti, ihtiyarlık ayak bastı derler. [1009/11]

Yahyâ Naẓîm *Dîvân-ı Belâğat*- 'unvân-ı Naẓîm [İbtidâ-yı Gâzeliyyât 748, 8] [beyt]

ağardı mûy-ı ser gelmez mi saña intibâh ey dil

şebâb-ı 'üñfûvânî geçdi eyyâm-ı herem ayağ başlı

hâder kim küşte-gîr-i dehre Rüstemler harîf olmaz

nice sührâba hem meydân-ı fîrşat vârdi hem başlı

6746. Saçı iki türlü olmuş hâlâ akı kırk türлдür¹³⁸⁰, derler. [1009/12]

6747. Saç başa biter, taş a değil! [1009/13]

6748. Saçı uzun akı kısılara uyma! [1009/14]

6749. Saç baş kusurunu örtse bile akıl kusurunu örtemez! [1009/15]

6750. Saçını süpürge, kolunu kanat etse, yine gelin yamandır vesselam; fakat zamane gelinlerine kaynana¹³⁸¹ yamandır. [1009/16]

6751. Sahte vakarlı hanımın foyası, sahte kumaşın boyası gibi tez çıkar; hakikat sahte olmaz, sahte hakikat olmaz, demişler. [1009/17]

Muhibbî *Dîvân* [508, 1688, 4] [beyt]

zâhidâ gel buğlı ko dème benimdür cenneti

hêç bunı eşitmedüñ mi cennete girmez bağl

6752. Saran¹³⁸² (bahil) adam cennete girmez, demişler. [1009/18]

6753. Sarandan (bahilden) iki çıkar, cömertten bir çıkar, demişler. [1009/19]

6754. Sahte söz, sahte vakar, her ikisi de can yakar; bir gün olur foyası, boyası eline çıkar demişler. [1009/20]

¹³⁷⁹ Hıfzî: *Manzûme-yi Ḍurûb-i Emtâl*: sâ'il yek olsa şeker ile perveriş olur: 15.

¹³⁸⁰ Yazmada: *dürlüdür*. CLAUSON: *EDPT*: törlüg: 546^b. Ş. Sâmi: *KT*: dürlü: [Zebân-zedi: *türlü*, aşı: *törlüg*.]: I, 606^c. REDHOUSE: *TaEL*: türlü: 607^b; dürlü: 897^a.

¹³⁸¹ Yazmada: *ka'in ana*. Kelimenin aslı *kağın*'dır. CLAUSON: *EDPT*: kağın: 602^a; kayın: 678^a. REDHOUSE: *TaEL*: kayın, kayın: 1429^b. Şeyh Süleymân: *LÇvT'O*: kayın: 226^b. Ş. Sâmi: *KT*: kayın: II, 1046^c. TOPARLI-VURAL-KARAATLI: *KTS*: kayın (II): 133^b; kayın ana: 133^b; kaynana: 134^a.

¹³⁸² CLAUSON: *EDPT*: saran: 853^b.

Miṭāl: *Meşhūr-ı ‘ālem olan ve kendi iddi ‘ālarınca bānī-yi medeniyet, hādīm-i ‘adālet ve insān olan İngilizler ‘şırlardan beri kemāl-i muhārebetle devām ve şimdiye kadar cehān ‘ālemini dām-ı in ‘ālarına rām edenlerin iḍlāl ve a ‘māl kabīlelerini sırra ḥayl ve desā’is-i şeyṭāniyeleriyle mestūren ve ihfāya her nefesle muvaffak ola gelerek ḥarb-i ‘umūmīye kadar idāme ēdikleri [Sahte söz sahte ve vaḳarlıklarının] boyası, foyası, ḥarb-i ‘umūmīnin İngilizler tarafından iḥdātına vesīle ve sūtre ēdikleri sahte tozlayan sözlerle cehānı iḍlāl ve iḡfāle ve hedef-i kīn ve ḡarazları olan milletlerden en başda devlet-i ‘Otmāniyenin ḥayātına ve tāniyen Almanya ve tāliten müttefiki Avusturyanın ḥayāt-ı siyāsiyesine ḥavāle eylediği desā’is-i siyāsiye ve dolab ve iḡfālāt aile tezāhür eyemiş ve ilk evvel, bir emānetine şūret bulunanlar devlet-i ‘Otmāniye zirhlılarının inşaatından sonra bedelāt-ı inşā’iyesini de dürlü şeyṭanetle tamāmen taḥşīl eyledik, bilā sebep ḥarb-i ‘umūmī ibtidāsında, gūyā etnā-yı ḥarbe teşādīf eden derdest-i inşā sefā’iniḡ zabṭ ve tevfiḳiniḡ uşūl-i kadīme-i İngiliziye aḥāmından bulunduḡı beyānıyla bahāne-yi sirḡa olarak sefā’in-i ‘Otmāniye ‘alenen zabṭ ve sirḡat eylediği gibi daha o miṭillü derdest-i inşā sālir düvel-i sefā’in-i ḥarbiyesini de o bahāne ile zabṭ eylemiştir! Sonra utanmadan veyā bedelen tevbe ēdilecektir. Eger ḥaḳḳımızda ve şekvāya ḳalḳar ēseḡiz ondan da maḥrūm olursuz! Hem iḡfāl ve hem tehdīdi şavurarak [Sahtekarlık ile sahte vaḳarlıḡı, ḥiyıl ve desā’is ile cebbarlıḡı neḡs-i ḡālimānesinde şaḳlayamayarak cehān ‘ālemine ḳarşu yüzi ḳızarmadan ve şöhret-i kādībe daḡı ḥayā ve ḥader ētmeden ‘alenen i ‘lān ve tefāḡhür eyleyerek yehditkārāne meydān oḡudu. Ve şu şūretle sahte vaḳarlıḡ ve sahtekarlıḡ mesleginiḡ üç yüzünü ḥarb-i ‘umūmī emeli tamāmen meydān-ı ‘aleniyete ḳoyarak sahtekar, sahte vaḳar İngilizlerin boyasını, foyasını ‘ālem-i cehānıḡ cümlesine gösterdi. İşte icddiyet ile, sahtekarlıḡ, mi ‘yārı dēmek olan böyle ḥarb-i ‘umūmī meydan-ı intizār ve zārī, merd ile nāmerd, şeca ‘at ile sahte vaḳarı faḡīlet ile, cehāleti, şadāḳat istiḳāmet ile, sirḡat ve ḡıyāneti, ve ‘l-ḡāşıl cemī‘ feḡāyil-i aḡlāḳiye-i beşeriye ile bi ‘l-cümle rezā’il ve şerri āyine-i devrān-ı ‘ālemdē ḡāyet parlaḳ bir şūretde vaz ‘-ı enḡār-ı ‘āleme intibāh-ı beşer içün unudulmaz.*

6755. Sahtekârın foyası, ağır komacık boyası gibi, sudan, güneşten değil terden, kirden demişlerdir. [1009/21]

6756. Sahte suhtedir. [1009/22]

6757. Sahtekârlık, namus hırsızlığıdır, duyulur. [1009/23]

6758. Sahte suhtenin yataḡını medrese kapısından atarlar. [1009/24]

6759. Sahte vakar, tahta sakal bir arada. [1009/25]

6760. Sahte vakar adamdır derler. [1009/26]

6761. Sahtelik insana şan değil, şeyndir. [1009/27]

6762. Sahte adam, sahte akçe gibidir. [1009/28]

6763. Sahte söz, sahte akçe gibi reddolunur. [1009/29]

6764. Sahte pehlivan. [1009/30]

6765. Sahte pehlivan; gücü yetmez el kaldırır. [1009/31]

6766. Sahte dostluk kalp akçe gibidir. [1009/32]

6767. Sahte âşıkın, maşuku da sahte olur. [1009/33]

6768. Sahte bakar, sahte vakar, hep bir yandan gelir, su-yi ameldendir, demişler. [1010/01]

6769. Sade adam, sade yürekli olur. [1010/02]

6770. Sadeyağ, taze yumurta ister. [1010/03]

6771. Sade söz, sade yağ gibidir. [1010/04]

6772. Sade söz, sade ağız, sade yağ, taze yumurta ister. [1010/05]

6773. Sadeyağı herkes ister amma bulamaz. [1010/06]

6774. Sade söz, saf kalp. [1010/07]

6775. Sade söz, alî fikirden doğar! İletli, hilesi söz, adi fikirden zuhur eder; cümle kötülük böyle fikir, böyle zikirden çıkar. [1010/08]

6776. Sade ifade ile güzel fikir tasvir etmek, sulu boya ile güzel güzel resim yapmaya benzer. [1010/09]

Recâizâde Maḥmud Ekrem

6777. Sade pirinç zerde olmaz. Bal gerektir kazana, baba malı tez tükenir, evlat gerek kazana. [1010/10]

T. [Ebü 'î-Zîyâ *Ḍurûb-ı Emtâl-i 'Otmâniyye* 265¹³⁸³]

6778. Sade söz, sadeyağ gibidir. [1010/11]

‘Abdü ‘l-Ḥalîm Ḥaḳḳî

Hile milesiz olur, kabul hora yağ gibi geçer gider, ilkim, silkim, kesik, tutuk, dil dolaşığı, kalp bulaşığı olan söz üşerek ayandır. Yani gıybet, nemime, zem ve kadeh, kizb ve duruğdan müretteb söz vebası derler. İfnâ-yı vücûda olur illetli hileli sölerde gayet sakınmak gerek.

6779. Sade suya, kuyu suyu keyfiyeti, tahsil ettirmek kabildir, demiş. [1010/12]

Meḥmed Tevfîḳ] *Mecmû‘a min Nevâdiri ‘l-Üdebâ vü Âtâri ‘z-Zurefâ (Nevâdirü ‘z-Zurefâ)*¹³⁸⁴ [cüz’-i evvel] 101

6780. Sade suya tirit yapar. [1010/13]

6781. Sade kendini bilgeç, sözünü süzgeç sanıp el âlemi hiç sanma! derler. [1010/14]

6782. Sade dil adamdır derler, sade dil başka, saf derun başkadır. [1010/15]

6783. Sarandan (bahilden) iki çıkar, cömertten bir! [1010/16]

6784. Saranın (bahilin) elinden aş yersen, içine taş, yüzüne temrü olur derler. [1010/17]

6785. Sarandan mal alma, yamandan can. [1010/18]

6786. Saran elinden, saran ceviz (katı kabuklu fasulyesiz ceviz) çıkar derler. [1010/19]

6787. Sarı illet gibi belâ-yı hicrim oldu, derler. [1010/20]

6788. Sarı illet gibi ortalığı kasıp kavurdular. [1010/21]

6789. Sarı hastalığın önünü soy boy -erti- hastalığın sonunu almak gerek! demişler. [1010/22]

6790. Sarı illetten sakınmak gerek. [1010/23]

6791. Sazına saz, sözüne söz verir. [1010/24]

6792. Saza saz ile, söze söz ile mukabele gerek. [1010/25]

T. [Ebü 'î-Zîyâ *Ḍurûb-ı Emtâl-i 'Otmâniyye* 265¹³⁸⁵]

¹³⁸³ Şinâsî - Ebü 'î-Zîyâ: *Ḍurûb-ı Emtâl-i 'Otmâniyye*: Sâde pirinç zerde olmaz bal gerektir kazgana; baba malı tüz tükenir, evlâd gerek kazana.: 265.

¹³⁸⁴ Yazmada: *Nevâdir-i Zurefâ’dan bir fıkradur.*

6793. Sazına bülbül konar. [1010/02]⁶

Ş. [Şināsī *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye* 265¹³⁸⁶]

6794. Sazsız, sözsüz dünya göçmez. [1010/27]

6795. Saz, söz sevdayı defeder derler. [1010/28]

6796. Sazı, sözü yerindedir, derler. [1010/29]

6797. Saz yerinde, söz istemez, derler. [1010/30]

6798. Saz söz öğrenmek gerek, derler. [1010/31]

6799. Saz da gerek, söz de gerek ama vaktinde, yerinde gerek! [1010/32]

6800. Saza batan, söze gelen adamdan ehvendir. [1010/33]

Saz burada bataklık suyudur.

6801. Saza batan, göle otar, eşek, domuz gibi demiş, domuza¹³⁸⁷ eren yoldaş olan saza düşer, batar. [1010/34]

6802. Satırcıbaşı. [1011/01]

6803. Satır atılar demiş. [1011/02]

6804. Saat, takvim birbirine bakar kadimdir, demişler. [1011/03]

6805. Saatsiz, takvim, takvimsiz saat olmaz. [1011/04]

‘Abdü ’l-Ḥalīm Ḥaḳḳī

Zira saat, tâyin-i ezmân ve evkat için bir mikyas, bu'd mesafe ölçmek için bir alet takvim dahi saatin tâyin-i evkât ve ezmân hizmetini rü'yet ve ira'e mahsus bir haritalı cedavilini havi bir kitabı demektir. Binaenaleyh [Saat ve takvim, birbirine bakar kadimdir!] denmesi mütevellit olsa gerek. Çünkü yalnız saatle tâyin olunan ve evkât hakkıyla ve tamamıyla mümkün olan gibi saatsiz yalnız takvimle mümkün olamaz. Olsa da her ikisi için nakıs olmas. Binaenaleyh: Saatsiz takvim, takvimsiz sa'at- icrâ-yı fiil ve amel eylemek olmaz, demişler.

6806. Saat gibi işler. [1011/05]

6807. Saat bu saat, vakit bu vakit. [1011/06]

6808. Saat evin canı gibidir. [1011/07]

6809. Saatsiz vakit tayini güçtür. [1011/08]

6810. Saat başı oldu, acaba mecliste sükût oldu, derler. [1011/09]

6811. Saatler ola diyene, saatine uğra! derler. [1011/10]

6812. Saatli vakit var, saatsiz vakit var. Her zaman olur olmaz söz söylemezler! derler ki: Eşref saat var, naht saat var! derler. [1011/11]

6813. Saat vakti -vakt-i saat- var, eşref saat vakti var, naht saat vakti var, derler. [1011/12]

6814. Saati gelmeyince bir müşkül hâl ve akd ile aşikâr olmaz. [1011/13]

Mevzundur.

6815. Saati gelmeyince, kûy-ı yâre hicret olmaz. [1011/14]

‘Abdü ’l-Ḥalīm Ḥaḳḳī mışrâ‘

6816. Saatçinin zaman-ı devleti eşrât-ı saattir -kıyamet alametleri- demiş. [1011/15]

¹³⁸⁵ Şināsī - Ebü 'z-Ziyâ: *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye*: Sāza sâz ile söze söz ile muḳābele gerek.: 265.

¹³⁸⁶ Şināsī - Ebü 'z-Ziyâ: *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye*: Sāzına bülbül ḳonar.: 265.

¹³⁸⁷ Yazmada: *toḡuza*. CLAUSON: EDPT: toḡuz: 527^b

Şolaḳzāde Meḥmed Hemdemī Çelebī *Şolaḳzāde Tārīḫi*¹³⁸⁸ 665 beyt
gelür ḳara ḥaberler her ṯaraḑdan ṣan ḳıyāmetdür
zamān-ı devleti sa ‘atciniḡ eṣrāḑ-ı sā‘atdır

6817. Saidden haber bekler. [1011/16]

6818. Saatten vakit bekler, saidden haber. [1011/17]

6819. Sağır zerrin bir elde. [1012/01]

6820. Sefere git demek yoktur. [1012/02]

6821. Sefere git demek yoktur amma, seferde vaktini şaşırmak gerek derler. [1012/03]

6822. Sakız gibi temizdir. [1012/04]

6823. Sakız gibi yapışır sa bırakmaz. [1012/05]

6824. Sakız gibi çiğnediler. [1012/06]

6825. Sakız’ı herkes düşman ağzından alamaz. [1012/07]

Şolaḳzāde Meḥmed Hemdemī Çelebī *Şolaḳzāde Tārīḫi*¹³⁸⁹ 586

Tārīḫ

düşmen deheninden Saḳız’ı aldı ḳapudan (sene 973) Piyāle Paşa

6826. Sâkînâmesini okudur. [1012/08]

6827. Sâkî, sâkîye bakar. [1012/09]

6828. Sakin adamdır derler. [1013/01]

6829. Sakin durana ilişme! [1013/02]

6830. Sakin duran insan ile, sakin duran hayvandan sakınmak gerek. [1013/03]

6831. Sakin durana bir söz isnat olunmaz. [1013/04]

6832. Sakin hava ile, sakin söze bir fırtına memuldür! [1013/05]

6833. Sakin atın tepmesi katı olur. [1013/06]

6834. Sakin olduğuna bakma tepmesi katıdır derler. [1013/07]

6835. Sakin, sakit durur amma tepmesi katıdır! derler. [1013/08]

6836. Sakin durana dokunmazlar. [1013/09]

6837. Sakite söz isnadı batıldır. [1013/10]

6838. Sakine söz isnadı, görmeyen göze göz isnadı kabilindendir derler. [1013/11]

6839. Salepçi güğümü gibi içinden kaynar. [1013/12]

6840. Sal-i hâl. [1013/13]

6841. Sal çilde intikam alan, adûdan tiz alır. [1013/14]

Mevzundur.

Ḥıfzî [*Manḳûme-yi Ḍurûb-i Emtāl* 15] [mıṣrâ¹³⁹⁰]

6842. Salim, selim. [1013/15]

6843. Salim, müslim. [1013/16]

6844. Salim fikir, salim vücuttan çıkar demişler. [1013/17]

¹³⁸⁸ Yazmada: *Şolaḳzāde Tārīḫi*’nden bir fıḳradur.

¹³⁸⁹ Yazmada: *Şolaḳzāde Tārīḫi*’nden bir fıḳradur.

¹³⁹⁰ Ḥıfzî: *Manḳûme-yi Ḍurûb-i Emtāl*: sâl çilde intikām alan ‘adûdan tēz alır: 15.

6845. Salim fikir, sağlam vücudun sermayesidir demişler. [1013/18]
 6846. Sahurda adamlara hürmet olunur. [1013/19]
 6847. Salimen bi 'l-âfiye, sahil-i selâmete çıktık demiş. [1013/20]
 6848. Salim selamette. [1013/21]
 6849. Sâlikin mürşidine muhabbeti olmak şarttır. [1013/22]
 6850. Salim fikir hiç akıl, sahil-i selâmete bulunur! demişler. [1013/23]

H [‘Abdü ’l-Halîm Hakkî]

Zira her şeyin sıhhat ve selameti her şeyin selâmet-i sıhhatine mevkûftur. Çünkü sıhhat-i beşer, tam olmayınca her türlü âmal-i beşerde sahil ve salim olur demişler.

6851. Sâlimen geldi. [1013/24]
 6852. Salnâmesiz millet olmaz. [1014/01]
 6853. Sâlûsî sofidir. [1014/02]

Riyakâr...

6854. Salyânesiz devlet arabası göçmez. [1014/03]
 6855. Salyasi aktı desene. [1014/04]
 6856. Sâmi‘îne kıssadan hisse murad. [1014/05]

Mevzundur.

Hıfzî [Manzûme-yi Durûb-i Emtâl 15] [mısrâ¹³⁹¹]

6857. Sami‘în arasındayız, derler. [1014/06]
 6858. Sâmi bin Nûh’tan haber verir. [1014/07]
 6859. Sâmi, Hâmî, hep bir baba oğludur. [1014/08]
 6860. Sâmi bin Nûh’tan nesli arar isen baba ana bir kardeş çıkarız demiş. [1014/09]
 6861. Sam yeli gibi esti gitti. [1014/10]
 6862. Sancak beyi gibi. [1014/11]
 6863. Sancak altına toplanan sebepsiz toplanmaz. [1014/12]
 6864. Sâniha ara sözdür. [1014/13]
 6865. Sânihasını söyledi. [1014/14]
 6866. Saye: gölge -çadır- demektir, saye sanat mahalli. [1015/01]
 6867. Sayesiz ağaç olmaz. [1015/02]
 6868. Saye gölgesiz olmaz, mayesiz hamur olmaz; ekmek mayasız olmaz, terek sayesiz olmaz! demişler. [1015/03]

‘Abdü ’l-Halîm Hakkî

6869. Sâyedâr yere herkes sığınmak ister! [1015/04]
 6870. Sâye-yi Resulullahta. [1015/05]

Kâmetiñ ey bostân-ı lâ-mekân pîrâyesi nûrdan bir serdir, düşmez zemîne sâyesi.

6871. Sâye-yi hazret-i padişahide! [1015/06]
 6872. Sâye-yi baht u saadet mâye-yi ikbal olur. [1015/08]

¹³⁹¹ Hıfzî: Manzûme-yi Durûb-i Emtâl: sâmi‘îne kıssadan hisse murad: 15.

6873. Sâye-yi ferhunde-yi rabb-i rahim! [...] sâhib-i halk-ı azîm. innaka la'alâ hulukin
'azîm [=Sen elbette yüce bir ahlâk üzeresin.] [1015/09]

6874. Sâyeğer, mayeger [...]. [1015/10]

6875. Süleyman-ı aliyye-i selametın emre-i emrinden olan. [1015/11]

6876. Sebe-yi melike-yi Belkıs'ın zincirinde vakt-i zamanda pek mamur meşhur pay-ı taht
şehri olduğu mervidir. [1015/12]

6877. Sebe-yi ey hüdhüd-i ümmid sabâdan mi gelirsın?! [1015/13]

6878. Sebe meliği mi sandın? [1015/14]

Belkıs'tan kinayedir.

6879. Sibaksız, siyaksız sözdür (mâlâyânî kelam) derler. [1015/15]

6880. Sibak, siyaktan öyle anlattı, derler. [1015/16]

6881. Sebep olanlar kör olsun dememek gerek. [1015/17]

6882. Sebep olanlar onmasın derler. [1015/18]

6883. Sebep her şeyde aranır. [1015/19]

6884. Sebepsiz çöp başı bile kımıldanmaz. [1015/20]

6885. Sebep olan, sebepsiz kalsın dememek gerektir! [1015/21]

6886. Sebepli sebepsiz her söze karışılmaz. [1015/22]

6887. Sebepsiz söz çıkmaz, sebepsiz saz çalınmaz. [1015/23]

6888. Sebepsiz at kişnemez. [1015/24]

6889. Sebepsiz söz yerde kalır. [1015/25]

6890. Sebepsiz eşek bile kulak kabartmaz. [1015/26]

6891. Sebep olanlar benden bulmasın, Allah'tan bulsun dedirenler de olur. [1015/27]

Žiyā Paşa [Eş 'ār-ı Žiyā¹³⁹² 60] Şarkı

*şānıñla seniñ dünyalar tolsun
sebeb olanlar o kadar bulsun
biñ kere haqqa şükürler olsun
dünya göziyle ben seni gördüm
'ömrümde bugün murāda érdim*

6892. Sebep olanlar o kadar bulsun demiş. [1015/28]

6893. Sebep olanlar benden beter olsun, dedirenler de olur. [1015/29]

6894. Sebepsiz araba tekerleği bağırılmaz. [1015/30]

6895. Sebepsiz bir şey olmaz. [1016/01]

6896. Sebepsiz baban ananı dövmez, derler. [1016/02]

6897. Sebepsiz bir şey talep olunmaz! [1016/03]

Nābī [Hayriyye-yi Nābī Matlab-ı Lāzime-yi Qā'ide-yi İstiğnā 84, 16b, 497-498] Nazm

*terk-i esbāb degül gerçi şavāb
bī-müsebbib neye yarar esbāb
bī-müsebbib sebebi étme taleb*

¹³⁹²

Yazmada: Žiyā Paşa merhūmun dāt-ı şāhāneye mülākatında teşekküren söylenen şarkı bir iki bir beytdür.

hayrete işte budur cümle sebeb

6898. Sebepsiz bülbül bile ötmez. [1016/04]

6899. Sebepsiz beni nev'ine, gadr ve hıyanet etmek şe'air-i insaniyet ve islamiyete yakışmaz bir keyfiyettir, demişler. [1016/05]

6900. Sebepsiz baş değil odun bile yanılmaz! [1016/06]

6901. Sebepsiz it bile karışmaz, at kişnemez, köpek havlamaz, dikkat etmek gerek demişler. Hatta çöp başı bile bitmez, çöp başı kımıldamaz. [1016/07]

6902. Sebepsiz hiçbir şey olmaz, her şeyin bir sebebi olur, demişler, her şey bir sebeble olur demişler. [1016/08]

6903. Sebepsiz iş olmaz. [1016/09]

6904. Sebepsiz iş olmaz, sebepçiye iş güç olmaz. [1016/10]

[İbrāhīm-i Peçevî] *Tārīḫ-i Peçevî* [Derviş Paşa Katl Olunduğu Sene 1015, cild-i t̄ānī] 328¹³⁹³

beyt

*murād edicek müsebbib bir adamın kārın
yed-i teşbīt cüst ü cū eder esbāb*

6905. Sebepçiyi Allah'a havale eder. [1016/11]

6906. Sebebi Hak halk eder. [1016/12]

Medḥiyye-i Hümāyūn

*ḥaḳḳ sebeb-i ḥalḳ eyledi d̄ātın n̄izām-ı 'āleme
sendedir ḥalḳın ümīdi ey imāmū' l-muslimīn*

6907. Sebepçi murad edince, sebebini de halk eder. [1016/13]

6908. Sebepsiz horoz bile ötmez. [1016/14]

6909. Sebebini aramalı. [1016/15]

6910. Sebebi nedir? [1016/16]

6911. Sebepsiz çöp başı kımıldamaz, [1016/17]

6912. Sebepsiz toz havaya kalkmaz, derler. [1016/18]

6913. Sebepsiz düşman peyda eden, ya ahmaktır ya deli. [1016/19]

6914. Sebepsiz sinek bile uçmaz. [1016/20]

6915. Sebepsiz söz söylememek gerek. [1016/21]

6916. Sebepsiz söz söyleyen dilinden, sebepsiz el kaldıran elinden tutulur. [1016/22]

6917. Sebepsiz söz sine girer. [1016/23]

6918. Sebepsiz söz söylenmez. [1017/01]

6919. Sebepsiz düşmanlık etme! [1017/02]

6920. Sebepsiz düşman peyda eden ya ahmaktır ya göze.¹³⁹⁴ [1017/03]

Ş [Şināsī *Durūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye* 265, 2151]

6921. Sebepsiz gurbet eli ihtiyar olunmaz. [1017/04]

¹³⁹³ İbrāhīm-i Peçevî: *Tārīḫ-i Peçevî*. Mezkûrın çün zaman vezāreti bir kaç ay kezār etdi. Zehīri gözünde bir mār gözünde gibi her gördüğünü şokardı.: cild-i t̄ānī, 328.

¹³⁹⁴ Şināsī - Ebü 'z-Ziyā: *Durūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye*: Sebebsiz düşman peydā eden ya ahmaḳdır ya göze: 265. s.

6922. Sebepsiz hadise olmaz derler. [1017/05]

6923. Sebepsiz kuş bile uçmaz.¹³⁹⁵ [1017/06]

T [Ebū'z-Ẓiyā [Tevfīk] *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye* 265, 2152]

6924. Sebepsiz kuş yuvasını terk etmez. [1017/07]

6925. Sebepsiz kuş ne uçar, ne öter. [1017/08]

6926. Sebepsiz kimse terk-i diyâr etmez! [1017/09]

Ẓiyā Pāşā Eş'ār-ı Ẓiyā [fī 14 cemāziyel evvelī 1270] [47 beyt]

vaṭan-ı me'lûf olanlar bî-sebeb terk-i diyâr etmez

zarûretsiz cehānda kimse ğurbet-i ihtiyâr etmez

6927. Sebepsiz kimseyi düşman edinme!¹³⁹⁶ [1017/10]

Ş [Şināsī *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye* 265, 2153]

6928. Sebepsiz kimseye dahl-i taarruz etmezler. [1017/11]

6929. Sebepsiz köpek ürmez¹³⁹⁷, kedi miyavlamaz! [1017/12]

6930. Sebepsiz hiçbir şey halk olunmaz. [1018/01]

6931. Sebepsiz hiçbir şey isteme derler. [1018/02]

6932. Sebilhâne bardağı gibi dizilmiş. [1018/03]

6933. Sebilullah. [1018/04]

6934. Sebil yapar. [1018/05]

6935. Sebil-i Necatiden nûş eden necat bulur. [1018/06]

mişrâ'

6936. Sepet ile un taşır? [1018/07]

6937. Sepeti verdiler. [1018/08]

6938. Sepete yıldız vurmağa benzer. [1018/09]

6939. Sepete yıldız olsa da sepet yine sepettir. [1018/10]

6940. Sepette pamuk yok. [1018/11]

Sepette pamuk kalmadı, sermaye tükendi demek.

6941. Sepet ile ne su taşınır ne ateş! [1018/12]

6942. Sepette ne söz durur ne su! [1018/13]

6943. Sepette pamuk kabilinden söz... [1018/14]

6944. Sepkin yağmur geçkin yağmur. [1018/15]

6945. Sepet ile od (ateş) getirir. [1018/16]

6946. Setri mümkün olmayan aybı, setre çalışma derler. [1018/17]

6947. Settârü 'l-'uyûb ayıplarımızı setreder. [1018/18]

6948. Settârü 'l-'uyûb; gaffâre 'z-zünûb, altındaki neş'etü 'l-kulûbdur, demiş. [1018/19]

6949. Secdesiz namaz, cenaze namazıdır. [1018/20]

¹³⁹⁵ Şināsī - Ebū 'z-Ẓiyā: *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye*: Sebepsiz kuş bile uçmaz: 265.

¹³⁹⁶ Şināsī - Ebū 'z-Ẓiyā: *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye*: Sebepsiz kimseyi düşman edinme: 265.

¹³⁹⁷ CLAUSON: *EDPT*: ür-: 196^a. s. REDHOUSE: *TaEL*: ürümek: 249^a. TDK: *DS*: ürmez (I): havlamak: XI, 4070^a. s.

6950. Secdeden başı kalkmaz takvadır. [1019/01]

6951. Secde-yi sehiv ile ibadet hatası tashih olur amma secde-yi sehvin şartını bilmek gerek. [1019/02]

6952. Secde yeri pak gerek. [1019/03]

6953. Seccadesini suya saldı. [1019/04]

6954. Secdeden başı kalkmayan sufînin ettiğine bak, derler. [1019/05]

Mevlidini şāhibi bilmeyen ḥabībiniḡ-Ġāzī Süleyman Şāh Hazretleri Manzūmesinden

*kerāmet gösterüp ḥalka suya secde şalmışsın
bakasın Rūm eliniḡ pençe-yi himmetle almışsın*

beyt-i Diger

*kerāmet gösterüp ḥalka suya seccāde şalmışsın
rūm-eli yāfesin sen dest-i taḳvā ile almışsın*

bu beytiḡ nāzımı merḥūm mūmā-ileyh Süleymān Çelebī oldıḡı şübhesiz ēse de beyt-i aṣlī bu beyt ēse anuḡ maḥrefi olduḡına da şübhe yoḡdur.

6955. Seccadesini suya salmış keramet sahibi gazilerdendir, derler. [1019/06]

6956. Seccadenin dört ucunu da bırakmış. [1019/07]

Ş. [Şināsī *Ḍurūb-ı Emtāl-i ‘Oṭmāniyye* 266¹³⁹⁸]

6957. Secde gömeyen baş adam başı sayılmaz! derler. [1019/08]

6958. Seccadesini suya salan erenlerdendir. [1019/09]

6959. Saçağa yangın sardıktan sonra, su getirmişsin, ne fayda! [1019/10]

6960. Saçağa imanının kıstırmış harikten ne şefaât umarsın? [1019/11]

6961. Seçme güzellerdendir. [1019/12]

6962. Seçmen geçme! [1019/13]

6963. Seçme askerdir. [1019/14]

6964. Seç de al! [1019/15]

6965. Seçme karpuz gibi. [1019/16]

6966. Seçme mal satmaz. [1019/17]

6967. Seçmece satar amma kesmece deḡil. [1019/18]

6968. Seçti aldı payını, döktü gitiḡi huyunu! [1019/19]

6969. Seciyesiz (huy-tabiat-meleke) insanlardan (şeref, meziyet, ciddiyet ve muhabbet) gibi hasâil-i beşeriyeler noksan bulunur! demişler. [1019/20]

6970. Seher bülbulüdür. [1019/21]

6971. Seher yeli gibi esti, gitti. [1019/22]

6972. Seher vakti müminlere niyaz vakti. [1019/23]

6973. Seher vakti, namaz vakti, müminlere niyaz vakti. [1019/24]

6974. Seher seyrine bidar olanlar yetişir. [1019/25]

Esrār Dede beyt

seḡerde seyre geldi bāḡa cānān

¹³⁹⁸ Şināsī - Ebü 'z-Ziyā: *Ḍurūb-ı Emtāl-i ‘Oṭmāniyye*: Seccādeniḡ dört ucını da bırakmış.: 266.

neler seyr eyledi bîdâr olanlar**6975.**Seher yıldızı gibi. [1019/26]**6976.**Seher yıldızı gibi görünmesiyle görünmemesi bir oldu, derler. [1019/27]**6977.**Sehâvet ehline göre fazilet ahlaktan sayılır demişler. [1020/01]**6978.**Sehâvet iyi şeydir; ama israfa vardırmamak şarttır; israf ise haram olmakla sonu sefahetle sefalettir. Sefahet insanı giriftâr-ı sefalet eder, demişler. [1020/02]

H ['Abdü 'l-Halîm Hakkî]

*Sefalet dahi düşkünlük, horluk, hakirlik, fakirlik olup bundan [...] suali mûcib-i delalettir demişler. Binaenaleyh her şeyde itidal şart ve müstahsen olduğu gibi gerek sehavette ve gerek imsakta dahi itidal şart müstahsendir.***6979.**Sehâvet, zengine yaraşır, derler. [1020/03]**6980.**Sehâveti olmayan zengin meyvesiz ağaca benzer, derler. [1020/04]**6981.**Sehâvette halâvet vardır. [1020/05]**6982.**Sahîler, cennet kapısını açacaklar imiş, derler. [1020/06]**6983.**Sahî adamdır, derler. [1020/07]**6984.**Sahî ol, sakî ol, tek şakî, bağî olma, derler. [1020/08]**6985.**Sahî kimdir? Kendi malıyla sehâvet ve başkasının malından nefsinı sıyanet edendir! [1020/09]*Cümel-i hikemiye...*

‘Abdü 'l-Halîm Hakkî

*Şaki kimdir? Kendi malını saklayıp el malını gasb ve yağma ederek el malıyla dostluk sehâvetinde bulunandır.***6986.**Sahînin nakes ile harcı birdir. [1020/10]**6987.**Sehâvette ... Sinâniye sâni, kanaatte Hâkim Senâi sâni'dir, derler. [1020/11]*Bir fıkıradır**Hakîm Senâî'î beşinci 'aşr-ı hicrî evâhîri ricâinden ve Sultân Maḥmud Sebktigî'nin devr-i saltanatına müşâdif olmuş kendisi ve ismi Ebu 'l-Mecd mecdûd bin Âdem.***6988.**Sahîlerin zevki -inayet, inayet- üstüne eylesen, şakîlerin kârı- şerri- cinayet; cinayet üstüne etmektir! derler. [1020/12]**6989.**Sehâvet-i cibillî ve vehbî bir haslettir. derler. [1020/13]**6990.**Sehâvette halâvet vardır, tamahda acı nedâmet vardır, bilmek gerek demişler. [1020/14]

Râsiḥ

*rîze-yi elmâs döker her açdığı zahma o şûh
luḡfi var olsun eder iḥsân iḥsân üstüne***6991.**Sehâvette Hâtem-i Tâi misali, ... Sinaniye sâni oldu, derler. [1020/15]**6992.**Sahî -lütufkârlar- ibtidâ-yı ni'am ve ihsandan hazzederler, hasis tamahkârlar, yağma-yı emvâl-i eytâmdan hazzederlermiş! derler. [1020/16]*Letaiften: Sehaveti mezada vermişler! Ya Hâkim Senâî'nin ya Hâtem-i Tâi'nin eski esvabından diye kimse almamış, derler. Hisseti mezara vermişler! Bütün ehl-i bazar, bazargân hücum ile arttırmışlar. Bizim mezhebimiz ismimiz karun kanunudur. Alsak*

gerek demişler. Arttırarak azim bir servetle almışlar, ehl-i hisset kendi beynlerinde paylaşmışlar! derler.

Hākī Kāfile-yi Şu‘arā [175]

Kıt‘a

*kerem muḳāta‘ası tā zamān-ı Hātemden
ḳalup mezadda bir kimse olmayup ṭālīb
kimiṇ nuḳūd-ı ‘aṭāyāsı var anı alıcaḳ
meger cenāb-ı şadāret-penāh ola rāḡīb*

6993. Sahtiyân gibi söz, her tarafa çekilir. [1020/17]

6994. Seddi İskender, Yecüc Mecüc’e seddir, demiş. [1021/01]

Yahyā Naẓīm *Dīvān-ı Belāḡat-‘unvān-ı Naẓīm* [İbtidā-yı Ġazeliyyāt 26, 7] [beyt]

*süleymān-kevkebe dādār cem-mesned ki dergāhı
miṭāl-i sedd-i İskender sitem-i Ye ‘cūcuna seddir*

6995. Seddi İskender de olsa, yine şecaat üstündedir. [1021/02]

6996. Seddi Çin de olsa yine şecaat üstüne çıkmıştır. [1021/03]

6997. Seddi İskender gibi set etti, demiş. [1021/04]

[Şolāḳzāde Meḥmed Hemdemī Çelebī] *Şolāḳzāde Tārīḫi*¹³⁹⁹ 168-370

6998. Set de gerek senet de gerek; ikisi de olmasa şecaat gerek! [1021/05]

6999. Set atlanır, senet atlanmaz. [1021/06]

Müslüman ahdi.

7000. Seddi senetten evvel yap, derler. [1021/07]

7001. Seddi İskender ve kule-yi Kaf gibi. [1021/08]

[Meḥmed Tevfīḳ] *Mecmū‘a min Nevādiri ‘l-Üdebā ve Āṭāri ‘z-Zurefā* (Nevādirü ‘z-Zurefā)¹⁴⁰⁰ [cüz’-i evvel]
59

7002. Seddi mümkün değilmiş bırak aksın. [1021/09]

7003. Sedire çıkmak, sedde çıkmak gibi değildir. [1021/10]

7004. Set başka, sedir başka. [1021/11]

7005. Sedire çıkmakla dam molla sayılmaz. [1021/12]

7006. Seddi taş aşmaz, baş aşar. [1021/13]

7007. Seddi taş aşmaz, baş aşar; düşmana söz geçmezse, kılıç keser, derler. [1021/14]

7008. Seddi söz geçmezse, göz geçer, düşmanı söz geçmezse, kılıç keser. [1021/15]

7009. Serap arkasından koşar gibi, hep boş ümit arkasından koşar, derler. [1021/17]

[Mu‘allim Nācī] [Luḡat-i Nācī 419^a]

serāb: Ar. Çölde şu gibi görünen eş‘a-yi şems: “sērāb olurum şanma ḳurı bir görinişdir / çok teşne yoruldu hevesiyle bu serābısın” “o rütbe reng-i sūziş-vār zīyā-yı āfitābında / serāb eyler temevvüc iltimā‘-ı māh-tābında”

‘Abdü ‘l-Ḥalīm Ḥaḳḳī

¹³⁹⁹ Yazmada: *Şolāḳzāde Tārīḫi*’nden bir fıkradur.

¹⁴⁰⁰ Yazmada: *Nevādir-i Zurefā*’dan bir fıkradur.

Luġat-ı adīm- Türkesi: serāb -aġın- Yazın günlerinde ölde ve [...] dere maallere semādan ara toġru me'mūlen e 'a pā leme'ān ve iltimā' eden iyā-yı emsi, billūr u gibi budur buldur dalġalanarak temevvūc eylemesi, 'ādetā uzalardan göriniinde, bir göl veya rekz parasının günee arı görünüüne bezer. Ki ol maalde hemān bir u taıyor gibi görinür. Nihāyet ol maalle varılırsa, o hāl o u orada yodur! Hālbuki ol sīrāb, emsi ara mā'ilen 'in iās-ı harāretleri bir iyādan baka bir ey degildi. Binā'en 'aleyh o iltimā' ve iyā-yı emse 'Arablar ne sīrāb, ve adīm Türkler de güne aġıı ve aġın demilerdir.

7010. Saray gibi. [1022/01]

7011. Saraydan insan ıkarma, ihsan da ıkar. [1022/02]

7012. Sarayda mihman olmuş? [1022/03]

7013. Serāser mucize-nümā olan ayāt-ı Kur'aniyeyi, leyl ü nehar kıraat ve mucibiyle hareket edenler dūnyanın mehalikinden tahlis-i giriban ederler. [1022/04]

Hikmet-i kelām eyh-i Ekber Muyiddīn-i 'Arabī

7014. Serāser telli, pullu. [1022/05]

7015. Serencam anlatır? [1022/06]

7016. Serapa kılıtan getiler, demi. [1022/07]

[olāzāde Memed Hemdemī elebī] *olāzāde Tārīi*¹⁴⁰¹464-466

7017. Serapa sıvadı. [1022/08]

7018. Serapa yanlı? [1022/09]

7019. Serapa yalan! [1022/10]

7020. Serapa düz. [1022/11]

7021. Sert sirke kabına zararlıdır. [1022/12]

[Memed Tefi] *Mecmū'a min Nevādirī 'l-Üdebā ve Ātāri 'z-Zurefā (Nevādirü 'z-Zurefā)*¹⁴⁰² [cüz' -i evvel] 43

7022. Sert sirke gibi beyne ıktı? derler. [1022/13]

7023. Sertlik mertlik ile. [1022/14]

7024. Sertlik eden mahup olsa gerek! [1022/15]

7025. Sert olan mert olur, derler. [1022/16]

7026. Serbest adam mesuttur, derler ki sahib-i fazilet ve vicdan olanlar demektir! [1022/17]

Cūmel-i hikemiye...

7027. Serbestlik baka, serkelik baka! [1022/18]

7028. Serbestlik, serkelikte deġildir, doġruluktađır! [1022/19]

7029. Serbest olsan ol amma serbaz olma, demi. [1022/20]

7030. Serbest ol, serke olma, herkese tirke (ok kuburu) olma! derler. [1022/21]

7031. Serbestlik, sertlik delilik deġildir, mertliktir. [1022/22]

7032. Serbestliġi hayvanlar sever. [1022/23]

7033. Serpitirerek geti. [1022/24]

¹⁴⁰¹ Yazmada: *olāzāde Tārīi*'nden bir fıradur.

¹⁴⁰² Yazmada: *Nevādir-i Zurefā*'dan bir fıradur.

7034. Serpme ben, servi (selvi) boy, iyi huy aranır. [1022/25]
 7035. Serpintisine uğradı, derler. [1022/26]
 7036. Serbazlıkla geçinir adamdır? derler. [1022/27]
 7037. Serbazlık, dilbazlık herkesin elinden gelmez? [1022/28]
 7038. Sert adam, sert taştan katıdır. [1022/29]
 7039. Sert söz, yerinde gerek. [1022/30]
 7040. Sert adam, mert adam. [1023/01]
 7041. Sert taştan bina. [1023/02]
 7042. Serteser etti. [1023/03]
 7043. Sert sirke kabına zarar derler. [1023/04]
 7044. Sert tütün, sert huy. [1023/05]
 7045. Sert ağaç tez kırılır, mülayim ağaç sallansa da tez kırılmaz, derler. [1023/06]
 7046. Ser-i teslîm hâk-i 'aczdten özge cevap olmaz. [1023/07]

Mevzundur.

Hıfzî [Manzûme-yi *Ḍurûb-i Emtâl* 15] [mısrâ¹⁴⁰³]

7047. Serçe gibi bir dalda durmaz. [1023/08]

Ş. [Şinâsî *Ḍurûb-ı Emtâl-i 'Otmâniyye* 266¹⁴⁰⁴]

7048. Serçe gibi muttasıl iner biner! [1023/09]

7049. Serçeye çubuk bere, derler. [1023/10]

[Mehmed Tevfîk] *Mecmû'a min Nevâdiri 'l-Üdebâ vü Âtâri 'z-Zurefâ (Nevâdirü 'z-Zurefâ)*¹⁴⁰⁵ [cüz'-i evvel]
 17

... ve kirası daḥî maḥlûb-ı kebnetü 'l-ḍarb ḥora geçmesi muḳarrerdir egerçi kuşça cānumuz var êse daḥî (serçeye çubuk bere dēnildiği) bu edâ-yı dil-ḥırâş ve lehçe-yi bi-nihâdan tirâş buyurılıp... ilâ âḥirihi...

7050. Serçe parmağında nişan taşır? [1023/11]

7051. Serçe parmakla iş görülmez derlerse inanma! [1023/12]

7052. Serçe ziyafeti gibi hafiftir, derler. [1023/13]

7053. Serçelere ziyafet oldu, derler. [1023/14]

7054. Serçe kuşu doksanda çırlar? [1023/15]

7055. Serçe kadar görmez. [1023/16]

7056. Serçe boğazlı. [1023/17]

7057. Serçeden sakınan bahçeci olmaz. [1023/18]

7058. Serçeden korkan darı ekmez! derler. [1023/19]

[Mehmed Tevfîk] *Mecmû'a min Nevâdiri 'l-Üdebâ ve Âtâri 'z-Zurefâ (Nevâdirü 'z-Zurefâ)*¹⁴⁰⁶ [cüz'-i evvel]
 32

Kırk Anbar Risâlesinden bir fıkıradır 159

¹⁴⁰³ Hıfzî: *Manzûme-yi Ḍurûb-i Emtâl*: ser-i teslîm ü ḥâk-i 'aczdten özge cevâb olmaz: 15.

¹⁴⁰⁴ Şinâsî - Ebü 'z-Ziyâ: *Ḍurûb-ı Emtâl-i 'Otmâniyye*: Serçe gibi bir dalda тұrmaz.: 266.

¹⁴⁰⁵ Yazmada: *Nevâdir-i Zurefâ'dan bir fıkıradır.*

¹⁴⁰⁶ Yazmada: *Nevâdir-i Zurefâ'dan bir fıkıradır.*

*Serçeden korğan tarı ekmez. dërler. Dëmek olur ki serçeden korçup da tarı ekmez
ëse tarı yëyemez. Ey korçak! Serçeden korçmayup da tarı ekmiş olsañ bu bir bostân
korçulığı aşıaak muhafazasına da çalışsañ serçe cesâreti sâyesinde yëyebilecegi
kadarını yëdikden sonra sen gine hürmeti dögersin ya? Serçeden korçdığıñ vaķıt
kaldığıñ gibi mahrum kalmazsıñ ya? İlâ âhîrihi.*

7059. Serçe gül kadrini ne bilsin? [1023/20]

7060. Serçeyi gözlerinden vurur. [1023/21]

7061. Serçeye göre gül de bir diken de bir? [1023/22]

7062. Serçeye yavrusunun sesi bülbül sesi gelirmiş? [1023/23]

7063. Serçe, karga gülden ne anlar? [1023/24]

7064. Serçeyi kuştan mı sayarsın? [1023/25]

Ş. [Şinâsî *Đurûb-ı Emtâl-i 'Otmâniyye* 266¹⁴⁰⁷]

7065. Serhat memuru göz açık olmak gerek! [1023/26]

7066. Serhadden içeri kuş uçurmaz yavuz adamdır, derler. [1023/27]

7067. Serhadde iskân edenlerin, malı gül, karısı dul, parası pul, kendisi maktül ze‘amet ve
timarı mahlul olur. [1023/28]

[Râşid Belgradî] *Tārîh-i Vaķ‘a-yı Hayretnümâ Belgrad ve Şırbistân*¹⁴⁰⁸ [I] 82

7068. Sarhoş, nahoş, harguş? [1023/29]

7069. Sarhoş adamla şaka olmaz. [1023/30]

Fuzûlî [*Dâstân-ı Leylî vü Mecnûn* 97, 959-960]

maħbûb ü mey ile besleyen cân

şanma olur ehl-i ‘aķl ü ĩmân

‘aķlı mı olur müdâm mestüñ

imânı olur mı mey-perestüñ

7070. Sarhoşun akli olmaz. [1023/31]

7071. Sarhoşluk masharalıktır. [1023/32]

7072. Sarhoşun hayası olmaz. [1023/33]

7073. Sarhoştan münasebet arama! [1023/34]

7074. Sarhoşun sözüyle amel olmaz, demişler. [1023/35]

7075. Sarhoşla dostluk olmaz. [1023/36]

7076. Sarhoşa selam verilmez, demişler. [1024/01]

7077. Sarhoşun şairliği ya meyden ya meyhaneden? derler. [1024/02]

7078. Sarhoş sır saklamaz, derler. [1024/03]

7079. Sarhoşun içi, dışı birdir derler, sarhoşluk muvakkat cennettir; sarhoşun sözüyle amel
caiz olmaz demişler. [1024/04]

7080. Sarhoşa ayılmayınca had vurulmaz, demişler. [1024/05]

Dede ‘Ömer Rüşenî¹⁴⁰⁹] *Ātār-ı ‘Aşķ*

¹⁴⁰⁷ Şinâsî - Ebü ‘î-Zîyâ: *Đurûb-ı Emtâl-i 'Otmâniyye*: Serçeyi kuştan mı sayarsın.: 266.

¹⁴⁰⁸ Yazmada: *Vaķ‘a-yı Hayretnümâ*’dan bir fıkradır.

¹⁴⁰⁹ Yazmada: *İbrâhîm Gülşenî*.

*ki serhoş olsa kâdî had uramaz
ayılmayınca kulağın buramaz*

7081. Sarhoş oğlu sarhoş, mecnun oğlu mecnun. [1024/06]

7082. Sarhoşun düşü (yürüyüşü) kec ü rastdır derler, düşe kalka sağa sola yalpa ederek gider demektir. [1024/07]

Yahyâ Nâzîm *Dîvân-ı Belâğat*- 'unvân-ı Nâzîm [İbtidâ-yı Gâzelliyât 56, 5] [beyt]

*kûyına şevk-i lebiyle düşe kalka giderüz
revîşi-i mestîğ olur böyle dem-â-dem kec ü râst*

7083. Serdar-ı Ekrem, düstûr-ı mükerrem. [1024/08]

Evliyâ Çelebî *Siyâhatnâme*¹⁴¹⁰ 298

Ğâzî Seydi Ahmed Paşayı Serdâr-ı 'Âlî şehid edüp [İslâm ordusu cansız cesede döndü] ése de yine bi 'z-zarûre Erdel demir kapusından içeri girilüp mekt-i evkât edildi yirminci günü kırk biñ Tatar ile yalı ağası (Şah Bolad) ağa gelüp 'asâkir-i İslâm tâze cân bulmuş gibi oldu... ilâ âhirihi..

7084. Serdarsız ordu olmaz. [1024/09]

7085. Serdarsız ordu, sermayesiz ticaret kabilindendir, derler. [1024/10]

7086. Serdarsız ordu, cansız ceset gibidir! demişler. [1024/11]

7087. Serden geçti. [1024/12]

Yahyâ Nâzîm *Dîvân-ı Belâğat*- 'unvân-ı Nâzîm [Rubâ'îyyât, 329]

*yansun mı bu rozgârda şem 'i murâd
fânûs-veş olmadıkça serden geçdi*

[Şolâkzâde Mehmed Hemdemî Çelebî] *Şolâkzâde Târîhi*¹⁴¹¹ 119

Sulţân-ı 'âlem-penâh dağî bu ahvâlden âğâh olduğda ol cânibe 'azm-i râh buyurdılar ve bunlar dağî etnâ-yı râhda bir bölük dilâverleri [Serden geçdi] ta 'yin edüp Miğal oğlu Yağşı Begi anlara serdâr naşb eylediler. Mezbûr Yağşı Beg ol dilâverler ile biraz fayy-ı mesâfe edüp gördi ki Kara Halil Beg serden geçdi serdârı olup yol başında er kırdurmuş heman göz açdırmayup üzerlerine hücum edince anlar dağî muqâbil olup mâbeynde hayli kılıc sema 'ı oldu. İla âhirihi...

Sünbülzâde Vehbî *Divân* [12, 7] [beyt]

*güzîde leşkerinde öyle serden geçdiler var kim
fedâ eyler yolunda cân u ser şevketlû hünkârım*

7088. Serden geçti alayı serdarı gibi ar kuru tozar derler. [1024/13]

7089. Sersem başta tam akıl aramak ayıptır, derler. [1024/14]

7090. Sersem başta doğru söz arama, derler. [1024/15]

7091. Sersem başta ne söz durur, ne öz! [1024/16]

7092. Sersemlik başta olunca ayak doğru yürümez! [1024/17]

7093. Serseme söz anlatmak kolay değildir, derler. [1024/18]

7094. Serkeşlik etti (dikbaşlılık), derler. [1025/01]

Bâkî [*Dîvân*] [4, 1, 17] beyt

¹⁴¹⁰ Yazmada: *Evliyâ Çelebî Siyâhatnâmesinden bir fıkradır.*

¹⁴¹¹ Yazmada: *Şolâkzâde Târîhi* 'nden bir fıkradır.

serkeşlik etti emrine beşzer peleng-i çarh

zencîr ile getürdi yine keh-keşân keşân

7095. Serkeşlik eden küçük düşer. [1025/02]

7096. Serkeş adam mağrur olur, mağrur olan mahçup olur. [1025/03]

Yahyâ Nâzîm *Dîvân-ı Belâğat- 'unvân-ı Nâzîm* [İbtidâ-yı Gâzeliyyât 338, 1-5] [ğazel]

büyütdüm bâğ-ı sînemde olup dâmen-keşân serkeş

bülend oldukça kaddi oldu ol serv-i revân serkeş

fiğânım göklere çıkdı ne tâli 'dir ki gûş étmez

fiğânım gibi oldu ol meh-i nâ-mihribân serkeş

döker âb-ı ruhın hâke miâl-i mihr-i 'âlem-tâb

ğurur-ı hüsni ile oldukça her şûh-ı cehân serkeş

éder şehir-i dili 'uşşâkı şanma her biri gâret

gozi Tatarlara yahşı mûnisdir yaman serkeş

olur elbette bir gün halka gâhî menzil-i maşşûd

naẓmâ olmasun tek tevsen-i kilik-i beyân serkeş

Yahyâ Nâzîm *Dîvân-ı Belâğat- 'unvân-ı Nâzîm* [Kıta'a 96]

serkeşligi ko türâb olursuñ âhir

gözlerde hayâl u hâb olursuñ âhir

mevc ur mevc ur ki soz-ı âh-ı dilden

ey baħr-i güneş serâb olursuñ âhir

7097. Serkeşlik iyi huy değildir. [1025/04]

7098. Sermayeyi kediye yükletti. [1025/05]

Ş. [Şinâsî *Durûb-ı Emtâl-i 'Otmâniyye* 266¹⁴¹²]

7099. Sermayeyi kedilere yükletmek, tabiri akil, ahmak tacirin mal ticareti ötekine, berikine, emniyet ederek malını kediye yükletmek tıpkı kafesteki kuşu uçurmak kabilinden [...] [1025/06]

7100. Sermayesini kediye yükletmiş, derler. [1025/07]

Sünbülzâde Vehbî [Luṭfiyye-yi Vehbî Der-ittişaf-ı eşnâf be-âdem-i inşâf 130, 889] [beyt]

'âkıbet alçak édüp pâyesini

kediye yükledi sermayesini

7101. Sermayesiz ticareti su kaldırmaz, derler. [1025/08]

7102. Sermayesiz bal çıkacak çiçeği tanır. [1025/09]

7103. Sermayeyi serçeler yemiş. [1025/10]

7104. Sermayesiz ticaret, semersiz yük! [1025/11]

7105. Sermayesine verdin, demiş. [1025/12]

Keşkül Risâlesinden Hikâyedür 55

¹⁴¹² Şinâsî - Ebü 'z-Ziyâ: *Durûb-ı Emtâl-i 'Otmâniyye*: Sermayeyi kediye yükletti.: 266.

Hırsızın birisi birinin cübbesini çalup pazara getirüp dellāla vērüp dellāl da iken cübbeyi çalarlar hırsızın yārānı cübbeyi ne miqdāra fūrūhat ētdün dēyü su 'āllerinde [Sermāyesine vērdim gitdi dēr]

7106. Sermayesine mal satan kim? [1025/13]

7107. Sermaye-yi nakd-i maişetim sabır ve kanaatle sarı altın ve namus-ı hayatım gibidir! Veremem veresiye, sermaye-yi nakdim hayatı altın kafesteki tayr-ı revân kuş gibidir! Salıverdim gelesiye, derler. [1025/14]

7108. Sermayesiz iş dönmez, meğer ki sermaye, serde ola derler. [1025/15]

7109. Sermaye serde ise, kâr da yeredir, derler. [1025/16]

7110. Sermaye, serde, kâr yerde! [1025/17]

7111. Sermaye başta olur, kârı yerden arar bulur! [1025/18]

7112. Sermaye cepte gerek, başta da gerek. [1025/19]

7113. Sermaye başta olmayınca, cepteki sermayeden faide olmaz. [1025/20]

7114. Sermayeden zarar etmedi, demiş. [1025/21]

[Mehmed Tevfik] *Mecmū'a min Nevādiri 'l-Üdebā ve Ātāri 'z-Zurefā (Nevādirü 'z-Zurefā)*¹⁴¹³ [cüz'-i evvel]
69

7115. Sermayeden zarar etmedinse kâr say. [1025/22]

7116. Sermayesiz ticaret olmaz sanma, başta akıl var ise! [1025/23]

7117. Sermaye-yi cesaret imiş kâr sandığım! [1025/24]

7118. Sermayesi su ile havadır. [1025/25]

7119. Sermayesine mal verilmez -satılmaz- meğerki zaruret hisseder. [1026/01]

Arabî aḡ-ḡarūrāt tubīḡu 'l-maḡzūrāt

[=Zaruretler mahzurları mübah kılar.]

7120. Sermayesiz ticaretin kârı zararı sorulmaz. [1026/02]

7121. Sermaye cepte gerek, cepte olmasa cepte (kolay usul) gerek. [1026/03]

7122. Sermaye vehbi olur iffet akıl ve fikir gibi, sermaye maddî olur; sırf emek gibi. [1026/04]

7123. Sermaye kesbî olur ilim ve hüner ve marifet gibi, sermaye tabiî olur mâdeniyat gibi. [1026/05]

Ekonomi politik...

7124. Sermek olmaya sakın, rişte-yi ihmâle dakîk. [1026/06]

Mevzundur.

Hıfzî [Manzûme-yi *Ḍurûb-i Emtāl* 15] [mısrâ'¹⁴¹⁴]

7125. Ser ver, sır verme! [1026/07]

Ḳavl-i ḡükemā - Ātār-ı Edebiyyeden 14

7126. Serini ver, sırrını verme! [1026/08]

7127. Ser verip sır vermemeli. [1026/09]

Ş. [Şināsî *Ḍurûb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye* 266¹⁴¹⁵]

¹⁴¹³ Yazmada: *Nevādir-i Zurefā'dan bir fıkradur.*

¹⁴¹⁴ Hıfzî: *Manzûme-yi Ḍurûb-i Emtāl*: sermek olmaya şakın rişte-yi ihmâle dakîk: 15.

Kim ki sırrını ketm eyler sırrına muhbir olur, bi 'l-'akis anı ifşa eder ise ser ona muhbir olur.

7128. Ser vermek olur, sırrı ayan eylemek olmaz. [1026/10]

Hıfzî [Manzûme-yi *Ḍurûb-i Emtâl* 14] [mısrâ¹⁴¹⁶]

7129. Serinden korkan, sırrını saklamak gerek! [1026/11]

7130. Ser tereffu satar amma ki gelince seyre, yine muhtac-ı 'atâ-yı kadem olmaz da nolur. [1026/12]

7131. Servi gibi. [1026/13]

7132. Servi gibi boy. [1026/14]

7133. Servi sayesi kâh uzağa düşer kâh yakına düşer. [1026/15]

7134. Servi saye gibi boy uzatır. [1026/16]

7135. Serviye (selviye) sormuşlar yemişin neden yok? demiş ki Mevlam vermemiş! [1026/17]

Yahyâ Naẓîm *Dīvân-ı Belâğat*-*'unvân-ı Naẓîm* [İbtidâ-yı Ğazeliyyât 745, 1] [beyt]

*ıfıl iken sînem edî cilvegehiñ dâye gibi
düşeyim pâyıña ey serv-i sehî sâye gibi*

7136. Servi uzundur amma sayesine kimse barınamaz (sığamaz). [1026/18]

Yahyâ Naẓîm *Dīvân-ı Belâğat*-*'unvân-ı Naẓîm* [İbtidâ-yı Ğazeliyyât 739, 4-5] [beyt]

*hâk-i niyâz naḥl-i çemenzâr nâzımım
benden şakınma sâye-yi serv-i bülendiği
olsun güher-niṭâr vefâ la 'l-i dil-keşiñ
kân-ı tebessüm eyle leb-i nuş-ḥandiği*

7137. Servinin sayesi kendine göredir! [1026/19]

7138. Serir-i saltanatta bermurad ol. [1026/20]

Lâ mısrâ'

[Şolâkzâde Mehmed Hemdemî Çelebî] *Şolâkzâde Târîḫi*¹⁴¹⁷ 390

ol zamân ki Timur Şehzâde Sulṭân Mehmed Ḥân tarafından Şûfî Bâ-Yezîdî ve kendi tarafından bir âdemîsini i 'zâz-nâme ile Şehzâde cānibine irsâl etmişdi. Gelüp huẓûr-ı sulṭâna yüz sürdükde i 'zâznâme i Timur manẓûrları olup sulṭân-ı behişt âşiyânıñ ravẓa-yi rıdvâna irtihâli ma'lûmları olıcak rûy-ı cehân dîde nâziklerine tîr ü nâz çeşm-i cehân bîmleri âşikâr olup ümerâ ve sipâh cümleten siyah giydier ve ol şâh-ı güzîñ mâtem için hâk-nişîñ oldılar. Nice eyyâm bu gûnâ âlâm ile evkât geçürüp âḫirü 'l-emr erkân-ı devlet şâhı sulṭân-ı devlet penâhı teselliye için cem' olup

Naẓm

*dédiler ey şehinşâh-ı civân-baḥt
mübârek ola saña efser-i baḥt
yaraşmaz şehlere zârî vü efgân
ko efgân eylesün gülşende mürgân*

¹⁴¹⁵ Şinâsî - Ebü 'z-Ziyâ: *Ḍurûb-ı Emtâl-i 'Otmâniyye*: Ser vèrüp sır vèrmemeli.: 267.

¹⁴¹⁶ Hıfzî: *Manzûme-yi Ḍurûb-i Emtâl*: ser vèrmek olur sırrı 'ayân eylemek olmaz: 14.

¹⁴¹⁷ Yazmada: *Şolâkzâde Târîḫi*'nden bir fıkıradur.

n'ola gitdiyse ol serv-i gühen-sāl
 nihāl-i tāzesin gülşende sen kal
 hemîşe devletiñ pāyende olsun
 'adūlar dergehinde bende olsun
 ğumūm etse iḥāṭa pād-şāhī
 olur ğamgīn re 'āyā vü sipāhī
 demādem mesned-i devletde şād ol
 serīr-i salṭanatda ber-murād ol

Netr

bunun miṭālī maḳāl-i teselliyet baḥş ile her ḥāl hoş ḥāl oldılar. Ve fermān-ı Ḥüdāya
 rızā vérüp rūḥ-ı şerīfleri için tilāvet-i Ḳur'ān-ı 'aẓīmü 'ş-şān etdirüp ol diyārıñ
 fuḳarā ve mesākinin eṭ'ime-i günāğūn ile iṭ'ām eylediler raḥmetu 'llāh 'aleyhi.

Nazm

ḥüdā vermek gerekdir salṭanat taḥtını bir şāha
 cidāl ü cenk ile esbāb-ı devlet sāz-kār olmaz
 serīr-i mülk bir luṭf-i ilāhîdir bilā-şübhe
 mücerred zor-bāzū aña hergiz dest-res bulmaz

Nazm-ı Diger

ilāhî dergeh-i 'Oṭmāniyān her demde şād olsun
 cehān ṭurduḳca ṭursun şevket ü şān ziyād olsun
 du 'āmız bu ḥaṭālardan emīn et şāh-ı islāmı
 serīr-i devlet üzre ḳā'im olsun ber-murād olsun

7139. Serir-i mülk bir lutf-ı ilahîdir, zor bazı ile ele geçmez! demişler. [1026/21]
7140. Sezer, sezdiğini bildirmez, gezer gezdiğini bildirmez, işitir, işitmemezlikten gelir, bilir bilmemezlikten gelir, görür görmemezlikten gelir niçin türlü [...] gaflet [...] [1027/01]
7141. Sezdirmeden gelir, sezdirmeden söyler bir insandır, derler. [1027/02]
7142. Sezdiğini kedi gibi unutmaz? [1027/03]
7143. Sezdiğini arar, gezdiğinin sebebi odur derler. [1027/04]
7144. Sezdirmeden iz basar! [1027/05]
7145. Sezdiği şey, gezdiği yeride. [1027/06]
7146. Sezdirmeden gelir bir adamdır, derler. [1027/07]
7147. Sezen kulak, gören göz dolaşır, gezen ayak, çok şeyler, sezerse işitir görür, erer ve yürür derler. [1027/08]
7148. Sezegen kulak kabarır, gezegen ayak da kabarır. [1027/09]
7149. Sezen kulak, ürken yürek kabarır. [1027/10]
7150. Sessiz gezer amma içinden bazardır! [1027/11]
7151. Sessizce iş görür? [1027/12]
7152. Sessiz sedasız adamdır, derler. [1027/13]
7153. Sessiz, sedasız adama ilişmezler. [1027/14]
7154. Sessiz gezen, gözsüz değil! [1027/15]

7155. Sesi yok ama gözü var, demiş. [1027/16]
 7156. Ses yok seda yok, inmiş yetmiş. [1027/17]
 7157. Sesi çıkmaz zavallıdır, derler. [1027/18]
 7158. Sesi yok; hissi çok! [1027/19]
 7159. Sesi, sadası çıkmayana bir şey demezler. [1027/20]
 7160. Sesi kısılsın öylesinin! [1027/21]
 7161. Sesi boğuk. [1027/22]
 7162. Sesi kesildi. [1027/23]
 7163. Sesi soluk yok! [1027/24]
 7164. Sesi Dâvûdî kendisi Yahudî? [1027/25]
 7165. Sesin güzelliği, sıhhatin güzelliğine alamettir, derler. [1027/26]
 7166. Sesine ses uydurmak müşkül? [1027/27]
 7167. Sesine ses, ayağına mes uydurtmak ister? [1027/28]
 7168. Ses çıkan yerde can da var! [1027/29]
 7169. Ses çıkan yerde can var, ateş yanan yerde duman vardır! [1027/30]
 7170. Ses çıkan yere kulak ol, duman çıkan yere göz ol! [1027/31]
 7171. Sesi güzel, özü de güzel. [1027/32]
 7172. Satranç tahtası gibi derler. [1027/33]
 7173. Satranç oyunların en faidelisi derler. [1027/34]
 7174. Satranç, rencide-yi hatır için değil, inbisât-ı hatır, tenvîr-i fikir için oynanır, derler. [1028/01]
 7175. Satranç harp usulüne, harp oyununa benzediği için, oyunların en kibarı derler. [1028/02]
 7176. Satranç oyununda, gören, taşı idare eden ve süren, kazanır, ama oyununda hem süren hem kaçan kazanır derler. [1028/03]

Sa 'dabad'a gidelim (Kağıdhaneye) köhne dünyadan kam alalım demiş.

Sa 'dabad'a gidelim, köhne bahardan kam alalım.

Sa 'dabad (Kağıdhane) safası, mevsim-i gül ü lale safasıdır, dermiş.

Nedîm [Dîvân 40, I, II, III]

bir şafâ bahş edelim gel şu dil-i nâ-şâda

gidelim serv-i revânım yürü Sa 'dâbâda

işte üç çifte kayık iskelede âmâde

gidelim serv-i revânım yürü Sa 'dâbâda

gülelim oynayalım kām alalım dünyādan

mā'-yı tesnīm içelim çeşme-yi ne- peydādan

görelim âb-ı hayât akdığın ejderhâdān

gidelim serv-i revânım yürü Sa 'dabada

geh varup havz kenârında hırāmân olalım

geh gelüp kaş-ı cinân seyrine hayrân olalım

geh şarkı okuyup gâh gâzel-hân olalım

gidelim serv-i revânım yürü Sa 'dabada

7177. Satırda on yanlışı var iken, mollalık taslar? [1028/04]
 7178. Satırdaki ilim sadra dökülse geçince insan molla olmuş olmaz, derler. [1028/05]
 7179. Satırdan mana çıkaramaz da satır arasında mana arar? derler. [1028/06]
 7180. Satırı mastarla yazılmış amma sözü asılsız, astarsızdır? demiş. [1028/07]
 7181. Satırdaki ilim sadra geçince adam molla sayılmaz. [1028/08]
 7182. Satırda kalmış, sadra geçmemiş? derler. [1028/09]
 7183. Satır saymış molladır, cevaptan aciz kalır mı? [1028/10]
 7184. Sathî söz, sathî nazardan çıkar. [1028/11]
 7185. Sathî sözle iş görülmez. [1028/12]
 7186. Sathî sözle düşman avlanmaz. [1028/13]
 7187. Sathî söze düşman kanmaz. [1028/14]
 7188. Sathî nazar, hakikate uzaktır, gaflete tuzaktır, demişler. [1028/15]
 7189. Sathî söz, sahte yürüyüş makbul değil. [1028/16]
 7190. Sathî söz, sahte tavırla düşman korkmaz. [1028/17]
 7191. Satvet, fevtten doğar; kuvvet, düşmanı kovar. [1028/18]
 7192. Saadet, say eden armağan gibidir. [1028/19]
 7193. Saadet-i beşeriye, fazâil-i lisaniye, ancak kemâlât-ı ilmiye, fazâil-i ahlâkiye ile, mütecellî ve mer'î bulunur! demişler. [1028/20]
 ['Abdü 'l-Halîm Hâkkî]
 7194. Saadet bedelinde nedamet almak humekânın kârıdır. [1028/21]
 Cümel-i hikemiye...
 7195. Saadet kanaatten, selamet sükûttan hasıl olur! [1028/22]
 7196. Saadet sayesi, ikbal mayesi olur. [1028/23]

Bâkî *Divân* [106, 72, 5] [beyt]

*serde ey Bâkî gam-ı zülfi-i hümayun-fâl var
 sâye-i baht u sa 'âdet mâye-yi ikbâl olur*

7197. Saadet say iledir; zira insan saadete, say ile nail olur, demişler. [1028/24]
 7198. Sayın sonu saadettir, sabrın sonu selametir, derler. [1028/25]
 7199. Say meşkûr olsun, derler. [1028/26]
 7200. Say meşkûr ola, derler. [1028/27]
 7201. Say meşkûr ola, kendi mağfur ola. [1028/28]

Mevzundur

Ahmed Cevdet Paşa [*Divânçe-yi Cevdet*] [Taḥmîs-i Ġazel-i Şadra'zam Reşîd Paşa 39^a, 70, 3]

*sa 'y-i meşkûr ola kim etti yüce âdâb
 mürde-yi kalbi şafâ-yı raḳamıyla sîrâb
 reşahâtı ḫarem-i cāna vèriüp âb u tâb
 oldu icrâ-yı sūḫan etmege zerrîn-mîzâb
 ka 'be-yi ma 'niye aşlsa sezâdır ḫâmem*

Vehbî beyt

sa 'yiḡi eyleme ammâ maḳşûr

sāde hāṭ eylemez itmām-ı kuşūr

Yahyā Naẓīm *Dīvān-ı Belāğat-‘unvān-ı Naẓīm* [İbtidā-yı Gazelliyāt 66, 75] [beyt]

ēde meşkūr sa ‘yiḡi bārī

kıla maqbūl suçunu sūbhān

ey penāh-ı gürūh-ı ehl-i kemāl

vey mu ‘īn ü zahīr-i nūkte-verān

7202. Say insanların vazifesidir. [1028/29]

7203. Sayın meşkūr, haccın makbul olsun derler. [1028/30]

7204. Saysız iş görülmez. [1028/31]

7205. Say ve gayret daimi saadettir. [1028/32]

Cümel-i hikemiye...

7206. Say ile erir insan her murada. [1028/33]

7207. Say ve gayret nukūd-ı maneviye demektir. [1028/34]

İbn Sīnā¹⁴¹⁸

7208. Say ve amel insanların kadir ve kıymetlerini tezyīd eder. [1028/35]

İbn Sīnā¹⁴¹⁹

7209. Say ve gayretleri ziyade olan milletlerde ihtira‘at ve keşfiyat daima cilve nümâ-yı zuhūr olur. [1028/36]

İbn Sīnā¹⁴²⁰

7210. Say ile insan, tabiatın padişahıdır. [1028/37]

Merhūm Kemal Beg

7211. Say ve kûşîş, insanı her vakit bahtiyar eder. [1028/38]

Merhūm Kemal Beg

7212. Say kuvâ-yı insaniyenin yaşamak ve var olmak için sarfı demektir. [1028/39]

Merhūm Kemal Beg

7213. Say ile insan saadete erişir. derler. [1028/40]

7214. Say-i beşer, dağları deşer. [1028/41]

7215. Say ve gayret-i beşeriye dağları deler, dereleri aşar geçer gider! demişler. [1029/01]

7216. Say-i beşer her şeyi kazandığı işler ister demişler! derler. [1029/02]

7217. Say ve meşguliyet insanı her nev‘ sıkıntılardan tecrid eder. [1029/03]

Merhūm Kemal Begiḡ maqālesinden bir fıkradır

Atıla hikmetle icmā‘ ile rivāyetle tecrübe ile ‘ibretle mebnīdir ki insan içün her ne hāşıl olursa sa ‘y ile olur. İnsan her neye vāşıl olursa sa ‘y ile olur.

Kıṭ‘a

ibdāl-i mesā‘ide kuşūr étme ki olmuş

vābeste bu ‘ālemde sükūnuḡ harekātā!

¹⁴¹⁸ Yazmada: *hikmet-i ibn Sīnā*.

¹⁴¹⁹ Yazmada: *hikmet-i ibn Sīnā*.

¹⁴²⁰ Yazmada: *hikmet-i ibn Sīnā*.

mevtāya yaraşır vār ʿese rāḥat döşeginde
ikdām u taḥammül gerek erbāb-ı ḥayāta

Yahyā Nazīm *Dīvān-ı Belāġat-‘unvān-ı Nazīm* [rubā‘ī 215]

taḳdīr-i ilāhīde şakın ʿetme cedel
besdür saġa lā yūs ‘elü ‘ammā yef‘al
maḳşūdıñı āḥir vērir Allāh Nazīm
sen eyle hemān sa ‘yiñi meşķūr evvel

7218. Sayde saadet var. [1029/04]

7219. Say ve gayret, ikdam-ı tahmil gerek imrâr-ı hayata. [1029/05]

Cümel-i hikemiyye...

7220. Say insanlar için vazife-yi şer‘iyedir. [1029/06]

7221. Say istikhâl ederken, dîdesin ihraç eder. [1029/07]

Mevzundur.

Hıfzî [Manzûme-yi *Ḍurûb-i Emtāl* 15] [mısrâ‘¹⁴²¹]

7222. Say et kemal ü marifete, olma nâ-halef. [1029/08]

Mevzundur.

Hıfzî [Manzûme-yi *Ḍurûb-i Emtāl* 15] [mısrâ‘¹⁴²²]

7223. Say ü gayret ile olur her saadet hasıl. [1029/09]

7224. Say eyle ki sayın meşķūr ola! [1029/10]

7225. Say eden hem servet bulur hem sıhhat bulur. [1029/11]

7226. Say-i beşer, daġları deşer. [1029/12]

7227. Say-i mu‘tedil vücudun tabibidir, demişler. [1029/13]

Münire Hanım *Şükûfezâr Risālesi* Kıt‘a

şān nedir zıll-i hünerdir ya saḡı sa ‘y-i beşer
sa ‘yini ‘arż ʿetmeyen bîġāne-yi iḳbāldür
sāḥa-yi dünyāya gelmiş bî-hüner bir ademüñ
mevti ercahdır ḥayāta nāmı yok pāmāldür

7228. SAYSIZ ilim olmaz, ilimsiz ikbal. [1029/14]

7229. Say eden mesut olur. [1029/15]

7230. Say servetin amili, servet sermayenin mamülüdür, demişler. [1029/16]

7231. Saadet say ve gayretten doğar, demişler. [1029/17]

7232. Saadet, servetin sıfat-ı kâşifesidir. [1029/18]

7233. Saadet-i maddîden, saadet-i manevî yeġdir! demişler; zira saadet- maddî, ani zevaldir, saadet-i manevî, kabil-i zeval olmaz, demişler. [1029/19]

7234. Saadet-i ezeli kâbil-i zevâl olmaz, güneş yere düşse pâymâl olmaz. [1029/20]

Mevzundur.

Fuzûlî [*Dīvān* 447, 6 Müseddes]

hoşem ki ḥāme-yi taḳdīr izid-i müte ‘āl

¹⁴²¹ Hıfzî: *Manzûme-yi Ḍurûb-i Emtāl*: sa‘y istikhâl ederken dîdesin ihraç eder: 15.

¹⁴²² Hıfzî: *Manzûme-yi Ḍurûb-i Emtāl*: sa‘y et kemāl ü ma‘rifete nâ-hālef: 15.

*vücūd-ı levhine taşvîr edende şûret-i hâl
rakam kılan eger idbârdur eger ikbâl
olur teğayyür aña gayrdan bir emr-i muhâl
sa ‘âdet-i ezeli kâbil-i zevâl olmaz
güneş yer üstüne ger düşse pâ-y-mâl olmaz*

7235. Saadet çalışmakla adaletle hasıl olur, sefalet ataletten doğar. [1029/21]

7236. Sâdî dervişi gibi dondu kaldı. [1029/22]

Ş. [Şinâsî *Durûb-ı Emtâl-i ‘Otmâniyye* 266¹⁴²³]

7237. Seferden zafer ümit olunur; niyet-i hayr gerek! [1029/23]

7238. Sefer, zafere vesiledir, demişler. [1029/24]

7239. Sefer ehli tarîkinde yaraşır. [1029/25]

Hıfzî [*Manzûme-yi Durûb-i Emtâl* 15] [mısrâ¹⁴²⁴]

7240. Sefere giden canını koynunda taşır. [1029/26]

7241. Seferin ardından zafer gelir. [1029/27]

7242. Sefere gitmeye zerle zırlı er, asker gerek, askere yedirmeye nan nemekle azar gerek! demiş. [1029/28]

7243. Sefere gitmeye asker lazım, askere masraf için zer lazım. [1029/29]

7244. Sefer, sakardan bir kıtadır, demişler. [1029/30]

7245. Sefere, kâra giden şehadetten (şehitlikten) mahrum olur derler. [1029/31]

Yahyâ Nazîm *Dîvân-ı Belâgat-‘unvân-ı Nazîm* [İbtidâ-yı Gazelliyât 551, 2] [beyt]

*dilberi görmege varma derdine ölmege var
oldı maḥrûm-ı şehâdet sefere kâra giden*

7246. Sefere, azm, rezm ister, celalet, besaletle rezanet şecaat ister demişler. [1029/32]

7247. Seferi ‘ayn-ı hazar bil, hazarı ‘ayn-ı sefer. [1029/33]

Mevzundur.

‘Hurûfî ‘Arşî [*Dîvân-ı Belâgat Unvân-ı ‘Arşî* 57, 13] beyt

*gayrı bilme seferi eyle ḥazar ‘arîf eşeḡ
seferi ‘ayn-ı ḥazar bil, ḥazarı ‘ayn-ı sefer*

7248. Sefere âşık olan; yoluna dildâde gerek. [1029/34]

7249. Sefere âşık olan, ya ganî gerek ya ganîzâde gerek demişler. [1029/35]

[Meḥmed Tevfîk] *Mecmû‘a min Nevâdiri ‘l-Üdebâ ve Âtâri ‘z-Zurefâ* (Nevâdirü ‘z-Zurefâ)¹⁴²⁵ [cüz’-i evvel]
92

7250. Seferin mihnet, meşakkati çoktur, derler. [1029/36]

7251. Seferin cevri çok ümid-i vefa ile veli olduk aşüftesi bir şûh-ı cefa cû yerine, demiş. [1029/37]

Bu da Gazi Giray Han.

7252. Sefere sabır, tahammül ister, sabırda ümid-i zafer vardır. [1029/38]

¹⁴²³ Şinâsî - Ebü ‘z-Ziyâ: *Durûb-ı Emtâl-i ‘Otmâniyye*: Sa‘dî dervişi gibi tondı kaldı.: 267.

¹⁴²⁴ Hıfzî: *Manzûme-yi Durûb-i Emtâl*: sefer ehli tarîkinde yaraşur: 15.

¹⁴²⁵ Yazmada: *Nevâdir-i Zurefâ’dan bir fıkıradur.*

7253. Sefahetin encamı, ya sefalet ya inkırazdır! demişler. Zira sefalet, ahlâk-ı beşerin fesada gitmesidir. Ahlâk-ı beşerin efsada gitmesi ise kuvve-yi manevîye-yi beşerin dıçar-ı inhidam olması demektir. Kuvve-yi manevîye-yi beşeriyenin inhidamı, ahlâk-ı umûmîyenin inhihamını mucip olur! Bu ise âlem-i beşeriyet çin sebeb-i zevâl ve inkırazdır demişler. Buna binaen sefahetin encamı ya sefalet ya inkırazdır! **[1030/01]**

7254. Seferin mübarek ola derler. **[1030/02]**

Yahyâ Nazîm *Dîvân-ı Belâğat- 'unvân-ı Nazîm* [İbtidâ-yı Gâzelliyyât 46, 1] [beyt]

hüdâygân-ı zafer-ceyş Hân Selîm Girây
eyâ bahâdır-ı devrân-ı sefer mübârek-bâd
gâzâ-yı ekber êdîp hâşmı hâk-sâr êdîñ
eyâ Sikender-i Dâr-â-eñer-i mübârek-bâd

7255. Sefer kösü vuruldu! **[1030/03]**

7256. Sefer kösü vurulduysa, cenke hazır olun. **[1030/04]**

7257. Sefahete müsrifliğe alışma, sefakete mahn ve meşaka alış, çalış. **[1030/05]**

‘Abdü ’l-Halîm Hâkkî

Çünkü sefahet, müsriflik her kavlı ve her vecihle zillet ve iflasa delalet eder! Sefalet, mahn ve meşak belki servet-i samanla saadete sevk eyler! Yani sefahetin neticesi maddi, manevî kişinin duçar-ı zilletle, ve her vecihle ilan-ı iflas etmesidir! Sefalete mihnet meşakkate alışmanın neticesi belki tahsil-i maişet sefinesi bir gün olup sahil-i selamete ancak medd-i sa’y ve gayretin yardımıyla servet-i saman saadete ermek mihnet-i meşakkatten kurtulmak, fevz-i felah bulmaktır! demişler.

7258. Seferim vardır ya taht ola ya baht ola! demiş. **[1030/06]**

[Şolakzâde Mehmed Hemdemî Çelebî] *Şolakzâde Târîhi*¹⁴²⁶ 359

7259. Sefalet ataletten doğar, atalet cehaletten, cehalet talim ve terbiye faziletinden mahrumiyetten doğar! demişler. **[1030/07]**

7260. Sefalete alışan insan hayatına bühân eder. **[1030/08]**

7261. Sefaletten kurtulmak isteyen çalışmaya alışmaktır, alışmak gerektir. **[1030/09]**

7262. Sefalet, sefahet hep bir babdan gelir! demişler. **[1030/10]**

7263. Sefâhetin encamı; sefalet sefâhetin menşe’i belâhet ve cehaletin ahkâmıdır. Cehaletin sonu nedamettir, fakat nedametten fayda gelmez; fakat tez ölümü davet eder demişler. **[1030/11]**

7264. Sefâhetin sonu, sefalettir; sefalet, rezalet, rezalet zelalettir! demişler. **[1030/12]**

7265. Sefâhetten kemal bulan yok, zeval bulan çok! Çünkü sefahet müsriflikten, ahlaksızlıktan doğar, müsriflik ahlaksızlık, zeval ve inkırazla, sefalet delaleti davet eder. **[1030/13]**

7266. Sefâhetin encamı, sefalettir, denaetin encamı da rezalettir, demişler. **[1030/14]**

7267. Sefâhet kapısından giren, sefalet kapısından çıkar. **[1030/15]**

7268. Sefâhetin sonu inkırazdır, derler ki sefâhet ahlaksızlıktır. Ahlaksızlık umumî olursa, ve inkırazla husu olursa sefaletle mevte delalet eder. **[1030/16]**

7269. Sefihler, balaya çıkmakla âlâ olmaz; müsrifler, sermaye bulmakla felah bulmaz! **[1030/17]**

¹⁴²⁶ Yazmada: *Şolakzâde Târîhi*’nden bir fıkradur.

‘Abdü ’l-Ḥalīm Ḥāḳḳī

7270. Sefih, sefâhetten, sefâhetin encamı mahrumiyetle nedamettir! demişler. [1030/18]

7271. Sefihe, şefaât gerekmez derler ki ahmaklara şefaât merhamet olmaz demektir. [1030/19]

7272. Sefih zümresi insanların felah bulmaz ahmak zümresidir ki akılsız ahmakın akılı başına, altmışından sonra gelirmiş? derler. [1030/20]

7273. Sefinesi karaya vurmuş, derler. [1030/21]

7274. Sefine karaya vurduktan sonra rüzgâr ha olmuş ha olmamış? [1030/22]

7275. Sefine karaya vurduktan sonra rüzgârı neylerim? demiş. [1030/23]

Yahyâ Nâzîm *Dîvân-ı Belâğat-’unvân-ı Nâzîm* [ez-Ğazelliyât] [beyt]

yetişdi âh o şûha göñül yıkıldı velî

sefine buldı hâlel rozgârı neyleyeyim

7276. Sefine-yi Nuh’tan çıkan insanların evladınız, deniz derya nedir? Denizlerde tufan, fırtına deli dalga nedir, onları ruhen biliriz? derler. [1030/24]

7277. Sefine-yi Nuh’tan toprak aramaya giden güvercin gibi! [1030/25]

Kemal Bey

7278. Sefine-yi Nuh evladınız. Biz bu dünyanın kerem ve serdini görmüşüz. Nice deryaların tufan asa, deli dalgalı fırtınalarını geçirmişiz! Tufan nedir, fırtına nedir? Sahil-i selamet bucağı? [1030/26]

7279. Sefinesi sahil-i selamete erdi! derler. Ne ise ana baba yeri yurdu ve ocağı koz necat dağı, neresidir? Bilmiş ve öğrenmişiz! demiş. [1030/27]

7280. Sefire zeval yoktur; zira hükûmet elçisi olduğu içindir! Yoksa sefirden şefaât umulmaz, kurttan koyuna, sefirden insana dost olmaz. [1030/28]

7281. Sefirden şefaât ummak Avrupa usulünce şeytandan şefaât umulmaya benzer! [1030/29]

H [‘Abdü ’l-Ḥalīm Ḥāḳḳī]

Hâlbuki sefirler şefkat, merhamet kabına sığmazlar, hak ve adalet kapısına girmezler! Hükm-i adalet ne olduğun bilmezler! Çünkü sefirlerin mezhep ve mesleği, sırf celb-i menfaat, def-i mazarrat daiyesiyle hep kizb ve ruh ve iğfal ve idlal ile mensup olduğu devlet ve millet namına ifâ-yı vazife eylemekle mükellef olup, işleri ekseriya hile ve hud’ası mahfî ve ameli hep cer-i menfaat emrinde [...] üzerine mebni kurt kapını, tilki mekrine benzer. Gizli ve tehlikeli dolap tuzağı kabilinden, gayet tehlikeli bir meslektir. Ki işte böyle bir memuriyeti tedvire memurlardır! Bina ve amel sefirlerden dost olmaz. Tabir-i diğerle [Kurtla koyun, tab’an hilkaten nasıl birbirlerine zıt iseler, sefirler de kendi delalet ve milletinden başkasına karşı hasbe ’l-meslek öylece kaimdir! Buna binaen [Hak ve adalet- mahkeme-yi adalette olur! Diplomasi mesleğinde hak ve adalet olmaz! Belki menfaat-i mütekaabileye mebni, usul ve kaide olur! Binaenaleyh sırf menfaat-i dolap üzerine kurulan binada hak ve adalet aranmaz, demişler.

7282. Sefirle dostluk olmaz, olursa mutlaka sonu dâm, iğfaldır! demişler. [1030/30]

7283. Ey sefir! Eğer dostun sefir ise inanma dostluğuna, saman tıkar postuna! [1030/31]

7284. Saka kuşu gibi gerdan bükür. [1030/32]

7285. Saka beygiri huyunu kolay kolay terk etmez, derler. [1030/33]

7286. Saka beygiri gibi her kuyuya dalar. [1030/34]

7287. Saka beygiri, menzil beygiri huylarını terk edemezler, derler. [1030/35]

7288. Sakayım bir yerde? [1031/01]

7289. Saka beygirinden yürüklük umma. [1031/02]

Yürük çıkmaz.

7290. Saka beygirinden yürüklük, fil ile devedeki kuyruk kadar kısadır derler. [1031/03]

7291. Sakat sözdür, derler. [1031/04]

7292. Sakat söz, sahif fikirden çıkar. [1031/05]

7293. Sakat sağlam, hep bir çömlekçi fırınından çıkmadır, demiş. [1031/06]

7294. Sakar makarı olsun öyle şeytanın? [1031/07]

7295. Sekbanbaşı, bostan ağası? [1031/08]

7296. Sana el veren bana bol bile gelir. [1031/09]

Ş. [Şināsī *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye* 266¹⁴²⁷]

7297. Sana ondan yakındır mäh-i gerdün. [1031/10]

Mevzundur.

Ḥıfzī [*Manzūme-yi Ḍurūb-i Emtāl* 15] [mısrā¹⁴²⁸]

7298. Sana ağır gelen sözü, bana hafif gelir sanma! derler. [1031/11]

7299. Sana bu müşkül işi kim yap dedi? [1031/12]

7300. Sana bu müşkül işi, kim dedi bünyâd et. [1031/13]

Mevzundur.

Fuzûlî [*Dīvân* 165, XLI, 4] [beyt]

êşitmedün mi göñül 'aşk müşkil olduğunu

sağa bu müşkül işi kim dedi bünyâd et

7301. Sana bu hüsn ile gökten yağar, yerden biter âşık. [1031/14]

7302. Sana pişmişse bana kurtarılmış. [1031/15]

Ş. [Şināsī *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye* 266¹⁴²⁹]

7303. Sana tembih, iş buyurma tembele! [1031/16]

Mevzundur.

Ḥıfzī [*Manzūme-yi Ḍurūb-i Emtāl* 15] [mısrā¹⁴³⁰]

7304. Sana takdir olunan nasibin eline gelse gerektir, demişler. [1031/17]

Evliyā Çelebî *Siyāhatnāme*¹⁴³¹

Mādemki ol ḥazret-i risālet-i cemāl-i pākini görüp dest-i şerîflerini taḳbīl edüb ḥayır du 'āsın ve Sa 'd Bin Vaḳḳāş'ın naşihati üzre ibtidār-ı bezm-i İslambolcağızı taḥrīr etmekle beḡl-i himmet edüp varmaḳduruḡ şarf ile (al-muḳaddaru 'l-kā'in) feḥvāsınca sağa taḳdīr olunan naşibiḡ elbet gelür dēyü cild-i tevāriḡ-i mu'tebere iḥsān edüp yūri. Erte rast gele (al-fātiḡa) dēyüp du 'ā-yı ḥayrlar eder olduḡ. İlā āḡirihi...

¹⁴²⁷ Şināsī - Ebü 'z-Ziyā: *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye*: Sağa el vëren bağa bol bile gelür.: 267.

¹⁴²⁸ Ḥıfzī: *Manzūme-yi Ḍurūb-i Emtāl*: sağa andan yakındır mäh-i gerdün: 15.

¹⁴²⁹ Şināsī - Ebü 'z-Ziyā: *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye*: Sağa pişmişse bana kurtarılmış.: 267.

¹⁴³⁰ Ḥıfzī: *Manzūme-yi Ḍurūb-i Emtāl*: sağa tenbīh iş buyurma tenbele: 15.

¹⁴³¹ Yazmada: Evliyā Çelebî *Siyāhatnāmesinden bir fikradur.*

7305. Sana pekmez ise, bana bal bal demiş. [1031/18]

7306. Sana sevap olan bana günah mı, derler. [1032/01]

7307. Sana göre bu dünyada yaşanır mı. [1032/02]

H. [‘Abdū ’l-Ḥalīm Ḥaḳḳī]

Yemeli, içmeli, geçmeli, gezmeli, Oynamalı, gülmeli [...]

7308. Sana gerek, bana gerek; sen, sen; ben, ben. [1032/03]

7309. Sana canım kurban olsun, derler. [1032/04]

7310. Sana canım kurban olsun, görenler seni hayran olsun. [1032/05]

Fuzûlî [Dîvân 361, CCXXXVII, 7] [beyt]

dün demişseñ ki Fuzûlî bağa kurbân olsun

sağa kurbân olayum yine ne ihsândır bu

7311. Sana cennet gerek ise bana da cennet gerek, demiş. [1032/06]

7312. Sana cinân gerek, bana cânân gerek. [1032/07]

Yahyâ Naẓīm Dîvân-ı Belâğat- ‘unvân-ı Naẓīm [İbtidâ-yı Gazelliyât 134, 5] [beyt]

sağa cinân bağa cânâ gerekdür ey vâ’iz

seniñ sağa yetişürse benüm bağa yetişür

7313. Sana çin suretli diyenin imanı yoktur, küfr söyle hata eylerler, demiş. [1032/08]

Fuzûlî [Dîvân 204, LXXX 3-4] [beyt]

senüñ mihr ü vefâ gösterdügüñ ağıara çok gördüm

galaṭdur kim seni bî-mihr okurlar bî-vefâ derler

sağa derler büt-i Çîñ zülfüñe zünnâr söylerler

zihî îmânı yoḳlar küfr söylerler ḥaṭâ derler

7314. Sana hilaf, bana gerçek. [1032/09]

7315. Sana hilaf söyler, bana gerçek. [1032/10]

7316. Sana dost, bana düşman. [1032/11]

7317. Sana raci‘ nîk ü bedkârın yine. [1032/12]

Mevzundur.

Hıfzî [Manẓûme-yi Ḍurûb-i Emtâl 15] [mısrâ¹⁴³²]

7318. Sana senden gelir her ne gelirse. [1032/13]

Kemâl Bey Gazelinden

sağa senden olur bir işde ancaḳ dâd lâzımsa

ümēdiñ kes zaferden gayrıdan imdâd lâzımsa

Naẓîresi-İsmâ’îl Ḥaḳḳî

sağa senden olur imdâd istimdâd lâzımsa

sen imdâd ét cehâna ger sağa imdâd lâzımsa

7319. Sana senden olur, her ne olursa. [1032/14]

7320. Sana saz gelir, bana söz. [1032/15]

7321. Sana saz gelirse, bana söz gelir. [1032/16]

¹⁴³² Hıfzî: Manẓûme-yi Ḍurûb-i Emtâl: sağa raci‘ nîk ü bedkârın yine: 15.

7322. Sana saz çalar, bana söz söyler. [1032/17]
7323. Sana, zararı dokunan şeyden dostluk şefaât umma; zira şeytan gibi düşmandan şefaât almak, asıl şeytandan şafaât alan kadar hürmette sayılır, demişler. [1033/01]
7324. Sana zararı olmayana dokunma, demişler. Anlayana dokun geç, anlamayandan sakınıp geç, demişler. [1033/02]
7325. Sana senden gelir ne gelirse; zira kim ne yaparsa, kendine yapar. Gerek kem gerek kast? Gerek âlâ gerek ednâ. Ne gelirse ne verirse ne yaparsa eden bulur ne oldum deme. [1033/03]
7326. Sana şaka, bana gerçek. [1033/04]
7327. Sana şaka amma bana geçti. [1033/05]
7328. Sana şaka gelse de bana gerçek geliyor, derler. [1033/06]
7329. Sana safası, bana cefası öyle mi? [1033/07]
7330. Sana zararı dokunmayana, sen de dokunma. [1033/08]
7331. Sana taşla dokunana, sen aşla dokun, derler. [1033/09]
7332. Sana dar ise, bana bol bol. [1033/10]
7333. Sana zulm edenden hazer kıl zulüm eyleme. [1033/11]
7334. Sana adet olan bana bidat mı? derler. [1033/12]
7335. Sana ilim öğretene, sen kul köle ol, derler. [1033/13]
7336. Sana galip, bana mağlup. [1033/14]
7337. Sana faide edene sen de hâlê göre mukabele et. [1033/15]
7338. Sana fayda eder, bana zarar. [1033/16]
7339. Sana fena ise de bana iyidir, derler. [1033/17]
7340. Sana kul olan bana köle idi, demiş. [1033/18]
7341. Sana kolay gelen bana zor gelir. [1033/19]
7342. Sana kol bana kanat gerek. [1033/20]
7343. Sana gelince hoş, bana gelince boş imiş. [1034/01]
7344. Sana gül, bana lale öyle mi? [1034/02]
7345. Sana gerek, bana da gerek. [1034/03]
7346. Sana kim der ki her nâmahremsi sır söyle. [1034/04]
- Fuzûlî [Dîvân 374, CCL, 7] [beyt]
- fuzûlî cāna tapşurduñ hayālîñ şimdi sen rüsvāsan
sağa kim dēr ki her nā-maḥreme iḫṣā-yı rāz eyle*
7347. Sana kibredene sen de kibret, derler. [1034/05]
- Ḳavl-i Zurefā
al-kibri ‘ala ’l-kibr şadaḳata*
7348. Sana kibredene, tevazuyla mukabele eyle ki ehl-i keâalin hüneridir; sana buhl edene sen lutf eyle, ehl-i keremin keremidir, demişler. [1034/06]
- H. [‘Abdü ’l-Ḥalīm Ḥaḳḳî]
7349. Sana kim dedi ki her güzele yâr olası. [1034/07]
7350. Sana kim etti bu kârı teklif? [1034/08]

7351. Sana gelen nevbet, bana da gelse gerek, demiş derler. [1034/09]

7352. Sana gündüz gelir ama, bana gece gelir. [1034/10]

7353. Sana lazım, bana da lazım. Ey mülazım efendi! Neme lazım deme. İnsana her şey lazım; fakat zamanı gözetmek gerek, çünkü her hüküm zemini zamanı var, demişler.

7354. Sana lazım ise bana elzem. [1034/11]

7355. Sana Leyla, bana Mecnun derler, demiş. [1034/12]

Fuzûlî *Dîvân* [204, LXXX, 2] [beyt]

*esîr-i derd-i 'aşk u mest-i cām-i hüsni çok ammā
bizüz meşhûr olan Leylî'şâğa Mecnûn mağa dârlar*

7356. Sana mı ismarladılar bu dünyanın her tasasını? [1034/13]

7357. Sana mı ismarladılar bu yalan dünyayı diyenler de var. [1034/14]

[Beyt]

*'ayş-i nûş eyle bugün açma ğam-ı ferdâyı
sağa mı ismarladılar bu yalan dünyâyı*

[Beyt-i diger]

*bilmez ğarîbân hâlin gezmemiş dünyayı Konya'yı
sağa mı ismarladılar bu yalan dünyâyı*

7358. Sana mı kaldı her zaman bir yâr ayrılığı kederini çekmek? [1034/15]

Fuzûlî *Dîvân* [348, CCXXIV, 7] [beyt]

*fuzûlî çekme yâruñ okların her lâhza yârenden
sağa mı kaldı çekmek her zamân bir yâr hicrânın*

7359. Sana dar dar gelen bana bol bol gelir, demiş derler. [1034/16]

7360. Sana nân veren bana da nemek verir Allah, demiş. [1034/17]

7361. Sana veren Allah, bana da verir billah, demiş derler. [1034/18]

7362. Sana her mecliste (her dem derim) sen mülzem olmazsın, değil kürsiye vaiz, arşa çıksan âdem olmazsın. [1034/19]

Mevzundur Tâbit

7363. Sana yalan, bana gerçek. Ben zindanda yatarım ama zaman-ı hâli yakalar anlarım; zira her şeyi gösteren, bildiren, yaptıran hakim, zemin zamandır. [1034/20]

7364. Sana yalan gelse de bana gerçek gelir, öter; açlık ateşinin dumanı gözümde tüter, demiş. [1034/21]

7365. Sansar gibi boğar. [1035/01]

Ş. [Şinâsî *Durûb-ı Emtâl-i 'Otmâniyye* 267¹⁴³³]

7366. Sekene (perhiz) bozmak ister ama. [1035/02]

7367. Sekenesi kuzdu? [1035/03]

7368. Seksen, dünyadan elini çek sen? [1035/04]

7369. Sükkeri haramdır der de her gün yarım okka içer. [1035/05]

7370. Seksenlik adam. [1035/06]

¹⁴³³ Şinâsî - Ebü 'îz-Ziyâ: *Durûb-ı Emtâl-i 'Otmâniyye*: Sansar gibi boğar.: 267.

7371. Selsebîlin ‘aynıdır, firdevs bağından çıkar. [1035/07]

mısrâ‘

‘Azmi Pîr Mehmed beyt

şol kim ol gül-endâmın yanağından çıkar

selsebîlî ‘aynıdır firdevs bāğından çıkar

7372. Sebilullah, şehidân-ı şâh-ı Kerbelâ aşkına! [1035/08]

7373. Sel önüne düşen ile yel önüne düşen ya dereye düşer ya tepeye, derler. [1035/09]

Hikmet-i İbn Sînâ

*Ehîbbâ için akrabâ vü ta‘allukâtdan müfârakat étme zîrâ dostluk başka ya ‘nî
dostluk zâ‘il olur akrabâlık zâ‘il olmaz.*

7374. Sel gider, kum kalır. [1035/10]

7375. Sel gider kum kalır, el gider soy kalır. [1035/11]

7376. Sel kayadan kum alır, yel kayadan ne alır. [1035/12]

7377. Sel gider (akar) kum kalır, ben gidersem kim kalır, demiş. [1035/13]

7378. Sele, sepet içinde ateş gizlenmez. [1035/14]

7379. Selçuk. İsim. Selçukilerin taribi kurûn-ı vustâ mülûku. [1035/15]

[Ahmed Vefîk Paşa] *Lehce-yi ‘Otmânî* [cüz’i t̃ânî] 1196

*Akvām-ı Türkāndan, kayağ ve Salur Tükleri uluslarının en nüfūzu mümtāzlarıyla
Selçūkî, ‘umūmına, ğuz, ğaz, ve sehven teğaz ğaz ve nihāyet Türkmen denmiştir.*

7380. Sell-i seyf hücum. [1035/16]

7381. Sel çamur getirir, yel yağmur getirir; yağmur, dağ, bağda, çorak çölde otlar, bitirir, bereketler getirir, demişler. [1035/17]

7382. Selam, müslümanların baş hediyesidir, derler. [1035/18]

7383. Selam, bir tuhfe-yi lâhûtîdir, demişler. [1035/19]

Mehmed Tefîk] *Mecmū‘a min Nevādiri ‘l-Üdebā ve Âtāri ‘z-Zurefā* (Nevādirü ‘z-Zurefā)¹⁴³⁴ [cüz’-i evvel] 63

7384. Selam kelimadan mukaddemdir, bunu bilmek gerektir. [1035/20]

7385. Selam almayan, selam vermeyen, yaradan tanrıyı bilmeyen, demektir demişler. [1035/21]

7386. Selam, İslamiyetin şerefidir, baş hediyesidir. Selam, selamettir. Selamın kıymetini bilmeyenin hâli melametle mahrumiyettir, demişler. [1035/22]

7387. Selam yok, safa yok. [1035/23]

7388. Selamsız, safasız, selamsızdan mı geliyorsun, derler. [1035/24]

7389. Selamun aleyküm kör kadı, denmekle doğru söz söylenmez, olmaz. Belki edebe mugayir hareket edilmiş olur, derler. [1035/25]

7390. Selam gönderen de selam getiren sağ olsun, derler. [1035/26]

Farsî

kerdi ikrām-i bendegān selām

ve ‘aleyke ‘s-selām bi ‘l-ikrām

¹⁴³⁴ Yazmada: *Nevādir-i Zurefā’dan bir fiğradur.*

7391. Selamı, selam ile alkışlarlar; kelimam kelimam ile. [1035/27]

7392. Selamını esirgeyen adam adam değildir, derler. [1035/28]

7393. Selam para kelimam para. [1035/29]

Ş. [Şināsī *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye* 267¹⁴³⁵]

7394. Selamet diler isen dilini denk tut, rahat diler isen elini, elindeki akçeni pek tut, demişler. [1035/30]

7395. Selamet, isteyen dilini tutmak gerek. [1035/31]

T. [Ebü 'î-Ziyā *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye* 267¹⁴³⁶]

Arabî: al-ḥıfzu 'l-lisân salāmetu 'l-insân

[=Kişinin selameti dilini tutmasındandır.]

7396. Selāmet-i insan, dilini tutan hıfz-ı lisân iledir. [1035/32]

Ş. [Şināsī *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye* 267¹⁴³⁷]

7397. Selam, be-mana selamet-encâm duasıdır, derler. Selâmün aleyküm es-selâm. Selametle gidiniz, selametle gel selametle! [1035/33]

7398. Selamet silahın altında yatar, emanet eminin altında yatar; yani emin, sadık, doğruluğun, başı altında yatar, demişler. [1036/01]

7399. Selamet, doğruluktur; emanet, doğrudur, derler. [1036/02]

7400. Selamet-i can silahlardır, demişler; zira silahı can saklar. Dogulga, topuza can vurur; vurursa bir kere vurur, derler. [1036/03]

7401. Selamını aldık, kendisi yola saldı, demiş. [1036/04]

7402. Selameti kenarda buldu. [1036/05]

7403. Selamet isteyen kenara çekilmeli. [1036/06]

7404. Selamet, terk-i dağdağadan ibarettir. [1036/07]

7405. Selamet, terk-i dünya ve mâfihâdır. [1036/08]

7406. Selamet yakasını buldu, derler. [1036/09]

7407. Selamet, kanaatte; rezalet, melamet, dalalet hırs ve tamahdadır, derler. [1036/10]

7408. Selameti sahilden ara, demişler. [1036/11]

7409. Selamsız, sabahsız. [1036/12]

7410. Selvi gibi boy gösterir, derler. [1036/13]

7411. Selvi ağacının kökü sudadır, fena bulmaz; her ağaç uzun olmakla selvi olmaz, derler. [1036/14]

7412. Selvi gibi daima taze durur. [1036/15]

7413. Selvinin sayesi, kendine göredir. [1036/16]

7414. Selvi gibi dura dura ayağına su inmiş. [1036/17]

7415. Saltanat-ı âl-i Osman, akıllı Frengistan, mal-i Hindistan, malikini ihya eder. [1036/18]

7416. Saltanat-ı âl-i Osman cihad-ı cihan ile kaimdir her zaman! demiş. [1036/19]

¹⁴³⁵ Şināsī - Ebü 'î-Ziyā: *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye*: Selam pâre kelâm pâre: 267.

¹⁴³⁶ Şināsī - Ebü 'î-Ziyā: *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye*: Selāmet isteyen dilini tutmak gerek.: 267.

¹⁴³⁷ Şināsī - Ebü 'î-Ziyā: *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye*: Selāmet-i insân dilini tutan hıfz-ı lisân iledir.: 267.

7417. Saltanat-ı dari (emri) bade ile kurulmaz, demiş. [1036/20]

7418. Saltanat (hükûmet) istiklal ile kaimdir, demişler. [1036/21]

7419. Saltanat rütbesi ortaklık kabul etmez, demişler. [1036/22]

[Şolâkzâde Mehmed Hemdemî Çelebî] *Şolâkzâde Târîhi*¹⁴³⁸ 273

7420. Saltanatın vücudu, sultanın vücuduna tevakkuf eder. Nitekim: Neharın vücudu, şemsin tulûuna tevakkuf ettiği gibi demişlerdir. [1036/23]

7421. Saltanat baki kalır derlerse o yalandır, demiş. [1036/24]

mısrâ‘ Sulţân Cem

7422. Saltanat dedikleri ancak cihan kavgasıdır, demiş. [1036/25]

mısrâ‘

[Şolâkzâde Mehmed Hemdemî Çelebî] *Şolâkzâde Târîhi*¹⁴³⁹ 173

Muhibbî *Dîvân* [763, 2627, 2] [beyt]

*salţanat dedikleri ancağ cehân gavgasıdır
olmaya baht u sa ‘âdet dünyede vahdet gibi*

7423. Selvi gibi boy gösterir, derler. [1036/26]

7424. Selvi gibi sayesizdir, derler. [1036/27]

7425. Selvinin sayesi kendine mahsus. [1036/28]

7426. Selvinin sayesi kendine mahsus. [1036/29]

7427. Selvinin sayesi boyuna göredir. [1036/30]

7428. Selvinin sayesi boyuna göredir, tilkinin hilesi huyuna göredir. [1036/31]

7429. Selvi saye salmaz boy uzatır. [1036/32]

7430. Selvi susuz boy salmaz. [1036/33]

7431. Selvinin ayağı suda durunca başı göğşe erer. [1036/34]

7432. Sel giderse akarsa kum kalır; kum akarsa kim kalır? demiş, derler. [1037/01]

7433. Selîkası vardır. [1037/02]

7434. Selîmî kavuk, kallâvî dülbend. [1037/03]

7435. Selim, halim. [1037/04]

7436. Selîmî destar, Yûsufî kavuk. [1037/05]

7437. Selis söz makbuldür. [1037/06]

7438. Selâset-i kelâm makbuldür. [1037/07]

7439. Semahati, hamâkat zanneden ahmak mı ararsın? [1037/08]

7440. Semahat, sehavet, sıfat-ı memdûhadandır. [1037/09]

H. [‘Abdü ’l-Halîm Hakkî] Fıkra-yı Hakîmâne

Semahat, sehâvet, şecaat, kanaat, adalet sıfat-ı saffet-i memdûhanın esaslarındandır ki faza’îl uhra şeraitinden maduddur. Semahat, sehâvet fazail-i ahlâk şeririnin en büyük esaslarından olduğu hâlde itidal noktası inhıraf edince tefrite düşer tefrit ise (israf) harama vusul bulur. Şecaat, kanaat dahi haslet-i beşeriyede gayet memduh ise de şecaatin ifratı küstahlık olup bu dahi tehlike-yi nefse müncer olur. Kanaat ve

¹⁴³⁸ Yazmada: *Şolâkzâde Târîhi*’nden bir fıkradur.

¹⁴³⁹ Yazmada: *Şolâkzâde Târîhi*’nden bir fıkradur.

tasarruf dahi memduh sıfatlardan madud olduğu hâlde bunların derece-yi hisset yani hasislik sıfat-ı mezmûmesi menzilesine tenezzül eder. Sıfat-ı le'ime mansıb olmuş olur. Binaenaleyh [...] ve [...] hadd-i i'tidalini zayi ederek birdenbire terfi ve tenezzülüne müşabih hallerin ahlak ve hasene ehlinde görülmesi asla layık ve reva görülmez çünkü cemi zamanda itidale riayet selamet akıl ve vicdan olup itidalden inhırafla ifrat ve tefrite düşmen dahi kaffe insanlarca mezmum ve medhul ve merdud bir halk-ı meş'umdur demişler.

7441. Semahat her kişinin elinden gelmez. [1037/10]

7442. Semahat, sehâvet ehli daima muhteremdirler. [1037/11]

7443. Semahat, selâmet-i maddîye ve manevîyedir. [1037/12]

7444. Semahat, sehâvet-i fazâil-i ahlâktandır. [1037/13]

7445. Semadan sepetle inmedi ya, derler. [1037/14]

7446. Semadan rahmet, yerden bereket. [1037/15]

7447. Semavî kitaptan haber verir, anlayan yok; arzî kitaptan verir, dinleyen yok, demiş. [1037/16]

7448. Semadaki avâlim-i ilahî, kitab-ı kainattır ki akıl ve idrâk-i beşerden hariçtir, demişler. [1037/17]

7449. Semeri devirdi. [1037/18]

Ş. [Şinâsî *Durûb-ı Emtâl-i 'Otmâniyye* 268¹⁴⁴⁰]

7450. Semeri eksik. [1037/19]

7451. Semerini devirdi? [1037/20]

7452. Semersiz, yularsız eşek de olsa binme! [1037/21]

7453. Semerini güneşe sermişler. [1037/22]

7454. Semerini sat, yularını satma! [1037/23]

7455. Semer kolansız durmaz. [1037/24]

7456. Semeri altından dahi olsa eşek yine eşektir. [1037/25]

7457. Semirtmeden satmazlar. [1037/26]

7458. Semirdi, semirdi? [1037/27]

7459. Semiz koyun bulsa sırtlayacak, derler. [1037/28]

7460. Semiz kuyruk, semiz karamanda olur. [1037/29]

7461. Semiz, temiz. [1037/30]

7462. Semizi keserler, arıği (zayıfı) ya satarlar ya azat ederler. [1037/31]

7463. Samur kürk giydirirler öyle ise sana? [1037/32]

7464. Samurun telefine sebep postudur, derler. [1037/33]

Żiyâ Paşa ez-Tercî'-i Bend [4, 9]

bîdesteriñ helâkine hâyye olur sebeb

katl-i samûr-ı zâra olur postu medâr

7465. Samur kürk, sorguçlu kalpak ve yaldızlı dokuz tuğlu alem, eğri kılıç, demir topuzlu gürz, çelik kalkan, halkalı zırh, kemeri himmet kuşağı, eğri yay, doğru ok kadim-i

¹⁴⁴⁰ Şinâsî - Ebü 'z-Żiyâ: *Durûb-ı Emtâl-i 'Otmâniyye*: Semeri devirdi.: 268.

Türkân hükümdârânenin alâmet-i hükümdariyeleridir ki zaman-ı halette metruktur. Yani gitgide bayram kalmış, bayram kalmasa da [...] kalır kabilindendir. [1037/34]

7466. Semend-i reftâra binse kadın yine kadındır, derler. [1038/01]

7467. Sen anlat, benim [...] külahıma, demiş derler. [1038/02]

7468. Semender gibi her ateşe girmek olmaz, derler. [1038/03]

Sünbülzâde Vehbî *Dîvân* [8, 15] [beyt]

semender gibi mâhîler edêrdi âtişi mesken

miṭāl-i âb-ı talṭīf êse mâhiyyet-i nârı

[Meḥmed Tevfîk] *Mecmû'a min Nevâdiri 'l-Üdebâ ve Âtâri 'z-Zurefâ* (Nevâdirü 'z-Zurefâ)¹⁴⁴¹ [cüz'-i evvel] 32

7469. Senin efsaneni, yalanını, kimseler dinlemez güya, demiş. Senin efsaneni dinlemez [...]. [1038/04]

mıṣrâ' Lâ

7470. Senin sözlerin hep kendi aklına uygun, benim sözlerim herkesin akıl, ilim, hikmetine uygun. [1038/05]

7471. Semm-i helâhil gibi acıdır. [1038/06]

7472. Semm-i katil gibi bühtan sözdür, zehirledi, derler. [1038/07]

7473. Semi'nâ ve eta'nâ dedik! Nahnü kasemnâda, sen mâ nahnü kasemnâda bâlâ mıydın, bela mıydın? demiş. [1038/08]

7474. Sen anlatıncaya kadar kervan göçer, tavşan dokuz bayırı aşar, derler. [1038/09]

7475. Semiz koyun, semiz adam yürüyüşünden bellidir. [1038/10]

7476. Semiz kuyruk bulan elinden bırakır mı, tatlı bal, tatlı söz bulan, dilinden bırakır mı? derler. [1038/11]

7477. Sen efendi, ben efendi atı kim tımar ede şimdi? [1038/12]

Mevzundur

7478. Sen ettin, ben etmedim. [1038/13]

7479. Sen işinde muktezâ-yı asra imtisal eyle. [1038/14]

[Ziyâ Paşa Tercî-i Bend]

'akl ü mâlin cem'ine 'âlemde yokdur ihtimâl

sen işinde muḳtezâ-yı 'aşra eyle imtiṭâl

7480. Sen işlersen mal işler, insan öyle genişler. [1038/15]

T. [Ebü 'z-Ziyâ *Ḍurûb-ı Emtâl-i 'Oṭmāniyye* 268¹⁴⁴²]

7481. Sen at atlanıncaya kadar tavşan çoktan bayırı aştı, derler. [1038/16]

7482. Sen ağa, ben ağa, ya bu ineği kim sağa? demiş. [1038/17]

T. [Ebü 'z-Ziyâ *Ḍurûb-ı Emtâl-i 'Oṭmāniyye* 268¹⁴⁴³]

7483. Sen elem çekme gönül Hazret-i Allah iyi yapar. [1038/18]

Kānî mıṣrâ'

¹⁴⁴¹ Yazmada: *Nevâdir-i Zurefâ'dan bir fıkradur.*

¹⁴⁴² Şinâsî - Ebü 'z-Ziyâ: *Ḍurûb-ı Emtâl-i 'Oṭmāniyye*: Sen işler eşeṅ māl işler, insân öyle genişler.: 268.

¹⁴⁴³ Şinâsî - Ebü 'z-Ziyâ: *Ḍurûb-ı Emtâl-i 'Oṭmāniyye*: Sen ağa, ben ağa, ya bu inegi kim sağa.: 268.

7484. Sen bilirsın dedikten sonra kavga olmaz, derler. [1038/19]

7485. Sen bilirsın, safâ-nazar âşık. [1038/20]

Mevzundur.

Hıfzî [Manzûme-yi *Đurûb-i Emtâl* 15] [mısrâ¹⁴⁴⁴]

7486. Sen elem keder çekme, Allah cümlemin muinidir, iyi yapar, demiş derler. [1038/21]

7487. Sen bu feleğe aldanma, temaşasına bak. [1038/22]

7488. Sen bu bazıçeye (oyuncağa) aldanma, temaşasına bak. [1038/23]

mısrâ‘ Şeyh Gâlib

7489. Sen bu dünyaya aldanma, ahiret yolunu gözet; zira en nihayet darağacının son menzil-i ribat odur, demiş derler. [1038/24]

7490. Sen babana hürmet et ki oğlun da sana hürmet etsin, demiş derler. [1038/25]

7491. Sen onu -tavşanı- anlayıncaya kadar tavşan dokuz bayırı aşar, derler. [1038/26]

7492. Sen bana, ben de sana, demiş derler. [1038/27]

7493. Sen bana yâr ol, ben de sana yaver olayım, derler. [1038/28]

Efsâne ve haķıķat manzûmesinden

*dâhil-i bezm-i ‘âķılân oluruz
maẖhar-ı luḡ-i ġafilân oluruz
sen baġa ben saġa olup yâver
olalım düşmen-i belâ vü keder*

7494. Sen büyüġünü bil ki küçüġün de seni bilsin, demiş derler. [1038/29]

7495. Sen bana, ben sana yaver olur isek başkaları da bize yâr, yoldaş olurlar, demiş derler. [1038/30]

7496. Sen pazarlığı uydur da kuyruk yabanda deġil, demiş. [1038/31]

Nasreddin Hoca¹⁴⁴⁵ ...

7497. Sen de biraz kalınca tut, o kadar inceltme ki sonra gönlüm gibi üzülsün, demiş. [1038/32]

Nasreddin Hoca¹⁴⁴⁶ ...

7498. Sen hâlâ koyduġum yerde otlarsın, demiş. [1038/33]

Kanaatkârlığı, ya [...]sizliği ya da dirayet ve kabiliyetsizliği işaret ve ihtardır.

7499. Sen benimsin ben senin şimdi. [1039/01]

mısrâ‘

Żiyâ Paşa şarkı

*kendimi etmek muķarrerken telef
sen vişâliyle baġa vârdiñ şeref
ḡaşılı cân u cehân bir taraf
sen benimsin ben seniñ şimdengêrû*

7500. Sen bilmezsin, ben bilirim diye enayi mi arasın bu dünyada? [1039/02]

¹⁴⁴⁴ Hıfzî: Manzûme-yi *Đurûb-i Emtâl*: sen bilürsin şafâ-nazar ‘âşık: 15.

¹⁴⁴⁵ Yazmada: *Ḥ’âce Naşre ‘d-dîn merḡûm*.

¹⁴⁴⁶ Yazmada: *Ḥ’âce merḡûm*.

7501. Sen, ben demekten kavga çıkar. [1039/03]
7502. Sen bu dünyayı kolay mı sandın, bu âlemi alay mı sandın? [1039/04]
7503. Sen onu öğreninceye (bilinceye) kadar, daha çok fırının ekmeğini yersin, demiş. [1039/05]
7504. Sen onu benim külâhıma anlat. [1039/06]
7505. Sen onu benim [...] kavuğuma anlat. [1039/07]
7506. Sen postunda; ben yolumda bulunayım, demiş. [1039/08]
7507. Sen tenavül eyle, sen kesb et hemen [1039/09]
- Mevzundur.*
- Hıfzî [Manzûme-yi *Ḍurûb-i Emtâl* 15] [mısrâ¹⁴⁴⁷]
7508. Sen çalış, sen getir, ben yiyeyim zamanları artık geçti. Bu ancak ve mücerred ana ve babaya münhasır bir emir olarak kalmıştır, demiş. [1039/10]
7509. Sen çiğ börek, ben cantık, senin benden nen artık? demiş. [1039/11]
- Tatarcadır.*
7510. Sen çalış, ben yiyeyim öyle mi? [1039/12]
7511. Sen çal, ben oynayayım der hep. [1039/13]
7512. Sen hamamcı, ben külhancı iken bu halkın başına neler gelmez, demiş. [1039/14]
7513. Sen hamamcı, ben hancı iken bu halkın başına neler gelmez, demiş. [1039/15]
7514. Sen hâlâ kendi terginin tergiliyorsun, derler. [1039/16]
7515. Sen hâlâ koyduğum yerde otluyorsun, demiş [1039/17]
- Nasreddin Hoca¹⁴⁴⁸ ...*
7516. Sen hancı, ben yolcu iken yine görüşürüz. [1039/18]
7517. Sen hazırlanıncaya kadar tavşan bayırı aştı? derler. [1039/19]
7518. Sen halt etme, o kabahatini bilir, demiş. [1039/20]
- Nasreddin Hoca¹⁴⁴⁹ ...*
7519. Sende olmasın, bende olsun, der hep. [1040/01]
7520. Sen de dört paralık mum al da derdine yan. [1040/02]
7521. Sen derviş, ben derviş; ya bu dünyada kim ile biter her iş ya kimi bekler bu kadar iş. [1040/03]
7522. Sen dervişin külâhına anlat? [1040/04]
7523. Sen dervişin külâhına anlat, ben de dervişin. [1040/05]
7524. Sen devletli ile tutuşma. [1040/06]
- Ş. [Şinâsî *Ḍurûb-ı Emtâl-i 'Otmâniyye* 268¹⁴⁵⁰]
7525. Sen deyince leblebi pazar¹⁴⁵¹ germâ sert olur. [1040/07]

¹⁴⁴⁷ Hıfzî: *Manzûme-yi Ḍurûb-i Emtâl*: sen tenâvül eyle sen kesb et hemân: 15.

¹⁴⁴⁸ Yazmada: *H'âce merhûm*.

¹⁴⁴⁹ Yazmada: *H'âce merhûm*.

¹⁴⁵⁰ Şinâsî - Ebü 'z-Ziyâ: *Ḍurûb-ı Emtâl-i 'Otmâniyye*: Sen devletli ile tutuşma.: 268.

¹⁴⁵¹ Yazmada *pazar* kelimesi, iki farklı imla ile (bâzâr, pazar) yazılmış. Kelimenin aslı Farsça *bâzâr*'dır. STEINGASS: *CP-ED*: bâzâr: 144^a. Yazmada kullanılan imlaların ikisi de Osmanlı Türkçesinde

Mevzundur.

Ḥıfzî [Manẓûme-yi Ḍurûb-ı Emtâl 15] [mısrâ¹⁴⁵²]

7526. Sen demeyince kavga¹⁴⁵³ (gavga) olmaz. [1040/08]

7527. Sen demeyince değirmende kavga olmaz. [1040/09]

Ş. [Şinâsî Ḍurûb-ı Emtâl-i 'Otmâniyye 268¹⁴⁵⁴]

7528. Sen de onmazların birisin, derler. [1040/10]

Ramazân Bihiştî Kāfile-yi Şu 'arâ 69 beyt

görünmezsin ser-i kûyında yârûñ

yiler oğmazlaruñ sen de birisin

7529. Sen de bildin imamın okumuş olduğunu. [1040/11]

Ş. [Şinâsî Ḍurûb-ı Emtâl-i 'Otmâniyye 268¹⁴⁵⁵]

7530. Sende bu akıl dururken sekiz köyden kovulursun? [1040/12]

7531. Sende bu akıl dururken suya gitsen susuz dönersin.

7532. Sende bu akıl var iken sittin sene çalışsan iki yakan bir yere gelmez, derler. [1040/13]

7533. Sende bu ağız dururken nereye gitsen aç kalırsın. [1040/14]

7534. Sende de yok, bende de yok; iki yoktan ne çıkar? [1040/15]

7535. Sende de yok, bende de yok, yos yopalla¹⁴⁵⁶, sivri külah¹⁴⁵⁷. [1040/16]

7536. Sende bu vahşet, bende bu talih var iken ben seni rüyada bile göremem, demiş. [1040/17]

İsmâ'il Paşazâde Hakkî [Dîvân-ı Hakkî İbtidâ-yı Gâzeliyât 51, 30, 3-4] beyt¹⁴⁵⁸

mümteni 'dâğima merhem o kadar mecrûhum

'âleme gelse edim 'aşr-ı Mesîhâda bile

sende bu vahşet ü bende vār iken bu tālî '

göremem ben seni ey meh ru 'yâda bile

7537. Sende naz varsa, bende niyaz var ey cânâ! [1040/18]

Mevzundur.

Ḥıfzî [Manẓûme-yi Ḍurûb-ı Emtâl 15] [mısrâ¹⁴⁵⁹]

müstameldir. MENINSKI: *Thesaurus...* : bâzâr: I, 650. Ş. Sâmi: *KT*: bâzâr: I, 263^a; pazar: I, 344^b. REDHOUSE: *TaEL*: bâzâr: 321^b; pāzâr: 433^a.

¹⁴⁵² Ḥıfzî: *Manẓûme-yi Ḍurûb-ı Emtâl*: sen dēyince leblebi bâzâr germâ serd olur: 15.

¹⁴⁵³ Yazmada: *ḳavğa* ve *ğavğa* olmak üzere iki farklı imla ile yazılmıştır. MENINSKI: *Thesaurus...*: *ğav*: II, 3434; *ğavğā*: II, 3436; *ḳavğa*: II, 3798. STEINGASS: *CP-ED*: *ğav*: 897^b; *ğavğā*: 898^b; *ḳavğā*: 994^b. at-TABREZİ: *BK*: *ğavğā*: 580. TOPALOĞLU-KARAMAN: *A-TYK*: *al-ğavğā*: 305^a; *al-vağā*: 498^a. Ş. Sâmi: *KT*: *ğavğā*: s. Fâ. [Tür. zebân-zedi: *ḳavğa*. Lisânımızda *ğavğa* dañı yazılır.]: II, 971^b. REDHOUSE: *TaEL*: *ğavğa*: 1335^a; *ğav*: 1353^b; *ğavğā*: 1354^b; *ḳavğa*: 1426^b; *ḳavğa*: 1489^b. AYVERDİ: *MBTS*: *kavga*: 641^b. NIŞANYAN: *NS*: *kavga*: 426^b.

¹⁴⁵⁴ Şinâsî - Ebü 'z-Ziyâ: *Ḍurûb-ı Emtâl-i 'Otmâniyye*: Sen demeyince değirmende *ğavğa* olmaz.: 268.

¹⁴⁵⁵ Şinâsî - Ebü 'z-Ziyâ: *Ḍurûb-ı Emtâl-i 'Otmâniyye*: Sen de bildiñ imâmın okumuş olduğunu.: 268.

¹⁴⁵⁶ Yazmada: *yos yopalla* sivri külah ifadesiyle birlikte kullanılmıştır.

¹⁴⁵⁷ AYVERDİ: *MBTS*: *sivri*: *sivri külah*: Devşirme usulüyle toplanan Hristiyan çocuklarına toplu hâlde merkeze sevkleri sırasında giydirilen sivri tepeli, sarı renkli külâh.: 1116^a.

¹⁴⁵⁸ Yazmada: *ḳıta* '.

7538. Senden özge kimesnem yoktur ede rahmet bana, padişahım sen dururken ben kime yalvarayım. [1040/19]

7539. Sendedir divane gönlüm sendedir. [1040/20]

Mevzundur.

Yahyâ Nâzîm *Dîvân-ı Belâğat-ı unvân-ı Nâzîm* [Şarkıyyât V, 497] şarkı

sen gerek red et gerek eyle kabûl

sendedür dēvâne gönlüm sendedür

7540. Sende naz oldu, bendinde niyaz. [1040/21]

Mevzundur.

7541. Sendeki kusur, bendekinden büyük, demiş. [1040/22]

7542. Sendeki sende, bendeki bende, dursun. [1040/23]

7543. Sende akıl var ise bir nesne tahsil et yürü, ta'n etme âlemin tiryakisine ayyaşına. [1040/24]

Mevzundur.

Seyyid Vehbî [*Dîvân* 2, 648, 212, 2] mışrâ¹⁴⁶⁰

7544. Senden yanadır sözüne pazar senindir. [1040/25]

Mevzundur.

Hıfzî [*Manzûme-yi Durûb-ı Emtâl* 15] [mışrâ¹⁴⁶¹]

7545. Senden gelecek hayır Allah'tan gelsin, demiş. [1040/26]

7546. Senden gelecek bela arabasıyla gelsin, demiş. [1040/27]

7547. Sen bu kafayı değiştir; zira eski kafa, eski kafadar, arar. Yani eski kafa, yeni kafa ile kafadar olamaz nitekim eski zamanın yeni zaman [...] [1041/01]

7548. Sen dünyayı kolay mı sandın, bu âlemi alay mı sandın? [1041/02]

7549. Seni sevmeyene, sevinme -dayanma-; seni sevenden iğrenme! demişler. [1041/03]

7550. Seni seveni sev, sevmeyeni sevme, demişler. [1041/04]

7551. Sen dahi bu akılla 'iydin edersin her zaman. [1041/05]

Mevzundur.

Hıfzî [*Manzûme-yi Durûb-i Emtâl* 15] [mışrâ¹⁴⁶²]

7552. Seversen beni, severim seni; sevmezsen beni, sevmem asla seni, demiş. Diğerleri severim seni, sevdiğin için, sevmem seni, sevmediğin için beni! [1041/06]

Kadim-i akvâm-ı Türkânda cari adetlerden- kaidelerdendir.

Yahşı olsan, yahşıyım, hiç havfetme benden.

Yahşı yaman, her ne olsa hep görünür.

Zîrâ yahşıya yahşıyım, yamana yaman! Olmaz yahşıya yaman, oldu [...] aman.

7553. Sen dinle, ben söyleyim? der. [1041/07]

¹⁴⁵⁹ Hıfzî: *Manzûme-yi Durûb-ı Emtâl*: Sende nâz var ise bende niyâz var ey cânâ: 15.

¹⁴⁶⁰ DİKMEN, H. : *Seyyid Vehbi ve Divanının Karşılaştırmalı Metni*: sen de 'akluñ var eše bir neş'e tahsîl et yüri / 'alemün ta'ñ etme tiryâķisine 'ayyâşına: 2, 648, 212, 2.

¹⁴⁶¹ Hıfzî: *Manzûme-yi Durûb-ı Emtâl*: senden yanadır söz yine bâzâr senüñdür: 15.

¹⁴⁶² Hıfzî: *Manzûme-yi Durûb-i Emtâl*: sen dahi bu 'akılla 'iydin edersin her zamân: 15.

7554. Sen de insaf eyle, sevdiğim yalan bunun neresinde? [1041/08]

7555. Sen de insaf eyle ey reşk-i peri zülfün gibi, şanına layık mıdır böyle perişan olduğum. [1041/09]

Mevzundur.

Yahyâ Nazîm *Dîvân-ı Belâğat- 'unvân-ı Nazîm* [İbtidâ-yı Gâzeliyyât 389, 1]

*lâyık mıdır ey reşk-i perî şânına lââyık
dil olmaya gîsû-yı perîşânıya lââyık*

7556. Sen, ben lakırdısı, düşmanın düşmana kılıç şakırtısı olur! demiş. [1041/10]

7557. Sensiz bu dünya bana zindandır, derler. [1041/11]

7558. Sensiz benim ne gecem gece, ne gündüzüm gündüz! [1041/12]

7559. Sensiz bağ-ı cihân bana haramdır, demiş. [1041/13]

Yahyâ Nazîm *Dîvân-ı Belâğat- 'unvân-ı Nazîm* [İbtidâ-yı Gâzeliyyât 89, 9]

*intizârıyla dîde-yi cânım
kanla tıldı sevdüğüm sensiz
dil-i zâr u hâzîn ü nâlânum
bî-karâr oldu sevdüğüm sensiz
cân fedâ oldu iftirâkında
dil helâk oldu iştiyâkında
rûy-ı zerdîm yine firâkında
şararup şoldı sulţânım sensiz*

7560. Sen söyleme, ben söyleyim der! [1041/14]

7561. Sen sana, ben bana! [1041/15]

7562. Sen sen, ben ben! [1041/16]

Ş. [Şinâsî *Durûb-ı Emtâl-i 'Otmâniyye* 268¹⁴⁶³]

7563. Sen sen deyip durma, ağzına sinek girer. [1041/17]

7564. Sen sen demeyince, senin gibi sokuşmak olmaz. [1041/18]

7565. Sen seni bil (sen kendini bil) derler. [1041/19]

7566. Sen, ben demekten vazgeç. [1041/20]

[Dede 'Ömer Rüşenî¹⁴⁶⁴] *Âtâr-ı 'Aşk* [Der-hikâyet-i çakal güyed 977]

*ilâhî rüşenînü şevkini sen
ziyâd eyle demeye tâ ki sen ben*

7567. Senden sudurunu, halkın gördüğü istemediğin şeyi, yani amâl-i mezmûmeyi, yalnız iken de kendi kendine yapma! demişler. [1041/21]

7568. Senden olur, ne olursa sana, akıl lazımsa! [1041/22]

mısrâ'

H. ['Abdü 'l-Halîm Hakkî] beyt

*insân ne yaparsa kendine yapar düşünmek lâzımsa
senden olur, olursa sağa, eger 'akıl lâzımsa*

¹⁴⁶³ Şinâsî - Ebü 'z-Ziyâ: *Durûb-ı Emtâl-i 'Otmâniyye*: Sen sen, ben ben.: 268.

¹⁴⁶⁴ Yazmada: *İbrâhîm Gülşenî*.

7569. Sen şöyle ben böyle dünyasıdır bu! Öyle gelmiş, öyle gider, devrân-ı âlem-i beşer böyledir! demiş. [1041/23]

7570. Sen şap dersin, ben şeker derim? [1041/24]

7571. Sen de şaş, ben de şaşayım! [1041/25]

7572. Senetsiz, sepetsiz, dava görülmez derler. [1041/26]

7573. Senedi batıl olanın, davası da batıl olur onun! demişler. [1041/27]

7574. Senetsiz, sepetsiz (şahitsiz-karşılıksız) karzen akçe verilmez. [1041/28]

7575. Sende olan bende de var! [1041/29]

7576. Sende bu akıl, bu tabiat huy dururken, seni cennete koysalar, yine adam olmazsın! demiş derler. [1041/30]

7577. Sen sağ, biz selamet. [1041/31]

T. [Ebü 'z-Ziyâ *Durûb-ı Emtâl-i 'Otmâniyye* 268¹⁴⁶⁵]

7578. Sen kumda oyna, ben buzda oynayım; zira aklını başında, taşımayanların encâm-ı kârları, böyle olmaktır! demiş derler. [1041/32]

7579. Sen şöyle dersin, ben böyle derim. [1042/01]

H. [‘Abdü ’l-Halîm Hakkî]

Çünkü tab ‘-ı beşer böyledir. Fakat her şey ilim ve fen ile tecrübe ve akıl ve fıkri-münevverle ve itimat ve itikat ile döner! Lakin her şey fani ve haliktir! Mevcudiyet muvakkattır! Ancak hilkat-i ezel [...] devir daimdir. Her âlem devrân-ı âlemle beraber döner! Zira hikmet-i kadim böyledir! Buna deverân-ı leyl ve nehâr –gün- ay-yl- devr-i daimi şahid-i hakikîdir, her daim yekdiğerini takiben beraber devir daim üzere dönerler!. Çünkü hilkat-i Hüda-yı ezel böyledir! demişler.

7580. Sen sağ ben selamet! [1041/02]

7581. Sen safada ben cefada, öyle mi? [1041/03]

7582. Sen safasın süresin, ben cefasın çekeyim, öyle mi? [1042/04]

Bâkî Dîvân [296, 506, 6] [beyt]

*bu şikâyet nedür inşâf edelüm ey Bâkî
sen şafâsın süresin el mi çeker ya gamını*

7583. Sen hancı, ben yolcu iken, elbette birbirimizle görüşsek gerek! demiş. [1042/05]

7584. Sen tabip, ben dertli iken, elbette birbirimizle buluşsak gerek! [1042/06]

Âzeri [Defterdâr] beyt

*telh etti ‘ayşimi lebiñi nûş-ı hand eden
kılmış seni tabîb beni derd-mend eden*

7585. Sana taşla vurana, sen ateşle vur. [1041/07]

7586. Sen dur, ben atayım diyen pehlivan gibi? [1042/08]

7587. Sen talep eyle, vermek Allah’ın. [1042/09]

mısrâ‘

[Şolakzâde Mehmed Hemdemî Çelebî] *Şolakzâde Târîhi*¹⁴⁶⁶ 333

¹⁴⁶⁵ Şinâsî - Ebü 'z-Ziyâ: *Durûb-ı Emtâl-i 'Otmâniyye*: Sen sağ, biz selâmet.: 268.

¹⁴⁶⁶ Yazmada: *Şolakzâde Târîhi*’nden bir fıkradur.

7588. Sen zuhurata tabi ol, bakalım bahtına ne çıkar, derler. [1042/10]

7589. Sen zuhura tabi ol, gayra ne lazımdır gider. [1042/11]

7590. Sen adil, bu zalim diyecek kim var? [1042/12]

7591. Sen âleme bakma, kendine bak; kendini bilen, âlemi de bilir! demişler. [1042/13]

Žiyā Paşa [Harābāt II, 122]

*alur her laḥẓa devke ‘ömr bir mey-ḥānedir ‘âlem
vêrîr her kaṭresin biḡ cāna, bir peymānedir ‘âlem
cehān âtiş-perest-i pertev-i ikbāl ü devletdir
eger sūzān olursaḡ şem ‘iḡe pervānedir ‘âlem*

7592. Sen âleme, yanan şule-dâr çerağ olunca, âlem de sana fedakâr pervane olur. [1042/14]

7593. Sen âlemi aldatmazsan, âlem de seni aldatmaz, sen âlemi aldatırsan âlem de seni aldatır! [1042/15]

H. [‘Abdü ’l-Ḥalīm Ḥaḳḳî]

*Zira aldatayım diyen aldanır! demişler. Çünkü aldatmak, hıyanetlik, aldanmak
gaḫletle ahmaklıktır, aldatmayan, aldanmaz.*

7594. Sen âlemi kör sersem sanma, el ariftir, bilir, dürbündür görür! derler. [1042/16]

7595. Sen garip ben garip. [1043/01]

7596. Sen garip ben garip! [1043/02]

7597. Sen garip, ben garip, hâlimiz ne olacak?! [1043/03]

Aḫmed Paşa beyt

*ḫüsn içinde ḡarīb ü şehir içinde ben ḡarīb
gel ikimiz bir olalım sen ḡarīb ben ḡarīb*

7598. Senedi batıl olan bir hakkın davası da batıldır onun! demişler. [1043/04]

7599. Sen kazan, ben yiyeyim demek olmaz. [1043/05]

7600. Sen kazan sen ye. [1043/06]

Ş. [Şināsî *Ḍurūb-ı Emtāl-i ‘Oṭmāniyye* 268¹⁴⁶⁷]

7601. Sen kazanma, ben kazanayım der hep? [1043/07]

7602. Sen herkesi kör kendini görgin mi sanırsın? [1043/08]

7603. Sen herkesi kör, sersem mi sanırsın? [1043/09]

7604. Seninle olsam altın akçeyim ben, özümle olsam veli bir pula değmen ben değmem. [1043/10]

Beyt-i meşhûrdur.

[Dede ‘Ömer Rüşenî¹⁴⁶⁸] *Ātār-ı ‘Aşk* [72]

*senüple olsam altın akçeyem ben
özümle olsam velî bir pula degmen*

7605. Senin araban duradursun, benim arabam yüredursun, öyle mi? [1043/11]

7606. Senin araban dursa düşün, benim arabam yüredursun der hep? [1043/12]

¹⁴⁶⁷ Şināsî - Ebü ’z-Žiyā: *Ḍurūb-ı Emtāl-i ‘Oṭmāniyye*: Sen kazan sen ye.: 268.

¹⁴⁶⁸ Yazmada: *İbrāhîm Gülşenî*.

7607. Seninki dursun, benimki yürüsün der? [1043/13]

7608. Seninki ölse ölsün, benimki ölmesin der! [1043/14]

7609. Senin aradığın kantar Bursa'da kestane tartar. [1043/15]

T. [Ebü 'z-Ziyā *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye* 268¹⁴⁶⁹]

7610. Seninki sende benimki bende! [1043/16]

7611. Senin aradığın ben değilim! [1043/17]

7612. Senin etiğini düşman etmez, sen ettin! [1043/18]

Fuzūlī *Dīvān* [287, CLXIII, 1] [beyt]

*ey meh benimle dostlarım düşmen eylediñ
düşmen hem eylemez bu işi kim sen eylediñ*

7613. Sen ki yâd etmeyesin, ben kime feryad edeyim? [1043/19]

Mevzundur.

7614. Sen ki dad etmeyesin, ben kime feryat edeyim? [1043/20]

Mevzundur.

Celālī Manastırī *Kāfile-yi Şu 'arā* maṭla' Celālī 98

*bunca feryādım eşitdün dēmedün dād ēdeyüm
sen ki dād ētmeyesin, ben kim feryād ēdeyüm*

7615. Senin şöyle, benim böyle. [1044/01]

7616. Senin şöyle, benim böyle, var babana selam söyle demiş. [1044/02]

7617. Senin elinden Allah Allah! dedik. [1044/03]

7618. Senin paşa elinden dād feryat! demiş. [1044/04]

[Şolakzāde Mehmed Hemdemī Çelebī] *Şolakzāde Tārīḫi*¹⁴⁷⁰ 137

7619. Senin kantarın almaz! derler. [1044/05]

7620. Senin neyine lazım, işine bak! [1044/06]

7621. Senin neyine lazım âlemin akı karası; yetişir sana yüzün karası derler. [1044/07]

7622. Senin neyine lazım âlemin tiryakisi, ayyaşı, aklın varsa yürü sen de bir şey tahsil et demiş. [1044/08]

7623. Seninki sana yetişir, benimki bana yetişir. [1044/09]

Yahyā Nazīm *Dīvān-ı Belāğat- 'unvān-ı Nazīm* [İbtidā-yı Gazelliyāt I, 61] [beyt]

*sağa cinān bağa cānān gerekdür ey vā'iz
seniñ sağa yetişürse benim bağa yetişür*

*zamān-ı haṭṭın aḡup ahdan haḡder ētsün
bu rozgārdur o şūḡa beddu 'ā yetişür*

7624. Senin aradığın daha doğmamış! derler. [1044/10]

7625. Sen kendini düşün! [1044/11]

7626. Sen kendi kaydını gör, zira felek durmaz döner, kâh kış olur kâh yaz olur. [1044/12]

Mevzundur.

¹⁴⁶⁹ Şināsī - Ebü 'z-Ziyā: *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye*: Senin aradığın kantār Bursa'da kestāne tartar.: 268.

¹⁴⁷⁰ Yazmada: *Şolakzāde Tārīḫi*'nden bir fıkradur.

‘Hurûfî ‘Arşî [Dîvân-ı Belâğât Unvân-ı ‘Arşî] [Gazeliyyât 79, 6] beyt

*sen kendü aḥvālün nedür fikr eyle yoḥsa dā'imā
durmaz döner çarḥ-ı felek kâh kış gelür kâh yaz olur*

7627. Sen giderken, ben geliyordum! derler. [1044/13]

Ş. [Şināsî *Ḍurûb-ı Emtâl-i ‘Otmāniyye* 268¹⁴⁷¹]

7628. Sen gerek zalim ol gerek adil ol akıbet düşeceğin yer kabir, dölşegün kara toprak olsa gerektir. [1044/14]

Naẓm

*böyledir resm-i rāhı dūnyānı
aşlı yoḳdur bu ‘izzet ü şānı*

*sen gerek zālīm ol gerek ‘ādil
‘ākıbet ḥākdir saḡa menzıl*

7629. Seni sevmeyeni, sen de sevme; sevmeyeni sevmek, ya hamâkate ya da sebeb-i ahîre delalet eder! demişler. [1044/15]

7630. Seni seveni sev, sevmeyeni sevmek; seveni sevmek âdettir, sevmeyeni sevmek ne aciptir. [1044/16]

7631. Seni beğenmeyenin -sevmeyenin- dostluğu, it postu kadar kıymetsiz -soğuktur- olur. [1044/17]

7632. Seni aldatan, kendisini aldatmış olur; zira aldatayım diyen aldanır, demişler. [1044/18]

7633. Sen köbete ben cantık, senin benden neyin artık, demiş. [1044/19]

‘Abdü ’l-Ḥalīm Ḥaḳḳî

İzahı: Sen kadın kız isen ben de kadın kızım! demek istemiş. Yahud da sen amca kızı isen, ben de dayı kızıyım! demek istemiş. Velhâsıl kimsenin ahir kimseden yükseklik, fazlalık iddiasına karşı li-ecli ’l-iskat serd ve irad olunan cevab-ı müskittir derler.

Sen nasıl ki undan, etten, yağdan mürekkep bir gıda isen ben de aynı mevadd-ı mübarekeden mürekkep ve muhammir bir gıda-yı anasır demiş olur. İzah-ı diğeri sen âdem evladı isen, ben de evlâd-ı âdemim. Anamız babamız birdir. Yani her ikimiz bir koyunun aşığı, bir teknenin hamuruyuz. Birbirimizden fazlalığımız efdâl [...] demek istemiştir.

7634. Sen sen diyen sinek olur, ben ben diyen binek olurlar. [1044/20]

7635. Senin meramın nedir? [1045/01]

7636. Senin (taş) nâ-me‘mûl, şakk-ı ser eder! Ummadığın taş, baş yarar, beğenmediğin baş, aş kurtarır! Ummadığın taş, araba devirir, beğenmediğin insan -baş- harman çevirir. [1045/02]

Mevzundur.

Ḥıfzî [Manẓūme-yi *Ḍurûb-ı Emtâl* 15] [mısrâ¹⁴⁷²]

7637. Sen dünyayı yaşatırsan dünya da seni yaşatır. [1045/03]

‘Abdü ’l-Ḥalīm Ḥaḳḳî

¹⁴⁷¹ Şināsî - Ebü ’z-Ziyâ: *Ḍurûb-ı Emtâl-i ‘Otmāniyye*: Sen giderken ben geliyordum.: 268.

¹⁴⁷² Ḥıfzî: *Manẓūme-yi Ḍurûb-ı Emtâl*: senün nâ-me‘mûl şakk-ı ser eder: 15.

Zira dünyanın yaşayışı tahrib-i mamuriyetle değil belki tamir-i harabiyetledir! İnsanın yaşayışı nefsinin zevk-i sefahetiyle değil vicdanının-zevk-i kanaat, şevk-i aşk insaniyet, muhabbet, sabır ve say u gayret ve himmetiyledir! Tabir-i diğerle: Dünyanın yaşayışı mamuriyetle; insanın yaşayışı sarf-ı say ve izhâr-ı insâniyet ve hamiyeti ile belli olur! demişler.

7638. Keza sen, sen ol sakın doğruluk yolunda sarf ve say u gayret ibzâl-i himmet, izhâr-ı insaniyet eylemekten ayrılma; zira seni dairesinde saadet kapısına eriştirir. [1045/04]

7639. Keza sen, sena bakmazsan, el de sena bakmaz! derler. El eliyle kuş doymaz, el kanadıyla, kuş uçmaz! derler. [1045/05]

7640. Keza sen Murad'ın aldın amma halkı ettin nâ-Murad, demiş. [1045/06]

Mevzundur.

Evliyâ Çelebî Siyâhatnâme¹⁴⁷³ 1, 266

Merhûm Ğâzi Sulţân Murâd Hân hakkında bir mertiyeden

dâd eliğden bî-beķâ girdiğ-i devvâr âh-dâd

sen Murâdıñ aldıñ ammâ halkı ettiñ nâ-Murâd

böyle bir şîr-i Hudâ-yı hâke şaldıñ âh-kâr

kime dâd etsek eliğden êde feryâd u dâd -1049-

7641. Sen giderken, ben geliyordum! derler. [1045/07]

7642. Keza sen dersin kıyma tahtası, ben derim mangal tahtası! derler. [1045/08]

7643. Keza sen köbete ben cantık! Senin benden, nen -neyin- artık? demiş. [1045/09]

Muhtıra: *Bu söz kendini başkasından her suretle fazla yüksek görüp tahkir edene karşı istihzakârane sözdür. Bakılırsa sen sen, ben de ben. Sen de kul, ben de kul! Fakat aradaki farkı bil! Akıl, ilim, fikir, terbiye, talim, gibi hasâ'il-i manevîye-yi beşeriyede hiçbir vakit hatırdan çıkarmamak gerek demişler.*

7644. Keza sen nerenin darısı çoksa oranın bödenesi -bildircini- olursun! derler. [1045/10]

7645. Keza sende naz varsa bende niyaz var, sende söz varsa bende söz, saz var, sende ne varsa, bende de o var! demiş. [1045/11]

7646. Sen naz edersin, ben niyaz ederim, sen kargış idersin, ben alkış iderim! demiş. [1045/12]

7647. Seni sevindireni elinden geldiği kadar sen de sevindirmeye çalış! Seni sevindirmeyeni, sen de onu düşündürmeye çalış! demişler. [1045/13]

7648. Keza sen ben olmuşlar! derler. [1045/14]

H [‘Abdü ’l-Halîm Hakkî]

Bu tabirin, iki türlü tevcihi vardır. Birisi, bir erkek, bir kadın arasında, diğeri iki erkek arasında olan münasebete göre söylenir.

7649. Keza sen necisin? Sualine dalkavuk, odun yarıcısının [Dibek'te kahve dövücüsünün de derler] [...] edicisiyim cevabını vermiş! derler. [1045/15]

7650. Sen ver, ben yiyeyim der hep? [1045/16]

7651. Sevda, heves, kân-ı aşktan çıkan ve yanıp sönmeye serû 'z-zeval bulunan filizatlar nevindendir, demişler. [1045/17]

7652. Sen ver badeyi, ben içeyim, sen dinle hikâyeyi ben okuyayım, der. [1045/18]

¹⁴⁷³ Yazmada: Evliyâ Çelebî Siyâhatnâmesinden bir fıkradır.

7653. Sevdası beratla, hevesi kayd-ı hayâtla sana mı verildi? demiş. [1045/19]

7654. Sevdâ-yı hatın bana bir berat ile verildi, zülfün hevesi kayd-ı hayâtla verildi. [1045/20]

Mevzundur.

Yahyâ Nâzîm *Dîvân-ı Belâğat- 'unvân-ı Nâzîm* [İbtidâ-yı Gâzeliyyât 728, 1] [beyt]

sevdâ-yı *hañ* başa berât ile vèrildi
zülfün hevesi *kayd-ı hayât* ile vèrildi

7655. Sevdâ-ger dilber, elden ele, sevdâ diler dilden dile düşerler, demişler. [1045/21]

Muhibbî *Dîvân* [804, 2778, 3; 4] [beyt]

sevdâ-yı ser-i zülfine *tolaşalı göğlüm*
rüsvâ-yı *cehân* oldu vü dilden dile düşdi

hışm ile gelüp gözlerümün yaşını gördi
rahm eyleyüben yeñile yaşum sîle düşdi
yani merhamete gelip yeniden gözümün yaşını sildi demektir.

7656. Sevdâ çekerler rinddir. [1045/22]

7657. Sevdâ çeken hem Mecnun olur hem Ferhâttır. [1045/23]

el-Hâcc Seyyid Söğüdü Süleymân Rüşdî¹⁴⁷⁴ [*Manzûme-yi Ahvâl-i 'Alâka* 4] beyt

sevdâ çeken Mecnûn olur hem Ferhâd
belki anlardın da hezârân *kat kat*

7658. Sen herkesi kör, âlemi sersem mi sanırsın? [1045/24]

Ziyâ Paşa [*Terkib Bend* 8]

eñ ummadığın *keşf* eder esrâr-ı derûnuñ
sen herkesi *kûr* 'âlemi sersem mi şanursıñ

7659. Sen, ben deme! Şeytan ağzına sinek olup girer, derler. [1045/25]

7660. Senlik, benlik, lakırdısı; şeytanlığının Cenab-ı Hakk'a karşı küfrân-ı nimetle, isyan ve [...] tuğyan etmek lakırdısıdır! demişlerdir ki şeytan, bu lakırdıları nezd-i ilahiden der. [1045/26]

7661. Senlik, benlik lakırdısına lanet! derler. [1045/27]

7662. Senlik, benlik, lakırdısı, kibir, nahvetten tevellüt eder. Kibir ve nahvet ise şeytân-ı la'înin, sıfat-ı gayrı mufârıkı ve mücessemi ve alâmet-i şeytanîyesidir! Tard ve defolunmuştur, demişler. [1045/28]

7663. Senlik, benlik lakırdısı; insan nefsinin, nefs-i ahire karşı, cenk-i cidâle girişmiş demektir, demişler. [1046/01]

7664. Seni hamamcı eden, beni de külhancı eder. [1046/02]

T. [Ebü 'î-Ziyâ *Đurûb-ı Emtâl-i 'Otmâniyye* 269¹⁴⁷⁵]

7665. Sen, benden kavgâ çıkar! Sen, ben demekten demişler. [1046/03]

7666. Sen yeme, ben yiyeyim demek; nefsin, nefse kaşı cenk, cidali demektir demişler. [1046/04]

¹⁴⁷⁴ Yazmada: *Söğüdü Rüşdî*.

¹⁴⁷⁵ Şinâsî - Ebü 'î-Ziyâ: *Đurûb-ı Emtâl-i 'Otmâniyye*: Seni hamamcı eden, beni de külhancı eder.: 269.

7667. Sen yeme ben yiyeğim, sen deme, ben diyeyim! [1046/05]

7668. Senin yüzün gülmesin, karnın doymasın, benimki gülsün ve doysun demek efkâr-ı batılası hep, insanların nefs-i şeytanîsinde hased ve hırs ve tamahın fitne ve hiss-i hased ocağı yakıp ortalığı kül harap etmek için nefs-i şeytan [...] insanlar üzerinde ilk asar-ı fesad ve ihtilali insanların birbirine karşı uyandırdığı demdir! demişler. [1046/06]

H. [‘Abdü ’l-Halîm Hakkî]

Mûlahaza ve mûtâlaa: Senlik, benlik, dâiye-yi cehalet ve şeytaneti, hep yine nefsin nefse, tuğyan ve isyanıyla mugayir-i adl ve hakkaniyet, ve mugayir-i şer ve muhalif-i insaf vicdanla evvel emirde âlem-i insaniyete ve saniyen fazâil-i beşeriye-yi içtimaiye ve ahlakîyeye karşı küfrân-ı nimet ve böylece asi ve bağı olması demektir demişler. Zira bu batıl itikatla yanlış yolun en varacağı menzil zulmet: nikbet ve nedamettir demişler, çünkü bu âlem-i fanide insanların arası bozulması ve inkıraza dûçar olarak mahv ve münkarız olmasının ilk asar-ı illeti ve bu marazın seriü ’z-zamanla insanlar arasına sirayet etmekle başlar ki, manevî illet-i vebaiyenin en mühlik ve tahribkârıdır ki, bunun emr-i tedavisi ise pek müşkül, belki mümteni dereceye çıkar demişler! İnsanlar arasında manevî tahripkâr veba sayılan işbu illet-i manevîye-yi sariyenin zararı ekseriyetle âmm ve şamil olup ferdi ve içtimai ahlâk-ı hasenenin büsbütün zevalini intaç eder, çünkü illet-i manevîye, illet-i zahiriye-i maddîyeden tehlikelidir, ve müzmin hale girmesi ise fesad ve zeval ahlâk-ı beşere münci olmasıyla müsbit ve mücerredir! Zira bu ahvâl-i na-meşruâ ve marziye-yi ilahiye netice-yi ehameti, gayretullahın tecellisini badi ve bais olup daha dar-ı dünyada iken insanların ceza-yı ilahiyeye dûçar ve kahr olmasını mucip olur, ki buna devr-i Âdem’den beri sebk eden içtimaiyat-ı beşeriye tevarih-i âlemi gün gibi şahd-i hakikî ve intibahâdir! Tevârih-i âlem tedkik ve fikr-i bi-tarafane mûtâlaa ve muhakeme olunacak olursa, şimdiye kadar mahv ve mütekarriz olmuş olan bilcümle akvam ve milel-i maziyenin kadri ve içtimai zeval ve inkirazlarına başlıca sebep ve amil olan şeylerden en makbulü amal-i beşeriyeden birincisi insanın insana karşı isyanı yani nefsin, nefse karşı isyan ve tuğyanından tevellüd ettiği, sonra cemi fenalıkların dahi hep bu menba’dan doğarak zuhuruyla illet-i sariye-i vebaiye şeklinde tecessüm eyleyerek umum âlem-i insaniyetin (senlik, benlik) illet-i saire-yi manevîye-yi şeytaniyesinin istilasına girmesine cemi kuvve-yi manevîye-i beşeriye amil olan hüsn-i ahlâkın ve telef ve mahv olunmasını intac eylediği levazımın esas mana ve mefhumu itibarıyla hulasaten fikr-i beşerde tecelli eyler ve tarik-i intibaha davetle sabit olan bir kaza-yı mühimme-yi tarihiyedir zaman-ı halide zuhura gelmekte bulunan büyük ve küçük ferdi ve içtimai, millî ve [...] bilcümle şuunat zümre-yi âlem ahvâl-i na-meşruâ ve marziyelerin mebde’ ve menba’ları hep bu feci ve mühlik emrâz-ı manevîye-i sariye-yi beşeriyenin kâffe-yi beşeriyede vücut bulmasıyla ahkâm-ı tahribkarisinin sur ve eşkal-i muhtelif ve memnu’ada zuhur ve tecelli ederek nihayet netayic-i tahribkarisinin küll-i yevmin görülmekte ve cümle cihan âlemini hezeyanına ve müellimane seyr ve temaşa olunmakta bulunmasıyla meşhur ve mesbuttur!

7669. Sen yeme, ben yiyeğim demek, nefsin nefse, hükm-i tuğyan ve isyanı demektir demişler. [1046/07]

7670. Sen yeme, ben yiyeğim, sen içme, ben içeyim, sen olma ben olayım! [1046/08]

7671. Senlik, benlik, dava-yı batılı, demek fikr-i batıl-ı şeytanî hadimliği demektir demişler, sıfat-ı şeytanînin en aşağısıdır! demişler. [1046/09]

7672. Senik benlik dava-yı batılı, ahlâk-ı hasene-yi beşeri ifsadla, zeval-i âleme hizmet etmek demektir demişler. [1046/10]

7673. Seni ey pîr-i mugân, bari bîzâr-ı şâd edelim! [1046/11]
 7674. Seni şunu sen de şu! [1046/12]
 7675. Seni sayanı sen de say! [1046/13]
 7676. Seni doğuran analar daha doğursun! derler. [1046/14]
 7677. Seni doğuran analar, beş beş doğursun! derler. [1046/15]
 7678. Sende din gayreti yok mudur! demiş. [1046/16]
 7679. Seni doğuran analar; taş mı doğurur idi dedirtenler de olur! [1046/17]
 7680. Seni doğuran analar, daha nicelerini doğursun dedirtenler de vardır! derler. [1046/18]
 7681. Sende olan, bende de var! demiş. [1046/19]
 7682. Seni gördüm, iyi oldum! Onu -düşmanı- gördüm, iyi oldum! demiş derler. [1046/20]
 7683. Seni gördü hemen gözlerini açtı! demişler. [1046/21]

Yahyâ Nâzîm *Dîvân-ı Belâğat- 'unvân-ı Nâzîm* [İbtidâ-yı Gazelliyât 730, 3] [beyt]

sende nazarı zâhir ü bâtın dil-i zarın
 zîrâ ki seni gördi hemân gözleriñ açdı

7684. Sende o ağız, o dil, dururken heva-yı başa geleceklere demiş. [1046/22]
 7685. Seni seven, seni sevdiğinden değil, belki kendisini sevdiğindendir! demişler. [1046/23]
 7686. Seni senden -sözünden- öğrendim derler. [1046/24]
 7687. Seni yazarım -yazıp- onu bozarım! demiş. [1046/25]

Nâbî [*Hayriyye-yi Nâbî* Nehy-i Âmîziş-i Kayd-ı İksîr 185, 40b, 1482-1487 1492-1493] beyt

bu haberle tolup efvâh-ı cehân
 oldı hayrân 'uqalâ-yı devrân
 vār êdi anda meger bir dervêş
 'âlemüñ bî-hüredinden dil-rîş
 kânde gûş eylerse bir ahmağ
 deftere 'âdeti êdi yazmak
 görüp oldı şâhuñ sâhi
 defterüñ başına yazdı şâhı
 eşidüp şâh anı êtdi iñzâr
 dedı ey nâm-keş nâ-hüşyâr
 dedı vâkı ' mi bu tahrîrâtıñ
 humkuma var mı senüñ itbâtıñ
 dedı bir düzdek-i mechülü 'l-hâl
 eline geçmiş iken meblağ-ı mâl
 bir dañi semtüñe 'azm êtsün mi
 'aql u dâniş bunu hazm êtsün mi
 bu kadar mâl ile ol ferzâne
 gelmez meger ol ola dîvâne
 kîneden hâfıruñı şaf eyle
 yazmayum mı seni inşâf eyle

*dédi şāhım var anuñ āsānı
seni bozup yazarım ben anı*

7688. Seni bozarım, onu yazarım! demiş. [1046/26]

7689. Seni sevmeyeni, sen de sevmeyeni! derler. [1046/27]

7690. Sen, sen deyip durursun yoksa sen benim beşiğimi mi salladın demiş derler. [1046/28]

7691. Seni bozup, yazarım ben onu, demiş. [1046/29]

7692. Senetsiz, sepetsiz bu dünyada alışveriş olmaz. [1047/01]

7693. Senetsiz, sepetsiz (şahitsiz) dava dinlenilmez! [1047/02]

7694. Senedi batıl olur, batıl olan davanın. [1047/03]

Lā Mevzundur.

7695. Sevdiğin için beni sevmem seni, sevmediğin için beni! demişler. [1047/04]

7696. Seveni severler; sevmeyeni, sevmezler! [1047/05]

Bu kaide-yi kadîmedir, unutmamak gerek! demişler.

7697. Sevenin kulu kurban, telli kuzusuyum, sevmeyenin kulu kırbaçlı derbanı kıllı, mıllı, kurdu demir pençeli [...] [1047/06]

7698. Sevene gül ol, sevmeyene diken! [1047/07]

7699. Sevmek -sevişmek- iki baştan çıkar, nan nimet de iki baştan iki taştan çıkar, demişler. [1047/08]

7700. Severim güzeli severse beni, sevmem güzeli, sevmezse beni! derler. Güzeli, güzel gelir, can seven gönüldür! demişler. [1047/09]

7701. Sevda çeken, kin güden baş gamsız olmaz, demişler. Severim, seveni, sever ise beni! Sevmem sevmeyeni, sevmez ise beni; seveni sev, sevmeyeni sevmeyeni. [1047/10]

H [Abdü 'l-Halîm Hakkî]

Zira sevgi saygı iki taraftan gerek, zorla güzellik olmaz! Mücerreptir! Zorla dostluk, it derisinden post kabilindendir.

7702. Seveni severler, sevmeyeni sevmezler. [1047/11]

7703. Seven ile sevmeyen bir değil! [1047/12]

H [Abdü 'l-Halîm Hakkî]

Zira, sevişenlerin, gönülleri sâik vicdanla sarmaşık gibi birbirine bağlanmıştır! Sevişmeyenlerin gönülleri, birbirine karşı nefsin zehirli kibrinden dağlanmıştır demiş derler.

7704. Sevk-i takdirde endaze ve mizan olmaz. [1047/13]

7705. Sevmek, iki baştan olur; sevmemek bir baştan, bir sebepten olur. derler. [1047/14]

7706. Sevmem desem belki yalan söylemiş olurum! [1047/15]

7707. Sevmem desem de belki yalan söylerim sana. [1047/16]

Nedîm *Dīvān* [3, 3] [beyt]

*ben şā'irim o kâmet-i mevzûnı toğrısı
sevmem dësem de belki yalan söylerim sağa*

7708. Sevmediğim tüy de burnumda bitti! derler. [1047/17]

7709. Sevmek, sevdirmek iki taraftan gerek! [1047/18]

7710. Sev beni, seveyim seni derler. [1047/19]

T. [Ebü 'z-Ziyā *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye* 269¹⁴⁷⁶]

7711. Severim seveni, sevmem sevmeyeni! [1047/20]

7712. Seveni sev, sevmeyeni sevme! [1047/21]

7713. Seven ile sevmeyeni ayırt et! [1047/22]

7714. Seven ile sevmeyeni bilmemek olur mu? [1047/23]

Muhibbī *Dīvān* [790, 2726, 3] [beyt]

bağa cevri ile cefā gayrilere mihr ü vefā
ne 'aceb bilmeyesin sevmeyen ile seveni

7715. Seven ile sevmeyeni bilmemek ahmaklıktır. [1047/24]

7716. Sevne üzeni ol, sevmeyene uzun süngü ol? [1047/25]

7717. Sevne yapış, sevmeyenden kaç, derler. [1047/26]

7718. Sevmeyene zorla sevdirmek olmaz. [1047/27]

7719. Sevmeyene sevginme (yapışma-sürtünme) sevenden eğrinme? [1047/28]

7720. Sevmeyene sokulma, sevenden kaçınma! [1047/29]

7721. Sevmeyen sevilmez. [1047/30]

7722. Severim sevmeyeni sevdiğimin hatırı için, sevmem sevmeyeni kendi hatırım için! derler. [1048/01]

7723. Severim seveni, sevdiği için, sevmem sevmeyeni beni sevmediği için, severim sevmeyeni sevdiğimin hatırı için! [1048/02]

7724. Sevenlerden sevmeyenleri sor! [1048/03]

7725. Sevenlerden, sevmeyenlerden bizi sormak gereksin, demiş. [1048/04]

7726. Sevmeyeni sevmezler. [1048/05]

7727. Sevincinden ağzı kulaklarına vardı, derler. [1048/06]

T. [Ebü 'z-Ziyā *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye* 269¹⁴⁷⁷]

7728. Sevincinden dalağı kattı desene? [1048/07]

7729. Sevincinden başı tavana erdi? derler. [1048/08]

7730. Sevmek, saymak iki taraftan olur. [1048/09]

7731. Sevk-i tabii ile hareket eder, derler. [1048/10]

7732. Sevk-i sultanda mezada çıkan mal gibi. [1048/11]

7733. Sevidir öksüzü, sevindir (dayandır)! derler. [1048/12]

7734. Sevne dertli yâr ol, sevmeyene dört duvar ol, demişler. [1048/13]

7735. Sevmek zorla olmaz, gönül hoşluğuyla olur, gönül hoşluğu her boşluğu doldurur demişler. [1048/14]

7736. Sevmediğim ot burnuma bitti, derler. [1048/15]

7737. Sevmediğim tüy burnuma bitti, derler. [1048/16]

7738. Sevmediği kimse ile konuşmak, tok karnına yemek yemek gibidir. [1048/17]

¹⁴⁷⁶ Şināsī - Ebü 'z-Ziyā: *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye*: Sev beni, seveyim seni.: 269.

¹⁴⁷⁷ Şināsī - Ebü 'z-Ziyā: *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye*: Sevincinden ağzı kulaklarına vardı.: 269.

7739. Sevdığım kân eyle, kanun eyleme! [1048/18]

Mevzundur.

Hıfzî [Manzûme-yi *Ḍurûb-i Emtâl* 15] [mısrâ¹⁴⁷⁸]

7740. Sevmek para hatırı için ise para müddeti tükeninceye kadar sürer! Gönül -vicdan- hatırı için ise müddeti ömür -hayat- bitinceye kadardır! buyurur demişler. [1048/19]

7741. Sevinme kim dostuna, saman tıkar postuna! derler. [1048/20]

7742. Sevmek, gönül istediğiyle -arzu ve muhabbetle- olur; sevmemek, gönül hilesi, nefis [...] olur demişler. [1048/21]

7743. Sevdığım ya doğ ya doğsun âfitab. [1048/22]

Żiyâ Paşa [Eş 'âr-ı Żiyâ] [62]

aç yüzünden zülfüñi gitsün hicâb

sevdigim ya toğ ya toğsun âftâb

7744. Sevişenleri gönül sarmaşığı bağlar, sevişmeyenleri nefsin zehirli kibrit suyu dağlar! demişler. [1048/23]

7745. Sevişenler, birbiriyle daima can -ciğer- kardeş gibi geçinirler; sevişmeyenler, birbiriyle daima kanlı ciğer, it gibi geçinirler! demişler. [1048/24]

7746. Sevdığının yolunda baş eğerler, sevmediğinin yolunda taş dikerler! demiş. [1048/25]

7747. Sev, seveni sever ise seni; sevme sevmeyeni sevse de seni! [1048/26]

7748. Sev seni seveni, hak ile yeksan ise; sevme seni sevmeyeni Mısır'a sultan ise [1048/27]

7749. Sevenin kulu, kölesi ol; sevmeyenin allı pullu çehresi ol! [1048/28]

7750. Sevenin kuluyum, sevmeyenin sultanı! demiş. [1048/29]

Şinâsî beyt

gönlümün 'aşk-ı vefâdır şerefü 'unvânı

sevenin ben kulluyum sevmeyenin sulţânı

7751. Sevenin gülüyüm, sevmeyenin dikeniyim! demiş. [1048/30]

7752. Sevene yeşil sûsen (susam çiçeği) ol, sevmeyene yeşil diken ol! demişler. [1048/31]

7753. Sevilen yerden göz gitmez, ağaran yerden el gitmez. [1049/01]

7754. Sevda-yi meşreb. [1049/02]

7755. Sevdayi başta akıl durmaz. [1049/03]

7756. Sevdayı başın kavgası çok olur. [1049/04]

7757. Sevdayı kemend-i aşka giriftâr olan bilir. [1049/05]

Bâkî *Dîvân* [111, 83, 5] beyt

sevdâ-yı zülf-i yâr ile Bâkî'ne çekdügin

bend-i kemend-i 'aşka giriftâr olan bilür

7758. Sevda esiridir, derler. [1049/06]

Mu'allim Nâci

ey mülk-i hüsnün 'âlî'emîri

olsun maķâmın sînem serîri

¹⁴⁷⁸ Hıfzî: *Manzûme-yi Ḍurûb-i Emtâl*: sevdığım kân eyle kânün eyleme: 15.

*bilseñ ne oldu âzâde göñlüm
sevdâ esîri sevdâ esîri
te tîrim olmağ kâbil mi yâra
olsam şehîdiñ âh âhîri*

7759. Sevdazede sergerdân olur. [1049/07]

Muhibbî *Dvân* [757, 2606, 5] [beyt]

*geşt eder la'li hevâsiyle Muhibbî 'âlemi
tağ mı ger sevdâ-zede 'âlemde ser-gerdân ola*

7760. Sevdaya tutulmuş gibi. [1049/08]

Mehmed Tevfîk] *Mecmû'a min Nevâdiri 'l-Üdebâ vü Âtârî 'z-Zurefâ (Nevâdirü 'z-Zurefâ)*¹⁴⁷⁹ [cüz'-i evvel] 13

7761. Sevdasız başın, sevdaya uğratma, zira her şikar herkese göe değil demişler. [1049/09]

7762. Sûzen (iğne) ile hemçü, istihfâr-ı çâh (kuyu). [1049/10]

Mevzundur.

Hıfzî [*Manzûme-yi Durûb-i Emtâl* 15] [mısrâ¹⁴⁸⁰]

7763. Sehim defteri gibi. [1049/11]

7764. Sehm-nâk vakıa hayırlı olur. [1049/12]

7765. Sehil sözdür varı yok demek, müşkül iştir yoku var demek! [1049/13]

7766. Sehvsiz iş olmaz. [1049/14]

7767. Sehven söylenen söz mazur. [1049/15]

7768. Siyaset erbabı, akıl, fazıl, kamil, fatin, zeki, hekim ve dur endiş müdebbir, müte'ehhil, müte'enni, metin, tabiatlı, sabur ve atik ve tetik ve seriü'l-intikal ve faal olmak ve sırasında cevri ve şeci ve mütekellim bulunmak gerektir demişler. [1049/16]

7769. Siyaset ahlakı ifsad eder, demişler. [1049/17]

H. ['Abdü 'l-Halîm Hakkî]

Bu sözü Prens Bismark'a atf ederler amma bu söz hukemâ-yı İslamiyeden birisinin akvâl-i hakimanesi olmak üzre her hâlde siyasette ve müriüvvet olmadığı da mervidir. Lakin siyasette adalet vakta olmayınca da siyasetin ahlâkı ifsad ettiği tahakkuk eder! O hâlde idare-yi siyasiyede tefessüh itimad-ı beyne 'l-milele halel arız olur ve neticesi de sulh ve müsalemet-i âlem muhtel olmuş olur. Şurası da tecrübeten sabittir ki vazifedar olmayan sunuf-ı askeri erkânının siyasetle iştigali muzır neticeleri tevliid eder. Ve badi-yi felaket olur demişlerdir.

7770. Siyaset, hikmet, hükûmet ehline mahâuâ bir ilmdir ki: Beyne 'd-düvel olan münasebetin hüsn-i suretle cereyanını tanzim ve idareye memur-ı mahsus olanlara ait bir vazife-yi mühimmedir! [1049/18]

7771. Siyaset hükûmete mahsustur. [1049/19]

7772. Siysetsiz hükûmet olmaz. [1049/20]

7773. Siyasette müriüvvet olmaz demişler. [1049/21]

7774. Seyyidlik mansıbı kesbi değildir, nesebidir derler. [1049/22]

¹⁴⁷⁹ Yazmada: *Nevâdir-i Zurefâ'dan bir fıkıradur.*

¹⁴⁸⁰ Hıfzî: *Manzûme-yi Durûb-i Emtâl*: sūzen ile hem-çü istihfâr-ı çâh: 15.

7775. Siyaksız, sebaksız, sözler selikasız, melikasız, talimsiz terbiyesiz kişilerin, avam, adinin söyledikleri ham halat, belasız işte Söylenen galiz, galat sözleri demektir demişler. [1049/23]
7776. Siyaset, kiyaset bir babdandır! Siyaset ehli, kiyaset ehli demektir! demişler; zira siyaset ehli adalet, kiyaset ehli fetanet göstermekle kesb-i temyiz ve şeref eyler! demişler. [1049/24]
7777. Siyasette merhamet olmaz, adalet olur; çünkü siyaset adaletsiz olmaz, kiyaset, kemal-i akıl ve fetanetsiz olmaz; zira kiyaset, akıl ve fetanete, siyaset adl ve metanettir. [1049/25]
7778. Seyir bedava (bad-ı heva) gözdü ya! [1049/26]
7779. Seyirci adamdır. [1049/27]
7780. Seyir çalmak iyi değil. [1049/28]
7781. Seyirciye bakacak şey bulunur. [1050/01]
7782. Seyirciye set çekilmez. [1050/02]
7783. Seyran edersin, devran edersin! [1050/03]
- Mevzundur*
- Şeyh Gâlib *Dîvân* [238, 9] [beyt]
- eṭvâr-ı çarḥa uy Mevlevî ol*
seyrân edersin devrân edersin
7784. Seyreden vakti bar vakti. [1050/04]
7785. Seyrek elek, seyrek söz. [1050/05]
7786. Seyrek gelen yüz bulur, sık gelen söz bulur. [1050/06]
- Muḥibbî *Dîvân* [647, 2194, 5] [beyt]
- ey Muḥibbî şabra tāḳat ḳalmadı yegdür sefer*
gönder vâdilere göḡlini seyrân eylesün
7787. Seyrek sakal, seyrek söz. [1050/07]
7788. Seyrek görüşmek, tatlı konuşmaya sebep olur. [1050/08]
7789. Seyf-i sarim (keskin kılıç). [1050/09]
7790. Seyf-i meslûl başka, seyf-i maktûl yine başkadır. [1050/10]
- Birisi kılavındadır keser, diğeri ağzı kesilmiş testere gibi olmuştur kesmez demektir.*
7791. Seyf-i meslûl ile alınmıştır derler. [1050/11]
7792. Seyahatnâme gibi söz nakleder. [1050/12]
7793. Seyahatnâme ehl-i vukufun eseri olunca faidesi kesirdir, zira ahval-i âlem tercüme-yi hâli demektir. Onun için demişlerdir ki çok yaşayan bilmez, çok gezen bilir. [1050/13]
7794. Seyf ve siyasetle husule gelmeyen pek çok şeyler işler rıfk ve mülayemetle yaptırılıp vücut bulur. [1050/14]
7795. Seylan taşı gibi arandı. [1050/15]
7796. Seylan taşı gibi el üstünde? [1050/16]
7797. Seylan adası, âdem cenneti derlermiş. [1050/17]
7798. Seyyiat, hasenat mükafatsız kalmaz. [1050/18]

7799. Sel suyu geçicidir. [1050/19]

7800. Sel gider kum kalır. [1050/20]

7801. Sel akar kum kalır, düşman geçer yol kalır! [1050/21]

7802. Sel gibi boştu, su gibi bastı. [1050/22]

7803. Sel akar kum kalır, ateş yanar kor kalır! [1050/23]

7804. Sel yolunda [...] menzil lâbüd harap olur, demişler. [1050/24]

Yahyâ Nâzîm¹⁴⁸¹ *Dîvân-ı Belağât-ı unvân-ı Nâzîm* [İbtidâ-yı Gâzeliyyât 251, 1-2] [beyt]

mest-i müdâm-ı gâflet olan dil-ḥarâb olur

lâ-büd memerr-i seylde menzil-i ḥarâb olur

teṭîr-i ‘aşk kişver-i ‘aklı yaḳar yıḳar

bir şehre kim ḳazâ ola nâzil-i ḥarâb olur

7805. Sele set çekilir, ikbale set çekilmez! [1050/25]

7806. Selin önüne set çekilir; geçilmez. [1050/26]

7807. Sel bela baştan aştı derler. [1050/27]

7808. Sel bela baştan aştı, eller ayaklar hareketten (dilin) şaştı? [1050/28]

[Şolâḳzâde Meḥmed Hemdemî Çelebî] *Şolâḳzâde Tārîḫi*¹⁴⁸² 369

7809. Selin önüne geçilmez. [1050/29]

7810. Sebtî, Kıptî. [1051/01]

7811. Sebtî başka, Kıptî başka (kavm-i Musa, kavm-i Firavun). [1051/02]

7812. Seyre çıkmak kolaydır, Mesih olmak güç. [1051/03]

7813. Siper arkasından taş atmak merd-i âlem sayılmaz. [1051/04]

7814. Sipahiye meram anlatmak güçtür! [1051/05]

7815. Sipahrın yoktur erbâb-ı cefaya hisse-yi cûdundan. [1051/06]

7816. Sipaha doğru söz, timar bî-hâsıldan âlâdır. [1051/07]

Mevzundur.

Ḥıfzî [*Manzûme-yi Ḍurûb-i Emtâl* 15] [mısrâ¹⁴⁸³]

7817. Sipahiye sap söz, sağ göz gibi gelir. [1051/08]

7818. Sipahiye sağ söz timardanından benzer. [1051/09]

7819. Sittin sene yaşasan bu ağız, bu akıl ile âdem olamazsın demiş. [1051/10]

7820. Sicim gibi yağmur. [1051/11]

7821. Sicim gibi yağmurda sucuk gibi oldu. [1051/12]

7822. Sicim yağmurda kalınca sucuğa benzer, ihtiyar çocuklar arasında kalınca çocuğa benzer, derler. [1051/13]

7823. Sıhr-i helâl gibi. [1051/14]

7824. Sihirbazlık ile keramet satar derler. [1051/15]

7825. Sihirbazdan mürşid-i kâmil olmaz. [1051/16]

¹⁴⁸¹ Yazmada: *Nâzîmî*.

¹⁴⁸² Yazmada: *Şolâḳzâde Tārîḫi* 'nden bir fıkradır.

¹⁴⁸³ Ḥıfzî: *Manzûme-yi Ḍurûb-i Emtâl*: sipâha toḡrı söz tîmâr bî-ḥâşıldan ‘alâdır: 15.

7826. Sihirbaz davulu çalıyor derler. [1051/17]

7827. Sihirbaz, hokkabaz hep bir. [1051/18]

7828. Sihirbazlık ile, keramet saklanmaz. [1051/19]

7829. Sihirbaz, dağlabaz, hilebaz, hokkabaz hep bir babdan gelir derler. [1051/20]

Hoca Taḥsīn Merḥūm *Hey 'et-şināsāndan Kıt'a*

*kitāb-ı 'ālemiñ evrākı eb 'ād-ı nā-maḥdūd
suṭūr-ı ḥādītāt-ı dehrdir a 'tār-ı nā-ma 'dūd
başılmış destgāh-ı levḥ-i maḥfūz-ı ḥaḳīkatda
mücessem lafz-ı ma 'nidārdır 'ālemde her mevcūd*

7830. Sihir ile dünya umuru dönmez. [1051/21]

7831. Sihirbaz onmaz. [1051/22]

7832. Sırr-ı hilkat-i ilahî idrak-i akıl ve tavk-ı beşerden hariçtir, demişler! [1051/23]

7833. Sırr-ı hilkat, esra-ı kainat akıl ve idrak-i beşerce ihatası muhaldir; zira hilkat-i avalim kainattaki kudreti mülahaza, saha-yi kasira-i akliyemizle mümkün olamaz. [1051/24]

*idrāk-i ma 'ālī bu küçük 'aḳla gerekmez
zīrā bu terāzu o kadar tıḳleti çekmez*

7834. Serap gibi boş emel taşıma, mizab- su olduğu-gibi dolu emel taşı derler. [1051/25]

7835. Sır çalmak, miri malı çalmak, ikisi birdir demişler. [1052/01]

7836. Sırrını arkandaki gömleğin duymasın! [1052/02]

Burada arkadaki gömlekten murat zevce olacağı şüphesizdir.

7837. Sır birden ikiye (iki kişiye) geçerse şayi olur. [1052/03]

Muḥibbī *Divān* [855, 27]

*eşk-i çeşmüm dūd-ı āhum sırrımı fāş eyledi
bu meṭeldür ki sırr-ı cāvizü 'l-işneyn şā'*

7838. Sır ayinesi. [1052/04]

7839. Sır ayinenin arkasındadır. [1052/05]

[Dede 'Ömer Rüşenī¹⁴⁸⁴] *Ātār-ı 'Aşḳ* [233]

*kesildi sır demekden néce şerler
aşıldı dāra néce şīr-i nerler*

7840. Sır, şer bedeli demişler. [1052/06]

7841. Sır durursa, şer de durur! [1052/07]

7842. Ser içinde, sır gibi durmak gerek! [1052/08]

Arabī: şudūru 'l-aḥrār ḳubūru 'l-asrār

[=Hak her zaman yücedir ondan yüce hiçbir şey yoktur.]

me 'ālī

*Mekārim-i aḥlāk aṣḥābının ḳalbleri esrār-ı ḳuburlarıdır. Ya 'ni anuḡ söylenilen esrār,
mektūm ḳalır aṣlā fāş olmaz demekdir.*

Hāmī-yi Āmīdī *Divān* Kıt'a

¹⁴⁸⁴ Yazmada: *İbrāhīm Gülşenī*.

vêrmek êsterseñ nām mānend-i nigîn
 merkezinde göster istiḥkām mānend-i nigîn
 ger çıkar naḳşın beyazā ki olur rûyın siyāh
 etme rāzın herkese i lām māned-i nigîn

Beyt-Türkçe

ey birāder ‘ākıl eşeñ dēme sırrın dostına
 zîrā dostuñ dostu vardır o da söyler dostuna

7843. Sırrını sakın herkese, yüzün taşı gibi açma! [1052/09]

7844. Sır, emanettir, faş eden hıyanettir! [1052/10]

7845. Sır herkese söylenmez. [1052/11]

7846. Sır söylemek olur, sırrı ifşa eylemek olmaz. [1052/12]

7847. Sır, söylenmesi kolay, muhafazası güç bir metadır! [1052/13]

7848. Sırrı unutmak, bilmekten evladır! [1052/14]

Arabî: ustur dahabaka va diḥābaka va maḍhabaka

[=Üç şeyini gizle: paranı, gideceğin yeri ve mezhebini.]

Mealî: Esrarını kimseye faş etme zeheb ve fazzadan olan nukudının miktar ve kemmiyeti ve mahall-i hıfzı maslahat hakkında olan teşebbüsünü ve gideceğin mahalli kimseye söyleme senin hakkında mekr ve hile ve düşmanlar bu mezkurata muttali‘ olurlar ise bi ‘s-suhule menvi-yi zamirlerine zafer bulurlar. Bunları ketm ve ihfa ider isen onların şerhlerinden beri ve emin olursın demektir.

7849. Sırrın kıymetsiz de olsa, sırrından kıymetli tut. [1052/15]

7850. Sır seni esir etmesin, sen sırrı esir et. [1052/16]

7851. Sırrı ifşa edenden vefa umma! [1052/17]

7852. Sırrı bir Allah, bir kendin bil! [1052/18]

7853. Sırrını faş etmeyen, maksuda eder. [1052/19]

Şāhidî mışrā‘

ère maḳşūda her ki saḳlaya rāz

Şeyḫ Vaṣfî beyt

etmişler arzu dırr-ı dilin ifşāsını
 kendine bir kimseyi ‘ālemde hemrāz etmesün

7854. Sırrını canın gibi sakla demişler. [1052/20]

Ẓiyā Paşa Gāzelinden

olmasun cānān daḥi āgāh ḥālinden Ẓiyā
 rāz-ı ‘aşḳı saḳla genc-i sīmede cānıñ gibi

Şāhidî beyt

sırrını fāş eyleme gel Şāhidî
 sırra érer sırrına ḳapu yapan

7855. Sırrının çıkmasını istemeyen, sırrını söylemez. [1052/21]

7856. Sırrını dostuna, dostunu düşmanına açma. [1052/22]

Ş. [Şināsī *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye* 269¹⁴⁸⁵]

Mısrā'-ı Vehbī

rāz-ı nihānıñı iḥvānıñda da eyleme fāş

7857. Sırrını düşmanın bilmemesini istersen, dostun yanında söyleme! **[1052/23]**

Noşirvān

Hikmet-i İbn Sīnā

esrārını ketm eden nāmusını muḥafaẓa eder

7858. Sırrı saklamak, en güzel huydur. **[1052/24]**

Muḥibbī *Dīvān* [602, 2032, 7] [beyt]

ey Muḥibbī sırruñı ketm eyle iẓhār eyleme

söyle sakla anı cān-ı ḡātīvānuñ duymasun

Muḥibbī *Dīvān* [735, 2525, 7] [beyt]

sırr-ı 'aşkı sīnede sakla Muḥibbī cān gibi

yañılup bir kimseye esrār-ı 'aşkı söyleme

Muḥibbī *Dīvān* [793, 2737, 5] [beyt]

sırruñ Muḥibbī sakla dilden çıkarma zinhār

ẓāhir olur o lābūd çünki dudağa düşdi

7859. Sır saklayan pişman olmaz. **[1052/25]**

7860. Sır saklamak mal saklamaktan güçtür! **[1052/26]**

7861. Sır saklayan mert sayılır, saklamayan namert! **[1052/27]**

7862. Sır dudağa düşünce, yeri dağı aşar demişler. **[1052/28]**

7863. Sır dağdan taştan ağırdır! **[1052/29]**

7864. Sırrı dağ bile saklayamaz derler. **[1052/30]**

7865. Sırrın senin esirindir, tefevvüh ve ifşa ettiğin vakit sen sırrına esir olursun! **[1052/31]**

Hazret-i İmām 'Alī Raḍiya'llāhu 'Anhu

Arabī: *sırruka asīruka fa-iḍā takallamta bi-hī şırata asīrahu*

[=Sırrın senin esirindir, fakat onu konuştuğunda sen onun esiri olursun.]

7866. Sır sırdaş ile, söz kardaş ile sırnaşılır. **[1052/32]**

7867. Sır kadınlara söylenmez, zira kadınlar sır saklamamakta meşhurdurlar. **[1052/033]**

7868. Sır giderse, ser de gider. **[1052/34]**

el-Ḥacc Seyyid Söğüdlü Süleymān Rüşdī¹⁴⁸⁶ [*Manẓūme-yi Aḥvāl-i 'Alāka*] beyt

dā'imā sırrıma hem sırdaş édi

her derdime āşinā hem yoldaş édi

7869. Sırrı sıkı bir sırdaşı derler. **[1052/35]**

7870. Sır saklamakta sandık gibi ol, hiç olmazsa fındık gibi ol, derler. **[1053/01]**

7871. Sır, seni bilsin; sen sırrı bilme, derler. **[1053/02]**

¹⁴⁸⁵ Şināsī - Ebü 'z-Ziyā: *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye*: Sırrıñı dostuñda, dostuñu düşmeiñe açma.: 269.

¹⁴⁸⁶ Yazmada: *Söğüdlü Rüşdī*.

Sünbülzāde Vehbî¹⁴⁸⁷ [Lutfiyye-yi Vehbî Der-Men‘ Ez-Keşf-i Râz 141, 930-934; 142, 935] [nazm]

çalışup sen olagör merd-i ketûm

sakla esrârını halķuñ mektûm

‘aybdur âdeme keşf-i esrâr

irtikâb etmez ey şāhib-i ‘ār

seni bir kimse bilüp ya ‘ni emîn

vérerek diķķat ile belki yemîn

derdine bulmaķ için bir dermân

râz-ı pinhânın éde saġa ‘ayân

hēç mürüvvet midür etmek ifşâ

‘ırz u inşâfa yakışmaz hâşâ

budur erbâb-ı hıyânet kârı

şanma aşhâb-ı emânet kârı

beyt

râz-ı dārân râzın ifşâ eylemez cānānenüñ

çıķmadı gitdi dehânından haber pervanenüñ

Hurûfî ‘Arşî¹⁴⁸⁸ [Dīvân-ı Belâġat Unvân-ı ‘Arşî 155, 79, 3] beyt

şakla derûn-ı sînede râzuñ zebâna çıkmasun

gelse zebâna râz-ı dil elbette keşf-i râz olur

7872. Sırra sandık ol. [1053/03]

7873. Sır sandığıdır, derler. [1053/04]

7874. Sırrı ifşa etmek ayıptır. [1053/05]

7875. Sır sandığı mı sandığın? [1053/06]

7876. Sır sandığı anahtarsız olurmuş. [1053/07]

7877. Sır sandığı akıl kumkuması gibi adamdır, derler. [1053/08]

7878. Sırrın sandığı sinedir. [1053/09]

7879. Sır sandığı sinedir, dile çıksa içnedir (inedir¹⁴⁸⁹). [1053/10]

7880. Sır sandığı sinedir, anahtarı dil onu¹⁴⁹⁰ bil. [1053/11]

7881. Sır can gibidir, canın gibi sakla ifşa etme. [1053/12]

7882. Sır giderse can da gider. [1053/13]

¹⁴⁸⁷ Yazmada: Vehbî.

¹⁴⁸⁸ Yazmada: ‘Arşî Dede.

¹⁴⁸⁹ Yazmada: îne ve iġne olmak üzere iki farklı imla kullanılmıştır. CLAUSON: EDPT: iġne: 110^a. Şeyh Süleymân: LÇvT‘O: iġne: 57^a. ‘Abdü’l-Ķayyûm ‘Abdü’n-Nâşır oġlı: Lehce-yi Tatarî: ine: cild-i evvel, 78^b. TOPARLI-VURAL-KARAATLI: KTS: ine: 112^a. PEKACAR: KuTS: ine: 164^b. TDK: DS: ine (II): VII, 2544. EREN: TDES: iġne: 187^b.

¹⁴⁹⁰ Yazmada: anı. CLAUSON: EDPT: a: 1^a, ol: 123^a. Ş. Sāmî: ĶT: an: z. Zāmîr-i ġā’ibîñ mücerred ve mef‘ûl-ileyhden başka aġvalinde ve ġurûfa iltişâķında “o” yerine müsta‘mel şüreti olup aşlı “o”dur ve /n/ yalnız ġüsni-şavt için girer. Binā’^{en}-‘aleyh; anlar, anıñ, anı, andan, ansız, ancıleyin yerine onlar, onuñ, oni, ondan, oncıleyin yazmak daha toġrudur.: I, 55^b.

7883. Sır saklamayanlar, tıpkı yağ kavanozuna benzerler ki gerçi sırrı söylemese de yağ çömleği gibi içinde hıfz olunan şeyin ne olduğunu yüzünden belli eder, derler. [1053/14]

7884. Sırrın faş olunca, düşmanların kumda oynasın. [1053/15]

[Ahmed Vefik Paşa] *Lehce-yi 'Otmānī* [cüz'i evvel] 467^{b1491} beyt

sırrımı fāş eyledi ol nokta nokta haller
kumda oynasun gözüm şimdengirü remâller

7885. Sırrı unutma; unutmuş gibi ol derler, sırrı serin gibi bil, derler. [1053/16]

7886. Sırrı sirke oldu. [1053/17]

7887. Sırrı faş eden hıyanettir. [1053/18]

7888. Sırrı gizlemek merdaneliktir, faş etmek divaneliktir. [1053/19]

Dede 'Ömer Rüşenī¹⁴⁹² *Ātār-ı 'Aşk* [Der Naşihat ü Ketmān Ser Güyed 12]

ki sırrı gizlemek merdānelikdür
velī fāş eylemek dēvanelikdür

ne esrāruḡ ki vardur şevk-i nūrı
bil aḡrāruḡ şudūridur ḡubūrı

Keḡā [Der Naşihat ü Ketmān Ser Guḡd 13]

peygāmber dēdi her kim sırrı gizler
ērer maḡşūdına ser izn izler

zer ü naḡra nihān olmasa kānda
'azīz olmaz ēdi çıḡup dükkānda
anuş kim ḡāne-yi esrār-ı cāndur
anı bilgil ki sulṡān-ı cehāndur

7889. Sırrını gizlemeyen maksadına erer. [1053/20]

7890. Sırrını gizleyen sultan-ı cihandır. [1053/21]

7891. Sır gizlenir, ser gizlenmez. [1053/22]

7892. Sırr-ı gaybı bilmede allameler de kasırdır, demişler. [1053/23]

Muḡibbī *Dīvān* [315, 970, 1] [beyt]

bilūḡ¹⁴⁹³ aḡzınuḡ vaşfinda 'āciz ḡāmeler
sırr-ı ḡaybı bilmede ḡāşırdur¹⁴⁹⁴ 'allāmeler

7893. Sır saklamaz ile boşboğaz, ikisi bir karındaş, derler. [1053/24]

Yalancı ile uydurucu bir arada yaşamış, boşboğaz ile yalancı bir sofraya sığmamış derler; zira boşboğazın aḡzında bakla ıslanmaz, tek darı durmaz. Halbuki yalancının mayası, malı işkembesidir, derler.

¹⁴⁹¹ Ahmed Vefik Paşa: *Lehce-yi 'Otmānī*. şimdi: 467^b.

¹⁴⁹² Yazmada: *İbrāhīm Gülşenī ḡuddise sırruh. Ātār-ı 'Işk*, Dede 'Ömer Rüşenī [ö. 892/1487]'nin divanındaki kaside, gazel ve rubailerden bir kısmı, *Miskinnāme* adlı eserinin bazı bölümleri ve diğer mesnevilerden Edirnevî tarafından kısa bazı açıklamalarla birlikte yayımlanmıştır. UZUN, M.: "Dede 'Ömer Rüşenī'nin müridi İbrāhīm Gülşenī [ö. 940/1534] gösterilmiş.

¹⁴⁹³ Yazmada: *bileğiyle*. AK, C.: *Muḡibbī Dīvānı*: bilūḡ: 315, 970, 1. ÇABUK, V.: *Dīvān-ı Muḡibbī*: bileğiyle: 1, 160, 241, 1.

¹⁴⁹⁴ AK, C.: *Muḡibbī Dīvānı*: ḡāşır durur: 315, 970, 1.

7894. Sır sirkesi su kaldırmaz. [1053/25]

7895. Sirkisini hesap eden, paçasını yiyemez. [1053/26]

7896. Sirkisini esirgemez. [1053/27]

[Meḥmed Tevfîḳ] *Mecmū'a min Nevādiri'l-Üdebā vü Âtâri'z-Zurefā (Nevādirü'z-Zurefā)*¹⁴⁹⁵ [cüz'-i evvel]
45¹⁴⁹⁶

7897. Sır oldu, kayboldu¹⁴⁹⁷ oldu, derler. [1053/28]

7898. Sırr-ı kadem kayboldu.¹⁴⁹⁸ [1053/29]

7899. Sır saklamak için toprak çömlek gibi olma, ağzına pek, taştan dibek gibi ol, derler.
[1053/30]

7900. Sırran ve cehren, hayran ve şerren. [1053/31]

[Şolâḳzāde Meḥmed Hemdemî Çelebî] *Şolâḳzāde Tārîḫi*¹⁴⁹⁹ [Nāme-yi Sultān Selīm Abdullāh
Te'ālî¹⁵⁰⁰] 362

7901. Sır senden çıkmasın, sen sırdan çık, derler. [1053/32]

7902. Sırrını ifşa eden binlerce nedamet çeker, demişler. [1053/33]

7903. Sirkisinin alameti [...] zarfını gönderelim, demezler, demiş. [1053/34]

[Meḥmed Tevfîḳ] *Mecmū'a min Nevādiri'l-Üdebā vü Âtâri'z-Zurefā (Nevādirü'z-Zurefā)*¹⁵⁰¹ [cüz'-i evvel,]
43¹⁵⁰²

7904. Sirke gibi yürek acıtır. [1053/35]

7905. Sirkesi su kaldırmaz (kabul etmez). [1053/36]

Tezlikten kinayedir.

7906. Sirkeçiden ne bağı sor, ne bahçeyi. [1053/37]

7907. Sirke tulumuna benzer. [1053/38]

Nemmam adam.

7908. Size Allah selamet vere! [1054/01]

7909. Size aş olan, bize taş oldu derler. [1054/02]

¹⁴⁹⁵ Yazmada: *Nevādir-i Zurefā'dan bir fıkra-yı latîf edür.*

¹⁴⁹⁶ Meḥmed Tevfîḳ: *Mecmū'a min Nevādiri'l-Üdebā vü Âtâri'z-Zurefā (Nevādirü'z-Zurefā)*: Benüm sa'âdetlü efendim sultānum Allah 'alimdir ki sirkemiz esirgemez.: cüz'-i evvel, 45.

¹⁴⁹⁷ Yazmada: *ğayb* ve *ğā'ib* olmak üzere iki farklı imla ile yazılmıştır. al-FİRŪZABÂDÎ: *UBTḲM*: al-ğayb: I, 222. REDHOUSE: *TaEL*: *ğā'ib*: 1335^a; *ğayb*: 1427^b. Ş. Sāmî: *KT*: *ğā'ib*: II, 961^b; *ğayb*: II, 972^a. AYVERDÎ: *MBTS*: kayıp: 644^b. NİŞANYAN: *NS*: kayıp: 428^b. TDK: *TS*: kayıp: 1364^a.

¹⁴⁹⁸ Yazmada: *ğā'ib oldu*. bk. 55. dipnot.

¹⁴⁹⁹ Yazmada: *Şolâḳzāde Tārîḫi'nden bir fıkradur.*

¹⁵⁰⁰ Şolâḳzāde Meḥmed Hemdemî Çelebî: *Şolâḳzāde Tārîḫi*: Pes bundan garaḳ bu edi ki birkaç ay vü birkaç gün muḳaddem sen mütenebbih olasın vü tedārik edesin ḡāfil bulundum. Taḫt-ı yedimde olan 'askerî cem' eylemege eyyām müsā'ade eylemedi dēyü 'öḳr ü bahāne eylemesün. Pes müddet-i medîd 'ahd bi'ıyddur ki te'āti meṯāyādan cürm-i zemîn āhen pūş u ṯanîn nāy rüyından ḡoş-i cehān pūr-ḡurūş olmışdur. Bu eṯnāda sırr^{en} ve cehr^{en} ḡayr^{an} ve şerr^{en} senden cür'et ihām eder bir vaḳ' şādır olmışdur.: 362.

¹⁵⁰¹ Yazmada: *Nevādir-i Zurefā'dan bir fıkra-yı latîf edür.*

¹⁵⁰² Meḥmed Tevfîḳ: *Mecmū'a min Nevādiri'l-Üdebā vü Âtâri'z-Zurefā (Nevādirü'z-Zurefā)*: Miṯaline māşadaḳ olursar ki ma'hüde ṯaşı çatladur ēken aḡbāb senün ḡilāne ḡaṯ'a te'ṯir ētmeyüp sirkessinün 'ālemini ētün ṯarfı ḡönderelüm dēmezler belki mürür-ı eyyām ile ruṯūbeti ḡalmayup bir ḡahve bişürmege daḡı el vērmez mi dēyü devre devr mülāḡazaya dūşmek inşāf mıdur binā'^{en}-āleyh sirke tedāriki mümkin olmadı.: cüz'-i evvel, 43.

7910. Size al ver, bize alma? [1054/03]

7911. Size aş yağsın, bize taş mı yağsın! [1054/04]

7912. Siz terakki bulasız, biz de tedennî neyler? [1054/05]

Murād Hān Tālīṭ *Kāfile-yi Şu 'arā* 16

siz teraḳḳī bulasız biz de tedennî neyler

nev 'iyā biz hele bu kısmete rāzī degülüz

7913. Sizin canınız ister de, bizim canımız istemez olur mu? [1054/06]

7914. Sizin canınız can da bizim canımız patlıcan mı? demiş. [1054/07]

7915. Siz bilirsiniz dedikten sonra değirmen damında kavga olmaz. [1054/08]

7916. Siz biz kul olsanız, biz size kol kanat oluruz derler. [1054/09]

Zafernâme-yi Tābit

yüze çıkdı kâfir çü haṭṭ-ı ğaddār

ḳılıc ister ol nā-trāşīde kār

döküp āb-ı şemşīr ātiş-veşi

söyünmek gerek bu fiten ātişi

ser 'askerin ḳahr ēdüp ezmek gerek

bu 'aḳrebleriḡ başın ezmek gerek

siziḡle olup yek-dil ü yek cihet

oluḡ siz bize biz size ḳol ḳanad

7917. Siz bilmeyince ben size be söyleyeyim, demiş. [1054/10]

Nasreddin Hoca¹⁵⁰³ ...

7918. Size bal, bize pekmez öyle mi? [1054/11]

7919. Size balı, bize belası öyle mi? [1054/12]

7920. Siz bize, biz size kol, kanat olalım demiş. [1054/13]

7921. Size yağ sayılan, bize daḡ mı sayılır? [1054/14]

7922. Size tün biter öyle mi?! [1054/15]

7923. Size sevap olan, bize günah mı? [1054/16]

7924. Siz bize, biz bize? [1054/17]

7925. Siz size, biz bize. [1054/18]

7926. Size can gerek; bize canan gerek. [1054/19]

7927. Size cennet gerekse, bize de cennet gerek! [1054/20]

7928. Size can gerekse, bize de can gerek demiş. [1054/21]

7929. Size helal olan, bize haram mı? [1054/22]

7930. Size esen yel; bir gün gelip bize de esse gerek! derler. [1054/23]

Fırsat demek...

7931. Size hane gerek, bize hanım! [1054/24]

7932. Size han, bize hane gerek. [1054/25]

7933. Size hoş görünen, bize boş görünür, demiş. [1054/26]

¹⁵⁰³ Yazmada: *H'āce Naşre 'd-dīn merḥūm*.

7934. Size hoş gelen bize nahoş demiş. [1054/27]

7935. Sizin eğirmekte (dokumak için hazırlanan şey) olduğunuz heybe kılının hangi kıldan olduğunu (keçi, yahud domuz kılından) biz biliyoruz demiş! [1054/28]

7936. Size bol gelen, bize dar gelir, derler. [1054/29]

7937. Size bol bol, bize dar yol, öyle mi? demiş. [1054/30]

7938. Size dönün, ben cenge giderim demiş! [1054/31]

Yavuz Sultan Selim

7939. Size gösteririz turnanın konduğu yeri! demiş. [1054/32]

7940. Siz zevk-i safada olun; biz zaburun acı suyunu içerek, cefada olalım? Öyle mi demiş. [1054/33]

Ğāzī Giray Hānıḡ Gazelinden

telḡkām olsaḡ ‘acib mi ḡālimizi bir görüḡ

burnumuzdan geldi bi ’llāḡ acı şuyı ḡubūrıḡ

‘arsa-yi rezm içre biz ḡanlar döküp ḡan aḡlarız

vādī-yi ‘işretde siz cām-ı şafā devḡin sürüḡ!

7941. Siz zevk-i cam-ı sadâda olun, biz cevır ü cefâda olalım! [1054/34]

7942. Size dünya gerek, bize ahiret demiş. [1055/01]

7943. Siz gelmiş gelmezseniz, ben yalnız giderim! demiş. [1055/02]

Sultan Selim Evvel

7944. Size yalan bize gerçek. [1055/03]

7945. Size dar ise, bize bol bol! [1055/04]

7946. Size doğan ay, elbette bize de doğar! [1055/05]

7947. Size doğan ay, bize doğmasın mı? [1055/06]

7948. Size tatlı olan, bize acı mı? [1055/07]

7949. Sizininki hangi merdivenle çıkdıysa, bizimki de o merdivenle çıkmıştır? demiş. [1055/08]

Nasreddin Hoca¹⁵⁰⁴...

7950. Size faydası bize zarar mı? [1056/01]

7951. Size fena ise bana iyidir. [1056/02]

T. [Ebü ’z-Ziyā *Ḍurūb-ı Emtāl-i ‘Oṡmāniyye* 269¹⁵⁰⁵]

7952. Size fes-i ahmer de bize hilal-i ahmer mi? [1056/03]

7953. Size fes-i bala, bize püsküllü bela! [1056/04]

7954. Size kardaş olan bize kardaş değil mi? [1056/05]

7955. Size mübah da, bize haram mı? [1056/06]

7956. Size münasip, bize de münasip derler. [1056/07]

7957. Size nan, bize nemek. [1056/08]

7958. Size veren, bize de verir! [1056/09]

¹⁵⁰⁴ Yazmada: *Ḥ’āce Naşre ‘d-dīn merḡūm*.

¹⁵⁰⁵ Şināsī - Ebü ’z-Ziyā: *Ḍurūb-ı Emtāl-i ‘Oṡmāniyye*: Size fenā ēse baḡa iyidir.: 269.

7959. Size veren Allah, bize de verir billah! [1056/10]
7960. Size hediye, bize behiye. [1056/11]
7961. Size hilal görünen bize bedr-i tam gelir. [1056/12]
7962. Size hilâl-i ahmer, bize fes-i ahmer. [1056/13]
7963. Size yar, bize ağyar! [1056/14]
7964. Size yan bakar, bize yaman bakar! [1056/15]
7965. Size yalan, bize gerçek! [1056/16]
7966. Size yalan gelen, bize gerçektir! [1056/17]
7967. Ses gibi ortalığı kapladı. [1057/01]
7968. Sigara dumanı gibi göze gider. [1057/02]
7969. Sufle güruhu ile yâr yoldaş olma! derler. [1057/03]
7970. Sikkezen başka, sikkekeş başka. [1057/04]
- Birisi akçe darp eder öbürüsü hak eder.*
7971. Sikke ve hutbe padişahın iki delilidir. [1057/05]
- Ş. [Şināsī *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye* 270¹⁵⁰⁶]
7972. Sikke, hutbe namımıza olsun, sekencesiyle taşı toprağı sizin olsun demiş. [1057/06]
- Yavuz Sultan Selim Hân
7973. Sikke-yi belagati felek esire urdular demiş. [1057/07]
- [İbrāhīm Peçevî] *Tārîḫ-i Peçevî*¹⁵⁰⁷ [Derviş Pâşâ Kâtl Olunduğı Sene 1015, cild-i t̄ānî] 332
7974. Sikke-yi mevlevî (mevlevi külâhı)! [1057/08]
7975. Sikkeyi mermere kazdı. [1057/09]
- Ş. [Şināsī *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye* 270¹⁵⁰⁸]
- [Meḥmed Tevfîk] *Mecmû'a min Nevâdiri 'l-Üdebâ vü Âtâri 'z-Zurefâ* (Nevâdirü 'z-Zurefâ)¹⁵⁰⁹ [cüz'-i evvel] 33
7976. Sikkeyi mermere kazdı. [1057/10]
7977. Sikke-yi hâlisâ. [1057/11]
7978. Sikke-yi mağşûşe gibi söz. [1057/12]
7979. Skender (İskender) seyr isen de sedd-i nutk et piş-i kamilde, Aristo'yu hakikat-i bedeniye nakl-i macera olmaz! [1057/13]
- Mevzundur.*
7980. Silah nerede ise cephâne de orada bulunmak gerek! demiş. [1058/01]
7981. Silah, cephe lazımlı melzum kabilindendir birbirinden ayrı gayrı bulunmaz derler. [1058/02]
7982. Silah, sünnettir, olmasa minnettir. [1058/03]
7983. Silah taşımak, silah kullanmak İslam'da sünnettir. [1058/04]
7984. Silah can bedelidir, demişler. [1058/05]

¹⁵⁰⁶ Şināsī - Ebü 'z-Ziyâ: *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye*: Sikke ve hutbe padişahın iki delilidir.: 270.

¹⁵⁰⁷ Yazmada: *Peçevî Tārîḫi'nden bir fıkıradur.*

¹⁵⁰⁸ Şināsī - Ebü 'z-Ziyâ: *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye*: Sikkeyi mermere kazdı.: 270.

¹⁵⁰⁹ Yazmada: *Nevâdir-i Zurefâ'dan bir fıkıradur.*

7985. Silahsız cenke gidilmez. [1058/06]
7986. Silahsız cenke, hediyesiz düğüne gidilmez! [1058/07]
7987. Silahsız adam, kadına benzer. [1058/08]
7988. Silahşör adamdır derler. [1058/09]
7989. Silah insanın canıdır. [1058/10]
7990. Silah arkadaşı. [1058/11]
7991. Silahsız vatan muhafaza olunmaz. [1058/12]
7992. Silah elde, kılıç belde olmayınca vatan rahat etmez. [1058/13]
7993. Silahtar ağa gibi kurulur, derler. [1058/14]
7994. Silahı iyi olmayan atıcıların (avcılarının) tüfekleri geri teper. [1058/15]
7995. Silahlı dar, külahlı da var! [1058/16]
7996. Silahı iyi kullanan aldanmaz. [1058/17]
7997. Silaha emniyet olmaz. [1058/18]
7998. Silk-i cebel askeri şerefli meslektir. [1058/19]
7999. Silahsız, selamsız. [1058/20]
8000. Silleyi yiyen acısını bilir. [1058/21]
8001. Sillenin acısı feleğin sillesidir. [1058/22]
8002. Semâî, kıyâsî. [1058/23]
8003. Semahane edep? [1058/24]
8004. Semerden insaf aratmaz. [1058/25]
8005. Semer iki yüzlülük etmese, semerlik edemez. [1058/26]
8006. Simit yiye yiye, simit gibi olmuş. [1058/27]
8007. Sinn-i tufûliyet, sinn-i rüşd, ber hevâ ele geçmez. [1059/01]
8008. Sinâmeki (sina-yı Mekki) yardımıyla imrar-ı hayat ne müşküldür! [1059/02]
8009. Sinan Paşa, Sinan Bey (Osmanlı Tarihi'nde) meşhur zatlardır. [1059/03]
8010. Sinan zeban. [1059/04]
8011. Sinnine göre değil derler. [1059/05]
8012. Sinne göre eyle istiğna u naz. [1059/06]
- Hıfzî [*Manzûme-yi Dürûb-i Emtâl* 15] [mısrâ¹⁵¹⁰]
8013. Siyaset, kiyaset bir babdan gelir, bir babdan çıkar; Lakin siyasette merhamet olmaz! demişler. Binaenaleyh ehl-i siyaset, sahib-i akıl veya feraset olmak erbâb-ı ilm ve irfandır fevkalade fazâil ü kemalât-ı ilmiye ve terbiye-yi siyasîye veya malik ve mücerreb ve müdrik ve faal bulunmak gerek. [1059/07]
8014. Siyaset, siyaset-i şerîdir. [1059/08]
8015. Sinsi, pinti. [1059/09]
8016. Siyaset kuvveti, asker kuvvetine muadil olmak gerektir, zira siyasette askeri kuvvet, ve ilm-i siyasette idari ve maharet ile para kuvveti- servet- âlem-i ilm-i âlem bulunmak şarttır. Onun için kuvve-yi siyasîye, kuvve-yi askerîye zahr ve muavin olur, derler. [1059/10]

¹⁵¹⁰ Hıfzî: *Manzûme-yi Dürûb-i Emtâl*: sinne göre eyle istiğnâ u nâz: 15.

8017. Siyasette mürüvvet eden aldanır, demişler. [1059/11]
8018. Siyasette mürüvvet olunca, cezasını sahib-i mürüvvet çekermiş, derler. [1059/12]
8019. Siyasette mürüvvet olmaz, zira siyaset hata ve gafletin cezasıdır, demişler. [1059/13]
8020. Siyasette devlet, millet için bir temel, bir emel olmak labüddür. [1059/14]
8021. Siyasette iki kuvvet şarttır; Biri kılıç, biri kalem'dir demişler. [1059/15]
8022. Siyasette kuvve-yi maddiye, kuvve-yi manevîye ile hem yüz hem astar gibi bulunmak labüddür, demişler. [1059/16]
8023. Siyaset kuvveti milletten doğar, milletin kuvveti ilm ve irfan ile paradan (iktisattan) doğar. [1059/17]
8024. Siyasette mal, mülk bad-ı hevâ alınır, fakat miskal ile satılır, demişler. [1059/18]
8025. Siyasette mürüvvet, miskal ile satılır! derler. [1059/19]
8026. Siyasette kekelik (hilekârlık) Ruslara, lekeli (paşalık) İngilizlere vergidir derler. [1059/20]
8027. Siyasette mürüvvet olmasa da, hak ve adalet şarttır! demişler. [1059/21]
8028. Siyaset ehlinde zeka, irfan bulunmak şart olduğu gibi, cesaret-i medeniyesi olmak dahi labiddir demişler. [1059/22]
8029. Siyaset ehlinin dostluğu menfaat-i müteakabile üzerine mübtani bulunmasına binaen nef'i ancak kendi milletinedir. Zira siyaset milletin emanet-i kuvve-yi hayatiyesidir. Su-yi istimâl eden, milletin hayatını feda etmiş sayılır, demişler. [1059/23]
8030. Siyasette dostluk, ivazsız (karşılıksız) olmaz, demişler. [1059/24]
8031. Siyasette ivazsız dostluk, ya zaafa ya hamakate haml olunur, derler. [1059/25]
8032. Siyaset ehli akıl, arif, kamil, alim, hakim; dûrendiş, ketum, müdebbir ve mubassır ve sabur ve tecrübe dide olmak gerektir demişler! [1059/26]
8033. Siyaset ehli kendi devlet ve milletin her haline vakıf olduğu gibi her devlet ve milletin de tarihi ve siyasi ahvâl-i sabıka ve haliyesi gereği gibi vakıf ve tecrübe dide, muvaffak ve kâr amude olmak gerektir. [1059/27]
8034. Siyasette riyaset, kuvvet ile maharete bağlıdır! demişler. [1059/28]
8035. Siyasette mağlup olanlar, meyus olmalı değil, hata ve gafletinden ders-i intibah almalıdır! demişler. [1059/29]
8036. Siyasetin sininden haberi yok iken, kendini siyasi addeder derler! [1060/01]
8037. Sipsivri geldi. [1060/02]
8038. Sipsivri, bomboş el ile düğüne gidilmez a! [1060/03]
8039. Sipsivri gitti, kupkuru geldi? derler. [1060/04]
8040. Sipsivri gülle gibi. [1060/05]
8041. Siftah senden, bereket Allah'tan derler. [1060/06]
- Alışverişte ilk müşteri hakkında olan alkıştır.*
8042. Siyak, sibaktan söz anlaşılır. [1060/07]
8043. Siyaksız, sibaksız söz söyler, derler. [1060/08]
8044. Siyakat vavı gibi çarpık burun, derler. [1060/09]
8045. Siyakat yazısı gibi. [1060/10]
8046. Siyak sebaktan söz anlaşılır. Siyak yazıdan, Hüsameddin Rumî anlaşılır, "Ki siyakatın mucidi olmak üzre anılır" derler. [1060/11]

8047. Siyah üzüm gibi güz soyulur. [1060/12]

8048. Siyah üzümün şifası çoktur. [1060/13]

8049. Siyah turp gibi. [1060/14]

8050. Siyah (kara) sırmayı dergâha götürme! [1060/15]

Mevzundur.

Ḥıfzî [Manzûme-yi *Ḍurûb-i Emtâl* 15] [mısrâ¹⁵¹¹]

8051. Sîreti geda ise, sureti sultandır! demiş. [1060/16]

8052. Sîret-i hasene-yi mülûk, afv u sulha [...]. [1060/17]

Yavuz Sulţan Selim Hân

8053. Sîretâ hayvan, sûretâ insan? [1060/18]

8054. Sîreti suretine uymayandan, şefaât umma! [1060/19]

8055. Susam (susam) yağı [1060/20]

8056. Sel akar, kum kalır! Ben giderim, kim kalır? demiş. [1060/21]

8057. Sisli havada düşman izlenmez. [1060/22]

8058. Sisli havada duman, düşman izlenmez derler. [1060/23]

8059. Sisli havada kurt koyuna salar! [1060/24]

8060. Sigara dumanı gibi göze girdi? [1060/25]

8061. Sel gider kum kalır, sel gider kum kalır, ben giderim kim kalır? [1060/26]

Hükümdarın biri

Ş. [Şinâsî *Ḍurûb-ı Emtâl-i 'Otmâniyye* 271¹⁵¹²]

8062. Sel kayadan kum alır! Yel kayadan ne alır? [1060/27]

8063. Silik akçe gibi geçmez -itibarsız- olduk! demiş. [1060/28]

8064. Sel önünden kütük kaptı. [1060/29]

Ş. [Şinâsî *Ḍurûb-ı Emtâl-i 'Otmâniyye* 271¹⁵¹³]

8065. Sim ü zer, her yerde iş görür! [1060/30]

8066. Sel önüne, onmayan düşer, yel önüne tınmayan düşer. [1060/31]

8067. Sim-i hası yine sarraf bilir. [1061/01]

Mevzundur.

Ḥıfzî [Manzûme-yi *Ḍurûb-i Emtâl* 15] [mısrâ¹⁵¹⁴]

8068. Sim-i zerrîn kıymeti daima sim, zerdîr. [1061/02]

8069. Simasından bellidir arif olanın! [1061/03]

8070. Simadır, ahlak insanın ayinesi. [1061/04]

8071. Sima ahlakın ayinesi sema eflakın ayinesi! [1061/05]

8072. Sinan lisan, sinan hame. [1061/06]

8073. Sinan hameye sarılalım demiş. [1061/07]

¹⁵¹¹ Ḥıfzî: *Manzûme-yi Ḍurûb-i Emtâl*: siyah sırmayı dergâha götürme: 15.

¹⁵¹² Şinâsî - Ebü 'î-Zîyâ: *Ḍurûb-ı Emtâl-i 'Otmâniyye*: Seyl gider kum kalır.: 271.

¹⁵¹³ Şinâsî - Ebü 'î-Zîyâ: *Ḍurûb-ı Emtâl-i 'Otmâniyye*: Seyl önünden kütük kaptı.: 271.

¹⁵¹⁴ Ḥıfzî: *Manzûme-yi Ḍurûb-i Emtâl*: sîm-i ḥası yine şarrâf bilür: 15.

8074. Sinsi adamdır, derler. [1061/08]

8075. Sine-yi sadakati tezyîn olundu derler. [1061/09]

8076. Sinesini döver¹⁵¹⁵ divanedir. [1061/10]

8077. Sinem dert ile pare pare oldu derler. [1061/11]

Muhibbî *Dîvân* [734, 2522, 1-5] [beyt]

*bu göñlüm étđi hicrân pâre pâre
aķar bu dîdeden ķân pâre pâre
olur yâd édiceķ ey ‘ârîz-ı gül
girîbân tâ bed-emân pâre pâre
görüp ŧem ‘-i ruķuķ pervâne gibi
yaķam olara ben cân pâre pâre
sitem-i tîģi çıķa tîriyle ķıldan
beni hey müselmân pâre pâre
ķaçan derdile âh étse Muķibbî
olur bu sîne-i sîzân pâre pâre*

8078. Sinesi yareli analardır. [1061/12]

8079. Sinek gibi canı var! [1061/13]

8080. Sineģe teŧrifat istemez! [1061/14]

8081. Sinek gibi her yere dalar, çıkar! [1061/15]

8082. Sinek için yer çok, devir yok. [1061/16]

8083. Sineģe göre her yer bir? [1061/17]

8084. Sineģe buyur demeye ne hacet? [1061/18]

8085. Sinek gerçi haram deģildir; amma mide bulandırır. [1061/19]

8086. Sinek murdar olmasa da mide bulandırır! [1061/20]

Ş. [Şinâsî *Đurûb-ı Emtâl-i ‘Otmâniyye* 270¹⁵¹⁶]

8087. Sinek düşmekle; haram olmasa da mide bulanır! [1061/21]

8088. Sinek gibi dünya lezzetine aldanmayan mı var? [1061/22]

Muhibbî *Dîvân* [787, 2715, 4]

*leddet-i dünyâya aldanma meķes gibi göñül
ķaşdun olursa ķanâ‘at Kâfi ger ‘anķâ gibi*

8089. Sinek gibi dünya lezzetine doymadı, derler. [1061/23]

8090. Sual olunmayan ŧeyden bahsetmezler. [1063/01]

Sünbülzâde Vehbî *Dîvân* [15, 5] [beyt]

*bizi firâķa yaķup olma ĝayra germ-ülfet
revâ mı dîzaķiyân-veŧ ‘ağâb içinde ‘ağâb*

¹⁵¹⁵ Yazmada: *döger*. CLAUSON: *EDPT*: tög-: 477^a. REDHOUSE: *TaEL*: döğünmek: 925^b. Ş. Sâmi: *KT*: dövinmek: I, 632^a. TDK: *TTS*: döğmek: II, 1225. TDK: *DS*: döğmek: IV, 1571^a. Şeyh Süleymân: *LÇvT’O*: döğmaķ: 172^a. TOPARLI-VURAL-KARAATLI: *KTS*: döğ-: 64^a.

¹⁵¹⁶ Şinâsî - Ebü ‘z-Zîyâ: *Đurûb-ı Emtâl-i ‘Otmâniyye*: Sinek murdâr olmasa da mi‘de bulandırır.: 270.

8091. Suale göre cevap verilir âdettir. [1063/02]

Sünbülzâde Vehbî *Dîvân* [15, 8] [beyt]

su 'âl zâhid-i ħar-ṭînet-i 'alef-ḥâra
vérilse kâh revâdur cevâb içinde cevâb

8092. Sual içinde sual olur. [1063/03]

8093. Suali ahir zaman suali. [1063/04]

8094. Seba gibi vahşi [1063/05]

8095. Seba. [1063/06]

8096. Sual içinde sual azap içinde azap. [1063/07]

Beyt-Mu 'allim Nâci

atılmaṭur, sūḥan ehl-i ḥâlî aḡlamadan
cevâba étme taṣaddî su 'âlî aḡlamadan

8097. Suali anlamadan cevap vermemek gerektir. Zira hacalet mucip olur demişler. [1063/08]

8098. Suale göre cevap verilir. [1063/09]

8099. Seb asanı okudu! derler. [1063/10]

8100. Sübhanallah! Bu nedir ettiklerin? [1063/11]

8101. Süpürge karı? [1063/12]

8102. Süpürge kadar sakalından da utanmadın? [1063/13]

8103. Süpürge kadar sakalı var, düğme kadar akı yok. [1063/14]

8104. Süpürdüler. [1063/15]

8105. Süpürge sapını yemeden çıkmalı! derler. [1063/16]

8106. Süprüntüyü sel götürür, toz toprağı yel götürür. [1063/017]

Żiyâ Paşa Gâzelinden

seḥâb âsâ yürürler de cāmîd gördiḡi ṭaḡlar
bütûn derrât bir ḡânûn-ı istimrâra tâbî 'dir
aḡâlî tâbî 'i metbu 'dur şâha ḡaḡîḡatde
yekûnuḡ ḡükmi bâlâsındaki miḡdâra tâbî 'dir
żiyâ eḡkâr-ı 'aşra ittibâ' ét raḡat isterseḡ
ḡâş ū ḡâşâk zîrâ cûşîş-i enhâra tâbî 'dir

8107. Süprüntüler suyun akıntısına tabidir! [1063/18]

8108. Sütûde sıfat, memdûhu'l-ahlâk. [1063/19]

8109. Sütun satıra geçti. [1063/20]

8110. Sütun-ı Süleyman gibi metindir! derler. [1063/21]

8111. Sucuḡu çıktı. [1064/01]

8112. Sucuk gibi oldu derler. [1064/02]

8113. Sücut rükû, kıyam, kırâat erkân-ı salattandır. [1064/03]

8114. Sücut eder gibi tahtlık gösterdi derler. [1064/04]

8115. Sühan-perdaz adamdır derler. [1064/05]

8116. Sühan-çin kadınlar gibi. [1064/06]

Dedikodu...

8117.Sühan-çinilik ile geçinir adamdır derler. [1064/07]

Dedikodu...

8118.Sühan-ver adamdır. [1064/08]

8119.Sühan-fürûş adamdır. [1064/09]

8120.Sühan-fürûşlar bir gün olur, tehi dest kalırlar. [1064/10]

İbn Sînâ¹⁵¹⁷

8121.Südüs hisse kadınların. [1064/11]

8122.Südas babından gelip, hamas babından çıkar. [1064/12]

8123.Süsünü hayretti, derler. [1064/13]

8124.Serverin nihayeti hasrettir. [1064/14]

İbn Sînâ¹⁵¹⁸

[Şolaḳzāde Meḥmed Hemdemî Çelebî] *Şolakzāde Tārîḫi*¹⁵¹⁹324

8125.Sürhser cemiyeti etti tarumar! [1064/15]

8126.Sürhser (kızılbaş) cemiyeti, sürh-i beyza (kızıl pusat) gibi kırıldı demiş. [1064/016]

8127.Sürûr-i eşya cihanda afiyet ancak. [1064/17]

Mevzundur.

Ḥıfzî [Manẓûme-yi Ḍurûb-i Emtāl 15] [mıṣrâ'¹⁵²⁰]

8128.Süratli giden tez yorulur! [1064/18]

8129.Süratli giden tez yorulur, gizli gezen tez görülür. [1064/19]

8130.Sürmeli göz kudretten olursa pek yaraşır! [1064/20]

8131.Sürmeden sırmaya kadar hazırlamış! derler. [1064/21]

8132.Sürme gibi gözetir. [1064/22]

8133.Sürmeyi gözden çalar! [1064/23]

8134.Sürurun ardından hüzn gelir. [1064/24]

8135.Sürurun müruru yel gibidir. [1064/25]

8136.Süratle terakki eden, süratle tedennî etmez. [1064/26]

Fārābî¹⁵²¹

8137.Süratli gidenin yolu kısadır. [1064/27]

8138.Zurna¹⁵²² herif. [1065/01]

8139.Zurnazen¹⁵²³ başı. [1065/02]

¹⁵¹⁷ Yazmada: *ḥikmet-i ibn Sînâ*.

¹⁵¹⁸ Yazmada: *ḥikmet-i ibn Sînâ*.

¹⁵¹⁹ Yazmada: *Şolaḳzāde Tārîḫi*'nden bir fıkradur.

¹⁵²⁰ Ḥıfzî: *Manẓûme-yi Ḍurûb-i Emtāl*: sürûr-i eşyâ cehānda afiyet ancak: 15.

¹⁵²¹ Yazmada: *ḥikmet-i Fārābî*.

¹⁵²² Yazmada: *surnâ*. Kelimenin aslı Farsça'dır. STEINGASS: *CP-ED*: zurnâ: (زرنه): 615^b; surnâ: 678^b; surnây: 678^b; sūr-nây: 708^a. REDHOUSE: *TaEL*: zurna: (زرنه): 1008^b; zurna: (زورنا): 1019^a; sur-nâ: 1055^b; sūr-nâ: 1089^b.

¹⁵²³ Yazmada: *surnâ-zen*.

8140. Sürme çektim derken, göz çıkarma sakın! [1065/03]
 8141. Sürmeden, sırmaya dek hep hazır. [1065/04]
 8142. Süryânî dili gibi süratli söylenir. [1065/05]
 8143. Süryânî yazısı [1065/06]
 8144. Süryânîleri Suriye’de ara. [1065/07]
 8145. Süryânîler devri çoktan geçti. [1065/08]
 8146. Su-yi ahval, su-yi ahlak, su-yi amel, su-yi istimal, su-yi niyet ile ahirihi. Hep inkıraz ve felaket alametleridir âmâl-i seyyiedendir derler. Mesuliyet ve mucib-i ceza ceraim-i azimedendir! [1065/09]
 8147. Süst (gevşek) söz. [1065/10]
 8148. Sutûr-ı hakikate geçirdiler. [1065/11]
 8149. Sutûr-ı hakikate bakmalı! [1065/12]
 8150. Süferâ sözü kendinin değil. [1065/13]
 8151. Sofrası meydanda ardır. [1065/14]
 8152. Sofrası açık cömertlerdendir. [1065/15]
 8153. Sofra başı kavgası çingeneye mahsus. [1065/16]
 8154. Sefildir amma ciddidir! [1065/17]
 8155. Süflî adamdır, derler. [1065/18]
 8156. Süflî, sükûtu gezdiğine bakma adamın, sözüne sazına bak! [1065/19]
 8157. Süflî sufi. [1065/20]
 8158. Sükût, sözün sırasına şuunat ahvale, yani zemin zamana, mekin mekâna, akıl, gafîl, adamına göredir demişler. [1065/21]
 8159. Sükûtla iş görmek, gürültü ile söz söylemekten yeğdir demişler. [1066/01]
 8160. Sükût da edepten sayılır. [1066/02]

Hızır Ağazâde Enderuni Sa‘îd Beg¹⁵²⁴ beyt

*sükûtu bilmediğinden degül edebdendir
 egerçi söylemez ammâ neler bilir ‘âşık*

8161. Sükûtu bilmediğinden değil, edebindendir, derler. [1066/03]
 8162. Sükût bilene cevap yerine geçer, derler. [1066/04]
 8163. Sükût ehline göredir! [1066/05]
 8164. Sükût eden selamet bulur! [1066/06]
 8165. Sükût eden pişman olmaz! [1066/07]
 8166. Sükût sözün hikmetidir! [1066/08]
 8167. Sükût her şeyden hayırlıdır. [1066/09]
Arabî: as-sukûti hayr^{un} mina ’d-dırdır
 [=Sükût dırdırdan hayırlıdır.]
 8168. Sükût sözüne göredir. [1066/10]
 8169. Sükût da ikrardan sayılır. [1066/11]

¹⁵²⁴ Yazmada: Hızır Ağazâde Enderûnî Sa‘îd Beg.

Ş. [Şināsī *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Oṭmāniyye* 272¹⁵²⁵]

Bāḳī *Dīvān* [99, 58, 7] [beyt]

ol şanemden Bāḳī'ā bir buse da 'vā kıl yüri
söylemezse öp hemān ağzın sükūt ikrārdur

8170. Sükūt ikrardır demişler amma fakat yerine, sırasına göredir! [1066/12]

8171. Sükūt rızadan sayılır! [1066/13]

8172. Sükūtudur amma, söyletirsene neler bilir neler! [1066/14]

8173. Sükūt ne ikrardır, ne inkâr. [1066/15]

8174. Sükūt edip işitmek ne büyük devlettir, demişler. [1066/16]

[Süfī Allāh-yār] *Tebātu 'l-'Ācizīm*¹⁵²⁶ [Süçük Tilig Bolup Yaman Sözdin Qaytmak Beyanı 1119]

eger bolmasa sende sözge yetmek
ne devletdür sükūt etmek eşitmek

8175. Sükūt ehli ticarettedir. [1066/17]

Beyt-Lā

ser engüşt ma 'āricden olur āsūde
bend eden mühr-i sükūtile leb-i ḥāmūşın

8176. Sükūt eden necat bulur. [1066/18]

8177. Sükūt etmek gibi âlemde nadana cevap olmaz. [1066/19]

Ş. [Şināsī *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Oṭmāniyye* 274¹⁵²⁷]

8178. Sükūt her vakit insanı kudurattan vikaye eder. [1066/20]

İbn Sīnā¹⁵²⁸

8179. Sükūt, meselenin ehemmiyetine göre manayı izhar eder. [1066/21]

8180. Sükūtun kıymetini ehli bilir, söğüdün kıymetini yeri bilir derler. [1066/22]

8181. Sükūtun kıymeti ağırdır. [1066/23]

8182. Sükūtun merd-i dānâ hasmı ilzam için saklar! [1066/24]

mısrā'-ı Müverriḥ Rāşid

8183. Sükūt, sözün sırasına, sırrına göredir, derler. [1066/25]

8184. Sükūtun sonu, şiddetli fırtınalı yağmur yağmasına delalettir derler. [1066/26]

8185. Sükūt eden çok beladan kurtulur. [1066/27]

8186. Sükûtta meyve olur, söğütte meyve olmaz. [1066/28]

8187. Sükūt niyete göredir. [1066/29]

8188. Sükûtu, sükût yener, öğütü öğüt!.. [1066/30]

8189. Sükûtu sükût yener, yiğit öğüt yener. [1066/31]

8190. Sükûtu yel kaldırmaz, söğüdü yer kaldırır! derler. [1066/32]

¹⁵²⁵ Şināsī - Ebü 'z-Ziyā: *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Oṭmāniyye*: Sükūt da ikrardan sayılır.: 272.

¹⁵²⁶ Yazmada: *Çağatayca Tebātu 'l-'Ā'cizīnden*.

¹⁵²⁷ Şināsī - Ebü 'z-Ziyā: *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Oṭmāniyye*: Sükūt etmek gibi 'âlemde nādāna cevāb olmaz.: 274.

¹⁵²⁸ Yazmada: *ḥikmet-i ibn Sīnā*.

8191.Sükût edeni söyletme, söğüt ağacını elletme! derler. [1066/33]

8192.Sükût ikrardan sayılır derler amma her sükût ikrardan sayılmaz belki muhalefet alamettir derler. [1066/34]

8193.Sükûtu musiki yerine geçer. [1066/35]

Ş. [Şināsī *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye* 274¹⁵²⁹]

Mıṣrā'-ı belig

cehānda şimdi geçer mūsiki yerine sükût

8194.Sükûtta da, hikmet, hisse vardır demişler. [1066/36]

8195.Sükût, boşboğazlığı- boşboğazları- ret ve iskat içindir, yoksa hakikaten sözü, söylemeyi men için değildir, demişler. [1066/37]

8196.Sükût, mertlerin, hasma karşı manevî silahıdır derler. [1066/38]

Mıṣra '-Müverriḥ Rāṣid

Sükûtun merd-i dānā ḥaṣmın ilzām için şaklar

8197.Sükût, yerine göre yaraşır, söğüt de yerine göre yaraşır, derler. [1066/39]

8198.Söğüt gibi sağlam saçak. [1067/01]

8199.Söğüt gibi sudan hazzeder. [1067/02]

Muḥibbī *Dīvān* [653, 2220, 2] [beyt]

*ne umarsın ey göñül sen naḥl-i ḳaddinden anuḡ
meyve kim gördi yine hēç serv ile şimşāddan*

Muḥibbī *Dīvān* [652, 2215, 2] [beyt]

*dostum senden vefā mihr ummasun 'āşıḳlaruḡ
key ḳatı dīvānelikdür meyve ummaḳ bidden*

8200.Söğütten meyve umulmaz! [1067/03]

8201.Söğüt de, şimşir de meyve olmaz. [1067/04]

8202.Söğüt ağacından meyve ummaya benzer derler. [1067/05]

Muḥibbī *Dīvān* [653, 2220, 2] [beyt]

*ne umarsın ey göñül sen naḥl-i ḳaddinden anuḡ
meyve kim gördi yine hēç serv ile şimşāddan*

Muḥibbī *Dīvān* [652, 2215, 2] [beyt]

*dostum senden vefā mihr ummasun 'āşıḳlaruḡ
key ḳatı dīvānelikdür meyve ummaḳ bidden*

8203.Sülale-i tahiredendir. [1067/06]

8204.Sülalesi silsilesi ali. [1067/07]

8205.Sultanahmette dilenip Ayasofya'da zekat-sadaka vermeye benzer! derler. [1067/08]

8206.Sultan-ı Rum, hakan-ı Osmanî. [1067/09]

8207.Sultan-ı Rum ve Hakan-ı Kırım'dır. [1067/10]

Osmanlı padişahlarının eski unvanlarıdır.

8208.Sultan-ı cihan Selim-i Evvel, hakan-ı mü'eyyed ve müstecil. [1067/11]

¹⁵²⁹ Şināsī - Ebü 'z-Ziyā: *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye*: Sükûtu mūsiki yerine geçer.: 274.

Lā mışrā‘

8209. Sultan Murat, na-murad! demiş. [1067/12]

Sultan Murat hamis hazretleri hakkında söylenmiştir.

Lā beyt

*doğsan üçde doğsan üç gün pād-şāh-ı dehr olup (1293)
geçdi mâtemgâhına Sultân Murād nâ-murād!*

8210. Sultanlar gibi yaşar. [1067/13]

8211. Sultan Fatma yılından kalma. [1067/14]

Ş. [Şināsī *Durūb-ı Emtāl-i ‘Otmāniyye* 271¹⁵³⁰]

8212. Sultan emrine itaat ile hizmet gerek. [1067/15]

8213. Sultan emrine itaat, reyanın zimmetidir. [1067/16]

[Şolakzāde Mehmed Hemdemî Çelebî] *Şolakzāde Tārīhi*¹⁵³¹ 352

emîr-i sultân ile tağıldı sipāh

kaldı ancak bendegān-ı bārgāh

8214. Sultanım kabahat öldüründe değil, ölümdedir demiş! [1068/01]

8215. Sünbüle burcunda talih arar. [1069/01]

8216. Sünbüle burcu ağustosta doğar. [1069/02]

8217. Sünbül gibi perişan dilberdir derler. [1069/03]

Bākī *Dīvān* [46, 24, 18; 31] [beyt]

fāzıl-ı dehr Mehemmed Çelebî kim eflāk

bāğ-ı fazlında toğuz dānelü bir ter sünbül

ğam-ı gîsūn ile āşüfte degül ger sünbül

ne için böyle perîşān olur ekter sünbül

8218. Sünbül gibi aklım perişan oldu derler. [1069/04]

8219. Sünbül gibi zariftir. [1069/05]

8220. Sünbüllü havadan sünbül hazzeder. [1069/06]

8221. Sünbülter dokuz taneli olurmuş! [1069/07]

8222. Sünnî müslümandır. [1069/08]

8223. Sünnet-i şerife riayet ister. [1069/09]

8224. Sünnet-i seniyyeye hizmet etmek gerek. [1069/10]

8225. Sünnetli, sünnetsiz hep bir arada. [1069/11]

8226. Sünnetsizdir. [1069/12]

8227. Sünnetlidir. [1069/13]

8228. Sünnî mezhep, şîî mezhepten hazzetmez. [1069/14]

8229. Sünnî şîî olur, şîî sünnî olmaz demiş. [1069/15]

Mehmed Tefîk] *Mecmū'a min Nevādiri 'l-Üdebā vü Âtāri 'z-Zurefā* (Nevādirü 'z-Zurefā)¹⁵³² [cüz'-i evvel] 92

¹⁵³⁰ Şināsī - Ebü 'z-Ziyā: *Durūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye*: Sultân Fâtma yılından kalma.: 271.

¹⁵³¹ Yazmada: *Şolakzāde Tārīhi*'nden bir fıkradur.

- 8230.**Sünühat aklına hayran kaldım. **[1069/16]**
8231.Süvari askerin gözü, kulağıdır, piyade; eli, ayağıdır derler. **[1069/17]**
8232.Süvari adamdır. **[1069/18]**
8233.Süvari harbin gözü, kulağı, eli, ayağı, ilk yumruğu, son tepmesidir derler. **[1069/19]**
8234.Süvarilik piyadelikten zordur. **[1069/20]**
8235.Süheyl-i Yemenî parmağında taşır. **[1069/21]**

Yahyâ Nâzîm *Dîvân-ı Belâğat*-ı *‘unvân-ı Nâzîm* [İbtidâ-yı Gazelliyât 257, 3; 7] [beyt]

*her dîdemi bir kân-ı ‘aķîķ itdi o mâhıķ
 ķāl-i leb-i la ‘li o Süheylî Yemen’i gör
 âķsenet yine ķab ‘-ı ķüher-bār-ı Nâzîma
 baķ nazmına bu sübķa-i dürr-i ‘Adeni gör*

Yahyâ Nâzîm *Dîvân-ı Belâğat*-ı *‘unvân-ı Nâzîm* [İbtidâ-yı Gazelliyât 556, 5] [beyt]

*ķükmin verirse ķāl-i lebi baķtı aķlamam
 ola nazîm-i ķāl Süheyl-i Yemen yamân*

- 8236.**Süheyl-i Yemenî gibi parlaktır. **[1069/22]**
8237.Süheyl-i Yemenî, dürr-i ‘adni gör. **[1069/23]**
8238.Sühûletle gelen, sühûletle gider. **[1069/24]**
8239.Sühûletle tahsil olunan emval, serîan zayı olur. **[1069/25]**
 İbn Sînâ¹⁵³³
8240.Su-yi tefehhüm ile hüsn-i tefehhüm! İki türlü ahval-i ruhiyelerdir ki adeta, âlem-i beşerin halkı, cebeli tabiat saniyesi olarak devam eyler! Öyle muzır surette tecelli ve tezahür eyler ki insanlar arasında bazen bu iki türlü ahval-i ruhiyelerin her ikisi birden tezahür ve tecelli ile sehven gafleten birtakım yanlış meseleler tevli ve tekvin eyler! Bilerek, bilmeyerek hataen ve galat işlerin icrasına insanları sevk ve teşvik eder. Bu halet-i ruhiye ise su-yi hâl ve ahlaktan, talim ve terbiyenin haddi sahih olmayıp belki noksan oluşundandır. Tabiat ve itiyad-ı beşerin [...] **[1069/26]**
8241.Su-yi misal olma, hüsn-i misal ol. Zira su-yi misal, su-yi zannı davet eder, hüsn-i misal, hüsn-i zan ve itimadı, emniyet ve itibarı celb eyler. Onun için demişlerdir ki su-yi misal olmaktan, hüsn-i misal olmak yeğdir! **[1070/01]**
8242.Suyuf-ı İslâm’ın şems-i tabanından nleyen dünyadır. **[1070/02]**
8243.Suyuf-ı İslâm’ın parlamadığı yer mi kaldı şu felekte? **[1070/03]**
8244.Su-yi hâl olanlar, su-yi zan olanların nazar-ı takibinden kendini kurtaramazlar! **[1070/04]**
8245.Su-yi hâl, su-yi misal olmaktan hazer etmek gerektir! **[1070/05]**

H. [‘Abdü ’l-Halîm Hakkî]

Zira su-yi hâl, su-yi misal olmak, insanların madamü ’l-hayat cemiyet-i beşeriye içinde kendini bilerek, bilmeyerek müttehem ve maznun yerine koymak demektir! Erbab-ı namus ve sahib-i akıl kadr ve haysiyet olan hiçbir kimsenin kabul edemeyeceği gafletlerden en mühim noktadır, onun için demişlerdir ki: [Kötü adın çıkacağına, iyi ve tatlı bildiğin canın çıkması hayırlıdır!] demişler. Su-yi hâl su-i

¹⁵³² Yazmada: *Nevâdir-i Zurefâ’dan bir fıkradır.*

¹⁵³³ Yazmada: *ķikmet-i ibn Sînâ.*

makal, su-yi misal olmaktan, hüsn-i hâl, hüsn-i makal, hüsn-i misal olmak yeğdir!] zira su-yi ahval olanlar kendi hayatlarını cemiyet-i beşeriye içinde adeta kendileri zehirleyip katl etmiş sayılırlar, ve enzar-ı nasta bila itibar ve la emniyet itimat yaşamaya kendisi sebep olmuş, kendi kadr ve haysiyetini, kendisi zayi ve iptal eylemiş addolunurlar. Ve cemiyet-i beşeriyede bilâ itibar vela hürriyet, daima nezaret-i mühimme altında yaşamaya mahkum bulunmuş olurlar. demişlerdir. El-hazer el-hazer el-hazer su-yi ahvalden hazer ve ictinab eylemek ebna-yi beşer için bir borç ma farzdır.

8246. Sual, sualde fark var! Söz, sözde fark olduğu gibi. [1070/06]
8247. Sualsiz cevap, cevapsız سوال, koyunsuz çoban, çobansız koyun! Kabilindendir derler. [1070/07]
8248. Suali ahiret suali! [1070/08]
8249. Sual, cevap oldılar desene. [1070/09]
8250. Sual cevap olur amma, her suale cevap olmaz! [1070/10]
8251. Suale göre cevap verilir. [1070/11]
8252. Suale göre cevap verilir, cevap سوال değil! [1070/12]
8253. Sual olunmayan şeyden cevap verilmez. [1070/13]
8254. Sual olunmayan şeye cevap vermek (zaruret hissetmediği hâlde) hamakâte delalet eder. [1070/14]
8255. Sual-i mukaddere cevap verilebilir. [1070/15]
8256. Su-yi amel cezasız kalmaz. [1070/16]
8257. Su-yi terbiyenin sonu nedametle giderdir. [1070/17]
8258. Su-yi ahlâk guruhundan daima hazer etmek gerek. [1070/18]
8259. Su-yi terbiye daima nedameti muciptir. [1070/19]
8260. Su-yi ahlâk, asel-i sariye gibidir ki, müddet-i kalile zarfında sirayet edip, mevt-i umumiye mucip olur! [1070/20]
- İbn Sînâ¹⁵³⁴
8261. Su-i terbiye, soy köpeği azdırır! demişler. [1070/21]
8262. Su-yi hâl, su-yi terbiye, su-yi ahlâk, su-yi zan doğurur! Aksi hâl, aksi ahvali doğurur! demişler. [1070/22]
- H. [‘Abdü ’l-Ḥalīm Ḥaḳḳî]
8263. Su-yi zan erbabı, daima aldanırlar, ancak su-yi zannı celb eden ahval, su-yi hâl ve misal olanların hareket ev ahvalinden tevellüd eden, şekk ve şüphedir demişler yoksa herkes hakkında şek ve şüphe ile bila tecrübe su-yi zannetmek mugayir-i insaniyet ve hilaf-ı islamiyet bir hamakat ve dalalet ve belki su-yi ahlakı mucip bir gaflet sayılır demişler. [1070/23]
8264. Su-yi terbiye şeyn getirir, hüsn-i terbiye şân getirir. [1070/24]
8265. Su-yi zan ile doğru adam bile doğru yoldan çıkar. [1070/25]
8266. Su-yi niyet ehlinden haber beklenmez, zira su-yi niyet, su-yi ameli intac eyler, su-yi amel ise batıl ve müstelzim-i cezadır demişler. [1070/26]
8267. Su-yi terbiye soy köpeği bile azdırır! [1070/27]

¹⁵³⁴ Yazmada: *ḥikmet-i ibn Sînâ*.

8268. Su-yi misal, numune-yi imtisal olamaz; ancak hüsn-i misal numune-yi imtisaldır! demişler. [1070/28]

8269. Suhte softa idi. [1070/29]

8270. Suhte (softa)nın yatağını kapıdan dışarı atmışlar, beni zımmen istiklaldır -istikbaldır- bu demiş. [1070/30]

8271. Sütü pak, yüzü süt gibi ak olur; yani hüsn-i hâl ashabından sayılır demişler. [1070/31]

8272. Sütüm kadarı diye kim bağırmış? [1070/32]

8273. Süt¹⁵³⁵ kuzucuğu gibi! [1070/33]

[Mehmed Tefîk] *Mecmû'a min Nevâdiri 'l-Üdebâ ve Âtâri 'z-Zurefâ* (Nevâdiri 'z-Zurefâ)¹⁵³⁶ [cüz'-i evvel]¹⁵³⁷ 152

8274. Sütten, kaymak, kaymaktan, yağ, peynir olduğu gibi, sütten yoğurt, yoğurttan ayran, toyrar –toyudan- olur velhasıl bundan her türlü gıda olur. [1070/34]

8275. Süt dökmüş kedi gibi pıstı. [1071/01]

8276. Süt dökmüş kedi gibi suçlu oturur. [1071/02]

8277. Süt dökmüş kediye döndü. [1071/03]

T. [Ebü'z-Ziya *Ḍurûb-ı Emtâl-i 'Otmâniyye* 275¹⁵³⁸]

8278. Süt dökmüş kedi gibi yalanır, derler. [1071/04]

8279. Sütten yağ da çıkar, yoğurt da çıkar! [1071/05]

8280. Sütten ağzı yanan, yoğurdu üfleyip içer, [1071/06]

8281. Sütçünün hilesinde kadı bile razı olmuş, derler. [1071/07]

8282. Süt su kaldırır. [1071/08]

8283. Sütünde hile yoktur derler. [1071/09]

8284. Sütüne hile katmaz adamdır derler. [1071/10]

8285. Sütüne hile katmayan adam adamdır derler. [1071/11]

8286. Süt hakkı büyüktür! [1071/12]

8287. Süt hakkı ister! [1071/13]

8288. Süt hakkı ananın, söz hakkı babanın, derler. [1071/14]

8289. Süt ninenin sütünden ayran olmaz derler. [1071/15]

8290. Süt ninenin sütünden ayran olmaz, kara sığırın yavrusundan ceylan olmaz. [1071/16]

8291. Süt kardeş gibi geçinirler. [1071/17]

8292. Süt kardeş karındaş gibidir, derler. [1071/18]

8293. Süt satan, sütünü satmak için yılan ile de oynar! [1071/19]

Evlîyâ Çelebî *Siyâhatnâme*¹⁵³⁹ Gazel

¹⁵³⁵ Yazmada: *süd*. CLAUSON: *EDPT*: süt: 798^b. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: süt: II, 1300. Ş. Sâmi: *KT*: süd: I, 741^b. Bahşâyîş bin Çalıça: *Bahşâyîş Lügati*: süd / süt: 179^b. TDK: *DS*: Süt.: X, 3705^a.

¹⁵³⁶ Yazmada: *Nevâdir-i Zurefâ'dan bir fıkradur*.

¹⁵³⁷ Yazmada: *Nevâdir-i Zurefâ'dan bir fıkradur*.

¹⁵³⁸ Şinâsî - Ebü'z-Ziya: *Ḍurûb-ı Emtâl-i 'Otmâniyye*: Süt dökmüş kediye döndü.: 275.

¹⁵³⁹ Yazmada: *Evlîyâ Çelebî Siyâhatnâmesinden bir fıkradur*.

*ol hoşka dehen tırra-yı tarrār ile oynar
 tiryāk lebinı şatmağ için mār ile oynar
 çün dāğ-ı ğamıñ yollarını sīneye düzdi
 bu nerd-i muḥabbetde göñül zār ile oynar
 beñzetmek için ‘ālemi bir zıll ü ḥayāle
 sāyeñde güneş gölgede dīvār ile oynar
 eglenmege dīvāne göñül şimdi muḥaffer
 zencīr-i ser-i zūlf-i siheykār ile oynar*

8294. Süt satan, yılan ile de oynasa yeri vardır, derler. [1071/20]
8295. Süt kaymağından yağ olur, yiyenin yüreği sağ olur, derler. [1071/21]
8296. Süt gibi yüzün ak olsun derler. [1071/22]
8297. Süt kesildi ise artık yoğurdu rüyanda gör, demiş. [1071/23]
8298. Sütten ak, kardan beyaz tabiri eski tabirdir. [1071/24]
8299. Süt ninenin nineliği, kara sığırın süt anneliği. [1071/25]
8300. Süt gerek şekere, şap, şapa- şeker demesini galeyan-ı gerdanın kendi fikrine galebesi asarır! demişler. [1071/26]
8301. Süt gibilerin emeli belli, sözü de uzun olur fakat boyu posu kısa olur derler. [1071/01]
8302. Süt, kaynatılırsa da, yoğurdu kaymağı lezzetli olduğu gibi şekerin de ne kadar kaynatılırsa da ağdası artar lezzeti kıvamı yücelir. Tatlılığı ziyadeleşir, ağdası ve lezzeti ziyadeleşir. Şerbeti rengi pek rengin ve şirin olur, derler. [1071/27]
8303. Süt dökmüş kedi gibi, süklüm büküm oldu, derler. [1072/01]
8304. Suhtedan molla olur. [1072/02]
8305. Sütmen olmak diler isen, kahire-yi Mısır’a var, derler. [1072/03]
8306. Sütü temiz adam ister. [1072/04]
8307. Sütü pak, alını açık! [1072/05]
8308. Sütüm pak, alnım açık, kimden ya kim olur derler. [1072/06]
8309. Sütün yağı (kaymağı) üstünde durur derler. [1072/07]
- Saf ve temiz kalpli adam bellidir demek.*
8310. Sürü tekesiz olmaz, katar kılavuzsuz olmaz, demişler. [1072/08]
8311. Sürü ile mal getirmemiş ya! derler. [1072/09]
8312. Sürüp verme, sayıp ver. [1072/10]
8313. Sürüp, süpürdüler! [1072/11]
8314. Sürüye katılmaz!... [1072/12]
8315. Sürüden kalmaz, sürünüp olmaz gibidir, derler. [1072/13]
- Elverişli demek...*
8316. Sürüden kalmaz, sürünüp yıkılmaz! derler. [1072/14]
8317. Sürüden kalan (ayrılanı) kuzuyu kurt kapar! [1072/15]

Ş. [Şināsī *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye* 275¹⁵⁴⁰]

8318. Sürüden kalan kuzuyu kurt kapar. [1072/16]

[Rāşid Belgradī] *Tārīḫ-i Vaḳ'a-yı Ḥayretnüma Belgrad ve Şirbistān*¹⁵⁴¹ [I] 203

8319. Sürü sepet. [1072/17]

8320. Sürüye kurt getirmek kabilinden oldu, derler. [1072/18]

8321. Sürüp gitme, görüp geç! demişler. [1072/19]

8322. Sürüp gitme, görüp geç, sömürüp içme, görüp sorup iç, derler. [1072/20]

8323. Sürüp git dememişler ya gör geç demişler. [1072/21]

Ş. [Şināsī *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye* 275¹⁵⁴²]

8324. Sürüden ayrılan kuzuyu, ya kurt kapar ya hırsız çapar! [1072/22]

8325. Sürüsünü kurt kapmadı ya! [1072/23]

8326. Sürü, sepet, o baş alayı? [1072/24]

8327. Sürü tekesiz olmaz. [1072/25]

8328. Sürüde teke bulunmak adettir. [1072/26]

8329. Sürü tekesi gibi hep önde gider? [1072/27]

8330. Sürü tekesiz olmaz, söz kekesiz olmaz! [1072/28]

8331. Su-yi ahlâkın su-yi tesiri hep yine kendi misillü su-yi ahvalde tecelli eder! demişler. [1073/01]

8332. Sürüye mal katar isen nişan koy. [1073/02]

8333. Sürüye mal katan nişan koyar, sürüden mal alan ala koyar! [1073/03]

8334. Sürüden ayrılmış, sürünüp yıkılmış bir adamdır derler ki –her vecihle malul ve mazur bir kişi demektir. [1073/04]

8335. Sürüsü katılacak sürü değil? [1073/05]

8336. Sürü kösemeni gibi, kös kös hep sürü önünde gezer! derler, -kösemen- kılavuz keçi veya koyuna denir. [1073/06]

8337. Sürü kösemensiz olmaz. [1073/07]

8338. Sürüden kalmaz, sürünüp ölmez bir adamdır derler. Ki gayretli, diri çevik, çalak bir kişidir demektir. [1073/08]

8339. Sürtük herif. [1073/09]

8340. Sürtük kedi gibi sürtünür derler. [1073/10]

8341. Sürtük karı. [1073/11]

8342. Sürçek atın yemi kesilmez. [1073/12]

8343. Sürğüne mi gidiyor sandın? [1073/13]

8344. Sürğüne gider gibi, önüne ardına baktırmadılar, derler. [1073/14]

8345. Sürgün hıdı. [1073/15]

T. [Ebü'z-Ziyya *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye* 275¹⁵⁴³]

¹⁵⁴⁰ Şināsī - Ebü 'z-Ziyya: *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye*: Sürüden ayrılan kuzuyu kurt kapar.: 275.

¹⁵⁴¹ Yazmada: *Vaḳ'a-yı Ḥayretnüma*'dan bir fıkradur.

¹⁵⁴² Şināsī - Ebü 'z-Ziyya: *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye*: Sürüp git dememişler ya gör geç demişler.: 275.

¹⁵⁴³ Şināsī - Ebü'z-Ziyya: *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye*: Sürgün hıdı.: 275.

8346. Sürgün evi gibi darmadağın. [1073/16]

Mehmed Tevfik] Mecnū'a min Nevādiri 'l-Üdebā ve Ātāri 'z-Zurefā (Nevādirü 'z-Zurefā)¹⁵⁴⁴ [cüz'-i evvel]¹⁵⁴⁵ 17

8347. Sürmeli göz, nazlı söz, makböldür, amma rahlı mehli olsa! [1073/17]**8348. Sürmeyi gözden çalar. [1073/18]****8349. Sürmesi kudretten gözlü güzeldir. [1073/19]****8350. Sürme çekeyim derken göz çıkarma! [1073/20]****8351. Sürme lügaten sözün tarifi ve beyanı. [1073/21]**

Söz: Huruf ve harekattan ibaret olarak bir şeye delalet eden lafız, kelime. Kelimelerden mürekkebe olarak ifade-i merama yarayan cümle, kalam, lakırdı, söz.

Haber, havadis, vaad, taahhüd, güftüğü, dedikodu. Atalar sözü: Darb-ı mesel. Söz atmak: Kinaye söylemek, zımnen ta'riz etmek, dokunmak. Acı söz: Hoşa gitmeyecek lakırdı. Söz açmak: Bahs geçmek, söz anlamak: Feraset göstermek. Söz almak: vaat ettirmek, söz ebesi: münasebetli cümleler bulup mahallinde irad-ı kalam eden adam. Sözünün eri: Vaadinde sadık olan. Söz ehli: Mir-i kelâm. Sözleşmek, müzakere etmek, vaadleşmek, kararlaştırmak. Muaraza etmek, atışmak. Söz başı: Cümle ibtidası. Söz birliği: İttifak etmek. Büyük söz: Tekebbür ve tefahhurla söylenen söz. Söz aramızda, söz beynimizde: Kimse duymasın mahrem kalsın demektir. Sözcü: Söz bulup söyleyen. Sözde: sanki, güya. Sözünde durmak: Sadıku'l-va'd olmak. Söz dinlemek: Mütenassih, mütenebbih olmak. İnkıyad etmek, söz kesilmek: Karar verilmek. Söz kesmek: Muhatabın söylediği sözün itmamına meydan vermemek. Söz geçirmek: Sözü te'sir ettirmek. İnfaz-ı kalam eylemek. Söz gelişi: Mesela, faraza. Söz götürmez: Tariz olunamaz. Sözüm ona, sözüm yabana: Biri hakkında bi-edibâne bir şey söyleneceği zaman muhataba ta'zimen irad olunur medâr-ı kelâmdır. Sözlü: Söz etmiş, evvelden karar verilmiş olan. Söz vermek: Vaad etmek. Söz alıp söz vermek: Katiyyen işi kararlaştırmak.

8352. Söz. [1073/22]

Söz lugatde: İsim "Kelam, kelime, lafız, lakırdı manasına (söz atmak) söylenmek, makale, niza, bahs, re'y, kavil, akval, dedikodu, ekavil, aracif, güftüğü, sühan, ahd, vaad taahhüd, nutuk mantık, enbiya sözü ehadis, [atalar sözü ulu sözü] nesayih-i durub-ı emsal düşman sözü, fek, nifak, tatlı mülayim söz, şetm [açık düğün söz] beyan-ı bedi, ve beyan, büyük söz, tefahur "söz eri, erbaşı" "söz başı" bab-ı ibtidayı matlab, sakat söz, kalb-i kalam, sözünün eri, ifâ-yı ahd ve vaad eden kerim, söz ehli, sühanver, söz ebesi, bilgiç, söz birliği, muvafakat, söz etmek, bahane, söz açmak, dermiyan mukaddime, bahs, söz anlamak, kabul etmek elzem ikna olmak, söz atmak, takılmak sarf endazlık, söz bilmek, zeka, sözünü bilmek, feraset-i edep, sözünü sağlamak, ispat-ı müddeâ etmek, söz götürmez, tam tehevür, sözü yok, kusursuz la cerem, söz kesmek, söz dinlemek, münassih olmak, söz geçirmek, infaz, söz vermek, vaad vade, saz ve söz, neva ve tarb yalan yanlış söz, sözü yabana atmak, itina etmemek, sözüm ona haşa ani'l-meclis güya söz gelişi, söz gelimi, mesela, faraza, siyak sebak, sözüm yabana, sözleşmek-mukavele, muaraza, sözcü mu'teriz, sözde güya

8353. Söz odur ki bilene söz senettir! [1073/23]

¹⁵⁴⁴ Yazmada: Nevādir-i Zurefā'dan bir fıkıradur.

¹⁵⁴⁵ Yazmada: Nevādir-i Zurefā'dan bir fıkıradur.

8354. Sözü, özünü bilen sözünde sebat etmek gerektir! Zira demişlerdir ki söz çıkan yerden can da çıkar! [1073/24]

8355. Söz, atalar sözüdür, atalar kitabıdır. [1073/25]

8356. Söz atar. [1073/26]

8357. Söz atmak taş atmaktan katıdır. [1073/27]

8358. Söz atsan at, söze söz katma! [1073/28]

8359. Söz, ok gibidir ağızdan çıktıktan sonra geri alınmaz. [1073/29]

8360. Söz atadan gerek bize -terbiye- anadan gerek! [1074/01]

8361. Söz, atalar sözü, bez analar bezi -terbiyesi- eskimez söz, eskimez bez, -terbiye-dir! Bilmek gerek demişlerdir ki nasihat, vasiyet babadan, terbiye terki anadan verilir! [1074/02]

8362. Söz açık, göz açık gerek! Söz akıl fikir evinden çıkar, göz aklın, fikrin penceresidir, kalp -vicdan- bunu bilmek gerektir! Anan baban olmasa, bilgi yoluna gitmek gerektir. Evinden çıkar! Onun için söz açık, göz açık gerek demişler. Atalar sözü, ulu -uluğ- sözü, bilene, tutana, bilir bilmek- sözü! Bilmeyene, tutmayana, davul tozu kabilindendir, demişler. [1074/03]

‘Abdü ’l-Ḥalīm Ḥaqqī

8363. Sözü gözü açık adamdır derler. [1074/04]

8364. Söz açık olursa, şüpheyi davet etmez. [1074/05]

8365. Söz, sözü açar, söz uykuyu açar, derler. [1074/06]

8366. Sözü açık, gözü de açık! [1074/07]

8367. Sözü açık, alnı pak! [1074/08]

8368. Söz açtı, herkesin neşesi kaçtı! demiş. [1074/09]

8369. Söz altında kalmak, yük- değirmen taşı- altında kalmakla beraberdir! derler. [1074/10]

8370. Söz arıdır, derler. [1074/11]

8371. Sözü az söyle öz söyle. [1074/12]

Arabî: ḥayru ’l-kalām mā-ḳalla dalla

[=Sözün hayırlısı az olup yol gösterendir.]

8372. Sözü az söyle, çok dinle, çok bil! [1074/13]

Lā beyt

dilerseñ saña ‘āḳıl diye ēl

sözi az söyle çoḳ diñle vü çoḳ bil

Fuzūlī Dīwān [243, CXIX, 7] [beyt]

ger çoḳ isterseñ Fuzūlī ‘izzetüñ az ēt sözi

kim çoḳ olmaḳdan ḳılupdur çoḳ ‘azīzi ḥār söz

8373. Sözü azıtma. [1074/14]

8374. Söz hırsız (hafiyelik), derler. [1074/15]

8375. Söz ağızdan çıkar, can da ağızdan çıkar! Can geri dönmediği gibi sahih, sağlam söz söyleyenlerin sözleri dahi geri dönmez, yani verilen söz geriye dönmez demişler. [1074/16]

H. [‘Abdü ’l-Ḥalīm Ḥaqqī]

Tavzih ve teşrih: Zira insanların söylediği kadim Türkçe itikat ve felsefesinde: [Söz ağızdan çıkar, can da ağızdan çıkar! Cümlesiyle takyid ve te'yid olunuşu: Hem dini ve ahlakî, ve hem millî ve içtimai düsturu haiz ve havî bulunmasıdır. Zira söz ve sözün cihet-i şümülü ilmi ve hikemi nokta-i nazarından suret-i sarf ve idaresindeki usul ve kavaid tasarrufunu ve adabı nazar-ı dikkat ve mülâhazaya alınırsa söz çıkan yerde can da var. Din ve iman da var! Binaenaleyh [Ağızdan çıkan söz insanların dini ve imanı ve bunlara müstenid bulunan namus ve haysiyet ve şerefi bahasınadır. Demek olur!]] işte bu kaziyelere binaen insan olan insanlar beyhude sözlerin sarfından hazer ve ictinab eylemek gerektir. Ezcümle hilaf-ı hakikat kizb ve durup ve bühthan ve iftiraya şamil maddî ve manevî yani dünya ve ahiret dai-yi mesuliyet ve mucib-i ceza ve hacalet sözler sarf ve itlaf etmemek gerektir. Çünkü bila sebep vela mucip ve bi mana yolsuz ve sırasız ve yersiz masruf olan ve söylenen sözler: insanların enfas-ı ma'dude-yi hayatından bir cüz-i enfastır. Ma'duddur ve mahduddur! Buna binaen insanlar hazâin-i hayatından olan dürr-i enfas-ı ma'dudesini beyhude ve yok yere ve bila lüzum ve faidesiz ve fazla kelimalar sarfiyla ve dürr-i hayat enfas-ı ma'dudesini sebepsiz yere zayi ve itlaf ve heder eyleyerek nezd-i ilahîde mesul ve muatib olmamak gerek demişler.

8376. Söz ağızdan çıkar, kulağa girer, yine yerini bulur. [1074/17]
 8377. Sözü ağız söyler, kulak dinler. [1074/18]
 8378. Söz söylenir, kulak dinler, dil söyler, kulak dinler. [1074/19]
 8379. Söz anlamaza, söz de bir saz da bir! [1074/20]
 8380. Söz anlamaza söz anlatıncaya kadar ak ile karayı seçtim, derler. [1074/21]
 8381. Söz ayağa düştü. [1074/22]
 8382. Söz ayağa düşünce, baştan faide umma, başta akıl kalmaz, derler. [1074/23]
 8383. Söz ayağa düşünce, iş baştan aşar! [1074/24]
 8384. Söz ayağa düşünce baştan ses çıkar! [1074/25]
 8385. Söz almak ister, derler ki kurnazlık demektir. [1074/26]
 8386. Söz başını unutma, yanılırsın; yol başını unutma, araşırsın! demişler. [1074/27]

H. [‘Abdü ’l-Ḥalīm Ḥakkî]

Zira sözün başı anlaşılmaza, sonu da anlaşılmaz, demektir, başı, sonu anlaşılmayan sözün maaşı da anlaşılmaz, manası anlaşılmayan söz, insanı yanıltır! Yol başı unutulur kendinin menzil-i maksudu bulamazsın! Dönersen, çıktığın yeri bulamazsın! Sonra araşırsın! Araşmak, şaşırmak demektir [Şaşıran, düşüren, dört tarafına dört gözle bakınır! Kendisine rehber, arar, bir işi iki olur, yolundan kalır! Yolundan kalmak, ömür kısaltmak! demektir demişler.

8387. Söz alır, söz satar. [1074/28]
 Dedikodu...
 8388. Söz ayağa düşünce, saz başa çıkar. [1074/29]
 8389. Söz içinde söz gizlenir. [1074/30]
 8390. Söz ebesi. [1074/31]

T. [Ebü’z-Ẓiya *Ḍurûb-ı Emtâl-i ‘Otmāniyye* 272¹⁵⁴⁶]

Sünbülzāde Vehbî [*Dīvān* 64, 92]

¹⁵⁴⁶ Şināsî - Ebü’z-Ẓiyā: *Ḍurûb-ı Emtâl-i ‘Otmāniyye*: Söz ebesi.: 272.

şi 'ri bāzīçe-yi tıflāne eden eşhāşu
kimisi söz ebesidir kimi baba-yı sühan

8391.Söz ebesi, söz babası. [1074/32]

Bahanecilik...

8392.Söz etmek iyi değildir. [1074/33]

8393.Söz etmek, göz etmekten beterdir. [1074/34]

8394.Söz eri, er başı vurulur. [1074/35]

Merd-i meşhur...

8395.Söz eridir, er oğlu erdir, derler. [1074/36]

Merdane bir tane yiğit.

8396.Sözünün eridir. [1074/37]

Mertlik, bilgiçlik...

Ş. [Şināsī *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye* 272¹⁵⁴⁷]

8397.Sözünün eri, işinin ehlidir, derler. [1074/38]

8398.Söz erbabı (talâkatlı belagatlı söz söyleyen). [1074/39]

8399.Sözü erbabından (edip, natık, fasih sözlü adamdan) dinlemeli. [1074/40]

8400.Sözü bilip söylemek, özünü bilip söylemektir, özünü bilmeyen, sözünü bilmez, öz bilen söz eder. [1074/41]

8401.Sözü azıttılar. [1075/01]

Derler ki söz hakikatten mecaziye, mecaziden cinasa ve kinayeye tahavvül ederek nihayet istihza karar kıldığına alamettir ki istihza badi-i nizadır, demişler.

8402.Sözü arıtmaktan, kapatmak yeğdir. [1075/02]

8403.Sözü eğri olanın, özü de eğri olur. [1075/03]

8404.Söz odur, dil esen, baş esen. [1075/04]

8405.Söz odur âleme sende kala bir darb-ı mesel. [1075/05]

Mevzundur.

Nābī *Ḍivān* [al-Müfradāt Der-Haqq-ı Sābit Efendi 2, 1255, 35]

sözde ḍarbü'l metel irādına söz yok ammā
söz odur 'âleme senden kala bir ḍarb-ı metel

8406.Sözü, özü doğru adamdır, derler. [1075/06]

8407.Söz ehlidir, derler. [1075/07]

8408.Sözü ehlinden, ilmi bilenden öğrenmek gerek. [1075/08]

Arabî: kalāmu 'l-kibār, kibāru 'l-kalām

[=Büyüklerin kelamı, kelimelerin büyüğü.]

8409.Söz olsun dedim, derler. [1075/09]

8410.Söz olmayaydı, cihan da olmaz idi, demiş. [1075/10]

Sāmī *Ḍivān* [Rubā'ıyyāt 550, 1] Rubā'ı

sözdür olan ārāyiş-i mecmū'a-i cūd

¹⁵⁴⁷ Şināsī - Ebü 'z-Ziyā: *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye*: Sözüni eridir: 272.

sözden düzilür dü mışra ‘būd u ne-būd
söz olmazsa kâf u nūn ile cılve-nümā
gelmezdi bu kâ’ināta āār-ı vücd

8411. Sözün iyisi, dürüst olanıdır. [1075/11]

8412. Söz ikiye -kişiyi- geçince üç olur, üçü saklamak güç olur, demişler. [1075/12]

8413. Sözünü ortaya atar. [1075/13]

Yahyā Nazīm¹⁵⁴⁸ *Dīvān-ı Belāgat- ‘unvān-ı Nazīm* beyt

hasret-i mūy-ı miyānıpla raķīb bed-gū
yine ‘uşşāka doķunmuş sözi ortaya

8414. Söz, ikiye geçince yedi mahalleye şayi olur, derler. [1075/14]

8415. Sözün ortasını bul, ötesini düşün. [1075/15]

8416. Söz ile pehlivanlık olmaz, kuvvetli pazı¹⁵⁴⁹ ile olur, derler. [1075/16]

8417. Sözü özü doğru. [1075/17]

8418. Söz ayağa düşünce meram anlatmak güçtür. [1075/18]

8419. Sözü, özü metanetlidir. [1075/19]

8420. Söz ayağa düşünce, meram anlatılmaz olur demişler. [1075/20]

8421. Söz başı, göz taşı gibidir. [1075/21]

8422. Söz başı anlaşılmadan, söz anlaşılmaz. [1075/22]

Nef‘ī *Dīvān* [Der Medh-i Kaşr-ı Vezir-i Ā‘zam Muḥammed Pāşā 271, 34, 38] beyt

suḥan bir genc-i bī-pāyān-ı esrār-ı ilāhîdür
ki tab ‘-ı nüktedānumdur o gencüñ şimdi gencürı

8423. Sözün başını anlamadan, söze katılmamak gerek. [1075/23]

8424. Söz bir esrar-ı ilahîdir, ki insan bitmeyince bitmez, demişler. [1075/24]

8425. Söz bir, yâr da bir gerek. [1075/25]

Muḥibbī *Dīvān* [791, 2731, 1]

sen sen ol pendüm budur tıtma göğülde yâr iki
bir olur yâr iki olmaz olmasun zinhār iki

Muḥibbī *Dīvān* [791, 2731, 4]

sözü birdür bu Muḥibbî seni cāndan pek¹⁵⁵⁰ sever
cān vèrür¹⁵⁵¹ yolında hergiz eylemez güftār iki

8426. Söz bir, Allah bir, söz kim karar-ı avam. [1075/26]

8427. Söz bir, Allah bir diyenden şüphe etme, derler. [1075/27]

¹⁵⁴⁸ Yazmada: *Nazīm*. Özellikle naatlarıyla tanınan bu divan şairinin asıl adı Yahyâ olup Nazīm mahlasını kullanan diğer kişilerden ayırt edilebilmesi için ismi ve mahlası birlikte kullanılmaktadır. Bu husula ilgili geniş bilgi için bk. UZUN, Mustafa; ÖZCAN, Nuri: “Nazīm”: *Diyanet İslâm Ansiklopedisi*: İstanbul 2006, Cilt: 32, 452^a-453^c. s. Türkiye Diyanet Vakfı.

¹⁵⁴⁹ Yazmada: *bāzū*. Farsçadan alınmış olan bu kelimenin aslı *bāzū*’dur. STEINGASS: *CP-ED*: *bāzū*: 145^b; *bāhū*: 153^b. STEINGASS: *CP-ED*: *bāhū*: 153^b. ‘Kol ve pazı’ manasındır, ki omuzdan dirseğe kadar olan kısımdır: at-TABRİZİ: *BK*: *bāhū*: 133. REDHOUSE: *TaEL*: *bāzū*: 323^a.

¹⁵⁵⁰ AK, C.: *Muḥibbī Dîvânı*: yeg: 791, 2731, 1.

¹⁵⁵¹ AK, C.: *Muḥibbī Dîvânı*: vèrün: 791, 2731, 4.

8428.Söz bir, Allah bir, peygamber hak, böyle sözle iş yapana kim ne der hak. [1075/28]

Mevzundur.

8429.Söz bir, Allah bir, dedikten sonra sözden dönmezler, adettir. [1075/29]

8430.Sözü pazara¹⁵⁵² çıktı dense. [1075/30]

8431.Söz pazara çıktıktan sonra ağzını kapamışsın ne fayda. [1075/31]

8432.Söz pazarında gezen avaredir, derler. [1075/32]

8433.Söz pazarında kadir kıymet biliriz, demiş. [1075/33]

8434.Söz pazarında, söz alıp söz satar. [1075/34]

Yahyâ Naẓîm *Dîvân-ı Belâgat-ı unvân-ı Naẓîm* [Kıta'ât-ı Mürettebe V, 477] [Kıta']

biz sohbet-i yek demi ğanîmet bilüriz

derûze gel hayâtı fırsat bilüriz

bir gevher-i nuṭkı vërmezüz kevnine

bâzâr-ı suḥanda kadr ü kıymet bilüriz

8435.Söz bilmez ki söz bulsun. [1075/35]

8436.Söz bulmak için mizaca ufak, söz bulmaya olmamış muvaffak. [1075/36]

Mevzundur. Lâ

8437.Söz bitti, derler. [1075/37]

Pazarlık oldu, demektir.

8438.Söz bitti, ömür de bitti. [1075/38]

8439.Söz biterse, ömür de biter mahsal-i kelim. [1075/39]

8440.Söz başı, meselenin başıdır ki sonu da meselenin hitam-ı tasviridir ki netice-yi meramıdır, demişler. [1075/40]

Bab-ı ibtidası, matlap.

8441.Sözün başına, sonuna dikkat ister, derler. [1075/41]

8442.Sözünü bilir adamdır, derler. [1075/42]

8443.Sözümü bilirim der de özünü bilmediğinden haberi olmayan adam mı ararsın, derler. [1075/43]

8444.Söz birliği ettiler, derler. [1075/44]

8445.Söz birliği, can dirliği, derler. [1075/45]

8446.Söz birliği, el birliği, çok iş görür. [1075/46]

8447.Söz, bir delikten çıkar, bin deliğe girer. [1075/47]

8448.Söz büyüğün su küçüğün, derler. [1076/01]

8449.Söz bulamacıdır (karışık söz), derler. [1076/02]

8450.Söz büyüğün, su küçüğün; yol bilenindir, demişler. [1076/03]

8451.Söz bilenin, su içenin. [1076/04]

8452.Sözü, bezi kesilen kız gibi. [1076/05]

¹⁵⁵² Yazmada *pazar* kelimesi, iki farklı imla ile (bâzâr, pazar) yazılmış. Kelimenin aslı Farsça *bâzâr*'dır. STEINGASS: *CP-ED*: bâzâr: 144^a. MENINSKI: *Thesaurus...*: bâzâr: I, 650^b. Ş. Sâmî: *KT*: bâzâr: I, 263^a; pazar: I, 344^b. REDHOUSE: *TaEL*: bâzâr: 321^b; pâzâr: 433^a.

8453. Söz budur âlemde söz dinle; az söyle, öz söyle, çok dinle, demişler. [1076/06]

8454. Sözü büyük olsa da, özü küçüktür, derler. [1076/07]

8455. Söz tamam olunca sükût ederler. [1076/08]

Sünbülzâde Vehbî *Dîvân* [Nazîre Be-Nef'î Der-Sitâyiş-i Merhûm-ı Müşârun İleyh 235, 42, 68] beyt

söz tamâm oldu¹⁵⁵³ dehân-ı lâfa ur mühr-i sükût
ķāle-yi bî-i 'tibārıñ ķābil-i tamgā mıdır

Nef'î *Dîvân* [Der-Medh-i Vezîr A'zam Muhammed Pâşâ 281, 35, 59] beyt

söz tamâm oldu ķo lâf-ı suhanı ey Nef'î
ehl-i dil tab'ıñ şî 'rîñden éder istidlâl

8456. Söz tamam oldu ise, ağzını kapa. [1076/09]

8457. Söz tamam oldu. [1076/10]

8458. Söz temsili öyledir, derler. [1076/11]

8459. Sözün tekrarı ehemmiyetine göredir, demişler. [1076/12]

8460. Söz temsil olunur, istihza olunmaz, istihza olunursa, bari inzâ' olur ki vakar ve haşyet meselesini tevlit eder, demek olur. [1076/13]

8461. Söz tekerlemesi şiir sayılmaz. [1076/14]

8462. Sözünden taymaz¹⁵⁵⁴ (kaymaz) arkasını koymaz. [1076/15]

8463. Sözü, özü pek adamdır, derler. [1076/16]

8464. Sözüne pek ol. [1076/17]

8465. Sözde sebat olmazsa, itimat eden de olmaz. [1076/18]

8466. Sözde sebat etmek gerek işte ikdam. [1076/19]

Fuzûlî *Dîvân* [68, CCX, 1-7] [beyt]

halka ağzın sırrını her dem kılar¹⁵⁵⁵ iẓhâr söz
bu ne sırdur kim éder¹⁵⁵⁶ her laḥza yoḳdan var söz

arturun söz ķadrini şıdķ-ile ķadrin arturur
kim ne miķdār olsa ehlin eyler ol miķdār söz

vér söze iḥyâ ki dutduķda¹⁵⁵⁷ sen ḥ'âb-ı ecel
éde her sâ'at seni ol yūḳudan¹⁵⁵⁸ bîdār söz

bir nigâr-ı 'anberîn-ḥatḍur göñüller almağa
gösterür her dem niķâb-ı ğaybden ruḥsâr söz

olmayan ğavvâş-ı baḥr-i ma 'rifet 'ârif degül
kim şadef terkib-i tendür lü'lü'-i şeh-vâr söz

ḥâzin-i gencîne-i esrârdur her dem çeker
rişte-yi iẓhâra biñ biñ gevher-i esrâr söz

ger çok istersen Fuzûlî 'îzzetüñ az ét sözi

¹⁵⁵³ Yazmada: *oldı*.

¹⁵⁵⁴ CLAUSON: *EDPT*: tay-: 567^a. STAROSTIN-DYBO-MUDRAK: tay-: *EDAL*: II, 1391.

¹⁵⁵⁵ Yazmada: *ķılır*.

¹⁵⁵⁶ Yazmada: *olur*.

¹⁵⁵⁷ Yazmada: *tuḳduķca*. GÖLPINARLI, A.: *Fuzûlî Dîvânı*: 68, CCX, 3.

¹⁵⁵⁸ Yazmada: *uyḳudan*.

kim çok olmakdan kılupdur çok ‘azî hār söz

8467. Sözünde sebat yok. [1076/20]

8468. Sözünde sebat olmayanın sözüne kulak asmazlar. [1076/21]

8469. Söz cevherinin kıymetini bilen bilir. [1076/22]

8470. Söz canlı gerek, yüz, kanlı gerek, demişler. [1076/23]

8471. Söz can evinden çıkar, can evine girer. [1076/24]

8472. Söz cevheri hem az hem öz olanıdır. [1076/25]

8473. Söz cevherinin kıymetini bilen can bahasına¹⁵⁵⁹ alır, derler. [1076/26]

Muhibbî *Dīvān* [411, 1322, 4] [beyt]

cāna alur kıymetin bilen bugün söz cevherin

şol ki gāfildür ne bilsün aña cevherden ne hāz

8474. Söz çıkan yerden can da çıkar, söz doğru gerek. [1076/27]

8475. Söz çıkan yerden can çıkar, can çıkan yerden iman çıkar. [1076/28]

8476. Söz, çığ (yaş) deriye benzer, ne tarafa çekersen o tarafa uzanır, derler. [1076/29]

Anıkyalı Münîf¹⁵⁶⁰ [*Dīvān-ı Münîf* Mektub-ı Manzûm Koca Bölükci 78^a, 26-27]

ya olağ bār-gīridür tapkursuz

ya potur çaķşırıdır uçkursuz

dēdi çok söz getürür gıtdükçe

yaş derīdür uzanur çekdükçe

8477. Söz hulkumdan¹⁵⁶¹ çıkar, can da hulkumdan çıkar. [1076/30]

8478. Sözü hayırlısı, hâle muvafık olandır. [1076/31]

Arabî: hayru ‘l-maķāl avfaķu ‘l-hāl

[=Sözü hayırlısı hâle muvafık olandır.]

8479. Sözü hayırlısını söylemeye ağız alıştırmak gerek. [1076/32]

8480. Söz düzer. [1076/33]

8481. Söz düzer, göz süzer kurnazdır, derler. [1076/34]

8482. Söz dellalı. [1076/35]

8483. Sözü dellalda gezer. [1076/36]

8484. Söze bakma, göze bak; göz içindeki bebeğe bak. [1076/37]

8485. Söze hile çıkar, göze çıkmaz; söz dimağdan göz ruhtan haber verir. [1076/38]

8486. Söz, söyleyenin değil, dinleyip, anlayıp sözü tutanıdır, derler. [1077/01]

8487. Sözü söyleyenden, dinleyen arif gerek, demişler. [1077/02]

8488. Söz dinlemeyene karşı tatlı ağzın tadını kaçırma, derler. [1077/03]

Hākānî [*Hilye-yi Hākānî* 33] beyt

¹⁵⁵⁹ Bu kelimeyi Farsça ‘değer, kıymet’ manasındaki *bahā* olarak anlamak mümkündür. at-TABRĒZĪ: *BĀ*: bahā: Her nesenenin kıymeti, ki degeri ta‘bīr olunur.: 175. Ş. Sāmī: *KT*: behā: Kıymet, deger, temen.: I, 326^a. AYVERDİ: *MBTS*: bahā: Paha kelimesinin eski ve asıl şekli.: 105^a.

¹⁵⁶⁰ Yazmada: *Münîf merhūmuğ manzūm meķubından bir iki beyitdür*. Anıkyalı Münîf: *Ķāmūs-i ‘Otmānî* de ve yazmada: *Münîf*.

¹⁵⁶¹ TDK: *DS*: hulk: 1. Yemek borusu.: XII, 4520^b; hulk: 2. Gırtlak.: XII, 4520^b.

*sem ‘-i pāk ile  derdi ı   
gökde cibr  le ne emr  tdiyse  ud *

8489.Söz dinlemek iyi huydur. [1077/04]

8490.Söz dinleyen u  nmaz¹⁵⁶² (pi  man olmaz). [1077/05]

8491.Söz dinlemeyen      r, ne yapayım diye d v    r¹⁵⁶³. [1077/06]

8492.Söz dinlemeyen s r   r, ayb  her gün g r   r. [1077/07]

8493.Söz dinlemeyen gözden çıkar. [1077/08]

8494.Söz dinlemeyenin harcı -hakk - güne gider, derler. [1077/09]

8495.Söz dinleyenin, göz g zleyenin, iz izleyenin. [1077/10]

Tedkik.

8496.Sözde sakat, kişi patavat gerek, derler. [1077/11]

8497.Sözüne diyecek yok. [1077/12]

8498.Söz-kelam- nakli, ahbar . Kahr na m nkas m bulunursa, her ikisine de iki türlü h l tevehhüm ve muhtemeldir, kelam nakli olursa, nakilde noksan ve yanlış olmak ihtimali, kelam-ı ihbari dahi bu tevehh mlerle beraber, sıdk ve kizbe delaletleri itibarıyla, husul-i kanaat [...] mukni‘anın vücudu şarttır, demi  ler. [1077/13]

8499.Söz derya gibidir, tükenmez. [1077/14]

8500.Sözünü defe koydular. [1077/15]

8501.Söz definesidir amma söylemez, derler. [1077/16]

8502.Sözünden dönen karıdır. [1077/17]

8503.Sözü dirhemle söyle kibardandır. [1077/18]

8504.Sözünden dönenin yüzü karadır. [1077/19]

8505.Sözü r zg rd r, özü riyak rd r. [1077/20]

8506.Sözü riyad r, özü derv    r, derler. [1077/21]

8507.Sözünden dönenin ka     kırıls n, derler. [1077/22]

Mukavele-yi cahil ne.

8508.Sözü  z  riyasızdır, derler. [1077/23]

8509.Söz ve nam n  kimse unutamayacak. [1077/24]

8510.Söz saz etti, bizi de e  lence yerine koydular demek, derler. [1077/25]

8511.Sözsüz sabs z durana i    me. [1077/26]

8512.Söz sözü a  r, söz g n  a  r, derler. [1077/27]

¹⁵⁶² Yazmada: *    nmez*. CLAUSON: *EDPT*: uvun-: 12^b; u  n-: 87^b. TDK: *DS*:     nmek (V):  z lmek.: XI, 4061^a; u  nmak (III): A  rıdan, acıdan kıvranmak.: XI, 4029^b; u  nmak (IV): 1. Kederlenmek. 2. Ola  an st   z lmek. 3. Ola  an st  ac  duyarak sessiz, yakınmas z a  lamak.: XI, 4029^b. TDK: *TS*: u  nmak: 1. Büyük bir üzüntü veya acıdan kıvranmak. 2. A  laya a  laya bayılmak. 3. Solu   tıkanmak. 4.  steksiz davranmak, savsaklamak.: 2412^a. Bu kelimenin *o  nmak* bi  mi de mevcuttur. TDK: *DS*: o  nmak: 1. Solu   kesilmek, tıkanmak. 2. Çok a  lamaktan güçsüz kalmak, bayılır gibi olmak, bayılmak. 3. Yaralı, acıdan kıvranmak,  ırpınmak. 4.  z lmek, yapt  ına acınmak.: IX, 3270^b.  . S m : * T*: o  nmak: I, 210^a. REDHOUSE: *TaEL*: o  nmak: 252^b.

¹⁵⁶³ Yazmada: *d     r*. CLAUSON: *EDPT*: t   -: 477^a. REDHOUSE: *TaEL*: d    nmek: 925^b.  . S m : * T*: d    nmek: I, 632^a. TDK: *TTS*: d    mek: II, 1225. TDK: *DS*: d    mek: IV, 1571^a.  ey   Süleyman: *LCvT‘O*: d    mak: 172^a. TOPARLI-VURAL-KARAATLI: *KTS*: d   -: 64^a.

[Meḥmed Tefḫīk] *Mecmū'a min Nevādiri 'l-Üdebā vü Ātāri 'z-Zurefā (Nevādirü 'z-Zurefā)*¹⁵⁶⁴ [cüz'-i evvel] 35

8513. Söz, sözden azar, adam arkadaşından azar, derler. [1077/28]

8514. Söz, sözü çeker; göz, gözü çeker; gözü, gözlü çeker; kavun, karpuzu çeker; elma, armutu çeker; elmas, zümrütü çeker; haris, hasis hepsini kendi çeker. [1077/29]

8515. Söz, sözün anahtarıdır. [1077/30]

8516. Söz, sözden çıkar; tavuk yumurtadan, demiş. [1077/31]

8517. Söz, sözden doğar; söz ağızdan çıkar. [1077/32]

8518. Söz, sözden doğar; insan anadan. [1077/33]

8519. Söz, sözden çıkar; söz dinlemeyen gözden çıkar. [1077/34]

8520. Söz söylemek para ile değil, sıra iledir, derler. [1077/35]

8521. Sözsüz cihan yaşamaz. [1077/36]

8522. Sözü sazi yerinde. [1077/37]

8523. Söz, saz yerinde yaraşır. [1077/38]

8524. Söz, sözü açar; söz uykuyu açar. [1077/39]

8525. Söz sözü açar, kahve uykuyu açar. [1077/40]

8526. Söz, sözü açar; kavga yüzü, gözü açar. [1077/41]

Nihayet...

8527. Söz, sözü çeker; yüz gözü çeker, derler. [1077/42]

8528. Sözün sınırı durağı vardır, unutmamak gerek, demişler. [1077/43]

8529. Sözün, bir sırası, bir durası -tuğrası- var; bir de söz darası¹⁵⁶⁵ vardır. Balın da bir sırası -vakti- bir tadı¹⁵⁶⁶, kıymeti, bir de kap darası vardır, demişler. [1077/44]

8530. Sözün sıralısı, ok gibi geçer, sırasızı yok gibi geçer! derler. [Söz sırasıyla, akçe tuğrasıyla!] [Söz sırasında söylenirse, başa da geçer taş da] [1078/01]

8531. Sözler kesildi, saat başı mı geldi? derler. [1078/02]

8532. Sözü söyleyenden, dinleyen arif gerek. [1078/03]

8533. Söz, sözü keser; göz, gözü çeker derler. [1078/04]

8534. Söz söyleyenin değil, dinleyenindir, derler. [1078/05]

8535. Söz sözü kovar, takip eder. [1078/06]

8536. Söz söze, biz bize uygun gerek derler. [1078/07]

8537. Söz söylemekte hayır yoktur, meğer hak ve hakikat ile zikrullah ola, sükut etmekte hayır yoktur, meğer akıbeti endişe ile fikrullah ola demişler [1078/08]

Cümel-i hikemiye...

8538. Söz senettir bilene! [1078/09]

8539. Söz, sükût; hep yerinde, sırasında yaraşır demişler. [1078/10]

¹⁵⁶⁴ Yazmada: *Nevādir-i Zurefā'dan bir fıkra-yı latîfedür.*

¹⁵⁶⁵ Yazmada: *tarası*. REDHOUSE: *TaEL*: dara: 881^a; țara: 1221^a.

¹⁵⁶⁶ Yazmada: *dadı*. CLAUSON: *EDPT*: tat: 449^b; tat- (dād-): 449^b; tatı-: 452^a. Bahşâyış bin Çalıça: *Bahşâyış Lügati*: dad / dat: 130^a; dad- / dat-: 130^a. REDHOUSE: *TaEL*: țat: 1219^a; țad: 1219^a. Ş. Sāmī: *KT*: dadanmak: I, 597^a; țat: II, 857^c; țadanmak: II, 857^c. TDK: *DS*: dad (I): Tat, lezzet.: IV, 1316^b; dat: Tat.: IV, 1377^b.

8540. Sözü sözüne uymaz. [1078/11]

8541. Sırasında; söz söylemek gümüş ise, sırasında sükut etmek de altındır! demişler. [1078/12]

8542. Sözü sendendir derler “ki sözünde sadıktır demek”. [1078/13]

8543. Söz sultandır! [1078/14]

8544. Söz söylemek kolay amma, iş görmek güç. [1078/15]

Şeyh Gâlib

8545. Sözü sultanı, az ve hem öz olanıdır. [1078/16]

8546. Sözü söz anlamaza kestir, kumaşı pençeye. [1078/17]

8547. Söz söylemeli amma düşünüp söylemeli. [1078/18]

H. [‘Abdü ’l-Halîm Hakkî]

Söz söylemeli amma bileği-bilerek- söylemek gerek! derler. Zira her sözün bir gûnâ şümûl-i mana ve tesiri vardır. Binaenaleyh, söz ya sıdka, ya kizbe delalet ettiği gib, ya hüsn-i tesir, ya su-i tesir ve tefehhümü mucip olur, onun için söylenecek, veya yazılacak sözler, zemin ve zamana, mekan ve makama göre, mekan ve makamda kılere ve bunlarda olan meram ve maksad ve maslahatın temin ve istihsalini vakit sırasında ve tam yerinde, söylenmeli, veya yazılmalıdır! demişler. Çünkü her söz söylenir, yazılır, fakat maksud olan maslahatın istihsali için iş söylenecek sözün şiddet-i lafzında değil, ancak hüsn-i tesirini gösterecek makamda artmak gerektir! Buna binaen sözün hüsn-i tesiri matlub ise, sözün şümûl ve mefhum manasını, muhaaba ifham ve hüsn-i suretle manadar kelamla tefhim etmek, sırasına ve yerine ve aramına göre tadil-i lisanla tarif ve ifade eylemek gerek, yani [sözü bileği-bilerek- söylemek gerek!] demişler.

8548. Söz söyleniren söz katılmaz; katılsa da sebep aranır! [1078/19]

8549. Söz, söyleyenin değil, dinleyenindir. [1078/20]

8550. Sözüne söz, bezine bez verenlerdendir? [1078/21]

8551. Sözü üstüne söz koydurmaz yavuzdur. [1078/22]

8552. Söz kendinin olsun da nîk ü bed ne olursa olsun? derler. [1078/23]

Tek söz...

8553. Sözü şerefi dua ile artar demişler. [1078/24]

8554. Sözü balla (bal ile) kestir derler. [1078/25]

Müsaade...

Yahyâ Nâzîm *Dîvân-ı Belâğat-‘unvân-ı Nâzîm* [Kâşîde Beṛây-ı Selîm Girây Hân 22, 52] [beyt]

taşdî’i kı du ‘âya şürû’ eyle ey kalem

zîrâ du ‘â ile süḥana kıadr ü şân gelür

8555. Söz söylemek kolay amma dinletmek güç! [1078/26]

8556. Sözü pelesenkisi şey ondan sonra evet, he, ey? [1078/27]

8557. Sözüne sahip ol ki herkes sana musahip olsun derler. [1078/28]

8558. Söz, sırasıyla, akçe tuğrasıyla geçer! derler. Deliler için söze sıra yoktur! [1078/29]

8559. Sözü, sohbeti yerinde adamdır derler. [1078/30]

8560. Sözü sıralısı ok gibi; sırasız yok gibi geçer! [1078/31]

8561. Sözüne sahip adamdır derler. [1078/32]

Mertlik...

8562.Sözüne sadık adamdır, derler. [1078/33]

Doğruluk...

8563.Söz sırasıyla, mal parasıyla derler. [1078/34]

8564.Sözünde sadık olan, kadrini arttırır. [1078/35]

8565.Söz sırasında gerek, naz niyazda sırasında gerek! demişler. [1078/36]

8566.Sözünün sahibidir. derler. [1078/37]

Sözünü bilir adamdır demek.

8567.Söz bizden sağlam gerek. [1078/38]

8568.Sözünde savat, sevap yok, yüzünde meymenet yok?! derler. [1078/39]

8569.Sözüm sağlam gerek [1078/40]

8570.Sözün sağlamı, kısa olanıdır, derler. [1078/41]

8571.Söz sahibinindir. [1078/42]

8572.Sözü hep değirmen havasıdır derler. [1078/43]

8573.Söz ağızdan çıkar, kulağa girer, ondan kalbe intikal eder! Kalp hazinesinde yerini bulur, yerleşir kalır, kalp hazinesinde mahfuz bir maye-i maneviye olur demişler. [1079/01]

8574.Söz senettir, bilene, tutana; söz, sinektir bilmeyene, tutmayana! demişler. Zira sözün senet olması, kalp hazinesinden çıkan, senedin namus bedeli olmasındandır! [1079/02]

8575.Sözü, erbâb-ı âlemden; sazı erbâb-ı rebâbdan dinle! demişler. [1079/03]

8576.Sözü, sakalından ileri gitmez, derler. [1079/04]

8577.Söz, yerinde, sırasıda, ve vakit ve zamanında, söylenirse, ne kadar kötü ve ağır dahi olsa, sözün zekatı kabilinden caiz ve musib olur, demişler. [1079/05]

8578.Söz, sakaldan çıkmaz, ağızdan -kalpten- çıkar! Baştaki kalp, dimağını uğrak yoludur, oradan gelir! demişler. [1079/06]

8579.Söz sakala bağlı değil, kalbe bağlıdır! demişler. [1079/07]

8580.Söz sırasında gerek, iş vaktinde gerek! derler. [1079/08]

8581.Söz sıra iledir, para ile değil! derler. [1079/09]

8582.Söz sırasında söylenmek gerek! derler. [1079/10]

8583.Söz sırasında söylenirse, para gibi geçer; söz, sırasız söylenirse, fare gibi kaçır gider, derler. [1079/11]

8584.Söz, sıra ile, yüz (bez) para iledir, derler. [1079/12]

8585.Söz, su, nevbetledir. [1079/13]

8586.Sözü sakalından öteye geçmez! derler. [1079/14]

Hükmü yok adamların sözü demektir.

8587.Söz, sırasında, terbiye, tekdîr, yerinde gerek! demişler. [1079/15]

8588.Sözün zararı, gözün faidesini örter! [1079/16]

8589.Sözün zararı sonradan anlaşılır. [1079/17]

8590.Sözün zararı bir yıldan sonra belli olur. [1079/18]

8591.Sözün zararı faidesinden evvel değer. [1079/19]

8592. Sözün zararlısı, vaktinden evvel söylenenidir! -Sırr-ı mektumu vaktinden evvel ifşa etmek gafletidir!- demişler. [1079/20]
8593. Söz darb-ı mesel ile zînet bulur. [1079/21]
8594. Söz darb-ı mesel ile ölçülür -temsil tatbik olunur- bez endaze ile! [1079/22]
8595. Söz, sözü açar, kahve uykuyu açar. [1079/23]
8596. Söz, sözü, göz gözü çeker, iyi iyiyi, kötü kötüyü çeker! derler. [1079/24]
8597. Sözünde duran arı -er- sayılır, sözünden dönen karı! derler. [1079/25]
8598. Sözü taştan katıdır. derler. [1079/26]
8599. Sözü taş çatlatır yavuzlardandır derler. [1079/27]
8600. Söz torbaya girmez, derler amma söz her şeye girer, sözüne göredir. [1079/28]
8601. Sözü tatlı özü tatlı insanı nereden bulursun, derler. [1079/29]
8602. Sözü tatlı dudağı balıcası, gözü fitne yanağı alıcası gerek, demiş. [1079/30]

Hürûfî ‘Arşî¹⁵⁶⁷ [Dîvân-ı Belâgat Unvân-ı ‘Arşî 299] Gâzeliyyât

gel ey ehl-i dilüñ zavalıcası
 sözü tatlı dudağı balıcası
 ehl-i hâle işüñ ri ‘âyetdir
 yahşısı işli güzelce halılicesi
 olduñ erbâb-ı ‘aşkuñ ey meh-rû
 gözi fitne yanağı alıcası
 şimdi ‘âşıkıların benem ‘Arşî
 göñli alıcak fenâca şâlıcası

8603. Sözün tatlı -halavetli- olması, zemin ve zamana uygun düşmesindendir derler. [1079/31]
8604. Söz tatlı, yüz hicaplı (utangaç) gerek derler ki ekser hâlde kadınlar hakkındadır. [1079/32]
8605. Söz var uyku getirir, söz var uyku kaçırır derler. [1079/33]
8606. Söz taş, duvara söylenemez, insana söylenir. [1079/34]
8607. Sözün tatlısı az, öz olanı [...]lısı (ayıplısı) kendiyle beraber çok olanıdır, demişler. [1079/35]
8608. Sözün tatlısı az söylemek, bilip söylemektir derler. [1079/36]
8609. Sözünü bal ile kestim. [1079/37]
- Ş. [Şinâsî *Ḍurûb-ı Emtâl-i ‘Oṭmâniyye* 272¹⁵⁶⁸]
8610. Sözün bal gibi tatlı olması; ilm-i hikmet katından ve sahib-i ilm irfan ve erbâb-ı fazl ve kemalin hak ve hakikat beyan dehanından çıkmasına delalet eder! demişler! [1079/38]
8611. Söz var, bal gibi, söz var, zehr-âlûd zenbûr-ı asl gibi, söz var, ağlatır, hem düşündürür, söz var güldürür, hem kaşındırır! derler. [1080/01]

¹⁵⁶⁷ Yazmada: ‘Arşî Dede.

¹⁵⁶⁸ Şinâsî - Ebü ’z-Ziyâ: *Ḍurûb-ı Emtâl-i ‘Oṭmâniyye*: Söziñi bal ile kesdim.: 275.

- 8612.**Söz var süruru, söz var gururu, davet eder; söz var, yaralı gönle merhem, hem telli sürur olur, söz var, yara üstüne yara açar, onulmaz dert ve bela olur, ölümü davet eyler, ecele sebep olur! demişler. [1080/02]
- 8613.**Söz de zuhûrata tabidir. [1080/03]
- 8614.**Söz, sıra, münasebetini gözetir, göz, fırsat ile hasretini gözetir! derler. [1080/04]
- 8615.**Söz zahire de söylenir, batına da. [1080/05]
- 8616.**Söz var, altın, elmas gibi, söz var kâle, dile alınmaz gibi derler. [1080/06]
- 8617.**Sözü zann ile kıyastır, derler. [1080/07]
- 8618.**Söz var, altın adın bakır eder, söz var ayağın altını içinden çıkılmaz, çukur çakır, ve çamur eder! demişler. [1080/08]
- 8619.**Sözü zalimden dinle, ibret al, âlemden dinle, hikmetle gayret al! demişler. [1080/09]
- 8620.**Söz var taş, demire geçer; insana geçmez, söz var, hem insana, hem hayvana geçer! derler. [1080/10]
- 8621.**Söz var taşı, başı eritir, taş, baş var, sözü çevirtir. [1080/11]
Baş akıldan kinayedir.
- 8622.**Söz var, kalpten çıkmaz yaradır, kulağa elmas gibi küpe olur, söz var ne kalbe ve ne kulağa girer, belki arkana pek ağır küpe olur demişler. [1080/12]
- 8623.**Söz var, başına altın taç, üstüne eskimez libas- kaftan- olur, söz var, başına büyük bela, üstüne, kaldırılmaz taş olur, demişler. [1080/13]
- 8624.**Sözü- dili- olmayana öğüt- nasihat- neylesin; gözü- gözlük- olmayana fena denilsin? Kulağı sağlam -sağırılık- olmayana söz, saz neylesin? [1080/14]
- 8625.**Söz var, kalplere daima neşatıyla sürür, gözlere sürme-yi Kâbe olur, söz var, kalpleri yakâr, yıkar, zahm ve elemiyle gözleri kanlı yaşla kör eder, demişler. [1080/15]
- 8626.**Söz akıllının sözüdür! derler. [1080/16]
- 8627.**Sözü âlemden dinlemek gerek, sazı bilendem. Sözü aim ve hem akıllıdan dinle! Sazı ehlerinden -erbab- dinle! demişler. [1080/17]
- 8628.**Söz var sevindirir, söz var duvara- sübendirir-dayandırır- derler. [1080/18]
- 8629.**Sözde acele, mucib-i nedamettir. [1080/19]

Kıt'a

*'ar'z etme bî-mülâhaza halka kelâmı
târîhde ictinâ olunan bâr saht olur*

- 8630.**Sözü acele ile mülâhazasız söylemekten hazer etmek gerek demişler. [1080/20]
- 8631.**Söz var, dağı, bağ eder; söz var, bağı dağ eder! derler. [1080/21]
- 8632.**Söz var, ak yüzü kara eder; söz var kara yüzü ak eder; söz var, yüz kızartır, söz var, yüz ağartır; söz var ağlatır, söz var güldürür derler. [1080/22]
- 8633.**Söz var, dostu düşman eder; söz var, düşmanı dost eder; söz var, söyleyeni dinleyeni hoşluğuyla hoşnut eder; söz var, söyleyeni, dinleyeni, nedametlerden pişman eder! demişler. [1080/23]
- 8634.**Söz gariptir, bir söz söylenirse, söz ariftir, yerinde söylenirse derler. [1080/24]
- 8635.**Söz var, kumaş gibi, söz var, talaş gibi söz var masal, söz var [...], söz var fasıl [...] ve hem [...] -tarih- demişler. [1080/25]
- 8636.**Sözü gururla söylememek gerek, gurur başa beladır, derler. [1080/26]

8637. Sözü kirada gezer, derler. [1080/27]
8638. Sözün hep keramet diye geçinenlerde var! [1080/28]
8639. Sözün kerametlisi, maslahata muvafık ve musib olanıdır, derler. [1080/29]
8640. Sözü fitneye söylet, bezi pintiye kestir? derler. [1080/30]
8641. Sözü fitne fesattan ibarettir, derler. [1080/31]
8642. Söz var düşündürür, söz var kaşındırır; söz var insanı yerinden kaldırır; söz var, insanı yerinde utandırır; söz var oyalandırır, söz var sulandırır demişler. [1080/32]
8643. Sözü fesada vardırmamak gerek; zira fesat, münafıklar kârıdır, demişler. [1080/33]
8644. Sözün fesadı gitmesi, ya fitnelikten ya hezel ve istihzâdan münbaistir, derler. [1080/34]
8645. Söz kalıptan değil, kalpten çıkar, derler. [1080/35]
8646. Söz, kalpten çıkar, yine kulak vasıtasıyla kalbe girer demişler. [1080/36]
8647. Söz var, kızdırır, hamam gibi terletir; söz var, üşütür, sıtma gibi titretir, derler. [1080/37]
8648. Söz ebesidir, derler. [1081/01]
- Söz ebesi, söz gebesini arar, derler.*
8649. Söz söylemekle iş bitmez, işlemekle biter, derler. [1081/02]
8650. Söz gelişi, sözü açar; söz uykuyu açar, derler. [1081/03]
8651. Söz söylemek gümüş ise sırasında sükut etmek altındır, demişler. [1081/04]
8652. Söz söylemekte, evvela bir tasavvur, saniyen bir tasvir vardır. Tasvir, tasavvurun aynı olmak, kavaid-i mantıkiyedendir. [1081/05]

H. [‘Abdü ’l-Ḥalīm Ḥakkî]

Mantık: *lugatte nutk, kelam, demektir. Türkçesi sözle söylenenle aynı olmazsa huşu ve lağv-ı kelamdır. Söylenen sözün manasızlığına dâldir yani musavver başka, tasvir başka türlü sadır olursa söylenen söz manasız olur galat ve noksan veya fazlalıkla hükümden ve manadan sakıt olur, demektir. Mantık, ilm-i ıstılahta fikrin sahih ve fasidini temyize ve malumattan meçhulata tavassula hizmet¹⁵⁶⁹ eden tabir-i ahirle keyfiyete taalluk etmesi itibarıyla suret-i tefekkürden bahseden ilm demektir.*

8653. Söz, bileği -manalı- gerek, dil giyeği -parlak- gerek, derler. [1081/06]
- Kadim Türkçe darb-ı meseldir.*
8654. Söz kıtlığında asamalar budayım kabilindendir, derler. [1081/07]
8655. Söz kıtlığında odunlar yarayım, ocaklar süpüreyim kabilinden. [1081/08]

‘Abdü ’l-Ḥalīm Ḥakkî

Söz söylemekten, maksat meramın ve icab-ı hâl ve maslahatın tasvir ve beyanı olup evvela manasını kalpte tasavvur ederek kal ve kalemle yani kelime ve kelimla söyleyerek ve yazarak beyan ve izhar eylemek ve hâzırın ve gâibuna karşı tasvir ve ilam eylemek, demektir. İşte bu tasavvur ve tasvirin mana ve kelamında vukuya getirilen fazlalık ve noksanlık, sehv ve hata, hep sözün manasızlığını ve kusurunu izhar eder. Onun için az söz söylemek ve yazmak isterken önce kalbe ve ruhen

¹⁵⁶⁹ Yazmada: *hıdmet*. Kelimenin aslı Arapça *hıdma*¹⁵⁶⁹’tır. ATAY: A-TBL: I, 444^a. REDHOUSE: TaEL: *hıdmet*: 834^a; *hıdmet*: 834^b. Ş. Sâmi: KT: *hıdmet*: [Zebân-zedi: *hıdmet*.]: I, 574^b. Kelime, yazmada *hıdmet* ve *hıdmet* imlaları ile kullanılmıştır.

tasavvur ettiği meânî-yi beyan için gerek kelime ve kelimelerin beyan ve ifadesine ve gerek ifade ve tayin ve intihabına kudreti yettiği kadar dikkat etmek gerektir ki hem söylerken ve hem yazarken kelimelerin manaları kendi kalbinde tasavvur eylediği manalara muvafık ve mutabık düşmesi ve gelmesi şarttır. İkinci şart da söylenecek söze sıra düşmesi ve müsait hâl ve zaman bulunmasıdır. Daha sonra gerek sözü söylemekte ve gerek yazmakta manaları ifsat ve iskat edecek lafzen ve manen sehv ve galat ve huşu söz söylemeye ve imlalarla teftiş ve zihni teşviş ve tahrişten ziyadesiyle sakınmak ve dikkat eylemek lâ-büdd ve lazımdır. Binaenaleyh söylenen sözün manalı ve manasız telakki olunması cihetleri evvel emirde tasavvurun tasvirinde gerek kalen ve gerek fiilen hata ve kusur edip etmemek kaziyesine matuftur. Velhasıl kalben ettikleri tasavvuru -manayı- hem söylemek ve hem yazmak suretiyle doğru intihap edip doğru tasvir eylemek, demektir.

8656.Söz kusursuz olmaz, derler. [1081/09]

8657.Söz, kalbin mayasıdır, derler. [1081/10]

8658.Söz kulaktan girer, derler. [1081/11]

8659.Söz kulaktan girer, ağızdan çıkar yine kulağa girer, derler. [1081/12]

8660.Söz kalbin tercümanıdır, demişler. [1081/13]

8661.Söz kalbin aynasıdır,¹⁵⁷⁰ derler. [1081/14]

8662.Söz kalpten doğar, ağızdan çıkar. [1081/15]

8663.Söz kulağa girmez oldu, derler. [1081/16]

8664.Söz kulağa girmez oldu, göz gözü görmez oldu, derler. [1081/17]

8665.Söz kalbin tercümanı, göz kalbin aynasıdır, demişler. [1081/18]

8666.Söz kabul etmez, nekestir. [1081/19]

Cehalet.

8667.Söz kabul etmez, bildiğinden kalmaz adamın nedamet çekse gerektir. [1081/20]

[Şolâkzâde Mehmed Hemdemî Çelebî] *Şolâkzâde Târîhi*¹⁵⁷¹ [Tetimme-i ahvâl ehl-i ħurûc] 341¹⁵⁷²

8668.Sözün uzun olması bahsin derecesine ve değerine göredir, demişler. [1081/021]

8669.Sözü kalp akçe gibi geçmez adamdır. [1081/22]

8670.Sözü özüne uygun adamdır, derler ki özü sözü doğru, sahib-i hüsn-i ahlak ve terbiyeli kişi demektir. [1081/23]

8671.Sözü, okuyan, anlayan bilir; bezi dokuyan, giyen bilir (tanır), demişlerdir. [1081/24]

¹⁵⁷⁰ Yazmada: *âyîne*. Kelimenin aslı Farsça *âyîna*'dır. STEINGASS: *CP-ED*: *âyina*: 133^b; *âyîna*, *â'îna*: 134^b. Yazmada ekseriyetle *âyîne* imlası ile kullanılmıştır. Bu kelime günümüz Türkiye Türkçesinde *ayna* biçimi ile kullanılmaktadır. REDHOUSE: *TaEL*: *ayne*: 311^a; *â'îne* (*âyîne*): 313^a. Ş. Sâmi: *KT*: *ayna*: I, 63^b; *âyîne*: I, 63^c.

¹⁵⁷¹ Yazmada: *Şolâkzâde Târîhi*'nden bir fıkradur.

¹⁵⁷² Şolâkzâde Mehmed Hemdemî Çelebî: *Şolâkzâde Târîhi*: Tarafından zühûr edüp bu fetret ve ihtilâli müşâhede edecek yanına yigirmi bin miqdârı adam merd-i zebân ve merd-i meydân-ı mürde nâmında etrâk-i nâ-pâk cem' olup hemân Amasya üzerine yürüdi. Şultân Ahmedün vezîri olan Yulârkaşdı Sinân Pâşâ'yı cem'-i keşîr ile def'-i şer eşrâr için üzerlerine gönderdi. Muğârebeye girüp cenk-i 'azîmden sonra hezâr ikdâm üze eken mezbûr Sinân Pâşâ cânibine inhizâm vâkı' olup hezâr zür vü zâr ile şehzâdeye toğrı kaçdı. Kızılbaş dağı Toğat üzerine gelüp ol hududda fitne ve fesâd tohumun saçdı. Çün ol etrâfın etrâk-i nâ-pâkî ve bî-'âr ü bî-idrakî vâsî'ü'l-mezheb olup ekseri kızılbaş ediler re'âyâyı memleketden çok ilhâd pîşe ol bed-endîşe irâdet getirüp memâlik-i mahrûseyi pâymâl eddiler.: 341.

Sözü okuyandan, bezi dokuyandan sor, demişler.

8672. Söz kısa, kalp doğru gerek, derler. [1081/25]

Söz, az hem öz gerek.

Kılıç eğri olsa da, kalp doğru gerek, demişler.

8673. Söz kadrini arttıran, öz kadrini arttırır, derler. [1081/26]

8674. Söz kadrini bilmek, okuyan, tecrübe görendir; bez kadrini (kıymetini) bilmek bezi dokuyan, tecrübe edendir, demişler. [1081/27]

8675. Söz kadrini, sözden anlayan bilir; bez kadrini, bezden anlayan bilir, demişler. [1081/28]

8676. Söz kadrini sözlerden anlayan bilir; göz kadrini gözden mahrum olan bilir, derler. [1081/29]

8677. Söz kısa gerek, ehline göre; bez uzun gerek enine -ehline- göre, demişler. [1081/30]

8678. Sözü kısa kes, bezi uzun kes, derler. [1081/31]

Süleymān Naḥīfī beyt

puḥte ḥālīn hēç feh̄m êtmesün mi ḥām

ih̄tişār üzre gerek söz ve's-selām

Nev'ī *Dīvān* [Kaşide-i Dürer-Bār Der Evşāf-ı Sūr-ı Şehriyār Sultān Murād Berāy-ı Şehzāde Sultān Meḥemmed 45, XIII, 46] beyt¹⁵⁷³

evşāf-ı pād-şāhı çü ḥaşra mecāl yok

nev 'īyeter uzat sözi kim yēgdür ih̄tişār

8679. Sözü kısa kes, yüzü ayna bezi uzun kes, demişler. [1081/32]

8680. Söz kıssalı, hisseli olmak gerek. [1081/33]

8681. Sözün kıssası, evet- ögüt, hissesi iyi sükut, demiş. [1081/34]

8682. Sözü kalsa kalsın, tek gözü kalmasın, derler. [1081/35]

8683. Sözün kıssası, müfit ve manidar, hissesi de şayan-ı imtisal bir misal olmasıdır, derler. [1081/36]

8684. Sözün kötüsü, insana hem biz¹⁵⁷⁴ -tığ¹⁵⁷⁵- hem bî-mana boyunda¹⁵⁷⁶, hulkumda¹⁵⁷⁷ çıkan şiş, ukadan yani düğüm demek olur, demişlerdir. [1081/37]

H. [‘Abdü ’l-Ḥalīm Ḥakkī]

Sözün savı (sahihi, yani darb-ı meseli) sağlamı, atalar sözüdür. Eskimez, aranır, taranır, söz arasında söylenir. -Sözlerin- söz muhabbetinin tadını getirmek için sözlerini atalar sözünde arayan adamları doğru yola getirmek, sözünü -özünü- izini bulmak için atalar sözü kitabıdır. Tutmasan da işit diyerek savcılar -darb-ı meselciler- söz sırasında [savsız, sağlam söz [...]] münasip ve muvafık düşenini îrad ile söylerler.

8685. Sözü söyleyen bir, dinleyen bindir, söz sağlam gerek derler. [1082/01]

¹⁵⁷³ Yazmada: evşāf-ı pādīşāhı çün ḥaşra mecāl yok / nev'ī yeter uzatma sözi eyle ih̄tişār.

¹⁵⁷⁴ TDK: DS: biz: 1. Hayvanı dürtmek için kullanılan ucu çivili sopa, sırık.: XII, 4461^a; biz: 2. İğne.: XII, 4461^a.

¹⁵⁷⁵ Yazmada: tığ. TDK: DS: tıgı: Deri dikmeye yarayan iğneye delik açan bir araç.: X, 3908^a; tığ (II): İğne.: X, 3908^a.

¹⁵⁷⁶ Yazmada: boyuna.

¹⁵⁷⁷ Yazmada: ḥulḳuma. TDK: DS: hulk: 1. Yemek borusu.: XII, 4520^b; hulk: 2. Gırtlak.: XII, 4520^b.

8686. Söz söyleyenden, dinleyen arif gerek! demişler. [1082/02]
 8687. Söz, sözü tercüme eder, insan insana söz ile tercümanlık eder, derler. [1082/03]
 8688. Sözünden kaçmaz, çamlılardan taymaz, her söze uymaz adamdır! derler. [1082/04]
 8689. Sözden caymak, çamurlu bayırdan kaymak kadar beterdir. [1082/05]
 8690. Sözü kıymetli olmasını dilerse, az söyle öz söyle, zamanında söyle! demişler. [1082/06]
 8691. Sözü kıymetlisi doğru olanıdır, demişler. [1082/07]
 8692. Sözü doğru olsun, ağzın eğri olsa da zararı yok, derler. [1082/08]
 8693. Sözle iş bitmez, iş, işlemekle biter derler. [1082/09]
 8694. Söze göre cevap verilir. [1082/10]
 8695. Söze göre cevap, amele göre cevap olur, demişler. [1082/11]
 8696. Söz, sözü çeker derler. [1082/12]
 8697. Söze gelmek, göze gelmekten beterdir! [1082/13]
 8698. Söz sözü açar, söz uyku açar. [1082/14]
 8699. Sözü kendinden evvel pazara çıkan boşboğazdır! [1082/15]
 8700. Söz söyleyenin değil, dinleyen ile, anlayanındır, göz gösterenin değil, gösterilen ile öğrenindir, demişler. [1082/16]

H. [‘ Abdü ’l-Ḥalīm Ḥaḳḳī]

Filhakika söz, söyleyenin ise de meselenin ta'alluku itibarıyla mecazen, dinleyen ve anlayanındır, demek oluyor. Kezalik fıkra-yi saniyede böyledir.

8701. Söze göre fetva verilir. [1082/17]
 8702. Söz kesem, su kesem. [1082/18]
İzdivaç için kavle karar demek.
 8703. Sözü bezi kesilen kız gibi? [1082/19]
 8704. Söz kesildi, yüz (bez) kesildi artık dönmek olmaz, derler. [1082/20]
 8705. Sözü, yüzü (bezi) kesilen kızı bir daha anmazlar. [1082/21]
 8706. Sözü kesmek, suyu kesmekten katıdır derler. [1082/22]
 8707. Söz kesmek, yüz kesmek gibidir. [1082/23]
 8708. Söz kesildi, saat başı mı oldu acaba? derler. [1082/24]
 8709. Söze geldi, göze geldi. derler. [1082/25]
 8710. Söz gelimi, (gelişi) öyle. [1082/26]
 8711. Sözü ölçüsü, ilm-i mantika muvafıktır demiş. [1082/27]

Nef'ī Dīvān [Der-Medḥ-i Sultān Aḥmed Ḥān 7] beyt

*sūḥen oldur ki bilā vāsıṭa-yi ṭab ‘-ı selīm
 ola maḳbūl-i dil-i nādi-resencān-ı fehīm
 ‘aḳd-i gevher gibi manẓūm ola ṭab ‘a vārid
 çekmeye nāzım olan zaḥmet kayd-ı tanẓīm
 silk-i tesbīḥ-i dil-i ‘arīf-i bi ’llāh gibi
 ola pūr gevher-i esrār-ı ḥudāvend ‘alīm
 söz midür ol ki çep ü rāst düşe mazmūnı*

*nice ma 'nā-yı düriştün boza bir lafz-ı saķīm
 çeke maẓmūnunu fehm étmede bir nükte şinās
 ne kadar diķķat éderse o kadar renc-i elīm*

8712. Sözün ölçüsü olmaz, derler amma, her söz söyleye göre değil. [1082/28]
 8713. Sözün en makbulü, kolay, manası talay (evvel çok) olanıdır. [1082/29]
 8714. Sözün gelişi öyle demiş. [1082/30]
 8715. Sözde bir sebak -talim ve kıssa- bir de -siyak (gelişi) -hisse- vardır demişler! [1082/31]
 8716. Sözünde sibak -mana- siyak, özünde, patavat, sebat yok! [1082/32]
Derler ki cehalet ve hamâkati tasvirdir.
 8717. Sözü, sohbeti yerinde sözünü bilir, tanır adamdır, derler. [1082/33]
 8718. Sözleşip, gözleşip anlaşmak gerek. [1082/34]
 8719. Sözleşmeden anlaşılmaz. [1082/35]
 8720. Sözleşmeden anlaşılmaz, gözleşmeden tanışılmaz, tanışılmadan, alışıp karışılmaz demişler. [1082/36]
 8721. Söz, sükût, zamanına, mekanına göredir demişler! Kâh olur, söz sükûta, kâh olur, sükut söze tekaddüm eder. [1082/37]
 8722. Söz insanın kalbinden çıkar, kalp ise mühr-i Hüdadır. İnsanların kalbi alamet-i tuğralı, doğan [...] [1083/01]
 8723. Sözün pek, özün pek sözüne sahip olan, hem Allah'ın hem kulun katında yanında pektir, demişler. [1083/02]
 8724. Söz insanın tuğralı cevabıdır ,demişler. [1083/03]
 8725. Sözde sadat gerek insanda [...] derler. [1083/04]
 8726. Söz söyle bilip de söyle, söz dinle bilip -anlayıp- dinle demişler. [1083/05]
 8727. Söz ölçü ile, iz de ölçü iledir, demişler. [1083/06]
 8728. Söz kısa, bez uzun gerek. [1083/07]
 8729. Söz muhtasar gerek. [1083/08]

Muhibbî *Dīvân* [796, 2750, 4] [beyt]

*zülfin açma çün muṭavvel kışşadur
 der-dehânından sözün kıl muṭṭasar*

8730. Sözün kısası böyle! demiş. [1083/09]
 8731. Söz sırasında gümüş sayılırsa sükut da altın yerine geçer derler. [1083/010]
 8732. Sözün makbulü, az hem, öz olanıdır! derler. [1083/11]
 8733. Sözü nefsi-i mütakellim vahdedir hep. [1083/12]
 8734. Sözü nerede bıraktın ise oradan başla! [1083/13]
 8735. Sözü, nazı geçer adamdır. derler. [1083/14]
 8736. Sözü bıraktığın yerden söyle, işi de bıraktığın yerden başla, demişler. [1083/15]
 8737. Söz, dünyayı dolaşır, dünyayı- dünyadaki insanları- döndürür, derler. [1083/16]
 8738. Sözün varsa tez söyle, süzülme karşımda gelin gibi öyle, demiş. [1083/17]
 8739. Sözün varacağı yeri evvelce düşünmek gerek. [1083/18]

8740. Söz verildi, denildikten sonra, aya yere yabancı giremez derler. [1083/19]

8741. Söz veren, sözünü geri almaz! Er, hem mert ise aş veren, kaşığın sapıyla göz çıkarmaz! Cömert, hem mert ise demişler. [1083/20]

Mevzundur.

8742. Söz vermek, yüz vermektan zordur! [1083/21]

8743. Söz vermek, namus senedi vermek demektir ki geri alınmaz derler. [1083/22]

8744. Sözü hep nefis-i mütekellim vahdedir! [1083/23]

8745. Sözü herkesin hâline göre söylemek gerek, derler. [1083/24]

8746. Sözün yalanı var, gerçeği var, ayırt etmek gerektir. [1083/25]

8747. Sözü herkesin arzusuna göre söyle, ki her gönülde yer tutasın. [1083/26]

Noşirvân

8748. Sözlerin bir kaba koyamadılar demiş. [1083/27]

8749. Sözü dertliye söylet, şiiri aşka söylet demişler. [1083/28]

8750. Sözüyle pek- sahip- ol, öz özüne bek- mert yiğit- ol derler. [1083/29]

8751. Sözünden kotkmayan, öz özünden korkmayan sözü sağlam, kişilidir. Sözünden korkan, sözünden dönen, sözü yalan ve çürük kalpli kişilerdir, derler. [1083/30]

8752. Sözünde, suat, sıhhat ev düzen ve nefis özünde patavat, sebat terbiye ve edep olmayana itimat olmaz! derler. [1083/31]

8753. Söz yerinde, taş yerinde ağır! derler. [1083/32]

8754. Sözüne mi inanayım, gözüme mi? demiş. [1083/33]

8755. Söz, ilim bilenin, terbiye görenindir! [1083/34]

8756. Söze yalan da olur; yanlış olur, doğru da olur! İş ancak marifet böyle karışık sözlerden doğrusunu bulup çıkarmak eğrisinin ayırt edip ayıklamaktır. [1083/35]

8757. Söz; bilerek, gülererek, düşünerek, düşündürerek söyleyenin; ilim de bilerek, bildirerek, düşündürerek, söyleyenindir! demişler. [1083/36]

8758. Söz, saz, usul, kaidesiyle gerek, aş, iş de, usul, faidesiyle gerek! demişler. [1083/37]

8759. Söz, ağızdan çıkar kişiye sözün sahibi olmak gerektir! derler. [1084/01]

8760. Söz, senettir, namustur, kalp ve kalbin kesilmesi müşkül [...] demişler. [1084/02]

8761. Söz bazen yalan olmaz, yanlış olur demişler. [1084/03]

[Şolâkzâde Mehmed Hemdemî Çelebî] *Şolâkzâde Târîhi*¹⁵⁷⁸521

8762. Sözün yalan çıkması –olması- cemiyet sofrasında kesilmiş karpuzun ham ve hıyarın acı çıkmasına benzer demişlerdir ki: Yalan söz acı söz, ham karpuz, acı hıyar gibi sahibine iade olunur! derler. [1084/04]

8763. Söz makbul olur, hak ve hakikat ise, söz merdud olur, bi-asl ve esas ise! demişler. [1084/05]

8764. Sözü makbul olan, özü de makbul olsa gerek! demişler. [1084/06]

8765. Sözü doğru, özü –kendisi- de doğru demektir, derler. [1084/07]

8766. Sözü tellal –dellal- elinde mezatta gezer, derler. [1084/08]

8767. Sözün zahirine hükm olunur, batınına değil! [1084/09]

¹⁵⁷⁸ Yazmada: *Şolâkzâde Târîhi* 'nden bir fıkıradur.

8768. Sözü gerçek -doğru- söyle, ki hüküm de doğru verilsin, demişler. [1084/10]

8769. Sözü hükm eylese de özü uslanmaz adamdır, derler. [1084/11]

Dikkatle görülmez.

8770. Sözünü geri alan, özünü de geri almış olur, derler. [1084/12]

8771. Sözünü geri alan, erkek sayılmaz. [1084/13]

8772. Sözü yerinde söyle, ki yerinde kalsın, sırasında söyle ki sırasında gezsün, yoluyla söyle ki yolundan geri kalmasın. Sözüne evvela kendini inandır, sonra halkı inandırmaya çalış demişler. [1084/14]

8773. Söz baş deri gibidir, ne tarafa çeksen o tarafa uzanır. [1084/15]

Beyt-Münif Paşa

dédi çok söz götürür gitdikce

baş deridir uzanur çekdikce

8774. Söz yerinde gerek! [1084/16]

8775. Sözünü, senedini, hesaba, kitaba uyduranlar yanılmaz! derler. [1084/17]

H. [‘Abdü ’l-Ḥalīm Ḥakkī]

Zira örf ve adet ve usul ve kanun devlet ve millete karşı muhalif hâl ve hareket gerek umumi ve gerek hususi fiillerde velev ki daha ziyade nafi de olsa bile örf ve adet beldeden hariç ve usul ve kanuna muhalif olarak yapılan bir iş! Her halde şüpheyi davet ve hususiyeti ima ve işaret edeceğinden dolayı! Ehl-i feraset ve ashab-ı hüsn-i niyet olanlar! Muamelelerinde öyle dâ-i meşk ve şüphe olan hallerden hazer ve ictinab etmek gerek! Demişler. Buna binaen enzar-ı ammede su-i zanna düşmemek için hiç hesaba kitaba uymayan iş yapar! Dedirtmekten ise! Yaptığı iş, hesaba kitaba uydurup yapar! Dûr-endiş, akıbet-binlerdendir dedirtmek daha evladır derler.

8776. Söz yerinde, saz yerinde yaraşır! [1084/18]

8777. Söz yerini bulur, derler. [1084/19]

8778. Söz yerini bulsun, derler. [1084/20]

8779. Söz kıtlığında asmalar budayım kabilinden söz söyledi, derler. [1084/21]

8780. Söz yalancınıdır şimdi! demiş. [1084/22]

8781. Söz (konuşmak) yolu kısaltır, saz sözü kısaltır derler. [1084/23]

8782. Söz, yolu kısaltır, göz güzeli kısaltır, derler. [1084/24]

8783. Sözün yalanı da olur, gerçeği de olur, onun için, yalanı yalan, gerçeği gerçek bilmek ve takdir eylemek ve yanlışı da düzeltip doğrultmak gerektir demişler. [1084/25]

8784. Sözün yabanı sırasız ve manasız olanıdır demişler. [1084/26]

8785. Sözün bir yolu, yordamı bir pelesengi var, yeri, sırası, münasebeti, bir de mana ve mefhumu ve hedefi vardır, demişler. [1084/27]

8786. Söz gelimi söz sırası, sözün yolu, yordamı sayılır derler. [1084/28]

8787. Sözleyen, sözlenir, gözleyen, gözlenir, özleyen, özlenir, bezleyen bezlenir. [1084/29]

8788. Söz nakit gibidir bilene göre sözün yazısı da var, doğrusu da vardır, söz, bilmeyene göre, bir kuru nakittir, ağızdan çıkar kulağa girmez yel alır gider, sakattır derler. [1084/30]

8789. Sözün doğrusu sağlam nakd gibi geçer, sözün eğrisi- yalanı- ham karpuz, kalp akçe gibi, sahibinin yüzüne karşı geri reddolunur demişler. [1084/31]

8790.Söz, yalancıya göre bad-ı hevâ, ucuzdur amma gerçekçiye göre kıymetli, pahalıdır. **[1084/032]**

8791.Sözde yalan da olur, gerçek de olur: Fındık ve ceviz -koz-un sağlam ve çürüğü gibi! Ancak bunları bilmek, anlamak, ayırt etmek gerek! demişler. **[1084/33]**

8792.Sözün gerçeği, sözün gelişinden belli olur, sözün yalanı, hem gelişinden hem gidişinden belli olur! derler. **[1084/34]**

8793.Söz var, insanı sayalandırır! Söz var, sıralandırır! Söz var, kızdırır, terletir! Hem hırslandırır! Söz var, buz gibi dondurur. Titretir hem paslandırır! Söz var kişiyi mum gibi eder, deliyi veli eder. Hem uslandırır. Ancak sözü söz ehlinen, ilim bilenin dilinden ağzından çıkmak gerek demişler. **[1084/35]**

‘Abdü ’l-Halîm Hakkî

8794.Söz var, düşündürür, söz var, kaşındırır; söz var, acındırır, söz var kaçırır, kaçındırır, söz var taşındırır, biliştirir. **[1084/36]**

8795.Söz var, taşındırır, eşindirir, söz var sevindirir, güldürür, gülüşdürür, söz var, acı tatlı ağlatır, yürekleri dağlatır, hem öfkelenendir ila ahirihi. **[1084/37]**

8796.Söze yasak olur amma göz derydır, göze yasak olmaz. Meğerki zemin zaman da vakt müstesna ola! demişler. **[1084/38]**

8797.Süs zarafeti arttırır. **[1085/01]**

8798.Süs zarafete, pis harabete işarettir. **[1085/02]**

8799.Süs satar. **[1085/03]**

8800.Süslü püslü. **[1085/04]**

8801.Softa sözüdür. **[1085/05]**

8802.Sokak var çıkar, sokak var çıkmaz. **[1085/06]**

Mısrâ ‘-Vâsıf

olma soğak süpürgesi kadın kadıncık ol

8803.Sokak süpürgesi **[1085/07]**

8804.Sokakta kalan yetim gibi ettiler? **[1085/08]**

8805.Sokak gavgası, it gavgası, hep bir! derler. **[1085/09]**

8806.Sokak dostu, yerden bulunmuş yelik başa benzermiş? **[1085/10]**

8807.Sokak şairi, ya kaldırımdan ya yıldırımdan dem vurur, derler. **[1085/11]**

8808.Sökük ettiler. **[1085/12]**

8809.Söküğünü diktirmezken eller terzilik etmeye çalışır. **[1085/13]**

8810.Sümsük adamdır derler. **[1085/14]**

8811.Söme -züğürt- herif? **[1085/15]**

8812.Sömülmüş sömük. **[1085/16]**

8813.Sümsük adam, miskin adam. **[1085/17]**

8814.Sömürdü bile. **[1086/01]**

8815.Sümüklüböcek gibi. **[1086/02]**

8816.Sönmez چراغ, hüdanın yaktığı چراغdır, sönen چراغ, kulun diktiği چراغdır! demişler. **[1086/03]**

8817.Sönmüş چراغı yakanın himmeti meşkur olsun derler. **[1086/04]**

Çelebi Sulţan Mehmed Hânıñ bi'l-istiqlâl taht-ı âl-i 'Otmânâ şeref-i ikbâli haqqında

[Şolakzâde Mehmed Hemdemî Çelebî] *Şolakzâde Târîhi*¹⁵⁷⁹ 124

Bu hânedân-ı sa 'âdet-nişânda nesl-i âl-i 'Otmânâ ibtidâ Sulţân Muḥammed nâmıyla müsemmâ olan şehriyâr-ı cehân bunlardır. Ol sulţân-ı bâhirü 'l-iḥsânıñ velâdetleri yedi yüz seksen bir târihinde vâkı' olup sinn-i şerifleri yirmi dörde vâsıl oduḡda babaları âḡirete intikâl êdikden soñra birâderleriyle on iki yıl miḡdârı cidâl ve kıtâl eyleyüb sekiz yüz on altı târihinde ki Mûsâ Çelebi ġâ'ilesi berḡarâf olmuşdur. Serîr-i serveri ve mesned-i kayşeri kendülere intikâl êdüp salṡanatında istiqlâl bulıcaḡ eḡrâf-ı 'âleme müjde ḡaberleri gönderilüp müte'ayyin şehirler ve ma'mûr ḡaşabalar ṡonanup 'azîm şenlikler ve şâdimânlıḡlar oldı.

Nazm

*êdüp rabb-i mecîd ol şâhı te'ÿîd
bu mülki eyledi anıñla tecdîd
eger olmasa anıñ ihtimâmı
alurdı kişver-i Rûmı ḡarâmi
söyünmüşken uyandırdı bu şem 'i
ṡaġılmışken müretteb kıldı cem 'i
diyâr-ı Rumı êdî 'adli tezyîm
anıñ âṡâridır bu resm-i âyin
ilâhî eyle meşḡûr ihtimâmın
ḡaṡâdan şaḡla evlâd-ı kirâmın*

8818.Sönmüş baba çeraġını yaktı, demiş. [1086/05]

8819.Sönmüş baba çeraġını baba ocaġını yakan evlat, baba ocaġına sahip ve baş çeraġ olur. Baba ocaġını yıkan evlat, baba ocaġına çeraġ deġil kara taş olur demişler. [1086/06]

8820.Sönmüşü yak, yananı söndürme, revâ-yı hak ise sönmüşü yakma, yananı söndür muhtaç ve müstehak ise. [1086/07]

8821.Söylemek kolay, yapmak güç; yani açması kolay pişirmesi güç demişler. [1086/08]

8822.Sönen çeraġı, yakan yakar! [1086/09]

8823.Söneni, yananı Allah görür! [1086/10]

8824.Söndürmek kolay yakmak uyandırmak güç! [1086/11]

8825.Söndürmek kolay amma yakmak uyandırmak güç, yıkmak kolay amma yapmak güç! [1086/012]

Mısrâ'-Şinâsî

şem 'i iḡfâ ḡolay ammâ ne güçdür iş 'âl

8826.Söylenen sözü, kulaġın, aklınla dinle, akıl ve akide gele, fikr-i musib, tecrübenle söyle! demiş. [1086/13]

8827.Söylenen söz, kulaġa girip, kalp duvarına aksiyle hak nakş olunmaz! O söz levh-i hatırda durmaz! Yani söylenen söze, kalp kulaġı saġır olunca, o söz kalp kulaġına girmez, girse bile hatırda durmaz, demişler. [1086/14]

¹⁵⁷⁹ Yazmada: *Şolakzâde Târîhi* 'nden bir fıkradır.

8828.Söylenen söz, sebepsiz söylenmez, sebepsiz söylenmeyen söz, cevapsız kalmaz' derler. [1086/015]

8829.Söyle ah zavallı, nedir bu hâlin? [1086/016]

Mısrā' Gubārī

*ey tūbā-yı bāğ-ı verāğ-ı rif'at
vey bülbul-i bostān-ı izzet
söyle āh zavallı nedir bu hālī
kaṭ' oldı meger ki perü vü bālī*

8830.Söyleyen bir düşünür, ya hiç düşünmez, fakat, dinleyen bir değil üç düşünür derler. [1086/17]

8831.Söyleyen, sebepsiz söylemez! Söylenen, sebepsiz söylenmez derler. [1086/18]

8832.Söylenen söz, ya hakikî vecdi olur, ya da hezel ve mizah ve kizb-i duruğ olur, yahut da bir sır-ı mektum ve vedia olur! demişler. [1086/19]

H. [‘Abdü ’l-Halīm Haḳḳī]

İzah: söylenen sözün bir ma'na-yı zahirisi vardır, bir de ma'na-yı zımnisi vardır bir de tahtında müstetir zamiri de vardır! Anun için (söylenen, dinleyen 'arif gerek) demişlerdir ki söyleyenin sözünden balada zikr olunan ma'ani meşmule ve mestureleriñ vücudını keşf ve bu ma'naların şümullerini idrak için diñleyen söyleyenden ziyade düşünmesi ehem ve elzemdir. Zira söyleyen bir düşünür, dinleyen üç düşünür] demişlerdir.

8833.Söyleyenden, dinleyen arif gerek! demişler. [1086/20]

Mevzundur.

8834.Söylenen sözü, iyi olsun, kötü olsun, dikkatle dinlemek icap ederse, söylenen söze göre cevap vermek gerektir demişler. [1086/21]

8835.Söyleyene bakma, söyletene bak! derler. [1086/22]

T. [Ebü 'z-Ziyā *Durūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye* 273¹⁵⁸⁰]

8836.Söyleyenin sözü izinle kesilir! demişler. [1086/23]

8837.Söyleyenden korkma, söylemeyenden kork! [1086/24]

8838.Söyleyenin sözü kesmek, akan suyu kesmekten fenadır, derler. [1086/25]

8839.Söylenegelen, söylene gider, derler. [1086/026]

8840.Söyleyene bakma söyleyete bak. [1086/27]

Ş. [Şināsī *Durūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye* 273¹⁵⁸¹]

8841.Söyleyen söyler, söyleten -dinleyen- iştir! derler. [1086/28]

8842.Söyleyecek sözü, her gece olsun; evvela düşün, sonra söyle! demişler. [1087/01]

8843.Söyleyeni aineye de bak, söyleteni gör demişler. [1087/02]

Yahyā Naẓīm *Dīvān-ı Belāğat- 'unvān-ı Naẓīm* [İbtidā-yı Gāzeliyyāt 257, 1] [beyt]

*'ibret yetişür tūtī-yi şīrīn-sūḥanı gör
āyinede baḳ söyleyene söyleteni gör*

8844.Söyleyen söyler, ne söylerse kendini söyler. [1087/03]

¹⁵⁸⁰ Şināsī - Ebü 'z-Ziyā: *Durūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye*: Söyleyene bakma söyledene bak.: 273.

¹⁵⁸¹ Şināsī - Ebü 'z-Ziyā: *Durūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye*: Söyleyene bakma söyletene bak.: 273.

Gerek iyi, gerek fena, gerek âlâ gerek edna demişler.

8845.Söyleyen dili, söyleten dil durdurur, derler. **[1087/04]**

8846.Söylenmeyen sözü, söyledi demek, isnattır. Isnat; iftianın, bühmanın bir nevidir, bu ise suyu ahlak sahibi olanlardan zuhur eden kötü huya denir. **[1087/05]**

8847.Söylemekten -faidesiz sözü- söylememek yegdir, demişler. **[1087/06]**

Ş. [Şināsī *Ḍurūb-ı Emṭāl-i 'Oṭmāniyye* 273¹⁵⁸²]

beyt-Lā

*söylersem söz uzanur artar emek
söylemekden yegdir söylememek*

8848.Söylediği sözü tesahub etmemek alçaklığın bir nevidir. **[1087/07]**

8849.Söylesek bir dert, söylemesek iki dert derler. **[1087/08]**

8850.Söylesem söz uzanır, söylemesem dert artar, derler. **[1087/09]**

Beyt-Fāzıl

*söylesem rişte gibi söz uzanur
böyle ağalığa gönlüm bulanur
kalmadı hānede yağın balın
yandı dükkânı 'aceb baqqalın*

8851.Söylesem iplik gibi söz uzanır, söylemesem hasta gibi gönlüm bulanır derler. **[1087/10]**

8852.Söyleme sırrı yer alır, derdi başına afatlı sel alır derler. **[1087/11]**

8853.Söylet dertliyi, hekim isen dānâ-yı dil, söylet dertliyi /kötüyü/ hakim-i adil el isen! demişler. **[1087/12]**

8854.Söylet irfana, dinlet irfanı; söyletme yamanı, dinleme yalanı. **[1087/13]**

Mevzundur.

8855.Söylediği sözün dirhemini yayan köpek kudurur! **[1087/14]**

8856.Söylediği söz kan kurutur, karın burudur! **[1087/15]**

8857.Söylet dile dinlet kulağa! **[1087/16]**

Ġāzī Sultān Murād Hān *Ḳāfile-yi Şu 'arā Tānī* 8

*sākī getir getir yine dūnki şerābımı
söylet dile getir yine çeng ü rebābımı*

8858.Söylet gaibi, dinlet hâlini! **[1087/17]**

8859.Söylemez (tanmaz) melâike-yi sūkûtu gibi? **[1087/18]**

8860.Söylemeden evvel düşünmeli, işe başlamadan evvel, taşınıp düşünmelidir. **[1087/19]**

8861.Söylemeden anlamadan evet deme. **[1087/20]**

8862.Söylemeden söz uzar! **[1087/21]**

8863.Söyletme münafıkı günaha girersin! **[1087/22]**

8864.Söyletme deliyi, güldürme ahmakı! **[1087/23]**

8865.Söyletme kötüyü, heyin edersin, dinletme fitneyi cin edersin! derler. **[1087/24]**

¹⁵⁸² Şināsī - Ebü 'z-Ziyā: *Ḍurūb-ı Emṭāl-i 'Oṭmāniyye*: Söylemekden söylememek yegdür.: 273.

8866.Söyletme fitneyi, şeytana yâr olursun, söyletme fesadı dünyaya bar olursun!
[1087/25]

Mevzundur.

8867.Söylediği lakırdı bir incir çekirdeği doldurmaz. [1087/26]

Ş. [Şināsī *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye* 273¹⁵⁸³]

8868.Söyleye söyleye dilim damağım kurudu? [1087/27]

8869.Söyleye söyleye dilimde tüy bitti. [1087/28]

Ş. [Şināsī *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye* 273¹⁵⁸⁴]

8870.Söyleyeceği varsa işiteceği de var. [1087/29]

8871.Söylenen söz yanan ateşe benzer! [1087/30]

8872.Söylenen söz kantara gelmez. [1087/31]

8873.Söylenmedik söz olmaz. [1087/32]

Ş. [Şināsī *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye* 263¹⁵⁸⁵]

8874.Söylenen söz yerde kalmaz, yerin kulağı vardır; edilen ah yerde kalmaz göğün gözü, kulağıyla kuşağı vardır! derler. [1087/33]

8875.Söyleşmeden anlaşılmaz! [1088/01]

8876.Söyleşip, tanışıp konuşmak usul-i muaşeret-i beşerdir derler. [1088/02]

8877.Söyleşip dilleştiler demiş. [1088/03]

[Şolaḳzāde Meḥmed Hemdemī Çelebī] *Şolaḳzāde Tārīḫi*¹⁵⁸⁶ 561

8878.Söz söyleyen var, dinleyen yok; dinleyen var, anlayan yok; akıl var, fikir yok, fikir var, zikir, şükür yok! derler. [1088/04]

8879.Söylenen sözü dinlemek edepten ustandır, sözden hisse almak izandan irfandandır, söz dinlememek hisse almamak, hem cehaletten, inattan ve hem bedhuyluk ve galiz hamakattandır ki tabiat iğva-yı sultanlıktandır demişler! [1088/05]

8880.Söyleyenden, dinleyen arif gerek! demişler. [1088/06]

8881.Söylediğin sözle kendin amel ol ki amel etsinler. [1088/07]

Noşirvān

8882.Söylemediğim sözden asla pişman olmadım! [1088/08]

Noşirvān

8883.Söylyenişe- söyleyişe- göre fetva verilir! demişler. [1088/09]

8884.Söylenecek söz var, söylenmeyecek söz de var! Ağza, hatra gelen her söz söylenmez!
[1088/10]

8885.Söz dilin altında, göz alnın altında! [1088/11]

8886.Sözün kapısı ağızdır, ağzına pek ol! [1088/12]

8887.Söyle ama bilgi söyler! [1088/13]

¹⁵⁸³ Şināsī - Ebü 'z-Ziyā: *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye*: Söylediği lakırdı bir incir çekirdeği tıdurmaz.: 273.

¹⁵⁸⁴ Şināsī - Ebü 'z-Ziyā: *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye*: Söyleye söyleye dilimde tüy bitti.: 273.

¹⁵⁸⁵ Şināsī - Ebü 'z-Ziyā: *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye*: Söylenmedik söz olmaz.: 263.

¹⁵⁸⁶ Yazmada: *Şolaḳzāde Tārīḫi* 'nden bir fıḳradur.

8888. Söylemek kolay, yapmak zordur, derler. [1088/14]
 8889. Söyletme kötüyü, açtırma kutuyu! derler. [1088/15]
 8890. Söyletme yamanı, Yemen taşı gibi kızarırsın? derler. [1088/16]
 La'l-i Yemeni denilen taş
 8891. Söyletme yamanı, Hind'den, Yemen'den, yaman yılan getirir, darlatma -dokunma- sihirbaz fitneye, ya Hind'den zehr-i helâhil getirir! Ya Firavun ya Nemrut mezarından sihr-i mühlik ve merdud toprak getirir, yedirir! derler. [1088/17]
 8892. Söyletme yalancıyı, yılan edersin- edersin-? Söyletme fitneyi şeytan edersin! derler. [1088/18]
 8893. Söylediği yalan dünyaya sığmaz? [1088/19]
 8894. Söyleye söyleye, [...]da pamuk bırakmadılar. [1088/20]
 8895. Söyleye söyleye dilimde tüy bitti! derler. [1088/21]

Şın (Ş)

[Ahmed Vefik Paşa] *Lehce-yi 'Otmānī* [cüz'-i evvel] 511^[b] [beyt]

Şın-ı mu 'ceme elifbā-yı 'Otmāniyenin on altıncı harf-i şehr-i şa 'bāna işāretidir. Ebced hesābında üç yüz sayılır. Müşāreket ve muṭāva 'at bināsıçün atmak atışmak gibi bağırmağ bağrışmağ, ve tevrç için gülmek gülüşmek ef'āl-i mürekkebede ağırlaşmağ ağda atışmağ.

8896. Şabe olmuyordu? [1089/01]
 8897. Şap başka şeker başka. [1089/02]
 8898. Şap başka, şeker başka, şir başka, şüter yine başka! [1089/03]
 (Arslan-deve)
 8899. Şap da derim, şeker de derim ama şapa şap, şekere şeker derim demiş. [1089/04]
 8900. Şapa şap, şekere şeker derler! [1089/05]
 8901. Şap da bir, şeker de bir diyenler de yok değil? [1089/06]
 8902. Şap ile şeker bir değil. [1089/07]
 Ş. [Şināsī *Durūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye* 263¹⁵⁸⁷]
 8903. Şaptan, şekerden haberi yok? [1089/08]
 8904. Şapı, şekeri daha ayırt edememiş? derler. [1089/09]
 8905. Şap ile şekeri fark eder. [1089/10]
 8906. Şap gibi dondu kaldı! [1089/11]

Müntehabāt-ı cevāhir-i envārdan bir fıkıradır 33

"... 'ālīm begin başından aşağı gūyā maḥbūbesinin ateş-i aşkıyla kaynadılmış bir kazgan şu dökülür! Ve ağlayacak iken buña da muḳtedir olamayub [şab gibi tona kalur] ... ilā āḫirihi.

8907. Şap gibi dondu, şeker gibi buzladı! [1089/12]
 8908. Şap gibi kabardı, şeker gibi ayırdı derler. [1089/13]
 8909. Şapçı çifidi kadar zengin. [1089/14]

¹⁵⁸⁷ Şināsī - Ebü 'z-Ziyā: *Durūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye*: Şap ile şeker bir degül: 263.

Ş. [Şināsī *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye* 277¹⁵⁸⁸]

- 8910.Şap soksa faidesiz? [1089/15]
 8911.Şap demeden şapa oturdu. [1089/16]
 8912.Şap gibi kuruttu. [1089/17]
 8913.Şapa şeker vermezler! [1089/18]
 8914.Şap nerde, şeker nerde, şat (koyun) nerde, şüter (deve) nerde? [1089/19]
 8915.Şap gösterip şeker yutturan kim? [1089/20]
 8916.Şap nerde, şeker nerde? [1089/21]
 8917.Şap verip, şeker istemeye benzer? [1089/22]
 8918.Şap, şeker yerini tutmaz! [1089/23]
 8919.Şapa oturmuş hacı gemisi gibi şapladı. [1089/24]
 8920.Şapta gemisi olturmuş kaptana döndü? derler. [1089/25]
 8921.Şabaşsız düğün evine gidilmez. [1090/01]
 8922.Şabaşı almış, şaşıra kalmış? derler. [1090/02]
 8923.Şabaşını alan şair gibi sevindi. [1090/03]
 8924.Şabaşsız at koşturulmaz. [1090/04]
 8925.Abaşsız pehlivanlık olmaz. [1090/05]
 8926.Şabaşsız ayı bile oynamaz! [1090/06]
 8927.Şad oldu, şaz olmadı derler. [1090/07]
 8928.Şad olan, şad olmayan bir değil! [1090/08]
 8929.Şad eyledi mevtaların ruhun ruhun şadan bey. [1090/09]

Mısrā‘Lā

- 8930.Şad olsun, mat olmasın, derler. [1090/10]
 8931.Şaz kabilinden sözdür, derler. [1090/11]
 8932.Şaz kabilinden çıkan söz kusur sayılmaz! [1090/12]
 8933.Şaz olan söz kaideden hariç tutulur. [1090/13]
 8934.Şarih başka, şari başkadır. Zira şarih, şari hekimin sözlerin şerh ve tavzih eder, şah, şer ve kanunu vaz ve tahrir eyler! Onun için ikisi de bir kapıya hizmet eder demişler. [1090/14]
 8935.Şaşarım devenin kızarlık davasına? [1090/15]
 “Şah diseler, fehmi olunur Ankaravî-Şeyh Gâlib”
 8936.Şaşırmış biçaredir, derler. [1090/16]
 8937.Şaşıran ile düşüren bakınır! [1090/17]
 8938.Şaşıran ayak, kırılan dayak, elbette adamı düşürür! [1090/18]
 8939.Şaşırdım kaldım, derler. [1090/19]
 8940.Şaştım kaldım bu işe, derler. [1090/20]
 8941.Şaşarım kedinin çamaşır yıkamasına? [1090/21]

¹⁵⁸⁸ Şināsī - Ebü 'z-Ziyā: *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye*: Şapçı çifidi kadar zengin: 277.

8942.Şaşırın ördek, kuyruğundan dalar. [1090/22]

8943.Şaşarım devenin kaval çalmasına? [1090/23]

8944.Şaşırmıştan, şapın, şekerin tadını sorma derler. [1090/24]

8945.Şaşırın şahna, şamı, Bağdatı düşünemez! [1090/25]

8946.Şaşarım senin aklına? [1091/01]

8947.Şaşan hayran kalır, şaşırtan seyran kalır. [1091/02]

Lehce-yi 'Otmānīden 462

'asākīr sū-yi başıma şaş gelür

şaşar 'aķıllı bu işe hayrān ķalur

8948.Şaşarım kedinin çamaşır yıkamasına? [1091/03]

8949.Şaşan şaşırtandan davacıdır. [1091/04]

8950.Şaşandan akıl, şaşırtandan merhamet arama! [1091/05]

8951.Şaştım da aşmış? [1091/06]

8952.Şaşırın, düşüren den beterdir. [1091/07]

8953.Şaşırmak zordur! [1091/08]

8954.Şaşırmış (şasmış) ördek kuyruktan dalar, derler. [1091/09]

8955.Şaşkın ile düşküne Allah yol göstere sin derler. [1091/10]

8956.Şaşkın ördek kışından dalar. [1091/11]

8957.Şaşkın ördek başını bırakır kışından dalar. [1091/12]

8958.Şaşkın, düşkün hep bir. [1091/13]

8959.Şaşkınlık, düşkünlüktendir! [1091/14]

8960.Şaşkın ise, düşkündür, taşkın ise azgındır; şaşkın, söz bilmez, taşkın, söz dinlemez! derler. [1091/15]

8961.Şaşkın ile düşküne selam veren az bulunur! [1091/16]

8962.Şaşkına azar etme, taşkına yüz verme! derler. [1091/17]

8963.Şaşkın ile düşkün hep bir felaket kapısından girip çıkandır. [1091/18]

8964.Şaşkına döndü, derler. [1091/19]

8965.Şaşkına döndüm başka söyler, düşküne döndüm başka dinler, ben de şaştım kaldım demiş. [1091/20]

8966.Şaşkın ile taşkının- benlik satan- arasına girilmez derler. [1091/21]

8967.Şaşırın tavşan tazıya babamsın diye yalvarırmış ,derler. [1091/22]

Dede 'Ömer Rüşenī¹⁵⁸⁹ *Ātār-ı 'Aşk*¹⁵⁹⁰ [22, 645-647]

oŗturmuşdı meger orada bir ķuş

gözine şaşınıŗ ol ķuş olup düş

şorar andan meger kim bir muvaħħid

bu ķuş iki midür dēr yoksa vāħhid

ikidir ol tıran dēr ey muvaħħid

ķaçan olduŗı vardur iki vāħhid

¹⁵⁸⁹ Yazmada: *İbrāhīm Gülşenī*.

¹⁵⁹⁰ Yazmada: *Ātār-ı 'Aşk*'dan.

8968.Şaşıran ördek kuyruktan dalar, şaşıran tilki kuyruğunu salar! derler. [1091/23]

8969.Şaşı, teki çift görür, şaşıran çifti tek görür! [1091/24]

Muhibbî *Dīvān* [796, 2750, 4] [beyt]

*tarîk-i 'aşk bir yoldur iki şandı anı zâhid
iki görse biri taş mı biri iki görür şaşı*

Yahyâ Nazîm *Dīvān-ı Belâgat- 'unvân-ı Nazîm* [İbtidâ-yı Gâzeliyyât 735, 1] [beyt]

*'aķsiyle olsañ âyîñede her zamân iki
âhvel baķan görür seni ey nev-cüvân iki*

8970.Şaşıya göre tek mum çift görünür, derler. [1091/25]

8971.Şaşının şaşılığı ensesinden bellidir. [1091/26]

8972.Şaşının, şaşırması, şaşkınlığından değil, şaşılığındandır, demiş. [1091/27]

8973.Şaşı, tek horozu çift görür. [1091/28]

Keşkül risâlesinden bir fıkıradır 61

8974.Şaşının gözü gibi sözü de doğru olmaz, derler. [1091/029]

8975.Şaşı kılı demekten ise gör de kurtul? demiş. [1091/30]

8976.Şatır ağacı gibi uçtu geldi demiş. [1092/01]

8977.Şatır etekli, mecuze kavuklu? [1092/02]

8978.Şair, mahir, Abdülbaki, zamanı şairinin kutbu, Şair Nabî, zamanın naib-i kutbu idiler derler. [1092/03]

8979.Şair başka, mahir başkadır derler. Şair, mahirin özü olur, sözü olmaz, bakidir derler. Olmayan söz, sabit, nabit olur, vird-i zeban-ı enamdır daim. [1092/04]

8980.Şair, mahirdir, ehl-i ilm ve irfandan olursa, şair sahirdir, ehl-i cehl ve cin ve şeytandan olursa demişler. [1092/05]

[İbrâhîm-i Peçevî] *Târîh-i Peçevî*¹⁵⁹¹ 290

El-mevlâ şâ'ir-i mâhir 'Abdü'l-bâķî Efendi bir iki üç def'a Rumeline ķāķı'asker olduķdan şoğrasına semân ve âlûfde müteķâ'ide vefât etti (ve mine 'l-meşâyihî 'l-kirâm fî 'aşru 'ş-Şeyh Muhyî'd-dîn Ayaşofya Câmî-i şerîfînde vâ'iz ve nâşih ediler tefsîr-i şerîfe hâşîye tahrîr ettiği şâyi'dir. (Eş-Şeyh Hâķâfîķü 'ş-şehriye Bayabaşzâde Ekrede vâķi' tabur muharebesinde şehîd ve vâsıl-ı huld-i sa'îd olmuşlardır. Hattâ muharebe etnâsında 'asker-i islâmıñ perâķende begi hâlinde bezm-i sâbıkda ķanımız yere düşünce andan firsât ehl-i islâmıñdır buyurdıkları şâyi'dir rahmeten te'âlâ 'aleyhi (eş-Şeyh Şemse 'd-dîn Sivâsî bunlarıñ iştiķârları ķara Şemse 'd-dîn denmekle imiş merhûm 'Abdü'l-mecid Sivâsî bunlarıñ 'ammizâdesi ve el-ân maħdumları câmî-i cedîdde vâ'iz ve nâşihdir Aķşemse'd-dîn İstanbul fetħinde Sulţân Mehmed tânî ile bulunmuşlar Ķara Şemse'd-dîn Sulţân Mehmed tâlî ile bulunsalar 'acib midür buyurdıklarıñ naķl ederler edi rahmetu'llâhi 'aleyhi.

8981.Şair ol, mahir ol; tek sözünde hakikat olsun; zira sözünde hakikat olan, özünde hakikat olur, demişler. [1092/06]

Beyt-Rûhî-yi Bağdâdî

¹⁵⁹¹ Yazmada: *Peçevî Târîhî'nden bir fıkıradır.*

*iş ‘ār-ı sūznāk ile ḥādī ateşi
yağmada mı ol ateş-i sūzān ne demdedir*

8982. Şair ol, şaşkın olma, akıl ol taşkın olma derler. [1092/07]

Yahyā Naẓīm *Dīvān-ı Belāğat-‘unvān-ı Naẓīm* [88, 101] [beyt]

*tab ‘ımı feyz-i nu ‘utuḡ eyledi Ḥassān-ı Rūm
hamdü-lillāh şā‘irān-ı dehrin oldum eş ‘arı*

8983. Şairin dili ateştir, sakınmak gerek, demişler. [1092/08]

8984. Şairler nüktedan olur. [1092/09]

Yahyā Naẓīm *Dīvān-ı Belāğat-‘unvān-ı Naẓīm* [20, 11] [beyt]

*degildür herkesin kārı bilür tab ‘-ı hünermendān
bu gūne şī ‘ri söylerse Naẓīm-i nüktedān söyler*

8985. Şairin sözü nüktesiz olmaz. [1092/10]

Sünbülzāde Vehbī *Dīvān* [Gazelliyāt 170]

*her sözünde olsa biḡ dürlü yalanı şā‘irin
setr eder ‘aybın yine ḥüsn-i beyānı şā‘irin
bārī üstünde sipāhīlik bulunmazsa daḡı
bir kılıç tīmārdır tīg-i zebānı şā‘irin
bū ‘l-a ‘cebdür kim olurken ekterī maḥbūb-dost
bikr-i mazmūnı sever tab ‘-ı civānı şā‘irin
ta ‘n ederler bāde vü maḥbūba meyl ü şevkine
ḡalk inşāf eylemez mi yok mu cānı şā‘irin
ḡānumān ‘ırz u nāmūsı yaḡar bir hicv ile
el-ḡader şiddetli ātişdür lisānı şā‘irin
cevher olsa sāde vezn ile çekilmez toḡrusı
naẓm-ı nā-sencīde-yi tab ‘-ı girānı şā‘irin*

8986. Şairin sözü nüktesiz olmaz, hastanın sözü sektesiz olmaz. [1092/11]

8987. Şair can-ı zamandır, derler. [1092/12]

8988. Şair ateş-i zebandır, derler. Şairin lisan-ı ateş zebanından sakınmak gerek! demişler. [1092/13]

8989. Şair demek ehl-i dil demektir, demişler. [1092/14]

Şeyḡ Ğālib *Hüsn ü ‘Aşk* [Der-beyān-ı māhiyyet-i şā‘iri 773-775]

*şā‘ir demek ehl-i dil demekdir
ḡoş-meşreb ü mu ‘tedil demekdir
yoksa bir alay erāḡil-i nās
pes-mānde ḡor-ı nevāl-i vesvās
peymāne-keş-i edā olur mı
vaḡy-i dile āšnā olur mı*

8990. Şairden hikmet-i irfan, âlemde mezhep ve iman öğren, derler. [1092/15]

Şairin hayaliyle dünya değirmeni dönmez, derler. [1092/16]

8991. Şairden hikmet-i irfan dersi öğren, mezhep ve meşrebini sorma, derler. [1092/17]

Mu'allim Nâci beyt

*bir şâ'ire şorma medhebinden
şerm ile 'uluvv-i meşrebinden*

8992.Şairin kavli fetva yerini tutmaz; fenn-i edeb yerini tutar. [1092/18]

8993.Şair, hayali ise, hayal ile hakikat arasında yolunu bulamaz! [1092/19]

8994.Şair ziyayı, hayal bağında ip asar! [1092/20]

8995.Şairin hayali, genişleyip yükseldikçe dünya kendisine dar gelir, gel sen de dünya içinde bulun dendikçe dünya işi kendine zor gelir, demiş derler. [1092/21]

8996.Şairler lisanı başka lisandır, demişler. [1092/22]

Şüfî Beg *Kıt'a*

*söz yok güher elsine-i 'âleme ammâ
ey h'âce lisân-ı şî'r başka lisândır
zîrâ şu 'râ zümresiniñ tab 'ı selîmi
âyine-i ilhâm hüdâvend-i cehândır*

Muhibbî *Dîvân* [221, 644, 7] [beyt]

*eksilür şanma Muhibbî harc kıl söz gevheri
şâ'iriñ göñli içün dërler ki gevher kâındur*

Mısrâ'-Lâ

kadri sühân şâ'iri, şâ'ir bilir

Mısrâ' -haqqî

kadri sühân evi, edîb-i mâhir bilir

8997.Şairin gönlü gevher kanıdır. [1092/23]

8998.Şair ile arpacı bir değil! [1092/24]

Çiftçi...

8999.Şair arpacıya muhtaçtır. [1092/25]

9000.Şairin sözü eden mizandan geçer, edip mahirin sözü, fenn-i irfandan geçer! demişler. [1092/26]

9001.Şairin armağanı, ya kasidedir ya gazel, demişler. [1092/27]

Sünbülzâde Vehbî *Dîvân* [170, 7] [beyt]

*vehbî-yi zârıñ efendim ğayrı dest-âvizi yok
yâ gâzeldir yâ kaşîde armağanı şâ'iriñ*

9002.Şairin söziyle -şiiiriyle- mülk-i millet mamur- idare- olmaz, demişler. [1092/28]

Żiyâ Paşa [*Eş'âr-ı Żiyâ*] 104

*i tirâz éderse bir nâdân Żiyâ hāmūş olur
çünkü bilmez kadar güftârın sühân-dân olmayan*

9003.Şair olmayan, şair (güftarın) kadrini bilmez! demiş. Edib-i mahir olmayan, kudret-i edebi bilmez. [1092/29]

9004.Şairin sevdiği tefekkürdür demiş. [1092/30]

İsmâ'il Hakkî beyt

düşünür mâ'il-i nâşirden

*şā'irîñ sevdigi tefekkürdür
şā'irîñ rūhı bir melek gibidir
şi'ri şebnemli bir çiçek gibidir*

9005.Şair, dava da eder, dua da eder. [1093/01]

Şināsī beyt

*bende var hüs-n-i beyân bir de dil-i efgânsâz
vâkı 'â lâzım olur şā'ire bir söz bir sâz*

9006.Şaire lazım olan bir söz bir sazdır. [1093/02]

Ş. [Şināsī *Durûb-ı Emtâl-i 'Otmâniyye* 277¹⁵⁹²]

9007.Şairlerde dua adettir, demişler. [1093/03]

Yahyâ Nazîm *Dîvân-ı Belâğat- 'unvân-ı Nazîm* [21, 100-101] [beyt]

*yağarsa dil n'ola üzre dağ üzre dağ derdiñle
gül-i şüküfte-yi gülzâr-ı 'aşk katmerdür
nazîm buldı nihâyet kaşîde vü gâzeliñ
du 'âya başladı du 'â 'âdet-i sühan-verdir*

9008.Şaire ilim ile irfan, caize ile idman gerek! Ata, ot ile saman, şair ile idman gerek demişler. [1093/04]

9009.Şair midir, şahir midir? ayandır, demiş. [1093/05]

Hâdık beyt

*söziyle eyledi teşhîr hâdık meyliñ ma 'nâyı
'aceb şā'ir midir sâhîr midür ayandır cānâ*

9010.Şairin elemi sözünden, şair-i mestin elemi hem sözünden hem gözünden bellidir, derler. [1093/06]

9011.Şairin, şaire hediyesi, şiirle şair olur olur, derler. [1093/07]

9012.Şairin işi, labüd laf, güzâf etmektir, demişler. [1093/08]

Yahyâ Nazîm *Dîvân-ı Belâğat- 'unvân-ı Nazîm* [21, 100-101] [beyt]

*ğarażım kâf gibi hâtır-ı a 'dâñı müdâm
tiğ-i ser-tîz-i zebânımla şikâf etmekdür
güş édüp nazmını 'afv eyle Nazîm-i zârı
şā'irîñ lâ-büd işi lâf u güdâf etmekdür*

9013.Şairin sözü elbette yalandır! [1093/09]

9014.Şairin sözü, ya medh ya zem, hicvden ibaret demişler. Samimî ve hakikî olmaktan uzaktır demişler. Boş lakırdı demek manasınadır. [1093/10]

9015.Şair-meşrep adamdır derler. [1093/11]

Sünbülzâde Vehbî *Dîvân* [17, 3] [beyt]

*görse bir kâmeti mevzûn güzeli serv gibi
begenür toğrusı üftâde-yi şā'ir-meşreb*

¹⁵⁹² Şināsī - Ebü 'z-Ziyâ: *Durûb-ı Emtâl-i 'Otmâniyye*: Şā'ire lâzım olan bir söz bir sâzdır: 277.

9016.Şairleri mahrum-ı canan edersen mahzun olur. Cen versen memnun olur. Belki [...] **[1093/12]**

9017.Şair mahirleri hesabı, huruf-ı ebced hesabıdır derler. Huruf-ı ebced ile ya tarih söyler ya puf pu alır rical-i gaib olur, ya caize alır hatif-i gaip olur derler. **[1093/13]**

9018.Şairler sermayesi, huruf-ı ebced hesabından arar bulurlar! derler. **[1093/14]**

Ebced eskiden Arap huruf-ı hecasını cami olmak üzere tertip edilen elfaz-ı marufenin birincisi kavlı-i makbule göre bunların manaları yoktur. Ebced hesabının en ziyade kullanılan sureti şudur. Elif (1) Be (2) Cim (3) Dal (4) He (5) Vav (6) Ze (7) Ha (8) Tı (9) Ye (10) Kef (20) Lam (30) Mim (40) Nun (50) Sin (60) Ayın (70) Fe (80) Sad (90) Kaf (100) Rı (200) Şın (300) Te (400) Se (500) Hı (600) Zel (700) Dad (800) Zı (900) Gayn (1000) Hemze ve Elif dahi (Elif) gibi bir sayılır. Farsî denilen kef ile sağır kef Arabî Kef gibi hesap olunur (Pe, Çe, Je) Arabîleri hükmündedir.

9019.Şairlerin aradığı şair değil, şiirdir derler. **[1093/15]**

9020.Şâfi-yi hakiki şifasını halk eder derler. **[1093/16]**

H. [‘ Abdü ’l-Halîm Hakkî]

Şairlik, mahirlik halet-i gül bülbülünden ayş ve nuştan Leyla Mecnun’dan bais şiir hikâyesi yahut birbirini hiciv ve ilzam ve istihza ile söylenen sözlerden ibaret değildir belki ancak faideli ve manalı sözler tavsiye olunan millî, dinî ve ahlakî amelî ve fennî besalet, şecaat, sehavet mertlik, yiğitlik, cömertlik, hep mevalat ve insaniyetlikten bahisle tenvir ve bu efkara devam-ı meveddet ve uhuvvet ve muhabbete ve tezayüd ve efdal-i ahlâka ait büyük vasıta-yi mühimme-yi fikriye sayılan muhtasar mukayyed şiirlerle tenvir-i efkâr ve ezhan ve iz’an eylemekle belki insaniyete cidden hizmet edilmiş olur demişler.

9021.Şak çeker değirmeni, şak iri taneli bulgur körpesidir. **[1093/17]**

9022.Şaklattı. **[1093/18]**

9023.Şaklaban adam, şifacı adam. **[1093/19]**

9024.Şakayı gerçek, gerçeği şaka zannetmemek gerek derler. **[1093/20]**

9025.Şaka sırasında gerek derler. **[1093/21]**

9026.Şakıyan bülbül gibi. **[1093/22]**

9027.Şaka sırasız olursa, sonu kaka -kakiştırmak- olur derler. **[1093/23]**

9028.Şaka kaka bir babdan gelir. **[1093/24]**

9029.Şaka bir olur, iki olur, üçüncüsü hem çok olur hem de sonu kakalı makalı kavga olur! demişler. **[1093/25]**

9030.Şakir, zakir, şakir hep bir babdan gelir derler. **[1094/01]**

9031.Şakirt olmayan, üstad olmaz; üstat olmayan, muallim Mimar Sinan dest olmaz, demiş. **[1094/02]**

9032.Şakirin şükrü arttıkça kalbi nurlanır, rızkı türlenir, demişler. **[1094/03]**

9033.Şakir-i nimet ol; tek kafir-i nimet olma! demişler. **[1094/04]**

9034.Şakir-i nimet olanın nimeti artar, hem kıymeti artar, kafir-i nimet olanın hem nimeti kaçır, hem kıymeti kaçır! demişler. **[1094/05]**

9035.Şal da (dahi) olsa ışıktır (faidedir). **[1094/06]**

9036.Şalgam yumurtadan kaygana olmaz. **[1094/07]**

9037.Şalgam (karışmış) yumurtadan kaygana olmaz, üvey anadan kaydana olmaz derler. [1094/08]

9038.Şalgamı yarmışlar, içine havuç sokmuşlar? demiş [1094/09]

*Nasreddin Hoca*¹⁵⁹³ ...

9039.Şamama güzeldir amma ne kokar ne yenir. [1094/10]

9040.Şalı başında ama akli başında değil derler. [1094/11]

9041.Şamama gibi elden düşmez. [1094/12]

9042.Şam alacası meşhurdur. [1094/13]

9043.Şam başka, Hicaz başka! [...] başka, Akabe yine başka Halep başka, Kufe başka, Basra başka Bağdat ve Yemen yine başkadır! Lakin hepsi ümmü edep, cihet-i enbiya, müstefiz-i beşer Arap illeridir! Her türlü insan, her türlü şey ol illerde, o dillerde bulunur, demiş. [1094/14]

9044.Şam alacası, kumaşı meşhurdur. [1094/15]

9045.Şam dururken Halepten bahsolmaz, derler. [1094/16]

9046.Şam alacası, Halep bulaması? derler. [1094/17]

9047.Şam dilberi gibi nazlanır. [1094/18]

9048.Şam haki, şam kitabisi meşhurdur! [1094/19]

9049.Şam şekeri, şam işi! [1094/20]

9050.Şam şekeri, şam işi çok su kaldırır. [1094/21]

9051.Şam şekeri, Halep helvası. [1094/22]

9052.Şam helvası kırk türüdür. [1094/23]

9053.Şam helvası, sahan helvası bir değil. [1094/24]

9054.Şam helvasına demiş ister. [1094/25]

9055.Şam kadısının hediyesi, Şam işidir! demişler. [1094/26]

Şeyhü'l-islām Tevfîk Taḥyā Efendi Kāfile-yi Şu 'arā 82 Kıt'a

*luṭf ü iḥsān u kerem seyyid-i mün 'ām işidir
cürm ü taḫşîr ü güneh bende-yi nā-kām işidir
yok tefāriḫ Ḥaleb kim anı kılsun itḥāf
kādî-yi Şām hedāyāsı daḥi Şām işidir*

9056.Şam hediyesi, Şam işi. [1094/27]

9057.Şam işi, şeker helvası değil! [1094/28]

9058.Şam işi, Hint kumaşı değil a! derler. [1094/29]

9059.Şam'ın şeker hazinesi, baş vurdu devlete. [1094/30]

Mevzundur.

9060.Şamlı, Halepli, hep burdadır, demiş. [1094/31]

9061.Şam fıstığı ile mi beslenmiş? [1094/32]

9062.Şam kaşığı, çam sakızı! [1095/01]

9063.Şam, seher, ilkbahar manzarası latiftir, demişler. [1095/02]

9064.Şamın kaşığı ile Mısır pilavı yenmez olur mu? derler. [1095/03]

¹⁵⁹³ Yazmada: *Ḥ'āce Naşre 'd-dîn merḥūm.*

9065.Şam, seher gül çehresini gösteren peri gibi. [1095/04]

9066.Şamlı ise namı üstündedir. [1095/05]

9067.Şamın udu, [...] nâyî meşhurdur. [1095/06]

9068.Şam yolu dümdüz. [1095/07]

9069.Şanınıza layık mıdır böyle perişan olduğum! [1095/08]

Yahyâ Nazîm *Dîvân-ı Belâgat-‘unvân-ı Nazîm* [İbtidâ-yı Gazelliyât 494, 6] [beyt]

sen de inşâf eyle ey reşk-i perî zülfüñ gibi
şânıña lâıyık mıdır böyle perîşân olduğum

9070.Şan kazan, şın kazanma! [1095/09]

9071.Şanı, şöhreti cihanı tuttu. [1095/10]

9072.Şan da insan için, şın da? [1095/11]

9073.Şah emri geri dönmez! [1095/12]

9074.Şan ile ölmek, şansız yaşamaktan yeğdir demişler. [1095/13]

9075.Şah ile kul uğraşmaz, demişler. [1095/14]

[Şolâkzâde Mehmed Hemdemî Çelebî] *Şolâkzâde Târîhi*¹⁵⁹⁴ 277 beyt

şâh ile kul hêç eder mi uğraş
pîşe kimdir ki başa çeke baş

9076.Şahların hükmü geçer, kulların değil! [1095/15]

9077.Şahlar her ne emr ederse, kullar baş üstüne derler! [1095/16]

Muhibbî *Dîvân* [307, 944, 4] [beyt]

her ne etseñ revâdır cānuma bâş üstüne
şâhlar hükmi geçer kullar aña femân okur

9078.Şah Hüseyin kulu kurbanıyız. [1095/17]

9079.Şah iken şahbaz oldu derler. [1095/18]

9080.Şah-ı İranın (Şah İsmail'in) hararetini meyve fûruşun karpuzundan sor! derler.
[1095/19]

[Şolâkzâde Mehmed Hemdemî Çelebî] *Şolâkzâde Târîhi*¹⁵⁹⁵ 370

9081.Şah sevenlerden. [1095/20]

Malum kavim.

9082.Şah seven alaylı gibi [1095/21]

9083.Şahit adil olur, kerim olur, mert, cömert olur! [1096/01]

9084.Şah ile geda, hiç mukârin olur mu? demiş. [1096/02]

Muhibbî *Dîvân* [50, 32, 1] [beyt]

sen güzeller şâhısın ben ‘aşkıñ ile mübtelâ
hiç olur mı ki mukârin ola şâhile gedâ

9085.Şah-ı âdil dergâhından kimse men olunmaz! [1096/03]

Muhibbî *Dîvân* [417, 1342, 5] [beyt]

¹⁵⁹⁴ Yazmada: *Şolâkzâde Târîhi*’nden bir fıkradur.

¹⁵⁹⁵ Yazmada: *Şolâkzâde Târîhi*’nden bir fıkradur.

*sürme kapuḡdan Muḡibbī gelse ‘arḡ ḡāl için
ṡāh-ı ‘ādil dergehinden olmaz hēç kimse men‘*

9086.Şah kapısında, bay ve geda bir, hak ve adalet kapısında şah ve geda bir! demişler. [1096/04]

Devlet Girāy Ḥānıḡ tercüme-yi ḡālinden bir fıkıradır 20

“...ḡidmet-i bi ‘l-meşru‘ı muḡābelesinde Bölük Girāy’a manşib [...] tevcīḡ olunmuş
ēse de çok zamān mürūr etmeksizin bir gice hengām-ı ‘ıyş u nūşda sālifü ‘l-beyān
Bölük Girāy Şāḡib Girāy Ḥānıḡ şüret-i ḡanlı naḡl-i meclis [...] étdikde ḡān ḡayret-
şi ‘ār tāb āver taḡammül ve iḡtidār olamayup bi ‘n-nefs miyānında olan ḡançer-i
ābdār ile sulṡān mūmāileyhi ḡarb ve i ‘dām ve rıḡl-ı girān-ı memāt ile ikrām édüp
[ṡāḡım suç öldürende degüldir ölenededir] me ‘ālını ‘arḡ ve inhā ve manşib-ı mezbūrı
[...] Aḡmed Girāy Sulṡāna i ‘ṡā eyleyüp ol etnāda [...] ilā āḡirihı”

9087.Şah kapısından sail kovulmaz. [1096/05]

9088.Şahım suç öldürende deḡil, ölenededir! demiş. [1096/06]

beyt

*yokdur ḡünāḡ o ḡamzesi ḡūnīde bendedir
ṡāḡım suç öldürende degildir ölenededir*

9089.Şahlar kullara ikram edince böyle gerek demiş. [1096/07]

[Şolaḡzāde Meḡmed Hemdemī Çelebī] Şolaḡzāde Tārīḡi¹⁵⁹⁶ 277 448

9090.Şah-ı merdānım Ali! [1096/08]

Hurūfī ‘Arşī¹⁵⁹⁷ [Dīvān-ı Belāḡat Unvān-ı ‘Arşī] ez-terci‘-i bend [II, 15]

*oldı ḡā‘im-maḡām faḡl-ı ilāḡ
ṡāh-ı merdān ‘Aliyy-i ‘imrānı
faḡl-ı Ḥaḡdur ki bī-naḡr ü vezīr
faḡl-ı Ḥaḡdur ki yokdur aḡrānı*

9091.Şahlar viraneye konmaz. [1096/09]

9092.Şahlar virana dost olmaz. [1096/10]

Baḡrī Ḳāfile-yi Şu ‘arā 61

*ṡāne-veş şad-pāre ḡam-ı ‘aşḡıḡla dil
olmamışken daḡi zülfi ‘anberinüḡ ṡāne-dost
yārüḡ ümēd eyleme ḡamḡāneḡe teşrīḡini
olmaz ey Baḡrī bilürsin ṡāḡlar vīrāna dost*

9093.Şah vakıf gerektir ahvale, vükelāya kalırsa vay hāle! [1096/11]

Mevzundur.

Fu‘ad Paşa

9094.Şahbazını elden aldırılmış gibi bakakaldı! [1096/12]

9095.Şahbazana aldı saydını cüst, vardı geldi beş altı ayda derdest. [1096/13]

¹⁵⁹⁶ Yazmada: Şolaḡzāde Tārīḡi’nden bir fıkıradur.

¹⁵⁹⁷ Yazmada: ‘ArşīDede.

[Şolâkzâde Mehmed Hemdemî Çelebî] *Şolâkzâde Târîhi*¹⁵⁹⁸ 503

9096.Şahbaz-ı dilşikârı koldan aldırmayasın?! [1097/01]

Mehmed Tevfîk] *Mecmû'a min Nevâdiri 'l-Üdebâ ve Âtâri 'z-Zurefâ (Nevâdirü 'z-Zurefâ)*¹⁵⁹⁹ [cüz'-i evvel]¹⁶⁰⁰ 31

9097.Şahbazan Türklerdir. [1097/02]

9098.Şah, vezir, at, fil, satranç oyununda- oyunun esası olup birisi başı, diğeri eli, ayağı diğer birisi sakalı, biri bıyığı, diğer birisi de oyuncunun alemdarı ve medar-ı makalidir! derler. Oyuncu eğer şah vezir -ruh- [...] galip gelerek çıkarsa oyunun kapası çıkar. Eğer aksine mağlup olursa onun [...] vezir mağlup olur ve şah [...] **[1097/03]**

9099.Şah mağlup olmaz derler. Vezir mağlup olsa da şah mağlup olmaz; ancak vezirin mağlubiyeti şaha şamil ve matuf olur. **[1097/04]**

9100.Şahidin huzur-ı hakimde- şehadeti; hakkı esrar- gizlemek için değil hakkı izhar içindir! Binaenaleyh -şahit- vakıayı nasıl görmüş ve bilmiş ise hasbetenlillah -şahit- gördüğü bildiği gibi şehadete vicdanen mecbur ve memur ve borçludur. Zira müminler eda-yı şehadette Allah için doğru şehadet etmekle mükellef görülmüşlerdir. Velevalidiniz ve kendi akrabanız ve nefsiniz üzerine olsun! Çünkü müminlerin şehadeti hakkı, hakkın hilafına şehadet batıl, haram-ı azim olup, dünya ve ahiret mes'uliyet mücazat ve afv başından havf ve hazer etmek gerektir, demişler. **[1097/05]**

9101.Şahid-i ruz gibi. [1097/06]

Mehmed Tevfîk] *Mecmû'a min Nevâdiri 'l-Üdebâ ve Âtâri 'z-Zurefâ (Nevâdirü 'z-Zurefâ)*¹⁶⁰¹ [cüz'-i evvel]¹⁶⁰² 83

9102.Şahid-i hakikî şahid-i kazibi utandırır derler. [1097/07]

9103.Şahid-i hakkın alını ak, yüzü pak, ve açık olur, sözü dürüst olur, şahid-i kazibin, elini, yüzü, ter, kir ve kaçık olur, sözü hep ters, türs olur demişlerdir. **[1097/08]**

9104.Şahid-i maksuda, tedbir gerek, şahid-i zora, tardla takdir gerek! demişler. **[1097/09]**

9105.Şahid-i maksuda, tedbir et, sonra ayine-yi takdire bak. **[1097/10]**

Yahyâ Nâzîm [*Dīvân-ı Belâğat- 'unvân-ı Nâzîm*] [İbtidâ-yı Gazeliyyât 491, 1; 2]

*hâbda Yûsuf-ı ümmîdimi taşvîr êtdim
vuşlat-ı şâhid-i maşşûd ile ta 'bîr êtdim*

*görmege şâhid-i maşşûdımı tedbîr êtdim
cılve-gâhın anuğ âyine-yi takdîr êtdim*

Rezm-i Bahâdır Giray *Hânıñ* gâzelinden

*çeker bir perde dâ'im dîde-yi hayret nigâh üzre
ruḥ-ı cânâna baḳsam eşk-i ḥûn-âlûd göstermez
olup seng-i havâditden şikest âyine-i ṭab 'ım
murâdım üzre rûy-ı şâhid-i maşşûd göstermez*

¹⁵⁹⁸ Yazmada: *Şolâkzâde Târîhi* 'nden bir fıkıradur.

¹⁵⁹⁹ Yazmada: *Nevâdir-i Zurefâ* 'dan bir fıkıradur.

¹⁶⁰⁰ Yazmada: *Nevâdir-i Zurefâ* 'dan bir fıkıradur.

¹⁶⁰¹ Yazmada: *Nevâdir-i Zurefâ* 'dan bir fıkıradur.

¹⁶⁰² Yazmada: *Nevâdir-i Zurefâ* 'dan bir fıkıradur.

9106.Şahid-i maksud, murad üzre yüz göstermez! demiş. [1097/11]

9107.Şahid-i maksudla tabir ettim, demiş. [1097/12]

[Şolaḳzāde Meḫmed Hemdemī Çelebī] *Şolaḳzāde Tārīḫi*¹⁶⁰³ 331

9108.Şahitsiz dava, yumurtasız sepet! [1098/01]

9109.Şahitsiz nikah caiz değildir. [1098/02]

9110.Şahitsiz dava dinlenmez! [1098/03]

9111.Şahitsiz dava görülmez, kefilsiz akçe verilmez bu âlemde! [1098/04]

9112.Şahidini yanında taşır yalancı. [1098/05]

9113.Şahin için tuzak kursam, bahtıma kuzgun düşer. [1098/06]

Baht-ı siyah...

9114.Şahin gibi [1098/07]

9115.Şahin himmeti uçtu! [1098/08]

Meḫmed Tevfīḳ] *Mecmū'a min Nevādiri 'l-Üdebā ve Ātāri 'z-Zurefā (Nevādirü 'z-Zurefā)*¹⁶⁰⁴ [cüz'-i evvel]¹⁶⁰⁵ 120

9116.Şerh-i kitap, metn-i kitaba göre derler, fakat metin okunmayınca, şerh okunmaz, kaidedir! Yani metn-i mana anlaşılmaz, şerh ve izah, hoş söz ve bi-mana sayılır demişler. [1098/09]

9117.Şahin gibi inip yetti. [1098/10]

9118.Şahin ile kuş avlanır. [1098/011]

9119.Şahin ile deve avlanmaz. [1098/12]

9120.Şahincibaşı, zağarcıbaşı, hep bir avın işi, eşi, peşidir derler. [1098/13]

9121.Şahinci orda ise, kafesçi burda! [1098/14]

9122.Şahin ile anka avlanmaz. [1098/15]

9123.Şahinini elinden kaçırmış gibi. [1098/16]

Meḫmed Tevfīḳ] *Mecmū'a min Nevādiri 'l-Üdebā ve Ātāri 'z-Zurefā (Nevādirü 'z-Zurefā)*¹⁶⁰⁶ [cüz'-i evvel]¹⁶⁰⁷ 18

9124.Şahin-i muhabbet, şimdi o yuvadan uçtu! derler. [1098/17]

*gir gündend alalı lezzeti kesdin geçdi
şimdi şāhin-i muḫabbet o yuvadan uçdı*

9125.Şahin kendinden geçer, tabiatından geçmez! derler. [1098/18]

9126.Şebnem (uçuk) gibi. [1099/01]

Beyt-Lā

*yeriñ ki berg-i güldür gāhī bir ruḥsāre-yi gülgün
neden irdiñ bu rütbe 'izzet ü iḳbāle ey şebnem*

9127.Şebnem gibi kâh ikbale kâh idbara gider ömrüm. [1099/02]

Mısrā'

¹⁶⁰³ Yazmada: *Şolaḳzāde Tārīḫi*'nden bir fıkradur.

¹⁶⁰⁴ Yazmada: *Nevādir-i Zurefā*'dan bir fıkradur.

¹⁶⁰⁵ Yazmada: *Nevādir-i Zurefā*'dan bir fıkradur.

¹⁶⁰⁶ Yazmada: *Nevādir-i Zurefā*'dan bir fıkradur.

¹⁶⁰⁷ Yazmada: *Nevādir-i Zurefā*'dan bir fıkradur.

- 9128.Şebek gibi oynatırlar? [1099/03]
 9129.Şebek sihri de vardır. [1099/04]
 9130.Şabanın gönlü olunca, tekeden süt çıkarır. [1099/05]
 9131.Şecaat lafla olmaz. [1099/06]
 9132.Şecaat ehline göredir. Türlü türlü şekillerde zuhur eyler. [1099/07]
 9133.Şecaate şefaata karşı gelir. [1099/08]
 9134.Şecaat, şecaatten üstündür; şecaat-i şahsiye, asalet-i askeriye, şecaat-i fikriye fetanet-i insaniyeden olup en memduh şecaatlerdendir, demişler. [1099/09]
 9135.Şecaatle, itaat bir adamda olunca şan da alır, nam da alır, derler. [1099/10]
 9136.Şecaat arz ederken merd-i kıbtî sirkatin söyler? [1099/11]

Râgıb Paşa beyt

*miyân-ı güft ü gūda bed-meniş-i ihām eder kühun
 şeca 'at 'arż ederken merd-i kıbtî sirkatin söyler*

- 9137.Şecaat meydanı, cenk meydanı. [1099/12]

Mehmed Tevfik] *Mecmū'a min Nevādiri 'l-Üdebā ve Ātāri 'z-Zurefā (Nevādirü 'z-Zurefā)*¹⁶⁰⁸ [cüz'-i evvel]¹⁶⁰⁹ 105

- 9138.Şecaat meydanı mert meydanı, şekavet meydanı, namert meydanı. [1099/13]
 9139.Şecaat meydanı, şekavet meydanı bir değil. [1099/14]
 9140.Şecaat hafız-ı vatandır, ırz ve namusla tev'emdir. [1099/15]

Mebāhit-i mütenevvi 'adan bir fıkradır 35

- 9141.Şecaat yerinde gerek. [1099/16]
 9142.Şecaat kıyafetle değildir. [1099/17]
 Ş. [Şināsi *Durūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye* 277¹⁶¹⁰]

- 9143.Şecaat yerinde er bulunur. [1099/18]
 9144.Şecaatin kıymetini ehl- şecaat bilir. [1099/19]
 9145.Şecaat ismet, namustn doğar. [1099/20]
 9146.Şecaat besalet mükafatsız kalmaz. [1099/21]
 9147.Şecereli seyyiddir derler. [1099/22]
 9148.Şecereli münafık. [1099/23]
 9149.Şecereli şeyh gibi. [1099/24]
 9150.Şecere-yi tayyibe olan, hurma ağacıyla, şecere-yi habise olan, hantal ağacı bir değil! denmiştir! demişler. [1100/01]

Bal ile zehir ve bal bir değil, demişler.

- 9151.Şahsın istidadı, lutf-i peykerinden bellidir. [1100/02]

Mevzundur.

- 9152.Şecaat-i şahsiye, kuvve-yi ruhiyedendir; kuvve-yi ruhiye, kuvve-yi maneviyedendir. [1100/03]

¹⁶⁰⁸ Yazmada: *Nevādir-i Zurefā'dan bir fıkradır.*

¹⁶⁰⁹ Yazmada: *Nevādir-i Zurefā'dan bir fıkradır.*

¹⁶¹⁰ Şināsi - Ebü 'z-Ziyā: *Durūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye*: Şecā'at kıyāfetle degüldür.: 277.

9153.Şecaat-i insaniye fitrîdir, derler. [1100/04]

9154.Şahs-ı bi-hünerle dostluk etme zira bi-hüner, dostluğa da düşmanlığa da layık değildir. [1100/05]

Noşirvân

9155.Şecaat-i medeniye, terbiye-i millîyedendir derler ki İngilizlerin metin terbiyeleri de bu babda bir numunedir zira hürriyet-i millîyeye tamamıyla malik milletlerin ifrazıdır! [1100/06]

9156.Şecaat-i şahsiye kuvve-yi maneviyeden doğar demişler. [1100/07]

9157.Şahsın görünür rütbey-i aklı eserinde. [1100/08]

Mevzundur.

9158.Şecaat-i medeniye, kuvve-yi fikriyenin, kuvve-yi ruhiyeye mutabakatından tevellüt eder, demişler. [1100/09]

9159.Şecaat-i medeniye, şecaat-i fikriyeden mütevelliddir derler ki hürriyet-i şahsiye-yi medeniye'nin tekamülü demektir, demişler. [1100/10]

9160.Şedid, pelid. [1100/11]

9161.Şedid, şeddadı arar. [1100/12]

9162.Şeddad oğlu nemrut, nemrut oğlu şeddad. [1100/13]

9163.Şecaat-i askeriye, kuvve-yi ruhiyedendir demişlerdir ki kuvve-yi maneviye'nin fevranıdır demişler. [1100/14]

9164.Şeddad Bin Ad'ın kılıcı gibi. [1100/15]

[Şolâkzâde Mehmed Hemdemî Çelebî] *Şolâkzâde Târîhi*¹⁶¹¹ 207

9165.Şecaat-i askeriye başka, şecaat-i fikriye başkadır. [1100/16]

9166.Şecaat-i medeniye malik olmyan milletler, hürriyet-i kamileye malik olmayan milletlerdir. Çünkü hürriyet-i şahsiyeye ve hürriyet-i fikriyeye sahip olmayınca, şecaat-i medeniye zahir olmaz demişler. [1100/17]

9167.Şeddadı binadır, demiş. [1100/18]

9168.Şecaat-i fikriyeye malik olmayanlar, şecaat-i medeniye gösteremezler demişler. [1100/19]

9169.Şeddadı geçti, Haccac'ın zulmünü bilmem? [1100/20]

9170.Şezerat okur. [1100/21]

9171.Şer işitmekten hazer etmek gerek. [1100/22]

Muhibbî *Dīvân* [807, 2792, 3] [beyt]

şakın şer işleme nefsine uyma

ki şoğra demeyesin âh ile vâ'y

9172.Şer için mi halk olundun ey şeytan hulklu? [1100/23]

9173.Şerri hayrı fark etmez nadandır? [1100/24]

9174.Şer işlerin peyki. [1100/25]

Mehmed Tevfik] *Mecmû'a min Nevâdiri 'l-Üdebâ ve Âtâri 'z-Zurefâ (Nevâdirü 'z-Zurefâ)*¹⁶¹² [cüz'-i evvel]¹⁶¹³ 85

¹⁶¹¹ Yazmada: *Şolâkzâde Târîhi*'nden bir fıkıradur.

¹⁶¹² Yazmada: *Nevâdir-i Zurefâ*'dan bir fıkıradur.

- 9175.Şer şeytandan, hayır insandan (imandan) gelir. [1100/26]
- 9176.Şerri hayır yener, hayrı şer yıkar. [1100/27]
- 9177.Şerbetlediler? [1100/28]
- 9178.Şarabı, bir kasem tuz, sirke eder, kâfiri bir hak söz müslüman eder. [1100/29]
- 9179.Şeref birkaç türlüdür, şeref-i zatî şeref-i hükmî, şeref-i arzî -şeref-i arzî- (şeref-i maddî, şeref-i manevî) suretlerinde tarif olunur, derler. [1101/01]
- 9180.Şeref de adamına göredir, demişler. [1101/02]
- 9181.Şerbeti, sohbeti çoktur amma şeriattan bahsetmez, derler. [1101/03]
- 9182.Şerefsiz insan, cahil ile fakirdir, derler. [1101/04]
- 9183.Şeref ilimde, şöhret şecaatle- mertlik yiğitlikle, sehaettedir! demişler. [1101/05]
- 9184.Şerefü 'l-imkân bi 'l-mekin! [1101/06]
- 9185.Şarap, senin bildiğin şarap değil, senin bildiğin şarap adamı harap eder. Benim bildiğim şarap adamı dahil-i mihrap eder demiş. [1101/07]
- 9186.Şerefsiz minare olmaz. [1101/08]
- 9187.Şeref-i hakikî mal mülk ile değil, ilm-i hâl ile dir. [1101/09]
- 9188.Şart etti and etti. [1101/10]
- 9189.Şart bulunmayınca meşrut bulunmaz. [1101/11]
- Kaidedir.*
- 9190.Şart-ı ülfet, terk-i külfet. [1101/12]
- 9191.Şeref kemalat-ı ilmiye ve fazâil-i ahlâkıyededir, demişler. [1101/13]
- Mütala'a: Zira ahkamü 'ş-şer' din-i ilahi üzerine mebni oluP meşhud ve mahfî her türlü cera'imi mani'dir. Kanun ise ancak ma'lum ve meşhud olabilen cera'imi men' Edebilir, yoksa mektum ve mahfî kalmış ef'al-i memnu'ayı değil. Vadi'-yi ma'nevî olan din-i ilahi ise meşhud ve mahfî her türlü cera'imi mani'dir. Dindir ki, insanı terbiye, ahlakını tehzib ve feza'ile sevk eder. Hulasa din, 'âlem-i insanî için semadet-i hakikiyeyi zamin en büyük bir cihet-i cami'adır. Dinden maksud, din-i tahkikidir. Ayin-i taklidi değil, esas din ilahidir, tekalidir beşeri değil demişler.*
- 9192.Şer ile,kanun eyleme! demişler. [1101/14]
- 9193.Şer ile davamız vardır, demişler. [1101/15]
- 9194.Şerle kimseye düşmez tuğyan, edemez mülke mefasid cereyan. [1101/16]
- 9195.Şeref akıl ile ilimdedir demişler. [1101/17]
- 9196.Şer-i şerife muhalif olan cemi tarafta necat yoktur. [1101/18]
- Cenâb-ı Şeyh Muhyi 'd-dîn 'Arabî*
- 9197.Şer-i şerife muhalefet caiz değildir. [1101/19]
- 9198.Şer-i şerfin gösterdiği yoldan ayrılmamak gerek. [1101/20]
- 9199.Şer-i şerife muhalif olan işten hazer etmek gerek. [1101/21]
- 9200.Şer ve kanun, keyfiyetin mizan-ı itidaldır. [1101/22]
- Sırrı Paşa*
- 9201.Şeref kazanmak isteyen ilm ve kemal kazanmak gerek. [1101/23]

9202.Şer ile görülsün demişler. [1101/24]

[Şolağzāde Mehmed Hemdemî Çelebî] *Şolağzāde Tārîhi*¹⁶¹⁴ 727-728

9203.Şer ile görülsün, şeriat hükmü yerini bulsun demiş. [1101/25]

9204.Şerefsiz, şöhetsiz. Şeref, şöhet iledir derler. [1101/26]

9205.Şer ile cezası görülsün. [1101/27]

9206.Şeritli pantolon, insana şeref vermez, verse de o şeref arızîir! [1101/28]

9207.Şerirden sakınmak gerek. [1101/29]

9208.Şeriat postu yüksekte kurulur. [1101/30]

9209.Şeriat zırba tevil kabul etmez. [1101/31]

9210.Şeriat seccadesine herkes oturamaz. [1101/32]

Yahyâ Nazîm [*Dîvân-ı Belâğat- 'unvân-ı Nazîm*] [İbtidâ-yı Gâzeliyyât 15, 5; 6]

*yetişdi berg ü bârı şâhsâr-ı 'adl ü inşâfıñ
nihâl-i mu 'addeletden mîve-çîm oldı yine dünyâ
müşerref eyledi seccâde-yi şer 'i kudûmiyle
olunca kâdr ile şadr-ı Sitanbul'a şeref-bağşâ*

9211.Şeriat döseğini şeriat döşer. [1101/33]

9212.Şeriat binası muhkemdir bozulmaz. [1101/34]

[Dede 'Ömer Rüşenî¹⁶¹⁵] *Âtâr-ı 'Aşk der-ta 'rîf-i şûfî gûyed* [298, 299]

*binâ-yı şer 'kim muhkem binâdur
anuş binâsı ma'hibûb-ı Hudâdur
yapan şûretde gerçi Muştâfâdur
hakîkatde anı yapan Hudâdur*

9213.Şeriat binasından bir taş koparan yerine kendi başını koymak gerektir demişler. [1101/35]

Koparan ol yurdun bir taşını, komak gerek yerine öz başını.

9214.Şeriatta bilmekte ayıp yok bilmemekte ayıp var demişler. [1101/36]

9215.Şerin -şeriatın- emrettiğini, kanun emretmez. [1102/01]

9216.Şeriat yolu, kıldan incedir, demişler. [1102/02]

9217.Şeriat yolunu tutmak gerek, resulün şeriatini korumak taklit etmek gerek. [1102/03]

Fuzûlî [*Dâstân-ı Leylî vü Mecnûn* 21, 171; 172]

*dâmân-ı tarîk-i şer 'tutğıl
her ne ki hilâf-ı şer 'unutğıl
taḥkîk vesîle-yi vuşûl et
taqlîd-i şeri 'at-ı Resûl et*

9218.Şeriat defteri (bütçesi) tefsir kabul etmez demişler. [1102/04]

9219.Şeriate karşı durulmaz. [1102/05]

¹⁶¹⁴ Yazmada: *Şolağzāde Tārîhi*'nden bir fıkradur.

¹⁶¹⁵ Yazmada: *İbrâhîm Gülşenî*.

- 9220.Şeriate karşı söz olmaz. [1102/06]
 9221.Şeriat adaleti emr eder. [1102/07]
 9222.Şeriate danışmak gerek. [1102/08]
 9223.Şeriatten dış iş olmaz. [1102/09]
 9224.Şeriatten dış iş olmaz, şeriat işi güç olmaz. [1102/10]
 9225.Şeriat evine varmayan, insan olmaz derler. [1102/11]
 9226.Şeriatten dış iş görme, şeriat kapısından içeri girme! [1102/12]
 9227.Şeriat kapısına varma, şeriatten dış iş görme derler. [1102/13]
 9228.Şeriat kapısı, Allah kapısı! [1102/14]
 9229.Şeriat zahire hükm eder. [1102/15]
 9230.Şeriatsız iş bitmez. [1102/16]
 9231.Şeriat zâhiredir. [1102/17]
 Ş. [Şināsī *Durûb-ı Emtâl-i 'Otmāniyye* 277¹⁶¹⁶]
 9232.Şeriat kılı kırk yarar. [1102/18]
 9233.Şeriat yolu kalpten incedir. [1102/19]
 9234.Şeriat, akl-ı şeriatı, din-i İslam akl-ı dinidir demişler. [1102/20]
 9235.Şeriatın yolu açıktır. [1102/21]
 9236.Şeriatte gizli -ayıp- yoktur. Ancak kullar için ihfa vardır ifşa yoktur demişler. [1102/22]
 9237.Şeriatin kestiği parmak acımaz. [1102/23]

Muharrir nām risāleden bir fıkradır 150 cild 4

[Acımaz kestiği parmak şer'in] Şinasi- bu meseldir ki vehleten imtinaya zahib olmak tabiidir. Çünkü bir parmak gerek seyfi adl ve gerek şimşir kalem ile kesilsin tesir-i ıstırapça bir farkı olmamak lazım gelir. Hâlbuki durûb-ı emsal "Hikmetü 'l-ulum" ve binaenaleyh lisanından sadır olduğu bir milletin mahiyet-i efkarına tercüman olduğu tasdik olununca o milletin efradı miyanında böyle hikmetlerin misal-i müşahhası olacak, yani kestirdiği parmağın acısını duymayacak kadar malik-i kalb-i metin fitrat pesend birçok ashab-ı faziletin vücudu da teslim olunmak iktiza eder. Müddeamızı ispat için sahaif-i tarihimizi uzun uzadıya karıştırmaya hacet ne? Asr-ı hazırın aşar-ı sanisi içinde Süleyman Çelebinin gösterdiği hamiyet-i güzindarane ve şecaat-i fedakarane ile beraber meydan-ı siyasette izhar ettiği metanet-i kalp ve tefevvüh ettiği sıdk-ı makal en büyük delalettendir. Vakta ki 1214 Zilhiccesinde Osmanlı ordusunun Mısırda uğradığı hezimet-i azimi üzerine tavaif-i müluktan Kubad Bey hanedanının dudman-ı cemiyeti perverdelerinden Süleyman namında yirmi yirmi iki yaşlarında Halepli bir civan-ı fütüvvet şiar efrad-ı İslamın intikamını icra maksadıyla Fransızların Mısır ordusu seraskeri meşhur General Kleberi 1215 Muharreminin yirmi ikinci günü hançerle göğsünden vurup idam eylemişti. Bu merd-i hamiyet küster maksadını icradan sonra nasılsa- ve daha doğrusu lezzet-i intikamın bahş ettiği neşeden sersem olarak yakayı ele vermiş ve muhakemesi için teşekkül eden divan-ı harpte hayyen sağ eli ihrak edildikten sonra kazığa vurularak işkence ile idamına hükm olunmuş idi! Süleymani öz begiye de tertip olunan meydan-ı siyasete gönderilirken, taburlarla Fransız askeri etrafı kuşatmış binlerle halk seyrine

¹⁶¹⁶ Şināsī - Ebü 'z-Ziyā: *Durûb-ı Emtâl-i 'Otmāniyye*: Şerī'at zâhiredir.: 277.

toplanmış idi. Orta yerde amade olan nar-ı lehibin yanına takarrübünde divan-ı harbin ilamını okudular. Süleyman ise netice-yi hükmü anlayınca bila fütur sağ elini beline kadar ateşin içine soktu ki eli yanıp kömür oluncaya kadar vechinde ıstırab-ı vücu'a delalet eder velev cüzi olsun bir güne istimzaz görülmedi! Güya kahramanın eli polat ve yüreği taş kesilmiş idi! Bu hengameyi temaşa eden İslam êse beş dakika ol akvam-ı vahşiyekarı olan şu barbarlık alametinin bahş ettiği nefret ile münfail iken Süleymanın ibraz ettiği metanet-i haydaraneye hayran olarak kahramanı alkışlamaya başladılar. İşte o aralık édi ki eli cayır cayır yandığı halde alnı bile terlememiş olan Süeyman birdenbire aman omzum yanıyor! Allah için söndürün! Demeye başladı. Filhakika ateşten sıçrayan kıvılcımlardan biri gömleğinin kolunu tutuşturmuş ve omzunu yakmakta bulunmuş idi. Derhâl söndürdüler. Yanında bulunan –azab müvekkilerinden- bir Fransız hasıl olan istiğrabını ketm edemeyerek Süleymana dedi ki: Elin cayır cayır yanıp dururken kat'an izhar-ı tesir etmiyorsun da bir kıvılcımın acısına mı tahammül edemedin?! Süleyman-(Herifin yüzüne bakarak) düşünmüyor musun ki bu cezayı mahkemeniz hak olmak üzre hükm etmişti. Demek ki elem fiilin ceza-yı mayillliğini çekemiyor. Fakat ne mahkemenizin ne kararında ne de ilamınızda omzumun yanmaklığına dair bir hüküm yok idi. Bağırıcak düşen bir kıvılcımın ıstırabı êse ancak bir ateşten bin kat elim olur. Dediği ve bu kavliyle velev bir hükm-i zalimane ile olsun acımaz kestiği parmak şer'in meseline kavlen ve fiilen imtisal eylediği tarihle sabittir.

9238. Şeriatin kestiği engüşt (parmak) acımaz. [1102/024]

Mevzundur.

Hıfzî [Manzûme-yi Durûb-i Emtâl 15] [mısrâ¹⁶¹⁷]

9239. Şeriat yolunu Sabit Numan'dan sor. [1102/25]

9240. Şeriat yolunu, Sabit Numan'dan sor, mercan ile inciye bahr-i ummandan! [1102/26]

9241. Şeriat, kıldan ince, kılıçtan keskindir! [1102/27]

9242. Şeriat-ı garrâ mahzarında vezir ile çobanın hukuku müsavidir, demişler. [1102/28]

9243. Şeriat, kanun-ı adalet, iltimas kabul etmez. [1102/29]

9244. Şerikin kızılbaş dahi olsa kardeş gibi geçin! [1102/30]

9245. Şeriat, ne şirk kabul eder ne şerik demişler. [1102/31]

9246. Şeşi beş görür hep. [1102/32]

9247. Şeş cihetten hücum. [1102/33]

9248. Şişhaneli oğlu. [1102/034]

9249. Şatranç oyunu erbabına kumar değil inbisât-ı hatır ve inkişâf-ı fikir olmak emrinde fenni ve akli harp oyunlarıdır denilir. [1103/01]

9250. Satranç, derler. [1103/02]

[Meḥmed Tefvîḳ] Mecnû'a min Nevâdiri 'l-Üdebâ ve Âtâri 'z-Zurefâ (Nevâdirü 'z-Zurefâ)¹⁶¹⁸ [cüz'-i evvel]¹⁶¹⁹ 12, 13

9251. Satranç bayrakları gibi hep önde gider. [1103/03]

Sünbülzâde Vehbî beyt

¹⁶¹⁷ Hıfzî: Manzûme-yi Durûb-i Emtâl: şerî'at kesdiği engüşt acımaz: 15.

¹⁶¹⁸ Yazmada: Nevâdir-i Zurefâ'dan bir fıkradur.

¹⁶¹⁹ Yazmada: Nevâdir-i Zurefâ'dan bir fıkradur.

*nerede gördüğ eşe nerd ü şatranc
mübtelâsında hüveydâ şadranc*

9252. Satranca herkesin akli ermez. Zira satranç tehzib-i hatır ve tezyid-i fikir emrinde oynanır hem fenni ve harbi ve hem siyasi bir oyundur, ki erbabı olmak gerektir demişler. [1103/04]

9253. Satranç oyunu bir erkan-ı harp ve kumandan-ı harp için mucib-i istifade ve temin-i fevâid-i harbiye emrinde erbabının inkişâf-ı efkârını badi olur, demişler. [1103/05]

9254. Şatafçı herif. [1103/06]

9255. Şatafçıya yüz vermeye gelmez. [1103/07]

9256. Şiirle beslenen bülbül, şiir okumaz, derler. [1103/08]

9257. Şeâir-i insaniyet, şeâir-i İslamiyet'tir, demişler. [1103/09]

9258. Şatt, hayat, hezeliyat bir babdandır, demişler. [1103/10]

9259. Şetaret insanda ya hulkî olur ya arzî olur; hulkî şetaret çoktan çok tebdil etmez, arzî şetaret gönül hoşluğuna bakar, demişler. [1103/11]

9260. Şafak söktü, tan attı. [1103/12]

[beyt]

*şafak çekdikce çarha zâr-ı gülgün
tuta âfâkı sâye-yi hümayûn*

9261. Şafak sökmeden tan atmaz. [1103/13]

9262. Şafak söktü, horoz öttü, köpek ürdü kervan göçtü. [1103/14]

9263. Şafak söktü, kervan da göçtü! [1103/15]

9264. Şafak gibi kıpkızıl oldu, derler. [1103/16]

9265. Şafaklar içinde doğmuş bir hilal gibi. [1103/17]

9266. Şafak gibi parlak fikir ister, hak âşık olana. [1103/18]

9267. Şefiknâme gibi hikâye yazmak, Arabistan'da Türkçe lahana turşusu satmak demektir, demiş. [1103/19]

9268. Şeftali sokağı gözler. [1103/20]

Tenha yol...

9269. Şeftalisi al, elmasını alma demiş. [1103/21]

9270. Şeftali satıp geçinir. [1103/22]

9271. Şeftali başka, zerdali yine başkadır. [1103/23]

9272. Şeftali ver, elma al demiş. [1103/24]

9273. Şeftali karın doyurmaz amma, mide açar. [1103/25]

9274. Şefaât ya Nebi Allah, Şefaât ya Resulallah. [1104/01]

Yahyâ Nazîm [*Dîvân-ı Belâğat- 'unvân-ı Nazîm*] [İbtidâ-yı Gazeliyyât 49, 1-4] [beyt]

*ey rütbe-yi dâtı şeref şân-ı şefâ'at
maḥşûş u müsellem saḡa dîvân-ı şefâ'at
deryâ-yı ledün baḡr-i ḡaḡîḡat yem-i 'irfân
gencîne-i cûd u kerem ü kân-ı şefâ'at
maḡbûb-ı ḡudâ pâdişâh-ı ḡurb-ı ḡalem-rev*

sultān-ı ümem ceyş-i kalem-rān-ı şefā‘at
mihrāb-ı rusūl kıble-yi hācāt-ı halāyık
pirāye-dih-i mahfil-i eyvān-ı şefā‘at

9275. Şefaatin peygamberiden ümit kesilmez. [1104/02]

9276. Şefaatin uman, hizmet eder. [1104/03]

9277. Şefaatsiz cennete girilmez. [1104/04]

Muhibbī *Dīvān* [477, 1573, 5] [beyt]

şefā‘atden Muhibbī olma nevmīd
kulısın cān u dilden Muştafānu

Yahyā Nāzīm [*Dīvān-ı Belāğāt-‘unvān-ı Nāzīm*] [İbtidā-yı Gazeliyyāt 72, 9] [beyt]

olsun delīl rehber-i ‘afv u şefā‘ati
şehr-i beḳāya ‘azm edicek kār vān-ı rūh

9278. Şefaatin eteğine, şikâyetçinin yakasına yapışır. [1104/05]

9279. Şefaatin karınca olsun, tek şikâyetçinin karınca olmasın. [1104/06]

[Dede ‘Ömer Rüşenī¹⁶²⁰] *Ātār-ı Aşk* [Der beyān-ı ān ki hēc çizirā be-çeşm-i ḥākāret neyāyed Nigristen egerçi mürce bāşed 521, 522]

tutup ḥ‘uṣ göñlüḡi ol şād u ḥurrem
çeküp teşvīṣ ü endēşe yēme ḡam
şefī‘ olasıdır saḡa ḡarınca
demişdir sırrını baḡa ḡarınca
saḡa ol mūr-ı miskīn cefā-keş
şefī‘ olasıdır yarınki gün ḥ‘uṣ

9280. Şakilere şefaatin olmaz. [1104/07]

9281. Şaki, şakşaki hep bir şaki demiş. [1104/08]

[Şolāḡzāde Meḥmed Hemdemī Çelebī] *Şolāḡzāde Tārīḡi*¹⁶²¹ 277 647
 beyt

şimdi zamāne manşibı ekter şakīdedir
bilmek dilerseḡ işte biri şakşakadır

9282. Şakiler zümresine allah katsın! [1104/09]

9283. Şakiler ile şaka olmaz. [1104/10]

9284. Şakiden şefaatin gelmez. [1104/11]

9285. Şakanın sonu kakadır. [1104/12]

9286. Şekavet yerinde şecaatin görülmez. [1104/13]

9287. Şakiden şecaatin, şefaatin umulmaz. [1104/14]

9288. Şakadan kavga da çıkar. [1104/15]

9289. Şaka sırasında gerek. [1104/16]

9290. Şakası halktan başka. [1104/17]

¹⁶²⁰ Yazmada: *İbrāhīm Gülşenī*.

¹⁶²¹ Yazmada: *Şolāḡzāde Tārīḡi*’nden bir fıkradur.

9291.Şakası it şakası. [1104/18]

9292.Şakanın sonu kavgadır! [1104/19]

9293.Şakaya gelmez. [1104/20]

9294.Şaka derken kaka oldu, derler. [1104/21]

9295.Şaka şalla ben bilmem, derler. [1104/22]

9296.Şaka şalla amma, bana geçti, derler.[1104/023]

9297.Şakrak insan, şakrak kuşu gibi durmaz öter. [1105/01]

9298.Şeker renk oldu derler. [1105/02]

Bulanık, büzüşük...

9299.Şekerdir şeker! [1105/03]

9300.Şeker sözlü, bal dilli. [1105/04]

9301.Şeker sözlü, şehla gözlü civandır derler. [1105/05]

Vahid beyt

*ẖande-yi sükkerin édüp ĩḻār
dédi ol tũĩ-yi şeker-güftār*

9302.Şeker gibi söz. [1105/06]

9303.Şekeri, şeker-âb. [1105/06]

Soğuk muamele.

9304.Şeker sandığı, şap çıkmış desene, derler. [1105/07]

9305.Şeker lebdır. [1105/08]

Tatlı sözlü.

9306.Şekeri suya düştü desene! [1105/09]

9307.Şekeri suya düşmedi ya! derler. [1105/10]

[Rāşid Belgradī] *Tārĩĩ-i Vağ‘a-yı Ĥayretnümā Belğrad ve Şırbistān*¹⁶²² [I] 150

9308.Şek, şebın olunan yerde, rahatlık olmaz. [1105/11]

9309.Şek ile yakın zail olmaz. [1105/12]

Kaide-yi kanuniyedir.

9310.Şekerden şerbet olur, şaptan şerbet elbette olmaz. [1105/13]

9311.Şek, şüphe altında yaşamak olmaz, zira doğru insan şüpheyi davet edecek harekette bulunmaz, doğru kimseden, kimse şek ve şüphe etmez. Şek şüphe her hâl-i vechi ve hareketi daimidir. Şüphe olanlar caridir, demişler. [1105/14]

H. [‘Abdü ’l-Ĥalīm Ĥağğĩ]

9312.Şek şüphe ile ibadet olmaz. [1105/15]

9313.Şeker, şeker amma, şekerpareleri, cepten çeker! demişler. [1105/16]

9314.Şaltak atla (çapraz yürür) koşuya gidilmez. [1105/17]

9315.Şaltak at, şaltak karı (kavgacı) ile iş görülmez. [1105/18]

9316.Şallak mallak oyununa benzedi, derler. [1105/19]

Çıplak bî-haya.

¹⁶²² Yazmada: *Vağ‘a-yı Ĥayretnümā*’dan bir fıkradır.

- 9317.Şek ile oruç tutulmaz, şek ile oruç bozulmaz; belki şahit ve ispat-ı şerle bozulur! demişler. [1105/20]
- 9318.Şalvarlı horoz gibi. [1105/21]
- 9319.Şems-i taba gibi parlak talihlidir. [1105/22]
- 9320.Şemse karşı göz yummaya benzer. [1105/23]
- 9321.Şimşir-i berran ile feth olundu. [1105/24]
- 9322.Şemsin seyri kamere nispetle- batı- kamerin seyri- şemse nipetle- seridir! demişler. [1105/25]
- 9323.Şimşir ağacı gibi serindir. [1105/26]
- 9324.Şimşir ağacı meyve vermez. [1105/27]
- 9325.Şem aslı södü gitti! derler. [1105/28]
- 9326.Şem âşık-ı şeydaya benzer, oddan esirgenmez. [1105/29]

Fuzûlî [Dāstān-ı Leylî vü Mecnûn 102, 1001-1005]

derd-i ezelî devâ bulur mı?
 mihr-i ebedî fenâ bulur mı?
 ben şem ‘-i serâçe-yi firâkem
 soz-ı ciger ile medâkem
 benden dileyen bu sozı zâ’il
 bi-dâduma olmuş ola mâ’il
 şem ‘üñ ki hayâtı oldu âteş
 hâlî anun âteş iledür hoş
 oddan dileyen anuñ necâtın
 fânî dilemiş ola hayâtın

- 9327.Şem‘in canı ateştir. [1105/30]
- 9328.Şem‘-i ruh-ı cânâneyiz pervaneyiz, demiş. [1105/31]
- 9329.Şem‘a yanan odun şikâyet etmez. [1106/01]
- 9330.Şem‘a yanar, odun şikâyet etmez, pervane yanar kanattan şikâyet etmez. [1106/02]

Muhibbî Dîvân [415, 1337, 6] [beyt]

ey Muhibbîyan yaqıl derdüñi ammâ söyleme
 nice yanar oda gör hêç eylemez güftâr şem ‘

- 9331.Şem‘a-yi fevvâr fanusunda çift görünür. [1106/03]
- 9332.Şem‘i gördükçe pervane elbette kanat kuyruk yakar. [1106/04]

Muhibbî Dîvân [301, 924, 4] [beyt]

şem ‘-i ruhsârıñ görüp yansam yaqılsam tañ mıdır
 şem ‘göradükce yaqar bâl ü perin pervâneler

Muhibbî Dîvân [417, 1343, 6] [beyt]

şem ‘a yanarken ‘acebdür dâ’imâ pervâneler
 ‘ârızına qarşu olmuşdur bu şeb pervâne şem ‘

- 9333.Şem‘ ile pervane birbirni yakar. [1106/05]

9334.Şem‘i pervaneyi yakan hep bir oddur! [1106/06]

Buḥaralî Niyâzî beyt

ma ‘şûk u ‘âşıkā bir olur sûz-ı ‘aşk-ı pāk
bir od degil mi şem ‘ ile pervāneyi yaқан

Keḏā

mihr-i ruḥsārını görmüşdür meger ey yār şem ‘
odlara yanup firākından olupdur zār şem ‘

Taṭcı dīvānından

şem ‘-veş bezmgāh-ı ‘aşkında
kāh ḥandān [...] gehî giryān
[gerçi pervāne-yi muḥabbeti: yanmadan şem ‘ eylemez sūzān

Keḏā

göricek şem ‘i pervāne yaқar elbetde bāl ü per
geçerse ‘âşık-ı şādık ‘aceb mi cānla serde

9335.Şem‘ yanmayınca pervane dolaşmaz. [1106/07]**9336.Şem‘ yanmayınca nuru görünmez, nur görünmeyince pervane dönmez. [1106/08]****9337.Şem‘ yanmayınca ziya vermez, ziya olmayınca pervane dönmez. [1106/09]****9338.Şem‘in şulesi elbette fanusundan görünür. [1106/10]**

Mefāḥir-i Millîyeden bir beyt

dilde bir ‘aşk ola aḥmārı olur mı kābil
şem ‘i elbet görünür şu ‘lesi fānūsından

Mehmed Tāhir-Nazî serverî

9339.Şem‘in şulesi dibinde değil, fanusunda görünür demişler. [1106/11]**9340.Şem‘a yanacak pervane, kanadı, kuyruğu neylesin? [1106/12]**

Muḥibbî Dīvān [640, 2171, 3] [beyt]

cān u dilden giçerem cānā cemāluḡ vār iken
yanıcaқ pervāne şem ‘a perr ü bālî neylesün

9341.Şem‘i gör kim yanmayınca, yakmadı pervaneyi. [1106/13]

‘aşk odı ol düşer ma ‘şûka andan ‘âşıkā
şem ‘i gör kim yanmadan yandırmadı pervāneyi

Mehmed Tevfik] Mecmū‘a min Nevādiri ‘l-Üdebā ve Ātāri ‘z-Zurefā (Nevādirü ‘z-Zurefā)¹⁶²³ [cüz’-i
evvel]¹⁶²⁴ 21

9342.Şem‘in sararması aşkindandır, demişler. [1106/14]

Muḥibbî Dīvān [416, 1340, 1] [beyt]

‘aşkına rûz-ı ezelden olmasa ger yār şem ‘
olmaz édi şararup dil-ḥaste vü bīmār şem ‘

¹⁶²³ Yazmada: Nevādir-i Zurefā’dan bir fıkıradur.

¹⁶²⁴ Yazmada: Nevādir-i Zurefā’dan bir fıkıradur.

9343.Şem'e can atan pervane iken, divane sersem der idin şimdi ne dersin demiş. [1106/15]

Yahyâ Nâzîm [*Dîvân-ı Belâğat- 'unvân-ı Nâzîm*] [İbtidâ-yı Gazeliyyât 72, 9] [beyt]

*pervâne iken şem 'le cân ile nazîme
dilhaste seraser dâr edîñ şimdi ne dersiñ*

9344.Şem' gibi oturur. [1106/16]

Fuzûlî [*Dâstân-ı Leylîvü Mecnûn* 105, 1032]

*çün şem '-şfat olar otururdu
bu serv kimi ayağa tırdı*

9345.Şem'siz şamdan (şemdan) yaraşmaz. [1106/17]

9346.Şem'siz şamdana benzer kibardandır derler. [1107/01]

9347.Şamdanın (şemdanın) isterse altından gümüşten olsun mumu olmayınca ne faydası var? [1107/02]

9348.Şamdan mumuyla yaraşır, derler. [1107/03]

9349.Şamdansız mum, mumsuz şamdan, kadınsız erkek, erkeksiz kadının yaşamasına benzer derler. [1107/04]

9350.Şamdana mum ister, muma makas ister, demişler. [1107/05]

9351.Şenbe sebt günü, yekşenbe (yevm-i ahad) düşenbe (pazartesi) seşenbe (salı) çarşenbe, perşenbe, işte oldu bir hafta. [1107/06]

9352.Şen olmak huzur-ı kalbe bakar, derler. [1107/07]

9353.Şen şatır adamdır, derler. [1107/08]

9354.Şen şatır, ayvaz katır? [1107/09]

9355.Şen olmak, mun -mahzun- olmaktan yeğdir? derler. [1107/10]

9356.Şen şeramettir, derler. [1107/11]

9357.Şen şeremet; şakrak selamet gibi? [1107/12]

9358.Şen şerametlik, hem tabiat-ı hulkiyeden ve hem gönül hoşluğundan ileri gelir iki türlü hâldir ,demişler. [1107/13]

9359.Şen şeramet, olmak kavuttan azade olmaya bakar, derler. [1107/14]

9360.Şenlik, hem ahvâl-i hususîyeye, hem umumîyeye daldır, derler. [1107/15]

9361.Şen kalp, gen (geniş) kalp. [1107/16]

9362.Şenlik ahvâl-i umumâyede, ahvâl-i fevkaladeye delalet eder, demişler. [1107/17]

9363.Şenlik sırasında, hayata hayat katar, demişler. [1107/18]

9364.Şevk ile içse kişi meyi katı mest (sarhoş) olur. [1107/19]

Bâkî [*Dîvân* 117, 97, 2] [mısrâ¹⁶²⁵]

9365.Şevk-i ruyun beni bi-sabr u sükûn etti yine. [1107/20]

9366.Şevksiz azıksız milletler, ziyasız kandile, hayatsız haneye benzer, derler. [1107/21]

9367.Şevk, zevk ferahlık ile olur. [1107/22]

9368.Şevk, zevk gönül hoşluğuyla olur. [1107/23]

¹⁶²⁵ KÜÇÜK, S.: *Bâkî Dîvânı* - Tenkitli Basım: tab'-ı rûhuyla la'lün anan 'aqlın aldurur /şevk ile içse kişi meyi katı mest olur: 117, 97, 2.

Mu'allim Nâci

*var dîde bir arzû-yı câvid
iştivâkı mı eylemekde tezyîd*

9369.Şevk dilde, zevk dilde. [1107/24]

9370.Şevki, zevki artık söndü, derler. [1107/25]

9371.Şevk olmayınca zevk olmaz. [1107/26]

9372.Şevki (ziyası) olmayan mumun dibine pervane gelmez. [1107/27]

9373.Şevk üstüne şevk, zevk üstüne zevk. [1107/28]

9374.Şevk-engiz-i hâme-yi senâ-hânî, be-nazm-ı zafernâme-yi Cenâb-ı Hânî. [1108/01]

9375.Şevval ayı, bayram ayı. [1108/02]

Kâmil Paşa Kıt'a

*merhabâ gurre-yi garrâ-yı feraḥfāl
ḥader bâzû-yı şafâ ya 'nî hilâl-i şevvâl
néce meh şekl-i dilârâsı ufukda
benim naḳş-ı eter ḥanım kabûl-i a 'mâl*

9376.Şahbaz bakışlı, ahu gözlü; şirin hükûmetli, şehd sözlü. [1108/03]

9377.Şahbaz ile dilbaz bir değil. [1108/04]

9378.Şahbazım yok idi sende bu vahşet evvel. [1108/05]

9379.Şehrin şeytanı, köyün katibanını aldatır, derler. [1108/06]

9380.Şahbaz ile sa' ve (kuyruk salan kuş) olmaz akran. [1108/07]

Mevzundur.

9381.Şehirde sultan da oturur, şeytan da oturur! derler. [1108/08]

9382.Şehirde sultan adil olmasa, şehir harap olur! demişler. [1108/09]

9383.Şehir çapkını, köylü yaramazlarını bastırır, derler. [1108/10]

9384.Şehrin hakimi adil olmasa şehir harap olur, demişler. [1108/11]

Yahyâ Nazîm *Dîvân-ı Belâgat- 'unvân-ı Nazîm* [İbtidâ-yı Gazelliyât 251, 4-7] [beyt]

*pîrânıñ olsa ḳaddi n'ola za'f ile dü-tâ
bir ḥâne peste kim ola mâ'il ḥarâb olur
olmuş şarâb-ı nâz ile âlûde çeşm-i yâr
bir bâde-nûş kim ola ḳanzil ḥarâb olur
vérmez dil-i ḥamûle keder ta 'n-ı müdde 'î
muḥkem olan binâ ḳatı müşkil ḥarâb olur
mülk-i dil Nazîmî n'ola yıḳsa cevri-i nâr
sulṭânı şehriñ olmasa 'âdil ḥarâb olur*

9385.Şehir şeytanı, köy safderununu aldatmakla geçinir! derler. [1108/12]

9386.Şehadeti makbul olmayan köle ile yalancıdır, derler. [1108/13]

9387.Şehadetnâmeli cahil, demiş. [1108/14]

[Eşref] beyt

şehadetnâmeli câhil mi istersiñ bu 'âlemde

ma 'ārif şimdi bizde meyvesiz eşcāra dönüştür

9388.Şehri şehir eden, şöhret kazandıranlar, içindeki oturanlardır! derler. [1108/15]

9389.Şehadet işi yokun işidir, derler. [1108/16]

9390.Şehadet izhâr-ı hakka medar içindir derler. [1108/17]

9391.Şehadeti izhâr-ı hakka medar değildir kazibin. [1108/18]

Mevzundur.

9392.Şehadeti makbul olurdu yalanı terk etse, duası makbul olurdu, yalanı terk etse demiş. [1108/19]

9393.Şehrin şöhreti, şehrin duvarlarında görülür; köyün şöhreti, köyün tarlalarıyla duvarlarında görülür! demişler. [1108/20]

9394.Şehrin zinet ve nezafeti, ehl-i şehrin hüner ve marfetine, daldır, demişler. [1108/21]

9395.Şehirli ile köylü elbette bi değil, bu cihet suret-i takdiri herkesin, ilim ve irfanına ve tecrübe ve istidadına bağlıdır! [1108/22]

9396.Şehitten mahşerde sual yok demişler. [1108/23]

Yahyâ Nâzîm *Dîvân-ı Belâğat*- 'unvân-ı Nâzîm [İbtidâ-yı Gazelliyât 148, 4] [beyt]

*rûz-ı mahşerde şehîdân-ı ser-i tîğinden
ne su 'âl ü ne cevâb ü ne hisâb isterler*

beyt

*şehâdet şerbetini eyledi nûş
cehân gavğasını êtdi ferâmûş*

9397.Şehadet şerbetini içti, fani cihandan göçtü. [1108/24]

Mevzundur.

9398.Şehadet şehdin nûş edenler, gam-ı dehri ferâmûş eylediler. [1108/25]

[Şolâkzâde Mehmed Hemdemî Çelebî] *Şolâkzâde Târîhî*¹⁶²⁶ 368

9399.Şehirlinin şöhreti, şehrinin nezafet ve şerafetiyle belli olur demişlerdir ki şehir, şehirlinin ayine-yi tabiiye ve içtimaiye ve millîyesine daldır demektir! [1108/26]

9400.Şehirli, şöhretli gerek, köylü gayretli gerek demişler. [1108/27]

9401.Şehid-i hakikî var, şehid-i hükmî var. [1109/01]

9402.Şehide temaşa-yı didâr hû. [1109/02]

Mevzundur.

Zafernâme-yi Tâbit

*kanı bir günki gibi yevm-i 'ıyd
olur éseñ şehîd olursañ sa 'îd
murâd alacak kuvvetli gündür bugün
diler ana bayram düğündür bugün
kalan gâziye nâm u kâm nigû
şehide temâşâ-yı dîdâr hû*

9403.Şehirlinin gümesi, köylünün gülmesne bakar! derler. [1109/03]

¹⁶²⁶ Yazmada: *Şolâkzâde Târîhî*'nden bir fıkradur.

9404.Şehremini, şehir babasıdır derler. [1109/04]

9405.Şehirde ahretliğini, köyde, dünyalığını -aşını- tanımaz! derler. [1109/05]

9406.Şehir içinde şehir bulan mülhiddir, demiş. [1109/06]

[Şolâkzâde Mehmed Hemdemî Çelebî] *Şolâkzâde Târîhi*¹⁶²⁷ 277 467

9407.Şehirliler köylüleri sevmeyiz amma köylü olmasa şehirlerin hali müşküldür, derler. [1109/07]

9408.Şehr-i emin. [1109/08]

Mekke-yi Mükerreme.

9409.Şehir başka, köy başka. [1109/09]

9410.Şehir şeytanı, köy insanını suya (göle) susuz götürür, susuz getirir! derler. [1109/10]

9411.Şehirli ile köylü, tabiatlarından belli olur, derler. [1109/11]

9412.Şehvet ehline halas yoktur, demişler. [1109/12]

Naḥîfî beyt

*bende-yi şehvet için ḥalâş yokdur
olsa Mevlâdan meger iḥsân-ı ḥâş*

9413.Şehveti maḡlup eden açlıktır. [1109/13]

9414.Şehvet seriü 'z-zevâldir nefis hastalığıdır, şöhet seriü 'z-zevâldir, hırs hastalığıdır demişler. [1109/14]

9415.Şehvet bina-yı insanı yıkan, yakan bir ateştir! demişler. [1109/15]

9416.Şehvet murdardır. [1109/16]

9417.Şehirli, köylüyü aldatır, derler. [1109/17]

9418.Şehirlinin dili, köylünün malı kıymetlidir, derler. [1109/18]

9419.Şehirli nefesiyle, köylü malıyla öğünür, derler. [1109/19]

9420.Şey, şey ama adı nedir? demiş. [1109/20]

9421.Şey sözün pelesengidir ,demiş. [1109/21]

9422.Şehirlinin gözü, köylünün malına bakar; şehirlinin gözü, köylünün malına dokuz damga koyarmış. [1109/22]

9423.Şeyh uçmaz müridi uçarur. [1109/23]

Ş. [Şinâsî *Ḍurûb-ı Emtâl-i 'Oṭmāniyye* 278¹⁶²⁸]

9424.Şeyh, şeyh ise, şah bile hizmetine koşar, derler. [1109/24]

9425.Şeyhin seriri mescid, acı külâhıdır, demişler. [1109/25]

Tesdîd-i maṭla 'ı Maḥmud Nedîm-Żiyâ Paşa

*rindiḡ kabâ-yı aṭlas delḡ-i siyâhıdır
şeyḡiḡ serîri mescid ü tâcî külâhıdır*

9426.Şeyh olan dünya ve mâfîhâdan el çeker! [1109/26]

Mürşid-i kamîl.

9427.Şeyhi şeyh eden halettir, müridi mürit eden hizmettir. [1109/27]

¹⁶²⁷ Yazmada: *Şolâkzâde Târîhi* 'nden bir fıkradır.

¹⁶²⁸ Şinâsî - Ebü 'z-Żiyâ: *Ḍurûb-ı Emtâl-i 'Oṭmāniyye*: Şeyh uçmaz müridi uçarur.: 278.

9428.Şeyh olan hâlden de anlar, kâlden de anlar. [1109/28]

9429.Şeyh olan hâl sahibi olmak gerektir. [1109/29]

9430.Şeyhi şeyh eden müriddir. [1109/30]

9431.Şeyhin postuna yapışma destine yapış, derler. [1110/01]

9432.Şeyhin kerameti, kendi rivayeti sanma, derler. [1110/02]

9433.Şeyhin kerameti postundadır. [1110/03]

9434.Şeyhin kerameti kendinden menkul. [1110/04]

Ş. [Şināsī *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye* 278¹⁶²⁹]

9435.Şeyhin postundan kavga çıkar, destinde dua! [1110/05]

9436.Şeyh ol, mürid ol; zengin ol, fakir ol, şeyh, şab ol, ne olur isen ol; tek kendini bil, adam, akıl ol! demişler. [1110/06]

9437.Şeyhin duası hizmete bakar. [1110/07]

9438.Şeyhten himmet bekleyen, hizmet etmek gerek.[1110/08]

Türkçe beyt

*şeyh eşey yatma şişüp gecelerde kâ'im ol
hak yolına koy başını rızasına dâ'im ol*

9439.Şeyh olan riyâzat bekler. [1110/09]

9440.Şeyh olan gece kaim, gündüz saim gerek. [1110/10]

9441.Şeyhin eşğine baş koyarsan, şeyhin de sana hem sırdaş olur hem yoldaş! derler. [1110/11]

Sezāyî *Ḳuddise Sırrihū*

*nedir ol sağa lâzım karındaş
koyasın şeyh eşginde gerek baş
yalın ac ile şeyhin hizmetini
ne fikr-i nân ola sende ne hod aş
seni döger sögerse kıl taḥammül
yolunda ṭurmayan mânend-i bektaş
çalış şeyhlikde maḥv eyle öziñi
idüb himmet bu varlık tağını aş
êresin birliğe ḥakka yetesin
[olasın şeyhin ile tā ki sırdaş]
ḥaḳîḳat 'âlemine çünki êrdi
[sezâsi kendüye oldu ayaḳdaş]*

9442.Şeyh var, şeyhçik var derler. [1110/12]

9443.Şeyh-i rahmanî, mürşid-i Hamedan. [1110/13]

9444.Şeyh-i Halvanî! [1110/14]

Mehmed Tevfîk] *Mecmû'a min Nevâdiri 'l-Üdebâ ve Âtâri 'z-Zurefâ* (Nevâdirü 'z-Zurefâ)¹⁶³⁰ [cüz' -i evvel]¹⁶³¹ 7

¹⁶²⁹ Şināsī - Ebü 'z-Ziyâ: *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye*: Şeyhin kerāmeti kendinden menḳül.: 278.

¹⁶³⁰ Yazmada: *Nevâdir-i Zurefâ'dan bir fiḳradur*.

9445.Şeyhin yolu musikide, dedenin yolu nakkaşlarda. [1110/15]

9446.Şeyhte var, şeyh namına fesat da var? [1110/16]

[Şolaḳzāde Meḥmed Hemdemī Çelebī] *Şolaḳzāde Tārīḫi*¹⁶³² 746

9447.Şeyhü 'l-eflāk fī 'l-esvāk? demiş. [1110/17]

9448.Şeyh, şab bir arada? [1110/18]

9449.Şeyh, şab, bir kase hoşaf? [1110/19]

[Şolaḳzāde Meḥmed Hemdemī Çelebī] *Şolaḳzāde Tārīḫi*¹⁶³³ 138

şeyḫiñ aḥbābı bî-ḥesāb oldı

dergehi şeyḫ ü şāb oldı

9450.Şeyh efendinin kerameti kendinden menkuldür? [1110/20]

9451.Şeyhin ne rütbe olsa da zahir kerameti, gahi olur miyan-ı müridanda ihtilaf? [1110/21]

Mevzundur Żiyā Paşa

9452.Şeyhimiz kendin bilmede aciz, nerde kaldı ki keyfiyet-i irşadı bile? [1110/22]

Mevzundur Üsküdarlı Sālim Süleyman

9453.Şeyh ddeylediğin mürşid halvetkarın, ekseri, mutekif bizim ekabir bulunur demiş. [1111/01]

Mevzundur.

9454.Şeyhülislam-ı zaman olanın [...] Şeyhülislam, müfti-i zaman olan [...] [1111/02]

9455.Şeyülislam-ı ahirzaman [...] [1111/03]

9456.Şeyh Sadinin torunu gibi oturur derler. [1111/04]

9457.Şeyhin şeytanı ensesinde oturmuş derler. [1111/05]

9458.Şeyda sözü mazur kiram ukaladır. [1111/06]

Mevzundur.

9459.Şeytan aşikâr düşmandır ancak hilekâr düşmandır! Zira nefesine uyup şeytanın mekr ve hilesine aldanmamak gerek! demişler. [1111/07]

9460.Şeytan, insanın kendi nefsidir, derler. [1111/08]

9461.Şeytan, insana aşikâr düşmandır. [1111/09]

Hurūfî 'Arşî¹⁶³⁴ [*Dīvān-ı Belāḡat Unvān-ı 'Arşî*] [Ġazeliyyāt 283]

şeytan ki vech-i pāk-i ḥaḳḳa bî-sücūd edi

ādemde ḥaḳḳı görmedi zîrā ḥasūd edi

nā-pāk edi ki eyledi taḥḳîr āb u ḥāk

ser-keşlik etti aşlı nār u dūd edi

nā-ḳābil edi devlet-i dīdāra érmedi

her kim ki érdi devlete ḳābil vücvūd edi

açdı kazā-yı 'ālem-i lāḫūta perr ü bāl

¹⁶³¹ Yazmada: *Nevādir-i Żurefā'dan bir fıkıradur.*

¹⁶³² Yazmada: *Şolaḳzāde Tārīḫi'nden bir fıkıradur.*

¹⁶³³ Yazmada: *Şolaḳzāde Tārīḫi'nden bir fıkıradur.*

¹⁶³⁴ Yazmada: *'Arşî Dede ġazelinden.*

*evāh-ı kudsīyān ile şol kim cünūd ēdi
keşf-i süradıķāt-ı cemāl-i vişāl ēdi
rū 'yet güninde talibe Fażl-ı Vedūd ēdi
nāsūta başıdıđı ķademiñ Fażl-ı muṭlaķuñ
luṭf u 'aṭā vü merḥamet ü feyz ü cūd ēdi
dil micmerinde Ka 'be-yi maķşūda 'Arşiyā
enfās-ı cān-fezāları hep 'ıtr u 'ūd ēdi*

9462. Şeytanın Âdem'e secde etmemesi kibrindendir, hasedindendir. [1111/10]

9463. Şeytan âdemin düşmanıdır. [1111/11]

9464. Şeytan eziyette gerek. [1111/12]

9465. Şeytana eziyet gerek, insana meziyet -hürmet- gerek! [1111/13]

9466. Şeytanın aslı nardır. [1111/14]

9467. Şeytan ateşten halk olunmuştur. [1111/15]

9468. Şeytan insanlara musallat olur. [1111/16]

9469. Şeytan insanları daima aldatır. [1111/17]

9470. Şeytan ağladığı vakit ağlasın? derler. [1111/18]

9471. Şeytan azmanı, cin torunu herif? [1111/19]

9472. Şeytan ile değirmen ortaklığı edenin, âhirkâr değirmen taşı başına dönse gerek, demişler. [1111/20]

9473. Şeytan ile ortak eken buğdayın samanını yel alır. [1111/21]

9474. Şeytan ile kabak ekenin kabak başında patlar! [1111/22]

9475. Şeytana uymamak gerek! [1111/23]

9476. Şeytana uyan şeytan olur, insana uyan insan olur. [1111/24]

9477. Şeytana uyan zelil olur. [1111/25]

Hurûfî 'Arşî¹⁶³⁵ [*Dīvān-ı Belāğat Unvān-ı 'Arşî*] [beyt]

*görmedi çün tab '-i şeytān
düşdi ḥaķdan ırağa ķaldı delīl*

9478. Şeytana uyan masharası olur. [1111/26]

9479. Şeytanlık, hasl-i hasedle meşhun kalp taşıyan haris insanların sıfat-ı kâşifesidir demişler. [1111/27]

9480. Şeytana uyan, inat olur. [1111/28]

Hurûfî 'Arşî¹⁶³⁶ [*Dīvān-ı Belāğat Unvān-ı 'Arşî*] [beyt]

*velī ḥaķķa uymayınca sācid
şeytana uyar ķalur mu 'annid*

9481. Şeytan şerrinden, kadınlar mekrinden, hak saklaya! derler. [1111/29]

9482. Şeytan ile aşık atar? [1111/30]

9483. Şeytanlık etti! [1111/31]

¹⁶³⁵ Yazmada: 'Arşî Dede ğazelinden.

¹⁶³⁶ Yazmada: 'Arşî Dede ğazelinden.

H. [‘Abdü ’l-Ḥalīm Ḥaḳḳî]

Ki hile ve huda ile hak ve hakikati kabul ve tasdik etmeyip işin içinden sıyrılıp kaçtı demektir. Zira şeytanlık hak ve adalet ve hakikati kabul ile tasdik ve itiraf etmemek! Ve benlik ve kibir ve gururla muttasıf olarak her şeyden ve her kişiden kendisini büyük ve yüksek ve efdal tutmak hamakatini görmek demektir. İla ahirihi.

9484.Şeytan oğlu şeytandır? [1111/32]

9485.Şeytanın ocağı sönmez, derler. [1112/01]

9486.Şeytanla kabak ananın, en sonunda kabak başında patlar! derler. [1112/02]

9487.Şeytandan kişi imanı sakınmak gerek. [1112/03]

Muḥibbî *Dīvān* [474, 1560, 2] [beyt]

*dilā gel iḥtirāz eyle bu nefis-i zālinden
şakınmak çün sağa lāzım durur şeytāndan imānuḡ*

Muḥibbî *Dīvān* [776, 2676, 2] [beyt]

*mihrüjî sînemde şaklarsam ne taḡ aḡyārdan
kişi lābüd şakınur şeytāndan imānını*

9488.Şeytana aldanmamak gerek. [1112/04]

9489.Şeytan başka, cin başka, insan yine başka. [1112/05]

9490.Şeytan benim olsun, Dede Sultan senin olsun. [1112/06]

9491.Şeytan cehenneme yoldaş arar. [1112/07]

9492.Şeytan ile yoldaş olan, menzile cehennemde arkadaş olur. derler. [1112/08]

9493.Şeytan hased olmasa idi Âdem’e secde eder idi! [1112/09]

9494.Şeytan hased (hasid) olur, şeytana uyan da hased (hasid) olur. [1112/10]

9495.Şeytanın hakka, Âdm’e secde etmediği kibir ve hamakatindendir, demişler. [1112/11]

Mehmed Tevfîk] *Mecmû’a min Nevâdiri ‘l-Üdebâ ve Âtâri ‘z-Zurefâ* (Nevâdirü ‘z-Zurefâ)¹⁶³⁷ [cüz’-i evvel]¹⁶³⁸ 95

9496.Şeytan hakka hizmet etmez. [1112/12]

*var mı şeytandan özge aḡmak kim
âdeme secde etmege éde neng
ba ‘de âdemiḡ oḡullarına
neng ü ‘âr etmeyüp ola [...]*

9497.Şeytan hakkı kabul etmez. [1112/13]

9498.Şeytanla aşık atılmaz, rakiple eğlenilmez, şeytanla aşık atılmaz. Top oynayan tozar. Kabak alanın kabak başına patlar! Hazer eylemek gerek demişler. [1112/14]

9499.Şeytanın dostluğu işi bitinceye kadardır; zira şeytandan şefaât hainden merhamet olunmaz, demişler. [1112/15]

9500.Şeytana çarığı ters giydirir; şeytanette öyle mahirdir ki; şeytana bile, çarığı ters giydirir! derler. [1112/16]

Ş. [Şinâsî *Durûb-ı Emtâl-i ‘Otmâniyye* 280¹⁶³⁹]

¹⁶³⁷ Yazmada: *Nevâdir-i Zurefâ’dan bir fıkradur.*

¹⁶³⁸ Yazmada: *Nevâdir-i Zurefâ’dan bir fıkradur.*

- 9501.Şeytanın dostluğu darağacına kadardır. [1112/17]
- 9502.Şeytanın dostluğu bükenini (yularını) başına takınca kadardır! [1112/18]
- 9503.Şeytanlar şehab-ı sakıb ile recm olunmasalardı göğe dahi yol bulurlardı! derler. [1112/19]
- 9504.Şeytandan şefa'at olmaz. [1112/20]
- 9505.Şeytan şerrinden hak saklaya. [1112/21]
- 9506.Şeytan şerrinden kadın mekrinden sakınmak gerek. [1112/22]
- 9507.Şeytan, şeytandan hazzeder. [1112/23]
- 9508.Şeytan, şeytandan hazzeder, münafık münafıktan! [1112/24]
- 9509.Şeytanette Şeyh-i Necdi'ye arkadaş çıktı, demiş [1112/25]
- Meḥmed Tevfîk] *Mecmū'a min Nevādirü 'l-Üdebā ve Âtāri 'z-Zurefā* (Nevādirü 'z-Zurefā)¹⁶⁴⁰ [cüz'-i evvel]¹⁶⁴¹ 85
- 9510.Şeytanette, şeytana çarık giydirir, derler. [1112/26]
- 9511.Şeytanette şeyh-i Necdi'yi geçti, derler. [1112/27]
- 9512.Şeytanette şeytana ders verir, pireyi kafese koyar! derler. [1112/28]
- 9513.Şeytandan şefa'at umulmaz, şeytanda iman bulunmaz! demişler. [1112/29]
- 9514.Şeytanları kendi içlerinden. [1112/30]
- 9515.Şeytanette nasuha isnat olundu, derler. [1112/31]
- [Şolaḳzāde Meḥmed Hemdemî Çelebî] *Şolaḳzāde Tārîḫi*¹⁶⁴² 717
- 9516.Şeytana yâr olan, cehenneme yoldaş olur. [1112/32]
- 9517.Şeytan şeytandır, şeytanlığını eder. [1112/33]
- 9518.Şeytan bir insanı azdıracağı zaman, hep hırsı ile nefsinin artmasına hizmet edermiş! derler. [1113/01]
- 9519.Şeytan, insanları iğfal etmek isterse, fenerini yakar, önüne düşermiş! [1113/02]
- 9520.Şeytan herif! derler. [1113/03]
- 9521.Şeytan azapta gerek. [1113/04]
- Ş. [Şināsî *Durûb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye* 280¹⁶⁴³]
- 9522.Şeytanı tuttu, insana bakmaz? [1113/05]
- 9523.Şeytan doğruya düşmandır! [1113/06]
- 9524.Şeytan kulu. [1113/07]
- [Şolaḳzāde Meḥmed Hemdemî Çelebî] *Şolaḳzāde Tārîḫi*¹⁶⁴⁴ 336
- 9525.Şeytan aşikâr düşman. [1113/08]
- 9526.Şeytana uyan, nefse uyan. [1113/09]
- 9527.Şeytan fenalık edene dosttur. [1113/10]
- 9528.Şeytan kulağına kurşun. [1113/11]

¹⁶³⁹ Şināsî - Ebü 'z-Ziyā: *Durûb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye*: Şeytāna çarığı ters giydirir.: 280.

¹⁶⁴⁰ Yazmada: *Nevādir-i Zurefā'dan bir fıkıradur.*

¹⁶⁴¹ Yazmada: *Nevādir-i Zurefā'dan bir fıkıradur.*

¹⁶⁴² Yazmada: *Şolaḳzāde Tārîḫi'nden bir fıkıradur.*

¹⁶⁴³ Şināsî - Ebü 'z-Ziyā: *Durûb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye*: Şeytān 'adābda gerek.: 280.

¹⁶⁴⁴ Yazmada: *Şolaḳzāde Tārîḫi'nden bir fıkıradur.*

Ş. [Şināsī *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye* 279¹⁶⁴⁵]

9529.Şeytana uymayan yalan söylemez. [1113/12]

9530.Şeytan insanların azgınlık vaktinde musallat olur, derler. [1113/13]

9531.Şeytanın kış bacağı (hilekâr). [1113/14]

9532.Şeytan cehaletten istifade eder. [1113/15]

9533.Şeytana kuyu kazdırırlar. [1113/16]

9534.Şeytan gibi hulul etmediği yer mi var? derler. [1113/17]

9535.Şeytan gibi idlal etti, derler. [1113/18]

Mehmed Tevfik] *Mecmū'a min Nevādiri 'l-Üdebā ve Âtāri 'z-Zurefā (Nevādirü 'z-Zurefā)*¹⁶⁴⁶ [cüz'-i evvel]¹⁶⁴⁷ 19

9536.Şeytanlar görsün yüzünü? [1113/19]

9537.Şeytan gibi herkesin damarına girer? [1113/20]

9538.Şeytan karına hizmet eder? [1113/21]

9539.Şeytan kötü karıdan kaçarmış? derler. [1113/22]

9540.Şeytan gibi tard oldu. [1113/23]

9541.Şeytanın mekrine aldanmamak gerek, demişler. [1113/24]

9542.Şeytan minaresi, şeytan mağarası. [1113/25]

9543.Şeytan, müminler için aşikâr düşmandır! demişler. [1113/26]

9544.Şeytandan merhamet ummaya benzer. [1113/27]

9545.Şeytanım var ayıttım (söyledim) imanım var kayıttım (döndüm) derler. [1113/28]

Tatarca.

9546.Şeytana gül yer misin? Yağı var mı? Çakala Bağdat'a gider misin? Bağ var mı? demiş. [1113/29]

9547.Şeytan (her kişide bulunur) herkese musallat olur. [1113/30]

9548.Şeytan ağladığı gün de olur. [1113/31]

9549.Şeytan kendine yoldaş arar. [1113/32]

9550.Şeytana yâr olan, ahirette nar olur. [1113/33]

9551.Şeytan yavrusu, şeytandır? [1113/34]

9552.Şeytanı görmekten ise, la havle oku geç derler. [1113/35]

9553.Şeytan, nefsin muavinidir, vicdan da ruhun muavinidir, demişler. [1113/36]

9554.Şeytanı kuyuya düşürmek kabilinden oldu! derler. [1114/01]

Ben benim diğer nist iddiasında bulunan hezeyan-ı ziyanın iltizamı hâlinde söylenir.

9555.Şeytan yularını sakın başına takmasın, derler. [1114/02]

9556.Şeytan halkalı sahte dostla muazzeb olmaktansa, mert düşmanla uğraşmak yeğdir, derler. [1114/03]

9557.Şiddet, hiddettir. [1114/04]

9558.Şiddetli söz, hiddetten çıkar. [1114/05]

¹⁶⁴⁵ Şināsī - Ebü 'z-Ziyā: *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye*: Şeytān kulağına kurşun.: 279.

¹⁶⁴⁶ Yazmada: *Nevādir-i Zurefā'dan bir fıkradur.*

¹⁶⁴⁷ Yazmada: *Nevādir-i Zurefā'dan bir fıkradur.*

9559. Şiddetli zeka baş patlatır, derler. [1114/06]

9560. Şırpıntı karı izinden basan, serpintisine uğrasa gerek. [1114/07]

9561. Şırpıntı karıdan karı olmaz, kırpıntıdan entari olmaz derler. [1114/08]

9562. Şirvânî zerdûz Acem başka kismedir, biçimdir. [1114/09]

Mevzundur.

Hıfzî [Manzûme-yi Durûb-i Emtâl 15] [mısrâ¹⁶⁴⁸]

9563. Şiddeti yağmur sel yapar, şiddetli söz gönül yapmaz, belki yıkar, derler. [1114/10]

9564. Şiddetli boranın sonu, sükûttur, şiddetli sözün sonu da sükûttur, derler. [1114/11]

Muhibbî Dîvân [313, 965, 1-7] gâzel

kân-ı dilden yine dürlər êtdi izhâr-ı şî ‘r

kıldı meh-rûlar ayağına anı ĩlâr-ı şî ‘r

düşe nâdân ağızına kôrķum budur la ‘l-i lebûñ

leblerüñ vâsfında anuñ çün dêmemeñ yâr şî ‘r

bir güzel maĥbûbdur yüzden niķâbın almazam

ķıymetin bilmezler göstermeye dîdâr şî ‘r

ehl-i derd olan aña pervâne gibi per yaķa

ger dësem şem ‘-i ruķuñ vâsfında âtiş-bâr şî ‘r

ķapuşurlar her tarafından şanasın ķand-i nebât

her kaçan kim şekker lebûñçün eylesem güftâr şî ‘r

her sözüñ mevzûn Muĥibbî serv-ķâmetler gibi

şalınup her yaña ķılsun serv-veş reftâr-ı şî ‘r

9565. Şiir ancak gönül halvetinde bir eğlencedir, demişlerdir. [1114/12]

Muhibbî Dîvân [337, 1052, 5]

Muĥibbî ĥalvet-i dilde hemân eglencedür ancak

öğünüñ şî ‘rle kimse dëmesün kim kemâlim var

9566. Şiddetli söz keramete yaklaşır derler. [1114/13]

9567. Şiir-gerçi insanların bir sani-i fikriyesi ve ilham-ı ruh ve kuvve-yi ruhanâsi asarıdır binaenaleyh mihmân-ı ruh olan ömür bir kalb-i hazâin-i la-yefnadan sudur eder. İşbu cebbar ile değil ilham-ı ruh-ı rahman ile demişler. Binaenaleyh şiiri-icbarı- yani teklifi olursa o şiir değil sihirdir. Eğer ilham-ı ruh ile sünuh olursa ne öyle şiir şüphesiz ruhani ve müessir olur. Buna şiir dahi denir. [1114/14]

9568. Şiir ehline göredir. [1114/15]

Muhibbî Dîvân [313, 965, 1-7]

şî ‘r ile çünki Muĥibbî nêce dilberler koculur

bunu kim dëyebilür şî ‘r ü gâzelden ne gelür

9569. Şiir ehl-i aşka keman gibi, ehl-i nadana şairle saman gibi derler. [1114/16]

9570. Şiirden maksad olan manadır, demişler. [1114/17]

¹⁶⁴⁸

Hıfzî: Manzûme-yi Durûb-i Emtâl: şirvânî zer-düz ‘acem başka kismedir: 15.

Muḥibbī *Dīvān* [815, 10] [beyt]

ḥusrevā gūş ʔt Muḥibbī ʃi ʔrine eyle naẓar
naẓm ẓarzında Niẓāmi ma ʔnīde ḥ^vāce imiş

9571.Şiirden murat manadır, demişlerdir ki vezn ve kafiye çok itibar yoktur demek olur. [1114/18]

9572.Şiir, manada hakikat, lafızda mecaz, istiare, kinaye, hiciv ve istihzayı ihtiva eder. demişler. [1114/19]

9573.Şiirde hikmet olsa, mana olmaz, mana olmazsa, şiir hikmet amiz olmaz! demişler. [1114/20]

H. [ʔAbdü ʔl-Ḥalīm Ḥaḫḫī]

9574.Şiir, şiir gibidir derler. [1114/21]

9575.Şiir-i bi-mana bi-ihama benzer ol camekeş üzre came? [1114/22]

9576.Şiir, kıymetini bilene göredir, demişler. [1114/23]

9577.Şiir bir güzel mahbuptur! Kıymetini bilene yüzün gösterir, bilmeyene göstermez, demişler. [1114/24]

9578.Şiirden, gazelden ne gelir deme, şiirle nice dilberler koçulur, demişler. [1114/25]

Beyt-Lā

taḥsīne olur ẓatı sezāvār
bir dilde güzel diyenler iş ʔār

9579.Şiir bir dilde olursa makbuldür, derler. [1114/26]

9580.Şiirin tarif-i umumîsi kelâm-ı mevzundur, demişler. [1114/27]

9581.Şiir hikmet-âmez gerektir. [1114/28]

9582.Şiir, şairin kıymetini gösterir, derler. [1114/29]

9583.Şiirden maksat olan manadır, demişler. [1114/30]

9584.Şiiri tanımak da bir hünerdir, demiş; şairi tanımaktan şiiri tanımak yeğdir! demişler. [1114/31]

Beyt-Lā

şāʔirlik egerçi mu ʔteberdir
şi ʔri tanımaẓ da bir hünerdir

9585.Şiiri, şurara-yı yemaniye gibi, derler. [1114/32]

9586.Şiir, fikri terbiye eder, kuvve-yi manevîyeyi tasfiye ve takviye eyler demişler. [1114/33]

9587.Şiir söylemeli amma arapsaçı gibi olmasın! derler. [1115/01]

9588.Şiirden maksat, manadır! Nereden murat da tebliğ ve belîğ mefhumdur! demişler. [1115/02]

9589.Şiirle ömür geçirme; şiir gibi sararır kalırsın! demiş. [1115/03]

9590.Şiire heves etme kim yamandır, yahşı deseler onu yalandır. [1115/04]

9591.Şifa niyetine içer. [1115/05]

9592.Şifadır der durmaz içer. [1115/06]

9593.Şifası olmayan bimara sıhhattir helak. [1115/07]

9594.Şıkırdamayan ceviz olmaz, meğerki tek ola derler. [1115/08]

9595.Şikâr almış güya. [1115/09]

Sünbülzâde Vehbî *Dîvân* [8, 72]

*yine şayd eyledim bir 'işve-bâz kebg-reftârı
'acâyibden şikâr aldım dësem şâyestedir yârî*

9596.Şikârını aldırdı. [1115/10]

9597.Şikârın (avın) makbülü -tatlısı- kendi ayağıyla tuzağa düşenidir, derler. [1115/11]

9598.Şikâyet, şikayeti, hikayet, hikayeti davet eder; uyku, uykuyu, tembel, tembeli davet eder. [1115/12]

9599.Şikâyetçin kadı olunca imdatçın Allah olsun! derler. [1115/13]

9600.Şikâyet etmiyorum, maksadım hikâyettir. [1115/14]

9601.Şikâyet sebepsiz değildir; amma şikâyetçinin sözüne özüne dikkat etmek gerek! derler. [1115/15]

9602.Şikâyet, hikâyetsiz olmaz, derler. [1115/16]

Her şikâyet, bir hikâyettir gerek haklı, gerek haksız.

9603.Şikâyetten garaz, ancak öfkeyi teskindir! derler. [1115/17]

9604.Şikâyetten garaz, ancak sûz-ı sîneyi teskindir [1115/18]

Müverrih Râşid beyt

*şükûhdan ancak ğaraż-ı teskîn-i sûz-ı sînedir
hâl-i dilden yoksa ol âfet habîr olsun dëmem*

Şeyh Gâlib [*Hüsni ü 'Aşk* 16, 216]

*veh veh bu ne şekve etdim izhâr
şad tevbe vü şad hezâr inkâr*

9605.Şikâyet etme, hâline şükr et, kendinden başkalarına bak da fikr et neler var neler görürsün! demiş. [1115/19]

9606.Şikâyet et bir dert, etme iki dert! demiş. [1115/20]

9607.Şikâyet olmasın amma, elinden çektiğim cefayı bir Allah bir ben bilirim demiş. [1115/21]

9608.Şikâyet olmasın amma, elinden neler çektiğimi ben bilirim! [1115/22]

Naîfî beyt

*kâse kâse zehr-i ğam nûş eyledim 'aşkıyla ben
dest-i cevriñden neler çekdim şikâyet olmasun*

9609.Şikâyetten inayet umma! [1115/23]

9610.Şimdi halk, dilber ile zengine itibar ediyor! demiş. Şimdiki zamanda paran var mı, zengin misin? İyiler iyisi, güzeller güzelisin. Şimdiki zamanda paran yok mu, züğürt müsün? Velew ki allâme-yi cihân ol, çirkinsin ve hem ölümler ölüsüsün, demiş. [1116/01]

9611.Şimdi dananın kuyruğu kopacak sıra geldi, demiş. [1116/02]

9612.Şimdiki itibar, dilber ile zenginedir, demişler. [1116/03]

9613.Şu şıllık karı, bu şırpıntı hemşiresidir! demiş. [1116/04]

9614.Şimşek çakmayınca yıldırım düşmez, derler. [1116/05]

9615. Şimdi rağbet güzel ile zengine. [1116/06]

Ş. [Şināsī *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Oṭmāniyye* 280¹⁶⁴⁹]

9616. Şımartma arsız, ayartma hırsız! [1116/07]

9617. Şimdi maymun, onun kapısında¹⁶⁵⁰ oynar. [1116/08]

Ş. [Şināsī *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Oṭmāniyye* 280¹⁶⁵¹]

9618. Şımarık oğlan gibi. [1116/09]

9619. Şımarıttı da ayarttı. [1116/10]

9620. Şimdi çıkar görürsün, güle güle ölürsün demiş. [1116/11]

9621. Şenaver bahr-i ulûmdur, derler. [1116/12]

9622. Şingir mıngır, kıpkızıl mangır! [1116/13]

9623. Şihap saçıp ile recm olunan şeytanlar gibi. [1116/14]

9624. Şîr-i mâder sevdiğim, dahi dehanında kokar. [1116/15]

Mevzundur.

Hıfzî [*Manzûme-yi Ḍurūb-i Emtāl* 15] [mışrâ¹⁶⁵²]

9625. Şîrler pençe-yi kahrımda lertzân iken beni bir ahu gözlüye zebûn etti felek! demiş. [1116/16]

Yavuz Sultan Selim

9626. Şîr-i nere (yırtıcı arslan) pişezâr heybetinden bellidir. [1116/17]

Mevzundur.

Hıfzî [*Manzûme-yi Ḍurūb-i Emtāl* 15] [mışrâ¹⁶⁵³]

9627. Şirin suhanla mar ininden çıkar, bed kelamla insan dininden çıkar. [İyi sözle yılan ininden çıkar, kötü sözle insan dininden çıkar, derler] [1116/18]

Mevzundur.

Hıfzî [*Manzûme-yi Ḍurūb-i Emtāl* 15] [mışrâ¹⁶⁵⁴]

9628. Şirin söz, tatlı dilden çıkar, şın söz acı dilden çıkar! [1116/19]

9629. Şirin söz, güler yüz her zaman aranır! [1116/20]

9630. Şirinliklidir derler. [1116/21]

9631. Şın girsın karnına, zift boğazına öyle şeyhin demiş. [1116/22]

9632. Şın yansa yansın, kebab yansın, der. [1116/23]

9633. Şın yandı, kebab hâlâ o kebab? demiş. [1116/24]

9634. Şiştî şişesiye. [1116/25]

9635. Şişman idin kanı senin sarkalın¹⁶⁵⁵, zengin idin kanı senin partalın¹⁶⁵⁶. [1117/01]

¹⁶⁴⁹ Şināsī - Ebü 'z-Ziyâ: *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Oṭmāniyye*: Şimdi rağbet güzel ile zengine.: 280.

¹⁶⁵⁰ Yazmada: kapusunda. . CLAUSON: *EDPT*: kapıg: 583^a. Ş. Sāmî: *KT*: kapu (قاپو) yâ-h'ūd kapu (قاپو) veya kapı (قاپی): II, 1054^a.

¹⁶⁵¹ Şināsī - Ebü 'z-Ziyâ: *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Oṭmāniyye*: Şimdi maymun anuñ kapusunda oynar.: 280.

¹⁶⁵² Hıfzî: *Manzûme-yi Ḍurūb-i Emtāl*: şîr-i mâder sevdiğim dahi dehanında kôkar: 15.

¹⁶⁵³ Hıfzî: *Manzûme-yi Ḍurūb-i Emtāl*: şîr-i nere pişe-zâr heybetinden bellidir: 15.

¹⁶⁵⁴ Hıfzî: *Manzûme-yi Ḍurūb-i Emtāl*: şîrîn suhanla mâr ininden çıkar: 15.

¹⁶⁵⁵ Yazmada: *sarkalıñ*. TDK: *DS*: sarkal: Porsumuş, sarkmış deri.: X, 3547^b.

¹⁶⁵⁶ Yazmada: *partalıñ*. TDK: *DS*: partal (VIII): 1. Ev, ambar, tarla vb. taşınmaz mal.: IX, 4041^b.

Ş. [Şināsī *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Oṭmāniyye* 281¹⁶⁵⁷]

9636. Şişman ise yokuşa, zayıf ise inişe, demiş. [1117/02]

9637. Şişmanın kuyruğundan, zayıfın kolundan. [1117/03]

9638. Şişkin mideye turp salatası. [1117/04]

9639. Şişede peri. [1117/05]

9640. Şişe kırılrsa yerine gelmez! [1117/06]

Muḥibbī *Dīvān* [731, 2510, 2] [beyt]

şıma şehā bu göḡlüm mümkün değil yerine

bir daḡi gelmek olmaz olsa şikeste pīşe

9641. Şişe kırılrsa parçası hayır etmez! derler. [1117/07]

9642. Şişe-yi namusu kesr etmemek gerek! [1117/08]

9643. Şişe-yi gönlü kırmamak gerek! [1117/09]

9644. Şişe-yi derûn, velâ meşhûn? demiş. [1117/10]

[Meḥmed Tevfīk] *Mecmū'a min Nevādiri 'l-Üdebā ve Ātāri 'z-Zurefā (Nevādirü 'z-Zurefā)*¹⁶⁵⁸ [cüz'-i evvel]¹⁶⁵⁹ 13

9645. Şişe gibi gönlümü kırma kırarlar gönlünü! [1117/11]

9646. Şişeci -şişe yapan usta- şişenin üfleme sırrını, değme bir çırağına söylemez! derler.

Her sanatın bir sırrı, bir ilmi vardır; ilmi öğretilir sırrı öğretilmez. [1117/12]

9647. Şişe-yi çarh-i felek sun'-ı yed-i kudrettir, iki gönlü on iki burçlu bir saattir. [1117/13]

9648. Şişe-yi ömrü şikest oldu. [1117/14]

9649. Şişeyi dışından yalar. [1117/15]

Ş. [Şināsī *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Oṭmāniyye* 281¹⁶⁶⁰]

9650. Şişe gibi çıt kırıldım bey? derler. [1117/16]

9651. Şişe (gibi) su kaldırır, söz kaldırma? derler. [1117/17]

9652. Şişeye koyar dışından yalar. [1117/18]

9653. Şişe, şişe şaştım bu işe? demiş. [1117/19]

9654. Şık şık eden nalçadır, iş bitiren akçedir. [1117/20]

Ş. [Şināsī *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Oṭmāniyye* 280¹⁶⁶¹]

9655. Şık şık eder paracık, para ister yaracık! [1117/21]

9656. Şık şık eder nalçacık iş bitirir akçecik! [1117/22]

9657. Şeytan şeytanlığını icra eder. [1117/23]

9658. Şık herif! [1117/24]

9659. Şeytan azapta gerek. [1117/25]

Pek yosma...

¹⁶⁵⁷ Şināsī - Ebü 'z-Ziyā: *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Oṭmāniyye*: Şişman edüğ kanı senüğ sartalığ zengin edüğ kanı senüğ partalığ.: 281.

¹⁶⁵⁸ Yazmada: *Nevādir-i Zurefā'dan bir fıkradur.*

¹⁶⁵⁹ Yazmada: *Nevādir-i Zurefā'dan bir fıkradur.*

¹⁶⁶⁰ Şināsī - Ebü 'z-Ziyā: *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Oṭmāniyye*: Şişeyi dışarıdan yalar.: 281.

¹⁶⁶¹ Şināsī - Ebü 'z-Ziyā: *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Oṭmāniyye*: Şık şık eden nalçadır, iş bitiren akçadır.: 280.

9660.Şimdi dünyada itibar, dilber ile zenginedir? derler. Amma dilber ile zengin, gösterir ahlak-ı zamanın zengin! demişler. [1117/26]

9661.Şimdiden sonra kumda oynasın remaller, derler. [1117/27]

[Ahmed Vefik Paşa] *Lehce-yi 'Otmānī* [cüz'i evvel] 467^{b1662} beyt

sırrımı fāş eyledi ol nokta nokta haller

kumda oynasun gözüm şimden gerü remaller

9662.Şimdi sırası değil dediler?! [1117/28]

9663.Şimdi eski bardaklar cam oldu. [1117/29]

9664.Şimdi halk virane değil, verene dost?! [1117/30]

9665.Şimdi suyu getiren de bir, testiye kıran da bir demiş. [1117/31]

Żiyā Paşa gazelinden

muḳaddem şu getürmek desti kırmaḳ bir ʿedi ammā

'acibdir maḳḳhar-ı cehān olur desti kıran şimdi

9666.Şimdi testiye kıran, suyu getirenden makbul demiş. [1117/32]

9667.Şimdi duyuldu münderiñ böreği. [1117/33]

9668.Şimdi çıkar görürsün, güle güle ölürsün? derler. [1117/34]

9669.Şimdi anlaşıldı pepe ile kekenin meramları? derler. [1117/35]

9670.Şimd oğlan cüzleri görür görmez oymaya çıkar? demiş. [1118/01]

*Nasreddin Hoca*¹⁶⁶³ ...

9671.Şimdi papaz, yağlı yemiş. [1118/02]

9672.Şimdi yaparım yunanı. [1118/03]

9673.Şimdi, sonra deyip durma, atı alan Üsküdar'ı geçti! derler. [1118/04]

9674.Şimdi, sonra deyinceye kadar, işi alt üst ederler! [1118/05]

9675.Şimdi kızdı gelin başı. [1118/06]

9676.Şimdi kalın başı çevirdi. [1118/07]

9677.Şimdi anlaşıldı Vehbi'nin kerrakesi imiş. [1118/08]

9678.Şimdi anlaşıldı abalının kerameti, demiş. [1118/09]

Sünbülzāde Vehbī Dīvān [259, 2]

zerdi-yi çehre gāh ʿeder cedb-i merḥamet

'āşıḳlarıñ bu vecih ile dir kehrübālīgī

ancaḳ kerāmet ehl-i 'abāda olur dēnmiş

[şimdi hırḳalı şeyḫiñ kabalīgī]

9679.Şimdi dursun, sonra olsun der hep? [1118/10]

9680.Şimdi anlaşıldı dost ile düşman! [1118/11]

9681.Şimdi bitti hırkalı şeyhin kabalığı? [1118/12]

9682.Şimdi bilindi kadri, dürr-i yetimin? [1118/13]

9683.Şimdi borusu ötmez. [1118/14]

¹⁶⁶² Ahmed Vefik Paşa: *Lehce-yi 'Otmānī* şimdi: 467^b.

¹⁶⁶³ Yazmada: *H'āce Naşre 'd-dīn merḥūm*.

Mâzul memur.

9684.Şın kazanma şan kazan, mal kazanma, can kazan. [1118/15]

9685.Şiveli söz kadınlara vergidir. [1118/16]

Sünbülzâde Vehbî *Dîvân* [17, 5]

merd éseñ bîkr-i meżâmine çalış ey Vehbî

şîve-yi bîveye meyl étme miţâl-i Zeyneb

9686.Şive-yi büyü? [1118/17]

9687.Şive, cilve yerinde gerek. [1118/18]

9688.Şivesiz lisan olmaz, cilvesiz insan olmaz. [1118/19]

9689.Şimdi doğruluk yahut doğru söz minarede kalmış. [1118/20]

9690.Şive-yi gamzesi yarın ne beladır yarab. [1118/21]

Mısrâ‘ Nâmık Kemal

9691.Şîr-i hur şîr-i Acemkârî. [1118/22]

9692.Şirvanî ise atla da geç. [1118/23]

9693.Şirvanî ise atla da geç; revani ise hopla da geç? derler. [1118/24]

9694.Şiryan damarından bastı. [1118/25]

9695.Şimdi yaya kaldın Tatar ağası, demiş. [1118/26]

9696.Şöyle Üsküdar’ın arkasında, şinik şahnenin? [1118/27]

9697.Şinik ile altın paylaştılar desene. [1118/28]

9698.Şıkırdamayan cüz olmaz, meğer ki tek ola! [1118/29]

9699.Şık şık eder nalcacık, istiyor akçecik. [1118/30]

9700.Şık herif. [1118/31]

9701.Şık beyler, hep şaka söyler. [1118/32]

9702.Şıkırdayan koz olsun tek kız olmasın! demiş. [1118/33]

9703.Şüpheli sudan abdest alınmaz. [1119/01]

9704.Şüpheli sudan içme, şüpheli köprüden geçme. [1119/02]

9705.Şüphesi söz merak getirir, merak ise hastalık getirir! [1119/03]

9706.Şüpheli hastalık öldürmese de korkutur. [1119/04]

9707.Şüpheli söz, şüpheli hastalık! [1119/05]

9708.Şüphe ile söylenen söz, töhmet evinde karar kılar! [1119/06]

9709.Şüphen varsa ey zâhid rûze-yi şek tut! [1119/07]

Sünbülzâde Vehbî *Dîvân* [25, 1]

var dâmen-i Yûsuf gibi bir pâk etek tut

ammâ şaķın çıķmasun elden anı pek tut

ben bu gece niyyetliyim ol hân-ı vişâle

zâhid yûri sen şübhe ile ruze-yi şek tut

9710.Şüphen varsa şek tut, yapıştığın eteği pek tut! [1119/08]

9711.Şüphesiz öyledir hep. [1119/09]

9712.Şüphe yok der bir daha demez. [1119/10]

9713.Şüphe ile ibadet, ibadet sayılmaz. [1119/11]

9714.Şüphesini izale etti desene! [1119/12]

9715.Şüphe ile hakikat aranır. [1119/13]

9716.Şüphen varsa, yetin de bak! derler, tahkik eyle de bak. [1119/14]

Yoklamak...

9717.Şürb başka, şarap başka. [1119/15]

9718.Şuuruna halel gelmiş, derler. [1119/16]

9719.Şuara caizesiz kalmaz. [1119/17]

Yahyâ Nazîm *Dîvân-ı Belâğat-ı unvân-ı Nazîm* [Kaşîde-yi Beççe Berây-ı Selîm Gıray Hân 25, 9-10] [beyt]

'arż eylesem bu gevher-i nâ süftemi n'ola

tâc-ı ser-i kirâm o hân-ı benâm alur

hâcî Selîm Girây ki evşâfın eyleyen

nâkış da olsa cā'izesin bi 't-tamâm alur

9720.Şuaraya caize sünnettir, demişler. [1119/18]

9721.Şuarâ-yı Yemanîye, şuarâ-yı Şamîye. [1119/19]

9722.Şuğlsüz ibadet eden zor bulunur! [1120/01]

9723.Şuğlün olursa, hadis ve tefsir, nime 'l-eyyâm ve nimet 't-tedbir. [1120/02]

9724.Şifa davası konşuluk hakkı! [1120/03]

[Ahmed Vefik Paşa] *Lehce-yi 'Otmânî* [cüz'-i tani] 1302

Şükr: İsim. Hamd u tenâ sipâs ihsânı bilme, şükr güdâr şâkirü 'n-nime. Şükürler olsun. El-hamdü li'llâh, şükr etmek.

9725.Şükrü çok olanın, fikri de çok olur onun! [1120/04]

Mevzundur.

9726.Şükrün tekrarı ahsendir! [1120/05]

9727.Şükür kalbin kuvvetini giderir! [1120/06]

9728.Şükretmek vaciptir. [1120/07]

9729.Şükret, şikâyet etme! [1120/08]

9730.Şükret, fikir et, Allah'ını daima zikret! [1120/09]

9731.Şükr-i nimet, dahi bir nimettir. [1120/10]

Mevzundur.

9732.Şükrünün edasından aciziz, derler. [1120/11]

9733.Şükretmek ibadetten sayılır. [1120/12]

9734.Şükretmek fazâil-i insanîyedendir. [1120/13]

9735.Şükürsüz nimetin bereketi olmaz, derler. [1120/14]

9736.Şükür nimetin bereketini arttırır, fikir aklın! [1120/15]

9737.Şükür, kanaat, rıza demektir! [1120/16]

9738.Şükûfe-yi bahar gibi. [1120/17]

9739.Şümüllü söz makbuldür doğru ise. [1120/18]

9740.Şümüllü söz kulak kabartır. [1120/19]

9741.Şu bargirin cahdan düşürür, efendi sonra mecaliste söylenir semerin. [1121/01]

9742.Şuraya taş başına giydirildi. [1121/02]

Nasreddin Hoca¹⁶⁶⁴...

9743.Şuh-meşreb adamdır derler. [1121/03]

lâübâli açık.

9744.Şuh (arsız). [1121/04]

9745.Şu dünyanın nesine aldanırsın, nesine güvenirsin? Bugün varsın, yarın yoksun! derler. [1121/05]

9746.Şu dünyada kimse bir karar üzre ömür geçiremez! [1121/06]

9747.Şer ü şûr. [1121/07]

9748.Şûr-engiz adamdır, derler. [1121/08]

Uğursuz tansız, fitne adam demek.

9749.Şom söz, şom ağızdan çıkar. [1121/09]

Uğursuz.

İstiğrâb-ı Mu'allim Nâci

*benî âdem haqîkat söyleñ bir dürlü kıanmazken
ğarâbet anda kim biñ dürlü vehmiyâta kıanmışlardır
bu sabî muktezâ-yı dîn kıyâs etmek ğarîb ammâ
şu ağrebdır ki meçhulâtı ma'lûmât şanmışlar*

9750.Şuna şaşılır ki meçhulâtı malumat sananlar da çoktur, demiş. [1121/10]

9751.Şurasına şaşılır ki adm oğlanına bir hakikat söylersin kanmaz da bin türlü yalana birden inanır derler. [1121/11]

9752.Şurası devlet, şurası ümmet. [1121/12]

9753.Şu dünyanın mekrine aldanmamak gerek derler. [1121/13]

9754.Şorba oldu derler. [1121/14]

9755.Şurişten beri bulunmak gerek [1121/15]

9756.Şorbadan ağzı yanan, yoğurdu üfleyip içer. [1121/16]

9757.Şûrîde-dil. [1121/17]

9758.Şûrîde-hâl bülbül misali, yanık yanık feryat ve figan eder durur! [1121/18]

9759.Şuşeye binme şeytan olursun? derler. [1121/19]

Şuşe şeytan arabası.

9760.Şu şöyledir, bu böyledir diyecek ne var? [1121/20]

9761.Şu şöyle, bu böyle diyeceğine kendini ıslah eyle! derler. [1121/21]

9762.Şu şöyle, bu böyle diye bahane arar duru isen, ara yerde kendin kuru kalırsın! derler. [1121/22]

9763.Şu şöyle deyecek yeri yok cümleten güzel, demiş. [1121/23]

Bursalı Nihâlî beyt

hamama girdi nâz ile bir sîm-ten güzel

¹⁶⁶⁴ Yazmada: *H'âce Naşre 'd-dîn merhûm.*

şu şöyle deyecek yeri yok cümle-yi güzel

9764. Şu şöyle diyecek yeri yok derler. [1121/24]

9765. Şu âlem, bir dar-ı elemdir derler. [1121/25]

9766. Şu âlem, bir dert ocağı, bir mihnet bucağından başka şey değildir demiş. [1121/26]

Cümel-i hikemiye...

9767. Şu âlemde gemisini kurtaran kaptan sayılır, derler. [1121/27]

9768. Şuna değdi, buna değdi diye hepsini yemiş! [1122/01]

Nasreddin Hoca¹⁶⁶⁵...

9769. Şu köhne felek, herkesin başına bitse gerek! [1122/02]

9770. Şunun kaşı kara, bunun gözü ela deyecek olsan, sermaye elden gider! derler. [1122/03]

9771. Şunun tayından bunun danasından sana ne, sen de besle bir tay, bir dana! Demiş. [1122/04]

9772. Şunu tut dedilerse, yut demediler ya? derler. [1122/05]

9773. Şunu, bunu lakırdı etmez derler. [1122/06]

9774. Şundan, bundan geçinir. [1122/07]

9775. Şunun, bunun sözüyle amel olmaz! [1122/08]

9776. Şu, şöyle, bu böyle, diyecek ortada ne var? derler. [1122/09]

9777. Şu kadar malım var deme, şu kadar hâlim var de! [1122/10]

9778. Şunun kızından, bunun kısırağından bahsetmek ayıptır! [1122/11]

9779. Şu kadar derim ki kendini bil! [1122/12]

9780. Şu kadara ne denilir?! [1122/13]

9781. Şu kadara da çok şükür! [1122/14]

9782. Şu kadar bir şeyi, deve kadar etti derler. [1122/15]

9783. Şöyle yaptı, böyle kıldı, diyorsun amma, kendin ne yaptın bakalım söyle. [1122/16]

9784. Şöyle, böyle dersin amma, elinden gelse sen de söyle öyle böyle! demiş. [1122/17]

Şeyh Gâlib [*Hüsni ü 'Aşk Fahriyye-i Şâ'irâne* 141, 2010; 2013; 2016]

tarz-ı selefe tekdüm etdim

bir başka luğat tekellüm etdim

zann etme ki şöyle böyle bir söz

gel sen dağı söyle böyle bir söz

engüşt-i hatâ uzatma öyle

beş beytine bir nazîre söyle

9785. Şöyle güzel, böyle güzel deyip durmaktansa cümleten güzel diyorlar. [1122/18]

9786. Şöyle, böyle, der geçinir öyle. [1122/19]

9787. Şöyle, böyle amma, iş öyle değil! [1122/20]

Beyt-Lâ

imlâlarını bıraktım öyle

tā dēnmeye şoŋra şöyle böyle

9788. Şöyle böyle deme, ne söylersen doğru söyle! derler. [1122/21]

9789. Şöyle böyle bir söz ise, gel sen de söyle böyle bir söz demiş. [1122/22]

9790. Şöyle, böyle amma, gel sen de öyle söyle, bakalım? demiş. [1122/23]

9791. Şuûnat-ı cehân vabeste-yi hükm-i müştîdir, abestir dest-i gerdûn setm-i bünyaddan feryad [1122/24]

Ziyâ Paşa

9792. Şöhret afettir, demişler. [1122/25]

9793. Şöhret şahlara layıktır. [1122/26]

9794. Şöhret fena bulmaz derler. [1122/27]

9795. Şöhret afattır, derler. [1122/28]

Yahyâ Naẓîm *Dîvân-ı Belâğat- 'unvân-ı Naẓîm* [Na't-ı Şerîf be-Ĥarfî 'l-Ķâf 45, 15]

şöhrete meyl eyleme şakın olur âfet

na 't-ı şeh-i enbiyâ yeter saña revnak

Yahyâ Naẓîm *Dîvân-ı Belâğat- 'unvân-ı Naẓîm* [19, 56]

'acz ile noķşân ile bir derre-yi nâçîz iken

göl gibi vaşf-ı kemâlâtında buldum iştiḥâr

‘İzzet Molla beyt

gezüp tal 'at ile diyâr diyâr

bulursa n'ola cevherim iştiḥâr

9796. Şöhret kazanmayı herkes ister amma para ile satın alınmaz derler. [1122/29]

9797. Şöhret kazanmayı herkes ister amma, herkesin elinden gelmez! [1122/30]

9798. Şöhret ilimle kazanılan şöhrettir. [1122/31]

9799. Şöhret de zamanına bakar! [1122/32]

9800. [...] [1123/01]

Sad (Ş)

9801. [...] [1124/01]

9802. Sabunun lekesi var, onun lekesi yok. [1125/01]

9803. Sabunda leke var onda leke yok. [1125/02]

Ş. [Şinâsî *Ḍurûb-ı Emtâl-i 'Oṭmāniyye* 281¹⁶⁶⁶]

9804. Sabun leke kabul etmez. [1125/03]

9805. Sabanında anlaşımayan (kavl ve karar etmeyen) harmanında hırlaşa gerek derler. Harmanında hiç anlaşılamazlar! [1125/04]

9806. Sabunda leke bulunur, onda bulunmaz derler. [1125/05]

Sadakati tasdik...

9807. Saplı ayakla (ağaçtan mamûl bir nev yemek kabı) aş verip sapı ile göz çıkarma derler. [1125/06]

Yedirdiğini söyleme demek.

¹⁶⁶⁶ Şinâsî - Ebü 'z-Ziyâ: *Ḍurûb-ı Emtâl-i 'Oṭmāniyye*: Şabunda leke var anda yok.: 281.

9808. Saplı ile aş verip, sapı ile göz çıkarmaya benzer! derler. [1125/07]

Yedirdiğini söyleme demek.

9809. Sapsız balta gibi yatar. [1125/08]

Ş. [Şināsī *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye* 281¹⁶⁶⁷]

9810. Sapsız balta yerde kalmaz. [1125/09]

9811. Sapıttı yine deli oğlan! [1125/10]

9812. Sapık herif! [1125/11]

9813. Sap derken, saman diyor, derler. [1125/12]

Sözünde ittirat ve karar olmayanlar hakkındadır.

9814. Sıtmaya girmiş hasta gibi inler? [1125/13]

9815. Satan yok alan ne yapsın, alan yok, satan ne yapsın. [1125/14]

9816. Satana satma, alana alma denilmez! [1125/15]

9817. Satılık mal pazarda (meydanda) durur, derler. [1125/16]

9818. Satılık baş, pişmiş aş pazarda. [1125/17]

9819. Sap yiyip, saman savurmak kabilindendir derler. [1125/18]

9820. Satılığa çıkan malın ayıbı çok görülür! [1125/19]

9821. Satılığa çıkan malın yaşı da (ayıbı) olur, yadı (namı) da olur! [1125/20]

9822. Satar Ali, verir Veli. [1125/21]

9823. Satılığa çıkan malın kıymetini satandan sorma, alandan sor derler. [1125/22]

9824. Satılığa çıkan malın kıymetini satan söylemez, zaman söyler! [1125/23]

9825. Satan hoşnut, alan hoşnut, bakan ne karışır, derler. [1125/24]

9826. Satandan, alan erbab gerek. [1125/25]

9827. Satan da alandan umar! [1125/26]

9828. Satılan mal, satılmayandan ayrılır. [1125/27]

9829. Satılık malı sahibinden sorma, dellalından sor derler. [1125/28]

9830. Satılan malın hayrını alan görsün. [1125/29]

9831. Satar Ali, alır Veli, verir deli hikâyesine benzer derler. [1125/30]

9832. Satılık samanın olsun, amancısı bulunur. [1125/31]

9833. Satılık samanın olsun, bacandan çıkan dumanın olsun, demişler. [1125/32]

9834. Satılık mal meydanda gerek. [1125/33]

9835. Satış, alışın kardeşidir. [1125/34]

9836. Satış, atış yerinde gerek. [1125/35]

9837. Satış, alışın kardeşidir. [1125/36]

9838. Saç ayak, üç ayak hep bir. [1126/01]

9839. Saç, sakal ağartmış amma, değirmende ağartmış! derler. [1126/02]

9840. Saçı ak mı kara mı önüne düşerse görür. [1126/03]

Ş. [Şināsī *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye* 281¹⁶⁶⁸]

¹⁶⁶⁷ Şināsī - Ebü 'z-Ziyā: *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye*: Şapsız balta gibi yatar.: 281.

9841. Saçı sünbül gibi arandı derler. [1126/04]

Yahyâ Nâzîm *Dîvân-ı Belâgat- 'unvân-ı Nâzîm* [Maṭla' 58] [beyt]

*ruhunda haṭṭ-ı müşgîn üzre düşmüş şanma kâkıldür
gül-i terle benefşe üzre güyâ saçlı sünbüldür*

9842. Saçı sünbül, sözü bülbül gibi dilber arar? [1126/05]

9843. Saçlı, sakallı, yaşlı, başlı adamlardır derler ki hürmetli kişiler demektir. [1126/06]

9844. Saçlı sakallı, sakallı bebekler? [1126/07]

9845. Saçlı deli, saçaklı deli hep bir deli? [1126/08]

9846. Saçan ile biçen, kaçan ile göçen bir değil. [1126/09]

9847. Saçan ile biçen, kaçan ile göçen kavga eder. [1126/10]

9848. Saçlı (saçlu) sarıklı adamlardan da mı utanmadın? derler. [1126/11]

9849. Saçtığı çıkmadı! [1126/12]

9850. Saçmadan bereket umma! [1126/13]

9851. Saçan, biçer, kaçan döker! [1126/14]

9852. Saçmadan (saçmaksızın) çıkmaz. [1126/15]

9853. Saç ağarınca, baş da yarı yolu buldu derler, ki nasihatte başa çıktı demektir. [1126/16]

9854. Saçmaladı artık! [1126/17]

9855. Saçma döktü? [1126/18]

9856. Saçma dökme? [1126/19]

9857. Saçması çoktur. [1126/20]

9858. Saçmadan ibaret. [1126/21]

9859. Saçın çingenesi alsa da biter, insanın çingenesi karşında biter derler. [1126/22]

Örgüye gelmez tarakla yatmaz.

9860. Saçın çingenesi, insanın çingenesi ensede biter! derler. [1126/23]

9861. Saç kirlense su yetmezler, kalp kirlense tevbe! [1127/01]

9862. Saçta gizlenir, suçta gizlenir amma suç da saç gibi bir taraf uç gösterse gerektir. [1127/02]

9863. Saç gizlenir (kirlenir) suç gizlenmez. [1127/03]

9864. Saç başa biter, taşa bitmez. [1127/04]

9865. Saç başı, sakal gerdanı örter. [1127/05]

9866. Saç baş kavga. [1127/06]

9867. Saç başın zinetidir! [1127/07]

9868. Saç başın, sakal yüzün zinetidir. [1127/08]

Şüküfezâr Risâlesinden bir fıkıradır 6 muḥarreresi 'Arife Hanım

*“Biz ki [saçı uzun ‘aklı kısa] deye erkekleriñ ḥande-yi istihzâsına māl olmuş bir
ṭâ’îfeyiz bunun ‘aksini itbât etmege çalışacağız, erkekligi kadınliğa karşı ereklige*

tercīh etmeyerek şāhrāh-ı sa'y ve 'amelde mümkün olduğu kadar pāy endāz-ı beyān olacağız... ilā āhīrihi."

9869. Saçı uzun, aklı kısa kadınlardır, derler. [1127/09]

9870. Saçın çok olması, aklın çok olmasına delalet etmez! [1127/10]

9871. Saçı iki türlü (türü) aklı kırk türlü. [1127/11]

9872. Saçı türlenmiş, aklı türlenmemiş! [1127/12]

9873. Saçı birmeyerek yetim. [1127/13]

9874. Saçı bitmedik yetim malıdır, yeme! [1127/14]

9875. Saçı sakalı ağarmış, hâlâ samanlıkta seyrân eder! [1127/15]

9876. Saçı, sakalı iki türlü olmuş, hâlâ aşık oynar! [1127/16]

9877. Saç boyanmakla, baş gizlenmez! [1127/17]

9878. Saç boyanmakla yaş gizlenmez, yaş gizlense de, baş gizlenmez. [1127/18]

9879. Saç gizlenir, yaş gizlenmez, yaş gizlenir, baş gizlenmez. [1127/19]

9880. Saçlı dede. [1127/20]

9881. Saç, sakal. Sin ü sal saçlı adam? [1127/21]

9882. Saçından, sakalından utanmadın mı? derler. [1127/22]

9883. Saçı, sakalı değirmende mi ağarttın? [1127/23]

9884. Saç sakal büyötmek, evlat ıyal büyötmek bir değil! [1128/01]

9885. Saçlı, suçlu! [1128/02]

Celali eşkiyasından kinaye

9886. Sahib-i ihtiyar, muhtar. [1128/03]

9887. Sahib-i dirhem, ve dinar olanlarla bahse girilmez derler. [1128/04]

9888. Sahib-i taht u tac ve tabl-ı ilm, Şah Orhan dâver-i âzam. [1128/05]

Metnevi

[Şolâkzâde Mehmed Hemdemî Çelebi] *Şolâkzâde Tārîhi*¹⁶⁶⁹ 277 15

9889. Sahipsiz tahtayı el alır, el almazsa yel alır. [1128/06]

Ş. [Şinâsî *Durûb-ı Emtâl-i 'Otmâniyye* 282¹⁶⁷⁰]

9890. Sahipsiz mal olmaz, sapsız balta yerde kalmaz. [1128/07]

9891. Sahipsiz mal gibi kullanmak ister. [1128/08]

9892. Sahipsiz mal bulsa, sahibi gibi kullanmak ister, amma, sahipsiz mal olmaz! [1128/09]

9893. Sahipsiz mal, ağrısız can olmaz. [1128/10]

9894. Sahipsiz mal, sahipsiz armut olmaz. [1128/11]

9895. Sahipsiz mal lükata sayılır! derler. [1128/12]

9896. Sahibi olan köpeğin, boynunda, ya tasmaı ya asmaı olur. [1128/13]

9897. Sahipsiz malı el alır, el almazsa yel alır! [1128/14]

9898. Sahipsiz malı almak haramdır. [1128/15]

¹⁶⁶⁹ Yazmada: *Şolâkzâde Tārîhi* 'nden bir fıkradır.

¹⁶⁷⁰ Şinâsî - Ebü 'z-Ziyâ: *Durûb-ı Emtâl-i 'Otmâniyye*: Şahıbsiz tahtayı el alır; el almazsa yel alır.: 282.

9899. Sahibi razı olur, miyancı razı olmaz, miyancı razı olur kör dellal razı olmaz. [1128/16]

9900. Sahib-i kâlâ verir, dellali görür vermez rıza. [1128/17]

Mevzundur.

Hıfzî [Manzûme-yi *Ḍurûb-i Emtâl* 16] [mısrâ¹⁶⁷¹]

9901. Sahib-i kail olur, dellal kail olmaz. [1128/18]

Ş. [Şinâsî *Ḍurûb-ı Emtâl-i 'Otmâniyye* 282¹⁶⁷²]

9902. Sahibine göre malı, mal sahibine eşer, derler. [1128/19]

9903. Sahipsiz köpek, herkesle barışık olur. [1128/20]

9904. Sahip ol malına, sahip çıkarlar! [1128/21]

9905. Sahipsiz mala sahip, sapsız baltaya sap çıkar! [1128/22]

9906. Sahib-i hırs ve tamah rüsvadır; kimya-yı şeref, istiğnadır! [1128/23]

9907. Sahib-i sakal amma, sahib-i makal değil. [1128/24]

9908. Sahipsiz eşeğe damga vururlar. [1128/25]

9909. Sahipsiz eşek bulmuş damga vurmak ister. [1128/26]

9910. Sahibi ağırlayan, köpeğine kemik atar! [1128/27]

9911. Sahib-i bağ olsa olduğunca uyanık, çeşme olmazdı başından bulanık! [1128/28]

9912. Sahib-i din ve mezhep olanların kestiğini yemeye cevaz vardır amma, haram mutlak ile tahrir olmayan olsa! [1128/29]

9913. Sahib-i ayar adamdır, derler. [1129/01]

Evliyâ Çelebî *Siyâhatnâme*¹⁶⁷³

Melek Aḥmed Paşa her ḥuşuşda kâmil, efḍal pür-hünerkâr bir ḡâzi (şâḥib-i 'ayâr) edi. İlâ âḥirihi.

9914. Sahib-i ilim olanın kazanı aç kalmaz! [1129/02]

9915. Sahib-i ilim, sahib-i hüner, aç kalmaz! [1129/03]

9916. Sahib-i ilim, olanların orunu (seri) yüksektedir. [1129/04]

9917. Sahib-i ilim, sahib-i hüner ol; sahibini bil, nankör olma! [1129/05]

9918. Sahib-i ilm olanlar aç kalmazlar. [1129/06]

9919. Sahib-i ilim olan ferini (ziyasını) gösterir, sahib-i hüner olan hünerini gösterir. [1129/07]

9920. Sahib-i ilim olanlar âleme muhtaç, âlem sahib-i ilm olanlara muhtaç demişler. [1129/08]

9921. Sahib-i neseb (sahih-neseb) olmayan kimse misafiriyle sofrada beraber bulunmazmış! [1129/09]

9922. Sahib-nazar olan kişi lâbüd hüner ister. [1129/10]

Muḥibbî *Dîvân* [294, 902, 5] [beyt]

sîret gözedüp şûrete bakmadı Muḥibbî

¹⁶⁷¹ Hıfzî: *Manzûme-yi Ḍurûb-i Emtâl*: şâḥib-i kâlâ verir delâli görür vèrmez rızâ: 16.

¹⁶⁷² Şinâsî - Ebü 'z-Ziyâ: *Ḍurûb-ı Emtâl-i 'Otmâniyye*: Şâḥib-i kâ'il olur, dellâl kâ'il olmaz.: 282.

¹⁶⁷³ Yazmada: *Evlîyâ Çelebî Siyâhatnâmesinden bir fıkradur.*

şāhib-naẓar olan kişi lābūd hūner ister**9923.** Sahib-i nazarın himmeti, toprağı altın eder demişler. [1129/11]Yaḥyā Naẓīm *Dīvān-ı Belāğat*- ‘*unvān-ı Naẓīm* [Na‘t-ı Şerīf be-Ḥarfı ‘l- Ḳaf 45, 7-8] [beyt]*minnet éderseñ eger ricāline ét kim
himmeti étsün seni merāma muvaffaq***himmet şāhib-naẓar ki ḥāki zer eyler**
*istemez iksīrine nuḥāsla zeybek***9924.** Sahib-i feraset aç kalmaz. [1129/12]**9925.** Sahib-i ferasetin şöhet kazanması, ahmaklar ile tamahkâr cahiller yüzündendir derler. [1129/13]**9926.** Sahipsiz, sayısız mal, can olmaz. [1129/14]**9927.** Sahib-i hūner, hūnerini gösterir, sahib-i dirhem kemerini gösterir! [1129/15]Evlīyā Çelebī *Siyāhatnāme*¹⁶⁷⁴ 1, 55

beyt

*dédiler cevri gibi taḥsīm édüp tārīḥini
bāreka’llāh ey müslīm-i dāver şāhib-i hūner***9928.** Sahib-i hūner, ehl-i perver olmak gerek! [1129/16]**9929.** Sahipsiz mala el uzatma. [1129/17]**9930.** Sahipsiz mal olmaz. [1129/18]**9931.** Sahipsiz yumurta bile olmaz derler. [1129/19]**9932.** Sâhibkırân-ı zaman, kahramân-ı âl-i Osman’dır! demişler. [1129/20]Yaḥyā Naẓīm *Dīvān-ı Belāğat*- ‘*unvān-ı Naẓīm* [İbtidā-yı Ğazelliyāt 12, 1-2] beyt**ḳahramān-ı pūr-hūner şāhib-ḳırān-ı baḥr ü ber***şuḳḳa pīrā-yı zafer şāhen-şeh-i nuşret livā**muştafā Ḥān bin Meḥemmed Ḥān-ı ğāzī kim anıñ**saltanatla ‘ömrin efzūn eyleye Bārī ḥüdā***9933.** Sâhibkırân kesildi, derler. [1129/21]**9934.** Sâhib-i hūnerin hūnerin elinde altın bileziktir. [1129/22]**9935.** Sadık ol, tek sarık olma! demiş. [1129/23]**9936.** Sadık çırak, ustasının ocağını yıkmaz, derler. [1129/24]**9937.** Sadık çırak, ustasının yurdunu bozmaz, derler. [1129/25]**9938.** Sadık çırak, tuz ekmek hakkını unutmaz, derler. [1129/26]**9939.** Sadık çırak aç kalmaz. [1129/27]**9940.** Sadık ol, kazib olmaz. [1130/01]**9941.** Sadık hayvan sahibi tanır. [1130/02]**9942.** Sadıkın sözünden, kazibin gözünden belli olur derler. [1130/03]**9943.** Sadık köpek, sahibini ısırılmaz. [1130/04]**9944.** Sadık köpek sadık dost aranır! [1130/05]¹⁶⁷⁴ Yazmada: *Evlīyā Çelebī Siyāhatnāmesinden bir fıkradur.*

9945. Sadık bir söyler doğru söyler, kâzib bin söyler eğri söyler! [1130/06]

9946. Sadık söz, sahibinin şerefini arttırır! [1130/07]

9947. Sadık dost, kara günde el verendir; kâzib dost yüz çevirendir, derler; sadık dost kara günde el verir, kâzib dost yüz çevirir, derler. [1130/08]

9948. Sadık ol, sâbir ol; tek sârik, kâzib olma, derler. [1130/09]

9949. Sadık olanların derecesi yüce olur. [1130/10]

9950. Sâdiku 'l-va'd olur, ehl-i himmet. [1130/11]

Lâ Mısrâ'

9951. Sadık olanlar emindir. [1130/12]

9952. Sadık olan emindir, Allah ona muindir! [1130/13]

9953. Sadık dost akrabadan yeğdir. [1130/14]

Ş. [Şinâsî *Durûb-ı Emtâl-i 'Otmâniyye* 281¹⁶⁷⁵]

9954. Sadık dost kırk yıldan sonra! [1130/15]

[Ahmed Vefîk Paşa] *Lehce-yi 'Otmânî* [cüz'-i evvel] 478

sarı: sf. *Aşfâr*, zerd, altun ve piring manasına *îmâ* eder. *Aşfâr* ve *aşkar* âdama lakab olur. *Şarı* yanı sarı altun. Altun sarısı koyu *fâkî*. *Kanarya* sarısı açık kibriti. *Mûmyâ* sarısı çehre-yi zerd. Acı sarı, *safrânî*. *Kehribâr* ve ayva sarısı benzi atık. *Şarı* çizmeli Mehmet Ağa *gayrı ma'rûf* adam *şahs teşahhuş* etmeyen *meçhûl*. *Şarı asma* ma'nâsınadır. *Şarı asma safarîye*, zec, arı kuşu, *nevbâ*, cehri. *Şarı papa şeftâlû*, sarı papatya, sarı bakır piring, sarı boya çehri, sarı. *Şarı çam köknar*, ve sarı ot sarı çimen, *hâin mehî*. *Şarı çiğdem*, öksüz soğanı. *şarıhan* ('âlem) sarı kılıç, sarı zanbağ çiriş kökü. *Şarı sırma*, sarı sütlegen, sarı şebboy. *Sarı sandal*, 'aşâfirden. *Şarı salkım*, sarı sabır sivar. *Şarı sırma altun rişte*. *Şarı şandali*. *Şarı doğan sarı fettân*, sarı kanat balığı, sarı kavak, sarı gül sarı halîle, sarı yar, sarı yâsemîn, sarı sağ sade yağ, sağ yağ, sağmak, sarı yakut, yumurta sarısı [içi sarı adam] altın sarısı [alma sarı, şatma sarı sarı] kapında ése tutma sarı .

9955. Sarı asma gibidir, derler. [1130/16]

9956. Sarı altın, ak gümüş gibi sağlam sözlüdür, derler. [1130/17]

9957. Sarı babasıdır? [1130/18]

9958. Sarı altın gibi sararmış. [1130/19]

9959. Sarı altın saydım derler. [1130/20]

9960. Sarı kehribar gibi. [1130/21]

9961. Sarı ayva gibi. [1130/22]

9962. Sarı çizmeli Mehmet Ağa? İstanbul'da ara bul. [1130/23]

Hüviyeti, mahall-i ikâmeti, hakkıyla tarif ve beyan olunamayan şahıstan kinaye serd ve pirad olunur.

9963. Sarı altın verip aldığı, kızıl bakır mı çıktı? derler. [1130/24]

9964. Sarı aş, zerdeli aş! [1130/25]

9965. Sarı papatya? [1130/26]

¹⁶⁷⁵ Şinâsî - Ebü 'z-Zîyâ: *Durûb-ı Emtâl-i 'Otmâniyye*: Sadık dost akrabadan yegdür.: 281.

9966. Sarı papağan? [1130/27]
9967. Sarı bakır, kızıl bakır, hep bir bakır amma madeni başka derler. [1130/28]
9968. Sarı ot, sarı at. [1130/29]
9969. Sarı çıyan gibi derler. [1130/30]
9970. Sarı sabır. [1131/01]
9971. Sarı salkım gibi saç. [1131/02]
9972. Sarı ne al, ne sat, ne de kapında tut demişler. [1131/03]
9973. Sarı zeytin gibi. [1131/04]
9974. Sarı samur gidermemiş ya derler. [1131/05]
9975. Sarı soğan, sarı doğan (öksüz soğanı). [1131/06]
9976. Sarı doğan. [1131/07]
9977. Sarı sırmaya bulanmış, batmış çıkmış. [1131/08]
9978. Sarı saman, sarı altın. [1131/09]
9979. Sarı sakallıdan, mavi gözlüden hayır gelmez. [1131/10]
Ş. [Şināsī *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye* 283¹⁶⁷⁶]
9980. Sarı satma! [1131/11]
9981. Sarı, sağ, sade yağ. [1131/12]
9982. Sade yağ, sade yağ, sağ söz, sağlam söz (sade) [1131/13]
9983. Sarı yağ bulsa, yemek değil başına bile sürerdi?! derler. [1131/14]
9984. Sarı yar, sarı yasemin! [1131/15]
9985. Sarı yasemin gibi. [1131/16]
9986. Sarı yakut gibi. [1131/17]
9987. Sarıyı bulsa, dört eliyle sarılacak? [1131/18]
9988. Sarının adı var, akın yadı var, karanın tadı. [1131/19]
9989. Sarman itten bir şey artmaz. [1131/20]
Meḥmed Tevfīk] *Mecmū'a min Nevādiri 'l-Üdebā ve Âtāri 'z-Zurefā (Nevādirü 'z-Zurefā)*¹⁶⁷⁷ [cüz'-i evvel]¹⁶⁷⁸
9990. Sarı hizmet eder. [1131/21]
9991. Sarının oğludur. [1131/22]
9992. Sarman öküz semiz görünür! [1132/01]
9993. Sarı, sarı diye sarılık olmuş, derler. [1132/02]
9994. Sarıyı aka değişmez. [1132/03]
9995. Sarısı akına karışmaz. [1132/04]
9996. Sarısı akından çok? [1132/05]
9997. Sarı Saltuk Baba (yolundan devlet ve ikbal ile avdet buyurdu) demiş. [1132/06]
[Şolaḳzāde Meḥmed Hemdemī Çelebi] *Şolaḳzāde Tārīḫi*¹⁶⁷⁹ 292

¹⁶⁷⁶ Şināsī - Ebü 'z-Ziyā: *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye*: Sarı şakallı mavi gözlüden hayır gelmez.: 283.

¹⁶⁷⁷ Yazmada: *Nevādir-i Zurefā'dan bir fiḳradur.*

¹⁶⁷⁸ Yazmada: *Nevādir-i Zurefā'dan bir fiḳradur.*

¹⁶⁷⁹ Yazmada: *Şolaḳzāde Tārīḫi'nden bir fiḳradur.*

9998. Sarmaşık gibi sarı. [1132/07]
 9999. Sarmaşık arasında gül açmaz. [1132/08]
 10000. Sarmaşık gibi sarıldılar derler. [1132/09]
 10001. Sarmaş dolaş oldular, sarışık gibi sarıldılar [1132/10]

‘Arife Hanımın gâzelinden

*aşmalar eşcâra kol atmış der-âgûş eylemiş
 şarmaşık şarmış şecer bu tûbâdır dūş eylemiş*

10002. Sarıya sarı! [1132/11]
 10003. Sarıya saran iş olsun, himmetin işe iş olsun derler. [1132/12]
 10004. Sarımsak, soğanın biraderidir?! [1132/13]
 10005. Sarımsakladı. [1132/14]
 10006. Sarımsak gibi saçtı, kokudu. [1132/15]
 10007. Sarımsaktan nazarlık takar. [1132/16]
 10008. Sarımsak yiyenin ağzı elbette kokar. [1132/17]
 10009. Sarımsağı gelin etmişler kırk gün kokusu çıkmamış. [1132/18]
 Ş. [Şināsī *Ḍurūb-ı Emtāl-i ‘Otmāniyye* 282¹⁶⁸⁰]
 10010. Sarıklı sakallı adamlardan ayıp? derler. [1133/01]

[Ahmed Vefik Paşa] *Lehce-yi ‘Otmānī* [cüz’-i evvel] 477-478

şarık: Başa sarılan kisve imāme, tûlbent, kavuḡ, bōrk, külah, yeşil destār. Tartağan şarık, silme şarık, burma şarık ki gemi kaptanı fasikiyesi. Resmī şarık örf-i evā’ilde pad-şāhlara ve kübrāya müşterek edi. Çelebī Sulṭān Meḥmed tāt-ı pad-şāhī mesābesinde martağan-ı örfi, Sulṭān Bā-yezīd mücevvizeyi ihdāt etti. Sulṭān Selīm tāt resminde selīmī ve Sulṭān Süleymān kırmızı tepeli yusūfīyi tāt ittiḥād ve vüzerāya kalevī taḥşīş eyledikde ‘örf-i kibār-ı ‘ulemāya mücevvize ehl-i dīvāna, selīmī saray ḡalkına ta’yīn olundu. Ümerā bōrk üzre şarık, ‘asker aḡavātı kuka, zābitānı ḡalaḡat, neferāt keçe ve hartavī kesdiler. ‘Ulemā tepeli kavuḡ ve küttāb kātibi kavuḡ ve küttāb ḡvāceḡānı Horasanī kavuḡ üzre şarık sardılar. Evāhirde bazı ‘asker ḡürūhu puşu sarıp ba’zısı da ḡalpaḡ giyerdi. Şarık ucu sarık yeri, taylesan. siyah şarık hārut şimle. Şarıkçı mütenevvī ‘şarıḡları saran esnāf. Şarıklı mu‘ammem ‘ulemā tarikinden ādam.

10011. Sarık sarmakla adam molla sayılmaz. [1133/02]
 10012. Sarık sallamakla başa akıl gelmez. [1133/03]
 10013. Sarıḡa hürmet sahibine! [1133/04]
 10014. Sarık alime yaraşır! [1133/05]
 10015. Sarık İmām-ı Âzam kisvesidir. [1133/06]
 10016. Sarıḡın hikmeti büyüktür. [1133/07]
 10017. Sarıkta şeref vardır amma, san ehli ise! [1133/08]
 10018. Sarık teli, altın oluk derler. [1133/09]

¹⁶⁸⁰ Şināsī - Ebü ’z-Ziyā: *Ḍurūb-ı Emtāl-i ‘Otmāniyye*: Sarımsağı gelin etmişler kırk gün kokusu çıkmamış.: 282.

10019. Sarık sallamakla baş düşmez. [1133/10]
10020. Sarık bir türlü değil yüz türlü, saran ise yüz binlerce türlü? [1133/11]
10021. Sarıği herkes sarar amma herkes bir sarmaz, derler. [1133/12]
10022. Sarıklı, sarıksız hepsi dal etti, demiş. [1133/13]
10023. Sarıği sarpan gibi, sakalı orman gibi adamdan utanmadın mı? derler. [1133/14]
10024. Sarıkta kusur yok, satanda! [1133/15]
10025. Sarıği satanda kabahat yok; saranda demiş. [1133/16]
10026. Sarık başta durmasa sarıkçı ne yapsın, akıl başta olmasa sarık ne yapsın? derler. [1133/17]
10027. Sarıği sarmasak kokar. [1133/18]
10028. Sarığa ilişme kavga çıkar. [1133/19]
10029. Sarığa ilişme sarıya çıkar, sakala ilişme kavga çıkar! [1133/20]
10030. Sarıği iki türlü. [1133/21]
10031. Sarıği bir türlü, sardığı iki türlü, derler. [1133/22]
10032. Sarığına göre iş görür, derler. [1133/23]
10033. Sarığına göre iş sor, sarığına göre söz söyle, derler. [1133/24]
10034. Sarma dolması? [1134/01]
10035. Sarma yapar? [1134/02]
10036. Sarıca (ikiden başı bozuk asker) sarıp aldılar. [1134/03]
10037. Sazı elinden, sözü dilinden düşmez. [1134/04]
- Âşık...*
10038. Sarı sözü, yok! [1134/05]
10039. Sasık (samsık) herif, sasıma başıma, git yoluna! derler. [1134/06]
10040. Sasık, fasık! [1134/07]
10041. Sasıttı ortalığı (pis kokuttu), derler. [1134/08]
10042. Sağ öküze çürük saman zarar etmez. [1134/09]
- Ş. [Şināsi *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Oṭmāniyye* 283¹⁶⁸¹]
10043. Sağlık iste, başına yağlık isteme! [1134/10]
10044. Sağlık olsun. [1134/11]
10045. Sağ olsun, var olsun. [1134/12]
10046. Sağ olsun, var olsun; tek tar, zâr olmasın, derler. [1134/13]
10047. Sağlık olsun uğunma (hayıflanma) yokum diye döğünme! [1134/14]
10048. Sağ işli sağlam dişli! [1134/15]
10049. Sağ olan kimseye (kişiyeye) her gün bayram! [1134/16]
10050. Sağlık varlıktır, sağlığa yetişir ne var? [1134/17]
10051. Sağlığınıza duacıyım! [1134/18]
10052. Sağ olan bir gün olur, gün görür! [1134/19]

¹⁶⁸¹ Şināsi - Ebü 'z-Ziyā: *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Oṭmāniyye*: Sağ öküze çürük saman zarar etmez.: 283.

10053. Sağ olana her gün düğün; bayram. [1134/20]
10054. Sağlık olsun, her şey bulunur! [1134/21]
10055. Sağlığa yeter bir şey olmaz, her şeyin başı sağlıktır! [1134/22]
10056. Sağ kalpli, sağlam adam. [1134/23]
10057. Sağ akçe gibi dürüst söyler adamdır, derler. [1134/24]
10058. Sağlam söz dürüst adam. [1134/25]
10059. Sağ, sol ayakkabını tanımayan sağlam- dürüst akıllı- mıdır? demiş. /Deha/=Sağ ayakkabı değil, müfsit münafık oynak (müheyya) sağ ayakkabı olduğunu aslından bilmez mi idiniz? demiş. [1135/01]
10060. Sağ söz, sağ akçe gibidir. [1135/02]
10061. Sağlam söz, sağ ayakkabı! [1135/03]
10062. Sağlık varlıktır. [1135/04]
10063. Sağlık gibi büyük nimet olmaz. [1135/05]
10064. Sağlık varlıktan yeğdir. [1135/06]
- Ş. [Şināsī *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye* 283¹⁶⁸²]
10065. Sağ selamet, sahile çıktı. [1135/07]
10066. Sağlam söz, senet yerini tutar. [1135/08]
10067. Sağlam kazığa bağladı, derler. [1135/09]
- Mehmed Tefīk] *Mecmū'a min Nevādiri 'l-Üdebā ve Ātāri 'z-Zurefā* (Nevādirü 'z-Zurefā)¹⁶⁸³ [cüz' -i evvel]¹⁶⁸⁴ 22
10068. Sağlam kazık, kavî senet. [1135/10]
10069. Sağlık hastalık insan içindir, derler. [1135/11]
10070. Sağına soluna bakmadan gitti, derler. [1135/12]
10071. Sağı, solu yok. [1135/13]
10072. Sağı, solu hep bir. [1135/14]
10073. Sağı, solu daha, öğrenememiş! [1135/15]
10074. Sağ, sol Osmanlıda yerine göre değişir demiş. [1135/16]
- [Şolaḳzāde Mehmed Hemdemī Çelebī] *Şolaḳzāde Tārīḫi*¹⁶⁸⁵ 366
10075. Sağ elinin verdiğini sol elin görmesin. [1135/17]
10076. Sağ elinle verdiğin sadakayı, sol elin duymasın demişler. [1135/18]
10077. Sağ göz, sol göze muhtaç olmasın, bu âlemde! [1135/19]
10078. Sağ gözünü, sol gözüne muhtaç etmesin! [1135/20]
10079. Sağ ayakkabı değildir! derler. [1135/21]
- Ş. [Şināsī *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye* 283¹⁶⁸⁶]
- Müfsit münasık fasık oynak demek.*

¹⁶⁸² Şināsī - Ebü 'z-Ziyā: *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye*: Sağlık varlıktan yeğdür.: 283.

¹⁶⁸³ Yazmada: *Nevādir-i Zurefā'dan bir fiḳradur.*

¹⁶⁸⁴ Yazmada: *Nevādir-i Zurefā'dan bir fiḳradur.*

¹⁶⁸⁵ Yazmada: *Şolaḳzāde Tārīḫi'nden bir fiḳradur.*

¹⁶⁸⁶ Şināsī - Ebü 'z-Ziyā: *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye*: Sağ ayakkabı degüldür.: 283.

10080. Sağ ayağıyla sol ayağını tanımaz abdaldır. [1135/22]

10081. Sağını, solunu, saymaz, savruktur? [1135/23]

10082. Sağdıç emeği. [1135/24]

10083. Sağdıç emeği gibi boşa gitti. [1135/25]

10084. Sağırın sağları, işittiği hâlde işitmemezliğe gelmiş, körün körü, gördüğü halde görmemezliğe gelmiş kişilerdir derler. [1135/26]

10085. Sağır için iki kere kamet olmaz, demişler. [1136/01]

Yahyâ Nâzîm *Dîvân-ı Belâğat-‘unvân-ı Nâzîm* [İbtidâ-yı Gazelliyât 735, 6] [beyt]

sükker olursa étme mükerrer maķālîñi

gûş-ı kerâna ey dil oķunmaz ezân iki

10086. Sağır işitmez uydurur. [1136/02]

Ş. [Şinâsî *Đurûb-ı Emtâl-i ‘Otmâniyye* 283¹⁶⁸⁷]

10087. Sağır ile anlaşmak zordur! [1136/03]

10088. Sağıra hiddet etme ibret et derler. [1136/04]

10089. Sağır anlamadığını uydurur. [1136/05]

10090. Sağırın yanında kulaktan, çolak varken koldan, topal söz dinlerken bacaktan bacak bahsolunmaz derler. [1136/06]

10091. Sağırlık illeti insanda, arız ve vaki olan iki nev illettir. Birisi arzî ve zahirî diğeri tabii ve batınîdir. Zahirî ve arzî olan bizzat beladır. [1136/07]

H. [‘Abdü ’l-Halîm Hakkî]

Bi ’l-fiil kulaklara arız olur. Tabiidir batınî olanı, hilkaten ve taban kalpte mevcut bulunan sağırlık marazıdır! Her ikisi de insan için bais-i sıklet ve keder ve bedbahlıktır. Hafazanallah. Sağırın hissi galiptir derler sağırın akli kalbi kulağı bir tutar. Akli keskin ve metin kalbi açık ve emin olurmuş derler. Zira sağırın hissiyatının galip olması hiss-i aşarın birisinin noksanlığı yani kulak hissiyatı ve noksanlığı akıl ve kalbe ve fikre yükleterek onlar vasıtasıyla hüsn-i idrakini temin ve tazmin eylemiş demektir! Eğerçi bu noksanlık, akılda olursa! Onun noksanlığını, hissiyat-ı aşereden hiçbirisi temin ve tazmine kadir olamaz. Ve keşfiyat edemedikleri işlerle bile faide vermiş! Fen ve hikmet kanununa nazar oluna!

10092. Sağmal sığır bulsa emecek. [1136/08]

10093. Sağmal sığır gibi bel verdi, derler. [1136/09]

10094. Sağmal koyun, kuzusundan ayrı gezer. [1136/10]

10095. Sağanaklı yağmur tez geçer. [1136/11]

Ş. [Şinâsî *Đurûb-ı Emtâl-i ‘Otmâniyye* 283¹⁶⁸⁸]

10096. Sağanaklı yağmur sel eder, sepken yağmur kül eder. [1136/12]

10097. Sağanakta kalan ıslanır, sepkende kalan küplenir. [1136/13]

10098. Sağılan sığır saman ister, sıkılan baş aman ister. [1136/14]

10099. Saf ayine gibi görün; kendini görme! demiş. [1136/15]

Yahyâ Nâzîm *Dîvân-ı Belâğat-‘unvân-ı Nâzîm* [İbtidâ-yı Gazelliyât 739, 1] [beyt]

¹⁶⁸⁷ Şinâsî - Ebü ’z-Ziyâ: *Đurûb-ı Emtâl-i ‘Otmâniyye*: Sağır eşitmez uydurur.: 283.

¹⁶⁸⁸ Şinâsî - Ebü ’z-Ziyâ: *Đurûb-ı Emtâl-i ‘Otmâniyye*: Sağanaklı yağmur tēz geçer.: 283.

*'arz eyle hüsni-i dil-keş-i 'âlem-pesendiği
mir 'at-ı şâf gibi gözün görme kendüğü*

10100. Saf adamdır! [1136/16]

10101. Saf kalpte yamanlık olmaz. [1136/17]

10102. Saf kalpte yamanlık olmaz, paslı kalpte amanlık olmaz. [1136/18]

10103. Saf meşrep adamdır, derler. [1136/19]

10104. Safderundur derler. [1136/20]

Yahyâ Nazîm *Dîvân-ı Belâğat- 'unvân-ı Nazîm* [İbtidâ-yı Gâzelliyât 46, 7] [beyt]

*şâf-meşreb şâf-dil şâfî-nazar şâfî-derün
kim ola dërseñ Nazîm-i zâra bir ben bir habâb*

10105. Safî, sufî! [1136/21]

10106. Safdil adamdır derler. [1136/22]

10107. Safdil, saf derun gerek. [1136/23]

10108. Safi kalpli insanlar, saf kanlı insanlardır derler. [1136/24]

10109. Safi yalan! [1136/25]

10110. Safî yalan söyler, sufi yalan dinler. [1136/26]

10111. Sakın oturduğun botu kırma! Bindiğin dalı kesme, baş aşağı olursun! demiş derler. [1137/01]

10112. Sakın zinhar değirmenci ile dargın olma, eğer dargın olur isen, ya değirmenin çarkı ya da harcı kesilir ve bozulur. demişler. [1137/02]

10113. Sakın hilebaz ile yoldaş, gammaz ile arkadaş olma! Birisi aşına, diğeri işine soğuk su katar! demişler. [1137/03]

10114. Saksıda büyümüş çiçek gibi. [1137/04]

10115. Sakla samanı gelir zamanı! [1137/05]

Ş. [Şinâsî *Durûb-ı Emtâl-i 'Otmâniyye* 283¹⁶⁸⁹]

10116. Sakla malını, elbet bir gün ki gerekir, lazım olur. [1137/06]

10117. Saklanan iş tez duyulur! [1137/07]

10118. Saklı söz tez duyulur. [1137/08]

10119. Saklanan söz, saklanan bez gibi bir taraftan baş gösterse gerektir. [1137/09]

10120. Saklambaç oyununa benzedi. [1137/10]

10121. Saklı şey sorulmaz, sorulmak caiz olaydı saklanmazdı, derler. [1137/11]

10122. Saklanan göze çöp düşer. [1137/12]

Ş. [Şinâsî *Durûb-ı Emtâl-i 'Otmâniyye* 283¹⁶⁹⁰]

10123. Sakın olma rind cimriü 'l-lisân, beriü 'l-lisân ol, beriü 'l-lisân. [1137/13]

10124. Sakın ikbal için kimseye garaz maraz aleti olma! demişler. [1137/14]

Żiyâ Paşa gâzelinden

menâfi ' muhelifdir iktiżâ-yı rozgâr üzre

¹⁶⁸⁹ Şinâsî - Ebü 'z-Żiyâ: *Durûb-ı Emtâl-i 'Otmâniyye*: Şakla şamanı gelür zamânı.: 283.

¹⁶⁹⁰ Şinâsî - Ebü 'z-Żiyâ: *Durûb-ı Emtâl-i 'Otmâniyye*: Şaklanan göze çöp düşer.: 283.

degil 'üryāna lazım nā-ḥüdāya bād lāzımsa

şakın iḥbāl için eşḥāşa olma ālet-i aḡrāz

sağa lāzım mı olmaḵ 'āleme cellād lāzımsa

umūr-ı beyti hep var mı taşarruf etmege ḥaḡḡı

eger duḡter için nāçār bir dāmād lāzımsa

Nazīre 'Abdü 'l-ḡalīm Memdūḡ

şakın bir ferdi taḡrīb eyleme ger bünyād lāzımsa

ḡarāb ābādi-yi dünyāyı ger ābād lazımsa

10125. Sakın bu dünyanın alayışına aldanma, dünya dönektir. [1137/15]

10126. Sakın tuttuğun dâmen-i şefaati bırakma! [1137/16]

10127. Sakın kimsenin kalbini kırma, eğer insanlık lazımsa! [1137/17]

10128. Sakın tuttuğun işi yarı yolda (bitirmeden) bırakma. [1137/18]

10129. Sakın cihanın satranç tahtasına aldanma; zira ahirini açmaza düşürerek mat etse gerektir! demiş. [1137/19]

Muḡıbbī *Dīvān* [129, 311, 4] [beyt]

şakın aldanma cehān nuḡ'ına āḡır māt eder

nāḡehān açmaz yüzinden sağa diye şāḡ ruḡ

10130. Sakın deni dünyaya gönül verip içinde aşıyan etme; zira senin gibi nice yavru uçurmuştur yuvasından! [1137/20]

10131. Sakın bu deni dünyaya gönül verme; zira sonu nedamettir demişler. [1137/21]

10132. Sakının penbeden (pamuktan) arslan geliyor, derler. [1137/22]

10133. Sakın esnâ-yı cemiyette dūnbāl-i (kuyruk) harı kesme! [1137/23]

Mevzundur.

Ḥıfzī [*Manzūme-yi Ḍurūb-i Emtāl* 16] [mıṣrā¹⁶⁹¹]

10134. Sakınır bizden o zalim bir içim suyu bile! [1137/24]

Mevzundur.

Ḥıfzī [*Manzūme-yi Ḍurūb-i Emtāl* 16] [mıṣrā¹⁶⁹²]

10135. Sakın esnâ-yı muhabbette pot kırma! [1138/01]

10136. Sakın çiğ yeme karnın aḡrır! [1138/02]

10137. Sakın ayaḡını, çürük tahtaya basma! [1138/03]

10138. Sakın ayaḡının altına, karpuz kabuḡu koymasınlar! [1138/04]

10139. Sakınır dil, tahrik-i sabâdan yüzün örter zülfiyle. [1138/05]

10140. Sakınır ol gül-i ruhsarı esen yellerden. [1138/06]

10141. Sakın zulüm etmeyin, çünkü zulüm bir yılandır ki bir gün olur seni de sokar! [1138/07]

Cümel-i hikemiye...

10142. Sakın sırrını âleme faş etme! [1138/08]

¹⁶⁹¹ Ḥıfzī: *Manzūme-yi Ḍurūb-i Emtāl*: şakın etnâ-yı cem'iyetde dūnbāl-i ḡarı kesme: 16.

¹⁶⁹² Ḥıfzī: *Manzūme-yi Ḍurūb-i Emtāl*: şakınır bizden o zālīm bir içim şuyı bile: 16.

10143. Sakın kılavuz eylediğin dostun harami çıkmasın! [1138/09]

Nevres-i Kadīm beyt

*mîzāna ur görüşdüğüñ aḥbābı el-ḥader
rehber taṣavvur eylediğiñ reh-zen olmasun*

10144. Sakın tecrübe etmeden kimse ile dost olma! [1138/10]

10145. Sakın hacı sandığın, gacı çıkmasın! [1138/11]

10146. Sakın, sakın olma kassam, demişler. [1138/12]

10147. Sakın vuslat günü, kıyamet günü olmasın! [1138/13]

Süleyman Naḥfî beyt

*ḡam yême bir gün edersin dârsin baḡa
mev'id vaşlıḡ şaḡın roz-i kıyāmet olmasun*

10148. Sakın kimseyi hakir görüp hor bakma! [1138/14]

Āḡāḥ Paşa ḡazelinden

*hēḡ görme şaḡın kimseyi 'ālemde muḥḡır
ḡāḡır görinen belki çıkar Hıẓr u Skender
her şaḡs-ı 'abā pūşı kıyās étme ki boşdur
ba 'zan bulunur ummadığıñ serde mücevher*

10149. Sakın yâr-ı azize olma dâyin! [1138/15]

Mevzundur.

Hıfzî [Manẓūme-yi Ḍurūb-i Emtāl 16] [mıṣrā¹⁶⁹³]

10150. Sakınan göze çöp düşer. [1138/16]

10151. Sakındığına uğramış, derler. [1138/17]

10152. Sakınan göze çöp düşer, saklanan söze kulak pişer, derler. [1138/18]

10153. Sakına adam ya suya ya çukura düşer! [1138/19]

10154. Salt benim olsun, der. [1139/01]

10155. Salt beni dinle, der. [1139/02]

10156. Salt benimki yürüsün, seninki dursun der. [1139/03]

10157. Salt kendi kendini beğenir. [1139/04]

10158. Salt kendi söyler, kendi dinler. [1139/05]

10159. Salta duran kedi gibi. [1139/06]

10160. Salgın marazın gitmesi ağırdır. [1139/07]

10161. Salgın marazı gibi, salındı kaldı derler. [1139/08]

10162. Sal ile taşıdığı malının, kol ile sadakasını bile vermez. [1139/09]

10163. Sal üstünde kalmış kalafatçı köpeği gibi. [1139/10]

Ş. [Şināsî Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Oṭmāniyye 283¹⁶⁹⁴]

10164. Sal gibi sallanır, yayvan adam. [1139/11]

¹⁶⁹³ Hıfzî: Manẓūme-yi Ḍurūb-i Emtāl: şaḡın yâr-ı 'azîze olma dâin: 16.

¹⁶⁹⁴ Şināsî - Ebü 'z-Zîyâ: Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Oṭmāniyye: Şal üstünde kalmış kalafatçı köpeği gibi.: 283.

10165. Salına saman yükletmişler. [1139/12]
 10166. Salcı köpeği gibi. [1139/13]
 10167. Salma hayvan gibi başı boş, sahipsiz gezer. [1139/14]
 10168. Salkı adam. [1139/15]
 10169. Salkı bulut yağmursuz olmaz. [1139/16]
 10170. Salkı bulut yağmursuz olmaz amma; ümit ettiğin yere yağmaz. [1139/17]
 10171. Sallandı. [1139/18]
 10172. Salla hayret etmiş, artık semiz bahtına. [1139/19]
 10173. Salla koca oğlan balta kında. [1139/20]
 Ş. [Şināsī *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Oṭmāniyye* 284¹⁶⁹⁵]
 10174. Salla bakalım müşterisi çıkar mı? [1139/21]
 10175. Salladığımız kafa boş boşuna gitti? derler. [1140/01]
 10176. Salladığımız kafa boş çıktı? [1140/02]
 10177. Salladığın el, salladığın kafayı kaldıramaz, derler. [1140/03]
 10178. Salladığın el, salladığın dalı beceremez! [1140/04]
 10179. Sallama beşiği, uyandırırın arslanı. [1140/05]
 10180. Sallama beşiği uyandırırın bebeği. [1140/06]
 10181. Salının gelişinden çarşamba anlaşıldı. [1140/07]
 10182. Salı günü düğün başlanmaz, derler. [1140/08]
 10183. Salı günü çarşamba günü Allah'ın günü değil mi? [1140/09]
 10184. Salı günü saladan sonra. [1140/10]
 10185. Salma ferdaya işi, erte günün sahibi var! demiş, derler. [1140/11]

Yavuz Sultân Selim

10186. Salıncak gerek dilbere oyuncak gerek. [1140/12]
 10187. Salıncakta sallanana mı bakarsın, sallanıp da kolan çekene mi? [1140/13]
 10188. Salıncağını sallamış gibi, sen sen deyip durma! derler. [1140/14]
 10189. Samsun köpeği gibi carustur? [1140/15]
 10190. Sandığımız gibi çıkmadı. [1140/16]
 10191. Sandırakladı (sayıkladı) artık, derler. [1140/17]
 10192. Sandıraklamaya başladı. [1140/18]
 10193. Sandığımız hacı gacı çıktı. [1140/19]
 10194. Sandığımız kutu kapağı çıktı. [1140/20]

Ş. [Şināsī *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Oṭmāniyye* 284¹⁶⁹⁶]

10195. Sanki sabah kıyamet günü imiş gibi, selam yâre, kelâm yâre! [1140/21]
 10196. Sâni nâveke (ok) bir dîde yeter. [1140/22]

Mevzundur.

¹⁶⁹⁵ Şināsī - Ebü 'z-Ziyâ: *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Oṭmāniyye*: Salla koca oğlan balta kında.: 284.

¹⁶⁹⁶ Şināsī - Ebü 'z-Ziyâ: *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Oṭmāniyye*: Sandığımız kutu kapağı çıktı.: 284.

Hıfzî [Manzûme-yi *Ḍurûb-i Emtâl* 16] [mısrâ¹⁶⁹⁷]

10197. Sâni-yi mutlak hazretlerinin kudret ve azametini daima ibret nazarıyla bakmak gerek! [1141/01]

10198. Sanki büyük dağları o yaratmış. [1141/02]

Cümel-i hikemiye...

10199. Sanki bulunmaz Hint kumaşı gibi. [1141/03]

10200. Sanki görülmemiş Bursa kumaşı değil! [1141/04]

10201. Sanma ki bu dünya sana kala, ne sana kala ne evladına kala! [1141/05]

10202. Sanma ki hasis kân-ı keremdir, belki kân-ı cehennemdir! [1141/06]

10203. Sanki buluttan kurtulmuş ay gibi parladı! derler. [1141/07]

Ẓiyâ Paşa Şarkı

[...]yandı görüp ref'târı
özüme inşâf-ê Ẓiyâ-yı zârı
ko kılayım bir kerecik ruhsârı
hüsnüğe vermiş terâşın başka tâb
şanki kurtulmuş bulutdan mâhtâb

10204. Sanki memleket-i Çin ve Hıta'yı buna vermişler gibi sevindi, derler. [1141/08]

Halîmî Kâfile-yi Şu 'arâ 161 Mafla'

elüme girmiş edi dün gece ol zülf-i dü-tâ
şanki düşümde edi memleket-i Çîn ü Hıta

10205. Sanki dünyaya direk olacak? [1141/09]

10206. Sanki dünya yıkıldı ben altında kalmışım gibi oldum, derler. [1141/10]

Âgâh Beg Muhammes

ırgad-ı gamla lenger-i tedbîri almışım
küştî-i 'aqlı baħr-i hıyânetden şalmışım
bâd-ı hevâya başımı her taşta çalmışım
emvâc-ı ye's ü miħnete tâ şöyle talmışım
dünyâ yıkıldı şanki altında kalmışım

10207. Sanki dünya yıkıldı da salt ben altında kalmışım gibi. [1141/11]

10208. Sanki dünya yıkıldı da sen altında mı kaldın! derler. [1141/12]

10209. Sanki İskender-i zaman idi, demiş. [1141/13]

[Şolağzâde Mehmed Hemdemî Çelebî] *Şolağzâde Târîhi*¹⁶⁹⁸ 433

10210. Sanma bu dünya sana kalır; ne sana kalır ne evlad ve ahfadına kalır; hiç kimseye kalmaz! Dünyanın sonu hüve 'l-bakidir demişler. [1141/14]

10211. Sanma sufiyi sabırlı sınavlı, bir melektir! Eğer heves-i sırasın düşürse tavasın tavun görse içindekin çaresin kolayın bulsa sen gör! Ben görmemiş kabilinden işe yarar, hemen balığı yutar! Kurnazlardır. [1141/15]

10212. Sanki arslan yatağıdır, demiş. [1141/16]

[Şolağzâde Mehmed Hemdemî Çelebî] *Şolağzâde Târîhi*¹⁶⁹⁹ 433

¹⁶⁹⁷ Hıfzî: *Manzûme-yi Ḍurûb-i Emtâl*: şâni' nâveke bir dîde yeter: 16.

¹⁶⁹⁸ Yazmada: *Şolağzâde Târîhi*'nden bir fıkıradur.

*mihr-i meh gib münevverdir çerāğī bu seneniñ
serv-i qadlerdir serāpā bāğ u rāğī bu seneniñ
şanki aslan yatağıdır kulağī bu seneniñ
eylesün mevlā haṭālardan emīn erbābını
oldı ġāzīler ocağī her bucağī bu seneniñ*

10213. Sanki kıyamet kopmuş. [1141/17]

10214. Sanki kıyamet bugün kopacak gibi?! [1141/18]

10215. Sanma yağmurlu gecede yıldız olur. [1141/19]

Mevzundur.

10216. Sanma gerdûn çember devr-i zamanı döndürür, bir yed-i kudret bu dolab-ı cihani döndürür. [1141/20]

10217. Sanma dağlıkta yol doğru dümdüz olur. Belki eğri ara sıra verasında ham-tam-hırsız olur! demiş. [1141/21]

10218. Savsız- sahih- sağlam- söz, sav adamdan çıkar! demişler. [1141/22]

10219. Savcı; sağlam söz tecrübeli söyler! Savcı -sahih sağlam- sağlam tecrübe eder, yani tecrübeli sağlam- ile tecrübesizi kizb ve riwayı tefrik ayırt eder! demişler. [1141/23]

10220. Savcı atalar sözü söyleyici, savcı, denetçi -tecrübe edici- hep bir avcı! demiş derler. [Sav sözün savatı, akıl insanın, patavatıdır] derler. [1142/01]

10221. Sav bir atalar sözü- sözün savatıdır derler. Tabiat denetçisi yani [patavatsızın savatsız sözü üzerine nakş olunandır! derler. [1142/02]

10222. Savcı, sınavcı (Söz avcısı, sınavcı, huy avcısı) hep bir avcıdır derler. İnsan sözü huyu ile tanılır, tutulur! [1142/03]

10223. Savaş yerinde yaraşır. [1142/04]

10224. Sav -durub-ı emsâl- sözü saygısız, tevekkül -suyu- sözü kaygısız derler. Savsız savatsız söz, sınavsız, ya tavansız insan gibidir derler. Savcı ile ayışmak, sınavcı tecrübesiz ile pervasız münasebetsiz ile oturuşmak, güçtür, derler. [1142/05]

10225. Savaş etmekten, savuşup gitmek yeğdir! Savcı üç söyler, sınavcı, ya çok söyler ya hiç söylemez! derler. [1142/06]

10226. Sav -sahih sağlam-söz, savcı-darb-ı mesel- atalar sözü söyleyicidir. (Savsız, sağlam) söz! Yalan söz, yığlam söz! demişler. [1142/07]

10227. Savaştığı canına kâr kaldı? Sav sözün tuzu biberi, Sınav -ağlayışı-riyalı söz- sözün-özün- sebebi, tecrübecisidir derler. Sav sözün savanı, sınav sözün özün, patavanı! demişler. [1142/08]

10228. Savaştığı iş, yediği savruğa değmedi. [1142/09]

10229. Savruk (mülahazasız) heriftir! derler. Savrukları, savmak işten değil amma, gel gammaz; hilebaz; onmazlara söz anlat! demiş.[1142/010]

10230. Savruktan, makul söz umma, gammaz, hilebazdan, faideli iş ümit etme! demişler. [1142/11]

10231. Sav başından budalay, kurtul calasından, belasından! derler.[1142/12]

10232. Sav başından deliyi, al başına deliyi, alma sarıyı, tutma deliyi, incitme veliyi! derler. [1142/13]

10233. Savuşan -kaçan- kavuşmaz, derler. [1142/14]

10234. Savsak baş ile, sarımısak -kel- başın traşı, hatasız, kazasız, olmaz! derler. [1142/15]

10235. Savsaksa iş yapar -faidesiz- savaş elden kaçır? derler. [1142/16]

Başta atma iş.

10236. Savsız, savatsız kara kalem nakşı gümüş üzerine yapılır. Söz, patavatsız insanlardan çıkar derler. [1142/17]

Bi-mana söz yani sarık adamın savsaklaması saçma gözlüğü kabilinden saçma sözdür, derler.

10237. Sayılı savutla (saplı kap kaşıkla) aş verip sapıyla göz çıkarma! derler. [1142/18]

10238. Savut sabak takırdamayan ev olmaz, derler. [1142/19]

10239. Savut sabağa (çanak çömleğe) erkek karışmaz? [1142/20]

10240. Savulun biçareler öteye, çün kaldı divan erteye! [1142/21]

Mevzundur.

10241. Savulun yiğitler, pamuktan arslan geliyor! Demiş. [1142/22]

10242. Savruk (avanak) adamdır, derler. [1142/23]

10243. Savruk yemeden, savuşup gitmek yeğdir derler. [1142/24]

10244. Savulun kardeşler! Karnımda yangın var?! Demiş. [1142/25]

Nasreddin Hoca¹⁷⁰⁰ ...

10245. Savurduğu harmanına bak. [1142/26]

10246. Savruk herif bir hayli savsakladı! Fırtınalı yel gibi esti, harman, saman gibi esti, savurdu, çıktı gitti! derler. [1142/27]

Deli bozuk fırtına huylu kimseler hakkında söylenir.

10247. Savurduğu külden köz açılmaz oldu?[1142/028]

10248. Savulun, bayrak geliyor! derler. [1142/29]

Zaman-ı kadim Türklerinin halka hazır ol, kavga naralarıdır derler.

10249. Saygısız insan, soysuz insan kabilindendir demişlerdir ki [saygısız, soysuz olur, en iyisi huysuz olur, en iyisi kaygısız olur derler. [1142/30]

10250. Saygısız, soysuz ile sonradan görmüslere akıl, sır erdirmek mümkün olmaz derler; zira soysuz, sayısız olur. Sonradan görmüş başı dönmüş, kendi kendine ben ne oldum der. [1142/31]

10251. Saygısız adamdır derler. Saygılı insandır! derler. Saygısız söz, yüz verme! Saygılıdan, söz yüz değil ipekli bez esirgeme. Sayanı seveni say, sev, saymayanı, sevmeyeni sayma, sevme derler! [1142/32]

10252. Saygısız, soysuz olur; soysuz huysuz olur derler. Say sayanı, sayarsa seni; sayma saymayanı saymazsa seni! [1142/33]

10253. Saygısız adam, misafirini, kendi evinde tekdir eder; ahmak adam, misafir vardığı yerde ev sahibine hizmet eder! demişler. [1142/34]

10254. Saygısız adam, ya misafirine iş gördürür ya da misafirine karşı kibir ve nahvetin gösterir. Kendinden halkı bezdirir, nefretle bıktırır derler! [1142/35]

Luğat

Saygı: saygı, hürmet, itibar hatır. Lugat: Saygısız, mülahazasız, ihtiyatsız, hürmet ve riayet etmeyen hatır na-şinaslık, pervasızlık gösteren. Saygılı: Saygısı olan, mülahazalı, ihtiyatlı, hatırşinas, müeddeb, muhteriz, müctenib, bir şeyin her cihetini düşünen.

- 10255.** Saygısız insan, soysuz insan, soysuz insan huysuz insandır, derler. **[1142/36]**
- 10256.** Saygısız, köpek gibi, saygılı bebek gibidir, derler. **[1142/37]**
- 10257.** Saygısız adam olur, sahipsiz akçe olmaz, derler. **[1142/38]**
- 10258.** Saygısız halka baş olmaktansa, mezara taş olmak yeğdir demişler. **[1142/39]**
- 10259.** Saygılı söz, başa sarık olur, saygısız söz arkaya samanla arık olur! demişler. **[1142/40]**
- 10260.** Saygılı, sakallı, kişiler, saygı kaygı görmüşlerdir, başlar gecelerden hürmet saygı. Arkası arıklı, ayağı çarıklı olduğuna bakma nice sarıklı okutur! **[1142/42]**
- 10261.** Saygılı adam baştaki sarık gibidir, saygısız adam, ayaktaki çarık gibidir. **[1142/43]**
- 10262.** Sayış, seviş iki taraftandır bu iş! Bir taraftan var, diğer taraftan yok ise eğer o iki aradan sen savuş. Ben seviş olayım, demiş derler. **[1142/44]**
- 10263.** Saygılı söz, kalbe ferah getirir, saygısız söz, kalbe kuvvet getirir! demişler. **[1142/45]**
- 10264.** Saygı, sevgi iki taraftan gelir; kaygı, kasvet bir taraftan olur, derler. **[1143/01]**

H. ['Abdü 'l-Halim Hakkî]

Zira saygı ihtiyari bir fiil addolunursa da, âlem ünsiyet ve insaniyette carî ve hukûk-ı manevîye-yi içtimaiye ve ihvaniyede bir esbab ve amil insaniyeden sayılır ve esas vazife-yi insaniyet ve ünsiyet ve vasıta-yi maarife ve inkişaf ve muhabbet ve meveddet ad ve itibar olunmuştu. Çünkü görüşmeden konuşmadan alışıp tanışmadan, muhabbet, sevg, saygı artmaz. Binaenaleyh bu âlem ve insaniyette hukuka riayet kazıyyesi, tarafeyn gönüllerinin yekdiğerine hoş ve doğru ve hüsn-i zan ve hüsn-i niyet ve safiyet-i kalp bulunmasına vabestedir! Yoksa tek kanatla kuş uçmaz, tek tekerlekle araba geçmez! Zorla güzellik olmaz. Tek gönülle muhabbet artmaz! Onun için demişler ki âlem-i insaniyette hukuka iki taraftan gerek, yani saygı, sevgi iki baştan gerek!

- 10265.** Saygılı adamın sayasındaki çobanından belli olur, derler. **[1143/02]**
- 10266.** Saygılı düğün, sahibinden bellidir. **[1143/03]**
- 10267.** Saygısız düğün olur, sayısız koyun olmaz. **[1143/04]**
- 10268.** Sayısız gün olmaz, sayısız koyun. **[1143/05]**
- 10269.** Sayılmadan koyundan baş alınmaz. **[1143/06]**
- 10270.** Sayılı gün, sayılı koyun! **[1143/07]**
- 10271.** Saymaya gelmeyen saçtır. Saygı bilmeyen piçtir demişler. **[1143/08]**
- 10272.** Sayımcı (eskiden ağnam memuru ve baş alan) gibi birer birer gözden geçirdi, derler. **[1143/09]**
- 10273.** Saygı bilmeyen piçtir. **[1143/10]**
- 10274.** Saydı, döktü. **[1143/11]**
- 10275.** Saygı, sevgi, iki traftan olur adettir! Saymayanı, saymak ne aciptir? demiş. **[1143/12]**
- 10276.** Saymadan alma, saymadan verme! **[1143/13]**

10277. Sayıp al, sayıp ver! [1143/14]
10278. Saymadan; yerden akçe bulsan alma derler. [1143/15]
10279. Mükerrer sayılı gün, sayılı koyun. [1143/16]
10280. Sayısız malın çobanı olma! [1143/17]
10281. Sayısız koyunun çobanı; saygısız halkın nighbânı olma! [1143/18]
10282. Sayısız koyunu, kurt kapar, sayısız kozu -cevizi- fareler kapar! [1143/19]
10283. Sayanı saymak adettir! [1143/20]
10284. Sayanı say, saymayandan uzak dur! [1143/21]
10285. Sayanı sayarlar, seveni severler! [1143/22]
10286. Sayanı sayarlar, soyanı kovarlar. [1143/023]
10287. Saymayanı saymazlar adettir. [1143/24]
10288. Saymayanı sen de sayma. [1143/25]
10289. Sayıklamaya başladı. [1143/26]
10290. Sayıklıyorsa, pabucu büyüğe okutsun, derler. [1143/27]
10291. Saplıdan asayılıdan anlamayan hiçtir. [1143/28]
10292. Sayı saymak zihni açar. [1143/29]
10293. Sayılmadığıma yanmadım, sıradan kaldığıma yanarım demiş. [1143/30]
10294. Sayılı koyunu kurt kapmaz. [1143/31]
10295. Sayılı gün tez geçer. [1143/32]
- Ş. [Şināsī *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Oṭmāniyye* 284¹⁷⁰¹]
10296. Sayılı gün, ramazan. [1143/33]
10297. Sabahki yiyeceğini akşamdan düşünme! [1144/01]
10298. Sabahlar hayrola! [1144/02]
10299. Sabah olmadan neler doğar! [1144/03]
10300. Saba kadaş, kaba kadaş! [1144/04]
10301. Sabah olmaz sanma. [1144/05]
10302. Sabah ola hayrola. [1144/06]
10303. Sabahın hayrı, akşamın şerri var. [1144/07]
10304. Sabah vakti namaz vakti, müminlere niyaz vakti [1144/08]
- Mevzundur.*
10305. Sabah vakti sala vakti, müminlere felah vakti. [1144/09]
- Mevzundur.*
10306. Sabah ola hayrı gele. [1144/10]
- Ş. [Şināsī *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Oṭmāniyye* 284¹⁷⁰²]
10307. Sabahki yiyeceğini bugünden düşünme. [1144/11]
- Ş. [Şināsī *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Oṭmāniyye* 284¹⁷⁰³]

¹⁷⁰¹ Şināsī - Ebü 'z-Ziyā: *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Oṭmāniyye*: Sayılı gün tēz geçer.: 284.

¹⁷⁰² Şināsī - Ebü 'z-Ziyā: *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Oṭmāniyye*: Şabāḥ ola ḥayrı gele.: 284.

¹⁷⁰³ Şināsī - Ebü 'z-Ziyā: *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Oṭmāniyye*: Şabāḥki yēyeceğini bugünden düşünme.: 284.

10308. Saban Adem atamızdan kalma sanattır. [1144/12]

10309. Saban atadan kalma mirastır. [1144/13]

10310. Saban olmayınca saman olmaz. [1144/14]

10311. Saban olmazsa saman olmaz, saman olmazsa hayvan barınmaz. [1144/15]

10312. Saban olmazsa viran kalır şu dünya. [1144/16]

Mevzundur.

10313. Saban ek saman olsun, bacanda duman olsun demişler. [1144/17]

10314. Saban ekmiş kendi ekmeğini kendi keser, zaman gelir altın tasta su içer! derler. [1144/18]

10315. Saban olmayınca nan olmaz, nan olmayınca adam insan olmaz. [1144/19]

10316. Saban eken saman biçer, zaman gelir saman yerine altın keser. [1144/20]

10317. Saban büyük baba sanatıdır derler. [1144/21]

10318. Saban olmayınca bereket olmaz. [1144/22]

10319. Sabana Hazret-i Hızır dua kılmıştır! [1144/23]

10320. Sabana hizmet babana hizmet! derler. [1144/24]

10321. Saban ekmiş, harman eder. Dertlilere derman eder harman hem nan alır hem saman alır. [1144/25]

10322. Sabana hizmet eden, zamana hizmet eder, yamana minnet etmez! [1144/26]

10323. Sabana hizmet eden kara topraktan sarı altın, ak gümüş toplar derler. [1144/27]

10324. Saban kara taban ister. [1144/28]

10325. Sabana sarıl demişler. [1144/29]

Kırk Anbar risālesinden bir fıkradır 133/134

10326. Sabancı saban demiri gibi parlak kalpli olmak gerek! [1144/30]

10327. Saban ortaklığı kavgasız olmaz. [1144/31]

10328. Sabanın kuyruğu, dünyanın kuyruğu! derler. [1144/32]

10329. Saban karın doyuran! [1144/33]

10330. Saban kara yeri ak eder, hizmet edenin karnını tok eder. [1144/34]

10331. Sabanında anlaşılmayan, harmanında hiç anlaşılmaz. [1144/35]

10332. Sabanına göre tarla değil, tarlasına göre saban ister! derler. [1144/36]

10333. Sabanında söyleşmeyen (anlaşılmayan) ortak harmanında zor anlaşıyor, belki kavgalar eder. [1144/37]

10334. Saban yeryüzünü karartır, adam adam yüzünü ağartır! derler. [1144/38]

10335. Sabır, sükut, hikmettir! Onun faili azdır, demişler. [1145/01]

“Menkuldür ki Hazreti Loḡmān Dāwūd ‘Aleyhi ’s-selām ile hem mu‘āşır olup müşārünileyhā birbiriyle de muḥib olmuşlar ve dā‘imā yalnızca şöḥbet ederler imiş. Bir müddet müşārünileyh, Dāwūd ‘Aleyhi ’s-selām şöḥbetinde olup, Dāwūd ‘Aleyhi ’s-selām (zerre) yapmış olduğunu bilmeyip ve nedir dēyü şormadı, vaḡtā ki -zerre- tekmīl olup bitdi. Dāwūd ‘Aleyhi ’s-selām giydikde, ne güzel libās oldu demekle, ol vaḡitte Loḡmān [şabr ve sükūt hikmetdir! Anıḡ fā‘ili ḡalīldir.] dedi. Bir gün Dāwūd

‘Aleyhi ’s-selām aḡa, yā Loḡman nēce nēce şabaḡlarıḡ? Dēdikde ḡayretiḡ altında dēdi Dāvūd ‘Aleyhi ’s-selām bu kelāmı tefekkürle bî-ḡoş oldı!] demişler.

10336. Sabah akıl, akşam nakl, söylemek gerek, derler. [1145/02]

10337. Sabret, eyle- kızım avratın -kısmetin açılısın! demiş. [1145/03]

10338. Sabahın hayrı var, akşamın şerri var! derler. [1145/04]

10339. Sabreyle, sebat, bais-i fevz ve necattır, demişler. [1145/05]

10340. Sabreden kişi muradına erer. [1145/06]

10341. Sabır esmâ-yi ilahîyedendir, hükm-i na-mütenahîdir. [1145/07]

10342. Sabreden ile Allah beraberdir. [1145/08]

10343. Sabr ile kanaat tükenmez hazinedir. [1145/09]

İzah: Sabretmek kanaat eylemek gerçi fazilet-i beşeriye muvaffakiyet-i insanîyedendir. Fakat bir emel için ve na’il-i emel olmak için sabr ve kanaat etmek vazifemizi büsbütün terk ve ta’tile ugratarak ‘ataleti ele almak ve çalışmamak değildir bi ’l-‘akis na’il-i meram ve vasıl-ı maksud olmaktadır. Sarf-ı kudret ve kuvvet-i beşerî tevs’ ve temsil ederek sarf-ı gayret ve cehd-i hizmet eylemek demektir. Yoksa kuşe-yi ‘ataletde baykuş gibi yuvasında rızık beklemek demek değildir.

10344. [...] [1145/10]

10345. Sabır ile ekşi koruk helva olur. [1145/11]

Muḡibbî Dīvān [308, 948, 1-2] [beyt]

*devr-i ‘ālemde kaçan kim bir şanem peydā olur
‘aşḡa düşüp niceler Mecnūn-leyin şeydā olur
intiẓār ile lebūḡden bulmadım bir derre kām
bir söz imiş şabr ile dērler ḡoruḡ ḡelvā olur*

10346. Sabır ile koruk helva olur, dut yapraḡı atlas. [1145/12]

10347. Sabır ile ekşi koruk helva olur, derler. [1145/13]

10348. Sabredersen yeşil yapraktan koza, sarı darıdan boza olur derler. [1145/14]

ḡoruḡ tekyesiniḡ ta ‘miri ḡaḡḡında: Keşkül risālesinde mizāḡḡarāne yazılan bir mekteb fıḡrasıdır 67

ḡoruḡ tekyesiniḡ ta ‘miri ḡaḡḡında şereḡsudūr eden va ‘d-i ‘ālīleri aşmalarla olmadıḡından [şabr eyle ḡoruḡ ḡelvā olur] meṡel-i şīrīnine i ‘timāden bugūn yarın teşebbūt olunur ... ilā āḡirihi.

10349. Sabır ile derler koruk helva olur. [1145/15]

Mevzundur.

Hıfzî [Manẓūme-yi Ḍurūb-ı Emtāl 15] [mıṡrā¹⁷⁰⁴]

10350. Sabreden bulur selamet şüphesiz. [1145/16]

Mevzundur.

Hıfzî [Manẓūme-yi Ḍurūb-ı Emtāl 15] [mıṡrā¹⁷⁰⁵]

¹⁷⁰⁴ Hıfzî: Manẓūme-yi Ḍurūb-ı Emtāl: şabr ile dērler ḡoruḡ ḡelvā olur: 15.

¹⁷⁰⁵ Hıfzî: Manẓūme-yi Ḍurūb-ı Emtāl: şabr eden bulur selāmet şübhesiz: 15.

10351. Sabır ile çiçekten bal, yeşil yapraktan sarı peştamal olur! **[1145/17]**

Çağatayca Beyt

*her kimse ki eylemez aşukmağını (‘aceleyi) hayāl
yaprağını ipek kılar çiçek bergini bāl*

10352. Sabreyle gönül elden ne gelir? **[1145/18]**

10353. Sabret kızım avratın yani kısmetin (orucun) açılsın, açışsın da başına güller saçılsın derler. **[1145/19]**

10354. Sabreyle oğlum! Her şeyin zamanı var, derler. **[1145/20]**

Yahyā Naẓīm *Dīvān-ı Belāğat-‘unvān-ı Naẓīm* [İbtidā-yı Gazelliyāt 242, 6] [beyt]

*mānend-i berķ göz yumup açındadır beķā
ey dil gerekse geşt ü güdār ēt cehānı dār
lā-büüd olur biter yetişür mīve-yi murād
şabr eyle ey Naẓīm buyursuñ zamānı var*

10355. Sabreyle derler kişi elbette maksudun bulunur. **[1145/21]**

Mevzundur.

Hıfzī [*Manzūme-yi Dürüb-ı Emtāl* 15] [mısrā¹⁷⁰⁶]

10356. Sabır ile düşman dost olur, demişler. **[1145/22]**

10357. Sabreden muradına erişir. **[1145/23]**

10358. Sabır ile rehzenler rehber olur, demişler. **[1145/24]**

10359. Sabreyle her derde derman olur. **[1145/25]**

10360. Sabreyle her derde derman olur, sabreyle ektiğin tohum elbette harman olur. **[1145/26]**

Mevzundur.

10361. Sabır, miftâh-ı fereçtir demişler! **[1145/27]**

Muhibbī *Dīvān* [105, 224, 5] [beyt]

*miḥnete şabr ēt (muḥibbī) tā éresin rāhına
ḥaḳ demişler bu sözi eş-şabru miftāḥu ’l-ferec*

10362. Sabreyle vakit olur kul sultan olur, demişler. **[1145/28]**

Keşkül risālesinden

Naẓm-Firāķī

*bağrıḡa taş başuben kı l cāna cebr
ḥāşıl olunca murādıñ eyle şabr
şabr ile her derde ḥod dermān olur
şabr ile kul vaḳt olur sulṭān olur*

Keḏā

*nā-ümēd olma biraz şabr eyle var
şabr ile olur müyesser cümle kār*

10363. Sabretme de bak görürsün tozunu demiş. **[1145/29]**

¹⁷⁰⁶

Hıfzī: *Manzūme-yi Dürüb-ı Emtāl*: şabr eyle derler kişi elbetde maḳşūdun bulur: 15.

10364. Sabredeni Allah sever. [1145/30]

10365. Sabreden har-ı gam nar-ı firâk-ı yâre, gülüne bülbül imiş şemine pervane imiş! [1145/31]

10366. Sabretmez isen elinden ne gelir? demiş. [1145/32]

Mehmed Tevfîk] *Mecmû'a min Nevâdiri 'l-Üdebâ ve Âtâri 'z-Zurefâ (Nevâdirü 'z-Zurefâ)*¹⁷⁰⁷ [cüz'-i evvel]¹⁷⁰⁸ 55

10367. Sabır ile olur müyesser cümlekâr. [1145/33]

10368. Sabreden derviş, muradına ermiş. [1145/34]

10369. Sabrdan büyük sanat mı var? derler. [1145/35]

10370. Sabret ki sabır onun fâili kalildir. [1146/01]

10371. Sabır sükût, hikmettir, demiş [1146/02]

Hzret-i Loğman Hekim

10372. Sabır cennetin anahtarıdır. [1146/03]

10373. Sabrın başı selamettir. [1146/04]

10374. Sabrın başı selamettir, canın sana emanettir, demişler. [1146/05]

Kıt'a

*bulup erbâbını dâniş-i 'aql demek ferâsetdür
zamân âhîr zamân oldu zuhûr eden 'alâmetdür*

*hevâ'î nefisine uyma şabrın başı selâmetdür
ne aldandın be hey şaşkın bu cân sağa emânetdür*

10375. Sabır hilekâr olmayanların hilesidir. [1146/06]

[Şolâkzâde Mehmed Hemdemî Çelebî] *Şolâkzâde Târîhi*¹⁷⁰⁹ 566

10376. Sabır şazlık anahtarıdır. [1146/07]

Ş. [Şinâsî *Durûb-ı Emtâl-i 'Otmâniyye* 285¹⁷¹⁰]

10377. Sabrın sonu selamettir. [1146/08]

Ş. [Şinâsî *Durûb-ı Emtâl-i 'Otmâniyye* 285¹⁷¹¹]

10378. Sabrın sonu (dibi) sarı altın! derler. Sabrın sonu ak akçe, sarı altın! Acelenin önü, kızıl bakır, gök balkona benzer, demişler. [1146/09]

10379. Sabrın dibi selamet, derler. Sabrın sonu, sahil-i selamettir. Acelenin sonu badi-yi hacaletle melalettir! demişler. [1146/10]

Manzumdur.

*şabr eden erer murâda zafer bulur
cümle eden érmez menzil-i maşşûda mağlûb olur*

10380. Sabır taşını göğsünde taşır adamdır derler. Mütehammil ve hazm sahibi demek. [1146/11]

¹⁷⁰⁷ Yazmada: *Nevâdir-i Zurefâ'dan bir fıkradur.*

¹⁷⁰⁸ Yazmada: *Nevâdir-i Zurefâ'dan bir fıkradur.*

¹⁷⁰⁹ Yazmada: *Şolâkzâde Târîhi'nden bir fıkradur.*

¹⁷¹⁰ Şinâsî - Ebü 'z-Ziyâ: *Durûb-ı Emtâl-i 'Otmâniyye*: Şabr şazlık anahtarıdır.: 285.

¹⁷¹¹ Şinâsî - Ebü 'z-Ziyâ: *Durûb-ı Emtâl-i 'Otmâniyye*: Şabrın sonu selâmetdir.: 285.

10381. Sabırsızlara sabır taşı, apacılara kabir taşı gerek? derler. [1146/12]

Mısrā‘ Lā

ıztırabı ƙo gel ey mürğ-i revān şabr eyle

10382. Sabrın sonu zaferdir derler. [1146/13]

‘Hurūfī ‘Arşī [Dīvān-ı Belāgat Unvān-ı ‘Arşī] [Gazelıyyāt 118]

dilā şabr eyle her ne gelse ƙaƙ te ‘ālādan

şi ‘ār-ı evliyādır derd-i miħnet çekmek evlādın

devā için ƙekīm-i bī-vuƙūfa eyleme rüic ‘at

tevekkül ƙapusın ƙut isti ‘ānat iste mevlādan

eger mü ‘min geçersen incitme emrāzı a ‘zādan

çün ādemzādesin derd-i belādan ğam yeme

bize mīratdır renc ü meşakƙat çekmek ābādan

sor şabri biledir şabr eyleyenler ile

naşiħat böyle érdi bize (‘arşī) dānādan

10383. Sabrın kıymeti yoktur. [1146/14]

10384. Sabır taşı, kıymetini üstünde taşır. [1146/15]

10385. Sabreden kulunu Allah sever. [1146/16]

Ş. [Şināsī *Durūb-ı Emtāl-i ‘Otmāniyye* 285¹⁷¹²]

10386. Sabırlı kulunu Mevla sever, muradına erdirir, demişler. [1146/17]

10387. Sabır, tecrübe kapısıdır, acele şer şeytan yoludur! demişler. [1146/18]

tēz-reftār olanıƞ pāyine dāmen dolaşır

āheste-rev olan menzil-i maƙşūdına ulaşır

10388. Sabr ile kanaat etmek; atalet ile betalet eylemek değil, say ve gayretle irade-i cüziyeyi sarf etmek ve lutf-ı ilahiye tevekkül-i tamla arz-ı minnet ve şükran eylemek demektir. [1146/19]

10389. Sabr, -kanaat babında- şükrü, fikri arttırır, hem tecrübedide eder! Acele, hırs ve tamai arttırır, zilletle gam dide eyler; gam didelik, tecrübesizlikten, tecrübesizlik, sabr ile teemmülsüzlükten doğar demişler. [1146/20]

10390. Sabra tahammül gerek, her işe teemmül gerek! Sonra, say ve gayrete tevessül, lutf-ı hakka tevekkül gerek! demişler. [1146/21]

10391. Sabr-ı derviş tükendi ise sefer gerek, derler. [1146/22]

10392. Sabrım tükendi lazım oluptur bana sefer. [1146/23]

10393. Sabırsız kız kocaya varsa çalpaçmaz (rahat etmez), derler. [1146/24]

10394. Sabrı tükenen dervişe sefer gerek. [1146/25]

10395. Sabrın aşığı zaferdir, dervişin maşuku seferdir, ahdini bozanların harcı mücahid için seyf-i sefer, menzil-i maksudu olan zaferdir! demişler. [1146/26]

10396. Sabr bir hükümdar-ı sahibkırandır ki asker hayır rehberi insanı hasâil-i zemimeden nehy ve sıfat-ı makbûle ile ittisafa sevk eyler. [1146/27]

¹⁷¹² Şināsī - Ebü ’z-Ziyā: *Durūb-ı Emtāl-i ‘Otmāniyye*: Şabırlı kulını Allah sever.: 285.

Cümel-i hikemiye...

10397. Sabr eden kimseye, zafer mukarrerdir, ki zafer sabrın aşıkıdır. **[1146/28]**

10398. Sabır maksadın en kestirme yoludur. **[1146/29]**

10399. Sabır yeli esti. **[1146/30]**

Lâ beyt

tağit bu duḥānı buludın şabr yeliyle

‘aqlıḡ güneşine oldı ḥā’ıl kerem ile

10400. Sabi ile sabi olmak gerek. **[1147/01]**

10401. Sabilerde cennet kokusu vardır, derler. **[1147/02]**

10402. Sabiler cennet kuşudur, derler. **[1147/03]**

10403. Sabinin ne gam, ne gussadan haberi olur! **[1147/04]**

Yahyā Naẓīm *Dīvān-ı Belāḡat-‘unvān-ı Naẓīm* [İbtidā-yı Ğazelliyāt 244, 4] [beyt]

şad-reşk o dīvāneye ol tıfla ḥased kim

ne ḡuşşadan āḡāh u ḡamdan ḥaberi var

10404. Sırasına geçecek sıbyan, bu iş insan olduğu gibi , sıpa da yavaş yavaş eşek olur! demiş. **[1147/05]**

10405. Sabinin günahı deftere yazılmaz. **[1147/06]**

Muḥibbī *Dīvān* [314, 968, 5] [beyt]

öldürür her dem Muḥibbī’yi anuḡ içün ol ḥabīb

bildi yazılmaz ḡünāhı kim daḡı nev-restedür

10406. Sabiden ahirette sual sorulmaz. **[1147/07]**

10407. Sahih söz altın gibi parlaktır. **[1147/08]**

10408. Sahih söz sahih senet. **[1147/09]**

10409. Sahih haber tez erişir. **[1147/10]**

10410. Sahih söz bellidir. **[1147/11]**

10411. Sahife-yi ruznâme ye kayda müstahaktır, demiş. **[1147/12]**

[Meḥmed Tevfīk] *Mecmū’a min Nevādiri ‘l-Üdebā ve Ātāri ‘z-Zurefā (Nevādirü ‘z-Zurefā)*¹⁷¹³ [cüz’-i evvel]¹⁷¹⁴ 119

10412. Sahhe ’l-bâkî! **[1147/13]**

10413. Sahhe ’l-bâkî! ne kaldı? **[1147/14]**

10414. Sahih söz, saygılı olur, yalan söz kaygılı olur. **[1147/15]**

10415. Sahhe ’l-bâkî, ancak hüve’l-hallaku ’l-bâkî. **[1147/16]**

Bâkī *Ḳāfile-yi Şu ‘arā* 56

şu ‘arā ḡaylini defter edicek dest-i ḡazā

maḡv u itbāt ile pür ḡaldı néce evrāḡı

ḡazıdı néceyi yaḡlış dēyü bu defterden

Bâkī’ye edüp işāret dēdi şahḡe ’l-bâkī

¹⁷¹³ Yazmada: *Nevādir-i Zurefā’dan bir fiḡradur.*

¹⁷¹⁴ Yazmada: *Nevādir-i Zurefā’dan bir fiḡradur.*

10416. Sahrada bir sada kabilindendir derler. [1147/17]
 10417. Sahih haberi çocuklardan al. [1147/18]
 10418. Sahih söz söyleyenin hareketiden belli olur. [1147/19]
 10419. Sadeft olmaz der-i efkârıma deryâ-yı aden. [1147/20]
 10420. Sadeft su almayınca inci vermez. [1147/21]

Fuzûlî *Dîvân* [241, CXVII, 7]

fuzûlî dehrden kām almağ olmaz olmadın giryân
şadeft şu almayınca ebr-i nîşandan güher vèrmez

10421. Sadeft nisan yağmurundan su almayınca inci vermez. [1147/22]
 10422. Sada-yı halk, sada-yı haktır, demişler. [1147/23]
 10423. Sadeftin derûnu, tanesi için çak olur demişler. [1147/24]
 10424. Sadakat kalpte değil, kalptedir! [1147/25]
 10425. Sadakat gizlenmez. [1147/26]
 10426. Sadakat, istikamet, iffet, ismet. Hep sıfat-ı memduhadır ki sahibini müşerref kılar! [1147/27]
 10427. Sadakatı sariye değişme! [1147/28]
 10428. Sadakat kurbanı! [1147/29]
 10429. Sadakat nişanını göğsünde taşır! [1147/30]
 10430. Sadakat nişanı, erkek şanı! [1147/31]
 10431. Sadakat zayı olmaz. [1147/32]
 10432. Sadakaya vasi istemez. [1147/33]
 10433. Sadakayı ehline vermek gerek! demişler. [1148/01]
 10434. Sadakat mükafatsız kalmaz, hıyanet mücazatsız kalmaz demişler. [1148/02]
 10435. Sadakaya muhtaç olandan ne bac alınır, ne haraç! derler. [1148/03]
 10436. Sadaka gizlenir, sadakat gizlenmez! derler. [1148/04]
 10437. Sadaka başka, ihsan yine başka, sadaka ihsan yerine geçmez, derler. [1148/05]
 10438. Sadakası suya düşmüş. [1148/06]
 10439. Sadra şifa verir söz değil, derler. [1148/07]
 10440. Sadr köşede oturur ama sadrı boştur, demiş. [1148/08]
 10441. Sadrı boş olanın sadrda oturmaya hakkı yok, demişler. [1148/09]
 10442. Sada çıkan yerde can var. [1148/10]
 10443. Sadrazam, umûr-ı muazzam. [1148/11]
Devlet-i Osmaniye şimdi başvekil oldu
 10444. Sadedden hariç söz söylememek gerek. [1148/12]
 10445. Sadedden çıkan adam, yolundan çıkan arabaya benzer. [1148/13]
 10446. Sırf mala bakma, karın hasıl olmasına bak! [1148/14]
 10447. Sarfı kazanca göre uydur. [1148/15]
 10448. Sarf eden kazanır derler, lakin yoluyla olmak şarttır. [1148/16]
 10449. Sarf kazanca uymazsa, kazakazanın bir gün olur kaynamaz olur! [1148/17]

10450. Sarraf züğürdü benzinden anlar! derler. [1148/18]
10451. Sarraf züğürdün sesinden tanır derler. [1148/19]
10452. Sarrafın eline yakayı vermekten ise ölmek yeğdir, derler. [1148/20]
10453. Sarrafın eline sakalı teslim etmekten ise, o sakalı traş etmek ehvendir, derler. [1148/21]
10454. Sırçadan evde (sarayda) oturan komşusuna taş atmaz. [1148/22]
10455. Sararıp solmu, gül gibi olmuş derler. [1148/23]
10456. Sararan ile kızaran illetten hâli değil! [1148/24]
10457. Safa, cefadan sonradır, zira cefayı çekmeyen aşık, safanın kadrini bilmez! demişler. [1148/25]
10458. Safa geldin deyene safâ bulduk, derler. [1148/26]
10459. Safa geldin saygısız, ocağın söndü, kaygısız! [1148/27]
- Vurdumduymaz, duygusuz kabilinden birisidir, derler.*
10460. Safa geldin, hoş geldin! [1148/28]
10461. Safa gelmedin, hoş gelmedin, dolu geldin, boş gittin, demiş. [1148/29]
10462. Safa geldin, felek hâli böyledir gam yeme, demiş. [1149/01]
- Evliyâ Çelebî *Siyâhatnâme*¹⁷¹⁵ 2, 11
- “...Timur ayağ üzre kalķup ta ‘zīm ederek yanına gelüp şafâ geldin felek hâlidir böyle olur gam yeme dēyü nece muşāḥabet etti... ilā āḫirihi...”*
10463. Safa ile Merve’de say eder Haccâc Müslim. [1149/02]
10464. Safa-yı gülşeker, gonca-yi leb ile bana, meks (sinek) teranesi feryad-ı andelib gelir. [1149/03]
10465. Safa ocağında büyümüş, cefa evine girer mi? [1149/04]
10466. Safaya alışan, cefaya zor gelir! [1149/05]
10467. Safa ile geçen ömrü, cefa ile hitam buldu? demiş. [1149/06]
10468. Safa, cefa, feleğin iki yüzüdür. [1149/07]
10469. Safa bağında, üzüm devşirir. [1149/08]
10470. Safa giderse cefa gelir. [1149/09]
10471. Safasına mest kaplamış, derler. [1149/10]
10472. Safaya alışan cefaya zor katlanır. [1149/11]
10473. Safa sizin, cefa bizim öyle mi? demiş. [1149/012]
10474. Safa varsa bu felekte, cefa da var! [1149/13]
10475. Safasız, cefasız dünya değil vesselam! [1149/14]
10476. Safana bak!/? [1149/15]
10477. Safa sür ki bu dünya bi-vefadır demişler. [1149/16]
10478. Safasız dünyanın vefasız adamı çoktur demişler. [1149/17]

Evliyâ Çelebî *Siyâhatnâme*¹⁷¹⁶

¹⁷¹⁵ Yazmada: *Evliyâ Çelebî Siyâhatnâmesinden bir fıkradır.*

¹⁷¹⁶ Yazmada: *Evliyâ Çelebî Siyâhatnâmesinden bir fıkradır.*

*göñül eglencesi sâz u şafâdur
şafâ sür ki bu dünyayı vefâsızdur
kişi devk ile olısar feraḥnāk
hemān devk ile cānım olma ḡamnāk*

10479. Saf, saf olmuş melâike gibi asker-i İslâm! demiş. [1149/18]

[Şolâkzâde Mehmed Hemdemî Çelebi] *Şolâkzâde Tārîḫi*¹⁷¹⁷ 764

10480. Saf, saf cemaat namaza durdu, hatip minberden indi mihraba yürüdü. [1149/19]

Mevzundur Lâ

10481. Saf saf yazılmış ayet-i Kur'an bölük bölük. [1149/20]

mısrâ' 'Azmi Pîr Mehmed

10482. Sakın hudud tecavüz etme! [1149/21]

10483. Sakın hadden tecavüz eyleme; zira geçmiş ömür ele girmez! demişler. [1149/22]

Muḥibbî *Dîvân* [105, 224, 5] [beyt]

*ey Muḥibbî key şakın ḥadden tecāvüz eyleme
çün bilürsin bir daḡı girmez ele 'ömr-i güdeşt*

10484. Sakal salmak islamlara sünnettir; fakat sünnete hizmet, hürmet gerek! [1150/01]

10485. Sakalı uzun aklı kısa! [1150/02]

10486. Sakalından utanamadın mı? [1150/03]

10487. Sakalından utan derler. [1150/04]

10488. Sakalıyla göğsün döver. [1150/05]

10489. Sakalından utansın, derler. [1150/06]

10490. Sakalından, sarığından utansın, derler. [1150/07]

10491. Sakal başa kurban olsun. [1150/08]

Ş. [Şinâsî *Ḍurûb-ı Emtâl-i 'Otmâniyye* 285¹⁷¹⁸]

10492. Sakallı bebek. [1150/09]

10493. Sakal baş dağıttı. [1150/10]

10494. Sakalını traş ettirler, Demiş. [1150/11]

[Şolâkzâde Mehmed Hemdemî Çelebi] *Şolâkzâde Tārîḫi*¹⁷¹⁹ 386

10495. Sakalı başkasının elindedir. [1150/12]

Ş. [Şinâsî *Ḍurûb-ı Emtâl-i 'Otmâniyye* 286¹⁷²⁰]

10496. Sakal boyanmakla yaş gizlenmez. [1150/13]

10497. Sakalını karı eline teslim eden erkek mi sayılır? derler. [1150/14]

10498. Sakalını karı eline teslim eden, sakal tarağı kullanmaz! [1150/15]

10499. Sakalı sebleti (bıyığı) yağa bulaştı? derler. [1150/16]

Dede 'Ömer Rüşenî¹⁷²¹ *Âtâr-ı 'Aşk*¹⁷²² 40

¹⁷¹⁷ Yazmada: *Şolâkzâde Tārîḫi* 'nden bir fıkradur.

¹⁷¹⁸ Şinâsî - Ebü 'z-Ziyâ: *Ḍurûb-ı Emtâl-i 'Otmâniyye*: Şakal başa kurban olsun.: 285.

¹⁷¹⁹ Yazmada: *Şolâkzâde Tārîḫi* 'nden bir fıkradur.

¹⁷²⁰ Şinâsî - Ebü 'z-Ziyâ: *Ḍurûb-ı Emtâl-i 'Otmâniyye*: Şakalı başkasının elindedir.: 286.

şakalı sebleti yağa bulaşsun
ene 'l-ḥalvā dēyenlere ulaşsun

10500. Sakalina olsun hürmet gerek idi, derler. [1150/17]

10501. Sakala ilişme kavga çıkar. [1150/18]

10502. Sakalina mutyab imrendi? [1150/19]

10503. Sakalina bakma, sözüne bak! [1150/20]

Dede 'Ömer Rüşeni¹⁷²³ *Ātār-ı 'Aşk* [673-674]

beş on yıl kıl için vermezdi teşvîş
elekciler eline düşse ol rîş
yeter el-kışsa budur söz ki ol rîş
beş on mütâbe iş bir yaz u bir kış

10504. Sakalı duasız? [1150/21]

10505. Sakalını ele verdi. [1150/22]

10506. Sakalını eline vermişler, derler. [1150/23]

10507. Sakalını el eline vermişler, [1150/24]

10508. Sakalı yedekçi elindedir, derler. [1150/25]

10509. Sakal, bıyık bulaştırdığıma değmedi? derler. [1150/26]

10510. Sakalı süpürge kadar var, aklı düğme kadar yok? derler. [1150/27]

10511. Sakalsız kadının ilamı geri gidermiş, derler. [1150/28]

10512. Sakalsız kadı, sarıksız molla. [1150/29]

10513. Sakalı değirmende mi ağarttın? [1150/30]

10514. Sakalını değirmende ağartmış. [1150/31]

Ş. [Şināsī *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye* 286¹⁷²⁴]

10515. Sakalı bıyığa denk olmayınca birbirine yapışsın? [1150/32]

10516. Sakalina söme (güve) düşmüş biçaredir? [1150/33]

10517. Sakala hürmet gerek, makale dikkat gerek demişler. [1150/34]

10518. Sakallı bebek bu ne demek? Tarifi sakallı sakalsız bebekleri bu zamanda ayırt etmek gerek demişler. Tarifi ve beyanı sadrında denilir ki insanlar içinde akl-ı balığ işte bunların tarif-i âmiyânesi. [1150/35]

H. ['Abdü 'l-Ḥalīm Ḥakkî]

Sakallı bebek: Zamane, kart genci, sakalsız bebek, ahir zamanın taze kart genci demektir! Zirasakallı bebek, sakalı boyalı, kınalı, bıyığı yağlı ve burmalı, yakası bağı püsküllü müsküllü zamanenin kart gençleri demek olduğu gibi. Sakalsız bebek dahi bu ahir zamanda görenin mübtelası, milletin en budalası! Sakal ve bıyığı her gün matruş tabiat-ı beşere muhalifi avare başlı yakası oyaly bağı taze kart ahir zaman gençleri demek olur demiştir.

¹⁷²¹ Yazmada: *İbrāhīm Gülşenî*.

¹⁷²² Yazmada: *Ātār-ı 'Aşk*'dan.

¹⁷²³ Yazmada: *İbrāhīm Gülşenî*.

¹⁷²⁴ Şināsī - Ebü 'z-Ziyā: *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye*: Şakalını değirmende ağartmış.: 286.

10519. Sakal insana akıl, ilim öğretmez; ancak ne öğretirse, akıl ilim öğretir demişler.

[1151/01]

10520. Sakallı adam varsa, sakallı hayvan da var? [1151/02]

10521. Sakal ehline yaraşır! Sakal keçide de var? [1151/03]

10522. Sakal erkeğin feraseti, şerafeti sayılır. [1151/04]

10523. Sakalım yok ki sözüm geçsin? derler. [1151/05]

10524. Sakal boya kaldırmaz. [1151/06]

10525. Sakalına mı inanayım, sözüne mi? [1151/07]

10526. Sakalından öteye söz geçiremez, demiş. [1151/08]

10527. Sakalı su görmemiş. [1151/09]

10528. Sakalı ameline göre renk almış, derler. [1151/10]

10529. Sakalı renkten renge girer! [1151/11]

10530. Sakalı niyetine göredir? derler. [1151/12]

10531. Sakalına boya süren; sakalına malik değildir. [1151/13]

10532. Sakalı kırk türlü boyaya, kendisi seksen türlü boyaya girer. [1151/14]

10533. Sakal delisi. [1151/15]

10534. Sakal keçide de var. [1151/16]

10535. Sakalsız, sarıksız kadı mı olur? demiş. [1151/17]

10536. Sakal iş göme, akıl iş görür! [1151/18]

10537. Sakalından öteye söz geçiremez, ne yapsın? [1151/19]

10538. Saka kuşu gibi su başından ayrılmaz, derler. [1151/20]

10539. Saksakağan akıllı. [1151/21]

Ş. [Şināsi *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye* 286¹⁷²⁵]

10540. Saman altından su yürütür? [1151/22]

[Meḥmed Tefḫīk] *Mecmū'a min Nevādiri 'l-Üdebā ve Ātāri 'z-Zurefā* (Nevādirü 'z-Zurefā)¹⁷²⁶ [cüz'-i evvel]¹⁷²⁷ 29

10541. Saman altından su, su altından saman yürütür kurnazdır? [1151/23]

10542. Saman gibi. [1151/24]

10543. Saman gibi malın olsun, gelir zamanı; sakla samanı, gelir zamanı. [1151/25]

10544. Saman zamanına bakar! [1151/26]

10545. Saman (zaman) sırası gelir sarı altın olur, sırası gelir kara duman olur derler. [1151/27]

10546. Saman gibi yandı gitti, derler. [1151/28]

10547. Samanı, dumana karıştı. [1151/29]

10548. Saman, suyun akıntısına dayanamaz. [1151/30]

10549. Samanını savurmuşlar, derler. [1151/31]

10550. Saman zamanını bekler. [1151/32]

¹⁷²⁵ Şināsi - Ebü 'z-Ziyā: *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye*: Şaksakağan 'akıllı..: 286.

¹⁷²⁶ Yazmada: *Nevādir-i Zurefā'dan bir fıkradur*.

¹⁷²⁷ Yazmada: *Nevādir-i Zurefā'dan bir fıkradur*.

10551. Saman mı yedin? [1151/33]

10552. Samanı yiyen torbasını beraber taşır. [1151/34]

Ş. [Şināsī *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye* 287¹⁷²⁸]

10553. Samanı zaman satar, yamanı yaman satar. [1151/35]

10554. Sandık, saklamak için, hamidir, sandığa izinsiz el uzatan; canidir derler. [1151/36]

10555. Sandık sakladığını hâber vermez, onun için demişlerdir ki sebze saklamakta sandık gibi ol, ya da fındık gibi ol! derler. [1152/01]

10556. Sandıkta çeyizin (cevizin) olsun, sepette dolu giyesin bulunsun, (çamaşırın) eşikte gidiyor beşikte gide! [1152/02]

10557. Sandık, sırdır, anlamayan keterdir, derler. [1152/03]

Kalben, manen, sağırdır demek olur.

10558. Sandığına sıçan düşse başı yarılır? derler. [1152/04]

Fakirliği ima...

10559. Sanat altın bileziktir. [1152/05]

Ş. [Şināsī *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye* 287¹⁷²⁹]

10560. Sanat elde altın bileziktir; ticaret belde altın torba -kese-dir. İlim sadrda mahfuz hazine-yi la-yenfadır. Asla erimez, çürümez, zayi olmaz, bir metadır, demişler. Çünkü işte bu meta manevîlerin bir insanda içtiması o insanın mesudiyet ve temadisini mucip kuvâ-yı maddîye ve manevîyeyi temin teşkil eyler! demişler. [1152/06]

10561. Sanatsız insan, kanatsız kuşa benzer. [1152/07]

10562. Sanat adamın elinde altın bileziktir, kadrin bilene! [1152/08]

10563. Sanat olur âdeme zerrin süvar! [1152/09]

Mevzundur.

Hıfzî [*Manzûme-yi Ḍurūb-ı Emtāl* 16] [mısrâ¹⁷³⁰]

10564. Sanâyi-yi zîr moda oldu pinhan. [1152/10]

Mevzundur.

Hıfzî [*Manzûme-yi Ḍurūb-ı Emtāl* 16] [mısrâ¹⁷³¹]

10565. Sanata yetişir, bir iş olmaz; hem işi gösterir hem işleyeni gösterir! derler. [1152/11]

10566. Sanat ehli sanatıyla meşgul gerek. [1152/12]

10567. Sanat sahibini aç bırakmaz, meğerki ehli kadrini bilmiş ola, derler. [1152/13]

10568. Sanat sahibinin elinde altın bileziktir, işleyenin elinde parıldar, derler. [1152/14]

10569. Sanatsız insan kolu varken adeta kolsuz çolak -solak- insana benzer! derler. [1152/15]

10570. Sanatsız insan, cansız ceset gibidir, derler. [1152/16]

10571. Sanat elde altın bilezik, ilim dilde, ballı mandık-hap- gibidir derler. [1152/17]

¹⁷²⁸ Şināsī - Ebü 'z-Ziyâ: *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye*: Samanı yeyen torbasını beraber taşır.: 287.

¹⁷²⁹ Şināsī - Ebü 'z-Ziyâ: *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye*: Şan'at altın bileziktir.: 287.

¹⁷³⁰ Hıfzî: *Manzûme-yi Ḍurūb-ı Emtāl*: şan'at olur âdeme zerrin süvâr: 16.

¹⁷³¹ Hıfzî: *Manzûme-yi Ḍurūb-ı Emtāl*: şanâyi'-i zîr moda oldu pinhân: 16.

10572. Sanatı üstad gösterir, Hindi erbab gösterir, derler. [1152/18]

10573. Sanatı ustadan (üstatdan) öğrenmeyen öğrenemez. [1152/19]

Ş. [Şināsī *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye* 287¹⁷³²]

10574. Sanatı üstaddan öğrenmeyen hakkıyla sanatkâr sayılmaz. [1152/20]

10575. Sanat işi aramaz, iş sanatı arar! derler. Sanat ehli iş aramaz, iş ehli sanat ehlini arar derler. [1152/21]

10576. Sanat ehli, sıyanet ister! Ziraat ehli muavenet, himayet ister! demişler. [1152/22]

10577. Sanat ağbete bakar, teşvik ister, tergib ister. [1152/23]

10578. Sanatı cehalet öldürür, Hind'i hamakât [1152/24]

10579. Sanat çöp altındadır bilene; rızık, el altındadır görene! derler. Dekâyık-ı fen hakâyık-ı gayret! [1152/25]

Darb-ı meselidir! Dikkat ve teeemmül gerek! demişler.

10580. Sanat ölmez, sanatkâr ölür; ilim ölmez, gafletkâr ölür! demişler. [1152/26]

10581. Sanat erbabına göredir. [1152/27]

10582. Sanat ehli suya düşse boğulmaz! [1152/28]

10583. Sanat uçan kuşa, göçen buluta benzer. [1152/29]

10584. Sanat her şeyin kıymetini arttırır. [1152/30]

10585. Sanat ehli, sanatını işlemekle usta olur. [1152/31]

10586. Sanatın yeri yurdu olmaz, ehlini arar! [1152/32]

10587. Sanat kazananın. [1152/33]

10588. Sanat güç, intikad kolay demişler. [1152/34]

Söylemek kolay, yapmak güç, demektir. Yani sanata bahane bulmak ve mana vermek kolay ama sanat bilmek, öğrenmek güçtür demek oluyor.

10589. Sanatın yektâdır, derler. [1152/35]

10590. Sevap, hata mukabili, sevap, ata mukabilidir, demişler. [1152/36]

10591. Sevap ve hata kitaplara fihristtir derler, sevapsız hatasız kitap olmaz. [1152/37]

10592. Sevabı hatası olmayan şey olmaz, derler. [1152/38]

10593. Sevap ve hatayı anlayamayarak, dūcâr-ı iştibâh ve tereddüt olduğun vakit heva ve hevesine akreb olan cihete bak, ondan ictinâb et. Ebad olan cihete inhimak ve onu tercih eyle. [1152/39]

10594. Sevap başka, sevap yine başkadır. [1152/40]

H. ['Abdü 'l-Halīm Ḥaqqī]

Birisi dürüst kelim, dürüst fiil ve amele delalet eder diğeri dürüst kelim dürüst fiil ve amelin icra ve ceza-yı manevisi mükafatına nailiyetine delalet eyler demişler. İnsan ne yaparsa kendine yapar, gerek kem, gerek kast!

10595. Savtı (sesi) davulun sonradan zahir olur. [1153/01]

Mevzundur.

Hıfzî [*Manzûme-yi Ḍurūb-ı Emtāl* 16] [mısrâ¹⁷³³]

¹⁷³² Şināsī - Ebü 'z-Ziyā: *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye*: Şan'atı üstaddan öğrenmeyen öğrenemez.: 287.

¹⁷³³ Hıfzî: *Manzûme-yi Ḍurūb-ı Emtāl*: şavtı tablı şonradan zâhir olur: 16.

10596. Savt-ı himarla abdest bozulmaz. [1153/02]

10597. Savtı (silahı) merkebe yüklemiş derler. [1153/03]

10598. Savtı, suretine göre değil? [1153/04]

Kadın mı, erkek mi?

10599. Savtsız sözdür, derler. [1153/05]

10600. Savmı nevme karışmış. [1153/06]

10601. Sayd ederler mürge, yine mürge. [1153/07]

Mevzundur.

Hıfzî [*Manzûme-yi Durûb-ı Emtâl* 16] [mısrâ¹⁷³⁴]

10602. Sayda kabil şikârı kim sevmez? [1153/08]

Mevzundur.

Hıfzî [*Manzûme-yi Durûb-ı Emtâl* 16] [mısrâ¹⁷³⁵]

10603. Sayvanda mı büyüdün? derler. [1153/09]

10604. Sayhası yeri göğü tuttu, derler. [1153/10]

10605. Sayd ve şikâr peşinde gezer. [1153/11]

10606. Sayd mefkud, kayd mevcut fikirlerini açmak gerek. [1153/12]

10607. Sayd ettiğin şikâr bu mu? demiş. [1153/13]

10608. Sıbyan yavaş yavaş insan olduğu gibi, sıpa da yavaş yavaş eşek olur! demiş. [1153/14]

*Nasreddin Hoca*¹⁷³⁶ ...

10609. Sıpa da yavaş yavaş eşek olur, demiş. [1153/15]

[Mehmed Tefîk] *Mecmû'a min Nevâdiri 'l-Üdebâ ve Âtâri 'z-Zurefâ (Nevâdirü 'z-Zurefâ)*¹⁷³⁷ [cüz'-i evvel]¹⁷³⁸ 108

10610. Salt benim dediğim olsun demek [Kes baltaya bir sap!] kabilinden nobranlık, hoyratlık, huysuzluk olur! [huysuz, soysuz, saygısız demektir, saygısızlar hayır gönül yapmak bilmezler, hep bozarlar, huysuz olurlar demek olur! demişler. [1153/16]

H. ['Abdü 'l-Halîm Hakkî]

10611. Sırf-hep-salt- benim sözüm dinle, benim dediğim olsun demek! Dur-endişliğe, arifliğe değil! Belki zorbalığa, bedhuyluğa, ahmaklığa delalet eder! demişler. [Çünkü akıl keskindir, el elden üstündür! Ta arş-ı kürse kadar uzanır! Gider] demişler. [1153/17]

10612. Sırf benim arabam yürüsün, seninki durursa dursun demek, devr ve zamanı, devr-i Nemrut, zaman-ı Firavun zannetmek kadar cehalettir! derler. [1153/18]

10613. Sırf ben bilirim, başka kimse bilmez zannetmek; kendi kendini bilmemek, zaman içinde yaşayan insanları düşünmemek, görmemek kadar körlük, kutebinlik, ahmaklıktır! demişler. [1153/19]

¹⁷³⁴ Hıfzî: *Manzûme-yi Durûb-ı Emtâl*: şayd ederler mürge yine mürge: 16.

¹⁷³⁵ Hıfzî: *Manzûme-yi Durûb-ı Emtâl*: şayda kabil şikârı kim sevmez: 16.

¹⁷³⁶ Yazmada: *H'âce Naşre 'd-dîn merhûm*.

¹⁷³⁷ Yazmada: *Nevâdir-i Zurefâ'dan bir fıkradur*.

¹⁷³⁸ Yazmada: *Nevâdir-i Zurefâ'dan bir fıkradur*.

10614. Sırf kendini beğenip, başkasını beğenmemek, soysuzluk, hodbinlik ahmaklıktır demişler. [1153/20]
10615. Sıcakta mum dökülmez! [1154/01]
10616. Sıcak yemeğin faidesinden ziyade zararı vardır, derler. [1154/02]
10617. Sıcak yemeğin yedi türlü zararı vardır, derler. [1154/03]
10618. Sıcağa kâr mı dayanır? [1154/04]
10619. Sıcak yanında, soğuk, yumuşar, belki erir, cömert yanında, habis cömer olmazsa da belki utanır, kızarır! derler. [1154/05]
10620. Sıcak suya elini sokmaz? [1154/06]
10621. Sıcak yüzü görmedi? derler. [1154/07]
10622. Sıcağı sıcağına. [1154/08]
10623. Sıcağı geçti. [1154/09]
10624. Sıçan gibi hıyanet herif, derler. [1154/10]
10625. Sıçan hıyanet olmasa, kedi onu düşma görmezdi? derler. [1154/11]
10626. Sıçan kapana düştü?! [1154/12]
10627. Sıçan kapana düştü, dediler etrafına üşüştü. [1154/13]
- Mevzundur.*
10628. Sıçan kapana düşer gibi, düştü derler. [1154/14]
10629. Sıçan düşse başı yarılr. [1154/15]
- Ş. [Şināsi *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye* 288¹⁷³⁹]
10630. Sıçan kapana düştüyse kediye müjdele? derler. [1154/16]
10631. Sıçan mı, kapana mı tutarsın? [1154/17]
10632. Sıçan çıktığı deliği bilir. [1154/18]
10633. Sıçan deliği bin altına arandı, demiş. [1154/19]
- [Rāşid Belgradî] *Tārîḫ-i Vaḳ‘a-yı Ḥayretnüme Belgrad ve Şirbistān*¹⁷⁴⁰ [I] 70
10634. Sıçan gibi ziyankârdır derler. [1154/20]
10635. Sıçan deliği bin akçeye arandı demiş. [1154/21]
- Zora gelmek.*
10636. Sıçandan yılan ([...] zar olan) kedi besler? [1154/22]
10637. Sıçan gibi her delikten çıkar? [1154/23]
10638. Sıçan oyununa benzedi derler. [1154/24]
10639. Sıçan oynuyorsa kedi gülsün? [1154/25]
10640. Sıçanın kapana düşmesi kedi iradetinden değil, hıyanetindendir. [1154/26]
10641. Sıçanın sevmediği ot burnuna bitermiş derler. [1154/27]
10642. Sıçan kendi deliğine zor girermiş, bir de kuyruğuna kabak takar? derler. [1154/28]
10643. Sıçan gibi kapana tutulmuş. [1154/29]
10644. Sıçanın kârı, insanın zararıdır. [1154/30]

¹⁷³⁹ Şināsi - Ebü 'z-Ziyā: *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye*: Sıçan düşse başı yarılr.: 288.

¹⁷⁴⁰ Yazmada: *Vaḳ‘a-yı Ḥayretnüme*'dan bir fıkradır.

10645. Sıçan gibi, çuvalın ağzı dururken, dibini deler. [1155/01]

10646. Sıçan, kedinin masharasıdır. [1155/02]

10647. Sıçan geçti yol oldu, kaçan döktü kül oldu, derler. [1155/03]

10648. Sıçanlara ziyafet oldu desene! [1155/04]

10649. Sıçan ile kedi, kedi ile köpek, köpek ile tavşan, koyun ile kurt, tilki ile tavuk dost olamazlar, yani zalimlerle mazlumlar dost olamazlar demektir. [1155/05]

10650. Sıdk gönül ile hayır işleyen, dergah-ı âlîye yolunu tutmuş olur, demişler. [1155/06]

[Şolağzâde Mehmed Hemdemî Çelebî] *Şolağzâde Târîhî*¹⁷⁴¹ *Naẓm Sulṭan Murad ṭānî hakkında*

*çünkü ol şehinşâh-ı ‘âlî-nijâd
bunca zamân êdî ğazâ vü cihâd
sünnet-i ecdâdını yâd eyledi
anların ervâhını şâd eyledi
yapdı nice hanḳâh ü medrese
tâşecer-i cehli kökünden kese
hâdî-i tevḫîk olup reh-nümâ
yapdı nice cāmî ‘-i cennet-nümâ
şıdk u ḥulûş ile êdüp pâbûsın
açdı ‘imâretlerinin kapusın
edirne vü Burusa’da êdî binâ
anı ki faḳr ehline geldi ğnâ
eyleye ḥayrâtını mevlâ kâbûl
çünkü budur dergah-i ‘âlîye yol*

10651. Sıdk, istikamet, emn emanet, fevz selamet demektir, demişler. [1155/07]

10652. Sıdk gönül ile iş yapmak gerek! [1155/08]

10653. Sıdk gönül ile iş görmüş, Allah yolunu onmuş! [1155/09]

10654. Sıdkın ters yüzü, kizbdır, demişler. [1155/10]

10655. Sıdk, kizb, bir kafayadır ki, biri sahil-i selamete, diğeri bi-payan felakete çeker götürür, derler. [1155/11]

10656. Sıdk, kalbin cılası, kizb kalbin kir ve pasıdır, demişler. [1155/12]

10657. Sıdk gönül ile dua ister ki bağ ola! [1155/13]

10658. Sıdkla her işin altın eyle. [1155/14]

Mevzundur.

Hıfzî [Manẓûme-yi Ḍurûb-ı Emtâl 16] [mısrâ‘¹⁷⁴²]

10659. Sıdk altın sandık! demişler. [1155/15]

10660. Sıdkı bütün adam gerek bu işe demiş. [1155/16]

10661. Sırp sandığı. [1155/17]

10662. Sıralı söz, ok gibi, sırasız söz, yok gibi geçer! demişler. [1155/18]

¹⁷⁴¹ Yazmada: *Şolağzâde Târîhî*’nden bir fıkıradur.

¹⁷⁴² Hıfzî: *Manẓûme-yi Ḍurûb-ı Emtâl*: sıdkla her işin altın eyle: 16.

- 10663.** Sıra gibi razı ol derler. [1155/19]
- 10664.** Sırasız söz, sırasında çıkan osuruktan beterdir! derler. [1155/20]
- 10665.** Sırasına razı olan aldanır. [1155/21]
- 10666.** Sıralı söz, elmas küpe, altın yüzük ve bilezik gibidir, derler. “Ki herkesin kulağında kalbinde dilinde elinde kalır demektir.” [1155/22]
- 10667.** Sıraya razı olmak gerek! [1155/23]
- 10668.** Sıralı söz, sıralı kız gibidir, derler. [1155/24]
- 10669.** Sırasız söz, serde kalır, sıralı söz, turda yüksek ve mevki‘-i muhteremde kalır derler. [1155/25]
- 10670.** Sırasız söz, ham karpuz gibi sahibindir. [1155/26]
- 10671.** Sırasında söylenen söz, kurşundan geçkin, kılıçtan keskin olur! derler. [1155/27]
- 10672.** Sırasız söz aks-i amel yapar, sıralı söz ahsen amel yapar demişler. [1155/28]
- 10673.** Sırasında söylenen söze herkes kulak asar, sırasız söylenen söze herkes kulak üstüne yatar. derler. [1155/29]
- 10674.** Sırasız söz, sözün osuruğu derler! [1155/30]
- 10675.** Sırasız sözün cezası ya sükûttur ya osuruk, derler. [1155/31]
- 10676.** Sırasız söz, fena yel gibidir, yok yere geçer gider, derler. [1155/32]
- 10677.** Sıra ile oturmak para ile oturmakdan yeğdir, derler. [1155/33]
- 10678.** Sırasız söz, hükümsüz ilam kabilindendir, battala gider derler. [1155/34]
- 10679.** Sıra ile çıkan kusur da olsa, ayıplanmaz, derler. [1155/35]
- Sırasıyla çıkan osuruk da olsa ayıplanmazmış.*
- 10680.** Sırasında çıkan kusur, kusur sayılmaz derler. [1155/36]
- 10681.** Sırasında osuran, sırasız oturandan makbuldür! derler. [1155/37]
- 10682.** Sırasız söz, ya aks-i amel yapar, ya havaya duman gibi geçip gider derler. [1155/38]
- Nef‘î Dîvân [Der-Medh-i Şeyhu’l-islâm Medkûr Muḥammed Efendi 51]
- demidir eyler eşem da ‘vā-yı itbāt-ı hüner
şidk-ı da ‘vāma eder şimdi şehâdet ‘âlem*
- 10683.** Sırasında edilen davaya herkes şahit! [1155/39]
- 10684.** Sırasında söylenen söze canım kurban! demiş. [1155/40]
- 10685.** Sırasız söz manasız söz kabilindendir, derler. [1155/41]
- H. [‘Abdü ’l-Halîm Hakkî]
- Ki söz, zatında gerçi manasız değildir; ancak sırasız sarf olunsa manasını iptal ve iskat etmez.*
- 10686.** Sırasız söz, sakattır, sakıttır. [1155/42]
- 10687.** Sırasında edilen davaya cihan şahit derler. [1155/43]
- 10688.** Sırasında osurmak, sırasız oturmaktan yeğdir, derler. [1155/44]
- 10689.** Sırasında dağ bile misafir alır! demiş. [1155/45]
- 10690.** Sırasında gelen misafiri dağ bile kabul eder. [1155/46]
- 10691.** Sırasında görülen iş kendini gösterir. [1155/47]
- 10692.** Sırasında yenilen yumruk ağlatmaz, derler. [1155/48]

10693. Sırasında söylenen söze can kurban, derler. [1156/01]
10694. Sırasında söylenen söz, kulağa altın elmas küpe olur, sırasız söylenen söz arkaya kaldırılmaz ağır küfe olur derler. [1156/02]
10695. Sırasız söylenen söz, sırasında çıkan kusur kadar tesir etmez, derler. [1156/03]
10696. Sırasız tavuk da olsa yumurtlamaz. [1156/04]
10697. Sırasız iş, sırasız söz, makbul değildir; zira sırasız iş, sırasız diş gibi çirkindir derler.][1156/05]
10698. Sırasız iş gören ile sırasız yol veren her daim yorulur! derler. [1156/06]
10699. Sırasız söylenen söz, sırasında çıkan osuruk kadar hükmü yoktur! derler. [1156/07]
10700. Sırasız gelen geri döner! [1156/08]
10701. Sırasız gelmiş bal ile baklava bile yenilmez! derler. [1156/09]
10702. Sırasız gelen baklava börek bile geri döner! derler. [1156/10]
10703. Sırasız söylenen söz, manasız kalır, derler. [1156/11]
10704. Sırasız söylenen kulağa girmez. Yel alır, bel almasa, sahibinin koynunda kalır derler. [1156/12]
10705. Sıra bozan, hatır bozan! derler. [1156/13]
10706. Sırasıyla verilen acı, tatlı yerine geçer derler. [1156/14]
10707. Sıralı söz, turalı akçe gibidir derler. [1156/15]
10708. Sıralı, sırasız her söze karışmak gerek! derler. [1156/16]
10709. Sıralı söz, düşündürür, sırasız söz, kaşındırır! derler. [1156/17]
10710. Sıra ile söz söylenir (söylenir) para ile bez ölçülür. [1156/18]
10711. Sırasıyla osur, sırasız oturan, sırasız söz söyleyenden yeğdir! demişler. [Sırasız oturmaktan, sırasında osurmak yeğdir!] derler. [1156/19]
10712. Sırasıyla söylenen yalan söz dahi hakikat yerine geçermiş. [1156/20]
10713. Sıra sohbetine çektiler demiş. [1156/21]
- [Meḥmed Tevfîk] *Mecmū'a min Nevādiri 'l-Üdebā ve Âtāri 'z-Zurefā (Nevādirü 'z-Zurefā)*¹⁷⁴³ [cüz'-i evvel]¹⁷⁴⁴13-15
10714. Sırasında söz söylemek gümüş ise sırasında sükût etmek de, altındır! demişler. [1156/22]
- Beyt-i Müfred
- girme bîḡāneleriḡ dā'ire-yi ülfetine*
çekmesünler seni ey şūḡ sıra sohbetine
10715. Sıralı söz, süzme göz gibidir! derler. Sıralı söz, göz açtırır! Sırasız söz, göz kapattırır! derler. [1156/23]
10716. Sırasında söylenen hakikat söz, sırasında söylenen yalan sözün altında kalır derler. [1156/24]
10717. Sıralı söz, sel gibi geçer, sırasız söz yel gibi geçer! derler. [1156/25]
10718. Sıradan kalan, sürüden ayrılandan beterdir! derler. [1156/26]
10719. Sırasında öleceğime, sıradan kaldığıma yanarım demiş! [1156/27]

¹⁷⁴³ Yazmada: *Nevādir-i Zurefā'dan bir fıkıradur.*

¹⁷⁴⁴ Yazmada: *Nevādir-i Zurefā'dan bir fıkıradur.*

10720. Sıradan kaldığıma yanarım, derler. [1156/28]

10721. Sıradan kalan öğünü, sırasız söz söyleyen döğünür, öfkelenir. [1156/29]

10722. Sıradan kalan ile sırasız söz söyleyen elbette döğünür, öfkelenir. [1156/30]

10723. Sıradan kalan öfkelenir. [1156/31]

10724. Sırf nefse hizmet ve meyl etmek; insanın nefsi emmaresine aldanarak esir düştüğüne, nihayet nefis hastalığına mübtela olduğuna alamettir demişler! [1156/32]

10725. Sırf nefse hizmet etmek fazâil-i ahlâka münafidir. [1156/33]

H. ['Abdü 'l-Halîm Hakkî]

Zira mücerrebdir ki nefsi-i hurlar, ekseriyetle nefsi belasına ve cezasına duçar olagelmışlerdir! Çünkü nefse esaret hırs ve tama ve hisset, hasis gibi zemayim ve kabayihî intac eder ve daim mezmum ve medhul ahlaka müncer ve mansıb olur. Ve nicesi ése iş sahibini rezil ve rüsvay ve zelil ve hor ederek beyne 'n-nas merdud ve menfur kılar. Hafazanallah!

10726. Sırası geldikte hah ve nâ-hah söyletirler, demiş. [1156/34]

[Şolağzâde Mehmed Hemdemî Çelebi] *Şolağzâde Târîhi*¹⁷⁴⁵ 582

10727. Sırf benim sözüm olsun, ben söyleyeyim, sen dinle davası batıldır derler. [1156/35]

10728. Sırf kendi türküsünü söyler -çağırır- kendi türküsünü, terkipler! derler. Burada türkü, iş manasına muhavveldir. Filhakika türkünün manası onun diğeri takımıdır. [1156/36]

10729. Sırf benim atım, arabam yöredursun, seninki duradursun demek olmaz. [1156/37]

10730. Sırada malın olsun, satılır! [1156/38]

10731. Sırada sırıkta malın olsun! [1156/39]

10732. Sırf yalan, çıplak yalan! [1156/40]

10733. Sırık gibi. [1156/41]

10734. Sırıkta malın olsun, müşterisi çıkar! [1156/42]

10735. Sırada yazana var, sırada yazan var! Amma ekseri sıra yazılagelmış olduğundan ben de sıra yazarak geçtim! Vesselam. [1156/43]

10736. Sır içerde kir dışarda! [1157/01]

10737. Sır çömleğin içinde, kir dışında! [1157/02]

10738. Sırât-ı müstakimden ayrılmamak gerek demişler! [1157/03]

10739. Sırat köprüsünden herkes geçse gerek. [1157/04]

10740. Sıratı geçeceğini düşünen, sırât-ı müstakimden ayrılmaz, demişler. [1157/05]

10741. Sırat kıldan ince, kılıçtan keskindir. [1157/06]

Muhibbî *Dîvân* [739, 2540, 5] [beyt]

nolur hâlün geçersin sırâti

kılıcdan iti dârlar kıldan ince

10742. Sırtında yumurta küfesi yok ya andacık dönüyorsun? derler. [1157/07]

10743. Sırtında yumurta köprüsü mü var, andacık dönüyor! derler. [1157/08]

10744. Sırtında yalnız semeri eksik. [1157/09]

¹⁷⁴⁵ Yazmada: *Şolağzâde Târîhi* 'nden bir fıkıradur.

10745. Sirtına semer, başına yular takmışlar, derler. [1157/10]
10746. Sirtında yükün olmazsa olmasın, sırıkta malın olsun derler. [1157/11]
10747. Sirtı yere gemez pehlivandır! derler. [1157/12]
10748. Sirtı kara. [1157/13]
10749. Sirtına giyecek gömleği yok, kürek bazarlık eder! derler. [1157/14]
10750. Sirtındaki kürek kendin sanma, asıl sahibinin sırtından soyulduğu tam kırk yıldır! demiş. [1157/15]
10751. Sirtı kavî. [1157/16]
10752. Sirtına güvenir. [1157/17]
10753. Sirtını yere getiremediler! [1157/18]
10754. Sirtı yere gelmez kedi gibi? [1157/19]
10755. Sirtı kara yere girinceye kadar gelmesin diye küstü, derler. [1157/20]
10756. Sırık gibi. [1157/21]
10757. Sirtını yağlar, gömleğine dokundurmaz! [1158/01]
10758. Sirtan köpek yüz bulsa gerek. [1158/02]
10759. Sirtıma kör kürek, belime sırma kemer bağlamamış ya! derler. [1158/03]
10760. Sirtı su görmemiş? [1158/04]
10761. Sirtı yılan sirtı gibi yere gelmez! derler. [1158/05]
10762. Sirtlan gibi sirtlandı gitti? [1158/06]
10763. Sırça sarayda oturur gibi. [1158/07]
10764. Sırçadan evde oturan komşularına taş atmamalı. [1158/08]
10765. Sırf devlet ile konuşan, düşmanını fark edemez. [1158/09]
10766. Sırmadan sürmeye varıncaya dek teknil, derler. [1158/10]
10767. Sırmaya bulanmış yeni güveyi gibi! [1158/11]
10768. Sırf düzme söz (yalan). [1158/12]
10769. Sırf sözüm olsun, ne olursa olsun demek gaflet eseridir. [1158/13]
10770. Sırma gibi saç, firuze gibi gözle müzeyyen güzel arar? [1158/14]
10771. Sırf yalan, sırf yalan. [1158/15]
10772. Sırf kendini beğenip âlemi beğenmeyen adamın ahlakı bozuktur. [1158/16]
10773. Sırmadan sürmeye kadar yüzünü som sırma olmuş, derler. [1158/17]
10774. Sırnaşı, sırdaşı beraber gezer takımdandır! derler. [1158/18]
10775. Sırnaşık illet gibi! [1158/19]
10776. Sır ayinesi gibi. [1158/20]
10777. Sır ayinesi gibi. [1158/21]
10778. Sırılıklam, sucuk gibi. [1158/22]
10779. Sırıkta malın olsun, askıda bezin olsun, söz söylemeye yüzün olsun derler. [1158/23]
10780. Sızmaz testi arar. [1158/24]
10781. Sızmış külhan, oğlu? [1158/25]
10782. Sızdırdığı yağa sıcağı düşmüş, derler. [1158/26]

10783. Sığın gibi maşallah, derler. [1158/27]
 10784. Sığıdığı kadar. [1158/28]
 10785. Sıkılan imdat arar! [1161/01]
 10786. Sıkılan baş, sıkılan taştan katıdır! [1161/02]
 10787. Sıkılan baş, soğan başı değil insan başı! [1161/03]
 10788. Sıkılan başla, yanılan dile imdatçı ol! [1161/04]
 10789. Sıkılan baş aman ister. [1161/05]
 10790. Sıkılan başın imdatçısı az bulunur! [1161/06]
 10791. Sıkılan elbette sayıklar. [1161/07]
 10792. Sıkılan insan, sıkılan limondan beterdir! [1161/08]
 10793. Sıkıtlar, sıkabildikleri kadar! derler. [1161/09]
 10794. Sıkıştırdılar! [1161/10]
 10795. Sınamak (denemek) için mi geldin? derler. [1161/11]
 10796. Sınanmış er, sanmış kız meydanda! [1161/12]
 10797. Sıvama altın! [1161/13]
 10798. Sıvama çiçek. [1161/14]
 10799. Sıyam hâli bu! [1161/15]
 10800. Ses sada yok! [1161/16]
 10801. Sessiz, sadasız geldi, derler. [1161/17]
 10802. Sıbyana ebced okutur gibi. [1161/18]
 10803. Sıbyanda havf ve hayadan hagisi memduhtur? Haya memduhtur; çünkü haya akılla, havf cebânete delalet eder! [1161/19]
 Cümel-i hikemiye...
 10804. Sıbyan ile ülfet eden, sıbyan olmak gerek. Sıbyanın her sözüne bir müfessir tıbyan olmak gerek demişler. [1161/20]
 10805. Sıbyan, beşikte olur, eşikte, mektepte büyür! demişlerdir. [1161/21]

H. [‘Abdü ’l-Halîm Hakkî]

Ki bir sabiyi ebeveyni taakkul eder de gaflet etmezse elbette evvel emirde semere hayat-ı fevâidini müretteb ve mevcut mekteplere sırasıyla taakkul ve terbiyesi için vererek iktisâb-ı ilm ve hüner ve marifet etmesine hizmet ve cidden sa’y u gayret eder. Sonra o sabi giderek iktisâb-ı ulûm ve fûnûnla tenvir-i zat ve sıfat etmeye muvaffak olursa, elbette ana ve babasının varis-i hayrı bulunduğú devlet ve milletin hayru’l-hadimi ve ashab-ı fûnun olarak büyür. Ve vatan dahi böyle erbâb-ı fûnûna maddî ve manevî birçok faideler görür demek olur.

10806. Sabinin gabi olması, hilkat, emrâz ve avâriz-ı saire olunursa ekseriyetle ana ve babasının gaflet ve cehaletinden, atik ve tetik ve zeki olması da yine ana ve babasının terbiye ve dikkat ve ihtimamıyla sahib-i hüner ve marifettendir, demişler. [1161/22]
 10807. Subh-ı sadık gibi. [1162/23]

Yahyâ Nazîm *Dîvân-ı Belâğat-ı unvân-ı Nazîm* [İbtidâ-yı Gazelliyât 213, 3] [beyt]

*revâdır pençe-yi mihriñle çāk olsa girîbânım
 yolunda şubh-ı şādık gibi şādık olduğumdandır*

10808. Subh-ı sadık gibi, sadıktır, derler. [1162/24]

10809. Subh-ı kazib gibi o anda yandı söndü, derler. [1162/25]

10810. Sohbet-i mey-i cânânda bulundum, ağyara değil, cana minnet eyledim! [1162/26]

Mevzundur Lâ

10811. Sohbet zamanları, vuslat zamanları! [1162/27]

Yahyâ Nazîm *Dîvân-ı Belâğat*- 'unvân-ı Nazîm [Maṭla' 169] [beyt]

geldi o mest-i nâz ile sohbet zamanları

bûs u kenâr demleri vuslat zamanları

10812. Sohbet ehliyle olur. [1162/28]

10813. Sohbetine doyulmaz adamdır, derler. [1162/29]

10814. Sun-i Yezdân, âzâde-yi kusur ve noksandır demişler! [1162/30]

10815. Sohbet, muhabbet yerinde gerek. [1162/31]

10816. Sohbet, muhabbetten gelir, muhabbet olmayınca sohbet olmaz! [1162/32]

10817. Sonradan görmüş başı dönmüş, derler. [1162/33]

10818. Sulh eden pişman olmaz. [1162/34]

10819. Sulh hükümlerin sesidir demişler. [1162/35]

10820. Sulh eden davayı kazanır. [1162/36]

10821. Sulh armağanı, elçiler elinde! derler. [1162/37]

Yahyâ Nazîm *Dîvân-ı Belâğat*- 'unvân-ı Nazîm [Kaşîde Berây-ı Medh-i Hüseyn Paşa 76, 36] [beyt]

şalâh-ı şulh ile ıslâh-ı beyn edüp oldu

taraf taraf yine elçiler armağan üzre

10822. Sulh-ı salâh, fevz-i felahtır, derler. [1162/38]

10823. Sulh-ı salâh, ins ü cin üzre saye-yi hidayettir! demişler. [1162/39]

Yahyâ Nazîm *Dîvân-ı Belâğat*- 'unvân-ı Nazîm [Kaşîde Berây-ı Medh-i Hüseyn Paşa 76, 2-3] [beyt]

ne sâye sâye-yi bâl-i hü mâ-yı şulh u şalâh

ki sâye-bân-ı hidâyetdür ins ü cân üzre

ne sâye sâye-yi ebr-i bahâr-ı rahmet kim

çekildi cümle-yi maḥlûk kün-fe-kân üzre

10824. Sulehâ aşî deprede bizim dervîş helvayı löp löp yutar, sonra halavette miş miş uyur demiş. [1162/40]

10825. Sulh umurun hayırlısıdır. [1162/41]

10826. Sulehâ mesleğine giren, gussadan kurtulur demişler. [1162/42]

Beyt-Hâkânî

muṭlaqâ gussadan ıtlâk buyur

şulehâ meslegine ilhâk buyur

10827. Sonradan görme kibarlıkta başa beladır demişler. [1162/43]

10828. Sulehâ, ulema gidişini taklit etmek gerek. [1162/44]

10829. Sonradan göen, türlendi türedi bay gibi bir gün bir türlü giyer, öbür gün başka türlü yer ve giyer derler. [1162/45]

Şükûfezâr Risâlesinde Faṭma Nûr Hanımın bir maḳâlesinden me'ḥud fıkradır 46

“... *hâlbuki bu hâl bil ‘akis kendülerini şonradan görme! Ve şâyed böyle olmasa bile bu nâm ile tavşîf êtdireceğini hêç hatr ve hayâle getürmiyorlar... ilâ âhirihi*”

10830. Sonradan görme! [1162/46]

10831. Sonradan üftâdegâna rehnümün efzûn olur. [1162/47]

Mevzundur.

Ĥıfzî [Manzûme-yi *Đurûb-ı Emtâl* 16] [mışrâ¹⁷⁴⁶]

10832. Sonradan akli gelir etrâkın. [1162/48]

Mevzundur.

Ĥıfzî [Manzûme-yi *Đurûb-ı Emtâl* 16] [mışrâ¹⁷⁴⁷]

10833. Sonra pişmanlık ıssı etmez demiş. [1162/49]

[Şolağzâde Mehmed Hemdemî Çelebî] *Şolağzâde Târîhi*¹⁷⁴⁸ 746

10834. Sonradan görme ne oldum bulası derler. [1162/50]

10835. Sonraya salma fakirin karın, ne bilirsin ki ne olur yarın. [1162/51]

10836. Sonraki pişman, başa düşman! [1162/52]

10837. Sonra gelen. [1162/53]

10838. Sonraya kalan bela arabasıyla gelsin? demiş. [1163/01]

10839. Sonraya kalan iş soğuğa kalır, sonraya kalan iş boğuya kalır. Sonraya kalan kişi, ya ona -olmaktan- kalır ya dona. [1163/02]

10840. Sonradan çıkan solak balı gibi. [1163/03]

10841. Sonra pişman olacağın işi işleme! demişler. [1163/04]

[Şolağzâde Mehmed Hemdemî Çelebî] *Şolağzâde Târîhi*¹⁷⁴⁹ 618

10842. Sonraki pişmanlık fayda vermez, sonraki pişmanlık başa düşmanlık! [1163/05]

Beyt

*nedâmet odı için êtdi pür dūd
peşîmân êtdi lâkin êtmedi şūd*

Yahyâ Naẓîm *Đivân-ı Belâğat-‘unvân-ı Naẓîm* [Beyt-i müfred 76] [beyt]

*beni giryân édesin sen nice ĥandân olasıñ
bir işi işleme kim şonra peşîmân olasıñ*

Kâfile-yi Şu ‘arâdan 268 Sulţan Cem ‘iñ defterdârı Ĥaydar Beg beyt

*ĥaydar â ‘ârîf éseñ tevbe-yi cām étme şakın
şol işi işleme kim şonra peşîmân olasıñ*

10843. Sonradan gelen akıl, sofraya sonradan gelen misafir gibidir! derler. [1163/06]

10844. Sonradan gelmiş devlet devlettir. [1163/07]

10845. Sonradan görmüş, yol bulmuş, başı dönmüş! derler. [1163/08]

10846. Sonradan görmüş, şaşakalmış! [1163/09]

10847. Sun‘-i yezdân, görünür, küh-i yezdân görünmez! demişler. [1163/10]

¹⁷⁴⁶ Ĥıfzî: *Manzûme-yi Đurûb-ı Emtâl*: şonradan üftâdegâna reh-numün efzûn olur: 16.

¹⁷⁴⁷ Ĥıfzî: *Manzûme-yi Đurûb-ı Emtâl*: şonradan ‘aklı gelir etrâkın: 16.

¹⁷⁴⁸ Yazmada: *Şolağzâde Târîhi*’nden bir fıkıradur.

¹⁷⁴⁹ Yazmada: *Şolağzâde Târîhi*’nden bir fıkıradur.

10848. Sonradan gelene soğan da yok! [1163/11]

10849. Sonradan gelen akıl, akıldır amma; faide etmez! [1163/12]

10850. Sonradan gelen kapıyı kapar. [1163/13]

Ş. [Şināsī *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye* 289¹⁷⁵⁰]

10851. Sun'-i Hüdâ'da kusur ve noksan tasavvur olunmaz, zira yoktur. [1163/14]

10852. Soğumu semirdip keser mi! [1163/15]

10853. Sulh-i milel, sulh-i müsalemet, umûm âlem-i beşer; huzur -rahat- ve asayiş-i âlem-i devrân davası ya hükm-i hak ve adaletin tezahürüyle mütecelli olur yahud hak seyf-i celâdetin, galebe-yi tam tezahür ve tahlisiyle fasl olunur! demişler. [1163/16]

10854. Soğumu dolandırıp keser mi! [1163/17]

10855. Sonra görürsün tozunu demiş. [1163/18]

Yûnus Emre [113 beyt]

*bir sipek bir kartalı kaldırıp urdı yere
inanmayız dēyecek ben gördüm tozını*

10856. Sanatı pişmanlığa ve cevrin tahammül edemeyeceği- tecarüb-i tarihiye ile sabit- ve müstahktır demişler! Zira vücûd-ı bidayette [...] [1163/19]

10857. Su ateşi söndürür. [1163/20]

10858. Su ateşi söndürür, hava dünyayı döndürür. [1163/21]

10859. Su alçağa akar, tabiidir, derler. [1163/22]

Cemālī *Ḳāfile-yi Şu 'arā* 101

*mā'il olsa göñlüne n'ola Cemālī 'aşk-ı yār
meyl eder 'âdet budur ki şu yerüñ alçağna*

10860. Su alçağa akar, soyu yükseğe bakar! derler. [1163/23]

10861. Su aktığı yere akar, soy (cins, iyi adam) yattığı yere bakar! derler. [1163/24]

10862. Suyun aktığı yere bakma, çıktığı yere bak; suyun çıktığı yere bakma, aktığı yere bak demişler. [1163/25]

Bu sözler zahiren yekdiğerini nakz eder görünse de her iki vech temsil için mana muraddır, manaları derk olunursa hangi surette temsil-i mana mevcuttur.

10863. Su alıp kamışa koştı, derler. [1163/26]

10864. Su aktığı mecaya daim akar! [1163/27]

10865. Su eğersiz aslan gibidir. [1163/28]

Ş. [Şināsī *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye* 292¹⁷⁵¹]

10866. Su anası gibi sapsarı? [1163/29]

10867. Su akar, kum kalır; ben gidersem kim kalır? derler. [1163/30]

10868. Su aktığı yere iner. [1163/31]

Ş. [Şināsī *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye* 292¹⁷⁵²]

10869. Su aktığı yere daima akmaz. [1163/32]

¹⁷⁵⁰ Şināsī - Ebü 'z-Ziyā: *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye*: Sonra gelen kapıyı kapar.: 289.

¹⁷⁵¹ Şināsī - Ebü 'z-Ziyā: *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye*: Şu egersiz arslan gibidir.: 292.

¹⁷⁵² Şināsī - Ebü 'z-Ziyā: *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye*: Şu akdığı yere akar.: 292.

10870. Su içerken, yılan bile dokunmaz! derler. [1163/33]

10871. Su içince tabaktan zarar gelmez, demişler. [1163/35]

Muhibbî *Dîvân* [476, 1567, 7] [beyt]

hader étme müjeden baş bu Muhibbî gözine

zarar étmez baticek şuda kişiye dikenü

10872. Su içinde vurulan değnekten zarar gelmez, demişler. [1163/36]

10873. Su içinde kabak, saman tabak kırılmaz, derler. [1163/37]

10874. Su uyur, düşman uyumaz. [1163/38]

Ş. [Şinâsî *Ḍurûb-ı Emtâl-i 'Otmâniyye* 292¹⁷⁵³]

10875. Su uyur, hasılı düşman uyumaz. [1163/39]

Mevzundur.

Hıfzî [*Manzûme-yi Ḍurûb-ı Emtâl* 16] [mısrâ¹⁷⁵⁴]

10876. Su uyur, düşman uyur, hasta-yı hicrân uyumaz. [1163/40]

10877. Su uyur, düşman uyumaz; göz uyur, kalp uyumaz! [1163/41]

10878. Su uyur, (hak ve adalet düşmanı) düşman uyumaz; düşman uyur, pişman -intikam gören- uyumaz! demişler. [1163/42]

10879. Su içerken yılan, köprü geçerken düşman bile dokunmaz derler. [1163/43]

10880. Su altından saman yürütür kurnazlardandır derler. [1163/44]

10881. Su temiz, soy temiz gerek demişler. [1163/45]

10882. Su cümle mevcudat ve mahlukatın esas-ı bais-i hayatıdır. [1163/46]

10883. Su testisi su yolunda kırılır. [1163/47]

10884. Supak¹⁷⁵⁵ -köpek- soyunu tanımaz, derler. [1164/01]

10885. Su, bâis-i hayattır, ateş memattır. [1164/02]

10886. Su bardağı, suda kırılır. [1164/03]

10887. Su bulanmayınca durulmaz.¹⁷⁵⁶ [1164/04]

Ş. [Şinâsî *Ḍurûb-ı Emtâl-i 'Otmâniyye* 293¹⁷⁵⁷]

10888. Su bulanmayınca turuğmaz¹⁷⁵⁸ (duruğmaz). [1164/05]

10889. Su bulanmayınca turuğmaz, soy (zâdegân adam) budalanmayınca turuğmaz, derler. [1164/06]

10890. Su bulanmayınca, soy kişi budalanmayınca turukmaz, derler. [1164/07]

10891. Su başından bulanır. [1164/08]

¹⁷⁵³ Şinâsî - Ebü 'î-Zîyâ: *Ḍurûb-ı Emtâl-i 'Otmâniyye*: Şu uyur düşmen uyumaz.: 292.

¹⁷⁵⁴ Hıfzî: *Manzûme-yi Ḍurûb-ı Emtâl*: şu uyur hâşılı düşmen uyumaz: 16.

¹⁷⁵⁵ Yazmada: *şubağ*. Bu kelimenin aslı, esasen 'dübür, anüs' manasında olsa da bir kişi hakkında olumsuz bir yargı için 'nankör, alçak, hercaî adam' manasında kullanılan Boşnakça şupak olmalıdır. BAYHAN, Ş.: *Boşnakça-Türkçe Sözlük*: şupak: 1344^a.

¹⁷⁵⁶ Yazmada: *tırulmaz*.

¹⁷⁵⁷ Şinâsî-Ebü 'î-Zîyâ: *Ḍurûb-ı Emtâl-i 'Otmâniyye*: Su bulanmayınca tırulmaz.: 293.

¹⁷⁵⁸ Bu kelime, 'durmak; durulmak, sükûn bulmak' manasında kullanılmış. CLAUSON: *EDPT*: turuk-: 540^b; turğur-: 541^a. TDK: *TTS*: durukmak (turukmak): 1. Duraklamak. 2. Durmak, karar kılmak.: II, 1272; turukmak: V, 3857.

10892. Su para ile alınır amma soy para ile alınmaz. [1164/09]

10893. Su perisi gibi. [1164/10]

10894. Su dilberi. [1164/11]

10895. Su, hayattır; toprak, kan hayat -mehd-dir. [1164/12]

10896. Sudan geçmez katır gibi başı dik, derler. [1164/13]

10897. Sudan cevap. [1164/14]

Ehemmiyet vermeden...

10898. Su dilmaç! [1164/15]

Kusursuz tercüman

10899. Suda pişmiş peynir (papara). [1164/16]

10900. Su dibası. [1164/17]

[Meḥmed Tevfīk] *Mecmū'a min Nevādiri 'l-Üdebā vü Ātāri 'z-Zurefā (Nevādirü 'z-Zurefā)*¹⁷⁵⁹ [cüz'-i ṭānī, 127]

10901. Suyun kadir kıymeti yokluğunda bilinir, derler. [1164/18]

10902. Susuz testi¹⁷⁶⁰ gibi adamdır, derler. [1164/19]

Zenginin hamiyetsizlerine denir.

10903. Su testisi su yolunda kırılır, derler. [1164/20]

10904. Su dibinden bulanır, dibinden turuğur; insan da baştan bulanır, baştan turuğur, derler. [1164/21]

10905. Sudan çıksa (balık gibi) yaşamaz. [1164/22]

10906. Suda peri görmüş, dalmak ister; çaresini bulsa almak ister, derler. [1164/23]

10907. Su dereye akar, soy kendi soyuna akar, derler. [1164/24]

10908. Su dilberi. [1164/25]

10909. Su denize de akar, dereye de! [1164/26]

10910. Susuz, mahluk yaşamaz. [1164/27]

10911. Susuz testiği çal taş. [1164/28]

10912. Susuz, su değirmeni dönmez. [1164/29]

10913. Susayan ile susak¹⁷⁶¹, aksayan ile aksak suya girer, derler. [1164/30]

10914. Su sabinin, söz kibarın kâridir. [1164/31]

Mevzundur.

Hıfzî [*Manzūme-yi Durūb-ı Emtāl* 16] [mısrā'¹⁷⁶²]

10915. Su değirmeni, suyuna göre hareket eder. [1164/32]

10916. Susadım gayet harareten katı, sundular bir cam dolusu şerbeti. [1164/33]

¹⁷⁵⁹ Yazmada: *Nevādir-i Zurefā'dan bir fıkra-yı laṭifedür.*

¹⁷⁶⁰ Yazmada: *destī*. Kelimenin aslı Farsça *dastī*'dir. STEINGASS: *CP-ED*: 525^b. at-TABRİZİ: *BK*: *dastī*: El ile tutup götürmesi mümkün olan zarfa dèrler. Ma'hūd şu konılan zarfa, ki küpçükdür, *destī* itlākı bu i'tibārladur. *Dastī* mu'arrebidür ve yār ve yāverlik ve yardımcılık ve i'ānet ma'nāsına gelür.: 369. Ş. Sāmī: *KT*: *destī*: Fā. [Tür. zebān-zedi: *testi*.]: I, 610^a.

¹⁷⁶¹ TDK: *DS*: susak (I): 1. Ağaçtan oyulmuş su kabı, ağaç maşrapa. 2. Sukabağından oyulmuş maşrapa. 3. Kuyudan su çekmeye yarayan her çeşit kova ya da testi. 4. Topraktan yapılmış su bardağı.: X, 3699^b.

¹⁷⁶² Hıfzî: *Manzūme-yi Durūb-ı Emtāl*: Şu şabnin söz kibārı kâridur: 15.

Süleymān Çelebi¹⁷⁶³ *Vesīletü 'n-Necāt*¹⁷⁶⁴ [64, 226] [beyt]

*şusadum şu diledüm içmeklige
vêrdüler bir şîşe tolı şerbeti*

10917. Susayan, su arar; acıkan, yem yemek. [1164/34]

10918. Su turuğur, soysuz turuğmaz. [1164/35]

10919. Su azizdir; her şeyi temizler, suyun temizleyemediğini tövbe temizler. [1164/36]

10920. Su uyur, düşman uyumaz; kişi uyur can, kan uyumaz. [1165/01]

H. ['Abdü 'l-Halīm Hakkî]

Zira kandan –kan etmekten- sakınmak gerektir! Suçu hak [...] seyl et! Düşman kanını, hak yolunda Emil et! Dosta dost yolunda medar ol! Düşmana düşman yolunda duvar ol! Dostu, kimin düşmanda çözülmez. Urgan -ip- et! Düşmanı daima kendinden emin eyle de istersen düşmanı başına yorgan et! Ancak yok yere kanlı katil olma! Çünkü kan tutar! Dünya ve ahret cezasız kalmaz! Allah binası fetvasız yıkılmaz! Zira o kanlı katil olur demişler.

10921. Su gibi azizi, bal gibi leziz ol, derler. [1165/02]

Alkış...

10922. Su kayadan kum alır, yel kayadan ne alır? [1165/03]

10923. Su gibi aziz ol derler. [1165/04]

10924. Su gibi sabırlı ol. [1165/05]

Yaḥyā Naẓīm *Dīvān-ı Belāğat*-ı *unvān-ı Naẓīm* [İbtidā-yı Ğazelliyāt 431, 3] [beyt]

*girye-yi dem-be-demle mestāne
raḥt-ı şabr u şekābi āba vēriḡ*

10925. Su gibi aktı gitti. [1165/06]

10926. Su gibi ezber okur. [1165/07]

Muḥibbī *Dīvān* [389, 1236, 4-5] [beyt]

*baḥr-i dilden çıkarup ḡavvāş olup söz dūrlerin
'arz edince kavuşup yārān hemān indirilmiş
ḡaṭ u ruḡsāruḡ Muḥibbī şu gibi ezber oḡur
işiden dēr sūre-yi Nūr u duḡān ezberlemiş*

[Şolaḡzāde Mehmed Hemdemī Çelebi] *Şolaḡzāde Tārīḡi*¹⁷⁶⁵ 24

10927. Su gibi safi kalpli olmak gerek. [1165/08]

10928. Su gibi döndürmüş. [1165/09]

10929. Su testisi su yolunda kırılır. [1165/10]

10930. Su gibi aziz ol, bal gibi leziz! [1165/011]

Beyt-Mütercim-i *Ḳāmuş-ı 'Āşım*

*ezber etsün şu gibi her ṭālib
sūre başlarına yazsun kātib*

¹⁷⁶³ Yazmada: Süleymān Dede.

¹⁷⁶⁴ Yazmada: Mevlūd-i Nebī.

¹⁷⁶⁵ Yazmada: Şolaḡzāde Tārīḡi'nden bir fıkıradur.

Yahyā Naẓīm *Dīvān-ı Belāğat- ‘unvān-ı Naẓīm* [Kaşide Berāy-ı Medh-i Hüseyn Paşa 76, 53-54] [beyt]

*riyāz-ı vaşf-ı cemālînde bülbül-i nuṭkum
bu şî ‘rî etdi beyân şu gibi ‘ayân üzre
kabā-yı nāz münāsib o dil-sitān üzre
ki nāz-ı hüs-n-i digerdir o hüs-n-i ān üzre*

10931. Su gibi akın ettiler. [1165/12]

10932. Su gibi asan ol, derler. [1165/13]

10933. Su gibi hayat ol, derler. [1165/14]

10934. Su gibi ayandır. [1165/15]

10935. Su geçit vermez geçer. [1165/16]

10936. Su geçit vermeyicek dār-ı cihandan geçti, ecel şerbetini ol nehrin içinden içti, demiş. [1165/17]

[Şolâkzâde Mehmed Hemdemî Çelebî] *Şolâkzâde Tārîhi*¹⁷⁶⁶ 6

“Serdârları olan Süleymân Şâh ibn Kaya Alp cümleden ilerü at sürer şuya uğramayınca meger şuyın öñi uçurum imiş. Batdığını yer geçid olmayup garķ olmuşdur müte ‘allikātı fî l-hāl cism-i laṭîfîn çıkardılar. Ca bir kal ‘ası öñünde defn etdiler.”

Naẓm

*şu geçid vèrmeyicek dār-ı cehāndan geçdi
ecel şerbetin ol nehrin içinden içdi*

10937. Su küçüğün, nur (sadr) büyüğün demişler. [1165/18]

10938. Su küçüğün, söz büyüğün! [1165/19]

Ş. [Şināsî *Durūb-ı Emtāl-i ‘Otmāniyye* 293¹⁷⁶⁷]

10939. Su küçüğün, sus büyüğün, derler. [1165/20]

10940. Su küçüğün, yol büyüğün değil eyleyenindir. [1165/21]

10941. Suyu kesilmiş degirmene döndü. [1165/22]

Ş. [Şināsî *Durūb-ı Emtāl-i ‘Otmāniyye* 295¹⁷⁶⁸]

10942. Soyulmuş soğana döndü. [1165/23]

10943. Su gider, kum kalır. [1165/24]

10944. Su gider, kum kalır, el gider soy kalır. [1165/25]

10945. Suyun girmedigi, geçmediği yer olmaz. [1165/26]

10946. Sûret-i cevap derler. [1165/27]

Ehemmiyetsiz cevap...

10947. Sûret-i cevap verir hep. [1165/28]

10948. Su düşmanıdır, derler. [1165/29]

10949. Su görmeden soyunma. [1165/30]

¹⁷⁶⁶ Yazmada: *Şolâkzâde Tārîhi*’nden bir fıkradur.

¹⁷⁶⁷ Şināsî - Ebü ’z-Ziyâ: *Durūb-ı Emtāl-i ‘Otmāniyye*: Şu küçüğün söz büyüğün.: 293.

¹⁷⁶⁸ Şināsî - Ebü ’z-Ziyâ: *Durūb-ı Emtāl-i ‘Otmāniyye*: Suyu kesilmiş degirmene döndü.: 295.

10950. Suyu görmeden paçaları sıvama. [1165/31]
 10951. Suyu görmeden papuç çıkarılmaz. [1165/32]
 10952. Suyu görmeden çemrenmemeli. [1165/33]
 10953. Su görse susar, at görse aksar. [1165/34]
 10954. Sular karardıği vakit. [1165/35]
 10955. Su gelince vadiye, bî-çeşme olur hasretle gon (kurbağa). [1165/36]

Mevzundur.

Hıfzî [Manzûme-yi *Đurûb-ı Emtâl* 16] [mısrâ¹⁷⁶⁹]

10956. Sular karardı, karanlık çöktü. [1165/37]
 10957. Su. [1166/01]
 10958. Suya giden susağını -su kabağını- yanında taşır. [1166/02]
 10959. Suyun akıntısına gider. [1166/03]
 Ş. [Şinâsî *Đurûb-ı Emtâl-i 'Otmâniyye* 294¹⁷⁷⁰]
 10960. Suyun çok aktığı yerde pislik olmaz. [1166/04]

Bakî *Dñân* [172, 217, 7] beyt

*göz yaşın çok çok revân ét cürm ü 'iştân üzre kim
 akduğı yerde kımaz âb-ı fîrâvân gıll u gış*

10961. Suyun gittiği yere bakma geldiği yere bak! [1166/05]
 10962. Suyun gittiği yerden ziyade geldiği yere bak. [1166/06]
 10963. Suyunca gider. [1166/07]
 Ş. [Şinâsî *Đurûb-ı Emtâl-i 'Otmâniyye* 294¹⁷⁷¹]
 10964. Suyun geldiği yer beni buldu. [1166/08]
 10965. Su melikesi. [1166/09]
 10966. Soy kişi sayalı-saylığı- olur, buğday önü mayalı olur derler. [1166/10]
 10967. Suyuna tirit yapmalı. [1166/11]
 10968. Suyuna tirit, soyuna (köküne) kibrit. [1166/12]
 10969. Suyuna tirit. [1166/13]
 Ş. [Şinâsî *Đurûb-ı Emtâl-i 'Otmâniyye* 294¹⁷⁷²]
 10970. Suyu getiren de bir, testiği¹⁷⁷³ kıran da bir! [1166/14]
 Ş. [Şinâsî *Đurûb-ı Emtâl-i 'Otmâniyye* 295¹⁷⁷⁴]
 10971. Suyuna pirinç salınmaz. [1166/15]
 Ş. [Şinâsî *Đurûb-ı Emtâl-i 'Otmâniyye* 294¹⁷⁷⁵]

¹⁷⁶⁹ Hıfzî: *Manzûme-yi Đurûb-ı Emtâl*: şu gelince vâdiye bi-çeşm olur hasretle gon: 16.

¹⁷⁷⁰ Şinâsî - Ebü 'z-Ziyâ: *Đurûb-ı Emtâl-i 'Otmâniyye*: Suyun akıntısına gider.: 294.

¹⁷⁷¹ Şinâsî - Ebü 'z-Ziyâ: *Đurûb-ı Emtâl-i 'Otmâniyye*: Suyunca gider.: 294.

¹⁷⁷² Şinâsî - Ebü 'z-Ziyâ: *Đurûb-ı Emtâl-i 'Otmâniyye*: Suyuna terîd.: 294.

¹⁷⁷³ Yazmada: *destîyi*. Bu kelimenin aslı Farsça olup *dastî* dir. STEINGASS: *CP-ED*: dastî: 525^b. ŞU'ÜRİ: *Ferheng-i Şu'ürî*: dastî: Ma'rûf zarfdır. Bardakdan büyük olur. İçine şu ve sâ'ir şulu nesneler kırlar.: cild-i evvel, 433^a. at-TABBİRİ: dastî: 369.

¹⁷⁷⁴ Şinâsî - Ebü 'z-Ziyâ: *Đurûb-ı Emtâl-i 'Otmâniyye*: Suyu getiren de bir destîyi kıran da bir.: 295.

10972. Suyuna göre pirinç, pirincine göre su. [1166/16]

10973. Suyuna göre hareket eder. [1166/17]

10974. Suyuna, sapına dokundurmaz. [1166/18]

10975. Suyuna, sabununa dokundurmaz. [1166/19]

10976. Suya sabuna dokunmazsın. [1166/20]

Ş. [Şināsī *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye* 295¹⁷⁷⁶]

10977. Suda saman batmaz, suyu yalnız batmaz. [1166/21]

10978. Suya götürür, susuz getirir! [1166/22]

10979. Su gördüyse, abdesti bozuldu? derler. [1166/23]

Teyemmüm...

10980. Su her şeyi temizler amma, yalnız yüz karasını temizlemez! derler. [1166/24]

10981. Suyunu, huyunu öğrenmeden Âdem oğluna iyidir demek olmaz, derler. [1166/25]

10982. Su kabağı gibi, suya salsan batmaz. [1166/26]

10983. Suyu, ekmeği bol, sofrası meydanda erdir, derler. [1166/27]

10984. Soyu soppu safî adam. [1166/28]

10985. Suya, ateşe saldırır yavuzdur, derler. [1166/29]

10986. Suyu çekilmiş değirmene döndü. [1166/30]

10987. Suya postu saldı. [1166/31]

10988. Suya seccade serenlerdendir. [1166/32]

10989. Suya sed çekilir, talihe set çekilmez! [1166/33]

10990. Su latiftir, her şeyi temizler. [1166/34]

10991. Suyunu buldu. [1166/35]

Ş. [Şināsī *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye* 294¹⁷⁷⁷]

10992. Suyu yumuşak. [1166/36]

Ş. [Şināsī *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye* 295¹⁷⁷⁸]

10993. Suyu bardakta soyu soyluyu yahut suyu kızı çardakta seyretmelidir, derler. [1167/01]

10994. Suyu bardakta, gemiyi duvarda seyretmelidir. [1167/02]

Ş. [Şināsī *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye* 295¹⁷⁷⁹]

10995. Suyu devirmiş kediye döndü. [1167/03]

Ş. [Şināsī *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye* 295¹⁷⁸⁰]

Süt...

10996. Suya ya sal ya sabun gerek demiş. [1167/04]

¹⁷⁷⁵ Şināsī - Ebü 'z-Ziyā: *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye*: Suyuna pirinç şalınmaz.: 294.

¹⁷⁷⁶ Şināsī - Ebü 'z-Ziyā: *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye*: Suya şabuna dokunmazsın.: 295.

¹⁷⁷⁷ Şināsī - Ebü 'z-Ziyā: *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye*: Suyunu buldı.: 294.

¹⁷⁷⁸ Şināsī - Ebü 'z-Ziyā: *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye*: Suyı yumuşak.: 295.

¹⁷⁷⁹ Şināsī - Ebü 'z-Ziyā: *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye*: Suyı bardakta gemiyi dīvārda seyr etmelidir.: 295.

¹⁷⁸⁰ Şināsī - Ebü 'z-Ziyā: *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye*: Suyı devirmiş kediye döndü.: 295.

10997. Supak (bir nev köpek) soyunu tanımaz, derler. **[1167/05]**

Adi köpekle tazıdan azma köpeğe supak, derler.

10998. Su paktır, her şeyi paklar. **[1167/06]**

10999. Suyu bozulursa, huyu bozulur, huy bozulursa, ot, ocak bozulur! derler. **[1167/07]**

11000. Susuz soyulmuş soğan gibidir! Hem göze düşer hem gözden düşer! derler. **[1167/08]**

11001. Sobasına marsık tıkmışlar, derler. **[1167/09]**

11002. Soysuz kişi, huysuz kişi hep bir derler. Soy supak sahibini tanır, soysuz supak ne sahibini tanır ne soyunu soylar. **[1167/10]**

11003. Soysuz supak soyunu sahibini tanımaz, derler. **[1167/11]**

11004. Sopa delisi. **[1167/12]**

11005. Sopacılar. **[1167/13]**

11006. Sopa salan mahallesinde çene sallayıp yumuştur, derler. **[1167/14]**

11007. Sucuk gibi. **[1167/15]**

11008. Sucuğu çıkmış, derler. **[1167/16]**

11009. Sucuk kesildi. **[1167/17]**

Ş. [Şināsī *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye* 293¹⁷⁸¹]

11010. Suç ölen de mi öldüren de mi? derler. **[1167/18]**

11011. Suç şahım öldüren de değildir, ölen de dir! demiş. **[1167/19]**

Noқта risālesinden bir beyt 11 kıyās

*yoğdur günāh o ğamzesi hūnīde bendedir
şahım suç öldüren de değildir ölen de dir*

İşbu beyt ba 'zı eṭerde Kūtahyalı Kābūlīnīn olmağ üzre yazılmışdır. Faḳaṭ bu meteliñ müverridi ve maḥall-i ĩrādı Kırım Hānının devrinde hānedān hānedān Cengizyandan resāndır kendi hānedānından birisini ḳatli hengāmında kendisinin suçsuzlığını görülmek ve göstermek şadediyle mā vaḳ'a 'aynen işbu şuretle iḳrār eylemiş dēye [...] nām eṭerde yazılmışdır.

Beyt

*beni bir semt-i meḥālīḳde mi gördüñ āyā
ne suçum var ēse efendim kerem ēt ḳıl inhā*

11012. Suç affolunmaz değildir, meğerki suç inkâr oluna! derler. **[1167/20]**

11013. Suçunu inkâr eden affolunmaz. **[1167/21]**

11014. Suçum ne ise beyan et, derler. **[1167/22]**

11015. Sorarlarsa nemîdânem. **[1167/23]**

11016. Suçlu kedi gibi oturur? derler. **[1167/24]**

11017. Suçlu çocuk oturuşundan bellidir! **[1167/25]**

11018. Sorarlarsa ben bilmem. **[1167/26]**

11019. Sormadan girilmez, görmeden alınmaz! **[1167/27]**

¹⁷⁸¹ Şināsī - Ebü 'z-Ziyā: *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye*: Şucuk kesildi.: 293.

11020. Sora sora Bağdat bile bulunur. [1167/28]
11021. Sora sora Kâbe'yi bulursun ey Arabî ama yolun Türkistan'dır demiş. [1167/29]
11022. Suret gibi. [1168/01]
11023. Sorma hâlini berbat, hiç sorma! [1168/02]
11024. Sûret-i haktan görünür? [1168/03]
11025. Sorma gir. [1168/04]
11026. Sorsalar mağdur-ı gaddar kendin gösterir. [1168/05]
- Sormak ayıp değil, bilmemek (sormamak) ayıp derler. [1168/06]
11027. Sorulmayan şeye cevap verme! [1168/07]
11028. Suret-i salahda şeyh namı taşır amma manada şeytan kuludur, demiş. [1168/08]
- [Şolâkzâde Mehmed Hemdemî Çelebî] *Şolâkzâde Târîhi*¹⁷⁸²329
11029. Surette şeyh; sirette şeytan. [1168/09]
11030. Sormadan bilmem der? [1168/10]
11031. Sureti güler amma kalbinden kan ağlar! [1168/11]
11032. Sureta gülse de içinden kan ağlar! [1168/12]
- Şinâsî beyt
- ey Şinâsî içimi havf-ı ilâhî dağlar*
şûretim gerçi güler kalb gözüm kan ağlar
11033. Soranlara selam götür. [1168/13]
11034. Sûret-i Arap gibi. [1168/14]
- [Mehmed Tevfîk] *Mecmû'a min Nevâdiri 'l-Üdebâ ve Âtâri 'z-Zurefâ (Nevâdiriü 'z-Zurefâ)*¹⁷⁸³ [cüz'-i evvel]¹⁷⁸⁴53
11035. Sorma kişinin aslın erkânından bellidir. [1168/15]
11036. Sormadan cevap verilmez. [1168/16]
11037. Suratından zehir damlar! [1168/17]
11038. Suratından düşen kırk parça olur, derler. [1168/18]
11039. Suratı astı. [1168/19]
11040. Suratı gülmez. [1168/20]
11041. Sorulan söze göre cevap verilir. [1168/21]
11042. Suratsız herif. [1168/22]
11043. Suratına bakılmaz. [1168/23]
11044. Surat uğrusu, derler. [1168/24]
- Sahte kalıp ve kalp taşıyanlar hakkında derler.*
11045. Surat satar. [1168/25]
11046. Surete gerçi ab u hakimiz. Ma'nide veli natık pakimiz, demiş. [1168/26]
- Mevzundur 'Arşî Dede*

¹⁷⁸² Yazmada: *Şolâkzâde Târîhi*'nden bir fıkradur.

¹⁷⁸³ Yazmada: *Nevâdir-i Zurefâ*'dan bir fıkradur.

¹⁷⁸⁴ Yazmada: *Nevâdir-i Zurefâ*'dan bir fıkradur.

11047. Sûreti seni aldar, sîreti beni dağlar, demiş. [1168/27]

11048. Sûrete bakma, sîrete bak! [1168/28]

Ş. [Şināsî *Ḍurûb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye* 294¹⁷⁸⁵]

11049. Sûrete bakma, sîrete bak, söyleyene bakma, söyletene bak! [1168/29]

Muhibbî *Dīvān* [105, 226, 6] [beyt]

*şûreti ko baķ Muhibbî sîrete
olma zâhid gibi sen şûret-perest*

Muhibbî *Dīvān* [356, 1118, 6] [beyt]

*naķş-ı dünyāya Muhibbî dil vérüp aldanmazız
şûrete meyl étmezüz zîrâ ki ma 'nâsındayuz*

11050. Sûrete etme nazar, sîrete bak. [1168/30]

Mevzundur.

Hıfzî [*Manzûme-yi Ḍurûb-ı Emtāl* 16] [mısrâ¹⁷⁸⁶]

11051. Sûret-perest adamlar daima aldanırlar. [1168/31]

11052. Sûret-i virâne de görüp, hazine-yi harabede medfun olduğun bilmedi! demiş. [1168/32]

11053. Sûretâ insan, sîretâ hayvan. [1168/33]

11054. Sûretâ mümtazız amma, cümlemin dil-hahıyız! [1168/34]

Mevzundur 'Arşî Dede

11055. Sorma kişinin aslın endamından sorma kişinin neslin terbiyesiyle erkanından bellidir! demişler. [1169/01]

11056. Sorma kişinin aslını izzetinden bellidir, ağzı eğri gözü şaşı ensesinden bellidir. [1169/02]

*şorma kişinin aslın erkânından bellidir
şorma kişinin 'aqlın iz 'ânından bellidir*

11057. Soran bilenden bilen görenden arif gerek. [1169/03]

11058. Sorma kişinin aslın erkânından bellidir! [1169/04]

Evliyâ Çelebî *Siyâhatnâme*¹⁷⁸⁷ 1, 645

beyt

*kendüyi görmege yoķdur hâcet
bilmege 'arîf eyler nâz
eţerin görmek ile zâhir olur
kişiniğ mertebe-yi 'arżi*

11059. Sormadan alma, sormadan girme! [1169/05]

11060. Sustururlar, pıstırırlar, âlem yamandır! [1169/06]

11061. Sus sus der de yine kaz gibi kendisi gank der! demiş. [1169/07]

11062. Soran, bilenden öğrenir! [1169/08]

¹⁷⁸⁵ Şināsî - Ebü 'î-Ziyâ: *Ḍurûb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye*: Şûrete bakma sîrete bak.: 294.

¹⁷⁸⁶ Hıfzî: *Manzûme-yi Ḍurûb-ı Emtāl*: şûrete étme nazâr sîrete bak: 16.

¹⁷⁸⁷ Yazmada: Evliyâ Çelebî *Siyâhatnâmesinden bir fıkradur*.

11063. Susam helvası gibi taşa çalmasan kıvamı gelmez. [1169/09]
 11064. Soğan gibi soyuldu, derler. [1169/10]
 11065. Soğulcan gibi pistir, derler. [1169/11]
 11066. Soğuk suya elini sokmaz. [1169/12]
 11067. Soğanı sırkta. [1169/13]
 11068. Soğanın sonu, sıcakın önü, insanı aldatır. [1169/14]
 11069. Soğuk olsa soğuktur, sıcak olsa sıcaktır derler, diyene karşı fakat ufak bahar havasına kimse ne dediği var, demiş. [1169/15]
 11070. Soğuk su içsin. [1169/16]
 11071. Soğuk söze ağız alıştırmamak gerek! [1169/17]
 11072. Soğuk söz, soğuk yılan gibidir. [1169/18]
 11073. Soğuk söz, soğuk yüz makbul değildir. [1169/19]
 11074. Soğuk söz, soğuk yüz, ak kar, gök yüzden tesirlidir, katıdır. [1169/20]
 11075. Soğumu beslemeden kesmezler! [1169/21]
 11076. Soğuk suya elin sokmaz, derler. [1169/22]
 11077. Soğuk söz, keder getirir, mülayim söz keder götürür! [1169/23]
 11078. Soğuğa karşı durulmaz. [1169/24]
 11079. Soğuğa karşı çıplak pehlivanlık olmaz. [1169/25]
 11080. Soğan gibi göze düştü, derler. [1169/26]
 11081. Soğan soyulmadan kazana konmaz. [1169/27]
 11082. Soğan gibi göze girdi, duman gibi burundan çıktı, derler. [1169/28]

Dede ‘Ömer Rüşeni¹⁷⁸⁸ *Ātār-ı ‘Aşk*¹⁷⁸⁹ [277-278, 290, 293-295]

odur *şūfī* kim olup nefsi *nās*
 ri ‘āyet eyleye lutf ile *nās*
 demiş bir *şāh-bāz* oldur ki *şūfī*
 ola *ṭāvūs-ı ḥazret-i nefsi mūfī*
 özün den *şāfī* et ev *şāfī* *şūfī*
 dēyeler saḡa *tā* kim *şāfī* *şūfī*
şafā ile giyer her kim ki *şūfī*
şafā ehli aḡa dēr *şāfī* *şūfī*
 yūri *şūfī* ol urma *lāf* u *lūfi*
 ili aldama etme *kāf* u *kūfi*
 gerek *şūfī* ola maḡşūma *rāzī*
 olup *ḡālī* ne müstaḡbel ne *māzī*

11083. Sufi, safi, safi sufi! [1169/29]

Mecmu ‘a-yı ‘Ulūmdan 89

şūfī bulamaz kim ki *dībā-yı muraşsa* ‘

¹⁷⁸⁸ Yazmada: *İbrāhīm Gülşenī*.

¹⁷⁸⁹ Yazmada: *Ātār-ı ‘Aşk*’dan.

*bîçāre o ḥasretle gir dēyü muraḳḳa ‘
reşk eyleyüben şeyḥ-i şeh-i taḥt-nişīme
kürside oturur vaż‘-ı vaḳār ile mürebbi ‘
rükni şunuben şūfīliğine vaż‘-ı vaḳārı
her biri görseḡ ne muvaḳḳar ne muvażza‘*

11084. Sufi, soğan yer mi, yalan söyler mi? [1169/30]

11085. Sufi soğan yer mi billah billah, safi yalan söyler mi billah billah billah. [1169/31]

11086. Sufi bulamaz giymeye dîbâ-yı murassa‘. [1169/32]

11087. Sufidir soğan yemez, bulsa kabuğunu koymaz. [1169/33]

Ş. [Şināsî *Ḍurūb-ı Emtāl-i ‘Oṭmāniyye* 289¹⁷⁹⁰]

11088. Sufisi, suffası hep beraber. [1169/34]

11089. Sufilik satar! [1169/35]

11090. Sufi savanı gibi oldu, demiş. [1169/36]

11091. Sufi-meşreb adamdır derler. [1169/37]

11092. Sufi dirhem ve dinar vereni pek sever, belki kendi vermeyi sevmez derler. [1170/01]

11093. Sufi safayı sever, sahib-i dirhem olsa cefaya katlanmaz, züğürt kalsa! derler. [1170/02]

Rūḥî Bağdadlı beyt

*şūfî’ki şafāda geçinir mālîk-i dīnār
bir dirhemini alsan olur ḥāṭrı dirhem*

11094. Sufilik iyidir ama riya katılmasa, safilik iyidir ama yalan olmasa! [1170/03]

11095. Sufi su gibi safi gerek, sufilik yerinde gerek, sadakat da yerinde değerinde gerek! Sufiden sadakat umulur, riya olmasa. [1170/04]

Āṭār-ı ‘Aşḳdan-İbrāhîm Gülşenî

*bulandırma bulanma şūfî’eseḡ
cefā vü cevır kılmaya şūfî’eseḡ
bulandıran bulanana şūfî olmaz
cevır ü cefā kılan şūfî olmaz
taşarruf ḥānını ol kim yemişdir
ki ol şūfî’gelür ḥāl demişdir
maḳṭa ‘beyt
ḥaḳ ḥaḳ dēdiḡi şūfî’riyāyile ēse ger
daḳ daḳ dēdiḡi yekduru iḥlāş ile ḥaḳdır*

11096. Sufi, mufi! [1170/05]

11097. Sufi ol ama, soğan gibi olma! derler. [1170/06]

11098. Sufi yer gibidir her şeyi kaldırır derler. [1170/07]

¹⁷⁹⁰ Şināsî - Ebü ’z-Ziyā: *Ḍurūb-ı Emtāl-i ‘Oṭmāniyye*: Şūfîdir soğan yemez bulsa kabuğunu koymaz.: 289.

11099. Sufinin hak hak dediği riya ile ise eğer kurbağanın hulusla vak vak demesi yeğdir.

[1170/08]

11100. Sufi isen çek hırkanı başına! [1170/09]

Dede ‘Ömer Rüşenî *Ātār-ı ‘Aşk*¹⁷⁹¹ 16

pes gerek şūfi çeke başın hırkaya

tā düşe islām odı her fırkaya

Kedā

pes başın çek hırkana ki vār şūfiyā

tā sağa ta ‘n etmeye her bī-nevā

şūfī eşeñ қо başuñı dizine

ger degülseñ gērü kayıt izine

11101. Sokulgan adamdır, derler. [1170/10]

11102. Sokulgan adam aç kalmaz. [1170/11]

11103. Son söz, [...] [1170/12]

11104. Sokulgandır amma soğulcan gibi. [1170/13]

11105. Sonraya kalan kısmına razı olandır. [1170/14]

11106. Sokur¹⁷⁹² (kör sıçan) gibi sokulgandır. [1170/15]

11107. Sonra gelen, sonraya kalan kısmetinde ne olursa ona razı olur derler. Sonraya kalan kısmetine razı olan değildir! [1170/16]

11108. Sokak süpürgesi. [1170/17]

11109. Sonradan beylik, hep cumbulluk demiş. [1170/18]

11110. Sonradan görmüş, başı dönmüş! [1170/19]

11111. Sonu hayrola! derler. [1170/20]

11112. Sonu yoktur, derler. [1170/21]

11113. Sonradan gelen devlet devlettir, derler. [1170/22]

11114. Sonuna bak! [1170/23]

11115. Sonundadır bereketi. [1170/24]

11116. Sonuna bakmak gerek. [1170/25]

11117. Son pişmanlık, fayda vermez. [1170/26]

11118. Son söz, son pazarlık. [1170/27]

11119. Son pişmanlık ıssı etmez, gussası ta ölünce gitmez, demişler. [1170/28]

[Şolâkzâde Mehmed Hemdemî Çelebî] *Şolâkzâde Tārîhi*¹⁷⁹³ 174, 175.

11120. Son pişmanlık akçe etmez. [1170/29]

11121. Sonra kalana solak da yok, derler. [1170/30]

11122. Sonuna kalan mum gibi dona kalır. [1170/31]

11123. Son pişmanlık ele girmez. [1170/32]

¹⁷⁹¹ Yazmada: *Ātār-ı ‘Aşk*’dan.

¹⁷⁹² TDK: DS: sokur (I): Kör.: X, 3660^a. TDK: TTS: sokur: Tek gözlü.: V, 3504. TDK: TS: sokur: 1. Köstebek. 2. İçeriye batmış. 3. Bir gözü kor.: 2133^a.

¹⁷⁹³ Yazmada: *Şolâkzâde Tārîhi*’nden bir fıkıradur.

Ş. [Şināsī *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye* 290¹⁷⁹⁴]

11124. Sona kalan, dona kalır; öne giden öne kalır. [1170/33]

11125. Sonunu getiremedi. [1170/34]

11126. Sona kalan dona kalır. [1170/35]

Ş. [Şināsī *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye* 290¹⁷⁹⁵]

11127. Sonuna kalan somurdana kalır. [1170/36]

11128. Soysuz insan, soyulmuş soğana benzer; adeta insanın gözüne düşer. Bazısı da yani soysuz insanın huysuz hayvan gibidir; huysuz hayvan insanın gözünden düşer! demişler. [1171/01]

11129. Sonu gelmeyen uzun emel, ya hevesi tüketir ya nefsi! demişler. [1171/02]

[Şolāḳzāde Meḥmed Hemdemī Çelebī] *Şolāḳzāde Tārīḫi*¹⁷⁹⁶

İranda şehīd olan Şeyzāde Sulṭan Bā-Yezīduḡ zāde ṭba ‘-yı şā‘irānesi olan ḥasb-i ḥāl

Ġazelinden

*bedeni zāyi ‘ēdūp ṭul-i emelle nefsi
kalmadı zerre kadar dilde bu dünyā hevesi
ḳarbānda iḳlīm-i ‘adem menzilineḡ
toḳunur oldu ḳatı sem ‘ime bānıḡ cersi
ıḫṭrābı ḳo gel ey mürġ-i revān ṣabr eyle
eskiyüp işte ḥarāb oldu bu ten ḳafesi
şāh-ı bī-dil ü bīmār u günehkārım ben
sen olursıḡ ikrā-yı bārī ḥüdā dest-res*

11130. Sonu gelmeyecek emelin ardına düşme, derler. [1171/03]

11131. Son sözün ne ise onu söyle, demiş. [1171/04]

11132. Son nefeste iman gerek. [1171/05]

11133. Son nefesi tüketti, derler. [1171/06]

11134. Sonu gelmeyen lagarın (kizb, ihmale hamli caizdir!) demişler. [1171/07]

11135. Son nefesi görmeyen gözler talihlidir derler. [1171/08]

Beyt- Żiyā Paşa-Endülüṣ Tārīḫinden

*dirīġ soḡ nefese geldi devletiḡ ḥālī
sa ‘ādet ol göze kim görmeye bu aḥvālī*

11136. Son nefeste Allah adın de müdam. [1171/09]

11137. Sona kalana zırnık da yok, demiş. [1171/10]

11138. Son bilen iyi bilir, son gülen iyi güler! derler. İyi gülen payını son alır. Son gelen ya arpasını ya gussasını alır, derler. [1171/11]

11139. Son sözünü söylesin, homurdanıp durmasın demiş. [1171/12]

11140. Son söz sahih söz. [1171/13]

11141. Sona kalan dona kalır. [1171/14]

¹⁷⁹⁴ Şināsī - Ebü 'z-Żiyā: *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye*: Soḡ pişmānlık ele gelmez.: 290.

¹⁷⁹⁵ Şināsī - Ebü 'z-Żiyā: *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye*: Soḡa ḳalan ṭona ḳalır.: 290.

¹⁷⁹⁶ Yazmada: *Şolāḳzāde Tārīḫi* 'nden bir fīḳradur.

11142. Sona kalan ata bir torba yem var, derler. [1171/15]

11143. Solda sıfır gibi kaldı, derler. [1171/16]

11144. Solu sağı belli değil, derler. [1171/17]

11145. Soldaki sıfır gibidir, derler. [1171/18]

11146. Solda sıfır gibi ziyadedir, derler. [1171/19]

Yahyā Naẓīm *Dīvān-ı Belāğat*-ı *‘unvān-ı Naẓīm* [İbtidā-yı Ğazelliyāt 743, 5-6] [beyt]

defter-i hüsni sevād-ı haṭṭ ile görmüş hisāb

nokṭa-yi ḥāl-i ruḥı sıfır-ı ziyād olmuş gibi

şimdi ḥübān-ı zamāne oldılar ‘āşık-perest

bender-i ḥüsni ü melāḥatde kesād olmuş gibi

11147. Soldaki sıfır gibi zaittir. [1171/20]

Ş. [Şināsī *Ḍurūb-ı Emtāl-i ‘Oṭmāniyye* 290¹⁷⁹⁷]

11148. Sol el sofraya sığmaz, derler. [1171/21]

11149. Soluğu soluğuna geldi. [1171/22]

11150. Soluğu Bağdat’ta aldı. [1171/23]

11151. Solak adam, solpun adam derler. [1171/24]

11152. Solda solak gider, derler. [1171/25]

Eski zamanda asker memuru tirkeş, kemankeş.

11153. Solak solda, ulak (postacı) yolda yaraşır; sol adam evvelde yaraşır derler. [1171/26]

11154. Solak adam, sofraya sığmaz. [1171/27]

11155. Solak gibi (eski zamanda postacı) ulaktı gitti, uçtu gitti. [1171/28]

11156. Sulu börek arar. [1171/29]

11157. Sol el ile iş görülür amma yemek yenilmez, derler. [1171/30]

11158. Soluna, sağına bakmadan gitti, derler. [1171/31]

11159. Sola koydum dolmadı, sağa koydum almadı, demiş. [1171/32]

11160. Soluna davul çalar. [1171/33]

Ş. [Şināsī *Ḍurūb-ı Emtāl-i ‘Oṭmāniyye* 290¹⁷⁹⁸]

11161. Sol ayağımın abdesti yoktur da onun için namazda kaldırdım, demiş. [1171/34]

*Hoca Nasreddin*¹⁷⁹⁹ *merhum...*

11162. Sol ayak, sağ ayaktan küçüktür. [1171/35]

11163. Soy kişi (hilkate) abadan olur, soysuz kişi de (hilkate) nadan olur demişler! [1171/36]

11164. Soyu -cinsi- azmayınca, huy -tabiat- azmaz derler. [1171/37]

11165. Soy kişinin (hilkaten) kalbi geniş olur, tahammül bar olur, soysuz kişi (hilkaten) kalbi dar olur, daima işi ah zar olur demişlerdir. [1171/38]

¹⁷⁹⁷ Şināsī - Ebü ’z-Ziyā: *Ḍurūb-ı Emtāl-i ‘Oṭmāniyye*: Soldaki sıfır gibi zā’iddir.: 290.

¹⁷⁹⁸ Şināsī - Ebü ’z-Ziyā: *Ḍurūb-ı Emtāl-i ‘Oṭmāniyye*: Soluna tavul çalar.: 290.

¹⁷⁹⁹ Yazmada: *Naşre ‘d-dīn Ḥ’āce.*

- 11166.** Soy kişiler ekseriyetle hazım-ı meşak ve sabırlı ve sükunetle, mert ve ağır tabiatlı tahammülbar olur, soysuz kişiler de çoğusu dar kalpli cebin tabiatlı, haris, tamahkâr hasat olur, ekser işleri de fuccar olur demişler **[1171/39]**
- 11167.** Soy kişi azad ise, neslini tabiatını bozar, soysuz kişiler de onun daima mizacını kazar! demişler. **[1172/01]**
- 11168.** Soysuzda saygı olmaz, soyluda kaygı olmaz derler. **[1172/02]**
- 11169.** Soy kişi sürçek [er türlü sürünme tabiatı] olmaz, soysuz işi gerçek [sahih] olmaz derler. **[1172/03]**
- 11170.** Som altın gibidir, derler. **[1172/04]**
- 11171.** Som gümüş gibidir, derler. **[1172/05]**
- 11172.** Som sırma, derler. **[1172/06]**
- 11173.** Som sırmaya, kara sürmeye batmış sanırsın derler. **[1172/07]**
- 11174.** Som sırma kakım kürke sarınmış gelin gibi gördüm derler. **[1172/08]**
- 11175.** Soy kişi, salgır-saf temiz akan su gibi- olur, soysuz kişi, talihsiz [alaca] olur, demişler. **[1172/09]**
- 11176.** Som gevherbar gibi. **[1172/10]**
- 11177.** Soysuz kişiler [ekseriyetle] haris, tamahkar, hassad olur, hep işleri fitne fesat olur demişler. **[1172/11]**
- 11178.** Somurdanmadan vermez, hasisdir derler. **[1172/12]**
- 11179.** Soy ararsa, huy arar, kan bozulursa, huy cins de bozulur. Soysuz huysuzlardan haber gelmez; zira melez koyun, bilmez suyun demişlerdir. **[1172/13]**
- 11180.** Soy at, sahibini tepmez. **[1172/14]**
- 11181.** Soy at, soy adam ister, soy adam kafiyle önde yaraşır, soy at soy it, soy yiğitte yaraşır derler. **[1172/15]**
- 11182.** Soya (at arısıdır gidişil başlı olur) gibi sokar, buna yolkı hayvanlar musallağ bir nev kanbur sinek, gibi binerler derler. **[1172/16]**
- İki yüzlü bin dilli müfsidler hakkındadır.*
- 11183.** Soy insan, tebar halli olur, soy hayvan, soyuna çeker, teberli, timarlı olur demişlerdir. **[1172/17]**
- 11184.** Soyulan atı top derler. **[1172/18]**
- 11185.** Soy at, sahibi tanır, derler. **[1172/19]**
- 11186.** Soy at sahibini sıkımaz, derler. **[1172/20]**
- 11187.** Soy at, soy it kavî adam, soy yadım gibi daima aranır! derler. **[1172/21]**
- 11188.** Soy adamın huyu iyi olur derler. **[1172/22]**
- 11189.** Soy adam oturuşundan duruşundan bellidir; soy hayvan da duruşundan, yürüyüşünden bellidir derler. **[1172/23]**
- 11190.** Soy azmayınca, insan azmaz, insan azmayınca huy azmaz demişlerdir ki faide-yi külliye. **[1172/24]**
- 11191.** Soğuk adamdır, derler. **[1172/25]**
- İngilizler gibi.*
- 11192.** Soysuz, saygısız olur; soylu talihsiz- hilesiz- olur demişler. **[1172/26]**
- 11193.** Soğuk suya elini sokturmaz, derler. **[1172/27]**

- 11194.** Soy köpek sahibini ısırılmaz. [1172/28]
- 11195.** Soy köpek duruşundan bellidir, soy at yürüyüşünden bellidir! [1172/29]
- 11196.** Soysuz huysuzdur, saygı olmaz, soylu talihsizdir (hilesiz)dir kaygı olmaz (bilmez) demişler. [1172/30]
- 11197.** Soy köpek soyunda (bilinir) tanır, sahibi de. [1172/31]
- 11198.** Soylu soyundan, huysuz huysuzluğundan geçmez derler. [1172/32]
- 11199.** Soy at, soy adam yürüyüşünden bellidir. [1172/33]
- 11200.** Soy bozulmayınca, huy bozulmaz! derler. [1172/34]
- 11201.** Soy (kök-damar-cins, dip, ırk, neseb) soyuna çeker! Huy, huyuna çeker, yabancı (azma insan ve hayvan) her şeyi enine boyuna çeker derler. [1172/35]
- 11202.** Soy, soyunu kovar, soysuz huyunu kovar! [1172/36]
- 11203.** Soyunu -cinsini- gizleyen inkâr eden, çingenedir! derler. [1172/37]
- 11204.** Soy sorulur, huy görülür, derler; soy sorulur, huy sorulmaz, derler. [1172/38]
- 11205.** Soy köpek, sahibine saldırmaz derler. [1172/039]
- 11206.** Soy kişi, suratından bellidir, soysuz da suratından bellidir derler. [1172/40]
- 11207.** Soy, soyu belli, değil derler. [1172/41]
- 11208.** Soysuz oyun bozar -cemiyet ve meclis-bozar!, huysuz, huyun bozar derler. [1172/42]
- 11209.** Soyunu sorsan soğan gibi, huyunu sorsan sıçan gibi? derler. [1172/43]
- 11210.** Soysuz, huysuzdur, huysuz, saygısızdır! demişler. [Soysuz, duygusuz olur, duygusuz kaygısız olur.] [1172/44]
- 11211.** Suyuna kibirt suyu. [1172/45]
- 11212.** Soysuz yabani soğan gibidir, faidesi kazana grimez derler. [1172/46]
- 11213.** Soysuz, saygısız, deli, kaygısız, olur derler. [1172/47]
- 11214.** Soysuz, soyulmuş soğana benzer, her yerde kokar! derler. [1172/48]
- 11215.** Soysuzun saygısı olmaz; adı sanı ya sarmısaktır ya soğandır, derler. [1172/49]
- 11216.** Soysuz, selameti yalancılıkta arar; soylu kişi selameti doğruculukta arar! derler. [1172/50]
- 11217.** Soysuz, suya işer, kuyuya pisler. [1172/51]
- 11218.** Soy, soyuna çeker, huy sayına çeker. [1172/52]
- 11219.** Soy kişi, saygılı olur, her şeyde kaygılı olur, adı ya az doğandır, yadı ay doğandır! derler. [1172/53]
- 11220.** Soy kişi kendi soyuna istihza etmez, derler. [1173/01]
- 11221.** Soy kişi kendi cinsini görüp hor bakmaz derler. [1173/02]
- 11222.** Soy kişi, sayalı (saygılı) olur, buğday unu mayalı -özlü- olur derler. [1173/03]
- 11223.** Soyluya -asil kişiye- dokunup geç, soysuz -huysuz-dan kendini sakınıp geç, hem okunup! “La” geç demişler. [1173/04]
- 11224.** Soylu, soy kovar, soysuz adı (dere) kovar derler. [1173/05]
- 11225.** Soylu ocak kovar, soysuz bacak kovar derler. [1173/06]
- 11226.** Soy adam aklına soyuna uyar ocağına hizmet eder! Soysuz adam huyuna uyar, şeytana, nefsine hizmet eder demişler; zira soysuzda saygı gaailesi olmaz. [1173/07]

- 11227.** Soylu soyundan huylu huyundan geçmez derler. [1173/08]
- 11228.** Soylu sözünden, soysuz gözünden belli olur. [1173/09]
- 11229.** Soysuz, huysuz olur! derler. Soysuz soyulmuş soğana benzer. Göze düşer, kokusu gitmez! Gözden çıkar ağlatır! Suyulmuş soğan gibi göze düşer gözden çıkar demişler. [1173/10]
- 11230.** Soysuz ile yoldaş olma, huysuz ile arkadaş olma, derler. [1173/11]
- 11231.** Soysuz, huysuzları yaman da olsa zaman terbiye eder, demişler. [1173/12]
- 11232.** Soysuz ile yoldaş olsan ya aç kalırsın ya susuz! derler. [1173/13]
- 11233.** Soysuz insan soyunu tanımaz! derler. [1173/14]
- 11234.** Soy köpek sahibi ısırılmaz, soy kişi soyunu kim görüp hor bakmaz, derler. [1173/15]
- 11235.** Soy sormak, soy aramak eski âdettir, derler. [1173/16]
- 11236.** Soy delisi, derler. [1173/17]
- 11237.** Su testisi, su yolunda kırılır, derler. [1173/18]
- 11238.** Soy delisi altmışından sonra duruğur, derler. [1173/19]
- 11239.** Soy hırsını almayınca su bulanmayınca duruğmaz, derler. [1173/20]
- 11240.** Soy köpek sahibi tanır, soy kişi soyunu tanır! derler. [1173/21]
- 11241.** Soyunu saklayan (gizleyen) çingenedir! derler. [1173/22]
- 11242.** Soyunu tanımayan çingenedir derler. Supak -köpek- soyunu tanımaz! Soyunu inkâr eden melezdır ya da çingenedir. [1173/23]
- Melez koyun, bilmez soyun.*
- 11243.** Soyunu tanımayan kişi adam mıdır? derler. [1173/24]
- 11244.** Soy Bağdat'tan değil ya! derler. [1173/25]
- 11245.** Soyu Bağdatlı, nesli Basralı değil ya? [1173/26]
- 11246.** Soy çekti değil ya! derler. [1173/27]
- 11247.** Soy kişi selvi ağacı gibi, hem soy kovar hem boy kovar! Soy kişi, huysuz olmaz! Soy boy kovar, soysuz kişi, huylu olmaz, soy huy kovar derler. [1173/28]
- 11248.** Soy köpek sahibini tanır ısırılmaz, derler. [1173/29]
- 11249.** Soy supak sahibini ısırılmaz, soy su kabağı suya batmaz, demişler. [1173/30]
- 11250.** Soy köpek dişleri dökülse saldırır. [1173/31]
- 11251.** Soyunu tanımayan, supaktır -köpektir- demişler! [1173/32]
- 11252.** Soba yandı. [1173/33]
- 11253.** Soytarı herif! [1173/34]
- 11254.** Soytarılık ile geçinir. [1173/35]
- 11255.** Soyguncu düğün kollar, hasetçi karagöz! [1173/36]
- 11256.** Soyguncu, baskıncı birbirini bastırır, derler. [1173/37]
- 11257.** Soygun görmüş, baskından çıkmışa döndü. [1173/38]
- 11258.** Soygundan çıkmışa döndü, derler. [1173/39]
- 11259.** Soygun vermiş abdala döndü. [1173/40]

Ş. [Şināsī *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Oṭmāniyye* 291¹⁸⁰⁰]

11260. Soyup soğana çevirdi. [1173/41]
 11261. Soyulmuş soğana döndü. [1173/42]
 11262. Soyulmuş sarık gibi derler dişle soyulmuş hıyar gibi. [1173/43]
 11263. Suyunu çekti. [1173/44]
 11264. Soylu soyundan belli olur, soysuz huyundan belli olur derler. [1173/45]
 11265. Soy, soyunu tanır, huy huyunu tanır derler. [1173/46]
 11266. Soylu soyunu bostandaki kabak gibi tanır ama, soysuz soyunu supak gibi tanımaz, demişler. [1173/47]
 11267. Soy -cins-i insân- soyunu bulur, tapışır candan ciğerden tanışır. [1173/48]
 11268. Soysuz kişi soğan gibi, soy kişi doğan gibi! derler. [1174/01]
 11269. Soysuz kişi, saygısız olur demişler. [1174/02]
 11270. Soy soya çeker, huy huya çeker. [1174/03]
 11271. Soysuz, huysuz olur, en iyi sandığın saygısız olur demişlerdir. [1174/04]
 11272. Soyu, kökü söndü derler. [1174/05]
 11273. Soy, özdür, huy sözdür, soyu safi olanın huyu sözü de safi, şafidir onun demişler. [1174/06]
 11274. Soysuz supuak (köpek) gibidir derler, demiştir. [1174/07]
 11275. Soysuz, huyuna bakmak gerek derler. [1174/08]
 11276. Soy soğan gibi, huyu sarımsak, derler. [1174/09]
 11277. Soysuz soğan gibidir; soysuz, saygısız olur, en akıllısı, kaygısız, taygısız olur! derler. [1174/10]
 11278. Soy bozulmayınca, huy bozulmaz, derler. [1174/11]
 11279. Soyu soydan al, sütü mandıradan. [1174/12]

Ş. [Şināsī *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Oṭmāniyye* 292¹⁸⁰¹]

11280. Soy azmayınca, huy azmaz! demişler. [1174/13]
 11281. Suyu yumuşak bıçak gibi yüzü döndü, derler. [1174/14]
 11282. Soysuz kişi münafıktır, derler. [1174/15]
 11283. Soyu başka, huyu başka adam değildir, derler. [1174/16]
 11284. Suyu görmeden paçaları sıvama! derler. [1174/17]
 11285. Suyu iç geldiği yeri sorma, derler. Bağın üzümünü ye bağını sorma; kürümün yemişini ye dağını sorma! derler. [1174/18]
 11286. Soyu soydan al, köpeği mandıradan. [1174/19]
 11287. Soyuna çekmeyen adam olmaz! derler. [1174/20]
 11288. Soysuz adam ata binse at üstünde kendi kahraman-ı zaman zannederek babasına selam vermez, derler. [1174/21]
 11289. Soysuz, huysuz insanlarda, saygı, hürmet, muhabbet olmaz, hayat-ı insaniye ve fazilet, hizmet istek olmaz. [1174/22]

¹⁸⁰⁰ Şināsī - Ebü 'z-Ziyā: *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Oṭmāniyye*: Soyğun vermiş abdāla döndi.: 291.

¹⁸⁰¹ Şināsī - Ebü 'z-Ziyā: *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Oṭmāniyye*: Soyu soydan al südi mandıradan.: 292.

- 11290.** Soy insan (adam) su içerken belli olur derler. [1174/23]
- 11291.** Soyunu, huyunu anlamadan her bi iş halline söz söyleme demiş [1174/24]
- 11292.** Soy, sof (sop) soruşmadan soyuna sopuna karışmak olmaz derler. [1174/25]
- 11293.** Soy insan esnemesinden, soy at kişnemesinden belli olur derler. [1174/26]
- 11294.** Soy bozuldu, huy bozuldu, huy bozuldu, ahlak ve fazâil-i insân da bozuldu! demektir. [1174/27]
- Yani ahlak bozulunca her şey bozuldu demektir, demişler.*
- 11295.** Soy bozulunca, huy da bozulur derler. [1174/28]
- 11296.** Soysuzun sözünden, huysuzun gözünden belli olur derler. [1174/29]
- 11297.** Soysuz, soyunu tanımaz derler ki melez koyun, bilmez soyun, dedikleri gibi. [1174/30]
- 11298.** Soysuz kişi, kendi soyunu kem görüp hor bakan, kendini soyundan başka görendir demişler. [1174/31]
- 11299.** Soylu, soyluya çeker, soysuz boyuna (huyuna) çeker derler. [1174/32]
- 11300.** Soylu, soyunu gizlemez, soysuz, soyunu özlemez derler. [1174/33]
- 11301.** Soyu bozuk, huyu bozuk, huyu bozuk, kanı bozuk, kanı bozuk, canı, cinsi bozuk demektir! [1174/34]

H. [‘Abdü ’l-Halîm Hakkî]

Zira kan bozulmayınca can, cins bozulmaz, can, cins bozulmayınca soy, huy bozulmaz, demişlerdir.

Dad (Ð)

[Aḥmed Vefîḳ Paşa] *Lehce-yi ‘Oṭmānî*

dād-ı mu ‘ceme elif-bā-yı ‘Oṭmānîniḡ on sekizinci ḡarfî ḡesāb-ı cemelde sekiz yüze işaretdir. ‘Arabî kelimāta maḡşūş olup ‘Oṭmānîde ḡayrı müsta ‘mel olanlar z gibi telaffuz olunur ‘alāmet-i fāriḡası vaż‘ olunmuştur.

- 11302.** Zabit, atasını bile tanımaz derler. [1174/35]
- 11303.** Zabit memurdur, umurunda mazurdur derler. [1174/36]
- 11304.** Zabit çehreli. [1174/37]
- 11305.** Zabit kimse ile dost olmaz derler. [1174/38]
- 11306.** Zabit amirnin emrine tabidir, zabitten dost olmaz demişler. [1174/39]
- 11307.** Zabıta riayet ister. [1174/40]
- 11308.** Zabıta, zapta rabta kadir olmak gerek! [1174/41]
- 11309.** Zabıte riayet, kanuna riayet demektir, emr-i kanundur, kanundan büyük amir olmaz demişler. [1174/42]
- 11310.** Zabit gülerken ısıtır. [1174/43]
- Ş. [Şināsî *Ḍurūb-ı Emtāl-i ‘Oṭmāniyye* 296¹⁸⁰²]
- 11311.** Zabitin güldüğüne bakma, o bildiğini düşünür derler. [1174/44]
- 11312.** Zabitin amiri, kanundur, kanuna karşı durulmaz demiştir. [1174/45]
- 11313.** Zayi eden döğünür, bulan sevinir derler. [1175/01]

¹⁸⁰² Şināsî - Ebü ’z-Ziyā: *Ḍurūb-ı Emtāl-i ‘Oṭmāniyye*: Zābiṡ gülerken ısıtır.: 296.

11314. Zayi eden arar, sorar, öğrenir, kısmetinde olanın kaşığına gelir! derler. [1175/02]

11315. Zayi olan sığır sütlü olur, derler. [1175/03]

11316. Zayi olan şey, ele zor girer, bulanın canına cebine dar, zor gelir, derler. [1175/04]

11317. Zayi olmaz bu meseldir, mirî mal. [1175/05]

Mevzundur.

Hıfzî [Manzûme-yi Durûb-i Emtâl 16] [mısrâ¹⁸⁰³]

11318. Zayi olmaz, bir nigükâr -iplik- evvlde ka'r bahre at. [1175/06]

Mevzundur.

Hıfzî [Manzûme-yi Durûb-i Emtâl 16] [mısrâ¹⁸⁰⁴]

11319. Zayi olmaz mirî maldır ve mirî mal bad-ı hevâ alınmaz, çalınmaz! [1175/07]

11320. Zayi eden aranır. [1175/08]

11321. Zayi olan koyunun kuyruğu büyük olur. [1175/09]

11322. Zayi olmaz iyilik asla. [1175/10]

Mevzundur.

11323. Zaptına kadir olmayan, it beslemez. [1175/11]

11324. Zaptı, raptı yok bir alay evbaş halk. [1175/12]

11325. Durûb-ı emsâl, lisân-ı edebiyât-ı millîyenin metn-i metin-i aslı ve esasıdır, demişler. [1175/13]

11326. Zapt et itini, ısırmazın bitimi, yüzümü. [1175/14]

11327. Darp -taksim- cem-i hesap birbirini tahlil eden ameliyat-ı hesabiyelelerdir. Binaenaleyh darbsız, taksimsiz, cemsiz, hesap hesap olmaz. Zira ameliyat-ı hesabiyelelerin doğru olup olmadığını anlamak için hesabı ameliyatta, darbın mizanı [...] [1175/15]

11328. Darbe-yi lisan darbe-yi sinandan beterdir! [1175/16]

11329. Darb-ı mesel, irad-ı mesel, durûb-ı emsâl, darb yörüğü. Darb-ı dest cebir zor, sür'at, şiddet. [1175/17]

[Ahmed Vefîk Paşa] *Lehce-yi 'Oğmânî'* [cüz'-i tînî 1216]

11330. Darb-ı mesel atalar sözüdür, irâd-ı mesel, demektir. [1175/18]

li-muḥarririhi beyt

*ḍarb-ı meṭele ne ḥācet 'ālemiḡ her ḥālî ḍarb-ı meṭel
maḡṣad odur ki 'āleme senden de ḡala bir ḍarb-ı meṭel*

11331. Darb-ı mesel iradına hacet, âlemin her hali bir darb-ı mesel. [1175/19]

11332. Darb-ı mesel söz hamurudur derler. [1175/20]

11333. Darb-ı mesel hikmetü 'l-avâmdır demişler. [1175/21]

Şinâsi Beg

11334. Zartayı çekti! demiş. [1175/22]

[Mehmed Tefîk] *Mecmû'a min Nevâdiri 'l-Üdebâ ve Âtâri 'z-Zurefâ* (Nevâdirü 'z-Zurefâ)¹⁸⁰⁵ [cüz'-i evvel]¹⁸⁰⁶ 101

¹⁸⁰³ Hıfzî: *Manzûme-yi Durûb-i Emtâl*: zâyi' olmaz bu meṭeldir mirî māl: 16.

¹⁸⁰⁴ Hıfzî: *Manzûme-yi Durûb-i Emtâl*: zâyi' olmaz bir nigü-kâr evvelde ḡa'r bahre at: 16.

11335. Darb-ı mesel havadis-i söz kanunudur! Hatıra gönle bakmaz doğru sözdür derler. Ki caize ve cezayı harf-i manevîdir. Hem leh ve hem aleyhe çıkar demişlerdir. [1175/23]

11336. Darb-ı mesel, kanun ve kavâid-i avâmdır, derler. [1175/24]

11337. Darb-ı mesel: Madrub manasına bir terkidir ki hikmetü 'l-avâm olan ceme ve ibârata denilir. [1175/25]

H. ['Abdü 'l-Halîm Hakkî]

Darb-ı mesel: Madrub manasına olup darb olunan sözün hakikati ve mecazı ihtiva eylediği manasını tahlil ve temsil zımnında irad olunan atalar sözü kanun ve kaidelerini şamil cümel-i kelâmîyelerdir ki Türkçede tatil-i kelam yerine darb-ı mesel, durub-ı emsal terkipleri ilm ve imtila olmuştur. Ancak kaba Türkçesi, masaldır. Masal kelimesi de meselden mahrufru demişlerdir. Tabir-i diğerle denilir ki: Fakat ancak mesel ile maslân manyı medlulü başka başkadır. Zira mesel muhtasar ve müfid cemil kelamîyelerden mürekkep olup başka kelimelerin manalarını teyid ve tekidle ifham ve tefhime delalet eder, vekayi-yi maziyei imtisaliyle temsil ve ispat eyler. Masal şuunen ve tevarih-i vukuât-ı maziyei maa mübalağa bast beyan uzun uzadıya hikâye eder. Binaenaleyh her ikisinin şümülü ve manen medlulleri birbirinden başka başkadır. Demek olur.

11338. Zart zurt ettiğine bakma elinden bir şey gelmez? derler. [1175/26]

11339. Zarar ile kâr terazinin iki gözüdür derler. [1175/27]

11340. [...] [1175/28]

11341. Zararî olmayana dokunmazlar. [1175/29]

11342. Zarurî alınan şeyin zararı olmasın da, karını arama? derler. [1175/30]

11343. Zarurî ticarete zarar da bir kâr da bir demiş. [1175/31]

11344. Zararsız ticaret olmaz, karsız ticaret olmaz! Zira ticarete kâr zarar iki kefe-yi mizan-ı ticarettir! Binaenaleyh zararsız, karsız ticaret olmaz demişler. [1175/32]

11345. Zarar olmayınca kâr olmaz, kâr olmayınca zarar olmaz! [1175/33]

11346. Zararsız kâr olmaz, kârın arkadaşı zarardır; yani kâr zararın arkadaşıdır. [1175/34]

11347. Zararsız adama ilişmemek gerek. Zararsız, kabahatsiz insanlara bulaşıp dahl-i taarruz etmek şeair-i insaniyete muvafık-ı hâl değildir derler. [1175/35]

11348. Zarar olmayınca kâr olmaz, zaruret hissetmeyince teyemmüm caiz olmaz demişler. [1175/36]

11349. Zararsız çatlak. [1175/37]

11350. Zarar faidenin kardeşidir. [1175/38]

Ş. [Şinâsî *Durûb-ı Emtâl-i 'Otmâniyye* 296¹⁸⁰⁷]

11351. Zararına kimse mal vermez. [1175/39]

11352. Zarar-ı âmdan zarar-ı has yeğdir.-mercudur- [1175/40]

11353. Zarar-ı âmdan, zarar-ı has yeğdir demişler (tercih olunur). [1176/01]

¹⁸⁰⁵ Yazmada: *Nevâdir-i Zurefâ'dan bir fıkradur.*

¹⁸⁰⁶ Yazmada: *Nevâdir-i Zurefâ'dan bir fıkradur.*

¹⁸⁰⁷ Şinâsî - Ebü 'z-Ziyâ: *Durûb-ı Emtâl-i 'Otmâniyye: Zâbiğ gülerken ısıtır.*: 296.

11354. Zararın neresinden dönersen kâr da oradan başlar! Karın neresinden dönsen, zarar da oradan başlar! Kar, zarar, mizan-ı ticarete iki kefe-yi mizandır! Yalan, yanlış sözün neresinden dönsen, hakikat de oradan başlar! demişler. [1176/02]
11355. Zararı yok! Bura bu da böyle olsun! derler. Terazinin iki gözü yalan yanlış, hakikatin iç yüzü, gafletin dış yüzüdür! demişlerdir. [1176/03]
11356. Zararın yarı yolundan dönmek de kâr sayılır derler; çünkü zararın neresinden dönülse, dönülen yerden itibaren üst tarafı kâr sayılır derler. Ticarete zararsız kâr, kârsız ticaret olmaz! demişler. [1176/04]
11357. Zarar da bizim kâr da bizim, âleme ne, diyene ne denir? [1176/05]
11358. Zarar gelecekse insana din vasıtasıyla gelsin! Tek dinsizlik, ahlaksızlık ile gelmesin; zira şeriatın kestiği parmak acımaz! demişler. [1176/06]
11359. Zarara gülücü olma. [1176/07]
- Ş. [Şināsī *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye* 296¹⁸⁰⁸]
11360. Zarar etmeyen kâr etmez! [1176/08]
11361. Darb-ı şimşiri de âlemde durûb-ı emsâl! [1176/09]
11362. Darb-ı mesel atalar sözüdür, tutmasan da işit! demişler. [1176/10]
11363. Darb-ı mesel, îrâd-ı mesel, durûb-ı emsâl, hep birdir. [1176/11]
11364. Darb-ı mesel, zenburlu [...] gibidir, derler. [1176/12]
11365. Darb-ı mesel, kuvvet ve zinet-i kelâmdır, demişler. [1176/13]
11366. Darb-ı mesele temsil ve ispat-ı kelimadır, demişler. [1176/14]
11367. Darb-ı mesel, mîzân-ı kelâmdır, demişler. [1176/15]
11368. Darb-ı mesel hak sözdür, demişler. [1176/16]
11369. Darb-ı mesel kelâmın temsil ve kuvvetidir. [1176/17]
11370. Darb-ı mesel, hamura benzer, ne tarafa çekersen o tarafa gelir, derler. [1176/18]
11371. Darb-ı mesel, darb-ı nutuk, darb-ı tabl gibi müessirdir, ancak kelimada mahall-i tatbik bulması şarttır demişler. [1176/19]
11372. Darb-ı mesel, maddiyat ve maneviyatta mahall-i tatbik bulunca, hakikî ve mecazî iki türlü tevcihi şamildir, demişler. [1176/20]
11373. Darb-ı mesel atalardan, ulularına kalan cavidanî baş mirastır derler. [1176/21]
11374. Darb-ı serd-i âhende yokdur faide. [1176/22]
- Mevzundur.*
- Hıfzî [*Manzûme-yi Ḍurūb-i Emtāl* 16] [mısrâ¹⁸⁰⁹]
11375. Darbe-yi şimşiri unutmaz külâh-ı acem. [1176/23]
11376. Zararı olmayana gerçi zararsız insanlar dokunmazlar ama, lakin bu cihanda nice bin türlü yaramaz müfsid ve münafıklar, haris ve hasidler vardır ki insanı kendi halinde bırakmazlar. Onun için daima ihtiyat üzre bulunmak gerektir demişler. [1176/24]
11377. Zarurette teyemmüm caizdir, demişler. [1176/25]
11378. Darabe Zeyd Ömer denir darba Zeyd racüle denmez. [1176/26]

¹⁸⁰⁸ Şināsī - Ebü 'z-Ziyā: *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye*: Zarara gülücü olma.: 296.

¹⁸⁰⁹ Hıfzî: *Manzûme-yi Ḍurūb-i Emtāl*: darb-ı serd-i âhende yokdur fâ'ide: 16.

11379. Zarar, kâr, ticaretin iki kapısıdır; birinden girilir, diğerinden çıkılır demişler. [1176/27]

11380. Zaruret insana her şeyi yaptırır demişler. [1176/28]

Żiyā Paşanın olmağ üzere menkûldür faқаt Nāmıķ Kemal Begiñ olmağ üzere mervîdir.

Кıт‘а

*ne hikmetdir ki kassām tabi ‘at ‘ahd olup da
müsāvāt üzere taķsīm etmemiş erzāķı efrāda
‘aceb mi red edersem ben de pervā bu nefsimi
zarūret her şey ‘e mecbūr eder insanı dünyāda*

11381. Zarurete cebr yok, derler. [1176/29]

11382. Zarurette kar, zarar aranmaz. [1176/30]

11383. Zarurette kalana gülmez. [1176/31]

11384. Zaruret kapısına varma, zarurette kalana kapını kapama! derler. [1176/32]

11385. Zaruret ateşten gömlek, ecelsiz ölmek gibidir, derler. [1176/33]

11386. Zaruret taşı başına yağmış desene, derler. [1176/34]

11387. Zarureten bahsedene, gömlek yaraşmaz, belki elden geleni yapmak yakışır! demişler. [1176/35]

11388. Zaruret kapısına, karınca bile sığmazmış, derler. [1177/01]

11389. Zaruret-i hâl, müşkül hâldir ki çaresizliktir. Biçare sözü zaruret ehline sıfat ve ilm-i elim olmuştur. Zarurete göğüs germek gerek. [1177/02]

11390. Zarurette teyemmüm oldu caiz. [1177/03]

Mevzundur.

Hıfzî [Manzûme-yi Ğurûb-i Emtâl 16] [mısrâ¹⁸¹⁰]

11391. Zaruret hissetmeyince teyemmüm caiz değil! [1177/04]

11392. Zaruret hissedince mübah olan, helal yerine geçer, derler. [1177/05]

11393. Zarurette teyemmüm caizdir. [1177/06]

Ş. [Şināsî Ğurûb-ı Emtâl-i ‘Otmāniyye 296¹⁸¹¹]

11394. Zaruretsiz kimse vatanını terk etmez. [1177/07]

Żiyā Paşa [Eş ‘ār-ı Żiyā 98]

*vatan me lūf olanlar bî-sebeeb terk-i diyār étmez
zarūretsiz cehānda kimse ğurbet ihtiyar étmez*

11395. Zaruret hissetmeyince cihanda kimse gurbeti ihtiyar etmez. [1177/08]

11396. Zaruret hissedince oruç bozulur. [1177/09]

11397. Zaruret muharrematı mübah kılar demişler. [1177/10]

11398. Zarurî ya Musa! [1177/11]

Ş. [Şināsî Ğurûb-ı Emtâl-i ‘Otmāniyye 296¹⁸¹²]

11399. Zaruret insana akıl öğretir derler. [1177/12]

¹⁸¹⁰ Hıfzî: Manzûme-yi Ğurûb-i Emtâl: zarûretde teyemmüm oldı cā‘iz: 16.

¹⁸¹¹ Şināsî - Ebü ‘z-Żiyā: Ğurûb-ı Emtâl-i ‘Otmāniyye: Żarûretde teyemmüm cā‘izdir.: 296.

¹⁸¹² Şināsî - Ebü ‘z-Żiyā: Ğurûb-ı Emtâl-i ‘Otmāniyye: Żarurî yā Musá.: 296.

11400. Zaruret neler yaptırmaz! Zaruret, ihtiyaç zamanına göre icad ve ihtira'a sebep olur, müşkülli hâllerde, tarik-i selameti buldurur, demiş. [1177/13]

H. [‘Abdü ’l-Halîm Hakkî]

Zira emr-i ma’îşetteki müşkülâtın hâlline sebep olarak bir hayli icad ve ihtirânın zuhurunu teshil ve tevlid eder. Zahir hâlde istihsal-i maişete mani görülen ahval, hâl-i zarurette kolaylıkla ref olunarak istihsal-i maişet için tarik-i selamet bulunarak def-i zaruret olunmak usulleri meydana getirilir. Çalışmayanlar çalıştırılır. Ehemmiyetsiz görülenler kesb-i ehemmiyet eder. Menafi-yi umumiyyeye herkes nefsiyle ve nef’iyle iştirak ettirilir demek olur. Çünkü “Zaruret bazen insana akıl öğretir!” derler

11401. Zaruret mader-i icad ve ihtirâ demek olur. [1177/14]

11402. Zarurette dostun dostu ele gelmez! [1177/15]

11403. Zarurette el uzatan, düşman değil dosttur. [1177/16]

11404. Zaruret, iyilik de yaptırır, kötülük de yaptırır! demişler [1177/17]

11405. Zarurette dil göstermezler, el gösterirler! [1177/18]

11406. Zarurete mest kaplanmaz. [1177/19]

11407. Zarurete misal aranmaz! [1177/20]

11408. Zararına kimse mal vermez. [1177/21]

11409. Zarara hizmet etmemek gerek. [1177/22]

11410. Zarara gülcü, kara haset edici zümredendir, derler. [1177/23]

11411. Zarar-ı âmdan zarar-ı has yeğdir, demişler. [1177/24]

11412. Zarar-ı âmı def için zarar-ı has ihtiyar olunur, demişler. [1177/25]

11413. Zararın neresinden dönersen kâr oradan başlar, demişler. [1177/26]

11414. Zarurat mahtuzunu ibahe eder. [1177/27]

11415. Zayıf kalpli adamlardan zabıt olmaz. [1177/28]

11416. Zamiri başka. [1177/29]

11417. Zamirsiz söz söylemez nüktedandır?! [1177/30]

11418. Zayıf olanların (nakir olanların) manevî kuvveti ümittir, derler. [1177/31]

11419. Zamiri anlaşıldı. [1177/32]

11420. Zamiri rüyetindir. [1177/33]

11421. Zayıflara merhamet, eser-i hamiyettir, hamiyete dair insaniyettir demişler. [1177/34]

11422. Dalalet ehli imana gelmez demişler. [1177/35]

11423. Dalalet, cehalet veznindedir, dalalet cehaletten doğar, cehaletin cehaleti demektir ki, zulmetin zulmünü kabilinden olan bedbahttır! demişler. Firak-ı dalle zümre-i mülhiddir, mülhidin imanı sahih değildir. [1177/36]

11424. [...] [1177/37]

11425. Zaaf-ı kalp, zaaf-ı akıl ashabı daima iki yüzlü iki meşrepli iki mezhepli bulunmayı aksa-yı maharet kıyas ederler! [1178/01]

Kemal Bey

11426. Zaaf-ı hürremle cümleden insan karıyor. [1178/02]

11427. Zımnında müstetir şey nedir? [1178/03]

- 11428.** Zımnî söylenen sözü zaman anlatır. [1178/04]
- 11429.** Zımnî söylenen sözü zaman anlatır, tetimî söylenen sözü ya şair ya keman anlatır, derler. [1178/05]
- 11430.** Zımnî söz mahrem sözdür ki arifler anlar, ekser arifler zımnî anlaşırlar. [1178/06]
- 11431.** Ziya bais hayat-ı âlem, aşk ise ziya-yı hayattır. [1178/07]
- 11432.** Ziyasız kandil gibi. [1178/08]
- 11433.** Ziyaya her mahluk muhtaçtır. [1178/09]
- 11434.** Ziyaya her mahluk âşık, [1178/10]
- 11435.** Ziya-yı âdem (âlem) mum gibi aranır, derler. [1178/11]
- 11436.** Ziyasız adam, ilimsiz hünersiz adam. [1178/12]
- 11437.** Ziya nurdur, nurdan kaçan kördür. [1178/13]
- 11438.** Ziyaya karşı göz yummaya benzer. [1178/14]
- 11439.** Ziya yer üstüne düşmekle pâymâl olmaz. [1178/15]
- 11440.** Ziyasız kandili pervane dönmez. [1178/16]
- 11441.** Ziya faidesiz olaydı kainat nur-ı ziyayı şem‘le münevver olmazdı! demişler. Yani şemal olmayaydı, kainat, kainat içindeki bilcümle mahlukatta vücut bulmaz- mevcut olmazdı! [1178/17]
- 11442.** Ziya, nur-ı ilahîdir, ki ziyasız, mahlukat ve mevcudat ve nebatat asla yaşayamaz, demişlerdir. Yani cem-i mevcudât ziyaya muhtaçtır, demektir. [1178/18]
- 11443.** Durûb-ı emsâl; hikmetü ‘l-avâmdır. [1178/19]

Şinâsi

H. [‘Abdû ‘l-Halîm Hakkî]

Mütalaa: Mahall-i sudur ve menşe‘i taziman-ı kadimde insanın kendi nefsi ile vicdanının, (celb-i menafî‘, def‘-i mazarrat emrinde) yekdiğeriyle, daima mücadelede bulunan, iki türlü mücadil halet-i ruhiyesi asarıdır denmiştir. Fakat her iki halet-i ruhiyeye tabi‘ bulunursa, bulunsun, bi ‘l-cümle ef‘al ve a‘mal-i beşerde- celb-i menafî‘ def‘-i mazarrat kazıyye-yi mühimmesinde hep tecarüb-i ef‘al ve a‘mal-i beşer, netayicinin feva‘id ve muhsinatı, mazarrat ve seyyi‘atı, nazar-ı dikkat ve i‘tinaya alınarak muhakemat ve mülahazat-ı akılâne ve mütala‘at-ı hakimâneyi şamil ve cami‘ ve muhit-i kelamîyeler, sarf ve te‘lif edilerek akvâm-ı kadimece mucibince ‘amel olunması hususı kendi beyinlerinde ‘amm ve şamil olmak üzere bir düstûr-ı millî-yi muteber yerine konulmuş ve eski zaman akvâmınca tecarüb-i ‘adide ve ketiresiyle müfidiyet ve muhakemiyeti fi‘ilen ve ‘amelen kesb-i sübût ve tahakkuk eylemiş, binaenaleyh her akvam nezdinde kendi meslek ve meşreb ve mezheblerine ve tab‘ ve mizaclarına ve ikrab ve ahlâk-ı millîlerine muvafık ve mutabık olarak, ‘asırlarca zaman zarfında kendi tab‘ ve fitratlarında söylenüp mucibince icrâ-yı ‘amel-i salih ve muvafık-ı kelâm-ı millîyi yani atalar sözünü, nasihatını, ‘ad bir düstûr-ı millî ‘ad ve i‘tibar eylediklerinden dolayı atalar sözi kitabı denildiği gibi (Şinasi) Beg merhum dahi kendi tedvin kerdesi olan -Durûb-ı Emsâl-i ‘Osmânî nam mecmu‘asında (durûb-ı emsâl, hikmetü ‘l-‘avâm)dır! demiştir. Binaenaleyh muharrire ‘abd-i ‘aciz dahi (durûb-ı emsâl, düstûr-ı kadim-i avâm)dır derim. Yahut (durûb-ı emsâl, ruh-ı insân) ruhu ‘l-kelâm düstûr-ı kadim-i ‘avâmdır!

- 11444.** Durûb-ı emsâl, ki hikmetü ‘l-avâmdır! Lisanından sadır olan milletin edebi hükmü sözlerini cami bulundugu için mahiyet-i efkârına delalet eder! demişler. [1178/20]

- 11445.** Durûb-ı emsâl düstûr-ı kadim-i avâmdır. [1178/21]
- 11446.** Durûb darbın cemidir. Her türlü darblar hakkında bir babda gelir derler ki durûb-ı emsal, darb-ı sikke, darb-ı hesap vesaire gibi. [1179/01]
- 11447.** Darb-ı emsâl darb-ı mesel, yani ale 'l-hikâye olarak misal gibi irad olunan kavlı meşhurdur. Darb-ı mesel [durûb-ı emsâl cemidir] [1179/02]
- 11448.** Durûb-ı emsâl bir emrin emsal sabıkası demektir. [1179/03]
- 11449.** Durûb-ı emsâl, mensub olduğu milletin bir lisan-ı manevîsi ve lehçesi ve terahim-i ahvâl-i millîyesi, ve kadim ve kavm-i lisanın lisanlarının tükenmez ve ölmez bir hazine-i layika-yı millîsi demektir çünkü lisanın mazbut ve mevcut olan milletler, manen ve maddeten dahi mevcuttur ve tevârih-i beşerde ölmeyen milletler ancak lisanlarının durûb-ı emsâli ve ahlâk-ı millîyeleri mevcut ve mahfuz ve müteammil olan milletlerdir demişlerdir. Zira hüviye-yi millîye vesai ki bunlardır gaflet olunmaya. [1179/04]
- H. [‘Abdü ’l-Halîm Hakkî]
- 11450.** Durûb-ı emsâl her kavimde bulunur bir darb-ı kelâmdır ki hüviyet-i millîyeyi ifham eder. [1179/05]
- 11451.** Durûb-ı emsâl kelâm ve fûnûnun musarra kavlanî, mükerrer mekri gayret ve kuvvet-i kelâm-ı bendi ve millî kuşağı ve makamında pazubend-i kelâmdır. Ancak sırasında ve yerinde irad olunmakla muhkem ve müessirdir. Sırasız ve mahal ve mevkisiz irad olunursa ruh-ı kelâm demek olan durub-ı emsal bila tesir ruh gibi uçar, hebaen mensur olur gider. Binaenaleyh durûb-ı emsâl bu tabirle yerinde ve sırasında irad olunmak gerektir. [1179/06]
- H. [‘Abdü ’l-Halîm Hakkî]
- Tı (Ṭ)**
- hatt-ı elif-bâ-yı Osmanî'nin on dokuzuncu harfi ebced hesabında dokuza işaretir. Aslı tai olan kelimât-ı Türkiyenin müfahham harekelileri hala ta ile yazılır. Bazı dallar avam dilinde taya meyyal olur ve kesre ve müfahham ile talar daima dal okunur. Türkide ta-yi asliye mefkuddur. Hâlâ Anadolu Türkmenleri ta harfini umumen /d/ okurlar. Daban, şeydan gibi.*
- 11452.** Tablakâr başındakini satar. [1179/07]
- Ş. [Şinâsî *Durûb-ı Emtâl-i 'Otmâniyye* 297¹⁸¹³]
- 11453.** Tablakârlık da bir sanattır. [1179/08]
- 11454.** Tabiat, iki kısımdır, birisi tababet-i insaniye, diğeri tababet-i hayvanîyedir. Her ikisinin vazifeleri yekdiğerinden mühimdir. demişler. [1179/09]
- 11455.** Tabib olan ehl-i hulk ve tabiat olmak gerek! demişler. [1179/10]
- 11456.** Tabib-i hâzık, etmez kimseye yazık! [1179/11]
- 11457.** Tabib-i hâzık, elbette muhteremdir derler. [1179/12]
- 11458.** Tabipsiz, hekimsiz, hakimsiz memlekette oturulmaz derler. [1179/13]
- 11459.** Tabipler habip olur. [1179/14]
- 11460.** Tabip, habip gerek, muhib ve mücib gerek demişler. [1179/15]
- 11461.** Tabibi sevmeyen tabiat; derdine dermanbulmaz demişler. [1179/16]
- 11462.** Tabip hastadan haz eder derler. [1179/17]

¹⁸¹³ Şinâsî - Ebü 'z-Ziyâ: *Durûb-ı Emtâl-i 'Otmâniyye*: Tabla-kâr başındakini şatar.: 297.

11463. Tabip olan, hüsn-i tabiat sahibi olmak gerek! Zira meslek-i tabip tedavi-i tabiat ve tabiata hizmettir demişler. [1179/18]

11464. Tabip hüsn tabiata ve hâzıkata malik olmazsa, mesleğinde tefyiz ve temyiz edemez, demişler. [1179/19]

11465. Tabip, tababetini, sanatını, itimat ve emniyet-i ammeyi su-yi istimal etmemek gerektir, ki meslek ve sanatın meziyetini ve şahsının şeref ve şöhreti beyne 'n-nas teala ve tezayüd eylesin, zira bir cemaatin halk nezdinde nasıl mutemed talepler dahi nezd-i nasta öylece mensup muhteremdirler, binaenaleyh her ikisi vazifeleri âlem-i insaniyette fevkalade mühim ve mültezimdir. [1179/20]

H. [‘Abdü ’l-Ḥalīm Ḥaḫḫī]

11466. [...] [1179/21]

11467. Tabiatlar türlü türlü olduğu gibi tabipler de türlü türlüdür! demişler. [1179/01]

11468. Tabiattan bahs olunmaz derler; ama tabib-i hazık! Tabiatı anlamadan, dinlemeden ilaç vermez! [1179/22]

11469. Taban (taban) yettiği canına kâr kaldı. [1180/01]

11470. Tabanları yağladı. [1180/02]

11471. Tabanları diredi. [1180/03]

11472. Tabanlarına tükürdü. [1180/04]

11473. Tabana kuvvet. [1180/05]

11474. Tabanları arkasında inip kalkar. [1180/06]

11475. Tabiat, tabiattan hoşlanmayınca, arada ciddi düşlük olmaz demişler. [1180/07]

11476. Tabur tabur asker. [1180/08]

11477. Tabanlarına nal çaktıranlardandır. [1180/09]

11478. Tabanları patladı. [1180/10]

11479. Tabanı düz uğusuzdur. [1180/11]

11480. Tabanı ayı tabanı. [1180/12]

11481. Tabanları deve tabanına benzer. [1180/13]

11482. Tabanlarıyla dümbelek çalar. [1180/14]

11483. Tabanları demir gibi. [1180/15]

11484. Tabana taş batmaz. [1180/16]

11485. Taban ile tarla ölçülmez! [1180/17]

11486. Taban tabana zıt. [1180/18]

11487. Taban tabana zıt çıktı. [1180/19]

11488. Tabanları kaldırdı. [1180/20]

11489. Tabansız adamdır, derler. [1180/21]

11490. Tabansız adam, damarsız adam. [1180/22]

11491. Tabansız, tabancasız adamla cenke gidilmez. [1180/23]

11492. Tabansız adamla yola çıkılmaz! [1180/24]

11493. Tabanları yanmış it gibi kaçır. [1180/25]

11494. Tabancasının taşı yok okkayla barut taşır. [1180/26]

11495. Tabancası belinde kabadayı. [1180/27]

11496. Tabancasını hamama girse bırakmaz kabadayıdır, derler. [1180/28]

11497. Tabancasını hamam kurnasına asan takımdandır, derler. [1180/29]

Manisa Türkleri...

11498. Tabancası dokuz patlıyor. [1180/30]

11499. Tıpası çıktı. [1180/31]

11500. Tapulu mal gibi kullanır? [1180/32]

11501. Tapu senedi gibi canına yapıştırdı. [1181/01]

11502. Tapuyu tarla gibi kullanır? [1181/02]

11503. Tapındırdı. [1181/03]

11504. Taptı (buldu) taşıtırdı; kendini yakıştırdı. [1181/04]

11505. Tapıştırdığını yapıştırdı. [1181/05]

11506. Tapış ardından koşar münafıktır. [1181/06]

11507. Tatlı adam, yadlı adam, her yerde atlı adam. [1181/07]

11508. Tatlı adam, atlı adam, yahşılar yanında yadlı adam! derler. [1181/08]

11509. Tatlı aştan, tatlı dil yeğdir! [1181/09]

11510. Tatlı (tatlu) aş tatlı dil. Tatlı renk (yüz) tatlı söz sahibini hürmetle yad ettirir! [1181/10]

11511. Tatlı söz tatlı dil, hür olanı esir eder onu bil! [1181/11]

Mevzundur.

11512. Tatlı ağzın tadını söz anlamayana karşı kaçırma. [1181/12]

11513. Tatlı dil yılanı ininden (yuvasından) çıkarır, acı dil insanı dininden çıkarır! [1181/13]

11514. Tatlı dil ile yılan inden çıkar, acı dil ile insan dinden çıkar! [1181/14]

11515. Tatlı candan tatlı dil, tatlı dilden tatlı söz, tatlı sözden güler yüz doğar! demişler. [1181/15]

11516. Tatlı dil güler yüz, anahtarsız kilidi açar! [1181/16]

11517. Tatlı dil güler yüz gerek! [1181/17]

[Meḥmed Tevfîk] *Mecmû'a min Nevâdiri 'l-Üdebâ ve Âtâri 'z-Zurefâ (Nevâdiriü 'z-Zurefâ)*¹⁸¹⁴ [cüz'-i evvel]¹⁸¹⁵ 110

11518. Tatlı dil yerden yılanı çıkarır. [1181/18]

Ş. [Şinâsî *Ḍurûb-ı Emtâl-i 'Oṭmāniyye* 297¹⁸¹⁶]

11519. Tatlı dil yılanı deliğinden çıkarır. [1181/19]

11520. Tatlıya tatlı vermek adettir, acıya tatlı vermek ne acıptır? [Tatlı dil güler yüz, insanlık alameti, acı söz, ekşi surat nobranlık alametidir. [1181/20]

11521. Tatlı söz, yılanı -ayn-ı yamanı! İnden çıkarır, acı söz insanı dinden çıkarır! demişler. [1181/21]

millî terbiyenin esasıdır! Dikkat gerek!

¹⁸¹⁴ Yazmada: *Nevâdir-i Zurefâ'dan bir fıkıradur.*

¹⁸¹⁵ Yazmada: *Nevâdir-i Zurefâ'dan bir fıkıradur.*

¹⁸¹⁶ Şinâsî - Ebü 'z-Ziyâ: *Ḍurûb-ı Emtâl-i 'Oṭmāniyye*: Tatlı dil yerden yılanı çıkarır.: 297.

yani felsefe-yi milliyede mutena bir ders-i hikmetdir

11522. Tatlı ağız yemek tadını niçin kaçırayım?! **[1181/22]**

11523. Tatlıya acı, acıya tatlı verilmezdir, kaidedir demişler. **[1181/23]**

11524. Tatlı acı, acı tatlı olur! **[1181/24]**

11525. Tatlı da olsa acı olur, acı da olsa tatlı olur, sırasında! **[1181/25]**

11526. Tatlı aş, acı dil, ev sahibine zeyldir! Acı aş olsa da tatlı dil kalbe şifalıdır, onu bil, demişler! **[1181/26]**

11527. Tatlıyı tatlı söyle. **[1181/27]**

Ş. [Şināsī *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye* 297¹⁸¹⁷]

11528. Tatlıya boğdu, derler. **[1181/28]**

11529. Tatlı canımdan usandım, hâlâ oyundan usanmadı, derler. **[1181/29]**

11530. Tatlı canımdan usandım, derler. **[1181/30]**

Ziyā Paşa Gazelinden

*gür ĩzāndır huzūr u hāb cism-i nātivānımdan
uşandırdı beni telhī-yi hicriñ tatlı cānımdan*

11531. Tatlıyı kim sevmez. **[1181/31]**

11532. Tatlıyı sevmeyen sinek mi olur? **[1181/32]**

11533. Tatmadan bal dahi olsa tatlıdır deme! **[1182/01]**

11534. Tatlı görsen tadıp bak, atlı görsen yatıp bak! demişler. **[1182/02]**

11535. Tatlıyı acı, acıyı tatlı bastırır! **[1182/03]**

11536. Darlıkta¹⁸¹⁸ -sıkıntıda- zorluk var, bollukta -gürlük- zenginlik var, gürlükte, -gürlük- 'amallık var, arkasından felaketli zârlık var, derler. **[1182/04]**

11537. Tatsız adamdır derler. **[1182/05]**

11538. Tatsız tereke, dipsiz (ipsiz)¹⁸¹⁹ öreke.¹⁸²⁰ **[1182/06]**

11539. Darlıkta zorluk, zorbalık etmemek gerek derler. **[1182/07]**

11540. Tadı tuzu yok? **[1182/08]**

11541. Tadını kaçırıldı? **[1182/09]**

11542. Tadı damağında kaldı. **[1182/10]**

T. [Ebü'z-Ẓiyā *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye* 298¹⁸²¹]

11543. Tadı damağında (damakta) yadı dilde kaldı? **[1182/11]**

¹⁸¹⁷ Şināsī - Ebü'z-Ẓiyā: *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye*: Tatlıyı tatlı söyle.: 297.

¹⁸¹⁸ Yazmada: *tarlıkta*. Bu kelime, yazmada *darlık* ve *tarlık* olmak üzere iki farklı imla ile kullanılmış olup kelimenin her iki imlası da Osmanlı Türkçesinde müstameldir. CLAUSON: *EDPT*: tār: 528^a. REDHOUSE: *TaEL*: dar: 880^b; darlaşmak: 881^b; tarlık: 1221^a. Ş. Sāmī: *KT*: dar: I, 597c; tarlık: II, 860^a.
¹⁸¹⁹ Yazmada: *ibsis*. CLAUSON: *EDPT*: ip: 4^a; yıp: 870^b. TOPARLI-VURAL-KARAATLI: *KTS*: ib: İp, iplik.: 105^a. TDK: *DS*: iblik: VII, 2503^a.

¹⁸²⁰ TDK: *TS*: öreke: Eğilmekte olan yün, keten vb. şeylerin tutturulduğu, bir ucu çatal değnek.: 1857^a. TDK: *TTS*: öreke: V, 3114. TDK: *DS*: öreke: IX, 3345^a. Ş. Sāmī: *KT*: öreke yā-h'ud örike: Kadınların büktdükleri yün ve keten ve sā'ireyi tağdukları, tepesi çatal değnek; ki bellerine şoğarak şol elleriyle o yünden birer parça çeker ve sağ elleriyle igiyi çevirerek bükterler, miftele. || ebe örekesi: Cāhil ebelerin toğurtdukları kadınları oturtdukları bir cins iskemle. || öreke taşı: Denizde yaşşı kıya.: I, 198^b. REDHOUSE: *TaEL*: öreke: 246^b; örike: 249^a. AYVERDİ: *MBTS*: öreke: 966^b.

¹⁸²¹ Şināsī - Ebü'z-Ẓiyā: *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye*: Tadı damağında kaldı.: 298.

11544. Tatsız söz, tekrarlı söz. [1182/12]

11545. Tahin değirmeni gibi zırlı zırlı döner. [1182/13]

[Mehmed Tefîk] *Mecmû'a min Nevâdiri 'l-Üdebâ ve Âtâri 'z-Zurefâ (Nevâdirü 'z-Zurefâ)*¹⁸²² [cüz'-i evvel]¹⁸²³

11546. Tattığı var ki dolaşır, derler. [1182/14]

11547. Dadananı serkirmek güçtür. [1182/15]

11548. Dadanan, kudurmuştan beterdir. [1182/16]

11549. Dadanan kurt, sürüden uzak yatmaz, derler. [1182/17]

11550. Dadandırma deliyi, ne tas bırakır ne tuz? [1182/18]

11551. Dadanan ayı¹⁸²⁴, kudurmuş kurttan beterdir! [1182/19]

11552. Tartılırsan denginle tartıl. [1182/20]

Ş. [Şinâsî¹⁸²⁵ *Durûb-ı Emtâl-i 'Otmâniyye* 298¹⁸²⁶]

11553. Dar¹⁸²⁷ yerde yemek yemekten ise yol yerde dayak¹⁸²⁸ yemesi hayırlıdır. [1182/21]

Ş. [Şinâsî *Durûb-ı Emtâl-i 'Otmâniyye* 298¹⁸²⁹]

11554. Darlıkta alacaklı, açlıkta dilenci sıkıtar! (sıkarlar) derler. [1182/22]

11555. Darlıkta (yoklukta) zorluk olmaz demişler. [1182/23]

11556. Darısı¹⁸³⁰ olan yerin, bödenesi¹⁸³¹ (bildircini) çok olur, derler. [1182/24]

11557. Darı¹⁸³² unundan baklava, incir ağacından oklava olmaz. [1182/25]

11558. Darı¹⁸³³ unundan baklava, arpa unundan kadayıf olmaz. [1182/26]

¹⁸²² Yazmada: *Nevâdir-i Zurefâ'dan bir fıkıradur.*

¹⁸²³ Yazmada: *Nevâdir-i Zurefâ'dan bir fıkıradur.*

¹⁸²⁴ Yazmada: *ayü.* Aslı *açığ* olan bu kelime, Osmanlı Türkçesinde hem *ayü* hem de *ayü* imlaları ile müstameldir. *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 10^a. CLAUSON: *EDPT*: adığ: 45^b. Ş. Sâmi: *KT*: *ayü*: I, 63^b; *ayü*: I, 63^b. TDK: *DS*: *ayü* (II): I, 432^a. Yazmada *ayü* kelimesinin her iki imlası da (*ayü*, *ayü*) kullanılmış.

¹⁸²⁵ Yazmada: *Durûb-ı Emtâl-i 'Otmâniyye*'den yapılan alıntılar gösterilirken ilgili madde başını Şinâsî [1826-1871] kaydetmişse "Ş", Ebü'z-Ziyâ Mehmed Tefîk [1849-1913] kaydetmişse "T" işareti kullanılmıştır. Bahse konu alıntıların yazmada takip edilen usule göre kaydedilmesi muvafık bulunmuştur.

¹⁸²⁶ Şinâsî - Ebü'z-Ziyâ: *Durûb-ı Emtâl-i 'Otmâniyye*: Tartılırsan denginle tartıl.: 298.

¹⁸²⁷ Yazmada: *tar.* CLAUSON: *EDPT*: *târ*: 528^a. REDHOUSE: *TaEL*: *dar*: 880^b; *tar*: 1219^b. Ş. Sâmi: *KT*: *dar*: I, 597^c; *tar*: II, 859^a.

¹⁸²⁸ Yazmada: *tayag.* CLAUSON: *EDPT*: *tayâk*: 568^a. REDHOUSE: *TaEL*: *dayak*: 886^b; *taayak*: 1266^b. Ş. Sâmi: *KT*: *dayak*: I, 601^a; *taayak*: II, 873^c. TDK: *DS*: *tayak*: *Sopa*: X, 3851^a.

¹⁸²⁹ Şinâsî ve Ebü'z-Ziyâ: *Durûb-ı Emtâl-i 'Otmâniyye*: *Tar* yerde yemek yemekten eşe bol yerde *taayak* yemesi hayırlıdır.: 298.

¹⁸³⁰ Yazmada: *tarısı*. Bu kelime; 'ufak taneli zahire' manasında olup Osmanlı Türkçesinde *darı*, *darü*, *tarı*, *taru* gibi birden fazla imla ile müstameldir. Ş. Sâmi: *KT*: *darı*: I, 597^c; *tarı* yâ-h^vud *taru*: II, 860^c.

REDHOUSE: *TaEL*: *darü*: 881^b; *darı*: 881^b; *tarı*: 1221^a. Türkçenin diğer lehçelerinde de durum aynıdır. CLAUSON: *EDPT*: *tarığ*: 537^b. TOPARLI-VURAL-KARAATLI: *KTS*: *darı*: 56^b; *tarı*: 263^b; *tarı*: 263^b; *taru*: 264^a. Yazmada kelimenin *darı*, *darü*, *tarı* ve *tarı* imlaları kullanılmıştır.

¹⁸³¹ MUZAFAROV-MUZAFAROV: *KTT-TT-RS*: *bödene*: *Bıldircin*.: 64^b. ÖNER: *K-TTS*: *büdene*: *Bıldircin*.: 49^b. TDK: *DS*: *bödene*: *Bıldircin*.: II, 757^b.

¹⁸³² Yazmada: *tarı* ve *darı*. Ş. Sâmi: *KT*: *darı*: I, 597^c; *tarı* yâ-h^vud *taru*: II, 860^c. REDHOUSE: *TaEL*: *darü*: 881^b; *darı*: 881^b; *tarı*: 1221^a. Türkçenin diğer lehçelerinde de durum aynıdır. CLAUSON: *EDPT*: *tarığ*: 537^b. TOPARLI-VURAL-KARAATLI: *KTS*: *darı*: 56^b; *tarı*: 263^b; *tarı*: 263^b; *taru*: 264^a.

¹⁸³³ Yazmada: *tarı* ve *darı*.

11559. Darısı¹⁸³⁴ çok olan yerin bödenesidir. [1182/27]

11560. Darı¹⁸³⁵ ekmekle incir çıkmaz. [1182/28]

11561. Darı¹⁸³⁶ içinde bir buğday, arpa içinde bir konakay¹⁸³⁷ gibidir, derler. [1182/29]

Birisini medh zımında söylenir.

11562. Dar¹⁸³⁸ yere darlık, yok güne zârlık etme. [1182/30]

11563. Darılsan darıl amma, tek bakar yüz, yürür yol bırak. [1182/31]

11564. Dar¹⁸³⁹ yerden çıktın, dar yere gireceksin. [1182/32]

11565. Darılsa darı yesin. [1182/33]

11566. Darılan darı yesin, balını arı yesin. [1182/34]

11567. Darısı başına. [1183/01]

T. [Ebü'z-Ziya *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye* 298¹⁸⁴⁰]

11568. Darısı kızın başına, darısı dazın¹⁸⁴¹ başına, demiş. [1183/02]

11569. Darısı dostlar başına. [1183/03]

T. [Ebü'z-Ziya *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye* 298¹⁸⁴²]

11570. Dar¹⁸⁴³ karından tartışıp çıkan karındaşı¹⁸⁴⁴ dahi olsa acımaz, haindir, derler. [1183/04]

11571. Dar¹⁸⁴⁵ karından tartışıp çıkan karındaşıdır. [1183/05]

11572. Dar¹⁸⁴⁶ yerde yemek yemekten ise geniş yerde dayak¹⁸⁴⁷ yemesi hubdur, derlerse inanma! [1183/06]

¹⁸³⁴ Yazmada: *tarısı*.

¹⁸³⁵ Yazmada: *tarı*. bk. 28. dipnot.

¹⁸³⁶ Yazmada: *tarı*. bk. 28. dipnot.

¹⁸³⁷ KÂŞGARLI: *DLT*: Yazma: konaq: 97^a; Çeviri: konaq: Çavdar.: I, 384¹¹; konak: Bir çeşit kaba darı.: IV, 343⁷. Şeyh Süleymân: *LÇvT'O*: konaq: Bir nev' ufağ darı ve nev'-i erzen.: 240^b. *Drevnetyurkskiy Slovar'*: qonaq: 455^b. LESSING: *M-TS*: honug: 1137^b. 389^a. SEVORTYAN: *ESTY*: konak (конак): VI, 56. RAMSTEDT: *KWb*: xong: 185^a. YUDAHİN: *KS*: konok II: İtalyan darısı.: 484^a. BASKAKOV: *N-RS*: конакай (konakay): 172^a. CLAUSON: *EDPT*: konak: 637^a. CAFEROĞLU: *EUTS*: konaq: Darı.: 181. NECİP: *YUTS*: konaq I: Mısır.: 243^a. TOPARLI-VURAL-KARAATLI: *KTS*: konaq tarıq: Bir cins darı.: 153^a. Hüseyin Kâzım Kadri: *TL-TDİvEL*: konak: Sert bir içki çıkarılan bir nevi darı.: üçüncü cilt, 891^b. ÜLKÜSAL, M.: *Dobruca'daki Kırım Türklerinde Atasözleri ve Deyimler*: Kol üstünde konakat. (El üstünde hayvanları semirtmek için yararlı bir ot olup darıya benzer siyah tohumu vardır.): 174.

¹⁸³⁸ Yazmada: *tar*. CLAUSON: *EDPT*: tār: 528^a. REDHOUSE: *TaEL*: dar: 880^b; tar: 1219^b. Ş. Sâmi: *KT*: dar: I, 597^c; tar: II, 859^a.

¹⁸³⁹ Yazmada: *tar*. bk. 34. dipnot.

¹⁸⁴⁰ Şinâsî - Ebü'z-Ziyâ: *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye*: Tarısı başına.: 298.

¹⁸⁴¹ Yazmada: *fazın*. Türkçede *tas*, *taz*, *faz* ve *daz* gibi farklı biçimleri ile müstamel olan bu kelime, yazmada *taz* ve *faz* imlaları ile kullanılmış. CLAUSON: *EDPT*: tāz: 570^b. TDK: *TTS*: daz (taz): Kel, saçsız.: II, 1031; taz: V, 3782. TOPARLI-VURAL-KARAATLI: *KTS*: taz: 266^b; faz: 266^b. TDK: *DS*: daz (I): 1. Kellerin başında kellikten geri ye kalmış izlere denir. 2. Saçsız baş, kel.: IV, 1390^a; taz: Çıplak, saçsız baş.: X, 3853^b. TDK: *TS*: daz: 1. Dazlak.: 603^a.

¹⁸⁴² Şinâsî - Ebü'z-Ziyâ: *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye*: Tarısı dostlar başına.: 298.

¹⁸⁴³ Yazmada: *tar*. bk. 34. dipnot.

¹⁸⁴⁴ CLAUSON: *EDPT*: karındāş: 662^a. Lİ, Y-S.: *Türk Dillerinde Akrabalık Adları*: karındaş ~ kardeş: 156-161. Ş. Sâmi: *KT*: karındaş: II, 1023^c; kardeş: II, 1063^a. Şeyh Süleymân: *LÇvT'O*: kardeş: 217^b. TOPARLI-VURAL-KARAATLI: *KTS*: kardeş: 128^a. ÖNER: *K-TTS*: kardeş: 272^a.

¹⁸⁴⁵ Yazmada: *tar*. bk. 34. dipnot.

¹⁸⁴⁶ Yazmada: *tar*. bk. 34. dipnot.

11573. Tartışıp alınan mal için darılmak olmaz. [1183/07]

11574. Tartıp alır, tane¹⁸⁴⁸ ile verir. [1183/08]

11575. Tartıp al, tartıp ver. [1183/09]

11576. Dar¹⁸⁴⁹ ise genişlet. [1183/10]

11577. Daz¹⁸⁵⁰ bezeninceye kadar düğün dağılır. [1183/11]

Tatarcası

taş bezeninceye kadar toy dar kar

11578. Dazın¹⁸⁵¹ dileği kara saç. [1183/12]

11579. Dazın¹⁸⁵² dileği altın tarak (istediği) kara saç. [1183/13]

11580. Tartıya gelmez söz, ölçüye gelmez bez. [1183/14]

11581. Daz¹⁸⁵³ bezeninceye kadar toy¹⁸⁵⁴ (düğün) dağılır (darkar). [1183/15]

11582. Dazı¹⁸⁵⁵ kızdı. [1183/16]

11583. Dazın¹⁸⁵⁶ başı, tez kızar. [1183/17]

11584. Daz¹⁸⁵⁷ başa altın tarak da olsa yakışmaz. [1183/18]

11585. Daza tarak, hasede tırnak istemez! [1183/19]

11586. Daz hem fakil olur, hem bahil! [1183/20]

11587. Daz kafil (haset) olur, topal akıl! [1183/21]

11588. Daz, kimsenin başına tüy bittiğini istemez! [1183/22]

11589. Daz akli az! [1183/23]

11590. Daz ile topal bir araya gelse ya kafa çıkar ya bela çıkar derler. [1183/24]

¹⁸⁴⁷ Yazmada: *tayağ*. CLAUSON: *EDPT*: tayāk: 568^a. REDHOUSE: *TaEL*: dayak: 886^b; tayāk: 1266^b. Ş. Sāmī: *KT*: dayak: I, 601^a; tayāk: II, 873^c. TDK: *DS*: tayak: Sopa.: X, 3851^a.

¹⁸⁴⁸ Yazmada: *dāne*. Kelimenin aslı Farsça *dāna*'dır. STEINGASS: *CP-ED*: 501^b. Kelime, Osmanlı Türkçesinde *dāne* ve *tāne* olmak üzere iki farklı telaffuz ile kullanılmıştır. Ş. Sāmī: *KT*: dāne: Fā. [Tür. zebān-zedi: *tāne*.]: I, 600^a. Günümüz Türkiye Türkçesinde ise bu kelime, farklı anlamları karşılayan iki farklı imla ile Türkçede kullanılmaktadır. TDK: *TS*: dane: Kuş yemi.: 592^b; tane: 1. Herhangi bir sayıda olan şey, adet. 2. Bazı bitkilerin tohumu. 3. Çekirdekli küçük meyve.: 2260^a.

¹⁸⁴⁹ Yazmada: *tar*. bk. 34. dipnot.

¹⁸⁵⁰ Yazmada: *taş*. Türkçede *tas*, *taz*, *taş* ve *daz* gibi farklı biçimleri ile müstamel olan bu kelime, yazmada *taz* ve *taş* imlaları ile kullanılmış. CLAUSON: *EDPT*: tāz: 570^b. TDK: *TTS*: *daz* (*taz*): Kel, saçsız.: II, 1031; *taz*: V, 3782. TOPARLI-VURAL-KARAATLI: *KTS*: *taz*: 266^b; *taş*: 266^b. TDK: *DS*: *daz* (I): 1. Kellere başında kellikten geri ye kalmış izlere denir. 2. Saçsız baş, kel.: IV, 1390^a; *taz*: Çıplak, saçsız baş.: X, 3853^b. TDK: *TS*: *daz*: 1. Dazlak.: 603^a.

¹⁸⁵¹ Yazmada: *taşın*. CLAUSON: *EDPT*: tāz: 570^b. TDK: *TTS*: *daz* (*taz*): Kel, saçsız.: II, 1031; *taz*: V, 3782. TOPARLI-VURAL-KARAATLI: *KTS*: *taz*: 266^b; *taş*: 266^b. TDK: *DS*: *daz* (I): 1. Kellere başında kellikten geri ye kalmış izlere denir. 2. Saçsız baş, kel.: IV, 1390^a; *taz*: Çıplak, saçsız baş.: X, 3853^b. TDK: *TS*: *daz*: 1. Dazlak.: 603^a.

¹⁸⁵² Yazmada: *taşın*.

¹⁸⁵³ Yazmada: *taş*.

¹⁸⁵⁴ *Türkçe Sözlük*'te yalnızca 'ziyafet' manasıyla kaydedilmiş olsa da kelime, bu anlamının yanı sıra 'düğün' manasıyla da müstameldir. CLAUSON: *EDPT*: toy: 566^b. Ş. Sāmī: *KT*: toy: II, 912^c. Şeyh Süleymān: *LÇvT'O*: toy: 129^a. ÖNER: *K-TTS*: tuy: 502^b. TOPARLI-VURAL-KARAATLI: *KTS*: toy (I): 281^b. TDK: *TS*: toy (II): Ziyafet.: 2376^a. TDK: *DS*: toy (I): Düğün.: XII, 4771^a.

¹⁸⁵⁵ Yazmada: *taş*.

¹⁸⁵⁶ Yazmada: *taşın*.

¹⁸⁵⁷ Yazmada: *taş*.

11591. Daz oyun bozar, huysuz huyun bozar! [1183/25]
11592. Daz geldi, oyun da bozuldu. [1183/26]
11593. Daz geldi, oyunun da tadı kaçtı, derler. [1183/27]
11594. Daz başını düşünmez, mısırı sayıklar? [1183/28]
11595. Daza¹⁸⁵⁸ bakan saza düşer, topala bakan çukura düşer. [1183/29]
11596. Daz ile şaka olmaz. [1183/30]
11597. Daza dokunma kafası bokar, topala dokunma belası yukar,¹⁸⁵⁹ derler. [1183/31]
11598. Dazın başına vurma, ya kanına kalırsın ya iftirasına. [1183/32]
11599. Daz oyun bozar, topal yolun bozar. [1183/33]
11600. Tazısız ava çıkan, tavşansız eve döner, derler. [1183/34]
11601. Taz oyun bozar, topal huyun bozar. [1183/35]
11602. Tazıya tut, tavşana kaç, derler. [1183/36]
- İki yüzlü politikacılık*
11603. Tas تماما geldiği vakit mi kaçarlardı? [1183/37]
11604. Tas tamamını söyledi. [1183/38]
11605. Tas tas tastamam. [1183/39]
11606. Tası tarağı topladı. [1183/40]
- Ş. [Şināsī *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye* 298¹⁸⁶⁰]
11607. Tasını, tarağını topladı, yol yerağını gördü bile, derler. [1183/41]
11608. Tasını, tarağını toplarsa hamama gitsin. [1183/42]
11609. Tasa etmekle iş bitmez, tasavvurla, iş görmekle biter. [1183/43]
11610. Tasamın on beşi idi diyenler de vardır. [1184/01]
11611. Tazı gibi. [1184/02]
11612. Tasasız, kaygısız baş, zarardadır derler. [1184/03]
11613. Tas altından dahi olsa, namerdin elinden su içme! [1184/04]
11614. Tasladılar. [1184/05]
11615. Taslağını yaptı. [1184/06]
11616. Taz başa tarak, uyuş kişiye tırnak istemez. [1184/07]
11617. Tazı bildiğimiz tazı amma tasması değişmiştir demiş. [1184/08]
11618. Tazıya kov, tavşana kaç diyen takımdandır derler. [1184/09]
- İki yüzlülük...*
11619. Taştan adam, adamdan ağaç isterler demiş. [1184/10]

[Meḥmed Tefvīk] *Mecmū'a min Nevādiri 'l-Üdebā ve Ātāri 'z-Zurefā* (Nevādirü 'z-Zurefā)¹⁸⁶¹ [cüz'-i evvel]¹⁸⁶² 34

¹⁸⁵⁸ Yazmada: *taza*.

¹⁸⁵⁹ CLAUSON: *EDPT*: yuk-: 897^b. Şeyḥ Süleymān: *LÇvT'O*: yukmak: Sirāyet etmek, bulaşmak.: 306^b. TOPARLI-VURAL-KARAATLI: *KTS*: yuk-: Bir şeye yapışıp kalmak.: 328^b. MUZAFAROV-MUZAFAROV: *KT-TT-RS*: yuqmaq: Bulaşmak.: 385^a. Hüseyin Kâzım Kadri: *TL-TDİvEL*: yukmak: üçüncü cilt, 854^b.

¹⁸⁶⁰ Şināsī - Ebü'z-Ziyā: *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye*: Tazı tarağı topladı.: 298.

¹⁸⁶¹ Yazmada: *Nevādir-i Zurefā'dan bir fıkradur*.

11620. Taşa adını yazdıranlardandır, derler. [1184/11]

11621. Taş ol, baş yar! [1184/12]

11622. Taş atar. [1184/13]

Ş. [Şināsī *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye* 298¹⁸⁶³]

11623. Taş atana, taş atarlar! [1184/14]

11624. Taş atana taş atarlar, aş atana baş! [1184/15]

11625. Taş atan makulesidir, derler. [1184/16]

11626. Taş atanın başına, taş dokunsa gerek. [1184/17]

Yahyā Naẓīm *Dīvān-ı Belāğat- 'unvān-ı Naẓīm* [Kıt'a 151]

ben mest-i mey-i 'aşkam ve bī-vehm ü telāş

zāhid göricek 'aybm ider ta 'n ile fāş

bālin-i serimdir der-i meyḥāne-yi 'aşk

ta 'n eylesün kim doḳunur başına taş

11627. Taş çatlasa, o teprenmez, derler. [1184/18]

Kayıtsızlık...

11628. Taş atan boş atmaz, derler. [1184/19]

11629. Taş atmaktan, geceler fiske taşı atmak asandır demiş. [1184/20]

[Meḥmed Tefīk] *Mecmū'a min Nevādiri 'l-Üdebā ve Ātāri 'z-Zurefā* (Nevādirü 'z-Zurefā)¹⁸⁶⁴ [cüz' -i evvel]¹⁸⁶⁵³²

11630. Taş atıp beli, ok atıp eli mi ağrımız! [1184/21]

11631. Taş atıp beli ağrımamış ya? derler. [1184/22]

11632. Taş altında kalsın öylesi! [1184/23]

11633. Taş altında yatmak, düşman başı altında yatmaktan yeğdir. [1184/24]

11634. Taş atıp da kolun mu yoruldu? [1184/25]

Ş. [Şināsī *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye* 298¹⁸⁶⁶]

11635. Taş olası, taş yürekliler, demiş. [1184/26]

11636. Taş erir, onun yüreği erimez, derler. [1184/27]

11637. Taşı eritir, sert sözlüdür! [1184/28]

11638. Taş taş üstüne kalmasın. [1184/29]

Ş. [Şināsī *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye* 299¹⁸⁶⁷]

Zafernāme-yi Tābit Luğaz-ı Selīm Girāy

yeter midḥat-i bāl ü bāl betān

ḥırāmende olsun nihāl mestnā

süvārān-ı meydān šinās ḥayāl

¹⁸⁶² Yazmada: *Nevādir-i Zurefā'dan bir fiḳradur.*

¹⁸⁶³ Şināsī - Ebü 'z-Ziyā: *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye*: Taş atar.: 298.

¹⁸⁶⁴ Yazmada: *Nevādir-i Zurefā'dan bir fiḳradur.*

¹⁸⁶⁵ Yazmada: *Nevādir-i Zurefā'dan bir fiḳradur.*

¹⁸⁶⁶ Şināsī - Ebü 'z-Ziyā: *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye*: Taş atıp da kolun mı yoruldu.: 298.

¹⁸⁶⁷ Şināsī - Ebü 'z-Ziyā: *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye*: Taş taş üstüne kalmasın.: 299.

*bu vādīleri eylesün pāymāl
kōhnedir bu bünyād-ı haṭr-ḥurās
ḥarāb oldı kalmadı taş üzre taş
bu da vā ki biḡ kere mesmū'dur
anıḡ istimā'ında memnū'dur*

11639. Taş üstünde taş kalmadı! [1184/30]

11640. Taş üstünde taş, at üstünde baş kalmadı, derler. [1184/31]

11641. Taş üstünde taş, ağaç üstünde yaprak bırakmadılar. [1184/32]

11642. Taş üstüne konacak tavuğu yok, derler. [1184/33]

Fakirlik...

11643. Taştan ekmeğini¹⁸⁶⁸ er olan çıkarır. [1184/34]

Ş. [Şināsī *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Oṭmāniyye* 299¹⁸⁶⁹]

11644. Taş taşa baş başa. [1184/35]

Ş. [Şināsī *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Oṭmāniyye* 299¹⁸⁷⁰]

11645. Taş başa düştükten sonra; ister taşı baltaya çal, ister baltayı taşa çal! Faidesizdir! [1185/01]

11646. Taş binadan (yapıdan) artmaz. [1185/02]

11647. Taş başa düştükten sonra öğünmek (nedamet) faide vermez! [1185/03]

11648. Taş bassın. [1185/04]

11649. Taşa tüy bitmez, başa biter! [1185/05]

11650. Taş deprenir, o deprenmez! [1185/06]

Sabırlı metanetli adam...

11651. Taş tekne, ağaç tekne hep bir tekne değil mi? [1185/07]

11652. Taş tekne ağaç tekne hep bir tekne amma, taş tekne hamur yoğrulmaz! [1185/08]

11653. Taştan bina, zînet-i dünya. [1185/09]

11654. Taş canlı. [1185/10]

11655. Taşa söz geçer, ona (muannid adama) söz geçmez! derler. [1185/11]

11656. Taş dişledi kaldı. [1185/12]

11657. Taş döver yine para kazanır çalışkan adam. [1185/13]

11658. Taş değse değsin, tek hasedden nazarı değmesin derler. [1185/14]

11659. Taş dikti. [1185/15]

Ş. [Şināsī *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Oṭmāniyye* 299¹⁸⁷¹]

Sünbülzâde Vehbî *Dîvân* [12, 8]

¹⁸⁶⁸ Yazmada: *etmegini*. CLAUSON: *EDPT*: etmek/ötmek: 60^a; ekmek: 108^b. RÂSÂNEN: *VeeWbT*: ötmäk: 376^b. TDK: *DS*: etmek: V, 1799^b. TDK: *TTS*: etmek (I): III, 1563^b. REDHOUSE: *TaEL*: etmek: 23^a. Bahşâyîş Bin Çalıça: *Bahşâyîş Lügati*: etmek: 23^a. NİŞANYAN: *Sözlerin Ağacı*: etmek/ekmek 138^a. KAÇALİN, M. S.: *Dedem Kokut'un Kazan Bey Oğuznâmesi*: 140. KAÇALİN, M. S.: "Ekmek", *Yemek ve Kültür*: 4, 61-70.

¹⁸⁶⁹ Şināsī - Ebü 'î-Zîyâ: *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Oṭmāniyye*: Taştan etmegini er olan çıkarır.: 299.

¹⁸⁷⁰ Şināsī - Ebü 'î-Zîyâ: *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Oṭmāniyye*: Taş taşa baş başa.: 299.

¹⁸⁷¹ Şināsī - Ebü 'î-Zîyâ: *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Oṭmāniyye*: Taş dikti.: 299.

*kemān-keş pehlevānlar nāvek-endāz olduğu demde
dil-i saht-ı 'adūya taş diker şevketlü hūnkārum*

11660. Taş diken pehlivandır! [1185/16]

[Meḥmed Tefvīk] *Mecmū'a min Nevādiri 'l-Üdebā ve Ātāri 'z-Zurefā (Nevādirü 'z-Zurefā)*¹⁸⁷² [cüz'-i evvel]¹⁸⁷³ 18

11661. Taşla ağaçtan her şey olur. [1185/17]

11662. Taş dikenlerdendir! [1185/18]

[Meḥmed Tefvīk] *Mecmū'a min Nevādiri 'l-Üdebā ve Ātāri 'z-Zurefā (Nevādirü 'z-Zurefā)*¹⁸⁷⁴ [cüz'-i evvel]¹⁸⁷⁵ 34

11663. Taşına toprağına kurban oldum vatanımın. [1185/19]

11664. Taş döven damat ister. [1185/20]

[Meḥmed Tefvīk] *Mecmū'a min Nevādiri 'l-Üdebā ve Ātāri 'z-Zurefā (Nevādirü 'z-Zurefā)*¹⁸⁷⁶ [cüz'-i evvel]¹⁸⁷⁷ 32

11665. Taş da olsa tartı ile satılır. [1185/21]

11666. Taştan pek, demirden katıdır merhametsiz yürekli adam. [1185/22]

11667. Taşı sıkısa suyunu çıkarır. [1185/23]

11668. Taşı taşa vursan toz çıkar, başı başa vursan ya göz çıkar ya söz! [1185/24]

11669. Taşı gediğine koy, çözgüsün taşın deliğine koymadan diğer taşı dönmez, dönse de un çıkarmaz derler! [1185/25]

11670. Taşı taşa vurmada toz çıkmaz! [1185/26]

11671. Taşı taşa vursan hem ses çıkar hem toz! [1185/27]

11672. Taş taşa, baş başa kaldılar derler. [1185/28]

Damaya -satanç- oyuncular hakkında söylenir. Kinaye ve mecaz tarikiyle kavgacılar ve muharipler hakkında dahi serd olunur.

11673. Taş toprak mekânın olsun, ahirette tek imanın olsun! [1185/29]

11674. Taş toprak mekânın olsun, tek düşmanın evi mekânın olmasın! [1185/30]

11675. Taş toprak altında yat, tek dağın gölgesi altında yatma! [1185/31]

11676. Taş toprak altında yatmak, düşmanın hakaret gölgesi altında yatmaktan yeğdir, demişler. [1185/32]

11677. Taş, taş üstünde kalmadı demiş. [1185/33]

[Meḥmed Tefvīk] *Mecmū'a min Nevādiri 'l-Üdebā ve Ātāri 'z-Zurefā (Nevādirü 'z-Zurefā)*¹⁸⁷⁸ [cüz'-i evvel]¹⁸⁷⁹ 40

11678. Taş, taştır, taştan demir, demirden taş olmaz. [1185/34]

11679. Taşına toprağına kurban ol vatanın! [1185/35]

11680. Taşına toprağına kurban olayım! [1185/36]

¹⁸⁷² Yazmada: *Nevādir-i Zurefā'dan bir fiḳradur.*

¹⁸⁷³ Yazmada: *Nevādir-i Zurefā'dan bir fiḳradur.*

¹⁸⁷⁴ Yazmada: *Nevādir-i Zurefā'dan bir fiḳradur.*

¹⁸⁷⁵ Yazmada: *Nevādir-i Zurefā'dan bir fiḳradur.*

¹⁸⁷⁶ Yazmada: *Nevādir-i Zurefā'dan bir fiḳradur.*

¹⁸⁷⁷ Yazmada: *Nevādir-i Zurefā'dan bir fiḳradur.*

¹⁸⁷⁸ Yazmada: *Nevādir-i Zurefā'dan bir fiḳradur.*

¹⁸⁷⁹ Yazmada: *Nevādir-i Zurefā'dan bir fiḳradur.*

11681. Taşına toprağına bereket! [1185/37]

11682. Taştan yastık, topraktan döşek yattığın günde gelse gerek! [1185/38]

11683. Taşı taşa tokuştursan, hem ses çıkar, hem toz çıkar; başı başa tokuştursan ya söz çıkar ya göz çıkar.sözü söze karşılaştırsan, ya hakikat üste çıkar, ya yalan ve söz meydana çıkar! demişler. [1186/01]

11684. Taş tutsan altın olsun! derler. [1186/02]

Hayır, dua.

11685. Taş koçsun¹⁸⁸⁰, çocuk koçmasın, derler. [1186/03]

kadınların bedduası...

11686. Taştan topraktan ne olur deme, her şey taştan topraktan olur! [1186/04]

11687. Taş, toprak ne gerek deme, taşsız topraksız bina olmaz! [1186/05]

11688. Taş taşı akçe kazan yine ele avuç açma! [1186/06]

11689. Taşa söz geçer, ona söz geçmez. [1186/07]

Muannid, nasihat dinlemez hayırsız cahil hodbin demektir.

11690. Taşa konacak tavuğu yok, kaz ardından gezer, derler. [1186/08]

11691. Taş koçtu. [1186/09]

11692. Taş kızarır, onun yüzü kızarmaz. [1186/10]

11693. Taş erir, onun yüreği erimez, derler. [1186/11]

11694. Taş gibi katı yürekli. [1186/12]

11695. Taş kes baş kesme! [1186/13]

11696. Taş kürek cezası taş yürekli zalimlere. [1186/14]

11697. Taş kesildi kaldı derler. [1186/15]

11698. Taş gemiye bindiyse fırtınadan kurtuldu. [1186/16]

11699. Taştan gemi. [1186/17]

11700. Taştan minare. [1186/18]

11701. Taş her vakit gerekir, lazım olur. [1186/19]

11702. Taş yürekli. [1186/20]

Ş. [Şināsī *Durūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye* 301¹⁸⁸¹]

11703. Taş yürekli zalimler. [1186/21]

Engizisyonlar zulümleri hakkında Tağarcıķ risālesinden bir fıķradır cüz 7 211

“... iki kolu üzerinde olduğı halde tā kubbeye kadar kaldırup ba‘de içi birdenbire küşedirler ve tamām bī-çāre yere düşecegi etnāda içi yine birdenbire zabt edüp bu şüretle kol kemikleriniņ çatır çutur kırılmasına muķābil o [taş yürekli zālimler] kākākahalarla güler idi?... ilā āhirihi”

11704. Taş yürekli, demir tabiatlı. [1186/22]

11705. Taşa mı söylüyorsun duvara mı? [1186/23]

11706. Taş yerinde ağırdır. [1186/24]

¹⁸⁸⁰ TDK: DS: koçmak: 1. Kucaklamak, kucaklaşmak, sarılmak.: XIII, 2895^a.

¹⁸⁸¹ Şināsī - Ebü 'z-Ziyyā: *Durūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye*: Taş yürekli.: 301.

Ş. [Şināsī *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye* 300¹⁸⁸²]

11707. Taş yerinde ağır gerek! [1186/25]

11708. Taş yerinde, baş yerinde ağırdır. [1186/26]

11709. Taş yerin kemiğidir. [1186/27]

Dünyanın ağaç tüyü, toprak eti, deniz canı.

11710. Taş yatır. [1186/28]

11711. Taş yatıp kaldı yerinde. [1186/29]

11712. Taşımı ver diyen Türklerdendir. [1186/30]

Ş. [Şināsī *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye* 300¹⁸⁸³]

11713. Taş yürekli adamdır, derler. [1186/31]

11714. Taş yalattılar, demiş. [1186/32]

11715. Taştan yağ çıkararak ister. [1186/33]

11716. Taşı gedigine koydu. [1186/34]

Ş. [Şināsī *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye* 301¹⁸⁸⁴]

11717. Taş yesin öylesi. [1186/35]

Nankör...

11718. Taş mı attı ki kolu yorulsun. [1186/36]

Ş. [Şināsī *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye* 300¹⁸⁸⁵]

11719. Taş yapıdan artmaz. [1186/37]

11720. Taşı gedige koydu, derler. [1186/38]

Muvaffakiyet...

11721. Taşkın su kırk yıllık değirmeni bozar, taşkın söz kırk yıllık dostluğu bozar. [1187/01]

11722. Taşkın su değirmen bozar, taşkın söz dostluğu bozar. [1187/02]

11723. Taşıma su ile değirmen ne kadar döner. [1187/03]

Ş. [Şināsī *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye* 300¹⁸⁸⁶]

11724. Taşan karavanın kepçesine baha yok. [1187/04]

11725. Taşkın su, aşkın astar. [1187/05]

11726. Taşkın söz, taşkın su gibi. [1187/06]

11727. Taşan kazan od söndürür. [1187/07]

11728. Taşan kazana kepçe ister. [1187/08]

11729. Taşan kazanı, taşan sözü karıştırmak faide vermez! [1187/09]

11730. Taşan kazana kepçeli darı, taşan söze kefeli kadı? [1187/10]

¹⁸⁸² Şināsī - Ebü 'z-Ziyā: *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye*: Taş yerinde ağırdır.: 300.

¹⁸⁸³ Şināsī - Ebü 'z-Ziyā: *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye*: Taşım var deyen Türklerdendir.: 300.

¹⁸⁸⁴ Şināsī - Ebü 'z-Ziyā: *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye*: Taşı gedigine kodı: 301.

¹⁸⁸⁵ Şināsī - Ebü 'z-Ziyā: *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye*: Taş mı attı ki kolu yorulsun.: 300.

¹⁸⁸⁶ Şināsī - Ebü 'z-Ziyā: *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye*: Taşıma şu ile değirmen ne kadar döner.: 300.

11731. Tatarlı (tozlu) yerde buğday azar çavdar olur, katırlı yerde at azar eşek azar katır olur? derler. [1187/11]

11732. Tâate sevap, masiyete ikab vardır. [1187/12]

11733. Dağ başında kar, insan başında kahır eksik olmaz. [1187/13]

11734. Dağ ayısı. [1187/14]

11735. Dağ ayısız olmaz. [1187/15]

11736. Dağ başında bile (kahır) kâr eksik değil. [1187/16]

11737. Tâun marazı gibi ortalığı kastı kavurdu, demiş. [1187/17]

[Şolaḳzāde Meḥmed Hemdemî Çelebî] *Şolaḳzāde Tārîḫi*¹⁸⁸⁷ 305

11738. Tavuk cebini açmış derler (sersemlik), tavuk ayağı yemiş! (gevezelik) derler. [1187/18]

11739. Tâun olan beldeden savulun. [1187/19]

11740. Dağın ağrısı tutmuş. [1187/20]

11741. Dağı, bağı! [1187/21]

11742. Dağda duman, dumanda yaman eksik olmaz, derler. [1187/22]

11743. Dağ dağa ulaşmaz, insan insana ulaşır. [1187/23]

11744. Dağ dağa kavuşmaz, insan insana kavuşur. [1187/24]

Ş. [Şināsî *Ḍurûb-ı Emtāl-i ‘Oṭmāniyye* 302¹⁸⁸⁸]

11745. Dağlar bile misafir alır. [1187/25]

11746. Dağlar misafir almaya başladı. [1187/26]

11747. Dağlar her zaman misafir almaz. [1187/27]

11748. Dağ tavşansız olmaz. [1187/28]

11749. Dağ tavşansız, köy köpeksiz olmaz! [1187/29]

11750. Dağ tavşansız olmaz, çöl coşansız olmaz, derler. [1187/30]

Bir nev ot ki tavşan otu tabir ederler.

11751. Dağ bile selam alır. [1187/31]

11752. Dağ üstü bağ. [1187/32]

Ş. [Şināsî *Ḍurûb-ı Emtāl-i ‘Oṭmāniyye* 301¹⁸⁸⁹]

11753. Dağ üstünde bağ olur. [1187/33]

Yahyâ Naẓîm *Dîvân-ı Belâğat-‘unvân-ı Naẓîm* [İbtidâ-yı Ğazelliyât I, 61] [beyt]

gül gibi tenimde zeyn olup dâğ-ı ğamıḡ

ṭâğ üsti bu sîne çâkla olsun bâğ

11754. Dağ üstünde dağ var. [1187/34]

11755. Dağdan narin, dağın arkasında derler. [1187/35]

11756. Dağ fare doğrumuş, derler. [1187/36]

11757. Dağlar kadar günahına bir tövbe yeter. [1187/37]

¹⁸⁸⁷ Yazmada: *Şolaḳzāde Tārîḫi*’nden bir fıkradır.

¹⁸⁸⁸ Şināsî - Ebü ’z-Ziyâ: *Ḍurûb-ı Emtāl-i ‘Oṭmāniyye*: Tağ tağa kavuşmaz insân insâna kavuşur.: 302.

¹⁸⁸⁹ Şināsî - Ebü ’z-Ziyâ: *Ḍurûb-ı Emtāl-i ‘Oṭmāniyye*: Tağ üsti bağ.: 301.

11758. Dağlar kadar günahına, darı kadar iman yeter! derler. [1187/38]

11759. Dağlar kadar günahını, darı kadar iman götürür, deve kadar boyunu darı kadar akıl götürür derler. [1187/39]

11760. Dağdaki gelir, bağdakini kovar! [1187/40]

11761. Dağdakini bağa, bağdakini dağa kovarlar! [1187/41]

11762. Dağdan gelen sadaya kulak tut! [1187/42]

Yahyā Naẓīm *Dīvān-ı Belāğat- 'unvān-ı Naẓīm* [İbtidā-yı Ğazelliyāt 264, 4] [beyt]

dem-sāz olur şadāğa kıyās étme kūhsār

ğūş eyle 'ibret al sağa senden haber vérür

11763. Dağa söyle, kendinden ibret al. [1187/43]

11764. Dağdan gelen mal kendi malın olmasa da dağdan gelen sada kendi sadandır! [1187/44]

11765. Dağdan gelen hakikat sadanı dağdan haber verir sanma! Zira kendi sadandır sana kendinden haber verir! [1187/45]

11766. Dağdan gelen sada sana senden haber verir! [1187/46]

11767. Dağdaki gelir, bağdakini kovar, sadede gelir, gaflet etme! derler. [1188/01]

11768. Dağına göre kâr yağar. [1188/02]

Evliyā Çelebī *Siyāḥatnāme*¹⁸⁹⁰ 3, 523

11769. Dağdan büyük dağ var. [1188/03]

11770. Dağdan dağa kaçır! [1188/04]

11771. Dağdan gelip bağdakini kovdu. [1188/05]

Ş. [Şināsī *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Oṭmāniyye* 302¹⁸⁹¹]

11772. Dağda mı büyüdün? [1188/06]

11773. Dağdan gelen dağa gider. [1188/07]

Ş. [Şināsī *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Oṭmāniyye* 302¹⁸⁹²]

11774. Dağda tavşan izi aramaya benzer. [1188/08]

11775. Dağ ormandan olur. [1188/09]

11776. Dağ başından duman, insan başından yaman eksik olmaz. [1188/10]

Ş. [Şināsī *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Oṭmāniyye* 301¹⁸⁹³]

11777. Dağlı tüfeği. [1188/11]

Ş. [Şināsī *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Oṭmāniyye* 303¹⁸⁹⁴]

11778. Dağlı bağlı deme, dağdaki gelir, bağdakini kovar. [1188/12]

11779. Dağları, taşları titretti. [1188/13]

11780. Dağ dağa kavuşmaz, insan insana kavuşur, derler. [1188/14]

¹⁸⁹⁰ Yazmada: Evliyā Çelebī *Siyāḥatnāmesinden bir fıkradur*.

¹⁸⁹¹ Şināsī - Ebü 'z-Ziyā: *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Oṭmāniyye*: Tağdan gelüp bağdakini koğdı.: 301.

¹⁸⁹² Şināsī - Ebü 'z-Ziyā: *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Oṭmāniyye*: Tağdan gelen tağa gider.: 301.

¹⁸⁹³ Şināsī - Ebü 'z-Ziyā: *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Oṭmāniyye*: Tağ başından duman, insān başından yaman eksik olmaz.: 301.

¹⁸⁹⁴ Şināsī - Ebü 'z-Ziyā: *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Oṭmāniyye*: Tağlı tūfengi.: 303.

- 11781.** Dağları inletti, taşları titretti. [1188/15]
- 11782.** Dağ taş bile dayanmaz. [1188/16]
- 11783.** Dağların şenliği ayı. [1188/17]
- 11784.** Dağ üstüne dağ yıkılır, bela üstüne bela! [1188/18]
- 11785.** Dağ kibarı. [1188/19]
- 11786.** Dağ dağ üstüne olur, ev ev üstüne olmaz. [1188/20]
Ş. [Şināsī *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye* 302¹⁸⁹⁵]
- 11787.** Dağlar Mehmet Ali çağırıyor. [1188/21]
Ş. [Şināsī *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye* 302¹⁸⁹⁶]
- 11788.** Dağ yürümezse abdal yürür. [1188/22]
Ş. [Şināsī *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye* 303¹⁸⁹⁷]
- 11789.** Dağ yolu kestirme yoldur ama herkesin kârı değildir; dağ var yol verir, dağ var yol vermez; bağ var üzüm verir, bağ var üzüm vermez! demişler. [1188/23]
- 11790.** Dağlın biçareler için divan kaldı erteye. [1188/24]
Mevzundur.
- 11791.** Dağ meyvesi acı da olsa devadır demişler. [1188/25]
- 11792.** Dağ yürütmezse, abdal yürür, demiş. [1188/26]
*Nasreddin Hoca*¹⁸⁹⁸ *merhum*
- 11793.** Takım takım asker gibi. [1188/27]
- 11794.** Taka tuka. [1188/28]
- 11795.** Dağlın ey davacılar, divan kaldı erteye! demiş. [1188/29]
- 11796.** Takat getirilmeyince, karar da zarurettir. [1188/30]
- 11797.** Takati tak olunca çabaladı! derler. [1188/31]
Muḥibbī *Dīvān* [571, 1921, 5]
şanma cevriñden Muḥibbī bendeñi yüz döndüre
çekerem cevri ü cefāñı tāk olunca tākatum
- 11798.** Takatin yetişmeyecek taş kucaklama! [1188/32]
- 11799.** Takatleri tak oldu demiş. [1188/33]
[Şolāḳzāde Meḥmed Hemdemī Çelebi] *Şolāḳzāde Tārīḫi*¹⁸⁹⁹ 414
- 11800.** Takıldı. [1188/34]
- 11801.** Takıldı kaldı. [1188/35]
- 11802.** Takmakçının (cenazede nevhager kadının) dışı ağlasa da içi ağlamaz! [1188/36]
- 11803.** Takmakçının (cenazede nevhager kadının) gözü ağlasa da özü ağlamaz! [1188/37]
- 11804.** Talih, baht, kader ve kismette varsa! Bir gün olur, ya karşına, ya kaşığına çıkar! demişler. [1189/01]

¹⁸⁹⁵ Şināsī - Ebü 'z-Ziyā: *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye*: Tağ tağ üstüne olur ev ev üstüne olmaz.: 302.

¹⁸⁹⁶ Şināsī - Ebü 'z-Ziyā: *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye*: Tağlar Meḥmed 'Alī çağırıyor.: 302.

¹⁸⁹⁷ Şināsī - Ebü 'z-Ziyā: *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye*: Tağ yürimezsse abdāl yürür.: 303.

¹⁸⁹⁸ Yazmada: *Naşre 'd-dīn Ḥ'āce*.

¹⁸⁹⁹ Yazmada: *Şolāḳzāde Tārīḫi* 'nden bir fıkradur.

Luğat: Tālī ‘ isim: Ufuktan toğan çıkan tecellī baht yıldızı- tālī ‘-i nā-sāz-ı ‘ālīmīn baht-ı siyāh. [Lehçe-yi ‘Otmānī]

Tālī ‘: fi ‘l-aşıl nişangāhı arkasına düşen oğ ma ‘nāsına ése de lisānımızda tūlū ‘ eden ecrām-ı semāviyeye vaşf olur. Kısmet, baht. [Resimli Kāmūs]

Hümā: bir tayr-ı mevhūmı ismi. Cennet kuşu. [Resimli Kāmūs]

11805. Talih peşinde uğraşmaktan, geçinmek işinde sabr ve kanaatle uğraşmak yeğdir! demişler. [1189/02]

11806. Talih hüma-yı devlet, başına konmuş gibi sevindi! derler. [1189/03]

11807. Takarnaya dayadı? [1189/04]

11808. Talih ve ikbalin geri dönmesi, talih ve ikbalin kadir ve kıymetinin hiline memnesidir! demişler. [1189/05]

H. [‘Abdü ‘l-Halīm Hakkī]

Talihin geri dönmesini, görmek bedbahtlıktır! Talihsizliktir. Talihin ileri gitmesini görmek, pek bahtlıktır! demişler. Talihin geri dönmesi, erbab-ı vakt ve basariyete, bir ders-i ibret ve intibahtır! Talihin geri dönmesi, ehl-i cehl ve gaflete, darb-ı sine ile ah vahtır. Talihin dönmesi, babanın ölmesi ikbalin dönmesi ananın ölmesidir demişler. Talih ve ikbalin dönmesini görmekten, ölmek yeğdir! demiş. Talih ve ikbal devrinde yaşayanlar, idbar devrinde zor yaşarlar! derler. Talih ve ikbal devrinde yaşamak bilmeyenler, idbar devrinde de yaşamak bilmezler! Meğer ki devrân-ı âlemin, kirdiş-i eyyamından, kâh ikbal kâh idbar çaresine yüz göstermek deveranından, haberdar ve hissedar olarak ders-i ibret ve intibah devrinden nasibedar ola! demişler. Talih-i karabahtım, ismi var, cismi yok Anka gibi!

11809. Tan horozu gibi! [1189/06]

11810. Tan yıldızı gibi doğdu! [1189/07]

11811. Tan yıldızı gibi talihi parlaktır! [1189/08]

11812. Tan attı, köpek ürdü, kervan da göçtü? derler. [1189/09]

11813. Tan attı, yıldızlar da battı. [1189/10]

11814. Tan atmadan horoz ötmez! [1189/11]

11815. Tan attı, şafak da söktü! [1189/12]

11816. Tan atmadan öten horozda haber var derler. [1189/13]

Nevres-i Qadīm beyt

*kanğı cürmdür ‘aksi düşmüş tālī ‘ mir ‘atına
kevkebimden infikāk étmez vebālīn şüreti*

11817. Talih, baht, iş, taht işi! Taht işi, tan işi! derler. [1189/14]

11818. Talih ayinesine bakmak, tamah dünyasına düşmüş, derler. [1189/15]

H. [‘Abdü ‘l-Halīm Hakkī]

Mütalaâ ve izah: Talih bir manevi devlet kuşudur, mesel-i ‘anka baht-ı tali ‘i yar olana yaver olur. Ancak gözle görünmez, görmedi kimse, bilemez vasfını, bir tecell-i rahmet-i rahmandır. Olamaz vafsa bnîzer. Ne türlü vasf olunursa, heb sema ‘ menkul, kıyas hayalidir. Mesel-i ‘anka! Onun için denildi talihin adına, ismi var cismi yok. Mesel-i ‘anka! Tarih-i zamanın biri de i ‘tiraf-ı ‘acz nev ‘inden demişdir ki: [‘Ankanın aslı olsa da, görsek nasıl uçar! Buna bina ‘en sema ‘an kıyamem mervidir ve menkuldür ki: [‘Anka-yı ma ‘ruf, ma ‘lum ya; ismi var cismi yok! Tali ‘-i na-saza

'anka gibi ismi var cismi yok! 'Ankayı görmedik, görünmedi. Baht-ı tali' gibi, gören yok! Bilen yok! Bina'en 'aleyh 'ankayı sema'an kıyasen vasf edenler demişler ki: ['Anka, zill-i şems-i tali', semada mütecelli tali'-i devlet, nur-ı ilahîden tecelli hüma kuşıdır! Hüma-yı devlet min kabli'r-rahman mevzu' ve mütecelli, baht-ı tali'i kuvvetde- 'ali- olanın fevk-i serinde seyrederek- uçar- gayrı mer'i, tali' devlet kuşıdır. Görünmez kimseye, kimse görmez anı, bab-ı rahmet-i rahmanda mütecelli, sırr-ı hikmet-i ilahî, zümürd misal cennet kuşıdır! demişler.

Luğat-ı Nācī: Hümā: Bir kuş ismidir ki sāyesi kimiñ başı üzerine düşerse nā'il-i şeref ve iqbāl olurmuş, aşlı (hümā)dır. İlā āhirihi.

11819. Talihe damga basılmaz. [1189/16]

11820. Talih ismi var, cismi yok mesel-i anka! demiş. [1189/17]

11821. Talihi yaverdir! derler. [1189/18]

11822. Talihi taifi (noksan) [1189/19]

11823. Talihi tarnaktır? [1189/20]

11824. Talihe set çekilmez! [1189/21]

11825. Talih ayinesinde aksini görmüş? [1189/22]

Beyt-Lā

*ṭālī 'îmden öyle me'yūsüm ki etmem i'timād
kevkeb-i baht-ı girîbânımdan eyler zuhûr
ṭālī 'bağa yār olmazsa, ben ṭālī 'e āh zār olurum mısrā'*

11826. Talihi küssün. [1189/23]

11827. Talihi küsen, yakasın çak eder, talihsizlikten yakasın çak eden, istifa-yı kusurla kalbini pak etmek gerek demişler. [1189/24]

11828. Talih her zaman tala etmez; zira talih zaman, zeminin müsaadesinden tevellüd eden bir baht işidir ki her zaman doğmaz demişler. [1189/25]

11829. Talih yıldızı daha doğmamış? derler. Talih denilen şey bazı ahvalin ehl-i fırsata ve hikmete müteveccih ve mesaisi demektir, ki bunu gözü açık olanlar görürler. Yoksa herkes göremez. [1189/26]

11830. Talih yıldızına bakar. [1189/27]

11831. Talih yıldır, bir gün olur, aster gelir, aster gider! [Talih bir hüma-yı devlettir, bir gün olur, uçar gelir, uçar gider! derler. [1189/28]

11832. Talihsiz kız gibi. [1189/29]

11833. Talihsiz kız, talihli deniz! [1189/30]

11834. Talihsiz başı vardır? [1189/31]

11835. Talihinden kimse yok etmez cihanda iştikah! [1189/32]

Mısrā'-Lā

11836. Talihi boşa çıktı. [1189/33]

11837. Talihi kara çıktı. [1189/34]

11838. Talihi taz çıktı. [1189/35]

11839. Talihi topal. [1189/36]

11840. Talihi tavşan kuyruğu gibi. [1189/37]

11841. Talihin kuvvetine bak istidad istemez. [1189/38]

Mısrā'-Lā

Kuvve-yi tāli 'bağ istemez isti 'dādı

11842. Talih zebun olunca, gayretkeşler de zar-ı zebûn olur! demişler. [1189/39]
 11843. Talih ters dönerse uğursuzluk çeker, bela üstüne bela yağar, nihayeti zevale yüz tutmaktır! demişler. [1190/01]
 11844. Talih denemek için, fal taşımı bir iki atarım (hayırlı ise biri gelsin, değil ise geri dursun!) der geçer giderim, demiş. [1190/02]
 11845. Talih, kısmet olmayınca, esen yel, akan sular durur! derler. [1190/03]
 11846. Talih olmayınca, tüccar gemisinin yelkenini yel alır, gemi karaya vurur. Kısmet olmayınca rızık harmanını ya yel savurur ya sel alır, derler. [1190/04]
 11847. Talih olmayınca akan çeşmenin suyu kesilir. [1190/05]

Evliyā Çelebî *Siyāḥatnāme*¹⁹⁰⁰ 2, 406-407

11848. Talihlinin yarasını yâri sarar! [1190/06]
 11849. Talihim olaydı anam beni kız doğururdu, demiş. [1190/07]
 11850. Talih zebun olunca, düşman kavî olur. [1190/08]
 11851. Talih yâr olmayınca, âlem ne yapsın? [1190/09]
 11852. Talih yâr olmayınca elden ne gelir? [1190/10]
 11853. Talih yaver olursa eğer alalar adadına ilhak eyler! [1190/11]
 11854. Talihi yaver olanın, yâr sarar yarasını! [1190/12]
 11855. Talih yeli (rüzgârı) esmeyince züğürtlük gitmez? [1190/13]

Muḥibbî *Dīvān* [742, 2551, 3]

*kıl cefā cevre taḥammül ola ki bu rozgār
 tāli 'uṇ ola müsā'id ola ki bir gün ese*

11856. Talih yeli sabredene bir gün olur eser. [1190/14]
 11857. Talihi yaver olanın kadri ali olur! [1190/15]

Münteḥebāt-ı 'Arabî *Aḥvāl-i 'Alāka Risālesinden* 5

*bir gün vāşıl olur tāli 'īm yār ēse
 elem çekme 'ālem heP aḡyār ēse*

11858. Talih yâr olunca, aḡyardan elem çekme! demiş. [1190/16]
 11859. Talih yâr oldukça isterse bütün dünya aḡyar olsun, yine bir gün olur gün görür! Demiş. [1190/17]
 11860. Talih yardım etmeyince, gayretkeşlik ne yapsın! derler. [1190/18]
 11861. Dalga atlatmak kabilindendir, derler. [1190/19]
 11862. Dalga olsa da saman yine üstünde gezer! [1190/20]
 11863. Dalga olmakla saman batmaz, aman verilmekle yaman yatmaz! [1190/21]
 11864. Talihsiz deniz olmaz. [1190/22]
 11865. Talihsiz deniz olmaz, talgasız baş! [1190/23]
 11866. Talihsiz taş olmaz, dalgasız deniz. [1190/24]

¹⁹⁰⁰ Yazmada: Evliyā Çelebî *Siyāḥatnāmesinden* bir fıkradur.

11867. Dalgasız iş, dalgalı baş. [1190/25]

11868. Dalgalı denizde gemi sallansa gerek. [1190/26]

11869. Dalgalı deniz gibi çalkanır asker çıka geldi demiş. [1190/27]

[Ahmed Vefik Paşa] *Lehce-yi 'Otmānī* 532 beyt

*talazlar gūlū eyler ejder gibi
gelür saña cūşenlū leşker gibi
talaz bir ma'nā: talga demekdir.*

11870. Dalgalı talazlı askerdir, derler. [1190/28]

11871. Talazladılar, yellediler. [1190/29]

11872. Talihsiz sığır salgır suda kesik kesik akan çay suyu boyunda otlayan ve sallanan sığır demektir beslenir! derler. [1190/30]

11873. Talihsiz sığır, sütünün kaymağı olur, bedr, bedr! –karalı- ben bir güzel yâr sevdim buna anam ne der! demiş derler. Sarı beyaz alacalı olan sığır demektir. [1190/31]

11874. Dalanan çingeneye döndü. [1190/32]

11875. İte dalanmaktan çalıyı dolanmak yeğdir, derler. [1190/33]

11876. Daladılar it gibi! [1190/34]

11877. Talaş sirkesi gibi su kaldırmaz dişlidir, demiş derler. [1190/35]

11878. Talaş gibi yandı gitti, derler. [1190/36]

11879. Talih yıldızı doğarsa ya kuyruklu olur ya boynuzlu olur ya da asma kandil gibi olur. [1191/01]

11880. Talihine tavşan çıktı! demiş. [1191/02]

11881. Talak derdine uğramış? [1191/03]

11882. Talaka (el birliği cemaat ianesi) işinin kusuruna bakılmaz. [1191/04]

11883. Talaka işi tatlı olur yadlı olur. [1191/05]

11884. Talaka işi talkan aş zaman-ı kadimde kolaylıklı iş ve aştır! Zevk ve şevki çok gençlerin bir eğlencesidir! demişler! Çünkü kendi aralarında kendi muavenet ve ianetleriyle yapılacak işe -talaka- iş denirmiş! derler. [1191/06]

11885. Talaka iş, talakan işi [...] iş ve aş olur? demişler. [1191/07]

11886. Talkan kurabiyesi gibi. [1191/08]

11887. Talkanını kavurdu. [1191/09]

11888. Dalkavuk kibarı. [1191/10]

11889. Dalkavuk (talkavuk) mukallid, kaselis, çanak yalayıcı, yalan söyleyici, curcunacı, her kuyuya dalar tufeyli kimselere denir. [1191/11]

11890. Dalkavukluk mesleğinden lezzet alanlar, başka meslekten haz etmezler mücerrebtir. [1191/12]

11891. Dalkavuktan tasa sorma! [1191/13]

11892. Dalkavuklar gibi, iyi misin? Şüphe yok, hasta mısın şüphe yok! Aç mısın şüphe yok, tok musun şüphe yok?! [1191/14]

11893. Dalkavuk hep kör tavuk arar. [1191/15]

11894. Dalkavukluk ile geçinir. [1191/16]

11895. Dalkavukluk da zamanede hüner sayılır. [1191/17]

11896. Dalkavuktan yakası açılmamış yalan mı istersin. [1191/18]
 11897. Dalkavukların sermayesi yalandır! [1191/19]
 11898. Dalkavukluk etmemiş ama meclisinde bulunmuş, derler. [1191/20]
 11899. Dalkavuğun yüzü kızaraydı dalkavuk olmazdı? [1191/21]
 11900. Dalkavukluk eski zamandan kalma miras hünlerdir. [1191/22]
 11901. Dalkavuk çırağı? [1191/23]
 11902. Dal taban, düz taban, tabanı yassı hep bir. [1191/24]
 11903. Dalında eğrilmeyince, dayağında hiç eğrilmez! [1191/25]

Terbiye...

11904. Dalda durmaz. [1191/26]
 11905. Dalda durmaz çalı kuşu gibi? [1191/27]
 11906. Dal bastı kirazı gibi. [1191/28]
 11907. Dal bastı, ala ala bastı. [1191/29]
 11908. Dal bastı, al bastı. [1191/30]
 11909. Dala basma kırılır, ele basma görülür! [1191/31]
 11910. Dalı bakana dayak olsun, ayaksızlara ayak olsun, ayaklılara yamak olsun derler. [1191/32]
 11911. Dalkavuk yalan dağarcığı koynunda taşır. [1191/33]
 11912. Dalda yaprak, yolda toprak olsa gerek. [1191/34]
 11913. Dal toz toprak kaldırır! [1191/35]
 11914. Dalsız, budaksız ağaç, hamam kütüğü sayılır? [1191/36]

Beyt- Lā

ne şorarsın benim hālīm görürsün (görüyorsun)

eger sen daħi düşdüñse bilürsün

11915. Damdan düşen, halden bilir derler. [1191/37]
 11916. Damdan düşmeyen, damdan düşenin hâlin ne bilsin! demiş. [1191/38]

Hoca Naşre'd-dîn Merhûm

11917. Dalma nuşta vakt-i zevalde/ tavşan kovar derler. [1192/01]
 11918. Damarı tuttu derler. [1192/02]
İnada başladı demek.
 11919. Damarı gevşedi derler. [1192/03]
Yola girdi demek.
 11920. Damdan düşer gibi. [1192/04]
Sırasız söz söylemek.
 11921. Damdan düşer gibi söze katılmamak gerek. [1192/05]
 11922. Damdan düşen kedi gibi. [1192/06]
 11923. Damarına dokundu derler. [1192/07]

hiddete girdi demek.

11924. Tam takır, kuru bakır etmişler. [1192/08]

11925. Damarına girdi derler. [1192/09]

hatrını hoşlayıp meramını kabul ettirdi demek

11926. Tam takır kızıl bakır olmuş. [1192/10]

11927. Damızlık aygır gibi? [1192/11]

11928. Tamızlık (damızlık) düvel gibi oynaktır. [1192/12]

11929. Damızlık kısarak gibi. [1192/13]

11930. Damızlık, kurt kabuğundan kurtulandan olur derler. [1192/14]

Tagarcık Risālesinden bir fıkradır cüz 2 50

“... *faḫaṭ yā hū* bu merkebe diḳḳat édilecek olsa [*ṭamṭaslaḳ eşek oğlu eşek*] *olmadığı görülür...*” *ilā āḫirihi...*

11931. Damdazlak eşek oğlu eşek, derler. [1192/15]

11932. Damgalı eşek gbi baş ortada bellidir? derler. [1192/16]

11933. Damlalı çeşmedir. [1192/17]

Pek sahi olmasa da pek de bahil değildir demek.

11934. Damlasını altına satar? [1192/18]

11935. Damlası altına, can darısı gibi? [1192/19]

11936. Damlası yalar. [1192/20]

Hasis..

[Meḫmed Tefḫīḳ] *Mecmū'a min Nevādiri 'l-Üdebā ve Āṭāri 'z-Zurefā* (Nevādirü 'z-Zurefā)¹⁹⁰¹ [cüz' -i evvel]¹⁹⁰²101

11937. Damlatmaz bile? [1192/21]

11938. Damlaya damlaya göl olur! [1192/22]

11939. Damlasa göl olur, aksa yel! [1192/23]

11940. Damlayan rahmet olsun. [1192/24]

11941. Damarına çekmiş derler. [1192/25]

Suyuna çekmiş demek.

11942. Damarlı adamdır derler. [1192/26]

11943. Damarı yumuşadı derler. [1192/27]

Gönlü oldu demek.

11944. Damarına (suyuna çekmeyen adam). [1192/28]

11945. Danası anası hep beraber gelmişler desene (yani bir hane halkından cümlesi) [1193/01]

11946. Dananın kuyruğu kopacak sıra şimdi geldi. [1193/02]

11947. Danadır, anadır. [1193/03]

11948. Danadan ana olur, taydan at. [1193/04]

11949. Danişana danak ver. [1193/05]

Ṭanıṣmaḳ ḫaḳḳında keṣḳül risālesinden menḳül bir ḫikāyedir 44

¹⁹⁰¹ Yazmada: *Nevādir-i Zurefā'dan bir fıkradır.*

¹⁹⁰² Yazmada: *Nevādir-i Zurefā'dan bir fıkradır.*

“... Emeviyeden Mervānıñ kâz‘askeri Nūh Bin Meryem kerîmesini tezevvüc murād eyledikde cār-ı mülâsıkı olan bir mecûsîyi ihzâr edüp huşûs-ı merķûmı istişâre eder. Mecûsî ta‘accüb ederek sübhāna‘llāh cümle nās umûrlarını sizin ile istişâre ve cenābıñızdan istifsār ederlerken siz benimle istişâre edersiniz didikde kâzî-i müşārünileyh yok elbette bu huşûşda sen bir re‘y ve tedbîr ile duhterimi kime tezvîc-i enseb ve şevāb olur beyân ve ifāde et dēyicek mecûsî daħi emr-i tezevvüde melik-i fers olan kesri ketret-i ma cānibini ihtiyār edüp duhter ve akrabāsını aġniyādan olan kimselere tezevvüc eyler. Melik-i Rûm olan kayşer ġüsn ve cemāl cānibini terciĥ edüp kanġi ferd aġsen ve ecmel eşe aġa tezevvüd der. Mülûk-ı ‘Arab neseb cānibini terciĥ edüb nesebde şerāfet ve aşlında ġahāret olan kimseleri dād ederler. Sizin peyġamberiniz Muġammed Muştafā Şalla ‘llāhu Te ‘ālā ‘Aleyhi Vesellem din cānibini ihtiyār edüp din ve ġmānda fevt ve ‘ilm ve i‘tikādında şalābet ve her huşûşda istikāmeti olan zevāt-ı kirāma duhter-i pākizelerini tezvîc buyururlar idi, fıkır ve te‘emmül ile de kanġısına iktidā ve kimiñ eterne iktifā‘en anı terciĥ ve ihtiyār eyle deyü cevāb vērmişdir. Kelām-ı ġikmet irtisām meşhûdur ki bir kimse dört şey’e muvaffak olur eşe dört şey’ o kimseden memnû‘ olmaz. Evvelki Hāķķ Sübhānahû ve Te ‘ālānıñ iġsān eylediği ni ‘ama şükre muvaffak olur eşe ziyāde-i ni ‘met o kimseden men‘ olunmaz. İkinci tevbeye muvaffak olur eşe kabûl-i tevbedir o kimseden men‘ olunmaz. Üçüncü istiġāreye muvaffak olub her umûrında istiġāre ederse o kimseden ġaber men‘ olunmaz. Dördüncü umûrında meşverete [ġanışmaġa] muvaffak olur eşe o kimseden şevāb men‘ olunmaz.

Keđā meğkûr risāleden diġer ġikāyedir.

ġalel ġrāt eder nā-bercā ġarekāt zuhûr etmekle celb ve sarayında ġaps eder ve bu huşûşa ġalġfe ġazretleri mükedder iken kûfede vālî olan diġer ‘ammizādesi ‘İsā Bin Mūsādan daħi ġarekāt-ı nā-bercā zuhûrını istimā‘ eyledikde ġüzn ve ġamı müzdād olur. Bunların def‘ ve izāleleri emrinde đıkr-i ātî tedbîri edip Kûfeden ‘İsâyı celb ve ihzâr ve resm-i ta‘zîm ve tekrîmi edā ve ġfādan soġra ġalvet edüp ‘arż-ı ġulûş ederek her ġalde sen benim şādık ve mu‘temedimsin ve ġidmetiñ nezd-i ġilāfetimde meşkûrdur ve saġa benim ziyāde ni ‘metimi müstevcibe bir ġidmeti ki seniñ beķā-yı devletiñi daħi mûcibdir saġa taġammül edeceğim ġüsn-i ġan ederim ki ol ġidmeti itmām ve ġuşûl-peğîr olmasan da ced ve ihtimām edersin dēyince ‘İsā emîrû ‘l-mü‘minîn ġüsn-i ġannıñız gibidir emriñiz her ne eşe emr ve fermān buyuruñ icrāsına beđl-i maķdûr eylemese de ser mû taķşîr ve tekāsül eylemem dedikde ġalġfe ‘ammimiz ‘Abdullāh Bin ‘Aliniñ ġilāfetimize ta‘arruz ve mülkümüze taşaddî cāygîr zamîri olmaķla cā be cā ilķā-yı fitne ve fesād eylemeden ġālî degildir. Binā‘en ‘aleyh serāpā celb ve bir maġall-i maġfûzda ġabs eyledim al ve sırran ġatl eyle dēyü emr edüp ġayd ve bend ile teslîm eyledi. Bundan Manşûruñ birāderi ‘İsā ‘Abdu‘llāhı ġatl edtikden soġra ‘Abdu‘llāhıñ ġarındaşlarını da vācî edüp ‘İsâyı daħi kışāsen ġatl ile ikisi birden bitürmek idi. Bu niyeti izmār ile ġalkup ġacca gitdi. ‘İsā te‘emmü ve tefekkür edüp huşûs-ı mezbûrı bir kimesne ile istişâre eylemek her ġalde enseb ve evlādır dēyü ‘āķıl ve dānā ve umûr ve tedbîrinde bî-ķuşûr kendiniñ ġüsn-i ġan ve i‘tikādı olan Yûnus Bin Kurrayı ihzâr ve me‘muriyet-i meğkûrını keşf ve āşikār ve istişâre eyledi. Yûnus ey emîr ‘ammiñi ġıfz sebebiyle nefsiñi ġıfz eyle şakın ġatle taşaddî itmeyüb belki viķāye eyle lākin bir gizlû maġalle ġabs edüp aşlā bir ferde

cismiñi 'i'lām ve işā'a eyleme ekl ve şürbüne diğkat eyle halîfe gelüp su 'âl eyledikde emriñizi tenfîd eyledim şüretini gösterir. Benim zannıma göre halîfeniñ saña bu sipārişi desîsedir eger 'Abdu 'llāh i 'dām edersen geldgimize karındaşlarını saña da 'vācı ve emrini inkār eder ba 'desini dañi ol diyüb halîfeniñ ihbār ettiği kaşdını fikr ve tertib-i edille ile intāc ettirüp 'İsāya beyān eder. 'İsā dañi re 'y ve nuşhıyla 'āmil olarak 'ammisini hānesinde mahfî bir maħalde bir ferdi muṭṭali 'etmeyerek hıfz eder ve halîfeye i 'dām eyledigini iş 'ār ile bildirir.

Vaqtā ki Manşūr halîfe hac ve ziyāretten 'avdet ve sarayına rüc 'at eyledikde 'Abdu 'llāhıñ karındaşlarını tahrîk etmekle anlar dañi Manşūruñ dīvānına varup karındaşlarını su 'âl ederler. Manşūr halîfe her hālde sizlere ri 'āyet mer 'î ve mültezim ve her biriñiz pederim maḳāmında oldıñızdan mes 'ül ve müsted 'āñız edā ve îfā olunur dedikden sonra 'İsā'yı dīvānına ihzār ve hacca 'āzim oldıgımda 'avdetime dek 'ammim 'Abdu 'llāhı saña mücerred menziliñde hıfz eyle deyü teslîm ve ibdā' eylemiş idim nerde durur deyü şordı. 'İsā dañi ey emîrî 'l-mü 'minî ne emr ve fermān buyurdıñız eşe o vecihle hareket eyledim didikde Manşūr halîfe saña 'ammimi güzelce hıfzdan başka ne emrim olmuş edi ba 'zı taḳşîrâtı vār eşe de 'afv ve şafh eyledim ne maħalde eşe getür ve bunlara teslîm eyle tatyib olunmaları matlūbundur dedikde 'İsā dañi emîrî 'l-mü 'minî cenābıñız katl ve i 'dām ile emir buyurmadıñız mı. Emriñize iṭa 'atle katl eyledim dēyince manşūr halîfe emrini külliyeñ inkār ile eger 'ammimiñ katl ve helāki maḳşūdum ola edi saña niçün emr edeyim o hıdmete me 'mūr eyledigim cellādāna emr ve tenbîh eder edim dēyü i 'māmına iltifāt ve 'ayānına kiḏb ve bühtān eyle dēyerek şüret-i gāḏab gösterdi. İ 'māmı ey emîrî 'l-mü 'minî 'İsāyı bizlere teslîm eyle ki karındaşımızñ kıyasını icrā ile intiḳām edelim dediklerinde Manşūr halîfe 'İsāyı anlara teslîm ve anlar dañi aḥd idüb içlerinden biri meydān-ı siyāsetde katl ve i 'dām etmege taşaddî eyledikde 'İsā ey 'ammi ḥaḳıḳatde beni katl ve ihlāk edecek misiñiz dēyince ol dañi karındaşımızñ katl eyledigini ikrār itdiñ elbette kışāsen seni dañi katl edeceğim dedikde 'İsā dañi ey 'ammiler 'acele etmeyin beni huzūr-ı halîfeye götürün temāşâyı görün demekle 'İsāyı Manşūr halîfeniñ huzūrına götürdiklerinde 'İsā ey emîrî 'l-mü 'minî murādıñ anıñ katliyle benim katlim edi lākin Ḥaḳḳ Subḥānahu ve ta 'ālā ol fi 'ilden beni ma 'şüm etti işte 'ammim hayatta ve 'āfiyetdedir emr eder eşeñ karındaşlarına teslîm edeyim dēyince Manşūr halîfeye hayret gelüp bir müddet sükūt ettikten sonra Manşūr bildi ki riḥ-i fikri mahv olmuş ve 'İsā hāce öñüne diz çökmüş [ve kendiniñ bir aḥdle müşāvere etmeyerek icrāsını taşmîm eylediği emel-i hüsran ve hibā olmuş olduğunu teyakḳun ederek başını kaldırıp 'Abdu 'llāhı getür dedi. 'İsā dañi varup 'ammisini mahbusdan çıkarup Manşūrıñ huzūrına getürdi Manşūr gördükde karındaşlarına bende tursun siz gidiñ göreyim dedi] 'İsā 'Abdu 'llāhı bıraktıñ ve karındaşlarıyla yanından çıktıñ ve cānım kurtuldı seni gerbettim gitdi bu selāmet mahzā bu nesle istişārem ve anıñ re 'yiyle 'amelim bereketiyle ḥāşîl oldı demişdir. İlā āḫirihi.

11950. Danışan yanılmaz, soran araşmaz. [1193/06]

11951. Danışan dağ aşar. [1193/07]

11952. Danışan kişi dağ aşar, danışmayan kişi pek düz ovada bile yolunu şaşar demişler. [1193/08]

11953. Danışmak da sünnettir! [1193/09]
11954. Danışmayanın işi don yağ gibi dona kalır. [1193/10]
11955. Danışana doğru söz söylemek gerek. [1193/11]
11956. Danışandan doğru söz esirgenmez. [1193/12]
11957. Danışan, yanılmaz, gerek evet, gerek hayır! desinler. Evvela danış, sonra kendi aklına hizmet eyle! derler demişler. [1193/13]
11958. Danışmayan dona kalır. [1193/14]
11959. Danışmayan dona kalır, her işi sona kalır! [1193/15]
11960. Danışan düşman dahi olsa doğru söz söylemek gerek. [1193/16]
11961. Danışan düşman ise, danıştıran haktır! [1193/17]
11962. Danışana bakma, danıştırana bak! [1193/18]
11963. Danışan düşman dahi olsa, hak sözünü saklama! [1193/19]
11964. Danışksız iş yapmak hatadır. [1193/20]
11965. Danışan dört bağlar, danışmayan dert bağlar! İçin için ağlar! demişler. [1193/01]
11966. Danışmadan yapılan hiffetinden önü (başı) gelmez, danışmadan yapılan düğünün sonu gelmez! [1193/21]
11967. Danışmadan yapılan düğünün sonu dar gelir. [1193/22]
11968. Danışmadan kesilen sığırın karnından baş çıkar. [1193/23]
11969. Danışmadan don biçme, tatmadan su içme! [1193/24]
11970. Danışmadan düğün eden taş ile döğüş eder. [1193/25]
11971. Danışmadan don biçilmez. [1193/26]
11972. Danışmadan karpuz kesilmez! [1193/27]
11973. Danışan yol alır, danışmayan yolda kalır. [1193/28]
11974. Danışmadan düşünmeden yola çıkma! [1193/29]
- Mısrâ ‘-Şâhidî*
- Kişi uşluluğdandır işi uşluya tanımak (tanışmak)*
11975. Danışmadan tatmadan ne su içilir ne su geçilir! [1193/30]
11976. Danışmadan bakmadan kesilen sığırın karnından (karınında) ya baş çıkar ya taş! derler. [1193/31]
11977. Danışan arabasını dağdan aşırmış, danışmayan kişi arabasını dereye düşürmüş! derler. [1193/32]
- Müşavere sünnettir hem de adettir demişler.*
11978. Danışık döğüş. [1193/33]
11979. Danışmadan biçilen kaftanın peşi gelmez, danışmadan evlenenin eşi gelmez! derler. (ölenin) [1193/34]
11980. Danışıklı donuşuklu iş tutar! derler. [1193/35]
11981. Danışmadan aşinalık, taştan katı gelir! [1193/36]
11982. Danışık güreştir derler. [1193/37]
11983. Danışan tan yıldızı gibi parlar. [1194/01]
11984. Danış danış yine kalpağınla konuş derler. [1194/02]

11985. Danışıklı döğüş ile, kör dövüşü bir değil! derler. [1194/03]

11986. Danışan yol alır, danışmayan umalır kalır? [1194/04]

11987. Tanımadığın kişiye açılma! [1194/05]

11988. Tanımadığın kimseye ne açıl, ne küçül! [1194/06]

11989. Tanımadan benimdir deme! [1194/07]

11990. Tanımadan merhaba, ,stemedenden ver aba. [1194/08]

11991. Tandır başı masalı dinlemeye vaktim yok, derler. [1194/09]

11992. Tandırnâme okur. [1194/10]

11993. Tandırına ot bitti. [1194/11]

11994. Tandırına incir dikti! [1194/12]

11995. Danadan ana taydan at olur! [1194/13]

11996. Tandır başı hikâyesi okur. [1194/14]

11997. Davar satar. [1194/15]

11998. Davarına göre çıkmadı! derler. [1194/16]

11999. Tavrından durulmaz. [1194/17]

12000. Tavus gibi cevelana başladı? [1194/18]

mısrâ‘

tāvus-ı cinān başladı cevelāna şalındı

Muhibbî *Dīvān* [305, 938, 3] [beyt]

halka halka sünbüli bād esse ditrer her taraf

şanki bir tāvusdur cevelān edüp per gösterir

12001. Tavus gibi sallındı? [1194/19]

[Meḥmed Tevfîk] *Mecmū‘a min Nevādiri ‘l-Üdebā ve Âtāri ‘z-Zurefā (Nevādirü ‘z-Zurefā)*¹⁹⁰³ [cüz’-i evvel]¹⁹⁰⁴128

12002. Tavus gibi kuyruk gösterir. [1194/20]

12003. Tavus gibi hüsnüne mağrur. [1194/21]

Yahyā Naẓīm *Dīvān-ı Belāğat-‘unvān-ı Naẓīm* [Kıt‘a 108]

şad el-ḥader ey reşg-i perî ḡayret-i hūr

tāvus gibi hüsünü olma mağrūr

hep münkesirü ‘l-bāl-i peş īmānīdır

mürḡān-ı ūlī-ecniḥa-yi evc-i ḡurūr

12004. Tavus hep kuyruk salları. [1194/22]

12005. Tavus gibi hüsnüne mağrur olma, mağrurlar hep pişmandır! demişler. [1194/023]

12006. Tavusun süsü güzeldir ama sesi kötürür, tavus gibi süsü güzel sesi çirkin. [1194/24]

12007. Tavus gibi kuyruğunu saldı, artık merak etme. [1194/25]

12008. Tavus kuyruğunu görür gururlanır, ayağını görür mırıldanır! derler. [1194/26]

12009. Tavus kuyruğunu görür söylenir, ayağını görür öğünür, derler. [1194/27]

¹⁹⁰³ Yazmada: *Nevādir-i Zurefā’dan bir fıkradur.*

¹⁹⁰⁴ Yazmada: *Nevādir-i Zurefā’dan bir fıkradur.*

12010. Tavus da olsa kusursuz değil! **[1194/28]**

12011. Tavus kuyruğunu koyuverdi. **[1194/29]**

Ş. [Şināsī *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye* 304¹⁹⁰⁵]

12012. Tāvūs-ı kudsün altına karga yumurtası konulmakla tavus olmaz, demiştir. **[1194/30]**

Beyt-Lā

*beyza-yi zāğī kosañ ṭāvus-ı kuds altına
zāğdır peydā olan bīñ dürlü tedbīr eyleseñ*

12013. Tavsadı artık. **[1195/01]**

12014. Tavsız kavsız atla cenke gidilmez. **[1195/02]**

12015. Tavşan azmaz, it azar. **[1195/03]**

12016. Tavşan uykusu. **[1195/04]**

Ş. [Şināsī *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye* 304¹⁹⁰⁶]

12017. Tavşan boku gibi ne kokar ne bulaşır. **[1195/05]**

Kupkuru-faydasız insan.

12018. Tavşan tavşana benzer. **[1195/06]**

12019. Tavşan gibi birbirine benzer, derler. **[1195/07]**

12020. Tavşan gibi korkaktır. **[1195/08]**

12021. Tavşan suyundan çorbaya buyurunuz, demiş. **[1195/09]**

*Nasreddin Hoca*¹⁹⁰⁷ ...

12022. Tavşan dağa küsmüş dağın haberi olmamış. **[1195/10]**

Ş. [Şināsī *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye* 304¹⁹⁰⁸]

12023. Tavşan dağa küsmüş, dağın ondan haberi bile olmamış derler. **[1195/11]**

12024. Tavşanın kaçısını gördüm, etinden çorbasından töküldük (vazgeçtim) demiş. **[1195/12]**

12025. Tavşan dağa darılmış ise yerini başka yerden arasın? derler. **[1195/13]**

12026. Tavşan, dağa küstüyse, dağa sığınmasın? **[1195/14]**

12027. Tavşan göz. **[1195/15]**

12028. Tavşan kaçır, tazı kovar; birisi can kaydında birisi şan kaydında, derler. **[1195/16]**

12029. Tavşana kaç tazıya kovdur hep! **[1195/17]**

Her iki tarafı kollayan vefasız adam demektir.

12030. Tavşana kaç, tazıya tut, tavuğa kış, kaza [...] çalar! **[1195/18]**

12031. Tavşan kuyruğu gibi, talihi ne uzanır ne kısalır. **[1195/19]**

12032. Tavşan soylu. **[1195/20]**

Birbirine pek benzeyen aile. **[1195/21]**

12033. Tavşanın uykusuyla, kurdun uykusu bir değil! **[1195/22]**

¹⁹⁰⁵ Şināsī - Ebü 'z-Ziyā: *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye*: Tāvus kuyruğunu koyuverdi.: 304.

¹⁹⁰⁶ Şināsī - Ebü 'z-Ziyā: *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye*: Tavşan uykusu.: 304.

¹⁹⁰⁷ Yazmada: *Ḥ'āce Naşre 'd-dīn merḥūm.*

¹⁹⁰⁸ Şināsī - Ebü 'z-Ziyā: *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye*: Tavşan tağa küsmüş tağın haberi olmamış.: 304.

12034. Tavşanın uyurken iki gözü de açık durur, yine gafil bulunur. Kurdun ise bir gözü kapalı, diğer gözü açık durur da yine düşmanı sezer. [1195/23]

Cümel-i Hikemiye...

12035. Tavşanı yatağında avlamak ister. [1195/24]

12036. Tavşanı yatağında avlamak ümidinde iken kendisi kurt kapanına düştü? derler. [1195/25]

12037. Tavşan dudak. [1195/26]

12038. Tavşanı araba ile avlar. [1195/27]

12039. Tavşan tersi gibi kupkuru. [1195/28]

12040. Tavşanın tersine bakma, derisine bak. [1195/29]

12041. Tavşan derisine katlanır. [1195/30]

Ş. [Şināsi *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye* 304¹⁹⁰⁹]

12042. Tavşan derisinden kürk olsa da çarık olmaz. [1195/31]

12043. Tavşan derisinden kürk. [1195/32]

12044. Tavşan derisinden çarık olmaz! [1195/33]

12045. Tavşan getirenin komşusunun komşusuyuz diyen misafire bu da: “Tavşanın suyunun suyudur.” demiş. [1195/34]

*Hoca Nasreddin*¹⁹¹⁰ *merhum...*

[Şolaḳzāde Meḥmed Hemdemī Çelebi] *Şolaḳzāde Tārīḫi*¹⁹¹¹ 256

12046. Tavşanlı pazarında tilkinin cerimesi beş akçedir derler. [1195/35]

12047. Tavşan bayırı (dağı) aştıktan sonra taziya tut demek fayda etmez. [1195/36]

12048. Tavşanı ürkütme arslan edersin. [1195/37]

12049. Tavşanı art ayağıyla kulağından vurdum¹⁹¹² diyen avcı hikâyesine benzer, demiş. [1196/01]

12050. Tavşan yağından derman arar, biçaredir. [1196/02]

12051. Tavşan yayan kovulmaz. [1196/03]

12052. Tavuk ayağı yemiştir, içerisini tırmalar. [1196/04]

Ş. [Şināsi¹⁹¹³ *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye* 304¹⁹¹⁴]

12053. Tavuk¹⁹¹⁵ olmayınca yumurta nerede, demiş. [1196/05]

12054. Tavuk etinin tadını tilkiden sormalı.¹⁹¹⁶ [1196/06]

¹⁹⁰⁹ Şināsi - Ebü 'z-Ziyā: *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye*: Tavşan derisine katlanır.: 304.

¹⁹¹⁰ Yazmada: *Naşre 'd-dîn H'āce*.

¹⁹¹¹ Yazmada: *Şolaḳzāde Tārīḫi* 'nden bir fıkradır.

¹⁹¹² Yazmada: *urdu*. CLAUSON; EDPT: ur-: 194^b. TDK: TTS: urmak: VI, 3967. TDK: DS: urmak (I): XI, 4041^b. Ş. Sāmī: KT: urmak: I, 199^a; vurmaḳ: II, 1499^b.

¹⁹¹³ Yazmada: *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye* 'den yapılan alıntılar gösterilirken ilgili madde başını Şināsi [1826-1871] kaydetmişse “Ş”, Ebü 'z-Ziyā Meḥmed Tevfik [1849-1913] kaydetmişse “T” işareti kullanılmıştır. Bahse konu alıntıların yazmada takip edilen usule göre kaydedilmesi muvafık bulunmuştur.

¹⁹¹⁴ Şināsi - Ebü 'z-Ziyā: *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye*: Tavuk ayağı yemiştir içerisini tırmalar.: 304.

¹⁹¹⁵ Yazmada: *tavuk*, *taḡuk*. Kelimenin yazmada gösterilen imlalarının ikisi de Osmanlı Türkçesinde müstameldir. CLAUSON; EDPT: takıḡu: 468^b. Ş. Sāmī: KT: ta'uk yā-h'ud taḡuk: II, 872^c. REDHOUSE: *TaEL*: taḡuk: 1224^b; tavuk: 1229^b. Hüseyin Kâzım Kadri: *TL-TDİvEL*: tavuk (طاوق, طاوق): üçüncü cilt, 399^a. Yazmada *tavuk* kelimesi, üç farklı imla ile [taḡuk, tavuk (طاوق), tavuk (طاوق)] yazılmış.

12055. Tavuk, eşe eşe gözünü çıkarır. [1196/07]

Ş. [Şināsī *Ḍurūb-ı Emṭāl-i 'Oṭmāniyye* 304¹⁹¹⁷]

12056. Tavuk¹⁹¹⁸ gibi akşam başından yatar. [1196/08]

12057. Tavuk bile su içerken göğse bakar; tavuk su içer, Allah'a bakar, derler. [1196/09]

Ş. [Şināsī *Ḍurūb-ı Emṭāl-i 'Oṭmāniyye* 304¹⁹¹⁹]

12058. Tavuk kadar görmedi. [1196/10]

12059. Tavuk beyni mi içtin, derler. [1196/11]

Sersemlik edene karşı

12060. Tavuk gibi bir yumurta yüzünden yüz baş ağrıtmaz, derler. [1196/12]

Şeyh Gâlib [*Hüsn ü 'Aşk* Der Beyân-ı Mâhiyyet-i Şâ'irî 53, 783] [beyt]

mānende-i mākiyân-ı¹⁹²⁰ ğarrā

yek beyza hezār fahr ü da'vā

12061. Tavuk gibi bir yumurta için bir mahalle halkının başın ağrıtmaz, derler. [1196/13]

12062. Tavuk gibi yoldular. [1196/14]

12063. Tavuk piliçten uyur. [1196/15]

12064. Tavuk her ne kadar kara da olsa yumurtası aktır, demiş. [1196/16]

12065. Tavuk olmasa horozdan ne çıkar (ne fayda), demiş. Ya horoz olmasa tavuktan ne çıkar, demiş. [1196/17]

Davayı kazanmış.

12066. Tavuk pazarı şairleri gibi. [1196/18]

12067. Tavuk etinin tatlı olup olmadığını tilkiden sor, demiş. [1196/19]

12068. Tavuk gibi bir yumurta için bin türlü takaza etme, derler. [1196/20]

12069. Tavuk kadar pâsiyeti (haysiyeti) kalmadı. [1196/21]

12070. Tavuk kafesi gibi. [1196/22]

12071. Tavuk kümesine girsene yine bulurlar. [1196/23]

12072. Tavuk beyni içmedim ya, derler. [1196/24]

Akılsız değilim demek.

12073. Tavuğun ölümü darıdan. [1196/25]

12074. Tavuk, rüyasında darı görürmüş. [1196/26]

12075. Tavuk dahi olsa her daim yumurtlamaz. [1196/27]

12076. Tavuk kadar da mı aklın yok, derler. [1196/28]

12077. Tavuk kazla eğeşirse¹⁹²¹ (iddia ederse) çatlar. [1196/29]

¹⁹¹⁶ Yazmada: *taza*.

¹⁹¹⁷ Şināsī - Ebü'z-Ziyā: *Ḍurūb-ı Emṭāl-i 'Oṭmāniyye*: Tavuk eşe eşe gözünü çıkarır.: 304.

¹⁹¹⁸ Yazmada: *tavuk, tağuk*.

¹⁹¹⁹ Şināsī - Ebü'z-Ziyā: *Ḍurūb-ı Emṭāl-i 'Oṭmāniyye*: Tavuk bile şu içerken göğse bakar.: 304.

¹⁹²⁰ Yazmada: *mākiyân (tavuk)*.

¹⁹²¹ Bu kelimeyi *egeş-*, *eğüş-*, *ekeş-* ve *eşüş-* biçimlerinde okumak mümkündür. TDK: DS: egeşmek: İddialaşmak.: V, 1672^b; egeşmek: 1. Herhangi bir işin yapılmasını birbirinden bekleyerek iki kişi iddialaşmak. 2. Yarışmak. 3. Güvenmek. 4. Şakalaşmak, sataşmak. 5. Bir işin yapılmasını emretmek. 6. Söz etmek.: V, 1677^a; ekeşmek: Birinin yaptığı işi aynen yapmak, rakip çıkmak.: V, 1694^b; eşüşmek: İddialaşmak, bahse girişmek.: V, 1751^b. CLAUSON: EDPT: igeş-: 119^a.

12078. Tavuk kazla eğeşemez (bahse girişmez). [1196/30]

12079. Tavuğuna göre horozu. [1196/31]

12080. Tavuk beyni illetine uğramış gibi. [1196/32]

12081. Tavuk karası illetine müptela olanlar nur cemali bilmezler. [1196/33]

Muhibbî *Dīvān* [487, 1610, 4] [beyt]

*sırr-ı 'ışkı açma her 'āmī'ani fehmi edemez*¹⁹²²
*ağlamaz huffāş*¹⁹²³ olan nūr-ı cemālîli dostu

12082. Tavuğun gözü akşamdan sonra görmez. [1196/34]

12083. Tavuğa kışt, köpeğe hoş¹⁹²⁴ derler. [1196/35]

12084. Tavuk yumurtadan mı çıkar yoksa yumurta tavuktan mı çıkar? [1196/36]

Sual-i garibi gibi.

12085. Tavuk yumurtadan çıkar, yumurta da tavuktan çıkar. [1196/37]

Sebepçileri tavuk ile horozdur.

[Aḥmed Midḥat "Felsefe ü Felâsife"] *Ṭağarcık* 3, 81^b

Biz burada şu iki fikriñ yekdigeri ile muvâzene ve muḳâyyesesine girişiyor ések bir minvâl-i muḥarrer ortadan felsefeyi gayb etmekle berâber tavuḳ yumurtadan mı çıkar yoksa yumurta tavuktan mı çıkar, meselesini ḥal etmek için uğraşmak ḳabilinden olaraḳ uğraşmış oluruz.

H [‘Abdü ‘l-Ḥalîm Ḥaḳḳî]

İlave-yi Mütalaa: Ḥalbuki kudret-i ilahî vâlid ve vâlideye tevzî‘ ve halk buyrulmayınca ne tavuk yumurtadan çıkar ve ne de yumurta tavuktan çıkar. Çünkü horoz¹⁹²⁵ tavuktan izdivaç etmezse yumurta tavuktan elbette çıkmaz. İzdivaç ederse yumurta da tavuktan çıkar, tavuk da yumurtadan çıkar. Zîruh cemî‘ mahluk da âdetullaha böyle cârî deḡil midir? Horoz olmazsa tavuktan ne çıkar, tavuk olmazsa horozdan ne çıkar?

12086. Tavuğun yumurtası da kendisi gibi makbuldür. [1196/38]

12087. Tavuk ördeğe bakarsa suda boğulur. [1196/39]

12088. Tavuk gibi kendi eşeler, kendi yer. [1196/40]

12089. Tavuk yer eşeler, rızkını arar. [1196/41]

12090. Tavuk da kuş cinsindendir ama kümese kadar uçar (uçamaz). [1196/42]

12091. Tavuk eti sevmeyen tilki olmaz. [1196/43]

12092. Tavuk¹⁹²⁶ gibi, ağzı bakıp durmaz,¹⁹²⁷ uyurlardandır, derler. Binaenaleyh tavuğun ölümü - eceli- ekser hâlde midesinden olduğu gibi, tavuk gibi uyur olan insanın midesindendir. [1197/01]

¹⁹²² Yazmada: *eylemez*.

¹⁹²³ Yazmada: *huffāş (tavuḳ karası ‘ileti olan)*.

¹⁹²⁴ Yazmada: *oşt*. TDK: *DS*: oş: Köpek kovalama ünlemi, hoş.: IX, 3291^b. Ş. Sāmî: *ḲT*: oş, oşt: oş oş, oş oşlar (çocuk lisânında): Köpek I, 206^c. CLAUSON: *EDPT*: oş: 255^a.

¹⁹²⁵ Yazmada: *ḥuros*. Kelimenin aslı Farsça *ḥuros*’tur. STEINGASS: *CP-ED*: 457^b. Yazmada *horoz* kelimesi; *ḥuros*, *ḥorāz* ve *ḥoroz* olmak üzere üç farklı imla ile kullanılmış. Ş. Sāmî: *ḲT*: *ḥuros*: I, 579^c; *ḥoroz*: I, 591^b. Şeyḥ Süleymân: *LÇvT’O*: *ḥuros*: 166^b. TOPARLI-VURAL-KARAATLI: *KTS*: *ḥorāz*: 98^a; *ḥoroz*: 98^a.

¹⁹²⁶ Yazmada tavuk kelimesi, üç farklı imla ile [ṭaḡuḳ, ṭavuḳ (طاوق), ṭavuḳ (طاوق)] yazılmış. CLAUSON: *EDPT*: takıḡu: 468^b. Ş. Sāmî: *ḲT*: ṭa’uḳ yā-ḥud ṭaḡuḳ: II, 872^c. REDHOUSE: *TaEL*: ṭaḡuḳ: 1224^b; ṭavuḳ (طاوق): Hüseyin Kâzım Kadri: *TL-TDİvEL*: tavuk (طاوق, طاوق): üçüncü cilt, 399^a.

- 12093.** Davulcu,¹⁹²⁸ davulun¹⁹²⁹ derisine de vurur kasnağına da vurur.¹⁹³⁰ [1197/02]
- 12094.** Davulcu¹⁹³¹ davulunun derisine de vurur, tersine vurur. [1197/03]
- 12095.** Davulcu¹⁹³² davuluna (havasına göre) ters de vurur, dürüst de vurur. [1197/04]
- 12096.** Davulcu¹⁹³³ havasına göre çokmar¹⁹³⁴ (çomak) vurur. [1197/05]
- 12097.** Davulcu¹⁹³⁵ havasına göre de vurur, hevesine göre de vurur. [1197/06]
- 12098.** Davulu biz çaldık, parsayı âlem topladı, demiş. [1197/07]
- 12099.** Davulun sesi uzaktan hoş gelir.¹⁹³⁶ [1197/08]
- Uzaktan davulun*
- Ş. [Şināsi¹⁹³⁷ *Ḍurūb-ı Emtāl-i ‘Otmāniyye* 304¹⁹³⁸]
- 12100.** Davulcu¹⁹³⁹ çomakla da vurur, çubukla da vurur. [1197/09]
- 12101.** Davulu¹⁹⁴⁰ biz çaldık, parsayı âlem topladı, demiş. [1197/10]
- 12102.** Davul düğünün kulağı sayılırmış. [1197/11]
- 12103.** Davulsuz düğün, kulaksız gelin, derler. [1197/12]
- 12104.** Davulsuz düğün, topal kaz, taz kaza benzer, derler. [1197/13]
- 12105.** Davulsuz düğün olur, duvaksız gelin olmaz. [1197/14]
- 12106.** Davulsuz düğün olur, dargınsız düğün olmaz. [1197/15]

- ¹⁹²⁷ Yazmada: *ḡur-*. Yazmada *dur-* kelimesi ekserisi *ḡur-* biçimiyle olmak üzere *dur-* ve *ḡur-* imlalarıyla kullanılmış. Kelimenin aslı *tur-*'tir. CLAUSON: *EDPT*: 529^b. TDK: *TTS*: durmak (turmak): II, 1261; turmak: V, 3856. Ş. Sāmī: *KT*: ṭurmak: II, 896^b. REDHOUSE: *TaEL*: ṭurmak: 1254^a.
- ¹⁹²⁸ Yazmada: *davulcu*, *ṭavulcu*. Kelimenin aslı, Arapça *ṭabl*'dir. al-FİRŪZĀBĀDĪ: *UBTKM*: at-ṭabl: Ma'lūmdur, ki ṣurnanın ulu ḡarındaşıdır; bir yüzlü ve iki yüzlü olur.: III, 269. Yazmada davul kelimesi, dört farklı imla ile (داول, داوول, طاوول, طاوول) kullanılmış. REDHOUSE: *TaEL*: ṭavul: 1229^b; 1232^b. Ş. Sāmī: *KT*: ṭa'ul: II, 873^a. 'Alī Seydī: Resmi Kāmūs-i 'Otmānī: davul: cild-i t̄anī: 445^b; ṭavul-ṭa'ul: cild-i t̄anī: 645^b. Hüseyin Kâzım Kadri: *TL-TDİvEL*: ṭavul, ṭavül: üçüncü cilt, 399^a.
- ¹⁹²⁹ Yazmada: *ṭavuluḡ*.
- ¹⁹³⁰ Yazmada: *urur*. Bahşâyış bin Çalıça: Bahşâyış Lügati: ur- / vur-: 186^a. CLAUSON: *EDPT*: ur-:194^b. TDK: *TTS*: urmak: VI, 3967. TDK: *DS*: urmak (I): XI, 4041^b. Şeyh Süleymān: *LÇvT'O*: urmak: 30^b. GANİYEV-AHMETYANOV-AÇIKGÖZ: *Ta-TüS*: op [or-]: 234^b. BASKAKOV: *N-RS*: урв (uruv) : 383^a. TOPARLI-VURAL-KARAATLI: *KTS*: ur- (I): 293^a. PEKACAR: *KuTS*: urmaq: 354^a. NECİR: *YUTS*: urmak: 438^b. Karşılaştırmalı Türk Lehçeleri Sözlüğü (*Kılavuz Kitap*): vurmak: 950-951. Yazmada *vur-* kelimesi, *ur-* ve *vur-* olmak üzere iki farklı imla ile yazılmış. Kelimenin ilgili imlalarının ikisinde Osmanlı Türkçesinde kullanılmıştır. Ş. Sāmī: *KT*: urmak: I, 199^a; vurmak: II, 1499^b.
- ¹⁹³¹ Yazmada: *davulcu*, *ṭavulcu*. bk. 74. dipnot.
- ¹⁹³² Yazmada: *davulcu*, *ṭavulcu*. bk. 74. dipnot.
- ¹⁹³³ Yazmada: *davulcu*, *ṭavulcu*. bk. 74. dipnot.
- ¹⁹³⁴ YUDAHİN: *KS*: çokmor: Topuz, ucunda top bulunan değnek, sopa.: 278^a. CLAUSON: *EDPT*: çomak: 422^b. REDHOUSE: *TaEL*: çokmar: 737^b. Ş. Sāmī: *KT*: çokmar: İri ve toparlak başlı topuz, kalın ceng çomağı.: I, 522^a. TDK: *TTS*: çokmar: Topuz, başı topuzlu değnek, çomak.: II, 938. TOPARLI-VURAL-KARAATLI: *KTS*: çokmar (II): Çomak, sopa, topuz.: 52^b. ÖNER: *K-TTS*: çukmar: Topuz, gürz.: 101^a.
- ¹⁹³⁵ Yazmada: *davulcu*, *ṭavulcu*. bk. 74. dipnot.
- ¹⁹³⁶ Bu madde başının benzer biçimi için bk. Uzağdan ṭavuluḡ sesi ḡ'uş gelir. 442/18
- ¹⁹³⁷ Yazmada: *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye*'den yapılan alıntılar gösterilirken ilgili madde başını Şināsi [1826-1871] kaydetmişse “Ş”, Ebü'z-Ziyā Mehmed Tevfīk [1849-1913] kaydetmişse “T” işareti kullanılmıştır. Bahse konu alıntıların yazmada takip edilen usule göre kaydedilmesi muvafık bulunmuştur.
- ¹⁹³⁸ Şināsi - Ebü'z-Ziyā: *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye*: Ṭavuluḡ sesi uzağdan ḡoş gelür.: 304.
- ¹⁹³⁹ Yazmada: *davulcu*, *ṭavulcu*.
- ¹⁹⁴⁰ Yazmada: *ṭavulu*.

12107. Davulsuz zurna, zurnasız davul sesinden ne anlaşılır. [1197/16]

12108. Davul çalmak değil, top patlasa duymaz. [1197/17]

12109. Davula vurmali amma ters vurmali değil, dürüst vurmali, derler. [1197/18]

12110. Davul tozu. [1197/19]

Ş. [Şināsī *Durūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye* 304¹⁹⁴¹]

12111. Davul zurna ile adam aramaya gider. [1197/20]

Ş. [Şināsī *Durūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye* 304¹⁹⁴²]

12112. Davul tozu ile minare gölgesi arar. [1197/21]

T. [Ebü'z-Ziyā *Durūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye* 304¹⁹⁴³]

12113. Davulsuz¹⁹⁴⁴ delisiz düğün mü olur, derler. [1197/22]

12114. Davul¹⁹⁴⁵ zurnasız çingene¹⁹⁴⁶ düğünü olmaz. [1197/23]

T. [Ebü'z-Ziyā *Durūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye* 304¹⁹⁴⁷]

12115. Davul¹⁹⁴⁸ gibi çalındı. [1197/24]

12116. Tavada balık sen gör de halik! [1197/25]

Oyna demek.

12117. Davulum (komşu tarlasından çalınan yer) tarlanın tohumu da şavulum (alacalı seyrek) olur. [1197/26]

12118. Davulum tarla, şavulum tarla. [1197/27]

12119. Davulum tarla, şavulum tohum verir. [1197/28]

12120. Tav¹⁹⁴⁹ (dağ) dolanıp av avlandıktan sonra mı gelirler. [1197/29]

Derler ki iş işten geçtikten sonra mı demektir.

12121. Tavlandırırdı.¹⁹⁵⁰ [1197/30]

12122. Tavlı¹⁹⁵¹ at gibi kişner. [1197/31]

12123. Tavlandırmadan soğum kesmezler. [1197/32]

12124. Tayfa ne kadar çok olsa iş geminin kaptanındadır. [1197/33]

¹⁹⁴¹ Şināsī - Ebü'z-Ziyā: *Durūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye*: Tavul tozu.: 304.

¹⁹⁴² Şināsī - Ebü'z-Ziyā: *Durūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye*: Tavul zurnā ile adam aramağa gider.: 304.

¹⁹⁴³ Şināsī - Ebü'z-Ziyā: *Durūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye*: Tavul tozu ile mināre gölgesi arar.: 304.

¹⁹⁴⁴ Yazmada: *tavulsuz*.

¹⁹⁴⁵ Yazmada: *tavul*.

¹⁹⁴⁶ Yazmada: *Çingāne*. Yazmada bu kelime, çoğunlukla *Çingāne* biçimi ile olmak üzere *Çingāne* ve *Çingene* imlaları ile kullanılmıştır. Kelime, Osmanlı Türkçesinde *Çingān*, *Çingāne* ve *Çingeni* imlaları ile müstameldir. REDHOUSE: *TaEL*: Çingān: 732^b; Çingāne: 732^b; Çingeni: 733^a. Ş. Sāmī: *KT*: Çingāne: s. Qādīm^{en} Hind'den tār olunarak bir takımı Türk-istān ve Rūsya tārīkiyle ve bir takımı da Mısr'dan baħr^{en} Avrupa'ya intikāl ile her tarafa yayılmış olan göçebe bir kavmin bizce müsta'mel ismidür, Kıbtī. Elek ve kalbur yapmağla, ayı ve maymun oynatmağla, demircilik ve çalgıcılıkla ve 'ale'l-'umūm 'ārsızlık ve hāyāsızlıkla meşhūrdurlar.: I, 517^a.

¹⁹⁴⁷ Şināsī - Ebü'z-Ziyā: *Durūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye*: Tavul zurnāsız çengāne düğünü olmaz.: 304.

¹⁹⁴⁸ Yazmada: *tavul*.

¹⁹⁴⁹ CLAUSON: *EDPT*: tāğ: 463^a. Şeyh Süleymān: *LÇvT'O*: tav: 105^a. TOPARLI-VURAL-KARAATLI: *KTS*: tav: 265^b. PEKACAR: *KuTS*: taw: 325^b. ÖNER: *K-TTS*: tav (I): 454^a. MUZAFAROV-MUZAFAROV: *KTT-TT-RS*: tav (I): 33^a.

¹⁹⁵⁰ REDHOUSE: *TaEL*: tavlanmak: 1229^b. TDK: *TS*: tavlanmak: 2288^b.

¹⁹⁵¹ MUZAFAROV-MUZAFAROV: *KTT-TT-RS*: tavlı (II): Besili, etli, tıkız.: 333^b.

12125. Tayfasız gemi olmaz. [1198/01]
12126. Tayfanın akıllısı, geminin dümeninden uzak durur. [1198/02]
Ş. [Şināsī *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye* 305¹⁹⁵²]
12127. Taylı, dayaklı, dört ayaklı hep beraber gelmişler. [1198/03]
12128. Taylı dayaklı hep gelmişler! [1198/04]
12129. Tay da bir gün olur at olur. [1198/05]
12130. Taylı dayaklı kayış ayaklı taylaklı taysanlı, Horasanlı hep geldiler dense? demişler. [1198/06]
12131. Tay at oluncaya kadar, sahibi mat olur. [1198/07]
Ş. [Şināsī *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye* 305¹⁹⁵³]
12132. Taydan at olur, danadan sığır. [1198/08]
12133. Dayak¹⁹⁵⁴ çoban eline verilmiş, arkadaşımıdır demiş, kör eline verilmiş, yoldaşımdır demiş, efendi eline verilmiş, koldaşımdır, demiş. [1198/09]
12134. Dayak cennetten çıkmıştır, derler. [1198/10]
Ş. [Şināsī *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye* 306¹⁹⁵⁵]
12135. Dayak delisi. [1198/11]
12136. Dayak (tayak) ile insan terbiye olunmaz, tatlı dil ibretli sözle olur, derler. [1198/12]
H. [‘Abdü ’l-Ḥalīm Ḥakkî]
Fakat dayak terbiyesine muhtaç olanlar da bu âlemde yok değildir. Zira gözü sözden tatlı dilden hisse almayanların ve uslanmayanların iyesi kiyezi dayaktır, kötüktir demişler.
12137. Dayak, ayıya yaraşır, maymuna sözde yetişir, derler. [1198/13]
12138. Dayım dayım, herkesten aldım payım! [1198/14]
12139. Dayaktan kaçıp çıkmata -çomağa- bolukmaya benzedi derler ki yağmurdan kaçıp doluya tutulmaya benzeyenler gibi! [1198/15]
12140. Dayı kalksana ne oturuyorsun? demiş; kalkamadığımdan oturuyorum demiş. [1198/16]
12141. Tay, gitgide at olur, dana da gitgide sığır, fakat eşek yavrusu da (goduk) gitgide eşek olur derler. [1198/17]
12142. Taban tepmediğine değmedi, derler. [1198/18]
12143. Taban patlattığı canına kâr kaldı yani boşuna taban tepti! derler. [1198/19]
12144. Tabanı yassı, uğursuz. [1198/20]
12145. Tabanı yanan it gibi kaçtı derler. [1198/21]
12146. Tabanını yaladı. [1198/22]
12147. Tabansızlık etti derler. [1198/23]

¹⁹⁵² Şināsī - Ebü ’z-Ziyā: *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye*: Ṭāifenin ‘akıllısı geminin dümeninden uzak tutur.: 305.

¹⁹⁵³ Şināsī - Ebü ’z-Ziyā: *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye*: Ṭay at oluncaya kadar şāhibi māt olur.: 305.

¹⁹⁵⁴ Yazmada: tayak. . CLAUSON: EDPT: tayak: 568^a. REDHOUSE: TaEL: dayak: 886^b; tayak: 1266^b. Ş. Sāmī: KT: dayak: I, 601^a; tayak: II, 873^c. TDK: DS: tayak: Sopa.: X, 3851^a

¹⁹⁵⁵ Şināsī - Ebü ’z-Ziyā: *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye*: Ṭayak cennetden çıkmıştır.: 306.

Korkaklık...

12148. Tabib-i hâzık, kimseye yazık etmez. **[1198/24]**

12149. Tabip hastanın nabzından anlar, sarraf zekurun benzinden anlar derler. **[1198/025]**

Bākī *Dīvān* [175, 223, 5] [beyt]

be-her taḳdīr mā'il güzeller 'āşık-ı zāra
ṭabīb olanlar elbetde ederler mübtelādan ḥazḡ

Fuzūlī Dīvān [503, XII, Rubā'ıyyāt]

ey şerbet vaşluḡ elem-i hecre 'ilāc
bāzār-ı ḡamunḡda eşk naḳdīne revāc
ger dutsa ḡadengün reg-i cānum ne 'aceb
nabz ile kılrur ṭabīb teşḡīş 'ilāc

12150. Tabip, tabiatı hastanın nabzından anlar. **[1198/26]**

12151. Tabip olanlar elbette mübteladan (hastadan) haz ederler. **[1198/27]**

Yahyā Naẓīm *Dīvān-ı Belāḡat- 'unvān-ı Naẓīm* [Na't-ı Şerīf Be-Ḥarfī 'z-Zā 41, 6]

'uṣāt-ı ümmete dermān-ı 'afv senden olur
ṭabīb olan eder elbette mübtelādan ḡazḡ

12152. Tabib-i hâzık hastadan (mübteladan) hazzeder. Aşık habib-i ibtiladan haz eder derler. **[1198/28]**

12153. Tabip hastalığı nabzından keşfeder. **[1198/29]**

12154. Tabibin iyisi de kendi marizinin sıhhatin söyler. **[1198/30]**

Mısrā'-ı Koca Rāḡıb Paşa

12155. Tabibin kalpte merhamet olmazsa, Allah rahmet eyleye hasta-yı hasrete. **[1198/31]**

Mevzundur.

12156. Tabip, ehl-i tabiat kimselerdir ki, bozulan tabiatları ıslah ve tedaviye memurdurlar. **[1198/32]**

12157. Tabibin olsa da kizbi, marizin sohbetin söyler. **[1198/33]**

12158. Tabiat, bir kanun-i ilahîdir demişler. **[1198/34]**

12159. Tabiat bir hilkat-i ilahîdir -cevahirdir- değişmez, tabiat-ı eşya biri diğeriyle birbiriyle daima zıddır barışmaz, cem-i ezdad-ı hikmeti ancak hakim ve hakim-i mutlak-ı lemyezele mahsustur. Gayrılar anı asla keşfetmez, edemez. **[1198/35]**

12160. Tabiat beşerin -nefsin- enfas ve ahlâk-ı beşerin ifsadını mucip olursa yani nefsin çok gururunu arttırır. Kibr ve nahvet ve benliğini -şeytanetini- fitne ve fesadını, hırs ve tamahını tezyid ve ihya eyler, ahlâk-ı hamideyi ifsad eder! Hasâil ve fazâil-i beşerde mevcut ve mündec bulunan asar-ı hamiyet ve insaniyeti hak ve adaleti safiyet-i ahlâk ve vicdanı ref ve izale ve bilcümle hasâil-i memduhayı ifsat ve ibtal ile rezail ve fesadı ahvali onların yerine ikame eyler! Arz-ı hâlde zahir nefsin hükmü icra-yı hizmet etmektir. **[1198/36]**

12161. Tabına muhalefet -muhalif hareket- kuvve-yi hatadandır demişler. Cumhura muhalefet, kuvve-yi hatadan olduğu gibi! **[1199/01]**

12162. Tabiat, tabiatı hoşlanmayınca, ara yerde ciddi dostluk olmaz! demişler. Nitekim tabiatları yekdiğerine zıt olan maalican, mayiat, madeniyat vesaire. **[1199/02]**

12163. Tabiat denilen şey, nazar-ı islâmda kanun-ı ilahîdir, demişer. **[1199/03]**

12164. Tabiattan bahsolunmaz, derler. [1199/04]

Yani tabiata muhalefet edilmez takdirindedir.

12165. Tabiat terbiyeye tabi değil, terbiye tabiata tabii olmalıdır, demişler. [1199/05]

12166. Tabiat başka, terbiye başkadır. [1199/06]

H. [‘Abdü ’l-Halîm Hakkî]

Terbiye tabiata, kanun-ı tabiata muhalif olmak gerektir) derler zira kanun-ı tabiatı hukemanın tarifine nazaran insanlarda yani cemiyet-i terbiyedeki ahkâmı (vemüşiriyetin şerait-i içtimaiyesinden en mühimmi olmak üzere) ve hâlel ve taarruzdan masun ve mahfuz bulundurulmakla selamet-i hukuk müşterek taht-ı temine gireceğini hükm eylemişler ve kanun-ı tabiata riayet edilmeyen cemiyet terbiyede şerait-i içtimaiye bulunmadığına ve şerait-i içtimaiyesi olmayan cemiyat-ı beşeriyede hukuk-ı siyasiye ve içtimaiyeleri kesb-i takviyet edemeyeceğine dair bir hayli nazariyat-ı hikemiyeyi bast ve beyan eylediğinden kavanin-i tabiiyede esas olan mevaddın başlıcası olarak (hürriyet, müsavat, uhuvvet) kelimelerini havi üç kelimenin cami olduğu maani-i asliye ve esasiye-i insaniye ile tarif ve beyan eylemişlerdir ki bu kelimât-ı hikemiye kanun-ı tabiat-ı beşerin madde-yi tabiiye-yi lâ yetegayyari hükmünü havî olduğuna hükm eylemişler, binaenaleyh bu kavânin-i tabiiyeye muhalefet kuvve-yi hatadandır demişlerdir.

12167. Tabiat, tabiatına hizmet edenlerdir, demişler. [1199/07]

12168. Tabiattan sorulmaz, derler. [1199/08]

12169. Tabiat türlenmez, derler. [1199/09]

12170. Tabiatından zoru olan tabibe derdini anlatır, derler. [1199/10]

12171. Tabiatına göre şerbet ister. [1199/11]

12172. Tabiata göre hareket ederler. [1199/12]

12173. Tabiata muhalefet olmaz, demişler. [1199/13]

12174. Tabiatı, taraveti yerinde? [1199/14]

12175. Tab-ı selim ashabına dünyanın gumum ve ekdarı hiçbir zaman giran gelmez. [1199/15]

12176. Tabiat ise dünya ve mâfihânın anası babası gibidir, derler. [1199/16]

12177. Tabii şeyler, sun’i şeylerden iyidir, makbuldür. [1199/17]

12178. Tabiat da bazan dertlenir (türlenir) demişler yumurta gibi kâh temiz durur kâh kirlenir! derler. [1199/18]

12179. Tabiatı dokuz türlenir, adamdır. [1199/19]

12180. Tabiat tabiata uygun gelince yaşamış olur. Taam damağa uygun gelince aşayış /yiyiş/ olur derler. [1199/20]

12181. Tabiat mülayim gerek. [1199/21]

12182. Tıpası tıpasına uygun çıktı. [1199/22]

12183. Tabiat, her vakit kendini belli eder bildirir, gösterir bir mahluktur derler, ki bu cevahir tabiatları biliş ve keşf edenlerde ancak ehl-i ilm-i tabiat olan hükemâ ve ulemâ ve tabiplerdir, tabip tabiata hizmet eden demişler. [1199/23]

12184. Tabiatsız adam, terbiyesiz adam hep bir babdandır, derler. [1199/24]

12185. Tabiat-ı eşya değişmez, tadil olunur demişler. [1199/25]

- 12186.** Tahin helvası kadar görmez. İbtida ve intihası olan şeyde- kadimiyet- ezeliyet, tasavvur olunmaz, ibtida ve intihası olan şeydir. **[1199/26]**
- 12187.** Tahin helvası, sahan helvası hep bir helva değil mi? **[1199/27]**
- 12188.** Tabiat -tabiat-ı eşya- hadistir- mahluktur- hadis olan şey, kadim ve ezeli değildir! Zira, kadimiyet -ezeliyet- mutlakdır. İbtida ve intihası yoktur. Tabiat-ı eşya bir vakıadır. Vakıa ise hadistir, yani her vakıa bir hadisedir, her hadisenin bir ibtida bir intihası vardır, binaenaleyh hadisat kadim ve ezeli değildir! demişler. **[1199/28]**
- 12189.** Tahavî, Beyzavî ulemâ-yı meşhûredendirler. **[1199/29]**
- 12190.** Tarak batmaz sakal sahibi adamdır. **[1199/30]**
- 12191.** Turrası alınmış kap gibi, durur, derler. **[1199/31]**
- 12192.** Turasını hesap etmezse, kâr kaldı san? demiş. **[1199/32]**
- 12193.** Tarâvet-yâb olsa gül-berg-i zâtın, hâzanı görmeye verd-i hayatın. **[1199/33]**
Hıfzî [*Manzûme-yi Dürûb-i Emtâl* 16] [mısrâ¹⁹⁵⁶]
- 12194.** Tarhının meftunu mimar-hired, nakşının ressam-ı kaza? demiş. **[1199/34]**
[Şolâkzâde Mehmed Hemdemî Çelebî] *Şolâkzâde Târîhi*¹⁹⁵⁷212
- 12195.** Tarhuncuya -tereciye- tarhun satılmaz. **[1199/35]**
Ş. [Şinâsî *Dürûb-ı Emtâl-i 'Otmâniyye* 305¹⁹⁵⁸]
- 12196.** Turraya çıktı, derler. **[1199/36]**
- 12197.** Tarik-i müstakimden ayrılma demişler. **[1199/37]**
- 12198.** Tarik-i müstakimden ayrılma, tarik-i sakime kılavuz olma demişler. **[1199/38]**
- 12199.** Tarikat ehli, tarikata hizmet etmek gerek. Hizmet eden, himmet görür! Himmet baba, hizmet oğul! **[1199/39]**
- 12200.** Tarik, sefer önünde açıktır, niyet doğru gerek! **[1199/40]**
- 12201.** Turfetü 'l-'ayn içinde tarumar ettiler demiş. **[1200/01]**
Bevt Belgrad Hişârının Fetihî hakkında
darb-ı barût ile barudi-i hişâr
turfetü 'l-'ayn içre oldu tārūmār
- 12202.** Turası karına kartmış? **[1200/02]**
- 12203.** Tarâvet var çimenlerde letafet havalarda! **[1200/03]**
- 12204.** Turası alınmadan bağ, bal tartılmaz. **[1200/04]**
- 12205.** Tarzı takımıyla söyler, eşîğini teşîğini bırakmaz. **[1200/05]**
- 12206.** Tarak görse sakaldan şikâyet etmezmiş. **[1200/06]**
- 12207.** Tarak gibi diş batırır (yatırır). **[1200/07]**
- 12208.** Taşra halkı kibir çok bilir ama kibarlığı az bilir, derler. **[1200/08]**
- 12209.** Taşrada it içerde kedi besler. **[1200/09]**
- 12210.** Tarak görmekle, baş kaşınmaz, tarağı görünce başı kaşınır. **[1200/10]**

¹⁹⁵⁶ Hıfzî: *Manzûme-yi Dürûb-i Emtâl*: tarâvet-yâb olsa gül-berg-i dātun, hâzanı görmeye verd-i hāyatın: 16.

¹⁹⁵⁷ Yazmada: *Şolâkzâde Târîhi* 'nden bir fıkradur.

¹⁹⁵⁸ Şinâsî - Ebü 'z-Ziyâ: *Dürûb-ı Emtâl-i 'Otmâniyye*: Tarhuncıya tarhūn satılmaz : 305.

12211. Tara kuzu söyleşip duranla öz geçilmez derler. [1200/11]

12212. Tarafeynce hukuk-ı mütesaviyeye müstenid ve şerait-i hukuk ve adle muvafık olarak maddeten ve münakid mukavelenin ahkamı! Tarafeynin de ol vecihle münakid maddeten mukavele ahkamına, riayet etmesiyle kaim, tarafeynce mamul, amel-i daim olur, yoksa bir taraf ahkâm-ı mukaveleye riayet edip de taraf-ı diğer riayette müsamaha ve tekasül veya istinkaf eylerse, o mukavele kendi kendine münfesihi demektir. Zira ahkâm-ı mukâvele, ancak tarafeynin gayetle meşruta mamul olmasıdır derler. [1200/12]

12213. Tarafeynin rızasıyla akd olunan mukavele ahkamına, tarafeynin seviyyen riayet etmesi şarttır. Şart bulunmayınca meşrut bulunmaz. [1200/13]

Kaide-yi külliye dir.

12214. Tarafeynin hukukunu kafil, haiz ve havî olmayan münakid muahede mukavele, şayan ve itibar olmaz; zira akd-i muahede- mukavelede şart esas, tarafeynin hukûk-ı mütesaviyesini temin etmek ve her hâlde hukûk-ı mütesaviyeyi, haiz ve havî olmak mizân-ı hak ve adli irâ'e ve zemin bulunmak gerektir! demişler. [1200/14]

12215. Tarafeynin rıza ve reyî munazzım olmaksızın, akd olunan, muahede mukavele ahkamı, makbul ve nafiz olmaz belki merdud ve mefsuh olur! derler. Makul olmayan muahede makbul çünkü hak ve adle mukarin müstenid olmayan, muahede, mukavele, fasiddir, fasıktır. Makbul olmaz makbul olmayan söz, nafiz olmaz, nafiz olmayan mukavele kavî-i karar merdud ve mefsuh sayılır makul ve meşru sayılmaz demişler. [1200/15]

H. ['Abdü 'l-Halîm Hakkî]

12216. Taam üstüne taam, dert üstüne dert derler! [1200/16]

12217. Taamın -bağın- hayırlısı (hayırlısı) boğazdan aşağı geçendir derler. [1200/17]

[Mehmed Tevfik] *Mecmû'a min Nevâdiri 'l-Üdebâ ve Âtâri 'z-Zurefâ (Nevâdiri 'z-Zurefâ)*¹⁹⁵⁹ [cüz'-i evvel]¹⁹⁶⁰

12218. Taamın hayırlısı, hazır bulunandır! demişler. [1200/18]

12219. Taamın lezzeti tuzdan çıkar, tuz, ekmeği bilmeyen gözden çıkar! [1200/19]

Mevzundur beyt-i meşhûrdur.

12220. Taam-ı puhte (pişmiş) âb-ı serd katma. [1200/20]

Mevzundur.

Hıfzî [Manzûme-yi Durûb-i Emtâl 16] [mısrâ¹⁹⁶¹]

12221. Dağarı taktı. [1200/21]

12222. Dağarcığı boynunda, tabağı elinde seyyah adam. [1200/22]

12223. Dağası, ağası hep beraber geldiler desene. [1200/23]

12224. Dağasına (soyuna) darıtmayan öküz, dalgır (alaca benekli hayvan) bulur, damarına darıtmayan sığır, salgır bulur. [1200/24]

Oğuz Kıpçakî lehçe salgır -susuz sığır- demek.

12225. Tağayına (dayısına) tartmayan öküz talgır bulur, damarına (soyuna) datırmayan sığır talgır bulur. [1200/25]

¹⁹⁵⁹ Yazmada: *Nevâdir-i Zurefâ'dan bir fıkradur.*

¹⁹⁶⁰ Yazmada: *Nevâdir-i Zurefâ'dan bir fıkradur.*

¹⁹⁶¹ Hıfzî: *Manzûme-yi Durûb-i Emtâl*: ta'âm-ı puhte âb-ı serd katma: 16.

Kıpçakî lehçe

12226. Dağa bağa varırmış, demiş, çingeneye baban varsın, demiş. [1200/26]
 12227. Talep eden matlubunu bulur. [1200/27]
 12228. Damarına basma. [1201/01]
 12229. Damarına basma. [1201/02]
 12230. Damarına tartmayan olmaz. [1201/03]
 12231. Damarı gevşedi. [1201/04]
 12232. Damarına girdi. [1201/05]
 12233. Damarsız ağaç olmaz. [1201/06]
 12234. Damarına (suyuna-köküne) tartmayan (çekmeyen) oğuzun, talhsiz (alaca) bulur öküzü –oğuzu- demişlerdir. [1201/07]
 12235. Damarsız -köksüz- insan değil ağaç bile olmaz. [1201/08]
 12236. Damarına (örfüne) çekmeyen insan olmaz, meğerki melez ola! derler. [1201/0]₁
 12237. Damarına, dağarına tartmayan kişi (adam) olmaz! [1201/09]

[Şolâkzâde Mehmed Hemdemî Çelebî] *Şolâkzâde Târîhî*¹⁹⁶²69

Ba ‘zî tevârihde mestûrdur ki Şâm halkının ekterî yezîdîlik ile meşhûr olmağın Timurlenk hîle ve âl ile her kim yezîdî severse gelsün in ‘âm ve ihsân edeyim ben daği muhabbet-i yezîdim dëyü nidâ êtdirdi. Üç biñden mütecâviz nüfûsın cem ‘olub ihsân ümîdiyle yezîdî olduklarına mu ‘terif oldılar. Cebbâr-ı bî-rahm mezbûrları emr êdüp câmi ‘i Benî Ümeyye için toldırdılar ve kapuları kapadup etrâfına odun yığdırup “mısrâ” cümlesini ihrâk-ı bi ‘n-nâr eyledi rivâyet olunur ki ol kavmin ekteri (tama ‘ belâsına uğrayup) Yezîdîyiz dëyü kendülerin tehlikeye atdılar.

Naẓm

*niceler hırşla mağbûn oldı
 nicesiniñ cigeri hûn oldı
 hırşdır âdemi kem-râh eden
 ehl-i câhıñ yerini çâh eden
 çünkü Haqq eyleye bir kavme gâdab
 bulunur kahrına elbetde sebeb*

12238. Damarına tartmayan, dağarına tartmaz. [1201/10]
 12239. Tamah zararı doğrudur, hırs tamahla başla, tamah zarar zarureti doğurur. [1201/11]
 12240. Tamahkâr kuş kendi ayağıyla tuzağa tutulur, derler. [1201/12]
 12241. Tamahkarlar, ekseriyetle haris ve huysuz olur, derler. [1201/13]
 12242. Tamah belayı davet eder, kanat belayı. [1201/14]
 12243. Tamah öcünden belaya düşmemek gerek. [1201/15]
 12244. Tamah ucundan belaya düşmeye benzer. [1201/16]
 12245. Tamah ham belasıyla kendisin beste-yi dam etti demiş. [1201/17]

[Şolâkzâde Mehmed Hemdemî Çelebî] *Şolâkzâde Târîhî*¹⁹⁶³193

¹⁹⁶² Yazmada: *Şolâkzâde Târîhî*’nden bir fıkradur.

¹⁹⁶³ Yazmada: *Şolâkzâde Târîhî*’nden bir fıkradur.

12246. Tamahkâr olmasa müflis açlığından ölür. [1201/18]

Ş. [Şināsī *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye* 305¹⁹⁶⁴]

12247. Tamahkâr adam, yer kazanır, iki ziyan eder! derler. [1201/19]

12248. Tamahkâr doymaz, doysa yine ardını koymaz derer. [1201/20]

12249. Tamahkâr adam zelil olur demişler. [1201/21]

12250. Tamahkâr ham karpuzu pişmiş sanır, derler. [1201/22]

12251. Tamahkâr duruken, kalpazan aç kalmaz! derler. [1201/23]

12252. Tamahkârlık ecelsiz ölümü davet eder. [1201/24]

12253. Tamahkâr adam bir kazanır, iki kaybeder; hesapkâr adam ne kâr ne zarar eder, kâr eden işini bilen cüretkârlardır, demişler. [1201/25]

12254. Tamahkârın tavuğu altın yumurtlarmış. [1201/26]

12255. Tamahkârdan faide gelmez, zarar gelir. [1201/27]

12256. Tamah belasına uğradı derler. [1201/28]

12257. Tamahkâr, [...] [1201/29]

12258. Tamahkâr evinde saygı olmaz. [1201/30]

12259. Tamah gemisi zapt etmeyince serbâzân zimâm-ı maksûda dest-i res bulmaz. [1201/31]

Mevzundur.

[Şolağzâde Mehmed Hemdemî Çelebî] *Şolağzâde Tārîhi*¹⁹⁶⁵ 552

Nazm

ṭama ' gemisi zabṭ etmeyince serbâzân

zimâm-ı maḳşûda dest-i res bulmaz

kimiñ ġālīb olsa ḥubb-ı ḥırşı dünyâyâ

naşîbi yoḳdur anuñ vâsıl-ı merâm olmaz

Netr zîrâ meşhûrdur ki nice ' asker muḳaffer ve manşûr iken ṭama ' belâsı ile şikeste ve maḳhûr olmuşdur. İlâ âhirihi...

12260. Tamah gemisi batar, tevekkül gemisi batmaz. [1201/32]

12261. Tamah dünyası bu! [1201/33]

Żiyâ Paşa Ğazelinden

'âlem-i 'aşkıñ dilim bir âteşin deryâsıdır

gözlerim ġüyâ o deryânıñ iki mecrâsıdır

buseden soñra kenâr ister vişâl ister göñül

sevdigim ma 'dür ṭut dünyâ ṭama ' dünyâsıdır

12262. Tamah dünyası bu, neler olur, neler biter. [1201/34]

12263. Tamah hame düştü. [1201/35]

12264. Tamahı gönlünden çıkar, ki azadegan adadında olasın. [1201/36]

Noşirvân

12265. Tamah yüzünden kişi çukura düşer! [1201/37]

¹⁹⁶⁴ Şināsī - Ebü 'z-Żiyâ: *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye*: Ṭama'kâr olmasa müflis açlığından ölür.: 305.

¹⁹⁶⁵ Yazmada: *Şolağzâde Tārîhi*'nden bir fıkradur.

12266. Tamah yüzünden kuş tuzağa düşer, hırs yüzünden adam uzağa düşer! [1201/38]
12267. Tamah ettim atına, nüsha yazdım itine, tazı geçsin geçmesin, kuyruğu sahibinin. [1201/39]
12268. Ulu yurt Tükistan-ı kadim. [1202/01]
12269. Tamahkâr damladan su içermiş. [1202/02]
12270. Tamahkâr bir gün olur rüsvay olur, kanaatkâr her gün durur bay olur. [1202/03]
12271. Tamahkâr yoğurdunu ayran eder. [1202/04]
12272. Tamahkâr tok olmaz, kanaatkâr yok olmaz (aç kalmaz) derler. [1202/05]
12273. Tamahkâr gemisi yürümez, tevekkül gemisi yürür. [1202/06]
12274. Tamahkârın (insanın) gözünü toprak doyurur. [1202/07]
- Ş. [Şināsī *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye* 306¹⁹⁶⁶]
- [Şolaḳzāde Meḥmed Hemdemī Çelebī] *Şolaḳzāde Tārīḫi*¹⁹⁶⁷ 161
12275. Tamah bu, neler yaptırır, neler ettirmez. [1202/08]
12276. Tamah var iken müflis aç kalmaz. [1202/09]
12277. Tamah eşrâra hadim olmak imiş, süfehâya mülazım olmak için. [1202/10]
12278. Tamahdan şer doğar, kanaatten hayır! [1202/11]
12279. Tamah dokuz senelik dostluğu unutturur! [1202/12]
12280. Tamah değil dokuz senelik, doksan dokuz senelik taam hakkını unutturur. [1202/13]
12281. Tamahkâr dururken kalpazan aç kalmaz, ahmak dururken açığöz aç olmaz derler. [1202/14]
12282. Tamahkarın yüzü güzel de olsa çirkindir! [1202/15]
12283. Tamahkâr doymaz yalanır, yokum diye yaylanır (ağlanır). [1202/16]
12284. Tamah gelince, insandan haya kaçarmış. [1202/17]
12285. Tamah gelse, kanaat kaçır, hırs gelse rahat kaçır derler. [1202/18]
12286. Tamah ile hırs, insanı rüsvay eder, cerr ile çalışmak kanaate alışmak adamı bay eder demişler. [1202/19]
12287. Damlaya damlaya göl olur. [1202/20]
- Mevzundur.*
- Hıfzī [*Manḏūme-yi Ḍurūb-i Emtāl* 16] [mıṣrā'¹⁹⁶⁸]
12288. Damlası altın değer. [1202/21]
12289. Tamahkâr yoğurdunu ayıran eder, hilekâr, yoğurduğunu ayran eder, derler. [1202/22]
12290. Tamahkâr dururken hilekâr aç kalmaz. [1202/23]
12291. Dananın kuyruğu koptu. [1202/24]
12292. Dananın kuyruğu kopacak sıra geldi! [1202/25]
12293. Dananın kuyruğu şimdi kopacak. [1202/26]

¹⁹⁶⁶ Şināsī - Ebü 'î-Ziyâ: *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye*: Tama'kârın gözünü toprak toyrur.: 306.

¹⁹⁶⁷ Yazmada: *Şolaḳzāde Tārīḫi*'nden bir fıkradır.

¹⁹⁶⁸ Hıfzī: *Manḏūme-yi Ḍurūb-i Emtāl*: tamlaya tamlaya âḫir göl olur: 16.

12294. Danasını al, anası da arkasından gelir demiş. [1202/27]
 12295. Danasıyla anasını beraber al ki malına mal katılsın, derler. [1202/28]
 12296. Talep eden, murada erer. [1202/29]
 12297. Talep eden, mevlasını bulur. [1202/30]
 12298. Talep eden her şeyini bulur, ancak talep şarttır, demişler. [1202/31]
 12299. Talepte, terbiyede kusur etmeyen, takdire bühtan etmez demişler. [1202/32]
 12300. Talep şart, şart bulunmayınca (her şeyde) meşrut bulunmaz! [1203/01]

[Şolâkzâde Mehmed Hemdemî Çelebî] *Şolâkzâde Târîhî*¹⁹⁶⁹ 323

12301. Taleb-i arza mebni, demişler. [1203/02]
 12302. Talep etmeyen matlubuna nail olmaz. [1203/03]
 12303. Talep senden vermek Allah'tan! [1203/04]

[Şolâkzâde Mehmed Hemdemî Çelebî] *Şolâkzâde Târîhî*¹⁹⁷⁰ 323

Naẓm

*dédi el vèrmediyse şimdi murād
 bir zamān ola kim olam şād
 'āşıkıñ himmeti olunca düriüst
 ne érişür bezm-i yārına cüst
 lâcerem her ne ése di 'l-hāhıñ
 sen taleb eyle vèrmek Allah'ın*

12304. Talep etmeyen aç -çıplak- kalır demişler. [1203/05]
 12305. Talepten yek hiçbir şey yoktur! demişler. [1203/06]

Muhibbî *Dīvān* [477, 1572, 2] [beyt]

*nice yıllar taleb kıldum érişdim şükür maṭlūba
 bilen hoş bilmeyen bilsün yoğ imiş hēç talebden yeg*

12306. Talep eden bulur. [1203/07]
 12307. Talepsiz ne ilim ne mal, hiçbir şey kazanılmaz. [1203/08]
 12308. Talep senden vermek Allah'tandır. Talepte kusur etmezsen o vermekte elbette kusur etmez ihsan eder demektir. [1203/09]
 12309. Talep et, tamaha düşme! [1203/10]
 12310. Talep et; kadere tevekkül ol. [1203/11]
 12311. Talep eden aç kalmaz, tamah eden tok olmaz. [1203/12]
 12312. Talebinden nihegin oldu füzûn. [1203/13]

Mevzundur.

Hıfzî [*Manzûme-yi Durûb-i Emtâl* 16] [mısrâ¹⁹⁷¹]

12313. Talepte kusur eden kadere bühtan eder, demişler. [1203/14]
 12314. Talepte, tedbirde kusur etme; zira takdir edecek verecek Allah'tır. [1203/15]
 12315. Tavrından durulmaz. [1203/16]

¹⁹⁶⁹ Yazmada: *Şolâkzâde Târîhî*'nden bir fıkradır.

¹⁹⁷⁰ Yazmada: *Şolâkzâde Târîhî*'nden bir fıkradır.

¹⁹⁷¹ Hıfzî: *Manzûme-yi Durûb-i Emtâl*: talebinden nigeğin oldu füzûn: 16.

12316. Tavır satar kabadayı. [1203/17]

12317. Tavrı şeşter giryedir, deve ile kedi yani iyi kötü karışık, nâ-muvafık gayrı mütenasip tavır demektir. [1203/18]

12318. Tavaşı takımı? [1203/19]

Hâdim oğlu-ğarem oğlu-gelmiş biçilmiş sipahiler

[Şolağzâde Mehmed Hemdemî Çelebi] *Şolağzâde Târîhi*¹⁹⁷² 655

12319. Tavana bakmakla heyulayı göremezsin? [1203/20]

12320. Tavan başına düştü derler. [1203/21]

Ailece bütün felaketi tasvirdir.

12321. Tavan dönüyor sandım der, başının döndüğünden haberi yok! demiş. [1203/22]

12322. Tavana başı değdi? [1203/23]

Sevincinden....

12323. Tavandan düşer gibi söz, [1203/24]

12324. Tavan başıma düştü sandım, derler. [1203/25]

12325. Tok beşerden hariç şeyle insan mükellef değildir. [1203/26]

12326. Taharet İslamın şartındandır. [1203/27]

Beyt-Vehbî

ehl-i îmāna nezāfet lâzım

cāmede ya 'ni tahāret lâzım

12327. Tokum diyecek yerde yokum diyen adamlardandır, derler. [1203/28]

12328. Dayak ile âdem terbiye olmaz derler; ama takdir ile uslanmayanın harcı kötektir, demişler. [1203/29]

12329. Dayaktan kaçıp, çokmara bulkadı (çomağa) tutmadı? derler. [1203/30]

Bulkadı -rast geldi- demektir.

12330. Dayakla arandı, derler. [1203/31]

12331. Dayakla arasan bulamazsın, derler. [1203/32]

12332. Dayak üçüncü ayak derler, erbâb-ı ihtiyaca ihtiyara göredir. [1203/33]

12333. Dayak da ayak sayılır, derler. [1203/34]

12334. Dayak¹⁹⁷³ cennetten çıkmıştır, derler. [1204/01]

12335. Dayak¹⁹⁷⁴ daldan olur. [1204/02]

12336. Dayak daldan olur, at taydan olur. [1204/03]

12337. Dayak delisi. [1204/04]

12338. Dayak dayanan adamla (ihtiyarla) pehlivanlık olur mu? [1204/05]

12339. Dayak, ayıya namaz kılmayı öğretirmiş, derler. [1204/06]

12340. Dayağın acısını yiyenden sor, derler. [1204/07]

¹⁹⁷² Yazmada: *Şolağzâde Târîhi* 'nden bir fıkradır.

¹⁹⁷³ Yazmada: *tayağ*. CLAUSON: *EDPT*: tayāk: 568^a. REDHOUSE: *TaEL*: dayak: 886^b; tayak: 1266^b. Ş. Sâmi: *KT*: dayak: I, 601^a; tayak: II, 873^c. MUZAFAROV-MUZAFAROV: *KTT-TT-RS*: tayaq: Değnek.: 333^b. TDK: *DS*: tayak: Sopa.: X, 3851^a.

¹⁹⁷⁴ Yazmada: *tayağ*.

[Şolaḳzāde Meḥmed Hemdemī Çelebī] *Şolaḳzāde Tārīḫi*¹⁹⁷⁵ [‘Azm-i şaturcı be-teshīr vārāt] 649

12341. Dayak zorbaları. [1204/08]

12342. Dayak ebesi. [1204/09]

12343. Dayaksız köy dolaşan köpeğe dalansa gerek. [1204/10]

12344. Dayağını köre çaldırandan ne umarsın? [1204/11]

12345. Dayak yoksulu. [1204/12]

T. [Ebū’-Z-Ziyya *Ḍurūb-ı Emtāl-i ‘Oṭmāniyye* 306¹⁹⁷⁶]

12346. Tayyar tayerân eder, seyyar seyerân eder; tamahkâr yoğurdunu ayran eder, derler. [1204/13]

12347. Tayerân eden, sükût eder. [1204/14]

İbn Sīnā¹⁹⁷⁷

12348. Tayyar başka, seyyar başkadır. [1204/15]

Dede ‘Ömer Rüşenī *Ātār-ı ‘İşk* 74 [beyt]

merd-i mekkār özge seḥḥār özgedür

murğ-ı tayyār özge seyyār özgedür

12349. Tayr-ı ebabil¹⁹⁷⁸ gibi, demiş. [1204/16]

Muhariplerin nuru, kulağı, muhbiri belki havadan bela yağmuru yağdıran haşmet ve lanet kuşlarıdır, bulutlarıdır.

[Şolaḳzāde Meḥmed Hemdemī Çelebī] *Şolaḳzāde Tārīḫi*¹⁹⁷⁹ [Rezm-i Sultān-ı Rūm Bā-‘acem] 368

Fermān-ı şerīf mucibince Rūm-eli dilāverleri tayr-ı ebābīl gibi numūne-yi aṣḥāb-ı fīl olan düşmen üzerine musallaḥ olup...

12350. Tayyare (Türkçe manası) uçkuç demektir. [1204/17]

‘Abdü ‘l-Ḥalīm Ḥaḳḳī

Tayyarenin manası asıl Türk lisanı lehçesince -uçkuç- yani insanı uçurucu ve götürücü bir alet demektir. Uçmak fiilinden -mastar- kış-gış edatları lisân-ı Türkîde ism-i alettir: tut-gaç, kıs-kaç. Tutgaç, kelime-yi mürekkebesiyle ism-i alettir, kıskaç kelime-yi mürekkebesiyle ism-i alettir. Binaenaleyh tayyare kelimesi de işbu misallere kıyasen Türkçesi uçmak fiilinden müştak -uçguç- kelime-yi mürekkebesiyle ism-i alet olmuş olur. Türkçe tayyareye uçkuç demek caiz ve münasip olsa gerektir. Çünkü uçkuç kelimesi uçurucu alet demek olur.

12351. Dayanma duvara yıkılır, güvenme insana ölür. [1204/18]

12352. Dayanma kazana¹⁹⁸⁰ küyesi¹⁹⁸¹ (karası) yukar,¹⁹⁸² dayanma duvara ıyesi (hileli tabiatı) yukar. [1204/19]

¹⁹⁷⁵ Yazmada: *Şolaḳzāde Tārīḫi*’nden.

¹⁹⁷⁶ Şīnāsī - Ebū’-Z-Ziyyā: *Ḍurūb-ı Emtāl-i ‘Oṭmāniyye*: Tayak yoksulu.: 306.

¹⁹⁷⁷ Yazmada: *ḥikmet-i ibn Sīnā*.

¹⁹⁷⁸ tayr-ı ebābīl: Arapça *tayr* + Arapça *abābīl*: Ebabil kuşu. ATAY: A-TBL: tayr: 3, 236^a. Ebabil: *Kur’anı Kerim*’de Ebrehe [ö. 570?]’nin ordusunu helak eden kuşlar hakkında kullanılan bir tabir. DİA: “Ebābīl”, DİA: 10, 65^b. ALLAH: *Ḳur’ān*: 105. Sūratu ‘l-Fīl 3.

¹⁹⁷⁹ Yazmada: *Şolaḳzāde Tārīḫi*’nden bir fīḳradur.

¹⁹⁸⁰ Yazmada: *ḳazgāna*. DOERFER: TMEN: qāzḡān: III, 387. CLAUSON: EDPT: kazgan: 682^a. TDK: TTS: kazgan: IV, 2392. Ş. Sāmī: *ḲT*: kazan: II, 1068^c; qazgan: II, 1069^b. Şeyḥ Süleymān: *LÇvT’O*: qazgan:

12353. Dayanma adama ölür, dayanma duvara yıkılır. [1204/20]
12354. Tıpkısı tıpkısına. [1205/01]
12355. Tıpkısı olmazsa olmasın, azıcık benzese yetişir demiş. [1205/02]
12356. Tıbben muayenesi lazım gelir denirse diyecek söz kalmaz. [1205/03]
12357. Tıbbi inkâr eden mecnundur, demişler. [1205/04]
12358. Tıbdır akvâ-yı mühimmât-ı fûnûn, onu münkir değil illâ mecnûn. [1205/05]
Mevzundur.
Nâbî [*Hayriyye-yi Nâbî* Maṭlab-ı Lâzime-yi Hikmet ü Tıb 305, 42a, 1549]
12359. Tış tış gezer, her lakırdıyı sezer, minidir. [1205/06]
12360. Tırıl herif? [1205/07]
12361. Tırnağında -parmağında- azıcık peynir görmekle, kendini mandıracı oldum sanır! derler. [1205/08]
12362. Tırnakları taktı, artık bırakmaz. [1205/09]
12363. Tırnağını tutturamadı. [1205/10]
12364. Tırnakla kuyu kazılmaz. [1205/11]
12365. Tırnaklarını söktüler. [1205/12]
12366. Tırnakları sökülmiş arslana benzer. [1205/13]
12367. Tırnak batırmadan durmaz. [1205/14]
12368. Tırnak ilıştirecek parmak basacak yer arar. [1205/15]
12369. Tırnak ilıştirecek yerini bulsa neler yapmaz? [1205/16]
[Meḥmed Tefḫîk] *Mecmû'a min Nevâdiri 'l-Üdebâ vü Âtâri 'z-Zurefâ* (Nevâdirü 'z-Zurefâ)¹⁹⁸³ [cüz'-i tîni] 112
12370. Tırnak ile kesecek dereceye geldi, derler. [1205/17]
12371. Tırnağını kestiler. [1205/18]
12372. Tırnak kesmek de sünnettir. [1205/19]
12373. Tırnak kadar görmez. [1205/20]
12374. Tırnak kesilmekle parmak acımaz. [1205/21]
12375. Tırnak dibi ak olur, tırnak ucu yok olur. [1205/22]
12376. Tırnağına değışmem, derler. [1205/23]
12377. Tırnak kadar sevmem, derler. [1205/24]
12378. Tırnakla at arasına giren pisliktir. [1205/25]
12379. Tırmıklamadan durmaz. [1206/01]
12380. Tırtıl gibi. [1206/02]

219^b. 'Abdü 'l-Ḳayyûm 'Abdü 'n-Nâşır oğlu: *Lehce-yi Tatarî* kazın: cild-i tîni, 32^b. TOPARLI-VURAL-KARAATLI: *KTS*: kazın: 135^a; kazğan: 135^a.

1981 TDK: *DS*: küye: Kurum, is.: VIII, 3056^b. ÖZŞAHİN: *BTS*: köye: Kurum, is.: 301^b. MUZAFAROV-MUZAFAROV: *KTT-TT-RS*: küye: Kurum.: 177^b.

1982 CLAUSON: *EDPT*: yuk-: 897^b. Şeyḫ Süleymân: *LÇvT'O*: yukmak: Sirâyet etmek, bulaşmak.: 306^b. TOPARLI-VURAL-KARAATLI: *KTS*: yuk-: Bir şeye yapışıp kalmak.: 328^b. Hüseyin Kâzım Kadri: *TL-TDİVEL*: yukmak: üçüncü cilt, 854^b.

1983 Yazmada: *Nevâdir-i Zurefâ'dan bir fıkıradur*.

12381. Tırabzan babası. [1206/03]

T. [Ebü'z-Ziya *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye* 306¹⁹⁸⁴]

12382. Trabzonlu musun? “Hayır Tırpazonluyum.” demiş. [1206/04]

12383. Tıfl-ı ebced-hân gibi. [1206/05]

12384. Tıfl-ı âzâr-dîde ağlarken güler. [1206/06]

Mevzundur.

Lā

12385. Tım tım mahallesi Boğazkesen'de. [1206/07]

12386. Tım tım, tın tın, hâlâ bir şey çalamadı. [1206/08]

12387. Tıngır mıngır. [1206/09]

12388. Tıngır mıngır paraları saydı. [1206/10]

12389. Tınmaksızın bastırdı, derler. [1206/11]

12390. Tınmadı hiç. [1206/12]

12391. Tınışlık¹⁹⁸⁵ (nefes almak mevki) tınış aldırmadı, derler. [1206/13]

12392. Tın tın öttürdü. [1206/14]

12393. Dışarı¹⁹⁸⁶ -tışkırı- bekçisi, it; içeri -içgeri- bekçisi kedidir, derler. [1206/15]

Evin...

12394. Dışına¹⁹⁸⁷ bakma, içine bak! [1206/16]

12395. Dışı içine kavun gibi benzemez. [1206/17]

12396. Dışı karağışup dursa da içi gır gır kaynar! [1206/18]

12397. Dışı başka, içi başka. [1206/19]

12398. Dışı kaval, içi şişhâne. [1206/20]

12399. Dışı içine uymayana, uyma! [1206/21]

12400. Dışı beyaz içi sarı diyene karşı “Bildim, bildim şalgamı soymuşlar, ortasını oymuşlar, içine havuç koymuşlar.” demiş [1206/22]

*Nasreddin Hoca*¹⁹⁸⁸ *merhum*

12401. Dışından güler amma içinden kan ağlar! [1206/23]

Ḳāfile-yi Şu‘arā [I] 23^[b] Sulṭān Selīm Ḥān-ı tālīḡ ḡazel

roz ü şeb derdüñ ile dîdelerüm kan ağlar

vāḳıf olan benüm esrāruma her ān ağlar

derd ile rûyuña baḳdıḳca senüñ İlḥāmî

gerçi ḥandān olur ammā cigeri kan ağlar

12402. Dışı beni yaktı, içi de seni yakar! [1206/24]

12403. Dışı seni yakar, içi beni yakar. [1206/25]

12404. Dışı eli yakar, içi beni yakar. [1206/26]

¹⁹⁸⁴ Şināsî - Ebü'z-Ziyā: *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye*: Tırabzan babası.: 306.

¹⁹⁸⁵ CLAUSON: *EDPT*: tın-: 514^a. TDK: *DS*: tınış (I): Soluk, nefes.: X, 3916^a.

¹⁹⁸⁶ Yazmada: *ışarı*.

¹⁹⁸⁷ Yazmada: *ışı*.

¹⁹⁸⁸ Yazmada: *Naşre 'd-dîn Ḥ'āce*.

12405. Dış beyaz, içi sarı dedikte sonra meselenin hallolacak yeri kalır mı? demiş.

[1206/27]

12406. Dışından belli etmez amma içinden kan gider! demiş. [1206/28]

12407. Dış Mısır Çarşısı, içi Çıftı Çarşısı. [1206/29]

12408. Dış yüzü öyle amma gel gör bakalım iç yüzüne! [1206/30]

12409. Tıbk tıbk eder nalçacık iş bitirir akçecik. [1207/01]

12410. Tıbk-ı bas eder? [1207/02]

12411. Tıkamasını bilen, açmasını da bilir. [1207/03]

12412. Tabanına karşı, terbiyenn tesiri olsa da, tabanda olan taban gibi bazen yüz gösterir derler. [1207/04]

12413. Tuğra-yı garradır. [1207/05]

[Ahmed Vefik Paşa] Lehçe-yi ‘Otmānī [cüz’-i evvel] 532

Tuğra: Eski Türkîde tuğra turgā tuğrul ta biriyle tuğra, Farsîde tuğrı, ve tuğrā, iki kanadı açık toğan. Bir nev ‘şedîd büyük toğan, nişan-ı hākānî ittiḥāz olunmuştur. Oğuzlar hākānının nişanı andan yazı ile taḳlîd olmuştur. Bir tuğra kağıd dūriim. Tuğra tuğrul toygūn, ‘ālem olur, Tuğrul Beg Selçūḳî, Erṭuğrul-i Kayî. tuğrakeş tevḳî’i mu ‘āvinî. Daha sonra ta ‘rîb kılınmıştır, tuğra-yı garrā denür.

Yahyā Nāẓim Dīvān-ı Belāğat- ‘unvān-ı Nāẓim [İbtidā-yı Gazelliyāt 343, 3]

yaraşmış levḥ-i ḥüsnünde o zîbā ebrū-yı zer-fām

berāt-ı behcete tuğrā-yı garrādır ki ḥallenmiş

12414. Tuğra-yı hakanî, Oğuz nişanı! [1207/06]

12415. Tuğrasız ferman olmaz, fermansız hakan olmaz. [1207/07]

‘Abdū ’l-Ḥalīm Ḥaḳḳî

tuğrālıdır nāmıḡ seniḡ

tuğrā-yı hākānî büyükdür anıḡ şānı

tuğrāsız fermān olmaz

fermānsız hākān olmaz

12416. Tuğralı oğlu Osman han, neslin Oğuz karahan, kalbi handır ecdadın senin. [1207/08]

12417. Topal eşekle kervanda hanlık olmaz! derler. [1207/09]

12418. Tuğrayı ferman taşır, erdir! derler. [1207/10]

12419. Tulum peyniri köpeğe ısmarlanmaz. [1207/11]

12420. Tulum ile altın üleştiler desene, demiş. [1207/12]

12421. Turfa ayvaz? [1207/13]

12422. Turfa olmamış ya! derler. [1207/14]

[Meḥmed Tefḳîk] *Mecmū’a min Nevādir-i ’l-Üdebā ve Ātāri ’z-Zurefā* (Nevādirü ’z-Zurefā)¹⁹⁸⁹ [cüz’-i evvel]¹⁹⁹⁰33

12423. Turfa adamdır, taştan ağaçtan imdat talep eder, demiş. [1207/15]

¹⁹⁸⁹ Yazmada: *Nevādir-i Zurefā’dan bir fıkradur.*

¹⁹⁹⁰ Yazmada: *Nevādir-i Zurefā’dan bir fıkradur.*

12424. Tulum düdük çalmaz, derler. [1207/16]
 12425. Duvağıyla gelin gelir, dayağıyla çoban, derler. [1207/17]
 12426. Duvaksız gelin gibi. [1207/18]
 12427. Topu trabzanı yoktur, demiş. [1207/19]
 12428. Tuba adamdandır, dokunma demiş. [1207/20]
 12429. Tûbâ-yı cennete herkes el uzatır amma günahlar koyuverse? [1207/21]
 12430. Top ile tüfeğe, yalnız kılıç nasıl cevap verir, demiş. [1207/22]
 12431. Topu çoktan attı. [1207/23]

İflas...

12432. Tuba ağacı cennette derler. [1207/24]
 12433. Tûbâ-yı beşer, dünyada biter, derler. [1207/25]
 12434. Topal eşekle kervana katılmak olmaz, derler. [1207/26]
 12435. Duvaksız gelin, davulsuz düğün. [1208/01]
 12436. Topsuz, tüfeksiz cenke gidilmez. [1208/02]
 12437. Topu çoktan attı. [1208/03]
 12438. Top gibi patladı. [1208/04]
 12439. Top gibi gürleyip gitti. [1208/05]
 12440. Top gibi gürleyip, şimşek gibi çaktı, derler. [1208/06]
 12441. Top gibi patlayıp, ateş püskürdü. [1208/07]
 12442. Toptoparlak, yusuvarlak. [1208/08]
 12443. Topla vurulsa yıkılmaz. [1208/09]
 12444. Top atıldı, kaziye anlaşıldı, derler. [1208/10]

[Şolağzâde Mehmed Hemdemî Çelebî] *Şolağzâde Târîhi*¹⁹⁹¹ 578

12445. Topa tutulmuş maymuna döndü. [1208/11]
 Ş. [Şinâsî *Đurûb-ı Emtâl-i 'Otmâniyye* 308¹⁹⁹²]
 12446. Top ağzına koydular. [1208/12]
 12447. Top ağzına bizi koydu. [1208/13]
 12448. Top yoluna gitti. [1208/14]
 Ş. [Şinâsî *Đurûb-ı Emtâl-i 'Otmâniyye* 308¹⁹⁹³]
 12449. Topun ağzına geldi. [1208/15]
 Ş. [Şinâsî *Đurûb-ı Emtâl-i 'Otmâniyye* 308¹⁹⁹⁴]
 12450. Top atılsa işitmez. [1208/16]
 12451. Top atıldı, bayram oldu sandı. [1208/17]
 12452. Top menzilini buldu, demiş. [1208/18]

[Şolağzâde Mehmed Hemdemî Çelebî] *Şolağzâde Târîhi*¹⁹⁹⁵ 195

¹⁹⁹¹ Yazmada: *Şolağzâde Târîhi*'nden bir fıkradur.

¹⁹⁹² Şinâsî - Ebü 'z-Ziyâ: *Đurûb-ı Emtâl-i 'Otmâniyye*: Toba tutulmuş maymuna döndü.: 308.

¹⁹⁹³ Şinâsî - Ebü 'z-Ziyâ: *Đurûb-ı Emtâl-i 'Otmâniyye*: Tob yoluna gitdi.: 308.

¹⁹⁹⁴ Şinâsî - Ebü 'z-Ziyâ: *Đurûb-ı Emtâl-i 'Otmâniyye*: Tobun ağzına geldi.: 308.

12453. Topal eşekle kervana karışır. [1208/19]

Ş. [Şināsī *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye* 307¹⁹⁹⁶]

12454. Topal eşek ile kervana katılmak ister, topal eşekle kervana katılmak olmaz, topal atla, padişaha çıkılmak olmaz. [1208/20]

H. [‘Abdü ’l-Halīm Ḥakkī]

Zira zorluk, davası, sağlam vücut gele, sahih ve kavî kendi kol ve kanadınla olur, yoksa el el araba göçmez, el kanadıyla, kuş uçmaz! Ancak her şey, kendi gücün, kendi kuvvetin döner, kendi hikmetinle güner! demiş.

12455. Topal eşek ile Mısır’a kadar yol gösterdiler. [1208/21]

12456. Topal ile gezen, aksamak öğrenir. [1208/22]

Ş. [Şināsī *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye* 307¹⁹⁹⁷]

12457. Topal ile yolcu olan, giderek topal olur. [1208/23]

12458. Topal eşek kervana katılmaz. [1208/24]

12459. Topal eşek sürüye katılsa da, kataa katılmaz demişler. [1208/25]

12460. Topal karga, aldın (önce) uçar derler. [1208/26]

12461. Topallar bedhuy olur, derler. [1208/27]

12462. Topaç gibi çevirdiler, derler. [1208/28]

12463. Toprak kardaş (topaktaş) derler. [1208/29]

12464. Topak bastı almadan bırakmazlar. [1208/30]

12465. Toprak, hazine layığıdır. [1208/31]

12466. Toprak tutsan altın olsun, taş tutsan gümüş olsun derler. [1208/32]

Alkış yani beyân-ı memnuniyet demektir.

12467. Toprak her şeyin aslıdır. [1208/33]

12468. Toprağına kurban olayım, vatanımdır, yurdumdur! demiş. [1208/34]

12469. Toprak bereketi başka berekettir! “Toprak bereketi olmasa hiçbir mahluk yaşayamaz demişler. [1208/35]

12470. Toprağa yapışsa altın olur. [1208/36]

12471. Toprak kardeş, kan kardeş, din kardeş, süt kardeş başka başka kardeşlerdir! Lakin sırasında hep bir kardeş sayılırlar. [1208/37]

12472. Toprak aslındır! Toprak temelin olsun! Toprağa attığın tohum, emelin olsun! Bina temeliyle, insan emeliyle yaşar! demişler. [1208/38]

12473. Toprak başına kargışını ede ede nihayet kendisinin de toprak başına yığıldı demiş. [1209/01]

12474. Toprak tutsan altın olsun alkışıyla alkışlayan anası var! derler. [1209/02]

12475. Toprak doyursun (doymayan) gözünü. [1209/03]

12476. Tutkal tavında yapışır, demir tavında dövülür! derler. [1209/04]

İnsan mihnette, demir ateşte tecrübe olunur! derler.

¹⁹⁹⁵ Yazmada: *Şolaḳzāde Tārīḫi*’nden bir fıkradır.

¹⁹⁹⁶ Şināsī - Ebü ’z-Ziyā: *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye*: Topal eşekle kervāna karışur.: 307.

¹⁹⁹⁷ Şināsī - Ebü ’z-Ziyā: *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye*: Topal ile gezen aksamak öğrenür.: 307.

12477. Top pıstı, topaç düştü oyununa benzedi. [1209/05]
12478. Tut keçinin köse sakalından. [1209/06]
12479. Tut tembelin kulağından. [1209/07]
12480. Tut kapının halkasından. [1209/08]
12481. Tut kösenin sakalından. [1209/09]
12482. Tut gelin perçeminden! [1209/10]
12483. Tut eşeğin kulağından. [1209/11]
12484. Tut kırmanın kuyruğundan. [1209/12]
12485. Tut atın yularından. [1209/13]
12486. Tut öküzün boynuzundan. [1209/14]
12487. Tutulacak sap, saban (tutağı) kuyruğu, tutulacak söz tanrı buyruğudur! derler. [1209/15]
12488. Tuttuğun işi başa çıkaramayacak isen başlama, başladıktan sonra yarı yolda bırakma! [1209/16]
- Taşlama...*
12489. Tuttuğun işi, tuttuğun peşi bırakma! derler. [1209/17]
12490. Tuttuğun işi bitirmeden bırakma! [1209/18]
12491. Tuttuğun peşi, işin bitirmeden bırakma! [1209/19]
12492. Tuttuğun işi, attığın taşı yerine götürmeden bırakma! [1209/20]
12493. Tutan bir dâmeni elbette maksudun bulur, derler. [1209/21]
- Mevzundur.*
- Hıfzî [Manzûme-yi  ur b-i Emt l 19] [mıřr ¹⁹⁹⁸]
12494. Tuttuğu altın toprak olur. [1209/22]
-  . [ in s   ur b-ı Emt l-i 'O m niyye 312¹⁹⁹⁹]
12495. Tuttuğu yol ile gittiğı yeri öğrenmedi! [1209/23]
12496. Tatalım salih imiş akıl imiş, zulmü elden bırakmadıktan sonra ne faidesi var! derler. [1209/24]
12497. Tatalım salih imiş, akıl imiş, munassıf ve adil derya-dil imiş, zulmün adını koyup bad-ı heva mansıbı eylesin mi yağma! [1209/25]
12498. Tatalım cennet imiş adam yok. [1209/26]
-  . [ in s   ur b-ı Emt l-i 'O m niyye 312²⁰⁰⁰]
12499. Tuttuğu yol, istediğı yere çıkarmadı! derler. [1209/27]
12500. Tuttuğun pak-ı dameni (eteğı) Züleyha gibi pek tut. [1209/028]
- S n l z de Vehb  D v n [25, 1]
- var d men-i Y suf gibi bir p k etek t t*
amm  ki şakın  ıķmařun elden anı yek t t
12501. Tutulmayan uğru benden doğru. [1209/29]

¹⁹⁹⁸ Hıfz : Manz me-yi  ur b-i Emt l: tutan bir d meni elbetde maşş dun bulur derler: 17.

¹⁹⁹⁹  in s  - Eb  ' -Ziy :  ur b-ı Emt l-i 'O m niyye: T tdığı altın toprak olur.: 312.

²⁰⁰⁰  in s  - Eb  ' -Ziy :  ur b-ı Emt l-i 'O m niyye: T tulum cennet imiş adam yok.: 312.

Ş. [Şināsī *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye* 312²⁰⁰¹]

12502. Tut dedinse, yut demedik ya?! derler. [1209/30]

12503. Tutamadığı kuşu azat eder. [1209/31]

12504. Tutacak yeri yok. [1209/32]

12505. Tuttuğunu koparır, attığını erdirir pehlivandır! derler. [1209/33]

12506. Tutamayacağın tavşanı kovma? [1209/34]

12507. Tutam tutam çıkarırlar! [1209/35]

12508. Tuttuğun toprak altın olsun, derler. [1209/36]

Hayır dua fevkalade alkış.

12509. Turna gibi talimci askerdir derler. [1209/37]

12510. Turna katarı kılavuzsuz olmaz. [1209/38]

12511. Turnaya göre Bağdat uzak değil, derler. [1210/01]

12512. Turnaya göre Bağdat, Basra uzak değil ama, kel tavuğa göre öyle mi ya? Demiş. [1210/02]

12513. Turna gibi kır ko, kır ko? [1210/03]

12514. Turna katarı gibi yola dizildiler. [1210/04]

12515. Turnayı gözünden vurdu, derler. [1210/05]

12516. Turna geliyor Bağdat'tan ne haber var? Hep kır ko- kır ko- kır ko? Leylekler de gelirler onlar da hep lak lak lak lak var, derlermiş demiş derler. [1210/06]

12517. Turna gözü gibi demir sudur, derler. [1210/07]

12518. Turna sürüden dışarı çıkmaz. [1210/08]

[Meḥmed Tefḫīk] *Mecmū'a min Nevādiri 'l-Üdebā ve Ātāri 'z-Zurefā (Nevādirü 'z-Zurefā)*²⁰⁰² [cüz'-i t̤ānī]²⁰⁰³ 122

12519. Turna gözü gibi asafî. [1210/09]

Ş. [Şināsī *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye* 312²⁰⁰⁴]

12520. Turna gibi yüksek uçar? [1210/10]

12521. Turna gözlü, zurna sözlü. [1210/11]

12522. Turna karnından çıkmış gibi. [1210/12]

12523. Turna telli, tûtî dilli güzelimdir. [1210/13]

[Meḥmed Tefḫīk] *Mecmū'a min Nevādiri 'l-Üdebā ve Ātāri 'z-Zurefā (Nevādirü 'z-Zurefā)*²⁰⁰⁵ [cüz'-i evvel]²⁰⁰⁶ 31

12524. Torba ile altın üstüdür desene. [1210/14]

12525. Torba değil ki ağzını burasın. [1210/15]

12526. Torba ile at tutulur. [1210/16]

12527. Torba ile dilenir, eliyle sadaka verir. [1210/17]

²⁰⁰¹ Şināsī - Ebü 'z-Ziyā: *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye*: Tutulmayan uğrı benden toğrı.: 312.

²⁰⁰² Yazmada: *Nevādir-i Zurefā'dan bir fıkıradur.*

²⁰⁰³ Yazmada: *Nevādir-i Zurefā'dan bir fıkıradur.*

²⁰⁰⁴ Şināsī - Ebü 'z-Ziyā: *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye*: Turna gözi gibi aşāfî.: 312.

²⁰⁰⁵ Yazmada: *Nevādir-i Zurefā'dan bir fıkıradur.*

²⁰⁰⁶ Yazmada: *Nevādir-i Zurefā'dan bir fıkıradur.*

12528. Dursun bakalım! [1210/18]

12529. Dur bakalım sonu nereye varacak? [1210/19]

12530. Dur bakalım ele iş yetişmez. [1210/20]

12531. Dur sen ben atayım, der. [1210/21]

12532. Durana (zararsız durana) dokunma, kaçanı kovma. [1210/22]

12533. Tura oyunu, dokuzdur. [1210/23]

Bir nev kağıt oyunudur.

12534. Dura dura ayağıma kara su indi, derler. [1210/24]

Muhibbî *Dīvān* [676, 2306, 4] [beyt]

bāğ-ı hüsninde şehā bir toğrı hizmetkār dur

turmağ ile indi servüñ ayağına kâre şu

12535. Dura dura turşu oldu, demiş. [1210/25]

12536. Turp ekdim şalgam çıktı. [1210/26]

Ş. [Şināsî *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye* 312²⁰⁰⁷]

12537. Turp gibi maşallah. [1210/27]

12538. Turbun sıkından seyregi iyidir. [1210/28]

Ş. [Şināsî *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye* 312²⁰⁰⁸]

12539. Turba göre, hıyara şeker, demiş. [1210/29]

*Hoca Nasreddin*²⁰⁰⁹ *Mesele malum*

12540. Turptan yağ çıkarır hasistir, derler. [1210/30]

Sirke...

12541. Dursun dedik dursun. [1210/31]

12542. Turla salından top atıldıysa bar başkadır. [1210/32]

[Ahmet Cevdet Paşa] *Tārīḫ-i Cevdet*²⁰¹⁰ 6, 72

12543. Turşuyu sen mi satacaksın yoksa ben mi? demiş. [1210/33]

*Hoca Nasreddin*²⁰¹¹ *eşegi aşırdırken söylemiş dèrler*

12544. Turşu suratlı! derler. [1210/34]

12545. Turşu kabı yanında durandan, perhiz tutuyor musun? suali elbette abestir, derler. [1210/35]

12546. Turşuyu bile İstanbulda, makamla satarlar! derler. “Lahanayı bir turşu var, ay turşucu. [1210/36]

Birinci nakarattır.

12547. Tuz ekmek yediğin yere hıyanetlik eder isen; tuz ekmek gözüne, dizine durur derler. [1211/01]

12548. Tuz ekmek haini onmaz. [1211/02]

²⁰⁰⁷ Şināsî - Ebü 'z-Ziyā: *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye*: Turp ekdim şalgam çıktı.: 312.

²⁰⁰⁸ Şināsî - Ebü 'z-Ziyā: *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye*: Turbuñ sıkından seyregi iyidir.: 312.

²⁰⁰⁹ Yazmada: *Naşre 'd-dîn Ḥ'āce.*

²⁰¹⁰ Yazmada: *Cevdet Tārīḫi'nden bir fıkradur.*

²⁰¹¹ Yazmada: *Naşre 'd-dîn Ḥ'āce.*

12549. Tuz ekmek düşmanı. [1211/03]
 12550. Tuz ekmek hakkı büyüktür, ödenmez. [1211/04]
 12551. Tuz ekmek bitilen yere hıyanetlik olmaz. [1211/05]
 12552. Tuz ekmek hakkı için söyle, derler. [1211/06]
 12553. Tuz ekmek kapısına hıyanet olmaz. [1211/07]
 12554. Tuzsuz ekmek çılka (mayasız) olur. [1211/08]
 12555. Tuz ekmek hakkı da mı yok? derler. [1211/09]
 12556. Tuz ekmek hakkı bilmek gerek. [1211/10]
 12557. Tuz ekmek haini ibnû' l-Alkamî gibi. [1211/11]
 12558. Tuz ekmek hakkını bilmeyen akıbet gözden çıkar. [1211/12]

Ş. [Şināsî *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye* 313²⁰¹²]

Beyt

*her ta 'āmıñ leḍḍeti tuzdan çıkar
 tuz ekmek kadrini bilmeyen 'ākıbet gözden çıkar*

12559. Tuz ekmek kadrini bilmeyen gözden çıkar! [1211/13]
 12560. Tuzunu ekmeğini yediğin kimseye faide et, faide etmesin bile zarar etme! demişler. [1211/14]
 12561. Tuzu nem almaz, derler. [1211/15]
Pervasızlık...
 12562. Tuzu kuru adamdır, demişler. [1211/16]
 12563. Tuzsuz tatsız. [1211/17]
 12564. Tuzsuz pelte gibi sallanma. [1211/18]
 Ş. [Şināsî *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye* 313²⁰¹³]
 12565. Tuzu, biberi yerinde. [1211/19]
 12566. Tuzluca geldi. [1211/20]
 12567. Tuzlu oturdu. [1211/21]

Sünbülzāde Vehbî *Dīvān* [25, 3]

*tuzlu oturur şoḡra şaḡın kıyma kebāba
 ey rind-i mey-āṣām biraz ḡaḡḡ-ı nemek tūt*

12568. Tuz gibi her aş girer. [1211/22]
 Ş. [Şināsî *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye* 313²⁰¹⁴]
 12569. Tuzladılar. [1211/23]
 12570. Tuzlalım da kokmayasın. [1211/24]
 Ş. [Şināsî *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye* 313²⁰¹⁵]
 12571. Tuz tat getirir, kız yad getirir? [1211/25]

²⁰¹² Şināsî - Ebü 'z-Ziyā: *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye*: Tuz etmek ḡaḡḡını bilmeyen 'ākıbet gözden çıkar.: 313.

²⁰¹³ Şināsî - Ebü 'z-Ziyā: *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye*: Tuzsuz pelte gibi sallanma.: 313.

²⁰¹⁴ Şināsî - Ebü 'z-Ziyā: *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye*: Tuz gibi her aş girer.: 313.

²⁰¹⁵ Şināsî - Ebü 'z-Ziyā: *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye*: Tuzlalım da kokmayasın.: 313.

12572. Tuzsuz çorba gibi tadı yok. [1211/26]

Ş. [Şināsī *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye* 313²⁰¹⁶]

12573. Tuzun azı da birdir, çoğu da. [1211/27]

Ş. [Şināsī *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye* 313²⁰¹⁷]

12574. Dosdoğrusu böyledir demiş. [1212/01]

12575. Dosdoğru özün gibi adamdır derler. [1212/02]

12576. Doğsdoğrusunu söyledi. [1212/03]

12577. Tostoparlak. [1212/04]

12578. Tosturdu? [1212/05]

12579. Tosun gibi maşallah. [1212/06]

12580. Tosundan bir gün olur, öküz olur. [1212/07]

12581. Tavşan öküz araba devirir, taşan kazan ateşi söndürür. [1212/08]

Taşmak öküzün sağa veya sola eğrilerek yoldan çıkmasına derler.

12582. Tûtî gibi boğuk sesli. [1212/09]

12583. Tûtî meşreptir derler. [1212/10]

12584. Tûtî gibi hodbin olup demsaz olma demiş. [1212/11]

Yahyā Naẓīm *Dīvān-ı Belāğat- 'unvān-ı Naẓīm* [Kıṭ'a 217]

*bülbül gibi geh zār u nizār-ı 'aşk ol
gül gibi geh zīb-i bahār-ı 'aşk ol
tûtî gibi hod-bîn olup dem-sāz olma
hem āyine hem āyine-dār-ı 'aşk ol*

12585. Tûtî kuşuna dil öğretilmekle tercüman olmaz, sözü tercüman olsa bile özü insan olmaz. [1212/12]

Fuzûlî Dīvān [482, XIII, 3] [Muḳaṭṭa'āt]

*eyleseñ tûtîye ta 'līm-i edā-yi kelimāt
nuṭḳı insān olur ammā özü insān olmaz*

Yahyā Naẓīm *Dīvān-ı Belāğat- 'unvān-ı Naẓīm* [Kıṭ'a 217]

*dildārı görüb la 'lini vaşf eyle Naẓīmā
mir 'ata baḳub tûtî-i şîrîn kelimāt ol*

12586. Tûtî dil bilmekle insan olmaz. [1212/13]

12587. Tûtî gibi söylenir. [1212/14]

12588. Tûtî söyler, kumru dinler, bülbül öter dilber inler. [1212/15]

12589. Tûtî söyler ama insan olamaz. [1212/16]

Ş. [Şināsī *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye* 314²⁰¹⁸]

12590. Tûtî gibi hep boğazdan söyler, boğuk derler. [1212/17]

12591. Tûtînâme meseli mi okudu? [1212/18]

²⁰¹⁶ Şināsī - Ebü 'z-Ziyā: *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye*: Tuzsuz çorba gibi tadı yok.: 313.

²⁰¹⁷ Şināsī - Ebü 'z-Ziyā: *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye*: Tuzun azı da birdir çoğu da.: 313.

²⁰¹⁸ Şināsī - Ebü 'z-Ziyā: *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye*: Tûtî söyler ammā insān olamaz.: 314.

Ş. [Şināsī *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye* 314²⁰¹⁹]

12592. Tûtî güzel söz söylerse, baba hindi de iyi düşünür? demiş. [1212/019]

*Hoca Nasreddin*²⁰²⁰

12593. Dokuz attırır günler- martın sonu, nisanın dokuzuna kadar olan günlerdir, ki iki dokuz hesap olunur derler. Mart dokuzu, fırtınalı günler. [1212/20]

12594. Dokuz donlu kıl donlu. [1212/21]

12595. Dokuz türlü tabak -yemek- dokuzu da kabak ister ye ister yeme! demiş. [1212/22]

12596. Dokuz ay, on gün anasının karnında nasıl sabretmiş? derler. [1212/23]

12597. Dokunma zülf-i yâre yılan hikâyesidir, demişler. [1213/01]

12598. Doğan (hasım hasma) doğana tapışır, yatka -yabancıya- bela yapışır demişlerdir. [1213/02]

12599. Doğan burunlu tutî dilli. [1213/03]

12600. Doğan gibi uçar. [1213/04]

12601. Doğanı elinden kaçırdı. [1213/05]

12602. Taçlı doğan kuşu, devlet kuşu derler. Hümâ-yı devlet hümâ-yı cennet kuşu tabir olunur ki kadim akvam-ı Türkân hükümdarlarının bayraklarında resimleri menkuştur. Hümâ-yı cennet yani [...] tesmiye ettikleri bir nev [...] kuşunun resmi ismidir. [1213/06]

12603. Doğan durmaz ziyankâr olduğu için. [1213/07]

Mevzundur.

[Şolağzâde Mehmed Hemdemî Çelebî] *Şolağzâde Târîhi*²⁰²¹ 229

12604. Doğrular doğru söyleyenler, hep birdir.

H. ['Abdü 'l-Halîm Hakkî]

Zira doğruluğu söylemek, doğru söylemektir! Eğri otur, doğru söyle! Allahu âlem bi 's-sevap.

12605. Doğan doğuranındır. [1213/08]

12606. Doğan, doğan ile yat yabancı soğan ile. [1213/09]

Muhibbî *Dîvân* [786, 2713, 2] [beyt]

ol hümâyı bāl-ı himmetle şikâr étsem ne tağ

'âciz olmaz çün şikârında toğanuñ yügregi

12607. Doğan ile şikâr avlanır, torba ile at. [1213/10]

12608. Doğan -hasım kişi- doğana yat yabancı sayılmaz. [1213/11]

12609. Doğan şikârını -sayd ve şikâr kuşu- tutmaktan aciz kalmaz, demişler. [1213/12]

12610. Doğan doğana tapışır, yatka (yabancıya) bela yapışır, derler. [1213/13]

Burada doğan kelimesi karındaş ve yahut karındaş gibi hasm ve [...] doğan çocuğa ad konur.

²⁰¹⁹ Şināsī - Ebü 'z-Ziyâ: *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye*: Tûtî-nâme meteli mi okudu.: 314.

²⁰²⁰ Yazmada: *Naşre 'd-dîm H'âce*.

²⁰²¹ Yazmada: *Şolağzâde Târîhi* 'nden bir fıkradur.

12611. Doğurmayan inek, doğurmayan kadın, kain doğurmayan katır gibidir! Bunlar tek bir can beslerler, faideleri sahibine olmadığı gibi, kendilerine de hemen yok. [1213/14]

12612. Doğuran ile doğurmayan elbette bir değil! [1213/15]

12613. Doğuran inek öldükten sonra sütü olurmuş. [1213/16]

12614. Doğurmayan doğurana sevmezmiş, derler. [1213/17]

12615. Doğmayan çocuğa don biçilmez. [1213/18]

12616. Doğmayan çocuğa ad konulmaz. [1213/19]

12617. Doğmadık çocuğa kaftan biçilmez. [1213/20]

Ş. [Şināsī *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye* 309²⁰²²]

12618. Doğmadan gün, neler tulû eyler! [1213/21]

Mevzundur.

Ḥıfzī [*Manzūme-yi Ḍurūb-i Emtāl* 16] [mısrā'²⁰²³]

12619. Doğmayan çocuğa don biçilmez. [1213/22]

12620. Doğma delidir, derler. [1213/23]

12621. Doğma delidir, sonradan değil? demiş. [1213/24]

12622. Doğma deli soy kovar. [1213/25]

12623. Doğma akıldır. [1213/26]

12624. Doğmak ölmek içindir. [1213/27]

12625. Doğmak ölmek için, yemek yaşamak için. [1213/28]

12626. Doğmak ölmek için, yaşamak bilmek için, demişler. [1213/29]

12627. Doğduğu gün öldüğü gün. [1214/01]

12628. Doğdu boğmaya gelmez. [1214/02]

Ş. [Şināsī *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye* 308²⁰²⁴]

12629. Doğurmayan sığırdan süt umma! [1214/03]

12630. Doğru söze akan sular; öten kuşlar durur! derler. [1214/04]

‘Arabzāde Kudsī *Kāmūs-ı A'lāmdan* 5 beyt

henüz daḥi ana raḥminde iken

ne kanlar yutdurur baḡa devr ān

toḡaldan dā'im aḡlamaḡdır işi

daḥi güldürmedi bir laḡza bir ān

12631. Doğduktan beri yüzü gülmemiş, derler. [1214/05]

12632. Doğduğın yerden büyüdüğün yer yeḡdir. [1214/06]

12633. Doğduğın yeri unutma! [1214/07]

12634. Doğar elemle, geçer dert ile ölür gamla, bilinse ad demdir safası insanın! [1214/08]

12635. Doğru söz, hakimi yanıltmaz. [1214/09]

²⁰²² Şināsī - Ebü 'z-Ziyā: *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye*: Toḡmadık çocuğa kaftān biçilmez.: 309.

²⁰²³ Ḥıfzī: *Manzūme-yi Ḍurūb-i Emtāl*: toḡmadan gün neler tulû' eyler: 16.

²⁰²⁴ Şināsī - Ebü 'z-Ziyā: *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye*: Toḡdı boḡmaya gelmez.: 308.

12636. Doğru söze, doğru fetva verilir. [1214/10]

12637. Doğruyu tervic mucib-i şeref ve batıla yardım israftır. [1214/11]

Cümel-i hikemiye...

12638. Doğru söz inci bile olsa acı gelir. [1214/12]

12639. Doğru söz yasak değil, doğru söze can kurban! derler; fakat doğru söz dinlenmeyen yerde kulağa girmez, bıçak gibi karna girer! Eğri yalan söz, yılan gibi her yere girer derler. [1214/13]

12640. Doğru söz acıdır, doğru gönüllerin tacıdır, dertlilerin ilacıdır, dertsizlerin [...]. [1214/14]

12641. Doğru adam, serbest olur- hürdür- doğru adam hürdür, eğri insan esirdir, demişler. [1214/15]

Bâkî *Dîvân* [249 , 398, 5] [beyt]

*taķılur saṇa ḥançer gibi eğri
atılur oķ gibi yābāne ṭoĝru*

Kāzım Paşa beyt

*ṭoĝrılar oķ gibi yabana atıldı gitdi
egriler yay gibi elde nümāyān ḳaldı*

Muḥibbî *Dîvân* [808, 2795, 4] [beyt]

*her dem raķībî kendüzine yā gibi çeker
yābāna atar oķ gibi ol ḳaşı yā bizi
sevdā-yı bûy-ı zülf ile ṭolu dimāĝımız
serden Muḥibbî ḳıḳara sır bu hevā bizi*

12642. Doğru ok yabana atılır, eğri hançer gibi sana takılır, demiş. [1214/16]

12643. Doğrular ok gibi yabana atılır, eğriler yay gibi elde kalır. [1214/17]

12644. Doğruyu ok gibi atarlar, eğriyi yay gibi asarlar. [1214/18]

12645. Doğruyu ok gibi yabana atarlar, eğriyi yay gibi dara asarlar. [1214/19]

12646. Doğru söz acı dahi olsa doğrudur. [1214/20]

12647. Doğru söyleyeni dokuz köyden kovarlar derler ki mizac-ı ahaliye muvafık gelmezse demektir. [1214/21]

12648. Doğru ile gez ki seni ser-bülend ede. [1214/22]

Mevzundur.

12649. Doğru ol ki elif gibi evvel olasın, eğri (yaman) olma ki ya gibi ahirde kalasın! [1214/23]

12650. Doğru söz acı dahi olsa feleğin sillesinden yeğdir, demişler. [1214/24]

12651. Doğruyu, dokuz köyden kovmuşlar; uğruyu -eğriyi- on köye sığdırmışlar! derler. [1214/25]

12652. Doğru ile yoldaş ol ki elif olasın, eğriden (yamandan) hazer eyle ki yay pa olmayasın! [1214/26]

12653. Doğuran ile doğurmayan bir değil! [1214/27]

12654. Doğuran anadan doğan dana gerek. [1214/28]

12655. Doğuran analar el üstünde gezer doğurmayan analar dil üstünde gezer. [1214/29]

Fuzûlî Dîvân [479, 5, Muḳaṭṭa'ât]

*doğruluğ ile iste 'ulüvv-i maḳām kim
geldükçe ḫālūne vère derd-i felek revāc
doğruluğ ile ḫarflere şadrdur elif
yā ḫarfini ayağa bıraḳmıṣdır i 'vicāc
doğrılar ile gez ki seni ser-bülend eder
eğriler ile eyleme elbette imtizāc
ya iḥtilāṭı eyle serîr oldı pāy-māl
başda maḳām dutdı elif nūsret ile tāc*

12656. Doğuran dört bağlar, doğrumayan dert bağlar derler. [1214/30]

12657. Doğuran kısarak utansın demiş. [1214/31]

12658. Doğuran ana dokuz dertli, doğrumayan ana doksan dokuz dertli demişler. [1214/32]

12659. Doğurandan doğan yeğdir. [1214/33]

12660. Doğru adam doğru oturur, doğru dinler, doğru söyler, doğru bakar! Eğri adam, eğri oturur, eğri dinler, eğri söyler, eğri bakar! Zira kalp, kalbi değıştiri demişler. [1214/34]

12661. Toğru insan eğri -yalan- söylemez! derler. [1214/35]

12662. Doğruya hak yardımcısıdır! derler. [1214/36]

12663. Doğru söze, doğruya hak [...]! Zira doğru sözden, doğru izden ayrılmamak gerek! demişler. [1214/37]

12664. Doğrunun muini Allah'tır. [1215/01]

12665. Doğruya hak yardımcısıdır. [1215/02]

Muḫibbî Dîvân [296, 907, 5] [beyt]

*ey Muḫibbî şāf-dil hem pāk-meşreb ol yüri
kim **ṭarîḳi ṭoğrıdur lābüd anı Ḥālîḳ sever**
beyt*

*istiḳāmetde gerekdir rûş-ı şıdḳ u tebāt
ḳademin merkeze ḳor devrde perkārıḡ uci*

12666. Doğruyu halk da sever halk da sever. [1215/03]

12667. Doğru söz bilene bilgi başı, bilmeyene bileği taşıdır, demişler. [1215/04]

12668. Doğrunun yardımcısı Allah'tır. [1215/05]

Ş. [Şināsî *Ḍurûb-ı Emtāl-i 'Oṭmāniyye* 309²⁰²⁵]

Lā beyt

*insana şadāḳat yaḳıṣur görse de ikrāḥ
yardımcısıdır ṭoğrılarıḡ ḫazret-i Allāḥ*

12669. Doğru hesap, doğru kitap. [1215/06]

12670. Doğru hesap, doğru kılıç. [1215/07]

12671. Doğru sözden zarar gelmez, gelse bile zarar sayılmaz. [1215/08]

²⁰²⁵ Şināsî - Ebü 'z-Ziyā: *Ḍurûb-ı Emtāl-i 'Oṭmāniyye*: Toğrunuḡ yardımcısı Allahdır.: 309.

Sırrı Paşa *Hazine-yi Evrāk*²⁰²⁶ 11

Hakk sözı kimiñ lisānından şadır olursa olsun kabūl ile andan intifā'a çalışmak başır olanıñ şı 'ārıdır.

12672. Doğru söyle de, düşman sansınlar. [1215/09]

Tedābir-i umūr risālesinden bir fıkradır 14

Ekteriyā toğrı sözi diñleyüp muқтаziyātına mütāba 'at etmek egri sözi eşidüp aña tābi 'olmağdan güc gelür eşe de yine toğrı söz söylemek ve eşitmek için nefsi icbār itmelidir. Hākīm-i meşhūr (Soğrağa) müraca 'atıyla bir iş için istifsār re 'y ederler. O da re 'yini beyān eyler eşe de sāliller re 'yini beğenmediklerini digerlere söylemiş ve anlar da Soğrağa ifāde-yi hāl etmesi üzerine Soğrağ re 'yimiñ kabūl ve inhāsı lāzım degil sözümüñ toğrı olması muқтаzıdır ben söyleyeyim de ister kabūl etsünler ister etmesünler cevābını verirler.].. ilā āhirihi.

12673. Doğru söyle ki canın da doğru çıksın. [1215/10]

12674. Doğru söyle doğru dinle. [1215/11]

12675. Doğru dinle, doğru söyle. [1215/12]

12676. Doğru söyle, isteyen dinlesin. [1215/13]

12677. Doğru söze kim ne der? [1215/14]

12678. Doğru söz acıdır, doğruların tacıdır, demişler. [1215/15]

12679. Doğru söze dil alıştır, doğru işe el alıştır. [1215/16]

12680. Doğru söz -hak söz- acıdır. [1215/17]

Ş. [Şināsī *Durūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye* 308²⁰²⁷]

12681. Doğru söze can kurban. [1215/18]

12682. Doğru söze akan sular bile durur, derler. [1215/19]

12683. Doğru söze Mecnun bile razı! [1215/20]

12684. Doğru söz, acı dahi olsa yine doğrudur. [1215/21]

12685. Doğru sözü kimin ağzından çıksa çıksın dinlemek gerek! [1215/22]

12686. Doğru sözü düşmanın dahi söylese dinle! [1215/23]

12687. Doğru sözlü ol, ki herkesin zem ve kadehinden uzak olasın! [1215/24]

Noşirvān

12688. Doğru söz, eğri kalpleri kırar. [1215/25]

12689. Doğru söz yemin istemez. [1215/26]

12690. Doğru söyleyenin düşü olmazmış, derler. [1215/27]

Çelebizāde 'Āşım beyt

*dürüst-gūy olanıñ kimse yāri olmaz émiş
nifāk bilmeyiñ i 'tibārı olmaz émiş*

12691. Doğru söyleyeni şehirden kovarlar. [1215/28]

Ş. [Şināsī *Durūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye* 309²⁰²⁸]

²⁰²⁶ Yazmada: *Hazine-yi Evrākdan bir fıkradır.*

²⁰²⁷ Şināsī - Ebü 'z-Ziyā: *Durūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye*: Toğrı söz acıdır.: 308.

²⁰²⁸ Şināsī - Ebü 'z-Ziyā: *Durūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye*: Toğrı söyleyeni şehirden koğarlar.: 309.

12692. Doğru söyleyeni dokuz köyden kovarlarmış. [1215/29]

12693. Doğru söz söyleyeni dokuz mahkeme kapısından kovarlarmış? derler. [1215/30]

12694. Doğru sözü kadı dahi dinlemezmiş? “Nitekim selamünaleyküm kör kadı sözü gibi!” [1215/31]

Beyt-Farsî

*hemîşe yâr hâtr dâr naşîbî rast güftâr
zebânend degil mi çekdigi her bâr kânâr*

12695. Doğru söyleyenin bir ayağı üzengide gerek. [1215/32]

12696. Doğru söyleyeni dokuz köyden kovarlar. [1215/33]

12697. Doğru söz arar isen çocuklardan sor, derler. [1215/34]

12698. Doğru söz ok gibi, eğri söz yay gibidir! demişler; biri yabana atılır biri sigaya çekilir. [1215/35]

12699. Doğru söyle ki canın doğru çıksın? derler. [1215/36]

12700. Doğru söyleyeni dokuz köyden kovarlar, derler. [1215/37]

Pek doğru sözdür.

12701. Doğru söyleyici sen mi kaldın. [1215/38]

12702. Doğru kalpten doğru niyet doğru söz çıkar, doğru niyet, doğru söz, daima hakikat çıkar! demişler. [1215/39]

12703. Doğru söyleyeni dokuz köyden kovmuşlar; lakin ancak onuncu köyde kadı zuhurunda hakk-ı şهادette bulmuşlar! [1216/01]

12704. Doğru niyet, doğru kalpten çıkar, derler. [1216/02]

12705. Doğru da doğru söyleyen de pişman olan aç gözlü de karnı doyan görmedim! demiş. [1216/03]

Ehl-i ʿirfāndan birisi.

12706. Doğru, su kabağı gibi batmaz! [1216/04]

12707. Doğru söz, taş deler, eğri söz baş deler! demişler. [1216/05]

12708. Doğru söz baldan tatlı doğru sevene. [1216/06]

12709. Doğru söz bal acısına benzer! [1216/07]

12710. Doğru sözden, ters damga, eğri bıçaktan ters hançer?! [1216/08]

[Meḥmed Tevfîk] *Mecmūʿa min Nevādir-i ʿl-Üdebā ve Âtāri ʿz-Zurefā (Nevādirü ʿz-Zurefā)*²⁰²⁹ [cüzʾ-i evvel]²⁰³⁰102

12711. Doğruyu söylemek, iki dünyada fevz ü necattır. [1216/09]

12712. Doğru mevlasından başka kimseden korkmaz. [1216/10]

12713. Doğru sözden, doğru yoldan hak şaşırmasın. [1216/11]

12714. Doğru yoldan şaşmamak gerek. [1216/12]

12715. Doğru Hüda da sever, kul da! [1216/13]

12716. Doğru minare sarsılsa da yıkılmaz. [1216/14]

12717. Doğru sarsılır ama yıkılmaz. [1216/15]

²⁰²⁹ Yazmada: *Nevādir-i Zurefāʾdan bir fıkradur.*

²⁰³⁰ Yazmada: *Nevādir-i Zurefāʾdan bir fıkradur.*

12718. Doğru yolda düşen, tez kalkar. [1216/16]
 12719. Doğruluk minarede kalmış onun da içi eğri. [1216/17]
 12720. Doğruluktan ayrılmamak gerek. [1216/18]
 12721. Doğruluk gibi iyi huy olmaz. [1216/19]
 12722. Doğrular ok gibi menzile tez varır. [1216/20]

Dāniş beyt

*heb tğrılıkla vāşıl olur tēz menzile
 pek de yabana atmayalım istiḳāmeti*

12723. Doğruluk su kabağıdır batmaz. [1216/21]
 Ş. [Şināsī *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye* 309²⁰³¹]
 12724. Doğru yola git eğriden sap! [1216/22]

[Dede 'Ömer Rüşenī²⁰³² *Ātār-ı 'Aşk*, 49 [beyt]

*ki senden benlügen gidince cehd et
 şalup egri yolu tğrı yola git*

12725. Doğruluk hak kapısıdır. [1216/23]
 12726. Doğru yoldan ayrılmamak gerek. [1216/24]
 12727. Doğru yol dururken, eğri yola gitme; yahşı adını, yaman etme! demişler. [1216/25]
 Fuzūlī [*Dāstān-ı Leylīvü Mecnūn* 67, 648]

*niçün öziñe ziyān edersen
 yahşı aduñı yamān edersen*

12728. Doğru yoldan giden menzile tez varır, eğri yoldan giden geç varır. [1216/26]
 Sünbülzāde Vehbī *Dīvān* [34, 4]

*Şeh-rāh-ı istiḳāmete var sālīk ol yūri
 güçdür vuşul menzile olduḳda rāh kec*

12729. Doğruluk gibi serbestlik olmaz. [1216/27]
 12730. Doğruluk gibi güzel huy olmaz. [1216/28]
 12731. Doğrusu böyle, demiş. [1216/29]
 12732. Doğrusu ben de şaştım bu işe. [1216/30]
 12733. Doğrunun gemisi sallanır ama batmaz. [1216/31]
 12734. Doğrusu şütüre (deveye) münasip sanat kazarlık? [1216/32]

Mevzundur.

Hıfzī [*Manzūme-yi Ḍurūb-i Emtāl* 16] [mışrā²⁰³³]

12735. Doğruluk insana meziyetir, eğrilik insana eziyettir demişler. [1216/033]
 12736. Doğrusu buna diyecek yok! [1216/34]
 12737. Doğruyu hüda da sever, kul da sever. [1216/35]

²⁰³¹ Şināsī - Ebü 'z-Ziyā: *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye*: tğrusı şetre münāsib şan'at kazārlık: 309.

²⁰³² Yazmada: *İbrāhīm Gülşenī*.

²⁰³³ Hıfzī: *Manzūme-yi Ḍurūb-i Emtāl*: tğmadan gün neler tülū' eyler: 16.

12738. Doğruyu dokuz köyden kovmuşlar, onuncu köyde bulmuşlar, hak kapısından getirmişler derler. [1216/36]
12739. Doğruyu²⁰³⁴ dokuz köyden kovmuşlarken, uğruyu²⁰³⁵ on köye sığdırmışlar, derler. [1217/01]
12740. Doğru ol! Ko, seni eğri ağaçta assınlar, demiş. [1217/02]
12741. Doğrusu sohbetine doyum olmaz senin ferah mukulesidir, derler. [1217/03]
- [Meḥmed Tevfīk] *Mecmū'a min Nevādiri'l-Üdebā vü Ātāri'z-Zurefā (Nevādirü'z-Zurefā)*²⁰³⁶ [cüz'-i evvel, 34]
12742. Doğrunun rehberi (kılavuzu) vicdan, uğrunun kılavuzu şeytandır, derler. [1217/04]
12743. Doğru yoldan hak şaşırtmasın. [1217/05]
12744. Doğruluktan 'aziyyet çıkar, eğrilikten eziyet çıkar, demişler. [1217/06]
12745. Doğrulup gelmiş misafir, düşman da olsa koğulmaz²⁰³⁷ (kovulmaz). [1217/07]
12746. Doğru yol uzun da olsa yormaz. [1217/08]
12747. Doğru kişi yorulsa da yolundan kalmaz. [1217/09]
12748. Doğru yolun yolcusu adaşmaz²⁰³⁸ (şaşırmaz), derler. [1217/10]
12749. Tokmaksız (zerde-hoşaf) pilav zor yenir. [1217/11]
12750. Tokmakçısı var, derler. [1217/12]
12751. Dokunan²⁰³⁹ bez arşın²⁰⁴⁰ ister. [1217/13]
12752. Tufan-ı gamda ademe lazım mı ömr-i Nuh! [1217/14]

²⁰³⁴ Yazmada: *toğruyu*. Yazmada *doğru* kelimesi *doğrı*, *doğru*, *toğrı* ve *toğru* olmak üzere her biri Osmanlı Türkçesinde de müstamel olan dört farklı imla ile kullanılmıştır. CLAUSON: *EDPT*: *toğuru*: 473^a. REDHOUSE: *TaEL*: *doğru*: 924^a; *toğru*: 1256^b; *toğrı*: 1257^a. TDK: *DS*: *toğru*: X, 3944^a.

²⁰³⁵ Bu kelimeyi hem *oğrı* hem de *uğrı* okumak mümkündür. CLAUSON: *EDPT*: *oğrı*: 90^a. Ş. Sāmī: *KT*: *oğrı*: I, 209^a. REDHOUSE: *TaEL*: *oğrı*: 257^a. TDK: *DS*: *oğrı*: Hırsız.: VIII, 3269^a; *oğru* (I): Hırsız.: VIII, 3269^a; *oğru* (II): Gizli yapılan iş.: VIII, 3269^a; *ugrı*: Hırsız, yolkesen.: XI, 4025^a; *uğru* (I): Hırsız, yolkesen.: XI, 4027^b; *uğru* (II): Gizli.: XII, 4783^a; *uğru* (II): Hırsız.: XII, 4783^a.

²⁰³⁶ Yazmada: *Nevādir-i Zurefā'dan bir fıkra-yı latıf edür*.

²⁰³⁷ Yazmada bu kelime, *kov-* ve *koğ-* olmak üzere iki farklı imla ile kullanılmış. CLAUSON: *EDPT*: *kov-*: 580^b. Ş. Sāmī: *KT*: *kogmak*: Arkasına düşmek, ta'kib etmek.: II, 1104^a. TDK: *TTS*: *koğmak*: IV, 2602; *kovmak* (koğmak): IV, 2679. TDK: *DS*: *koğmak*: Sürekli arkasına düşmek, izlemek.: VIII, 2902^b; *koğmak* (II): İz sürmek, izlemek.: XII, 4563^a. TDK: *TS*: *kovmak*: 1491^a. Şeyh Süleymān: *LÇvT'O*: *koğmak*: 237^b. ÖNER: *K-TTS*: *kuv-*: 308^b. TOPARLI-VURAL-KARAAATLI: *KTS*: *kov-* (I): 155^a; *kov-* (II): 155^a.

²⁰³⁸ Şeyh Süleymān: *LÇvT'O*: *adaşmak*: Yolu gâ'ib etmek. Şaşırmak. Sehv ü ḥaṭā etmek. Müşareketle teğannī ve terennüm etmek.: 7^a. 'Abdü'l-Ḳayyūm 'Abdü'n-Nāsır oğlu: *Lehce-yi Tatarî*: *adaşmak*: cild-i evvel, 13^b. MUZAFAROV-MUZAFAROV: *KTT-TT-RS*: *adaşmaq*: Şaşırmak.: 40^b. ÖNER: *K-TTS*: *adaş-*: 1. Yolunu kaybetmek, yoldan çıkmak. 2. Yanlış fikirde olmak. 3. Kötü yola girmek.: 25^a.

²⁰³⁹ Yazmada: *toğkunan*. Osmanlı Türkçesinde *doku-* kelimesi, her biri yazmada da kullanılmış olan *doğu-*, *toğu-* ve *toğu-* imlaları ile müstameldir. CLAUSON: *EDPT*: *tokı-*: 467^a. Ş. Sāmī: *KT*: *toğumak*: II, 903^b. REDHOUSE: *TaEL*: *toğumak*: 612^a; *doğumak*: 924^a; *toğumak*: 1258^b. Hüseyin Kāzım Qadrī: *TL-TDİvEL*: *toğumak*: ikinci cild, 205^b; *doğumak*: ikinci cild, 794^b; *toğumak*, *doğumak*: üçüncü cild, 443^a.

²⁰⁴⁰ Yazmada: *arşun*. Türk lehçelerinde *arşun*, *arşın*, *arşin* ve *alçin* şeklinde yer alan bu kelime, Pehlevîce *araşn*'den (yeni Farsça *araş*, *raş*) gelmektedir. Dirsekle orta parmak ucu arasındaki kısmı ifade eder; Arapçası *dirā*'dır. Geniş bilgi için bk. ERKAL, M.: "Arşın", *DİA*: 3, 411^a-413^b. STEINGASS: *CP-ED*: *araş*: 37^a; *raş*: 577^a. Kelime, yazmada iki farklı imla ile (*arşın*, *arşun*) kullanılmış. TDK: *DS*: *arşın* (I): 1. 40 cm.lik uzunluk ölçüsü. 2. Açılmış iki kol arasındaki uzunluk. 3. 65 cm.lik uzunluk ölçüsü. 4. Büyük adım. 5. 12 karış. 6. 75 cm.lik uzunluk ölçüsü.: I, 333^a; *arşun*: *Metre*.: I, 333^a.

Mısrā'-yı Es'ad

12753. Tufan-ı bela önü alınmaz gibi. [1217/15]

12754. Tufan zamanından kalma gemi gibi. Tufan bu esânî-yi tarih-i beşerdir, Hazret-i Nuh aleyhisselâm onun için ebû'l-beşer-i sâni denmiştir, demişler. [1217/16]

12755. Tufan asa yağmur yağdı, derler. [1217/17]

12756. Tufandan bahseder, acep Nuh gemisinden mi çıkmış? [1217/18]

12757. Tufandan bahseder. Nuh aleyhisselâm gemisinden de haber verir? [1217/19]

12758. Tok evin aç kedisi. [1217/20]

T. [Ebü'z-Ziyā *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye* 310²⁰⁴¹]

12759. Tok gözlüde aç görmedim, aç gözlüde tok! [1217/21]

H. ['Abdü'l-Halīm Hakkî] mısrā'

12760. Tok iken yemek yapan kendi mezarını kendi kazar, var iken yokum diyen kendi adın yoksullar defterine kendi yazar, demişler. [1217/22]

12761. Tok acıkmaz, aç doymaz, derler. [1217/23]

Ki tok gözlü insan aç kalmaz, aç gözlü insan da doymak bilmez demektir. Onun²⁰⁴² için denmiştir ki doymayan gözü toprak doyurur. Doyan gözü yaprak doyurur.

12762. Tok, açın kadrini bilmez; sağ, hastanın hâlini bilmez, derler. [1217/24]

12763. Tok, güzel, (dosdoğru)²⁰⁴³ pek sözlü olmak, aç gözlü, acı -yalan- sözlü olmaktan yeğdir, demişler. [1217/25]

12764. Tok, açın hâlinde anlamaz (bilmez). [1217/26]

Ş. [Şināsī *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye* 310²⁰⁴⁴]

12765. Tokum diyen tok olur, yokum diyen yok olur. [1217/27]

12766. Tok, ağırlamak güçtür. [1217/28]

12767. Tokun sesi çıkmaz, açın sesi çıkar. [1217/29]

12768. Tokum diyen aç kalmaz, yokum diyen tok olmaz. [1217/30]

12769. Tokum diyecek yerde yokum deme, derler. [1217/31]

12770. Tok gözlü bay olur, aç gözlü geday²⁰⁴⁵ olur belki rüsvay olur, derler. [1217/32]

12771. Tok gözlü olmak gerek, tok gözlü, pek -mert- sözlü olmak gerek. [1217/33]

12772. Tok gözlü, doğru sözlü gerek. [1217/34]

²⁰⁴¹ Şināsī - Ebü'z-Ziyā: *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye*: Tok evin aç kedisi.: 310.

²⁰⁴² Yazmada: *anıy*. CLAUSON: *EDPT*: a: 1^a; ol: 123^a. Ş. Sāmī: *KT*: an: z. Zāmīr-i gā'ibiñ mücerred ve mef'ûl-i ileyhden başka ahlvalinde ve hurûfa iltisâkında "o" yerine müsta'mel şureti olup aşlı "o"dur ve /n/ yalnız hüsn-i şavt için girer. Binā'^{en}-aleyh; *anlar, anıy, anı, andan, ansız, ancıleyin* yerine *onlar, onuñ, om, ondan, oncıleyin* yazmak daha doğrudur.: I, 55^b.

²⁰⁴³ Yazmada: *toştoğrı*. CLAUSON: *EDPT*: toğuru: 473^a. REDHOUSE: *TaEL*: doğru: 924^a; toğru: 1256^b; toğrı: 1257^a. TDK: *DS*: toğru: X, 3944^a.

²⁰⁴⁴ Şināsī - Ebü'z-Ziyā: *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye*: Tok açın hâlinde anlamaz.: 310.

²⁰⁴⁵ Aslı Farsça olan ve 'fakir, dilenci' manalarındaki bu kelimenin Farsçada hem *gadā* hem de *gadāy* biçimi mevcuttur. STEINGASS: *CP-ED*: gadā: 1075^a; gadāy: 1075^a. Kelime, Osmanlı Türkçesinde ise daha çok *gadā* biçimi ile müstameldir. Ş. Sāmī: *KT*: gadā: II, 1151^c. REDHOUSE: *TaEL*: gadā: 1530^a. Yazmada kelimenin hem *gadā* hem de *gadāy* biçimi kullanılmıştır. Kelimenin bay (zengin) kelimesiyle birlikte kullanıldığı yerlerde, ses uyumunu sağlamak için, *geday* biçimi ile kaydedildiği anlaşılmaktadır.

12773. Tok geçirir, aç seğirir. [1217/35]
12774. Tok karına pehlivanlık olmaz! [1217/36]
12775. Tok karına iş olmaz. [1217/37]
12776. Dokunma²⁰⁴⁶ karı kargaya, onun üstü bezden gereğidir, demiş. [1217/38]
 Hıvāce Naşre'd-dīn²⁰⁴⁷
sapunı kapan kargaya
12777. Dokunmayana, dokunmazlar. [1217/39]
12778. Dokunma daza belası yukar, belası yoksa cālâsı²⁰⁴⁸ (iftirası) yukar (bulaşır). [1217/40]
12779. Tok arslan şikâr alamaz. [1217/41]
12780. Tok köpek av almaz. [1217/42]
12781. Tokum diyecek yerde yokum der, demiş. [1217/43]
12782. Dokunan bezin kıymeti, dokuyan kızın kıymetini gösterir derler. (hünerini) [1218/01]
12783. Dokuyan, okuyandan karlıdır! “Muallim, müteallimden karlıdır demek olur” [1218/02]
12784. Dokuzu bir har ile gelmişler. [1218/03]
Mevzundur.
 Hıfzî [Manzûme-yi *Ḍurûb-i Emtâl* 17] [mısrâ²⁰⁴⁹]
12785. Dokuzu bir eşekle gelmiş. [1218/04]
12786. Dokuz türlü aş, dokuzu da kabak kabilindendir! derler. [1218/05]
12787. Dokuz temenna ile selam verdi derler. [1218/06]
12788. Dokuz türlü aş (yemek) dokuzu da kabak, dokuz nefer, kiyav (güveyi) dokuzu da ahmak! derler. [1218/07]
12789. Dokuz olur, on olur, hep Allah'ın dediği olur derler. [1218/08]
12790. Dokuz vurdular. [1218/09]
Oyun...
12791. Dokuzu almadan gitmezler, derler. [1218/10]
Kadimde Türk kabilelerinin düğünün ertesi gün iki ailenin görüş tanışında dokuz parçadan ibaret çamaşırın [...] güveyi tarafından verilmek âdetidir.
12792. Dokuz çıkmadan tuş etmek istemez, dokuz der, on demez, illa dokuz illa dokuz der durur, derler. [1218/11]
12793. Dokuzu vermeyince onu kurtaramazsın. [1218/12]

²⁰⁴⁶ Yazmada *dokun-* kelimesi, üç farklı imla ile (طوقنمق, طوقنمق, طوقنمق) kullanılmış. Kelimenin ilgili imlalarının üçü de Osmanlı Türkçesinde müstameldir. CLAUSON: *EDPT*: tokın-: 471^a. TDK: *TTS*: dokunmak: II, 1196; dokunmak: II, 1198. Ş. Sāmī: *KT*: tokunmak (طوقنمق): II, 902^c; tokunmak (طوقنمق): II, 903^b. REDHOUSE: *TaEL*: dokumak: 924^a; tokunmak: 1258^b; tokunmak: 1259^a. Aḥmed Vefîk Pâşâ: *Lehce-yi 'Otmânî*: tokunmak: cüz'i-evvel, 549^b. Hüseyin Kâzım Kadri: *TL-TDİVEL*: tokumak, dokumak: üçüncü cilt, 443^a.

²⁰⁴⁷ Yazmada: *Hoca merhum*.

²⁰⁴⁸ TDK: *DS*: cālā (IV): İftira.: III, 849^b.

²⁰⁴⁹ Hıfzî: *Manzûme-yi Ḍurûb-i Emtâl*: tokuzu bir har ile gelmişler: 17.

Ş. [Şināsī *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Oṭmāniyye* 307²⁰⁵⁰]

12794. Dokuz ayın son çarşambası bir araya geldi desene! derler. [1218/13]

Ş. [Şināsī *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Oṭmāniyye* 307²⁰⁵¹]

12795. Dokuz ay anasının karnında nasıl sabretmiş. [1218/14]

12796. Dokuz ayda tonkayıp çıktığına bak? derler. [1218/15]

12797. Dokuz ay on gün anasının karnında nasıl dayanmış da durmuş! derler. [1218/16]

Sabırsızlara...

12798. Dokuzuyla ölmeyen onuyla hiç ölmez, derler. [1218/17]

12799. Dokuz oğlu bir baba besler; bir babayı dokuz oğul besleyemezmiş. [1218/18]

12800. Dokuz öksüz ile bir mağaraya kapanmadı ya! derler. [1218/19]

Ş. [Şināsī *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Oṭmāniyye* 307²⁰⁵²]

12801. Dokuz, bir daha demez. [1218/20]

12802. Dokuz deli, dokuz mahalleye sığmaz, derler. [1218/21]

12803. Dokuz derviş bir posta sığar, dokuz bir deli dokuz mahalleye sığmaz! derler. [1218/22]

12804. Dokuz derviş bir posta sığar, iki padişah bir posta sığmaz. [1218/23]

12805. Dokuz sayısı Türklerce meşhur-ı kelâmdır; dokuz [...] hediyenin cins ve adedi olmasa görüş tanış etmez, derler. [1218/24]

12806. Dokuz tura oyunu meşhurdur. [1218/25]

12807. Dokuz abdal bir kaşıkla geçinir. [1218/26]

Ş. [Şināsī *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Oṭmāniyye* 306²⁰⁵³]

12808. Dokuz köseye bir kaşık yetişir, derler. [1218/27]

12809. Dokuz at bir kazığa bağlanmaz. [1218/28]

12810. Dokuz at bir kazığa bağlanır, bir at ile bir eşek bağlanmaz, demişler. [1218/29]

12811. Dokuz donlu kıl donlu, Türkmen elli! [1218/30]

12812. Dokuz kurda bir arslan ne yapsın! [1218/31]

12813. Dokuz keçeli [...] gibi kurulur. [1218/32]

12814. Dokuz kere dolandırdı, demiş. [1218/33]

[Şolâkzâde Meḥmed Hemdemî Çelebî] *Şolâkzâde Tārîḫi* ²⁰⁵⁴ 408

12815. Dokuz köyden kovulmuşa döndü. [1218/34]

12816. Dokuz kürek bir değneği. [1218/35]

Ş. [Şināsī *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Oṭmāniyye* 307²⁰⁵⁵]

12817. Dokuz kör, bir değnekle yedilir, dokuz katar bir merkeple dokuz kör bir değnekle yedilir. [1218/36]

²⁰⁵⁰ Şināsī - Ebü 'î-Zîyâ: *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Oṭmāniyye*: Tokuz vèrmeyince onı kırtaramazsın.: 307.

²⁰⁵¹ Şināsī - Ebü 'î-Zîyâ: *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Oṭmāniyye*: Tokuz ayın çarşambası bir yere geldi.: 307.

²⁰⁵² Şināsī - Ebü 'î-Zîyâ: *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Oṭmāniyye*: Tokuz öksüz ile bir mağaraya mı kapandı.: 307.

²⁰⁵³ Şināsī - Ebü 'î-Zîyâ: *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Oṭmāniyye*: Tokuz abdāl bir kaşıkla geçinür.: 306.

²⁰⁵⁴ Yazmada: *Şolâkzâde Tārîḫi* 'nden bir fıkradur.

²⁰⁵⁵ Şināsī - Ebü 'î-Zîyâ: *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Oṭmāniyye*: Tokuz kürek bir degnegi.: 307.

12818. Dokuz köre bir değnek yetişir amma dokuz topala dokuz değnek gerek! demiş. [1218/37]

12819. Dokuzda bir. [1218/38]

12820. Dokuz yüz doksan dokuzunu veren Allah, birini dahi verse gerek demiş. [1218/39]

*Nasreddin Hoca*²⁰⁵⁶...

12821. Dokuzu ile ölmeyen, biri ile ölmez, demiş. [1218/40]

12822. Dokunma zülf-i yâre yılan hikâyesidir! demiş, derler. [1219/01]

12823. Dokuz mahalleyi bir münafık alt üst eder. [1219/02]

12824. Doksan dokuz hıyar eğri bir doğru sen mi kaldın? demiş. [1219/03]

Bu söz hem gafletten ikaza, hem ifsâd-ı ahlâka delalet eden sözdür!

12825. Doksan dokuz hıyar eğri yalnız birisi doğru çıkmış, ne fayda? [1219/04]

12826. Doksan dokuzuyla ölmeyen biriyle hiç ölmez, derler. [1219/05]

12827. Doksan dokuzu bir araba gelse bana demez, derler. [1219/06]

12828. Doksana yaşın erse dünyada kendini yok san, derler ki yaş doksan kendini dünyada yok san, yaş seksen kendini ihtiyarlar arasında an. [1219/07]

12829. Doksan dereden su getirir. [1219/08]

12830. Doksan sene yaşasan sonu yine ölümdür. [1219/09]

12831. Doksan dünyada kendini yok san. [1219/10]

12832. Domuz²⁰⁵⁷, domuzu²⁰⁵⁸ çalmaz²⁰⁵⁹. [1219/11]

12833. Domuz²⁰⁶⁰ domuzu²⁰⁶¹ dalmaz! [1219/12]

12834. Domuza²⁰⁶² dalanma. [1219/13]

12835. Domuza²⁰⁶³ dalanmaktansa çalıyı dolanmak yeğdir. [1219/14]

12836. Domuza [...] saza düşer! [1219/15]

Lâ beyt

*iẖtilâf̱ etme f̱ürû-māye ile
mübteḍel zümresi pes-pāye ile*

Diyârbekirli Selîm Paşa beyt

*seyyi 'ât insāna nef̱s-i kemterînden gelür
her ḥacālet ādeme sū'-i ḳarîminden gelür*

²⁰⁵⁶ Yazmada: *Mollâ Naşre 'd-dîm H'âce.*

²⁰⁵⁷ Yazmada: *toḡuz, toḡuz.* CLAUSON: EDPT: toḡuz: 527^b.

²⁰⁵⁸ Yazmada: *toḡuz.*

²⁰⁵⁹ CLAUSON: EDPT: çal-: 417^b. Şeyḫ Süleymân: *LÇvT'O*: çalmaḳ: Darb etmek. Urmak. Düşürmek.: 148^b. TDK: DS: çalmak (VIII): Saldırıp ısırarak, sokmak, yaralamak.: III, 1060^b. “Domuz, domuzu çalmaz.” atasözü *çal-* fiilinin *vur-* manasına gelmesinden dolayı “Domuz, domuza vuramaz.” manasında kullanılmıştır. “Domuz, domuzu çalmaz (vuramaz).” atasözüne “Köpek, köpeği ısırılmaz.” ve “Köpek, köpeği yemez.” atasözlerini bu bağlamda örnek verebiliriz. Şinâsî - Ebü 'z-Ziyâ: *Ḍurûb-ı Emtâl-i 'Otmâniyye*: Köpek, köpeği yemez.: 396. ‘Abdü 'l-Ḥalîm Ḥaḳḳî: *Atalar Sözi*: Köpek, köpeği ısırılmaz.: II, 1522/ek/01.

²⁰⁶⁰ Yazmada: *toḡuz.*

²⁰⁶¹ Yazmada: *toḡuzu.*

²⁰⁶² Yazmada: *toḡuz.*

²⁰⁶³ Yazmada: *toḡuza.*

12837. Domuza eşen (beraberinden) saza (bataklığa) düşer derler. [1219/16]
12838. Domuzdan bir kıl kopsa da kârdır, derler. [1219/17]
12839. Domuz her hayvandan başka yer içer bedmahlukdur ki otun kökünü yer kurutur. [1219/18]
12840. Domuzdan kıl koparmak hünerdir. [1219/19]
12841. Domuzun alası (alacası) kolay olmaz hep domuzdur, derler. [1219/20]
12842. Domuzun burnunu kulağını kesmişler, yine domuz yine domuz. [1219/21]
12843. Domuz gördüğünü çalar. [1219/22]
12844. Domuz damına tıktılar desene derler. [1219/23]
12845. Tonga akıl, manka burun? [1219/24]
12846. Tonga (kısadır) akli ermez, mankadır açık söylemez? derler. [1219/25]
- [İbrāhīm-i Peçevî] *Tārīḫ-i Peçevî*²⁰⁶⁴ 96
12847. Dondurma²⁰⁶⁵ gibi dondu. [1219/26]
12848. Tunguç²⁰⁶⁶ evlat (ilk evlat) onun tatlı olur, ot ocakta yadlı olur; songuç evlat hem tatlı hem de yurt ocağında adlı olur, -namzed- olur! derler. [1219/27]
12849. Domuzun yatağında, çocuğu (yavrusu) da olur. [1219/28]
12850. Dolu vurmuş karpuzda benzer suratlı, derler. [1219/29]
12851. Doluya tutulmuşa dönmüş. [1219/30]
12852. Doluya koydum almadı, boşa koydum dolmadı. [1219/31]
- Toka verdim almadı, açta verdim doymadı arkasını koymadı, bırakmadı, derler.*
12853. Doluya koydum almadı, boşa koydum dolmadı, derler. [1219/32]
12854. Doluya koysam almaz, boşa koysam dolmaz. [1219/33]
- [Dede ‘Ömer Rüşenî²⁰⁶⁷] *Âtâr-ı ‘Aşk* 41
- dolu kaba şu girmez néce koyulsun
bu sözi aḥmaḳ olan néce tuysun
şu dolsa daḥı şuyı koymaḳ olmaz
bu söz bir ince sözdür toymaḳ olmaz*
12855. Dolular gibi geleler ol an, oldı meydan cenkte galtan. [1219/34]
- [Şolaḳzāde Meḥmed Hemdemî Çelebî] *Şolaḳzāde Tārīḫi*²⁰⁶⁸ 552
12856. Dolu kap, su almaz, dolan tulum, son vermez! derler. [1219/35]
12857. Dolu bardak su almaz. [1219/36]
- Ş. [Şināsî *Ḍurūb-ı Emtāl-i ‘Oṭmāniyye* 310²⁰⁶⁹]
12858. Dolu kase, fağfur da olsa sada vermez; hasis kişi zengin de olsa malından zekat ve sadaka vermez, derler. [1220/01]
- Rāḡıb Paşa [*Ḍivān-ı Rāḡıb Meḥmed Paşa* 22²⁰⁷⁰] beyt

²⁰⁶⁴ Yazmada: *Peçevî Tārīḫi*'nden bir fıkradır.

²⁰⁶⁵ Yazmada: *ṭondurma*.

²⁰⁶⁶ CLAUSON: *EDPT*: tun: 513^a.

²⁰⁶⁷ Yazmada: *İbrāhīm Gülşenî*.

²⁰⁶⁸ Yazmada: *Şolaḳzāde Tārīḫi*'nden bir fıkradır.

²⁰⁶⁹ Şināsî - Ebü 'z-Ziyā: *Ḍurūb-ı Emtāl-i ‘Oṭmāniyye*: Tolu bardaḳ şu almaz.: 310.

*kāse-yi leb-rēz faǧfūr olsa da vérmez şadā
tervet efzāyış bulınca aǧniyā hissetlenür*

12859. Tulumu dolduran zengin kişi, sahi olmaz; saran -bahil- olur! derler. [1220/02]

12860. Dolu dizgin. [1220/03]

Ş. [Şināsī *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye* 310²⁰⁷¹]

12861. Dolu dizgin gider! [1220/04]

12862. Tulum gibi! [1220/05]

12863. Tulumu yağlıdır. [1220/06]

12864. Tulum düdük çalmaz derler ama, tulum nefes alır, nefes-i tulum düdüğü çalar demektir. [1220/07]

İranda şehīden vefat eden Şehzāde Sulṭan Bayezid Hān merḥūmuǧdur

beyt

*ben nēce zāyi ' edem tūl-i emelle nefsi
kalmadı derre kadar dilde bu dünyā hevesi*

12865. Tūl-i emel, sabr-ı Eyüp ile, uzun ömür ister derler. [1220/08]

12866. Tūl-i emel ashabı, umur ve husus kısa günlerde tesviye edemezler. [1220/09]

İbn Sīnā²⁰⁷²

12867. Tūl-i emel nefes tüketir. [1220/10]

12868. Tūl-i emel, ömür kısaltır. [1220/11]

12869. Tūl-i emel gibi. [1220/12]

[Meḥmed Tefḫīk] *Mecmū'a min Nevādiri 'l-Üdebā ve Ātāri 'z-Zurefā* (Nevādirü 'z-Zurefā)²⁰⁷³ [cüz'-i evvel]²⁰⁷⁴ 111

12870. Tok acıkmam aç doymam sanırmış. [1220/13]

12871. Tok açın hâinden haberi olmamış, tok açın hâinden anlamazmış, derler. [1220/14]

12872. Dul kadın gibi. [1220/15]

12873. Dul kadına duvak yaraşmaz. [1220/16]

12874. Dul kadın kendini kız sanırmış. [1220/17]

12875. Tomruklu deve gibi titiz. [1220/18]

12876. Tumanbayın tomar-ı ömrünü dürdüler. [1220/19]

12877. Domuzu bulsa kuyruğundan yutar. [1220/20]

12878. Domuzu kuyruğundan yutar. [1220/21]

12879. Tuna suyu gibi bulanık akar. [1220/22]

12880. Domuzdan bir kıl koparsa da kârdır. [1220/23]

12881. Domuz huylu domuz derler. [1220/24]

12882. Doymayan gözü toprak doyurur, bilmeyen gözü yokluk bildirir, derler. [1220/25]

²⁰⁷⁰ Meḥmed Şalāḫī: *Kāmūs-i 'Otmānī*: efzāyış: [kısım-ı evvel] 142^a.

²⁰⁷¹ Şināsī - Ebü 'z-Ziyā: *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye*: Tolu dizgin.: 310.

²⁰⁷² Yazmada: *ḥikmet-i ibn Sīnā*.

²⁰⁷³ Yazmada: *Nevādir-i Zurefā'dan bir fıkradur*.

²⁰⁷⁴ Yazmada: *Nevādir-i Zurefā'dan bir fıkradur*.

- 12883.** Domuza eren -yoldaş olan- saza düşer derler. [1220/26]
- 12884.** Davarı davarcı bakar, kapıyı bekçi. [1220/27]
- 12885.** Duygusuz, uygusuz, uygunsuz, yolsuz, sırasız, sabırsız, soysuz, huysuz, saygısız, terbiyesiz, ila âhirihi hep bir babdandır! derler. [1221/01]
- 12886.** Duygusuz -hiss-i idrâk- kaygısız insan; insan -âdem- olmaz, soysuz, saygısız, huysuz insan adam da adam olmaz. [1221/02]
- 12887.** Toy (bir nev kaba kuş) gibi adam. [1221/03]
Ahmak kaba.
- 12888.** Toy oltaya gelmez. [1221/04]
- 12889.** Doyduktan sonra tatlı acı gelir, aç olana acı badem, acı patlıcan da olsa baldan pekmezden tatlı gelir! derler. [1221/05]
- 12890.** Duygusuz ile kaygısız birlikte gezer, soysuz ile saygısız -huysuz- dirlik gezer! derler. [1221/06]
- 12891.** Toy -düğün- yapmadan gelin güveyi olmak ayıptır! demişler. [1221/07]
- 12892.** Toya gitsen doyup git, yeni donunu giyip git! derler. [1221/08]
- 12893.** Toya giden, doymak için gitmez. [1221/09]
H. [‘Abdû ’l-Halîm Hakkî]
- Belki eşi dostu, hasım hasmı dost düşmanı tanışıp bilişmek söyleşip anlaşmak gözleşip dertleşmek, gülüşmek, öyle toyda, düşünde kırk yıllık öyle dernekte, kırk günlük dost olur.*
- 12894.** Toy vergisi -pay- hatırlık; Tanrı vergisi ihsanı doyumluk! derler. [1221/10]
- 12895.** Toyda (düğünde) anam yok, katlamada (poğaça) taam yok, derler. [1221/11]
- 12896.** Doyurmaksızın gelip ısırın itten, doyurarak gelip ısırın it elbette ehven düşmandır, derler. [1221/12]
- 12897.** Doymayan gözü, toprak doyurur; doyan gözü yaprak da olsa doyurur, derler. [1221/13]
- 12898.** Doymayan gözü toprak doyurur. [1221/14]
- 12899.** Doymak bilmez oburdu, derler. [1221/15]
- 12900.** Doya doya ağladı. [1221/16]
- 12901.** Doya doya sevişemedi. [1221/17]
- 12902.** Doymayan hain kurdun eceli boğazdandır, doymayan oburun eceli de abur cubur ile boğazındandır, derler. [1221/18]
- 12903.** Toyda -düğünde- doyan ile doymayan bir değil; biri davula oynar, diğeri gölgesine oynar biri davetli olduğu için, diğeri davetsiz geldiği için. [1221/19]
- 12904.** Doyumluk (ulufe, bahşiş) vermemişler ya! derler. [1221/20]
- 12905.** Doyumluklarını aldılar. [1221/21]
[Şolağzâde Mehmed Hemdemî Çelebî] Şolağzâde Târihi²⁰⁷⁵ 479
- 12906.** Toya -dügüne- varsan doyup -yiyip- var, yeni donun -kürkün- giyip var! demişler. [1221/22]
- 12907.** Toy -toymak masterından- toyluk gün- düğün, o da bir gün! derler. [1221/23]

²⁰⁷⁵ Yazmada: Şolağzâde Târihi'nden bir fıkıradur.

12908. Toy bin kişilik ise düğün iki kişiliktir! demiş derler. [1221/24]
 12909. Toy saygısı, sayı ile değil, pay vergisiyle karşılıklıdır! derler. [1221/25]
 12910. Doydun ise [...] demiş. [1221/26]
 12911. Toy davetlisi telli pullu turna ile al kasnaklı, davullu- zurna ile karşılanır! Davetsiz çin suratlı elinde katranlı [...] -kamçılı zurna- [...] ile karşılanır! derler. [1221/27]
 12912. Toyladı, munderin böreği, lezzeti mezzeti! demiş. [1221/28]
 12913. Toyladı şekerli halka. [1221/29]

Ş. [Şināsī *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye* 315²⁰⁷⁶]

Zı (Z)

[Aḥmed Vefīk Paşa] *Lehce-yi 'Otmānī* [cüz'-i evvel 559^a]

Zı- Elif-bānı yirminci harfi. Ebced hesabında tokuz yüz. Ecnebī kelimelerde müsta'mel olup Türkîde hēç yokdur.

12914. Zalim erkek, hilekâr kadından korkarmış! derler. [1221/30]
 12915. Zalim, zendost olanların hakkından hilekâr kadınlar gelir, derler. [1221/31]
 12916. Zalimin zulmü artarsa mazlumun ahı da artar, derler. [1221/32]
 12917. Zalimin zulmü artarsa, Cenab-ı Hakk'ın hışmı da artar. Zalimlerin zulmü artarsa, Cenab-ı Hakk'ın kahrı da artar, derler. Zalimin zulmü artarsa mazlumun ahı Cenab-ı Hakk'ın, kahr-ı hışmı artar! Zira mazlumun ahı, perde kalmaz, zalimi tutar! Hak ve adalet yerini bulur! Mazlumun divan-ı hak ve adalette yüzü gülür! demişler. [1221/33]
 12918. Zalimin zulmü, vebalin cezasıdır, demişler. [1221/34]
 12919. Zalimlerin hakkında kılıcdan ziyade kalem gelir, demişler. [1221/35]
 12920. Zalim şerri, şeytan şerridir, derler. [1221/36]
 12921. Zalim üstüne zalim zuhuru, bela üstüne bela zuhuru kabilindendir, derler. [1221/37]
 12922. Zalimin zulmü artarsa mazlumun ahı, Cenab-ı Mevlâ'nın güvahi, hak ve adaleti de artar! derler. Zira eden bulur canı cezasız kalmaz, hak yerini bulur! demişler. [1222/01]
 12923. Zalim kendi çukurunu kendi kazar, demişler. [1222/02]
 12924. Zalim ettiğini bulur. [1222/03]
 Ş. [Şināsī *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye* 314²⁰⁷⁷]
 12925. Zalim ile başa çıkılmaz. [1222/04]
 12926. Zalimin zulmü artarsa Allah'ın kahr ve hışmı da artar, yani Allah'ın hışmına uğrar. Hak yerini bulur, derler. [1222/05]
 12927. Zalim Haccâc gibi zulmü tabiat edinenler, canlarını da zalimler önünde verirler, derler. [1222/06]
 12928. Zalim ettiğini elbette bulsa gerek. [1222/07]
 12929. Zalimin zulmü kendinedir; zira zalim zulmüyle hayır görsem gerek! demiş. [1222/08]

İbn Sīnā²⁰⁷⁸

²⁰⁷⁶ Şināsī - Ebü 'z-Ziyā: *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye*: Toyladı şekerli halka.: 315.

²⁰⁷⁷ Şināsī - Ebü 'z-Ziyā: *Ḍurūb-ı Emtāl-i 'Otmāniyye*: Zālīm êtdiğini bulur.: 314.

mazlūmuñ feryād u fiğānı elbet zālīmī maḥv u perīṣ ān eder

12930. Zalimin zulmünden sakınmak gerek. [1222/09]

12931. Zalimin zulmü varsa, mazlumun da Allah'ı var! derler. [1222/10]

12932. Zalimin zulmü, mazlumun ahıyla (sözüyle) mahvolur. [1222/11]

12933. Zalimin rişte-yi ikbâlini bir ah keser. [1222/12]

Lā beyt

zālīmīñ rişte-yi ikbālīni bir āh keser
mānī '-yi rızķ olanıñ rızķını Allāh keser

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM
DİZİN

1. Abaşız pehlivanlık olmaz. [1090/05]
2. Bu fenadan göçsen gerek ekdiğini biçsen gerek. [978/06]
3. Cam, camı keser; çivi, çiviye söker; fıkra, fıkraya benzer; sarhoş, sarhoşa benzer; eşek, eşeğe [...] vaka, vakaya benzer; [...] [809/08]
4. Dâ 'ül-kelb marazına tutulmuş gibi, derler. [876/25]
5. Dabbesi (at) habbesi yoktur. [878/03]
6. Dabbesi değil habbesi bile yoktur. [878/04]
7. Dâd ve feryat bu zalimin elinden. [878/14]
8. Dadanan ayı , kudurmuş kurttan beterdir! [1182/19]
9. Dadanan kurt, sürüden uzak yatmaz, derler. [1182/17]
10. Dadanan, kudurmuştan beterdir. [1182/16]
11. Dadananı serkdirmek güçtür. [1182/15]
12. Dadandırma deliyi, ne tas bırakır ne tuz? [1182/18]
13. Dadanmış seriktirmek güçtür. [878/06]
14. Dadanmış , kudurmuştan beterdir. [878/05]
15. Dadanmış kurdu seriktirmek (kaçırmak) zordur. [878/08]
16. Dadanmış, kudurmuştan kötüdür. [878/07]
17. Dadanmış, tadını almış. [878/09]
18. Dadısız lalasız büyümüş. [878/10]
19. Dağ yürümezse eren yürür, bağ görmezse bağcı görür: “İşte ben geldim, ya Hüda-yı Mevla'm! demiş, derler. [881/02]
20. Dağ ayısı. [1187/14]
21. Dağ ayısız olmaz. [1187/15]
22. Dağ başında bile (kahır) kâr eksik değil. [1187/16]
23. Dağ başında kar, insan başında kahır eksik olmaz. [1187/13]
24. Dağ başından duman, insan başından yaman eksik olmaz. [1188/10]
25. Dağ bile selam alır. [1187/31]
26. Dağ dağ üstüne olur, ev ev üstüne olmaz. [1188/20]
27. Dağ dağa kavuşmaz, insan insana kavuşur, derler. [1188/14]
28. Dağ dağa kavuşmaz, insan insana kavuşur. [1187/24]
29. Dağ dağa ulaşmaz, insan insana ulaşır. [1187/23]
30. Dağ fare doğrumuş, derler. [1187/36]
31. Dağ kibarı. [1188/19]
32. Dağ meyvesi acı da olsa devadır demişler. [1188/25]
33. Dağ ormandan olur. [1188/09]
34. Dağ taş bile dayanmaz. [1188/16]
35. Dağ tavşansız olmaz, çöl çoşansız olmaz, derler. [1187/30]
36. Dağ tavşansız olmaz. [1187/28]
37. Dağ tavşansız, köy köpeksiz olmaz! [1187/29]

38. Dağ tepesinde oturur gibi. [880/13]
39. Dağ üstü bağ. [1187/32]
40. Dağ üstünde bağ olur. [1187/33]
41. Dağ üstünde dağ var. [1187/34]
42. Dağ üstüne dağ yıkılır, bela üstüne bela! [1188/18]
43. Dağ yolu kestirme yoldur ama herkesin kârı değildir; dağ var yol verir, dağ var yol vermez; bağ var üzüm verir, bağ var üzüm vermez! demişler. [1188/23]
44. Dağ yürümezse abdal yürür. [1188/22]
45. Dağ yürütmezse, abdal yürür, demiş. [1188/26]
46. Dağa bağa varırmış, demiş, çingeneye baban varsın, demiş. [1200/26]
47. Dağa söyle, kendinden ibret al. [1187/43]
48. Dağalbaz (fetatçı). [892/11]
49. Dağalbaz daima asmak kollar, derler. [892/09]
50. Dağalbaz, hilebaz daima galip gelmez, derler. [892/14]
51. Dağalbazla takla atılmaz. [892/13]
52. Dağalbazla, hilebaz ip ister. [892/12]
53. Dağarcığı boynunda, tabağı elinde seyyah adam. [1200/22]
54. Dağarı taktı. [1200/21]
55. Dağası, ağası hep beraber geldiler desene. [1200/23]
56. Dağasına (soyuna) darıtmayan öküz, dalgır (alaca benekli hayvan) bulur, damarına darıtmayan sığır, salgır bulur. [1200/24]
57. Dağda bağ olur, bağda üzüm olur; üzümünden bana vermesen özünde gözüm olur, gözüm olmasa da sözüm olur, demiş. [880/01]
58. Dağda duman, dumanda yaman eksik olmaz, derler. [1187/22]
59. Dağda mı büyüdün? [1188/06]
60. Dağda tavşan izi aramaya benzer. [1188/08]
61. Dağda yaman çok bulunur. [880/11]
62. Dağdağa ile büyüyen baş, debdebe ile büyüyen başla tokuş edemez. [892/10]
63. Dağdağalı başı var. [892/03]
64. Dağdağası, debdebesi; bağı değil dağı bile aştı. [892/06]
65. Dağdağasız dünya değil ki? [892/07]
66. Dağdağasız dünya, debdebesiz düşün olmaz. [892/08]
67. Dağdağasız, debdebesiz dünya olmaz, derler. [892/05]
68. Dağdağa-yı dünyaya hatime çekti. [892/04]
69. Dağdaki gelir, bağdakini kovar. [880/09]
70. Dağdaki gelir, bağdakini kovar! [1187/40]
71. Dağdaki gelir, bağdakini kovar, sadede gelir, gaflet etme! derler. [1188/01]
72. Dağdakini bağa, bağdakini dağa kovarlar! [1187/41]
73. Dağdan büyük dağ var. [1188/03]
74. Dağdan dağa kaçır! [1188/04]

75. Dağdan gelen dağa gider. [1188/07]
76. Dağdan gelen hakikat sadanı dağdan haber verir sanma! Zira kendi sadandır sana kendinden haber verir! [1187/45]
77. Dağdan gelen mal kendi malın olmasa da dağdan gelen sada kendi sadandır! [1187/44]
78. Dağdan gelen sada sana senden haber verir! [1187/46]
79. Dağdan gelen sadaya kulak tut! [1187/42]
80. Dağdan gelip bağdakini kovdu. [1188/05]
81. Dağdan narin, dağın arkasında derler. [1187/35]
82. Dağı da var, bağı da var. [880/14]
83. Dağ-ı derun oldu, derler. [880/08]
84. Dağ-ı dil, dağ-ı derunumdur. [880/10]
85. Dağı, bağı! [1187/21]
86. Dağı, bağı... [880/12]
87. Dağılın biçareler için divan kaldı erteye. [1188/24]
88. Dağılın ey davacılar, divan kaldı erteye! demiş. [1188/29]
89. Dağın ağrısı tutmuş. [1187/20]
90. Dağına göre kâr yağı. [1188/02]
91. Dağlar bile misafir alır. [1187/25]
92. Dağlar her zaman misafir almaz. [1187/27]
93. Dağlar kadar günahına bir tövbe yeter. [1187/37]
94. Dağlar kadar günahına, darı kadar iman yeter! derler. [1187/38]
95. Dağlar kadar günahını, darı kadar iman götürür, deve kadar boyunu darı kadar akıl götürür derler. [1187/39]
96. Dağlar Mehmet Ali çağırıyor. [1188/21]
97. Dağlar misafir almaya başladı. [1187/26]
98. Dağları inletti, taşları titretti. [1188/15]
99. Dağları, taşları titretti. [1188/13]
100. Dağların şenliği ayı. [1188/17]
101. Dağlı bağı deme, dağdaki gelir, bağdakini kovar. [1188/12]
102. Dağlı tüfeği. [1188/11]
103. Daha adam olunca çok ekmek yersin, kırk fırın ekmek yersin! [908/03]
104. Daha aktan, karadan haberi yok, allamelik satar! [907/35]
105. Daha aktan, karadan haberi yok? [907/34]
106. Daha başı yaş, neler görür neler! [907/53]
107. Daha çelik çomak oynar. [907/49]
108. Daha çok isteyen, daha çok çalışmak gerek! demiş. [907/39]
109. Daha dur bakalım, dünkü çocuk! [907/45]
110. Daha dur bakalım, bu dünyanın germ ve serdin görmedin! Daha önünde bin köprü, yüz geçit, altmış dağ, altı deniz var! [908/08]

111. Daha dün bir, bugün iki! [907/36]
112. Daha dün ekmeğe mama, suya buda derdi; bugün baba mı olmuş? [907/47]
113. Daha dün tavuk iken bugün huros -horoz- olup başımızda öter, derler. [907/33]
114. Daha dünkü horoz iken bugün başta ötmek olur mu? [907/38]
115. Daha dünkü hortadan bugünkü horoz . [907/40]
116. Daha dünkü şeytan iken, bugün cin olup insan çarpmaya başladı, derler. [907/37]
117. Daha dünkü tavuktan bugün horoz olmuş. [907/42]
118. Daha dünya ve mâfihâdan haberi yok! [907/48]
119. Daha dünyadan, Konya'dan haberi yok! derler. [907/46]
120. Daha emdiği süt ağzında kokar! [907/44]
121. Daha kendi evinin kaç köşe olduğunu bilmezken, el evinin dört köşesinden haber vermek ister, derler. [908/02]
122. Daha kendi evinin kaç ocak, kaç bucak olduğunu bilmezken el âlemin, köşe bucağından dem vurur , derler. [908/01]
123. Daha kendi gözündeki merteği göremezken; el âlemin gözünden çöp ara, derler. [907/58]
124. Daha ne gördün ki? [908/06]
125. Daha ne ister efendim, daha ne ister! Koksun, koksun gül etsin başına taksın derler. [907/50]
126. Daha ne ister? Başına kel mi, yoksa tel mi? [907/51]
127. Daha neler var, neler var! [908/05]
128. Daha onun aradığı doğmadı! [907/55]
129. Daha öz başını bağlayamazken, düğün evinde, baş bağlayıcılığa çıkar, derler. [907/43]
130. Daha sağını, solunu öğrenememiş! derler. [908/04]
131. Daha sağını, solunu öğreninceye kadar çok sarımsak, soğan yemelidir, derler. [908/10]
132. Daha sen adam oluncaya kadar, daha çok fırının ekmeğini yiyeceksin, demiş. [907/41]
133. Daha senin boynuzun bitmedi, demiş. [908/07]
134. Daha yaşı ne başı ne? [907/54]
135. Dahası dağda , yarısı evde. [907/52]
136. Dahası var! [907/57]
137. Dahası, mahası yok! [907/56]
138. Dahi âlem var ise ben bilmem, o da âlem değil Allah âlem. [883/13]
139. Dahi bir daha gelmez, demiş. [883/11]
140. Dahi mahi ben bilmem, ahiyi isterim, der. [883/12]
141. Dahleden dinimize bari müslüman olsa! [909/11]
142. Daim âlemde temeddüh, baht ve talih eylesin. [877/13]
143. Daim bu dünya böyle gitmez. [877/06]
144. Daim Cenabıhakk'ın rızasını gözetmek gerek. [877/02]

145. Daim cihanda cahil mesut olagelmıştır, demiş [877/08]
146. Daim dubara olmaz. [877/11]
147. Daim eyler zahir ve batında taklîb-i umûr. [877/12]
148. Daim hak yolunu gözetmek gerek. [877/03]
149. Daim hatır için çiğ tavuk yenmez. [877/10]
150. Daim kendisini takdir, diğerini takbih eden insan olamaz. [877/20]
151. Daim olsun duası. [877/09]
152. Daim olur mu havasız dünya? [877/04]
153. Daim papaz, yağlı yemez. [877/07]
154. Daima [...] demişler. [877/34]
155. Daima acıya acı verirler, tatlıya tatlı. [876/35]
156. Daima âlemin kusurunu gören, kendi kusurunu göremez olur. [877/32]
157. Daima baklava börek de olsa yenmez. [877/23]
158. Daima baklava, börek yenmez. [876/36]
159. Daima beni dinle demek olmaz. [877/27]
160. Daima böyle müferrih mı bu cây-ı dil-güşâ? [876/34]
161. Daima cefa ve cevr çeker ağıya olan, her dem sefa ve zevk sürenler geda imiş. [877/25]
162. Daima değirmen dönmez. [877/17]
163. Daima düşmanın sözünü tekzip ile haset ve garaza haml etmek akıllı kasîr olanın kârıdır. [877/33]
164. Daima düşünülen şeyleri söylemek değil, söylenilen şeyleri düşünmek lazımdır. [877/18]
165. Daima hatır için çiğ tavuk yenmez, el eliyle yılan tutulmaz. Öyle şeyler görülür, derler. [877/01]
166. Daima huzûzat ve eğlencelere ziyade münhemik olanların akıbetleri gayet vahim olur. [877/22]
167. Daima insan bir hâl üzre yaşamaz; gâh bay gâh gedâ olur, gâh sağ gâh hasta olur, hâlden hâle girer, devran-ı âlem gerdiş-i eyyam böyledir, demiş. [876/32]
168. Daima iyiler ile ülfet etmek gerek; zira topal ile yola giden, giderek aksamaya başlar. [876/33]
169. Daima kendini beğenenler aldanırlar. [877/26]
170. Daima kendisini haklı, âlemi haksız görenler kendini haksızlıkta görür. [877/24]
171. Daima kız gibi bezenip duranından, mertlik yiğitlik asla umulmaz. [877/34]
172. Daima lokanta ile geçinmek ister. [877/15]
173. Daima mahzun ve meyyus olanın her bir muamelesinde noksan vardır. [877/19]
174. Daima nakısı âlâya çıkarır miyar. [877/14]
175. Daima nazardan karın doyuran, bir kere de lokantadan karın doyursa iyi ederdi, demiş. [877/16]
176. Daima papaz, yağlı yemez. [876/38]
177. Daima papaz, perhiz tutmaz, derler. [876/40]

178. Daima perhizle gün geçmez. [876/39]
179. Daima rüzgar bir karar esmez. [877/30]
180. Daima rüzgar bir taraftan esmez. [877/29]
181. Daima rüzgâr muvafık esmez. [877/05]
182. Daima taam necis (haram) olur; ama necis taam olmaz, demiş. [877/28]
183. Daima talih rüzgârı sana esmez, derler. [876/37]
184. Daima tatlıya tatlı verilir, acıya acı. [877/31]
185. Daima telezzüzatla meşgul olmak bedeni tahribe çalışmaktır. [877/21]
186. Daima yahşiye yahşi, yamana yaman verilir. [878/01]
187. Daima yel bir karar esmez. [878/02]
188. Daire çevirir. [879/24]
189. Daire, daire dolaşmakla kişi efendi olmaz. [876/26]
190. Dairenmâdar derviş gibi dolaştım, ne derdime deva buldum, ne derdimi alan oldu, demiş. [876/30]
191. Daire-yi devlette sakal ağartan ile değirmende sakal ağartan elbette bir değil. [876/29]
192. Daire-yi devlette sakal ağartmış adamdır, derler. [876/28]
193. Daire-yi edepte ömrü güzar olanlar hâlden, kâlden anlarlar; işaretten, irşattan bilirler, onlar kefiyü 'l-işare ehl-i irfanlardır, demiş. [876/31]
194. Daire-yi edepte söz nöbetledir, sıra iledir, derler. [876/27]
195. Dakik ister, un istemez. [893/13]
196. Dakika fevt etmez. [893/07]
197. Dakika ile iş görür. [893/09]
198. Dakikada bir ürer. [893/08]
199. Dakikası pahalı . [893/06]
200. Dal bastı kirazı gibi kızarmış. [880/23]
201. Dal bastı kirazı gibi. [1191/28]
202. Dal bastı, al bastı. [1191/30]
203. Dal bastı, al bastı. [880/24]
204. Dal bastı, ala ala bastı. [1191/29]
205. Dal gibi beli bükülmüş, mim gibi boynu bükülmüş biçaredir. [881/06]
206. Dal gibi beli bükülmüş. [881/04]
207. Dal gibi olmuş. [881/05]
208. Dal taban, düz taban, tabanı yassı hep bir. [1191/24]
209. Dal toz toprak kaldırır! [1191/35]
210. Dal, budak saldı; artık önüne çıkılmaz. [880/30]
211. Dal, budak saldı; her yer onun oldu. [880/31]
212. Dala basma kırılır, ele basma görülür! [1191/31]
213. Daladılar it gibi! [1190/34]
214. Dalalet ehli imana gelmez demişler. [1177/35]

215. Dalalet, cehalet veznindedir, dalalet cehaletten doğar, cehaletin cehaleti demektir ki, zulmetin zulmünü kabilinden olan bedbahttır! demişler. Firak-ı dalle zümre-i mülhiddir, mülhidin imanı sahih değildir. [1177/36]
216. Dalanan çingeneye döndü. [1190/32]
217. Dalda durmaz akbaba kuşu gibi. [880/27]
218. Dalda durmaz . [880/26]
219. Dalda durmaz çalı kuşu gibi? [1191/27]
220. Dalda durmaz. [1191/26]
221. Dalda durmaz. [880/28]
222. Dalda yaprak, yolda toprak olsa gerek. [1191/34]
223. Daldan dala konar murg-i dile benzersin. [881/03]
224. Daldan dala konar. [880/25]
225. Dalga atlatmak kabilindendir, derler. [1190/19]
226. Dalga olmakla saman batmaz, aman verilmekle yaman yatmaz! [1190/21]
227. Dalga olsa da saman yine üstünde gezer! [1190/20]
228. Dalga saymakla tükenmez, dalga saymakla uğraşmak; deli olmaya uğraşmak demektir. [881/07]
229. Dalgalı baş, dalgalı işle uğraşanlarıdır. [881/10]
230. Dalgalı deniz gibi çalkanır asker çıka geldi demiş. [1190/27]
231. Dalgalı denizde gemi sallansa gerek. [1190/26]
232. Dalgalı talazlı askerdir, derler. [1190/28]
233. Dalgasız iş, dalgalı baş. [1190/25]
234. Dalgıcın denize dalması elbette inciye olan tamahındandır. [881/08]
235. Dalgıç inciye muhtaç olmasa denize dalmaz , demiş. [881/09]
236. Dalı bakana dayak olsun, ayaksızlara ayak olsun, ayaklılara yamak olsun derler. [1191/32]
237. Dalına basma kırılır, alnına basma görülür. [880/22]
238. Dalına basmaya gelmez. [880/21]
239. Dalına bastı. [880/20]
240. Dalına binme düşersin, düşünce ona küsersin. [880/18]
241. Dalında eğilmeyen ağaç, tabağında hiç eğrilmez, derler. [880/15]
242. Dalında eğilmeyen, dayağında eğrilmez. [881/01]
243. Dalında eğilmeyince, dayağında hiç eğrilmez! [1191/25]
244. Dalkavuğun yüzü kızarıydı dalkavuk olmazdı? [1191/21]
245. Dalkavuk (talkavuk) mukallid, kaselis, çanak yalayıcı, yalan söyleyici, curcunacı, her kuyuya dalar tufeyli kimselere denir. [1191/11]
246. Dalkavuk çırağı? [1191/23]
247. Dalkavuk hep kör tavuk arar. [1191/15]
248. Dalkavuk kibarı. [1191/10]
249. Dalkavuk yalan dağarcığı koynunda taşır. [1191/33]

250. Dalkavuklar gibi, iyi misin? Şüphe yok, hasta mısın şüphe yok! Aç mısın şüphe yok, tok musun şüphe yok?! [1191/14]
251. Dalkavukların sermayesi yalandır! [1191/19]
252. Dalkavukluk da zamanede hüner sayılır. [1191/17]
253. Dalkavukluk eski zamandan kalma miras hünerdir. [1191/22]
254. Dalkavukluk etmemiş ama meclisinde bulunmuş, derler. [1191/20]
255. Dalkavukluk ile geçinir. [1191/16]
256. Dalkavukluk mesleğinden lezzet alanlar, başka meslekten haz etmezler mücerrebtir. [1191/12]
257. Dalkavuktan tasa sorma! [1191/13]
258. Dalkavuktan yakası açılmamış yalan mı istersin. [1191/18]
259. Dallandırdı, ballandırdı; açtı ağzını, yumdu gözünü. [880/19]
260. Dallı, budaklı. [880/29]
261. Dalma nuşta vakt-i zevalde/ tavşan kovar derler. [1192/01]
262. Dalsız, budaksız ağaç olmaz. [880/16]
263. Dalsız, budaksız ağaç olmaz; damarsız , tağabsız (köksüz) insan olmaz. [880/17]
264. Dalsız, budaksız ağaç, hamam kütüğü sayılır? [1191/36]
265. Dam ardında eşiği bulmuş da erkeğini dışisini arıyor. [881/25]
266. Dama (tuzağa) düştü. [881/31]
267. Dama dedi, dama çıktı çığoroz başı! [881/21]
268. Dama düşeriz gussadan azat olarak. [881/32]
269. Dama düşmez dâna eşk-i tere etmez nigâh! [881/33]
270. Dama düşmez dane-yi eşk-i tere etmez nigâh. [882/10]
271. Dama düşürdü. [881/35]
272. Dama oyunu; tamah, tamahkâr oyunu. [881/20]
273. Dama tahtası gibi kafası kalındır. [881/19]
274. Dama, dama dediler, damadın malını yediler; damat malını yedikten sonra haydi def ol! derler, demiş. [881/24]
275. Damacı, dandanacı bir arada. [881/23]
276. Damadın kötü olursa kızından, kızın kötü olursa damadından gör derler; her ikisi fena ise kendinden gör, demişler. [882/07]
277. Damarı gevşedi derler. [1192/03]
278. Damarı gevşedi.[1201/04]
279. Damarı tuttu derler. [1192/02]
280. Damarı yumuşadı derler. [1192/27]
281. Damarına (örfüne) çekmeyen insan olmaz, meğerki melez ola! derler.[1201/0]1
282. Damarına (suyuna çekmeyen adam). [1192/28]
283. Damarına (suyuna-köküne) tartmayan (çekmeyen) oğuzun, talhsiz (alaca) bulur öküzü –oğuzu- demişlerdir. [1201/07]
284. Damarına basma. [1201/01]

285. Damarına basma. [1201/02]
286. Damarına çekmiş derler. [1192/25]
287. Damarına dokundu derler. [1192/07]
288. Damarına girdi derler. [1192/09]
289. Damarına girdi. [1201/05]
290. Damarına tartmayan olmaz. [1201/03]
291. Damarına tartmayan, dağarına tartmaz. [1201/10]
292. Damarına, dağarına tartmayan kişi (adam) olmaz! [1201/09]
293. Damarlı adamdır derler. [1192/26]
294. Damarsız ağaç olmaz. [1201/06]
295. Damarsız -köksüz- insan değil ağaç bile olmaz.[1201/08]
296. Damayı dedi, çıktı. [881/18]
297. Damayı süren satrancı gören kazanır (oynar). [881/22]
298. Damayı süren; satrancı gören, bilen oynar. [881/17]
299. Damdan düşer gibi atılma, anlamadığın söze katılma! [881/28]
300. Damdan düşer gibi. [881/27]
301. Damdan düşse kedi gibi dört ayağı üstüne düşer. [881/30]
302. Damdan düştü, vay başım! [881/29]
303. Damdan düşen kedi gibi. [1192/06]
304. Damdan düşen, damdan düşenin hâlinde bilir. [881/26]
305. Damdan düşen, halden bilir derler. [1191/37]
306. Damdan düşer gibi söze katılmamak gerek. [1192/05]
307. Damdan düşer gibi. [1192/04]
308. Damdan düşmeyen, damdan düşenin hâlin ne bilsin! demiş. [1191/38]
309. Damdazlak eşek oğlu eşek, derler. [1192/15]
310. Damen âlûdeliği, ziynetidir bakkalın. [882/04]
311. Damen pak olanların yüzleri ak olur. [882/03]
312. Damen-i (etek) pake, pek yapış; ayrılma ismet peşinden. [882/05]
313. Damen-i hırka-yı şerifini bus edelim. [882/09]
314. Damen-i şahid-i maksud tez ele geçmez. [882/01]
315. Damen-i şerif hırkasın bus edelim. [882/08]
316. Damenini pek topla, dokunmasın çerkab-ı ab. [882/06]
317. Damgalı eşek gbi baş ortada bellidir? derler. [1192/16]
318. Dam-ı kadere tutulduk, kaldık. [881/34]
319. Damını pak, yüzü ak. [881/36]
320. Damızlık aygır gibi? [1192/11]
321. Damızlık kısrağ gibi. [1192/13]
322. Damızlık, kurt kabuğundan kurtulandan olur derler. [1192/14]
323. Damla, damlaya damlaya göl olur. [881/12]

324. Damlalı çeşmedir. [1192/17]
325. Damlasa göl olur, aksa yel! [1192/23]
326. Damlasa yalar. [881/13]
327. Damlası altın değer. [1202/21]
328. Damlası altına, can darısı gibi? [1192/19]
329. Damlası bir altın . [881/14]
330. Damlası yalar. [1192/20]
331. Damlasını altına satar? [1192/18]
332. Damlasını verir mi acaba? [881/15]
333. Damlatmaz bile? [1192/21]
334. Damlaya damlaya göl olur! [1192/22]
335. Damlaya damlaya göl olur. [1202/20]
336. Damlaya damlaya göl olur; amma aka aka göl kurur. [881/11]
337. Damlayan rahmet olsun. [1192/24]
338. Damlayan yaş, tekye damlamaz. [881/16]
339. Damsız, izansız. [882/02]
340. Dânâ kimse ne yaparsa tam yapar, deni kimse ne yaparsa kem yapar. [902/01]
341. Danadan ana olur, taydan at. [1193/04]
342. Danadan ana taydan at olur! [1194/13]
343. Danadır, anadır. [1193/03]
344. Dananın kuyruğu kopacak sıra geldi! [1202/25]
345. Dananın kuyruğu kopacak sıra şimdi geldi. [1193/02]
346. Dananın kuyruğu koptu. [1202/24]
347. Dananın kuyruğu şimdi kopacak. [1202/26]
348. Danası anası hep beraber gelmişler desene (yani bir hane halkından cümlesi) [1193/01]
349. Danasını al, anası da arkasından gelir demiş. [1202/27]
350. Danasıyla anasını beraber al ki malına mal katılsın, derler. [1202/28]
351. Dandanacı, danacı, dana görücü. [882/21]
352. Dandanası bilir, dandanacı herif. [882/22]
353. Dandini bebek, sakallı bebek oyununa döndü. [882/20]
354. Dane-çin (kuşların tane devşirmesi) olmak idi maksudımız gurbetten, tane-yi hâlini gördükte tutulduk, kaldık. [882/19]
355. Danış danış yine kalpağınla konuş derler. [1194/02]
356. Danış, dövüş. [882/14]
357. Danışan dağı aşmış. [882/11]
358. Danışan arabasını dağdan aşırılmış, danışmayan kişi arabasını dereye düşürmüş! derler. [1193/32]
359. Danışan dağ aşar. [1193/07]
360. Danışan dört bağlar, danışmayan dert bağlar! İçin için ağlar! demişler. [1193/01]

361. Danışan düşman dahi olsa doğru söz söylemek gerek. [1193/16]
362. Danışan düşman dahi olsa, hak sözünü saklama! [1193/19]
363. Danışan düşman ise, danıştıran haktır! [1193/17]
364. Danışan kişi dağ aşar, danışmayan kişii pek düz ovada bile yolunu şaşar demişler. [1193/08]
365. Danışan tan yıldızı gibi parlar. [1194/01]
366. Danışan yanılmaz, soran araştırmaz. [1193/06]
367. Danışan yol alır, danışmayan umalır kalır? [1194/04]
368. Danışan yol alır, danışmayan yolda kalır. [1193/28]
369. Danışan, yanılmaz, gerek evet, gerek hayır! desinler. Evvela danış, sonra kendi aklına hizmet eyle! derler demişler. [1193/13]
370. Danışana bakma, danıştırana bak! [1193/18]
371. Danışana danak ver. [1193/05]
372. Danışana doğru söz söylemek gerek. [1193/11]
373. Danışandan doğru söz esirgenmez. [1193/12]
374. Danışık döğüş. [1193/33]
375. Danışık dövüşü. [882/12]
376. Danışık güreştir derler. [1193/37]
377. Danışıklı donuşuklu iş tutar! derler. [1193/35]
378. Danışıklı döğüş ile, kör dövüşü bir değil! derler. [1194/03]
379. Danışıklı dövüş, danışıklı söz; damgalı mal gibi belli olur, derler. [882/13]
380. Danışiksız iş yapmak hatadır. [1193/20]
381. Danışmadan aşinalık, taştan katı gelir! [1193/36]
382. Danışmadan bakmadan kesilen sığırın karnından (karınında) ya baş çıkar ya taş! derler. [1193/31]
383. Danışmadan biçilen kaftanın peşi gelmez, danışmadan evlenenin eşi gelmez! derler. (ölenin) [1193/34]
384. Danışmadan don biçilmez. [1193/26]
385. Danışmadan don biçme, tatmadan su içme! [1193/24]
386. Danışmadan düğün eden taş ile döğüş eder. [1193/25]
387. Danışmadan düşünmeden yola çıkma! [1193/29]
388. Danışmadan karpuz kesilmez! [1193/27]
389. Danışmadan kesilen sığırın karnından baş çıkar. [1193/23]
390. Danışmadan tatmadan ne su içilir ne su geçilir! [1193/30]
391. Danışmadan yapılan hiffetinden önü (başı) gelmez, danışmadan yapılan düğünün sonu gelmez! [1193/21]
392. Danışmadan yapılan düğünün sonu dar gelir. [1193/22]
393. Danışmak da sünnettir! [1193/09]
394. Danışmayan dona kalır, her işi sona kalır! [1193/15]
395. Danışmayan dona kalır. [1193/14]

396. Danışmayanın işi don yağ gibi dona kalır. [1193/10]
397. Dânik (dang) -akçe- nimâ yok. [902/12]
398. Dar geldi, zor geldi; dar vakitte yed gelişip gür geldi. [879/06]
399. Dar ise genişlet. [1183/10]
400. Dar karından tartışıp çıkan karındaşı dahi olsa acımaz, haindir, derler. [1183/04]
401. Dar karından tartışıp çıkan karındaşıdır. [1183/05]
402. Dar kurtuldu. [879/04]
403. Dar vakitte yed gelişip gür geldi. [879/07]
404. Dar yerde yemek yemekten ise geniş yerde dayak yemesi hubdur, derlerse inanma! [1183/06]
405. Dar yerde yemek yemekten ise yol yerde dayak yemesi hayırlıdır. [1182/21]
406. Dar yerden çıktın, dar yere gireceksin. [1182/32]
407. Dar yere darlık, yok güne zârlık etme. [1182/30]
408. Dar yetiştı. [879/05]
409. Dar ağacından, dar kurtuldu, demiş. [879/21]
410. Darabe Zeyd Ömer denir darba Zeyd racüle denmez. [1176/26]
411. Darbe-yi lisan darbe-yi sinandan beterdir! [1175/16]
412. Darbe-yi şimşiri unutmaz külâh-ı acem. [1176/23]
413. Darb-ı emsâl darb-ı mesel, yani ale 'l-hikâye olarak misal gibi irad olunan kavli-i meşhurdur. Darb-ı mesel [durûb-ı emsâl cemidir] [1179/02]
414. Darb-ı mesel atalar sözüdür, irâd-ı mesel, demektir. [1175/18]
415. Darb-ı mesel atalar sözüdür, tutmasan da işit! demişler. [1176/10]
416. Darb-ı mesel atalardan, ulularına kalan cavidanî baş mirastır derler. [1176/21]
417. Darb-ı mesel hak sözdür, demişler. [1176/16]
418. Darb-ı mesel havadis-i söz kanunudur! Hatıra gönle bakmaz doğru sözdür derler. Ki caize ve cezayı harf-i manevîdir. Hem leh ve hem aleyhe çıkar demişlerdir. [1175/23]
419. Darb-ı mesel hikmetü 'l-avâmdır demişler. [1175/21]
420. Darb-ı mesel iradına hacet, âlemin her hali bir darb-ı mesel. [1175/19]
421. Darb-ı mesel kelâmın temsil ve kuvvetidir. [1176/17]
422. Darb-ı mesel söz hamurudur derler. [1175/20]
423. Darb-ı mesel, darb-ı nutuk, darb-ı tabl gibi müessirdir, ancak kelimada mahall-i tatbik bulması şarttır demişler. [1176/19]
424. Darb-ı mesel, hamura benzer, ne tarafa çekersen o tarafa gelir, derler. [1176/18]
425. Darb-ı mesel, irad-ı mesel, durûb-ı emsâl, darb yürüğü. Darb-ı dest cebir zor, sür'at, şiddet. [1175/17]
426. Darb-ı mesel, irâd-ı mesel, durûb-ı emsâl, hep birdir. [1176/11]
427. Darb-ı mesel, kanun ve kavâid-i avâmdır, derler. [1175/24]
428. Darb-ı mesel, kuvvet ve zinet-i kelâmdır, demişler. [1176/13]
429. Darb-ı mesel, maddiyat ve maneviyatta mahall-i tatbik bulunca, hakikî ve mecazî iki türlü tevcihi şamildir, demişler. [1176/20]

430. Darb-ı mesel, mîzân-ı kelâmdır, demişler. [1176/15]
431. Darb-ı mesel, zenburlu [...] gibidir, derler. [1176/12]
432. Darb-ı mesel: Madrub manasına bir terkidir ki hikmetü 'l-avâm olan ceme ve ibârata denilir. [1175/25]
433. Darb-ı mesele temsil ve ispat-ı kelamdır, demişler. [1176/14]
434. Darb-ı serd-i âhende yokdur faide. [1176/22]
435. Darb-ı şimşiri de âlemde durûb-ı emsâl! [1176/09]
436. Darı çuvalının ağzı pamuk ipliğiyle bağlanmaz. [879/11]
437. Darı eken tavuk besler. [879/08]
438. Darı ekmekle incir çıkmaz. [1182/28]
439. Darı içinde bir buğday, arpa içinde bir konakay gibidir, derler. [1182/29]
440. Darı içinde yer konakay dır. [879/09]
441. Darı unundan baklava, arpa unundan kadayıf olmaz. [1182/26]
442. Darı unundan baklava, incir ağacından oklava olmaz. [1182/25]
443. Dar-ı diyarı gezmiş; dost, düşman sezmiş adamdır. [879/01]
444. Dar-ı dünya hoştur; amma akıbet mevt olmasa. [878/16]
445. Dar-ı dünya, deli gönlüm gibi viran olsa, demiş. [878/17]
446. Dar-ı dünyada bir evladı. [878/21]
447. Dar-ı dünyada mihnetsiz muhabbet bulunmaz, demişler. [878/18]
448. Dar-ı dünyada, devran-ı âlemde milletim, millet-i Türkân; dinim, din-i İslâm; kitabım, evradım kitab-ı kerim-i Kur'an; mezhebim, mezheb-i Hanif. [887/01]
449. Dar-ı dünyaya gelenler bu kadar bel bağlarlar, acaba kendilerini ahirete gitmez mi sanmıştır, demiş. [878/19]
450. Dar-ı dünyayı bela bil, demiş. [878/20]
451. Dar-ı dünyayı viran eden ölüm ile yoksulluktur, ma'mur eden de baylık (zenginlik), sağlıktır. [878/15]
452. Darı içinde bir konakay gibi, dar-ı dünyada bir evladıdır, derler. [879/10]
453. Darı ile beslenen çocuğun eceli darıdan olur, derler. [879/19]
454. Darı unundan baklava olmaz. [879/13]
455. Darı unundan baklava, incir ağacından oklava olmaz. [879/14]
456. Darı unundan kadayıf, çingene kızından halayık olmaz. [879/15]
457. Darılan darı yesin, balını arı yesin. [1182/34]
458. Darılsa darı yesin. [1182/33]
459. Darılsan darıl amma, tek bakar yüz, yürür yol bırak. [1182/31]
460. Darısı başınıza. [879/17]
461. Darısı çok olan yerin bödenesidir. [1182/27]
462. Darısı olan yerin, bödenesi (bıldırcını) çok olur, derler. [1182/24]
463. Darısı başına. [1183/01]
464. Darısı dostlar başına. [1183/03]
465. Darısı kelbinin başına diye darı sepmeye benzer. [879/20]

466. Darısı kızın başına, darısı dazın başına, demiş. [1183/02]
467. Darısı oğlunuzun, kızınızın başına. [879/16]
468. Darısız yerde bödene (bıldırcın) durmaz. [879/12]
469. Darısız, tarçinsız olmaz. [879/18]
470. Darkar (dağılır) oyun, tatlı oyun derler. [879/02]
471. Darlıkta -sıkıntıda- zorluk var, bollukta -gürlük- zenginlik var, gürlükte, -gürlük- 'amallık var, arkasından felaketli zârlık var, derler. [1182/04]
472. Darlıkta (yoklukta) zorluk olmaz demişler. [1182/23]
473. Darlıkta alacaklı, açlıkta dilenci sıkıtar! (sıkarlar) derler. [1182/22]
474. Darlıkta zorluk, zorbalık etmemek gerek derler. [1182/07]
475. Darp -taksim- cem-i hesap birbirini tahlil eden ameliyat-ı hesabiyelerdir. Binaenaleyh darbsız, taksimsiz, cemsiz, hesap hesap olmaz. Zira ameliyat-ı hesabiyenin doğru olup olmadığını anlamak için hesabı ameliyatta, darbın mizanı [...] [1175/15]
476. Darü 'l-ıman Müslüman! [879/23]
477. Darü' l-ıman İslama iltica ettiler, demiş. [879/22]
478. Dava için bir kadı, ispat için bin şahit. [891/18]
479. Dava için bir kadı, ispat için bin şahit. [891/30]
480. Dava mahkemede olur. [891/23]
481. Dava sübut bulmaz, olursa güvâh mest. [891/26]
482. Dava, şahit ister, ispat ister; davet, aş ister, su ister, derler. [891/22]
483. Davacı, aç kalmazmış. [891/12]
484. Davacı, duacı, aç kalmaz, derler. [892/02]
485. Davacın Bursa 'ya gitti. [891/19]
486. Davacın kadı olursa yardımcın Allah olsun. [891/21]
487. Davacın kadı, davetçin mahzar şahı olunca, işini Allah onara. [891/20]
488. Davan varsa hâkime anlat, derdin varsa hekime. [891/25]
489. Davar satar. [1194/15]
490. Davarı davarcı bakar, kapıyı bekçi. [1220/27]
491. Davarına göre çıkmadı! derler. [1194/16]
492. Davasını bilmeyene şahit olma! [892/01]
493. Davaya bürhan gerek! [891/28]
494. Davaya düştü, şimdi bizimle güvâhımız. [891/24]
495. Davaya mana, âşığa nişan gerek, demişler. [891/29]
496. Davaya şahit gerek, şahide göz kulak. [891/27]
497. Davet ile gelen misafiri dört gözle bakarlar, davetsiz giden misafire tek gözle bakarlar. [890/27]
498. Davet olunmadığıma yanmam, sıradan kaldığıma yanarım demiş. [890/25]
499. Davete aş ister, su ister; davaya şahit ister, ispat ister, demişler. [891/15]
500. Davete gitmeyesin bî-izzet, haneden çıkmayasın bî-rağbet. [891/05]

501. Davete icabet lazım, davaya şahadet. [891/14]
502. Davete icabet lazım, olmaya fısķı velî müstelzim. [891/17]
503. Davete icabet lazımdır. [891/13]
504. Davete icabet sünnettir. [891/16]
505. Davetle gelen misafir izzetle gider, davetsiz gelen misafir minnetle gider. [891/02]
506. Davetle gelen misafir izzetle gider. [891/01]
507. Davetle giden, hürmetle döner. [891/09]
508. Davetlinin gözünden, davetsizin sözünden belli olur. [891/04]
509. Davetsiz bir yere gitme, yük olursun; yük olmadan bile çile olursun, hem yük olursun, demişler. [891/10]
510. Davetsiz düğüne giden ağırlıksız evine döner. [891/08]
511. Davetsiz düğüne giden hürmetsiz evine döner. [891/07]
512. Davetsiz düğüne giden rağbetsiz (davulsuz) evine döner. [891/06]
513. Davetsiz düğüne giden, kaşığını kendi taşır. [891/11]
514. Davetsiz misafirin yüzünden bellidir. [891/03]
515. Davette icabet: Hak mukaddemindir. [890/26]
516. Davul gibi çalındı. [1197/24]
517. Davul tozu, minare gölgesi arar. [882/26]
518. Davul zurnasız çingene düğünü olmaz. [1197/23]
519. Davul çalmak değil, top patlasa duymaz. [1197/17]
520. Davul da olsa sinesi çalınmaz. [882/25]
521. Davul düğünün kulağı sayılırmış. [1197/11]
522. Davul tozu ile minare gölgesi arar. [1197/21]
523. Davul tozu. [1197/19]
524. Davul zurna ile adam aramaya gider. [1197/20]
525. Davul, düğünün kulağıdır, derler. [882/23]
526. Davul, dümbelek, fodul oynamak gerek, derler. [882/30]
527. Davula vurmalı amma ters vurmalı değil, dürüst vurmalı, derler. [1197/18]
528. Davulcu çomakla da vurur, çubukla da vurur. [1197/09]
529. Davulcu davuluna (havasına göre) ters de vurur, dürüst de vurur. [1197/04]
530. Davulcu davulunun derisine de vurur, tersine vurur. [1197/03]
531. Davulcu havasına göre çokmar (çomak) vurur. [1197/05]
532. Davulcu havasına göre de vurur, hevesine göre de vurur. [1197/06]
533. Davulcu, davulun derisine de vurur kasnağına da vurur. [1197/02]
534. Davulda hayır var, derler. [882/24]
535. Davullu düğün olunca deliler de kolay toplanırlar, denmiş derler. [882/27]
536. Davulsuz delisiz düğün mü olur, derler. [1197/22]
537. Davulsuz düğün olur, dargınsız düğün olmaz. [1197/15]
538. Davulsuz düğün olur, duvaksız gelin olmaz. [1197/14]

539. Davulsuz düğün, kulaksız gelin, derler. [1197/12]
540. Davulsuz düğün, topal kaz, taz kaza benzer, derler. [1197/13]
541. Davulsuz zurna, zurnasız davul sesinden ne anlaşılır. [1197/16]
542. Davulu biz çaldık, parsayı âlem topladı, demiş. [1197/10]
543. Davulu biz çaldık, parsayı âlem topladı, demiş. [1197/07]
544. Davulu biz çaldık, parsayı el topladı, demiş. [882/31]
545. Davulu çalan parsayı toplar, derler. [882/29]
546. Davulum (komşu tarlasından çalınan yer) tarlanın tohumu da şavulum (alacalı seyrek) olur. [1197/26]
547. Davulum tarla, şavulum tarla. [1197/27]
548. Davulum tarla, şavulum tohum verir. [1197/28]
549. Davulun sesi uzaktan hoş gelir. [1197/08]
550. Davuluna çomak arar, define parmak? derler. [882/28]
551. Dayağın acısını yiyenden sor, derler. [1204/07]
552. Dayağını köre çaldırandan ne umarsın? [1204/11]
553. Dayak cennetten çıkmıştır, derler. [1204/01]
554. Dayak çoban eline verilmiş, arkadaşımıdır demiş, kör eline verilmiş, yoldaşımdır demiş, efendi eline verilmiş, koldaşımdır, demiş. [1198/09]
555. Dayak daldan olur. [1204/02]
556. Dayak (tayak) ile insan terbiye olunmaz, tatlı dil ibretli sözle olur, derler. [1198/12]
557. Dayak cennetten çıkmıştır, derler. [1198/10]
558. Dayak da ayak sayılır, derler. [1203/34]
559. Dayak daldan olur, at taydan olur. [1204/03]
560. Dayak dayanan adamla (ihtiyarla) pehlivanlık olur mu? [1204/05]
561. Dayak delisi. [1198/11]
562. Dayak delisi. [1204/04]
563. Dayak ebesi. [1204/09]
564. Dayak ile âdem terbiye olmaz derler; ama tekdir ile uslanmayanın harcı kötüdür, demişler. [1203/29]
565. Dayak üçüncü ayak derler, erbâb-ı ihtiyaca ihtiyara göredir. [1203/33]
566. Dayak yoksulu. [1204/12]
567. Dayak zorbaları. [1204/08]
568. Dayak, ayıya namaz kılmayı öğretirmiş, derler. [1204/06]
569. Dayak, ayıya yaraşır, maymuna sözde yetişir, derler. [1198/13]
570. Dayakla arandı, derler. [1203/31]
571. Dayakla arasan bulamazsın, derler. [1203/32]
572. Dayaksız köy dolaşan köpeğe dalansa gerek. [1204/10]
573. Dayaktan kaçıp çıkmata -çomağa- bolukmaya benzedi derler ki yağmurdan kaçıp doluya tutulmaya benzeyenler gibi! [1198/15]
574. Dayaktan kaçıp, çokmara bulkadı (çomağa) tutmadı? derler. [1203/30]

575. Dayanma duvara yıkılır, güvenme denize delirir. [882/33]
576. Dayanma adama ölür, dayanma duvara yıkılır. [1204/20]
577. Dayanma duvara yıkılır, güvenme insana ölür. [1204/18]
578. Dayanma kazana küyesi (karası) yukar, dayanma duvara iyesi (hileli tabiatı) yukar. [1204/19]
579. Dayı kalksana ne oturuyorsun? demiş; kalkamadığımdan oturuyorum demiş. [1198/16]
580. Dayım dayım, aldım payım. [883/01]
581. Dayım dayım, demiş; dayısına bayılıyormuş. [882/34]
582. Dayım dayım, herkesten aldım payım! [1198/14]
583. Dayım dayım, herkesten aldım payım. [882/35]
584. Dayım kim gâvur kim belli değildir. [883/03]
585. Dayım pekmez kaynatır, kaşını bana oynatır, demiş. [882/36]
586. Dayına danış da sonra kocaya git, demiş. [883/02]
587. Dayısı dümencidir, derler ki arkası vardır manasınadır. [882/38]
588. Dayısı, ayısı yanında. [882/37]
589. Dayısı, dadısı beraber gezer. [882/36]
590. Daz başa altın tarak da olsa yakışmaz. [1183/18]
591. Daz bezeninceye kadar düğün dağılır. [1183/11]
592. Daz bezeninceye kadar toy (düğün) dağılır (darkar). [1183/15]
593. Daz aklı az! [1183/23]
594. Daz başını düşünmez, mısırı sayıklar? [1183/28]
595. Daz geldi, oyun da bozuldu. [1183/26]
596. Daz geldi, oyunun da tadı kaçtı, derler. [1183/27]
597. Daz hem fakil olur, hem bahil! [1183/20]
598. Daz ile şaka olmaz. [1183/30]
599. Daz ile topal bir araya gelse ya kafa çıkar ya bela çıkar derler. [1183/24]
600. Daz kafil (haset) olur, topal akıl! [1183/21]
601. Daz oyun bozar, huysuz huyun bozar! [1183/25]
602. Daz oyun bozar, topal yolun bozar. [1183/33]
603. Daz, daz ile; baz, baz ile; ak kuş, ak kaz ile. [880/02]
604. Daz, kimsenin başına tüy bittiğini istemez! [1183/22]
605. Daza bakan saza düşer, topala bakan çukura düşer. [1183/29]
606. Daza dokunma kafası bokar, topala dokunma belası yukar, derler. [1183/31]
607. Daza tarak, hasede tırnak istemez! [1183/19]
608. Dazara dazar gitti. [880/03]
609. Dazara dazar gitti, hazıra dalkavuk gitti. [880/04]
610. Dazı kızdı. [1183/16]
611. Dazın başı, tez kızar. [1183/17]
612. Dazın dileği altın tarak (istediği) kara saç. [1183/13]

613. Dazın dileği kara saç. [1183/12]
614. Dazın başına vurma, ya kanına kalırsın ya iftirasına. [1183/32]
615. Debbağ düğününe derbal gider, arkasından gırbal gider. [883/04]
616. Debbağ sevdiği deriyi yerden yere vurur . [883/05]
617. Debbağhane kokusu çekilir koku mu? [909/10]
618. Debbağın burnu, koku anlamaz. [883/08]
619. Debdebe varidatı yerindedir. [883/06]
620. Debdebesi, dağdağası dağı bağı aştı. [883/07]
621. Deccal kesildi. [883/09]
622. Deccalin arkasından dâbbetü 'l-arz çıkacak, derler. [883/10]
623. Dede himmet, derviş hizmet . = Dede himmet, gede -oğul- hizmet. [883/18]
624. Deden köse, baban köse, onlardan doğan ben köse. Elbette korkarım, demiş. [883/22]
625. Dedesi olsa dinlemez, delidir. [883/17]
626. Dedesini değil babasını bile tanımaz. [883/20]
627. Dedesinin dedesini bilir. [883/23]
628. Dedeye bir aba, bir asa gerek; deliye bin aba, bin asa gerek, derler ki: Deli, çokmar - çomak- toplar; boynuna davul asar, başına halkı toplar. [883/19]
629. Dedeye hürmet, hizmet gerek; dertli dervişe himmet gerek. Hürmetsiz hizmet olmaz, hizmetsiz himmet olmaz, demişler. [883/21]
630. Dediği çıkageldi. [914/13]
631. Dediği dediktir, dediğinden taymaz (kaymaz)! [914/07]
632. Dediği dediktir, keser baş dönmez! [914/09]
633. Dediği dediktir; dinden döner, dediğinden dönmez. [914/08]
634. Dediği geldi, çıktı. [914/06]
635. Dediğim dedik, çaldığımı düdük, demiş. [914/04]
636. Dediğim kâtil-i hûn-hâr değilsen de nesen? [914/14]
637. Dediğim olacak diyen zümredendir, derler. [914/10]
638. Dediğin çıkmaz, andığın çıkar; ummadığın çıkmaz, görmediğin çıkar, demişler. [914/15]
639. Dediğin, ektiğin çıkar. [918/29]
640. Dediğini isteyen, dediğini terk eder. [914/11]
641. Dediğini yaptırır zorbalardandır. [914/12]
642. Dedikodu -kılûkal- güf tü gû. [914/03]
643. Dedikodu sözüne mi kandın? [914/17]
644. Dedikoducuların ağzına altmış arşın bez yetmez. [914/21]
645. Dedikoduculuk [...] -yalan üslup ve bileycilik- martavalcılık demektir ki vesvasü 'l-hannas kabilinden şeytan sakızı çiğnemek demektir! Buna binaen iyi huy ve hısal değildir! demişler. [913/28]
646. Dedikodular sözülle amel olmaz! [914/18]

647. Dedikodular sözüyle iş bitti, çalçenelerin (kadınların) sözü deftere geçerdi. [914/19]
648. Dedikodusuz gün geçmez. [914/22]
649. Dedikodusuz ne köy olur ne mahalle! [914/20]
650. Dedikoduyla ömür geçirir. [914/16]
651. Def diyecek dudak olsa. [892/28]
652. Def fiskeler gibi. [892/27]
653. Defetmek için balgamı bir lüle duhan iç. [892/30]
654. Define bulmuş gibi sevindi. [892/15]
655. Define bulmuş mağribîye döndü. [892/18]
656. Define, müsrife mal olmaz. [892/19]
657. Defineli gelin mi ister? [892/21]
658. Defineli, tefli arar? [892/22]
659. Definesi göğsündedir. [892/16]
660. Definesini göğsünde, tefini elinde taşır. [892/17]
661. Definesini ölmezden evvel sormalı. [892/20]
662. Definesini, sefindesinde taşır. [892/23]
663. Defoldu gitti, def olası. [892/29]
664. Defterde ismi okunmaz. [893/01]
665. Defterden ismini kazıdılar. [893/02]
666. Defter-i amalin eline verilse gerek. [893/04]
667. Defter-i kebir. [893/05]
668. Defterini görsen olmaz mı? [893/03]
669. Değer ateşe mi yandı. [894/22]
670. Değeri yok merkebin, eyeri de mi yok? [894/18]
671. Değerli adam, değirmenli adam gibi aransa gerek, derler. [893/11]
672. Değerli adam, eğerli at gibidir, derler. [893/12]
673. Değerli adam, sıra sıra değnekle değil fenerle aranır, derler. [893/10]
674. Değersiz mal gibi yerden yere atıldı. [894/16]
675. Değersiz mal, değirmensiz köy. [894/17]
676. Değersizler ateş olsalar cürmleri kadar yer yakamazlar, derler. [894/19]
677. Değil insana; şeytana ders verir, derler. [895/38]
678. Değil insanları, ormanlarda tavşanları bile güldürdü, demiş. [895/32]
679. Değil kürsüye vaiz, arşa çıksa adam olmazsın. [895/30]
680. Değil sana, bana babasına bile hayır etmez. [895/34]
681. Değil sedre, sidre-yi müntehaya çıksa adam olmaz, demiş. [895/29]
682. Değil yazmak, okumak bile mümkün olmadı. [895/31]
683. Değirmen beygiri gibi dolaşır. [893/31]
684. Değirmen döner; amma suyu nereden. [894/13]
685. Değirmen gibi başını döndürdüler. [894/12]

686. Değirmen kerteşi gibi seyrek diştten sağlam söz çıkmaz. [893/20]
687. Değirmen kerteşi, yağlanmayınca dönmez. [893/21]
688. Değirmen taşı başında dönmüş. [894/11]
689. Değirmen taşı, kucaklanmaz. [893/19]
690. Değirmen taşına tane veren çörtü (huni) gibi eli tir tir titrer. [893/16]
691. Değirmen var; amma suyu nerede, suyu var; amma zahiresi nerede? [894/03]
692. Değirmen yel ile göçer, düğün el ile. [893/27]
693. Değirmen yele göre döner. [893/26]
694. Değirmen, susuz dönmez. [893/22]
695. Değirmen, yele bakar; sel, göle akar. [894/04]
696. Değirmenci ile görüşenin sakalı ak olmalı, derler. [894/07]
697. Değirmenci ile konuşan, çuvalına un doldurur. [894/06]
698. Değirmenci, suyun geldiğine taşın döndüğüne bakar. [893/18]
699. Değirmenci, taşın döndüğüne bakar. [893/17]
700. Değirmencinin derdi ya sudur ya yel. [894/08]
701. Değirmende mi saç sakal ağartmış? [893/30]
702. Değirmende pamuk çuvalı mı arar? [894/10]
703. Değirmende sakal ağartmış. [893/29]
704. Değirmende un, çeşmede su nöbetle öğütölür, alınır; hürmette tarlada hizmet, himmetle ondurulur, derler. [893/32]
705. Değirmenden geldim diyene nezle geçmezmiş, derler. [893/28]
706. Değirmene gelen, nöbetine kail olur. [894/15]
707. Değirmene gelen, nöbetini beklese gerek, derler. [894/01]
708. Değirmene ya su gerek ya yel. [893/25]
709. Değirmeni buldun ise suyunu sorma. [894/05]
710. Değirmenin suyu kesildi, derler. [894/02]
711. Değirmenin suyu kesildi. [893/24]
712. Değirmenin taşı kırık. [893/23]
713. Değirmenin ününde değil, unundadır. [894/09]
714. Değirmenin ününde değiliz, unundayız, demiş. [894/14]
715. Değiş, tokuş geçinir. [896/21]
716. Değme adam nasip değil. [896/02]
717. Değme adama baş eğmez. [896/04]
718. Değme adama benzemez. [896/03]
719. Değme adama varmaz. [896/05]
720. Değme adamın yapacağı iş değil, derler. [896/17]
721. Değme ananın doğuracağı değil. [896/11]
722. Değme baş ağrısı değil. [896/13]
723. Değme dilbere değişilmez. [896/10]

724. Değme gürültüye pabuç bırakmaz adamdır. [896/16]
725. Değme kimse ilm-i gayba aşına olamaz, demiş. [896/15]
726. Değme mihnete kendi yıkılır. [896/18]
727. Değme patırtıya pabuç bırakmaz, derler. [896/08]
728. Değme rüzgar ile kımıldanmaz. [896/06]
729. Değme rüzgar ile yıkılmaz. [896/07]
730. Değme tazeye meyl eylemezem, bir ibn-i filan isterim, demiş. [896/09]
731. Değme yürek ağrısına benzemez. [896/12]
732. Değmedik el mi kaldı? [895/36]
733. Değmedik el, eğilmedik bel mi kaldı? [895/37]
734. Değmegil (dokunma) denbâli mâr nâ'ima. [895/33]
735. Değmesinden ağrımaz. [896/14]
736. Değmiş ok dala (kartal kuşu) yine kendi perûbâlinden. [895/35]
737. Değneği yapanla sayan bir değil. [896/20]
738. Değnek delisi. [896/19]
739. Deh bre deh! Hâlâ yerinde sayar. [908/31]
740. Deh bre derîde-kes deh bre! [908/32]
741. Dehalet edene eman verilir. [883/14]
742. Dehalet etti, istimâlet aldı. [883/15]
743. Dehalet, selamet için; selamet, zulûmden kurtulmak için, derler. [883/16]
744. Dehan-ı âlemi hıfzetmek olmaz. [908/11]
745. Dehanında aceb bakla ter olmaz. [908/12]
746. Dehayı dünya (kadın) yüz yılda bir kere doğurur . [908/09]
747. Dehenin hâhişe baz etmeyesin, Tengriden gayrıya niyâz etmeyesin. [912/15]
748. Dehr bir hâl üzere kalmaz renkten renge girer, kâh ikbal kâh idbar çaresiz yüz gösterir. [908/18]
749. Dehr bir pazardır , herkes metain arz eder. [908/24]
750. Dehr gösterdi bize hicran, hicran üstüne! [908/16]
751. Dehr içinde hangi gün gördük ki akşam olmaya! [908/17]
752. Dehr içinde hangi gün gördün ki akşam olmaya. [908/15]
753. Dehr inkılap üzeredir kâh şâd eder kâh yüzü gösterir. [908/13]
754. Dehr müşkülât-ı umuru, tedrici tesviye eder. [908/25]
755. Dehre meftun olma velev felek sana ram oldu tut! [908/23]
756. Dehrî de gelse bu meseleyi halledemez! demiş. [908/30]
757. Dehrîdir! [908/29]
758. Dehrin devranı, bir karar üzere değil bikarar üzeredir; kâh arkasına döner ipi uzatır kâh önüne gider ipi kısaltır, demişler. [908/19]
759. Dehrin heyecanından ölmeden kurtulmak mümkün mü? [908/22]
760. Dehrin iki hâli vardır: Kâh şâdî kâh gamdır. [908/14]
761. Dehrin nehri, göçen buluta; mihri, uçan kuşa benzer, demişler. [908/28]

762. Dehrin vefası ve cefasına değmez derler; amma dehrde devran etmeyen mihriban olmaz, demişler. [908/20]
763. Dehrin vefası, huzur-ı kalbin safasıdır; dehrin cefası, hiss-i hırs ve tamahın tuğyan eden cevri ve cefasıdır, demişler. [908/21]
764. Dehrin, nehri, mihri çoktur; geçen ile, güden, içen bilir, derler. [908/26]
765. Dehrin, nehri, mihri çoktur; geçen, göçen, kaçan ile, içen, içmeyen bilir, derler. [908/27]
766. Dehşetli geliş. [909/01]
767. Del doksan türlü, veli dokuz türlü bulunurmuş, derler. [899/01]
768. Deli ağlamaz, akıllı gülmez. [897/17]
769. Deli alacası gibi. [897/19]
770. Deli alacası, deli saçması. [897/21]
771. Deli amma kızıl deli, demiş, derler. [897/03]
772. Deli bir türlü değil, bin türlü deli var. [898/02]
773. Deli çalışın, akıllı yiyin öyle mi? [898/12]
774. Deli çokmar (çomak) toplarmış, derler. Binaenaleyh deliye demişler: “Çomakları ne yapacaksın?” demişler. Deliler: “Hem davul çalıp oynatacağım hem de o çomaklarla dövüp akıllandıracağım demiş.” derler. [898/14]
775. Deli dağda çalınan davula da oynar. [899/19]
776. Deli dayaktan hazzeder. [899/11]
777. Deli defter başta yazılırmış. [898/20]
778. Deli deliden hoşlanır, imam ölüden. [898/17]
779. Deli devran sürer, akıllı vakit bekler. [899/03]
780. Deli divane olmuş dil. [898/18]
781. Deli divane olmuş, tiryakinin çubuğuna zivane olmuş. [898/19]
782. Deli dokuz türlü olur: Onuncusu ahmaklıktır, derler. [899/08]
783. Deli fişek birisidir, derler. [897/23]
784. Deli fişek. [899/17]
785. Deli ile deli olmak değil; hatta deliye meram anlatmak, deveye ihram atlatmak kadar güçtür, demişler. [897/12]
786. Deli ile derviş, bir posta sığmamış, derler. [897/25]
787. Deli ile devletli (bay) ikisi de bildiğini işler. [897/37]
788. Deli ile eğlenmek olmaz. [897/28]
789. Deli ile şaka olmaz. [897/30]
790. Deli ile yâr olma, derviş ile dargın olma. [897/32]
791. Deli ile yâr olma, yâr yoldaşına bâr olma. [897/33]
792. Deli ile yâr olma. [897/31]
793. Deli ile yoldaş, boşboğaz ile sırdaş olma, derler. [897/34]
794. Deli ile yoldaşlık, boşboğaz ile arkadaşlık olmaz. [897/35]
795. Deli ise tımarhane var. [897/36]

796. Deli kılığına mı uğramış? Deli var doğma , deli var azma; kimi mal delisi kimi akçe; kimi can delisi, kimi şan delisi hasılı bin türlü deli var. [899/10]
797. Deli kız düğün etmiş, kendi baş sedire geçmiş, derler. [899/33]
798. Deli kız düğün etmiş, kendi baş sedire geçmiş. [899/36]
799. Deli kız evde kalmaz. [899/32]
800. Deli kim kapar, deli ne yaparsa kim yapar. [899/27]
801. Deli masalı dinleyen yok. [899/37]
802. Deli masalı, divane türküsü dinleyecek yok, derler. [899/38]
803. Deli mi oldun, divane mi? [899/25]
804. Deli neyler hâli, akıllı neyler mâli. [900/04]
805. Deli orman beyi. [897/24]
806. Deli orman, deli ırmak. [897/22]
807. Deli pösteği sayar gibi. [898/05]
808. Deli saçması gibi. [898/31]
809. Deli saçmasıdır, kulak asılmaz. [897/15]
810. Deli söylesin, uslu dinlesin. [898/41]
811. Deli şakası başkadır. [899/04]
812. Deli var anadan doğma , deli var sonradan azma! [899/09]
813. Deli zelil görseler de kan almaz. [898/29]
814. Deli, akşamdan sonra azar. [897/26]
815. Deli, alaca ata biner; ahmak, kula satar. [897/20]
816. Deli, alacayı sever. [897/18]
817. Deli, bal kabağından olmaz ya! [897/42]
818. Deli, baltaya sap olmaz. [897/40]
819. Deli, bayram geliyor diye sevinirmiş, derler. [897/43]
820. Deli, dah der de geçer. [882/32]
821. Deli, deliyi sever. [898/30]
822. Deli, derviş arabasına binmiş. [898/22]
823. Deli, divane hep başında. [898/21]
824. Deli, düğün evini herkesten evvel tanır. [898/24]
825. Deli, düğün eyyamıyla bayram gününü pek severmiş, derler. [899/43]
826. Deli, kasemi kendi söyler, kendi işitir. [899/39]
827. Deli, kuyuya taş atmış; kırk akıllı çıkaramamış, derler. [898/37]
828. Deli; dokuz türlü değil, doksan türlü olur, derler. [898/08]
829. Delicesine hareket eder. [898/10]
830. Deliden doğru cevap, delilden eğri sevap. [898/34]
831. Deliden doğru cevap, derler. [899/18]
832. Deliden doğru cevap. [898/32]
833. Deliden uslu haber, derler. [898/33]

834. Deliden uslu haber. [898/40]
835. Deliden veli olmak ihtimaldir, deniden veli olmak muhaldır. [900/03]
836. Delidir, delidir deyip durmaktansa kızıl deli deyiver, demiş. [898/15]
837. Deliğe göre yama ister. [896/22]
838. Deliğe göre yama ister. [897/14]
839. Deliğini, deşğini bırakmamışlar. [897/09]
840. Delik büyük, yama küçük. [896/23]
841. Delik büyük, yama küçük; çaresi ya ölmek ya çaresini bulmak gerek, demişler. [900/02]
842. Delik cepte akçe durmaz ; açık elde akçe değil su bile durmaz , demişler. [897/01]
843. Delik çuvalda -müsrifte- darı durmaz, deli abdalda karı durmaz, demişler. [897/02]
844. Delik deşik. [897/04]
845. Delik kulaktır. [897/07]
846. Delikanlılık çağı, devri insanın ömründeki devran ve zaman devr-i cehaletle beraber akl-ı bülûğ ve hengam-ı tahsil-i ilm ve irfan medeniyetinin tesadüm ve tesadüf eylediği inkılap hesabat-ı beşeriyede münceli devrin umran-ı insandır. [879/11]
847. Delikli kayada baskın verenlerdendir. [897/10]
848. Delikli taş yerde kalmaz, delik çuval elde -evde- kalmaz, derler. [900/01]
849. Delikli taş yerde kalmaz, namuslu kız evde kalmaz. [897/06]
850. Delikli taş yerde kalmaz. [897/05]
851. Deliksiz taş, elmas taşı. [897/13]
852. Delil iki türlü : delil-i aklî, delil-i naklî. [900/17]
853. Deliler bayramı başka, veliler bayramı başka. [900/05]
854. Deliler de soy soy olur. [899/06]
855. Delil-i ilahî, delil-i nebevî. [900/23]
856. Delilik damarı tuttu. [899/23]
857. Delilik dörde taksim olsa, üç kısmı hamakatten ibaret kalır. [899/07]
858. Delilin hazır ola, derler. [900/24]
859. Delilsiz cennete bile girilmez. [900/16]
860. Delilsiz dava batıldır dinlenilmez, demişler. [900/26]
861. Delilsiz dava tutulmaz, meğer şahidi kadı ola, derler. [900/21]
862. Delilsiz hacca bile gidilmez. [900/18]
863. Delilsiz hacı, delilsiz davacı. [900/19]
864. Delilsiz hacı, devesiz hacı bir değil. [900/20]
865. Delilsiz hacı, künyesiz deve bulamaz. [900/22]
866. Delilsiz hacıya, harami delil olur. [900/25]
867. Delinin başına kuyruk, kuyruğuna kabak takarlar. [897/41]
868. Delinin bir sözü bayram, bir sözü ayrandır, derler. [899/02]
869. Delinin cürmü deftere yazılmaz, demişler. [898/11]
870. Delinin sözü kaleme gelmez. [898/35]

871. Delinin yüreği ağzındadır, akıllının dili yüreğindedir. [899/42]
872. Delirdi deniz gibi [897/16]
873. Delisi, velisi bir arada. [899/41]
874. Delisiz düğün olmaz. [898/25]
875. Delisiz düğün, delilsiz hac olmaz. [898/26]
876. Delisiz köy, düğün olmaz; köpeksiz, kötüsüz, köy, soy olmaz, demişler. [900/14]
877. Delisiz, divanesiz şehir olmaz. [898/28]
878. Delisiz, fodulsuz düğün olmaz. [898/27]
879. Deliye bal da tattırma, pekmez de. [897/39]
880. Deliye bal tattırmaya gelmez. [897/38]
881. Deliye davul vermeye gelmez. [898/07]
882. Deliye davulu da verme, çomağı da. [898/16]
883. Deliye göre Bağdat uzak değil. [899/30]
884. Deliye göre bal da bir pekmez de bir. [899/26]
885. Deliye göre her gün bayram olsun, derler. [897/29]
886. Deliye göre her gün düğün, bayram, derler. [898/01]
887. Deliye göre her gün düğün, bayram. [899/40]
888. Deliye göre Şam yolu dümdüz. [899/28]
889. Deliye göre şap da bir şeker de bir. [899/29]
890. Deliye göre tadat göz ak değil, derler. [897/27]
891. Deliye gülme, ölüye ağlama. [899/31]
892. Deliye hor bakmamak gerek. [898/13]
893. Deliye kız verirsen satar, denize taş atarsan batar. [899/20]
894. Deliye meram anlatmak, deveye ihram atlatmaktan güçtür, derler. [899/21]
895. Deliye ne bal tattır ne pekmez. [899/16]
896. Deliye ne dayak göster ne akçe. [899/15]
897. Deliye ne taş andır ne taş attır. [899/13]
898. Deliye parmak gösterme, kele tırnak! [898/09]
899. Deliye pekmez tattırmışlar, pazarda katran bırakmamış, derler. [898/03]
900. Deliye pöstek saydırmak kabilindendir, derler. [898/06]
901. Deliye pösteki, dervişe tespih saydırırlar. [898/04]
902. Deliye söz anlatmak, deveye hendek atlatmak kadar zordur, derler. [899/22]
903. Deliye söz atılmaz, deliye taş atılmaz, taş attırılmaz, derler. [898/36]
904. Deliye söz atıp ağzının tadını kaçırma. [898/38]
905. Deliye söz atma, çamura taş atma. [898/39]
906. Deliye su taşıt, söz taşıtma. [899/24]
907. Deliye tarak versen başını kel eder. [900/08]
908. Deliye tarak, hasede tırnak istemez. [900/10]
909. Deliye taş andırma. [899/12]

910. Deliye taş anma. [899/05]
911. Deliye taş attırma, ya başına ya başına. [899/14]
912. Deliyi düğüne davet etmek istemez. [898/23]
913. Deliyi kulağından tutarlar. [899/34]
914. Deliyi lakırdıya tutmaya gelmez. [899/35]
915. Delme deşik kalıyor gibi. [900/07]
916. Delme deşik. [900/06]
917. Dem bu dem. [900/28]
918. Dem günüdür. [901/01]
919. Dem odur akl-ı Felâtundan nice divaneler. [901/08]
920. Dem olur ki ak gün, kara; kara gün, ak olur. [901/02]
921. Dem olur ki dün muzlim, mihr-i enverden geçer. [901/03]
922. Deme ey kişi Leyla'yı Mecnun'a deli, nazar eyle bu âleme (dehre) her kişi bir gûnâ deli! [923/24]
923. Deme ey kişi Leyla'yı Mecnun'a deli, nazar eyle bu âleme her kişi bir gûnâ deli! [914/24]
924. Deme ey kişi sakın Leyla'yı Mecnun'a deli, nazar eyle hilm ve hikmet ve ibret özüyle bak ahval-i âleme! Sohbetiyle hisse ibret al, gaflet etme devran-ı âlemde her kişi bir gûnâ deli! Zira hesab-ı nispetle hesaba da sal. Buradan âlemdeki insanların cemaat binası dağındaki sa'ylerini ifratla tefritten [...] binaenaleyh insanların -genç- [...] yüzde doksanı deli, yüzde dokuzu [...] şüpheli! Ancak yüzde birisi hayat-ı maişeti ahvali hakkıyla müdrük hem veli. [923/27]
925. Deme gitsin? [923/28]
926. Deme sen Ferhad ile Mecnun'a deli, nazar eyle bu cihana her kişi bir gûnâ deli! [923/23]
927. Demediği söz bırakmadı, derler. [923/19]
928. Demedim mi ben sana altından çıban oğlu çıkar! [923/10]
929. Demedim mi ben sana başına taş düşer! [923/06]
930. Demedim mi ben sana her yüze gülen dost değil, her acı söyleyen düşman değil! [923/22]
931. Demedim mi ben sana hırsıza dokunma geç! [923/20]
932. Demedim mi ben sana o yol çıkmaz yol! [923/11]
933. Demedim mi ben sana saplı ile aş verip saplı ile göz çıkarma! [923/05]
934. Demedim mi ben sana sayılı el malına el uzatma, sayısız kendi malından da mahrum kalırsın! [923/12]
935. Demedim mi ben sana ummadığın taş araba devirir! [923/08]
936. Demedim mi ben sana ummadığın taş baş yarar! [923/09]
937. Demedim mi ben sana yalanın sonu maskaralıktır ! [923/14]
938. Demedim mi ben sana zararlıdan sakınıp geç, zararsız dokunup geç! [923/21]
939. Demedim mi bu felek senin bildiğin felek değil! [923/13]
940. Demedim mi el arabasına binen tez düşer! [923/17]

941. Demedim mi o ağız, o dil seni utandırır! [923/15]
942. Demedim mi o yalan yüzünü kızartır! [923/16]
943. Demek oluyor ki hep kabahat bizde öyle mi? [923/07]
944. Dem-i firkat geliyor ney gibi nalan olsun. [901/05]
945. Dem-i İsa gibi ihya etti. [901/10]
946. Dem-i sualde hazır cevaba söz yoktur. [901/07]
947. Dem-i tefekkürüm, en hoş dem-i hayatımdır. [901/06]
948. Demir ateşte, insan mihnette tecrübe olunur. [901/12]
949. Demir ayak. [901/09]
950. Demir dayak , demir ayak, demir çarık. [901/26]
951. Demir gibi katı yürekli. [901/23]
952. Demir gibi kızarır da bozarır da. [901/13]
953. Demir gibi. [901/11]
954. Demir kaba -tasa- kalay tutmaz (olmaz), çingene çerisinde saray olmaz; dağlık yerde alay olmaz, mert meydanında at oynatmak namertlere kolay olmaz. [901/14]
955. Demir madenin karasıdır, deni (denaet) insanın karasıdır. [901/24]
956. Demir su tutmaz, pas tutar. [901/20]
957. Demir tâbında (izinde) yapışır, meseldir. [901/18]
958. Demir tavında dövülür , kaygana -yumurta kızartması- tavasında yenir harman havasında. [901/16]
959. Demir tavında dövülür . [901/17]
960. Demir tavında dövülür, kız çağında sevilir. [901/19]
961. Demir tavında gerek, bıçak kılavında gerek, derler. [901/15]
962. Demir yalayıp ateş püskürür. [901/27]
963. Demirbaş. [901/25]
964. Demirden gömlek. [901/22]
965. Demirden leblebi yutulmaz. [901/21]
966. Demler o demler idi, zaman o zaman idi. [901/04]
967. Denaet adamın yüz karasıdır. [902/15]
968. Denemek, sınamak için mi geldin? [894/20]
969. Dengi dengine uygun gerek. [902/03]
970. Dengi dengine, rengi rengine uygun. [902/04]
971. Dengi dengiyle, teke boynuzuyla yaraşır. [902/08]
972. Dengi yok pehlivandır! [902/07]
973. Dengini bulan deniz aşar, kolayını bulan her gün et [...] yer! [902/05]
974. Dengini bulmadan yola çıkma, derler. [902/06]
975. Deni adamdan vefa gelmez. [902/17]
976. Deni dünyanın dostluğuna sakın inanma, karnında ateş vardır! [902/26]
977. Deni dünyanın safası, cefasına değmez. [903/04]

978. Deni dünyanın zevki, humarına değmez, devenin safası tımarına değmez, derler. [903/05]
979. Deni dünyanın ziynetine aldanma, ben söyleyim, ben böyleyim diye davayı uzatma! [903/06]
980. Deni dünyaya aldanma, tahsil-i ilimden geri kalma, cahil ile yâr olma, yâr ve yoldaşına bâr olma! [902/32]
981. Deni dünyaya aldanma; zira dünya fânidir. Talipleri ya kâfidir ya bânidir! derler. [957/26]
982. Deni dünyaya doyum olmaz. [902/19]
983. Deni dünyaya gönül verip aldanma! [902/33]
984. Deni şeytana benzer, aldanın belalı nişana benzer. [902/22]
985. Deni, iğfalcı olur. [902/23]
986. Deni, kem yapar; dâna tam tam yapar. [902/34]
987. Deni, leimm kimselerin kapısını çalma; zira deniden vefa gelmez. [902/16]
988. Deni, ne din bilir ne dünya! [902/27]
989. Deni, ne yaparsa kem yapar. [902/24]
990. Deni, zamana uysa; sen uyma zaman! [902/20]
991. Deniden merhamet umma! [902/29]
992. Deniden soy sorma, deliden huy! [902/28]
993. Deniden vefa gelmez. [902/18]
994. Deniden veli olmaz. [902/21]
995. Denilere baş eğmek ömr-i beşere değmez. [903/03]
996. Denilere baş eğmek, ömre değil baştaki saça değmez! [902/31]
997. Denilere müracaat edip istirham etmek, insan mâ fi'l-bâl edemez. [902/30]
998. Deniye ne mal ver ne can! [902/25]
999. Deniz aşmadı, ne telaş edersin, derler. [894/23]
1000. Deniz aygırı gibi vahşidir. [894/35]
1001. Deniz bir padişaktır, söz dinlemez; sabi çocuk bir deniz gibidir, ferman dinlemez, derler. [894/26]
1002. Deniz dibindeki küştîye bâdban ne yapar? [894/21]
1003. Deniz geçilir, içilmez. [895/23]
1004. Deniz gibi baş tuttu. [895/21]
1005. Deniz gibi köpürüp kükredi. [895/20]
1006. Deniz gözlü. [895/11]
1007. Deniz katreden umar, güneş zerreden, demişler. [895/17]
1008. Deniz katreyi bile kabul eder. [895/25]
1009. Deniz kuşudur, derler. [895/12]
1010. Deniz mâlikesi gibi. [895/27]
1011. Deniz ne kadar derse de yine denizdir, yine deniz. [895/19]
1012. Deniz perisi gibi güzeldir. [894/36]

1013. Deniz suyu ne içilir ne geçilir. [895/03]
1014. Deniz suyu ölçülmez. [895/22]
1015. Deniz suyu tuzlu olsa da çorba olmaz. [895/14]
1016. Deniz, dağ havaya bakar; renk rûy-ı dağ havadan alır; hava da denize, karaya bakar, renk renk cûy denizden, karadan alır. Her avcı devran-ı âlemde sahâiftir, birer sahife-yi âlemdir. Âlem, taban-ı devran devir ve seyr-i devran ile, yed-i kudretten feyz-i füyûzat nur alır. [895/40]
1017. Deniz, ferman dinlemez. [895/05]
1018. Deniz, göğün; gök, denizin birer aynası olunca yer; göğün, denizin bir gölgesi sayılır, demişler. [896/01]
1019. Deniz, gümüş ayna gibi parlar. [894/34]
1020. Deniz, havaya tabi; gemi, kumandaya -kaptana- gemiciye tabi, derler. [895/39]
1021. Denizde balık var demişler, herkes kepçesini almış, koşmuş, derler. [894/27]
1022. Denizde büyümüşe ne mümkün günün tadını anlatmak! [895/08]
1023. Denizde büyüyene ne mümkün ab-ı zülali anlatmak! [895/09]
1024. Denizde değil, karada bile gemi yürütür er olan! [895/13]
1025. Denizde fırtınaya tutulan, değerli malını adak adarmış. [895/18]
1026. Denizde para saçan hangi deli var? [894/31]
1027. Denizdeki balık için pazarlık olmaz. [894/28]
1028. Denizdeki balık, çöldeki çulluk pazarlığa kalmaz, derler. [894/29]
1029. Denizdeki balık, pazarlığa katılmaz derler. [895/01]
1030. Denizden bir avuç su. [894/30]
1031. Denizden bir katre su almak gibidir. [894/37]
1032. Denizden bir katre, güneşten bir zerre kabilinden. [894/32]
1033. Denizden bir katre, güneşten bir zerre kabilindendir, derler. [895/15]
1034. Denizden damla, devede kulak kabilinden az şeydir, derler. [895/10]
1035. Denize düşen yılanı sarılır. [894/24]
1036. Denize inanma, dayanma ! [895/07]
1037. Denize pislik düşmekle deniz haram sayılmaz. [895/24]
1038. Denize su götürür. [894/38]
1039. Denizi geçip çayda boğulmaya benzedi. [895/16]
1040. Denizi seher tutmazmış. [895/06]
1041. Denizi yakamazsam da cızlatırım. [895/28]
1042. Denizi yandırmaya koşar. [895/26]
1043. Denizin dibi, dünyanın sonu yok zannetme. [894/25]
1044. Denizin hâlini gemiciden sor, devenin huyunu deveciden. [895/04]
1045. Denizin rengi havaya tabi, insanın rengi tabiata. [894/33]
1046. Denizlerdeki balık için tavadaki atılmaz. [895/02]
1047. Denk denk (ağır ağır) lakırdı. [893/14]
1048. Denk geldi. [902/02]

1049. Denkleşir, cenkleşir. [902/11]
1050. Denksiz çift öküz boyunduruğa asılır. [902/13]
1051. Denksiz çift öküzleri uymaz öküz değil. [902/14]
1052. Denkteki maldan, cenkteki can hayırlıdır. [902/10]
1053. Denktekini arama, cenktekini sor, demiş. [902/09]
1054. Densiz, değersiz adam. [893/15]
1055. Der-bagal (kirli çıkı). [886/08]
1056. Derbanları var köyde, el denkde. [883/24]
1057. Derbeder kapı kapı gezer. [886/07]
1058. Derbeder. [886/06]
1059. Derde derman, belde kuvvet, gözde yarık (nur) var iken karmalanıp (çalışıp) kalmalı, derler. [910/06]
1060. Derde göre deva (ilaç) verilir, derler. [886/02]
1061. Derdi bilir dertli, derdi için zehirden şifa ümit eder, derler. [886/01]
1062. Derdi bilir. Dert var kan yutturur, dert var kan kusturur. Derdini gizleyen derman bulmaz, dostunu söyleyen aman bulmaz, derler. [884/19]
1063. Derdi çeken bilir, dereyi (yüzen-geçen) bilir. [885/05]
1064. Derdi çeken bilir, deveyi çeken (yeden) bilir. [885/11]
1065. Derdi çeken bilir, deveyi gören bilir. [885/04]
1066. Derdi çeken bilir. [885/03]
1067. Dert-i ecele deva bulunmaz. [884/18]
1068. Dert-i ezeli deva bulur mu, mihr-i ebedi fena bulur mu? [885/36]
1069. Derdi kim vermiş ise dermanı da o verir. [884/37]
1070. Derdi olan dermanını arasa gerek. [883/30]
1071. Derdi olan, derman arar; dermanı olan, derman arar, derler. [884/26]
1072. Derdi varsa dermanın arasın, demiş. [885/18]
1073. Derdi veren dermanını verir, der durur. [885/02]
1074. Derdim gibi dert çeken yok ki derdimi anlatayım, demiş. [884/34]
1075. Derdim ondur, dokuzunu deyəmem ağyara ben, çün sekizde kaldı aklım, yedide avare ben, altı bende olaydı, beşte olmadı elem, dördünü lütfederse Hak, üçe buldum çare ben, ey Nesimî senin hâlin ikiden hâli değil, onun için gece gündüz yalvarırım bire ben! demiş. [886/03]
1076. Dertime derman, yarama merhem mi olacak? [885/31]
1077. Dertime dert katma, kendi derdim kendime yetecek. [885/34]
1078. Dertin bir devası ilaç bir devası perhizdir, derler. [885/37]
1079. Dertin varsa aşikâre söyle, demiş. [885/12]
1080. Dertin varsa derman sahibi Allah'a söyle! [885/15]
1081. Dertin varsa dermanını ara. [885/13]
1082. Dertin yoksa benden al, demiş. [885/10]
1083. Dertinden deli divane oldu. [884/27]

1084. Derdinden oluyor, aldırın yok; çamura düşüyor, kaldırın yok. [884/20]
1085. Derdine çare, kesesine para ister. [884/36]
1086. Derdine derman arayan, elbette derdine derman bulur. [883/31]
1087. Derdine deva arayan bulur. [885/06]
1088. Derdine göre deva ister, keyfine göre hava ister. [884/17]
1089. Derdine göre deva ister. [884/16]
1090. Derdine göre deva vermek gerek. [885/07]
1091. Derdini dergâh, bargâha söyle. [885/14]
1092. Derdini gizleyen, derman bulmaz, derdini gizleyen aman bulmaz. [884/04]
1093. Derdini gizleyen, derman bulmaz; derman izleyen dermandan mahrum kalmaz. [884/03]
1094. Derdini namerde söyleme. [885/09]
1095. Derdini saklayan, dermanını bulmaz. [884/05]
1096. Derdini söylemeyen hastaya tımar olmaz. [884/06]
1097. Derdini söylemeyen, derdine derman bulamaz. [884/07]
1098. Derdini söylemeyen, şifa bulmaz. [883/32]
1099. Derdini söylesen ahmak sanırlar, söylemesen mağrur sanırlar. [883/27]
1100. Derdini söylesen bir dert, söylemesen iki dert. [883/26]
1101. Dere, tepe dümdüz. [888/22]
1102. Dereden, tepeden lakırdı eder. [888/23]
1103. Dereden, tepeden söz atar. [888/21]
1104. Deresine uğratmaz. [888/19]
1105. Deresini çekmeyen bilmez. [888/20]
1106. Deresini çekmiş ki söz anlatır. [888/24]
1107. Dereyi atladı, tepeye bayrağı sapladı. [888/29]
1108. Dereyi geçmek isteyen kurbağa, dereye suyun gelmesini beklemiş, derler [888/28]
1109. Dereyi geçmeyen tepeye çıkamaz. [888/27]
1110. Dereyi geçti, tepeyi aşacak. [888/25]
1111. Dereyi tepeyi geçmeden selameti buldum sanma, derler. [888/30]
1112. Dereyi tepeyi geçti. [888/26]
1113. Der-i devlete baş vurdu . [886/16]
1114. Der-i devlette kaymakam kaldı. [886/17]
1115. Der-i devlette yedekte at tut. [886/18]
1116. Derinden çıkan su ile derinden gelen sözün kadrini ehli bilir, erbabı anlar. [888/09]
1117. Derinden söz anlatır, derler. [888/11]
1118. Derine gitme batarsın, yüzünde durma kalkarsın. [888/10]
1119. Derinti alayı gibi çıktılar. [888/07]
1120. Derinti, döküntü, derme, çatma. [888/06]
1121. Derisi daha beslenmemiş. [886/21]

1122. Derisini yüzdüler. [886/20]
1123. Derler ki mestur sözdür, söylemiş. Cihan bir hakim bir hükümdar ve [...] derecesi olarak mevcut bulunur. Mücerreptir, demişler. [916/01]
1124. Derler ki: Ekser hâlde bizde doğru , ok gibi atılır; eğri yay gibi elde kalır, kasılır, kemal-i hürmetle duvara asılır! derler. [915/23]
1125. Derler ki: Ekser hâlde bizde ehl-i riya ve kizb duruğ-ı eşkıyayı, ehl-i dil ve ehl-i kerâmet etkiyâ sanılır da asfiyalar makamına konur. Dü bala geçinirler, halbuki asıl ehl-i dil ve asfiyalar dizlerinde donu yok, başına fesleğen takar, demiş. [915/30]
1126. Derler ki: Ekser hâlde bizde işe adam aramazlar, adama iş ararlar. [915/27]
1127. Derler ki: Ekser hâlde bizde muharebe zayıyatından askeri sormazlar, belindeki palaskasını sorarlar! [915/26]
1128. Dermansız dert, borçtur. [888/05]
1129. Dermansız dert, gönül derdi. [888/04]
1130. Derme (dirme) çatma iş yapar. [888/02]
1131. Derme çatma. [888/01]
1132. Ders görmüş; ama ters değil dürüst görmüş. [886/14]
1133. Ders oku, dürüst oku, ters türs okuma. [886/13]
1134. Dersi derste dinle, ters dinleme demişler. [886/12]
1135. Ders-i ibret vermişler. [886/11]
1136. Dersi meşki daima tabiattan al, demişler. [886/15]
1137. Dersini almış. [886/10]
1138. Dert ağlatır, aşk söyletir. [883/25]
1139. Dert benim, kaygısı senin mi? [885/30]
1140. Dert bilinmeden devası bulunmaz. [884/02]
1141. Dert bilinmezse derman bulunmaz. [883/33]
1142. Dert bir ise derman bin olurdu. [884/09]
1143. Dert çeken, dermanını arar. [884/23]
1144. Dert çok, dert alan yok, demiş. [884/40]
1145. Dert çok, hem dert yok; düşman kavi, talih zebun. [884/39]
1146. Dert çok, hem dert yok; düşman kavi, talih zebun. [885/01]
1147. Dert derman ister, gönül harman ister. [885/32]
1148. Dert ehli alışverişinden bellidir. [884/32]
1149. Dert gider yeri boş kalır derler. [886/04]
1150. Dert gider; amma yeri boş kalmaz. [884/35]
1151. Dert nihalinle eğer zinde olmasam, kendimi kendi ağzınla yok bilirim. [884/12]
1152. Dert ortağı, dört ortağı hep bir. [884/01]
1153. Dert ortağı, dört ortağı; dört ortağı, şeriat ortağı demişler. Şeriat ortağı, şeriat kapısı. [883/29]
1154. Dert ortağı. [883/28]
1155. Dert satan çok; amma dert alan yok. [884/38]

1156. Dert üstüne dert aldı. [885/27]
1157. Dert üstüne dert, bela üstüne bela. [885/28]
1158. Dert üstüne dert, mert üstüne namert. [885/29]
1159. Dert vahit olsa kim mihnet çeker? [884/15]
1160. Dert veren Allah, dermanını da verir. [884/25]
1161. Dert veren Allah, dermanını veren yine Allah! [884/24]
1162. Dert veren, derman da verir. [884/22]
1163. Dert yürekte od olur, söz cihanda at olur. [885/33]
1164. Dert, dertten farklıdır; amma hissi acı olur; zevk, zevkten farklıdır; ama hissi -yadı-
tatlı olur, demişler. [886/05]
1165. Dert, gizlemekle sağılmaz. [885/16]
1166. Dert, gizlenirse deva bulmaz. [885/17]
1167. Dertleşen dörtleşir, derler. [884/33]
1168. Dertleşmek; derde bir çare düşünmek demektir. [884/31]
1169. Dertli Kerem, Aslı'nı arar. [885/19]
1170. Dertli, derdine derman arar. [888/03]
1171. Dertli, derdini anlatır. [885/20]
1172. Dertli, derdini çeker oturur. [885/08]
1173. Dertsiz baş gerekmez, taş mezarda yatar, derler. [884/10]
1174. Dertsiz baş olmaz, dertsiz başa bir kemer taş batar, derler. [884/28]
1175. Dertsiz baş olmaz. [884/08]
1176. Dertsiz baş terkide gerek. [884/13]
1177. Dertsiz baş, baş mı olur? [885/22]
1178. Dertsiz baş, gereksiz taş olmaz. [885/23]
1179. Dertsiz baş, ormanda bile bulunmaz. [885/26]
1180. Dertsiz baş, terekeye konulur. [885/21]
1181. Dertsiz başı kes de at. [885/25]
1182. Dertsiz başı mezardan ara, gereksiz taşı da mezardan ara. [885/24]
1183. Dertsiz başıma dert katma, pişmiş aşıma su katma. [884/11]
1184. Dertsiz başını derde sokma. [884/29]
1185. Dertsiz deva umma. [884/21]
1186. Dertsiz insan olmaz; dert var ahmarı güç, dert var izharı güç, derler. [884/14]
1187. Dertsiz kul olmaz. [884/30]
1188. Dertsiz, dertlinin hâlini bilmez; sağ olan, hastanın hâlini bilmez. [885/35]
1189. Derun (enderun) birun (bab-ı âli) birbirine girdiler, demiş. [888/17]
1190. Derundan fetih olur kal'a meseldir. [888/15]
1191. Derunı aşına ol, taşradan bigâne sansınlar. [888/14]
1192. Derun-ı dilden bir ah etti, demiş. [888/18]
1193. Derun-ı dilden söylediler, can-ı gönülden ağlaştılar. [888/16]

1194. Derun-ı dilden, can-ı gönülden selam! [888/12]
1195. Derûnı hane-yi ateştir; amma dûd göstermez. [888/08]
1196. Derunî efendi. [888/13]
1197. Derviş adam. [887/02]
1198. Derviş aş, dişe darı . [887/05]
1199. Derviş aş, dişe darı. [886/30]
1200. Derviş hediyesi -armağanı- yeşil yaprak, demişler. [887/06]
1201. Derviş ile deli, bir posta sığmaz. [887/07]
1202. Derviş isen düş Bağdat yoluna. [886/32]
1203. Derviş meşrep adamdır. [887/03]
1204. Derviş munis gerek, müflis gerek. [887/22]
1205. Derviş müflis gerek, demişler. [887/21]
1206. Derviş olan dil-riş olur. [886/23]
1207. Derviş şeyhine, “Baba, himmet” demiş; şeyhi de “Oğul hizmet ”, demiş. [886/35]
1208. Derviş tuhfesi, can darısı . [887/17]
1209. Derviş, âkil ol, ko seni gafil -abdal- sansınlar, demiş. [887/15]
1210. Derviş, dervişanesi bir can vermek. [887/19]
1211. Derviş, nihat adamdır. [886/24]
1212. Derviş, para ile biter her iş. [886/34]
1213. Derviş, riya bilmez. [887/18]
1214. Derviş Bağdat uzak değil. [886/33]
1215. Dervişe bir aba, deliye bir merhaba yeter. [886/26]
1216. Dervişe bir lokma, bir hırka yeter. [886/25]
1217. Dervişe bir tesbih bir pösteki kâfi, vâfi; illâ hû duasıyla müşteki! demiş. [886/29]
1218. Derviş-i abâ-pûş , (yol üzerinde durmuş), demiş. [887/23]
1219. Dervişin diyar-ı gurbetten maksadı; dürr-i dane bulmak değil, dane-çin olmaktır, demiş. [886/22]
1220. Dervişin fikri ne ise zikri dahi odur. [886/31]
1221. Dervişin gönlünü yap, duasını al. [887/14]
1222. Dervişin hâsiyeti, azade dil olmaktır. [887/09]
1223. Dervişin hasiyeti, her şahsa eser etmez, demiş. [887/10]
1224. Dervişin her bir sözünde ab-ı hayvan -ab-ı hayat- gizlidir, demiş. [887/24]
1225. Dervişin kalbi gani olur. [887/20]
1226. Dervişin sağ, solu olmaz, derler. [886/27]
1227. Dervişin zikri ne ise, fikri de odur. [886/28]
1228. Dervişler kerametten hali değildir, demişler. [887/12]
1229. Dervişler, ehl-i tevhit zümre-yi kanaattirler; dervişe bir lokma, bir hırka, eline bir tesbih, bir pösteki, bir de asâ gerek, demişler. [887/04]
1230. Dervişler, söz ehli değil göz ehlidir; söz etmezler, göz eder, gözetirler. [886/19]
1231. Dervişler; söz ehli değil göz ehlidir, gözetirler, demiş. [887/08]

1232. Dervişliği; deresini çekmeyen, geçmeyen bilmez. [887/16]
1233. Dervişlik, dervişlik amma herkes derviş olursa bu dünya halkı çerviş gibi erir gider, demiş. [887/13]
1234. Dervişten kötülük gelmez, demiş. [887/11]
1235. Derya çalkanmazsa kokar. [889/12]
1236. Derya -deniz- dibi sazlı olur, deli dervişin iyisi derya dil sözlü olur, demişler. [889/06]
1237. Derya dil ol, derbeder ol; tek dertli Kerem olma, tek ehl-i dil ol, demiş. [886/09]
1238. Derya dil olmalı derya dil ya da kör kütük, kör kandil, demiş. [889/02]
1239. Derya gemisi olsa yürümez, abraştır. [889/09]
1240. Derya gibi boştu. [889/15]
1241. Derya gibi harekete geldi. [889/13]
1242. Derya gibi iki yakası bir yere gelmedi. [889/17]
1243. Derya gibi iki yakaya sahip iken, iki yakasını bir yerde görmedi, demiş. [889/18]
1244. Derya kadar ilme dalmış, katre kadar itikat almamış. [889/19]
1245. Derya misal asker. [889/01]
1246. Derya, çalkanmadan durmaz. [889/11]
1247. Deryadır ölçülmez, içilmez. [889/14]
1248. Deryanın dibi, dünyanın sonu vardır. [889/05]
1249. Deryaya giren üryan olur. [889/10]
1250. Deryaya güvenme, deliye inanma. [889/08]
1251. Deryaya güvenme, dünyaya inanma. [889/07]
1252. Deryaya taş atma batar, deliye kız verme satar. [889/16]
1253. Deryayı dipsiz, dünyayı sonsuz sanma. [889/04]
1254. Derya-yı iştiyak begüm bi-kenardır. [889/03]
1255. Desene at alan Üsküdar'ı geçti. [916/21]
1256. Desene boy ölçüştüler. [916/19]
1257. Desene dilberin aşk oduna yanmış. [916/18]
1258. Desene iş işten geçti. [916/20]
1259. Dest (el) cevrimden neler çektim şikâyet olmasın. [890/16]
1260. Dest ve yayı bağlıdır, biçare kurban neylesin. [890/18]
1261. Destan okur. [880/06]
1262. Destan okusa geçinir. [880/07]
1263. Destan, dostan olup kaldı, derler. [880/05]
1264. Destan-ı rüzgâra zinhâr sîne germe, sührâb isen ölürsün âhir zebûn elinden. [890/10]
1265. Deste deste. [890/22]
1266. Dest-güşâ-yı teseül edenlere nevazişkârâne muamele eyle. [890/07]
1267. Dest-i dehkâna düşen şahbaza dönmüş güya. [890/08]
1268. Dest-i ecele teslim olmadan gayrı çare ne? [890/17]
1269. Dest-i niyâzı eyle duaya sen, feyz-i icâbetin kerem-i müste'ân verir. [890/20]

1270. Dest-i rahîme yapış. [890/19]
1271. Dest-res bulmadığı lahme, tuggîr herre (kedi) (murdar der). [890/09]
1272. Dest-res olamayacağın emel ardına düşme; zira her emel herkese göre değildir. [890/06]
1273. Destur başka, düstur yine başkadır: Birisi izin ve ruhsat manasına, diğeri kanun ve kaide mecmuuna denir. [890/04]
1274. Destur olursa destan mı söyleyeyim, demiş. [890/03]
1275. Destursuz bağa girilmez. [889/21]
1276. Destursuz dost bağına bile girilmez. [890/02]
1277. Destursuz, ayağın yere basmaz [890/01]
1278. Dest-zen ukde-yi şalvar olup? demiş. [890/05]
1279. Deşt-i Kıpçak, deşt-i Mugan. [890/23]
1280. Deşt-i Kıpçak'tan haber verir. [890/24]
1281. Dev aynasına bakmış. [926/26]
1282. Dev gibi adam. [926/25]
1283. Dev ile peri arkadaş olur mu? [926/28]
1284. Devacı derdini bilmese elbette derman edemez, demişler. [903/16]
1285. Devasız dert olmaz. [903/07]
1286. Devasız dert olmaz, düşmansız fert (kimse) olmaz! [903/08]
1287. Devasız dert, âşık derdi! [903/09]
1288. Deve adımıyla tarla ölçülmez. [905/05]
1289. Deve adımıyla tarla ölçülmez. [905/35]
1290. Deve adını satar, eşek odunu. [907/02]
1291. Deve ağır gider; amma yol alır. [907/03]
1292. Deve ağlar, deli ağlamaz, derler. [905/12]
1293. Deve ağlar, eşek anırır, derler. [905/10]
1294. Deve bağırdan yokuşundan mı geliyor? [907/10]
1295. Deve bağırtan dikenini gibi hep yol kenarında biter, derler. [907/17]
1296. Deve bir akçeye "Baba." demiş? Pahalıdır demiş. "Hikmeti züğürtlük" O da bin akçeye baba demiş? "Hikmeti zenginlik" Ucuzdur al oğlum demiş! derler. [907/05]
1297. Deve bir akçeye, deve bin akçeye. [907/04]
1298. Deve boynu gibi eğrilir de doğrulur da. [906/06]
1299. Deve boynuna yılan da sarılır kolan da! [906/07]
1300. Deve boynundan Hindistan'ı göstermek ister. [906/08]
1301. Deve boynuz ararken kulaktan olmuş. [906/02]
1302. Deve boyundan Hint şanı gösterir. [905/06]
1303. Deve çökünce yer bulur. [906/19]
1304. Deve döşlü, deve dişli! Bir değil. [905/33]
1305. Deve düdük çalmaz! [906/36]
1306. Deve eşekle yoldaş olsa da kardeş olmaz! [906/05]

1307. Deve gibi bir doğru yeri yok. [906/21]
1308. Deve gibi kin güder, derler. [906/24]
1309. Deve gibi kin güder, eşek gibi inat eder, derler. [906/09]
1310. Deve gibi kinci, tilki gibi hinci (hileci) heriftir! [906/26]
1311. Deve gibi kincidir. [906/22]
1312. Deve gitti yularını arar. [906/31]
1313. Deve gözü gibi gözü açıldı. [906/11]
1314. Deve gözü gibi. [906/13]
1315. Deve gözü kadar fincan ile kahve içer tiryakidir! [906/14]
1316. Deve hamuru (hamiri). [906/03]
1317. Deve hazık dağarını sırtında taşır. [905/03]
1318. Deve her otu yemez! [907/08]
1319. Deve ile boy ölçüşülmez! [905/25]
1320. Deve ile boy ölçüşülmez, deni ile soy söyleşilmez! [905/26]
1321. Deve Kâbe'ye gitmekle hacı olmaz. [906/01]
1322. Deve Kâbe'ye gitmekle hacı sayılmaz, sanma! [906/32]
1323. Deve kadar büyük olacağına, düğme kadar aklın olaydı! demiş. [905/21]
1324. Deve katarı gibi yola dizildiler. [906/47]
1325. Deve katarı kılavuzu merkeptir. [906/48]
1326. Deve kini, eşek inadı güden adam, adam mıdır? demiş. [907/23]
1327. Deve kuşu gibi yüke gelince kanadını, uçmaya gelince ayağını gösterir. [905/01]
1328. Deve kuşu gibi yüke gelince kuşum der; uçmaya gelince deveyim der. [905/02]
1329. Deve kuşu kendi yumurtasını küçük görmüş (beğenmezmiş) derler. [905/46]
1330. Deve kuşuna Allah vücuduna göre kanat vermemiştir. Onun için ne deve ne kuş olmuştur, derler. [906/23]
1331. Deve kuşuna yük yükletmek istemişler: “Ben kuşum.” demiş, öyle ise “Uç.” demişler: “Hayır uçamam, deveyim.” demiş. [906/25]
1332. Deve kuşuna: Uç dersin, “Deveyim!” göç dersin, “Kuşum!” der imiş, derler. [905/04]
1333. Deve kuyruğu gibi kâh yatar kâh kalkar. [905/42]
1334. Deve kuyruğu gibi ne uzanır ne kısalır. [905/41]
1335. Deve mi ölecek, deveci mi ölecek yoksa üstündeki hacı mı ölecek? Onu Allah bilir! demiş. [905/08]
1336. Deve mi tepti dehanın acaba? [906/20]
1337. Deve ne hâlde deveci ne hâlde! [907/27]
1338. Deve sahipsiz kalmaz. [906/30]
1339. Deve tabanı! [906/34]
1340. Deve tepmesi yemişe döndü! [906/18]
1341. Deve tımarı. [906/17]
1342. Deve tüyü uçağansız (dikenli ve mercimek kadar yapışık ot) olmaz, deli huylu kaçağansız olmaz, derler. [906/49]

- 1343.** Deve tüyünden (tüğünden) arkan (urğan), tavşan tüyünden yorgan olmaz, derler. [906/51]
- 1344.** Deve tüyünden (tüğünden) ip eğirir. [906/50]
- 1345.** Deve üstünde, pire kabilinden sözdür, derler. [905/09]
- 1346.** Deve yükten hazzetse de eziyetten hazzetmez. [906/41]
- 1347.** Deve yükü mal getirmemiş ya! derler. [907/18]
- 1348.** Deve yükü mal getirmemiş ya! derler. [907/30]
- 1349.** Deve yüküyle meta, ağıl dolusu mal bağışlamamış ya! derler. [907/20]
- 1350.** Deve yürüyüşü! [907/14]
- 1351.** Deve, Arabistan Araplarının Araplarının çöl gemisidir, derler. [906/29]
- 1352.** Deve, yüksek atladım urganı, türküsü gibi mazeret beyan etmek kabilinden bir sözdür, derler. [907/32]
- 1353.** Deveci ile davacı aç kalmaz. [906/54]
- 1354.** Deveci ile görüşen kapısını büyük açar. [906/53]
- 1355.** Deveci ile görüşen, kapısını büyük yapar! [905/22]
- 1356.** Deveci mi ölecek, devenin üstündeki hacı mı ölecek? Onu Allah bilecek! [905/07]
- 1357.** Devede keramet de vardır, kin de vardır, derler. [906/52]
- 1358.** Devede keramet olmaz sanma. [906/33]
- 1359.** Devede kulak var, kabilinden sözdür. [905/38]
- 1360.** Devede kulak, denizden damla kabilinden, az şeydir, derler. [903/12]
- 1361.** Devede kulak. [905/37]
- 1362.** Devedeki kulak sana kulak olmaz! [906/04]
- 1363.** Deveden bir tüy (kıl) kopmakla deve tüysüz sayılmaz! [907/06]
- 1364.** Deveden boynuz aramaya benzer, derler. [905/13]
- 1365.** Deveden büyük fil de var. [907/07]
- 1366.** Deveden büyük fil var. [906/16]
- 1367.** Deveden düşen olmaz da, eşekten düşen olurmuş? [905/20]
- 1368.** Deveden düşen ölmez de eşekten düşen ölür, derler. [905/45]
- 1369.** Deveden düşenin anası ağlamamış, eşekten düşenin ağlamış. [905/43]
- 1370.** Deveden düşenin anası ağlamış, eşekten düşenin atası ağlamış. [905/44]
- 1371.** Devei deve yerine göçer. [906/35]
- 1372.** Develer gelir Mardin'den, bak neler çıkar ardından. [906/12]
- 1373.** Devenin ağzına diken batmaz da ayağına batar. [905/34]
- 1374.** Devenin ağzına diken batmaz. [905/18]
- 1375.** Devenin ayağı ağzından naziktir deseler inanır mısın? [905/36]
- 1376.** Devenin başına gelen, botanın (deve yavrusunun) başına da gelse gerek! [907/26]
- 1377.** Devenin başına gelen, hacının başına gelmiş! [907/24]
- 1378.** Devenin gözü özüne göredir. [906/10]
- 1379.** Devenin kulağını boyuna göre mi sandın? [905/40]
- 1380.** Devenin kulağıyla kuyruğu hesaba katılmaz, derler. [905/39]

1381. Devenin soyunu güdenden sor, huyunu binenden sor, demişler. [905/31]
1382. Devenin soyunu sorma, huyunu sor, demişler. [905/30]
1383. Devenin tımarı, safasına değmez; dünyanın safası, hımarına değmez! derler. [907/19]
1384. Devesi hacı. [905/32]
1385. Devesini aramaz da yularını arar, derler. [907/01]
1386. Devesiz hacı, hacı olur; lakin delilsiz hacı olmaz. [907/13]
1387. Deveye binen, merdiveni sırtında taşımak gerek, demişler. [906/39]
1388. Deveye binmek de güç, inmek de güçtür. [905/15]
1389. Deveye binmek ile insan hacı sayılmaz. [906/37]
1390. Deveye binmekle insan, hacı sayılmaz! [907/12]
1391. Deveye binmeyen, deveye nasıl binip inileceğini elbette bilmez. [905/17]
1392. Deveye bir hendek atlamak, tilkiye yüz hendek atlatmaktan güçtür. [906/46]
1393. Deveye boynun ne eğri, demişler: “Her yerim de eğridir, salt eğrilik boynuma kalsa boynumu uzatıveririm, demiş, derler. [905/11]
1394. Deveye diken yarar, insana döven ! [905/19]
1395. Deveye eziyet haramdır, devede dahil haramdır, derler. [906/28]
1396. Deveye hamut boyunduruk kabilindendir, derler. [907/16]
1397. Deveye hendek atlatmak kâr-ı müşkül! [906/42]
1398. Deveye hendek atlattı. [906/44]
1399. Deveye hendek atlatmak güçtür. [906/43]
1400. Deveye ihram atlatmak, deliye meram anlatmak kadar güçtür. [906/45]
1401. Deveye kaval çaldırmaya benzer. [906/38]
1402. Deveye nalça vurulmaz . [906/40]
1403. Deveye ot lazımsa boynunu uzatır. [905/24]
1404. Deveye sormuşlar: “İnişi mi seversin, yokuşu mu?” “Sırtımda yük olduktan sonra ikisini de şeytan alsın.” demiş, derler. [905/14]
1405. Deveye sormuşlar: “Sanatın nedir?” “Kazazlık .” demiş? “Tamam senin iki ayağına yakışır ya!” demişler. [905/16]
1406. Deveyi ağlatma, fili aldatma! [906/15]
1407. Deveyi deve her yılda doğurur ; amma daha iyi dünya yüz yılda bir kere doğurur , demiş, derler. [907/25]
1408. Deveyi gördün mü yeden ölsün. [905/28]
1409. Deveyi gören huyunu elbette bilir. [907/11]
1410. Deveyi güden bilir, dereyi geçen bilir! [905/29]
1411. Deveyi güden huyunu bilir. [906/27]
1412. Deveyi güdenden sor, dereyi geçenden. [905/27]
1413. Deveyi havuduyula yutar. [907/09]
1414. Deveyi ırmaktan getirmek müşküldür. [907/31]
1415. Deveyi yardan atmışlar: “Yaradan Allah’ım, suçum hacıyı rahat götürüp getirdiğimden midir bu ceza?” demiş, derler. [907/28]

1416. Deveyi yardan attıran bir tutam ottur. [907/22]
1417. Deveyi yeden, huyunu bilir; güden, soyunu bilir, derler. [907/15]
1418. Deveyi yedenden sor, koyunu görenden sor demişler. [907/21]
1419. Deveyi yedenden sormalı, derler. [907/29]
1420. Deveyi yerinden sor, fili görenden! [905/23]
1421. Devir daim dünyası bu! [903/11]
1422. Devirdiği araba doksanı aştı! [903/19]
1423. Devirene mi devrilene mi? [903/13]
1424. Devirmedeği kazan, söndürmediği ocak mı kaldı? derler. [904/46]
1425. Devlet aş, millet aş! [904/20]
1426. Devlet atı binmesi kolay eğerli attır; amma eğerli attır! Herkes biner, düşer, demişler. [903/30]
1427. Devlet ayağına dolaşır . [904/43]
1428. Devlet değirmeni para ile döner, parasız dönmez. [903/50]
1429. Devlet dua da ister para da ister. [904/08]
1430. Devlet düşkün, para düşkün! [903/47]
1431. Devlet düşkün. [904/34]
1432. Devlet düşmanı, hain! [904/31]
1433. Devlet düşmansız olmaz. [904/25]
1434. Devlet ebet-müddet dua ister. [904/06]
1435. Devlet elde iken yedekte at tut! [904/03]
1436. Devlet işi millet işi! [904/19]
1437. Devlet kuşu (Hüma-yı devlet) herkesin başına konmaz! [903/33]
1438. Devlet kuşu başına konmuş kadar sevindi. [904/09]
1439. Devlet kuşu -Hüma-yı devlet- beyinsiz başa konmaz, derler. [904/10]
1440. Devlet malı deniz, yemeyen tertemiz, yiyen domuz, demişlerdir. Fakat tabir-i avamda: Devlet malı deniz, yemeyen domuz cümlesiyle darp ve serd edilirse de bu tabir içtimaat-ı beşeriye kanununa muhalif, münâfîdir. [904/01]
1441. Devlet malı, denize batmaz. [904/26]
1442. Devlet malı, millet malı, sahibi Ali, Veli'dir! [904/02]
1443. Devlet mansıbı bir emr-i itibarîdir; kiracı arabasına binmek gibidir, bindin ise, inersin! [904/28]
1444. Devlet mansıbı bir güvercinliktir , konan göçer. [904/24]
1445. Devlet mansıbı bir menzilhânedir, her yolcu konar göçer, demişler. [904/30]
1446. Devlet mansıbı, bir emanet attır; emanet ata binen, tez düşer. [904/32]
1447. Devlet mansıbı, devlet kuşu! [904/29]
1448. Devlet millet umuruna memur olanlar [...] [903/38]
1449. Devlet milletle, millet devletle kaimdir! [904/22]
1450. Devlet milletle, millet devletle kaimdir; milletsiz devlet, devletsiz millet olmaz, yaşamaz, demişler. [903/32]

1451. Devlet olmaz bu cihanda, bir nefes sıhhat gibi. [904/35]
1452. Devlet tacı başında. [904/11]
1453. Devlet ve millete karşı, saf gönül ile [...] [904/21]
1454. Devlet ve millette müsavat-ı hukuk; ancak kanun-ı adaletle kaim olmak mümkündür yoksa beşeriyette müsavat mümkün olmaz; zira kanun-ı hilkatte müsavat olmaz, demişler. [903/34]
1455. Devlet yâr olmadı. [904/45]
1456. Devlet yarası, paradır çaresi! [904/37]
1457. Devlet yarası, parasız kapanmaz. [904/38]
1458. Devlet yeli bir gün olur bize de eser, derler. [903/39]
1459. Devlet yeli esme, deli ana küsme. [903/40]
1460. Devlet yeli gibi esti, gitti! [903/37]
1461. Devlet, adama ayağıyla gelmez. [903/49]
1462. Devlet, cemiyetin -efrattan müteşekkil ve mürekkep milletin- nigâhbanı; vatan, cemiyetin vâlid-i mihribanı; cemiyet, -millet- vatanın hem mihmanı hem de kapısında derbanı, kulu, kurbanıdır; onun için “Millet devletsiz, vatansız olmaz -yaşayamaz- devlet de milletsiz, vatansız kaim olamaz; ancak devlet milletler olur, demişler. [903/28]
1463. Devlet, cemiyetten; cemiyet, efrattan doğar. [904/07]
1464. Devlet, dünya, hayal-i huba benzer nesnedir, baht-ı bidar isteyenlerin terk-i sevap etmek gerek. [904/40]
1465. Devlet, mal ve cah ile değildir, ahlak iledir. [903/29]
1466. Devlet, millet babasıdır. [903/42]
1467. Devlet, millet duasız, davasız olmaz. [904/13]
1468. Devlet, millet işleri hep emanettir; emanete himayet, sıyânet ister, hıyanet istemez. [903/48]
1469. Devlet, millet malını çalmak, babasının kardeşinin cebinden, akçe çalmak kabîlindendir, demişler. [904/14]
1470. Devlet, millet ölür -fevt olur-, şan ile şeyn tarih nazarında ölmez -fevt olmaz- demişler. [904/18]
1471. Devlet, millet, hamî, mahmû kaidesince birbirinin zarf ve mazrufudur; binaenaleyh devlet, milleti; millet, devleti bakar, demişler. [903/36]
1472. Devlet, millet; hay huy-ı dünyadan hali değildir. [904/16]
1473. Devlet, millet; millet, devlet demektir. [904/15]
1474. Devlet, milletten; millet, efrattan mürekkeptir; devlet, milletle; millet, devletle kaimdir, demişler. [904/04]
1475. Devlet, milletle; millet, devletle kaimdir, derler. [903/43]
1476. Devlet, mürebbi-yi millettir, derler. [903/45]
1477. Devlet; hak, adaletle kaimdir; zira bir kanun-i esastır, demişler. [904/05]
1478. Devlet; kuşa benzer, konar da uçar da. [903/35]
1479. Devlete dua farzdır. [904/12]
1480. Devlete göre güçlük yoktur. [904/42]

1481. Devlete yaranmış yoktur. [904/44]
1482. Devletin malı deniz, yemeyen domuz diyen takımdandır? Halbuki (aksi murattır) [903/41]
1483. Devletin parası da çok, yarası da çok! [904/39]
1484. Devletini tepti. [904/33]
1485. Devletle, saadette! Her yerde her şey bir usul bir adettir, demiş. [903/44]
1486. Devletli hünkâr hanginizdir şikayetim var, demiş. [900/27]
1487. Devletli o kim ayıptan ede özün pak! [903/31]
1488. Devletlinin eşeğine bile yaldızlı semer vururlar . [904/41]
1489. Devletliye dokun geç, fukaradan sakın geç. [904/36]
1490. Devletsiz millet olmaz, milletsiz devlet! [904/17]
1491. Devletsiz millet, cansız ceset gibidir! [904/23]
1492. Devlette icra-yı ahkâm eden, şer‘ ve kanundur; memurlar onun tatbik-i ahkâmına nazirdirler. [903/46]
1493. Devletten mansıp almış kadar sevindi, derler. [904/27]
1494. Devran yine o devran, zaman yine ol zaman, demiş. [903/21]
1495. Devran yine o devran, âlem yine o âlem. [903/24]
1496. Devrandan matlabin feyz ve rif‘at ise yârandan mahcur olup [...] azimet ol. [903/23]
1497. Devran-ı âlem durur mu? Asla durmaz , der. Bugünün ertesi -yarını- var, erte günün sahibi var. [903/14]
1498. Devran-ı âlem ne gösterir bakalım? [903/22]
1499. Devran-ı âlemde -âlem-i kâinat- -felekiyat devranı- tende hâl-i âlem; mazi olur; mazi; istikbal olur; istikbal, hâl olur. Devran-ı âlem devri, küreviyet devri bunlardır. [903/26]
1500. Devran-ı âlemde iki zevk-i tabiî vardır ki: Birisi tulu-yı şemste, diğeri gurub-ı şemstekî manzara-yı âlemdir, bir diğeri de bedr-i münirdeki zevktir, demişler. [903/02]
1501. Devran-ı âlemde nice devirler geldi, geçti. Tevârihten sor. [903/25]
1502. Devr-i Âdem’den beri, halk fırka firkadır, her fırkanın bir türlü mezhebi ve bir türlü meşrebi vardır, demişler. [903/20]
1503. Devr-i Âdem’den kalma aletle iş görmek ister. [903/18]
1504. Devr-i ebvab babında derbederlik makamına çıktı, demiş. [903/15]
1505. Devrilen düzelir (doğrulur) ama dökülen dolmaz . [904/47]
1506. Devrileni doğrultmak , döküleni doldurmak herkesin elinden gelmez. [904/48]
1507. Devşirme mahsülü, devlet haini, demiş. [903/27]
1508. Deyr (manastır) sineği gibi ayağına örümcek ağı dolaşmış. [915/25]
1509. Deyrden (manastırdan) dûrdan (uzaktan) haber verir. [915/24]
1510. Deyyus herif! [909/08]
1511. Dıral dedenin düdüğü gibi ötme! [909/15]
1512. Dıraz etme (uzatma) sakalın şâne (tarak) ile düşman eylersin. [909/14]
1513. Dırıltısız düğün az bulunur. [914/33]

1514. Dırıltısız dünya değil vesselam! [915/03]
1515. Dırıltısız, zırıltısız düğün olmaz. [914/34]
1516. Dış yüzü öyle amma gel gör bakalım iç yüzüne! [1206/30]
1517. Dışarı -tışkarı- bekçisi, it; içeri -içgeri- bekçisi kedidir, derler. [1206/15]
1518. Dış başka, iç başka. [1206/19]
1519. Dış beni yaktı, iç de seni yakar! [1206/24]
1520. Dış beyaz iç sarı diyene karşı “Bildim, bildim şalgamı soymuşlar, ortasını oymuşlar, içine havuç koymuşlar.” demiş [1206/22]
1521. Dış beyaz, iç sarı dedikte sonra meselenin hallolacak yeri kalır mı? demiş. [1206/27]
1522. Dış eli yakar, iç beni yakar. [1206/26]
1523. Dış içine kavun gibi benzemez. [1206/17]
1524. Dış içine uymayana, uyma! [1206/21]
1525. Dış karağışup dursa da iç gır gır kaynar! [1206/18]
1526. Dış kaval, iç şişhâne. [1206/20]
1527. Dış Mısır Çarşısı, iç Çıftı Çarşısı. [1206/29]
1528. Dış seni yakar, iç beni yakar. [1206/25]
1529. Dışına bakma, içine bak! [1206/16]
1530. Dışından belli etmez amma içinden kan gider! demiş. [1206/28]
1531. Dışından güler amma içinden kan ağlar! [1206/23]
1532. Diba giydirmemişler a! [913/04]
1533. Dibacesini okudu. [913/03]
1534. Diba-yı zîbâ! [913/05]
1535. Dibi delik. [913/08]
1536. Dibi geniş, ağzı dar . [913/10]
1537. Dibi kırmızı bal mumu ile davet etmedik ya! demiş. [913/24]
1538. Dibi kırmızı mum ile davet etmedik ya! [909/09]
1539. Dibi kırmızı ve orta mumu ile çağırmadılar ya! [913/25]
1540. Dibi yok. [913/06]
1541. Dibine darı ekti. [913/14]
1542. Dibine diken batmış. [913/11]
1543. Dibine tortusu dinmiş. [913/09]
1544. Dibinin astarı yok. [913/07]
1545. Dîde dûz intizar olduğum günler. [913/30]
1546. Dideler rûşen ola! [914/01]
1547. Dideler rûşen ola, müjdeler eylerim sana; ay bakarken gün doğdu bana! [914/02]
1548. Dideler rûşen. [913/29]
1549. Didesinden kühlî çalar biperva. [914/05]
1550. Didiklediler (deştiler). [914/23]
1551. Dik başlı adam, inat olur. [918/22]

1552. Dik başlı adam. [918/12]
1553. Dik başlı, dik sözlü yavuz adam. [918/13]
1554. Dik dur ; amma dik başlılık etme! [918/14]
1555. Dik mizaç, dik tıraş. [918/18]
1556. Dik söz, dik tıraş. [918/19]
1557. Dik yokuşa karşı, yüklü deve elbette koşamaz. [918/16]
1558. Dik yokuşun dik inişi olur. [918/15]
1559. Dikdiğin ağaç olsun, yemiş vermese de saye salar, sayeban olur. Ekdiğin tohum beşer olsun, âlim olmasa da âlime çoban olur. Çoban olmasa, yine yerine yurduna kul, kurban ve yâr olur derler. [919/18]
1560. Dikdiğin çıkmazsa, ekdiğin çıkar. [919/17]
1561. Dikdiğin ne ise o çıkar, derler. [919/16]
1562. Dikdiğin, ekdiğin ne ise hep o çıkar, derler. [919/20]
1563. Diken eken, elbette gül biçmez. [918/24]
1564. Diken eken, üzüm biçmez. [918/25]
1565. Diken ekip gül biçmek ister. [918/23]
1566. Diken gibi dil batırır. [918/26]
1567. Diken oldu herif! [919/01]
1568. Dikenden gül biter, gülden diken [919/10]
1569. Dikenden korkan, gül koparmaz. [919/09]
1570. Dikeninden yatak. [918/27]
1571. Dikenini hesap eden gülü koynuna sokmaz. [919/14]
1572. Dikensiz gül olmaz! [919/05]
1573. Dikensiz gül olmaz, ağyarsız dilber! [919/07]
1574. Dikensiz gül olmaz, ayıpsız yâr olmaz. [919/08]
1575. Dikensiz gül olmaz, dertsiz bülbül! [919/06]
1576. Dikensiz gül olmaz, engelsiz yâr olaz. [919/11]
1577. Dikici el işini görür, kendi işini göremez, derler. [919/29]
1578. Dikici işini bilir. [919/28]
1579. Dikiciye haydi kalk demişler, iğnem başımda, demiş. [919/30]
1580. Dikilen kulak her şeyi işitir. [910/07]
1581. Dikilme başıma, dikilirler başına. [919/19]
1582. Dikine söz, dikine traş kabilindendir, derler. [923/25]
1583. Dikine söz, ham teklif. [918/20]
1584. Dikine tıraş, ham teklif. [918/21]
1585. Dikiş kaldı. [919/32]
1586. Dikiş tutturamadı. [919/03]
1587. Dikiş tutturamadı. [919/31]
1588. Dikişsiz dünya olmaz. [919/02]
1589. Dikişsiz gömlek ahiret gömleği! [919/04]

1590. Dikme taş gibi dikildi kaldı, derler. [919/15]
1591. Diktiği ağacı, kendi yıkar takımdandır. [919/12]
1592. Diktiği ağaç mahsul vermez. [919/13]
1593. Diktiği taş kırkı aştı! [918/17]
1594. Diktiğin çıkar, ektiğin biçersin! [918/28]
1595. Dil âlemini aşktır ârâyîşe bâis, âlemde dile aşk imiş asayîşe bâis! [912/02]
1596. Dil değirmen taşı gibi iki tarafa da döner. [920/38]
1597. Dil dilber ay yüzün örtse de mihr-i tâbân gibi yine kendini gösterir. [911/27]
1598. Dil dilber yüzün örtse de, zülf-i perişanı yine yüzün gösterir. [911/26]
1599. Dil esen, baş esen! [921/08]
1600. Dil esen, baş esen. [912/05]
1601. Dil esen, baş esen; baş kesen dil kesen. [921/09]
1602. Dil esrar-ı hakkın tercümanı, kilid-i mahzen-zar-ı nihanî. [912/03]
1603. Dil giriftar-ı bela dilber hevayı neylesin, dame düşmez yerlere konmaz hümayı neylesin! [912/01]
1604. Dil ile din ikisi insanların senlik-benlik şahit ve alametleridir, ki inkâr olunmaz, derler. [920/03]
1605. Dil ile şaka olur, din ile şaka olmaz. [921/01]
1606. Dil ile yara unutulmaz . [921/43]
1607. Dil ki bir ser eder kesr ola bulmaz ilaç. [911/30]
1608. Dil oğlanı. [921/36]
1609. Dil senin değil ise, baş da senin değil. [921/25]
1610. Dil söylemek için, kulak dinlemek için! [921/03]
1611. Dil söyler, kulak dinler. [921/02]
1612. Dil şakasıyla, el şakası bir değil. [920/32]
1613. Dil şer de söyler, hayır da söyler; hayrın için dilini daima hayra alıştırmak gerek derler. [920/33]
1614. Dil ucundaki söz bazen hatırdan tez çıkar. [920/21]
1615. Dil uzatılan yere, el uzatılmaz. [920/10]
1616. Dil üstünde dil var, el üstünde el var, derler. [920/01]
1617. Dil yarası onulmaz. [922/17]
1618. Dil yarası, mızrak yarasından acıdır. [920/29]
1619. Dil yarası, şifa kabul etmez bir yaradır. [920/30]
1620. Dil yarasıyla, el yarası bir değil. [920/31]
1621. Dil yez menbus dert şed mesel, vefakallahu'l-hayru'l-amel. [912/08]
1622. Dil zehirden acı, ateşten yakıcıdır. [920/27]
1623. Dil, adamı beyan eder. [919/37]
1624. Dil, adamı hem iyi sandırır, hem kötü! [919/36]
1625. Dil, bir sözle dinden çıkarır; bir sözle dine sokar (girdirir). [920/34]
1626. Dil, kılıçtan keskindir. [921/30]

1627. Dil, üstü sözledir, derler. [920/02]
1628. Dil; baldan tatlı, zehirden acıdır. [920/26]
1629. Dil; kalbin tercümanı, kalp; vicdanın mihmandarı, vicdan; kalbin hâkim-i mihmanı, imanın mihribanı, iman; insanın şefik veya canıdır, demişlerdir. [919/38]
1630. Dil; kalbin tercümanı, kalp; vicdanın, vicdan; imanın mihmanıdır, demişler. [922/01]
1631. Dil; kılıçtan keskin, kıldan incedir. [921/31]
1632. Dil; kılıçtan keskin, oktan ötkündür (geçkindir). [921/32]
1633. Dilber ağyarsız olmaz, gül harsız olmaz! [910/17]
1634. Dilber aşığı daima rüsvay-ı bela etmek ister. [911/08]
1635. Dilber ayine-yi hanedir. [910/08]
1636. Dilber gammazı sever, gammaz ahmağı. [911/09]
1637. Dilber -güzel- ellenir, dillenir; çirkin dillenir, güllenir, derler. [910/16]
1638. Dilber her zaman ele girmez. [911/17]
1639. Dilber ise elden ele, çirkin ise dilden dile düşer, derler. [910/15]
1640. Dilber ise sana ne çirkin ise bana ne? [910/19]
1641. Dilber kendini gösterir ammâ kendini methetmez, meftunu metheder, demişler. [911/28]
1642. Dilber kısmı gammazı sever. [911/18]
1643. Dilber mülayim olmayacak, adam öldürür. [910/25]
1644. Dilber naz bilmezse puldur pahası. [911/10]
1645. Dilber naz eder; amma âşık da kâh olur istiğna satar, demiş. [911/14]
1646. Dilber naz ederse bilir kadri, nazik şiveleri hüsnünün pederi. [911/12]
1647. Dilber odur ki şefkat ede müptelasına. [910/23]
1648. Dilber olmak kıyafetle değildir. [910/10]
1649. Dilber olmak, kıyafetle olmaktan ziyade mülayemetledir. [910/11]
1650. Dilber pazarına rızasıyla girilir. [910/21]
1651. Dilber pazarına girmek; ancak hüsn-i rızasıyla olur, demiş. [910/22]
1652. Dilber zülfünü çevgân etse, sen dahi başını top eyle, demişler. [911/21]
1653. Dilber, dillerde dilli defter. [910/26]
1654. Dilber, güle benzer; [...], derler. [910/18]
1655. Dilber, kendini gösterir methetmez; el ve ehli metheder, derler. [911/20]
1656. Dilber, kıyafetle değil belki şefkat ve mülayemetledir. [910/12]
1657. Dilber, naz ederse dilber âlâsı; dilber, naz bilmezse puldur pahası! [911/11]
1658. Dilber, ya dilberi sever ya gammazı! [910/09]
1659. Dilberâ can mısın yoksa canan mısın? Ya vücudumda gezer serçeşme-yi kân mısın? Sineden bir lahza ayrılmaz hayal-i suretin, ya serrişt olmuş, tenimle nur-ı iman mısın? [911/24]
1660. Dilberde mihr-i vefa olmaz, derler. [911/06]
1661. Dilberde vefa olmaz. [911/15]
1662. Dilberde vefa, dikende safa olmaz! [911/02]

1663. Dilberden vefa umma! [911/01]
1664. Dilberden vefa, zehirden şifa umma! [911/03]
1665. Dilbere naz, âşığa niyaz yaraşır. [911/07]
1666. Dilbere vefa gerek, aşık a cefa gerek. [911/04]
1667. Dilberi (güzeli) görsen tanır mısın? diyene âşık-ı şûrîdenin birisi demişler: Evet: Huri gılman gibi vafa gelmez vücudu, yüzi nur-ı rahman gibi gözleri yıldız-ı sübhan (Zühre yıldızı) gibi kaşları yanakları gül-i lal gibi ağzı ufacık dudakları kiraz gibi çenesi armudi şekil inciye tabla-yı sim olacak gibi geniş ve beyaz billur gibi dişleri lülü-yi ebyaz sözleri bülbül avaz hatr nevaz dil azar gibi tavus-ı hıraman yürüyüp [...] [911/16]
1668. Dilberi, dilberler yanında seyretmek gerek, derler. [911/25]
1669. Dilberin bir sözü, bir bakışı âşığa taze candır. [910/14]
1670. Dilberin bir sözü, bir gülüşü her cefasını unutturur, demişler. [910/13]
1671. Dilberin delisi, çok olur, demişler. [910/31]
1672. Dilberin derdinden, divane olmuş. [910/29]
1673. Dilberin derdinden, mum gibi yanıp yıkıldı, demiş. [910/30]
1674. Dilberin hatırı vefada gerek, âşığın kameti [...]da gerek. [911/05]
1675. Dilberin methini şairden (şairin ağzından), ateş-i aşkını maşuktan bekle, demişler. [911/19]
1676. Dilberin müptelası çok amma safâsı yok; cefası çok, vefası yok! demişler. [911/23]
1677. Dilberin nazına katlanmayan, dalına konmaz. [911/13]
1678. Dilberin vefası var demek de bir söz imiş. [910/32]
1679. Dilberin yeri (yurdu) âşığın gönlü, derler. [911/22]
1680. Dil-beste olan lutf-ı Hudâvend-i kerîme, rabt-ı emel etmez kerem-i Zend Kerîm'e. [912/11]
1681. Dilda tak, dediler. [897/08]
1682. Dildarı gömlek gibi yakadan geçirdim, demiş. [912/07]
1683. Dilde niyaz gerek, gönülde saz gerek. [922/13]
1684. Dilde niyaz, elde papaz. [922/14]
1685. Dilden çıkan söz kulağa döner. [921/33]
1686. Dilden çıkan söz, yaydan çıkan oktan zahm-nâktır. [921/34]
1687. Dilden gelen elden gelse her fukara padişah olur. [921/42]
1688. Dilden gelen şeyin hepsi elden gelmez. [922/05]
1689. Dilden gelen, elden de gelse herkes diliyle geçinirdi. [922/06]
1690. Dilden gelen, elden gelseydi herkes bir olurdu. [922/07]
1691. Dilden gelmek başka, elden gelmek başka: [921/41]
1692. Dilden, elden düşmez oldu. [920/13]
1693. Dilden, elden geleni hayırdan esirgememek gerek. [922/12]
1694. Dile düşmek, yere düşmekten beterdir. [920/36]
1695. Dile gelen, ele gelir. [922/03]
1696. Dile gelen, göze gelenden beterdir. [922/02]

1697. Dilen, dilenme! [922/20]
1698. Dilenci aş yokta gelir. [922/35]
1699. Dilenci aşı, dişe darı. [922/19]
1700. Dilenci bayırsa da çanağı bayırmaz. [922/21]
1701. Dilenci bir olsa bal ile beslenirdi. [922/28]
1702. Dilenci çanağı gibi. [922/36]
1703. Dilenci çanağından para çalar. [922/34]
1704. Dilenci çıkını gibi düğüm düğüm. [922/31]
1705. Dilenci değneğine dönmüş. [922/37]
1706. Dilenci dilencilik etmeden duramaz . [922/33]
1707. Dilenci kızı saraya girse yine “Karnım aç dermiş.” doymaz . [922/42]
1708. Dilenci selam almaz. [922/38]
1709. Dilenci tembellik yolundan gelir. [923/01]
1710. Dilenci torbası dolmaz . [922/39]
1711. Dilenci torbası gibi. [922/32]
1712. Dilenci utansa idi dilencilik etmez idi. [922/23]
1713. Dilenci, âlemde bir olsa şekerle beslerler. [922/22]
1714. Dilencilikte gezen, dilenciye sözlemez, boğazına gelen çanağını gizlemez, derler. [922/26]
1715. Dilencinin dişi, el aşıyla çıkar. [923/02]
1716. Dilencinin gözü doymaz . [922/27]
1717. Dilencinin ne karnı doyar ne gözü. [922/30]
1718. Dilencinin ne torbası dolar , ne gözü doyar . [922/29]
1719. Dilencinin yüzü kara torbası doludur. [922/41]
1720. Dilencinin yüzü kızarmaz. [922/40]
1721. Dilenciye hıyar vermişler, egridir diye beğenmemiş, derler. [922/25]
1722. Dilenciye utandırma, uyuyan yılanı uyandırma! [922/24]
1723. Dilenirim yine varmam, demiş. [922/18]
1724. Dili arı dilinden acıdır. [920/19]
1725. Dil-i âşık gibi harabe yatar, gülşen-i âbad olan mahallerimiz. [912/04]
1726. Dil-i dânyâ şeref, pertev-i irfan iledür. [911/29]
1727. Dil-i dervişan, gurur-ı gubar [...] kaldırmaz; dil-i dânâ, nişan-ı tamah, hırs-ı emel taşımaz! [910/20]
1728. Dili ensesinden çıksın öylesinin! [921/05]
1729. Dil-i gariban âzâde serdir, kimseye râz-ı dil eylemez! [911/32]
1730. Dili kurusun, eli kurusun dedirmemek gerek. [920/40]
1731. Dil-i pak müminde iman gibi, demiş. [921/13]
1732. Dili tokmak gibi, dişi çakmak gibi. [921/40]
1733. Dili tutmak, esir tutmak gibidir! [921/20]
1734. Dili uzun = dilli düdük. İpsiz, hezele mukulesi.. [920/18]

1735. Dili uzundur, eli kısa! [920/20]
1736. Dil-i viranemi yapsan da yıkılsam gitsem. [911/31]
1737. Dili, kalbi, pak tutmak gerek; zira dil, kalbin tercümanıdır; kalp, vicdanın hemhâlidir. [921/12]
1738. Dili, söylediğini kulağı işitmez zümredendir, derler. [920/41]
1739. Dilim damağım kurudur, derler. [920/39]
1740. Dilimde tek tüy birmedi. [920/24]
1741. Dilimde tüy bitti. [920/23]
1742. Dilime tüy bitti! [920/22]
1743. Dilin cirmi küçüktür, yarasının cürmü büyüktür. [920/28]
1744. Dilin durursa başın da durur. [921/10]
1745. Dilin ile kimseyi sokup azar etme! [920/17]
1746. Dilin kemiği yok, nereye çevirirsen oraya döner. [921/16]
1747. Dilin kemiği yoktur her tarafa döner, her şeyi söyler: Onun için Allah dilimizi hatadan, kendimizi mâsivâdan saklasın. [920/05]
1748. Dilin kemiği yoktur; amma kemiği kırar! [920/09]
1749. Dilin sükûta alıştı. [912/06]
1750. Dilinde niyaz, elinde saz, öyle geçinir kel horoz. [922/10]
1751. Dilindeki elinde olsa neler yapmazdı? [922/09]
1752. Dilinden bal akar sanırsın, derler. [920/25]
1753. Dilinden de gelir, elinden de gelir. [922/15]
1754. Dilinden gelen elinden gelse göğ merdiven kurar. [922/08]
1755. Dilinden gelen, elinden gelse bülbül gibi şakıyıp durmazdı. [922/04]
1756. Dilinden gelir, elinden gelmez, elinden gelir dilinden gelmez. [922/16]
1757. Dilinden gelir; amma elinden gelmez. [922/11]
1758. Diline sakıt olmasan, dilin kir ve pasını yüzün yıkar. [921/18]
1759. Dilini dinin gibi muhafaza et. [921/04]
1760. Dilini ensesinden çekerler öylesinin! [921/06]
1761. Dilini eşek arısı soksun. [921/07]
1762. Dilini fenaya alıştırma; zira dil değirmen taşı gibi her iki tarafa da döner! [920/37]
1763. Dilini iyi söze alıştı; zira dilin kemiği yoktur ne olsa söyler. [920/06]
1764. Dilini kısa tut, derler. [921/21]
1765. Dilini kısa tut, elini uzun. [920/08]
1766. Dilini kısa tut. [920/07]
1767. Dilini kiraya vermiş, derler. [921/24]
1768. Dilini pak tut. [921/11]
1769. Dilini pek tut, kalbini pak! [921/14]
1770. Dilini sakın, yarana marana uzatıp zehirleme! [920/15]
1771. Dilini tokmak kadar çıkarır. [921/37]
1772. Dilini tut, sözüne sahip ol! [921/23]

1773. Dilini tutan bahtiyardır. [921/27]
1774. Dilini tutan rahat eder. [921/28]
1775. Dilini tutan, başını kurtarır. [921/19]
1776. Dilini tutan, düşmanını tutar. [921/15]
1777. Dilini tutan, el tutar. [921/17]
1778. Dilini tutan, selamet bağında yaşar. [921/29]
1779. Dilini tutmayanın, başı torbaya girer. [921/26]
1780. Dilini yılan gibi yarana uzatma! [920/16]
1781. Dilini, dinin gibi gibi öğrenmek hıfzetmek gerek, demişler. [920/04]
1782. Dilini, kolunu kısa tut! [921/22]
1783. Dilîr-âne gören mur-ı hakir ise de hasmın. [900/09]
1784. Dillerde destan gibi okundu, namı şanı! [920/35]
1785. Dillerde destan oldu. [920/14]
1786. Dillerde destan, çöllerde bostan oldu. [920/12]
1787. Dillerde destan, dostan olup kalsın, demiş. [920/11]
1788. Dilli defterdir. [910/27]
1789. Dilli düdük. [921/35]
1790. Dilli, zilli. [910/28]
1791. Dilmaç adamdır. [921/39]
1792. Dilrübâlar bivefâdır ahde incâz eylemez. [910/24]
1793. Dilsiz gibi oturur biçâredir, derler. [921/38]
1794. Dimağ (beyin) cümle-yi asabiye'nin merkez-i içtimâdır, demişler. [912/17]
1795. Dimâğ (beyin) merkez-i tahsisattır, demişler. [912/16]
1796. Dimağ (beyin) vücuda arız olan bilcümle ef'ali hisseder, duyar ; fakat hafızaya - tefekküre- arz eyler hafıza hıfzeyler yani zapt eder. [912/18]
1797. Dimdik maşallah! [923/26]
1798. Dimim imanım medet ya Hu! demiş. [925/05]
1799. Dimyat pirincidir, çok su kaldırır. [912/13]
1800. Dimyat'a [...] pirince giderken evdeki bulgurdan oldu. [912/14]
1801. Dimyat'a pirince giderken evdeki bulgurdan oldu. [923/04]
1802. Dimyat'a pirince giderken, evdeki bulgurdan mahrum kalan acemi haris tamahkârlara benzedi, derler. [923/18]
1803. Din duran yerde kin durmaz , derler. [924/35]
1804. Din dünyası mamur olan, amel-i salihde bulunanlardır. [925/02]
1805. Din düşmanı, din, dünya düşmanıdır, derler. [924/36]
1806. Din gayreti başka şeydir. [924/14]
1807. Din gayreti güder. [924/13]
1808. Din gayreti, gün gayretine benzemez. [924/12]
1809. Din gayretini gütmek gerek. [924/11]
1810. Din gerek iman gerek, dine imana hem hürmet hem hizmet gerek. [924/24]

1811. Din gerek iman gerek, dini bütün müslüman gerek, dine imana hizmet itikat gerek. [924/26]
1812. Din güt, kin gütme! [925/35]
1813. Din için içtihat, devlet için cihat ister. [925/09]
1814. Din ile dünya başka başka şeyler değildir. Yani din, dünyadan ayrı bir şey değil belki birbirinin zarf ve mazrufudur. Dünyasız din durmaz, demişler. [924/03]
1815. Din ile şaka olmaz, dine hizmet eden kişi istihâ olunmaz, demişler. [923/38]
1816. Din insanların bina-yı maneviyesinin temel taşı, orta direğidir, demişler. [923/30]
1817. Din kuvve-yi maneviye direğidir, onun nakşı ve revakı fazâil-i ahlakiye-yi insaniyedir, demişler. [923/34]
1818. Din millet uğruna hizmet eder. [924/15]
1819. Din nedir? diyenlere: [...] Tevhid-i Bârî için istinatgâh-ı manevî demişler. Zira din [...] ikisi bir [...] [925/18]
1820. Din yerine baş koy, düşman yerine taş koy. [924/31]
1821. Din yerine baş koy, düşman yoluna taş koy! [924/30]
1822. Din yerine baş koyar. [924/31]
1823. Din yoluna baş koyar, düşman yoluna taş koyar. [924/32]
1824. Din, ahlak-ı fazâilden mahrum bulunmak dünya, ahiret saadetinden mahrum kalmaya delalet eder, demişler. [925/01]
1825. Din, devlet için cihat gerek; din ve irfan için hulus-ı kalple içtihat gerek! demişler. [925/08]
1826. Din, dünya maarifle göçer, marifetle yürür demişler. [924/04]
1827. Din, dünya, bahçesi maarifle mamur olur, cehaletle harap olur. [924/05]
1828. Din, dünyanın mamuriyeti, din ve ahlak beşerin fazilet mamuriyetine merbut ve mevkuftur, demişler. [925/03]
1829. Din, dünyayı bilmek gerek, derler. [924/37]
1830. Din, iman sahibi olmayanlarda fazâil-i ahlakiye de olmaz. Olsa bile hak ve hakikate müstenit bulunmaz, demişler. [923/35]
1831. Din, millet ikisi birdir, derler. [924/21]
1832. Din; bir emr-i vicdanîdir, ikrah ve icbar kabul etmez, demişler. [923/29]
1833. Dindar adamdır, derler. [925/12]
1834. Dindar ol, kindar olma; zira din ile kin bir araya sığmaz, demişler. [925/13]
1835. Dindar olmayan mesut olamaz, demişler. [925/14]
1836. Dinde tahakküm memnudur, demişler. [925/17]
1837. Dindi, dibine sızdı. [926/06]
1838. Dine hizmet, fariza-yı zimmettir. [924/29]
1839. Dini bir uğruna. [Din-i mübin] [925/37]
1840. Dini bir, uğruna hizmet eder. [924/33]
1841. Dini bütün müslüman gerek. [924/25]
1842. Dini bütün Müslüman'dır, derler. [924/10]

1843. Din-i İslam bir din-i fitrîdir, tevil ve tahvil ve tebdil ve tezvîr kabul etmez, demişlerdir. [923/36]
1844. Dîn-i İslam bu dünyanın çerağı, avn-i bârî ile yedi iklimde yanar. [924/17]
1845. Din-i İslam gayreti başka gayrettir! [924/07]
1846. Din-i İslam hak dindir ki fitrîdir; yani ruhaniyetle cismaniyet arasında mutedil insanî bir dindir. Edyân-ı saire gibi başkaca ruhaniyet tarîk ve mesleği bulunmaz. [923/37]
1847. Din-i İslam kıyamete dek bakidir yedi iklimde hükmü hep caridir. [924/19]
1848. Din-i İslam şems-i tâban ziya-paş ve âşikardır, demişlerdir. [924/06]
1849. Din-i İslam, abes olan -merasim ve alayıştan- ari ve berîdir, demişler. [924/01]
1850. Din-i İslam, hâtemü 'l-edyândır, demişler. [924/09]
1851. Din-i İslam, kuvve-yi maddiyeden ziyade kuvve-yi maneviyeye istinat eder, demişler. [924/16]
1852. Din-i İslam; avn ve inayet-i bârîdir, yedi iklimde İslamlar çerağıdır. [924/18]
1853. Din-i İslam; hak dindir, vicdanîdir, din-i İslam'da cebr ve ikrah, riya ve tamah yoktur, demişler. [924/02]
1854. Din-i İslam'da cebr ve ikrah yoktur, rıza vardır, demişler. [924/20]
1855. Din-i İslam'ın mücerret gayretidir gayretim, demiş. [924/08]
1856. Dini, imanı dirhem, dinardır. [925/22]
1857. Dini, imanı paradır hasisin! derler. [925/21]
1858. Dini, imanı, dirhem dinardır; başka şey düşünmez hasistir, derler. [913/01]
1859. Dinim için değil, günüm için ne çare! demiş. [925/25]
1860. Dinimi dünyaya değişmem, demiş. [925/16]
1861. Dinimize dahleden bari müslüman olsa! [925/27]
1862. Dinimize dahleden, bari ehl-i din ve iman olsa! demiş. [925/28]
1863. Dinin direği namazdır, terk edenin adı bî-namazdır. [924/23]
1864. Dinin direği namazdır. [924/22]
1865. Dinin hakkını miyarı, içtimaî menfaattir, demişler. [925/06]
1866. Dininden döner, dediğinden dönmez. [925/34]
1867. Dinine direk ol, dünyaya direk olma. [924/28]
1868. Dinine itikad eden, din dünyasına hizmet hürmet etse gerektir, demişler. [923/32]
1869. Dinine itikadı olan, dinine hizmet eder, derler. [923/31]
1870. Dinine itikadı olmayanın din-i dünyaya hayrı değmez, cemiyet-i beşeriyeye karşı olan hizmeti sırf şahsî menfaati içindir, demişler. [923/33]
1871. Dinine lanet, gök başlı, kazak olsa inanırdı, demiş. [925/26]
1872. Dinine riayet etmeyene, riayet etmek olmaz. [925/36]
1873. Dinine, imanına hayrı olmayan, millete vatana hayrı olur mu? [925/23]
1874. Dinini bilmeyen ne dünyayı bilir ne ahireti bilir, derler. [924/38]
1875. Dinini değil Osmanlı memleketi, cihan saltanatına değişmezem, demiş. [925/15]
1876. Dinini dünyasına değişen namertlerden hayır beklenmez, demişler. [925/33]
1877. Dinini dünyasına değişmeyen hürdür, derler. [925/10]

1878. Dinini dünyasına değişmez, dini bütün müslüman gerek. [924/27]
1879. Dinini imanını sevmeyen olmaz. [925/04]
1880. Dinini kalbinde taşıyana inan, koynunda taşıyana inanma! demiş. [925/07]
1881. Dinini, dilin gibi öğren. [924/34]
1882. Dinini, imanını dirhem dinara satar zümredendir, derler. [925/24]
1883. Dinini, imanını, dirhem, dinara değişir, diyenlerdendir, derler. [913/02]
1884. Dinlenmedikten sonra söz değil, sazla tef hâl yine faydasızdır. [919/24]
1885. Dinlenmeyen sözü tebdil et. [919/26]
1886. Dinletebilirsen aşk olsun! [919/22]
1887. Dinleyen her şeyi işitir. [912/12]
1888. Dinleyen kendini işitir. [919/21]
1889. Dinleyen olsa Arap olayım! demiş. [919/23]
1890. Dinleyen söyleyenden arif gerek. [919/35]
1891. Dinleyen, kendini işitir, derler. [912/09]
1892. Dinleyene bir söz yetişir. [919/27]
1893. Dinleyene bir söz, bin saz yerini tutar. [919/25]
1894. Dinleyene bir söz, dinlemeyene bin saz olsa faydasızdır. [919/34]
1895. Dinleyene sinek sesi saz gelir, dinlemeyene davul zurna az gelir, derler. [919/33]
1896. Dinleyene sinek sesi saz gelir, dinlemeyene davul zurna az gelir, derler. [923/03]
1897. Dinli ile dinsiz bir değil, demişler. [924/39]
1898. Dinmek, dinlenmek bilmez. [926/05]
1899. Dinsiz, imansızdan ibadet, adalet sorulmaz! [925/32]
1900. Dinsizde adalet, ahlaksızda akıl aranmaz! demişler. [925/31]
1901. Dinsizin hakkından imansız gelir! [925/29]
1902. Dinsizin hakkından imansız gelir, imansızın hakkından imanlı gelir, derler. [925/30]
1903. Dinsizlikte hak, adalet; ahlaksızda, insaf ve akıl olmaz, demişler. [924/40]
1904. Dipsiz ambar gibi ne özü doyar ne gözü doyar . [913/12]
1905. Dipsiz (asılsız) dava. [913/23]
1906. Dipsiz çuval dolmaz! [913/22]
1907. Dipsiz kese, boş torba. [913/19]
1908. Dipsiz kile boş ambar. [913/15]
1909. Dipsiz kile, boş ambar; ha ölç ha ölç. [913/17]
1910. Dipsiz kova dipsiz (asılsız) dava. [913/27]
1911. Dipsiz kova, dipsiz fıçı = dipsiz dava, derler. [913/26]
1912. Dipsiz kuyuya taş atmak kabilinden. [913/18]
1913. Dipsiz söz, boş çuval. [913/20]
1914. Dipsiz söz, dipsiz deniz. [913/21]
1915. Dipsiz şey. [913/16]
1916. Dipsiz tencere, camsız pencere. [913/13]

1917. Dir, dir bulgur. [915/28]
1918. Dir, dir, dir, bir avuç bulgur. [915/29]
1919. Dirayet liyakat, istikamet, sadakat, hamiyet, gayret hep memduh sıfatlardır. [909/17]
1920. Dirayetsizlik zordur! [909/16]
1921. Direk direk bürünmeden getirdi, derler. [915/11]
1922. Direkli bel deyip gider. [915/09]
1923. Direkli belde ıratlık etmiş. [915/12]
1924. Direkli belin beli kâr ile dolmuş idi. [915/10]
1925. Direksiz çadır kurulmaz, dirliksiz evde oturulmaz, derler. [915/07]
1926. Direksiz çadır semadır, dilsiz mahluk ..., derler. [915/08]
1927. Direksiz gemiye benzer. [915/05]
1928. Direksiz, dümensiz gemi yürümez. [915/06]
1929. Diren (Dıral) babanın düdüğü gibi ortada kaldı, derler. [915/01]
1930. Dirhem damzırmaz . [909/22]
1931. Dirhem başka dinar başka! [909/24]
1932. Dirhem dirhem çıkarttı. [910/03]
1933. Dirhem miktarı (otuz üç arpa ağırlığı) merhametsizliktir, derler. [909/18]
1934. Dirhem, dinar sayıldı, dildeki gam açıldı. [909/23]
1935. Dirhem, dinar, kazan onunla kaynar. [909/21]
1936. Dirhemini yiyen köpek kudurur. [910/05]
1937. Dirhem-perest olanlar, bir gün olur dirhem ile tartılırlar. [910/04]
1938. Dirhem-perestler, bir gün olur fakir olurlar, demiş. [910/01]
1939. Dirhemsiz mizan, idbar ile ikbal insandır. [910/02]
1940. Dirhemsiz, dinarsız iş bitmez. [909/20]
1941. Dirhemsiz, dinarsız terazi yerinden kalkmaz. [909/19]
1942. Dirhemsiz, dinarsız verilen şey ihsandır. [909/25]
1943. Diri diri gömülür, demiş. [914/28]
1944. Diri yılanın kuyruğuna basma, diri arslan ile egeşme ! [914/25]
1945. Diriğ sofrayı nimet çekildi dünyadan, duhan ile geçinir bir alay tütünsüzler. [909/12]
1946. Dirîğâ kimsesiz kaldım ey kimsesiz kimsesi! [909/13]
1947. Diriler, ölümlerin tercümanıdır (bedelleridir), derler. [914/30]
1948. Dirilerin, ölümlere soklanacağı (irineceği) gün de olur, derler. [914/27]
1949. Dirisinden kork, ölümlünden kork, nedir bunların şecaati, şefaati? demiş. [914/26]
1950. Dirisine hürmet isteyen, ölümlüne rahmet okutur. [914/32]
1951. Dirisine lanet, ölümlüne rahmet! [914/29]
1952. Dirisini değil hatta mezardaki ölümlünü bile rahat bırakmadı! demiş. [914/31]
1953. Dirlik (hüsn-i imtizaç) olsa birlik (ittihat) olur. [915/13]
1954. Dirlik, birlik olan yerde, gürlük (zenginlik) olur. [915/19]
1955. Dirlik, düzenlik iste. [915/18]

1956. Dirliksiz asker, dırıltısız olmaz. [915/17]
1957. Dirliksiz gelin eve sığmaz. [915/04]
1958. Dirliksiz gelin, görümce gibi. [915/02]
1959. Dirliksiz halk derilmez, hiçbir işleri görülmez. [915/16]
1960. Dirliksiz kadın ile yaşamak güçtür. [915/20]
1961. Dirliksiz, birliksiz, halk yaşayamaz. [915/15]
1962. Dirliksizlik zordur. [915/14]
1963. Dirsek dayadı , ayak diredi. [915/22]
1964. Dirsek direyip (dayanıp) ders okumuş adamdır! [915/21]
1965. Diş (düş) gördük hayrola? [917/24]
1966. Diş (düş) gören mu‘ber arar! [917/25]
1967. Diş (düş) görenin değil, yoranındır! [917/26]
1968. Diş ağrısını, dişi çeken bilmez; ağrı çeken bilir, demişler. [916/23]
1969. Diş ağzın iç duvarıdır. [916/22]
1970. Diş batırır. [917/02]
1971. Diş batırmadan durmaz . [917/10]
1972. Diş bilemiş ne fayda! [917/08]
1973. Diş biler, göğüs gerer. [917/06]
1974. Diş biler. [917/01]
1975. Diş biler; amma ısırılmaz. [917/05]
1976. Diş çıkarmış çık çık için diş buğdayı arar. [918/06]
1977. Diş kayrar (biler) yumruk sıkar. [917/07]
1978. Dişe değmeyen aş olmaz! [917/19]
1979. Dişi arslandır! [918/01]
1980. Dişi at, dişi itten elbette hayırlıdır. [918/02]
1981. Dişi çıkmadık, saçı bitmedik sabi hakkı var! [917/12]
1982. Dişi çıkmadık, saçı bitmedik yetim hakkını yiyen onmaz! [917/13]
1983. Dişi kamaşan elbette ceviz kıramaz. [917/15]
1984. Dişi kamaşanın limon pazarında ne işi var? [917/17]
1985. Dişi kamaşmamış ya! [917/14]
1986. Dişi kilitlendi, bıçak bile açmaz. [917/09]
1987. Dişi köpek kuyruğunu sallamayınca erkek köpek ardına düşmez. [918/03]
1988. Dişi köpek şıypanlamayınca , erkek köpek kaykanlamaz. [918/05]
1989. Dişi kuş yapar yuvayı. [917/34]
1990. Dişi kuş yuva yapar, erkek kuş yuvaya bakar. [917/33]
1991. Dişi kuş yuva yapar, erkek siva yapar. [917/32]
1992. Dişi kuştur yuvayı yapan. [917/35]
1993. Dişi yok, ceviz kırmak ister. [917/31]
1994. Dişin ağrıdığı yere dil dokunur . [917/18]

1995. Dişin dişe değmezse ettir, ayağın yere değmezse attır, demiş. [918/07]
1996. Dişinden, tırnağından arttırmış. [918/09]
1997. Dişine dayandı . [918/08]
1998. Dişine kemik... [918/11]
1999. Dişine taş... [918/10]
2000. Dişini saydırır. [917/22]
2001. Dişisi, erkeği bir arada. [918/04]
2002. Dişlerini sökmüşler? [917/11]
2003. Dişli tırnaklı adamdır. [917/04]
2004. Dişliyor, tırnaklıyor! [917/03]
2005. Dişsiz kemik kırılmaz, işsiz emek doğurmaz . [917/28]
2006. Dişsiz kemik kırılmaz. [917/27]
2007. Dişsiz tarak olmaz. [917/30]
2008. Dişsiz tarak, tırnaksız parmak. [917/29]
2009. Dişten artar, işten artmaz. [917/20]
2010. Dişten artarsa, baştan artar. [917/21]
2011. Dişten artmaz, işten artar. [917/23]
2012. Dişten tırnaktan artırdığı maldır. [917/16]
2013. Divan [...] bir ziya oldu, derler. [926/19]
2014. Divan efendisi. [926/13]
2015. Divan kâtibi. [926/15]
2016. Divan kuruldu, dava kaldı erteye! [926/20]
2017. Divan okur, şiir söyler belki Türkçe bilmez? derler. [926/17]
2018. Divan okur, şiir söyler, Türkçe söylemez. [926/16]
2019. Divana mülâzemet gerek! [926/18]
2020. Divane gönlüm gibi avare gezer. [926/36]
2021. Divane hiç akıllı olur mu? [926/29]
2022. Divane hiç akil olur mu? [926/30]
2023. Divane ise tımarhaneye dertli ise bîmarhaneye gitsin! demiş. [926/34]
2024. Divane ise zincir takarlar. [926/35]
2025. Divane meclisine yol verme, bigânelere sır verme. [927/02]
2026. Divane mi oldun? [926/27]
2027. Divane; amma para divanesi. [926/33]
2028. Divaneler dam nedir, divan nedir bilmezler. [927/04]
2029. Divaneler kiminle viraneler kalmadı! [926/32]
2030. Divanenin arkadaşı (yoldaşı) divane olur, derler. [926/37]
2031. Divaneye divane gerek. [926/39]
2032. Divaneye para ver, hesap sorma! [926/38]
2033. Divaneye virane gerek. [926/31]

2034. Divan-ı ati. [926/12]
2035. Divan-ı ezelde yazılan menşur lâhûtiyü 'l-misal! [926/11]
2036. Divân-ı hakta -ilahîde- hak zayı olmaz! demişler. [926/01]
2037. Divan-ı hakta ne yüzünle cevap vereceksin? [926/10]
2038. Divan-ı hümayun. [926/14]
2039. Divan-ı ilahîde yüz yüze gelsek gerek. [926/09]
2040. Divriği'de doğmuş Haymana'da büyümüş. [927/10]
2041. Diyar diyar dâr dâr gezen keşkül be dest seyyah-ı gariptir. [912/20]
2042. Diyar, diyar gezen gariptir. [927/06]
2043. Diyarbakır çakmağı gibi. [927/09]
2044. Diyarbakır karpuzu meşhurdur. [927/08]
2045. Diyar-ı ahirde gurbetlik zordur. [912/19]
2046. Diyar-ı gurbet, dâr-ı uzlete benzemez! [912/24]
2047. Diyar-ı gurbet, gezmeyen adam, adam kıymetini -kadrini- bilmez, derler. [912/25]
2048. Diyar-ı gurbeti gezmeyince, insan garip hâlini bilmez. [912/23]
2049. Diyar-ı gurbette gezen gariplerin hâline bakmak gerek. [912/21]
2050. Diyar-ı Osmanî, Hüsrev küsur Müslümanı! [912/26]
2051. Diyar-ı gurbet, herkese idraki nispetinde ders gösterir, derler. [912/22]
2052. Diyar? Çiçoroz. [927/12]
2053. Diye diye dilim kurudu. [909/07]
2054. Diyeceği varsa desin. [909/02]
2055. Diyeceği varsa göreceği de var! [909/06]
2056. Diyeceği varsa, işiteceği de vardır. [909/03]
2057. Diyeceğini desin, sonraki söz makbul değil. [909/04]
2058. Diyecek söz kalmadı. [909/05]
2059. Diz çökmeden tahsil, her işte hasıl olmaz! [916/02]
2060. Diz çökmeyen çoban gibi. [916/03]
2061. Dizde derman, belde kuvvet var iken kazanıp kurmalanıp (çalışıp) kalmak gerek. [916/06]
2062. Dizgin çevirdi. [916/09]
2063. Dizgin etti erler, dua etti pirler, demiş. [916/08]
2064. Dizgin germek ister. [916/10]
2065. Dizgin koydu. [916/15]
2066. Dizgin, dizgine gider. [916/07]
2067. Dizgini el eline vermeye gelmez. [916/12]
2068. Dizgini ele aldı. [916/11]
2069. Dizginsiz at başı becerilmez. [916/13]
2070. Dizginsiz at, dumansız gemi yürümez. [916/14]
2071. Dizili inci gibi diş. [916/16]

2072. Dizin dizin asker. [916/17]
2073. Dizlerinde donu yok, başına lale takar. [916/05]
2074. Dizlerinin bağı çözüldü. [916/04]
2075. Doğan (hasım hasma) doğana tapışır, yatka -yabancıya- bela yapışır demişlerdir. [1213/02]
2076. Doğan burunlu tutî dilli. [1213/03]
2077. Doğan doğana tapışır, yatka (yabancıya) bela yapışır, derler. [1213/13]
2078. Doğan doğuranındır. [1213/08]
2079. Doğan durmaz ziyankâr olduğu için. [1213/07]
2080. Doğan gibi uçar. [1213/04]
2081. Doğan -hasım kişi- doğana yat yabancı sayılmaz. [1213/11]
2082. Doğan ile şikâr avlanır, torba ile at. [1213/10]
2083. Doğan şikârını -sayd ve şikâr kuşu- tutmaktan aciz kalmaz, demişler. [1213/12]
2084. Doğan, doğan ile yat yabancı soğan ile. [1213/09]
2085. Doğanı elinden kaçırdı. [1213/05]
2086. Doğan elemle, geçer dert ile ölür gamla, bilinse ad demdir safası insanın! [1214/08]
2087. Doğdu boğmaya gelmez. [1214/02]
2088. Doğduğu gün öldüğü gün. [1214/01]
2089. Doğduğun yerden büyüdüğün yer yeğdir. [1214/06]
2090. Doğduğun yeri unutma! [1214/07]
2091. Doğduktan beri yüzü gülmemiş, derler. [1214/05]
2092. Doğma akıldır. [1213/26]
2093. Doğma deli soy kovar. [1213/25]
2094. Doğma delidir, derler. [1213/23]
2095. Doğma delidir, sonradan değil? demiş. [1213/24]
2096. Doğmadan gün, neler tulû eyler! [1213/21]
2097. Doğmadık çocuğa kaftan biçilmez. [1213/20]
2098. Doğmak ölmek için, yaşamak bilmek için, demişler. [1213/29]
2099. Doğmak ölmek için, yemek yaşamak için. [1213/28]
2100. Doğmak ölmek içindir. [1213/27]
2101. Doğmayan çocuğa ad konulmaz. [1213/19]
2102. Doğmayan çocuğa don biçilmez. [1213/18]
2103. Doğmayan çocuğa don biçilmez. [1213/22]
2104. Doğru adam doğru oturur, doğru dinler, doğru söyler, doğru bakar! Eğri adam, eğri oturur, eğri dinler, eğri söyler, eğri bakar! Zira kalp, kalbi değiştiri demişler. [1214/34]
2105. Doğru adam, serbest olur- hürdür- doğru adam hürdür, eğri insan esirdir, demişler. [1214/15]
2106. Doğru da doğru söyleyen de pişman olan aç gözlü de karnı doyan görmedim! demiş. [1216/03]

2107. Doğru dinle, doğru söyle. [1215/12]
2108. Doğru hesap, doğru kılıç. [1215/07]
2109. Doğru hesap, doğru kitap. [1215/06]
2110. Doğru Hüda da sever, kul da! [1216/13]
2111. Doğru ile gez ki seni ser-bülend ede. [1214/22]
2112. Doğru ile yoldaş ol ki elif olasın, eğriden (yamandan) hazer eyle ki yay pa olmayasın! [1214/26]
2113. Doğru kalpten doğru niyet doğru söz çıkar, doğru niyet, doğru söz, daima hakikat çıkar! demişler. [1215/39]
2114. Doğru kalpten, doğru söz çıkar! [939/27]
2115. Doğru kayından, doğru kılıç çıkar! [939/28]
2116. Doğru kişi yorulsa da yolundan kalmaz. [1217/09]
2117. Doğru mevlasından başka kimseden korkmaz. [1216/10]
2118. Doğru minare sarsılrsa da yıkılmaz. [1216/14]
2119. Doğru niyet, doğru kalpten çıkar, derler. [1216/02]
2120. Doğru ok yabana atılır, eğri hançer gibi sana takılır, demiş. [1214/16]
2121. Doğru ol ki elif gibi evvel olasın, eğri (yaman) olma ki ya gibi ahirde kalasın! [1214/23]
2122. Doğru ol! Ko, seni eğri ağaçta assınlar, demiş. [1217/02]
2123. Doğru sarsılır ama yıkılmaz. [1216/15]
2124. Doğru söyle de, düşman sansınlar. [1215/09]
2125. Doğru söyle doğru dinle. [1215/11]
2126. Doğru söyle ki canın da doğru çıksın. [1215/10]
2127. Doğru söyle ki canın doğru çıksın? derler. [1215/36]
2128. Doğru söyle, isteyen dinlesin. [1215/13]
2129. Doğru söyleyeni dokuz köyden kovarlar derler ki mizac-ı ahaliye muvafık gelmezse demektir. [1214/21]
2130. Doğru söyleyeni dokuz köyden kovarlar, derler. [1215/37]
2131. Doğru söyleyeni dokuz köyden kovarlar. [1215/33]
2132. Doğru söyleyeni dokuz köyden kovarlarmış. [1215/29]
2133. Doğru söyleyeni dokuz köyden kovmuşlar; lakin ancak onuncu köyde kadı zuhurunda hakk-ı şehadette bulmuşlar! [1216/01]
2134. Doğru söyleyeni şehirden kovarlar. [1215/28]
2135. Doğru söyleyenin bir ayağı üzengide gerek. [1215/32]
2136. Doğru söyleyenin düşü olmazmış, derler. [1215/27]
2137. Doğru söyleyici sen mi kaldın. [1215/38]
2138. Doğru söz acı dahi olsa doğrudur. [1214/20]
2139. Doğru söz acı dahi olsa feleğin sillesinden yeğdir, demişler. [1214/24]
2140. Doğru söz acıdır, doğru gönüllerin tacıdır, dertlilerin ilacıdır, dertsizlerin [...]. [1214/14]

2141. Doğru söz acıdır, doğruların tacıdır, demişler. [1215/15]
2142. Doğru söz arar isen çocuklardan sor, derler. [1215/34]
2143. Doğru söz bal acısına benzer! [1216/07]
2144. Doğru söz baldan tatlı doğru sevene. [1216/06]
2145. Doğru söz bilene bilgi başı, bilmeyene bileği taşıdır, demişler. [1215/04]
2146. Doğru söz -hak söz- acıdır. [1215/17]
2147. Doğru söz inci bile olsa acı gelir. [1214/12]
2148. Doğru söz ok gibi, eğri söz yay gibidir! demişler; biri yabana atılır biri sigaya çekilir. [1215/35]
2149. Doğru söz söyleyeni dokuz mahkeme kapısından kovarlarmış? derler. [1215/30]
2150. Doğru söz yasak değil, doğru söze can kurban! derler; fakat doğru söz dinlenmeyen yerde kulağa girmez, bıçak gibi karna girer! Eğri yalan söz, yılan gibi her yere girer derler. [1214/13]
2151. Doğru söz yemin istemez. [1215/26]
2152. Doğru söz, acı dahi olsa yine doğrudur. [1215/21]
2153. Doğru söz, doğru oktan geçkindir! [939/26]
2154. Doğru söz, eğri kalpleri kırar. [1215/25]
2155. Doğru söz, hakimi yanıltmaz. [1214/09]
2156. Doğru söz, taş deler, eğri söz baş deler! demişler. [1216/05]
2157. Doğru sözden zarar gelmez, gelse bile zarar sayılmaz. [1215/08]
2158. Doğru sözden, doğru yoldan hak şaşırmasın. [1216/11]
2159. Doğru sözden, ters damga, eğri bıçaktan ters hançer?! [1216/08]
2160. Doğru söze akan sular bile durur, derler. [1215/19]
2161. Doğru söze akan sular; öten kuşlar durur! derler. [1214/04]
2162. Doğru söze can kurban. [1215/18]
2163. Doğru söze dil alışır, doğru işe el alışır. [1215/16]
2164. Doğru söze kim ne der? [1215/14]
2165. Doğru söze Mecnun bile razı! [1215/20]
2166. Doğru söze, doğru fetva verilir. [1214/10]
2167. Doğru söze, doğruya hak [...]. Zira doğru sözden, doğru izden ayrılmamak gerek! demişler. [1214/37]
2168. Doğru sözlü ol, ki herkesin zem ve kadehinden uzak olasın! [1215/24]
2169. Doğru sözü düşmanın dahi söylese dinle! [1215/23]
2170. Doğru sözü kadı dahi dinlemezmiş? “Nitekim selamünaleyküm kör kadı sözü gibi!” [1215/31]
2171. Doğru sözü kimin ağzından çıksa çıksın dinlemek gerek! [1215/22]
2172. Doğru yol dururken, eğri yola gitme; yahşı adını, yaman etme! demişler. [1216/25]
2173. Doğru yol uzun da olsa yormaz. [1217/08]
2174. Doğru yola git eğriden sap! [1216/22]
2175. Doğru yolda düşen, tez kalkar. [1216/16]

2176. Doğru yoldan ayrılma! [940/01]
2177. Doğru yoldan ayrılmamak gerek. [1216/24]
2178. Doğru yoldan giden menzile tez varır, eğri yoldan giden geç varır. [1216/26]
2179. Doğru yoldan hak şaşırtmasın. [1217/05]
2180. Doğru yoldan hak şaşırtmaz. [940/02]
2181. Doğru yoldan şaşmamak gerek. [1216/12]
2182. Doğru yolun yolcusu adaşmaz (şaşırmaz), derler. [1217/10]
2183. Doğru, su kabağı gibi batmaz! [1216/04]
2184. Doğrular doğru söyleyenler, hep birdir.
2185. Doğrular ok gibi menzile tez varır. [1216/20]
2186. Doğrular ok gibi yabana atılır, eğriler yay gibi elde kalır. [1214/17]
2187. Doğruluk gibi güzel huy olmaz. [1216/28]
2188. Doğruluk gibi iyi huy olmaz. [1216/19]
2189. Doğruluk gibi serbestlik olmaz. [1216/27]
2190. Doğruluk hak kapısıdır. [1216/23]
2191. Doğruluk insana meziyetir, eğrilik insana eziyettir demişler. [1216/033]
2192. Doğruluk minarede kalmış onun da içi eğri. [1216/17]
2193. Doğruluk su kabağıdır batmaz. [1216/21]
2194. Doğruluktan ‘aziyyet çıkar, eğrilikten eziyet çıkar, demişler. [1217/06]
2195. Doğruluktan ayrılmamak gerek. [1216/18]
2196. Doğruluktan büyük şeref olmaz! [939/25]
2197. Doğrulup gelen misafir kovulmaz! [939/24]
2198. Doğrulup gelmiş misafir, düşman da olsa koğulmaz (kovulmaz). [1217/07]
2199. Doğrunun gemisi sallanır ama batmaz. [1216/31]
2200. Doğrunun muini Allah’tır. [1215/01]
2201. Doğrunun rehberi (kılavuzu) vicdan, uğrunun kılavuzu şeytandır, derler. [1217/04]
2202. Doğrunun yardımcısı Allah’tır. [1215/05]
2203. Doğrusu ben de şaştım bu işe. [1216/30]
2204. Doğrusu böyle, demiş. [1216/29]
2205. Doğrusu buna diyecek yok! [1216/34]
2206. Doğrusu sohbetine doyum olmaz senin ferah mukulesidir, derler. [1217/03]
2207. Doğrusu şütüre (deveye) münasip sanat kazarlık? [1216/32]
2208. Doğruya hak yardımcısıdır. [939/23]
2209. Doğruya hak yardımcısıdır! derler. [1214/36]
2210. Doğruya hak yardımcısıdır. [1215/02]
2211. Doğruyu dokuz köyden kovmuşlarken, uğruyu on köye sığdırmışlar, derler. [1217/01]
2212. Doğruyu dokuz köyden kovmuşlar, onuncu köyde bulmuşlar, hak kapısından getirmişler derler. [1216/36]
2213. Doğruyu halk da sever halk da sever. [1215/03]

2214. Doğruyu hūda da sever, kul da sever. [1216/35]
2215. Doğruyu ok gibi atarlar, eğriyi yay gibi asarlar. [1214/18]
2216. Doğruyu ok gibi yabana atarlar, eğriyi yay gibi dara asarlar. [1214/19]
2217. Doğruyu söylemek, iki dünyada fevz ü necattır. [1216/09]
2218. Doğruyu tervic mucib-i şeref ve batıla yardım israftır. [1214/11]
2219. Doğruyu, dokuz köyden kovmuşlar; uğruyu -eğriyi- on köye sığdırmışlar! derler. [1214/25]
2220. Doğsdoğrusunu söyledi. [1212/03]
2221. Doğuran ana dokuz dertli, doğrumayan ana doksan dokuz dertli demişler. [1214/32]
2222. Doğuran anadan doğan dana gerek. [1214/28]
2223. Doğuran analar el üstünde gezer doğurmayan analar dil üstünde gezer. [1214/29]
2224. Doğuran dört bağlar, doğrumayan dert bağlar derler. [1214/30]
2225. Doğuran ile doğurmayan bir değil! [1214/27]
2226. Doğuran ile doğurmayan elbette bir değil! [1213/15]
2227. Doğuran ile doğurmayan elbette bir değil! [940/03]
2228. Doğuran inek öldükten sonra sütlü olurmuş. [1213/16]
2229. Doğuran kısırak utansın demiş. [1214/31]
2230. Doğurandan doğan yeğdir. [1214/33]
2231. Doğurmayan doğurani sevmezmiş, derler. [1213/17]
2232. Doğurmayan inek, doğurmayan kadın, kain doğurmayan katır gibidir! Bunlar tek bir can beslerler, faideleri sahibine olmadığı gibi, kendilerine de hemen yok. [1213/14]
2233. Doğurmayan sığırdan süt umma! [1214/03]
2234. Doksan dereden su getirir. [1219/08]
2235. Doksan dokuz hıyar eğri bir doğru sen mi kaldın? demiş. [1219/03]
2236. Doksan dokuz hıyar eğri yalnız birisi doğru çıkmış, ne fayda? [1219/04]
2237. Doksan dokuzu bir araba gelse bana demez, derler. [1219/06]
2238. Doksan dokuzuyla ölmeyen biriyle hiç ölmez, derler. [1219/05]
2239. Doksan dünyada kendini yok san. [1219/10]
2240. Doksan sene yaşasan sonu yine ölümdür. [1219/09]
2241. Doksana yaşın erse dünyada kendini yok san, derler ki yaş doksan kendini dünyada yok san, yaş seksen kendini ihtiyarlar arasında an. [1219/07]
2242. Dokunan bez arşın ister. [1217/13]
2243. Dokunan bezin kıymeti, dokuyan kızın kıymetini gösterir derler. (hünerini) [1218/01]
2244. Dokunma karı kargaya, onun üstü bezden gereğidir, demiş. [1217/38]
2245. Dokunma daza belası yukar, belası yoksa cālâsı (iftirası) yukar (bulaşır). [1217/40]
2246. Dokunma zülf-i yâre yılan hikâyesidir! demiş, derler. [1219/01]
2247. Dokunma zülf-i yâre yılan hikâyesidir, demişler. [1213/01]
2248. Dokunmayana, dokunmazlar. [1217/39]
2249. Dokuyan, okuyandan karlıdır! “Muallim, müteallimden karlıdır demek olur” [1218/02]

2250. Dokuz abdal bir kaşıkla geçinir. [1218/26]
2251. Dokuz at bir kazığa bağlanır, bir at ile bir eşek bağlanmaz, demişler. [1218/29]
2252. Dokuz at bir kazığa bağlanmaz. [1218/28]
2253. Dokuz attırır günler- martın sonu, nisanın dokuzuna kadar olan günlerdir, ki iki dokuz hesap olunur derler. Mart dokuzu, fırtınalı günler. [1212/20]
2254. Dokuz ay anasının karnında nasıl sabretmiş. [1218/14]
2255. Dokuz ay on gün anasının karnında nasıl dayanmış da durmuş! derler. [1218/16]
2256. Dokuz ay, on gün anasının karnında nasıl sabretmiş? derler. [1212/23]
2257. Dokuz ayda tonkayıp çıktığına bak? derler. [1218/15]
2258. Dokuz ayın son çarşambası bir araya geldi desene! derler. [1218/13]
2259. Dokuz çıkmadan tuş etmek istemez, dokuz der, on demez, illa dokuz illa dokuz der durur, derler. [1218/11]
2260. Dokuz deli, dokuz mahalleye sığmaz, derler. [1218/21]
2261. Dokuz derviş bir posta sığar, dokuz bir deli dokuz mahalleye sığmaz! derler. [1218/22]
2262. Dokuz derviş bir posta sığar, iki padişah bir posta sığmaz. [1218/23]
2263. Dokuz donlu kıl donlu, Türkmen elli! [1218/30]
2264. Dokuz donlu kıl donlu. [1212/21]
2265. Dokuz keçeli [...] gibi kurulur. [1218/32]
2266. Dokuz kere dolandırdı, demiş. [1218/33]
2267. Dokuz kör, bir değnekle yedilir, dokuz katar bir merkeple dokuz kör bir değnekle yedilir. [1218/36]
2268. Dokuz köre bir değnek yetişir amma dokuz topala dokuz değnek gerek! demiş. [1218/37]
2269. Dokuz köseye bir kaşık yetişir, derler. [1218/27]
2270. Dokuz köyden kovulmuşa döndü. [1218/34]
2271. Dokuz kurda bir arslan ne yapsın! [1218/31]
2272. Dokuz kürek bir değneği. [1218/35]
2273. Dokuz mahalleyi bir münafık alt üst eder. [1219/02]
2274. Dokuz oğlu bir baba besler; bir babayı dokuz oğul besleyemezmiş. [1218/18]
2275. Dokuz olur, on olur, hep Allah'ın dediği olur derler. [1218/08]
2276. Dokuz öksüz ile bir mağaraya kapanmadı ya! derler. [1218/19]
2277. Dokuz sayısı Türklerce meşhur-ı kelâmdır; dokuz [...] hediyenin cins ve adedi olmasa görüş tanış etmez, derler. [1218/24]
2278. Dokuz temenna ile selam verdi derler. [1218/06]
2279. Dokuz tura oyunu meşhurdur. [1218/25]
2280. Dokuz türlü aş (yemek) dokuzu da kabak, dokuz nefer, kiyav (güveyi) dokuzu da ahmak! derler. [1218/07]
2281. Dokuz türlü aş, dokuzu da kabak kabilindendir! derler. [1218/05]
2282. Dokuz türlü tabak -yemek- dokuzu da kabak ister ye ister yeme! demiş. [1212/22]
2283. Dokuz vurdular. [1218/09]

2284. Dokuz yüz doksan dokuzunu veren Allah, birini dahi verse gerek demiş. [1218/39]
2285. Dokuz, bir daha demez. [1218/20]
2286. Dokuzda bir. [1218/38]
2287. Dokuzu almadan gitmezler, derler. [1218/10]
2288. Dokuzu bir eşekle gelmiş. [1218/04]
2289. Dokuzu bir har ile gelmişler. [1218/03]
2290. Dokuzu ile ölmeyen, biri ile ölmez, demiş. [1218/40]
2291. Dokuzu vermeyince onu kurtaramazsın. [1218/12]
2292. Dokuzuyla ölmeyen onuyla hiç ölmez, derler. [1218/17]
2293. Dolaba (gayrı sahih) düşürdü! derler. [942/10]
2294. Dolaba düşmüş. [942/13]
2295. Dolaba düşürdü, demiş. [942/21]
2296. Dolaba koşar. [942/12]
2297. Dolaba koşulmuş beygir gibi gözü bağlı! [942/18]
2298. Dolaba koşulmuş. [942/14]
2299. Dolan bre dolan, dolan bre dolan! demiş. [942/22]
2300. Dolanan, dalanandan beterdir! derler. [942/24]
2301. Dolandırıcıya mal kaptırmış gibi çırpınır! derler. [942/23]
2302. Dolap çevirir. [942/17]
2303. Dolap döndürüyor! [942/19]
2304. Dolap etti, derler. [942/09]
2305. Dolap kitabı, kitap dolabı demiş. [942/20]
2306. Dolap yapar hep? [942/16]
2307. Dolapçı herif. [942/11]
2308. Dolapta kurabiye (gurabiye) var amma herkesin ağzına göre değil! demiş. [942/15]
2309. Dolapta kurabiye var amma sana göre değil! demiş. [942/07]
2310. Dolu bardak su almaz. [1219/36]
2311. Dolu dizgin gider! [1220/04]
2312. Dolu dizgin. [1220/03]
2313. Dolu kap, su almaz, dolan tulum, son vermez! derler. [1219/35]
2314. Dolu kase, fağfur da olsa sada vermez; hasis kişi zengin de olsa malından zekat ve sadaka vermez, derler. [1220/01]
2315. Dolu vurmuş karpuz benzer suratlı, derler. [1219/29]
2316. Dolular gibi geleler ol an, oldu meydan cenkte galan. [1219/34]
2317. Doluya koydum almadı, boşa koydum dolmadı, derler. [1219/32]
2318. Doluya koydum almadı, boşa koydum dolmadı. [1219/31]
2319. Doluya koysam almaz, boşa koysam dolmaz. [1219/33]
2320. Doluya tutulmuş dönmüş. [1219/30]
2321. Domuz domuzu dalamaz! [1219/12]

- 2322.Domuz , domuzu çalmaz . [1219/11]
- 2323.Domuz damına tıktılar desene derler. [1219/23]
- 2324.Domuz gördüğünü çalar. [1219/22]
- 2325.Domuz her hayvandan başka yer içer bedmahlukdur ki otun kökünü yer kurutur. [1219/18]
- 2326.Domuz huylu domuz derler. [1220/24]
- 2327.Domuza dalanma. [1219/13]
- 2328.Domuza dalanmaktansa çalıyı dolanmak yeğdir.
- 2329.Domuza [...] saza düşer! [1219/15]
- 2330.Domuza eren -yoldaş olan- saza düşer derler. [1220/26]
- 2331.Domuza eşen (beraberinden) saza (bataklığa) düşer derler. [1219/16]
- 2332.Domuzdan bir kıl koparsa da kârdır. [1220/23]
- 2333.Domuzdan bir kıl kopsa da kârdır, derler. [1219/17]
- 2334.Domuzdan kıl koparmak hünerdir. [1219/19]
- 2335.Domuzu bulsa kuyruğundan yutar. [1220/20]
- 2336.Domuzu kuyruğundan yutar. [1220/21]
- 2337.Domuzun alası (alacası) kolay olmaz hep domuzdur, derler. [1219/20]
- 2338.Domuzun burnunu kulağını kesmişler, yine domuz yine domuz. [1219/21]
- 2339.Domuzun yatağında, çocuğu (yavrusu) da olur. [1219/28]
- 2340.Dondurma gibi dondu. [1219/26]
- 2341.Dosdoğru özün gibi adamdır derler. [1212/02]
- 2342.Dosdoğrusu böyledir demiş. [1212/01]
- 2343.Dost - dostluk: lügatte. Muhabbet-i hakîkî, ciddî muhabbetlik demektir. [931/22]
- 2344.Dost [...] post hoş olmaz. [932/ek/12]
- 2345.Dost ağlatıp söyler, düşman güldürüp söyler, demişler. [931/24]
- 2346.Dost ağlatıp söyler, düşman güldürüp söyler, derler. [932/01]
- 2347.Dost ağlatıp, düşman güldürüp söyler. [932/11]
- 2348.Dost ağlatır, acındırıp söyler; düşman güldürüp gücendirip, alaylayıp söyler! [945/04]
- 2349.Dost ağlatır, düşman güldürür, derler. [932/10]
- 2350.Dost ağlatır, düşman güldürür, derler. [932/ek/01]
- 2351.Dost ağlatır, düşman güldürür. [931/23]
- 2352.Dost aşî dost karnında kalmaz. [932/ek/04]
- 2353.Dost aşî, dost bahşîşi kusurlu olsa da görülmez. [932/24]
- 2354.Dost aşî, dost karnında kalmaz. [931/35]
- 2355.Dost az, düşman çok olur. [933/09]
- 2356.Dost başa, düşman ayağa bakar. [932/21]
- 2357.Dost bin ise az, düşman bir ise çok. [932/ek/10]
- 2358.Dost bir ise azdır, düşman bir ise çoktur. [932/23]
- 2359.Dost bir yeşil yaprak. [932/29]

- 2360.** Dost cevri lütfur, demişler. [933/30]
- 2361.** Dost değildir, sîm zer için yâr olan. [932/06]
- 2362.** Dost doğruyu söyleyendir, düşman eğriyi gösterendir. [934/01]
- 2363.** Dost dost gerek, dost alışverişte gerek. [932/35]
- 2364.** Dost dosttur ciddi ise düşman düşmandır velev kedi ise! Akraba yine akrabadır, gerek et -meşîme- kedi akreb ise! demişler. [931/28]
- 2365.** Dost düşman düşman? Dost olduğu zaman yeller olur. [932/ek/07]
- 2366.** Dost düştüğün vakit kaldırandır! [932/13]
- 2367.** Dost fikri, dostluktan boş bulunmaz. [934/03]
- 2368.** Dost gönlünden, dost çıkmaz! Mümin kalbi Kabe'dir, mümin kalbi yıkılmaz, derler. [934/04]
- 2369.** Dost güldüğü, düşman ağladığı günde ölür. [932/15]
- 2370.** Dost hatır için düşman katar için sayılır. [932/ek/13]
- 2371.** Dost hatır için, düşman katır için sayılırmış. [933/27]
- 2372.** Dost hatırı dosta göre kıymetlidir. [933/25]
- 2373.** Dost hatırı hep hacet vaktinde sorulmaz. [933/26]
- 2374.** Dost hatırı için çiğ tavuk da yenir. [933/22]
- 2375.** Dost hatırı için her daim çiğ tavuk yenmez. [932/39]
- 2376.** Dost hatırı için her zaman çiğ tavuk yenmez, demişler. [933/35]
- 2377.** Dost hatırı için kurbağa pençesi de yenirmiş. [933/23]
- 2378.** Dost hatırı için zehir de olsa yutulur, derler. [933/34]
- 2379.** Dost hatırı için zehri tiryak san, demişler. [933/41]
- 2380.** Dost hatırına riayet etmek gerek. [933/28]
- 2381.** Dost iki türlüdür: Biri ciddi- hakikî- biri sûrî -yalandır-! Dostluk ciddi olur, samimî ve müfittir. Sûrî, ca'li olursa gayrı müfittir. Belki muzırdır; zira hakikî dostluk ruhîdir, bozulmaz, [...] faidesi görülmez, demişler. [935/12]
- 2382.** Dost ile dost arasında bir perde, düşman ile düşman arasında bir yol kalmalıdır, demişler. [935/06]
- 2383.** Dost ile hiç alışveriş etme. [932/08]
- 2384.** Dost ile ye iç, alışveriş etme! [932/07]
- 2385.** Dost itti haz olunan adamın ne kadar akraba ve müteallikatı var ise onlara riayet etmek dosta olan vefanın kuvvetine delalet eyler, demişler. [931/34]
- 2386.** Dost kadrini dost bilir, düşman kederini düşman bilir. [934/25]
- 2387.** Dost kalbe, post sıraya bakar. [931/29]
- 2388.** Dost kalbe, post sıraya bakar. [932/ek/02]
- 2389.** Dost kalbinde dost durur, düşman kalbinde pas durur. [934/05]
- 2390.** Dost kalbinde dost düşman, kalbinde pas vardır. [932/ek/14]
- 2391.** Dost kalp ile post sıra ile. [931/31]
- 2392.** Dost kara günde belli olur. [934/06]
- 2393.** Dost kazancı, el kıvancı -sevinci- değildir! [934/32]

2394. Dost kazanmak kolay değil! [932/37]
2395. Dost kazanmak ya fazilete ya fazzaya mütevakkıftır. [932/38]
2396. Dost kim ol eyle terk et onu, düşmanın âkil ise çekme keder! [934/11]
2397. Dost nazlanır, düşman gevizlenir! (Kedi gibi yaltaklanır, -sürtünür-.) [934/19]
2398. Dost odur kim sana doğrusun diye! [932/09]
2399. Dost rızasın, düşman rıyasın göstermek gerek! [934/09]
2400. Dost sözünü de dinlemek gerek. [933/24]
2401. Dost tecrübesiz olmaz, post hizmesiz olmaz, demişler. [933/11]
2402. Dost uyur, düşman uyumaz. [933/38]
2403. Dost yamanda günde, düşman yahşı günde belli olur. [935/11]
2404. Dost yüze bakar, düşman ayağa bakar. [935/18]
2405. Dost yüze bakar, düşman söze! (göze) [935/17]
2406. Dost zannettiğin (sandığın) düşman olmasın, düşman addettiğin dost çıkmasın! [935/03]
2407. Dost, başa bakar, düşman ayağa; aç, kazana bakar, tok döşeğe. [932/03]
2408. Dost, doğru söyler; düşman, eğri söyler. [933/07]
2409. Dost, doğru yolu gösterir, düşman eğri yolu gösterendir. [934/02]
2410. Dost, dost yüzüne kir geldiğini istemez. [933/32]
2411. Dost, dostu noksanlık geldiğini istemez. [933/31]
2412. Dost, dosttan sır saklamaz. [932/33]
2413. Dost, dostu anmaya bahane ister! İsterse bahane, fakirâne yok hemen olsun derler. [934/17]
2414. Dost, dostun perişan olduğunu istemez; düşman, düşmanın âlî-şân olduğunu istemez. [933/33]
2415. Dost, dostundan malını değil canını bile esirgemez. [932/05]
2416. Dost, dostunun önünde, sağında, solunda gezen; düşman, düşmanın ardında gezen, izini izleyen, gözleyendir, demişler. [933/17]
2417. Dost, düşman; düşman dost olduğu zamanda olur! [932/14]
2418. Dost, hakikatte dost ise zarar gelmez. [933/37]
2419. Dost, post para ile değildir. [931/30]
2420. Dost, sadık dostunun aybına bakmaz. [933/36]
2421. Dost; insanın düçar olduğu ahval-i müellimesinden kurtarana derler. [932/12]
2422. Dosta açık yüz, tatlı söz; düşmana perçin yüz, hırçın söz! [933/06]
2423. Dosta çok varan, ekşi yüz görür. [933/39]
2424. Dosta dost düşmana hoş. [932/ek/11]
2425. Dosta dost, düşmana düşman olmak gerek. [935/05]
2426. Dosta dost, düşmana hoş diyecek sıra geldi, derler. [933/01]
2427. Dosta dubara, düşmana müdara gerek. [933/02]
2428. Dosta düşman bakışlı. [934/07]
2429. Dosta el gerek düşmana kulak. [932/ek/05]

2430. Dosta el gerek, düşmana kulak! [932/02]
2431. Dosta el ver, düşmana kulak. [932/ek/06]
2432. Dosta ermek diler isen, kündelerin (kütük) kır da var. [933/15]
2433. Dosta ihtiyaç düşmana ihtiyat gerek, demişler; zira dostun iyi sözü var, düşmanın kötü, izi var! derler. [933/14]
2434. Dosta iltifat, düşmana müdara. [933/04]
2435. Dosta karşı uğurlar ola kalpten çıkar, düşmana karşı uğurlar ola -(Uğrular ula! takdirinde)- dil ucundan, kalpten çıkar! derler. [934/36]
2436. Dosta kol ver, düşmana kulak. [932/30]
2437. Dosta müdana, düşmana müdara gerek. [933/08]
2438. Dosta öğüt, düşmana söğüt gerek. [933/03]
2439. Dosta söz verme, düşmana yüz! [934/29]
2440. Dosta tatlı dil, güler yüz; düşmana kuru söz, müdaralı yüz gerek. [933/05]
2441. Dosta vuslat isteme âşık, posta sarılmak gerek! demişler. [934/22]
2442. Dosta, düşmana karşı ihtiyatlı davranmak gerek. [932/34]
2443. Dost-ı hakîkî, insanın her hâlinde bir hâl üzre bulundular. [935/09]
2444. Dost-ı hakîkî, insanın yokluk -karanlık- gününde imdadına koşan -dostluk elini uzatan- kimselerdir, derler. [934/20]
2445. Dost-ı sadık, mevki‘-i ikbalde değil, vakt-i zeval ezmân-ı idbârda bilmelidir. [934/10]
2446. Dostla bey‘ şîrâ etme sakın. [932/27]
2447. Dostla, düşmanını fark etmeyen adam, adam olmaz. [931/26]
2448. Dostlar alışverişte görsünler! diye demiş. [932/36]
2449. Dostlarımı benimle düşman eyledin, etdiğini düşman etmez sen eyledin! [934/33]
2450. Dostların hayırhâhâne ihtarlarına havâle-yi sem‘-i itibar etmek lazım gelir. [933/29]
2451. Dostlarının düşmanı olan kimseyi kendine dost zannetme! [932/18]
2452. Dostlarının düşmanı senin de düşmanıdır. [932/ek/08]
2453. Dostluga tüy diktiler, derler. [932/17]
2454. Dostluğu buz üstüne yazı yazmak gibidir. [934/21]
2455. Dostluk batmanla , alışveriş -pazarlık- miskal ile demişler. [932/25]
2456. Dostluk bir gün ölür gider amma akrabalık gitmez. [931/27]
2457. Dostluk -dostuna- vermekle artar, mertlik -yiğitlik- durmakla artar, derler. [935/10]
2458. Dostluk gider, akrabalık gitmez. [931/25]
2459. Dostluk gönülden gerek, gönül sevmeyince dostluk artmaz. [933/20]
2460. Dostluk görüşmeyince artmaz. [933/16]
2461. Dostluk iki taraftan olmak gerektir. [935/02]
2462. Dostluk kantar ile, alışveriş miskal ile. [932/28]
2463. Dostluk kantar ile, bey‘ ü şîrâ miskal ile. [932/26]
2464. Dostluk muhabbeti, güleryüz, tatlı dildir derler. [935/16]
2465. Dostluk var iken düşman olma! [933/21]

2466. Dostluk vuruşmayınca artmaz! [933/18]
2467. Dostluk yardımı iki türlüdür: Biri el yardımı, birisi de dil yardımudur, derler. [935/14]
2468. Dostluk, dostunu-dostuna vermekle, mertlik -yiğitlik- düşmanı sırtında vurmakla artar, demişler. [935/01]
2469. Dostluk, zor olmaz; iyilik tanımakla olur, demişler. [933/19]
2470. Dostluk, zorla değil gönül hoşluğuyladır! Gönül hoşluğu her boşluğu doldurur, demişler. [934/16]
2471. Dosttan zarar gelmez. [933/40]
2472. Dosttan, düşmandan ayıp! [935/04]
2473. Dostu dost, düşmanı düşman bilmek gerek, derler. [932/32]
2474. Dostu göstermekle, düşman ezilmez. [934/26]
2475. Dostu, dost bilmeli; fakat arada yine bir perde bulunmalıdır, demişler. [935/08]
2476. Dostu, düşmanı fark etmek gerek! [935/07]
2477. Dostum ben yolunda ölsem öleyim, tek sen ol sağ selamet! demiş. [934/30]
2478. Dostum ise, beni bir çürük elma ile ansın. [934/14]
2479. Dostum misal. [986/12]
2480. Dostum şâdî sana kısmet, bana kaygı imiş. [934/12]
2481. Dostumun tezi gibi iş çatallandı! demiş. [986/11]
2482. Dostun azar etmemek gerek. [931/32]
2483. Dostun bin olsa azsın, düşmanın bir olsa köpsün (çoksun). [933/13]
2484. Dostun dost ise seni ceviz ile ansın, o da çürük çıksın! [934/18]
2485. Dostun dostuna dahi dost gözüyle bakmak gerek. [931/33]
2486. Dostun dostunadır, dost gözüyle bakmak gerek. [932/ek/03]
2487. Dostun hakikatte dost ise yâr ol, bâr (yük) olma! [935/13]
2488. Dostun kadrini dost bilir. [934/23]
2489. Dostun rızası, metân kârı sayılır. [934/08]
2490. Dostun seni bir cevizle ansın o da çürük çıksın, derler. [934/35]
2491. Dostun tecrübesi istemekle, düşmanın tecrübesi vermekle olur, derler. [933/10]
2492. Dostun var ise kadrini bil! [934/24]
2493. Dostuna bir ceviz ver o da çürük çıksın, derler. [934/13]
2494. Dostuna inanma kâh olur pösteği saman tıkar, ak göynekli karalığı duman eder; düşmanına inanma kâh olur sarayına at bağlar, at bağlamasa yeşil otla kızıl od tıkar, dünyayı başına yıkar ve varını yok eder. Evir yüzünü malını sana tarumar evini hâlini komaz ve yel gelip yaman eder, demişler. [932/16]
2495. Dostuna kol, düşmanına yol bırak. [932/31]
2496. Dostuna sıkça varan ekşi yüz de görür. [934/27]
2497. Dostuna yâr ol; bâr olma! [935/15]
2498. Dostuna yüz ver, düşmanına yol! [934/34]
2499. Dostunu bir varak-ı sebz ile olsun yâd et! [934/15]
2500. Dostunu bir yeşil yaprak ile an. [932/04]

2501. Dostunu dost bilen, köpeğine ekmek verir. [932/19]
2502. Dostunu her ne kadar medh edersen et; biraz birini açık bırak! [934/31]
2503. Dostunu kara gününde, yoksul vaktinde ayırt et. [932/21]
2504. Dostunu medh eder isen biraz yerecek yerini koy. [934/34]
2505. Dostunu seven köpeğine kemik atar. [932/ek/09]
2506. Dostunu seven, köpeğine kemik atar, derler. [932/20]
2507. Dostunu tecrübe etmeden dost zannetme; zira nice tecrübesiz dostlar görülmüştür ki nice dostunun postuna saman tıkmıştır, tıkamışlardır. [933/12]
2508. Dostunun düğününde kalbur ile su taşıyan zümredendir. [934/28]
2509. Doya doya ağladı. [1221/16]
2510. Doya doya sevişemedi. [1221/17]
2511. Doyduktan sonra tatlı acı gelir, aç olana acı badem, acı patlıcan da olsa baldan pekmezden tatlı gelir! derler. [1221/05]
2512. Doydun ise [...] demiş. [1221/26]
2513. Doymak bilmez oburdu, derler. [1221/15]
2514. Doymayan gözü toprak doyurur, bilmeyen gözü yokluk bildirir, derler. [1220/25]
2515. Doymayan gözü toprak doyurur. [1221/14]
2516. Doymayan gözü, toprak doyurur; doyan gözü yaprak da olsa doyurur, derler. [1221/13]
2517. Doymayan hain kurdun eceli boğazdandır, doymayan oburun eceli de abur cubur ile boğazındandır, derler. [1221/18]
2518. Doyuldu şekerli halka. [957/22]
2519. Doyuldu (toyuldu) hüsnün böreği. [957/19]
2520. Doyumluk (ulufe, bahşiş) vermemişler ya! derler. [1221/20]
2521. Doyumluklarını aldılar. [1221/21]
2522. Doyurmaksızın gelip ısıran itten, doyurarak gelip ısıran it elbette ehven düşmandır, derler. [1221/12]
2523. Dökme (kalıba dökme) demir ile döğme (ateşte kızarıp döğme) demir elbette bir değil! derler. [942/06]
2524. Dökme su ile değirmen dönmez. [940/05]
2525. Dökülen bal olsun, Bağdat'tan çibin gelir! derler. [941/26]
2526. Dökülen baldan, yalayıp kal! derler. [941/27]
2527. Dökülen bardak dolmaz, suda dövülen bardak kırılmaz! derler. [941/21]
2528. Dökülen dolmaz, dökülenden yalayıp kal, derler. [941/18]
2529. Dökülen dolmaz, ekilen dolar. [941/19]
2530. Dökülen dolmaz, kırılan yerine gelmez! derler. [941/22]
2531. Dökülen dolmaz, öğünen onmaz! derler. [941/23]
2532. Dökülen dolmaz, taşan yerine gelmez! derler. [941/24]
2533. Dökülen dolmaz, yenilen oyuna doymaz! derler. [941/20]
2534. Dökülen harman bereketi, kesilen orman bereketinden yeğdir! derler. [942/05]

2535. Dökülen ile kırılan yerine gelmez! derler. [941/25]
2536. Dökülenden devrilüp- yıkılardan dilenceli, yalap -yalayub- kal; dögülenden -darb olunandan- düşünceli ibret al; yaman-yahşı dört bir tarafta kulak sal! demiş, derler.]
2537. Dökülenden, yalap (yalayıp) kal, vermeyenden isteyip bak da bundan bir ders-i hikmet al, demiş, derler. [941/17]
2538. Dökülüp saçılmaya gelmez, derler. [941/16]
2539. Dön baba dön. [945/10]
2540. Dön bre dön. [945/12]
2541. Dön geri, gel beri. [944/12]
2542. Döndüğün yere bak ki tekrar dönmeyesin! [944/26]
2543. Döndüğün yere nişan koy! [944/24]
2544. Döndüğün yere taş koy, geldiğin yere baş koy! [944/25]
2545. Dönek olma kelek gibi, küskün olma felek gibi! [944/22]
2546. Döneklik erlik değildir! [944/21]
2547. Döneklik sebatsızlığa işaretir! [944/23]
2548. Dönektir dönek! [944/20]
2549. Dönen bir değirmendir; amma suyun nereden geldiğini soran yok! [944/17]
2550. Dönen değirmen taşına kucak açılmaz! (kucaklanmaz) [944/18]
2551. Dönen değirmen, ya su ister ya yel! derler. [944/16]
2552. Dönen tekkenin divanesi, yanan çerağın pervanesidir! derler. [944/19]
2553. Dönen, döner. [944/13]
2554. Dönene bakma, döndürene bak! [944/14]
2555. Dönene bakma, döndürene bak; gelene bakma, gönderene bak! [944/15]
2556. Döner döner bakarım kûy-ı yâre ah ederim. demiş. [945/05]
2557. Dönme dolaba bakar? [945/18]
2558. Dönme dolaba benzer? [945/16]
2559. Dönme dolaba binmiş. [945/14]
2560. Dönme dolap beygiri gibi, iki gözü de bağlıdır, derler. [945/20]
2561. Dönme dolap çevirir? [945/17]
2562. Dönme dolap gibi iki yüzlü. [945/21]
2563. Dönme dolap, dönme Yahudi? [945/13]
2564. Dönme! Döndükten sonra arkana bakma! [944/27]
2565. Dönmeden dönme! [945/11]
2566. Dönmeden dönmezler demiş. [945/08]
2567. Dönmek mastarından dönme! Donmak mastarından donma, yani üşüme gelir! Yoksa donmak yerine donmak yazılmaz. Zira Türkçe kavaidine muhaliftir. [945/09]
2568. Dönmenin dönmesi? [945/15]
2569. Dönmezem kalupluda ettiğim ikrardan. [945/02]
2570. Dört ayağını bir yere götürüp lakırtı söyleyemez. [928/25]
2571. Dört ayaklı insan. [928/23]

2572. Dört ayaklı, dört göz... [928/24]
2573. Dört başı mamur adam! [928/20]
2574. Dört bir tarafa, dört göz olmak, dört yol ağzında durmak gibidir, derler. [929/20]
2575. Dört çevresi bağ bostan ile müzeyyendir. [928/15]
2576. Dört çevresi hendektir. [928/14]
2577. Dört çevresinde dağ ve otağ üstünde bağ var, demiş. [928/16]
2578. Dört dakikalık iş. [929/18]
2579. Dört dirhem bir çekirdek! [929/09]
2580. Dört döndü! [928/19]
2581. Dört duvar içinde kaldı. [929/17]
2582. Dört el ile çamur sıvamaya benzer. [928/26]
2583. Dört el ile yapıştı. [928/22]
2584. Dört göz beraber! [928/29]
2585. Dört göz bir evlat içindir. [929/04]
2586. Dört göz et. [929/01]
2587. Dört göz ile bak, dört el ile sarıl. [928/27]
2588. Dört gözle bakar, dert üstüne dert katar. [928/28]
2589. Dört gözle bakar. [929/06]
2590. Dört gözle gözledim ben hasret yolunu. [929/03]
2591. Dört gözle yolunu gözlerdim, derler. [929/02]
2592. Dört kitap da haktır; amma, ve 'l-Furkân "İnna 'd-dîne inda 'llâhi 'l-islâm". [928/08]
2593. Dört kitap haktır. [928/06]
2594. Dört kitap haktır. Haktan nüzul: Zebûr, Tevrat, İncil, Furkân-ı Hakîm ile üçü de mefsûhtur! demişler. [928/07]
2595. Dört köşe tekerlek yürümez! [928/13]
2596. Dört köşesini, dert doluşturdu (dolaştırdı). [928/18]
2597. Dört mezhep üzeredir dîn-i İslâmın binası! [928/09]
2598. Dört nala koşturur! [929/07]
2599. Dört paralık mum al da derdine yan. [929/08]
2600. Dört tarafı gözetmek gerek, derler. [929/19]
2601. Dört tarafını bilmeyen insan insan mıdır? [929/11]
2602. Dört ucunu bir araya getirmedi. [928/21]
2603. Dört ucunu salıverdi. [928/17]
2604. Dört üstüne dert bağlar. [928/11]
2605. Dört üstüne oturan, dert üstüne oturur mu? [929/05]
2606. Dört üstüne oturur. [928/10]
2607. Dört yana bakınmak, şaşırdığına alamet! [929/13]
2608. Dört yanı deniz kesildi! [929/14]
2609. Dört yanı deniz! [929/15]

2610. Dört yanı dört duvar. [929/16]
2611. Dört yanına bakındı. [929/12]
2612. Dört yanını deniz aldı. [929/10]
2613. Dört yol ağzına fındık saçar. [929/22]
2614. Dört yol ağzında durmaya gelmez. [929/21]
2615. Dört, dördtür! [928/12]
2616. Dövüşmeden dostluk artmaz! derler. [942/01]
2617. Dövüşmeden -vuruşmadan- barışılmaz; alışmadan, almadan, verişilmez, verilmez!
Âdet-i beşer böyledir! demişler. [942/03]
2618. Dövüşmek varsa barışmak da var! [942/02]
2619. Dua başka, dava başka! [939/03]
2620. Dua ehl-i niyazın işini asan eyler. [939/01]
2621. Dua et ki Allah işini onara! [939/04]
2622. Dua et, dava etme! [939/05]
2623. Dua eyle, dava eyleme! [939/02]
2624. Dua müşterektir. [939/10]
2625. Dua niyete göre! [939/18]
2626. Dua yeri göğü tutar. [939/19]
2627. Duacı, davacı bir arada. [939/16]
2628. Duada bereket vardır! [939/11]
2629. Dualar kabulü için el-fatiha demiş. [939/17]
2630. Duasız sefer, duasız sofra! [939/13]
2631. Duasız sofra! [939/12]
2632. Duaya dua ile mukabele etmek gerek. [939/14]
2633. Duaya hulûs-ı kalp, doğru niyet gerek! [939/15]
2634. Dua-yı devlet ve ikbale âgâz etmek evladır. [939/06]
2635. Dua-yı sultan ehemdir. [939/09]
2636. Dua-yı sultan farzdır. [939/07]
2637. Dua-yı sultan, sebep-i gufrân, demişler. [939/08]
2638. Dubara atar hep. [927/15]
2639. Dubara atar, dübeş oynar. [927/18]
2640. Dubara ile kazanılan, helva ile yenmez. [927/19]
2641. Dubaracı atı, Türk yiğidi, Edirne yayı, İstanbul oku! [927/20]
2642. Dubaracı, -politikacı- dubara etmeden yürümez, derler. [927/14]
2643. Dubaracı. [927/16]
2644. Dubaraya gelmez. [927/17]
2645. Dudağa düşen söz (sır) kulağa da düşse gerek, demişler. [929/32]
2646. Dudağa düşen söz (sır) lâbûd zâhir olur, demişler. [929/33]
2647. Dudağı kiraz gibi. [929/29]

2648. Dudağı Şiraz helvası, yanağı Sinop elması, gözleri fincan gibi, bakışı bebek can gibi! demiş. [929/30]
2649. Dudağında darı durmaz, derler. [929/34]
2650. Dudağından bal damlar. [929/28]
2651. Dudağıyla gelin gelir, dayağıyla çoban! [929/35]
2652. Dudak бүker, kaş oynatır. [929/31]
2653. Dudak-berguş olmak. Cebin ceminde. Dil pehlivanlık. Guşsa barış olmaz' derler. [943/16]
2654. Dudu (tûtî) kuş gibi! [927/26]
2655. Dufanda kalan tilkiye döndü! [940/04]
2656. Duhan ile geçinir, bir alay tütünsüzler. [927/25]
2657. Duhter-i kadıda bile ayıp ve noksan bulunur. [927/23]
2658. Dul kadın gibi. [1220/15]
2659. Dul kadın kendini kız sanırmış. [1220/17]
2660. Dul kadına duvak yaraşmaz. [1220/16]
2661. Duman attırır düşmana rüzgâr demiş. [943/08]
2662. Duman attırır! [943/07]
2663. Duman çıkan yerde ateş vardır. [943/06]
2664. Dumana karşı keyif çatar. [943/11]
2665. Dumanı dumana kattı. [943/09]
2666. Dumanını göğse savurdu! [943/10]
2667. Dûn-meşreb felek sağ, solu bilmez demiş. [943/17]
2668. Dur bakalım ele iş yetişmez. [1210/20]
2669. Dur bakalım sonu nereye varacak? [1210/19]
2670. Dûr olan gözden, gönülden dahi dûr olur. [929/27]
2671. Dur sen ben atayım, der. [1210/21]
2672. Dura dura ayağıma kara su indi, derler. [1210/24]
2673. Dura dura turşu oldu, demiş. [1210/25]
2674. Duran beyi gibi, derler. [929/23]
2675. Durana (zararsız durana) dokunma, kaçanı kovma. [1210/22]
2676. Dûrdan (uzaktan) hoş gelir avaz-ı duhul. [929/26]
2677. Dûrdan (uzaktan) hoş gelir avaz-ı tabl. [929/25]
2678. Dûrdan davul sesi hoş gelir. [929/24]
2679. Dûrendiş ol, bed-endiş olma; zira dûrendiş olanlar ihtiyatkâr olurlar, bed-endiş olanlar ihtiyattan gaflet ederler, demişler. [903/01]
2680. Dûrendiş olanlar, maziye atf-ı enzar-ı dikkatle ibret -ülkü- alır, hâle hasr-ı enzar-ı dikkatle sarf-ı say-i hizmetle istikbal için ön gayretle bilgi alır, demişler. [903/10]
2681. Durmuş dede, Dursun dede, hep bir dede değil mi? demiş. [930/06]
2682. Durmuş kalmış, durulmuş Durmuş dede idi! [930/07]
2683. Dursun bakalım! [1210/18]

2684. Dursun dedik dursun. [1210/31]
2685. Durûb darbın cemidir. Her türlü darblar hakkında bir babda gelir derler ki durûb-ı emsal, darb-ı sikke, darb-ı hesap vesaire gibi. [1179/01]
2686. Durûb-ı emsâl bir emrin emsal sabıkası demektir. [1179/03]
2687. Durûb-ı emsâl düstûr-ı kadim-i avâmdır. [1178/21]
2688. Durûb-ı emsâl her kavimde bulunur bir darb-ı kelâmdır ki hüviyet-i millîyeyi ifham eder. [1179/05]
2689. Durûb-ı emsâl kelâm ve fûnûnun musarra kavlanî, mükerrer mekri gayret ve kuvvet-i kelâm-ı bendi ve millî kuşağı ve makamında pazubend-i kelâmdır. Ancak sırasında ve yerinde irad olunmakla muhkem ve müessirdir. Sırasız ve mahal ve mevkisiz irad olunursa ruh-ı kelâm demek olan durub-ı emsal bila tesir ruh gibi uçar, hebaen mensur olur gider. Binaenaleyh durûb-ı emsâl bu tabirle yerinde ve sırasında irad olunmak gerektir. [1179/06]
2690. Durûb-ı emsâl, ki hikmetü 'l-avâmdır! Lisanından sadır olan milletin edebi hükmü sözlerini cami bulunduğu için mahiyet-i efkârına delalet eder! demişler. [1178/20]
2691. Durûb-ı emsâl, lisân-ı edebiyât-ı millîyenin metn-i metin-i aslı ve esasıdır, demişler. [1175/13]
2692. Durûb-ı emsâl, mensub olduğu milletin bir lisan-ı manevîsi ve lehçesi ve terahim-i ahvâl-i millîyesi, ve kadim ve kavm-i lisanın lisanlarının tükenmez ve ölmez bir hazine-i layika-yı millîsi demektir çünkü lisanın mazbut ve mevcut olan milletler, manen ve maddeten dahi mevcutturlar ve tevârih-i beşerde ölmeyen milletler ancak lisanlarının durûb-ı emsâli ve ahlâk-ı millîyeleri mevcut ve mahfuz ve müteammil olan milletlerdir demişlerdir. Zira hüviye-yi millîye vesaiiki bunlardır gaflet olunmaya. [1179/04]
2693. Durûb-ı emsâl; hikmetü 'l-avâmdır. [1178/19]
2694. Durur, [...]. [930/08]
2695. Dut yaprağından koza; darı tanesinden boza olur, derler. [929/36]
2696. Duvağıyla gelin gelir, dayağıyla çoban, derler. [1207/17]
2697. Duvağıyla, yüzünün akıyla gelindir, derler. [945/24]
2698. Duvak düşkünün kadını arar. [945/22]
2699. Duvaksız gelin gibi. [1207/18]
2700. Duvaksız gelin, davulsuz düğün. [1208/01]
2701. Duvar dibine biten ot gibi ekmedik yere biter. [925/39]
2702. Duvar kuru toprak kabul etmez. [925/41]
2703. Duvar dibinde köpek yatmaz. [926/07]
2704. Duvar gibi önüne çıktı, derler. [926/23]
2705. Duvar kesildi. [926/21]
2706. Duvar lakırtı ile yapılmaz. [927/01]
2707. Duvar nem kapar, deli kem kapar. [926/24]
2708. Duvara dayanma yıkılır, insana dayanma ölür. [925/38]
2709. Duvarcıdan duvarcı öz geçinmez, derler. [927/05]
2710. Duvardan duvara başını vursan faydasız! [925/40]

2711. Duvardan bir taş düşmekle bina yıkılmaz. [926/22]
2712. Duvarı [...]la yapan çok olur ama çamuru mala ile yapan güç bulunur, ya da hiç bulunmaz, derler. [927/03]
2713. Duvarı -binayı- bozmak kolay; amma yapmak zordur. [927/07]
2714. Duvarı nem, insanı gam yıkar. [926/08]
2715. Duvarı sıva gösterir, havayı civa gösterir. [926/02]
2716. Duvarın ayıbını sıva örter amma deninin ayıbını dünya örtmez. [926/04]
2717. Duvarın ayıbını sıva örter. [926/03]
2718. Duvarın dilencisi gibi ibram eder. [927/11]
2719. Duygusuz -hiss-i idrâk- kaygısız insan; insan -âdem- olmaz, soysuz, saygısız, huysuz insan adam da adam olmaz. [1221/02]
2720. Duygusuz ile kaygısız birlikte gezer, soysuz ile saygısız -huysuz- dirlik gezer! derler. [1221/06]
2721. Duygusuz, uygusuz, uygunsuz, yolsuz, sırasız, sabırsız, soysuz, huysuz, saygısız, terbiyesiz, ila âhirihi hep bir babdandır! derler. [1221/01]
2722. Duyûn emsaliyle kaza olunur, âyanıyla olunmaz, demişler. [957/43]
2723. Duyûn-ı umûmiye başka, duyûn-ı husûsîye başkadır, fakat her iki türlü de yine bir borçtur! [957/44]
2724. Dü cambaz oynamaz bir rişte (ip) üzere. [927/21]
2725. Düçar-i perişan oldu! [927/22]
2726. Düçar-i zaruret olandan fikir sorma! [927/24]
2727. Düdüğü artık ötmez oldu. [930/03]
2728. Düdüğü çaldı! [930/01]
2729. Düdüğü herkes çalamaz. [930/02]
2730. Düğmeyi deve yaptı, habbeyi kubbe yaptı! derler. [942/04]
2731. Düğün aşî deyindir! [940/10]
2732. Düğün aşî er kursağında (karnında) kalmaz. [940/07]
2733. Düğün aşî, değirmen taşı! demişler. [940/09]
2734. Düğün aşî, tomalak -yuvarlak- (toy aşî tomalak), düğün işî -sonu- yumalak. [940/08]
2735. Düğün aşîyle dost kazanmak ister, derler. [940/06]
2736. Düğün bitti, adı kaldı, ağzımızda tadı kaldı, gönüllerde yâdı kaldı! demiş, derler. [940/11]
2737. Düğün bittikten sonra kınayı başına çal! derler. [941/12]
2738. Düğün bittikten sonra kınayı başına serp, demiş derler. [940/13]
2739. Düğün de bitti, meclis de dağıldı. [941/13]
2740. Düğün dırıltısız olmaz! [940/24]
2741. Düğün el ile döner, dümen el ile döner! derler. [940/17]
2742. Düğün evi dar safa, ahiret evi dar yaka, demiş. [940/16]
2743. Düğün evi fodulsuz olmaz, düğün evinden fodul giderse kel gelir, kel giderse kim gelir? derler. [940/20]
2744. Düğün evi, dar safa değil, dar sofadır, demiş. [940/15]

2745. Düğün evini bilmez, çanak çömlek taşır! derler. [941/03]
2746. Düğün evini bilmezken çanak, çömlek taşır, derler. [940/27]
2747. Düğün fodulsuz olmaz, tekke budalasız! [940/21]
2748. Düğün fodulu (malayani söz söyleyici. [940/19]
2749. Düğün geçtikten sonra kınasını başına çalsın! derler. [941/01]
2750. Düğün iki kişi içindir, derler. [941/08]
2751. Düğün pehlivanı gibi koltuk kabartır. [940/18]
2752. Düğün soyguncusu gibi yakını, derler. [940/12]
2753. Düğün tıkırtısı, çanak çömlek takırtısı? [941/06]
2754. Düğün, düğün, o da bir gündür! demiş. [941/15]
2755. Düğün, gelinin ırgandığına değmedi, demiş. [941/05]
2756. Düğün, öfkesiz olmaz! [940/23]
2757. Düğüncüler davetsiz ise kaşığını kendi taşır, davetli ise şüphesiz sofrada gelir, derler. [940/14]
2758. Düğünde anam yok, katlamada (boğçada) tamahım yok! derler. [940/26]
2759. Düğünde çetikle (elekle) su taşıyan gayretlerdendir, derler. [941/02]
2760. Düğünde dövüş de olur, söyleş de olur, derler. [941/04]
2761. Düğünde hatırı sayılmayan elbette öfkelenir, demiş. [941/14]
2762. Düğünde hatırı sayılmayan, değirmende hatırı sayılır mı? demiş. [941/10]
2763. Düğünde zurnaya koşar, hamamda kurnaya koşar! derler. [941/11]
2764. Düğüne eşeği çağırmışlar; ya otun -odun- gerek der ya su! demiş, derler. [941/07]
2765. Düğüne giden, karnını, doyurup gitmeli, kendi evine giden, karnını açırup gitmeli, derler. [940/25]
2766. Düğüne gitsen doyup git, yeni urbanı -esvabını- giyip git! [940/28]
2767. Düğünün- sonu, deşik davul ! Çontuk, (kısa) zurnadır, demiş. [941/09]
2768. Düğünün, kulağı, davuldur, sözü zurnadır. [940/22]
2769. Düldül gibi at? [942/08]
2770. Dümdüz yol. [943/12]
2771. Dümen neferi. [943/01]
2772. Dümeni kırık. [943/05]
2773. Dümensiz gemi elbette şaşırır! [943/02]
2774. Dümensiz gemi olmaz, dumansız baca! [943/03]
2775. Dümensiz gemi yürümez! [943/04]
2776. Dün bir, bugün iki, daha ne oldu bakalım? [943/20]
2777. Dün cin olmuş, bugün insan çarpmaya başladı. [943/19]
2778. Dün doğdum, bugün ölürüm demiş. [944/10]
2779. Dün kabak olup da bugün gerdan efrâz olma gel. [944/01]
2780. Dün Kabe'den gelmedi a! Hemen ziyaretine koşarsın! [943/22]
2781. Dün meşreb olanın mütelâşî olurlar. [943/15]
2782. Dün öleni, dün gömerler. [943/14]

2783. Dün öyle, bugün böyle! Yarın da şöyle böyle olur, derler. [943/13]
2784. Dün piliç iken bugün tavuk olmuş, derler. [943/23]
2785. Dün şeytan iken bugün insanlık davasını eder, derler. [944/11]
2786. Dün şeytan olup bugün insan aldatmaya başladı. [943/18]
2787. Dün yumurta iken, bugün horoz olup başımızda ötme! [943/21]
2788. Dünden bugün iyisin der hep! [944/08]
2789. Dünkü batıktan (kazdan) hoş bugünkü makyan (tavuk). [944/02]
2790. Dünkü bostanın bugünkü kabağıdır. [944/05]
2791. Dünkü gün başka bugünkü gün başka! [944/06]
2792. Dünkü günün geçmesinden bugün için ibret al. [944/07]
2793. Dünkü gününü unutma! [944/09]
2794. Dünkü kırsığın tayıdır. [944/04]
2795. Dünkü piliç, bugün tavuk olmuş, derler. [943/23]
2796. Dünkü tavuğun bugünkü yumurtası. [944/03]
2797. Dünya [...] eylemekle yaşar, demişler. [947/19]
2798. Dünya ahiret bir misaldir, derler amma dünya için ahireti dünyaya değiştirmek gerek demişler; zira dünya fani ahiret bakidir, demişler. [945/07]
2799. Dünya ahiret kardeş! [947/16]
2800. Dünya ahiret mezrasıdır. [947/17]
2801. Dünya ahiret misalidir, dünyada şefaet etmeyen; ahirette hiç şefaet etmez. derler. [946/14]
2802. Dünya ahiret tarlasıdır. [947/20]
2803. Dünya ahiretin ayinesidir. [947/18]
2804. Dünya ahiretin bir tarlasıdır, demişler. [946/32]
2805. Dünya ahlak üzerine kurulmuş! Onun miyanında dâir-i deva. [956/43]
2806. Dünya ahlak üzerine kurulmuş, onun miyanında dâir-i deva. [956/42]
2807. Dünya altı günde yaratılmıştır, demişler. [947/29]
2808. Dünya altı günde yaratılmıştır, derler. [947/01]
2809. Dünya başına yıkılmış gibi! [947/37]
2810. Dünya başka din başka değildir; dünyasız din durmaz, demişler. [950/24]
2811. Dünya bir [...] aşk olsun derler. [946/01]
2812. Dünya bir âmâl-i beşer ebniyesidir, her an âmâli onda görünür. [945/28]
2813. Dünya bir arsa-yı vakıftır, elden ele kalmış, bir acuzedir kimseye mal ve mülk olmaz! Mal ve mülk sahibi ancak Malikü 'l-Mülk olan Vahidü 'l-kahharındır!" demişler. [948/29]
2814. Dünya bir arsa-yı ilahîdir, herkes nasibi kadar hisse alır. [956/08]
2815. Dünya bir çerh-i felektir döndürebilene aşk olsun! demişler. [Dünya bir pirezzen mekkaredir ki nice serverleri kimine mihnete giriftar ve aciz ve naçar etmiştir.] ve bir zal-i gaddardır ki nice Behmenler pirezzen ve ez çah-ı bela ve gar-ı mihnete sarkıtmıştır. [948/27]
2816. Dünya bir değirmendir, döndürebilene aşk olsun derler. [950/31]

2817. Dünya bir değirmendir, döndüren kuvvettir, derler. [950/30]
2818. Dünya bir değirmendir, herkesi un gibi öğütür, derler. [950/29]
2819. Dünya bir değirmendir, susuz, havasız dönmez, insan bostan-ı âlemdir, susuz, havasız- maîşetsiz- gönmez- yaşamaz- demişler. [947/44]
2820. Dünya bir dolaba benzer, çevirebilene aşk olsun! derler. [948/28]
2821. Dünya bir dönme dolaba benzer, herkes bu dolaba binmek, dünyayı alçaktan, yükseksen görmek seyr etmek ister. [945/19]
2822. Dünya bir gün olup tükense gerek! [947/43]
2823. Dünya bir hâl üzre durmaz, bugün güldürür, yarın ağlatır; kâh lodos kâh poyraz gibi eser hem bağlatır hem ağlatır, demişler. [948/14]
2824. Dünya bir hâl üzre kalmaz, renkten renge girer, kâh ikbal kâh idbâr, çaresiz yüz gösterir, demişler. [948/13]
2825. Dünya bir hükûmet olsa pay-ı tahtı İstanbul olur! demiş. [947/35]
2826. Dünya bir kararda durmaz. [946/28]
2827. Dünya bir koca kariya benzer! demişler. [948/25]
2828. Dünya bir köprüdür maldar, hâldar, bay, geda, şah, derviş herkes geçer, katırcı katarıcı da geçer, deve de geçer, deveci de geçer! Kör de geçer, topal da hep geçer gider! demişler. [948/16]
2829. Dünya bir köprüdür, kimi geledurur kimi gidedurur, demişler. [948/04]
2830. Dünya bir küredir, güneşten bir zerredir, demişler. [954/06]
2831. Dünya bir lâşedir, talipleri kartala benzer, derler. [947/47]
2832. Dünya bir leştir, talib-i mekstir! -kelbtir- demişler. [946/24]
2833. Dünya bir merdivendir, herkes biner iner! [955/08]
2834. Dünya bir merdivendir, herkes kolu varsa biner, iner! derler. [948/24]
2835. Dünya bir misafirhanedir gelen geçer, konan göçer! [948/30]
2836. Dünya bir misafirhanedir, herkes konar, göçer demişler. [948/31]
2837. Dünya bir nimettir cemi nimet onda biter! Nimetlerin en büyüğü insanlardaki fazâil-i ahlakıdır! En yakın ve sadık ve mahrem fazâil-i ahlakla muttasıf olan insanların erkekleridir sonra hilal ve kokulu gül gibi muhterem olanını, fazâil-i ahlak sahibi olan kadınlarıdır. [945/26]
2838. Dünya bir nimettir, hakkın kullarına bahş ve ihsanı olduğunu bilmek gerektir, bahş ve ihsanın kadir ve kıymeti bilinmezse dünyada ve ahiret, cezası verilerek, gösterilerek sorulsa gerektir! demişlerdir. [945/27]
2839. Dünya bir taraftan yapılır, bir taraftan yıkılır, derler. [955/12]
2840. Dünya bir taraftan yapılır, bir taraftan yıkılır, yapılması servet ve muhabbetle, yıkılması hırs ve tamah yüzünden kopan su-yi ahlak, hiss-i haset ve fesatladır, demişler. [946/20]
2841. Dünya bir yağlı kuyruktur yiyebilene aşk olsun. [946/29]
2842. Dünya bir yağlı kuyruktur, yiyebilene aşk olsun; ahiret bir gizli dilberdir görebilebile aşk olsun. [948/32]
2843. Dünya bitmeyince dünya işi bitmez. [949/02]
2844. Dünya bivefadır! [947/31]

2845. Dünya boş değildir! [947/46]
2846. Dünya böyledir! Bugün gülen yarın ağlar, bugün ağlayan yarın güler! derler. [948/11]
2847. Dünya bu ya kim kazana kim yiye? [948/05]
2848. Dünya bu, kimine hay hay, kimine vay vay! [947/36]
2849. Dünya bu, kimini ağlatır, kimini güldürür! [947/33]
2850. Dünya bu, kimini bindirir, kimini indirir! [947/34]
2851. Dünya çarhını elinde elma gibi oynatır! [949/28]
2852. Dünya da bir âlemdir amma dârü 'l-elemdir! [947/32]
2853. Dünya daim cahil mesut olagelmıştır! derler. [949/30]
2854. Dünya -devlet-i dünya- hep halet-i şiir ve hayalatla dönmez, ancak ciddiyet ve meziyet-i tab, ulum ve fûnûn-ı hikmet, hüsn-i ahlâk, istikamet, sadakat ve emniyet ve itimatla edep erken akıl ve izan, dûr-endiş ve âkıbet-bin olmakla, zeka, zeka-yı fikr, irfân ve akıl izanla feraset, kiyaset, hitabet, şecaat, besalet, maharet, maharete muhasebetle ve hüsn-i idare ile olur! demişler. [950/01]
2855. Dünya devleti, hayâl-i hâba benzer nesnedir. [949/39]
2856. Dünya dilberi görmüş, ateş-i aşkı içine düşmüş! [950/11]
2857. Dünya dolabı çevrir adamdır, derler. [950/10]
2858. Dünya dolabı, para ile döner. [950/19]
2859. Dünya dönektir; kendi âleminde devreden bir felektir! demişler. [950/27]
2860. Dünya döner, gün dönmez; akıl -insan- döner, din dönmez! demişler. [955/32]
2861. Dünya durdukça dursun bina-yı şevketin, demiş. [952/06]
2862. Dünya durdukça dursun eser-i himmetin, demiş. [952/04]
2863. Dünya durlanmaz, zaman turlanır, zaman içindeki mekân, mekân içindeki insanlar turlanır, demişler. [957/25]
2864. Dünya düğünü başka ahiret düğünü başka! [950/13]
2865. Dünya dümeyelik üstündekiler kümelik? demiş. [949/41]
2866. Dünya ehl-i kemali şâd etmez, belki şah eder! [946/17]
2867. Dünya eline geçse, elma gibi oynatacak! [947/04]
2868. Dünya enbiya, evliya yatağıdır! demişler. [946/21]
2869. Dünya evliyadan boş değildir! [946/12]
2870. Dünya evliyasız durmaz, demişler. [946/19]
2871. Dünya fâni, ahiret baki! demiş. [953/05]
2872. Dünya fâni, ahiret baki. [952/07]
2873. Dünya fitnenin. [953/04]
2874. Dünya fitnesi. [953/03]
2875. Dünya fitnessiz olmaz. [953/02]
2876. Dünya gamını, hep sana mı yüklediler?! [952/29]
2877. Dünya gözü arar. [953/31]
2878. Dünya gözüyle ben seni gördüm, demiş. [954/08]

2879. Dünya gözüyle, hasret yüzüyle. [954/07]
2880. Dünya güneşten bir damladır, zerredir, derler. [954/03]
2881. Dünya güzeli olsa da beyhudedir, demiş. [953/32]
2882. Dünya güzeli olsa yine can seven güzeldir! [953/34]
2883. Dünya güzeli olsa yine gözünü kaldırıp bakmaz, derler. [953/33]
2884. Dünya hâdistir. Her hâdisin bir mevcudu var, bilcümle mevcudatın mucidi Cenab-ı Allaktır, demişler. [946/08]
2885. Dünya hadistir; amma ibtidâ-yı hudûsunu, mevla-yı müteal hazretlerinden gayrı kimse bilmez! demişler. [946/06]
2886. Dünya hak, adaletle kurulmuştur; hak ve adaletle kaimdir, zulmetle payidar olmaz! demişler. [949/22]
2887. Dünya hâli, ahirete misaldir, derler. [945/25]
2888. Dünya halkı acıptır, gözlü de ağlar, gözsüz de ağlar. [949/25]
2889. Dünya havasız dönmez, akçesiz iş dönmez. [956/33]
2890. Dünya havasız dönmez, işi hevesiz gönmez, derler. [947/48]
2891. Dünya hay -bayır- huy -çukur- dünyasıdır, derler. Dünya (hay, huy) dan ibarettir, derler. [956/13]
2892. Dünya Hazret-i Süleyman'a kalmamış, sana mı kalacak, derler. [956/01]
2893. Dünya Hazret-i Süleyman'a kamamış. [949/29]
2894. Dünya hem ibret dünyasıdır hem gayret dünyasıdır. Tecrübe ile düşünce gerek, demişler. [952/30]
2895. Dünya hep o dünya. [956/19]
2896. Dünya herkese bir görünmez, dünyanın neşesi zevki, herkese bir gelmez, demişler. [956/21]
2897. Dünya hırsına aldanmanın sonu hasretle nedamettir. [949/23]
2898. Dünya huzuzu -zevki- pek çok türlü zannolunsa, asıl ve esası iki türdür, birisi maddî diğeri manevîdir! Maddî huzûzât- ekseriyetle zevk eder, manevî huzûzât da, ekseriyetle zevk-i vicdana delalet eyler! demişler. [955/01]
2899. Dünya için denî kimselere tabi olma! [946/15]
2900. Dünya için denîye uyma, gerdûn-ı denî zamana uydu, sen uyma zamaneye! demişler. [946/16]
2901. Dünya için dinlere aldanmamak gerek! [946/13]
2902. Dünya için gam yemek olmaz, gam yiyen kişi onmaz! demişler. [946/31]
2903. Dünya için hiç ölmeyecek gibi, ahiret için yarın ölecek gibi çalış demişler! [948/01]
2904. Dünya için, ahireti oda yakma bir! demişler. [946/05]
2905. Dünya iki kapılı bir haneye benzer. [947/03]
2906. Dünya- iki tarafı birbirine karşı- iki türlü cereyanı hâvî, bir havuza benzer! Ne eksilir -eksildiği belli olur- ne artar, arttığı belli olur, bir havz-ı manevîdir, demişler. [952/01]
2907. Dünya ilimle döner, lakin kâh -elem- kederle, kâh cevri sürurla döner geçer gider. [952/26]
2908. Dünya ilmi deryadan çok, derler. [952/22]

- 2909.** Dünya ilmi, ahiret ilmi hep gerektir; zira terazinin bir gözü, diğeri diğeri gözüdür! derler. [952/19]
- 2910.** Dünya ilmi, ahiret ilminin ilk sahifesidir, demişler. [952/21]
- 2911.** Dünya ilmini bilmeyen, dünyada rahat yüzü görmez, derler. [952/23]
- 2912.** Dünya ilmini bilmeyen, kendini esir bilmek gerektir, demişler. [952/24]
- 2913.** Dünya ilmini öğrenmeyen, ahiret ilminden faide bulmaz. [952/18]
- 2914.** Dünya işi akçesiz dönmez, demişler. [956/22]
- 2915.** Dünya işi tükenmez, dünya işi tükense, dünya da tükenmiş olur. [948/37]
- 2916.** Dünya kadar mal kazansan yiyeceğin yine kısmetindir, demiş. [952/11]
- 2917.** Dünya kadar malın olsa yine dünyada kalır. [953/08]
- 2918.** Dünya kâh mamur olur kâh harap! demişler. [955/14]
- 2919.** Dünya Karun'a kalmadı, sana mı kalacak? [953/18]
- 2920.** Dünya kazan biz kepçe . [952/10]
- 2921.** Dünya kelamı söylemez melek gibi adamdır, derler. [954/05]
- 2922.** Dünya kelamı, ahiret mekânında, kabirde olmaz. [954/12]
- 2923.** Dünya kelamı, yedi yerde şeran memnudur. [954/13]
- 2924.** Dünya kıssasız, haftasız değildir! demişler. [953/15]
- 2925.** Dünya kime kalmış ki sana kalacak. [954/24]
- 2926.** Dünya kimseye kalmaz, derler. [956/02]
- 2927.** Dünya kimseye kalmaz. [954/15]
- 2928.** Dünya -Konya- delisiz, velisiz değildir! derler. [952/28]
- 2929.** Dünya kurulalı beri öyle dünyadır, demiş. [953/20]
- 2930.** Dünya lezzetine doyulmaz. [954/27]
- 2931.** Dünya maalim-i ağyardan hali değil! [952/16]
- 2932.** Dünya malı dünyada kalır, derler. [955/10]
- 2933.** Dünya malı, dünya hayali? [955/04]
- 2934.** Dünya malı, dünya hayatı. [955/03]
- 2935.** Dünya malı, dünyada kalır. [955/02]
- 2936.** Dünya malına doyum olmaz. [955/07]
- 2937.** Dünya meşgulsuz, müşkülsüz olmaz. [955/18]
- 2938.** Dünya mı dönüyor, yoksa benim başım mı dönüyor? demiş! [955/30]
- 2939.** Dünya mı tersine döndü, yoksa ben mi ters anladım? demiş [948/42]
- 2940.** Dünya mı tersine dönüyor, yoksa, biz mi tersine dönüyoruz? demiş. [955/31]
- 2941.** Dünya mı yaman, dünyanın içindekiler mi yaman? demiş. [957/38]
- 2942.** Dünya nedir? Umurunda değil, derler. [954/31]
- 2943.** Dünya nimetini hırsla yiyen, sonunda ağızlığını çekse gerek! demişler. [955/34]
- 2944.** Dünya nimetinin kadir ve kıymetini bilmek, çok şükür etmektir. Dünya nân nimetini, az -kanaatle- yiyip, çok şükür, çok fikir etmek gerek! demişler. [955/35]
- 2945.** Dünya peşinden ayrılmaz, dünya da onun yakasından ayrılmaz! [949/09]
- 2946.** Dünya riyasız dünya değil. [950/18]

2947. Dünya rüya gibidir. [950/16]
2948. Dünya safası can sağlığı. [951/08]
2949. Dünya saltanatı dünyada kalır. [954/34]
2950. Dünya sana da kalmaz, bana da kalmaz. [950/21]
2951. Dünya senesiyle ahiret senesi hesaplanmaz, demişler. [950/36]
2952. Dünya sufisi, dünya ve mâfihâdan vazgeçendir, derler. [951/19]
2953. Dünya tavanı başına düşmüş gibi oldum, derler. [947/40]
2954. Dünya tersine dönmez, insanlar tersine döner. [949/03]
2955. Dünya tersine mi döndü acaba? [948/41]
2956. Dünya turlanmaz, zaman turlanır, zaman içindeki ihtiyaç, insanları turlanır, bu dünyada insanları turlandıran şey zamandır, zaman her şeyi turlandırır. [957/24]
2957. Dünya tükenir, dünyada yalan ile yaman tükenmez! derler. [948/34]
2958. Dünya tükenir, düşman tükenmez. [948/33]
2959. Dünya tükenir, hasetçi tükenmez! derler. [948/35]
2960. Dünya tükenmeyince dünya işi de tükenmez. [948/38]
2961. Dünya tükense yine hussad tükenmez, demişler. [948/36]
2962. Dünya türülenmez, zaman türlenir; insan türülenmez, eşya türlenir. [949/06]
2963. Dünya türülenmez, zaman türlenir; insan türülenmez, nam türlenir. [949/08]
2964. Dünya türülenmez, zaman türlenir; zaman içinde halk-ı âlem türlenir. [949/07]
2965. Dünya ümit dünyasıdır ümitsiz yaşanmaz. [947/13]
2966. Dünya ve [...] hesabına doğru vesselam: demiş. Anlayana hay hay anlamayana vay vay hay? [949/10]
2967. Dünya ve ahiretini mamur etti, derler. [956/09]
2968. Dünya ve ahiretini yaktı. [956/10]
2969. Dünya -ve mâfihâ- cem-i devrân-ı âlem-i kâinat -ilm ve fütüvvet-i hikmetle kaim ve dair- bilcümle mahlukat hüsn-i adalet ve faziletle dair, bütün cemaat-i güzün din ve ahlak ve faziletle kaim. [947/38]
2970. Dünya ve mâfihâ; yani-semâvat ve arz ve bi 'l-cümle kâinat ve mahlukat, Cenab-ı Hak ve Hâlik-i Mutlak ve rabbü 'l-felak hazretleri tarafından hak ve hükm-i kudret ve adalet ve hikmetle yaratılmış ve kün emriyle kurulmuş! Ve bi' l-cümle ilm ve hikmeti kendisine malum ve mahsus olmak üzere halk ve icat olunmuştur ki dünya ve mâfihâ buradan âlim! Lakin kanun ve nizam ve intizam hilkat-i ilahînin sırr-ı hak ve hikmet ve adaletle kaimdir! Hikmet-i Hüda'dan sual olunmaz, Allah'ın işine karışılmaz! demişler. Binaenaleyh: bu devran-ı âlemde, âlem-i beşer tarafından, bilcümle muamelat-ı beşerde devran ettirilen kavanin-i hak ve adle hâle getirilir veya terk ve red olunursa! İşte o zaman, ahir zaman addolunur! Hak ve adalet sırr-ı ilm ve hikmet-i ilahîyenin kanun-ı hak ve adaleti ahkamına halel iras edilmiş sayılır! demişler. Zira, ahir zamanda, hak ve adaletin reddolunması ahir zaman alametlerinden birisi addolunmasıdır. Çünkü: Hak ve adaletin red ve inkârından, fitne fesat çıkar! Ahir zaman, fitne fesattan kopar! demişler. [954/01]
2971. Dünya ve mâfihâda bilcümle kainattaki mevcudatı hesapsız ve lüzumsuz ve faidesiz sanma! [957/09]
2972. Dünya ve mâfihâdan el çekmiş, derler. [956/04]

2973. Dünya ve mâfihâdan geçmiş, dünyasına küsmüş. [956/05]
2974. Dünya ve mâfihâyı daha öğrenememiş, derler. [956/03]
2975. Dünya ve mâfihâyı düşünmeyen var mı, düşünenlerden (dünya ve mâfihâyı) hakkıyla bilen var mı? ...ilâ âhirihi ... [956/06]
2976. Dünya ve ukbâda gadap ve ukbâdan Cenab-ı Allah masun buyursun. [955/38]
2977. Dünya ve ukbâsını mamur etti, derler. [955/37]
2978. Dünya yalan dünya! [957/08]
2979. Dünya yalan, ahiret gerçek! [957/10]
2980. Dünya yaman değil, yemen -mübarek- tir, demişler. [957/39]
2981. Dünya yansa hasrı yanmaz! derler. [957/04]
2982. Dünya yansa, hâsiri yanmaz bir adamdır! derler. [957/37]
2983. Dünya yansa, hasrı yanmaz? İste söylese atası kasrı yanmaz derler. [957/06]
2984. Dünya yıkıldı da tek sen altında mı kaldın? [956/38]
2985. Dünya yıkılmış, o altında kalmış. [956/39]
2986. Dünya yıkılsa kaydında değil. [956/37]
2987. Dünya yıkılsa tasasında değil, derler. [956/36]
2988. Dünya yıkılsa umurunda değil, dibini yıkmaz derler. [957/05]
2989. Dünya, ahiret misalidir derler. [945/23]
2990. Dünya, anâsır-ı erba‘adan mürekkeptir! demişler; insan da anâsır-ı erba‘adan mürekkeptir demişler. [957/28]
2991. Dünya, bir bahr-i ummandır, selamete gemisini selamete erdirebilene aşk olsun! demişler. [945/30]
2992. Dünya, bir çarh-i felektir, döndürebilene aşk olsun demişler. [957/33]
2993. Dünya, bir deli horon bir attır, binebilen çok yaşasın! demişler. [945/32]
2994. Dünya, bir güzel huri melek; fakat cevri cefası çok, bir felek-kadın-dır. Alabilen, sevebilen çok yaşasın! derler. [946/03]
2995. Dünya, bir menzilhânedir, bunda konan yolcu göçse gerek demişler! [957/32]
2996. Dünya, bir rüya gibidir, demişler. [948/17]
2997. Dünya, bir zehirli; fakat tatlı bir şerbet fıçısıdır! İçebilene afiyetle aşk olsun! demişler. [945/31]
2998. Dünya, Cenabı halik-i yezdanın bir sun‘-i kudret-i ezelisidir ki Cenabı Hakkın ilm ve hükmünü, hak ve adaleti üzre dair ve daimdir! Evvel ve ahirin kendisi bilir. Binaenaleyh dünyadaki bilcümle mevcudat ve mahlukatı da hak ve adaletiyle mahluk ve hay olup, dünyada zevi ‘l-ukul mahluk olan nev-i beşer dahi hak ve adaletle mükellef bulunmuş ve bu kanun hikmet-i ilahiye mucibince emr olunmuştur. [946/18]
2999. Dünya, dâr iledir. [949/33]
3000. Dünya, döndürük -topaç- gibidir, herkes döndürmek ister; amma herkesin istediğine göre dönmez! derler. [955/33]
3001. Dünya, dönektir, adı çarh-i felektir, yaratanı bir Allah; döndüreni dört melektir; cümlesini bilmek gerektir, demişler. [950/28]

3002. Dünya, dünya içindeki insanların özü! Bizi ihsân-ı hakkın insanlara karşı söylediği evâmîr-i ahkâm kânûn-ı ilahîsiyle, insanların birbirine karşı söyledikleri ve ahkâmın eskimesidir, demişler. [945/01]
3003. Dünya, geniş bir kuş-ı mahallîdir, geçebilene sad-aferin olsun demişler. [945/29]
3004. Dünya, hay huysuz olmaz, derler. [956/15]
3005. Dünya, kâfire cennet, mümine zindan, demişler. [953/29]
3006. Dünya, kâfire cennettir. [953/28]
3007. Dünya, kullanmak bilen ahiret Hüdaya kulluk edenindir, demişler. [952/27]
3008. Dünya, nedir? Anmasak, unutsak! demiş. [954/32]
3009. Dünya, sırr-ı hilkat ve hikmet-i âlemden birisidir, içindekiler de hep o sırr-ı hikmet ve hilkatden bir sır gibidir ki sebep-i hilkat ve sırr-ı hikmetini ancak hâlik-i tealanın kendisi bilir demişler! [954/33]
3010. Dünya, tamah dünyasıdır! [951/31]
3011. Dünya; ailesiz, gâilesiz dönmez. [953/01]
3012. Dünya; mümine zindan, kâfire cennet! demiş. [955/16]
3013. Dünyada alçak olan kimse; zimâm-ı ihtiyarını nisânın yedine teslim edendir ki nihayeti gam-gin ve endûh-nâk olmaktadır. [949/13]
3014. Dünyada art, kesilme derler. [946/04]
3015. Dünyada aş da var, iş de var; karnında ateş de var! demişler. [946/41]
3016. Dünyada atın, itin kalmasa kalmasın, güzel adınla tek eserin kalsın, demişler. [948/20]
3017. Dünyada bileni, bilmeyen; bilmeyeni, bilen yerinde tutmak eser-i gaflet, ve hamâkattır! demişler. [947/45]
3018. Dünyada bilmek davası, söylene gelmiş, söylemekle getirmek gerek! derler. [949/04]
3019. Dünyada bin yaşasan, sonu yine ölümdür! [948/22]
3020. Dünyada bir ağaç diken, bin ağaç sökünden yeğdir, derler. [953/36]
3021. Dünyada bir arzusu kalan ahirete gözü açık gider, derler. [948/07]
3022. Dünyada bir bilmek güç, bir ölmek güç! derler. [948/15]
3023. Dünyada bir evin, evinde çakılı çivin olsun, derler. [950/35]
3024. Dünyada bir kavmin gördüğü musibet, diğer kavmin nef'ine, 'ayn-ı isabet olur demişler: [Musibette isabet var, felakette hisse var!] diye onun için [...] [947/42]
3025. Dünyada bir mekanın, mekanın da dikili ağacın olsun derler. [950/34]
3026. Dünyada bitmezse işin hepsi, ahirette herkes nefsi nefsi! [948/39]
3027. Dünyada bu -kubbe-yi fânide- baki kalacak kim? Bir hoşça sada ile ancak kalsa kalsa kalem ile yazdığın eserindir! demişler. [948/19]
3028. Dünyada cenk, cidal; nefsin nefse azımsandandır! demişler. [957/42]
3029. Dünyada deli, veli eksik olmaz. [950/02]
3030. Dünyada delilik salt davul zurna ile değil a? [949/38]
3031. Dünyada dermansız dert, ödeyemediğin borçtur. [949/31]
3032. Dünyada devlet, ikbal isteyen, devlet-türâbın gözüne sermâye-yi ikbal etmek gerek demişler. [949/37]

- 3033.** Dünyada devlet-türabın sermaye edenin dîdesi ruşen olur! demişler. [949/36]
- 3034.** Dünyada dilenci bir tane olsa bal ile beslenirdi! derler. [950/12]
- 3035.** Dünyada dinini, dilini sevmeyen millet olmaz. [949/35]
- 3036.** Dünyada doğru adam bahtiyardır. [951/29]
- 3037.** Dünyada doğru da var, eğri de var; doğruya doğru, eğriye eğri demek adettir. [951/34]
- 3038.** Dünyada doğru olanlar, rahat yaşarlar. [951/36]
- 3039.** Dünyada doğru yol doğruluktur, hak yoludur. [951/30]
- 3040.** Dünyada doğruluk gibi meziyet olmaz. [951/33]
- 3041.** Dünyada doğruluk minarede kalmış? demiş. [952/05]
- 3042.** Dünyada doğruluk şimdi, minare ile mumda kalmış! demiş. [951/35]
- 3043.** Dünyada dost -hakikati dost- bulmak müşküldür demişler. [949/34]
- 3044.** Dünyada düğün, iki kişi içindir ki: Hasrete kavuşmak, murat alıp merdane bağlanıp dördane değişmek, alıp verişmektir! demişler. [949/42]
- 3045.** Dünyada düğün, o da bir gün! demiş, derler. [949/43]
- 3046.** Dünyada düğünün sonu, şişik davul, çotuk zurna, hamamda kurna başıdır! demiş, derler. [951/18]
- 3047.** Dünyada düşmansız insan olmaz. [950/04]
- 3048.** Dünyada ek, ahirette biçersin. [947/24]
- 3049.** Dünyada ekdiğin ahirette biter. [947/11]
- 3050.** Dünyada eken ahirette biçer. [949/16]
- 3051.** Dünyada elinden gelirse hayır et. [947/14]
- 3052.** Dünyada en acı şey küçük düşmana aldanmaktır. [946/34]
- 3053.** Dünyada en güç şey sözdür; zira anlamak da güçtür, anlatmak da güçtür cevabı verilmiş. [947/05]
- 3054.** Dünyada en güç şeyler üçtür: Sır söylememek, görülmüş tahkiri unutmak, hissiyatı hüsn-i istimal etmektir. [949/19]
- 3055.** Dünyada en kolay şey nedir? demişler: Hülyadır; zira dünyada ona malik olmaya. [947/06]
- 3056.** Dünyada en müşkül olan şeylerden birisi de: Gençlikte ölüm, ihtiyarlıkta yoksulluktur, demişler. [946/40]
- 3057.** Dünyada en ziyade horlanacak kimse, namusunu akçe ile tebdil edendir. [949/17]
- 3058.** Dünyada en ziyade merhamete layık olan adam cahil olandır. [946/36]
- 3059.** Dünyada en ziyade merhamete layık olan adam cahil olandır; çünkü en büyük fakr cahilliktir. [949/20]
- 3060.** Dünyada en ziyade mütegayyir olan şey nedir? Enharın mecrasıyla nisvanın haracı? [946/25]
- 3061.** Dünyada fitne eksik olmaz. [952/08]
- 3062.** Dünyada fitne, fesat kesat değil. [953/07]
- 3063.** Dünyada gam kasvetle iş bitmez! [946/33]

3064. Dünyada gerek devlî ve gerek millî gerek içtimâî ve gerek ferdî, dünya umuru hep menâfi-yi mütekâbile esas ve mukabele-yi bi 'l-misl kaidesi üzre caridir! Demişlerdir ki veren alır, alan verir! Kaidedir! Keçi veren koyun alır, hiç vermeyen ne alır. [946/02]
3065. Dünyada gereksiz taş, gereksiz baş olmaz. [954/17]
3066. Dünyada her ikbal, mahkûm-ı zevaldır, derler. [956/20]
3067. Dünyada her kemalin bir zevali vardır. [956/26]
3068. Dünyada her ne ektinse onu biçersin. [956/27]
3069. Dünyada her şey, aşk, hevesle husul bulur, demişler. [956/07]
3070. Dünyada her şey, mikyas, kıstas iledir. [956/16]
3071. Dünyada her şey, tecrübe ile bulunur. [956/17]
3072. Dünyada her şeyi fena görmek mesleği, mezhepsizliğe delalet eder. [956/18]
3073. Dünyada her şeyin bir mizanı, bir mikyası vardır. [956/14]
3074. Dünyada her şeyin iktizâ-yı hâle -icâb-ı zamzma- ahlâk-ı umûmiyeye- muvafık olanı, muvafık-ı hâl, icâb-ı hâl ve icâb-ı zaman görüldüğüne delalet eder ki; müfit ve makbûl-i âlem olanı demektir! Aksi hâl -aksi traş kabilinden- mâkûsen mütenasip, muzır-ı mutlak nev-zuhur- ters ve muhalif-i hâl ve zaman-ı nev icat bir şey olur, demişler. [952/03]
3075. Dünyada herkes başına yazılanı görse gerektir. demişler. [949/32]
3076. Dünyada herkes kendi arabasının göçtüğünü ister. [956/24]
3077. Dünyada herkes kendi çıkarını düşünür. [956/23]
3078. Dünyada herkes kısmetini arar. [956/31]
3079. Dünyada herkes kısmetini yer. [956/25]
3080. Dünyada herkesi aldatmak isteyen, ahmaktır, -kendi aldanır- herkese aldanmak da eser-i hamâkat, belki belâhettir! demişler. [957/03]
3081. Dünyada hevessiz hiçbir şey olmaz. [956/28]
3082. Dünyada hiçbir şey abes yere yaratılmamıştır; ancak sebep-i hilkatin, hâlik-ı teâlâ hazretleri bilir, demişler. [956/29]
3083. Dünyada hiçbir şey kusursuz olamaz, derler. [956/35]
3084. Dünyada hiçbir şey, bir karar üzere durmaz! Bugün gelen gider, yarın gider, safa gelir; safa gider, cefa gelir! [948/12]
3085. Dünyada hiçbir şeyden ümit kesilmemek gerektir! Lakin ancak her ümidin maksat ve meram için husulü esbabına manen ve maddeten leyl ü nehâr çalışmak gerek! demişler. [957/15]
3086. Dünyada hiçbir şeyle mukayyed, hiçbir şeyle âmil olmayan insanlar, her şeyi mübah gören hayvan-ı nâ-hak misalidir! demişler. [957/20]
3087. Dünyada hükm galibindir. [950/22]
3088. Dünyada hûlya ağınyanın ihsanı çoktur; amma, vücudu yoktur. [949/27]
3089. Dünyada hür ve serbest yaşamak, (rahat ve merdâne yaşamak) isteyenler, düşmanlarına mağlup olmamak için çalışmak gerektir demişler. [957/23]
3090. Dünyada ilimden büyük ne var? [952/17]
3091. Dünyada ilimsiz, amelsiz, yaşanılmaz! Zira bugün dünya ise yarın ahirettir. [952/25]

- 3092.** Dünyada insan ne oldum dememeli, ne olacağım, ne göreceğim demelidir demişler. [948/06]
- 3093.** Dünyada insan ya ölmeli ya bilmelidir! demişler. Doğmak bilmek için, bilmek yaşamak içindir, demişler. Doğmak ölmek için, bilmek yemek, yaşamak içindir demişler. [946/26]
- 3094.** Dünyada insana her şey lazım olur; ancak adamına, sırasına, zamanına, mekânına göre -yani vakit ve hâline- göredir, demişler. [947/27]
- 3095.** Dünyada insanı tahrip eden illetlerin birincisi su-yi ahlaktır her illet bu vasıta ile doğar demişler. [946/23]
- 3096.** Dünyada insanlar için acı, tatlı, iki türlü hisse-yi dem-i hayat vardır! Birisi- nâil-i emel olup, düşmandan kâm; nam almaktır. Diğeri başa gelen bela ve felaketten ibret bîn ihtiyâre olarak [musibette isabet vardır!] mü'dasınca- o felaket, musibetten, hisse-i isabeti almaktır! demişler. [949/01]
- 3097.** Dünyada insanlar için bir istemek güç, bir vermek güç, derler. [947/08]
- 3098.** Dünyada insanlar için bir ölmek güç, bir bilmek güç, derler. [947/07]
- 3099.** Dünyada insanlar için zor şey; bilmek, bilip çalışmak en kolay dünyada insanlar için en tatlı şey; kendi eliyle ekip çalışmayıp hazırı yemek, kendi eliyle biçmek, kendi eliyle pişirmek, kendi eliyle yemek demişler. [947/09]
- 3100.** Dünyada insanların alışverişleri, mukâbele-yi bi' l-misil kaidesince cârîdir, demişler. [947/21]
- 3101.** Dünyada insanların azması [...] ahlak-ı hasenenin azmasına delalet ettiği gibi, insanların azmaması [...] ahlak-ı hasene ile hüsn-i irade bilinmesine delalet eder! demişler. [945/06]
- 3102.** Dünyada insanların birbirine dostluğu; ancak emniyet-i mütekâbil ile menfaat-i mukâbil üzerine mebnî ve cârîdir, demişler. [947/23]
- 3103.** Dünyada insanların görünür düşmanı şeytandır, görünmez düşmanı (şeytanın şeytanı) münafık insandır. [946/22]
- 3104.** Dünyada insanlık bir din, bir dil iledir. [946/07]
- 3105.** Dünyada iyi şey; kendi işini, kendi görmektir. [947/10]
- 3106.** Dünyada iyilik (eyülük) gibi sermaye olamaz. [947/26]
- 3107.** Dünyada kalmaz hiç kes, Allah bes baki heves. [953/22]
- 3108.** Dünyada kâm alma, nam al; nam alma, şan al, şeref al, şan alamazsan; bari yolun- hayır -hasenat- ile de elden ahenkten hayır dualar al! demişler. [958/02]
- 3109.** Dünyada kâm almak müşküldür, demişler. [953/25]
- 3110.** Dünyada kâm almaktan adûdan intikam almak yegdir. [953/26]
- 3111.** Dünyada Karun kadar maldar olsan, yine yiyecek bir lokma, giyecek bir hırkadır. [953/16]
- 3112.** Dünyada kaygı ile karın doymaz, hizmetle doyar. [953/13]
- 3113.** Dünyada kazanmayan ahirette kazanamaz, derler. [950/32]
- 3114.** Dünyada kazanmayan, ahirette kazanamaz, demişler. [952/14]
- 3115.** Dünyada kendi kusurunu itiraf etmek büyük kahramanlık, irfanlık sayılırsa da itiraf eden enderdir! demişler. [957/35]

3116. Dünyada kimseyi aldatmamak, insaniyet irfan-ı akıl ve hikmet, muktezâ-yı hamiyet ve dûrendişliktir, kimseye aldanmamak, alâmet-i irfan ve feraset ve kiyâset ve akıbet endişliktir! demişler. [957/01]
3117. Dünyada kumlar adedince ömrün olsa yine bir saat kadar gelmez, demişler. [953/23]
3118. Dünyada kûşe-yi uzlet gibi makam huzur olmaz! demişler. [954/11]
3119. Dünyada kuvvet etmeyen olmaz amma kasvet-i kalbi kırar der. [953/19]
3120. Dünyada kuvvet-i hakka galebe eder, ediyor demişler; amma siyasî ve ecnebî sözdür. Lakin âlem-i İslam itikadınca, yani İslamiyetçe kuvvet hakka galebe etmez, galebe eder. Fakat hak daima hak olduğu için gâsıb-ı hak olanların gözleri önünde ve sahâif-i tevârihde kabak gibi üstünde durur. Bir gün gelir, hak yerini yine bulur, demişler. [950/23]
3121. Dünyada kuvvetle iş bitmez, hizmetle biter. [953/14]
3122. Dünyada küsmem; sebep olan o kadar bulsun, derler. [954/09]
3123. Dünyada mal da gerek, can da gerek! [955/09]
3124. Dünyada mekân gerek, ahirette iman gerek! demişler. [955/06]
3125. Dünyada mekân kardeşi, ahirette iman yoldaşı gerek! [955/05]
3126. Dünyada mekânın olmasa da bir dikili ağacın olsun senden sonraya kalsın, demişler. [953/35]
3127. Dünyada merhamet ve sadakattan ayrılma; zira dünya merhamet ve sadakatla kaimdir! demişler. [951/16]
3128. Dünyada mümine rahatlık yoktur! [955/15]
3129. Dünyada mümkün olan her şey mümkündür! Ancak mekan ve imkanını (ilmini) bilmek şarttır demişler. [957/27]
3130. Dünyada ne eker isen ahirette onu biçersin, ne diker isen, onu devşirirsin! demişler. [955/24]
3131. Dünyada ne eker isen ahirette onu biçersin. [947/22]
3132. Dünyada ne eker isen, ahirette onu biçersin! demişler. Yani, insan dünyada hem nevine, neyi reva görür, tatbik eder ise bilahere o amelinin aynı mukabilini, kendisi de görse gerektir! demişler. [955/28]
3133. Dünyada ne pek sevin ne de gam kasvet eyle! [955/22]
3134. Dünyada ölmeyen şey olmaz ancak ölmeyen şey de olur! Zira muhafaza olduğu takdirde ölmeyen şeylerin birisi dil -lisan-ı beşer- diğeri dindir. [957/18]
3135. Dünyada ölüm bir keredir, ahirette ise ölmek olmayıp ancak herkes cavid kalacaktır! demişler. [946/38]
3136. Dünyada padişah da olsan akıbet sonu bir ölümdür. [949/26]
3137. Dünyada rahat etmek isteyen, bilip çalışmak gerek. [956/40]
3138. Dünyada rahat ve huzurla yaşamak isteyenler, benlik, benlik-sen, bülend- davasını terk etmek gerektir, demişler. [951/17]
3139. Dünyada saadetin başı: Sıhhat-i beşer, hesabını bilmek, kendini bilmek, hüsn-i ahlak, kalb-i saf kalb-i sâbir ve kâni ve mutî şükür, fikirle, ve zikrullah ile kalbi meşgul etmek eylediler demişler. [950/20]
3140. Dünyada safa da çekilir, cefa da! [951/12]
3141. Dünyada safa da var, cefa da var. [951/10]

- 3142.** Dünyada safa içinde cefa, cefa içinde safa vardır, derler. [951/13]
- 3143.** Dünyada semahatle şöhret-şiar olanlar, her ne kadar mevt-i tabîî ile gaybûbet ederler ise de hayat-ı manevî ile yine zindedirler. [950/25]
- 3144.** Dünyada sulh ve selamet -huzur- rahat davasında hak ve adaletin, tezahür ve teclisine mütevakkıftır! demişler. [951/11]
- 3145.** Dünyada şad ve gam bir karar üzre durmaz, demişler. [951/04]
- 3146.** Dünyada şer amelin başı haset, hırs ve nifaktır, hayr amelin başı baş başla beraber muhabbet ve meveddetle vifaktır! demişler. [950/33]
- 3147.** Dünyada şeref-i insaniyet, feyz-i marifetten ibarettir, demişlerdir. [951/05]
- 3148.** Dünyada taat gibi, yâr-ı bâkî olmaz, demişler. [951/26]
- 3149.** Dünyada taht-ı saltanat kalır; amma sultan kalmaz olur! [949/21]
- 3150.** Dünyada tamahkâr dururken, gammaz aç kalmaz. [951/32]
- 3151.** Dünyada tasasız baş bostan korkuluğunda bulunur. [949/05]
- 3152.** Dünyada tasasız, tasmaşız, baş olmaz; tasasız, tasmaşız baş, mezarda yatar! demişler. [948/40]
- 3153.** Dünyada terakki eden, daima tenezzüldedir. [949/12]
- 3154.** Dünyada üç günlük ömrün olsa iki gün için çalışmak gerek demişler. [947/49]
- 3155.** Dünyada üç ilimden mâadâ her ilmi talim et. Ol üç ilimden birisi ilm-i nücûmdur ki mûcib-i şeâmettir, ikincisi ilm-i kimyadır ki iflas-ı îrâs eder. Üçüncüsü dinde bahs ve cidaldir ki bu dahi zındıkaya bâdî olur. [946/37]
- 3156.** Dünyada ümitsiz yaşamaktan ümitli yaşamak yeğdir, demişler. Ümide sebep gerek, emele sebat gerek [...] arzu ile temel gerek, demişler. [947/25]
- 3157.** Dünyada ver de ahirette alacağını sen düşün, demiş. [956/12]
- 3158.** Dünyada vermek tatlı, istemek acıdır, derler. [956/11]
- 3159.** Dünyada ya kâm al ya nam al ya da adûdan intikam al, derler. [957/14]
- 3160.** Dünyada yaşamak isteyen bilip çalışmak gerek. [956/41]
- 3161.** Dünyada yaşamak; aşamak (yemek) için değildir, aşatmak -yedirmek- de vardır! [957/30]
- 3162.** Dünyada zalimler ameli cezasız kalmaz, mazlumlara ahı yerde kalmaz. [952/09]
- 3163.** Dünyada zalimlerin zulmü artarsa, Cenab-ı Allah'ın anlar üzerine kahrı da artar, zira zulm ile dünya payidar olmaz, belki hak ve adaletle olur demişler. [957/02]
- 3164.** Dünyada zillet çekmemek isteyen çalışıp bulduğuna kanaat eder. [950/14]
- 3165.** Dünyada zîruh hiçbir mahluk, hiçbir mevcudat, havasız, güneşsiz yaşayamaz; ancak cümlesinin hayatı bu sayede temin olunmuş ve kâinat-ı âlem güneşle tenvir ve rahmetle iskâ ve hava ile müteneffis olarak [...] ile mütena'im ve mamur ve muammer olunmakta bulunmuştur. [956/32]
- 3166.** Dünyada zuhur eden bilcümle felaket hep fitne fesat, hâsit ve hasetten ileri gelmiştir, derler. Buna âlem-i tarih şahittir. [952/15]
- 3167.** Dünyada, âlem-i beşer arasında: Nizâ ve fezâ (belki) olmazdı, nefis-i şeytan olmasa bela, kaza gelmezdi, kol kola azmasa kadere hak yazmasa! [957/41]
- 3168.** Dünyada, baht saadet, vicdandadır, demişler. [948/18]

3169. Dünyada, iki şeyin kable 'z-zeval kadri bilinmezmiş: Biri sıhhat, diğeri emniyettir demişler. [948/02]
3170. Dünyada, insanın hoşuna giden şey, hasmından kâm nam şan almaktır! demişler. [958/01]
3171. Dünyada, kişiye en lazım olan şey; ilm, hüner, marifet -sanat- sahibi olmak, ticaret etmeyi bilmek, sonra hüsn-i ahlâk, sabır -şükür- fikir mûtekid mümin -hamiyet- insaniyet bilmek, huzur bilerek çalışmak, îtiyad, hazer ve ictinab eylemektir. [951/37]
3172. Dünyada, ne yapsan, kendine yaparsın! demişler. [955/29]
3173. Dünyada, ya yahşı adın kalsın ya dikili ak taş yazılı şanlı nişanın kalsın! demişler. [957/40]
3174. Dünyada, yemeli, içmeli; amma yedireni içireni de unutmamalı, Hüda-yı Kerîme çok şükürler eylemelidir! demişler. [957/31]
3175. Dünyada, yeni görünen şeyler, eski (meta) eski görünen şeyler yenidir! demişler. Zira bunları böyle gösteren; zamandır! Çünkü ahvâl-i zaman her şeyi zamanına göre, halk-ı âlem böyle yapar. Böyle yaptırır böyle gösterir. [957/07]
3176. Dünyada: Her şeyin ifratı ile tefriti, makarr-ı mutlak olduğu gibi, itidâl ve tavassutu - orta hareket- her hâlde müfid-i meşhûd ve müsbittir ve mücerreptir, demişler. [952/02]
3177. Dünyadaki insanların yüzde doksanı deli, yüzde dokuzu uslu, yüzde birisi velidir! demişler. [947/02]
3178. Dünyadan bihaber! [947/30]
3179. Dünyadan deli, meczup eksik olmaz. [950/03]
3180. Dünyadan kâm aldılar, derler. [953/31]
3181. Dünyadan öğ aldım diyenlerden? [954/25]
3182. Dünyadan sakın vefa umma, demişler. [951/21]
3183. Dünyadır bu! Bir gün olur ki bu âlemde dost sandığın düşman, düşman sandığın dost çıkar, demişler. [948/08]
3184. Dünyadır bu! Dünyanın kallabla, kezzabı, eksi olmaz! Olmaya eser-i gaflet ile tedbirsizlik şenî! demişler. [948/09]
3185. Dünyadır döner, ömürdür tükenir. [950/09]
3186. Dünyan için ebediyyen yaşayacak imişsin gibi çalış. [946/35]
3187. Dünyan için ebediyyen yaşayacak, ahiretin için yarın ölecek gibi çalış, demişler. [950/17]
3188. Dünyanın (düğünün) sonu şişik davul çontuk zurnadır demişler. [951/22]
3189. Dünyanın âlâyişine meftun ve meclûb olanlar, her türlü saadet-i maneviyeden hasretkeş-i harman olurlar. [949/14]
3190. Dünyanın altı da bir, üstü de bir demiş. [957/21]
3191. Dünyanın altı da var, üstü de var! [957/17]
3192. Dünyanın beş günlük ömrü için sevinme! [946/30]
3193. Dünyanın bir adı felektir; felek vefasızdır, dönektir! Bir adı hâtiktir! Sahip ve sâniini, mâlikü 'l-mülk olan, hâlik-i yezdândır! Lakin bir gün olup, üstündekileri altına alsa gerektir! demişler. [950/26]

- 3194.** Dünyanın bugün üstü varsa, yarın altı da vardır! [955/23]
- 3195.** Dünyanın daha kaç bucak olduğunu öğrenememiş, derler. [950/08]
- 3196.** Dünyanın ednâ-yı metâi rüşvettir, demişler. [954/30]
- 3197.** Dünyanın harabıyla mamuriyeti, dünyadaki insanların say ile gayretlerine tabidir, demişler. [955/17]
- 3198.** Dünyanın hayatı güneştir. [954/04]
- 3199.** Dünyanın her işi her hâli gelir, geçer; ancak kala kala bir nam ve nişan ve şan kalır, yoksa hiçbir şey kalmaz, geldiğin gibi gidersin, demişler. [956/34]
- 3200.** Dünyanın her kıssasından bir hisse almak gerek! demişlerdir. [953/17]
- 3201.** Dünyanın her tasası sana mı kaldı? [956/30]
- 3202.** Dünyanın her umurunda, her şeyinde aranılan hak, adalet, müsavattır, demişler. [957/36]
- 3203.** Dünyanın kaç bucak olduğunu ne bilsin? [953/11]
- 3204.** Dünyanın kaç kaç bucak olduğunu sual edene karşı: Şu tabut içinde gidene sorun o şimdiye kadar öğrenmiştir o bilir? demiş. [950/07]
- 3205.** Dünyanın kahr kuvvetini sana mı verdiler, yüklediler. [953/12]
- 3206.** Dünyanın kahrı eğlencesiz, demiş. [953/21]
- 3207.** Dünyanın karnında ateş de vardır, su da vardır, demişler. Zira her şey anâsır-ı erba'adan mürekkeptir derler, yani anâsır-ı erba'a ile yaşar, demişler. [957/34]
- 3208.** Dünyanın karnında ateş var. [952/12]
- 3209.** Dünyanın kurbiyetinde ateş de var, ateş de var, ateş de var demişler. [948/26]
- 3210.** Dünyanın lezzeti, rüyanın lezzeti. [954/29]
- 3211.** Dünyanın maddî ve manevî sıhhati, hak ve adalet, hüsn-i idare ve tedbirle kaimdir! demişler. [951/25]
- 3212.** Dünyanın mizanı -peyki- kamerdir. [949/18]
- 3213.** Dünyanın muamelesi çocuk oyuncağından ibaret değil midir? [955/13]
- 3214.** Dünyanın naz ve sazına itimat etme; zira kimseyi hakkıyla şad etmemiştir! [946/27]
- 3215.** Dünyanın ne işi biter, ne dert ve elemi tükenir! [955/36]
- 3216.** Dünyanın nesine dayanırsın? Yatağın toprak, yastığın taş olduktan sonra!.. demiş. [955/25]
- 3217.** Dünyanın nesine güvenirsin? Bugün var, yarın yok! [955/25]
- 3218.** Dünyanın neşesi, humarına değmez! Devenin safası, tımarına değmez! Say ve gayretle beraber, ezelden insanın refâh hâli, takdire dem-bestedir! demişler. [955/21]
- 3219.** Dünyanın nizamı ve tedbiri vabeştedir. [955/20]
- 3220.** Dünyanın ortasını soranlara: İşte eşkimin şu ayağının bastığı yerdir! demiş. Ne bilelim ki yalan yanlıştır! demişler. Öyle ise sen ölç de bak demişler. [948/10]
- 3221.** Dünyanın önün, ahirin ancak Allah bilir! [946/11]
- 3222.** Dünyanın peyki kamerdir, insanın peyki de belindeki altın kemer ve sadrındaki ilm-i hünerdir demişler. [949/15]
- 3223.** Dünyanın safası humarına değmez, devenin safası tımarına değmez derler. [951/15]
- 3224.** Dünyanın safası, cefasına değmez, derler. [951/14]

3225. Dünyanın sahibi ancak Allah'tır! İçindekiler, adeta kiracıdırlar. [951/07]
3226. Dünyanın sahibi, sonu yoktur sanma! [951/06]
3227. Dünyanın sonu bugün değil! derler. [954/22]
3228. Dünyanın sonu gelmez sanma! [954/23]
3229. Dünyanın sufisi, safisi eksik değildir, fakat münafık riyakârları ayırt etmek gerek! demişler. [951/20]
3230. Dünyanın şad ve gamını âkıl olan bir tutar demişler. [951/03]
3231. Dünyanın şadı, neşatı, gam ve enduhuna değmez, demişler. [951/02]
3232. Dünyanın tahammülü yok. [949/11]
3233. Dünyanın ucu uzun. [954/21]
3234. Dünyanın ucuna yetiştik. [954/28]
3235. Dünyanın zevali, fitnenin -fitne-yi cihanın- başı altından çıkar. İnsanın -umûm-ı enbiyâ-yı beşerin- zevali de hüsn-i ahlâkın fesada gitmesinden çıkar! demiş. [951/01]
3236. Dünyanın zevk humarına değmez, devenin zevk timarına değmez. [953/27]
3237. Dünyanın zevki hımarına değmez, devenin safası timarına değmez. [950/15]
3238. Dünyanın zevki, humarına değmez! [953/24]
3239. Dünyasını ahirete değişti. [947/28]
3240. Dünyasını mamur eden akıl, ahiretini de mamur eder! [955/11]
3241. Dünyaya aldanma sakın, sonu nedamettir. [946/09]
3242. Dünyaya bir gelmiş, başkası gelmemiş gibi methetti, derler. [953/09]
3243. Dünyaya dir kimi olacak? derler. [949/40]
3244. Dünyaya doyum olmaz! Ahirete kefenle, imandan başka giyim olmaz! demişler. [951/27]
3245. Dünyaya doyum, ahirete giyim yok! [951/28]
3246. Dünyaya gelen gider, giden gelmez! [954/16]
3247. Dünyaya gelen gitse gerek! [954/14]
3248. Dünyaya gelen, elbette gider, giden, bir dahi gelmez! derler. [948/21]
3249. Dünyaya gelen, gider bilirsin; bin yaşasan yine ölürsün! demişler. [948/23]
3250. Dünyaya gelmek; ölmek için, yaşamak; bilmek için, bilmek; dünya işine girmek için. Dünya işi saadetle -rahat ve huzurla- ömür sürmek -geçirmek- için, bilmediğini bilmek görmediğini [...] [927/13]
3251. Dünyaya gelmeyen (doğmayan) çocuğa ne okunur, kaftan biçilir! derler. [954/26]
3252. Dünyaya gönül verme ki merdaneler de bir erdir diyeler. [954/02]
3253. Dünyaya hırs ile tamah etmekten, etmemek yeğdir! [949/24]
3254. Dünyaya ilim, ahirete amel gerek ilimsiz, amelsiz dâreynde kimse yoktur, demişler. [952/20]
3255. Dünyaya insan bir kere gelir, iki kere gelmez; onun için insan, insanlığı öğrenmek, bilmek gerektir! demişler. [946/39]
3256. Dünyaya insan, ya hiç gelmemeli; ya da geldikten sonra dünyada bir eser-i nişan koymalı, bir nam ve nişan bırakmalıdır! [946/10]
3257. Dünyaya kimse akıl erdiremez! [954/18]

3258. Dünyaya kimse yâr olmaz, akli olan dünyaya zar olmaz, derler. [954/20]
3259. Dünyaya kimsenin akli ermemiş, sen mi erdireceksin? derler. [954/19]
3260. Dünyaya küsmüş gibi dört duvar içinde oturur. [954/10]
3261. Dünyaya nasıl geldinse, öyle gitsen gerek! demişler. [955/19]
3262. Dünyaya nasıl üryan geldinse yine öyle üryan gitsen gerek! demişler. [958/03]
3263. Dünyaya sahip çıkma! Dünya Hazret-i Süleyman'a kalmamış! [951/23]
3264. Dünyaya sığmayan, kendi boyu kadar yere sığar; dünyaya doymam diyenin gözünü bir avuç toprak doyurur, iki yaprak örter! demişler. [951/09]
3265. Dünyayı başına teng -dar- etti, derler! [947/39]
3266. Dünyayı başına zindan etti. [947/41]
3267. Dünyayı bilmek isteyen evvela kendini bilmek gerek, saniyen dünyada çalışmak, yaşamak ilmini bilmek, demişler. [948/03]
3268. Dünyayı dört dolaşmış adamdır. [950/05]
3269. Dünyayı dört dolaşsan; İstanbul'a benzer bir şehir bulamazsın, derler. [950/06]
3270. Dünyayı elma gibi elinde oynatır. [947/12]
3271. Dünyayı fesada veren fitnedir. [953/06]
3272. Dünyayı kazansan gireceğin yer, iki arşın yerdir. [952/13]
3273. Dünyayı mamur eden, ilm ve hikmet ve hüsn ve fiil-i amel ashabıdır! Harap eden ehl-i hırs, tamah, hiss-i hased ve meftunluklar meşhun ehl-i garaz ve amel erbabıdır. [955/27]
3274. Dünyayı oyuncak mı sandın? derler. [947/15]
3275. Dünyayı sahipsiz sanma zira dünyanın sahibi, bilcümle mevcudat ve mahlukatın halik ve rabbisi olan Cenab-ı Yezdân Hûda-yı müteâl ve mevlâ-yı lâ-yezâl hazretleridir! [957/29]
3276. Dünyayı yapan, hak, adalettir; tutan da hak, adalettir! Dünyayı yıkan da zulm ile cehalettir! demişler. [957/13]
3277. Dünyayı yutsa doymaz haris. [957/12]
3278. Dünyayı yuttu! Derler ki haris. [957/11]
3279. Dünyayı, Konya'yı daha anlayamamış! [953/10]
3280. Dünyayı, Konya'yı daha anlayamamış? derler. [957/16]
3281. Dürdânesi, bir tanesi yanında. [930/10]
3282. Dürdâne-yi derunu için çâk olur sedef! [930/11]
3283. Dürer-bâra giden, yabana gider sanma! demiş. [930/09]
3284. Dürüst düşünüp dürüst söylemek gerek! [928/04]
3285. Dürüst söyle, isterlerse ters dinlesinler. [928/03]
3286. Dürüst söyleyenin yâri olmaz imiş, nifak bilmeyenin itibarı olmaz imiş. [928/02]
3287. Dürüst söyleyenin yâri olmaz imiş. [928/01]
3288. Dürüst söz ters de olsa tesir eder. [928/05]
3289. Düstur, düsturu hâllerder! demişler. Tarafeyn için teşkil-i mehâkim ile hall-i mesele olunması meseleyi buna mebni bulsa gerek, demişler. [930/04]
3290. Düstur, kavânîn-i devlet mecmuasıdır. [931/16]

3291. Düstur: [Lügat ‘.] Kavânin mecmuası. Düstûru ’l-‘amel: Muktezasıyla amel olunacak kanun ve esas kaideleri câmi’-yi mecelle demekdir. [931/15]
3292. Düstûr-ı â‘zam, askere düstur verdi. [931/21]
3293. Düstûr-ı dâîdîr. [931/19]
3294. Düstur-ı hukukî -düstur-ı ahlakî- hep yekdiğerini takip eyler, demişler. [930/05]
3295. Düstûr-ı içtimâî, düstûr-ı idarî iledir, ki içtimâiyat-ı beşeriyede hukuk-ı içtimâîyi şamil ve kâfildir, demişler. [931/17]
3296. Düstûr-ı mükerremdir. [931/20]
3297. Düstursuz iş olmaz. [931/18]
3298. Düş (rüya) uykudan sonra gelir. [938/34]
3299. Düş de bak, kaldıran bulunur mu? [937/25]
3300. Düş de gör dostlarını? [937/24]
3301. Düş de gör gününü (dostunu)! [937/26]
3302. Düş gördünse hayrola! [938/33]
3303. Düşe kalka biz de geldik amma bade harâbi ’l-Basra! demiş. [937/18]
3304. Düşe kalka biz de geldik menzile! [937/19]
3305. Düşe kalka biz de gideriz kûy-ı yâre! [937/20]
3306. Düşe kalka perverde olur sıbyan. [937/17]
3307. Düşe sürçe biz de geldik. [937/16]
3308. Düşecek çukuru büyükçe kaz! [937/34]
3309. Düşecek dert değildir hazer et! [937/21]
3310. Düşen bilir yemm-i tâkat-güdâz-ı hicrâna! [938/05]
3311. Düşen düştüğü yerde kalmaz. [938/40]
3312. Düşen ile düşüren elbette çırpınır. [938/12]
3313. Düşen kendi kalkar. [937/23]
3314. Düşen olmazsa da ölen (ot) tartar (çeker), derler. [938/10]
3315. Düşen yiğit, düştüğü yerden kalkar, derler. [938/38]
3316. Düşen, kendi kalkar, kendi kalkmazsa, Tanrı kaldırır, derler. [938/03]
3317. Düşeni Allah görür! [938/07]
3318. Düşeni eliyle kaldıran kim? “Düşeni kaldıran, dost, sayılır.” derler. [937/31]
3319. Düşeni er kaldırır, er kaldırmazsa yer kaldırır. [938/36]
3320. Düşeni kaldıran, dost sayılır; dostu öldüren, düşman sayılır, derler. [938/37]
3321. Düşeni kaldırmak er kişinin kârıdır. [938/13]
3322. Düşeni, yer kaldırır, yer kaldırmazsa er, eren kaldırır, er kaldırmazsa, yükreten kaldırır. [Düşen düştüğü yerde kalmaz!] demişler. [938/39]
3323. Düşenin dostu olmaz! derler. [938/01]
3324. Düşenin dostu olmaz! Hele düş de görürsün dostlarını! [937/22]
3325. Düşenin dostu olmaz, düşürenin ye’s- füturu- merhameti- olmaz! derler. [938/02]
3326. Düşenin dostu yok, kaçanın postu- yeri, yurdu- yok, göçenin hiçbir şeyi yok! demişler. [937/36]

3327. Düşenin dostu yoktur, demişler. [938/30]
3328. Düşenin hâlini düşenden sor! [937/28]
3329. Düşenin hâlini düşmeyen bilmez! [937/27]
3330. Düşenin yardımcısı olmaz, meğer ki Allah yardım ede! [938/31]
3331. Düşenle düşülmez, ölenle ölünmez, herkes kaderinde olanı görür, demişler. [937/15]
3332. Düşer serv-i bülendin zıllî dûra (uzağa)! [938/04]
3333. Düşersin sakın ayağını denk al! [937/29]
3334. Düşkünlerin dileğini elinle veremez isen dilinle ver. [938/29]
3335. Düşkünlerin elinden tutup kaldırına Mevla yardımcısıdır. [938/28]
3336. Düşman ağzından ekmek alan yiğittir, derler. [935/25]
3337. Düşman ağzından mertebe, kör gözünden yaş kabilindendir. [935/31]
3338. Düşman ağzından selam almak ya kederdir ya sürur, derler. [935/27]
3339. Düşman beladan hazzetmez, dost riyadan hazzetmez. [935/50]
3340. Düşman belasından hak saklasın. [935/23]
3341. Düşman çok olunca göz kapıda, el değnekte derban gerek, dost çok olunca göz gözde, el elde mihman gerek, demişler. [936/50]
3342. Düşman da olsa aralıkta, yürüyecek yol bulunsun. Söz söyleyecek, yüz bulunsun, demişler. Yani düşman alakasının her tarafını kapamak gerek, demektir. [935/41]
3343. Düşman dahi olsa bir gün olur yüz yüze gelir. [935/48]
3344. Düşman daima düşmandır en küçüğünden en büyüğüne kadar, yüreğinde din güttüğü derecede kin de güder, fırsat avlar! demişler. [937/01]
3345. Düşman dinin kanını safa su yerine içeriz, demiş. [936/28]
3346. Düşman domuza da benzer, denize de! [936/14]
3347. Düşman düşmana gazel okumaz. [936/06]
3348. Düşman düşmana rahmet okumaz, derler. [936/03]
3349. Düşman düşmana rahmet, dost dostu lanet okumaz. [936/05]
3350. Düşman düşmana yahşı demez yaman söyler. [936/04]
3351. Düşman düşmana, düşman gözüyle bakar! [936/07]
3352. Düşman düşmanı tanır, yüzüne belli etmez. [936/11]
3353. Düşman düşmanın arkasından gezer, hâlini sezer. [936/10]
3354. Düşman düşmanın hâlini bilmek gerek. [936/08]
3355. Düşman düşmanın, hâlini daima sezer, bilir, dost dostun hâlini zor bilir. [936/09]
3356. Düşman eliyle yılan tutmak ister. [935/19]
3357. Düşman gerçi beladan hazzetmez amma, ahmak düşman belayı kendi satın alır, derler. [935/49]
3358. Düşman gölgesi emanın olacağına, taş toprak mekânın olsun. [936/17]
3359. Düşman gözünden, dost sözünden belli olur. [935/47]
3360. Düşman güldürüp söyler, dost ağlatıp söyler, demişler. [935/36]

3361. Düşman hâli denize benzer, kâh fırtınalı, dalgalar gösterir kâh sükûtle seven hâller gösterir; ancak tecrübekâr kaptan gibi akıbet-bîn olanlar, düşmanın her hâlini keşifte gaflet etmezler, demişler. [936/13]
3362. Düşman ıyd etti, benim matem ile geçti günüm. [936/23]
3363. Düşman iftirasından, şeytan şerrinden hak saklaya, demişler. [935/39]
3364. Düşman insanı arkasından sezer. [935/21]
3365. Düşman kanını su yerine içeriz diyen erler de vardır. [936/36]
3366. Düşman karınca ise, kendini merdane bil. [936/30]
3367. Düşman sezmek için başını hırkaya çekti, derler. [936/12]
3368. Düşman sözü anlamak için, dost sözü dinlemek içindir! [935/33]
3369. Düşman sözü ifk-i nifak. [935/37]
3370. Düşman sözü, tatlı da olsa acıdır; dost sözü, acı da olsa tatlıdır, demişler. Zira düşman güldürüp söyler, dost ağlatır. [935/38]
3371. Düşman sözüne inanan, pişman olur; pişman olan, kendine düşman olur. [936/44]
3372. Düşman sözünü dinle, dinlemesen de anla, dost sözünü anlamasan da dinle, derler. [935/35]
3373. Düşman uyumaz, düşman, düşmanı arkasından sezer. [935/22]
3374. Düşman uyumaz, sezer, gece gündüz, rakibinin -düşmanın- ardından gezer, derler. [936/49]
3375. Düşman, [...] gibi döküldü, tuzla buz oldu, derler. [935/24]
3376. Düşman, düşman iken bir gün gelir pişman olur, dost olur. Ancak düşmanın dostluğu dini için değil günü içindir. Düşmandan dost olmak it derisinden post olmak kabilindendir, demişler. [937/03]
3377. Düşman, düşmana rahmet okumaz; dost, dostu lanet! [937/04]
3378. Düşman, düşmandan intikamı, kendi eliyle alandır; zira el eliyle, düşmandan intikam alan, merd-i kâmil metin değil namert hain mühindir, demişler. [935/30]
3379. Düşman, düşmandır, düşmanın merâmı, düşmandan kâm almaktır, demişler. [936/02]
3380. Düşman, düşmanı daima süpürür, demişler. [937/07]
3381. Düşman, düşmanı hem sözler hem gözler, derler. [936/47]
3382. Düşman, düşmanın hâlinden bilmezse gözünden sözünden bilir, derler. [935/51]
3383. Düşman, düşmanın hâlini bilmek için arkadan süzer, çaresini bulursa düşman, düşmanın postunu yüzer, demişler. [935/52]
3384. Düşman, düşmanını gafil avlar, onun için denilmiştir ki -Su uyur düşman uyumaz- [937/02]
3385. Düşman, kâh sözle kâh sükûnetle yenilir, derler. [936/38]
3386. Düşmana aldanın, nevm-i gafletle nedamet çekse gerek, demişler. [935/43]
3387. Düşmana aldanmamak erliktir, düşmana aldanmak körlüktür. [936/26]
3388. Düşmana arz-ı ihtiyaç etmekten ölmek yeğdir. [935/29]
3389. Düşmana baş eğdirdi, derler. [936/29]
3390. Düşmana baş eğdirmeyen, kahraman sayılmaz. [936/31]
3391. Düşmana düşmanın, kendi silahıyla mukabele etmek gerek. [935/40]

3392. Düşmana emniyet eden aldanır, demişlerdir. [936/01]
3393. Düşmana fırsat elverince hemen kaydını gör o demde verme aman! [936/20]
3394. Düşmana fırsat verme. [936/19]
3395. Düşmana fırsat verme; pişman olursun, pişmanlık ise kendi kendine düşmanlıktır, demişler. [936/21]
3396. Düşmana göz kulak ol, dostu tatlı sözlü ol, demişler. [936/32]
3397. Düşmana inanan -emniyet eden- pişman olur. [936/45]
3398. Düşmana kalırsa kalsın, dostu muhtaç olma tek. [936/24]
3399. Düşmana kendi silahıyla düşmanlık etmek gerek, demişler. [936/33]
3400. Düşmana kendi silahıyla mukabele et. [936/37]
3401. Düşmana müdara, dostu dubara gerek, derler. [936/43]
3402. Düşmana müsaade eden kimse her vakit helaktedir. [935/42]
3403. Düşmana -namerde- muhtaç olmaktan güç şey yoktur, derler. [935/28]
3404. Düşmana pes dedirdi, derler. [936/25]
3405. Düşmana pes dediren devlet-i Osmaniye idi. [936/27]
3406. Düşmana sahip çıkan düşman sayılır. [936/34]
3407. Düşmana ser ver, sır verme demişler. [935/32]
3408. Düşmana sır veren, sırrını verdim tutsun, derler. [935/34]
3409. Düşmana tırnak, dostu tarak verme. [936/18]
3410. Düşmana yâr olan da düşmandır, demişler. [937/08]
3411. Düşmanı bir nâna muhtaç ettiler, demiş. [935/26]
3412. Düşmanı hariçte arama! [935/44]
3413. Düşmanı kendi eliyle bağıyla, kendi değneyiyle döv! [936/39]
3414. Düşmanı kendi silahıyla karşılamaya gerek, demişler. [937/06]
3415. Düşmanı kendi silahıyla öldürmeli! demişler. [937/14]
3416. Düşmanı kılıçtan özge aralar gördün mü hiç? [937/05]
3417. Düşmanı semirtmemek gerek. [936/15]
3418. Düşmanı yenmek, dostu övmek kolay sanma! Dost sözü, özü sim ü zerdir, tunç kalay sanma! Düşman sözü tunç kalay gibidir özü demirdir, sınaması kolay sanma! demişlerdir. [935/45]
3419. Düşmanı zayıf gören aldanır, derler. [936/48]
3420. Düşmanı zebun eden müdaradır. [936/46]
3421. Düşmanımızın dostu bizim de düşmanımızdır, derler. [937/10]
3422. Düşmanımızın düşmanı bizim de dostumuzdur, derler. [937/11]
3423. Düşmanın bin de olsa kendini merdâne bil, demişler. [937/13]
3424. Düşmanın her ne kadar çok da olsa, ayağını merdane bas, kendini merdane bil! demişler. [936/51]
3425. Düşmanın ırkın kesmektir murad, bir hisar ile gönül bulmaz güşâd. [936/42]
3426. Düşmanın izini görmeden gitti sanma! [935/46]
3427. Düşmanın karınca da olsa ayağını merdane bas, demişler. [936/41]

3428. Düşmanın karınca da olsa kendini merdâne bil (tut) demişler. [937/12]
3429. Düşmanın karınca dahi olsa, kendini merdane tut! [936/40]
3430. Düşmanın kullandığını kullan. [936/35]
3431. Düşmanın, dostuna atacağı şey gözettiği fırsat taşıdır, fırsat taşının altında yatan şey fesat başıdır! demişler. [937/09]
3432. Düşmanına fırsat, dostuna tarak verme! [936/22]
3433. Düşmanlık, düşmanlık hep bednamlıktır. [936/16]
3434. Düşmansız adam olmaz. [935/20]
3435. Düşme kimsenin peşine, düşerler senin de peşine. [937/32]
3436. Düşmeden ayağını denk tut; gitmeden başını, dilini denk tut! demişler. [937/30]
3437. Düşmeyen bir Allah! [938/08]
3438. Düşmeyen, kalkmayan bir Allah'tır; düşen yiğit, düştüğü yerden kalkar. [938/27]
3439. Düşmez, kalkmaz bir Allah! [938/06]
3440. Düşmez, kalkmaz bir Allah, düştün ise başın salla! [938/09]
3441. Düşte (rüya) görsem hayra yormam. [938/35]
3442. Düştüğün yerden kalk, düşürdüğün yerden ara. [938/11]
3443. Düştüğün yerden kalk. [937/33]
3444. Düştün ise toprağa sarıl. [937/35]
3445. Düşün, düşün berbattır işin. [938/14]
3446. Düşün, taşın -bilene danış- ona göre gör işin derler. [938/15]
3447. Düşüncesiz adam. [938/32]
3448. Düşünmeden söz söylememek gerek! [938/17]
3449. Düşünmeden söz söylenmez, çiğnenmeden lokma yutulmaz. [938/20]
3450. Düşünmeden söz söyleyen nedâmet çekse gerek! [938/21]
3451. Düşünmeden söz söyleyenin başı ağrır, düşünerek söz söyleyenin saçı ağarsa da başı ağrımaz, derler. [938/22]
3452. Düşünmeden, taşınmadan (tanışmadan) iş görülmez! [938/18]
3453. Düşünmek âkılın kârı, düşünmemek gafilin. [938/16]
3454. Düşünmeyip söz söyleyen, ağrı görmeden (ecelsiz) ölür, derler. [938/23]
3455. Düşünüp taşınmak gerek. [938/19]
3456. Düşürdüğün yerden ara, düştüğün yerden kalk. [938/25]
3457. Düşüren (kaybeden) aranır, bulan söylenir. [938/24]
3458. Düşüren elbette bakınır. [938/26]
3459. Düyada sıhhat gibi devlet olmaz, demişler. [951/24]
3460. Düyun: lügaten borç demektir. Onun için demişlerdir, ki düyun emsaliyle kaza olunur, âyanıyla olunmaz, demişlerdir ki bir şeyi müstahfız ve vacibi ıskat -sadaka, fitır- ve bu misilli sair ibadetten olan düyun hususlarında müşterek oldukları mecaz-ı şerî olarak edaya kaza, kazaya eda denildiği vakidir. [925/19]
3461. Düyunumumiye: Devletin, milletin borcunu edaya ve kazaya mahsus daire yani ev demektir. Borç dairesi, borç evi demektir. [925/20]

3462. Düz -doğru- yolda adaşmak olmaz, eğri yolda sırdaşlık olmaz! derler. [939/21]
3463. Düz ok gibi. [931/05]
3464. Düz söz dilde, düz değnek elde yaraşır. [931/11]
3465. Düz söz, düz ok gibi. [931/06]
3466. Düz söz, güler yüz aranır. [931/12]
3467. Düz yol dururken eğriye gitme! [931/09]
3468. Düz yol, açık kapı . [931/10]
3469. Düz yol, öz yol derler. [939/20]
3470. Düz yolda, yolcu yorulmaz, araba devrilmez, at sürünmez, yolcu yolunda yaraşır, yolcu yolundan kalmamak gerek! demişler. [939/22]
3471. Düzdîde oldu bir gün gencine-yi ömürden. [889/20]
3472. Düzen verdi. [931/13]
3473. Düzenip bezendiğine değmedi. [931/14]
3474. Düzgün söz, düzencilerin; düzme söz, üzencilerin kârıdır, derler. [930/15]
3475. Düzgün söz, süzgün söz, düzme söz, üzme sözdür, derler. [930/14]
3476. Düzgün söz; ana babadan öğrenilen sözdür, düzme söz; yat yabancıdan öğrenilen sözdür, demişler. [930/17]
3477. Düzgün sözü, dil ehli söyler; düzme sözü, el ehli söyler, derler. [930/16]
3478. Düzme çoban Giray vakası meşhurdur. [931/01]
3479. Düzme masal kabilindendir, derler. [930/21]
3480. Düzme mektup, düzme söz, hep birdir. [930/20]
3481. Düzme Mustafa vakası meşhurdur. [930/19]
3482. Düzme söz, düzme yalan. [931/04]
3483. Düzme sözdür, derler. [931/03]
3484. Düzme yalan. [930/18]
3485. Düzmesi şöyledir, de kurtul vesselam! demiş. [931/02]
3486. Düztaban uğursuz. [931/08]
3487. Düztaban. [931/07]
3488. Ey sefir! Eğer dostun sefir ise inanma dostluğuna, saman tıkar postuna! [1030/31]
3489. Ha demeden helva diyeceğini bilirim. [802/26]
3490. Ha mim. Özü, sözü daima gizli ve aşikâr zehr-nâk hâliyle hasmını tehdit eder. [804/02]
3491. Hab etti, halt etmedi. [858/02]
3492. Hab ile merk arasında yok hicap. [850/21]
3493. Hab, hub ile korkuluk çıkarmak kabilindendir, derler. [803/01]
3494. Habbe kadar şeyi kubbe kadar etti. [810/07]
3495. Habbeden kubbe. [810/05]
3496. Habbesi yoktur. [810/06]
3497. Habbeye muhtaç bir fakir. [810/09]
3498. Habbeyi kubbe eder. [810/12]

3499. Habbeyi kubbe etmek ister. [810/08]
3500. Habbeyi kubbe, pireyi deve göstermek isterler. [810/11]
3501. Haber almak, gözle görmek gibi değildir, derler. [858/19]
3502. Haber gelende, teber gidende. [858/07]
3503. Haber gelende. [858/06]
3504. Haber sizden gelsin, ya süruru ya kederi davet eder, derler. [858/21]
3505. Haber, meydanın haberi. [858/16]
3506. Haber, teber yok. [858/05]
3507. Haberci kurtu geldi, haber sahih ola! [858/15]
3508. Haberci kurtu geldi, misafir beklemeli. [858/13]
3509. Haberci kurtu gibi her haneye girip vızlar. [858/14]
3510. Haberi, çocuktan al. [858/22]
3511. Haberi, ilmühaber. [858/17]
3512. Habersiz el malını almak -velev baznas geçinsin- hayra değil, hayırsızlığa delalettir, demişler. [858/20]
3513. Habersiz gelen kendi utanır. [858/09]
3514. Habersiz gelen misafir, ağırlığını kendi taşır. [858/11]
3515. Habersiz gelen misafir, umduğunu değil bulduğunu yer. [858/12]
3516. Habersiz gelenin kendi yüzü kızarır. [858/10]
3517. Habersiz mestler bi-dadını hüşyâr olandan sor. [858/18]
3518. Habersiz, tebersiz duyarak gelirler mi? [858/08]
3519. Habeş gebeş adam. [810/14]
3520. Habeş herif. [810/13]
3521. Habeşîyi gör de Mısırlıyı görmedim deme, demiş. [810/15]
3522. Habhab (cambaz ayaklığı) gibi gezen kaygısız budaladır, derler. [858/01]
3523. Hab-ı gaflet bize bir tabir olunmaz habdır. [850/22]
3524. Hâb-ı hargûş mülâhazasın eder. [865/26]
3525. Hab-ı hargûş, tavşan gibi bir gözü açık uyur, derler. [850/23]
3526. Hab-ı nâ-malumu tabir eyleme. [857/29]
3527. Habib-i ekremi hürmetine yargılasın. [810/01]
3528. Habibi isteyen ahbap gerek, ciğer ateş hakta kebab gerek. [810/02]
3529. Habib-i neccar, def-i tüccar. [810/04]
3530. Hâbîde -mebzul söz- sühan, merd-i sühandana yakışmaz. [857/25]
3531. Habip, ahbabına naz etse gerek ahbap habibe niyaz etse gerek. [810/03]
3532. Habis adam, habisten hazzeder; münafık, münafıktan; şeytan, şeytandan; insan, insandan hazzeder; hays-ı leim bilerek hiçbirisinden hazzetmez, demişler. [858/23]
3533. Habise, habis söz yakışır. [858/24]
3534. Habl ihvan zamanla sakın inme çaha (kuyuya). [844/17]
3535. Habt etti, (şaşırtma) halt etti. [858/03]
3536. Habuştan gelen gazeli söz gibi anlaşılmaz? [857/27]

3537. Habuştan söyle, anlayabilirsen anla. [857/26]
3538. Hac senesi gibi uzadı. [810/26]
3539. Hac sevabı yazılır. [810/19]
3540. Hac sevabını aldı, derler. [810/18]
3541. Hac yolunda deve izi basandan ne umarsın. [810/21]
3542. Hac yolunda deve izi basmış hacıdır. [810/23]
3543. Hac yolunda ihramı da var haramı da var, demiş. [810/27]
3544. Hac yolunda ihramı da var haramı da vardır. [810/28]
3545. Hac yolunda kervan meşalesi gibi ehl-i dil içinde bellidir. [810/25]
3546. Hac yolunda kum basmış hacıdan kork. [810/24]
3547. Hacca giden elbette tövbe istese gerek. [810/31]
3548. Hacca giden haramiler yoldaş olursa ihramını haramiler giyer. [810/30]
3549. Hacca giden helalleşip gider, derler. [810/22]
3550. Hacca giden ile harbe giden elinde vasiyetini böyle gerek, derler. [810/20]
3551. Hacca giden vasiyetini söyleyip gider. [810/29]
3552. Haccac beccac. [810/17]
3553. Haccac-ı zalim gibi taş yürekli. [810/16]
3554. Hacet bitirmek de hacca gitmek kadar sevaplıdır, demişler. [802/23]
3555. Hacet -ihtiyaç- icat eder, ettirir, zamanı belirir. [802/18]
3556. Hacet mes ederse... [802/17]
3557. Hacet münacatsız olmaz. [802/21]
3558. Haceti er kişi bitirir. [802/22]
3559. Hacetsiz kimse olmaz. [802/20]
3560. Hâce-yi cihan taslağı, bilgiçlik satar. [865/29]
3561. Hâce-yi fesat. [865/44]
3562. Hacı amma acı hıyar gibi, demiş. [803/23]
3563. Hacı armağanı Mekke kınası, Medine hurması. [803/07]
3564. Hacı armağanı Mekke kınası, Medine hurması; çoban armağanı çam sakızı, koç burması. [803/08]
3565. Hacı armağanı Mekke kınası. [803/06]
3566. Hacı baba diz. [803/11]
3567. Hacı baba, hacı baba amma bana geçti, demiş. [803/12]
3568. Hacı başındadır tacı. [803/17]
3569. Hacı Bektâş anahtarı gibi... [802/01]
3570. Hacı Bektâş halifesi zannedersin. [802/04]
3571. Hacı Bektâş mukallidi selamı, "Hu imanımdır." her kelamı. [802/05]
3572. Hacı Bektâş tuzu gibi parlaktır. [802/02]
3573. Hacı Bektâş-ı Velî köçekleri olduk, demiş. [802/10]
3574. Hacı Bektâş-ı Velî sülalesinden değil a! [802/03]

3575. Hacı çıkını gibi düğüm düğüm düğümcük. [803/22]
3576. Hacı kınası ağız darısı gibi. [803/15]
3577. Hacı kınası elden ele. [803/13]
3578. Hacı kınası gibi boyası ağır çıkar. [803/16]
3579. Hacı Mekke’de, derviş tekkede yakışır. [802/08]
3580. Hacı mı ölecek, deveci mi ölecek? Onu Allah bilir. [803/21]
3581. Hacı olmamış, gacı olmuş, demiş. [803/24]
3582. Hacı ölse delilsiz ölmez, derler. [803/18]
3583. Hacı Ömer, Kâbe’den getirmiş; “Azımızı çoğa tutsunlar.” demiş. [802/07]
3584. Hacı sandığımızın koltuğundan haçı çıktı, demiş. [803/25]
3585. Hacı sarığını belinde taşıyan zümredendir. [803/19]
3586. Hacı tarağıyla sakal büyüzmez. [803/14]
3587. Hacı veli, veli hacı hep bir değil mi? [802/09]
3588. Hacı, delilsiz olmaz. [802/11]
3589. Hacı, hacı olmaz gitmekle Mekke’ye; dede, dede olmaz gitmekle tekkeye . [803/09]
3590. Hacı, hacıyı Kâbe’de görsün. [803/10]
3591. Hacı’nın önünden atlı gelir. [803/20]
3592. Hacıya “Tespîh alır mısın?” demişler, “Ya biz buraya ne için geldik!” demiş. [802/06]
3593. Hacıyatmaz gibi dimdik durur, derler. [802/13]
3594. Hacıyatmaz gibi düştüğü yerden hemen kalkar. [802/14]
3595. Hacıyatmaz gibi ne tarafından tutulup atılırsa yine dimdik kalkar, derler. [802/12]
3596. Hacı olmamak istersen yalan söyleme. [859/02]
3597. Hacıvat gibi kırk türlü kılığa girer. [802/15]
3598. Hacıvat karagözsüz perdeye girmez. [802/16]
3599. Haçı, boynundan değil aklından çıktı. [851/11]
3600. Haçı, suya düşmüş papaz gibi... [851/12]
3601. Had hududu taşıрма; zira zaman mürekkeb-i âlemdir, bir gün olsun insanlara kendi hududunu bildirir, tanıtır, demişler. [811/07]
3602. Had vurulur amma hududu vardır, akçe ceza verilir amma adedi vardır, demişler. [811/13]
3603. Hadâset seni var diye adam hurresine koymazlar ki, derler. [810/32]
3604. Haddeden geçmiş gibi. [811/16]
3605. Haddeden geçmiş nezaket yâl ü bâl olmuş sana. [811/18]
3606. Haddeden geçmiş, altın dereden su içmiş. [811/20]
3607. Haddeye çekmişler. [811/17]
3608. Haddi sınırı geçme, kuzuyu paylaşamayız, derler. [811/14]
3609. Haddi zatında hakikat olmayan şey hakikat sayılmaz. [811/19]
3610. Hadd-i zatında helal olan şey, bir sebep-i vahdet vukuuyla haram sayılırsa o babdaki icab-ı şerisinin ifasından sonra yine helal sayılır, demişler. [811/21]

- 3611.**Hadd-i zatında helal olmayan şey hiçbir zaman helal olmaz, demişler. [811/23]
- 3612.**Haddin varsa dokun. [810/33]
- 3613.**Haddini bildirdiler. [811/06]
- 3614.**Haddini bilmek de edeptendir. [810/34]
- 3615.**Haddini bilmemek düşmana kalsın, haddini bildirmek pişmana kalmasın, demişler. [811/11]
- 3616.**Haddini bilmeyen düşmana haddini bildirmek vaciptir. [811/10]
- 3617.**Haddini bilmeyen haddeden geçer. [811/04]
- 3618.**Haddini bilmeyen kendisini bilmeyen kişi demektir. [811/03]
- 3619.**Haddini bilmeyene bildirirler. [811/02]
- 3620.**Haddini bilmeyene haddini bildirmek gerek. [811/05]
- 3621.**Haddini bilmeyenin cezası kötüktür. [811/12]
- 3622.**Haddini bilmez heriftir. [810/35]
- 3623.**Haddini bilmezse, kendini bilmezse haddini bildirmek öksüzse kaftan giydirmek gibidir. [811/01]
- 3624.**Haddini tecavüz eden nedamet çekse gerek. [811/09]
- 3625.**Haddini tecavüz etme. [811/08]
- 3626.**Hademe, sadık gerek. [859/06]
- 3627.**Hademe-yi hassa dindir, derler. [859/05]
- 3628.**Hadim ile hoca bir değil. [851/13]
- 3629.**Hadim, mahdum bir kezdir. [851/15]
- 3630.**Hadimü 'l-Haremeyn paye-yi celili, her mümin ehl-i müslimi müyesser olmaz; zira sıfat-ı kaşife-yi hilafet min kabli 'r-rahman, mevhibe-yi ilahiye hilafet-i celile ve musib-i zamandır. Cenabıhakk kendi ittihaz ettiği ve nasip ve ihsan buyurduğu sevgili kullarına nasip ve mukadder olmakla müyesser olur, demişler. [851/14]
- 3631.**Hadis olan şey ârız olan şeyden doğar, demişlerdir. [802/31]
- 3632.**Hadis zulfünü anma yılan hikâyesidir. [811/22]
- 3633.**Hadise, hadiseyi doğurur. [802/32]
- 3634.**Hadsiz hudutsuz hiçbir şey olmaz. [811/15]
- 3635.**Hafazanallah, başımıza, reyb-i menün (dağdağa) eksik değil! [819/08]
- 3636.**Haffâf ağızlı. [864/12]
- 3637.**Haffâf, kendi ayağına kalıp uyduramaz, derler. [864/13]
- 3638.**Hafız, hakikati hıfzeder. [806/14]
- 3639.**Hafıza, ruhun hazine-yi fezâilidir, demişler. [806/15]
- 3640.**Hafız-ı kelâmdır. [806/12]
- 3641.**Hafız-ı Kur'an'dır; amma hafız-ı kelâm değil. [806/13]
- 3642.**Hafif adam. [864/14]
- 3643.**Hafize Hanım, hafız efendi bir baptan gelir, demiş. [819/09]
- 3644.**Hafsa gibi karidir. [819/07]
- 3645.**Hâib olma, hâif ol, Hüdâ kapısında naip ol. [850/17]

3646. Hâib olma, tâib ol. [850/16]
3647. Hâib, hab -ı gafletten uyan, Hûda babına dayan! [850/20]
3648. Hâib, hâsir olma. [850/15]
3649. Hain adam, korkak olur. [849/17]
3650. Hain adamdır, derler. [Hain -hıyanetler- fare gibi bir gün olur kapana düşse gerekir, derler.] [849/16]
3651. Hain Avrupa, insanlar kör, sersem, kendini gösteren resim satarlarmış, derler. [849/14]
3652. Hain cezasını elbette bulsa gerek, demişler. [850/13]
3653. Hain ile zalimin harcı birdir. [850/03]
3654. Hain insanlara sıra gelir, yeri, yurdu, yeryüzü dar gelir; sıra gelir, ararlar sıçan deliğini bin akçeye, cürmüne göre az gelir, hacmine göre, dar gelir, demişler [850/18]
3655. Hain kaçtı, öz mezarını özi kazdı, derler. [850/19]
3656. Hain kişi, akıbet zelil olsa gerektir. [850/04]
3657. Hain olan daima hâif olur. [850/12]
3658. Hain olan korkak olur. [850/11]
3659. Hain soysuz olur, [...] [849/20]
3660. Hain, berhudar olmaz; ahir berdar olur. [850/01]
3661. Hain, bu dünyada belasını bulsa gerek öbür dünyada cezasını. [850/10]
3662. Hain, cezasız kalmaz. [850/02]
3663. Hain, haine yardım eder, doğru doğruya. [850/05]
3664. Hain, muradına eremez. [850/08]
3665. Hainden mertlik, hasitten cömertlik olmaz, demişler. Yüzsüz olur, yüzsüzler. [849/19]
3666. Hainden şefaât umma. [850/09]
3667. Haini sanma berhudar olur, ya kesilir ya berdar olur. [850/06]
3668. Hainin cezasını, Allah verir. [850/07]
3669. Hainin ettikleri zor cezaya kaimdir. [850/14]
3670. Hainin şerrinden halas -kaç ya sükut et- olmak istersen uzak dur. [849/18]
3671. Hainlikte Sırlılar kadar var, desene! demiş. [849/15]
3672. Hâiz kadının yoğurduğu ekmek kabarmazmış. [809/13]
3673. Hak [...] [821/19]
3674. Hak adalet daima galiptir. [827/09]
3675. Hak -adaleti- red ve inkâr eden kadı olmaz, adaleti sevmeyen hâkim, adalet kapısına sığmaz, demişler. [821/01]
3676. Hak adaletten kaçanlar için; tarik-i selamet fevz-i necat yoktur, demişler. [827/13]
3677. Hak almak sipah diye münhezim buyruldu. [827/26]
3678. Hak ayandır ayine gibi, gören hayrandır ayna gibi, derler. [825/07]
3679. Hak ayinedir, cihan gubarı. [819/12]

- 3680.**Hak ayinedir, cihan tozu. [819/13]
- 3681.**Hak bakidir, zail olmaz. [820/22]
- 3682.**Hak celle ve âlâdan korkmak gerek. [821/28]
- 3683.**Hak dağlardan ağır taşlardan, demirlerden katıdır, demişler. [824/14]
- 3684.**Hak daima galiptir, münkirleri mağluptur. [820/34]
- 3685.**Hak de, hak dinden ayrılma. [822/27]
- 3686.**Hak dedikçe ağzından od çıkar bizim âşıkın, demiş. [822/24]
- 3687.**Hak dedikten sonra akan sular durur. [821/23]
- 3688.**Hak deyince akan sular durur, derler. [822/25]
- 3689.**Hak din, din-i İslamdır. [822/26]
- 3690.**Hak doğrudadır. [824/15]
- 3691.**Hak elinsaf düşün, nasıl olacak işin, demiş. [826/25]
- 3692.**Hak el-insaf söylemek gerek. [826/26]
- 3693.**Hak galibindir, demişler. [828/23]
- 3694.**Hak gelince, batıl gider. [826/24]
- 3695.**Hak görü, hak-şinas adamlar, şecaat-ı kalbiyeye malik olanlardır. [822/16]
- 3696.**Hak güneştir, güneş çamurla sıvanmaz. [826/22]
- 3697.**Hak hak dedi ilahiler, ak kuş oldu uçtular, vak vak dedi mahiler, ördek oldu göçtüler kaçtılar, demiş. [825/01]
- 3698.**Hak hakikat adaletle batıl kizbdır ve galebi mukabil bulunur, demişler; zira hak ve hakikat, kizb düruğla değil hak ve adaletle kaimdir! ... ilâ âhirihi ... [827/08]
- 3699.**Hak hakkı, batıl batılı sevmek bir kaide-yi umumiyedir, demişler. [822/13]
- 3700.**Hak haktır, (hakkı tanıyanlara) zayi olmaz, adalet, muhakkak mutlaktır, reddolunmaz (inkâr), demişler. [823/35]
- 3701.**Hak haktır, adalet amir-i mutlaktır. [821/27]
- 3702.**Hak haktır, hak sahibi, Cenabıhak ve adalet-i mutlaktır, hak zayi olmaz. Hakkı, ret ve iptal ile inkâr edenler iki cihanda adaletle mahkum mahrum-ı lütf-ı hak [...] [adalet-i haktan tayy ol...] [821/37]
- 3703.**Hak haktır, hakkın üstüne -fevkine- çıkar yoktur, derler. [822/02]
- 3704.**Hak her vakit haktır, kabak gibi yüze (üstüne) çıksa gerektir. [820/30]
- 3705.**Hak hiçbir vakit zayi olmaz, kabak gibi daima üstüne çıkar, derler. [821/36]
- 3706.**Hak içtimâî hak siyasileri olmayan çingeneler gibi. [821/25]
- 3707.**Hak ile batıl beynini fark etmek gerek. [820/08]
- 3708.**Hak ile batıl elbette bir değil. [820/06]
- 3709.**Hak ile batılı fark ve temyiz etmeyen hayvan misalidir. [820/04]
- 3710.**Hâk ile yeksan oldukça mı? Mamur ve abadan idi, demiş. [854/06]
- 3711.**Hâk ile yeksan olmuş Bağdat'ın bürücü. [854/05]
- 3712.**Hâk ile yeksan olmuş. [854/04]
- 3713.**Hak insaf verir. [820/01]
- 3714.**Hak kapısını çalan derviş, derdine derman bulmuş. [825/29]

3715. Hak kaybolmaz , hakka müstenit söz ayıp olmaz, demişler. [825/15]
3716. Hak kulunu kayırır. [826/05]
3717. Hak Kur'an kafesi. [825/31]
3718. Hak mağlup olmaz, hakkın kuvvetine karşı durulmaz . [820/23]
3719. Hak ne vakitte ise haktır, kabak gibi suyun yüzüne çıkar. [827/12]
3720. Hâk ol ki Hüda mertebeni âlî eyleye. [854/03]
3721. Hak sahibi cenab-ı haktır. [824/10]
3722. Hak sahibi Cenabıhak'tır. [827/10]
3723. Hak sanat, sabandır; sabanı yapan adam atandır. [824/12]
3724. Hak söz acı dahi olsa devadır, demişler. [823/24]
3725. Hak söz acıdır, meyvesi tatlıdır. [823/01]
3726. Hak söz acıdır, nefse bâr olduğu için, riyalı söz tatlıdır, nefse yâr olduğu için. [822/18]
3727. Hak söz acıdır. [823/27]
3728. Hak söz ak akçe gibi her zaman üstündür. [823/05]
3729. Hak söz ak akçe gibidir. [823/04]
3730. Hak söz altın gibi parlaktır. [823/02]
3731. Hak söz aya benzer örtülmez. [823/19]
3732. Hak söz gerçi haktır, her yerde dinleyen, anlayan olsa. [823/30]
3733. Hak söz her vakit haktır, üstüne çıkar. [823/20]
3734. Hak söz kabak gibidir, batmaz. [823/22]
3735. Hak söz yağ gibidir, her vakit suyun yüzüne çıkar. [823/21]
3736. Hak söz, acıdır. [827/06]
3737. Hak söz, haktır dinleyen olsa. [823/29]
3738. Hak sözden, doğru yoldan ayrılmamak gerek. [823/09]
3739. Hak söze akan sular durur, derler. [823/28]
3740. Hak söze akan sular durur. [823/23]
3741. Hak söze can kurban. [823/06]
3742. Hak söze kadı dahi razı olmamış, derler. "Selamünaleyküm kör kadı." kabilinden masruf söz doğru olsa bile edebe mugayir bulunmak sebebiyle razı olmamış demektir.
3743. Hak söze kim ne der. [823/12]
3744. Hak söze kulak tut, doğru yola ayak yürüt. [823/10]
3745. Hak söze kulak tut. [823/11]
3746. Hak söze mecnun dahi memnun olur. [823/08]
3747. Hak sözü kabul eden pişman olmaz. [823/13]
3748. Hak sözü kabul eden pişman olmaz. [823/16]
3749. Hak sözü kabul etmek gerek. [823/03]
3750. Hak sözü, hak ehli bilir. [823/07]
3751. Hak sözü, her kimden iştirisen iştir, kulağına küpe et. [823/15]

3752. Hak sözü, her kimden işitirsen işit, kulağına küpe et. [823/18]
3753. Hak sözü, kimin ağzından çıkarsa çıksın kabul etmek insanıyettir, demişler. [823/25]
3754. Hak şarabını içenin yüreği, sindan -demirci örsü- olur, bin çekiç sindana vursan değmesinden ağrımaz. [825/05]
3755. Hak şekk şüpheyi kabul etmez. [824/08]
3756. Hak teala her işe nazır, her yerde hazırdır. [820/27]
3757. Hak teala her işe nazırdır, hakkın divanı her daim hazırdır, demişler. [821/05]
3758. Hak teala her işe nazırdır. [820/26]
3759. Hak teala her şeyi güzel ve mükemmel yaratmıştır, hata ve noksandan ari ve beridir, demişler. [821/12]
3760. Hak teala, dünya mülkünü, dünya meliklerine verir, -ısmarlar- herkese değil- bu da ancak kulları birbiriyle musâlahat ve müsâlemet görsün diye demiş dervişin biri. [821/11]
3761. Hak tealadan her ne gelse sabr eyle, tevekkül kapısından ayrılma, istiane eyle Mevla'dan. [820/29]
3762. Hak tealadan ümit kesilmez. [820/28]
3763. Hak tealadan ümit kesilmez. [821/10]
3764. Hak tealanın lütfü âmdır. [820/25]
3765. Hak ve adalet mücerret dava vekilinin iddiasınca tezahür etmez, belki mehâkim-i adaletin kanununca tatbikiyle davayı mâvaka' aleyhin neticesi nezd-i mehâkimde kesp sübutuyla, tahakkuk ve tezahür eder, hâkim kanun-ı icra-yı adalet eyler. [825/11]
3766. Hak ve hakikati söyleyen aldanmaz, hakikat hiçbir zaman yalan olmaz, yalan da hiçbir vakit hakikat olmaz. Nitekim doğuracak gebe bir mahluku doğurmayacak, doğurmayacak bir mahluku da doğuracak diye iddia eylemek kabilindendir. [824/09]
3767. Hak vergisi toplamak kul vergisi hatırlıktır, derler. [827/15]
3768. Hak yanında, hak zayı olmaz, demişler. [821/33]
3769. Hak yerin bulsa gerektir. [828/10]
3770. Hak yoluna can kurban, din yoluna kan. [828/04]
3771. Hak yoluna can kurban. [828/03]
3772. Hak yoluna canım kurban olsun. [828/02]
3773. Hak yoluna dümdüz. [828/07]
3774. Hak yoluna girmek gerek gaza-yı ekber etmek gerek, himmet yığını çekmek gerek, hasis nefsi ezmek gerek. [827/32]
3775. Hak yoluna girmek gerek gaza-yı ekber etmek gerek. [827/31]
3776. Hak yoluna hâl sarf etmekle eksilmez, artar derler. [827/27]
3777. Hak yoluna hizmet edeni hak yarlıgar . [828/26]
3778. Hak yolunda kulluk da bu söze [...] taleb yolluk da ya Ermeni -Rum- Yah
3779. Hak yolunda fedakarlık vebal değil belki def-i vebaldır, demişler. [827/37]
3780. Hak yolunda malım canım feda olsun, derler. [827/36]
3781. Hak yolundan ayrılma; zira rabbın var, hakkın mizan kapısı hak kapısıdır, demişler. [827/29]

3782. Hak yolundan ayrılmamak gerek, derler. [827/28]
3783. Hak yolundan şaşma, nefis yoluna aşma. [828/27]
3784. Hak zahirdir güneş gibi. [825/03]
3785. Hak zahirdir örtülmez güneş gibi. [825/04]
3786. Hak zayi olmaz -mağlup olmaz- ancak hak kuvvetinde hak zayi olmaz, adalet haktan tayy olmaz. [824/13]
3787. Hak, adalet kuvveti başka menfaat-i maddiye kuvveti, yine başkadır, demişler. [824/04]
3788. Hak, adalet kuvveti manevidir, Cenabıhaktan alır. Menfaat-i maddiye kuvveti, maddidir, kör nefisten alır. Binaenaleyh manevî kuvvet, maddî kuvvete her daim galip ve lâ-mağluptur, demişler. [824/05]
3789. Hak, adalet olan yerde adavet olmaz. [825/33]
3790. Hak, adalet yerini bulsa gerek, demişler. [827/30]
3791. Hak, adalet, hukuk İslamiyette üssü'l-esastır, demişler. [823/34]
3792. Hak, adalet, nezd-i hâkimde -mehâkimde- zayi olmaz, gerek lehte gerek aleyhte güneş gibi tezahür etse gerektir, demişler. [825/12]
3793. Hak, adalete mukârin -müstenit- olmayan ahkâm, nafız ve muteber olmaz yani payidar olmaz, demişler. [823/32]
3794. Hak, adalete, adalet hakka bakar -müsteniddir-. [824/11]
3795. Hak, adaleti ret ve inkâr edenler için felah ve salah yolu yoktur öyle ki kemal-i nedametle hak ve adaleti ikrarla kabul ede, demişler. [827/21]
3796. Hak, adaleti tanımak gerek zira yarın ahirette varacağın kapı, hak, adalet kapısıdır, burası unutmamak gerek, demişler. [825/13]
3797. Hak, adaleti tanımayanların ameli batıldır, demişler; zira batıl amel, mizan-ı adalet kefesine sığmaz, demişler. [825/14]
3798. Hak, batıl yarın belli olur. [820/19]
3799. Hak, batıl yarın mizan-ı adalette belli olur, derler. [825/24]
3800. Hak, cehennemden azat eyleye. [821/30]
3801. Hak, Cenabıhak yanında zayi olmaz, derler. [825/16]
3802. Hak, cennet de halk etmiş, cehennem de. [821/29]
3803. Hak, fazl-ı keremiyle yarlıgasın. [825/22]
3804. Hak, fevt olmaz. [825/19]
3805. Hak, galiptir; ona galebe etmek isteyenler mağluptur. [821/24]
3806. Hak, göçerin değil geçenindir. [827/05]
3807. Hak, hak ise sahibi de Cenabıhaktır, hak ve adalet kapısında hak zayi olmaz. Adalet mizanı, kıl kabul etmez, ehl-i iman ve itikadın düstur-ı itimadı budur, demişler. [825/02]
3808. Hak, hakikat ehli, [...] [823/36]
3809. Hak, hakikat, red ve inkâr olunsa bile; hakikat gizlenemez; zira mızrak çuvala sığmaz, güneş yüzü çamurla sıvanmaz, delik çuvalda darı durmaz, deli abdalda karı durmaz, demişler. [821/06]

- 3810.** Hak, hakikat, sürçek olmaz sürünüp yıkılmaz; taklit gerçek olmaz, hakikat sürüsüne katılmaz, demişler. [827/35]
- 3811.** Hak, hakikate set çekilmez, çekilse bile güneşin üzerindeki merbut gibi sarılıp gitse gerek, demişlerdir. [828/01]
- 3812.** Hak, hakkın yanında zayi olmaz, demişler. [822/28]
- 3813.** Hak, haklı duayı kabul eyleye. [825/26]
- 3814.** Hak, haktır ancak hakkı teslim ettirecek şey tarik-i siyasette kuvvettir, kuvve-yi içtimaiye-yi millîyede ittihatır, demişler. [822/29]
- 3815.** Hak, haktır ve adalet-i hak hâkim-i mutlakır, demişler. [827/25]
- 3816.** Hak, haktır, hak batıl olmaz; batıl, hak olmaz. [821/08]
- 3817.** Hak, haktır, hakkın sahibi Cenabıhak'tır; hak yanında hak zayi olmaz, demişler. [827/01]
- 3818.** Hak, haktır, haktan kuvvetli şey yoktur; hakkın sahibi cenab-ı haktır. Bir gün olup hakkı alıp verse gerektir, demişler. [822/30]
- 3819.** Hak, haktır; kabak gibidir, daima üste çıkar, derler. [825/30]
- 3820.** Hak, hatadan saklasın. [822/17]
- 3821.** Hak, helalinden versin, her ne verirse. [822/11]
- 3822.** Hak, her kimde olacaktır. [827/24]
- 3823.** Hak, her kimin olsa haktır. [822/03]
- 3824.** Hak, her ne vakit olsa haktır, zayi olmaz. [827/23]
- 3825.** Hak, her nerede olsa hakkıdır inkâr olamaz, demişler. [828/29]
- 3826.** Hak, her nerede olsa haktır, kabak gibi üstüne çıkmak gerektir. [822/20]
- 3827.** Hak, ihsan olunmaz. [820/24]
- 3828.** Hak, kabul eyleye kurban adamı. [825/27]
- 3829.** Hak, kuvvettir yani hakta iki kuvvet vardır: Birisi maddi, diğeri manevidir, demişler. [826/04]
- 3830.** Hak, merhamet eyleye. [826/34]
- 3831.** Hak, merhametini esirgemez. [826/32]
- 3832.** Hak, merr (acıdır) bir deva olur, demişler. [828/24]
- 3833.** Hak, mukaddemindir. [827/04]
- 3834.** Hak, muradını versin. [826/31]
- 3835.** Hak, ne vakitte olsa haktır zayi olmaz. [827/11]
- 3836.** Hak, nusret vere diye İslama. [827/07]
- 3837.** Hak, tövbe eden kulunu mağfîret eder. [821/20]
- 3838.** Hak, tövbe eden kulunu sever. [821/18]
- 3839.** Hak, tövbemizi kabul eyleye! [821/17]
- 3840.** Hak, zail olmaz; hak ehli yalana kail olmaz, derler. [825/25]
- 3841.** Hakan -hanlar hanı- sözü ferman -yarlıg- yasadır, -kanundur- olmaz yasanın yalanı, demişler. [856/17]
- 3842.** Hakan -kağan- sözü, -fermanı- yasadır -kanundur-; olmaz yasanın yalanı, demişler. [854/01]

3843. Hakarate kimse razı olmaz, kendi nefsinden kıyas et. [828/20]
3844. Hakaret edene hakaret ederler. [820/17]
3845. Hakaret etmek mezmumdur. [820/11]
3846. Hakaret gölgesi altında yatmaktan taş toprak altında yatmak Müslümanlar için daha şerefli dir. [828/22]
3847. Hakaret kimse hakkında reva görülmemek gerektir. [820/12]
3848. Hakaret kötü fiildir; hazır etmek gerek. [828/21]
3849. Hakaret muhayyerdir, reddolunur, demiş. [820/16]
3850. Hakaret muhayyerdir, sahibine reddolunur. [828/16]
3851. Hakaret, adavet doğurur, derler. [820/18]
3852. Hakarete boyun bükme k herkesin elinden gelmez, derler. [819/10]
3853. Hakarete tahammül eden zor bulunur. [828/17]
3854. Hakarete tahammül olunmaz, demişler. [820/14]
3855. Hakareti kimse kabul etmez, hatta fahişeler bile. [820/13]
3856. Hak-bîn, hak-perver insanlar aldanmazlar. [822/14]
3857. Hakem cebeli cudiden daha yüksektir, derler. [827/02]
3858. Hâk-i çâk içre nihan oldu. [854/09]
3859. Hâk-i pâye yüz süren, ya nanopare ister ya nemek. [854/02]
3860. Hâk-i pâye yüz süreyim, başımı sipihre ergüreyim , demiş. [854/07]
3861. Hâk-i pâye, yüz sürmeye geldim der de hâk-i pâyeye gelir, oturur. [852/03]
3862. Hâk-i pâyin öptüler ‘izâz için, can nisar olundu pay-endâz için. [852/04]
3863. Hâkî, muhakî “Ben bilmem, hikâye bitti vesselam.” demiş. [806/34]
3864. Hakikat acıdır, doğruluğu için; ancak semeresi tatlıdır, müfid olduğu için. Erbabı kabul eder, alır. [826/01]
3865. Hakikat allâm-ı tabiiyeye tabi olan hakâik-i eşya- zıdd-ı kâmilıyla tecrübe, tetkikle keşfolunur, demişler. [824/03]
3866. Hakikat ehli olmaz mail-i efsane perdazi. [826/12]
3867. Hakikat ehline zindandır, bu fânî cihanı neylerim. [826/13]
3868. Hakikat gerçek olur, taklit sürçek olur, derler. [827/33]
3869. Hakikat gizlenir, gizlenmez, derler. [828/06]
3870. Hakikat hakikatle beyan olunur, yalanla hakikat sabit olmaz, nâbud olur, demişler. [822/34]
3871. Hakikat mahrem ise gizlenir, söylenmez, derler. [828/11]
3872. Hakikat mestur kalmaz; zaman setrederse söz olmaz, derler. [823/31]
3873. Hakikat söz acıdır; fakat yalan söz ondan daha acıdır. [826/06]
3874. Hakikat söz, kabak gibidir, hem daim üste çıkar; taklit söz, çamur gibidir, her daim alta kaçar, demişler. [827/34]
3875. Hakikat, gül çehresini şam seher gibi kendi kendine gösterir, derler. [826/09]
3876. Hakikat, hakikattir; taklit yine taklittir, demişler. [828/05]
3877. Hakikat, her nerede olsa hakikattir; hayal ile emel muhaldir. [826/08]

- 3878.** Hakikat, her vakit hakikattir. [826/10]
- 3879.** Hakikat, taklit olmaz; taklit, hakikat olmaz, demişler. [825/23]
- 3880.** Hakikat, taklit olur; taklit, hakikat olmaz. [828/12]
- 3881.** Hakikate perde çekilmez. [826/07]
- 3882.** Hakikat-i gülşende, gül de bülbül gibi hu hu der, demiş. [826/14]
- 3883.** Hakikati söyle, isteyen dinlesin, derler. [824/02]
- 3884.** Hakikatli evlat, ana babanın emrini tutar. [826/11]
- 3885.** Hakikattir hemen lazım olan âlemde âdemde. [822/35]
- 3886.** Hâkim bul da fetvayı al, hekim bul da duayı al, demiş. [806/26]
- 3887.** Hâkim davacın olunca işini Allah onara, Mevla sahibin ola, derler. [806/37]
- 3888.** Hâkim iki tarafı müddei ve müddeialeyh dinlemeden hükmetmez, demişlerdir. [806/33]
- 3889.** Hâkim -kadı- hak olanı hükmeder, demişler. [806/36]
- 3890.** Hakim kim başına gelen. [829/04]
- 3891.** Hâkim kimdir? Adalet-i hakka hizmet edendir, demişler. [806/29]
- 3892.** Hâkim -mahkemede- müddei (davacı) olamayacağı gibi, müddeialeyh (kabahatli) yerinde dahi olamaz, demişler. [806/35]
- 3893.** Hâkim ol da sen ver fetvayı, demiş. [806/25]
- 3894.** Hakim olanı dinsiz olmaz, kimsesiz olur, demişler. [829/07]
- 3895.** Hakim olanların özü de sözü de hakimdir. -Hikmet-i Rab- demişler. [829/08]
- 3896.** Hâkim ve hekim hazık olan beldede oturmak gerekir. [806/21]
- 3897.** Hakim ve hekimi olmayan yerde yurttan oturulmaz, demişler. [829/01]
- 3898.** Hâkim vicdanını unutmamak gerekir, derler. [806/32]
- 3899.** Hâkim, adil hâkim hazık gerek. [806/16]
- 3900.** Hâkim, hekim adil gerek. [806/23]
- 3901.** Hâkim, hekim adil olur. [806/22]
- 3902.** Hâkim, hekim kılı kırk yarar, her şeyde bir hikmet arar, demişler. [806/18]
- 3903.** Hâkim, hekimsiz beldede oturulmaz. [806/19]
- 3904.** Hâkim, mahkum; mahkum hâkim olmaz. [806/24]
- 3905.** Hakîmane sözdür, derler. [829/02]
- 3906.** Hakim-i mutlak tanrıdır, kavli onun memuru, demişler. [828/35]
- 3907.** Hakim-i mutlakın takdiri olmayınca bin tedbirin bir kaidesi olmaz. [828/34]
- 3908.** Hâkimin hükmüne razı olmayan kimse, şeriat kapısını çalmaz, derler. [806/31]
- 3909.** Hâkimin hükmüne razı olmayan mahkemeye girmez, derler. [806/30]
- 3910.** Hakimin ne dediği. [829/06]
- 3911.** Hâkimiyet-i millîye zamanının örf ü teammülüne hizmet etmek demektir. [...] [807/01]
- 3912.** Hakimiyyette tedbir şecaatten efdaldır. Hakimiyyet adalet, ibadetten efdaldır, demişler. [806/28]

3913. Hakimlik şahısta değil şahsın sadrındadır, sadır da satırdan geçer; zira ilm ü hikmet evvela satıra geçer, saniyen sadra geçer, demişler. [829/05]
3914. Hâkimsiz belde, terazisiz alışverişe benzer. [806/20]
3915. Hakimsiz hekimsiz yerde oturmak caiz değil, demişler. [829/03]
3916. Hâkimsiz, hekimsiz memlekette durma . [806/17]
3917. Hakir görüp kimseye hor bakma. [828/14]
3918. Hakir, fakir adamdır. [828/13]
3919. Hakir, fakir; Hakk'ın kuludur. [828/15]
3920. Hakir, zaman gelir âli olur; âli, zaman gelir hakir olur. Bunlar hep ahkâm-ı kadr-i zamandır. İnsan yine insandır, insan şeref-i mahluktur, tahkir olunmaz. [828/18]
3921. Hakirken âli olan kimseye yine hakir nazarıyla bakan kimse nadandır. [828/19]
3922. Hakka çok şükür et; zira şükür, nimetin bereketini arttırır, demişler. [821/34]
3923. Hakka dayanan yıkılmaz, hakka tapan kovulmaz, demişler. [824/18]
3924. Hakka iman ve itikat eden mümindir, demişler. [822/01]
3925. Hakka istinat eden, hakkından mahrum kalmaz. [822/21]
3926. Hakka kulluk etmek gerek. [826/02]
3927. Hakka kulluk etmeyen, kâinatın şahı kimdir anlamaz. [826/03]
3928. Hakka mihnet, muhabbet ister. [826/30]
3929. Hakka muhtaç ol kurda muhtaç olma. [827/03]
3930. Hakka set çekilmez, derler. [823/26]
3931. Hakka şükretmek de ibadettir. [824/06]
3932. Hakka şükürler olsun. [824/07]
3933. Hakka tapanın dileğini hak verir. [824/19]
3934. Hakka teslim kolay amma hakarete tahammül güç. [820/15]
3935. Hakka tevdi eyle her eşyayı, sonra halka kıl. [821/14]
3936. Hakka tevekkül eden açıkta kalmaz, derler. [820/31]
3937. Hakka tevekkül eden açıkta kalmaz. [821/13]
3938. Hakka tevekkül etmek gerek. [820/33]
3939. Hakka tevekkül eyle ki hak vekildir. [821/15]
3940. Hakka tevekkül gerek, emrine tevessül gerek. [820/32]
3941. Hakka tövbe etmek gerek. [821/16]
3942. Hakkı adaleti daima elden bırakmamak gerektir. [828/28]
3943. Hakkı batıl etme rüşvet için, dini mala verme devlet için. [821/07]
3944. Hakkı batıla çalışan felah bulmaz. [817/02]
3945. Hakkı daima zikretmek gerek. [822/31]
3946. Hakkı dinleyen kim? demiş [828/30]
3947. Hakkı hatırdan çıkarmamak gerek. [822/19]
3948. Hakkı hidayet eder, hakka hizmet edeni. [827/22]

- 3949.** Hakk-ı içtimâîsi olanların, hayat-ı siyasileri de olur demişler ama içtimâiyât babında olur gayride olmaz; zira bir kavim kesb-i temeddün etmekle matbu'una karşı, kesb-i istiklal eder. [821/26]
- 3950.** Hakkı inkâr eden dünyada kurtulsa da, ahirette kurtulmaz. [821/02]
- 3951.** Hakkı inkâr eden felah bulmaz. [817/01]
- 3952.** Hakkı inkâr eden felah bulmaz. [820/02]
- 3953.** Hakkı inkâr etmekle hak zail olmaz. [820/21]
- 3954.** Hakkı iptale çalışan felah bulmaz. [820/03]
- 3955.** Hakkı kabul edene can kurban, derler. [825/28]
- 3956.** Hakkı kabul etmek de insaftandır, demişler. [828/08]
- 3957.** Hakkı kabul etmeyen aldanır. [826/19]
- 3958.** Hakkı kabul ve teslim mütevakkıftır, evvela akıl var ki saniyen vicdan ve insafa mütevakkıftır, demişler. [828/09]
- 3959.** Hakkı kendinden ara, demişler. [826/23]
- 3960.** Hakkı kul dinlemezse Hüda dinler; zira hakkın sahibi Cenabıhak'tır. [828/31]
- 3961.** Hakkı red ve inkâr edenler, bir gün olur hakka boyun eğler. [820/20]
- 3962.** Hakkı ret ve iptal edenler, bilâhire nâdim ü pişman olurlar fakat heyhat. [821/32]
- 3963.** Hakkı seven teslim eder. [823/14]
- 3964.** Hakkı seven teslim eder. [823/17]
- 3965.** Hakkı tanımak gerek. [824/20]
- 3966.** Hakkı tanıyan halka baş eğmez. [824/21]
- 3967.** Hakkı tanıyan zulme baş eğmez. [828/32]
- 3968.** Hakkı var ama alacağı yok, derler. [827/18]
- 3969.** Hakkı var, alacağı da var; hakkı yok, alacağı da yok, derler. [827/16]
- 3970.** Hakkı zikir fikrinden çıkarma; zira nihayet varacağın yer huzur-ı haktır. [822/33]
- 3971.** Hakkı, adaleti tanımayan Cenabıhak tanıtır; zira hak, adalet er geç yerini bulsa gerek, demişler. [825/18]
- 3972.** Hakkı, batılı batıl ne bilsin görmemiştir o mektep. [821/04]
- 3973.** Hakkı, batılı ne bilsin, görmemiştir o mektep, giyerse başına altın külahı, adıdır merkep. [821/03]
- 3974.** Hakkın esrarını kimse bilmez. [824/22]
- 3975.** Hakkın fazl-ı keremindendir, her ne kerem olursa. [825/20]
- 3976.** Hakkın gösterdiği hak -doğru- yoldan ayrılmamak gerek, demişler. [825/17]
- 3977.** Hakkın hilafı, hilaf-ı batıldan batıl hak olmaz; hak batıl olmaz, batıl mizan hakka sığmaz, demişler. [827/19]
- 3978.** Hakkın kelamına gönülden muhabbet etmeyen ne işlerse ebter ve batıl olur, demişler. [826/15]
- 3979.** Hakkın kismet ettiği şey men olunmaz, hakkın yazdığı mukadder bozulmaz, derler. [825/06]
- 3980.** Hakkın lanet ettiğine uyma, lanet et. [826/27]
- 3981.** Hakkın lütfu, minnettir. [826/28]

3982. Hakkın merhameti çoktur, büyüktür. [826/33]
3983. Hakkın murunu, körünü, hakir görüp hor bakma; zira her mahlukun hâlıkı Cenabıhak'tır. Her mahlukuna, maddi, manevi, kuvvet kudret vermeye de kadirdir. Binaenaleyh karınca miktarınca, herkes hâlli hâlince iş görür; lakin vakit olur, bin karınca, asır dide koca bir ağacı hem kurutur hem devirir. Gün gelir ufacık bir bit veya pire ve emsali mahluk, koca bir insanın mevtine sebep olur. [826/29]
3984. Hakkın sen bir kemter kulusun, İslambol'u aç gülizar bâb! [821/09]
3985. Hakkın var ama alacağın yok, derler. [828/25]
3986. Hakkın var. [826/20]
3987. Hakkın varsa al hakkını, yeme tohumu, demiş, derler. [826/21]
3988. Hakkın yazdığı -takdir ettiği- bozulmaz. [821/35]
3989. Hakkın, cennet ehline hurisi, otuz ikidir, demişler. [821/31]
3990. Hakkın, fazl-ı keremine çok şükretmek gerek; zira şükür, nimetin bereketini arttırır, fikir aklın hareketini arttırır, demişler. [825/21]
3991. Hakkına razı olan aldanmaz. [824/16]
3992. Hakkına razı olmak da bir fazilettir. [824/17]
3993. Hakkına razı olsun. [827/14]
3994. Hakkını hâkimden, derdini hekimden sor. [822/05]
3995. Hakkını müdafa edemeyenin hakkı hiç olur, bir daha dahi hakkını almak güç olur, demişler. [826/35]
3996. Haklı haksız her sözü söylememek gerek. [822/09]
3997. Haklı, hakkından geçmez, geçse bile Cenab-ı Hak geçmez; zira sahib-i hak, cenab-ı mutlakdır ve hakim-i adildir, demişler. [822/32]
3998. Haklı, hakkından geçmez, geçse bile, hak geçmez. [822/07]
3999. Haklı, hakkından vazgeçmez. [822/06]
4000. Haklı, hakkını elbette ister. [822/08]
4001. Haklı, hakkını ister haksız neyi ister. [827/20]
4002. Haklı, hakkını tanımak gerek. [822/10]
4003. Hak-perest adamdır, derler. [822/12]
4004. Hak-perestler, dünya ve mâfihâ için, dost düşmana, dirhem, dünyada kesat, fesat karıştırmazlar. [821/22]
4005. Haksız bir hareket, adaletsiz bir hüküm elbette zulümdür, zulüm, demişler. [825/32]
4006. Haksız dava batıldır. [820/05]
4007. Haksız dava, batıldır. [817/05]
4008. Haksız iddia boş, batıl davadır, dinlenmez; haklı iddia yanan ateştir, küllenmez, söndürülmez, derler. [827/17]
4009. Haksız mezhep, haksız dava. [817/04]
4010. Haksız mezhep, haksız dava. [820/07]
4011. Haksız mezhep, mezheb-i şîa dır. [820/10]
4012. Haksız mezhep, mezheb-i şîa. [817/03]

- 4013.** Haksız söz batıl, haksız ve adaletsiz hüküm ve hareket zulm-i mahz sayılır, demişler; zira zulüm ile, adalet, bir yere sığmaz, kurt ile koyun, bir ağılda durmaz, demişler. [821/38]
- 4014.** Haksıza, hak vermek haklıyı haksız çıkarmak gibi büyük haksızlık olmaz, demişlerdir. [822/23]
- 4015.** Haksızlar, haklılardan ziyade, haklı görünmek isterler, mücerreptir. [822/22]
- 4016.** Haksızlık eden daima mağluptur, hakka istinat eden daima galiptir, demişler. [825/10]
- 4017.** Haksızlık olmasa bu âlemde kavga, dava olmaz ancak hak elinsaf adalet ister, demişler. [825/09]
- 4018.** Haksızlık, mağlubiyete delalet eder. [820/09]
- 4019.** Haktan ayan bir nesne yok, gözsüzlere pinhan imiş. [825/08]
- 4020.** Haktan ayrılmamak gerek. [819/11]
- 4021.** Haktan batıl, batıldan hak doğmaz. [821/21]
- 4022.** Haktan hakikatten ayrılma, varacağın kapı hak, hakikat kapısıdır. [822/04]
- 4023.** Haktan havf eden, aktan, karadan vazgeçmek gerek. [822/15]
- 4024.** Haktan korkmak gerek. [826/16]
- 4025.** Haktan korkmayan her ne isterse yapar. [826/18]
- 4026.** Haktan korkmayandan korkmak gerek, demişler. [826/17]
- 4027.** Hâl aşına âdem ister. [808/05]
- 4028.** Hâl dili sualime ne hacet ki dem-be-dem söyler zeban-ı hâl ile her bir nigâhımız. [808/09]
- 4029.** Hâl ehli kal ehli bir değil. [807/32]
- 4030.** Hâl ehli surette geda görünse de, manada şah-ı cihandır, demişler. [807/33]
- 4031.** Hâl gerek sulh gerek, her işe bir hâl aşına gerek. [808/03]
- 4032.** Hâl gerek sulh gerek. [808/02]
- 4033.** Hâl gerek sulh gerek; amma benim neyime gerek, demiş. [808/04]
- 4034.** Hâl sahibi adamdır, derler. [807/30]
- 4035.** Hâl sahibi olmalı ki müşkilini ede. [807/31]
- 4036.** Hâl -zaman hâl- zaman, mazinin, zaman-ı mazi, zaman-ı istikbalin anahtarı yahud aynasıdır, demişler. [807/08]
- 4037.** Hâl -zaman hâl- zaman-ı istikbali keşf için tecrübe, terbiye sahnesidir yahut ziraat tar; zira hâlde ta eğersen, değersen. [807/09]
- 4038.** Hâl, giderek mazi olur; istikbal, giderek hâl olur, nizâm-ı âlem-i ilahî böyledir, demişler. [807/29]
- 4039.** Hâl, hâl deyip durmaktansa helva deyip anlaşın, demiş. [802/25]
- 4040.** Hâl, mazi olur; istikbal, hâl olur. [802/24]
- 4041.** Hâlâ anlatamadı babasının bayraktar olduğunu. [...] [807/10]
- 4042.** Hâlâ arkasını kovalar. [807/05]
- 4043.** Hâlâ bitmedi. [807/04]
- 4044.** Hâlâ bu mektup, hâlâ o kâtip. [807/06]

4045. Hâlâ bu mektup, İstanbul'da sarı çizmeli Mehmet Ağaya. [807/07]
4046. Hâlâ Dünya'yı, Konya'yı öğrenememiş. [807/02]
4047. Hâlâ eski terkiğini tergiyor! [...] hâlâ eski hamam eski tas, derler; hâlâ koyduğum yerde otlanır, hâlâ eski türküsünü çağırır. [807/11]
4048. Hâlâ kav çıkar. [807/03]
4049. Hala, merhametten hâlidir, derler. [854/18]
4050. Halası, teyzesi halı dokur. [854/17]
4051. Halayıktan hanım olsa ya ağılar katar aşına ya hileler katar işine, hem dahi kül savurur başına; ya köleden ufak olsa kuş kondurur, kuş kondurmazsa taş kondurur başına, demişler. [864/16]
4052. Halayıktan kadın olan, kurnayı deler tasla; köleden mezun olan, minareyi yıkar sesle. [864/15]
4053. Halayıktan kadın olmaz, gül ağacından odun. [864/30]
4054. Hâlden anlamayan istikbalden anlamaz. [808/17]
4055. Hâlden anlamayan, istikbâlden hiçbir şey anlamaz, demişler. [807/27]
4056. Hâlden anlayana canım kurban olsun. [808/18]
4057. Hâlden bir şey anlamayan istikbalden de hiçbir şey anlamaz, demişler. [808/07]
4058. Hâlden kalden anlamayana söz anlatmak zor olur. [808/20]
4059. Hâlden kâlden anlamaz adamla konuşmak güçtür. [802/28]
4060. Hâlden kalden anlamaz, helalden haramdan kaçınmaz zümredendir. [808/19]
4061. Hâlden, kalden anlamaz. [808/16]
4062. Hâle göre söz söylemek gerek. [807/25]
4063. Halebî bir çelebidir, demiş. [829/18]
4064. Haleb-i eşhibâ: Biz gideriz buradan, sağ olasin Halep şehri, demiş. Ben giderim Kûy-ı yâre, sağ kalasin Halep şehri, demiş. [829/16]
4065. Halep orada ise arşın burada. [829/10]
4066. Halep orada ise arşın burada, Mısır orada ise öküz burada, derler. [829/12]
4067. Halep yolunda deve izi sayar. [829/11]
4068. Halep'in bezi Şam'ın şekeri. [829/09]
4069. Halep'in gerdesi ise Mısır'a sultan olsun, derler. [829/14]
4070. Halep'in lülesi Şam'ın kölesi. [829/13]
4071. Halepte azat olan köle Mısır'a sultan olmasın. [829/15]
4072. Hâl-i âşinâ ol, her işe şişnâ (ters-i zîmbâ) olma. [808/06]
4073. Hâl-i âlem bir değildir, gâh şâdî gâh gam. [808/26]
4074. Hâl-i âlem bir karar üzere durmaz, renkten renge girer, gâh ikbâl gâh idbâr çaresiz yüz gösterir. [808/27]
4075. Hâl-i âlem ikiden hâlli olmaz, gâh şâdî gâh gamdır ber-karar durmaz. Biri gelirse diğeri gider, hep böyle gelir böyle gider, ömr-i beşer böyle gelir geçer, demiş. [808/01]
4076. Hâli anlamak için maziden haberdar olmak gerek, istikbali keşf için hâli iyi bilmek gerek, demişlerdir. [807/28]

4077. Hâl-i bedeviyette bulunan akvam, medenilerin esaretinden halas olamaz. [808/29]
4078. Hâl-i derd-i cu‘yî (açlığı) bilmez seyrolan. [807/16]
4079. Hâli diğer gündür. [808/24]
4080. Hâl-i fakrım, medar-ı gururum diyenlerin ne gam, ne kasveti olur, demiş. [808/23]
4081. Hâli harap. [802/29]
4082. Hâli hazıra dikkatli bakan hâl-i sabıkı da öngörür, demişler. [808/08]
4083. Hâl-i mecruhu ne bilsin, düşmeyenler damdan . [808/21]
4084. Hâlî meydan bulsa at oynatacak. [854/22]
4085. Hâlî meydan bulursa at oynatmak ister. [854/16]
4086. Hâl-i naçara teşekkür kadar olmaz çare. [807/15]
4087. Hâli vakti yerinde olana kollu kanatlı, derler. [804/01]
4088. Hâli, hâlini, takdirden aciz kimselerin, hâlden istikbalden dem vurmaı , eser-i cehalet; hamakattir, demişler. [807/34]
4089. Halık-ı ibada yüz tut ki izzetin ziyade ola. [854/13]
4090. Halık-ı Teala’ya, hamdusenayı dilinden eksik etme. [854/08]
4091. Halıkını, hatırından çıkarma. [854/12]
4092. Haliksiz, mahluk olmaz. [854/19]
4093. Halil İbrahim bereketi versin. [865/05]
4094. Halil İbrahim bereketine konmuş. [865/04]
4095. Halilim sûz-i aşkı, ateş-i aşka düşenden sor. [865/06]
4096. Halim selim. [831/04]
4097. Hâlimi gören kâfir olsa imana gelirdi. [808/28]
4098. Hâlimizi sormazsınız hiç. [802/30]
4099. Hâlimden şikâyet etme, şükret, arkadakileri gör de fikir et. [807/19]
4100. Hâline bak da halı dokut . [807/12]
4101. Hâline bakmaz da Hasan Dağı’na oduna gider. [808/12]
4102. Hâline bakmaz kötek kamçılar, derler. [808/10]
4103. Hâline bakmaz, halı dokumaya çalışır. [807/20]
4104. Hâline göre hareket et, hâline göre söz söyle. [807/26]
4105. Hâline razı olan kahramandır. [807/13]
4106. Hâline razı olmayan daima haksız çıkar. [807/18]
4107. Hâline şükret, kanaat eyle; sabır ve tahammülü zanaat eyle. [807/14]
4108. Hâlini bilen her şeye atılmaz. [808/22]
4109. Hâlini bilmek de insanlıktır. [808/11]
4110. Hâlini bilmez giriftarın, giriftar olmayan. [808/15]
4111. Hâlini bilmez helva kazanına yapışır. [808/13]
4112. Hâlini bilmez pehlivanlıktan bahseder. [808/14]
4113. Hâlini gör fikret, hâlkını düşün şükret. [807/17]
4114. Hâlini sorma hâli diğer gündür. [808/25]

4115. Halis altın, halis dost... [854/14]
4116. Halis altın, taş üstünde dahi ayarını gösterir. [852/02]
4117. Halis demir, suyunu gösterir; halis insan, suyunu huyunu gösterir. [854/15]
4118. Halis dost, halis altın gibi aranır. [854/11]
4119. Halis ekmek, has hamurdan olur. [852/05]
4120. Halis, muhlis. [854/10]
4121. Hâliyet an-hâliyetedir. [854/20]
4122. Hâliyetü 'l-hâliyedir. [854/21]
4123. Halk beşer, binleri aşar, derler. [873/45]
4124. Halk dili -sözü- hak sözü; halk yolu, hak yoludur, demişler. [864/33]
4125. Halk içinde bundan artık ayıp olur mu ey kişi, kendi ayıbı varken zikrede ayb-ı diğeri. [864/25]
4126. Halk içinde maskara olmak istemeyen, yalan söylemez. [864/31]
4127. Halk içinde muteber bir nesne yok devlet gibi, olmaya devlet cihanda bir nefes sıhhat gibi. [864/26]
4128. Halk nana da nasihata da muhtaçtır, demişler. [865/02]
4129. Halka gönül bağlayan sonra pişman olur. [864/22]
4130. Halka verir talkını, kendi yutar salkımı, demiş. [864/20]
4131. Halk-ı âlem, her şeye muhtaçtır, demişler. [865/03]
4132. Halk-ı âleme kûşe-be-kûşe yemiş etmek belasından emin olunurdu, demiş. [864/17]
4133. Halkı cühela, kendini dübelâ sanma. [864/23]
4134. Halkı tabiat tahtta gelir, teneşirde gider, demişler. [873/43]
4135. Halkın ağzı torba değil ki çekip büzesin? = Halkın ağzına elli arşın bez olsa yetişmez, demişler. [864/18]
4136. Halkın ağzına mühür vurulmaz, derler. [864/19]
4137. Halkın ciğerini kebab, hanelerini dümdüz türap etmiş, demiş. [864/29]
4138. Halkın geçtiği köprüden sen de geç. [864/24]
4139. Halkın hepsine birden meram anlatmak güçtür, gayrı mümkündür. [864/28]
4140. Halkın sesi, hakkın sesidir, demişler. [865/01]
4141. Halkın sinesi benim ambarım olmadığını bildiğim için şimdiye kadar kimseye sırrımı açıp mahrem-i esrarım eylemedim, demiş. [864/32]
4142. Halkta haşyet-i hak nadirdir, ketm ü inkâr hemen hazırdır. [864/21]
4143. Hallac kırışi gibi hep zırt zırp. [809/07]
4144. Hallac-ı Mansur . [809/05]
4145. Hallâc-ı Mansûr . [831/01]
4146. Hallac-ı Mansur gibi beli büküldü. [831/02]
4147. Hallac-ı Mansur gibi kırışını arşa mı astı? [809/06]
4148. Hallaç pamuk atar gibi attılar. [831/03]
4149. Hallaç pamuğu gibi tut mut ettiler. [809/03]
4150. Hallaç pamuk atar gibi attılar. [809/04]

4151. Hallâk-ı cihan âleme etdükte tecelli, her âdemi bir hâl ile kılmış müteselli.
4152. Hâlli hâllince hareket etmek gerekir. [807/22]
4153. Hâlli hâllince, karınca miktarınca. [807/24]
4154. Hâlli hallince, yollu yolunca, hareket etmek gerek. [807/23]
4155. Hâlsiz hâlini bilmek gerek. [807/21]
4156. Halva da derim, helva da derim, demiş. [830/10]
4157. Ham (bi-mezak) sufi, safadan hazzetmez. [855/13]
4158. Ham ahlat -yabani armut- gibi ham, halat, derler. [855/01]
4159. Ham armut gibi boğaza saplanır. [855/04]
4160. Ham armut gibi hep boğmak ister. [855/06]
4161. Ham armut . [855/03]
4162. Ham ayva gibi hep boğazda durur. [855/05]
4163. Ham demir dövülmez , demir tavında. [855/14]
4164. Ham halat, ham ahlat. [855/20]
4165. Ham hayal ardından gezer. [855/17]
4166. Ham hayal, ham halat, ham ahlat kabilindendir. [855/16]
4167. Ham hülya besler. [855/15]
4168. Ham hülya ham karpuz gibidir, ki adamı kızıl ümide düşürür de nihayet şimdi çiğ zuhur ederek tamamını boşa çıkarır, derler. [854/23]
4169. Ham karpuz, kem söz sahibinindir. [855/18]
4170. Ham meyve, hülya-yı ham. [855/21]
4171. Ham söz, ham armut gibidir; boğazda durur. [855/07]
4172. Ham söz, ham tabir; hata ender hatadır hep, demişler. [855/08]
4173. Ham söz, kulp akçe gibidir. [854/25]
4174. Ham söz, kulp akçe sahibinindir. [854/24]
4175. Ham söz, sahibinindir. [855/02]
4176. Ham sufi, ham karpuz gibidir. [855/10]
4177. Ham sufi, ne bilir ağzının tadını? [855/12]
4178. Ham sufi, tam sufi bir değil. [855/11]
4179. Ham sufi. [855/09]
4180. Ham, hum edip durur. [855/19]
4181. Ham, Sam, Yafes hep evlâd-ı Nuh'tur; onun için demişler ki "Hazret-i Nuh eb-i sânidir." [809/11]
4182. Hamala, semeri yük değildir. [831/05]
4183. Hamam anası kel Fatma? [831/09]
4184. Hamam gibi. [831/07]
4185. Hamam kızdı, değirmen döndü; dön baba dön oyununa benzedi. [831/14]
4186. Hamam kütüğü gibi. [831/08]
4187. Hamam peştamalı gibi omuza atmış. [831/18]
4188. Hamam suyuyla misafir ağırlamak kabilinden. [831/06]

4189. Hamam tokmağı gibi başına vurur . [831/10]
4190. Hamama akçesiz bohçasız gidilmez. [831/13]
4191. Hamama davul zurna ile girme güdekçiye benzer. [831/15]
4192. Hamama gidenin bohçası olur bohçası olmasa da akçesi olur. [831/11]
4193. Hamama gider, kurnaya; düğüne gider, zurnaya âşık olur. [831/20]
4194. Hamama giren terden çıkmaz. [831/12]
4195. Hamama seni uçurdular. [831/19]
4196. Hamamda davul zurna çaldıran delilerdendir. [831/17]
4197. Hamamda davul zurna çaldırmaya benzer. [831/16]
4198. Hamarat kız kocasız kalmaz. [809/12]
4199. Hamarat kız, kendi işini kendi becerir. [832/02]
4200. Hamd ü sena müminlere, vesile-yi necat, sebep-i hod felahtır, demişler. [832/01]
4201. Hamisiz muinsiz kimsedir. [809/10]
4202. Hamiyet, insanın hem borcu hem şerefidir. [831/23]
4203. Hamiyet, insanlık şanıdır. [831/21]
4204. Hamiyet, sadakat birlikte gerek. [831/22]
4205. Hamiyeti, hakikati bilmek gerek. [831/28]
4206. Hamiyeti, sadakati cebinde taşır. [831/24]
4207. Hamiyetin varsa hamiyet tahsiline himmet sarf eylemek gerek. [831/25]
4208. Hamiyetli, hakikatli... [831/26]
4209. Hamiyetsiz, hakikatsiz olmamak gerek. [831/27]
4210. Hami-yi din-i mübin-i padişah İslâm'dır ancak. [809/09]
4211. Hamsi balığından kurban olur mu? Kanı da var, canı da var, mercan gibi gözü var, demiş. [865/11]
4212. Hamur abdalı gibi? [865/15]
4213. Hamur gibi yumuşadı . [865/10]
4214. Hamur işi, çamur işi, hep dünya işidir; ancak ehlini ister, demişler. [865/12]
4215. Hamur işine karışma. [865/17]
4216. Hamur karıştırmanın eline hamur yapışır, çamur karıştırmanın eline çamur yapışır, derler. [865/09]
4217. Hamur özlü, kadın sözlü gerek. [865/18]
4218. Hamur size yetişmedi. [865/13]
4219. Hamur yoğuran mı çamur karıştırır mı? [865/20]
4220. Hamur yoğuran, çamur karıştırır, hep anaların doğurandır; lakin ikisi başka başkadır, demişler. [865/08]
4221. Hamur yoğuranın eli elbette hamur olur. [865/07]
4222. Hamur yunan hindiye benzedi. [865/19]
4223. Hamur, tekrar un olmaz. [865/22]
4224. Hamurlu elinle erkek işine karışma. [865/21]
4225. Hamursuz bayramında ölen Yahudi'yi, tekmeleyip gömerler. [865/14]

4226. Hamuru yoğurmayı bilmezken baklava, börek ustalığından dem vurur , derler. [865/23]
4227. Hamurun büyüğü, unun çoğundan olur. [865/16]
4228. Hamurun sapına dek adamdır. [865/24]
4229. Han değil, hanedir. [855/26]
4230. Han gerek, mal gerek; mala, cana han gerek hem hakan gerek. [856/09]
4231. Han ile hancı bir değil. [856/24]
4232. Han kapısı kadar geniştir, derler. [856/33]
4233. Han kapısından tegelti atar gibi. [856/34]
4234. Han kapısından, deve de girer, eşek de girer. Han kapısı, miyar adet geçidi değil, mürur-ı avam ve memur-i mahlukat-ı muhtelif kesb-i mahallidir ki büyük küçük, her türlü mahluk gelir, geçer gider, demişler. [856/35]
4235. Han kızı gibi katıp kalma. [856/19]
4236. Han lafzı: Asya'da zuhur eden hükümdarların unvanıdır. [856/14]
4237. Han olsun, sultan olsun; bu halka hem can hem hakan olsun. [856/12]
4238. Hana halk, halka han gerek. [856/10]
4239. Hancı gibi gelene hoş geldin, gidene uğurlar ola. [856/21]
4240. Hancı hanında, yolcu yolunda yaraşır. [856/27]
4241. Hancı ile yolcu daima birbirine gerektir, derler. [856/25]
4242. Hancı ile yolcu, daima birbiriyle yüz yüze gelse gerek, derler. [856/15]
4243. Hancı kavuğu gibi hep yolcu artığı ile geçinir, derler. [856/18]
4244. Hancı mı dertli, yolcu mu dertli; hancı mı haklı, yolcu mu haklı? [856/20]
4245. Hancı tavuğu gibi yolcu artığından geçinir. [856/26]
4246. Hancı tavuğu, yolcu yemiyle beslenirmiş. [856/31]
4247. Hancı tavukları gibi el döküntüsüyle geçinir. [856/30]
4248. Hancı tavukları gibi. [856/29]
4249. Hancı tavuklarının semirmesi, yolcunun çokluğundandır. [856/32]
4250. Hancı, hanında gerek; yolcu, yolunda gerek, demiş, derler. [856/16]
4251. Hancının arabı kaybolmuş , kimin kaydında. [857/01]
4252. Hancının bittin başka malı mı olur, demiş. [856/22]
4253. Hancının horozu ölmüş, yolcuya ne? [856/23]
4254. Hancıyı minnet etmeyen yolcu olmaz. [856/28]
4255. Hançeri, şimşiri yanından ayırmaz. [865/25]
4256. Hane al, hanene göre hanım al. [856/06]
4257. Hane alma kendine, hemsaye al. [855/25]
4258. Hane alma, hanım al; hanım, hanım ise sonra hane al. [855/22]
4259. Hane alma, komşu al. [857/17]
4260. Hane berduş (münzevi) o akılla insan, insan olmaz. [855/33]
4261. Hane de gerek han da gerek. [856/05]
4262. Hane harap! [855/24]

4263. Hane sahibinin uyuması, misafirine kalk git demesidir, derler. [855/38]
4264. Hane, münasip ola hâle eğer hâle münasip olmasa tezden olur virane. [856/03]
4265. Haneberduş (münzevi) olsan ol, tek riyakâr derviş olma! [855/35]
4266. Haneberduş (münzevi) olsan ol, tek tembel olmaz. [855/34]
4267. Haneberduş, (münzevi) bir dervîştir. [855/36]
4268. Hanedanlık başka bir haslettir, herkesin elinden gelmez. [856/04]
4269. Haneli köyün, haneli kediye ısırmaz, belki kardeş olurlar, derler. [857/19]
4270. Hanemi söndürdüler. [855/29]
4271. Hanen varsa mal gerek, canın varsa hane gerek. [856/07]
4272. Hanene göre hanım al, ayağına göre ayakkabı. [856/01]
4273. Hanenin hanımı, hanenin canıdır. [855/32]
4274. Hanenin ziyneti, hane içindeki hanımdır. [855/27]
4275. Hanesi bayramdan sonra başına çalı. [842/33]
4276. Hanesi Kâbe hanesi. [842/32]
4277. Hane-yi dünya, hane-yi ayine, demişler. [855/30]
4278. Hane-yi dünya, hane-yi ayine; hane-yi ayine-yi dilber-i zibâ, demişler. [855/31]
4279. Hane-yi fehm (kömür) içre derkâr olan olur rusîye. [856/02]
4280. Haneyi hane eden de hanımdır, viran eden de hanımdır. [855/37]
4281. Haneyi, hane eden hanımdır. [855/28]
4282. Hangi de yazıyorlar, kangı da, hangi de yazıyorlar; bunların hangisi sahih ola? demiş. [857/18]
4283. Hanım al, hanene; bigâne alma. [855/23]
4284. Hanım başka, halayık başka. [857/08]
4285. Hanım böceği. [857/04]
4286. Hanım çiçeği, hanım böceği. [857/05]
4287. Hanım hanımlığı bilmek gerek. [857/07]
4288. Hanım iğnesi. [857/06]
4289. Hanım iken halayık, halayık iken hanım da olur. [857/09]
4290. Hanım kırarsa hayrola, halayık, kırarsa hay budala! denirmiş. [857/13]
4291. Hanım kırarsa kaza oldu, halayık kırarsa buna ne oldu? denirmiş. [857/12]
4292. Hanım kırarsa kaza olur, halayık kırarsa suç olur. [857/14]
4293. Hanım kırarsa kaza, halayık kırarsa ceza. [857/15]
4294. Hanım kırarsa kaza oldu, hizmetkâr kırarsa kabahat oldu. [857/16]
4295. Hanım! Kabahat öldüründe değil ölümdedir, demiş, derler. [856/11]
4296. Hanım, hanenin hem ziyneti hem meymenetidir. [857/11]
4297. Hanım, hanenin ziynetidir. [857/10]
4298. Hanımeli, hanım iğnesi. [857/03]
4299. Hanımeli. [857/02]
4300. Hanın varsa mal götüren bulunur. [856/08]

4301. Hannas Mekke'den gelir, hurması Medine'den. [871/17]
4302. Hansız halk, cansız halk. [856/13]
4303. Hap yutturmak ister. [803/05]
4304. Hapı yıldızlıdır. [803/03]
4305. Hapı yuttu. [803/02]
4306. Hapı yuttu. [810/10]
4307. Hapı yutturmuşlar. [803/04]
4308. Hapur hupur (şapur şupur) yediler, daha yok mu dediler? [858/25]
4309. Har başka, hargûş başka. [860/09]
4310. Har olsa sûra (düğün) med'uv ya odun lazımdır ya su. [860/07]
4311. Har vur , harman savur, derler. [844/40]
4312. Har vurdu harman savurdu, derler. [802/19]
4313. Har vurur , harman savurur. [802/27]
4314. Harabat ehlinin hâlini humar olandan sor, aşk zevkin zevk-i aşkı var olandan sor. [859/14]
4315. Harabat ehlinin halini, sarhoş olandan sor. [859/15]
4316. Harabat ehlinin tabiatından sual olunmaz, derler. [860/03]
4317. Harabat ehlinin, sağı solu olmaz; büyük, küçük bilmez, tanımazlar, demiştir. [860/05]
4318. Harabatîdir. [859/13]
4319. Harabatlar; aşk-ı manevî başdaklarıdır, başlarında daima aşk yelleri eser. [860/04]
4320. Harab-ender-harab oldu, demiş. [859/17]
4321. Harabın garabı. [859/12]
4322. Harabına çöktü (baykuş) gibi. [859/11]
4323. Haraç, mezat pazarında, mal alıp mal satanlar malın canın sonu ne olduğunu her gün, her daim kendi pazarlarında her gûnagûn ile görüp anlayanlardır; lakin ancak onlar hırs ve tamahı bilirler; fakat cezanın kanaati onlar alıp satmazlar, demişler. [860/11]
4324. Haraçsız, başsız, başsız, tuşsuz memleket olmaz, derler. [860/10]
4325. Haram akçe -ribâ- hacca gidilmez, riyal-i kalple ravza-yı mutahhere girilmez, demişler. [829/34]
4326. Haram bıkamaz kan yokmaz. [811/29]
4327. Haram bıkamaz. [811/28]
4328. Haram düşmekle deniz haram olmaz. [812/04]
4329. Haram maldan hayır gelmez, haram maldan hayır olmaz, haraminin hayrı hayra değmez. [811/30]
4330. Haram yeme yalan deme. [811/31]
4331. Haram, haram adıdır; yiyenler yaman adlıdır; haram, haram olmaz, derler. [811/37]
4332. Haram, haramdır; helal, helaldir; haramı helal, helali haram zannetmemek gerek, demişler. [811/32]
4333. Haram, helal mukabilidir. "Hakkımı helal etmem, haram olsun" derler. [811/27]
4334. Haram, helal ver Allah'ım; kulun durmaz yer Allah'ım. [812/03]

4335. Haram, helalden tatlıdır, derler; amma haram adlıdır, yiyenler yamann adlıdır, derler. [811/36]
4336. Haram, helalden tatlıdır. [811/35]
4337. Harama su katılmaz. [811/25]
4338. Haramdan gelen borana gider, borandan gelen sorana gider. [812/01]
4339. Haramdan gelen harama gider, helalden gelen helale gider; haramdan gelen borana gider, haram yiyen sorana gider, derler. [811/33]
4340. Haramdan gelen harama gider. [812/05]
4341. Haramdan gelen mal borana (fırtınaya) gider; helalden gelen mal harana (ahura) girer. [812/02]
4342. Haramdan hazer etmek gerek. [811/26]
4343. Haramı haram, helali helal bilmek gerek; zira haram helal olmaz, şariat söylemeyince helal haram olmaz, kadı hüküm etmeyince, demişler. [811/34]
4344. Harami bakışlı. [812/07]
4345. Harami gözler sabrımı tüketti, demiş. [812/09]
4346. Harami gözlü. [812/08]
4347. Haramiler ile yoldaş olan haram yese gerek. [812/06]
4348. Haramîlerle kabak ekmek, ya yoluna değin çıkar ya kabak başına patlar. [829/33]
4349. Haramizâdenin gözü yaşlı olur. [812/10]
4350. Haramzâde doğru yolu göstermez. [812/19]
4351. Haramzâde haktan kaçmaz, hukuk-ı insaniyeti bilmez. [812/11]
4352. Haramzâde ile hacca giden haramiler devesine biner, derler. [812/22]
4353. Haramzâde ile yolculuk olmaz, derler. [812/18]
4354. Haramzâde pazar bozar, helalzâde pazar yapar. [812/13]
4355. Haramzâde yol basar; helalzâde soy kovar. [812/12]
4356. Haramzâdeden can ürker, helalzâdeden can hazzeder. [812/16]
4357. Haramzâdeden doğacak yine haramzâdedi, haramîzâdeden doğacak da yine odur; zira itten koyun doğmaz, itten doğan kurban olmaz, demişler. [812/15]
4358. Haramzâdeden mizaç imtizaç etmez, demişler. [812/17]
4359. Haramzâdeden şefaât gelmez. [812/14]
4360. Haramzâdeden yol soran haramiler eline düşer. [812/24]
4361. Haramzâdeyi pazarlığa katma, haramzâde evinde yatma, derler. [812/20]
4362. Harap ama yine mamur, bir dil bir de ayine . [859/18]
4363. Harap dünya, harap olsa gerek. [859/10]
4364. Harap ender harap olsak, yine gencinemiz sensin. [859/16]
4365. Harap gönül, harap binadan beterdir. [859/08]
4366. Harap gönül, tamir kabul etmez. [859/09]
4367. Harap oldu, kaldı taş üzre taş. [859/19]
4368. Harâset, hareket olmayan yerde bereket olmaz. [813/17]
4369. Harâsette hareket, harekette bereket var, demişler. [813/16]

4370. Harâsette haris ol, ülfette enis, muhabbette munis ol, demişler. [813/14]
4371. Harbe giden dönmez, dönen onmaz, derler. [812/37]
4372. Harbe giden kendini öldüm sanmalıdır; zira harp meydanı ölüm pazarıdır; ancak kırk yıl ceng-i cidâl olsa yine eceli yeten ölür, demişler. [812/34]
4373. Harb-i umumî esnasında [...]. [809/02]
4374. Harc-ı âlem iş görür. [860/18]
4375. Harcı, borcu bir defterde. [860/20]
4376. Harcın kardeşi, borçtur; borcun bir başı, pinti hayım serdaşıdır, derler. [860/01]
4377. Harcını etme gözüm nuru ziyad, ne kadar vâsi olursa irad! [860/16]
4378. Harç eden borç eder, borç eden harç eder; böyle gider. [860/02]
4379. Harç eden borç eder. [860/12]
4380. Harç ile tükenmez hazine endişedir, demişler. [860/17]
4381. Harç olmazsa borç da olmaz. [860/14]
4382. Harç, borcun kardeşi. [860/13]
4383. Harçla açılan kuyu, borçla kapanır. [860/15]
4384. Harçsız, borçsuz hane mi olur? [860/19]
4385. Harçsız, temel tutmaz. [860/21]
4386. Hareket bais yümnu bereket. [813/15]
4387. Hareket olmadıkça bereket olmaz. [813/11]
4388. Hareket olmayınca bereket olmaz, bereket olmayınca öksüz doymaz, derler. [813/13]
4389. Harekete geldi, derler. [813/20]
4390. Harem ağası gibi. [812/42]
4391. Haremin halini mahrem bilir, demiş. [812/44]
4392. Harezmşah gibi celaletlidir. [851/18]
4393. Harf bilmezken mollalık satar. [813/04]
4394. Harf-i mesruk gibi. [813/06]
4395. Haris doymam, hâsit ölmem dermiş, derler. [813/22]
4396. Haris horoz , hep kendi ötmek ister, derler. [813/29]
4397. Haris ile haset edici uzlaşamazlar, derler. [813/36]
4398. Haris ile hâsitten uzak dur, aralarına girme, karışma, demişler. Fesat sokar öldürür, demişler. [813/40]
4399. Haris olan daima mahrumdur, derler. [813/34]
4400. Haris olan dünya nimetini yese, yine doymaz, derler. [813/26]
4401. Haris olan murada eremez, derler. [813/24]
4402. Haris olur kişi pek men olunduğu fiile. [813/38]
4403. Haris tamahkârlar [...] [813/19]
4404. Haris, bir marizdir, şifası ölmektir; hasis hâsit, bir marizdir, devası ölmektir, demişler. [813/23]
4405. Haris, haset olur; işi gücü fitne ve fesat olur, demişler. [813/21]

4406. Harise inanma. Kötü huyuyla iğfal eder, ifna eder, sonudur, hâside inanma. Aşına ağılar katar zehirler. [813/39]
4407. Harise kaval çaldırır, kâr-ı felek böyledir. [860/08]
4408. Harise mal gösterme, boş boğaza sır verme, demişler. [813/28]
4409. Harise mal gösterme, hâsite sır, verme, derler. [813/41]
4410. Harise mal gösterme, hırs oduna yandırır. [813/30]
4411. Harise mal gösterme, müflise, mal kaptırma, derler. [813/25]
4412. Harise mal, hasise can katma, kaptırma; zira birisi malını, diğeri canını öldürür, demişlerdir. [813/31]
4413. Haris-i şöhret menfaat-perest olanlar zelil sayılır, derler. [813/35]
4414. Harisin aç gözünü, ancak toprak doyurur, derler. [813/32]
4415. Harisin gözü perdeli olur, özü zırtlı, sözü girdeli olur, derler. [813/37]
4416. Harisin malı arttıkça hırsı artar, hasisin malı arttıkça hisseti ve hiss-i hasedi artar, derler. [813/18]
4417. Harisin özü doysa bile, gözü doymaz. [813/33]
4418. Haristen mal alma, hileli mal katar işine; hâsit hasisten mal alma hileli ağı (zehir) katar aşına derler. [813/27]
4419. Harman bereketi de bitti, dervişler de buradan gitti, demiş. [860/30]
4420. Harman bereketi, arar. [860/26]
4421. Harman el ile, düğün el ile. [861/05]
4422. Harman gamın başına ateş yaktilar. [861/01]
4423. Harman gamın başına ateşler yakıp günü güne savurduk, demiş. [861/02]
4424. Harman gibi aşıp savurdun mu? derler. [860/25]
4425. Harman sonu, dervişlerindir. [860/27]
4426. Harman tınası gibi kaçar, demiş. [860/24]
4427. Harman tınası gibi semizdir. [860/23]
4428. Harman yel ile, düğün el ile. [861/04]
4429. Harman, her zaman olmaz. [860/28]
4430. Harmanı savurdular. [860/29]
4431. Harmanı yakarım diyen, orağa yetişmemiş. [861/06]
4432. Harmanın sonu dervişlerindir, düğünün sonu kadınların. [861/03]
4433. Harp azma adam gerek, derler. [812/36]
4434. Harp bir devletin, tabii olan milletinin, (düşmana karşı) hukuk-u mukaddsesini müdafaa ve muhafaza için ihtiyar olunan hayat, memet emrinde meşru bir silahıdır, demişler. [813/02]
4435. Harp esiri gibi bedbahtlardan olma, derler. [812/41]
4436. Harp hilesiz olmaz, demişler. [812/26]
4437. Harp hilesiz olmaz, hile yalansız olmaz, demişler. 812/47
4438. Harp hilesiz, dünya hilesiz olmaz, der. [812/30]
4439. Harp ile sulh birbirini zıdd-ı kâmilidir çünkü harp tahrip eder, sulh tamir eyler. Harp öldürür, sulh diriltir; harp yakar, yıkar, sulh yapar, imar eyler, demişler. [812/39]

- 4440.** Harp ile yıkılan millet harp ile kalksa gerek gerek, derler. [812/31]
- 4441.** Harp insanlıktan bir hilkat ve tabiattır ki nefis-i insani ile sabittir; zira nefsin ifratı ve nefis-i ahirle mücadelesi hissi hasıl nefse ve vicdana galebesi, hep cidal ve niza-yı intaç edegelmiş ve eder, demişler. [813/01]
- 4442.** Harp oyunu dokuzdur, sekizi hiledir; hile, hilesiz, yalansız, plansız olmaz demişler. [812/49]
- 4443.** Harp oyunu ondur, dokuzu hiledir, demişler. [812/48]
- 4444.** Harp yolunda feda-yı can eylemek, Hak yolunda feda-yı can etmek değil midir? demiş, derler. [813/10]
- 4445.** Harp, âlem-i umranı tahribe, sulh, âlem-i harabatı, tamir ve ıslaha delalet ve hizmet eyler, demişler. [814/01]
- 4446.** Harp, bir milletin vatanını düşmanına terk ve teslim etmemek emrinde feda-yı hayat etmek, hayatla memanın mücadelesi neticesinde ya mahv olmak ya mahv ederek beka bulmak. [813/08]
- 4447.** Harp, darp demektir, derler. [812/29]
- 4448.** Harp, fitne ve fesattan zuhur eder. [813/05]
- 4449.** Harp, harbi besler; sulh, selameti besler, demişler. [812/32]
- 4450.** Harp, ibtida-yı hilkatten beri tıynet-i insaniyede, mevcut bir istidattır, demişler. [813/03]
- 4451.** Harp, para ile silahladır; ancak muzafferiyet maharet ile kuvve-yi maneviyededir, demişler. 812/27
- 4452.** Harp, sebep-i memattır; sulh, dâî-yi hayattır, demişler. [814/02]
- 4453.** Harp, vurmak kırmak demektir; harpte insaf, merhamet aranmaz, insaf, merhamet aranırsa, harp olmaz, sulh olur, demişler. [812/33]
- 4454.** Harpte askerlik, müslümanlar için ya şehit ya gazi olmaktır. Bu iki emr-i hayr-ı rahmetin birde birisini görmektir, demişler. Onun için derler ki harp ölüm pazarıdır, ölmek var; ölmeyip kalmak da var, kader kısmet ne ise o olur, derler. [813/07]
- 4455.** Harpte cebel de var tali‘â de vardır; fakat en ziyade kumandanların maharetiyle askerin cesaret-i maddiyesiyle kuvve-yi maneviyesi de âmildir, demişler. [812/25]
- 4456.** Harpte galip, mağlup askerin ve harp kumandanlarının maharet ve kıymet-i harbiyeleri erbabınca takdir olunur, demişler. [812/40]
- 4457.** Harpte hile mübahtır, demişler; harpte evvel orandan ziyade evvel davranan kazanır, derler. [812/28]
- 4458.** Harpte kaide-yi külliye, evvela sağ, sol kolları kırmak, sonra göğsüne, yani merkezine şiddetli vurmaktır, demişler. Bazıları da evvela merkezi vurmaktır sonra iki kolu kırmaktır, demişlerdir. [812/35]
- 4459.** Harpte kolsuz ayaksız kalan bir biçare, işte yarım şehit, yarım gazi benim, demiş. [812/21]
- 4460.** Harpte ölmek; esir olmaktan yeğdir; zira harpte ölmek bir kere ve bir gündür, esirlikte ölmek her gündür, derler. [812/43]
- 4461.** Harpte zafer ve azim imanı kuvvetli olan tarafındır, demişler; yani harpte muzafferiyet askerin elindeki mükemmel silahıyla beraber hüsn-i ahlakıyla kalbindeki metanete bağlıdır, demişler. [812/50]

4462. Harpte, para ile ihtiyat şart-ı azam-ı evvel ve levazım-ı mühimmat ve teçhizatın vücudu vücup derecede şart-ı mukaddem-i sâni, emir kumandan da azm-i kavi, ilim ve kuvvette kemalât ve fezâil-i ahlakiye ile dirayet ve maharet ve metanetin vücudu şart-ı asli ve sâlistir ki şu hasâil ve fezâil-i harbiyeler, bir millet ve devlette mevcut bulunmazsa, meydan-ı harbi kazanamaz, demişler. [812/23]
4463. Harpten çıkmışa döndü, derler. [812/38]
4464. Harpten korkan kadındır. [812/46]
4465. Harpten yüz çevirmek, helal olmaz, buyurulmuştur. [813/09]
4466. Hars-ı millî, alamet-i hırs-ı millîdir, kendini gösterir. [813/12]
4467. Harsız gül olmaz, ah u zarsız cebel olmaz. [851/16]
4468. Harsız gül olmaz, hımar ve hamyâzesiz zevk-i emel olmaz. [851/17]
4469. Has bahçe seyrine gider. [852/09]
4470. Has bahçede, gül devşirir. [852/08]
4471. Has dur ! Selam dur ! Öğrenmekle kişi hemen asker sayılmaz. [852/12]
4472. Has harsız, baş yaramaz. [851/19]
4473. Has köylü, malum soylu. [852/06]
4474. Has ol, halis ol; herkese muhlis ol. [852/11]
4475. Has olan halas olur. [851/21]
4476. Has Türk, has asker! [851/20]
4477. Has, âmmdan sonra gelirse itibar hastır. [852/01]
4478. Hasan, Hüseyin aşkına! [816/05]
4479. Hasbetenallah dinle, hasbelinsaniye anla, derler. [814/05]
4480. Hasbetenallah söz dinlemek gerek, derler. [814/04]
4481. Hasbetenallah, iş görmek, er adamın kârıdır, ivaz ile iş görmek, her adamın kârıdır, derler. [814/03]
4482. Hased olanlar, kendisi evc-i âlâya çıktığı hâlde, ihvanının daima güç belaya giriftar olmasını ister. [815/16]
4483. Hasedin gözü doymaz ama toprak doyurur, demişler. [815/23]
4484. Hasedin özü doyar gözü doymaz. [815/24]
4485. Haseki ağaya, haseki kadın. [852/07]
4486. Hasenâ, müstesna, derler. [816/04]
4487. Hasene ile seyyie fiili, mükâfat, mücazatta, beraber olmaz. [816/06]
4488. Hasep nedir? diye soranlara: “Sizin güzel huylu olanlarınız, hasep cihetiyle efdallerinizdir, demişler. [814/08]
4489. Hasep, nesep aranılır amma hasepten nesepten evvel aranılacak şey, güzel huydur, derler. [814/06]
4490. Haset adamdan merhamet umma. [814/31]
4491. Haset adamın hayatı (ömrü) mihnetle geçer. [814/20]
4492. Haset bir sehab-ı kesiftir ki hasuda karşısında bulunan hasmın liyakatini görmeye hail olur. [815/17]
4493. Haset daima hayattadır, sahibini hayattan mihnetle mahrum eder. [814/23]

4494. Haset eden kişi mahrum kalır. [815/01]
4495. Haset gözüne toprak, fesat gözüne mızrak, kör gözüne yaprak, kel başına altın baş tarak, derler. [814/37]
4496. Haset hissi, ahlak-ı haseneyi bozar, külliye ifsat eder ve her türlü musibete insanı müstait kılar, deva-nâ-pezîr illet-i tabîyedir. Hafazanallah... [814/13]
4497. Haset insandan merhamet ummak, şeytandan imdat ummaya benzer. [814/32]
4498. Haset kalp, adûv-i lütuf ile olmaz zail, sengde muzmer olan ateşe ab atmaz eseri. [815/05]
4499. Haset kalp, adûv-i lütufla zail olmaz. [815/04]
4500. Haset kibir ve nahvetten doğar. [814/18]
4501. Haset kişi her şeyi kabul eder, ancak hakkı ve adaleti kabul etmez, derler ki mücerrep ve müspttir. [814/29]
4502. Haset kişi, hakkı görmez, görse de tasdik etmez zira hasettir; haset ise şeytanlık halkı red hakkı tanımaz, asidir, demişlerdir. [814/16]
4503. Haset kişiler her şey bana olsun, âleme olmasın, derler. [815/10]
4504. Haset kişiler kendi kusurunu görmezler, başkasının kusurunu arar, sorarlar, derler. [815/07]
4505. Haset kişiler kendisini bilgiç, âlemi kör sersem ürgeç zannederler, demişler. [815/02]
4506. Haset kişiler, âlemde olmasın, hep ben de olsun sevdasındırlar, demişler. [815/03]
4507. Haset kişiler, her şey bende olsun, başkasında olmasın sevdasını güderler, demişlerdir. [815/12]
4508. Haset kişiler, her şeyi kendine layık görür, başkasına layık göremezler. [815/14]
4509. Haset kişiler, kendini herkesten ziyade muhterem saymak ister, derler. [815/09]
4510. Haset olanlar kimseye iyilik olduğunu istemez! [815/18]
4511. Haset olanlar, hep rakibinden bahsedermiş, derler. [815/25]
4512. Haset olanlar, kimsenin güldüğü, olduğunu istemez. [814/26]
4513. Haset olanları ilzam mümkün değildir, derler. [815/15]
4514. Haset ölmez, sahibini öldürür. [814/27]
4515. Haset rızka manidir, demişler. [814/12]
4516. Haset, ameli yakar. [814/11]
4517. Haset, bir manevî tefriktir iltâf-ı mevlaya. [815/22]
4518. Haset, can çıkmayınca cesetten çıkmaz, yılanı benzer. [814/24]
4519. Haset, cehilden doğar, kanaat cibilliyeten. [814/33]
4520. Haset, devası bulunmaz illettir, derler. [814/14]
4521. Haset, fesat kişi en bedbaht adam sayılır. [814/19]
4522. Haset, fesata ön ayaktır, demişler. [814/38]
4523. Haset, haram fiildir, haset eden her şeyden mahrum kalır. [814/30]
4524. Haset, kalbi karartır, ahlakı ifsat eder, bir azab-ı maddî ve manevidir ki sahibi iflah olmaz. [815/21]
4525. Haset, kalbi karartır, hırsı arttırır, bir azap-ı manevidir. [814/34]

4526. Haset, mucib-i fesattır. [815/11]
4527. Haset, nefse sarılan yılanı benzer ki can çıkmayınca haset, cesetten çıkmaz. [814/25]
4528. Hasetçi ile fesatçı, bir arada bulununca ya ateş suya ya su ateşe. [815/27]
4529. Hasetçi ölür, haset ölmez. [814/22]
4530. Hasetçiler hasis olur, derler. [814/10]
4531. Hasetçilerin gözü demiri eritir, taşı çatlatır. [814/36]
4532. Hasetçilik tıynet bozukluğundan ve su-yi ahlaktandır; zira haset edenler, ekser hâlde yalan, iftiraya meyyaldirler, yani hâsit haris olanlar, ekser hâlde yalan ile, iğfale meyyaldirler, demişler. [814/09]
4533. Hasetçinin gözü, yumurta değil değirmen taşını patlatır. [815/20]
4534. Hasetçinin gözüne, komşu tavuğu kaz görünür. [815/08]
4535. Hasetçinin gözünü toprak doyurur, fesatçının gözünü mızrak doyurur. [814/35]
4536. Hasetlerin şerrini, sabır helak eyler. [814/28]
4537. Hasetlik ile hırs, fesatlık ile nifak; hisset ile zillet ve tamah illetleri asla iflah ve şifa ve ıslah ve deva kabul etmez, bir illet-i tabiiyelerdir ki insanı ancak tabut ve teneşiriyle beraber gider demişler. [Teninde gelen; teneşirinde gider.] derler. [814/39]
4538. Hasetlik insanın gözüne çekilen kara perdedir! [815/19]
4539. Hasetlik tahsil-i ilim için caizdir, ancak zımnında kötülük etmemek şartıyla. [815/06]
4540. Hasetlik, şeytan illeti, şeytan amelidir, demişler. [814/15]
4541. Hasetlik, şeytan yadigâridir. [814/17]
4542. Hasetten beter bela olmaz. [814/21]
4543. Hasetten fesat doğar, fesattan kesat. [815/13]
4544. Hasılsız hayrat çeşmesi elbette akamaz. [804/33]
4545. Hasılsız hayrat çeşmesi yaptırmak ister. [804/34]
4546. Hasılsız sarfiyat nerede görülmüş? [804/32]
4547. Hasılı ile mahsulu makbul olan ağaçlar, ceviz ile kestanedir, demişler. [804/27]
4548. Hasılı ile mahsulü makbul olan, mahlukat, mahsulat, daima helal mina'llâh makbul-ı âlemdir, kimse ondan müstağni değildir. [804/31]
4549. Hasıl-ı kelam, muhassal-ı meram, öyle. [804/25]
4550. Hasıl-ı kelam, netice-yi meram, bu dünyada ne yapsan ne iş tutsan huzur-ı kalp ve rahat yok vesselam. Hâlbuki herkes huzur-ı kalp. [804/26]
4551. Hasılı tahsil, malumu ilam kabilindendir, demişler. [804/28]
4552. Hasılı tahsile çalışmak sa'-yı abestir. [804/29]
4553. Hasılı, mahsulüne benzemeyen incir ağacıdır, derler. [804/30]
4554. Hasım, hasette olsa hep [...] = hâsım, hasm olmaz; hasm, hâsım olmaz, demişler. [851/22]
4555. Hasım, hasma gazel okumaz. [863/17]
4556. Hasımdan sakın karınca ise de. [863/20]
4557. Hasın hukuku, âmmin hukukuna tekaddüm edemez. [852/10]
4558. Hasır altı etmişler. [816/17]

4559. Hasır altına gitmiş. [816/18]
4560. Hasır eskitti. [816/19]
4561. Hasır ovalarında gezer, derler. [816/16]
4562. Hasır yansa tüh demez. [816/20]
4563. Hâsid ile haris bir yere sığsa da birbiriyle geçinemezler, demişler. [804/05]
4564. Hâsid kimseler zahîrî, bâtînî daima rakibinin ölmesini dilermiş, dermiş ki ben öleceğime benden evvel tek. [804/18]
4565. Hâsid mahrumdur. [804/10]
4566. Hâsid olanlardan sakınmak gerek. [804/08]
4567. Hâsid ölür ancak hırsından ölür, derler; yani hâsidin eceline sebep ancak kendi hasedi ve hırsı şiddeti. [804/19]
4568. Hâsid, fâsid bir yaydan gelir, bir yaydan çıkar. [804/07]
4569. Hâsid, her ne kadar hüner gösterse de sonunda yine ebter ve nadan olduğunu da gösterse gerekir. [804/04]
4570. Hâsid, mahsuddan hoşnut olamaz. [804/14]
4571. Hâsid, yılanı benzer ki sözü hep yalana benzer. Haris, kurda benzer, kurnaz olur; ne özü doyar ne gözü doyar. Huyundan geçmiş, demişler. [804/03]
4572. Hâsidden şefaât umma. [804/13]
4573. Hâside mahsudu -rakibi- galip gelince hâsidin yüzü sararır, dudağı morarır, dudağını büzer; mahsud mağlup olunca yüzü kararır, gözünü süzer, demişler. [804/15]
4574. Hâsidin derdi düşüncesi daima rakibine galebe çalmak sevdasıdır, derler. [804/17]
4575. Hâsidin gözü taşı çatlatır, harisin sözü baş patlatır, derler. [804/09]
4576. Hâsidin hasedi kalbini karartır, gözüne perde indirir. [804/12]
4577. Hâsidin hasedi kendi amelini yakar. [804/06]
4578. Hâsidlik hulkî ve tabîi bir illet, irsî hastalıktır, demişler. [804/11]
4579. Hasip nesip adamlardan zarar gelmez, derler. [814/07]
4580. Hasis bayırır, çanağı bayırmaz büyümez kapısına bir yoksul gelse bir yoksulu doyuramaz, derler. [862/47]
4581. Hasis eli değmekten akçeyi nereden bulursun? [862/35]
4582. Hasis mirasçının hazinedarıdır, demişler. [863/01]
4583. Hasis oğlu hasis! [862/33]
4584. Hasis, habisten ne alır; yel, kayadan ne alır? Hiç, derler. [862/40]
4585. Hasis, kasîs bir baptan gelir. [862/30]
4586. Hasisi, kân-ı kerem mi sandın? [862/28]
4587. Hasisin birisi Nasreddin Hoca merhuma der: “Parayı sen de sever misin?” demesiyle “Hasislere muhtaç etmesin için sevsem de yeri vardır.” demiş. [863/02]
4588. Hasisin cebi bayırır, çanağı bayırmaz, derler. [862/38]
4589. Hasisin eli, titrete olur. [862/31]
4590. Hasisin kalbi, demirden pek; yüzü buzdan soğuk, taştan katıdır, derler. [862/44]
4591. Hasisin kazandığı malı, sevmediği adamları yer. [862/37]
4592. Hasisin malı ya hasıma ya kasame kalır. [862/46]

4593. Hasisin malı, müsrife kamet olur, derler. [862/42]
4594. Hasisin nazarı değdi, cürmünün bereketi gitti, derler. [862/43]
4595. Hasisin nazarı ile malın bereketi gibidir. [862/29]
4596. Hasisin nazarı, tez değer. [862/27]
4597. Hasisin özü doyar, gözü doymaz, derler. [862/36]
4598. Hasisin sırtını bit yer, kazandığını it yer, derler. [862/34]
4599. Hasislerden semâhat me'mul etmeyiniz; teşnegân-ı âb için ateşten su yoktur. [862/45]
4600. Hasisten hacet istemek buzdan soğuktur, demişler. [862/32]
4601. Hasisten mal alma, haram olur; hırsız evinden yemek yeme, haram olur, derler. [862/39]
4602. Hasisten mal alsan ya suya ya ateşe! [862/41]
4603. Hasisten merhamet ummak, kasîsten müslümanlık ummaya, derler. [862/48]
4604. Hasma bırakılan meydan yürekli olur, bundan artık olmaz, demişler. [863/19]
4605. Hasma iltizam, sükût; dostu licam, öğüttür. [863/13]
4606. Hasma sükut, dostu öğüt gerek. [863/10]
4607. Hasımı ilzam için iki tarık yol vardır: Biri sözle, diğeri sükûtladır, demişler. [863/08]
4608. Hasımı ilzam için sükût etmek gerek. [863/06]
4609. Hasımı ilzam için sükût gerek, dostu ilzam için öğüt gerek. [863/07]
4610. Hasmin başına gül takılmaz. [863/11]
4611. Hasmin Bursa'ya gitti. [863/12]
4612. Hasmin karınca da olsa ayağını merdane bas, demişler. [863/16]
4613. Hasmin karınca da olsa yine merdane tak ancak gerek. [863/15]
4614. Hasmin mekr ve âline aldanma, ayağını merdane al. [863/05]
4615. Hasmin semtine karşı sükût etmek, hasma sitem sayılır. [863/09]
4616. Hasmin sitemin anlamama, hasma sitemdir. [863/18]
4617. Hasmin sitemin anlamamak hasma sitemdir. [863/04]
4618. Hasmini, hısmını ayırt et. [863/14]
4619. Hasret hasrete kavuştu, hak murada erişti, derler. [815/33]
4620. Hasret mi kaldılar. [815/32]
4621. Hasret ü hırmana düşmemek dilersen, dünya ve mâfihâdan ümit ve tamahını kes, demişler. [815/34]
4622. Hasret yüzüyle, dünya gözüyle görüşmek hak nasip eyleye! [815/28]
4623. Hasret yüzüyle. [815/30]
4624. Hasret, kıyamete kaldı. [815/36]
4625. Hasreti, hasrete kavuşturmak sevaptır, derler. [815/37]
4626. Hasretlik mahşere kaldı. [815/29]
4627. Hasretlik ta kıyamete dek kaldı, dese. [815/31]
4628. Hasretlik, zor şeydir. [815/35]
4629. Hasrı, kasrı tutuştu. [816/21]

4630. Hasta ana, hasta (malul) babadan sağlam çocuk doğmaz, demişler. [861/30]
4631. Hasta bakmaktan, hasta olmak yeğdir. [862/24]
4632. Hasta düşmeyince insan, sağlığının kadrini bilmez, derler. [862/05]
4633. Hasta hatırı soranlar için ecir vardır. [862/12]
4634. Hasta hindi gibi burnunu sakıttı , derler. [862/19]
4635. Hasta ol benim için, öleyim senin için. [862/04]
4636. Hasta ol, sağ ol; tek namerde muhtaç olma. [861/18]
4637. Hasta olmayan, hastanın hâlini bilmez. [861/19]
4638. Hasta olmayan, sıhhatin kadrini bilmez. [861/24]
4639. Hasta öldü, hekim daha yeni geliyor, demiş. [861/31]
4640. Hasta öldükten sonra gelen hekime, ayak ücreti verilmez. [862/01]
4641. Hasta öldükten sonra gelen ilacı, hekimin kendi için, demiş. [861/32]
4642. Hasta rüyasını hemen tabire kalkışma. [862/06]
4643. Hasta sağ kalırsa hekime karşı gelir. [862/22]
4644. Hasta sözü gibi kesik kesik söyler. [862/13]
4645. Hasta sözü sekteli olur, bazılara nükteli olur, demişler. [862/16]
4646. Hasta sözüyle amel olmaz, kaynana sözüyle emel bitmez. [862/15]
4647. Hasta sözüyle amel olmaz. [862/14]
4648. Hasta, can kaydında; hekim, ücret talebinde. [862/07]
4649. Hasta, derdine deva ister; âşık, başına sevda ister. [861/25]
4650. Hasta, derdine devadan gayrı şey istemez, demişler. [861/27]
4651. Hasta, hekime muhtaç; hekîm, hastaya muhtaç, demiş. [862/26]
4652. Hasta, kadrini sağ bilmez; aç, kadrini tok bilmez, derler. [861/29]
4653. Hasta, ne kadar canından ümit kesse de devadan hazzeder. [861/23]
4654. Hastalığın önünü al. [862/23]
4655. Hastalık bedende ise can da oradadır. [862/18]
4656. Hastalık var, sağlık var; her şeyde ihtiyatlı bulunmak var, derler. [861/21]
4657. Hastalık, sağlık bizim için. [861/26]
4658. Hastalık, sağlık, insan için ve çürük kuvvetine mağrur olma ki emraz seni takip eder. [861/22]
4659. Hastalık, sağlık, insan için; idbar, ikbal de insan içindir, derler. [862/11]
4660. Hastanın başı ucunda eceli söyleşenlere benzedi. [862/20]
4661. Hastanın başı ucunda ölümde bahs olunmaz, derler. [862/02]
4662. Hastanın hatırını sor, malını sorma. [862/09]
4663. Hastanın malını alma, gönlünü al. [862/10]
4664. Hastaya Allahı yürekte taşımak gerek. [863/03]
4665. Hastaya döşek sorulmaz. [861/28]
4666. Hastaya hatır sormak için bu biber turşusu götürülmez ya! [862/08]
4667. Hastaya naz etmek hekime yakışmaz. [862/25]

4668. Hastaya, hekimin sözü deva gelir, demişler. [862/03]
4669. Hastayı buza, âşığı söze yollamamalıdır. [862/21]
4670. Haste-yi mesmume mâr-ı ef'îden olmaz ilaç. [861/20]
4671. Hâşâ demekle o
4672. Hâşâ, sümme hâşâ! “Ben neyim?” abd-i acz. [804/20]
4673. Haşarıdır. [804/23]
4674. Haşarıdır. [816/09]
4675. Haşarılığı dünkü buzağı ne bilsin, bu öküzden öğrenmiştir; onun için suç öküzündür, demiş. [804/24]
4676. Haşır neşir oldular. [816/10]
4677. Haşır neşir olunca dek-i cenk etmek ister, demiş. [816/11]
4678. Haşiv söz, taşmış fikirden doğar. [816/15]
4679. Haşiv sözden hikmet aranmaz. [816/13]
4680. Haşiv sözden, dili sakınmak gerek. [816/14]
4681. Haşmet, hışmet bir baktan, demiş. [804/16]
4682. Haşmet, şevket, padişahlara mahsus. [816/12]
4683. Hata benden -af- atâ senden; kul hatasız, padişah -sultan- atâsız olmaz. Tövbe sultanım! demiş. [863/30]
4684. Hata benden, atâ senden, demişler. [863/31]
4685. Hata bizden ise atâ da sizden, demiş. [863/27]
4686. Hata bizden, af bizden. [863/26]
4687. Hatab, Ebû Leheb taşır. [819/02]
4688. Hatasız adam olmaz. [863/21]
4689. Hatasız insan olmaz, hatemsiz Süleyman. [863/22]
4690. Hatasız insan olmaz, kuyruksuz hayvan. [863/23]
4691. Hatasız kul olmaz, ateşsiz kül. [863/24]
4692. Hatasız kul olmaz, tövbe sultanım! [863/25]
4693. Hatasız lakırdı, takırtı olmaz. [863/28]
4694. Hataya hük-m-i kaza, derler. [863/29]
4695. Hatâyî halkı vaktinde meşhurdur. [869/04]
4696. Hâtem-i sihir, dünyayı parmağında döndürür. [851/05]
4697. Hâtem-i Süleyman'ı parmağında taşır. [858/27]
4698. Hâtem-i Süleymanı , parmağında taşır. [851/06]
4699. Hâtem-i Tâî namı, kuru bir hikayettir, demiş. [851/02]
4700. Hâtem-i Taî namını tayy eyledi, demiş. [851/03]
4701. Hâtem-i Tâî namını, namı geçti. [851/01]
4702. Hâtem-i Tâî, sabittir. [851/04]
4703. Hâtemsiz Süleyman olmaz. [851/07]
4704. Hâtemsiz Süleyman, Süleyman değil. [851/08]
4705. Haten hoten, eski yurt, eski vatan! [869/03]

4706. Hatır benze toz konmasın sakın! [853/13]
4707. Hatır bul, tek hatır bulandırma. [853/15]
4708. Hatır gönül uçacak. [853/03]
4709. Hatır için çiğ tavuk bile yenir. [853/22]
4710. Hatır için daima çiğ tavuk yenilmez. [852/18]
4711. Hatır için devlet, millet sofrasında çiğ tavuk yenmez, demişler. [852/27]
4712. Hatır için her daim çiğ tavuk yenmez. [853/20]
4713. Hatır için, hatır için amma hiç Allah için demediniz? demiş. [852/22]
4714. Hatır kırmak çocuk oyuncağı mı sandın? [853/10]
4715. Hatır kırmak kolay; amma hatır yapmak güç. [853/09]
4716. Hatır nişanıdır. [852/23]
4717. Hatır saymak da mı yok? [853/02]
4718. Hatır yapmak ne kadar sevap ise hatır yıkmak da o kadar günahtır. [853/08]
4719. Hatır yapmak, kabe yapmak kadar tevabidir, demiştir. [852/13]
4720. Hatır yapmaya say et; fakat hatır yıkma. [852/14]
4721. Hatır yıkmak, Kâbe yıkmak gibidir. [853/29]
4722. Hatır, fâtıra geldi. [853/23]
4723. Hatır, hatır amma hiçbir hatırı sormadınız? [853/01]
4724. Hatır, kalsa kalsın; tek görüşmeye yüz, yürümeye yol kalsın. [853/18]
4725. Hatıra dokunur latifeden kaçınmak gerek. [853/07]
4726. Hatıra gelen başa gelmesin. [853/27]
4727. Hatıra gelen, başa gelecek olsa... [853/28]
4728. Hatıra gelen, başa gelir. [852/16]
4729. Hatıra gelen, karşılayıp gelir. [852/15]
4730. Hatıra geleni söylemek, hamakattır. [853/26]
4731. Hatıra gönle bakmak gerek, vıran gönlü yapmak gerek. [852/25]
4732. Hatıra hizmet iyidir; amma katır yükü kadar olmasa, demiş. [853/24]
4733. Hatıra riayet etmeli; amma her hatırın hatırı değil. [853/11]
4734. Hatıra riayet iki taraftan gerek. [853/06]
4735. Hatıra riayeti, hatıra hizmet eden bilir. [853/12]
4736. Hatıra, gönle bakmaz. [853/04]
4737. Hatır-ı âşık gibi eser binadan sad merhale devr eylediler, demiş. [853/19]
4738. Hatırı sayılır fasıklardandır. [852/19]
4739. Hatırı sayılır münafıklardandır. [852/20]
4740. Hatır-ı yarana dokunacak sözden sakınmak gerek. [853/05]
4741. Hatırım için bir daha, der hep. [853/21]
4742. Hatırıma gelen, karşıma çıktı, derler. [852/17]
4743. Hatırın kalsa kalsın, tek söz kalmasın, derler. [853/17]
4744. Hatırın kalsın, heman yol kalmasın. [852/21]

4745. Hatırına toz kondurmak istemeyen, hatırşinas olur. [853/16]
4746. Hatırına toz kondurmaz. [853/14]
4747. Hatırında hatt-ı nişanı olup kaldı. [852/24]
4748. Hatırsın hayalim çeşm-i nazar hayalin. [853/25]
4749. Hatip kılıcı gibi gösteriş içindir. [864/11]
4750. Hatmetti. [858/26]
4751. Hatmi çiçeği gibi. [819/01]
4752. Hatmi çiçeği gibi. [859/01]
4753. Hattat-ı hamedanî gibi parmağından bal mumu eksik olmaz, demiş. [864/06]
4754. Hatt-ı bi-‘ivec sahra-yı bi-‘ivec. [863/34]
4755. Hatt-ı hâtem = tatbik-i hat, hâtem kaidesi, izhar-ı hak ve adalet bir vesile-yi hasenedir, demişler. [864/09]
4756. Hatt-ı hâtem davası gibi, derler. [863/33]
4757. Hatt-ı hümayun geri dönmez, demişler. [863/32]
4758. Hatt-ı hümayun gibi el üstünde gezer, derler. [864/10]
4759. Hatt-ı İmâd ’a çalışır gibi özenir, derler. [864/02]
4760. Hatt-ı İmâd değil a! Özenirsin. [864/03]
4761. Hatt-ı İmâd ile mantık aldır. [864/01]
4762. Hatt-ı İmâd olacak değil a! [864/04]
4763. Hatt-ı insan, aynıyla tab-ı âdemîyandır. [864/07]
4764. Hatt-ı rahatım davası, davanın anası, babası kabilinden güç ve müşküldür, derler. [858/04]
4765. Hatt-ı reyhanî, hatt-ı divanî makbul hatlardır, derler. [864/05]
4766. Hatt-ı Yakutî, Müsta‘сімî gibi. [864/08]
4767. Hatun hatuncuk. [851/10]
4768. Hatuna mal verme, kâl verir. [851/09]
4769. Havas-ı hamsesiz insan yaşayamaz. Havas-ı hamse-yi zahire: Görmek, işitmek, tatmak, koklamak, tutmaktan ibaret beş hamse yani duygudur. Bunları kuvva-yı hamse-yi zahire namıyla da tarifler beyan ederler. Havas-ı hamse-yi bâtne: Hafıza, muhayyele müdrike, vehmiye, hâkimeden ibaret beş hiss-i dahili yani duygudur. Cihetleri de kuvve-yi hamse-yi bâtne namları da tarif ve beyan ederler. [832/09]
4770. Havas-ı hamse-yi zahire ve havas-ı hamse-yi bâtına, ser-hikmet, vahdaniyet-i ilahînin en büyüğüdür, demişler. [832/10]
4771. Havas-ı hamse-yi zahire ve havas-ı hamse-yi bâtineden hiçbirisinin noksanlığı Cenabıhak göstermesin; zira ef‘al ve amal-i beşerin cümlesi onların vücuduyla kaimdir, demişler. [832/08]
4772. Havâyic-i zaruriye, ihtiyaçtan sayılır, havâyic-i gayr-i zaruriye israftan sayılır, demişler. [832/06]
4773. Havâyic-i zaruriyesinden mâdüt olmayan her türlü israfın neticesi insanı gam-gin ve enduh-nâk eder. [832/07]
4774. Havı dökülmüş benzedi. [857/22]
4775. Havlusu hamam havlusu. [857/23]

4776. Havsalası almaz. [832/05]
4777. Havsalaya sığmaz, muammadır. [832/04]
4778. Havva, anamız; Âdem, atamız; yoktur ötesinde ne anamız, ne atamız, demiş. [832/03]
4779. Havyar hanına döndü. [857/20]
4780. Havyar, balık yumurtası. [857/21]
4781. Hayâ, hicap, perde-yi namus-i hayattır, demişler. [832/12]
4782. Hayâ, imandandır. [832/13]
4783. Hayâ, insanların namus perdesidir, hayâ olmazsa namus da olmaz. [832/22]
4784. Hayâ, ref^û ü belaya sebeptir. [832/23]
4785. Hayal delisi, derler. [868/32]
4786. Hayal -hülya- fikrin tortusudur ki esasen fikrin altında durur, bazen üstüne çıkar; eğer fikrin üstünde durursa öyle kimseler ekseriyetle hayalperver olurlar, derler. [868/44]
4787. Hayal ile cenkte zafer olmaz, hayal ile denge mal gerekmez. [868/30]
4788. Hayal ile cenkte zafer olmaz. [868/31]
4789. Hayal ile devlete, zenginliğe ermek sıcak günde huylarda oynayan sağımı -serabı- su zannedip koşmaya başlar, demişler. [868/45]
4790. Hayal ile mal bulunmaz, hizmet ile bulunur. [868/33]
4791. Hayal ile ömür geçirmek hata ettirir, hata gaflet üstüne gaflettir; zira dünyaya niçin geldiğini, kendisinin ne olduğunu bilmemek demektir, demişler. [868/34]
4792. Hayal ile ömür geçirmek, hayal gibi geçirmektir, derler. [868/35]
4793. Hayal ile ömür telef etmek hayali, hakikat; muhali, mümkün zannetmek demektir, demişler. [868/46]
4794. Hayal ile zerre kemale erişilmez, akıl ve ilm ve idrake baht ,talih kader ve tedbirle erişilir. [868/20]
4795. Hayal perdesi gibi. [868/38]
4796. Hayal peşinden koşar hep. [868/40]
4797. Hayal sandığın vakit olur, hakikat olur, derler. [868/03]
4798. Hayal şairlerin sermayesidir, derler. [868/14]
4799. Hayal, fakara eceline sebeptir, derler. [868/37]
4800. Hayal, fukaranın mumunu değil, mum gibi ömrünü bile tüketir. [868/36]
4801. Hayal, hakikat önüne geçen yel gibidir, derler. [868/05]
4802. Hayal, hamdır, (hayali, hayal-i hamdır) derler. [868/22]
4803. Hayal, her ne vakitte olsa hayaldir. [868/25]
4804. Hayal, hülya gerçi mevhum bir tasavvurdur, kuruntudur; fakat ancak, idrak-i hakayıktan gelen füturu hayalat tadil eder, demişler. [868/01]
4805. Hayal, meyal. = Hayal, hakikat rehberidir, derler. [868/12]
4806. Hayal, muhal ile uğraşma. [868/23]
4807. Hayal, muhalden çıkar imkân hakikat olsa. [868/19]
4808. Hayal, muhalden çıkar zımnında hakikat olursa, demişler. [868/21]

4809. Hayal, şairin kuruntusu; cahilin yürek buruntusudur, derler. [868/26]
4810. Hayal-i ham ile yola çıkılmaz, demişler [868/29]
4811. Hayal-i ham, hayal muhal ile iş tutulmaz, yola çıkılmaz. Her şeyin vücudu, hakikate bağlıdır. [868/28]
4812. Hayali kuvvetli olan, şair olur, derler. [868/13]
4813. Hayal-i maksuda ermek için, ömr-i Nuh, sabr-ı Eyüp, tarik-i müstakim kasr ister, demiş. [868/39]
4814. Hayalsiz kimse olmaz, az ve çok herkeste hayal vardır, demişler. Onun için demişlerdir ki idrak-i hakayıktan zihne gelen füturu hayalat tadil eder. [868/18]
4815. Hayâsı olan kulda sur, hüdada sur. [832/16]
4816. Hayâsı olmayan dilber, kokusuz çiçeğe benzer; hayâsı olan dilber, her yerde gelin, rehber, şehir, demiş. [832/15]
4817. Hayâsız insandan, şefaât umma. [832/20]
4818. Hayâsız kadın, ateşten gömlek. [832/21]
4819. Hayâsız kadın, hayyeye (yılana) benzer. [832/19]
4820. Hayâsız yüz kızarmaz, mayasız hamur... [832/17]
4821. Hayâsız, gömleksiz ten gibidir. [833/03]
4822. Hayâsız, hakikatsiz. [832/14]
4823. Hayâsız, kurumlu kazana benzer. [833/02]
4824. Hayâsız, yüz­süz, perdesiz, pirsiz. [832/18]
4825. Hayâsızlardan sakınmak gerek. [833/01]
4826. Hayâsızlık, kabuğu sıyırmış ağaca benzer. [833/04]
4827. Hayat azizdir, maksatsız sebepsiz heder ve itlafı memnudur, vebaldır, dünya ve ahiret mucib-i sualıdır. [809/18]
4828. Hayat ile memat arasında can çekişiyor, hâlâ hıdırlıktan dem vurur . [833/18]
4829. Hayat ile memat arasında gezen marazdır. [833/19]
4830. Hayat maceraya benzer ki cereyanı bir gün olur, münkatı olur. [833/14]
4831. Hayat memat aynaya benzer. [833/10]
4832. Hayat memat bizim için. [833/09]
4833. Hayat olsun, derler. [833/24]
4834. Hayat say ve amel içindir, demişler. [833/08]
4835. Hayat, âlemin hayatıdır. [833/16]
4836. Hayat, hakk-ı hayat, yaşamak içindir; yaşamak, hayatı, hayatla müdafaa etmektir, demişler. [833/35]
4837. Hayat, hayatı tevlit eder; memat, mematı teksir eder, demişler. [833/31]
4838. Hayat, her şeyde şarttır. [833/28]
4839. Hayat, her şeyden azizdir; kadrini bilmek gerek. Hayat azizdir, memat-ı lezizdir. İla ahirihi... [833/33]
4840. Hayat, her şeyden mukaddemdir, derler. [833/21]
4841. Hayat, her şeyden mukaddes ve mukaddemdir kadri, kıymetini bilmek gerektir; zira her şeyin husulünü, hayatın hüccet ve selametine muvakkattir, demişler. [833/34]

4842. Hayat, memat meselesinde bahis kismete değil, kadere ittikâ edilmelidir. [833/30]
4843. Hayat, sıhhatle kaimdir, demişler. [833/29]
4844. Hayat; maddî, manevî iki kısma ayrılmıştır: Hayat-ı manevî içinde itminan-ı tab ve efkârın dahi bir nimet olduğu bütün ukalanın müsellemidir. [833/07]
4845. Hayat-ı bahrin sahil-i payanı var sanma. [833/17]
4846. Hayat-ı beşerin vazifesi nedir? sualine cevap: “Bu kubbede bir hoş seda bırakmaktır.” demişler. [833/23]
4847. Hayatı bilasebep şerri heder etmek şeran memnu ve mezmumdur, demişler. [809/17]
4848. Hayat-ı câvidanî, ihtilafına hayat-ı bahş olacak asar terk etmekledir. [833/22]
4849. Hayat-ı câvidanî, ölümünden (ölümünüzden) evvel ölmektir, demiş. [833/20]
4850. Hayat-ı dünya hâli ve gururdan ibarettir, demişler. [833/06]
4851. Hayat-ı dünya, bir hareket-i dâimedir, kimi gelir kimi gider. [833/15]
4852. Hayat-ı insanî ile hayat-ı hayvanî gerçi bir değil demişler. [809/16]
4853. Hayat-ı sıhhat her şeyde şarttır keza feyz olup da huzur-ı kalîle yaşamak, zengin olup da bin debdebe ile yaşamaktan yeğdir, demişler. [833/28]
4854. Hayatın idamesi, sıhhatin vücuduyla hasıl olur, demişler. [833/13]
4855. Hayatın kadrini bilenler sıhhate hizmet edenlerdir, demişler. [833/25]
4856. Hayatın lezzeti, say ile demişler. [833/05]
4857. Hayatın lezzeti, sohbet ve huzur-ı kalp ve kanaatledir, demişler. [833/26]
4858. Hayatın lezzeti; huzur-ı kalp, inbisat-ı hatır iledir, demişler. [833/27]
4859. Hayatın sıhhati, gönül hoşluğuyla hıfz-ı sıhhati âlemi bilmek ve riayet eylemekledir, demişler. [833/12]
4860. Hayatın sonu memattır. [833/11]
4861. Hayatını -hayat-ı dünyasını- hak yoluna feda etmeyen, hayat-ı câvidan-ı boğaz, demişler. [833/32]
4862. Hayatını müdafaa edemeyen ölmüş sayılır, demişler. [833/36]
4863. Hayatta maddî manevî hukuk, şeref, zevk, ziynet vardır, demişler. [809/19]
4864. Haydarhaneden çıkmış, kalenderhâneye gider. [834/07]
4865. Haydar-ı kerrar. [834/08]
4866. Haydarîler gibi folluk halkasın kulağında taşır. [834/03]
4867. Haydarîler gibi kulağıma kulluk halkasını taktım, demiş. [834/06]
4868. Haydarîye bahyinde gezer. [834/04]
4869. Haydarîye kılığında elfiye biçiminde gezer. [834/05]
4870. Hayır dile işine, hayır gelsin başına. [866/11]
4871. Hayır düşün işine, hayır gelsin başına. [867/09]
4872. Hayır eyle, şer eyleme. [867/11]
4873. Hayır işle, hayır dua ile ansınlar, demişler. [867/24]
4874. Hayır kalesinden haber verir. [868/15]
4875. Hayır mukaddem ey habib-i nîk-fal! [866/31]
4876. Hayır mukaddem ola, derler. [866/30]

4877. Hayır nedir, şer nedir bilmeyiz, demiş. [866/33]
4878. Hayır nedir, şer nedir sualine karşı cevap verilir. [866/35]
4879. Hayır olsun fikrin, tek olsun zikrin, demişler. [867/13]
4880. Hayır, başına değsin, derler. [867/19]
4881. Hayır, hayırdır; şer, şerdir. Hayır, şer; şer, hayır olmaz. [866/34]
4882. Hayır, şer Allah'a racidir. [866/14]
4883. Hayır, şer minallah. [866/13]
4884. Hayırdan şer, şerden hayır olmaz, demişler. [866/36]
4885. Hayırhah olanlar mesut sayılır, demişler. [867/26]
4886. Hayırlı adamı herkes hayır dua ile anar, derler. [867/25]
4887. Hayırlı amel, mal olsun, menal olsun; hayırlı işe dönsün, derler. [867/10]
4888. Hayırlı at, sahibini yıkmaz. [866/27]
4889. Hayırlı babanın hayırsız evladı. [866/08]
4890. Hayırlı evlat anaya babaya küsmez, demişler. [867/01]
4891. Hayırlı evlat şan gösterir, hayırsız evlat kan. [867/04]
4892. Hayırlı evlat, anaya babaya küsmez; bıçak, kendi kendini kesmez, derler. [867/02]
4893. Hayırlı evlat, hayırlı mal baştan belli olur. [867/06]
4894. Hayırlı evlat; anasına, babasına hürmet edendir. [866/26]
4895. Hayırlı haber olsun. [866/03]
4896. Hayırlı haber, yatıp kalmaz. [866/09]
4897. Hayırlı haberin müjdesi, ya attır ya hilat, demiş. [866/10]
4898. Hayırlı horoz , hayırlı vakitte öter. [866/22]
4899. Hayırlı iş baştan belli olur, hayırlı evlat beşikte belli olur. [867/08]
4900. Hayırlı iş baştan belli olur, hayırlı mal da baştan belli olur, derler. [867/07]
4901. Hayırlı iş, karşına doğrulup çıkar; hayırlı mal, yüzüne doğrulup bakar, derler. [867/32]
4902. Hayırlı kelim; az kelimeli, çok manalı olur, demişler. [866/25]
4903. Hayırlı köpek, sahibini ısırılmaz. [866/29]
4904. Hayırlı mal karşına gülerek ve pahasını bilerek rast gelir, derler. [867/33]
4905. Hayırlı mal kazaya uğramaz. [866/32]
4906. Hayırlı mal, hak yoluna sarf olunandır. [866/20]
4907. Hayırlı mal, hayırlı şeye sarf olunur. [866/21]
4908. Hayırlı malın bahası kolaylıkla bulunur, hayırsız malın bahası bahane ile bulunur, derler. [867/34]
4909. Hayırlı niyete herkes amin der. [867/23]
4910. Hayırlı rüya olsun. [866/06]
4911. Hayırlı rüya sabaha karşı. [866/07]
4912. Hayırlı söz söyle ki hayır karşına gelsin, hayırlı iş işle ki hayır başına değsin, derler. [867/20]
4913. Hayırlı söz söyle ki hayırlı vakit var, şerli vakit var, derler. [868/04]

4914. Hayırlı söz söylersen karşılığı gelir, hayırsız söylersen başına gelir, demişler. [867/03]
4915. Hayırlı umur, orta umur, hayırsız umur, arta umur. [868/02]
4916. Hayırlı yola kılavuz ol, hayırsız yola yum ağız ol; sükût et. [866/23]
4917. Hayırlı yola kılavuzluk eden, hayrı işleyen gibi ecir ve sevaba nail olur. [866/24]
4918. Hayırlıysa biri gelsin, değilse geri gitsin, derler. [867/31]
4919. Hayırsız [...] doğar derler. [867/27]
4920. Hayırsız adamdan merhamet umulmaz, hayırsız maldan fayda gelmez, derler. [867/15]
4921. Hayırsız ağaç, kökünden kurur, derler. [867/16]
4922. Hayırsız arı, eşek arısı, hayırsız karı da yine eşek karısıdır, derler. [867/28]
4923. Hayırsız evlat gibi ne mum etti ne bal, demiş. [867/30]
4924. Hayırsız evlat kan kusturur, hayırlı evlat şan, şöhret arttırır, derler. [867/05]
4925. Hayırsız hacıyı ya deve tepip öldürür ya harami kesip öldürür. [867/29]
4926. Hayırsız horoz gibi vakitsiz ötme, derler. [866/19]
4927. Hayırsız horoz, vakitsiz öter. [866/16]
4928. Hayırsız kavak gibi, derler. [867/17]
4929. Hayırsız maldan kâr -fayda- umma, derler. [867/12]
4930. Hayırsız malın kârı, alana değil satanadır, derler. [867/14]
4931. Hayırsızın biridir. [866/17]
4932. Hayırsızın hayırsızı; haris, muannit mağrurlardır, demişler. [867/18]
4933. Hayırsızın malından, canından hayır gelmez. [866/18]
4934. Haylaz herif. [809/14]
4935. Haylaz, felah bulmaz. [857/24]
4936. Haylazlık kötü huydur. [809/15]
4937. Hayli bi-ahenk imiş kanun devlet nağmesi, ey müdürler onun bari kulağını burun! demiş. [868/17]
4938. Hayli zamandır, anmam ayının adını, yine anmayayım yarın o ayının adını, demiş. [868/24]
4939. Hayli zamandır, iş çığırından çıkmıştır, demiş. [868/16]
4940. Hayli zormuş deveye hendek atlatmak, deliye meram anlatmak, demiş. [868/27]
4941. Haymana ise söz yok. [835/20]
4942. Haymana Ovası'ndan mı büyük? [835/19]
4943. Haymeden, caymeden anlamaz. [871/18]
4944. Hayra yor ki hayır çıksın. [867/21]
4945. Hayra yorarsan hayır olur, şerre yorarsan şer olur, derler. [867/22]
4946. Hayran hayran seyran eder. [834/14]
4947. Hayrat çeşmesinden su içmiş. [868/06]
4948. Hayreddin hediyesi gibi hayretten hayrete düşürdü, derler. [868/09]
4949. Hayreddin hediyesi hayret vermiş idi, demiş. [868/11]

4950. Hayreddin hediyesi meşhurdur. [868/08]
4951. Hayreddin hediyesi torbaya sığmaz, derler. [868/10]
4952. Hayreddin sen bu dinin hayırlı hadimisin, adını Hayreddin koydum, demiş. [868/07]
4953. Hayret deryasına daldı. [834/15]
4954. Hayret kuyusuna daldı. [834/16]
4955. Hayret, elverdi. [834/10]
4956. Hayret, ender hayret. [834/11]
4957. Hayretinden mum gibi eridi. [834/17]
4958. Hayretinden parmağı ağzında kaldı. [834/13]
4959. Hayretinden parmak ısırdı. [834/12]
4960. Hayrette kaldı, kamu sorh-ı serân. [834/20]
4961. Hayrette kaldı. [834/09]
4962. Hayrette kalmışım neyleyim? Felek-i zalim, baht-ı faidesiz, ümit çok, ömür az! demiş. [834/19]
4963. Hayretteyim neyleyim? Böyle olacağını ne bileyim? Biri beni al der, öbürü al beni der, demiş. [834/18]
4964. Hayrı çıktı. [866/28]
4965. Hayrı seven, hayır işlemek gerek. Yoksa yalnız hayır istemekle hayır işlemeyip, hayrı beklemek kâfi değildir, demişler. [867/35]
4966. Hayrı, şerri Allah'tan görmeli, bilmeli. [866/15]
4967. Hayrı, şerri fark etmek gerek. [866/12]
4968. Hayrola! Bugün sol taraftan kalkmışsın galiba, derler. [866/04]
4969. Hayrola, hayırlı ola! [866/05]
4970. Hayvan açlıktan ölmez, susuzluktan ölür, derler. [835/14]
4971. Hayvan arar, ayağıyla kulağını kaşır. [835/11]
4972. Hayvan azarsa itaatsiz olur, insan azarsa fikirsiz olur, derler. [832/11]
4973. Hayvan da olsa can taşır. [835/07]
4974. Hayvan gibi bir içer hep, derler. [835/02]
4975. Hayvan gibi hep öte suya bakar. [835/03]
4976. Hayvan misali. [835/01]
4977. Hayvan ölür, semeri kalır; insan ölür, eseri kalır. [835/13]
4978. Hayvan, hayvan iken kendisine refik ve melametle bakanı şefkat ve merhamet ile muamele edeni belki bir insan kadar bilir ve tanır; tecrübe etmek gerek, derler. [835/12]
4979. Hayvan, insan kendisi ile seviyesini bilir tanır. [835/15]
4980. Hayvan, insan, hep mahluktur; mahluk, Halikını bilir, ona arz-ı ubudiyet hamd ü senayı mahlukiyet ederek tanır, demişler. [835/06]
4981. Hayvan, yularından; insan, sözünden tanınır, derler. [835/17]
4982. Hayvan, yularıyla bağlanır; insan, sözüyle bağlanır, derler. Hayvan, yularıyla; insan, sözüyle tutulur. Kör şeytan, urganıyla; yalancı münafık, yalanıyla bağlanır, derler. [835/18]

4983. Hayvana azap etmek fayda vermez. [835/09]
4984. Hayvana eziyet, insana zillet olagelmıştır. [835/08]
4985. Hayvanata eza ve hakaret etmek insanlığa layık ve reva değil, belki büyük vebaldır; zira o da insan gibi can taşır, bir mahluk-ı İlahîdir. [835/10]
4986. Hayvanda arıklık, insanda züğürtlük ayıptır. [835/04]
4987. Hayvanın alacası dışında olur, insanın alacası içinde olur. [835/16]
4988. Hayvanın arığı, insanın züğürdü çok bulunur. [835/05]
4989. Hayye ale 's-salâh! Müminler camilere! [834/01]
4990. Hayye ale 's-salâh! dedik. [834/02]
4991. Haz arar, tuz arar, arkasından söz arar, derler. [819/04]
4992. Hazâin-i Mısır'a malik adam gibi kurulur. [861/12]
4993. Hazan oldu, harman oldu. [861/09]
4994. Hazan yaprağı gibi yere döküldüler, demiş. [861/07]
4995. Hazandan gam çeken, baharı bekler. [861/08]
4996. Hazer et fitneden ki keder etmesin. [811/24]
4997. Hazım var, elem yok, demiş. [819/03]
4998. Hazır akçe, hazır bohça , herkesin işine yarar; amma bulunsa demiş. [804/35]
4999. Hazır akçe, hazır laf, hazır yumurta, hazır lof iyi şeylerdir; amma herkes de her yerde bulunmaz, demiş. [804/36]
5000. Hazır basan gibi. [806/09]
5001. Hazır baş ol. [805/13]
5002. Hazır bulmak kolay amma hazırlamak güç, demiş. [805/01]
5003. Hazır bulsa lop yutar, Hızır'ı bulsa külahını kapar, derler. [805/30]
5004. Hazır bulsa lop yutar. [805/29]
5005. Hazır cevaba ne denir. [805/25]
5006. Hazır cevaba söz mü dayanır? [805/22]
5007. Hazır cevaba söz yok. [805/23]
5008. Hazır cevap hazır çuvala benzer. [805/27]
5009. Hazır cevap suale yer bırakmaz. [805/24]
5010. Hazır cevap, hazır çorap gibidir, derler. [805/26]
5011. Hazır çukura girmek ister. [805/14]
5012. Hazır eşeğe binmek kolaydır; amma eşeği hazırlamak zordur. [806/07]
5013. Hazır hâdim ol ilme eğer istersen fevz ü felâh. [805/19]
5014. Hazır katıra semer istemez, demiş. [805/37]
5015. Hazır lopçu ile hazır lafçı bir araya gelince arada sen var ben yok, demiş. [805/09]
5016. Hazır ol borusu öttü. [805/20]
5017. Hazır ol cenge eğer istersen sulh u salah. [805/18]
5018. Hazır ol vaktine, demiş. [805/17]
5019. Hazır para çabuk tükenir. [805/03]
5020. Hazır sofra terk olunmaz, derler. [805/10]

5021. Hazır şey tez tükenir. [805/21]
5022. Hazır şeyi herkes sever; amma Hızır'ı bulmak zordur. [805/16]
5023. Hazır tez biter, hasır tez eskir. [805/07]
5024. Hazır tez biter. [805/02]
5025. Hazır yemeğe dağlar dayanmaz. [806/11]
5026. Hazır yemek kolay; amma hazırlamak güç. [806/10]
5027. Hazır yemek, peynir ekmek . [805/12]
5028. Hazır yolunmuş tavuk arar, tilkidir. [806/08]
5029. Hazır, hasır gibi. [805/06]
5030. Hazır, nazır. [806/03]
5031. Hazıra bakar. [805/28]
5032. Hazıra bakma geleceğe bak, derler. [805/36]
5033. Hazıra duacı, gaibe duacı. [805/04]
5034. Hazıra kalmış duayı ehl-i dil. [805/08]
5035. Hazıra kanaat etmeyenin geleceğe kanaat edeceği ne malum? [806/04]
5036. Hazıra kanaat gerek. [806/02]
5037. Hazıra kanaat ne kadar elim ise yine emelden mahrumiyete kıyas kabul etmeyecek derecede ehvendir. [806/06]
5038. Hazıra konan kargalardandır. [805/33]
5039. Hazıra konar hep. [805/05]
5040. Hazıra konar. [805/15]
5041. Hazıra konuk çok bulunur; amma gaibe yoka konak yok olur, derler. [805/34]
5042. Hazır bulsa Hızır'a bile bakmaz. [805/31]
5043. Hazır bulsa külahını kapar. [839/19]
5044. Hazır lukata sanır. [805/32]
5045. Hazır sakla ki Hızır'ı beklemeye hacet kalmasın, demiş. [805/35]
5046. Hazırın arkasını koru, Hızır'ın arkasını koruma. [806/01]
5047. Hazırın kaderini bilmeyen geleceğin kaderini elbette bilemez. [806/05]
5048. Hazırın ömrü hasırın ömrü kadardır, derler. [805/11]
5049. Hazine bulmuş harami gibi yağma edilir. [861/14]
5050. Hazine de olsa aslı bir akçedir, derler. [861/11]
5051. Hazine olsa müsrife dayanmaz. [861/13]
5052. Hazine üstüne oturtmadılar ya! [861/15]
5053. Hazinesini değil mezarlarını bile soydu, demiş. [861/17]
5054. Hazinesini, su ilettiler. [861/16]
5055. Hazine-yi Karun'a sahip olsan o akıl sende durur iken hiç adam olmazsın, demiş. [861/10]
5056. Haziran'da yağmasa kalıp idi yazlığım, ilk Nisan'da yağmasa, kalıp idi kışlığım, demiş. [813/47]
5057. Hazm ve ihtiyatı elden bırakmamak gerektir. [813/42]

5058. Hazm, azimet sahibi olmak gerektir. [813/43]
5059. Hazm, cezm; insanların kuvve-yi maneviyelerinin hüküm ve tesiridir, demişler. [813/46]
5060. Hazm, ihtiyat, iki haslet-i memduhadır ki birisi hazine-i manevi, diğeri, besalet-i aklidir. [813/44]
5061. Hazmen li-nefsihi, demiş. [816/24]
5062. Hazmın, azmin önünde düşman bile dayanıp duramaz, demişlerdir. [813/45]
5063. Hazret-i Âdem (aleyhisselam) devrinden kalma. [816/27]
5064. Hazret-i Âdem (aleyhisselam) devrinden kalma saban ile uğraşır. [816/28]
5065. Hazret-i Âdem dendikçe istikbar-ı şeytanı unutma. [816/26]
5066. Hazret-i Allah, hazret-i Âdemi, kuru topraktan yaratmıştır -halk etmiştir- bu sun-ı ilahî kitab-ı kerimiyle musaddak iken, âdem oğullarının, birbirine karşı olan kibir ve nihvetleri [...] [817/06]
5067. Hazret-i Allah, ne yaparsa iyi yapar. [817/07]
5068. Hazret-i Eyüp sabrı ister ve hazret-i Nuh ömrü ister ki o şeyleri göresin, derler. [818/01]
5069. Hazret-i hakim-i mutlakın akla sığmaz işleri pek çoktur. [816/25]
5070. Hazret-i Hızır (aleyhisselam) gibi yetiştii. [816/30]
5071. Hazret-i İbrahim Halil (aleyhisselam) dendikçe, nâr-ı Nemrut hatıra gelmemek mümkün mü? [816/29]
5072. Hazret-i İsa (aleyhisselam) dendikçe Yahudilerin hıyaneti akla gelmemek mümkün mü, derler. [817/09]
5073. Hazret-i Muhammed (aleyhisselam) dendikçe salatüselamı unutma, demişler. [817/10]
5074. Hazret-i Muhammed (aleyhisselam) habib-i Hüda ve şefî-yi ruz-i cezadır. [817/11]
5075. Hazret-i Musa (aleyhisselam) dendikçe Firavun-u bi-‘avn hatıra gelmemek olur mu, derler. [817/08]
5076. Hazret-i Nuh (aleyhisselam) dendikçe tufan-ı Nuh hatıra gelmemek mümkün mü, derler. [817/12]
5077. Hazret-i Nuh (aleyhisselam) gemisinden haber sorar, derler. [817/13]
5078. Hazret-i Süleyman (aleyhisselam) dendikçe karıncası hatıra gelmemek olur mu? [816/31]
5079. Hazret-i Süleyman’a (aleyhisselam) kalmayan dünya, sana mı kalacak? [816/33]
5080. Hazret-i Süleyman’ın (aleyhisselam) mührüne hıyanet eden dev gibi. [816/32]
5081. Hazret-i Yahya (aleyhisselam) dendikçe beni İsrail’in hıyanetliği hatıra gelir, derler. [818/04]
5082. Hazret-i Yakup gibi ağlamaktan akıbet gözlerime elveda ettim, demiş. [818/02]
5083. Hazret-i Yakup gibi hasretkeştir. [818/03]
5084. Hazrettir, hasret değil. [818/05]
5085. Hazzı, tuzu kalmadı, demiş. [819/05]
5086. Hazzını kaçırdılar. [819/06]
5087. Hekim duacın olursa işini Allah’a onara, derler. [806/27]

5088. Hekim, marizinin binefsine göre reçetesini yazandır. [828/36]
5089. Hekimden sorma çekenden sor. [828/33]
5090. Hekimin söylediğini tut, işlediğini işleme, derler. [828/37]
5091. Helada haram Fatiha, helal diye haramla yatma; helali haram, haramı helal etmemek gerek. [829/19]
5092. Helal akçe, alınının teri, elinin kiriyle kazanılan akçedir, derler. [829/26]
5093. Helal mal, kaybolmaz , olsa bile yine sahibini bulur. [829/22]
5094. Helal mal, tatlı olur; haram mal, yatlı (ayıplı) olur, der. [829/23]
5095. Helal mal, zayi olmaz. [829/21]
5096. Helal maldan zekat çıkar, haram maldan fesat çıkar, demişler. [829/28]
5097. Helal maldan zekat çıkar, haram maldan hem kesat hem fesat çıkar, derler. [829/27]
5098. Helal süt emmiş yüzü perdeli göğsü imanlı gerek. [829/25]
5099. Helal süt emmiş. [829/24]
5100. Helale haram demek vebaldir, harama helal demek haramdır. [829/30]
5101. Helali haram, demek de haramdır, vebaldir, demişler. [829/31]
5102. Helali haram, haramı haram bilmek gerek, demişler. [829/20]
5103. Helalin hesabı, haramın ikabı vardır. [829/29]
5104. Helalzade pazar yapar, haramzade pazar bozar. [829/17]
5105. Helalzade yol yapar, haramzade yol bozar. [829/32]
5106. Helva budalası. [830/05]
5107. Helva dedik de ne helvası istersin? demiş. [830/22]
5108. Helva delisi, baklava düşkünü. [830/07]
5109. Helva demesini de biliyorum ; helva demesini de biliyorum. [830/11]
5110. Helva dilimi. [830/06]
5111. Helva dilli, şükür sözlü. [830/15]
5112. Helva gibi tatlı dilli. [830/16]
5113. Helva kazanı gibi gömüp gömüp? [830/04]
5114. Helva kazanını sırtında taşır. [830/03]
5115. Helva sohbeti, kış gününün safası; sahra safası, ilkbahar gününün safasıdır, demiş. [830/17]
5116. Helva sohbetine davet eder gibi. [830/12]
5117. Helva sohbetinin meyânesi geçti, derler. [830/13]
5118. Helva yemiş kadar görmez. [830/18]
5119. Helva, can aş; can aş, can duası, derler. [830/01]
5120. Helva, kırk türlü helva. [830/20]
5121. Helvacı kağıdı. [830/08]
5122. Helvacı talebe kâr lazım o kâra da iktidar lazım. [830/09]
5123. Helvası burnumda koktu galiba, demiş. [830/14]
5124. Helvası, sohbet helvası değil, duadır helvası demiş. [830/19]
5125. Helvasını yemişler. [830/02]

5126. Helvayı herkes yer amma herkes yapamaz. [830/21]
5127. Her türlü eser, müessirini gösterir, andırır. Kayıd ki gerek hüsn-i amel gerek su-yı amel, her amelde, izini, özünü gösterse gerek, demişler. [942/25]
5128. Hergele herif. [860/22]
5129. Hesaba kâdir adamdır. [838/22]
5130. Hesaba oturdu. [838/18]
5131. Hesaba, kitaba gelmez söz söyleyenden hazr et. [837/43]
5132. Hesabı ademdir, derler. [838/23]
5133. Hesabı doğru olanların muhasebeden ne korkusu olur, ameli doğru olanların muhakemeden ne korkusu olur? demişler. [838/01]
5134. Hesabı doğru, yüzü ak; hesabı eğri, sözü ah. [838/14]
5135. Hesabı temiz olanın yüzü ak olur. [838/19]
5136. Hesabı, kitabı yok. [838/07]
5137. Hesabın başı doğru olursa sonra da doğru çıkar, derler. [838/09]
5138. Hesabına elveren, hergün et yer . [838/12]
5139. Hesabını bil, kitabını bil. [838/11]
5140. Hesabını bilen adam kâr etmezse bile zarar da etmez, derler. [838/17]
5141. Hesabını bilen zarar etmez. [837/48]
5142. Hesabını bilir adamdır, derler. [838/05]
5143. Hesabını bilmeyen kişi, zarureten kurtulmaz, demişler. [837/45]
5144. Hesabını, kitabını bilir adamdır. [838/06]
5145. Hesap et de kasap et, hesapsız kasap olmaz. [837/40]
5146. Hesap et de kasap et. [838/10]
5147. Hesap et de, kasap et, demiş. [837/42]
5148. Hesap kitap, el elde. [838/13]
5149. Hesap meydanda. [838/21]
5150. Hesap, iddiadan her sene ibadetten bahseder. [837/39]
5151. Hesap, kitap kökten gitmiş. [837/41]
5152. Hesaplaştı (tasımlaştı). [838/24]
5153. Hesapsız iş kızgın şebis gibidir. [838/02]
5154. Hesapsız iş tutanın, iki eli cebinde kalır. [838/03]
5155. Hesapsız kasabın elinde masatı kalmaz, kitapsız hocanın dilinde nasihatı kalmaz, derler. [838/16]
5156. Hesapsız kasabın masatı, mezara gider. [837/46]
5157. Hesapsız kasap olmaz, hesapsız kasabın masatı elinde, hesabı dilinde kalır. [838/08]
5158. Hesapsız kitapsız, müsriftir. [838/04]
5159. Hesapsız mal, hesapsız akçe olmaz. [838/20]
5160. Hesapsız tasarruf eden zaruret evinde oturur, derler. [837/47]
5161. Hesapsız, hiçbir şey olmaz. [838/15]
5162. Hesapsız, kitapsız insan olmaz, derler. [837/44]

5163. Hezele güruhundan sakınmak gerek. [859/07]
5164. Hıdrellez (Hızır İlyas) geldi yaz geldi, sarı çiçek az geldi. [870/24]
5165. Hıdrellez (Hızır İlyas) geldi, yeşillendi kırlar, bayırlar. Al, yeşiller donandı kızlar, kuzular; çimenler, çayırlar doldu. [870/23]
5166. Hıdrellez; Hızır İlyas'tır, yazdır, kasımdır, kıştır. [870/20]
5167. Hıfız olacak şey, maddeten manen faydalı olan şeydir, derler. [840/10]
5168. Hıfız olunandan zarar gelmez. [840/12]
5169. Hıfız ve imanda olası, derler. [840/11]
5170. Hıfız olan çeşme (göze) gubar arız olur. [840/04]
5171. Hıfzı kavi olan zeki sayılır. [840/02]
5172. Hıfzı kolay şey lazım, lafzen manen müfid-i müessir olan şeydir, derler. [840/09]
5173. Hıfz-ı lisan, hıfz-ı can. [840/07]
5174. Hıfz-ı lisan, hıfz-ı insandır, derler. [840/08]
5175. Hıfz-ı lisan, medar-ı selamet değil midir? [840/06]
5176. Hıfz-ı lisan, selamet-i insan. [840/05]
5177. Hıh demiş burnundan düşmüş. [871/27]
5178. Hım hım herif! [871/26]
5179. Hımhım ile burunsuz birbirinden uğursuz. [871/16]
5180. Hımhım ile burunsuz, birbirinden uğursuz, derler. [871/28]
5181. Hırçın herif! = Usta hırsızların usul ve kaideleri: yükte hafif, pahada ağır olan şeyleri çalmaktır. Hırsızların adeti önüne rast geleni çalmak olmaz. [869/40]
5182. Hırkası yamalıya mı, arkası abalıya mı? Vur, abalıya vur. [869/32]
5183. Hırkasını başına çekti. [869/33]
5184. Hırlamadan oturmaz. [869/39]
5185. Hırlayan köpek ısırmaz, hırlar; sessiz köpek apansız hücumla ısırır, zorlar, derler. [869/38]
5186. Hırlı olsan böyle yerde bulunmazdın, derler. [869/36]
5187. Hırs belasıyla şikâr elden gider. [837/28]
5188. Hırs eden, bir nesneye mahrum olur. [837/07]
5189. Hırs galip olanlar, merame-yi nail olamaz, demişler. [837/31]
5190. Hırs geldiği vakit muhabbet mahvolur, tamah geldiği vakit hayâ kaçır. [837/05]
5191. Hırs ile emel husul bulmaz, bulsa bile faydası bulmaz. [837/08]
5192. Hırs ile hasır dokuyanın hasrı, hora gider [837/11]
5193. Hırs ile kalkan tacir, zarar ile yerine oturur. [837/13]
5194. Hırs ile kalkan zarar ile oturur, derler. [837/09]
5195. Hırs ile nefis, tamaha mağlup olmayanlar, kendine malik dūr-endiş ve hayr-endiş ad olunurlar. [837/29]
5196. Hırs ile pişirilmiş pilavın ya tuzu olmaz ya yağı. [837/25]
5197. Hırs ile söylenen söz, derdest olmaz. [837/22]

5198. Hırs ile tamah bir ferdasın! Der ki hırs, mahrumiyeti; tamah, fâniyeti davet eder, demişler. [837/06]
5199. Hırs ile tamah, nefis-i emmaredendir ki devleti davet eder, demişler. [837/26]
5200. Hırs insanı hor eder, hakir eyler, demiştir. [837/10]
5201. Hırs ve tamah ehli, tedbir-i umura muvaffak olamazlar, demişler. [837/02]
5202. Hırs ve tamahtan kurtulmanın çaresi, israftan hazr ile kismetine razı ve kani olmaktır ve nefis-i emmareye tabi olmamaktır, demişler. [837/34]
5203. Hırs, bir türlü değil bin türlüdür. [837/16]
5204. Hırs, hüsn-i hasetle malulu' l-kalb olanlardan ali-cenaplık arama. [837/04]
5205. Hırs, sahibini zelil, hor eder. [837/14]
5206. Hırs, tamah başa beladır. [837/18]
5207. Hırs, tamah bundan doğar; tamah ise zilleti doğurur. [837/32]
5208. Hırs, tamah devlet ve milleti yıkar. [837/15]
5209. Hırs, tamah doğurur; tamah, belayı doğurur, demişler. [837/30]
5210. Hırs, tamah hüsn-i haset tevlit eder; hüsn-i haset, fitne fesadı; fitne fesat, kesad-ı âlemle birdir, cümle bela ve felaketleri tevlit eder, demişler. [837/33]
5211. Hırs, tamah insanı değil dünyanı yakar, yıkar; zira dünyada ne kudret fenalıklar zuhur etmiş ise hep hırs, tamah yüzünden zuhur etmiştir. [837/38]
5212. Hırs, tamah, insanı zelil eder, rezil eder. [837/12]
5213. Hırs, tamah, ref'-i güç bir maraz ve beladır, demiştir. [837/01]
5214. Hırs, tamahtan adalet doğmaz, haset fesat doğar. Haset fesattan, fitne ve fesat tev'em olarak bulunmuştur, fesat doğar, demişler. [837/27]
5215. Hırs, tedavisi müşkil bir iletir, demişler. [837/24]
5216. Hırsa meclup olan nefisine mağlup olur, demişler. [837/35]
5217. Hırsa meclup, nefse mağlup olanlar yüzünden felaket zuhur eder, demişler. [837/36]
5218. Hırsı kavi olanların nefsi, tuğyan etse gerektir, demişler. [837/37]
5219. Hırsın insana gelmesi, insandan insaniyetin gitmesi demektir, demişler. [837/19]
5220. Hırsın insanda kemali, insanın zevalidir, demişler. [837/21]
5221. Hırsına mağlup olanlar hatadan kendisini kurtaramaz, demişler. [837/03]
5222. Hırsız (hayta) herif! [869/09]
5223. Hırsız doymaz, arsız onmaz. [869/22]
5224. Hırsız evden (içeriden) olursa bulunması müşkül olur. [869/29]
5225. Hırsız girmesin diye baca tıkanmaz, derler. [869/25]
5226. Hırsız, gözünden belli olur; gözünden belli olması sözünden belli olur, derler. [869/16]
5227. Hırsız, hırsıza yoldaştır. [869/30]
5228. Hırsız, hırsızlığa tek yumurtadan başlarmış. Evvelce yumurta daha sonra yumurtadan çıkan tavuğa, daha sonra hindiye; kaz, kuzu, koyun, sığır, at, öküz, nihayet her türlüüne el atar, sıkıntı da artar gider, derler. [869/13]
5229. Hırsız, korkak olur. [869/19]

5230. Hırsız; korkak da olsa plansız, yalansız gezmez, çaldığı şeyin kılıfını hazırlar, derler. [869/21]
5231. Hırsıza anahtar istemez. [869/23]
5232. Hırsıza dokunma, câlâsı -iftirası- yukar ; arsız dokunma, belası yukar, derler. [869/24]
5233. Hırsıza ip, mücrime zindan gerek. [869/34]
5234. Hırsıza kapı , baca olmaz. [869/35]
5235. Hırsıza kapı, baca hep birdir. [869/27]
5236. Hırsıza mal çok. [869/10]
5237. Hırsızın azgınlığı, subaşının ihmalindendir. [869/31]
5238. Hırsızın götü kodoş -boş ve korkak- olur, en bahadırının yolu sıvış olur, derler. [869/37]
5239. Hırsızın gözü kokuş olur. [869/18]
5240. Hırsızın hırsız olması, soyundan değil belki ahaliden kaptığı kötü huyundandır, derler. [869/41]
5241. Hırsızın özü söylemese gözü söyler. [869/17]
5242. Hırsızlığın büyüğü küçüğü olmaz. [869/14]
5243. Hırsızlığın sonu, rezilik; arsızın sonu ebelik, derler. [869/26]
5244. Hırsızlık mal (şeftali) ile beslenen çocukta herkesin öpecek hakkı vardır, derler. [869/28]
5245. Hırsızlık maldan; hırsız, arsız insandan hayır gelmez; şer, kir gelir. Hırsız hissetten hayır gelmese de şer gelmez, belki şîr eser gelir, demişler. [870/19]
5246. Hırsızlık yumurtadan, yemiştan başlar; ticaret de yumurtadan, yemiştan başlar, demişler. [869/12]
5247. Hırsızlık, balığı yiyenin kılçığı boğazında kalır, derler. [869/20]
5248. Hırsızlık, tek yumurtadan başlar. [869/11]
5249. Hırsızlık, yüzüzlüktür. [869/15]
5250. Hırslı başı görsün, döver. [837/20]
5251. Hırslı insanlarda, selamet fikir az bulunur, demişlerdir. [837/23]
5252. Hırstan haset doğar, hasetten fitne fesat doğar; fitne fesattan ise husul-i mümkün cemi fenalıklar doğar, demişler. [837/17]
5253. Hırz-ı can edilmeye layık. [836/22]
5254. Hırz-ı can olsa cana minnettir. [836/24]
5255. Hırz-ı can ve hizb-i ilber gibi. [836/23]
5256. Hısım da kısım, kısımdır. [870/09]
5257. Hısım hasmın onduğunu da istemez, donduğunu da istemez. [870/08]
5258. Hısım, hasım da olur. [870/04]
5259. Hısım, hısma hasım olursa da yabancı hasma benzemez. [870/06]
5260. Hısım, hısma tapışır (buluşur); yatka (yabancıya), bela yapışır. [870/07]
5261. Hısımın en fenası, ölürken yine başın ucunda bulunsun, derler. [870/05]
5262. Hisset bir hastalıktır ki onun devası ölmektir, derler. [870/01]

5263. Hisset bir maraz bir onulmaz illettir ki müptelası asla felah bulmaz ve ıslah olmaz, demişler. [870/02]
5264. Hisset denaettir ve mağrur mücerreptir, demişler. [869/46]
5265. Hisset, hırs ve tamahtan tevellüt eden bir kötü huydur ki her hâlde müptelası bedbahttır. [869/44]
5266. Hisset, illettir; müptelasına zilletir, demişler. [870/03]
5267. Hisset, sehâvetin zıddıdır. [869/47]
5268. Hissetten hazer etmek gerek, demişler; kendini kurtar o süfliyetten. [869/45]
5269. Hıyanet herif! [871/19]
5270. Hıyanet kişi haset olur. [871/20]
5271. Hıyanetlik eden iki cihanda mesuldür. [871/22]
5272. Hıyanetlik, rıza-yı Hak değildir. [871/21]
5273. Hıyar akçesiyle alınan eşeğin eceli sudan olur. [871/23]
5274. Hıyarın eğrisi de olur doğrusu da... [871/25]
5275. Hıyarın tadı bakılmadan salatası yapılmaz. [871/24]
5276. Hızını aldı; yürüdü, gitti, derler. [869/42]
5277. Hızır gibi yetişti, geldi, derler. [870/10]
5278. Hızır ab-ı hayatı bulduysa, keremden her an getirir, demişler. [870/29]
5279. Hızır ağazadeyim, yeşillenirim, demiş. [870/25]
5280. Hızır beni sofrasına dua kılmış, derler. [870/22]
5281. Hızır elinden ab-ı hayat içmişçesine sevindi. [870/30]
5282. Hızır gelsin karşına, koldaş olsun işine. [870/26]
5283. Hızır gibi imdadıma yetişti, derler. [840/03]
5284. Hızır gibi yetişti. [870/21]
5285. Hızır ile İlyas birbirini bulmaz, derler. [870/14]
5286. Hızır ile İlyas'ın buluşacağı günde geldi, derler. [870/15]
5287. Hızır İlyas rehberin ola, derler. [870/28]
5288. Hızır niceye çeşme-yi hayvan kenarında buluştum, demiş. [870/32]
5289. Hızır ve Mesih meşrep olan zinde dillerin can gibi nutku mürde dilâne hulûl eder. [870/27]
5290. Hızır yolu beklemekle, hızır gelmez. [870/16]
5291. Hızır bekler gibi bekledi. [870/11]
5292. Hızır bekler ki hazırı yiye. [870/12]
5293. Hızır görse eline eteğine yapışacak. [870/31]
5294. Hızır karşılamaya gitmiş, desene! [870/13]
5295. Hızırsız (Hızır İlyas) çiçeği, sarı çiçeği gibi açıldı saçıldı. [870/17]
5296. Hızırsız (Hızır İlyas) geldi, himmet vaktidir, derler. [870/18]
5297. Hızlı yürümüş, hızlı yürümüş ya hiddetten gelir ya da şiddet-i tabiattan gelir; ya dahi o yoldaki talim ve terbiyeden, demişler. [869/43]
5298. Hicap, faziletin zengin bir rengidir. [836/01]

5299. Hicap, hayâ imandandır, demişler. [836/03]
5300. Hicap, hayâ kalmamış, derler. [836/04]
5301. Hicap, kadınların iman perdesiyle yüzünün hayâ setresidir; zira âlem-i İslamda hayâsız hicapsız kadın, hatun sayılmaz, demişler. [836/02]
5302. Hicap, vicdan perdesi; hayâ, namus ve iman perdesidir, demişler. [836/06]
5303. Hicapsız, hayâsız! derler. [836/05]
5304. Hiddet ve gazap, fecaeten vefat etmeye dahi bari ve sebeptir, demişler. [836/14]
5305. Hiddet, hudutu aşırır; hudut aşmak, haddini bilmemek şaşmak, şaşırmaktır, demişler. [836/21]
5306. Hiddet, insana bir büyük tehlikedir. [836/12]
5307. Hiddet, şiddet iyi şey değildir. [836/16]
5308. Hiddet, şiddet, müceb-i nedamettir. [836/15]
5309. Hiddet, şiddettir; şiddet, cehalettir; cehalette selamet bulunmaz, bulunsa da az bulunur, derler. [836/09]
5310. Hiddete, mülayemetle mukabele gerek. [836/18]
5311. Hiddeti, mülayemet yener. [836/17]
5312. Hiddetin sonu, nedametle mülayemette karar kılar, derler. [836/10]
5313. Hiddetin şiddeti, akla zarardır, derler. [836/11]
5314. Hiddetle kalkan minnetle zararlar, ziyanla oturur. [836/14]
5315. Hiddetle kalkan nedametle oturur; nedamet, nikbeti; nikbet, zararı getirir, demişler. [836/20]
5316. Hiddetli bir adam, ne kadar natuk dahi olsa vakit olur ki müddeâ iken müddeâaleyh sandalyesine geçer. [836/19]
5317. Hiffet başka iffet başka. [871/03]
5318. Hiffet eseri. [871/02]
5319. Hikâye dinlemeye vakit yok, demiş. [840/23]
5320. Hikâye okumakla, gerçi insan âlim sayılmaz amma hisse kapar, demişler. [840/29]
5321. Hikâye okuyup geçiniyor. [840/17]
5322. Hikâye söylemek, hikâye dinlemek için kışın uzun geceleri lazım. [840/24]
5323. Hikâye, geçmiş zamanların geçmiş vakaların, nakl-i beyanı ve izâa-yı hikâyenin tercüme-yi hâlidir, denilir. [840/27]
5324. Hikâyeden de kıssa kapılır. Kıssadan hisse... [840/25]
5325. Hikâyeden, kıssa çıkar; kıssadan, hisse çıkar, derler. Hikâye; kıssasız, hissesiz olmaz; kıssa-yı hisse, şükür, şikayetsiz olmaz, demişler. [840/16]
5326. Hikâye-nüvis, hikaye yazan, hikâye-bâz, bir defa vakayı nakil ve beyan edendir, demişler. [840/15]
5327. Hikâyesi hikmet babında kaldı. [840/21]
5328. Hikâyesi hikmetle karışık; kıssası, hissesi, şükür şikayetle karışık, derler. [840/20]
5329. Hikâyesi şikayettir, demiş. [840/19]
5330. Hikâyesi yılan hikâyesi, demiş. [840/28]
5331. Hikâyesi, hikmet faslında. [840/22]

5332. Hikâyesiz zaman olmaz. [840/26]
5333. Hikâyet de şikayet de var hisse-yi inayet ve intibah da var, demişler. [840/13]
5334. Hikâyet etsen et, tek şikayet etme! demiş. [840/14]
5335. Hikâye-yi hâl fi 'l mazi kabilindendir, derler. [840/18]
5336. Hikmet alayla karışık olmaz, derler; zira Cenabıhak, kadir-i mutlak, halık-i yezdandır, karışılmaz, demişler. [841/32]
5337. Hikmet dem vurur . [841/12]
5338. Hikmet dersini aldı, demiş. [841/34]
5339. Hikmet dersini Aristodan, şifa haberin Hazret-i Lokman'dan dinle, demişler. [841/35]
5340. Hikmet deryasına dalmış. [841/14]
5341. Hikmet hazinesi, feyz-i dâd-ı Hüda'dır, tükenmez. [841/11]
5342. Hikmet idare-yi hükûmetin, başlıca rüknü. [841/05]
5343. Hikmet ile şuğlet , ilm ile amel et. [841/08]
5344. Hikmet kapısı, alçakta olsa onun başını geç hikmet kapısından . [841/21]
5345. Hikmet kapısı, himmet kapısı. [841/20]
5346. Hikmet kitabını üstat açar, himmet kapısını mürşid-i kâmil açar. [841/04]
5347. Hikmet kitabını , üstat açar; cennet kapısını cömert açar, derler. [841/03]
5348. Hikmet macunu yutmuşa benzer. [841/30]
5349. Hikmet nerede ise alınır, kabul olunur; zira hikmetin satıldığı yerde ziyade hikmet matluptur. [841/31]
5350. Hikmet öğren, hikmet-i Hüda'dan سوال etme, demişler [841/33]
5351. Hikmet, ahlak-ı hasenenin müessir dersidir, demişler. [841/02]
5352. Hikmet, hakikatı arar (taharri eder), demişler; zira hikmet-i hükûmette esas, hakikat olunca, her hâlde halk ve mülkünü idare edenlerin amal ve her hâlde hak ve hakikat doğru istikametle sadakatleriyle mümin bulunması ehem ve elzem veya bi 'l-muvafık ulum vakt-i zamana mutabık olarak idare olunmak, yâr ve ağyarın gıptasını celb etmek [...] [841/36]
5353. Hikmet, hikâye nedir bilmez; hikmetten, hükûmetten bahseder. [841/16]
5354. Hikmet, hükûmet kapısında, hesapla açılır kapanır bütçedir. [841/18]
5355. Hikmet, hükûmet kapısından geçmek gerek. [841/22]
5356. Hikmet, hükûmet nedir bilmez. [841/15]
5357. Hikmet, hükûmetten birisi de sırrın ketmi, kelamın muhtasar olmasıdır, demişler. [841/19]
5358. Hikmet, kudret-i beşeriyenin yetiştği mertebe kusur-ı umur ve tasdik-i hakâyık-ı nazariye ve umumiye ile nefis-i insaniyeyi istikmaldır. [841/09]
5359. Hikmet, müminin kaybolmuş malıdır, onu nerde bulursa alır. [840/30]
5360. Hikmet, sırr-ı İlahîdir ta ezelden, hayat-ı dünya, devr-i sâli, dört mevsime münkasimdir: Baharı, yazı, güz, kışı var. [840/01]
5361. Hikmet, sükûttur. [841/10]
5362. Hikmet, şecaat, iffet, adl, ahlak-ı hasenenin ümmehat-ı usulündendir, demişler. [841/26]

5363. Hikmet, şecaat, iffet. Bu üç kuvâ, insanda mevcuttur. O insan, insan-ı kâmilidir. [841/27]
5364. Hikmet: adap ve ahlaka müteallik olan, muhtasar söz. Nasihat, sahihadan mürekkep ve mukayyed keliması muhtevi [...] [841/01]
5365. Hikmet-i hükûmet hâl-i hazırı hüsn-i idareyi, istikbali (akıbet-i ahvali) mülâhaza ile tanzim-i kavânine ve hüsn-i tatbika fart-ı dikkat ile müyesserdir, demişler. [841/39]
5366. Hikmet-i hükûmet, kanun-ı şeriatla kaimdir. Örf ve kanun ve nizâmatla idare olunur. Fakat adalet, müsavat, hürriyeti ve uhuvveti, temin ve ifa ve hüsn-i tatbikte kusur etmemekte azam şeraitine dikkat et, demişler. [841/37]
5367. Hikmet-i hükûmet, kavâin mevzuaya, usul-i idareye, ekonomi kavaidine riayetle mükelleftir, demişler. [841/38]
5368. Hikmet-i hükûmeti bilmek için, içtimât-ı siyasiye-yi daraya ve hukuka, kanunlarını, ulum ve fûnûnlarını bilmek ve hüsn-i tatbik etmek gerektir, demişler [841/42]
5369. Hikmet-i hükûmeti ve hüsn-i idareyi bilmeyen millet inkıza yüz tutsa gerektir, demişler [841/43]
5370. Hikmet-i hükûmette başlıca nokta-yı hak ve adalet, intizamla hüsn-i idare ve temin-i asayiş, demişler [841/17]
5371. Hikmet-i hükûmetten bir ders de akıbet-i umuru keşfetmek, icap eden tedbirleri ittihaz eylemektir, demişler. [842/27]
5372. Hikmet-i hükûmetten bir ders de dosta dost, düşmana düşman görünmek, düşmanı kendi silahıyla öldürmektir; yani düşmanda nasıl silahlar varsa sen de onu tedarik ederek düşmandan dûn derecede kalmamaktır. Yani düşman senin için ne hazırlıyorsa sen de onu hazır bilip hazır bulunmaktır. Zinhar gafil bulunmamaktır; zira gafletin sonu nedamettir, fayda vermez, demiştir. [842/10]
5373. Hikmet-i hükûmetten bir ders de evliya-yı umur olanlar, ağraz-ı şahsiyelerini icra için ahirin yani hasmının, tedip ve tehdidi için elindeki emanet olan, kuvvet-i devlet ve milleti fırsat zannederek istimal etmemek gerektir; zira emanet ata binen, tez düşer, demişler [Garazdan maraz hasıl olur, yakuttan düşer.] [842/24]
5374. Hikmet-i hükûmetten bir ders de idare-yi hükûmetin her umurunda ancak ehl ve erbabını kullanmak, iffet ve istikamet ve sadakatini tahrir ile anlamak ve ehl ve erbab olanları mazhar-ı mükâfat ederek ehl ve erbab-ı rical yetiştirmek ve hilafına zuhur edenleri mazhar-ı mücazatla tabiren lisairin ret ve ihraç eylemek gerektir demişler; zira hatır için değil tezyid-i terakki ve millet ve temin-i hâle istikbal ve hüsn-i idare için kurulmuş daire-yi devlet temin-i maişet ve tazmin-i devlet ve millet ocağıdır. Devlet ve millet ocağı daima emin ve zinde durmak gerektir, demişler. [842/19]
5375. Hikmet-i hükûmetten bir ders de mülkün mamuriyeti, milletin terakki ve mesudiyetidir. [842/09]
5376. Hikmet-i hükûmetten bir ders de rical-i hükûmette gerçi ihtilaf-ı efkâr bulunsa da müfit olmak gerek, derler. İttihad-ı amale mülkü, halkı hüsn-i idareye hüsn-i muhafazaya sarf-ı say ve gayret ve hüsn-i hizmet etmek şarttır, demişler [841/41]
5377. Hikmet-i hükûmetten bir ders de sahib-i hükm-i hükûmet olanlar bed-endiş olmayıp devr-endiş ve âkıbet-bîn olmaktır, demişler. [842/11]
5378. Hikmet-i hükûmettendir ki bir hükûmette camiü 'l-amal bir amal kütüğü (defter-i asayiş) nişan taşı yani bir emel ve temel taşı bulunmak şart-ı azam ve mutlaktır, demişler. [841/45]

5379. Hikmet-i hükûmettedir ki ehl-i hükûmet olanlar, uhdesinden hakkıyla gelemeyeceği bir vazifeyi üzerine almamak gerektir, demişler. [842/01]
5380. Hikmet-i hükûmettedir ki ehl-i hükûmet ifa-yı vazifede asla ihmal ve gaflet etmemek gerektir, demişler [841/44]
5381. Hikmet-i hükûmetten bir ders de; ehl-i umur olanlar menafi-i şahsiyesini icabı halinde menafi-i umumiye feda etmek gerektir, demişler. [842/34]
5382. Hikmetin başı Mahafetullahtır. [841/06]
5383. Hikmetin bereketi adalet, basirettir, demişler. [841/07]
5384. Hikmetin eğer ağraz-ı fâside istimal olunursa ifratı cerbeze ve tefriti bile tesmiye kılınır. [841/24]
5385. Hikmetsiz dünyada bir şey yoktur. [841/29]
5386. Hikmetten dem vurur amma şeriatten kaçır. [841/13]
5387. Hikmetten sual olunmaz. [841/28]
5388. Hilaf cins ile ülfet, bela değil de nedir? demiş. [871/10]
5389. Hilaf menzil, zuhur eden şey, mucib-i taaccüp, diyâri-i hayret olur. Bağteten fevkalade bir hadise gibi görülür, telakki olunur derler! derler. [871/06]
5390. Hilaf söz söylemekten hazer etmek gerek. [871/09]
5391. Hilaf söz, baş ağrıtır. [871/08]
5392. Hilaf söz. [871/07]
5393. Hilafet devrinde ayrılan manevî İslâmdır, zeval bulmaz, derler. [871/04]
5394. Hilaf-ı laf, bu laf küp gibidir; zira bu laf hayret gelirse de insana muzır [...] demişler [871/05]
5395. Hilat başka, halavet başkadır, derler. [871/11]
5396. Hilat ehline göre. [871/14]
5397. Hilat giydirirler sana. [871/12]
5398. Hilat sözünü cellat sandı, demiş. [871/13]
5399. Hilatsız mansıp olmaz, demiş. [871/15]
5400. Hile altında çile çıkarıyor, derler. [848/32]
5401. Hile düşmana karşı mübahtır, gayrısında merduddur. [843/38]
5402. Hile giydirmemiş ya! [848/33]
5403. Hile ile eğrilen ip, iş; çile ile çıkar, derler. [843/08]
5404. Hile ile eğrilen iplik, çile ile çıkar. [844/11]
5405. Hile ile iş gören mihnet ile can verir. [843/19]
5406. Hile ile iş gören, söz söyleyen, hile ile can verir, demişler [843/18]
5407. Hile ile kazanılan hile ile çıkar. [844/10]
5408. Hile ile kazanılan malın eceli, ya sudandır ya ateşten. [844/09]
5409. Hile ile onan olsa idi, fare onardı. [844/08]
5410. Hile ile onan olsa idi, tilki onardı. [844/24]
5411. Hile ile peynir gemisi yürümez. [844/02]
5412. Hile kimden helal olmaz? [848/34]

5413. Hile mile ben bilmem hak budur, demiş. [843/28]
5414. Hile şeytan amelidir, insan ameli değil. [843/20]
5415. Hile varsa, erbab-ı nifakın kârıdır. [844/18]
5416. Hile ve desâyîş ashabı ne kadar hem nevini iğfal ederse de batında kendini aldatır; zira bir gün olur ki onun hile ve hud'ası cemiyet-i beşeriye içinde meydana çıkacaktır. Zelil ve bednam olur. [844/20]
5417. Hile, bir illettir, mayasıl gibi kan bozukluğundan doğar, demişler. [843/06]
5418. Hile, ehl-i nifakın kârıdır. [843/13]
5419. Hile, erlikten erliktir, demişler. [844/25]
5420. Hile, kurda ben bilmem, doğrusu böyledir, demiş. [843/27]
5421. Hile, merdin şanı değildir, belki namertlik oyunudur. [844/27]
5422. Hile, yalnız düşmanı iğfal ve mağlup etmek emrinde (esna-yı harpte) mubahtır, demişler. [844/28]
5423. Hilebaz mülkü gammazın... [844/12]
5424. Hilebaz tilki, zilletle; hilebaz insan, mihnetle can verir, derler. [843/05]
5425. Hilebaz, hokkabaz bir soydan olmasa da bir huydandır. [844/16]
5426. Hilebaz, hokkabaz bir yandan girer, bir yandan çıkar. [844/15]
5427. Hilebazın foyası ile hileli bezin boyası, çabuk çıkar. [843/09]
5428. Hilebazın hakkından gammaz gelir, bencilin hakkından onmaz gelir. [844/13]
5429. Hilecinin elinden su değil, ab-ı hayat dahi olsa içme. [844/07]
5430. Hilecinin elinden su içme. [844/06]
5431. Hileden illet hasıl olur; illetten dert, dertten, memat husul bulur, demişler. [843/39]
5432. Hilekâr dokuz ocak yıkımınca bir ocak yapamaz. [844/23]
5433. Hilekâr münafıklardan büyüğü satın al, demişler. Çünkü hilekâr münafıklara ne söz ne yüz verme, ne sırrını, ne sıkıntını söyle. Ne de varını, yoğunu bildir, ne dahi açlığını tokluğunu duyur. [843/40]
5434. Hilekâr olan kişi, ahir mihnetle can verir. [844/14]
5435. Hilekâr tilki, tamahkâr kurnaz, bezirgana sermaye olur, derler. [844/01]
5436. Hilekâr, bahîl olur. [843/07]
5437. Hilekâr, göz kıyısından bakar. [843/35]
5438. Hilekâr, hilesiz iplik bükmez. [843/32]
5439. Hilekâr, söz karıştırır her bar. [843/17]
5440. Hilekârdan hayır umma. [843/02]
5441. Hilekârın ağzından hayır söz çıkmaz. [843/21]
5442. Hilekârın didesi, nemnâk olur. [843/37]
5443. Hilekârın elinden mal değil, su dahi içme. [844/05]
5444. Hilekârın gözü yaşlı olur. [843/34]
5445. Hilekârın ipliğini pazardan, ayinesini mezardan ara, demiş. [843/36]
5446. Hilekârın mumu, yatsıya kadar yanar. [843/04]
5447. Hilekârın şöhret kazanması tamahkâr ile ahmaklar yüzündendir, derler. [844/26]

5448. Hilekârla arkadaş olma, gammaz ile yoldaş... [843/10]
5449. Hilekârla komşu olma, tövbekârla dargın olma. [843/30]
5450. Hilekârla ne konuş ne komşu ol. [843/29]
5451. Hilekârla ortak olma, hile katar aşına; günahkârla yoldaş olma, taş düşürür başına, demişler [843/11]
5452. Hilekârla ortak olma, hile katar işine; münafıkla iş yapma, zehir katar aşına, demişler. [843/12]
5453. Hilekârla tövbekâr, komşudur, derler. [843/31]
5454. Hilekârla, tövbekâr sırlı aynaya benzer: Birisi sırrı, birisi yüzüdür. [843/33]
5455. Hilekârlar, su-yi ahlak sahibi olanlardır, demişler. [843/24]
5456. Hileli mum, şevk vermez. [843/03]
5457. Hileli pazar , mide bozar. [844/03]
5458. Hileli söz satan kadiya komşu olsun, derler. [843/26]
5459. Hileli söz, pazar bozar. [844/04]
5460. Hileli tüccarın kârı, hile ile çıkar. [843/16]
5461. Hileli yoğurdun çömleği taş çarpılsa gerektir. [843/14]
5462. Hileli yoğurdun çömleği taşa çarpar, hileli sözün hilesi başa çarpar, derler. [843/15]
5463. Hilesiz aşım, gâilesiz başım. [844/21]
5464. Hilesiz aşım, gâilesiz -kavgasız - başım, demiş. [843/01]
5465. Hilesiz aşına, işine hile katma, demişler. [844/22]
5466. Hilesiz sütü , kadı bile içmezmiş, derler. [843/25]
5467. Hilesiz sütün yoğurdu, yağlı olur. [843/22]
5468. Hilesiz sütün yoğurdu, yağlı olur; hilesiz sözün dinlenmesi, acı olur. [843/23]
5469. Hilesiz yoğurdun kaymağı, hem üstünde olur hem altında olur, derler. [844/29]
5470. Hile-yi vesavis şeytaniyedendir. [844/19]
5471. Hilm bahçesinde karga olmaz. [842/04]
5472. Hilm ve tevazu, alicenap olanların kârıdır, demişler [842/08]
5473. Hilm ve tevâzu, erkân-ı edeptir; edep ise dindendir. [842/07]
5474. Hilm, hikmet bir arada yaraşır. [842/02]
5475. Hilm, öfkeyi yenmek için cebr-i nefis etmektir, demişler. [841/40]
5476. Hilm; bela ve kazaya, eza ve cefaya, sabır ve tahammül etmek demektir. [842/06]
5477. Hilm; nefse, şeytana, şeytan hulkı insana, uymamak demektir. [842/05]
5478. Hilmi, hikmeti bekler. [842/03]
5479. Himaye, hamiyet bir baptan gelir. [842/30]
5480. Himaye, hamiyetten gelir. [842/29]
5481. Himayesiz bağ, çakallara seyran olur. [842/15]
5482. Himayesiz bağ, mahsul vermez. [842/17]
5483. Himayesiz bağdan üzüm arama. [842/21]
5484. Himayesiz bağın çotuğu (kütüğü) hımar arkasında gezer. [842/18]
5485. Himayesiz bağın çotuğu, kütüğü hamam külhanına girer. [842/20]

5486. Himayesiz bahçenin mahsulü olmaz, olsa bile safasını el sürer, derler. [842/26]
5487. Himayesiz bahçenin, gölgesi olmaz. [842/25]
5488. Himayesiz bahçeye , kargalar yuva yapar. [842/22]
5489. Himayesiz bir şey yaşayamaz. [842/12]
5490. Himayesiz çocuk, büyümez. [842/31]
5491. Himayesiz hımar bile yaşamaz. [842/13]
5492. Himayesiz insan değil, hayvan bile yaşayamaz. [842/14]
5493. Himayesiz koyunu, kurt kapar. [842/16]
5494. Himayesiz, imadesiz bina durmaz . [842/28]
5495. Himayesiz, tımarsız bağın üzümü koruk olur. [842/23]
5496. His (duygu) ile akıl (uyku) bir araya gelmek gerek; zira duygusuz uykusuz insanlar, adam akıllı değillerdir, demişler. [838/43]
5497. His dahilen iki menbadan zuhur ve sudur eder, birisi vicdan evinden, diğeri nefis kuyusundan çıkar. Vicdan evinden çıkan hisde bi'l cümle hissiyat-ı hasene dahildir. [838/29]
5498. His ile edyân, akıl ile iş gör; zira his aklın kılavuzu muhbiridir der, demiş. [838/41]
5499. His ile hakikat bir değil. [838/37]
5500. His olur kim seyrederken ihtiyar elden gider. [838/33]
5501. His, kuvve-yi mümeyyize hissiyatiyeden -beşerden- bir cevherdir ki insanlar hissiz olamazlar; fakat hissin efratı müceb-i nedamettir, demişler. [838/36]
5502. His, ruhun dahilen ve haricen ihtizazı ve müteessir olması demektir, demişler. [838/26]
5503. His, ruhun derecât-ı evveli, zârî kabağı, muhafazasıdır; faziletle her şeyden müteessirdir. [838/46]
5504. Hisar dibi mezarsız olmaz. [839/08]
5505. Hisar dibine biten ot gibi. [839/02]
5506. Hisar dibine mezar kazar. [839/04]
5507. Hisar vakti. [816/23]
5508. Hisardan gelen mansur gibi sorarsın? [839/05]
5509. Hisarı başına yıktılar, derler. [816/22]
5510. Hisarı içinden al. [839/09]
5511. Hisarın dibinde lale de biter, hale de biter. [839/07]
5512. Hisarın vücudu, himmet topuyla gırbale çelenge döndü, demiş. [839/06]
5513. Hisse almak ister. [839/10]
5514. Hisse kaydı. [839/17]
5515. Hisse mensurludur, Türkçe bilmez. [839/18]
5516. Hisseden kasıt, kasıttan hisse.
5517. Hissene razı ol. [839/11]
5518. Hissesi olan hisse alır, hissesi olmayan kuru kalır. [839/16]
5519. Hissesine düşene razı olsun, demiş. [839/12]

5520. Hissesine razı olmayan hissedenden de kuru kalır. [839/13]
5521. Hissesine razı olsun. [839/14]
5522. Hisse-yi intibah, ibret-i tarihten; hisse-yi gayret ve hizmeti, ehl-i gayret ve hizmetten almak gerek, demişler. [839/15]
5523. Hiss-i gurur, intikam-ı nefse mağlup olanlar, bab-ı adalette emr-i hak ve adaleti ifa edemezler. [839/03]
5524. Hiss-i insanî vakıan iki türlüdür; birisi vicdani diğeri nefsanidir, demişler. [838/27]
5525. Hiss-i insanî, hiss-i hayvanî namıyla iki türlüdür, demişler. [838/25]
5526. Hiss-i insanî, iki türlüdür: Biri haricî diğeri ahlakîdir.
5527. Hiss-i maraz, haseti tevlit eder, akı bozar. Hissiyata tabi olmayıp akla tabi olmak yeğdir, diyenler de vardır fakat his olmayınca insan harekete gelmez. [838/39]
5528. Hissiyat, galat olursa batıl olur. [838/38]
5529. Hissiyat, insanların tabiatinde halk olunan bir hilkattir. [838/44]
5530. Hissiyata -hissiyat-ı nefsaniyeye- mağlup olanlar hüsrana düşerler. [838/32]
5531. Hissiyata tabi olanlar ekseriya aldanırlar. [838/35]
5532. Hissiyata tabi olma, akıl ve hikmete tabi ol; zira his haseti tevlit eder. Galeyan-ı mûceb olur, galeyan ise hüsrânı bâistir, demişler. [838/40]
5533. Hissiyatı galip, derler. [838/31]
5534. Hissiyat-ı hayvaniyenin tahiye-yi amali zevktir. [838/34]
5535. Hissiyat-ı insaniye galeyana gelmeyince insanlarda hakikî vatanperverlik zuhur etmez, demişler. [838/45]
5536. Hissiyat-ı millîye ve ferîye hem artar hem eksilir. Bunun sebeplerini bilmek bulmak gerek demişler. [839/01]
5537. Hissiyatsız insan değil hayvan dahi olmaz, hayvanlarda bile hissiyat vardır, demişler. [838/30]
5538. Hissiyatsız mahluk olmaz, ferasetsiz mahluk olur, derler. [838/42]
5539. Hissiyatta itidal ve ihtiyatı elde etmektir, hissiyatta tasavvuru saydane getirmektir, demişler. [838/47]
5540. Hissiz adam olmaz, akılsız adam olur. [838/28]
5541. Hizmet denilen şeyin mükâfat-ı sahihası takdir-i umumîden mütehassıl şandır. [868/41]
5542. Hizmet et benim için, himmet edeyim senin için. [869/06]
5543. Hizmet etmeyen, ağalık edemez. [868/42]
5544. Hizmet için himmet dilemek ayıptır; zira hizmetin mukabili himmettir, hizmet olmayınca himmet olmaz, demişler. [869/07]
5545. Hizmet mukabili himmettir, himmet mukabili de hürmettir. Hizmetsiz himmet, himmetsiz hürmet beklenilmez, demişler. [869/01]
5546. Hizmet öğrenmeyen, efendilik etmez. [869/05]
5547. Hizmet-i devlet bir at değirmeni gibidir, her at koşulur; ama her at o değirmeni döndüremez, derler. [869/02]
5548. Hizmetkârdır efendisinin yüzünü ağartan. [869/08]
5549. Hizmetsiz himmet olmaz. [868/43]

5550. Hoca hakkı, baba hakkı büyüktür. [865/33]
5551. Hoca hakkı, hâlik hakkı gibidir, derler. [865/31]
5552. Hoca kadın, sen de şaş, ben de şaşayım, demiş. [865/28]
5553. Hoca hakkı görmemiş. [865/34]
5554. Hoca Hasreddin merhumun oğluna sormuşlar: “Patlıcan nedir?” “Gözü açılmadık sığırcık yavrusudur.” deyince: “Babasının oğludur, yabana gitmez” demişler. [865/30]
5555. Hoca merhum demiş ki: “Evde kadın hasta olacağına ben hasta olayım, ben öleceğime kadın ölsün.” [865/51]
5556. Hoca merhumun hamamda Kayabaş türküsü çağırdıkta sesinin güzel olduğunu anlamaz. [865/52]
5557. Hoca merhumun kendi bindiği dalı kesip, düşmesine benzer, derler. [865/47]
5558. Hoca Nasreddin Efendi merhumun dediği gibi akşamki şiddetli fırtına beni buraya attı. [865/35]
5559. Hoca Nasreddin merhumdan bugün ayın kaçıdır diye sormuşlar: “Vallahi bilmem şu günlerde ay alıp sattığım yoktur.” demiş. [865/32]
5560. Hoca Nasreddin Efendi merhuma “Yeni ay doğunca eski ayı ne yaparlar?” diye sormuşlar: “Kırpar, kırparlar da yıldız yaparlar.” demiş. [865/45]
5561. Hoca Nasreddin Efendi merhumun dediği gibi “Ah gidi gençlik!” [865/39]
5562. Hoca Nasreddin Efendi merhumun dediği gibi “Bilen bilmeyene öğretsin.” [865/38]
5563. Hoca Nasreddin Efendi merhumun dediği gibi “Dünyanın ortası, merkebin ayağının altında; inanmazsan ölç de bak.” [865/40]
5564. Hoca Nasreddin Efendi merhumun dediği gibi “Tek dostlar bizi alışverişte görsün.” derler. [865/41]
5565. Hoca Nasreddin Efendi merhumun öğle vakti temcit okumasına benzer, derler. [865/49]
5566. Hoca Nasreddin Merhum demiş ki “Karım ölürse küçük kıyamet, ben ölürsem büyük kıyamet o vakit kopacak.” demiş, derler. [871/01]
5567. Hoca Nasreddin merhum gibi yumurtanın dokuzunu bir akçeye alıp da onunu bir akçeye satmaya benzer, derler. [865/43]
5568. Hoca Nasreddin merhuma demişler ki: “Hocam yeni ay doğunca eski ayı ne yaparlar? -“Keserler, keserler yıldız yaparlar.” demiş. [866/01]
5569. Hoca Nasreddin merhuma demişler ki: “Okur yazar geçinirsin amma Farsî bilmezsin.” demişler. “Pekâlâ bilirim, dinleyiniz.” diye şu kıtayı okumuş. [866/02]
5570. Hoca Nasreddinin evine baklava gitmiş sana ne! [865/42]
5571. Hoca Nasreddinin türbesi gibi. [865/48]
5572. Hocalar, kağıdı tersinden okur. [865/46]
5573. Hocalara itaat etmek gerek. [865/50]
5574. Hocanın vurduğu yerde gül biter, yanmazmış? [865/36]
5575. Hocanın sözünü tut, işini işleme. [857/28]
5576. Hocaya hürmet, vecibe-yi zimmettir, derler. [865/27]
5577. Hodbin olma hüdabin ol; dost, düşmanı farkbin ol, demişler. [874/30]

5578. Hodbin olmaz; zira hor, hakir gördüğün bi gün olur ihtimaldir âdem olur. İzhar-ı fazilet ve meziyet eyler, demişler. [874/31]
5579. Hodbinlik bir illet-i müzmine gibidir ki kabil-i tedavi değildir. [874/29]
5580. Hodbinlik, cehalet ile gururdan doğan fena bir illetli velettir ki suyu, huyu bozulan mağrurlardır, demişler. [874/26]
5581. Hodbinlik, kötü huydur ki kendini âlâ; âlemi ednâ görmektir. Bu da zaman ve mekan içinde dost düşmanın hâlini şanını takdir edememektir, demişler. [874/28]
5582. Hodfuruşâne hüner, maye-yi ikbal olmaz. [874/24]
5583. Hodpesentler hep kendi sözlerini efdal sanırlar. [874/27]
5584. Hokka bastı. [846/12]
5585. Hokka gibi ağır. [846/27]
5586. Hokka gibi ağzı var, derler. [846/14]
5587. Hokkabaz çeşmesi gibi kesik kesik akar. [846/30]
5588. Hokkabaz herif. [846/29]
5589. Hokkabaz ile hilebaz, kapıcı olursa vay o mahallenin hâline. [846/32]
5590. Hokkabaz ile hilebaza kadı bile kapı açmamış, derler. [846/33]
5591. Hokkabaz, çeşme gibi hemen akar. [846/34]
5592. Hokkabaz, külâhını satıp değil, atıp geçinir. [846/31]
5593. Hokkada üç yuvarlakta üç. [846/13]
5594. Hokkanın altına gitti. [846/11]
5595. Honguz, tonguzdur. [875/34]
5596. Honhurlar. [875/35]
5597. Horasanî sarık, Horasanî tabiatlı. [860/06]
5598. Horden ata hemen eğer olmaz. [873/33]
5599. Horoz başına bez bağlamış da sokağa öyle çıkmış. [873/01]
5600. Horoz çok olan yerde sabah geç olur. [873/02]
5601. Horoz gibi başıma bindi. [873/05]
5602. Horoz gibi hotozu başından düşmez. [873/17]
5603. Horoz olmazsa tavuktan ne çıkar, tavuk olmazsa horozdan ne çıkar? [872/29]
5604. Horoz akıllı kabadayılar. [873/24]
5605. Horoz akıllı, deve kinli, it tabiatlı bir adamdır, derler. [873/16]
5606. Horoz bile vakitsiz ötmez. [873/04]
5607. Horoz dahi vakitsiz ötmez. [873/13]
5608. Horoz gibi koltuk kabartır, derler. [873/23]
5609. Horoz gibi kuruldu, derler. [873/15]
5610. Horoz gibi telli, pullu. [873/19]
5611. Horoz gibi tepelemişti. [873/08]
5612. Horoz kendi çöplüğünde öter. [873/37]
5613. Horoz mayuzlu (mahmuzlu). [873/26]
5614. Horoz olup başımda öttü. [873/06]

5615. Horoz öldüyse vekaleti kaza kalmadı ya! derler. [873/12]
5616. Horoz ölmüş, gözleri yine çöplükte kalmış, derler. [873/14]
5617. Horoz ölmüş, gözü süprüntülükte kalmış; horoz ölür, gözü çöplükte kalır, derler. [873/03]
5618. Horoz ölse gözü çöplükte olur. [873/21]
5619. Horoz ölür, gözü çöplükte kalır; öküz ölür, gözü ya çiftlikte ya otlakta kalır, derler. [873/32]
5620. Horoz ötmekle dava bitmez. [873/09]
5621. Horoz ötmesini şimdi tavuk öğreniyor, demiş. [873/22]
5622. Horoz öttü, dava bitti. [873/31]
5623. Horoz öttü, tan etti; köpek ürdü, kervan geçti. [873/27]
5624. Horoz sesini işitmedik altını var. [873/20]
5625. Horozdan imam olursa cemaati elbette tavuktur, demiş. [873/11]
5626. Horozlandı. [873/07]
5627. Horozlandı. [873/18]
5628. Horozsuz tavuk da olsa yaraşmaz. [873/29]
5629. Horozu çok olan köyün sabahı geç olur. [873/38]
5630. Horozun başı kükreğinden belli olur. [873/25]
5631. Horozuna göre kükredi. [873/10]
5632. Hoş demişler, dest-ber-bâlâ-yı dest. [875/10]
5633. Hoş demişler; kuru hülya ile adam bay olmaz, kuru ağaçtan hüma-yı siham devlete yay olmaz. [875/11]
5634. Hoş geçinmek herkesin elinden gelmez. [875/12]
5635. Hoş geçinmek iyi şeydir. [875/01]
5636. Hoş geçinmek, boş geçinmekten iyidir. [875/08]
5637. Hoş geldi, boş gitti. [875/03]
5638. Hoş geldi, boş gittikten sonra söze başlarlar. [875/05]
5639. Hoş geldi, safa geldi, derler. [874/36]
5640. Hoş geldin bal kabağı, boş gittin su kabağı. [875/07]
5641. Hoş geldin derbeder, hoş bulduk benden beter. [875/06]
5642. Hoş geldin dertli Kerem. [874/38]
5643. Hoş geldin kaygısız, hoş bulduk saygısız, demiş. [874/39]
5644. Hoş geldin, safa geldin, derler. [874/37]
5645. Hoş geldin, safa getirdin. [875/02]
5646. Hoş imdi demek, ad olmuş kemâl-i aczden ey dil! [874/33]
5647. Hoş ol ihlas ile. [875/04]
5648. Hoş söz, boş da olsa dinlenir. [875/09]
5649. Hoş söz, hoş adamdan çıkar. [874/32]
5650. Hoşaf , şekerle olsa leziz olur, demiş. [875/17]
5651. Hoşafı yaldızlandı. [875/15]

5652. Hoşafın yağı kesildi. [875/16]
5653. Hoşafın yağı kesildi. [875/18]
5654. Hoşafın suyu kesildi. [875/14]
5655. Hoşça kalınız, derler. [874/35]
5656. Hoşça mesel; az tamah, çok ziyan getirir. [874/34]
5657. Hoyrat derneği, zurnasız olmaz; karga derneği, cemiyet-i esâfildir bilinmez. [876/16]
5658. Hoyrat halk, hoyrat dil. [876/14]
5659. Hoyratlıdır, diline bahane aramaya gelmez. [876/15]
5660. Hub meşrep olanlar daima hürmet görürler, hodbin olanlar da daima nefret görürler. [874/23]
5661. Hub meşrep olanlar daima makbuldür, huysuz olanlar da daima manzurdur, demişler. [874/25]
5662. Hub olan güzel, elbette kendini gösterir, derler. [865/37]
5663. Hub sîret olanlar, ziyneti ne yapsın? [874/22]
5664. Hub sirke, kendi kabına zarar eder. [874/19]
5665. Hublar söz kaldırmaz, hubsuzlar da söz kaldırmaz, derler. [874/20]
5666. Hubların selamı adamı yoldan çıkarır. [874/18]
5667. Hudakâr olandan sakınmak gerek. [859/03]
5668. Hudakâr, cenge yakışır. [859/04]
5669. Huffaş gibi (yarasa kuşu) gibi gece dolaşır. [873/46]
5670. Huffaş (güneşe doğru bakmayan gibi) olan nur cemali ne bilsin, âmâ olan sırr-ı aşkı ne bilsin? [873/47]
5671. Huffaş güneşi inkâr etmekle güneş yok sayılmaz. [873/53]
5672. Hukuk akdin, akide rücu kavaid-i fikhiyyedendir, demişler. [846/25]
5673. Hukuk esasta iki kısımdır: Hukuk-ı tabiiye, hukuk-ı mevzuat, demişler. [846/22]
5674. Hukuk örfte iki kısımdır: Hukuk-ı umumiye (içtimaiye), hukuk-ı hususiye (şahsiyedir). [846/21]
5675. Hukuk-ı akit (fıkıh): Akit ve mukavele icabınca tarafeyn makâkidinin haiz olduğu salahiyettir, demişler. [846/26]
5676. Hukuk-ı esasiye: (Kavânîn) hükûmetin suret-i tesisini ve efrad-ı ahali ile olan münasebatını tayin eden kavaidir, demişler. [846/35]
5677. Hukuk-ı fenne kimse geçmez. [846/23]
5678. Hukuk-ı hususiye, hukuk-ı âdîye: Efrad-ı ahali arasındaki münasebatı tahdit eden kavaidir, demişler. [846/24]
5679. Hukuk-ı ibâd, hukuk-ı haktır, demişlerdir. [846/17]
5680. Hukuk-ı içtimaiye bir nev hukuk-ı tabiiyedendir ki ilham-ı İlahî ile tabiat-ı beşeriyenin irâe eylediği kavaid-i içtimaiyedendir, demişler. İşte kavaid-i örf dahi hukuk-ı tabi'îye ihtimaye ... demek olur. [846/09]
5681. Hukuk-ı içtimaiyeye (içtimaiye) riayet etmek hükûmetin efrad-ı milletin vazifesidir; zira adem-i riayet tefrikaya sebebiyet verir. Tefrika ise vefreti mucip olur, demişler. [846/10]
5682. Hukuk-ı ihvaniyeye riayet etmek gerek. [846/16]

5683. Hukuk-ı insaniyeyi gözetmek gerek. [846/15]
5684. Hukuk-ı medeniye: (Kavânîn) efrad-ı ahali arasındaki münasebatı ve efrad-ı tebaanın rütbe ve memuriyet ihrazına vâsi olmak, silah taşımak nişan takmak gibi şeylere salahiyeye dair haklardır, demişler. [846/40]
5685. Hukuk-ı medeniye malik olmayanın, mahkemede şهادeti mesmu olmaz, demişler. [846/08]
5686. Hukuk-ı mevzua: Kavaid-i tabiiyeye istinaden zapt ve tayin edilmiş hukuktur, demişler. [846/39]
5687. Hukuk-ı siyasiye: (Kavânîn) memleketin suret-i idaresini ve ahalinin bu babdaki hukukunu cami ve beş kavattir, demişler. [846/36]
5688. Hukuk-ı şahsiye: Her ferdin şahsına ait hukukunu tahdit eden kavattir, demişler. [846/28]
5689. Hukuk-ı tabiiye: (Hukuk) ilham-ı İlahî ile tabiat-ı beşeriyenin irâe eylediği kavattir, demişler. [846/38]
5690. Hukuk-ı umumiye, hukuk-ı şahsiye (hususiyeye). [846/18]
5691. Hukuk-ı umumiye: (Kavânîn) hükümetin suret-i teşebbüsünü ve efrat ile hükümet arasındaki münasebata müteallik kavait ve ahkâm-ı cezaiyeye dair [...] memur oldukları hak demişler. [846/37]
5692. Hukukunu muhafaza etmek insanlara borçtur. [846/20]
5693. Hukukunu muhafazadan aciz. [846/19]
5694. Hulâsa-yı kelâm -hasıl-ı kelâm- sözün tepesi. Sözün hulasası-sözün özü, ruhu yani canı. Son sözdür. [873/55]
5695. Hulâsa-yı kelâm, netice-yi meram. (Hulâsatü 'l-hulâsa) hulâsanın hulâsası. [873/54]
5696. Hulâsa-yı kelâm, sözün özüdür, derler. [873/48]
5697. Hulul et de hülle giy, demiş. [848/37]
5698. Hulul etmiş, hülle giymiş. [848/36]
5699. Hululî mezheptir, derler. [848/35]
5700. Hulul-i muslihâne politikası zaman-ı siyasilerinin ihtiradır; fakat illet-i esası hiledir. [848/38]
5701. Hulus kalbi bozmamak gerek; zira hulus-ı nafaka galiptir, demişler. [874/04]
5702. Hulus kalp ile iş görmek iş öğretir. [874/02]
5703. Hulus kalp taşıyanlardan, hilaf-ı hakikat söz çıkmaz. [874/01]
5704. Hulus kalp, hüsn-i niyet taşıyanlardan zarar gelmez. [874/03]
5705. Hulus kalp, hüsn-i niyetle icra-yı amel etmeyenlerin işi sekteye uğrar, derler. Şuğl-i kesir ile ibadet edenler, daima secde-yi sehv ameliyle ifa-yı tarziyeye mecbur olurlar. [874/05]
5706. Huluskâr adamdır, derler. [874/06]
5707. Huluskâr olanlar riyaadan sakınmak gerek. [874/07]
5708. Humarhaneye giden mest-i medhuş düşer. [873/49]
5709. Humarhaneye giden ya müflis ya mest-i medhuş düşer. [873/50]
5710. Humarı keyfine değmez. [873/52]
5711. Humarı neşesine değmez felek. [873/51]

5712. Humma tutmuş gibi sayıklar, derler. [848/39]
5713. Humma, yakalamış; insan gibi ölmüş. [848/40]
5714. Hûn-ı Hüseyin matlabım ya Ali meded! [875/36]
5715. Hurdebin ile keşfeder gibi keşfetti, derler. [873/28]
5716. Hurdebinlik; bahanecilik, manacılık demektir ki hodbinlik ile birlikte mazmum bi-huylardır, demişler. [873/30]
5717. Huri gılman arar. [849/07]
5718. Huri gılman bağında gezer hep. [849/10]
5719. Huri gibi güzeldir. [849/12]
5720. Huri gibi kızdır. [849/05]
5721. Huri gibi kızı kim sevmez? [849/11]
5722. Huri misaldir. [849/04]
5723. Huri, cevri bilmez. [849/13]
5724. Huriler, feriştelere karıştı desene, derler. [849/06]
5725. Hurilere mi karıştı? [849/08]
5726. Huriye olmakla huri sanma, belki çorba çıkar, demiş. [849/09]
5727. Hurma ağacının kökü, hanzal ağacının kökü gibi pek yakında değildir ki değme rüzgarla devrilsin, derler. [873/40]
5728. Hurma dalında yaraşır; hurmada gıda, enarda deva vardır, demişler. [873/36]
5729. Hurma tatlısını kim yemez? [873/35]
5730. Hurmada gıda var, enarda (nar) deva var, demişler. [873/34]
5731. Husumet ehli, felah bulmaz. [873/41]
5732. Husumeti terk eden herhâlde kârlı çıkar. [873/42]
5733. Huşe-çin şair, şair mahir olmaz; her şair hoşbin olmaz, derler. [875/13]
5734. Hutbesiz bayram, Cuma namazı kılınmaz. [873/39]
5735. Hutbesiz, sikkesiz padişah; padişah sayılmaz, demiş. [873/44]
5736. Huy (orta) gün günden safvet, derler. [849/02]
5737. Huy bozuldu, soy bozuldu, derler; zira huy, canın mayasıdır, canın altında durur, demişler. [876/21]
5738. Huy bozuldu, soy bozuldu; soy bozuldu, kan bozuldu. [876/03]
5739. Huy canın altında. [876/04]
5740. Huy huycudur (Huy huycudur) çıktı mı mahrem mi gelmiş ola? Demiş. [849/03]
5741. Huy kaçmış at gibi tekme atar. [876/06]
5742. Huy, canın altında; soy, sanın içindedir. [876/02]
5743. Huy, kişinin koltuğu altındadır, derler ki can çıkmayınca, huy çıkmaz. Teninde gelen huy, teneşirinde gider, demişlerdir, derler. [876/20]
5744. Huy, soy, almak vermekte -nikahta ve saire- aramak, sormak âdettir. Âdet, terk olunmaz, derler. [874/21]
5745. Huy, soy, boy birbirine benzemezler; zira huy var hoş, huy var bed; huy var nerm, huy var sert; soy var âlâ, soy var edna. [876/18]

5746. Huy; canın altında, can çıkmayınca huy çıkmaz, demişler. [876/05]
5747. Huydan, soydan bahsetmeye ne hacet? Herkesin hâli, kalî; kendi ölçüsü, kendi ayarı, kendi mizanıdır, erbab-ı rikkatte daima malumdur. [876/19]
5748. Huyları hub, yüzleri mahbup huriler, her yerde bulunmaz. [876/17]
5749. Huylu huyundan geçmez, soylu soyundan geçmez, derler. [876/01]
5750. Huylu huyundan vazgeçmez (geçemez). [876/12]
5751. Huysuz at gibi önünden geleni kapar, arkadan geleni teper. [876/07]
5752. Huysuz ile eğleşmek, soysuz ile soy soruşmak ayıptır, abestir, derler. [876/23]
5753. Huysuz kadın, kocasının saçını sakalını vakitsiz ağartır, demişler. [875/39]
5754. Huysuz, huyundan vazgeçmez; soysuz, huyundan soyundan geçmez; soylu da soyundan, huyundan vazgeçmez. [876/08]
5755. Huysuz, soysuz hep bir yere çıkar. [876/09]
5756. Huysuz, soysuzdur; soysuzda saygı olmaz, derler. [876/11]
5757. Huysuzdan, soysuzdan hazer etmek gerek, demişler. [876/24]
5758. Huysuzluk, soysuzluktur, derler. [876/22]
5759. Huysuzun, huysuzluğu hep soysuzluğundandır. Soy kişi, huysuz olmaz, hem soy hem boy kovar. Selvi ağacı boysuz olmaz, hem soy hem boy kovar, derler. [876/10]
5760. Huyunu, suyunu sormadan kadın alma; yürüyüşünü, duruşunu, hem cinsini sormadan, görmeden, ceylan da olsa at alma, demişler. [876/13]
5761. Huzur-ı kalbi selb eden şey (nesne) hırs, hasettir. Ehl-i hak, Cenabıhak birdir, hukuk-ı ibadının birdir. [846/05]
5762. Huzur-ı kalp isteyen kadar hakka teslim olmak gerek. [846/04]
5763. Huzur-ı kalp olmayınca insan rahat edemez. [846/02]
5764. Huzur-ı kalp, kanaattedir. [846/03]
5765. Huzûzât-ı nefsaniye, kuva-yı şehevaniyedir. Bir nefse kadir, sâbir olmak meğer şeytandan masun olmaktır. Nefsinden emin olmayanlar hiçbir şeyden emin olamazlar, demişler. [846/07]
5766. Huzûzât-ı nefse emvar olan şeyden hazer etmek gerek, demişler. [846/06]
5767. Hücec-i salih gösteremezken davasında Mısır. [836/07]
5768. Hücec-i şer'î lazım, dava-yı şer'î'a. [836/08]
5769. Hüda âlim böyle. [872/17]
5770. Hüda âlim, kıyamet koptu sandım, derler. [872/11]
5771. Hüda bilir, kul bilmez. [872/02]
5772. Hüda bir, böyledir der. [872/01]
5773. Hüda fırsat verirse elbette yaparım, derler. [872/14]
5774. Hüda fırsat verirse ger kara yere karam onu, demiş. [872/08]
5775. Hüda her ne kim emreder, kul onu baş üstüne. [872/24]
5776. Hüda istediği kuluna verir. [872/06]
5777. Hüda kadirdir, eyler bin şerâra-yi lücceden peyda. [872/12]
5778. Hüda kadirdir; amma sîmi zer, leyli nehâr etmez. [872/09]
5779. Hüda kerimdir, Hüda'dan iste gayrıdan isteme. [872/05]

5780. Hûda şeklini âsan kılsın. [872/20]
5781. Hûda verdi oğlu. [872/27]
5782. Hûda vermek gerektir saltanat tahtını padişaha, cidal ü cenk ile esbab-ı devlet sazkâr olmaz. [872/25]
5783. Hûda vermek gerektir taht u bahtı, verir mi meyve bağın her dırahtı. [872/26]
5784. Hûda'dan iste, ne istersen! [872/04]
5785. Hûda'dan korkmayan kuldan korkmak gerek. [872/13]
5786. Hûda'dan matlab-ı âmâ dû-dîde. [872/16]
5787. Hûda'nın dağına el uzat, kulun bağına izinsiz el uzatma, demişler. [872/10]
5788. Hûda'nın kudretini temâşâ istersen al aynayı yüzüne bak, demişler. [872/15]
5789. Hûda'nın lutfu bi-minnettir, dest-i abd iradesidir. [872/19]
5790. Hûda'nın lutfuna çok şükretmek gerek. [872/28]
5791. Hûda'nın lutfuna nihayet olmaz, Hûda vasfına gayet olmaz. [872/21]
5792. Hûda'nın meramı bilinmez. [872/18]
5793. Hûda'nın vasfına gayet olmaz, kul sözüne nihayet olmaz, demiş. [872/22]
5794. Hûda'nın verdiği kanaat etmek gerek. [872/23]
5795. Hûdanın emrine inkıyat etmek gerek. [872/07]
5796. Hûdanın işine karışılmaz. [872/03]
5797. Hükemâ ve felâsife olan kimseler, faal olup sühanfûruş değildirler. [848/09]
5798. Hükemâ ve felâsife, avam ile ihtilatı sevdiklerinden daima münferiden yaşamayı arzu ederler. [848/03]
5799. Hükemâ ve felâsife, daima fikir ve hayret deryasına müstağraktır. [848/05]
5800. Hükemâ ve felâsife, hayret-zede-i ukul ve şuur olan pek çok asar-ı ilmiyeyi ihtira ve icat eylerler. [848/04]
5801. Hükemâ ve fuzalâ ile görüşmek insana mucib-i mesar ve mahzûziyet olur. [848/08]
5802. Hükemâ ve fuzalânın azamet ve ihtişamı bedenlerinde değil, akıllarındadır. [848/06]
5803. Hükemâ, ömürlerinin beyhude geçmesini arzu etmezler, demişler. [847/33]
5804. Hükemâ, ulema dünyanın manevî direğidir, derler. [847/32]
5805. Hükemâ; özünü düşünmez, sözünü düşünür, derler. [848/01]
5806. Hükemânın kavli, ayn-i hikmettir, derler. [847/35]
5807. Hükemânın kavli, filinden müfittir, derler. [847/34]
5808. Hükemânın nesâyih ve tebligat-ı nafialarından insanların ser-i mû müfârat etmemeleri lazım gelmez mi? [848/07]
5809. Hükemânın özü olsa sözü olmaz, derler. [847/31]
5810. Hükemânın özünden (kendisinden) sözü geçkindir. [848/02]
5811. Hükkâm, fazıl ve ilmiyle amil, adil ve sahib-i ahlak. [847/08]
5812. Hükkâm, hâkimler demektir. [847/03]
5813. Hükkâm, hükemâ hep bir baptan gelir, demişler. [847/04]

5814. Hükâm, insaniyette ulema-yı vücudu şart-ı esas olan fezâil-i ilmiye ve hüsn-i ahlakiyeyi, nefsinde zat-ı sıfat-ı şahsiyesinde cem ile muttasıf olan insanlar demektir, demişler. [847/07]
5815. Hükâmda hüsn-i ahlak, adalet olmasa dünya fesada gider olmak gerek, demişler [847/09]
5816. Hüküm, hükümdardır şer ve kanun ile; hüküm, hükümdar vekillerininidir ve şer ve kanun ile, demişler. [847/26]
5817. Hüküm-i hükûmet, bir mülktür elinde, demiş. [847/24]
5818. Hüküm-i Karakuşî gibi hep tersine çıkar. [847/15]
5819. Hüküm-i Karakuşî gibi. [847/14]
5820. Hüküm-i kitab-ı aşk ile öldür, sevaba gir; ey bi-vefa eger seni sevmek günah ise! [847/17]
5821. Hüküm-i Süleymanî ile amel eder, demiş. [847/10]
5822. Hüküm-i şerî, hüküm-i kanunîde, davanın sebkât etmesi şarttır. [847/13]
5823. Hüküm-i şeriat katidir. [847/11]
5824. Hükümü yoktur, bir zaman takdire karşı gayretin; zerk-i maksuma kanaattir, meali hikmetin. [847/36]
5825. Hükümü, hep hüküm-i Karakuşîdir, derler. [847/16]
5826. Hükümü, kendiliğinden verir ki hâkime niyaz etmeyesin. [848/12]
5827. Hükûmet bir kuvvettir -milletini, devletini, kuvvetini üstünde taşır- yoksa mezâyâ-yı insaniyenin inkişafına müsait bir kaide değildir, demiş. [848/19]
5828. Hükûmet bir kuvvettir, kuvveti millettir; milletin kuvveti hükûmet, hükûmetin kuvveti millettir, demektir. [848/18]3a
5829. Hükûmet demek; her şeyini hak ve adalet dairesinde şer ve kanun dairesinde görmek icra-yı ahkâm eylemek demektir, demişler. [848/11]
5830. Hükûmet emr-i idarede adaleti rehber etmek gerektir; zira hükûmetin adaleti, milletin refah ve saadetini temin eder, demişlerdir. [848/26]
5831. Hükûmet emrine itaat, millet için borçtur; borcunu bilmeyen ve eda etmeyenler için kanun-ı adalet kaim-i hâkimdir (vaciptir), demişler. [848/28]
5832. Hükûmet hakla, adaletle; millet, sadakat, ahlakla kaimdir, demişler. [848/25]
5833. Hükûmet için bir temel bir emel bulunmak şarttır, demişler. [848/24]
5834. Hükûmet için en müşkül olan şeylerden birisi, milleti hüsn-i idare etmek diğeri de millet çocuklarını zamaneye göre talim ve terbiye eylemektir, demişler. Çünkü milletin iyi idare olunması, milletin iyi talim ve terbiye olunmasına muvaffaktır. [848/27]
5835. Hükûmet kanunsuz olmaz, kanun hikmetsiz olmaz. [848/17]
5836. Hükûmet, adil gerek nafız gerek; nüfuzsuz, adaletsiz hükûmet payidar olmaz, demişler. [848/13]
5837. Hükûmet, ahaliye göre olur değil, ahali hükûmete göre olur, demişler. [849/01]
5838. Hükûmet, cahiller elinde payidar olmaz, zeval bulur. İşte bu easları havi ve muhtevî ve cami olan hükûmetler ve cemiyetler, milletler bi-indirastır, demişler. [848/30]
5839. Hükûmet, halkın hüsn-i idaresini bilmektir, demişler [841/23]
5840. Hükûmet, hikmet ile müşterektir. [848/16]

5841. Hükûmet, hikmet-i idare ile; millet, marifet-i idare ile feyizdar ve payidar olur, demişler. [848/31]
5842. Hükûmet; milletin bir hamisi, çobanıdır, demişler. [848/10]
5843. Hükûmet-i meşrutada esas kuvâ-yı hükûmet üç menbadan sudur eder ve icra-yı ahkâm eyler, demişlerdir. [848/22]
5844. Hükûmeti mezhep abdallardandır, derler. [848/23]
5845. Hükûmetin nokta-yı nazar ve amali menfaattir, demiş. [848/20]
5846. Hükûmetsiz millet, milletsiz hükûmet olmaz. [848/29]
5847. Hükûmetsiz millet, millîyetsiz hükûmet olmaz, derler. [848/21]
5848. Hükûmette hikmet vardır. [848/15]
5849. Hükûmetten birisi de, ulum ve fûnûnun her hâlde, her suretle mülkün ve halkın idaresine maddî ve manevî istifadesine tamimen tatbik ve teslimine say ve gayret. [...] [841/25]
5850. Hüküm galibindir; galibin teli, dili uzundur. Kalbi keskin, özü, sözü ötkündür. Mağlup, makhurdur, makhurların, eli, dili, kısa olur. Kalbi kanında özü sözü kalbinde durur. Sabr ve tahammül ile başa gelenleri ibret ve intibah nazarıyla görür. Her türlü ahval-i elimeden ve kendi hata ve kusurundan agah ve mütenebbih olur. Başa gelen felaket ve muzayaka hisse-yi nasibini alır. Musibette isabet vardır. Mü'dasınca musibetlerden intifa' hissedar olur. Musibetlerden, hissedar olmayanların başından musibet hiçbir zaman eksik olmaz! Felah bulamaz, demişler. fa'teberu eya evla illa basar. Fafehum, felyete' emmel. [847/12]
5851. Hüküm izi, tağyir olunmaz, demişler. [847/05]
5852. Hüküm, fezâil-i ilmiye ile muttasıf kimseler demektir ki fezâil-i beşeriye ilmeye ile muttasıf olmayan hükkâma, filhakika hükkâm denmez. Belki gafil, dalal, zalâm denir, demişler. [847/06]
5853. Hüküm, galibindir. [847/02]
5854. Hüküm, hükûmete bakmak gerek, hükûmette hikmet vardır, derler. [847/01]
5855. Hükümdar yurdunda, temel taşı; sınırında, emel nişanı bulunur, demişler. [847/29]
5856. Hükümdar, ahkâm ve akil ve adil gerek ve efdal ve ahsen ahlak ve etvar gerek, dür-endiş ve akıbet mürur-ı şeci ve şehâmet ve mehâbet ve hikmet göster ve tebaa-perver gerek, derler. [847/18]
5857. Hükümdar, hâkim, adil gerek; millet hükümdara sadık, muti münkad gerek. [847/19]
5858. Hükümdar, hükm sahibi, hüküm süren melik, padişah demektir ki hükümdar adil gerek, demişler [847/21]
5859. Hükümdar, hükûmetin hâkim-i reisi, hükûmet: Ahali yani tebaa üzerine icra-yı hükûmet eden rical-i mülkiye ve ameliyedir ki hikmet-i hükûmete kanun ve nizama ve usul-i idare vakıf ve aşına adamlardır. [847/22]
5860. Hükümdar, hüküm ve irade sahibi, hüküm süren melik, padişah demektir. Ona hükümdar-ı adil gerek, demişler. [847/20]
5861. Hükümdar, mülkünün mamur olduğunu ister, harap olduğunu istemez, demişlerdir. [847/25]
5862. Hükümdar, yurdunun harap olmasını istemez; mamur olmasını ister. [847/30]
5863. Hükümdar; milletin hâkimi, askerinin başı, ülkesinin gözü, kulağı, sayedar ve sayebanıdır, demişler. [847/37]

5864. Hükümdara hürmet, fariza-yı zimmettir, demişler. [847/23]
5865. Hükümdarın yurdu; emelsiz, temelsiz kurulmaz, demişler. [847/28]
5866. Hükümdarın yurdunda, temel taş olur; sınırında emn -emin- başı olur, derler. [847/27]
5867. Hükümet iki türlü idare olunur: Birisi hükümet-i mutlaka, diğeri hükümet-i meşrutadır, demişler. [848/14]
5868. Hülya , fukaranın mumunu değil mum gibi ömrünü bile tüketir, derler. [875/21]
5869. Hülya ağniyânın ne vergisi ne cezası yoktur. [875/30]
5870. Hülya gezerlere mecnun denir, ne âkil! [875/26]
5871. Hülya gibi taşlı şey mi olur? derler. [875/25]
5872. Hülya ile adam bay olmaz, belki baylı -bağlı- olur, derler. [875/19]
5873. Hülya ile devlet değirmeni dönmez; iş, güç ile akıl ve idrak ve tedbir-i umur ile döner, demişler. [875/28]
5874. Hülya ile gemi yürümez, demişler. [875/33]
5875. Hülya ile heyulayı göreceğim diye tavana bakmaktan, kitaba bakmak evladır, derler. [875/32]
5876. Hülya ile iş bitmez, hizmet ile biter. [875/24]
5877. Hülya ile pilav pişerse deniz kadar yağı benden olsun, demiş. [875/31]
5878. Hülya ile vakit geçirme, hizmet (dünya) ile geçir. [875/29]
5879. Hülya ile yola çıkılmaz, azm-i niyet ile çıkılır, demişler. [875/38]
5880. Hülya şairlerin tükenmez sermayesidir, derler; fakat hülya vücut bulmadığı için şairlerin ekserisi fakir olur, kalır demişlerdir. [875/37]
5881. Hülya, humekânın mevtine sebep olur, derler. [875/27]
5882. Hülya, tembelin tükenmez hazinesidir. [875/23]
5883. Hülya, zekurun teslisidir, derler. [875/41]
5884. Hülya; bir zenginliktir ki zararı yok, zekatı yok derler. [875/20]
5885. Hülya; boş çuval, ham karpuz gibidir, derler. [875/42]
5886. Hülya; kuruntu, hep karın buruntusu, derler. [875/43]
5887. Hülyagerin hazinesi tükenmez, kimyagerin de hazinesi dolmaz, demişler. [875/40]
5888. Hülyakârın hesabı -akçesi- cebe sığmaz, ihsanı ele girmez, derler. [875/22]
5889. Hünkâr beğendi. [874/11]
5890. Hünkâr düğününde âşık olmadım ya! [874/15]
5891. Hünkâr yanından çıkmış, artık babasını tanır mı? [874/14]
5892. Hünkâra karşı yalan söylenmez. [874/17]
5893. Hünkâra lalalık etmiş, artık sana babalık eder mi? [874/13]
5894. Hünkâra layık amma ne çare! [874/09]
5895. Hünkâra vezir olasın. [874/16]
5896. Hünkârdan ihsan almış, senin bahşişine tenezzül eder mi? [874/08]
5897. Hünkârın atı bana baktı. [874/10]
5898. Hünkârın beğendiği ölmez. [874/12]

5899. Hür ile esir bir değil. [844/42]
5900. Hür kelim, hür kıyam, sahibini mükerrerem kılar. [844/31]
5901. Hür kelim, hür meram, ayağı hür ve serbest olmayan insanların akıl ve fikirleri de neşv ü nemadan mahrum ve ataletle mahkum olurlar, demişlerdir. [844/39]
5902. Hür kelimden, hürmetli meram çıkar. [844/41]
5903. Hür olan esir olmaz. [844/45]
5904. Hürmetli adam, hür ve irfanlı adamdır. [844/30]
5905. Hürriyet olmayınca haysiyet tam olmaz. [844/46]
5906. Hürriyet şahs-ı insanı zinde gösterir. [844/36]
5907. Hürriyet, adamın sıfat-ı kâşifesidir ki ademiyette asıl tanınmıştır. [844/34]
5908. Hürriyet, ancak inkişaf-ı hayat-ı beşere bir vasıtaadır ki saadete refahiyete yol açar, demişler. [844/35]
5909. Hürriyet, insaniyet ile artar. [844/43]
5910. Hürriyet, kemale; esaret, zillete, zevale delalet eder. [844/33]
5911. Hürriyet, Kitab-ı Kerim, din-i meram işidir, derler; zira hürriyet hilkat-i beşerede asıldır. [844/44]
5912. Hürriyet, tabiatı (vicdan) mevcut bir garîze (neccar) gibidir ki nefsi tazyik eder, demişler. [844/32]
5913. Hürriyet, vicdan kılavuzudur ki delalet-i sahîhada bulunur, demişler. [844/38]
5914. Hürriyet-i kelim menolunursa istibdat olur, istibdat ise esaret-i nefis demektir, demişler. [844/48]
5915. Hürriyet-i kelim, haktır menolunmaz, demişler. [844/47]
5916. Hürriyette itidal gerek, hürmette edep gerek; zira ikisinde ifrat ile tefrit mütezayid olup her ikisinde itidal ve hüsn-i hâl gerek, demişler [844/37]
5917. Hüsün ilinin dilrübâcığı. [816/08]
5918. Hüsün meydanı senindir, ayağın merdane bas. [816/03]
5919. Hüsün meydanına giren, başından havf etmez. [816/02]
5920. Hüsün meydanında serini çevgân eylemiş. [816/07]
5921. Hüsün satmaz ak boru. [816/01]
5922. İte dalanmaktan çalıyı dolanmak yeğdir, derler. [1190/33]
5923. Jaj-hâlîk eder, derler. [1008/13]
5924. Jale gibi gözlerinden yaş damlar der biçare! [1008/14]
5925. Jandarma askeri asayişe memur. [1008/15]
5926. Jimnastik kadem arş kumandası verildi. [1008/17]
5927. Jurnalî okundu. [1008/18]
5928. Keza sen ben olmuşlar! derler. [1045/14]
5929. Keza sen dersin kıyma tahtası, ben derim mangal tahtası! derler. [1045/08]
5930. Keza sen köbete ben cantık! Senin benden, nen -neyin- artık? demiş. [1045/09]
5931. Keza sen Murad'ın aldın amma halkı ettin nâ-Murad, demiş. [1045/06]
5932. Keza sen necisin? Sualine dalkavuk, odun yarıcısının [Dibek'te kahve dövücüsünün de derler] [...] edicisiyim cevabını vermiş! derler. [1045/15]

5933. Keza sen nerenin darısı çoksa oranın bödenesi -bıldırcını- olursun! derler. [1045/10]
5934. Keza sen, sen ol sakın doğruluk yolunda sarf ve say u gayret ibzâl-i himmet, izhâr-ı insaniyet eylemekten ayrılma; zira seni dairesinde saadet kapısına eriştirir. [1045/04]
5935. Keza sen, sena bakmazsan, el de sena bakmaz! derler. El eliyle kuş doymaz, el kanadıyla, kuş uçmaz! derler. [1045/05]
5936. Keza sende naz varsa bende niyaz var, sende söz varsa bende söz, saz var, sende ne varsa, bende de o var! demiş. [1045/11]
5937. Kişi dûrendiş, akıbet-endiş gerek. [903/17]
5938. Mükerrer sayılı gün, sayılı koyun. [1143/16]
5939. Olmaya baht-ı saadet dünyada vahdet gibi. [864/27]
5940. Rabbim beladan, kazadan saklasın! [968/20]
5941. Rabbim bühtan yalan saklasın. [968/21]
5942. Rabbim mâr-ı sermâ-dîdeye güneş yüzü göstermesin! [969/06]
5943. Rabbim mâr-ı zalime güneş yüzü göstermesin! [969/05]
5944. Rabbim merhamet etsin. [968/22]
5945. Rabbim yarlığasın. [968/23]
5946. Rabbime çok şükür o dertten de kurtuldum derler. [969/03]
5947. Rabbine sığın! [968/18]
5948. Rabbine şükr et, kalbini doğru tut. [969/02]
5949. Rabbini bil! [968/24]
5950. Rabbini bil, kendini bil! [968/25]
5951. Rabbini bilen, kendini bilir. [969/01]
5952. Rabbini unutma zira, her işini rabbın görüyor! [969/04]
5953. Rabbiye emanet ol! [968/19]
5954. Rabbiye emanet, sana emanet. [968/17]
5955. Rabîta evden rabîta sözün herkes hazzeder. [964/05]
5956. Rabîtalı sözden herkes hazzeder. [964/04]
5957. Rabîtasız adam, her vakit şaşırır. [964/07]
5958. Rabîtasız ev, ev sahibinin rabîtasızlığına işarettir. [964/08]
5959. Rabîtasız söz makbul değildir. [964/06]
5960. Raci, merci. [964/10]
5961. Radiyallâh!.. [972/15]
5962. Radiyallâhu çekti! [972/16]
5963. Râfızî meşrep herif. [967/12]
5964. Râfızîler peygamberi severiz der de, peygamberin dört yârını -hulefâ-yı râşidîni- sevmeyiz. [967/13]
5965. Rafta kurabiye var o herkesin ağzına göre değildir. demiş. [967/06]
5966. Rafta şeker var amma sana göre değil. [967/10]
5967. Raftan düşer gibi. [967/11]
5968. Raftan sünger düşmüş, başı dönmüş? [967/08]

5969. Raftan sünger düşmüş, başı yarılmış derlerse inanır mısın?? [967/09]
5970. Raftan sünger düşmüş. [967/07]
5971. Râgıbın istediği yerindedir. [967/05]
5972. Râgıp, mergup. [967/04]
5973. Râgıp, ragîbe. [967/03]
5974. Rağbet ehline göredir! [973/04]
5975. Rağbet etmeyene gitmek, olmadan kabre girmeye benzer. [973/12]
5976. Rağbet güzel ile zenginedir. [973/08]
5977. Rağbet malına göredir! [973/05]
5978. Rağbet olmayınca mal metada revaç olmaz, ruhsat olmayınca hâl-i nâ-mizâca ilaç olmaz. [973/14]
5979. Rağbet riâyete göredir. [973/11]
5980. Rağbet, görülen riayet mukâbilidir. [973/10]
5981. Rağbeti arttı. [973/13]
5982. Rağbeti, riayeti yerinde adamdır, derler. [973/07]
5983. Rağbetsiz (müşterisiz) zayi hükmündedir. [973/03]
5984. Rağbetsiz misafir ağırlığını üzerinde taşır. [973/09]
5985. Rağbetsiz misafir, davetsiz misafir. [973/06]
5986. Râh vardır sevdiğim dilden dile. [968/07]
5987. Rahat bahtın terki iktizâ eder! demiş. [984/06]
5988. Rahat düşkünde kaldı derler. [965/04]
5989. Rahat isteyen dünya ve mâfihâdan geçmek gerek. [964/12]
5990. Rahat isteyen sağır, kör, dilsiz olmalıdır, demiş. [964/13]
5991. Rahat lokumu gibi. [964/11]
5992. Rahat otur! [965/15]
5993. Rahat rahat! [965/14]
5994. Rahat yüzü, selamet yolu görmek dilersen; âlemin akından, karasından vazgel! demiş. [965/08]
5995. Rahat yüzüne hasret kalmış. [965/16]
5996. Rahatığın ucu tembelliğe çıkar! [965/05]
5997. Rahatın başı kanaat, selametın yolu sükûnettir. [965/02]
5998. Rahatın başı kanaattir! [965/01]
5999. Rahatlığı hayvan bile sever?! [965/12]
6000. Rahatlığı kim sevmez? [965/11]
6001. Rahatlığı sevmeyen olmaz, rahat etmeyi bilmeyen çok olur. [965/10]
6002. Rahatlığı şeytan da severmiş? [965/13]
6003. Rahatlık ister isen dilini kısa tut! [965/06]
6004. Rahatlık isteyen hasedden mahrum olmalı! [965/07]
6005. Rahatlık isteyen, say u gayretle kanaat etmek gerek. Zira kanaat ağza bir lokma arkaya bir hırka demek değildir ancak say u gayret-i beşerledir. [965/03]

6006. Rahatlık yorar, iş eğlendirir! [965/09]
6007. Rahlede dirsek çürüten molladır! [969/14]
6008. Rahmet eseridir hep gördüklerin. [970/05]
6009. Rahmet evi, zahmet taşından yapılır. [969/21]
6010. Rahmet her kula erer, her kapıya girer. [970/04]
6011. Rahmet kapısı kapanmaz. [970/06]
6012. Rahmet kapısından kimse kovulmaz. [971/02]
6013. Rahmet okut, lanet okutma. [969/18]
6014. Rahmet olmayınca bereket olmaz. [971/04]
6015. Rahmet yağmış aşına, devlet konmuş başına. [970/09]
6016. Rahmet, Cenab-ı Mevlanın kolayına dünya ve ahiret ihsanıdır. [969/17]
6017. Rahmet, zahmet bir babdan gelir. [969/16]
6018. Rahmet, zahmet insanlar için. [969/15]
6019. Rahmete ermek, zahmetsiz olmaz. [969/20]
6020. Rahmete ermeyen mahluk yoktur. [970/03]
6021. Rahmete herkes muhtaç. [970/14]
6022. Rahmete şükür etmeyen, zahmetten zor kurtulur. [970/02]
6023. Rahmete şükür, zahmete sabır, tahammül gerek. [970/01]
6024. Rahmeti âlî himmet olanlara okurlar, laneti ehl-i şeytâneler olanlara! [970/10]
6025. Rahmet-i ilahîyeden ümidinizi kesmeyiniz! demişler. [969/19]
6026. Rahmet-i Rahmân'dan ümidini kesme, nan nimetini yedirene küsme! [970/08]
6027. Rahmet-i Rahmân'dan ümit kesilmez. [970/07]
6028. Rahmet-i şevk ile sermest ve hayran olduğum yerdir. [970/11]
6029. Rahmetli böyle şeylerden hoşlaşırdı. [970/12]
6030. Rahmetli pederim. [970/13]
6031. Rahmetsiz bal, pekmez bitmez. [991/04]
6032. Rahmetten kaçıp doluya tutulmaya benzedi. [971/01]
6033. Rahnesiz yürek, kürek olmaz. [971/06]
6034. Rahvan at gibi!.. [968/09]
6035. Râî mer'î karışmış? [967/01]
6036. Râîye mer'î gerek. [967/02]
6037. Rakı kaldırır, çoğaltır merakı. [967/15]
6038. Rakı sıksası. [967/16]
6039. Rakı tiryakisi. [967/17]
6040. Râkım-ı hurûf. [967/14]
6041. Rakibim öldü, yeri bana kaldı, sananlardandır! derler. [974/09]
6042. Rakibin biri öldü, biri kaldı; yazık ki öleceği diri kaldı! [974/24]
6043. Rakibin dostluğuna inanma! [974/12]
6044. Rakibin iyisi yolda belli olur! [973/25]

- 6045.** Rakibin telaşı, hasedindendir; yüzünün bozarması, fitne fesadındandır! demişler. [974/06]
- 6046.** Rakibin yanında olması acep değildir! derler. [974/15]
- 6047.** Rakibin yanında olması iyi değildir! demişler. [974/16]
- 6048.** Rakibin yüzü kara olsun! derler. [974/14]
- 6049.** Rakibinden kendini uzak tut! [974/19]
- 6050.** Rakip kişinin onduğunu istemez, donduğunu ister! [974/21]
- 6051.** Rakip olan hasedinden telaş etse gerektir. [974/05]
- 6052.** Rakip ölsün de ne yüzden ölürse ölsün. [974/02]
- 6053.** Rakip şeytan yadigarıdır! derler. [974/13]
- 6054.** Rakip şeytana benzer, refik insana! [974/23]
- 6055.** Rakip telaşsız olmaz. [974/04]
- 6056.** Râkip, merkûp birbirinden memnun sana ne? demiş. [968/01]
- 6057.** Rakip, şeytana benzer! [974/22]
- 6058.** Rakip, ya refikten ya refikin rakibinden çıkar! [974/11]
- 6059.** Rakipsiz insan olmaz, meğer ki Yavuz Sultan Selim'e vezir ola! derler. [974/08]
- 6060.** Rakipsiz insan olmaz. [974/03]
- 6061.** Rakipsiz, refiksiz insan yaşamaz. [974/10]
- 6062.** Rakipsiz, şeytansız insan olmaz. [974/07]
- 6063.** Rakipten kendini gözet! [974/20]
- 6064.** Râm etdi kendine cihani. [968/02]
- 6065.** Râm etmiş kendine, hep bend eylemiş dilberi. [968/03]
- 6066.** Ramak candan ümit kesme! [975/20]
- 6067.** Ramak kaldı. [975/19]
- 6068.** Ramazan (oruç) ayı görüp tutmak, görüp açmak meşrudur, demişler. [975/17]
- 6069.** Ramazan ayı gerek ki cennet kapısı açıla! demiş. [975/15]
- 6070.** Ramazan ayı ol eh-i firûz, ya yirmi dokuz olur ya otuz olur. [975/06]
- 6071.** Ramazan ayı, rahmet ayı, müminlerin mağfiret ayı, derler. [975/07]
- 6072.** Ramazan bayram, kurban bayram, nerede kaldı bizim Hacı Bayram? demiş. [975/16]
- 6073.** Ramazan bereketli aydır amma duvardan giden kılıca sor, demiş. [975/05]
- 6074.** Ramazan bereketli aydır. [975/04]
- 6075.** Ramazan geldikten sonra, bayram sorulmaz! [975/13]
- 6076.** Ramazan gelse şeytanı hapse atardı, demiş. [975/11]
- 6077.** Ramazan gitti amma kurban geliyor?! [975/18]
- 6078.** Ramazan kazasını sadakasına niyaz eder! demiş. [975/09]
- 6079.** Ramazan oğlu Bayram, yediği içtiği ayran? demiş. [975/02]
- 6080.** Ramazan oğulları gibi baba mülkünü paylaşamadılar, derler. [975/03]
- 6081.** Ramazan, ayların sultanı, mah-ı mübarek mağfiret nişanıdır ki menzil-i Kur'ân-ı ayet-ı gufrandır, demişler. [975/14]
- 6082.** Ramazan, bayram sayılı gün, saygılı gün! [975/12]

6083. Ramazana hürmet eden aç kalmaz. [975/10]
6084. Ramazanda yalan söyleyenin, bayram günü yüzü kara olur! [975/08]
6085. Rânâ bilirim ki kâziptir, demiş. [972/17]
6086. Raporu yazdı. [964/09]
6087. Râsıdan fark edemezler irtifâ'-ı kevkebin, kılsalar birkaç rasad bünyâd Uluğ Mirzâ gibi.
6088. Rast gele söz, rast iş faydasızdır. [965/21]
6089. Rast peşrevi çalar?.. [965/21]
6090. Rast söylenen sözde de bazen hakikat çıkar! [965/23]
6091. Rastgele çıkan talihtir, derler. [966/01]
6092. Rastgele olan şeyler de olur. [966/02]
6093. Rastgelene dert anlatılmaz. [966/04]
6094. Rast-gûlukta inat eyleyen ehl-i kalemin değme asârı sendîde-yi yârân olmaz. [966/03]
6095. Rastık taş, rastık kaşı faş olmaz. [966/05]
6096. Raşî, mürteşî, hep müstahak-ı cezadır! demişler. [966/11]
6097. Raşî, mürteşî, her ikisi, fiil-i amelde bir kişi sayılır demişlerdir. [966/06]
6098. Raşî, mürteşî, memurun memura yüzün kara demesi; Arab'ın, Araba yüzün kara demesi kabilindendir! demişlerdir. [966/07]
6099. Raşî, mürteşî. [966/10]
6100. Râşit ise ismin, ne gör, ne işit! demiş. [966/08]
6101. Râşit, mürşit bir arada. [966/09]
6102. Râvîler rivayeti böyle demiş. [968/04]
6103. Râviyân-ı ahabâr. [968/05]
6104. Ravza-yı cinân, ravza-yı cânân! [976/23]
6105. Ravza-yı cinânda görüştür bizi. [976/22]
6106. Ravza-yı mutahharaya yüz sürmek nasip eyleye amin! [976/21]
6107. Râyet, zafer âyet-i Osmânî! [968/13]
6108. Râyete meyl ederiz, kâmet-i dil-cû yerine! [968/11]
6109. Rayiç akçe ile beş para etmez ciğeri? [968/10]
6110. Razı değilse girme elin bağına. [966/14]
6111. Razı ise ben de razıyım, demiş. [966/18]
6112. Razı ise verdim, değil ise döndüm! demiş. [966/16]
6113. Razı olan gönül bozulmaz. [966/12]
6114. Razı, marzî... [966/13]
6115. Razılık ile olur her şey. [966/19]
6116. Razılık iste anandan asi olma, helallik iste babandan bâğî olma, demiş. [966/15]
6117. Razılık talet et, öp elini işine git! derler. [966/17]
6118. Râzını (sırrını) ağyara fâş etme! [965/19]
6119. Râzını (sırrını) değil ağyara, yara bile fâş eyleme! [965/20]

- 6120.** Râzî -müfessirîn-i kirâmdan- İmam Fahri Râzî- [965/17]
- 6121.** Re'yi rıza gerek [965/18]
- 6122.** Reaya emn ve asayıştadır, a'dâ hirâsandır. [973/01]
- 6123.** Reaya vedî'atullahtır. [973/02]
- 6124.** Reaya, himaye ister. [972/18]
- 6125.** Rebîb, rebîbe (üvey oğul ve kız) sofraya zor sığar. [969/07]
- 6126.** Reca ile havf arasında bulun. [977/10]
- 6127.** Recep ayı işitmez ayı demiş. [969/10]
- 6128.** Recep ayı şevval ayı işte oldu on ay, doğurduğun şaban, ramazan -uşamay-benzemiyor- demiş. [969/11]
- 6129.** Recep ayı, şaban ayı, işte oldu on ay. [969/12]
- 6130.** Recep Efendi, Şaban Efendi, hani ya Ramazan Efendi! [969/09]
- 6131.** Recm-i şeytana olur, ya şeytana uyana (ehl-i zinaya) [969/13]
- 6132.** Reddetme sevdiğim gel rahm eyle hâlîme. [971/13]
- 6133.** Reddi gayrı kabil. [971/12]
- 6134.** Reddolan çingene olsun? derler. [971/14]
- 6135.** Refâh-ı hâl kanaatledir. [973/16]
- 6136.** Refakat ettiğin adamı tanımak gerek. [973/15]
- 6137.** Refik, rakipten azar! [973/27]
- 6138.** Refik-i gârî, şefik-i yârîdir. [973/26]
- 6139.** Refiki hafr ile ilbâs ola derler. [973/17]
- 6140.** Refikin it de olsa incitme! [973/21]
- 6141.** Refikin iyi ise Bağdat bile yakın gelir. [973/22]
- 6142.** Refikin iyisi, uzun yolu kısaltır. [973/23]
- 6143.** Refikini tevfik eyleye derler. [973/18]
- 6144.** Refiksiz yola çıkma! [973/19]
- 6145.** Refiksiz, rakipsiz insan olmaz, Allah tevfikini refik eyle! demiş. [973/24]
- 6146.** Refiksiz, yola çıkmak zordur. [973/20]
- 6147.** Reh (tarik-yol) aşka girdi, âşıklar. [976/24]
- 6148.** Reham üstüne ismini kazıttırdı? [984/09]
- 6149.** Rehavet kesâletten, kesâlet ataletten, atalet cehaletten doğar! [971/09]
- 6150.** Rehâvî kadife, lâhûrî şal ister?! [976/27]
- 6151.** Rehâvî kadifeden şalvar, lâhûrî şal olmasa kız gelin olmayacak mı? derler. [976/28]
- 6152.** Rehberi (kılavuzu) karga olanın burnu laşeden kalmaz. [976/29]
- 6153.** Rehber-i insan (insanın rehberi) ilm ve irfandır, demişler. [976/30]
- 6154.** Rehsiz, (tarik-yol),rehbersiz menzil-i maksûda erilmez. [976/25]
- 6155.** Rehzen olma, rehber ol. [976/26]
- 6156.** Rekabet, medâr-ı gayrettir, derler amma, hiss-i haset karışmazsa! Refakat medâr-ı selamettir! Derler amma hiss-i sadakat bozulmazsa demişler. [974/01]
- 6157.** Rekabetin ifratî melamettir. [974/18]

6158. Rekabetin sonu nedamettir. [974/17]
6159. Rekâketli lisanda hata mı ararsın? [975/01]
6160. Remel attırır baht-ı siyahına. [975/23]
6161. Remelci, emelci baş başa vermiş? [975/22]
6162. Remelciden talih sorar, falcıdan bahtlı yol; o yolcunun talihidir çakıllı kumsal yol!
[975/24]
6163. Remeli, rummân çıkmış. [975/21]
6164. Rencide gönül ile pazarlık olmaz. [976/02]
6165. Rencîde olur dîde-yi huffâş ziyâdan. [976/07]
6166. Renç ve meşakkat hekimin keşmeye ecdattan kalma mirasıdır, demişler. [976/01]
6167. Rençperi rencide etmemek gerek, demiş. [976/08]
6168. Resânet, metanet, hep bir yola çıkar. [972/14]
6169. Resânetli bina sahibi andırır. [972/13]
6170. Resim, lisân-ı umûmîdir, demişler. [972/05]
6171. Resimdir âlemde bülbül gül-i sûr, pervane şem'. [972/06]
6172. Resmi alınmayan meta pazarda yer bulmaz. [972/08]
6173. Resûlullaha âsî olma! Şeriatine tevessül eyle, Allaha âsî olma emrine tevekkül eyle!
[972/07]
6174. Reşâdet, fazilet, rahmet-i rahmândır hep. [972/12]
6175. Reşit ise ne gör, ne işit. (Adın) [972/11]
6176. Reşit pirinci çok su götürür. [972/09]
6177. Reşit pirinci ise daha çok su kaldırır! derler. [972/10]
6178. Revan başka, Van başka. [976/10]
6179. Revan ile Van arasında koca Cudi Dağı'yla, Soğan Dağı var, demiş. [968/08]
6180. Revan nerede, Van nerede? [968/06]
6181. Revan üzerine revan oluruz, demiş. [976/17]
6182. Revan, Van'dan sonradır; Van'a mâlik olan, Revan'a da olur! demiş. [976/13]
6183. Revan'a revan oldu demiş. [976/18]
6184. Revan'a, revan oldu! demiş? Aryuvanın, arduvanını görmek içindir! Demiş derler.
[976/11]
6185. Revan'dan Van'a, Van'dan Revan'a, revan oldu revânî! demiş. [976/16]
6186. Revani helvası gibi. [976/12]
6187. Revani tekkesinde revani. [976/14]
6188. Revanidere, revani tekkesinde. [976/15]
6189. Rey verilmez, alınır demişler. [968/14]
6190. Rey-i âlem, rey-i hastan eamdır demişler. [968/15]
6191. Reyine sahip olanlar aldanmazlar. [968/16]
6192. Rezalet-i âlemden Allah sıyânet eyleye! [972/03]
6193. Rezaleti baştan aşırđı, derler. [971/18]
6194. Rezaleti kabul edenler, ahmak akılsız insanlardır. [972/02]

6195. Rezalette zevk arayanlar ahmaktırlar. [972/04]
6196. Rezânet başka, rezalet yine başkadır. [971/15]
6197. Rezil ile yâr, yoldaş olma! [971/16]
6198. Rezil olmaktan, zelil olmak ehvendir, derler. [971/17]
6199. Rezil rüsvây-ı âlem olarak nam ve şan kazanmaktan ise, hakir ve bî-nişan olarak yaşamak elbette hayırlıdır! [972/01]
6200. Rıdvân da rıhtevan olmaya da razıyız desene! [980/16]
6201. Rıdvana'llahi aleyhim. [980/15]
6202. Rıfk ile hilm; ahlak-ı âliyenin en güzellerindendir! demişler. [981/06]
6203. Rıfk ile muamele eden aldanmaz. [981/04]
6204. Rıfk ile muamele eden refiksiz kalmaz, şefkat ile muamele eden şefaatsiz kalmaz! [981/05]
6205. Rıfk ile muamele et, şefkat ile nazar eyle! Zira her ikisi de, eser-i insaniyet, hüsn-i ahlaka delalet eder demişler. [981/01]
6206. Rıfk ile muameleyi her mahluk sever, anlar! Dikkat ve tecrübe etmek gerek! [981/02]
6207. Rıfk ve hilm ile muamele etmek rikkat-i kalp ile söz söylemek, sahib-i merhamet ve ehl-i şefkat olanların kârıdır! Hiddet ve şiddetle söz söylemek, hüsn-i tabiata ve hilm ve selm terbiyesi olmayanların kârıdır! demişler. [981/10]
6208. Rıfk ve hilm, insan gadaba gelmedikçe, öfkeyi yenmeye müdavemet etmek tarikiyle tahsil olunup huy edinmek demektir! demişler. [981/09]
6209. Rıfk ve hilm, terbiye ve tabiatta, rikkat ve merhamet, kalp de gerek! Yani her ikisi de fazâil-i ahlakiye cümlesindendir! demişler. [981/08]
6210. Rıfk ve mülâyemetten ârî kadın kokusuz çiçekle, lezzetsiz meyveye benzetilir. [981/03]
6211. Rıfkı tevazuda, riyaseti ilmde, kerameti takvada, meveddeti sıdkta, nusreti sabırda, ibadeti vera' ve iffette, gınayı kanaatte, şükrü rızada, rahatı terk-i hasette, feragat-i gıybeti halvette, insi tilavet-i Kur'an'da, nakl-i mizanı zikrullahta, bereketi sehada buldum demiş. [981/07]
6212. Rızasız kimsenin bağına girme. [980/09]
6213. Rıza babından ayrılma ey kişi, rıza babında biter kulun her işi! [980/14]
6214. Rıza kapısından ayrılma! [980/06]
6215. Rızaen Bârî'den ayrılma! [980/05]
6216. Rızaen hakka hizmet et! [980/07]
6217. Rızaen ita, ihsandır, derler. [980/01]
6218. Rızaen kabul, kabuldür derler. [980/02]
6219. Rızaen li'llah iş görmeye alışmak gerek! [980/04]
6220. Rızası yoksa alma derler. [980/11]
6221. Rızası yoksa girme elin bağına. [980/12]
6222. Rızasını talep etmek gerek! [980/13]
6223. Rızasız işte hayır olmaz. [980/08]
6224. Rızasız, iş görülmez. [980/10]
6225. Rıza-yı küfr, küfürdür! demişler. [980/03]

6226. Rızık alnın teri, elin kiri ile talep olunur! [978/13]
6227. Rızık eksik olmaz, şükr etmek gerek. [978/21]
6228. Rızık ezelden, her kula takdir ve taksim olunmuştur; ancak aranıp bulmak şarttır demişler. [978/14]
6229. Rızık için deni kimseye niyaz etme! [978/17]
6230. Rızık için gam yeme, Allah kerim! [978/15]
6231. Rızık için gam yeme, Allah kerimdir, ancak talep senden, vermek Allah'tan olduğunu bilmek gerektir, demişler. [979/13]
6232. Rızık için riya etme, dua et! [979/12]
6233. Rızık için talep şarttır, demişler. [978/12]
6234. Rızık için yok yere leim olanlara yüz suyu dökme yani şahs-ı le'imden talep etme! [978/18]
6235. Rızık mala mevkûf değildir, rezzâk-ı âlem gayrı yüzden yitire, demişler. [979/14]
6236. Rızık tükenmez, meğer ömür tükene! [979/11]
6237. Rızık verici Allah'ır. (ar-rizku 'alâ 'llahi 'l-kerim). (Huva 'r-rizku zi 'l-kuvveti 'l-metin) [979/01]
6238. Rızık verici Allah'tır. [978/22]
6239. Rızık, kaybolmaz , aramak gerek! Bağ, bostan, tarla, bahçe, taramak -kazmak-- karıştırmak-gerek! demişler. [978/26]
6240. Rızık, kaybolmaz ; aramak, ayıp olmaz! demişler. [978/25]
6241. Rızıkçı (dilenci) kapına gelse reddetme. [978/27]
6242. Rıziksız hiçbir mahluk halk olunmamıştır; ancak rızık aramak gerek! [978/23]
6243. Rızka mani olanın rızıkına mani olan da bulunur! [979/05]
6244. Rızka mani olma zira sâhib-i rızık Allah'tır. [979/03]
6245. Rızka mani olmaz zira herkesin rızıkı nahnü kısma da taksim olunmuştur. [979/06]
6246. Rızka mani olmaz, rızka kani ol. [979/04]
6247. Rızıkı getiren gerçi kervan ise de gönderen Allah'tır. [978/29]
6248. Rızıkı kervan göndermez, götürür, Allah gönderir; lakin çalışmak ve talep etmek şarttır. demişler. [978/29]
6249. Rızık-ı maksûme kanaat etmek gerek. [979/09]
6250. Rızık-ı maksûme kanaattir meali hikmetin! Kâh hırs-ı nev-şikâr ile şikâr elden gider! [979/02]
6251. Rızık-ı maksûmu talep etmek -çalışmak- kulun borcu, talep olunan rızıkı vermek Cenab-ı Hüdâ'nın lutf ve keremi olduğunu bilmek gerektir, demişler. [979/16]
6252. Rızık-ı mukadder senindir. [978/16]
6253. Rızıkı şükür arattırır, akli fikir! [978/20]
6254. Rızıkı şükür arattırır. [978/19]
6255. Rızıkı talep de şarttır. [978/28]
6256. Rızıkın nereden geldiğinde şüphesi olan adamın, halıkında da şüphesi vardır! demiş. [979/15]
6257. Rızıkına kanaat eden, kimseye minnet etmez, demişler. [979/07]

6258. Rızkına kanaat hikmetin başıdır, demişler. [979/10]
6259. Rızkına kani olan gerdûna minnet eylemez. [979/08]
6260. Rızkını kuş, karınca bile yani cümle mahlukat arar bulur. [978/24]
6261. Riayet ehline göredir. [980/20]
6262. Riayet eser-i fazilet ise merhamet, şefkat de medâr-ı şeref ve şart-ı insaniyettir. [980/22]
6263. Riayet eser-i fazilettir. [980/21]
6264. Riayet görmek isteyen, merhametini esirgemez! [980/18]
6265. Riayet merhamet mukabilidir. [980/19]
6266. Riayet, hürmet, edeptendir. [980/17]
6267. Riba da haram, riya da haram! [977/02]
6268. Riba haramdır. [977/01]
6269. Riba, riya bir babdan gelir! [977/04]
6270. Riba, ümmü 'l-habâis, riya onun veled-i manevîsidir! Her ikisi de, fesâd-ı ahlâka delalet eder! Vebâl-i azîme nikbet ve felakete sevk eyler! demişler. [977/03]
6271. Rica başka, riya başka [977/07]
6272. Rica et, riya eyleme! [977/08]
6273. Rica ile biten iş, riya ile biten işten elbette hayırlıdır! [977/11]
6274. Rica niyet davasından hazer etmek gerek. [977/15]
6275. Rica, minnet kabul ettirdi? [969/08]
6276. Rica, minnet kul kapısında, Hüda kapısında da makbuldür! Ancak riya ile karışırsa Hüda reddeder, kulu bilmem? Demiş. [977/12]
6277. Rica, minnet, babında can verdi. [977/05]
6278. Rica, minnet, güç hâl yola girdi. [977/06]
6279. Rical kemale bakar, kemal ise iktisâb-ı 'ulûm ve fûnûnla bilgi, görgü, tecrübe ve terbiyedir ki bilcümle hasâil ve fezâil-i beşeriyeye bakar. [977/21]
6280. Rical sıfatı nâm-ı mübarektir ehline tefviz olunmak gerektir! Aksi halden nikbet, fitne, fesat çıkar, intizam-ı devlete hâlel gelir. [977/22]
6281. Rical, rihâl veznindedir, ehli olmayan rical, rihâl menzilesinde kalır, demişler. [977/16]
6282. Ricâl-i devlet, müşâvir-i ümmet. [977/17]
6283. Ricâl-i gaybdan haber verir. [977/18]
6284. Ricâl-i gaybdan imdat umar. [977/19]
6285. Ricalin şerâiti pek çoktur, birincisi bilgi (ilm ve kemal), ikincisi tecrübe, üçüncüsü fetanet ve feraset ve akıl ve kiyâset ve adalet... ilâ-âhirihi. [977/20]
6286. Ricasız, minnetsiz, cinan-ı canana girilmez! [977/14]
6287. Ricasız, minnetsiz, rahmete erilmez! [977/13]
6288. Ricayı, riyaya çevirme. [977/09]
6289. Ridâ'et-i fikri reddetmek gerek. [971/11]
6290. Ridâ-yı gafleti sıyrır yüzünden ey peri. [978/11]
6291. Rihlet borusu herkesin kulağın çalınsa gerek! [978/08]

6292. Rihlet borusu öttü! [978/09]
6293. Rihlet edene hak rahmet eyleye! [978/04]
6294. Rihlet etdiyse ona rahmet, sana ömür derler. [978/03]
6295. Rihlet etti cananım benim. [978/02]
6296. Rihlet günü, ayrılık günü. [978/10]
6297. Rihlet kösü çalınmadan ahiret hanesi yapmak gerek. [978/01]
6298. Rihlet kösü çalınsa gerek, verilen can alınsa gerek. [978/05]
6299. Rihlet kösü kapıda çalınsa gerek! [978/07]
6300. Rikâb-ı hümayun. [981/17]
6301. Rikâb-ı şâhâne. [981/16]
6302. Rikkat, eser-i şefkattir. [981/12]
6303. Rikkate gelen adamı üzmemek gerek. [981/14]
6304. Rikkat-i kalb, merhamet ocağıdır. [981/11]
6305. Rikkat-i kalbe malik olmamak ya da rikkat-i kalb göstermemek büsbütün merhametsizlik sayılmaz belki merhamet kânıdır! Dikkat ve tecrübe etmek gerek! [981/13]
6306. Rim papa gibi? [983/02]
6307. Rindane hareket edip alışmış, ehl-i dil ademdir, derler. [981/18]
6308. Rind-i sâhib-dile, deli görünür. [976/06]
6309. Rint olan, esîr-i bend olmaz. [976/03]
6310. Rint olanın meyli sâfi câmedir. [976/09]
6311. Rint, mest olur amma mest-i aşk [mest-i ilâhî] olur, demiş derler. [976/20]
6312. Rintmeşrep ol, rinde tabiat olma! [976/05]
6313. Rintmeşrep olan esîr-i kayd olmaz. [976/04]
6314. Rintmeşrepler mest-i ilâhî olur, derbederler mest-i meyhânî olur! derler. [976/19]
6315. Risâle-yi mahsûsa, risâle-i mersûle, risâle-yi matbûa, risâle-i irşâdiye. [979/19]
6316. Rişe rişe (sıcak sıcak) ettiler, demiş. [983/01]
6317. Rîş-i (sakal) siyahı değirmende mi etdin sefid. [982/32]
6318. Rişte mi oldu şikeste sen mi ya oldun halâs. [986/21]
6319. Rivayet, hikâyet ile iş bitmez; belki işi işlemek bitirir. [981/22]
6320. Rivayet, tevatüre çıktı, derler. [981/21]
6321. Rivayet, varak-ı sahîha geçmez; mevsuk ise geçer. [981/23]
6322. Rivayeti darib çıktı? [981/25]
6323. Rivayetle şahadet olmaz, rüyetle olur. [981/24]
6324. Riya eden, ribâ yiyen hep birdir, demişler. Yani riyakâr ile ribahârın birbirinden farkı yoktur! demektir. [981/19]
6325. Riya ehline itiraz etmek de riyaandır! demişler. [982/22]
6326. Riya haramdır, ribâ haram olduğu gibi. [982/08]
6327. Riya ile aşk bir değil. [982/27]
6328. Riya ile aşk yoluna girilmez! [982/28]

- 6329.** Riya ile cennete girilmez. [982/16]
- 6330.** Riya ile ibadet makbul değil! [982/18]
- 6331.** Riya ile ibadet, makbul-i Allah değildir, demişler. [982/15]
- 6332.** Riya ile iman, kalb-i mümine sığmaz, demişler. [982/02]
- 6333.** Riya ile iş görmeye çalışanların kalp akçe ile atı dolandıranlardan farkı yok gibidir! [982/30]
- 6334.** Riya ile muhabbet, riya ile merhamet talebine benzer, derler. [982/23]
- 6335.** Riya ile ribâyî bir çuvalda taşır, gammazdır derler. [982/20]
- 6336.** Riya kalpazanlıktır, demişler. [982/29]
- 6337.** Riya ve ribâ bir her ikisi de şer‘-i memnûdur. [981/15]
- 6338.** Riya yüzünden safa olmaz, cefa olur. [982/14]
- 6339.** Riya, eğriden -eğrilikten- doğar, hulus, doğrudan -doğruluktan- doğar! [981/20]
- 6340.** Riya, ribâ haramdır; riya, riyayı helal terviç edenler de haramdır, demiş. [982/19]
- 6341.** Riya, talimden ziyade tabiatte biten diken gibidir, derler. [982/21]
- 6342.** Riyakâr dosttan, doğru sözlü düşman yeğdir, demişler. [982/11]
- 6343.** Riyakâr ile dostluk olmaz, günahkâr ile de düşmanlık olmaz derler. [982/26]
- 6344.** Riyakâr ile ribâkâr bir yere -haneye- sığmaz! demişler. [982/31]
- 6345.** Riyakâr sufinin hak hak demesinden halaskâr kurbağanın vak vak demesi yeğdir! derler. [982/17]
- 6346.** Riyakâr zahidin tavrına aldanma, hep adalet söyle, riyakâr mülhidin sözüne kanma hep haram ile betâlet söyler. [982/12]
- 6347.** Riyakâr, hilekârın -riyakâr rüşvetkârın- komşusu, riyakâr ile hilekâr komşu olunca o mahalle halkının sütü ak, alnı pak olmaz; otu ocağı düzülmez, yapılmaz derler. [982/25]
- 6348.** Riyakârdan, hakikat söz olmaz. [982/24]
- 6349.** Riyakârın gözü nemnâk olur derler. [982/09]
- 6350.** Riyakârın gözü yaşlı olur, riya ile yoğrulan evin ekmeği taşlı olur. [982/10]
- 6351.** Riyakârlar! Sahtekârlıklarını en başında kendi kılık kıyafetlerinden, kendi saç-sakal -makal- takallarından itibaren başlarlar! Nihayet, zamana uymak kasd ve niyetiyle, türlü kalıp kıyafete girerek mashara-yı âlem olduğunu bile bilmeyerek tabiatsızlığa bir şi‘r-i emsal olurlar. Bu âlem-i beşeriyette, daima meşhut ve müsbit ve mücerrep vakıalardır! Binaenaleyh buna millî emsal pek çok ise de biz burada şura ve üdebâ-yı zamanın bazı akvalini istişhadla iktifa eyleriz. [982/33]
- 6352.** Riyakârlar, zamanına göre hareket etmekte şeytana beş taş çıkarırlarmış, derler. [982/01]
- 6353.** Riyakârlık, ziyankârlık. Melun münafık sözüne inanma! Her ne söylerse, hep hiss-i hasediyle, hırs, tamah, fitne, nifak, haset, fesat söyler, demişler. [982/13]
- 6354.** Riyaset makamında yaraşır! derler. [982/03]
- 6355.** Riyaset, riyazet vaktinde yaraşır! [982/04]
- 6356.** Riyazet etmek insan için faydalıdır. [982/05]
- 6357.** Riyazet-i bedeniye var, riyazet-i nefsiye var! Her ikisi de faidelidir ki, birisi cismani, diğeri ruhani ve ahlakidir demişler. [982/06]

6358. Riyâzet-i nefsiye etmeyince zühd ve takvalık artmaz; vücudu terbiye ile beslemeyince pehlivanlık artmaz derler. [982/07]
6359. Roman. [987/01]
6360. Rospunun (orospunun) mumu yatsıya kadar yanar. [985/27]
6361. Rospuyu suret (süs) satar! [985/29]
6362. Rospuyu suret satar. [985/31]
6363. Rub'-ı meskûnda misli yoktur der durur. [983/03]
6364. Ruba ile hamama girilmez. [985/04]
6365. Ruba ile insan, insan olmaz; ruba -urba- can tazeler, nefis yemek kan tazeler derler. [985/03]
6366. Rugan-ı (revgan) zeyt gibi çıkma rûy-ı âba her zaman. [986/24]
6367. Rugan-ı (revgan) zeyt gibi hep üste çıkar? derler. [986/23]
6368. Ruh azizdir, her şeyden müteessir olur, tesirine nispetle müteharrik bulunur. demişler. [984/05]
6369. Ruh dimağda (beyinde) temerküz etmiştir, demişler. [984/02]
6370. Ruh gibi aziz şey var mı? [985/06]
6371. Ruh hassasdır her şeyi duyar. [985/07]
6372. Ruh uyumaz, hafıza da uyumaz, demişler. [983/09]
6373. Ruh veren Allah'tır, ruhu alan da Allah'tır! Ruh, emanetu 'İllahtır! [985/16]
6374. Ruh, bir nur-ı ilahîdir hiss olunur; göze görünmez. [984/04]
6375. Ruh: Ruh-ı ruhânî, rûh-ı cismânî namıyla iki türlü isimle yad olunur; fakat filhakika ruhun günahını ancak Allah bilir. [984/03]
6376. Ruha eziyet haramdır, derler. [985/16]
6377. Ruhaniyet-i peygamberiden istimdat etmek gerek. [985/05]
6378. Rûh-ı cânâna baksam eşk-i hun-âlud göstermez. [984/08]
6379. Ruh-ı insan, ruh-ı hayvandan hassasdır, derler. [985/08]
6380. Ruh-ı revân oldu. [983/14]
6381. Ruh-ı revanı revan oldu. [983/15]
6382. Ruh-ı revânım. [983/13]
6383. Rûh-ı terakkî, ruh millete riyetle olur! Demişlerdir ki içtimât-ı beşeriye kanunundan bir kaidedir daima hükmü caridir. [984/07]
6384. Ruh-ı yezdân bilinmez. [983/10]
6385. Ruhlarımız karşılaşmış derler. [985/11]
6386. Ruhsatlı efendidir? [984/10]
6387. Ruhsatnamesi aldı! [984/11]
6388. Ruhsatsız el bağına girilmez! [984/13]
6389. Ruhsatsız kimsenin malına ilişmemek gerek! [984/12]
6390. Ruhsuz gibi durur. [983/11]
6391. Ruh gibidir, derler. [985/20]
6392. Ruh şad olsun, derler. [984/01]

6393. Ruhum gafil derler. [985/10]
6394. Ruhum gibi severim, derler. [983/12]
6395. Ruhum hazzetmedi. [985/14]
6396. Ruhum hazzetmez vesselam, derler. [985/12]
6397. Ruhum hazzetti. [985/13]
6398. Ruhum rahat etmedi. [985/15]
6399. Ruhum sıkıldı! derler. [985/19]
6400. Ruhun günahını ancak Allah bilir. [983/08]
6401. Ruhun hazzetmediği şeyi gönül arzu etmez, gönlün arzu ettiğini eder. [985/09]
6402. Ruhun hazzetmediği sevmediği şeye samimi muhabbet olmaz, derler. [985/17]
6403. Ruhun kabul etmediğini, vicdan kabul etmez derler. [985/18]
6404. Ruhuna rahmet okurlar, merhamet etmiş ise!... ilâ âhirihi. [985/21]
6405. Rukabâ, yâri eder aşıkına düşmen-i can, medet Allah'a sığındık o münafıklardan. [984/20]
6406. Rukba (sihir yazmak) havanlık eder. [984/21]
6407. Rum dilberi gibi nazı, sözü çok? [986/25]
6408. Rum içre galat olmaz diye kim söylemiş? [986/28]
6409. Rum papazı gibi? [986/26]
6410. Rumeli urmağ ile açılır. [986/27]
6411. Rummana (nara) benzer yanak! [985/02]
6412. Rus hıyarı gibi sarardı. [986/09]
6413. Rus hıyarıdır, çok su kaldırmaz. [986/10]
6414. Rus oyun bozar, zora kalırsa huyun bozar derler. [986/13]
6415. Rus sözü, Rus hıyarı gibi çok su kaldırmaz! derler. [986/08]
6416. Rû-siyehtir sail amma, heybesi lebrîz olur. [986/07]
6417. Rûşen gün var iken kimse tufanlı günü leziz görmez, demişler. [986/19]
6418. Rûşen ola dîdeler. [986/20]
6419. Rûşen yüz, rûşen-i hevâ aranır. [986/15]
6420. Rûşen yüzden rûşen söz, buruşan yüzden, duruşan nizâlî söz çıkar! derler. [986/18]
6421. Rûşenâyî yüz, sürura alamet; rûşen-zamir, hüsn-i niyete delalet eder! demişler. [986/22]
6422. Rûşen-dil adam! derler. [986/16]
6423. Rûşen-zamir! [986/17]
6424. Rutubetli yerde oturmak da tehlikelidir. [984/19]
6425. Rûy-ı arz cemi mahlukun mekânıdır. [988/16]
6426. Rûy-ı arza sahip çıkanlar aldanırlar. [988/17]
6427. Rûy-ı arzda emsali nadir. [988/14]
6428. Rûy-ı arzda fesat edenlerin akıbeti hüsrandır, demişler. [988/15]
6429. Rûy-ı arzın sahibi Allah'tır. [988/18]
6430. Rûy-ı nigârı rüyada seyreder. [988/13]

6431. Rûz-ı Hızır gibi yüzü güldü, derler. [985/30]
6432. Rûz-ı Hızır, rûz-ı kasım vergileri. [985/28]
6433. Rûz-ı mahşerde iki elim yakandadır derler. [986/01]
6434. Rûz-i mahşerde iki elim elindedir! derler. [985/45]
6435. Ruznameci başka ruznamçeci başka. [986/06]
6436. Rû'yet-i hargûşa (tavşan uykusu) değmiş tazının leng (topal) olması. [988/12]
6437. Rûçhan her şeyde aranır. [983/07]
6438. Rûkû, sücut nedir bilmeyiz. [985/01]
6439. Rûkûb u nüzûle muktedir. [984/22]
6440. Rüstem-i zamandır! [986/14]
6441. Rûsum, nazar-ı kanunda bir nev vergi addolunur, fakat nazar-ı şeriatta malın zekatı demektir. Onun için devlet rûsumatından kaçırılan kaçak malın müsaderesine cevaz vardır. [984/14]
6442. Rûsumat memurları gibi. [984/17]
6443. Rûsumsuz meta olmaz, meğerki kaçak ola! derler. [984/16]
6444. Rûsumsuz meta, ivazsız ita. [984/15]
6445. Rüşvet bağına giren, nikbet kapısında can verir! [979/32]
6446. Rüşvet bağına girme! Zira yol nikbet kapısına çıkar! Yetim bağına girme, yol nedamet kapısına çıkar! Kendi bağına giren yani kendi yine razı olan kişi selamet kapısına çıkar! [979/31]
6447. Rüşvet bağından üzüm devşirme! [979/30]
6448. Rüşvet başka, hediye başkadır. [979/21]
6449. Rüşvet dinen memnudur, dinen de memnu olan şey haramdır. Haram, haramdır; helal, helaldir. Helal, haram olmaz; haram, helal olmaz! demişler. [979/29]
6450. Rüşvet gemisi batır, hediye gemisi batmaz derler, ki: Nitekim tevekkülün gemisi batmaz, tamahkârın gemisi batır dedikleri gibi! [979/23]
6451. Rüşvet giren kapıya, adalet girmez, adalet giren kapıya, adavet girmez! demişler. [979/33]
6452. Rüşvet ile cennete girilmez, ihtimaldir cehenneme girilir! derler. [979/17]
6453. Rüşvet ile hediye beynini fark etmek gerek. [979/20]
6454. Rüşvet ile kurulan sofraya, gaflet ile dürülür! [979/22]
6455. Rüşvet yok imiş onda, zaman ol zaman imiş. [979/28]
6456. Rüşvet, hırs ve tamahı arttırır, derler. [979/25]
6457. Rüşvet, kitap ve sünnet ile haramdır, demişler. [979/27]
6458. Rüşvet: (hak ve batıl): Tervîc-i merâma tevsit edilen şeydir. [979/18]
6459. Rüşvetçilik kötü huydur. [984/18]
6460. Rüşvetin girdiği mahkemede, adalet bulunmaz. [979/34]
6461. Rüşvetin sonu nedamettir! derler. [979/24]
6462. Rüşvetin sonu nikbettir! derler. [979/26]
6463. Rütbe ile şeref artsa bile akıl artmaz. [983/06]
6464. Rütbeli Efendi. [983/05]

6465. Rüya bu ya her şey görülür de hiçbir şey ele geçmez. [988/05]
6466. Rüya bu ya! demiş. [988/03]
6467. Rüya bu ya, bazen tersi de çıkar, derler. [988/04]
6468. Rüya ehlullahın silahıdır, ehl-i dil ehl-i hakkın felahıdır. [987/08]
6469. Rüya gibi geçip gitti, derler. [987/20]
6470. Rüya gibi geldi geçti. [987/18]
6471. Rüya gibi geldi! [987/17]
6472. Rüya gördün ise encamını Mevla hayrede derler. [987/11]
6473. Rüya gördünse hayrola! [987/10]
6474. Rüya görenin değil, tabir edenindir. [988/02]
6475. Rüya görenin değil, yoranındır! derler. [987/17]
6476. Rüya görmüşse döndü. [987/23]
6477. Rüya görmüşse hayrola! derler. [987/14]
6478. Rüya görürsen hayrola, mu‘birin Yusuf ola, derler. [988/01]
6479. Rüya ile amel olmaz, riya ile de amel olmaz. [987/04]
6480. Rüya ile hacca gidilmez. [987/21]
6481. Rüya ile hülya gemisi yürümez batar, demişler. [987/30]
6482. Rüya ile hülya olmasa züğürtlerin canı çıkar, derler. [983/04]
6483. Rüya ile hülya olmasa züğürtlerin canı çıkar. [987/29]
6484. Rüya ile iş, riya ile amel olmaz! [987/05]
6485. Rüya ise hayırdır inşallah! [987/16]
6486. Rüya ise hayrola, riya ise defola demiş. [987/12]
6487. Rüya satan riyakârlardandır, derler. [987/22]
6488. Rüya ulûm-ı gaybiyedendir, demişler. [987/02]
6489. Rüya var rahmanî, rüya var şeytanî! [988/11]
6490. Rüya, tabire göre çıkar. [987/09]
6491. Rüyada altın gören tez uyanırmış! [987/07]
6492. Rüyada bile göremez. [987/27]
6493. Rüyanın çoğu uyku marazıdır, derler. [988/07]
6494. Rüyanın kesreti uyku marazıdır, kesret-i uyku ise ten ve beden marazı sayılır, demişler. [988/08]
6495. Rüyası hülyaya karışmış. [987/28]
6496. Rüyasında bile görmemiştir, derler. [987/25]
6497. Rüyasında şıkır şıkır akçe basıp veren, yine akçenin şıkır şıkır sesini alır, demiş. [988/06]
6498. Rüyasını görmüş ise tasını tırağını toplasın, demiş. [987/24]
6499. Rüyasını görmüş mü? derler. [987/15]
6500. Rüyaya benzer. [987/19]
6501. Rüyaya riya karışmayınca, mu‘biri bulunmaz. [987/06]
6502. Rüyaya riya karıştırma! [987/26]

6503. Rüyayı bilene, rüyayı bilmeyene yordur derler. [988/09]
6504. Rüyayı ehline tabir ettirmek gerek. [988/10]
6505. Rüyayı hayra yormak iyi bir alamettir. [987/13]
6506. Rüya-yı sâliha var, rüya-yı gayrı sâliha var. [987/03]
6507. Rüzgâr almış. [986/04]
6508. Rüzgâr altına gitti desene, derler. [985/37]
6509. Rüzgâr eken fırtına biçer, zorluk -zulüm- eken karlık (soğuk) -gadr-biçer! Çukur -çoban kalkıdan- otu eken, coşan otu biçmez! derler. [985/32]
6510. Rüzgâr esince çöp sallanır, kavga esince çöp sallanır? derler. [985/39]
6511. Rüzgâr esmeyince çöp başı kımıldamaz! [985/41]
6512. Rüzgâr esmeyince çöp titremez. [985/42]
6513. Rüzgâr esmeyince yaprak kımıldamaz. [985/40]
6514. Rüzgâr gibi esti gitti. [985/43]
6515. Rüzgâr gözler. [985/36]
6516. Rüzgâr yayı. [986/05]
6517. Rüzgâra itimat olunmaz. [986/03]
6518. Rüzgâra karşı yatmak, oturmak, pek iyi değildir, derler. [985/35]
6519. Rüzgâra karşı yürüyen tez yorulur derler. [985/24]
6520. Rüzgâra sermayesini kaptırmış. [985/25]
6521. Rüzgâra tüküren kendi yüzüne tükürür. [985/22]
6522. Rüzgâra tüküren, kendi yüzüne tükürür; aşağı tüküren kendi sakalına tükürür, derler. [985/23]
6523. Rüzgâra tüküren, yüzüne tükürür. [986/02]
6524. Rüzgârın estiği, çöp başından belli olur derler. [985/38]
6525. Rüzgârın gözünde oturma, ya rüzgâr seni alır ya sen rüzgârı alırsın! demişler. [985/34]
6526. Rüzgârın önüne düşen yanılır. [985/33]
6527. Rüzgârın önüne düşmeyen adam yorulur. [985/26]
6528. Rüzgârın önüne düşmeyen adam yorulur. [985/44]
6529. Rüzgârsız gemi yürümez, rüzgârsız değirmen dönmez. [984/23]
6530. Saadet bedelinde nedamet almak humekânın kârıdır. [1028/21]
6531. Saadet çalışmakla adaletle hasıl olur, sefalet ataletten doğar. [1029/21]
6532. Saadet kanaatten, selamet sükûttan hasıl olur! [1028/22]
6533. Saadet say iledir; zira insan saadete, say ile nail olur, demişler. [1028/24]
6534. Saadet say ve gayretten doğar, demişler. [1029/17]
6535. Saadet sayesi, ikbal mayesi olur. [1028/23]
6536. Saadet, say eden armağan gibidir. [1028/19]
6537. Saadet, servetin sıfat-ı kâşifesidir. [1029/18]
6538. Saadet-i beşeriye, fazâil-i lisaniye, ancak kemâlât-ı ilmiye, fazâil-i ahlâkiye ile, mütecellî ve mer'î bulunur! demişler. [1028/20]

6539. Saadet-i ezeli kâbil-i zevâl olmaz, güneş yere düşse pâymâl olmaz. [1029/20]
6540. Saadet-i maddîden, saadet-i manevî yeğdir! demişler; zira saadet- maddî, ani zevâldir, saadet-i manevî, kabil-i zeval olmaz, demişler. [1029/19]
6541. Saat başı oldu, acaba mecliste sükût oldu, derler. [1011/09]
6542. Saat bu saat, vakit bu vakit. [1011/06]
6543. Saat evin canı gibidir. [1011/07]
6544. Saat gibi işler. [1011/05]
6545. Saat vakti -vakt-i saat- var, eşref saat vakti var, nahs saat vakti var, derler. [1011/12]
6546. Saat, takvim birbirine bakar kadimdir, demişler. [1011/03]
6547. Saatçinin zaman-ı devleti eşrât-ı saattir -kıyamet alametleri- demiş. [1011/15]
6548. Saati gelmeyince bir müşkül hâl ve akd ile aşikâr olmaz. [1011/13]
6549. Saati gelmeyince, kûy-ı yâre hicret olmaz. [1011/14]
6550. Saatler ola diyene, saatine uğra! derler. [1011/10]
6551. Saatli vakit var, saatsiz vakit var. Her zaman olur olmaz söz söylemezler! derler ki: Eşref saat var, nahs saat var! derler. [1011/11]
6552. Saatsiz vakit tayini güçtür. [1011/08]
6553. Saatsiz, takvim, takvimsiz saat olmaz. [1011/04]
6554. Saatten vakit bekler, saidden haber. [1011/17]
6555. Saba kadaş, kaba kadaş! [1144/04]
6556. Sabah akıl, akşam nakl, söylemek gerek, derler. [1145/02]
6557. Sabah ola hayrı gele. [1144/10]
6558. Sabah ola hayrola. [1144/06]
6559. Sabah olmadan neler doğar! [1144/03]
6560. Sabah olmaz sanma. [1144/05]
6561. Sabah vakti namaz vakti, müminlere niyaz vakti [1144/08]
6562. Sabah vakti sala vakti, müminlere felah vakti. [1144/09]
6563. Sabahın hayrı var, akşamın şerri var! derler. [1145/04]
6564. Sabahın hayrı, akşamın şerri var. [1144/07]
6565. Sabahki yiyeceğini akşamdan düşünme! [1144/01]
6566. Sabahki yiyeceğini bugünden düşünme. [1144/11]
6567. Sabahlar hayrola! [1144/02]
6568. Saban Adem atamızdan kalma sanattır. [1144/12]
6569. Saban atadan kalma mirastır. [1144/13]
6570. Saban büyük baba sanattır derler. [1144/21]
6571. Saban ek saman olsun, bacanda duman olsun demişler. [1144/17]
6572. Saban eken saman biçer, zaman gelr saman yerine altın keser. [1144/20]
6573. Saban ekmiş kendi ekmeğini kendi keser, zaman gelir altın tasta su içer! derler. [1144/18]
6574. Saban ekmiş, harman eder. Dertlilere derman eder harman hem nan alır hem saman alır. [1144/25]

6575. Saban kara taban ister. [1144/28]
6576. Saban kara yeri ak eder, hizmet edenin karnını tok eder. [1144/34]
6577. Saban karın doyuran! [1144/33]
6578. Saban olmayınca bereket olmaz. [1144/22]
6579. Saban olmayınca nan olmaz, nan olmayınca adam insan olmaz. [1144/19]
6580. Saban olmayınca saman olmaz. [1144/14]
6581. Saban olmazsa saman olmaz, saman olmazsa hayvan barınmaz. [1144/15]
6582. Saban olmazsa viran kalır şu dünya. [1144/16]
6583. Saban ortaklığı kavgasız olmaz. [1144/31]
6584. Saban yeryüzünü karartır, adam adam yüzünü ağartır! derler. [1144/38]
6585. Sabana Hazret-i Hızır dua kılmıştır! [1144/23]
6586. Sabana hizmet babana hizmet! derler. [1144/24]
6587. Sabana hizmet eden kara topraktan sarı altın, ak gümüş toplar derler. [1144/27]
6588. Sabana hizmet eden, zamana hizmet eder, yamana minnet etmez! [1144/26]
6589. Sabana sarıl demişler. [1144/29]
6590. Sabancı saban demiri gibi parlak kalpli olmak gerek! [1144/30]
6591. Sabanın kuyruğu, dünyanın kuyruğu! derler. [1144/32]
6592. Sabanına göre tarla değil, tarlasına göre saban ister! derler. [1144/36]
6593. Sabanında anlaşılmayan (kavl ve karar etmeyen) harmanında hırılaşa gerek derler. Harmanında hiç anlaşılmazlar! [1125/04]
6594. Sabanında anlaşılmayan, harmanında hiç anlaşılmaz. [1144/35]
6595. Sabanında söyleşmeyen (anlaşılmayan) ortak harmanında zor anlaşır, belki kavga eder. [1144/37]
6596. Sabıkalı adam. [1009/05]
6597. Sabır cennetin anahtarıdır. [1146/03]
6598. Sabır esmâ-yi ilahîyedendir, hükm-i na-mütenahîdir. [1145/07]
6599. Sabır hilekâr olmayanların hilesidir. [1146/06]
6600. Sabır ile çiçekten bal, yeşil yapraktan sarı peştamal olur! [1145/17]
6601. Sabır ile derler koruk helva olur. [1145/15]
6602. Sabır ile düşman dost olur, demişler. [1145/22]
6603. Sabır ile ekşi koruk helva olur, derler. [1145/13]
6604. Sabır ile ekşi koruk helva olur. [1145/11]
6605. Sabır ile koruk helva olur, dut yaprağı atlas. [1145/12]
6606. Sabır ile olur müyesser cümlekâr. [1145/33]
6607. Sabır ile rehzenler rehber olur, demişler. [1145/24]
6608. Sabır maksadın en kestirme yoludur. [1146/29]
6609. Sabır sükût, hikmettir, demiş [1146/02]
6610. Sabır şazlık anahtarıdır. [1146/07]
6611. Sabır taş, kıymetini üstünde taşır. [1146/15]

- 6612.** Sabır taşını göğsünde taşır adamdır derler. Mütahhammil ve hazm sahibi demek. [1146/11]
- 6613.** Sabır yeli esti. [1146/30]
- 6614.** Sabır, miftâh-ı fereçtir demişler! [1145/27]
- 6615.** Sabır, sükut, hikmettir! Onun faili azdır, demişler. [1145/01]
- 6616.** Sabır, tecrübe kapısıdır, acele şer şeytan yoludur! demişler. [1146/18]
- 6617.** Sabırlı kulunu Mevla sever, muradına erdirir, demişler. [1146/17]
- 6618.** Sabırsız kız kocaya varsa çalpaçmaz (rahat etmez), derler. [1146/24]
- 6619.** Sabırsızlara sabır taşı, apacanlara kabir taşı gerek? derler. [1146/12]
- 6620.** Sabi ile sabi olmak gerek. [1147/01]
- 6621.** Sabiden ahirette sual sorulmaz. [1147/07]
- 6622.** Sabiler cennet kuşudur, derler. [1147/03]
- 6623.** Sabilerde cennet kokusu vardır, derler. [1147/02]
- 6624.** Sabinin gabi olması, hilkat, emrâz ve avârız-ı saire olunursa ekseriyetle ana ve babasının gaflet ve cehaletinden, atik ve tetik ve zeki olması da yine ana ve babasının terbiye ve dikkat ve ihtimamıyla sahib-i hüner ve marifettendir, demişler. [1161/22]
- 6625.** Sabinin günahı deftere yazılmaz. [1147/06]
- 6626.** Sabinin ne gam, ne gussadan haberi olur! [1147/04]
- 6627.** Sabr bir hükümdar-ı sahibkırandır ki asker hayır rehberi insanı hasâil-i zemimeden nehy ve sıfat-ı makbûle ile ittisafa sevk eyler. [1146/27]
- 6628.** Sabr eden kimseye, zafer mukarrerdir, ki zafer sabrın aşıkıdır. [1146/28]
- 6629.** Sabr ile kanaat etmek; atalet ile betalet eylemek değil, say ve gayretle irade-i cüziyeyi sarf etmek ve lutf-ı ilahiye tevekkül-i tamla arz-ı minnet ve şükran eylemek demektir. [1146/19]
- 6630.** Sabr ile kanaat tükenmez hazinedir. [1145/09]
- 6631.** Sabr, -kanaat babında- şükrü, fikri arttırır, hem tecrübedide eder! Acele, hırs ve tamâ arttırır, zilletle gam dide eyler; gam didelik, tecrübesizlikten, tecrübesizlik, sabr ile teemmülsüzlükten doğar demişler. [1146/20]
- 6632.** Sabra tahammül gerek, her işe teemmül gerek! Sonra, say ve gayrete tevessül, lutf-ı hakka tevekkül gerek! demişler. [1146/21]
- 6633.** Sabrdan büyük sanat mı var? derler. [1145/35]
- 6634.** Sabreden bulur selamet şüphesiz. [1145/16]
- 6635.** Sabreden derviş, muradına ermiş. [1145/34]
- 6636.** Sabreden har-ı gam nar-ı firâk-ı yâre, gülüne bülbül imiş şemine pervane imiş! [1145/31]
- 6637.** Sabreden ile Allah beraberdir. [1145/08]
- 6638.** Sabreden kişi muradına erer. [1145/06]
- 6639.** Sabreden kulunu Allah sever. [1146/16]
- 6640.** Sabreden muradına erişir. [1145/23]
- 6641.** Sabredeni Allah sever. [1145/30]
- 6642.** Sabredersen yeşil yapraktan koza, sarı darıdan boza olur derler. [1145/14]

6643. Sabret kızım avratın yani kısmetin (orucun) açılsın, açılsın da başına güller saçılsın derler. [1145/19]
6644. Sabret ki sabır onun fâili kalildir. [1146/01]
6645. Sabret, eyle- kızım avratın -kısmetin açılsın! demiş. [1145/03]
6646. Sabretme de bak görürsün tozunu demiş. [1145/29]
6647. Sabretmez isen elinden ne gelir? demiş. [1145/32]
6648. Sabreyle gönül elden ne gelir? [1145/18]
6649. Sabreyle her derde derman olur, sabreyle ektiğin tohum elbette harman olur. [1145/26]
6650. Sabreyle her derde derman olur. [1145/25]
6651. Sabreyle oğlum! Her şeyin zamanı var, derler. [1145/20]
6652. Sabreyle vakit olur kul sultan olur, demişler. [1145/28]
6653. Sabreyle, sebat, bais-i fevz ve necattır, demişler. [1145/05]
6654. Sabreyler derler kişi elbette maksudun bulunur. [1145/21]
6655. Sabr-ı derviş tükendi ise sefer gerek, derler. [1146/22]
6656. Sabrı tükenen dervişe sefer gerek. [1146/25]
6657. Sabrım tükendi lazım oluptur bana sefer. [1146/23]
6658. Sabrın aşığı zaferdir, dervişin maşuku seferdir, ahđini bozanların harcı mücahid için seyf-i sefer, menzil-i maksudu olan zaferdir! demişler. [1146/26]
6659. Sabrın başı selamettir, canın sana emanettir, demişler. [1146/05]
6660. Sabrın başı selamettir. [1146/04]
6661. Sabrın dibi selamet, derler. Sabrın sonu, sahil-i selamettir. Acelenin sonu badi-yi hacaletle melalettir! demişler. [1146/10]
6662. Sabrın kıymeti yoktur. [1146/14]
6663. Sabrın sonu (dibi) sarı altın! derler. Sabrın sonu ak akçe, sarı altın! Acelenin önü, kıızıl bakır, gök balkona benzer, demişler. [1146/09]
6664. Sabrın sonu selamettir. [1146/08]
6665. Sabrın sonu zaferdir derler. [1146/13]
6666. Sabun leke kabul etmez. [1125/03]
6667. Sabunda leke bulunur, onda bulunmaz derler. [1125/05]
6668. Sabunda leke var onda leke yok. [1125/02]
6669. Sabunun lekesi var, onun lekesi yok. [1125/01]
6670. Sâcid adam, mâcid adam. [1009/08]
6671. Saç ağardıysa gençlik geçti, ihtiyarlık ayak bastı derler. [1009/11]
6672. Saç ağarınca, baş da yarı yolu buldu derler, ki nasihatte başa çıktı demektir. [1126/16]
6673. Saç ayak, üç ayak hep bir. [1126/01]
6674. Saç baş kavga. [1127/06]
6675. Saç baş kusurunu örtse bile akıl kusurunu örtemez! [1009/15]
6676. Saç başa biter, taş a bitmez. [1127/04]

6677. Saç başa biter, taşa değil! [1009/13]
6678. Saç başı, sakal gerdanı örter. [1127/05]
6679. Saç başın zinetidir! [1127/07]
6680. Saç başın, sakal yüzün zinetidir. [1127/08]
6681. Saç boyanmakla yaş gizlenmez, yaş gizlense de, baş gizlenmez. [1127/18]
6682. Saç boyanmakla, baş gizlenmez! [1127/17]
6683. Saç gizlenir (kirlenir) suç gizlenmez. [1127/03]
6684. Saç gizlenir, yaş gizlenmez, yaş gizlenir, baş gizlenmez. [1127/19]
6685. Saç kirlense su yetmezler, kalp kirlense tevbe! [1127/01]
6686. Saç sakal büyötmek, evlat ıyal büyötmek bir değil! [1128/01]
6687. Saç, sakal ağartmış amma, değirmende ağartmış! derler. [1126/02]
6688. Saç, sakal. Sin ü sal saçlı adam? [1127/21]
6689. Saçağa imanının kıstırmış harikten ne şefaät umarsın? [1019/11]
6690. Saçağa yangın sardıktan sonra, su getirmişsin, ne fayda! [1019/10]
6691. Saçan ile biçen, kaçan ile göçen bir değil. [1126/09]
6692. Saçan ile biçen, kaçan ile göçen kavga eder. [1126/10]
6693. Saçan, biçer, kaçan döker! [1126/14]
6694. Saçı ak mı kara mı önüne düşerse görür. [1126/03]
6695. Saçı birmeyerek yetim. [1127/13]
6696. Saçı bitmedik yetim malıdır, yeme! [1127/14]
6697. Saçı iki türlü (törlü) aklı kırk türlü. [1127/11]
6698. Saçı iki türlü olmuş hâlâ aklı kırk törlüdüdür , derler. [1009/12]
6699. Saçı sakalı ağarmış, hâlâ samanlıkta seyran eder! [1127/15]
6700. Saçı sünböl gibi arandı derler. [1126/04]
6701. Saçı sünböl, sözü bölöl gibi dilber arar? [1126/05]
6702. Saçı törlenmiş, aklı törlenmemiş! [1127/12]
6703. Saçı uzun aklı kısıalara uyma! [1009/14]
6704. Saçı uzun, aklı kısa kadınlardır, derler. [1127/09]
6705. Saçı, sakalı değirmende mi ağarttın? [1127/23]
6706. Saçı, sakalı iki türlü olmuş, hâlâ aşık oynar! [1127/16]
6707. Saçın çingenesi alsa da biter, insanın çingenesi karşıda biter derler. [1126/22]
6708. Saçın çingenesi, insanın çingenesi ensede biter! derler. [1126/23]
6709. Saçın çok olması, aklın çok olmasına delalet etmez! [1127/10]
6710. Saçından, sakalından utanmadın mı? derler. [1127/22]
6711. Saçını süpürge, kolunu kanat etse, yine gelin yamandır vesselam; fakat zamane gelinlerine kaynana yamandır. [1009/16]
6712. Saçlı (saçlu) sarıklı adamlardan da mı utanmadın? derler. [1126/11]
6713. Saçlı dede. [1127/20]
6714. Saçlı deli, saçaklı deli hep bir deli? [1126/08]

6715. Saçlı sakallı, sakallı bebekler? [1126/07]
6716. Saçlı, sakallı, yaşlı, başlı adamlardır derler ki hürmetli kişiler demektir. [1126/06]
6717. Saçlı, suçlu! [1128/02]
6718. Saçma dökme? [1126/19]
6719. Saçma döktü? [1126/18]
6720. Saçmadan (saçmaksızın) çıkmaz. [1126/15]
6721. Saçmadan bereket umma! [1126/13]
6722. Saçmadan ibaret. [1126/21]
6723. Saçmaladı artık! [1126/17]
6724. Saçması çoktur. [1126/20]
6725. Saçta gizlenir, suçta gizlenir amma suç da saç gibi bir taraf uç gösterse gerekir. [1127/02]
6726. Saçtığı çıkmadı! [1126/12]
6727. Sada çıkan yerde can var. [1148/10]
6728. Sadaka başka, ihsan yine başka, sadaka ihsan yerine geçmez, derler. [1148/05]
6729. Sadaka gizlenir, sadakat gizlenmez! derler. [1148/04]
6730. Sadakası suya düşmüş. [1148/06]
6731. Sadakat gizlenmez. [1147/26]
6732. Sadakat kalpte değil, kalptedir! [1147/25]
6733. Sadakat kurbanı! [1147/29]
6734. Sadakat mükafatsız kalmaz, hıyanet mücazatsız kalmaz demişler. [1148/02]
6735. Sadakat nişanı, erkek şanı! [1147/31]
6736. Sadakat nişanını göğsünde taşır! [1147/30]
6737. Sadakat zayi olmaz. [1147/32]
6738. Sadakat, istikamet, iffet, ismet. Hep sıfat-ı memduhadır ki sahibini müşerref kılar! [1147/27]
6739. Sadakatı sariye değişme! [1147/28]
6740. Sadakaya muhtaç olandan ne bac alınır, ne haraç! derler. [1148/03]
6741. Sadakaya vasi istemez. [1147/33]
6742. Sadakayı ehline vermek gerek! demişler. [1148/01]
6743. Sada-yı halk, sada-yı haktır, demişler. [1147/23]
6744. Sade adam, sade yürekli olur. [1010/02]
6745. Sade dil adamdır derler, sade dil başka, saf derun başkadır. [1010/15]
6746. Sade ifade ile güzel fikir tasvir etmek, sulu boya ile güzel güzel resim yapmaya benzer. [1010/09]
6747. Sade kendini bilgeç, sözünü süzgeç sanıp el âlemi hiç sanma! derler. [1010/14]
6748. Sade pirinç zerde olmaz. Bal gerektir kazana, baba malı tez tükenir, evlat gerek kazana. [1010/10]
6749. Sade söz, alî fikirden doğar! İletli, hilesi söz, adi fikirden zuhur eder; cümle kötülük böyle fikir, böyle zikirden çıkar. [1010/08]

6750. Sade söz, sade ağız, sade yağ, taze yumurta ister. [1010/05]
6751. Sade söz, sade yağ gibidir. [1010/04]
6752. Sade söz, sadeyağ gibidir. [1010/11]
6753. Sade söz, saf kalp. [1010/07]
6754. Sade suya tirit yapar. [1010/13]
6755. Sade suya, kuyu suyu keyfiyeti, tahsil ettirmek kabildir, demiş. [1010/12]
6756. Sade yağ, sade yağ, sağ söz, sağlam söz (sade) [1131/13]
6757. Sadedden çıkan adam, yolundan çıkan arabaya benzer. [1148/13]
6758. Sadedden hariç söz söylememek gerek. [1148/12]
6759. Sadef nisan yağmurundan su almayınca inci vermez. [1147/22]
6760. Sadef olmaz der-i efkârıma deryâ-yı aden. [1147/20]
6761. Sadef su almayınca inci vermez. [1147/21]
6762. Sadefin derûnu, tanesi için çak olur demişler. [1147/24]
6763. Sadeyağ, taze yumurta ister. [1010/03]
6764. Sadeyağı herkes ister amma bulamaz. [1010/06]
6765. Sadık bir söyler doğru söyler, kâzib bin söyler eğri söyler! [1130/06]
6766. Sadık çırak aç kalmaz. [1129/27]
6767. Sadık çırak, tuz ekmek hakkını unutmaz, derler. [1129/26]
6768. Sadık çırak, ustasının ocağını yıkmaz, derler. [1129/24]
6769. Sadık çırak, ustasının yurdunu bozmaz, derler. [1129/25]
6770. Sadık dost akrabadan yeğdir. [1130/14]
6771. Sadık dost kırk yıldan sonra! [1130/15]
6772. Sadık dost, kara günde el verendir; kâzib dost yüz çevirendir, derler; sadık dost kara günde el verir, kâzib dost yüz çevirir, derler. [1130/08]
6773. Sadık hayvan sahibi tanır. [1130/02]
6774. Sadık köpek sadık dost aranır! [1130/05]
6775. Sadık köpek, sahibini ısırılmaz. [1130/04]
6776. Sadık ol, kazib olmaz. [1130/01]
6777. Sadık ol, sâbir ol; tek sârik, kâzib olma, derler. [1130/09]
6778. Sadık ol, tek sarık olma! demiş. [1129/23]
6779. Sadık olan emindir, Allah ona muindir! [1130/13]
6780. Sadık olanlar emindir. [1130/12]
6781. Sadık olanların derecesi yüce olur. [1130/10]
6782. Sadık söz, sahibinin şerefini arttırır! [1130/07]
6783. Sadıkın sözünden, kazibin gözünden belli olur derler. [1130/03]
6784. Sâdiku 'l-va'd olur, ehl-i himmet. [1130/11]
6785. Sâdî dervişi gibi dondu kaldı. 1029/22]
6786. Sadr köşede oturur ama sadrı boştur, demiş. [1148/08]
6787. Sadra şifa verir söz değil, derler. [1148/07]

6788. Sadrazam, umûr-ı muazzam. [1148/11]
6789. Sadrı boş olanın sadrda oturmaya hakkı yok, demişler. [1148/09]
6790. Saf adamdır! [1136/16]
6791. Saf ayine gibi görün; kendini görme! demiş. [1136/15]
6792. Saf kalpte yamanlık olmaz, paslı kalpte amanlık olmaz. [1136/18]
6793. Saf kalpte yamanlık olmaz. [1136/17]
6794. Saf meşrep adamdır, derler. [1136/19]
6795. Saf saf yazılmış ayet-i Kur'an bölük bölük. [1149/20]
6796. Saf, saf cemaat namaza durdu, hatip minberden indi mihraba yürüdü. [1149/19]
6797. Saf, saf olmuş melâike gibi asker-i İslâm! demiş. [1149/18]
6798. Safa bağında, üzüm devşirir. [1149/08]
6799. Safa geldin deyene safa bulduk, derler. [1148/26]
6800. Safa geldin saygısız, ocağın söndü, kaygısız! [1148/27]
6801. Safa geldin, felek hâli böyledir gam yeme, demiş. [1149/01]
6802. Safa geldin, hoş geldin! [1148/28]
6803. Safa gelmedin, hoş gelmedin, dolu geldin, boş gittin, demiş. [1148/29]
6804. Safa giderse cefa gelir. [1149/09]
6805. Safa ile geçen ömrü, cefa ile hitam buldu? demiş. [1149/06]
6806. Safa ile Merve'de say eder Haccâc Müslim. [1149/02]
6807. Safa ocağında büyümüş, cefa evine girer mi? [1149/04]
6808. Safa sizin, cefa bizim öyle mi? demiş. [1149/012]
6809. Safa sür ki bu dünya bi-vefadır demişler. [1149/16]
6810. Safa varsa bu felekte, cefa da var! [1149/13]
6811. Safa, cefa, feleğin iki yüzüdür. [1149/07]
6812. Safa, cefadan sonradır, zira cefayı çekmeyen aşık, safanın kadrini bilmez! demişler. [1148/25]
6813. Safana bak!? [1149/15]
6814. Safasına mest kaplamış, derler. [1149/10]
6815. Safasız dünyanın vefasız adamı çoktur demişler. [1149/17]
6816. Safasız, cefasız dünya değil vesselam! [1149/14]
6817. Safaya alışan cefaya zor katlanır. [1149/11]
6818. Safaya alışan, cefaya zor gelir! [1149/05]
6819. Safa-yı gülşeker, gonca-yi leb ile bana, meks (sinek) teranesi feryad-ı andelib gelir. [1149/03]
6820. Safderundur derler. [1136/20]
6821. Safdil adamdır derler. [1136/22]
6822. Safdil, saf derun gerek. [1136/23]
6823. Safi kalpli insanlar, saf kanlı insanlardır derler. [1136/24]
6824. Safi yalan söyler, sufi yalan dinler. [1136/26]
6825. Safi yalan! [1136/25]

6826. Safî, sufi! [1136/21]
6827. Sağ akçe gibi dürüst söyler adamdır, derler. [1134/24]
6828. Sağ ayağıyla sol ayağını tanımaz abdaldır. [1135/22]
6829. Sağ ayakkabı değildir! derler. [1135/21]
6830. Sağ elinin verdiğini sol elin görmesin. [1135/17]
6831. Sağ elinle verdiğin sadakayı, sol elin duymasın demişler. [1135/18]
6832. Sağ göz, sol göze muhtaç olmasın, bu âlemde! [1135/19]
6833. Sağ gözünü, sol gözüne muhtaç etmesin! [1135/20]
6834. Sağ işli sağlam dişli! [1134/15]
6835. Sağ kalpli, sağlam adam. [1134/23]
6836. Sağ olan bir gün olur, gün görür! [1134/19]
6837. Sağ olan kimseye (kişiye) her gün bayram! [1134/16]
6838. Sağ olana her gün düğün; bayram. [1134/20]
6839. Sağ olsun, var olsun. [1134/12]
6840. Sağ olsun, var olsun; tek tar, zâr olmasın, derler. [1134/13]
6841. Sağ öküze çürük saman zarar etmez. [1134/09]
6842. Sağ selamet, sahile çıktı. [1135/07]
6843. Sağ söz, sağ akçe gibidir. [1135/02]
6844. Sağ, sol ayakkabını tanımayan sağlam- dürüst akıllı- mıdır? demiş. /Deha/=Sağ ayakkabı değil, müfsit münafık oynak (müheyya) sağ ayakkabı olduğunu aslından bilmez mi idiniz? demiş. [1135/01]
6845. Sağ, sol Osmanlıda yerine göre değişir demiş. [1135/16]
6846. Sağanaklı yağmur sel eder, sepken yağmur kül eder. [1136/12]
6847. Sağanaklı yağmur tez geçer. [1136/11]
6848. Sağanakta kalan ıslanır, sepkende kalan küplenir. [1136/13]
6849. Sağdıç emeği gibi boşa gitti. [1135/25]
6850. Sağdıç emeği. [1135/24]
6851. Sağı, solu daha, öğrenememiş! [1135/15]
6852. Sağı, solu hep bir. [1135/14]
6853. Sağı, solu yok. [1135/13]
6854. Sağılan sığır saman ister, sıkılan baş aman ister. [1136/14]
6855. Sağına soluna bakmadan gitti, derler. [1135/12]
6856. Sağını, solunu, saymaz, savruktur? [1135/23]
6857. Sağır anlamadığını uydurur. [1136/05]
6858. Sağır için iki kere kamet olmaz, demişler. [1136/01]
6859. Sağır ile anlaşmak zordur! [1136/03]
6860. Sağır işitmez uydurur. [1136/02]
6861. Sağır zerrin bir elde. [1012/01]
6862. Sağıra hiddet etme ibret et derler. [1136/04]

6863. Sağırın sağları, işittiği hâlde işitmemezliğe gelmiş, körün körü, gördüğü halde görmemezliğe gelmiş kişilerdir derler. [1135/26]
6864. Sağırın yanında kulaktan, çolak varken koldan, topal söz dinlerken bacadan bacak bahs olunmaz derler. [1136/06]
6865. Sağırlık illeti insanda, arız ve vaki olan iki nev illettir. Birisi arzî ve zahîrî diğeri tabii ve batînidir. Zahîrî ve arzî olan bizzat beladır. [1136/07]
6866. Sağlam kazığa bağladı, derler. [1135/09]
6867. Sağlam kazık, kavî senet. [1135/10]
6868. Sağlam söz dürüst adam. [1134/25]
6869. Sağlam söz, sağ ayakkabı! [1135/03]
6870. Sağlam söz, senet yerini tutar. [1135/08]
6871. Sağlığa yeter bir şey olmaz, her şeyin başı sağlıktır! [1134/22]
6872. Sağlığınıza duacıyım! [1134/18]
6873. Sağlık gibi büyük nimet olmaz. [1135/05]
6874. Sağlık hastalık insan içindir, derler. [1135/11]
6875. Sağlık iste, başına yağlık isteme! [1134/10]
6876. Sağlık olsun uğunma (hayıflanma) yokum diye döğünme! [1134/14]
6877. Sağlık olsun, her şey bulunur! [1134/21]
6878. Sağlık olsun. [1134/11]
6879. Sağlık varlıktan yeğdir. [1135/06]
6880. Sağlık varlıktır, sağlığa yetişir ne var? [1134/17]
6881. Sağlık varlıktır. [1135/04]
6882. Sağmal koyun, kuzusundan ayrı gezer. [1136/10]
6883. Sağmal sığır bulsa emecek. [1136/08]
6884. Sağmal sığır gibi bel verdi, derler. [1136/09]
6885. Sahhe 'l-bâkî! [1147/13]
6886. Sahhe 'l-bâkî! ne kaldı? [1147/14]
6887. Sahhe 'l-bâkî, ancak hüve'l-hallaku 'l-bâkî. [1147/16]
6888. Sahî adamdır, derler. [1020/07]
6889. Sahî kimdir? Kendi malıyla sehâvet ve başkasının malından nefsinı sıyanet edendir! [1020/09]
6890. Sahî -lütufkârlar- ibtidâ-yı ni'am ve ihsandan hazzederler, hasis tamahkârlar, yağma-yı emvâl-i eytâmdan hazzederlermiş! derler. [1020/16]
6891. Sahî ol, sakî ol, tek şakî, bagî olma, derler. [1020/08]
6892. Sahibi ağrılayan, köpeğine kemik atar! [1128/27]
6893. Sahib-i ayar adamdır, derler. [1129/01]
6894. Sahib-i bağ olsa olduğunca uyanık, çeşme olmazdı başından bulanık! [1128/28]
6895. Sahib-i din ve mezhep olanların kestiğini yemeye cevaz vardır amma, haram mutlak ile tahrim olmayan olsa! [1128/29]
6896. Sahib-i dirhem, ve dinar olanlarla bahse girilmez derler. [1128/04]

- 6897.** Sahib-i feraset aç kalmaz. [1129/12]
- 6898.** Sahib-i ferasetin şöhret kazanması, ahmaklar ile tamahkâr cahiller yüzündendir derler. [1129/13]
- 6899.** Sahib-i hırs ve tamah rüsvadır; kimya-yı şeref, istiğnadır! [1128/23]
- 6900.** Sahib-i hüner, ehl-i perver olmak gerek! [1129/16]
- 6901.** Sahib-i hüner, hünerini gösterir, sahib-i dirhem kemerini gösterir! [1129/15]
- 6902.** Sâhib-i hünerin hünerin elinde altın bileziktir. [1129/22]
- 6903.** Sahib-i ihtiyar, muhtar. [1128/03]
- 6904.** Sahib-i ilim olan ferini (ziyasını) gösterir, sahib-i hüner olan hünerini gösterir. [1129/07]
- 6905.** Sahib-i ilim olanın kazanı aç kalmaz! [1129/02]
- 6906.** Sahib-i ilim olanlar âleme muhtaç, âlem sahib-i ilm olanlara muhtaç demişler. [1129/08]
- 6907.** Sahib-i ilim, olanların orunu (seri) yüksektedir. [1129/04]
- 6908.** Sahib-i ilim, sahib-i hüner ol; sahibini bil, nankör olma! [1129/05]
- 6909.** Sahib-i ilim, sahib-i hüner, aç kalmaz! [1129/03]
- 6910.** Sahib-i ilm olanlar aç kalmazlar. [1129/06]
- 6911.** Sahib-i kail olur, dellal kail olmaz. [1128/18]
- 6912.** Sahib-i kâlâ verir, dellali görür vermez rıza. [1128/17]
- 6913.** Sahib-i nazarın himmeti, toprağı altın eder demişler. [1129/11]
- 6914.** Sahib-i neseb (sahih-neseb) olmayan kimse misafiriyle sofrada beraber bulunmazmış! [1129/09]
- 6915.** Sahibi olan köpeğin, boynunda, ya tasması ya asması olur. [1128/13]
- 6916.** Sahibi razı olur, miyancı razı olmaz, miyancı razı olur kör dellal razı olmaz. [1128/16]
- 6917.** Sahib-i sakal amma, sahib-i makal değil. [1128/24]
- 6918.** Sahib-i taht u tac ve tabl-ı ilm, Şah Orhan dâver-i âzam. [1128/05]
- 6919.** Sahibine göre malı, mal sahibine eşer, derler. [1128/19]
- 6920.** Sâhibkırân kesildi, derler. [1129/21]
- 6921.** Sahib-nazar olan kişi lâbüd hüner ister. [1129/10]
- 6922.** Sahife-yi ruznâme'ye kayda müstahaktır, demiş. [1147/12]
- 6923.** Sahih haber tez erişir. [1147/10]
- 6924.** Sahih haberi çocuklardan al. [1147/18]
- 6925.** Sahih söz altın gibi parlaktır. [1147/08]
- 6926.** Sahih söz bellidir. [1147/11]
- 6927.** Sahih söz sahih senet. [1147/09]
- 6928.** Sahih söz söyleyenin hareketiden belli olur. [1147/19]
- 6929.** Sahih söz, saygılı olur, yalan söz kaygılı olur. [1147/15]
- 6930.** Sahîler, cennet kapısını açacaklar imiş, derler. [1020/06]

6931. Sahîlerin zevki -inayet, inayet- üstüne eylesen, şakîlerin kârı- şerri- cinayet; cinayet üstüne etmektir! derler. [1020/12]
6932. Sâhil-i selâmeyi her kişi arar amma, her kişi bulamaz; zira her sahil, selamet yeri, her sâil, selamet rehberi değildir! demişler. [1009/06]
6933. Sahili sığ yer, selamet bekası değil. [1009/07]
6934. Sahînin nakes ile harcı birdir. [1020/10]
6935. Sahip ol malına, sahip çıkarlar! [1128/21]
6936. Sâhipkıran-ı zaman, kahramân-ı âl-i Osman'dır! demişler. [1129/20]
6937. Sahipsiz eşeğe damga vururlar. [1128/25]
6938. Sahipsiz eşek bulmuş damga vurmak ister. [1128/26]
6939. Sahipsiz köpek, herkesle barışık olur. [1128/20]
6940. Sahipsiz mal bulsa, sahibi gibi kullanmak ister, amma, sahipsiz mal olmaz! [1128/09]
6941. Sahipsiz mal gibi kullanmak ister. [1128/08]
6942. Sahipsiz mal lükata sayılır! derler. [1128/12]
6943. Sahipsiz mal olmaz, sapsız balta yerde kalmaz. [1128/07]
6944. Sahipsiz mal olmaz. [1129/18]
6945. Sahipsiz mal, ağrısız can olmaz. [1128/10]
6946. Sahipsiz mal, sahipsiz armut olmaz. [1128/11]
6947. Sahipsiz mala el uzatma. [1129/17]
6948. Sahipsiz mala sahip, sapsız baltaya sap çıkar! [1128/22]
6949. Sahipsiz malı almak haramdır. [1128/15]
6950. Sahipsiz malı el alır, el almasa yel alır! [1128/14]
6951. Sahipsiz tahtayı el alır, el almazsa yel alır. [1128/06]
6952. Sahipsiz yumurta bile olmaz derler. [1129/19]
6953. Sahipsiz, sayısız mal, can olmaz. [1129/14]
6954. Sâhir sâhire, her nerede olsa felah bulmazlar belki başına bela bulurlar, demiş. [1008/10]
6955. Sâhiren fâcireye el verme; zira seni uçuruma çeker, ya bodruma çeker, her hâlde mahv ve harabına yeter! demiş. [1009/09]
6956. Sahrada bir sada kabilindendir derler. [1147/17]
6957. Sahte adam, sahte akçe gibidir. [1009/28]
6958. Sahte âşıkın, maşuku da sahte olur. [1009/33]
6959. Sahte bakar, sahte vakar, hep bir yandan gelir, su-yi ameldendir, demişler. [1010/01]
6960. Sahte dostluk kalp akçe gibidir. [1009/32]
6961. Sahte pehlivan. [1009/30]
6962. Sahte pehlivan; gücü yetmez el kaldırır. [1009/31]
6963. Sahte söz, sahte akçe gibi reddolunur. [1009/29]
6964. Sahte söz, sahte vakar, her ikisi de can yakar; bir gün olur foyası, boyası eline çıkar demişler. [1009/20]

6965. Sahte suhtedir. [1009/22]
6966. Sahte suhtenin yatağını medrese kapısından atarlar. [1009/24]
6967. Sahte vakar adamdır derler. [1009/26]
6968. Sahte vakar, tahta sakal bir arada. [1009/25]
6969. Sahte vakarlı hanımın foyası, sahte kumaşın boyası gibi tez çıkar; hakikat sahte olmaz, sahte hakikat olmaz, demişler. [1009/17]
6970. Sahtekârın foyası, ağır komacık boyası gibi, sudan, güneşten değil terden, kirden demişlerdir. [1009/21]
6971. Sahtekârlık, namus hırsızlığıdır, duyulur. [1009/23]
6972. Sahtelik insana şan değil, şeyndir. [1009/27]
6973. Sahtiyân gibi söz, her tarafa çekilir. [1020/17]
6974. Sahurda adamlara hürmet olunur. [1013/19]
6975. Saidden haber bekler. [1011/16]
6976. Sâil -dilenci- bir tane olsa, bal yağla beslenirdi, fakat...! [1009/01]
6977. Sâil yek olsa şeker ile perveriş olur. [1009/02]
6978. Sâili reddetme, etsen bile rıfkla reddet, bed muamele etme derler. [1009/04]
6979. Sâili reddetmemek gerek. [1009/03]
6980. Saka beygiri gibi her kuyuya dalar. [1030/34]
6981. Saka beygiri huyunu kolay kolay terk etmez, derler. [1030/33]
6982. Saka beygiri, menzil beygiri huylarını terk edemezler, derler. [1030/35]
6983. Saka beygirinden yürüklük umma. [1031/02]
6984. Saka beygirinden yürüklük, fil ile devedeki kuyruk kadar kısadır derler. [1031/03]
6985. Saka kuşu gibi gerdan bükür. [1030/32]
6986. Saka kuşu gibi su başından ayrılmaz, derler. [1151/20]
6987. Sakal baş dağıttı. [1150/10]
6988. Sakal başa kurban olsun. [1150/08]
6989. Sakal boya kaldırmaz. [1151/06]
6990. Sakal boyanmakla yaş gizlenmez. [1150/13]
6991. Sakal delisi. [1151/15]
6992. Sakal ehline yaraşır! Sakal keçide de var? [1151/03]
6993. Sakal erkeğin feraseti, şerafeti sayılır. [1151/04]
6994. Sakal insana akıl, ilim öğretmez; ancak ne öğretirse, akıl ilim öğretir demişler. [1151/01]
6995. Sakal iş göme, akıl iş görür! [1151/18]
6996. Sakal keçide de var. [1151/16]
6997. Sakal salmak islamlara sünnettir; fakat sünnete hizmet, hürmet gerek! [1150/01]
6998. Sakal, bıyık bulaştırdığıma değmedi? derler. [1150/26]
6999. Sakala hürmet gerek, makale dikkat gerek demişler. [1150/34]
7000. Sakala ilişme kavga çıkar. [1150/18]
7001. Sakalı ameline göre renk almış, derler. [1151/10]

7002. Sakalı başkasının elindedir. [1150/12]
7003. Sakalı bıyığa denk olmayınca birbirine yapışsın? [1150/32]
7004. Sakalı değirmende mi ağarttın? [1150/30]
7005. Sakalı duasız? [1150/21]
7006. Sakalı kırk türlü boyaya, kendisi seksen türlü boyaya girer. [1151/14]
7007. Sakalı niyetine göredir? derler. [1151/12]
7008. Sakalı renkten renge girer! [1151/11]
7009. Sakalı sebleti (bıyığı) yağa bulaştı? derler. [1150/16]
7010. Sakalı su görmemiş. [1151/09]
7011. Sakalı süpürge kadar var, aklı düğme kadar yok? derler. [1150/27]
7012. Sakalı uzun aklı kısa! [1150/02]
7013. Sakalı yedekçi elindedir, derler. [1150/25]
7014. Sakalım yok ki sözüm geçsin? derler. [1151/05]
7015. Sakalına bakma, sözüne bak! [1150/20]
7016. Sakalına boya süren; sakalına malik değildir. [1151/13]
7017. Sakalına mı inanayım, sözüne mi? [1151/07]
7018. Sakalına mutyab imrendi? [1150/19]
7019. Sakalına olsun hürmet gerek idi, derler. [1150/17]
7020. Sakalına söme (güve) düşmüş biçaredir? [1150/33]
7021. Sakalından öteye söz geçiremez, demiş. [1151/08]
7022. Sakalından öteye söz geçiremez, ne yapsın? [1151/19]
7023. Sakalından utan derler. [1150/04]
7024. Sakalından utanamadın mı? [1150/03]
7025. Sakalından utansın, derler. [1150/06]
7026. Sakalından, sarığından utansın, derler. [1150/07]
7027. Sakalını değirmende ağartmış. [1150/31]
7028. Sakalını el eline vermişler, [1150/24]
7029. Sakalını ele verdi. [1150/22]
7030. Sakalını eline vermişler, derler. [1150/23]
7031. Sakalını karı eline teslim eden erkek mi sayılır? derler. [1150/14]
7032. Sakalını karı eline teslim eden, sakal tarağı kullanmaz! [1150/15]
7033. Sakalını traş ettirler, Demiş. [1150/11]
7034. Sakalıyla göğsün döver. [1150/05]
7035. Sakallı adam varsa, sakallı hayvan da var? [1151/02]
7036. Sakallı bebek bu ne demek? Tarifi sakallı sakalsız bebekleri bu zamanda ayırt etmek gerek demişler. Tarifi ve beyanı sadrında denilir ki insanlar içinde akl-ı baliğ işte bunların tarif-i âmiyânesi. [1150/35]
7037. Sakallı bebek. [1150/09]
7038. Sakalsız kadı, sarıksız molla. [1150/29]
7039. Sakalsız kadının ilamı geri gidermiş, derler. [1150/28]

7040. Sakalsız, sarıksız kadı mı olur? demiş. [1151/17]
7041. Sakar makarı olsun öyle şeytanın? [1031/07]
7042. Sakat sağlam, hep bir çömlekçi fırınından çıkmadır, demiş. [1031/06]
7043. Sakat söz, sahif fikirden çıkar. [1031/05]
7044. Sakat sözdür, derler. [1031/04]
7045. Sakayım bir yerde? [1031/01]
7046. Sakın ayağını, çürük tahtaya basma! [1138/03]
7047. Sakın ayağının altına, karpuz kabuğu koymasınlar! [1138/04]
7048. Sakın bu deni dünyaya gönül verme; zira sonu nedamettir demişler. [1137/21]
7049. Sakın bu dünyanın alayışına aldanma, dünya dönektir. [1137/15]
7050. Sakın cihanın satranç tahtasına aldanma; zira ahirini açmaza düşürerek mat etse gerektir! demiş. [1137/19]
7051. Sakın çiğ yeme karnın ağıdır! [1138/02]
7052. Sakın deni dünyaya gönül verip içinde aşıyan etme; zira senin gibi nice yavru uçurmuştur yuvasından! [1137/20]
7053. Sakın esnâ-yı cemiyette dünbal-i (kuyruk) harı kesme! [1137/23]
7054. Sakın esnâ-yı muhabbette pot kırma! [1138/01]
7055. Sakın hacı sandığın, gacı çıkmasın! [1138/11]
7056. Sakın hadden tecavüz eyleme; zira geçmiş ömür ele girmez! demişler. [1149/22]
7057. Sakın hilebaz ile yoldaş, gammaz ile arkadaş olma! Birisi aşına, diğeri işine soğuk su katar! demişler. [1137/03]
7058. Sakın hudud tecavüz etme! [1149/21]
7059. Sakın ikbal için kimseye garaz maraz aleti olma! demişler. [1137/14]
7060. Sakın kılavuz eylediğin dostun harami çıkmasın! [1138/09]
7061. Sakın kimsenin kalbini kırma, eğer insanlık lazımsa! [1137/17]
7062. Sakın kimseyi hakir görüp hor bakma! [1138/14]
7063. Sakın olma rind cimriü 'l-lisân, beriü 'l-lisân ol, beriü 'l-lisân. [1137/13]
7064. Sakın oturduğun botu kırma! Bindiğin dalı kesme, baş aşağı olursun! demiş derler. [1137/01]
7065. Sakın sırrını âleme faş etme! [1138/08]
7066. Sakın tecrübe etmeden kimse ile dost olma! [1138/10]
7067. Sakın tuttuğun dâmen-i şefaati bırakma! [1137/16]
7068. Sakın tuttuğun işi yarı yolda (bitirmeden) bırakma. [1137/18]
7069. Sakın vuslat günü, kıyamet günü olmasın! [1138/13]
7070. Sakın yâr-ı azize olma dâyin! [1138/15]
7071. Sakın zinhar değirmenci ile dargın olma, eğer dargın olur isen, ya değirmenin çarkı ya da harcı kesilir ve bozulur. demişler. [1137/02]
7072. Sakın zulüm etmeyin, çünkü zulüm bir yılanıdır ki bir gün olur seni de sokar! [1138/07]
7073. Sakın, sakın olma kassam, demişler. [1138/12]

7074. Sakına adam ya suya ya çukura düşer! [1138/19]
7075. Sakınan göze çöp düşer, saklanan söze kulak pişer, derler. [1138/18]
7076. Sakınan göze çöp düşer. [1138/16]
7077. Sakındığına uğramış, derler. [1138/17]
7078. Sakının penbeden (pamuktan) arslan geliyor, derler. [1137/22]
7079. Sakınır bizden o zalim bir içim suyu bile! [1137/24]
7080. Sakınır dil, tahrik-i sabâdan yüzün örter zülfiyle. [1138/05]
7081. Sakınır ol gül-i ruhsarı esen yellerden. [1138/06]
7082. Sakız gibi çiğnediler. [1012/06]
7083. Sakız gibi temizdir. [1012/04]
7084. Sakız gibi yapışırsa bırakmaz. [1012/05]
7085. Sakız'ı herkes düşman ağzından alamaz. [1012/07]
7086. Sâkî, sâkîye bakar. [1012/09]
7087. Sakin adamdır derler. [1013/01]
7088. Sakin atın tepmesi katı olur. [1013/06]
7089. Sakin duran insan ile, sakin duran hayvandan sakınmak gerek. [1013/03]
7090. Sakin durana bir söz isnat olunmaz. [1013/04]
7091. Sakin durana dokunmazlar. [1013/09]
7092. Sakin durana ilişme! [1013/02]
7093. Sakin hava ile, sakin söze bir fırtına memuldür! [1013/05]
7094. Sakin olduğuna bakma tepmesi katıdır derler. [1013/07]
7095. Sakin, sakit durur amma tepmesi katıdır! derler. [1013/08]
7096. Sâkînâmesini okudur. [1012/08]
7097. Sakine söz isnadı, görmeyen göze göz isnadı kabilindendir derler. [1013/11]
7098. Sakite söz isnadı batıldır. [1013/10]
7099. Sakla malını, elbet bir gün ki gerekir, lazım olur. [1137/06]
7100. Sakla samanı gelir zamanı! [1137/05]
7101. Saklambaç oyununa benzedi. [1137/10]
7102. Saklanan göze çöp düşer. [1137/12]
7103. Saklanan iş tez duyulur! [1137/07]
7104. Saklanan söz, saklanan bez gibi bir taraftan baş gösterse gerektir. [1137/09]
7105. Saklı söz tez duyulur. [1137/08]
7106. Saklı şey sorulmaz, sorulmak caiz olaydı saklanmazdı, derler. [1137/11]
7107. Saksâğan akıllı. [1151/21]
7108. Saksıda büyümüş çiçek gibi. [1137/04]
7109. Sal çilde intikam alan, adûdan tiz alır. [1013/14]
7110. Sal gibi sallanır, yayvan adam. [1139/11]
7111. Sal ile taşıdığı malının, kol ile sadakasını bile vermez. [1139/09]
7112. Sal üstünde kalmış kalafatçı köpeği gibi. [1139/10]

7113. Salcı köpeği gibi. [1139/13]
7114. Salepçi güğümü gibi içinden kaynar. [1013/12]
7115. Salgın marazı gibi, salındı kaldı derler. [1139/08]
7116. Salgın marazın gitmesi ağırdır. [1139/07]
7117. Salı günü çarşamba günü Allah'ın günü değil mi? [1140/09]
7118. Salı günü düğün başlanmaz, derler. [1140/08]
7119. Salı günü saladan sonra. [1140/10]
7120. Salına saman yükletmişler. [1139/12]
7121. Salıncağını sallamış gibi, sen sen deyip durma! derler. [1140/14]
7122. Salıncak gerek dilbere oyuncak gerek. [1140/12]
7123. Salıncakta sallanana mı bakarsın, sallanıp da kolan çekene mi? [1140/13]
7124. Salının gelişinden çarşamba anlaşıldı. [1140/07]
7125. Sal-i hâl. [1013/13]
7126. Sâlikin mürşidine muhabbeti olmak şarttır. [1013/22]
7127. Salim fikir hiç akıl, sahih sağlam vücutta bulunur! demişler. [1013/23]
7128. Salim fikir, sağlam vücudun sermayesidir demişler. [1013/18]
7129. Salim fikir, salim vücuttan çıkar demişler. [1013/17]
7130. Salim selamette. [1013/21]
7131. Salim, müslim. [1013/16]
7132. Salim, selim. [1013/15]
7133. Salimen bi 'l-âfiye, sahil-i selâmete çıktık demiş. [1013/20]
7134. Sâlimen geldi. [1013/24]
7135. Salkı adam. [1139/15]
7136. Salkı bulut yağmursuz olmaz amma; ümit ettiğin yere yağmaz. [1139/17]
7137. Salkı bulut yağmursuz olmaz. [1139/16]
7138. Salla bakalım müşterisi çıkar mı? [1139/21]
7139. Salla hayret etmiş, artık semiz bahtına. [1139/19]
7140. Salla koca oğlan balta kında. [1139/20]
7141. Salladığımız kafa boş boşuna gitti? derler. [1140/01]
7142. Salladığımız kafa boş çıktı? [1140/02]
7143. Salladığın el, salladığın dalı beceremez! [1140/04]
7144. Salladığın el, salladığın kafayı kaldıramaz, derler. [1140/03]
7145. Sallama beşiği uyandırırısın bebeği. [1140/06]
7146. Sallama beşiği, uyandırırısın arslanı. [1140/05]
7147. Sallandı. [1139/18]
7148. Salma ferdaya işi, erte günün sahibi var! demiş, derler. [1140/11]
7149. Salma hayvan gibi başı boş, sahipsiz gezer. [1139/14]
7150. Salnâmesiz millet olmaz. [1014/01]
7151. Salt beni dinle, der. [1139/02]

7152. Salt benim dediğim olsun demek [Kes baltaya bir sap!] kabilinden nobranlık, hoyratlık, huysuzluk olur! [huysuz, soysuz, saygısız demektir, saygısızlar hayır gönül yapmak bilmezler, hep bozarlar, huysuz olurlar demek olur! demişler. [1153/16]
7153. Salt benim olsun, der. [1139/01]
7154. Salt benimki yürüsün, seninki dursun der. [1139/03]
7155. Salt kendi kendini beğenir. [1139/04]
7156. Salt kendi söyler, kendi dinler. [1139/05]
7157. Salta duran kedi gibi. [1139/06]
7158. Saltanat (hükûmet) istiklal ile kaimdir, demişler. [1036/21]
7159. Saltanat baki kalır derlerse o yalandır, demiş. [1036/24]
7160. Saltanat dedikleri ancak cihan kavgasıdır, demiş. [1036/25]
7161. Saltanat rütbesi ortaklık kabul etmez, demişler. [1036/22]
7162. Saltanat-ı âl-i Osman cihad-ı cihan ile kaimdir her zaman! demiş. [1036/19]
7163. Saltanat-ı âl-i Osman, akıllı Frengistan, mal-i Hindistan, malikini ihya eder. [1036/18]
7164. Saltanat-ı dari (emri) bade ile kurulmaz, demiş. [1036/20]
7165. Saltanatın vücudu, sultanın vücuduna tevakkuf eder. Nitekim: Neharın vücudu, şemsin tulûuna tevakkuf ettiği gibi demişlerdir. [1036/23]
7166. Sâlûsî sofidir. [1014/02]
7167. Salyânesiz devlet arabası göçmez. [1014/03]
7168. Salyasi aktı desene. [1014/04]
7169. Sâm bin Nûh'tan haber verir. [1014/07]
7170. Sâm bin Nûh'tan nesli arar isen baba ana bir kardeş çıkarız demiş. [1014/09]
7171. Sam yeli gibi esti gitti. [1014/10]
7172. Saman (zaman) sırası gelir sarı altın olur, sırası gelir kara duman olur derler. [1151/27]
7173. Saman altından su yürütür? [1151/22]
7174. Saman altından su, su altından saman yürütür kurnazdır? [1151/23]
7175. Saman gibi malın olsun, gelir zamanı; sakla samanı, gelir zamanı. [1151/25]
7176. Saman gibi yandı gitti, derler. [1151/28]
7177. Saman gibi. [1151/24]
7178. Saman mı yedin? [1151/33]
7179. Saman zamanına bakar! [1151/26]
7180. Saman zamanını bekler. [1151/32]
7181. Saman, suyun akıntısına dayanamaz. [1151/30]
7182. Samanı yiyen torbasını beraber taşır. [1151/34]
7183. Samanı zaman satar, yamanı yaman satar. [1151/35]
7184. Samanı, dumana karıştı. [1151/29]
7185. Samanın halkı kör olsa, sen de bir gözünü kapat! demişler. [996/20]
7186. Samanını savurmuşlar, derler. [1151/31]

7187. Sâmi, Hâmî, hep bir baba oğludur. [1014/08]
7188. Sami'în arasındayız, derler. [1014/06]
7189. Sâmi'îne kıssadan hisse murad. [1014/05]
7190. Samsun köpeği gibi carustur? [1140/15]
7191. Samur kürk giydirirler öyle ise sana? [1037/32]
7192. Samur kürk, sorguçlu kalpak ve yaldızlı dokuz tuğlu alem, eğri kılıç, demir topuzlu gürz, çelik kalkan, halkalı zırh, kemeri himmet kuşağı, eğri yay, doğru ok kadim-i Türkân hükümdârânenin alâmet-i hükümdariyeleridir ki zaman-ı halette metruktur. Yani gitgide bayram kalmış, bayram kalmasa da [...] kalır kabilindendir. [1037/34]
7193. Samurun telefine sebep postudur, derler. [1037/33]
7194. Sana adet olan bana bidat mı? derler. [1033/12]
7195. Sana ağır gelen sözü, bana hafif gelir sanma! derler. [1031/11]
7196. Sana bu hüsn ile gökten yağar, yerden biter âşık. [1031/14]
7197. Sana bu müşkül işi kim yap dedi? [1031/12]
7198. Sana bu müşkül işi, kim dedi bünyâd et. [1031/13]
7199. Sana canım kurban olsun, derler. [1032/04]
7200. Sana canım kurban olsun, görenler seni hayran olsun. [1032/05]
7201. Sana cennet gerek ise bana da cennet gerek, demiş. [1032/06]
7202. Sana cinân gerek, bana cânân gerek. [1032/07]
7203. Sana çin suretli diyenin imanı yoktur, küfr söyle hata eylerler, demiş. [1032/08]
7204. Sana dar dar gelen bana bol bol gelir, demiş derler. [1034/16]
7205. Sana dar ise, bana bol bol. [1033/10]
7206. Sana dost, bana düşman. [1032/11]
7207. Sana el veren bana bol bile gelir. [1031/09]
7208. Sana faide edene sen de hâle göre mukabele et. [1033/15]
7209. Sana fayda eder, bana zarar. [1033/16]
7210. Sana fena ise de bana iyidir, derler. [1033/17]
7211. Sana galip, bana mağlup. [1033/14]
7212. Sana gelen nevbet, bana da gelse gerek, demiş derler. [1034/09]
7213. Sana gelince hoş, bana gelince boş imiş. [1034/01]
7214. Sana gerek, bana da gerek. [1034/03]
7215. Sana gerek, bana gerek; sen, sen; ben, ben. [1032/03]
7216. Sana göre bu dünyada yaşanır mı. [1032/02]
7217. Sana gül, bana lale öyle mi? [1034/02]
7218. Sana gündüz gelir ama, bana gece gelir. [1034/10]
7219. Sana her mecliste (her dem derim) sen mülzem olmazsın, değil kürsiye vaiz, arşa çıksan âdem olmazsın. [1034/19]
7220. Sana hilaf söyler, bana gerçek. [1032/10]
7221. Sana hilaf, bana gerçek. [1032/09]
7222. Sana ilim öğretene, sen kul köle ol, derler. [1033/13]

7223. Sana kibredene sen de kibret, derler. [1034/05]
7224. Sana kibredene, tevazuyla mukabele eyle ki ehl-i keâalin hüneridir; sana buhl edene sen lutf eyle, ehl-i keremin keremidir, demişler. [1034/06]
7225. Sana kim dedi ki her güzele yâr olasın. [1034/07]
7226. Sana kim der ki her nâmahreme sır söyle. [1034/04]
7227. Sana kim etti bu kârı teklif? [1034/08]
7228. Sana kol bana kanat gerek. [1033/20]
7229. Sana kolay gelen bana zor gelir. [1033/19]
7230. Sana kul olan bana köle idi, demiş. [1033/18]
7231. Sana lazım ise bana elzem. [1034/11]
7232. Sana lazım, bana da lazım. Ey mülazım efendi! Neme lazım deme. İnsana her şey lazım; fakat zamanı gözetmek gerek, çünkü her hüküm zemini zamanı var, demişler.
7233. Sana Leyla, bana Mecnun derler, demiş. [1034/12]
7234. Sana mı ısmarladılar bu dünyanın her tasasını? [1034/13]
7235. Sana mı ısmarladılar bu yalan dünyayı diyenler de var. [1034/14]
7236. Sana mı kaldı her zaman bir yâr ayrılığı kederini çekmek? [1034/15]
7237. Sana nân veren bana da nemek verir Allah, demiş. [1034/17]
7238. Sana ondan yakındır mâh-ı gerdûn. [1031/10]
7239. Sana pekmez ise, bana bal bal demiş. [1031/18]
7240. Sana pişmişse bana kurtarılmış. [1031/15]
7241. Sana raci‘ nîk ü bedkârın yine. [1032/12]
7242. Sana safası, bana cefası öyle mi? [1033/07]
7243. Sana saz çalar, bana söz söyler. [1032/17]
7244. Sana saz gelir, bana söz. [1032/15]
7245. Sana saz gelirse, bana söz gelir. [1032/16]
7246. Sana senden gelir her ne gelirse. [1032/13]
7247. Sana senden gelir ne gelirse; zira kim ne yaparsa, kendine yapar. Gerek kem gerek kast? Gerek âlâ gerek ednâ. Ne gelirse ne verirse ne yaparsa eden bulur ne oldum deme. [1033/03]
7248. Sana senden olur, her ne olursa. [1032/14]
7249. Sana sevap olan bana günah mı, derler. [1032/01]
7250. Sana şaka amma bana geçti. [1033/05]
7251. Sana şaka gelse de bana gerçek geliyor, derler. [1033/06]
7252. Sana şaka, bana gerçek. [1033/04]
7253. Sana takdir olunan nasibin eline gelse gerektir, demişler. [1031/17]
7254. Sana taşla dokunana, sen aşla dokun, derler. [1033/09]
7255. Sana taşla vurana, sen ateşle vur. [1041/07]
7256. Sana tembih, iş buyurma tembele! [1031/16]
7257. Sana veren Allah, bana da verir billah, demiş derler. [1034/18]

7258. Sana yalan gelse de bana gerçek gelir, öter; açlık ateşinin dumanı gözümde tüter, demiş. [1034/21]
7259. Sana yalan, bana gerçek. Ben zindanda yatarım ama zaman-ı hâli yakalar anlarım; zira her şeyi gösteren, bildiren, yaptıran hakim, zemin zamandır. [1034/20]
7260. Sana zararı dokunmayana, sen de dokunma. [1033/08]
7261. Sana zararı olmayana dokunma, demişler. Anlayana dokun geç, anlamayandan sakınıp geç, demişler. [1033/02]
7262. Sana zulm edenden hazer kıl zulüm eyleme. [1033/11]
7263. Sana, zararı dokunan şeyden dostluk şefaht umma; zira şeytan gibi düşmandan şefaht almak, asıl şeytandan şafaht alan kadar hürmette sayılır, demişler. [1033/01]
7264. Sanat adamın elinde altın bileziktir, kadrin bilene! [1152/08]
7265. Sanat ağbete bakar, teşvik ister, terhib ister. [1152/23]
7266. Sanat altın bileziktir. [1152/05]
7267. Sanat çöp altındadır bilene; rızık, el altındadır görene! derler. Dekâyık-ı fen hakâyık-ı gayret! [1152/25]
7268. Sanat ehli sanatıyla meşgul gerek. [1152/12]
7269. Sanat ehli suya düşse boğulmaz! [1152/28]
7270. Sanat ehli, sanatını işlemekle usta olur. [1152/31]
7271. Sanat ehli, sıyanet ister! Ziraat ehli muavenet, himayet ister! demişler. [1152/22]
7272. Sanat elde altın bilezik, ilim dilde, ballı mandık-hap- gibidir derler. [1152/17]
7273. Sanat elde altın bileziktir; ticaret belde altın torba -kese-dir. İlim sadrda mahfuz hazine-yi la-yenfadır. Asla erimez, çürümez, zayı olmaz, bir metadır, demişler. Çünkü işte bu meta manevîlerin bir insanda içtıması o insanın mesudiyyet ve temadisini mucip kuvâ-yı maddîye ve manevîyeyi temin teşkil eyler! demişler. [1152/06]
7274. Sanat erbabına göredir. [1152/27]
7275. Sanat güç, intikad kolay demişler. [1152/34]
7276. Sanat her şeyin kıymetini arttırır. [1152/30]
7277. Sanat işi aramaz, iş sanatı arar! derler. Sanat ehli iş aramaz, iş ehli sanat ehlini arar derler. [1152/21]
7278. Sanat kazananın. [1152/33]
7279. Sanat olur âdeme zerrin süvar! [1152/09]
7280. Sanat ölmez, sanatkâr ölür; ilim ölmez, gafletkâr ölür! demişler. [1152/26]
7281. Sanat sahibini aç bırakmaz, meğerki ehli kadrini bilmiş ola, derler. [1152/13]
7282. Sanat sahibinin elinde altın bileziktir, işleyen elinde parıldar, derler. [1152/14]
7283. Sanat uçan kuşa, göçen buluta benzer. [1152/29]
7284. Sanata yetişir, bir iş olmaz; hem işi gösterir hem işleyeni gösterir! derler. [1152/11]
7285. Sanatı cehalet öldürür, Hind'i hamakât [1152/24]
7286. Sanatı pişmanlığa ve cevrin tahammül edemeyeceği- tecarüb-i tarihiye ile sabit- ve müstahktır demişler! Zira vücûd-ı bidayette [...] [1163/19]
7287. Sanatı ustadan (üstatdan) öğrenmeyen öğrenemez. [1152/19]
7288. Sanatı üstad gösterir, Hindi erbab gösterir, derler. [1152/18]

7289. Sanatı üstaddan öğrenmeyen hakkıyla sanatkâr sayılmaz. [1152/20]
7290. Sanatın yektâdır, derler. [1152/35]
7291. Sanatın yeri yurdu olmaz, ehlini arar! [1152/32]
7292. Sanatsız insan kolu varken adeta kolsuz çolak -solak- insana benzer! derler. [1152/15]
7293. Sanatsız insan, cansız ceset gibidir, derler. [1152/16]
7294. Sanatsız insan, kanatsız kuşa benzer. [1152/07]
7295. Sanâyi-yi zîr moda oldu pinhan. [1152/10]
7296. Sancak altına toplanan sebepsiz toplanmaz. [1014/12]
7297. Sancak beyi gibi. [1014/11]
7298. Sandığımız gibi çıkmadı. [1140/16]
7299. Sandığımız hacı gacı çıktı. [1140/19]
7300. Sandığımız kutu kapağı çıktı. [1140/20]
7301. Sandığına sıçan düşse başı yarılr? derler. [1152/04]
7302. Sandık sakladığını hâber vermez, onun için demişlerdir ki sebze saklamakta sandık gibi ol, ya da fındık gibi ol! derler. [1152/01]
7303. Sandık, saklamak için, hamidir, sandığa izinsiz el uzatan; canidir derler. [1151/36]
7304. Sandık, sırdır, anlamayan keterdir, derler. [1152/03]
7305. Sandıkta çeyizin (cevizin) olsun, sepette dolu giyesin bulunsun, (çamaşırın) eşikte gidiyor beşikte gide! [1152/02]
7306. Sandırakladı (sayıkladı) artık, derler. [1140/17]
7307. Sandıraklamaya başladı. [1140/18]
7308. Sâni nâveke (ok) bir dîde yeter. [1140/22]
7309. Sâniha ara sözdür. [1014/13]
7310. Sânihasını söyledi. [1014/14]
7311. Sânî-yi mutlak hazretlerinin kudret ve azametini daima ibret nazarıyla bakmak gerek! [1141/01]
7312. Sanki arslan yatağıdır, demiş. [1141/16]
7313. Sanki bulunmaz Hint kumaşı gibi. [1141/03]
7314. Sanki buluttan kurtulmuş ay gibi parladı! derler. [1141/07]
7315. Sanki büyük dağları o yaratmış. [1141/02]
7316. Sanki dünya yıkıldı ben altında kalmışım gibi oldum, derler. [1141/10]
7317. Sanki dünya yıkıldı da salt ben altında kalmışım gibi. [1141/11]
7318. Sanki dünya yıkıldı da sen altında mı kaldın! derler. [1141/12]
7319. Sanki dünyaya direk olacak? [1141/09]
7320. Sanki görülmemiş Bursa kumaşı değil! [1141/04]
7321. Sanki İskender-i zaman idi, demiş. [1141/13]
7322. Sanki kıyamet bugün kopacak gibi?! [1141/18]
7323. Sanki kıyamet kopmuş. [1141/17]
7324. Sanki memleket-i Çin ve Hıta'yı buna vermişler gibi sevindi, derler. [1141/08]

7325. Sanki sabah kıyamet günü imiş gibi, selam yâre, kelâm yâre! [1140/21]
7326. Sanma bu dünya sana kalır; ne sana kalır ne evlad ve ahfadına kalır; hiç kimseye kalmaz! Dünyanın sonu hüve 'l-bakidir demişler. [1141/14]
7327. Sanma dağlıkta yol doğru dümdüz olur. Belki eğri ara sıra verasında ham-tam-hırsız olur! demiş. [1141/21]
7328. Sanma gerdûn çember devr-i zamanı döndürür, bir yed-i kudret bu dolab-ı cihanı döndürür. [1141/20]
7329. Sanma ki bu dünya sana kala, ne sana kala ne evladına kala! [1141/05]
7330. Sanma ki hasis kân-ı keremdir, belki kân-ı cehennemdir! [1141/06]
7331. Sanma sufiyi sabırlı sınavlı, bir melektir! Eğer heves-i sırasın düşürse tavasın tavun görse içindekin çaresin kolayın bulsa sen gör! Ben görmemiş kabilinden işe yarar, hemen balığı yutar! Kurnazlardır. [1141/15]
7332. Sanma yağmurlu gecede yıldız olur. [1141/19]
7333. Sansar gibi boğar. [1035/01]
7334. Sap derken, saman diyor, derler. [1125/12]
7335. Sap yiyip, saman savurmak kabilindendir derler. [1125/18]
7336. Sapık herif! [1125/11]
7337. Sapıttı yine deli oğlan! [1125/10]
7338. Saplı ayakla (ağaçtan mamûl bir nev yemek kabı) aş verip sapı ile göz çıkarma derler. [1125/06]
7339. Saplı ile aş verip, sapı ile göz çıkarmaya benzer! derler. [1125/07]
7340. Saplıdan asayılıdan anlamayan hiçtir. [1143/28]
7341. Sapsız balta gibi yatar. [1125/08]
7342. Sapsız balta yerde kalmaz. [1125/09]
7343. Saran (bahil) adam cennete girmez, demişler. [1009/18]
7344. Saran elinden, saran ceviz (katı kabuklu fasulyesiz ceviz) çıkar derler. [1010/19]
7345. Sarandan (bahilden) iki çıkar, cömertten bir çıkar, demişler. [1009/19]
7346. Sarandan (bahilden) iki çıkar, cömertten bir! [1010/16]
7347. Sarandan mal alma, yamandan can. [1010/18]
7348. Saranın (bahilin) elinden aş yersen, içine taş, yüzüne temrü olur derler. [1010/17]
7349. Sararan ile kızaran illetten hâli değil! [1148/24]
7350. Sararıp solmu, gül gibi olmuş derler. [1148/23]
7351. Saray gibi. [1022/01]
7352. Sarayda mihman olmuş? [1022/03]
7353. Saraydan insan çıkarma, ihsan da çıkar. [1022/02]
7354. Sarf eden kazanır derler, lakin yoluyla olmak şarttır. [1148/16]
7355. Sarf kazanca uymazsa, kazakazanın bir gün olur kaynamaz olur! [1148/17]
7356. Sarfı kazanca göre uydur. [1148/15]
7357. Sarhoş adamla şaka olmaz. [1023/30]
7358. Sarhoş oğlu sarhoş, mecnun oğlu mecnun. [1024/06]

7359. Sarhoş sır saklamaz, derler. [1024/03]
7360. Sarhoş, nahoş, harguş? [1023/29]
7361. Sarhoşa ayılmayınca had vurulmaz, demişler. [1024/05]
7362. Sarhoşa selam verilmez, demişler. [1024/01]
7363. Sarhoşla dostluk olmaz. [1023/36]
7364. Sarhoşluk masharalıktır. [1023/32]
7365. Sarhoştan münasebet arama! [1023/34]
7366. Sarhoşun akli olmaz. [1023/31]
7367. Sarhoşun düşü (yürüyüşü) kec ü rastdır derler, düşe kalka sağa sola yalpa ederek gider demektir. [1024/07]
7368. Sarhoşun hayası olmaz. [1023/33]
7369. Sarhoşun içi, dışı birdir derler, sarhoşluk muvakkat cennettir; sarhoşun sözüyle amel caiz olmaz demişler. [1024/04]
7370. Sarhoşun sözüyle amel olmaz, demişler. [1023/35]
7371. Sarhoşun şairliği ya meyden ya meyhaneden? derler. [1024/02]
7372. Sarı altın gibi sararmış. [1130/19]
7373. Sarı altın saydım derler. [1130/20]
7374. Sarı altın verip aldığın, kızıl bakır mı çıktı? derler. [1130/24]
7375. Sarı altın, ak gümüş gibi sağlam sözlüdür, derler. [1130/17]
7376. Sarı asma gibidir, derler. [1130/16]
7377. Sarı aş, zerdeli aş! [1130/25]
7378. Sarı ayva gibi. [1130/22]
7379. Sarı babasıdır? [1130/18]
7380. Sarı bakır, kızıl bakır, hep bir bakır amma madeni başka derler. [1130/28]
7381. Sarı çıyan gibi derler. [1130/30]
7382. Sarı çizmeli Mehmet Ağa? İstanbul'da ara bul. [1130/23]
7383. Sarı doğan. [1131/07]
7384. Sarı hastalığın önünü soy boy -erti- hastalığın sonunu almak gerek! demişler. [1010/22]
7385. Sarı hizmet eder. [1131/21]
7386. Sarı illet gibi belâ-yı hicrim oldu, derler. [1010/20]
7387. Sarı illet gibi ortalığı kasıp kavurdular. [1010/21]
7388. Sarı illetten sakınmak gerek. [1010/23]
7389. Sarı kehribar gibi. [1130/21]
7390. Sarı ne al, ne sat, ne de kapında tut demişler. [1131/03]
7391. Sarı ot, sarı at. [1130/29]
7392. Sarı papağan? [1130/27]
7393. Sarı papatya? [1130/26]
7394. Sarı sabır. [1131/01]
7395. Sarı sakallıdan, mavi gözlüden hayır gelmez. [1131/10]

7396. Sarı salkım gibi saç. [1131/02]
7397. Sarı Saltuk Baba (yolundan devlet ve ikbal ile avdet buyurdu) demiş. [1132/06]
7398. Sarı saman, sarı altın. [1131/09]
7399. Sarı samur gidermemiş ya derler. [1131/05]
7400. Sarı satma! [1131/11]
7401. Sarı sırmaya bulanmış, batmış çıkmış. [1131/08]
7402. Sarı soğan, sarı doğan (öksüz soğanı). [1131/06]
7403. Sarı sözü, yok! [1134/05]
7404. Sarı yağ bulsa, yemek değil başına bile sürerdi?! derler. [1131/14]
7405. Sarı yakut gibi. [1131/17]
7406. Sarı yar, sarı yasemin! [1131/15]
7407. Sarı yasemin gibi. [1131/16]
7408. Sarı zeytin gibi. [1131/04]
7409. Sarı, sağ, sade yağ. [1131/12]
7410. Sarı, sarı diye sarılık olmuş, derler. [1132/02]
7411. Sarıca (ikiden başı bozuk asker) sarıp aldılar. [1134/03]
7412. Sarığa hürmet sahibine! [1133/04]
7413. Sarığa ilişme kavga çıkar. [1133/19]
7414. Sarığa ilişme sarıya çıkar, sakala ilişme kavga çıkar! [1133/20]
7415. Sarığı bir türlü, sardığı iki türlü, derler. [1133/22]
7416. Sarığı herkes sarar amma herkes bir sarmaz, derler. [1133/12]
7417. Sarığı iki türlü. [1133/21]
7418. Sarığı sarmasak kokar. [1133/18]
7419. Sarığı sarpan gibi, sakalı orman gibi adamdan utanmadın mı? derler. [1133/14]
7420. Sarığı satanda kabahat yok; saranda demiş. [1133/16]
7421. Sarığın hikmeti büyüktür. [1133/07]
7422. Sarığına göre iş görür, derler. [1133/23]
7423. Sarığına göre iş sor, sarığına göre söz söyle, derler. [1133/24]
7424. Sarık alime yaraşır! [1133/05]
7425. Sarık başta durmasa sarıkçı ne yapsın, akıl başta olmasa sarık ne yapsın? derler. [1133/17]
7426. Sarık bir türlü değil yüz türlü, saran ise yüz binlerce türlü? [1133/11]
7427. Sarık İmâm-ı Âzam kisvesidir. [1133/06]
7428. Sarık sallamakla baş düşmez. [1133/10]
7429. Sarık sallamakla başa akıl gelmez. [1133/03]
7430. Sarık sarmakla adam molla sayılmaz. [1133/02]
7431. Sarık teli, altın oluk derler. [1133/09]
7432. Sarıklı sakallı adamlardan ayıp? derler. [1133/01]
7433. Sarıklı, sarıksız hepsi dal etti, demiş. [1133/13]

7434. Sarıkta kusur yok, satanda! [1133/15]
7435. Sarıkta şeref vardır amma, san ehli ise! [1133/08]
7436. Sarımsağı gelin etmişler kırk gün kokusu çıkmamış. [1132/18]
7437. Sarımsak gibi saçtı, kokudu. [1132/15]
7438. Sarımsak yiyenin ağzı elbette kokar. [1132/17]
7439. Sarımsak, soğanın biraderidir?! [1132/13]
7440. Sarımsakladı. [1132/14]
7441. Sarımsaktan nazarlık takar. [1132/16]
7442. Sarının adı var, akın yadı var, karanın tadı. [1131/19]
7443. Sarının oğludur. [1131/22]
7444. Sarısı akına karışmaz. [1132/04]
7445. Sarısı akından çok? [1132/05]
7446. Sarıya saran iş olsun, himmetin işe iş olsun derler. [1132/12]
7447. Sarıya sarı! [1132/11]
7448. Sarıyı aka değışmez. [1132/03]
7449. Sarıyı bulsa, dört eliyle sarılacak? [1131/18]
7450. Sarma dolması? [1134/01]
7451. Sarma yapar? [1134/02]
7452. Sarman itten bir şey artmaz. [1131/20]
7453. Sarman öküz semiz görünür! [1132/01]
7454. Sarmaş dolaş oldular, sarışık gibi sarıldılar [1132/10]
7455. Sarmaşık arasında gül açmaz. [1132/08]
7456. Sarmaşık gbi sarıldılar derler. [1132/09]
7457. Sarmaşık gibi sarı. [1132/07]
7458. Sarraf züğürdü benzinden anlar! derler. [1148/18]
7459. Sarraf züğürdün sesinden tanır derler. [1148/19]
7460. Sarrafın eline sakalı teslim etmekten ise, o sakalı traş etmek ehvendir, derler. [1148/21]
7461. Sarrafın eline yakayı vermekten ise ölmek yeğdir, derler. [1148/20]
7462. Sasık (samsık) herif, sasıma başıma, git yoluna! derler. [1134/06]
7463. Sasık, fasık! [1134/07]
7464. Sasıttı ortalığı (pis kokuttu), derler. [1134/08]
7465. Satan da alandan umar! [1125/26]
7466. Satan hoşnut, alan hoşnut, bakan ne karışır, derler. [1125/24]
7467. Satan yok alan ne yapsın, alan yok, satan ne yapsın. [1125/14]
7468. Satana satma, alana alma denilmez! [1125/15]
7469. Satandan, alan erbab gerek. [1125/25]
7470. Satar Ali, alır Veli, verir deli hikâyesine benzer derler. [1125/30]
7471. Satar Ali, verir Veli. [1125/21]

7472. Sathî nazar, hakikate uzaktır, gaflete tuzaktır, demişler. [1028/15]
7473. Sathî söz, sahte tavırla düşman korkmaz. [1028/17]
7474. Sathî söz, sahte yürüyüş makbul değil. [1028/16]
7475. Sathî söz, sathî nazardan çıkar. [1028/11]
7476. Sathî söze düşman kanmaz. [1028/14]
7477. Sathî sözle düşman avlanmaz. [1028/13]
7478. Sathî sözle iş görülmez. [1028/12]
7479. Satılan mal, satılmayandan ayrılır. [1125/27]
7480. Satılan malın hayrını alan görsün. [1125/29]
7481. Satılığa çıkan malın ayıbı çok görülür! [1125/19]
7482. Satılığa çıkan malın kıymetini satan söylemez, zaman söyler! [1125/23]
7483. Satılığa çıkan malın kıymetini satandan sorma, alandan sor derler. [1125/22]
7484. Satılığa çıkan malın yaşı da (ayıbı) olur, yadı (namı) da olur! [1125/20]
7485. Satılık baş, pişmiş aş pazarda. [1125/17]
7486. Satılık mal meydanda gerek. [1125/33]
7487. Satılık mal pazarda (meydanda) durur, derler. [1125/16]
7488. Satılık malı sahibinden sorma, dellalından sor derler. [1125/28]
7489. Satılık samanın olsun, amancısı bulunur. [1125/31]
7490. Satılık samanın olsun, bacandan çıkan dumanın olsun, demişler. [1125/32]
7491. Satır attilar demiş. [1011/02]
7492. Satır saymış molladır, cevaptan aciz kalır mı? [1028/10]
7493. Satırcıbaşı. [1011/01]
7494. Satırda kalmış, sadra geçmemiş? derler. [1028/09]
7495. Satırda on yanlışı var iken, mollalık taslar? [1028/04]
7496. Satırdaki ilim sadra dökülse geçince insan molla olmuş olmaz, derler. [1028/05]
7497. Satırdaki ilim sadra geçince adam molla sayılmaz. [1028/08]
7498. Satırdan mana çıkaramaz da satır arasında mana arar? derler. [1028/06]
7499. Satırı masterla yazılmış amma sözü asılsız, astarsızdır? demiş. [1028/07]
7500. Satış, alışın kardeşidir. [1125/34]
7501. Satış, alışın kardeşidir. [1125/36]
7502. Satış, atış yerinde gerek. [1125/35]
7503. Satranca herkesin aklı ermez. Zira satranç tehzib-i hatır ve tezyid-i fikir emrinde oynanır hem fenni ve harbi ve hem siyasi bir oyundur, ki erbabı olmak gerektir demişler. [1103/04]
7504. Satranç bayrakları gibi hep önde gider. [1103/03]
7505. Satranç harp usulüne, harp oyununa benzediği için, oyunların en kibarı derler. [1028/02]
7506. Satranç oyunların en faidelisi derler. [1027/34]
7507. Satranç oyunu bir erkan-ı harp ve kumandan-ı harp için mucib-i istifade ve temin-i fevâid-i harbiye emrinde erbabının inkişâf-ı efkârını badi olur, demişler. [1103/05]

7508. Satranç oyununda, gören, taşı idare eden ve süren, kazanır, ama oyununda hem süren hem kaçan kazanır derler. [1028/03]
7509. Satranç tahtası gibi derler. [1027/33]
7510. Satranç, derler. [1103/02]
7511. Satranç, rencide-yi hatır için değil, inbisât-ı hatır, tenvîr-i fikir için oynanır, derler. [1028/01]
7512. Satvet, fevtten doğar; kuvvet, düşmanı kovar. [1028/18]
7513. Sav başından budalay, kurtul calasından, belasından! derler. [1142/12]
7514. Sav başından deliyi, al başına deliyi, alma sarıyı, tutma deliyi, incitme veliyi! derler. [1142/13]
7515. Sav bir atalar sözü- sözün savatıdır derler. Tabiat denetçisi yani [patavatsızın savatsız sözü üzrine nakş olunandır! derler. [1142/02]
7516. Sav -durub-ı emsâl- sözü saygısız, tevekkül -suyu- sözü kaygısız derler. Savsız savatsız söz, sınavsız, ya tavansız insan gibidir derler. Savcı ile ayışmak, sınavcı tecrübesiz ile pervasız münasebetsiz ile oturmak, güçtür, derler. [1142/05]
7517. Sav -sahih sağlam-söz, savcı-darb-ı mesel- atalar sözü söyleyicidir. (Savsız, sağlam söz! Yalan söz, yığlam söz! demişler. [1142/07]
7518. Savaş etmekten, savuşup gitmek yeğdir! Savcı üç söyler, sınavcı, ya çok söyler ya hiç söylemez! derler. [1142/06]
7519. Savaş yerinde yaraşır. [1142/04]
7520. Savaştığı canına kâr kaldı? Sav sözün tuzu biberi, Sınav -ağlayışı-riyalı söz- sözün-özün- sebebi, tecrübecisidir derler. Sav sözün savanı, sınav sözün özün, patavanı! demişler. [1142/08]
7521. Savaştığı iş, yediği savruğa değmedi. [1142/09]
7522. Savcı atalar sözü söyleyici, savcı, denetçi -tecrübe edici- hep bir avcı! demiş derler. [Sav sözün savatı, akıl insanın, patavatıdır] derler. [1142/01]
7523. Savcı, sınavcı (Söz avcısı, sınavcı, huy avcısı) hep bir avcıdır derler. İnsan sözü huyu ile tanılır, tutulur! [1142/03]
7524. Savcı; sağlam söz tecrübeli söyler! Savcı -sahih sağlam- sağlam tecrübe eder, yani tecrübeli sağlam- ile tecrübesizi kizb ve riyayı tefrik ayırt eder! demişler. [1141/23]
7525. Savmı nevme karışmış. [1153/06]
7526. Savruk (avanak) adamdır, derler. [1142/23]
7527. Savruk (mülahazasız) heriftir! derler. Savrukları, savmak işten değil amma, gel gammaz; hilebaz; onmazlara söz anlat! demiş. [1142/010]
7528. Savruk herif bir hayli savsakladı! Fırtınalı yel gibi esti, harman, saman gibi esti, savurdu, çıktı gitti! derler. [1142/27]
7529. Savruk yemeden, savuşup gitmek yeğdir derler. [1142/24]
7530. Savrukta, makul söz umma, gammaz, hilebazdan, faideli iş ümit etme! demişler. [1142/11]
7531. Savsak baş ile, sarımısak -kel- başın traşı, hatasız, kazasız, olmaz! derler. [1142/15]
7532. Savsaksa iş yapar -faidesiz- savaş elden kaçır? derler. [1142/16]
7533. Savsız- sahih- sağlam- söz, sav adamdan çıkar! demişler. [1141/22]

7534. Savsız, savatsız kara kalem nakşı gümüş üzerine yapılır. Söz, patavatsız insanlardan çıkar derler. [1142/17]
7535. Savtı (sesi) davulun sonradan zahir olur. [1153/01]
7536. Savtı (silahı) merkebe yüklemiş derler. [1153/03]
7537. Savt-ı hımarla abdest bozulmaz. [1153/02]
7538. Savtı, suretine göre değil? [1153/04]
7539. Savsız sözdür, derler. [1153/05]
7540. Savulun biçareler öteye, çün kaldı divan erteye! [1142/21]
7541. Savulun kardeşler! Karnımda yangın var?! Demiş. [1142/25]
7542. Savulun yiğitler, pamuktan arslan geliyor! Demiş. [1142/22]
7543. Savulun, bayrak geliyor! derler. [1142/29]
7544. Savurduğu harmanına bak. [1142/26]
7545. Savurduğu külden köz açılmaz oldu? [1142/028]
7546. Savuşan -kaçan- kavuşmaz, derler. [1142/14]
7547. Savut sabağa (çanak çömleğe) erkek karışmaz? [1142/20]
7548. Savut sabak takırdamayan ev olmaz, derler. [1142/19]
7549. Say eden hem servet bulur hem sıhhat bulur. [1029/11]
7550. Say eden mesut olur. [1029/15]
7551. Say et kemal ü marifete, olma nâ-halef. [1029/08]
7552. Say eyle ki sayın meşkûr ola! [1029/10]
7553. Say ile erir insan her murada. [1028/33]
7554. Say ile insan saadete erişir. derler. [1028/40]
7555. Say ile insan, tabiatın padişahıdır. [1028/37]
7556. Say insanlar için vazife-yi şer'iyedir. [1029/06]
7557. Say insanların vazifesidir. [1028/29]
7558. Say istikhâl ederken, dîdesin ihraç eder. [1029/07]
7559. Say kuvâ-yı insaniyenin yaşamak ve var olmak için sarfı demektir. [1028/39]
7560. Say meşkûr ola, derler. [1028/27]
7561. Say meşkûr ola, kendi mağfur ola. [1028/28]
7562. Say meşkûr olsun, derler. [1028/26]
7563. Say servetin amili, servet sermayenin mamûlûdür, demişler. [1029/16]
7564. Say ü gayret ile olur her saadet hasıl. [1029/09]
7565. Say ve amel insanların kadir ve kıymetlerini tezyîd eder. [1028/35]
7566. Say ve gayret daimi saadettir. [1028/32]
7567. Say ve gayret nukûd-ı maneviye demektir. [1028/34]
7568. Say ve gayret, ikdam-ı tahmil gerek imrâr-ı hayata. [1029/05]
7569. Say ve gayret-i beşeriye dağları deler, dereleri aşar geçer gider! demişler. [1029/01]
7570. Say ve gayretleri ziyade olan milletlerde ihtira'at ve keşfiyat daima cilde nümâ-yı zuhûr olur. [1028/36]
7571. Say ve kûşîş, insanı her vakit bahtiyar eder. [1028/38]

7572. Say ve meşguliyet insanı her nev' sıkıntılardan tecrid eder. [1029/03]
7573. Sayanı say, saymayandan uzak dur! [1143/21]
7574. Sayanı sayarlar, seveni severler! [1143/22]
7575. Sayanı sayarlar, soyanı kovarlar. [1143/023]
7576. Sayanı saymak adettir! [1143/20]
7577. Sayd ederler mürgü, yine mürgle. [1153/07]
7578. Sayd ettiğin şikâr bu mu? demiş. [1153/13]
7579. Sayd mefkud, kayd mevcut fikirlerini açmak gerek. [1153/12]
7580. Sayd ve şikâr peşinde gezer. [1153/11]
7581. Sayda kabil şikârı kim sevmez? [1153/08]
7582. Sayde saadet var. [1029/04]
7583. Saydı, döktü. [1143/11]
7584. Saye gölgesiz olmaz, mayesiz hamur olmaz; ekmek mayasız olmaz, terek sayesiz olmaz! demişler. [1015/03]
7585. Saye: gölge -çadır- demektir, saye sanat mahalli. [1015/01]
7586. Sâyedâr yere herkes sığınmak ister! [1015/04]
7587. Sâyeger, mayeger [...]. [1015/10]
7588. Sayesiz ağaç olmaz. [1015/02]
7589. Sâye-yi baht u saadet mâye-yi ikbal olur. [1015/08]
7590. Sâye-yi ferhunde-yi rabb-i rahim! [...] sâhib-i halk-ı azîm. innaka la'alâ hulukin 'azîm [=Sen elbette yüce bir ahlâk üzeresin.] [1015/09]
7591. Sâye-yi hazret-i padişahide! [1015/06]
7592. Sâye-yi Resulullahta. [1015/05]
7593. Saygı bilmeyen piçtir. [1143/10]
7594. Saygı, sevgi iki taraftan gelir; kaygı, kasvet bir taraftan olur, derler. [1143/01]
7595. Saygı, sevgi, iki traftan olur adettir! Saymayanı, saymak ne acıptır? demiş. [1143/12]
7596. Saygılı adam baştaki sarık gibidir, saygısız adam, ayaktaki çarık gibidir. [1142/43]
7597. Saygılı adamın sayasındaki çobanından belli olur, derler. [1143/02]
7598. Saygılı düğün, sahibinden bellidir. [1143/03]
7599. Saygılı söz, başa sarık olur, saygısız söz arkaya samanla arık olur! demişler. [1142/40]
7600. Saygılı söz, kalbe ferah getirir, saygısız söz, kalbe kuvvet getirir! demişler. [1142/45]
7601. Saygılı, sakallı, kişiler, saygı kaygı görmüşlerdir, başlar gecelerden hürmet saygı. Arkası arıklı, ayağı çarıklı olduğuna bakma nice sarıklı okutur! [1142/42]
7602. Saygısız adam olur, sahipsiz akçe olmaz, derler. [1142/38]
7603. Saygısız adam, misafirini, kendi evinde takdir eder; ahmak adam, misafir vardığı yerde ev sahibine hizmet eder! demişler. [1142/34]
7604. Saygısız adam, ya misafirine iş gördürür ya da misafirine karşı kibir ve nahvetin gösterir. Kendinden halkı bezdirir, nefretle bıktırır derler! [1142/35]

- 7605.** Saygısız adamdır derler. Saygılı insandır! derler. Saygısız söz, yüz verme!
Saygılıdan, söz yüz değil ipekli bez esirgeme. Sayanı seveni say, sev, saymayanı,
sevmeyeni sayma, sevme derler! [1142/32]
- 7606.** Saygısız düşün olur, sayısız koyun olmaz. [1143/04]
- 7607.** Saygısız halka baş olmaktansa, mezara taş olmak yeğdir demişler. [1142/39]
- 7608.** Saygısız insan, soysuz insan kabilindendir demişlerdir ki [saygısız, soysuz olur, en iyisi huysuz olur, en iyisi kaygısız olur derler. [1142/30]
- 7609.** Saygısız insan, soysuz insan, soysuz insan huysuz insandır, derler. [1142/36]
- 7610.** Saygısız, köpek gibi, saygılı bebek gibidir, derler. [1142/37]
- 7611.** Saygısız, soysuz ile sonradan görmüşlere akıl, sır erdirmek mümkün olmaz derler;
zira soysuz, sayısız olur. Sonradan görmüş başı dönmüş, kendi kendine ben ne oldum
der. [1142/31]
- 7612.** Saygısız, soysuz olur; soysuz huysuz olur derler. Say sayanı, sayarsa seni; sayma
saymayanı saymazsa seni! [1142/33]
- 7613.** Sayhası yeri göğü tuttu, derler. [1153/10]
- 7614.** Sayı saymak zihni açar. [1143/29]
- 7615.** Sayıklamaya başladı. [1143/26]
- 7616.** Sayıklıyorsa, pabucu büyüğe okutsun, derler. [1143/27]
- 7617.** Sayılı gün tez geçer. [1143/32]
- 7618.** Sayılı gün, ramazan. [1143/33]
- 7619.** Sayılı gün, sayılı koyun! [1143/07]
- 7620.** Sayılı koyunu kurt kapmaz. [1143/31]
- 7621.** Sayılı savutla (saplı kap kaşıkla) aş verip sapıyla göz çıkarma! derler. [1142/18]
- 7622.** Sayılmadan koyundan bağ alınmaz. [1143/06]
- 7623.** Sayılmadığıma yanmadım, sıradan kaldığıma yanarım demiş. [1143/30]
- 7624.** Sayımcı (eskiden ağnam memuru ve bağ alan) gibi birer birer gözden geçirdi, derler.
[1143/09]
- 7625.** Sayıp al, sayıp ver! [1143/14]
- 7626.** Sayısız gün olmaz, sayısız koyun. [1143/05]
- 7627.** Sayısız koyunu, kurt kapar, sayısız kozu -ceviz- fareler kapar! [1143/19]
- 7628.** Sayısız malın çobanı olma! [1143/17]
- 7629.** Sayısız koyunun çobanı; saygısız halkın nıgehbânı olma! [1143/18]
- 7630.** Sayış, seviş iki taraftandır bu iş! Bir taraftan var, diğer taraftan yok ise eğer o iki
aradan sen savuş. Ben seviş olayım, demiş derler. [1142/44]
- 7631.** Say-i beşer her şeyi kazandığı işler ister demişler! derler. [1029/02]
- 7632.** Say-i beşer, dağları deşer. [1028/41]
- 7633.** Say-i beşer, dağları deşer. [1029/12]
- 7634.** Say-i mu'tedil vücudun tabibidir, demişler. [1029/13]
- 7635.** Sayın meşkûr, haccın makbul olsun derler. [1028/30]
- 7636.** Sayın sonu saadettir, sabrın sonu selametir, derler. [1028/25]
- 7637.** Saymadan alma, saymadan verme! [1143/13]

7638. Saymadan; yerden akçe bulsan alma derler. [1143/15]
7639. Saymaya gelmeyen saçtır. Saygı bilmeyen piçtir demişler. [1143/08]
7640. Saymayı saymazlar adettir. [1143/24]
7641. Saymayı sen de sayma. [1143/25]
7642. Saysız ilim olmaz, ilimsiz ikbal. [1029/14]
7643. Saysız iş görülmez. [1028/31]
7644. Sayvanda mı büyüdün? derler. [1153/09]
7645. Saz da gerek, söz de gerek ama vaktinde, yerinde gerek! [1010/32]
7646. Saz söz öğrenmek gerek, derler. [1010/31]
7647. Saz yerinde, söz istemez, derler. [1010/30]
7648. Saz, söz sevdâyı defeder derler. [1010/28]
7649. Saza batan, göle otar, eşek, domuz gibi demiş, domuza eren yoldaş olan saza düşer, batar. [1010/34]
7650. Saza batan, söze gelen adamdan ehvendir. [1010/33]
7651. Saza saz ile, söze söz ile mukabele gerek. [1010/25]
7652. Sazı elinden, sözü dilinden düşmez. [1134/04]
7653. Sazı, sözü yerindedir, derler. [1010/29]
7654. Sazına bülbül konar. [1010/02]6
7655. Sazına saz, sözüne söz verir. [1010/24]
7656. Sazsız, sözsüz dünya geçmez. [1010/27]
7657. Seb asanı okudu! derler. [1063/10]
7658. Seba gibi vahşi [1063/05]
7659. Seba. [1063/06]
7660. Sebe meliği mi sandın? [1015/14]
7661. Sebebi Hak halk eder. [1016/12]
7662. Sebebi nedir? [1016/16]
7663. Sebebini aramalı. [1016/15]
7664. Sebep her şeyde aranır. [1015/19]
7665. Sebep olan, sebepsiz kalsın dememek gerektir! [1015/21]
7666. Sebep olanlar benden beter olsun, dedirenler de olur. [1015/29]
7667. Sebep olanlar benden bulmasın, Allah'tan bulsun dedirenler de olur. [1015/27]
7668. Sebep olanlar kör olsun dememek gerek. [1015/17]
7669. Sebep olanlar o kadar bulsun demiş. [1015/28]
7670. Sebep olanlar onmasın derler. [1015/18]
7671. Sebepçi murad edince, sebebini de halk eder. [1016/13]
7672. Sebepçiyi Allah'a havale eder. [1016/11]
7673. Sebepli sebepsiz her söze karışılmaz. [1015/22]
7674. Sebepsiz araba tekerleği bağırılmaz. [1015/30]
7675. Sebepsiz at kişnemez. [1015/24]

7676. Sebepsiz baban ananı dövmez, derler. [1016/02]
7677. Sebepsiz baş değil odun bile yarılmaz! [1016/06]
7678. Sebepsiz beni nev'ine, gadr ve hıyanet etmek şe'air-i insaniyet ve islamiyete yakışmaz bir keyfiyettir, demişler. [1016/05]
7679. Sebepsiz bir şey olmaz. [1016/01]
7680. Sebepsiz bir şey talep olunmaz! [1016/03]
7681. Sebepsiz bülbül bile ötmez. [1016/04]
7682. Sebepsiz çöp başı bile kımıldanmaz. [1015/20]
7683. Sebepsiz çöp başı kımıldamaz, [1016/17]
7684. Sebepsiz düşman peyda eden ya ahmaktır ya göze. [1017/03]
7685. Sebepsiz düşman peyda eden, ya ahmaktır ya deli. [1016/19]
7686. Sebepsiz düşmanlık etme! [1017/02]
7687. Sebepsiz eşek bile kulak kabartmaz. [1015/26]
7688. Sebepsiz gurbet eli ihtiyar olunmaz. [1017/04]
7689. Sebepsiz hadise olmaz derler. [1017/05]
7690. Sebepsiz hiçbir şey halk olunmaz. [1018/01]
7691. Sebepsiz hiçbir şey isteme derler. [1018/02]
7692. Sebepsiz hiçbir şey olmaz, her şeyin bir sebebi olur, demişler, her şey bir sebeble olur demişler. [1016/08]
7693. Sebepsiz horoz bile ötmez. [1016/14]
7694. Sebepsiz iş olmaz. [1016/09]
7695. Sebepsiz it bile karışmaz, at kişnemez, köpek havlamaz, dikkat etmek gerek demişler. Hatta çöp başı bile bitmez, çöp başı kımıldamaz. [1016/07]
7696. Sebepsiz kimse terk-i diyâr etmez! [1017/09]
7697. Sebepsiz kimseye dahl-i taarruz etmezler. [1017/11]
7698. Sebepsiz kimseyi düşman edinme! [1017/10]
7699. Sebepsiz köpek ürmez , kedi miyavlamaz! [1017/12]
7700. Sebepsiz kuş bile uçmaz. [1017/06]
7701. Sebepsiz kuş ne uçar, ne öter. [1017/08]
7702. Sebepsiz kuş yuvasını terk etmez. [1017/07]
7703. Sebepsiz sinek bile uçmaz. [1016/20]
7704. Sebepsiz söz çıkmaz, sebepsiz saz çalınmaz. [1015/23]
7705. Sebepsiz söz sine girer. [1016/23]
7706. Sebepsiz söz söylememek gerek. [1016/21]
7707. Sebepsiz söz söylenmez. [1017/01]
7708. Sebepsiz söz söyleyen dilinden, sebepsiz el kaldıran elinden tutulur. [1016/22]
7709. Sebepsiz söz yerde kalır. [1015/25]
7710. Sebepsiz toz havaya kalkmaz, derler. [1016/18]
7711. Sebepsiz iş olmaz, sebepçiye iş güç olmaz. [1016/10]
7712. Sebe-yi ey hüdhüd-i ümmid sabâdan mi gelirsin?! [1015/13]

7713. Sebe-yi melike-yi Belkıs'ın zincirinde vakt-i zamanda pek mamur meşhur pay-ı taht şehri olduğu mervidir. [1015/12]
7714. Sebil yapar. [1018/05]
7715. Sebilhâne bardağı gibi dizilmiş. [1018/03]
7716. Sebil-i Necatiden nûş eden necat bulur. [1018/06]
7717. Sebilullah, şehidân-ı şâh-ı Kerbelâ aşkına! [1035/08]
7718. Sebilullah. [1018/04]
7719. Sebtî başka, Kıptî başka (kavm-i Musa, kavm-i Firavun). [1051/02]
7720. Sebtî, Kıptî. [1051/01]
7721. Seccadenin dört ucunu da bırakmış. [1019/07]
7722. Seccadesini suya salan erenlerdendir. [1019/09]
7723. Seccadesini suya saldı. [1019/04]
7724. Seccadesini suya salmış keramet sahibi gazilerdendir, derler. [1019/06]
7725. Secde gömeyen baş adam başı sayılmaz! derler. [1019/08]
7726. Secde yeri pak gerek. [1019/03]
7727. Secdeden başı kalkmayan sufînin ettiğine bak, derler. [1019/05]
7728. Secdeden başı kalkmaz takvadır. [1019/01]
7729. Secdesiz namaz, cenaze namazıdır. [1018/20]
7730. Secde-yi sehv ile ibadet hatası tashih olur amma secde-yi sehvin şartını bilmek gerek. [1019/02]
7731. Seciyesiz (huy-tabiat-meleke) insanlardan (şeref, meziyet, ciddiyet ve muhabbet) gibi hasâil-i beşeriyeler noksan bulunur! demişler. [1019/20]
7732. Seç de al! [1019/15]
7733. Seçme askerdir. [1019/14]
7734. Seçme güzellerdendir. [1019/12]
7735. Seçme karpuz gibi. [1019/16]
7736. Seçme mal satmaz. [1019/17]
7737. Seçmece satar amma kesmece değil. [1019/18]
7738. Seçmen geçme! [1019/13]
7739. Seçti aldı payını, döktü gitiği huyunu! [1019/19]
7740. Sedd-i Çin de olsa yine şecaat üstüne çıkmıştır. [1021/03]
7741. Sedd-i İskender de olsa, yine şecaat üstündedir. [1021/02]
7742. Sedd-i İskender gibi set etti, demiş. [1021/04]
7743. Sedd-i İskender ve kule-yi Kaf gibi. [1021/08]
7744. Sedd-i İskender, Yecüc Mecüc'e seddir, demiş. [1021/01]
7745. Seddi mümkün değilmiş bırak aksın. [1021/09]
7746. Seddi senetten evvel yap, derler. [1021/07]
7747. Seddi söz geçmezse, göz geçer, düşmanı söz geçmezse, kılıç keser. [1021/15]
7748. Seddi taş aşmaz, baş aşar. [1021/13]
7749. Seddi taş aşmaz, baş aşar; düşmana söz geçmezse, kılıç keser, derler. [1021/14]

7750. Sedire çıkmak, sedde çıkmak gibi değildir. [1021/10]
7751. Sedire çıkmakla dam molla sayılmaz. [1021/12]
7752. Sefâhet kapısından giren, sefalet kapısından çıkar. [1030/15]
7753. Sefahete müsrifliğe alışma, sefakete mahn ve meşaka alış, çalış. [1030/05]
7754. Sefâhetin encamı, sefalettir, denaetin encamı da rezalettir, demişler. [1030/14]
7755. Sefahetin encamı, ya sefalet ya inkırazdır! demişler. Zira sefalet, ahlâk-ı beşerin fesada gitmesidir. Ahlâk-ı beşerin efsada gitmesi ise kuvve-yi manevîye-yi beşerin dûçar-ı inhidam olması demektir. Kuvve-yi manevîye-yi beşeriyenin inhidamı, ahlâk-ı umûmîyenin inhizamını mucip olur! Bu ise âlem-i beşeriyet çin sebeb-i zevâl ve inkırazdır demişler. Buna binaen sefahetin encamı ya sefalet ya inkırazdır! [1030/01]
7756. Sefâhetin encamı; sefalet sefâhetin menşe'i belâhet ve cehaletin ahkâmıdır. Cehaletin sonu nedamettir, fakat nedametten fayda gelmez; fakat tez ölümü davet eder demişler. [1030/11]
7757. Sefâhetin sonu inkırazdır, derler ki sefâhet ahlaksızlıktır. Ahlaksızlık umumî olursa, ve inkıraza husu olursa sefaletle mevte delalet eder. [1030/16]
7758. Sefâhetin sonu, sefalettir; sefalet, rezalet, rezalet zelalettir! demişler. [1030/12]
7759. Sefâhetten kemal bulan yok, zeval bulan çok! Çünkü sefahet müsriflikten, ahlaksızlıktan doğar, müsriflik ahlaksızlık, zeval ve inkırazla, sefalet delaleti davet eder. [1030/13]
7760. Sefalet ataletten doğar, atalet cehaletten, cehalet talim ve terbiye faziletinden mahrumiyetten doğar! demişler. [1030/07]
7761. Sefalet, sefahet hep bir babdan gelir! demişler. [1030/10]
7762. Sefalete alışan insan hayatına bûhtan eder. [1030/08]
7763. Sefaletten kurtulmak isteyen çalışmaya alışmaktır, alışmak gerektir. [1030/09]
7764. Sefer ehli tarîkinde yaraşır. [1029/25]
7765. Sefer kösü vuruldu! [1030/03]
7766. Sefer kösü vurulduysa, cenke hazır olun. [1030/04]
7767. Sefer, sakardan bir kıtadır, demişler. [1029/30]
7768. Sefer, zafere vesiledir, demişler. [1029/24]
7769. Seferden zafer ümit olunur; niyet-i hayr gerek! [1029/23]
7770. Sefere âşık olan, ya ganî gerek ya ganîzâde gerek demişler. [1029/35]
7771. Sefere âşık olan; yoluna dildâde gerek. [1029/34]
7772. Sefere giden canını koynunda taşır. [1029/26]
7773. Sefere git demek yoktur amma, seferde vaktini şaşırmak gerek derler. [1012/03]
7774. Sefere git demek yoktur. [1012/02]
7775. Sefere gitmeye asker lazım, askere masraf için zer lazım. [1029/29]
7776. Sefere gitmeye zerle zırhlı er, asker gerek, askere yedirmeye nan nemekle azar gerek! demiş. [1029/28]
7777. Sefere sabır, tahammül ister, sabırda ümid-i zafer vardır. [1029/38]
7778. Sefere, azm, rezm ister, celalet, besaletle rezanet şecaat ister demişler. [1029/32]
7779. Sefere, kâra giden şehadetten (şehitlikten) mahrum olur derler. [1029/31]

7780. Seferi ‘ayn-ı hazar bil, hazarı ‘ayn-ı sefer. [1029/33]
7781. Seferim vardır ya taht ola ya baht ola! demiş. [1030/06]
7782. Seferin ardından zafer gelir. [1029/27]
7783. Seferin cevri çok ümid-i vefa ile veli olduk aşüftesi bir şûh-ı cefa cû yerine, demiş. [1029/37]
7784. Seferin mihnet, meşakkati çoktur, derler. [1029/36]
7785. Seferin mübarek ola derler. [1030/02]
7786. Sefih zümresi insanların felah bulmaz ahmak zümresidir ki akılsız ahmakın aklı başına, altmışından sonra gelirmiş? derler. [1030/20]
7787. Sefih, sefâhetten, sefâhetin encamı mahrumiyetle nedamettir! demişler. [1030/18]
7788. Sefihe, şefaata gerekmez derler ki ahmaklara şefaata merhamet olmaz demektir. [1030/19]
7789. Sefihler, balaya çıkmakla âlâ olmaz; müsrifler, sermaye bulmakla felah bulmaz! [1030/17]
7790. Sefildir amma ciddidir! [1065/17]
7791. Sefine karaya vurduktan sonra rüzgâr ha olmuş ha olmamış? [1030/22]
7792. Sefine karaya vurduktan sonra rüzgârı neylerim? demiş. [1030/23]
7793. Sefinesi karaya vurmuş, derler. [1030/21]
7794. Sefinesi sahil-i selamete erdi! derler. Ne ise ana baba yeri yurdu ve ocağı koz necat dağı, neresidir? Bilmiş ve öğrenmişiz! demiş. [1030/27]
7795. Sefine-yi Nuh evladınız. Biz bu dünyanın kerem ve serdini görmüşüz. Nice deryaların tufan asa, deli dalgalı fırtınalarını geçirmişiz! Tufan nedir, fırtına nedir? Sahil-i selamet bucağı? [1030/26]
7796. Sefine-yi Nuh’tan çıkan insanların evladınız, deniz derya nedir? Denizlerde tufan, fırtına deli dalga nedir, onları ruhen biliriz? derler. [1030/24]
7797. Sefine-yi Nuh’tan toprak aramaya giden güvercin gibi! [1030/25]
7798. Sefirden şefaata ummak Avrupa usulünce şeytandan şefaata umulmaya benzer! [1030/29]
7799. Sefire zeval yoktur; zira hükûmet elçisi olduğu içindir! Yoksa sefirden şefaata umulmaz, kurttan koyuna, sefirden insana dost olmaz. [1030/28]
7800. Sefirle dostluk olmaz, olursa mutlaka sonu dâm, iğfaldır! demişler. [1030/30]
7801. Sehâvet ehline göre fazilet ahlaktan sayılır demişler. [1020/01]
7802. Sehâvet iyi şeydir; ama israfı vurdurmak şarttır; israf ise haram olmakla sonu sefahetle sefalettir. Sefahet insanı giriftâr-ı sefalet eder, demişler. [1020/02]
7803. Sehâvet, zengine yaraşır, derler. [1020/03]
7804. Sehâvet-i cibillî ve vehbî bir haslettir. derler. [1020/13]
7805. Sehâveti olmayan zengin meyvesiz ağaca benzer, derler. [1020/04]
7806. Sehâvette ... Sinâniye sâni, kanaatte Hâkim Senâi sâni, derler. [1020/11]
7807. Sehâvette halâvet vardır, tamahda acı nedâmet vardır, bilmek gerek demişler. [1020/14]
7808. Sehâvette halâvet vardır. [1020/05]
7809. Sehâvette Hâtem-i Tâi misali, ... Sinaniye sâni oldu, derler. [1020/15]

7810. Seher bülbulüdür. [1019/21]
7811. Seher seyrine bidar olanlar yetişir. [1019/25]
7812. Seher vakti müminlere niyaz vakti. [1019/23]
7813. Seher vakti, namaz vakti, müminlere niyaz vakti. [1019/24]
7814. Seher yeli gibi esti, gitti. [1019/22]
7815. Seher yıldızı gibi görünmesiyle görünmemesi bir oldu, derler. [1019/27]
7816. Seher yıldızı gibi. [1019/26]
7817. Sehil sözdür varı yok demek, müşkül iştir yoku var demek! [1049/13]
7818. Sehim defteri gibi. [1049/11]
7819. Sehm-nâk vakıa hayırlı olur. [1049/12]
7820. Sehven söylenen söz mazur. [1049/15]
7821. Sehvsiz iş olmaz. [1049/14]
7822. Sekbanbaşı, bostan ağası? [1031/08]
7823. Sekene (perhiz) bozmak ister ama. [1035/02]
7824. Sekenesi kuzdu? [1035/03]
7825. Seksen, dünyadan elini çek sen? [1035/04]
7826. Seksenlik adam. [1035/06]
7827. Sel akar kum kalır, ateş yanar kor kalır! [1050/23]
7828. Sel akar kum kalır, düşman geçer yol kalır! [1050/21]
7829. Sel akar, kum kalır! Ben giderim, kim kalır? demiş. [1060/21]
7830. Sel bela baştan aştı derler. [1050/27]
7831. Sel bela baştan aştı, eller ayaklar hareketten (dilin) şaştı? [1050/28]
7832. Sel çamur getirir, yel yağmur getirir; yağmur, dağ, bağda, çorak çölde otlar, bitirir, bereketler getirir, demişler. [1035/17]
7833. Sel gibi boştu, su gibi bastı. [1050/22]
7834. Sel gider (akar) kum kalır, ben gidersem kim kalır, demiş. [1035/13]
7835. Sel gider kum kalır, el gider soy kalır. [1035/11]
7836. Sel gider kum kalır, sel gider kum kalır, ben giderim kim kalır? [1060/26]
7837. Sel gider kum kalır. [1050/20]
7838. Sel gider, kum kalır. [1035/10]
7839. Sel giderse akarsa kum kalır; kum akarsa kim kalır? demiş, derler. [1037/01]
7840. Sel kayadan kum alır! Yel kayadan ne alır? [1060/27]
7841. Sel kayadan kum alır, yel kayadan ne alır. [1035/12]
7842. Sel önünden kütük kaptı. [1060/29]
7843. Sel önüne düşen ile yel önüne düşen ya dereye düşer ya tepeye, derler. [1035/09]
7844. Sel önüne, onmayan düşer, yel önüne tınmayan düşer. [1060/31]
7845. Sel suyu geçicidir. [1050/19]
7846. Sel yolunda [...] menzil lâbüd harap olur, demişler. [1050/24]
7847. Selam almayan, selam vermeyen, yaradan tanrıyı bilmeyen, demektir demişler. [1035/21]

7848. Selam gönderen de selam getiren sağ olsun, derler. [1035/26]
7849. Selam kelimadan mukaddemdir, bunu bilmek gerektir. [1035/20]
7850. Selam para kelam para. [1035/29]
7851. Selam yok, safa yok. [1035/23]
7852. Selam, be-mana selamet-encâm duasıdır, derler. Selâmün aleyküm es-selâm. Selametle gidiniz, selametle gel selametle! [1035/33]
7853. Selam, bir tuhfe-yi lâhûtîdir, demişler. [1035/19]
7854. Selam, İslamiyetin şerefidir, baş hediyesidir. Selam, selamettir. Selamın kıymetini bilmeyenin hâli melametle mahrumiyettir, demişler. [1035/22]
7855. Selam, müslümanların baş hediyesidir, derler. [1035/18]
7856. Selamet diler isen dilini denk tut, rahat diler isen elini, elindeki akçeni pek tut, demişler. [1035/30]
7857. Selamet isteyen kenara çekilmeli. [1036/06]
7858. Selamet silahın altında yatar, emanet eminin altında yatar; yani emin, sadık, doğruluğun, başı altında yatar, demişler. [1036/01]
7859. Selamet yakasını buldu, derler. [1036/09]
7860. Selamet, doğruluktur; emanet, doğrudur, derler. [1036/02]
7861. Selamet, isteyen dilini tutmak gerek. [1035/31]
7862. Selamet, kanaatte; rezalet, melamet, dalalet hırs ve tamahdadır, derler. [1036/10]
7863. Selamet, terk-i dağdağadan ibarettir. [1036/07]
7864. Selamet, terk-i dünya ve mâfihâdır. [1036/08]
7865. Selamet-i can silahladır, demişler; zira silahı can saklar. Dogulga, topuza can vurur; vurursa bir kere vurur, derler. [1036/03]
7866. Selâmet-i insan, dilini tutan hıfz-ı lisân iledir. [1035/32]
7867. Selameti kenarda buldu. [1036/05]
7868. Selameti sahilden ara, demişler. [1036/11]
7869. Selamı, selam ile alkışlarlar; kelamı kelam ile. [1035/27]
7870. Selamını aldık, kendisi yola saldık, demiş. [1036/04]
7871. Selamını esirgeyen adam adam değildir, derler. [1035/28]
7872. Selamsız, sabahsız. [1036/12]
7873. Selamsız, safasız, selamsızdan mı geliyorsun, derler. [1035/24]
7874. Selamun aleyküm kör kadı, denmekle doğru söz söylenmez, olmaz. Belki edebe mugayir hareket edilmiş olur, derler. [1035/25]
7875. Selâset-i kelâm makbuldür. [1037/07]
7876. Selçuk. İsim. Selçukilerin taribi kurûn-ı vustâ mülûku. [1035/15]
7877. Sele set çekilir, ikbale set çekilmez! [1050/25]
7878. Sele, sepet içinde ateş gizlenmez. [1035/14]
7879. Selîkası vardır. [1037/02]
7880. Selim, halim. [1037/04]
7881. Selîmî destar, Yûsufî kavuk. [1037/05]

7882. Selîmî kavuk, kallâvî dülbend. [1037/03]
7883. Selin önüne geçilmez. [1050/29]
7884. Selin önüne set çekilir; geçilmez. [1050/26]
7885. Selis söz makbuldür. [1037/06]
7886. Sell-i seyf hücum. [1035/16]
7887. Selsebîlin ‘aynıdır, fırdevs bağından çıkar. [1035/07]
7888. Selvi ağacının kökü sudadır, fena bulmaz; her ağaç uzun olmakla selvi olmaz, derler. [1036/14]
7889. Selvi gibi boy gösterir, derler. [1036/13]
7890. Selvi gibi boy gösterir, derler. [1036/26]
7891. Selvi gibi daima taze durur. [1036/15]
7892. Selvi gibi dura dura ayağına su inmiş. [1036/17]
7893. Selvi gibi sayesizdir, derler. [1036/27]
7894. Selvi saye salmaz boy uzatır. [1036/32]
7895. Selvi susuz boy salmaz. [1036/33]
7896. Selvinin ayağı suda durunca başı göğe erer. [1036/34]
7897. Selvinin sayesi boyuna göredir, tilkinin hilesi huyuna göredir. [1036/31]
7898. Selvinin sayesi boyuna göredir. [1036/30]
7899. Selvinin sayesi kendine mahsus. [1036/28]
7900. Selvinin sayesi kendine mahsus. [1036/29]
7901. Selvinin sayesi, kendine göredir. [1036/16]
7902. Semadaki avâlim-i ilahî, kitab-ı kainattır ki akıl ve idrâk-i beşerden hariçtir, demişler. [1037/17]
7903. Semadan rahmet, yerden bereket. [1037/15]
7904. Semadan sepetle inmedi ya, derler. [1037/14]
7905. Semahane edep? [1058/24]
7906. Semahat her kişinin elinden gelmez. [1037/10]
7907. Semahat, sehâvet ehli daima muhteremdirler. [1037/11]
7908. Semahat, sehavet, sıfat-ı memdûhadandır. [1037/09]
7909. Semahat, sehâvet-i fazâil-i ahlâktandır. [1037/13]
7910. Semahat, selâmet-i maddîye ve manevîyedir. [1037/12]
7911. Semahati, hamâkat zanneden ahmak mı ararsın? [1037/08]
7912. Semâî, kıyâsî. [1058/23]
7913. Semavî kitaptan haber verir, anlayan yok; arzî kitaptan verir, dinleyen yok, demiş. [1037/16]
7914. Semender gibi her ateşe girmek olmaz, derler. [1038/03]
7915. Semend-i reftâra binse kadın yine kadındır, derler. [1038/01]
7916. Semer iki yüzölçüm etmese, semerlik edemez. [1058/26]
7917. Semer kolansız durmaz. [1037/24]
7918. Semerden insaf aratmaz. [1058/25]

7919. Semeri altından dahi olsa eşek yine eşektir. [1037/25]
7920. Semeri devirdi. [1037/18]
7921. Semeri eksik. [1037/19]
7922. Semerini devirdi? [1037/20]
7923. Semerini güneşe sermişler. [1037/22]
7924. Semerini sat, yularını satma! [1037/23]
7925. Semersiz, yularsız eşek de olsa binme! [1037/21]
7926. Semi'nâ ve eta'nâ dedik! Nahnü kasemnâda, sen mâ nahnü kasemnâda bâlâ mıydın, bela mıydın? demiş. [1038/08]
7927. Semirdi, semirdi? [1037/27]
7928. Semirtmeden satmazlar. [1037/26]
7929. Semiz koyun bulsa sırtlayacak, derler. [1037/28]
7930. Semiz koyun, semiz adam yürüyüşünden bellidir. [1038/10]
7931. Semiz kuyruk bulan elinden bırakır mı, tatlı bal, tatlı söz bulan, dilinden bırakır mı? derler. [1038/11]
7932. Semiz kuyruk, semiz karamanda olur. [1037/29]
7933. Semiz, temiz. [1037/30]
7934. Semizi keserler, arığı (zayıfı) ya satarlar ya azat ederler. [1037/31]
7935. Semm-i helâhil gibi acıdır. [1038/06]
7936. Semm-i katil gibi bûhtan sözdür, zehirledi, derler. [1038/07]
7937. Sen adil, bu zalim diyecek kim var? [1042/12]
7938. Sen ağa, ben ağa, ya bu ineği kim sağa? demiş. [1038/17]
7939. Sen âleme bakma, kendine bak; kendini bilen, âlemi de bilir! demişler. [1042/13]
7940. Sen âleme, yanan şule-dâr چراغ olunca, âlem de sana fedakâr pervane olur. [1042/14]
7941. Sen âlemi aldatmazsan, âlem de seni aldatmaz, sen âlemi aldatırsan âlem de seni aldatır! [1042/15]
7942. Sen âlemi kör sersem sanma, el ariftir, bilir, dürbündür görür! derler. [1042/16]
7943. Sen anlat, benim [...] külahıma, demiş derler. [1038/02]
7944. Sen anlatıncaya kadar kervan göçer, tavşan dokuz bayırı aşar, derler. [1038/09]
7945. Sen at atlanıncaya kadar tavşan çoktan bayırı aştı, derler. [1038/16]
7946. Sen babana hürmet et ki oğlun da sana hürmet etsin, demiş derler. [1038/25]
7947. Sen bana yâr ol, ben de sana yaver olayım, derler. [1038/28]
7948. Sen bana, ben de sana, demiş derler. [1038/27]
7949. Sen bana, ben sana yaver olur isek başkaları da bize yâr, yoldaş olurlar, demiş derler. [1038/30]
7950. Sen benimsin ben senin şimdi. [1039/01]
7951. Sen bilirsin dedikten sonra kavga olmaz, derler. [1038/19]
7952. Sen bilirsin, safâ-nazar âşık. [1038/20]
7953. Sen bilmezsin, ben bilirim diye enayi mi arasın bu dünyada? [1039/02]

7954. Sen bu baziçeye (oyuncağa) aldanma, temaşasına bak. [1038/23]
7955. Sen bu dünyaya aldanma, ahiret yolunu gözet; zira en nihayet darağacının son menzil-i ribat odur, demiş derler. [1038/24]
7956. Sen bu dünyayı kolay mı sandın, bu âlemi alay mı sandın? [1039/04]
7957. Sen bu feleğe aldanma, temaşasına bak. [1038/22]
7958. Sen bu kafayı değiştir; zira eski kafa, eski kafadar, arar. Yani eski kafa, yeni kafa ile kafadar olamaz nitekim eski zamanın yeni zaman [...] [1041/01]
7959. Sen büyüğünü bil ki küçüğün de seni bilsin, demiş derler. [1038/29]
7960. Sen çal, ben oynayayım der hep. [1039/13]
7961. Sen çalış, ben yiyeyim öyle mi? [1039/12]
7962. Sen çalış, sen getir, ben yiyeyim zamanları artık geçti. Bu ancak ve mücerred ana ve babaya münhasır bir emir olarak kalmıştır, demiş. [1039/10]
7963. Sen çiğ börek, ben cantık, senin benden nen artık? demiş. [1039/11]
7964. Sen dahi bu akılla 'iydin edersin her zaman. [1041/05]
7965. Sen de bildin imamın okumuş olduğunu. [1040/11]
7966. Sen de biraz kalınca tut, o kadar inceltme ki sonra gönlüm gibi üzülsün, demiş. [1038/32]
7967. Sen de dört paralık mum al da derdine yan. [1040/02]
7968. Sen de insaf eyle ey reşk-i peri zülfün gibi, şanına layık mıdır böyle perişan olduğum. [1041/09]
7969. Sen de insaf eyle, sevdiğim yalan bunun neresinde? [1041/08]
7970. Sen de onmazların birisin, derler. [1040/10]
7971. Sen de şaş, ben de şaşayım! [1041/25]
7972. Sen demeyince değirmende kavga olmaz. [1040/09]
7973. Sen demeyince kavga (gavga) olmaz. [1040/08]
7974. Sen derviş, ben derviş; ya bu dünyada kim ile biter her iş ya kimi bekler bu kadar iş. [1040/03]
7975. Sen dervişin külâhına anlat, ben de dervişin. [1040/05]
7976. Sen dervişin külâhına anlat? [1040/04]
7977. Sen devletli ile tutuşma. [1040/06]
7978. Sen deyince leblebi pazar germâ sert olur. [1040/07]
7979. Sen dinle, ben söyleyim? der. [1041/07]
7980. Sen dur, ben atayım diyen pehlivan gibi? [1042/08]
7981. Sen dünyayı kolay mı sandın, bu âlemi alay mı sandın? [1041/02]
7982. Sen dünyayı yaşatırsan dünya da seni yaşatır. [1045/03]
7983. Sen efendi, ben efendi atı kim tımar ede şimdi? [1038/12]
7984. Sen elem çekme gönül Hazret-i Allah iyi yapar. [1038/18]
7985. Sen elem keder çekme, Allah cümlemin muinidir, iyi yapar, demiş derler. [1038/21]
7986. Sen ettin, ben etmedim. [1038/13]
7987. Sen garip ben garip! [1043/02]

7988. Sen garip ben garip. [1043/01]
7989. Sen garip, ben garip, hâlimiz ne olacak?! [1043/03]
7990. Sen gerek zalim ol gerek adil ol akıbet düşeceğin yer kabir, dölşegın kara toprak olsa gerektir. [1044/14]
7991. Sen giderken, ben geliyordum! derler. [1044/13]
7992. Sen giderken, ben geliyordum! derler. [1045/07]
7993. Sen hâlâ kendi tergini tergiliyorsun, derler. [1039/16]
7994. Sen hâlâ koyduğum yerde otlarsın, demiş. [1038/33]
7995. Sen hâlâ koyduğum yerde otluyorsun, demiş [1039/17]
7996. Sen halt etme, o kabahatini bilir, demiş. [1039/20]
7997. Sen hamamcı, ben hancı iken bu halkın başına neler gelmez, demiş. [1039/15]
7998. Sen hamamcı, ben külhancı iken bu halkın başına neler gelmez, demiş. [1039/14]
7999. Sen hancı, ben yolcu iken yine görüşürüz. [1039/18]
8000. Sen hancı, ben yolcu iken, elbette birbirimizle görüşsek gerek! demiş. [1042/05]
8001. Sen hazırlanıncaya kadar tavşan bayırı aşdı? derler. [1039/19]
8002. Sen herkesi kör kendini görgin mi sanırsın? [1043/08]
8003. Sen herkesi kör, âlemi sersem mi sanırsın? [1045/24]
8004. Sen herkesi kör, sersem mi sanırsın? [1043/09]
8005. Sen işinde muktezâ-yı asra imtisal eyle. [1038/14]
8006. Sen işlersen mal işler, insan öyle genişler. [1038/15]
8007. Sen kazan sen ye. [1043/06]
8008. Sen kazan, ben yiyeyim demek olmaz.[1043/05]
8009. Sen kazanma, ben kazanayım der hep? [1043/07]
8010. Sen kendi kaydını gör, zira felek durmaz döner, kâh kış olur kâh yaz olur. [1044/12]
8011. Sen kendini düşün! [1044/11]
8012. Sen ki dad etmeyesin, ben kime feryat edeyim? [1043/20]
8013. Sen ki yâd etmeyesin, ben kime feryad edeyim? [1043/19]
8014. Sen köbete ben cantık, senin benden neyin artık, demiş. [1044/19]
8015. Sen kumda oyna, ben buzda oynayım; zira aklını başında, taşımayanların encâm-ı kârları, böyle olmaktadır! demiş derler. [1041/32]
8016. Sen naz edersin, ben niyaz ederim, sen kargış idersin, ben alkış iderim! demiş. [1045/12]
8017. Sen onu benim [...] kavuğuma anlat. [1039/07]
8018. Sen onu benim külahıma anlat. [1039/06]
8019. Sen onu öğreninceye (bilinceye) kadar, daha çok fırının ekmeğini yersin, demiş. [1039/05]
8020. Sen onu -tavşanı- anlayıncaya kadar tavşan dokuz bayırı aşar, derler. [1038/26]
8021. Sen pazarlığı uydur da kuyruk yabanda değil, demiş. [1038/31]
8022. Sen postunda; ben yolumda bulunayım, demiş.[1039/08]
8023. Sen safada ben cefada, öyle mi? [1041/03]

8024. Sen safasın süresin, ben cefasın çekeyim, öyle mi? [1042/04]
8025. Sen sağ ben selamet! [1041/02]
8026. Sen sağ, biz selamet. [1041/31]
8027. Sen sana, ben bana! [1041/15]
8028. Sen sen demeyince, senin gibi sokuşmak olmaz. [1041/18]
8029. Sen sen deyip durma, ağzına sinek girer. [1041/17]
8030. Sen sen diyen sinek olur, ben ben diyen binek olurlar. [1044/20]
8031. Sen sen, ben ben! [1041/16]
8032. Sen seni bil (sen kendini bil) derler. [1041/19]
8033. Sen söyleme, ben söyleyim der! [1041/14]
8034. Sen şap dersin, ben şeker derim? [1041/24]
8035. Sen şöyle ben böyle dünyasıdır bu! Öyle gelmiş, öyle gider, devrân-ı âlem-i beşer böyledir! demiş. [1041/23]
8036. Sen şöyle dersin, ben böyle derim. [1042/01]
8037. Sen tabip, ben dertli iken, elbette birbirimizle buluşsak gerek! [1042/06]
8038. Sen talep eyle, vermek Allah'ın. [1042/09]
8039. Sen tenavül eyle, sen kesb et hemen [1039/09]
8040. Sen ver badeyi, ben içeyim, sen dinle hikâyeyi ben okuyayım, der. [1045/18]
8041. Sen ver, ben yiyeyim der hep? [1045/16]
8042. Sen yeme ben yiyeyim, sen deme, ben diyeyim! [1046/05]
8043. Sen yeme, ben yiyeyim demek, nefsin nefse, hüküm-i tuğyan ve isyanı demektir demişler. [1046/07]
8044. Sen yeme, ben yiyeyim demek; nefsin, nefse kaşı cenk, cidali demektir demişler. [1046/04]
8045. Sen yeme, ben yiyeyim, sen içme, ben içeyim, sen olma ben olayım! [1046/08]
8046. Sen zuhura tabi ol, gayra ne lazımdır gider. [1042/11]
8047. Sen zuhurata tabi ol, bakalım bahtına ne çıkar, derler. [1042/10]
8048. Sen, ben deme! Şeytan ağzına sinek olup girer, derler. [1045/25]
8049. Sen, ben demekten kavga çıkar. [1039/03]
8050. Sen, ben demekten vazgeç. [1041/20]
8051. Sen, ben lakırdısı, düşmanın düşmana kılıç şakırtısı olur! demiş. [1041/10]
8052. Sen, benden kavga çıkar! Sen, ben demekten demişler. [1046/03]
8053. Sen, sen deyip durursun yoksa sen benim beşiğimi mi salladın demiş derler. [1046/28]
8054. Sende akıl var ise bir nesne tahsil et yürü, ta'n etme âlemin tiryakisine ayyaşına. [1040/24]
8055. Sende bu ağız dururken nereye gitsen aç kalırsın. [1040/14]
8056. Sende bu akıl dururken sekiz köyden kovulursun? [1040/12]
8057. Sende bu akıl dururken suya gitsen susuz dönersin.

8058. Sende bu akıl var iken sittin sene çalışsan iki yakan bir yere gelmez, derler. [1040/13]
8059. Sende bu akıl, bu tabiat huy dururken, seni cennete koysalar, yine adam olmazsın! demiş derler. [1041/30]
8060. Sende bu vahşet, bende bu talih var iken ben seni rüyada bile göremem, demiş. [1040/17]
8061. Sende de yok, bende de yok, yos yopalla , sivri külah . [1040/16]
8062. Sende de yok, bende de yok; iki yoktan ne çıkar? [1040/15]
8063. Sende din gayreti yok mudur! demiş. [1046/16]
8064. Sende naz oldu, bendinde niyaz. [1040/21]
8065. Sende naz varsa, bende niyaz var ey cânâ! [1040/18]
8066. Sende o ağız, o dil, dururken heva-yı başa geleceklere demiş. [1046/22]
8067. Sende olan bende de var! [1041/29]
8068. Sende olan, bende de var! demiş. [1046/19]
8069. Sende olmasın, bende olsun, der hep. [1040/01]
8070. Sendedir divane gönlüm sendedir. [1040/20]
8071. Sendeki kusur, bendekinden büyük, demiş. [1040/22]
8072. Sendeki sende, bendeki bende, dursun. [1040/23]
8073. Senden gelecek bela arabasıyla gelsin, demiş. [1040/27]
8074. Senden gelecek hayır Allah'tan gelsin, demiş. [1040/26]
8075. Senden olur, ne olursa sana, akıl lazımsa! [1041/22]
8076. Senden özge kimesnem yoktur ede rahmet bana, padişahım sen dururken ben kime yalvarayım. [1040/19]
8077. Senden sudurunu, halkın gördüğü istemediğin şeyi, yani amâl-i mezmûmeyi, yalnız iken de kendi kendine yapma! demişler. [1041/21]
8078. Senden yanadır sözüne pazar senindir. [1040/25]
8079. Senedi batıl olan bir hakkın davası da batıldır onun! demişler. [1043/04]
8080. Senedi batıl olanın, davası da batıl olur onun! demişler. [1041/27]
8081. Senedi batıl olur, batıl olan davanın. [1047/03]
8082. Senetsiz, sepetsiz (şahitsiz) dava dinlenilmez! [1047/02]
8083. Senetsiz, sepetsiz (şahitsiz-karşılıksız) karzen akçe verilmez. [1041/28]
8084. Senetsiz, sepetsiz bu dünyada alışveriş olmaz. [1047/01]
8085. Senetsiz, sepetsiz, dava görülmez derler. [1041/26]
8086. Seni aldatan, kendisini aldatmış olur; zira aldatayım diyen aldanır, demişler. [1044/18]
8087. Seni beğenmeyenin -sevmeyenin- dostluğu, it postu kadar kıymetsiz -soğuktur- olur. [1044/17]
8088. Seni bozarım, onu yazarım! demiş. [1046/26]
8089. Seni bozup, yazarım ben onu, demiş. [1046/29]
8090. Seni doğuran analar daha doğursun! derler. [1046/14]
8091. Seni doğuran analar, beş beş doğursun! derler. [1046/15]

- 8092.** Seni doğuran analar, daha nicelerini doğursun dedirtenler de vardır! derler. [1046/18]
- 8093.** Seni doğuran analar; taş mı doğurur idi dedirtenler de olur! [1046/17]
- 8094.** Seni ey pîr-i mugân, bari bîzâr-ı şâd edelim! [1046/11]
- 8095.** Seni gördü hemen gözlerini açtı! demişler. [1046/21]
- 8096.** Seni gördüm, iyi oldum! Onu -düşmanı- gördüm, iyi oldum! demiş derler. [1046/20]
- 8097.** Seni hamamcı eden, beni de külhancı eder. [1046/02]
- 8098.** Seni sayanı sen de say! [1046/13]
- 8099.** Seni senden -sözünden- öğrendim derler. [1046/24]
- 8100.** Seni seven, seni sevdiğinden değil, belki kendisini sevdiğindendir! demişler. [1046/23]
- 8101.** Seni seveni sev, sevmeyeni sevme, demişler. [1041/04]
- 8102.** Seni seveni sev, sevmeyeni sevme; seveni sevmek âdettir, sevmeyeni sevmek ne acıptır. [1044/16]
- 8103.** Seni sevindireni elinden geldiği kadar sen de sevindirmeye çalış! Seni sevindirmeyeni, sen de onu düşündürmeye çalış! demişler. [1045/13]
- 8104.** Seni sevmeyene, sevinme -dayanma-; seni sevenden iğrenme! demişler. [1041/03]
- 8105.** Seni sevmeyeni, sen de sevme! derler. [1046/27]
- 8106.** Seni sevmeyeni, sen de sevme; sevmeyeni sevmek, ya hamâkate ya da sebeb-i ahîre delalet eder! demişler. [1044/15]
- 8107.** Seni şunu sen de şu! [1046/12]
- 8108.** Seni yazarım -yazıp- onu bozarım! demiş. [1046/25]
- 8109.** Senik benlik dava-yı batılı, ahlâk-ı hasene-yi beşeri ifsadla, zeval-i âleme hizmet etmek demektir demişler. [1046/10]
- 8110.** Senin (taş) nâ-me‘mûl, şakk-ı ser eder! Ummadığın taş, baş yarar, beğenmediğin baş, aş kurtarır! Ummadığın taş, araba devirir, beğenmediğin insan -baş- harman çevirir. [1045/02]
- 8111.** Senin araban duradursun, benim arabam yüredursun, öyle mi? [1043/11]
- 8112.** Senin araban dursa düşün, benim arabam yüredursun der hep? [1043/12]
- 8113.** Senin aradığın ben değilim! [1043/17]
- 8114.** Senin aradığın daha doğmamış! derler. [1044/10]
- 8115.** Senin aradığın kantar Bursa’da kestane tartar. [1043/15]
- 8116.** Senin efsaneni, yalanını, kimseler dinlemez güya, demiş. Senin efsaneni dinlemez [...]. [1038/04]
- 8117.** Senin elinden Allah Allah! dedik. [1044/03]
- 8118.** Senin etiğini düşman etmez, sen ettin! [1043/18]
- 8119.** Senin kantarın almaz! derler. [1044/05]
- 8120.** Senin meramın nedir? [1045/01]
- 8121.** Senin neyine lazım âlemin akı karası; yetişir sana yüzün karası derler. [1044/07]
- 8122.** Senin neyine lazım âlemin tiryakisi, ayyaşı, aklın varsa yürü sen de bir şey tahsil et demiş. [1044/08]
- 8123.** Senin neyine lazım, işine bak! [1044/06]

8124. Senin paşa elinden dâd feryat! demiş. [1044/04]
8125. Senin sözlerin hep kendi aklına uygun, benim sözlerim herkesin akıl, ilim, hikmetine uygun. [1038/05]
8126. Senin şöyle, benim böyle, var babana selam söyle demiş. [1044/02]
8127. Senin şöyle, benim böyle. [1044/01]
8128. Senin yüzün gülmesin, karnın doymasın, benimki gülsün ve doysun demek efkâr-ı batılası hep, insanların nefs-i şeytanîsinde hased ve hırs ve tamahın fitne ve hiss-i hased ocağı yakıp ortalığı kül harap etmek için nefs-i şeytan [...] insanlar üzerinde ilk asar-ı fesad ve ihtilali insanların birbirine karşı uyandırdığı demdir! demişler. [1046/06]
8129. Seninki dursun, benimki yürüsün der? [1043/13]
8130. Seninki ölse ölsün, benimki ölmesin der! [1043/14]
8131. Seninki sana yetişir, benimki bana yetişir. [1044/09]
8132. Seninki sende benimki bende! [1043/16]
8133. Seninle olsam altın akçeyim ben, özümle olsam veli bir pula değmen ben değmem. [1043/10]
8134. Senlik, benlik lakırdısı; insan nefsinin, nefs-i ahire karşı, cenk-i cidâle girişmiş demektir, demişler. [1046/01]
8135. Senlik, benlik lakırdısına lanet! derler. [1045/27]
8136. Senlik, benlik, dava-yı batılı, demek fıkır-i batıl-ı şeytanî hadimliği demektir demişler, sıfat-ı şeytanînin en aşağısıdır! demişler. [1046/09]
8137. Senlik, benlik, lakırdısı, kibir, nahvetten tevellüt eder. Kibir ve nahvet ise şeytân-ı la'înin, sıfat-ı gayrı mufârıkı ve mücessemi ve alâmet-i şeytanîyesidir! Tard ve defolunmuştur, demişler. [1045/28]
8138. Senlik, benlik, lakırdısı; şeytanlığının Cenab-ı Hakk'a karşı küfrân-ı nimetle, isyan ve [...] tuğyan etmek lakırdısıdır! demişlerdir ki şeytan, bu lakırdıları nezd-i ilahiden der. [1045/26]
8139. Sensiz bağ-ı cihân bana haramdır, demiş. [1041/13]
8140. Sensiz benim ne gecem gece, ne gündüzüm gündüz! [1041/12]
8141. Sensiz bu dünya bana zindandır, derler. [1041/11]
8142. Sepet ile ne su taşınır ne ateş! [1018/12]
8143. Sepet ile od (ateş) getirir. [1018/16]
8144. Sepet ile un taşır? [1018/07]
8145. Sepete yıldız olsa da sepet yine sepettir. [1018/10]
8146. Sepete yıldız vurmağa benzer. [1018/09]
8147. Sepeti verdiler. [1018/08]
8148. Sepette ne söz durur ne su! [1018/13]
8149. Sepette pamuk kabilinden söz... [1018/14]
8150. Sepette pamuk yok. [1018/11]
8151. Sepkin yağmur geçkin yağmur. [1018/15]
8152. Ser içerde, sır gibi durmak gerek! [1052/08]

- 8153.** Ser tereffu satar amma ki gelince seyre, yine muhtac-ı ‘atâ-yı kadem olmaz da n olur. [1026/12]
- 8154.** Ser ver, sır verme! [1026/07]
- 8155.** Ser verip sır vermemeli. [1026/09]
- 8156.** Ser vermek olur, sırrı ayan eylemek olmaz. [1026/10]
- 8157.** Serap arkasından koşar gibi, hep boş ümit arkasından koşar, derler. [1021/17]
- 8158.** Serap gibi boş emel taşıma, mizab- su olduğu-gibi dolu emel taşı derler. [1051/25]
- 8159.** Serapa düz. [1022/11]
- 8160.** Serapa kılıçtan geçtiler, demiş. [1022/07]
- 8161.** Serapa sıvadı. [1022/08]
- 8162.** Serapa yalan! [1022/10]
- 8163.** Serapa yanlış? [1022/09]
- 8164.** Serâser mucize-nümâ olan ayât-ı Kur’aniyeyi, leyl ü nehar kıraat ve mucibiyle hareket edenler dünyanın mehalikinden tahlis-i giriban ederler. [1022/04]
- 8165.** Serâser telli, pullu. [1022/05]
- 8166.** Serbazlık, dilbazlık herkesin elinden gelmez? [1022/28]
- 8167.** Serbazlıkla geçinir adamdır? derler. [1022/27]
- 8168.** Serbest adam mesuttur, derler ki sahib-i fazilet ve vicdan olanlar demektir! [1022/17]
- 8169.** Serbest ol, serkeş olma, herkese tirkeş (ok kuburu) olma! derler. [1022/21]
- 8170.** Serbest olsan ol amma serbaz olma, demiş. [1022/20]
- 8171.** Serbestliği hayvanlar sever. [1022/23]
- 8172.** Serbestlik başka, serkeşlik başka! [1022/18]
- 8173.** Serbestlik, serkeşlikte değildir, doğruluktur! [1022/19]
- 8174.** Serbestlik, sertlik delilik değildir, mertliktir. [1022/22]
- 8175.** Serçe boğazlı. [1023/17]
- 8176.** Serçe gibi bir dalda durmaz. [1023/08]
- 8177.** Serçe gibi muttasıl iner biner! [1023/09]
- 8178.** Serçe gül kadrini ne bilsin? [1023/20]
- 8179.** Serçe kadar görmez. [1023/16]
- 8180.** Serçe kuşu doksanda çırlar? [1023/15]
- 8181.** Serçe parmağında nişan taşır? [1023/11]
- 8182.** Serçe parmakla iş görülmez derlerse inanma! [1023/12]
- 8183.** Serçe ziyafeti gibi hafiftir, derler. [1023/13]
- 8184.** Serçe, karga gülden ne anlar? [1023/24]
- 8185.** Serçeden korkan darı ekmez! derler. [1023/19]
- 8186.** Serçeden sakınan bahçeci olmaz. [1023/18]
- 8187.** Serçelere ziyafet oldu, derler. [1023/14]
- 8188.** Serçeye çubuk bere, derler. [1023/10]
- 8189.** Serçeye göre gül de bir diken de bir? [1023/22]
- 8190.** Serçeye yavrusunun sesi bülbül sesi gelirmiş? [1023/23]

8191. Serçeyi gözlerinden vurur. [1023/21]
8192. Serçeyi kuştan mı sayarsın? [1023/25]
8193. Serdar-ı Ekrem, düstûr-ı mükerrem. [1024/08]
8194. Serdarsız ordu olmaz. [1024/09]
8195. Serdarsız ordu, cansız ceset gibidir! demişler. [1024/11]
8196. Serdarsız ordu, sermayesiz ticaret kabilindendir, derler. [1024/10]
8197. Serden geçti alayı serdarı gibi ar kuru tozar derler. [1024/13]
8198. Serden geçti. [1024/12]
8199. Serencam anlatır? [1022/06]
8200. Serhadde iskân edenlerin, malı gül, karısı dul, parası pul, kendisi maktûl ze‘amet ve timarı mahlul olur. [1023/28]
8201. Serhadden içeri kuş uçuramaz yavuz adamdır, derler. [1023/27]
8202. Serhat memuru göz açık olmak gerek! [1023/26]
8203. Ser-i teslîm hâk-i ‘aczdten özge cevap olmaz. [1023/07]
8204. Serinden korkan, sırrını saklamak gerek! [1026/11]
8205. Serini ver, sırrını verme! [1026/08]
8206. Serir-i mülk bir lutf-ı ilahîdir, zor bazu ile ele geçmez! demişler. [1026/21]
8207. Serir-i saltanatta bermurad ol. [1026/20]
8208. Serkeş adam mağrur olur, mağrur olan mahçup olur. [1025/03]
8209. Serkeşlik eden küçük düşer. [1025/02]
8210. Serkeşlik etti (dikbaşlılık), derler. [1025/01]
8211. Serkeşlik iyi huy değildir. [1025/04]
8212. Sermaye başta olmayınca, cepteki sermayeden faide olmaz. [1025/20]
8213. Sermaye başta olur, kârı yerden arar bulur! [1025/18]
8214. Sermaye cepte gerek, başta da gerek. [1025/19]
8215. Sermaye cepte gerek, cepte olmasa cepte (kolay usul) gerek. [1026/03]
8216. Sermaye kesbî olur ilim ve hüner ve marifet gibi, sermaye tabîî olur mâdeniyat gibi. [1026/05]
8217. Sermaye serde ise, kâr da yeredir, derler. [1025/16]
8218. Sermaye vehbi olur iffet akıl ve fikir gibi, sermaye maddî olur; sırf emek gibi. [1026/04]
8219. Sermaye, serde, kâr yerde! [1025/17]
8220. Sermayeden zarar etmedi, demiş. [1025/21]
8221. Sermayeden zarar etmedinse kâr say. [1025/22]
8222. Sermayesi su ile havadır. [1025/25]
8223. Sermayesine mal satan kim? [1025/13]
8224. Sermayesine mal verilmez -satılmaz- meğerki zaruret hisseder. [1026/01]
8225. Sermayesine verdin, demiş. [1025/12]
8226. Sermayesini kediye yükletmiş, derler. [1025/07]
8227. Sermayesiz bal çıkacak çiçeği tanır. [1025/09]

- 8228.** Sermayesiz iş dönmez, meğer ki sermaye, serde ola derler. [1025/15]
- 8229.** Sermayesiz ticaret olmaz sanma, başta akıl var ise! [1025/23]
- 8230.** Sermayesiz ticaret, semersiz yük! [1025/11]
- 8231.** Sermayesiz ticareti su kaldırmaz, derler. [1025/08]
- 8232.** Sermayesiz ticaretin kârı zararı sorulmaz. [1026/02]
- 8233.** Sermaye-yi cesaret imiş kâr sandığım! [1025/24]
- 8234.** Sermayeyi kedilere yükletmek, tabiri akıl, ahmak tacirin mal ticareti ötekine, berikine, emniyet ederek malını kediye yükletmek tıpkı kafesteki kuşu uçurmak kabilinden [...] [1025/06]
- 8235.** Sermayeyi kediye yükletti. [1025/05]
- 8236.** Sermaye-yi nakd-i maişetim sabır ve kanaatle sarı altın ve namus-ı hayatım gibidir! Veremem veresiye, sermaye-yi nakdim hayatı altın kafesteki tayr-ı revân kuş gibidir! Salıverdim gelesiye, derler. [1025/14]
- 8237.** Sermayeyi serçeler yemiş. [1025/10]
- 8238.** Sermek olmaya sakın, rişte-yi ihmâle dakîk. [1026/06]
- 8239.** Serpintisine uğradı, derler. [1022/26]
- 8240.** Serpiştirerek geçti. [1022/24]
- 8241.** Serpme ben, servi (selvi) boy, iyi huy aranır. [1022/25]
- 8242.** Sersem başta doğru söz arama, derler. [1024/15]
- 8243.** Sersem başta ne söz durur, ne öz! [1024/16]
- 8244.** Sersem başta tam akıl aramak ayıptır, derler. [1024/14]
- 8245.** Serseme söz anlatmak kolay değildir, derler. [1024/18]
- 8246.** Sersemlik başta olunca ayak doğru yürümez! [1024/17]
- 8247.** Sert adam, mert adam. [1023/01]
- 8248.** Sert adam, sert taştan katıdır. [1022/29]
- 8249.** Sert ağaç tez kırılır, mülayim ağaç sallansa da tez kırılmaz, derler. [1023/06]
- 8250.** Sert olan mert olur, derler. [1022/16]
- 8251.** Sert sirke gibi beyne çıktı? derler. [1022/13]
- 8252.** Sert sirke kabına zarar derler. [1023/04]
- 8253.** Sert sirke kabına zarardır. [1022/12]
- 8254.** Sert söz, yerinde gerek. [1022/30]
- 8255.** Sert taştan bina. [1023/02]
- 8256.** Sert tütün, sert huy. [1023/05]
- 8257.** Serteser etti. [1023/03]
- 8258.** Sertlik eden mahçup olsa gerek! [1022/15]
- 8259.** Sertlik mertlik ile. [1022/14]
- 8260.** Serverin nihayeti hasrettir. [1064/14]
- 8261.** Servi gibi boy. [1026/14]
- 8262.** Servi gibi. [1026/13]
- 8263.** Servi saye gibi boy uzatır. [1026/16]

8264. Servi sayesi kâh uzağa düşer kâh yakına düşer. [1026/15]
8265. Servi uzundur amma sayesine kimse barınamaz (sığamaz). [1026/18]
8266. Servinin sayesi kendine göredir! [1026/19]
8267. Serviye (selviye) sormuşlar yemişin neden yok? demiş ki Mevlam vermemiş!
[1026/17]
8268. Ses çıkan yerde can da var! [1027/29]
8269. Ses çıkan yerde can var, ateş yanan yerde duman vardır! [1027/30]
8270. Ses çıkan yere kulak ol, duman çıkan yere göz ol! [1027/31]
8271. Ses gibi ortalığı kapladı. [1057/01]
8272. Ses sada yok! [1161/16]
8273. Ses yok seda yok, inmiş yetmiş. [1027/17]
8274. Sesi boğuk. [1027/22]
8275. Sesi çıkmaz zavallıdır, derler. [1027/18]
8276. Sesi Dâvûdî kendisi Yahudî? [1027/25]
8277. Sesi güzel, özü de güzel. [1027/32]
8278. Sesi kesildi. [1027/23]
8279. Sesi kısılsın öylesinin! [1027/21]
8280. Sesi soluk yok! [1027/24]
8281. Sesi yok ama gözü var, demiş. [1027/16]
8282. Sesi yok; hissi çok! [1027/19]
8283. Sesi, sadası çıkmayana bir şey demezler. [1027/20]
8284. Sesin güzelliği, sıhhatin güzelliğine alamettir, derler. [1027/26]
8285. Sesine ses uydurmak müşkül? [1027/27]
8286. Sesine ses, ayağına mes uydurtmak ister? [1027/28]
8287. Sessiz gezen, gözsüz değil! [1027/15]
8288. Sessiz gezer amma içinden bazardır! [1027/11]
8289. Sessiz sedasız adamdır, derler. [1027/13]
8290. Sessiz, sadasız geldi, derler. [1161/17]
8291. Sessiz, sedasız adama ilişmezler. [1027/14]
8292. Sessizce iş görür? [1027/12]
8293. Set atlanır, senet atlanmaz. [1021/06]
8294. Set başka, sedir başka. [1021/11]
8295. Set de gerek senet de gerek; ikisi de olmasa şecaat gerek! [1021/05]
8296. Setri mümkün olmayan aybı, setre çalışma derler. [1018/17]
8297. Settâru 'l-'uyûb ayıplarımızı setreder. [1018/18]
8298. Settâru 'l-'uyûb; gaffâre 'z-zünûb, altındaki neş'etü 'l-kulûbdur, demiş. [1018/19]
8299. Sev beni, seveyim seni derler. [1047/19]
8300. Sev seni seveni, hak ile yeksan ise; sevme seni sevmeyeni Mısır'a sultan ise
[1048/27]
8301. Sev, seveni sever ise seni; sevme sevmeyeni sevse de seni! [1048/26]

- 8302.** Sevabı hatası olmayan şey olmaz, derler. [1152/38]
- 8303.** Sevap başka, sevap yine başkadır. [1152/40]
- 8304.** Sevap ve hata kitaplara fihristtir derler, sevapsız hatasız kitap olmaz. [1152/37]
- 8305.** Sevap ve hatayı anlayamayarak, dûçâr-ı iştibâh ve tereddüt olduğun vakit heva ve hevesine akreb olan cihete bak, ondan ictinâb et. Ebad olan cihete inhimak ve onu tercih eyle. [1152/39]
- 8306.** Sevap, hata mukabili, sevap, ata mukabilidir, demişler. [1152/36]
- 8307.** Sevda çeken hem Mecnun olur hem Ferhattır. [1045/23]
- 8308.** Sevda çeken, kin güden baş gamsız olmaz, demişler. Severim, seveni, sever ise beni! Sevmem sevmeyeni, sevmez ise beni; seveni sev, sevmeyeni sevme. [1047/10]
- 8309.** Sevda çekerler rinddir. [1045/22]
- 8310.** Sevda esiridir, derler. [1049/06]
- 8311.** Sevda, heves, kân-ı aşktan çıkan ve yanıp sönmese serfû 'z-zeval bulunan filizatlar nevindendir, demişler. [1045/17]
- 8312.** Sevda-ger dilber, elden ele, sevda diler dilden dile düşerler, demişler. [1045/21]
- 8313.** Sevdası beratla, hevesi kayd-ı hayâtla sana mı verildi? demiş. [1045/19]
- 8314.** Sevdasız başın, sevdaya uğratma, zira her şıkar herkese göe değil demişler. [1049/09]
- 8315.** Sevdaya tutulmuş gibi. [1049/08]
- 8316.** Sevdayı başın kavgası çok olur. [1049/04]
- 8317.** Sevdâ-yı hatın bana bir berat ile verildi, zülfün hevesi kayd-ı hayâtla verildi. [1045/20]
- 8318.** Sevdayı kemend-i aşka giriftâr olan bilir. [1049/05]
- 8319.** Sevdâyı başta akıl durmaz. [1049/03]
- 8320.** Sevda-yi meşreb. [1049/02]
- 8321.** Sevdazede sergerdân olur. [1049/07]
- 8322.** Sevdığım kân eyle, kanun eyleme! [1048/18]
- 8323.** Sevdığım ya doğ ya doğsun âfitab. [1048/22]
- 8324.** Sevdığın için beni sevmem seni, sevmediğin için beni! demişler. [1047/04]
- 8325.** Sevdığının yolunda baş eğerler, sevmediğinin yolunda taş dikerler! demiş. [1048/25]
- 8326.** Seven ile sevmeyen bir değil! [1047/12]
- 8327.** Seven ile sevmeyeni ayırt et! [1047/22]
- 8328.** Seven ile sevmeyeni bilmemek ahmaklıktır. [1047/24]
- 8329.** Seven ile sevmeyeni bilmemek olur mu? [1047/23]
- 8330.** Sevene dertli yâr ol, sevmeyene dört duvar ol, demişler. [1048/13]
- 8331.** Sevene gül ol, sevmeyene diken! [1047/07]
- 8332.** Sevene üzengi ol, sevmeyene uzun süngü ol? [1047/25]
- 8333.** Sevene yapış, sevmeyenden kaç, derler. [1047/26]
- 8334.** Sevene yeşil sûsen (susam çiçeği) ol, sevmeyene yeşil diken ol! demişler. [1048/31]
- 8335.** Seveni sev, sevmeyeni sevme! [1047/21]

8336. Seveni severler, sevmeyeni sevmezler. [1047/11]
8337. Seveni severler; sevmeyeni, sevmezler! [1047/05]
8338. Sevenin gülüyüm, sevmeyenin dikeniyim! demiş. [1048/30]
8339. Sevenin kulu kurban, telli kuzusuyum, sevmeyenin kulu kırbaçlı derbanı kıllı, millı, kurdu demir pençeli [...] [1047/06]
8340. Sevenin kulu, kölesi ol; sevmeyenin allı pullu çehresi ol! [1048/28]
8341. Sevenin kuluyum, sevmeyenin sultanı! demiş. [1048/29]
8342. Sevenlerden sevmeyenleri sor! [1048/03]
8343. Sevenlerden, sevmeyenlerden bizi sormak gereksin, demiş. [1048/04]
8344. Severim güzeli severse beni, sevmem güzeli, sevmezse beni! derler. Güzeli, güzel gelir, can seven gönüldür! demişler. [1047/09]
8345. Severim seveni, sevdiği için, sevmem sevmeyeni beni sevmediği için, severim sevmeyeni sevdiğimin hatırı için! [1048/02]
8346. Severim seveni, sevmem sevmeyeni! [1047/20]
8347. Severim sevmeyeni sevdiğimin hatırı için, sevmem sevmeyeni kendi hatırım için! derler. [1048/01]
8348. Seversen beni, severim seni; sevmezsen beni, sevmem asla seni, demiş. Diğeri severim seni, sevdiğin için, sevmem seni, sevmediğin için beni! [1041/06]
8349. Sevilen yerden göz gitmez, ağaran yerden el gitmez. [1049/01]
8350. Sevincinden ağzı kulaklarına vardı, derler. [1048/06]
8351. Sevincinden başı tavana erdi? derler. [1048/08]
8352. Sevincinden dalağı kattı desene? [1048/07]
8353. Sevindir öksüzü, sevindir (dayandır)! derler. [1048/12]
8354. Sevinme kim dostuna, saman tıkar postuna! derler. [1048/20]
8355. Sevişenler, birbiriyle daima can -ciğer- kardeş gibi geçinirler; sevişmeyenler, birbiriyle daima kanlı ciğer, it gibi geçinirler! demişler. [1048/24]
8356. Sevişenleri gönül sarmaşığı bağlar, sevişmeyenleri nefsin zehirli kibrit suyu dağlar! demişler. [1048/23]
8357. Sevk-i sultanda mezada çıkan mal gibi. [1048/11]
8358. Sevk-i tabii ile hareket eder, derler. [1048/10]
8359. Sevk-i takdirde endaze ve mizan olmaz. [1047/13]
8360. Sevmediği kimse ile konuşmak, tok karnına yemek yemek gibidir. [1048/17]
8361. Sevmediğim ot burnuma bitti, derler. [1048/15]
8362. Sevmediğim tüy burnuma bitti, derler. [1048/16]
8363. Sevmediğim tüy de burnumda bitti! derler. [1047/17]
8364. Sevmek para hatırı için ise para müddeti tükeninceye kadar sürer! Gönül -vicdan- hatırı için ise müddeti ömür -hayat- bitinceye kadardır! buyurur demişler. [1048/19]
8365. Sevmek -sevişmek- iki baştan çıkar, nan nimet de iki baştan iki taştan çıkar, demişler. [1047/08]
8366. Sevmek zorla olmaz, gönül hoşluğuyla olur, gönül hoşluğu her boşluğu doldurur demişler. [1048/14]

- 8367.** Sevmek, gönül istediğiyle -arzu ve muhabbetle- olur; sevmemek, gönül hilesi, nefis [...] olur demişler. [1048/21]
- 8368.** Sevmek, iki baştan olur; sevmemek bir baştan, bir sebepten olur. derler. [1047/14]
- 8369.** Sevmek, saymak iki taraftan olur. [1048/09]
- 8370.** Sevmek, sevdirmek iki taraftan gerek! [1047/18]
- 8371.** Sevmem desem belki yalan söylemiş olurum! [1047/15]
- 8372.** Sevmem desem de belki yalan söylerim sana. [1047/16]
- 8373.** Sevmeyen sevilmez. [1047/30]
- 8374.** Sevmeyene sevginme (yapışma-sürtünme) sevenden eğrinme? [1047/28]
- 8375.** Sevmeyene sokulma, sevenden kaçınma! [1047/29]
- 8376.** Sevmeyene zorla sevdirmek olmaz. [1047/27]
- 8377.** Sevmeyeni sevmezler. [1048/05]
- 8378.** Seyahatnâme ehl-i vukufun eseri olunca faidesi kesirdir, zira ahval-i âlem tercüme-yi hâli demektir. Onun için demişlerdir ki çok yaşayan bilmez, çok gezen bilir. [1050/13]
- 8379.** Seyahatnâme gibi söz nakleler. [1050/12]
- 8380.** Seyf ve siyasetle husule gelmeyen pek çok şeyler işler rıfk ve mülayemetle yaptırılıp vücut bulur. [1050/14]
- 8381.** Seyf-i meslûl başka, seyf-i maktûl yine başkadır. [1050/10]
- 8382.** Seyf-i meslûl ile alınmıştır derler. [1050/11]
- 8383.** Seyf-i sarım (keskin kılıç). [1050/09]
- 8384.** Seyir bedava (bad-ı heva) gözdü ya! [1049/26]
- 8385.** Seyir çalmak iyi değil. [1049/28]
- 8386.** Seyirci adamdır. [1049/27]
- 8387.** Seyirciye bakacak şey bulunur. [1050/01]
- 8388.** Seyirciye set çekilmez. [1050/02]
- 8389.** Seylan adası, âdem cenneti derlermiş. [1050/17]
- 8390.** Seylan taşı gibi arandı. [1050/15]
- 8391.** Seylan taşı gibi el üstünde? [1050/16]
- 8392.** Seyran edersin, devran edersin! [1050/03]
- 8393.** Seyre çıkmak kolaydır, Mesih olmak güç. [1051/03]
- 8394.** Seyreden vakti bar vakti. [1050/04]
- 8395.** Seyrek elek, seyrek söz. [1050/05]
- 8396.** Seyrek gelen yüz bulur, sık gelen söz bulur. [1050/06]
- 8397.** Seyrek görüşmek, tatlı konuşmaya sebep olur. [1050/08]
- 8398.** Seyrek sakal, seyrek söz. [1050/07]
- 8399.** Seyyiat, hasenat mükafatsız kalmaz. [1050/18]
- 8400.** Seyyidlik mansıbı kesbi değildir, nesebidir derler. [1049/22]
- 8401.** Sezdiği şey, gezdiği yeride. [1027/06]
- 8402.** Sezdiğini arar, gezdiğinin sebebi odur derler. [1027/04]

8403. Sezdiğini kedi gibi unutmaz? [1027/03]
8404. Sezdirmeden gelir bir adamdır, derler. [1027/07]
8405. Sezdirmeden gelir, sezdirmeden söyler bir insandır, derler. [1027/02]
8406. Sezdirmeden iz basar! [1027/05]
8407. Sezen kulak kabırır, gezegen ayak da kabırır. [1027/09]
8408. Sezen kulak, gören göz dolaşır, gezen ayak, çok şeyler, sezerse işitir görür, erer ve yürür derler. [1027/08]
8409. Sezen kulak, ürken yürek kabırır. [1027/10]
8410. Sezer, sezdiğini bildirmez, gezer gezdiğini bildirmez, işitir, işitmemezlikten gelir, bilir bilmemezlikten gelir, görür görmemezlikten gelir niçin türlü [...] gaflet [...] [1027/01]
8411. Sıbyan ile ülfet eden, sıbyan olmak gerek. Sıbyanın her sözüne bir müfessir tıbyan olmak gerek demişler. [1161/20]
8412. Sıbyan yavaş yavaş insan olduğu gibi, sıpa da yavaş yavaş eşek olur! demiş. [1153/14]
8413. Sıbyan, beşikte olur, eşikte, mektepte büyür! demişlerdir. [1161/21]
8414. Sıbyana ebced okutur gibi. [1161/18]
8415. Sıbyanda havf ve hayadan hagisi memduhtur? Haya memduhtur; çünkü haya akılla, havf cebânete delalet eder! [1161/19]
8416. Sıcağa kâr mı dayanır? [1154/04]
8417. Sıcağı geçti. [1154/09]
8418. Sıcağı sıcağına. [1154/08]
8419. Sıcak suya elini sokmaz? [1154/06]
8420. Sıcak yanında, soğuk, yumuşar, belki erir, cömert yanında, habis cömer olmazsa da belki utanır, kızarır! derler. [1154/05]
8421. Sıcak yemeğin faidesinden ziyade zararı vardır, derler. [1154/02]
8422. Sıcak yemeğin yedi türlü zararı vardır, derler. [1154/03]
8423. Sıcak yüzü görmedi? derler. [1154/07]
8424. Sıcakta mum dökülmez! [1154/01]
8425. Sıçan çıktığı deliği bilir. [1154/18]
8426. Sıçan deliği bin akçeye arandı demiş. [1154/21]
8427. Sıçan deliği bin altına arandı, demiş. [1154/19]
8428. Sıçan düşse başı yarılr. [1154/15]
8429. Sıçan geçti yol oldu, kaçan döktü kül oldu, derler. [1155/03]
8430. Sıçan gibi her delikten çıkar? [1154/23]
8431. Sıçan gibi hıyanet herif, derler. [1154/10]
8432. Sıçan gibi kapana tutulmuş. [1154/29]
8433. Sıçan gibi ziyankârdır derler. [1154/20]
8434. Sıçan gibi, çuvalın ağzı dururken, dibini deler. [1155/01]
8435. Sıçan hıyanet olmasa, kedi onu düşma görmezdi? derler. [1154/11]

- 8436.** Sıçan ile kedi, kedi ile köpek, köpek ile tavşan, koyun ile kurt, tilki ile tavuk dost olamazlar, yani zalimlerle mazlumlar dost olamazlar demektir. [1155/05]
- 8437.** Sıçan kapana düşer gibi, düştü derler. [1154/14]
- 8438.** Sıçan kapana düştü, dediler etrafına üşüştü. [1154/13]
- 8439.** Sıçan kapana düştü?! [1154/12]
- 8440.** Sıçan kapana düştüyse kediye müjdele? derler. [1154/16]
- 8441.** Sıçan kendi deliğine zor girermiş, bir de kuyruğuna kabak takar? derler. [1154/28]
- 8442.** Sıçan mı, kapan mı tutarsın? [1154/17]
- 8443.** Sıçan oynuyorsa kedi gülsün? [1154/25]
- 8444.** Sıçan oyununa benzedi derler. [1154/24]
- 8445.** Sıçan, kedinin masharasıdır. [1155/02]
- 8446.** Sıçandan yılan ([...] zar olan) kedi besler? [1154/22]
- 8447.** Sıçanın kapana düşmesi kedi iradetinden değil, hıyanetindendir. [1154/26]
- 8448.** Sıçanın kârı, insanın zararıdır. [1154/30]
- 8449.** Sıçanın sevmediği ot burnuna bitirmiş derler. [1154/27]
- 8450.** Sıçanlara ziyafet oldu desene! [1155/04]
- 8451.** Sıdk altın sandık! demişler. [1155/15]
- 8452.** Sıdk gönül ile dua ister ki bağ ola! [1155/13]
- 8453.** Sıdk gönül ile hayır işleyen, dergah-ı âliye yolunu tutmuş olur, demişler. [1155/06]
- 8454.** Sıdk gönül ile iş görmüş, Allah yolunu onmuş! [1155/09]
- 8455.** Sıdk gönül ile iş yapmak gerek! [1155/08]
- 8456.** Sıdk, istikamet, emn emanet, fevz selamet demektir, demişler. [1155/07]
- 8457.** Sıdk, kalbin cilası, kizb kalbin kir ve pasıdır, demişler. [1155/12]
- 8458.** Sıdk, kizb, bir kafayadır ki, biri sahil-i selamete, diğeri bi-payan felakete çeker götürür, derler. [1155/11]
- 8459.** Sıdkı bütün adam gerek bu işe demiş. [1155/16]
- 8460.** Sıdkın ters yüzü, kizbdir, demişler. [1155/10]
- 8461.** Sıdkla her işin altın eyle. [1155/14]
- 8462.** Sığdığı kadar. [1158/28]
- 8463.** Sığın gibi maşallah, derler. [1158/27]
- 8464.** Sıkılan baş aman ister. [1161/05]
- 8465.** Sıkılan baş, sıkılan taştan katıdır! [1161/02]
- 8466.** Sıkılan baş, soğan başı değil insan başı! [1161/03]
- 8467.** Sıkılan başın imdatçısı az bulunur! [1161/06]
- 8468.** Sıkılan başla, yanılan dile imdatçı ol! [1161/04]
- 8469.** Sıkılan elbette sayıklar. [1161/07]
- 8470.** Sıkılan imdat arar! [1161/01]
- 8471.** Sıkılan insan, sıkılan limondan beterdir! [1161/08]
- 8472.** Sıkıştırdılar! [1161/10]
- 8473.** Sıkıldılar, sıkabildikleri kadar! derler. [1161/09]

8474. Sınamak (denemek) için mi geldin? derler. [1161/11]
8475. Sınanmış er, sanmış kız meydanda! [1161/12]
8476. Sıpa da yavaş yavaş eşek olur, demiş. [1153/15]
8477. Sır ayinenin arkasındadır. [1052/05]
8478. Sır ayinesi gibi. [1158/20]
8479. Sır ayinesi gibi. [1158/21]
8480. Sır ayinesi. [1052/04]
8481. Sır birden ikiye (iki kişiye) geçerse şayi olur. [1052/03]
8482. Sır can gibidir, canın gibi sakla ifşa etme. [1053/12]
8483. Sır çalmak, miri malı çalmak, ikisi birdir demişler. [1052/01]
8484. Sır çömleğin içinde, kir dışında! [1157/02]
8485. Sır dağdan taştan ağırdır! [1052/29]
8486. Sır dudağa düşünce, yeri dağı aşar demişler. [1052/28]
8487. Sır durursa, şer de durur! [1052/07]
8488. Sır giderse can da gider. [1053/13]
8489. Sır giderse, ser de gider. [1052/34]
8490. Sır gizlenir, ser gizlenmez. [1053/22]
8491. Sır herkese söylenmez. [1052/11]
8492. Sır içerde kir dışarda! [1157/01]
8493. Sır kadınlara söylenmez, zira kadınlar sır saklamamakta meşhurdurlar. [1052/033]
8494. Sır oldu, kayboldu oldu, derler. [1053/28]
8495. Sır saklamak için toprak çömlek gibi olma, ağzına pek, taştan dibek gibi ol, derler. [1053/30]
8496. Sır saklamak mal saklamaktan güçtür! [1052/26]
8497. Sır saklamakta sandık gibi ol, hiç olmazsa fındık gibi ol, derler. [1053/01]
8498. Sır saklamayanlar, tıpkı yağ kavanozuna benzerler ki gerçi sırrı söylemese de yağ çömleği gibi içinde hıfz olunan şeyin ne olduğunu yüzünden belli eder, derler. [1053/14]
8499. Sır saklamaz ile boşboğaz, ikisi bir karındaş, derler. [1053/24]
8500. Sır saklayan mert sayılır, saklamayan namert! [1052/27]
8501. Sır saklayan pişman olmaz. [1052/25]
8502. Sır sandığı akıl kumkuması gibi adamdır, derler. [1053/08]
8503. Sır sandığı anahtarsız olurmuş. [1053/07]
8504. Sır sandığı mı sandığın? [1053/06]
8505. Sır sandığı sinedir, anahtarı dil onu bil. [1053/11]
8506. Sır sandığı sinedir, dile çıksa iğnedir (inedir). [1053/10]
8507. Sır sandığıdır, derler. [1053/04]
8508. Sır senden çıkmasın, sen sırdan çık, derler. [1053/32]
8509. Sır seni esir etmesin, sen sırrı esir et. [1052/16]
8510. Sır sırdaş ile, söz kardaş ile sırnaşılır. [1052/32]

8511. Sır sirkesi su kaldırmaz. [1053/25]
8512. Sır söylemek olur, sırrı ifşa eylemek olmaz. [1052/12]
8513. Sır, emanettir, faş eden hıyanettir! [1052/10]
8514. Sır, seni bilsin; sen sırrı bilme, derler. [1053/02]
8515. Sır, söylenmesi kolay, muhafazası güç bir metadır! [1052/13]
8516. Sır, şer bedeli demişler. [1052/06]
8517. Sıra bozan, hatır bozan! derler. [1156/13]
8518. Sıra gibi razı ol derler. [1155/19]
8519. Sıra ile çıkan kusur da olsa, ayıplanmaz, derler. [1155/35]
8520. Sıra ile oturmak para ile oturmakdan yeğdir, derler. [1155/33]
8521. Sıra ile söz söylenir (söylenir) para ile bez ölçülür. [1156/18]
8522. Sıra sohbetine çektiler demiş. [1156/21]
8523. Sırada malın olsun, satılır! [1156/38]
8524. Sırada sırıkta malın olsun! [1156/39]
8525. Sırada yazana var, sırada yazan var! Amma ekseri sıra yazılagelmiş olduğundan ben de sıra yazarak geçtim! Vesselam. [1156/43]
8526. Sıradan kalan ile sırasız söz söyleyen elbette döğünür, öfkelenir. [1156/30]
8527. Sıradan kalan öfkelenir. [1156/31]
8528. Sıradan kalan öğünü, sırasız söz söyleyen döğünür, öfkelenir. [1156/29]
8529. Sıradan kalan, sürüden ayrılandan beterdir! derler. [1156/26]
8530. Sıradan kaldığıma yanarım, derler. [1156/28]
8531. Sıralı söz, düşündürür, sırasız söz, kaşındırır! derler. [1156/17]
8532. Sıralı söz, elmas küpe, altın yüzük ve bilezik gibidir, derler. “Ki herkesin kulağında kalbinde dilinde elinde kalır demektir.” [1155/22]
8533. Sıralı söz, ok gibi, sırasız söz, yok gibi geçer! demişler. [1155/18]
8534. Sıralı söz, sel gibi geçer, sırasız söz yel gibi geçer! derler. [1156/25]
8535. Sıralı söz, sıralı kız gibidir, derler. [1155/24]
8536. Sıralı söz, süzme göz gibidir! derler. Sıralı söz, göz açtırır! Sırasız söz, göz kapattırır! derler. [1156/23]
8537. Sıralı söz, turalı akçe gibidir derler. [1156/15]
8538. Sıralı, sırasız her söze karışmak gerek! derler. [1156/16]
8539. Sırası geldikte hah ve nâ-hah söyletirler, demiş. [1156/34]
8540. Sırasına geçecek sıbyan, bu iş insan olduğu gibi, sıra da yavaş yavaş eşek olur! demiş. [1147/05]
8541. Sırasına razı olan aldanır. [1155/21]
8542. Sırasında çıkan kusur, kusur sayılmaz derler. [1155/36]
8543. Sırasında dağ bile misafir alır! demiş. [1155/45]
8544. Sırasında edilen davaya cihan şahit derler. [1155/43]
8545. Sırasında edilen davaya herkes şahit! [1155/39]
8546. Sırasında gelen misafiri dağ bile kabul eder. [1155/46]

8547. Sırasında görülen iş kendini gösterir. [1155/47]
8548. Sırasında osuran, sırasız oturandan makbuldür! derler. [1155/37]
8549. Sırasında osurmak, sırasız oturmaktan yeğdir, derler. [1155/44]
8550. Sırasında öleceğime, sıradan kaldığıma yanarım demiş! [1156/27]
8551. Sırasında söylenen hakikat söz, sırasında söylenen yalan sözün altında kalır derler. [1156/24]
8552. Sırasında söylenen söz, kulağa altın elmas küpe olur, sırasız söylenen söz arkaya kaldırılmaz ağır küfe olur derler. [1156/02]
8553. Sırasında söylenen söz, kurşundan geçkin, kılıçtan keskin olur! derler. [1155/27]
8554. Sırasında söylenen söze can kurban, derler. [1156/01]
8555. Sırasında söylenen söze canım kurban! demiş. [1155/40]
8556. Sırasında söylenen söze herkes kulak asar, sırasız söylenen söze herkes kulak üstüne yatar. derler. [1155/29]
8557. Sırasında söz söylemek gümüş ise sırasında sükût etmek de, altındır! demişler. [1156/22]
8558. Sırasında yenilen yumruk ağlatmaz, derler. [1155/48]
8559. Sırasında; söz söylemek gümüş ise, sırasında sükut etmek de altındır! demişler. [1078/12]
8560. Sırasıyla osur, sırasız oturan, sırasız söz söyleyenden yeğdir! demişler. [Sırasız oturmaktan, sırasında osurmak yeğdir!] derler. [1156/19]
8561. Sırasıyla söylenen yalan söz dahi hakikat yerine geçermiş. [1156/20]
8562. Sırasıyla verilen acı, tatlı yerine geçer derler. [1156/14]
8563. Sırasız gelen baklava börek bile geri döner! derler. [1156/10]
8564. Sırasız gelen geri döner! [1156/08]
8565. Sırasız gelmiş bal ile baklava bile yenilmez! derler. [1156/09]
8566. Sırasız iş gören ile sırasız yol veren her daim yorulur! derler. [1156/06]
8567. Sırasız iş, sırasız söz, makbul değildir; zira sırasız iş, sırasız diş gibi çirkindir derler.][1156/05]
8568. Sırasız söylenen kulağa girmez. Yel alır, bel almasa, sahibinin koynunda kalır derler. [1156/12]
8569. Sırasız söylenen söz, manasız kalır, derler. [1156/11]
8570. Sırasız söylenen söz, sırasında çıkan kusur kadar tesir etmez, derler. [1156/03]
8571. Sırasız söylenen söz, sırasında çıkan osuruk kadar hükmü yoktur! derler. [1156/07]
8572. Sırasız söz aks-i amel yapar, sıralı söz ahsen amel yapar demişler. [1155/28]
8573. Sırasız söz manasız söz kabilindendir, derler. [1155/41]
8574. Sırasız söz, fena yel gibidir, yok yere geçer gider, derler. [1155/32]
8575. Sırasız söz, ham karpuz gibi sahibindir. [1155/26]
8576. Sırasız söz, hükümsüz ilam kabilindendir, battala gider derler. [1155/34]
8577. Sırasız söz, sakattır, sakıttır. [1155/42]
8578. Sırasız söz, serde kalır, sıralı söz, turda yüksek ve mevki'-i muhteremde kalır derler. [1155/25]

- 8579.** Sırasız söz, sırasında çıkan osuruktan beterdir! derler. [1155/20]
- 8580.** Sırasız söz, sözün osuruğu derler! [1155/30]
- 8581.** Sırasız söz, ya aks-i amel yapar, ya havaya duman gibi geçip gider derler. [1155/38]
- 8582.** Sırasız sözün cezası ya sükûttur ya osuruk, derler. [1155/31]
- 8583.** Sırasız tavuk da olsa yumurtlamaz. [1156/04]
- 8584.** Sırat kıldan ince, kılıçtan keskindir. [1157/06]
- 8585.** Sırat köprüsünden herkes geçse gerek. [1157/04]
- 8586.** Sırât-ı müstakimden ayrılmamak gerek demişler! [1157/03]
- 8587.** Sıratтан geçeceğini düşünen, sırât-ı müstakimden ayrılmaz, demişler. [1157/05]
- 8588.** Sıraya razı olmak gerek! [1155/23]
- 8589.** Sırça sarayda oturur gibi. [1158/07]
- 8590.** Sırçadan evde (sarayda) oturan komşusuna taş atmaz. [1148/22]
- 8591.** Sırçadan evde oturan komşularına taş atmamalı. [1158/08]
- 8592.** Sırf ben bilirim, başka kimse bilmez zannetmek; kendi kendini bilmemek, zaman içinde yaşayan insanları düşünmemek, görmemek kadar körlük, kutebinlik, ahmaklıktır! demişler. [1153/19]
- 8593.** Sırf benim arabam yürüsün, seninki durursa dursun demek, devr ve zamanı, devr-i Nemrut, zaman-ı Firavun zannetmek kadar cehalettir! derler. [1153/18]
- 8594.** Sırf benim atım, arabam yöredursun, seninki duradursun demek olmaz. [1156/37]
- 8595.** Sırf benim sözüm olsun, ben söyleyeyim, sen dinle davası batıldır derler. [1156/35]
- 8596.** Sırf devlet ile konuşan, düşmanını fark edemez. [1158/09]
- 8597.** Sırf düzme söz (yalan). [1158/12]
- 8598.** Sırf kendi türküsünü söyler -çağırır- kendi türküsünü, terkipler! derler. Burada türkü, iş manasına muhavveldir. Filhakika türkünün manası onun diğeri takımıdır. [1156/36]
- 8599.** Sırf kendini beğenip âlemi beğenmeyen adamın ahlakı bozuktur. [1158/16]
- 8600.** Sırf kendini beğenip, başkasını beğenmemek, soysuzluk, hodbinlik ahmaklıktır demişler. [1153/20]
- 8601.** Sırf mala bakma, karın hasıl olmasına bak! [1148/14]
- 8602.** Sırf nefse hizmet etmek fazâil-i ahlâka münafidir. [1156/33]
- 8603.** Sırf nefse hizmet ve meyl etmek; insanın nefs-i emmaresine aldanarak esir düştüğüne, nihayet nefis hastalığına mübtela olduğuna alamettir demişler! [1156/32]
- 8604.** Sırf sözüm olsun, ne olursa olsun demek gaflet eseridir. [1158/13]
- 8605.** Sırf yalan, çıplak yalan! [1156/40]
- 8606.** Sırf yalan, sırf yalan. [1158/15]
- 8607.** Sırf-hep-salt- benim sözüm dinle, benim dediğim olsun demek! Dur-endişliğe, arifliğe değil! Belki zorbalığa, bedhuyluğa, ahmaklığa delalet eder! demişler. [Çünkü akıl keskindir, el elden üstündür! Ta arş-ı kürse kadar uzanır! Gider] demişler. [1153/17]
- 8608.** Sırık gibi. [1156/41]
- 8609.** Sırık gibi. [1157/21]

8610. Sırıktaki malın olsun, askıda bezin olsun, söz söylemeye yüzün olsun derler. [1158/23]
8611. Sırıktaki malın olsun, müşterisi çıkar! [1156/42]
8612. Sırılsıklam, sucuk gibi. [1158/22]
8613. Sırıtan köpek yüz bulsa gerek. [1158/02]
8614. Sırıtmaya kör kürek, belime sırma kemer bağlamamış ya! derler. [1158/03]
8615. Sırma gibi saç, firuze gibi gözle müzeyyen güzel arar? [1158/14]
8616. Sırmadan sürmeye kadar yüzünü som sırma olmuş, derler. [1158/17]
8617. Sırmadan sürmeye varıncaya dek tekmi, derler. [1158/10]
8618. Sırmaya bulanmış yeni güveyi gibi! [1158/11]
8619. Sırnaşı, sırdaşı beraber gezer takımdandır! derler. [1158/18]
8620. Sırnaşık illet gibi! [1158/19]
8621. Sırp sandığı. [1155/17]
8622. Sırma sandık ol. [1053/03]
8623. Sırran ve cehren, hayran ve şerren. [1053/31]
8624. Sırrı bir Allah, bir kendin bil! [1052/18]
8625. Sırrı dağ bile saklayamaz derler. [1052/30]
8626. Sırrı faş eden hıyanettir. [1053/18]
8627. Sırr-ı gaybı bilmede allameler de kasırdır, demişler. [1053/23]
8628. Sırrı gizlemek merdaneliktir, faş etmek divaneliktir. [1053/19]
8629. Sırr-ı hilkat, esra-ı kainat akıl ve idrak-i beşerce ihatası muhaldır; zira hilkat-i avalim kainattaki kudreti mülâhaza, saha-yi kasıra-i akliyemizle mümkün olamaz. [1051/24]
8630. Sırr-ı hilkat-i ilahî idrak-i akıl ve tavk-ı beşerden hariçtir, demişler! [1051/23]
8631. Sırrı ifşa edenden vefa umma! [1052/17]
8632. Sırrı ifşa etmek ayıptır. [1053/05]
8633. Sırr-ı kadem kayboldu. [1053/29]
8634. Sırrı saklamak, en güzel huydur. [1052/24]
8635. Sırrı sıkı bir sırdaşı derler. [1052/35]
8636. Sırrı sirke oldu. [1053/17]
8637. Sırrı unutmaya; unutmuş gibi ol derler, sırrı serin gibi bil, derler. [1053/16]
8638. Sırrı unutmak, bilmekten evladır! [1052/14]
8639. Sırrın faş olunca, düşmanların kumda oynasın. [1053/15]
8640. Sırrın kıymetsiz de olsa, sırrından kıymetli tut. [1052/15]
8641. Sırrın sandığı sinedir. [1053/09]
8642. Sırrın senin esirindir, tefevvüh ve ifşa ettiğin vakit sen sırrına esir olursun! [1052/31]
8643. Sırrını arkadaki gömleğin duymasın! [1052/02]
8644. Sırrını canın gibi sakla demişler. [1052/20]
8645. Sırrını dostuna, dostunu düşmanına açma. [1052/22]
8646. Sırrını düşmanın bilmemesini istersen, dostun yanında söyleme! [1052/23]
8647. Sırrını faş etmeyen, maksuda eder. [1052/19]

8648. Sırrını gizlemeyen maksadına erer. [1053/20]
8649. Sırrını gizleyen sultan-ı cihandır. [1053/21]
8650. Sırrını ifşa eden binlerce nedamet çeker, demişler. [1053/33]
8651. Sırrını sakın herkese, yüzün taşı gibi açma! [1052/09]
8652. Sırrının çıkmasını istemeyen, sırrını söylemez. [1052/21]
8653. Sırtı kara yere girinceye kadar gelmesin diye küstü, derler. [1157/20]
8654. Sırtı kara. [1157/13]
8655. Sırtı kavî. [1157/16]
8656. Sırtı su görmemiş? [1158/04]
8657. Sırtı yere gelmez kedi gibi? [1157/19]
8658. Sırtı yere gemez pehlivandır! derler. [1157/12]
8659. Sırtı yılan sırtı gibi yere gelmez! derler. [1158/05]
8660. Sırtına giyecek gömleği yok, kürek bazarlık eder! derler. [1157/14]
8661. Sırtına güvenir. [1157/17]
8662. Sırtına semer, başına yular takmışlar, derler. [1157/10]
8663. Sırtında yalnız semeri eksik. [1157/09]
8664. Sırtında yumurta köprüsü mü var, andacık dönüyor! derler. [1157/08]
8665. Sırtında yumurta küfesi yok ya andacık dönüyorsun? derler. [1157/07]
8666. Sırtında yükün olmazsa olmasın, sırtta malın olsun derler. [1157/11]
8667. Sırtındaki kürek kendin sanma, asıl sahibinin sırtından soyulduğu tam kırk yıldır! demiş. [1157/15]
8668. Sırtını yağlar, gömleğine dokundurmaz! [1158/01]
8669. Sırtını yere getiremediler! [1157/18]
8670. Sırtlan gibi sırtlandı gitti? [1158/06]
8671. Sıtmaya girmiş hasta gibi inler? [1125/13]
8672. Sıvama altın! [1161/13]
8673. Sıvama çiçek. [1161/14]
8674. Sıyam hâli bu! [1161/15]
8675. Sızdırdığı yağa sıcağı düşmüş, derler. [1158/26]
8676. Sızmaz testi arar. [1158/24]
8677. Sızmış külhan, oğlu? [1158/25]
8678. Sibak, siyaktan öyle anlattı, derler. [1015/16]
8679. Sibaksız, siyaksız sözdür (mâlâyânî kelim) derler. [1015/15]
8680. Sicim gibi yağmur. [1051/11]
8681. Sicim gibi yağmurda sucuk gibi oldu. [1051/12]
8682. Sicim yağmurda kalınca sucuğa benzer, ihtiyar çocuklar arasında kalınca çocuğa benzer, derler. [1051/13]
8683. Siftah senden, bereket Allah'tan derler. [1060/06]
8684. Sigara dumanı gibi göze gider. [1057/02]
8685. Sigara dumanı gibi göze girdi? [1060/25]

8686. Sihir ile dünya umuru dönmez. [1051/21]
8687. Sihirbaz davulu çalıyor derler. [1051/17]
8688. Sihirbaz onmaz. [1051/22]
8689. Sihirbaz, dağlabaz, hilebaz, hokkabaz hep bir babdan gelir derler. [1051/20]
8690. Sihirbaz, hokkabaz hep bir. [1051/18]
8691. Sihirbazdan mürşid-i kâmil olmaz. [1051/16]
8692. Sihirbazlık ile keramet satar derler. [1051/15]
8693. Sihirbazlık ile, keramet saklanmaz. [1051/19]
8694. Sihir-i helâl gibi. [1051/14]
8695. Sikke ve hutbe padişahın iki delilidir. [1057/05]
8696. Sikke, hutbe namımıza olsun, sekenesiyle taşı toprağı sizin olsun demiş. [1057/06]
8697. Sikke-yi belagati felek esire urdular demiş. [1057/07]
8698. Sikke-yi hâlisâ. [1057/11]
8699. Sikke-yi mağşûşe gibi söz. [1057/12]
8700. Sikkeyi mermere kazdı. [1057/09]
8701. Sikkeyi mermere kazdı. [1057/10]
8702. Sikke-yi mevlevî (mevlevî külâhı)! [1057/08]
8703. Sikkezen başka, sikkekeş başka. [1057/04]
8704. Silah arkadaşı. [1058/11]
8705. Silah can bedelidir, demişler. [1058/05]
8706. Silah elde, kılıç belde olmayınca vatan rahat etmez. [1058/13]
8707. Silah insanın canıdır. [1058/10]
8708. Silah nerede ise cephâne de orada bulunmak gerek! demiş. [1058/01]
8709. Silah taşımak, silah kullanmak İslam'da sünnettir. [1058/04]
8710. Silah, cephaneye lazım melzum kabilindendir birbirinden ayrı gayrı bulunmaz derler. [1058/02]
8711. Silah, sünnettir, olmasa minnettir. [1058/03]
8712. Silaha emniyet olmaz. [1058/18]
8713. Silahı iyi kullanan aldanmaz. [1058/17]
8714. Silahı iyi olmayan atıcıların (avcılarının) tüfekleri geri teper. [1058/15]
8715. Silahlı dar, külahlı da var! [1058/16]
8716. Silahsız adam, kadına benzer. [1058/08]
8717. Silahsız cenke gidilmez. [1058/06]
8718. Silahsız cenke, hediyesiz düğüne gidilmez! [1058/07]
8719. Silahsız vatan muhafaza olunmaz. [1058/12]
8720. Silahsız, selamsız. [1058/20]
8721. Silahşör adamdır derler. [1058/09]
8722. Silahtar ağa gibi kurulur, derler. [1058/14]
8723. Silik akçe gibi geçmez -itibarsız- olduk! demiş. [1060/28]

8724. Silk-i cebel askeri şerefli meslektir. [1058/19]
8725. Sillenin acısı feleğin sillesidir. [1058/22]
8726. Silleyi yiyen acısını bilir. [1058/21]
8727. Sim ü zer, her yerde iş görür! [1060/30]
8728. Sima ahlakın ayinesi sema eflakın ayinesi! [1061/05]
8729. Simadır, ahlak insanın ayinesi. [1061/04]
8730. Simasından bellidir arif olanın! [1061/03]
8731. Sim-i hası yine sarraf bilir. [1061/01]
8732. Sim-i zerrîn kıymeti daima sim, zerdir. [1061/02]
8733. Simit yiye yiye, simit gibi olmuş. [1058/27]
8734. Sinâmekî (sina-yı Mekki) yardımıyla imrar-ı hayat ne müşküldür! [1059/02]
8735. Sinan hameye sarılalım demiş. [1061/07]
8736. Sinan lisan, sinan hame. [1061/06]
8737. Sinan Paşa, Sinan Bey (Osmanlı Tarihi'nde) meşhur zatlardır. [1059/03]
8738. Sinan zeban. [1059/04]
8739. Sineğe buyur demeye ne hacet? [1061/18]
8740. Sineğe göre her yer bir? [1061/17]
8741. Sineğe teşrifat istemez! [1061/14]
8742. Sinek düşmekle; haram olmasa da mide bulanır! [1061/21]
8743. Sinek gerçi haram değildir; amma mide bulandırır. [1061/19]
8744. Sinek gibi canı var! [1061/13]
8745. Sinek gibi dünya lezzetine aldanmayan mı var? [1061/22]
8746. Sinek gibi dünya lezzetine doymadı, derler. [1061/23]
8747. Sinek gibi her yere dalar, çıkar! [1061/15]
8748. Sinek için yer çok, devir yok. [1061/16]
8749. Sinek murdar olmasa da mide bulandırır! [1061/20]
8750. Sinem dert ile pare pare oldu derler. [1061/11]
8751. Sinesi yareli analardır. [1061/12]
8752. Sinesini döver divanedir. [1061/10]
8753. Sine-yi sadakati tezyîn olundu derler. [1061/09]
8754. Sinne göre eyle istiğna u naz. [1059/06]
8755. Sinn-i tufûliyet, sinn-i rüşd, ber hevâ ele geçmez. [1059/01]
8756. Sinnine göre değil derler. [1059/05]
8757. Sinsi adamdır, derler. [1061/08]
8758. Sinsi, pinti. [1059/09]
8759. Sipaha doğru söz, timar bî-hâsıldan âlâdır. [1051/07]
8760. Sipahiye meram anlatmak güçtür! [1051/05]
8761. Sipahiye sağ söz timardanından benzer. [1051/09]
8762. Sipahiye sap söz, sağ göz gibi gelir. [1051/08]

8763. Siper arkasından taş atmak merd-i âlem sayılmaz. [1051/04]
8764. Sipihirin yoktur erbâb-ı cefaya hisse-yi cûdundan. [1051/06]
8765. Sipsivri geldi. [1060/02]
8766. Sipsivri gitti, kupkuru geldi? derler. [1060/04]
8767. Sipsivri gülle gibi. [1060/05]
8768. Sipsivri, bomboş el ile düğüne gidilmez a! [1060/03]
8769. Sîretâ hayvan, sûretâ insan? [1060/18]
8770. Sîreti geda ise, sureti sultandır! demiş. [1060/16]
8771. Sîret-i hasene-yi mülûk, afv u sulha [...]. [1060/17]
8772. Sîreti suretine uymayandan, şefaât umma! [1060/19]
8773. Sirke gibi yürek acıtır. [1053/35]
8774. Sirke tulumuna benzer. [1053/38]
8775. Sirkeçiden ne bağı sor, ne bahçeyi. [1053/37]
8776. Sirkesi su kaldırmaz (kabul etmez). [1053/36]
8777. Sirkesini esirgemez. [1053/27]
8778. Sirkesini hesap eden, paçasını yiyemez. [1053/26]
8779. Sirkesinin alameti [...] zarfını gönderelim, demezler, demiş. [1053/34]
8780. Sisli havada duman, düşman izlenmez derler. [1060/23]
8781. Sisli havada düşman izlenmez. [1060/22]
8782. Sisli havada kurt koyuna salar! [1060/24]
8783. Sittin sene yaşasan bu ağız, bu akıl ile âdem olamazsın demiş. [1051/10]
8784. Siyah (kara) sırmayı dergâha götürme! [1060/15]
8785. Siyah turp gibi. [1060/14]
8786. Siyah üzüm gibi güz soyulur. [1060/12]
8787. Siyah üzümün şifası çoktur. [1060/13]
8788. Siyak sebkten söz anlaşılır. Siyak yazıdan, Hüsameddin Rumî anlaşılır, “Ki siyakatın mucidi olmak üze anılır” derler. [1060/11]
8789. Siyak, sibaktan söz anlaşılır. [1060/07]
8790. Siyakat vavı gibi çarpık burun, derler. [1060/09]
8791. Siyakat yazısı gibi. [1060/10]
8792. Siyaksız, sebaksız, sözler selikasız, melikasız, talimsiz terbiyesiz kişilerin, avam, adinin söyledikleri ham halat, belasız işte Söylenen galiz, galat sözleri demektir demişler. [1049/23]
8793. Siyaksız, sibaksız söz söyler, derler. [1060/08]
8794. Siyaset ahlakı ifsad eder, demişler. [1049/17]
8795. Siyaset ehli akıl, arif, kamil, alim, hakim; dûrendiş, ketum, müdebbir ve mubassır ve sabur ve tecrübe dide olmak gerektir demişler! [1059/26]
8796. Siyaset ehli kendi devlet ve milletin her haline vakıf olduğu gibi her devlet ve milletin de tarihi ve siyasi ahvâl-i sabıka ve haliyesi gereği gibi vakıf ve tecrübe dide, muvaffak ve kâr amude olmak gerektir. [1059/27]

- 8797.** Siyaset ehlinde zeka, irfan bulunmak şart olduğu gibi, cesaret-i medeniyesi olmak dahi labiddir demişler. [1059/22]
- 8798.** Siyaset ehlinin dostluğu menfaat-i müteakabile üzerine mübteni bulunmasına binaen nef'i ancak kendi milletinedir. Zira siyaset milletin emanet-i kuvve-yi hayatiyesidir. Su-yi istimâl eden, milletin hayatını feda etmiş sayılır, demişler. [1059/23]
- 8799.** Siyaset erbabı, akıl, fazıl, kamil, fatin, zeki, hekim ve dur endiş müdebbir, müte'ehhil, müte'enni, metin, tabiatlı, sabur ve atik ve tetik ve seriü'l-intikal ve faal olmak ve sırasında cevır ve şeci ve mütekellim bulunmak gerektir demişler. [1049/16]
- 8800.** Siyaset hükûmete mahsustur. [1049/19]
- 8801.** Siyaset kuvveti millettten doğar, milletin kuvveti ilm ve irfan ile paradan (iktisattan) doğar. [1059/17]
- 8802.** Siyaset kuvveti, asker kuvvetine muadil olmak gerektir, zira siyasette askeri kuvvet, ve ilm-i siyasette idari ve maharet ile para kuvveti- servet- âlem-i ilm-i âlem bulunmak şarttır. Onun için kuvve-yi siyasîye, kuvve-yi askerîye zahr ve muavin olur, derler. [1059/10]
- 8803.** Siyaset, hikmet, hükûmet ehline mahâuâ bir ilmdir ki: Beyne 'd-düvel olan münasebetin hüsn-i suretle cereyanını tanzim ve idareye memur-ı mahsus olanlara ait bir vazife-yi mühimmedir! [1049/18]
- 8804.** Siyaset, kiyaset bir babdan gelir, bir babdan çıkar; Lakin siyasette merhamet olmaz! demişler. Binaenaleyh ehl-i siyaset, sahib-i akıl veya feraset olmak erbâb-ı ilm ve irfandır fevkalade fazâil ü kemalât-ı ilmiye ve terbiye-yi siyasîye veya malik ve mücerreb ve müdrik ve faal bulunmak gerek. [1059/07]
- 8805.** Siyaset, kiyaset bir babdandır! Siyaset ehli, kiyaset ehli demektir! demişler; zira siyaset ehli adalet, kiyaset ehli fetanet göstermekle kesb-i temyiz ve şeref eyler! demişler. [1049/24]
- 8806.** Siyaset, siyaset-i şerîdir. [1059/08]
- 8807.** Siyasetin sininden haberi yok iken, kendini siyasi addeder derler! [1060/01]
- 8808.** Siyasetsiz hükûmet olmaz. [1049/20]
- 8809.** Siyasette devlet, millet için bir temel, bir emel olmak labüddür. [1059/14]
- 8810.** Siyasette dostluk, ivazsız (karşılıksız) olmaz, demişler. [1059/24]
- 8811.** Siyasette iki kuvvet şarttır; Biri kılıç, biri kalem'dir demişler. [1059/15]
- 8812.** Siyasette ivazsız dostluk, ya zaafa ya hamakate haml olunur, derler. [1059/25]
- 8813.** Siyasette kekelik (hilekârlık) Ruslara, lekelik (paşalık) İngilizlere vergidir derler. [1059/20]
- 8814.** Siyasette kuvve-yi maddîye, kuvve-yi manevîye ile hem yüz hem astar gibi bulunmak labüddür, demişler. [1059/16]
- 8815.** Siyasette mağlup olanlar, meyus olmalı değil, hata ve gafletinden ders-i intibah almalıdır! demişler. [1059/29]
- 8816.** Siyasette mal, mülk bad-ı hevâ alınır, fakat miskal ile satılır, demişler. [1059/18]
- 8817.** Siyasette merhamet olmaz, adalet olur; çünkü siyaset adaletsiz olmaz, kiyaset, kemal-i akıl ve fetanetsiz olmaz; zira kiyaset, akıl ve fetanete, siyaset adl ve metanettir. [1049/25]
- 8818.** Siyasette mürüvvet eden aldanır, demişler. [1059/11]
- 8819.** Siyasette mürüvvet olmasa da, hak ve adalet şarttır! demişler. [1059/21]

8820. Siyasette mürüvvet olmaz demişler. [1049/21]
8821. Siyasette mürüvvet olmaz, zira siyaset hata ve gafletin cezasıdır, demişler. [1059/13]
8822. Siyasette mürüvvet olunca, cezasını sahib-i mürüvvet çekermiş, derler. [1059/12]
8823. Siyasette riyaset, kuvvet ile maharete bağlıdır! demişler. [1059/28]
8824. Siz bilirsiniz dedikten sonra değirmen damında kavga olmaz. [1054/08]
8825. Siz bilmeyince ben size be söyleyeyim, demiş. [1054/10]
8826. Siz biz kul olsanız, biz size kol kanat oluruz derler. [1054/09]
8827. Siz bize, biz bize? [1054/17]
8828. Siz bize, biz size kol, kanat olalım demiş. [1054/13]
8829. Siz gelmiş gelmezseniz, ben yalnız giderim! demiş. [1055/02]
8830. Siz size, biz bize. [1054/18]
8831. Siz terakki bulasız, biz de tedennî neyler? [1054/05]
8832. Siz zevk-i cam-ı sadâda olun, biz cevri ü cefâda olalım! [1054/34]
8833. Siz zevk-i safada olun; biz zaburun acı suyunu içerek, cefada olalım? Öyle mi demiş. [1054/33]
8834. Size al ver, bize alma? [1054/03]
8835. Size Allah selamet vere! [1054/01]
8836. Size aş olan, bize taş oldu derler. [1054/02]
8837. Size aş yağsın, bize taş mı yağsın! [1054/04]
8838. Size bal, bize pekmez öyle mi? [1054/11]
8839. Size balı, bize belası öyle mi? [1054/12]
8840. Size bol bol, bize dar yol, öyle mi? demiş. [1054/30]
8841. Size bol gelen, bize dar gelir, derler. [1054/29]
8842. Size can gerek; bize canan gerek. [1054/19]
8843. Size can gerekse, bize de can gerek demiş. [1054/21]
8844. Size cennet gerekse, bize de cennet gerek! [1054/20]
8845. Size dar ise, bize bol bol! [1055/04]
8846. Size doğan ay, bize doğmasın mı? [1055/06]
8847. Size doğan ay, elbette bize de doğar! [1055/05]
8848. Size dönün, ben cenge giderim demiş! [1054/31]
8849. Size dünya gerek, bize ahiret demiş. [1055/01]
8850. Size esen yel; bir gün gelip bize de esse gerek! derler. [1054/23]
8851. Size faydası bize zarar mı? [1056/01]
8852. Size fena ise bana iyidir. [1056/02]
8853. Size fes-i ahmer de bize hilal-i ahmer mi? [1056/03]
8854. Size fes-i bala, bize püsküllü bela! [1056/04]
8855. Size gösteririz turnanın konduğu yeri! demiş. [1054/32]
8856. Size han, bize hane gerek. [1054/25]
8857. Size hane gerek, bize hanım! [1054/24]

8858. Size hediye, bize behiye. [1056/11]
8859. Size helal olan, bize haram mı? [1054/22]
8860. Size hilal görünen bize bedr-i tam gelir. [1056/12]
8861. Size hilâl-i ahmer, bize fes-i ahmer. [1056/13]
8862. Size hoş gelen bize nahoş demiş. [1054/27]
8863. Size hoş görünen, bize boş görünür, demiş. [1054/26]
8864. Size kardaş olan bize kardaş değil mi? [1056/05]
8865. Size mübah da, bize haram mı? [1056/06]
8866. Size münasip, bize de münasip derler. [1056/07]
8867. Size nan, bize nemek. [1056/08]
8868. Size sevap olan, bize günah mı? [1054/16]
8869. Size tatlı olan, bize acı mı? [1055/07]
8870. Size tün biter öyle mi?! [1054/15]
8871. Size veren Allah, bize de verir billah! [1056/10]
8872. Size veren, bize de verir! [1056/09]
8873. Size yağ sayılan, bize dağ mı sayılır? [1054/14]
8874. Size yalan bize gerçek. [1055/03]
8875. Size yalan gelen, bize gerçektir! [1056/17]
8876. Size yalan, bize gerçek! [1056/16]
8877. Size yan bakar, bize yaman bakar! [1056/15]
8878. Size yar, bize ağyar! [1056/14]
8879. Sizin canınız can da bizim canımız patlıcan mı? demiş. [1054/07]
8880. Sizin canınız ister de, bizim canımız istemez olur mu? [1054/06]
8881. Sizin eğirmekte (dokumak için hazırlanan şey) olduğunuz heybe kılının hangi kıldan olduğunu (keçi, yahud domuz kılından) biz biliyoruz demiş! [1054/28]
8882. Sizininki hangi merdivenle çıkdıysa, bizimki de o merdivenle çıkmıştır? demiş. [1055/08]
8883. Skender (İskender) seyr isen de sedd-i nutk et piş-i kamilde, Aristo'yu hakikat-i bedeniye nakl-i macera olmaz! [1057/13]
8884. Soba yandı. [1173/33]
8885. Sobasına marsık tıkmışlar, derler. [1167/09]
8886. Sofra başı kavgası çingeneye mahsus. [1065/16]
8887. Sofrası açık cömertlerdendir. [1065/15]
8888. Sofrası meydanda ardır. [1065/14]
8889. Softa sözüdür. [1085/05]
8890. Soğan gibi göze düştü, derler. [1169/26]
8891. Soğan gibi göze girdi, duman gibi burundan çıktı, derler. [1169/28]
8892. Soğan gibi soyuldu, derler. [1169/10]
8893. Soğan soyulmadan kazana konmaz. [1169/27]
8894. Soğanı sırıkta. [1169/13]

8895. Soğanın sonu, sığağın önü, insanı aldatır. [1169/14]
8896. Soğuğa karşı çıplak pehlivanlık olmaz. [1169/25]
8897. Soğuğa karşı durulmaz. [1169/24]
8898. Soğuk adamdır, derler. [1172/25]
8899. Soğuk olsa soğuktur, sıcak olsa sıcaktır derler, diyene karşı fakat ufak bahar havasına kimse ne dediği var, demiş. [1169/15]
8900. Soğuk söz, keder getirir, mülâyim söz keder götürür! [1169/23]
8901. Soğuk söz, soğuk yılan gibidir. [1169/18]
8902. Soğuk söz, soğuk yüz makbul değildir. [1169/19]
8903. Soğuk söz, soğuk yüz, ak kar, gök yüzden tesirlidir, katıdır. [1169/20]
8904. Soğuk söze ağız alıştırmamak gerek! [1169/17]
8905. Soğuk su içsin. [1169/16]
8906. Soğuk suya elin sokmaz, derler. [1169/22]
8907. Soğuk suya elini sokmaz. [1169/12]
8908. Soğuk suya elini sokturmaz, derler. [1172/27]
8909. Soğulcan gibi pistir, derler. [1169/11]
8910. Soğumu beslemeden kesmezler! [1169/21]
8911. Soğumu dolandırıp keser mi! [1163/17]
8912. Soğumu semirdip keser mi! [1163/15]
8913. Sohbet ehliyle olur. [1162/28]
8914. Sohbet zamanları, vuslat zamanları! [1162/27]
8915. Sohbet, muhabbet yerinde gerek. [1162/31]
8916. Sohbet, muhabbetten gelir, muhabbet olmayınca sohbet olmaz! [1162/32]
8917. Sohbet-i mey-i cânânda bulundum, ağyara değil, cana minnet eyledim! [1162/26]
8918. Sohbetine doyulmaz adamdır, derler. [1162/29]
8919. Sokak dostu, yerden bulunmuş yelik başa benzermiş? [1085/10]
8920. Sokak gavgası, it gavgası, hep bir! derler. [1085/09]
8921. Sokak süpürgesi [1085/07]
8922. Sokak süpürgesi. [1170/17]
8923. Sokak şairi, ya kaldırımdan ya yıldırımdan dem vurur, derler. [1085/11]
8924. Sokak var çıkar, sokak var çıkmaz. [1085/06]
8925. Sokakta kalan yetim gibi ettiler? [1085/08]
8926. Sokulgan adam aç kalmaz. [1170/11]
8927. Sokulgan adamdır, derler. [1170/10]
8928. Sokulgandır amma soğulcan gibi. [1170/13]
8929. Sokur (kör sıçan) gibi sokulgandır. [1170/15]
8930. Sol ayağımın abdesti yoktur da onun için namazda kaldırdım, demiş. [1171/34]
8931. Sol ayak, sağ ayaktan küçüktür. [1171/35]
8932. Sol el ile iş görülür amma yemek yenilmez, derler. [1171/30]

8933. Sol el sofraya sığmaz, derler. [1171/21]
8934. Sola koydum dolmadı, sağa koydum almadı, demiş. [1171/32]
8935. Solak adam, sofraya sığmaz. [1171/27]
8936. Solak adam, solpun adam derler. [1171/24]
8937. Solak gibi (eski zamanda postacı) ulaktı gitti, uçtu gitti. [1171/28]
8938. Solak solda, ulak (postacı) yolda yaraşır; sol adam evvelde yaraşır derler. [1171/26]
8939. Solda sıfır gibi kaldı, derler. [1171/16]
8940. Solda sıfır gibi ziyadedir, derler. [1171/19]
8941. Solda solak gider, derler. [1171/25]
8942. Soldaki sıfır gibi zaittir. [1171/20]
8943. Soldaki sıfır gibidir, derler. [1171/18]
8944. Solu sağı belli değil, derler. [1171/17]
8945. Soluğu Bağdat'ta aldı. [1171/23]
8946. Soluğu soluğuna geldi. [1171/22]
8947. Soluna davul çalar. [1171/33]
8948. Soluna, sağına bakmadan gitti, derler. [1171/31]
8949. Som altın gibidir, derler. [1172/04]
8950. Som gevherbar gibi. [1172/10]
8951. Som gümüş gibidir, derler. [1172/05]
8952. Som sırma kakım kürke sarınmış gelin gibi gördüm derler. [1172/08]
8953. Som sırma, derler. [1172/06]
8954. Som sırmaya, kara sürmeye batmış sanırsın derler. [1172/07]
8955. Somurandan vermez, hasisdir derler. [1172/12]
8956. Son bilen iyi bilir, son gülen iyi güler! derler. İyi gülen payını son alır. Son gelen ya arpasını ya gussasını alır, derler. [1171/11]
8957. Son nefesi görmeyen gözler talihlidir derler. [1171/08]
8958. Son nefesi tüketti, derler. [1171/06]
8959. Son nefeste Allah adın de müdam. [1171/09]
8960. Son nefeste iman gerek. [1171/05]
8961. Son pişmanlık akçe etmez. [1170/29]
8962. Son pişmanlık ele girmez. [1170/32]
8963. Son pişmanlık ıssı etmez, gussası ta ölünce gitmez, demişler. [1170/28]
8964. Son pişmanlık, fayda vermez. [1170/26]
8965. Son söz sahih söz. [1171/13]
8966. Son söz, [...] [1170/12]
8967. Son söz, son pazarlık. [1170/27]
8968. Son sözün ne ise onu söyle, demiş. [1171/04]
8969. Son sözünü söylesin, homurdanıp durmasın demiş. [1171/12]
8970. Sona kalan ata bir torba yem var, derler. [1171/15]

8971. Sona kalan dona kalır. [1170/35]
8972. Sona kalan dona kalır. [1171/14]
8973. Sona kalan, dona kalır; öne giden öne kalır. [1170/33]
8974. Sona kalana zırnık da yok, demiş. [1171/10]
8975. Sonra gelen, sonraya kalan kısmetinde ne olursa ona razı olur derler. Sonraya kalan kısmetine razı olan değildir! [1170/16]
8976. Sonra gelen. [1162/53]
8977. Sonra görürsün tozunu demiş. [1163/18]
8978. Sonra kalana solak da yok, derler. [1170/30]
8979. Sonra pişman olacağın işi işleme! demişler. [1163/04]
8980. Sonra pişmanlık ıssı etmez demiş. [1162/49]
8981. Sonradan akı gelir etrâkın. [1162/48]
8982. Sonradan beylik, hep cumbulluk demiş. [1170/18]
8983. Sonradan çıkan solak balı gibi. [1163/03]
8984. Sonradan gelen akıl, akıldır amma; faide etmez! [1163/12]
8985. Sonradan gelen akıl, sofraya sonradan gelen misafir gibidir! derler. [1163/06]
8986. Sonradan gelen devlet devlettir, derler. [1170/22]
8987. Sonradan gelen kapıyı kapar. [1163/13]
8988. Sonradan gelene soğan da yok! [1163/11]
8989. Sonradan gelmiş devlet devlettir. [1163/07]
8990. Sonradan göen, türlendi türedi bay gibi bir gün bir türlü giyer, öbür gün başka türlü yer ve giyer derler. [1162/45]
8991. Sonradan görme kibarlıkta başa beladır demişler. [1162/43]
8992. Sonradan görme ne oldum bulası derler. [1162/50]
8993. Sonradan görme! [1162/46]
8994. Sonradan görmüş başı dönmüş, derler. [1162/33]
8995. Sonradan görmüş, başı dönmüş! [1170/19]
8996. Sonradan görmüş, şaşakalmış! [1163/09]
8997. Sonradan görmüş, yol bulmuş, başı dönmüş! derler. [1163/08]
8998. Sonradan üftâdegâna rehnümün efzûn olur. [1162/47]
8999. Sonraki pişman, başa düşman! [1162/52]
9000. Sonraki pişmanlık fayda vermez, sonraki pişmanlık başa düşmanlık! [1163/05]
9001. Sonraya kalan bela arabasıyla gelsin? demiş. [1163/01]
9002. Sonraya kalan iş soğuğa kalır, sonraya kalan iş boğuya kalır. Sonraya kalan kişi, ya ona -olmaktan- kalır ya dona. [1163/02]
9003. Sonraya kalan kısmına razı olandır. [1170/14]
9004. Sonraya salma fakirin karın, ne bilirsin ki ne olur yarın. [1162/51]
9005. Sonu gelmeyecek emelin ardına düşme, derler. [1171/03]
9006. Sonu gelmeyen lağarın (kizb, ihmale hamli caizdir!) demişler. [1171/07]
9007. Sonu gelmeyen uzun emel, ya hevesi tüketir ya nefsi! demişler. [1171/02]

9008. Sonu hayrola! derler. [1170/20]
9009. Sonu yoktur, derler. [1170/21]
9010. Sonuna bak! [1170/23]
9011. Sonuna bakmak gerek. [1170/25]
9012. Sonuna kalan mum gibi dona kalır. [1170/31]
9013. Sonuna kalan somurdana kalır. [1170/36]
9014. Sonundadır bereketi. [1170/24]
9015. Sonunu getiremedi. [1170/34]
9016. Sopa delisi. [1167/12]
9017. Sopa salan mahallesinde çene sallayıp yumuştur, derler. [1167/14]
9018. Sopacılar. [1167/13]
9019. Sora sora Bağdat bile bulunur. [1167/28]
9020. Sora sora Kâbe'yi bulursun ey Arabî ama yolun Türkistan'dır demiş. [1167/29]
9021. Soran bilenden bilen görenden arif gerek. [1169/03]
9022. Soran, bilenden öğrenir! [1169/08]
9023. Soranlara selam götür. [1168/13]
9024. Sorarlarsa ben bilmem. [1167/26]
9025. Sorarlarsa nemîdânem. [1167/23]
9026. Sorma gir. [1168/04]
9027. Sorma hâlini berbat, hiç sorma! [1168/02]
9028. Sorma kişinin aslın endamından sorma kişinin neslin terbiyesiyle erkanından bellidir! demişler. [1169/01]
9029. Sorma kişinin aslın erkânından bellidir! [1169/04]
9030. Sorma kişinin aslın erkânından bellidir. [1168/15]
9031. Sorma kişinin aslını izzetinden bellidir, ağzı eğri gözü şaşı ensesinden bellidir. [1169/02]
9032. Sormadan alma, sormadan girme! [1169/05]
9033. Sormadan bilmem der? [1168/10]
9034. Sormadan cevap verilmez. [1168/16]
9035. Sormadan girilmez, görmeden alınmaz! [1167/27]
9036. Sorsalar mağdur-ı gaddar kendin gösterir. [1168/05]
9037. Sorulan söze göre cevap verilir. [1168/21]
9038. Sorulmayan şeye cevap verme! [1168/07]
9039. Soy (kök-damar-cins, dip, ırk, neseb) soyuna çeker! Huy, huyuna çeker, yabancı (azma insan ve hayvan) her şeyi enine boyuna çeker derler. [1172/35]
9040. Soy adam aklına soyuna uyar ocağına hizmet eder! Soysuz adam huyuna uyar, şeytana, nefesine hizmet eder demişler; zira soysuzda saygı gailisi olmaz. [1173/07]
9041. Soy adam oturuşundan duruşundan bellidir; soy hayvan da duruşundan, yürüyüşünden bellidir derler. [1172/23]
9042. Soy adamın huyu iyi olur derler. [1172/22]

9043. Soy ararsa, huy arar, kan bozulursa, huy cins de bozulur. Soysuz huysuzlardan haber gelmez; zira melezi koyun, bilmez suyun demişlerdir. [1172/13]
9044. Soy at sahibini sıkırmaz, derler. [1172/20]
9045. Soy at, sahibi tanır, derler. [1172/19]
9046. Soy at, sahibini tepmez. [1172/14]
9047. Soy at, soy adam ister, soy adam kafilende önde yaraşır, soy at soy it, soy yiğitte yaraşır derler. [1172/15]
9048. Soy at, soy adam yürüyüşünden bellidir. [1172/33]
9049. Soy at, soy it kavî adam, soy yadım gibi daima aranır! derler. [1172/21]
9050. Soy azmayınca, huy azmaz! demişler. [1174/13]
9051. Soy azmayınca, insan azmaz, insan azmayınca huy azmaz demişlerdir ki faide-yi külliye'dir. [1172/24]
9052. Soy Bağdat'tan değil ya! derler. [1173/25]
9053. Soy bozuldu, huy bozuldu, huy bozuldu, ahlak ve fazâil-i insân da bozuldu! demektir. [1174/27]
9054. Soy bozulmayınca, huy bozulmaz! derler. [1172/34]
9055. Soy bozulmayınca, huy bozulmaz, derler. [1174/11]
9056. Soy bozulunca, huy da bozulur derler. [1174/28]
9057. Soy -cins-i insân- soyunu bulur, tapışır candan ciğerden tanışır. [1173/48]
9058. Soy çekti değil ya! derler. [1173/27]
9059. Soy delisi altmışından sonra duruğur, derler. [1173/19]
9060. Soy delisi, derler. [1173/17]
9061. Soy hırsını almayınca su bulanmayınca duruğmaz, derler. [1173/20]
9062. Soy insan (adam) su içerken belli olur derler. [1174/23]
9063. Soy insan esnemesinden, soy at kişnemesinden belli olur derler. [1174/26]
9064. Soy insan, tebar halli olur, soy hayvan, soyuna çeker, teberli, timarlı olur demişlerdir. [1172/17]
9065. Soy kişi (hilkate) abadan olur, soysuz kişi de (hilkate) nadan olur demişler! [1171/36]
9066. Soy kişi azad ise, neslini tabiatını bozar, soysuz kişiler de onun daima mizacını kazar! demişler. [1172/01]
9067. Soy kişi kendi cinsini görüp hor bakmaz derler. [1173/02]
9068. Soy kişi kendi soyuna istihza etmez, derler. [1173/01]
9069. Soy kişi sayalı-saylığı- olur, buğday önü mayalı olur derler. [1166/10]
9070. Soy kişi selvi ağacı gibi, hem soy kovar hem boy kovar! Soy kişi, huysuz olmaz! Soy boy kovar, soysuz kişi, huylu olmaz, soy huy kovar derler. [1173/28]
9071. Soy kişi sürçek [er türlü sürünme tabiatı] olmaz, soysuz işi gerçek [sahih] olmaz derler. [1172/03]
9072. Soy kişi, salgır-saf temiz akan su gibi- olur, soysuz kişi, talihsiz [alaca] olur, demişler. [1172/09]
9073. Soy kişi, sayalı (saygılı) olur, buğday unu mayalı -özlü- olur derler. [1173/03]

- 9074.** Soy kişi, saygılı olur, her şeyde kaygılı olur, adı ya az doğandır, yadı ay doğandır! derler. [1172/53]
- 9075.** Soy kişi, suratından bellidir, soysuz da suratından bellidir derler. [1172/40]
- 9076.** Soy kişiler ekseriyetle hazım-ı meşak ve sabırlı ve sükunetle, mert ve ağır tabiatlı tahammülbar olur, soysuz kişiler de çoğusu dar kalpli cebin tabiatlı, haris, tamahkâr hasat olur, ekser işleri de füccar olur demişler [1171/39]
- 9077.** Soy kişinin (hilkaten) kalbi geniş olur, tahammül bar olur, soysuz kişi (hilkaten) kalbi dar olur, daima işi ah zar olur demişlerdir. [1171/38]
- 9078.** Soy köpek dişleri dökülse saldırır. [1173/31]
- 9079.** Soy köpek duruşundan bellidir, soy at yürüyüşünden bellidir! [1172/29]
- 9080.** Soy köpek sahibi ısırılmaz, soy kişi soyunu kim görüp hor bakmaz, derler. [1173/15]
- 9081.** Soy köpek sahibi tanır, soy kişi soyunu tanır! derler. [1173/21]
- 9082.** Soy köpek sahibini ısırılmaz. [1172/28]
- 9083.** Soy köpek sahibini tanır ısırılmaz, derler. [1173/29]
- 9084.** Soy köpek soyunda (bilinir) tanır, sahibi de. [1172/31]
- 9085.** Soy köpek, sahibine saldırmaz derler. [1172/039]
- 9086.** Soy soğan gibi, huyu sarımsak, derler. [1174/09]
- 9087.** Soy sormak, soy aramak eski âdettir, derler. [1173/16]
- 9088.** Soy sorulur, huy görülür, derler; soy sorulur, huy sorulmaz, derler. [1172/38]
- 9089.** Soy soya çeker, huy huya çeker. [1174/03]
- 9090.** Soy supak sahibini ısırılmaz, soy su kabağı suya batmaz, demişler. [1173/30]
- 9091.** Soy, özdür, huy sözdür, soyu safî olanın huyu sözü de safî, şafîdir onun demişler. [1174/06]
- 9092.** Soy, sof (sop) soruşmadan soyuna sopuna karışmak olmaz derler. [1174/25]
- 9093.** Soy, soyu belli, değil derler. [1172/41]
- 9094.** Soy, soyuna çeker, huy sayına çeker. [1172/52]
- 9095.** Soy, soyunu kovar, soysuz huyunu kovar! [1172/36]
- 9096.** Soy, soyunu tanır, huy huyunu tanır derler. [1173/46]
- 9097.** Soya (at arısıdır gidişil başlı olur) gibi sokar, buna yolkı hayvanlar musallağ bir nev kanbur sinek, gibi binerler derler. [1172/16]
- 9098.** Soygun görmüş, baskından çıkmışa döndü. [1173/38]
- 9099.** Soygun vermiş abdala döndü. [1173/40]
- 9100.** Soyguncu düğün kollar, hasetçi karagöz! [1173/36]
- 9101.** Soyguncu, baskıncı birbirini bastırır, derler. [1173/37]
- 9102.** Soygundan çıkmışa döndü, derler. [1173/39]
- 9103.** Soylu ocak kovar, soysuz bacak kovar derler. [1173/06]
- 9104.** Soylu soyundan belli olur, soysuz huyundan belli olur derler. [1173/45]
- 9105.** Soylu soyundan huylu huyundan geçmez derler. [1173/08]
- 9106.** Soylu soyundan, huysuz huysuzluğundan geçmez derler. [1172/32]
- 9107.** Soylu soyunu bostandaki kabak gibi tanır ama, soysuz soyunu supak gibi tanımaz, demişler. [1173/47]

9108. Soylu sözünden, soysuz gözünden belli olur. [1173/09]
9109. Soylu, soy kovar, soysuz adı (dere) kovar derler. [1173/05]
9110. Soylu, soyluya çeker, soysuz boyuna (huyuna) çeker derler. [1174/32]
9111. Soylu, soyunu gizlemez, soysuz, soyunu özlemez derler. [1174/33]
9112. Soyluya -asil kişiye- dokunup geç, soysuz -huysuz-dan kendini sakınıp geç, hem okunup! “La” geç demişler. [1173/04]
9113. Soysuz adam ata binse at üstünde kendi kahraman-ı zaman zannederek babasına selam vermez, derler. [1174/21]
9114. Soysuz huysuzdur, saygı olmaz, soylu talihsizdir (hilesiz)dir kaygı olmaz (bilmez) demişler. [1172/30]
9115. Soysuz ile yoldaş olma, huysuz ile arkadaş olma, derler. [1173/11]
9116. Soysuz ile yoldaş olsan ya aç kalırsın ya susuz! derler. [1173/13]
9117. Soysuz insan soyunu tanımaz! derler. [1173/14]
9118. Soysuz insan, soyulmuş soğana benzer; adeta insanın gözüne düşer. Bazısı da yani soysuz insanın huysuz hayvan gibidir; huysuz hayvan insanın gözünden düşer! demişler. [1171/01]
9119. Soysuz kişi münafıktır, derler. [1174/15]
9120. Soysuz kişi soğan gibi, soy kişi doğan gibi! derler. [1174/01]
9121. Soysuz kişi, huysuz kişi hep bir derler. Soy supak sahibini tanır, soysuz supak ne sahibini tanır ne soyunu soylar. [1167/10]
9122. Soysuz kişi, kendi soyunu kem görüp hor bakan, kendini soyundan başka görendir demişler. [1174/31]
9123. Soysuz kişi, saygısız olur demişler. [1174/02]
9124. Soysuz kişiler [ekseriyetle] haris, tamahkar, hassad olur, hep işleri fitne fesat olur demişler. [1172/11]
9125. Soysuz oyun bozar -cemiyet ve meclis-bozar!, huysuz, huyun bozar derler. [1172/42]
9126. Soysuz soğan gibidir; soysuz, saygısız olur, en akıllısı, kaygısız, taygısız olur! derler. [1174/10]
9127. Soysuz supak soyunu sahibini tanımaz, derler. [1167/11]
9128. Soysuz supak (köpek) gibidir derler, demiştir. [1174/07]
9129. Soysuz yabani soğan gibidir, faidesi kazana grimez derler. [1172/46]
9130. Soysuz, huysuz insanlarda, saygı, hürmet, muhabbet olmaz, hayat-ı insaniye ve fazilet, hizmet istek olmaz. [1174/22]
9131. Soysuz, huysuz olur! derler. Soysuz soyulmuş soğana benzer. Göze düşer, kokusu gitmez! Gözden çıkar ağlatır! Suyulmuş soğan gibi göze düşer gözden çıkar demişler. [1173/10]
9132. Soysuz, huysuz olur, en iyi sandığın saygısız olur demişlerdir. [1174/04]
9133. Soysuz, huysuzdur, huysuz, saygısızdır! demişler. [Soysuz, duygusuz olur, duygusuz kaygısız olur.] [1172/44]
9134. Soysuz, huysuzları yaman da olsa zaman terbiye eder, demişler. [1173/12]
9135. Soysuz, huyuna bakmak gerek derler. [1174/08]
9136. Soysuz, saygısız olur; soylu talihsiz- hilesiz- olur demişler. [1172/26]

9137. Soysuz, saygısız, deli, kaygısız, olur derler. [1172/47]
9138. Soysuz, selameti yalancılıkta arar; soylu kişi selameti doğruculukta arar! derler. [1172/50]
9139. Soysuz, soyulmuş soğana benzer, her yerde kokar! derler. [1172/48]
9140. Soysuz, soyunu tanımaz derler ki melez koyun, bilmez soyun, dedikleri gibi. [1174/30]
9141. Soysuz, suya işer, kuyuya pisler. [1172/51]
9142. Soysuzda saygı olmaz, soyluda kaygı olmaz derler. [1172/02]
9143. Soysuzun saygısı olmaz; adı sanı ya sarmısaktır ya soğandır, derler. [1172/49]
9144. Soysuzun sözünden, huysuzun gözünden belli olur derler. [1174/29]
9145. Soytarı herif! [1173/34]
9146. Soytarılık ile geçinir. [1173/35]
9147. Soyu Bağdatlı, nesli Basralı değil ya? [1173/26]
9148. Soyu başka, huyu başka adam değildir, derler. [1174/16]
9149. Soyu bozuk, huyu bozuk, huyu bozuk, kanı bozuk, kanı bozuk, canı, cinsi bozuk demektir! [1174/34]
9150. Soyu -cinsi- azmayınca, huy -tabiat- azmaz derler. [1171/37]
9151. Soyu soppu safî adam. [1166/28]
9152. Soyu soydan al, köpeği mandıradan. [1174/19]
9153. Soyu soydan al, sütü mandıradan. [1174/12]
9154. Soyu, kökü söndü derler. [1174/05]
9155. Soyulan atı top derler. [1172/18]
9156. Soyulmuş sarık gibi derler dişle soyulmuş hıyar gibi. [1173/43]
9157. Soyulmuş soğana döndü. [1165/23]
9158. Soyulmuş soğana döndü. [1173/42]
9159. Soyuna çekmeyen adam olmaz! derler. [1174/20]
9160. Soyunu -cinsini- gizleyen inkâr eden, çingenedir! derler. [1172/37]
9161. Soyunu saklayan (gizleyen) çingenedir! derler. [1173/22]
9162. Soyunu sorsan soğan gibi, huyunu sorsan sıçan gibi? derler. [1172/43]
9163. Soyunu tanımayan çingenedir derler. Supak -köpek- soyunu tanımaz! Soyunu inkâr eden melezdır ya da çingenedir. [1173/23]
9164. Soyunu tanımayan kişi adam mıdır? derler. [1173/24]
9165. Soyunu tanımayan, supaktır -köpektir- demişler! [1173/32]
9166. Soyunu, huyunu anlamadan her bi iş halline söz söyleme demiş [1174/24]
9167. Soyup soğana çevirdi. [1173/41]
9168. Söğüt ağacından meyve ummaya benzer derler. [1067/05]
9169. Söğüt de, şimşir de meyve olmaz. [1067/04]
9170. Söğüt gibi sağlam saçak. [1067/01]
9171. Söğüt gibi sudan hazzeder. [1067/02]
9172. Söğütten meyve umulmaz! [1067/03]

9173. Söküğünü diktirmezken eller terzilik etmeye çalışır. [1085/13]
9174. Sökük ettiler. [1085/12]
9175. Söme -züğürt- herif? [1085/15]
9176. Sömülmüş sömük. [1085/16]
9177. Sömürdü bile. [1086/01]
9178. Söndürmek kolay amma yakmak uyandırmak güç, yıkmak kolay amma yapmak güç! [1086/012]
9179. Söndürmek kolay yakmak uyandırmak güç! [1086/11]
9180. Sönen çerağı, yakan yakar! [1086/09]
9181. Söneni, yanani Allah görür! [1086/10]
9182. Sönmez çerağ, hüdanın yaktığı çerağdır, sönen çerağ, kulun diktiği çerağdır! demişler. [1086/03]
9183. Sönmüş baba çerağını baba ocağını yakan evlat, baba ocağına sahip ve baş çerağ olur. Baba ocağını yikan evlat, baba ocağına çerağ değil kara taş olur demişler. [1086/06]
9184. Sönmüş baba çerağını yaktı, demiş. [1086/05]
9185. Sönmüş çerağı yakanın himmeti meşkur olsun derler. [1086/04]
9186. Sönmüşü yak, yanani söndürme, revâ-yı hak ise sönmüşü yakma, yanani söndür muhtaç ve müstehak ise. [1086/07]
9187. Söyle ah zavallı, nedir bu hâlin? [1086/016]
9188. Söyle ama bilgi söyler! [1088/13]
9189. Söylediği lakırdı bir incir çekirdeği doldurmaz. [1087/26]
9190. Söylediği söz kan kurutur, karın burudur! [1087/15]
9191. Söylediği sözü tesahub etmemek alçaklığın bir nevidir. [1087/07]
9192. Söylediği sözün dirhemini yayan köpek kudurur! [1087/14]
9193. Söylediği yalan dünyaya sığmaz? [1088/19]
9194. Söylediğin sözle kendin amel ol ki amel etsinler. [1088/07]
9195. Söyleme sırrı yer alır, derdi başına afatlı sel alır derler. [1087/11]
9196. Söylemeden anlamadan evet deme. [1087/20]
9197. Söylemeden evvel düşünmeli, işe başlamadan evvel, taşınıp düşünmelidir. [1087/19]
9198. Söylemeden söz uzar! [1087/21]
9199. Söylemediğim sözden asla pişman olmadım! [1088/08]
9200. Söylemek kolay, yapmak güç; yani açması kolay pişirmesi güç demişler. [1086/08]
9201. Söylemek kolay, yapmak zordur, derler. [1088/14]
9202. Söylemekten -faidesiz sözü- söylememek yeğdir, demişler. [1087/06]
9203. Söylemez (tanmaz) melâike-yi sükûtu gibi? [1087/18]
9204. Söylenecek söz var, söylenmeyecek söz de var! Ağza, hatra gelen her söz söylenmez! [1088/10]
9205. Söylenegelen, söylene gider, derler. [1086/026]
9206. Söylenen söz kantara gelmez. [1087/31]

- 9207.**Söylenen söz yanan ateşe benzer! [1087/30]
- 9208.**Söylenen söz yerde kalmaz, yerin kulağı vardır; edilen ah yerde kalmaz göğün gözü, kulağıyla kuşağı vardır! derler. [1087/33]
- 9209.**Söylenen söz, kulağa girip, kalp duvarına aksiyle hak nakş olunmaz! O söz levh-i hatırdadır durmaz! Yani söylenen söze, kalp kulağı sağır olunca, o söz kalp kulağına girmez, girse bile hatırdadır durmaz, demişler. [1086/14]
- 9210.**Söylenen söz, sebepsiz söylenmez, sebepsiz söylenmeyen söz, cevapsız kalmaz' derler.[1086/015]
- 9211.**Söylenen söz, ya hakikî vecdi olur, ya da hezel ve mizah ve kizb-i duruğ olur, yahut da bir sır-ı mektum ve vedia olur! demişler. [1086/19]
- 9212.**Söylenen sözü dinlemek edepten ustandır, sözden hisse almak izandan irfandandır, söz dinlememek hisse almamak, hem cehaletten, inattan ve hem bedhuyluk ve galiz hamakattandır ki tabiat iğva-yı sultanlıktandır demişler! [1088/05]
- 9213.**Söylenen sözü, iyi olsun, kötü olsun, dikkatle dinlemek icap ederse, söylenen söze göre cevap vermek gerektir demişler. [1086/21]
- 9214.**Söylenen sözü, kulağın, aklınla dinle, akıl ve akide gele, fikr-i musib, tecrübenle söyle! demiş. [1086/13]
- 9215.**Söylenmedik söz olmaz. [1087/32]
- 9216.**Söylenmeyen sözü, söyledi demek, isnattır. İsnat; iftianın, bühtanın bir nevidir, bu ise suy-ı ahlak sahibi olanlardan zuhur eden kötü huya denir. [1087/05]
- 9217.**Söylesek bir dert, söylemesek iki dert derler. [1087/08]
- 9218.**Söylesem iplik gibi söz uzanır, söylemesem hasta gibi gönlüm bulanır derler. [1087/10]
- 9219.**Söylesem söz uzanır, söylemesem dert artar, derler. [1087/09]
- 9220.**Söyleşip dilleştiler demiş. [1088/03]
- 9221.**Söyleşip, tanışıp konuşmak usul-i muaşeret-i beşerdir derler. [1088/02]
- 9222.**Söyleşmeden anlaşılmaz! [1088/01]
- 9223.**Söylet dertliyi, hekim isen dâna-yı dil, söylet dertliyi /kötüyü/ hakim-i adil el isen! demişler. [1087/12]
- 9224.**Söylet dile dinlet kulağa! [1087/16]
- 9225.**Söylet gaibi, dinlet hâlini! [1087/17]
- 9226.**Söylet irfana, dinlet irfanı; söyletme yamanı, dinleme yalanı. [1087/13]
- 9227.**Söyletme deliyi, güldürme ahmakı! [1087/23]
- 9228.**Söyletme fitneyi, şeytana yâr olursun, söyletme fesadı dünyaya bar olursun! [1087/25]
- 9229.**Söyletme kötüyü, açtırma kutuyu! derler. [1088/15]
- 9230.**Söyletme kötüyü, heyin edersin, dinletme fitneyi cin edersin! derler. [1087/24]
- 9231.**Söyletme münafıkı günaha girersin! [1087/22]
- 9232.**Söyletme yalancıyı, yılan edersin- edersin-? Söyletme fitneyi şeytan edersin! derler. [1088/18]
- 9233.**Söyletme yamanı, Hind'den, Yemen'den, yaman yılan getirir, darlatma -dokunma-sihirbaz fitneye, ya Hind'den zehr-i helâhil getirir! Ya Firavun ya Nemrut mezarından sihr-i mühlik ve merdud toprak getirir, yedirir! derler. [1088/17]

9234. Söyletme yamanı, Yemen taşı gibi kızarırsın? derler. [1088/16]
9235. Söyleye söyleye dilim damağım kurudu? [1087/27]
9236. Söyleye söyleye dilimde tüy bitti! derler. [1088/21]
9237. Söyleye söyleye dilimde tüy bitti. [1087/28]
9238. Söyleye söyleye, [...]da pamuk bırakmadılar. [1088/20]
9239. Söyleyeceği varsa işiteceği de var. [1087/29]
9240. Söyleyecek sözü, her gece olsun; evvela düşün, sonra söyle! demişler. [1087/01]
9241. Söyleyen bir düşünür, ya hiç düşünmez, fakat, dinleyen bir değil üç düşünür derler. [1086/17]
9242. Söyleyen dili, söyleten dil durdurur, derler. [1087/04]
9243. Söyleyen söyler, ne söylerse kendini söyler. [1087/03]
9244. Söyleyen söyler, söyleten -dinleyen- iştir! derler. [1086/28]
9245. Söyleyen, sebepsiz söylemez! Söylenen, sebepsiz söylenmez derler. [1086/18]
9246. Söyleyenden korkma, söylemeyenden kork! [1086/24]
9247. Söyleyenden, dinleyen arif gerek! demişler. [1086/20]
9248. Söyleyenden, dinleyen arif gerek! demişler. [1088/06]
9249. Söyleyene bakma söyleyete bak. [1086/27]
9250. Söyleyene bakma, söyletene bak! derler. [1086/22]
9251. Söyleyeni ayneye de bak, söyleteni gör demişler. [1087/02]
9252. Söyleyenin sözü izinle kesilir! demişler. [1086/23]
9253. Söyleyenin sözü kesmek, akan suyu kesmekten fenadır, derler. [1086/25]
9254. Söylyenişe- söyleyişe- göre fetva verilir! demişler. [1088/09]
9255. Söz (konuşmak) yolu kısaltır, saz sözü kısaltır derler. [1084/23]
9256. Söz açık olursa, şüpheyi davet etmez. [1074/05]
9257. Söz açık, göz açık gerek! Söz akıl fikir evinden çıkar, göz aklın, fikrin penceresidir, kalp -vicdan- bunu bilmek gerektir! Anan baban olmasa, bilgi yoluna gitmek gerektir. Evinden çıkar! Onun için söz açık, göz açık gerek demişler. Atalar sözü, ulu -uluğ- sözü, bilene, tutana, bilir bilmek- sözü! Bilmeyene, tutmayana, davul tozu kabilindendir, demişler. [1074/03]
9258. Söz açtı, herkesin neşesi kaçtı! demiş. [1074/09]
9259. Söz ağızdan çıkar, can da ağızdan çıkar! Can geri dönmediği gibi sahih, sağlam söz söyleyenlerin sözleri dahi geri dönmez, yani verilen söz geriye dönmez demişler. [1074/16]
9260. Söz ağızdan çıkar, kulağa girer, ondan kalbe intikal eder! Kalp hazinesinde yerini bulur, yerleşir kalır, kalp hazinesinde mahfuz bir maye-i maneviye olur demişler. [1079/01]
9261. Söz ağızdan çıkar, kulağa girer, yine yerini bulur. [1074/17]
9262. Söz akıllının sözüdür! derler. [1080/16]
9263. Söz alır, söz satar. [1074/28]
9264. Söz almak ister, derler ki kurnazlık demektir. [1074/26]

9265. Söz altında kalmak, yük- değirmen taşı- altında kalmakla beraberdir! derler. [1074/10]
9266. Söz anlamaza söz anlatıncaya kadar ak ile karayı seçtim, derler. [1074/21]
9267. Söz anlamaza, söz de bir saz da bir! [1074/20]
9268. Söz arıdır, derler. [1074/11]
9269. Söz atadan gerek bize -terbiye- anadan gerek! [1074/01]
9270. Söz atar. [1073/26]
9271. Söz atmak taş atmaktan katıdır. [1073/27]
9272. Söz atsan at, söze söz katma! [1073/28]
9273. Söz ayağa düştü. [1074/22]
9274. Söz ayağa düşünce baştan ses çıkar! [1074/25]
9275. Söz ayağa düşünce meram anlatmak güçtür. [1075/18]
9276. Söz ayağa düşünce, baştan faide umma, başta akıl kalmaz, derler. [1074/23]
9277. Söz ayağa düşünce, iş baştan aşar! [1074/24]
9278. Söz ayağa düşünce, meram anlatılmaz olur demişler. [1075/20]
9279. Söz ayağa düşünce, saz başa çıkar. [1074/29]
9280. Söz baş deri gibidir, ne tarafa çeksen o tarafa uzanır. [1084/15]
9281. Söz başı anlaşılmadan, söz anlaşılmaz. [1075/22]
9282. Söz başı, göz taşı gibidir. [1075/21]
9283. Söz başı, meselenin başıdır ki sonu da meselenin hitam-ı tasviridir ki netice-yi meramıdır, demişler. [1075/40]
9284. Söz başını unutma, yanılırsın; yol başını unutma, araşırsın! demişler. [1074/27]
9285. Söz bazen yalan olmaz, yanlış olur demişler. [1084/03]
9286. Söz bilenin, su içenin. [1076/04]
9287. Söz bilmez ki söz bulsun. [1075/35]
9288. Söz bir esrar-ı ilahîdir, ki insan bitmeyince bitmez, demişler. [1075/24]
9289. Söz bir, Allah bir diyenden şüphe etme, derler. [1075/27]
9290. Söz bir, Allah bir, dedikten sonra sözden dönmezler, adettir. [1075/29]
9291. Söz bir, Allah bir, peygamber hak, böyle sözle iş yapana kim ne der hak. [1075/28]
9292. Söz bir, Allah bir, söz kim karar-ı avam. [1075/26]
9293. Söz bir, yâr da bir gerek. [1075/25]
9294. Söz birliği ettiler, derler. [1075/44]
9295. Söz birliği, can dirliği, derler. [1075/45]
9296. Söz birliği, el birliği, çok iş görür. [1075/46]
9297. Söz biterse, ömür de biter mahsal-i kelam. [1075/39]
9298. Söz bitti, derler. [1075/37]
9299. Söz bitti, ömür de bitti. [1075/38]
9300. Söz bizden sağlam gerek. [1078/38]
9301. Söz budur âlemde söz dinle; az söyle, öz söyle, çok dinle, demişler. [1076/06]
9302. Söz bulamacıdır (karışık söz), derler. [1076/02]

9303. Söz bulmak için mizaca ufak, söz bulmaya olmamış muvaffak. [1075/36]
9304. Söz büyüğün su küçüğün, derler. [1076/01]
9305. Söz büyüğün, su küçüğün; yol bilenindir, demişler. [1076/03]
9306. Söz can evinden çıkar, can evine girer. [1076/24]
9307. Söz canlı gerek, yüz, kanlı gerek, demişler. [1076/23]
9308. Söz cevheri hem az hem öz olanıdır. [1076/25]
9309. Söz cevherinin kıymetini bilen bilir. [1076/22]
9310. Söz cevherinin kıymetini bilen can bahasına alır, derler. [1076/26]
9311. Söz çıkan yerden can çıkar, can çıkan yerden iman çıkar. [1076/28]
9312. Söz çıkan yerden can da çıkar, söz doğru gerek. [1076/27]
9313. Söz darb-ı mesel ile ölçülür -temsîl tatbîk olunur- bez endaze ile! [1079/22]
9314. Söz darb-ı mesel ile zînet bulur. [1079/21]
9315. Söz de zuhûrata tabidir. [1080/03]
9316. Söz definesidir amma söylemez, derler. [1077/16]
9317. Söz dellalı. [1076/35]
9318. Söz derya gibidir, tükenmez. [1077/14]
9319. Söz dilin altında, göz alnın altında! [1088/11]
9320. Söz dinlemek iyi huydur. [1077/04]
9321. Söz dinlemeyen gözden çıkar. [1077/08]
9322. Söz dinlemeyen öğrenür, ne yapayım diye dövünür . [1077/06]
9323. Söz dinlemeyen sürünür, aybı her gün görünür. [1077/07]
9324. Söz dinlemeyene karşı tatlı ağzın tadını kaçırma, derler. [1077/03]
9325. Söz dinlemeyenin harcı -hakkı- güne gider, derler. [1077/09]
9326. Söz dinleyen uğunmaz (pişman olmaz). [1077/05]
9327. Söz dinleyenin, göz gözleyenin, iz izleyenin. [1077/10]
9328. Söz düzer, göz süzer kurnazdır, derler. [1076/34]
9329. Söz düzer. [1076/33]
9330. Söz ebesi, söz babası. [1074/32]
9331. Söz ebesi. [1074/31]
9332. Söz ebesidir, derler. [1081/01]
9333. Söz ehlidir, derler. [1075/07]
9334. Söz erbabı (talâkatlı belagatlı söz söyleyen). [1074/39]
9335. Söz eri, er başı vurulur. [1074/35]
9336. Söz eridir, er oğlu erdir, derler. [1074/36]
9337. Söz etmek iyi değildir. [1074/33]
9338. Söz etmek, göz etmekten beterdir. [1074/34]
9339. Söz gariptir, bir söz söylenirse, söz ariftir, yerinde söylenirse derler. [1080/24]
9340. Söz gelimi söz sırası, sözün yolu, yordamı sayılır derler. [1084/28]
9341. Söz gelimi, (gelişi) öyle. [1082/26]

- 9342.** Söz gelişi, sözü açar; söz uykuyu açar, derler. [1081/03]
- 9343.** Söz hırsızı (hafiyelik), derler. [1074/15]
- 9344.** Söz hulkumdan çıkar, can da hulkumdan çıkar. [1076/30]
- 9345.** Söz içinde söz gizlenir. [1074/30]
- 9346.** Söz ikiye -kişiyi- geçince üç olur, üçü saklamak güç olur, demişler. [1075/12]
- 9347.** Söz ile pehlivanlık olmaz, kuvvetli pazı ile olur, derler. [1075/16]
- 9348.** Söz insanın kalbinden çıkar, kalp ise mühr-i Hüdadır. İnsanların kalbi alamet-i tuğralı, doğan [...] [1083/01]
- 9349.** Söz insanın tuğralı cevabıdır, demişler. [1083/03]
- 9350.** Söz kabul etmez, bildiğinden kalmaz adamın nedamet çekse gerektir. [1081/20]
- 9351.** Söz kabul etmez, nekestir. [1081/19]
- 9352.** Söz kadrini arttıran, öz kadrini arttırır, derler. [1081/26]
- 9353.** Söz kadrini bilmek, okuyan, tecrübe görendir; bez kadrini (kıymetini) bilmek bezi dokuyan, tecrübe edendir, demişler. [1081/27]
- 9354.** Söz kadrini sözlerden anlayan bilir; göz kadrini gözden mahrum olan bilir, derler. [1081/29]
- 9355.** Söz kadrini, sözden anlayan bilir; bez kadrini, bezden anlayan bilir, demişler. [1081/28]
- 9356.** Söz kalbin aynasıdır, derler. [1081/14]
- 9357.** Söz kalbin tercümanı, göz kalbin aynasıdır, demişler. [1081/18]
- 9358.** Söz kalbin tercümanıdır, demişler. [1081/13]
- 9359.** Söz kalıptan değil, kalpten çıkar, derler. [1080/35]
- 9360.** Söz kalpten doğar, ağızdan çıkar. [1081/15]
- 9361.** Söz kendinin olsun da nîk ü bed ne olursa olsun? derler. [1078/23]
- 9362.** Söz kesem, su kesem. [1082/18]
- 9363.** Söz kesildi, saat başı mı oldu acaba? derler. [1082/24]
- 9364.** Söz kesildi, yüz (bez) kesildi artık dönmek olmaz, derler. [1082/20]
- 9365.** Söz kesmek, yüz kesmek gibidir. [1082/23]
- 9366.** Söz kısa gerek, ehline göre; bez uzun gerek enine -ehline- göre, demişler. [1081/30]
- 9367.** Söz kısa, bez uzun gerek. [1083/07]
- 9368.** Söz kısa, kalp doğru gerek, derler. [1081/25]
- 9369.** Söz kıssalı, hisseli olmak gerek. [1081/33]
- 9370.** Söz kıtlığında asamalar budayım kabilindendir, derler. [1081/07]
- 9371.** Söz kıtlığında asmalar budayım kabilinden söz söyledi, derler. [1084/21]
- 9372.** Söz kıtlığında odunlar yarayım, ocaklar süpüreyim kabilinden. [1081/08]
- 9373.** Söz kulağa girmez oldu, derler. [1081/16]
- 9374.** Söz kulağa girmez oldu, göz gözü görmez oldu, derler. [1081/17]
- 9375.** Söz kulaktan girer, ağızdan çıkar yine kulağa girer, derler. [1081/12]
- 9376.** Söz kulaktan girer, derler. [1081/11]
- 9377.** Söz kusursuz olmaz, derler. [1081/09]

9378. Söz makbul olur, hak ve hakikat ise, söz merdud olur, bi-asl ve esas ise! demişler. [1084/05]
9379. Söz muhtasar gerek. [1083/08]
9380. Söz nakit gibidir bilene göre sözün yazısı da var, doğrusu da vardır, söz, bilmeyene göre, bir kuru nakittir, ağızdan çıkar kulağa girmez yel alır gider, sakattır derler. [1084/30]
9381. Söz odur âleme sende kala bir darb-ı mesel. [1075/05]
9382. Söz odur ki bilene söz senettir! [1073/23]
9383. Söz odur, dil esen, baş esen. [1075/04]
9384. Söz olmayaydı, cihan da olmaz idi, demiş. [1075/10]
9385. Söz olsun dedim, derler. [1075/09]
9386. Söz ölçü ile, iz de ölçü iledir, demişler. [1083/06]
9387. Söz pazara çıktıktan sonra ağzını kapamışsın ne fayda. [1075/31]
9388. Söz pazarında gezen avaredir, derler. [1075/32]
9389. Söz pazarında kadir kıymet biliriz, demiş. [1075/33]
9390. Söz pazarında, söz alıp söz satar. [1075/34]
9391. Söz sahibinindir. [1078/42]
9392. Söz sakala bağlı değil, kalbe bağlıdır! demişler. [1079/07]
9393. Söz saz etti, bizi de eğlence yerine koydular demek, derler. [1077/25]
9394. Söz senettir bilene! [1078/09]
9395. Söz senettir, bilene, tutana; söz, sinektir bilmeyene, tutmayana! demişler. Zira sözün senet olması, kalp hazinesinden çıkan, senedin namus bedeli olmasındandır! [1079/02]
9396. Söz sıra iledir, para ile değil! derler. [1079/09]
9397. Söz sırasında gerek, iş vaktinde gerek! derler. [1079/08]
9398. Söz sırasında gerek, naz niyazda sırasında gerek! demişler. [1078/36]
9399. Söz sırasında gümüş sayılırsa sükut da altın yerine geçer derler. [1083/010]
9400. Söz sırasında söylenirse, para gibi geçer; söz, sırasız söylenirse, fare gibi kaçır gider, derler. [1079/11]
9401. Söz sırasında söylenmek gerek! derler. [1079/10]
9402. Söz sırasıyla, mal parasıyla derler. [1078/34]
9403. Söz söyle bilip de söyle, söz dinle bilip -anlayıp- dinle demişler. [1083/05]
9404. Söz söylemek gümüş ise sırasında sükut etmek altındır, demişler. [1081/04]
9405. Söz söylemek kolay amma dinletmek güç! [1078/26]
9406. Söz söylemek kolay amma, iş görmek güç. [1078/15]
9407. Söz söylemek para ile değil, sıra iledir, derler. [1077/35]
9408. Söz söylemekle iş bitmez, işlemekle biter, derler. [1081/02]
9409. Söz söylemekte hayır yoktur, meğer hak ve hakikat ile zikrullah ola, sükut etmekte hayır yoktur, meğer akıbeti endişe ile fikrullah ola demişler [1078/08]
9410. Söz söylemekte, evvela bir tasavvur, saniyen bir tasvir vardır. Tasvir, tasavvurun aynı olmak, kavaid-i mantukiyedendir. [1081/05]

9411. Söz söylemeli amma düşünüp söylemeli. [1078/18]
9412. Söz söylenir, kulak dinler, dil söyler, kulak dinler. [1074/19]
9413. Söz söyleniren söz katılmaz; katılsa da sebep aranır! [1078/19]
9414. Söz söyleyen var, dinleyen yok; dinleyen var, anlayan yok; akıl var, fikir yok, fikir var, zikir, şükür yok! derler. [1088/04]
9415. Söz söyleyenin değil, dinleyen ile, anlayanındır, göz gösterenin değil, gösterilen ile görenindir, demişler. [1082/16]
9416. Söz söyleyenin değil, dinleyenindir, derler. [1078/05]
9417. Söz söze, biz bize uygun gerek derler. [1078/07]
9418. Söz sözü açar, kahve uykuyu açar. [1077/40]
9419. Söz sözü açar, söz günü açar, derler. [1077/27]
9420. Söz sözü açar, söz uyku açar. [1082/14]
9421. Söz sözü kovar, takip eder. [1078/06]
9422. Söz sultandır! [1078/14]
9423. Söz tamam oldu ise, ağzını kapa. [1076/09]
9424. Söz tamam oldu. [1076/10]
9425. Söz tamam olunca sükût ederler. [1076/08]
9426. Söz taş, duvara söylenemez, insana söylenir. [1079/34]
9427. Söz tatlı, yüz hicaplı (utangaç) gerek derler ki ekser hâlde kadınlar hakkındadır. [1079/32]
9428. Söz tekerlemesi şiir sayılmaz. [1076/14]
9429. Söz temsil olunur, istihza olunmaz, istihza olunursa, bari inzâ‘ olur ki vakar ve haşyet meselesini tevlit eder, demek olur. [1076/13]
9430. Söz temsili öyledir, derler. [1076/11]
9431. Söz torbaya girmez, derler amma söz her şeye girer, sözüne göredir. [1079/28]
9432. Söz var düşündürür, söz var kaşındırır; söz var insanı yerinden kaldırır; söz var, insanı yerinde utandırır; söz var oyalandırır, söz var sulandırır demişler. [1080/32]
9433. Söz var sevindirir, söz var duvara- sübendirir-dayandırır- derler. [1080/18]
9434. Söz var süruru, söz var gururu, davet eder; söz var, yaralı gönle merhem, hem telli sürur olur, söz var, yara üstüne yara açar, onulmaz dert ve bela olur, ölümü davet eyler, ecele sebep olur! demişler. [1080/02]
9435. Söz var taş, demire geçer; insana geçmez, söz var, hem insana, hem hayvana geçer! derler. [1080/10]
9436. Söz var taşı, başı eritir, taş, baş var, sözü çevirtir. [1080/11]
9437. Söz var uyku getirir, söz var uyku kaçırır derler. [1079/33]
9438. Söz var, ak yüzü kara eder; söz var kara yüzü ak eder; söz var, yüz kızartır, söz var, yüz ağartır; söz var ağlatır, söz var güldürür derler. [1080/22]
9439. Söz var, altın adın bakır eder, söz var ayağın altını içinden çıkılmaz, çukur çakır, ve çamur eder! demişler. [1080/08]
9440. Söz var, altın, elmas gibi, söz var kâle, dile alınmaz gibi derler. [1080/06]
9441. Söz var, bal gibi, söz var, zehr-âlûd zenbûr-ı asl gibi, söz var, ağlatır, hem düşündürür, söz var güldürür, hem kaşındırır! derler. [1080/01]

9442. Söz var, başına altın taç, üstüne eskimez libas- kaftan- olur, söz var, başına büyük bela, üstüne, kaldırılmaz taş olur, demişler. [1080/13]
9443. Söz var, dağı, bağ eder; söz var, bağı dağ eder! derler. [1080/21]
9444. Söz var, dostu düşman eder; söz var, düşmanı dost eder; söz var, söyleyeni dinleyeni hoşluğuyla hoşnut eder; söz var, söyleyeni, dinleyeni, nedametlerden pişman eder! demişler. [1080/23]
9445. Söz var, düşündürür, söz var, kaşındırır; söz var, acındırır, söz var kaçırır, kaçındırır, söz var taşındırır, biliştirir. [1084/36]
9446. Söz var, insanı sayalandırır! Söz var, sıralandırır! Söz var, kızdırır, terletir! Hem hırslandırır! Söz var, buz gibi dondurur. Titretir hem paslandırır! Söz var kişiyi mum gibi eder, deliyi veli eder. Hem uslandırır. Ancak sözü söz ehlinde, ilim bilen dilinden ağzından çıkmak gerek demişler. [1084/35]
9447. Söz var, kalplere daima neşatıyla sürür, gözlere sürme-yi Kâbe olur, söz var, kalpleri yakâr, yıkar, zahm ve elemiyle gözleri kanlı yaşla kör eder, demişler. [1080/15]
9448. Söz var, kalpten çıkmaz yaradır, kulağa elmas gibi küpe olur, söz var ne kalbe ve ne kulağa girer, belki arkana pek ağır küpe olur demişler. [1080/12]
9449. Söz var, kızdırır, hamam gibi terletir; söz var, üşütür, sıtma gibi titretir, derler. [1080/37]
9450. Söz var, kumaş gibi, söz var, talaş gibi söz var masal, söz var [...], söz var fasıl [...] ve hem [...] -tarih- demişler. [1080/25]
9451. Söz var, taşındırır, eşindirir, söz var sevindirir, güldürür, gülüşdürür, söz var, acı tatlı ağlatır, yürekleri dağıtır, hem öfkeliendirir ila ahirihi. [1084/37]
9452. Söz ve namını kimse unutamayacak. [1077/24]
9453. Söz veren, sözünü geri almaz! Er, hem mert ise aş veren, kaşığın sapıyla göz çıkarmaz! Cömert, hem mert ise demişler. [1083/20]
9454. Söz verildi, denildikten sonra, aya yere yabancı giremez derler. [1083/19]
9455. Söz vermek, namus senedi vermek demektir ki geri alınmaz derler. [1083/22]
9456. Söz vermek, yüz vermekten zordur! [1083/21]
9457. Söz yalancındır şimdi! demiş. [1084/22]
9458. Söz yerinde gerek! [1084/16]
9459. Söz yerinde, saz yerinde yaraşır! [1084/18]
9460. Söz yerinde, taş yerinde ağır! derler. [1083/32]
9461. Söz yerini bulsun, derler. [1084/20]
9462. Söz yerini bulur, derler. [1084/19]
9463. Söz zahire de söylenir, batına da. [1080/05]
9464. Söz, ağızdan çıkar kişiye sözün sahibi olmak gerektir! derler. [1084/01]
9465. Söz, atalar sözü, bez analar bezi -terbiyesi- eskimez söz, eskimez bez, -terbiye-dir! Bilmek gerek demişlerdir ki nasihat, vasiyet babadan, terbiye terki anadan verilir! [1074/02]
9466. Söz, atalar sözüdür, atalar kitabıdır. [1073/25]
9467. Söz, bileği -manalı- gerek, dil giyeği -parlak- gerek, derler. [1081/06]
9468. Söz, bir delikten çıkar, bin deliğe girer. [1075/47]

9469. Söz, çığ (yaş) deriye benzer, ne tarafa çekersen o tarafa uzanır, derler. [1076/29]
9470. Söz, dünyayı dolaşır, dünyayı- dünyadaki insanları- döndürür, derler. [1083/16]
9471. Söz, ikiye geçince yedi mahalleye şayi olur, derler. [1075/14]
9472. Söz, ilim bilenin, terbiye görenindir! [1083/34]
9473. Söz, kalbin mayasıdır, derler. [1081/10]
9474. Söz, kalpten çıkar, yine kulak vasıtasıyla kalbe girer demişler. [1080/36]
9475. Söz, ok gibidir ağızdan çıktıktan sonra geri alınmaz. [1073/29]
9476. Söz, sakaldan çıkmaz, ağızdan -kalpten- çıkar! Baştaki kalp, dimağını uğrak yoludur, oradan gelir! demişler. [1079/06]
9477. Söz, saz yerinde yaraşır. [1077/38]
9478. Söz, saz, usul, kaidesiyle gerek, aş, iş de, usul, faidesiyle gerek! demişler. [1083/37]
9479. Söz, senettir, namustur, kalp ve kalbin kesilmesi müşkül [...] demişler. [1084/02]
9480. Söz, sıra ile, yüz (bez) para iledir, derler. [1079/12]
9481. Söz, sıra, münasebetini gözetir, göz, fırsat ile hasretini gözetir! derler. [1080/04]
9482. Söz, sırasında, terbiye, tekdîr, yerinde gerek! demişler. [1079/15]
9483. Söz, sırasıyla, akçe tuğrasıyla geçer! derler. Deliler için söze sıra yoktur! [1078/29]
9484. Söz, söyleyenin değil, dinleyenindir. [1078/20]
9485. Söz, söyleyenin değil, dinleyip, anlayıp sözü tutanıdır, derler. [1077/01]
9486. Söz, sözden azar, adam arkadaşından azar, derler. [1077/28]
9487. Söz, sözden çıkar; söz dinlemeyen gözden çıkar. [1077/34]
9488. Söz, sözden çıkar; tavuk yumurtadan, demiş. [1077/31]
9489. Söz, sözden doğar; insan anadan. [1077/33]
9490. Söz, sözden doğar; söz ağızdan çıkar. [1077/32]
9491. Söz, sözü açar, kahve uykuyu açar. [1079/23]
9492. Söz, sözü açar, söz uykuyu açar, derler. [1074/06]
9493. Söz, sözü açar; kavga yüzü, gözü açar. [1077/41]
9494. Söz, sözü açar; söz uykuyu açar. [1077/39]
9495. Söz, sözü çeker derler. [1082/12]
9496. Söz, sözü çeker; göz, gözü çeker; gözü, gözlü çeker; kavun, karpuzu çeker; elma, armutu çeker; elmas, zümrütü çeker; haris, hasis hepsini kendi çeker. [1077/29]
9497. Söz, sözü çeker; yüz gözü çeker, derler. [1077/42]
9498. Söz, sözü keser; göz, gözü çeker derler. [1078/04]
9499. Söz, sözü tercüme eder, insan insana söz ile tercümanlık eder, derler. [1082/03]
9500. Söz, sözü, göz gözü çeker, iyi iyiyi, kötü kötüyü çeker! derler. [1079/24]
9501. Söz, sözün anahtarıdır. [1077/30]
9502. Söz, su, nevbetledir. [1079/13]
9503. Söz, sükût, zamanına, mekanına göredir demişler! Kâh olur, söz sükûta, kâh olur, sükut söze tekaddüm eder. [1082/37]
9504. Söz, sükût; hep yerinde, sırasında yaraşır demişler. [1078/10]

9505. Söz, yalancıya göre bad-ı hevâ, ucuzdur amma gerçekçiye göre kıymetli, pahalıdır. [1084/032]
9506. Söz, yerinde, sırasıda, ve vakit ve zamanında, söylenirse, ne kadar kötü ve ağır dahi olsa, sözün zekatı kabilinden caiz ve musib olur, demişler. [1079/05]
9507. Söz, yolu kısaltır, göz güzeli kısaltır, derler. [1084/24]
9508. Söz. [1073/22]
9509. Söz; bilerek, gülerek, düşünerek, düşündürerek söyleyenin; ilim de bilerek, bildirerek, düşündürerek, söyleyenindir! demişler. [1083/36]
9510. Sözde acele, mucib-i nedamettir. [1080/19]
9511. Sözde bir sebak -talim ve kıssa- bir de -siyak (gelişi) -hisseye- vardır demişler! [1082/31]
9512. Sözde sadat gerek insanda [...] derler. [1083/04]
9513. Sözde sakat, kişi patavat gerek, derler. [1077/11]
9514. Sözde sebat etmek gerek işte ikdam. [1076/19]
9515. Sözde sebat olmazsa, itimat eden de olmaz. [1076/18]
9516. Sözde yalan da olur, gerçek de olur: Fındık ve ceviz -koz-un sağlam ve çürüğü gibi! Ancak bunları bilmek, anlamak, ayırt etmek gerek! demişler. [1084/33]
9517. Sözden caymak, çamurlu bayırdan kaymak kadar beterdir. [1082/05]
9518. Söze bakma, göze bak; göz içindeki bebeğe bak. [1076/37]
9519. Söze geldi, göze geldi. derler. [1082/25]
9520. Söze gelmek, göze gelmekten beterdir! [1082/13]
9521. Söze göre cevap verilir. [1082/10]
9522. Söze göre cevap, amele göre cevap olur, demişler. [1082/11]
9523. Söze göre fetva verilir. [1082/17]
9524. Söze hile çıkar, göze çıkmaz; söz dimağdan göz ruhtan haber verir. [1076/38]
9525. Söze yalan da olur; yanlış olur, doğru da olur! İş ancak marifet böyle karışık sözlerden doğrusunu bulup çıkarmak eğrisinin ayırt edip ayıklamaktır. [1083/35]
9526. Söze yasak olur amma göz deryadır, göze yasak olmaz. Meğerki zemin zaman da vakt müstesna ola! demişler. [1084/38]
9527. Söz-kelam- nakli, ahbarı. Kahrına münkasım bulunursa, her ikisine de iki türlü hâl tevehhüm ve muhtemeldir, kelam nakli olursa, nakilde noksan ve yanlış olmak ihtimali, kelam-ı ihbari dahi bu tevehhümlerle beraber, sıdk ve kizbe delaletleri itibarıyla, husul-i kanaat [...] mukni'anın vücudu şarttır, demişler. [1077/13]
9528. Sözle iş bitmez, iş, işlemekle biter derler. [1082/09]
9529. Sözler kesildi, saat başı mı geldi? derler. [1078/02]
9530. Sözlerin bir kaba koyamadılar demiş. [1083/27]
9531. Sözleşip, gözleşip anlaşmak gerek. [1082/34]
9532. Sözleşmeden anlaşılmaz, gözleşmeden tanışılmaz, tanışılmadan, alışıp karışılmaz demişler. [1082/36]
9533. Sözleşmeden anlaşılmaz. [1082/35]
9534. Sözüleyen, sözlenir, gözleyen, gözlenir, özleyen, özlenir, bezleyen bezlenir. [1084/29]
9535. Sözsüz cihan yaşamaz. [1077/36]

9536. Sözsüz sazsız durana ilişme. [1077/26]
9537. Sözü acele ile mülahazasız söylemekten hazer etmek gerek demişler. [1080/20]
9538. Sözü açık, alnı pak! [1074/08]
9539. Sözü açık, gözü de açık! [1074/07]
9540. Sözü ağız söyler, kulak dinler. [1074/18]
9541. Sözü âlemden dinlemek gerek, sazı bilendem. Sözü aim ve hem akıllıdan dinle! Sazı ehlinden -erbab- dinle! demişler. [1080/17]
9542. Sözü arıtmaktan, kapatmak yeğdir. [1075/02]
9543. Sözü az söyle öz söyle. [1074/12]
9544. Sözü az söyle, çok dinle, çok bil! [1074/13]
9545. Sözü azıtma. [1074/14]
9546. Sözü azıttılar. [1075/01]
9547. Sözü bezi kesilen kız gibi? [1082/19]
9548. Sözü bıraktığın yerden söyle, işi de bıraktığın yerden başla, demişler. [1083/15]
9549. Sözü bilip söylemek, özünü bilip söylemektir, özünü bilmeyen, sözünü bilmez, öz bilen söz eder. [1074/41]
9550. Sözü büyük olsa da, özü küçüktür, derler. [1076/07]
9551. Sözü dellalda gezer. [1076/36]
9552. Sözü dertliye söylet, şiiri aşık söylet demişler. [1083/28]
9553. Sözü- dili- olmayana öğüt- nasihat- neylesin; gözü- gözlük- olmayana fena denilsin? Kulağı sağlak -sağırılık- olmayana söz, saz neylesin? [1080/14]
9554. Sözü dirhemle söyle kibardandır. [1077/18]
9555. Sözü doğru, özü -kendisi- de doğru demektir, derler. [1084/07]
9556. Sözü eğri olanın, özü de eğri olur. [1075/03]
9557. Sözü ehlinden, ilmi bilenden öğrenmek gerek. [1075/08]
9558. Sözü erbabından (edip, natık, fasih sözlü adamdan) dinlemeli. [1074/40]
9559. Sözü fesada vardırmamak gerek; zira fesat, münafıklar kârıdır, demişler. [1080/33]
9560. Sözü fitne fesattan ibarettir, derler. [1080/31]
9561. Sözü fitneye söylet, bezi pintiye kestir? derler. [1080/30]
9562. Sözü gerçek -doğru- söyle, ki hüküm de doğru verilsin, demişler. [1084/10]
9563. Sözü gözü açık adamdır derler. [1074/04]
9564. Sözü gururla söylememek gerek, gurur başa beladır, derler. [1080/26]
9565. Sözü hep değirmen havasıdır derler. [1078/43]
9566. Sözü hep nefs-i mütekellim vahdedir! [1083/23]
9567. Sözü herkesin arzusuna göre söyle, ki her gönülde yer tutasın. [1083/26]
9568. Sözü herkesin hâline göre söylemek gerek, derler. [1083/24]
9569. Sözü hükm eylese de özü uslanmaz adamdır, derler. [1084/11]
9570. Sözü kalp akçe gibi geçmez adamdır. [1081/22]
9571. Sözü kalsa kalsın, tek gözü kalmasın, derler. [1081/35]
9572. Sözü kendinden evvel pazara çıkan boşboğazdır! [1082/15]

9573. Sözü kesmek, suyu kesmekten katıdır derler. [1082/22]
9574. Sözü kısa kes, bezi uzun kes, derler. [1081/31]
9575. Sözü kısa kes, yüzü ayna bezi uzun kes, demişler. [1081/32]
9576. Sözü kirada gezer, derler. [1080/27]
9577. Sözü makbul olan, özü de makbul olsa gerek! demişler. [1084/06]
9578. Sözü nefs-i mütekellim vahdedir hep. [1083/12]
9579. Sözü nerede bıraktın ise oradan başla! [1083/13]
9580. Sözü özü doğru. [1075/17]
9581. Sözü özü riyasızdır, derler. [1077/23]
9582. Sözü özüne uygun adamdır, derler ki özü sözü doğru, sahib-i hüsn-i ahlak ve terbiyeli kişi demektir. [1081/23]
9583. Sözü pazara çıktı dense. [1075/30]
9584. Sözü riyaadır, özü dervişkâr, derler. [1077/21]
9585. Sözü rüzgârdır, özü riyakârdır. [1077/20]
9586. Sözü sakalından öteye geçmez! derler. [1079/14]
9587. Sözü sazı yerinde. [1077/37]
9588. Sözü sendendir derler “ki sözünde sadıktır demek”. [1078/13]
9589. Sözü söyleyen bir, dinleyen bindir, söz sağlam gerek derler. [1082/01]
9590. Sözü söyleyenden, dinleyen arif gerek! demişler. [1082/02]
9591. Sözü söyleyenden, dinleyen arif gerek, demişler. [1077/02]
9592. Sözü söyleyenden, dinleyen arif gerek. [1078/03]
9593. Sözü söz anlamaza kestir, kumaşı pençeye. [1078/17]
9594. Sözü sözüne uymaz. [1078/11]
9595. Sözü taş çatlatır yavuzlardandır derler. [1079/27]
9596. Sözü taştan katıdır. derler. [1079/26]
9597. Sözü tatlı dudağı balıcası, gözü fitne yanağı alıcası gerek, demiş. [1079/30]
9598. Sözü tatlı özü tatlı insanı nereden bulursun, derler. [1079/29]
9599. Sözü tellal –dellal- elinde mezatta gezer, derler. [1084/08]
9600. Sözü üstüne söz koydurmaz yavuzdur. [1078/22]
9601. Sözü yerinde söyle, ki yerinde kalsın, sırasında söyle ki sırasında gezsün, yoluyla söyle ki yolundan geri kalmasın. Sözüne evvela kendini inandır, sonra halkı inandırmaya çalış demişler. [1084/14]
9602. Sözü zalimden dinle, ibret al, âlemden dinle, hikmetle gayret al! demişler. [1080/09]
9603. Sözü zann ile kıyastır, derler. [1080/07]
9604. Sözü, bezi kesilen kız gibi. [1076/05]
9605. Sözü, erbâb-ı âlemden; sazı erbâb-ı rebâbdan dinle! demişler. [1079/03]
9606. Sözü, nazı geçer adamdır. derler. [1083/14]
9607. Sözü, okuyan, anlayan bilir; bezi dokuyan, giyen bilir (tanır), demişlerdir. [1081/24]
9608. Sözü, özü doğru adamdır, derler. [1075/06]
9609. Sözü, özü metanetlidir. [1075/19]

- 9610.**Sözü, özü pek adamdır, derler. [1076/16]
- 9611.**Sözü, sakalından ileri gitmez, derler. [1079/04]
- 9612.**Sözü, sohbeti yerinde adamdır derler. [1078/30]
- 9613.**Sözü, sohbeti yerinde sözünü bilir, tanır adamdır, derler. [1082/33]
- 9614.**Sözü, yüzü (bezi) kesilen kızı bir daha anmazlar. [1082/21]
- 9615.**Sözüm sağlam gerek [1078/40]
- 9616.**Sözümü bilirim der de özünü bilmediğinden haberi olmayan adam mı ararsın, derler. [1075/43]
- 9617.**Sözün bal gibi tatlı olması; ilm-i hikmet katından ve sahib-i ilm irfan ve erbâb-ı fazl ve kemalin hak ve hakikat beyan dehanından çıkmasına delalet eder! demişler! [1079/38]
- 9618.**Sözün başına, sonuna dikkat ister, derler. [1075/41]
- 9619.**Sözün başını anlamadan, söze katılmamak gerek. [1075/23]
- 9620.**Sözün bir yolu, yordamı bir pelesengi var, yeri, sırası, münasebeti, bir de mana ve mefhumu ve hedefi vardır, demişler. [1084/27]
- 9621.**Sözün doğru olsun, ağzın eğri olsa da zararı yok, derler. [1082/08]
- 9622.**Sözün doğrusu sağlam nakd gibi geçer, sözün eğrisi- yalanı- ham karpuz, kalp akçe gibi, sahibinin yüzüne karşı geri reddolunur demişler. [1084/31]
- 9623.**Sözün en makbulü, kolay, manası talay (evvel çok) olanıdır. [1082/29]
- 9624.**Sözün fesadı gitmesi, ya fitnelikten ya hezel ve istihzâdan münbaistir, derler. [1080/34]
- 9625.**Sözün gelişi öyle demiş. [1082/30]
- 9626.**Sözün gerçeği, sözün gelişinden belli olur, sözün yalanı, hem gelişinden hem gidişinden belli olur! derler. [1084/34]
- 9627.**Sözün hayırlısı, hâle muvafık olanıdır. [1076/31]
- 9628.**Sözün hayırlısını söylemeye ağız alıştırmak gerek. [1076/32]
- 9629.**Sözün hep keramet diye geçinenlerde var! [1080/28]
- 9630.**Sözün iyisi, dürüst olanıdır. [1075/11]
- 9631.**Sözün kapısı ağızdır, ağzına pek ol! [1088/12]
- 9632.**Sözün kerametlisi, maslahata muvafık ve musib olanıdır, derler. [1080/29]
- 9633.**Sözün kıssası böyle! demiş. [1083/09]
- 9634.**Sözün kıssası, evet- öğüt, hissesi iyi sükut, demiş. [1081/34]
- 9635.**Sözün kıssası, müfit ve manidar, hissesi de şayan-ı imtisal bir misal olmasıdır, derler. [1081/36]
- 9636.**Sözün kıymetli olmasını dilerse, az söyle öz söyle, zamanında söyle! demişler. [1082/06]
- 9637.**Sözün kıymetlisi doğru olanıdır, demişler. [1082/07]
- 9638.**Sözün kötüsü, insana hem biz -tığ-ı - hem bî-mana boyunda , hulkumda çıkan şiş, ukadan yani düğüm demek olur, demişlerdir. [1081/37]
- 9639.**Sözün makbulü, az hem, öz olanıdır! derler. [1083/11]
- 9640.**Sözün ortasını bul, ötesini düşün. [1075/15]

9641. Sözün ölçüsü olmaz, derler amma, her söz söyleye göre değil. [1082/28]
9642. Sözün ölçüsü, ilm-i mantika muvafıktır demiş. [1082/27]
9643. Sözün pek, özün pek sözüne sahip olan, hem Allah'ın hem kulun katında yanında pektir, demişler. [1083/02]
9644. Sözün pelesenklisi şey ondan sonra evet, he, ey? [1078/27]
9645. Sözün sağlamı, kısa olanıdır, derler. [1078/41]
9646. Sözün sınırı durağı vardır, unutmamak gerek, demişler. [1077/43]
9647. Sözün sıralısı ok gibi; sırasız yok gibi geçer! [1078/31]
9648. Sözün sıralısı, ok gibi geçer, sırasız yok gibi geçer! derler. [Söz sırasıyla, akçe tuğrasıyla!] [Söz sırasında söylenirse, başa da geçer taşa da] [1078/01]
9649. Sözün sultanı, az ve hem öz olanıdır. [1078/16]
9650. Sözün şerefi dua ile artar demişler. [1078/24]
9651. Sözün tatlı –halavetli- olması, zemin ve zamana uygun düşmesindendir derler. [1079/31]
9652. Sözün tatlısı az söylemek, bilip söylemektir derler. [1079/36]
9653. Sözün tatlısı az, öz olanı [...]lısı (ayıplısı) kendiyle beraber çok olanıdır, demişler. [1079/35]
9654. Sözün tekrarı ehemmiyetine göredir, demişler. [1076/12]
9655. Sözün uzun olması bahsin derecesine ve değerine göredir, demişler. [1081/021]
9656. Sözün varacağı yeri evvelce düşünmek gerek. [1083/18]
9657. Sözün varsa tez söyle, süzülme karşımda gelin gibi öyle, demiş. [1083/17]
9658. Sözün yabancı sırasız ve manasız olanıdır demişler. [1084/26]
9659. Sözün yalan çıkması –olması- cemiyet sofrasında kesilmiş karpuzun ham ve hıyarın acı çıkmasına benzer demişlerdir ki: Yalan söz acı söz, ham karpuz, acı hıyar gibi sahibine iade olunur! derler. [1084/04]
9660. Sözün yalanı da olur, gerçeği de olur, onun için, yalanı yalan, gerçeği gerçek bilmek ve takdir eylemek ve yanlışı da düzeltip doğrultmak gerektir demişler. [1084/25]
9661. Sözün yalanı var, gerçeği var, ayırt etmek gerektir. [1083/25]
9662. Sözün zahirine hükm olunur, batınına değil! [1084/09]
9663. Sözün zararı bir yıldan sonra belli olur. [1079/18]
9664. Sözün zararı faidesinden evvel değer. [1079/19]
9665. Sözün zararı sonradan anlaşılır. [1079/17]
9666. Sözün zararı, gözün faidesini örter! [1079/16]
9667. Sözün zararlısı, vaktinden evvel söylenenidir! -Sırr-ı mektumu vaktinden evvel ifşa etmek gafletidir!- demişler. [1079/20]
9668. Sözün, bir sırası, bir durası -tuğrası- var; bir de söz darası vardır. Balın da bir sırası -vakti- bir tadı, kıymeti, bir de kap darası vardır, demişler. [1077/44]
9669. Sözünde duran arı -er- sayılır, sözünden dönen karı! derler. [1079/25]
9670. Sözünde sadık olan, kadrini arttırır. [1078/35]
9671. Sözünde savat, sevap yok, yüzünde meymenet yok?! derler. [1078/39]
9672. Sözünde sebat olmayanın sözüne kulak asmazlar. [1076/21]

9673. Sözünde sebat yok. [1076/20]
9674. Sözünde sîbak -mana- siyak, özünde, patavat, sebat yok! [1082/32]
9675. Sözünde, suat, sıhhat ev düzen ve nefis özünde patavat, sebat terbiye ve edep olmayana itimat olmaz! derler. [1083/31]
9676. Sözünden dönen karıdır. [1077/17]
9677. Sözünden dönenin kaşığı kırılınsın, derler. [1077/22]
9678. Sözünden dönenin yüzü karadır. [1077/19]
9679. Sözünden kaçmaz, çamlılardan taymaz, her söze uymaz adamdır! derler. [1082/04]
9680. Sözünden kotkmayan, öz özünden korkmayan sözü sağlam, kişilidir. Sözünden korkan, sözünden dönen, sözü yalan ve çürük kalpli kişilerdir, derler. [1083/30]
9681. Sözünden taymaz (kaymaz) arkasını koymaz. [1076/15]
9682. Sözüne diyecek yok. [1077/12]
9683. Sözüne mi inanayım, gözüme mi? demiş. [1083/33]
9684. Sözüne pek ol. [1076/17]
9685. Sözüne sadık adamdır, derler. [1078/33]
9686. Sözüne sahip adamdır derler. [1078/32]
9687. Sözüne sahip ol ki herkes sana musahip olsun derler. [1078/28]
9688. Sözüne söz, bezine bez verenlerdendir? [1078/21]
9689. Sözünü bal ile kestim. [1079/37]
9690. Sözünü bilir adamdır, derler. [1075/42]
9691. Sözünü defe koydular. [1077/15]
9692. Sözünü geri alan, erkek sayılmaz. [1084/13]
9693. Sözünü geri alan, özünü de geri almış olur, derler. [1084/12]
9694. Sözünü ortaya atar. [1075/13]
9695. Sözünü, özünü bilen sözünde sebat etmek gerektir! Zira demişlerdir ki söz çıkan yerden can da çıkar! [1073/24]
9696. Sözünü, senedini, hesaba, kitaba uyduranlar yanılmaz! derler. [1084/17]
9697. Sözüünün eri, işinin ehlidir, derler. [1074/38]
9698. Sözüünün eridir. [1074/37]
9699. Sözüünün sahibidir. derler. [1078/37]
9700. Sözüünüzü balla (bal ile) kestim derler. [1078/25]
9701. Sözüyle pek- sahip- ol, öz özüne bek- mert yiğit- ol derler. [1083/29]
9702. Su akar, kum kalır; ben gidersem kim kalır? derler. [1163/30]
9703. Su aktığı mecaya daim akar! [1163/27]
9704. Su aktığı yere akar, soy (cins, iyi adam) yattığı yere bakar! derler. [1163/24]
9705. Su aktığı yere daima akmaz. [1163/32]
9706. Su aktığı yere iner. [1163/31]
9707. Su alçağa akar, soyu yükseğe bakar! derler. [1163/23]
9708. Su alçağa akar, tabiidir, derler. [1163/22]
9709. Su alıp kamaşa koştu, derler. [1163/26]

9710. Su altından saman yürütür kurnazlardandır derler. [1163/44]
9711. Su anası gibi sapsarı? [1163/29]
9712. Su ateşi söndürür, hava dünyayı döndürür. [1163/21]
9713. Su ateşi söndürür. [1163/20]
9714. Su azizdir; her şeyi temizler, suyun temizleyemediğini tövbe temizler. [1164/36]
9715. Su bardağı, suda kırılır. [1164/03]
9716. Su başından bulanır. [1164/08]
9717. Su bulanmayınca durulmaz. [1164/04]
9718. Su bulanmayınca turuğmaz (duruğmaz). [1164/05]
9719. Su bulanmayınca turuğmaz, soy (zâdegân adam) budalanmayınca turuğmaz, derler. [1164/06]
9720. Su bulanmayınca, soy kişi budalanmayınca turukmaz, derler. [1164/07]
9721. Su cümle mevcudat ve mahlukatın esas-ı bais-i hayatıdır. [1163/46]
9722. Su değirmeni, suyuna göre hareket eder. [1164/32]
9723. Su denize de akar, dereye de! [1164/26]
9724. Su dereye akar, soy kendi soyuna akar, derler. [1164/24]
9725. Su dibası. [1164/17]
9726. Su dibinden bulanır, dibinden turuğur; insan da baştan bulanır, baştan turuğur, derler. [1164/21]
9727. Su dilberi. [1164/11]
9728. Su dilberi. [1164/25]
9729. Su dilmaç! [1164/15]
9730. Su düşmanıdır, derler. [1165/29]
9731. Su eğersiz aslan gibidir. [1163/28]
9732. Su geçit vermeyicek dâr-ı cihandan geçti, ecel şerbetini ol nehrin içinden içti, demiş. [1165/17]
9733. Su geçit vermez geçer. [1165/16]
9734. Su gelince vadiye, bî-çeşme olur hasretle gon (kurbağa). [1165/36]
9735. Su gibi akın ettiler. [1165/12]
9736. Su gibi aktı gitti. [1165/06]
9737. Su gibi asan ol, derler. [1165/13]
9738. Su gibi ayandır. [1165/15]
9739. Su gibi aziz ol derler. [1165/04]
9740. Su gibi aziz ol, bal gibi leziz! [1165/011]
9741. Su gibi azizi, bal gibi leziz ol, derler. [1165/02]
9742. Su gibi döndürmüş. [1165/09]
9743. Su gibi ezber okur. [1165/07]
9744. Su gibi hayat ol, derler. [1165/14]
9745. Su gibi sabırlı ol. [1165/05]
9746. Su gibi safî kalpli olmak gerek. [1165/08]

9747. Su gider, kum kalır, el gider soy kalır. [1165/25]
9748. Su gider, kum kalır. [1165/24]
9749. Su gördüyse, abdesti bozuldu? derler. [1166/23]
9750. Su görmeden soyunma. [1165/30]
9751. Su görse susar, at görse aksar. [1165/34]
9752. Su her şeyi temizler amma, yalnız yüz karasını temizlemez! derler. [1166/24]
9753. Su içerken yılan, köprü geçerken düşman bile dokunmaz derler. [1163/43]
9754. Su içerken, yılan bile dokunmaz! derler. [1163/33]
9755. Su içince tabaktan zarar gelmez, demişler. [1163/35]
9756. Su içinde kabak, saman tabak kırılmaz, derler. [1163/37]
9757. Su içinde vurulan değnekten zarar gelmez, demişler. [1163/36]
9758. Su kabağı gibi, suya salsan batmaz. [1166/26]
9759. Su kayadan kum alır, yel kayadan ne alır? [1165/03]
9760. Su küçüğün, nur (sadr) büyüğün demişler. [1165/18]
9761. Su küçüğün, söz büyüğün! [1165/19]
9762. Su küçüğün, sus büyüğün, derler. [1165/20]
9763. Su küçüğün, yol büyüğün değil eyleyenindir. [1165/21]
9764. Su latiftir, her şeyi temizler. [1166/34]
9765. Su melikesi. [1166/09]
9766. Su paktır, her şeyi paklar. [1167/06]
9767. Su para ile alınır amma soy para ile alınmaz. [1164/09]
9768. Su perisi gibi. [1164/10]
9769. Su sabinin, söz kibarın kârıdır. [1164/31]
9770. Su temiz, soy temiz gerek demişler. [1163/45]
9771. Su testisi su yolunda kırılır, derler. [1164/20]
9772. Su testisi su yolunda kırılır. [1163/47]
9773. Su testisi su yolunda kırılır. [1165/10]
9774. Su testisi, su yolunda kırılır, derler. [1173/18]
9775. Su turuğur, soysuz turuğmaz. [1164/35]
9776. Su uyur, (hak ve adalet düşmanı) düşman uyumaz; düşman uyur, pişman -intikam gören- uyumaz! demişler. [1163/42]
9777. Su uyur, düşman uyumaz. [1163/38]
9778. Su uyur, düşman uyumaz; göz uyur, kalp uyumaz! [1163/41]
9779. Su uyur, düşman uyumaz; kişi uyur can, kan uyumaz. [1165/01]
9780. Su uyur, düşman uyur, hasta-yı hicrân uyumaz. [1163/40]
9781. Su uyur, hasılı düşman uyumaz. [1163/39]
9782. Su, bâis-i hayattır, ateş memattır. [1164/02]
9783. Su, hayattır; toprak, kan hayat -mehd-dir. [1164/12]
9784. Su. [1166/01]

9785. Sual cevap olur amma, her suale cevap olmaz! [1070/10]
9786. Sual içinde sual azap içinde azap. [1063/07]
9787. Sual içinde sual olur. [1063/03]
9788. Sual olunmayan şeyden bahsetmezler. [1063/01]
9789. Sual olunmayan şeyden cevap verilmez. [1070/13]
9790. Sual olunmayan şeye cevap vermek (zaruret hissetmediği hâlde) hamakâte delalet eder. [1070/14]
9791. Sual, cevap oldılar desene. [1070/09]
9792. Sual, sualde fark var! Söz, sözde fark olduğu gibi. [1070/06]
9793. Suale göre cevap verilir âdettir. [1063/02]
9794. Suale göre cevap verilir, cevap sual değil! [1070/12]
9795. Suale göre cevap verilir. [1063/09]
9796. Suale göre cevap verilir. [1070/11]
9797. Suali ahir zaman suali. [1063/04]
9798. Suali ahiret suali! [1070/08]
9799. Suali anlamadan cevap vermemek gerektir. Zira hacalet mucip olur demişler. [1063/08]
9800. Sual-i mukaddere cevap verilebilir. [1070/15]
9801. Sualsiz cevap, cevapsız sual, koyunsuz çoban, çobansız koyun! Kabilindendir derler. [1070/07]
9802. Subh-ı kazib gibi o anda yandı söndü, derler. [1162/25]
9803. Subh-ı sadık gibi, sadıktır, derler. [1162/24]
9804. Subh-ı sadık gibi. [1162/23]
9805. Sucuğu çıkmış, derler. [1167/16]
9806. Sucuğu çıktı. [1064/01]
9807. Sucuk gibi oldu derler. [1064/02]
9808. Sucuk gibi. [1167/15]
9809. Sucuk kesildi. [1167/17]
9810. Suç affolunmaz değildir, meğerki suç inkâr oluna! derler. [1167/20]
9811. Suç ölen mi öldüren mi? derler. [1167/18]
9812. Suç şahım öldüren değil, ölendedir! demiş. [1167/19]
9813. Suçlu çocuk oturduğundan bellidir! [1167/25]
9814. Suçlu kedi gibi oturur? derler. [1167/24]
9815. Suçum ne ise beyan et, derler. [1167/22]
9816. Suçunu inkâr eden affolunmaz. [1167/21]
9817. Suda peri görmüş, dalmak ister; çaresini bulsa almak ister, derler. [1164/23]
9818. Suda pişmiş peynir (papara). [1164/16]
9819. Suda saman batmaz, suyu yalnız batmaz. [1166/21]
9820. Sudan cevap. [1164/14]
9821. Sudan çıksa (balık gibi) yaşamaz. [1164/22]

9822. Sudan geçmez katır gibi başı dik, derler. [1164/13]
9823. Sufi bulamaz giymeye dîbâ-yı murassa'. [1169/32]
9824. Sufi dirhem ve dinar vereni pek sever, belki kendi vermeyi sevmez derler. [1170/01]
9825. Sufi isen çek hırkanı başına! [1170/09]
9826. Sufi ol ama, soğan gibi olma! derler. [1170/06]
9827. Sufi safayı sever, sahib-i dirhem olsa cefaya katlanmaz, zügürt kalsa! derler. [1170/02]
9828. Sufi savanı gibi oldu, demiş. [1169/36]
9829. Sufi soğan yer mi billah billah, safi yalan söyler mi billah billah billah. [1169/31]
9830. Sufi su gibi safi gerek, sufilik yerinde gerek, sadakat da yerinde değerinde gerek! Sufiden sadakat umulur, riya olmasa. [1170/04]
9831. Sufi yer gibidir her şeyi kaldırır derler. [1170/07]
9832. Sufi, mufi! [1170/05]
9833. Sufi, safi, safi sufi! [1169/29]
9834. Sufi, soğan yer mi, yalan söyler mi? [1169/30]
9835. Sufidir soğan yemez, bulsa kabuğunu koymaz. [1169/33]
9836. Sufilik iyidir ama riya katılmasa, safilik iyidir ama yalan olmasa! [1170/03]
9837. Sufilik satar! [1169/35]
9838. Sufi-meşreb adamdır derler. [1169/37]
9839. Sufinin hak hak dediği riya ile ise eğer kurbağanın hulusla vak vak demesi yeğdir. [1170/08]
9840. Sufisi, suffası hep beraber. [1169/34]
9841. Sufle güruhu ile yâr yoldaş olma! derler. [1057/03]
9842. Suhte (softa)nın yatağını kapıdan dışarı atmışlar, beni zımnenn istiklaldir -istikbaldır- bu demiş. [1070/30]
9843. Suhte softa idi. [1070/29]
9844. Suhtedan molla olur. [1072/02]
9845. Su-i terbiye, soy köpeği azdırır! demişler. [1070/21]
9846. Sular karardı, karanlık çöktü. [1165/37]
9847. Sular karardığı vakit. [1165/35]
9848. Sulehâ aşî deprede bizim dervîş helvayı löp löp yutar, sonra halavette mış mış uyur demiş. [1162/40]
9849. Sulehâ mesleğine giren, gussadan kurtulur demişler. [1162/42]
9850. Sulehâ, ulema gidişini taklit etmek gerek. [1162/44]
9851. Sulh armağanı, elçiler elinde! derler. [1162/37]
9852. Sulh eden davayı kazanır. [1162/36]
9853. Sulh eden pişman olmaz. [1162/34]
9854. Sulh hükümlerin sesidir demişler. [1162/35]
9855. Sulh umurun hayırlısıdır. [1162/41]
9856. Sulh-ı salâh, fevz-i felahtır, derler. [1162/38]

9857. Sulh-ı salâh, ins ü cin üzre saye-yi hidayetdir! demişler. [1162/39]
9858. Sulh-i milel, sulh-i müsalemet, umûm âlem-i beşer; huzur -rahat- ve asayiş-i âlem-i devrân davası ya hükm-i hak ve adaletin tezahürüyle mütecelli olur yahud hak seyf-i celâdetin, galebe-yi tam tezahür ve tahlisiyle fasl olunur! demişler. [1163/16]
9859. Sultan emrine itaat ile hizmet gerek. [1067/15]
9860. Sultan emrine itaat, reayanın zimmetidir. [1067/16]
9861. Sultan Fatma yılından kalma. [1067/14]
9862. Sultan Murat, na-murad! demiş. [1067/12]
9863. Sultanahmette dilenip Ayasofya'da zekat-sadaka vermeye benzer! derler. [1067/08]
9864. Sultan-ı cihan Selim-i Evvel, hakan-ı mü'eyyed ve müstecil. [1067/11]
9865. Sultan-ı Rum ve Hakan-ı Kırım'dır. [1067/10]
9866. Sultan-ı Rum, hakan-ı Osmanî. [1067/09]
9867. Sultanım kabahat öldürende değil, ölendedir demiş! [1068/01]
9868. Sultanlar gibi yaşar. [1067/13]
9869. Sulu börek arar. [1171/29]
9870. Sun'-i Hüdâ'da kusur ve noksan tasavvur olunmaz, zira yoktur. [1163/14]
9871. Sun'-i yezdân, görünür, künh-i yezdân görünmez! demişler. [1163/10]
9872. Sun-i Yezdân, âzâde-yi kusur ve noksandır demişler! [1162/30]
9873. Supak -köpek- soyunu tanımaz, derler. [1164/01]
9874. Supak (bir nev köpek) soyunu tanımaz, derler. [1167/05]
9875. Surat satar. [1168/25]
9876. Surat uğrusu, derler. [1168/24]
9877. Suratı astı. [1168/19]
9878. Suratı gülmez. [1168/20]
9879. Suratına bakılmaz. [1168/23]
9880. Suratından düşen kırk parça olur, derler. [1168/18]
9881. Suratından zehir damlar! [1168/17]
9882. Suratsız herif. [1168/22]
9883. Suret gibi. [1168/01]
9884. Sureta gülse de içinden kan ağlar! [1168/12]
9885. Sûretâ insan, sîretâ hayvan. [1168/33]
9886. Sûretâ mümtazız amma, cümlemin dil-hahıyız! [1168/34]
9887. Sûrete bakma, sîrete bak! [1168/28]
9888. Sûrete bakma, sîrete bak, söyleyene bakma, söyletene bak! [1168/29]
9889. Sûrete etme nazar, sîrete bak. [1168/30]
9890. Surete gerçi ab u hakimiz. Ma'nide veli natık pakimiz, demiş. [1168/26]
9891. Sûret-i Arap gibi. [1168/14]
9892. Sûret-i cevap derler. [1165/27]
9893. Sûret-i cevap verir hep. [1165/28]
9894. Sureti güler amma kalbinden kan ağlar! [1168/11]

9895. Sûret-i haktan görünür? [1168/03]
9896. Suret-i salahda şeyh namı taşır amma manada şeytan kuludur, demiş. [1168/08]
9897. Sûreti seni aldar, sîreti beni dağlar, demiş. [1168/27]
9898. Sûret-i virânede görüp, hazine-yi harabede medfun olduğun bilmedi! demiş. [1168/32]
9899. Sûret-perest adamlar daima aldanırlar. [1168/31]
9900. Surette şeyh; sirette şeytan. [1168/09]
9901. Sus sus der de yine kaz gibi kendisi gank der! demiş. [1169/07]
9902. Susadım gayet harareten katı, sundular bir cam dolusu şerbeti. [1164/33]
9903. Susam (susam) yağı [1060/20]
9904. Susam helvası gibi taş çalmasan kıvamı gelmez. [1169/09]
9905. Susayan ile susak, aksayan ile aksak suya girer, derler. [1164/30]
9906. Susayan, su arar; acıkan, yem yemek. [1164/34]
9907. Sustururlar, pıstırırlar, âlem yamandır! [1169/06]
9908. Susuz soyulmuş soğan gibidir! Hem göze düşer hem gözden düşer! derler. [1167/08]
9909. Susuz testi gibi adamdır, derler. [1164/19]
9910. Susuz testi çal taş. [1164/28]
9911. Susuz, mahluk yaşamaz. [1164/27]
9912. Susuz, su değirmeni dönmez. [1164/29]
9913. Sutûr-ı hakikate bakmalı! [1065/12]
9914. Sutûr-ı hakikate geçirdiler. [1065/11]
9915. Suya giden susağını -su kabağını- yanında taşır. [1166/02]
9916. Suya götürür, susuz getirir! [1166/22]
9917. Suya postu saldı. [1166/31]
9918. Suya sabuna dokunmazsın. [1166/20]
9919. Suya seccade serenlerdendir. [1166/32]
9920. Suya sed çekilir, talihe set çekilmez! [1166/33]
9921. Suya ya sal ya sabun gerek demiş. [1167/04]
9922. Suya, ateşe saldırır yavuzdur, derler. [1166/29]
9923. Su-yi ahlâk güruhundan daima hazer etmek gerek. [1070/18]
9924. Su-yi ahlâk, asel-i sariye gibidir ki, müddet-i kalile zarfında sirayet edip, mevt-i umumiyi mucip olur! [1070/20]
9925. Su-yi ahlâkın su-yi tesiri hep yine kendi misillü su-yi ahvalde tecelli eder! demişler. [1073/01]
9926. Su-yi ahval, su-yi ahlak, su-yi amel, su-yi istimal, su-yi niyet ila ahirihi. Hep inkıraz ve felaket alametleridir âmâl-i seyyiedendir derler. Mesuliyet ve mucib-i ceza ceraim-i azimedendir! [1065/09]
9927. Su-yi amel cezasız kalmaz. [1070/16]
9928. Su-yi hâl olanlar, su-yi zan olanların nazar-ı takibinden kendini kurtaramazlar! [1070/04]

9929. Su-yi hâl, su-yi misal olmaktan hazer etmek gerektir! [1070/05]
9930. Su-yi hâl, su-yi terbiye, su-yi ahlâk, su-yi zan doğurur! Aksi hâl, aksi ahvali doğurur! demişler. [1070/22]
9931. Su-yi misal olma, hüsn-i misal ol. Zira su-yi misal, su-yi zannı davet eder, hüsn-i misal, hüsn-i zan ve itimadı, emniyet ve itibarı celb eyler. Onun için demişlerdir ki su-yi misal olmaktan, hüsn-i misal olmak yeğdir! [1070/01]
9932. Su-yi misal, numune-yi imtisal olamaz; ancak hüsn-i misal numune-yi imtisaldır! demişler. [1070/28]
9933. Su-yi niyet ehlinden haber beklenmez, zira su-yi niyet, su-yi ameli intac eyler,
9934. Su-yi tefekkür ile hüsn-i tefekkür! İki türlü ahval-i ruhiyelerdir ki adeta, âlem-i beşerin halkı, cebeli tabiat saniyesi olarak devam eyler! Öyle muzır surette tecelli ve tezahür eyler ki insanlar arasında bazen bu iki türlü ahval-i ruhiyelerin her ikisi birden tezahür ve tecelli ile sehven gafletten birtakım yanlış meseleler tevli ve tekvin eyler! Bilerek, bilmeyerek hataen ve galat işlerin icrasına insanları sevk ve teşvik eder. Bu halet-i ruhiye ise su-yi hâl ve ahlaktan, talim ve terbiyenin haddi sahih olmayıp belki noksan olduğundandır. Tabiat ve itiyad-ı beşerin [...] [1069/26]
9935. Su-yi terbiye daima nedameti muciptir. [1070/19]
9936. Su-yi terbiye soy köpeği bile azdırır! [1070/27]
9937. Su-yi terbiye şeyn getirir, hüsn-i terbiye şan getirir. [1070/24]
9938. Su-yi terbiyenin sonu nedametle giderdir. [1070/17]
9939. Su-yi zan erbabı, daima aldanırlar, ancak su-yi zannı celb eden ahval, su-yi hâl ve misal olanların hareket ev ahvalinden tevellüd eden, şekk ve şüphedir demişler yoksa herkes hakkında şek ve şüphe ile bila tecrübe su-yi zannetmek mugayir-i insaniyet ve hilaf-ı islamiyet bir hamakat ve dalalet ve belki su-yi ahlaki mucip bir gaflet sayılır demişler. [1070/23]
9940. Su-yi zan ile doğru adam bile doğru yoldan çıkar. [1070/25]
9941. Suyu bardakta soyu soyluyu yahut suyu kızı çardakta seyretmelidir, derler. [1167/01]
9942. Suyu bardakta, gemiyi duvarda seyretmelidir. [1167/02]
9943. Suyu bozulursa, huyu bozulur, huy bozulursa, ot, ocak bozulur! derler. [1167/07]
9944. Suyu çekilmiş değirmene döndü. [1166/30]
9945. Suyu devirmiş kediye döndü. [1167/03]
9946. Suyu getiren de bir, testiyi kıran da bir! [1166/14]
9947. Suyu görmeden çemrenmemeli. [1165/33]
9948. Suyu görmeden paçaları sıvama! derler. [1174/17]
9949. Suyu görmeden paçaları sıvama. [1165/31]
9950. Suyu görmeden papuç çıkarılmaz. [1165/32]
9951. Suyu iç geldiği yeri sorma, derler. Bağın üzümünü ye bağını sorma; kürümün yemişini ye dağını sorma! derler. [1174/18]
9952. Suyu kesilmiş değirmene döndü. [1165/22]
9953. Suyu yumuşak bıçak gibi yüzü döndü, derler. [1174/14]
9954. Suyu yumuşak. [1166/36]
9955. Suyu, ekmeği bol, sofrası meydanda erdir, derler. [1166/27]

9956. Suyuf-ı İslam'ın parlamadığı yer mi kaldı şu felekte? [1070/03]
9957. Suyuf-ı İslam'ın şems-i tabanından nleyen dünyadır. [1070/02]
9958. Suyun akıntısına gider. [1166/03]
9959. Suyun aktığı yere bakma, çıktığı yere bak; suyun çıktığı yere bakma, aktığı yere bak demişler. [1163/25]
9960. Suyun çok aktığı yerde pislik olmaz. [1166/04]
9961. Suyun geldiği yer beni buldu. [1166/08]
9962. Suyun girmedığı, geçmediği yer olmaz. [1165/26]
9963. Suyun gittiği yerden ziyade geldiği yere bak. [1166/06]
9964. Suyun gittiği yere bakma geldiği yere bak! [1166/05]
9965. Suyun kadir kıymeti yokluğunda bilinir, derler. [1164/18]
9966. Suyuna göre hareket eder. [1166/17]
9967. Suyuna göre pirinç, pirincine göre su. [1166/16]
9968. Suyuna kibirt suyu. [1172/45]
9969. Suyuna pirinç salınmaz. [1166/15]
9970. Suyuna tirit yapmalı. [1166/11]
9971. Suyuna tirit, soyuna (köküne) kibrit. [1166/12]
9972. Suyuna tirit. [1166/13]
9973. Suyuna, sabununa dokundurmaz. [1166/19]
9974. Suyuna, sapına dokundurmaz. [1166/18]
9975. Suyunca gider. [1166/07]
9976. Suyunu buldu. [1166/35]
9977. Suyunu çekti. [1173/44]
9978. Suyunu, huyunu öğrenmeden Âdem oğluna iyidir demek olmaz, derler. [1166/25]
9979. Sûzen (iğne) ile hemçü, istihfâr-ı çâh (kuyu). [1049/10]
9980. Sübhanallah! Bu nedir ettiklerin? [1063/11]
9981. Sücut eder gibi tahtlık gösterdi derler. [1064/04]
9982. Sücut rükû, kıyam, kırâat erkân-ı salattandır. [1064/03]
9983. Südas babından gelip, hamas babından çıkar. [1064/12]
9984. Südüs hisse kadınların. [1064/11]
9985. Süferâ sözü kendinin değil. [1065/13]
9986. Süflî adamdır, derler. [1065/18]
9987. Süflî sufî. [1065/20]
9988. Süflî, sükûtu gezdiğine bakma adamın, sözüne sazına bak! [1065/19]
9989. Sühan-çin kadınlar gibi. [1064/06]
9990. Sühan-çinilik ile geçinir adamdır derler. [1064/07]
9991. Sühan-fürûş adamdır. [1064/09]
9992. Sühan-fürûşlar bir gün olur, tehi dest kalırlar. [1064/10]
9993. Sühan-perdaz adamdır derler. [1064/05]

9994. Sühan-ver adamdır. [1064/08]
9995. Süheyl-i Yemenî gibi parlaktır. [1069/22]
9996. Süheyl-i Yemenî parmağında taşır. [1069/21]
9997. Süheyl-i Yemenî, dürr-i ‘adni gör. [1069/23]
9998. Sühûletle gelen, sühûletle gider. [1069/24]
9999. Sühûletle tahsil olunan emval, serîan zayi olur. [1069/25]
10000. Sükkeri haramdır der de her gün yarım okka içer. [1035/05]
10001. Sükût bilene cevap yerine geçer, derler. [1066/04]
10002. Sükût da edepten sayılır. [1066/02]
10003. Sükût da ikrardan sayılır. [1066/11]
10004. Sükût eden çok beladan kurtulur. [1066/27]
10005. Sükût eden necat bulur. [1066/18]
10006. Sükût eden pişman olmaz! [1066/07]
10007. Sükût eden selamet bulur! [1066/06]
10008. Sükût edeni söyletme, söğüt ağacını elletme! derler. [1066/33]
10009. Sükût edip işitmek ne büyük devlettir, demişler. [1066/16]
10010. Sükût ehli ticarettedir. [1066/17]
10011. Sükût ehline göredir! [1066/05]
10012. Sükût etmek gibi âlemde nadana cevap olmaz. [1066/19]
10013. Sükût her şeyden hayırlıdır. [1066/09]
10014. Sükût her vakit insanı kudurattan vikaye eder. [1066/20]
10015. Sükût ikrardan sayılır derler amma her sükût ikrardan sayılmaz belki muhalefet alamettir derler. [1066/34]
10016. Sükût ikrardır demişler amma fakat yerine, sırasına göredir! [1066/12]
10017. Sükût ne ikrardır, ne inkâr. [1066/15]
10018. Sükût niyete göredir. [1066/29]
10019. Sükût rızadan sayılır! [1066/13]
10020. Sükût sözün hikmetidir! [1066/08]
10021. Sükût sözüne göredir. [1066/10]
10022. Sükût, boşboğazlığı- boşboğazları- ret ve iskat içindir, yoksa hakikaten sözü, söylemeyi men için değildir, demişler. [1066/37]
10023. Sükût, mertlerin, hasma karşı manevî silahıdır derler. [1066/38]
10024. Sükût, meselenin ehemmiyetine göre manayı izhar eder. [1066/21]
10025. Sükût, sözün sırasına şuunat ahvale, yani zemin zamana, mekin mekâna, akıl, gafıl, adamına göredir demişler. [1065/21]
10026. Sükût, sözün sırasına, sırrına göredir, derler. [1066/25]
10027. Sükût, yerine göre yaraşır, söğüt de yerine göre yaraşır, derler. [1066/39]
10028. Sükûtıdır amma, söyletirsene neler bilir neler! [1066/14]
10029. Sükûtla iş görmek, gürültü ile söz söylemekten yeğdir demişler. [1066/01]
10030. Sükûtta da, hikmet, hisse vardır demişler. [1066/36]

- 10031.** Sükûtta meyve olur, söğütte meyve olmaz. [1066/28]
- 10032.** Sükûtu bilmediğinden değil, edebindendir, derler. [1066/03]
- 10033.** Sükûtu musiki yerine geçer. [1066/35]
- 10034.** Sükûtu sükût yener, yiğit öğüt yener. [1066/31]
- 10035.** Sükûtu yel kaldırmaz, söğüdü yer kaldırır! derler. [1066/32]
- 10036.** Sükûtu, sükût yener, öğütü öğüt!.. [1066/30]
- 10037.** Sükûtun kıymeti ağırdır. [1066/23]
- 10038.** Sükûtun kıymetini ehli bilir, söğüdün kıymetini yeri bilir derler. [1066/22]
- 10039.** Sükûtun merd-i dâna hasmı ilzam için saklar! [1066/24]
- 10040.** Sükûtun sonu, şiddetli fırtınalı yağmur yağmasına delalettir derler. [1066/26]
- 10041.** Sülale-i tahiredendir. [1067/06]
- 10042.** Sülalesi silsilesi ali. [1067/07]
- 10043.** Süleyman-ı aliyye-i selametın emre-i emrinden olan. [1015/11]
- 10044.** Sümsük adam, miskin adam. [1085/17]
- 10045.** Sümsük adamdır derler. [1085/14]
- 10046.** Sümükloböcek gibi. [1086/02]
- 10047.** Sünbül gibi aklım perişan oldu derler. [1069/04]
- 10048.** Sünbül gibi perişan dilberdir derler. [1069/03]
- 10049.** Sünbül gibi zariftir. [1069/05]
- 10050.** Sünbüle burcu ağustosta doğar. [1069/02]
- 10051.** Sünbüle burcunda talih arar. [1069/01]
- 10052.** Sünbüllü havadan sümbül hazzeder. [1069/06]
- 10053.** Sünbülter dokuz taneli olurmuş! [1069/07]
- 10054.** Sünnet-i seniyyeye hizmet etmek gerek. [1069/10]
- 10055.** Sünnet-i şerife riayet ister. [1069/09]
- 10056.** Sünnetli, sünnetsiz hep bir arada. [1069/11]
- 10057.** Sünnetlidir. [1069/13]
- 10058.** Sünnetsizdir. [1069/12]
- 10059.** Sünnî mezhep, şîî mezhepten hazzetmez. [1069/14]
- 10060.** Sünnî müslümandır. [1069/08]
- 10061.** Sünnî şîî olur, şîî sünnî olmaz demiş. [1069/15]
- 10062.** Sünuhat aklına hayran kaldım. [1069/16]
- 10063.** Süprüntüler suyun akıntısına tabidir! [1063/18]
- 10064.** Süprüntüyü sel götürür, toz toprağı yel götürür. [1063/017]
- 10065.** Süpürdüler. [1063/15]
- 10066.** Süpürge kadar sakalı var, düğme kadar aklı yok. [1063/14]
- 10067.** Süpürge kadar sakalından da utanmadın? [1063/13]
- 10068.** Süpürge karı? [1063/12]
- 10069.** Süpürge sapını yemeden çıkmalı! derler. [1063/16]

10070. Süratle terakki eden, süratle tedennî etmez. [1064/26]
10071. Süratli giden tez yorulur! [1064/18]
10072. Süratli giden tez yorulur, gizli gezen tez görülür. [1064/19]
10073. Süratli gidenin yolu kısadır. [1064/27]
10074. Sürçek atın yemi kesilmez. [1073/12]
10075. Sürgün evi gibi darmadağın. [1073/16]
10076. Sürgün hapı. [1073/15]
10077. Sürgüne gider gibi, önüne ardına baktırmadılar, derler. [1073/14]
10078. Sürgüne mi gidiyor sandın? [1073/13]
10079. Sürhser (kızılbaş) cemiyeti, sürh-i beyza (kızıl pusat) gibi kırıldı demiş. [1064/016]
10080. Sürhser cemiyeti etti tarumar! [1064/15]
10081. Sürme çekeyim derken göz çıkarma! [1073/20]
10082. Sürme çektim derken, göz çıkarma sakın! [1065/03]
10083. Sürme gibi gözetir. [1064/22]
10084. Sürme lügaten sözün tarifi ve beyanı. [1073/21]
10085. Sürmeden sırmaya kadar hazırlamış! derler. [1064/21]
10086. Sürmeden, sırmaya dek hep hazır. [1065/04]
10087. Sürmeli göz kudretten olursa pek yaraşır! [1064/20]
10088. Sürmeli göz, nazlı söz, makbûldür, amma rahlı mehli olsa! [1073/17]
10089. Sürmesi kudretten gözlü güzeldir. [1073/19]
10090. Sürmeyi gözden çalar! [1064/23]
10091. Sürmeyi gözden çalar. [1073/18]
10092. Sürtük herif. [1073/09]
10093. Sürtük karı. [1073/11]
10094. Sürtük kedi gibi sürtünür derler. [1073/10]
10095. Sürû-i eşya cihanda afiyet ancak. [1064/17]
10096. Sürurun ardından hüzn gelir. [1064/24]
10097. Sürurun müruru yel gibidir. [1064/25]
10098. Sürü ile mal getirmemiş ya! derler. [1072/09]
10099. Sürü kösemeni gibi, kös kös hep sürü önünde gezer! derler, -kösemen- kılavuz keçi veya koyuna denir. [1073/06]
10100. Sürü kösemensiz olmaz. [1073/07]
10101. Sürü sepet. [1072/17]
10102. Sürü tekesi gibi hep önde gider? [1072/27]
10103. Sürü tekesiz olmaz, katar kılavuzsuz olmaz, demişler. [1072/08]
10104. Sürü tekesiz olmaz, söz kekesiz olmaz! [1072/28]
10105. Sürü tekesiz olmaz. [1072/25]
10106. Sürü, sepet, o baş alayı? [1072/24]
10107. Sürüde teke bulunmak adettir. [1072/26]

- 10108.** Sürüden ayrılan kuzuyu, ya kurt kapar ya hırsız çapar! [1072/22]
- 10109.** Sürüden ayrılmış, sürünüp yıkılmış bir adamdır derler ki –her vecihle malul ve mazur bir kişi demektir. [1073/04]
- 10110.** Sürüden kalan (ayrılanı) kuzuyu kurt kapar! [1072/15]
- 10111.** Sürüden kalan kuzuyu kurt kapar. [1072/16]
- 10112.** Sürüden kalmaz, sürünüp olmaz gibidir, derler. [1072/13]
- 10113.** Sürüden kalmaz, sürünüp ölmez bir adamdır derler. Ki gayretli, diri çevik, çalak bir kişidir demektir. [1073/08]
- 10114.** Sürüden kalmaz, sürünüp yıkılmaz! derler. [1072/14]
- 10115.** Sürüp git dememişler ya gör geç demişler. [1072/21]
- 10116.** Sürüp gitme, görüp geç! demişler. [1072/19]
- 10117.** Sürüp gitme, görüp geç, sömürüp içme, görüp sorup iç, derler. [1072/20]
- 10118.** Sürüp verme, sayıp ver. [1072/10]
- 10119.** Sürüp, süpürdüler! [1072/11]
- 10120.** Sürüsü katılacak sürü değil? [1073/05]
- 10121.** Sürüsünü kurt kapmadı ya! [1072/23]
- 10122.** Sürüye katılmaz!... [1072/12]
- 10123.** Sürüye kurt getirmek kabilinden oldu, derler. [1072/18]
- 10124.** Sürüye mal katan nişan koyar, sürüden mal alan ala koyar! [1073/03]
- 10125.** Sürüye mal katar isen nişan koy. [1073/02]
- 10126.** Süryânî dili gibi süratli söylenir. [1065/05]
- 10127.** Süryânî yazısı [1065/06]
- 10128.** Süryânîler devri çoktan geçti. [1065/08]
- 10129.** Süryânîleri Suriye’de ara. [1065/07]
- 10130.** Süs satar. [1085/03]
- 10131.** Süs zarafete, pis harabete işarettir. [1085/02]
- 10132.** Süs zarafeti arttırır. [1085/01]
- 10133.** Süslü püslü. [1085/04]
- 10134.** Süst (gevşek) söz. [1065/10]
- 10135.** Süsünü hayretti, derler. [1064/13]
- 10136.** Süt kuzucuğu gibi! [1070/33]
- 10137.** Süt dökmüş kedi gibi pıstı. [1071/01]
- 10138.** Süt dökmüş kedi gibi suçlu oturur. [1071/02]
- 10139.** Süt dökmüş kedi gibi yalanır, derler. [1071/04]
- 10140.** Süt dökmüş kedi gibi, süklüm бүklüm oldu, derler. [1072/01]
- 10141.** Süt dökmüş kediye döndü. [1071/03]
- 10142.** Süt gerek şekere, şap, şapa- şeker demesini galeyan-ı gerdanın kendi fikrine galebesi asarındır! demişler. [1071/26]
- 10143.** Süt gibi yüzün ak olsun derler. [1071/22]

- 10144.** Süt gibilerin emeli belli, sözü de uzun olur fakat boyu posu kısa olur derler. [1071/01]
- 10145.** Süt hakkı ananın, söz hakkı babanın, derler. [1071/14]
- 10146.** Süt hakkı büyüktür! [1071/12]
- 10147.** Süt hakkı ister! [1071/13]
- 10148.** Süt kardeş gibi geçinirler. [1071/17]
- 10149.** Süt kardeş karındaş gibidir, derler. [1071/18]
- 10150.** Süt kaymağından yağ olur, yiyenin yüreği sağ olur, derler. [1071/21]
- 10151.** Süt kesildi ise artık yoğurdu rüyanda gör, demiş. [1071/23]
- 10152.** Süt ninenin nineliği, kara sığırın süt anneliği. [1071/25]
- 10153.** Süt ninenin sütünden ayran olmaz derler. [1071/15]
- 10154.** Süt ninenin sütünden ayran olmaz, kara sığırın yavrusundan ceylan olmaz. [1071/16]
- 10155.** Süt satan, sütünü satmak için yılan ile de oynar! [1071/19]
- 10156.** Süt satan, yılan ile de oynasa yeri vardır, derler. [1071/20]
- 10157.** Süt su kaldırır. [1071/08]
- 10158.** Süt, kaynatılırsa da, yoğurdu kaymağı lezzetli olduğu gibi şekerin de ne kadar kaynatılırsa da ağdası artar lezzeti kıvamı yücelir. Tatlılığı ziyadeleşir, ağdası ve lezzeti ziyadeleşir. Şerbeti rengi pek rengin ve şirin olur, derler. [1071/27]
- 10159.** Sütçünün hilesinde kadı bile razı olmuş, derler. [1071/07]
- 10160.** Süt mend olmak diler isen, kahire-yi Mısır'a var, derler. [1072/03]
- 10161.** Sütten ağzı yanan, yoğurdu üfleyip içer, [1071/06]
- 10162.** Sütten ak, kardan beyaz tabiri eski tabirdir. [1071/24]
- 10163.** Sütten yağ da çıkar, yoğurt da çıkar! [1071/05]
- 10164.** Sütten, kaymak, kaymaktan, yağ, peynir olduğu gibi, sütten yoğurt, yoğurttan ayran, toyran –toyudan- olur velhasıl bundan her türlü gıda olur. [1070/34]
- 10165.** Sütûde sıfat, memdûhu'l-ahlâk. [1063/19]
- 10166.** Sütun satıra geçti. [1063/20]
- 10167.** Sütun-ı Süleyman gibi metindir! derler. [1063/21]
- 10168.** Sütü pak, alnı açık! [1072/05]
- 10169.** Sütü pak, yüzü süt gibi ak olur; yani hüsn-i hâl ashabından sayılır demişler. [1070/31]
- 10170.** Sütü temiz adam ister. [1072/04]
- 10171.** Sütüm kadarı diye kim bağırmış? [1070/32]
- 10172.** Sütüm pak, alnım açık, kimden ya kim olur derler. [1072/06]
- 10173.** Sütün yağı (kaymağı) üstünde durur derler. [1072/07]
- 10174.** Sütünde hile yoktur derler. [1071/09]
- 10175.** Sütüne hile katmayan adam adamdır derler. [1071/11]
- 10176.** Sütüne hile katmaz adamdır derler. [1071/10]
- 10177.** Süvari adamdır. [1069/18]

- 10178.** Süvari askerin gözü, kulağıdır, piyade; eli, ayağıdır derler. [1069/17]
- 10179.** Süvari harbin gözü, kulağı, eli, ayağı, ilk yumruğu, son tepmesidir derler. [1069/19]
- 10180.** Süvarilik piyadelikten zordur. [1069/20]
- 10181.** Syasette mürüvvet, miskal ile satılır! derler. [1059/19]
- 10182.** Şabanın gönlü olunca, tekeden süt çıkarır. [1099/05]
- 10183.** Şabaşı almış, şasıra kalmış? derler. [1090/02]
- 10184.** Şabaşını alan şair gibi sevindi. [1090/03]
- 10185.** Şabaşsız at koşturulmaz. [1090/04]
- 10186.** Şabaşsız ayı bile oynamaz! [1090/06]
- 10187.** Şabaşsız düğün evine gidilmez. [1090/01]
- 10188.** Şabe olmuyordu? [1089/01]
- 10189.** Şad eyledi mevtaların ruhun ruhun şadan bey. [1090/09]
- 10190.** Şad olan, şad olmayan bir değil! [1090/08]
- 10191.** Şad oldu, şaz olmadı derler. [1090/07]
- 10192.** Şad olsun, mat olmasın, derler. [1090/10]
- 10193.** Şafak gibi kıpkızıl oldu, derler. [1103/16]
- 10194.** Şafak gibi parlak fikir ister, hak âşık olana. [1103/18]
- 10195.** Şafak sökmeden tan atmaz. [1103/13]
- 10196.** Şafak söktü, horoz öttü, köpek ürdü kervan göçtü. [1103/14]
- 10197.** Şafak söktü, kervan da göçtü! [1103/15]
- 10198.** Şafak söktü, tan attı. [1103/12]
- 10199.** Şafaklar içinde doğmuş bir hilal gibi. [1103/17]
- 10200.** Şâfi-yi hakiki şifasını halk eder derler. [1093/16]
- 10201.** Şah emri geri dönmez! [1095/12]
- 10202.** Şah Hüseyin kulu kurbanıyız. [1095/17]
- 10203.** Şah iken şahbaz oldu derler. [1095/18]
- 10204.** Şah ile geda, hiç mukârin olur mu? demiş. [1096/02]
- 10205.** Şah ile kul uğraşmaz, demişler. [1095/14]
- 10206.** Şah kapısında, bay ve geda bir, hak ve adalet kapısında şah ve geda bir! demişler. [1096/04]
- 10207.** Şah kapısından sail kovulmaz. [1096/05]
- 10208.** Şah mağlup olmaz derler. Vezir mağlup olsa da şah mağlup olmaz; ancak vezirin mağlubiyeti şaha şamil ve matuf olur. [1097/04]
- 10209.** Şah seven alaylı gibi [1095/21]
- 10210.** Şah sevenlerden. [1095/20]
- 10211.** Şah vakıf gerektir ahvale, vükelâya kalırsa vay hâle! [1096/11]
- 10212.** Şah, vezir, at, fil, satranç oyununda- oyunun esası olup birisi başı, diğeri eli, ayağı diğer birisi sakalı, biri bıyığı, diğer birisi de oyuncunun alemdarı ve medar-ı makalidir! derler. Oyuncu eğer şah vezir -ruh- [...] galip gelerek çıkarsa oyunun

kapası çıkar. Eğer aksine mağlup olursa onun [...] vezir mağlup olur ve şah [...] [1097/03]

10213. Şahbaz bakışlı, ahu gözlü; şirin hükûmetli, şehd sözlü. [1108/03]
10214. Şahbaz ile dilbaz bir değil. [1108/04]
10215. Şahbaz ile sa‘ve (kuyruk salan kuş) olmaz akran. [1108/07]
10216. Şahbazan Türklerdir. [1097/02]
10217. Şahbazana aldı saydını cüst, vardı geldi beş altı ayda derdest. [1096/13]
10218. Şahbaz-ı dilşikârı koldan aldırmayasın?! [1097/01]
10219. Şahbazım yok idi sende bu vahşet evvel. [1108/05]
10220. Şahbazını elden aldırılmış gibi bakakaldı! [1096/12]
10221. Şah-ı âdil dergâhından kimse men olunmaz! [1096/03]
10222. Şah-ı İranın (Şah İsmail’in) hararetini meyve fûruşun karpuzundan sor! derler. [1095/19]
10223. Şah-ı merdânım Ali! [1096/08]
10224. Şahım suç öldüründe değil, ölendedir! demiş. [1096/06]
10225. Şahın hatırı, tecelli camıdır. [852/26]
10226. Şahid-i hakikî şahid-i kazibi utandırır derler. [1097/07]
10227. Şahid-i hakkın alnı ak, yüzü pak, ve açık olur, sözü dürüst olur, şahid-i kazibin, elini, yüzü, ter, kir ve kaçık olur, sözü hep ters, türs olur demişlerdir. [1097/08]
10228. Şahid-i maksud, murad üzre yüz göstermez! demiş. [1097/11]
10229. Şahid-i maksuda, tedbir et, sonra ayine-yi takdire bak. [1097/10]
10230. Şahid-i maksuda, tedbir gerek, şahid-i zora, tardla tekdir gerek! demişler. [1097/09]
10231. Şahid-i maksudla tabir ettim, demiş. [1097/12]
10232. Şahid-i ruz gibi. [1097/06]
10233. Şahidin huzur-ı hakimde- şهادeti; hakkı esrar- gizlemek için değil hakkı izhar içindir! Binaenaleyh -şahit- vakıayı nasıl görmüş ve bilmiş ise hasbetenlillah -şahit- gördüğü bildiği gibi şهادete vicdanen mecbur ve memur ve borçludur. Zira müminler eda-yı şهادette Allah için doğru şهادet etmekle mükellef görülmüşlerdir. Velevalidiniz ve kendi akrabanız ve nefsiniz üzerine olsun! Çünkü müminlerin şهادeti hakkı, hakkın hilafına şهادet batıl, haram-ı azim olup, dünya ve ahiret mes’uliyet mücazat ve afv başından havf ve hazer etmek gerektir, demişler. [1097/05]
10234. Şahidini yanında taşır yalancı. [1098/05]
10235. Şahin gibi [1098/07]
10236. Şahin gibi inip yetti. [1098/10]
10237. Şahin himmeti uçtu! [1098/08]
10238. Şahin için tuzak kursam, bahtıma kuzgun düşer. [1098/06]
10239. Şahin ile anka avlanmaz. [1098/15]
10240. Şahin ile deve avlanmaz. [1098/12]
10241. Şahin ile kuş avlanır. [1098/011]
10242. Şahin kendinden geçer, tabiatından geçmez! derler. [1098/18]

- 10243.** Şahinci orda ise, kafesçi burda! [1098/14]
- 10244.** Şahincibaşı, zağarcıbaşı, hep bir avın işi, eşi, peşidir derler. [1098/13]
- 10245.** Şahin-i muhabbet, şimdi o yuvadan uçtu! derler. [1098/17]
- 10246.** Şahinini elinden kaçırmış gibi. [1098/16]
- 10247.** Şahit adil olur, kerim olur, mert, cömert olur! [1096/01]
- 10248.** Şahitsiz dava dinlenmez! [1098/03]
- 10249.** Şahitsiz dava görülmez, kefilsiz akçe verilmez bu âlemde! [1098/04]
- 10250.** Şahitsiz dava, yumurtasız sepet! [1098/01]
- 10251.** Şahitsiz nikah caiz değildir. [1098/02]
- 10252.** Şahlar her ne emr ederse, kullar baş üstüne derler! [1095/16]
- 10253.** Şahlar kullara ikram edince böyle gerek demiş. [1096/07]
- 10254.** Şahlar virana dost olmaz. [1096/10]
- 10255.** Şahlar viraneye konmaz. [1096/09]
- 10256.** Şahların hükmü geçer, kulların değil! [1095/15]
- 10257.** Şahs-ı bi-hünerle dostluk etme zira bi-hüner, dostluğa da düşmanlığa da layık değildir. [1100/05]
- 10258.** Şahsın görünür rütbey-i aklı eserinde. [1100/08]
- 10259.** Şahsın istidadı, lutf-i peykerinden bellidir. [1100/02]
- 10260.** Şair arpacıya muhtaçtır. [1092/25]
- 10261.** Şair ateş-i zebandır, derler. Şairin lisan-ı ateş zebanından sakınmak gerek! demişler. [1092/13]
- 10262.** Şair başka, mahir başkadır derler. Şair, mahirin özü olur, sözü olmaz, bakidir derler. Olmayan söz, sabit, nabit olur, vird-i zeban-ı enamdır daim. [1092/04]
- 10263.** Şair can-ı zamandır, derler. [1092/12]
- 10264.** Şair demek ehl-i dil demektir, demişler. [1092/14]
- 10265.** Şair ile arpacı bir değil! [1092/24]
- 10266.** Şair mahirleri hesabı, huruf-ı ebced hesabıdır derler. Huruf-ı ebced ile ya tarih söyler ya puf pu alır rical-i gaip olur, ya caize alır hatif-i gaip olur derler. [1093/13]
- 10267.** Şair midir, sahir midir? ayandır, demiş. [1093/05]
- 10268.** Şair ol, mahir ol; tek sözünde hakikat olsun; zira sözünde hakikat olan, özünde hakikat olur, demişler. [1092/06]
- 10269.** Şair ol, şaşkın olma, akıl ol taşkın olma derler. [1092/07]
- 10270.** Şair olmayan, şair (güftarın) kadrini bilmez! demiş. Edib-i mahir olmayan, kudret-i edebi bilmez. [1092/29]
- 10271.** Şair ziyayı, hayal bağında ip asar! [1092/20]
- 10272.** Şair, dava da eder, dua da eder. [1093/01]
- 10273.** Şair, hayali ise, hayal ile hakikat arasında yolunu bulamaz! [1092/19]
- 10274.** Şair, mahir, Abdülbaki, zamanı şairinin kutbu, Şair Nabi, zamanın naib-i kutbu idiler derler. [1092/03]
- 10275.** Şair, mahirdir, ehl-i ilm ve irfandan olursa, şair sahirdir, ehl-i cehl ve cin ve şeytandan olursa demişler. [1092/05]

10276. Şairden hikmet-i irfan dersi öğren, mezhep ve meşrebini sorma, derler. [1092/17]
10277. Şairden hikmet-i irfan, âlemden mezhep ve iman öğren, derler. [1092/15]
10278. Şaire ilim ile irfan, caize ile idman gerek! Ata, ot ile saman, şair ile idman gerek demişler. [1093/04]
10279. Şaire lazım olan bir söz bir sazdır. [1093/02]
10280. Şairin armağanı, ya kasidedir ya gazel, demişler. [1092/27]
10281. Şairin dili ateştir, sakınmak gerek, demişler. [1092/08]
10282. Şairin elemi sözünden, şair-i mestin elemi hem sözünden hem gözünden bellidir, derler. [1093/06]
10283. Şairin gönlü gevher kanıdır. [1092/23]
10284. Şairin hayali, genişleyip yükseldikçe dünya kendisine dar gelir, gel sen de dünya işinde bulun dendikçe dünya işi kendine zor gelir, demiş derler. [1092/21]
10285. Şairin işi, labüd laf, güzâf etmektir, demişler. [1093/08]
10286. Şairin kavli fetva yerini tutmaz; fenn-i edeb yerini tutar. [1092/18]
10287. Şairin sevdiği tefekkürdür demiş. [1092/30]
10288. Şairin söziyle -şiiriyle- mülk-i millet mamur- idare- olmaz, demişler. [1092/28]
10289. Şairin sözü eden mizandan geçer, edip mahirin sözü, fenn-i irfandan geçer! demişler. [1092/26]
10290. Şairin sözü elbette yalandır! [1093/09]
10291. Şairin sözü nüktesiz olmaz, hastanın sözü sektesiz olmaz. [1092/11]
10292. Şairin sözü nüktesiz olmaz. [1092/10]
10293. Şairin sözü, ya medh ya zem, hicvden ibaret demişler. Samimî ve hakikî olmaktan uzaktır demişler. Boş lakırdı demek manasınadır. [1093/10]
10294. Şairin, şaire hediyesi, şiirle şair olur olur, derler. [1093/07]
10295. Şairler lisanı başka lisandır, demişler. [1092/22]
10296. Şairler nüktedan olur. [1092/09]
10297. Şairler sermayesi, huruf-ı ebced hesabından arar bulurlar! derler. [1093/14]
10298. Şairlerde dua adettir, demişler. [1093/03]
10299. Şairleri mahrum-ı canan edersen mahzun olur. Cen versen memnun olur. Belki [...] [1093/12]
10300. Şairlerin aradığı şair değil, şiirdir derler. [1093/15]
10301. Şair-meşrep adamdır derler. [1093/11]
10302. Şak çeker değirmeni, şak iri taneli bulgur körpesidir. [1093/17]
10303. Şaka bir olur, iki olur, üçüncüsü hem çok olur hem de sonu kakalı makalı kavgadır! demişler. [1093/25]
10304. Şaka derken kaka oldu, derler. [1104/21]
10305. Şaka kaka bir babdan gelir. [1093/24]
10306. Şaka sırasında gerek derler. [1093/21]
10307. Şaka sırasız olursa, sonu kaka -kakıştırmak- olur derler. [1093/23]
10308. Şaka sırında gerek. [1104/16]
10309. Şaka şalla amma, bana geçti, derler. [1104/023]

10310. Şaka şalla ben bilmem, derler. [1104/22]
10311. Şakadan kavga da çıkar. [1104/15]
10312. Şakanın sonu kakadır. [1104/12]
10313. Şakanın sonu kavgadır! [1104/19]
10314. Şakası halktan başka. [1104/17]
10315. Şakası it şakası. [1104/18]
10316. Şakaya gelmez. [1104/20]
10317. Şakayı gerçek, gerçeği şaka zannetmemek gerek derler. [1093/20]
10318. Şakıyan bülbül gibi. [1093/22]
10319. Şaki, şakşaki hep bir şaki demiş. [1104/08]
10320. Şakiden şecaat, şefaata umulmaz. [1104/14]
10321. Şakiden şefaata gelmez. [1104/11]
10322. Şakiler ile şaka olmaz. [1104/10]
10323. Şakiler zümresine allah katsın! [1104/09]
10324. Şakilere şefaata olmaz. [1104/07]
10325. Şakir, zakir, şakir hep bir babdan gelir derler. [1094/01]
10326. Şakir-i nimet ol; tek kafir-i nimet olma! demişler. [1094/04]
10327. Şakir-i nimet olanın nimeti artar, hem kıymeti artar, kafir-i nimet olanın hem nimeti kaçır, hem kıymeti kaçır! demişler. [1094/05]
10328. Şakirin şükürü arttıkça kalbi nurlanır, rızkı türlenir, demişler. [1094/03]
10329. Şakirt olmayan, üstad olmaz; üstad olmayan, muallim Mimar Sinan dest olmaz, demiş. [1094/02]
10330. Şaklaban adam, şifacı adam. [1093/19]
10331. Şaklattı. [1093/18]
10332. Şakrak insan, şakrak kuşu gibi durmaz öter. [1105/01]
10333. Şal da (dahi) olsa ışıktır (faidedir). [1094/06]
10334. Şalgam (karışmış) yumurtadan kaygana olmaz, üvey anadan kaynana olmaz derler. [1094/08]
10335. Şalgam yumurtadan kaygana olmaz. [1094/07]
10336. Şalgamı yarmışlar, içine havuç sokmuşlar? demiş [1094/09]
10337. Şalı başında ama akli başında değil derler. [1094/11]
10338. Şallak mallak oyununa benzedi, derler. [1105/19]
10339. Şaltak at, şaltak karı (kavgacı) ile iş görülmez. [1105/18]
10340. Şaltak atla (çapraz yürür) koşuya gidilmez. [1105/17]
10341. Şalvarlı horoz gibi. [1105/21]
10342. Şam alacası meşhurdur. [1094/13]
10343. Şam alacası, Halep bulaması? derler. [1094/17]
10344. Şam alacası, kumaşı meşhurdur. [1094/15]
10345. Şam başka, Hicaz başka! [...] başka, Akabe yine başka Halep başka, Kufe başka, Basra başka Bağdat ve Yemen yine başkadır! Lakin hepsi ümmü edep, cihet-i

enbiya, müstefiz-i beşer Arap illeridir! Her türlü insan, her türlü şey ol illerde, o dillerde bulunur, demiş. [1094/14]

10346. Şam dilberi gibi nazlanır. [1094/18]
10347. Şam dururken Halepten bahsolmaz, derler. [1094/16]
10348. Şam fıstığı ile mi beslenmiş? [1094/32]
10349. Şam haki, şam kitabisi meşhurdur! [1094/19]
10350. Şam hediyesi, Şam işi. [1094/27]
10351. Şam helvası kırk türlüdür. [1094/23]
10352. Şam helvası, sahan helvası bir değil. [1094/24]
10353. Şam helvasına demiş ister. [1094/25]
10354. Şam işi, Hint kumaşı değil a! derler. [1094/29]
10355. Şam işi, şeker helvası değil! [1094/28]
10356. Şam kadısının hediyesi, Şam işidir! demişler. [1094/26]
10357. Şam kaşığı, çam sakızı! [1095/01]
10358. Şam şekeri, Halep helvası. [1094/22]
10359. Şam şekeri, şam işi çok su kaldırır. [1094/21]
10360. Şam şekeri, şam işi! [1094/20]
10361. Şam yolu dümdüz. [1095/07]
10362. Şam, seher gül çehresini gösteren peri gibi. [1095/04]
10363. Şam, seher, ilkbahar manzarası latiftir, demişler. [1095/02]
10364. Şam'ın şeker hazinesi, baş vurdu devlete. [1094/30]
10365. Şamama gibi elden düşmez. [1094/12]
10366. Şamama güzeldir amma ne kokar ne yenir. [1094/10]
10367. Şamdan mumuyla yaraşır, derler. [1107/03]
10368. Şamdana mum ister, muma makas ister, demişler. [1107/05]
10369. Şamdanın (şemdanın) isterse altından gümüşten olsun mumu olmayınca ne faydası var? [1107/02]
10370. Şamdansız mum, mumsuz şamdan, kadınsız erkek, erkeksiz kadının yaşamasına benzer derler. [1107/04]
10371. Şamın kaşığı ile Mısır pilavı yenmez olur mu? derler. [1095/03]
10372. Şamın udu, [...] nâyî meşhurdur. [1095/06]
10373. Şamlı ise namı üstündedir. [1095/05]
10374. Şamlı, Halepli, hep burdadır, demiş. [1094/31]
10375. Şan da insan için, şın da? [1095/11]
10376. Şan ile ölmek, şansız yaşamaktan yeğdir demişler. [1095/13]
10377. Şan kazan, şın kazanma! [1095/09]
10378. Şanı, şöhreti cihanı tuttu. [1095/10]
10379. Şanınıza layık mıdır böyle perişan olduğum! [1095/08]
10380. Şap başka şeker başka. [1089/02]
10381. Şap başka, şeker başka, şir başka, şüter yine başka! [1089/03]

10382. Şap da bir, şeker de bir diyenler de yok değil? [1089/06]
10383. Şap da derim, şeker de derim ama şapa şap, şekere şeker derim demiş. [1089/04]
10384. Şap demeden şapa oturdu. [1089/16]
10385. Şap gibi dondu kaldı! [1089/11]
10386. Şap gibi dondu, şeker gibi buzladı! [1089/12]
10387. Şap gibi kabardı, şeker gibi ayırdı derler. [1089/13]
10388. Şap gibi kuruttu. [1089/17]
10389. Şap gösterip şeker yutturan kim? [1089/20]
10390. Şap ile şeker bir değil. [1089/07]
10391. Şap ile şekerini fark eder. [1089/10]
10392. Şap nerde, şeker nerde, şat (koyun) nerde, şüter (deve) nerde? [1089/19]
10393. Şap nerde, şeker nerde? [1089/21]
10394. Şap soksa faidesiz? [1089/15]
10395. Şap verip, şeker istemeye benzer? [1089/22]
10396. Şap, şeker yerini tutmaz! [1089/23]
10397. Şapa oturmuş hacı gemisi gibi şapladı. [1089/24]
10398. Şapa şap, şekere şeker derler! [1089/05]
10399. Şapa şeker vermezler! [1089/18]
10400. Şapçı çifidi kadar zengin. [1089/14]
10401. Şapı, şekerini daha ayırt edememiş? derler. [1089/09]
10402. Şapta gemisi olturmuş kaptana döndü? derler. [1089/025]
10403. Şaptan, şekerden haberi yok? [1089/08]
10404. Şarabı, bir kasem tuz, sirke eder, kâfiri bir hak söz müslüman eder. [1100/29]
10405. Şarap, senin bildiğin şarap değil, senin bildiğin şarap adamı harap eder. Benim bildiğim şarap adamı dahil-i mihrap eder demiş. [1101/07]
10406. Şarih başka, şari başkadır. Zira şarih, şari hekimin sözlerin şerh ve tavzih eder, şah, şer ve kanunu vaz ve tahrir eyler! Onun için ikisi de bir kapıya hizmet eder demişler. [1090/14]
10407. Şart bulunmayınca meşrut bulunmaz. [1101/11]
10408. Şart etti and etti. [1101/10]
10409. Şart-ı ülfet, terk-i külfet. [1101/12]
10410. Şaşan hayran kalır, şaşırtan seyran kalır. [1091/02]
10411. Şaşan şaşırtandan davacıdır. [1091/04]
10412. Şaşandan akıl, şaşırtandan merhamet arama! [1091/05]
10413. Şaşarım devenin kaval çalmasına? [1090/23]
10414. Şaşarım devenin kızarlık davasına? [1090/15]
10415. Şaşarım kedinin çamaşır yıkamasına? [1090/21]
10416. Şaşarım kedinin çamaşır yıkamasına? [1091/03]
10417. Şaşarım senin aklına? [1091/01]
10418. Şaşı kılı demekten ise gör de kurtul? demiş. [1091/30]

10419. Şaşı, tek horozu çift görür. [1091/28]
10420. Şaşı, teki çift görür, şaşırان çifti tek görür! [1091/24]
10421. Şaşının gözü gibi sözü de doğru olmaz, derler. [1091/029]
10422. Şaşının şaşılığı ensesinden bellidir. [1091/26]
10423. Şaşının, şaşıması, şaşkınlığından değil, şaşılığındandır, demiş. [1091/27]
10424. Şaşırان ayak, kırılan dayak, elbette adamı düşürür! [1090/18]
10425. Şaşırان ile düşüren bakınır! [1090/17]
10426. Şaşırان ördek kuyruktan dalar, şaşırان tilki kuyruğunu salar! derler. [1091/23]
10427. Şaşırان ördek, kuyruğundan dalar. [1090/22]
10428. Şaşırان şahna, şamı, Bağdatı düşünemez! [1090/25]
10429. Şaşırان tavşan tazıya babamsın diye yalvarırmış ,derler. [1091/22]
10430. Şaşırان, düşüren den beterdir. [1091/07]
10431. Şaşırdım kaldım, derler. [1090/19]
10432. Şaşırmak zordur! [1091/08]
10433. Şaşırmış (şaşmış) ördek kuyruktan dalar, derler. [1091/09]
10434. Şaşırmış biçaredir, derler. [1090/16]
10435. Şaşırmıştan, şapın, şekerin tadını sorma derler. [1090/24]
10436. Şaşıya göre tek mum çift görünür, derler. [1091/25]
10437. Şaşkın ile düşkün hep bir felaket kapısından girip çıkmıştır. [1091/18]
10438. Şaşkın ile düşküne Allah yol gösterebilir derler. [1091/10]
10439. Şaşkın ile düşküne selam veren az bulunur! [1091/16]
10440. Şaşkın ile taşkın- benlik satan- arasına girilmez derler. [1091/21]
10441. Şaşkın ise, düşkündür, taşkın ise azgındır; şaşkın, söz bilmez, taşkın, söz dinlemez! derler. [1091/15]
10442. Şaşkın ördek başını bırakır kılıcından dalar. [1091/12]
10443. Şaşkın ördek kılıcından dalar. [1091/11]
10444. Şaşkın, düşkün hep bir. [1091/13]
10445. Şaşkına azar etme, taşkına yüz verme! derler. [1091/17]
10446. Şaşkına döndü, derler. [1091/19]
10447. Şaşkına döndüm başka söyler, düşküne döndüm başka dinler, ben de şaşıtm kaldım demiş. [1091/20]
10448. Şaşkınlık, düşkünlüktendir! [1091/14]
10449. Şaşıtm da aşmış? [1091/06]
10450. Şaşıtm kaldım bu işe, derler. [1090/20]
10451. Şatafçı herif. [1103/06]
10452. Şatafçıya yüz vermeye gelmez. [1103/07]
10453. Şatır ağacı gibi uçtu geldi demiş. [1092/01]
10454. Şatır etekli, mecuze kavuklu? [1092/02]
10455. Şatranç oyunu erbabına kumar değil inbisât-ı hatır ve inkişâf-ı fikir olmak emrinde fenni ve akli harp oyunlarıdır denilir. [1103/01]

- 10456.** Şatt, hayat, hezeliyat bir babdandır, demişler. [1103/10]
- 10457.** Şaz kabilinden çıkan söz kusur sayılmaz! [1090/12]
- 10458.** Şaz kabilinden sözdür, derler. [1090/11]
- 10459.** Şaz olan söz kaideden hariç tutulur. [1090/13]
- 10460.** Şeâir-i insaniyet, şeâir-i İslamiyet'tir, demişler. [1103/09]
- 10461.** Şebek gibi oynatırlar? [1099/03]
- 10462.** Şebek sihri de vardır. [1099/04]
- 10463.** Şebnem (uçuk) gibi. [1099/01]
- 10464.** Şebnem gibi kâh ikbale kâh idbara gider ömrüm. [1099/02]
- 10465.** Şecaat arz ederken merd-i kıbtî sirkatin söyler? [1099/11]
- 10466.** Şecaat besalet mükafatsız kalmaz. [1099/21]
- 10467.** Şecaat ehline göredir. Türlü türlü şekillerde zuhur eyler. [1099/07]
- 10468.** Şecaat hafız-ı vatandır, ırz ve namusla tev'emdir. [1099/15]
- 10469.** Şecaat ismet, namustn doğar. [1099/20]
- 10470.** Şecaat kıyafetle değildir. [1099/17]
- 10471.** Şecaat lafla olmaz. [1099/06]
- 10472.** Şecaat meydana mert meydana, şekavet meydana, namert meydana. [1099/13]
- 10473.** Şecaat meydana, cenk meydana. [1099/12]
- 10474.** Şecaat meydana, şekavet meydana bir değil. [1099/14]
- 10475.** Şecaat yerinde er bulunur. [1099/18]
- 10476.** Şecaat yerinde gerek. [1099/16]
- 10477.** Şecaat, şecaatten üstündür; şecaat-i şahsiye, asalet-i askeriye, şecaat-i fikriye fetanet-i insaniyeden olup en memduh şecaatlardendir, demişler. [1099/09]
- 10478.** Şecaate şefaatt karşı gelir. [1099/08]
- 10479.** Şecaat-i askeriye başka, şecaat-i fikriye başkadır. [1100/16]
- 10480.** Şecaat-i askeriye, kuvve-yi ruhiyedendir demişlerdir ki kuvve-yi maneviyenin fevranıdır demişler. [1100/14]
- 10481.** Şecaat-i fikriyeye malik olmayanlar, şecaat-i medeniye gösteremezler demişler. [1100/19]
- 10482.** Şecaat-i insaniye fitrîdir, derler. [1100/04]
- 10483.** Şecaat-i medeniye, kuvve-yi fikriyenin, kuvve-yi ruhiyeye mutabakatından tevellüt eder, demişler. [1100/09]
- 10484.** Şecaat-i medeniye, şecaat-i fikriyeden mütevelliddir derler ki hürriyet-i şahsiye-yi medeniyenin tekamülü demektir, demişler. [1100/10]
- 10485.** Şecaat-i medeniye, terbiye-i millîyedendir derler ki İngilizlerin metin terbiyeleri de bu babda bir numunedir zira hürriyet-i millîyeye tamamıyla malik milletlerin ifrazdırlar! [1100/06]
- 10486.** Şecaat-i medeniye malik olmyan milletler, hürriyet-i kamileye malik olmayan milletlerdir. Çünkü hürriyet-i şahsiyeye ve hürriyet-i fikriyeye sahip olmayınca, şecaat-i medeniye zahir olmaz demişler. [1100/17]
- 10487.** Şecaat-i şahsiye kuvve-yi maneviyeden doğar demişler. [1100/07]

10488. Şecaat-i şahsiye, kuvve-yi ruhiyedendir; kuvve-yi ruhiye, kuvve-yi maneviyedendir. [1100/03]
10489. Şecaatin kıymetini ehl- şecaat bilir. [1099/19]
10490. Şecaatle, itaat bir adamda olunca şan da alır, nam da alır, derler. [1099/10]
10491. Şecereli münafık. [1099/23]
10492. Şecereli seyyiddir derler. [1099/22]
10493. Şecereli şeyh gibi. [1099/24]
10494. Şecere-yi tayyibe olan, hurma ağacıyla, şecere-yi habise olan, hantal ağacı bir değil! denmiştir! demişler. [1100/01]
10495. Şeddad Bin Ad'ın kılıcı gibi. [1100/15]
10496. Şeddad oğlu nemrut, nemrut oğlu şeddad. [1100/13]
10497. Şeddadı binadır, demiş. [1100/18]
10498. Şeddadı geçti, Haccac'ın zulmünü bilmem? [1100/20]
10499. Şedid, pelid. [1100/11]
10500. Şedid, şeddadı arar. [1100/12]
10501. Şefaati uman, hizmet eder. [1104/03]
10502. Şefaati ya Nebi Allah, Şefaati ya Resulallah. [1104/01]
10503. Şefaatin karınca olsun, tek şikâyetçin karınca olmasın. [1104/06]
10504. Şefaatinin eteğine, şikâyetçinin yakasına yapışır. [1104/05]
10505. Şefaati-i peygamberiden ümit kesilmez. [1104/02]
10506. Şefaatsiz cennete girilmez. [1104/04]
10507. Şefiknâme gibi hikâye yazmak, Arabistan'da Türkçe lahana turşusu satmak demektir, demiş. [1103/19]
10508. Şeftali başka, zerdali yine başkadır. [1103/23]
10509. Şeftali karın doyurmaz amma, mide açar. [1103/25]
10510. Şeftali satıp geçinir. [1103/22]
10511. Şeftali sokağı gözler. [1103/20]
10512. Şeftali ver, elma al demiş. [1103/24]
10513. Şeftalisi al, elmasını alma demiş. [1103/21]
10514. Şehadet işi yokun işidir, derler. [1108/16]
10515. Şehadet izhâr-ı hakka medar içindir derler. [1108/17]
10516. Şehadet şehdin nûş edenler, gam-ı dehri ferâmuş eylediler. [1108/25]
10517. Şehadet şerbetini içti, fani cihandan göçtü. [1108/24]
10518. Şehadeti izhâr-ı hakka medar değildir kazibin. [1108/18]
10519. Şehadeti makbul olmayan köle ile yalancıdır, derler. [1108/13]
10520. Şehadeti makbul olurdu yalanı terk etse, duası makbul olurdu, yalanı terk etse demiş. [1108/19]
10521. Şehadetnâmeli cahil, demiş. [1108/14]
10522. Şehide temaşa-yı didâr hû. [1109/02]
10523. Şehid-i hakikî var, şehid-i hükmî var. [1109/01]

10524. Şehir başka, köy başka. [1109/09]
10525. Şehir çapkını, köylü yaramazlarını bastırır, derler. [1108/10]
10526. Şehir içinde şehir bulan mülhiddir, demiş. [1109/06]
10527. Şehir şeytanı, köy insanını suya (göle) susuz götürür, susuz getirir! derler. [1109/10]
10528. Şehir şeytanı, köy safderununu aldatmakla geçinir! derler. [1108/12]
10529. Şehirde ahretliğini, köyde, dünyalığını -aşını- tanımaz! derler. [1109/05]
10530. Şehirde sultan adil olmasa, şehir harap olur! demişler. [1108/09]
10531. Şehirde sultan da oturur, şeytan da oturur! derler. [1108/08]
10532. Şehirli ile köylü elbette bi değil, bu cihet suret-i takdiri herkesin, ilim ve irfanına ve tecrübe ve istidadına bağlıdır! [1108/22]
10533. Şehirli ile köylü, tabiatlarından belli olur, derler. [1109/11]
10534. Şehirli nefesiyle, köylü malıyla öğünür, derler. [1109/19]
10535. Şehirli, köylüyü aldatır, derler. [1109/17]
10536. Şehirli, şöhretli gerek, köylü gayretli gerek demişler. [1108/27]
10537. Şehirli köylüleri sevmezler amma köylü olmasa şehirlerin hali müşküldür, derler. [1109/07]
10538. Şehirlinin dili, köylünün malı kıymetlidir, derler. [1109/18]
10539. Şehirlinin gözü, köylünün malına bakar; şehirlinin gözü, köylünün malına dokuz damga koyarmış. [1109/22]
10540. Şehirlinin gümesi, köylünün gülmesne bakar! derler. [1109/03]
10541. Şehirlinin şöhreti, şehrinin nezafet ve şerafetiyle belli olur demişlerdir ki şehir, şehirlinin ayine-yi tabiiye ve içtimaiye ve millîyesine daldır demektir! [1108/26]
10542. Şehitten mahşerde sual yok demişler. [1108/23]
10543. Şehremini, şehir babasıdır derler. [1109/04]
10544. Şehr-i emin. [1109/08]
10545. Şehri şehir eden, şöhret kazandıranlar, içindeki oturanlardır! derler. [1108/15]
10546. Şehrin hakimi adil olmasa şehir harap olur, demişler. [1108/11]
10547. Şehrin şeytanı, köyün katibânını aldatır, derler. [1108/06]
10548. Şehrin şöhreti, şehrin duvarlarında görülür; köyün şöhreti, köyün tarlalarıyla duvarlarında görülür! demişler. [1108/20]
10549. Şehrin zinet ve nezafeti, ehl-i şehrin hüner ve marfetine, daldır, demişler. [1108/21]
10550. Şehvet bina-yı insanı yıkan, yakan bir ateştir! demişler. [1109/15]
10551. Şehvet ehline halas yoktur, demişler. [1109/12]
10552. Şehvet murdardır. [1109/16]
10553. Şehvet seriü 'z-zevâldır nefis hastalığıdır, şöhret seriü 'z-zevâldır, hırs hastalığıdır demişler. [1109/14]
10554. Şehveti mağlup eden açlıktır. [1109/13]
10555. Şek ile oruç tutulmaz, şek ile oruç bozulmaz; belki şahit ve ispat-ı şerle bozulur! demişler. [1105/20]
10556. Şek ile yakın zail olmaz. [1105/12]

10557. Şek şüphe ile ibadet olmaz. [1105/15]
10558. Şek, şebin olunan yerde, rahatlık olmaz. [1105/11]
10559. Şek, şüphe altında yaşamak olmaz, zira doğru insan şüpheyi davet edecek harekette bulunmaz, doğru kimseden, kimse şek ve şüphe etmez. Şek şüphe her hâl-i vechi ve hareketi daimidir. Şüphe olanlar caridir, demişler. [1105/14]
10560. Şekavet yerinde şecaat görülmez. [1104/13]
10561. Şeker gibi söz. [1105/06]
10562. Şeker lebdir. [1105/08]
10563. Şeker renk oldu derler. [1105/02]
10564. Şeker sandığı, şap çıkmış desene, derler. [1105/07]
10565. Şeker sözlü, bal dilli. [1105/04]
10566. Şeker sözlü, şehla gözlü civandır derler. [1105/05]
10567. Şeker, şeker amma, şekerpareleri, cepten çeker! demişler. [1105/16]
10568. Şekerden şerbet olur, şaptan şerbet elbette olmaz. [1105/13]
10569. Şekerdir şeker! [1105/03]
10570. Şekeri suya düşmedi ya! derler. [1105/10]
10571. Şekeri suya düştü desene! [1105/09]
10572. Şekeri, şeker-âb. [1105/06]
10573. Şem aslı södü gitti! derler. [1105/28]
10574. Şem âşık-ı şeydaya benzer, oddan esirgenmez. [1105/29]
10575. Şem‘ gibi oturur. [1106/16]
10576. Şem‘ ile pervane birbirni yakar. [1106/05]
10577. Şem‘ yanmayınca nuru görünmez, nur görünmeyince pervane dönmez. [1106/08]
10578. Şem‘ yanmayınca pervane dolaşmaz. [1106/07]
10579. Şem‘ yanmayınca ziya vermez, ziya olmayınca pervane dönmez. [1106/09]
10580. Şem‘a yanan odun şikâyet etmez. [1106/01]
10581. Şem‘a yanar, odun şikâyet etmez, pervane yanar kanattan şikâyet etmez. [1106/02]
10582. Şem‘a-yi fevvâr fanusunda çift görünür. [1106/03]
10583. Şem‘e can atan pervane iken, divane sersem der idin şimdi ne dersin demiş. [1106/15]
10584. Şem‘i gör kim yanmayınca, yakmadı pervaneyi. [1106/13]
10585. Şem‘i gördükçe pervane elbette kanat kuyruk yakar. [1106/04]
10586. Şem‘i pervaneyi yakan hep bir oddur! [1106/06]
10587. Şem‘-i ruh-ı cânâneyiz pervaneyiz, demiş. [1105/31]
10588. Şem‘in canı ateştir. [1105/30]
10589. Şem‘in sararması aşkındandır, demişler. [1106/14]
10590. Şem‘in şulesi dibinde değil, fanusunda görünür demişler. [1106/11]
10591. Şem‘in şulesi elbette fanusundan görünür. [1106/10]
10592. Şem‘siz şamdan (şemdan) yaraşmaz. [1106/17]
10593. Şem‘siz şamdana benzer kibardandır derler. [1107/01]

- 10594.** Şem'a yanacak pervane, kanadı, kuyruğu neylesin? [1106/12]
- 10595.** Şemse karşı göz yummaya benzer. [1105/23]
- 10596.** Şems-i taba gibi parlak talihlidir. [1105/22]
- 10597.** Şemsin seyri kamere nispetle- batı- kamerin seyri- şemse nipetle- seridir! demişler. [1105/25]
- 10598.** Şen kalp, gen (geniş) kalp. [1107/16]
- 10599.** Şen olmak huzur-ı kalbe bakar, derler. [1107/07]
- 10600.** Şen olmak, mun -mahzun- olmaktan yeğdir? derler. [1107/10]
- 10601.** Şen şatır adamdır, derler. [1107/08]
- 10602.** Şen şatır, ayvaz katır? [1107/09]
- 10603.** Şen şeramet, olmak kavuttan azade olmaya bakar, derler. [1107/14]
- 10604.** Şen şeramet; şakrak selamet gibi? [1107/12]
- 10605.** Şen şerametlik, hem tabiat-ı hulkiyeden ve hem gönül hoşluğundan ileri gelir iki türlü hâldir ,demişler. [1107/13]
- 10606.** Şen şeramettir, derler. [1107/11]
- 10607.** Şenaver bahr-i ulûmdur, derler. [1116/12]
- 10608.** Şenbe sebt günü, yekşenbe (yevm-i ahad) düşenbe (pazartesi) seşenbe (salı) çarşenbe, perşenbe, işte oldu bir hafta. [1107/06]
- 10609.** Şenlik ahvâl-i umumâyede, ahvâl-i fevkaladeye delalet eder, demişler. [1107/17]
- 10610.** Şenlik sırasında, hayata hayat katar, demişler. [1107/18]
- 10611.** Şenlik, hem ahvâl-i hususîyeye, hem umumîyeye daldır, derler. [1107/15]
- 10612.** Şer için mi halk olundun ey şeytan hulklu? [1100/23]
- 10613.** Şer ile cezası görülsün. [1101/27]
- 10614.** Şer ile davamız vardır, demişler. [1101/15]
- 10615.** Şer ile görülsün demişler. [1101/24]
- 10616.** Şer ile görülsün, şeriat hükmü yerini bulsun demiş. [1101/25]
- 10617.** Şer ile,kanun eyleme! demişler. [1101/14]
- 10618.** Şer işitmekten hazer etmek gerek. [1100/22]
- 10619.** Şer işlerin peyki. [1100/25]
- 10620.** Şer şeytandan, hayır insandan (imandan) gelir. [1100/26]
- 10621.** Şer ü şûr. [1121/07]
- 10622.** Şer ve kanun, keyfiyetin mizan-ı itidaldır. [1101/22]
- 10623.** Şerbeti, sohbeti çoktur amma şeriattan bahsetmez, derler. [1101/03]
- 10624.** Şerbetlediler? [1100/28]
- 10625.** Şeref akıl ile ilimdedir demişler. [1101/17]
- 10626.** Şeref birkaç türdür, şeref-i zatî şeref-i hükmî, şeref-i arzî -şeref-i arzî- (şeref-i maddî, şeref-i manevî) suretlerinde tarif olunur, derler. [1101/01]
- 10627.** Şeref de adamına göredir, demişler. [1101/02]
- 10628.** Şeref ilimde, şöhret şecaatle- mertlik yiğitlikle, sehaattedir! demişler. [1101/05]
- 10629.** Şeref kazanmak isteyen ilm ve kemal kazanmak gerek. [1101/23]

- 10630.** Şeref kemalat-ı ilmiye ve fazâil-i ahlâkîyededir, demişler. [1101/13]
- 10631.** Şerefesiz minare olmaz. [1101/08]
- 10632.** Şeref-i hakikî mal mülk ile değil, ilm-i hâl ile dir. [1101/09]
- 10633.** Şerefsiz insan, cahil ile fakirdir, derler. [1101/04]
- 10634.** Şerefsiz, şöhretsiz. Şeref, şöhret ile dir derler. [1101/26]
- 10635.** Şerefü 'l-imkân bi 'l-mekin! [1101/06]
- 10636.** Şerh-i kitap, metn-i kitaba göre derler, fakat metin okunmayınca, şerh okunmaz, kaidedir! Yani metn-i mana anlaşılır, şerh ve izah, hoş söz ve bi-mana sayılır demişler. [1098/09]
- 10637.** Şer-i şerfin gösterdiği yoldan ayrılmamak gerek. [1101/20]
- 10638.** Şer-i şerife muhalefet caiz değildir. [1101/19]
- 10639.** Şer-i şerife muhalif olan cemi tarafta necat yoktur. [1101/18]
- 10640.** Şer-i şerife muhalif olan işten hazer etmek gerek. [1101/21]
- 10641.** Şeriat adaleti emr eder. [1102/07]
- 10642.** Şeriat binası muhkemdir bozulmaz. [1101/34]
- 10643.** Şeriat binasından bir taş koparan yerine kendi başını koymak gerektir demişler. [1101/35]
- 10644.** Şeriat defteri (bütçesi) tefsir kabul etmez demişler. [1102/04]
- 10645.** Şeriat döşegini şeriat döşer. [1101/33]
- 10646.** Şeriat evine varmayan, insan olmaz derler. [1102/11]
- 10647.** Şeriat kapısı, Allah kapısı! [1102/14]
- 10648.** Şeriat kapısına varma, şeriatın dış iş görme derler. [1102/13]
- 10649.** Şeriat kılı kırk yarar. [1102/18]
- 10650.** Şeriat postu yüksekte kurulur. [1101/30]
- 10651.** Şeriat seccadesine herkes oturamaz. [1101/32]
- 10652.** Şeriat yolu kalpten incedir. [1102/19]
- 10653.** Şeriat yolu, kıldan incedir, demişler. [1102/02]
- 10654.** Şeriat yolunu Sabit Numan'dan sor. [1102/25]
- 10655.** Şeriat yolunu tutmak gerek, resulün şeriatini korumak taklit etmek gerek. [1102/03]
- 10656.** Şeriat yolunu, Sabit Numan'dan sor, mercan ile inciye bahr-i ummandan! [1102/26]
- 10657.** Şeriat zahire hükm eder. [1102/15]
- 10658.** Şeriat zâhiredir. [1102/17]
- 10659.** Şeriat zırba tevil kabul etmez. [1101/31]
- 10660.** Şeriat, akl-ı şeriatı, din-i İslam akl-ı dinidir demişler. [1102/20]
- 10661.** Şeriat, kanun-ı adalet, iltimas kabul etmez. [1102/29]
- 10662.** Şeriat, kıldan ince, kılıçtan keskindir! [1102/27]
- 10663.** Şeriat, ne şirk kabul eder ne şerik demişler. [1102/31]
- 10664.** Şeriate danışmak gerek. [1102/08]
- 10665.** Şeriate karşı durulmaz. [1102/05]
- 10666.** Şeriate karşı söz olmaz. [1102/06]

- 10667.** Şeriat-ı garrâ mahzarında vezir ile çobanın hukuku müsavidir, demişler. [1102/28]
- 10668.** Şeriatın yolu açıktır. [1102/21]
- 10669.** Şeriatin kestiği engüşt (parmak) acımaz. [1102/024]
- 10670.** Şeriatin kestiği parmak acımaz. [1102/23]
- 10671.** Şeriatsız iş bitmez. [1102/16]
- 10672.** Şeriatta bilmekte ayıp yok bilmemekte ayıp var demişler. [1101/36]
- 10673.** Şeriatte gizli -ayıp- yoktur. Ancak kullar için ihfa vardır ifşa yoktur demişler. [1102/22]
- 10674.** Şeriatten dış iş görme, şeriat kapısından içeri girme! [1102/12]
- 10675.** Şeriatten dış iş olmaz, şeriat işi güç olmaz. [1102/10]
- 10676.** Şeriatten dış iş olmaz. [1102/09]
- 10677.** Şerikin kızılbaş dahi olsa kardeş gibi geçin! [1102/30]
- 10678.** Şerin -şeriatın- emrettiğini, kanun emretmez. [1102/01]
- 10679.** Şerirden sakınmak gerek. [1101/29]
- 10680.** Şeritli pantolon, insana şeref vermez, verse de o şeref arızîir! [1101/28]
- 10681.** Şerle kimseye düşmez tuğyan, edemez mülke mefasid cereyan. [1101/16]
- 10682.** Şerri hayır yener, hayrı şer yıkar. [1100/27]
- 10683.** Şerri hayrı fark etmez nadandır? [1100/24]
- 10684.** Şeş cihetten hücum. [1102/33]
- 10685.** Şeşi beş görür hep. [1102/32]
- 10686.** Şetaret insanda ya hulkî olur ya arzî olur; hulkî şetaret çoktan çok tebdil etmez, arzî şetaret gönül hoşluğuna bakar, demişler. [1103/11]
- 10687.** Şevk dilde, zevk dilde. [1107/24]
- 10688.** Şevk ile içse kişi meyi katı mest (sarhoş) olur. [1107/19]
- 10689.** Şevk olmayınca zevk olmaz. [1107/26]
- 10690.** Şevk üstüne şevk, zevk üstüne zevk. [1107/28]
- 10691.** Şevk, zevk ferahlık ile olur. [1107/22]
- 10692.** Şevk, zevk gönül hoşluğuyla olur. [1107/23]
- 10693.** Şevk-engiz-i hâme-yi senâ-hânî, be-nazm-ı zafernâme-yi Cenâb-ı Hânî. [1108/01]
- 10694.** Şevki (ziyası) olmayan mumun dibine pervane gelmez. [1107/27]
- 10695.** Şevk-i ruyun beni bi-sabr u sükûn etti yine. [1107/20]
- 10696.** Şevki, zevki artık söndü, derler. [1107/25]
- 10697.** Şevksiz azıksız milletler, ziyasız kandile, hayatsız haneye benzer, derler. [1107/21]
- 10698.** Şevval ayı, bayram ayı. [1108/02]
- 10699.** Şey sözün pelesengidir ,demiş. [1109/21]
- 10700.** Şey, şey ama adı nedir? demiş. [1109/20]
- 10701.** Şeyda sözü mazur kiram ukaladır. [1111/06]
- 10702.** Şeyh ddeylediğin mürşid halvetkarın, ekseri, mutekif bizim ekabir bulunur demiş. [1111/01]
- 10703.** Şeyh efendinin kerameti kendinden menkuldür? [1110/20]

10704. Şeyh ol, mürid ol; zengin ol, fakir ol, şeyh, şab ol, ne olur isen ol; tek kendini bil, adam, akıl ol! demişler. [1110/06]
10705. Şeyh olan dünya ve mâfihâdan el çeker! [1109/26]
10706. Şeyh olan gece kaim, gündüz saim gerek. [1110/10]
10707. Şeyh olan hâl sahibi olmak gerektir. [1109/29]
10708. Şeyh olan hâlden de anlar, kâlden de anlar. [1109/28]
10709. Şeyh olan riyâzat bekler. [1110/09]
10710. Şeyh Sadinin torunu gibi oturur derler. [1111/04]
10711. Şeyh uçmaz müridi uçurur. [1109/23]
10712. Şeyh var, şeyhçik var derler. [1110/12]
10713. Şeyh, şab bir arada? [1110/18]
10714. Şeyh, şab, bir kase hoşaf? [1110/19]
10715. Şeyh, şeyh ise, şah bile hizmetine koşar, derler. [1109/24]
10716. Şeyh-i Halvanî! [1110/14]
10717. Şeyh-i rahmanî, mürşid-i Hamedan. [1110/13]
10718. Şeyhi şeyh eden halettir, müridi mürit eden hizmettir. [1109/27]
10719. Şeyhi şeyh eden müriddir. [1109/30]
10720. Şeyhimiz kendin bilmede aciz, nerde kaldı ki keyfiyet-i irşadı bile? [1110/22]
10721. Şeyhin duası hizmete bakar. [1110/07]
10722. Şeyhin eşiğine baş koyarsan, şeyhin de sana hem sırdaş olur hem yoldaş! derler. [1110/11]
10723. Şeyhin kerameti kendinden menkul. [1110/04]
10724. Şeyhin kerameti postundadır. [1110/03]
10725. Şeyhin kerameti, kendi rivayeti sanma, derler. [1110/02]
10726. Şeyhin ne rütbe olsa da zahir kerameti, gahi olur miyan-ı müridanda ihtilaf? [1110/21]
10727. Şeyhin postuna yapışma destine yapış, derler. [1110/01]
10728. Şeyhin postundan kavga çıkar, destinde dua! [1110/05]
10729. Şeyhin seriri mescid, acı külâhıdır, demişler. [1109/25]
10730. Şeyhin şeytanı ensesinde oturmuş derler. [1111/05]
10731. Şeyhin yolu musikide, dedenin yolu nakkaşlarda. [1110/15]
10732. Şeyhte var, şeyh namına fesat da var? [1110/16]
10733. Şeyhten himmet bekleyen, hizmet etmek gerek. [1110/08]
10734. Şeyhü 'l-eflâk fî 'l-esvâk? demiş. [1110/17]
10735. Şeyhülislam-ı zaman olanın [...] Şeyhülislam, müfti-i zaman olan [...] [1111/02]
10736. Şeytan (her kişide bulunur) herkese musallat olur. [1113/30]
10737. Şeytan âdemin düşmanıdır. [1111/11]
10738. Şeytan ağladığı gün de olur. [1113/31]
10739. Şeytan ağladığı vakit ağlasın? derler. [1111/18]
10740. Şeytan aşikâr düşman. [1113/08]

- 10741.** Şeytan aşikâr düşmandır ancak hilekâr düşmandır! Zira nefsine uyup şeytanın mekr ve hilesine aldanmamak gerek! demişler. [1111/07]
- 10742.** Şeytan ateşten halk olunmuştur. [1111/15]
- 10743.** Şeytan azapta gerek. [1113/04]
- 10744.** Şeytan azapta gerek. [1117/25]
- 10745.** Şeytan azmanı, cin torunu herif? [1111/19]
- 10746.** Şeytan başka, cin başka, insan yine başka. [1112/05]
- 10747.** Şeytan benim olsun, Dede Sultan senin olsun. [1112/06]
- 10748.** Şeytan bir insanı azdıracağı zaman, hep hırsı ile nefsinin artmasına hizmet edermiş! derler. [1113/01]
- 10749.** Şeytan cehaletten istifade eder. [1113/15]
- 10750.** Şeytan cehenneme yoldaş arar. [1112/07]
- 10751.** Şeytan doğruya düşmandır! [1113/06]
- 10752.** Şeytan eziyette gerek. [1111/12]
- 10753.** Şeytan fenalık edene dosttur. [1113/10]
- 10754.** Şeytan gibi herkesin damarına girer? [1113/20]
- 10755.** Şeytan gibi hulul etmediği yer mi var? derler. [1113/17]
- 10756.** Şeytan gibi idlal etti, derler. [1113/18]
- 10757.** Şeytan gibi tard oldu. [1113/23]
- 10758.** Şeytan hakka hizmet etmez. [1112/12]
- 10759.** Şeytan hakkı kabul etmez. [1112/13]
- 10760.** Şeytan halkalı sahte dostla muazzeb olmaktansa, mert düşmanla uğraşmak yeğdir, derler. [1114/03]
- 10761.** Şeytan hased (hasid) olur, şeytana uyan da hased (hasid) olur. [1112/10]
- 10762.** Şeytan hased olmasa idi Âdem'e secde eder idi! [1112/09]
- 10763.** Şeytan herif! derler. [1113/03]
- 10764.** Şeytan ile aşık atar? [1111/30]
- 10765.** Şeytan ile değirmen ortaklığı edenin, âhirkâr değirmen taşı başına dönse gerek, demişler. [1111/20]
- 10766.** Şeytan ile kabak ekenin kabak başında patlar! [1111/22]
- 10767.** Şeytan ile ortak eken buğdayın samanını yel alır. [1111/21]
- 10768.** Şeytan ile yoldaş olan, menzile cehennemde arkadaş olur. derler. [1112/08]
- 10769.** Şeytan insanlara musallat olur. [1111/16]
- 10770.** Şeytan insanları daima aldatır. [1111/17]
- 10771.** Şeytan insanların azgınlık vaktinde musallat olur, derler. [1113/13]
- 10772.** Şeytan karına hizmet eder? [1113/21]
- 10773.** Şeytan kendine yoldaş arar. [1113/32]
- 10774.** Şeytan kötü karıdan kaçarmış? derler. [1113/22]
- 10775.** Şeytan kulağına kurşun. [1113/11]
- 10776.** Şeytan kulu. [1113/07]

10777. Şeytan minaresi, şeytan mağarası. [1113/25]
10778. Şeytan oğlu şeytandır? [1111/32]
10779. Şeytan şerrinden hak saklaya. [1112/21]
10780. Şeytan şerrinden kadın mekrinden sakınmak gerek. [1112/22]
10781. Şeytan şerrinden, kadınlar mekrinden, hak saklaya! derler. [1111/29]
10782. Şeytan şeytandır, şeytanlığını eder. [1112/33]
10783. Şeytan şeytanlığını icra eder. [1117/23]
10784. Şeytan yavrusu, şeytandır? [1113/34]
10785. Şeytan yularını sakın başına takmasın, derler. [1114/02]
10786. Şeytan, insana aşikâr düşmandır. [1111/09]
10787. Şeytan, insanın kendi nefsidir, derler. [1111/08]
10788. Şeytan, insanları iğfal etmek isterse, fenerini yakar, önüne düşermiş! [1113/02]
10789. Şeytan, müminler için aşikâr düşmandır! demişler. [1113/26]
10790. Şeytan, nefsin muavinidir, vicdan da ruhun muavinidir, demişler. [1113/36]
10791. Şeytan, şeytandan hazzeder, münafık münafıktan! [1112/24]
10792. Şeytan, şeytandan hazzeder. [1112/23]
10793. Şeytana aldanmamak gerek. [1112/04]
10794. Şeytana çarığı ters giydirir; şeytanette öyle mahirdir ki; şeytana bile, çarığı ters giydirir! derler. [1112/16]
10795. Şeytana eziyet gerek, insana meziyet -hürmet- gerek! [1111/13]
10796. Şeytana gül yer misin? Yağı var mı? Çakala Bağdat'a gider misin? Bağı var mı? demiş. [1113/29]
10797. Şeytana kuyu kazdırırlar. [1113/16]
10798. Şeytana uyan masharası olur. [1111/26]
10799. Şeytana uyan şeytan olur, insana uyan insan olur. [1111/24]
10800. Şeytana uyan zelil olur. [1111/25]
10801. Şeytana uyan, inat olur. [1111/28]
10802. Şeytana uyan, nefse uyan. [1113/09]
10803. Şeytana uymamak gerek! [1111/23]
10804. Şeytana uymayan yalan söylemez. [1113/12]
10805. Şeytana yâr olan, ahirette nar olur. [1113/33]
10806. Şeytana yâr olan, cehenneme yoldaş olur. [1112/32]
10807. Şeytandan kişi imanı sakınmak gerek. [1112/03]
10808. Şeytandan merhamet ummaya benzer. [1113/27]
10809. Şeytandan şefaât olmaz. [1112/20]
10810. Şeytandan şefaât umulmaz, şeytanda iman bulunmaz! demişler. [1112/29]
10811. Şeytanette nasuha isnat olundu, derler. [1112/31]
10812. Şeytanette Şeyh-i Necdi'ye arkadaş çıktı, demiş [1112/25]
10813. Şeytanette şeyh-i Necdi'yi geçti, derler. [1112/27]
10814. Şeytanette şeytana ders verir, pireyi kafese koyar! derler. [1112/28]

10815. Şeytanette, şeytana çarık giydirir, derler. [1112/26]
10816. Şeytanı görmekten ise, la havle oku geç derler. [1113/35]
10817. Şeytanı kuyuya düşürmek kabilinden oldu! derler. [1114/01]
10818. Şeytanı tuttu, insana bakmaz? [1113/05]
10819. Şeytanım var ayıttım (söyledim) imanım var kayıttım (döndüm) derler. [1113/28]
10820. Şeytanın Âdem'e secde etmemesi kibrindendir, hasedindendir. [1111/10]
10821. Şeytanın aslı nardır. [1111/14]
10822. Şeytanın dostluğu bükenini (yularını) başına takınca kadardır! [1112/18]
10823. Şeytanın dostluğu darağacına kadardır. [1112/17]
10824. Şeytanın dostluğu işi bitinceye kadardır; zira şeytandan şefaatt hainden merhamet olunmaz, demişler. [1112/15]
10825. Şeytanın hakka, Âdm'e secde etmediği kibir ve hamakatindendir, demişler. [1112/11]
10826. Şeytanın kış bacağı (hilekâr). [1113/14]
10827. Şeytanın mekrine aldanmamak gerek, demişler. [1113/24]
10828. Şeytanın ocağı sönmez, derler. [1112/01]
10829. Şeytanla aşık atılmaz, rakiple eğlenilmez, şeytanla aşık atılmaz. Top oynayan tozar. Kabak alanın kabak başına patlar! Hazer eylemek gerek demişler. [1112/14]
10830. Şeytanla kabak ananın, en sonunda kabak başında patlar! derler. [1112/02]
10831. Şeytanlar görsün yüzünü? [1113/19]
10832. Şeytanlar şehab-ı sakıb ile recm olunmasalardı göğe dahi yol bulurlardı! derler. [1112/19]
10833. Şeytanları kendi içlerinden. [1112/30]
10834. Şeytanlık etti! [1111/31]
10835. Şeytanlık, hasl-i hasedle meşhun kalp taşıyan haris insanların sıfat-ı kâşifesidir demişler. [1111/27]
10836. Şeyülislam-ı ahirzaman [...] [1111/03]
10837. Şezerat okur. [1100/21]
10838. Şık beyler, hep şaka söyler. [1118/32]
10839. Şık herif! [1117/24]
10840. Şık herif. [1118/31]
10841. Şık şık eden nalçadır, iş bitiren akçedir. [1117/20]
10842. Şık şık eder nalcacık, istiyor akçecik. [1118/30]
10843. Şık şık eder nalcacık iş bitirir akçecik! [1117/22]
10844. Şık şık eder paracık, para ister yaracık! [1117/21]
10845. Şıkırdamayan ceviz olmaz, meğerki tek ola derler. [1115/08]
10846. Şıkırdamayan cüz olmaz, meğer ki tek ola! [1118/29]
10847. Şıkırdayan koz olsun tek kız olmasın! demiş. [1118/33]
10848. Şımarık oğlan gibi. [1116/09]
10849. Şımarıttı da ayarttı. [1116/10]

10850. Şımartma arsız, ayartma hırsız! [1116/07]
10851. Şın girsin karnına, zift boğazına öyle şeyhin demiş. [1116/22]
10852. Şın kazanma şın kazan, mal kazanma, can kazan. [1118/15]
10853. Şın yandı, kebab hâlâ o kebab? demiş. [1116/24]
10854. Şın yansa yansın, kebab yansın, der. [1116/23]
10855. Şıngır mıngır, kıpkızıl mangır! [1116/13]
10856. Şırpıntı karı izinden basan, serpintisine uğrasa gerek. [1114/07]
10857. Şırpıntı karıdan karı olmaz, kırpıntıdan entari olmaz derler. [1114/08]
10858. Şiddet, hiddettir. [1114/04]
10859. Şiddeti yağmur sel yapar, şiddetli söz gönül yapmaz, belki yıkar, derler. [1114/10]
10860. Şiddetli boranın sonu, sükûttur, şiddetli sözün sonu da sükûttur, derler. [1114/11]
10861. Şiddetli söz keramete yaklaşır derler. [1114/13]
10862. Şiddetli söz, hiddetten çıkar. [1114/05]
10863. Şiddetli zeka baş patlatır, derler. [1114/06]
10864. Şifa davası konşuluk hakkı! [1120/03]
10865. Şifa niyetine içer. [1115/05]
10866. Şifadır der durmaz içer. [1115/06]
10867. Şifası olmayan bimara sıhhattir helak. [1115/07]
10868. Şihap saçıp ile recm olunan şeytanlar gibi. [1116/14]
10869. Şiir ancak gönül halvetinde bir eğlencedir, demişlerdir. [1114/12]
10870. Şiir bir dilde olursa makbuldür, derler. [1114/26]
10871. Şiir bir güzel mahbuptur! Kıymetini bilene yüzün gösterir, bilmeyene göstermez, demişler. [1114/24]
10872. Şiir ehl-i aşka keman gibi, ehl-i nadana şairle saman gibi derler. [1114/16]
10873. Şiir ehline göredir. [1114/15]
10874. Şiir hikmet-âmiz gerektir. [1114/28]
10875. Şiir söylemeli amma arapsaçı gibi olmasın! derler. [1115/01]
10876. Şiir, fikri terbiye eder, kuvve-yi manevîyeyi tasfiye ve takviye eyler demişler. [1114/33]
10877. Şiir, kıymetini bilene göredir, demişler. [1114/23]
10878. Şiir, manada hakikat, lafızda mecaz, istiare, kinaye, hiciv ve istihzayı ihtiva eder. demişler. [1114/19]
10879. Şiir, şairin kıymetini gösterir, derler. [1114/29]
10880. Şiir, şiir gibidir derler. [1114/21]
10881. Şiirde hikmet olsa, mana olmaz, mana olmazsa, şiir hikmet amiz olmaz! demişler. [1114/20]
10882. Şiirden maksad olan manadır, demişler. [1114/17]
10883. Şiirden maksat olan manadır, demişler. [1114/30]
10884. Şiirden maksat, manadır! Nereden murat da tebliğ ve belîğ mefhumdur! demişler. [1115/02]

- 10885.** Şiirden murat manadır, demişlerdir ki vezn ve kafîyeye çok itibar yoktur demek olur. [1114/18]
- 10886.** Şiirden, gazelden ne gelir deme, şiirle nice dilberler koçulur, demişler. [1114/25]
- 10887.** Şiire heves etme kim yamandır, yahşı deseler onu yalandır. [1115/04]
- 10888.** Şiir-gerçi insanların bir sani-i fikriyesi ve ilham-ı ruh ve kuvve-yi ruhanâsi asarıdır binaenaleyh mihmân-ı ruh olan ömür bir kalb-i hazâin-i la-yefnadan sudur eder. İşbu cebbar ile değil ilham-ı ruh-ı rahman ile demişler. Binaenaleyh şiiri-icbarı- yani teklifi olursa o şiir değil sihirdir. Eğer ilham-ı ruh ile sünuh olursa ne öyle şiir şüphesiz ruhani ve müessir olur. Buna şiir dahi denir. [1114/14]
- 10889.** Şiir-i bi-mana bi-ihama benzer ol camekeş üzre came? [1114/22]
- 10890.** Şiiri tanımak da bir hünerdir, demiş; şairi tanımaktan şiiri tanımak yeğdir! demişler. [1114/31]
- 10891.** Şiiri, şurara-yı yemaniye gibi, derler. [1114/32]
- 10892.** Şiirin tarif-i umumîsi kelâm-ı mevzundur, demişler. [1114/27]
- 10893.** Şiirle beslenen bülbül, şiir okumaz, derler. [1103/08]
- 10894.** Şiirle ömür geçirme; şiir gibi sararır kalırsın! demiş. [1115/03]
- 10895.** Şikâr almış güya. [1115/09]
- 10896.** Şikârın (avın) makbûlü -tatlısı- kendi ayağıyla tuzağa düşenidir, derler. [1115/11]
- 10897.** Şikârını aldırdı. [1115/10]
- 10898.** Şikâyet et bir dert, etme iki dert! demiş. [1115/20]
- 10899.** Şikâyet etme, hâline şükr et, kendinden başkalarına bak da fikr et neler var neler görürsün! demiş. [1115/19]
- 10900.** Şikâyet etmiyorum, maksadım hikâyettir. [1115/14]
- 10901.** Şikâyet olmasın amma, elinden çektiğim cefayı bir Allah bir ben bilirim demiş. [1115/21]
- 10902.** Şikâyet olmasın amma, elinden neler çektiğimi ben bilirim! [1115/22]
- 10903.** Şikâyet sebepsiz değildir; amma şikâyetçinin sözüne özüne dikkat etmek gerek! derler. [1115/15]
- 10904.** Şikâyet, hikâyetsiz olmaz, derler. [1115/16]
- 10905.** Şikâyet, şikâyeti, hikâyet, hikâyeti davet eder; uyku, uykuyu, tembel, tembeli davet eder. [1115/12]
- 10906.** Şikâyetçin kadı olunca imdatçın Allah olsun! derler. [1115/13]
- 10907.** Şikâyetten garaz, ancak öfkeyi teskindir! derler. [1115/17]
- 10908.** Şikâyetten garaz, ancak sûz-ı sîneyi teskindir [1115/18]
- 10909.** Şikâyetten inayet umma! [1115/23]
- 10910.** Şimd oğlan cüzleri görür görmez oymaya çıkar? demiş. [1118/01]
- 10911.** Şimdi anlaşıldı abalının kerameti, demiş. [1118/09]
- 10912.** Şimdi anlaşıldı dost ile düşman! [1118/11]
- 10913.** Şimdi anlaşıldı pepe ile kekenin meramları? derler. [1117/35]
- 10914.** Şimdi anlaşıldı Vehbi'nin kerrakesi imiş. [1118/08]
- 10915.** Şimdi bilindi kadri, dürr-i yetimin? [1118/13]

10916. Şimdi bitti hırkalı şeyhin kabalığı? [1118/12]
10917. Şimdi borusu ötmez. [1118/14]
10918. Şimdi çıkar görürsün, güle güle ölürsün demiş. [1116/11]
10919. Şimdi çıkar görürsün, güle güle ölürsün? derler. [1117/34]
10920. Şimdi dananın kuyruğu kopacak sıra geldi, demiş. [1116/02]
10921. Şimdi doğruluk yahut doğru söz minarede kalmış. [1118/20]
10922. Şimdi dursun, sonra olsun der hep? [1118/10]
10923. Şimdi duyuldu münderiñ böreği. [1117/33]
10924. Şimdi dünyada itibar, dilber ile zenginedir? derler. Amma dilber ile zengin, gösterir ahlak-ı zamanın zengin! demişler. [1117/26]
10925. Şimdi eski bardaklar cam oldu. [1117/29]
10926. Şimdi halk virane değil, verene dost?! [1117/30]
10927. Şimdi halk, dilber ile zengine itibar ediyor! demiş. Şimdiki zamanda paran var mı, zengin misin? İyiler iyisi, güzeller güzelisin. Şimdiki zamanda paran yok mu, züğürt müsün? Veleve ki allâme-yi cihân ol, çirkinsin ve hem ölümler ölüsün, demiş. [1116/01]
10928. Şimdi kalın başı çevirdi. [1118/07]
10929. Şimdi kızdı gelin başı. [1118/06]
10930. Şimdi maymun, onun kapısında oynar. [1116/08]
10931. Şimdi papaz, yağlı yemiş. [1118/02]
10932. Şimdi rağbet güzel ile zengine. [1116/06]
10933. Şimdi sırası değil dediler?! [1117/28]
10934. Şimdi suyu getiren de bir, testiyi kıran da bir demiş. [1117/31]
10935. Şimdi testiyi kıran, suyu getirenden makbul demiş. [1117/32]
10936. Şimdi yaparım yunanı. [1118/03]
10937. Şimdi yaya kaldın Tatar ağası, demiş. [1118/026]
10938. Şimdi, sonra deyinceye kadar, işi alt üst ederler! [1118/05]
10939. Şimdi, sonra deyip durma, atı alan Üsküdar'ı geçti! derler. [1118/04]
10940. Şimdiden sonra kumda oynasın remaller, derler. [1117/27]
10941. Şimdiki itibar, dilber ile zenginedir, demişler. [1116/03]
10942. Şimşek çakmayınca yıldırım düşmez, derler. [1116/05]
10943. Şimşir ağacı gibi serindir. [1105/26]
10944. Şimşir ağacı meyve vermez. [1105/27]
10945. Şimşir-i berran ile feth olundu. [1105/24]
10946. Şinik ile altın paylaştılar desene. [1118/28]
10947. Şîr-i hur şîr-i Acemkârî. [1118/22]
10948. Şîr-i mâder sevdiğim, dahi dehanında kokar. [1116/15]
10949. Şîr-i nere (yırtıcı arslan) pişezâr heybetinden bellidir. [1116/17]
10950. Şirin söz, güler yüz her zaman aranır! [1116/20]
10951. Şirin söz, tatlı dilden çıkar, şın söz acı dilden çıkar! [1116/19]

10952. Şirin suhanla mar ininden çıkar, bed kelamla insan dininden çıkar. [İyi sözle yılan ininden çıkar, kötü sözle insan dininden çıkar, derler] [1116/18]
10953. Şirinliklidir derler. [1116/21]
10954. Şîrler pençe-yi kahrımda lertzân iken beni bir ahu gözlüye zebûn etti felek! demiş. [1116/16]
10955. Şirvanî ise atla da geç. [1118/23]
10956. Şirvanî ise atla da geç; revani ise hopla da geç? derler. [1118/24]
10957. Şîrvânî zerdûz Acem başka kismedir, biçimdir. [1114/09]
10958. Şiryan damarından bastı. [1118/25]
10959. Şişe (gibi) su kaldırır, söz kaldırma? derler. [1117/17]
10960. Şişe gibi çıt kırıldım bey? derler. [1117/16]
10961. Şişe gibi gönlümü kırma kırarlar gönlünü! [1117/11]
10962. Şişe kırılrsa parçası hayır etmez! derler. [1117/07]
10963. Şişe kırılrsa yerine gelmez! [1117/06]
10964. Şişe, şişe şaştım bu işe? demiş. [1117/19]
10965. Şişeci -şişe yapan usta- şişenin üfleme sırrını, değme bir çırağına söylemez! derler. Her sanatın bir sırrı, bir ilmi vardır; ilmi öğretilir sırrı öğretilmez. [1117/12]
10966. Şişede peri. [1117/05]
10967. Şişeye koyar dışından yalar. [1117/18]
10968. Şişe-yi çarh-i felek sun‘-ı yed-i kudrettir, iki gönlü on iki burçlu bir saattir. [1117/13]
10969. Şişe-yi derûn, velâ meşhûn? demiş. [1117/10]
10970. Şişeyi dışından yalar. [1117/15]
10971. Şişe-yi gönlü kırmamak gerek! [1117/09]
10972. Şişe-yi namusu kesr etmemek gerek! [1117/08]
10973. Şişe-yi ömrü şikest oldu. [1117/14]
10974. Şişhaneli oğlu. [1102/034]
10975. Şişkin mideye turp salatası. [1117/04]
10976. Şişman idin kanı senin sarkalın , zengin idin kanı senin partalın . [1117/01]
10977. Şişman ise yokuşa, zayıf ise inişe, demiş. [1117/02]
10978. Şişmanın kuyruğundan, zayıfın kolundan. [1117/03]
10979. Şişti şişesiye. [1116/25]
10980. Şive, cilve yerinde gerek. [1118/18]
10981. Şiveli söz kadınlara vergidir. [1118/16]
10982. Şivesiz lisan olmaz, cilvesiz insan olmaz. [1118/19]
10983. Şive-yi büyü? [1118/17]
10984. Şive-yi gamzesi yarin ne beladır yarab. [1118/21]
10985. Şom söz, şom ağızdan çıkar. [1121/09]
10986. Şorba oldu derler. [1121/14]
10987. Şorbadan ağzı yanan, yoğurdu üfleyip içer. [1121/16]

10988. Şöhret afattır, derler. [1122/28]
10989. Şöhret afettir, demişler. [1122/25]
10990. Şöhret de zamanına bakar! [1122/32]
10991. Şöhret fena bulmaz derler. [1122/27]
10992. Şöhret ilimle kazanılan şöhrettir. [1122/31]
10993. Şöhret kazanmayı herkes ister amma para ile satın alınmaz derler. [1122/29]
10994. Şöhret kazanmayı herkes ister amma, herkesin elinden gelmez! [1122/30]
10995. Şöhret şahlara layıktır. [1122/26]
10996. Şöyle böyle bir söz ise, gel sen de söyle böyle bir söz demiş. [1122/22]
10997. Şöyle böyle deme, ne söylersen doğru söyle! derler. [1122/21]
10998. Şöyle güzel, böyle güzel deyip durmaktansa cümleten güzel diyorlar. [1122/18]
10999. Şöyle Üsküdar'ın arkasında, şinik şahnenin? [1118/27]
11000. Şöyle yaptı, böyle kıldı, diyorsun amma, kendin ne yaptın bakalım söyle. [1122/16]
11001. Şöyle, böyle amma, gel sen de öyle söyle, bakalım? demiş. [1122/23]
11002. Şöyle, böyle amma, iş öyle değil! [1122/20]
11003. Şöyle, böyle dersin amma, elinden gelse sen de söyle öyle böyle! demiş. [1122/17]
11004. Şöyle, böyle, der geçinir öyle. [1122/19]
11005. Şu âlem, bir dar-ı elemdir derler. [1121/25]
11006. Şu âlem, bir dert ocağı, bir mihnet bucağından başka şey değildir demiş. [1121/26]
11007. Şu âlemde gemisini kurtaran kaptan sayılır, derler. [1121/27]
11008. Şu bargirin cahdan düşürür, efendi sonra mecaliste söylenir semerin. [1121/01]
11009. Şu dünyada kimse bir karar üzre ömür geçiremez! [1121/06]
11010. Şu dünyanın mekrine aldanmamak gerek derler. [1121/13]
11011. Şu dünyanın nesine aldanırsın, nesine güvenirsin? Bugün varsın, yarın yoksun! derler. [1121/05]
11012. Şu kadar bir şeyi, deve kadar etti derler. [1122/15]
11013. Şu kadar derim ki kendini bil! [1122/12]
11014. Şu kadar malım var deme, şu kadar hâlim var de! [1122/10]
11015. Şu kadara da çok şükür! [1122/14]
11016. Şu kadara ne denilir?! [1122/13]
11017. Şu köhne felek, herkesin başına bitse gerek! [1122/02]
11018. Şu şıllık karı, bu şırpıntı hemşiresidir! demiş. [1116/04]
11019. Şu şöyle diyecek yeri yok cümleten güzel, demiş. [1121/23]
11020. Şu şöyle diyecek yeri yok derler. [1121/24]
11021. Şu şöyle, bu böyle diye bahane arar duru isen, ara yerde kendin kuru kalırsın! derler. [1121/22]
11022. Şu şöyle, bu böyle diyeceğine kendini ıslah eyle! derler. [1121/21]
11023. Şu şöyledir, bu böyledir diyecek ne var? [1121/20]
11024. Şu, şöyle, bu böyle, diyecek ortada ne var? derler. [1122/09]
11025. Şuara caizesiz kalmaz. [1119/17]

- 11026.** Şuaraya caize sünnettir, demişler. [1119/18]
- 11027.** Şuarâ-yı Yemanîye, şuarâ-yı Şamîye. [1119/19]
- 11028.** Şuğlsüz ibadet eden zor bulunur! [1120/01]
- 11029.** Şuğlün olursa, hadis ve tefsir, nime 'l-eyyâm ve nimet 't-tedbir. [1120/02]
- 11030.** Şuh (arsız). [1121/04]
- 11031.** Şuh-meşreb adamdır derler. [1121/03]
- 11032.** Şuna değdi, buna değdi diye hepsini yemiş! [1122/01]
- 11033.** Şuna şaşılır ki meçhulatı malumat sananlar da çoktur, demiş. [1121/10]
- 11034.** Şundan, bundan geçinir. [1122/07]
- 11035.** Şunu tut dedilerse, yut demediler ya? derler. [1122/05]
- 11036.** Şunu, bunu lakırdı etmez derler. [1122/06]
- 11037.** Şunun kaşı kara, bunun gözü ela deyecek olsan, sermaye elden gider! derler. [1122/03]
- 11038.** Şunun kızından, bunun kısırağından bahsetmek ayıptır! [1122/11]
- 11039.** Şunun tayından bunun danasından sana ne, sen de besle bir tay, bir dana! Demiş. [1122/04]
- 11040.** Şunun, bunun sözüyle amel olmaz! [1122/08]
- 11041.** Şurası devlet, şurası ümmet. [1121/12]
- 11042.** Şurasına şaşılır ki adm oğlanına bir hakikat söylersin kanmaz da bin türlü yalana birden inanır demiş. [1121/11]
- 11043.** Şuraya taş başına giydirildi. [1121/02]
- 11044.** Şûr-engiz adamdır, derler. [1121/08]
- 11045.** Şûrîde-dil. [1121/17]
- 11046.** Şûrîde-hâl bülbül misali, yanık yanık feryat ve figan eder durur! [1121/18]
- 11047.** Şurişten beri bulunmak gerek [1121/15]
- 11048.** Şuşeye binme şeytan olursun? derler. [1121/19]
- 11049.** Şuûnat-ı cehân vabeste-yi hükm-i müştîdir, abestir dest-i gerdûn setm-i bünyaddan feryad [1122/24]
- 11050.** Şuuruna hâlel gelmiş, derler. [1119/16]
- 11051.** Şükret, fikir et, Allah'ını daima zikret! [1120/09]
- 11052.** Şükret, şikâyet etme! [1120/08]
- 11053.** Şükretmek fazâil-i insanîyedendir. [1120/13]
- 11054.** Şükretmek ibadetten sayılır. [1120/12]
- 11055.** Şükretmek vaciptir. [1120/07]
- 11056.** Şükr-i nimet, dahi bir nimettir. [1120/10]
- 11057.** Şükrü çok olanın, fikri de çok olur onun! [1120/04]
- 11058.** Şükrün tekrarı ahsendir! [1120/05]
- 11059.** Şükrünün edasından aciziz, derler. [1120/11]
- 11060.** Şükûfe-yi bahar gibi. [1120/17]
- 11061.** Şükür kalbin kuvvetini giderir! [1120/06]

11062. Şükür nimetin bereketini arttırır, fikir aklın! [1120/15]
 11063. Şükür, kanaat, rıza demektir! [1120/16]
 11064. Şükürsüz nimetin bereketi olmaz, derler. [1120/14]
 11065. Şümüllü söz kulak kabartır. [1120/19]
 11066. Şümüllü söz makbuldür doğru ise. [1120/18]
 11067. Şüphe ile hakikat aranır. [1119/13]
 11068. Şüphe ile ibadet, ibadet sayılmaz. [1119/11]
 11069. Şüphe ile söylenen söz, töhmet evinde karar kılar! [1119/06]
 11070. Şüphe yok der bir daha demez. [1119/10]
 11071. Şüpheli hastalık öldürmese de korkutur. [1119/04]
 11072. Şüpheli söz, şüpheli hastalık! [1119/05]
 11073. Şüpheli sudan abdest alınmaz. [1119/01]
 11074. Şüpheli sudan içme, şüpheli köprüden geçme. [1119/02]
 11075. Şüphen varsa ey zâhid rûze-yi şek tut! [1119/07]
 11076. Şüphen varsa şek tut, yapıştığın eteği pek tut! [1119/08]
 11077. Şüphen varsa, yetin de bak! derler, tahkik eyle de bak. [1119/14]
 11078. Şüphesi söz merak getirir, merak ise hastalık getirir! [1119/03]
 11079. Şüphesini izale etti desene! [1119/12]
 11080. Şüphesiz öyledir hep. [1119/09]
 11081. Şürb başka, şarap başka. [1119/15]
 11082. Taam üstüne taam, dert üstüne dert derler! [1200/16]
 11083. Taam-ı puhte (pişmiş) âb-ı serd katma. [1200/20]
 11084. Taamın -bağın- hayırlısı (hayırlısı) boğazdan aşağı geçendir derler. [1200/17]
 11085. Taamın hayırlısı, hazır bulunandır! demişler. [1200/18]
 11086. Taamın lezzeti tuzdan çıkar, tuz, ekmeği bilmeyen gözden çıkar! [1200/19]
 11087. Tâate sevap, masiyete ikab vardır. [1187/12]
 11088. Taban (taban) yettiği canına kâr kaldı. [1180/01]
 11089. Taban ile tarla ölçülmez! [1180/17]
 11090. Taban patlattığı canına kâr kaldı yani boşuna taban tepti! derler. [1198/19]
 11091. Taban tabana zıt çıktı. [1180/19]
 11092. Taban tabana zıt. [1180/18]
 11093. Taban tepmediğine değmedi, derler. [1198/18]
 11094. Tabana kuvvet. [1180/05]
 11095. Tabana taş batmaz. [1180/16]
 11096. Tabancası belinde kabadayı. [1180/27]
 11097. Tabancası dokuz patlıyor. [1180/30]
 11098. Tabancasını hamam kurnasına asan takımdandır, derler. [1180/29]
 11099. Tabancasını hamama girse bırakmaz kabadayıdır, derler. [1180/28]
 11100. Tabancasının taşı yok okkayla barut taşır. [1180/26]

- 11101.** Tabanı ayı tabanı. [1180/12]
- 11102.** Tabanı düz uğusuzdur. [1180/11]
- 11103.** Tabanı yanan it gibi kaçtı derler. [1198/21]
- 11104.** Tabanı yassı, uğursuz. [1198/20]
- 11105.** Tabanına karşı, terbiyenn tesiri olsa da, tabanda olan taban gibi bazen yüz gösterir derler. [1207/04]
- 11106.** Tabanını yaladı. [1198/22]
- 11107.** Tabanları arkasında inip kalkar. [1180/06]
- 11108.** Tabanları demir gibi. [1180/15]
- 11109.** Tabanları deve tabanına benzer. [1180/13]
- 11110.** Tabanları diredi. [1180/03]
- 11111.** Tabanları kaldırdı. [1180/20]
- 11112.** Tabanları patladı. [1180/10]
- 11113.** Tabanları yağladı. [1180/02]
- 11114.** Tabanları yanmış it gibi kaçır. [1180/25]
- 11115.** Tabanlarına nal çaktıranlardandır. [1180/09]
- 11116.** Tabanlarına tükürdü. [1180/04]
- 11117.** Tabanlarıyla dümbelek çalar. [1180/14]
- 11118.** Tabansız adam, damarsız adam. [1180/22]
- 11119.** Tabansız adamdır, derler. [1180/21]
- 11120.** Tabansız adamla yola çıkılmaz! [1180/24]
- 11121.** Tabansız, tabancasız adamla cenke gidilmez. [1180/23]
- 11122.** Tabansızlık etti derler. [1198/23]
- 11123.** Tab-ı selim ashabına dünyanın gumum ve ekdarı hiçbir zaman giran gelmez. [1199/15]
- 11124.** Tabına muhalefet -muhalif hareket- kuvve-yi hatadandır demişler. Cumhura muhalefet, kuvve-yi hatadan olduğu gibi! [1199/01]
- 11125.** Tabiat başka, terbiye başkadır. [1199/06]
- 11126.** Tabiat beşerin -nefsin- enfas ve ahlâk-ı beşerin ifsadını mucip olursa yani nefsin çok gururunu arttırır. Kibr ve nahvet ve benliğini -şeytanetini- fitne ve fesadını, hırs ve tamahını tezyid ve ihya eyler, ahlâk-ı hamideyi ifsad eder! Hasâil ve fazâil-i beşerde mevcut ve mündec bulunan asar-ı hamiyet ve insaniyeti hak ve adaleti safiyet-i ahlâk ve vicdanı ref ve izale ve bilcümle hasâil-i memduhayı ifsat ve ibtal ile rezail ve fesadı ahvali onların yerine ikame eyler! Arz-ı hâlde zahir nefsin hükmü icra-yı hizmet etmektir. [1198/36]
- 11127.** Tabiat bir hilkat-i ilahîdir -cevahirdir- değişmez, tabiat-ı eşya biri diğeriyle birbiriyle daima zıddır barışmaz, cem-i ezdad-ı hikmeti ancak hakim ve hakim-i mutlak-ı lemyezele mahsustur. Gayrılar anı asla keşfetmez, edemez. [1198/35]
- 11128.** Tabiat da bazan dertlenir (türlenir) demişler yumurta gibi kâh temiz durur kâh kirlenir! derler. [1199/18]
- 11129.** Tabiat denilen şey, nazar-ı islâmda kanun-ı ilahîdir, demişer. [1199/03]
- 11130.** Tabiat ise dünya ve mâfihânın anası babası gibidir, derler. [1199/16]

- 11131.** Tabiat mülayim gerek. [1199/21]
- 11132.** Tabiat tabiata uygun gelince yaşamış olur. Taam damağa uygun gelince aşayış /yiyiş/ olur derler. [1199/20]
- 11133.** Tabiat -tabiat-ı eşya- hadistir- mahluktur- hadis olan şey, kadim ve ezeli değildir! Zira, kadimiyet -ezeliyet- mutlakdır. İbtida ve intihası yoktur. Tabiat-ı eşya bir vakıadır. Vakıa ise hadistir, yani her vakıa bir hadisedir, her hadisenin bir ibtida bir intihası vardır, binaenaleyh hadisat kadim ve ezeli değildir! demişler. [1199/28]
- 11134.** Tabiat terbiyeye tabi değil, terbiye tabiata tabii olmalıdır, demişler. [1199/05]
- 11135.** Tabiat türlenmez, derler. [1199/09]
- 11136.** Tabiat, bir kanun-i ilahîdir demişler. [1198/34]
- 11137.** Tabiat, her vakit kendini belli eder bildirir, gösterir bir mahluktur derler, ki bu cevahir tabiatları biliş ve keşf edenlerde ancak ehl-i ilm-i tabiat olan hükemâ ve ulemâ ve tabiplerdir, tabip tabiata hizmet eden demişler. [1199/23]
- 11138.** Tabiat, iki kısımdır, birisi tababet-i insaniye, diğeri tababet-i hayvanîyedir. Her ikisinin vazifeleri yekdiğerinden mühimdir. demişler. [1179/09]
- 11139.** Tabiat, tabiatına hizmet edenlerdir, demişler. [1199/07]
- 11140.** Tabiat, tabiattan hoşlanmayınca, ara yerde ciddi dostluk olmaz! demişler. Nitekim tabiatları yekdiğerine zıt olan maalican, mayiat, madeniyat vesaire. [1199/02]
- 11141.** Tabiat, tabiattan hoşlanmayınca, arada ciddi düşlük olmaz demişler. [1180/07]
- 11142.** Tabiata göre hareket ederler. [1199/12]
- 11143.** Tabiata muhalefet olmaz, demişler. [1199/13]
- 11144.** Tabiatı dokuz türlenir, adamdır. [1199/19]
- 11145.** Tabiat-ı eşya değişmez, tadil olunur demişler. [1199/25]
- 11146.** Tabiatı, taraveti yerinde? [1199/14]
- 11147.** Tabiatına göre şerbet ister. [1199/11]
- 11148.** Tabiatından zoru olan tabibe derdini anlatır, derler. [1199/10]
- 11149.** Tabiatlar türlü türlü olduğu gibi tabipler de türlü türlüdür! demişler. [1179/01]
- 11150.** Tabiatsız adam, terbiyesiz adam hep bir babdandır, derler. [1199/24]
- 11151.** Tabiattan bahs olunmaz derler; ama tabib-i hazık! Tabiatı anlamadan, dinlemeden ilaç vermez! [1179/22]
- 11152.** Tabiattan bahs olunmaz, derler. [1199/04]
- 11153.** Tabiattan sorulmaz, derler. [1199/08]
- 11154.** Tabib olan ehl-i hulk ve tabiat olmak gerek! demişler. [1179/10]
- 11155.** Tabib-i hazık hastadan (mübteladan) hazzeder. Aşık habib-i ibtiladan haz eder derler. [1198/28]
- 11156.** Tabib-i hâzık, elbette muhteremdir derler. [1179/12]
- 11157.** Tabib-i hâzık, etmez kimseye yazık! [1179/11]
- 11158.** Tabib-i hâzık, kimseye yazık etmez. [1198/24]
- 11159.** Tabibi sevmeyen tabiat; derdine dermanbulmaz demişler. [1179/16]
- 11160.** Tabibin iyisi de kendi marizinin sıhhatin söyler. [1198/30]
- 11161.** Tabibin kalpte merhamet olmazsa, Allah rahmet eyleye hasta-yı hasrete. [1198/31]

- 11162.** Tabibin olsa da kızbi, marizin sohbetin söyler. [1198/33]
- 11163.** Tabii şeyler, sun'î şeylerden iyidir, makbuldür. [1199/17]
- 11164.** Tabip hastadan haz eder derler. [1179/17]
- 11165.** Tabip hastalığı nabzından keşfeder. [1198/29]
- 11166.** Tabip hastanın nabzından anlar, sarraf zekurun benzinden anlar derler. [1198/025]
- 11167.** Tabip hüsn tabiata ve hâzıkata malik olmazsa, mesleğinde tefyiz ve temyiz edemez, demişler. [1179/19]
- 11168.** Tabip olan, hüsn-i tabiat sahibi olmak gerek! Zira meslek-i tabip tedavi-i tabiat ve tabiata hizmettir demişler. [1179/18]
- 11169.** Tabip olanlar elbette mübteladan (hastadan) haz ederler. [1198/27]
- 11170.** Tabip, ehl-i tabiat kimselerdir ki, bozulan tabiatları ıslah ve tedaviye memurdurlar. [1198/32]
- 11171.** Tabip, habip gerek, muhib ve mücib gerek demişler. [1179/15]
- 11172.** Tabip, tababetini, sanatını, itimat ve emniyet-i ammeyi su-yi istimal etmemek gerektir, ki meslek ve sanatın meziyetini ve şahsının şeref ve şöhreti beyne 'n-nas teala ve tezayüd eylesin, zira bir cemaatin halk nezdinde nasıl mutemed talepler dahi nezd-i nasta öylece mensup muhteremdirler, binaenaleyh her ikisi vazifeleri âlem-i insaniyette fevkalade mühim ve mültezimdir. [1179/20]
- 11173.** Tabip, tabiatı hastanın nabzından anlar. [1198/26]
- 11174.** Tabipler habip olur. [1179/14]
- 11175.** Tabipsiz, hekimsiz, hakimsiz memlekette oturulmaz derler. [1179/13]
- 11176.** Tablakâr başındakini satar. [1179/07]
- 11177.** Tablakârlık da bir sanattır. [1179/08]
- 11178.** Tabur tabur asker. [1180/08]
- 11179.** Taçlı doğan kuşu, devlet kuşu derler. Hümâ-yı devlet hümâ-yı cennet kuşu tabir olunur ki kadim akvam-ı Türkân hükümdarlarının bayraklarında resimleri menkuştur. Hümâ-yı cennet yani [...] tesmiye ettikleri bir nev [...] kuşunun resmi ismidir. [1213/06]
- 11180.** Tadı tuzu yok. [878/11]
- 11181.** Tadı damağında (damakta) yadı dilde kaldı? [1182/11]
- 11182.** Tadı damağında kaldı. [1182/10]
- 11183.** Tadı tuzu yok? [1182/08]
- 11184.** Tadına bakmış tuzu yok, dadısına bakmış kızı yok. [878/12]
- 11185.** Tadını almış. [878/13]
- 11186.** Tadını kaçırıldı? [1182/09]
- 11187.** Tağayına (dayısına) tartmayan öküz talgır bulur, damarına (soyuna) datırmayan sığır talgır bulur. [1200/25]
- 11188.** Taharet İslamın şartındandır. [1203/27]
- 11189.** Tahavî, Beyzavî ulemâ-yı meşhûredendirler. [1199/29]
- 11190.** Tahin değirmeni gibi zırıl zırıl döner. [1182/13]
- 11191.** Tahin helvası kadar görmez. İbtida ve intihası olan şeyde- kadimiyet- ezeliyet, tasavvur olunmaz, ibtida ve intihası olan şeydir. [1199/26]

11192. Tahin helvası, sahan helvası hep bir helva değil mi? [1199/27]
11193. Taka tuka. [1188/28]
11194. Takarnaya dayadı? [1189/04]
11195. Takat getirilmeyince, karar da zarurettir. [1188/30]
11196. Takati tak olunca çabaladı! derler. [1188/31]
11197. Takatin yetişmeyecek taşı kucaklama! [1188/32]
11198. Takatleri tak oldu demiş. [1188/33]
11199. Takıldı kaldı. [1188/35]
11200. Takıldı. [1188/34]
11201. Takım takım asker gibi. [1188/27]
11202. Takmakçının (cenazede nevhager kadının) dışı ağlasa da içi ağlamaz! [1188/36]
11203. Takmakçının (cenazede nevhager kadının) gözü ağlasa da özü ağlamaz! [1188/37]
11204. Talak derdine uğramış? [1191/03]
11205. Talaka (el birliği cemaat ianesi) işinin kusuruna bakılmaz. [1191/04]
11206. Talaka iş, talakan işi [...] iş ve aş olur? demişler. [1191/07]
11207. Talaka işi talkan aş zaman-ı kadimde kolaylıklı iş ve aştır! Zevk ve şevki çok gençlerin bir eğlencesidir! demişler! Çünkü kendi aralarında kendi muavenet ve ianetleriyle yapılacak işe -talaka- iş denirmiş! derler. [1191/06]
11208. Talaka işi tatlı olur yadlı olur. [1191/05]
11209. Talaş gibi yandı gitti, derler. [1190/36]
11210. Talaş sirkesi gibi su kaldırmaz dişlidir, demiş derler. [1190/35]
11211. Talazladılar, yellediler. [1190/29]
11212. Taleb-i arza mebni, demişler. [1203/02]
11213. Talebinden nihegin oldu füzûn. [1203/13]
11214. Talep eden aç kalmaz, tamah eden tok olmaz. [1203/12]
11215. Talep eden bulur. [1203/07]
11216. Talep eden her şeyini bulur, ancak talep şarttır, demişler. [1202/31]
11217. Talep eden matlubunu bulur. [1200/27]
11218. Talep eden, mevlasını bulur. [1202/30]
11219. Talep eden, murada erer. [1202/29]
11220. Talep et, tamaha düşme! [1203/10]
11221. Talep et; kadere tevekkül ol. [1203/11]
11222. Talep etmeyen aç -çıplak- kalır demişler. [1203/05]
11223. Talep etmeyen matlubuna nail olmaz. [1203/03]
11224. Talep senden vermek Allah'tan! [1203/04]
11225. Talep senden vermek Allah'tandır. Talepte kusur etmezsen o vermekte elbette kusur etmez ihsan eder demektir. [1203/09]
11226. Talep şart, şart bulunmayınca (her şeyde) meşrut bulunmaz! [1203/01]
11227. Talepsiz ne ilim ne mal, hiçbir şey kazanılmaz. [1203/08]
11228. Talepte kusur eden kadere bühtan eder, demişler. [1203/14]

- 11229.** Talepte, tedbirde kusur etme; zira takdir edecek verecek Allah'tır. [1203/15]
- 11230.** Talepte, terbiyede kusur etmeyen, takdire bühtan etmez demişler. [1202/32]
- 11231.** Talepten yek hiçbir şey yoktur! demişler. [1203/06]
- 11232.** Talih ayinesinde aksini görmüş? [1189/22]
- 11233.** Talih ayinesine bakmak, tamah dünyasına düşmüş, derler. [1189/15]
- 11234.** Talih denemek için, fal taşımı bir iki atarım (hayırlı ise biri gelsin, değil ise geri dursun!) der geçer giderim, demiş. [1190/02]
- 11235.** Talih her zaman tala etmez; zira talih zaman, zeminin müsaadesinden tevellüd eden bir baht işidir ki her zaman doğmaz demişler. [1189/25]
- 11236.** Talih hüma-yı devlet, başına konmuş gibi sevindi! derler. [1189/03]
- 11237.** Talih ismi var, cismi yok mesel-i anka! demiş. [1189/17]
- 11238.** Talih olmayınca akan çeşmenin suyu kesilir. [1190/05]
- 11239.** Talih olmayınca, tüccar gemisinin yelkenini yel alır, gemi karaya vurur. Kısmet olmayınca rızık harmanını ya yel savurur ya sel alır, derler. [1190/04]
- 11240.** Talih peşinde uğraşmaktan, geçinmek işinde sabr ve kanaatle uğraşmak yeğdir! demişler. [1189/02]
- 11241.** Talih ters dönerse uğursuzluk çeker, bela üstüne bela yağar, nihayeti zevale yüz tutmaktır! demişler. [1190/01]
- 11242.** Talih ve ikbalin geri dönmesi, talih ve ikbalin kadir ve kıymetinin hilinmemesidir! demişler. [1189/05]
- 11243.** Talih yâr oldukça isterse bütün dünya ağyar olsun, yine bir gün olur gün görür! Demiş. [1190/17]
- 11244.** Talih yâr olmayınca elden ne gelir? [1190/10]
- 11245.** Talih yâr olmayınca, âlem ne yapsın? [1190/09]
- 11246.** Talih yâr olunca, ağyardan elem çekme! demiş. [1190/16]
- 11247.** Talih yardım etmeyince, gayretkeşlik ne yapsın! derler. [1190/18]
- 11248.** Talih yaver olursa eğer alalar adadına ilhak eyler! [1190/11]
- 11249.** Talih yeli (rüzgârı) esmeyince züğürtlük gitmez? [1190/13]
- 11250.** Talih yeli sabredene bir gün olur eser. [1190/14]
- 11251.** Talih yıldır, bir gün olur, aster gelir, aster gider! [Talih bir hüma-yı devlettir, bir gün olur, uçar gelir, uçar gider! derler. [1189/28]
- 11252.** Talih yıldızı daha doğmamış? derler. Talih denilen şey bazı ahvalin ehl-i fırsata ve hikmete müteveccih ve mesaisi demektir, ki bunu gözü açık olanlar görürler. Yoksa herkes göremez. [1189/26]
- 11253.** Talih yıldızı doğarsa ya kuyruklu olur ya boynuzlu olur ya da asma kandil gibi olur. [1191/01]
- 11254.** Talih yıldızına bakar. [1189/27]
- 11255.** Talih zebun olunca, düşman kavî olur. [1190/08]
- 11256.** Talih zebun olunca, gayretkeşler de zar-ı zebûn olur! demişler. [1189/39]
- 11257.** Talih, baht, iş, taht işi! Taht işi, tan işi! derler. [1189/14]
- 11258.** Talih, baht, kader ve kismette varsa! Bir gün olur, ya karşına, ya kaşığına çıkar! demişler. [1189/01]

11259. Talihi, kısmet olmayınca, esen yel, akan sular durur! derler. [1190/03]
11260. Talihe damga basılmaz. [1189/16]
11261. Talihe set çekilmez! [1189/21]
11262. Talihi boşa çıktı. [1189/33]
11263. Talihi taifi (noksan) [1189/19]
11264. Talihi tarnaktır? [1189/20]
11265. Talihi tavşan kuyruğu gibi. [1189/37]
11266. Talihi topal. [1189/36]
11267. Talihi yaver olanın kadri ali olur! [1190/15]
11268. Talihi yaver olanın, yâr sarar yarasını! [1190/12]
11269. Talihi yaverdir! derler. [1189/18]
11270. Talihim olaydı anam beni kız doğururdu, demiş. [1190/07]
11271. Talihin kuvvetine bak istidad istemez. [1189/38]
11272. Talihinden kimse yok etmez cihanda iştikah! [1189/32]
11273. Talihine kara çıktı. [1189/34]
11274. Talihine küsen, yakasın çak eder, talihsizlikten yakasın çak eden, istifa-yı kusurla kalbini pak etmek gerek demişler. [1189/24]
11275. Talihine küssün. [1189/23]
11276. Talihine tavşan çıktı! demiş. [1191/02]
11277. Talihine taz çıktı. [1189/35]
11278. Talihlinin yarasını yâri sarar! [1190/06]
11279. Talihsiz başı vardır? [1189/31]
11280. Talihsiz deniz olmaz, talgasız baş! [1190/23]
11281. Talihsiz deniz olmaz. [1190/22]
11282. Talihsiz kız gibi. [1189/29]
11283. Talihsiz kız, talihli deniz! [1189/30]
11284. Talihsiz sığır salgır suda kesik kesik akan çay suyu boyunda otlayan ve sallanan sığır demektir beslenir! derler. [1190/30]
11285. Talihsiz sığır, sütünün kaymağı olur, bedr, bedr! –karalı- ben bir güzel yâr sevdim buna anam ne der! demiş derler. Sarı beyaz alacalı olan sığır demektir. [1190/31]
11286. Talihsiz taş olmaz, dalgasız deniz. [1190/24]
11287. Talkan kurabiyesi gibi. [1191/08]
11288. Talkanını kavurdu. [1191/09]
11289. Tam takır kızıl bakır olmuş. [1192/10]
11290. Tam takır, kuru bakır etmişler. [1192/08]
11291. Tamah belasına uğradı derler. [1201/28]
11292. Tamah belayı davet eder, kanat belayı. [1201/14]
11293. Tamah bu, neler yaptırır, neler ettirmez. [1202/08]
11294. Tamah değil dokuz senelik, doksan dokuz senelik taam hakkını unutturur. [1202/13]

- 11295.** Tamah dokuz senelik dostluğu unutturur! [1202/12]
- 11296.** Tamah dünyası bu! [1201/33]
- 11297.** Tamah dünyası bu, neler olur, neler biter. [1201/34]
- 11298.** Tamah eşrâra hadim olmak imiş, süfehâya mülazım olmak için. [1202/10]
- 11299.** Tamah ettim atına, nüsha yazdım itine, tazı geçsin geçmesin, kuyruğu sahibinin. [1201/39]
- 11300.** Tamah gelince, insandan haya kaçarmış. [1202/17]
- 11301.** Tamah gelse, kanaat kaçır, hırs gelse rahat kaçır derler. [1202/18]
- 11302.** Tamah gemisi batar, tevekkül gemisi batmaz. [1201/32]
- 11303.** Tamah gemisi zapt etmeyince serbâzân zimâm-ı maksûda dest-i res bulmaz. [1201/31]
- 11304.** Tamah ham belasıyla kendisin beste-yi dam etti demiş. [1201/17]
- 11305.** Tamah hame düştü. [1201/35]
- 11306.** Tamah ile hırs, insanı rüsvay eder, cerr ile çalışmak kanaate alışmak adamı bay eder demişler. [1202/19]
- 11307.** Tamah öcünden belaya düşmemek gerek. [1201/15]
- 11308.** Tamah ucundan belaya düşmeye benzer. [1201/16]
- 11309.** Tamah var iken müflis aç kalmaz. [1202/09]
- 11310.** Tamah yüzünden kişi çukura düşer! [1201/37]
- 11311.** Tamah yüzünden kuş tuzağa düşer, hırs yüzünden adam uzağa düşer! [1201/38]
- 11312.** Tamah zararı doğrudur, hırs tamahla başla, tamah zarar zarureti doğurur. [1201/11]
- 11313.** Tamahdan şer doğar, kanaatten hayır! [1202/11]
- 11314.** Tamahı gönlünden çıkar, ki azadegan adadında olasın. [1201/36]
- 11315.** Tamahkâr adam bir kazanır, iki kaybeder; hesapkâr adam ne kâr ne zarar eder, kâr eden işini bilen cüretkârlardır, demişler. [1201/25]
- 11316.** Tamahkâr adam zelil olur demişler. [1201/21]
- 11317.** Tamahkâr adam, yer kazanır, iki ziyan eder! derler. [1201/19]
- 11318.** Tamahkâr bir gün olur rüsvay olur, kanaatkâr her gün durur bay olur. [1202/03]
- 11319.** Tamahkâr damladan su içermiş. [1202/02]
- 11320.** Tamahkâr doymaz yalanır, yokum diye yılanır (ağlanır). [1202/16]
- 11321.** Tamahkâr doymaz, doysa yine ardını koymaz derer. [1201/20]
- 11322.** Tamahkâr duruken, kalpazan aç kalmaz! derler. [1201/23]
- 11323.** Tamahkâr dururken hilekâr aç kalmaz. [1202/23]
- 11324.** Tamahkâr dururken kalpazan aç kalmaz, ahmak dururken açığöz aç olmaz derler. [1202/14]
- 11325.** Tamahkâr evinde saygı olmaz. [1201/30]
- 11326.** Tamahkâr gemisi yürümez, tevekkül gemisi yürür. [1202/06]
- 11327.** Tamahkâr ham karpuzu pişmiş sanır, derler. [1201/22]
- 11328.** Tamahkâr kuş kendi ayağıyla tuzağa tutulur, derler. [1201/12]
- 11329.** Tamahkâr olmasa müflis açlığından ölür. [1201/18]

11330. Tamahkâr tok olmaz, kanaatkâr yok olmaz (aç kalmaz) derler. [1202/05]
11331. Tamahkâr yoğurdunu ayıran eder, hilekâr, yoğurduğunu ayran eder, derler. [1202/22]
11332. Tamahkâr yoğurdunu ayran eder. [1202/04]
11333. Tamahkâr, [...] [1201/29]
11334. Tamahkârdan faide gelmez, zarar gelir. [1201/27]
11335. Tamahkârın (insanın) gözünü toprak doyurur. [1202/07]
11336. Tamahkârın tavuğu altın yumurtlarmış. [1201/26]
11337. Tamahkarın yüzü güzel de olsa çirkindir! [1202/15]
11338. Tamahkarlar, ekseriyetle haris ve huysuz olur, derler. [1201/13]
11339. Tamahkârlık ecelsiz ölümü davet eder. [1201/24]
11340. Tamızlık (damızlık) düvel gibi oynaktır. [1192/12]
11341. Tan atmadan horoz ötmez! [1189/11]
11342. Tan atmadan öten horozda haber var derler. [1189/13]
11343. Tan attı, köpek ürdü, kervan da göçtü? derler. [1189/09]
11344. Tan attı, şafak da söktü! [1189/12]
11345. Tan attı, yıldızlar da battı. [1189/10]
11346. Tan horozu gibi! [1189/06]
11347. Tan yıldızı gibi doğdu! [1189/07]
11348. Tan yıldızı gibi talihi parlaktır! [1189/08]
11349. Tandır başı hikâyesi okur. [1194/14]
11350. Tandır başı masalı dinlemeye vaktim yok, derler. [1194/09]
11351. Tandırına incir dikti! [1194/12]
11352. Tandırına ot bitti. [1194/11]
11353. Tandırnâme okur. [1194/10]
11354. Tane ile aldığı okka ile satan delidir. [882/16]
11355. Tane tane söyler, zariftir. [882/17]
11356. Tane tane tesbih gibi sözdür, derler. [882/18]
11357. Tanesi bir pula değmez, torbasında gezdirir, derler. [882/15]
11358. Tanımadan benimdir deme! [1194/07]
11359. Tanımadan merhaba, ,stemedenden ver aba. [1194/08]
11360. Tanımadığın kimseye ne açıl, ne küçül! [1194/06]
11361. Tanımadığın kişiye açılma! [1194/05]
11362. Tapındırdı. [1181/03]
11363. Tapış ardından koşar münafıktır. [1181/06]
11364. Tapıştırdığını yapıştırdı. [1181/05]
11365. Taptı (buldu) taşıtırdı; kendini yakıştırdı. [1181/04]
11366. Tapu senedi gibi canına yapıştırdı. [1181/01]
11367. Tapulu mal gibi kullanır? [1180/32]

- 11368.** Tapuyu tarla gibi kullanır? [1181/02]
- 11369.** Tara kuzu söyleşip duranla öz geçilmez derler. [1200/11]
- 11370.** Tarafeynce hukuk-ı mütesaviyeye müstenid ve şerait-i hukuk ve adle muvafık olarak maddeten ve münakid mukavelenin ahkamı! Tarafeynin de ol vecihle münakid maddeten mukavele ahkamına, riayet etmesiyle kaim, tarafeynce mamul, amel-i daim olur, yoksa bir taraf ahkâm-ı mukaveleye riayet edip de taraf-ı diğer riayette müsamaha ve tekasül veya istinkaf eylerse, o mukavele kendi kendine münfesihi demektir. Zira ahkâm-ı mukâvele, ancak tarafeynin gayetle meşrûta mamul olmasıdır derler. [1200/12]
- 11371.** Tarafeynin hukukunu kafil, haiz ve havî olmayan münakid muahede mukavele, şayan ve itibar olmaz; zira akd-i muahede- mukavelede şart esas, tarafeynin hukûk-ı mütesaviyesini temin etmek ve her hâlde hukûk-ı mütesaviyeyi, haiz ve havî olmak mizân-ı hak ve adli ira'e ve zemin bulunmak gerektir! demişler. [1200/14]
- 11372.** Tarafeynin rıza ve reyi munazzım olmaksızın, akd olunan, muahede mukavele ahkamı, makbul ve nafiz olmaz belki merdud ve mefsuh olur! derler. Makul olmayan muahede makbul çünkü hak ve adle mukarin müstenid olmayan, muahede, mukavele, fasiddir, fasıktır. Makbul olmaz makbul olmayan söz, nafiz olmaz, nafiz olmayan mukavele kavl-i karar merdud ve mefsuh sayılır makul ve meşru sayılmaz demişler. [1200/15]
- 11373.** Tarafeynin rızasıyla akd olunan mukavele ahkamına, tarafeynin seviyyen riayet etmesi şarttır. Şart bulunmayınca meşrut bulunmaz. [1200/13]
- 11374.** Tarak batmaz sakal sahibi adamdır. [1199/30]
- 11375.** Tarak gibi diş batırır (yatırır). [1200/07]
- 11376.** Tarak görmekle, baş kaşınmaz, tarağı görünce başı kaşınır. [1200/10]
- 11377.** Tarak görse sakaldan şikâyet etmezmiş. [1200/06]
- 11378.** Tarâvet var çimenlerde letafet havalarda! [1200/03]
- 11379.** Tarâvet-yâb olsa gül-berg-i zâtın, hâzanı görmeye verd-i hayatın. [1199/33]
- 11380.** Tarçın gibi kokusu başımızı tuttu. [879/03]
- 11381.** Tarhının meftunu mimar-hired, nakşının ressam-ı kaza? demiş. [1199/34]
- 11382.** Tarhuncuya -tereciye- tarhun satılmaz. [1199/35]
- 11383.** Tarik, sefer önünde açıktır, niyet doğru gerek! [1199/40]
- 11384.** Tarikat ehli, tarikata hizmet etmek gerek. Hizmet eden, himmet görür! Himmet baba, hizmet oğul! [1199/39]
- 11385.** Tarik-i müstakimden ayrılma demişler. [1199/37]
- 11386.** Tarik-i müstakimden ayrılma, tarik-i sakime kılavuz olma demişler. [1199/38]
- 11387.** Tartılırsan denginle tartıl. [1182/20]
- 11388.** Tartıp al, tartıp ver. [1183/09]
- 11389.** Tartıp alır, tane ile verir. [1183/08]
- 11390.** Tartışıp alınan mal için darılmak olmaz. [1183/07]
- 11391.** Tartıya gelmez söz, ölçüye gelmez bez. [1183/14]
- 11392.** Tarzı takımıyla söyler, eşliğini teşğini bırakmaz. [1200/05]
- 11393.** Tas altından dahi olsa, namerdin elinden su içme! [1184/04]
- 11394.** Tas tamama geldiği vakit mi kaçarlar? [1183/37]

11395. Tas tamamını söyledi. [1183/38]
11396. Tas tas tastamam. [1183/39]
11397. Tasa etmekle iş bitmez, tasavvurla, iş görmekle biter. [1183/43]
11398. Tasamın on beşi idi diyenler de vardır. [1184/01]
11399. Tasasız, kaygısız baş, zarardadır derler. [1184/03]
11400. Tası tarağı topladı. [1183/40]
11401. Tasını, tarağını topladı, yol yerağını gördü bile, derler. [1183/41]
11402. Tasını, tarağını toplarsa hamama gitsin. [1183/42]
11403. Tasladılar. [1184/05]
11404. Taslağını yaptı. [1184/06]
11405. Taş altında kalsın öylesi! [1184/23]
11406. Taş altında yatmak, düşman başı altında yatmaktan yeğdir. [1184/24]
11407. Taş atan boş atmaz, derler. [1184/19]
11408. Taş atan makulesidir, derler. [1184/16]
11409. Taş atana taş atarlar, aş atana baş! [1184/15]
11410. Taş atana, taş atarlar! [1184/14]
11411. Taş atanın başına, taş dokunsa gerek. [1184/17]
11412. Taş atar. [1184/13]
11413. Taş atıp beli ağrımamış ya? derler. [1184/22]
11414. Taş atıp beli, ok atıp eli mi ağrımız! [1184/21]
11415. Taş atıp da kolun mu yoruldu? [1184/25]
11416. Taş atmaktan, geceler fiske taşı atmak asandır demiş. [1184/20]
11417. Taş bassın. [1185/04]
11418. Taş başa düştükten sonra öğünmek (nedamet) faide vermez! [1185/03]
11419. Taş başa düştükten sonra; ister taşı baltaya çal, ister baltayı taşa çal! Faidesizdir!
[1185/01]
11420. Taş binadan (yapıdan) artmaz. [1185/02]
11421. Taş canlı. [1185/10]
11422. Taş çatlasa, o teprenmez, derler. [1184/18]
11423. Taş da olsa tartı ile satılır. [1185/21]
11424. Taş değse değsin, tek hasedden nazarı değmesin derler. [1185/14]
11425. Taş deprenir, o deprenmez! [1185/06]
11426. Taş diken pehlivandır! [1185/16]
11427. Taş dikenlerdendir! [1185/18]
11428. Taş dikti. [1185/15]
11429. Taş dişledi kaldı. [1185/12]
11430. Taş döven damat ister. [1185/20]
11431. Taş döver yine para kazanır çalışkan adam. [1185/13]
11432. Taş erir, onun yüreği erimez, derler. [1184/27]

11433. Taş erir, onun yüreği erimez, derler. [1186/11]
11434. Taş gemiye bindiyse fırtınadan kurtuldu. [1186/16]
11435. Taş gibi katı yürekli. [1186/12]
11436. Taş her vakit gerekir, lazım olur. [1186/19]
11437. Taş kes baş kesme! [1186/13]
11438. Taş kesildi kaldı derler. [1186/15]
11439. Taş kızarır, onun yüzü kızarmaz. [1186/10]
11440. Taş koçsun , çocuk koçmasın, derler. [1186/03]
11441. Taş koçtu. [1186/09]
11442. Taş kürek cezası taş yürekli zalimlere. [1186/14]
11443. Taş mı attı ki kolu yorulsun. [1186/36]
11444. Taş ol, baş yar! [1184/12]
11445. Taş olası, taş yürekli, demiş. [1184/26]
11446. Taş taş üstüne kalmasın. [1184/29]
11447. Taş taş baş başa. [1184/35]
11448. Taş taş, baş başa kaldılar derler. [1185/28]
11449. Taş taşı akçe kazan yine ele avuç açma! [1186/06]
11450. Taş tekne ağaç tekne hep bir tekne amma, taş tekne hamur yoğrulmaz! [1185/08]
11451. Taş tekne, ağaç tekne hep bir tekne değil mi? [1185/07]
11452. Taş toprak altında yat, tek dağın gölgesi altında yatma! [1185/31]
11453. Taş toprak altında yatmak, düşmanın hakaret gölgesi altında yatmaktan yeğdir, demişler. [1185/32]
11454. Taş toprak mekânın olsun, ahirette tek imanın olsun! [1185/29]
11455. Taş toprak mekânın olsun, tek düşmanın evi mekânın olmasın! [1185/30]
11456. Taş tutsan altın olsun! derler. [1186/02]
11457. Taş üstünde taş kalmadı! [1184/30]
11458. Taş üstünde taş, ağaç üstünde yaprak bırakmadılar. [1184/32]
11459. Taş üstünde taş, at üstünde baş kalmadı, derler. [1184/31]
11460. Taş üstüne konacak tavuğu yok, derler. [1184/33]
11461. Taş yalattılar, demiş. [1186/32]
11462. Taş yapıdan artmaz. [1186/37]
11463. Taş yatıp kaldı yerinde. [1186/29]
11464. Taş yatır. [1186/28]
11465. Taş yerin kemiğidir. [1186/27]
11466. Taş yerinde ağır gerek! [1186/25]
11467. Taş yerinde ağırdır. [1186/24]
11468. Taş yerinde, baş yerinde ağırdır. [1186/26]
11469. Taş yesin öylesi. [1186/35]
11470. Taş yürekli adamdır, derler. [1186/31]

11471. Taş yürekli zalimler. [1186/21]
11472. Taş yürekli, demir tabiatlı. [1186/22]
11473. Taş yürekli. [1186/20]
11474. Taş, taş üstünde kalmadı demiş. [1185/33]
11475. Taş, taşır, taştan demir, demirden taş olmaz. [1185/34]
11476. Taş, toprak ne gerek deme, taşsız topraksız bina olmaz! [1186/05]
11477. Taşa adını yazdıranlardandır, derler. [1184/11]
11478. Taşa konacak tavuğu yok, kaz ardından gezer, derler. [1186/08]
11479. Taşa mı söylüyorsun duvara mı? [1186/23]
11480. Taşa söz geçer, ona (muannid adama) söz geçmez! derler. [1185/11]
11481. Taşa söz geçer, ona söz geçmez. [1186/07]
11482. Taşa tüy bitmez, başa biter! [1185/05]
11483. Taşan karavanın kepçesine baha yok. [1187/04]
11484. Taşan kazan od söndürür. [1187/07]
11485. Taşan kazana kepçe ister. [1187/08]
11486. Taşan kazana kepçeli darı, taşan söze kefeli kadı? [1187/10]
11487. Taşan kazanı, taşan sözü karıştırmak faide vermez! [1187/09]
11488. Taşı eritir, sert sözlüdür! [1184/28]
11489. Taşı gediğe koydu, derler. [1186/38]
11490. Taşı gediğine koy, çözgüsün taşın deliğine koymadan diğer taşı dönmez, dönse de un çıkarmaz derler! [1185/25]
11491. Taşı gediğine koydu. [1186/34]
11492. Taşı sıkırsa suyunu çıkarır. [1185/23]
11493. Taşı taşa tokuştursan, hem ses çıkar, hem toz çıkar; başı başa tokuştursan ya söz çıkar ya göz çıkar.sözü söze karşılaştırsan, ya hakikat üste çıkar, ya yalan ve söz meydana çıkar! demişler. [1186/01]
11494. Taşı taşa vurmada toz çıkmaz! [1185/26]
11495. Taşı taşa vursan hem ses çıkar hem toz! [1185/27]
11496. Taşı taşa vursan toz çıkar, başı başa vursan ya göz çıkar ya söz! [1185/24]
11497. Taşıma su ile değirmen ne kadar döner. [1187/03]
11498. Taşımı ver diyen Türklerdendir. [1186/30]
11499. Taşına toprağına bereket! [1185/37]
11500. Taşına toprağına kurban ol vatanın! [1185/35]
11501. Taşına toprağına kurban olayım! [1185/36]
11502. Taşına toprağına kurban oldum vatanımın. [1185/19]
11503. Taşkın söz, taşkın su gibi. [1187/06]
11504. Taşkın su değirmen bozar, taşkın söz dostluğu bozar. [1187/02]
11505. Taşkın su kırk yıllık değirmeni bozar, taşkın söz kırk yıllık dostluğu bozar. [1187/01]
11506. Taşkın su, aşkın astar. [1187/05]

- 11507.** Taşla ağaçtan her şey olur. [1185/17]
- 11508.** Taşra halkı kibir çok bilir ama kibarlığı az bilir, derler. [1200/08]
- 11509.** Taşrada it içerde kedi besler. [1200/09]
- 11510.** Taştan adam, adamdan ağaç isterler demiş. [1184/10]
- 11511.** Taştan bina, zînet-i dünya. [1185/09]
- 11512.** Taştan ekmeğini er olan çıkarır. [1184/34]
- 11513.** Taştan gemi. [1186/17]
- 11514.** Taştan minare. [1186/18]
- 11515.** Taştan pek, demirden katıdır merhametsiz yürekli adam. [1185/22]
- 11516.** Taştan topraktan ne olur deme, her şey taştan topaktan olur! [1186/04]
- 11517.** Taştan yağ çıkarak ister. [1186/33]
- 11518.** Taştan yastık, topraktan döşek yattığın günde gelse gerek! [1185/38]
- 11519.** Tatarlı (tozlu) yerde buğday azar çavdar olur, katırlı yerde at azar eşek azar katır olur? derler. [1187/11]
- 11520.** Tatlı (tatlu) aş tatlı dil. Tatlı renk (yüz) tatlı söz sahibini hürmetle yad ettirir! [1181/10]
- 11521.** Tatlı acı, acı tatlı olur! [1181/24]
- 11522.** Tatlı adam, atlı adam, yahşılar yanında yadlı adam! derler. [1181/08]
- 11523.** Tatlı adam, yadlı adam, her yerde atlı adam. [1181/07]
- 11524.** Tatlı ağız yemek tadını niçin kaçırayım?! [1181/22]
- 11525.** Tatlı ağzın tadını söz anlamayana karşı kaçırma. [1181/12]
- 11526.** Tatlı aş, acı dil, ev sahibine zeyldir! Acı aş olsa da tatlı dil kalbe şifalıdır, onu bil, demişler! [1181/26]
- 11527.** Tatlı aştan, tatlı dil yeğdir! [1181/09]
- 11528.** Tatlı candan tatlı dil, tatlı dilden tatlı söz, tatlı sözden güler yüz doğar! demişler. [1181/15]
- 11529.** Tatlı canımdan usandım, derler. [1181/30]
- 11530.** Tatlı canımdan usandım, hâlâ oyundan usanmadı, derler. [1181/29]
- 11531.** Tatlı da olsa acı olur, acı da olsa tatlı olur, sırasında! [1181/25]
- 11532.** Tatlı dil güler yüz gerek! [1181/17]
- 11533.** Tatlı dil güler yüz, anahtarsız kilidi açar! [1181/16]
- 11534.** Tatlı dil ile yılan inden çıkar, acı dil ile insan dinden çıkar! [1181/14]
- 11535.** Tatlı dil yerden yılanı çıkarır. [1181/18]
- 11536.** Tatlı dil yılanı deliğinden çıkarır. [1181/19]
- 11537.** Tatlı dil yılanı ininden (yuvasından) çıkarır, acı dil insanı dininden çıkarır! [1181/13]
- 11538.** Tatlı görsen tadıp bak, atlı görsen yatıp bak! demişler. [1182/02]
- 11539.** Tatlı söz tatlı dil, hür olanı esir eder onu bil! [1181/11]
- 11540.** Tatlı söz, yılanı -ayn-ı yamanı! İnden çıkarır, acı söz insanı dinden çıkarır! demişler. [1181/21]

11541. Tatlıya acı, acıya tatlı verilmezdir, kaidedir demişler. [1181/23]
11542. Tatlıya boğdu, derler. [1181/28]
11543. Tatlıya tatlı vermek adettir, acıya tatlı vermek ne acıptır? [Tatlı dil güler yüz, insanlık alameti, acı söz, ekşi surat nobranlık alametidir. [1181/20]
11544. Tatlıyı acı, acıyı tatlı bastırır! [1182/03]
11545. Tatlıyı kim sevmez. [1181/31]
11546. Tatlıyı sevmeyen sinek mi olur? [1181/32]
11547. Tatlıyı tatlı söyle. [1181/27]
11548. Tatmadan bal dahi olsa tatlıdır deme! [1182/01]
11549. Tatsız adamdır derler. [1182/05]
11550. Tatsız söz, tekrarlı söz. [1182/12]
11551. Tatsız tereke, dipsiz (ipsiz) öreke. [1182/06]
11552. Tattığı var ki dolaşır, derler. [1182/14]
11553. Tâun marazı gibi ortalığı kastı kavurdu, demiş. [1187/17]
11554. Tâun olan beldeden savulun. [1187/19]
11555. Tav (dağ) dolanıp av avlandıktan sonra mı gelirler. [1197/29]
11556. Tavada balık sen gör de halik! [1197/25]
11557. Tavan başıma düştü sandım, derler. [1203/25]
11558. Tavan başına düştü derler. [1203/21]
11559. Tavan dönüyor sandım der, başının döndüğünden haberi yok! demiş. [1203/22]
11560. Tavana bakmakla heyulayı göremezsin? [1203/20]
11561. Tavana başı değdi? [1203/23]
11562. Tavandan düşer gibi söz, [1203/24]
11563. Tavaşı takımı? [1203/19]
11564. Tavır satar kabadayı. [1203/17]
11565. Tavlandırıldı. [1197/30]
11566. Tavlandırımdan soğum kesmezler. [1197/32]
11567. Tavlı at gibi kişner. [1197/31]
11568. Tavrı şeşter giryedir, deve ile kedi yani iyi kötü karışık, nâ-muvafık gayrı mütenasip tavır demektir. [1203/18]
11569. Tavrından durulmaz. [1194/17]
11570. Tavrından durulmaz. [1203/16]
11571. Tavsadı artık. [1195/01]
11572. Tavsız kavsız atla cenke gidilmez. [1195/02]
11573. Tavşan azmaz, it azar. [1195/03]
11574. Tavşan bayırı (dağı) aştıktan sonra taziye tut demek fayda etmez. [1195/36]
11575. Tavşan boku gibi ne kokar ne bulaşır. [1195/05]
11576. Tavşan dağa darılmış ise yerini başka yerden arasın? derler. [1195/13]
11577. Tavşan dağa küsmüş dağın haberi olmamış. [1195/10]
11578. Tavşan dağa küsmüş, dağın ondan haberi bile olmamış derler. [1195/11]

- 11579.** Tavşan derisinden çarık olmaz! [1195/33]
- 11580.** Tavşan derisinden kürk olsa da çarık olmaz. [1195/31]
- 11581.** Tavşan derisinden kürk. [1195/32]
- 11582.** Tavşan derisine katlanır. [1195/30]
- 11583.** Tavşan dudak. [1195/26]
- 11584.** Tavşan getirenin komşusunun komşusuyuz diyen misafire bu da: “Tavşanın suyunun suyudur.” demiş. [1195/34]
- 11585.** Tavşan gibi birbirine benzer, derler. [1195/07]
- 11586.** Tavşan gibi korkaktır. [1195/08]
- 11587.** Tavşan göz. [1195/15]
- 11588.** Tavşan kaçır, tazı kovar; birisi can kaydında birisi şan kaydında, derler. [1195/16]
- 11589.** Tavşan kuyruğu gibi, talihi ne uzanır ne kısalır. [1195/19]
- 11590.** Tavşan öküz araba devirir, taşan kazan ateşi söndürür. [1212/08]
- 11591.** Tavşan soylu. [1195/20]
- 11592.** Tavşan suyundan çorbaya buyurunuz, demiş. [1195/09]
- 11593.** Tavşan tavşana benzer. [1195/06]
- 11594.** Tavşan tersi gibi kupkuru. [1195/28]
- 11595.** Tavşan uykusu. [1195/04]
- 11596.** Tavşan yağından derman arar, biçaredir. [1196/02]
- 11597.** Tavşan yayan kovulmaz. [1196/03]
- 11598.** Tavşan, dağa küstüyse, dağa sığınmasın? [1195/14]
- 11599.** Tavşana kaç tazıya kovdur hep! [1195/17]
- 11600.** Tavşana kaç, tazıya tut, tavuğa kış, kaza [...] çalar! [1195/18]
- 11601.** Tavşanı araba ile avlar. [1195/27]
- 11602.** Tavşanı art ayağıyla kulağından vurdum diyen avcı hikâyesine benzer, demiş. [1196/01]
- 11603.** Tavşanı ürkütme arslan edersin. [1195/37]
- 11604.** Tavşanı yatağında avlamak ister. [1195/24]
- 11605.** Tavşanı yatağında avlamak ümidinde iken kendisi kurt kapanına düştü? derler. [1195/25]
- 11606.** Tavşanın kaçısını gördüm, etinden çorbasından töküldük (vazgeçtim) demiş. [1195/12]
- 11607.** Tavşanın tersine bakma, derisine bak. [1195/29]
- 11608.** Tavşanın uykusuyla, kurdun uykusu bir değil! [1195/22]
- 11609.** Tavşanın uyurken iki gözü de açık durur, yine gafıl bulunur. Kurdun ise bir gözü kapalı, diğer gözü açık durur da yine düşmanı sezer. [1195/23]
- 11610.** Tavşanlı pazarında tilkinin cerimesi beş akçedir derler. [1195/35]
- 11611.** Tavuğa kışt, köpeğe hoşt, derler. [1196/35]
- 11612.** Tavuğun gözü akşamdan sonra görmez. [1196/34]
- 11613.** Tavuğun ölümü darıdan. [1196/25]

11614. Tavuğun yumurtası da kendisi gibi makbuldür. [1196/38]
11615. Tavuğuna göre horozu. [1196/31]
11616. Tavuk gibi akşam başından yatar. [1196/08]
11617. Tavuk gibi, ağzı bakıp durmaz, uyurlardandır, derler. Binaenaleyh tavuğun ölümü -eceli- ekser hâlde midesinden olduğu gibi, tavuk gibi uyur olan insanın midesindendir. [1197/01]
11618. Tavuk olmayınca yumurta nerede, demiş. [1196/05]
11619. Tavuk ayağı yemiştir, içerisini tırmalar. [1196/04]
11620. Tavuk beyni içmedim ya, derler. [1196/24]
11621. Tavuk beyni illetine uğramış gibi. [1196/32]
11622. Tavuk beyni mi içtin, derler. [1196/11]
11623. Tavuk bile su içerken göğşe bakar; tavuk su içer, Allah'a bakar, derler. [1196/09]
11624. Tavuk cebini açmış derler (sersemlik), tavuk ayağı yemiş! (gevezelik) derler. [1187/18]
11625. Tavuk da kuş cinsindendir ama kümese kadar uçar (uçamaz). [1196/42]
11626. Tavuk dahi olsa her daim yumurtlamaz. [1196/27]
11627. Tavuk eti sevmeyen tilki olmaz. [1196/43]
11628. Tavuk etinin tadını tilkiden sormalı. [1196/06]
11629. Tavuk etinin tatlı olup olmadığını tilkiden sor, demiş. [1196/19]
11630. Tavuk gibi bir yumurta için bin türlü takaza etme, derler. [1196/20]
11631. Tavuk gibi bir yumurta için bir mahalle halkının başın ağrıtmaya, derler. [1196/13]
11632. Tavuk gibi bir yumurta yüzünden yüz baş ağrıtmaya, derler. [1196/12]
11633. Tavuk gibi kendi eşeler, kendi yer. [1196/40]
11634. Tavuk gibi yoldular. [1196/14]
11635. Tavuk her ne kadar kara da olsa yumurtası aktır, demiş. [1196/16]
11636. Tavuk kadar da mı aklın yok, derler. [1196/28]
11637. Tavuk kadar görmedi. [1196/10]
11638. Tavuk kadar pâsiyeti (haysiyeti) kalmadı. [1196/21]
11639. Tavuk kafesi gibi. [1196/22]
11640. Tavuk karası illetine müptela olanlar nur cemali bilmezler. [1196/33]
11641. Tavuk kazla eğesemez (bahse girmez). [1196/30]
11642. Tavuk kazla eğesirse (iddia ederse) çatlar. [1196/29]
11643. Tavuk kümesine girsene yine bulurlar. [1196/23]
11644. Tavuk olmasa horozdan ne çıkar (ne fayda), demiş. Ya horoz olmasa tavuktan ne çıkar, demiş. [1196/17]
11645. Tavuk ördeğe bakarsa suda boğulur. [1196/39]
11646. Tavuk pazarı şairleri gibi. [1196/18]
11647. Tavuk piliçten uyur. [1196/15]
11648. Tavuk yer eşeler, rızkını arar. [1196/41]
11649. Tavuk yumurtadan çıkar, yumurta da tavuktan çıkar. [1196/37]

- 11650.** Tavuk yumurtadan mı çıkar yoksa yumurta tavuktan mı çıkar? [1196/36]
- 11651.** Tavuk, eşe eşe gözünü çıkarır. [1196/07]
- 11652.** Tavuk, rüyasında darı görürmüş. [1196/26]
- 11653.** Tavus da olsa kusursuz değil! [1194/28]
- 11654.** Tavus gibi cevelana başladı? [1194/18]
- 11655.** Tavus gibi hüsnüne mağrur olma, mağrurlar hep pişmandır! demişler. [1194/023]
- 11656.** Tavus gibi hüsnüne mağrur. [1194/21]
- 11657.** Tavus gibi kuyruğunu saldı, artık merak etme. [1194/25]
- 11658.** Tavus gibi kuyruk gösterir. [1194/20]
- 11659.** Tavus gibi sallındı? [1194/19]
- 11660.** Tavus hep kuyruk sallar. [1194/22]
- 11661.** Tavus kuyruğunu koyuverdi. [1194/29]
- 11662.** Tavus kuyruğunu görür gururlanır, ayağını görür mırıldanır! derler. [1194/26]
- 11663.** Tavus kuyruğunu görür söylenir, ayağını görür öğünür, derler. [1194/27]
- 11664.** Tâvûs-ı kudsün altına karga yumurtası konulmakla tavus olmaz, demiştir. [1194/30]
- 11665.** Tavusun süsü güzeldir ama sesi kötürür, tavus gibi süsü güzel sesi çirkin. [1194/24]
- 11666.** Tay at oluncaya kadar, sahibi mat olur. [1198/07]
- 11667.** Tay da bir gün olur at olur. [1198/05]
- 11668.** Tay, gitgide at olur, dana da gitgide sığır, fakat eşek yavrusu da (goduk) gitgide eşek olur derler. [1198/17]
- 11669.** Taydan at olur, danadan sığır. [1198/08]
- 11670.** Tayeân eden, sükût eder. [1204/14]
- 11671.** Tayfa ne kadar çok olsa iş geminin kaptanındadır. [1197/33]
- 11672.** Tayfanın akıllısı, geminin dümeninden uzak durur. [1198/02]
- 11673.** Tayfasız gemi olmaz. [1198/01]
- 11674.** Taylı dayaklı hep gelmişler! [1198/04]
- 11675.** Taylı dayaklı kayış ayaklı taylaklı taysanlı, Horasanlı hep geldiler dense? demişler. [1198/06]
- 11676.** Taylı, dayaklı, dört ayaklı hep beraber gelmişler. [1198/03]
- 11677.** Tayr-ı eabil gibi, demiş. [1204/16]
- 11678.** Tayyar başka, seyyar başkadır. [1204/15]
- 11679.** Tayyar tayerân eder, seyyar seyerân eder; tamahkâr yoğurdunu ayran eder, derler. [1204/13]
- 11680.** Tayyare (Türkçe manası) uçkuç demektir. [1204/17]
- 11681.** Taz başa tarak, uyuş kişiye tırnak istemez. [1184/07]
- 11682.** Taz oyun bozar, topal huyun bozar. [1183/35]
- 11683.** Tazı bildiğimiz tazı amma tasması değişmiştir demiş. [1184/08]
- 11684.** Tazı gibi. [1184/02]
- 11685.** Tazısız ava çıkan, tavşansız eve döner, derler. [1183/34]
- 11686.** Tazıya kov, tavşana kaç diyen takımdandır derler. [1184/09]

11687. Taziya tut, tavşana kaç, derler. [1183/36]
 11688. Tef gibi dünyaya uyma. [892/26]
 11689. Tef gibi göğsünü döğer. [892/25]
 11690. Tefe koydular. [892/24]
 11691. Tellal ecel nida edip elinde hiçe satıldı, demiş. [900/11]
 11692. Tellal elinde hiçe satıldı dense. [900/12]
 11693. Tellal eline verilen maldan beter oldu, derler. [900/15]
 11694. Tellal kadı, miyancı mahzar, malını almaya kethüdâ hazır. [900/13]
 11695. Testere ile kessen kanı çıkmaz. [890/21]
 11696. Testiyi yapan kulpunu da yapar. [890/11]
 11697. Testiyi deliye verme, ya taş çalar ya başa. [890/14]
 11698. Testiyi getiren de bir kıran da bir. [890/12]
 11699. Testiyi kıran da bir suyu getiren de bir. [890/15]
 11700. Testiyi kulpundan tutarlar, deliyi kulağından. [890/13]
 11701. Tıbben muayenesi lazım gelir denirse diyecek söz kalmaz. [1205/03]
 11702. Tıbbî inkâr eden mecnundur, demişler. [1205/04]
 11703. Tıbdır akvâ-yı mühimmât-ı fûnûn, onu münkir değil illâ mecnûn. [1205/05]
 11704. Tıbk tıbk eder nalçaçık iş bitirir akçecik. [1207/01]
 11705. Tıbk-ı bas eder? [1207/02]
 11706. Tıfl-ı âzâr-dîde ağlarken güler. [1206/06]
 11707. Tıfl-ı ebced-hân gibi. [1206/05]
 11708. Tıkamasını bilen, açmasını da bilir. [1207/03]
 11709. Tım tım mahallesi Boğazkesen'de. [1206/07]
 11710. Tım tım, tın tın, hâlâ bir şey çalamadı. [1206/08]
 11711. Tın tın öttürdü. [1206/14]
 11712. Tıngır mıngır paraları saydı. [1206/10]
 11713. Tıngır mıngır. [1206/09]
 11714. Tınışlık (nefes almak mevki) tınış aldırmadı, derler. [1206/13]
 11715. Tınmadı hiç. [1206/12]
 11716. Tınmaksızın bastırdı, derler. [1206/11]
 11717. Tıpası çıktı. [1180/31]
 11718. Tıpası tıpasına uygun çıktı. [1199/22]
 11719. Tıpkısı olmazsa olmasın, azıcık benzese yetişir demiş. [1205/02]
 11720. Tıpkısı tıpkısına. [1205/01]
 11721. Tırabzan babası. [1206/03]
 11722. Tırıl herif? [1205/07]
 11723. Tırmıklamadan durmaz. [1206/01]
 11724. Tırnağına değişmem, derler. [1205/23]

11725. Tırnağında -parmağında- azıcık peynir görmekle, kendini mandıracı oldum sanır! derler. [1205/08]
11726. Tırnağını kestiler. [1205/18]
11727. Tırnağını tutturamadı. [1205/10]
11728. Tırnak batırmadan durmaz. [1205/14]
11729. Tırnak dibi ak olur, tırnak ucu yok olur. [1205/22]
11730. Tırnak ile kesecek dereceye geldi, derler. [1205/17]
11731. Tırnak ilıştirecek parmak basacak yer arar. [1205/15]
11732. Tırnak ilıştirecek yerini bulsa neler yapmaz? [1205/16]
11733. Tırnak kadar görmez. [1205/20]
11734. Tırnak kadar sevmem, derler. [1205/24]
11735. Tırnak kesilmekle parmak acımaz. [1205/21]
11736. Tırnak kesmek de sünnettir. [1205/19]
11737. Tırnakla at arasına giren pisliktir. [1205/25]
11738. Tırnakla kuyu kazılmaz. [1205/11]
11739. Tırnakları sökülmüş arslana benzer. [1205/13]
11740. Tırnakları taktı, artık bırakmaz. [1205/09]
11741. Tırnaklarını söktüler. [1205/12]
11742. Tırtıl gibi. [1206/02]
11743. Tış tış gezer, her lakırdıyı sezer, minidir. [1205/06]
11744. Tilki rubeh olduğun ilam edince post elden gider. [912/10]
11745. Toğru insan eğri -yalan- söylemez! derler. [1214/35]
11746. Tok acıkmam aç doymam sanırmış. [1220/13]
11747. Tok acıkmaz, aç doymaz, derler. [1217/23]
11748. Tok açın hâinden haberi olmamış, tok açın hâinden anlamazmış, derler. [1220/14]
11749. Tok arslan şikâr alamaz. [1217/41]
11750. Tok beşerden hariç şeyle insan mükellef değildir. [1203/26]
11751. Tok evin aç kedisi. [1217/20]
11752. Tok geçirir, aç seğirir. [1217/35]
11753. Tok gözlü bay olur, aç gözlü geday olur belki rüsvay olur, derler. [1217/32]
11754. Tok gözlü olmak gerek, tok gözlü, pek -mert- sözlü olmak gerek. [1217/33]
11755. Tok gözlü, doğru sözlü gerek. [1217/34]
11756. Tok gözlüde aç görmedim, aç gözlüde tok! [1217/21]
11757. Tok iken yemek yapan kendi mezarını kendi kazar, var iken yokum diyen kendi adın yoksullar defterine kendi yazar, demişler. [1217/22]
11758. Tok karına iş olmaz. [1217/37]
11759. Tok karına pehlivanlık olmaz! [1217/36]
11760. Tok köpek av almaz. [1217/42]
11761. Tok, açın hâinden anlamaz (bilmez). [1217/26]
11762. Tok, açın kadrini bilmez; sağ, hastanın hâlini bilmez, derler. [1217/24]

11763. Tok, ağırlamak güçtür. [1217/28]
11764. Tok, güzel, (dosdoğru) pek sözlü olmak, aç gözlü, acı -yalan- sözlü olmaktan yeğdir, demişler. [1217/25]
11765. Tokmakçısı var, derler. [1217/12]
11766. Tokmaksız (zerde-hoşaf) pilav zor yenir. [1217/11]
11767. Tokum diyecek yerde yokum deme, derler. [1217/31]
11768. Tokum diyecek yerde yokum der, demiş. [1217/43]
11769. Tokum diyecek yerde yokum diyen adamlardandır, derler. [1203/28]
11770. Tokum diyen aç kalmaz, yokum diyen tok olmaz. [1217/30]
11771. Tokum diyen tok olur, yokum diyen yok olur. [1217/27]
11772. Tokun sesi çıkmaz, açın sesi çıkar. [1217/29]
11773. Tomruklu deve gibi titiz. [1220/18]
11774. Tonga (kısadır) akli ermez, mankadır açık söylemez? derler. [1219/25]
11775. Tonga akıl, manka burun? [1219/24]
11776. Top ağzına bizi koydu. [1208/13]
11777. Top ağzına koydular. [1208/12]
11778. Top atıldı, bayram oldu sandı. [1208/17]
11779. Top atıldı, kaziye anlaşıldı, derler. [1208/10]
11780. Top atılsa işitmez. [1208/16]
11781. Top gibi gürleyip gitti. [1208/05]
11782. Top gibi gürleyip, şimşek gibi çaktı, derler. [1208/06]
11783. Top gibi patladı. [1208/04]
11784. Top gibi patlayıp, ateş püskürdü. [1208/07]
11785. Top ile tüfeğe, yalnız kılıç nasıl cevap verir, demiş. [1207/22]
11786. Top menzilini buldu, demiş. [1208/18]
11787. Top pişti, topağ düştü oyununa benzedi. [1209/05]
11788. Top yoluna gitti. [1208/14]
11789. Topa tutulmuş maymuna döndü. [1208/11]
11790. Topağ gibi çevirdiler, derler. [1208/28]
11791. Topak bastı almadan bırakmazlar. [1208/30]
11792. Topal eşek ile kervana katılmak ister, topal eşekle kervana katılmak olmaz, topal atla, padişaha çıkılmak olmaz. [1208/20]
11793. Topal eşek ile Mısır'a kadar yol gösterdiler. [1208/21]
11794. Topal eşek kervana katılmaz. [1208/24]
11795. Topal eşek sürüye katılsa da, kataa katılmaz demişler. [1208/25]
11796. Topal eşekle kervana karışır. [1208/19]
11797. Topal eşekle kervana katılmak olmaz, derler. [1207/26]
11798. Topal eşekle kervanda hanlık olmaz! derler. [1207/09]
11799. Topal ile gezen, aksamak öğrenir. [1208/22]
11800. Topal ile yolcu olan, giderek topal olur. [1208/23]

- 11801.** Topal karga, aldın (önce) uçar derler. [1208/26]
- 11802.** Topallar bedhuy olur, derler. [1208/27]
- 11803.** Topla vurulsa yıkılmaz. [1208/09]
- 11804.** Toprağa yapışsa altın olur. [1208/36]
- 11805.** Toprağına kurban olayım, vatanımdır, yurdumdur! demiş. [1208/34]
- 11806.** Toprak aslındır! Toprak temelin olsun! Toprağa attığın tohum, emelin olsun! Bina temeliyle, insan emeliyle yaşar! demişler. [1208/38]
- 11807.** Toprak başına kargışını ede ede nihayet kendisinin de toprak başına yığıldı demiş. [1209/01]
- 11808.** Toprak bereketi başka berekettir! “Toprak bereketi olmasa hiçbir mahluk yaşayamaz demişler. [1208/35]
- 11809.** Toprak doyursun (doymayan) gözünü. [1209/03]
- 11810.** Toprak her şeyin aslıdır. [1208/33]
- 11811.** Toprak kardaş (topaktaş) derler. [1208/29]
- 11812.** Toprak kardeş, kan kardeş, din kardeş, süt kardeş başka başka kardeşlerdir! Lakin sırasında hep bir kardeş sayılırlar. [1208/37]
- 11813.** Toprak tutsan altın olsun alkışıyla alkışlayan anası var! derler. [1209/02]
- 11814.** Toprak tutsan altın olsun, taş tutsan gümüş olsun derler. [1208/32]
- 11815.** Toprak, hazine layığıdır. [1208/31]
- 11816.** Topsuz, tüfeksiz cenke gidilmez. [1208/02]
- 11817.** Toptoparlak, yusuvarlak. [1208/08]
- 11818.** Topu çoktan attı. [1207/23]
- 11819.** Topu çoktan attı. [1208/03]
- 11820.** Topu trabzanı yoktur, demiş. [1207/19]
- 11821.** Topun ağzına geldi. [1208/15]
- 11822.** Torba değil ki ağzını burasın. [1210/15]
- 11823.** Torba ile altın üstüdür desene. [1210/14]
- 11824.** Torba ile at tutulur. [1210/16]
- 11825.** Torba ile dilenir, eliyle sadaka verir. [1210/17]
- 11826.** Tostoparlak. [1212/04]
- 11827.** Tosturdu? [1212/05]
- 11828.** Tosun gibi maşallah. [1212/06]
- 11829.** Tosundan bir gün olur, öküz olur. [1212/07]
- 11830.** Toy (bir nev kaba kuş) gibi adam. [1221/03]
- 11831.** Toy bin kişilik ise düğün iki kişiliktir! demiş derler. [1221/24]
- 11832.** Toy davetlisi telli pullu turna ile al kasnaklı, davullu- zurna ile karşılanır! Davetsiz çin suratlı elinde katranlı [...] -kamçılı zurna- [...] ile karşılanır! derler. [1221/27]
- 11833.** Toy -düğün- yapmadan gelin güveyi olmak ayıptır! demişler. [1221/07]
- 11834.** Toy oltaya gelmez. [1221/04]
- 11835.** Toy saygısı, sayı ile değil, pay vergisiyle karşılıklıdır! derler. [1221/25]

11836. Toy -toymak mastarından- toyluk gün- düğün, o da bir gün! derler. [1221/23]
11837. Toy vergisi -pay- hatırlık; Tanrı vergisi ihsanı doyumluk! derler. [1221/10]
11838. Toya -düğüne- varsan doyup -yiyip- var, yeni donun -kürkün- giyip var! demişler. [1221/22]
11839. Toya giden, doymak için gitmez. [1221/09]
11840. Toya gitsen doyup git, yeni donunu giyip git! derler. [1221/08]
11841. Toyda (düğünde) anam yok, katlamada (poğaça) taam yok, derler. [1221/11]
11842. Toyda -düğünde- doyan ile doymayan bir değil; biri davula oynar, diğeri gölgesine oynar biri davetli olduğu için, diğeri davetsiz geldiği için. [1221/19]
11843. Toyladı şekerli halka. [1221/29]
11844. Toyladı, munderin böreği, lezzeti mezzeti! demiş. [1221/28]
11845. Trabzonlu musun? “Hayır Tırpazonluyum.” demiş. [1206/04]
11846. Tuba adamdandır, dokunma demiş. [1207/20]
11847. Tuba ağacı cennette derler. [1207/24]
11848. Tûbâ-yı beşer, dünyada biter, derler. [1207/25]
11849. Tûbâ-yı cennete herkes el uzatır amma günahlar koyuverse? [1207/21]
11850. Tufan asa yağmur yağdı, derler. [1217/17]
11851. Tufan zamanından kalma gemi gibi. Tufan bu esânî-yi tarih-i beşerdir, Hazret-i Nuh aleyhisselâm onun için ebû'l-beşer-i sâni denmiştir, demişler. [1217/16]
11852. Tufandan bahseder, acep Nuh gemisinden mi çıkmış? [1217/18]
11853. Tufandan bahseder. Nuh aleyhisselâm gemisinden de haber verir? [1217/19]
11854. Tufan-ı bela önü alınmaz gibi. [1217/15]
11855. Tufan-ı gamda ademe lazım mı ömr-i Nuh! [1217/14]
11856. Tuğralı oğlu Osman han, neslin Oğuz karahan, kalbi handır ecdadın senin. [1207/08]
11857. Tuğrasız ferman olmaz, fermansız hakan olmaz. [1207/07]
11858. Tuğrayı ferman taşır, erdir! derler. [1207/10]
11859. Tuğra-yı garradır. [1207/05]
11860. Tuğra-yı hakanî, Oğuz nişanı! [1207/06]
11861. Tûl-i emel ashabı, umur ve husus kısa günlerde tesviye edemezler. [1220/09]
11862. Tûl-i emel gibi. [1220/12]
11863. Tûl-i emel nefes tüketir. [1220/10]
11864. Tûl-i emel, ömür kısaltır. [1220/11]
11865. Tûl-i emel, sabr-ı Eyüp ile, uzun ömür ister derler. [1220/08]
11866. Tulum düdük çalmaz derler ama, tulum nefes alır, nefes-i tulum düdüğü çalar demektir. [1220/07]
11867. Tulum düdük çalmaz, derler. [1207/16]
11868. Tulum gibi! [1220/05]
11869. Tulum ile altın üleştiler desene, demiş. [1207/12]
11870. Tulum peyniri köpeğe ısmarlanmaz. [1207/11]

- 11871.** Tulumu dolduran zengin kişi, sahi olmaz; saran -bahil- olur! derler. [1220/02]
- 11872.** Tulumu yağlıdır. [1220/06]
- 11873.** Tumanbayın tomar-ı ömrünü dürdüler. [1220/19]
- 11874.** Tuna suyu gibi bulanık akar. [1220/22]
- 11875.** Tungaç evlat (ilk evlat) onun tatlı olur, ot ocakta yadlı olur; songuç evlat hem tatlı hem de yurt ocağında adlı olur, -namzed- olur! derler. [1219/27]
- 11876.** Tura oyunu, dokuzdur. [1210/23]
- 11877.** Turası alınmadan bağ, bal tartılmaz. [1200/04]
- 11878.** Turası karına kartmış? [1200/02]
- 11879.** Turasını hesap etmezse, kâr kaldı san? demiş. [1199/32]
- 11880.** Turba göre, hıyara şeker, demiş. [1210/29]
- 11881.** Turbun sıkından seyreği iyidir. [1210/28]
- 11882.** Turfa adamdır, taştan ağaçtan imdat talep eder, demiş. [1207/15]
- 11883.** Turfa ayvaz? [1207/13]
- 11884.** Turfa olmamış ya! derler. [1207/14]
- 11885.** Turfetü 'l-'ayn içinde tarumar ettiler demiş. [1200/01]
- 11886.** Turla salından top atıldıysa bar başkadır. [1210/32]
- 11887.** Turna geliyor Bağdat'tan ne haber var? Hep kır ko- kır ko- kır ko? Leylekler de gelirler onlar da hep lak lak lak lak var, derlermiş demiş derler. [1210/06]
- 11888.** Turna gibi kır ko, kır ko? [1210/03]
- 11889.** Turna gibi talimci askerdir derler. [1209/37]
- 11890.** Turna gibi yüksek uçar? [1210/10]
- 11891.** Turna gözlü, zurna sözlü. [1210/11]
- 11892.** Turna gözü gibi asafî. [1210/09]
- 11893.** Turna gözü gibi demir sudur, derler. [1210/07]
- 11894.** Turna karnından çıkmış gibi. [1210/12]
- 11895.** Turna katarı gibi yola dizildiler. [1210/04]
- 11896.** Turna katarı kılavuzsuz olmaz. [1209/38]
- 11897.** Turna sürüden dışarı çıkmaz. [1210/08]
- 11898.** Turna telli, tûtî dilli güzelimdir. [1210/13]
- 11899.** Turnaya göre Bağdat uzak değil, derler. [1210/01]
- 11900.** Turnaya göre Bağdat, Basra uzak değil ama, kel tavuğa göre öyle mi ya? Demiş. [1210/02]
- 11901.** Turnayı gözünden vurdu, derler. [1210/05]
- 11902.** Turp ektim şalgam çıktı. [1210/26]
- 11903.** Turp gibi maşallah. [1210/27]
- 11904.** Turptan yağ çıkarır hasistir, derler. [1210/30]
- 11905.** Turrası alınmış kap gibi, durur, derler. [1199/31]
- 11906.** Turraya çıktı, derler. [1199/36]

11907. Turşu kabı yanında durandan, perhiz tutuyor musun? suali elbette abestir, derler. [1210/35]
11908. Turşu suratlı! derler. [1210/34]
11909. Turşuyu bile İstanbulda, makamla satarlar! derler. “Lahanayı bir turşu var, ay turşucu. [1210/36]
11910. Turşuyu sen mi satacaksın yoksa ben mi? demiş. [1210/33]
11911. Tut atın yularından. [1209/13]
11912. Tut dedinse, yut demedik ya?! derler. [1209/30]
11913. Tut eşeğin kulağından. [1209/11]
11914. Tut gelin perçeminden! [1209/10]
11915. Tut kapının halkasından. [1209/08]
11916. Tut keçinin köse sakalından. [1209/06]
11917. Tut kırmanın kuyruğundan. [1209/12]
11918. Tut kösenin sakalından. [1209/09]
11919. Tut öküzün boynuzundan. [1209/14]
11920. Tut tembelin kulağından. [1209/07]
11921. Tutacak yeri yok. [1209/32]
11922. Turalım cennet imiş adam yok. [1209/26]
11923. Turalım salih imiş akıl imiş, zulmü elden bırakmadıktan sonra ne faidesi var! derler. [1209/24]
11924. Turalım salih imiş, akıl imiş, munassıf ve adil derya-dil imiş, zulmün adını koyup bad-ı heva mansıbı eylesin mi yağma! [1209/25]
11925. Tutam tutam çıkarırlar! [1209/35]
11926. Tutamadığı kuşu azat eder. [1209/31]
11927. Tutamayacağın tavşanı kovma? [1209/34]
11928. Tutan bir dâmeni elbette maksudun bulur, derler. [1209/21]
11929. Tûtî dil bilmekle insan olmaz. [1212/13]
11930. Tûtî gibi boğuk sesli. [1212/09]
11931. Tûtî gibi hep boğazdan söyler, boğuk derler. [1212/17]
11932. Tûtî gibi hodbin olup demsaz olma demiş. [1212/11]
11933. Tûtî gibi söylenir. [1212/14]
11934. Tûtî güzel söz söylerse, baba hindi de iyi düşünür? demiş. [1212/019]
11935. Tûtî kuşuna dil öğretilmekle tercüman olmaz, sözü tercüman olsa bile özü insan olmaz. [1212/12]
11936. Tûtî meşreptir derler. [1212/10]
11937. Tûtî söyler ama insan olamaz. [1212/16]
11938. Tûtî söyler, kumru dinler, bülbül öter dilber inler. [1212/15]
11939. Tûtînâme meseli mi okudu? [1212/18]
11940. Tutkal tavında yapışır, demir tavında dövülür! derler. [1209/04]
11941. Tuttuğu altın toprak olur. [1209/22]

- 11942.** Tuttuğu yol ile gittiği yeri öğrenmedi! [1209/23]
- 11943.** Tuttuğu yol, istediği yere çıkarmadı! derler. [1209/27]
- 11944.** Tuttuğun işi başa çıkaramayacak isen başlama, başladıktan sonra yarı yolda bırakma! [1209/16]
- 11945.** Tuttuğun işi bitirmeden bırakma! [1209/18]
- 11946.** Tuttuğun işi, attığın taşı yerine götürmeden bırakma! [1209/20]
- 11947.** Tuttuğun işi, tuttuğun peşi bırakma! derler. [1209/17]
- 11948.** Tuttuğun pak-ı dameni (eteği) Züleyha gibi pek tut. [1209/028]
- 11949.** Tuttuğun peşi, işin bitirmeden bırakma! [1209/19]
- 11950.** Tuttuğun toprak altın olsun, derler. [1209/36]
- 11951.** Tuttuğunu koparır, attığını erdirir pehlivandır! derler. [1209/33]
- 11952.** Tutulacak sap, saban (tutağı) kuyruğu, tutulacak söz tanrı buyruğudur! derler. [1209/15]
- 11953.** Tutulmayan uğru benden doğru. [1209/29]
- 11954.** Tuz ekmek bitilen yere hıyanetlik olmaz. [1211/05]
- 11955.** Tuz ekmek düşmanı. [1211/03]
- 11956.** Tuz ekmek haini ibnü' l-Alkamî gibi. [1211/11]
- 11957.** Tuz ekmek haini onmaz. [1211/02]
- 11958.** Tuz ekmek hakkı bilmek gerek. [1211/10]
- 11959.** Tuz ekmek hakkı büyüktür, ödenmez. [1211/04]
- 11960.** Tuz ekmek hakkı da mı yok? derler. [1211/09]
- 11961.** Tuz ekmek hakkı için söyle, derler. [1211/06]
- 11962.** Tuz ekmek hakkını bilmeyen akıbet gözden çıkar. [1211/12]
- 11963.** Tuz ekmek kadrini bilmeyen gözden çıkar! [1211/13]
- 11964.** Tuz ekmek kapısına hıyanet olmaz. [1211/07]
- 11965.** Tuz ekmek yediğin yere hıyanetlik eder isen; tuz ekmek gözüne, dizine durur derler. [1211/01]
- 11966.** Tuz gibi her aş a girer. [1211/22]
- 11967.** Tuz tat getirir, kız yad getirir? [1211/25]
- 11968.** Tuzladılar. [1211/23]
- 11969.** Tuzlayalım da kokmayasın. [1211/24]
- 11970.** Tuzlu oturdu. [1211/21]
- 11971.** Tuzluca geldi. [1211/20]
- 11972.** Tuzsuz çorba gibi tadı yok. [1211/26]
- 11973.** Tuzsuz ekmek çılka (mayasız) olur. [1211/08]
- 11974.** Tuzsuz pelte gibi sallanma. [1211/18]
- 11975.** Tuzsuz tatsız. [1211/17]
- 11976.** Tuzu kuru adamdır, demişler. [1211/16]
- 11977.** Tuzu nem almaz, derler. [1211/15]
- 11978.** Tuzu, biberi yerinde. [1211/19]

11979. Tuzun azı da birdir, çoğu da. [1211/27]
11980. Tuzunu ekmeğini yediğin kimseye faide et, faide etmesin bile zarar etme! demişler. [1211/14]
11981. Türlü dert, türlü ruba? [930/13]
11982. Türlü türlü damga . [930/12]
11983. Ulu yurt Tükistan-ı kadim. [1202/01]
11984. Yalancı, hâşâ der, şimdi söylediği yalanı onu da inkâr eder. [804/22]
11985. Za'mı batıl olandan hazer etmek gerek. [1005/10]
11986. Za'm-ı batıl, za'm-ı cahil, za'm-ı hak, emr-i hak! [1005/11]
11987. Zaaf-ı hürremle cümleden insan karıyor. [1178/02]
11988. Zaaf-ı kalp, zaaf-ı akıl ashabı daima iki yüzlü iki meşrepli iki mezhepli bulunmayı aksa-yı maharet kıyas ederler! [1178/01]
11989. Zabıta riayet ister. [1174/40]
11990. Zabıta, zapta rabta kadir olmak gerek! [1174/41]
11991. Zabice bakdırmadan iş tutmaz? [990/05]
11992. Zabit amirnin emrine tabidir, zabitten dost olmaz demişler. [1174/39]
11993. Zabit çehreli. [1174/37]
11994. Zabit gülerken ısıtır. [1174/43]
11995. Zabit kimse ile dost olmaz derler. [1174/38]
11996. Zabit memurdur, umurunda mazurdur derler. [1174/36]
11997. Zabit, atasını bile tanımaz derler. [1174/35]
11998. Zabite riayet, kanuna riayet demektir, emr-i kanundur, kanundan büyük amir olmaz demişler. [1174/42]
11999. Zabitin amiri, kanundur, kanuna karşı durulmaz demiştir. [1174/45]
12000. Zabitin güldüğüne bakma, o bildiğini düşünür derler. [1174/44]
12001. Zabun, semiz hak kabul eyleye! [991/01]
12002. Zac ile her şey tecrübe olmaz. [989/01]
12003. Zad fi 't-tanbur, nağme-yi uhrâ kabilindendir! derler. [988/21]
12004. Zad zahiresiz şecaatte olsa payidar olmaz! [958/11]
12005. Zade zahire olmayınca evde karın oturmaz. [988/03]
12006. Zadeğân adamdır. [988/05]
12007. Zadeğândan kötülük gelmez. [988/06]
12008. Zadeğânlık başka hasletdir. [989/04]
12009. Zadeğânlık iyi şeydir; amma zadeğânlığı gören olsa! [958/13]
12010. Zadeğânlık, suyu şecereli olanlardır demişler. [958/12]
12011. Zâferan (safran) yeyip altın kusacak değil ya? derler. [993/05]
12012. Zâferan gibi göze gülse gerek. [993/13]
12013. Zâferan gibi sararmış. [993/04]
12014. Zâferan gibi sarı olana elbette gülerler! [993/14]
12015. Zâferan gibi sarı. [993/08]

- 12016.** Zâferan kadrini, yemeyen bilmez derler. [993/06]
- 12017.** Zâferan suyuyla yazılmış. [993/09]
- 12018.** Zâferana gülen göz nergis gözü olmak şart değil! [993/12]
- 12019.** Zâferanın kıymetini zâferancı, katran kadrini arabacı bilüi! derler. [993/07]
- 12020.** Zâferanını yiyen köpek kudurur! derler. [993/11]
- 12021.** Zâferanlı pilav, zerdeli pilavdır ki Türklerin düğün aşıdır. [993/10]
- 12022.** Zağar av köpeği, zağarcı onun hıfza memur adamdır ki kadim yeniçeri askeri miyanında bu vazife ile muvazzaf bir sınıf asker mevcut ve müstahdem idi. Şimdiki halde mülgadır. [993/15]
- 12023.** Zağar gibi kuş uçurmaz, tavşan kaçırmaz avcıdır derler. [993/17]
- 12024.** Zağar gibi yedinden ayrılmaz. [993/16]
- 12025.** Zağarcıbaşı, sabuncubaşı, hep bir ise de işleri ayrı ayrıdır, çünkü biri hayvanlara, diğeri insanlara saldırır! derler. [993/18]
- 12026.** Zağ-ı (karga) reftârın unuttu, kebke taklit etmeden. [988/19]
- 12027.** Zağnos (Bir nev doğan kuşu) pençesinden çıkmış güvercin gibi oldu, derler. [988/20]
- 12028.** Zahide hur-ı cinan götür matlub, aşık didar! [990/06]
- 12029.** Zâhid-i sâlûs kim bir bûriyâ üstündedir, kutb ise seccâde-yi zerk-i derya üstündedir. [990/04]
- 12030.** Zahidin zühdü, hemenbir hırka bir tesbih bir seccadedir sanma! [990/03]
- 12031.** Zahire ambarına sıçan düşse başı yarılr! derler ki, boştur demek [Boş ambar, boş kiler, boş çuval, boş kese!] kabilindendir derler. [958/16]
- 12032.** Zahire ambarında sıçanlar top oynuyor, demiş. [958/17]
- 12033.** Zahire vaktinde tedarik olunur. [958/21]
- 12034.** Zahire, senin esirin olsun tek sen zahirenin esiri olma! demişler. [958/18]
- 12035.** Zahirenin ambarı, sabanın altında! [958/19]
- 12036.** Zahiresi tükendiyse ambarın kapısını kapasın! derler. [958/23]
- 12037.** Zahiresini sel almış gibi? [958/22]
- 12038.** Zahiresiz ambarda, fareler bile durmaz! [958/20]
- 12039.** Zahiresiz şecaatin himmeti boşa gider, düşmanları ardından koşa gider. [958/14]
- 12040.** Zahiresiz yaşamak mümkün olmaz! Zahire hayatın -insanın- mayası, hem sermayesi hem alnının teri, iki elinin kiri ve ayasıyla kazanılan rızk-ı maksumdur! demişler. [958/15]
- 12041.** Zahmet çeken rahat bulur. [991/19]
- 12042.** Zahmet çekmeyen rahmete ermez. [971/03]
- 12043.** Zahmet ziyan getirmez, say ispat gerek. [991/25]
- 12044.** Zahmete değmeyen, lutf, lutf sayılmaz. [971/10]
- 12045.** Zahmeti bizim şerefi sizin öyle mi? [992/03]
- 12046.** Zahmetin arkasından rahmet gelir. [991/08]
- 12047.** Zahmetin noktası kalkınca rahmet olur. [991/07]
- 12048.** Zahmetin noktasını kaldırırsan rahmet olur, derler. [971/07]

12049. Zahmetin sonu cennettir! [991/06]
12050. Zahmetin sonu rahmet, sabrın sonu selamettir! [991/09]
12051. Zahmetin sonu rahmettir! [991/05]
12052. Zahmetini esirgeyen hac yoluna düşmez! [991/24]
12053. Zahmetini sayan, sevaptan mahrum kalır. [991/23]
12054. Zahmetle kazanılan mal lezzetle bilinir! [991/28]
12055. Zahmetle kazanılan malın kadri bilinir! [991/27]
12056. Zahmetsiz bal yenmez. [991/03]
12057. Zahmetsiz bir şey olmaz. [991/02]
12058. Zahmetsiz çocuk büyümmez. [991/20]
12059. Zahmetsiz dereden tepeye çıkılmaz. [991/22]
12060. Zahmetsiz devlete konmak ister. [991/29]
12061. Zahmetsiz ekmek boğaza girmez. [991/13]
12062. Zahmetsiz hamur yoğurulmaz, derler. [991/17]
12063. Zahmetsiz helva yoğurulmaz. [991/14]
12064. Zahmetsiz kazan kaynamaz. [992/04]
12065. Zahmetsiz kazanılan akçenin kadri bilinmez. [991/26]
12066. Zahmetsiz kuş bile uçmaz. [991/21]
12067. Zahmetsiz lokma bulunmaz. [992/01]
12068. Zahmetsiz pekmez yenmez. [991/10]
12069. Zahmetsiz rahata kimse ermez, zahmet çekmeyince cevher murat ele girmez! demişler. [991/15]
12070. Zahmetsiz rahmete erilmez, rahmetsiz cennete girilmez! [991/12]
12071. Zahmetsiz rahmete erilmez. [991/11]
12072. Zahmetsiz yâr ele girmez, girse bile sadık olmaz. [992/05]
12073. Zahmetsiz yemek, aş olmaz, taş olur. [971/08]
12074. Zahmetsiz, rahmete erişilmez. [971/05]
12075. Zahmetsiz, rahmete konmak olmaz, demişler. [991/18]
12076. Zahmına merhem, cebine dirhem arar. [992/06]
12077. Zaim ölür, zeâmet ölmez derler. [993/03]
12078. Zaim, lugaten kefil, zeamet kefalet manasına olup, kadimde Devlet-i Osmaniye'nin, umûr-ı idâre-yi maliyesince muteber ve müretteb ve memurîn-i maliye ve mülkiye için bir nev kayd-ı 'ayanla meşrut ve adeta hayat sigortası kabilinden bir mansıp ve münceli memur olarak istimal olunmuş, hâl-i hazırda mülgadır. [993/03]
12079. Zait söz sahibi sıkar. [989/02]
12080. Zakkum ağacı ateşte yanmazmış. [993/19]
12081. Zakkum ağacından şifa mahsülü çıkmaz. [993/21]
12082. Zakkum yiyen zift olsun, şeytan ile çift olsun, derler. [993/20]
12083. Zal oğlu Rüstem gibi meydan okudu. [988/23]
12084. Zalim erkek, hilekâr kadından korkarmış! derler. [1221/30]

- 12085.** Zalim ettiğini bulur. [1222/03]
- 12086.** Zalim ettiğini elbette bulsa gerek. [1222/07]
- 12087.** Zalim Haccâc gibi zulmü tabiat edinenler, canlarını da zalimler önünde verirler, derler. [1222/06]
- 12088.** Zalim ile başa çıkılmaz. [1222/04]
- 12089.** Zalim kendi çukurunu kendi kazar, demişler. [1222/02]
- 12090.** Zalim şerri, şeytan şerridir, derler. [1221/36]
- 12091.** Zalim üstüne zalim zuhuru, bela üstüne bela zuhuru kabilindendir, derler. [1221/37]
- 12092.** Zalim, zendost olanların hakkından hilekâr kadınlar gelir, derler. [1221/31]
- 12093.** Zalimin rişte-yi ikbâlini bir ah keser. [1222/12]
- 12094.** Zalimin zulmü artarsa Allah'ın kahır ve hışmı da artar, yani Allah'ın hışmına uğrar. Hak yerini bulur, derler. [1222/05]
- 12095.** Zalimin zulmü artarsa mazlumun ahı da artar, derler. [1221/32]
- 12096.** Zalimin zulmü artarsa mazlumun ahı, Cenab-ı Mevlâ'nın güvahi, hak ve adaleti de artar! derler. Zira eden bulur canı cezasız kalmaz, hak yerini bulur! demişler. [1222/01]
- 12097.** Zalimin zulmü artarsa, Cenab-ı Hakk'ın hışmı da artar. Zalimlerin zulmü artarsa, Cenab-ı Hakk'ın kahır da artar, derler. Zalimin zulmü artarsa mazlumun ahı Cenab-ı Hakk'ın, kahr-ı hışmı artar! Zira mazlumun ahı, perde kalmaz, zalimi tutar! Hak ve adalet yerini bulur! Mazlumun divan-ı hak ve adalette yüzü gülür! demişler. [1221/33]
- 12098.** Zalimin zulmü kendinedir; zira zalim zulmüyle hayır görsem gerek! demiş. [1222/08]
- 12099.** Zalimin zulmü varsa, mazlumun da Allah'ı var! derler. [1222/10]
- 12100.** Zalimin zulmü, mazlumun ahıyla (sözüyle) mahvolur. [1222/11]
- 12101.** Zalimin zulmü, vebalin cezasıdır, demişler. [1221/34]
- 12102.** Zalimin zulmünden sakınmak gerek. [1222/09]
- 12103.** Zalimlerin hakkında kılıcdan ziyade kalem gelir, demişler. [1221/35]
- 12104.** Zaloğlu Rüstem kesildi. [988/22]
- 12105.** Zaman ademe her şeyi öğretir, derler. [994/04]
- 12106.** Zaman ahababının muhabbetine inanma zira bî-vefadır! demişler. [995/40]
- 12107.** Zaman altındır, demişler. [994/13]
- 12108.** Zaman bir hâl üzre kalmaz, renkten renge girer! Kâh ikbal kâh idbâr, çaresiz yüz gösterir! demişler. [994/55]
- 12109.** Zaman bir hâl üzre kalmaz, renkten renge girer, kah ikbal kah idbâr çaresiz yüz gösterir! İnsan bir hâl üzre olmaz kah fakir kah zengin vakt-i mevtine dek çaresiz ömür geçirir, demişler. [994/02]
- 12110.** Zaman bir kuş gibidir, uçar gider, bir dahi ele girmez, demişler. [994/03]
- 12111.** Zaman bu sıra gelir ki gümrük öküzleri de kurban olur demiş. [995/31]
- 12112.** Zaman bu zaman, bazen olur zirveye çıkarır, adam oldum sandırır! Kâh olur zaman adamı maymun gibi defe koyar çalar oynatır utandırır. [995/30]

12113. Zaman bu, kibarlığı tutar sarı semuru beğenmez kara kunduzu aratır derisini giydirir, zaman gelir karayı sarı sandırır, beğenmediğin eski püskü hırkayı arattırır. Sarı semur kara kunduz yerine gider. [995/32]
12114. Zaman daima o zaman, mekân dahi ilmi 'l-arza ait olan gayet batî 'l-vuku bazı tebeddülâtan mâadâsı yine o mekândır! Lakin insanlarla insanların masnû' u olan şeyler değişir, demişler. [996/06]
12115. Zaman daima o zamandır diye aldanma; zira zaman da değişir, mekân da değişir demişler. [996/05]
12116. Zaman dediğin bir hayret imiş, cihan dediğin bir mihnet imiş. [994/57]
12117. Zaman en büyük hakimdir, demişler. [994/05]
12118. Zaman eskirir, atalar sözü eskimez. Tutmasan? İşit demişler. Bir haylisine dahi o yüzden büyük büyük zararlar tevellüd eylediği mücerreb ve tarihen müsbittir, demişler. [993/39]
12119. Zaman -felek- dönektir, kâh ikbal kâh idbar çaresiz zeminin gösterse gerekir, demişler. [996/10]
12120. Zaman geçer, ömür tükenir, dünyanın ömrü tükenmez. [994/34]
12121. Zaman gelir bir ahmaka, bin fazıl musahhar olur! derler. [995/12]
12122. Zaman gelir bir akçe bin akçe yerini tutar. [995/14]
12123. Zaman gelir bir yudum su bin altına aranır, demişler. [996/07]
12124. Zaman gelir dağdakini bağa, bağdakini dağa götürürler, kovarlar. [995/16]
12125. Zaman gelir deliye veli, veliye deli denir! Zaman gelir, hanler sadık, sadıklar hain, zalim gaddarlar, hakim mağdurlar yerine geçermiş. [995/03]
12126. Zaman gelir iyi sandığın kötü, kötü sandığın iyi gösterir. [995/57]
12127. Zaman gelir samanı altın eder, zaman gelir altını saman eyler! Zamanı karanlık duman eyler demişler. [995/09]
12128. Zaman gelir sultân-ı âlem iken, geda olur, geda iken sultân-ı âlem olur. [995/39]
12129. Zaman gelir şeyh sandığın şaki, şaki sandığın şeyh gösterir. [995/58]
12130. Zaman gelir yeniye bulamazsın, eskiyi, yeni yerine kimin için dokuz yerinden yamadır. [994/24]
12131. Zaman gelir, at yerine eşek, eşek yerine at bağlarlar. [995/29]
12132. Zaman gelir, bay gördüğün geda, geda gördüğün bay gösterir. [995/20]
12133. Zaman gelir, bir at yüzünden bin at su içer derler. [995/35]
12134. Zaman gelir, bir kötü sözün seni dar ağacına götürür; zaman gelir bir lokmanın hakkı, bir lokmanın (hekimin) sözü seni, dar ağacından kurtarır. [996/16]
12135. Zaman gelir, bir lokma hayrın karşı gelir ölümden kurtarır; zaman gelir, bin hayırhahın gelse, yine seni kurtaramazlar, demiş. [996/15]
12136. Zaman gelir, bir yamanın yüzünden bin yahşı mum gibi yanar. Mahvolur, zaman gelir, bir yahşı bin yamanı değil mülk-i cihâna hakim olur. [995/37]
12137. Zaman gelir, dağdakiler bağdakini kovar, zaman olur, bir bağdan çıkar dağdakini kovar derler. [995/01]
12138. Zaman gelir, eski zamanı, eski sanan gibi aratır. [994/23]

- 12139.** Zaman gelir, geçmiş refah-ı hâl ve saadet günlerini pek acı göz yaşlarıyla zaman-ı hâlin, elem ve kudret günleri andırır; zaman gelir, geçmiş bilâd-ı fetret günlerini zaman-ı salâ ve selamet günleri. [997/01]
- 12140.** Zaman gelir, geçmiş yahşıyı, zamanın yahşısı andırır; zaman gelir, geçmiş yamanı, zamanın yamanı andırır. [997/03]
- 12141.** Zaman gelir, geçmiş zamanın boş ve nâhoş günlerin (hoş zaman) gösterir, hasret yadile gûlnâr eder, zaman gelir hoş zamanı, (boş zaman) gösterir pûrnâr eder! demişler. [995/15]
- 12142.** Zaman gelir, gülen ağlar, ağlayan güler. [995/25]
- 12143.** Zaman gelir, kara günü ak, ak günü kara gösterir. [995/21]
- 12144.** Zaman gelir, kim at eşeği aratır. [995/27]
- 12145.** Zaman gelir, kim mamur gördüğün viran, viran gördüğün mamur gösterir. [994/18]
- 12146.** Zaman gelir, öz ocağında olan, biten, altın başka bulguru beğenmez, babasın gümüş kalemlî pirincine mana bulur! Mısırdâ Dimyat pirinci aratır! Firavun huylu eder! Zaman beğenmediğin bulguru, pirinci aratır buldurur; sakız gibi tarhanayı, tatlı tatlı yedirir, Firavun'u imana getirir müslüman yapar demişler. [995/26]
- 12147.** Zaman gelir, samanı altın, altını saman eder; zaman gelir sarı samanı karanlık duman eder. [995/10]
- 12148.** Zaman gelir, sarı saman sarı altın olur; zaman gelir, sarı altın bir pula değmez. [995/11]
- 12149.** Zaman gelir, veliye deli, deliye veli derler. 994/8
- 12150.** Zaman gelir, zamanını bulan harman kendi kendine savrulur. Zamanını bulan değirmen, kendi kendine döner, halık-ı âlem ocağında baklava, börek, kuş ve kuzu kavrulur, zaman gelir. Harman, değirmen döner, ocaklar tütmez olur, halık-ı âlem odula kavrulur! demişler. [995/48]
- 12151.** Zaman gelir; aldırır, zaman gelir, sattırır, zaman gelir, yaptırır, zaman gelir yıktırır, devrân-ı âlem böyledir, kâh sağına kâh soluna döner. [995/22]
- 12152.** Zaman gelir; altını taş, taşı altın eder! İnsanı karanlık yola düşürür, eski yolu şaşırtır, hayran hayran seyrettirir şaşkın eder. Akçe akçe sarı altının kadri bilinmez, saman gibi aşar, salurşır, ak gününü kara duman eder, altını kızıl bakır eyler, taşkın eder! demişler. [995/13]
- 12153.** Zaman gelir; zaman, zamanı yaman, yamanı andırır! Yahşı, yamanı; yaman, yahşıyı andırır! Zaman gelir, geçmiş yamanı, zamanın yahşı, yamanı andırır! [997/02]
- 12154.** Zaman hakim-i cihandır! demişler. [996/02]
- 12155.** Zaman hakîm-i cihândır, her şeyi zaman gösterir, zaman yapar, zaman alır, zaman satar! Sakla samanı, gelir zamanı, zaman satar samanı! Zaman gelir sarı saman sarı altın olur, zaman gelir, sarı altın sarı saman gibi kıymeti pul olur! demişler. [994/11]
- 12156.** Zaman harp, zemin harap demişler. [996/01]
- 12157.** Zaman her şeyi gösterir; her şeyi yaptırır, yıktırır, her şeyi aldırır, sattırır! demişler. [995/24]
- 12158.** Zaman her şeyi öğretir gösterir, ancak bu devran-ı âlemde insanlar için mukadder olan ikbal, idbar, talih devirlerini de asla hatırdan çıkarmamak gerek. [996/09]
- 12159.** Zaman her şeyi öğretir, her şeyi gösterir; yapar, yaptırır, göstertir, bozdurur. [996/04]

12160. Zaman her şeyi türlendirir, derler. [995/55]
12161. Zaman her şeyini türlendirir; zaman, hâkim-i cihandır, cihanın sahibi hâlık-ı âlem, hâkim-i yezdândır! demişler. [994/28]
12162. Zaman içinde zaman var, mekân içinde mekân var; dünya içre hem yahşı var hem yaman var, demişler. [994/43]
12163. Zaman içinde, zaman zemin güvâhtır. Zemin üstünde mekân var, her ikisinin içinde de yahşı var, yaman var! demişler. [994/01]
12164. Zaman insana her şeyi öğretir, derler. [994/26]
12165. Zaman insana uymaz, insan zamana uyar. [994/27]
12166. Zaman kâh olur, saman satar; saman zaman satar. [994/48]
12167. Zaman mesrur, zemin mamur; zaman harp, zemin harap demişler. [996/03]
12168. Zaman muvafık ise de mekân o mekân değil derler. [996/14]
12169. Zaman müsait olunca zeminin suyu, hakim huyu kolay bulunur! demişler. [996/37]
12170. Zaman naîm değil, devir daimdir. [994/21]
12171. Zaman sabit değil, müteharriktir. [994/54]
12172. Zaman saman satar. [994/47]
12173. Zaman sana uymasa, sen zaman uy demişler. [995/41]
12174. Zaman sana uymazsa, sen zaman uyasın! demişler. [994/20]
12175. Zaman satar samanı! [995/02]
12176. Zaman satar samanı, sakla samanı, gelir zamanı derler. [994/46]
12177. Zaman satar samanı, zaman tutar yamanı! derler. [996/17]
12178. Zaman tez geçer, tez gelir. [994/07]
12179. Zaman yalan söylemez, zamanın gösterdiğini kimse göstermez. [994/09]
12180. Zaman zaman müzdad, yahşı, yamanı boğar, takrip eder demişler. [995/19]
12181. Zaman zaman uymaz; evvelki zaman bu zamana kıyas olunmaz. [994/44]
12182. Zaman zamanı andırır, yaman, yamanı andırır; yahşı yamanı hem andırır hem utandırır! demişler. [995/06]
12183. Zaman zamanı, aman amanı takip eder. [994/17]
12184. Zaman, bu zamandır demek için zaman-ı sâbık, zaman-ıâ, ahval-i âlemi ilmen ve tecrübeten ilme 'l-yakîn, ayne' l-yakîn, iyi bilip doğru takdir etmek gerektir. [994/52]
12185. Zaman, cenk içinde; zemin, denk içinde! demişler. [994/15]
12186. Zaman, hayret gösterir; cihan, mihnet gösterir, derler. [994/56]
12187. Zaman, her zaman, her şeye hakimdir! demişler. [995/46]
12188. Zaman, keman çalsa sen de çal. [994/22]
12189. Zaman, saman satar; saman zamana bakar. [994/49]
12190. Zaman, tac-ı haktır; zamanın nasihatini kimse vermez, kimse unutmaz. [996/08]
12191. Zaman, zaman hakimdir. [994/42]
12192. Zaman, zaman ise samanlıktaki samanın sarı altın olur! derler. [994/39]
12193. Zaman, zamanı andırır, yaman şeytanı andırır, derler. [994/51]

12194. Zaman, zamanı andırır, yaman yamanı andırır, derler. [994/38]
12195. Zaman, zamanı aratır, yaman yahşyı aratır, yahşı, yamanı aratır! [996/26]
12196. Zaman, zamanı aratır; yaman yamanı aratır derler. [994/40]
12197. Zamana göre hareket etmek gerek. [994/16]
12198. Zamana göre hareket, muktezâ-yı hâle riayet demektir. [994/18]
12199. Zamana uçmak gerek. [994/31]
12200. Zamanda hareket, harmanda bereket derler. [994/19]
12201. Zamanda ölçüsüz mizansız bir şey olmaz! derler. [994/50]
12202. Zamanda yaman eksik olmaz, zamanın kulağı, gözü vardır. demişler. [996/11]
12203. Zamanda yaman, yahşı eksik olmaz; sen yahşı ol demiş. [996/13]
12204. Zamane adamı. [995/45]
12205. Zamane çocuğu dokuz babalıdır. [996/21]
12206. Zamane çocuğunun şerrine ninni. [996/23]
12207. Zamane göre emel, zemine göre temel gerek derler. [994/25]
12208. Zamane hacısı adama armağan vemez. [996/25]
12209. Zamane piçi, zamane zorbası için dur yok; derler yani zorluk yok, derler. [995/38]
12210. Zamane şeyhi, kibarlar meclisinde mutekif bulunur! demişler. [995/44]
12211. Zamane şeyhidir, sokakta devreder, demiş. [995/42]
12212. Zamane yiyicidir sana mı hayredecek! derler. [996/19]
12213. Zamane zamane uymaz, mekân mekâna uymaz. Belki içindeki insanlar, her ikisine uymazlarsa, fenalık ondadır demişler. [994/35]
12214. Zamane züğürdü ma-yi hülya ile yaşar, onunla müteselli olur! derler. [994/36]
12215. Zamane züğürdünün adını zarif koymuşlar. [994/37]
12216. Zamanede bin hüner bir efsanedir. [996/18]
12217. Zamanede gazete milletin dili -umûmî- tercümân-ı efkârı sayılır, ruh-ı manevîsi addolunur. Buna binaen gazetesiz millet, ruhsuz, fikirsiz millet ad ve itibar olunur demek olur, demişler. [994/32]
12218. Zamanede hâkim, hâkim-i zaman gibi hâkim-i adil olamaz demişler! [994/58]
12219. Zamanenin hükmü, muhkemdir, karşı durulmaz; zira her şeye hükmeden zamandır, onun için zaman -hakim-i cihândır! demişler. [996/24]
12220. Zaman-ı hâl, zaman-ı istikbale; zaman-ı istikbal, zaman-ı hâle. Zaman-ı hâl zaman-ı maziye birer misaldir, demişler. [995/43]
12221. Zamanı kendisine müsait zanneden mecnundur. [994/41]
12222. Zamanı, zemini gözetmek gerek. [994/53]
12223. Zamanın adamları kör ise sen de bir gözünü kapa. [995/47]
12224. Zamanın ahkâmı dahi, mekânın ahkâmına tabidir, demişler. [995/33]
12225. Zamanın biçtiği kıymeti, hiçbir kimse biçmez! derler. [994/30]
12226. Zamanın devri hasretle geçer, cihanın -insanın- ömrü mihnetle geçer! demişler. [994/29]
12227. Zamanın Ebû Hanîfesi'dir, demiş. [995/51]

12228. Zamanın gözü var, zeminin kulağı var; mekânın hem gözü hem kulağı var. Bakın hem özü sözü hem kulağı ve gözü vardır. Onun için boşboğazlık etmez demişler. [995/36]
12229. Zamanın halkı kör ise sen de bir gözünü kırp! demişler. [994/14]
12230. Zamanın hükmü kavîdir, yenilmeyen zor bulunur ya da hiç bulunmaz, derler. [994/60]
12231. Zamanın hükmü, zalimin hükmünden katıdır! derler. [995/28]
12232. Zamanın hükmüne göre, her şeyi, kâh bol kâh dar olur, kâh yok kâh az var olur. [996/12]
12233. Zamanın hükmüyle, her yeni şey, eski olur, her eski şey de yeni olur, demişler. [995/08]
12234. Zamanın İmâm-ı Âzam'ıdır, demiş. [995/49]
12235. Zamanın kahramanıdır. [995/53]
12236. Zamanın kerem ve serdini görmüş, dünya acısını tatlısını tatmıştır! derler. [994/33]
12237. Zamanın Molla Nasreddini'dir derler. [995/34]
12238. Zamanın şeyhülislamı, İmâm-ı Âzam'dır, demiş. [995/50]
12239. Zamanın tebeddülü, ahkâmın dahi tebeddülünü icap ettirir, demişler. [994/17]
12240. Zamanın tefsiriyle, ahkâm-ı zaman tegayyür eder! [996/22]
12241. Zamanın yükreğidir, derler. [994/45]
12242. Zamanın ziyanını zaman öder. [995/04]
12243. Zamanına göre hareket etmek gerektir. [995/56]
12244. Zamanında yapılmayan bir şey zaman tazmin etmez, sahibi tazmin eder, derler. [994/59]
12245. Zamanının hakîm-i dâîsası Ebû Ali Sina'sıdır, derler. [995/54]
12246. Zamanının şeyhülislamı, müftiyü 'l-enâmıdır, derler. [995/52]
12247. Zamansız hiçbir şey olmaz. [995/23]
12248. Zamansız intikal aynen batıldır, demişler. [995/07]
12249. Zamansız ziyan, acı gelir. [995/05]
12250. Zambak -haşhaş- eken, gül devşirmez; zakkum eken -diken- üzüm devşirmez! demişler. [988/17]
12251. Zambak tarlasına, buğday bitmez -çıkamaz- diken -çalı çırpı- tarlasına konakay (Bir nev ufak darıdır) bitmez! derler. [988/24]
12252. Zamiri anlaşıldı. [1177/32]
12253. Zamiri başka. [1177/29]
12254. Zamiri rüyetindir. [1177/33]
12255. Zamirsiz söz söylemez nüktedandır?! [1177/30]
12256. Zampara herif. [997/06]
12257. Zampara, kim para. [997/07]
12258. Zamparalar bir gün olur nâdim olurlar! [997/05]
12259. Zanfer, ranfer titretti. [990/02]
12260. Zani, zaniye. [990/01]

- 12261.** Zapt et itini, ısırmasın bitimi, yüzümü. [1175/14]
- 12262.** Zaptı, raptı yok bir alay evbaş halk. [1175/12]
- 12263.** Zaptına kadir olmayan, it beslemez. [1175/11]
- 12264.** Zar aldı. [988/13]
- 12265.** Zar atar. [988/12]
- 12266.** Zâr kılma felek dönektir. [988/07]
- 12267.** Zar tutar. [988/15]
- 12268.** Zâr u giryân olmayan masuma vermezler meme. [988/16]
- 12269.** Zar zor; ne ise kabul etti derler. [988/18]
- 12270.** Zarar da bizim kâr da bizim, âleme ne, diyene ne denir? [1176/05]
- 12271.** Zarar etmeyen kâr etmez! [1176/08]
- 12272.** Zarar faidenin kardeşidir. [1175/38]
- 12273.** Zarar gelecekse insana din vasıtasıyla gelsin! Tek dinsizlik, ahlaksızlık ile gelmesin; zira şeriatın kestiği parmak acımaz! demişler. [1176/06]
- 12274.** Zarar ile kâr terazinin iki gözüdür derler. [1175/27]
- 12275.** Zarar olmayınca kâr olmaz, kâr olmayınca zarar olmaz! [1175/33]
- 12276.** Zarar olmayınca kâr olmaz, zaruret hissetmeyince teyemmüm caiz olmaz demişler. [1175/36]
- 12277.** Zarar, kâr, ticaretin iki kapısıdır; birinden girilir, diğerinden çıkılır demişler. [1176/27]
- 12278.** Zarara gülücü olma. [1176/07]
- 12279.** Zarara gülücü, kara haset edici zümredendir, derler. [1177/23]
- 12280.** Zarara hizmet etmemek gerek. [1177/22]
- 12281.** Zarar-ı âmdan zarar-ı has yeğdir, demişler. [1177/24]
- 12282.** Zarar-ı âmdan zarar-ı has yeğdir.-mercudur- [1175/40]
- 12283.** Zarar-ı âmdan, zarar-ı has yeğdir demişler (tercih olunur). [1176/01]
- 12284.** Zarar-ı âmı def için zarar-ı has ihtiyar olunur, demişler. [1177/25]
- 12285.** Zararı olmayana gerçi zararsız insanlar dokunmazlar ama, lakin bu cihanda nice bin türlü yaramaz müfsid ve münafıklar, haris ve hasidler vardır ki insanı kendi halinde bırakmazlar. Onun için daima ihtiyat üzre bulunmak gerektir demişler. [1176/24]
- 12286.** Zararı yok! Bura bu da böyle olsun! derler. Terazinin iki gözü yalan yanlış, hakikatin iç yüzü, gafletin dış yüzüdür! demişlerdir. [1176/03]
- 12287.** Zararın neresinden dönersen kâr da oradan başlar! Karın neresinden dönsen, zarar da oradan başlar! Kar, zarar, mizan-ı ticarete iki kefe-yi mizandır! Yalan, yanlış sözün neresinden dönsen, hakikat de oradan başlar! demişler. [1176/02]
- 12288.** Zararın neresinden dönersen kâr oradan başlar, demişler. [1177/26]
- 12289.** Zararın yarı yolundan dönmek de kâr sayılır derler; çünkü zararın neresinden dönülse, dönülen yerden itibaren üst tarafı kâr sayılır derler. Ticarete zararsız kâr, kârsız ticaret olmaz! demişler. [1176/04]
- 12290.** Zararına kimse mal vermez. [1175/39]
- 12291.** Zararına kimse mal vermez. [1177/21]

12292. Zararî olmayana dokunmazlar. [1175/29]
12293. Zararsız adama ilişmemek gerek. Zararsız, kabahatsiz insanlara bulaşıp dahl-i taarruz etmek şair-i insaniyete muvafık-ı hâl değildir derler. [1175/35]
12294. Zararsız çatlak. [1175/37]
12295. Zararsız kâr olmaz, kârın arkadaşı zarardır; yani kâr zararın arkadaşıdır. [1175/34]
12296. Zararsız ticaret olmaz, karsız ticaret olmaz! Zira ticarete kâr zarar iki kefe-yi mizan-ı ticarettir! Binaenaleyh zararsız, karsız ticaret olmaz demişler. [1175/32]
12297. Zarı hep yekdir, derler. [988/14]
12298. Zarı yırtılmış kulak elbette sağır olur. [988/11]
12299. Zâr-ı zebûn etdi. [988/10]
12300. Zâr-ı zebûn kaldık, derler. [988/09]
12301. Zârî zârî ağladı, derler. [988/08]
12302. Zart zurt ettiğine bakma elinden bir şey gelmez? derler. [1175/26]
12303. Zartayı çekti! demiş. [1175/22]
12304. Zarurat mahtuzunu ibahe eder. [1177/27]
12305. Zaruret ateşten gömlek, ecelsiz ölmek gibidir, derler. [1176/33]
12306. Zaruret hissedince mübah olan, helal yerine geçer, derler. [1177/05]
12307. Zaruret hissedince oruç bozulur. [1177/09]
12308. Zaruret hissetmeyince cihanda kimse gurbeti ihtiyar etmez. [1177/08]
12309. Zaruret hissetmeyince teyemmüm caiz değil! [1177/04]
12310. Zaruret insana akıl öğretir derler. [1177/12]
12311. Zaruret insana her şeyi yaptırır demişler. [1176/28]
12312. Zaruret kapısına varma, zarurette kalana kapını kapama! derler. [1176/32]
12313. Zaruret kapısına, karınca bile sığmazmış, derler. [1177/01]
12314. Zaruret mader-i icat ve ihtirâ demek olur. [1177/14]
12315. Zaruret muharrematı mübah kılar demişler. [1177/10]
12316. Zaruret neler yaptırmaz! Zaruret, ihtiyaç zamanına göre icad ve ihtira'a sebep olur, müşküleri hâller, tarik-i selameti buldurur, demiş. [1177/13]
12317. Zaruret taşı başına yağmış desene, derler. [1176/34]
12318. Zaruret, iyilik de yaptırır, kötülük de yaptırır! demişler [1177/17]
12319. Zarurete cebr yok, derler. [1176/29]
12320. Zarurete mest kaplanmaz. [1177/19]
12321. Zarurete misal aranmaz! [1177/20]
12322. Zaruret-i hâl, müşkül hâldir ki çaresizliktir. Biçare sözü zaruret ehline sıfat ve ilm-i elim olmuştur. Zarurete göğüs girmek gerek. [1177/02]
12323. Zaruretsiz kimse vatanını terk etmez. [1177/07]
12324. Zarurette dil göstermezler, el gösterirler! [1177/18]
12325. Zarurette dostun dostu ele gelmez! [1177/15]
12326. Zarurette el uzatan, düşman değil dosttur. [1177/16]
12327. Zarurette kalana gülmez. [1176/31]

- 12328.** Zarurette kar, zarar aranmaz. [1176/30]
- 12329.** Zarurette teyemmüm caizdir, demişler. [1176/25]
- 12330.** Zarurette teyemmüm caizdir. [1177/06]
- 12331.** Zarurette teyemmüm oldu caiz. [1177/03]
- 12332.** Zarurettten bahsedene, gömlek yaraşmaz, belki elden geleni yapmak yakışır! demişler. [1176/35]
- 12333.** Zarurî alınan şeyin zararı olmasın da, karını arama? derler. [1175/30]
- 12334.** Zarurî ticarette zarar da bir kâr da bir demiş. [1175/31]
- 12335.** Zarurî ya Musa! [1177/11]
- 12336.** Zat mesele öyle değil! [958/08]
- 12337.** Zatı -hulku, tabı- memduh olmayan, memduh çağrılmakla memduh olmaz! Zatında memduh yaratılan, mezmum denmekle mezmum olmaz! demişler. [958/06]
- 12338.** Zât-ı hüsn, hüsn ile oldu iki hümâ, biz sayesindeyiz radiya 'llâhu anhumâ. [958/07]
- 12339.** Zât-ı kibriyâdan daima havf etmek gerek. [958/04]
- 12340.** Zatı memduh olanın sıfata ihtiyacı yoktur. [958/10]
- 12341.** Zatı memduh olanın, medhe ihtiyacı yoktur onun. [958/07]
- 12342.** Zatında fenalık olan terbiye kabul etmez. [958/05]
- 12343.** Zâtiyatına uğraşmak iyi şey değildir! [958/09]
- 12344.** Zatmet çekmeyen, rahmet yüzü görmez. [991/16]
- 12345.** Zavallı biçaredir. [1000/02]
- 12346.** Zavallı ne yapsın. [1000/01]
- 12347.** Zayıf kalpli adamlardan zabıt olmaz. [1177/28]
- 12348.** Zayıf olanların (nakir olanların) manevî kuvveti ümittir, derler. [1177/31]
- 12349.** Zayıflara merhamet, eser-i hamiyettir, hamiyete dair insaniyettir demişler. [1177/34]
- 12350.** Zayi eden aranır. [1175/08]
- 12351.** Zayi eden arar, sorar, öğrenir, kısmetinde olanın kaşığına gelir! derler. [1175/02]
- 12352.** Zayi eden döğünür, bulan sevinir derler. [1175/01]
- 12353.** Zayi olan koyunun kuyruğu büyük olur. [1175/09]
- 12354.** Zayi olan sığır sütlü olur, derler. [1175/03]
- 12355.** Zayi olan şey, ele zor girer, bulanın canına cebine dar, zor gelir, derler. [1175/04]
- 12356.** Zayi olmaz bu meseldir, mirî mal. [1175/05]
- 12357.** Zayi olmaz iyilik asla. [1175/10]
- 12358.** Zayi olmaz mirî maldır ve mirî mal bad-ı hevâ alınmaz, çalınmaz! [1175/07]
- 12359.** Zayi olmaz, bir nigükâr -iplik- evlde ka'r bahre at. [1175/06]
- 12360.** Zeban bir kefe-yi mizan iki! [990/12]
- 12361.** Zeban bir, dehan bir ama, keffe-yi mizan iki, sem'a-i izan iki! demişler. [990/13]
- 12362.** Zeban ile ziyan eden çok olur. [990/07]
- 12363.** Zeban ile ziyanın farkı bir noktadır. [990/10]
- 12364.** Zebana bir nokta konsa ziyandır. [990/09]

12365. Zebanı ziyandan saklamak gerek, demişler. [990/11]
12366. Zebanın hıfzeden bulur selamet. [990/14]
12367. Zebanın istihvanı (kemiği) yok meseldir. [990/15]
12368. Zebanın ziyanı cihanı batırır. [990/08]
12369. Zebani kılıklı. [990/16]
12370. Zebani suratlı herif. [990/17]
12371. Zebellah gibi. [990/18]
12372. Zebun eden mudaradan adedi. [990/19]
12373. Zebunküşlük eden, zebunküşlük görse gerektir. [990/20]
12374. Zedelenen yumurtaya döndü, derler. [992/08]
12375. Zedelenmiş meyveye benzedin, derler. [992/07]
12376. Zehâdet, ibadet iledir. [1000/09]
12377. Zehâdet, takvalık ibadet ile olur. [1000/10]
12378. Zeheb, vehb kabilinden söz. [961/14]
12379. Zeheb, ya da zib deme? demiş. [961/15]
12380. Zehî batıl zehab!: Zehî gafil garab! [961/13]
12381. Zehî hayal-i muhal zehî döneklik. [1000/26]
12382. Zehî tasavvur-ı batıl, zehî hayal-i muhal. [1000/25]
12383. Zehî tedbir-i sahip, bârekallah. [1000/23]
12384. Zehir gibi. [1000/14]
12385. Zehir katmadılar ya. [1000/19]
12386. Zehir olsa yutulur cananın lokması, demiş. [1000/18]
12387. Zehir yılanın gözünü patlatır derler. [1006/08]
12388. Zehir yutturan zorbadır. [1000/15]
12389. Zehir zambak eken arı buğday biçmez ne ekersen onu biçersin. [1000/24]
12390. Zehir zemberek . [1000/16]
12391. Zehirden (ağıdan) şifa ümit eden hastadır. [1000/12]
12392. Zehirden şifa kahpeden vefa gelmez. [1000/13]
12393. Zehirden şifa. [1000/17]
12394. Zehirden, şifa ummak, yalancıdan hakikat, şeytandan şefaât düşmandan dostluk ummak kadar büyük gaflet ve hamakat olmaz, demişler. [1000/22]
12395. Zehirli bal şerbeti, zehirli hap geri kabilindendir; kâh düşmanlığa kâh dostluğa delalet eder, demişler. [1000/21]
12396. Zehirnâk -zambak - zakkum, -zehir- zakkum eken, arpa, arış -çavdar- kızılca buğday ya da sarı darı, türlü renkli, mısır buğday biçmez, demişler. [1000/11]
12397. Zehri gözünde mer'î, sözünde câri, bir mar gözünde gibi gezer, derler. [1000/20]
12398. Zekâ da büyük nimettir; amma hüsn-i isti'mâl gerek! [959/18]
12399. Zekâ, ferasetle; feraset, kiyâsetle; kiyâset, akl-ı selîm ve fetânetle; fetânet, hak ve adaletle; hak ve adalet, sadakat ve istikametle; sadakat ve istikamet, hüsn-i niyet ve vicdanla ve fazâil-i ahlâk-ı aliyye ve kemâlât ve azm kavim mekânet ve metânetle;

azm-i mekânnet ve metanet, rezânnet-i azm ve cezm şecaat ve basar-ı basîret beraber bulunarak hareket etmekle olur demişlerdir. [959/15]

12400. Zekânın şiddeti baş patlatır, hasedin şiddeti taş çatlatır! [959/10]

12401. Zekânın şideti baş patlatır, hasedin gözü taş çatlatır! [959/11]

12402. Zekat da ibadettir! [993/27]

12403. Zekat iki nevdır: Zekatü 'l-mal: Farzdır; zekatü 'r-re's, vaciptir ki o da sadaka-yı fıtırdır. [993/35]

12404. Zekat İslamiyet'in ikinci şartıdır. [993/28]

12405. Zekat malın gerisini temizler, bereketini arttırır. [993/33]

12406. Zekat malın kiridir! Fukara hakkıdır, fukara. [993/25]

12407. Zekat malın sadakasıdır. [993/23]

12408. Zekat malın, ibadet canın gerisini temizler. [993/32]

12409. Zekat vermek zengine göre, resm vermek dengine göredir. [993/26]

12410. Zekat vermekle mal eksilmez, belki yerine bin verir Hak. [993/34]

12411. Zekat, lugatte ziyade manasınadır: Zekatta dünya için mal, ahiret için sevap ziyadeliği vardır. [993/24]

12412. Zekatı verilmeyen koyunun zevali, kurt yüzündendir derler. [993/36]

12413. Zekatlı adam. [993/29]

12414. Zekatta nisab şarttır. (Kırkta bir demek ise de kütüb-i fıkhiyyeye müracaat ister) yahut ehl-i fakra! [993/22]

12415. Zekâvet de bahş-ı ilahîdir. [959/17]

12416. Zekâvet ehli, müdrîk -idrâk- olur, gabâvet ehli, müsrif -süfehâü 's-sefâh olur! demişler. [959/08]

12417. Zekâvet ehlini aziz eder. [959/12]

12418. Zekavet hassa-yı beşeriyedendir. [993/30]

12419. Zekavet, feraset ikisi de mevhibe-yi ilahiyedendir. Fakat onların büyüğü olan akıl ile memzuc olmak gerek. [993/31]

12420. Zekavet, feraset-i insan için gerçi büyük bir mevhibe-i ilahiyedir, lakin akıl ve istikamet ile memzûcen münasip olunca sahibini a'lalar adadına ilhak eyler aski takdirde zekavet, feraset değil sahibine hatta ebnâ-yı [...] [993/38]

12421. Zekâvet-i müfrita ashabı eserlerini tashih ettirmek için kimseye ihtiyaçları olmayıp yalnız zamana muhtaçtırlar. [959/16]

12422. Zekâvetin şiddeti baş patlatır, derler. [959/09]

12423. Zekavetin şiddeti baş patlatır, nazarın şiddeti taş çatlatır derler. [993/37]

12424. Zekâvetin şiddeti insanı, yavlı eder, yarlı eder derler. [959/13]

12425. Zekâyâ feraset de gerek! [959/14]

12426. Zeki çocuktur! derler. [959/19]

12427. Zelil adam tamahkâr olur. [959/22]

12428. Zelil ile delilin farkı bir noktadır. [959/23]

12429. Zelil ise delil ol, her derdine kefil ol! [960/06]

12430. Zelil kimdir? Vicdanını esir ettirendir. [960/08]

12431. Zelil kişi, şecî olamaz. [960/07]
12432. Zelil olmak; hırs-ı tamah, hırs-ı hasedin nefs-i insanda tabîat-ı sâniye yerine geçerek icrâ-yı hükm eylemesi demektir, yoksa fakir olmak, zelil olmak değildir. [959/20]
12433. Zelil, delil. [960/02]
12434. Zelil, delil; delil, zelildir. [959/21]
12435. Zelil, fakrı görmez, gayrı zinhar! [960/01]
12436. Zelili zelil görüp hor bakma! [960/03]
12437. Zelili zelil görüp hor bakma, delili delil görüp yan bakma! [960/04]
12438. Zelili zelil görüp hor bakma; zira dünya bir merdivendir, zelili delil, delili zelil eder! [960/05]
12439. Zelzele de Cenab-ıHakk'ın bir hikmeti bir buyruğudur. [994/10]
12440. Zelzele oldu sandım, derler. [994/06]
12441. Zelzeleyi gören yangına razı olur. [994/12]
12442. Zem ile demin arsında bir nokta vardır. [960/13]
12443. Zem ve kadeh bir nev hubdur bu kötülüğē alışanlar kendi kötülüklerini evvelce âleme kendileri söylerler de yine kendi kötülüklerinden haberdar olamazlar! [960/11]
12444. Zem, zemmedenin zemmini; zem olunanın matlubudur demişler. [960/17]
12445. Zembereğē kopmuş, zımbası çıkmış gibi. [997/10]
12446. Zembereksiz saat işlemez. [997/08]
12447. Zembil ile gökten mi inmiş? [997/09]
12448. Zemden dem çıkar! [960/12]
12449. Zemden, nemden (nemîmeden) sakınmak gerek! [960/14]
12450. Zemherir fırtınası acı esti geçti gitti! demiş [996/44]
12451. Zemherir zürefâsı gibi kâr helvası sohbeti ister, derler. [996/45]
12452. Zemîmin zemmi medh yerine geçer. [960/15]
12453. Zemin mâmur olunca zaman da mamur, mesrur olur! derler. [996/33]
12454. Zemin mâmur, zaman mesrur oldu, demiş. [996/32]
12455. Zemin zamanı gözetir, zaman her şeyi gözetir! demişler. [996/28]
12456. Zemin zamanı gözetmek gerek. [996/27]
12457. Zemin, zaman velvele ile doldu, demiş. [996/43]
12458. Zeminden olup yaseminler bedîd. [996/42]
12459. Zeminin gûşi var derler, meseldir. [996/41]
12460. Zeminin Kabe-yi ulyâsı, çerhin beyt-i mâmurudur demişler. [996/39]
12461. Zeminin kulağē, zamanın gözü vardır; her şeyi görür, işitir. [996/29]
12462. Zeminin ma'mur olması, zamanın mesrur olmasıyla olur. [996/31]
12463. Zeminin mamur olması, zamanın emin olmasıyla olur. [996/30]
12464. Zeminin mamuriyeti zamanın mesruriyeti. [996/38]
12465. Zeminin suyu her yerde bir değil! [996/40]
12466. Zeminine göre göz, zamanına göre söz gerek! [996/36]

12467. Zeminine göre temel, zamanına göre emel gerek. [996/35]
12468. Zemmâm -çekindirici adam-! [960/09]
12469. Zemme dilini alıştırma! [960/10]
12470. Zemmedicilerin zemmi hakikati beyan değil, kendi kötülüğünü bilmeyerek halka ılandır. [960/16]
12471. Zemnini bulan temel atar. [996/34]
12472. Zemzeme-yi avazı göğşe çıktı! derler. [996/47]
12473. Zemzem-i şeriften kana kana içmek hak nasip eyleye, demiş. [996/46]
12474. Zen diye almazdı dile anasın, kendisi kenzâde idi sanasın. [997/15]
12475. Zenan ile ülfet her zaman olmaz, mahbup sevmek gibi hiç yaman olmaz. [1001/27]
12476. Zenan peri-peykerinin gisu-yu arzularına ilka bezer hayat ile israf etmek bina-yı ömrü yıkmaktır. [1001/29]
12477. Zenan, fitne-yi cihandır. [1001/25]
12478. Zenana yakışır zînet-i dünya, çok mu âşıkın ah vâveylâ. [1001/28]
12479. Zenana yakışır zînet-i dünya. [1001/24]
12480. Zenanın kakülü uzun velakin aklı kâsırdır. [1001/26]
12481. Zenbim çoktur, Cenâb-ı Hakk'tan zenubumun afvını dilerim. [960/19]
12482. Zenbini (günahını) günde bin kere an da ağla! [960/18]
12483. Zenbur bela gibi başına üşdüler, demiş. [997/04]
12484. Zenci, zenciye. [997/11]
12485. Zendostluk iyi değildir. [997/13]
12486. Zengin adam bir şey alsa mübarek ola derler de fakir kişi bir şey alsa bunu nereden aldın diye sorarlar. [998/14]
12487. Zengin adam, kanatlı kuşa benzer, züğürt adam kanadı kırılmışa benzer! derler. [998/22]
12488. Zengin arabasını dağdan aşırır, züğürt düz ovada yolunu şaşırır. [999/15]
12489. Zengin -bu zamanda- her şeyi akça-kızılca riba ile, riya ile, herkesin taptığı, sevdiği, para pul iledir. İşte ahvâl ve a'mal-i beşer, kadimden beri böyle gelmiş, devrân-ı âlem, böyle dönmüş, böyle döner, böyle gitse gerek! demiş derler. [998/02]
12490. Zengin bulundurduğunu yer, züğürt bulduğunu yer derler. [998/17]
12491. Zengin bulundurduğunu yer, züğürt, bulduğunu yer, derler. [998/06]
12492. Zengin hiçi piçidir, söz dinlemez, söz anlamaz, derler. [998/04]
12493. Zengin için dûr olmaz, züğürt için yol olmaz. [999/03]
12494. Zengin için dûr yoktur zamanede. [999/04]
12495. Zengin için dûr yoktur. [999/02]
12496. Zengin için her gün toy, düğün demişler. [998/11]
12497. Zengin kendi malından değil el malından ihsan eder. Zengin sen mi safvet öz malından ihsan eder! demişler. [998/01]
12498. Zengin kesesini döver züğürt dizini. [999/23]
12499. Zengin kesesini döver, züğürt kesesini. [999/24]
12500. Zengin mal kadrini de bilir, can kadrini de bilir. [999/28]

12501. Zengin maldan, fukara candan verir. [998/29]
12502. Zengin malına beş katar, fukara derdine, dert katar; zengin malı artar, züğürdün canı artar; zenginin aldığı çıkar, mezkurun türettiği çıkar derler. [998/13]
12503. Zengin malına güvenir, fukara canına âlem, ilm hâline! derler. [998/27]
12504. Zengin olmak isteyenler, kazanmak eyler, hüsn-i idaresini bilmek gerek. [999/07]
12505. Zengin sözde zengin görünür amma âkil ise zengin, zengin olmaz; gafil ise zengin zengin olmaz! demişler. [998/07]
12506. Zengin züğürdün hâlini bilmez, bilse bile işine gelmez. [999/09]
12507. Zengin züğürtle boy ölçüşemez. [999/16]
12508. Zengin, arabasını, dağdan aşırır, züğürt -fakir- düz yerde, yolunu şaşırır! derler. [998/08]
12509. Zengin, zamanı andırır; yaman, yamanı, andırır, derler. [998/03]
12510. Zenginden zarar gelmez, zembilini kaldırır isen; zenginden zarar gelir, zembiline ziyan getirir isen! demişler. [998/23]
12511. Zengine göre bayram yapmak kopkolay amma, züğürde sor bakalım? [999/18]
12512. Zengine göre düğün, bayram yapmak kolay! derler. [998/09]
12513. Zengine göre her gün düğün bayram, züğürde göre her gün karanlık zindan! [999/17]
12514. Zengine göre Şam yolu dümdüz! [999/19]
12515. Zengine mal veren denize su götürür. [999/06]
12516. Zengine mal vermişler, malına katmış; züğürde mal vermişler, denize atmış derler. [999/27]
12517. Zengine takılıp geç, züğürtten sakınıp geç, derler. [998/34]
12518. Zengine ziynet yaraşır, halk, birbirine karaşır, bakışır! Züğürt, zengini taklit ederse kalk da ona gülüşür derler! Yani düğününde dünü yok, götün kamçılar! kabilinden olur demektir. Görenin belası masharalığı böyle olur! demişler. [998/20]
12519. Zengine ziynet, züğürde minnet yaraşır! derler. [998/21]
12520. Zengine, bayram yapmak kolaydır, derler. [998/12]
12521. Zenginin ayıp yarasını, örter ak yarası! [999/14]
12522. Zenginin bahtıyarı hem zengin hem sehavetli olanıdır; zenginin bedbahtı, hem hasis hem veletsiz olanıdır derler. İnsanın bahtıyarı kifayetsiz ve adaletsiz huzur-ı kalple vukuatla gayret ve yaşıyanıdır, demişler. [998/15]
12523. Zenginin bin aybı görülmez de züğürdün bir aybı çok görülür. [999/01]
12524. Zenginin canı part edip çıkar, fukarın canı fist edip çıkarmış. [998/33]
12525. Zenginin gönlü oluncaya fukaranın canı çıkar. [999/10]
12526. Zenginin gözü kazanı taşırır, derler. [998/24]
12527. Zenginin gözü torbayada züğürdün gözü çorbada. [998/25]
12528. Zenginin horozu da yumurtlar. [999/20]
12529. Zenginin horozu yumurtlamış derlerse, inanmazlık etme! demişler. [999/21]
12530. Zenginin keyfi gelinceye kadar züğürdün canı çıkar. [999/11]
12531. Zenginin kusuru görülmez. [999/13]

12532. Zenginın malı da kibar olur. [999/08]
12533. Zenginın malı fukaranın (züğürdün) çenesini yorar. [998/26]
12534. Zenginın malı tükenir, âlemin ilmi tükenmez! Yani zenginın malı rehin-i fenâdır!
Bir gün olur tükenir, âlemin ilmi bir mevhibe-yi hüdâdır ki hazine-yi layıkıdır ve
bekâdır tükenmez demişler. [998/18]
12535. Zenginın malı, fukaranın mumunu bitirir. [998/30]
12536. Zenginın malı, züğürdün çenesini yorar. [999/05]
12537. Zenginın malından sana ne? [999/12]
12538. Zenginın malından, âlimin ilmi yeğdir. [998/31]
12539. Zenginın malından, sana ne? demiş! Zenginın malı züğürdün çenesini yorar! derler.
Âkil kişi zenginın malından hâlinden hakka gayret alır derler intibah alır. Züğürt
zenginın malın söylemekle duasın alır, sahib-i ehl-i gayret zenginın malından değil,
halinden ibret almakla hissesin alır, demişler. [998/16]
12540. Zenginın malını alırsın, züğürdün nesini alırsın? [998/28]
12541. Zenginın malıyla züğürt eğlenir. [999/26]
12542. Zenginın tavuğu değil horozu bile yumurtlarmış, derler. [999/22]
12543. Zenginın zineti dışında durur, gözlenir, sözlenir, âlemin zineti içinde durur gözlenir,
ayrılır derler. [998/19]
12544. Zenginın, fukara da fukaranın da zenginde hakkı vardır! demişler. Kaide-yi manevî
şeriyedendir. Zenginın malını al, fukaranın duasını al; zengin, malıyla geçinir, fukara
duasıyla geçinir. [998/10]
12545. Zenginlik arttıkça kese daralır. [999/25]
12546. Zenginlik nereye gidiyorsun? Ağartmaya sağartmaya; züğürtlük, nereye
gidiyorsun? Karatmaya -karatmağa- demiş derler. [998/05]
12547. Zenginlikle şöhret bulmaktan, fazâil-i insaniye ile iştihar etmek evladır. [998/32]
12548. Zenne ile çok görüşen, zenneye ya mashara olur ya müsahhar! [997/12]
12549. Zenperestler bir gün olur hor olurlar. [997/14]
12550. Zer eyler cümle kârin yüz sürenler türâb mukaddemin iksir ekber. [992/11]
12551. Zer misalinin namın itmemes. [992/13]
12552. Zer zerresi olsa razıyız, demiş. [992/12]
12553. Zer' et tohumu verecek Allahtır, zira her şeyin vücudu tohuma bakar; tohumsuz
tevellüt ve tenebbüt olmaz, demişler. [1005/05]
12554. Zerd çıktı. [1001/07]
12555. Zerde tevil götürmez. [1001/13]
12556. Zerde yağlı pilava yaldız olur, demiş. [992/16]
12557. Zerdesiz düğün pilavı olmaz. [992/15]
12558. Zerdesiz pilav düğünde yenmez. [959/06]
12559. Zerdesiz pilavsız düğün, ahiret düğünü! [959/07]
12560. Zerdesiz, zürriyetsiz düğün olmaz! [959/05]
12561. Zerdeyi (sarı aş) gerdeğe girsin. [992/14]
12562. Zerdeyi yiyen gerdeğe girsin demiş. [992/17]

12563. Zer-dûz pâlân ursan eşek yine eşektir. [992/18]
12564. Zereler âfıtaba râcidir! [958/26]
12565. Zerger altın kismetini bilir, sarraf altın kadrini bilir. [993/02]
12566. Zergerî (kuyumcu). [993/01]
12567. Zer-i hâlis (altın). [992/10]
12568. Zer-i hâlis ayarın kadrini sarrafı bilir. [992/09]
12569. Zerre gibi! [958/27]
12570. Zerre kadar akı yok. [958/28]
12571. Zerre kadar iman, dağ kadar günahı eritir! derler. Lutf-ı hak ile tevbe gerek! demişler. [958/29]
12572. Zerre kadar imanın olsa, dünya kadar günah günaha yeter! [959/01]
12573. Zerreden küre olur. [958/24]
12574. Zerreden küre, damladan deniz olur! derler. [959/02]
12575. Zerreler güneş görmeyince görünmezler. [958/25]
12576. Zerreler güneş olmayınca -görmeyince- göze görünmez! [959/03]
12577. Zerreyi de kürreyi de Hüdâ halk etmiştir! Mahlâkat-ı ilâhiye, kürreye nispetle zerredir. [959/04]
12578. Zerreyi küre kadar ederler isnatçı münafıklar. [958/30]
12579. Zerreyi küre ederler. [958/31]
12580. Zeval bulmayacak hiçbir şey yoktur. [1000/08]
12581. Zeval kemali, kemal zevali veli ve takiple icrâ-yı devrân yakını, derler. [1000/06]
12582. Zeval vakti geldi. [1000/07]
12583. Zeval, kemalin ardından gelir, derler. [1000/05]
12584. Zevalini buldu. [1000/04]
12585. Zevalsiz servet ancak ilimdir. [1000/03]
12586. Zevc ile zevce arasında dirlik şarttır. [999/31]
12587. Zevcin arasına girilmez. [999/30]
12588. Zevk alıp, zevk -şevk- satarız demiş. [960/33]
12589. Zevk de şevk de hep para iledir! [961/05]
12590. Zevk ehli ölümü anmaz. [961/06]
12591. Zevk eyle varıp sohbetine ehl-i mezâkın, gel bari nebat olmaz isen çûb-ı nebât ol. [961/11]
12592. Zevk meşrep olanlar, nihayet zelil olurlar. demişler. [960/35]
12593. Zevk ve safa manevî hakikat âleminde dir. [960/27]
12594. Zevk ve safasıyla meşgul adamdır, derler. [960/20]
12595. Zevk, safa sırasında olur, derler. [960/23]
12596. Zevk, safa, âlem-i vahdettedir! demişler. [960/24]
12597. Zevk, safa, sonu cefa! [960/22]
12598. Zevk, şevk iledir. [961/09]

- 12599.** Zevk. Başlıca iki kısımdır. Biri zevk-i nefsi diğeri zevk-i manevîdir. Zevk-i nefsi: nefsin hazzına hizmet etmek, zevk-i vicdanın hazzına hizmet eylemektir. demişler. [961/01]
- 12600.** Zevk-i beşer, bir gün olur geçer (düşer)! [960/21]
- 12601.** Zevki dört üstüne. [960/30]
- 12602.** Zevki hakikatte aramak gerek! [960/28]
- 12603.** Zevki humarına değmez. [960/25]
- 12604.** Zevki ilm ile muhabette aramalıdır, demişler. [961/12]
- 12605.** Zevki oyun ile gülgü olanın, sonu yine halk içinde oyun ile gülgü olur onun demişler. [960/34]
- 12606.** Zevk-i sehâvet, zevk-i semâhat, zevk-i nefsiden daha müessirdir! [961/07]
- 12607.** Zevk-i yâre doyulmaz. Zevk-i tabiat pek çoktur, başlıca zevklerin müfidi, nefsi değil, aklî, vîcdânî, ve tabîî olanıdır demişler! Zevk var, ilmî ve fennî zevk var aklı ve vîcdanı, zevk-i tabîî, selim-i tabîî zevk var ilâ âhirihi dèmişler. [961/04]
- 12608.** Zevki, şevki geçmiş ola? derler. [961/03]
- 12609.** Zevkin süruru tez gelir. [961/02]
- 12610.** Zevkin tanısı adetten dış olmayandır. Yatlısı (ayalısı) adete yat yabancı olanıdır derler. [961/10]
- 12611.** Zevkine bak! [961/08]
- 12612.** Zevkine düşkün adam. derler. [960/29]
- 12613.** Zevk-meşrep olanın başından humarı eksik olmaz! [960/31]
- 12614.** Zevk-meşrep olanın başından humarı eksik olmaz, yüğrük /yükrek/ atın başından yuları eksik olmaz! [960/32]
- 12615.** Zevkten sorulmaz. [960/26]
- 12616.** Zeybek havasına oynar. [1000/27]
- 12617.** Zeybek külâhı gibi salkım saçak. [1000/28]
- 12618.** Zeybek oyununa oynar. [1001/01]
- 12619.** Zeybek poturu gibi. [1000/29]
- 12620.** Zeyd için Ömer'e hitap olmaz. [1001/06]
- 12621.** Zeylen cevap verir. [961/18]
- 12622.** Zeyli peşine uymaz. [961/17]
- 12623.** Zeyli tahir kelama düştü? demiş. [961/19]
- 12624.** Zeylsiz mektup yazmaz, katiptir! [961/16]
- 12625.** Zeyrek fikirli. [1001/02]
- 12626.** Zeytin cennet aşıdır. [1001/05]
- 12627.** Zeytinyağı gibi hep üste çıkar. [1001/03]
- 12628.** Zeytinyağı gibi suyun üstüne çıkar. [1001/04]
- 12629.** Zımnın söylenen sözü zaman anlatır, tetimmin söylenen sözü ya şair ya keman anlatır, derler. [1178/05]
- 12630.** Zımnın söylenen sözü zaman anlatır. [1178/04]
- 12631.** Zımnında müstetir şey nedir? [1178/03]

12632. Zımnî söz mahrem sözdür ki arifler anlar, ekser arifler zımnî anlaşırlar. [1178/06]
12633. Zımsırlaktır. [1001/23]
12634. Zımbalandı. [1002/07]
12635. Zındık mülhidden mümin olmaz. [1002/08]
12636. Zıp zıp zıpladı. [1002/24]
12637. Zır deli mor kerrâke. [1004/15]
12638. Zır deli, zırlak veli. [1001/12]
12639. Zır deli. [1001/11]
12640. Zırıldak adam. [1001/09]
12641. Zırlak herif. [1001/08]
12642. Zıvanası çıkmış. [1005/01]
12643. Zîb, zînet, zemin, zaman arar; hüner, örnek her zaman ve her mekanda aranır demişler. [1003/13]
12644. Zîbâ zi-vacib-i ademdir, derler. [1002/26]
12645. Zîbâce kudret köprüsü. [1003/12]
12646. Zibaya, diba gerek. [1002/25]
12647. Zifir yutar tiryâkidir. [1001/18]
12648. Zifîrî karanlık. [1001/17]
12649. Zift olsun aş olmasın taş olsun! derler ki gâsıplara -cebbar çapulculara- hırsız, yağmacılara karşı söylenir. [1004/24]
12650. Zift olsun boğazına hain yağmacıların, derler. [1004/25]
12651. Zift olsun. [1001/20]
12652. Zift yesin, katran kussun. [1001/19]
12653. Zift, zakkum olsun, ahirette onda hakkım olsun. [1004/26]
12654. Ziftledi, ziftledi, hırsız kargalar, laşeye üşüştü! derler. [1001/16]
12655. Zihaf alayı millî aldı. [1005/04]
12656. Ziham içre tenavülden nihanî darp evladır. [992/02]
12657. Zihin perişanlığı züğürtlükten gelir! [963/01]
12658. Zihin yorgunluğu; uykusuzlukla, açlıktan gelir. [963/02]
12659. Zihin yorgunluğundan sakınmak gerektir, tehlikedir. [963/05]
12660. Zihin züğürtlüğü, para züğürtlüğüne de benzemez! [963/07]
12661. Zihnen meşguliyet, bedenlen meşguliyetten ziyade yorar! [963/04]
12662. Zihni açık çocuktur, derler. [963/03]
12663. Zihni aşure kazanına dönmüş. [962/24]
12664. Zihni şalgam olanın, hâli hep gamdır. [962/25]
12665. Zihni vehbî. [963/08]
12666. Zihni vehmî. [962/21]
12667. Zihnî kıymeti yoktur. [963/13]
12668. Zihnî kıymetini mizan almaz. [963/14]

12669. Zihninde akşam yediği yemek durmaz, ağzında da yarım darı durmaz adam da vardır. [963/09]
12670. Zihnine bal kabağı. [962/22]
12671. Zihnine turp sıkayım. [963/10]
12672. Zihnini çalmışlar, derler. [963/06]
12673. Zihnini oynatmış. [962/23]
12674. Zikıymet eşya, nadir bulunan eşyadır. [963/11]
12675. Zikıymet eşya, yükte hafif, pahada ağır, elmastır. [963/12]
12676. Zikir, şükür hep ibarettir. [962/04]
12677. Zikr et de, şükr eyle! Şükr et de, fıkır eyle! Dünyada neler var. Neler yok bir kere akıl ve vicdan ile teemmül eyle! demişler. [962/06]
12678. Zikr-i dervişân, evrad hem insandır. [962/08]
12679. Zikr-i müntehî, zihnden çıkarmamak gerek, demişler. [962/02]
12680. Zikri olanın şükrü, şükrü olanın fikri olur! [962/05]
12681. Zikri, şükrü dilinden düşürme! demişler. [962/03]
12682. Zikrullah zühde delildir; amma kalp doğru gerek. [962/01]
12683. Zil zurna, kör kandil. [1001/22]
12684. Zil zurna. [1001/21]
12685. Zilkade, zilhicce, şuhûr-ı kameriye'nin son aylarıdır. Biri sefer, biri hac. [963/16]
12686. Zillet erbâbı olur bâb-ı ilahîde azîz. [962/09]
12687. Zillet ile şecaat birleşmez. "Yani zeyl olan şeci olmaz" Zillet omuzluk yağırılık manasına gelir. [962/07]
12688. Zillet, mihnet çekilmeyince murada erilmez. [962/11]
12689. Zilleti ihtiyar etmek alî cenabların değil, biçarelerin kârıdır! demişler. [962/10]
12690. Zilliyetlik ispatı davada lazım gelir. [963/15]
12691. Zimem defteri gibi? [962/16]
12692. Zimmet himmet ister. [962/17]
12693. Zimmet himmetimize lazımdır, demişler. [962/18]
12694. Zimmet matlub iki eldir ki bir almak, biri vermektir! [962/13]
12695. Zimmet-i alî himmetimize affınız ve şeran lazım gelmiştir! demiş. [962/12]
12696. Zimmeti çıkan, çiğne benzer derler. [962/14]
12697. Zimmeti gibi ümmî mi? [962/19]
12698. Zimmeti matlubuna uygun tımar müflis sayılmaz, derler. [962/15]
12699. Zimmetime himayet, ümmetime muavenet muktezâ-yı insâniyettir! [962/20]
12700. Zina, dünya ve ahiret masharalıktır. [1002/04]
12701. Zina, fenadır, fakirliği iras eder. [1002/02]
12702. Zina, saadet-i dünyevîye ve uhrevîyeyi izale eder en kötü huydur. [1002/03]
12703. Zinadan fitne doğar, fitneden kıyamet! [1002/06]
12704. Zinadan hazer etmek gerek. [1002/01]
12705. Zinakâr, ziyankâr, hep günahkâr. [1002/05]

12706. Zincir delisi! [997/23]
12707. Zincir divanelere vurulur. [997/22]
12708. Zincir kaçkını. [997/17]
12709. Zincir kıran. [997/28]
12710. Zincirden boşanmış divane gibi ayrı yürür, derler. [997/20]
12711. Zincirden boşanmış divane mi sandın? [997/21]
12712. Zincirden boşanmışa benzer. [997/19]
12713. Zincirden kurtulmuş ayıya benzer. [997/25]
12714. Zincirden kurtulmuş gibi kaçır? [997/18]
12715. Zincire dizilmiş esir gibi getirdiler derler. [997/24]
12716. Zincir-i belaya tutuldu kaldı, derler. [997/26]
12717. Zincirleme sözdür, derler. [997/16]
12718. Zindan deldi herif. [1002/11]
12719. Zindan gibi. [1002/09]
12720. Zindan kaçkını. [1002/10]
12721. Zindelik isteyen zendost olmamak gerek. [997/27]
12722. Zînet kadınlara yaraşır, şöhret, erkeklere yaraşır demişler. [1003/10]
12723. Zînet kadınlara yaraşır. [1003/08]
12724. Zînet, düğün evine yaraşır. [1003/07]
12725. Zînet, zîbâ, zaman zemin ve mekanına gör yaraşır. [1003/11]
12726. Zînet-i dünya güzel bina. [1003/05]
12727. Zînet-i insan, zînet-i kelim! derler. [1003/06]
12728. Zînetsiz gelin odası mı olur, derler. [1003/09]
12729. Zinhar dairenden çıkma. [1002/14]
12730. Zinhar daire-yi hadden dışarı çıkma. [1002/13]
12731. Zinhar haddinden dışarı çıkma! [1002/12]
12732. Zinhar yalan söyleme! [1002/15]
12733. Zinhar zulmedip kimseyi incitmemek gerek. [1002/17]
12734. Zinhar zulmetme. [1002/16]
12735. Zîr kühenden (saman altından) âb cârî etmegil. [1004/22]
12736. Zîr ü zeber eylediler! demiş. [1004/23]
12737. Zîr zeminden gelen sadaya kulak asan yok. [1004/21]
12738. Zira (ki) ziyan ortada bilmem ne kazandık! [1004/17]
12739. Zira bu meseleyi senin havsalan almaz, zira bu sıkleti senin kantarın almaz, derler. [1004/19]
12740. Zira bu terazi, o kadar sıkleti (ağırlığı) çekmez, demiş. [1004/18]
12741. Zirâ' bunda (burada) Halep burda değilse. [961/20]
12742. Zirâ' da ölçüden sayılır ki zirâ'-i mimarî, zirâ'-i aşârî [961/21]
12743. Zirâ'-i Mekî (Mekke-yi Mükerrime tabir olunduğu zaman icat olunmuştur ki bir buçuk zirâ'-i hayattır) [961/22]

12744. Ziraat ehli rahmet ister, bereket ister, bereket olmayınca, huzur-ı rahat olmaz, kimsenin yüzü gülmez, derler. [1005/09]
12745. Ziraat himayet ister, inayet, rahmet ister; rahmet, zahmet ister. [1005/07]
12746. Ziraat, timar, turre-yi devlette, o da var. Oldu turre-yi devlette, vesile-yi satvet, haraca keser düşman ilen, adet-i Türkândır, zeâmet timar. [1005/12]
12747. Ziraatte bereket-i halk var, kanaatte huzur-ı kalp var, demişler. [1005/06]
12748. Ziraın ayağı yapanda gerek, gözü yerde eli hemyânda gerek. [1005/08]
12749. Zîr-i destânını iyi tut, ki sana adil desinler! [1004/16]
12750. Zirveden zirveye uçar? Kargadır! [961/23]
12751. Zirveye, tepesine çıktı. [961/24]
12752. Zirzop herif. [1001/10]
12753. Ziya bais hayat-ı âlem, aşk ise ziya-yı hayattır. [1178/07]
12754. Ziya faidesiz olaydı kainat nur-ı ziyayı şem‘le münevver olmazdı! demişler. Yani şemel olmayaydı, kainat, kainat içindeki bilcümle mahlukatta vücut bulmaz- mevcut olmazdı! [1178/17]
12755. Ziya nurdur, nurdan kaçan kördür. [1178/13]
12756. Ziya yer üstüne düşmekle pâymâl olmaz. [1178/15]
12757. Ziya, nur-ı ilahîdir, ki ziyasız, mahlukat ve mevcudat ve nebatat asla yaşayamaz, demişlerdir. Yani cem-i mevcudât ziyaya muhtaçtır, demektir. [1178/18]
12758. Ziyade mal göz çıkarmaz. [1002/20]
12759. Ziyade mal zamanın bekler. [1002/23]
12760. Ziyade mal, ziyan getirmez. [1002/19]
12761. Ziyade malın kısmetlisi başı ucunda. [1002/21]
12762. Ziyade söz, ya söz çıkarır ya göz!... [1002/22]
12763. Ziyadesi, ziyadedir. [1002/18]
12764. Ziyân bardağından kimse su içmek istemez. [1004/07]
12765. Ziyân bardağından su içsen iç, tek ziyankâr elinden su içme derler. [1004/08]
12766. Ziyân da bir kârdır, demiş. [1004/10]
12767. Ziyân da bizim, kâr da bizim, âleme ne? demiş. [1004/09]
12768. Ziyân et ki ticaretin ne olduğunu bilesin! [1004/03]
12769. Ziyân etmeyen, kârın kadrini bilmez derler. [1003/19]
12770. Ziyân ile kâr, kefe-yi ticarete durur. [1003/18]
12771. Ziyân maldan olsun, tek candan olmasın, derler. [1004/12]
12772. Ziyân meydanda iken, kâr ettim deme olmaz derler. [1004/06]
12773. Ziyân olmayınca kâr olmaz. [1003/20]
12774. Ziyân ortada ise, karı hesap et. [1004/02]
12775. Ziyân ortaya konulmayınca, kâr belli olmaz. [1004/01]
12776. Ziyân zamanına göre hesap olunur. [1003/27]
12777. Ziyân, kâr, zamanına göredir. [1003/24]
12778. Ziyân, ticaretin ilk adamı, son nefesidir. [1003/21]

12779. Ziyandan çok korkan bezirgân, ne ziyan eder ne kâr eder, derler. [1004/13]
12780. Ziyanı gözüne aldırmayan ticaret edemez. [1003/22]
12781. Ziyanı yok! Olsa da bir, olmasa da bir diyene teklif olmaz, derler. [1004/11]
12782. Ziyanın azı, çoğu, sermayesine göredir. [1004/04]
12783. Ziyanın neresinden dönersen, orasından kâr say derler. [1004/05]
12784. Ziyasına kimse mal vermek istemez. [1003/26]
12785. Ziyasına mal satıyor mu? diyenlere ziyanda bir türlü kârdır, tek dostlar bizi alışverişte gösün? demiş. [1003/23]
12786. Ziyasına mal verilmez, meğerki zaman ziyan olmuş ola! derler. [1003/25]
12787. Ziyankâr mahluk sıbyan ile güvedir. [1004/14]
12788. Ziyansız adamdır, derler. [1003/14]
12789. Ziyansız çatlaktır. [1003/15]
12790. Ziyansız kâr olmaz. [1003/16]
12791. Ziyansız ticaret olmaz. [1003/17]
12792. Ziyaret hafif gerektir. [1003/04]
12793. Ziyaret mahalline hürmet vaciptir. [1003/01]
12794. Ziyaretçi takımı. [1002/27]
12795. Ziyaret-i kubûr, kasâvet-i kalbi giderir. [1003/02]
12796. Ziyareti vacip adamdır. [1002/28]
12797. Ziyarette ziyan yok. [1003/03]
12798. Ziyasız adam, ilimsiz hünersiz adam. [1178/12]
12799. Ziyasız kandil gibi. [1178/08]
12800. Ziyasız kandili pervane dönmez. [1178/16]
12801. Ziyaya her mahluk âşık, [1178/10]
12802. Ziyaya her mahluk muhtaçtır. [1178/09]
12803. Ziyaya karşı göz yummaya benzer. [1178/14]
12804. Ziya-yı âdem (âlem) mum gibi aranır, derler. [1178/11]
12805. Zor azar ne ise adet birini buldu? demiş. [1006/31]
12806. Zor bazuya kuvvet getirdi. [1007/17]
12807. Zor dert, züğürtlük. [1006/36]
12808. Zor görünce komşu kapısından kaçır. [1007/20]
12809. Zor ile giden kilâb, etmez hayır. [1006/44]
12810. Zor ile hiçbir şey olmaz. [1007/06]
12811. Zor ile köpek av almaz, kuru tuf ve yulaf ile at pertab almaz! derler. [1006/41]
12812. Zor ile köpek çuvala girmez. [1006/40]
12813. Zor ile olmaz muhabbet sevdiğim. [1006/42]
12814. Zor ise kolayına bak dediler. [1006/35]
12815. Zor kazanılan şey, kolayca verilmez derler. [1007/18]
12816. Zor, oyunu bozar. [1006/37]

12817. Zora beglerin borcu var. [1007/14]
12818. Zora dağlar dayanmaz. [1007/23]
12819. Zorba (zırva) tevîl kabul etmez, zır deli öğüt kabul etmez. [1001/14]
12820. Zorba baş kaldırdı desene? [1006/15]
12821. Zorba da kalktı, yağma da kalktı! El âlem de rahat etti! Demiş. [1006/14]
12822. Zorba herif? Cebbar yağmager. [1006/19]
12823. Zorba kalktı, yağma da kalktı! derler; zira zorbacıya -cebbar yağmager- göre yağma, hazırlayıp -hazır pişmiş- gibi! Çorbacıya -kahyaya- ciddi arama- göre, sürülüp sırf ağız avı satan sahte pehlivanlık gibi gelir! demişler. [1006/23]
12824. Zorba kalktı? Âlemde emn-i eman üzre emin oldu! demişler. [1006/20]
12825. Zorba kesildi. [1006/25]
12826. Zorba klaka zorba kalka; ahirü 'l-emr kendileri de bütün bütün kalktı gitti! (yeniçerilik) derler. [1006/21]
12827. Zorba oyun bozar, doyduktan sonra, huyun bozar, huyun bozarsa, bin yıllık ecdad ocağın bozar! Sakınmak gerek! demişler. Zira zorbalardan akıl iz'an, insaf ve idrak aramak bile akılsızlık, idraksizliktir demişler! [1006/38]
12828. Zorba tevîl kabul etmez; zira zorba, hep hazır torba, hazır çorba arar! derler. [1006/26]
12829. Zorba zoru görünce her biri bucaktan bucağa kaçır demiş. [1006/28]
12830. Zorba, oyun bozar, züğürt cebin (cemiyet) bozar! [1006/39]
12831. Zorba, zırbalattı? [1006/24]
12832. Zorba, zorbalık etmeden durmaz. [1006/29]
12833. Zorbabaşı geldi? [1006/13]
12834. Zorbalandı. [1001/15]
12835. Zorbalar için münasebet aranmaz. [1006/16]
12836. Zorbalığa karşı zorbalık, çorbalığa karşı çorbalık gibidir! derler. [1007/19]
12837. Zorbalığın yerinde de yer bulup devam etmesi, ya o belde bir baş olmaması, ya başta akıl ile mertlik bulunmaması! Demektir! demişler. [1006/17]
12838. Zorbalık satar. [1006/22]
12839. Zorbanın zenginliği ahmağın benliğinden çıkar! derler. [1006/27]
12840. Zorbaya zenginin borcu var, torbaya züğürdün borcu var. [1006/30]
12841. Zorla arkadaşlık olmaz. [1007/07]
12842. Zorla aş yedirilmez. [1007/11]
12843. Zorla aş, iş olmaz! [1007/10]
12844. Zorla dostluk artmaz, zorla yemek, yemek olmaz. [1006/48]
12845. Zorla dostluk olmaz! [1007/08]
12846. Zorla dostluk olmaz. [1006/46]
12847. Zorla gelen şahtan, sözü makbul olmaz. [1007/16]
12848. Zorla gördürülen işten hayır gelmez. [1007/09]
12849. Zorla güzellik- dostluk- olmaz! Olursa güzellik, gönül hoşluğu! Can sevgisiyle olur! demişler. Zira güzel güzel değildir, can seven güzeldir. [1007/21]

12850. Zorla güzellik olmaz demişler. [1007/02]
12851. Zorla güzellik olmaz, zorla dostluk aranmaz, belki tatlılıkla artar derler. [1006/43]
12852. Zorla iş gördürülmez. [1007/12]
12853. Zorla kimse ikbale nail olamaz! [1007/13]
12854. Zorla koşuya çekilen at menzil almaz, zorla ava salan köyün, tavşan almaz. [1006/45]
12855. Zorla köpek av almaz! derler. [1007/04]
12856. Zorla köpek av almaz, aç pertad almaz. [1007/01]
12857. Zorla köpek tavşan almaz! [1007/05]
12858. Zorla şahit kabul olunmaz. [1007/15]
12859. Zorla yılan ininden çıkmaz, zorla insan dininden çıkmaz! derler. [1006/47]
12860. Zorla, köpek av almaz! derler. [1007/03]
12861. Zorlu çıktı. [1006/33]
12862. Zoru bilir! [1007/22]
12863. Zoru bilir? [1006/18]
12864. Zoru çıktı. [1006/32]
12865. Zoru doyuzu çıktı? [1007/26]
12866. Zoru, doyurdu yok ya! [1007/24]
12867. Zorun alt tarafı kolaydır. [1006/34]
12868. Zulam herif (züğürt). [1005/15]
12869. Zurna herif. [1065/01]
12870. Zurna herif vesselam. [1008/09]
12871. Zurna sesiyle kabaran hindi, kös sesi işitirse çatlarmış, derler. [1008/12]
12872. Zurnacıbaşı kesildi. [1008/16]
12873. Zurnacının karşısında limon yer. [1008/06]
12874. Zurnacıya limon göstermeye benzer. [1008/07]
12875. Zurnada peşrev olmaz. [1008/11]
12876. Zurnası, kurnası çıktı. [1008/08]
12877. Zurnazen başı. [1065/02]
12878. Zuyuttu deli oğlan. [1004/20]
12879. Zübdesi budur! [1005/02]
12880. Zücac gönlü kırıldı gitti. [1005/03]
12881. Züğürede (müflise) mal kaptırmış gibi telaş eder. [1007/30]
12882. Züğürede mal verme, zengine can verme, demişler. [1007/33]
12883. Züğürede ne mal ver, ne can derler. [1007/34]
12884. Züğürdün adını zamanede zarif koymuşlar. [1007/28]
12885. Züğürdün cebi delik olur, benzi soluk. [1008/04]
12886. Züğürdün tesellisi rüyası ile hülyasıdır, derler. [1008/02]
12887. Züğürt adamla çene yarışı olmaz. [999/29]

12888. Züğürt çorbası, züğürt çorbacısı. [1007/32]
12889. Züğürt malın kadrini, elinden gittikten sonra bilir. [1007/35]
12890. Züğürt olup düşünmektense uyuz olup kaşınmak yeğdir. [1007/27]
12891. Züğürt olup düşünmektense, uyuz olup kaşınmak daha iyidir derler. [1008/10]
12892. Züğürt rüyası, züğürt çorbası. [1008/03]
12893. Züğürt tesellisi derler. [1008/01]
12894. Züğürt tesellisi, zaman avunması. [1007/31]
12895. Züğürt, düz ovada yolun şaşırır; zengin arabasın dağdan dağa aşırır, demişler. [1007/36]
12896. Züğürtleyen Yahudi; eski defterleri karıştırmış derler. [1007/25]
12897. Züğürtlüğün adını, zamanede zariflik koymuşlar. [1007/37]
12898. Züğürtlük zâdeliği bozar. [1008/05]
12899. Züğürtlük, zenginlikten iyicedir derler inanma! demiş. [1007/29]
12900. Zükâm marazı sarı marazdır, derler. [1005/13]
12901. Zükâma tutulmuş gibi. [1005/14]
12902. Zülâl-i hayat gibi. [1005/16]
12903. Zülâl-i hayat içmiş. [1005/17]
12904. Zülcelâlin hakk için! [963/17]
12905. Zülcenâheyn ol ki pervaza muktedir olasın. [963/18]
12906. Zülf-i daran. [1006/07]
12907. Zülf-i yâre bağlanmış. [1006/01]
12908. Zülf-i yâre dokunan kişi, başa belayı kendi eliyle almış gibidir, derler. [1006/02]
12909. Zülf-i yâre dokundu. [1006/04]
12910. Zülf-i yâre dokunmaya gelmez. [1006/03]
12911. Zülf-i yâri, yaran değil, kuşlar bile görse kaçırsın demişler. [1006/05]
12912. Zülfikâr-ı Haydarî! [963/20]
12913. Zülflü baltacı gibi. [1006/61]
12914. Zülkarneyn dahi olsan yine felek ile başa çıkamazsın! [964/01]
12915. Zülkarneyn -meşhur İskender'e verilmiş lakaptır-. [964/02]
12916. Zülmaâşeyn yaşayanlardandır! [964/03]
12917. Zülüflü çifüt gibi? [1005/18]
12918. Zülvecheyn (iki taraflı - iki yüzlü) söz şairlerin sözüdür! [963/19]
12919. Zümrüt gibi bir yemyeşil çimen. [1006/11]
12920. Zümrüt gibi. [1006/09]
12921. Zümrüt, züğürtde göre değil demiş. [1006/12]
12922. Zümrütte hasyet çoktur derler. [1006/10]
12923. [...] [1123/01]
12924. [...] [1124/01]
12925. [...] [1145/10]

- 12926.** [...] [1175/28]
12927. [...] [1177/37]
12928. [...] [1179/21]
12929. [...] [810/36]
12930. [...] [862/17]
12931. [...] [925/11]
12932. [...] [945/03]
12933. [...] [809/01]

BEŞİNCİ BÖLÜM
SONUÇ VE TEKLİFLER

SONUÇ VE TEKLİFLER

Atasözleri ve deyimler, Türk dilinin elimizdeki en eski yazılı kaynakları başta olmak üzere, pek çok eserde kendisine yer bulmuştur. Geçmişten gelen birikimi doğru anlamak ve onu gelecek kuşaklara doğru bir şekilde aktarabilmek açısından bu ifadelerin tespiti önemlidir.

Eğitimde kültür aktarımının en mühim unsuru olan *kaynak metinler*, dil öğretiminin en mühim yardımcısıdır.

Atasözleri ve deyimler, kelime hazinesinin zenginleştirilmesinde mühim bir vasıta. Taşıdıkları anlamlar ile kültür aktarımının mühim bir parçası olan atasözleri ve deyimler bu hususiyetleriyle eğitimde kullanılacak *kaynak metinler*de yer almalıdır.

Atasözleri ve deyimler konusunda yapılması gereken en mühim çalışmalardan biri, geçmişte yazılmış eserleri günümüze kazandırmak olacaktır. Çalışmamıza konu olan Çelebioğlu Abdülhalim Hakkı'nın *Atalar Sözü* adlı eseri ise tam manasıyla istifadeye sunulamamıştır.

Çelebioğlu Abdülhalim Hakkı'nın eseri Türk Dil Kurumu kütüphanesinde Atalar Sözü Etüt/104-1 ve Atalar Sözü Etüt/104-2 künyeleri ile kayıtlıdır. Rika hatlı iki ciltten müteşekkil bir yazmadır. Eser, toplam 1994 (birinci cilt: III+XXII+796+62, ikinci cilt: 1080+31) sayfadan müteşekkildir ve eserin her sayfasında ortalama otuz satır bulunmaktadır. Eserin metin kısmı atasözü, deyim, vecize, fıkra, dua, kargış, beyit, mısra gibi yapıların bulunduğu madde başları, maddebaşlarındaki kelime açıklamaları ve madde başlarının geçtiği alıntılardan oluşmaktadır. Eser içerisinde yalnızca Osmanlı Türkçesine ait maddeler ve alıntılar değil; ekserisi -müellifin ifadesiyle- "Osmanlı Türkçesine tahvil edilmiş" olmakla birlikte Çağatayca, Kıpçakça ve Tatarca gibi öbür Türk lehçelerine ait maddeler ve alıntılar da mevcuttur. Ayrıca eser, pek çok kelimenin farklı biçimlerinin kaydedilmesi; *Kur'an-ı Kerim*, sözlükler, tarih kitapları, divanlar, risale ve mecmualar başta olmak üzere pek çok manzum ve mensur kaynaktan alıntılar içermesi bakımından zengin bir muhtevaya sahiptir.

Atalar Sözü Mecmuası'nın yukarıda zikredilen hususiyetlerine dair örnekler:

Anlamları verilen maddelere örnekler:

Tavşan soylu. [1195/20] 'Birbirine pek benzeyen aile'

Tavşana kaç taziye kovdur hep! [1195/17] 'Her iki tarafı kollayan vefasız adam demektir.'

Topu çoktan attı. [1207/23] 'iflas'

Tavuk beyni içmedim ya? [1196/24] 'Akılsız değilim demek.'

Tav (dağ) dolanıp av avlandıktan sonra mı gelir? [1197/29] 'İş işten geçtikten sonra demek.'

Dört yol ağzına fındık saçar. [929/22] 'Sihirbaz'

Dilli düdük. [921/35] 'Geveze'

Dudağında darı durmaz. [929/34] 'Sır saklamaz.'

Susuz testi gibi adam. [1164/19] 'Zenginin hamiyetsizlerine denir.'

Farklı biçimleriyle kaydedilen maddelere örnek:

Hanım kırarsa kaza oldu, halayık kırarsa buna ne oldu? denirmiş. [857/12]

Hanım kırarsa hayrola, halayık, kırarsa hay budala! denirmiş. [857/13]

Hanım kırarsa kaza olur, halayık kırarsa suç olur. [857/14]

Hanım kırarsa kaza, halayık kırarsa ceza. [857/15]

Hanım kırsa kaza oldu, hizmetkâr kırsa kabahat oldu. [857/16]

Doksan dereden su getirir. [1219/08]

Kelimelerle ilgili yapılan izahlara örnek:

Konakay: Gayet ufak taneli yabanî darıdır. [879/09]

Tunguç: İlk doğan çocuklara kadim Türkçede alem olmuştur. [1219/27]

Türkçenin öbür lehçelerinden aktarılan maddelere örnekler:

Şeytanım var ayıttım (söyledim) imanım var kayıttım (döndüm) derler. [1113/28] Tatarca

Hısım, hısma tapışır (buluşur); yatka (yabancıya), bela yapışır. [870/07] Kıpçakça

Dert yürekde od olur, söz cehanda at bolur. [885/33] Çağatayca

Yukarıda zikredilen hususiyetlerinden de anlaşıldığı üzere, şümüllü bir eser olan Çelebioğlu Abdülhalim Hakkı'nın *Atalar Sözü Mecmuası*'nın istifadeye sunulması ile atasözlerini ve deyimleri tespit etmek; bunların daha önce kayda geçmemiş olanlarını kazanmak, unutulmuş olanlarını yeniden iktisap etmek, atasözlerini ve deyimleri kaynak eserlerde kullanıldıkları biçimleriyle tespit edebilmek; Osmanlı Türkçesine ait olanların yanı sıra Çağatayca, Kıpçakça ve Tatarca gibi Türkçenin öbür lehçelerinden aktarılmış olan kelimeleri, atasözlerini ve deyimleri de Türkiye Türkçesine kazandırabilmek hususlarına katkıda bulunulabilecektir.

KAYNAKLAR

- ABDÜLHALİM HAKKI: *Atalar Sözü*: Türk Dil Kurumu Kütüphanesi, I, Etüt/104-1; II, Etüt/104-2.
- ‘ABDÜ ’L-ĶAYYŪM ‘ABDÜ ’N-NĀŞİR OĞLI: *Lehce-yi Tatarî*: Kazan 1895, I; 1896, II: Kazan Ünivērstēti’niñ Tab‘-hānesi.
- AĦMED MİDĦAT [1844/1912]: “Aķdeniz’de Bir Geşt ü Gŭdār”, *Ķırķ-anbar*: 1290, 5. cüz’, 145-146. s.
- AĦMED MİDĦAT [1844/1912]: “Ħayevānātıñ Ħissi Ħaķķında Ekrem Begiñ Mŭtāla‘ası”, *Ħaġarcıķ*: 1288, Cüz’ numbersu: 3, 66^a-68^b. s.
- AĦMED MİDĦAT [1844/1912]: “Ķitāb Mŭtāla‘ası”, *Ħaġarcıķ*: 1288, Cüz’ numbersu: 1, 3^b-6^b. s.
- AĦMED MİDĦAT [1844/1912]: “Ķunduz Nam Ħayevāniñ Aĥvāl-i Ġarībesi”, *Ħaġarcıķ*: İstanbul [1]288, Cüz’ numbersu: 6, 173^a-177^a. s.
- AĦMED VEFİĶ PAŞA [ö. 1891]: *Lehce-yi ‘Otmānî*: Der-i sa‘adet, Tab‘-hāne-i ‘Āmire, 1293 [=1876], 1. cüz 4+608, 2. cüz 2+609-1293 s.; Tab‘-ı cedīd Der-i sa‘adet, (Maĥmŭd Beg) Maĥba‘ası, 1306 [=1889], 1. cüz 7+1+856 s. 2. cüz 857-1455 s.
- AKKUŞ, Metin: *Nef‘î Sanatı ve Türkçe Dîvânı (İnceleme - Karşılaştırmalı Metin)* - Doktora Tezi: Erzurum 1991, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- AKSOY, Ömer Asım: *Atasözleri ve Deyimler*: Ankara 1965, Türk Dil Kurumu Yayınları: 238.
- AKSOY, Ömer Asım: *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü - 1 Atasözleri Sözlüğü*: Ankara 1971, Türk Dil Kurumu Yayınları: 325.
- AKSOY, Ömer Asım: *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü - 2 Deyimler Sözlüğü*: Ankara 1971, Türk Dil Kurumu Yayınları: 325/2.
- AKSOY, Ömer Asım: *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü - 3 Dizin ve Kaynakça*: Ankara 1971, Türk Dil Kurumu Yayınları: 325/3.
- ALANGU, Tahir: *Türkiye Folkloru Elkitabı*: İstanbul 1983, Adam Yayıncılık.
- ALBAYRAK, Nurettin: *Türkiye Türkçesinde Atasözleri*: İstanbul 2009, Kapı Yayınları: 184.

ALEMDAR, Ensar: *Kaynaktan Eğitime Atasözleri ve Deyimler Çelebioğlu Abdülhalim Hakkı Atalar Sözü Mecmuası (1.-538. Sayfalar)*: Doktora Tezi: İstanbul 2018, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

ALLÂH: *Ḳur'ân*.

‘ALİ SEYDÎ [1870/1933]: *Resmli Ḳāmūs-i ‘Otmānî: Dārü ’l-Ḥilāfetü ’l-‘Aliyye* 1324 [=1906], I; 1325 [=1907], II; 1327 [=1908], III; Maṭba‘a ve Kütübḥāne-yi Cehān.

ALPARSLAN, Ali: “İmād-ı Hasenî”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*: İstanbul 2000, Cilt: 22, 169^b-171^a. s. Türkiye Diyanet Vakfı.

ANṬAKYALI MÜNİF: *Dîvân*: Hazırlayan: Sabahattin KÜÇÜK: *Antakyalı Münîf Dîvânı* - Tenkitli Basım: Ankara 1999, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları/2319. Yayınlar Dairesi Başkanlığı Kültür Eserleri Dizisi/249.

el-ASKERÎ, Ebû Hilâl: *el-Furûq fî ’l-Luġa*: Çeviren: Veysel AKDOĞAN: *Arab Dili’nde ve Kur’ân’da FARKLAR SÖZLÜĞÜ*: İstanbul 2009, İşaret Yayınları: 124.

‘ARŞÎ: *Dîvân-ı ‘Arşî*: İstinsah eden: es-Seyyid ‘Abdu’llāh Vaḥîd: 1268 [=1851], Atatürk Kitaplığı Yazma Eserler OE.Yz. 0379.

‘ARŞÎ: *Dîvân-ı Belâġat Unvân-ı ‘Arşî*: İstinsah eden: es-Seyyid Mehmed Nürî: 1254 [=1839], Atatürk Kitaplığı Yazma Eserler Bel.Yz.K. 0827.

ATAY, Hüseyin - İbrahim ATAY - Mustafa ATAY: *Arapça-Türkçe Büyük Lûgat*: Ankara 1964, I, 1. cüz; 1965, 2. cüz; 1966, 3. cüz; 1968, II, 1. cüz; 1969, 2. cüz.; 1970, 3. cüz; 1970, 4. cüz; 1981, III.

AYVERDİ, İlhan: *Kubbealtı Lugatı - Asırlar Boyu Târihî Seyri İçinde Misalli Büyük Türkçe Sözlük*: İstanbul 2011, Milliyet - Kubbealtı Neşriyatı.

BAHSÂYİŞ BİN ÇALIÇA: *Bahşayiş Lügati*: Hazırlayan: Fikret TURAN: Ankara 2017, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları: 1207.

BÂKÎ [ö. 1008/1600]: *Dîvân*: Hazırlayan: Sabahattin KÜÇÜK: *Bâkî Dîvânı* - Tenkitli Basım: Ankara 2015, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları: 601.

al-BUḤĀRÎ, Abū ‘Abdu’llāh Muḥammad bin İsmâ‘îl [ö. 256/870]: *al-Cāmi‘u ’ş-Şaḥîḥ*: Mütercimi: Mehmed SOFUOĞLU: *Sahîh-i Buhârî ve Tercemesi*: İstanbul 1987, I-XVI, Ötüken Neşriyat.

BAŞBAKANLIK OSMANLI ARŞİVİ, ŞD 3173/27/2.

CLAUSON, Sir Gerard: *An Etymological Dictionary of Pre-Thirteenth-Century Turkish*: London 1972, XLVIII+988 s. Oxford University Press.

al-CURCÂNÎ, as-Sayyid aş-Şarîf: *at-Ta'rifât*: Neşreden: Şeyhzâde es-Seyyid Mehmed Es'ad: İstanbul 1253.

CÜRCÂNÎ, Seyyid Şerif [ö. 816/1413]: *Kitabu't-Ta'rifât*: Tercüme eden: Ali ERKAN: *Arapça-Türkçe TERİMLER SÖZLÜĞÜ*: İstanbul 1997, Bahar Yayınları Sözlük Serisi: 17.

ÇAKIR, Mustafa Sefa: *Yahyâ Nazîm Divanı (İnceleme -Tenkitli Metin)* - Doktora Tezi: Sivas 2018, Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

ÇELEBİ, İlyas: “Hızır”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*: İstanbul 1998, Cilt: 17, 406^a-409^c. s. Türkiye Diyanet Vakfı.

DEDE 'ÖMER RÜŞENÎ [ö. 892/1487]: *Atâr-ı İşk*: Derleyen: Şeyh Şu'ayb Şerefe 'd-dîn-i Edirnevî: Der-i Sa'adet 1316 [=1898], 52 numaralı Şirket-i Şahâfiyye-yi 'Otmâniyye Matba'ası.

DEVELLİOĞLU, Ferit: *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*: Yayına Hazırlayan: Aydın Sami GÜNEYÇAL: Yeniden Düzenlenmiş ve Genişletilmiş 11. Baskı, : Ankara 1993, XIX+1195 s. Aydın Kitabevi Yayınları Sözlük Dizisi: 1.

DİKMEN, Hamit: *Seyyid Vehbi ve Divanının Karşılaştırmalı Metni* - Doktora Tezi: Ankara 1991, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

DOERFER, Gerard [1920/2003]: *Türkische und Mongolische Elemente im Neupersischen*- Unter besonderer berücksichtigunu älterer Neupersischer geschichtsquellen, vor allem der Mongolen-und Timuridenzeit: Weisbaden 1963, I; 1965 II; 1967, III; 1975, IV; Franz Steiner Verlag.

EBÜ 'Z-ZİYÂ TEVFİK: “Acımaz kesdiği parmak şer'in”, *Muḥarrir*: İstanbul 1293, 1. Cild, 5. Cüz, 150^a-151^b. s. Taşvîr-i Efkâr Matba'ası.

EHMETYANOV, Rifkat, Rafael MÖHEMETDİNOV, Fenüze NURİEVA ve Fuat GANİEV: *Türkçe-Tatarca Sözlük*: Aktaran Mustafa ÖNER: Ankara 2014, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları: 1119.

ERKAL, Mehmet: “Arşın”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*: İstanbul 1991, Cilt: 3, 411^a -413^b. s. Türkiye Diyanet Vakfı.

EVLIYÂ ÇELEBÎ MEHEMMED ZİLLÎ İBN DERVÊŞ [ö. 1095/1684?]: *Evliyâ Çelebî Siyâhat-nâmesi*: Tâbî'i: Aḥmed Cevdet: Der-i Sa'âdet 1314, I-IV; 1315, V; 1318, VI; İkdâm Maṭba'ası.

FEHÎM-İ KADÎM [ö. 1057/1647]: *Dîvân*: Hazırlayan: Tahir ÜZGÖR: *Fehîm-i Kadîm* - Hayatı, Sanatı, *Dîvân*'ı ve Metnin Bugünkü Türkçesi: Ankara 1991, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Kültür Merkezi Yayını - Sayı: 44.

al-FİRŪZÂBÂDÎ, Macdu 'd-dîn Abū Ṭāhir Muḥammad bin Ya'kûb [ö. 817/1415]: *al-Ūqyânûsu 'l-Basîṭ fî Tarcamati 'l-Ḳāmûsi 'l-Muḥîṭ*: Mütercim: CENÂNİOĞLI Aḥmed 'Âşım [1755-1819]: İstanbul I, 'r 1268 [1852], [II]+943 s. II: r-ḳ 1269 [1853], [II]+939 s. III: ḳ-v 1272 [1855], [II]+975 s.

FUZŪLÎ [ö. 963/1556]: *Dîvân*: Hazırlayan: Abdŭlbâki GÖLPINARLI: *Fuzûlî Dîvânı*: İstanbul 1961, İnkılâp Kitabevi.

FUZŪLÎ [ö. 963/1556]: *Dîvân*: Hazırlayanlar: Kenan AKYÜZ - Süheyl BEKEN - Sedit YÜKSEL - Müjgân CUNBUR: *Türkçe Divan*: Ankara 1958, XVI+573+3 s. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları Seri I, No.: 8.

FUZŪLÎ [ö. 963/1556]: *Hadîkatu 's-Su'adâ*: Hazırlayan: Şeyma GÜNGÖR: *Hadikatü's-Sü'eda*: Ankara 1987, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları: 673. Kaynak Eserler Dizisi: 1.

GANIYEV, Fuat - Rifkat AHMETYANOV - Halil AÇIKGÖZ: *Tatarca-Türkçe Sözlük*: Kazan-Moskova 1997, İnsan Yayınevi.

GÖÇGÜN, Önder: *Ziya Paşa'nın Hayatı, Eserleri, Edebî Kişiliği, Bütün Şiirleri ve Eserlerinden Açıklamalı Seçmeler*: Ankara 2001, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları: 2750. Yayınlar Dairesi Başkanlığı Kültür Eserleri Dizisi: 337.

ḤABÎB [1835/1894]: *Ḥaṭṭ u Ḥaṭṭâṭân*: Koşantiniyye 1305 [=1887], Maṭba'a-yı Ebü 'z-Ziyâ.

ḤÂḲÂNÎ [ö. 1015/1606]: *Ḥileye-yi Ḥâḳânî*: İstanbul 1264 [=1847], Ṭab'-ḥâne-yi 'Âmire.

ḤALÎM GİRÂY: *Gülbün-i Ḥânân*: İstanbul 1287 [=1870]; Maṭba'a-yı 'Âmire.

HARMAN, Ömer Faruk: "Karûn", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*: İstanbul 2001, Cilt: 24, 519^b-520^a. s. Türkiye Diyanet Vakfı.

ḤİFZÎ: *Manẓûme-yi Ḍurûb-ı Emtâl*: İstanbul 1262 [=1845], Ṭab'-ḥâne-yi 'Âmire.

HÜSEYİN KÂZİM KADRİ [1870/1934]: *Türk Lûgati - Türk Dillerinin İştikakı ve Edebî Lûgatleri*: İstanbul 1928, I-II, Devlet Matbaası; 1943, III-IV, T.D.K.

İBN HÂLDÛN [ö. 808/1406]: *Muḥaddime - Faṣl-ı Sâdis*: Tercüme eden: Aḥmed Cevdet: *Muḥaddime-yi İbn Hâldûn'ın Faṣl-ı Sâdis'ini Tercemesidür*: İstanbul 1277 [=1860], Takvîm-hâne-yi 'Âmire.

İBN MUHANNÂ, Abu 'l-Faḫl Camâlu 'd-dîn Aḥmad bin Muḥammad bin Ḥasan al-Hillî: *kitâbu ḫilyatu 'l-insân va ḫalbatu 'l-lisân*: Çeviren: Aptullah Battal [TAYMAS]: *İbnü-Mühennâ Lûgati (İstanbul nüshasının türkçe bölümünün endeksidir.)*: Ankara 1934, T.D.T.C.

İBRÂHİM PEÇEVÎ [ö. 1059/1649 [?]]: *Tārîḫ-i Peçevî*: İstanbul 1281 [=1864], I; 1283 [=1866], II; Maṭba'a-yı 'Âmire.

KAÇALIN, Mustafa S.: *Dedem Korkut'un Kazan Bey Oğuz-nâmesi*: İstanbul 2006, Kitabevi: 288.

KAÇALIN, Mustafa S.: "Ekmek", *Yemek ve Kültür*: İstanbul 2006 (Ocak), 4. Sayı, 61-70. s.

Karşılaştırmalı Türk Lehçeleri Sözlüğü (Klavuz Kitap): Ankara 1991, Kültür Bakanlığı Yayınları / 1371. Kaynak Eserler Dizisi / 54.

el-ḲÂŞĖARÎ, Maḥmûd bin el-Hüseyn bin Muḥammad: *Kitâbu Dîvânü LuĖātî 't-Türk*: Neşreden: Kilisli Mu'allim Rif'at: İstanbul 1333, I-II; 1335, III.

[KÂŞGARLI MAHMUD]: *Dîvânü Lûgat-it-Türk Tercümesi*: Çeviren: Besim ATALAY: Ankara 1939, I; 1940, II; 1941, III; T.D.K. [Yayın sayısı 43, 46, 60]

KÂŞGARLI MAHMUD: *Divânü Lûgati't-Türk (Tıpkıbasım/Facsimile)*: Ankara 1990, Kültür Bakanlığı Yayınları/1205. Klasik Eserler Dizisi/11.

KEÇECİ-ZÂDE MEḤMED 'İZZET MOLLÂ [ö. 1244/1829]: *Manẓûmetü 'l-Müsemmâ bi-Miḥmet-keşân*: İstanbul 1269 [=1852], Ceride-yi Havâdiṭ Maṭba'ası.

KIEL, Machiel: "Hacıoğlupazarcığı", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*: İstanbul 1997, EK-1, 505^b-507^b. s. Türkiye Diyanet Vakfı.

LESSING, Ferdinand D.: *Moğolca-Türkçe Sözlük*: Çeviren: Günay KARAAĞAÇ: Ankara 2017, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları: 829.

Lİ, Yong-Söng: *Türk Dillerinde Akrabalık Adları*: İstanbul 1999, Simurg Türk Dilleri Araştırmaları Dizisi: 15.

M[EHMED] BAHĀ'EDDĪN [TOVEN]: *Yeni Türkçe Luğat*: İstanbul 1920, Evkâf Maḥba'ası.

MEHMET CELĀL: *'Otmānlı Edebiyyâtı Numûneleri*: Der-i Sa'âdet 1312 [=1894], Maḥba'a-yı Şafâ ve Enver.

MEHMET TEVFİK: *Kāfile-yi Şu'arâ*: İstanbul 1290-1293 [=1873-1876], I-X.

MEHMET TEVFİK: *Mecmû'a min Nevâdiri 'l-Üdebâ vü Âtâri 'z-Zurefâ (Nevâdirü 'z-Zurefâ)*: [İstanbul 1871, Maḥba'a-yı 'Âmire].

MENINSKI, Francisci à Mesgnien: *Thesaurus Linguarum Orientalium Turcicae, Arabicae, Persicae / Lexicon Turcico-Arabico-Persicum*: Viennæ MDCLXXX, I-III.

MİLLÎ KÜTÜPHANE BAŞKANLIĞI: *Türk Atasözleri ve Deyimleri I*: İstanbul 2001, Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları: 2174. Bilim ve Kültür Eserleri Dizisi: 485. Araştırma İnceleme Dizisi: 15.

MİLLÎ KÜTÜPHANE BAŞKANLIĞI: *Türk Atasözleri ve Deyimleri II*: İstanbul 2001, Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları: 2175. Bilim ve Kültür Eserleri Dizisi: 486. Araştırma İnceleme Dizisi: 15.

MU'ALLİM NĀCÎ [1849/1893]: *Luğat-i Nācî*: İstanbul 1322 [=1904], 'Aşr Maḥba'ası.

MUHAMMAD MAHDÎ XÂN: *Sanglax A Persian Guide to the Turkish Language. Facsimile Text with an Introduction and Indices by Sir Gerard CLAUSON*: London 1960, Lusac and Company, "E. J. W. GIBB Memorial" Series, New Series, XX.

MUḤİBBÎ [1494/1566]: *Dîvân*: Hazırlayan: Coşkun AK: *Muhibbî Dîvânı -İzahlı Metin-Kanûnî Sultan Süleyman*: Ankara 1987, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları: 712. 1000 Temel Eser Dizisi: 129.

MUḤİBBÎ [1494/1566]: *Dîvân*: Hazırlayan: Vahit ÇABUK: *Divân-ı Muhibbî (Kanunî Sultan Süleyman'ın Şiirleri)*: İstanbul 1980, I-III, *Tercüman* 1001 Temel Eser: I, 154; II, 155; III, 156.

MUZAFAROV, Refik - Nüzhet MUZAFAROV: *Kırım Tatar Türkçesi- Türkiye Türkçesi- Rusça Sözlük*: Çeviren: Neriman SEYİTYAHYA (SEYTYAGYAYEV): Ankara 2018, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları: 1256. Türk Dillerinin Sözlükleri 16a: Kırım Tatarcası.

- NĀBĪ [ö. 1124/1712]: *Dīvān*: Hazırlayan: Ali Fuat BİLKAN: *Nabi Divanı*: Ankara 2011, Akçağ Yayınları: 983. Divanlar: 14/1-2.
- NĀBĪ [ö. 1124/1712]: *Hayriyye-yi Nābī*: Hazırlayan: Mahmut KAPLAN: *Hayriyye-i Nābī* (İnceleme - Metin): Ankara 2015, T.C. Başbakanlık Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayını: 447. Araştırma – İnceleme Dizisi: 109.
- NEDİM [ö. 1143/1730]: *Dīvān*: Hazırlayan: Hālīl Nihād [BOZTEPE]: *Nedīm Dīvānı* - Külliyyāt: İstanbul 1338-40, İkdām Maṭba‘ası.
- NEDİM [ö. 1143/1730]: *Dīvān*: Hazırlayan: Abdülbâki GÖLPINARLI: *Nedīm Dīvānı*: İstanbul 2015, İnkılâp Kitabevi.
- NEDİM [ö. 1143/1730]: *Dīvān*: Hazırlayan: Muhsin MACİT: *Nedīm Dīvānı* - Metin ve Tıpkıbasım: Ankara 2016, T.C. Başbakanlık Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayını: 457. Klasik Şiirimizin Zirve Eserleri.
- NIŞANYAN, Sevan: *Nişanyan Sözlük* - Çağdaş Türkçenin Etimolojisi: İstanbul 2018, Liber Plus Yayınları: 28. Nişanyan Kitapları: 01
- NIYĀZĪ: *al-Luġātu ’n-Navā’iyya va ’l-İstiḥādātu ’l-Caġatā’iyya*: Hazırlayan: Mustafa S. KAÇALIN: *Nevâyi’nin Sözleri ve Çaġatayca Tanıklar*: Ankara 2011, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları: 1027.
- ÖNER, Mustafa: *Kazan - Tatar Türkçesi Sözlüğü*: Ankara 2015, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları: 963.
- ÖZŞAHİN, Murat: *Başkurt Türkçesi Sözlüğü*: Ankara 2017, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları: 1224. Türk Dillerinin Sözlükleri Başkurtça: 11.
- ÖZTÜRK, Cemil: “Dârülmuallimîn”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*: İstanbul 2006, Cilt: 8, 551^a-552^c. s. Türkiye Diyanet Vakfı.
- PALA, İskender: “Mühr-i Süleyman”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*: İstanbul 2006, Cilt: 31, 524^c-526^c. s. Türkiye Diyanet Vakfı.
- PEKACAR, Çetin: *Kumuk Türkçesi Sözlüğü*: Ankara 2011, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları: 1032.

RÂĞİB PAŞA: *Dîvân-ı Râğîb Mehmed Paşa*: Bulak 1252, Maṭba‘atü Şāhîbi ’s-Sa‘âdeti ’l-Ebediyye.

RAMSTEDT, G. J.: *Kalmükisches Wörterbuch*: Helsinki 1935, Suomalais-Ugrilainen Seura Lexica Societatis Fenno-Ugricae III.

RÄSÄNEN, Martti: *Versuch eines Etymologischen Wörterbuchs der Türkssprachen*, Helsinki 1969, XVI+533 s. Suomalais-Ugrilainen Lexica Societatis Fenno-Ugricae XVII,1.

RÂŞİD-İ BELGRADÎ: *Tārîḫ-i Vaḳ‘a-yı Ḥayret-nümā Belgrad ve Şîrb-istân*: İstanbul 1291 [=1874], Taṭyos Divitçiyān Maṭba‘ası.

RECAÎ-ZADE M[AHMUD] EKREM: *Bütün Eserleri II*: Hazırlayanlar: İsmail PARLATIR - Nurullah ÇETİN - Hakan SAZYEK: İstanbul 1997, Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları: 2941. Bilim ve Kültür Eserleri Dizisi: 851. Türk Edebiyatı Dizisi: 23.

REDHOUSE, Sir James W.: *A Turkish and English Lexicon / Kitāb-ı Ma‘ānî-yi Lehce*: Constantinople 1890.

ŞALİḤ ŞĀ’İM: *Maḥfūzāt-ı Edebîyye*: İstanbul 1318 [=1879]: Kaşbār Maṭba‘ası.

SERİN, Muhittin: “Yâkût el-Müsta‘simî”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*: İstanbul 2013, Cilt: 43, 291^b-293^a. s. Türkiye Diyanet Vakfı.

SEVORTYAN, E. V.: *Etimologičeskiy Slovar' Tyurkskiḫ Yazıkov* (Obşetyurkskiye imejtyurkskiye osnovi na glasniye): Moskva 1974, I; ... osnovi na bukvu «b»: 1978, II; ... osnovi na bukvi «v» «g» «d»: 1980, III; “c” “ç” “y”: 1989, IV; “k” “q”: 1997, V; ... osnovi na bukvu “k”: 2000, VI; osnovi na bukvi “l” “m” “n” “p” “s”: 2003, VII.

ŞOLAĞZĀDE MEḤMED HEMDEMÎ ÇELEBÎ: *Şolağzāde Tārîḫi*: İstanbul 1297 [=1879], Maḥmūd Beg Maṭba‘ası.

SOYKUT, İ. Hilmi: *Türk Atalar Sözü Hazinesi*: İstanbul 1974, Ülker Yayınları.

STAROSTIN, Sergei - Anna DYBO - Oleg MUDRAK with assistance of Ilya GRUNTOV and Vladimir GLUMOV: *Etymological Dictionary of the Altaic Languages*: Leiden-Boston 2003, Vol. I. [A-K], 858 s.; Vol. II. [L-Z], 859-1556. s.; Vol. III. Indices, 1557-2096. s. Handbook of Oriental Studies. Section 8 Uralic & Central Asian Studies, 8, Brill Academic Publishers.

STEINGASS, F.: *A Comprehensive Persian - English Dictionary*: London 1892.

ŞUFİ ALLÂH-YÂR: *Tebâtu 'l-‘Âcizîn*: Neşreden: el-Hâcc es-Seyyid Şeyh Süleymân Efendi: İslambol 1299 [=1881], Matba‘a-yı Maḥşûşa-yı ‘Oṭmāniyye.

SÜLEYMAN ÇELEBÎ [ö. IX/XV. yy]: *Mevlid (Vesîletü'n-Necât)*: Hazırlayan: Necla PEKOLCAY: Ankara 1993, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları Yayın No: 115. Dinî Edebiyat Serisi: 8.

SÜNBUZÂDE VEHBÎ [ö. 1224/1809]: *Dîvân*: Hazırlayan: Ahmet YENİKALE: Kahramanmaraş 2011, Ukde Kitaplığı: 92. Maraş Kültür ve Edebiyat Serisi: 24.

SÜNBUZÂDE VEHBÎ [ö. 1224/1809]: *Luḡfiyye-yi Vehbî*: Bulak 1253 [=1837], Matba‘atü Sâhibi 's-Sa‘âdeti 'l-Ebediyye. (*Dîvân-ı Vehbi* ile birlikte.)

SÜNBUZÂDE VEHBÎ [ö. 1224/1809]: *Tuḥfe-yi Vehbî*: İstanbul 1219 [=1804], Dâru 't-Tıbbâ'ati 'l-Ma‘mûre li-Devleti 'l-‘Aliyyeti 'l-‘Oṭmāniyye.

ŞAHİDÎ, İbrâhîm Efendi bin Şâlih el-Muḡlevî [ö. 957/1550]: *Tuḥfe-yi Şâhidî*: İstinsah eden: Mollâ Beşîr bin Mollâ ‘Abdu 'l-Gâfûr: 1086, Atatürk Kitaplığı Yazma Eserler Bel.Yz.K. 0305.

Ş[EMSE 'D-DÎN] SÂMÎ [ö. 1904]: *Kāmûs-i Türkî*: Der-i Sa‘âdet 1317 [=1900], I, 796. s.; 1318 [=1900], II, 797-1575. s.

Ş[EMSE 'D-DÎN] SÂMÎ [ö. 1904]: *Kāmûsü 'l-A‘lâm*: İstanbul 1306, I-II; 1308, III; 1311, IV; 1314, V; 1316, VI; Mihrân Matba‘ası.

ŞEYH GÂLİB [ö. 1213/1799]: *Dîvân*: Hazırlayan: Abdülbaki GÖLPINARLI: *Şeyh Galip Divanından Seçmeler*: Ankara 1971, Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları: 61.

ŞEYH GÂLİB [ö. 1213/1799]: *Dîvân*: Hazırlayan: M. Muhsin KALKIŞIM: *Şeyh Gâlib Dîvânı*: Ankara 2013, Akçağ Yayınları: 51. Türk Klasikleri / Dîvânlar: 2.

ŞEYH GÂLİB [ö. 1213/1799]: *Hüsn ü Aşk*: Hazırlayan: Abdülbâki GÖLPINARLI: İstanbul 2017, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları Hasan Âli Yücel Klasikler Dizisi: X.

ŞEYH SÜLEYMÂN EFENDİ-Yİ BUḤÂRÎ: *Luḡat-i Çaḡatay ve Türkî-yi ‘Oṭmānî*: İstanbul [rûmî] 1298, [hicrî] 1300, Mihrân Matba‘ası.

ŞİNÂSÎ - EBÜ 'Z-ZİYÂ: *Durûb-i Emtâl-i ‘Oṭmāniyye*: Kōnstantîniyye 1302 [=1885], Matba‘a-yı Ebü'z-Ziyâ.

ŞU'ÛRÎ [Hasan-i Halebî]: *Farhang-i Şu'ûrî* [Fārīsiden Türkçeye mükemmel lûgat kitâbıdır Cild-i Evvel: Tâbî' ve nâşiri: M. Cemâl, İstanbul 1314 [=1896 (Temmuz)], 1. c. 480 s. (Cemâl Efendi) - Matba'ası. [İlk baskısı: İstanbul 1742]

ŞU'ÛRÎ HASAN EFENDİ: *Lisânu'l-Acem Ferheng-i Şu'ûrî*: Hazırlayan: Ozan YILMAZ: İstanbul 2019, I-IV, Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayını: 126. Edebiyat ve Sanat Serisi 29. Sözlük Dizisi 3.

ŞÜKÛN, Ziya: *Farsça-Türkçe Lûgat Gencinei Güftar Ferhengi Ziya*: İstanbul 1944, I; 1947, II; 1951, III; Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.

TÂBİT: *Zafer-nâme-yi Tâbit* - Selîm Girây'ın bir gazâsınadır: Kōnstantîniyye 1299 [=1882], Matba'a-yı Ebü 'z-Ziya.

at-TABRĒZÎ, Muḥammad Ḥusayn bin Ḥalaf: *Kitâb-ı Tibyân-ı Nâfi' dar Tarcama-yi Burhân-ı Kâfi'*: Mütercim: CENÂNİOĞLI 'Aḥmed 'Âşım: Beldetü 't-Ṭayyibeti 'l-Kōnstantîniyye 1214 [=1799], Dārü 't-Ṭibâ'ati 's-Sultâniyye.

TATCI, Mustafa: *Yûnus Emre Külliyyâtı IV - Âşık Yûnus*: İstanbul 2008, H Yayınları: 4. Mustafa Tatcı Kitaplığı: 4.

TAVUKÇU, Orhan Kemâl: *Dede Ömer Rûşenî* - Hayatı, Eserleri, Edebî Kişiliği ve Dîvânının Tenkidli Metni: <http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/TR,78365/dede-omerrusen-divani.html> E.T.: 16.07.2018.

TIETZE, Andreas: *Tarihi ve Etimolojik Türkiye Türkçesi Lugatı Cilt 1 A-E*: İstanbul-Wien 2002, Simurg 56. Sözlük 2; ... *İkinci Cilt F-J*: Wien 2009, Österreichischen Akademie der Wissenschaften.

TOPALOĞLU, Bekir - Hayrettin KARAMAN: *Arapça-Türkçe Yeni Kamus*: İstanbul 1980, Elif Ofset Tesisleri.

TOPARLI, Recep - Hanifi VURAL - Recep KARAATLI: *Kıpçak Türkçesi Sözlüğü*: Ankara 2007, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları: 835.

TÜLÜCÜ, Süleyman: "Hâtim et-TÂÎ", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*: İstanbul 1997, Cilt: 16, 472^b-473^c. s. Türkiye Diyanet Vakfı.

TÜRK DİL KURUMU: *XIII. Yüzyıldan Beri Türkiye Türkçesiyle Yazılmış Kitaplardan Toplanan Tanıklarıyla Tarama Sözlüğü*: Ankara 1963, I (A-B); 1965, II (C-D); 1967,

III (E-Ğ); 1969, IV (K-N); 1971, V (O-T); 1972, VI (U-Z); 1974, VII (Ekler); 1977, VIII (Dizin), Türk Dil Kurumu Yayınları - Sayı: 212[/1]-8.

TÜRK DİL KURUMU: *Türkçe Sözlük*, 10. Baskı: Ankara 2009, Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları: 549.

TÜRK DİL KURUMU: *Türkiye’de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü*: Ankara 1963, I (A); 1965, II (B); 1968, III (C-Ç); 1969, IV (D); 1972, V (E-F); 1972, VI (G); 1974, VII (H-Ğ); 1975, VIII (K); 1977, IX (L-R); 1978, X (S-T); 1979, XI (U-Z); 1982, XII (Ek-I), Türk Dil Kurumu Yayınları - Sayı: 211 [/1]-12.

ULUDAĞ, Süleyman: “Hallâc-ı Mansûr”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*: İstanbul 1997, Cilt: 15, 377^b -381^b. s. Türkiye Diyanet Vakfı.

UZUN, Mustafa: “Dede Ömer Rûşenî”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*: İstanbul 1994, Cilt: 9, 81^b-83^a. s. Türkiye Diyanet Vakfı.

ÜLKÜSAL, Müstecib: *Dobruca’daki Kırım Türklerinde Atasözleri ve Deyimler*: Ankara 1970, Türk Dil Kurumu Yayınları: 306.

YAḤYĀ NAẒĪM: *Dīwān-ı Belāğat-‘unvān-ı Nazīm*: Neşreden: es-Seyyid Muḥammed Nā’il: İstanbul 1257 [=1841], I-V, Takvīm-ḥāne-yi ‘Āmire.

YAVUZ, Hulusi: “Hâdimü ’l-Haremeyn”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*: İstanbul 1997, Cilt: 15, 26^c-27^b. s. Türkiye Diyanet Vakfı.

YUDAHİN, K. K.: *Kırgız Sözlüğü* (S.S.C.B. Bilimler Akademisinin Doğuyu İnceleme Enstitüsü): Çeviren: Abdullah TAYMAS: Ankara 2011, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları: 93/121.

ẒİYĀ PAŞA [ö. 1880]: *Eş’âr-ı Zîyâ*: İstanbul 1298 [=1881], Mihrân Maṭba‘ası.

ẒİYĀ PAŞA [ö. 1880]: *Ḥarâbât*: İstanbul 1291 [=1874], I; 1292 [=1875], II-III, Maṭba‘a-yi ‘Āmire.

ẒİYĀ PAŞA [ö. 1880]: *Tercî’ Bend - Terkîb Bend*: İstanbul 1289 [=1872], Mühendisiyan Ohannis Maṭba‘ası.

EKLER

Yazmadan Örnek Sayfalar

Çelebioğlu Abdülhalim HAKKI'nın Sicil Kaydı

‘Abdülhalim Hakkı Efendi Mehmed Çelebi Efendi’nin oğludur

Biñ iki yüz yetmiş tokuz senesi rebîü ’l-evvelinde Kırım’da tevellüd etmiştir.

Bi ’l-cümle Şıbyân mektebinde muḳaddime-yi ’ulūm-ı dīniyeyi ba’de ’t-taḫṣīl Hacıoğlu Bāzarcıḡı merdesesinde biraz Farsî ve ‘Arabî okuyup Dersa’âdet’e hicretle Süleymāniye’de Emîr Hoca Medresesi’ne duḡul ve üç sene şonra Dügmeci Ūlā Medresesi’ne naḡl ile orada daḡı ‘Arabiyāt okuduktan şonra Dārü ’l-mu‘allimîn’de coḡrafya ve târiḡ-i ‘umūmî resim ve ḡusn-i ḡaṡṡ ve inṡa ta’lim eylemiştir. Türkçe okur yazar.

Biñ üç yüz bir senesi di ’l-ḡa’desiniñ yigirmi dördünde yigirmi üç yaşında olduḡı ḡâlde beş yüz ḡuruş ücret-i maḡtû’a ile Beyoḡlı Taḡrîr-i nüfûs me’muriyeti refâkatine ta’yîn olunup sene-yi merkûme di ’l-ḡiccesiniñ tokuzunda o ma’âş ile Dersa’âdet’te bâb-ı ca’ferî ’ilâve ḡolu taḡrîr-i me’muriyeti refâkatine naḡl ve bir buçuk mâḡ şonra İzmîd’e ‘azîmet etmiş ve sene-yi merkûme şaferinde İzmîd muḡasebe ḡalemine mülâzemet başlayıp üç yüz iki senesi cemâdiye ’l-evvelisinin yigirmi beşinde iki yüz seksen ḡuruş ma’âşla Geyve kazâsı taḡrîrât kâtibi olmuştur. Sene-yi merkûme di ’l-ḡiccesiniñ dördünde bi ’l-istifâ üç yüz üç senesi muḡarreminiñ yigirmi üçünde dört yüz ḡuruş ma’âşla livâ-yı meḡkûr ikinci emlâk fırḡa-yı seyyâresi muḡarrir-i tânîligi kitâbetine girip altı mâḡ şonra yerine diğeri ta’yîn olunduḡundan açıḡda ḡalmış üç yüz dört senesi muḡarreminiñ ikisinde dört yüz ḡuruş ma’âşla İzmîd ma’ârif ḡomisyonu kitâbetine alınarak sene-yi merkûme şevvâliniñ yirmisinde bi ’l-istifâ sene-yi merkûme di ’l-ḡiccesiniñ yigirmi beşinde üç yüz elli ḡuruş ma’âşla İzmîd ‘aşâr anbarı kitâbetine me’mûr ve üç yüz beş senesi muḡarreminiñ evâsıtında üç yüz ḡuruş ma’âşla ‘Adliye Neẓâret-i Celîlesi muḡasebe ḡalemi defter-i kebîr-i ḡuşûşî masasına müntaḡil olup sene-yi merkûme di ’l-ḡa’desiniñ yigirmi ikisinde ma’âşı dört yüz ḡuruşa iblâḡ edilmiştir.

Muḡasebeciliginden yazılan mülâḡazada mûmâ-ileyhin müdâvim ve muḡaddem olduḡı ve neẓâret muṡârûn-ileyḡadan işbu mülâḡaza muṡaddaḡdır denilmiştir.

fî An Cemâdiye ’l-Evvel Sene 1308 ve fî 1 Ḳânûn-i Evvel Sene 1306

Mûmâ-ileyhin ma’âşı bin üç yüz yedi senesi rebî’ü ’l-âḡiriniñ yigirmi tokuzunda 9 Ḳânûn-i Evvel Sene 305 dört yüz otuz ḡuruşa iblâḡ olunup üç yüz tokuz senesi şevvâliniñ tokuzunda 25 Nisan Sene 308 yedi yüz elli ḡuruş ma’âşla Cerîde-yi Mehâkim İdâresi muḡasebe me’muriyeti’ne naḡl edildiḡı ‘Adliye neẓâret-i celîlesiniñ 2 Ḥazîrân Sene 314 târiḡli tezkere-yi cevâbiyesinde gösterilmiştir. Mûmâ-ileyhe ifâ-yı vazîfede iḡdâm ve ḡayretine mebnî biñ üç yüz o iki senesi rebî’ü ’l-evveliniñ üçünde rütbe-yi râbî’a tevcîḡ buyurulmuştur.

Mûmâ-ileyhin ma’âşı biñ üç yüz on dört senesi şevvâliniñ tokuzunda 1 Mart Sene 313 aşırı bi ’t-te’cîl altı yüz yetmiş beş ḡuruşa tenzîl ve üç yüz on beş senesi muḡarreminiñ altısında 16 Mayıs Sene 313 yedi yüz toksan ḡuruşa iblâḡ edildiḡı meḡkûr tezkere-yi cevâbiyede gösterilmiştir.

خودای دولت

۱۲۱

نقد و حساب وزارت

۶۵۸

۱۳۳۹

بسم الله الرحمن الرحیم
الحمد لله رب العالمین
والصلاة والسلام على
المرسلین

۱۵

۱۳۳۹. ۷. ۲۸
۳۱۷۳/۲۸

در رتبه میرزا علی

۱۸۵۵

۱۵۵۶

تفصیل

مستحق سابقه درجه تفصیل
تجربیه

سند منسوبه اولیای
نومرد در معتمد این نظام
امارت اینجه که در حکم
نموده می شود

در رتبه

۶۸

تجربیه عمده درجه تفصیل
مستحق سابقه درجه تفصیل
نومرد در معتمد این نظام
امارت اینجه که در حکم
نموده می شود

نقد و حساب وزارت

نقد و حساب وزارت

نقد و حساب وزارت

